Lo dio al Colex.º Mr. Rl. de Sta. Cruz de Tran.ª 11-83 86

CODEX THEODOSIANVS CVM PERPETVIS COMMENTARIIS IACOBI GOTHOFREDI

Viri Senatorij & Iurisconsulti huius sæculi eximij.

PRÆMITTVNTVR CHRONOLOGIA ACCVRATIOR,
Cum Chronico Historico, & Prolegomenis.

Subijciuntur Notitia Dignitatum, Prosopographia, Topographia, Index Rerum, & Glossarium Nomicum.

OPVS POSTHVMVM,

DIV IN FORO ET SCHOLA DESIDERATVM,
recognitum & ordinatum ad vsum Codicis Theodosiani.

OPERA ET STVDIO ANTONII MARVI[illegible] NTECESSORIS
Primicerij in Vniuersitate Vale[illegible]

TOMVS QVARTVS.

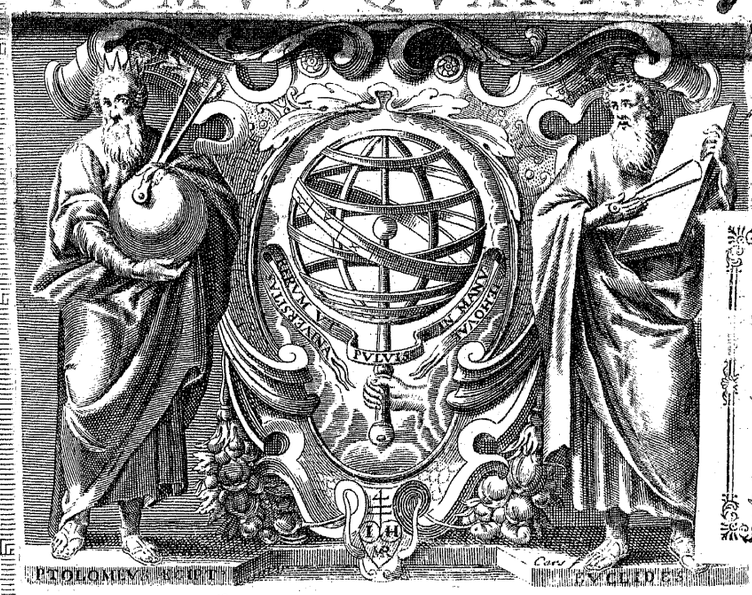

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. 2.º C. 40. N. 14.

LVGDVNI,
Sumptibus IOANNIS-ANTONII HVGVETAN,
& MARCI-ANTONII RAVAVD.

M. DC. LXV.

Cum Privilegio & Cum Maiestatis Regis Christianissimi.

Carlos Rosales Navarrete y Velasco Colex.º en el M.º R.l de S.ta Cruz de Tranvia.

Lo dio al Colex.º M.r R.l de S.ta Cruz de Gran.a 11-83 86

CODEX THEODOSIANVS CVM PERPETVIS COMMENTARIIS IACOBI GOTHOFREDI

Viri Senatorij & Iurisconsulti huius sæculi eximij.

PRÆMITTVNTVR CHRONOLOGIA ACCVRATIOR, Cum Chronico Historico, & Prolegomenis:

Subijciuntur Notitia Dignitatum, Prosopographia, Topographia, Index Rerum, & Glossarium Nomicum.

OPVS POSTHVMVM;

DIV IN FORO ET SCHOLA DESIDERATVM, recognitum & ordinatum ad vsum CODICIS [illegible]NIANI.

OPERA ET STVDIO ANTONII MARVI[illegible] [illegible]NTECESSORIS Primicerij in Vniuersitate Vale[illegible]

TOMVS QVARTVS.

DE LA LIBRERIA DEL REAL COLEGIO MAYOR Reunido de Santa Cruz, y Santa Catalina. E. 2.º C. 40. N. 14.

LVGDVNI,
Sumptibus IOANNIS-ANTONII HVGVETAN, & MARCI-ANTONII RAVAVD.
M. DC. LXV.
Cum Priuilegiis S. Cæs. Maiest. & Regis Christianissimi.

Del D.D.n Nicolas Rosales Navarrete y Velasco Colex.l en el M.r R.l de S.ta Cruz de Granada.

IN HOC TOMO
LIBRI DVO CONTINENTVR.

LIBRO VNDECIMO agitur de Re Tributariâ, de Relationibus & Appellationibus, de Teſtibus & Inſtrumentis.

LIBRO DVODECIMO agitur de Decurionibus ſeu de Muneribus & Honoribus municipalibus.

Priuilegium

Priuilegium S. Cæsareæ Maiestatis.

LEOPOLDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & wirtembergæ, Comes Tyrolis, &c. Agnoscimus & notum facimus tenores præsentium Vniuersis: Quod cùm syncerè Nobis dilecti. IOANNES-ANTONIVS HVGVETAN, & MARCVS-ANTONIVS RAVAVD, bibliopolæ Lugdunenses humillimè nobis exposuerint, quemadmodum CODICEM THEODOSIANVM *in sex Tomos distinctum cum notis & commentariis* IACOBI GOTHOFREDI *in folio*, propriis expensis typis committere, inque publicum edere constituerint quidem: vereantur autem ne quorumdam inuidiâ eadem opera alibi recudentium, impendij & laboris sui fructu frustrentur; ideoque Nobis demissimè supplicarunt, quatenus indemnitati suæ consulere, seque Priuilegio nostro Cæsareo ea super clementer præmunire dignaremur: Nos attento eo supplicantium laudabili, inque bonum publicum redundanti studio, eorumdem iustis precibus benigne annuerimus. Qui proinde omnibus & singulis Typographis, Bibliopolis, Bibliopœis, aliisque quibuscunque negotiationem & rem litterariam exercentibus distinctè atque serio mandamus, inhibemus & vetamus, ne quisquam eorum Codicis Theodosiani Tomos seu opera intra sex annorum spatium, à prima editionis die numerandum, intra Sacri Romani Imperij, Regnorumque ac ditionum nostrarum hæreditariarum finem simili aut alio quouis typo vel formâ, siue in toto, siue in parte recudere, vel alibi recudendum dare, alibive impressum, apportare, venundare, vel distrahere clam vel palam, citra voluntatem, & absque illorum HVGVETAN & RAVAVD consensu & licentiâ præsumat. Si quis vero secus faciendo Priuilegium & interdictum hoc nostrum Cæsareum violare aut transgredi ausus fuerit, eum non modo huiusmodi libris perperam quippe recusis & adductis (quos quidem prædicti HVGVETAN & RAVAVD vbicúmque deprehensos, siue propria authoritate, siue Magistratus auxilio, sibi vendicare poterunt) de facto priuandum; sed & pœna insuper decem marcarum auri puri, Fisco nostro Cæsareo & fraudis vindici ex æquo pendenda, omni spe veniæ sublata decernimus mulctandum: dummodo tamen quaterna prædicti Codicis Exemplaria ad Cancellariam nostram Imperialem Aulicam transmittantur, ac in fronte Priuilegium hoc nostrum Cæsareum impressum exhibeant. Mandamus ergo vniuersis nostris & sacri Imperij, Regnorumque & Dominiorum nostrorum hæreditariorum subditis cuiuscumque status, gradus, ordinis, conditionis, dignitatis aut præeminentiæ existant, tam sæcularibus quam Ecclesiasticis, præsertim vero iis qui in Magistratu constituti, vel proprio, vel Superiorum suorum nomine, & loco iuris & iustitiæ administrationem exercent, ne quemquam Priuilegium hoc nostrum Cæsareum temerè ac impunè transgredi, aut violari patiantur, quin potius contumaces quos compererint, præscripta pœnâ plecti, aliisque modis idoneis coërceri curent; quatenus & ipsi eandem mulctam pendere noluerint. Harum testimonio litterarum manu nostra subscriptarum sigilloque nostro Cæsareo munitarum, quæ dabantur in ciuitate nostra Vienna, die decima tertia mensis Nouembris, Anni milleſimi sexcenteſimi sexageſimi quarti: Regnorum nostrorum Romani Septimo, Hungarici Decimo, Bohemici vero nono.

LEOPOLDVS.

VVildericus Baro de VValdendorf V. Cancellarius.

Ad mandatum Sac. Cæsareæ Majestatis proprium.

REINERVS SCHRODER.

Summa Priuilegij Regis Christianissimi.

CAVTVM est LVDOVICI XIV. Franciæ & Nauarræ Regis Priuilegio, ne quis in Regno ipsius intra duodecim proximos annos ab hac impressione numerandos, excudat, vendat aut excudendum aut vendendum curet librum qui inscribitur, CODEX THEODOSIANVS cum notis & commentariis IACOBI GOTHOFREDI citra dicti GOTHOFREDI voluntatem. Ne quis item ex Regis subditis librum eundem extra Regni fines excudendum curet aut excusum vendat, sub pœna confiscationis librorum, & aliis contra delinquentes expressis in diplomate dato Parisiis die vigesima sexta mensis Iunij. Anno milleſimo sexcenteſimo quadrageſimo quinto.

Ex mandato Regis Signatum, IVSTEL.

IVS prædicti Priuilegij Regij concessum est IOANNI-ANTONIO HVGVETAN & MARCO-ANTONIO RAVAVD Bibliopolis Lugdunensibus mediatè ab hæredibus defuncti D. IACOBI GOTHOFREDI iuxta pacta super id inita.

Prima hæc editio excudi desiit prima die Aprilis 1665.

CODICIS

CODICIS THEODOSIANI LIBER VNDECIMVS

Quo agitur de tribus: nempe

1. *De* RE TRIBVTARIA, *titulis* 28. *prioribus.*
2. *De* RELATIONIBVS, *&* APPELLATIONIBVS, *decem titulis sequentibus, puta tit.* 29.30.31.32.33.34.35.36.37.38.
3. *De* TESTIBVS, *&* INSTRVMENTIS, *tit. vlt.* 39.

HVIVS LIBRI TITVLI.

I. *DE Annona & tributis.*
II. *Tributa in ipsis speciebus inferri.*
III. *Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse.*
IV. *Ne conlatio per logographos celebretur.*
V. *De Indictionibus.*
VI. *De superindicto.*
VII. *De exactionibus.*
VIII. *De superexactionibus.*
IX. *De distrahendis pignoribus quæ tributorum causa tenentur.*
X. *Ne operæ à conlatoribus exigantur.*
XI. *Ne damna prouincialibus infligantur.*
XII. *De immunitate concessa.*
XIII. *Si per obreptionem fuerint impetrata.*
XIV. *De conditis in publicis horreis.*
XV. *De publica comparatione.*
XVI. *De extraordinariis siue sordidis muneribus.*
XVII. *De equorum conlatione.*
XVIII. *Qui à præbitione tironum & equorum excusentur.*
XIX. *De conlatione fundorum patrimonialium vel emphyteuticorum & rei priuatæ.*
XX. *De conlatione donatarum vel releuatarum possessionum.*
XXI. *De conlatione æris.*
XXII. *Ne conlationis translatio postuletur.*
XXIII. *De protostasia.*
XXIV. *De*

XXIV. *De patrociniis vicorum.*
XXV. *De quadrimenſtruis breuibus.*
XXVI. *De diſcuſſoribus.*
XXVII. *De alimentis quæ inopes parentes de publico petere debent.*
XXVIII. *De indulgentiis debitorum.*
XXIX. *De relationibus.*
XXX. *De appellationibus & pœnis earum & conſultationibus.*
XXXI. *De reparationibus appellationum.*
XXXII. *De ſecundo lapſu.*
XXXIII. *De dilationibus ex conſenſu.*
XXXIV. *De his qui per metum iudicis non appellauerunt.*
XXXV. *Si pendente appellatione mors interuenerit.*
XXXVI. *Quorum appellationes nõ recipiantur.*
XXXVII. *Si de momento fuerit appellatum.*
XXXVIII. *De poſſeſſione ab eo qui bis prouocauerit transferenda.*
XXXIX. *De fide teſtium & inſtrumentorum.*

DE ANNONA ET TRIBVTIS

TITVLVS I.

X. COD. IVST. XVI.

DE ANNONIS ET TRIBVTIS.

Tres Conſtitutiones *hoc tit.* continentur ad ECCLESIASTICAM Hiſtoriam ſpectantes; putà Conſtantini M. *lex* 1. Theodoſij Iun. *lex* 33. & *lex vlt.*

PARATITLON.

RES ANNONARIA, *l.7.de diuerſ.reſcript.l.*20.29, *h.tit.* huius libri Titulis 28. prioribus comprehenditur, ſeu TRIBVTORVM & Annonarum ratio: quam omnem & nos hoc Paratitlo adumbrauimus; ordinariam ſcil. & canonicam: nam de extraordinariis *ſuo tit.*

ANNONÆ igitur, *Rubr.& l.*11. *& l.*15. *inſ. de Suſceptor.* (vnde annonariæ functiones, *l.*14. Annonariæ ſpecies, *l.* 3.15. *h.tit.l.*15. *ſup. de erogat. mil.ann. & l.vn.ſup.de luſor.Danub.*) & TRIBVTA, *Rubr. & l.*2.12.16.28.31.33.35. conſiſtebant ſeu præſtabantur, partim in prodigis, *l.*1. *ſup.de fide & iur.haſtæ: & l.*16. *ſup.de iure fiſci.* ſeu in *ſpeciebus, l.*2.3.15.24.29. *hoc tit. l.vn.inſ.ne per logograph.* vnde annonariæ ſpecies, de quibus *ſup.* iiſque diuerſis, *l.*29. (veluti vino, *l.*6. *hoc tit.& l.*2.3. *inſ.tit. prox. l.*25. *de erog.mil.ann.l.*15. 21. *de Suſceptorib.* frumento, *l.*21. *l.*29. *de Suſceptorib.* hordeo, *d.l.*21. aridis proinde fructibus, *l.*15. *de Suſcept.* pabulis, *l.*9. Oleo, ſale, *l.*17. *de cohort.al.* lardo, porcina, *l.*15.21. *de Suſceptor.* vid. & *tit.de Suariis:* partim in pecunia, *l.*5. ſeu pretio, *d.l.vn. inſ. ne conlatio per logograph.* auro, *l.*32. *& d.l.vn. & toto tit.infr. de ponderatorib.* & *tit. de auri publ. proſequutor.* (vnde præſtatio auraria, *l.*19.) argento, *d.l.*32. (quæ aliquando pro ſpeciebus data, *l.*29. & 37. *ſeu vlt.*) ære, vid. *inſ.tit.*21. *de conlat.æris*: ferro, *l.vlt. de conlat.donat. l.*2. *de Fabricenſibus:* veſtibus equorum item & Tyronum præſtatio erat, vid. *inſ.ſuis tit.* Et hæc omnia de prouincialibus, *l.*5.16.

*l.*5.16.23.35. poſſeſſoribus, (qui pro poſſeſſoribus hîc habendi: vid.inf.mox) *l.*2.4.6.18.21. 26. 29.31.32.34.35. 36. *h.tit. l.*15. *inſ.de ſuſcept.* in prouincia poſſidentibus, *l.*7. & 13. per vniuerſum orbem Romanum, per Occidentem, (in Italia puta, *l.*6.9.12. & in ea à Cæſaribus, *l.*6. per ſuburbicarias item prouincias, *l.*9. per Africam diœceſim, *l.*10.11.13.16.17. 30.31. per Africam prouinciam, *l.*2.24.28.29.32.34. per Galliarum Præfecturam *l.*26.) per Orientem, *l.*1.14.19.21.22.23. *& vlt.* per Illyricum, *l.*33. fiſco (vnde fiſcalia, *l.*7. fiſcale onus, *l.*17. penſitatio fiſcalis, *l.*12. pro tributo) præſtabantur, (vnde præſtatio auraria, *l.*19. æraria, *l.*23. *de conlat.don.* ferraria, *d.l.vlt.*) conferebantur (vnde conlatio, *l.*2.15. conlatores, *d.l.*2. (ſoluebantur, *l.*18.28.35. exſoluebantur, *l.*7. pendebantur, *l.*3. dependebantur, *l.*29. 31. expendebantur, *l.*15. agnoſcebantur, *l.*17.36. cognoſcebantur, *l.*14. *in f.* penſitabantur, *l.*17.35. (vnde penſitatio, *l.*12.18. *h.tit.* & *l.*12. *quorum appellat.*) miniſtrabantur, *l.*6. offerebantur (vnde oblatio, *l.*5. vid. *ſup. tit. de oblatione equorum:* item *de oblatione votorum.*)

Et hæc quidem præſtatio, *Functio* dicta, *l.*36. (vnde functiones annonariæ *l.*14. functio publica, *l.*36. munia functionis, *l.*14.) publica neceſſitas, *l.*10. publica conlatio, *l.*2. publica deuotio, *l.*20. deuotio, *d.l.*20.27.29.32.34.35. vnde collator ipſe, Deuotus, vel Deuotiſſimus, *l.*5. neceſſitas, *l.*15. neceſſitas rei annonariæ, *l.*29. ſtatuta neceſſitas, *l.*25. debita penſio, *l.*27. obſequium, *l.*18. debita ſimpliciter, *l.*15.19.31.34. *h.tit.* & *l.*1.3.7. *inſ. de exactionib. l.*1. *inſ.de diſtrah.pign.* & aliis *locis* quamplurimis, quos congeſſimus ad *l.*6. *ſup.de diuerſ.reſcript.* Capitatio, *l.*15.33. *hoc tit.* & *l.vlt.inſ. ſine cenſu vel reliq. l.*2. *de immun. conceſſa. l.vlt. inſ. de cenſib. l.ij. inſ.de exact. l.*7. *de Tyronib.*

Conferebantur porrò vel ad vſum Vrbis Romæ, *l.*8.9.13.18.30. *hoc tit.* (de quo vid. *inſ. tit.de Canone frum. V.R.* ad Cellarij (Principis) vſus, *l.*6. ad militum vſum, ſeu militarem, *l.*1. *inſ.de indiction.* (de quo vid. *ſup.tit..de erogat.mil.ann.*) & limitaneorum, nominatim: vnde Limitaneorum annona, *l.*21. de qua & accipienda *lex* 11. Titulus, *l.*3. *inſ. de ponderatoribus, l.vnic.de ſuperindicto:* & *l.*19. *h.tit.* pariter vt *debitores*, pro Tributorum debitoribus.

Eáque præſtatio ordinaria erat: vnde & *Canon* dictus, *l.*30.31. & *l.*2. *inſ.de indictione: l.*8. 13. *inſ.de extraord.* (v.& *d.tit.de Can.frum.VR.*) Canonici Tituli, *l.*36. Canonica, *l.*2. *inſ.de extraord.* præbitiones Canonicæ, vel debitæ, *l.*4. *inſ.tit. prox.* Canonicæ indictiones Tributorum, *l.*14. *de proxim.* Item ſolemnis penſitatio, *l.*31. ſolemne munus tributariæ functionis, *l.*19. *quorum appellat.* ſolemnis expreſſio, *l.*3. *inſ.tit.prox.* ſolemnis titulus, *l.vn. inſ.de ſuperindicto:* (Solemnia, Hermogeniano, *l.*1. *π.de munerib.* Ammiano *lib.*17. *p.*98.) ſolemnis ratio, *l.*64. *ſup.de curſu publ.* vnde & ſolemnes ſpecies, *l.*6. *de exactionibus:* rurſus ſoliti Tituli, *l.*19. ſolitæ ſpecies, *l.*24. (ſolita, Ammiano *lib.*17. *p.*98. (denique ſtatutæ neceſſitates, *l.*25. Quibus opponuntur ſuperindictum, vid. *tit. inſ.de ſuperindicto*, ſuperindictitij Tituli, Extraordinaria, *l.*5. quæque extra ordinem indicuntur, *l.*29.

Annua erat omnis præſtatio hæc, *l.*18.27.35. vid. *l.*3. *inſ. de conlat.fundor.patrim.* de quo mox pluribus.

Itaque ad hanc conlationem faciendam, *Indictio*, de qua ſuo *tit.inſ.tit.*3. *l.*3. à Principe fiebat ſingulis annis, (vnde Annus, & Indictio, pro eodem: *l.*18. 35.) anniuerſaria conſuetudine, *l.*7. *inſ.de extraordin.* cuius hæc forma erat; Delegatio, *l.*1. *hoc tit.& l.*8. *inſ.de extraord. l.*1. *inſ.ne conlat. per logogr. l.*2.3.4. *inſ.de indictioinb.* ſeu Delegatoria, *l.*16. *inſ.de exactionib.* ſeu Edictum, *l.*34. *h.tit.* Præceptio *l.*27. *h.tit.* Præceptum, *l.vlt. ſup.de conſtit. Princip. l.vn. inſ.de ſuperindicto: l.*7. *inſ.de extraord.* ſolemnis expreſſio. *l.*3. *inſ. Tribut.in ipſis ſpeciebus.* Epiſtulæ, *l.*8. *inſ.de extraord.* Diſpoſitio, *l.*10. *eod.tit.de extraord.* emittebatur, *d.l.*8. certo tempore, *d. leg.*8. anniuerſariis vicibus, *d.l.*8. cui modus erat adſcriptus manu Principis, *l.*1. *h.tit.* Huius Indictionis ſeu Delegationis particulares delegationes à ſcriniariis Præfecti Pr. fiebant, quæ per ſingulas prouincias tranſmittebantur, *l.*3.4. *de Indictionib.* locíſque celeberrimis publicantur, *d.l.*3. & 4. certo tempore, ante Indictionis (ſeu illationis) exordium, *d.l.*3. & 4. Et quidem quatuor menſibus antequam collatio fieri deberet, *l.*34. *h.tit.* In Ægyto tantùm celeberrimis in locis per bis menſtruum tempus proponebatur, *l.*3. *inſ. de Indict.* exinde quatuor menſes dabantur ad collationem faciendam.

Poſt publicatam Indictionem fiebat PARTITIO, *l.*26. ſeu ADSCRIPTIO, *l.*3. & *d.l.*26. *h.tit. l.*49. *de operib.publ.* de ea eſt *titulus* 10. *lib.*13. *l.*117. *inſ.de Decurion. l.*3. *inſ.de extraordin.* (vnde Adſcribere, & Adſcriptus plebis numerus, *d.l.*26.) diſtributio, *l.*36. *h.tit.l.*5. *ſup.de his quæ adminiſt. l.*4. *inſ.de extraord.* de qua diſtributione pleniùs *Paratitlo inſ.de Decurionib.* vbi de Principalibus, quibus id imminebat. Inter eos videlicet penes quos fundorum dominia eſſent, *l.*14. (neque enim Coloni tenebantur, *d.l.*14.) deſignatione diſtributa, *l.*36. Idque pro modo poſſeſſionum ſeu familiaris ſubſtantiæ, *l.*1. *l.*4. (vnde & poſſeſſionum onera, *d.l.*4.)

*d.l.*4.) pro modo capitationis & sortium,*l.*15.33. ad modum centuriarum,*l.*10. glebæ professionis, *l.*12. pro modo professionis, *l.*10. pro portione suæ possessionis & iugatione, *l.*49. *de operib.publ.* pro viribus singulorum,*l.*49.*d.tit.* pro iugorum numero vel capitum,*leg.*5. *de itin.muner.* provt quisque terras censibus insertas seu obligatas teneret, *leg.* 28. provt quisque proprio nomine libris censualibus teneretur, *leg.* 14. vt quisque prædij emolumenta consequeretur,*leg.*25. Etsi Romæ constitutus & Senator,*l.*7.13.pro defectis etiam, si alios opimos haberent,*l.*4.10.17. item si seruos ex alienis agris possiderent, *l.*12.*hoc tit.* non si coloni fugitiui terras destituissent,*l.*7. non pro destitutis ab alio possessionibus, etsi opimas is habuerit,*l.*31. Eáque Adscriptio fiebat à Principalibus, *l.*117. *inf. de Decurion. l.*5 *sup.de his quæ admin.* non à Logographis ciuitatum, *l.vn.ne conlat. per Logograph.* Idque Rectoris prouinciæ curâ,consiliis,(vt & extraordinaria,*l.*3.4.*inf.de extraordinariis.*) quem ideo, factâ adscriptione, definitas quantitates & comprehensos modos adscriptione propria manu designare oportebat,*l.*3.*h.tit.* & *dict.l.*3.4. *inf. de extraordin.* Aliquando in id Censitores & Inspectores missi,*l.*31.33. *l.vlt. inf.de conlat.donat.* seu Peræquatores, *d.l.vlt. & tit.*11. *lib.*13. Illud certè diligenter obseruatum, vt non plebs sola, *leg.*26. verùm omnes omninò possessores, *l.*1.5.6.10.25.26.36. maximæ dignitatis aut infimæ, *leg.*18. cuiuscunque dignitatis, *leg.* 25. indifferenter, *leg.* 36. etiam Veterani, *leg.*18. Senatores V. R. in prouinciis possidentes, *leg.* 6. hac collatione adstringerentur, pari omnes sorte tenerentur,*lex* 26. circa omnes par & æqualis inlationis forma teneretur, *l.*20.

¶ Itaque nullus ab eâ IMMVNIS erat, *l.*1.nulli ea remitti poterat: Non à Vicario vel Rectore prouinciæ (ipso alioquin conueniendo, *d.l.*1.) nullius dignitatis priuilegio, *l.*25. omni beneficiorum priuilegio amoto, *l.* 26. absque vllius beneficij exceptione, *lex* 36. ne ex rescripto quidem Principis, *l.*1.20. *h.tit. & l.*7. *sup.de rescript.* Paucis admodum exceptis,de quibus vid.*l.*1.33.36.& de quibus Immunitatibus sunt duo *Tituli* hoc *libro*,nempe *tit.* 12. *de Immunitate concessa:* & *tit.* 13. *si per obrept.* vid. & *tit.de Episcopis & Clericis.*

Et hæc quidem de Canonicis & ordinariis Tributis, seu Titulis generalibus, vt loquitur, *l.*9.*de Indulg.debit.* eorúmque Indictione, quæ scil. omnibus & more solemni imminebant, vniformes in cunctos, *lex vlt. inf.de ponderatorib.* quod argumentum hîc suscepimus. Antequam verò ad eorum Exactionem, Illationem, Transmissionem pergimus; Notandum quandoque pro rerum necessitate SVPERINDICTA quædam de quibus est, *tit.* 6. *hoc lib.* vbi Paratitlon consulendum. Fuerunt & EXTRAORDINARIA quædam onera & SORDIDA, de quibus est *Titulus* 16. *huius lib.* Quandoque etiam DONATIS & RELEVATIS possessionibus quædam indicebantur: de qua collatione est *titul.*20.*huius libr.* Omitto etiam hîc, quæ certis personarum generibus imminebant, vel vt loquitur *lex vltima inf. de ponderatorib.* Titulos quos peculiaris in singulis aut certè per ~~paucos~~ cogetur Indictio: vt Senatoribus glebalis collatio, de qua est *libr.* 6. *titul.* 2. ac multo magis Prætorum & Quæstorum editiones, *tit.* 4. *eod. lib.*6. Negotiatoribus lustralis collatio, de qua est *lib.*13. *titul.* 1. Iis qui ex lucratiua causa aliquid de Curialium bonis possidebant, de quo est *titulus* 4. *lib.*12. Omitto Vectigalia, Portoria, id genus alia.

Ad Canonica, solemnia, & generalia Tributa redeamus, seu ad largitionales titulos. Nam & istud hîc monendum,de Annonis & Tributis nos hîc agere,non quæ fiscali Arcæ, sed quæ Largitionibus inferebantur: nempe quæ in prouinciis colligebantur, vel ad fiscalem Arcam, vel ad Largitionales titulos pertinebant: Fiscalis Arca,*l.*12.*de Numer.* Arca simpliciter,*l.*29.30.*de Susceptor.* erant Reditus domui Principis debiti,*l.*14.*de Susceptoribus, l.*11.*de iur.fisci:* quorum cura ad Com.R.P. pertinebat, *d.l.*14. *& d.l.*11. Itaque istud est Arcæ ratiocinium, *d.l.*12.*& d.l.*30. Arcæ ratio,*d.l.*29. qui hæc susipiebant, *Arcarij* dicti, *Rubr.& l.*14.32.*de Suscept.l.*11.*de iur.fisc.l.*1.*de his qui cum dispens.contrax.* Largitionales verò tituli, *d.l.*12.*de Numerar.* (vnde & aurum largitionale, *d.l.*30. *de Susceptor.*) erant Annonæ & Tributa,quæ *Canonis* nomine significantur, quorum cura ad Comitem S.L.pertinebat. Hæc duo ratiocinia distincta erant, & esse debebant, *l.*30.*de Susceptor.l.*12.*de Numerar.* Illa colligebantur ex proscriptionibus & condonationibus, *lex vltim. de ponderatorib.* ex fundis rei priuatæ &c.vnde Rei priuatæ debita,*l.*6.*de Indulgent.debitor.* Arca & Largitiones,vel sacræ Largitiones separantur, *d.l.*6. & *l.vlt. de Conlat. donat.* quod refertur in conditis & in Arca continetur, *l.*2. *de his quæ ex publ.conlat.* quæ Ærario Principis debebant, *l.*9. *de Indulg.debitor.* denique sacræ Largitiones, & Res priuatæ, distinctæ, *tit.de Palatin. sacr. largit. & rer. priu.*

ADSCRIPTIONE facta, fiebat EXACTIO, de qua Exactione mox suo *tit. inf.*7. *hujus lib.* & quomodo cautum aduersus Exactorum deprædationes, à quibus ea facta, vide

vide interim *l.*3.*h.tit.* Hæc autem res omnis ad Præfecti Pr. curam pertinuit, *l.*3.6.9. 14.15.15.20.21.23.26.31.33.35. *lex* 4. *de pascuis*, ad Vicariorum, *leg.*1.10.11.12.13. 16.17.25.30. *hoc tit.*& *l.vn.de off.Vicar.* Rectorum prouinciæ, *leg.*1.2.3.9.24.28.32.34.35. *hoc tit.*

INLATIO tandem *l.*2. 22. 29. 32.34. seu solutio,*l.*35.36.37. celebrabatur, *l.*13. conlatio celebrabatur, *l.vn.inf.ne conlat. per logograph.* & SVSCEPTIO à Susceptoribus, de quibus *inf.suo tit.* specierum annonariarum, *l.*15. fiscalium Tributorum, *l.*16. annui tributi, *l.*35.annonæ, *l.*35.*inf.de Susceptor.* Idque tripertitâ satisfactione *d. l.* 16. *h.tit.* vbi plenè dico, tripertitâ Inlatione, *l.*11.*inf. de exactionibus.* per tres vices, *dict.leg.*15. *inf. de Susceptoribus.* Sic vt per quaternos menses anni curriculo distributo, tribus vicibus summam collationis [omnem] Tributarius impleat,*d.l.*15.*h.tit. l.inf.de conlat.fundorum patrimonial.* Sic tamen vt vno tempore, si vellent,omnem summam soluerent, *dict.l.*15. *h.tit.* In ipsis autem speciebus tributa inferri oportebat, *l.*8. neque mutari canon poterat, *l.*30. excipe *leg.vltim.* de quo *suo* proximè *tit. Tributa in ipsis speciebus inferri.* ¶ At Aurum nonnisi præsentibus Defensoribus præstari oportebat, *leg.* 19. in Africa nominatim aurum vel argentum Karthagine *eiúsque Capitolio* inferri oportebat, in qua collatione esset Proconsulis Africæ adeundi copia, *leg.*32.34. idque intra annum, *l.*2.*inf.de Susceptoribus, l.*35. *hoc tit.*quando voluerint,*dict.l.*2.*dict.l.*35.& *l.*3.*inf.de conlat.fundorum patrimonial.* Non soluentis intra annum Annonas (vbicario canoni, aut rei priuatæ, omnésve alias,) pœnas,vide *legem* 18.27.34.Eáque susceptoribus tradebatur,de quibus *suo titulo inf.* Interueniebant huic illationi,susceptioni, exigendo ponderi, PONDERATORES,de quibus *suo tit.*7. *lib.*12.

IBI autem collatio facienda erat, vbi possessiones censitæ, seu censibus insertæ essent: quare translatio eius vetita;*tit.*22.*inf.ne conlat.translat.*

Cùm satisfecissent possessores,accipiebant à Susceptoribus APOCHAS, *l.*2.19.32.*h.tit.* & *l.*27.*de Susceptoribus*; seu securitates,*l.*19.*h.tit.*& *l.*173.& 185.*inf.de Decurionibus, l.*2.27. 32.*de Susceptorib.l.*2.*de discussorib.* Cautiones,*l.*2.*h.tit.* Quarum formam vide *l.*19.*hoc tit.* & *inf. l.*2.19.27.32.*de Susceptoribus.* Acceptas deinde ad Tabularios seu Sexagenarios deferebant,*leg.*2. Mox gestis inserebantur, *l.*32.*de Susceptorib.* Quæ semel publicatæ gestisque lectæ susceptoribus imputabantur, *l.*26.*de Susceptoribus.* neque eas licebat,*l.*183.*de Decurion.*

PERFERRI postremùm oportebat susceptas species,*l.*2.conuehi,*l.*9.deuehi,*d.l.*9.transuehi,*l.*11.*h.tit.* conferri,*l.*21.*h.tit.* & *l.*15.*sup.de erog.milit. ann. l.*13. (vnde Translatio,*l.*22.) & apud Ammianum *lib.* 14.*pag.* 26. à possessoribus, Tabulariorum curâ, *l.*9.11.13. alias, ad ciuitates singulas per menses singulos, *l.*2. alias, ad mutationes mansionésque singulas,*l.*9. ad instruendas mansiones,vel conferendas species, *l.*21.ad horrea, *l.vnic.inf.ne conlat. per Logograph.* certo ac denunciato tempore, *l.*9. alias denique ad *limitem* pro loco ac proximitate possessionum, *l.*11. non longiùs, *l.* 21. 22. omni itineris ac necessitatis habita ratione,*l.*21. At si longiùs transmittendæ essent, & quidem mari,vel flumine, per Nauicularios perferebantur,vnde transmissio, peruectio,*l.*13. veluti canon Vrbicarius V.R.ex Africa: quò pertinet *d. l.*13. vid. *leg.*6.10.12.14.21.24.25.30.36.37.38.*inf. de Nauicul. & l.*3.4.6.7.*vlt. inf.de præd.nauicular.l.*2.3. *& vlt.inf. de naufrag. l.*8.*inf.de indulg. debitor.* Sed opportunus hic locus est, vt omnia quæ de hac Translatione & Prosecutione occurrunt, hîc cumulemus.

Memorantur igitur in genere PROSECVTIO, *l.*147.*de Decurion.* prosecutionis onus, *l.*2.*de Iudæis*: à quo Immunes erant Equites Romani, *l.vnic. de Equestri dignitate.* prosecutiones rerum fisci,*l.*161.*de Decurionibus.* De prosecutoribus specierum largitionalium, vid. *l.*18. *de Cursu*: De Translatione specierum largitionalium, vide *legem* 13. 18. 20. 33. 40. 61. *d- cursu publ.* veluti vestium, auri,argenti, *dictis legibus*, de annonarum Translatione, *lib.*7. *titul.* 5. *de excoct. & translatione annonarum, l.*15.23.*de erogat. mil.ann. l.*2. 9. 11. 21. 22. *de annonis & tributis*, de animalium prosecutoribus, *titulus ne operæ à conlator. l.*2. *de Tractoriis: l.* 2. *de venat. ferar.* de prosecutionibus Equorum, *leg. vltim. de excusat.artif.* à quibus immunes erant pictores, *dict. leg. vltim.* de auri publici prosecutoribus *titul.*8. *lib.*12. Translationi necessarias Euectiones Vicarius fouebat, eo absente Rector prouinciæ, *l.*13. 18. 20. 33. 40. 61. *de cursu*: Vicarium totius conlationis ac transmissionis cura constringebat: *l.vnic. de offic. Vicar.* Naues quoque ad Translationem specierum annonariarum destinatæ vsurpatæ, *l.vnic. de lusoriis Danub.* de frumenti prosecutoribus, id est Naucleris, ad *legem* 4. *de Naufrag.* & ad *legem* 31. *de Nauicul.* De Bastagariis, vide *libr.* 10. *titul.* 20. *supr.* & quidem *l.* 4.11. *eo tit. & l.*11. *de Cohortalibus.*

Quod ASSERVATIONEM eorum attinet; Asseruandis speciebus annonariis erant horrea, in quibus ea condita erant: de quibus horreis & conditis, *tit.de cond.in publ.horr.* & compluribus aliis *legib.* Hísque horreis Præpositi quidam erant: de quibus *tit.6. lib.*12. aliíque Custodes & Mensores, de quibus *l.2.de condit. l.1.de Can.frum.l.9.de Suar.* Item Patroni horreorum, de quibus *tit....lib....* Ne quid verò VSVRPARETVR, prouidè cautum *lib.*12.*t.*9. RELIQVORVM exactioni, discussores subinde missi, de quibus *lib.*11.*t.*26. INDVLGENTIA contra debitores quandoque data, de qua *inf.tit.*28.de EROGATIONE, seu in quos vsus ea erogara, vid. *tit.de erog.mil.ann.tit.de cond.in publ.hor.tit.de alim.quæ inop. tit.de Med.& Profess.tit.de mil.vest.tit.de Can.Frum. V.R.de frum.V.C.de annonis ciuicis.*

¶ *De* IMMVNITATE *à Tributis nulli tribuenda, exceptis tantùm quatuor tum rebus, tum personis; Constantini M. Constitutio.*

I. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Proclianum."

PRÆTER Priuatas res nostras, & Ecclesias Catholicas", & domum Clarissimæ memoriæ Eusebij ex Consule & ex Magistro equitum & peditum, & Arsacis Regis Armeniorum, nemo ex nostrâ iussione præcipuis" emolumentis" familiaris iuuetur substantiæ: Datianus enim V.C. Patricius, qui hanc olim gratiam" fuerat consecutus, auferri sibi id cum tantâ instantiâ depoposcit, cum "quantâ alij poscere consuêrunt. Ideóque omnes pensitare debebunt, quæ manu" nostrâ delegationibus" adscribuntur, nihil ampliùs exigendi": Nam si qui Vicarius", aut Rector Prouinciæ, aliquid iam cuiquam crediderit remittendum, quod aliis remiserit, de propriis dare facultatibus compelletur. Dat. XV. Kalend. Iul. Constantinop." Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTÆ.

* Abest *huius legis* principium vsque ad *vers. Ideoque omnes* à *Cod. Iustin.* Omisit *Baronius* eam in annum suum referre.

" *Proculianum.* Cod. Iust. An *Probianum*? Non puto. Præfectum Prætorio fuisse colligo, ex *fine legis*: vbi de Vicario & Rectore prouinciæ agitur: qui vtique sub dispositione Præfecti Prætorio fuêre: tùm etiam ex eo, quòd ad Præfectorum Prætorio curam res tributaria spectauit: vt probat vel *lex* 3.6.9.14. 15.20.21.22.26.31.33.35. *inf. hoc titulo*: Zosimus *lib.*4. quoque de Præfectis Prætorio, eorum muneris fuisse ait τὰς ἀπανταχοῦ φόρους διὰ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτοῖς εἰς πρᾶξιν. v. & Eunodium *in V. Epiphanij, p.*389. Tandem Præfectum Prætorio Orientis fuisse colligo ex Arsacis Regis Armeniorum mentione

" De hoc dicam mox.

" *Præcipuis*, id est, excipuis, immunibus: quodam præcipui præ aliis iure ἐξαιρέτοις.

" *Emolumenta* rei annonariæ *l.1.inf. sine censu.*

" *Gratiam*, id est, immunitatem, indulgentiam: vt *l.26.inf.*

* *Lex omnes* 4. *Cod. eod.tit.* hinc desumpta est,

" Hoc rectè habet: pro quo in Cod. Iust. *manus nostræ.*

" *Delegationes.h.l.* & *l.8.inf.de extraordinar.l.vn.inf.ne conlatio per Logographos l.2.3.4.inf.de Indictionibus*: *l.22. in f. de erog.mil.ann. l.54. de Decurionib.* (quæ Delegatoriæ, *l.15.inf. de exactionibus. l.22.de erog.mil.ann.* Edictum, *l.34.inf.h.t.* καθ' ἕκαστον ἔτος γράμματα Libanio *Orat.* περὶ τῶν ἀγγαρειῶν, *p.*33.) sunt descriptiones, commissiones, quibus exigendarum annonarum & tributorum modus continebatur: Suidas rectè δηλεγατίων κατὰ Ῥωμαίους ἡ ἐκλογὴ τῆς στρατείας, καὶ ἡ ἀννόνων μετακομιδή. Inde autem dictæ, non quod eæ ablegari mittíque in prouincias solerent, quod etiam Accursius, Cuiacius, Brissonius, aliíque credidêre: verùm quod his delegaretur, id est, mandaretur exigendorum tributorum munus. Ita *delegata* Iurisdictio pro demandata. Plura ad *l.54.inf.de Decurionib.* & in *Glossario.*

" *Exigendi*, omnes (possessores scil.) Quare etiam ineptum est quod in *vulgatis Codicib. Iustin.* hîc infartum, *vel remittendi potestatem esse*: quæ à *veteribus libris* rectè absunt: quod & Cuiacius & Contius iam monuit. De quo mox plura, præter *l.vn. de off. Vicarij.*

" *Vicarios* respexit: res tributaria: quod insuper docet 10.11.12.13,16.17.25.30. *inf.h.tit.* Vicarios, inquam, Præfectorum Prætorio, de quibus vt alibi plena manu, ita & ex *h.l.* eos sub initium Imperij Constantini M. iam fuisse liquet: de quo in Ἀπολυτικῷ dixi plenè aduersus communem errorem quo à Constantino M. primùm constituti creduntur: Quibus vel *lex 2. C.de pedaneis Iudicib.* eam in rem singularis, refutandis sufficit.

" Irreptitia vox, ex sequentis vocis occasione, vt hîc, ita aliis pluribus *huius Codicis* constitutionibus.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. tres Constitutiones (si modo prima hæc quoque Constantini est) primo loco occurrunt: ex quibus patet, hinc, quàm enixo studio Princeps hic *rei tributariæ*, ne fraus ei fieret, prouiderit, quò pertinet *lex* I. *&* 2. inde ne tributariæ rei obtentu miseri prouinciales vexarentur, quò spectat *lex* 3. Hâc prima vetatur regulariter IMMVNIS quisquam ab annonâ & tributis haberi: vel fieri à quoquam Magistratu. Quam in sententiam est pariter *lex* 20.25.26.33.36. *hoc ipso tit. l.* 6. 7. *sup. de diuers. rescriptis*, & Titulus integer *infr.*12. *de Immunitate concessa*: Idque, ne beneficio quidem aut rescripto Principis: *h.l. & d.l.* 10. *infr. & d. l.7.de diu.rescript. & d.tit.de Immunitate*: Ac múltò minus Iudicum, quibus profligandorum seu exigen

exigendorum tributorum sollicitudo imminebat, cuiusmodi erant Vicarij Præfectorum Prætorio, & Rectores prouinciarum: quod præter *hanc l.* docent aliæ complures *huius tit.* leges: docebit & *tit. inf. de Exactionibus*, & *l.vn. sup.de off.Vicarij*: propositâ alioquin his pœna, tributa ipsa de suo soluendi.

¶ *Excipiuntur* tantùm *hâc l.* quatuor: quorum duo priora priuilegium reale continent: posteriora duo, personalia sunt. Primùm igitur excipiuntur, *Res priuatæ Principis*: quæ à tributis immunes sunt, & esse debent; *h.l. & l.36.inf. hoc tit.* Secundò excipit Imperator *hâc l. Ecclesias Catholicas*: Quod quidem religiosum huius Principis institutum fuit. Postea enim quùm satis diuitiarum in Ecclesiam congestum secuti Principes credidêre, Ecclesiæ quoque tributis obnoxiæ factæ sunt: Constantij eam in rem *lex* 15. *inf. de Episcopis.* Honorij *lex* 40. *in f.d.t.de Episcopis.* De quo est & solemnis Ambrosij locus *in oratione de tradendis Basilicis*: Si *tributum*, inquit, *petit* [Princeps] *non negatur* AGRI *Ecclesiæ soluunt tributum.* Quod etiam Vrbanus Papa agnoscit 23. *q.8.Canone Tributum.* Vnde apparet, immunitatem hanc omnem in veteri Ecclesiâ Christianâ iuris positiui fuisse. Et hæc quidem ita de ipsis Ecclesiis: nam & Clerici, quamuis à muneribus ciuilibus immunes essent, attamen tributis fermè obnoxij fuêre: de quo dico *inf.tit.de Episcopis, Eccl. & Clericis*: ac nominatim ad *l.40.eius tit.* Cæterùm *Catholicæ* nominatim Ecclesiæ ῥητῶς hæc immunitas tributa ab Imp. *h.l.* pariter vt priuilegium quod continetur *l. habeat* 4. *inf.de Episcopis, Eccl. & Cler.* Similiter vt Ecclesiasticorum priuilegia *l.1.inf.de hæreticis*: de quo ad *eas leges*: Non igitur hæreticorum Ecclesiis & Ecclesiasticis. Et hæc de duabus Immunitatibus realibus.

¶ Personales duæ sequuntur. Primùm Imperator Immunitatem à tributis *hâc l.* tribuit *Eusebij* Clarissimæ annonæ (qui proinde hoc tempore iam mortuus erat) Familiæ seu Domui: de quo Eusebio id tantum memoratur *hâc leg.* eum Ex-Consule & ex Magistro Equitum Peditúmque fuisse. Huius Eusebij Consulis, cùm nulla in aliis Fastis Consularibus mentio fiat, vnus Auctor peruetustus Consularium, & Notitiæ Præfectorum vrbis, meminit Anno Domini 311. his verbis: *Consulibus quos iusserint* DD. NN. *Aug. ex mense Septembri factus est Rufino &* EVSEBIO *V. Kal. Nouemb. Viuius Flauiaùus Præfectus vrbi.* Quinimò mens ea mihi hunc illum ipsum Eusebium esse, patrem Eusebij & Hypatij postea Consulum & Eusebiæ Constantij Imperatoris coniugis, de quibus videndus Ammianus Marcellinus, *lib.* 21. *p.*200. Similis porrò huic est immunitas illa quæ teste Capitolino Gordiani Familiæ à Senatu decreta, vt à Tutelis atque Legationibus, & à publicis necessitatibus, nisi si vellent, posteri eius semper vacarent. Et vtrumque hoc immunitatis priuilegium Eusebij & Gordiani domui tributum reuocat mihi in mentem geminum, quod in Galliâ memorant de *Odone le Maire*, *Euione Maiore*, cognomento *De Challo S. Mars*: cui, posterísque eius tributa à Philippo I. vel Henrico I. Rege omnium tributorum immunitas, eo quod Regij voti Vicarius & deuotus, ac velut ἀντίψυχος, sacram peregrinationem, quam Rex vouerat, obiisset: de quo præter alios v. vel Chopinum *lib.* 3. *de sacra Politia, tit.2. n.*21.22. & Orationem *Brettij.* Quæ tamen ipsa immunitas primò quidem, Anno 1559. redacta fuit ad ea duntaxat quæ terrâ maríve aut fluuiis vsus sui causâ vexissent: & Anno 1578. ad eas tantummodò vectigalis species quæ in Galliâ pensitabantur eo tempore quo immunitas concessa fuerat. Tandem parum profuit quingentorum annorum possessio: nam quia ingens eorum numerus compertus est, qui per prouincias falsò sese familiæ isti adscriberent, non minimo tributorum detrimento, abrogata penitus ea Immunitas est, æternóque silentio damnata, constitutione Regis Henrici M. A.D. 1601.

Altera *hâc l.* immunitas personalis est, *Arsacis Armeniorum Regis* Domus. Nempe vt ab antiquo Romani inter instrumenta seruitutis Reges etiam habuêre; ita *Armeniorum* Reges iam ab antiquo Romanorum fœderati & amici etiam in obsequio Imperatorum hâc Constantini M. & Constantij tempestate & deinceps Iuliani quoque fuêre. Sanè Zosimus (quod ad hanc *leg.* nostram proximè facit, *lib.2.pag.* 684.) post Licinianum bellum, octennio fermè post æram *huic legi* subscriptam, apertè indicat, Regem Armeniorum Constantino fœderatum & amicum fuisse, vbi historiam illam ineundam narrat de Hormisda Persarum Regali operâ Armeniorum R. ad Constantinum euadente. Iulianus quoque *oratione* I. *in Constantium*, *pag.* 58. Ἀρμενίους παλαιοὺς συμμάχους Romanorum vocat: Vide eundem *pagg. aliquot seqq.* Ammianus Marcellinus *ibidem* in rebus Constantij *lib.* 20. *pag.* 186. *in Gestis Anni* 360. *Constantius*, inquit, *accitum Arsacem Armeniæ Regem, summâque liberalitate susceptum præmonebat & hortabatur, vt nobis Amicus esse perseueraret & fidus. Audiebat enim sæpius eum tentatum à Rege Persarum fallaciis, & minis, & dolis, vt Romanorum societate posthabitâ, suis rationibus iungeretur. Qui crebro adiurans, animam prius posse amittere, quàm sententiam, muneratus cum Comitibus quos duxerat, rediit ad regnum nihil ausus temerare postea promissorum, obligatus gratiarum multiplici nexu Constantio: inter quas illud potius excellebat, quod Olympiada Ablabij filiam Præfecti quondam Prætorio, ei copulauerat coniugem, sponsam fratris sui Constantis.* [Hoc Constantio exprobat Athanasius, *ad solit. vit. ag. p.*850.] *Quo dimisso à Cappadocia, ipse per Melitinam, minoris Armeniæ oppidum, & Lacotena, & Samosata, transmisso Euphrate Aedessam venit.* Idem Ammianus in rebus Iuliani Anno 363. *lib.* 23. *pag.*256. vbi de procinctu Parthico loquitur; *Inter hæc*, inquit, *legationes gentium plurimarum auxilia pollicentium liberaliter susceptæ remittebantur, solum Arsacen monuerat Armeniæ Regem, vt collectis copiis validis iubenda operiretur, quò tenderet, quid deberet vrgere, properè cogniturus*, vid. eundem *lib.*21. *p.*200. Idem *lib.*25. *pag.*322. in eiusdem Anni gestis; *Ne*, inquit, *Arsaci poscenti contra Persas ferretur auxilium Amico nobis semper & fido*: Et cætera quæ *ibi* narrat de hoc Arsace viuo capto à Persis. Sanè & hùc illud facit, quod de Scholaribus notamus ad *l.8. inf.de annonis ciuicis.* Ex *hâc* interim *l.* apparet, Armeniorum hunc Regem in Romania seu orbe Romano, bona quædam possedisse: quæ *hâc leg.* immunitate ab annonis & tributis donantur.

¶ Atque hæc quidem quatuor immunitates solæ *hâc l.* excipiuntur, reuocatis cæteris omnibus, & in his etiam ea quæ iam olim *Datiano V. CL. Patricio concessa fuerat.*

Quis autem hic Datianus fuit? qui & Patricius *hâc l.* vocatur? In libello sanè *de munificentia Constantini*, & apud Anastasium *in Syluestro* fit mentio domus *Datiani Antiochiæ*, quam Constantinus

B.Petro

B. Petro donauerit : Sed & Datiani mentio in *hymno 2. seu passione Vincentij* apud Prudentium : & Præsidis Datiani in *Martyrologio*, 22. *Ianuarij*. Et hæc de Datiano sub Constantino M. vel circa eius tempora. Sub Constantio quippe memoratur quoque *Datianus* Comes, magnæ apud illum authoritatis : quique inter alios per Epistolam Athanasium hortatus dicitur, vt ad Constantium vocatus veniret, teste Athanasio *ad solit. vit. ag. p.* 637. v. & Epiphanium *hæresi* 71. Hic idem & sub eodem Constantio cum Cereali consul fuit A.D. 358. De priore illo, cuius domus Antiochiæ hæc *lex* accipienda videatur, vtpote cui hîc quoque iungatur *Rex Armeniorum. Patricius* verò hic idem vocatur, quæ antiquissima alioquin Patriciorum mentio mihi occurrit : de quo alibi *plenè*. Posterior verò hic Datianus Patricius inter Valentiniani quoque initia memoratur à Philostorgio *lib.* 8. *c.* 8. vbi ait, inter alios, eius ope, consilio, Valentinianum Imperatorem factum, quod etiam Nicephorus ex eo habet *lib.* 11. *c.* 1. Idémque Philostorgius ait, hunc Datianum Patricium per literas consilium præbuisse ex Galatia, vbi ob fenium hyemémque (à Iouiano scil.) relictus fuerat : vbi & apud Ancyram Valentinianum ipsum relictum scribit Am. Marcellinus *lib.* 26. *p.* 335. Libanius tandem, *Orat. ineditâ*, ὑπὲρ Δατιανοῦ multos alios memorant qui (sub Constantio) à sordidis penè natalibus ad summum fastigium peruenerunt, Philippum, *Datianum*, Taurum, Helpidium, Domitianum, Dulcitium memorat. Et verò de hoc Datiano hanc *leg.* accipio.

¶ Memorabile cùm maximè de eo quod hic narrat Imperator, eum immunitatem sibi olim tributam tantâ instantiâ auferri depoposciſſe cum quanta alij poscere consuerunt. Vtilem verò Reipub. virum, inuidiæ tantum non euitandæ. Non absimilis alioquin apud Iustinum antithesis Scythis *lib.* 1. *Aurum & argentum perinde aspernantur, ac reliqui mortales appetunt.* Et Sidonius, *lib.* 2. *Epist.* 13. *de Damocle*; *Illâ refugit celeritate diuitias delitiasque regales, quâ solent appeti.*

¶ Atque hæc quidem hactenus, quorum multa suadere videntur, vti credamus subscriptionem & Consules *huic l.* subnotatos emendandos videri, Constantióque Imperatori eam adscribendam, in cuius tempora trium virorum *Eusebij* inquam & *Arsacis* & *Datiani* Patricij nomina incidunt. Verùm nil temerè nunc mutem : Maximè cùm videam, Ecclesias *Catholicas* hîc memorari, & immunitate donari, quod Constantio non conuenit, verùm Constantini studio : de quo iam *suprà*. Itaque dicendum fuerit, *Arsacem* Armeniorum Regem etiam in eâ Imperij Romani parte, quæ Constantino parebat, quædam possedisse : & Constantino quoque amicum fuisse.

¶ Nunc ad sententiam *legis* redeamus. Cùm hæc *lex* sit de *Immunitate* seu remissione nemini concedendâ *à quocunque Magistratu*, imperitè omninò faciunt, & in his Amaya nuper, qui de indicendorum tributorum potestate ad quem ea pertineat, hîc ἀπροσδιονύσως, & prolixè, neque aliud fermè tractant. Vt & illud imperitè, quod post illa *huius l.* verba, *in fine, nihil amplius exigendi*, hæc quæ in nonnullis *Codicibus* Iustinianeis infarta sunt, *vel remittendi potestatem esse*, quæ à veteribus & melioribus *libris* absunt, idem Amaya tuetur, aduersus Cuiacij, Contij, & parentis mei mentem, spretáque *huius Codicis* & *Legis* auctoritate. Et quidem ineptâ ratione, quæ inscitiam eius arguit Nempe quod si hæc verba deessent, minimè congrueret versus sequens : *nam si qui &c.* totúsque eius contextus. Imo enim optimè congruit. Nempe cùm præcipuam sibi hanc curam Constantinus *hâc l.* indixisset, vt omnes ad tributa tenerentur, neque quidquam eorum à Iudicibus remitti posset, obiter tantùm & velut per parenthesin id pro solatio addidit & inseruit, scil. quod retrò etiam nihil amplius quàm quod delegatione suâ contineretur, exigi ab his posset : *nihil amplius*, inquit, *exigendi* : Quibus non ideò minus rectè subiicitur versiculus, *Nam si qui* &c. qui omninò cohæret cum illis, *omnes pensitare debebunt quæ manu nostra delegationibus adscribuntur*. Sed quid cum hoc homine congredior, qui aperte pronunciat, *Libri veteris & Codicis Theodosiani auctoritatem tanti apud se non esse, vt à fide Pandectarum Florentinorum recedat, & cogatur iurare in librum à moribus semicomesum. Absint tales sententiæ.* Vbi etiam quod de *fide Pandectarum Florentinorum* hîc addit, imperitissimè facit : Quid enim *Pandectis* & quidem *Florentinis*, cum Codicibus *Constitutionum* ?

¶ *De* Apochis *tributorum solutorum, aduersus falsas & imaginarias.*

11 * Idem A. ad Ælianum Proc. Afric.″

POSSESSORES, cùm satisfecerint publicæ conlationi, cautiones″ suas ad Tabularios publicos deferant : vt ″ eas Tabularij, siue Sexagenarij″, periculi sui memores, suscipiant à conlatoribus (ipsas species, quæ debentur, ex horreis suis ad ciuitates singulas, per menses singulos perlaturis) ne inlatio tributorum ex solis apochis″ falsis″ vel imaginariis cognoscatur : *&* ″ *cetera.* Dat. Kal. Nou. Treu. Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda illi est *lex* 1. *inf. de exactionibus.*

″ *Ælianus* Proc. Africæ sub Constantino M. Eidem hoc Anno inscribitur, *lex* 1. *sup. de concuss. adu.* & *l.* 1. *sup. de adu. fisci.* Eius meminit apud Augustinum *ep.* 68. *& lib.* 3. *contra Cresconium cap.* 70. Constantinus M. ipse in *Epistola* 680. ad Probianum Proconsulem Africæ huius successorem. Denique hic est qui Anno 314. causam Felicis Aprungitani iudicauit.

″ *Cautiones*,

″ *Cautiones*, i. apochas, vt mox, *fine legis*, & *l.* 19. 33. *inf.* Alias *Securitates* vocantur. *d. l.* 19. & *l.* 173, 185. *inf. de decurionib.*

″ De iisdem agitur. *d. l.* 1.

″ Sup. *cautiones* vocantur, verùm ita quoque vocantur, *l.* 19. 32.

″ Falsis fortè.

COMMENTARIVS.

APOCHÆ illationis tributorum, id est, cautiones, securitates, professiones, Chirographa, *quittanciæ* tributorum solutorum, ne falsæ aut imaginariæ fortè emittantur, & sic illationi tributorum fraus fieri possit, accurata forma hac Constantini M. constitutione inducitur : vt vice versa, idem sedulò cauit, ne Prouinciales seu Collatores concuterentur, *l.* 1. *inf. de exaction.* quæ huic est conjungenda ; quò etiam pertinet eiusdem *lex* 1. *inf.* Eiusdem scilicet prouidentiæ est, cauere, ne quo commento tributis fraus fiat, ne quo tributariis.

¶ Falsis igitur Apochis hac ratione occurrit, scilicet solutione factâ susceptori tributorum, Apochas à Susceptore acceptas ad Tabularios vel Sexagenarios deferri iubet. Nempe *Tabularij* erant ij qui publicas chartas tractabant, qui Breues & λογαρικὰ, polyptica cõficiebant tributorum, vt docet vel *d. lex* 1. *inf. de exact.* (de quibus alioquin peculiaris fuit *titulus lib.* VIII. *sup.* & de iisdem agitur *leg.* 11. 13. *inf. h. tit.* & *l.* 30. *inf. de suscep.*) Quare Tabularij hi chartas istas seu Breues sub tempus exactionis faciendæ dabant exactoribus, quorum vt varia nomina fuerunt, vt ostendit *d. lex* 1. *inf. de exaction.* ita de eorum numero fuerunt qui dicebantur *Sexagenarij*, (quorum fit etiam mentio *d. l.* 1. vbi de his dicam plenissimè) Igitur, solutione tributorum factâ susceptoribus, ne qua fraus inter Tributarios & Susceptores interueniret, falsis fortè vel imaginariis Apochis emissis, voluit Constantinus M. has Apochas deferri ad Tabullarios vel Sexagenarios, penes quos erant *Breues* illationis faciendæ, quod & postea deinceps obtinuisse docet *lex* 27. *inf. de susceptorib.* v. item *l.* 2. *inf. de discussorib.* vt ita Apochæ, cum Breuibus collatæ, de rei veritate fidem facere possent, & inspectis, secundum Apochas & Breues, ipsis speciebus illatis. Solæ Apochæ fidem facere non possunt, quia fictæ esse possunt : vnde & εἰκονικὴ ἀπογρὴ Lucilio, *lib.* 2. Ἀνθολογ. εἰς Νομικὰς Quâ ipsa causâ etiam inter priuatos sola Apocha debitorem non liberat, vt apparet ex *l.* 46. §. *tutelæ*, π. *de admnistr. tut. & l.* 19. π. *de acceptilat. l. si obligatum* 13. *C. de solutionib.* Quid igitur quæ sola fidem facere non potest, fidem faciet ipsi Breuibus admotis, & secundum vtrumque ἀνθολόγια. Quod de perlatione specierum ad ciuitates singulis mensibus, additur, id alibi explicabitur.

¶ Adscriptionis, *modum (ad superexactionem euitandam) Rectores Prouinciarum propriâ manu designare debere.*

III. * Idem A. Gregorio PF. P.″

MANV propriâ Iudices″ vniuersi, periculo″ suo, annonarias species, & cetera quæ indictione″ penduntur, definitis quantitatibus, & conprehensis modis, factâ adscriptione, designent : Cuius obseruantiæ illa erit commoditas, vt, post successionem″ quoque eorum, facilè requiratur″, an Exactores, vltrà quàm oportuit, de fortunis Prouinciarum aliquid exculpere voluerunt. Dat. VII. Id. Octob. Nepotiano & Facundo coss. 336.

NOTÆ.

* Abest hæc *Lex* à *Cod. Iustin.*

″ Eidem *Gregorio* inscripta hoc ipso Anno Constantini M. constitutio *de naturalibus liberis & matribus eorum* quæ prima est *Cod. Iust.* Cujus etiam meminit Iustinianus *Nouell.* 89. *cap.* 15. Meminit & Valentin. *l.* 1. *sup. de natural. filiis.* Eidem inscribitur Anno proximo *lex* 1. *sup. de contraben. empt.* Denique hic est ille Gregorius Præfectus de quo & conuiciis in eum Donati Optatus Mileuitanus *lib.* 3. *pag.* 32. Et vt omninò censeo, PP. Italiæ : sub quo Africa erat.

″ *Iudices*, id est, Rectores Prouinciarum.

″ Sic & *leg.* 2. *sup.* in *periculi sui memores.*

″ Factâ, seu ex indictione.

″ Id est, posteaquam successum eis in Prouinciæ administratione fuerit : Neque enim mutem cum verbo, *successionem.*

″ *Resciatur*, & constare possit.

COMMENTARIVS.

VT ADSCRIPTIO, seu modus annonarum & tributorum (de quâ plenâ manu *in paratitlo*) Rectorum Prouinciæ dispositione fiebat, *l.* 3. 4. *inf. de extraordin.* ita factum propriâ manu designare iidem Rectores hac Constantini M. constitutione iubentur, pariter vt altera eiusdem constitutione *l.* 4. *inf. de extraord. sive sord. mun.* Nec absimile quod *sine d. legis* 4. cauetur, vt videlicet idem Rector prouinciæ subscribat encautis, id est libris censualibus ciuitatum & Prouinciarum, quæ & *Encautaria* dicuntur *l. vlt. inf. de censu* : siue adscriptione, quæ à Tabulariis ciuitatum conficiebantur, vt docet *lex* 1. *& d. lex vlt. inf. de censu.* Idque, quod Constantius ipse *hac l.* profitetur, vt Magistratu seu administratione decedentibus Rectoribus, adhuc explorari & re-

ſciri poſſit, num exactores Prouinciale ſuperexegerint. Hac igitur quoque inter cœteras ratione ſuperexactionibus occurſum voluit Conſtantinus M.

¶ *De* ΕΠΙΒΟΛΗ͂, *ſeu* ADIECTIONE *ſterilium fundorum ad fertiles, ex eodem iure manantes.*

IV. * Imp. Conſtantinus A.

SI quis ab Emphyteuticariis", ſeu patrimoniali poſſeſſore, priuati iuris quippiam comparauerit, cuius ſubſtantia" alias poſſeſſiones ſuſtentare conſueuerat, & ſuccisis quaſi quarundam virium neruis reliqua" lababuntur", earum poſſeſſionum onera ſubiturus eſt, quæ penes diſtractores" inutiles permanebunt. Dat. VIII." Id. Decemb. Theſſal. Feliciano & Titiano coss. 337.

NOTÆ.

* *Lex 2. C. de omni agro deſerto, & quando ſteriles fertilibus imponuntur.* fortè huic iungenda *lex 7. de exact.*
" *Emphyteuticariæ*, Cod. Iuſt.
" ὑπόστασις, fertilitas, opimitas, fœcunditas, dotes.
" In Tiliana & Cujaciana editione perperàm, *reliquam*.
" *Labuntur*, Cod. Iuſt. malè.
" *Diſtractorem inopem*, Cod. Iuſt.
" Al. III.

COMMENTARIVS.

ΕΠΙΒΟΛΗ quædam STERILIVM fundorum ad fertiles hâc conſtitutione à Conſtantio Imp. inducitur: de quo ἐπιβολῆς iure moréque tres aliæ extant *hoc Codice* conſtitutiones: putâ *l.vn. de Saturianis, lex 31. inf.* & *l. 4. ſup. de locat. fund. emphyt.* quæ duæ poſtremæ vnà cum hac noſtra, *Codice Iuſtinianeo* in ſingularem *Titulum* coniectæ ſunt, putà, *Titulum de omni agro deſerto, & quando ſteriles fertilibus imponantur*: ſub quo ipſo *titulo* hæc quoque *lex* poſita eſt. De eadem ἐπιβολῆ extant & Iuſtiniani *Nouellæ* quædam: putà *Nouella 128. c. 8.* duæque aliæ à Cuiacio reſtitutæ περὶ ἐπιβολῶν 166. & περὶ ὁμοδούλων 168. Videndus & Suidas, *in voce*, ἐπιβολή, & Conſtantinus Harmenopulus. Ἐπιβολὴ eſt *Adiectio* vt vocatur *l. vlt. Cod. de omni agro deſerto*, quoties opimos & fœcundos ſeu fertiles fundos, ex eodem iure manantes, ex iiſdem bonis, ex eadem ſubſtantia, ὁμοδούλους, ὁμοκήνσους, *de la meſme baillée* mariantes poſſidenti, deſerti, inutiles, defecti, minus idonei, deſtituti, afantici, fœnei, ſteriles, infertiles, ἄπορoι adiunguntur: & ſic hac ratione, bonorum malorúmque mixtura quædam ſeu bonorum conſolidatio fit, hiſque ita conſolidatis, is cui adiectio hæc facta eſt omnium ex æquo bonorum nomine tributa ſoluere cogitur: Ne alioquin, vt hæc *lex* eleganter loquitur, *poſſeſſionibus, quarum ſubſtantia alias conſueuit ſuſtentare, ad alium tranſlatis, & inutilibus penes alium permanentibus; ſuccisis quaſi quarundam virium neruis, reliqua labantur*: i. inutiles oneribus & tributis reſideant. Quod vtique ſæpè eueniebat, Reipubl. damno, hac videl. ratione ſeu fraude quod locupletes fœcundos pauperiorum agros per impotentiam, vt loquitur *lex 8. inf. de cenſitoribus*, vel momentariis eorum neceſſitatibus captatis, ad ſe traherent; vt docet quoque *lex 1. inf. ſine cenſu*: & elegantiſſimè *d. lex 8.* & compararent, inutilibus ſolis, & fœneis, qui tributis agnoſcendis impares erãt, penes eoſdem inopes dominos relictis. Quare cùm eâ re res tributaria haud parùm concideret, ad ἐπιβολῆς ſeu Adiectionis iſtius æquitatem & æqualitatem vt expreſsè dicitur *d. l. 8.* ſubinde decurſum. Atque vt cœteroquin id factum (quod etiã probatur *l. 13. inf.* ibi, *quæ ex eiſdem bonis quæ retinent eſſe monſtrantur*) ita in *Emphyteuticariis* nominatim, & patrimonialibus poſſeſſionibus, priuatæ denique rei fundis factum: vt patet ex hac nominatim Conſtantij conſtitutione: idquè quod coniicere licet, per Sardiniam: v. quæ dico ad *l. 7. inf. de exactionibus*: vt ita eâdem lege & conditione, & vt proprio verbo vtar, ſub eodem *canone*, in nouos dominos infertiles migrent, quo primùm in priuatos tranſlati fuerant: canone videl. non huic aut illi poſſeſſionis regioni vel loco impoſito; verùm, vt Tertullianus loqueretur, vniuerſitati & *maſſaliter*, i. ieiunorum compenſatione facta: Nempe, cùm Emphyteuticarij & patrimoniales *fundi*, in priuatos transferebantur, ſub canone certo elocabantur: de quo ſuo *tit. ſup. lib. 10. de locat. fundorum iuris emphyteut.* ita quidem vt toti poſſeſſioni canon in ſingula iugera imponeretur: & æqualiter quidem, in ipsâ impoſitione compenſatione quadam & æſtimatione facta fertilium & ieiunorum. Exinde poſſeſſores nonnulli fertiles ſolos in ditiores & potentiores transferebant, iiſque vendebant; neque ideò maiorem tributi modum ſoluebant, ſed canonem tantum impoſitum in ſingula iugera: ſterilium verò fundorum Domini nihil ſoluebant. Ideò ad hanc ἐπιβολὴν & Adiectionis æquitatem & æquabilitatem deuentum. Et hæc quidem eſt huiuſce *legis* Sententia, quam Cuiacius non cepit: qui in ſp. *huius l.* non emphyteuticum vel patrimonialem fundum venditum putauit, ſed ab emphyteuticario vel patrimoniali poſſeſſore, priuatum fundum tacito tantum hypothecæ iure nexum: quem vt lectio *Codicis Iuſtinianei* faciliùs in errorem induxit, ita potiſſimùm *priuati iuris* in *hac l.* appellatio, quâ ſane patrimonialis & emphyteuticaria poſſeſſio ſignificatur, *priuati* ſcil. *iuris*, id eſt, patrimonij Principis. Idem verò in eo errat, quod vocem *reliqua*, in *hâc l.* interpretatus eſt de tributorum reliquis: cùm reliqua *hâc l.* ſint reliquæ poſſeſſiones. Proinde tertiò peccat, cùm hâc ratione *hanc leg.* titulo, *ſine cenſu vel reliquis fundum comparari non poſſe*, aptat. Igitur Accurſianæ Interpretationes omninò retinendæ ſunt. Hanc verò ἐπιβολὴν è Græcis quoque multi minus propriè intellexêre, cùm eam factam vel impoſitam ſcripsêre, vel πλησιοχώροις ἢ γείτοσι, vicinis prædiorum defectorum, vt Simeon Metaphraſtes apud Alemannum in Procopij ἀνεκδότοις p. 100. vel σωτελεστᾶις κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἑκάστου δυνάμεως, vt Cyrillus Scythopolitanus *apud eundem p. 101.* vel τοῖς τὰ χωρία κεκτημένοις, vt Procopius ἀνεκδότοις *p. 102.* & ex eo Suidas *in v.* ἐπιβολή, qui & Iuſtinianum primum ἐπιβολῆς auctorem facit: ἐπιβολὴ enim tantum fiebat & erat fundorum ex eodem iure manantium. De qua ἐπιβολῇ ad praxin Gallicam multa egregiè V. C L. Loiſeau *du Deſguerpiſſement lib. 5. c. 2. de de l'adiection ou ſurcharge & accroiſſement des Terres deſguerpies.*

¶ EXTRAORDINARIÆ *cuidam pecuniarum indictioni, ne quis ſe ab eâ immunem putaret*, Ordinariæ *ſeu* Canonicæ *nomen inditur à Conſtantio.*

V. * Idem A. ad Vranium".

OMNES omninò ad oblationem" pecuniarum" oportet vrgueri: Lege enim noſtrâ ſignatum eſt, nec eſſe *Extraordinaria*, nec vocari, quæ ſpecialiter" à Prouincialibus deuotiſſimis" conferenda ſunt. Dat. III. Non. Feb. Conſtantio A. II. & Conſtante coss. 339.

NOTÆ.

* *Lex 5. C. eod. tit.* Concordat prorsùs huic l. *lex 2. inf. de indictionibus.*
" *Vranius* hic quis?
" *Oblationis* vox propria quæ non extat.
" Id eſt, nominatim & ſignanter expreſſum, ſeu aperta definitione, vt loquitur *lex 2. inf. de indictionib.* v. Gl. in *vl ſignare.*
" *Functionum publicarum*, ita Tribonianus immutauit in *Cod. Iuſt.*
" *Solenniter*, ita Tribonianus. Planè, contra *huius l.* ſententiam. Specialiter autem, id eſt, ſpeciali affectu & deuotione & inevitabili neceſſitate: v. *Gloſſ. Theod.*
" Vox hæc hac in re propria. Vide *Gloſſarium Theodoſ.*

COMMENTARIVS.

EXTRAORDINARIIS ab indictionibus cùm regulariter quædam perſonæ immunes ſint, ſaltem ab extraordinariis ſive ſordidis muneribus, quandoque tamen ea Reipub. tempora incidunt, vt tum pecuniarum, tum & aliarum ſpecierum ſuperindictum ſeu Extraordinaria collatio & oblatio ita deſideretur, vt ab his quoque nemo immunis eſſe debeat. Quod in *huius l.* ſpecie ſtatuitur: Eum verò in finem quia euenire ſæpè ſolebat, ab huiuſmodi *ſuperindicto* excuſatos ſe nonnulli vellent, tanquam ab extraordinario munere, & appellatione *Extraordinarij* velut Gorgonis capite objecto, vel panno rubro efferati collationem illam defugerent, & priuilegia ſua obtenderent, eâ re viſum Principibus quandoque rei atrocitatem & inuidiam verbi lenitate mollire: ac nominatim cauere, ne *Extraordinaria* aut dicerentur aut crederentur, etſi *ſuperindicti* nomine exigerentur, quin potius ordinaria ſeu Canonica cenſerentur, vt ita omnes huic neceſſitati parerent, amoto omni priuilegio quæ ordinariorum munerum *lex* eſt: v. *tit. π. de vacat. mut. &c.* Id verò præſtat *hac l.* Conſtantius, quod & ipſum præſtitit quoque poſteà Honorius gemina germana *lege. 2. inf. de indictionibus*, pari occaſione & neceſſitate.

¶ Hanc ſanè pertinere exiſtimo ad apparatum belli Perſici hoc anno, quo pecuniarum ſuperindicto opus fuit. Sic enim Iulianus *orat. 1. pag. 66. & 68.* de eo ad Conſtantium loquitur: Τοῦ πολέμου, inquit, ΧΡΗΜΑΤΩΝ, καὶ στρατιωτῶν, καὶ χορηγίας λαμπρᾶς δεομένου, ὑπάρχοντος δὲ οὐδενὸς σχεδὸν, τῶν τοιούτων, αὐτὸς ἐξευρὼν καὶ καταστήσας. Et mox, ΧΡΗΜΑΤΩΝ δὲ ἐπινοήσεις πόρους οὐκ ΑΥΞΩΝ τοὺς φόρους. οὐδὲ τὰς συντάξεις, καθάπερ Ἀθηναῖοι πρότερον, ἐς τὸ διπλάσιον, ἢ καὶ ἐπὶ πλέον κατέστησας, ἐμμένων τοῖς ΑΡΧΑΙΟΙΣ, πλὴν εἴπου πρὸς βραχὺ, καὶ πρὸς δὴ καιρὸν, ἐχρῆν αἰδεῖσθαι δαπανηροτέρων τῶν λειτουργημάτων. Id eſt, *cùm bellum* PECVNIAS *& annonam, & expenſas in gentes exigeret, nec eorum quenquam fermè ſuppeteret, ipſe adinueniſti & conſtituiſti. Pecuniarum ſinus excogitaſti; non quidem euectis Tributis, & penſitationibus, prout Athenienſes olim, in duplum, vel etiam vltra conſtitutis, verùm antiquis inhærens, niſi ſicubi ad breue tempus, & neceſſitatem, functiones grauiores ſubeundæ eſſet.*

¶ Ex his iam liquet, Tribonianum interpolatione ſua *huius leg.* ſenſum penitus immutaſſe, relata ea ad *functiones publicas, & ſolemnes*, quas ideo etiam voces hîc ſubſtituit. Qua cauſa quæ ad *eam l.* à *Cod. Iuſtin.* Interpretibus notantur, huc necquicquam faciunt. Quia & Cuiacius ipſe haud ſatis cautè *hanc leg.* interpretatus videtur. Quare hinc ſimùl liquet, non tantùm de *huius Codicis* vtilitate, verùm etiam de Hiſtoricarum cauſarum vſu & neceſſitate, in his Conſtitutionibus probè intelligendis: quæ niſi ad *hanc leg.* adhiberentur, falſa omninò ea videri poſſet: Ecquis enim alioquin dubitare poſſet, *Extraordinaria* ea omninò eſſe quæ extra ordinem imponuntur, quod tamen hîc deſertè negatur? Nempe Conſtantius Politico ſcemmate, vrgente neceſſitate, extraordinariam illam & ſpecialem collationem ad apparatum belli Perſici, cœterarum extraordinariarum collationum nomine exemptam iuit: quandoquidem ea ſumma Reipubl. neceſſitate vrgente exigeretur: & vt ipſe ait:

ait. SPECIALITER *à Prouincialibus* DEVOTISSIMIS *conferenda eſſet*, id eſt, quam pro Imperij defenſione, atque adeò *deuotione*, quæ Imperio debebatur *ſpecialiter*, id eſt, ſpeciali affectu & ineuitabili neceſſitate conferri oportet. Eò ſcil. pertinet vox *ſpecialiter*, & altera *deuotiſſimorum* prouincialium, ſeu *à deuotiſſimis prouincialibus conferendi*: de quibus in *Gloſſario Theodoſiano*. Quibus reſpondent illa Iuliani, πρὸς βραχὺ καὶ πρὸς εὔκαιρον ἐχρῆν αἰσθέσθαι, δαπανηροτέρων τῶν λειτουργημάτων. Tandem ad vſum & praxin, ſcemma Politicum *hâc l.* continetur, quod ſæpenumerò Principes ſequuntur & vſurpant. Imò & eo non ſubditi tantum, ſed & populi exteri ſæpè deluduntur: de quo egregius locus eſt *Saluiani*.

¶ *De* VINI *ad* CELLARII *vſus collatione ab Italis.*

VI. * Impp. CONSTANTIVS & CONSTANS'' AA. Ordini Cæſinatium.''

VINVM, quod ad Cellarij'' vſus miniſtrari ſolet, cuncti Italiæ poſſeſſores, iuxta ſtatutum † Conſtantij'', fratris mei, CONparent''. Quod, vt fieri faciliùs poſſit, ab omnibus Italis noſtris conferatur pecuniæ quantitas ea, quam Rufini'', Viri Clariſſimi'' & Inluſtris Præfecti Prætorio, Parentis Amicíque noſtri, moderatio dandam eſſe cenſuerat''. Dat. XI. Kalend. Iun. Med. Conſtantio VII. & Conſtante III. AA. Coss. [354.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* eſt *lex* 42. *inf. de Decurionib.*
'' Inducendum hoc *Conſtantis* nomen: niſi pro *Gallo Cæſ.* id accipiamus: quanquam & hic iam occiderat ante menſem Decembrem, quo *hanc l.* datam mox probabo.
'' *Cæſenatium, d. l.* 42. De qua ciuitate mox.
'' Noſtri.
† Quodnam ſtatutum illud.
'' *ꝗ. Conſtantis*, vt mox oſtendam.
'' A vobis Cæſenatibus: ita hoc accipio.
'' De hoc Rufino mox dicam.
'' *Vir Clariſſimus & Inluſtris*, Præfecti Prætorio titulus, *h. l.* & *l.* 19. *ſup. de petitionibus*: Viri *Clariſſimi* Præfecti Prætorio *l.* 1. *ſup. de paſcuis*: & *l.* 15. *ſup. de prætoribus.*
'' Ante aliquot annos, cùm Præfecturam prætorianam gereret: de quo mox.

COMMENTARIVS.

DE VINI CELLARIENSIS annonâ, eiúſque coëmptione & collatione ad Cellarij Principis vſus, ab Italis faciendâ, eſt hæc ſingularis Conſtantij conſtitutio data A.D. 354. ad ordinem Cæſenatium (cui iungenda & *lex* 42. *inf. de Decurion.*) Quam, nobilem iam fecit Scriptorum in argumento *Suburbicariarum* diſquiſitio: ex quo ſemel eam, vnà cum Sex. Aurelij Victoris loco, quem mox ſubiiciam, ad ANNONARIAS Regiones pertinere indicauimus: Rem quantum potero, compendij nunc faciam.

¶ Primo, *Cellarium* quid eſſet, prolixè oſtenſum eſt ad *l. vlt. ſup. de officio Iudic. omn.* oſtenſum inquam, hâc appellatione ſignificari omnia βρώσιμα καὶ πόσιμα, id eſt ſpecies omnes ad eſum & potum pertinentes. Et ſanè de vino id ex *hâc l.* etiam liquet. Hinc & Cellarienſes ſpecies dicuntur *l.* 32. *inf. de erogat. mil. ann. & l.* 16. *inf. de indulg. debitor.* *Annonæ* verò propriè erant, quæ in cœteris ſpeciebus conferebantur, veluti capito, ligno, aliis: vnde annonæ & cellaria coniunguntur *d. l. vlt.* & apud Sulpitium Seuerum *lib.* 2. *ſacræ hiſt.* annonæ & cellarienſes ſpecies *d. l.* 32. Quanquam & latiore ſeu laxiore appellatione *Annonæ* vtrumque ſignificabatur.

¶ Cœterùm, cùm huiuſmodi ſpecies annonarias & cellarienſes, varios ad vſus collatas liqueat, atque in his, ad vſum militarem, expeditionalem, quinimò & Comitum Rectorúmque prouinciarum vſus, ſanè hæc Conſtantij *lex* eſt de collatione ad *Cellarij Principis vſus*, vt ex ſequentibus mox apparebit.

¶ De hac igitur cellarienſium ſpecierum collatione hæc obſeruentur. Primò à quibus ea collatio facta fuerit: Nempe ait lex: *à cunctis Italiæ poſſeſſoribus*: mox, *ab omnibus Italis noſtris*: Hic iam dubium: Num tota, quanta eſt, *Italia*, his verbis intelligenda ſit, an verò pars quædam Italiæ tantùm, quæ tamen hoc ſæculo ſpecialis *Italiæ* appellationem meruerit? Et ſi id ita eſt, quænam illa ſpecialis Italia fuerit, & quibus finibus coarctata? Quod prius igitur attinet, iamdiu eſt, cùm hùc Sex. Aurelij Victoris, coætanei Scriptoris, locum inſignem trahebam. Is igitur cùm dixiſſet, bellorum mole acrius vrgente, partitóque inter Diocletianum, Maximianum, Conſtantium, Galerium imperio, Africam & Italiam Maximiano ceſſiſſe; ſubiicit: *Hinc denique* PARTI ITALIÆ *inuectum Tributorum ingens malum*: *Nam cùm omnis* [Italia] *eâdem functione* [tributariâ] *moderatáque ageret*: *quò exercitus atque Imperator, qui ſemper aut maximâ parte* ADERANT [in eâ Italiæ parte] ALI *poſſent*, PENSIONIBVS INDVCTA LEX NOVA: *Quæ* [lex] *ſanè, illorum* [Maximiani] *temporum modeſtiâ tolerabilis, in pernitiem proceſſit* [poſt Maximiani tempora.] Vides, *hoc* Victoris *loco*, duo functionum ſeu tributorum & penſionum genera: vnum vetus, quod ante Maximianum omni Italiæ incumbebat: alterum recens à Maximiano inſtitutum, idque parti tantùm Italiæ impoſitum, ſed tamen vtrumque in ſpeciebus annonariis: & recens quidem nominatim: quod vel ex eo pateſcit, quod ALENDO Imperatori & exercitui impoſitum id fuerit: vt miter ſcribentem toti quidem Italiæ olim annonariarum ſpecierum collationem impoſitam, at nunc parti Italiæ à Maximiano non ſpecies annonarias, verùm tributum, auri, argenti, æris, veſtium, equorum imperatum.

A Maximiano igitur parti Italiæ nouus annonariæ functionis & penſionis modus impoſitus, alendo exercitui & Imperatori (& ſic Cellarienſes ſpecies) qui ſemper aut maximâ parte, in eâ Italiæ ſcil. parte, hærebant. Vt proinde hæc *lex* omninò eodem pertineat, quò Victoris locus ille: nam & de Italiâ vterque locus eſt, & de annona alendo Principi, ſeu cellarienſi annonâ. Quare hac l. *Italiæ* appellatione nonniſi pars Italiæ generaliter acceptæ exaudienda fuerit, quæ tamen ipſa ſpecialiter *Italiæ* nomen hoc æuo meruerit.

¶ At, quod poſterius, nunc porrò inquirendum, quænam illa Italiæ pars eſſe poſſit. Primùm igitur, cùm Sex. Aurelius Victor diſertè dicat, annonam illam *parti Italiæ* impoſitam à Maximiano, quò ipſe & exercitus, qui ſemper aut maximâ parte ADERANT, id eſt, in eâ Italiæ parte hærebant, ali poſſent, diſpiciendum modò (quod à nemine factum hactenùs) in quânam Italiæ parte, maximè, *Maximianus* Imp. hæſerit. Id verò non aliunde temerè melius, quàm ex ſubſcriptionibus legum Diocletiani & Maximiani colligi poteſt: nempe eum ſubſtitiſſe maximâ parte, RAVENNÆ, quod docet *I. C. de iure aur. ann.* VERONÆ, *l.* 3. *C. ad l. Iul. de vi*: *l.* 2. *C. commun. de ſucceſſion. l.* 1. *C. apud quem lib.* MEDIOLANI, *l.* 9. *C. de pignor. act. l.* 8. *C. ne de ſtatu def. l.* 2. *C. Hermog. de calumniator.* & apud *veteris Conſultation.* *Auctorem* (quam etiam vrbem ſub Maximiano mirum in modum nouis cultíſque mœnibus ornatam Sex. Aurel. Victor tradit, ibique etiam tandem purpuram depoſuit) AQVILEIÆ: quod colligi poteſt ex incerto *Panegyrici* Auctore *ad Maximianum & Conſtantinum, c.* 6. & 7. cuius initium eſt: *Dixerint.* Sed & poſt Maximianum Seuerus Cæſar in eo tractu ſtetit cum exercitu, vt docet Zoſimus *lib.* 2. *p.* 673. Quinimo & in eam ſeſe rurſum à Maxentianâ expeditione recepit. Et ſecuti deinceps Principes, Conſtantinus M. Conſtantius, Valentinianus &c. ſi quando in Italiâ conſtitère, maximâ parte *Aquileiæ*, *Mediolani*, *Rauennæ* hæſère: vt harum proinde ciuitatum primam dignitatem ab hoc tempore repetere fermè ſoleam. Et notandum eſt ſummopere, quod idem Zoſimus de *Rauenna* ſcribit, in quam ſe Seuerus Cæſar receperat: τὴν Ῥάβενναν, inquit, πόλιν ὀχυρὰν τε καὶ πολυάνθρωπον, καὶ τροφῶν ἔχουσαν πλῆθος αὐτῷ τε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ στρατιώταις ἀρκοῦν: id eſt, *Rauennam tum fuiſſe ciuitatem, non tantum munitam & populoſam, verùm &* ANNONARVM COPIA *abundaſſe, tum ipſi Cæſari, tum exercitui ſufficiente*: & mox in eandem ſententiam, cùm de Maximiani aduerſus Seuerum Rauennam motione agit, ait, Seuerum hac inuitum eiici non potuiſſe, ἀσφαλοῦς τε οὔσης καὶ τροφὰς ἐχούσης ἀρκούσας. Quod omninò reſpondet Victoris *loco*: Atque exinde illud etiam colligitur, Annonæ iſtius cellarienſis partem tûm Rauennam comportatam. Quod & ipſum *huius l.* inſcriptioni rurſum optimè conuenit: *ordini* quippe *Cæſenatium* hæc *lex* inſcripta eſt, qui Rauennæ proximi, & in eâdem Flaminiâ erant, vnde & Cæſenatis Epiſcopus Rauennatis Archiepiſcopi Suffraganeus fuit. vid. *veterem Epiſcopatuum Notitiam*, & in Concilio Romano ſub Papa *Martino* Cæſenas Epiſc. Rauennatis Archiepiſc. locum tenuit. Et verò vetus *Notitia prouinciarum* Græca, ἐπαρχίαν ἀννοναρίας deſcribens, *Rauennam* nominatim in eâ collocat: Ἐπαρχία ἀννωναρίας, Ῥάβεννα, φανὲς, ὀλκοῦσα, πολὰς, πεκίνους, πίσαυρον, Κάστρον φερεντῖνον, Κάστρον Σαλέεων &c. Iam igitur ex his ſequitur, in illa Italiæ parte (annonariâ) quam quærimus, fuiſſe, *Flaminiam, Aemiliam, & Liguriam, & Venetiarum prouinciam.*

¶ Secundò procedat Trebellius Pollio, qui calente hoc Maximiani inſtituto, & ſub hoc ipſo Maximiano, ſcribebat, imò ſub hac ipsâ Tetrarchiâ, Diocletiani, Maximiani, Conſtantij & Galerij (vt ipſemet diſertis verbis profitetur *in vita Claudij.*) Is igitur Italiæ prouinciarum recenſum agens, *in Tetrico Seniore*, & his prouinciis Annonariarum nomen iam ante Conſtantinum M. inditum arguit, & Italiæ totius partem fuiſſe oſtendit: & quænam illæ fuerint, haud obſcurè indicat: Nam cùm dixiſſet, *Tetricum Senatorem P. R. qui iure Præſidiali omnes Gallias antea rexerat, Imperiúmque ſibi vindicauerat, ab Aureliano Imp. victum, & per triumphum ductum*, ſubiicit. *Pudore tamen victus vir nimium ſeuerus* [Aurelianus] *eum quem triumphauerat, Correctorem totius Italiæ fecit?* *id eſt, Campaniæ, Samnij, Lucaniæ, Brutiorum, Apuliæ, Calabriæ, Hetruriæ atque Vmbriæ, Piceni & Flaminiæ, omníſque* ANNONARIÆ REGIONIS. Trebellius Pollio ſcilicet, totius Italiæ prouinciarum recenſum inſtituens, vbi eas nominaſſet ſingulas, quæ ad dextram Vrbis Romæ iacebant (quæque cum Annonariis nil commune habebant) reliquas deinceps, quæ ad læuam iacebant, recenſurus, vbi nonnullas nominaſſet, (puta Hetruriam, Vmbriam, Picenum & Flaminiam) breuitatis deinceps ſtudio, loco ſingularum quæ recenſendæ ſupererant, hæc ſubiicit περιληπτικῶς, *Omníſque Annonariæ regionis*, ac ſi dixiſſet, &, *vt compendio dicam, Annonariarum omnium Regionum.* Atquin quænam recenſendæ ſupererant? *Aemilia* vtique, *Liguria*, *Venetiarum* prouincia, *Hiſtria*. Non & Alpes: hoc enim ſæculo Alpes ab Italiâ ſeiunctas fuiſſe docet apertiſſimè *lex* 1. *ſup de deſertorib.* ſaltem Grajas, Pœninas, maritimas ex Ammiano Marcellino Sex. Rufo, Feſto, aliis. Iam tenemus itaque duobus argumentis, inter annonarias regiones, *Flaminiam, Æmiliam, Liguriam, Venetias, Hiſtriam*, & ſic quonam vſque procurrerint Annonariæ. At vnde earum initium? Nempe à Tuſcia & Piceno; Præterquam enim Hetruriam, Vmbriam, Picenum, (ſaltem partem earum) inter eas regiones referendas ex filo ipſo verborum Pollionis colligi haud obſcurè poteſt, ita aliundè ſanè id compertiſſimum de Tuſciâ, & Piceno. Tuſciæ enim annonariæ meminit Ammian. Marcellinus *lib.* 27. Gaius & Theodoſius *inter Auctores limitum p.* 260. & Pelagius Epiſc. Rom. *ep. anno* 556. & Iornandes *de regnorum ſucceſſ. ſub f.* Sed & Ammianus Marcellinus Piſtorienſe oppidum nominatim in eâ memorat. Piceni annonarij quoque mentio *in Notitiâ Imperij*. Et hæ quidem adeò annonariæ fuêre, vt ad diſcrimen cognominum prouinciarum Suburbicariarum Tuſciæ & Piceni, hoc cognomento *annonarij* diſtingui ſolitæ ſint, & ad errorem tollendum ab his qui accuratè loqui vellent, diſtingui oportuerit. Quare confecta nunc res eſt, *Annonarias* videl. regiones partem Italiæ fuiſſe, in quâ *Tuſcia, Picenum, Flaminia, Aemilia, Liguria, Venetia, Hiſtria.* Et ſanè quis non apertè videt, Pollionem *Annonarias regiones*, ceu partem toti Italiæ opponere? Non enim exertè totius Ita-

liæ prouincias ſeu regiones recenſens, inter eas memorat *Omnem annonariam regionem.* Haud aliter atque Sex. Aurel. Victor, Duplicem tributorum functionem in Italiâ faciens, vnam antiquam totique olim Italiæ communem; alteram, Italiæ tantum parti propriam, apertiſſimè *omnem Italiam, & partem Italiæ* diſtinguit: vt qui id negare auſint, medio die cæcutiant. Hæc illa igitur eſt PARS ITALIÆ, quæ alendo exercitui & Imperatori in eâ parte, maximâ temporis parte hærenti, à Maximiano deſtinata fuit, quod Sex. Aurel. Victor prodit. Hæ illæ Annonariæ Regiones: hæc illa tandem Italia: hi Itali, huius Italiæ poſſeſſores, quos vinum ad *Cellarij* (Principis ſcil.) vſus miniſtrare ſolitos, hæc Conſtantij *lex* teſtatur. Quâ causâ non temerè fortè Conſtantius *Italos ſuos* vocauerit *h.l.* Ab *omnibus Italis noſtris*, inquit: Sed & Conſtantinus M. pariter *l. 2. inf. de extraordin. ſive ſord. mun.* (quam Conſulari Æmiliæ & Liguriæ inſcribi notandum eſt, pariter vt hanc obſeruandum eſt inſcribi ordini Cæſenarium) *Ab extraordinariis omnibus fundi patrimoniales adque emphyteuticarij per* ITALIAM NOSTRAM *conſtituti habeantur immunes: vt canonica tantùm & conſueta dependant, ad ſimilitudinem per Afriam poſſeſſorum.* Nempe *hâc l.* Conſtantinus M. fundos illos per Italiam Annonariam ab extraordinariis oneribus omnibus immunes eſſe voluerit, vtpote qui iam ſatis onerati eſſent Canonica conſueta functione annonaria, vt qui annonam ad Cellarij vſus & Principis miniſtrarent: haud aliter atque Africani, eò quod annonam vrbi ſeu vrbicam ſubminiſtrarent, ea iam immunitate fruebantur. Quod rurſum probat *lex 1. inf. de extraordinariis.* Quod ſi ita eſt, iam altera hæc *huius Codicis* lex fuerit ad Italiam annonariam pertinens, & ſic tertium argumentum, quo Liguriâ & Aemilia Annonaria comprobatur. Alioquin cùm Italia conſtitutionibus Imperatorum ſimpliciter nominatur, totum illud Italiæ ſpatium intelligitur: quo vrbicariæ tantùm Regiones excluduntur: vt *l. 9. inf. de extraordin. mun.* Quanquam ſcio illud, *ſuis*, vel *Noſtri*, affectus Principalis teſtimonium eſſe poſſe: quomodo fortè eiuſdem Conſtantini M. *lex 1. ſup. de his qui ſanguin.* inſcribitur: ITALIS SVIS: & idem in conſtitutionibus ſuis & epiſtolis ROMAM SVAM vocauit.

¶ Supereſt igitur illud hac parte, & ex *hâc leg.* obſeruandum, ſpeciali *Italiæ* appellatione hanc Annonariam Italiam *huius l. initio* deſignari: *Cunctis*, inquit, *Italiæ poſſeſſores.* Nempe quadruplici ſignificatu *Italia* iam olim accepta. Primò pro tota, quâta eſt Italia, in quâ Roma etiam cum Vrbicariis regionibus erat. Secundò imò etiam quandoque Sicilia, Sardinia, Corſica Italiæ appellatione venêre. Tertiò pro Italia, quæ extra Vrbem Romam, ſuburbicarias regiones ſeu centeſimum miliarium & tres inſulas eſt (quod poſtremum euidentiſſimè oſtendit *lex 9. inf. h.t. lex vn. inf. ſi per obreption. l. 9. inf. de extraordin. mun. & lex 2. ſup. de integ. reſtit.* & *Notitia Imperij.* Quod negare ſanus & ſiccus nemo poteſt. Quartò *Italia* ſpecialiùs adhuc pro Italiâ Annonaria accepta: & verò hoc ſenſu *hac l.* exaudienda eſt, & ſic relatiuè ex rei, quâ de agitur, qualitate. Neque dubito, quin eodem ſenſu in Synodi Sardicenſis *ep. ad Alexandrinos* apud Athanaſium *Apol. 2. p. 588.* dicatur, ἡ ἁγία σύνοδος συναχθεῖσα ἀπὸ Ρώμης ἐν Ἰταλίᾳ, Καμπανίας, Καλαβρείας, Ἀπουλίας. Et Athanaſius ipſe prouincias recenſens, ex quibus Epiſcopi ad Synodum Sardicenſem conuenerunt Ἰταλίας, Πικηνῆ, Τυσκίας, Καμπανίας, Καλαβρείας, Ἀπουλίας, Βετυλίας, Σικιλίας. Eodem Athanaſius rurſum *ep. ad ſolitar. p. 640.* de Epiſcopis qui ſecum communicabant: ἀπὸτε τῆ μεγάλης Ρώμης, καὶ τῆ Ἰταλίας πάσης: Καλαβρείας τε καὶ Ἀπουλίας, καὶ Καμπανίας, Βρετυλίας τε. Neque alio ſenſu vetus chirographia facta, & ex Græco Latina reddita, poſt *Calabriam, Brittium, Lucaniam, Campaniam* ſtatim ſubiicit: *Et poſtea*, inquit, ITALIAM: mox in eâ vrbem *Romam* ponit, & *Tuſciam quæ proximè adiacet Campaniæ*: Tandem *Aquileiam & Mediolanum* in eâ ponit. Mihi illud liquet, eos qui cautiùs poſt Annonarias inſtitutas locuti ſunt, *totam Italiam, omnem Italiam*, πᾶσαν Ἰταλίαν, ideo fermè dixiſſe, ne de hac ſpeciali Italia Annonaria ſenſiſſe viderentur, etſi hoc poſteriore Athanaſij loco aliter factum. Neque alio ſenſu in *Synodi Sardicenſis* ſubſcriptionibus dicitur: *Lucius ab Italiâ de Veronâ: Fortunatus ab Italia de Aquileia. Seuerus ab Italia de Rauennenſi, Vrſacius ab Italia de Brixia, Protaſius ab Italia de Mediolano.* Deinde, *Maximus à Tuſcia de Luca, Vincentius à Campania de Capua, Ianuarius à Campaniâ de Beneuento, Calepodius à Campania de Neapoli, Stercorius ab Apulia de Canuſio.* Neque aliò, *Arelatenſis Synodi* ſubſcriptiones. *Ex prouincia Italiæ ciuitate Mediolanenſi Mirocles Epiſcopus: ex prouinciâ Campania de ciuitate Capuenſium Proterius Epiſcopus; Ex prouincâ Apulia de ciuitate Arpienſium Epiſcopus Pardus.* Neque alio ſenſu Ambroſius *ep. ad Epiſcopos Italiæ* de S. Vitale & Agricola: *paſſi ſunt in ciuitate Bononiæ, prouinciâ Italiæ.* Neque alio ſenſu accipio *in l. 4. inf. de indulg. debit.* vbi dicam adhuc. Ex Synodi Sardicenſis interim ſubſcriptionibus colligi quoque poſſe videatur, Italiam, & ſic annonariam Tuſciam, *Lucam* non procurriſſe: ſed citerius hac parte conſtitiſſe.

¶ Nunc de ipſa *huius legis* ſententiâ, in quâ tria ſpectanda veniunt. Primum eſt, quod de Conſtantij fratris ſui ſtatuto Imperator *hâc l.* memorat: vbi ſanè legendum *Conſtantis*, non *Conſtantij*: Eſt enim ipſe Conſtantius *huius leg.* auctor, cum iam frater ipſius Conſtans è medio ſublatus fuiſſet ante biennium; cui Italia parebat. Neque huic reclamaret *huius l.* inſcriptio: nam qui *Conſtans* Conſtantio in eâ iungitur, non Conſtantij frater, ſed fratruelis, id eſt Gallus Cæſar accipiendus videatur, cui *Conſtantis* nomen inditum; de quo conſule *Conſularia Theodoſ.* Verùm Conſtantis nomen fortè penitùs *hîc* inducendum. ¶ Quodnam igitur Conſtantis ſtatutum illud fuit, id eſt quidnam eo comprehenſum? quod contextus *legis* non docet: generaliter enim ait, *Vinum, quod ad Cellarij vſus miniſtrari ſolet, cunctis Italiæ poſſeſſores, iuxta ſtatutum Conſtantij, fratris mei, comparent?* In ſubſidium itaque aduocanda eſt Inſcriptio, *Ordini Cæſenatium.* Nam quò Ordini Cæſenatium tantùm *hæc lex* inſcriberetur, quæ eſt de vino ab omnibus Italis comparando, niſi ſtatutum Conſtantis Cæſenatis nominatim ſpectaret? Quare mens ea mihi, hoc voluiſſe Conſtantem, vt videl. vinum iſtud Cellarienſe Itali compararent à Cæſenatibus, quorum ager vrbi proximus generoſiſſimo vino nobilis fuit: Quâ causâ Plinius *lib. 14. cap. 6.* Cæſenatia vina inter generoſa Italiæ mediterraneæ memorat. Sed & Strabo quoque *lib. 5. p. 151.* hoc ipſo tractu maximam vini copiam fuiſſe ſcribit, eique rei argumento quoque eſſe ait vaſa vinatia lignea adeò magna, vt domibus maiora eſſent. Proinde vt copia, ita nobilitate illuſtria fuêre vina Cæſenatia: vnde nil mirum, ſi ad Cellarij ſui vſus Conſtans Imp. primum, mox & Constantius ea comparari voluerint.

¶ Secundò, comparationis iſtius modus obſeruandus; Nempe quia nimis oneroſum & operoſum grauéque futurum omnibus Italis fuiſſet, ſi ipſimet hæc vina comparare cogerentur: Ideò, id vt fieri facilius poſſet, pecuniæ quantitatem in id conferre iuſſi Itali; cuius collationis quantitatem ſeu modum à Rufino P. P^o. definitam obſeruari Conſtantius *hâc l.* iubet.

Porrò, quod poſtremum, hic ille eſt Rufinus PP. & quidem Italiæ, vt ex *hâc l.* colligitur, ſub quo & Illyricum erat, cui inſcribitur A. D. 349. id eſt ante quinquennium *lex 3. Cod. Inſt. de hæredit. decurionum:* idque temporibus Conſtantis: Eidémque inſcribitur ſub Conſtantio ante biennium A.D. 352. *lex 5. Cod. Iuſt. qui teſtam. fac. poſſ.* Eiuſdémque biennio poſt in geſtis A. D. 356. meminit Ammianus Marcellinus, *lib. 16. p. 74.* Itémque Epiphanius *hæreſi 71.* vbi Callicratem Exceptorem huius Rufini PP. memorat, qui A.D. 351. vel 357. 'collationi inter Baſilium Ancyranum & Photinum inter alios ταχυγράφους interfuit. Tandem hic eſt Rufinus PP. quem A. D. 350. à Magnentio & Veterannione Tyrannis vnà cum Marcellino, Nunechio, Maximo ad Conſtantium Legatum miſſum ſcribit Petrus Patricius in *exceptis legationum p.* 18. quoque vno excepto cæteri in carcerem coniecti fuêre. Alius verò ab hoc Aradius Rufinus, de quo Symmachi Patris carmen quis accipiat, vbi inter alia:

Principibus, quorum viguiſti tempore doctus,
Aut calcaria ferre bonis, aut fræna Tyrannis.

Hic ſcil. Aradius Rufinus eſt Præfectus vrbi ſub Maxentio & Conſtantino M. teſte Auctore *Notitiæ Præfectorum vrbi*: Sed nobis ſub vnum obtutum colligere iuuat, quæ mihi de hoc Rufino noſtro occurrunt, ſeruatâ annorum ſerie.

Sub CONSTANTE
AN. D. 347.

Conſul fuit cum Euſebio.

AN. DOM. 349.

PP. Italiæ fuit, vt docet hæc *lex 6.* Ei inſcribitur *lex 3. Cod. Iuſt. de hæredit. Decurionum.*

Sub MAGNENTIO
AN. D. 350.

Legatus à Magnentio & Veteranione miſſus ad Conſtantium, atque ab eo humaniter habitus Petrus Patricius, *in excerptis Legat.*

Sub CONSTANTIO
AN. D. 352.

Ei inſcribitur *lex 5. Cod. Iuſt. qui teſt. fac. poſſ.* quâ Eunuchis teſtandi facultas datur exemplo omnium, id eſt, eadem ætate, quâ cæteris.

AN. DOM. 354.

Eius meminit Conſtantius Imper. cum affectus ſingularis teſtimonio: cuius & factum quoddam ſeu moderationem comprobat *hâc l. 6.*
De eo v. & Amm. Marcellinum in huius Anni Geſtis *lib. 14. p. 26. & 33.*

AN. DOM. 356.

Ammianus Marcellinus eius meminit *lib. 16. p. 74.* quem diuitiarum cupiditatis arguit.
Eidem inſcribitur hoc ipſo Anno *lex 1. ſup. ſi quis pecuniam confl.* quæ dicitur *Acc. Conſtantinâ.*

AN. DOM. 357.

Vide Epiphanium *hæreſi 71.*

¶ Ex ſuperioribus interim liquet, quænam cauſa Annonariarum regionum inſtituendarum fuerit, ſeu vnde earum inſtitutum repetendum ſit, quæ denique huius nominis cauſa ſit. Nempe ob Annonariarum ſpecierum penſionem in vſum Principum in Italiâ cum exercitu fermè commorantium, vt proinde inane hîc commentum ſit, de Annonis in vſus Præſidum & Magiſtratuum, iam inde ab Auguſti æuo.

¶ *Pro* COLONIS PROFVGIS *Senatores nil de eorum terris poſſidentes non teneri.*

VII. * Idem AA. ad Senatum.

ONPERTVM eſt", pro Colonis profugis ad exſoluenda vos fiſcalia" conueniri: Iubemus igitur, ſi nihil ex eorundem" terris Senatorum quemquam poſſidere conſtiterit, vt nullâ cuiquam penſitandi pro his qui aufugerint neceſſitas inponatur. Dat. v. Non. Maij. Tauro & Florentio Coss. [361.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungendæ ei ſunt *leges octo*, putà *lex 12. 13. ſup. de prætorib. lex 1. ſup. de metatis, lex 1. inf. de public. comparat. l. 48. inf. de decur. l. 3. inf. de luſtrali conlat. l. 1. inf. de protoſtaſia, l. 7. inf. de oper. publ.* quæ omnes vnius Orationis Conſtantinianæ ad Senatum partes ſunt.
" Mihi ſcil.
" *Fiſcalia*, id eſt annonas & tributa ſeu penſitationes Colonorum.

COMMENTARIVS.

PRO COLONIS (Originalibus scil. vt *l.14. inf.*) FVGITIVIS seu profugis, eorúmque terris Senatores Domini tributa seu annonas præstare necquicquam cogendi sunt. ¶ Hæc Constantinianeæ huius constitutionis sententia est, quæ maioris ad Senatum Constantinopolitanum *Orationis* ἀπόμοιρον est, iísque legibus omnibus, quas in *Notis* congessi coassanda venit. Quæ in vniuersum oratio tota est de *Senatoribus*, & eorum priuilegiis & immunitatibus.

¶ Vt ad *huius leg.* sententiam redeamus: videri possit isthæc *huic l.* aptanda: hoc præcognito Senatores vt latissimè fines eorum & agri per prouincias tendebant, ita per colonos eos exercuisse, eorúmque nomine tributa soluisse, nihilo secius atque alij Prouinciales, de quo dicetur rursum aliquid *ad l. 13. inf.* Hoc præmisso videatur id *h.l.* statui, Senatores hoc casu non teneri tributa soluere, si colonis aufugientibus seu profugis, possessiones ipsæ iacerent: quasi æquum non sit ab his tributa pensitari, qui prædiorum emolumenta nullâ suâ culpâ non consequerentur. Quò sanè fermè spectat, quod Symmachus, *lib. 9. epist.37.* scribit. *Agri socrus meæ Italicæ Illustris fœminæ, CVLTORE vacuati & fessi onere munerum publicorum iudiciariâ auctoritate refouendi sunt. Hanc opem de tui animi æquitate promisi.* Et proinde fuerit istud singulare Senatorum priuilegium, quod in aliis per prouincias possidentibus, & in iis commorantibus non æquè competere docet *lex vlt. §.4. inf. de patrocin. vicor.*

Verùm non hæc *huius leg.* sententia est: sed isthæc; non cogi Senatores pro colonis alioquin suis, qui & capitationi subiacebant, & terrulas sæpè quasdam & peculia sua habebant: de quo plenè dixi *ad leg. 1. sup. de fugitiu. colon.* profugis tributa soluere. Nam vt maximè terrulæ quodammodo sint dominorum Senatorum, attamen peculiaris eorum ratio est, & extra censum dominicum posita, cuius reditus ad Senatores dominos non spectabant. Quia neque capitationem pro his soluere tenentur. Et sic idem sensus *huius leg.* fuerit, qui *legis 14. vers. sanè infr.*

¶ ADÆRARI *species vrbis Romæ, non debere.*

VIII. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Symmachum P. V.'

NEMINI" aurum, pro speciebus Vrbis Romæ, liceat exigere de" futuro. Dat. Id. Iun." Naisso, Diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *C.Iust.* De cuius rei ratione dicam *tit.prox.* Iungendæ *huic* omnino videntur *lex 4.5.6. inf. de pistorib lex 2. inf. de calcis coctor. lex vn. inf. de succariis. lex 12. inf. de operib. publ. lex 1. inf. de canone frument. V.R. lex 5. sup. de pœnis.*

' *Symmachus* P.V. Romæ sub Valentiniano Sen. Epistolographi pater: v. *Prosopogr.* & Ammianum Marcellinum *lib.27.*

" Exactori.

" In futurum.

" 24. *VI. Id. Iun.* vt plerisque *dictarum legum.*

COMMENTARIVS.

MVTARI. seu ADÆRARI pretio canonem vrbicarium, vsibus vrbis ROMÆ destinatum vetat *hâc l.* Valentinianus Sen. pariter vt idem vetat sequente Anno, constitutione emissâ ad eundem Symmachum P.V. *l.1.2. inf. tributa in ipsis specieb.* Pariter vt Theodosius M. *l. 4.5. eod. tit.* (à quo diuersus est aliquo modo Theodosius Iun. *l.vlt.h.tit.*) & Honorius *l.30. inf. hoc tit. & l.5. inf. de canone frum. V. R.* quâ de re etiam erit *infr.* specialis *titulus. Tributa in ipsis specieb.* Id inquam vetatur à Valentiniano Sen. *hâc constitutione*, quæ prolixè, ad Symmachum P. V. vtilitati Vrbis Romæ ac potissimum annonæ Vrbicæ consulentis constitutionis portio est, quod docent *leges* illæ, quas *huic* coniungendas dixi. Nempe, neque hæc postrema annonæ vrbicæ consulendi ratio remedium & consilium est, si ipsæmet species annonariæ inferantur, non etiam si aurum earum loco, quod facilius interuertitur, quóque faciliùs etiam species ipsæ inferuntur: De quo ad *d.tit. Tributa in ipsis speciebus*; vbi & de Symmacho ipso hanc ad rem annonæ, inquam, vrbicæ curam, plura.

¶ Atque ita quidem hæc *lex* intelligenda est, de annonariis speciebus, quæ in Vrbis Romæ vsum conferebantur. Grauis enim error est nuperi Scriptoris Doct.3. *Miscell.23. p. 204.* qui ex *hâc l.* colligebat, vrbem Romam ipsam annonariam functionem agnouisse. Quod ridiculum est. Agitur enim *hâc l.* de speciebus vrbis Romæ, id est vrbis Romæ vsibus destinatis, quæ ipsi conferebantur, non quæ ab ipsâ.

¶ De

¶ De TRANSVECTIONE *annonæ ad mutationes & mansiones à quo loco, quóque tempore fieri debeat: & de* SVBVRBICARIIS *Regionibus.*

IX. * Idem AA. ad Mamertinum. PF. P.''

RABVLARIORVM" fraudes se resecâsse, per Suburbicarias Regiones, Vir Clarissimus Anatolius Consularis, missâ Relatione", testatus est: quòd pabula, quæ hactenùs, ex eorum" voluntate atque arbitrio, ad Mutationes" Mansionésque singulas, animalibus cursui publico deputatis, repentè atque improuisè solebant conuehi, nunc in consilio", ratione tractatâ, pro longinquitate vel molestia itineris, ab vnoquoque oppido, certo ac denunciato tempore, deuehi ordinauit. Quod iubemus, vt etiam per omnes Italiæ Regiones pari ratione seruetur. Dat. Prid. Non. Mar. Treu." Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abest à *Cod. Iust.*

" *Mamertinus* PP. sub Valentiniano scil. & quidem Italiæ. v. *Prosopogr.*

" De *Tabulariis* fuit *sup. titulus 2. lib. 8.*

" De his *Relationibus* erit *inf. titulus* peculiaris *hoc libro.*

" Tabulariorum scil.

" De his *Mutationibus* & *Mansionibus* iam actum quoque fuit *sup. lib. 8. tit. de curs. publ.*

" *Consilium* Rectoris Prouinciæ obserua: Neque enim hîc reponendum, *Concilio*, quod quidam malebat.

" Error in hac voce.

COMMENTARIVS.

DE CONVECTIONE seu *Transuectione* Annonæ seu pabulorum, & vt hoc seculum loquebatur, *capiti*, ad mutationes & mansiones, & quidem deputatorum animalibus cursus publici (De quo ipso pabuli genere est quoque *lex 60. & 64. sup. de cursu publ.*) est hæc Valentiniani Sen. constitutio AD. 365. Quis videl. hac in re modus obseruandus sit, ac nominatim per Italiam totam: deriuato exemplo à parte eius, id est à Suburbicariis regionibus, ad omnes Italiæ regiones, & quidem resecandis Tabulariorum fraudibus, & subleuandis ipsis collatoribus. Quam constitutionem nobilem etiam fecit Virorum Doctorum controuersia, in negotio *de suburbicariis regionibus*; ex quo semel ostensum est, quo sensu Italiæ regiones à Suburbicariis secerni soleant; de quo vt non prodigè, ita aliquid etiamnum dicendum est.

¶ *Prius* tamen, ipsa *legis* sententia expendenda venit: Nempe duobus *hâc leg.* collatorum vtilitati consulitur, tùm ratione *loci*, tùm & *temporis*: videlicet transuectioni huic faciendæ habendam rationem longinquitatis & molestiæ itineris, id est, ab eo oppido transuectionem faciendam, quod neque dissitum nimis, aut cuius iter non nimis confragosum: Deinde nec repentè aut improuisè hanc transuectionem Prouincialibus imperandam (vt fermè incerta & inopinata Prouinciales turbare solent, *l.4.§.4. ff. de offic. Proc. vrb.*) Verùm certo ac denunciato prius tempore. Ad prius pertinet, pariter *lex 11. 21. & 22. inf.* quæ hanc in rem sunt admodum singulares: Itémque *lex 1. Cod. de fundis limitrophis. lex 15. sup. de erogat. mil. ann. l.4. inf. de Suariis.* Atque hæc etiam deprædandi materies fuit.

Eodem spectat hic Taciti locus, *in vita Agricolæ c.19. Frumenti & tributorum auctionem aqua-*

litate munerum mollire, circumcisis quæ in quæstum reperta, ipso tributo grauius tolerabantur &c. Deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promptu erat paucis lucrosum fieret. Huc spectat Ciceronis locus in *Verrina 3.* cùm in eum locum quo imperabatur, frumentum portare nollet, instituerunt semper ad vltima ac difficillima loca apportandum frumentum imperare, vt vecturæ difficultate ad quam vellent æstimationem peruenirent. Valeriani inde Imp. mandatum, Ne Præses prouincialem aut possessorem cogat frumenta illic vbi non habet dare, equum vbi non potest pascere: Quia, inquit, non est vlla prouisio melior, quàm vt in locis suis erogentur quæ nascuntur, ne aut vehiculis aut sumptibus Rempubl. grauent: Eodem spectat hic locus Eumenij, *in gratiarum actione Flauiensium nomine. Vidisti, vt militaris* VIA *sit* CONFRAGOSA, *& alternis montibus ardua atque præceps, vt vix semiplena carpenta, interdum vacua transmittat: ex quo sæpe accidit, vt obsequia nostra tarda sint, cùm paucarum frugum nobis* DIFFICILIOR SIT EVECTIO, *quàm cæteris plurimarum. Quò magis Imp. pietati tuæ gratias agimus, qui cum scires,* ITINERVM *regionum nostrarum aditum atque aspectum tàm fœdum, támque asperum, tamen illo deflectere dignatus es.* Quæ omnia concinunt ei quod *hâc l.* dicitur, pro longinquitate vel molestiâ itineris. Item ei quod dicitur *lex 22. inf. vt plus haberet dispendij translatio quàm deuotionis inlatio.* Et *l.21. omnis itineris ac necessitatis habitâ ratione.* Secundò Tabulariorum fraudibus nominatim *hâc leg.* occurritur hac in re, quod & ipsum *dict. l. 11. infr. exprimitur.* Vnde interim liquet, quodnam tabulario-

rum in re tributaria munus fuerit : Nempe collationis & tranſuectionis annonariæ ſollicitudinem ad eos ſpectaſſe, quod docuit etiam *lex 2. ſup.* docebit & *lex 11. inf.* quorum fraudibus ſæpè occurſum, vt *hâc l. & l. 11. inf. & l. 27. inf. de ſuſcept. & l. 1. inf. de cenſu.*

¶ Secundò, de *Manſionib. & Mutationibus*, quarum *hoc Codice* multa mentio, hèic ſemel & planè dicendum eſt : de Manſionibus ſanè agitur, præter hanc leg. *l. 4. ſup. de off. Rectoris prouinc. l. 9. 12. ſup. de re militari : l. 1. ſup. ne quis in Palat. man. l. 1. 23. 35. ſup. de curſu publ. l. 2. ſup. de concuſſ. Aduocat. h. l. & l. 21. inf. h. t. l. 21. & 119. inf. de decurion. l. 21. inf. de ſuſceptoribus* : De Mutationibus *; h. l. & l. 34. 36. 53. 58. ſup. de curſu publico.*

¶ Mansiones igitur primùm ſeparantur appellatione à Ciuitatibus, *l. 1. ſup. ne quis in palat. man. l. 35. ſup. de curſu pub. l. 2. ſup. de concuſſion. Aduoc. l. 21. inf. de ſuſceptor.* ſeu ab oppidis, *d. l. 35. & d. l. 119.* & vicis *d. l. 35. ſup. de curſu publ.* ſeparantur & à mutationibus *hâc l.* Et verò hæc omnia fermè videre eſt quoque in Itinerario Burdegalenſi ſeu Hieroſolymitano, quod ſub Conſtantino M. conſcriptum Petrus Pithœus extulit, vbi clarè diſtinguuntur itinera per Mutationes, Manſiones, & Ciuitates: Manſiones certè Mutationibus præſtabant. Hinc adeò pauciores Manſiones quàm Mutationes in eodem itinere erant. Hinc & in Manſionibus Palatia quoque Principum fuêre, *l. 1. ſup. ne quis in Palatiis man.* Curiæ quoque & Curiales in nonnullis, vt in oppidis fuêre, *l. 119. inf. de decurionib.* Fuêre & in nonnullis Manſionibus Epiſcopi; ſic enim *act. 3. Concilij Chalcedonenſis* memoratur *Helpidius manſionis Termenſis Epiſcopus.* Et verò quid mirum, cùm & aliàs ciuitates eundem vſum præſtarent quem manſiones, quem mox aperio : Hoc tantùm diſcrimine, quod manſiones nonniſi geminum vſum præſtarent : vt vice verſâ mutationes eundem vſum præſtabant, quem manſiones, ſalcem quoad curſum publicum : Denique in ciuitatibus manſiones erant & mutationes ; in manſionibus, mutationes : At mutationes nudæ animalium mutationes erant. Atque vt manſionũ vſum, quidque adeò fuerint, aperiam; *Manſiones* erant, in quibus qui publicâ in causâ commeabant, præter Principes ipſos, conſiſtebant & manebant; veluti Iudices tranſeuntes, *l. 4. ſup de offic. Rector. prou.* Tribuni & milites, *l. 12. ſup. de re milit.* Legati etiam exterarum Gentium, *l. 9. eod. tit.* Quâ causâ ſolitæ ac publicæ manſiones dicuntur, *d. l. 12.* & in aggere publico conſtitutæ erant, *l. 2. collatâ, l. 1. ſup. ne quis in palat. man.* Manebant, inquam, tùm alimoniæ cauſa atque annonarum & cellarienſium ſpecierum conſequendarum gratiâ, ſimul & curſus publici vſurpandi. Geminum hunc videl. vſum præſtiterunt manſiones. De curſu publico, ac proinde animalibus ibi curſui publ. deſtinatis fidem facit *lex 1. 23. 35. ſup. de curſu publ.* Imò hæc ipſa *lex 9.* ad quam ſcribimus. De ſpeciebus annonariis & pabulo fidem facit præter hanc ipſam leg. *lex 21. inf. h. t. lex 2. ſup. de concuſſ. Aduocat.* Lampridij locus in *Alexandro Seuero*, & Ambroſij *Serm. in Pſal. 118.* Quare horrea in his fuêre, vt oſtendit *lex 2. C. de pub horeis.* Ibidémque modij & ſextarij habiti, *l. 21. inf. de ſuſcept.* His manſionibus præponebantur *Præpoſiti manſionum* ex corpore Curialium ciuitatis, in cuius territorio manſiones erant, *l. 21. ſup. de decurion.* Harum denique inſtruendarum, annonis ſcil. & inſtaurandarum cura ad Rectores Prouinciarum pertinebat, *l. 4. ſup. de offic. Rector. prou.* Et hæc de Manſionibus, quarum mentio apud Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores, Ammianum Marcellinum, Ambroſium, Hilarium, Hieronymum, Iornandem.

¶ At *Mutationes*, ſeu ἀλλαγὰ nudum vſum curſus publ. præſtabant : Quare & Ammianus *lib. 21. Vectus*, inquit, *mutatione celeri curſus publ.* Quare eodem itinere plures mutationes quam manſiones emetiendæ erant; quod etiam videre eſt diſertè in *Itinerario Burdegalenſi*, non *vno loco*, mutationum & manſionum numero ſubinde collecto; his inter cætera locis ; *Fit à Burdigala Arellate vſque millia CCCLXXI. Mutationes XXX. Manſiones XI.* Item: *Fit ab Arellato Mediolanum vſque Mil. CCCLXXV. Mutationes LXIII. Manſiones XXII.* Solemnem locum geminum de manſionibus neque hic omittere poſſum. Prior eſt Lamptidij in *v. Alexandri Seueri. Expeditiones bellicas habuit de quibus ordine ſuo ediſſeram. Primùm tamen eius conſuetudinem dicam de rebus vel tacendis vel prodendis. Tacebantur ſecreta bellorum : itinerum autem dies publicè proponebantur, ita vt Edictum penderet ante menſes duos, in quo ſcriptum eſſet : Illa die, illa hora ab vrbe ſum exiturus, & ſi Dij voluerint in prima Manſione manſurus : deinde per ordinem Manſiones, deinde Statiuæ, deinde vbi Annona eſſet accipienda : & id quidem eò vſque quamdiù ad fines Barbaricos veniretur : iam enim inde tacebatur & omnes ambulabant, ita ne diſpoſitionem Romanam barbari ſcirent.* Alter eſt Ambroſij, *Sermone 5. in Pſalm. 115. Miles* &c. *Itinerarium ab Imperatore accipit.* Et mox : *Si alio ambulauerit itinere, annonam non accipit : Manſionem paratam non inuenit : quia Imperator iis iubet hæc præparari omnia, quæ ſequuntur*, &c.

¶ Tertiò iam ſuccedit tractatus *de Suburbicariis Regionibus*, de quibus & *l. 12. inf. de indulg. debitor.* quæ & ſuburbicariæ partes vocantur, *l. 12. inf. de extraordin. mun.* ſuburbicariæ prouinciæ, *Nou. Valentin.* inter Theodoſianas 44. *de tiron. l. 2.* dicuntur & ſuburbanæ, *l. 13. ſup. de accenſat.* & à Symmacho *lib. 1. ep. 84.* & *lib. 2. ep. 74.* item Vrbicariæ, *l. 9. inf. de extraord. mun. l. 3. ſup. quib. equor. vſus ; l. 3. inf. tribut. in ipſis ſpec. l. vn. inf. ſi per obrept. l. 14. inf. de indulg. debitor.* & in *Notitiâ Comitis R. P.* & apud Gaium & Theodoſium *in corpore de limitibus.* Hæc enim promiſcuè pro eodem accipienda iam liquere debet. Et verò de eo iam liquet inter vtriuſque partis Anteſignanos.

¶ At maior controuerſia, quot numero fuerint, quique adeò earum fines, de quo dicendi materies erit *inf. l. 1. de calcis coctor.* vbi quatuor regiones indicantur. Illud ſaltem ex *hac l.* conſtat Italiæ regiones à Valentiniano Suburbicariis regionibus opponi, pariter vt à Valẽtiniano Iun. *l. vn. ſi per obrept. fuer. impetr.* quæ Probo PP. inſcribitur: *Igitur Sinceritas tua idipſum per omnem Italiam, tùm etiam per vrbicarias Africanáſque regiones ac per omne Illyricum prælata oraculi huius auctoritate firmabit* : & à Conſtantio iam anteà *l. 9. inf. de extraord. mun.* ad Taurum PP. *Exemplo Africæ debent fundi patrimoniales & emphyteutici per Italiam conſtituti ab extraordinariis omnibus excuſati. Non enim per Italiam tantùm, ſed etiam per Vrbicarias regiones, & Siciliam patrimonialium, & emphyteuticorum fundorum vires ſertandas eſſe perſpeximus.* Et ſic *tres* iam hac de re *leges* tenemus iam inde à Conſtantij, cuius eſt, *d. lex 9.* temporibus, Valentiniani Sen. cuius hæc eſt; Valentiniani Iun. quem auctorem habet *d. lex vn.* Quartum ſub Theodoſio Iun. eſt in *Notitiâ Imperij Occidentalis* ſub diſpoſitione *Comitis R. P.* vbi Procuratores per diœceſes ita diſtinguit: *Rationalis rei priuatæ per Italiam, Rationalis rei priuatæ per vrbem Romam, & Suburbicarias Regiones cum parte Fauſtinæ, Rationalis*

Rationalis rei priuatæ per Siciliam. Rationalis rei priuatæ per Africam.

¶ At quibus *Italia* ſic dicta limitibus coërcebatur, quod ſanè ſciri intereſt : hac enim iam ratione ſciri poterit, quos intra fines Suburbicariæ conſtiterint ? Procedat igitur Principibus illis, quos dixi, omnibus, prior Conſtantinus M. *l. 2. ſup. de integr. reſtit.* ad Baſſum PP. *Placuit poſt completum XX. & V. annum, ex eo quo viceſimi & ſexti anni dies illuxerit, ad interponendam conteſtationem in Vrbe Româ vſque ad anni triceſimi extremum diem ſpatia prorogari, & intra centeſimum vrbis Romæ miliarium, ſi tamen ab his Iudicibus, qui Romæ ſunt, fuerit iudicandum. Per omnem verò Italiam vſque ad finem anni viceſimi & noni. In cæteris omnibus Prouinciis vſque ad completum annum viceſimum & octauum.* Nempe vides, vt Conſtantino M. Iuniores Principes Suburbicarias ſeu Vrbicarias regiones Italiæ opponunt, exorto iam Suburbicariarum nomine ; ita ante exortum huius nominis à Conſtantino M. centeſimum ab vrbe Româ & Italiam opponi. Quare oportet Suburbicarias regiones & centeſimum idem eſſe. Sanè & Conſtantinum M. vt altiùs adhuc aſſurgamus, non aliter Dio *lib. 52. p. 548.* Τῶν τε Ἰταλίαν, inquit, πᾶσαν ὑπὲρ τεσσαράκοντα καὶ ἑπτακοσίους ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίους ἔσαν. Nam eo loco 750. ſtadia præciſè efficiunt 100. miliaria, quod alibi à me oſtenſum eſt. Imò, non aliter in epiſtolâ D. Seueri ad Fabium Cilonem P. V. vt refert Vlpianus *l. 1. in pr. ff. de off. P. V. Omnia omninò crimina*, inquit, *Præfectura vrbis ſibi vindicauit : nec tantùm ea quæ intra vrbem admittuntur, verùm ea quoque quæ extra vrbem intra Italiam Epiſtola D. Seueri ad Fabium Cilonem Præfectum vrbi miſſa declaratur.* Quo loco vox *Intra*, excluſiuè accipienda, vt alibi pluribus oſtendo : quod hactenùs non perſpectum, fecit vt hic locus cum altero eiuſdem Vlpiani pugnare vulgò crederetur, quo nonniſi centeſimum Præfecti vrbis adminiſtrationi tribuit : cùm tamen eadem ſit ſententia : Centeſimum enim ab vrbe ad Italiam decurrit, ſeu inter vrbem & Italiam iacet. Quare veriſſimum, Regiones Suburbicarias & centeſimum idem eſſe : contrà *Italiæ* appellatione cum his Suburbicariæ opponuntur veniſſe Prouincias omnes vltra centeſimum ſubmotas. Eapropter vt Piceni & Tuſciæ pars intra Centeſimum de Suburbicariarum numero fuit ; ita ſubmotior Piceni & Tuſciæ pars Annonaria & ſic Italiæ fuit. Eapropter rurſum Felix Campania vltra Centeſimum ſubmota, à Piceno & Tuſciæ Suburbicariis regionibus ſeparatur, *l. 12. inf. de indulg. debitor.* Neque his reclamare poteſt, quod de anguſtiore adhuc *Italiæ* appellatione dictum eſt ad *l. vnicum 6. ſup. h. t.* Nam relatiuè id accipiendum eſt pro ſubiecti argumenti ratione : Nam cùm in eâ *leg.* agatur de Annona cellarienſi ab Italiæ poſſeſſoribus miniſtrari ſolita; Cœterùm eam annonam non niſi modica Italiæ pars miniſtrauerit, quæ & ideo *Annonaria* dicta ; ſanè *Italiæ* appellationem anguſtiore ibi ſignificatu accipi oportet, pro *Italiâ Annonaria.* Quod & poſtea aliò propagatum. Verùm hîc ſubſiſto, cum peculiaribus libellis hoc negotium exactum ſit. Fortè erit & tempus, cum ſuperioribus & alia adſtruentur argumenta : vbi non poſtremo loco futurum eſſet ; ſi aliunde ſpecialiùs eruere liceret, quarum Prouinciarum Conſularis fuerit Anatolius, quem *Conſularem Regionum Suburbicariarum* hæc *lex* deſignat : quod apud Zoſimum & Amm. Marcellinum fruſtra requiro.

¶ Illud ſaltem ex *hâc l.* diſcere licet, Conſularis iſtius poteſtatem non intra vnam regionem Suburbicariam conſtitiſſe, verùm plures Suburbicarias ei commiſſas, & fortè omnes : ſic vt iuncta earum adminiſtratio fuerit, ſub Valentiniano Sen. ſaltem A. D. 365. antea quippe ſuburbicariæ cum cognominibus ab eodem regebantur ; ſic enim Tuſciæ Rector & Annonariæ & Suburbicariæ Tuſciæ præerat : quod oſtendimus ad *l. vrbis Vulſinienſium, inf. de decurion.* quas tamen poſtea adminiſtratione ſeiunctas docet *Notitia Imperij*, vbi *Conſularem Piceni Suburbicarij* memorat. Sed & Nouella Maioriani de adulteriis inſcribitur *Rogatiano Conſulari Tuſciæ Suburbicariæ* : Vbi etiam obſeruandum eſt, rurſum totam Italiam opponi Suburbicariæ Tuſciæ.

Illud intereà quoque hîc monendum, hanc Suburbicariarum Regionum & prouinciarum appellationem enatam videri ſub Conſtantio, & quidem A. D. 357. quarum etiam prima mentio occurrit biennio pòſt, A. 359. quo ipſo Anno etiã *Quatuor Regiones* memorantur. De quo alibi prolixiùs.

¶ Compensatio *opulentarum & deſertarum poſſeſſionum, ad eundem pertinentium, in re annonaria.*

x. * Idem aa. ad Dracontium Vic. Afric.

Mnes qui per Africam opulentas deſertáſve" centurias" poſſident, ad integrum profeſſionis" modum neceſſitati" publicæ ſatisfaciant. Dat. xvi. Kal. Iun. Med. Valentiniano & Valente aa. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.* Iungenda porrò ei videtur *lex prox. 11. inf.* quæ eidem etiam inſcribitur.
" *Dracontius* Vicarius Africæ ſub Valentiniano Sen. A. D. 364. 365. 367. v. *Proſopogr.* Eidem *tres* præterea *leges* hoc ipſo *titulo* inſcribuntur, *lex 11. prox. lex 13. & 16.*
" De *Deſertis* centuriis mox.
" *Ve*, pro *&*. quomodo & aliàs paſſim *vel*, pro *&*, v. *Gloſſ. Theod.*
" De *Centuriis* his mox.
" *Profeſſio.* De hac voce mox.
" *Neceſſitas* publica eſt res tributaria, paſſim *hoc tit.* & alibi vid. *Gloſſar. Theod.*

COMMENTARIVS.

STERILIVM agrorum eiuſdem domini ſeparatam ab opulentis rationem in inſpectione réque tributariâ haberi vetat *h. l.* Valentinianus Sen. id eſt deſertarum quoque ſeu fœnearum nihilominus poſſeſſionum nomine poſſeſſores cenſeri, tributáque inferre cogi iubet: ſi iidem Domini ſint opulentarum. Denique vult Valentinianus compenſationem & contributionem vtrarumque fieri, in re Annonaria. Quod vt intelligatur, ſciendum eſt, Imperatores, ad prouincialium querelas, ſæpe *Inſpectores* in prouincias miſiſſe, quò deſerta & ſquallida loca cenſibus & tributis eximerentur: quod factum quoque ab Honorio *l. 2. in f. de indulg. debitorum* per Campaniam, per Africam proconſularem & Byzacenam *l. 13. inf. de indulg. debitorum*: vbi illuſtre exemplum habemus: de quo plenè ſuo *titulo infrà de Cenſitoribus*. Id inquam factum ſæpè. Verùm non promiſcuè; ſuper deſertorum enim nomine querelas eorum qui alios prætereà opulentos agros haberent non admiſerunt, neque admitti voluerunt: vt Valentinianus Sen. *hâc l. & l.* 17. & ſimiliter Theodoſius M. *l. 3. inf. de Cenſitoribus*: Honorius, *l. 31. inf. hoc tit. leg.* 12. *in f. inf. de indulg. debitor.* & *l. 14. inf. de cenſitoribus.* Et quidem per Africam nominatim *h. l. & d. l. 17. inf.* Etiam in hæredibus *d. l.* 17. Scilicet niſi quid aliud interueniat, vel ſuadeat, æquabile id & ſecundum naturam eſt, vt opulentarum poſſeſſionum ſubſtantia alias & deſertas ſuſtentet, quibus ſunt quaſi quarundam virium nerui. Atque hanc eandem æqualitatem ſeu æquabilitatem vrget Arcadius *l. 8. inf. de Cenſitoribus.* Atque hæc eſt *huius leg.* ſententia. Quæ quidem ipſa æquitas & æquabilitas militat in ἐπιβολῇ: & verò inculcatur *l. 4. ſup.* Quæ tamen ab hâc re diuerſa eſt & perperam cum *hâc l.* commiſceretur.

In *hâc* verò *leg.* tria obiter adhuc notamus. Primum eſt de *Centuriis*, quarum *h. l.* mentio fit: vt & *l. 13. inf. de indulg. debitor.* In Centurias ſcil. diuiſi agri olim fuêre: de quibus Varro, Feſtus, & limitum Scriptores: indéque & agri diuiſi, aſſignati, conſtituti per Centurias &c. Meminit & Iuſtinianus *Nouellâ* 128. περὶ τῆς τῶν δημοσίων ἀνύσεως in eadem re. Quis verò modus Centuriæ fuerit, oſtendunt Scriptores *finium regundorum*, ſeu de *limitibus*: nempe ducentorum fermè iugerum. Eſt tamen vbi minore modo conſtabat centuria, eſt vbi maiore, ſic vt etiam ducenta decem, vel ducenta quadraginta contineret. De quo Varro, Feſtus, Siculus Flaccus, *p.* 18. 23. & 24. Fragmentum agrarium, *de limitibus p.* 298. *p.* 337. & vetus Agrimenſor. Aggenus Vrbicus *p.* 59. in Iulij Frontini *libello de Coloniis, p.* 90. Hygenus *de limitibus, p.* 213. Sanè etiam ex *d. l. 13. inf. de indulg. debitorum*, apparet in vna centuria fuiſſe vt minimum 141. vel 144. 180. iugera, *Centuriæ* porrò non omnes opulentæ prorſus erant, ſed pro parte deſertæ: atque ita militibus & veteranis aſſignabantur pro æſtimio vbertatis, neque eadem bonitate, de quo Siculus Flaccus, Frontinus & Geodetæ Græci, in queîs Heron & Pediaſimus: Ad quas centurias per Africam hanc *leg.* pertinere omninò puto, pariter vt *d. legem* 13.

¶ *Deſertæ* porrò (quod hîc ſecundo loco notandum,) centuriæ dicuntur pariter deſerti agri *l. 12. inf.* deſerta ſimpliciter, *l. 12. inf. de indulg. deb.* deſerta & ſqualida loca, *l. 2. inf. de indulg. debitor.* minus idonei fundi, *l. 17. inf.* inutiles, *l. 4. ſup.* fœnei, defectiue, *l. 3. inf. de exactionib.* vnde & prædiorum defectio, *l. 31. inf.* deſtitutæ poſſeſſiones, *d. l.* 31. vetus quoque Interpres *Nouellæ* 7. ἄπορον κτῆσιν vertit *fœneam poſſeſſionem*: Afantica prædia *l. 3. inf. de Cenſitoribus.* Tot ſcil. nominibus deſertæ poſſeſſiones deſignantur: quibus ſimilia v. & apud Geodetas Latinos, Græcos.

¶ Tandem obſeruandum, cenſualibus tabulis ſeu polypticis *l. 13. inf. de indulg. debit.* inditas & profeſſas huiuſmodi centurias ſiue opulentas, ſiue deſertas, *h. l. & d. l.* 13. híſque pro æſtimio vbertatis tributi modum impoſitum: qui *Profeſſionis modus* dicitur *h. l. & d. l.* 13. de quâ *Profeſſionis* voce *inf. tit. de Cenſu*: v. & Auctores *finium regundorum*, Siculum *p.* 21. 25. Hygenum, *p.* 171. 206. Frontinum, *p.* 98. Vlp. *l. 3.* §. 15. *π. de cenſibus.* Vetus fragm. *legis Agrariæ, p. 205. in eo numero agrei profeſſus erit.* Quare *profeſſio* iam pro ipſâ penſione tributaria *hoc Codice* paſſim *h. l.* & *l. 12. inf.* vid. *Gloſſ. Theod.*

¶ *De* TRANSVECTIONE *annonæ ad limitem, ex quo loco fieri debeat.*

XI. * Idem AA. ad Dracontium Vic. Afric.

PRO loco" ac proximitate poſſeſſionum annona" ad limitem" tranſuehatur: Quæ * iuſſio haut difficile capit" effectum, ſi Tabularij", metu præſentium tormentorum, à conſuetis fraudibus arceantur. Dat. XV. Kal. Iul. Med. Valentiniano & Valente Coss. [365.]

NOTÆ.

* *Lex 6. pro locis. C. Iuſt. eod. tit.* Et coniungenda *huic* vt videtur *lex prox. præced.* 10.
" *Locis, Cod. Iuſt.*
" *Annonam ad limites tranſuehi præcipimus*: ita immutatum hoc, *Cod. Iuſt.*
" Africæ videlicet, oppoſitum barbaris gentibus. At Tribonianus generaliùs, *limites.*
* Sequentia omnia à *Cod. Iuſt.* reſecata ſunt.
" *al.* Capiet. " Malè hîc nonnulli ſubſtituunt, *niſi.*
" De his *Tabulariis*, iam dixi ad *leg. 9. ſup.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

DE TRANSVECTIONE, ſeu CONVECTIONE, Comportatione militaris Annonæ limitaneæ à prouincialibus facienda, eſt hæc Valentiniani Sen. conſtitutio; cui concordant in ſummam quatuor præterea *leges*, putà eiuſdem Valentiniani *lex 9. ſup.* Valentis *lex 15. ſup. de erogat. milit. ann.* Theodoſij M. *lex 21. & 22. inf. hoc tit.* Nempe vt cæteroquin ſubleuandis collatoribus & prouincialibus conſtitutum, vt in annonæ tranſuectione longinquitatis itineríſque ratio haberetur, id eſt, vt non remoti ſed in vicinia poſiti poſſeſſores annonam ad mutationes, manſiones, caſtra, limites ſubueherent, ne alioquin haberet plus diſpendij tranſlatio, quam ipæ deuotionis ſeu tributorum illatio, vt diſertè ait *d. lex 22.* vnde & longæ ſubuectionis damna vocâtur *l. 4. inf. de Suariis.* Ita nominatim id *hâc l.* ſtatuitur, de annona ad limitem & militem tranſuehendâ. Eadem proinde hac parte etiam limitaneorum annonæ ratio fuit quæ cæterarum; quod Valenti fratri pariter placuit *d. l. 15. ſup. de erog. milit. ann.* Atenim alia mens poſtea hac parte ſedit Theodoſio M. *d. l. 21. inf. h. t.* limitaneorum quippe annonam is ab hac Regula excepit: Quod tamen Triboniano diſplicuiſſe apparet ex *eâ l.* in *C. Iuſt.* hac parte interpolata, vbi hæc verba reſecata ſunt, *exceptâ limitaneorum annonâ.* Ingens nempe ac frequens iſtud in Imperio Romano ſubinde malum, quo Prouinciales afflicti. De Britannia iam olim teſtis Tacitus *in vita Agricolæ: Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumciſis quæ in quæſtum reperta, ipſo tributo grauius tolerabantur: namque per ludibrium aſſidere clauſis horreis, & emere vltro frumenta, ac vendere pretio cogebantur: deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, paucis lucroſum fieret. Hæc primo ſtatim anno comprimendo egregiam famam paci circumdedit; quæ vel incuria vel tolerantia priorum, haut minus quàm bellum timebatur.* Omitto ſub Conſtantino Eumenij querelam, cuius verba iam ante conſignaui ad *l. 9. ſup.* Omitto & Valeriani Imp. verba apud Pollionem in *vitâ Balliſtæ.* Quare ingenti malo, quod per Tabulariorum nominatim (quorum muneris erat, tranſuectio annonæ, vt oſtenſum *l. 9. ſup.*) fraudes inoleuerat, vt præter *hanc l.* docet *d. lex 9. ſup.* ſubinde quoque obuiam itum & *hâc* quidem *lege*, acerrimâ pœnâ propoſita; metu, inquam, *præſentium tormentorum*, id eſt, certiſſimâ, quamque euitare non poſſent, pœnâ, vltimóque ſupplicio, *leg. mediterraneæ 22. inf. h. t.*

¶ Pertinet autem *hæc l.* ſpeciatim ad limitem Africæ, quam hoc tempore Auſtoriani Mauricæque aliæ gentes ſolito acriùs incurſabant, vt ſcribit Amm. Marcellinus, *lib. 26. p.* 338. V. eundem & *pag.* 340. & *ſeq.* & *lib. 28. p.* 404. 405. De tranſlatione alioquin annonæ militaris, ſeu σιτοπομπία, ex Aquitania ad limitem Gallicanum, vide eundem Ammianum *lib. 14. pag. 25. & ſeq. & lib. 17. p.* 107. vt & ex Britannia in Gallias, vide Eunapium *in Excerptis legationum*, & Zoſimum.

¶ Et hactenùs quidem de *huius l.* ſententia. Falſum enim eſt, quod Amaya ſcribit, duo *hâc l.* conſiderari citra alimoniam militum, nempe ampliores fundos & viciniores, ita vt plus ſoluant qui maiores fundos habeant, quam qui minores: & viciniores, quam longinqui, vt ſic qui habent viciniora prædia limitibus ad quos annona deferenda eſt, plus grauentur ex eo quod releuantur in expenſis itineris, &c. Duplici errore: nam neque de maioribus fundis hîc agitur, ſed de vicinioribus tantùm; *pro loco* (inquit lex) *ac proximitate*, id eſt pro loci proximitate & viciniâ: neque de Collationis modo hîc quidquam definitur, ſed de tranſuectionis tantum onere.

¶ *Pro* PROFVGIS & TRANSFVGIS *ſeruis poſſeſſores teneri.*

XII. * Idem AA. ad Fauentium." Vic. Ital.

QVISQVIS", ex deſertis agris, veluti" vagos, ſeruos liberalitate noſtrâ fuerit conſecutus, pro fiſcalibus penſitationibus ad integram glebæ" profeſſionem", ex quâ videlicet ſerui videantur" manere", habeatur obnoxius. ¶ Id etiam circa eos obſeruari volumus, qui ex huiuſmodi fundis ſeruos ad poſſeſſiones ſuas tranſire" permiſerint; Etiam*, ſi Militares viri aliquos ex his penes ſe retentant", conuenienti primitùs ſunt, vt aut reſtituant, quos perperàm petiuerunt, aut ſciant pro tributis obnoxios ſe futuros. Dat. Prid. Kalend. Auguſt. Med. Valent. & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* *Lex 3. Cod. Iuſt. de Agricolis & Cenſitis.*
" *Fauentius* Vicarius Italiæ ſub Valentiniano Sen. cuius nulla præterea mentio mihi occurrit.
" Etiam militaris, *verſ. etiam inf.* " Ceu.
" Id eſt, ad integram totius tributi præſtationem totius terræ nomine, quomodo Tribonianus hic vocem *terræ* pro *glebæ*, ſubſtituit.
" De hac *Profeſſionis* voce dixi ad *l. 10. ſup.*
" *Videantur* manare, pro manant. v. *Gloſſ.*
" Malim reponere, *manare*, quomodo etiam nonnulli *Iuſtinianei* habent.
" Vltrò ſcil. non etiam Principis liberalitate.
* Reliqua reciſa abſunt à *Cod. Iuſt.*
" De hac *Retentandi* voce vide *Gloſſarium.*

 COMMEN

COMMENTARIVS.

SERVOS ex desertis agris ceu VAGOS, id est, domino penitus vacantes, qui possidet, quocunq; modo eos possideat, & quisquis ille sit qui possidet, totius agri deserti tributum soluere tenetur, ex hac Valentiniani Sen. constitutione: Quocunque, inquam, modo possideat, siue Principis liberalitate & à Principe petitos, siue vltrò in possessiones suas transeuntes. Perperàm scil. serui ex desertis agris petuntur, quod *sine legis* etiam disertè exprimitur, cùm aliàs seruos reuertà vagos eiusdem Valentiniani constitutionibus rectè petere liceat, putà *l.* 1. 2. *sup. si vagum pet. mancip.* & Theodosij M. *l.*20. *sup. de petit.* Nempe vt iniectio manus in hæc mancipia, fisco competebat, quod docet *d. lex* 2. ita rectè ab eodem petebantur. Quod non idem dicendum est de seruis agrorum desertorum, scilicet hi non rectè petuntur; nisi sub hac conditione, vt videlicet indemnitatem tributorum sarciant petitores, vt loquitur *d. lex* 2. vel retentatores. Scilicet re ipsâ compertum est, hac arte, hoc colore destitutos cultoribus agros deseri, rémque tributariam concidere, ac maximè vbi in militares viros huiusmodi nequam serui incurrerent. Reliqua fusè *ad d. tit. sup. si vagum petatur mancipium.*

XIII. * Idem AA. ad Dracontium" Vic. Afric.

PLACVIT, per singulos quosque annos reliqua" eorum, qui Romæ consistentes" in Africâ possident, missis breuibus" indicari: eosdémque compelli, vt Procuratores instructos" ad Officium" Tuæ Sinceritatis, pro celebrandâ" solutione, transmittant. ¶ Vt autem nihil de transmissione" ac peruectione" obscuritatis oriatur, Tabularios" Præfecti Annonæ" Afric. sed" & Vrb. Romæ ad Officium quod Sollertiæ Tuæ paret, deduci præcipimus, conlaturos aput acta, quid transmissum, quid peruectum sit: cuius rei indicia" manere, & perferri ad Scrinia Nostra debebunt; Eo nihilominus curando, vt plena instructio ad Officium Inlustris Præfecturæ Prætorianæ deferatur. Dat. XV. Kal. Nou. PARISIS". A. D. 365. Acc. XV. Kalend. Feb. Karthag." Post Conss. Valentiniani & Valentis AA. A.D. [366.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Satè fugitiua etsi non prorsùs sit, attamen *titulo de Canone frum. V. R.* meliùs reddita fuisset
" Eidem *Dracontio* Vicatio Africæ inscribitur *lex* 10. & 11. *sup. h.t.*
" *Reliqua λοιπάδες*, v. *Gloss.*
" Et in his maximè Senatorum, de quo dixi *ad l.* 7. *sup.*
" Id est, positi.
" De hac *Breuium* appellatione consule *Glossarium.*
" *Instructos*, ab annonis scil.
" Officium Vicarij Africæ obserua; de quo vide *Notitiam dignitatum è Cod. Theod.*
" *Celebrandi* vox hac in re propria; Consule *Glossarium Theod.*
" Ex Africa.
" Romam.
" Tabularios Præfecti Annonæ Africæ obserua, de quo in *ead. Notitia dignitatum.*
" Tabularios Præfecti Vrbis Romæ obserua, de quo in *eadem Notitiâ.*
" *Indicia* hîc, quod suprà *Breues*. Ammianus *lib.* 21. *in f. Ei vehiculo insidenti, vt Principibus solet, Annona militaris offerebantur Indicia, vt ipsi nominant, proba; & animalia publica monstrabantur.* Quanquam ibi *Indicia* sunt specimen Annonæ. *Digmata* vocantur *l.* 9. *inf. de Suariis.* Simili significatu Indicium, *l. vlt. inf. de superexact.*
" PARISIS data hæc *lex*: de quo mox.
" *Karthagine* sedebat Vicarius Africæ.

COMMENTARIVS.

ANNONÆ VRBICÆ, seu annonæ, Vrbis Romæ, (quæ solemniter ex Africâ Romam transmittebatur) ne fraus aliqua fieret, hac constitutione occurrit Valentinianus Sen. Qui cæteroquin hâc tempestate Annonæ Vrbicæ scriò prospexit, quò & incorrupta & integra Romam transmitteretur, quod docet etiam *lex* 2. *inf. de canone frument. Vrb. R.* quæ Præfecto annonæ inscribitur, hoc ipso Anno 366. Igitur & eò pertinent duo *huius l.* capita. Primo capite, solutioni ipsi cauendum credidit: ne fortè per absentiam eorum qui annonam præstare debebant, ea minùs solueretur. Plurimi nempe, & in his maximè Senatores, Romæ consistentes, per Prouincias possidebant, ac nominatim in Africâ, quod præter *hanc l.* docet quoque Symmachus *lib.* 7. *ep.* 66. Quare, cùm absentibus iis non tam facilè annonæ vrbicæ exigi possent, plurimaque *in Reliquis* residerent, colonis & actoribus non satisfacientibus, sequentia duo Valentinianus Sen. constituit. *Primò*, per singulos annos hæc Reliqua missis Breuibus à Vicario Africæ indicari oportere. *Secundò*, possessores Romæ consistentes Procuratores instructos (ab annonis scil.) ad solutionem faciendam ad officium Vicarij Africæ transmittere oportere Procuratores, vel Actores, vt *l.* 4. *inf.* Et hæc ipsam solutionem spectant. Secundo capite, ne *Transmissioni & peruectioni* annonæ vrbicæ quoque fraus aliqua fieret, hæc constituenda putauit: *Primò*, collationem apud Acta Vicarij Africæ faciendam à Tabulariis; collationem, inquam, transmissionis, id est, quantum annonæ ex Africâ transmissum fuerit; *Rursùm* collationem peruectionis, id est, quantum reuerâ Romam fuerit peruectum, vt

vt ita liquere possit penes quem fraus resideat Annonæ interuersæ: Modum autem collationis hunc præscribit, nempe ad id faciendum, vtriusque Præfecti Annonæ, tam Præfecti annonæ Africæ, quàm Præfecti annonæ Vrbis Romæ (quorum ille transmittendæ Romam, hic peruectæ susciendæ & administrandæ sollicitudinem gerebat) Tabularios, per quos scil. rationes huius annonæ conficiebantur, ad Vicarium Africæ perduci oportere, ibi collaturos, quid transmissum, quid peruectum sit, atque id omne in scripturam redigendum, seu vt loquitur lex, *Indicia* conficienda, de quâ voce iam in *Notis* dixi. Hoc ita facto ad scrinia Principis hæc Indicia perferri oportere: *Tandem* & Præfectum Prætorio (quem totius Annonæ cura spectabat) plenè super hoc instruendum. Quæ omnia vt exactam vrbicæ Annonæ consulendi rationem continent; ita quam variæ Dignitates & Officia circa hanc annonam vrbis Romæ occupata fuerint, edocent. Nempe summo loco Præfectus P. post hunc Præfecti duo Annonæ, quorum vnus in Africa, alter Romæ; ille transmittendæ, hic transmissæ susciendæ destinatus. Vtrique suos & varios Officiales habentes, & in his Tabularios, qui annonæ transmissæ & peruectæ tabulas seu Indicia conficiebant; de quibus specialius *inf. de canone frumentario vrbis Romæ.* vbi *hæc l.* meliùs quadraret. De Præfecto Annonæ Africæ illud interim moneri operæ pretium, cuius prima mentio occurrit *in l.* 8. *inf. de exactionibus*: *l.* 12. *de Nauicular. l.* 2. *de naufragio*, posteaquam Africana annona vrbi Romæ destinata, Alexandrina verò Constaninopoli, exinde iam peculiares & nouos Præfectos annonæ duos institutos, quorum vnus Karthagine Præfectus annonæ Africæ, de quo *h.l. & dictis legibus*: alter Præfectus annonæ Alexandriæ: de quo *l.* 3. *inf. de susceptorib.*

¶ Neque huius *legis* subscriptionem omittere possum, caræ mihi ciuitatis contemplatu vnde mihi origo. *Dat.* PARISIS.

PARISIIS, scil. Valentinianus Sen. fine A.D. 365. constitit: vnde data hæc *lex* fine huius Anni, & duæ præterea *hoc Cod.* constitutiones, putà *lex* 3. *sup. de metallis*: *lex* 11. *sup. de Numerar.* Et verò huc pertinet Ammiani locus *lib.* 26. *p.* 340. *in gestis huius Anni* 365. *Circa id tempus, aut non multo posterius in Oriente Procopius in res surrexerat nouas: quæ* PROPE KAL. NOVEMBRIS *venturo Valentiniano* PARISIOS, *eodémque nuntiata sunt die.* Qui Ammiani locus suadere videatur, non *XV. Kal. Nouembr.* hanc *leg.* datam, sed citeriore aliquo Kalendarum Nouemb. die. Idem sanè Ammianus *initio lib.* 27. Anni seq. 366. initio eundem Valentinianum Parisiis hæsisse testatur *pag.* 358. *& seq.* Neque dubito, ad hanc ipsam ciuitatem, imò & ad hoc ipsum tempus referri oportere fidem illam, quæ inter *fragmenta* Hilarij, ex V.C. Petri Pithœi bibliothecâ apud PARISIAM Ciuitatem, ita enim rescribendum, exposita ab Episcopis Gallicanis ad Orientales Episcopos missa dicitur. Nempe Parisiis congregati Episcopi Gallicani, occasione præsentis Valentiniani Imp. & quidem agente id & promouente Hilario Ep. Pictauensi: quod vt ex eâ ipsa fide satis colligere licet, ita & hanc inter cæteras Parisiensem Synodum respexit Sulpitius Seuerus *lib.* 2. cùm ait Hilarium post reditum ab exilio cunctos ad emendationem & pœnitentiam reuocasse: *frequentibus*, inquit, *intra Gallias conciliis, atque omnibus ferè Episcopis de errore profitentibus apud Ariminum gesta condemnant, & in statum pristinum Ecclesiarum fidem reformant.* Itidémque de Saturnino Arelatensi Ep. Ecclesiâ eiecto subiicit: quod & ipsum in Parisiensi illa Synodo memoratur. Iuuat nunc breue Chronicon horum temporum oculis subiicere, de vrbe Parisiensi.

CHRONICI PARISIENSIS PARS.

Sub CONSTANTIO. AN. DOM. 3.

Fit eius mentio in *Itinerario Peutingeriano.*

Sub CONSTANTIO Imp. & IVLIANO C.

AN. DOM. 358.

IVLIANVS C. cùm anno superiore apud SENONAS hyemem exegisset, indè aduersus Germanos moturus, REMOS primùm progressus, mox post Argentoratensem pugnam, FRANCORVMQVE conatus circa Mosam fluuium, Decembri mense superioris anni & Ianuario huius anni repressos, acturus hyemem PARISIOS reuertit: Ammianus *lib.* 16. *p.* 78. 79. *lib.* 17. *initio p.* 97.

Iulianus apud PARISIOS hyemem agens, ante mensem Iulium in Alemannos & FRANCOS SALIOS, Chamauos rursùm mouet. Ammianus, *lib.* 17. *p.* 107. 108.

AN. DOM. 359.

Militis cuiusdam, Equestri turmâ militantis, apud PARISIOS nati, vindictæ ob commissum facinus metu ad Persas profugi, meminit Ammianus *lib.* 18. *p.* 135.

AN. DOM. 360.

Iulianus C. hyemem agit apud PARISIOS, vnde Britannis subsidio ire noluit, ne Rectore vacuas relinquerat Gallias, Alemannis tum ad sæuitiam incitatis & bella. Ammianus, *lib.* 20. *initio.*

Cùm Constantius milites ex Gallis in Orientem euocasset, placuit eos per PARISIOS transire, vbi morabatur adhuc Cæsar nusquam motus; (contra consilium & monita ..... qui id maximè suaserat, veritus ne id quod accidit miles viso Cæsare res nouas agitaret, vt scribit Libanius in *Orat funebri* & Iulianus ipse in *ep. ad Athenienses.*) Iisdémque aduentantibus in Suburbanis [*Parisiorum*] occurrit Iulianus, eosdémque beneuolentiâ magnâ affatus sibi conciliauit.

Mox PALATIVM [Parisiense Iuliani] petiuere, vbi Iulianum Augustum appellauêre, & impositum scuto pedestri & sublatius eminentem, populo silente Augustum renuntiauêre, torque draconarij capiti eius impositio. His auditis etiam illi qui antegressi iam fuerant duce Sin-

gala

tala, cum eo iam secuti PARISIOS reuersi: Iulianus tribunali ascenso, oratione ad eos habita se commendauit, hoc inter alia statuto, dignitatum gradus & processus non alieno suffragio, verùm meritis suffragantibus, à se deinceps conferendos. V. Ammianum *lib.* 20. *p.*172. 173. 174.175. Zosimum *lib.*3. *p.*710.711.

Iulianus apud PARISIOS hybernis locatis, de Augustâ dignitate sibi collatâ ad Constantium literas dedit. Ammianus *lib.*20. *p.*181. Zosimus, *d.p.*711.

Constantius de his certior factus Leonam Quæstorem suum in Gallias misit: qui PARISIOS ingressus. Ammianus, *lib.*20. *p.*184.

Inde mox Iulianus in limitem Germaniæ secundæ aduersus FRANCOS Atthuarios egressus est, *d. p.*185.

Memorat Ammianus *lib.* 71. *p.* 194. & Iulianum apud PARISIOS exercuisse se in campo: simul & memorat quid quod ei euenerit scutum quatienti.

Iulianus ipse *in Misopogone* suæ ipsius motæ PARISIIS meminit: eámque simul describit, & aërem commendat, quidque ibi occasione camini calefacti sibi contigerit.

Sanè vocat eam *charam Lutetiam φίλιν Λουκέτιαν*: Lutetiam appellat PARISIORVM *πολίχνιον* oppidum: vocat *νῆσον Insulam* & *μεγάλην*.

Ammianus quoque *lib.* 15. *p.*58. (qui sub Theodosio M. scripsit.)

Vocat *Lutetiam Parisiorum castellum*,
Circum clausum ambitu insulari.

Pontes vtrimque ad eam publicis fuisse idem Iulianus scribit. Zosimus *lib.*3. *p.*710. vocat *Τερμανίας πολίχνιον*: cùm debuerit dicere *Λουγδουνησίας*.

Sub VALENTINIANO SENIORE.

AN. DOM. 365.

Valentinianus prope Kal. Nouembris PARISIOS venit Ammianus *lib.*26. *p.*340.

Constitutiones itaque aliquot PARISIIS à Valentiniano datæ hoc Anno XV. Kal. Nouemb. *lex hæc* 13. *Cod. Theod. de Annonâ & Trib.* ad Dracontium Vic. Africæ IV. Id. Decemb. *lex* 3. *Cod. Th. de metallis*: ad Cresconium Com. Metallorum Prid. Id. Decemb. *lex* 11. *C. Th. de Numerariis* ad Rufinum PP.

SYNODVS apud PARISIAM ciuitatem habita ab Episcopis Gallicanis: promouente Hilario Ep. Pictauiensi: vbi fides exposita & ad Orientales Epp. emissa, condemnata Synodo Ariminensi. Quæ extat inter Hilarij *fragm.* Quam proculdubio, & Seuerus Sulpitius intellexit *lib.*2. Neque dubito quin eâ Synodo Saturninus Arelatensis Ep. Ecclesiâ eiectus fuerit: vt indicium facit ea fides *in fin.*

AN. D. 366.

Valentinianum initio huius Anni PARISIIS adhuc egisse duobus locis ostendit Ammianus *lib.* 27. *p.* 358. 359. vbi Alemannorum statim post Kal. Ianuarias in Germaniam transitum, Cariettonis Ducis per Germaniam interitum, & vexilla quædam direpta, ait, hâc clade cum vltimo mœrore [à Valentiniano] comperta, correcturum huiusmodi gesta Dagalaiphum à PARISIIS missum. Addit accitum paulò pòst, vt cùm Gratiano susciperet insignia Consulatus, Iouinúmque Equitum Magistrum accinctum &c.

Mox subiicit Iouino redeunti PARISIOS post claritudinem rectè gestorum Imperatorem [Valentinianum] lætum occurrisse, eúmque posteà Consulem designasse.

Inde Remos progressus Valentiniauus: v. Ammianum, *& Cod. Theod.*

Sub GRATIANO.

AN. D. 383.

Gratianus Imp. Parisiis Merobaudis Magistri militum proditione superatus fugiénsque apud Lugdunum occisus est VIII. Kal. Septembr. vid. *Chronicon Theodos.*

Sub VALENTIN. IVN. ET THEODOSIO M.

AN. D. 390.

Ammianus Marcellinus *lib.*15. *p.*58. In illa insigni de Galliis ἐκφράσι, eiúsque descriptione, eius quoque meminit, PARISIORVM castellum, Lutetiam nomine appellat. Addit, circumclaudi ambitu insulari: inde Sequanam & Matronam consociatim meare, meantésque protinus prope castra Constantia fundi in mare.

Sub VALENTINIANO III.

AN. D. 427.

Fit eius mentio duobus locis in *Notitiâ Imperij.* Ibi quippe memoratur, *In prouincia Lugdunensi Senoniâ Præfectus classis Anderetianorum* PARISIIS.

Item, *Præfectus Sarmatarum Gentilium à Chora* PARISIOS *vsque.*

Erat scil. hæc classis, vt & Sarmatæ Gentiles, illis locis, aduersus FAANCOS & BVRGVNDIONES qui vicina iam tum loca tenebant: *Chora* fluuius est qui hodie *Chœur*, non procul ab Augustoduno, Aualonem & Antisidorum inter.

XIV. * Idem AA. ad Modestum PF.P.''

PENES'' quos fundorum dominia sunt, pro his Colonis'' originalibus, quos in locis hisdem'' censos'' esse constabit, vel per se, vel per Actores'' proprios, receptâ Compulsionis'' sollicitudine, implenda munia functionis'' agnoscant.'' ¶ Sanè quibus'' terrarum erit quantulacumque possessio, qui in suis'' conscripti'' locis proprio nomine libris censualibus detinentur, ab huius præcepti commonitione'' discernimus: eos enim conuenit propriæ commissos mediocritati annonarias functiones sub solito Exactore cognoscere.'' Dat. Kal. Maij, Constantinop.'' Gratiano'' A. & Dagalaifo Coss.

NOTÆ.

'' *Lex hi penes quos* 4. *Cod. Iust. de Agricolis censitis & colonis.* Concordat *lex* 2. *inf. sine censu vel reliquis*, & *lex* 3. *inf. de censu.*

'' *Modestus* PP. Orientis sub Valente Imp. v. *Prosopogr.* vbi plenè de eo dico ex Libanio, Am. Marcellino, Basilio, Gregorio *in Monodia Basilij*, Zosimo, Socrate, Idacio.

'' *Hi penes quos.* C. Iust. addita voce *hi.*

'' De Colonis his consule *Paratitlon de fugitiuis colon.*

'' *Eisdem.* C. Iust.

'' *Censitos.* C. Iust. quod idem est. Sic Tertullianus Apolog. *Hominum capita stipendio CENSA ignobiliora.*

'' *Exactores.* C. Iust. malè.

'' De *Compulsoribus* dico ad *l.* ... *inf.* ...

'' *Functio*, plenius *sine l.* functio annonaria.

'' *Cognoscant* in *fine leg. Agnoscendi* vox in hac re prôpria. v. *Gloss. & l.* 17. *inf.*

'' Colonis scil.

'' Propriis, ad se pertinentibus.

'' *Conscripti* vox hâc in re propria, vt apud Græcos ἀπογεγράφθαι quâ voce vtitur Basilius *ep.*278. ad eundem PP. Modestum, quâ eum rogat, vti Presbyterorum & Diaconorum immunitas à censu his seruetur.

'' *Commonitiones*, C. Iust. Neque tamen istud mutem: nempe *Commonitionem* vocat Imperator superius præceptum.

'' *Agnoscere.* C. Iust. vt sup. *initio l. & l.* 17. *inf.*

'' Malè Consulatus hîc ita notatur *hâc l. & l.* 10. *sup. de pœnis*: *& l* 11. *sup. de postliminio*: Nondum enim Gratianus Augustus erat. Rectiùs *Nob. P.* vt in aliis *legib.* & in *Consularibus.* Imò in totum malè hic Consulatus *huic l.* adscriptus: subscribendus enim Gratiano *A.* 11. *& Probo COSS.* id est A.D. 371. Modestus enim ab Anno demùm 370. Præfectus Prætorio Orientis fuit, vt alibi ostendo.

COMMENTARIVS.

RO COLONIS an & quando fundorum domini tributa soluere cogantur, desinit *hâc l.* Valens Imp. Pro colonis, inquam, originalibus: Coloni scil. originales, ipsa originis ratione, seu nascendi sorte fundos dominorum colebant, iisque adscripti & adstricti erant: de quibus dixi semel plenè ad *l.* 1. *de fugitiuis colonis.* Igitur in hoc argumento ita distinguit Valens Imp. Vel coloni isti originales in Dominorum locis tantùm censi vel censiti sunt, id est nullas habent ipsi proprias terras vel possessiones: vel iis est terrarum quantulacunque possessio, atque ideò in suis conscripti locis proprio nomine libris censualibus detinentur. Priore casu, domini fundorum, penes quos fundorum dominia sunt, functiones pro colonis his implere seu tributa annonásque soluere teneantur: & quidem vel per se, si videl. præsentes sint; si absentes, per Actores suos: malè enim *Cod. Iust.* per *Exactores*,: vel Procuratores, vt *l.* 13. *sup.* Nempe qui in dissitis & diuersis prouinciis locisque fundos habebant, in his Actores habebant, qui eorum curam haberent, pensiones exigerent, de quibus passim *hoc Codice*, & apud Symmachum, v. vel *lib.*5. *ep.*87. (vbi inter alia, quod *huic l.* conuenit: *Graue est enim nos quidem pro agris nostris Functionibus publicis esse munificos, Actores autem locorum, ne id quidem velle redhibere* [*soluere*] *quod sciunt per annos singulos esse soluendum.*) Et *lib.*9. *ep.*6.15. Ergo Domini ipsi hoc casu tributa pro colonis soluere tenentur, *receptâ*, inquit, *compulsionis sollicitudine*, id est quæ interpretatio huc adferri potest compellendorum colonum ad solutionem onere in se recepto. Nempe fiscus remitti à dominis ad colonos non potest: verùm etsi coloni pensiones non soluerint, ipsi domini fisco tenentur; saluo (vt hodie loquitur) regressu aduersus colonos: qui regressus, *Compulsionis sollicitudo* vocatur. Nisi potius putemus, id his verbis indicari, dominos *à Compulsoribus* exigi posse: de quibus Compulsoribus, *ad l.*34. *inf. h.t.* Posteriore verò casu, domini pro colonis non tenentur, earum videl. possessionum nomine quas coloni proprio iure possident: nam & hi libris censualibus proprio nomine detinebantur: seu censualibus libris adscripti erant, sua scil. quemque onera ferre æquum est. Quæ & ipsa sententia est *legis* 7. *sup.*

Hinc interim colligimus colonos etsi originales, etsi dominos agnoscerent, fundísque alienis nascendi sorte adstricti essent, attamen proprios quosdam aliquando fundos habuisse: & quidem modicos. Vnde *κατοικεσιακὴ* illa: *quibus erit* QVANTVLACVNQVE *possessio*: & MOX: *eos enim conuenit propriæ commissos* MEDIOCRITATI *annonarias functiones sub solito Exactore cognoscere.* Denique peculia sua quædam habebant, vt docet *lex vn. sup. de Inquilinis colonis*, *l. vn. ne colonus inscio domino suum alienet peculium*: *l.* 2. *Cod. in quib. causis coloni dom. accus. pos. l. vn. C. Th. de colonis Thrac.*

XV. * Idem AA. ad Probum PF. P.″

VNVSQVISQVE annonarias ſpecies, pro modo capitationis″ & ſortium″, præbiturus, per quaternos menſes anni curriculo diſtributo, tribus vicibus ſummam conlationis implebit.″ Si verò quiſque″ vno tempore omnia ſua debita″ optat expendere″, proprio in adcelerandis neceſſitatibus ſuo vtatur arbitrio. Dat. XIV. Kal. Iun. Remis″, Gratiano & Dagalaifo Coss. [366.]

INTERPRETATIO. *Iſta lex hoc præcipit, vt in inferendo publicis horreis tritico, quod debet poſſeſſor pro rata canonis ſui tribus illationibus, id eſt, quaternis menſibus ſingulas debitorum partes acceleret, vt per annum ſumma debiti canonis impleatur. Erit autem in ipſius arbitrio, ſi celerius potuerit, debita frumenta conuehere.*

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* concordat huic *lex prox.* 16. *&* *lex* 15. *inf. de ſuſceptoribus*: *lex* 11. *inf. de Exactionibus.*

″ *Probus* PP. ſub Valentiniano Sen. cuius verò Præfecturæ hoc Anno 366? Non Italiæ: Anno quippe demùm 368. PP. Italiæ factus eſt poſt Rufinum, qui eam adminiſtrauerat A. D. 366. 367. vt docet Chronologia & Amm. Marcellinus *lib.* 27. *p.* 377. Quare PP. Galliarum hîc accipiam: cuius Probi Præfecturæ Prætorianæ mentio in *l.* 1. *Cod. Iuſt. ne rei domin. vel templor.* & in tribus veteribus Inſcriptionibus, quarum duæ Romæ: tertia Calderij prope Veronam. vide *Proſopogr.*

″ De hac *Capitationis* voce mox.

″ De hac *ſortium* voce mox.

″ Eumenius in Panegyrico Flauienſium nomine. *Deſperatio perferendi debiti, etiam id quod dari poterat, inhibebat, nec erat ratio conandi, cùm non eſſet ſpes vlla complendi.*

″ *Quiſque,* pro quiſquam, v. *Gloſſ. Theod.*

″ *Expendere,* eſt ſoluere, præſtare, & quidem feſtinatâ ſolutione.

″ *Debita* ſunt tributa: dixi iam plenè ad *l.* 6. *ſup. de diuerſ. reſcr.*

″ *XVI. Kal. Ianuar.* ita Anianus Rhemenſis.

″ *Remis* in Gallia hoc Anno 366. & ſequente 367. conſtitit Valentinianus Sen. v. *Conſular. Theod.* & Am. Marcellinum *lib.* 26. *p.* 340. Quare ibi plures ab eo *leges* datæ tùm.

COMMENTARIVS.

DE TEMPORE SOLVTIONIS ſpecierum Annonariarum eſt hæc Valentiniani Sen. conſtitutio, data in Gallia *Remis*, & vt exiſtimo ad Præfectum Prætorio Galliarum: de quo iam *in Notis*. Definit igitur *hâc leg.* Valentinianus, tributa, ac nominatim *annonarias ſpecies* (quod Interpres ad *triticum* malè coarctat,) per quaternos menſes tribus vicibus in anno ſolui & impleri debere: quod & ipſum ab eodem ſtatuitur *l.* 3. *inf. de conlat. fundor. patrimon. l.* 11. *inf. de exactionibus*: *l.* 15. *inf. de ſuſceptoribus*: & à Valente fratre eius, ſi Valentis ea eſt, quod non puto: *l.* 16. *inf. prox.* Atque ita deinceps obtinuit ſub Theodoſio M. quoque; vt docet eius *lex vn. inf. de quadrimenſtruis breuibus.* Sed & Libanij locus ad eum ipſum Imp. Theodoſium *Orat. contra Tiſamenum, p.* 448. vbi Tiſamenum eo nomine reprehendit, quod annuum tributum non per quaternos menſes, verùm annuâ vnicâque ſolutione inferri cogeret. Καὶ τοῦτο τὸ δίκαιον, ἔντε τοῖς ἄλλοις καὶ τῷ φόρῳ. μὴν μὲν γὰρ οὑτοσὶ τῷ ἔτει τέταρτος, τὸ τρίτον τοῦ ἐνιαυτοῦ μέρος. ἀδικηθῆναι δὲ τὸν βασιλέα φησὶν, εἰ μὴ τοῦ παντὸς εἰσενηνεγμένου. πῶς, ὦ καταγέλαστε: καὶ γὰρ ἐν ἀγροῖς κείμενον, ἔκειτ' ἂν ὁμοίως τῷ βασιλεῖ: καὶ οὐκ ἂν ἦν ἔλαττον: οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα κείμενον πλέον τῷ φέροντι δὲ, οὐκ ἴσον ἢ τήμερον ἅπαν, ἢ μεμερισμένον εἰς μῆνας εἰσενεγκεῖν: οὐδὲ κέρδος ἐκείνῳ, ζημίαν δὲ ἡμῖν προξενῶν τὸ τάχυ τοῦτο ζητεῖ, &c. *Atque hæc eius iuſtitia tùm in aliis, tùm in Tributis eſt. Menſis equidem hic quartus anni eſt, tertiáque anni pars, verùm is iniuriâ affici Imperatorem ait, niſi totius anni tributum inferatur. Quomodo enim, vir ridicule, ſiquidem quod in agris conditum eſt, conditum id quoque ſimiliter eſt Imperatori: neque ibi conditum aut minus aut maius efficitur. Inferenti verò non idem eſt, hodiene totum an verò in menſes diuiſum inferat: neque* [Imperatori ſcil.] *feſtinata ſolutio lucrum eſt, damnum verò nobis inconciliat.* Id ipſum obtinuit & ſub Honorio & Theodoſio Iun. vt oſtendit *lex* 173. *inf. de decurionibus*: *lex* 27. *inf. de ſuſceptoribus.* Eóque pertinent Quadrimenſtrui breues, de quibus erit in fin. peculiaris *titulus hoc ipſo libro*: vbi *lex vnica* eſt Theodoſij M. déque iiſdem agitur *dict. lex* 173. *inf. de decurionibus*, *&* *dict. lex* 27. *inf. de ſuſcepotribus*; videnda & Maïoriani *Nouella de indulgent. reliquorum* 4. vbi & rationem huius tripartitæ ſolutionis addit. *Et quia totum pro remedio poſſeſſoris Serenitas noſtra conſtituit, quem tributorum ſoluendorum gratiâ fruges ſuas ſub opportunitatem vendentem volumus per temporis interualla refoueri, trinâ per annum vice ſingulari indictionum quantitas ſperanda ſoluatur, & quadrimenſtruis illationibus annuæ functionis celebretur exactio.* Tandem frequens eius mentio apud Caſſiodorum.

Tripartita igitur ſolutione per quaternos menſes, ſeu quadrimenſtruâ totius anni tributa ſoluebantur: & fiſci & priuatorum commodo. Quare neque inuiti prouinciales vnâ ſolutione eò adigi poterant: & viceuerſa conſtitutis temporibus ea inferri oportebat: neque exactioni inſiſtentes dilationem tribuere poterat, quod facere ſæpè ſoliti ſubleuandis in ſpeciem tributariis, reuerà tamen & ſpoliandis ſeu concutiendis illis, & in fiſci præiudicium: De quo extat egregius Caſſiodori locus *lib.* 10. *var.* 7. ad Iudicem prouinciæ. *Poſſeſſorem te officiúmque tuum præcipimus admonere, vt* TRINA ILLATIONE *deuotus* [poſſeſſor ſcil.] *conſtitutis temporibus ſuam compleat functionem: ita vt ceſſet venalis illa* DILATIO, *quæ non ad tributariorum compendia, ſed fraudis ambitum cognoſcitur exquiſita: nam qui ſe huiuſmodi onera ſubleuare dicunt, aliud maius pondus abominabilis nundinationis imponunt. Abſit à noſtris temporibus deteſtabilis & fugienda verſutia: poſſeſſor nihil aliud niſi quod publico debetur exoluat: nam ſua damna potius agant, qui ſub nobis aliqua fraudare contendunt. Quapropter ſicut fiſcalia onera nulla occaſione volumus aggrauari, ita* CONSTITVTIS TEMPORIBVS *præfinitas illationes præcipimus Deo iuuante compleri: quatenus & poſſeſſorum deuotio gratiſſimis dominis innoteſcat, & tarditatis inuoluta confuſio noſtris rationibus auferatur. Vnde ſingulis quibuſque temporibus ſolemni more factos Breues ad ſcrinia noſtra tranſmitte, ſicut te & priſca Legum & noſtræ iuſſionis præſens commonere videtur auctoritas: ne ſi aliquid horum æſtimaueris negligendum, tu tibi abſolutè facias eſſe periculum.*

Alter in eandem ſententiam Caſſiodori locus eſt *lib.* 12. *var.* 2. *Te officiúmque tuum poſſeſſores præcipimus admonere, vt tributa deuotâ mente perſoluant: quatenus trinæ illationis moderamine cuſtodito, debitam Reipubl. inferant functionem. Tempora exactionum ſtatuta ſeruentur: ita tamen, vt nullus ſub immaturæ Compulſionis iniuriâ ſe ingemiſcat exactum: nec iterum ſub turpi venalitate induciarum, largitas damnoſa præbeatur. Dilatio enim tributi maior fit cauſa diſpendij: quando irritè ſuſpenditur, quod nullis protractionibus euitatur. Expenſarum quoque fidelem notititiam, quaternis menſibus comprehenſam, conſuetudine cuſtoditâ ad ſcrinia noſtra dirigere maturabis &c.* Vide eundem & *lib.* 12. *var.* 10. Tertius 12. *var.* 16. *Poſſeſſorem te præcipimus admonere, vt trinâ illatione ſeruatâ aſſem tributorum deuotus exoluat: quatenus nec alioqui ſe ſub immatura compulſione ingemiſcat exactum, nec iterum remiſſione læ-tata* [tentati] *quiſquam ſe dicat eſſe præteritum.*

¶ Cœterùm huius inſtituti auctor mihi omninò videtur hic idem Valentinianus Sen. prouinciarum æquiſſimus tutor, in prouinciales admodum parcus, & tributorum vbique molliens ſarcinas, quod Amm. Marcellinus de eo ſcribit *lib.* 30. *p.* 462. quod ex *hâc l.* & *d. l.* 3. *inf. de conlat. fundor.* quæ omnium prima eſt, *&* *l* 11. *inf. de Exactionib.* & *d. l.* 15. *inf. de ſuſceptoribus*, haud obſcurè colligere licet: Et omnium expreſſiſſimè ex *d. l.* 11. *Illud etiam,* inquit, *moderationi* ADIECIMVS, *vt tripertita eſſet inlatio Fiſcalium penſionum*: vbi vide etiam quæ de huius iuris proceſſu ibi notamus.

¶ Quanquam verò hæc ita conſtituantur, in arbitrio tamen cuiuſque collocatur, vt vel vno tempore vnicâque ſolutione ſi velit, integrum annuum ſeu anniuerſarium canonem expendere, id eſt ſoluere feſtinatâ ſolutione, præſtaréque poſſit: id quod ipſum indicatur & *l.* 35. *inf. hoc tit.* & *l.* 4. *Cod. Iuſt. de collat. fundor. patrimon.* Ante Valentinianum, vnâ ſolutione circa finem anni eas inferri oportebat, quod indicat *lex* Valentiniani noſtri *lex* 3. *inf. de conlat. fundor. patrim.*

¶ Et hæc quidem de Annonariis ſpeciebus. Alia verò auri, ſeu aurariæ præſtationis ratio eſt: nempe idem Valentinianus aurum, quod circa finem anni inferri oportebat: intra nouem videl. poſtremos anni dies, à Kal. Decembribus in pridie Kalendas Ianuarias, quandocunque intra annum ſolui permiſit, non tripertitâ ſolutione, verùm vel vnâ, vel pluribus etiam: *l.* 3. *inf. de conlat. fundor. patrim.* quod etiam Conſtantinus M. conſtituerat *d. lege* 2. *inf. de ſuſceptoribus.* Ad quod ius poſtea Honorij conſtitutione reditum videtur, *l.* 32. *inf. de ſuſceptoribus*: De cuius diſcriminis vel exæquationis ratione ad eas *leges* dicetur.

¶ Atque hæc quidem de *huius l.* ſententiâ: vbi duo adhuc notanda vel illuſtranda veniunt. Primum eſt de *Capitatione*: Capitatio vel de prædiis ipſis dicitur ſeu de modo quodam poſſeſſionis, qui cenſitus erat; vel de ipſo cenſus modo adſcripto & impoſito per *capita* ſeu iuga; quo ſenſu & *l.* 33. *inf.* *&* *l. vlt. inf. ſine cenſu*: vbi quoque dixi, *&* *l.* 2. *inf. de immunit. conceſſ. l.* 11. *de exactionibus*: *l.* 2. 4. *vlt. inf. de cenſibus*: *l.* 2. *ſup. de excoctione*: *l.* 36. *inf. de decurion. l. vlt. de patrociniis vicorum*: *l.* 1. *ſup. ne quid pub. lætitiæ.* Hinc *Capitatio & ſortes* hîc iunguntur: *capitatio prædij* dicitur, *l.* 9. *C. de act. empti*: Vox hæc deducta à *Capitibus,* id eſt à iugis: Hinc & Capita ſiue iuga, *l. vlt. inf. de collat. donatar. l.* 5. *inf. de itinere mun. l.* 6. *inf. de extraordinar.* Iugatio vel capitatio, *l. vlt. inf. de cenſib. l.* 11. *inf. de exaction.* iugorum capitatio, *l.* 1. *inf. de immunit. conceſſa.*

Hoc ſenſu Eumenius *Gratiarum actione* Flauienſium nomine ad Conſtantinum M. *Septem millia* CAPITVM *remiſiſti, quartam amplius partem noſtrorum* CENSVVM. Et mox: *Remiſſione iſtâ ſeptem militum capitum, viginti quinque militibus dediſti vires.* Eodem ſenſu Ammianus Marcellinus *lib.* 16. *p.* 69. de Iuliano. *Primitus partes eas* (de Gallis loquitur) *ingreſſus, pro* CAPITIBVS *ſingulis tributi nomine vicenos quinos aureos reperit flagitari, diſcedens verò ſeptenos tantùm munera vniuerſa complentes.* Quo loco errant, qui vocem illam accipiunt pro capitis perſonæ tributo, ſeu cenſu. Idem Ammianus Marcellinus *lib.* 17. *pag.* 97. *Dum ærumnoſis,* inquit, POSSESSIONVM *damnis mederi poſſe credebat* TRIBVTI *Ratiocinia diſpenſauit, cúmque Florentius PP. cuncta permenſus, vt contendebat, quicquid in* CAPITATIONE *deeſſet, ex conquiſitis ſe ſupplere firmaret, talium gnarus, animam prius amittere, quàm hoc ſinere fieri memorabat.* Mox: *Iulianus ſcrupuloſè computando & verum docuit, non ſufficere, verùm etiam exuberare* CAPITATIONIS *calculum, ad commeatum neceſſarios apparatus.*

Eodem ſenſu Saluianus *lib.* 5. *Exterminati ab agellis ſuis, cùm rem amiſerint, amiſſarum tamen rerum tributa penduntur: cùm poſſeſſio ab his receſſerit,* CAPITATIO *non recedit: proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur.* Sidonius Apollinaris etiam *Carmine* 13. ab Imp. Maioriano, trium capitum remedium ſeu releuationem poſtulauit, captâ per deditionem Lugduno.

Geryones nos eſſe puta, monſtrúmque tributum
Hîc capita vt viuam tu mihi tolle tria.

In Iſidori Gloſſis, *Capite cenſus*, *Taxatio poſſeſſionum*: Quare falluntur Iuriſconſulti nonnulli, ſed & Sidonij Interpretes, qui aliter vocem *Capitationis* interpretati ſunt. Et hæc de *Capitatione.*

Sortes (quod ſecundo loco notandum) *hîc* & *l. vlt. ſup. de locat. fund. iur. emphyt.* non dicuntur quaſi ſorti commiſſæ, vel quæ per ſortem contigerunt in vrnâ fortè ductam; verùm ſunt poſſeſſiones & moduli agrorum certâ menſurâ comprehenſi: Fragmentum Agrarium *de limitib. p.* 337. *Duo iugera iuncta in vnum quadratum, agrum efficiunt, quod ſint in omnes actus bini: Hunc modum*

quidam appellatum dicunt SORTEM, *& centies dictum, Centuriam.* Quomodo & Iulianus *in Misopogone, p.* 13. γῆς κλῆρος τειχτιλὶς ἕρμασε ἀπόρως ἔχ. Hinc *& sortem suam claudere*, Visigoth. *lib.* 8. *tit.*8. *l.*5. Hinc & Capitationis modus & sortium pro eodem, *hâc l.* de quo ad *leg.*2. *inf. de censit:* Hinc & sors pro hæreditate, indéque *Consortes*, qui aliàs Cohæredes, *l.*31. *inf. circa fin. de excusat.* in veteri *Inscript.* apud Festum, & Sidonium *lib.*4. *ep.*24. Imò integræ etiam gentis regníque sors: hinc limes Gothicæ sortis apud eundem Sidon. 7. *ep.*.... promotæ sortis limes, Eidem *lib.*8. *ep.*3. Sortes Vandalorum apud Victorem Vticensem *lib.* 3. Κλῆροι Βανδίλων, Procop. *Vandal.* 1. Sortes Gothicæ, *leg. Visigoth.*10.*tit.*2.*l.*1. Gregorius Turonens. *lib.*4. *c.* 19. *Nisi permiseris per tuam sortem hunc fl. ..... transire &c.*

XVI. * Idem AA. ad Dracontium."

PROVINCIALES nostri tributa fiscalia per anni curriculum tripertitâ satisfactione restituant". Dat. VIII. Kal. Nou. Nicomediæ", Post Consulatum Gratiani A. & Dagalaifi. [367.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Vicatium Africæ, cui inscribuntur quoque *lex* 10.11.13. *sup. hoc tit.* imò & hoc ipso mense Aprili extremo *lex* 4. *inf. de præd. nauicul.*
" *Restituant* hîc pro simplici præstant, pariter vt *l.*18. *inf.* vide plura exempla in *Gloss. Theod.*
" Non videtur hæc vox hîc stare posse: de quo mox.

COMMENTARIVS.

DE TEMPORE SOLVTIONIS tributorum tripertitâ satisfactione per quaternos menses eadem est *huiusce legis* sententia quæ *superioris 15. sup.* ad quam plenè dixi. Illud hîc tantum videndum est, cuinam Imperatori ea accepto ferenda sit. Sanè enim, si subscriptioni stamus: vbi hæc *lex* data dicitur *Nicomediæ*, tùm Valenti adscribenda videatur: vtpote ad cuius Imperium Bithynia & in eâ Nicomedia pertineret: non verò Valentiniano, qui hoc tempore in Galliis agebat, vt videre est in *Chronologia Legum huius Anni*, & quidem vel Treuiris, vel Remis, vel Nemasiæ, vel Ambianis, vbi & Gratianus à patre Augustus creatus fuit. Viceuersâ argumento inscriptionis tribuenda videatur hæc *lex* Valentiniano: dicitur enim data *ad Dracontium*: qui sanè Vicarius Africæ fuit: ad quem datæ plures *leges* A.D.364.365. & in his *hoc ipso titulo* tres *leges*, putà *lex* 10.11.13. *sup.* Imò & hoc ipso Anno 367. ad eundem data, dignitate expressâ, Remis *lex* 4. *inf. de præd. nauicular.* & ad eundem, dignitate pariter vt hîc omissâ, data Nemasiâ *lex* 3. *inf. de ponderatoribus*, vbi & Consulatus pariter vt hic designatur, *Post Consulatum Gratiani & Dagalaiphi.* Quare Valentiniano adscribenda videtur, non verò Valenti: qui etiam hoc Anno, Gothico bello illigatus non in Bithyniâ Nicomediæ egit, verùm in Thraciâ & Mysiâ Marcianopoli, vel Dorostori: vt docet *Chronologia legum.* Proinde *Nicomedia* alia à Bithynia hîc quærenda fuerit, vel certè alterius loci nomen substituendum: putet quis *Icoregiam* hîc quadrare, quæ inter Remos & Treueros est. Ego *Nicomediæ* nomen non temerè mutem: non magis quàm *Nemasiæ, d.l.*3. *inf. de ponderatoribus*, & vtramque in Galliâ Belgicâ vel propè collocem. Si mutare hîc licet, pro *Nicomedia*, fortè reponendum *Nimetaco*: transpositis duabus syllabis, vel *Nicro medio*: Certè, hoc tempore, vt & proximis annis cum Alemanni Gallias vastarent, inter alia memorat Ammianus Marcellinus *lib.* 28. Valentinianum à primis fundasse auspiciis, munimentum celsum & tutum præterlabente *Nicro* fluuio: quod & validum fuit, meatu fluminis aliorsum quoque verso labore militis.

XVII. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Crescentem" Vic. Afric.

HEREDES scribti, etiam pro minùs idoneis" fundis, fiscale onus cogantur agnoscere": vel si renuntiandum hereditati putent, cedant his omnibus rebus, quas ex hisdem bonis quocumque titulo & iure perceperint. Dat. IV. Id. Iul. Contionaci", Gratiano A. II. & Probo Coss. [371.]

INTERPRETATIO. *Hÿ qui heredes testamento scripti sunt, hereditariorum agrorum onus, id est, tributum cogantur agnoscere. Quod si hereditatem sibi damnosam credunt, cedant his omnibus rebus quæ eis de hac ipsa hereditate poterunt prouenire.*

NOTÆ.

NOTÆ.

* *L. Hæredes 4. Cod. de omni agro deserto.*
" *Crescentium*, Cod. Iust. malè. Eidem Crescenti Vicario Africæ inscribitur *lex* 1. *sup. de actorib. & procuratoribus*, sed quæ perperàm ad A.D.365. refertur: retrahenda enim ad A.D.373. v. *Consul. Theod.* Eiusdem meminit Amm. Marcellinus *lib.*28. *extremo*, in gestis huius ipsius Anni 371.
" *Minus idonei fundi*, v. dicta ad *l.*10. *sup.*
" *Agnoscendi* verbum proprium in hac re tributaria: dixi ad *l.*14. *sup.*
" *Contionaci*, (*Contionati* alibi expressum) tres aliæ constitutiones hoc mense ipso Iulio, & superiore Iunio, datæ occurrunt: putà *lex* 5. *sup. de custod. reorum*: *lex* 3. *sup. de denuntiat.* *lex* 1. *sup. de naturalib. filiis. Contionacum* porrò istud fuerit necesse est inter Treueros & Mogontiacum, vel circumcirca, quibus locis hoc Anno constitit Valentinianus: v. *Chronolog. nostram* & Am. Marcellinum *lib.*29. in huius anni gestis *p.*426. Fortè *Contionacum*, quæ hodie *Cruciniacum*: vel *Gentliregen* ad Nauam.

COMMENTARIVS.

TERILIVM, seu minus idoneorum, simul & fœcundorum fundorum compensatio ad integra tributa soluenda, vt circa dominos obtinere debet, de quo *l.*10. *sup.* ita hâc eiusdem Valentiniani Sen. constitutione, per eandem Africæ diœcesim, circa HÆREDES scriptos firmatur: Nempe omnium ex æquo hæreditariorum fundorum nomine sibi delatorum hæredes tributa agnoscere tenentur, nisi malint ex æquo omnibus rebus hæreditariis renunciare. Nam, vt cæteroquin commodi & incommodi connexi, circa idem videl. connexa quoque ratio est, & hæres pro parte hæreditaria scindendo adire non potest, quasdam partes repudiando, quasdam agnoscendo; *l.*1.2.3.6. *π. de adquir. hæred. l.*20. *in f. Cod. de iure deliber. l.*6. *Cod. de impub. & aliis substit. l.*38. *π. de legatis* 1. Paulus 3. *sentent.* 6. §.12. quæ etiam est vulgatæ *regulæ* 7. *π. de regulis iuris* sententia: Ita & hæredes vnius fundi nomine onus defugere non possunt; tributum, inquam, deferendo seu repudiando: vel eius nomine immunitatem postulare. Quomodo in sp. *huius l.* factum fuisse videtur, cùm videl. hæredes quidam scripti immunitatem non idoneorum fundorum nomine petiissent apud Crescentem Vicarium Africæ, aduersus vel Inspectores fortè in id missos. Porrò additur *sine legis*, id obtinere debere *quocumque titulo & iure* hæredes scripti res ex bonis defuncti perceperint: id est, etsi legati aut fideicommissi vel quocumque alio titulo consecuti sint: vt proinde, quod singulare, *hæredum scriptorum* appellatione *initio huius legis* etiam legatarij & fideicommissarij intelligendi sint, compendio videl. orationis. Quod sanè in *l.*17. *inf. de hæreticis*, videre est. Ibi; *Non* [habeant] *etiam* [licentiam] *relinquendi heredem nomine principali, non fideicommissario, non legatario, non tacito fideicommisso, vel quamcunque in huiusce modi negotiis nuncupationem iuris ordo constituit.*

¶ Et hæc quidem est genuina *huius l.* sententia. Vnde de duobus iam apparet. *Primò*, non esse *hanc leg.* de ὑπβολῆ, seu de Adiectione, non magis quàm *d. legem* 10 *sup.* quotiens videl. distracti fundi steriles ab opimis ex eodem iure manantes rursum consolidantur, ad integram tributorum functionem: de quâ ὑπβολῆ Adiectione fundi fuit *lex* 4. *sup.* erit & *lex* 31. *inf.* verùm eò tendere, pariter vt *d. l.* 10. ne steriles à fœcundis & opimis distrahantur. Eadem tamen semper æquitatis & æqualitatis ratione. *Secundò*, ex superioribus quoque apparet, non esse admittendam eam *huius l.* sententiam, quam putabat Doctissimus Loisæus *traité du deguerpissement lib.*5. *c.*2. *n.*11. Nempe putabat is, in specie *huius l.* fraudulentum possessorem præsumptis hæredibus suis inter viuos opimos fundos mancipasse, donasse, sterilibus ex eodem iure manantibus ὁμοκλώσοις in hæreditate suâ relictis: quos cùm fraudis participes hæredes, retentis opimis repudiarent, Valentinianum huic fraudi *hâc l.* occurrisse. Quod sanè non admitto, nihil enim tale in *hâc l.* occurrit: etsi non dubitem, hoc casu idem quoque dici oportere, atque adeò *huius legis*, vel etiam ὑπβολῆς & adiectionis æquitatem, ad hanc quoque speciem trahendam.

XVIII. * Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS & Theod. AAA. ad Populum."

QVISQVIS possessor, aut maximæ" dignitatis, aut infimæ, annonæ Vrbis Æternæ" annuam pensitationem soluendo moram dilationis adtulerit, eius anni atque Indictionis" exordio, quæ nouum denuò annonæ commeatibus" poscit obsequium", duplum protinùs, etiam graui coactus incommodo, restituere" cogatur: aut si fortè non profecerit" etiam geminati debiti in adcelerandâ solutione, correctio quadruplici" deinceps etiam, proprij dilapidatione patrimonij, vestræ liberorúmque vestrorum alimoniæ" profuturis", ingratus & degener *Ciuis* exsoluat. Dat. VII. Kal. Ianuar. Aquil. Syagrio & Eucherio Coss. [381.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.* Et tamen ad hanc *legem* traho, quod nesciunt Interpretes, *legem* 4. *C. Iust. Comminationes, Epistolas, Program. Subscript. Auctoritatem rei iudicatæ non habere.*
" Vrbis Romæ scil. de cuius annona est hæc *lex*, quæque mox, *Vrbs æterna* dicitur.
" Putà Illustris, veluti Præfectorius, &c.
" *Æterna vrbs*, pro vrbe Româ, v. *Glossarium Theodos.*
" *Indictio & annus* pro eodem *hac l.* & *l.*35. *inf.* De Indictionibus proprio capite agam in *Consularibus Theodos.*

'' Vid. *leg. vn. inf. de patronis horreorum portuenſium*; Ibi, *nouis commeatibus* (nam ita reſcribendum, non, *nobis commeantibus*,) *inſeratur*, & *leg. 10. inf. de ſuſceptorib.*
'' *Commeatus* vox hac in re propria; de qua vide *Gloſſarium Theod.* & Symmachum paſſim, itémque Ammianum Marcellinum.
'' *Obſequij* vox hac in re propria. V. *Gloſſar.* & *d. l. 4.*
'' *Reſtituere*, pro ſimplici *præſtare*, hîc & *l. 16. ſup.*
'' *Non profecerit correctio* : ita hæc iungenda.
'' Suſtineri poſſe ſcio, ſed malim, *quadruplum profuturum.*
'' De hac *Alimoniæ* voce, vide *Gloſſarium.*
'' *Profuturi*, vel *profuturum* : niſi malis *profuturis iis*, putà duplo & quadruplo.

COMMENTARIVS.

MORATOR Vrbicarij canonis, ſeu annuæ penſitationis annonæ V. R. ſi intra annum quod debet, non intulerit, dupli pœnâ : ſi & tum moratus fuerit, ſeu vt loquitur *lex 27. inf. reſtiterit*, & poſt ſecundam moram, Quadrupli hac Valentiniani Iun. conſtitutione fine anni 381. multari iubetur; quò pertinet & *lex 27. & lex 35. inf. hoc tit.* Eodem ſpectat, ſaltem huiuſce Iuris originem commonſtrat, Gordiani conſtitutio, putà *lex 4. C. Comminat. Epiſtolas, &c. Interlocutio*, inquit, *Præſidis apud acta ſignata, vt niſi ſolutioni debiti is qui conuenitur, obſequium præſtitiſſet, duplum ſeu quadruplum inferat: voluntas potius comminantis, quam ſententia iudicantis eſt: cùm placitum huiuſmodi, ne rei iudicatæ auctoritatem obtineat iuris ratio declaret.* Spectat ſcil. *hac lex* ad publicos debitores, quò pertinent *debiti & obſequij* vocabula, quæ in re tributariâ propria, quod iam *alibi* oſtenſum eſt. Quare & Græcorum & Accurſianorum interpretationes ad eam nequicquam faciunt.

¶ Enixam interim annonæ Vrbicæ ſeu vrbis Romæ conſulendi Valentiniani Iun. curam hâc tempeſtate ex hac totâ *leg.* videre eſt: Nempe quod frequens admodum tùm de annonæ Vrbicæ defectu querelæ ad Valentinianum perlatæ fuiſſent, cuiuſmodi querelæ frequentes apud *Symmachum* occurrunt. Etiam illa, quæ *huic l.* apprimè conuenit, *lib. 10. ep. 50.* vbi queritur, *iamdiu ſolitorum vectigalium decretas prouincias nihil contuliſſe*; Vectigalium inquam, *quorum ratio Hiſpanienſes & Alexandrinos inuehere debent* COMMEATVS: (hæc ipſa vox *hac leg.* occurrit:) *Illationem* proinde *ſolemnis impendij* : Quare orat Theodoſium vel potius Valentinianum noſtrum, vt *Aeternæ vrbis expenſas à defectu ſumptuum vindicet*, implorátque *opem eius largam populi Romani ærario, ne ceſſantibus ſubſidiis neceſſaria deſerantur, quæ hactenus perſonæ tenues alieno ære tolerarunt* : denique *vt auxilium ferat, priſcáque Populo Romano beneficia ſeruet, qui noua etiam deferret, & vrbi annueret, quod prætermiſſio præterita ſuſpendit, & quod futurus vſus exposceret.* Qui Symmachi locus eo quoque inſignis eſt, quod oſtendit, certas quaſdam prouincias fuiſſe affectatas vrbicario Canoni, quæ vectigal quoddam annuum Vrbis Romæ ærario conferebant, quorum ſumtu, ſubſidióque, ſeu ratione, annona ex Hiſpaniâ & Ægypto coëmebatur. Quæ illa proculdubio eſt annua penſitatio annonæ ſeu ad annonam vrbis æternæ, de quâ *hâc l.* agitur: & in quâ ſoluendâ multi poſſeſſores moram dilationis attulerant.

XIX. * Idem'' AAA.'' Poſt alia.''

AD quod in titulis'' debitis ſub præſtatione confertur *Aurariâ*, non aliter niſi ſcientibus Defenſoribus'' detur, quò ſub eorum conſcientiâ'' (ſicut & ante † præceptum eſt) ſoluantur debita, ſecuritatéſque'' reddantur'': Cuſtoditâ ſanctione emiſſæ primitùs'' legis *, quò Apocharum vel ſecuritatum, quæ reſtituentur'', digeſta ſignatio cùm à Suſceptoribus dabitur, & formam indictionis teneat, & manifeſtationem eius, quæ fuerit exacta, præſtationis oſtendat. Dat.'' Prid. Kal. Feb. Byritho, Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem illi *lex 4. inf. tributa in ipſis ſpecieb. & lex 2. inf. de publica comparat.* Melius porrò hæc *lex* ſub *tit. de ſuſceptoribus*, collocata fuiſſet.
'' Perperàm *huic l.* & prædictis *duab.* inſcribuntur, *Iidem AAA.* Tribuendæ enim ſunt *Valentiniano, Theodoſio, & Arcadio.* Vide *Conſularia Theodoſ.*
'' Nomen eius, cui hæc *lex* inſcripta fuit vbique intercidit, & *hâc l.* & duab. illis *legibus* quæ *huic* iungendæ ſunt, Niſi putemus Edictum fuiſſe emiſſum ad prouinciales: quod ego puto.
'' *Quæ* continentur *d. l. 4. & d. l. 2.*
'' *Titulorum* appellatione paſſim intelligendæ ſunt ſpecies ſeu genera functionum ſeu tributorum, v. *Gloſſarium.*
'' De his *Defenſoribus* fuit *ſup. tit. 11. lib. 1.*
'' Id eſt, præſentia.
† Intelligit *legem* ſuam ſuperiore anno 383. latam, putà *legem 18. inf. de ſuſceptorib.*
'' *Securitates* hîc & mox ſunt Apochæ: quod vel illa oſtendunt, *Apocharum vel Securitatum.*
'' *Reddantur* hîc pro ſimplici, dentur; vel pro inuicem dentur, vt mox, pariter vt *l. 16. & 18. ſup. reſtituentur*, pro præſtabuntur.
'' *Primitùs*, pro priùs, *hîc* & alibi. v. *Gloſſ.*
* Intelligenda, quod omnino exiſtimo, *lex 18. inf. de Suſceptor.* quæ Proconſuli Aſiæ inſcripta eſt, quæque Anno ſuperiore data eſt.
'' Ita quoque *d. l. 4. Tributa in ipſis ſpeciebus.* Sed vtrobique reponendum, vt habet *d. lex 2. de publicâ compar. PP. Byritho.* Nempe Theodoſius M. hoc tempore Conſtantinopoli conſiſtebat, vt docent *Conſularia Theodoſ.* verùm de *Berytho* mox.

COMMENTARIVS.

AVRI collationi ſeu ſuſceptioni Theodoſius M. hâc conſtitutione ſuâ certam formam præſtituit, tùm ad prouincialium ſecuritatem, tum ad euitandas ſuſceptorum fraudes. ¶ Eſt ſcil. hæc conſtitutio pars prolixioris Edicti Theodoſiani, quò non vnâ ratione prouincialium ſecuritati & indemnitati annonas ſoluentium conſultum iuit, vt docet *lex 4. inf. trib. in ipſis ſpeciebus*, & *lex 2. inf. de publica compar.* quæ huic noſtræ coniungendæ ſunt. Et quidem edicto propoſito Beryti, cuiuſmodi complures aliæ *leges* ibidem propoſitæ *hoc Codice* occurrunt, *vt lex 2. ſup. de agentibus in rebus. lex 11. ſup. de Tironib. lex 41. ſup. de curſu publ. lex 7. ſup. de filiis militar. apparit. lex 3. de his qui cum diſpenſat. lex 54. & 63. inf. de decurion. lex 9. inf. de luſtr. conlat. lex 1. inf. de naufrag. lex 1. inf. de gladiator.* Nempe, etſi totius Phœnices hâc tempeſtate Metropolis foret Tyrus, attamen non Tyri, ſed Beryti fermè *leges* proponi ſolitæ: vtpote quæ frequentiſſima eſſet totius prouinciæ ciuitas: Quod ante biennium oſtendit ſingularis ſubſcriptio *legis 11. ſup. de tironibus*, quàm ex vrbe Conſtantinopolitanâ Theodoſius M. miſerat: hæc ſcil. *Dat. Tyro Metropoli: PP. Byritto.* Cuius ſubſcriptionis hic ſenſus eſt, priùs miſſam Tyrum *hanc l.* vt quæ Metropolis eſſet prouinciæ, & in quâ Conſularis Phœnices hæreret: attamen exinde Beryti propoſitam. Quæ inſignis eſt obſeruatio: Nempe ſi frequentior eſſet in prouincia aliqua ciuitas, quàm Metropolis, in eâ *leges* propoſitas; ſed ita tamen, vt ſuus Metropoli ſeruaretur honos, id eſt, vt priùs ad Metropolim dirigerentur; exinde demùm ad eam, in qua proponendæ eſſent. Igitur & hoc Theodoſij M. Edictum Beryti propoſitum, quod ad Syriam Phœnicem emiſſum.

¶ Et quia iam de Beryto agere cœpimus, alia inſuper addenda, quæ iſtius vrbis magnitudinem & gloriam hâc tempeſtate arguunt, obtrita etiam aliquantùm Tyro metropoli. Primùm iam olim liberalibus ſtudiis, ac maximè iuris profeſſione, Berytum nobilem fuiſſe, teſtis Gregorius Thaumacurgus *Orat. Panegyr. ad Originem p. 186. 187. 188.* Diocletiani item *Codice Iuſtinianeo* oſtendit *lex 1. Cod. qui ætate vel profeſſione ſe excuſant*: quæ inſcripta Seuerino & aliis Scholaribus Arabiæ: *Cùm*, inquit, *vos adfirmetis, liberalibus ſtudiis operam dare, maximè circa iuris profeſſionem, conſiſtendo in ciuitate Berytiorum prouinciæ Phœniciæ, prouidendo vtilitati publicæ & ſpei veſtræ decernimus, vt ſinguli vſque ad viceſimum quintum annum ætatis ſuæ ſtudiis non auocentur.* Eunapius quoque in *vita Proæreſij, p. 150.* ſub Conſtantio teſtis, vbi de Anatolio Berytio Phœniciæ vrbe oriundo agit: Καὶ τῆς τε, inquit, νομικῆς τελεμ͂ώσης παιδείας εἰς ἄκρον ἀφικόμενος ὡς ἀντιτείνα ἔχων τὴν Βηρυτὸν, ἣ τοῖς τοιέτοις μήτηρ ὑπόκειται παιδεύμασι. Peruetuſtus Auctor deſcriptionis Gentium & totius mundi de Græco Latinus factus. *Beritus ciuitas valdè delitioſa, & Auditoria legum habens, per quam omnia iudicia Romanorum: Inde enim viri Docti in omnem orbem terrarum adſident Iudicibus, & ſcientes leges cuſtodiunt prouincias, quibus mittuntur legum ordinationes.* Libanij quoque locus inſignis, *Orat. 26. Apolog. p. 525.* ſub Valente & *ep. 329.* ad eundem Anatolium: & *ep. 550.* Tandem & Iuſtinianus quoque hanc ciuitatem *Vrbem Legum* appellat, τὴν τῶν νόμων πόλιν, *in conſtit.* Δέδωκεν ἡμῖν. §. 9. & in conſtit. ad Anteceſſores §. 7. vbi *Nutricem Legum* vocat. Vt Eunapius, & Libanius *ep. 550.* μητέρα, *matrem.* De eadem ſcholâ v. Agathiam *lib. 2. p. 420.* Ex eâ Dorotheus & Anatolius Iuris Profeſſores exciti Digeſta cum aliis concinnarunt: è quibus poſtremum hunc ait Iuſtinianus ἄνδρα ἐκ τειγονίας σεμνῆς τὲς παρὰ φοίνιξιν τῶν νόμων διδασκάλες καταβαίνοντα. Agathias *lib. 2. p. 420.* Nonnus *lib. 4. Dionyſiacor.* Βήρυτος βιότοιο γαληναίοιο τιθήνη. & *lib. 14.* δίκης πέδον ἄστυ θεμίστων. Zacharias Scholaſticus *de opif. mund.* νόμων δὲ ὦ φίλος, ἐρῶς ἄγ' παρὰ τὴν μητέρα τῶν νόμων. Secundò Comitem Orientis in eâ ſedem ſuam habuiſſe colligo ex *l. 54. 63. inf. de decurionib. l. 41. ſup. de curſu.* Sed & non rarò conſularem Phœnices ex *l. 9. de luſtrali collat.* Tertiò, Negotiatorum frequentia celebrem colligo ex *d. l. 9. de luſtrali collat.* Quartò Conchyliolegulos, & ſic purpuræ fucandæ Daphium & muricem eò delatum, ex *d. l. 9.* quò pertineat fortè & *lex 11. de tironibus.* Quintò mercium exoticarum cataplum eò delatam colligo ex *leg. 1. inf. de naufragiis.* Sextò gladiatoriis ludis frequentatam maximè ſtatuo ex *l. 1. inf. de gladiatorib. tollendis.* Octauò & curſum publicum tanquam in celeberrimam ciuitatem ſucceſſiſſe ex *leg. 43. ſup. de curſu publico.* Hæc ex *hoc Codice* de Beryto ſemel dixiſſe volui.

¶ Nunc ad *leg.* redeamus. Duæ eius ſunt ſententiæ. Prior, *Aurum* ſciente & præſente *Defenſore* ciuitatis ſolui oportere: atque inuicem apochas, ſoluenti dari: confirmatâ anteriore quadam *lege* quâ hoc ipſum cautum iam fuerat: quam anteriorem cenſeo eſſe *legem 18. inf. de Suſceptorib.* Nempe, aurariæ ſeu auri ſolutionis peculiaris quædam ratio habita, ne quâ arte à ſuſceptoribus interuerteretur, aut miſeri prouinciales denuò exigerentur. Ideò Defenſoribus præſentibus eam ſolutionem fieri Theodoſius M. voluit. Defenſores enim ciuitatum vt cœteroquin conſtituti poſſeſſoribus & collatoribus ab iniuriâ vindicandis (de quo docuit plenè *Paratitlon, de defenſorib. ciuit.*) & quotidianis actibus præerant, *l. 3. dicto tit. de defenſor. ciuit.* ita nominatim à ſuſceptorum fraudibus: quod etiam oſtendit eiuſdem Theodoſij M. conſtitutio *hâc* poſterior, putà *lex 23. inf. de ſuſceptoribus*, & quidem in eandem penè ſententiam: *Suſceptores*, inquit, *præſentibus Defenſoribus, & modum iugationis poſſeſſorum, & ſpecies ſingulas, vel earum numerum quantitatémque præſcribant*: Quæ *lex* & ipſa eſt *10. Cod. Iuſt. de ſuſceptoribus.* Verùm, vt dixi, peculiaris auri & Aurariæ ſolutionis ratio, hoc tempore habita. Adeò quidem, eodémque fine, vt Honorius poſteà voluerit omne aurum & argentum per Africam Proconſularem à poſſeſſoribus in Karthaginienſi vrbe, ſub oculis iam Proconſulis Africæ poſci ſoluíque, & Capitolio Vrbis inferri: *l. 32. 34. inf. h. t.* ratione ibi nominatim adſignatâ: *in qua* [vrbe, inquit] *opportunitas eſt, ſi deprædator fraudium pareat, Iudicis adeundi: ne cui ſit facultas apochas abnegari, cùm deuotio Cognitori potuerit aperiri: ſcilicet remotis omnibus, qui ad exactionem prouincialium exquiſita lucra captare feſtinant.* Circa aurariam ſanè collationem ſingularis quoque eſt Honorij *lex 14. ſup. de iure fiſci.*

¶ Secunda *huius leg.* ſententia eſt, de *Apocharum* auri illati forma & tenore: quidnam videl. apochis auri ſuſceptores inſerere debeant, con-

firmatâ, nominatim super hoc anteriore quadam sua constitutione: putà *dict. leg.* 18. *inf. de susceptoribus*, vbi dicendi locus erit: cui respondet *& lex* 16. *&* 32. *eod. tit. & lex* 173. *inf. de Decurionibus*. Et sic quinque de hâc re *hoc Codice* constitutiones occurrunt.

XX. * Idem AAA. ad Principium PF. P."

IN fraudem annonariæ rei, ac deuotionis" publicæ, elicitum damnabili obreptione Rescriptum manifestum est vires non posse fortiri. Circa omnes igitur par atque æqualis inlationis forma teneatur. Dat. VIII. Kal. Octob. Aquil." Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* *L. 7. Cod. Iust. eod. tit.* Repetita hæc *lex* totidem verbis *titulo de diuersis rescriptis*: vbi *septimum* hodie locum occupat. Iungenda huic *lex* 1. *Cod. de fundis limitrophis.*
" Iun ad *leg. superiorem* notaui, & *hanc leg.* tribui oportere *VALENTINIANO, Theodosio & Arcadio.*

COMMENTARIVS.

ESCRIPTA, de vnius fortè immunitate, in fraudem Tributorum inualida esse iubet Valentinianus Iun. *hâc constitutione*, Anno Domini 375. quæ repetita *sup. titul. de diuinis Rescript.* vbi dicta hùc arcessi possunt.

¶ CONVEHI *Annona Mansionatica, à proximis possessoribus: Limitanea verò etiam à longius positis potest, ex hâc Theodosij M. const. A. D.* 385.

XXI. * Imppp. Valentinianns, THEOD. & Arcad. AAA. Cynegio PF. P."

EMO possessorum ad instruendas" Mansiones", vel" conferendas" species, exceptæ" Limitaneorum annonâ, longiùs delegetur: sed omnis," itineris ac necessitatis habita ratione. Dat. x. Kalend. Ianuar. Constantinop. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* L. 8. *Cod. eod. tit.* Concordant huic legi, *lex* 9. 11. *sup.* & *l.* 22. *inf. prox.* & *l.* 1. *C. de fundis limitrophis*: *lex* 15. *sup. de erogat. mil. ann.*
" *Cynegius* PP. sub Theodosio M. & quidem Orientis vid. Zosimum *lib.* 4. *p.* 762. 769. & Indicem *Personarum.*
" *Instituendi* vox hâc in re propria: quod etiam docet *lex* 4. *sup. de offic. Rector. prou. l.* 28. *inf. de Susceptorib.* de quo dixi *l. vlt. sup. de off. Iud. ciu.*
" De *Mansionibus* his dixi ad *d. l.* 9. *sup.*
" Comportandus.
" Resecata hæc exceptio à Tribon. de quo *mox.*
" Possessor scil. vel, *omnis itineris*: quanquam Tribonianus ita hunc locum immutauit, *sed omnes*, &c. *delegentur.* Et fortè etiam ita hîc legendum *omnis*, pro *omnes.*

COMMENTARIVS.

CONVEHI annonam, *Mansionaticam* ad *Mansiones* (de quibus dixi plenissimè ad *l.* 9. *sup. h. t.*) à proximis possessoribus, non à longiùs positis, iubet hâc constitutione Theodosius Max. A. D. 385. pariter, vt Valentinianus Sen. *l.* 9. *sup.* & rursùm idem Theodosius M. *l.* 22. *prox.*

¶ At ad *Limitaneorum* annonam conuehendam Theodosius M. etiam longiùs positos delegari posse statuit: quòd limitis tuendi aduersus Barbaras gentes peculiaris quædam ratio esset: & nonnisi benè satur miles limitaneus, limitem rectè tueretur: facilè alioquin, ventre famelico, Barbaris limitem prodituro: hâc præsertim tempestate. Barbaris limitem persultantibus, & si credimus Zosimo *lib.* 4. *p.* 757. prouincialibus, tributorum onere attritis, Barbaros iam inuitantibus. Et tamen hoc ipsum Iustiniano displicuit: in cuius *Codice* ideo hæc *huius leg.* verba absunt, *exceptâ limitaneorum annona.* Et sanè id Valenti etiam antea displicuerat, *l.* 15. *sup. de erog. mil. ann.* & Valentiniano Seniori *l.* 11. *supr.* quibus visum, limitaneam quoque annonam nonnisi à proximis possessoribus conuehi debere. De quo iam dixi ad eam *l.* 11.

¶ *De*

¶ *De* CONVECTIONE *annonarum: quibus ex locis ad quæ loca.*

XXII. * Idem AAA. Cynegio P. P."

MEDITERRANEÆ ciuitates anteà maritimis, & maritimæ mediterraneis onerabantur expensis", vt" plus haberet dispendij translatio, quàm deuotionis" inlatio: Hoc non solùm in præsens, verùm etiam in posterum prohibemus: eâ lege, vt si vltimo nouerint supplicio puniendos, qui ista commiserint. Dat. III. Non. Septemb. Valentiæ", Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTÆ.

* *L.* 9. *Cod. eod. tit.* Iungenda autem huic legi, *lex* 113. *inf. de decurionib.* non quidem paritate inscriptionis, aut argumenti, sed paritate subscriptionis: eodem quippe die data ex eadem vrbe, iisdem Coss.
" Cynegius PP. sub Theodosio M. & quidem Orientis, cui ipsi inscribitur in eodem argumento *lex prox. sup.* 2. t.
" *Expensarum* vox hîc propriè de militari annonâ.
" *Expensis, sic vt &c.*
" De hac *Deuotionis* voce dixi ad *l.* 7. *sup. de diu. rescript.* quæ eadem est cum *l.* 20. *sup. h. t.*
" Ita quoque *d. l.* 113. *inf. de decurionibus* Sed reponam ego MELANTIÆ: causas reddidi in *Chronico Theodosiano* ad hanc ipsam *leg.* & mox reddam.

COMMENTARIVS.

CONVEHI seu transferri annonam, vt à proximis possessoribus iam antea sæpè constitutum est *l.* 9. 11. 21. quæ & ipsa Theodosij est *sup. h. t. l.* 15. *sup. de erogat. mil. annonæ*: & quidem ab ipsomet Theodosio M. *d. l.* 21. *sup.* ita *hâc l.* idem Theodosius nominatim huiusmodi è longinquo conuectionem damnat; & quidem sub capitali pœnâ, quâ mediterraneæ ciuitates ad maritima, & vicissim maritimæ ad mediterranea, annonas cõuehere sæpè cogebantur: ratione addita: quam pluribus expendi iam & illustraui ad *d. l.* 9. *sup.* ac nominatim loco ex *Eunapio* laudato.

¶ Cæterùm emissa hæc *lex* à Theodosio M. eo tempore, quo is Thraciam ab hostibus Grothingis inuasam his ipsis Coss. & hoc tempore vindicauit, vnde victor Constantinopolim postea regressus est 4. Iduum Octobris: de quo alioquin videndus Marcellinus, *in Consularibus*, & Consularia *Idacio subdita*: Historiam ipsam vid. apud Zosimum, *lib.* 4. *p.* 762. 763. Quare tuto iam reponendum existimo in subscriptione *huius leg. & leg.* 113. *inf. de decurionib.* quæ eodem die data est, MELANTIÆ: quilocus sanè in Thraciâ solemnis fuit, 18. lapide à Constantinopoli: cuius mentio fit in vtroque *Itinerario.* & *Melantiada* vel *Melanthiada* vocant: de quâ & Am. Marcellinus *lib.* 31. Agathias, *lib.* 5. Chronicon *Alexandrinum*, & ex *Agathia* Suidas. Quare pertinet omninò hæc *lex* ad annonam militarem Thraciæ *limitis* potissimùm, Scythicique: ac proinde ciuitates maritimas, & mediterraneas eius tractus: Scythici, inquam, limitis qui in latius diffusiusque porrigebantur, *l. vn. sup. de Lusoriis Danubij.* Sanè de annona militari Thraciæ & transuectione specierum annonariarum eò; præter hanc leg. est *d. l. vnica, in f.* & Zosimi locus, *lib.* 4. *p.* 741.

XXIII. * Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius, AAA Rufino PF. P."

ARIÆ præstationis adiectio, quam citra priscam consuetudinem", Prouinciales humeris Tatianus inposuit, à cunctis penitùs, salubri moderatione, removenda est. Dat. prid. Id. Iun." Constantinop. Theodosio A. IV. " & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* Iungendæ huic legi sunt *lex* 12. *&* 13. *sup. de bonis proscriptorum.*
" *Rufinus* PP. sub Theodosio Orientis: Tatiani in eâ Præfecturâ successor. v. quæ notaui in *Consular. Theod.* anno superiore 392.
" *Consuetudo*, in tributis seruanda: v. quæ noto ad *l.* 1. *sup. de longa consuetud.* & ad *l.* 15. *inf. de exactionib.*
" Ita quoque *d. l. sup. de bonis proscriptorum.* Sed enim restituendum ex *d. l.* 13. *eod. tit.* IAN. vbi & integrè expressum *Ianuar.*
" *pg.* III.

COMMENTARIVS.

ÆRARIÆ præstationis ADIECTIO quædam à Tatiano, prouincialium humeris superimposita: à Theodosio M. hac constitutione A. D. 393. tollitur; pariter, vt alia nonnulla eiusdem Tatiani acta irritantur, *l.* 12. *&* 13. *sup. de bonis proscript.* quæ *huic l.* coniungendæ sunt: Irritantur & alia paulo post hoc ipso Anno, mense prox. sequente, *l.* 131. *inf. de decurion.* Irritantur & filij huius Tatiani, Proculi, inquam, Præfecti Vrbis Constantinopolitanæ, fine huius anni *l.* 12. *inf. de annonis ciuic.*

¶ *Tatiani* huius PP. Orientis historiam iam exsecutus sum ad *l.* 9. *sup. de indulg. crimin.* quâ *leg.* vicissim triennio, & quod excurrit, post *hanc l.* datâ ab Arcadio Theodosij filio fama restituitur huic Tatiano. Nempe (vt *lex* illa quoque ostendit, iuxta Ambrosium *Epist.* 53.) quemadmodum cum Tatianus offensionem incurrisset Rufini, acta eo satagente infirmata fuerant; ita viceuersa posteà Rufino iam occiso, eidem Tatiano fama restituta est. Quare & hæc lex *Rufino* inscribitur, vt & *d. lex* 12. *sup. de bon. proscriptor.*

¶ Inter cætera igitur Tatiani Acta, *hac l.* nominatim infirmatur *Æraria* præstationis adiectio, quam is de nouo invexerat citra priscam consuetudinem: Nempe cum Præfecti Po. dispositioni & solicitudini cura rei annonariæ incumberet, de quo iam *sæpe* dictum est: attamen superindictum seu indictionale augmentum Prræfectus P. instituere non potuit, vt docebit *lex vn inf. de superindicto*: de quo alioquin indictionali argumento solemnis locus est apud Ammianum *lib.* 17. *p.* 97. 98. Similisque adiectio aduersus veterem pariter præstationis consuetudinem ab eodem Tatiano factam Antiochiæ infirmatur *d. l.* 131. *inf. de decurion.*

¶ *Ærariæ* porrò præstationis adiectionem *hanc* Cypriorum nominatim humeris impositam à Tatiano haud absurdè quis suspicetur, (de quo dicetur *inf. tit. de conlat. æris*) sed nihilominus & aliis imponi potuit. Similiter porrò Basilius *ep.* 277. Modestum PP. rogat, vt tolerabilem ferri præstationem seu collationem montem Taurum incolentibus indici iubeat. ἐλεεινῇ ἀγροικίᾳ τὴν σωτηρίαν χαρίσασθαι, καὶ τοῖς τὸν Ταῦρον οἰκοῦσι τὸν σιδηροφόρον φορητὴν προστάξαι γενέσθαι τὴν τοῦ σιδήρου συντέλειαν, ὡς μὴ εἰς ἅπαξ αὐτοὺς ἐκτριβῆναι, ἀλλὰ διαρκῆ αὐτῶν εἶναι τὴν ὑπηρεσίαν τοῖς δημοσίοις. *Miseris Rusticis salutem præstare, Taurumque ferriferum incolentibus tolerabilem ferri collationem indici iubere, quò videl. non simul & semel illi opprimantur, verùm sufficiens eorum functio ad vsus publicos esse possit.*

XXIV. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Ennoio" suo Sal.

TEXTRINIS vel Gyneceis, ex more, à" Corporatis Karthaginis species solitas" præstari cognouimus, sed inmodica" pro hisdem reddi" pretia, quod in dispendium nolumus fieri Corporatorum: atque ideo sublimitas" Tua pretiorum modum statuat. Dat. XII." Kal. Ian. Mediol. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.* Iungenda huic est *lex* 149. *inf. de decurion.* & *lex* 25. *inf. de nauicul.* Imò vt existimo & *lex* 141. 142. 143. 144. 145. *eod. tit. de decurionib. lex* 53. *inf. de appellat.*
" Ita quoque reliquæ omnes constitutiones: nisi quod *d. lex* 25. *de nauicul.* habet, *Ennodio.*
" Proconsuli Africæ scil. quod præferunt nominatim quinque illæ *leges tit. de decurion.* & *d. lex* 53. *de appellat.*
" *Solita* species, id est canonicæ, solemnes, quæ de more præstantur: Ita soliti Tituli, *l.* 19. *sup.* & absolutè, *solita*, Ammiano *lib.* 17. *p.* 98.
" Putem *ne modica*, vel, *iis modica*.
" *Reddi*, id est inuicem præstari: V. *Glossar. Theodos.*
" *Sublimitatis* appellationem Proconsuli Africæ tribui ab Honorio obserua: pariter *vt d. l.* 149. *de decurionib.* quæ *huic* iungenda est.
" Aliæ *leges* habent *XVII. Kal.* Iun. aliæ *VII. Kal. Ian.*

COMMENTARIVS.

GYNECEIARIARVM specierũ, id est specierũ, quæ à Corporatis Carthaginẽsibus conferebantur ad textrina Principis, quæ proprio vocabulo *Gynecea* vocabantur, de quibus suo peculiari *tit. sup. lib.* 10. *de Mureligulis & Gyneceiariis*, & Notitia *Imperij*: Sed & Ammianus Marcell. (*lib.* 14. *p.* 20. *&* 25. *vbi* de Tyrio Textrino agit) pretium, hâc Honorij constitutione à Proconsule Africæ statui iubetur: Hac, inquam, Honorij constitutione A. D. 395. quæ prolixæ Honorianæ constitutionis portio est, vt ex illis *legibus* omnibus liquet, quæ *huic* sunt coniungendæ. Eâ verò constitutione Honorius in vniuersum commodis Curiarum, Ciuium & *Corporatorum* per Africam, neque vnâ ratione consultum iuit, ac nominatim Ciuium ac Corporatorum vrbis Carthaginiensis, (quæ totius Africæ caput erat) vt præter *hanc l.* docet *d. lex* 145. *inf. de decurion.* *Africani*, inquit, *sacerdotales Karthagini restitui, ibique arbitratu suo agere cum fauorabili editione placuit. Quod facientes Divi Patris nostri beneficium renovamus.* Quare, hoc primùm argumento, censeo non Corporatorum cupiditati *hac l.* fibulam seu modum imponi, quasi immodica pretia exigerent, quod tamen præfert *huius l.* lectio: verùm imo his consuli aduersus Præpositos Gyneceis, quod modica nimis pretia his pro speciebus præstitis soluerent: atque adeò legendum *hîc* videri, *sed iis modica.* Et sanè, quod secundum argumentum habeo, Honorius disertè indicat, id quod *hâc l.* emendari iubetur, in Corporatorum dispendium factum. Tertiò, ipso statim *legis* intio Corporatos mori solitæque præstationi satisfecisse ait Honorius: Quare non his modus imponi iubetur. Quid igitur? Iustum pretium Corporatis reddi vult *hâc l.* Honorius pro speciebus & solitis quas Gyneceis ex more præstabant, ne vt hactenus fiebat, id in dispendium eorum vergeret. Eum verò in finem pretiorum modum statui iubet ab Ennoio seu Ennodio Proconsule Africæ.

¶ Ex *hac* interim *leg.* discere licet; Primùm Karthagine fuisse Gyneceium Principis, siue textrinum, de quo est pariter *sup. d. t. de murileg. & gynec. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Eucherium* [Procons. Africæ] *Qui textrini nostri mancipia occultatione celauerit: ternis libri auri pro singulorum hominum suppressione plectatur. PP. Karthag. III. Kal. Mar. post consulatum Auxoni & Olybri.* Meminit eius & Notitia Imperij. *Procurator* inquit, *Gynecij Kartaginiensis Africæ.* Secundò, de Corporatis Karthaginensibus dicetur ad *l.* 2. *infr. de collegiatis.*

¶ ACTORIBVS *morantibus in tributis soluendis ipsi prædiorum Domini tenentur.*

XXV. Idem AA Mineruio" Com. R. P.

OBSISTERE commodis" publicis, & statutis" necessitatibus, non possunt priuilegia dignitatum: Vnde, vt quisque prædij" emolumenta consequitur, si non", euoluto anni spatio, intra sex menses omnem cui esse constrictus dicitur, reliquorum" intulerit cumulum", ad ipsos qui sunt Domini prædij, exactionem volumus pertinere. PP." *in programmate Vari" Viri Clarissimi Vicarij Vrb. Rom.* Honorio A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTÆ.

* *Lex* 10. *vulgo* 9. *C. eod. t.*
" Mineruius Comes R. P. sub Honorio: Eidem inscribitur Anno superiore *lex* 14. *sup. de Tyronibus:* & *lex* 1. *C. de off. Com. S.* Hic idem *Palatij* est, ad quem extant complures Symmachi Epistolæ, *lib.* 4. Et sanè eum Comitem rerum priuatarum fuisse indicat *Epistola* 37. 42. & 43. Plura in *Prosopogr.*
" *Commodorum* vox propria de re annonaria: v. *Glossarium.* Quinimò & speciatim, de annonâ vrbis Romæ, quo sensu accipitur *l.* 2. 3. *inf. tit. prox. tributa in ipsis spec. l.* 8. *inf. de Medic. & Professor. l.* 3. *inf. de canon. frum. V. R. l.* 6. *inf. de suariis.*
" Id est publicè constitutis, solitis, solemnibus & canonicis: neque enim fero hîc mutantes illud in *statis.*
" *De prædiis emolumentum*, ita *C. Iust.* Istud nostrum elegantius & Latinius.
" *Si non is*, ita *Cod. Iust.* quo nil opus.
" *Reliqua*, sunt λοιπάδες, passim: vid. *Gloss.*
" *Cumulus* est ἄθροισμα. *Gloss.*
" De hac subscriptione & propositione iam dictum quoque *sup. ad leg.* 1. *de offic. Rect. prou.*
" Absunt hæc, *in programmate Vari Viri Clarissimi Vicarij Vrb.* à Cod. *Iust.* De hac subscriptione ad *leg.* 37. *inf. de hæret. & l. vn. inf. si per obrept.* vid. & *Paratit. de constit. Princip.*
" *Varus* Vicarius V. R. Ad hunc omnino pertinet Symmachi *ep.* 29. *edit. Paris. lib.* 9. vbi clarè indicatur, eum Vicarium Vrbis Romæ fuisse, vt in *Prosopogr.* ostendo.

COMMENTARIVS.

DOMINOS PRÆDIORVM ipsos tributa soluere iubet Honorius *hac constitutione*, si ij qui emolumentum prædij consequuntur, id est fructus colligunt, euoluto anno, qui tributis soluendis præstitutus, intra sex proximos menses tributa præteriti temporis & anni non soluerint, quacunque tandem domini prædiorum dignitate potiantur. Quò pertinet quoque *lex* 14. *sup.* & *lex* 4. *infr. sine censu.*

¶ Hæc quidem *huiusce leg.* est sententia. Sed vt meliùs ea intelligatur, sciendum est, Primò, per eos qui emolumenta prædij consequi *hac l.* dicuntur, intelligi, non tantùm Colonos originales, de quibus fuit *d. lex* 14. *sup. h. tit.* erit & *lex prox.* de quibus plenè *Paratit. de fugitiuis colonis sup.* verùm omnes omninò quocunque titulo & iure aliena prædia versantes, fructus colligentes, veluti Actores, nam & hi prædij emolumenta consequuntur, id est colligunt, percipiunt ipsi, non sibi, sed dominis: cuiusmodi Actores habuêre per prouincias in dignitatibus positi, quod etiam ostendit *d. lex.* 14. ostendit & Symmachus passim: déque his infinita mentio *hoc Codice*; item *Emphyteuticarij*, de quibus *hanc l.* veteres ferme Interpretes accepêre: vt & de *Fructuariis* fundi: Hi inquam omnes vt emolumentum prædij consequuntur, ita canonem & tributum prædij præstare tenebantur: *l.* 2. *C. de iure emphyteut. l.* 7. §. 2. *l.* 27. §. *π. de vsufructu*, *l.* 28. *π. de vsufr. legato.* 48.

Hi, inquam, omnes emolumentum prædij consequuntur: & tamen de *Actoribus* nominatim vel potissimùm & *Emphyteuticariis* Honorium cogitasse censeo: De *Actoribus*, inquam, potissimùm, quibus *Domini* prædiorum etiam apud Symmachum opponuntur *lib.* 9. *ep.* 6. Nempe, quod secundò obseruandum, *Actores prædiorum* fermè, quibus longinqua prædia committebantur, contumaciâ & duritiâ in soluendis tributis, & pensionibus censebantur, quod Symmachus testatur, *libro* 5. *ep.* 87. *lib.* 9. *ep.* 6. & 151. sic vt, quod idem Symmachus scribit, *d. ep.* 6. tanquam soluti legibus viuerent, quoniam procul positis nullus Dominorum terror incurreret. Quare ne horum contumacia partim, partim Dominorum securitate, nequam Actores constituentium tributariæ rei fraus fieret, & sollicitandorum Actorum Dominis sollicitudo *hâc leg.* imposita: & pensioni seu canoni non satisfacientibus Actoribus, ab ipsis Dominis tributum exigi constitutum: cuius sollicitudinis & periculi testes sunt illæ Symmachi epistolæ: ac maximè *ep.* 87. *lib.* 5. *Nostrorum duritiam ferre non possumus, qui cum* RELIQVA *superiora non exoluerint,*

uerint, etiam penſionem proximi anni ferre detrectant. Idcircò, quæſo vt cum homine meo, quem ad exactionem titulorum miſi, curam communicare digneris, & religioſam operam libenter adripias: Graue eſt enim, Nos quidem PRO AGRIS NOSTRIS FVNCTIONIBVS PVBLICIS ESSE MVNIFICOS, *Actores autem locorum, ne id quidem velle redhibere, quod ſciunt per annos ſingulos eſſe ſoluendum.*

Tandem obſeruandum, ſex menſium ſpatium *h.l.* poſt annum elapſum, id eſt poſt tempus tributi ſoluendi elapſum, definiri; poſt quod Dominos exigi ipſos iubet Honorius. Sufficiens nempe hoc ſpatium viſum, intra quod Domini prædiorum quantumuis longè poſitorum, Actoribus ſuis imminerent, eóſque ſolutionem vrgerent. Quare non ſatisfacientibus iam Actoribus, in Dominos periculum recidere vult, quaſi penes eos culpâ reſidente: qui Nequam Actores vltrò præfeciſſe videntur; quibus non ſoluentibus, ipſi Dignitate ſuâ ſeſe tutos putabant. Nempe in Dignitatibus poſiti viri Romæ ſuos Actores per prouincias habuêre, non minùs ipſis Actoribus contumaces, veluti Illuſtres Viri. Quare nullo Dignitatis priuilegio ab *huius l.* ſeueritate dominos immunes eſſe iubet Honorius, elegantiſſimâ ſententiâ *initio l.* præmiſsâ. Dixi Romæ: ideò enim hæc *lex propoſita in programmate Vari viri clariſſimi Vicarij vrbis Romæ*: de qua ſubſcriptione in *Prolegomenis*. Cui Varo inter alias prouincias Campania & Apulia ſuberant, vt teſtatur Symmachus eâ quam dixi ad eum epiſtolâ.

¶ Ad praxin igitur quomodo hæc *lex* deduci poſſit, ſeu ad quod argumentum ea *lex* trahi poſſit, hinc conſtat. Perperàm enim à nonnullis ea aptatur quæſtioni illi, quod tempus ceſſationis in ſoluenda penſitatione requiratur, vt bona ceſſantis ſubhaſtari poſſint: vt rectè notauit Menochius *de arbitr. lib.2. c.55. n.6.*

XXVI. * Idem AA. Vincentio PF. P. Gall."

OMNI amoto priuilegio beneficiorum", poſſeſſores Sublimitas Tua præcipiet vniuerſos muneribus" adſtringi, earum ſcilicet prouinciarum", ex quibus orta querimonia eſt, aut in quibus hæc" retinendæ" plebis ratio adſcribtióque ſeruatur: Nullum gratia" releuet: nullum iniquæ partitionis vexet incommodum, ſed pari omnes ſorte teneantur: Ita tamen, vt ſi ad alterius perſonam transferatur" prædium, cui certus plebis numerus fuerit adſcriptus, venditi" onera nouellus poſſeſſor conpellatur agnoſcere: cùm plebem conſtet, non tam" in omnibus prædiis adſcribendam, neque auferendam ab eo", cui ſemel poſthac deputata fuerit, &c. Dat. XIII. Kal. Iul. Med. Theodoro v.c. CONS. [399.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.*
" *Vincentius* hic PP. Galliarum fuit iam inde ab Anno ſuperiore 398. & per totum triennium fuit in ea dignitate A. 398. 399. 400. v. *Conſular. Theod.*
" *Beneficium*, id eſt immunitatum ſpecialium: v. quæ noto ad *l. vlt. ſup. de conſtit. Princip.*
" *Muneribus*, id eſt, annonis & tributis. Saluianus *lib. 5. Iuris ſui agellos non habent, & ad agrorum munus enecantur.*
" Gallicanarum.
" Quam indicaſti.
" *Retinere*, an hìc eſt obnoxium facere, ſubiicere, obligare, ac proinde & vexare? Non: mox vt dicam.
" Vid. *l. 1. ſup.*
" Vendirione. " Sibi.
" An reponendum, *non tam hominibus, quàm prædiis?*
" Prædio ſcil.

COMMENTARIVS.

ÆQVABILITATI tributariæ functionis ſeu tributorum ſoluendorum, aduerſus Potentiorum iniurias, tenuioribus & miſeris prouincialibus per Gallias ſubleuandis hâc conſtitutione datâ ad Vincentium PP. Galliarum, Honorius Imp. A.D. 399. conſultum it.

¶ Duplex ſcil. ex Gallicanis prouinciis querimonia hâc tempeſtate perlata fuerat: Prior, quod infirmiores ferrent ſarcinas tributorum, imò ſarcinas fortiorum: *iniquæ* denique *partitionis incommodo* (vt hæc *lex* loquitur) *vexarentur*, dum alios & potentiores gratia releuaret. Quare Honorius huic malo obuiam iturus, & Gallicanas prouincias hâc parte vexatas ſubleuaturus conſtituit, vt omni amoto priuilegio beneficiorum ſeu immunitatum, poſſeſſores vniuerſi muneribus adſtringantur: nullum gratia releuet: pari tandem omnes ſorte teneantur. Quod ius vt tralatitium, ita Gallicanis prouinciis hâc tempeſtate neceſſarium, ſed iniquitate Potentiorum identidem perfractum, mox vt oſtendam pluribus.

¶ Secunda querimonia ex Gallicanis prouinciis ad Honorium perlata, fuit de iniqua *plebis retinendæ ratione, adſcriptionéque*. Quod quid ſit, inueſtigandum nobis venit. Et verò ex *hâc ipsâ leg.* Primùm liquet, Prædiis ſeu poſſeſſionibus ſingulis certum plebis numerum fuiſſe adſcriptum ſeu deputatum, ſeu in his prædiis cenſus illos, vt ait *lex 14. ſup.* Plebis, id eſt colonorum originalium, vt eos vocat *d. lex 14. ſup.* colonorum ſimpliciter, *l. 3. inf. de cenſu*: mancipia vocat adſcripta cenſibus *lex 2. inf. ſine cenſu*: de quibus plenè ſemel dixi *ſup. Paratitl. de fugitiuis Colonis*. Quare poſſeſſores prædiorum, onera iſtius plebis ſeu colonorum agnoſcere compellebantur, & pro his tributa ſoluere: *h.l. & d. l. 14. & d. l. 2.* Poſſeſſores, inquam, non alij: *Cùm plebem conſtet*, inquit lex, *non tam hominibus quàm prædiis* (ita enim hunc locum reſtituo) *adſcribendam, neque auferendam ab eo cui ſemel poſthac deputata fuerit.* Quod & ipſum

ipſum tralatitium eſt, in tributis non perſonas ſed ipſa prædia conueniri: de quo omni ad titulum *inf. ſine cenſu vel reliquis*: cuius *lex prima* & ipſa ad Galliam pertinet. Quicquid tandem in venditione prædij conuenerit: quò pertinet & *dicta lex 2. inf. ſine cenſu: dicta lex 3. inf. de cenſu: & hæc lex.* Et quidem in ſp. *huius leg.* quicquid tandem conuenerit inter emptorem & venditorem, *vt* videl. *venditor plebem retineret*, id eſt certam colonorum originalium partem, quorum nomine *adſcriptiones* ſeu tributariam functionem agnoſceret. Atque hæc eſt illa *retinendæ plebis ratio adſcriptióque*, quæ per Gallicanas prouincias damnatur. *Retineri* plebs *h.l.* dicitur, cùm venditor agri in ſe recipit, & penes ſe retinet onus & cenſum colonorum nomine. Ita pariter *l. 3. inf. ſine cenſu*: *omnes pro his agris, quos poſſident, publicas penſitationes agnoſcant, nec pactionibus contrariis adiuuentur, ſi venditor aut donator apud ſe conlationis ſarcinam pactione inlicita voluerit* RETINERE. Ita in eodem argumento, *l. 3. inf. de cenſu*: *ſi quis prædium vendere voluerit, vel donare,* RETINERE, *ſibi transferendos ad alia loca colonos priuatâ pactione non poſſit.* Denique hoc duplici malo inter cætera vt Gallicanæ prouinciæ laborauêre, ita cohærente & creſcente factum, vt Barbaris gentibus mox patuerint, atque in eorum iura magis magíſque Dei iudicio, tranſgreſſæ ſint. Quod argumentum cùm ex profeſſo exequatur quadraginta annis poſt *hanc leg.* Saluianus Maſſilienſis Preſbyter *libro 5. de Gubernat. Dei*, hæc ipſa duo mala, quæ *h.l.* memorantur, inter cœtera plura perſtringit. *Et quidem hoc ipſum, quamuis durum & inhumanum, minus tamen graue atque acerbum erat, ſi omnes* ÆQVALITER *atque in commune tolerarent. Illud indignius ac pœnalius, quod omnium onus non omnes ſuſtinent, imò quod pauperculos homines tributa diuitum premunt, & infirmiores ferunt ſarcinas fortiorum: Nec alia cauſa eſt, quod ſuſtinere non poſſunt, niſi quia maior eſt miſerorum ſarcina quàm facultas. Res diuerſiſſimas diſſimillimáſque patiuntur, inuidiam & egeſtatem. Inuidia eſt enim in ſolutione, egeſtas in facultate. Si reſpicias quod dependunt, abundare arbitreris: ſi reſpicias quod habent, egere reperies. Quis æſtimare rem huius iniquitatis poteſt? Solutionem ſuſtinent diuitum, & indigentiam mendicorum.* Et hæc quidem Saluianus ad priorem *huius l.* querimoniam ſpectantia: Ad poſteriorem hæc eiuſdem pertinent. *Et quid dixi* VENDVNT? *vtinam venderet vſitato more, atque communi, aliquid forſitan remaneret emptoribus. Nouum quippe hoc genus venditionis & emptionis eſt: venditor nihil dat, & totum accipit: emptor nihil accipit, & totum penitùs amittit.* Et mox: *Nam illud quale quàm non ferendum? & quod non dicam pati humanæ mentes, ſed quod audire vix poſſunt, quod plerique pauperculorum atque miſerorum ſpoliati reculis ſuis, & exterminati ab Agellulis ſuis, cùm rem amiſerint, amiſſarum tamen rerum tributa petuntur: cùm poſſeſſio ab his receſſerit, capitatio non recedit: Proprietatibus carent & vectigalibus obruuntur. Quis æſtimare hoc malum poſſit? Rebus eorum incumbunt inuaſores, & tributa miſeri pro perſuaſoribus ſoluunt: Poſt mortem patris nati obſequiis iuris poſtumi, iuris ſui agellos non habent, & ad agrorum munus enecantur.* Et iſta quoque Saluianus ad poſteriorem *huius leg.* querimoniam pertinentia, quod ſcil. venditores agrorum venditorum onera agnoſcerent. Rationem, quomodo iſtud fieret, non explicat Saluianus, id explicant *hæc lex*, & *d. lex 1. inf. ſine cenſu vel reliquis*: imò omnes *illius tituli leges*: *lex 4. ſup. h.t.* Nempe vel cenſum ſeſe agnituros ſpondendo: vel opimos fundos, ſeruatis & retentis inutilibus, vendendo: vel retento plebis onere: Et hæc omnia, captatis momentaneis miſerorum venditorum neceſſitatibus. Quâ causâ fortiter defendò, pactum iſtiuſmodi non tantùm fiſci ratione ſeu reſpectu, verùm & ipſorum paciſcentium penitùs inualidum fuiſſe; de quo ad *legem 1. inf. ſine cenſu.*

XXVII. * Idem AA. Saluino" Com. R.P.

OPVLENTOS, quos annuâ ſolutione debitas inferre conuenerat penſiones, cum eo quod reſedit indebitum", quadruplum iubemus inferre. Hij verò, quos fortè mediocritas" à contumaciæ huius excuſat inuidiâ, ſimplam debiti ſummam omni maturitate redhibere" cogantur: quos tamen oportuerat pro mediâ ſaltem præceptionis" condemnatione" retineri", qui ad ſoluenda rei noſtræ debita reſtiterunt". Dat. Id. Nou. Rau. Stilicone & Aureliano Coss. [400.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.*
" *Saluinus* Comes R.P. ſub Honorio: Hic proculdubio eſt, ad quem extat Symmachi *epiſtola 19. lib. 8.*
" *ꝛę*, Diuiſim, *in debitum.*
" *Mediocritas*, id eſt paupertas. v. *Gloſſ.*
" *Redhibere*, pro ſimplici præſtare, ſoluere.
" *Præceptio*, hîc eodem ſenſu, quo Generale præceptum, *l. vlt. ſup. de conſtit. Princip.* Imperiale præceptum, *l. vn. inf. de ſuperindicto*, id eſt quod alias Edictum dicitur, *l. 34. inf. h.t.* id eſt, Indictio, delegatio, delegatoria quæ de tributis ſoluendis emittebatur.
" *Condemnatio*, pro multa: v. *Gloſſar.*
" *Retineri*, eſt puniri, obnoxium reddi.
" Id eſt, morati ſunt.

COMMENTARIVS.

MORATORI, qui intra annum tributa rei priuatæ non ſoluit, ſi opulentus ſit, præter id quod tributi nomine debet, quadrupli pœna merè penalis imponitur *hâc* Honorij *conſtitut.* A.D. 400. Cui ſimilis Valentiniani Iun. conſtitutio eſt, *lege 18. ſup.* circa moratores Vrbicarij Canonis:

nonis:

nonis : Quanquam eâ non illicò ad quadrupli pœnam petuenitur; sed post iteratam seu secundam moram & contumaciam. Et hæc de moratore opulento. Atenim mediocri seu pauperi hæc pœna remittitur, cum quadam Clementiæ ostentatione : nempe quod dimidia saltem plus multari debuissent, ἡμιολίω : nam etsi *eos mediocritas à contumaciæ excusset inuidiâ*, vt *h. l.* dici obseruandum est; attamen eo ipso quod *restiterunt*; id est intra annum non soluerunt, multandi videbantur.

XXVIII. * Idem AA. Pompeiano" Proconſ. Afric.

VETERANI terras censibus obligatas, vt cognouimus, vindicarunt, pro quibus tributum soluere dedignantur. Quoscunque igitur insertas censibus terras tenere fuerit deprehensum, ilicò ad soluenda tributa conpelli præcipimus. Dat. prid. Kal. Ian." Med. Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

COMMENTARIVS.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendæ autem ei sunt *lex* 27. *inf. de susceptorib.* & *lex* 3. *sup. de concuss. Aduoc.* Imò & *lex* 2. *sup. ad l. Iul. de ambitu*; *lex* 166. *inf. de decurionib. l.* 18. *inf. de lustrali collatione*; Tandem & *lex* 60. *inf. de appellationib.*

" *Pompeianus* Proconsul Africæ sub Honorio: de eo v. *Prosopogr.*

" Ita quoque *d. l.* 27. & *l.* 3. Ar. Prid. Kal. Iun. *d. l.* 2. Prid. Kal. Iul. *d. l.* 166. & *d. l.* 18. Kal. Iun. *d. l.* 60.

COMMENTARIVS.

VETERANI quoque terras censibus obligatas, insertas, tenentes, tributa soluere iubentur ab Honorio *hâc l.* Cui iungendæ non tantùm *lex* 27. *inf. de susceptoribus* : & *lex* 3. *sup. de concuss. Aduocat.* verùm etiam cæteræ omnes illæ quas in *Notis* congessi, quæque omnes vnius prolixæ Honorianæ constitutionis partes sunt : quæ emissa fuit ad Africanorum querelam & legationem, Meciliano Legato misso, vt ostendit *lex* 166. *inf. de decurionib.* Inter cæteras autem querelas, aliquammultæ rem *Tributariam* respexêre, quâ Africani non vnâ ratione atterebantur, partim susceptorum & Tabulariorum fraudibus : quò pertinet *d. lex* 27. *de susceptoribus* partim compulsorum deprædationibus, quò spectat *d. l.* 3. *sup. de concuss. aduoc.* partim immunitate Potentiorum, quò pertinet *hæc lex*, & *d. lex*. 18. *inf. de lustrali collat.* Atque ita etiam argumenti in commune paritate hæ quatuor *leges* inter se optimè concordant. Igitur vt *h. l.* ita & *l.* 18. *inf. de lustrali conlat.* immunitati, quâ Potentior quisque sibi vindicabat, Honorius occurrit : & *hâc* quidem, veteranorum immunitati iniustæ. Nempe *Veterani* à censibus tùm demum immunes sunt, si non censibus obnoxias terras vindicare cœperint : de quo suo *titulo sup. de veteranis.* Denique neque veteranorum obtentu tributorum modum infringi oportet.

XXIX. * Idem AA. Prouincialibus prouinciæ Proconsularis."

PERPENSA" curâ statuimus, Vt non amplius vobis aliquid extra ordinem indicetur", quàm rei annonariæ necessitas, ac deuotio" postularit. Si quid verò de eodem modo" diuersarum" specierum potuerit redundare, futuræ iussimus inlationi" proficere, scilicet" vt in locis propriis conlata frumenta possessor dependat. ¶ Vt" vicenis solidis, qui in præteritum pro equis Curatoriciis" petebantur, duo solidi detrahantur : ita vt Proconsularis" Numidiæ cognoscat, octonos & denos solidos pro singulis equis debere persoluere : Byzaceni etiam Tripolitanique cognoscant, quinos denos pro singulis equis se debere præstare. ¶ Sportularum autem nomine, quæ Comiti Sacri Stabuli præstabantur, nihil penitùs inferendum. Dat. prid. Kalend. April. Med. Vincentio. & Frauitta Coss. [401.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iustin.* Iungenda autem ei est *lex* 26. *sup. de erogat. mil. ann.* & *l.* 61. *sup. de cursu publ.* Imo iungenda ei & *lex* 1. *inf. de indictionib.* & forè *lex* 28. *in de susceptor.*

" *Proconsularis prouincia* est Africa, quæ sub Proconsule erat: de quo v. Orbis Romani descriptionem è *Cod. Th.* vid. & *l. vlt. inf. de susceptoribus*: & quæ dixi iam ad *d. l.* 28. *sup. de erog. mil. ann.* Illud itaque mirum, cùm hæc *lex* ad Africam Proconsulatem spectet: nihilominùs de Numidia, Byzacenis & Tripolitanis quoque caueri. Quare oportet, integram constitutionem, vnde *hæc* & *duæ illæ priores*, quas *huic* coniungendas dixi desumpta est, *Prouincialibus prouinciæ Proconsularis & cæterarum Africæ prouinciarum*, inscriptam fuisse: Etsi *lex* 1. *inf. de indictionib.* quæ & *huic* iungenda est speciatim *Pompeiano Proconsuli Africæ* inscribatur.

" *Perpensa*: v. quæ dixi ad *l.* 2. *sup. de constit. Principum.*

" Reponendum *indiceretur*: vel *inditaretur*, quod præfero.

" *Deuotio* hîc pro annonâ & militari speciatim: vt docet collatio *d. legis* 1. *inf. de indict.* cum *hâc l.* de hâc alioquin Deuotionis significatione dixi plura ad *l.* 17. *sup. de diu. resc.*

* *Secunda* sententia *huius leg.*

" Id est quantitate & ratione collationis extraordinariæ.

" In speciebus diuersis *d. l.* 1. *inf. de indictionib.*

" Indictioni

" Indictioni conlationique *d. l.* 1. " Sed &, vt &c.

* *Tertia* sententia *huius l.* de *Equorum curatoriciorum* æstimatione. Cæterùm hunc locum sic restituo vt &c.

" Curatoricio nomine flagitari dicuntur, *l.* 2. *inf. de equorum collat.* de quo mox.

" Malim *Prouincialis*: Neqi enim Numidia Proconsularis fuit: sed Consulari paruit, vt docet *Notitia Imperij.* Sed & *Proconsularis* Numidia pro prouinciali eius prouinciæ vix rectè dicatur: quomodo *prouincia Proconsularis prouinciis* rectè dicitur, vel *hâc l.* Et quid si legamus : *Proconsularis & Numidæ*, id est tam Proconsulares Africæ (scil. quam Numidiæ?

* *Quarta* sententia *huius leg.* de *sportulis Comitis S. Stabuli.*

COMMENTARIVS.

DE EXTRAORDINARIA MILITARIS Annonæ, & EQVORVM collatione est hæc Honorij Imp. *lex*, data A. D. 401. Quæ pars est prolixioris Honorianæ constitutionis, quâ is Africæ proconsulari potissimùm prolixè consultum iuit, ne videl. extraordinaria militaris annonæ, equorúmque imò paraueredorum parangariarúmque exactione plus nimio grauaretur : Quod præter *hanc l.* docent *lex* 26. *sup. de erogat. mil. ann. l.* 63. *sup. de cursu publ.* imò & *lex* 1. *inf. de Indictionibus*, emendato die, quæ omnes ex eadem constitutione desumptæ, *huic* nostræ coassandæ veniunt. Ad quem eundem finem datæ ab eo hoc ipso anno, superiore partim mense partim hoc ipso, *lex* 2. & 3. *inf. de Equorum conlat. l.* 28. *de susceptorib.* Et hanc quidem ideò constitutionem *perpensâ suâ* à se emissam ait, vt enixi studij sui, maturóque consilio susceptæ sollicitudinis indicium faceret : hæc enim est vocis *Perpensi* sectetior significatio : de quâ dixi plenè semel ad *l.* 2. *sup. de constitut. Principum.* Antequam verò de ipsius *legis* sententia agimus, Historia *huius leg.* occasio retexenda nobis est. Igitur sciendum est, tuendæ Africæ vt iam antea, ita & hâc tempestate militem in eâ locatum fuisse: tum aduersus Barbaros, tùm ne ea pars orbis Romani rebellaret. Quod paulo ante certè euenerat per Gildonis Tyrannidem, qui in eâ aduersus Honorium rebellauerat iam inde ab A. D. 396. imò & Arcadij Imperio eam adiectam voluerat. Et quanquam is iam Anno 398. debellatus fuisset, tamè Gildonianæ factionis reliquæ adhuc supererant. Sed & Marcharidus in eâ quidam hostis publicus profligatus, de quo est hoc ipso anno 401. *lex* 18. *inf. de bonis proscriptorum.* Inde verò Mauri eam lacessebant, teste Claudiano *de bello Gildonico* : & *lib.* 1. *in Eutropium* : Zosimo, *lib.* 5. *p.* 788. donec Stiliconis consiliis & prouisione liberaretur. His igitur malis morbisque afflictæ, inter alia extraordinaria, annonâ militari, equisque militaribus opus fuit. Quo obtentu ne prouinciales nimio plus atterererentur hâc constitutione prouidendum credidit Honorius : His quatuor *hâc l.* constitutis : nam & totidem *huius l.* sunt capita.

¶ Prima sententia est de *Modo* extraordinariæ istius militatis annonæ : Nempe id demùm, seu id tantùm Afris eo nomine indicendum statuit, quantum annonæ militaris necessitas reuera deposcere videretur : Nempe enim, sicut nonnisi summâ necessitate vrgente hæc indictio fit, ita nonnisi quatenus necessitas postulat, facienda est. Id quod pariter continetur *d. l.* 5. *sup. inf. de Indictionibus.* quæ *huic* inter alias coniungenda est : hoc tantum fermè discrimine, quod *illa* Proconsuli Africæ inscribitur, *hæc* & *cæteræ* Prouincialibus ipsis prouinciæ proconsularis: Quomodo de eadem re ad diuersos eodem tempore scribi moris fuisse complures aliæ hoc Codice *leges* ostendunt : de quo peculiari capite *in Prolegomenis.* Verba igitur *legis* illius hæc sunt : *Id tantum quod est necessarium intra Africam militibus consistentibus prouincialibus iubemus indici, ac iuxta matricularum fidem quod exigit ratio postulari.* Ex his interim apparet quod initio dixi, hâc tempestate milites intra Africam constitisse, tuendo eius limiti : subinde quà Barbaris quà Tyrannis in eâ exorientibus repellendis.

¶ *Secunda* sententia est : *Redundantem* etiam ex hâc extraordinariâ militaris annonæ collatione, quantitatem, id est si quid post factam erogationem in milites superfuerit, futuræ indictioni seu illationi proficere & imputari debere. Quod ipsum rursum *d. l.* 1. continetur : *Ita vt*, inquit, *si quid erogationibus redundarit, in speciebus diuersis vel præbitione vecturisque id futuræ Indictioni conlationique proficiat.* Non absimiliter, pretia specierum vrgente necessitate fisco venditarum in collationem fisco inferendam imputantur, *l.* 2. *Cod. vt nemini liceat in coëmpt. specierum.* Similiter & sumptus facti in transitu militum : *Nouella* 129. Quæ tres imputationum species notandæ veniunt, vel eò magis, quòd vix quidquam de præterito in futurum sibi fiscus imputari patitur.

¶ *Tertiâ* sententiâ Equorum Curatoriciorum adæratio fit & quidem moderatior, id est eorum pretium constituitur, pro prouinciarum Africæ diœceseos diuersitate. Quod quid sit paucis videndum est. *Curatoricij* igitur Equi qui *h. l.* vocantur, dicuntur Curatoricio nomine flagitari in *l.* 2. *inf. de Equorum conlat.* Quæ & ipsa *lex* ad Africam spectat, imo & eidem Pompeiano Proconsuli Africæ hoc ipso anno inscribitur ante sex septimanas, cui & *d. lex* 1. *inf. de indictionib.* inscribitur, quæ *huic* nostræ coniungenda est. Sanè ex *eadem l.* apparet, eos in vsum militarem exactos. Lex ita habet: *Impp. Arcadius & Honor. AA. Pompeiano Procon. Afric.*

Sicut dudùm præceptum est, quàmprimum Equorum, qui Curatoricis nomine flagitantur, in pretio maturetur exactio : ita vt viceni quidem solidi pro singulis equis à prouincialibus exigantur : septeni verò Contubernalibus minstrentur. Dat. Id. Feb. Med. Vincentio & Frauitta C O S S. Eosdem *lex* 3. *d. t. de equorum conlatione*, vocare videri possit *Equos canonicos militares* Diœceseos Africanæ : quæ *lex* decem tantum diebus hâc antiquior est. Quod non probo : de quo etiam ad *d. l.* 2. Curatoricios igitur equos dictos quis existimet, eò quod ab iis primùm exacti seu collocati, quibus per Africam cura aliqua demandata erat, quique ad agendas curas destinabantur, à quibus proinde pro huiusmodi actu Equi solemnes collati fuerint; quod certè testatur Constantini M. singularis *lex* 2. *sup. de priuil. eorum qui in sacro Palatio* : Quibus & deinceps alij Honorati accessêre, à quibus iidem equi ad militare subsidium seu ad vsum armorum exacti : quod ostendit *lex* 2. *sup. de decur.* & *silent. lex* 3. *sup. de proximis Concil. dispositionum*: *d. l.* 2. *sup. de priuil. eorum qui in sacro Palatio* : *l. vn sup. de oblat equorum* : *l. vn inf. qui à præbitione tironum excus.* Ac nominatim Nauicularij codicillis ornati, *l.* 15. *inf. de Naicularijs.* Nihilominus tamen Curatoricij semper à primâ

sui

sui origine dicti fuerint. Verùm de eo plenius & certius ad *d. l. 2. inf. de Equorum collat.* & ad *l. 3. eod. tit.*

¶ Nunc de pretio istorum Equorum Curatoriciorum. Igitur, cùm antea viceni pro singulis equis exigerentur, *d. l. 2. inf. de Equorum conlat.* cuius verba antea retuli, octodecim solidis nunc Numidæ taxantur, Byzaceni & Tripolitani quindenis. Nempe, quod notandum, Numidæ equi maiore pretio taxati seu adæratihi quippe præstantissimi fuere: Quod præter *hanc l.* docet *lex 15. inf. de nauicul.* & Auctor *veteris Orbis descriptionis* sub Constantio *cap. 52.* Numidarum Equorum inter præcipuos quoque meminit Vegetius *de re Veterinar. lib. 4. c. 7.* Imò & eodem respicit aliquatenus *lex 2. de cohortalib.* Verùm de *Equorum adæratione* seu taxatione ad *leg. 1. inf. de Equor. collat.*

¶ Sequitur postrema *huius leg.* sententia, quâ vetat Honorius Imp. quidquam *sportularum* nomine pro his Equis Curatoriciis tribui Comiti S. Stabuli: de quo commodiùs ad *d. l. 3. inf. de Equorum collat.*

¶ MVTARI *canonem Africanum frumentarium, vrbis Romæ vsibus destinatum, sub pœna dupli, vetat Honorius Imp.*

XXX. * Imppp. Arcadius, HONORIVS & Theod. AAA. Sapidiano Vic. Afric."

SVPER mutando canone" à quolibet inpetrata Rescribta vacuentur": & si quid deinceps ausus fuerit quæ prohibemus, postulare, in duplum teneatur obnoxius: Nam cùm in priuatis causis, quæ contra leges fuerint elicita cassentur, rectiùs" in publicis negotiis quæ aduersum vetera' decreta extorta fuerint submouemus. Dat. prid. Non. Septemb. Altino, Arcadio" A. VI. & Probo Coss. [405.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Codice Iustin.* Iungendaque *huic*, meo quidem iudicio, mox vt ostendam *lex 5. inf. de can. frum. V. R.* concordat etiam huic *lex 4. sup. & lex 1. 2. 4. 5. inf. tributa in ipsis speciebus.*
" *Sapidianus* Vicarius Africæ sub Honorio. Huic inscribitur & anno 399. *lex 34. inf. de Episcopis* & anno 409. *lex 9. sup. de metatis*, omissâ tamen ibi dignitate. Proculdubio hic idem est ad quem extat Symmachi *ep. 16. lib. 9.* vbi & *publica eum tractasse* indicat: & Animalia ludorum apparatui præparari sibi ab eo deposcit; *animalia*, in quibus sanè erant Lybicæ seu Africanæ, quod idem Symmachus testatur, *lib. 2. ep. 46. 76. lib. 7. ep. 122. v.* & Cassiodorum *Chronico.*
' Frumentario vrbis Romæ, *d. l. 5.*
" *Vacuentur*, id est pro nullis & inanibus habeantur: vid. *Glossar.* mox, *cassentur*: item *submouemus.*
" *Qui*: expunctâ litera *d.* quæ ex sequ. vocis occasione hîc insarta.
" *Rectius*, id est multò magis, potiori ratione v. *Gloss.*
" *Veterem dispositionem, d. l. 5.*
" Emendandi hi Consules, mox vt ostendam.

COMMENTARIVS.

MVTARI canonem vt cæteroquin non oportet (de quo erit etiam *lex vlt. inf. h. t.*) ita canonem nominatim *vrbicarium* destinatum vsibus vrbis Romæ, etiam Rescripto Principis mutari, vetat *h. l.* Honorius: pariter vt *l. 5. inf. de canone frum. V. R.* (quam *huic* coniungendam videri mox ostendam:) pariter vt vetuit Valentinianus Senior *l. 8. sup. & l. 1. 2. inf.* mox peculiari *titulo Tributa in ipsis speciebus*: Imò & Theodosius M. per Orientem quoque pariter canonem mutari vetuit, *l. 4. & 5. seu vlt. inf. Trib. in ipsis spec.* contrarius hâc parte fuit Theodosiue Iun. *l. vlt. hoc tit. Mutari*, inquam, id est vel alia specie commutari, vel adærari, seu pretio taxari, vt *l. 8. sup. Canonem* inquam, vrbis Romæ frumentarium, qui ex Africâ Romam subuehendus erat: Quare hæc *lex* inscripta Vicario Africæ: de quo dicetur *l. 3. inf. de canone frum. V. Rom.*

¶ Adeò autem mutationi huic intercedit Honorius, vt si in posterum huiusmodi Rescriptum quis impetrauerit, in duplum eũ teneri velit. Quod ipsum omne continetur *d. ll. 5. inf. de canone frum. V. R.* cujus subscriptio talis est *Dat. prid. Non. Septemb. Altino, Theodoro V. C.* Cons. Vides Diem, mensem, & Locum in hac subscriptione, conuenire cum iis quæ habet subscriptio *huius l.* Quare mihi mens ea omninò, *hanc l.* cum *illâ l. 5.* coniungendam esse, atque adeo Coss. in hâc emendandos. Præter argumenti paritatem, & subscriptionis similitudinem, & hoc insuper argumentum habeo: quod Honorius *Arcadio 6. & Probo* Coss. id est A. D. 406. toto, *Rauennæ* constiterit: Atenim *Theodos.* Coss. id est A. D. 399. indubiè Paruuio digressus mense Septembri *Altini* constitit: quod docet præterea *lex 6. inf. de Canone frum. V. R. l. 15. inf. de exactionibus*: imò & *lex 16. sup. de bonis proscriptor*: Etsi fateor nil impedire, quominus Honorius & Altini A. D. 406. aliquando consistere potuerit: quomodo etiam A. 400. Mediolano digressum Altini substitisse docet *lex vn. inf. de patronis horr. Portuens.* itémque fine Anni 401. *l. vn. sup. de off. Vicarij.*

¶ Ratio tandem & argumentatio *huius l.* à minori ad maius elegans notetur: à priuatis videl. causis ad publica negotia.

XXXI. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Seleucho PF. P."

POSSESSOR Africanus pro destitutis" possessionibus cogetur" tributa dependere: Quod ne accidat, hâc definitione sancimus, Nullum possessorem, neque munificum" prædium, pro alienis debitis", vel destitutione' esse detinendum: Neque eorum prædiorum depectione" prægrauari, quæ ex hisdem bonis quæ retinent, nequaquam esse monstrantur: ne" vllis præstigiis atque commentis exactio mutiletur. Electos* igitur Inspectores" iam nunc" censuimus esse mittendos, vt eorum relatione integro canoni" & inlibatæ pensitatione" sollemni", quatenus prouideri debeat, æstimetur. Dat. Prid. Kal. Feb. Rau. Honor. VIII". & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTÆ.

* *L. hâc definitione* 11. *Cod. de omni agro deserto.*
" Seleucus PP. sub Honorio & quidem Italiæ, quod docet Africæ mentio *h. l. & l. 52. inf. de hæreticis.* v. *Prosopogr.*
* *Prima* hæc sententia historica recisa à Triboniano. " Alienis.
" *Se. Cogitur*: sunt enim hæc verba Honorij malum memorantis, mox remedium proposituri.
* Hinc iam desumpta est *d. lex* 12. " *Munificum* prædium, quod munus publicum seu tributa agnoscit. v. *Gloss.* Inanis coniectura est Gutherij, *de off. domus Aug. l. 3. c. 14. p. 526*: qui interpretatur obnoxia munificib. cursus publici.
" *Debitum*, de tributario. v. *Glossar.* " *Destitutionem* vocat, prædium seu possessionem destitutam, *sup.*
" *Se. Defectione*, vt etiam hodie habetur *Cod. Iust.* antea edictum fuerat, *defunctione.* Hinc & defecta prædia, v. *Glossar.*
" Possessor scil. & prælium munificum: ut *Cod. Iust. retinentur.* " Nec C. Iust.
* Et hæc postrema sententia Historica à Triboniano recisa est. Non malè sortè.
" De *Inspectoribus* his agitur rursùm *l. 33. inf.* & suo tit. *inf. de Censitorib. de æquatorib & Inspectorib.* plenè.
" *Iam nunc*, id est ex die præsenti, continuo, illico *h. l. & l. 2. sup. de Palatinis S. L. l. 1 sup. de off. Rector. prou. l. 2. sup. de Veteranis: l. 9. inf. de lustrali coll. ar. l. 17. sup. de Tyronibus.* vid. *Gloss. Theod.*
" *Canon*, pro tributo v. *Glossar.* " *Se. Pensitationi.*
" *Solemnis* pensitatio, v. *Paratitlon.* " *Se. IX.*

COMMENTARIVS.

SIcut Ἐπιβολὴ seu Adiectio, Compensatio STERILIVM seu destitutorum, afanticorum fundorum, ex iisdem bonis manantium, propriorúmque cum opimis æquissimo iure ad tributorum solutionem & *hâc leg.* vt *l. 4.* vbi de ἐπιβολῇ plenè *sup.* comprobatur (sic vt omnium ex æquo nomine idem integrum tributum soluere cogatur) ita contrà alienorum sterilium fundorum ex diuerso iure manantium ἐπιβολὼ, per Africam nominatim velut iniquissimam abolet Honorius Imp. A. D. 412. Ἐπιβολὴ non fit, seu sterilia fertilibus non imponuntur, nisi ex eisdem bonis *h. l.* & *d. l. 4. 17. sup. & l. 10. Cod. de omni agro deserto.* Non ex alienis: neque alius pro alio conueniri debet, *l. 2. inf. de exactionib. l. 186. inf. de decurionib. l. vlt. sup. de exactorib.*

¶ Cæterùm ne præstigiis aut commentis aliquibus fraus tributis fiat, quorum exactio hoc tempore maximè vrgebatur, Inspectores in Africam mitti Honorius iubet: vt ita eorum relatione integro Canoni prouideri possit. *Inspectores* scil. extra ordinem in prouincias missi, qui tributariæ rei statum, fundorum ingenium & dotes inspicerent, & referrent: vt ita tributaria res ad eorũ relationem, constitueretur, possessionibus tributa indicerentur: quod præter *hanc leg.* docet *lex 13. inf. h. t.* De his vt erit infrà quoque *lex 33.* ita peculiaris *titulus lib. 13. de Censitoribus, Peræquatoribus & Inspectoribus*: vbi de his dicam plenè.

XXXII. * Idem AA. Euchario" Proconsi. Afric.

INLATIONEM omnem Auri vel Argenti à possessoribus in Karthaginiensi Vrbe poscendam esse decernimus, in quâ oportunitas est, si deprædator fraudium pareat", Iudicis" adeundi, ne cui" sit facultas apochas abnegari", cùm deuotio" Cognitori potuerit aperiri: Scilicet remotis omnibus, qui ad " Exactionem Prouincialium exquisita lucra captare festinant. Dat. Prid. Kalend. Mart. Rau. Honorio IX. & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abest à *Cod. Iust.* Iungenda porrò illi sunt *lex 19. 20. 21. inf. de exactionibus: lex 31. inf. de Susceptoribus: lex 23. sup. de cohortalib. lex 9. sup. de curiosis.* Imò & *lex 22. 24. sup. de cohortalibus.* Concordat ex parte *lex 34. inf.*
" *Eucharius* Proconsul Africæ sub Honorio: v. *Prosopogr.*
" *Se. Fraudium quid pareat*: vel *fraudem paret*, vel *fraudi iam pareat.*
" *Iudicis*, id est, Proconsulis Africæ, de quo mox. " Possessori.
" A Susceptor. " *Deuotio*, id est, illatio tributorum, v. *Gloss.*
" *Cognitori*, id est, Proconsuli Africæ. " Id est, suprà, præter exactionem, & cùm exigunt.

COMMENTARIVS.

AVRI, ARGENTI illationi, aduersus Susceptorum fraudes succurrit: EXACTORVMQVE deprædationi, concussioni occurrit, (& quidem per Africam Proconsularem) Honorius Imp. A. D. 412. *hâc leg.* Quæ prolixæ Honorianæ constitutionis pars est: quâ in vniuersum, de Susceptorum, Exactorum, Mancipum cursus publici officio prolixè egit (vt ex illis omnib. *legib.* quas *huic* coniungendas esse docuit, liquet:) ita nominatim Susceptorum & Exactorum fraudibus, prædiis, spoliis,

concuſſionibus, occurrendum credidit : quod arguunt, præter hanc *l. d. lex* 19.*&* 20. *inf.de exactoribus*:& hæc quidem poſtrema elegantiſſima.

¶ Huius igitur *legis* hæc ſententia eſt; *Aurum* & argentum poſſeſſores inferre non alibi cogendos, quàm in totius diœceſeos Africæ Metropoli, quæ in orbe Africano quaſi Roma erat, putà *Karthagine*,ſeu Capitolio Karthaginienſi,vt cauetur pariter *l.*34.*inf.h.t.* Auri ſcil.& argenti, ac maximè aurariæ illationis, peculiaris quædam ratio habita, ne quâ Suſceptorum fraude interuerteretur,néve ad iteratam ſolutionem poſſeſſores adigerentur. Hoc fine igitur Theodoſius M.conſtituerat *l.*19.*ſup.h.t.* vt præſente Defenſore ciuitatis aurum ſolueretur & apochæ collatoribus darentur:Eodem fine nunc Honorius ſub oculis,non nudi Defenſoris,qui quotidianis actibus præerat, *l.*3.*ſup.de Defenſorib.* ſed ſupremi Iudicis & Cognitoris Africæ quem quotidianum Iudicem Saluianus vocat, in vrbe Karthaginienſi aurum,argentum inferri iubet : & rurſùm per eandem Africam Valentinianus III.*d.l.*34.*inf.h.t.* Idque de aliis Metropolibus pariter indicat *lex* 2.*inf.de Suſceptoribus.* Et tamen diſplicuit Valentiniano Iuniori *l.*17.*d.t. de Suſceptorib.*

¶ *Rationem* apertè hîc adſignat Honorius : *In Karthaginienſi vrbe*,inquit,*in quâ opportunitas eſt, ſi deprædator fraudium quid paret* (ita enim reſtituo) *Iudicis adeundi, ne cui ſit facultas apochas abnegari, cùm deuotio Cognitori potuerit aperiri.* Scilicet,quod præter *hanc l.* innumeræ *hoc Codice* leges arguunt, quas *in Notitia Dignitatum* Theodoſiana, congeram, Proconſul Africæ Karthagine ſedem habebat. Saluianus quoque *lib.*7. de Karthagine agens. *Illic Honor Proconſularis: illic* QVOTIDIANVS IVDEX, *& Rector: quantum ad nomen quidem Proconſul, ſed quantum ad potentiam Conſul.*

¶ Non omittere poſſum, quod *d.l.*26.*inf.de exactionibus*, quæ *huic* inter alias coniungenda eſt, cauetur, non abſimili fine, aduerſus Exactorum inquam fraudes, prædas, ſimiles ratione : Nempe, in eâdem vrbe Karthaginienſi in Secretario(Procõſulis Africæ) admiſſo populo Exactores idoneos,ſtrenuóſq; *eâ l.* ordinari oportere:& populari accuſatione admiſſa,cõcuſſores grauiter puniri,multaríq;.

XXXIII. * Imp. Theod." A. Iſidoro" PF. P. Illyrici.

ID ab vnaquâque prouinciâ cenſuimus" expetendum, quod ab hiſdem nuper eſſe promiſſum Tua Sublimitas indicauit. Vt" verò nullus de ceterò ad poſſeſſiones eorum (quod maximè reformidant") Inſpector" accedat, Macedonum reliqui" exemplum ſecuti,mediæ quantitatis, vt obtuliſſe noſcuntur, tributa ſuſcipiant". Sed Achiui", qui proteſtati ſunt, nihil à ſe vltra tertiam partem poſſe conferre", illud exſoluant,ad quod ſe indubitanter fore idoneos pollicentur. Quæ diſpoſitio" in perpetuum obſeruanda", initiò Indictionis" octauæ congruum ſumere debebit exordium : Sacroſanctâ Theſſalonicenſis Eccleſiâ" ciuitatis exceptâ:ita tamen, vt apertè ſciat, propriæ tantummodò capitationis modum beneficio mei " Numinis ſubleuandum: *nec externorum" grauamine" tributorum Rempublicam Eccleſiaſtici nominis abuſione lædendam.* Dat.VI. Id.Octob. Conſtantinop. Victore v.c. Cons. [424.]

NOTÆ.

* *L.Id ab vnaquaque* 12.*C.eod.tit.*& *L.Sacroſancta* 8. *Cod.de Sacroſ.Eccleſ.*

" In *Cod.Iuſt.d.l.*8.perperam *Imp.Carus.*Item malè Haloander in *d.l.*12.*Valentinianum* (Tertium ſcil.) contra fidem antiquorum librorum adſociat.

" *Iſidorus* PP.Illyrici,ſub Theodoſio Iun.vid.*Proſopogr.*Eidem inſcribitur hoc ipſo Anno *lex* 4.*inf.de ſpectacul.*Hinc emendanda Inſcriptio *d.l.*8. " *Cenſemus*, Cod.Iuſt.

" *Nullus verò* : ita *C.Iuſt.* Malè. " *Formidant.* Cod.Iuſt.

" De *Inſpectore* iam dictum *ad l.*31.*ſup.*dicetur plenè *ſuo tit. inf.de Cenſitorib.&c.*

" Id eſt,Macedones omnes ſeu Macedoniæ diœceſeos prouinciæ omnes, Achaia ſola excepta. Quanquam inuoluta hîc conſtructio (pariter vt mox intrà *Sacroſancta Theſſalonicenſis Eccleſia ciuitatis*)ita euoluenda : *Macedonum exemplum, reliqui ſecuti.* " *Suſcipiant*, id eſt agnoſcant, v.*Gloſſar.*

" Ita quoque veteres *Cod. Iuſtin.*& *Paratitla Græca.* quomodo & Accurſius legit: Malè vulgò, *Sed & hi.*

" Vel legendum hîc,vt Cod.Iuſt.*conferri*,vel præpoſitio,*à*, quæ *ſuprà*,inducenda eſt.

" *Obſeruabitur* : ita *C.Iuſt.*reſecatis ſequentibus,vſque ad *Sacroſancta.* Nempe quia Hiſtorica ſunt:quâ ratione & ſuperiora Tribonianus immutare debuerat.

" *Indictio octaua* hæc congruit Anno proximè ſequenti 425.vt præter *hanc l.*docet Chronicon *Marcellini*,& alterum *Alexandrinum.* De *Indictionibus* omnia quæ *hoc Codice* occurrunt collegi peculiari capite ſub finem *Conſularium Theodoſianorum*,& dicam ad *tit.inf.de indulg.debitorum.*

* *L.Sacroſancta* 8.*Cod.de Sacroſ.Eccl.* hinc deſumpta eſt. Cœterum & *hâc l.*augeri Annales Eccleſiaſtici Anni D.424.poſſunt,quam Baronius omiſit in annum ſuum referre : Retulit ſub Cari Imperio A.D.284.errorem *Cod.Iuſtinianei* ſecutus.

" Inuoluta hîc conſtructio,vt nonnullis aliis *huius l.*locis. Rectè euoluit *Cod.Iuſtin.*in *d.l.*8.at non & in *d.l.*12.

" Ita quoque *d.l.*12.at in *d.l.*8.Noſtri. " Ita quoque *d.l.*12.at *d.l.*8.*Extraneorum* : malè.

COMMENTARIVS.

MACEDONICÆ Diœceſeos prouinciarum tributi MODVS, iuxta ſpontaneam earumdem oblationem, promiſſionem, pollicitationem, Inſpectoris gratiâ factâ, à Theodoſio Iuniore A.D.424.ſancitur : ſimul & quod alterum *huius l.* caput eſt, THESSALONICENSIS Eccleſiæ immunitas firmatur *hâc l.*quæ & localis eſt, quod Accurſius, Platea, Pyrrhus & alij poſt hoc rectè notarunt : imò & Temporaria, quam proinde mirum à Triboniano retentam.

¶ De vtroque ſeparatim agendum eſt : Quanquam ante omnia ſciendum, è duabus diœceſibus, quibus Illyricum Orientale, ſeu Præfectura Prætoriana Illyrici cõſtabat, fuiſſe Macedonicam diœceſim : cuius ſpeciales prouinciæ fuerunt *Achaia, Macedonia, Creta, Theſſalia, Epyrus vetus, Epyrus noua : & pars Macedoniæ ſalutaris* : vt docet Sex. Rufus Feſtus *in Breuiario ad Valentem* circa A.D. 370.& *Notitia Imperij* circa A.D.427.

¶ Macedonicæ igitur Diœceſeos prouinciæ ſolitis tributis impares, & ab Inſpectoribus ſibi maximè metuentes, qui extra ordinem in prouincias ſubinde mittebantur, ſed graues ipſis prouincialibus plurimùm erant (de quibus iam *l.*31.*ſup.*& *ſuo*

titulo

titulo inf.de Cenſitorib. Peræquatoribus, & Inſpectoribus) ad Iſidorum PP. Illyrici (ſub quo Diœceſis Macedonica erat) ſpontaneâ oblatione perferri curauerant, quantam tributi partem ſoluere parati eſſent. Primi *Macedones* prouinciales mediæ tãtùm quantitati ſeſe ſufficere dixerant. Horum exemplum ſecuti & reliqui,(Cretenſes,Theſſali,Epyri) Soli Achiui proteſtati fuerant ſe vltra tertiam partem ſoluere non poſſe. Id per Iſidorum PP. ad Theodoſium Imp. perlatum *h.l.*confirmatur, acceptatâ vltroneâ Macedonum Oblatione, & Inſpectoris ; de quo alibi,inſuper gratia iis facta. Idque in perpetuum obſeruari iubet, illam inquam diſpoſitionem & oblationem vltroneam.Quâ occaſione Interpretes nugatoriè hîc agunt de Principe quod teneatur ad conuentionem cum ſubditis celebratam obſeruandam,&quod non poſſit reuocare priuilegia indulta ratione contractus. Et hæc de primo *huius leg.* capite.

¶ Secundo capite THESSALONICENSI Eccleſiæ immunitatem, à tributis *hâc l.* firmat Theodoſius Iun. Nempe Theſſalonica ipſa, vt in ſecularibus pari paſſu cum maximis orbis Rom. & nobiliſſimis vrbibus ambulauit,ac Macedonicæ diœceſeos metropolis fuit, μήτηρ πάσης Μακεδονίης, vt eſt in Antipatri *Epigrammate lib.*1. ἀνθολογ. imò totius Illyrici Orientalis (quod Theodoretus teſtatur *lib.*5.*c.*17.) Θεσσαλονίκη,inquit,πόλις ἐστὶ μεγίστη καὶ πολυάνθρωπος,εἰς μὲν τὸ Μακεδόνων ἔθνος τελοῦσα,ἡγεμὼν δὲ καὶ Θετταλίας καὶ Ἀχαΐας, καὶ μέντοι καὶ ἄλλων παμπόλλων ἐθνῶν, ὅσα τῷ Ἰλλυριῶν ὕπαρχον ἡγέμενον ἔχει: ita Theſſalonicenſis Eccleſia & Epiſcopus iam olim Illyrici totius Primas, Ἰλλυριῶν ἀρχιερεὺς, præcipuóque honore fuit : de quo Acta *Synodi Primæ Nicænæ*, apud Gelaſium *canon.* 16. *Concilij Sardicenſis*, Procopius *oratione* 4. Berterius *Pithanon Diatriba* 2.*c.*2. v.& quæ dixi ad *l.*45.*inf.de Epiſcopis.* Sanè,quod omiſit ille,omittũt &Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ Scriptores ſuo Anno memorare, & hæc *lex* argumentum illuſtre præbet. Ei nempe Theſſalonicenſi Eccleſiæ vni in tota Macedonica diœceſi, imò in tota Præfectura Prætoriana Illyrici, ſingulari priuilegio immunitas à tributis à *Theodoſio Iun.* tribuitur : ídque non ſine elogio : *Sacroſancta*, inquit,*Theſſalonicenſis Eccleſia ciuitatis excepta.* Sanè vt Apoſtolica Eccleſia hæc fuit, in Metropoli vrbe fundata, ita præcipuo honore eius Antiſtites fuêre : quorum Catalogum aliquem nectit à Conſtantini M. temporibus Baronius A.D.378. n.42. 43. Eum vlterius pertexam : vt ita ad eum deueniamus, qui *huius l.* tempore fuit:

ALEXANDER. *Conſtantini M.* temporibus fuit : Nicæno Concilio interfuit : eius literæ extant ad Athanaſium.

AETIVS. Tempore Concilij Sardicenſis, ſub *Conſtantio.*

IRENIVS, vel IREMINVS, poſt Concilium Amminenſe ſub *Conſtantio* : De eo Athanaſius *Apolog.ad Conſtantium*:

ACHOLIVS. Sub *Valente*, & *Theodoſio* M. & tempore Concilij Conſtantinopolitani. v. Ambroſium *ep.* 59. Epiſtolam Synodalem Concilij Conſtantinopolitani apud Theodoretum, *lib.*5. *c.*9. Hic Theodoſium baptizauit.v.Sozom.*lib.*7. *c.*4. & Socratem, *lib.*5.*c.*6.

ANYSIVS, Aſcholio ſubrogatus (ſub *Theodoſio M.*) teſte Ambroſio *ep.* 59. 60. Superſtes fuit poſt Concilium Capuanum, id eſt, A.D. 389. teſtis idem Ambroſius *ep.* 79.

RVFVS, vel RVFIVS. Sub *Theodoſio Iuniore*, tempore Concilij Epheſini, & eo tempore quo pri-

mùm Neſtorius motus ſuos exeruit : Celeſtini Ep.Rom.epiſtolam ad eum memorat Liberatus *in Breuiario cap.*5.

ANASTASIVS. Sub *Theodoſio Iun.*tempore Concilij Chalcedon. *Ruſium* igitur *huius l.* tempore fuiſſe apparet.

Sed ad rem. Singulari priuilegio immunitas à tributis vni Theſſalonicenſi Eccleſiæ per Illyricum tributa:de quo etiam dicam aliquid ad *l.* 31. *inf.de extraord.*ita vt exinde etiam duo obſeruanda veniant. Primò, Eccleſias hâc tempeſtate in commune à tributis immunes non fuiſſe: quod vt prolixiùs oſtendi ad *l.*1.*ſup.h.t.*ita id *h.l.*egregiè firmatur.Firmatur *& l.*15.*inf.de Epiſcopis.* Etſi ab initio Conſtantinus M.omnes Eccleſias Catholicas à tributis immunes feciſſet,*l.*1.*ſup.h.t.*Nempe,inter initia reſpirãtis à perſecutionib.Eccleſ. & adhuc paupertinæ.Secundò,modus quoque quem huic ſingulari immunitati præſtituit Theodoſius Iun. obſeruandus eſt:Nempe ita Theſſalonicenſi Eccleſiæ hoc priuilegium tribuat,vt ne obtentu Eccleſiæ & Eccleſiaſtici nominis *externi*,ſeu alij ſiue priuati, ſiue Clerici, aut Eccleſiæ per fraudem & colluſionem hâc immunitate potiantur ; vnde ſuſpicio mihi, Epiſcopum Theſſalonicenſem qui hâc tempeſtate fuit, hiſce fraudibus implicitum fuiſſe, ſuóque & Eccleſiæ ſuæ nomine aliorum quoque poſſeſſiones quaſi ſuas defendiſſe : Itaque & Theodoſio Iun. huic fraudi occurrere viſum. Ita tamen, inquit,vt apertè ſciat, propriæ tantummodo Capitationis modum beneficio mei numinis ſubleuandum : *nec exterorum grauamine tributorum Rempublicam Eccleſiaſtici nominis abuſione lædẽdam.*Quomodo idem fraudi ſimili iam occurrit ante decennium circa Eccleſiam Conſtantinopolitanam & Alexandrinam *l.vlt.inf.de patrocin.vicorum.* Sanè ex *l.omni innouatione* 45.*inf.de Epiſcopis*,quæ data A.421.triennio ante *hanc leg.*pariter colligere mihi videor,nouatorem & turbulentum huius temporis Epiſcopum Theſſalonicenſem extitiſſe : vbi v. quæ dico plura. Neque hîc omittere poſſum,quod Malchus tradit, *in excerptis legationum,* Epiſcopo eius vrbis claues traditas,τὰς κλεῖς,inquit,τῶν πυλῶν ἐκ τοῦ ὑπάρχου λαβόντες τῷ ἀρχιερεῖ ἔδοσαν. Ad *l.*33.*de ann.& trib.*

Ex his iam apparet, in hiſce poſterioribus verbis nihil hærere vitij,neque in *hoc Codice*,neque in *Iuſtinianeo*, quod Leonclauius credidit *in paratitla p.*221. Senſus enim apertiſſimus,Eccleſiam Theſſalonicenſem ſatis habere oportere, ſi ipſa immunis ſit à tributis ; at non ideo hoc obtentu extranea & aliena tributa ſub nomine ſuo ſubleuare debere:vt Græci etiam habent. ἐπεὶ δὲ αὐτὴ συγκεχώρηται, διὰ τοῦτο οὐκ ὀφείλει ἀλλότρια τελέσματα τῷ οἰκείῳ κουφίζειν ὀνόματι. Ait lex *exterorum grauamine tributorum*,quibus ſcil. grauaretur Reſpublica ſi fraudulentæ immunitati locus fieret Eccleſiaſtici nominis obtentu. Certè ſi quid mutandum foret, tùm pro *grauamine* reponendum eſſet *leuamine*. *Extranea tributa* hîc opponuntur Eccleſiæ tributis.Neque enim admittenda Hiraldi interpretatio, qui id refert ad *modum* ſeu formam : vt extranea tributa ſint, quæ inſolito & inuſitato modo percipiuntur:vnde Reſpublica quæ *certam* formam, & vtilem exigendis tributis conſtituit,damnum pati poteſt.

¶ Interim, *hâc l.*apertè docemur,quid per *Capitationem* hîc intelligendum ſit vt de eo ambigere deſinant deinceps Interpretes,vt iam olim ab his factum qui ioculariter lapſi adeò. Nempe ex *totâ h.l.* liquet *Capitationem* eſſe, tributum ſoli & poſſeſſionum.De quâ voce plura ad *l.*15.*ſup.*& plenè in *Paratitlo huius tituli* : & ad *l.*2.*inf.de Cenſu.*

XXXIV. * Impp. Theodosius & VALENTINIANVS AA. Celeri" suo Sal.

NVMQVAM, pro dissimulatione Iudicum Conpulsore" aut Opinatore Africanus possessor mittatur in prædam: sed quatuor mensium ab Edicti publicati die indutiis datis, aurum à possessore Capitolio", studio spontaneæ" deuotionis", fancimus inferri: Vltra id tempus, si tarditas adferatur, tunc militi" debiti postulati delegandam esse rationem. Quæ pietatem nostram Viri Spectabilis Bubuli" Comitis & Legati decernere coëgit eloquium." Dat. v. Kalend. Mart." Post conf. Felicis & Tauri. [429.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iustin.* Iungenda huic *lex vlt. inf. de appellationib. & lex* 185. 186. *inf. de Decurionibus.*

" *Celer* hic sub Valentiniano Tertio Proconsul. Afric. fuit: vt nominatim additur *d.l.* 185. 186. Meminit eius & D. Augustinus *ep.* 210 & 237.

" *Compulsori aut Opinatori*; vel, *de Compulsore aut Opinatore*, vel denique addenda vox, *misso*: De quibus agitur etiam *d.l.* 186. quæ *huic* iungenda est.

" *Capitolium* vrbis Karthaginensis scil. de quo mox.

" *Deuotionis* vocabulum hâc in re proprium vt iam sæpè dixi.

" Αὐτοπραγίας.

" Compulsori, aut opinatori.

" *Bubulci* vt *d.l.* 186. quæ *huic* coniungenda est.

" *Eloquium* Legati est id quod Legatus apud Principem eloquitur, & exponit.

" Ita quoque *d.l. vlt. de appellation.* at *d.l.* 185. & 186. *Maij.*

COMMENTARIVS.

COMPVLSOR aut OPINATOR tributis & quidem AVRI exigendis per Africam quando mitti debeat definit *hac constitut.* Valentinianus III. A. D. 429. Quæ vt prolixæ constitutionis de re tributaria & pensionibus priuatæ rei portio est (quod ostendit *lex* 68. *inf. de appellat. & lex* 185. 186. *inf. de decurion.* quæ *huic* iungendæ sunt:) Eaque constitutio tota emissa ad querelam & legationem expressam prouinciæ Proconsularis Africæ, misso in id Legato viro Spectabili Bubulco Comite, vt præter *hanc l.* pariter statur *d. lex* 186. *inf. de decurion. Legatio* inquit, *Proconsularis prouinciæ, per Bubulcum Spectabilem Virum Comitem*: De cuiusmodi legationibus & querelis est *inf.* peculiaris *titulus, de legatis & decretis legationum.* Atque vt de variis hominum generibus querelæ subinde ad Principes perlatæ: ita nominatim de Compulsoribus & Opinatoribus cœteriſque exactoribus.

¶ *Compulsores* (quorum *hac l.* mentio fit & *d. l.* 186. *& l.* 5. *sup. de off. Rectoris prouinciæ & l.* 7. *sup. de executor. l.* 15. *inf. de exaction. l.* 3. & 4. *sup. de concussionib. Aduocat. l.* 4. *inf. ne conlationis translatio postul. l.* 16. *sup. de iure fisc.*) erant Exactores, qui tempore elapso, quo tributorum solutionem factam oportebat ad compellendos prouinciales, eosque exigendos mittebantur: Hinc *Instantia* Compulsorũ propriè, *d.l.* 4. *inf. ne cõlat. translat. postul.* Cõpulsorũ horum meminit quoque Am. Marcellinus *lib.* 22. *p.* 125. vbi & munus eorum satis indicat: *Si compulsori quidquam reducit vt leuari debito possit, vel certè commodius per dilationem in ferre quæ flagitãtur* &c. Κατεπείγοντας vocat Libanius *orat. contra Florentium.* Glossæ. Cnmpulsionem ἐπαναγκὲν, ἐπαίτησιν. Fit & mentio in *Nouellis*, & apud *Cassiodorum, vbi infr.* Græci ἐξαναγκασὰς dixerunt; de quibus vide præterea *l. vlt. C. de exaction. tribut.* & *Nouellam Iustin.* 128. Fit eius quoque mentio apud Ennodium *Epistolarum lib.* 7. *Epist.* 10. & apud Cassiodorum frequens 7. *variar.* 45. & 9. *var.* 4. & 12. *var.* 8. Porrò vel Curialib. vel Appetitoribus Rectorum prouinciæ hoc munus imponebatur. *l.* 4. *inf. ne collat. transt.* De his ex eorum deprædationibus, per Africam nominatim, cum variæ querelæ exortæ fuissent, vt apparet ex *hac l. & d.l.* 186. *& l.* 3. *sup. de concussion. Aduocat.* vid. & *d.l.* 5. *sup. de off. Rect. prouinc.* & *d.l.* 16. *sup. de iure fisci*: subinde etiam repressi; tandem & ex Africanis prouinciis penitus pulsi, *d. l.* 4. *de concuss. Aduocat.* Mox & vniuersa Præfectura Prætoriana Italiæ, *Nou. Maioriani* 4. At Anastasij Imper. constitutione inductum postea fuit, vt compulsores non prouincialibus ipsis, verùm Iudicibus eorúmque Officiis & Canonicariis imminerent, *d.l. vlt. de exact. trib.* Iustiniani tandem constitutione nouissima sublati sunt penitus Compulsores, *Nou.* 128. Et hæc de Compulsoribus.

¶ *Opinatores*, de quibus pleniſſimè dixi ad *l.* 26. *sup. de erogat. milit. ann.* erant Exactores annonæ militaris nominatim, modò sic vt non prouincialibus, verùm Iudicibus & eorum Officiis imminerent, modò Prouincialibus ipsis, vt ex *hac l.* & *d.l.* 186. *& l.* 26. *sup. de erog. milit. ann. l.* 1. *de exact. & translat. ann. l.* 16. *de exactionib. l.* 6. *sup. de excutoribus*, liquet.

Igitur compulsores & Opinatores hos non illicò exigendis prouincialibus mitti iubet Valentinianus Tertius, *hâc l.* ne alioquin possessor in prædam mittatur, id est prædæ obnoxius fiat, quod dissimulatione Iudicum sæpè fiebat. Quid igitur? Αὐτοπραγίας, id est vt *hac l.* vocatur, spontaneæ deuotionis & illationis ius prouincialibus *hac l.* tribuitur: αὐτοπραγίας inquam, vel vt vocatur *l.* 4. *inf. ne conlation. translat. post. Autopractorum.* Spontaneæ scil. illationis ius vti sibi Collatores tribui ambitiosè subinde expetierunt; ita deprehendere licet, sæpè pro singulari priuilegio id nonnullis concessum, ne à solitis Compulsoribus exigerentur, vt docet *lex* 15. *inf. de exact.* & *d. lex* 4. *inf. ne conlat. translat.* Sed enim & in cõmune omnibus possessoribus nonnunquam tributum hæc lex ostendit, vbi videlicet de his compulsoribus & eorum deprædationibus querelæ exoriuntur. Hac itaque constitutione Africanis nunc conceduntur induciæ quatuor mensium ab Edicto publicato, id est ab Indictione publicè propositâ. Nam vt cæteta Principum Edicta publicè solemnibus locis proponi mox fuit; ita & Edicta Indictionum, *l.* 3. *inf. de indiction.* Induciæ, inquam, quatuor mensium tribuuntur, intra quas tributum auri sponte inferant, & quidem Capitolio vrbis Carthaginiensis. Nempe, vt iam Honorius aurum & argentum à possessoribus in vrbe Carthaginiensi posci, præstari iussit *l.* 32. *inf. h.t.* ita *hæc l.* ostendit, id Capitolio eius vrbis illatum. Notum scil. iam, in præcipuis vrbibus Capitolia fuisse, non Romæ vel Constantinopoli modò (de Constantinopolitano vid. *l. vlt. inf. de studiis liberal. V. R. & l. vn. sup. de professorib. qui in V. Constantinop.*) sed & ad horum instar alibi quoque: *Capitolia*, inquam, id est arces, vt Isidorus rectè interpretatur: veluti Karthagine, *hac l.* cuius meminit & Cyprianus *Ep.* 55. *ad Cornelium*: *Compelluntur ad hunc insuper lapsi, vt linguis atque ore quo in Capitolio ante deliquerant, Sacerdotibus conuitium faciant.* Vide & eundem *lib.* 6. *de lapsis n.* 6. De aliis Capitoliis alibi dictum.

¶ Tandem quatuor his mensibus elapsis si tributum solutum non fuerit, Compulsores & Opinatores tributo exigendo mitti iubentur, qui *Militis* appellatione hîc designantur. *Apparitores* scilicet hac voce designantur, vt docet *d. lex* 4. *inf. ne conlat. translat. postuletur.*

XXXV. * Idem AA. Volusiano PF. P." Post alia.

NE Prouinciales, (ad quorum vtilitates spectat omnis hæc nostra prouisio,) *à deuotione" reuocet nimia securitas, & soluendi voluntas cesset" necessitates, submota* ea quæ nostro ærario pensitantur, hâc ratione dissoluent, vt omni modo antequàm elabatur Indictio", annua tributa gratus beneficiis nostris possessor exsoluat. Si quis verò solutionem voluerit in tempora longiora differre, hunc prouinciæ Rector omni exactionis aceruitate" conpellat: *& cetera.* Dat. XVI." Kalend. Mar. Rau. post conf. Felicis & Tauri [429.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *C. Iust.* Et iungenda *huic* est proculdubio *lex* 32. *inf. de suscептor.*

" *Volusianus* sub Valentiniano Tertio, PP. & quidem Italiæ: Cui eidem superiore Anno inscribitur *lex vlt. sup. de Tyronib.* vbi mentio fit *Proconsularis Prouincia* seu Africæ. Eidem inscribitur hoc ipso Anno famosa *lex digna vox*, 4. *C. de legib.*

" *Deuotionis* appellatio quo sensu hîc accipienda, iam sæpè dictum, ac nominatim ad *l.* 7. *sup. de diuers. rescript.* v. pleniſſimè *Gloss. Theod.*

" *ea.* Et interpungo sic: *& soluendi voluntas cesset necessitate submotâ, ea quæ nostro*, &c.

" *Indictio.* Id est annus.

" *Acerbitate.*

" *III.* in *d.l.* 32. *inf. de suscептor.*

COMMENTARIVS.

AVTOPRAGIAS ius *hac l.* pariter vt *superiore*, quemadmodum possessoribus tribuitur ab eodem Valentiniano III. ita & eidem modus quidam adhibetur; *ne* inquit, quod eleganter & vere dictum, *prouinciales, ad quorum vtilitates spectat omnis hac nostra prouisio, à deuotione reuocet nimia securitas, & soluendi voluntas cesset necessitate submotâ:* (Nam ità hic locus constituendus est.) Nempe suo quisque arbitrio vt relinquitur; ita fermè nimia securitate à deuotione & debito officio reuocatur. De ipso primùm Autopragias iure videamus: dein de modo ei appositio: Autopragiam igitur Valentinianus III. prouincialibus *hac l.* concedit, & quidem non iam quatuor mensibus post annum elapsum tributis, vt *prox. l.* 34. *sup.* verùm pleniſſimam integri anni, haud aliter atque *l.* 3. *inf. de conlat. fund. patrimon. & l.* 2. *inf. de suscептor.* Quod quidem de *Auri* conlatione propriè accipiendum est, vt *hac l.* loquitur, *de iis quæ ærario pensitantur:* Annonariæ enim species per quaternos menses soluebantur, vt docet *d. lex* 3. *inf. de conlat. fundor. patrim. & lex* 15. *sup. h. t.* vbi plures alias *leges* cumulaui. Nunc de *modo*: Igitur anno elapso, omni acerbitate moratorem compelli iubet. Scilicet vt intra annum compelli à Palatino Compulsore nemo prouincialium debet; ita post id tempus omnem acerbitatem adhiberi oportet.

XXXVI. * Idem AA. Flauiano'' PF. P.

EXCEPTO patrimonio Pietatis Noſtræ (cuius quidem reditus neceſſitatibus publicis frequentiſſime deputamus) vniuerſos poſſeſſores functionis'' in canonicis'',& ſuperindictitiis'' titulis abſque vllius beneficij'' exceptione, agnoſcere'' oportere cenſemus. Igitur Tua Sublimitas, pragmatici'' noſtri ſtatuta cuſtodiens, indifferenter'' cunctum'' poſſeſſorem, obnoxium videlicet publicæ functioni, ad ſubeunda deſignatione'' diſtributa compellet. Dat. III. Kalend. Maij, Rau. Baſſo & Antiocho Coss. [431.]

NOTÆ.

* *Lex vlt. C. de priuilegiis domus Auguſtæ, vel rei priuatæ*: hinc interpolata eſt.
'' *Flauiano* ſub Valentiniano Tertio, PP. Cui Anno quoque proximo 432. inſcribitur *lex 3. ſup. de decurion. & ſilentiariis.*
'' Pro *functiones.*
'' *In Canonicis*, hæc Tribonianus reſecauit.
'' De *Superindicto* v. *inf. tit. peculiarem*, 6.
'' Id eſt Reſcripti ſingularis ſuper immunitate: Quo ſenſu *beneficij* vocem accipi plerumque oportet, de quo iam dixi plenè ad *l. vlt. ſup. de conſtitut. Principum.*
'' *Agnoſcendi* vox hîc propria. Dixi iam *ſup. ad l. .....*
'' *Pragmaticum* Principis, Edictum ſcil. v. *Parat. de conſtit. Princ.*
'' Pari atque æquali inlatione, *l. 7. ſup. de diuerſis Reſcriptis.*
'' *Cunctum* poſſeſſorem: vide *Gloſſarium*: id eſt omnem poſſeſſorem.
'' *Deſignatio* hîc non eſt Indictio ſeu Delegatio; Vide *Paratitlon huius tit.* Verùm partitio, ſeu adſcriptio, & diſtributio.

COMMENTARIVS.

IMMVNEM à tributariis functionibus ſiue ordinariis & canonicis, ſiue ſuperindictitiis, de quibus *tit. 6. inf.* quenquam eſſe vetat hac conſtit. Valentinianus III. A.D. 431. quodcumque tandem beneficium Principis prætendat. Quam in ſententiam eſt pariter *lex* 1. 20. 25. 26. 33. *ſup. h. t. lex* 6. & 7. *ſup. de diuerſ. reſcript. lex vlt. ſup. de conſtit. Princip. & tit.* 12. *inf. de imminut. conceſſa*: ſolum Principis patrimonium excipitur *hac l. & l.* 1. *ſup.* & rationem addit Valentinianus Tertius *quòd patrimonij ſui reditus publicis neceſſitatibus frequentiſſimè deputet*: Quod de Valentiniani animo metiendum eſt, quem ſingularis clementiæ famam captaſſe & neceſſitatibus publicis ſubueniendi gloriam oſtentaſſe, neque tàm ipſum quàm Placidiam matrem, cuius nutu regebantur omnia (cùm reuerâ tamen publicæ tùm neceſſitates deſtituere ntur, renuente magis magiſque imperio) compertiſſimum eſt; ita vt vix vllius Principis conſtitutiones plus ciuilitatis in ſpeciem ſpirent, quàm huius ipſius Principis. Videnda ſaltem *lex digna vox* 4. *Cod. de legibus.*

XXXVII. * Idem AA. Dario'' PF. P.

PRÆTERITIS, vt cumque impetrata ſunt, in ſuo ſtatu manentibus, quoniam *munificentiam principalem nefas eſt reuocari*, in poſterum, excepto Cyro Reuerentiſſimo Afrodiſienſium'' ciuitatis Epiſcopo (cuius tanta ſunt merita, vt etiam contra generalem huiuſmodi ſanctionem ſpeciali beneficio'' perfrui non vetetur) quicumque per Adorationem noſtram in auro voluerit tributa dependere, communicatâ æſtimatione quinquennij ſterilitatis ac fecunditatis, pro foro rerum venalium habitâ ratione, ex eadem ſumma, quæ eiuſdem quinquennij perpenſis frugibus colligitur, partem quintam pro annis ſingulis ſoluere conpellantur. Dat. v. Kal. Septemb. Apameæ'', Iſidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *C. Iuſt.* velut temporaria & hiſtorica. Iungenda *huic* eſt *lex vlt. inf. de indictionib.* quæ alioquin eſt *lex* 2. *C. Iuſt. eod. tit.* Cæterum hæc *lex* non minus rectè ſtaret ſub *tit. prox. inf.* Eam Baronius ad annum ſuum 436. non retulit, etſi eius meminerit *A.D.* 431. *n.* 37.
'' *Darius* ſub Theodoſio Iun. PP. & quidem Orientis: vt expreſsè vocatur *l. vlt. ſup. de decurion. & ſilent.* quæ ei anno prox. 437. pariter inſcribitur.
'' *Beneficium* ſpeciale, id eſt priuilegium circa rem tributariam v. *Gloſſ.*
'' Bithyniæ v. *Chronol.*

COMMENTARIVS.

MVTARI canon, etſi ordinariè non poſſit, id eſt, etſi SPECIERVM loco aurum regulariter inferri non poſſit: contrà, tributa in ipſis ſpeciebus inferri oporteat (quâ de re fuit, iam *lex* 8. *& 37. ſup. h.t.* erit *lex* 5. *inf. de canone frum. V.R.* Imò erit *Titulus peculiaris prox. inf.* cui *hæc l.* non minus rectè aptari potuiſſet) attamen *hâc l.* Theodoſius Iun. An. Dom. 436. tres exceptiones admittit.

¶ *Primò*, beneficia ſuper hoc vtcunque iam à nonnullis impetrata in ſuo ſtatu manere concedit: *Quoniam*, inquit, *Munificentiam principalem nefas eſt reuocari.* In quo, vt in commune Principibus aliis alia ſubinde ſententia ſtetit, quibus ea omnia reſcripta, quæ in fraudem tributorum conceſſa fuerant, infirmare viſum; nc nominatim Theodoſio M. *l. vlt. ſup. de conſtitut. Princip. leg.* 6. *ſup. de diuerſ. reſcipt.* & Valentiniano Iun. *l.* 7. *eod. tit.* Ita diſertè reſcripta ſuper mutando Canone vacuari iuſſa, *d. l.* 30. *ſup. h. tit. & d. l.* 5. *inf. de Canone frument. V.R.*

¶ *Secundò.* Cyrum Epiſcopum Afrodiſienſium ſpeciali beneficio & priuilegio excipit; cum inſignis elogij prærogatiua; *cuius*, inquit, *tanta ſunt merita, vt etiam contra generalem huiuſmodi ſanctionem ſpeciali beneficio perfrui non vetetur.* Nempe hic Cyrus Afrodiſienſium in *Cariâ* metropoleos Epiſcopus fuit, qui Epheſinæ Synodo Oecumenicæ quæ aduerſus Neſtorium, quinquennio ante *hanc leg.* latam celebrata fuit, præcipuus Neſtorianæ hæreſi conficiendæ, interfuit, vt docent eius Concilij acta; Et, ſi coniicere licet, fortè ipſius Neſtorij in exilium mittendi auctor extitit: Quandoquidem hoc ipſo Anno Neſtorium in Oaſim deportatum docet Theodoſij Edictum ſeu mandatum ſuper eo ad Iſidorum PP. huius Darij, cui hæc *lex* inſcribitur in Præfecturâ Prætorio deceſſorem. Ob quæ ſimiliáque, ingentia Cyri iſtius *merita* hic à Theodoſio Iun. deprædicantur.

Cæterum *Afrodiſiadis* huius meminit quoque Plinius, qui *Aphrodiſium* vocat, Pomponius Mela, qui & vrbem Cariæ nominatim facit: Sed & Tacitus *lib. 3. Annal.* vbi & Aſyli apud eos meminit. Eadem & Liuij Aphrodiſias Crene: eadémque cuius mentio in oraculo apud Appianum & *in Mithridaticis.* Fit certè quoque Aphrodiſienſium ciuitatis mentio *Nou.* 160. Cum hac miſceri non oportet alteram Afrodiſiadem, quæ in Thracia fuit, cuius mentio fit, cùm alibi, tùm in *vtroque Itinerario*: Cuius etiam nomen reſtituendum in *Nouellâ Theodoſij* 30. ſubſcriptione, vbi perperàm hactenùs editum *Frauoſiadæ.* Atque vt duas has ciuitates miſceri non oportet; ita neque Cyrum Smyrneorum Epiſcopum cum iſto Afrodiſienſium confundi.

¶ *Poſtremò*, Theodoſius Iun. canonem deinceps mutari Adnotatione Principis promiſcuè permittit ſub hac conditione, vt videlicet quinquennalis prouentus ex poſſeſſionibus percipiendi æſtimatione facta, & quidem ſterilitate & fœcunditate communicata, idque omne pro foro & æſtimatione rerum venalium, æſtimationis ita factæ quintam partem ſingulis annis poſſeſſor in auro ſoluat: vbi Tria ſingularia occurrunt, Primò, luſtralis conlationis ſpecies notanda, per ſingulos annos diſtributæ: Secundò, proportionis, æſtimationiſque ineundæ ratio, compenſatione quinquennij facta ſterilium & fœcundorum annorum, *bon an, mal an.* Quod ſingulare admodum eſt: putà, vt luſtro ſeu quinquennio colligatur frugum æſtimatio, ſeu vt hæc *lex* loquitur, *communicetur æſtimatio.* Quod in praxin vtiliter traduci poteſt, vbi de æſtimatione frugum agetur, ſterilitatis & fœcunditatis habitâ ratione. Tandem pretij ratio pro foro & æſtimatione rerum venalium, quæ communis & aliàs æſtimatio eſt *hic, & l. 2. tit. prox. l. 2. inf. de publ. compar.* vide & Symmachum & Caſſiodorum.

TRIBVTA IN IPSIS SPECIEBVS INFERRI.

TITVLVS II.

Nullus talis *Titulus* exstat in *Cod. Iust.* omissæque ibi omnes Constitutiones *huius Tituli*, cœteræque quæ in eandem sunt sententiam: vnde colligimus Iustiniano contrarium visum, vnâ *leg. 5. de Can. Frum.V.R.* exceptâ.

Ad Annonam Vrbicam seu Ciuicam Vrbis Romæ pertinet *lex* 1.2.3.

Ad Orientem *lex* 4. 5.

Ad hunc *Titulum* pertinent *lex* 8.30. *vlt.sup.tit. prox. & l.5.inf. de can.Frum. V.R.lex vlt.inf. de conlat.æris.*

PARATITLON.

TRIBVTA, *Rubr.& l.vlt.inf.de conlat.æris*, id est species annonariæ, *l.*4.5. (veluti vinum, *l.*2.3. item species ad fabricas, *l.*2.*sup.de fabricens.* veluti ferrum, *d.l.*2.*& l.vlt.inf.de collat.donat.* æs, *l.vlt.inf.de conlat.æris*: & *d.l.vlt. de collat. donat. & tit. inf.de collat.æris*: aliæque ad reparationem operis publici, *l.*17. *de operib. publ.*) Vrbis æternæ nominatim, popularibus commodis, seu populi visibus destinatæ, *l.*1.2.3.*& l.*8.30. *sup.de annona*: item militares, quò pertinent *lex* 10.14.18.20.21.22.30.31.32. *sup. de erog. mil.ann.* aliæque præbitiones canonicæ vel debitæ, *l.*4.5. ipsæ, *Rubr.*& *l.*4.*& l.*2.*sup.de fabricens.& d.l.vlt.inf. de conlat.æris.* à Prouincialibus inferri, *Rubr.l.*4.5.*& d.l.*2.*sup.de fabricens.* comportari, *l.*2. solui, *l.*4. persolui, *l.vlt.inf. de conlat.æris*: conferri, *l.* 3. exsolui, *d.l.vlt.* postulari, *l.*1.4. debent: non autem apochari, *l.*1.2. id est nummus pro his aut postulari, *d.l.*1. aut à prouincialibus volentibus inferri, *l.*5. pretia eorum inferri, *l.*4. pretio taxari, *d.l.*4. aurum exigi, *d.l.*8. pecunias inferri, *d.l.*2.*sup.de fabricens.* Alioquin securitates hoc modo editæ nullius sunt momenti, *l.*5. dantem prouincialem & accipientem susceptorem reatus inuoluit, *l.*4.

Breuiter; *Mutari* vt cœterarum annonarum præstatio, ita Canon Vrbis Romæ non potest, *l.*1.3.5.*h.t.& d.l.*8.*& l.*30.*sup.de annonâ & trib.& l.*5.*inf. de canone frum. V.R.* ne quidem ex Rescripto Principis, *d.l.*5.*& d.l.*30. vt nec aliæ species, *d.l.vlt. inf.de conlat.æris*: nec Comitis S.L. præcepto, nec Principis rescripto, *d.l.vlt.* Alioquin dupli pœnâ quis tenetur, *d.l.*5. *inf.de canone frum.V.R.& d.l.* 30.*sup.de annonâ & trib.*

---

1. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Symmachum P. V."

SCIAS, inhibitam esse apochandi" licentiam, ita vt, ne ex præsenti, aut futuro, vel præterito, sub hoc titulo" nummus à prouincialibus postuletur. PP. pridie Idus Aug. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iustin.* pariter vt reliquæ omnes *huius tituli* Constitutiones.
" *Symmachus* Præfectus Vrbis, sub Valentiniano Sen. Romæ scil. Epistolographi autem hic patet est: qui & ipse sub Valentiniano Iun. viginti annis pòst, A.D.384. P.V. fuit.
" *Apochandi* voce hâc eodem sensu vtitur rursùm idem Valentinianus ad eundem Symmachum hoc ipso Anno *l.*2. *inf.*
" *Tituli* vox hâc in re propria; v. *Gloss. Theod.*

11. * Idem

11. * Idem AA. ad Symmachum P. V."

COMMODA" cogitantes Vrbis Æternæ, *Vini* speciem ita Prouinciales statuimus conportare, vt apochandi" præsumptione damnatâ, vina Romam portentur. ¶ In * tantúmque, populi" vsibus profutura, prouisionis nostræ emolumenta porreximus, vt etiam pretio laxamenta tribuantur: Sanximus quippe, vt per vini singulas qualitates detractâ quartâ pretiorum, quæ habetur in foro" rerum venalium, eadem species à mercantibus conparetur. Dat. x. Kal. Nou. Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iustin.*
" Romæ, dixi ad *leg. super.*
" *Commoda* popularia eodem sensu *l.*3.*prox.* v. *Gloss. Theod.*
" *29. Septemb.* vel *Octob.* nam hoc tempore iam Valentinianus ex Italiâ in Gallias Præfectus Parisiis agebat v. *Consil. Theod.*
" *Apochandi* voce hoc eodem sensu vtitur *l.*1. *sup.*
* Fugitiua hæc *huiusce legis* pars est ab hoc *titulo.*
" *Popularia* commoda: *l.*3. *infrà.*
" De Foro rerum venalium, & pretio rerum secundum id, aliàs dixi: v. & *l.vlt.sup.tit.prox.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris duæ constitutiones primum *hoc titulo* locum occupant: quibus ad eundem Symmachum P.V. eodem Anno datis, VRBICÆ Annonæ consulit duplici ratione: cuius animus annonæ vrbicæ enixè consulendi ex quamplurimis aliis eius constitutionibus ad eundem Symmachum P. V. datis elucet: Atque in his ex *l.*3.4.5. 6.8.11. *inf.de pistorib. l.*5. & 8. *sup. de pœnis*: *l.*1. *inf. de canone frum V.R.l.*1. *infr. de nautis Tiber. l.*11. *inf. de nauicular. l.*2. *inf. de prædiis nauicul.* tandem & *l.* 8. *sup. de annona & trib.* cuius eadem est sententia, quæ harum duarum. Ex quibus etiam coniectura fieri potest de Symmachi P.V. ingenio studióque in procuranda Romæ annona.

¶ Primùm igitur APOCHARI, (de qua voce mox) seu MVTARI, adærari canonem Vrbis R. vetat, id est aurum pro ipsis speciebus inferri, quod pariter ab eodem constitutum *d.l.*8. anno superiore proximo, item ab Honorio *l.*10. *sup.eod. tit.de annona & trib.*& *l.*5.*de can.frum. V.R.* Nempe neque hæc postrema visa annonæ vrbicæ consulendi ratio: *Commoda*, inquit, *cogitantes Vrbis æternæ*; de quo iam dicere anteuerti ad *d. l.* 8. Atque vt in commune de aliis speciebus annonæ vrbicæ seruientibus id constituit; ita speciatim de VINI specie, Populi Romani vsibus destinatâ; de quo Vino alioquin erit mox quoque *lex* 3. *h.t. & lex* 1.3.*inf.de calcis coctor.V.R.* Eiúsque peculiaris Rationalis extitit sub dispositione P. V. vt testatur *Notitia Imperij.* Tituli quoque vinarij huius Vrbis Romæ & arcæ vinariæ iuxta *d. l.* 3. meminit Symmachus *lib.* 7. *ep.* 95. & *lib.*10. *ep.*47. Ex quibus etiam apparet, vinarij huius Tituli seu arcæ vinariæ debita sæpe admodum in reliquis hæsisse, eiúsque discussionem à Principibus subinde demandatam, & diligenter agitatam: etiam ab hoc ipso Valentiniano Sen. Sic enim Symmachus ad Valentinianum Iun. scribens *d. Epist.* 47. ait: *Contemplanti mihi rescriptum Numinis Vestri, quo arcæ vinariæ debita à Præfecto eius temporis quo contracta dicuntur, erui censuistis, silere fas non fuit, quid temporum vestrorum congruat æquitati*: Et mox, *Diuo etiam Parente Numinis Tui Romana iura & fata moderante Præfectis ac discussoribus mandata prouincia est, & per vices administrantium publici d. biti occurrit exactio.* Sanè Symmachus Pater (cui *hæc l.* inscribitur) vt cæteroquin Vrbicæ annonæ consuluisse, ita propter vinum cum Populo Rom. collectatus, ab Amm. Marcellino memoratur *lib.* 27. *p.*360. SYMMACHVS, inquit, *Apronianno successit, quo instante* VRBS *sacratissima otio* COPIISQVE *abundantius solito fruebatur*: *& ambitioso ponte exultat atque firmissimo, quem condidit ipse, & magnâ ciuium lætitiâ dedicauit, ingratorum, vt res docuit apertissima*: *Qui consumptis aliquot annis domum eius in Transtiberino tractu pulcherrimam incenderunt, eâ re perciti, quod vilis quidam plebeius finxerat, illum dixisse, sine Indice ullo vel teste, libentius se* VINO *proprio calcarias extincturum, quam id* VENDITVRVM PRETIIS, QVIBVS SPERABATVR. Quæ postrema Ammiani Marcellini verba ad posteriorem *legis* 2. partem pertinere videntur.

Vt ad priorem redeamus; *Apochandi* verbo *vtraque l.* vtitur Valentinianus: quod aliàs *adærandi* verbo exprimi solet, quod est pretio & pecunia taxare; vnde taxationes pretiorum, *l.*4. *h.tit.* Et sanè hoc ipsum & *Apochare* est, vt non tantùm titulus sub quo *hæ leges* positæ sunt, ostendit, verùm & illa in *leg.*1. *Ne, sub hoc titulo* NVMMVS *à prouincialibus postuletur*; Item *lex* 2. *ibi; vt apochandi præsumptione damnata, vina, Romam portentur.* Tandem vtraque *lex* id ostendit collata cum *d.l.*8.*sup.de annona & trib.* Nempe proprium hoc moris istius vocabulum, inuidiæ scil. leuandæ, hoc sæculo adinuentum est: Scilicet à re ordinaria & legitima, id est ab *Apochis* seu *securitatibus*, quas illata specie & tributo susceptores collatoribus dabant: quò pertinet *lex vlt. h.t. Ne quis*, inquit, *pro speciebus annonariis pecunias existimet inferendas, scientibus cunctis &c.* SECVRITATIBVS *hoc modo editis eos esse carituros.* Et eò quoque ex parte pertinet diligens illa *Apocharum* conficiendarum ratio, quæ præscribitur *l* 18. 32. *inf.de censitorib. l.*19.*sup.de ann. l.*173.*inf de decur.*

¶ Altera ratio, quâ Valentinianus Vrbicæ annonæ consultum it, *l.* 2. est *Vini taxatio*; nempe per singulas vini qualitates quartam partem pretij vt tum habebatur in foro rerum venalium;

vini pretio detrahit. De cuius pretio sæpe laboratum Romæ, ciuésque conquesti. Quæ causa postea fuit, cur huius ipsius Symmachi P. V. domus Romæ incensa fuerit, vt ostendit Ammiani Marcellini locus ille *suprà* consignatus: de quo plenius dicetur *inf. ad l. 3. de calcis coctorib.* Est enim hæc *huius l.* pars ab hoc *titulo* fugitiua, pariter vt *lex 3. prox.* fugitiua est.

¶ Cœterùm, quisnam vini huius ad vrbem Romam comportati, tributorum nomine, vsus fuerit, videamus. Calcis equidem coctoribus & vecturariis vinum exinde præbitum docet *lex 1. & 3. inf. de calcis coctoribus.* Sed enim vlterior adhuc & vberior seu amplior vsus eius fuit. Valentinianus id indicat *initio legis 2. Commoda*, inquit, *cogitantes Vrbis æternæ, vini speciem ita prouinciales statuimus comportare vt &c.* Mox: *In tantumque populi vsibus profutura, prouisionis nostræ emolumenta porreximus.* Et Gratianus *l. 3. prox. Vinum, quod sollemnis expressio popularibus commodis ex Prouincialium collectione desiderat.* Ergo vinum istud populi commodis vsibúsque proficiebat seu proderat: imò populi vsibus erogabatur, vt dicitur *dict. leg. 3.* Sed an gratuitò id populo erogabatur? Aurelianus Imperator equidem olim gratuitum Romæ vinum populo dare cogitauerat, teste Vopisco in *V. Aureliani.* Imò & Constantinopol. authore Constantino M. vinum quoque gratuitum datum si fides Suidæ, *in v.* Παλαῖνοι & Codino, *in originib. Constantinopol.* verùm istud quo de nunc agitur Romæ non gratuitum populo datum, verùm venditum publicè, vt docet expresè hæc *lex 2. Vt*, inquit, *eadem species à mercantibus comparetur.*

III. * Imppp. Valens, Gratianvs & Valentinianus AAA. ad Probianum P.V.''

VINVM, quod sollemnis'' expressio'' popularibus'' commodis'' ex Prouincialium collectione'' desiderat, ilicò suscipiatur aduectum, vt erogationis pro tempore cura præstetur, vt'' ea vina populi vsibus erogentur, quæ natura suâ processu temporis ferre non possunt. ¶ Quod peræquè in omni vino, quod ex Vrbicariâ Regione'' confertur, obseruandum esse censemus. Dat. xv. Kalend. Octob. Treu.'' Gratiano A. IV. & Merobaude Coss. [377.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* quæ & ab hoc *titulo* fugitiua est.
'' *Probianus* P.V. Romæ sub Gratiano & Valentiniano Iun.
'' Ita, solemnis pensitatio, *l. 31. sup. tit. prox. de annona & trib.*
'' *Expressionem solemnem* vocat Indictionem, præceptionem, præceptum, delegationem, denique Edictum, quo mana Principis modus collationis adscriptus erat. v. Pararitlon *tit. super.* Quare non mutanda hæc vox in *expensio.* Scriptio simili sensu *lr 1. sup. de erog. mil. ann.* digesta signatio, *l. 19. sup. de annona.*
'' *Commoda Popularia* vocat, pariter vt populi commoda *l. 8. inf. de Mudicis, & l. 1. inf. de Canone frum. V.R.* & absolutè, commoda, *l. 2. sup. h. t. & l. 25. sup. de annona & trib.* absolutè, popularia, *l. 2. sup. de studiis, lib. V.R. & Const.* annonam seu rem annonariam; vide *Glossarium.*
'' Ferri potest hæc vox; etsi alius malit *collatione.*
'' 2e. Et. '' 2e. *processum.*
'' Quacunque, scil. Error enim est nonnullorum qui *Regionis* appellatione totam diœcesim Præfecti Vrbis hîc accipiunt.
'' Hinc apparet, *hanc l.* tribuendam esse Gratiano: qui per hæc tempora etsi Valentinianum fratrem haberet consortem, Italiam quoque & vrbem Romam temperabat; de quo vide *Consularia Theodos.*

COMMENTARIVS.

VINVM Vrbicarij Canonis, quod scil. à prouincialibus in vsus Populi Rom. conferebatur (de quo fuit iam nominatim *lex 2. sup.* est & *lex 1. 3. inf. de calcis coctorib.*) vt statim aduectum illico suscipi iubet *hâc l.* Gratianus. Ita & ea vina statim erogari populi vsibus quæ naturâ suâ processum temporis, seu vt Plinius loquitur, *malam ætatem* ferre non possunt: *Erogari*, inquam, populi vsibus, quod etiam docuit iam *lex 2. sup.* quò pertinet area vinaria, de qua *l. 3. inf. de calcis coctor.* Italica scil. fermè vina processum temporis non ferunt, contra quam Syra, de quibus *l. 25. sup. de erogat. milit. annonæ.*

¶ Eadémque ratio obseruari *hâc l.* iubetur in omni vino, quod ex Vrbicaria regione confertur. *Ex Vrbicariâ regione*, id est ex quacunque tandem ex Vrbicariis Regionibus, de quibus vt in commune specialibus libellis actum fuit, ita nonnulla etiam congesta sunt ad *l. 9. sup. tit. prox. de annona & trib.* Error enim est quorumdam qui *Regionis* appellatione hîc omnem præfecti vrbis diœcesim accipiendam volunt: vt & eorum, qui breuiore gyro contra Vrbicariam regionem accipiunt solum vrbis territorium, hoc est agrum Romanum solum ad exemplum coloniarum municipiorúmque omnium, quorum *regiones* dictæ quæ illarum finibus claudebantur.

¶ Illud sanè ex *hac l.* collatâ cùm *l. 1. inf. de calcis coctor. V. R.* liquere potest, *Quatuor regiones*, quæ *illâ l. 1.* nominantur, non alias esse, quam Vrbicarias istas: atque adeò viceuersâ Vrbicarias, nonnisi quatuor fuisse. Collectionis istius hæc ratio est, quòd vt *hâc l.* ita & *illâ* de *vini* quoque collatione agitur.

¶ Ex *hâc* sanè etiam liquet, prouincias seu prouinciales Vrbicariis regionibus opponi, pariter vt ab Italia Africanis regionibus & Illyrico separantur, *l. vn. inf. si per obreption.*

¶ Tandem obseruandum, *hanc l.* ab hoc *titulo* fugitiuam esse.

IV. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ... '' ... .

EARVM rerum, quæ in præbitionibus canonicis'', vel debitis'', ex more poscuntur, non sunt pretia specierum, sed ipsæ quæ postulantur species inferendæ: scilicet, vt (quod maximum est, & vnde omnis solet querela'' procedere) in annonario'' quoque'' titulo species annonarias soluant: neque sub '' taxationibus pretiorum dispendiosis occasionibus adquiescant: Nam & accipientem & dantem inlicitæ transactionis reatus inuoluet; *& cetera.*'' Dat. Prid. Kal. Feb. Biritho'', Richomere, & Clearcho Coss. [384.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iustin.* Iungenda autem illi *lex 19. sup. tit. prox. de annona & trib. & lex 2. inf. de publica comparat.*
'' Perperàm *hæc l.* pariter vt *d. lex 2. & d. lex 19.* Gratiano, Valentiniano & Theodosio tribuuntur: Tribuendæ enim sunt *Valentiniano, Theodosio & Arcadio*; Vide *Consularia Theodos.*
'' Puto *hanc l.* & *duas illas ll.* huic coniungendas, partes esse *Edicti* cuiusdam Theodosiani.
'' Id est, Ordinariis & annonariis.
'' *Debitis*, id est Tributariis, annonariisque; & sic vocabulum *vel* hîc est exegeticum. Cœterùm ita quoque *d. l. 19.* in *titulit debitis.*
'' Prouincialium videlicet.
'' Ita quoque *l. prox.* pro *speciebus annonariis.*
'' An *quoquo*? Non adeò necesse est. *Quoque*, pro quocumque: vel *quoque*, pro *etiam.*
'' Ita diuisis vocibus hîc legendum: malè enim superioris Iudicis auctor vocem *subtaxationis* hinc exsculpebat.
'' Quæ continentur *d. l. 19. & d. l. 2.*
'' De *Berytho* & de hac subscriptione dixi plenè ad *d. l. 19.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. constitutiones duæ sequuntur: quibus SPECIES ipsas annonarias, non verò pretia earum, inferri iubet. Hæc prior prolixioris Edicti Theodosiani pars est; quo prouincialibus enixè consultum iuit circa rem tributariam: ad prouincialium super eo querelas, quod *hæc l.* diserte testatur, cui vt dixi iungendæ sunt *lex 19. sup. de annona & trib. & lex 2. inf. de public. compar.* Ac nominatim circa specierum taxationem grauissimæ querelæ exortæ, quæ prouincialibus dispendiosæ erant, dum maximo pretio species istæ taxarentur: *Scilicet*, inquit, *vt, quod maximum est, & vnde omnis solet querela procedere, in annonario quoque Titulo species annonarias soluant, neque sub taxationibus pretiorum dispendiosis occasionibus acquiescant.* Ait, *in annonario quoque titulo*; quæ vox, *quoque*, si rectè habet, neque in *quoquo* mutanda, tùm exinde colligi videatur, facilius aliquando & alicubi specierum annonariarum adæarationem admissam: quæ alibi non tam facilè, vt ex *leg. sequent. & leg. 1. 2. 3. sup.* putà vbi de annona vrbica *s* vrbis *inquam Romæ*, vel Constantinopoleos ageretur, vel Antiochena.

¶ Quare hinc colligas, aliam & contrariam huiusce prohibitionis Rationem hîc verti, quàm in specie *legis 1. & 2. sup.* & *leg. prox. inf.* Nam quod hîc statuitur, id ad prouincialium indemnitatem spectat: Illud, ad eius, cui confertur, id est, publici vtilitatem: Vtraque tamen, *Transactio illicita*, vt *hâc leg.* vocatur. Viceuersâ licita transactio, etsi spontanea, ea de qua *l. 2. inf. de publica compar.* quam & huic coniungendam ostendi. Sed tamen crediderim, reuerà quoque ad alterum illum finem hanc quoque *legem* pertinere: de quo vid. quæ *dico ad d. l. 2.*

v. * Imppp. Valentinianus, Theodosivs, & Arcadius AAA. Cynegio" PF. P.

NE quis pro speciebus annonariis pecunias existimet inferendas: scientibus cunctis, quòd si quis contra hanc Serenitatis Nostræ legem captiosum" aliquid putauerit perpetrandum, Securitatibus" hoc modo editis eos esse carituros. Dat. xv. Kal. Ian. Constantinop." Timasio & Promoto. Coss. [389.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Codice Iustin.*
" Atqui Tatianus hoc tempore iam Præfectus Prætorio erat, de quo vide *Consularia Theodos. Cynegius* porro hic PP. fuit per Orientem, vt diserte hoc ipso anno vocatur *l.17. de cohortalib.* De eo planè in *Prosopogr.*
" *Captiosum*, est damnosum, v. *Gloss.*
" *Securitatibus*, id est Apochis, v. *Glossarium.* Vnde Apochatio in hâc re *l.1. & 2. sup.*
" Atqui hoc tempore Theodosius M. Mediolani erat: Vide *Consularia Theod.*

COMMENTARIVS.

THEODOSIANÆ iteratæ huius constitutionis eadem est sententia quæ superioris: nisi quod *huius legis* eadem iam ratio est, quæ *legis* 1. & 2. *sup.* vt proinde ad annonam ciuicam Vrbis Constantinopolitanæ pertineat. Deinde & hoc amplius habet, quod *Apochas* eo nomine nequicquam prodesse definit: Atque adeò prouincialem iteratâ exactione conueniendum; Quò pertinent etiam ea quæ de *apochandi* licentia dicuntur *l.1. & 2. sup. hoc tit.*

SINE CENSV VEL RELIQVIS" FVNDVM COMPARARI" NON POSSE.

TITVLVS III.

Titulum hunc loco mouit Tribonianus, & in tractatum de *emptione, venditione* transtulit. Quare est hic *Titulus* positus *lib. IV.* Cod. Ivst. *Tit. XLVII.* Huic *Titulo* quoque conuenit Constantini M. *lex 2. sup. de contrah. empt.* Honorij *lex 26. sup. de Annona & Trib.* De hac ipsa materia, v. Ioann. Philippi *és Arrests de la Cour des Aides, art. 14.*

" De *Reliquorum* voce v. *Gloss.*

De quo *l.1.2.3.* Item, donari *d.l.3.* vel quoquomodo dominium quisquam consequi, *l.5. seu vlt.*

1. * Imp. Constantinvs A. ad Antonium Marcellinum, Præsidem Prouinciæ Lugdunensis primæ."

REI annonariæ emolumenta" tractantes, vt" cognosceremus, quanta" reliqua", per singulas" quasque prouincias, & per quæ nomina, ex huiusmodi" pensitationibus resedissent", cognouimus, hanc esse causam maximè reliquorum, Quòd nonnulli, captati" aliquorum momentarias necessitates, sub hâc condicione fundos opimos" conparent & electos, *Vt nec reliqua eorum fisco inferant, & immunes eos possideant.* Ideóque placuit, vt si quem constiterit huiusmodi habuisse contractum, atque hoc" genere possessionem esse mercatum, tam pro solidis" censibus fundi comparati, quàm pro reliquis vniuersis eiusdem possessionis

possessionis obnoxius teneatur". Dat. Kalend. Iul. Agrippinæ", Constantino A. v." & Licinio c. Coss.

NOTÆ.

* *L.2. C. Iust. eod. tit.*
" De hoc dicam mox in *Interpretatione.*
" *Emolumentorum* vox hâc in re propria: Ita *l.1. sup. de annonâ & trib.* præcipua emolumenta.
" Sententia hæc Historica vsque ad, *cognouimus* Cod. Iust. recisa est.
" *Quanta*, id est, quot, v. *Gloss.*
" *Reliqua* λοιπάδες v. *Glossar. Theod.*
" Rei annonariæ.
" *Residere* in reliquis dicitur quod solutum non est.
" *Captantes*, Cod. Iust. Neque tamen istud mutandum. *Captati*, id est, posteaquam captauerunt, cùm captassent. Lucretius quoque dixit *penetratum semen*, pro postquam seu cùm penetrauit, penetratum.

Ægrè admiscetur muliebri semine semen.

Hanc loquendi formam multis firmat Salmasius *in Solinum p.53. 110.*
" *Opimos & electos*: hæc absunt à *Cod. Iust.* quod omissum non oportuit. *Opimi* fundi, *h.l.* quæ opulentæ centuriæ, *l.10. sup. de annonâ*: munifica prædia, *l.31. d.t.* ita rursùm diserte in eodem argumento *l.8. inf. de censitor. qui per imperentiam fundos opimos ac fertiles occuparunt, cum quæstuosis uberibúsque pro rata portione suscipiant infœcundos.* Quare in *optimos* id Fornerius Pater mutare non debuit. Symmachus quoque *lib.9. ep.30. prædia opima* dixit.
" *Hâc Lege*, C. Iust. *Hoc genere*, id est hac ratione.
" *Solitis*, C. Iust. Quid si legamus *soluendis*, deinceps scil. quibus mox *reliquæ* opponuntur? Ego hîc nil muto.
" Hic in *C. Iust.* subiicitur à Triboniano prima sententia *legis 2. sup. de contrahend. emptione.*
" *Agrippinæ* in Gallia Belgica data hæc *lex*, de quo mox pluta.
" *pg. 11.* mox vt ostendam.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. hæc *lex* est, pariter, vt *lex 2. prox inf.* ac tertia præterea in eodem argumento eiusdem, putà *lex 2. sup. de contrahend. empt.* de fundis sine censu vel reliquis non comparandis; quarum hæc postrema ad Præfecturam Italiæ, secunda ad Macedoniam, hæc verò ad Gallias pertinet: Ad Gallias, inquam, & censum Gallicanum, de quo alioquin Gallicano censu, sub Constantino M. locus est elegans apud Iulianum *Orat.1. pag.116.* Ac nominatim ad Prouinciam Lugdunensem & Primam quidem hæc *lex* spectat, cuius Præsidi Antonio Marcellino ea inscribitur. Vnde interea liquet, Galliam Lugdunensem hoc Constantini M. tempore iam diuulsam diuisámque fuisse. Sanè & Sextus Rufus Festus, *in breuiario*, qui sub Valentiniano & Valente scribebat, & Ammianus Marcellinus *lib.15. p.59.* qui sub Theodosio M. *duas* tantùm *Lugdunenses* memorant; ita quidem, vt in Lugdunensi Prima fuerint Lugdunum, Cabillones, Senones, Bituriges, & Augustodunum: in Secundâ Lugdunensi, Rothomagi, & Turones, & Tricassini. At enim postea in quatuor prouincias Lugdunensis diuisa, quarum quarta *Senonia* vocata fuit, vt docet *Notitia* prouinciarum Sconhouiana sub eodem Theodosio M. & *Notitia* Imperij, seu *Breuiarium* Theodosij Iun. De quâ prouinciarum Gallicanarum diuisione *separato libello* actum fuit. In Prima Lugdunensi igitur fuerunt *Augustodunenses*, quibus ab hoc Constantino nostro *Flauiensium* nomen inditum fuit: Flauia enim gens, & Flauium nomen Constantini, sic vt Augustodunum Æduorum ciuitas *Flauia* dicta fuerit, de Constantini M. in eam beneficiis. Et verò hæc Constantini M. *lex* eò prorsus pertinere videtur, cuius nomine Eumenius ei pro ipsis Flauiensibus solenni Panegyrico gratias egit, qui incipit *Si Flauia Æduorum*, vbi nominatim gratias agit, ob septem millia capitum in CENSV, & RELIQVA quinque annorum, Flauiensium ciuitati remissa: vbi ad principium *huiusce legis* hæc quoque verba faciunt; *Releuaturus*, inquit, CENSVM, *definisti numerum*: RELIQVA *remissurus, quantum deberemus* INTERROGASTI, *quæ interrogatio manifesta promissio fuit*, &c. Constantinus M. itaque Gallicanum censum retractans hâc tempestate & indulgentias Lugdunensibus Primis reliquorum concessit, & censum imminuit, & ne de cætero in Reliquis aliquid porrò resideret, causis repetitis in futurum *hac l.* cauit.

¶ Et ita quidem *huic l.* aptandus omnino videtur ille Eumenij Panegyricus, qui Anno D.312. habitus fuit, Quinquennalibus Constantini iam peractis, quod ipse nominatim indicat *cap.13.* Quæ cum ita sint, ad eum ipsum Annum D.312. hæc *lex* referenda videtur, id est ad *Constantinum Augustum II. & Licinium Cæsarem Consules.* Quod præter superiora euincit quoque subscriptio *legis*: *Data* quippe *hac l.* dicitur *Agrippinæ.* Atquin Constantinus M. Constantino Augusto V. Cos. id est A.D. 319. non in Gallia, verùm in Pannonia hæsit: contrà circa hæc tempora Anni 312. antequam in Maxentium mouisset, hæsisse Constantinum in Gallia inferiore, & quidem *Agrippinæ* nominatim, compertissimum est, ex altero eiusdem Eumenij Panegyrico, qui incipit, *Facerem*: vbi & pontem *Agrippinensem* in *Francos* extruxisse eum memorat. Atque exinde tandem aduersus Maxentium mouit.

¶ Quod ipsam *huius l.* sententiam attinet, Primum huc arcessenda sunt ea, quæ ex Saluiano quoque notaui ad *l.26. sup. de annona & trib.* quæ & ipsa ad prouincias Gallicanas pertinet. Deinde & de ratione *huius leg.* videndum erit.

¶ Cuius occasione Quæstionem eam pertractare iuuat; vtrùm videlicet conuentio ista inter emptorem & venditorem, donatorem & donatarium, vt pristinus dominus, id est venditor, vel donator, tributum prædij deinceps nihilominus soluat, respectu saltem ipsorummet contrahentium, valeat? sic vt etsi fisci ratione non valeat, eo tamen nomine aduersus pristinum dominum nouo domino seu emptori competat, quanti eius interfuit fisco nihil pendere? Id quod in sp. *huius leg.* negandum est, ac proinde hanc pactionem penitùs inualidam esse. Quod vt Cuiacius rectè scripsit ad *leg. inter debitorem 41. ff. de pactis*: & recitat. *in hunc tit.* (& eo nomine Leonini 1. *emend.* 8.

censuram perperàm incurrit,) ita verâ ratione id nondum euicit, quæ tamen apertissimis verbis continetur *hâc leg.* 1. & ex horum temporum ratione seu historia repetenda est. Ratio inquam est, tenuiorum oppressio per potentiorum emptorum iniuriam : Nempe hoc illud sæculum est, quo pauperiores parte vnâ, necessitate & penuriâ adacti; parte alterâ, peruasoribus potentioribus obnoxij, rerum suarum dominium nulla non conditione transcribere adigebantur. Ecce verba aperta *huius leg.* 1. *Nonnulli*, inquit, *captati aliquorum momentariæ necessitates sub hâc conditione fundos opimos comparant & electos, vt nec reliqua eorum fisco inferant, & immunes eos possideant.* Ecce diserta Saluiani verba *lib.5. de gubern. Dei : Nam illud quale, quàm non ferendum ? & quod non dicam pati humanæ mentes, sed quod audire vix possunt, quod plerique pauperculorum atque miserorum spoliati reculis suis, & exterminati ab aggellulis suis, cùm rem amiserint, amissarum tamen rerum tributa petuntur : possessio ab his recesserit, capitatio non recedit, proprietatibus cærent, & vectigalibus obruuntur. Quis æstimare hoc malum possit ? Rebus eorum incumbunt inuasores, & tributa miseri pro peruasoribus soluunt. Post mortem patris nati obsequiis iuris posthumi, iuris sui agellos non habent, & ad agrorum munus enecantur.* Vides, qua conditione huiusmodi venditiones, donationésve fieri solerent ; ac proinde quænam prohibitionis istius ratio fuerit; non fisci inquam tantùm vtilitas, verùm tenuiorum & pauperiorum defensio, & potentiorum Emptorum odium.

¶ Vt ita hac ratione omnino conficiatur illa quæstio ; Quare vice versa, vbi nulla oppressionis iniquæ subest ratio, ibi licet quantum ad fisci rationem, talis conuentio seruanda non sit, tamen paciscentium ratione pactum iustum sit & seruandum : vt in specie *leg. inter debitorem 42. leg. epistula 52.§.pen.ff.de pactis.* Sanè vbi fraudis consilium venditores iam participarent, ita iniustum hoc pactum esse aliquando voluit Constantinus M. vt etiam venditor particeps fraudis possessionem suam amitteret: emptor, pretium : *d.l.2. sup. de contrab.empt.* Nempe non iam miseri, sed fraudulenti possessores & venditores in fraudem fisci huiusmodi pacta inibant, inopiâ suâ inutilem fisci actionem reddentes : quam etiam non vltimam reliquorum,id est tributorum non solutorum causam Constantinus M. rei annonariæ emolumenta tractans cognouit. Et ita quidem accipienda est *d. lex* 2. quæ alioquin & irrationabilis videri posset, aut sententiæ nostræ refragari. Quanquam & nihil adeò absurdum foret, si diceremus Constantinum post *hanc leg.* crescente malo seueritatem intendisse.

II. * Idem A. Acacio" Com. Macedoniæ.

MANCIPIA adscripta censibus intra prouinciæ terminos" distrahantur, & qui emptione dominium" nacti fuerint, inspiciendum" sibi esse cognoscant. Id quod in possessione quoque seruari rationis est" : sublatis pactionibus eorundem", onera,ac pensitationes publicæ, ad eorum sollicitudinem spectent, ad quorum dominium possessiones eædem migrauerunt. Dat." III. Kal. Mart. Thessal. Constantio & Maximo Coss. [327.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.* Eique concordat *lex* 26. *sup.de ann. & tribut. & lex* 3. *inf.de censu : & lex vlt.de patrocin vicor.*
" An hic idem Acacius Comes videatur, cuius meminit Constantinus *epistolâ suâ ad Macarium & cæteros Palæstinæ Episcopos :* apud Scriptorem *vitæ Constantini.lib.*3.*c.*51.quam inseruit Baronius *An.*326. *n.*67?
" *Termini* prouinciarum : vid.quæ dixi ad *leg.*10.*sup.de accusat.*
" Horum scil. mancipiorum.
" *Inspiciendum*,id est agnoscendum,vt *l.*3.*inf.de immmun.concessa.* V.in *Glossar.*plura.Et supplenda vox,*censum*,quæ hîc intercidit occasione vltimarum syllabarum penè geminarum superioris vocis.
" *ff.*Est : vt [vel,&] *sublatis.*
" Emptorum : vel referibendum, *earundem* [possessionum] *onera.*
" *Data*, hîc accipiendum est pro *Reddita* : nempe Macedoniæ Metropolis fuit *Thessalonica*, cuius Comiti hæc *lex* inscribitur.

COMMENTARIVS.

MANCIPIA, seu seruos censibus adscriptos, & POSSESSIONES, cum suo censu & onere ad nouum dominum & emptorem transire, non obstante contraria pactione, à Constantino M. iubentur. Mancipia, inquam adscripta censibus,id est serui adscripti censibus : de quibus etiam agitur *l.*3.*sup. de re milit.& l.*7. *Cod.de agricolis : & Rubr. de fugitiuis colonis, inquilinis, & fernis.* Alij enim sunt adscripti censibus, *l.vn. sup.de bonis Clericor.l.*2. *Cod.in quib.caus.coloni :* Coloni scil.originales in iisdem locis censi, vt vocantur *l.*14. *sup.de ann.& tribut.* Coloni absolutè, *l.*3.*inf.de censu :* seu plebs,*l.*26.*sup.de ann.& tribut.* Homologi Coloni, *l.vlt.inf.de patrocin.vicor.vers. Hij sanè.* Adscriptitij coloni:de quibus *Paratitl. de fugit.colon.* in quibus tamen idem ius obtinet; nempe quod emptor onera fundi venditi colonorúmque agnoscere iubeatur, non obstante contraria pactione.

¶ Porrò ne huic rei fraus fieri possit, mancipia intra eandem prouinciam, intra quam censibus adscripta sunt, vendi iubet Constantinus M. nempe vt ita cuique prouinciæ suus census modus seruetur.

III. * Idem

III. * Idem" IVLIANVS A. ad Secundum" PF. P.

OMNES pro his agris quos possident, publicas pensitationes agnoscant : nec pactionibus contrariis adiuuentur, si venditor aut donator aput se conlationis farcinam pactione inlicitâ voluerit retinere" , & si" necdum translata sit professio censualis", sed aput priorem fundi dominium" fortè permaneat, dissimulantibus ipsis, vt non possidentes pro possidentibus exigantur. Dat. XIII." Kal. Mar. Antiochiæ, Iuliano A. IV. & Sallustio Coss. [363.]

INTERPRETATIO. *Fundum nullus audeat comparare" , sed omnes pro his agris qui ad eos quoquo modo peruenerint, publici canonis impleant functiones , nec de solutione tributi cuicunque liberum sit paciscí , sed siue donetur ager , siue vendatur , factus dominus integra rei tributa suscipiat.*

NOTÆ.

* *Lex* 3,seu *vlt.Cod.hoc tit.* Iungenda verò huic *lex prox.*
" *ff. Imp.*
" *Secundus* PP.Orientis sub Iuliano. v. *Prosopogr.*
" *Retinendi* vox hîc propria : dixi ad *l.*26.*sup.de annona & trib.* quæ huic concordat.
" *Etsi*, in *edit.Cuiac.*
" *Professio* censualis,dixi ad *l. ... v.* & *l.vlt.inf.*
" *Dominum*: C.Iust.quanquam & istud sustineri potest.
" Al.IV. In *d.l.prox.III.*
" Siue censu scil.

COMMENTARIVS.

IVLIANI hæc constitutio est, in eundem sensum quo reliquæ *huius tituli* ; imò quo vel ipsa *Rubrica*, quæ plenam sententiam continet : Pariter, vt altera eiusdem Iuliani *lex prox.* 4. quæ huic coniungenda est : etsi Inscriptio variet : pro eo scil. more, quo ad diuersos super eâdem re constitutiones & Edicta emitti solita : de quo in *Prolegomenis* : Nempe hæc ad Præfectum Prætorio emissa est, vtpote ad quem summa rei tributariæ pertinebat : proxima verò *lex* 4.ad prouinciales sub *Edicti* nomine : vtpote ad quorum commodum ea spectaret ; quáque collatorum ipsorum vtilitati consulitur.

¶ Haud adeò verò ab hoc abludit, quod Iulianus ipse in *Misopogone pag.*143. scribit : γῆς κλῆρος Τευχιλίου ἐφαλε ἀπόρως ἔχ), ᾧ ὑπῆσαν λαβεῖν, λαβόντες δὲ ἐνέμασθε πάντες οἱ μὴ δεόμενοι. Τοῦτο ὠφεληθὲν ἀνεφάνη σαφῶς. ἀφειλόμην σ' αὐτὸς ἐγὼ νῦν ἐχόντων ἃ δικαίως, ᾧ πολυπραγμονήσας ἐδὲν ἧττον ἢ ἔμπροσθεν, ὧν ἔχον ἀτελεῖς, ὡς μάλιστα ἐχρῆν ὑποτελεῖς ὄχ), ἅ βαρυτάταις ἐνεμα λειτουργίαις αὐτὺς τὺς πόλεως : id est, *Agri ingerum tria millia infructuosa esse dixistis, vobisque concedi postulastis : cùm verò id obtinuistis, diuites soli cæteris fraudatis ea vsurpastis. Hoc à me inquisitum, planè compertum est. Ego autem illos agros iniustis possessoribus ereptos, nihilque de iis quos immunes priùs habuerant inquirens, quos maximè esse oportebat, grauissimis ciuitatis muneribus eos adscripsi.*

¶ Peculiare id habet hæc Iuliani *lex*, quòd in eius specie emptor nondum apud acta & paginis censualibus nomen suum professus erat. Quare dicendum videbatur,tamdiu saltem venditorem venditi fundi censum præstare debere, quamdiu eius nomen non fuisset expunctum tabulis censualibus. Verùm contrà,*hâc l. definitur* : Nempe, illicò vt emptus fundus fuit, vel donatione acceptus ; statim eius onera in nouum Dominum transire ; *etsi necdum translata sit professio censualis, sed apud priorem fundi dominum adhuc permaneat.* Denique non *professionis*, sed *possessionis* rationem haberi vult.

¶ Et *rationem* addit, quod dissimulatione contrahentium id sæpe fieret, vt non possidentes reuerâ, sed tamen censibus inserti, quasi possidentes exigerentur. Quare & tandem postea *l.vlt.inf.h.t.* constitutum, vt nouus dominus rei alienæ dominium cònsecutus, *statim* censualibus paginis postularet nomen suum adnotari, ac se sponderet solutorum : vt ita ablatâ molestiâ de *Authore*, id est priore domino, vt rectè *ibi* Interpres in *succedentem*,id est, præsentem dominum captatio transferretur.

IV. * Idem A. Edictum. Post alia.

DOMINVM qui fructus capit, tributa exigi iustum est. Dat. III" Kal. Mart. Iuliano A. IV. & Sallustio Coss. [363.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.* Iungenda autem illi *lex* 3. *suprà*
" XIII. *d. l.*3. *sup.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

IVLIANEI Edicti hæc portio eſt, quam putaret quis meliùs reddendam fuiſſe *tit. de annona & tributis* : quaſi in ea non venditor ſeu priſtinus dominus à nouo domino ſeparetur, neque iubeatur, non obſtante contrariâ pactione cenſum agnoſcere ; Quin potius pertinere videatur ad eum caſum qui tractatur *l.25. ſup.de annona & trib.* Atque adeò opponi videatur potius dominus qui fundi fructus capit, & dominus, qui fructus non capit ; de qua ad *eam l.25.* plura dixi ex *l. 2. C. de iure emphyteut. l.7.§.2. l.27. §.3. π.de vſufructu* : *l.28. π. de vſufr. legato.* Denique *huic l.* magis videatur reſpondere, quod ex ipſomet Iuliano ad *l. ſuperiorem* notauimus. Verùm, cùm *hanc l.* eodem tempore datam video, quo *ſuperiorem* ; cùm inſcriptiones vtriuſque inter ſe committo, ſuper eadem re datas cenſeo : ad diuerſos tantùm ; nempe *ſuperiorem* ad Præfectum P. *hanc* ad Populum : ad illum, vtpote ad quem ſumma rei tributariæ ſpectabat : ad hunc, vtpote tributa ſoluentem : Et ſic vtriuſque *legis* eandem ſententiam facio.

---

* Imppp. THEOD.[''] Arcad. & Honor. AAA. Tatiano PF. P.

QVISQVIS alienæ rei quoquomodo[''] dominium conſequitur, ſtatim pro ea parte quâ poſſeſſor fuerit effectus, cenſualibus paginis *nomen ſuum* poſtulet *adnotari, ac ſe* ſpondeat *ſoluturum*, ablatáque moleſtia de auctore[''] in ſuccedentem capitatio[''] transferatur. Dat. XV. Kalend. Octob. Conſtantinop. Tatiano & Symmacho Coss. [391.]

INTERPRETATIO. *Quicunque cuiuſlibet rei dominium* quolibet ordine *acquiſierit, continuo pro ea parte qua poſſeſſor effectus eſt, publicis libris nomen ſuum petat aſſcribi, ac ſe promittat tributum agri cuius poſſeſſor eſt, ſoluturum, vt re mota de auctore, id eſt, de priore domino, inquietudine, in præſentem dominum ſolutio transferatur.*

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abeſt à *Cod. Iuſtin.* quæ ſanè hoc *titulo* fugitiua eſt.
[''] Perperam tribuitur hæc *lex* Theodoſio Arcadio & Honorio. Tribuenda enim eſt *Valentiniano, Theodoſio & Arcadio.*
[''] Id eſt, etſi non in totum, ſed pro parte tantum. *Quolibet ordine.* Anianus.
[''] Id eſt, veteri domino : & vt Interpres rectè ait, *priori domino.*
[''] *Capitatio,* pro tributo ſoli *h.l.* de quo v. *Paratitlon de cenſu* : Saluianus *lib 5. Poſſeſſio recedit, capitatio non recedit.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc conſtitutio eſt : quâ VETERVM dominorum ſecuritati à moleſtia tributorum conſulitur, tranſlato in nouum dominum cenſu : & vt diſertè *hâc l.* dicitur, id agitur, *vt ablatâ moleſtiâ de auctore in ſuccedentem capitatio transferatur* : *de auctore*, id eſt à priore domino, vt rectè Interpres, *in ſuccedentem*, id eſt, in præſentem dominum, vt rectè rurſum Interpretatio *huic l.* ſubdita. Eum in finem igitur Theodoſius M. *hâc l.* tranſlato alienæ rei cuiuſcunque dominio hunc ordinem præſcribit : putà, vt nouus dominus ſtatim vt dominus factus fuerit, nomen ſuum in libros cenſuales *aux Terriers* referri curet, atque ibi ſe cenſum ſoluturum ſpondeat. Idque eſt quod dicitur, *l.3. ſup.* tranſlata profeſſio cenſualis. Idque obſeruari iubet, *Quoquomodo* quis dominium rei alienæ conſecutus fuerit, *quolibet ordine*, ait Interpretatio, id eſt quocunque titulo. Item, quod ſequentia oſtendunt, etſi non totum prædium, verùm etiam pro parte tantùm poſſeſſor fuerit effectus : vt ita expuncto prioris domini nomine, noui domini nomen ſubſtituatur. Vnde iam apparet, *hanc leg.* hoc *titulo* fugitiuam eſſe : neque enim id agitur *hâc leg.* vt prohibeatur venditio ſine cenſu, expreſsâ pactione fieri, de quo ne verbum quidem in eâ exſtat : verùm, vt ne venditione cum cenſu factâ, priſtinus ſeu vetus adhuc dominus cenſualium & exactorum moleſtiam patiatur : qui ab eo cenſum exigere volebant, eo obtentu quod eius nomen libris cenſualibus ſeu polyptichis adhuc contineretur : Regulare enim eſt, vt ab his cenſus exigatur, quorum nomina polyptichis ſeu encautariis publicis continentur, & vt alicubi hodie loquuntur, *cataſtris* : Fortè etiam eo obtentu, quod noui poſſeſſores inopes eſſent, veteres locupletes : arg. *Nouellæ 17. §.non permittas.* Et hæc quidem eſt ſententia *huius l.* argumento horum verborum, *ablatâ moleſtiâ* : Quæ doctiſſimus Loïſæus *tractatu du Deſguerpiſſement, lib.4.c.6.n.5.* aliò trahebat, quaſi in ſpecie *huius l.* venditor ſe cenſu oneraſſet, vel quod Cenſuales nollent emptoris ſeu noui domini nomen in libros cenſuales referre.

Illud nihilominus *hâc* quoque *leg.* ſecundò notandum, & NOVORVM Dominorum ſecuritati proſpici in eo, quod *pro ea tantùm parte* quâ poſſeſſores facti ſunt, cenſum illi præſtare teneantur, non in ſolidum, pro ratâ ſcil. portione diuiſo onere, pariter vt *lex 1. Cod. de collat. fundor. patrim. lex 2. Cod. de debitorib. ciuitat. C. conſtitutus, ext. de relig. domib.* de quo vid. Loiſeau *du deſguerpiſſement, lib.2.cap.11.*

NE CONLATIO[''] PER LOGOGRAFOS CELEBRETVR.

TITVLVS IV.

Abeſt hic *Titulus* à *Codice Iuſtin.*
[''] Rectè : in nonnullis *editionib.* malè *conlocatio.*

---

1. * Imppp. Valentinianus, VALENS, & Gratianus AAA. ad Modeſtum PF. P.['']

SI quis conlator iugationem[''] ſuam Logografo commiſerit, eam fiſco nouerit vindicandam. ¶ Quidquid[''] etiam, vel in pretiis, vel in ſpeciebus, aut aurum[''], ordinem delegationis[''] oblitus, prætermiſſis Suſceptoribus aut horreis[''], ad Logografos detulerit, omne hoc amiſſurum ſe eſſe cognoſcat, & exactionem à ſe debito ordine depoſcendam. Officiales autem, qui ex huiuſmodi commerciis aliquid fuerint accepiſſe detecti, quæ auaritiâ præcipitante captarant, exertâ dupli animaduerſione redhibebunt[''] : ipſis dumtaxat Logografis, in priſtinæ condicionis diſcrimine permanſuris : ſi quidem his pro omnibus pœnis ſufficiat aſſiduo tormentorum periculo ſubiacere. Dat. Prid. Non. April. Seleuciâ, Modeſto & Arintheo Coss. [372.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
[''] *Modeſtus* PP. Orientis ſub Valente, de quo multa mentio apud Ammianum, Libanium, Zoſimum, Baſilium, Gregorium : v. *Proſopogr.*
[''] *Iugationem* hîc vocat poſſeſſionem, cuius modo pro modo iugerum cenſus adſcribendus eſt. Ita quoque *l.49. inf. de operib. publ. l. vlt. inf. de equor. conſtat. l.1. ſup. ne quid publicæ Lætitiæ* : Denique *Iugatio* eſt poſſeſſio per iuga & modulos terræ cenſenda. Hinc *capitatio aut iugatio* dicitur, *d.l.3.* item *l. vlt. de cenſu* : Iugatio, vel Capitatio v. quæ dixi ad *l. 14. ſup. de annona & tribut.*
[''] Cenſendam videlicet, æſtimandam, adſcribendam.
[''] *Qui, quid* : quanquam & hæc ferri poteſt.
[''] Ferri poteſt ; quanquam alius fortè malit, *auro* : Interim obſerua triplicem collationem, pretiorum, ſpecierum, auri, & ſic aurum à pretiis diſtingui : Nempe *pretia* erant, quæ quandoque loco ſpecierum exigebantur, & in ære, argento, ſoluebantur : Atenim aurum, quod ſolenni collatione præſtabatur : De qua auri collatione ſeu auraria præſtatione, vide *l.19.12.34.3 5. ſup. de annona & trib.*
[''] *Delegatio* hîc & *l.1. ſup. de annona & trib. l.8. inf. de extraord. l.2.3.4. inf. de Indictionib.* quæ & *Delegatoria* dicitur, eſt ſolemnis expreſſio, præceptum, Edictum, cui modus collationis adſcriptus erat : V. Paratitlon *tituli de annona & tribut.*
[''] Id eſt, Præpoſitis horreorum, qui acceptam à Suſceptoribus annonam adſeruabant.
[''] Id eſt, Reſtituerit ; V. *Gloſſarium.*
[''] *Seleucia* hîc accipienda eſt Seleucia Syriæ, quæ prope Antiochiam, cuius mentio apud Ammianum *lib.14. pag. 22. & lib.29, pag.412.* vbi in Geſtis anni 370. id eſt ante biennium, notat, hunc ipſum Valentem in memoroſo quodam inter Antiochiam & Seleuciam loco conſtitiſſe. Eam quoque deſignatam videre licet in *Itinerario Peutingeriano.* Vide & Stephanum Σελεύκεια. dixi *tit. de Claſſicu.*

COMMENTARIVS.

LOGOGRAFIS Iugatio committi, id eſt poſſeſſiones inſpiciendæ & deſcribendæ, denique cenſus modum eis adſcribendi cauſa committi *hac* Valentis *Conſtitut.* prohibentur : Item ipſa collatio per eos celebrari vetatur : id eſt eis inferri tributi modus interdicitur. Illud ſcil. per Cenſuales, hoc apud Suſceptores fieri debet. Illi Cenſualibus libris tractandis Præpoſiti ; hi ſuſcipiendis annonis & in horrea condendis. Officiorum itaque confuſioni *hâc l.* occurritur ; ne aliis in aliorum officium tranſeuntibus aliqua fiſco fraus fieri poſſit.

¶ *Logografi*, quorum tribus præterea legibus *hoc Cod.* mentio fit, putà *l.6. ſup. de diuerſ. offic. l.8. ſup. de cohortalib. l.3. ſup. de tabulariis, Logografis, & cenſualibus* : & *Nouella Iuſtin.* 128. qui & pleniùs *Logografi Ciuitatum* dicuntur *d. l.3. de tabul.* Finitimum quoddam officium erat Tabulariis, Cenſualibus, Scribis, Subſcribendariis, Diurnariis ; Quare & his iungûtur tùm *ipſo titulo de Tabulariis, Logografis & Cenſualibus* ; tùm *d.l.3. & d.l. 8.* Fuiſſe eos, vt ante hæc tempora, ita & huius conſtitutionis tempore de *Officialium* ſeu Cohortalium numero, docet

docet *d. lex* 8. *de cohortal. lex* 6. *de diuers. officiis*. Verùm posteà ex Curialium numero esse cœpisse docet *d. lex* 3. *sup. de Tabulariis*: & obnoxia valde hæc Officia fuisse iuxta *hanc l.* ostendit *d. lex* 8. *sup. de cohortalib.* Quandoquidem adsiduo tormentorum seu suppliciorum periculo subiacebant. Denique non aliud fuerunt Logographi, vt ex *hac leg.* colligi potest: simul & finitimis illis quæ dixi, Officiis, quàm ij qui rationes conficiebant tributorum. Alij & finitimi his fuêre per Ægyptum & Nili tractum *Logographi Chomatum, de quibus leg. vlt. inf. de conlat. vicorum.*

¶ Illud obscurum est, quod *vers. Officiales.* continetur, Nempe Officiales ex huiusmodi commerciis aliquid per auaritiam accepisse & captasse, cuius hunc sensum puto: Officiales Iudicum, qui id agere debebant, vt ne officiorum confusio fieret, lucellum aliquod exinde iam captasse, vt Logographi in aliorum Officia inuolarent. Quare *commerciorum* appellatione id *hâc leg.* designatur: pari sensu quo *l.* 15. *in f. sup. de Numerariis.*

DE INDICTIONIBVS.

TITVLVS V.

X. COD. IVST. XVII.

De INDICTIONIBVS, annorum Indicibus, dicam *inf. tit. de Indulgentiis debitorum.*

PARATITLON.

INDICTIONVM, *Rubr. & l.* 1. 4. *h.t. & l.* 3. 18. *sup. de annona & trib.* & *l.* 14. *sup. de proximis Comitib. dispos. l.* 7. 8. 11. *inf. de extraordin. muner.* quæ & Indicta Symmacho, *lib.* 10. *Ep.* 41. forma hæc erat; Delegatio scil. *l.* 2. 3. *inf. h.t. & l.* 1. *sup. de annona & trib.* & *l.* 8. *inf. de extraordin. mun. l. vn. sup. ne collatio per Logograph.* mittebatur certo tempore, *d. l.* 8. *inf. de extraord. muner.* anniuersariis vicibus, *d. l.* 8. emittebatur, *d. l.* 8. *inf. de extraod. mun.* promebatur, *d. l.* 8. cui manu Principis modus Indictionis adscriptus erat, *d. l.* 1. ad Præfectum Prætorio, *d. l.* 8. *inf. de extraord. mun.* Huius delegationis, à Scriniariis Præfecti Prætorio, *l.* 3. fiebant particulares delegationes: quæ per singulas prouincias transmittebantur, *l.* 4. locis celeberrimis publicabantur, *d. l.* 3. & 4. certo tempore ante Indictionis exordium, *dd. ll.* 3. & 4.

---

1 * Impp. Arcad. & HONOR. AA. Pompeiano" Proconsl. Afric.

IND tantùm, quod est necessarium, intra Africam militibus consistentibus, prouincialibus iubemus indici", ac, iuxta matricularum" fidem, quod exigit ratio", postulari: ita vt, si quid erogationibus redundarit in speciebus diuersis, vel præbitione, vecturisque", id futuræ Indictioni conlationique proficiat. Dat. v. Kalend. April. Vincentio & Frauitta Coss. [401.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem *ei*, est *lex* 26. *sup. de erogatione militaris annonæ*: & *lex* 63. *sup. de cursu publico*, & *lex* 29. *sup. de annona & trib.* Cujus eadem prorsus est sententia. Et fortè *lex* 28. *sup. de Susceptoribus.*

" Reliquæ *leges*, quas *huic* coniungendas dixi, inscribuntur *Prouincialibus prouinciæ Proconsularis. Pompeianum* interim *hîc* obserua Proconsulatem Africæ sub Honorio, de quo v. *Prosopogr.*

" Extraordinaria Indictione, vt disertè docet *d. lex* 29. Quare fugitiua est hæc *lex*; nisi de omni Indictionum genere ordinariarum & extraordinariarum hunc *tit.* esse putemus.

" *Matricula.*

" Id est, necessitatis militaris & annonariæ descriptio.

" Id est, necessitas.

" *Vecturæ.* Fortè reponat quis hîc, *Iuncturisque*, vt ita Curatoricios equos designet, de quibus *d. l.* 29? verùm de hoc mox.

" Id est, ordinariæ.

" *Prid. Kal.* Ita tribus illis *legibus*, quomodo & hîc reponendum.

COMMEN

COMMENTARIVS.

AFRICÆ Prouinciæ proconsulari, ne extraordinariâ hoc tempore Militaris annonæ collatione, sed & indebitâ cursus publici vsurpatione, attereretur, prolixâ constitutione, cuius hæc nostra ἐπόμενον est, vt & reliquæ illæ quas in *Notis* memoraui, consultum voluit Honorius Imp. Anno D. 401.

¶ Huius duæ sunt sententiæ. Prima, de *Modo* extraordinariæ annonæ militaris: Nempe id demùm annonæ militaris nomine extra ordinem Afris indici iubet Honorius, quod necessitas annonæ militaris reuerâ deposcere videtur. Nempe, vt extra ordinem necessitate vrgente hæc Indictio fit, ita nonnisi quatenus necessitas postulat ea facienda est. Id quod pariter continetur *lex* 29. *sup. de annona & tribut.* quæ & ipsa *huic* inter alias coniungenda est: hoc tantùm fermè discrimine, quod hæc *Proconsuli Africæ* inscribitur, illa & cæteræ *Prouincialibus* ipsis *prouinciæ Proconsularis*: Quomodo de eadem re ad diuersos eodem tempore scribi moris fuisse, complures aliæ *hoc Codice* leges ostendunt: de quo peculiari capite *in Prolegomenis.* Verba *legis* illius hæc sunt: *Perpensâ curâ statuimus, vt non amplius vobis aliquid extra ordinem indicetur, quàm rei annonariæ necessitas ac deuotio postulauit.*

¶ Ex quo interim appâret, hâc tempestate sub Honorio Imp. *Militem* intra Africam constitisse, tuendo videlicet limiti aduersus Barbaros potissimùm, vel etiam ne ea Imperij pars rebellaret: Quod sanè paulò antè quoque factum sub Gildone, qui & ipse in ea aduersus Honotium rebellauit, Anno Dom. 396. imò & Arcadij Imperio eam adiectam voluerat: Mauri denique Africam lacessabant: teste Claudiano *de bello Gildon. & lib.* 1 *in Eutrop.* Zosimo *lib.* 5. *pag.* 788. Verùm Africa Stiliconis consiliis & prouisione mox liberata: quod etiam Vetus Inscriptio Siliconi posita testatur. De quo ad *dict. legem* 29.

¶ Altera *huius legis* sententia est: *Redundarem* etiam ex hac extraordinariâ militaris annonæ collatione, quantitatem, id est, si quid post factam erogationem in milites, superfuerit, futuræ indictioni seu illationi proficere & imputari debere. Quod ipsum rursùm *d. l.* 29. continetur: *Si quid verò*, inquit, *de eodem modo diuersarum specierum potuerit redundare, futuræ iussimus inlationi proficere, scilicet vt in locis propriis conlata frumenta possessor dependat.* Non absimiliter pretia specierum vrgente necessitate fisco venditarum in collationem fisco inferendam imputantur, *l.* 2. *C. vt nemini liceat in coëmpt. specierum.* Similiter & sumptus facti in transitu militum: *Nouella* 129. Quæ tres imputationum species notandæ sunt, vel eò magis, quod vix quidquam de præterito in futurum sibi fiscus imputari patitur.

Reliquis intercà speciebus, quæ extra ordinem hoc tempore per Africam indictæ, præbitæque connumerantur *hâc leg.* Vecturæ: Vbi per *Vecturas* intelligo, iuncturas (quomodo etiam hîc legendum quis putet, iuncturisque vel veterinisque) seu equos vecturis aptos, & sic equos Curatoricios: de quibus nominatim agitur *dict. leg.* 29. *sup. de annona & trib.* quæ *huic*, vt dixi, inter alias, coassanda est. Sic certè & *l.* 6. *de Scænicis*, eadem *in Vecturæ* vox restituenda, vbi de ea voce plenè. Quicquid sit, voce hâc, *vecturis*, intelligendus est, non actus aliquis, vehendi fortè, verùm species quædam, quæ extra ordinem velut necessaria postulata, erogata, collata, præbita: *Ita vt, si quid* EROGATIONIBVS *redundarit, in* SPECIEBVS *diuersis, vel præbitione*, VECTVRISQVE *id futuræ indictioni* COLLATIONIQVE *proficiat.* Vbi *præbitionis* quoque vox propria collationi specierum, tironum, equotúmque: vid. *inf. tit. de his qui à præbitione tironum vel equorum excus.* Hinc & præbitiones canonicæ, *l.* 4. *sup. tributa in ipsis specieb.*

¶ Postremùm sub finem *huius l.* aliquid monendum, quod ad totum *titulum* pertinet; nempe *Indictionis* vocem pertinere & complecti omne indictionis genus, siue canonis ordinarij, siue quid præter canonem indicitur: Nam imò *huius Codicis legibus*, huiúsque æui vsu, *Indictio* propriè loquendo de *Canonicis* dicta, & à superindictione distincta passim: vid. saltem *l.* 3. *sup. de annonis & tributis.* Vnde & Indictio pro Anno *l.* 18. & 35. *eod. tit.* & distincti hîc tituli *de Indictionibus*, & *de superindicto.* Vnde & cùm superindictum indicatur, non *Indictio* simpliciter dicitur, verùm *nouæ Indictiones*, vt apud Plinium, *in Panegyr.* & Saluianum *lib.* 5. *pag.* 153, 154. indictionale augmentum Ammiano Marcellino *lib.* 17. *pag.* 98. Tandem id ostendunt *huius tituli leges*: quæ pertinent omnes ad *formam* Indictionum siue eæ ordinariæ sint, siue extraordinariæ.

¶ Extraordinariæ *cuidam pecuniarum indictioni, ne quis ſe ab eâ immunem putaret*, Ordinariæ, *ſeu* Canonicæ *nomen inditur ab Honorio, A.D.*416.

II. * Impp. Honorivs, & Theod. AA. Palladio" PF. P.

OMnes omninò, quocunque ex titulo poſſidentes, quod delegatio" ſuperindicti" nomine videtur amplexa, velut canonem" cogantur inferre: Et, ne qua ſit dubietas, hâc apertâ definitione decernimus, vt id potius *Canonis* vocabulo poſtuletur. Nulla igitur domus, vel ſacri" patrimonij, vel Emphyteutici iuris, vel hominum priuatorum, etiamſi priuilegium aliquod habere doceantur", ab hâc neceſſitate ſeiuncta ſint": quæ iam non extraordinarium, vt hactenùs, ſed ipſis" facientibus, *canonicum* nomen accepit. Dat. VII. Id. Ian. Rau. Theod. A. VII. & Palladio Coſs. [416.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. eod. tit.* Et concordat omnino huic l. *lex* 5. *ſup. de annona & trib.*
" *Palladius* ſub Honorio PP. Italiæ. v. *Proſopogr.*
" De hac *Delegationis* voce, conſule *Paratitlon*, & *Gloſſar.*
" Ita quoque reſtituerunt in *Cod. Iuſt.* etſi antea haberet, *ſuperindictione*: quæ ſanè vox etiam proba eſt, vt docet *lex* 3. *inf. de extraordinar.*
" *Canones*, in C. Iuſt.
" Domos trium generum obſerua; ſacri patrimonij, emphyteutici iuris, & hominum priuatorum.
" *Doceatur*, Cod. Iuſt.
" *Sit*, Cod. Iuſt.
" Ipſis nobis ſcil.

COMMENTARIVS.

EXtraordinariis ab Indictionibus cùm regulariter quædam perſonæ immunes ſint, ſaltem ab extraordinariis ſiue ſordidis muneribus, de quib. *ſuo titulo de extraordin. ſiue ſord. mun.* pleniſſimè: quandoque tamen ea Reipub. tempora *incidunt*, vt tùm pecuniarum, tùm & aliarum ſpecierum ſuperindictum ſeu extraordinaria collatio & oblatio deſideretur. Quod quia euenire ſæpè ſolebat, ſimul & ab huiuſmodi ſuperindicto excuſatos ſeſe nonnulli vellent, tanquam ab extraordinario munere, & appellatione extraordinarij velut Gorgonis capite obiecto, vel panno rubro efferati collationem illam defugerent, & priuilegia ſua obtenderent; è re viſum Principibus, rei atrocitatem & inuidiam verborum lenitate emollire, ac nominatim cauere, ne *extraordinaria* aut dicerentur aut crederentur, etſi *ſuperindicti* nomine exigerentur, quin potius ordinaria ſeu canonica cenſerentur, vt ita omnes huic neceſſitati parerent, amoto omni priuilegio. Id verò præſtat *hâc lege* Honorius; id præſtitit antea Conſtantius geminâ germanâ *lege* 5. *ſup. de annona & trib.* pari occaſione & neceſſitate: vbi plura hanc ad rem. Hanc ſanè pertinere exiſtimo ad eam rerum neceſſitatem, quâ bellis vndique ingruentibus à Barbaris & Tyrannis paſſim imperium appetebatur, in quibus & Attalus Tyrannus: videnda hoc ipſo Anno *lex vlt. inf. de infirm. his quæ ſub Tyrann.* Vbi de Barbarica depopulatione & clade agitur.

III. * Impp. Theodosivs, & Valentinianus AA. Iſidoro PF. P."

CVm omnis hoc Ægyptiaci tractus" poſſeſſoribus conducibile videatur, vt ante Kal. MaI prædelegatio" manifeſtetur in locis", ne per ignorantiam conlatores, ad anni" prioris exemplum, ante delegationem miſſam ea cogantur exſoluere, quæ poſtmodùm indebita, miſsâ delegatione, forſitan prouocauit" euentus: Scriniariis videlicet Sedis" Excelſæ modis omnibus ordinata ſalubriter impleturis: ita vt Auguſtaliani" Officij, & Cohortalis, & Defenſoris diſcrimine, in locis celeberrimis, per diſmenſtruum" tempus, ad omnium perueniat notionem. Dat. Prid. Non. Iun. Conſtantinop. Iſidoro & Senatore Coſs. [436.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.* Iungenda autem *illi* eſt *lex* 189. 190. 191. imò & 192. *inf. de decurion.* Item *lex* 2. *inf. de frumento Alexandrino*: & *lex* 2. *inf. de Alexandrinæ plebis primatib.* Concordat huic quoque *lex prox. inf.*
" *Iſidorus* PP. Orientis ſub Theodoſio Iun. A.D. 435. 436. Ad hunc ipſum Iſidorum P.P. extat quoque Iſidori Peluſiotæ *Epiſtola* 299. *lib.* 1. quam ad *titulum de naufragiis*, exhibebo. Meminit eius & Theodoretus *ep.* 47. *ad Proclum Conſtantinopol.* quæ eſt de Cenſitore & Peræquatore, v. & *Proſopogr.*
" *Tractus Ægyptiacus* pro diœceſi Ægyptiaca: de quo vide Orbis Romani deſcriptionem ex *hoc Codice.*
" *Prædelegatio*, id eſt delegatio antè emittenda. Pari modo *præcommodari* dixit in *d. l.* 2. *inf. de Alexandr. plebis primat.* quæ huic inter cæteras iungenda eſt; Ita & prædemnati, *l.* 2. *inf. de hæreticis*: & in Gloſſis Philoxeni, *Prædamnatos* Προκατακριθέντας. Reliqua vide in *Gloſſario.*
" Celeberrimis ſcil. vt *infrà* & publicis.
" Id eſt anni 435. ſub Gigantio; de quo mox.
" *al. Prouocabit*: quod eleganter dictum, neque muto in *reuocabit.*
" *Scriniarios* nota Præfecti prætorio Orientis.
" Id eſt, Præfecti Prætorio.
" Id eſt, Præfecti Auguſtalis, de quo agitur & *d. l.* 190. & 192. *inf. de decurion.* Interim hæc Tria obſerua; Officium Auguſtalianum, nempe totius diœceſeos, Cohortalem prouinciæ; Defenſorem ciuitatis.
" *Diſmenſtruum* tempus pro bimeſtri; niſi malit quis *biſmenſtruum.*

COMMENTARIVS.

PVblicandæ ſeu publicæ proponendæ Indictionis ratio ſeu modus, ac nominatim per omnem Ægypti tractum, *hâc* Theodoſij Iun. *conſtitutione* præſtituitur An. D. 436. Quæ prolixæ Theodoſianæ conſtitutionis pars eſt, quâ vt Alexandrinis, ita & Ægyptiis in commune, aduerſus iniuſtas quorundam molitiones, conſultum iuit. Modum igitur inter cætera publicandæ Indictionis eo fine præſcribit (*Cùm*, inquit, *omnis Ægyptiaci tractus poſſeſſoribus hoc conducibile videatur*) hunc videlicet. *Primùm*, vt in locis publicis & celeberrimis proponatur, ne per ignorantiam collatores exſoluere cogantur, atque ita ad omnium notitiam peruenire poſſit: quod in omnibus alioquin Edictis tralatitium eſt; de quo conſule *Paratitlon de conſtitutionibus Principum*, & *Edictis.*

¶ Secundò, *Ante Kalendas Maij* proponi & publicari id iubet; An quia id Indictionis per Ægyptum exordium erat: quod alioquin etiam cauetur *l. prox. inf.* Sanè, cùm alibi Indictionis exordium à Kalendis Septemb. initium ſumeret, vel etiam à Kalend. Ianuariis, Antiochena Indictio à Kalendis Maij ducebatur: quod teſtatur Auctor *Chronici Alexandrini in Iulio Cæſare*, Οὗτος Γάϊος Ἰούλιος ὁ δικτάτωρ ὅ ἐστιν Μονάρχης ἁπάντων ἐκράτησεν ἐν ἐπιφανείᾳ καὶ τυραννίᾳ ἐπὶ ἔτη δ', καὶ μῆνας ζ', πρὸ δ'. εἰδῶν Μαΐων τῆς πρώτης ἐπινεμήσεως, καὶ προσετέθη ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ, ἐλευθερία αὐτῆς ὅτε καὶ Ῥωμαίοις ἐγένετο, τῇ κ' τοῦ Ἀρτεμισίου μηνὸς πεμφθεῖσα παρὰ τοῦ αὐτοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, καὶ ἐκλήθη ὁ αὐτὸς Καῖσαρ Ἰούλιος δικτάτωρ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ γ' καὶ κ' τοῦ Ἀρτεμισίου μηνός. Χρηματίζει οὖν τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας εἰς τιμὴν αὐτῆς ἔτος α'. Καὶ πρῶτον ἔτος τῆς ε' καὶ δεκαετηρίδος τῶν Ἰνδίκτων, ἀπὸ πρώτου ἔτους Γαΐου Ἰουλίου Καίσαρος. Nempe ait, Indictionem primam Antiochenam à menſe Maio ſuæ αὐτονομίας initium ducere. In Ægypto ſanè hæc ratio certiſſima eſt; neque alia quærenda: quia tùm meſſis peragebatur. Plinius, *lib.* 18. *c.* 18. Inarari certum eſt abiecta priùs ſemina in limo digreſſi amnis, hoc eſt Nouembri menſe incipiente: poſteà pauci runcant, quod *botaniſmon* vocant: reliqua pars nonniſi cum falce arua viſit, paulò ante Kal. Aprilis: peragitur autem meſſis, Maio. Et *eodem lib. c.* 7. In Ægypto hordeum ſexto à ſatu menſe (qui *Abib* Exodi 13. *v.* 4.) frumenta ſeptimo menſe metuntur. Leo Afer, teſtis αὐτόπτης *deſcript. Africæ lib.* 8. *c.* 4. ſub *Aprilis initium ſegetes ſuccidunt* [Ægyptij] *ſucciſas confeſtim triturant, neque ſpicam ad vigeſimam Maij ſecundam relinquunt.* Hùc etiam ſpectat quod memoratur *Exodi* 9. 32. In Palæſtina verò vno menſe vel ampliùs ſeriùs meſſis peragebatur, à feſto Paſchatis ad feſtum Pentecoſtes vſque: quod ideò feſtum meſſis vocatur, peractæ ſcil. *Exodi* 23. *v.* 15. & 16. Ioſephus *lib.* 3. *Antiquit. Iudaic. c.* 10. Hieronymus *comment. in Amos*, *c.* 4. *v.* 7. Tandem & per bimeſtre tempus hoc Edictum proponi publicè iubet *h. l.* Theodoſius Iun. à Kalendis videl. Martij ad Kal. Maij vſque eâ ratione, quam nominatim addit: cui planè gemina eſt, quæ redditur *l.* 4. *prox. inf.* A menſe igitur Martio Indictionis edictum in Ægypto proponi oportuit: ſimiliter prorſus Iuſtinianus *Nouella* 128. *cap.* 1. voluit per *Iulij & Auguſti bimeſtre tempus* particulares diſpoſitiones collationum futuræ indictionis in foro vniuſcuiuſque diœceſis proponi: Quod caput cum *hâc l.* componi velim. Peragendæ porrò eius rei curam Scriniariis Præfecti prætorio imponit: Ab his ſcil. Scriniariis hæ Indictionum delegationes per prouincias & ciuitates emittebantur, de quibus Scriniariis *ſuo titulo lib.* 8. *de Numerariis, Actuariis, Scriniariis*: vt cæteroquin ad Præfecti Prætorio, eiúſque officij curam res tributaria pertinebat; de quo ſæpè. Tandem & propoſitionis periculum ac ſolicitudinem per Ægyptum Officialibus Præfecti Auguſtalis, Cohortalibus etiam ſingularum prouinciarum, & Defenſoribus ſingularum ciuitatum imponit. Quare iam hinc colligimus, Scriniarios Præfecti Prætorio delegationes ſeu Indictionum edicta emiſiſſe: hos verò proponendorum ſimilitudinem geſſiſſe per vniuerſam diœceſin, eiúſque prouincias & ciuitates.

¶ Cauſam porrò huiuſce *legis* ferendæ hiſtoricam indicat *hâc leg. ipsâ* Theodoſius Imp. Nempe quod ſuperiore Anno 435. collatores per ignorantiam coacti fuiſſent exoluere, quæ poſtmodum indebita fuiſſe euentus prouocauit; comprobauit. Quod cùm attendo, pertinere id omninò exiſtimo ad Gigantium Cappadocem Correctorem *Auguſtaunicæ* (quæ Ægypti prouincia erat,) qui hanc prouinciam plurimis calamitatibus affecit: inter cætera miſeris poſſeſſoribus νέᾳ ἀπογραφῇ coactis exſoluere indebitum tributorum modum: multis etiam eam ob rem fugere coactis, quâ cauſâ etiam in vincula coniectus is, multatúſque ab Imp. Theodoſio: de quo Iſidorus Peluſiota (quæ vrbs Peluſium Auguſtamnicæ primæ metropolis erat) *lib.* 1. *ep.* 281. 351. 352. 430. 483. 484. 485. 486. 487. 489. 490. è quibus etiam *epiſtola* 485. data eſt ad eundem *Iſidorum PP.* cui hæc *lex* inſcribitur: *ep.* verò 486. *ad Florentium* Iſidori ſucceſſorem. De hac verò νέᾳ ἀπογραφῇ Gigantij eſt *d. ep.* 487. & 490. ac potiſſima inter omnes 487.

IV. * Idem AA. Dario PF. P.

PARTICVLARI" delegationum notitiâ, ante Indictionis" exordium singulis transmissâ prouincis, conlationis modum, à possessoribus multo ante prospectum, deuotionis" solitæ, non subitis calumniis, Tua Sublimitas faciat imputari"; vt & Prouincialibus subeundi dispendia" necessitas auferatur, & Officiis ingerendi" damna licentia denegetur. Dat. v. Kal. Septemb. Apameæ', Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTÆ.

* *Lex* 2. seu *vlt. C. h. t.* Et iungenda ei *lex vlt. sup. de annona & trib.*
" *Darius* PP. sub Theodosio Iun. & quidem Orientis, vt expressè vocatur, *l. vlt. sup. de decur. & silent.* quæ ei pariter inscribitur Anno prox. 437.
" Ita μεγαλῆ Δημητριάδος τῆ σωτείρᾳ, *Nou.* 128. *in pr.*
" Reponit Cuiacius, *deuotioni* : Si quid immutandum est, malim legere, *deuotione solitâ*, de quo mox plura.
" Malim, *importari* : mox vt ostendam.
" *Dispendij*, C. Iust. *quod* nil necesse : Nam & mox *ingerendi damna*,
" *Inferendi*, Cod. Iust. malè : pari mutatione quo in *l. 1. c. de oblat. votor.* cùm *ingerendi* vox extet in *l. vn. sup. eod. tit.* vnde ea desumpta est : vid. Iuretum *in Symmachum lib. 4. ep. 29.*
" *Bithynia.* vid. *Chronicon Theod.*

COMMENTARIVS.

PVBLICARI delegationis seu Indictionis formam *hâc leg.* pariter vt *superiore* per prouincias, dispositione Præfecti Prætorio, ante Indictionis exordium iubet hâc constitutione Theodosius Iun. quæ prolixioris constitutionis Theodosianæ pars est, qua rei tributariæ simul & prouincialium securitati consultum voluit, vt ostendit *lex vlt. sup. de annona & tribut.* quæ *huic* iungenda est. Rationem, cui & similis occurrit *leg. superiori*, addit, vt ita *modum conlationis à possessoribus multò ante prospectum, deuotione solitâ non subitis calumniis importari* contingat : nam ita *hîc* legendum est, *deuotione solita importari* : manifestissimo hoc sensu, non subitâ & improuisâ exactione, quæ vtique calumniæ species est, tributa inferri oportere : verùm *solitâ deuotione*, atque animi in vtilitatem publicam propensione, & spontanea ac diligenti illatione. Nempe *deuotio & deuotio solita*, vt in commune de tributorum illatione dici solet, quod *Glossarium* prolixè ostendit, ita nominatim de spontanea diligentia, nullâ vi aut calumniâ, aut exactione præcipiti extorta, vt contra *indeuota desidia* dicitur de mora facta in illatione tributorum, *l. vn. sup. de offic. Vicarij.* Quare hic omninò opponuntur, *deuotio solita & subitæ calumniæ* : Calumniæ, inquam, quibus, vt fine *huius l.* indicatur, neque minus *lex 3. sup.* prouinciales non ante præmoniti indebita sæpè exsoluere coguntur ab Officialibus : contrà, si modum multò antè prospexerint, & prouincialibus necessitas subeundi dispendia aufertur, & Officiis ingerendi damna licentia denegatur.

DE

DE SVPERINDICTO.

TITVLVS VI.

X. COD. IVST. XVIII.

DES CREVËS.

Cum hoc *Titulo* committendus *Titulus inf. de extraordinariis muneribus* : cuius Tituli *leges* vt complures hùc spectant, ita & nonnullæ meliùs sub *hoc Titulo* collocatæ fuissent.

PARATITLON.

SVPERINDICTVM, *Rubr. & l. vn. h. t. l. 4. de decur. & silent. & l. 14. sup. de prox. Com. dispos. & l. 2. sup. de indiction. l. 16. 20. inf. de extraordin. mun.* superindictio, *l. 5. inf. de extraord. siue sord. mun. l. 33. de operib. publicis.* superindicti oneris pondus, *l. 3. inf. de conlat. donat.* superindicti grauamen, *d. l. 4. sup. de decurion. & silentiar.* superindictitij tituli pensio, *l. 36. sup. de annona* : *l. 3. sup. de decur. & silentiar.* Anianus ad *l. 11. inf. de extraord. siue sord. mun. & Nouellâ Maioriani de indulg. debitor.* 4. superindicti tituli, Cassiodoro 1. *var.* 26. [augmentum &] superindictitium, *l. 4. seu vlt. inf. de conlat. fundor. patrim.* exquisiti tituli Ammiano Marcellino *lib.* 19. *p.* 161. indicta extra ordinem, *l. 29. de annona.* superindictitia onera, Cassiodoro 5. *var.* 14. adiectio, *l. 23. sup. de annona.* augmentum *l. 4. inf. de collat. fundor. patrimon.* Cassiodoro *lib.* 9. *var.* 10. extraordinarium nomen, *d. l.* 2. extraordinaria indictio, *l. 11. inf. de extraordin.* vbi vide plura : indictionale augmentum Ammiano Marcellino *lib.* 17. *p.* 98. incrementa, *ibid.* conquisita, *ibid. p.* 97. prouisiones, *d. p.* 97. prouisi tituli, *lib.* 30. adiectiones tributariæ Saluiano *lib.* 5. *p.* 152. nouæ indictiones, *eidem p.* 153. 154. tributi cumulus, *p.* 155. Ab hoc immunes erant quidam, de quibus vide *l.* 36. *sup. de annona & l.* 14. *sup. de prox. Comit. dispos. l.* 2. 3. 4. *sup. de decurion. & silentiar. l.* 1. 2. 4. 5. 6. 9. 13. 17. 20. 21. 22. *& l. vlt. inf. de extraordin. munerib. & d. l. vlt. inf. de collat. fundor. patrimon.* Notandum quod Honorius profitetur, *l.* 33. *de operib. publ.* præcipuam sibi curam esse, ne prouinciales nostri superindictionibus prægrauentur.

I. * Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS & Theodosius AAA. ad Proconsules", Vicarios", omnésque Rectores.

NIHIL superindictorum nomine ad solas Præfecturæ" litteras quisquam Prouincialis exsoluat : Neque vllius omninò indictionis titulus, etiam solemnis" immineat, nisi eum Nostro confirmata iudicio, & Imperialibus nexa præceptis, Sedis" Amplissimæ deposcat indictio, & cogat exactio. Dat. VII." Kal. Iun. Med' Antonio & Syagrio Coss. [382.]

INTERPRETATIO. *Ista lex præcipit, vt nullum per" Rectores prouinciæ superindictum Prouincialibus imponatur, nisi fortè ex hac re processisse præceptio Dominica" comprobetur : tunc enim id quod superindictum est aut peti aut exigi poterit, quando à rerum Domino cognoscitur constitutum.*

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. eod. tit.*
" Atqui non nisi vnicus Proconsul sub imperio Valentiniani Iunioris fuit ; putà Proconsul Africæ ; Imò fuit & Proconsul Hispaniæ : de quo dixi ad *l.* 14. *sup. de accusation.*
" V. *leg. vn. sup. de Officio Vicarij* : vbi dixi.
" Id est Præfecti Prætorio : Nam hac parte Aniani interpretatio falsa est.

" *Solemnis*

" *Solemnis* titulus, id est, Canonicus & ordinarius: sic solemnis pensitatio, *l. 3. sup. de annona & trib.* solemnis ratio *l. 64. sup. de cursu publ.* solemnis expressio, *l. 3. sup. trib. in ipsi. specieb.* Solemnes species, *l. 6. de exactionib.* Solemnia, absolutè *l. 1. π. de munerib.* & apud Amm. Marcellinum, *lib. 17. p. 98.*

" *Præcepta* hîc sunt Edicta super Indictione; quo ipso sensu *præceptum* accipitur *l. vlt. sup. de constitutionibus Principum.* Eodem sensu præceptio, *l. 27. sup. de annona & trib.*

" Id est, Præfecti Prætorio.

" Aliàs *VIII.* " Malè.

" *Dominica*, id est Regia. v. *Gloss. Gothic.*

COMMENTARIVS.

RÆFECTI PRÆTORIO soli literis suis neque superindicere neque indicere quicquam possunt, ex hac Valentiniani Iun. constitutione: quod & ipsum iam antea cautum *l. 7. 8. 10. 11. inf. de extraordin.* Vt maximè scil. rei tributariæ solicitudo ad Præfectum Prætorio pertinuerit, quod ex infinitis *huius Cod.* legibus liquet, idque etiam Zosimus disertè tradit, muneris eorum fuisse, curare τὰς ἀπαιτήσεις φόρων: ipse tamen solus neque indicere, neque superindicere quicquam potuit; Quanquam & aliter quadamtenùs obseruatum sub Constantio, docet *lex 7. & 8. inf. de extraordin.* Solius itaque reuerâ Principis istud est: Quare & Sidonius *lib. 2. epist. 1.* de Seronato Aruerniæ euerriculo, *Indicit*, inquit, *vt* DOMINVS, *exigit vt Tyrannus:* & post; *Noua tributa requirit:* vbi *Dominus* pro Rege & Principe accipiendus: Nam & ita Interpres *præceptionem dominicam* dixit: & mox; *Quando à rerum Domino cognoscitur institutum.* De quâ *Domini* appellatione pro Imperante plura ad Sidonium Doctiss. Sauaro. Quid igitur? Vt solius Præfecti Prætorio literas solas sequi hac parte vetantur Rectores Prouinciarum, putà Proconsules, Vicarij, Rectores (Nam hæc tria administrationum prouincialium genera, tres hi gradus, fuerunt; (quæ ratio est inscriptionis *huius l.*) Ita Indictionum & superindictorum forma hæc præscribitur, putà, vt non antè exactionis vllius curam in se recipiant Administratores seu Iudices Spectabiles, Clarissimi, quàm iudicium Principis præcesserit seu Imperiale præceptum, & Præfecti literæ his nexæ fuerint. Atque huc facit iam Ammiani Marcellini locus, *lib. 17. p. 97.* sub Constantio in gestis anni 358. *Cùm Florentius Præfectus Prætorio, quicquid in capitatione deesset ex Conquisitis se supplere firmaret, talium gnarus, animam prius amittere, quàm hoc sinere fieri memorabat*: Mox, *Indictionale augmentum oblatum sibi, nec recitare, nec* SVBNOTARE *perpessus, humi proiecit.* Qui locus committendus cum *l. 7. & 8. inf. de extraord. siue sord. muneribus.* ni fallor. Conqueritur & Saluianus suo æuo *lib. 5. Veniunt plerumque noui nuntij, noui Epistularij à summis Sublimitatibus* (id est à Præfectis Prætorio) *missi, decernuntur nouæ Indictiones*, &c.

¶ Cœterùm pertinet hæc quoque *lex* ad eum Valentiniani Iun. animum: quem Ambrosius in *oratione super eius obitu, p. 7.* deprædicat: *Quid de amore prouincialium loquar, vel quo eos ipse complectebatur, vel qui ab iis consultori suo rependebatur, quibus nihil vnquam* INDICI *passus est? Præterita, inquit, non queunt soluere,* NOVA *poterunt sustinere? Hoc laudant prouinciæ Iulianum, & ille quidem in rebus ætate; iste in processu adolescentiæ. Ille plurima repperit, & exhausit omnia; Iste nihil inuenit, & omnibus abundauit.*

Sub finem *huius legis de superindicto*, ex Scriptoribus nonnullis exteris nonnulla *hic* adnotanda sunt: Ex Ammiano Marcellino primùm, apud quem multa eius mentio: vocat is Exquisitos titulos *lib. 17. p. 161.* indictionale augmentum, *lib. 17. p. 98.* incrementum, *ibid.* conquisita, *ibid. p. 97.* prouisiones, *dict. p. 97.* prouisos titulos, *lib. 30.* Omitto Sidonium, Saluianum, Cassiodorum. Hæc illa sunt αὐξαυάια quæ restitui iam olim apud Synesium *ep. 79.* vbi hactenus αὐλαυάια editum, quo loco is de Andronico agit; δεινὸν γὰρ ἀνὴρ ὑποθέσεις ἐξεδείσκευεν, τῇ τε ἑαυτοῦ καὶ τῇ Θάυλῳ φύσει πρεπούσας, ὧν δὴ πρὸ δεσμωλῶν ὑγίαι᾽ ἂν ἀπαιτήσεσιν ἔταξε τῇ σεφτιωτικῇ χρυσίῳ τῇ καλεμβύκῃ τυφωνικῇ, καὶ σωπᾶιε τὰ αὐξαυάια, καὶ ἀεί τι καινὸν δεῖ παλαιῷ κακὸν, ἐφ᾽ ᾧ καὶ φῦλα καὶ δήμους αἰχίζειν. Nempe ait Synesius, Andronicum ad inuestigandos & commiscendos titulos collatoribus vel debitoribus publicis graues, & suo & Thoantis cuiusdam ingenio solertissimum fuisse: quem etiam ex Commentariensi exactionibus militaris auri quod *Tironicum* vocant, præfecisse, & incrementa noua seu superindicta adiecisse, ac semper nouum aliquod malum ad vetera quo regiones populique crucientur. Quis verò nisi hebes planè, aut maligno animo, videat quam ὠσὸχῳ hic αὐξαυαίων nomen conueniat; non enim tota series orationis id ostendit? non quæ statim subiiciuntur, ἀεὶ τι ΚΑΙΝΟΝ δεῖ παλαιῷ κακὸν? non vox ipsa σωπᾶιε: Quibus nouæ indictiones, superindicta, augmenta, incrementa indicantur. Et tamen multis modis vana est, ac temeraria ista castigatio Dionysio Petauiò, solùm quia scil. ei nil tale in mentem venit: cùm intereà quid αὐλαυάια sint, fatèatur se non habere quod certo dicat. Sed Grammaticæ leges Orbilius noster vrget, ab eo, inquit, quod est αὐξάνω deriuati τὰ αὐξαυάια nemo Græcè vel mediocriter eruditus non dixerit. Ego verò non tam Græcè peritus sum quàm ipse videri vult: & tamen dicat mihi quæso Orbilius, an Grammaticæ leges ferant dici Ergasiatorios *l. 2. inf. de Alexandr. pleb. primatib.* Ospraturam, *l. vlt. §. 19. π. de muneribus.* id genus aliæ quæ plebs Ægyptia & Alexandrina passim commenta est. Nam quod in MSS. αὐλαυΐα dici constanter contendit, id nihili est: Nam si manuscriptorum fide standum est, valeant omnes emendationes, omnes coniecturæ, quantalibet δεσχίᾳ.

DE EXACTIONIBVS.

TITVLVS VII.

X. COD. IVST. XIX.

De exactionibus Tributorum: Concordat *huic* omninò *Titulus libri 8. supr. de Exsecutoribus & Exactionibus*; quo etiam Titulo *duæ leges huius tit.* repetuntur, quod inter errores *huius Cod.* Conditorum quoque deputo. Cœterùm duæ Constitutiones ad ECCLESIASTICAM Historiam spectantes *hoc titulo* continentur: putà Valentiniani Sen. *lex 10.* Valentiniani Iun. *lex 13.*

PARATITLON.

EXACTIO, *Rubr. l. 1. 8. 9. 15. 17. 18. 19. l. omnis. supr. de iis quæ administr.* fiscalium debitorum, *l. 4. 17.* debitorum publicorum, *l. 13.* (quæ & simpliciter *Debita* vocantur, *l. 1. 17. h. t. & l. 1. infr. de distrah. pign.* indèque debitores, *d. l. 1.*) præstationum fiscalium, *l. 4.* fiscalium pensionum, *l. 11.* fiscalium pensitationum, *l. 12.* specierum solemnium, *l. 6.* auri, *l. 14.* largitionalium titulorum, *l. 18.* à prouincialibus, *l. 7. 8. 9.* possessoribus, *l. 16. 20.* decurionibus, *l. 2.* actoribus cœteríque rei priuatæ Principis, *l. 6.* omnibúsque obnoxiis, *l. 16.* debitoribus, *l. 1.* debitoribus fisci, *l. 5.* conuictis debitoribus, *l. 16.* celebrabatur, *l. 15.* ab his qui *Exactores* hac de causâ dicti *l. 1. 10. 16. 20. 21. l. 1. supr. de exsecut.* Qui quidem in Africa Karthagine in Secretario Proconsulis Africæ creabantur populo admisso, *l. 10.* in celeberrimo cœtu, Curiæ consensu & iudicio pariter omnium per Orientem *l. 20. infr. de Susceptor.* pro varietate prouincialium conueniendorum ex officio Rectoris prouinciæ; qui solos potentiores: ex decurionibus, qui solos Curiales: At defensores, qui solos minores exigerent, *l. 12. 16.* Hi verò plerumque sumpti ex Curialibus seu Municipibus, *leg. 12. 16. hoc tit. l. vn. supr. de priu. dom. Aug. l. 12. supr. de appell. l. 3. de honor. Codicil. l. 8. 14. 117. infr. de decur. l. omnis, supr. de re quæ admin. Nouella* Maioriani, 1.

¶ Exactorum nomina varia memorantur. Ducenarij, *l. 1. 9. l. 1. supr. de concuss. Aduoc.* Centenarij *d. l. 1. h. t. & d. l. 1. supr. de conc. Aduoc.* & Sexagenarij, *d. l. 1. h. t.* Illis Exactoribus imminebant pro tributorum varietate Iudices seu Rectores prouinciarum eorúmque Officia, *l. 3. 8. 11. 16. 17.* Per Rectorem prouinciæ igitur celebrabatur exactio, *l. 5. sup. de exsecutor.* nempe in fiscalibus tributis, imò, & in largitionibus, *l. 18.* non in priuatis, *l. 11.* quod postea abrogatum, *l. 5. supr. de exsec.* item præfecti annonæ per Africam & Rationales [summarum] *l. 8.* non etiam Maiores Iudices, Rationales [rei priuatæ] & procuratores, *l. 11.* putà Vicarij, *l. 8.* At mittebantur quandoque extra ordinem milites, Opinatores dicti, *l. 16.* item Agentes in rebus, & Palatini (idest, Officiales Comitis S.L. & Priu.) *l. 17. l. 5. supr. de exsecutor.* qui vicissim Iudicibus & eorum Officiis imminerent, non etiam ipsos prouinciales exigerent, *d. l. 16. & 17. d. l. 5. 6.* quod, reducto iure antiquo de Palatinis, antiquatum, *l. 18.* Item Compulsores missi, *l. 15. hoc tit.* de quibus *l. 34. supr. de annonâ & trib.*

Cæterum, antequam exigerent, breues prius debitorum à Tabulario accipere eos oporttebat, *l. 1.*

Sed neque Solis die exigere poterant Christianum quemquam, *leg. 10. 13. hoc tit. & leg. 1. 3. supr. de exsecutoribus*; neque alium pro alio, *leg. 2.* & *l. vltim. supr. de executoribus.* Neque indebitè quem exigere, vel aliquam inquietudinem inferre, *d. l. 1.* sed sine concussione omni exactionem facere, *d. l. 1.* alioquin pœnis seueriss. subiiciuntur, de quibus vide *l. 1. & 20.*

Perpetui exactores esse prohibebantur, *l. 22. infr. de susceptor.* annui tantùm esse po-

terant, *l.9.supr.de exsecutorib.d.l.22.infr.de susceptor.l.16.h.tit.* Modum, quo obuiam itum eorum superexactionibus, vnde *l.3.supr.de annona & trib.* ¶ At prouinciales ipsi, contumaces, *l.16.* per contumaciam satisfacere differentes, *l.4.* debiti vigoris auctoritate cogebantur ad solutionem, *l.6. 16. in fin.* puta custodia militari aperta, liberâ, *l.3.* & pignorum capione, id est bonorum distractione, *l.3.4.7.16.* (v. *infr.tit.9.*) non etiam carceris pœnâ, *l.3.7.* aut suppliciis, veluti plumbatarum aut plumbi verberibus, aut ponderibus, aliisque *d.l.6.& 7.*

¶ Reliqua petenda sunt ex *titulo de de executoribus lib.8.* De Exactionibus & Exactoribus, vid. & *l.8.117.infr.de Decurionib.l.1.de off.iud.ciuil.l.1.de pignorib.l.5.de Nauicular. l. omnis 5. de iis quæ administr.l.3.de honor.codicill.l.1.de his qui cum dispens.l.2.de protostasia, l.6. de quæstion. l.3. de priuileg. eor.qui in S.P.l.12.de appellat.l.3.ne conlat.translat.1.14. in fin. de ann. & tribut. l.vlt.de fisci debitor.l.2.3.4.de præd.Senator.*

I. *Imp. CONSTANTINVS A. ad Ælianum" Proconf. Afric. Post alia.

DVCENARII, & Centenarij, siue Sexagenarij, non priùs debent aliquem ex debitoribus" conuenire, quàm à Tabulario" ciuitatis nominatim breues" accipiant debitorum: Quam quidem exactionem sine omni fieri concussione oportet: ita * vt, si quis in iudicio questus, quod indebitè exactus est, vel aliquam inquietudinem sustinuit, hoc ipsum probare potuerit, seuera in Exactores sententia proferatur. Dat. Kalend. Nou. Treu. Constantino A. III". & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTÆ.

* *L.1. Cod. eod. tit.* Et iungenda *huic* est *lex 2. supr. de annona & trib.* Fortè etiam *lex 1. supr. de concuss. aduoc.* & *lex 1. supr. de aduoc. fisci.*

" *Æliano* huic Proconsuli Africæ hoc anno inscribuntur etiam *d.lex 1. supr. de concuss. Aduocat. lex 1. supr. de Aduocatis fisci.* Eius ipsemet Constantinus meminit in *Epistola ad Probianum* eius in Proconsulatu Africæ successorem, apud Augustinum *Epist.68.& lib.3. contra Cresconium cap.60.* plura dixi ad *dict. leg. 1. supr. de Aduoc. fisci.* vid. *Prosopograph.*

" *Debitores* absolutè, pro tributorum debitoribus, v. *Gloss.*

" De *Tabulariis* suo *tit. supr.lib.8.* v.& quæ scribo ad *l.1.infr.de Censu.*

" De *Breuibus* vide quoque *Glossarium*

* Sequentia omnia resecauit Tribonianus.

" ✠. Hic & mox *III.* vid. *Prosopogr.*

COMMENTARIVS.

CONCVSSIONI Exactorum quam φορολόγων ἀπανθρωπίαν vocat Gregor. Nazianz. *Orat.16.pag.242.* (de qua *tit.de superexact.*) per Africam nominatim, occurrit *hac constitutione* Constantinus M. vt viceuersa, ne illationi tributorum fraus fiat, *l.2. supr. de annona & trib.* quæ *huic* iungenda est. Nempe eiusdem Constantini prouidentiæ fuit, eadem constitutione prouidere.

¶ Duo hæc igitur *hâc leg.* constituit; Primum, vt non nisi Breuibus debitorum, id est, designatione inferendi tributi à Tabulario ciuitatis acceptis Exactores quenquam exigant. *Tabularij* scilic. ciuitatum erant qui Exactionis, Translationis tempestiuæ curam gerebant. Scilicet publicas chartas tractabant, & Breues seu designationes tributorum & λογαειικά conficiebant, vt vel hæc *lex* ostendit, & *lex 13.supr.de annon.& trib.* & *lex 16. infr.hoc tit.* & *lex 3. infr. de indulgent. deb.& lex 1. & vlt. infr.de censu.* de quibus alioquin peculiaris titulus fuit, *supr.lib.8.* Denique nomina dominorum (debitorum) prodebant *l.16. infr. hoc tit.* Ab his igitur Exactores Breues debitorum accipiebant, vt ita iuxta eorum modum exigerent: de iisdem Tabulariis vide *l.27. & 30. infr. de susceptor.* è quibus *l.27.* hæc verba continentur: *Item Tabulariis quadrimenstruos Breues publicari iubemus, vt si hisdem relatæ securitates fideliter continent debitum, duplex non teneat exactio.* Igitur ab his Breues tributorum conficiebantur. Quare & translationis tempestiuæ cura ad eos pertinebat, vt docet *lex 9. 11. supr. de annona & trib.* Viceuersa & cautiones siue Apochæ solutorum debitorum ad hos deferebantur, vt præter *l.1.supr.de annona & trib.* (quæ *huic* coniungenda est) docet *d. lex 27. infr. de Susceptoribus.* Alterum est de concussione exactorum & iis grauissimè puniendis: de quo *suo tit. infr. de superexactionib.* & *tit.de concuss. Aduoc.*

¶ Et hæc quidem *huius leg.* sententia est: ibi Nomina Exactorum varia expendenda veniunt, quæ *hac leg.* memorantur: Nominantur scilicet Ducenarij, Centenarij & Sexagenarij. Sanè *Sexagenariorum* fit quoque mentio *d.l.2.supr. de annona & trib.* Ducenariorum, & Centenariorum, *l.1.supr. de concussionib. Aduocator. siue apparitor.* quæ fortè & ipsa, vt dixi, *huic* coniungenda est vnà cum *l.1. supr.de Aduocato fisci.* Nam & his duabus *legibus* ad eundem *Ælianum Proconsulem* Africæ hoc ipso Anno horum *Exactorum* concussionibus, simul & *Aduocatorum fisci* occurrit Constantinus M. Neque dies etiam abludit.

De *Ducenariis* his (ac proinde de Centenariis & Sexagenariis) ardua inquisitio est: quandoquidem Ducenarij multi memorantur, qui cum his num iidem sint, dubitatur. Nos de eo primùm æuo videamus quod Constantinum præcessit. Primò, memorantur apud Suetonium in *Claudio. cap.24. Ducenarij Procuratores quibus etiã Claudius ornatum consular. indulsit*: Hos ita dictos à numero stipendiorum seu pecuniarum, quas stipendij nomine accipiebant, tradit Dio, *lib.53.* ἀπὸ τ̃ ἀειθμῦ τ̃ διδομένων αὐτοῖς χρημάτων. De iisdem & veteres Inscriptiones accipiunt: vbi *Procuratores ad Sestertium Sexagies*, item ad *sestertium centies* memorantur: ita in inscriptione Romæ AD H-S. EX PROC. ALEXAND. PELVSI. AD HS. C. item lapis qui Antiquariæ in Hispania PROCVRATOR AVG. PROVINCIÆ BÆTICÆ AD DVCEN. Apuleius *lib.7. Nam Procuratorem Principis Ducenaria perfunctum, prætereũtem fuerat aggressus.* Secundò, apud Capitolinum Pertinax post præfecturam cohortis post Alæ item regimen, post procurationem alimentis diuidendis, post Classem Germaniæ rectam dicitur *ad ducenûm* H-S. *stipendium translatus in Daciam posteaque vexillis regendis ascitus*: inde *Prætorius* factus primæ legioni regendæ impositus. Tertiò, memorantur Ducenarij *Iudices*, quorum scil. quarta decuria erat ex inferiori censu, quique iudicabant de leuioribus causis, instituti ab Augusto, teste Suetonio *c.32.* Quartò, Memorantur item Constantiniano seculo Ducenarij inter Agentes in rebus: quorum mentio fit *l.8.20.21. supr. de Agentibus in rebus*, & *l.vlt.supr. de Senatoribus: l.3. 4. Cod.de Agentibus l.1. Cod. de off. Magistri mil.* qui 48. numero erant *d.l.3.* ex his Principes officiorum sumebantur, seu Ducenarij hi ad Principatum officiorum sumebantur, *d.l.8.20.21.* & passim quoque testatur Notitia Imperij, inter cætera sub Proconsule Africæ, ad quem hæc lex scripta est: vnde Ducenæ Principatus *d.l.20.21. & l.vlt.supr. de Senatoribus.* Qui quidem Principes Officiorum ex Ducenariis facti, variis dignitatibus & priuilegiis decorabantur, de quibus *d.l.vlt.de Senatoribus*, & *d. l. 20.21.* Vnde Ducenæ dignitas, *d. l.20.21. l.3.supr.de cohortalibus: l.1. supr.de Cæsarianis: l.1. suprà, de murilegulis. leg. 5. infr. de decurionibus.* Quintò, sæculo etiã Constantini proximo Procuratoris Ducenarij quoque mentio fit, apud Cyprianum *ep.68.n.7. apud quem*, ait, Martialem quendam *actis publicè habitis obtemperasse se idololatriæ & Christum negasse contestatum.* Quomodo pariter, Ducenariorum mentio fit, qui executionibus seruiebant apud Photium n.... βασιλεύοντος Ῥωμαίων Δεκίου καὶ Οὐαλλεριανοῦ Περέννιος Δουκηνάριος πρόσταγμα λαβὼν παρ' αὐτῶν, πάντας τοὺς ἀνὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὰς περὶξ ἐπαρχίας χριστιανοὺς βαρυτάτοις βασάνοις καὶ πικραῖς τιμωρίαις εἰδωλολατρεῖν ἐβιάσαντο: v. & epistolam Synodi Antiochenæ apud Eusebium *lib.7.c.30.* & alteram Synodi Mareoticæ sub Constantino A.D.335. ad Ducenarium Palladium apud Athanasium, Apol. 2. *p.616.* Παλλαδίῳ Δουκηναρίῳ. Sextò fit Ducenariorum mentio in actis collat. Carthaginiensis sub Honorio Imp. ann. 411. vbi Vrsus, Petronius & Libosus Ducenarij, seu Ducennarij, Illustrium potestatum memorantur, dicuntúrque adstitisse inter alios, post Protectores Domesticos, ante Apparitores Illustrium potestatum in Secretario, Marcelliano Cognitori: Iidemque Episcopis partium pro velo seu foribus constitutis rogabant Præsidem num partes intromitti deberent: atque ita ad conflictum partium aditum faciebant. Septimò, in militia quoque armata fuêre Ducenarij de quibus Vegetius *lib.2. c.8.* qui scil. duas centurias seu ducentos homines ducebant in acie. Est & de iis Hieronymi locus *aduersus Ioannem Hierosolymitanum ad Pammachium*, quem adduxi ad *l.3. supr. de Agentibus in rebus.* Octauò Ducenarij in scriniis largitionum Comitatensium varij erant, qui memorantur *l.7.8.9.supr. de palatinis S. L.* Nonò, erant & Ducenarij inter Scholares sub Magistro Officiorum Nouella Theodosij *de scholaribus 29.*

De Ducenariis nostris qui *hac l.* memorantur & *l.9.infr.* & *l.1.supr.de concuss. aduocatorum* hæc comperio. Primò, Centenariis & Sexagenariis illi iunguntur *h. l.* & *d.l.1.de concuss. aduoc.* Secundò, ex hoc titulo discimus, & expressis *huius l. & d.l.9. verbis*, eos *Exactoribus* tributorum incubuisse seu Exactores fuisse, vt disertè vocãtur fine *huius l.* Tertio, de his discimus, eos commissionis infamia sæpè laborasse *h.l.& d.l.9.* & *d.l.1.supr. de concuss. aduoc.* vnde & tandem ab exactione prouincialium arceri iussi *d.l.9.* Et hæc quidem hactenus de his discimus: Ex quibus iam sunt diuersi à *Iudicib.& Procuratorib.* Ducenariis; fuisse diuersos item ab iis de quibus Capitolinus. Maior adfinitas cum his, de quibus Cyprianus & Photius, itẽ cum his qui inter Agentes in rebus erant, quique Principes officiorum fiebant, paritérue cum his de quibus in collatione Carthaginensi: hi omnes quippe *executionibus* imò & exactionibus quãdóque incumbebant. Omnium maximè verò his respondere videntur, ij Ducenarij qui in scriniis Largitionum Comitatensium erant, vel *Magistri officiorum*, & potissimum illi: Palatini quippe sacrarum largitionum exactionibus incumbebant, de quo suo *titulo.* Illud etiam deprehendo, hos nostros nonnisi sub Constantino M. & Valentiniano Sen. memorari, qui eos ab exactionibus submouit. ¶ Quod nominis rationẽ attinet, *Ducenariorum* horum cũ Centenariis & Sexagenariis coniunctio, satis ostendit à *numero* ita dictos. Sed an à numero stipendiorum, seu salarij quod colligerent, vt de ducenariis Procuratoribus ait Dio? An à numero hominum quib. stipati exibant, exigebant, vt de Ducenariis in militia Vegetius? An à numero modóque tributorum, quæ ad horum exactionem pertinebant: Erant etiam *inter* exactores tributorum Minusculatij quidam vt vocantur *l.3. infr.de indulg.debit.* quomodo & Augustinus *lib.3.de Ciuitate Dei c.4. Minuscularios vectigalium conductores* memorat. Neque ab his recedunt Δεκάπρωτοι & εἰκοσάπρωτοι; quorum meminit Hermogenianus, & Arcadius Charisius qui sub Constantino fuere, id est, *l.1.§.1. l.3.§.10.l.vlt.§.16. de munerib.* & *honorib.*

II. * Idem A. ad Pacatianum Vic." Britanniarum.

VNVSQVISQVE Decurio pro ea portione" conueniatur, in qua vel ipse, vel colonus, vel" tributarius eius conuenitur, & colligit", neque omnino pro alio decurione, vel territorio" conueniatur: Id enim prohibitum esse manifestum est, & obseruandum deinceps; quò, iuxta hanc nostram prouisionem, nullus

pro alio patiatur iniuriam. Dat. XII. Kalend. Decemb. Conſtantino A.″ & Licinio C. Cons. [319.]

NOTÆ

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
″ *Pacatianus* Vicarius Britanniarum ſub Conſtantino M. Fortè hic idem qui poſtea P.V. Conſul. & Pr.
″ De Vicariis Britanniarum vide *Chronicon Britannicum* ex *hoc Codice.*
″ Id eſt, territorio, vt mox. Neque audio Heraldum, qui *lib.1.quæſt.quotid.c.9.n.4.* reponebat hîc, *poſſeſſione.*
″ Παραπαλλομός. Idem enim Colonus & Tributarius: de quo plenè *ſupr. de fugitiuis colonis.*
″ Fructus ſcil. v. *l.4.ſupr.ſine cenſu.*
″ *Territorium* hîc eſt poſſeſſio cuiuſque Decurionis: eodem ſenſu *l.34.infr.de operib.publ.* & *l.186. infr. de decurion.* cuius eadem eſt cum *hac l.* ſententia. Denique *Territorium* idem eſt, quod Gleba, & portio, vt vocatur *initio huius leg.*
″ *Auguſto V.* ſcil.

COMMENTARIVS.

ALIVM pro alio Decurionem, (ac per Britannias nominatim) *hac l.* tributorum nomine conueniri ſeu pignorari quemquam vetat Conſtantinus M. Quæ eadem eſt ſententia *legis vlt. ſupr.de Exſecutor.& exact.* & *legis 31.ſupr.de annona & trib.& legis 186. inf.de Decurion.* Et hæc poſtrema quidem in eadem ſpecie de Decurionib. Et tamen olim aliquando tributorum cauſa præcipuum hoc habuit, vt quemadmodum vnus ex *Vicariis* pro omnibus conueniri poterat, expediendi negotij cauſa, vt Papinianus ſcribit, in *l.ſi poſſeſſor.5. π. de cenſib.* ne ſcil. fiſcus in plures diſtringeretur, (arg. *l.3. §. apparet, π. de adminiſtr.tut.*) denique tributorum iure (vt idem Papinianus ait:) id eſt, priuilegio fiſci: Quod tamen ſublatum poſteà, de quo expreſſus *Titulus, Cod. vt nullus ex Vicanis pro aliis vicanorum debitis conueniatur.* Idémque in Decurionibus aliquando obtinuit, quod *hac l.& d.l.186.* aboleri oportuit. Quid igitur? Pro ſe tantum, vel pro Colonis ſuis conueniri Decurio poteſt: de quibus Colonis vid. *Parat. de fugitiuis colonis.*

III. * Idem A. ad Populum.

NEMO carcerem, plumbatarúmque″ verbera, aut pondera″, aliáque ab inſolentia Iudicum repperta ſupplicia, in debitorum″ ſolutionibus, vel à peruerſis, vel ab iratis Iudicibus expaueſcat: Carcer pœnalium″, carcer hominum noxiorum″ eſt, Officialium″, & cum denotatione eorum Iudicum quorum de officio coherciti citatiores eſſe debebunt qui contra hanc Legem admiſerint: Securi iuxta eam″ tranſeant ſolutores. ¶ Vel certè, ſi quis tam alienus ab humano ſenſu eſt, vt hac indulgentiâ″ ad contumaciam abutatur, contineatur apertâ & liberâ & in vſus hominum conſtituta cuſtodia militaris″: Si in obduratâ nequitiâ permanebit, ad res eius omnémque ſubſtantiam ciues″ eius accedant, ſolutionis obſequio cum ſubſtantiæ proprietate ſuſcepto: Quâ facultate″ præbitâ, omnes fore credimus proniores″ ad ſoluenda ea, quæ ad noſtri vſus Exercitus pro communi ſalute poſcuntur. Dat. Kalend.″ Febr. Conſtantino A. VI. & Conſtantino Cæſare Coss. [320.]

NOTÆ.

* *L.2. Cod. eod.tit.* Et iungenda huic proculdubio *lex vn. ſupr. de Commiſſoria reſcind.* & *lex vn. infr.de infirmandis pœnis cœlibatus,* quinimò & *lex 3.ſupr. ad SC. Claudianum.*
″ De *Plumbatis* dictum plenè ad *l.2.ſupr.de quæſtion.* & ad *l.vn.ſupr.de his qui potentiorum nomina.*
″ De *Ponderibus* his eſt quoque Ammiani Marcellini locus *lib.29.p.414. Intenduntur,* inquit, *eculei, expediuntur pondera, plumbeæ cum fidiculis & verberibus.*
″ Id eſt, Tributorum, de quo iam ſæpè.
″ *Pœnales* hîc dicuntur pœna digni, Cyprianus de vanitate idolorum: de Diabolis; *cùm ſint ipſi pœnales, quærere ſibi ad pœnam comites &c.* Saluianus quoque lib.5. *pœnalius* dixit. *pœnales* gladios, & *pœnalia* clauſtra Ammianus; & Auguſtinus *pœnalia* loca dixit, vide in *Gloſſario* plura.
″ *Noxij* ſunt Rei criminum.
″ Locus hic valde deprauatus de quo mox.
″ ℞. *Eum,* ſcil. carcerem, & ſatis ineptè in C.Iuſt. *Iuxta Præſidem.*
″ *Solutores,* id eſt, Collatores prouinciales, poſſeſſores.
″ Quâ videlicet carceris, verberum aut ponderum moleſtiâ liberatur.
″ *Vſu,* Cod.Iuſt.
″ Inſtituta, *Cod. Iuſt.*
″ ℞. *Militari,* vt etiam eſt in *Cod.Iuſt.*
″ Conciues, in *Cod.Iuſtin.* perperam *exactor accedat,* vt ſequentia oſtendunt: & ineptiùs adhuc *infr. qua facultate præbita Exactori.*
″ Et indulgentia.
″ Vt ſupr. *Citatiores.*
″ ℞. *Prid. Kal. Febr. Sardicæ PP. Kal. April. Romæ.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

CARCERIS aut TORMENTORVM iniuria & vexatione *debitores,* ideſt, tributarij & prouinciales pro tributorum ſolutione *pour le payement de leurs taxes,* affici à Iudicibus vel Officialibus à Conſtantino M. vetantur; hac conſtitutione, quæ Conſtantinianei prolixioris *Edicti* pars eſt, quo in vniuerſum humanitatis & indulgentiarum pleniſſimo, quamplurima & iniquiſſima iuga à Ciuium & prouincialium ceruicibus depulſum iuit; vt docent præterea *lex vn. ſupr. de commiſſoria reſcind. lex vn.infr.de infirm.pœnis cœlib.* quæque adeò huic noſtræ coniungendæ ſunt, fortè etiam *l.3. ſupr.ad S.C. Claudianum.* Iuga, inquam, partim Legum; quò pertinet *d.lex vn.ſupr. de infirm. pœnis cœl. l.3. ſupr.ad SC.Claudianum*: partim Creditorum, *l.vn. ſupr.de commiſſariâ reſcind.* partim Exactorum fiſcique, *hâc l.* Eaque rurſum, vel ratione ſtatus perſonæ, *d.l.3.ſup.ad SC. Claud.* vel ratione corporis, *hac l.* vel ratione bonorum, *d.l.vn. ſupr.de infirm. pœn.cœlib. l.3. ſupr. de commiſſoria reſcind.* Eſt itaque hoc quoque Conſtantini Edictum, cuius hæc *lex* pars eſt, de earum Legum numero, de quibus Publius Optatianus Porphyrius, inter cœtera Conſtantini elogia, hoc ipſo tempore, *c.7.*

> —— *permulcens aſpera Legum*
> *Iuſtitiâ æternâ.*

¶ Sanè id ipſum quod *hac l.* continetur, cùm poſtea in vſum rurſùm veniſſet, viſum quoque filio eius Conſtanti prohibere *leg.7. infr. hoc tit.* eadem ratione addita; *Cùm,* inquit, *hos cruciatus non inſontibus ſed noxiis conſtitutos eſſe noſcatur.* Quæ quidem ſingularis eſt *indulgentia* Conſtantini M. & Conſtantis: (Nam & ita hîc vocatur cùm aliàs ob priuata debita carcer propoſitus ſit; de quo *ſupr. tit.qui ex leg.Iulia cedere poſſunt*) Idipſum & in Galliâ haud ita pridem conſtitutum: v. Loiſeum *deſguerp. l.2.c.1.n.9.* Verùm id ita à Conſtantino conſtitutum, vt ita Iudicibus immodicè ſæuientibus freni attemperiem quandam adhiberet, vt in ſimili idem Conſtantinus loquitur *l.2.ſupr.de cuſtod. reor.* quam cauſam & hîc indicat; *aliáque,* inquit, *ab inſolentia Iudicum reperta ſupplicia vel à peruerſis vel ab iratis Iudicibus expaueſcat.* Quare & aduerſus *hanc l.* admittentibus Iudicibus & Officialibus pœnam comminatur, & Iudicibus quidem *denotationem,* id eſt, vt paulò poſt prolixius oſtendam, ſine ſeueram ex animi ſui motu cenſuram & indignationem, ſiue exiſtimationis notam.

Illa quoque humaniſſima Clementiſſimi Principis cogitatio fuit, futuros nempe hac iam indulgentia proniores tributarios. Nempe ita euenire ſolet, vt exaſperet nimia coërcitio, contra, propoſita indulgentia, promptior quiſque exiſtat. Et ita quidem *legem* hanc intelligi oportet, cuius verba deprauatiſſima ſunt, quæ nihilo ſaniora exhibet *C. Iuſt.* ita; *& Officialium & cum denotatione eorum Iudicum, quorum de officio certiores eſſe debebunt, qui &c.* quem Cuiacius reſtituere ſe fruſtra ſæpiùs tentaſſe ſcribit. Gutherius *de off. domus Auguſtæ lib.3.c.17. p.552.* ita hunc locum interpretatur, intactis omnibus: quod ſcil. Iudicibus exiſtimationis macula ſeu nota imponatur, de quorum officio refrænati Exactores citatiores eſſe debuerunt, hoc eſt velociùs ad Tribunal citari, vt meritas luerent pœnas: reos enim voce præconis ad Tribunal Iudidum vocatos, vnde citatus reus Papin. *l. 10.π.de pub.iud.* Quo nihil abſonum magis fingi potuit. Ego ita reſtituam & interpungam; *& Officialium (cum denotatione eorum Iudicum quorum de officio coërcere citatiores eſſe debebat) qui* [Officiales ſc.] *contra hanc legem admiſerint.* Nempe Tria *hoc loco* Conſtantinus indicit; Primùm Officiales Iudicum eſſe de earum perſonarum numero qui carceris pœnâ ſint coërcendi, ſi contra *hanc leg.* admiſerint. Secundò, Iudices eorum, id eſt, iſtorum Officialium, ſi ipſos prouinciales ob tributorum ſolutiones carcere vel verberibus contra *h.l.* affecerint, *denotari* oportere, ideſt, Principis notam & indignationem incurrere; id enim eſt *denotatio*: nempe *denotare* eſt arguere & criminari; paſſim apud Tertull. vt *lib.ad Nationes 1.c.4. Nos ſoli contra Inſtituta naturæ peſſimi de bono denotamur*: & c.14. *Quid itaque noſtrum vnicum denotatis*: ita & initio libri de Pallio; *Gaudeo vos,* inquit, *tam proſperos temporum, cum ita vacat ac iuuat, habitus denotare pacis*: denotare, ideſt, carpere, cenſoriâ notâ notare; & ſexcentis aliis locis. Hinc idem dixit, *denotatior,* pro magis criminoſo & incuſabiliore, *lib.1.ad Nationes, c.10.* Eodem ſenſu dixit *lib. de pallio,* denotatum: *Enimuerò,* inquit, *iam dudum cenſoriæ intentionis Epiſcynio diſperſo quantum denotatui, paſſiuitas offert libertos.* Denique *denotatio* hîc pro exiſtimationis notâ, maculâ, ignominiâ: quo ipſo ſenſu Firmicus horum temporum Scriptor lib.3. *denotationis* verbum accepit; *Periuros,* inquit, *faciet, perfidos, & crebris ob hoc denotationibus miſeros ganeones &c.* Tertio loco adiicitur ratio cùr Iudices hoc caſu notari oporteat, hac conſtructione, & Officialium cum denotatione eorum iudicum (de quorum officio eſſe debebat coërcere citatiores) ideſt, quod eorum officij eſſe debebat coërcere citatiores ſeu *incitatiores* Officiales ſuos, ideſt, cohibere, refrænare, imò & punire vim, impetum, & iniuriam hanc Officialium, qui ad id proni ſuopte ingenio nimis eſſent; *Incitatior,* vehemens, vehementior: Sic Thucydices *incitatior curſus,* ſicut apud Ciceronem, *incitatiſſima conuerſio,* & *incitatiùs* ferri, in *ſomn. Scip.* vel etiam ſimpliciter, *citatior*; citatum enim, velox, vehemens, apud *Apuleium*: & vt *citior* apud *Feſtum,* ita & *citatior.*

Hinc iam patet, quàm minùs rectè Tribonianus hunc locum interpolarit, ſic vt ex eo nullum rectum ſenſum efficiat. Contrà, quàm *huius Cod.* ope faciliùs ad veram peruenire lectionem, & ſic ſenſum liceat. Quàm temerarium proinde ſit *hîc* Amayæ iudicium, *n.13.* qui hunc locum in *hoc C.* magis corruptum eſſe arbitratur: addito, *ferre ſe non poſſe Criticos illos, qui pluris faciunt Theodoſiani Codicis lectionem quam Iuſtiniani: & apud quos plerumque alicuius libri puluere extracti auhoritas plus valet, quàm qui quotidie in manibus verſantur.* Quare & quod de certiorandis Officialibus à Iudicibus, ne carceribus vtantur, Idem ſcribit *hîc,* & interpretatur, dilutum nimis eſt.

Et hæc quidem hactenus in debitorum fauorem: vbi nota, neminem ob tributa in carcere mitti poſſe: cui ſimilis eſt eiuſdem Conſtantini *lex 2.ſupr. de Cohortalibus,* neque verberibus affici. Quod tamen ſubinde factum: teſtis quoque Palladius *in Vitis Patrum cap. 63.* Ammianus quoque Marcellinus *fine lib. 22.* de Ægyptiis agens: *Erubeſcit apud eos ſi quis non inficiando tributa, in corpore vibices oſtendat.* Exemplum apud Dionyſium Lycurgi Oratoris, qui publicanum ducentem in carcerem quendam tributi debitorem Athenienſem grauiter multauit.

I 3 ¶ Ate

¶ Atenim parte alterâ, quia & illud euenire ſolet, vt nonnulli *tam alieni ab humano ſenſu ſint, vt indulgentiâ ad contumaciam abutantur*, (quod & hîc eleganter à Conſtantino dictum) duo iam remedia proponit, quibus horum contumacia perfringatur, ſimul & fiſco conſulatur: Nempe contumacem, apertâ, libera, & in vſus hominum conſtitutâ cuſtodiâ militari eos contineri iubet, de qua διέσπερ φυλακῆ ſeu militari præter Iuriſconſultos noſtros, præter Veteres, extat digreſſio Viri docti *ad Tacitum*. Tandem ſi in obduratâ nequitiâ Tributarius permaneat, contumacem pignorum capione multari iubet, atque ita res eius cum cenſu diſtrahi. Quod & ipſum eidem rurſum placuit, *l. 4. prox.* & Conſtantio filio eius, *d. l. 7. inf. hoc tit.* ſic & *l. miſſi 16. inf.* ſeu *l. 7. Cod. eod.* Iudicibus & eorum Officialibus id iniungitur, vt ſi imprudenter ſolutio differatur, contumacium debitorum prædia perſequantur. Verùm de hac pignorum capione & diſtractione tributorum causâ, adhuc ad *d. leg. 4. prox. & l. 16. inf. h. tit.* & peculiarem *titulum 9. inf. de diſtrahend. pignorib. quæ tributor. cauſa ten.*

IV. * Idem A. ad Afros.''

QVONIAM ſubclamatione'' veſtrâ meritò poſtulaſtis, *Ne qua his qui præſtationes fiſcales differunt, reliquorum'' laxitas'' proueniret''*, ſpecialiter'' præcipimus obſeruari, vt res * eorum, qui fiſcalibus debitis per contumaciam ſati facere differunt, diſtrahantur; comparatoribus data firmitate perpetua poſſidendi, &c. Dat. xv. Kal. Iun. Serdicæ, Conſtantino & Maximo Coss. [327.]

INTERPRETATIO. *Quicunque agrorum ſuorum tributa implere contemnent, agri eius qui tributa ſua contemnent exſoluere, ab exactore vendantur, & qui comparauerint, firmo iure hoc ordine empta poſſideant.*

NOTÆ.

* *Lex 1. C. de capiendis & diſtrahendis pignoribus tributorum cauſa*: hinc deſumpta eſt: Primâ eius ſententiâ recisâ, velut Hiſtoricâ.
'' *Prouinciales*; hoc amplius additum in *C. Iuſt.*
'' *Subclamatio* hîc pro ſupplicatione & deploratione & complorationc: vt *l. 6. inf. de nauicular. & l. 3. ſup. de ſuperexact. & l. 2. de naufrag.*
'' *Reliqua* ἐκλείμματα λοιπάδες: v. *Gloſſ. Theod.*
'' Vt *laxamentum* in eâdem re Ammiano Marcellino.
'' Id eſt concederetur.
'' Id eſt enixè.
* Hinc deſumpta eſt *d. lex 1.*

COMMENTARIVS.

DILATIONEM debitoribus fiſci cuiquam concedi vetat *hâc l.* Conſtantinus M. & quidem ad Afros emiſsâ, quam dilationem, *reliquorum laxitatem*, vocat; haud aliter atque Theodoſius M. poſtea *l. 6. ſup. de diuerſ. reſcript.* quam alioquin *legem* neque Tribonianus neque Anianus intellexerunt.

¶ Hanc ſanè Conſtantinus emiſit ad Afrorum *ſubclamationem*, id eſt querelam & deplorationem, ad quorum in commune, damnum & præiudicium huiuſmodi, dilationes non magis quàm indulgentiæ, procedebant: quia ſcil. paucis data hæc indulgentia plebis iniuria eſt: in quæ eam recidere ſolet, de quo ſuo *tit. inf. de immunitate conceſsâ*: Eodem pertinet, quod Ammianus Marcellinus ſcribit de Iuliano, *lib. 16. p. 69. Denique id eum ad vſque Imperij finem & vitæ ſcimus vtiliter obſeruaſſe, ne per Indulgentias, quas appellant, tributaria rei concederet* RELIQVA. *Norat enim de facto ſe aliquid locupletibus additurum, cùm conſtet vbique pauperes inter ipſa dictorum exordia ſoluere, ſine laxamento compelli.* Neque hæc poſtrema Prouincialium querelarum cauſa fuit.

¶ Quid igitur? Contumacium res diſtrahi ſpecialiter iubet, de quo iam ad *l. ſuperiorem.*: data emptoribus firmitate perpetua ſi quid de his rebus boniſue comparauerint poſſidendi; de quo vide peculiarem *titulum inf. 9. de diſtrah. pignor. quæ tribut. cauſa tenentur.*

V. * Imp. CONSTANTINVS A. Nemeſiano v. p.'' Com. larg.''

QVOTIENS quis & priuati debitor inuenitur & fiſci, arreptus'' ab vno Officio teneatur: ad'' vniuerſi debiti ſolutionem, qui eum abſtulit, coartetur'': ac totius ſummæ exactionem in ſe ſuſcipiat, qui eundem auellendùm abſtrahendúmque'' crediderit. Dat. IV. Id. Mal. Nizibi, Amantio & Albino Coss. [345.]

NOTÆ.

* *Lex 3. Cod. eod. tit.*
'' Reponendi Imperatores, CONSTANTIVS & *Conſtans.*
'' *Nemeſiano* huic Comiti inſcribitur quoque A. D. 340. *lex 30. inf. de Decurionib.*
'' Ita quoque *Cod. Iuſt.* id eſt *Viro Perfectiſſimo*: (vid. *tit. de Perfectiſſimatus dignit.*) Malè apud Baronium, *Præfecto Vrbi*: Malè etiam qui tenarant, *V. Lid* eſt *Viro Illuſtri*, vt ſequens *Nota* docebit.
'' Ita quoque in *Cod. Iuſt.* At Cujacius malè *Sacr. Lar.* Neque enim hic Illuſtris Comes Sacrarum Largitionum fuit, ſed Comes tantùm Largitionalium, & Perfectiſſimus: de quo Comite dixi ad *leg. vn. ſup. de Conſulari & Præſid.*
'' *Et abreptus &c. tenetur.* ita *Cod. Iuſtin.*
'' *Et ad*, C. Iuſt.
'' *Coërceatur*, C. Iuſt. verùm hîc omnino legendum, *coartetur*: niſi malis, *cohortetur*: quod ipſe non admirto. Peſſimè qui emendant vt in *Cod. Iuſt. qui eum abſtulit, coërceatur*: quem maioris authoritatis eſſe contendunt. O vacuum cerebro caput!
'' *Subtrahendúmque*, C. Iuſt.
'' *Nizibi* hoc tempore conſtitit Conſtantius Imp. bello videl. Perſico illigatus. Et verò hoc Anno prælium ab eo geſtum haud procul Nizibi apud Singaram, nocturnum, parùmque proſperum: de quo in *Chronico noſtro.*

De Exactionibus. 71

COMMENTARIVS.

DIVERSI generis & ſtationis vel potius rationis debita quando ab eodem, qui regulariter non niſi vnis exigendis præſtitutus eſt, exigi poſſint, imò debeant, in ſingulari quadam ſpecie, *hâc l.* definit Conſtantius.

¶ Finge eundem eſſe debitorem & fiſci, & priuati: *Priuati* inquam, id eſt priuatæ rei Principis. *Priuatum* enim abſolutè, vel etiam *Priuata*, pro re priuata Principis accipiendum, *l. vlt. inf. de locat. fundor. iuris emphyt.* Hinc priuatarum Comes, ſeu Comitiva, *l. 49. inf. de appellat. & l. inf. de appellat. & l. 20. inf. de decurion.* Hinc Magiſtri priuatæ, *l. 14. inf. de decurion.* Hinc officium priuatarum, *l. 18. ſup. de Palatinis Sacrar. Largit. & l. 17. inf. h. t.* & in antiqua inſcriptione, δόματος & πρειβάτεως; & Capitolinus *in Macrino* dixit; *Priuatas curare*, pro res priuatas. Quod cùm Accurſius non intelligeret, de debitore priuati hominis hæc accepit.

¶ Finge, inquam, eundem priuatæ rei Principis & fiſci debitorem: ſanè regulariter *Largitionales*, id eſt Officiales Comitis Largitionum (cui *hæc lex* inſcribitur,) non niſi fiſci debitores exigere poſſunt; pariter vt *Priuatiani*, id eſt Officiales Comitis rerum priuatarum, nonniſi rei priuatæ debitores exigere poſſunt, neque alteri in alterorum ſic vt dicam, ſtationem inuolare poſſunt. Quod etiam de ſuſceptoribus & de Tabulariis pariter cautum, *l. 12. ſup.* de Numerat. *l. 30. inf.* de ſuſceptorib. ne promiſcuis rerum actibus turbentur officia, *l. conſulta, Cod. de Teſtam.* Quò pertinet etiam *lex 1. Cod. de Compenſat. & lex 3. Cod. de canone largit. tit.* ...

¶ Sed finge nunc Largitionales Fiſci debitorem in ſolutione ceſſantem corripuiſſe, auulſiſſe, abſtraxiſſe, id eſt comprehendiſſe, & cuſtodiâ officij continere cœpiſſe, & ſic liberâ & apertâ cuſtodiâ; quod vtique permiſſum aduerſus triburorum moratores, *l. 3. ſup.* Sanè iidem Largitionales, ſi idem debitor ſit quoque rei priuatæ, tam diu eum *tenere*, id eſt cuſtodiâ ſuâ continere debent, vſque quo vtrumque debitum ſoluerit: & ſic vtriuſque debiti & ſummæ exactionem in ſe ſuſcipere debent. Præuentionis & capturæ hîc ſingularis effectus eſt, vt quod ex ſe quis facere non poteſt, id iam facere poſſit, imò debeat; Et quidem in ſpecie *huius l.* ideò, ne vno tantum debito exacto, & exinde debitore cuſtodia dimiſſo, ſecundæ capturæ vel grauis, vel nullus amplius, ſubducente iam ſe debitore, locus eſſe poſſit.

¶ Iam igitur faceſſant illæ Accurſianorum interpretationes, qui cum non intelligerent quid ſibi vellent illa, *abripi ab officio, auellere, abſtrahere*, portentoſam ſpeciem poſuerunt in priuato abſtrahente debitorem publicum cuſtodibus. Imò faceſſat ineptiſſima interpretatio eorum 1. qui quod de priuato *hac l.* dicitur, de priuata perſona & creditore accipiunt. 2. item *vnum* officium, pro vno ex Officialibus. 3. Interpretum qui *legem* hanc de *abripiente* pariter ſeu eximente aliquem cùm in carcerem ducitur: hoc ſenſu, eum, qui cùm alius ab Officiali, detineretur, cùm in carcerem duceretur eum vi exemit, ad vniuerſi debiti ſolutionem compelli. ϙεῦ ἀμαθείας Amayæ, cuius vt & ſimilium ſcripta ad *hanc leg.* ſpongiæ incumbant.

VI. * Idem A'' ad Euſtathium PF. P. Poſt alia.''

AGTORES'', ceteríque rei priuatæ noſtræ, ad ſolutionem ſpecierum'' ſolemnium'', debiti vigoris auctoritate'' cogantur: ne Prouinciales rei priuatæ noſtræ fatiget immunitas.'' Dat. VIII. Id. Mar. PP. Rom. Limenio & Catullino Coss. [349.]

NOTÆ.

* *Lex Actores. 4. Cod. eod. tit.* Et ſubaudienda huic eſt *lex 1. ſup. de Iuriſdict.*
'' Quæ continentur *d. l. 1.*
'' Ita quoque *d. l. 1. Actores cæteroſque rei priuatæ noſtræ.*
'' *Specierum ſolemnium*, id eſt annonarum & tributorum.
'' *Solemnes* ſpecies, vt ſolitæ ſpecies, ſolemnis penſitatio, ſolemnis expenſio, ſolemnis ratio, ſolemnis titulus v. *Parat. de annona & trib.*
'' Ita quoque *d. l. 1. vim debitæ, auctoritatis.*
'' *Immunitas*: in *C. Iuſt.* immani errore, Quanquam & Accurſius ipſe notauit aliàs legi *immanitas.*

COMMENTARIVS.

ACTORES, quorum multa mentio *hoc Codice* vt *hâc l.* ita & *d.ll.& 11. sup.de Iurisd. toto tit.de actorib.procurator.* &c. quique cum rationalibus perperàm miscentur, *cæteróque rei priuatæ* (retinenda enim hæc lectio, vt pariter ostendit *lex 1. sup. de iurisdict.* quæ *huic* iungenda est,) id est, Procuratores, Conductores, Colonos &c. rem priuatam Principis exercentes, cândem vigoris auctoritate quâ priuatos exigi iubet *hâc l.* Constans Imp. pariter vt criminum reos eadem auctoritate à Iudicibus coërceri iubet *d. l. 11. sup. de Iurisdict.* quæ huic coniungenda est ceu vnius & eiusdem constitutionis pars. Denique integra constitutione suâ Constans rei priuatæ suæ Actores cæteróque cohercere in animum induxit, qui cæteroquin Principalis nominis obtentu, priuati iuris frenos fermè excutiebant, atque ad Prouincialium & priuatorum instar se redigi non patiebantur: Quò pertinent extrema illa *huius l. Ne prouinciales rei priuatæ nostræ fatiget immunitas*: Item illa *d. legis 1. Eo enim modo licentia inueteratæ desperationis inhibetur, si intelligant vno sibi ac pari studio vtendum esse cum ceteris*: De quo etiam aliquid dixi ad *l. 16 sup. de bonis proscript.* Adeò etiam, vt iam ipsi Iudices prouinciarum his contrà ire veterentur. Atque eò pertinent illa *huiusce legis*; *debiti vigoris auctoritate cogantur*: Item illa *d. legis 1. Indices prouinciarum volumus vim debitæ auctoritatis assumere.* Atque ita vtrumque hoc accipiendum est; neque aut sollicitanda lectio, *austeritatis* voce, loco *auctoritatis* vtrubique subiecta: neque ad manum militarem, quod Cuiacius fecit, istud referendum: Ita quoque Honorius *l. 16. inf. Iudicibus quoque eorúmque officiis eatenus subuenimus, vt in contumaces debitores cuiuslibet dignitatis, auctoritatem suam exerant*; & Constantinus *l. 1. sup. vnde vi: Indices auctoritatis suæ formidabile ministerium obiiciant.* Nempe Constantem Iudices officij sui commonere, languentes eorum animos excitare, hâc constitutione voluisse omninò apparet: Et quidem hâc eius parte, ad exactionem specierum fiscalium seu annonarum & tributorum, aduersus Actores rei priuatæ, qui hanc in partem contumaces sese præbebant, quíque pro sui terrore perurgeri non poterant: pariter vt Potentum actores: Quâ causâ etiam vtrique Rectori prouinciæ per prouinciam discurrenti sui copiam facere & exhibere præsentiam iussi, & tamdiu publicis inhærere conspectibus, quamdiu in eodem oppido moraretur Rector Maioriani *Nouella 4. cap. habenda.*

VII * Impp. Constantius, & Constans AA. Bibulenio Restituto Præsidi Sardiniæ.

PROVINCIALES, pro debitis", plumbi verbera, vel custodiam carceris, minimè sustinere oportet: cùm hos" cruciatus non insontibus, sed noxiis constitutos esse noscatur: Satis* verò sit, debitorem" ad soluendi necessitatem capione" pignorum conueniri. Dat. VIII. Idus Decemb. Thessal. Constantio VI." & Constante III. AA. Coss.

NOTÆ.

* *Lex 2. C. de capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causa*, hinc desumpta est, recisâ priore eius sententiâ, posteriore tantùm retentâ. Concordat huic *lex* Constantini 3. *sup. h. t.*
" *Debitis*, id est, tributis & annonis: vt mox, *debitorem*, id est *debitorem annonarum*, quod à Triboniano nominatim adiectum est *d. l. 2.* Vide *Glossarium.*
" Ita quoque *d. l. 3. sup. Carcer pœnalium, carcer hominum noxiorum est.*
* Hinc iam desumpta est *d. lex 2.*
" *Debitorem annonarum*, ita *Cod. Iust.* de quo iam antea.
" *Captione*, C. Iust.
" Videtur hæc *lex* potiùs referenda ad Annum 346.

COMMENTARIVS.

ARCERIS & TORMENTORVM iniuriâ & vexatione *prouinciales debitores* tributorum scil. ad eorum solutionem adigi à Constante Imp. hâc constitutione vetantur, pariter vt à Constantino M. *l. 3. sup.* eadem hîc tatione propositâ, quòd *hos cruciatus non insontibus, sed noxiis constitutos esse noscatur.* Eodem etiam remedio proposito: nempe quod pignorum capione Tributis consuli possit. A Constante, inquam; nam hîc omnino huius constitutionis Auctor videtur, cui in Imperij diuisione, *Sardinia* & Macedonia, in qua *Thessalonica*, cesserat; de quo vid. Victorem Zosimum *lib. 2. pag. 691.* vid. etiam Eunapium *in vita Ædesij, pag. 45.* Zonaram, quæque notamus præterea *in Chronico.*

¶ Neque illud omittendum, mendum hærere videri in subscriptis Consulibus, atque adeo *huic l.* iungendam videri *legem 4. sup. de annona & trib.* nam & ea pariter *Data est VIII. Id. Decemb. Thessal.* & in eodem rei tributariæ argumento versatur: quin & de emphyteuticariis fundis *eâ l.* agit: cuiusmodi sanè fundi in Sardinia memorantur, *l. vn. sup. de communi diuidundo.*

¶ Ex *hac* interim *leg.* & *d. l. 3. sup.* colligimus in vsum sæpe venisse & vsurpata hæc tormenta aduersus tributorum inficiatores. Quæ & postea vsurpata. Testis Amm. Marcellinus sub Valentiniano Iun. & Theodosio M. scribens, *lib. 22. inf.* vbi de Ægyptiis. *Erubescit apud eos, si quis non inficiando tributa plurimas in corpore vibices ostendat.* Et quæ sequuntur de Ægyptiorum duritie *aduersus Tormentorum vim.*

VIII. * Idem

VIII. * Idem AA." ad Taurum PF. P."

EXACTIONES prouinciarum", quas Rectores, aut Præfecti annonæ, aut Rationales", per Africam sustinent, à Maioribus Iudicibus vsurpari non debent, sed ab his solis impleri, quibus cura exactionis imminet. Dat. IV. Non. Septemb. Dinummiæ": Acc. Prid. Id. Nou. Karthag. Arbitione & Lolliano Coss. [355.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Solius CONSTANTII nomen inscribendum: Vide *Consularia Theod.*
" *Taurus* PP. Italiæ sub Constantio & quidem Italiæ scil. quod præter alia ostendit & *Africæ* mentio in *ipsâ lege*, & subscriptio *Acc. Karthag.* vid. *Prosopogr.*
" Vel prouincialium.
" Id est, Præfecti annonæ Africæ, de quo in *Notitiæ dignitatum* è *Cod. Theod.*
" De *Rationalibus* Africæ vide *Notitiam Imperij*, & *Theodosianam nostram.*
" De subscriptione hac, mox in *Comment.*

COMMENTARIVS.

VIBVSNAM IVDICIBVS exactionis cura, ac nominatim per Africam, inminere debeat, definit hâc constitutione Constantius. Res eò redit; *Minoribus* tantùm Iudicibus exactionis curam imminere, non etiam Maioribus Iudicibus: Minoribus, id est, tribus his qui memorantur Rectoribus prouinciarum, Præfectis annonæ, & Rationalibus, & sic clarissimis & Perfectissimis: Maiores Iudices *hâs l.* non alij sunt, quàm Spectabiles, id est, Proconsules, & Vicarij. Maiores Iudices, vt alibi alio atque alio sensu dicuntur; de quo dixi plenissimè *in Apolytico*: ita hoc Codice Maiores Iudices sunt omnino Spectabiles, qui alioquin & mediæ ætatis Iudices dicuntur *l. omnis. 5. sup. de iis quæ administr.* de quo omni plenius in *Notitia dignitatum Theodos.* Et tamen etsi ipsa exactionis cura Maioribus Iudicibus non imminuerit: attamen totius collationis & transmissionis cura eos constringebat; eóque fine ipsi Iudicibus imminebant, quod de Vicariis prolixè ostensum est *l. vn. sup. de offic. Vicarij.* De Proconsule fidem faciunt tot leges, hisce de re tributaria titulis, Proconsulibus inscriptæ. Quare ipsa exactio à collationis & transmissionis cura distinguenda est.

¶ Obseruanda interim tria Iudicum genera, quibus per Africam exactionis cura imminebat. Nempe *Rectores* canonem tributarium exigebant: *Præfecti annonæ Africæ* exigebant annonam Vrbicam; de quo Præfecto annonæ Africæ vide *l. 13. sup. de annona. l. 4. inf. de appellat. l. 2. 3. 12. 36. 38. inf. de nauicularijs. l. 2. inf. de naufragijs.* Denique Rationales, Titulos Largitionales & rei priuatæ exigi curabant; de quibus Africæ Rationalibus vide *legem 33. & vlt. inf. de appellat. l. 2. sup. de alimentis quæ inopes parent. l. 2. sup. de iure fisci. l. 1. sup. de metallis*: denique & Notitiam Imperij.

¶ In Subscriptione, notanda *Dinumma*, vbi hæc *lex* data dicitur. *Dinummæ* huius nulla alibi mentio occurrit; Sed necesse est eam fuisse in Lepontiis, vel in Rhætia, campísve Caninis, qui Liguriæ proximi: Auctor enim est Ammianus Marcellinus *lib. 15. pag. 40.* Constantium hoc tempore Mediolano egressum in Rhætias Campósque Caninos ad procinctum contra Alemannos Lentienses, vnde militem ad Brigantium lacum misit. In iisdem sanè campis Caninis Gregorius Turonensis *lib. 10. cap. 3.* Bilitionem castrum collocat. In iisdem & Messacenses, vbi ante bimestre fermè data ab eodem Constantio *lex 25. inf. de appellat.* vbi dicam plenius. Quare necesse est *Dinummam* hîc esse vel *Dane*, vel *Dumils*, quæ recto itinere à Bilitione & Messacensibus ad Brigantium lacum pergentibus interiacent, fortè etiam *Damintæ.*

IX. * Impp. VALENTINIANVS, & Valens AA. ad Dracontium" Vic. Afric.

VCENARIOS" ab exactione Prouincialium, secundum Constitutionem † sacræ memoriæ Constantij, probabilis Sinceritas Tua iubebit arceri. Dat. III." Id. Mal. Hadrianop. Acc. VIII. Kalend. Octob. Karth. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Dracontius* Vicarius Africæ sub Valentiniano Sen. Eidem inscribuntur & aliæ complures *leges*, quas ex Indice Personarum collige: Imò iam fuit *lex 10. 11. 13. 26. sup. de annona & trib.*
" De *Ducenariis* dictum *l. 1. sup.*
† Hæc Constantij Constitutio non extat.
Eodem die, sed ad diuersos data *lex 8. sup. de cohortal. lex 18. sup. decurs. publ. lex 58. inf. de decurion. & lex 10. inf. de naui.* quæ ipsa ad Africam pertinet.

COMMENTARIVS.

DVCENARII, de quibus ad *l. 1. sup. h. t.* ab exactione prouincialium iam antea Constantij constitutione (quam alibi non reperio) submoti, hac rursum Valentiniani constitutione submouentur; & quidem per diœcesim Africæ: & sic Ducenarij omnium Rectorum per Africam, Byzacenæ, Numidiæ, Tripolitanæ, vtriusque Mauritaniæ: nam hæ prouinciæ diœcesin Africæ & sic Vicarium Africæ constituebant.

¶ Submotorum autem ab exactione Ducenariorum hanc *rationem* puto, quod hi prouincialibus nimio plus metuendi erant, vtpote de Schola Agentium in rebus præcipui, & in officio Rectorum prouinciarum Principes; Vide quæ de his dixi, ad *leg. 1. sup. h. t.* & *Notitiam Imperij.* Hæc verò *lex*, inter alios plures comprobat Amm. Marcellini, *lib. 30.* testimonium, qui Valentinianum ait, *in prouinciales admodum parcum fuisse, & Tributorum vbique molliuisse sarcinas.*

X. * Idem AA" ad Florianum Conf." Venetiæ.

DIE Solis, qui dudùm" faustus" habetur, neminem Christianum ab Exactoribus volumus conueniri: contra eos, qui id facere ausi sunt", hoc nostri statuti" periculum sancientes. Dat. XI. Kal. Mai. Treu. Valentiniano & Valente AA." Coss.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.* Vbi tamen extat altera *lex* in eandem sententiam, putà *lex 13. inf.* Repetitur autem hæc *lex* totidem verbis *l. 1. sup. de exsecutorib.* Meminit eius Baronius, *A. 365. n. 44.*
" Fortè, *Comitem rei priuatæ* dixi ad *d. l. 1.*
" Iam inde à Constantino M. vide *legem 1. sup. de feriis.*
" *Festus.*
" Sint, *d. l. 1.* & hoc ipsum pro, *fuerint.*
" Hoc nostri statuti interdicto periculum sancientes, ita *d. l. 1.*
" II, Scil. id est A. D. 368. vt ostendi ad *d. l. 1.*

COMMENTARIVS.

DE DIE SOLIS, immuni ab omnibus executionibus est hæc Valentiniani Sen. constitutio ad Consularem Venetiæ emissa: quæ iam *suprà* habetur, *l. 1. sup. de executoribus*: vnde Interpretatio hùc arcessi potest: patiter vt Valentiniani Iun. *lex 13. inf. hoc tit.* quæ & ipsa est *lex 3. dict. tit. de executoribus.*

XI. * Idem AA. ad Florianum" Com. R. P.

OMNES prouinciis Præsidentes iussimus conueniri, vt à Rei Nostræ conuentione" cessarent, ne Principales necessitates in publicum proferentes, eâdem, quâ hactenùs, in colonos iniquitate sæuirent. ¶ Illud" etiam moderationi adiecimus, vt tripertita esset inlatio fiscalium pensionum. ¶ Sinceritas" Tua Rationales, Procuratoréque commoneat, vt quidquid pro iugatione" vel capitatione" deposcitur, certantibus studiis deuotionis exsoluant". Dat. v III. Kal. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Florianus* Comes R. P. sub Valentiniano. Eidem inscribitur Anno superiore *lex* 2. *sup. de cursu publico*: & A. 367. *lex* 2. *Cod. de bonis libert.* v. *Prosopogr.*
" Id est, exactione.
" Ita publicæ necessitates, quæ rei priuatæ opponuntur, *l. 3. sup. de exsecut.*
" Sequentes duæ sententiæ ab hoc *Titulo* sunt fugitiuæ.
" *Sinceritatis* titulus tributus Comiti R. P.
" De hac *Iugationis* voce dixi plenè *ad l. vn. sup. ne coulatio per Logograf.*
" De hac *Capitationis* voce dixi ad *l. 15. sup. de annona & trib.*
" *Exsculpant*, vel exsigant.

COMMENTARIVS.

PEI PRIVATÆ, id est tributorum ad rem priuatam Principis pertinentium, à Colonis rei priuatæ exactio, quorum curâ & solicitudine fieri debeat, hâc constitutione definit Valentinianus Sen. Nempe hanc Rectoribus prouinciarum adimit; hac ratione addita; *Ne Principales necessitates in publicum proferentes, eâdem, quâ hactenus in colonos iniquitate sæuirent.* Cuius hæc sententia

sententia est, Rectores prouinciarum obtentu tributariæ collationis ad Principem eiúsque necessitates spectantis in Colonos rei priuatæ summâ iniquitate sæuisse. Quare reponendum hîc omninò videatur, *ne Principales necessitates in publicum proferentes* &c. quanquam & vox *proferentes* mihi iam magis arrideat: Igitur Rectoribus prouinciarum huius exactionis cura adimitur: proculdubio ad Colonorum rei priuatæ querelas, qui de iniquitate & sæuitiâ eorum apud Valentinianum Sen. conquesti fuerant. Cùm vicissim sub Constantio Colonis rei priuatæ. Principalis nominis obtentu fœnos legum excutientibus, & tributa non soluentibus Iudices, id est Rectores Prouinciarum eos debiti vigoris auctoritate cogere, seu exigere iussi fuissent *l. 6. sup. h. t.* Nempe prout horum aut illorum culpa esset, imò prout his vel illis Principes fauerent, ita variè hanc in partem constitutum.

¶ Quid igitur? Rationalibus & Procuratoribus rei priuatæ hæc cura *h. l.* imponitur: qui scil. sub dispositione Comitis R. P. fuêre, quósque adeò Comes R. P. commonere *h. l.* iubetur. (De quibus Rationalibus & Procuratoribus rei priuatæ per Occidentem, nam eò pertinet *hæc lex*, vid. *Notitiam* Imperij.) *Commonere*, inquam, *vt tributa certantibus studiis deuotionis exsoluant*, vbi malim reponere *exsculpant*, vel *exsigant*: Sensus enim est, monendos Procuratores & Rationales à Comite R. P. vt tributa à Colonis priuatæ rei omni studio exigant: *Exsculpendi* vox exactionibus propria: vt docet *lex 9. sup. de cohort. lib. l. 44. 65. inf. de appellationib.* ac nominatim exactionibus tributorum, *l. 3. sup. de annona & tributis.* Interim hinc colligere mihi videor, cur huius exactionis sollicitudo ad Rectores prouinciarum antea commeauerit: nempe, quòd Procuratores & Rationales remissi & indulgentes fermè forent in exigendis colonis rei priuatæ: Quâ re reddità nuce eis eâ exactione commoneri saltem iubentur, vt certantibus studiis deuotionis capitationem exsculpant. Verùm postea Honorij constitutione, putà *l. 5. & 6. sup. de exsecutor. & exaction.* remotâ exigentium permixtione, vt loquitur, Rectoribus prouinciarum & eorum officiis omnis exactio imposita. Et hæc de primo *huius l.* capite.

¶ Alterum quod ab hoc *titulo* fugitiuum est, & tamen in eorundem colonorum rei priuatæ gratiam à se Valentinianus Sen. statui indicat his verbis, *Illud etiam moderationi adiecimus*, est de TEMPORE soluendorum fiscalium pensionum: nempe vt eâ tripertità inlatione per quaternos scilicet menses inferantur: quâ de re sunt tres præterea eiusdem Valentiniani Sen. constitutiones: putà *lex 3. inf. de collat. fundor. patrim. l. 15. sup. de annona & trib. l. 15. inf. de Susceptoribus*, & Valentis *lex 16. d. t. de annona & tribut.* de quo dixi plenè ad *d. l. 15. sup. de annona.* Statuitque id sub Theodosio M. vt ostendit *lex* eius *vn. inf. de quadriennistruis breuib.* & Libanij locus *Orat. ad Theodosium Imp. in Tisamenum.* sub Arcadio & Honorio *l. 173. inf. de decur. l. 27. inf. de Susceptorib.* De Valentinianeis, quibus sanè id primò introductum, illud obseruandum; omnium tempore primam, putà *legem 3. inf. de collat. fundor. patrimon.* esse de emphyteuticariis possessoribus: *hanc*, de Colonis rei priuatæ: *legem 15. & 16. sup. de annona*, & *l. 15. inf. de Susceptorib.* omnium postremas, de prouincialibus: vt fortè non simul & semel id constitutum videri possit, sed per eos gradus tantùm. Verùm in fundis priuatis & emphyteuticariis postea aliter constitutum, *l. 19. inf. h. tit.*

XII. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEOD. AAA. Constantiano" Vic. Ponticæ."

POTENTIORVM" possessorum domus, Officium prouinciæ Rectoris exigere debet: Decurio verò, personas Curialium conuenire: Minores autem possessores Defensor ciuitatis ad solutionem fiscalium pensitationum spectatâ" fidelitate compellere. Dat. v. Non. Mai. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Constantianus* Vicarius Ponticæ sub Theodosio M. Eidem inscribitur hoc ipso Anno, *lex 54. inf. de decurion. lex 10. inf. de haret. lex 7. sup. de defertorib.* vid. *Prosopogr.*
" De *Vicario Ponticæ*, vide *Notitiam Imperij.* Ponticæ autem prouinciæ sunt hæ: *Bithynia, Galatia, Paphlagonia, Honorias, Galatia salutaris, Cappadocia prima & secunda, Hellenopontus, Pontus Polemoniacus, Armenia prima & secunda.*
" Vide *Glossarium.*
" *Spectata* fidelitas, est comperta, singularis: quæ vox *spectati* hoc passim sensu, apud Symmachum, v. *Gloss.*

COMMENTARIVS.

VARII pro varietate seu diuersitate & conditione possessorum exactores hâc Theodosij M. constitutione præponuntur: idque nominatim per Ponticam diœcesin, æquissimâ & humanissimâ distinctione, in tria vt possessorum, ita & exactorum genera: Nempe, Potentiores possessores, ab Officialibus prouinciæ Rectoris exigi iubet; *Decuriones*, à decurionibus, *minores* tandem possessores; à Defensoribus ciuitatum. Vbi *minores*, non sunt minores 25. annis, verùm *tenuiores* oppositè ad potentiores. Scilicet priores ideò ab Officialibus Rectoris prouinciæ, exigi iubentur, quod solita eorum contumacia maiore quoque auctoritate munitos Exactores desideraret: Posteriores duo ideò, vt ab Officialium rapinis & sæuitiâ Decuriones & tenuiores illæsi seruarentur. Sanè *Defensorum* hæc propria fuit cura, vt plebem & tenuiores potissimum defenderent & tuerentur; de quo vide plenissimum *Paratitlon tituli, de Defensoribus ciuitatum.* Quorum vt cœteroquin alij Principes officium subinde excitarunt, auxerúntque: ita &

Theodoſius M. excitauit, auxítque, variáque his ſubinde impoſuit : *hâc. leg. & leg. vn. ſi quacunque præditus poteſtate : lex 19. ſup. de annona & tributis : l. 23. inf. de Suſceptoribus : l. 12. ſup. de re militari : lex vltim. ſup. de defenſoribus ciuitatum.* De Curialium alioquin exactione agitur & *l. 16. inf.* vbi adhuc aliquid dicetur.

XIII. * Idem" AAA. ad Principium PF.P."

SOLIS die, quem *Dominicum*" ritè dixêre maiores, omnium omninò litium & negotiorum quieſcat intentio : Debitum publicum priuatúmque nullus efflagitet: Ne aput ipſos quidem Arbitros, vel" è iudiciis flagitatos, vel ſponte delectos, vlla ſit agnitio" iurgiorum : Et non modò notabilis", verùm etiam ſacrilegus iudicetur, qui à ſanctæ religionis inſtinctu" ritúve deflexerit. PP." III. Non. Nou. Aquil. Honorio NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Et totidem verbis repetita extat *l. 3. ſup. de exſecutorib.* Eamque Baronius in Annum ſuum non retulit. Concordat huic, *lex 10. ſup.*
" Ita quoque *d. l. 3.* Atenim reſcribendi hi Imppp. VALENTINIANVS *Theodoſius & Arcadius.*
" Italiæ ſcil.
" Hanc ſententiam inſeruit Tribonianus *legi omni, die 6. C. de feriis.*
" *Arbitrorum* duo genera : vel Iudiciis, id eſt à Magiſtratibus flagitati, vel ſponte delecti, id eſt, Compromiſſarij.
" *Inſtituto*, ita *d. l. 3. ſup. de exſecut.*
" Pro, *Data.*
" Ex *d. l. 3.* ſequentia ſupplenda ſunt. Acc. VIII. Kal. Decemb. Rom.

COMMENTARIVS.

DE DIE SOLIS ab omnibus exactionibus, litibus, cognitionibus immuni, eſt hæc Valentiniani Iun. conſtitutio, quæ & ipſa, pariter vt *lex 10. ſup.* repetita extat *tit. ſup. de executorib.* vbi hæc ibi tertio loco poſita eſt. Vnde interpretatio hùc arceſſi poteſt.

XIV. * Imppp. THEOD. Arcad. & Honor. AA. Rufino PF.P."

APPARITORES, quicumque in conlatione" Auri præcepti fuerint Officij ſui adhibere ſeruitium, titulorum debita, & conlationum ſummas, relationis ſuæ fide & adnotatione præſcribant": ſitque ex Officialis inſtructione Officium conſcium, quid exactum, quídve perlatum" eſſe videatur : Ne" longinqui itineris diuerſitate Suſceptor abductus, & Curiæ ſuæ deſit, & rei familiaris detrimenta ſuſtineat. Dat. Pridie Idus April. Conſtantinopoli, Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* *Lex 5. Cod. eod. tit.* Iungenda ei *lex 134. inf. de Decurionibus.*
" *Rufinus* PP. Orientis ſub Theodoſio M. vid. *Proſopogr.*
" Non mutanda hæc vox in *conlectione.*
" Ferri poteſt hæc vox, etſi *Codex Iuſt.* habeat, *perſcribant*, pariter vt *l. 23. inf. de ſuſceptoribus.*
" Cuiacius reſtituit *prolatum*; de quo mox. " Nec.

COMMENTARIVS.

AVRI exactio quomodo ab Apparitoribus præcepto Præfecti Po miſſis fieri debeat, ne alioquin Suſceptores à Curiis ſuis abducantur, definit *hâc conſtitutione* Theodoſius M. quæ prolixioris conſtitutionis Theodoſianæ pars eſt, vt docet *lex 134. inf. de decurion.* (quæ *huic* iungenda eſt) quâ in vniuerſum Curiis ciuitatum deſtitutis conſultum voluit, neque vnâ ratione : è quibus hæc inter cæteras eſt, quæ *hâc l.* continetur, cuius vtique cauſam apertè *ſine legis* exprimit : *Ne longinqui itineris diuerſitate Suſceptor abductus, & curia ſuæ deſit, & rei familiaris detrimenta ſuſtineat.* Scilicet cùm aurum per longinqui itineris diuerſitatem exigendum eſſet, noluit Theodoſius Suſceptores, qui Curiales erant (quod oſtendet pleniùs *titulus inf. de Suſceptor.*) à Curiis ſuis abduci, trahíque ab Apparitoribus, & ſecum adſciri : auro ſuſcipiendo vel rationibus conficiendis. Quid igitur? Hanc operam omnem nauare iubet Apparitores illos, ſeu Officiales ſolos. Itaque iis id iniungit, vt exacti & perlati rationes conficiant : Exacti, inquam, & perlati, id eſt eius quod exactum & in ſacras largitiones vel ad Rem priuatam perlatum fuit. Neque enim probo, quod ex Græcis hîc Cuiacius reſtituit *prolatum*, id eſt dilatum, quodque in reliquis hærens : Græcorum authoritate qui ita reddunt τὶ δεῖ ἀπήτησαι, τί δὲ ἔτι λοιπὰ ζήλει. Neque enim proferendi debiti Apparitoribus poteſtas fuit; etſi verum illud ſit quamcunque tandem efficaciam ſeu

ſeu inſtantiam in exigendo adhibeant, in debitis vel reliquis aliquid ſemper reſidere, quò pertinet omninò *lex 9. ſupr. de executoribus.* Quod tamen *prolati* aut *proferendi* voce non rectè deſignaretur.

¶ Rationes itaque exacti, & perlati, Officiales conficere iubentur, vt ex eorum inſtructione totum officium conſcium ſit, ideſt, vt rationes ab his confectæ in Scrinia Officij Præfecti Prætorio referantur : nam & hic alius eſt Cuiacij lapſus, cùm putauit, ad ſuſceptorem has ſiue rationes ſiue relationes perferendas : Aperta enim ſunt hæc verba; *ſitque ex Officialis inſtructione Officium conſcium.* Verùm de hoc exactionis genere Præfectianis ſeu apparitoribus P.P. committi ſolito, pleniùs ad *l. 5. 1. 7. 9. ſupr. de exſecutorib. & tit. infr. Ne Præfectianus exactoris fung. off.* De exactione multæ à Præfecto Prætorio, & quidem ab eodem Rufino PP. (cui hæc *lex* inſcribitur) impoſitæ, per Præfectianos eſt Syneſij locus, *ep. 127.*

XV. * Impp. Arcad. & HONOR. AA. Meſſalæ PF.P" Poſt alia.

QVONIAM plerique callidis" precibus Reſcripta impetraſſe dicuntur, ne à ſolitis Conpulſoribus" exigantur, præſenti iuſſione monemus, ne, prætento" velut quodam beneficio Clementiæ noſtræ, quidquam in Exactione celebrandâ veſtuſtati" & conſuetudini derogetur. Dat. IV. Kalend. Octobr. Altino, Theodoro V. C. Cons. [399.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem illi *lex vlt. infr. de canone frumentario Vrbis Romæ.*
" *Meſſalæ* PP. Italiæ ſub Honorio Imp. v. *Proſopogr.*
" Cur callidæ? dicam ad *l. 4. infr. ne conlat. tranſlat.*
" De his dixi plenè ad *l. 3 4 ſupr. de annona & trib.*
" Dicam ad *d. l. 4.*
" *Veteſtas & Conſuetudo* in tributis nominatim ſpectantur; v. *leg. 23. ſupr. de annon. & trib.* & *l. 181. infr. de Decurion. l. 13. in fin. π. de pollicitat. l. 4. 9. §. pen. π. de publicanis* v. quæ noto ad *l. vn. ſupr. de longâ conſuetud.*

COMMENTARIVS.

VTOPRAGIAS ſeu Autopractorum beneficium ſeu Reſcriptum, ideſt, vt quis non à ſolitis Exactionibus & Compulſoribus (de quibus pleniſſimè dixi ad *l. 34. ſupr. de annonâ* & *ad l. 45. in fin. ne conlationis tranſl. poſt.*) exigatur; verùm vt ſpontanea tantùm deuotione tributa inferat, *hâc* Honorij *conſtitutione* infirmatur; pariter vt à Theodoſio Iun. *d. l. 4. infr. ne conlationis tranſlat. poſtul.* vbi de hoc *Autopractorum* beneficio plenius.

¶ Cæterum ex coniunctione *legis vlt. infr. de canone frument. V. R.* colligere licet Honorium Imper. *hac leg.* Canoni vrbicario, ſeu vrbis Romæ nominatim, ſublato Autopractorum beneficio, conſultum iuiſſe.

XVI. * Idem AA. Hadriano PF. P."

MISSI Opinatores" cum delegatoriis", Iudicibus eorúmque Officiis inſiſtant, vt intra anni metas id quod debetur accipiant : Nihil his ſit cum poſſeſſore commune, cui non Militem", ſed Exactorem, ſi ſit obnoxius, conuenit imminere. Iudices itaque, qui Prouinciales paſſi fuerint Opinatoribus delegari", eiuſdem quantitatis duplex pœna retinebit : & Apparitores ex quolibet Officio ſententiam deportationis excipient, ſi, per ſemet exigendos, voluerint delegare Militibus : & Curiales temporale manebit exilium, ſi eos, quos ſollemniter exigere conſuerune, Opinatoribus putauerint eſſe tradendos : cùm Iudicem oportet" inquirere debitore : Tabularios, fideliter prodere" nomina dominorum": Apparitores ſiue Curiales, conſuetudine ſeruatâ regionum, conuictis debitoribus imminere : Vt perceptis congruis emolumentis", Opinatores impleto anno ad proprios Numeros valeant remeare. Qui ſi vltra annum protracti fuerint Iudices', & Officia, abſque vllâ mora, de proprio cogentur exſoluere militibus quod debetur, ipſis aduerſus obnoxios" repetitione ſeruatâ. Quod ſi ad nos aliqua de retentis Opinatoribus" querela peruenerit, in duplum ab his protinùs exigetur, vt partem debitam miles, reliquum fiſcus accipiat. ¶ Iudicibus quoque, eorúmque Officiis, eatenùs ſubuenimus, vt in contumaces debitores, cuiuſlibet dignitatis, auctoritatem" ſuam exerant : ac ſi IMPUDENTER ſolutio differatur, Actores, Procuratores, eorúmque prædia perſequantur; de eorum quoque nominibus ad Noſtram Scientiam relaturi. Dat. III. Id. Iul. Med. Vincentio & Frauitta Coss. [401.]

NOTÆ.

* *L. missi. 7. Cod. eod. tit.* Videatur *huic l.* iungenda *lex vlt. C. de Lucris aduocat. seu concussionibus Officiorum seu apparitorum.*

" *Hadrianus* PP. Italiæ sub Honorio. v. *Prosopogr.*

" De *Opinatoribus* his dixi ad *l. 34. supr. de annona & trib.* & ad *l. 26. supr. de erogat. milit. annonæ.*

" De his *delegatoriis* vide *Payatitlon tituli, de annonâ & tributis*, pariter *l. 1. supr. de exceßt. annon.* Opinatores, quibus species in diuersis prouinciis delegantur; & mox: cum Opinatores prouinciis delegantur.

" Ita quoque *d. l. 34. supr. de annon. & trib.* ita & mox *infr. si voluerint delegare militibus?* & mox *Opinatores ad proprios numeros valeant remeare.*

" Id est, passi fuerint, prouinciales ab Opinatoribus exigi.

" *Oportet*, C. Iust.

" *Prouidere*, C. Iust. malè.

" *Debitorum*, C. Iust.

" *Emolumenta congrua* vocat debitas præstationes & annonas: ita rei annonariæ emolumenta, *l. 1. supr. sine censu*: item præcipua emolumenta. *l. 1 supr. de annon. & trib.* fiscalia emolumenta, *l. 13. infrà de Susceptor.* Ac nominatim de annona militari, vt *hac l.* ita *l. 28. infr. de susceptoribus.* In vniuersum *emolumentum* quicquid debetur, vt mox infr. militibus quod debetur. In *Glossis* Philoxeni & Cyrilli emolumentum ἀφέλεια χρηματικὴ.

" Manifesta hic transpositio est, quod etiam ostendit *Cod. Iustin.* Quare legendum, *qui si vltra annum protracti fuerint, Iudices & officia*, &c.

" *Obnoxij* sunt debitores tributorum.

" *Ab Opinatoribus* in *C. Iust.*

" Ita quoque *l. 6. supr. hoc tit. & l. 1. supr. de iurisdictione*: quibus locis dixi, seu *l. 4. C. eod. tit.*

COMMENTARIVS.

DE MILITARIS annonæ exactione est hæc Honorij constitutio: ad duplicem finem comparata partim ad ipsorum prouincialium illæsionem, id est, ne eius exactionis obtentu prouinciales indebitè vexentur: tùm etiam, vt militaris annona debita celeritate exigatur: quæ duo diuellenda non sunt: Hactenus enim militari annonæ consultum oportet, vt ne ideo prouinciales vexentur: viceuersa prouincialibus hactenus consulendum, ne militari annonæ, quam non patitur, mora fiat. Eò itaque spectant sequentes sententiæ.

¶ Prima; *Opinatores*, id est, militaris annonæ Compulsores, (de quibus plenissimè dixi ad *l. 34. supr. de annon. & trib. & ad l. 26. supr. de erogat. milit. annonæ*:) non possessores seu tributarios prouinciales exigere debere, hisque imminere: verùm Iudicibus & eorum Officiis imminere debere, vt illi videlicet exactionem maturent. Nempe Opinatores, quia milites erant & ex numeris militaribus mittebantur, (quod non vno loco *huius l.* indicatur, & *d. l. 34. supr. de annona & trib.*) prouincialibus graues terroríque maximè erant atque his metuendi prædásque ab his agebant: vt cæteroquin difficile his est morum custodire mensuram: vt eleganter Cassiodorus, *lib. 1. var. 11.* Quare eos exigere subinde vetiti vt *hac l.* ita *l. 26. supr. de erogat. milit. annonæ*: etsi alioquin hac parte variatum, de quo vide & *l. 34. supr. de erogat. milit. ann. & d. l. 34. sup. de annona & trib. l. 186. infr. de decurion. & d. l. 1. sup. de excoctione.* Quare *miles* & *exactor hac leg.* opponuntur, cuius nomen non adeò metuendum vt militis: idque ipsum indicatur *d. l. 34. sup. de annona*: ibi, *vltra id tempus si tarditas adferatur, tunc militi postulati delegandam esse rationem*: Et pœna multiplex hîc additur Iudici, Officialibus, Curialibus, qui passi fuerint aut voluerint prouinciales ab Opinatoribus exigi. Nam hos exactionis cura manebat distinctis muniis & personis, de quo insignis est *hac l.* locus: *Iudicem*, inquit, *oportet inquirere debitores*, ideſt, Iudicem tributariorum nomina sedulo inquirere acceptis Breuibus à Tabulariis, mox Apparitores & Curiales conuictis debitoribus imminere & exigere *pro consuetudine regionum.* Scilicet alibi Curiales, alibi Apparitores Exactores erant, imò quandoque alij alios exigebant, putà Officiales, Potentiores: Curiales sui Ordinis viros, *l. 12. sup. h. tit.* Pœnæ autem hæ sunt: nempe Iudici *dupli* pœna imponitur: Apparitoribus pœna *deportationis*: Curialibus, *temporale exilium.* Et sic grauiores multò quàm in specie *l. prox. infr.* vbi dicam.

Secunda sententia ad celeritatem annonæ militaris exigendæ pertinet; scilicet intra anni metas eam præstari iubet (vide & *l. 9. sup. de exsecutorib.*) vt ita Apparitores anno completo ad proprios numeros remeare possint, pœna Iudicibus & Officialibus imposita, putà de proprio annonas soluere eos iubet, salua eis aduersus possessores tributarios actione, quo non præstito in duplum multari iubet: Duplum inquam: non merè pœnale, sed mixtum: id est, sic vt partem debitam, & sic annonam quæ inferri debuit, miles consequatur, & militari annonæ proficiat, reliquum fisco cedat.

¶ Viceuersa vt negligentibus Iudicibus Officiisque eorum pœna iniungitur: ita contra his subuenitur *hac eadem lege* auctoritásque eorum animatur armatúrque: Auctoritatem scil. suam exerere in contumaces debitores cuiuslibet dignitatis iubetur: quò spectabat pariter *lex 6. supr. hoc tit.* quæque ei in simili iungenda est *lex 1. sup. de iurisdict.* Quinimo & ad se referri iubet Honorius de his qui impudenter solutionem differunt, vt ita digno supplicio subiugentur.

XVII. *Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Anthemio PF. P.

NEQVE" Agentes" in rebus, neque sacrarum Priuatarum", vel largitionum Palatina" officia, ex quacumque causa, ex quocumque titulo fiscalis debiti, cùm ad prouinciam mittuntur, possessores per se" audeant conuenire: siue id ex præterito reliquum" trahatur, seu præsentis temporis tributo" solui conueniat: sed Rectores prouinciarum frequenter adeundo commoneant, eorúmque Officiis incumbant. ¶ Quòd si Rector prouinciæ imminentem sibi memoratorum declinare molestiam quæret", vel qualibet aliâ ratione hisdem" propria auctoritate publicæ exactionis permiserit curam, tam ipse, quàm Officium eius vicena auri pondo fisco dependent. Dat. VII. Id. Decembr. Constantinop. Basso & Philippo Coss. [408.]

NOTÆ.

* *Lex 2. C. de canone largitionalium Titulorum* sub quo titulo eam Tribonianus collocauit sublata Agentium in rebus mentione.

" *Neque Agentes in rebus*, hæc recidit Tribon. de quo ad *l. 167. infr. de Decurion.*

" *Anthemius* PP. Orientis sub Theodosio Iun. v. *Prosopogr.*

" De *Agentibus in rebus* fuit peculiaris *titulus supr. lib. 6. tit. 26.*

" Sacratum vel priuatarum largitionum mira *Cod. Iust.* malè: *sacræ priuatæ* non minus dicuntur quàm *sacræ largitiones.* Ita officium sacratum priuatarum, *l. 18. de Palatinis S. L. & R. P.*

" *Priuatarum* absolutè, pro *Rerum priuatarum*, de quo dixi ad *l. 5. supr.*

" De his *Palatinis* fuit supr. *titulus* peculiaris *lib. 6. tit. 30.*

" Id est, ipsi:

" Reliquum ὑπόμνημα.

" Ferri hoc potest: nempe respondent hæc duo ex præterito & præsentis temporis tributo: quanquam *Cod. Iust.* habet *tributa*; quod melius.

" *Quærens*, Cod. Iost. at hoc quoque legitimum est.

Palatinis iisdem, ita *C. Iust.* propter sublatam videlicet Agentium in rebus antea mentionem.

COMMENTARIVS.

AD VRGENDAM tributorum illationem missi ex Palatio, exactionem ipsi facere vetantur à Theodosio M. cuiusmodi tres hîc memorantur: AGENTES scil. IN REBVS, etsi subinde eis exactiones tributorum & Titulorum fiscalium committerentur, aliæque executiones, quod docet *lex 4. 7. sup. de exsecutorib.* de quo plenè *Paratitlo de Agentibus in reb.* sed & Ambrosius *lib. 2. c. 29. seu vlt. in fin.* Item PALATINI, id est, Officiales Comitis sacrarum Largitionum, & Comitis Rerum priuatarum, de quibus plenè *suo* quoque *tit.* etsi fiscalium Titulorum eis solicitudo immineret; atque eo fine quem dixi & Agentes in rebus & Palatini in prouincias subinde mitterentur: Attamen ipsi Exactoris publici munere fungi à Theodosio Iun. *hac l.* vetantur, pariter vt à Valentiniano Iun. *leg. 10. sup. de Palatinis S. L. & R. P.* & ab Honorio, *l. 5. 6. supr. de Executorib.* & à Valentiniano III. *leg. 32. inf. de suscept.* & à Maioriano *Nouell. 4. c. ad illa quoque*: vbi rationem eius rei, pluribus & eleganter reddit. Quod & ipsum de Opinatoribus eautum, *l. 16. prox. sup.* seu *l. missi 7. Cod. eod. tit.* Et in eo quoque similiter, quod Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum, eorúmque officialibus multa imponitur si passi fuerint, vel nominatim iniunxerint eis publicam exactionem, siue dum à molestia horum sese liberare student, vel vt hîc dicitur, *imminentem sibi memoratorum declinare molestiam* quærunt, *taschent se rachepter de leur importunité*; vel quâ aliâ ratione, in prædam scil. hos fortè corrupti mittendo: nam ita id accipio. Et quidem multa iam *hac leg.* grauior, quàm *d. l. 10. sup. de Palatinis*: At mitior pœna quàm si Opinatoribus exactionem iniunxissent, *d. l. 16. sup.* Qui & ipsi alioquin, velut militaris annonæ compulsores mittebantur, non vt possessores exigerent, verùm vt Iudicibus & eorum Officiis imminerent, quò illi exactionem maturarent. Quærunt verò Interpretes, cur hoc casu nostro mitior pœna imponatur: illo verò, multò seuerior, sæuióque, *d. l. prox. supr.* cùm tamen idem debitum versetur? Admitto hanc rationem; quod milites opinatores cingulo armatæ militiæ terribiles & metuendi magis sint quàm Palatini: de quo ad *illam leg.* Tandem similiter, quia id tantùm muneris eorum esse dicitur, vt Rectoribus immineant & eorum Officialibus, commouendo, vrgendo ad exactionem. Verùm reddita inox Palatinis Largitionalium Titulorum exactio Anno proximo, constitutione ad eundem Anthemium data, putà *l. 18. prox. infr.* quâ proinde *hac* hac parte abrogatur. Item reddita à Valentiniano Tertio, vt docet *lex 32. infr. de susceptoribus.* Illud ex *d. l. 18.* discimus, hanc *legem* latam fuisse ad legationem prouinciæ Achaiæ, cui procul dubio grauis visa Palatinorum exactio ob notissimam eorum auaritiam & frequentes concussiones: de quibus vide Valentiniani Tertij duas Constitutiones inter *Nouellas Theodosianas, tit. 45. de Palatinis*, quæ perperam à nonnullis Theodosio adscribuntur.

XVIII. * Idem AA. Anthemio PP. P.''

ARGITIONALIVM titulorum exactionem, Palatinorum obsequiis, vetustatis more consecratum'', iuxta priscam consuetudinem, celebrari censemus; recens conditæ legis † in hâc parte auctoritate sequestratâ'', quæ ritu vetustatis neglecto, Palatinæ munera dignitatis intempestiuâ Legatorum Achiuorum'' admonitione abstulerat. Ideóque huius statuti præceptionem, per quam Palatinos veteri exigendi functioni constrinximus, commoniti Rectores obseruent. Dat. v. Kalend. Octobr. Constantinop. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Coss. [409.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* prælatâ superiore *lege*, & quia hæc temporaria est. Iungenda autem illi *lex* 169. *infr. de decurionibus.* neque adeo improbabiliter *lex vn. supr. de Nili aggeribus non corrumpendis*: & *lex* 2. *supr. quis in gradu præferatur.*

'' *Anthemius* PP. Orientis sub Theodosio Iun. v. *Prosopogr.*

'' *Consecratum.*

† Intelligit *legem* 17. *prox. supr.*

'' *Sequestratâ*, idest, abrogata, antiquata.

* De *Achiuis* vide & *l.* 33. *supr. de annona & tributis.* Hinc interim discimus Achaiam hoc tempore sub PP. Orientis fuisse; Postea enim sub PP. Illyrici fuit. v. *Notitiam Imperij.*

COMMENTARIVS.

PALATINIS redditur *hac leg.* à Theodosio Iun. exactio Titulorum seu tributorum Largitionalium: abrogata hac parte *leg. superiore*, & sic veteri iure priscâque consuetudine reducta: *hac* tantùm *parte*, vt nominatim *hac ipsa l.* dicitur: Quare stare voluit, quod de Agentibus in rebus *eadem superiore l.* constituerat, ne hi videlicet prouinciales exigerent. Illud ex *hâc leg.* discimus, superiorem *legem* latam fuisse ad Legatorum Achiuorum admonitionem seu petitionem: quam nunc Theodosius Iun. *intempestiuam* vocat.

XIX. * Idem AA. Euchario'' Proconsi. Afric.

TERTIAM partem canonis fundorum Priuatorum; vel sextam, Emphyteuticorum, ex Kal. Mar. sicut consuetudo deposcit, reliquam verò canonis summam, ex Kal. Iul. par erit postulari: ne præposterâ exactione possessor ad redimendam conuentionis cogatur iniuriam; *& cetera.* Dat. Prid. Kal. Mar. Rau. Honor. IX. & Theod. v. AA. Coss. [414.]

NOTÆ

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendæ autem *huic* sunt *duæ leges prox.* putà *lex* 20. *& 21. seu vlt. infr.* Item *lex* 23. *supr. de cohortalib. lex* 9. *supr. de curiosis*: *lex* 32. *supr. de annona & trib. lex* 31. *infr. de Susceptoribus.*

'' *Eucharius* Proconsul Africæ sub Honorio: v. *Prosopog.*

COMMENTARIVS.

DE TEMPORE exigendi & inferendi *canonis* id est, pensionis, fundorum rei priuatæ Principis & Emphyteuticorum, est hæc Honorij constitutio, vt ab hoc *titulo* fugitiua (pariter vt altera sententia *legis* 11. *sup.*) ita prolixioris Honorianæ constitutionis pars, vt ostendunt *leges* illæ quas *huic* coniungendas dixi, & in his quoque duæ proximæ vltimæque *huius tit.* quâ constitutione potissimùm iustæ Tributorum illationi & Exactioni Honorius enixè consultum iuit: idque per prouinciam Proconsulatem Africæ nominatim.

¶ Igitur cùm tripertita alioquin solutione, ideſt, per quaternas menses ter in anno tributa inferri mos esset, vt docuit *lex* 11. *supr. hoc tit. lex* 15. *& 16. supr. de annona & trib.* vbi plenè dixi: *lex* 15. *infr. de susceptor. lex* 3. *infr. de conlatione fund. patrimon.* & quidem à rei priuatæ quoque & Emphyteuticariis possessoribus, *d. l.* 11. *supr. & d. l.* 3. *infr. de conlat. fund. patrim.* hac constitutione alia ratio probatur secundum consuetudinem, & quidem intra Africam, scilicet vt duabus solutionibus canon præstetur, ita vt ex Kalendis Martiis tertia fundorum priuatorum, sexta emphyteuticorum præstetur: Reliquum, ideſt, duæ *Tertiæ*, & quinque *Sextæ* ex Kalendis Iuliis. De fundis equidem patrimonialibus & emphyteuticis & eorum conlatione in genere est peculiaris *titulus* 19. *infr.* est & *titulus* 3. *lib.* 10. *de locatione fundorum Iuris Emphyteutici & Reip. & templorum*: vt & *titulus* 4. *de Actorib. procuratorib. Conductorib. rei priu. & tit.* 5. *qui conductores rei priu.* Deque his plenè in *paratitlo d. tit. de locatione fundorum iuris emphyteutici.*

Verùm singularis hæc admodum differentia hîc occurrit inter fundos priuatos, & Emphyteuticos: putà vt Tertia pars canonis fundorum priuatorum præstetur ex Kal. Martiis: Sexta verò tantum, Emphyteuticorum: singularis hæc inquam differentia est, cuius rationem indagare difficile est: Nisi quod emphyteuticorum fundorum grauior canon seu pensio erat, vtpote qui perpetuario iure locarentur, atque ideò minor canonis portio ab emphyteuticariis prima solutione solueretur.

Notanda etiam solutionis tempora: inchoandæ videl. ex Kal. Martiis: complendæ verò ex Kal. Iul. Nempe post quatuor menses. Quorum omnium rationem reddere difficile est: nisi quod potissima pars Canonis à Kal. Iuliis ideò præbita, vt quia tùm iam perceptæ collectæque fruges ex fundis. Certè ex Valentiniani Sen. constitutione, *l.* 3. *infr. de conlat. fundorum patrim.* Emphyteuticarum annonam per quaternos menses, & sic tribus vicibus in anno soluebant: aurum verò quocunque anni tempore soluere poterant: cùm antea ex die x. Kal. Decembr. in prid. Kalendarum Ianuariarum aurum solueretur. De quo ad *eam leg.*

XX. * Idem AA. Euchario Proconsi. Afric. Post alia.

CONSTITVTO tempore, publicè, apud Karthaginem, in Secretario, admisso populo, Exactorum ordinabuntur idoneæ strenuæque personæ. ¶ De quibus si popularis accusatio vlla processerit, in eorum locum alios par erit destinari: ita vt seuerâ indagatione, si in concussione possessorum deprehensi fuerint, illicò & capitali periculo subiaceant, & direptorum quadrupli pœna ex eorum patrimonio eruetur. Iudices autem triginta librarum auri multæ aceruitate sciant se esse plectendos, nisi ea quæ salubriter ordinata sunt, necessaria deuotione compleuerint. Dat. pridie Kal. Mart. Rau. Honorio IX. & Theodosio v. AA. Coss. [412.]

INTERPRETATIO. *Hæc lex præcipit, exactores ad exigendas tributarias functiones idoneos esse mittendos, ita vt si de his populi vlla accusatio processerit, id est, querela deposita fuerit, in eorum loco alij dirigantur, vt habita diligenti inquisitione, si in dispendia Prouincialium de superexactionis crimine commisi potuerint, & capitali periculo subiaceant. & eorum facultatibus in quadruplum quæ sunt superexacta reddantur. Iudices vero prouinciarum* XXX. *librarum auri se nouerint pœna feriendos, si ea quæ statuta sunt implere neglexerint.*

NOTÆ

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* eique iungendæ sunt omnes illæ *leges*, quas ad *superiorem* cumulaui, & in his ea ipsa *lex* superior, &. *lex prox. vlt. infr.*

COMMENTARIVS.

DE EXACTORVM ORDINATIONE, eorundémque *Concussionis & Superexactionis* reorum pœna est *hæc* Honorij *lex* quod constitutionis prolixioris portio est, vt ad *l. superiorem* dixi, qua in vniuersum iustæ tributorum exactioni per Africam consultum iuit. *Ordinationis* igitur Exactorum formè hæc præstituitur: Primum, vt Karthagine, & sic in vrbe metropoli totius prouinciæ Africæ ordinentur: pariter vt in eadem vrbe Karthaginensi aurum & argentum inferri iubet, *l.* 32. *supr. de annona & tribut.* quæ *huic* inter cæteras coniungenda est. In magna igitur hominum luce Exactores ordinari voluit, vbi & ipse Proconsul Africæ & hominum opportunitas erat. Imò (quod Secundum) secretario ipsius Proconsulis publicè populo admisso Exactores ordinari iubet, sedente videlicet ipso Proconsule in Secreterio, populo adstante, vt ita idoneæ & strenuæ personæ elegantur. A quo more non abludit, quod de ordinatione Episcoporum Christianorum etiam Alexander Seuerus apud Lampridium memorat; quodque idem Alexander in Rectoribus prouinciarum, Præpositis, vel Procuratoribus ordinandis facere solebat. Tandem neque absimilis mos in eadem Karthagine coram populo, sed in foro, quem describit Auctor *librorum, de promissionibus & prædictionibus Dei*: *In calculis*, inquit, *eburneis nomina Proconsulum conscripta Karthagine in foro coram populo à præsenti Iudice sub certis vocabulis citabuntur, & erat solemnis dies*, ALBI CITATIO. *Hi qui auaritiam superantes Rempubl. fideliter egerant, absque flagitiis facinoribusque etiam absentes honorabantur: eos verò, quos rapacitas vicerat, populus conuitiis sibilisque notabat.* Populari igitur accusationi, vt *hac l.* nominatim dicitur, atque adeo & prædicationi, quò pertinet vterque locus & Lampridij, & Auctoris *libri de promissionibus*, locum fecit *hac l.* Honorius. Et hæc de ordinatione Exactorum.

Sequitur POENA eorundem, tum & Iudicum. Illis nempe in concussione possessorum deprehensis, vel vt Interpres rectè, de superexactionis crimine conuictis, capitalem pœnam imponit cùm pœna Quadrupli: His verò, si superiùs statuta neglexerint, XXX. librarum auri multam indicit. Quod capitalem pœnam attinet, eadem & anteà Valentiniani fortè *lege* & Arcadij, superexactioni imposita fuit, vt testatur *lex* 1. *infr. tit. prox. de superexact.* vbi dicam. Quod Quadrupli pœnam spectat, sancita ea quoque *l.* 11. *infr. de Extraord.* & à Leone quoque reducta *Nouella* 61. abrogatâ pœnâ Capitali.

XXI. * Idem AA. Euchario suo" Sal.

GRAVE, & contra rerum ordinem, iudicamus, vt idem Municeps" & ciuitatis necessitatem, & Exactoris" publici" subire cogatur officium. Quod ne contingat, generali lege sancimus, Cognitoris cuius interest iussioni", ad prædia Mansuetudinis Nostræ, vel quæ sub fisci nomine cœperint retineri, moranda, vel ex suo Corpore" idoneos quosque dare" debere, vel ex his si qui perfuncti sacramento militiæ absolutione potiuntur. Ab his namque conuenit, à quibus ratio ob prædam" discuti" consueuit, administrationem sustinere" huiusmodi prædiorum. Iudicibus itaque atque Officiis pœnam quinquaginta librarum auri INponimus, nisi commodè" obtemperauerint definitis, Dat. prid. Kal. Mart. Rau. Honorio IX. & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Quibus porro iungenda sit, iam ad *duas superiores leges* ostensum est, quæ ipsæ & de earum numero sunt.
" Proconsuli Africæ, vt cæteris *legibus*.
" *Municeps* hîc pro Decurione pariter vt *l.* 41. *infr. de operib. publ.* & variis *legibus*, *tit. infr. de decurion.* & *l.* 5. *C. de omni agro deserto.*
" Hic grauis vulnus resider, à quo sibi *huius Cod.* Conditores non cauerunt: Rescribendum enim, & *Actoris.*
" Quare fugitiua hæc *lex* est; de quo mox plura.
" 2ę. *Publicè*: vel sanè *Actor Publicus* dicitur, qui res fiscales administrat, vel Principis.
" 3ę. *Iussione.*
" *Corpus* Iudicis hîc pro Officio seu Officialibus Rectoris prouinciæ accipiendum est.
" 4ę. *Dari.*
" Vid. *l.* 1. *infr. de discussor.*
" Vide *infr. titulum, de discussoribus.*
" 5ę. Sustineri.
" Συγχωρεῖν hæc: dictum enim potius oportuit *commodè definitis obtemperauerint.*

COMMENTARIVS.

FVGITIVA hæc Honorij constitutio est: & erratum non leui errore hac parte ab *huiusce Codicis* Conditoribus, nimiâ festinatione tùm & pravâ lectione in errorem inductis. Neque enim hîc legendum, & *Exactoris*; verùm & *Actoris*. Est scilicet hæc *lex* de *Actore*, id est, moderatore, administratore prædiorum Principis; quod vt tota *lex* ostendit; ita hæc nominatim verba euincunt: *ad prædia Mansuetudinis Nostræ, vel quæ sub fisci nomine coperit retineri moderanda*: Et mox; *Ab his conuenit administrationem sustineri huiusmodi prædiorum.* Induxisse in errorem potuit quoque Conditores *huius Codicis*, quod prolixâ illa Honorianâ constitutione, cuius *hæc nostra* pars est, aliquammulta de Exactoribus & Susceptoribus contineantur, vt docent *duæ superiores leges*, & *lex* 31. *infrà*, *de susceptoribus lex* 32. *supr. de annonâ & tribut. lex* 25. *suprà de cohortalibus*, quæ *huic* omnes iungendæ sunt. Verùm vt varia eius constitutionis capita fuerunt; ita eâ Curialibus nominatim prospectum Honorius voluit, ne humilibus Officiis & extraordinariis oneribus occuparentur, vt disertè docet *dicta lex* 31. *infrà*, *de susceptoribus*. Contra iis humilia officia & extraordinaria imponi voluit, à quibus ratio eorum officiorum explorari & discuti de more solet; vt tum *hæc lex* tum *dicta lex* 31. ostendunt: quæ hac parte geminæ germanæ sunt. Illius *legis* verba hæc sunt: HVMILIBVS *officiis, extraordinariis oneribus occupari Curiales non patimur, ne publica vacillet vtilitas. Susceptionem itaque vestium* ÆQVVS *est, ab* OFFICIO *Proconsulari, vel ab his qui in eodem* MERVERVNT, *sollemniter procurari. Horum namque interest huiusmodi* EXPLORARE RATIONEM, *& quærere qualitatem eorum, quorum ad curialem susceptionis tantum damna pertineant. Hanc igitur ab Ordinibus iniuriam submouemus: exceptis his, si qui Curialium officio memorato, aut militasse, aut militare fuerit deprehensus.*

¶ Sententia igitur *huius l.* hæc est, Decurionem, qui vtique ciuitatis subit necessitatem, non debere cogi ad officium Actoris publici, idest, moderatoris, administratoris prædiorum vel rei priuatæ vel fisci, verùm ex corpore Officialium huiusmodi Actores eligi oportere, vel sanè ex eorum numero, qui in eodem officio meruerunt, idest, qui perfuncti opus militiæ sacramento absolutione potiuntur. Quæ omnia de susceptoris vestium officio *d. l.* 31. *inf. de susceptoribus*, cauentur: Et ratio quoque vtrobique eadem, quod ab iis hæc officia sustineri conueniat, à quibus huius officij ratio explorari seu discuri conuenit, ac si diceret: Discussoribus alicuius Officij, ipsum officium conuenientius imponi: *Discussoribus* inquam: idest, qui rationes gestionis alienæ explorant & discutiunt: de quibus dicetur *infr. tit.* 26.

DE SVPEREXACTIONIBVS.

TITVLVS VIII.

X. COD. IVST. XX.

Concordat *supr. tit. de concuss. Aduocator. & apparitorum: lib.* 8. & hoc ipso libro, *Titul. ne damna prouincialib. infligantur.*

PARATITLON.

SVPEREXACTIO *Rubr.* superexactionis crimen *l.* 1. *hoc tit.* & Interpretatio ad *l.* 20. *supr. tit. prox.* Concussio, *d. l.* 20. *supr. de exactionibus*, in Exactoribus, si videl. vltra debitum eliciant, *l.* 2. *h. t.* vel etiam maioribus mensuris atque ponderibus subiectis possessores damno afficiant, *l.* 3. *h. t.* capitis periculo plectitur, *d. l.* 1. *hoc tit.* & *d. l.* 20. *supr. de exactionibus.* Et quod superexactum fuerit restitui prouincialibus debet, *l.* 2. *hoc tit.* ex bonis susceptoris & exactoris, & quidem in Quadruplum *dict. l.* 20. ¶ De hoc superexactionis crimine sunt horum Imperatorum constitutiones: Constantini M. *l.* 1. *de concuss. aduoc. l.* 3. *de annona & trib. lex* 1. *de exactionibus*: Valentis, *l.* 11 *infr. de extraord.* Arcadij *lex* 1. *h. t.* Honorij *lex* 20. *de exactionibus.*

1. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Cæsario PF.P."

SI quis Exactorum superexactionis crimen" fuerit conuictus, eandem pœnam subeat, quæ Diui Valentiniani sanctione dudùm fuerat definita: Capitis namque periculo posthàc cupiditas" amouenda est, quæ prohibita totiens, iis hisdem sceleribus perseuerat. Dat. prid. Non. Mart. Constantinop. Cæsario & Attico coss. [397.]

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. eod. tit.* ex *hac l.* & sequente conflata & interpolata est, & quidem κατὰ συγχυσιν; sic vt *huius l.* sententia postremum ibi locum obtineat, & anteuertat sententia *d. legis prox.*
" *Cæsario* PP. Orientis sub Arcadio: v. *Prosopogr.*
" *Crimine* C. Iust. rectè.
† Hanc constitutionem non reperio, nisi intelligas legem 11. *inf. de extraord. mun.* de quo mox: vel *legem* 1. *ne damnia prouincialib. infligantur.*
" *Cupiditatis* vox, hac in re propria: Vide *Glossarium.*

COMMENTARIVS.

ARCADII Imp. hæc in Superexactores constitutio est: id est, in Exactores vltra quam oportet exigentes, & sic collatores concutientes: In quos variæ extant diuersorum aliorum Principum constitutiones, putà Constantini M. *lex* 3. *sup. de annona & trib. l.* 1. *sup. de Exactionibus*: *lex* 1. *de concuss. Aduocatorum* (cuius eiusdem est & in publicanos concussores *lex vn. de vectigalibus*:) Fuit & Valentiniani, quæ *h. l.* memoratur Imp. Valentis *lex* 11. *infr. de extraordinar.* Honorij *lex* 20 *supr. de exactionibus.* Hæ inquam in Exactores superexigentes constitutiones occurrunt: Plures enim aliæ occurrunt in Discussorum, Peræquatorum, Compulsorum, Officialium concussiones quæ ab hac speciæ diuersæ sunt: imò & Iudicum. Quæ superexactionum & concussionum species ab hâc dili-

genter diſtinguendæ ſunt, ne incondito tractatu hæc commiſceantur cum Exactorum ſuperexactione, quam φορολόγων ἀπανθρωπίαν vocat Gregorius Nazianzenus, *Orat.16.p.242.* Leo *Nouella ſua 61.* διοικητὰς ὑπερεκτείνοντας τὰ τέλη vocat.

¶ Nos de hac Arcadij *lege* nunc videamus: etſi illud manifeſtum, Valentiani conſtitutionem *hâc l.* firmari: Item, capitalem ſuperexactoribus pœnam imponi. Hæc inquam clara ſunt: atenim dubium illud quidnam Valentiniani *leg.* comprehenſum fuerit, & quatenus Valentiniani conſtitutio firmetur. Videri igitur poſſit *hâc l.* Arcadius Valentiniani *legem* firmare in præteritum: in poſterum verò, ſeu POSTHAC capitalem pœnam & ſic ſeueriorem ſuperexactoribus imponere: vt ita Valentiniani *lex* ad capitalem pœnam non proceſſerit, verùm Quadrupli tantum pœnam impoſuerit: Certè à Valente hæc Quadrupli pœna ſtatuta *l.11.infr. de extraordinat.* cui Valentiniani quoque nomen inſcriptum eſt. Eandem pœnam Honorius impoſuit Peræquatoribus, ac Diſcuſſoribus, qui in damnum prouincialium aliquid accepiſſe fuerint conuicti: *l.7. infr. de cenſitoribus.* Imò pœnam vtramque idem Honorius Exactoribus ſuperexactionis reis impoſuit *l. 20. ſup. de exactionibus.* Conſtantinus non expreſſa pœna, ſeueram ſententiam in Exactores proferri voluit, ſeu competenti in eos ſeueritate vindicari, *l.1. ſup. de concuſſ. Aduocatorum.* Videri igitur poſſit Valentinianus quoque Quadrupli pœnam ſuperexactioni impoſuiſſe: cui locum eſſe voluerit *hac l.* Arcadius in præteritum: in poſterum verò capitalem pœnam ſanxerit; *Capitis namque periculo* POSTHAC *cupiditas amouenda eſt, quæ prohibita totiens, in hiſdem ſceleribus perſeuerat.* Quibus verbis omninò indicari videtur, pœnam nunc à ſe intendi, nil proficiente ſuperiorum Legum & in his Valentiniani diſciplina. Atenim videri quoque poſſit Valentiniani *lege* capitalem pœnam ſuperexactionibus propoſitam fuiſſe: Atque adeò nulla temporis diſtinctione, *hac l.* eam confirmari, executioniſque tradi iuberi, quod certè verba eius, & ſeries nihiloſecius ferunt. Certè Valentiniano capitalis pœna placuit, in ſpecie *lex 1. infrà, ne damna prouincialibus*: aduersùs concuſſiones Officialium. Quicquid huius ſit, Valentiniani certè moribus *lex* illa conuenit: quem Ammianus *lib.30.p.462.* ſcribit, in *prouinciales admodum parcum fuiſſe, & Tributorum vbique molliuiſſe ſarcinas.* Atenim ſublata hac pœna, reducta Dupli & Quadrupli pœna à Leone *Nouella 61.* περὶ τοῦ πῶς δεῖ ζημιοῦν τοὺς διοικητὰς ὑπερεκτείνοντας τὰ τέλη: de Dupli pœna eſt quoque in hac ipſa re *lex 2. Cod. Iuſt. ex quibus cauſis infamia*: cuius ſententiam & lectionem vindicaui ad *l. 6. ſupr. de conſtit. Principum.*

II. *Idem AA. Apollodoro Proconſ. Afric.

QVIDQVID vltra debitum elicitum fuerit", eruatur: quod Prouinciæ reſtitui protinùs oportebit. Dat. prid. Id. Mart. Stilicone & Aureliano Coss. [400.]

NOTÆ.

* Interpolata; vt dixi, ad ſuperiorem, hæc lex, *l.vn.C.eod.tit.*
" Vocem hanc mox expendo.

COMMENTARIVS.

HONORII è tribus in ſuperexactores conſtitutionibus hæc vna eſt, & prima quidem omnium: poſteriores *hac* enim ſunt, *lex 3. prox.infr.* & *lex 20. ſupr. de exactionib. tit. prox.* Sanè vt hæc, ita & *d.lex 20.* ad Africam Proconſularem pertinet. Atenim hæc non ſuperexactorum pœnam continet, ſed prouincialium tantum qui ſuperexacti fuerunt, indemnitati conſulit: Id enim hactenus cauetur; Vt quidquid ſuperexactum eſt, ex bonis ſuperexactoris eruatur & Prouinciæ ſuperexactæ protinus reſtituatur, quæ inanis non eſt conſtitutio; Fermè enim alioquin vt repetundarum, ita cupiditatis huius ſeu concuſſionis & ſuperexactionis iudicium ipſorum prouincialium concuſſorum reſpectu inane eſſe ſolet, & *victrix prouincia plorat*, quod Iuuenalis dixit. Cæterum peculiaris quædam ſuperexactorum inquiſitio, & fortè ſingularis cuiuſdam perſonæ *hac l.* ibi, FVERAT, ERVATVR, indicatur; Denique ad proſcripti alicuius hiſtoriam ea procul dubio pertinet, è cuius bonis quod vltra debitum elicitum fuerat, erui & prouincialibus reſtitui iubetur, vltra *debitum*, id eſt, vltra tributi modum: de quo *debiti* ſignificatu conſule *Gloſſar.*

III. * Impp. HONOR. & Theodoſ. AA. Cæciliano" PF. P. Poſt alia.

VELVT licitò committi, frequenti læſorum deploratione" didicimus, vt maioribus ſubiectis menſuris atque ponderibus graui poſſeſſor damno quatiatur: Iubemus", vt cura & ſolertiâ Defenſorum hoc fieri à Suſceptoribus non ſinant, deprehenſóſque ad Iudicium dirigant, cùm ipſo commiſſæ fraudis indicio" idem" fieri notum eſt: vt Prouincialibus noſtris conteſtari iniurias ſuas cupientibus actorum confectio

fectio à Defenſoribus, Ordinibus, *Curatore* & Magiſtratibus denegetur: Idque gratia" tribuatur eorum, quos rationabiliter intellexerint arguendos: Quod ne accidat, nouerint cuncti Prouinciales", quotiens petitam ſibi Actorum copiam à memoratis viderint denegari, querelæ propriæ libellum conſcriptum, eo tenore quo fuerat, conteſtandum, in frequentioribus ciuitatum locis adfigendum, conueniendóſque Scribas, Tabulariorios, & cetera Officia publica commonenda, per quæ libellum colligi oportebit, atque inuitis ſuprà memoratis perſonis ſub Actorum confectione ingeri; quorum quaſtione" fides poſſit inquiri, quæ" probata in eos quos geſtorum petitam confectionem negaſſe conſtiterit, vigor iudiciarius exeratur. Dat. XII. Kalen. Febr. Rau. Honorio VIII. & Theod. III. AA. Coss.

NOTÆ.

* Lex *iubemus 9.* ſeu *pen. C. de defenſoribus ciuitatum,* hinc interpolata eſt: omiſſa inter alia hîc priore *huius l.* ſententia, velut hiſtorica: Iungenda autem illi eſt *lex vlt. infr. de fide teſtium*: *lex 5. & vlt. ſupr. ne paſtoribus dentur filij nutriendi.* Quinimò & *lex vlt. ſupr. de abolition. lex vlt. ſupr. de maleficis*: *lex vlt. ſupr. de cuſtodia reor.* Quin & *lex Defenſores 8. Cod. Iuſt. de defenſoribus.*
" *Cæcilianus* PP. Italiæ ſub Honorio, v. *Proſopogr.*
" Comparatione, *l.6. infr. de nauicularíis*: ſubclamatione *l.4. ſupr. de exactionib.*
" *Quare* iubemus.
" *Indicio*, id eſt, notoria, elogio, digmate.
" Locus hic ita conſtituendus eſt: *Indicio.* ¶ *Id etiam fieri notum eſt*: Eſt enim hæc noua & ſecunda *huius l.* ſententia, & quidem ab hoc *titulo* fermè aliena. Scriptum fuerat, *Id enim*: inde error, vel repone, *Item.*
" Similis Magiſtratuum ſeries in *d.l.5. ſupr. de exhibendis reis.*
" Ferri quidem hoc poteſt; ſed malim tamen, *gratiæ*: Vide interim *legem 7. infr. de Cenſitorib.*
" Huic ſententiæ accedit *d. lex vlt. ſupr. de fide teſtium.*
" *Quâ probatâ*; *quâ* fide ſcilicet.

COMMENTARIVS.

HONORII altera hæc eſt *hoc titulo* in ſuperexactores déque ſuperexactionis & concuſſionis prouincialium crimine conſtitutio A. D. 409. quæ quidem pars eſt prolixiſſimæ Honorianæ Conſtitutionis, *de Proceſſu Criminali*, portio: vt docent nouem *leges* illæ, quas *huic* coniungendas eſſe iam in *Notis* dixi: Et ſanè, hac ipſa illius conſtitutionis parte, nihil aliud agit Honorius, quàm vt oſtendat modum, quo Accuſatio ſuperexactionis côteſtatióque iniuriarum inſtitui, in conteſtationem deduci, ad Iudices deferri poſſit: Quandoquidem variis rationibus eueniebat, vt iniurias ſuas conteſtari qui ſuperexacti læſique fuerant vel non auderent, vel non poſſent. De eo autem nominatim ſuperexactionis genere *h.l.* agi obſeruandum eſt, quo Suſceptores (de quibus erit peculiaris *titulus inf. lib. 12.*) *Menſuris & Ponderibus* maioribus ſubiectis graui damno collatores & prouinciales adficiebant. Cui ſanè Suſcriptorum fraudi occurritur pariter tribus aliis *huius Cod.* conſtitutionibus, putà, *l.19.21.32. d.tit. de ſuſceptoribus.* & à Valentiniano III. *Nouella inter Theodoſianas 25.* vt cæteroquin hæc res curam Principum ſæpè meruit, de quo ad eas *leges* pleniſſimè.

¶ Duo itaque Remedia duobus malis quæ hoc tempore percrebuerant, opponit *hac leg.* Honorius Imp. Et illi quidem quod diximus de Maioribus menſuris & ponderibus ſubiectis, iſtud opponit: Iniungit ſcil. *Defenſoribus* ciuitatum hanc curam & ſolicitudinem, vt deprehenſos ſuperexactores, qui maioribus menſuris atque ponderibus poſſeſſores damno affecerint, ad Iudices dirigant cum indicio fraudis commiſſæ: quod relatum eſt in *leg. pen. Cod. de defenſ. ciuit.* Vt cæteroquin propria hæc *defenſorum* cura fuit, plebem ab improbitatibus inſolentium vindicare, ac nominatim à Suſceptorum improbitate: de quibus ideò Defenſoribus, conſtitutione ſuâ, vnde hæc *lex* deſumpta eſt, multa hanc in rem cauit: præter hanc legem, *l. 5. ſupr. de exhib. reis*: & *l. Defenſores 8. Cod. de defenſor. ciuit.* Deque his vide pleniſſimum *Paratitlon tituli, de defenſor. ciuit.* Vindicare, inquam, non quidem vt ipſi punirent, verùm vt puniendos Iudicibus ſiſterent, vt iuxta *hanc leg.* docet *d. lex 5. ſupr. de exhibend. reis*; quæ *huic* inter alias iungenda eſt; *lex 2. ſupr. de defenſ. ciuit. lex 12. infr. de paganis*: miſſo vnà elogio ſeu notoria, ideſt, criminis qualitate & probatione, quod hîc *Indicium commiſſæ fraudis* vocatur; de qua voce vide *Gloſſarium.*

Alterum remedium, non iam exactorum concuſſionibus, vel ſuperexactionibus tantùm, verùm quibuſcunque iniuriis oppoſitum, iſtud eſt; quod iniuriam ſeu concuſſionem paſſis inſtituendæ eo nomine accuſationis modum præſcribit Honorius; putà vt concuſſi, iniuriámve paſſi, conteſtentur ſuas iniurias apud Defenſores Ordines, (id eſt, Curias Municipiorum) Curatores & Magiſtratus, ideſt, Duum-viros, quibus iiſdem & cæteroquin Rei paſſim offerebantur, & actis municipalibus tradebantur, *d.l.5. ſupr. de exhib. reis*; (quæ *huic*, vt dixi, inter cæteras iungenda eſt:) vid. & *leg. vn. ſupr. ſi quacunque præd. pot.* & in vniuerſum reſtationes apud eorum acta fiebant, vt docet præter hanc, *lex 2. infr. de Canone frum. V.R. lex 5. infr. de repar. appell.* de quo plenè ad *leg. 20. infr. de Decurion.* Tralatitium igitur id iam fuit, id quod *hac ipſa leg.* indicatur. Et ſanè id *hac leg.* non primùm conſtituitur, ſed memoratur; imò & ideò memoratur, vt his deficientibus & recuſantibus conteſtantibus iniurias ſuas actorum copiam facere, alio Remedio læſis conſultum eſſe poſſit; eo quod gratiæ reorum ſæpè tribuentes iniurias ſuas conteſtantibus, vel conteſtari cupientibus actorum ſeu geſtorum petitam confectionem denegarent. Remedium igitur *hac leg.* Tertium tale eſt: ſcilicet definitur actorum copia à prædictis denegata libello publicè affixo in frequentioribus ciuitatum locis læſos iniuriam ſuam conteſtari poſſe, atque libellum collectum actis inſeri à Scribis, Tabulariis, & cæteris officiis publicis.

Et hæc quidem eſt *huius leg.* ſententia, quæ ſingularis

gulatis admodum est, velut triplicem iniuriæ & concussionis vindicandæ vel saltem contestandæ modum continens: & quidem postrema hæc, per libellum publicè affixum: vbi & hoc Quartum singulare, quod colligi hunc libellum velit à Scribis, Tabulariis, & cæteris Officiis publicis: Dein ab iis inuitis, superioribus actis inseri, vt ita postea & Scribarum, Tabulariorum, & Officiorum illorum publicorum quæstione fides veri inquiratur: & illi, qui actorum confectionem denegarunt, puniantur. Vnde inter alia discimus de Scribis & Tabulariis, eos inter Officia publica fuisse, eos circa Acta versatos; denique eos Conditionales fuisse & quæstioni subiectos ad fidem Veri quærendam, de quo suo titulo *sup. lib. 8. tit. 2.* Nisi *Quæstionis* vocem *hic*, pro inquisitione accipiamus.

DE DISTRAHENDIS PIGNORIBVS, QVÆ TRIBVTORVM CAVSA TENENTVR.

TITVLVS IX.

X. COD. IVST. XXI.

De Capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causa. Huic *Titulo* affinis est *Titulus XVII. lib. X. sup. de fide & iure hastæ:* quem consule. Addatur *lex 3. 4. 7. 16. sup. de exactionibus: lex 1. sup. de pignoribus.*

PARATITLON.

PIGNORA *Rubr. l. 7. sup. de exactionib.* (id est res *l. 4. d. t.* quæcunque res, *l. 1. de off. Ind. omn.* res & substantia *l. 3. sup. de exaction.* puta prædia *l. 16. in f. supr. de exaction.* seu fundi *l. 2. h. t.* domus *l. 1. de officio Iudic. omn.* mancipia *l. 1. 2. h. t.*) prouincialium *l. 1. h. t.* qui fiscalibus debitis per contumaciam satisfacere differebant *d. l. 4.* qui impudenter solutionem differebant *d. l. 16.* ob cessationem tributorum *l. 2. h. t.* à Iudicibus *d. l. 3. 7.* Iudicum iussu *l. 2.* capiebantur (vnde pignorum capio, *d. l. 7. & l. 2. h. t.*) occupabantur *l. 1. h. t.* Mox conuento debitore & apud Iudicem interpellato *l. 2. h. t.* duorum mensium spatio transacto, quod dominis indulgebatur ad soluenda tributa *l. 1.* si solutio cessasset *l. 2. h. t.* distrahebantur, *Rubr. & d. l. 4.* sub hasta *d. l. 2.* (v. tit. *de fide & iure hastæ sup.*) quibuscunque *l. 1. h. t.* ciuibus *l. 3. supr. de exactionib.* comparatoribus datâ firmitate perpetuâ possidendi, *d. l. 4. & l. 2. h. t.* Excipiuntur serui aratores aut boues aratorij, qui etiam in tributorum causis, pignoris causâ de possessionibus abstrahi non poterant, *l. 1. supr. de pignoribus.*

---

1. * Imp. CONSTANTINVS A. *"

CONIAM decessoris tui litteræ, missæ ad Proculianum Tribunum" & Magistrum Officiorum, continent, *Quorundam Prouincialium mancipia" abducta pro pignore sub Officio" retineri, eò quòd Vestes" canonicas", vel Equos" minimè intulerint, atque hæc mancipia, neque dominos solutis debitis" recepisse, neque alios comparasse, veritos ne hæc rescinderetur distractio*, iubemus, duorum mensium spatium ad soluenda debita mancipiorum dominis indulgeri: quo transactionis" debita" fuerint persoluta, firmiter mancipio comparabunt quicunque ad emptionem accesserint. PP. Prid. Kal. Ian. Castulone", Seuero & Rufino Coss. [323.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut historica fermè.
" Rectori Beticæ *hanc l.* inscriptam fuisse oportet, pariter vt *lex 2. inf.* mox vt ostendam: cuius etiam Decessorem in eo Præsidatu memorat *hâc ipsâ lege.*
" *Tribunus & Magister officiorum, h. l.* & similiter *lege 1. inf. de paganis*: quæ eiusdem Constantini M. est, de eo plura mox; & ad *d. leg. 1.*
" Non tamen instrumenta aratoria, *l. 1. sup. de pignor.* quæ & ipsa Constantini M. est.
" Officiales Rectoris Bæticæ nota.
" Vide & *l. 2. prox. inf.*
" *Canonica*, id est quæ tributi nomine solemniter præstantur: v. *Glossar.*
" Vide & de equis Hispanicis, *legem 1. inf. de equis curulibus.* De *Equorum* collatione, *suis titulis.*
" *ge. Quo transacto, nisi debita.* &c.
" *Debita* hîc & infra mirum bis pro tributorum debitis: v. *Gloss.*
" De hac *Vrbe* mox dicam.

COMMENTARIVS.

DISTRACTIONI pignorum (veluti mancipiorum seu seruorum) quæ ob tributa, putà vestes, Iumenta seu Equos non soluta, capta fuerunt & abducta ab Officialibus (de qua pignorum capione fuerunt quoque *lex 3. 4. 7. 16. sup. de exactionib. lex 1. sup. de pignorib.* è quibus *d. lex 1.* & *dd. leges 3.* & *4.* eiusdem Constantini M. sunt) certam formam *hâc l.* præscribit Constantinus M. ad relationem Præsidis Bæticæ (de quo mox) Duplici fine: partim, ne tributarij ipsi temerè, etsi ob tributa non soluta, rebus suis pignori captis priuerentur: tùm etiam, vt ad huiusmodi pignorum emptionem alij tutò & intrepidè accederent; cui vtrique hactenus per Bæticam Hispaniæ prouinciam (nam eò *hanc l.* pertinere mox ostendam) non rectè prospectum fuerat. Formam igitur hanc proponit: Ad primum scil. finem, LAXAMENTVM duorum mensium dominis tribuit post pignora capta, ad ea luenda, soluendáque quæ diximus tributa: Pignora igitur Constantinus ob tributa illa non soluta ilicò quidem capi; at non & ilico distrahi voluit; quin bimestre adhuc tempus ad ea luenda dominis tribuit. Non tam facilè scilicet bonis, ac nominatim in specie *huius leg.* seruis suis, miseros tributarios exui voluit Constantinus M. quos sæpè non tam contumaciâ, quàm rei familiaris tenuitate tributa illa morari contingeret. πρὸς πάντα igitur & ad conficiendam pecuniam, vel species corrogandas, bimestre spatium & tempus tribuendum, credidit. Eodémque pertinet *conuentio* illa *debitoris* & apud *Iudicem interpellatio*, quam *l. proximâ. inf.* Constantini M. filius per eandem Bæticam requirit. Huic verò laxamento bimestri non absimile est illud, de quo agitur *l. vn. sup. de vsuris rei iudic. & l. 31. in f. fin. de re iudic.* & in ipsa *lege XII. Tabb.*

¶ Illud cumprimis obseruandum, Constantinum *h. l.* hoc bimestre laxamentum ῥίσεως *vestium & Equorum* debitoribus tribuere, at non etiam specierum annonariarum & fiscalium: de quibus est quoque Constantini M. filij *constitutio illa prox. 2. inf.* vbi dicam pleniùs. Ad posteriorem finem assequendum, vt *hâc l.* ita & *l. prox. inf.* & *l. 1. sup. de fide & iure hastæ:* id est ad emptores prouocandos, id constituitur, emptionem perpetuam firmitatem habituram, sic vt distractio ea rescindi non possit. Perpetui scil. dominij spes, emptioni protelo est: de quo paulo pleniùs ad *leg. prox. inf.*

¶ Nunc ad historica *huius l.* Primò notandum *hanc l.* pariter vt *lex prox. inf.* pertinere ad BÆTICAM Hispaniæ prouinciam, quod ostendit istius subscriptio, *PP. Castulone. Castulo* scil. in Oretanis, teste Ptolomæo & Stephano, in prouincia Bætica fuit ad Bætin fluuium, magna iam olim ciuitas, de qua vide Liuium, & Silium 1. *Punicor.* & Plinium: Cuius Episcopus, paulo post *hanc l.* Anianus Concilio Sardicensi interfuit; hodie *Calsona* vocatur, de qua vide sis Nonij *Hispaniam cap. 64.* cuius obseruationibus hæc nostra deinceps ex *hac l.* accedat, eam videl. Bæticæ metropolim fuisse, atque inibi Rectorem sedem suam habuisse. Neque temerè est, quod Antonius in Itinerario à Castulone & in eam itinera designet *pag. 182. 184.* His duabus obseruationibus Hispaniam spectantibus accedat ex *hac l.* tertia, partim & ex *leg. prox. inf.* Vestes & Equos Hispaniam, ac nominatim Bæticam, contulisse; quo vtroque scil. Hispania nobilis fuit. De equis Hispanis & eorum nobilitate plenè dicam ad *l. 3. inf. de equis curulibus*; vbi pariter *equi Hispani sanguinis* memorantur. Claudianus quoque *panegyr. in Manlij Theodori Cos.* de ludis curulibus Consularibus agens,

Illustrat Circum sonipes, quicunque superbo
Perstrepit hinnitu BETIM, *qui splendida potat*
Stagna Tagi, madidòque iubas aspergitur auro.

De Vestibus seu vestium collatione fidem facit pariter *lex prox. inf.* De vtroque est & hic veteris Geographi (qui xx. circiter annis post *hanc leg.* scribebat sub Constantio & Constante Imp. quem edidimus ipsi), locus, vt inepti Interpretis verba habent, *c. 50. Deinde ad Gallia Spania, terra lata & maxima, & diues viris doctis, in omnibus negotiis: quorum ex parte dicimus: Oleum enim", & liquamen, &* VESTEM *variam, & lardum, &* IVMENTA *mittens omni mundo sufficiens, omnia bona possidens, & præcipua in omnibus bonis.* De lana & lacernis Bæticis res nota: de quibus Strabo, Plinius, Martialis, Tertullianus de *Pallio.* De Equorum alioquin in commune conlatione erit *hoc ipso libro* peculiaris *titulus inf. XVII.* & *titulus 18. Qui à præbitione tironum & equorum excusentur.* Fuit & *Titulus, de oblatione equorum, penult. lib. VII.* Vt & de vestium collatione *tit. VI. eod. lib. de militari veste.*

¶ Secundò *hâc l.* obseruandum, De *Tribuno & Magistro officiorum*: Constantini M. seculo ad eum de præcipuis quibusque quæ ad scientiam Principis perferenda essent, à magistratibus tum Vrbicis, tum prouincialibus, *literas* mitti solitas: sub quo etiam scrinia Epistolarum erant. Quod altera quoque *lege* Constantini M. *hoc Codice* confirmatur, *l. 1. inf. de paganis*; quæ Maximo P. V. inscribitur. Idémque deinceps factitatum ostendunt duæ Symmachi epistolæ *lib. 10.* putà *ep. 37. & 57.* Et sic per officiorum Magistrum res Principi innotescebant,

noteſcebant, vt in ſp.*d.l.*1.& *huiuſce leg*. Quare & hæc *lex* à Conſtantino lata ad indicium Magiſtri Officiorum.

¶ Notandum & illud Tertio loco, vt *hâc leg.* ita pariter *d.l.*1.*inf.de Paganis*: Tribunum & *Magiſtrum officiorum* dici. Nempe *Tribuni* nomen hoc æuo Magiſtro officiorum conueniebat, quod ex his duabus eiuſdem Conſtantini *legibus* diſcimus. Quo tempore ſcil. Illuſtres nondum fuêre, certè Magiſtri officiorum Illuſtribus nondum accenſebantur, quod diu poſt factum, de quo ad *l.*1. *inf. de Quæſtorib. Magiſtris officiorum*. Antea quippe Spectabiles erant, & Proconſulibus minores, mox illis tantùm maiores; *l.* 22. *de curſu publ.* & *d.l.*1. *de Quæſtorib.* &c. vbi dixi. Quare craſſus error eſt Guthcrij *lib.*3.*de off.domus Auguſtæ c.*10. Qui Tribuni nomen Magiſtro officiorum nullo modo conuenire poſſe prodidit: atque ideo in *hac l.* duas dignitates diuerſas indicari, Tribuni ſcil. quam Proculianus geſſit, & Magiſtri officiorum, qui non nominetur: vt ita, *&*, dictio hîc diſiunctiua ſit, non copulatiua. Qui & illud ignorauit, non tantùm *hâc l.* Sed & *d.l.*1. Tribuni & Magiſtri officiorum mentionem fieri. Tribunitia dignitas hoc æuo erat, quæ & aliis quàm militaribus tribuebatur: ſed tamen militaribus proximis: Certè & hoc æuo Tribuni & Notarij coniunctis titulis dicebantur: de quo ad *l.* 2. *ſup. de Primicerio & Notariis.*

II. * Imp. CONSTANTIVS″ A. ad Egnatium Fauſtinum Preſidem Beticæ.

SI quis fundum, vel mancipia″, ob ceſſationem tributorum, vel etiam ob Veſtium″, Auri, argentíque debitum, quæ annuâ exactione ſoluuntur, occupata, conuento″ debitore, & aput Iudicem interpellatione celebratâ, cùm ſolutio ceſſauerit, ſub haſtâ″ diſtracta comparauerit, perpetuam emptionis accipiat firmitatem: Cùm″ ſi Minoris fortè perſona fuerit inſerta, neceſſe ſit, quempiam″ legitimæ defenſionis indiguiſſe″ perſona: Præſertim *, cùm,ad iuris etiam præſentis & veteris æquitatem, illud quoque indulgendum eſſe ducamus, vt ſcilicet, par conditio, etiam in hâc pignorum capione, ſeruetur, quæ ob fiſcale debitum fuerint occupata: Nihilque interſit, vtrúmne Officium ſummæ rei″, vel Procuratoris″, an certè Rector Prouinciæ id quod debitum fuerit, deleget″, ſi etiam in hâc″ debitores fortè ceſſauerint, conditione″ iuris expreſſa. Dat. Prid.Id.Decemb.Feliciano & Titiano Coſs.[337.]

NOTÆ.

* *Lex vlt.C.ſi propter publicas penſitationes venditio fuerit celebrata*, hinc interpolata eſt.

″ ℞.CONSTANTINVS. quomodo etiam in *Cod. Iuſt.* habetur; non tamen Conſtantinus M. ſed *Conſtantinus Iun.* de quo mox.

″ *Egnatius Fauſtinus* Præſes Beticæ ſub Conſtantino Iuniore.

″ Pariter vt in ſpecie *legis* 1. *ſup.* Additum autem in *C.Iuſt.* hîc,*aliámue rem.*

″ De hac *Veſtium* collatione & quidem in Hiſpania Bætica,iam dixi ad *l.ſuperiorem.*

″ De hoc iam dicere anteuerti ad *l. ſuperiorem.*

″ Vide *tit. de fide & iure haſtæ,ſup.*

″ *Sin autem minoris*, ita *Cod.Iuſt.*

″ *Legitimæ defenſionis venditioni perſonam adeſſe*,ita *C.Iuſt.* Hîc verò ita reponam: *Quampiam legitimæ defenſionis interueniſſe perſonam*, vel *quempiam &c.interueniſſe perſonâ*: de quo mox plura.

* Hæc ſententia vſque ad,*nihilque interſit*, à *Cod.Iuſt.* abeſt.

″ *Summæ rei Procuratoris*,ita *C.Iuſt.*omiſsâ voce, *vel*,de quo mox.

″ *Propoſuerit*: ita *Cod.Iuſt.* cœteris reſecatis, *Deleget* autem,id eſt exigendum committat: nam hoc ſibi vult delegandi delegationis & delegatoriæ vox: v.*Gloſſ.*& interim *legem* 16. *ſuprà de exactionibus.*

″ ℞.*In hoc*, ſcil.fiſcali debito.

″ Id eſt eadem conditione quam ſuperiùs expreſſimus, id eſt interpellationis ſolemnis apud Iudicem & ſub haſta quoque diſtractionis: niſi malit quis hîc *conuentione iuris expreſſâ.*

COMMENTARIVS.

DE FORMA diſtrahendorum pignorum, quæ tributorum & fiſcalium debitorum cauſa, capiuntur, ne temerè & abruptè vendantur, eſt hæc pariter Conſtantini Iunioris conſtitutio: *Conſtantini*, inquam, *Iunioris*, non Conſtantini M. qui tempore *huius legis* iam deceſſerat, ante ſeptem fermè menſes, de quo vide *Conſularia Theodoſiana*: Non etiam *Conſtantij*; Conſtantino quippe Iun. Arelatenſi non Conſtantio in diuiſione Imperij Hiſpaniæ ceſſerant, ad quarum prouinciam Bæticam hæc *lex* pertinet. Quod cùm aliunde notum ſit, illud tantùm hactenus nouum addere iuuat, quod docet Incerti *Monodia* in hunc Conſtantinum Iun. quam ex Bibliotheca Palatina cùm eruiſſem, Federico Morello viro Clariſſimo & eruditiſſimo communicaui, communicatam ipſe edidit: Nempe Conſtantinum hunc Iun. Arelatenſem ex *Hiſpania* ſponſam ſibi deſpondiſſe, eo ipſo tempore quo aduerſus fratrem Conſtantem profectus apud Aquileiam mox interemptus eſt, id eſt quadriennio poſt hanc *leg.* Vide *eam Monodiam pag.* 13. & 14.

¶ Formam igitur diſtractioni iſti pignorum præſcribit eodem fine, quo Conſtantinus Pater *l.*1.*ſup.* hanc, vt videlicet pignora non ante diſtrahantur, licet iam capta, quàm debitore conuento & apud Iudicem interpellatione celebratâ, & tùm eo in ſolutione ceſſante; quam *conditionem iuris* mox *fine legis* vocat; niſi *conuentionis* vox ibi ſubſtituenda: adeò quidem, vt hanc *iuris veteris* æquitatem vocet; & ſic, id etiam ante hanc *legem* obtinuiſſe

obtinuiſſe indicet, quod ipſe in præſens confirmet. Et *æquitatis* & *indulgendi* verbo rationem indicat, quam *ſuperiori lege* iam ſatis expendimus. Et hæc quidem in genere.

¶ Atenim Conſtantinus Iun. duo iam ſpecialia ad iuris illius præſentis & veteris æquitatem adiungit ſeu conſtituit. Primum eſt, hoc ius in omnis generis publicis debitis obtinere oportere; non tantùm ſcil. in veſtium, auri, argenti debito, verùm etiam in *fiſcalibus* debitis & tributis, id eſt in ſpeciebus annonariis, veluti oleo, liquamine, lardo, (quas ſpecies Hiſpaniam contuliſſe mox oſtendam.) Quæ magna eſt Conſtantini Iun. indulgentia, maior paternâ, *l.*1.*ſup.* quod etiam duabus poſtremis *huius leg.* ſententiis indicatur. Indulgentia quippe ſiue laxamentum à Conſtantino M. tributum, non niſi veſtium & equorum collationem reſpiciebat quæ vtique modicam dilationem facilè admitterent: At non etiam ſolemnem annonariarum ſpecierum collationem, quæ nullam dilationem aut moram pati videbantur: At enim hæc Conſtantini Iun. indulgentia eò quoque nunc porrigitur.

¶ Alterum ſingulare eſt, vt ſi de Minorum pignoribus & rebus ob ceſſationem tributorum diſtrahendis agatur, neceſſe ſit, *Quampiam legitimæ defenſionis interuenire perſonam*: quod vtique ſingulare eſt; Nam etſi vbi de priuato iure agitur, réque priuatâ, neceſſe ſit legitimam defenſoris perſonam interueniſſe eique denunciationem & conuentionem factam, de quo vide *l.*1.*ſup. de Carboniano. l.vlt.ſup.vnde vi*: Atenim in publicis longè aliud obſeruandum videbatur. Sed enim hâc parte idem ius tribuit minoribus Conſtantinus Iun. Sanè Valentinianus Sen. poſteà conſtitutione ad Viuentium P. P. Galliarum (ſub cuius diſpoſitione Hiſpaniæ quoque fuerunt) putà *l.* 1. *ſup. de fide & iure haſtæ*: Minoribus quorum res ob ceſſationem tributorum venditæ ſunt, ſimpliciter repetitionis facultatem ademit. Et hæc de ipſa *legis* ſententia.

¶ Nunc ſingularia ſectemur: Primùm obſeruari cupio *tributorum* & *fiſcalis debiti* appellatione propriè venire annonarias ſpecies,& quæ prodiga annonario titulo dicuntur, *d.l.*1.*ſup. de fide & iure haſtæ*. Secundò de *Officio* ſummæ rei videndum eſt, quod etiam à Procuratore hâc conſtitutione ſeparatur: Perperàm enim in *Cod. Iuſt.* ea commiſcentur: quod etiam Cuiacio fraudi fuit 8. *obſeru.* 32. quaſi *officium ſummæ rei*, & *officium Procuratoris*, hîc idem ſint: cùm tamen omninò differant: vt differunt *Rationalis ſummarum* & *Procurator vel Rationalis rei priuatæ*. Hos enim in *Notitia Imperij Occidentalis* ſub diſpoſitione *Comitis S. L.* diſtingui videmus, vt & ſub diſpoſitione *Comitis R. P.* vbi inter alia *Rationalis ſummarum* HISPANIÆ, & *Rationalis rei priuatæ per* HISPANIAS memorantur. Et verò *lex* hæc pertinet ad hos Rationales & Procuratores Hiſpaniæ: quibus alioquin etiam *Rationalibus Hiſpaniarum* inſcribitur Conſtantini M. *lex vn. ſup. de his qui ſe deferunt*. *Summæ* autem *rei*, hîc, vt & *l.* 7. *Cod. vbi cauſæ fiſcales*: quæ & ipſa eſt Conſtantini M. pro, *ſummarum*, poſitum: quomodo alioquin & in inſcriptione *legis* 7. *ſup. de iure fiſci*: & in *Notitia Imperij* dicitur: Quomodo & *Actor Summarum* dicitur apud Suetonium *Domitiano*, *c.* 11. & *Diſpenſator ſummarum* in veteri lapide *pag.* 1078. *num.*8. Neque ideò tamen hîc illud *ſummæ rei* mutandum. Exſtat & vetus Inſcriptio, quam Cuiacius quoque eduxit, in qua VAL. HONORATVS V. P. RAT. S.R. dicitur: vbi Scaliger has notas RAT. S. R. interpretatus in *Indice ſuo* (qui Corporis veterum inſcriptionum anima eſt) Rationalis ſacrarum remunerationum: cui fauere videtur *lex* 20. *ſup. de Palatinis S. L.* & *l.*41. *inf. de appellat.* vbi Comes ſacrarum Remunerationum, & Palatini ſacrarum Remunerationum nominantur. Ipſe tamen malim: *Rationalem ſummæ rei* interpretari; quandoquidem etiam ſacræ remunerationes deſignandæ fuiſſent geminis SS.& RR. ita RAT. SS.RR. Inſcriptionem eam hîc apponere iuuat, ideò quoque quod in hæc ipſa tempora incidit.

PIISSIMO AC FORTISSIMO
FVNDATORI PACIS
AC PVBLICÆ
LIBERTATIS
AVCTORI
D. N. FLAVIO VAL.
CONSTANTINO
NOBILISSIMO CAES.
VAL. HONORATVS V. P.
RAT. S. R. D. N. M. Q. EIVS

Hùc quoque iam olim referebat Cuiacius quod de Aurelio Cyrenio in Gallieni non reſcripto, verùm Edicto apud Euſebium *lib.*7. *hiſtor. Eccleſ. c.*12. dicitur, ὁ τῆ μεγίϛε πράγματ@ προεστώς: Quod & ipſum doctiſſ. Valeſius nuper probauit *in excerptis p.* 112. Sed Euſebius infeliciter voces illas *ſummæ rei* expreſſit per hæc τῆ μεγίϛε πράγματ@: Summa enim rei, eſt ſumma pecuniæ καθόλε λόγ@, ratiocinium omnium pecuniarum: quomodo & Dioni Aurelius Ebulus dicitur τὲς καθόλε λόγες ἐπιτετραμμένος: & in commune Rationales Græcis καθολικοὶ dicti apud Auctorem vitæ Conſtantini *lib.* 4. *c.* 36. Athanaſium *ep. ad ſolitar. vitam agentes*, & in *Gloſſis*: & Officiales eorum, *Catholiciani*: Denique *ſumma* hîc non adiectiuo ſignificatu, quaſi μεγίϛη, ſed ſubſtantiuo ſignificatu: eſt ſcil. ſumma ποσότης, κεφάλαιον, καθ' ὅλε, *ſumma rei*, vt ſumma curæ, Reipublicæ, naturæ, voti, miraculi imperij, victoriæ, rerum, & ſimilia: quomodo & Præfecto Prætorio *ſumma rerum* pleniore & plurali iam ſignificatu commiſſa hoc ipſo tempore dicitur. Cœterùm quia duo ſubſtantiua duriuſculè coniunguntur. *Officium*, vel *Rationalis ſummæ rei*, ideò alibi *Rationalis ſummarum* dicitur. Errant enim qui hæc duo diſtinguunt, quaſi *Rationalis ſummæ rei* fuerit generalis, *ſummarum*, verò particularis: ille καθολικὸς, hic κεφαλικὸς: vbi & alter error eſt: idem quippe ſunt in *Baſilicis* κεφάλαιον & καθόλε, nempe *ratio ſumma*. Tandem hîc *ſummæ rei*, *Res* pro facultatibus ſeu opibus. Et hactenus quidem de Officio *ſummæ rei*, & de Procuratoribus, & quomodo ab inuicem differant. De vtriſque ex *fine leg.* diſcimus, vtroſque exactioni præfuiſſe rerum priuatæ rei debitarum, veluti veſtium, auri, argenti: Rectores verò prouinciarum, fiſcalium debitorum, annonarum.

¶ Superſunt ſublegenda ex *hac l.* quæ HISPANIAM ſpectant. Primò Bæticam Præſidem ſuum hoc tempore habuiſſe notandum eſt: cùm tamen poſtea Conſularem habere cœperit, & ſic dignatione aucta fuerit, quod docet *lex* 3. *ſup. de bonis proſcriptor.* iam ſub Conſtantio; ſub Valentiniano,

vt testatur Rufus Festus *in breuiario*; sub Theodosio Iun. vt testatur *Notitia Imperij*. Quare vetus Inscriptio, in qua *Consularis Bæticæ* memoratur, ad Constantini M. tempora referri non potest, verùm ad Constantinum Iun. qui procul dubio paulo post *hanc leg.* Consularem ex Præsidali fecerit. Inscriptio ita habet Cordubæ, *p.*285.*n.*8.

FORTISS. ET INDVLGENTIIS.
PRINCIPI. DOMINO. NOSTRO
CONSTANTINO VICTORI
PERPETVO SEMPER AVGVSTO
DECIMIVS GEMINIANVS
VIR CLARISS. CONSVLARIS
PROVINCIÆ BÆTICÆ
N. M. Q. E.
DICATISSIMVS

Nisi *Constantij* nomen in hac Inscriptione aut expressum aut exprimi oportuisse putemus. Secundò de fiscalibus & annonariis speciebus, præter Vestes, (de quibus ad *l. superiorem*) præter aurum & argentum, quæ Hispania conferebat, Anonymi Geographi, qui sub Constantio & Constante scripsit, octo fermè annis post *hanc l.* hic locus occurrit. *Deinde ad Gallia Spania terra lata & maxima, & diues viris doctis in omnibus negotiis: quorum ex parte dicimus.* OLEVM *enim, &* LIQVAMEN, *&* VESTEM *variam, &* LARDVM, *& iumenta mittens omni mundo sufficiens, omnia bona possidens, & præcipua in omnibus bonis. Insuper autem &* SPARTI *virtutem omni terræ præstans, videtur quidem necessaria apud multos, quoniam omne nauium genus saluat, & per ipsum quamplurimæ omnem negotium videtur: apud multos autem debilis esse videtur.* Postremo de Rationalibus Summæ rei & Procuratoribus per Hispanias, de quibus *fine huius legis* agitur, iam modò dixi.

NE OPERÆ A CONLATORIBVS EXIGANTVR.

TITVLVS X.

X. COD. IVST. XXIV.

" CORVE'ES, *Bohades, ou Vouades, & Vinades.*

PARATITLON.

PERÆ, *Rubr. l.*1.2.*h.t. l.*4.15 *inf. de extraordinar.* obsequium, *l.*1.2. ad prosecutionem equorum vel diuersorum (id est rerum aliarum & diuersarum, *l.*2.) cum animalia, quibus prosecutio debetur, aduenerint, *l.*1. quoties Collegiati numero impares sunt, *l.*1.2. Collegiati, id est qui prosecutionis officio funguntur, *l.*2. Impares, inquam, putà maiore animalium numero repente veniente, *d. l.*2.à conlatoribus, *Rubr.* prouincialibus, *l.*1.2.publicis, *l.*1 *in f.* agricolis, *l.*4. *inf. de extraordin.* exigi, *Rubr.* expeti, *l.*1.ab iis præberi, *l.*2. (vnde operarum præbitio, *l.* 1.) non oportet. Ne videlicet ipsas vrbes perdat abductio rusticorum [ab opere rustico] *l.*1. Verum ab otiosis, *l.*1. id est ab iis qui cauponâ, propolâ, tabernaria lucrum familiare sectantur *l.*1.à tabernariis oppidorum, *l.*2. In pontium instauratione, reformatione, aliud, vid. *l.* 2. *in f.*

---

1. * Imp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Viuentium PF. P."

PERARVM præbitionem, quæ inlicitè à Prouincialibus" hactenùs expetita est, Sinceritas Tua cessare præcipiat. Nullum autem qui Cauponâ, vel Propolâ, vel Tabernariâ lucrum familiare sectetur"; cùm animalia quibus prosecutio debeatur", aduenerint, si Collegiati" numero INPARES videbuntur", ab " hoc obsequio esse patiatur: *Melius* enim *est, vt otiosorum sit ista sedulitas, quàm ipsas quoque perdat vrbes tristis abductio Rusticorum.* Dat.x.Kalend.Mart.Treu.Valentiniano NB.P. & Victore Coss. [369.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* *Lxx vn. Cod. eod. tit.* Primam tantùm *huius l.* sententiam vsque ad *Nullum autem*, continet, resecatis cæteris.
" *Viuentius* scil. sub Valentiniano Sen. v. *Prosopogr.* & Ammianum Marcellinum.
" Id est, rusticis, vt *fine leg.*
" *Sectatur.*
" *Debetur.*
" De *Collegiatis, inf. tit.*7. *lib* 14.
" *Videbuntur*, pro erunt. v. *Gloss. Theod.*
" Θεῖνε: cui similis in eodem fermè argumento *l.*30. *inf. de Episcop. & Cler. Ab hominibus etiam eorum, qui mercimoniis student, cuncta dispendia esse sancimus*: vbi vide quæ notaui plura.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. hæc constitutio est, data ad Vincentium PP. Galliarum, de operis, & nominatim quidem ad prosecutionem *animalium*, id est equorum, à prouincialibus non exigendis. Ad equorum, inquam, prosecutionem, qui proculdubiò ad vsum militarem hoc tempore conferebantur, & transferebantur ex Hispania in Gallias, vbi hoc tempore Valentinianus consistebat, bello aduersus *Alemannos* illigatus: de quo vide Ammianum Marcellinum *lib.* 28. *pag.* 392. 393. & *Consularia Theodos. huius Anni.* Quare, cùm ad istius belli apparatum maiore animalium seu equorum numero iam opus esset, quo vsus armorum instrueretur; & verò magno numero repente aduenirent, visum Valentiniano prouincialium seu rusticorum subleuandorum studiosissimo, eos operarum istarum præbitione seu prosecutione liberare. Vbi *Operarum* præbitio, non est præbitio domus fortè, vel iumenti, vel nauigij, vel vehiculorum, curruúmve, aut alimoniæ, vt malè Amaya hîc, qui omnia commiscet, & in vnam lancem omnia promiscuè congerit; sed nudarum operarum præbitio hîc indicitur, & ministerium, vt vocatur *leg.*1. Cod. vt rusticani: obsequium, sedulitas, vt *hâc l.* vocantur, per quæ rustici abducuntur ad prosecutionem Equorum, ad quas operas hactenus illicitè per Gallias adigebantur. Collegiatis videlicet ad id non sufficientibus, numeróque animalium ipsis numero imparibus. Erant scilicet in prouinciis certa Corpora & *Collegia* destinata prosecutionibus rerum fiscalium, vel ad vsum Principis, vel in vsus armorum & militiæ: quorum sit rursum mentio, *l.* 2. *prox. inf.* & *l.*2. *sup. de tractoriis & statiuis*: & *l.*47. *sup. de cursu publ.* De auri nominatim publici prosecutoribus erit *titulus VIII. lib. XII.* Fit alioquin & apud Symmachum mentio *lib.* 5. *ep.*56. Prosecutorum, qui equos, sed priuatos, prosequebantur.

¶ Igitur Prouinciales seu rusticos hac operarum & prosecutionis sarcina atteri vetat Valentinianus *hâc l. Ne*, inquit, *ipsas quoque perdat vrbes tristis abductio rusticorum*: quæ ratio iustissima est: ac maximè si in id tempus operarum præbitio seu animalium prosecutio incidat, vt hæc *lex* incidit, quo iam fationibus agricola insistere debet; cui concordat *lex* 4. *inf. de extraordin. muner.* vid. & ea, de quibus ad *leg.* 1. *sup. de pignoribus*: & *titulum Cod. Iust. vt rusticani ad nullum obsequium deuocentur.*

¶ Quid igitur? Caupones, Propolas, Tabernarios eò adigi iubet Valentinianus, otiosam videlicet hominum, curbam: *Melius est*, inquit, *vt otiosorum sit ista sedulitas*, &c.

¶ Et hæc quidem ita nunc Valentinianus, & quidem per Gallias. Postea enim illicita hæc operarum istarum à rusticis exactio, magnorum sæpè per Gallias tumultuum fomes fuit, quod vt de Bagaudarum tumultu iam norum est: ita illud hactenus ignoratur, *legem* 1. *C. Iust. vt rusticani ad nullum obsequium deuocentur*, ad illum ipsum Bagaudarum tumultum pertinere: Est enim ea *lex* Diocletiani & Maximiani ad *Carausium*; sic enim legendum, non *Carisium*. Quem sanè Carausium ciuem Menapiæ Bagaudico illo bello factis promptioribus enituisse scribit Aurel. Victor Schotti. Lex illa ita habet: *Exemplum literarum Diocletiani &* MAXIMIANI AA. AD CARISIVM. *Ne quis ex* RVSTICANA *plebe, quæ extra muros posita capitationem suam detulerit, & annonam congruam præstat, ad vllum aliud* OBSEQVIVM *deuocetur, neque à Rationali nostro mularum fiscalium vel* EQVORVM MINISTERIVM *subire cogatur.* Cum hac *leg.* nunc componatur Victoris locus: *Diocletianus*, inquit, *vbi comperit Carini discessu Helianum Amandumque per Galliam excitæ manu* AGRESTIVM *ac latronum quos Bagaudas incolæ vocant, populatis latè agris pleraque vrbium tentare*, MAXIMIANVM *statim Imperatorem iubet: Huic postea à cultu numinis Herculei cognomentum accessit. Sed Herculius in Galliam profectus, fusis hostibus aut acceptis, quieta omnia breui patrauerat. Quo bello* CARAVSIVS *Menapiæ ciuis, factis promptioribus enituit: eóque eum simul, quia gubernandi (quo officio adolescentiam mercede exercuerat) gnarus habebatur, parandæ classi ac propulsandis Germanis maria infestantibus præfecêre.*

¶ Ex *hâc* interim *lege* exemplum ad alios casus detiuari potest, vbi Cauponibus, Propolis, Tabernariis, velut otiosæ turbæ, quædam iniungi possunt; quæ ab aliis, ac nominatim à rusticis exigi non debent, &c.

II. *Idem AAA. ad Catafronium Vic. Italiæ Post alia.

OPERAS, ad profecutionem equorum, vel diuerſorum", neminem Prouincialium præbere permittimus, quia non ignoramus, per vniuerſas Italiæ ciuitates eſſe quàm plurimos, & hunc eſſe morem, vt quotiens INPARES" videntur, qui profecutionis officio", maiore animalium numero repente veniente, Tabernariis oppidorum hoc iniungatur obſequium". ¶ Cauſam" verò pontis Liquentiæ nolumus noſtris præiudicare decretis, videlicet" ob reparationem eiuſdem aliquis numerus excuſatus habeatur, ſed ita eum inſtaurari oportet, vt à poſſeſſoribus Ciuitatis" eius, territorio" ſuo, quotiens vſus popoſcerit, reformetur. Dat. XVIII. Kal. Septemb." Valentiniano & Valente III. AA. Coss. [370.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſtinian.* quia localis eſt & temporalis. Iungenda autem illi *lex* 31. *ſupr. de curſu publico.*

" *Catafronius*, Vicarius Italiæ ſub Valentiniano Sen. cui Catafronio præter hanc *leg.* & *d. l.* 31. inſcribitur Anno 377. *lex* 24. *infr. de Epiſcopis.*

" *Italiæ* diœceſis hæc quibus finibus coërcererur, plenè dictum ad *l. vlt. ſupr. quibus equorum vſus.* Illud ſaltem ex *hac l.* liquet, *Venetiam* prouinciam in ea fuiſſe, in quâ Liquentia fluuius, de quo mox.

" Mercerius in *Nonium pag.* 110. hîc legere malebat *diuerſorium*; Quod minùs probo, de quo mox.

" *Tabernarios* ſcilicet.

" *qe. Qui* à *profecutionis officio*, ſcil. ſunt, ideſt, *Collegiati* vt vocantur *l.* 1. *ſupr.* Atque hâc vnica reſtitutione ſententiam huius loci integram habemus.

" Ita quoque *l.* 1. *ſupr.*

" Malim: *Cauſæ verò pontis Liquentiæ nolumus noſtris* [id eſt, per noſtra] *præiudicari decretis*, apertiſſimo ſenſu. Quanquam rigidus aliquis & illud tueri poſſet.

" *qe. Videlicet vt.*

" *Opiterginum* intelligit, mox vt oſtendam.

" De territoriis ciuitatum iam ſæpè alibi.

" Supplendum ex *d. l.* 31. *ſupr. de curſu publ. Triuuris.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. hæc altera conſtitutio eſt, *de Operis à collatoribus non exigendis.* Atque vt ſuperior ad *Galliam* ſpectat, ita hæc ad *Italiam*; Inſcribitur enim ea Italiæ Vicario: ac nominatim ad Venetiam prouinciam; vt ex *ponte Liquentiæ*, quo de *hac l.* agitur, apparet. Et eſt hæc conſtitutio, maioris conſtitutionis Valentinianeæ pars, vt docet *lex* 31. *ſupr. de curſu publ.* (quæ *huic* coniungenda eſt:) *Qua* conſtitutione in vniuerſum indebitis exactionibus circa curſum publ. & circa operas per Italiam occurſum voluit Valentinianus Sen.

¶ Huius *legis* hæc ſententia eſt: Operas Profecutorias, extra ordinem, non ſufficientibus ordinariis animalium profecutoribus, de quibus animalium profecutoribus agitur & *l.* 2. *ſupr. de tractor. & ſtatuis*: & *l.* 2. *infr. de venat. ferarum*: déque iiſdem accipio *legem* 1. *ſup.* & plenè dixi *parat. de annona, & tribut.* & qui extraordinario profecutionis officio ſunt (qui *Collegiati* vocantur *l. ſuperiore*;) vtpote maiore animalium numero repente veniente, non à prouincialibus, verùm à Tabernariis exigi oportere, iuxta morem qui iam obtinebat, quæ ipſa eſt ſententia *d. legis* 1. *ſupr.* Et rationem hanc *hac l.* addit, *quia plurimi ſint* huiuſcemodi, *per vniuerſas Italiæ ciuitates tabernarij*: vt proinde non tantùm æquius ſit, has eis operas iniungi, vtpote otioſis: quæ ratio fuit *legis* 1. *ſup.* verùm quia etiam facillimè id exequi poſſint, vtpote cùm plurimi eſſent. Et hæc de operis profecutoriis.

¶ Aliam verò rationem haberi vult Valentinianus Operarum ad reparationem pontium (de quâ alioquin pontium reparatione, vid. & *l.* 36. *inf. de operib. publ.* & *l. vlt. de itinere muniend.*) ac nominatim in ſpecie *huius l.* Pontis *Liquentiæ*: Scilicet à pontium inſtructione, reparatione, nullum genus hominum, nullus numerus excuſatus habetur *h. l.* & *d. l. vlt. infr. de itinere muniendo*, vbi dico plenius. Et, vt *h. l.* dicitur, qui territorij alicuius eſt & territorij ipſius pontes reformare tenetur: Qui locus in foro verſantibus vtilis eſſe poteſt: Nam & alioquin rectè tradunt Doctores, *fines Iuriſdictionis & territorij per onerum præſtationem probari*: Quò etiam ſpectat locus inſignis Siculi Flacci *de conditionibus agrorum, pag.* 29. Vide Alexandum *Conſil.* 166. *n.* 2. & *conſil.* 226. *n.* 2. *vol.* 2. & Hieronymum de Monte *tractatu de finibus Regundis, c.* 52.

¶ Nunc quæ *huius tit.* propria ſunt illuſtremus. Primum, ait lex, *ad profecutionem Equorum, vel diuerſorum*: Non audio Mercerium reponentem *diuerſorium* (quod etiam Merillio meo rectè diſplicebat *lib.* 3. *obſ. cap.* 39.) quaſi ſcil. de operarum exactione & diuerſorij poſtulatione *hac l.* agatur, & vtrumque ab Imperatoribus *hac l.* prohibeatur. Nam imò tuenda eſt hæc lectio: Primùm argumento *Rubricæ*, ſub qua hæc *lex* collocata eſt, quæ vtique eſt *de operis* tantùm: rursùm arg. *totius huius legis* quæ & ipſa tota de operis eſt, neque quicquam habet quò diuerſorium ſpectare poſſit: Tandem quia *diuerſorum* appellatione hîc intelligendæ ſunt cæteræ ſpecies fiſcales omnes, præter Equos ſeu animalia: *Operas*, inquit lex, *ad profecutionem Equorum, vel diuerſorum*; ac ſi diceret, Equorum & quarumcunque tandem ſpecierum fiſcalium, quæ variæ ſunt & diuerſæ, quomodo mercium *diuerſarum* commeatus dicitur *leg.* 1. *de litor. & itin. cuſtod.* operarum atque artificium diuerſorum, *l.* 15. *de extraordin.* vid. plura ſimilia in *Gloſſario*. Quare neque accedere poſſum Merillio, qui hæc verba, *vel diuerſorum*, ita accipiebat, ideſt, quamuis diuerſi (ſeu

(ſeu complurimi) equi aduenerint: accepto, *vel*, pro *quamuis*: & *diuerſorum*, pro *multorum*. Atque ita hic locus eſt accipiendus. Neque admitterem, ſi quis putaret, aurum & argentum ſignatè hîc accipi ea voce oportere, quo alioquin ſenſu apud Græcos *διαφόρων* appellatio accipi ſolet, vt Maccabæorum 2. *c.* 1. *c.* 3. v. & Eccleſiaſtici *cap.* 7. *v.* 20. & *cap.* 27. *τῶν διαφόρων* vox eo ſenſu ſæpè apud Ariſtotelem, Dionyſ. Halic. alios, Ita quoque Theophraſtus *Charact.* 10. *vt* in *Gloſſar.* notaui.

¶ Secundò de *Liquentia, & Ciuitate* (cuius *fine l.* mentio fit) pontéque Liquentiæ videndum eſt. *Liquentia*, quæ hodie *Linenza*, Fluuius in regione Italiæ, Venetiâ, fuit. Plinius *lib.* 3. *cap* 18. *Sequitur decima Regio Italiæ, Adriatico mari appoſita, Venetia, cuius fluuius Silis, oppidum Altinum: flumen* LIQVENTIA *ex montibus Opiterginis, & Portus eodem nomine*, &c. *Licenna* corruptè in *Itinerario Peutingeriano*. Apud Virgilium 9. *Æneid.* paucis à fine verſibus:

> *Qualeſ aëriæ* LIQVENTIA *flumina circum*
> *Siue Padi ripis, Atheſin ſeu propter amœnum*
> *Conſurgunt geminæ quercus.*

Vbi Seruius: *Liquentia Venetiæ Fluuius eſt, inter Altinum & Concordiam, quem nunc commemorat*, &c. Vbi etiam, quidquid Seruius dicat, vel aduerſus eum nonnulli; dixit, vel dixiſſe potuit Virgilius non inuita ipſius Muſa *Liquentia flumina*, pro *Liquentiæ*: quomodo idem dixit *Simethia flumina*: vide quæ doctiſſimus Cluuerius, *Italiæ antiquæ lib.* 1. *c.* 18. *p.* 165. 166. Et hæc quidem de ipſo Liquentiæ flumine. Pontis Liquentiæ meminit quoque Paulus Diacon. *Longobardicor. lib.* 5. *c.* 29. vbi ait, eum à Foro Iulij paſſibus 48. millibus diſtare, fuiſſéque in itinere Ticinum pergentibus: Cluuerius diligentiſſimus ſcriptor, oppidum quod hodie *la Motta* fuiſſe putat: Cuius diligentiam in hoc argumento *hac lex* fugit. Quod Ciuitatem quæ hîc memorator attinet, eſt ea omninò *Opitergium, Oderzo, Vderzo, Onederzo*, hodie. Nam ea ipſa non ad Liquentiam propriè ſit, attamen territorium eius illi adſitum erat: vnde iſta hac l. *à poſſeſſoribus ciuitatis eius territorio ſuo reformetur*: Quinimò & Liquentia fluuius ex montibus Opiterginis oriri dictus Plinio, *d. lib.* 3. *c.* 18.

¶ Vt ad *huius l.* hiſtoriam nunc deſcendam, notandum huius pontis Liquentiæ reparationi Valentinianum *hac l.* proſpectam iuiſſe hoc tempore, aduectus Alemannorum Quadorum & Marcomannorum metuendos in Italiam, & Venetiæ prouinciam hoc tempore incurſus: Eo ſaltem tempore: Sanè enim Ammianus Marcellinus, in huius ipſius Anni 370. geſtis, *lib.* 28. memorat, Alemannos per *Rhetias* à Theodoſio Magiſtro Equitum cæſos, captos, & ad *Italiam* iuſſu Principis miſſos, *Padum* circumcoluiſſe. Idéque triennio poſt *hanc leg.* A. D. 372. *lib.* 9. ſcribit, *à Quadis ac Marcomannis Aquileiam diu obſeſſam*, & OPITERGIVM excidiam.

¶ Ex hâc interim lege quoque diſcimus, Venetiam ad diœceſim Italiæ pertinuiſſe, quod alioquin etiam oſtendit *lex* 27. *de appellat.* & ſub Vicarij Italiæ diſpoſitione fuiſſe.

NE DAMNA PROVINCIALIBVS INFLIGANTVR.

TITVLVS XI.

Huic *titulo* reſpondet in *Cod. Iuſtin.* Titulus 55. *lib.* 11. *Ne Ruſticani ad vllum obſequium deuocentur.* Hoc *titulo* conſulitur Ruſticanis aduerſus priuatorum in publico munere conſtitutorum iniurias: *ſuperiore*, aduerſus eas quæ publico obtentu inferantur.

1. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Probum PF. P. Illyrici".

SI qui eorum, qui prouinciarum Rectoribus obſequuntur, quíque in diuerſis agunt Officiis Principatus", & qui, ſub quocunque prætextu muneris publici, poſſunt eſſe terribiles, Ruſticano cuipiam, neceſſitatem obſequij, quaſi mancipio ſui iuris, INponat", aut ſeruum eius, vel forſitan bouem in vſus proprios neceſſitatéſque conuerterit, ſiue * xenia aut munuſcula quæ *Canonica* ex more fecerunt, extorſerit, vel ſponte hæc, quæ INprobata ſunt, oblata non refutauerit, ſublatis" omnibus facultatibus, vltimo" ſubiugetur exitio: & nihilominùs Ruſticanum, qui *ſe in eiuſdem operas ſponte propria detuliſſe* reſponderit", par pœnæ ſeueritudo conſtringat. Eadem * verò circa eos cenſura ſeruetur, qui

qui xenia aut munera deferri ſibi à poſſeſſoribus cogunt, aut oblata non reſpuunt. Dat. prid. Kal. Octobr. Agrippinæ", Valentiniano & Valente AA." Coss.

INTERPRETATIO. *Si quicunque ex hiis qui prouinciarum Rectoribus coniunguntur", aut militant, vel qui agunt in diuerſis officiis Principatus, vel quicunque ſub occaſione publici actus videntur eſſe terribiles, ruſticano alicui neceſſitatem ſeruitij, velut ſui iuris mancipio, impoſuerint, aut ſeruum ipſius, aut bouem in ſui operis vtilitatem tranſtulerint, ſiue xenia, aut qualibet munera crediderint exigenda, vel ſi oblata non recuſauerint, vltimo exilio" deputantur, & rerum ſuarum amiſſione damnantur.*

NOTÆ.

* *Lex* 2. *C. ne ruſticani*, hinc interpolata eſt.
" Nullibi præterea *hoc Codice* Probi Præfectura Prætoriana *Illyrici* ita nominatim deſignatur, de quo mox: & ad *leg.* 7. *ſupr. de Metall.*
" De *Principibus Officiorum* dictum pleniſſimè Lib. VIII. *tit. de cohortalibus, Principibus*, &c.
" *Imponant*, C. Iuſt. vt mox, *conuerterint*.
* Abeſt hæc ſententia à *Cod. Iuſt.* vſque ad, *ſublatis*, pariter vt poſtrema ſententia, quæ de eadem re eſt.
" *Ablatis*, C. Iuſt.
" *Perpetuo ſubiugentur exilio*, C. Iuſt. de quo mox.
" *Deſponderit*, Cod. Iuſt. malè: *reſponderit*, hic eſt, quod pro defenſione ſua vel alterius allegatur; dicitur, vid. *Gloſſ.*
* Hæc poſtrema ſententia abeſt pariter vt *verſ. ſiue xenia*, qui de eadem re eſt, à *Cod. Iuſt.* Porro hæc non niſi repetitionem continet.
" Ad quos Conſules Valentinianeos hæc *lex* referenda ſit, mox inquiram.
" *Obſequuntur*, in ipſa *leg.*
" *Exitio*, in ipſâ *leg.*

COMMENTARIVS.

CONCVSSIONIBVS Officialium Rectorum prouinciarum, & in his Principum Officij, & quorumcunque aliorum, qui muneris publici obtentu prouincialibus ſeu ruſticanis terrori eſſe poſſunt, occurrit ſeuera hac conſtitutione Valentin. Sen. idque per Præfecturam Prætorianam Illyrici. Vnde patet hanc *leg.* coniici quoque potuiſſe in *titulum, de concuſſionibus Aduocatorum ſiue Apparitorum, lib.* 8. Quanquam & affinitas *ſuperioris tit.* hunc ſecum traxiſſe videtur: hoc tamen diſcrimine, quod *ſuperiore titulo* operæ *publicæ* à prouincialibus ruſticanis exigi vetantur; hoc *titulo*, ſiue *hac l.* operæ & obſequia *priuata*. Quinimò ad tributorum Exactores *hæc lex* ſpectare videatur, putà ad Compulſores, Opinatores, id genus alios, qui prætextu muneris publici & exactionis terribiles eſſe poſſunt. Tria igitur *hac l.* prohibentur illis, quæ dixi, hominum generibus. Primò, ad obſequium ruſticos vocare, id eſt, horum opera, quaſi mancipiis ſui iuris vti: denique miniſteria priuata ab his exigere.

Secundò prohibentur & eorum ſeruis vel fortè bubus in proprios vſus & neceſſitates vti. Tandem quod Tribonianus recidit *C. Iuſt.* in *d. l.* 2. Xenia aut munuſcula ab his accipere vetantur duobus locis: Xenia, inquam, aut munuſcula, cuiuſmodi iam illi *canonica ex more fecerant*: vt ait hæc *lex*; id eſt, ita à ruſticanis exigebant ac ſi publicè debita & ſolemnia eſſent. Haud aliter atque quamplura eius generis hoc ipſo ſeculo, tanquam canonica, milites à prouincialibus ſub variis & exquiſitis titulis exigebant, veluti cœnaticum, *l.* 10. *ſupr. de erogat. milit. ann.* Salgamum, *tit. de ſalgamo hoſpitibus non præbendo, ſup. lib.* 7. lauacra ſeu priuatum, *eod. lib. tit. ne Comitibus & Tribunis lauacra præſtentur, & l.* 12. *ſup. de metatis.* Item hoſpitalitatis præbitionem, *d. l.* 12. id eſt, annonæ & capiti exactionem. Quod & ipſum ab Officialibus de quibus *hac l.* agitur exigi conſuetum, & in ciuitatibus & in manſionibus, putà vt tam ſibi quàm animalibus alimoniæ ſine pretio miniſtrentur, docet *l.* 2. *ſup. de Concuſſionibus Aduocatorum ſiue Apparit.* Addantur his & *Stillaturæ* quas Duces ſeu Tribuni à militibus exigebant, de quibus *l.* 28. 29. *ſup. de erog. milit. ann.* Cæteroquin de Xeniis & munuſculis, quæ Rectores prouinciarum ipſi, vel etiam Legati, à prouincialibus accipiebant, videndus Cato *in Oratione de innocentia ſua*: *lex* 6. §. 3. ϖ. *de offic. Proconſ.* Sidonius Apollinaris, *lib.* 5. *Ep.* 7. Tandem & publicæ lætitiæ nuncij aliquid exigere ſoliti, cui occurſum variis conſtitutionibus, quæ extant *ſup. tit. ne quid publicæ lætitiæ nuntiis.* Cum his verò xeniis & munuſculis nil commune habent, exquiſitorum deteſtanda nomina titulorum, de quibus Am. Marcellinus *lib.* 19. *p.* 161. id enim pertinet ad nouas tributorum ſpecies, non ad concuſſiones Officialium.

¶ Tria porrò ſeueritatem & *cenſuram huius l.* arguunt, quámque res hæc Valentiniano prouincialium æquiſſimo Tutori curæ fuerit. Primò, quod hæc non tantùm exigi, verùm etiam vltro dantibus aut ingerentibus ruſticis & ſic *vltrò tributa* accipi vetet; Cuius prohibitionis ratio hæc eſt, ne alioquin crimini vel exactioni iniuſtæ obtentus quæratur. Et vt maximè ſponte tributum quid dicatur, reuerâ tamen ſponte id fieri non videtur; quia ipſa muneris publici occaſione vel *prætextu*, vt ait *lex* perſonæ illæ terribiles ſunt, de quo plenius ad *d. tit. ne quid publ. lætit.* Secunda ſeueritas eſt ipſius pœnæ: Nempe his & bonorum proſcriptionis & vltimum exitium minatur Valentinianus, pro quo poſtremo Tribonianus *perpetuum exilium* ſubiecit. Poſtrema, eáque grauiſſima ſeueritas eſt, quòd pari pœna conſtringi iubeat ruſticum, qui ſe ſponte propriâ operas detuliſſe *reſponderit*: reſponderit, inquam, non vt Tribonianus ſuppoſuit, *deſponderit*, ideſt, excuſando Officiali id dixerit, quæ magna ſeueritas & cenſura eſt: ſed eò malum iſtud iam proceſſerat, vt impendentis iſtius pœnæ metu ipſorummet etiam ruſticanorum animi erigerentur.

Et hæc quidem de *legis* ſententia: Sed enim duo *hîc* præterea notanda illuſtrandáque veniunt, quæ occurrunt inſcriptione *huius l.* & in Subſcriptione, quæ *Notularum* modum excedunt, quæque ad aliarum *legum* illuſtrationem factura ſunt. Primò igitur notandum, in Inſcriptione, *Probum* dici ῥητῶς *Præfectum prætorio Illyrici*: At nullibi præterea *hoc Codice* hæc Probi Præfectura Prætoriana ita nominatim deſignatur, etſi de Illyrico eius diſpoſitioni ſuppoſito aliæ *leges* indicium faciant. *lex*, inquam, 28. *ſup. de curſu publ. lex* 7. & 8. *ſup. de metallis*: vt & de Macedonia, *d. l.* 7. & 8. Idque etiam colligi poteſt ex quamplurimis aliarum *Legum* ſubſcriptionibus: Denique etiam Amm. Marcellinus paſſim quoque exertè teſtatur: In genere *lib.* 27. 28. 29. 30. inter alia *lib.* 30. *p.* 447. in geſtis Anni 373. 374. *offertur Præfecti relatio Probi, docentis Illyrici clades.* In ſpecie, de Pannoniâ, *lib.* 28. *p.* 787. & *lib.* 29. *in geſtis Anni* 373 *p.* 438. *Præfectus Prætorio agens apud Sirmium Probus* &c. de Epiro, *lib.* 30. *p.* 454. De Carnuto Illyriorum oppido *lib.* 30. *p.* 453. Et verò hæc ipſa Præfectura Prætoriana eſt, in qua Rufino is ſucceſſit A. D. 368. eodem Marcellino teſte *lib.* 27. *p.* 377. qui & ipſe Mamertino ſucceſſerat. In veteri quoque Inſcriptione *p.* 450. nominatim dicitur PRÆFECTVS PRÆTORIO QVATER; ITALIÆ, ILLYRICI, AFRICÆ, GALLIARVM. Auſonius etiam *ep. ad eum ipſum* 16. eum *Sirmij* egiſſe docet. Claudianus tandem in *Probini filij eius & Olybrij, Conſulatum.*

Acta Probi narrare queam, quot in ordine gentes
Rexerit, ad ſummi quoties faſtigia iuris
Venerit, Italiæ latè cùm fræna teneret,
ILLYRICVSQVE *ſinus, & quos arat Africa campos.*

Atenim, nullibi præterea quàm in *hâc l. Præfectus Prætorio Illyrici* vocatur: cùm tamen non vni Illyrico præfuerit: verùm Italiæ, Africæ, Illyrico, quomodo & Mamertinus & Rufinus, cui is ſucceſſit eam Præfecturam geſſêre, vt exertè teſtatur Amm. Marcellinus: Et certè quamplurimis *legibus* id firmatur, ex quibus apparet, eum his tribus diœceſibus ſimul præfuiſſe: quas in *Proſopogr.* & in *Chronologia* videre eſt. Quare mirum id, pariter vt in veteri Inſcriptione, *Illyrici* Præfecturam Prætorianam, vnam è quatuor, quibus ille functus dicitur, numerari, quod *huic legi* proximum: à quo neque Claudianus abit. Forte igitur vel aliquando Probus vni Illyrico præfuit: quod vix mihi perſuadeo, vel ideò Præfectus Prætorio Illyrici dicatur, quod ibi fermè hoc tempore ageret, Barbaris Illyricam perſultantibus, de quo Amm. Marcellinus. Illud certum, *Illyrici* appellatione vtrumque Illyricum, quod in Orientale & Occidentale poſteà diuiſum hîc comprehendi: etſi diœceſim Macedonicam ab Illyrico ſeu Illyrici tractu ſeparari videmus *l.* 7. & 8. *de metallis*, quarum prior ad eundem Probum PP. data eſt. Indiuiſum enim hâc tempeſtate Illyricum erat, quod teſtatur hoc ipſo tempore Sextus Rufus Feſtus in *Breuiario* ad *Valentinianum*, rectiùs ad *Valentem*: vt & diſertè Zoſimus ſcribit *lib.* 4. *p.* 735. Valentinianum (qui *huius leg.* auctor eſt,) in Imperij diuiſione, totum ſibi Illyricum ſeruaſſe: Hæc vt ita ſe habent, ita idem ille Probus qui PP. Illyrici hîc vocatur, alibi *PP. Italiæ* nominatim: vt docet collatio *legis* 9. cum *l.* 6. *ſup. de metallis*, quæ eidem Probo PP. inſcribitur. Verùm de hoc plura ad *l.* 7. *de metallis.* Et hæc de Inſcriptione.

Non minor dubitatio circa Subſcriptionem: Ad quos inquam Conſules Valentinianeos hæc *lex* referenda ſit, quando numerus ei nullus oppoſitus eſt. Crediderim igitur, referendam eam ad *Valentinianum & Valentem* 2. *Coſſ.* id eſt, A. D. 368. vel ad *Valentinianum & Valentem* 3. id eſt, A. D. 370. argumento ſubſcripti loci. *Dat. Agrippinæ.* eo ſi ad priores coss. ea referenda, id eſt, ad A. D. 368. tùm eò pertinet, quod ſuperiore Anno 367. *Franci* & Saxones, Gallicanos tractus qua quiſque erumpere potuit, terra vel mari prædis acerbis incendiiſque & captiuorum funeribus violarunt, teſte Am. Marcellino *lib.* 27. *p.* 371. Si ad poſteriores conſules, id eſt, ad Annum 370. tum eò id pertinet quod eo fermè tempore, teſte Amm. Marcellino, Valentinianus Rhenum omnem à Rhetiarum exordio adVſque Oceanum magnis molibus communiuit, caſtra altius & caſtella extollendo & turres aſſiduas. Hinc igitur eo ipſo tractu Rheni variæ per hos annos, ab A. D. 368. à Valentiniano conſtitutiones datæ: Vangionibus, *lex* 3. *infr. de prædiis nauicular.* Briſiaci, *lex* 8. *ſup. de priuil. eor. qui in S. Palat.* Altæ ripæ, *lex* 4. *infr. de reparat. appellat.* Mogontiaci *lex* 2. *de Scænicis.* Aliiſque eo tractu, in quibus & Complacum & Contionacum, vt exiſtimo. Tandem, hæc *lex* Agrippinæ data: quæ FRANCIS oppoſita erat, cum quibus vt & Alemannis Valentiniano hoc tempore res fuit; de quo conſule *Chronicon noſtrum.* Neque audiendus Valeſius, qui in Geſtis Veterum Francorum *lib.* 1. *p.* 44. hanc *leg.* ad A. D. 365. refert. Valentianum hoc tempore Agrippinæ fuiſſe ait, vt cum Francorum Regibus, antiqua ex more iniret fœdera.

DE

DE IMMVNITATE CONCESSA.

TITVLVS XII.

X. COD. IVST. XXV.

Titulus ita conceptus, *De Immunitate nemini concedenda.* Iungantur in eandem sententiam, *lex vltim. supr. de Senatoribus lex* 1. 20. 25. 26. 33. 36. *supr. de Annon. & Tribut. lex* 6. 7. *sup. de diuers. Rescript. Titulus* item *prox.* vt & *lex vltim. infr. de censu:* vid. & *tit. de lustr. conlat. l.* 5. *de oper. publ. l.*1. 2. 3. 4. 5. 6. *de itin. muniend.*

PARATITLON.

IMMVNITAS, *Rubr. l.*1. 2. Gratia, *l.*1. *&* 26. *supr. de Annon. & tribut.* Venia debitæ quantitatis, *l. vlt. hoc t.* Capitationis indulgentia, *l.*2. Absolutio, *l. vlt.* vt quis præcipuis emolumentis familiaris iuuetur substantiæ, *l.* 1. *supr. de annona & trib.* id est, vt immunis sit ab annonis & tributis, *l.* 2. regulariter concessa non valet. Priuilegia hæc *l.* 1. *h. t.* priuilegia à debitis, *l. vn. sup. de priuil. dom. Augustæ*, omnibus derogantur, *l.* 1. elicitæ suffragio sanctiones cassæ sunt, *l.* 3. Omnium enim rerum & personarum in publicis functionibus æqua debet esse inspectio, *d. l.* 3. Functio vectigalium ab omnibus æqua ratione dependi debet, *d. l.* 3. quibus similes regulas vid. *supr. tit. de annona & trib. infr. tit. de lustrali conlatione: infr. tit. de censu,* & quæ notabo ad *l.* 9. *infr. de lustrali conlatione.*

---

1. * Imp. CONSTANTINVS" A. ad Marcellinum."

PVBLICVS, ac noster Inimicus" diuersis immunitatem dederat, iugorum capitationibus", & professionibus amputatis": Iubemus ergo, vt omnibus omninò hæc priuilegia derogentur". Dat. III. Kal. Maij", Acyndino, & Proculo coss. [340.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut temporaria.
" *Imp.* CONSTANS: de quo mox.
" Comitem S. L. de quo mox.
" *Constantinum* fratrem intelligere videtur: de quo mox.
" De *Capitatione* semel dixi ad *l.* 15. *supr. de annona & trib.*
" *Amputatis*, id est, remissis censu, & censua'i professione: de quo v. *tit. de censu: infr.*
" *Derogari*, non auferri, detrahi.
" *Aquileiæ* procul dubio, quomodo hoc ipso mense ibi data est *lex* 3. *supr. de dilationib. & lex* 3. *supr. de Aduocatis fisci*: vel certè haud procul.

COMMENTARIVS.

CONSTANTIS hæc constitutio, meo quidem iudicio, est: emissa ad *Marcellinum Com. S. L.* quâ immunitates à *Constantino Arelatensi fratre suo* datas reuocat.

Vbi Tria probanda mihi veniunt. *Primò*, hanc Constitutionem non *Constantini*, sed *Constantis* esse: Constantinus scilicet Arelatensis iam occisus fuerat hoc Aprili mense à Constantis fratris exercitu: Quem mensis characterismum etsi Veterum nemo certè prodat, qui hunc Consulatum Acyndini & Proculi adsignare contenti fuerunt; attamen vel hæc ipsa *lex* ei rei argumento esse potest: quæ sanè actus Inimici profligati rescindit: cuiusmodi non alius hoc tempore fuit, quàm *Constantinus*, vt tertio loco ostendetur.

Secundò, *Marcellinum*, cui *hæc l.* inscribitur, Comitem S. L. fuisse non ipsum tantùm *huius legis* argumentum ostendit, verùm etiam Zosimus id nominatim prodit; qui eundem postea Magnentiani motus & Tyrannidis aduersus Constantem auctorem fuisse ostendit, *lib.* 2. *p.* 692. 693. πρὸς δὲ δυσχεραίνοντας ὁτιοῦν ἢ αὐλὴν, ἐπεισῆλθε ἢ πρὸς θήρας τέρψεσιν αὐτὸν ἐγκείμενον ὁδὸν, ἡγεμόσι πρὸς τοῦτο χρησάμενοι Μαρκελλίνῳ τῷ ἢ ταμείῳ προεστηκότι, καὶ Μαγνεντίῳ τῷ ἢ ἀρχὴν ἐπιτετραμμένῳ ἢ Ἰοβιανῶν καὶ Ἐρκουλιανῶν (τάγματα δὲ ταῦτα ἐπώνυμα) τρόπῳ τοιῷδε ἢ ἐπιβουλὴν ἢ κατ' αὐτὸν σκαιωρῆσαι. γενέθλιον ἔξειν ἡμέραν δικεῖν παιδὸς ὁ Μαρκελλῖνος εἶπον, ἐκάλεσε πρὸς ἑστίασιν ἄλλους τε πολλοὺς ἐξέχοντας τῇ στρατιᾷ, καὶ Μαγνέντιον σὺν αὐτοῖς: τὸ δὲ συμπόσιον μέχρι μέσων ἐπετάθη νυκτῶν, ὁ Μαγνέντιος: id est, *Quæ cùm Palatini molestè ferrent, viderentque, venaticis eum voluptatibus deditum, Ducibus ad id vsi Marcellino Comite Sacrarum Lagitionum, & Magnentio, cui creditum in Iouianos & Herculianos, quæ legionum nomina sunt, imperium erat, hunc in modum insidias ei molimntur: Marcellinus natalem filij sui effulsisse dicens, ad conuiuium tùm alios multos in exercitu eminentes, tum & Magnentium cum ipsis inuitauit: Magnentius verò,* &c. Quare dubium mihi quoque nullum, emendandam Inscriptionem *legis* 3. *supr. de honorariis codicillis*, quæ hoc ipso Anno data est: vbi editum, ad *Marcellinum P. P.* tum superioribus rationibus, tum & argumento *illius ipsius legis*, quia ibi, de *Exactionibus tributorum*, item de Discussoris, Peræquatoris munere agitur.

¶ Tertium *hac l.* inquirendum superest: Quisnam ille sit, quem vt *publicum ita & suum Inimicum* Constans *hac l.* vocat. Et vero non alius fingi potest, quàm Imperator & quidem Constantius Constantis frater; Quàm *Imperator*, inquam; solius enim Principis fuit immunitates concedere, vt proinde non alius quàm Imperator fingi possit: *Publicum* autem *inimicum* ideò quoque vocauerit, quia nil adeò publicæ vtilitati aduersum atque priuatæ quorundam immunitates, quæ vt alibi dicitur, plebis iniuria sunt. De Constantino porrò fratre nominatim Constantem sentire, & ipsa temporum ratio & res ipsa ostendit. Hunc scil. inimicum habuit Constans; inconciliantibus, dissidiáque fouentibus inter fratres quàm plurimis, & in his Amphilochio quodam, Tribuno Paphlagone, vt videre est, ex *Monodia*, quam ex Bibliotheca Palatina ipse eduxi, & Doct. Morello communicaui, qui eam publici iuris fecit; & Ammiano Marcellino *lib.* 21. *p.* 199. Sed & orto inter eos dissidio super Africa Proconsulari & Italia, vt docet Zosimus *lib.* 2. *pag.* 692. Quate tandem apud *Aquileiam* ab exercitu Constantis interfectus Constantinus; de quo præter Zosimum videndus vterque Victor, Hieronymus *in Chronico*, Philostorgius item *lib.* 3. *c.* 1. Socrates *lib.* 2. *c.* 4. Sozomenus, *lib.* 3. *cap.* 2. Consularia *Idacio subdita*, & Zonaras: Quorum nonnulli disertè rei gestæ *Acyndinum & Proculum COSS.* (qui *huic legi* subscripti sunt) adsignant: aliis interea Constantem, aliis Constantinum, in crimen vocantibus. Sed notum iam illud, aliorum victorias alios Tyrannos facere. His accedat subscriptio *legis* 3. *supr. de dilation.* & *lex* 3. *supr. de aduocatis fisci*: quæ leges dicuntur, datæ vel subscriptæ *Aquileiæ*, vbi certè Constantius cæsus fuit. Si cui tamen verosimile non videatur, Constantem, fratrem suum publica lege *Inimicum suum* vocasse, qui pro culdubio interfecti eius inuidiam à se amoliri conatus est; tum dicendum saltem videatur, Præfectum Prætorio aliquem, qui Constantino fratri adhæserat, indicari, penes quem rei tributaria summa erat. Ego tamen à priore sententia vix dimouear. Certè cùm hæc *lex* Constantini M. non sit, hinc apparet, quàm malè de Licinio id nonnulli interpretari sint.

¶ Ex illis *duabus* interim *legibus*, & hac *tertia*, colligere licet, Constantino fratre cæso, Constanti non aliam vel potiorem insedisse curam, quàm vt rei tributariæ & fisco; per eas prouincias, quæ fratri paruerant (& in his per *Africam*) consuleret, per immunitates attritis: quas ideò reuocat omnes hâc Derogatoriâ *lege* suâ.

¶ IMMVNITATE *capitationis quid contineatur.*

11. * Imp. IVLIANVS A.....

OMNES omninò, quicunque *Capitationis*" indulgentiam immunitatémque meruerunt", non solùm ex annonario" titulo, verùm etiam ex speciebus ceteris", atque largitionibus", excepti sunt", immunésque erunt: Neque enim præstanda diuidimus: *Melius* quippe *est munificentiæ compendium integrum conPetere, quàm sæpius postulari.* Dat. prid. Kal. Maij, Constantinop. Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Non adeò improbabiliter autem iungatur *huic legi* 1. *infr. de Auro coronario.*
" De *Capitationis* voce, dixi semel ad *leg.* 15. *de annona.*
" A nobis.
" Qui in speciebus annonariis præbetur.
" Largitionalibus.
" Malim, *sint.*
" An auro & argento? vid. eiusdem Iuliani *leg. infr. de indulg. debit.*

COMMENTARIVS.

IMMVNITATE seu Indulgentia Capitationis singulari priuilegio tributa quid contineatur, hâc Iuliani constitutione definitur: Nempe contineri definit, plenissimam immunitatem quorumcunque tandem titulorum & collationum; non modo, inquam, collationis annonariæ seu specierum annonariarum; verùm etiam cæterarum quarumcunque specierum, quæ largitionibus Principis inferuntur, putà vestium, auri argenti, æris &c.

¶ Et rationem addit Iulianus non iuris vel εὐτυχον verùm ἄτεχνον & ostentandæ tantùm humanitati & indulgentiæ suæ: *Neque enim*, inquit, *præstanda diuidimus: Melius quippe est, munificentiæ compendium integrum competere; quàm sæpius postulari.* Vnde interim colligimus, Iulianum de immunitatibus *à se* concessis hìc agere, quibus ideò latissimam interpretationem nunc adhibet: cuius alioquin Principis *Munificentiæ* liberalitatis, indulgentiæ, immunitatis concessæ, innumera alia exempla exstant: Prædicat ea Am. Marcellinus *lib.* 25. *p.* 315. Fidem faciunt indulgentiæ reliquorum ab eo datæ, vt & certæ partis Tributorum solemnium de quibus ipse *in Misopogone & ep.* 47. Fidem facit indulgentia illa, quam Antiochensibus detulit, cuius ipse quoque meminit *Misopogone extremo*; γῆς κλῆρος τειχιλίας ἔφαλε ἀπόρους ἔτι), καὶ ψῆφισαῦς λαβεῖν, λαβόντες δ' ἐνέμαδε πάντες ὁι μὴ δεόμενοι. τοῦτο ἀφεξεταδὲν ἀφαιρεῖν σαφῶς. ἀφελόμενοῦ δ' αὐτὰς ἐγὼ τῶ ἐχόντων ὁ δικαίως, καὶ πολυτελγμονήσας ὅδ' ἐν ὑβρ' τῶ ἡμισεδέοι, ᾧν ἔχον ἀτελεῖς, ἐς μάλιστα ἐχρῆν κατοτελεῖς ἔτι), τῶ βαρυτάτας ἐνεμαε λειτυργίας αὐτὸς τῶ πόλεως. καὶ νῦν ἀτελῶς ἔχασιν ὁι καὶ' ἕκασον ὑμῖν ἐνικοῦν ἱπποτροφοῦντες, γῆς κλῆρος ἐξυδὲ τειχιλίας, ἐπινοίαμβὸ καὶ οἰκονομίᾳ τῶ θείᾳ τῶ μὲ καὶ ὁμονύμε, χάεστι δ' ἐμοῖ. Id est, *Agri iugerum tria millia infructuosa esse dixistis, vobisque concedi postulastis, cùm verò id obtinuistis, diuites soli cæteris fraudatis ea vsurpastis. Hoc à me inquisitum, planè compertum est. Ego autem illos agros iniustis possessoribus ereptos, nihilque de superiore* IMMVNITATE *inquirens eorum quos vectigales maximè esse oportebat, grauissimis ciuitatis rebus administrandis attribui. Et nunc qui apud vos quotannis equos alunt, habent* IMMVNIA *tria millia iugerum, partim Patrui & cognominis mei prudentia ac diligentia, partim meo beneficio.* Fidem faciunt Indulgentiæ aliæ debitorum & Immunitates aliæ datæ, de quibus dicam pleniùs ad *l.* 1. *infr. de indulg. deb.* sanè de earum quoque numero est Indulgentia auri coronarij, quæ continetur *l.* 1 *infr. de auro coronario*, quæ ex eadem constitutione desumpta mihi, huicque adeò iungenda videtur. Nunc ad rem. Data igitur immunitate *Capitationis*, cùm quæreretur iam, quidnam eâ immunitate contineretur, id *hâc leg.* explicandum duxit Iulianus. Etsi alioquin ipsa *Capitationis* voce, cuius indulgentia data, id satis indicetur: nempe *Capitationis* appellatione venit omnis generis collatio, iugerum seu capitum nomine seu quæ pro possessionibus penditur in quacunque tandem specie, de quo consule quæ dixi ad *l.* 15. *supr. de annona & trib.*

III. *Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Florentium Com. S. L."

OMNIVM rerum ac personarum, quæ priuatam" degunt vitam, in publicis functionibus æqua debet esse inspectio". Hoc ideò dicimus, quia nonnulli priuatorum elicitas suffragio" proferunt sanctiones, quibus Vectigalia", vel cetera eiusmodi quæ inferri fisco moris est, sibi adserant esse concessa": Hoc, * si quando Militibus nostris hisve qui in Palatio nostro degunt præstamus, adprobantibus se sacramentis Militaribus adtineri, quod concessimus firmum sit atque robustum: Cæterùm, si quis priuatorum eiusmodi Rescriptione nitatur, cassa eadem sit: * *Vectigalium* enim *non parua functio est, quæ debet ab omnibus*, qui negotationi", seu transferendarum" mercium habent curam, *æquâ ratione dependi*". Dat. x. Kal. Mart. Med. Valentiniano & Valente AA Coss. [365.]

NOTÆ.

* *Lex* 6. *C. de vectigal. & commissis*, hinc desumpta est.
" Eidem *Florentio* Com. S.L. inscribitur Anno superiori, *lex* 6. *infr. de lustrali conlat.* quæ & argumento huic prorsus conuenit; & anno prox. *lex* 11. *infr. de susceptor.*
" *Priuata* vita, & infr. *priuati*, qui sibi, non militiæ, aut Palatio vitam degunt.
" *Inspicere*, est agnoscere & sustinere ac subire. vid. *Glossar.*
" Idest, Rescripto Principis: vt *infr.* mox, *rescriptione.*
" *Vectigalium* vox de lustrali quoque collatione vsurpatur *hac l.* & *l.* 20. *infr. de lustr. conlat.*
" *Concessa*, idest, relaxata, remissa.
* Hæc sententia abest à *Cod. Iust.*
" *Negotationis.*
Exceptis Nauicularijs cùm sibi gerere rem probabuntur: hoc additum à Triboniano, *Cod. Iust.* ex *leg.* 24. *infr. de Nauicular.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. hæc constitutio est, aduersus priuatas immunitates, pariter vt *lex* 6. *infr. de lustrali conlatione*; quæ eidem Florentio Com. S.L. inscribitur, & vtraque aduersus immunitatem quorundam *Negotiatorum* à Vectigalium præstatione, seu lustrali conlatione, scripta est:

est: Ex quibus vt & aliis quamplurimis apparet, quantum odium huiusce modi priuatis immunitatibus Valentinianus indixerit: quò pertinent in summam duæ elegantes sententiæ tum *huius l. initio* tum & *fine.*

¶ Et *Milites* tantum vel Palatinos excipit, quibus priuatas huiusmodi immunitates concessas firmas esse iubet.

¶ Est autem nominatim hæc *lex* de vectigali seu portorio præstando pro *Isagogico* & *Exagogico* ab his qui negotiationis & transferendarum mercium curam habent: Item de lustrali conlatione qua etiam *Militares* regulariter tenentur *l.* 13. *infr. de lustrali conlat.* quo *titulo* hac de re pleniùs. *Lustralis* interim collationis definitio hìc obiter notetur, quæ scil. dependebatur ab iis qui negotiationis seu transferendarum mercium curam habebant. De qua *suo titulo.* Conuenit verò hic omninò Libanij locus *in Florentium p.* 417. 418. ὁ ἀφόρητ ϕόρ, ἀργυρὸς καὶ χρυσὸς φέρλῃ πορφύσας πολῶν τὰς δεινὰς, πέντε τιεῖδας: ὄνομα δὲ τοῖς ἀπὸ τῆς ἐμπόρων τῷ πόρῳ τάτῳ τῇ θαλάττῃ ὃ ἐκείνων οἷς διέδοσιν χρωμένων, ὃις μάλις ἀρτε πορφύρεσιν αἱ χεῖρες, ἀπόλλυται διαφθορᾷ ὃ ὑδὲ νάυροῤῥάφοι, &c.

IV. *Imppp. Arcad. HONOR. & Theod. AAA. Basilio" Com. S.L.

SALVBRIBVS" licet antè prospectum meminerimus Oraculis", vt eorum penitùs vacuaretur" obreptio", qui largitionalibus quippiam commodis derogantes, absque Palatini officij notione, veniam" debitæ quantitati. Mansuetudinis nostræ absolutione meruerunt, iterandæ tamen copiam præceptionis amplectimur, vt, præiudicio segregato, non triplum modò, cui primùs videbatur" obnoxius, verùm etiam quadruplum, dispendio digniore", exsoluat. Prælata" literis Viri inlustris Com. sacrarum largitionum III. Id. Iun. Honor. VII. & Theod. II. AA. Coss. [407.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" De hoc Basilio Comite S.L. accipiendum videtur quod Zosimus scribit in gestis Anni proximi 408. *pag.* 813. quem & Hispanum fuisse ait.
" *Salubria* vocat quæ vtilitati publicæ simul & priuatæ consulunt, vid. *l. vnic. infr. tit. prox.*
" *Oraculis*, idest, constitutionibus: vid. *Glossar.* & *Paratitlon de Constit. Princip.*
" *Vacuari*, idest, nullum robur obtinere, in irritum denocari: vt *l. vn. infr. tit. prox.*
" Idest, publica habita ratione Rescripti seu beneficij specialis.
" *Veniam*, id est immunitatem.
" *Videbatur*, idest, erat.
" *Dignius* vocat *dispendium*, idest, conuenientius.
" De hac subscriptione, quæ singularis, vid. in *Prolegom.* & quæ dicam mox ad *tit. prox.*

COMMENTARIVS.

AD FORMAM immunitatis à Principe impetrandæ pertinet hæc Honorij Constitutio: Nempe definit, nullam *Immunitatem* valere posse, absque Palatini officij notione, idest, nisi Palatini Sacrarum Largitionum prius huiusce modi preces, quibus immunitas petitur, instruxerint. Cuius rei non alia ratio est, quàm quia immunitatem à Principe petentes ei facilè obrepebant, modo iugationis mentito, vel etiam quæsitis aliis fraudibus quod apertè his verbis indicatur: *vt eorum penitus vacuaretur* OBREPTIO, *qui* &c. Quare instrui huiusmodi preces à Palatinis Largitionalibus, penes quos huius rei notitia erat, Honorius omnino voluerit; Neque primus tamen ipse; verùm &, quod ipsemet profitetur, alij ante ipsum Principes. Repetitum itaque ab eo ius hoc tantum, aucta tamen iam pœnâ. Nam cùm tripli hactenus pœna his imposita fuisset, qui sine Palatini officij notione huiusmodi Immunitates impetrassent, ipse iam Quadrupli pœnam imponit, quæ Quadrupli pœna hìc notanda est.

¶ Notabilis tandem est *huius l.* subscriptio, *Prælata literis viri Inlustris Comitis sacrarum Largitionum*: de quâ *in Prolegomenis*: imò & ad *l. vn. tit. prox.*

SI PER OBREPTIONEM" FVERINT IMPETRATA." TITVLVS XIII.

"Vid. & *l. vlt. supr. tit. prox.*

"Rescripta seu beneficia personalia immunitatis : vel rescribendum hîc loco, *fuerint*, *fuerit impetrata :* Immunitas scil. de quâ *superiore titulo.*

---

1. * Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS, & Theod. AAA. ad Probum PF. P."

PRIVILEGIA omnia, paucis concessa personis, in" perniciem plurimorum, in irritum deuocentur, omnésque huiusmodi INMUNITATES, quâcumque ambitione meruerunt", ad æquale prouincialium ceterorum consortium reducantur : prositque" iugatio Reipublicæ", hactenùs suspensa" : Et *in quò" libentiùs adquiescant, proprio æquanimitatem" docemus exemplo, id contemptui haberi" quod immune hactenus habeatur" facilè persuademus" ab omnibus faciendum esse quod fecimus.* Igitur Sinceritas Tua idipsum per omnem Italiam, tum etiam per Vrbicarias, Africanásque regiones, ac per omne Illyricum, prælatâ" Oraculi huius auctoritate, firmabit. Dat. IV. Kal. Feb. Med. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Concordat ejusdem Valentiniani Iun. constitutio hoc ipso Anno data paulò post, mense Martio, *l. vlt. infr. de censu siue adscript.*

" *Probus* PP. sub Valentiniano Iun. scilicet Italiæ, Africæ, Illyrici : vt apparet vel ex *fine leg.* de quo mox.

" Similis sententia *l. 9. infr. de lustrali.*

" Personæ illæ.

" Cùm antea plurimis, plebi, Reipublicæ, noceret paucorum immunitas : initio *huius l.* & *d. l. 9.*

" Id est, ciuitati, in cuius territorio immunis hactenùs iugatio seu possessio erat.

" Immunis habita, facta.

" *In quò*, pro simplici, *quò* nisi putemus scriptum fuisse *Etenim quò*, ideſt, etenim quò : sed prius illud placet.

" *Æquanimitatem* opponit immunitati & ambitioni : & sic æquanimitatem vocat, cùm quis æquo animo, æqua sorte cum aliis viuendum sibi putat, indifferenter ἀπαραλλάκτως vid. *l. 7. supr. de diu. rescript. l. 36. supr. de annonâ & trib.*

" Locum hunc ita constituo. *Id enim contemptui habentes quod immune hactenus habebatur.* Quanquam scio, aliter quoque locum hunc restitui posse.

" *39. Habebatur.*

" *39. Persuademur.*

" De hâc subscriptione mox, & in *Prolegomenis.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. hæc ciuilitatis, Æquanimitatis, plenissima constitutio est, de immunitatibus omnibus iugationis alicuius, seu certorum iugorum rescindendis & reuocandis : suo in id exemplo prælato, ad Probum Præfectum Prætorio Italiæ : cui cur peculiaris hic *Titulus* destinatus fuerit diuinare non possum, cum nil aliud contineat, quàm quod *superiore titulo* continetur. *Quare* in eâ interpretanda ea tantùm sectabimur, quæ ἐν παρόδῳ continet.

¶ Primum est, quòd hanc constitutionem Valentiniani Iun. esse dixi, cuius est in eadem sententiam *lex 20. sup. de annona & trib.* seu *lex 7. supr. de diuers. rescript. lex vlt. infr. de censu.*

Secundum est, enixum voluntatis suæ hac parte argumentum, exemplo videl. suo prælato, quod & ipsum præfert *d. l. vlt.* Additáque elegantissimâ sententia; cui similes alibi passim occurrunt : quale vel illud Paterculi *lib. 2. rectè facere Princeps ciues suos faciendo docet :* item illud Senecæ *Thyeste:*

Rex velit honesta, nemo non eadem volet.

Omitto his similia, quæ pleniore manu Lipsius *Politicorum lib. 2. c. 9.* obuia passim. Priora magis placent : De Theodosio M. huius in Imperio Collega Pacatus in *Panegyrico ad Theodosium ipsum, cap. 14.* vbi inter alia, decantatum illud, *Exasperat homines imperata correctio : blandissimè iubetur exemplo*

exemplo, & Theodosius ipse ad Honorium filium, apud *Claudianum* multa in hanc rem, vbi inter cætera, decantatum illud :

—— componitur Orbis
Regis ad exemplum.

Ingerit hoc ipsum Arcadio Synesius *in extremo, de Regno.* Sed cumprimis vide quæ de hoc ipso Valentiniano nostro Iun. memorat Ambros. *in orat. de eius obitu.*

Tertium est de Præfectura Prætoriana *Probi*, sub quâ quatuor Diœceses, putà Italiam, Vrbicarias Regiones, Africam, Illyricum fuisse, *fine legis* disertè docemur : de quo alioquin Probo, Valentiniani huius actus dirigente, vide Socratem *lib. 5. cap. 11.* Sozomenum *lib. 7. c. 13.* De Præfecturis eius sub Valentiniano patre ad *leg. vn. sup. ne damna prou.* vbi Claudianum quoque laudaui, panegyrico in Consulat. Olybrij & Probini :

Acta Probi narrare queam, quot in ordine gentes
Rexerit, ad summi quoties fastigia iuris
Venerit, ITALIÆ *latè cum frena teneret*
ILLYRICOSQVE *sinus, & quos arat* AFRICA *campos.*

Quartò, notandus cumprimis distinctus *Diœceseon*, quæ hic nominantur recensus : Quo nomine hæc Valentiniani Iun. constitutio inter nobilissimas iam esse cœpit, ex quo *coniectura de Suburbicariis regionibus & Ecclesiis* eam laudauit. Hæc enim *lex* de earum numero est, quæ hæc quatuor clatè & distinctè præstat. Primò, Quatuor diœcesibus Præfecturam Prætorianam Probi, & sic Italiæ constitisse : nempe *Italiâ* specialiter dictâ *Vrbicariis* Regionibus, *Africa* & omni *Illyrico* de quo alibi fusè, & quidem de Illytico omni ad *l. 7. sup. de metallis* & *l. 2. sup. de constit. Princip.* Secundò notandum circa *Italiæ* diœcesim, eam ab Vrbicariis distingui, & sic Italiam hanc extra Vrbicarias regiones quærendam : cùm aliàs *Italiæ* appellatio totam, quanta ea est, Italiam, comprehensis etiam Vrbicariis regionibus, complectatur : de quo dixi plenè alibi. Tertiò, Quòd *Vrbicarias Regiones* attinet, hîc videmus, eas, vt ab Italiâ, ita & ab Illyrico & Africâ separari : ac proinde quærendas eas extra Italiæ diœcesim specialiter acceptam, extra Illyricum & Africam. Vnde iam id impetratum est, vtriusque partis confessione, non debuisse diligentissimum alioquin Annalium Ecclesiasticorum Scriptorem, *Vrbicarias* regiones in Africam & Illyricum imò in totum orbem Romanum, porrigere. Hoc verò nunc satis : nam quod fines harum regionum *Vrbicariarum* attinet, eos alibi circumscriptos reperies.

Quintò neque illud omittendum, *Illyrici omnis* appellatione hîc, vt & aliis locis multis, vtrumque Illyricum, quod in Orientale & Occidentale posteà recessit, comprehendi : vtpote Illyrico nondum diuiso ; quod post Valentinianum Iun. demùm cuius hæc *lex* est, factum est : de quo dixi semel ad *leg. 2. sup. de constitutionib. Principum.*

Postremo loco notandum, quod iubet Valentinianus Iun. hanc legem, *Prælatâ huius Oraculi auctoritate firmari à Probo Præfecto Prætorio :* quomodo & (vt omittam alias *leges*, quas congero in Prolegomenis, & in *Paratitlo de constitution. Princip.*) *l. vlt. sup. tit. prox. Prælata literis Viri Inlustris Comitis S. L.* Mos hic scil. olim fuit, vt Magistratus iuberentur Constitutiones seu Edicta Principum publicè sub Edicto seu Programmate proponere & proferre, imo & anteferre, *præferre* : Præferre, inquam ; Sic vt *lex* Principis præcederet, sequeretur mox Edictum Magistratus : quod rectè probauit Sirmondus, 2. *Propemptici, cap. 2.* quod etiam *huius leg.* verba clarè præferunt. Quanquam, verum vt fatear, vim in hoc verbo non omnem facio : *Præferre* enim auctoritatem dicitur, qui alicuius rei auctoritatem obtendit, quocunque loco & ordine obtendat. Id ergo melius certius comprobatur ex *Nouellarum* subscriptionibus ; Nouellæ, inquam, Valentiniani *de Testamentis* : de *sepulchris* : de *libertis* : vbi disertè eæ dicuntur, *Antelatæ Edicto Præfecti Prætorio*, vbi perperàm Vir Clarissimus emendabat, *Antelato Edicto* : Comprobatur id quoque Edicto Præfectorum, quo *lex* Theodosij, promulgata de Nestorij libris, inter Acta Synodi Ephesinæ ; vbi aiunt disertè Præfecti, ἢ τῷ θείᾳ φωνῇ γέμουσι νόμῳ ἀναγράψαντες ἀφετάξαμεν. Comprobatur & Edicto *Marcellini* Tribuni & Notarij ad Collationem Carthaginensem missi ab Honorio, vbi proposito Edicto Honorij, ipse mox ista subiicit : *Quid Clementissimus Princeps Dominus noster Honorius pro Catholicæ fidei confirmatione decreuerit, antelatorum apicum tenore monstrasur.* Et rectè Sirmondus, qui ex ipsa decori specie id etiam adstruebat : Cui enim verisimile fiat, Principum *legem* Iudicum Edictis subiectas fuisse ? Idem verò rectè contrariam sententiam perperàm fulciri demonstrauit his verbis ; *Lex proposita sub Edicto* : vt *Nouella* Valent. de *præscript. 30. ann.* Hæc enim verba non ordinem denotant, sed modum proponendi : *Sub*, idem est, quod *per* Edictum. Idem denique ostendit & προγεγραμμένα & προτεθειμένα non ideò dici quod præponerentur, sed quod *palàm* præponerentur.

DE CONDITIS IN PVBLICIS HORREIS.

TITVLVS XIV.

X. COD. IVST. XXVI.

" Vrbicarij canonis, de quo *lex* 1. & 2. militaris annonæ, de quo *lex* 3.

PARATITLON.

CONDITA, *Rubr.l.1.& l.3.15.sup.de erogat.milit.ann. l.2.inf.de his quæ ex publ. conlat.l.9.inf.de Suariis.* fiscalia condita, *l.16. d.tit.de erogat.milit.ann.* horreorum condita, *l.10.sup.de muneribus*, sunt, quæ in horreis habentur, *l.1.* in publicis horreis, *Rubr.* veluti frumentum, *l.1.* reposita ad vsum Vrbis Romæ, *l.1.2.* ad erogationem militaris annonæ, *l.1.3.5.11.16.17.32.sup.de erogat. mil.ann.*

HORREA, *l.4.17.35.37.inf.de operib.pub.l.3.h.t.* enim quædam erant in quibus ea reconderentur, & ex quibus rursum erogarentur, partim Romæ seu apud vrbem Romam, *l.1.2.h.t.l.12.inf.de operib.publ.* horrea Romana Symmacho *lib.3.ep.55.* partim in portu Vrbis Romæ: vnde horrea Portuensia: de quibus *suo tit. inf. de patronis horrcorum portuensium*: & condita portuensia, *l.9.inf.de suariis*: partim in prouinciis quorum alia Romano populo destinata, vt in Africa: de quibus Ammianus Marcellinus *lib.28.p.385.* de quibus dixi ad *l.16. inf. de Susceptorib.* alia erogationi militaris annonæ per limites & castra, *d.l.1.5.11.15.16.17.32.sup.de erogat.milit. ann.* Hæc horrea omnia dicta, & horrea publica, *Rubr.h.t.l.32.sup.de erog.milit.ann.* horrea, fiscalia, *l.16.sup.de erogat. milit.ann. l.12. inf.de operib.pub.l.16.inf.de susceptor.l.1.inf.de equis curulib.* Ab his horreis, horreaticæ species, *l.3.seu vlt.h.t.* De his Conditis sequentia constituuntur.

Primò iubentur Condita in Vrbis Romæ vsum ita expendi, vt videlicet vetus frumentum prius expendatur, *l.1.h.t.* Secundò non ante aliquid ex his diuidatur Ciuibus pro annona ciuica, quàm integer canon ex Africa inuectus fuerit, *l.2.h.t.* Tertiò, His custodiendis, admetiendis, Custodes & Mensores adpositi, *l.1 in f.* vide & *l.9. inf. de suariis: l.vn. inf.de patron.horr. portuens. l.1.inf.de canone frum.V.R.* Quartò: Vsurpans aliquid ex his, deportationis pœnam & bonorum omnium proscriptionem patitur, *l.vlt. h.t. l.vlt.inf. de canone frum.V.R. l.12.inf.de operib.publ.l.2. sup.de his qui cum dispensatore.* de quo *suo tit.* Vid. *inf. de his quæ ex publica collatione illata sunt non vsurpandis:* & nominatim *l.vlt. eod.tit.*

---

1. * Impp. VALENTINIANVS, & Valens AA. ad Volusianum P. V."

CAVENS, ne Vrbaniciani" Officiales annonariis necessitatibus misceantur, omnia participe Præfecturâ Annonariâ disponas, ac iubeas ad curam propria" reuocari. ¶ Ante omnia * autem quæ in horreis" habentur, expendi volumus, ita vt non priùs ad id frumentum tendatur" expensio, quod sub" Præfecturâ tuâ, Vrbis horreis infertur, quàm vetera condita fuerint erogata. ¶ Si" fortè vetustate species" ita corrupta est, vt per semet erogari sine querelâ non possit, eidem ex nouâ portione misceatur, cuius adiectione corruptio velata damnum fisco non faciat. ¶ Ad istud autem negotium, arbitratu ac tuo iudicio nobilis", prudens, fidelis, optimè sibi conscius, pro integritatis meritis", adponatur custos ac Mensor, qui vel frumeta modio metiatur, vel,

vel iustis æstimationibus colligat, quanta habeantur in condito. Dat.VI. Id. April. Diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* *Lex 1.Cod.eod.tit. lib.10.t.26.* hinc desumpta est, recisâ prima *huius leg.* sententia ceù temporali. Iungenda autem illi *lex 1.Cod.de off.P.V.* quæ subscriptione caret, vt & *lex 1.Cod. de Apparitorib.Præf. annonæ.*
" *Volusianus* P.V. Romæ sub Valentiniano Sen. vid. *Prosopogr.*
" Prima hæc sententia abest à *Cod. Iust.*
" De *Vrbanicianis* his Officialibus dixi quoque iam ad *l.8.sup.de Agentibus.* Dicti autem *Vrbaniciani*, Officiales Præfecti Vrbis seu Apparitores, vt vocantur *d.l.1.de off.Appar.Præf.ann.* quomodo Præfecti prætorio Apparitores, *Præfectiani*, Præfecti annonæ, *Annonarij.*
" *qq. Propriam.*
* Hinc iam desumpta est *lex 1. Cod.eod.tit.*
" Vrbis scil.
" Abest à *Cod. Iust.*
" *Extendatur.* Cod. Iust.
" Id est, tempore Præfecturæ tuæ.
" *Et si, Cod.Iust.*
" Annonaria scil.
" *Nobis prudens*, Cod. Iust. malè.
" *Integritate mentis.* Cod. Iust. malè.

COMMENTARIVS.

VRBICÆ annonæ variis rationibus & quatuor quidem, quot etiam *huius l.* capita sunt, hâc constitutione consulit Valentinianus Sen. quem Principem innumeris aliis *legibus* eidem annonæ enixo studio consuluisse liquet: Quod & ipsemet disertè profitetur *l.1. Cod.de off. P.V.* quæ *huic* iungenda est.

¶ *Primùm* igitur, (quod ab hoc titulo alienum est) Præfectum Vrbis, etsi Vrbicæ annonæ curam gereret, sub eius dispositione Præfectus annonæ fuerit, (quod etiam *Imperij Notitia* ostendit & Sidonius Apollinaris *lib.1. ep.ad Campanianum* 10.) attamen de annona eum quicquam disponere vetat, nisi *participe Præfecto Annonæ*; Id quod expressiùs adhuc Valentinianus definiuit *d. l. 1. C. Iust. de Officio P.V.* quæ eiusdem constitutionis pars est, & *huic* proximè cohæsit: Ea sic habet, *Impp.Valentin.& Valens AA. ad Volusianum Præfectum Vrbis. Studentibus nobis statum Vrbis, & annonariam rationem aliquando firmare, in animum subiit, eiusdem annonæ curam non, [non omnem maioribus deferre potestatibus] omnibus deferri potestatibus. Et ne Præfectura Vrbis abrogatum sibi aliquid putaret, si totum* [id] *ad officium annonarium redundasset, eidem Præfecturæ sollicitudinis* [annonariæ] *necessitatem mandamus: sed non ita, vt lateat officium annonariæ Præfecturæ; sed vt ambæ potestates, inquantum sibi negotij est, tueantur ciuilem annonam; sitque societas muneris: ita vt inferior gradus meritum superioris agnoscat; atque ita superior potestas se exerat, vt sciat ex ipso nomine, quid Præfecto debeatur annonæ.* Concurrere itaque has duas Potestates, Præfectum Vrbis, & Præfectum Annonæ, in sollicitudine ipsius Annonæ Vrbicæ vult Valentinianus, seu societatem muneris inter eos esse iubet. Quod etiam deinceps obtinuisse docet *lex vlt. inf. de nauicul.* & Symmachus *lib.10. ep.* 48. & Sidonius *lib.1. dict. ep.10.* potioribus tamen partibus *Præfecto Annonæ* adsignatis, vtpote cuius hæc vnica cura erat, de quo etiam vide eiusdem Valentiniani *l. 2. inf. de canone frum. V. R.* Quare si quid circa Annonam facto opus esset, Præfecti Vrbis Officiales ei rei se immiscere vetat, verùm Præfecti annonæ Officiales id exsequi iubet, vitandæ scil. confusioni. Quod ipsum disertè quoque cauetur *l. 1. C. de Apparitoribus Præfecti annonæ*: *Apparitores*, inquit, *Vrbanæ Præfecturæ annonario Officio sese non inferant, sed Apparitorum æmulatione secreta, ministerio suo annonæ Præfecturæ fungantur*, quæ *lex* fortè & ipsa *huic* iungenda videri possit, emendatâ Inscriptione. Obseruandum interim nouum istud Valentiniani institutum: quo Præfecti Vrbis cognitionem succidit: vt & notandus concursus & coniunctio duarum Potestatum circa eandem rem.

¶ Secundum iam *huiusce leg.* caput, quod retinuit Tribonianus est de Erogatione Annonæ: Iubet scil. Valentinianus vetera priùs condita expendi seu erogari: vetera, inquam, condita, id est, quæ sub anteriore Præfectura horreis illata fuerunt & asseruantur, priusquam ad erogationem nouorum deueniatur; *nouorum*, id est quæ sub præsenti Præfecturâ horreis fuerunt illata: Quod in erogatione vini aliter obtinet, veteris quippe vini dispendiosa erogatio est, *l.25. sup. de erogat. milit. ann.* nisi si processum temporis non ferret, *l.3.sup. tributa in ipsis specieb.* quæ & ipsa *lex* pertinet ad Vrbicariam annonam.

¶ *Tertio capite* id cauetur, vt si Veteta condita fortè corrupta sint, quæ sine querela sola non possint erogari, tùm nouæ annonæ seu frumenti noui *admistione* id vitium veletur.

¶ *Postremo* tandem *capite* cauetur, de *Frumentario custode & mensore* à Præfecto Vrbis arbitratu eius & iudicio eligendo: Eum scil. Nobilem, Prudentem, Fidelem, optimè sibi conscium, pro meritis integritatis, eligi vult, qui scilicet aut modio frumentum metiatur, aut iustâ æstimatione colligat, quantum habeatur in condito: De quibus *Mensoribus* dicendi locus erit *l. 9. inf. de Suariis: l.vn.inf. de patronis horr. portuens. l.1. inf. de canone frum.V.R.*

Inter alias verò qualitates, quæ in Custode hoc vel Mensore requiruntur nota *Nobilem* requiri, quod in *Cod.Iust.* malè mutatum in *nobis.* Nempe *nobilis* pro integro, summæ integritatis, vt contra *ignobiles* de corruptione, *ignobilis dissimulatio, l.11. inf.de extraordinar.*

¶ Interim ex superioribus apparet, non rectè *hanc leg.* restringi à nonnullis ad annonam ciuicam gratuitam seu panem gradilem, de quo erit *inf.titulus de annonis ciuicis & pane gradili*, verùm spectare eam ad quamlibet annonam Vrbicariam, etiam eam, quæ publicè distrahebatur, quod & in vino factum ostendi, ad *l. 2. 3. sup. tributa in ipsis specieb.*

¶ Amayæ interim hæsitationem *hâc l.* non potui non risu excipere, qui cùm videret *Valentiniani*

& Valentis nomina *huic l.* inscripta, subscriptos verò Consules *Iouianum & Varronianum*, tanquam inter se pugnanti hic ita conciliauit, hanc legem tulisse quidem Iouianum, sed præmaturâ eius morte non potuisse eam publicari, & ideò sequentes Imperatores id effecisse, cùm in Consulatu suo obiecit. Nescisse enim Amaya, mortuo quamuis Iouiano & Varroniano, consulatum tamen de eorum nominibus porrò resignatum addito tantum eius rei indice vocabulo, DIVO. Quare Valentiniani hæc *lex* omnino est, nullo modo Iouiani. Vt & illud omne ioculare, quod idem post alibi Interpres, tam prolixè mouet aduersus id quod *hâc leg.* dicitur species vetustate corruptas cum nouis ita miscendas, vt eius adiectione corruptio veletur. Quasi id in falsi crimen incurrat, & contra bonæ fidei regulas sit: húcque aptat quæ aduersus priuatos *καπηλδοσλας* dici vel statui solent: forúmque adeò conscientiæ aduersus id commouet, tanquam id naturali charitati & veritati aduersum sit: & exinde in eum tractatum sese effudit, quando naturaliter alterum decipere fas sit. Vbi tandem etiam ex parte post alios obseruat, hanc legem esse de annona Ciuica & de pane gradili, qui gratuitò populo Romano ex horreis expendebatur, erogabatur gratis, & ex Principis liberalitate, qui proinde hanc *legem* liberalitati suæ dicere potuit, & *fisco suo* consulere. Verùm & hoc malè: nam & hæc *lex*, vt dixi pertinet ad quamlibet Annonam Vrbicam, quam *etiam publicè distrahebat.* Certè id ipsum quoque hodie alicubi in Rebuspubl. benè institutis vsurpari videmus, etiam cùm condita in publicis horreis species non ita bona aliarum mixtione & adiectione velantur, atque ita in pistores erogantur.

II. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Florentino P. V.''

NIHIL priùs ex horreis consequantur'', quàm omnis Canon, qui antiquitùs est institutus, fuerit COMPLETVS; Cognoscente Officio Vrbicariæ Præfecturæ, decem libris auri esse'' multandum, si quæ decreuimus fuerint temerata. Dat. VI. Kal. Ian. Med. Arcad. III.'' & Honor. III. AAA. Coss. [396.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' *Florentinus* P.V. Romæ sub Honorio, vid. *leg. 3. inf. de priuilegiis Corporatorum V.R.* Huic Florentino P.V. complures aliæ *leges* inscribuntur. Sed & plures Symmachi epistolæ *lib. 4.* ex quarum numero est *ep. 52. & 54.* è quibus de eius Præfectura indicium facilè fieri potest.
'' Quinam? An pistores; an ciues seu populares? Hoc verum; dicam mox.
'' De canone frumentario Vrbis Romæ, erit *titulus inf.*
'' *pg. esse se* vel simpliciter *sese multandum.*
'' *pg. IV.* Idem error tollendus ex *l. 26. inf. de nauicular.*

COMMENTARIVS.

ROGARI, expendi, ex Canone frumentario Vrbis Romæ seu profligati diurna præbitione quicquam vetat Honorius Anno Domini 396. priusquam integer canon *completus*, fuerit, (id est illatus.)

¶ Quæ constitutio obscurum sensum habet, vtpote cùm decurtatam adeò in hunc *titulum* retulerint *huius Codicis* Conditores, vt non habeat vox, *consequantur*, quò referatur. Qui Conditorum istorum error est. Sed & ratio præterea in obscuro est: ipsa temporum ratio fortè rem expediet. Pertinet hæc *lex* proculdubiò ad metum ingruentis Romæ famis, cùm videlicet *Gildo* hoc ipso Anno 396. superiore mense Nouembri, sub finem Autumni, ingruente hyeme, teste Claudiano *de bello Gildon. in princip.* arrepta per Africam tyrannide canonem Vrbicarium, qui ex Africa *antiquitus* erat *institutus*, (id est Vrbi Romæ destinatus) retinuisset; de quo consule *Consularia nostra Theodosiana*, atque exinde fames sæuissima Romæ oborta; de qua videndus Symmachus & Claudianus *de bello Gildonico*; Quò pertinet præterea hoc ipso mense Decembri altera Honorij constitutio, putà *lex 26. inf. de Nauicular.* & complures insuper anno proximo sequente 397. Quare cùm canonem illum frumentarium hoc mense Decembri nondum illatum viderit Honorius, neque dùm satis sciret vnde hæc mora prouenisset, non vnâ ratione ingruenti fami occursum voluit: Et quia, penes Nauicularios quoque eius rei culpam residere putaret, *legem illam 26. inf. de nauicular.* edidit: Sed & hâc *leg.* emissâ, Populo Romano, consultum voluit, erogationi canonis modo præstituto, ne alioquin iusta eius erogandæ ratione non habitâ canon solito citius deficeret, & profligaretur diuinâ præbitione. Quare id nunc constituit, vt *nihil* populares seu ciues, priùs ex horreis consequantur, id est vt ne quid erogetur, profligetur diurnâ præbitione in ciues vel gratuitæ annonæ (quæ *annona ciuica* dicitur) vel distractione factâ, quàm totus canon illatus fuerit, vt ita futuri prouidentia modus erogationis ineatur. Tandem ad ipsammet Florentini huius P. V. cui *hæc lex* inscribitur, relationem id ita ab Honorio constitutum censeo. Extat sanè Symmachi *Epistola 54. lib. 4. ad hunc eundem Florentinum*, super hac ipsa re. *Sed quid mihi insusurras frugis Africanæ tenues commeatus? Absit, vt præsens annus imitetur fortunam superiorum. Intercludet, vt spero*, PROVIDENTIA *tristes casuum vias, sacris auribus edocendis, & castigatione Iudicum, quos alimentaria spectat iniectio. Nec spem dies obstruit. Nam mare adhuc*

adhuc iustis cursibus patet, & nondum in hyemem præcipitat Autumnus. Placet tamen inter hæc quod inæstuas, & pio METV *anteuertis necessitatem. Remunerabitur curam melior euentus; & laudis tuæ fructus efficiet, vt posthac tibi dulce sit timuisse.* Quæ quidem Symmachi epistola, vt ex suprascriptis apparet mense Nouembri circiter data est.

¶ Prouidentiæ interim Principalis exemplum hîc habemus, imminenti fami prouidâ ratione occurrentis. Nempe vt cæteroquin venienti necessitati prouidus quisque occurrit, si ad calculos sedeat, ita venturæ fami occurrit, qui accepti priùs quàm expensi vllius rationem habet.

III. * Idem AA. Anatolio'' PF. P. Illyrici.

NVLLI'' posthac horreaticas'' species contingendi copia præbeatur. Sin'' verò quisquam temerator horreorum exiterit, qui sibi ex prædictis aliquid audeat vsurpare, hanc pœnam sciat nostro arbitrio definitam, vt deportationis pœnæ subiectus, totius substantiæ'' cogatur subire iacturam. Dat. VII. Id. Iul. Constantinop. Cæsario & Attico Coss. [397.]

NOTÆ.

* *Lex vlt. C. de conditis in publicis horreis.*
'' *Anatolius* PP. Illyrici sub Arcadio Imp. A. D. 397. 398. 399. v. *Prosopogr.*
'' Iudici fortè.
'' *Horreaticæ* species quæ in horreis conditæ.
'' *Si verò*, ita *Cod. Iust.*
'' Nempe deportationi iuncta semper est bonorum publicatio.

COMMENTARIVS.

SVRPARE ea quæ publicâ collatione in horrea illata sunt, vt nulli penitùs Indici licet (de quo peculiaris est titulus *inf. lib. XII. tit. IX. de his quæ ex publica conlatione inlata sunt non vsurpandis*: in *quem* & hanc *legem* coniectam oportuit;) ità cùm id à Iudicibus subinde fieret, tùm alij Principes ei vsurpationi intercessêre, tùm *hâc leg.* Arcadius intercedit: ac nominatim per *Illyricum* (Orientale scilicet) rursum nominatim, circa species *horreaticas*, id est, circa annonam militarem, quæ per Illyricum, in castris & horreis limitaneis, exercitui, qui Scythis, Gothis, Sarmatis oppositus erat, alendo, condita erat: de qua alioquin militari & limitaneâ annonâ fuit iam peculiaris *tit. lib. VII. tit. IV.* Malè igitur species *huius leg.* ponitur in speciebus repositis ad subleuandas necessitates populi; ne alioquin, vt loquuntur, famesceret populus.

¶ Quod pœnam huic vsurpationi impositam attinet, bonorum proscriptionis & deportationis, eadem & statuitur *lex 12. inf. de operib. publ.* & *lex 2. sup. de his qui cum dispens.*

¶ Malè item ad *hanc legem* quæritur, verum hæc *lex* quoque obtineat, si species non quidem in horrea adhuc conditæ, verùm ad horrea tantùm destinatæ sint? Est enim *huius legis* species de horreaticis speciebus, id est quæ in horreis conditæ in vsus militares.

¶ Exemplum interim hîc habemus, Principis, Iudicum integritati, simul & collatorum indemnitati, tandem & rei annonæque militari consulentis.

DE PVBLICA COMPARATIONE.

TITVLVS XV.

X. COD. IVST. XXVII.

Vt nemini liceat in coëmptione ſpecierum ſe excuſare, & de munere Sitoniæ. Addantur præterea *huius tituli legibus* de hac ipſa re, quinque aliæ præterea: putà *lex* 14. *ſup. de proximis Comitibus diſpoſitionum, lex vlt. inf. de equorum conlat. lex* 1.3. *inf. de frumento Vrbis Conſtantinopolitanæ: lex* 49. *inf. de operib. publicis.*

PARATITLON.

PVBLICA COMPARATIO, quæ *Rubr. huius tit.* dicitur, vocatur & Comparatio diuerſarum ſpecierum, *l.*1. comparatio ſpecierum, *l. vlt. inf. de equor. conlat.* & *l.* 49. *inf. de operib. publ.* ac nominatim frumenti, vnde coëmptio frumentaria, *l.* 3. *inf. de frumento Vrb. Conſtant.* frumentaria Comparatio, *l.*1. *inf. de frum. Vrb. Conſt.* Item Venalicium, *l.*14. *ſup. de prox. Comit. diſpoſ.* Tandem & Synoneton appellatur, *l.*1. quæ vox *coëmptioni* reſpondet, vt *coëmere*, pro ſimplici, *Emere*, in *d. l.*1. *de frum. V. Conſt.*

Erat autem, cùm ad prohibendam famem fortè Vrbis Conſtantinopolitanæ, vt *d. l.*1. *inf. de frum. Vrb. Conſt.* vel vrgente aliâ neceſſitate fortè bellicâ, *l. vlt. inf. de Equor. conlat.* ſpecies annonariæ à prouincialibus, pretio contrà dato à fiſco expetebantur, *l.*2. ſub tranſactione comparationis, *d. l. prox.* vt videlicet diſtraherent vſibus publicis profuturas fruges, *d. l. prox. inf.* ſpecies annonarias, *d. l.*2. pretiis, quæ in foro rerum venalium habentur, *d. l.*2. Quæ quidem adſcriptio, ſeu Indictio, inferiores vel plebeios non tenebat, *d. l.*2. Vt nec actores & Procuratores Senatorum *hac l.* ſed potiorum, id eſt ditiorum poſſeſſorum domos, *d. l.*2. Pro ratione temporum vel ingenio Principum; Modò neceſſaria, ſic vt nullus ab ea immunis eſſet, *d. l. vlt. inf. de Equor. conlat.* & *l.* 49. *inf. de operib. publ.* Exceptis ſcriniorum Proximis & Comitibus diſpoſitionum, *l.*14. *de proximis*: modò voluntaria, *d. l.*2. Ita quidem vt non pretiis acceptis ſpecies dare cogerentur, *d. l.*2. vnde Tranſactio Comparationis, *d. l.*2. vocatur.

¶ SENATORVM *actores, Procuratores, à Synoneto immunes eſſe.*

1. * Imp. CONSTANTIVS A. ad Senatum.

AD comparationem diuerſarum ſpecierum (quod *Synoneton* appellatur) Actores, Procuratoréſque Senatorum per diuerſas prouincias nullam inquietudinem tolerent. Dat. v. Non. Maij, Tauro & Florentio Coss. [361.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* prælata Anaſtaſij *l.*1. *C. eod. tit.* quâ nulli immunitas tributur ab hac comparatione. Iungenda ei autem *lex* 12 13 *ſup. de Prætorib lex* 1 *ſup. de metatis*: *lex* 7. *ſup de annona & trib. lex* 48. *inf. de decurion. lex* 3. *inf. de luſtrali conlat. lex* 1. *inf. de protoſtaſia*: *lex* 7. *inf. de oper publ.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imperatoris hæc conſtitutio eſt, de Publica comparatione ſeu Synoneto, omnium, quod ſciam, in hoc argumento antiquiſſimâ: quâ IMMVNES eſſe iubet à publica illa comparatione, ſeu Synoneto, Actores & Procuratores SENATORVM, qui ſcil. per prouincias poſſeſſiones eorum nomine exercebant, procurabant: Quæ quidem *lex* prolixæ Conſtantianæ *ad Senatum Orationis* pars eſt; quod oſtendunt *octo* illæ *leges*, quas *huic* coniungendas eſſe dixi; quibus &

& aliæ præterea Senatoriæ Immunitates continentur, putà à luſtrali collatione, *d. l.* 3. *inf. de luſtrali conlat.* à metato, *d. l.*1. *ſup. de metatis*: à collatione ad opera publica, *d. l.* 7. *inf. de operib. pub.* à tributis ſoluendis pro colonis profugis, *d. l.* 7. *ſup. de annona.* non tamen à munere protoſtaſiæ, *d. l.*1. *inf. de protoſtaſia*, non verò à nexu Curiali, *d. l.* 48. *inf. de decurionibus*, quæ leges, vt dixi, omnes, huic atque inter ſe cum tribus aliis præterea coaſſandæ ſunt, ceù eiuſdem orationis partes: quæ tamen non illa eſt, cuius meminit Themiſtius *Orat.* 14. vt oſtendi ad *d. leg.* 12. *ſup. de prætorib.* (quæ & ipſa *huic* iungenda eſt, et ii de Themiſtio agat.) Et hoc quidem ſingulare Senatorum priuilegium eſt, cùm alioquin nemo à Synoneto immunis ſit, *l. vlt. inf. de Equor. conlat. l.* 49. *inf. de operib. publ.* & *tit. Cod. Iuſt de quib. munerib. vel præſtationib. nemini liceat ſe excuſare*: quâ causâ hæc *lex* abeſt à *Cod. Iuſt.*

¶ Quale autem hoc onus fuerit, ex *Paratitlo* liquet. Iſtius ſanè quoque Symoneti ſeu Coëmptionis Scriptores nonnulli ἀπὸ ἑξῆς meminêre; Libanius *epiſt. ad Modeſtum* 166. Auctor ſubditus *Notitiæ Imperij*, de Iudicibus & Exactoribus. *Illis*, inquit, *Tyronum comparatio, Equorum vel frumenti coëmptio, expenſa quoque mœnibus profuturas ſolemnia lucra ſunt, & votiua direptio.* Boëtius, 1. *de conſolat. Cùm acerbæ famis tempore grauis atque inexplicabilis indicta* COEMPTIO *profligatura inopiam Campaniæ videretur, certamen aduerſum Præfectum Prætorij communis commodi ratione ſuſcepi; Rege cognoſcente contendi, & ne coëmptio exigeretur, emi.* Caſſiodorus etiam 12. *variar.* 14. *Lauidi atque Tritici ſpecies nullis temporibus coëmptionis nomine inde decernimus poſtulari.* Suidas Σωωνή, τὸ ἄχθος. ὅτι δὲ καὶ Ιωσηπιανὸς ἡ τῆς σίτου φορᾶς ἐπιμέλεσις: & mox, τόν τε σῖτον οἴκοθεν πρὸ δημοσίᾳ χαιρίζοις, ἢ τίμημα ἕτεθείρου τοῦτο ἀὐτῶ καταπέμπει: τοῦτό ὅτι τὸ ἄχθος, ὅπερ σωωνὼ καλεῖν νενομίκασι. De munere huius Sitoniæ, id eſt de cura σιτωνικῶν, ſeu frumenti coëmendi munere, Hermogenianus & Arcadius Charifius *l.* 1. & 18. *π. de munerib. & honor.* & quiſquis Auctor eſt *legis* 3. §. 12. *cod.* vide & dict. *tit. Cod. vt nemini liceat in coëmpt.* &c. & *Nouell. Iuſtiniani* 30. Gregorium *lib.* 10. *epiſt.*

¶ Hæc interea Conſtantij conſtitutio exemplum eſt, Principis *Senatui* ſeſe commendare ſatagentis: argumentóque eſt, quo Conſtantius ipſe erga Senatum & Senatores animo ſeu ſtudio fuerit.

¶ POTIORES, *tantùm, eóſque nonniſi volentes, nonniſi pretio prorogato, nonniſi forenſi, etiam annonarias ſpecies, fiſco diſtrahere cohortatur Theodoſius M. A. D.* 384.

11. * Imppp. Gratianus", Valentinianus, & THEOD. AAA.

VNCTOS" formari" pleniùs conueniet, vt in ſpeciebus, etiam annonariis, quæ à Prouincialibus, ſub tranſactione" comparationis, pretio expeti ſolent, ſciant, nullam ſibi neceſſitatem" indictionis INponi, ſed huius adſcriptionis" neceſſitatem ſublatam: mox", ab Ampliſſimâ Præfecturâ" pretiis CONpetentibus deſtinandis, vt nihil trahatur" in debitis, quod aut ſperetur, aut promittatur quando" ſoluendum. Vnuſquiſque" Prouincialium noſtrorum, arbitratu proprio & mente deuotâ, ſpecies petitas hiſdem pretiis quæ in foro rerum venalium habebuntur, libens præſtet, ac diſtrahat: ita vt priùs" vendendas det ſpecies, quam omne, quod in ratione diſtractionis venerit", aurum fuerit conſecutus: Potiorum" tantùm, id eſt, poſſeſſorum, domibus delegatis: Quibus tamen cohortatio INponitur, non neceſſitas imperatur, *Vt conſenſum facilem præbeant ſuper ſpeciebus annonariis diſtrahendis.* ¶ Hæc autem adſcribtio inferiores, vel plebeios non tenebit, vt vſibus publicis profuturas diſtrahant fruges. PP. Prid. Kalend. Febr. Byritho", Richòmere & Clearcho Coss. [384.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* prælatâ vt iam dixi ad *l.*1. *ſup.* Anaſtaſij *lege*, quâ conditiones nullæ proponuntur. Iungendæ autem illi *lex* 19. *ſup. de annona & trib. & lex* 4. *ſup. tributa in ipſis ſpecieb.*

" Perperàm *hæc lex* pariter vt *lex* 19 & *d. lex* 4. Gratiano, Valentiniano & Theodoſio tribuuntur: Tribuendæ enim ſunt *Valentiniano*, THEODOSIO & *Arcadio*; vide *Conſularia Theodoſ.*

" *Edicti* pars hæc videtur.

" *Formari*, pro informari.

" *Tranſactio comparationis* propria voce, quam ad *leg.*1. *ſup.* iam expendi. De altero autem tranſactionis genere agitur: idque ſimul improbatur *d. l.*4. *tributa in ipſis ſpeciebus.*

" Ita mox pariter, *arbitratu proprio & mente deuotâ*: & Tertiò. *Quibus tamen cohortatio imponitur, non neceſſitas imperatur*, &c.

" Ita mox ſine legis; *Hæc autem adſcriptio*, &c. *Adſcriptio* neceſſitatem indicat.

" Id eſt à Præfecto Prætorio, non Præfecto Vrbis, vt nonnulli exiſtimarunt, de quo mox plura.

" *Trahi in debitis*, eſt differri ſolutionem.

" *Quandoque*, id eſt deinceps & in futurum; niſi pro eodem quis malit hîc legere, *aliquando.*

" Vnuſquiſque igitur.

" *Non prius*: id enim omnino *huius l.* ſententia depoſcit.

" *Et conuenerit.*

" *Potiores*, pro poſſeſſoribus, *hac l.* & *l.* 5. *inf. de luſtrali conlat.* Vide *Gloſſarium.* Fortè autem *hîc* legendum: *Potiorum tamen tantum* &c.

" Hanc ſubſcriptionem plenius expendi ad *d. l.* 19. *ſup. de annona & trib.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. constitutio hæc est de publica Comparatione : quæ inani battologia & hiulca oratione laborat, & æquissima tamen est. Initio, *hæc lex* apertissimè omnium ostendit, publicam Comparationem, Coëmptionem, Synoneton, quod prouincialibus seu possessoribus indicebatur, fuisse, non emendi necessitatem, quæ prouincialibus imponeretur; verùm vendendi fisco qui species ita comparabat, coëmebat à priuatis vrgente necessitate ; De quo tamen anxiè quærunt Interpretes nonnulli : Apertè enim *hac leg.* dicitur *species annonarias à prouincialibus pretio expeti sub transactione comparationis* : statuitúrque, *pretia competentia à Præfecto Prætorio* [è fisco ....] *destinanda* : Additur, *nihil trahi in debitis oportere, quod speretur aut promittatur olim soluendum* : apertissiméque dicitur, *Prouinciales species* PETITAS *pretiis distrahere* : mox, *vendendas dare species, auro contra* : Item *Potiores*, seu *possessores consensum præbere super speciebus* DISTRAHENDIS : Tandem *Inferiores* seu *Plebeios non teneri* VSIBVS PVBLICIS *profuturas fruges* DISTRAHERE.

Nunc de *Conditionibus* æquissimis, quæ publicæ huic Comparationi apponuntur *hâc l.* CONDITIONES nempe publicæ Comparationis quatuor *hâc* Theodosij M. *constitutione*, subleuandis prouincialibus, inquè eorum fauorem, proponuntur, pariter vt duo alia circa eandem rem Tributariam, ad eorumdem Prouincialium indemnitatem ab eodem constituuntur, *l.* 19. *sup. de ann. & tribut.* & *l.* 4. *sup. Tributa in ipsis specieb.* quæ vt *huic* coniungendæ sunt, ita eiusdem Theodosiani Edicti partes sunt.

¶ Prima conditio hæc est, quæ tribus locis inculcatur, *Voluntariam* hanc comparationem esse, non necessariam : quod aliter postea obtinuit, *d. l. vlt. de equor. conlat. & l.* 49. *inf. de operib. publ.*

¶ Secunda conditio est, quæ etiam duobus locis repetitur; vt Græcâ fide, id est, *præsenti* tantùm & prorogata *pecunia* species fisco distrahantur, quam Præfectus Prætorio destinauerit : Præfectus inquam Prætorio non Præfectus Vrbi, quod quidam censebant; vt etiam *huius leg.* subscriptio indicare potest, etsi in specie *legis* 2. *C. de frum. Vrbis Constantinop.* à Præfecto Vrbis eam pecuniam destinatam fuisse apparet.

¶ Tertia conditio est, vt pretium *forense*, quod in foro rerum venalium obtinet, inuicem detur : de quo pretio iuxta forum rerum venalium, vid. *leg. vlt. sup. de annona* : & *l.* 2. *sup. Tributa in ipsis specieb.* Symmachum, & Cassiodorum. Atque ita soluitur Quæstio apud Interpretes agitata, quo pretio Priuati in Caristiâ species annonarias vendere teneantur, iusto videl. an viliore ? Ex Theodosij sanè mente, *iusto*, eóque *forensi*; nam & forense iustum est, *c.* 1. *de empt. & vendit.* Verùm huic rei modus certus in omnia tempora præstitui non potest ; aliàs enim aliud esse iustum potest, vt apud Cassiodorum 9. *var.* 5. Quemadmodum etiam cœteræ conditiones, prout necessitas est, non semper obseruari possunt, putà vt Voluntaria hæc sit coëmptio, vt pretio præsenti species vendantur, vt forensi pretio, denique vt aliqui excusentur.

¶ Postrema conditio est, quæ & duobus locis indicatur, respectu personarum : *Potioribus* tantùm, id est Possessoribus, quo eodem sensu *Potiores* accipiendi *l.* 5. *inf. de lustrali conlat.* non etiam inferioribus aut plebeiis hanc publicam comparationem seu Synoneton imminere : quæ magna est hac parte Theodosij M. humanitas ; cùm aliàs omnibus ex æquo ea immineret, & à summis sarcina hæc ad infimos vsque decurreret, *l. vlt. inf. de Equor. conlat.* & *l.* 49. *inf. de operib. publ.* Et verò Anastasius neminem ab eo immunem esse voluit: quæ causa est cur Iustinianus *eam legem* prætulerit, duabus *huius tit.* legibus abdicatis. Sanè Libanius quoque epistola ad Modestum Comitem Orientis tùm (vt existimo) 266. queritur de Dulcitio quodam, qui exiguum agellum circa Berrœam (inter Antiochiam & Hierapolim) colens, multum tritici vendere coactum scribit ab iis quibus hæc cura imminebat, hos concutientibus, illos leuantibus : cui rei opem Modesti implorat. Ea Epistola hîc inseri meretur. Quæ omnia singularem arguunt Theodosij M. humanitatem, præsertim vbi de annonariis speciebus agitur: quod & his verbis ipse indicare voluit, *In speciebus*, inquit ETIAM ANNONARIIS, quarum alioquin summa necessitas.

¶ Ex *hac* interim *lege* documentum habemus, latranti quamuis stomacho publicè succurrendum veniat, neque quidquam frumento & pane magis necessarium ; non ideò tamen inconditè ius suum cuiquam detrahendum : quin potius æquissimis conditionibus non tam cogendum quàm inuitandum quemquam esse, vt subsidio publicè esse velit. Quod vsui sæpè esse potest.

¶ Vt ad historicam nunc causam *huius leg.* descendamus ; si coniicere licet, Coëmptioni huic qua de *hac l.* agitur, occasionem præbuisse videtur, ratione temporum & loci *huic l.* subscripti, suadente, fames frumentíque inopia, seu annonæ difficultas, quâ in Oriente, & quidem in Syria Antiochiæ, laboratum; de qua pluribus locis Libanius, de *vita sua p.* 64 & 69. *Orat.* περὶ τῶν ἀγγαρειῶν, *in f. Orat. aduersus Icarium*, *p.* 462. quæ quidem durauit sub tribus Comitibus Orientis per annum D. 382.383.384. vt ex *prædictis* Libanij *locis* colligimus : sub Philagrio, inquam, qui Comes Orientis fuit, A. 382. vt docet *lex* 41. *de cursu publ.* sub Proculo, qui Comes Orientis fuit eodem Anno 382. & 383. vt docet *lex* 70. 103. *inf. de decurionib. lex* 14. *sup. de cohortalib.* imò & *lex* 12. *de operib. publ.* cuius eiusdem meminit idem Libanius non vno loco, etiam *Oratione ad Icarium p.* 455.456.458. & in supplemento MS. eius Orationis, *quod penes me est.* Tandem & sub Icario, qui post Proculum Comes Orientis fuit. Eò igitur proculdubio pertinet hæc coëmptio, de qua *hac leg.* cuius Coëmptionis meminit quoque Libanius, *de vita sua p.* 64. in illa ipsa annonæ difficultate. σῖτον δὲ οἱ ἄρχοντες πανταχόθεν ἐκάλουν [ἐπόλουν] αἱ τιμαὶ δὲ τοῖς ἄρτοις, ἐπὶ τὸ πλέον ἧκον. φυλάρχειος δὲ ἀνὴρ ἐνδοξότατος, ἐπὶ δὲ μείζω θρόνον ἥκων κρείττω μὲν οὐκ ἔχων τὰ πράγματα ποιῆσαι, ἀγαπῶν δὲ εἰ μὴ φαυλότερα, παρεκάλει μὲν τὸ τῶν σιτοποιῶν ἔθνος εἶναι δικαιοτέρους, ἀνάγκας δὲ οὐκ ᾤετο δεῖν ἐπάγειν, δεδιὼς τὴν ἐπὶ πλεῖον ἀπόδρασιν. id est, *Frumentum verò vndequaque Magistratus comparabant : panísque pretium ad summum venerat. Philagrius verò Vir Clarissimus, cum ad maiorem thronum conscendisset*, [id est ad Comitiuam Orientis,] *neque res in melius prouehere posset, satis habens ne deteriores redderet, hortatus quidem est Pistorum Corpus, vt æquiores essent, necessitatem verò his impingere non oportere ratus est, veritus scil. plerorúmque fugam.* Ergo inter alia quoque remedia ad auerruncandam famam, admotum comparationis seu synoneti remedium à Theodosio M. sic tamen, vt potentiores tantùm eo prouocaret, nullâ etiam impactâ necessitate, & pretio eóque præsenti contra dato. Quinimò subscriptio quoque loci, vbi hæc *lex* Proposita, putà Berythi, hanc coniecturam firmat. De qua subscriptione dixi plenè ad *l.* 19. *supr. de annona & trib.* quæ huic vt dixi iungenda est. Tandem & ex *l.* 4. *supr. Tributa in ipsis specieb.* quæ & ipsa *huic legi* coniungenda est, argumentum aliquod desumi posse videtur : Nam & in eâ remedium continetur ad impediendum annonæ defectum : nempe iubet Theodosius *illo capite* species annonarias ipsas à collatoribus solui, non pretia earum : quod tamen tùm non fiebat : *Quod*, inquit, *maximum est, & vnde omnis solet querela procedere.*

DE EXTRAORDINARIIS SIVE SORDIDIS MVNERIBVS.

TITVLVS XVI.

* Abest hic *Titulus* à *Cod. Iustin.* atque eius loco ponitur *titulus de Excusationibus munerum.* ¶ Cæterùm quatuor *hoc titulo* constitutiones occurrunt, ad ECCLESIASTICAM historiam pertinentes : putà *lex* 15. 18. 21. 22.

PARATITLON.

1. EXTRAORDINARIA, *l.* 5. *supr. de annona*, omnia, *l.* 2. 9. extraordinaria munera, *Rubr. l.* 3. 5. 12. 15. 18. 19. 21. 22. extraordinaria onera, *l.* 1. 3. 6. extraordinaria necessitas, *l. vlt.* extraordinaria indictio, *l.* 11. extraordinaria functionum sarcina, *l.* 17. extraordinariæ exactiones, Ambrosio *ep.* 24. nouum quoddam ; *l.* 7. nouum aliquid, *l.* 2. *infr. de Corporatis V. R.* Ambrosius *de obitu Valent. p.* 7. rerum extraordinariarum munus, *l.* 15. recentes tituli, *l.* 3. *infr. de ponderatorib.* sunt, quæ præter canonica & consueta, *l.* . præter ordinem, *l.* 20. præter pensitationem, pro capitibus seu iugis, *l.* 6. præter ea quæ anniuersaria consuetudine antiquitus postulantur, *l.* 7. vltra iussa, *d. l.* 7. præter canonem, *l.* 8. præter primum delegationis canonem, *l.* 13. pro rerum necessitate, *l.* 2. *supr. de decur. & silent.* iniunguntur *d. l.* 2. indicuntur, *l.* 8. 10. (vnde & *superindictum* dicuntur, vide *titulum de superindictis supr.*) deposcuntur. *l.* 7. 11. postulantur, *l.* 7. exiguntur, *l.* 7. 8. 11. dependuntur, *l.* 2. præstantur, *l.* 4. præbentur, *l.* 4. inferuntur, *l.* 8. implentur, *l.* 10. veluti angariæ, *l.* 4. operæ, *d. l.* 4. Tironum, equorum præstatio, de quo *infr. tit.* 18. & *supr. lib.* 7. *de tironibus.*

¶ Indicebantur autem ea non à Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum : alioquin duplo ipsi puniebantur, Officiales verò eorum quadruplo, *l.* 7. & 8. vt & Curiales aliquid extraordinarij exigentes, *l.* 11. Verùm, solius Principis indictione, ex Iuliani & Valentis Constitutionibus, *l.* 10. & 11. Sub Constantio enim Imp. ita obseruatum : nempe vt si inexcusalibilis necessitas quiddam nouum exigeret, nec dilationem publica vtilitas pateretur, *l.* 7. si quid vrgere forsitan inciperet, *l.* 8. Præfecti Prætorio arbitrio, *l.* 7. auctore Pryfecto Prætorio, *l.* 8. extraordinaria indictio fieret, *d. l.* 7. & 8. At si essent, quæ prospici ante plurimum temporis oporteret, & possent, solus Princeps indictionem facere posset, *d. l.* 8. Indictione facta, fiebat *Adscriptio* vniuscuiusque ciuitatis, *l.* 3. 4. *l.* 1. *infr. de conlat. donat.* seu distributio, *l.* 4. vid. & *supr. titulum de annona & trib.* non libidine potiorum, *d. l.* 3. non à principalibus, *d. l.* 4. Verùm à Rectoribus prouinciarum ipsis, *d. l.* 4. seu Rectorum consiliis & dispositione, *l.* 3 cuius distributionis formam præscribit *d. l.* 4. ¶ Triplici autem modo indictio hæc fiebat vel peculiaris in singulis, aut certa per paucos, aut vniformis in cunctos, *l. vlt. infr. de ponder.* Quo postremo casu ad hæc extraordinaria munera tenebantur *Omnes*, cuncti possessores, *l.* 10. omnes omninò, *l.* 15. omnia indiscretim merita,

omnes personæ, *l.*18. Imò & Ecclesiæ, *l.*15.18.*h.t.* sic vt nullus extraordinariorum munerum beneficiis potiretur, *d.l.*18. neque quibusdam referri possent, *l.*10.

Immunes tamen aliquando erant *l.*2.5.*l.*6. ab his excusabantur, *l.*9. liberabantur; *l.*6. res & personæ corporáque quædam: Priuatæ scilic. res Principis, *l.*5.13. Patrimoniales fundi, *l.*1.2.9.17. vide *& infr.tit. de conlat. fundorum patrimonialium*: patrimonialis Iuris, *l.*17. emphyteuticarij, *l.*2.*h.tit.& l.*1.*de itin.mun.* emphyteutici, *l.*9.17. emphyteutici Iuris, *l.*17. fundi ad Patrimonium Principis pertinentes, siue conductionis siue perpetuo iure tenerentur, *l.*13.20. Ac proinde & eorum conductorum coloni, Decuriones in specie *l.*30.*de Decurionib. l.*5. Actores Conductores patrimonij Principis, *l.*12. *Agricolæ* item sationibus vel colligendis frugibus insistentes, *l.*4. Palatini, *l.*6. Proximi scriniorum & Magistri dispositionum, *l.*14.*de proxim.* Ciues Constantinopolitani *d. l.*16. Ecclesiæ, *l.*21.22. ac proinde & Episcopi, veluti Episcopus vrbis Romæ, *l.*21. quique Ecclesiæ obtemperant.*l.*12. Inlustres personæ. *l.vlt.* Senatores, ex *l.*4.*Cod.de dignitatib.* Suburbicariæ partes, *l.*12. Possessores per quorum fines formarum meatus transibant, *l.*1. *de Aquæductu*: Et hæc omnia, nisi extraordinaria hæc in *Canonica* (quod non semel factum) versa fuerint: tum enim ab his nemo excusabatur, *l.*5.*supr.de annona, l.*2.*supr.de indictionib.*

2. SORDIDA munera, *Rubr.l.*5.15.16.18.19.20.23. &*l.*3.4.*supr. de Decur. & Silent. l.*12. *infr.de medicis & Professorib. l.*1.4.*de priuil.eor.qui in S.Pal.* Sordidæ functiones, *l.*21.22. vilia munera, *l.*14. Non erat viarum pontium strataruin instructio, *l.vlt. de itin.mun.* Hæc verò erant. I. Calcis excoquendæ obsequium, *l.*15. sollicitudo, *l.*18. calcis excoctio, *l.*3.*supr. de Decur. & Silen.* II. Capitularia, seu temonaria functio, *l.*14. (quæ & capituli atque temonis necessitas dicitur *l.*15. temonis siue capituli onus, *l.*18. v.& *l.*6. *hoc tit.* iniuria, *l.*14. *de proximis*:) de quo dixi ad *l.*7.*supr.de tironibus.* III. Carbonis præbitio, *l.*15. inlatio *l.*18. IV. Legatis atque Allectis sumptuum collatio, *l.*15.18. V. Materia, lignum, tabulata, *l.*15.18. VI. Operarum & artificum diuersorum, *d.l.*15.18. VII. Paraueredorum præbitio, Parangariarum præbitio, *dd.ll.* vide & *l.*3.4.*supr.de Decur.& silent.* qui ab his immunes erant: VIII. Pollinis conficiendi cura, *dd.ll.* IX. Panis excoctio, *dictis legib.* X. Pistrini obsequium, *dd. legb.* XI. Viarum & Pontium sollicitudo, *dd.ll.*

Ab his sordidis muneribus Excusabantur, *l.*16 excipiebantur, *l.*15.18. exortes erant, *l.*14. vindicabantur, *l.*15. Ecclesiæ, *l.*15.18.21.22. (quanquam non ab omnibus semper, veluti ab Itinerum & pontium instructione, quæ sordidis muneribus exempta fuerunt, *l.vlt.infr.de itin.mun.*) Rhetores, Grammatici institutionis seu eruditionis vtriusque, *d.l.*15. & 18. Inlustres personæ, *l.vlt.* Maximarum culmina dignitatum, *l.*15. amplissimarum, etiam militari fastigio, nomina dignitatum, *l.*18. Palatini, & eorum filij *l.*1.4.6.10. *de pr. eor.qui in S.Pal.* Consistoriani Comites, *l.*15. & 18. Senatores, ex *l.*4.*Cod.de dignitatib.* Comitiuæ honore donati, Archiatri *d.l.*12.*infr.de Medicis & Professorib.* Notarij, *l.*15. Cubicularij, *d.l.*15. Decuriones & silentiarij, *l.*3.4.*supr.de decurion.& silent.* Comites [proximi scriniorum] & Magistri memoriæ, epistularum, libellorum, quique peragendis signandisque responsis Principis obsecundant, *d.l.*14. & *l.*14.15.*supr. de proximis Comitib. dispositi.* Idque quandiu viuerent, etiam post depositam militiam, *l.*15.*in fin.l.*18.*in fin. & l.*19.*hoc tit.* At non & eorum heredes, *l.*16.18. vxores, *l.*18. Item Porcinarij vrbis Romæ, *l.*6. *infr. de suariis.*

---

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Catullinum" Proc. Afric.

PATRIMONIALES fundos extraordinariis oneribus, vel mediæ, aut tertiæ portionis obsequiis, fatigari non conuenit: cùm eosdem & auri speciem, & frumenti plurimum modum constet persoluere: ita vt qui violare statuta temptauerit, puniatur. PP. VI. Kal. Septembr. Karthagini A. V. & Licinio coss. [319.]

NOTÆ.

* Lex 2. C.*de collatione fundorum patrimonialium.*
" Ad hunc *Catulinum* Proconsulem Africæ plures extant *hoc Codice* Constantini constitutiones: Vide *Indicem personarum.*
" *Karthago* sedes Proconsulis Africæ: Vide *Orbis Rom.descriptionem.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

PATRIMONIALES fundi ab extraordinariis Oneribus & superindictis immunes sunt hac Constantini M. Constitutione & *prox.* eiusdem *l.*2. Item Constantis constitutione *l.*5.*infr. hoc tit.* Constantij, *l.*9. Valentiniani Sen. *l.*1.*supr.de pascuis*: cui addatur & *lex* 2. cuius mentio fit *l.*3.*supr.de locat. fund.iur.emph.& l.vlt.infr.de conlat.fund patrim.* Gratiani, *l.* 12. Valentiniani Iun. *l.* 13. & 17. Honorij *l.*20.*h.t.* & *l.*2.*supr.de indiction.* Quod & ipsum de Emphyteuticariis speciatim ab eodem Constantino M. constitutum, *l.*1. *infr. de itinere muniendo*, &*d.l.*2.*prox.* à Constantio, *d.l.*9. *infr.* Valentiniano Iun. *l.*17. Honorio, *d.l.* 20. Immunes, inquam, sunt ab extraordinariis oneribus, etiam mediæ aut tertiæ portionis obsequio, idest, in totum ab his excusantur; cùm aliquando non in totum excusarentur, sed mediam vel tertiam portionem extraordinarij muneris subire cogerentur; quod & postea aliquando relatum docet *lex vlt. infr. de collatione fundor.patrim. Quæ* Honorium auctorem habet: *Qui prædia patrimonialia, & emphyteutica, priuatæ quoque rei perpetuo iure retinent, & dominici actores augmenti & superindictitij, & onerum Rheticorum dicuntur* MEDIAM *nolle soluere pensionem: igitur iubemus, vt moniti Rationales, sciant ea, quæ à diuæ memoriæ Valentiniano constituta sunt, quamprimitus esse seruanda.*

¶ Duo tantùm *h.l.* obseruanda: Primum est *Ratio* huius immunitatis: quæ & ipsa redditur *l.*3.17.*infr. h.t.* Nempe quòd iam satis prægranati sint huiusmodi fundi: & quidem duplici collatione, auri & dem duplici collatione, auri & frumenti: *Cum* (inquit Constantinus *hac l.*) *eosdem & auri speciem & frumenti plurimum modum constet persoluere. Quandoquidem,* inquit, *lex* 13. *neque aurario canoni sub priuilegiis æstimato aliquid ex ea iubentibus nobis præbitionum diuersitate decutitur, & pari cum cæteris æstimari sorte non conuenit, quos præter annonarias, functiones æstimata perpetuo pensionum prærogatiua nexuerit. Cognitarum* (inquit, *lex* 17.) *intuitu pensionum à fundis patrimonialibus vel emphyteuticis extraordinaria functionum sarcina remoueatur.* De duplici hac functione testis quoque *lex* 3.*infr.de collat. fund.patrim.& l.*2.*Cod. de fundis patrimonialib.* De Canone alioquin in genere horum fundorum, vid. quoque *legem* 19. *supr. de exactionib.* erit & de eo specialis *titulus* mox *infr. de collatione fundorum patrimon.* cuius *lex* 3. potissimùm videnda est.

¶ Secundò *Processus* huius immunitatis obseruetur. Initio quippe per Africam hæc immunitas *hac l.* tributa à Constantino, & *l.*1.*infr. de itinere muniendo*: de quo est quoque *lex* 9.13.*infr.* procul dubio fauore canonis Vrbicarij potissimum, quod & *hac l.* satis indicatur, quia scilicet exinde annona ad Vrbem Romam subuehebatur. Verùm propagata postea hæc immunitas ab eodem Constantino, etiam ad Italiam, *l.*2. *prox. infr.* vbi dicani adhuc aliquid: ad Italiam, inquam, specialiter dictam: qua Vrbicariæ Regiones non comprehendebantur, neque Sicilia quia & hæc annonam & cellaria in in vsus Principis subministrabat, vt docuit *lex* 6.*supr. de annona & tribut.* Propagata postea ad totam Italiam, non etiam vrbicarias regiones aut Siciliam hæc immunitas, quod qua constitutione factum sit, non reperio. At mox propagata à Constantio ad Vrbicarias quoque regiones & Siciliam, *l.*9.*infr. h. t.* quò pertinet & *lex* 12. *infr. h.t.* Tandem propagata procul dubio ad omnes prouincias.

¶ Intereà ex *h.l.* exemplum habemus, etiam vbi necessitas extraordinarij aliquid iniungit, ab his abstinendum, qui grauiore onere iam premuntur.

---

11. *Idem A. ad Vlpium Flauianum Conf. Æmiliæ & Liguriæ"

AB extraordinariis omnibus" fundi Patrimoniales adque Emphyteuticarij per Italiam nostram constituti habeantur immunes, vt canonica" tantùm & consueta dependant, ad similitudinem per Africam possessorum. Dat. x11. Kal. Iun. Lecta" aput acta, Seuero & Rufino Coss. [323.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Eam indicat & prorogat *lex* 9 *infr.*
" De *Æmilia & Liguria* administratione iam dixi semel.
" Non audio reponentem, *oneribus*. nam & ita quoque *l.*9.*infr.ab extraordinariis omnibus.*
" Id est, annonaria & cellarienfia: *solemnia* vocat Ammianus *lib... pag.*98.
" De hac subscriptione vide *in Prolegomenis.*

COMMENTARIVS.

PATRIMONIALIVM & emphyteuticorũ fundorum immunitas ab extraordinariis & quidem omnibus, hac Constantini M. constitutione, exemplo Africæ, ad Italiam porrigitur: Ad Italiam, inquam, suam; *per Italiam* inquit, *nostram*: patiter vt Constantius *l.*6. *supr.de annona & trib.* dixit, *ab omnibus Italis nostris*, idest, per Italiam specialiter sic dictam, Imperatoris vsibus destinatam, & annonam ac cellarienses species ei sufficientem & ministrantem, de quo dixi pleniffimè *ad eam l.*6. in qua Italia specialiter dicta *Æmilia & Liguria* fuit, quod *huius l.* inscriptio ostendit. Quare non nudo affectu *Italiam nostram* dixerit Constantinus, sed quia vsibus suis specialiter destinatam. Neque ratio etiam si rectè eam colligo, propagatæ huius immunitatis, parum hûc faciat: Nempe, vt Africa ea iam poriebatur *l.*1.*supr.* eo quod vrbi & canoni Vrbicario ministraret: ita æquum visum eidem Constantino eandem Italiæ sibi ministranti immunitatem

tatem tribuere: verùm propagata posteà immunitas hæc à Constantio, ad Italiam omnem, *l.9.inf.* *hoc tit.* & sic ad Vrbicarias regiones, sed & ad Siciliam: vid. quæ dicam ad eam *leg.*9.plenè.

III. * Idem A. ad Edictum" Chalcedonienſium, & Macedonienſium.

VOTIESCVMQVE aliquam Adscribtionem" fieri necesse est, Rectorum consiliis & dipositione", vniuscuiusque Ciuitatis fiat adscribtio, *ne libidini & commodo Potiorum" multitudo mediocrium ſubiecta grauibus & iniquiſſimis adficiatur iniuriis.* Acc. VIII. Kal. Maij, Crispo III. AA. Coss. [324.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod.Iust.* Concordat verò ei *lex prox.4. infr.*
" Extraordinariam videlicet, vt vrgente belli necessitate.
" *Dispositionis* vox hic propria v. *Gloss.*
" De hac *Potiorum* appellatione iam dixi ad *leg.2.suprà*, *de publica comparatione.* vide & *d.l.4.prox.infr.*
" *Mediocres* sunt hîc & *d.l.4. prox.* pauperes, infimi: dixi *d.l.1.infr.inf. de censit.*
" An rescribendum *Edictum ad Chalcedonienſes & Macedonienſes*? Non *ad Edictum*, rectum est, vt aliis multis *huius Codicis* constitutionib. veluti *l.7.infr.de Decurion. l.1.de ſuſceptorib.* de quo mox.

COMMENTARIVS.

DISTRIBVTIO seu adscribtio munerum extraordinatiorum quomodo fieri debeat, præscribit hac constitutione Constantinus Magnus An.Dom.324. & rursum *l.4. prox.* eo fine videlicet, ne' pauperes & infimi prægrauentur, libidine potiorum & ditiorum, quod fermè fieri adsolebat. Igitur distributionem fieri iubet vniuscuiusque ciuitatis, non à Potioribus ciuitatis, sed Rectoris totius Prouinciæ consilio & dispositione; Quod diligentius adhuc inculcat *d.l.4. prox.infr.* Quò pertinet omnino Saluiani Presbyteri Massiliensis querela, *lib.4. de gubernatione* DEI: *Adiectiones*, inquit, *tributarias ipſi interdum diuites faciunt, pro quibus pauperes ſoluunt. Veniunt plerumque noui nuntij, noui epiſtolarij à ſummis ſublimitatibus miſſi, qui commendantur Illuſtris paucis ad exitia plurimorum: decernuntur his noua munera, decernuntur* NOVÆ INDICTIONES: *decernunt* POTENTES *quod ſoluant pauperes: decernit gratia diuitum, quod pendat turba miſerorum*, &c.

¶ Cæterùm notanda summopere est *huiuſce leg.* inscriptio; quæ eius *leg.* promulgandæ quoque causam indicat; putà Constantinum iam mederi voluisse malo, quod sub *Licinio Tyranno* per Bithyniam & Macedoniam inualuerat: Fine quippe anni superioris 323. deuicto Licinio Chalcedonenses (mox & Nicomedienses) sese Constantino M. dedidêre, cuius rei historiam exsequitur Zosimus *lib.2.p.683.* vt ostendi prolixius ad *l.1.ſupr.de veteranis.* Cùm idem Constantinus iam inde ab A.315. post prælium Cibalense Macedoniâ potiretur, quod idem Zosimus testatur *lib.2.p.679.* & Sozomenus *lib.1. cap.5. & 7.* hoc etiam fortè argumento reponat quis in inscriptione *huius legis* loco *Macedonienſium* vocem *Nicomedienſium*: Verùm nil temerè muto, quia commune malum esse potuit & Macedoniæ, & Bithyniæ.

¶ Notanda etiam eâ parte Inscriptio, *ad Edictum*: cui similes occurunt in duabus aliis Constantini M. Constitutionibus: *l.7. ſupr. de Decur. l.1.infr.de ſuſceptoribus*: (at non etiam in Valentis, *l.7.ſupr.de famoſis libellis*:) Denique nonnisi in Constantini constitionibus: idque non vltra annum 324. hoc genus Inscriptionis hoc Cod. occurrit: Quo quid indicetur, obscurum est: Nam & Principes & Magistratus Edicta edidêre seu proposuêre, non verò ad Edicta Principes scripsêre. Igitur id accipiam ego de edictis seu decretis ciuitatum & prouinciarum, vel etiam Curiarum, quæ ipsæ super rebus suis condidêre, & ad Principem mittere solitæ, vt ea ipse firmaret, vel si quid emendandum, corrigeret. Hinc igitur illa iam Inscriptio *Ad Edictum*: *l.7. infr. de Decurionibus*: *l.1.infr. de ſuſceptoribus.* Item, *ad Edictum* horum vel illorum, veluti *hâc l.* quæ omnium vltima est tempore, *ad Edictum Chalcedonenſium, & Macedonienſium.* Quomodo & ad Decreta quorundam Corporum constitutiones emissæ: veluti *ad decretum nauiculariorum* Constantini *lex 1. infr. de prædiis nauicul.* Imò quomodo & Senatus decreta hâc tempestate firmanda ab Imperatoribus mittebantur, vt docet *lex 4 ſupr.de Senatorib. & glebali collat.* & Symmachus *lib.10, ep.21.*

IV. * Idem

IV. * Idem A. ad Æmilianum PF.P."

EXTRAORDINARIORVM munerum distributio non est Principalibus" committenda: Ideóque Rectores prouinciarum monendi sunt, vt eam distributionem ipsi celebrent, manúque propria perscribant, adque encausto" nomina adnectant; eâ formâ seruatâ, vt primò à potioribus", dein à mediocribus adque infimis, quæ sunt danda præstentur". ¶ Neque * vmquam rationibus", vel collegendis frugibus insistens agricola ad extraordinaria onera trahatur, *cùm prouidentiæ sit oportuno tempore his neceſſitatibus" ſatisfacere*: Quæ res neglecta Vicariorum tuorum vt" verecundiam tangit, ad Rectorum autem Officiorum capita venietur. ¶ Manu autem suâ Rectores scribere debebunt, *Quid opus sit*, & *In quâ neceſſitate per ſingula capita*" vel *Quantæ angariæ*, vel *Quantæ operæ*, vel *Quæ*, aut *in quanto modo præbendæ*" sint, vt RECOGNOVISSE *ſe* scribant: Exactionis prædicto ordine inter ditiores, mediocres, atque infimos obseruando, Lecta VII. Id. Maij, Rom. Ianuarino & Iusto Coss. [328.]

NOTÆ.

* Potissima *huius l.* pars abest à *C.Iust.* Concordat huic legi *lex 3. prox. supr.*
" *Æmiliani huius Præfecti Prætorio* sub Constantino M. nulla alibi mentio extat: Præfectum autem Prætorio Italiæ fuisse ostendit subscriptio legis, *Lecta Rom.*
" De his *Principalibus* dicam plenissimè *infr.ad titulum, de Decurionibus.*
" *Encautum* hîc quid sit, mox dicam.
" Vide quæ iam dixi ad *leg. ſuperiorem.*
" An *præſignentur*: vel potiùs, *præſtituantur*? Imò, nil mutandum.
* *Lex 1. C.de Agricolis, Cenſitis & Colonis*, hinc desumpta est.
" *Ex. Sationibus*; de quo mox.
" Idest, sationi & colligendis fructibus.
" Sensus huius loci hic est, *Vicarios* Præfecti P. hanc formam negligentes Principis iram subituros: at Officiales Rectorum capite puniendos: Nota interim hîc *Vicarios* Præfecti Prætorio & quidem Italiæ iam sub Constantino Magno, An.D. 328.

COMMENTARIVS.

DISTRIBVTIO seu adscriptio munerum extraordinariorum, quomodo fieri debeat, hac altera constitutione Constantinus M. rursum præscribit; paritet vt *l.3. prox. supr.* & ita quidem vt hæc & seuerior, iam & accuratior sit: Seuerior, inquam: Nam & indignationem suam Vicarius Præfecti Prætorio minatur, quos tributorum cura siue ordinariorum siue extraordinariorum spectabat, de quo suo *tit.de Officio Vicar. lib. 1.* & Officialibus Rectoris prouinciæ capitalem pœnam minatur. Accuratior verò in eo quod formam descriptionis Rectoris manu conficiendæ speciatim præscribit.

Primum est, quod statuit, *Principalibus* non esse committendam extraordinariorum munerum distributionem; Id inquam ita Constantinus constituit de extraordinariis muneribus: cùm aliàs certum sit, ordinariorum munerum adscriptionem ab his factam, *l.5. ſupr. de his quæ adminiſtrantib.* Symmachus *lib.9. ep.10.* Nempe enim compertum horum Principalium libidine mediocres & infimos grauibus iniuriis affici atterique: quod vt ex *hâc lege* colligimus, ita testatur insuper *lex 2. ſupr. de Actoribus, Procurator. & conductor. rei priu.* Et insignis Saluiani Massiliensis locus *lib.5. Quæ enim ſunt* inquit, *non modò vrbes ſed etiam municipia atque vici, vbi non quot Curiales fuerint, tot tyranni ſunt? Quanquam fortè hoc nomine ſibi gratulentur, quia potens & honoratus eſſe videtur: Nam & latrones fermè omnes gaudent & gloriantur, ſi atrociores admodùm quam ſunt, eſſe dicantur. Qui ergo, vt dixi, locus eſt, vbi non à* PRINCIPALIBVS *ciuitatum, viduarum & pupillorum viſcera deuorentur, & cum his fermè omnium ſanctorum? Nam & hos quaſi viduas & pupillos habent, quia tueri ſe aut pro ſtudio profeſſionis ſuæ nolunt, aut prò innocentiæ atque humilitate non poſſunt. Nemo itaque horum tutus eſt, nec vlli admodùm præter ſummos à vaſtatione latrocinij populantis immunes.*

Secundum est, quod Rectores moneri vult, vt eam distributionem ipsi celebrent, manúque propria perscribant: Λογαριὸν igitur ab his confici, scribique manu propria voluit Constantinus.

Eius verò rei (quod Tertium) *Formam*, specialius adhuc præscribit. Primò iubet Rectorem manu sua scribere, seu nomina adnectere Encausto. *Encautum* dicitur primò signatura ipsa, quæ fit inustione: in Glossis *Encautum* ἐγκαυσθὲν. Quod scripturæ genus quoque idem Constantinus veteranis indulsit ad conscribenda priuilegia sua, *l. 1. ſupr. de Veteranis.* Aliud enim est Encaustum, & sacrum Encaustum, *l. 6. Cod.de diuerſ. reſcriptis.* quod est signatura ex murice cocto & triti conchylij ardore, quo Principes vsi in signandis rescriptis: de quo plenius ad *dict. l. 1. ſupr.de Veteranis*: ἐρυθρόγραφον ἐρυθρόσημον rubris, seu purpurei coloris literis, denique Rubricâ scripta. Ab hoc encausto, libri censuales, quibus adnotatum erat, quid à quoque soluendum esset, encautaria ciuitatis & prouinciæ dicta, *l.vlt. infr. de cenſu*: Imò & breues encausti: *l.vn.Cod.de collegiatis & chartopratis.* In *hâc l.* vtrouis modo *Encautum*, pro signatura, vel pro libro censuali, accipi potest.

Quid autem in hoc λογαευτῷ seu Encautario faciendo Rectorem scribere velit, peculiariùs adhuc definit Constantinus, & sic Logarici istius conficiendi rationem edocet: Nempe Encauto nomina adnecti vult manu Rectoris. Item eum ordinem seruari, vt primò præstituat quæ sint danda à Potioribus, deinde quæ à mediocribus, atque infimis. Tandem manu sua Rectores scribere vult in Encautario, *Quid opus sit & in quâ necessitate per singula capita*, id est, Quod genus extraordinarij muneris indicatum in singula iuga: *Quantæ angariæ* verbi gratia, *Quantæ operæ, vel Quæ*, alia scil, *& in quanto modo præbenda* sint. Ita etiam vt idem Rector ibidem subscribat, *se Recognouisse*. Quæ sanè vt accuratam Encautariis seu *Catastri* (vt hodie alicubi vocant) faciendi rationem continent, ita duo inter alia edocent. Primò extraordinariorum munerum genera, & in his, Angarias, & operas, de quibus operis suo *tit. ne operæ à collatoribus exigantur.* De Angariis verò seu Angariorum exhibitione seu præstatione res nota est, ex *l. vltim. §. patrimoniorum 21. ff. de muner. & honorib. l. 10. 11. ff. de vacat. mun. l. 4. ff. de Veteranis: l. 10. Cod. de aquæductu*, vbi operis pariter iunguntur, apud Vegetium *lib. 2. cap. 19.* & Suidam in ἀγγαρεῖαν. A quibus aliæ sunt Angariæ è cursu publico: de quo *suo tit. supr. de cursu publico, & angariis.* Secundò ingerit formulam subscriptionis faciendæ à Rectore in in λογαευτῷ seu Encautario nempe verbo, RECOGNOVI: Quid *recognoscendi* verbo in instrumentis & rationibus significetur exploratum ex *l. cognoscere 56. ff. de V. S. l. 15. §. 3. ff. ad leg. Corn. de falsis: l. vlt. §. 1. ff. de rebus auctor. iud. possid. l. 5. ff. famil. ercisc.* Ergo & hac subscriptione Rectorem testatum facere oportuit se recognouisse, & sic diligenter Encautarij scripturam elegisse. Cuiusmodi similes alioquin subscriptiones in aliis negotiis vsurpatæ: veluti in *Constitutionibus* Imperatorum, Quæstionis *Relegi* & similes.

Postremùm, quod & hic notandum, Constantini M. hæc constitutio distinctior, accuratior, pleniórque quàm *lex 3. prox. supr.* in eo quòd ad extraordinaria onera, operas, agricolam trahi verat, insistentem sationibus vel colligendis fructibus: *Sationibus*, inquam, nam hîc ita legendum est, quomodo rectè hodie legitur in *C. Iust.* etsi Græci *lib. 55. Basilicôν tit. 1.* ibi legerint, *rationibus*, ἀεὶ λογισμοῖς, inquiunt. Hanc enim emendationem alterum quoque illud quod cohæret, *vel colligendis frugibus insistens*, omninò suadet: & ratio subdita extorquet; *cùm* inquit, *prouidentiæ sit, oportuno tempore* HIS NECESSITATIBVS *satisfacere*: His necessitatibus, non, vt Cuiacius quoque existimauit, onerum extraordinariorum, verùm necessitati sationis & collectionis frugum, quæ vtique duæ sunt necessitates rusticæ, ad quas oportuno tempore opus, atque ab his abduci neminem oportet. Ecce idem Constantinus Magnus gemina germana lege, *l. 3. C. de feriis*: feriarum diem *Solis* Agricolis hoc fine relaxat: *Quoniam*, inquit, *frequenter euenit vt non aptius alio* DIE *frumenta sulcis aut vineæ scrobibus mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas cœlesti* PROVISIONE *concessa.* Et verò his duobus potissimum constat frugum cultura, sationeque videl. & collectione. Quid verò hîc faciat Agricola *rationibus insistens*? nam neque hic Agricola est, sed *Actor*; neque tempus aliquod alio opportunius, ad rationes prædiorum conficiendas: Denique *opportunum tempus* hîc est non diligens opera, sed opportunitas temporis, cœlesti prouisione concessa, & sic tempestas, quâ seri fruges, quâ colligi, optimum est. Neque pro Græcis & Cuiacio quicquam facit *lex 2. C. de Agricolis & mancipiis dominicis*, vbi memorantur *coloni rei priuatæ ad ratiocinia gerenda, vel ad colendos agros idonei*: Neque enim negatur, duplicem hunc colonorum actum fuisse, id est, duo fuisse colonorum genera: vnum eorum, qui ratiocinia prædiorum gerebant, quique propriè *Actores* dicebantur: aliud eorum, qui agros colerent: Sed *Agricolæ*, de quibus *hac l.* non nisi agris colendis institêre, non ratiocinia tractauere; *Colonus* est qui agrum non excolit, sed incolit: *Agricola* verò nonnisi qui colit. Similes verò aliæ plures constitutiones, tùm *hoc Codice*, tum *Iustinianeo* occurrunt, quibus id agitur ne rustici ab opere rustico abstrahantur, etiam ipsius Constantini: veluti *lex 1. supr. de cursu publ. lex 1. supr. de pignoribus: lex 3. C. Iust. de feriis.* De quo plenius ad *d. l. 1. de pignoribus.*

Et hanc quidem sententiam nostram in Academia Argentoratensi propugnatam atque adeo vberius expositam Lector minimè perlegere grauabitur.

DECANVS

DECANVS

COLLEGII IVRIDICI

IN ALMA REIPVBL. ARGENTORATENSIS

STVDIORVM VNIVERSITATE

GREGORIVS BICCIVS

BVDISSINVS, V. I. DOCTOR

ET PANDECTARVM PROFESSOR ORDINARIVS,

Omnibus Iustitiæ Iurisque cultoribus diuina Præsidia P.

NVNQVAM *sationibus vel colligendis frugibus insistentes agricolæ ad extraordinaria onera trahantur: cùm prouidentiæ sit, opportuno tempore his necessitatibus satisfacere*, singulari constitutione sanxit Imperator Constantinus Augustinus ad Æmilianum Præfectum Prætorio *in L. 1. C. de Agric. & censit. & colonis, lib. 11. tit. 47.* quemadmodum eiusdem verba expressa leguntur in corpore iuris glossati, quod *Lugduni Anno Christi 1509.* in lucem prodiit, vt & in omnibus exemplaribus Gothofredianis; quæ paulò aliter retulit Princeps ICtorum Iacobus Cuiacius *in commentar. ad tres libr. vlt. Cod. Iustinianei*, in hunc modum: Imp. Constantius A. ad Æmilianum P. P. *Nunquam rationibus vel colligendis frugibus insistens agricola ad extraordinaria munera trahatur: cùm prouidentiæ sit oportuno tempore his necessitatibus satisfacere.* Lecta VII. Id. Maj. Romæ, Ianuario & Iusto Coss. (Constat autem ex fastis Consularibus Fabium Ianuarium, & Fabium Iustum magistratum iniisse *Anno ab V. Cond.* 1080. *à Christo nato*, secundum æram vulgatem 328. *imperij Constantini Magni* 22. vt proinde in editione Cuiacianâ quæ *Constantium*, non *Constantinum*, huius legis auctorem laudat, vel perperam scriptum, vel à typographo malè exscriptum esse necesse sit. Hanc imperatoriam constitutionem in duas se ipsam diuidere partes haud facilè quis diffitebitur, ex quibus prima ipsam legislationem, altera eiusdem ἀιτιολογίαν & rationem continet. Circa primam præcipua difficultas in vocabulo *sationibus* occurrit, quod ipsum non omnibus placuisse diuersitas variarum lectionum abundè docet. Glossa siquidem ad hanc legem nonnullorum meminit, qui voculam illam repudiantes *sanctionibus* substituunt, eo fortè sensu, quòd agricolæ sanctionibus, id est illis legibus, senatusconsultis, & constitutionibus Principum, quæ ordinaria saltem munera iis iniungunt, insistentes, ad extraordinaria à magistratibus vocari non possint, aut si vocentur, appellatione interpositâ iuris rationibus protegantur, argum. *L. Muneris vnicæ. C. de vacat. publ. mun. lib. 10. tit. 45.* cum quâ consentit responsum Papiniani *in L. In honoribus 8. §. ff. de vacat. & excusat. muner.* scribentis, *quòd qui muneris publici vacationem habet, per magistratus ex improuiso collationes indictas rectè recusset, eas verò, quæ à lege fiunt, recusare non debeat.* Bartolus *in lectura ad hanc L. 1. mih. pag. 34. fac. 2. in fin.* videtur calculum posuisse pro vocabulo *sectionibus*, adeóque priuilegium agricolis concessum æquè ad tempus, quo fruges à solo separantur, & quo colligendo percipiuntur extendisse, quomodo & alibi in iure nostro tempora fructuum à terra separatorum; & perceptorum à ICtis accuratis distingui videmus; arg. *L. Arboribus 12. §. Iulianus 5.* ibi: *nisi ab eo percipiantur, licet ab alio terra separentur ff. de vsufr. & quemadm. quis vtat. L. Qui scit 25. §. alieno 1.* ibi: *Fructuary non fiant, antequam ab eo percipiantur: ad h. f. autem possessorem pertineant, quoquo modo à solo separati fuerint ff. de vsur. & fructib. L. Bonæ fidei 40. in princ.* ibi: *priusquam percipiat, statim vbi à solo separati sunt. ff. de acquir. rer. domin.* Cuiacius noster loco suprà laudato *rationibus* legendum censet, suæque fundamentum sententiæ partim auctoritate Græcorum, qui *lib. 55. βασιλικῶν, tit. 1.* scriptum reliquerunt: ὁ γεωργὸς ἀσχολούμενος ἀεὶ τῇ συλλογῇ τῶν καρπῶν, ἢ ἀεὶ λογισμοῖς partim Imperatoris Constantini, qui & nostræ Legis auctor est, testimonio firmat, *in L. 2. C. de agricol. & mancip. dominicis. lib 11. tit. 67.* Ianuario P. P. ita rescribentis: *Colonos nostros, qui priuati sunt, vel ad ratiocinia gerenda, vel ad colendos agros idonei, retrahi iubemus, ac tantùm colendis nostris rebus addici &c.* vbi colonis & gerendarum rationum munus, & agrorum cultura adscribitur. Quâ lectione admissâ huius legis primæ hæc erit sententia, quam ibidem proponit Cuiacius his verbis: *Colonos qui rationibus prædiorum vel agriculturæ addicti sunt, nullo tempore ad angarias aliaque onera extraordinaria deuocari posse.* Quamuis autem hæc Cuiaciana lectio eruditum satis & facilem legis sensum contineat, immò & cùm Codice Theodosiano (quem in lucem primus protulit Iohan.

Sichard. Anno Chriſti 1528. auxit Iohan. Tilius, An. C. 1549. elegantiorem autem & locupletiorem fecit ipſe Cuiacius A. C. 1566. optimè conueniat, qui *lib.* 11. *tit.* 16. *leg.* 4. vocabulo *rationibus* non minùs vtitur: negandum tamen non eſt vulgarem lectionem voculam *ſationibus* habentem quàm proximè ad mentem Conſtantini accedere, diuerſos Agricolarum labores, qui primò quidem in ſerendo, poſteà in colligendo conſiſtunt, accuratè exprimere, & proinde reliquis prioribus præferendam, tertiæ autem exæquandam eſſe; quam etiam vt genuinam expreſſerunt Iohannes de Plateâ, *in lect. ſuper tres libr. Cod. ad h. L. mih. pag,* 88. *fac.* 2. vbi ſummam huius legis ita reddidit: *Tempore ſationis vel meſſium agricolæ à muneribus extraordinariis excuſantur:* & paulò poſt: *Nota ergò hîc priuilegium datum agricolis, vt tempore meſſium, ſeminum, & vindemiarum, non poſſint compelli ad aliqua munera extraordinaria, id eſt, quæ non imponuntur lege, vel ſenatuſconſulto.* Lucas de Pennâ, *in lecturâ ſua ad hanc L.* 1. *mih pag.* 188. *fac.* 1. *in pr.* vbi ſummam his verbis incluſit: *Agricolæ vacantes & inſiſtentes frugibus colligendis & ſeminandis non ſunt vocandi ad extraordinaria munera,* & alij. Immò priuilegium immunitatis agricolis *in hac L.* conceſſum non præcisè ad ſationis collectioniſque tempus reſtringendum: ſed etiam ad ea tempora, quibus arando, ſtercorando, fodiendo, occando, aliiſque ruſticis laboribus præparatoria fructuum colligendorum peraguntur, argum. *L. Fructus* 7. §. *impendi autem* 16. *ff. ſolution. matrim.* & *L. In inſtrumento* 8. *in princ. ff. de inſtruct. vel inſtrum. legat.* extendendum eſſe, illæ leges ſuadere videntur, quæ eadem priuilegia præparantibus ſe ad actum aliquem, ſicut illis, qui in ipſo actu occupati ſunt, indulgent. *fac. L. Qui mittuntur* 35. §. *ſimiliter* 8. & *ſeq. ff. ex quib. cauſ. maior. in integ. reſtit.* Cuius ſententiæ approbatorem ſe præbet anteà citatus Iohann. de Plateâ, *d. l pag.* 89. *fac.* 1. his verbis: *Lex iſta quæ prohibet, ne impediatur fructuum collectio, videtur conſimili ratione prohibere, ne præparatoria ad collectionem impediantur,* allegando L. *Oratorio* 16. *ff. de ſponſalib.* Nec cuiquam mirum videri debet, agricolas hoc beneficio à legiſlatoribus dignos iudicatos fuiſſe, cùm intuitu vtilitatis publicæ, quam laboribus ſui ſtrenuè promouent, alias plures reportârint immunitates. Hinc ſiquidem eſt, quòd agricultores, circa rem ruſticam occupati, ſecuri eſſe debeant in quacunque parte terrarum, ita vt neque ſerui & boues aratorij, nec alia eorum inſtrumenta, ad agriculturam pertinentia, pignoris cauſsâ ab executoribus capi poſſint. *L. Executores* 7. *L. Pignorum* 8. & *auth. ſeq. C. quæ res pignor. obl poſſ.* Quòd ille, qui fructus aridos vel pecuniam credidit agricolæ, vſurarum nomine in vnoquoque anno non poſſit plus accipere, quàm pro modio octauam partem, & pro ſolido ſiliquam vnam, (ideſt, vſuram trientem, ſiue tertiam centeſimæ, quæ 300. menſibus, aut 25. annis ſorti exæquatur, patitque annuatim quatuor in centum, vt explicat Gothofred.) *Auth. Ad hæc C. de vſur.* deſumpta *ex N.* 24. *cap.* 1. Quòd agricolæ ruſticani teſtari poſſint quinque tantùm teſtibus præſentibus *in L. final. verſ. ſin autem C. de teſtament.* ſi plures eo in loco haberi non poſſunt. Quod coloni & agricolæ dominorum tributariorum ab exactore fiſcalium debitorum compelli non poſſint tributa ſoluere pro dominis ſuis, *L. Colonos* 15. *Cod. de agric. & cenſit.* Quòd, ſi agricola vendat rem in perſonas prohibitas, parcatur ruſticitati eius, ne perdat pretium, ſed ſibi reſtituatur, *L. vn. C. Non licere habitator. metrocom. lib.* 11. *tit.* 55. Quâ tamen pœnâ alios affici conſtat ex *L. quemadmodum* 7. *v. & emptor. vbi gloſſ. notat. C. de agric. & cenſit.* Quomodo & in aliis iuris articulis eorum ruſticitati parcitur, vt in corruptione albi Prætoris. *L. Si quis id.* 7. §. *doli mali* 4. *ff. de Iuriſdict.* ſi in ius vocati non ierint *L. Ex quacunque* 2. §. 1 *ff. ſi quis in ius vocat non ierit,* ſi intra præfixa tempora bonorum poſſeſſionem parentum vel proximorum petere omiſerit. *L. Quicunque* 8. *C. Qui admitti ad bon. poſſeſſ. poſſint, &c.* Poſterioris huius Legis partis, adeoque ſubiectæ αἰτιολογίας vis atque concludendi ratio, ab omnibus interpretibus non vno eodémque modo proditur. Qui enim cum communi Præceptore noſtro Cuiac. *in comment. ad h. L.* per *neceſſitates,* quibus opportuno tempore ſatisfaciendum, intelligunt ipſa onera extraordinaria, hunc daturi ſunt ſenſum: quòd ideò agricolæ ſerendis vel metendis frugibus ſiſtentes, ad extraordinaria onera non ſint trahendi, quia pertineat ad prouidentiam & curam magiſtratuum, vt ipſi agricolæ his extraordinariorum onerum neceſſitatibus ſatisfaciant eo tempore, quo à culturâ & curâ agrorum vacant, quodque tempus ad expedienda talia onera ipſis oportunum, atque commodum eſt. Qui verò cum Iohanne de Plateâ, *dict. loc. fol.* 89. & cum Lucâ de Pennâ, *dict. loc. p.* 188. *fac.* 1. *col.* 1. *in fin.* per *neceſſitates* ipſam ſationem & collectionem fructuum, ad vitæ humanæ ſuſtentationem neceſſariorum, intelligunt, ſenſum legis ita exprimunt, quod agricolæ eo tempore, quo quærendis & cogendis fructibus inſiſtunt, ideò ab extraordinariis oneribus immunes eſſe debeant, quia ſolicitudini & prouidentiæ magiſtratuum congruat proſpicere, vt agricolæ ſationi & collectioni frugum, ſine quibus vitam ducere non poſſumus, eo quo oportunitatem terram colendi & fructus percipiendi habent, tempore incumbere poſſint. Quomodo & hâc ratione ductus idem Imper. Conſtantin. in *L. Omnes iudices* 3. *C. de feriis,* permittit, vt ruri poſiti agrorum culturæ, etiam venerabili die ſolis, quo omnes iudices, vrbanæque plebes, & cunctarum artium officia quieſcere debent, liberè licentérque inſeruire poſſint, quoniam frequenter eueniat, vt non aptius alio die frumenta ſulcis, aut vineæ ſcrobibus mandentur, ne occaſione momenti pereat commoditas cœleſti prouiſione conceſſa. Et Pontifex Alexander III. *cap. Licet* 3. *extr. de feriis,* quibuſdam parœcianis indulſit vt diebus dominicis & aliis feſtis ob frugum inopiam piſces, non niſi illis diebus apparentes, caperr poſſint.

¶ PRIVA

¶ PRIVATÆ *res Principis, earúmque conductores & Coloni immunes ſunt ab extraordinariis & ſordidis muneribus.*

V. * Impp. Conſtantius'' A. ad Italicum.''

PRIVATAS res'' noſtras ab vniuerſis muneribus ſordidis placet eſſe immunes: neque earum Conductores, nec'' Colonos'' ad'' ſordida, vel extraordinaria munera, vel Superindictiones aliquas, conueniri; *&c.* Dat. VIII. Kal. Feb. Boloniæ'', Placido & Romulo Coſs. [343.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. de priuilegiis domus Auguſtæ.* Iungenda *huic* eſt *lex, ſi quis* 6. *Cod. vbi Cauſæ fiſcales.*
'' *al.* CONSTANS.
'' Comitem R.P. vt videtur.
'' *Poſſeſſiones,* ita *Cod. Iuſt.*
'' *Neque,* Cod. Iuſt.
'' De *Colonis,* & quidem rei priuatæ, vid. *Paratitl. de colonis fugitiuis.*
'' *Sordida vel:* hæc abſunt à *Cod. Iuſt.*
'' Hinc reſtituenda dici ſubſcriptio, *d. l.* 6. qua habet *Kal. Febr.*
'' Hanc loci ſubſcriptionem mox expendam.

COMMENTARIVS.

PRIVATÆ res Principis, ac proinde & earum conductores, Coloni hac *Conſtantis* conſtitutione à ſordidis & extraordinariis muneribus & ſuperindictionibus immunes ſunt; pariter vt *l.* 1. 2. *ſup. & l.* 9. 12. 13. 17. 20. *inf. l.* 2. *ſup. de indictionibus*: Hac, inquam, *Conſtantis* conſtitutione; is enim eius auctor eſt, non *Conſtantius,* vt editum malè; quód oſtendit ſubſcriptio huius legis, *Dat. VIII. Kal. Feb.* BONONIÆ, *Placido & Romulo* COSS. *Bononia* hæc ſcil. non Bononia Italiæ accipienda eſt, quod Sigonius credidit, verùm Bononia Galliarum. Conſtans quippe Imp. poſt excidia *Templorum* A. 341. 342. (quam in rem vide eius per eos annos *l.* 2. 3. *inf. de paganis,*) poſt FRANCOS item deuictos Anno ſuperiore 342. (Conſtantio III. & Conſtante II. Coſs. vt teſtatur Socrates *lib.* 7. *cap.* 10.) His Coſs. *Placido & Romulo* ſæua hyeme, (in quam ſanè incidit menſis Iannarius, & quidem extremus, quo hæc *lex* data eſt) in Británniam nauigaſſe memoratur, aduerſus Pictos & Scotos, vt docere videtur Ammianus Marcellinus *initio libri* 20. Quanquam Libanius *in Baſilico* rebellionem vocat; in quam Britanniam ſolennis traiectus fuit è Bononia Vrbe Galliarum. Iuuat conſignare loca in quibus de hac Conſtantis Britannicâ expeditione agitur: Quanquam neque Libanij locum nunc ſternam ob ſui prolixitatem. Procedat Iulius Firmicus ad hunc ipſum Conſtantem ſcribens libello de errore, profanarum Religionum: *Poſt excidia templorum,* inquit, *in maius Dei eſtis virtute prouecti: viciſtis* HOSTES, (Francos intelligit) *propagaſtis imperium: & vt virtutibus veſtris gloria maior accederet, mutato ac contempto temporum ordine, hyeme (quod nec factum eſt aliquando, nec fiet) tumentes ac ſæuientes vndas calcaſtis Oceani: ſub remis veſtris incogniti iam nobis penè maris vnda contremuit, & inſperatam Imperatoris faciem* BRITANNVS *expauit.* Sequitur Ammiani Marcellini locus *initio lib.* 20. *In Britanniis cum Scotorum Pictorúmque gentium ferarum excurſu ruptâ quiete condicta loca limitibus vicina vaſtarentur, hyemem agens apud Pariſios Cæſar, diſtentúſque in ſolitudines varias, verebatur ire ſubſidio tranſmarinis, vt retulimus ante feciſſe* CONSTANTEM, *ne Rectore vacuas relinqueret Gallias. Mittere igitur Lupicinum placuit. Adultâ hyeme dux antedictus* BONONIAM *venit, quæſitíſque Nauigiis & omni impoſito milite obſeruato flatu ſecundo ventorum ad Rutupias ſitas ex aduerſo defertur, petitque* LVNDINIVM. Et rurſum *lib.* 27. *p.* 371. *Et quoniam cùm* CONSTANTIS *Principis actus componerem, motus adoleſcentis & ſeneſcentis Oceani, tractúque* BRITANNIÆ *pro captu virium explanaui.* Quare & hæc *lex* ad apparatum belli iſtius Britannici pertinere videtur; ad quem extraordinaria ſordidáve munera & ſuperindictiones prouincialibus indicta: fortè indictio materiæ ad conficienda Nauigia: de qua alioquin materiæ collatione vid. *l.* 15. 18. *inf. h. t. & l.* 14. *inf. de Nauicular.* Et hanc quidem obſeruationem noſtram, quam dudum notauimus ad *expoſitionem totius mundi,* quæ ſcripta per hæc ipſa Conſtantis Imp. tempora probari video V. doctiſſ. Valeſio annotationibus in Amm. Marcellinum, *d. lib.* 20. *p.* 174.

¶ De *Bononia* vt prodigè hîc agere nolo, ita duo loca omittere non poſſum: Vnum ex Itinerario Peutingeriano, quod his temporibus ipſis conſcriptum eſt:

Alter locus eſt Olympiodori, apud Photium; qui ſub Theodoſio Iun. ſcripſit, vbi de Conſtantino Tyranno agens; ὅτι, inquit, Ἰούστινον καὶ Νεοβιγάστην στρατηγοὺς προβαλλόμενος, καὶ τὰς Βρεττανίας ἐάσας, περαιοῦται ἅμα τοῖς αὐτοῦ ἐπὶ Βονωνίαν, πόλιν οὕτω καλουμένην, παραθαλασσίαν, καὶ πρώτην ἐν τοῖς τῶν Γαλατῶν ὅροις κειμένην. ἔνθα διατρίψας, καὶ ὅλον τὸν Γάλλον καὶ Ἀκύταρον [γρ. Ἀκύτανον] στρατιώτην ἰδιοποιησάμενος, κρατεῖ πάντων τῶν μερῶν τῆς Γαλλίας μέχρι τῶν Ἄλπεων τῶν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Γαλλίας, id eſt, *Is Iuſtinum, & Neouigaſtea, militarium copiarum duces creans, relictâ Britanniâ, cum ſuis traiecit, venítque Bononiam, maritimam Vrbem ſic dictam, primam in Galliæ finibus poſitam. Ibi moratus, Gallum*

omnem, & Aquitanum militem sibi adiungens, omni est Gallia potitus ad Alpes vsque, quæ Italiam à Gallia separant: videatur & de hoc ipso Sozomenus, *lib.9.c.11.*

¶ Ergo, vt ad *huius leg.* sententiam redeamus, videtur omninò Constans Imp. ad hanc expeditionem Britannicam extra ordinem quid indixisse, superindixisse: A quo rem priuatam Principis immunem esse voluerit, atque adeò Conductores & Colonos earum: Conductores, inquam, quibus iisdem altero adhuc priuilegio consultum iuit, *l.6. Cod. vbi causæ fiscales:* quæ ad hunc eundem *Italicum*, data est, & huic ceu eiusdem prolixioris Constantis Imp. constitutionis pars coassanda venit: putà, vt Conductores non apud Iudices, id est Rectores prouinciarum conueniantur, verùm coram Viro Illustri Comite rerum priuatarum: cuiusmodi *Italicum* fuisse, cui hæ *leges* inscribuntur; Comitem, inquam, R. P. sub Constante, autumo: cuiusmodi fuit & sub eodem Constante biennio post A.D.345. Eustathius Comes R. P. cui inscribitur eo Anno *lex 7. sup. de petitionibus*: de quo & Philostorgius, *lib.3. c.12.* vbi de eo iam dixi.

¶ PALATINI, & CIVES *Constantinop. immunes ab extraordinariis muneribus.*

VI. * Impp. CONSTANTIVS & Constans AA. ad Beronicianum" Vic. Asiæ.

PALATINI, &" Constantinopolitani ciues, pro capitibus seu iugis suis tantùm pensitationem" atque obsequia recognoscant, extraordinariis & temonariis" oneribus liberati. Dat. Non. Maij. Constantinop. Constantio IV. & Constante III. AA. Coss. [346.]

NOTÆ.

* *Lex* 1.*C. de Palatinis S.L.& R.P.* Intelligit hanc inter alias Constantij *leges* Theodosius Iun. *l.vlt. sup. de Senatorib.*
" Id est *Veronicianum*, cui idem inscribitur sub Constantino M. *lex 4. sup. de Numerariis*: & *lex 2. sup. de iis quæ administr.* quæ duæ *leges* sunt inter se coniungendæ, & datæ A.D.334. Quare videri possit & hæc *lex* referenda ad Constantinum Auctorem, & fortè ad Annum D.335.
" *Et Constantinopolitani ciues*, hæc expuncta sunt *C.Iust.*
" Ordinatiam scil.
" *Et sordidis muneribus & susceptoribus & temerariis oneribus*; ita plenius, *Cod.Iust.*
" De *Temonariis* dixi plenissimè ad *leg.7. sup. de tironib.* déque eodem temonis onere agitur præterea tribus *huius tit.* legibus, putà *l.14.15.18. inf.*

COMMENTARIVS.

PALATINI, vt & ciues CONSTANTINOPOLITANI hac Constantij constitutione, si tamen Constantij ea est, immunes sunt ab oneribus extraordinariis & temonarijs: Temonariis inquam, quæ & ipsa extraordinaria sunt, id est, auri & pretij quod loco tironum exigebatur, id est præstatione: de quo & *l.14. inf.* & dixi plenissimè ad *l.7. sup. de metatis.* Id enim sunt temonaria onera de extraordinariorum numero: sic & pariter *l.12. inf.* à Tironum exactione suburbicariæ partes immunes esse iubentur. De vtrisque Palatinis, & ciuibus Constantinopolitanis separatim videndum est.

¶ *Palatini*, si Triboniano credimus, hîc sunt Palatini S. L. & R. P. qui ideò hanc *legem* retulit in *titulum Codicis de Palatinis S.L.& R.P.* Verùm huic ego fidem non adcommodo: neque enim *Palatinorum* appellatione Largitionales aut Priuatiani in obscuro intelligendi sunt, nisi inscriptio *legis* id aliudvè quid fortè suadeat; quod sanè non suadet *huiusce legis* Inscriptio, cùm *Vicario Asiæ* ea inscribatur. Quare Palatinos hîc accipi oportet omnes qui in Palatio Principis militabant; de quibus sanè id quod *hâc l.* continetur, disertè constitutum post *hanc leg. l.14.15.18. inf. hoc titulo*: sicut & à Constantino M. *l.3. sup. de priuilegiis eorum qui in sacro Palatio*, iam antea immunes redditi à Temonariorum obsequio seu curâ, id est temonarij auri exigendi sollicitudine. Et hæc quidem de Palatinis, quod vnum habet *Codex Iustin.*

¶ *Ciuibus* Constantinopolitanis eadem immunitas ab extraordinariis & temonariis oneribus *hac l.* tribuitur; procul dubio, vt hac immunitate inuitati plures Nouam Vrbem incolere affectarent, & ciuibus certatim vrbs illa repleretur: cuiusmodi aliis priuilegiis ciues Constantinopolitani donati: Et alioquin quàmmulta Constantius frequentandæ ornandæque Constantinopoli inuexerit, prædicat Themistius, *oratione*, ad hunc ipsum Constantium, 13. *pagg.* 292. 293. 303.306. 307. Simile porrò priuilegium datum vtbi Romæ, *l.3. inf. de coll. donat.*

VII. * Idem

VII. * Idem AA." & Iulianus Cæs. ad Populum.

SOLA iubemus exigi quæ factis à nobis Indictionibus, aliisve præceptis", continentur, & quæ anniuersariâ consuetudine antiquitus postulantur: Aut si inexcusabilis necessitas quiddam nouum" exigat, nec dilationem publica vtilitas patiatur, referri à ceteris" Iudicibus ad Viros clarissimos" Præfectos Prætorio, & eorum arbitrio flagitanda deposci, statímque id Nostræ intimari Clementiæ. Itaque Iudicem qui vltra iussa aliquid postulauerit, duplum iubemus inferre: Officium verò eius quadruplum, Viro Clarissimo Largitionum" Comite huic exactioni imminente, cùm primùm ad Nos, vel Præfectos prætorio fuerit querela delata, & facinus reuelatum; vt & læsi nobis auctoribus aut Præfectis, recipiant, quod per arbitrium Iudicis amiserant. Dat. IV. Non. April. Med. Constantio A. VIII." & Iuliano Cæs. II. Coss. [357.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Just.* Concordat huic legi *lex 8. prox. inf.* Imò planè huic iungenda est.
" *eg. Idem A.*
" *Præceptum.* Eodem sensu *l vn. sup. de superindicto*: *l. vlt. sup. de constitut. Principum.* Vt & præceptio *l.27. sup. de annonâ & tributis*: Epistulæ dicuntur, *l.prox.8.*
" Spectabilibus, clarissimis.
" *Clarissimi* titulus triburus, Præfecto Prætorio & Comiti Largitionum. Quomodo & Magistro officiorum Constantij pariter *l.8. de cursu publ.* Et quidem solus: cùm alias *Clarissimi* ciculus Illustribus quidem tribuatur, sed adiunctâ *Illustrissimi appellatione*; Ita vir Clarissimus & Illustris Præfectus Prætorio Italiæ *l.12. inf.* Ita Comes S.L. Vir Clarissimus & Illustrissimus vocatur à Symmacho, *lib.10. ep.33.* vers. & Magister officiorum *lib.10. ep.37. & 47.* v. plura apud Iuretum in Symmachum *lib.10. ep.37.*
" *Nouum* aliquid de superindictione seu extraordinaria collatione, functione, *hac l. & l.2. inf. de corpor. V. R.* Ambrosius *orat. funebri* de obitu Valentiniani Iun. *Prouincialibus nihil vnquam indici passus est: præterita inquit, non queunt solui*, Nova *poterunt sustinere*? V. & Saluianum.
" IX. Vel rescribendum fuerit Iuliano Cæs. 1. quod fortè verosimilius: Nam & ita habent Edd. omnes, vnâ Patisiensi postremâ exceptâ. Sed tamen illud præfero, arg. *l.prox. inf.*

VIII. * Idem A. & Cæs. ad Taurum PF. P.'

PLACET, nullum" omninò Iudicem decetero Prouincialibus inferendum aliquid indicere, vt ea tantùm sedulò cunctorum studio pensitentur, quæ *canonis* instituti forma complectitur, vel nostra clementia decernit" inferenda, vel delegatione" sollemniter sanciente, vel Epistulis" præcedentibus. Sed si quid vrguere forsitan cœperit, referri ad Celsitudinem Tuam statuimus, & auctore te fieri, & eo persolutore" ferri ad Scientiam" Nostram, vt nobis iubentibus roboretur. De * ceteris, quæ prospici oportet ante plurimum temporis, insinuetur nobis tempore indictionis ex more promendæ: Quippe suggeritratio, eius omnia serie contineri: Ideóque tituli pensitandi semper ad Nostram Scientiam perferantur, vt Indictione anniuersariis vicibus emissa, iubeamus inferri meritò pensitanda. Si quid" autem arbitrio suo describserit Prouinciales, vel exegerit, in duplum inferet, & Officium eius quadruplum cogetur expendere, super exigenda condemnatione" Comite largitionum curante. Dat. Kal. April. Med. Constantio A. IX. & Iuliano Cæs. I. Coss. [357.]

NOTÆ.

* *Lex, placet. 8. C. de excusationibus munerum*; & concordat hæc lex, *superiori*, imò *ei* iungenda est.
" *Taurus* PP. Italiæ sub Constantio, v. *Prosopog.* & *ibi* historicos.
" Etiam spectabilem.
" *Decreuit*, Cod. Iust.
" *Delegatio* dicitur *hâc l. & l.13. inf.* vide & *leg.1. sup. de annona & trib. l.vn. sup. ne collatio per logogr. l. 2. 3. 4. sup. de indictione*, quæ & Delegatoria vocatur, *l.16 sup. de exactionib.* Indictio, *sup. l.7.*
" Aliisve præceptisita *l.7. prox. sup.* Hinc sanè *Epistulares* in loco Saluiani quem mox allegabo. *Epistula Canonicaria* dicuntur apud Cassiodorum *in formula curæ Epistularum.*
" *Persoluto referri*, ita *Cod. Iust.* quod an stare possit, mox videbimus.
" *Sententiam*, Cod. Iust.
* Cætera resecata à *Cod. Iust.* & eorum loco pars *legis 11, inf. d. legi 8.* subtexta.
" *eg. Quis*, vel *qui.*
" *Condemnatio* hîc propriè pro multâ, vt quamplurimis allis locis: Vide *Glossarium.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

QVIBVS & QVOMODO nouum aliquid superindici prouincialibus possit vel debeat, his duabus Constantij constitutionibus definitur, quæ pro more recepto, eodem argumento, ad diuersas emissæ (de quo in *Prolegomenis*) inter se conflandæ sunt. Prior, inquam, ad Populum ipsum & prouinciales, quorum vtique securitati Constantius prospectum voluit: Posterior ad Præfectum Prætorio, quem vt tributariæ rei, simul & continendorum in officio Rectorum prouinciarum cura respiciebat, ita & superindicti sollicitudo eidem demandatur. Quare & hæ *leges* melius sub *titulo de superindicto* starent; cuius *legi vn.* hæc *lex* omnino respondet: quod superindictum sanè ab extraordinariis muneribus diserte separatur, *l.5. sup.h.tit.*

¶ Sententia igitur Constantij hæc est, nulli Iudici ordinario, spectabili, Clarissimo, quicquam prouincialibus superindicere licere; proposità ei Dupli, & Officiis eius Quadrupli pœnâ; quod tamen hactenus factum à nonnullis Iudicibus, vt ex vtriusque *legis* argumento colligitur, & hæc nominatim verba *legis* S. docent: *Placet*, NVLLVM OMNINO *Iudicem* DECETERO *prouincialibus inferendum aliquid iudicere.* Sic vt Spectabiles nominatim, id est, Proconsules & Vicarij, & illi potissimùm id sibi vindicasse videantur: quorum notæ per hæc tempora, alia quoque in re, vsurpationes, veluti in negotio appellationis, de quo *inf. tit. de appellationibus.* Adempto ita superindicti iure Iudicibus, de Præfectis Prætorio, vtrum hi saltem superindicere possint, hanc distinctionem inducit: inter subitaneas seu vrgentes necessitates, & inter præuisas seu longè ante prospectas; hoc casu, id est, in his quæ prospici oportet ante plurimum temporis, vt ait *lex* 8. Præfectum Prætorio superindicere nil posse, sed tempore Indictionis ex more faciendæ ad Principem referre oportere, vt ita postea Princeps in indictione eius quoque rationem habeat: At priore casu, *si quid vrgucre forsitan cœperit*, vt ait *lex* 8. seu vt loquitur *lex* 7. *si inexcusabilis necessitas adeò quid nouum exigat, vt dilationem publica vtilitas non patiatur*, Præfectum Prætorio superindicere posse, eóque persoluto ad Principis scientiam referre, vt ipso iubente id roboretur: *Eo persoluto referri*, inquam, vt habet *Codex Iust.* id est, peracto, absoluto, quæ Cuiacij fuit interpretatio, quæ verbi *persoluto* etsi insolens, longè tamen probabilior quàm Accursij, qui pro exacto accepit: Nam quò principalis iussionis robur, si iam superindictum exactum est? Et verò in *l.7.* sensus hic ita exprimitur, *referri ad Præfectos Prætorio, & eorum arbitrio flagitanda deposci, statimque id Nostræ intimari Clementiæ.* Quare nil probabilius mihi sub manum, quàm vt hîc legamus *& perlatore*: Nam & ita mox statim, *ad Nostram Scientiam perferantur.* Denique Præfecto *perlatore referri* idem est, quod *l.7. statim intimari.*

¶ Obseruandus itaque iam casus, quo Præfecto Prætorio indicendi ius Constantius concessit: cùm alioquin aliis Principibus abscisè id denegare visum fuerit Iuliano videl. *l. 10. inf.* Valenti, *l.11. inf.* Valentiniano Iun. *l.vn. sup. de superindicto.* Theodosio M. *l.23. sup. de annona & trib.* Solius nempe Principis vt indictio, ita & superindictum est, de quo ad *eam l.vn.* etiam ex Sidonio *lib. 2. epist.1.* Sed obseruandum est, Constantium *hâc l.* id Præfectis Prætorio indulgere duplici conditione. Prior est vt dixi, inexcusabilis necessitatis, quæ dilationem & consilium non admittit: Altera est, vt etiam factum iam & superindictum à Principe roborari oporteat. Scilicet vt rerum dominos quoque necessitati cedere par est; ita & ea quamlibet vrgente maiestatis suæ vim etiam post factum orbi ostentare satagunt, & arbitrio consilióque dempto confirmationem & robur sibi retinere. Tandem Præfecto Prætorio superindicti faciendi potestatis exemplum hoc ipso tempore suppeditat Ammianus Marcellinus, *lib.17. p. 97. 98.* in huius ipsius Anni 357. gestis. *Cæsar quia*, inquit, *plurimæ gentes in maiore collaturæ capita sperabantur, magnis curarum molibus stringebatur. Dimque per inducias licet negotiosas & breues, acrumnosis possessorum damnis mederi posse credebat, tributi ratiocinia dispensauit: cumque* FLORENTIVS PRÆFECTVS PRÆTORIO [Galliarum] *cuncta permensus, vt contendebat, quidquid in capitatione deesset, ex* CONQVISITIS *se supplere firmaret, talium gnarus* [Cæsar Iulianus] *animam prius amittere, quàm hoc sinere fieri memorabat. Norat enim huiusmodi Prouisionum, imò euersionum, vt verius dixerim, insanabilia vulnera sæpe ad vltimam egestatem Prouincias contraxisse: quæ res, vt docebitur postea, penitus euertit Illyricum. Ob quæ Præfecto Prætorio ferri non posse clamante, sa repente factum infidum, cui Augustus* [Constantius] *summam commiserit rerum, Iulianus eum sedatius leniens, scrupulosè computando & verè, docuit non sufficere solùm, verùm etiam exuberare capitationis calculum, ad commeatuum necessarios apparatus. Nihilominus tamen diu postea* INDICTIONALE AVGMENTVM *oblatum sibi, nec recitare nec subnotare perpessus, humi proiecit. Literisque Augusti* [Constantij] *monitus* [Iulianus] *ex relatione Præfecti, non agere ita perplexè, vt videretur parum Florentio credi, rescripsit, Gratanduin esse, si prouincialis hinc inde vastatus, saltem solemnia præbeat, nedum* INCREMENTA, *quæ nulla supplicia egenis possent hominibus extorquere.*

IX. * Idem A. & Cæs. ad Taurum PF. P.'

EXEMPLO *Africæ* debent" fundi Patrimoniales & Emphyteutici per *Italiam*" constituti ab extraordinariis omnibus" excusari: Non enim per Italiam tantùm, sed etiam per Vrbicarias regiones, & Siciliam", Patrimonialium, & Emphyteuticorum fundorum vires seruandas esse perspeximus. PP. Rom." VII. Kal. Mart. Eusebio & Hypatio CONS. [359.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.* Concordat huic l. *lex* 1.2. *sup.h.t.*
" *Taurus* PP. sub Constantio *Italiæ* videlicet: quod vt aliunde, ita ex ipso *legis* argumento simul & subscriptione liquet.
Sanè eius hoc ipso Anno meminit Sulpitius Seuerus *lib.2. sacr.hist.* & Hieronymus *aduersus Luciferianos*: v. Prosopog.
" *Habentur* &c. excusari.
" Italiam propriè dictam: cui mox vrbicariæ Regiones opponuntur.
" Vox hæc retinenda; Nam & ita habet *lex* 2. *sup. h.t.*
" Hieronymus Aleander hic reponebat, *autem*: quem non audio, mox vt ostendam. Ego malim, *Nos enim non* &c. *enim* pro *etenim.*
" Tentat & hic Aleander *Illyricum*; quod tamen neque ipse admittit.
" *Roma* hæc *lex* proposita; quia Vrbicariis regionibus speciatim lata.

COMMENTARIVS.

PATRIMONIALES & Emphyteuticos fundos ab extraordinariis omnibus per omnem Italiam quantacunque ea est, etiam per Vrbicarias Regiones, & Siciliam immunes esse iubet Constantius *hâc leg.* A.D.359. Nempe quemadmodum Africæ exemplo propagata iam antea à Constantino M. hæc immunitas ad Italiam fuerat, *l.2. sup.h.t.* ad Italiam, inquam, specialiter dictam, ita iam Italiæ huius exemplo hanc immunitatem Constantius producit ad eas, quas dixi regiones. Hæc inquam est *huius leg.* sententia: cuius initio manifestissimè Constantius memorat ius quod iam obtinebat, vt tota series *legis* ostendit: ac proinde in ea reponendum mihi omninò videtur, *habentur excusati*, id est hactenùs excusari solent, iam excusationem meruerunt; mox posteriore sententia nouum ius constituit, vt proinde initium eius ita constitui oporteat: *Nos enim non per Italiam tantùm*, &c. ac si diceret; Nobis autem hanc immunitatem propagare iam libet. Nam alioquin, nisi hæc *lex* ita accipiatur & constituatur, ecquis se expediet ab illis: *Exemplo Africæ debent fundi Patrimoniales & Emphyteutici per* ITALIAM *constituti ab extraordinariis omnibus excusari: Non enim per* ITALIAM *tantum, sed etiam per* &c. Quomodo, inquam, hæc stare poterunt; propagari *hâc l.* hanc immunitatem exemplo Africæ per Italiam; mox *eâdem leg.* illâ posteriore sententiâ, non per Italiam tantùm, sed vltra? cui omninò reniti tur vox ENIM: quæ superioris dispositionis rationem & elucidationem indicat, non extensionem nouam. Verissima igitur ea est interpretatio, & emendatio quam dixi: referri scil. initio ius, quod iam obtinebat ex *l.1. & sup.* mox, proferri seu produci id iam aliò: Id quod vt dixi tota *legis* series ostendit: vbi Constantius Imp. apertissimè iuris & immunitatis huius progressum ingerit: Per Africam, scil. primùm eam tributam, mox ad Italiam propagatam: Nunc verò à se ad Vrbicarias Regiones & Siciliam porrigi. Quibus quidem prioribus diserte indicat Constantini M. *legem* 2. *sup. hoc tit.* quæ hîc omninò sternenda est. *Imp. Constantinus A. ad Vlpium Flauianum Conf. Æmiliæ & Liguriæ.*

Ab extraordinariis OMNIBVS (ita quoque hîc habetur) *fundi patrimoniales adque Emphyteuticarij* (ita quoque hîc) PER ITALIAM NOSTRAM *constituti* (hîc, *per* ITALIAM *constituti*,) HABEANTVR IMMVNES; (*habentur excusati*; *hâc l.*) *vt canonica tantum & consueta dependant*, AD SIMILITVDINEM *per Africam possessorum.* (*Exemplo Africæ*, ait hæc *lex.*)

Vides, quam omnia hîc congruunt, præter ipsam (inquam) dispositionem, quinque loca.

¶ His ita positis, varia iam & singularia multa ex *hâc l.* (quæ famosa iam euasit in argumento *Regionum suburbicariarum*,) obseruanda veniunt. Primò quidem notandum, sub vna Præfectura Prætoriana, quæ *Tauro PP.* cui hæc *lex* inscribitur, parebat, quatuor has distinctas & separatas diœceses seu administrationes fuisse, Africam, Italiam, Vrbicarias Regiones, & Siciliam &c.

His, inquam, quatuor diœcesibus & administrationibus constitit inde iam à Constantino M. & ex eius instituto, vna Præfectura Prætoriana Italiæ, si Zosimo fides, *lib.2. pag.688.* vbi de quatuor Præfectis Prætorio agens: τῷ ὃ τέτῳ, inquit, [παρέδωκε] τὴν ΙΤΑΛΙΑΝ ἅπασαν, καὶ ΣΙΚΙΛΙΑΝ, καὶ τὰς πρὸς αὐτῇ νήσους, καὶ Σαρδόνα, καὶ Κύρνον, καὶ τὴν ἀπὸ Σύρτεων Κυρήνης ἄχρι ΛΙΒΥΗΝ. id est *Tertio* [Præfecto Prætorio attribuit] *totam* ITALIAM *& Siciliam, & circumiacentes insulas, itémque Sardiniam, & Corsicam, & Africam à Syrtibus Cyrenen vsque.* Et verò iis quoque finibus stetit trium ante Constantinum M. ordine sibi succedentium tetrarcharum imperium, vnde Præfecturæ exemplum mox propagatum; inde ab An. Dom. 293. putà Maximiani, Seueri, Maxentij, de quo dixi plenissimè *in Apolytico priore*, *cap.2.*

Secundò obseruandum, Vrbicarias Regiones, vt ab Africa, ita ab Italia separari, pariter vt *d. l. vn. sup. si per obreptionem*: imò & Sicilia quoque de quo postea. Nempe, vt Vrbicariæ Regiones intra centesimum constitêre; ita Italia, nullo alio adiecto, in Imperatoriis constitutionibus totum illud Italiæ spatium occupabat, quod vltra centesimum procurrebat, vt docet *lex* 2. *sup. de integri restitut.* Verùm de eo peculiares iam sunt libelli. Viderint ij tantùm, qui Vrbicarias etiam in *Siciliam* protrahebant, quidnam *huic legi* tam apertæ, respondsuri sint: Iam enim confecta res est, imò prfligata, vtriusque partis consensu, eorum sententia, qui in Africam & Illyricum quoque Vrbicarias producere annisi fuerant. Quid enim apertius *hac lege*? vbi Vrbicariæ regiones non aliter à Sicilia separantur quàm ab Italia, medióque adeò inter eas loco ceù diuersæ ponuntur? Sicilia igitur extra censum Vrbicariarum, non modò quia diuersum Rationalem haberet, quod suffugium nuper Vir doctus quærebat, *p.* 987. Qui certè etiam Siciliæ peculiaris non fuit, verùm trium prouinciarum in commune Rationalis extitit, Siciliæ, Sardiniæ, Corsicæ. Hoc verò *huius leg.* testimonio qui premi se vident, ad emendationem confugiunt: Alexandri *dissertatione* 1. *cap.* 2. emendatio est, quam tamen neque ipse admittit, quod pro *Siciliam*, hîc *Illyricum* reponi fortè posse tentabat. Perperam omnia. Illyricum quippe Occidentale, vt Constantini æuo, ita &

hoc, Orientali cohærebat; neque dum Præfecturæ Prætorianæ Italiæ accesserat, id quod posterius factum est. Atque hæc iam ratio est, cur sub Valentiniano mox, *lex vn. sup. si per obrept.* Præfecturæ Prætorianæ Italiæ diœcesibus Illyricum connumeratur, non etiam *hac leg.* pariter vt apud Amm. Marcellinum *lib.26.p.*359. Morinus *lib.* 1. *Exercitationum, cap.*30. inter alias coniecturas, Siciliæ vocem expungebat, vt consuetudini illius temporis, inquit, contrariam, & à mente Imperatoris absonam.

Tertiò obseruandum cumprimis, Primam & antiquissimam hanc occurrere nobis *Vrbicariarum* Regionum sub Constantio mentionem; quæ nulla occurrit sub Constantino M. & quidem, quod notari rursùm cupio, eo ipso anno 359. vno tantùm mense ante *legem* 1. *inf. de calcis coctoribus. V. R.* quæ vt *Orfito P.F. V.* inscribitur; ita *Quatuor Regionum* meminit, quæ sub dispositione Præfecti Vrbis fuerunt, quæ proinde non aliæ quàm Vrbicariæ istæ sunt, vt ad *eam leg.* plenius ostendetur. Inuestiganti porrò mihi, cur non antiquior huiusce VRBICARIARVM nominis mentio occurrat, hanc causam suppeditat *lex* 27. *inf. de appellationib.* quæ anno 357. & quod excurrit, ante *hanc l.* data est. Nempe nouam Italiæ Regionem designationem *eâ leg.* Constantius facere instituit: earum scilicet, ex quibus ad Præfectum Prætorio deinceps appellari vellet, & earum ex quibus ad Præfectum Vrbis, cùm hactenus ex omnibus Italiæ regionibus Præfectus Vrbi eas sibi vindicaret. Quare cùm intra suam & peculiarem Vrbis diœcesin eum coarctaret, enata iam inde *Vrbicariarum* Regionum appellatio, quasi quæ Vrbis diœcesin constituentes, solæ etiam ad Præfecti Vrbis dispositionem pertinerent: Ideo quoque lex hæc *Romæ proposita* dicitur, ad cuius diœcesin nominatim ea pertinet. Atque hoc iam tempore peculiares *Rectores* vrbicariis regionibus & prouinciis dati videntur, cùm antea non haberent, ac nominatim Tuscia & Picenum, quæ peculiares deinceps Rectores habuit. Etsi postea quandoque coaluerint cum annonariis: de quo ad *l.4. sup. de iurisdict.*

¶ Quartò, cum hæc *lex* agat de fundis patrimonialibus & emphyteuticis per Italiam, Vrbicarias Regiones, Siciliam & Africam, eò iam referendi sunt *Rationales & Procuratores rei priuatæ*, qui per *Italiam*, per *Vrbicarias* seu *Suburbicarias Regiones*, per *Siciliam*, & per *Africam* memorantur in *Notitia Imperij.*

¶ Illud quintò notandum *hâc leg.* quod cùm aliàs tres prouinciæ, putà Sicilia, Sardinia & Corsica, pari passu ambularent, & æquo iure agerent, sub eodem Præfecto Prætorio, teste vel Zosimo *superiore loco*; imò Rationalis vnus harum trium prouinciarum esset, hîc tamen *Sicilia* vna nominetur, immunitatéque eâ, de qua *hâc leg.* agitur, donatur, cuius causæ quærendæ sunt. Item illud notandum, quod Sicilia & ab Vrbicariis regionibus & ab Italia separetur, seu speciatim post Vrbicarias regiones nominetur: proinde neutris accensita, hoc æuo, neque *Italiæ* etiam, quod postea factum.

X. * Imp. IVLIANVS A. Secundo PF. P.

NIHIL Prouincialibus indici sine Nostrâ Scientiâ fas est: Neque rursus, ex his quæ sunt indicta, referri." Omnia igitur, quæ Consuetudo", vel dispositio" nostra amplectitur, hoc est cursum" publicum, translationes", itinerum" sollicitudines, ceteráque similia, cuncti possessores implere pariter conpellantur; *&c.* PP." III. Id. Mart. Constantinop. Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem *huic* est *lex* 50. *inf. de decurion. lex* 4. *inf. de lustrali collat. lex* 1 *sup. de locatione fundorum. Imò, & lex* 2. *inf. de protostasia: & lex* 1. *inf. de auro Coronario.*

" *Secundus* PP. sub Iuliano, v. *Prosop g.*

" *Referri*, id est, remitti, accepto ferri, differri.

" *Consuetudinis* vox & vis in re tributaria: v. passim apud Cassiodorum, & in Capitularib. Caroli M. *& Gloss. Theod* & ad *l. vn. sup. de longa consuetud.* Iuliani.

" *Dispositionis* vox propria.

" Vide titulum *de cursu publico, sup.*

" *Bastagæ* alibi vocantur, Angariæ, Parangariæ: Harum *translationum* fit pariter mentio *fine legis* 15. *l.*40. *inf. de Episcop.* vbi plenè dicam. Cœterùm hîc malim *translationis.*

" Id est, Operas ad viarum munitionem.

" Ita quoque prædictis *legibus*: excepta *l.*2. *de Protostasia*, vbi *Dat.* editum.

COMMENTARIVS.

IMMVNITATEM vt à Canonicis seu consuetis muneribus, ita & ab extraordinariis, dispositione Principis indictis, vel *sordidis* nulli prouinciali seu possessori tribui iubet *hâc l.* Iulianus: Quæ maioris constitutionis pars est: quâ in vniuersum Iulianus publicis Muniis consultum voluit, vt ostendunt *leges* illæ omnes, quæ *huic* coniungendæ sunt: quâsque in *Notis* iam cumulaui. Neque dubito, quin & hæc pars profecta sit ab indicto Christiano nomini, vel (vt Antiocheni obiiciebant) indicto χι & κάπηλα odio. Quandoquidem apertè *lex* 50. *inf. de decurionib.* (vnde desumpta est *lex* 4. *inf. de lustrali collat.*) quæ huic inter alias coniungenda est ab eodem odio sit: *eâ* quippe *lege* Iulianus Christianis, id est, Clericis, tributam à Curialibus muneribus à Constantino M. & Constantio *l.*1.2.7.8. 9.11.16. *inf. de Episcopis Eccles. & Cler.* immunitatem reuocat: Rursùm *l.* 1. *sup. de locat. fundorum* (quæ & ipsa *huic* coniungenda est,) Iulianus publicas possessiones (proculdubio agonotheticas iurisque templorum, ludis in honorem Deorum, & ædificiis sacris

sacris sartis tectis destinatas,) Ciuitatibus restitui iubet, quò ciuitatum reparatio procurari possit. Pariter itaque Iulianus *h.l.* mihi videtur, immunitatem tum Ecclesiis, tum Ecclesiasticis ab extraordinariis & sordidis muneribus à Constantino & Constantio tributam reuocare: *l.*1.2.3.8.9.10.14. 16. *inf. de Episcopis, Eccl. & Cler.* Et verò *lex* 18. *inf. de Episcopis, Eccles. & Cler.* apertè docet Iulianum Apostatam contra sanctissimam *legem*, id est, professionem Clericatus excitatum id decreuisse, vt ne Clerici ab extraordinariis vel ciuilibus muneribus immunes essent. Sed & Sozomenus *lib.* 5. *c.* 5. scribit Iulianum Clericis priuilegia detraxisse: idipsum & Gregorius Nazianzenus *ep.* 66. testatur. Porrò Iulianus hâc generali *lege*, etiam comprehendit possessores fundorum patrimonialium quod disertè expressum alia eius constitutione, putà *l.* 2. *inf. de coll. fundor. patrimon.*

¶ Cœterùm tria exempla huiusmodi munerum hîc proponit Iulianus: 1. *Cursum publicum*, id est, vt existimare quis possit cursus publici mancipatum: de quo *sup. suo titulo de cursu publico*: vel potius Angariarum & Parangariarum munus: à quo sanè Clerici immunes fuêre Constantij *lege* 10. 14. *inf. de Episcopis.* 2. Translationes, à quibus sanè clerici immunes quoque fuêre Constantij *l.* 15. *inf. de Episcopis*: Honorij *l.*40. *d. tit. de Episcopis*; translationes, id est translationum solicitudo, *d. l.* 40. denique transferendarum specierum fiscalium munus; de quo dixi ad *d. leg.* 40. quam Græci παραπομπὴν εἰδῶν vertunt: Transuectio quoque vocatur specierum, *l. vlt. inf. de equorum conlat. & l.* 49. *inf. de operib. publ.*3. Itinerum solicitudinem, id est muniendi itineris necessitatem seu viarum constructionem. Nempe & ab hac necessitate velut extraordinaria & sordida (vt docet *lex* 15. 18. *inf. h. tit.*) & *l. vlt. inf. de itin. mun.* immunes Ecclesiæ aliquando fuêre, quod docebit etiam Honorij *lex* 40. *inf. de Episcopis*: verùm vt contrarium, *h. l.* à Iuliano statui censeo, ita sanè disertè, venerandas Ecclesias tam laudabili titulo adscripsit Theodosius Iun. *d. l. vlt. inf. de itin. mun.* & Valentinianus Tertius Nouellâ inter *Theodosianas* 21. & Iustinianus *Nouella* 131. & Carolus M. *Capitularium lib.*6. *c.*7. De quo ad *d. l. vlt. sup. de itinere muniendo.*

¶ Tandem, neque primam *huiusce leg.* sententiam seu præfationem omittendam censeo, quâ Iulianus ait, *Nihil Prouincialibus indici sine sua scientia fas esse.* Sanè & Ammianus Marcellinus in excessu illo extremo de Iuliani moribus *lib.*25. *p.*215. *Liberalitatis*, inquit, *eius testimonia plurima sunt & verissima: Inter quæ, indicta sunt tributorum admodum leuia; Coronarium indultum,* (vid. *l.*1. *inf. de auro coronar.*) *Remissa debita multa diuturnitate congesta* (vid. *leg.* 1. *inf. de indulgent. debit.*) *vectigalia ciuitatibus restituta cum fundis* [vid. *leg.* 1. *sup. de locat. fundorum*: quam *huic* coniungendam esse iam docui] *absque his, quos velut iure pendidere præteritæ potestates.*

Sed & illud hîc notandum, quod *Consuetudini* hâc parte stari iubet Iulianus: vt cœteroquin Consuetudinis obseruantissimus fuit Iulianus, eiúsque obseruantiam præ se tulit, de quo ad *legem vn. sup. de longa consuetud.* quæ & ipsa Iuliani est: ex ipsiusmet etiam scriptis & *epistolis.*

XI. * Impp. Valentinianus & VALENS AA. Secundo" PF. P.

NIHIL à Prouincialibus extraordinariâ patimur indictione deposci. Caueat igiiur Magnifica Auctoritas Tua, ne, præter ea quæ à Mansuetudine Nostra patuerit indicta, tenuiorum oneret functionem: Vt si quis" vsurpatoriâ temeritate amplius aliquid fuerit conatus exigere, obnoxius quadrupli repetitione teneatur: Quæ feueritas iussionis ad Ordinariorum Iudicum Officiorúmque terrorem debebit excurrere", vt si eorum vel gratiosâ conhibentiâ", vel ignobili dissimulatione temeritas admiserit Curialis, eos quoque damni similis" pœna castiget. Dat. XIV. Kal. April. Constantinop. Valentiniano, & Valente AA. Coss. [365.]

INTERPRETATIO. *Hæc lex hoc præcipit, nihil debere à prouincialibus de superindictitiis titulis peti, nisi ea tantum quæ à rerum Dominis indicta constiterit. Et hoc iubet, vt quicunque aliquid superexigendum crediderit, quadrupli redhibitione componat.*" *Sed & ad ordinarios Iudices hanc inquisitionem iubet excurrere, vt etiam si quid in prouinciis eorum à quibuscunque personis aut Curialibus factum est, etiam eos similis damni pœna castiget.*

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* nisi quod posterior eius pars à Triboniano subdita *legi placet.* 8. *C. de excusation. munerum*; quæ & *ipsa* 8. *lex* est *huius tit.*

" *Secundus* PP. sub Valente Imperatore: v. *Prosopog.*

* *Legis* 8. *C de excusationib. munerum*, pars postrema hinc desumpta est.

" Curialis scil. *hac l. in f. & l.*20 *inf. h.t.*

" Pro, conniventia.

" *Simplicis*, C. Iust. malè.

COMMENTARIVS.

SVPERINDICI quicquam prouincialibus extraordinariâ indictione, quomodo certè ſub Valente Baſilius *ep.*423. à Comite *Priuatarum*, extraordinarium ex equabus vectigal impoſitum improbat ἐπεισαν τὸ τιμίτιλέ τι φοράδων τέλεσμα τοῖσδε ἐπαγαγεῖν: idque aboleri rogat; vetat hâc conſtitutione Valens Imp. à quocunque tandem Iudice etiam à Præfecto Prætorio, quod & ipſum fermè Conſtantio viſum fuit, *l.*7.& *l. placet* 8. *ſup.* Iuliano, *l.*10.*ſup* Valentiniano Iuniori poſtea, *l.vn. ſup. de ſuperindicto.* Et quidem adeò id vetat Valens, vt Quadrupli pœnam & Curiali ſuperexigenti, (quomodo & Curiali pœnâ imponitur in ſp. *l.*20.*inf.*) & Iudici Officióque eius conniuenti imponat, quæ & ipſa Conſtantio etiam placuit, *l.*7. 8. *ſup.* fortè etiam Valentiniano eâ ſanctione, quæ memoratur *l.* 1. *ſup. de ſuperexact.* Cæterùm huc facit Ammiani Marcellini locus *lib.* 21. *in* ἐκβάσ. *de Valentis moribus*: *Prouinciarum*, inquit, *æquiſſimus tutor; quarum ſingulas vt domum propriam cuſtodiebat indemnes; Tributorum onera ſtudio quodam molliens ſingulari, nulla* VECTIGALIVM *admittens* AVGMENTA, *in adærandis reliquorum debitis non moleſtus: furibus & in peculatu deprenſis Iudicibus inimicus aſper & vehemens. Nec ſub alio Principe in huiuſmodi negotiis melius ſecum actum eſſe meminit Oriens.* Item quod Victor *in Epitoma*, de Valente, *Fuit poſſeſſoribus conſultor bonus.*

XII. * Imppp. GRATIANVS, Valentinian. & Theod. AAA. ad Theodorum Com. R. P.″

AD Virum Clariſſimum & Inluſtrem Præfectum prætorio Italiæ″ ſcribta porreximus, vt ab Actoribus, & Conductoribus patrimonij noſtri, atque ab his qui iure perpetuo″ poſſederunt″, extraordinarij muneris ceſſaret iniuria: Neque Suburbicariis partibus″ Tironum immineret exactio. ¶ Sanè Præſtantia Tua prouidere debebit, quatenus Frumenti & Equorum maturetur exactio. Dat. xv. Kal. April. Treu. Gratiano v. & Theod. I. AA. Coss. [380.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

″ *Gratianus* huius *leg.* auctor eſt: De quo mox.

″ Malit quis *Com. S. L.* & ſuadeat Claudianus, hunc ipſum Theodorum alloquens, *Panegyrico in eius Conſulatum*, non longè ab *initio.*

Hinc SACRÆ *mandantur* OPES, *Orbíſque tributa*
Poſſeſſi, quicquid fluuiis euoluitur auri,
Quicquid luce procul VENAS *rimata ſequaces*
Addita pallentis fodit ſolertia Beſſi.

Sub Comite quippe Sacrarum Largitionum, *ſacræ opes*, id eſt Largitiones & tributa fuêre & Theſauri ac metalla; de quo V. *Notitiam Imperij*: & *legem* 4.12.14.15. *ſup. de metallis.* Neque tamen quicquam temerè ipſe mutem. Nam & ea omnia, quæ Claudianus memorat. Comiti R.P. tribui poſſunt. *Sacræ opes*, inquam, id eſt priuatæ Largitiones, res, greges, ſtabula, ſaltus, item *Orbis poſſeſſi tributa*, id eſt, penſiones ex fundis patrimonialibus. Tandem & metallorum cura Comitem R.P. aliquando reſpexiſſe potuit: Argumentum ſanè *huius l.* ad rem priuatam pertinens id euincit.

″ Sub quo Italia ſuburbicariæ partes Illyricum & Africa fuêre, vide *leg. vn. ſup. ſi per obreptionem.*

″ *Iure perpetuo poſſidentes* ſunt emphyteuticarij: v. *Paratitlon de locat. fund. iuris emphyt. lib.* 10.

″ *Poſſiderent.*

″ *Partes*, pro tractu & diœceſi: ita Ægypti partes ſeu Ægyptiacæ, *l.*14. *inf. de nauicul. l. vlt. inf. de Epiſcopali iudicio*: & Rufino *lib.* 10. *c.* 4. Illyrici ſeu Illyricianæ partes, *l.*25. *ſup de petitionib. l.*49. *inf. de operib publ.* Italiæ partes, *l.* 15. *inf. de Epiſcop.* Tranſmarinæ partes Italiæ, *conciliis Carthag. p.* 162.163. Orientis partes, *l.*3. *ſup. de militari veſte*: & *l.*3. *de fid. Cathol.* Plura in *Notitia Imperij.*

COMMENTARIVS.

EXTRAORDINARIA quædam munera, & extraordinarias quaſdam exactiones cùm hâc tempeſtate Gratianus, hoſtili procul dubio neceſſitate adigente, quæcunque tandem illa ſit, Treueris in Gallia conſtitutus, indixiſſet, atque in his tyronum, frumenti, equorum (de quibus extraordinariis collationibus erit *inf. Titulus* peculiaris, *Qui à præbitione tyronum & equorum excuſentur*,) idque per Italiam & ſuburbicarias etiam partes: cùm hæc, inquam, Gratianus indixiſſet, & quidem conſtitutione ad Præfectum Prætorio Italiæ, tria ſuper eo nominatim, vt illa, ita & hac conſtitutione ad Comitem R. P. conſtituit.

¶ Primum eſt, quod PATRIMONIALES ACTORES & Conductores, & perpetuo iure patrimonium Principis poſſidentes ab extraordinariis muneribus immunes eſſe iubet: De prioribus iam *ſuprà* ſæpè. Perpetuo iure poſſidentes, qui hîc dicuntur, vel perpetuo iure tenere, ſimilibúſque formulis, *l.*13. *prox.* & 20. *hoc tit.* cuiuſmodi omnes congeſſi in Paratitlon ſup. *lib.* 11. *de locat. fund. patrimon.* &c. & quidquid tandem de his perpetuariis conductoribus & fundis *hoc Codice* occurrit, ſunt omninò emphyteutici ſeu emphyteuticarij. Hinc adeò quomodo emphyteutici diſtinguuntur à patrimonialibus rebúſque priuatis, non *vnâ leg.* inter alias, *l.*9. *ſup.* ita *hâc l.* in eadem re perpetuo iure poſſidentes à conductoribus patrimonij. Hinc *l.* 1. *Cod. de off. Com. S. P.* expreſsè: *totius perpetuarij*, hoc eſt (alij *Codices* habent, *Vel,*) *emphyteuticarij iuris exactio.* Hinc & Græci ad *l.*20. *inf. h.t.* quæ eſt *lex* 15. *Cod. de excuſ. munerum*: perpetuo iure disertè explicant, emphyteutico iure: Ita igitur quoque accipienda illa Valentiniani *Nouella* 8. *de præſcript.* 30. *annor. Iuuat itaque iuris perpetui, emphyteutici, patrimonialis, iuris Reipubl. vagas æternáſque calumnias* &c. De horum denique fundorum & poſſeſſorum Emphyteuticorum priuilegiis & immunitatibus dixi in *dicto paratitlo*, de hac nominatim immunitate ab extraordinariis ad *d. l.* 9. *ſupr.* Et hæc de primo *huius legis* capite.

Secundo capite Gratianus Imp. *ſuburbicarias* partes ſeu regiones à tyronum præſtatione immunes eſſe iubet. Aliter Valentinianus Tertius poſteà in ſp. *Nouellæ*, quæ inter *Theodoſianas* eſt 44. *leg.* 2. De his ſuburbicariis regionibus iam ſæpe *ſuprà hoc libro*: Quas qui ab Vrbicariis diſtinguunt, largiter fallunt: vt alibi pluribus oſtenſum eſt. Quod verò *ſuburbicariæ partes* dicuntur, quæ alibi *regiones prouinciæ*, id eodem modo dicitur, pro tractu videl. & diœceſi: quomodo Ægypti ſeu Ægyptiacæ partes *l.*14. *infr. de naucular. l. vlt. infr. de Epiſcopali iud.* Rufino *lib.* 10. *c.* 4. Illyrici ſeu Illyricianæ partes, *l.*25. *ſup. de petitionib. l.*49. *infr. de operib. publ.* Italiæ partes, *l.*15. *infr. de Epiſcopis*: Italiæ tranſmarinæ partes, in *concil. Carthag.* vid. *Cod. Can. Eccl. Afr.* Orientis partes *l.*3. *ſup. de milit. l.*3. *de fide Cathol.* verùm de hoc plura in *Notitia Imperij noſtrâ.* Hoc interim priuilegium ſuburbicariarum regionum notandum, vt cùm ab aliis prouinciis Tyrones exigerentur, ab his immunes eæ eſſent. Quod proculdubio datum Vrbi Romæ, cuius diœceſim hæ conſtituebant: Quomodo & peculiaris aliàs ſæpè earum ratio habita.

Poſtremo capite videtur Gratianus id iubere, frumenti & equorum exactionem omnibus ex æquo imminere debere, etiam Actoribus & Conductoribus rei priuatæ, & emphyteuticariis, vid. & *l. vlt. infr. de collat. fundorum*: etiam ſuburbicariis partibus: Quod non puto: verùm id iubere videtur Gratianus, vt ſummâ *celeritate* frumenti & Equorum imperata collatio exigeretur: quandoquidem præſens neceſſitas vrgeret.

Neque illud omittendum, ex ſubſcriptione Dat. TREV. liquere *hanc l.* tribuendam Imp. Gratiano: vt maximè Præfecti Prætorio Italiæ & ſuburbicariarum partium in eâ fiat mentio: nam vt maximè, quod alibi prolixè oſtendo, Valentiniano Iuniori Italia & Vrbs Roma ceſſiſſet, attamen Gratianus vtrobique hoc tempore, Valentiniano admodùm iuuene, imperabat.

XIII. * Idem AAA. ad Hypatium PF. P.″

PRIVATÆ rei noſtræ priuilegiis permanentibus, nihil extra ordinem prædia iure perpetuo″ conſignata ſuſtineant, neque abiectis″ ſæpiùs, ac præter primum delegationis″ canonem poſtulatis, adficiantur impendiis: Quandoquidem, neque aurario canoni, ſub″ priuilegiis æſtimato, aliquid ex″ eâ iubentibus nobis præbitionum diuerſitare decutitur″: & pari cum ceteris æſtimari forte non conuenit, quos præter annonarias functiones æſtimata perpetuò penſionum prærogatiua nexuerint″. PP. Karthag. Id. April. Poſt conſ. Syagrij & Eucherij [382.]

NOTÆ.

* *L. Priuatæ* 10. *Cod. de excuſ. muner.*

″ *Hypatij* huius Geminam Præfecturam memorat Ammianus Marcellinus *lib.*29. *p.*421. *Inter quos*, inquit, *omnes adoleſcentia & virtutum pulchritudine commendabilis noſter* HYPATIVS *præminebat*: *vir quieti placidique conſilij, honeſtatem lenium morum velut ad perpendiculum librans*: *qui & Maiorum claritudini gloriæ fuit*: *& ipſe poſteritatem mirandis actibus* PRÆFECTVRÆ *Geminæ decorauit.* Ex quo etiam Ammiani loco liquere poteſt, quando Ammianus ipſe Hiſtoriam ſuam ſcripſerit, nempe per hæc ipſa tempora. Verùm de eo pleniùs *in eius ipſius Vita.* Geminam autem Præfecturam cùm ait Ammianus, intelligit Præfecturam vrbis, quam geſſit A.379. vt docet *lex* 26. *infr. quorum appellat* & Præfecturam Prætorianam, quam geſſit A.382. 383. vid. *Indicem perſonarum*, & *Conſularia Theod.* Eidem ſanè inſcribitur mox *lex* 15. *infr. h.t.* Cuius autem Præfecturæ Prætorianæ Præfectus fuerit Hypatius, docet ſubſcriptio *huius legis*, *PP. Karthag.* vid. & *d.l.*15. *infr.*

″ *Perpetuo* iure conſignata prædia: Dixi ad *leg.*12. *prox. ſupr.*

″ *Adiectis*, in *C. Iuſt.* quod melius: quanquam poſſit quis *abiectis* hic interpretari pro ſordidis & extraordinariis muneribus, quod Cuiacius probabat. Illud tamen malim, propter cohærentem vocem *ſæpius*, & quæ mox ſequuntur,

″ *Delegatio*, *h.l.* & *l.* 8. *ſupr.* dixi ad *titulum, de annona & trib.*

″ *Canon* eſt tributum ſeu indictio ordinaria.

″ Id eſt, intuitu eorum priuilegiorum & immunitatis ab extraordinariis muneribus.

″ Ideſt, ob eam & nouam extraordinariorum munerum indictionem.

″ *Decutitur* id eſt, remitti ſolet.

″ Ita quoque C. Iuſt. *nexuerunt*: Verùm reponendum, *nexuerit.*

COMMENTARIVS.

PRIVATÆ res Principis perpetuo iure conſignatæ, ſeu perpetuariæ, ideſt, emphyteuticæ (de quo plenè dixi *ad legem ſuperiorem*) hac quoque Valentiniani Iun. conſtitutione ab extraordinariis muneribus immunes eſſe iubentur, vt quamplurimis iam *huius tit.* legibus.

¶ Neque hæc *lex* quicquam præcipuum habet, niſi quod huius immunitatis rationem adſignat, ſimul & conditionem huiuſmodi fundorum perpetuorum declarat: Nempe ait, *pari cum cæteris forte æſtimari eos fundos non oportere*; quia iam grauiore penſione quam cæteri ſunt nexi. Quæ ipſa ratio inculcatur *l.*17. *infr. h.t. cogendarum*, inquit, *intuitu penſionum.* Præter annonarias ſcil. functiones hi fundi præſtabant quoque canonem aurarium, id eſt, certam & ſolennem auri penſionem, quod etiam docet *lex* 2. *Cod. de fundis patrimonialibus*: *lex* 1. *ſupr. hoc tit. lex* 8. *infr. de collat. fund. patrim.* quod alij non præſtabant: Nempe *propter prærogatiuam perpetuæ poſſeſſionis*, & quidem eò maiorem, quod ab extraordinariis nominatim muneribus immunes futuri erant. Id enim eſt quod ſibi volunt hæc verba, *aurario canoni ſub priuilegiis æſtimato*; ac ſi dixiſſet, penſionem auri eò maiorem,

huiusmodi fundis imponi & imminere, quòd priuilegio immunitatis ab extraordinariis potituri sint: quare iniquum futurum, si extraordinariis insuper subiiciantur, quibus pensandis compensationis iure quodam eò grauiori canoni ordinario subiiciuntur: ac maximè, cùm ex solenni illa & canonica pensione nunquam quicquam *decuti*, id est, remitti aut detrahi à Principibus soleat; In quo verum sibi dixit Valentinianus: nam ita adsolet, vt quæ canonica semel facta sunt, nunquam remittantur. Atque his obseruationibus, quas dixi, hæc *lex* singularis est, quæ & ipsæ fermè continentur, *l.1.supr. & l.17.infr. hoc tit.*

¶ Tandem & hîc illud singulare, quod hæc *lex* propriè pertinet ad *Africam* & immunitatem fundorum illorum, quos dixi, per Africam, vt docet *huius leg.* subscriptio *PP. Karthag.* à qua certe immunitas hæc initium duxit: *l.1.& 9. supr.*

XIV. *Idem AAA. ad Syagrium PF.P.''

EOs qui cum honore *Comitum''*, nomine *Magistrorum''*, memoriæ præfuerint, vel epistulis, vel libellis: item eos qui ibidem peragendis signandísque Responsis Nostræ Mansuetudini obsecundant'', omnium vilium'' munerum, ac * totius *Capitulariæ''*, siue (vt rem, quam volumus intelligi, communi denuntiationi'' signemus) *Temonariæ''* functionis, fieri iubemus exsortes, ita* vt eorum vniuscuiusque adscribtio excusetur: non, vt vnus alterius excipiat, si etiam eius summæ sit, vt recipere possit adiunctos, sed, aut suum tantùm munus agnoscat, aut si conplacito'' opus est, magis alteri ipse societur, quàm eidem alter annectatur: Hij igitur qui ex eo gradu è Palatio nostro absceſſerint, adesse'' sibi conpetentia priuilegia glorientur. ¶ Qui verò superioribus'' dignitatibus creuerint, nihilominus huius loci priuilegia præsto sibi fuisse'' lætentur. Lecta III. Kal. Septembr, Capuæ'', Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTÆ.

* *Lex eos qui*, 11. *C. de excusationibus munerum.*
'' *Syagrius* PP. Italiæ videlicet, quod docet subscriptio, *Lecta Capuæ*: & fortè etiam eius tantum Italiæ partis, quæ ad dextram Vrbis Romæ iacet, putà Campaniæ, (in qua Capua metropolis,) Apuliæ, Calabriæ, Lucaniæ, Brutiorum. Turbata enim hac tempestate admodum & in varias discerpta partes fuit, quæ vnica antea Præfectura Prætoriana Italiæ erat.
'' De his *Comitibus* fuit suprà titulus *lib. 6. De proximis Comitibus dispositionum*: vbi vide quæ dixi ad *leg.10. & 11.*
'' De huius loci interpunctione Marcil. *in Vespas. c.21.*
'' Ita *obsecundatores* sacrorum scriniorum *l.3.supr. de prox. Com. disp.* vbi vid. quæ dixi.
'' *Ciuilium* C. Iust. non ita rectè: *Vilia* sunt sordida.
* Sequentia, de Capitularia & temonaria functione recidit Tribon.
'' De *Capitularia* functione, id est, capitum seu tyronum exigendorum onere dixi ad *leg.7.supr. de tyronib.*
'' *Ge. Denuntiatione*; & hoc pro enunciatione.
'' De *Temonaria* functione, ideſt, auri tyronici, seu pretij loco tyronum collatione, exactione, dixi ad *eandem leg. 7. supr. de tyronib.* Quanquam hic locus ita legendus videatur, *Turmaria & Temonaria functionis*: nam vtraque species fuit capitulariæ: Illa erat ipsorum tyronum exactio; hæc pretij.
* Sequentia vsque ad, *si igitur*, recidit Tribon.
'' *Complacitum*, hîc est ἐπιβολὴ, adiectio fundi ad alterum fundum & sociatio. Quid si legamus, *compartito*?
'' *Igitur qui ex eo gradu Palatio nostro adhaserint*: ita C. *Iust.*
'' *Adesse* sibi, ideſt, suffragari, competere.
'' Id est, ad superiores dignitates peruenerint.
'' Fortè, *esse*.
'' Hanc subreptionem iam expendi *supr.*

COMMENTARIVS.

COMITES, MAGISTRI memoriæ, Epistolarum, libellorum; item Memoriales Epistulares, Libellenses, qui scil. in illis scriniis & Cancellariis, vt hodie loquuntur peragunt & signant responsa Principis, (de quibus omnibus suo *titulo lib. 6. de proximis Comitibus dispositionum cæterisque qui in sacris scriniis militant*) ab omnibus vilibus, ideſt, sordidis muneribus hac Valentiniani Iun. constitutione immunes esse iubentur: ac nominatim à tota functione *Capitularia*, id est, à turmarum seu tyronum ipsorum (vnde *turmaria* functio) vel eorum loco, pretij (vnde *temonaria* functio) de quibus omnibus *l.7.supr. de tyronib.* exactione, de quâ ipsâ immunitate Comitum horum & Magistrorum cæterorúmque scriniariorum sunt *l.14.15. d. tit de proximis Comit. dispos. & l.vnic. qui à præb. tyronum.*

¶ In tantum hac immunitate donantur, vt etsi è Palatio postea, ideſt, ex hoc munere recesserint, vel etiam ad maiores dignitates ascenderint, eadem immunitate porrò potiantur: De quo, & similibus, dixi plenè ad *d.l.14.* Sed & *Equorum* pariter iisdem immunitas tributa aliis Constitutionibus; putà *l.3.* (quæ hoc ipso anno data est, eodémque pertinet quò *hæc* nostra) & *d.l.14. 15. supr. de prox. Comit. dispos. & l.vn. infr. qui à præbitione tyronum & equorum excusentur.*

¶ Pertinet hæc *lex*, pariter vt *lex 15. prox. infr.* & *d. lex 3. supr. de proxim. Comitib. dispos.* (quæ ambæ etiam hoc ipso Anno datæ sunt) ad ILLYRICIANÆ expeditionis necessitatem: De quâ videndus est Zosimus *lib.4. pag.756. 757.* Huius expeditionis scil. gratia Theodosius Imperator, *Gratiani & Valentiniani* subsidium & auxilium implorare coactus fuerat: Eâdem igitur vrgente, Tyronum & Equorum collationem ad militare subsidium Valentinianus Iun. Honoratis indicere necesse habuit: à qua tamen nonnullos vt *hâc leg.* ita *dictis duabus legibus* excipiendos credidit.

¶ Vnum supereſt in *hâc leg.* obscurum quod omissum *Cod. Iust.* & continetur *vers. ita vt*, vsque ad *Ij igitur*: Quod tamen lucem accipit ex *l.7. sup. de Tironibus.* Nempe pertinet istud, ad Adiunctionem seu coniunctionem plurimum consortium, qui singuli tironi soluendo non sufficiunt, ad tironis vel eius loco pretij solutionem: quæ quidem adiunctio seu coniunctio *Complacitum* hîc vocatur, si ea vox rectè habet.

XV. * Idem AAA. ad Hypatium PF. P.''

MAXIMARVM'' culmina'' dignitatum, Consistoriani quoque Comites, Notarij'' etiam nostri, & Cubicularij omnes, atque ex Cubicularii., ab omnibus *sordidis* muneribus vindicentur: Ceteros autem, Palatinâ, vel Militari'' intra Palatium prærogatiua munitos, ita demùm priuilegium simile contingat'', si prioribus statutis se ad eiusmodi exactione'' docuerint pertinere: vt non singulis indulta personis, sed in commune'' dignitati vel corpori eiusmodi beneficia doceantur fuisse concessa circa Ecclesias'', Rhetores, atque Grammaticos eruditionis'' vtriusque vetusto more durante. ¶ Sanè rerum *Extraordinariarum** munus ab omnibus omninò Magnificentia tua sciat esse poscendum, nec posthac aut petitionem, aut vsurpationem cuiquam meminerit profuturam, ¶ *Sordidorum* verò *munerum* talis exceptio'' sit, vt patrimoniis dignitatum superius digestarum'' nec conficiendi pollinis cura mandetur, aut panis excoctio, aut obsequium pistrini: ne'' parauceredorum huiusmodi viris, aut parangariarum præbitio mandetur, (exceptis his, quibus ex more Rheticus limes includitur'', vel expeditionis Illyricæ'' pro necessitate vel tempore vtilitas adiuuatur) operarum'', atque'' artificum diuersorum'', excoquendæ etiam calcis'' obsequia, nulla de talibus adiumenta poscantur: materiam'', lignum, atque tabulata exceptorum virorum patrimonia non præbeant: Carbonis quoque (nisi eum quem moneta sollemniter, vel fabricatio secundum veterem morem poscit armorum'') ab huiusmodi viris præbitio desistat: Publicis vel Sacris ædibus construendis'' atque reparandis, hospitalium'' domorum minimè cura'', subiaceant: Viarum & pontium talis'', sollicitudo non oneret: Capituli' atque Temonis necessitas nulla mandetur. Legatis'' atque Allectis'' sumptus, possessio, huiusmodi priuilegiis munita, non ferat''. Hoc tamen his patrimoniis prosit, quæ dignitatem proprio videntur'' nomine possidere, ita * vt personis, ac dignitatibus indulta beneficia tandiu vnicuique quandiu superfuerit suffragentur. Omnes autem quorum dignitates atque personas hac lege perstringimus'', non solùm quandiu militauerint, verùm etiam post missionem, atque etiam eos qui simili honore perfuncti'' sunt, generali prærogatiua à præbitione sordidorum munerum vindicamus. Dat. v. Id. Decembr. Antonio & Syagrio coss. [382.]

NOTÆ.

* *Lex maximarum* 12. *C. de excusationibus munerum.* Concordat autem *huic legi* omninò *lex* 18. *infr. hoc tit.* cum quâ hæc conferenda est.
'' De hoc *Hypatio* dixi ad *leg.13. supr.*
'' *Amplissimarum, etiam militari fastigio, nomina dignitatum*: ita *d.l.18. infr.*
'' Sic & diuersa culmina dignitatum *l.1. sup. de Consulibus.*
'' De *Notariis*, & *Cubicularijs* cæteris que nihil in *d.l.18. infr.*
'' Intelligit Comites & Tribunos Scholarum, Decuriones, silentiarios & similes, de quibus *lib. 6.*
'' In C. Iust. *contineat*, malè.
'' Ideſt, Superiorum Principum constitutionibus.
'' *ge. Exceptionem*, quomodo etiam habet *Codex Iustin.* nam & ita mox: *Sordidorum munerum talis exceptio sit*: item; *exceptorum virorum patrimonia non præbeant*: & *l.18. infr. exceptas lege prohibeamus obire personas.* Vel, *excusationem* vel *exemptionem.*
'' *Singularis iuris* definitionem obserua; quod scil. in commune Dignitati aut Corpori alicui conceditur.
'' Hæc sententia continetur pariter *d.l.18. infr.* Atenim C. *Iust.* quod de *Ecclesiis* hîc dicitur, recidit Tribonianus. Sanè & Baronius in *Annales suos* non retulit, de quo mox.
'' Institutionis vtriusque, ita *d.l.18. infr.* id est, vt dicitur *l.11. infr. de Medicis & Professor.* Atticæ Romanæ doctrinæ: vbi v. quæ dico etiam ex *Gregor. Nazianz.*
* Hæc sententia abest à *C. Iust.* sed primum locum occupat in *d.l.18. inf.*
'' Ideſt, enumeratio, vt habetur *d.l.18. infr.* & designatio. Eadem porro enumeratio habetur *dict. l.18. infr.* quanquam non eodem ordine vbique.
'' *Nec* C. Iust.
'' *Digestarum.* ideſt, enumerararum,
'' Omnino hîc reponendum est, *instruitur*: vt mox, adiuuatur. *Instruitur* autem, nempe pastus militaris translatione, vt *d.l.18. infr.* additur. Neque enim parangariis limes includitur, sed earum præbitione limes annonâ militari & itinerancâ instruitur; ita *instrui mansiones* dicuntur *l.21. supr. de annona & trib. & Instructio prouinciæ, l.28. infr. de fusceptorib.*
'' Olim in C. *Iust. illicita*: Verùm ex MS. iam ibi restituit Alciatus *Illyricæ* quod *hîc* expressum.
'' De *Operarum* collatione fuit *supr. titulus, Ne opera à conlatoribus exigantur.*
'' Malè C. Iust. *operarum quoque artificum.* Sanè & ita *d.l.18. infr. operas atque artifices.*
'' V. quæ ad *l.2. supr. ne opera*:
'' De *Calcis excoquendæ* munere hoc, v. & *l.3.4. supr. de decur. & silent.*

'' Malè

" Malè C. Iuſt. *materiam lignorum atque tabulata.* Nam & ita quoque *d. l. 18. infr. non conferendis tabulatis obnoxia, non lignis, indultam quoque materiem ſub eadem exceptione numerabit* : & rectè. De quo mox.
" Ideſt, eorum qu ſuperiùs excepimus.
" Ita quoque *l.18.infr. carbonis ab eo inlatio non cogetur* (*niſi vel monetalis cuſio, vel antiquo more neceſſaria fabricatio poſcit armorum.*)
" *Conſtituendis* C.Iuſt. ita quoque *d.l.18. nullam ſollicitudinem publicarum ædium vel ſacrarum conſtituendarum reparandarúmve ſuſcipiet.*
" Hæc abſunt à *C.Iuſt.* & *d.l.18. infr.*
" Pro *curæ* : & locus hic ita conſtituendus : *Publicis vel ſacris ædibus conſtruendis atque reparandis, Hoſpitalium domorum curæ, minimè ſubiaceant.*
" Et hæc ſententia abeſt à *C.Iuſt.* propter *legem vlt.infr. de itinere muniendo*; quam Iuſtinianus prætulit.
" Pro, *tales.*
" De *Capituli* & *Temonis* neceſſitate dixi iam ad *legem 14.ſupr.* & pleniſſimè ad *leg.7.ſupr.de tyronib.*
" *Legatis* ad Principem miſſis viatica ex indictione & collatione præbita : de quo mox.
" De *Adlectis* his mox.
" Conferat.
" Id eſt, proprio nomine poſſideat.
* Sequentia recidit Τριβ⊗, vſque ad, *etiam eos qui.*
" Enumeramus, excipimus.
" *Functi,* C.Iuſt.

COMMENTARIVS.

IMMVNES à ſordidis vel extraordinariis muneribus, an & qui habendi ſint, quænam item *ſordida* propriè munera ſint, hac prolixà conſtitutione definit Valentinianus Iunior : cui gemina germana eſt Theodoſij M. *lex* 18. *infr. hoc tit.* & proculdubio ex hâc illa tranſſumpta ; ſic tamen, vt duo ibi exempla ſordidorum munerum omittantur, quomodo & à *Cod.Iuſt.* abſunt. Quare & inter ſe collatæ, mutua luce colluſtrantur. Et alioquin hæc ſui amplitudine iuſtum & prolixum commentarium deſideraret, ſi ſola interpretanda nobis eſſet, & niſi ex aliis *titulis* & *legibus*, ad quæ digitum intendemus, lucem acciperet.

¶ Res eò redit, ab extraordinariis oneribus neminem excuſari poſſe, & vt *l.18.* dicitur, communis hæc omnibus populis functio eſſe debet, & ab omnibus indiſcretim meritis atque perſonis impleri oportet. Quæ quidem ita hoc tempore Valentiniano Iun. & Theodoſio M. viſa propter expeditiones & neceſſites Illyricianas, quas Zoſimus deſcribit *lib.4.p.757.* quarum etiam mentio fit *hac ipsâ l.* & *d. l. 18. infr.* de quibus etiam iam dicere anteuerti ad *leg. 13. ſupr.* & *ad l. 3. ſupr. de prox. Comit. diſpoſ.* quæ hoc ipſo anno eidem Hypatio inſcribuntur : & illa quidem poſtrema, paucis poſt hanc diebus lata, quâ *huic l.* ex parte derogatur : Ab extraordinaria quippe equorum collatione ad militare ſubſidium Honoratis indictorum cæteriſque de collatiuo omnium extra ordinem poſtulatis, obſecundatores ſacrorum ſcriniorum immunes redduntur.

¶ Illud etiam hac parte ſingulare eſt, quòd *Eccleſiæ* quoque, vt *hac l.* ita & *d.l.18.* extraordinariis collationibus ſubiiciuntur ; quod tamen Honorio Imp. poſtea diſplicuit *l.21.* & *22. infr. h.t.* & *l.29. 30. 34. 38. 40. infr. de Epiſcop. Eccleſ.* & *Clericis.* Tantum abeſt ſcil. à canonicis illationibus immunes fuerint, de quo dixi pleniſſimè ad *d.l.40.* etſi à ſordidis muneribus immunes fuerint, de quo mox. Et hæc de extraordinariis, id eſt, ſuperindicto & collatione extraordinaria.

¶ Atenim à SORDIDIS muneribus immunitas *hac l.* nonnullis tribuitur, & *d.l.18.* qui *hac l.* exprimuntur : mox munerum ſordidorum enumeratio fit. De perſonis priùs. Nempe octo hominum generibus hæc Immunitas tribuitur, putà I. Maximarum Dignitatum culminibus, ſeu Ampliſſimarũ Dignitatum nominibus, etiam militari faſtigio (quod additum *l.18.inf.*) id eſt, Præfectis Prætorio, Præfectis Vrbi, Magiſtris militum, Comitibus S.L. & R.P. Quæſtoribus, Magiſtris officiorum, de quibus *tit.6.7.8.9.ſupr. lib.6.* Verùm & his poſtea Honorius immunitatem tribuit ab extraordinariis, *l.vlt.infr. h. tit.* II. Conſiſtorianis Comitibus, de quibus plenè & *tit.12.l.6. ad l. quiſquis.* Et hactenus quidem de Perſonis & dignitatibus quibus hæc Immunitas tribuitur tam *h.l.* quàm *d.l.18.* ſequuntur aliæ *hac leg.* at non itidem in *d.l.18.* tres ſequentes. III. igitur *hac l.* Immunitas hæc tribuitur & Notariis de quibus *tit.10.lib.6.* IV. Cubiculariis & Excubiculariis, de quibus *tit. 8. lib.6.* V. Palatinis & militaribus intra palatium : ſi modò oſtenderent, hanc immunitatem in commune Dignitati ſuæ aut Corpori iam olim tributam : Quibus verbis indicantur ea omnia Comitum genera de quibus *tit. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. lib.6.* Item de quibus *tit. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 31. 32. 33. 34. 35.* Neque enim audiendus eſt Cuiacius, qui Palatinos hîc Apparitores Comitum R.P. propriè accipiendos putabat : & per militares, Agentes in rebus fermè tantùm accipiebat. Hactenus Dignitates & Officia Palatina : Nullis aliis enim hæc Immunitas tribuitur, niſi nominatim id dignitati ſuæ vel Copori indultum oſtenderint, non ſingulis perſonis. Multum enim differunt hæ duæ priuilegiorum ſpecies VI. *Eccleſiis* eadem Immunitas à ſordidis muneribus tribuitur, vel potius relinquitur, *vetuſto*, inquit, *more durante* : Nempe cùm anterioribus Principum Conſtitutionibus tum à ſordidis, tum ab extraordinariis, Eccleſiæ immunes eſſent, quoad *Extraordinaria* à vetuſto more *hac leg.* & *d. l. 18.* receſſum : quoad *Sordida*, vetuſtus mos durare iuſſus VII. & VIII. Rhetoribus & Grammaticis tam Græcis quàm Latinis eadem tribuitur immunitas & *hac l.* & *d.l.18.* de quibus vid. *tit.21.de profeſſor.qui in Vrb. Conſtantinop.lib.6.* & *infr.h.t.de Medic.* & *Profeſſ.3.lib.13.* ac nominatim *legem 11.eius tit.* & *l.3. infr.de ſtud.liber.V.R.*

¶ His ita circa perſonas diſtinctis, ſequitur iam (quod ſecundum Caput eſt) deſignatio ſordidorum munerum, de quibus nunc, quæ quidem Quatuordecim numero *hîc* deſifinantur, pauciora in *d.l.18.* & alio etiam ordine.

Primum ſordidum munus eſt *h.l.* & *l.18. Pollinis conficiendi cura* : & ſic pollintoris munus & obſequium.

Secundum, *Panis excoctio* : de quo *ſupr.tit.de excoctione vel tranſl.annon.*

Tertium, *Piſtrini* obſequium : de quo *infr.tit.de piſtoribus.*

Quartum, *Paraueredorum* & *Parangariarum* præbitio : de quibus *tit.de curſu publ.*

Quintum,

Quintum, *Operarum* & *Artificum* diuerſorum præbitio : de quibus *ſupr. tit. ne operæ à conlatorib.*

Sextum, *Calcis* coquendæ obſequia : de quo *inf. tit.de calcis coctoribus.*

Septimum, *Adiumenta*, à talibus poſci vetantur : quorum nulla mentio fit in *l.18. infr.* vt neque in *Cod.Iuſt. Adiumenta* interpretor carpenta, vehicula, iuncturas, vecturas, materiis &c. ſubuehendis : de quibus mox : pariter vt apud Marcellinum loco quem mox ſignabo, *ad ciuitates reparandas, materiæ & carpenta* iunguntur. *Proſecatoriarum adiumenta in his*, de quibus *l.7.de priuil.eorum qui in S.Pal.* ſic & *adiumentis militum* dicuntur opera militaria excitata) apud Am.Marcellinum.

Octauum munus ſordidum eſt *Materiæ, Lignorum & Tabulatorum* præbitio : Quomodo etiàm *l.18. infr. Non conferendis tabulatis obnoxia, non Lignis, indultam quoque materiam ſub eadem exceptione numerabit.* Tria nempe hæc in vſus militares diuerſa ſunt : quæ Tribonianus malè duo tantum hîc fecit : ita ; *materiam lignorum atque tabulata.* Materia ſcil. de trabibus propriè quoque dicebatur, veluti ad compingenda nauigia, cuius indictio quandoque extra ordinem facta, vt docet *lex 4.inf. de nauiculariis* : *lex ligni 55. π. de legatis 3.* Quomodo & materia ferri, de quo *l.2.ſupr.de fabricenſibus.* Eóque ſenſu Am. Marcellinus *lib.17. p.111. ciuitates quoque reparari, vi barbarorum exciſas, carpenta & materias ex opibus ſuis ſuorúmque præberet.* Pro quo in eadem re Libanius *Orat. funeb. Iuliani* ξύλα τε ϗ σίδηρον dixit εἰς ἀνάστασιν οἰκιῶν. Hinc & quinquagenariæ longioréſque materiæ apud eundẽ Marcellinum *lib. 18.* Tabulata autem ſunt aſſeres : Ligna verò ad haſtilia & ſagittas : Vegetius *lib.4. c.8. Seruantur in conditis* : LIGNA *quoque haſtilibus, ſagittiſque neceſſaria reponuntur* : TRABES *quoque* & TABVLATA, *vel diuerſæ magnitudinis clauos ferreos eſſe oportet in promptu.* Quare Cuiacij error eſt, qui ligna comburendi cauſa hîc accipit, & quidem lauacris publicis : materiam verò, operibus publicis. Omnia enim hæc in militarem fermè vſum collata.

Nonum munus ſordidum eſt, *Carbonis* præbitio. Cuius vſus multiplex & collatio diuerſa : Alia ſcilicet extraordinaria, alia verò ſolemnis & ſecundum veterem morem; putà in vſura monetæ & fabricationis armorum : Quæ omnia pariter exprimuntur *d.l.18. Carbonis*, inquit, *ab eo inlatio non cogetur, niſi vel monetalis cuſio, vel antiquo more neceſſaria fabricatio poſcit armorum.* Ergo extra hos duos vſus ſolemnes, ad quos omnes tenebantur, Carbones extra ordinem collati in vſum militarem. De his Vegetius *lib.4.c.8. Ad arma facienda ferrum vtriuſque temperaturæ, & carbones ſeruantur in conditis.*

Decimum munus ſordidum eſt, *Publicarum vel ſacrarum ædium conſtruendarum cura*, ſeu ſollicitudo : quod & ipſum dicitur *d.l.18.* De hoc munere ſeu cura extruendi vel reficiendi operis publici, *l.4. 18.§.10. π.de munerib.* & *honorib.*

Vndecimum munus inter ſordida *hac l.* collocatur, cuius nulla mentio fit in *leg. 18. hoc tit.* (quomodo & iſtud Tribonianus repudiauit) eſt *Hoſpitalium domorum cura.* Hi quibus hæc cura committitur, videntur Xenoparochi, quorum munus inter perſonalia recenſetur ab Arcadio Chariſio, *l.18.§.10. π. de munerib.* & *honorib.*

Duodecimum munus inter ſordida, *hîc*, & *d.l.18.* numeratur *Viarum & pontium conſtructionis ſolicitudo.* De hoc munere viæ publicæ faciendæ muniendæ agitur *l.1.§.2.l.18.§.7.π.de munerib.* & *honoribus.* Hoc verò omiſſum Cod. Iuſt. propter *l.vlt.infr.de itinere mun.*

Decimumtertium eſt, *Capituli & Temonis* neceſſitas : de quo iam ad *l. 14. ſupr.* & pleniſſime ad *l.7.ſupr.de Tironibus.*

Poſtremum munus ſordidum *hîc* & *l. 18. infr.* ponitur *ſumptuum* præbitio ſeu collatio *Legatis & Allectis.* De duobus his ſigillatim. *Legatis* ad Principem miſſis viatica (ex indictione & collatione) olim præbita : vid. *l. 18. §. 13. π. de munerib.* & *honoribus*, *l. 2. in fin. π. de Legationibus.* Sidonius Appollinaris *lib.5.ep.20.* de quibuſdam Legationem ambientibus : *vt videatur in negotij communis aſſertione legati, euectionem refundunt, ipſoſque* SVMPTVS *vltro recuſant* : *ſic quoque cum fatigatiò illorum* GRATVITA *poſſit libenter admitti, libentius tamen atque amabilius verecundi leguntur, idquè cum* EXPENSA : *tantum impudentia ſeſe ingerentium ponderis habet, etiam cum* FASCI TRIBVTARIO NOMINE IPSORVM NIL SVPERFVNDITVR. Idque munuſculi nomine, idem Sidonius *lib.5.ep.7. Hi ſunt qui inuident tunicatis otia, ſtipendia paludatis, viatica veredariis, mercatoribus nundinas, munuſcula Legatis, portoria Quadruplatoribus* &c. Perperàm enim id nonnulli ad Xenia referunt, quæ Legatis id eſt Rectoribus prouinciarum dari ſolita. Porro Legatiua hæc Græcis dicta πορεῖα : vide Etymologicum.

Quod *Allectos* attinet, Græci *hîc* τοὺς ὑπὸ βασιλέως καλουμένους interpretantur, ideſt, qui à Principe publici negotij ergo euocantur. Allectorum certè non vnum genus occurrit. Sunt *Allecti* de ſuſceptorum genere, quo ſenſu accipiuntur *l.11.12.13. infr. de Suſceptoribus* : & *l.2. ſupr. de Quæſtionibus.* De his & Sidonius *lib.5.d.ep.7.* qui & ideò menſuras his tribuit. *Hi ſunt*, inquit, *qui inuident Arcariis pondera, menſuras* ALLECTIS, *ſalaria Tabulariis, diſpoſitiones Numerariis.* Interpres quoque ad *l.2. infr. de Epiſcopis* : de *Clericis*, inquit, *non Exactores non adlectos facere.* Hi verò colligendis & perferendis ad largitiones tributis operam nauabant, vt docet *d.lex 11.12.* & *13.* Quare & his ſumptus (pariter, vt Legatis ad perferendas preces miſſis) ſeu viatica ex collatione prouincialium data videantur. *Adlecti* alij à quibus & *Adlectionis* honos, de quibus *l.10.ſupr.de Prætoribus* : *l.1. ſupr. de Decur. & Silent. l. 7. 8. 9. 10. ſupr. de domeſticis & protect. l.7. de priuil. eor. qui in S. Pal.* pro immunibus & immunitate à functionibus Senatoriis, ab onere Præturæ, quaſi ij iam reuera functi eſſent. Nullibi autem Allecti, pro Euocatis à Principe : etſi illud verum Euocatis à Principe curſus publici copiam patuiſſe.

Sequuntur *Exceptiones.* Prima eſt ratione *Rhætici limitis* : Nempe ſordidorum munerum immunitas quæ tribuitur paraueredorum & parangariarum, ceſſare iubetur, vbi ex more Rhæticus limes inſtruendus eſt, id eſt, vt explicat *lex 18.* vbi limes Rhætiarum paſtus militaris, id eſt, annonæ limitaneæ tranſlationem pro ſolennitate depoſcit. Scilicet notandum quod bonum Accurſium hîc fugit. Rhætiam ſeu Rheticum limitem Alemannicis populis & inundationibus expoſitam ſubinde fuiſſe ; vnde & proprius iſti limiti Dux iam olim & deinceps oppoſitus, quam in rem videndus eſt Vopiſcus *in vita Aureliani, pag.213.* & in *vita Bonoſi pag.247.* quæ duo Vopiſci loca ſola *hîc* laudat Alciatus, Ammianus Marcellinus *lib.15. p.40.* & *lib.16.p.78.* & *84.lib.17.p.104.lib.28.p.404.* & *Notitia Imperij*, vbi *Ducis Rhætiæ primæ & ſecundæ* inſignia & præſidia memorantur. Et nominatim

tim à Iuthungis Alemannis hâc rempestate infestatus hic limes Rheticus: v. Ambrosium *de legatione sua ad Max.* Prosperum..... Idacium..... Sidonium *Carm.*7. Annonam proinde & species annonarias ad limitem istum Rheticum transuehi opportuit, iisque limitaneum militem instrui, adeò quidem vt huic specierum transuectioni integræ legiones deputatæ fuerint, vt diserte testatur Notitia Imperij: *Præfectus Legionis tertiæ Italicæ, transuectioni specierum deputatæ Fœtibus: Præfectus Legionis tertiæ Italicæ, transuectioni specierum deputatæ Teriolis.* Quinimò & extra ordinem transuectioni isti prouinciales patauenredos & parangarios præstare cogebantur, vt ex *hac l.* & *d.l.*18. apparet. Atque hæc ipsa onera Rhetica sunt, quæ memorantur *l.vlt.infr. de conlat. fundor.patr.* vbi ait, *mediam pensionem horum onerum soluere* Ivssos *detentatores patrimonialium & emphyteuticorum fundorum.* Sanè de hac annonâ Rheticâ accipiendus quoque Augustini locus, *lib.* 18. *de ciuitate* Dei, *cap.* 18. *Annonam*, inquit, *inter alia iumenta bainlasse milibus quæ dicitur Retica, quoniam ad Retia* [*al.*Retias] *deportatur.* Nam quæ ibi de *Reticulo panis* nonnulli obseruant, somnia sunt.

¶ Sententia extremâ *huius l.* continetur Limitatio, & retrò Ampliatio huius immunitatis à sordidis muneribus: Nempe definitur: immunitatem istam à sordidis muneribus personalem esse, & sic, quod expresè additum *l.*18. ne quidem vxoribus eorum competere: item vitâ finiri, & sic ad hæredes non transire, quod *l.*17. *prox. infr.* & *d. l.*18. nominatim cauetur; Retrò, eam Immunitatem quoque durare, quod & ipsum nominatim exprimitur *l.* 19. *infr.* quæ *lex* occasione *legis* 18. lata est, & ad eam explicandam pariter vt *lex* 16. *prox. infr.* eodem fine lata huic explicandæ.

Altera exceptio est circa Carbonis præbitionem: nempe eos qui à sordidâ carbonis præbitione immunes sunt, hac immunitate non frui, ratione carbonis in vsum monetæ, & fabricationis armorum.

XVI. *Imppp. Valentinianvs, Theod. & Arcad. AAA. ad Neotherium PF.P.[r]

Sordidorvm munerum excusatione[n] delata personis, ad heredem successorémve transire non potest: Neque enim potest esse perpetuum, quod non rebus, sed personis, contemplatione dignitatis adque militiæ, indulsisse nos constat. ¶ Igitur,* ne superindictorum nomine cuiusuis domus minùs præstet, néve quis id audeat postulare, Oraculi Nostri definitione sancimus. Dat. XVIII. Kal. Maij, Med. Arcad. A.I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* *Lex sordidorum.* 13. *C. de excusationibus munerum.*
[r] *Neotherius* PP. sub Valentiniano Iun. Italiæ scil.
[n] *Excusatio quæ.* Sanè & *Cod. Iust.* habetur, *excusatio.*
[t] Cœtera resecata sunt à Triboniano, de quorum sententiâ mox videbimus.

COMMENTARIVS.

Immvnitatem sordidorum munerum, quorum recensum instituit *lex prox.* 15. *supr.* & *lex* 18. *infr.* ad hæredem eius cui ea competit non transire definit *hac leg.* Valentinianus Iunior, pariter vt Idem iam definiuit *d. l.*15. & Theodosius M. definiet *d.l.* 18. *in fin.* Ita vt inquit *dicta lex* 15. personis ac dignitatibus indulta beneficia tamdiu vnicuique, quamdiu superfuerit suffragentur. Quibus similia *hac l.* & *dict. leg.*18. continentur: Ratione vtrubique addita. Neque enim potest esse perpetuum ait *hæc lex*, quod non rebus, sed personis contemplatione dignitatis atque militiæ, indulsisse, nos constat. Neque enim, ait *lex* 18. *ea quæ laborum contemplatione singulis sunt delata personis, hæres poterit vindicare securus.* Quæ omnia, vt eleganter dicuntur, ita cum vulgatâ Iuris Regulâ conspirant, quæ continetur *l. in omnibus* 68. *&* *l. priuilegia* 196. *π. de Regulis iuris*: ad quas *leges* dixi plenius.

¶ Duo verò adhuc singularia *hâc l.* occurrunt: Prius nequidem Rescripto Principis hâc immunitatem ad hæredes seu domum priuilegiari extendi posse: siue in totum, siue in tantum: veluti vt domus priuilegiati seu hæredes eius superindictorum nomine, idest, de extraordinariis sordidis muneribus, minus præstet. Qui casus addendus est aliis, quibus Rescripta Principis non valent, quæ congessimus *tit. de diuersis rescriptis.* Alterum est, quod *superindictorum* appellatione extraordinaria sordida munera hîc designantur: sunt enim ea, *superindicti* species: de quo consule *paratitlon de Superindicto, supr.*

XVII. *Idem AAA. ad Principium PF. P.[u]

Cogendarvm intuitu pensionum, à fundis Patrimonialibus, vel Emphyteuticis, extraordinaria functionum sarcina remoueatur; capitis[y] atque fortunis eorum Iudicum atque Officiorum, qui priuilegia tanta temerauerint, discrimine minimè defuturo, si similem rursùs[z] inquietudinem mouere temptauerint: fundos enim tam Patrimonialis iuris, quàm Emphyteutici, absque[a] his quæ Diuali lege præcepta sunt, ad alia iubemus onera non vocari. Dat. III. Id. Decembr. Aquil. Arcad. A.I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C.Iust.* Forte *illi* iungenda est *lex* 17. *supr. de diuersis Officiis.*
[y] *Capiti.*
[z] Ergo id hactenus factum fuerat.
[a] *Absque*, hîc accipitur, pro *præter*, seu exceptis his: quo sensu sæpissimè apud Victorem Schotti. Eandem vocem restitui *l.*18. *supr. de Prætoribus.*

COMMENTARIVS.

Patrimonialivm, & Emphyteuticorvm fundorum immunitas ab extraordinariis muneribus cum labefactata fuisset, hâc rursum Valentiniani Iun. constitutione sancitur; pariter vt *l.*13. *supr.* & quamplurimis aliis aliorum Principum constitutionibus, putà *l.*1. 2. 5. 9. *l.*12. *supr. l.*20. *infr. l.*1. *infr. de itinere mun. l.*2. *supr. de indictionibus.*]

¶ *Rationem* quæ *initio legis* continetur, iam expendi ad *d. legem* 13. *supr. h. t.* Cuius hic sensus est ab Extraordinariis eos fundos immunes esse oportere; intuitu & contemplatione pensionum & canonis, qui ab his de more & solenniter iam grauis satis exigitur. Extremorum *legis* verborum hæc sententia est, fundos illos solis canonis pensionibus exceptis, aliis oneribus non subiacere.

XVIII. * Imppp. Valentinianvs, Theod. & Arcad. AAA. Tatiano PF. P.[u]

Extraordinariorvm munerum beneficiis[n] nullum omninò potiri iubemus, sed quidquid talis obsequij communis omnibus populis[n] functio postularit, id ab omnibus indiscretum[n] meritis atque personis iubemus impleri. Neque sanè deest, vbi vel meritorum priuilegia, vel dignitatum, à communione[n] vindicemus, siquidem ea munera quæ *Sordida* nuncupantur, excepta[n] lege prohibeamus obire personas: scilicet, ne ad eorum obsequia Amplissimarum, etiam militari fastigio, nomina dignitatum, vel Consistoriani Comites deuocentur[n] quæ simili priuilegio Ecclesiis, Rhetoribus, adque Grammaticis institutionis vtriusque largimur. ¶ Ac ne in occulto lateat, quæ sit munerum enumeratio *Sordidorum*, vocabulis ipsis signata respondet[n]. Eius igitur patrimonium, quem ab his obsequiis lex nostra defendit, curâ conficiendi pollinis non habebit[n]: nullam excoctionem panis agnoscet: nulla pistrinis obsequia dependet: operas atque artifices non præbebit: excoquendæ ab eo calcis sollicitudo cessabit: non conferendis tabulatis obnoxia, non ligni[s], indultam quoque materiem sub eadem exceptione numerabit: nulla parauredorum & parangariarum præbitione pulsabitur (exceptis his, quas *Rhetiarum limes, expeditione Illyricæ*, quas passus[n] translatio militaris, vel pro necessitate, vel pro sollemnitate deposcunt:) carbonis ab eo inlatio non cogetur (nisi vel monetalis cusio, vel antiquo more necessaria fabricatio poscit armorum) nullam sollicitudinem Publicarum ædium vel Sacrarum constituendarum reparandarúmve susciper; nulla pontium, vel viarum constructione retinebitur: temonis siue capituli onera non sentiet: Adlectis atque Legatis nihil in sumptuum conlatione numerabit. ¶ Quæ vniuersa ita enumerati viri ad suum nouerint priuilegium pertinere, vt ea nec vxorum facultatibus indulta cognoscant, & suis patrimoniis cum viuendi circunscribta temporibus: *Neque* enim *ea, quæ laborum contemplatione singulis sunt delata personis, heres poterit vindicare securus.* Dat. III. Non. Iul. Med. Valentiniano A. IV. & Neotherio Coss. [390.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* huius legis suæ meminit Theodosius, *l.* 19. *prox. infr.* & omninò concordat Valentiniani Iun. *lex* 15. *supr. hoc tit.*
" Tatianus PP. sub Theodosio M. Orientis scil. vt *d.l.* 19 *prox. infr.* nominatim additum v. *Prosopogr.*
" *Beneficia*, sunt immunitates, priuilegia, dixi plenè ad *l.* 4. *supr. de constit. Princip.*
" *29. Indiscretim*; quanquam & istud defendi posse scio.
" *Merita*, sunt hîc fastigia dignitatum, & reuerentia professionis.
" *Communio* est ius commune & promiscuum.
" *Exceptas*; Vide & quæ dixi in *Notis* ad *d.l.* 15.
" Hîc omittuntur *Notarij & Cubicularij* & Cæteri his coniuncti, *d.l.* 15. *supr.*
" Eruditionis veriusque *l.* 15. *hoc tit.* vbi dixi.
" Gothicus stylus: Sensus est, inquirenti, hanc enumerationem responsuram.
" Gothicus & hic stylus, *aliquem cura habere*, idest, curam sustinere.
" *Pastus militaris translatio*, id est, annonæ militaris: ita pastus primipili, *leg.* 8. 10. 11. 15. *supr. de cohortalibus.*

COMMENTARIVS.

DE IMMVNIBVS ab extraordinariis & sordidis muneribus eadem prope est *hac leg.* Theodosij Magni sententia, quæ Valentiniani Iun. *l.* 15. *supr. h.t.* ad cuius instar etiam hæc expressa videtur. Quare singula penè ad eam dicta, *hic* iterari frustrà fuerit. Sanè hæc in multis auctior, in aliis arctior deprehenditur: denique in aliis explicatior. Auctior in sequentibus; Primò in opponendis muneribus sordidis & extraordinariis, & *initio* statim *legis*, & *vers. neque sane deest*: nempe ait satis habere in quo sibi gratulentur exceptæ *hâc leg.* personæ, quod sordidis muneribus immunes sint, & hâc parte à communione aliarum personarum vindicentur, quàm vt ab extraordinariis excusentur. Secundò auctior in eo, quod Amplissimas Dignitates non tantùm ciuiles hîc accipiendas dicat, verùm etiam Militari fastigio, idest, Magistros militum, Equitum, Peditum, dubitationi videl. tollendæ: etsi *l.* 15. *supr.* satis generali appellatione Culminum Maximarum dignitatum comprehendantur. Contra arctior *huius leg.* expressio in tribus: Neque enim inter exceptas personas enumerat Notarios, Cubicularios, & Ex-Cubiculariis. Neque in recensu Munerum sordidorum memorat Adiumentorum, aut hospitalium domorum curam. Neque etiam hanc immunitatem constare dicit expresse *post militiam* quamdiu vixerint: quæ omnia exprimuntur *d. l.* 15. Quod postremum etiam postea occasionem dedit *legi prox.* 19. Manifestior est & explicatior in eo; Primum quod Parauaredorum & Parangariarum, quas deposcit Rhetiarum limes & expeditiones Illyricæ, vsum indicat: nempe ad pastus seu annonæ militaris translationem: Item, quod harum immunitatem ad vxorum facultates non porrigi definiat. Quod singulare est: nempe vt mariti immunitate vxor non fruatur: Tandem, quod rationem addit, cur hæredibus hæc immunitas non tribuatur, de qua iam ad *l.* 15. & 16. *supr.*

XIX. * Idem AAA. Tatiano PF. P." Orient.

EAM legem", quam *de extraordinariis sordidisque muneribus, expressis vocabulis functionum, & insignibus dignitatum*, sine vlla ambage præscribsimus, ita circa eos, in quos nostra munera redundarunt, seruandam esse præcipimus, vt hisdem beneficiis non quandiu militauerint, sed quandiu vixerint, perfruantur. Dat. XI. Kal. April. Med. Tatiano & Symmacho Coss. [391.]

NOTÆ.

* *Lex* 14. *C. de excusationibus munerum.*
" Intelligit *legem* 18. *prox. supr.*

COMMENTARIVS.

CONFIRMAT *hâc l.* Theodosius M. *legem suam* 18. *prox. supr.* eo nominatim expresso, vt immunitas *ea l.* concessa non cum dignitate seu militia expiret, verùm cum vita perennet, etiam post missionem seu deposita dignitate, quod vt *lege* 15. *supr.* clarè expressum fuerat, non ita clarè *l.* 18. *prox. supr.* Quod vtique singulare est, vt videlicet priuilegium Dignitati tributum seu laborum contemlatione etiam honore perfunctis seruetur. Quare non alia *huius l.* sanciendæ Theodosio occasio fuit, quàm vt id exprimeret, quod non adeò apertè expresserat *fine d. legis* 18. *prox. supr.* Illud enim hactenùs cauerat, hanc immunitatem *cum viuendi temporibus circumscriptam*: Non verò id expresserat, vt etiam post militiam competeret. De quo tamen dubitatum in aliquo casu videtur, quasi toto quidem vitæ tempore ea competeret, dummodo in eadem militia perstaret.

XX. * Impp. Arcad. & HONOR. AA. Messiano Com. R. P."

VIDENTER aque absolutè iubemus, ne fundi ad patrimonium nostrum pertinentes, seu conductionis titulo, seu perpetuo" iure teneantur, aliquid" præter ordinem, superindicti, vel pretij" petiti" nomine, vel de sordidis quibuscunque muneribus agnoscant: Nam hoc & à Diuis Principibus † impetratum est, & à Nostra Serenitate reparatum. Quisquis igitur Iudicum contra fecerit, quinque pondo auri de facultatibus, alia de Officiis suis, totidem & de Curialibus", qui exsequi malè iussa festinant, nouerit eruenda. Dat. XVII. Kalend. Iul. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* *Lex pentult. C. de excusationibus munerum.*
" *Messianus* Comes R. P. sub Honorio. Eidem inscribitur A. D. 389. *lex* 3. *sup. vnde vi*, quæ Valentinianum Iun. Auctorem habet. v. *Prosopogr.*
" De *Perpetuariis* his fundis semel dixi plenè *ad leg.* 12. *sup. h.t.*
" Quantumcunque ne quidem mediam pensionem.
" Pro tironibus & equis *l.* 1. *inf. qui à prab. tironum. l.* 1. 2. 3. *inf. tit. prox. de Equorum collat.*
" Abest hæc vox à *Cod. Iust.*
" Sustineri potest; quanquam & eodem sensu tentet quis, *imperatum.*
" Dixi de hoc ad *legem* 11. *sup. h. tit.*

COMMENTARIVS.

PATRIMONIALIVM & PERPETVARIORVM (id est Emphyteuticorum) fundorum & conductorum immunitatem ab extraordinariis & sordidis muneribus à tot Principibus sancitam, cùm labefactari cœpisset, hâc constitutione *Honorius* reparat: de quo tot iam extiterunt *hoc tit.* constitutiones: propositâ multâ Iudicibus & eorum Officiis & Curialibus. Et quidem, vt ipsemet præfatur, *euidenter & absolutè*, id est vt quocunque tandem obtentu, quæcunque tandem portio, quam modica esse possit, ab his nullatenus exigi possit. Et tamen idem Honorius postea mediam pensionem eos aliquando soluere voluerat: quam tamen idem remittit iuxta Valentiniani constitutionem in *leg. vlt. inf. de collat. fund. patrimon.*

XXI. * Idem AA. Theodoro PF. P."

PRIVILEGIA Venerabilis Ecclesiæ, quæ Diui Principes contulerunt, INminui non oportet: Proinde etiam, quæ circa Vrbis Romæ Episcopum", obseruatio intemerata custodiet: ita vt nihil extraordinarij muneris Ecclesia, vel sordidæ functionis agnoscat: *&c.* Dat. Prid. Kal. Feb. Med. Cæsario & Attico Coss. [397.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda ei *lex* 30. *inf. de Episcop. Eccles. & Cler.* Concordat huic legi, *lex* 22. *prox. iisf.* Tres has omnes ex æquo omisit Baronius in *Annales suos* referre.
" *Theodorus* PP. sub Honorio Imp. & quidem Italiæ, vt vel argumentum *huius l.* ostendit. vid. de eo *Prosopogr.*
" Scilicet Diui Principes contulerunt δὸσι δ' κρινῶ: nisi pro, *quæ*, suprà legamus, *æquè.*

XXII. * Idem AA. Theodoro PF. P."

PRIVILEGIA Venerabilis Ecclesiæ INminui non patimur, ita vt nihil extraordinarij" muneris Ecclesiæ, vel sordidæ functionis, agnoscant. Quidquid igitur præceptis veteribus † reuerentia religionis obtinuit, mutilari, etiam pœnæ interminatione, prohibemus: Ita, vt hi quoque qui Ecclesiæ obtemperant, his quibus cautum est, beneficiis perfruantur. Dat. Prid. Id. Iun. Med. Cæsario & Attico Coss. [397.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* & *Annalibus Ecclesiasticis* Baronij. Hæc porrò *lex* fermè transcripta est ex *superiore lege*, simul &, quæ *illi* iungenda est, *l.* 30. *inf. de Episcopis Eccles. & Cler.*
" De *Theodoro* hoc PP. Italiæ iam ad *leg. super.*

COMMENTARIVS.

ECCLESIARVM, ac proinde & EPISCOPORVM, ac nominatim Episcopi Romani (qui hoc adhuc Anno SYRICIVS erat, Damasi successor,) & CLERICORVM immunitatem ab omnibus extraordinariis & sordidis muneribus, ab anterioribus iam Principibus concessam, Honorius Imp. his duabus constitutionibus, ad eundem Theodorum PP. Italiæ emissis, & tertiâ insuper, quæ priori iungenda est, putà *l.* 30. *inf. de Episcop. Eccles. & Cler.* propositâ etiam pœnâ, confirmat A. D. 397. iteratâ constitutione, intra quarrum fermè mensem; sed & anterioribus & posterioribus aliis quamplurimis, putà *l.* 29. 34. 36. 38. 40. *eod. tit. de Episcop. Eccles. & Cler.* Addatur & Sozomeni locus *lib.* 8. *cap.* 1. Quæ toties repetitæ constitutiones argumento sunt, quàm difficulter hæc immunitas inualuerit.

¶ Tria interim ex his *legibus* obseruanda sunt: Primò, ex hoc singulari priuilegio seu immunitate Ecclesiis & Ecclesiasticis ab extraordinariis & sordidis muneribus tributa, colligi posse Ecclesias & Ecclesiasticos hâc tempestate ordinariis & canonicis tributis obnoxios fuisse; de quo dixi plenè ad *leg.* 40. *inf. de Episcop. Eccles. & Clericis*, & ad *leg.* 33. *sup. de annona & trib. & l.* 15. *inf. de Episcop. Eccles. & Cler.* Secundò ex his *legibus* liquet, priuilegia Ecclesiis tributa, non illicò statim ad Ecclesiasticos pertinuisse, verùm speciali Principum beneficio & declaratione opus fuisse: id quod sanè *hâc vtraque lege* fit, & *tertiâ illâ* 30. *inf. de Episcopis Eccles. & Cler.* Postremò obseruandum ex *priore l.* 21. scilicet, Romanis quoque Episcopis ab Imperatoribus hæc priuilegia & *beneficia* nominatim, & si quæ alia fortè similia *πεγνόμια*, *πεστίμια*, *πρεσβεῖα* concessa fuisse, & in his, vt dixi extraordinariorum & sordidorum munerum immunitatem, sic etiam vt peculiari *lege* tùm opus fuerit. Sanè & Constantius *l.* 13. *inf. de Episcop. Eccles. & Cler.* Vrbis Romæ & Ecclesiæ Clericis concessa priuilegia confirmat: itémque *l.* 14. *eod. tit.* quarum illa Præfecto V. inscribitur, hæc Felici Episcopo, Vrbis Romæ, quæ priuilegia qualia sint, ex *eadem leg.* 14. videre ſt.

XXIII. * Idem" AA. & Theod. A. Melitio PF. P."
Post alia.

AB Inlustribus personis sordida munera & extraordinariæ necessitatis damna remouemus, *&c.* Dat. XV. Kalend. Mar. Rau. DD.NN. Honor. IX. & Theod. V.AA.Coss. [412.]

NOTÆ.

* *Lex vlt. C. de excusationibus munerum.* Et iungenda *huic* est *lex vn. inf. qui à præbitione tyronum & Equorum excusentur.*

" Inscribendi hi Impp. *Honorius & Theodosius*: vt etiam inscripti *d. l. vn.*

" *Melitius* PP. sub Honorio, cui inscriptæ quinque præterea *leges*. vid. *Prosopogr.*

" Reponendi hi Coss. quoque in *d. l. vn.*

COMMENTARIVS.

ILLVSTRES personæ ab omnibus non tantùm sordidis, verùm & extraordinariis muneribus immunes ab Honorio esse iubentur *hâc leg.* cùm antea Valentiniani Iunioris & Theodosij constitutionibus *lex* 15. & 18. *sup.* à sordidis tantùm immunes essent; rursùm cùm ipse Honorius *lex vn. inf. qui à præbitione tyron.* (quæ huic *legi* iungenda est) inferiores dignitates non ab omnibus, verùm à certis & pauciſſimis, putà Tyronum, Equorum & auri præstatione immunes faciat. Quinam autem Illustres sint, iam ad *d. legem* 15. ostendi, & docet *Notitia Imperij* & Nostra *Notitia Theodosiana.*

DE

DE EQVORVM CONLATIONE.
TITVLVS XVII.

* Abest hic *Titulus* à *Cod. Iust.*

" Extraordinariâ scil. quæ ratio, cur hic *Titulus* superiori subiiciatur: Nam *Titulus XXIII. lib. VIII. de oblatione Equorum*, est de ordinaria iam Equorum oblatione facta.

PARATITLON.

EQVORVM *Rubr. & aliis ll. multis*, (qui Curatoricij dicuntur *l.* 29. *sup. de annona & tribut.* Curatoricio nomine flagitabantur, *leg.* 2. *hoc tit.* item Canonici militares, *leg.* 3. *hoc tit.*) conlatio, *Rubr.* & Symmachus *lib.* 10. *ep.* 27. inlatio, *l.* 1. *sup. de distrahend. pignor.* oblatio, *sup. tit. de oblatione equorum*, præstatio, *leg.* 2. *sup. de decurion. & silent. leg.* 14. *sup. de prox. Comit. dispos. leg.* 2. *inf. de Medicis*, repræsentatio, *leg.* 2. *sup. de priuileg. eorum qui in S. P.* præbitio, *leg.* 1. 15. *inf. de nauicular.* pro rerum necessitate, *dict. leg.* 2. *supr. de decurion. & silent.* vt instrueretur vsus armorum, *leg. vn. supr. de oblat. Equorum.* castrensi vsu efflagitante Symmachus *fine dict. ep.* 27. Destinatis ad agendas curas Reipubl. vel alterius officii, *leg.* 2. *sup. de priuileg. eorum qui in S. P.* Colonis & obnoxiis *leg.* 1. *hoc tit.* Honoratis, *dict. leg.* 2. *sup. de decurion. & silent. leg.* 3. *supr. de prox. Com. disp.* & *dict. leg. vn. de oblat. equorum.* *leg.* 2. *sup. de priuileg. eorum, qui in S.P. leg.* 138. *inf. de decurion. leg.* 15. *inf. de nauicul.* Honorariis, *dict. leg. vn.* qui vsque ad honorariam dignitatem peruenerunt, *leg.* 138. *inf. de decurion.* (etiam Nauicularijs *leg.* 14. & 15. *inf. de nauicular.*) collegiatis Negotiatoribus V.R. Symmachus *dict. ep.* 27. indicebatur, imminebat. Hi autem vel ipsi præstabantur, missis ad eos probandos Stratoribus: vid. *leg. vn. de oblat. equor. & l. vn. de stratorib.* vel adærabantur, *leg.* 3. id est solidi pro his exigebantur, *leg.* 1. in pretio exactio fiebat, *leg.* 1. *hoc tit.* & *l.* 20. *sup. de extraordin. lex vn. inf. tit. prox.* Per singulos enim equos, *leg.* 2. *hoc tit.* pro singulis equis, *leg.* 2. & *l.* 29. *supr. de annona.* præstabantur, Viceni terni solidi, *leg.* 1. *hoc tit.* Per Africam in Proconsulari prouinciâ Africâ, *leg.* 2. *hoc tit.* viceni solidi primùm, *leg.* 2. *hoc tit.* vt ex Numidia, *dict. leg.* 29. Verùm postea octoni & deni solidi tantùm *dict. leg.* 29. ex Byzacena, Tripolitana quini & deni *dict. leg.* 29. Ex his septeni solidi contubernalibus ministrabantur, *leg.* 2. militi deuotissimo, *leg.* 3. Comitibus stabuli pro sportulis bini solidi pro singulis equis tribuebantur, *l.* 3. *hoc tit.* quod abrogatum *l.* 29. *sup. de annona & trib.*

¶ Immunes tamen erant ab hac præstatione Archiatri, & Ex-archiatris, *leg.* 2. *inf. de Medicis.* Decuriones, Silentiarij, *dict. leg.* 2. *sup. de decurion. & silent.* Proximi Comites dispositionum, *leg.* 14. *sup. de prox. Comitib. dispos.* in sacris scriniis militantes, *leg.* 15 *sup. de prox. Comitib. disp.* Memoriales & Palatini, qui ad agendas curas Reipublicæ vel alterius officij fuerint destinati, *leg.* 2. *sup. de priuil. eorum qui in S. P.* Curiales, qui gradu meritorum ad honorariam dignitatem peruenerunt, *leg.* 138. *inf. de decurion.* Corporati negotiatores Vrbis Romæ ex mente Symmachi *lib.* 10. *ep.* 27. aliique, de quibus *proprio* mox *titulo, prox. inf. qui à præbitione Tyronum & Equorum excusentur.*

1. * Impp. Valentinianus, & VALENS AA. Alexandrino" Com. R.P.

VICENI & terni solidi, per singulos equos, qui à Colonis, atque ab obnoxiis", exiguntur, ipsi magis iugiter, quàm fraude Procuratorum nostrorum equi offerantur. Dat. III. Kalend. Iun. Marcianop." Lupicino & Iouino Coss. [367.]

NOTÆ

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Al. *Alexandriano.* Eidem inscribitur hoc ipso anno, *l.* 14. *inf. de susceptorib. lex* 11. *sup. de iure fisci*: & anno 369. *lex* 11. *sup. de petitionibus.*
" *Obnoxij*, â quibus tributa exiguntur: quomodo & Ausonius in Gratiarum actione *c.* 33.
" *Procuratores rei privatæ* intelligit, qui sub dispositione Comitis R.P. fuerunt. vid. *Notitiam Imperij*: vbi tamen in Orientis Imperio (quo hæc *lex* pertinet) nonnisi *Procuratores saltuum* memorantur.
" *Marcianopoli* Valens, vid. Ammianum Marcellinum *lib.* 27. *p.* 365. Zosimum, *lib.* 4. *p.* 741. Suidam in v. Οὐάλης: Quanquam Ammiani locus ad A. 369. magis pertineat, & subscriptionem *legis* 7. *sup. de falsa mon. l.* 15. *sup. de erogat. mil. ann.* Thraciæ autem vrbis Marcianopolis, vt Zosimus ait *d. pag.* 741. idest diœceseos Thraciæ: nam alioquin Mesiæ vrbs est, quod Ammianus docet *d. lib.* 27. *p.* 364. & quidem Mysiæ inferioris. Quæ Thracia & Mysia Valenti in diuisione Imperij cessit, vt idem Zosimus scribit, *lib.* 4. *pag.* 735.

COMMENTARIVS.

PRETIVM pro equis (in vsum militarem videlicet necessariis) at non etiam equos ipsos, præberi iubet hâc constitutione *Valens* Imp. pariter vt Honorius *l.* 2. 3. *inf. h. tit.* & *l.* 29. *sup. de annona & tribut.* cuius pretij quoque mentio fit, *l.* 20. *sup. tit. prox. de extraordin.*

¶ Quatuor autem de hac Equorum collatione vel ex *hac leg.* obseruentur, quæ & ad sequentes *leges* fermè transferri possunt. Primum est, *Adæarationis* equorum *modus*, id est, quo pretio singuli equi æstimati fuerint: Nempe viginti tribus solidis singulos equos *hâc leg.* æstimat Valens; quæ æstimatio seu adæratio vt postea immutata fuerit, & quidem per Africam, videndæ sunt *duæ leges prox. inf.* & *dict. lex* 29. *sup. de annona.* Sanè enormi pretio equorum subinde attriti prouinciales; atque ea indulgentiæ Principalis sæpe materia, relaxando enormi pretio. Quò facit Mamertini locus in *Gratiarum actione pro Consulatu*, vbi inter Iuliani laudes memorat. *Ipso tempore leuati* EQVORVM PRETIIS *enormibus Dalmatæ: Epirotæ, ad incitas, intolerandi tributi mole depressi, prouidentiâ Imperator tuâ non modò miserias exuerunt, sed amplam etiam atque opulentam reuexerunt fortunam.*

¶ Secundò, Quibus hæc equorum præstatio indicta, videndum: Nempè variè; modò his, modò illis. *Hâc* sanè *leg.* à Colonis & ab obnoxiis exiguntur: id est à Colonis qui obnoxij & adscripti terræ: ita enim hoc accipio; quomodo etiam obnoxij dicuntur *Nouella Valentiniani* 9. de quo vid. *Paratitl. sup. de fugitiuis colon.* Non verò vt *Obnoxij*, sint hîc Actores & Procuratores rei priuatæ, qui rationibus obnoxij erant, de quibus *l.* 2. *Cod. de Agricolis & mancip. domin.* de quibus Græci quoque acceperunt *leg.* 1. *Cod. de Agricol. censitis & Colonis:* (quæ desumpta ex *leg.* 4. *sup. de extraordin.*) cùm *ibi* legerunt, *rationibus*, ἐκ λογισμῶν. Sed neque *Obnoxiorum* appellatione hîc intelligendi omnes ij qui huic collationi subiacebant: quo sensu & *Obnoxiorum* vocem vsurpat Ausonius, *Gratiar. act. cap.* 33. De aliis, quibus hæc collatio indicta iam dixi plenè *in Paratitlo.* Addatur & Symmachus *lib.* 10. *ep.* 27. vbi Equorum collationem à Valentiniano Iun. A.D. 384. castrensi vsu efflagitante, Corporatis Negotiatoribus vrbis Romæ, imperatam memorat: quod tamen ipse non probaret.

¶ Tertiò videndum, *Cur* pretium magis, quàm equos conferri voluerint Principes, & *hâc* quidem *leg.* Valens: quod ipse obscurè indicat *fine legis, Ipsi* [solidi] *magis iugiter, quàm fraude Procuratorum nostrorum Equi offerantur.* Nempe gemina hæc, excogitari potest ratio. Prima, si equi oblati fuissent, fraus collationi facilè facta fuisset, debiles & ineptos equos collatoribus conferentibus. Quanquam huic fraudi aliâs obuiam itum Stratoribus per prouincias missis ad Equos probandos, *l. vn. sup. de Stratoribus*: & *l. vn. sup. de oblatione Equorum:* quibus *locis* vide quæ notaui plenius. Atenim secunda mihi magis hæc placet; ne alioquin abductis sæpè hoc obtentu à miseris Agricolis & colonis equis, agriculturæ fraus fieret. Sanè & Themistius biennio post, *Oratione* 10. *ad Valentem p.* 224. & 243. eo nomine Valentem commendat, & in primis quidem, quod Agricolas seu Colonos tributorum fasce leuare studuerit: quod studium suum ipsemet ad Alexandrinum Com. R. P. hoc ipso anno effert *l.* 10. *sup. de iure fisci.*

¶ Postremò *hanc leg.* ad belli Gothici apparatum pertinere omninò suadet & temporis ratio & subscriptus locus *Marcianopoli*: ibi quippe fermè Valens hâc tempestate hæsit, bello Gothico triennium illigatus: vt docet Ammianus Marcellinus *lib.* 27. *pag.* 365. 366. Zosimus, *lib.* 4. *pag.* 741. Suidas *in v.* Οὐάλης. De hoc triennali bello Gothico, vid. & Themistium *dictâ orat.* 10.

II. * Impp. Arcad. & Honor. AA. Pompeiano Proc. Afric."

SICVT dudùm præceptum est, quàm primùm equorum, qui Curatoricio nomine flagitantur, in pretio maturetur exactio: ita vt viceni quidem solidi pro singulis equis à Prouincialibus exigantur, septeni verò contubernalibus ministrentur. Dat. Id. Feb. Med. Vincentio & Frauitta Coss. [401.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Pompeianus* Proconsul Africæ sub Honorio Imp. Eidem inscribuntur quamplurimæ aliæ vt Anno superiore 400. ita hoc 401. Constitutiones: vid. *Indicem Personarum.*
" *Contubernales*, id est milites *h. l. & l.* 33. *sup. de erog. mil. ann.* Deuotissimus miles *l.* 3. *prox.*

COMMENTARIVS.

PRETIVM pro equis curatoriciis inferri à Prouincialibus iuber, hâc constitutione Honorius Imp. A. D. 401. pariter vt *lex* 3. *prox.* & *l.* 29. *sup. de annona & tributis*, hoc ipso Anno, per eandem Africam: Idque exemplo anteriorum Constitutionum, *sicut dudùm*, inquit, *præceptum est*: ita quidem, vt hanc exactionem *quàm primùm maturari* iubeat.

¶ Modum porrò pretio hunc statuit: vt 20. solidi pro singulis equis exigantur, quem posteà magis adhuc temperauit *d. l.* 29. *sup. de annona & tributis*, detractis duobus adhuc solidis, & nominatim quidem per eandem Africam proconsularem (quò hæc *lex* pertinet) & Numidiam, vt ita nonnisi octodecim præstari velit: & deductiorem adhuc numerum, quindecim solidorum per Byzacenam & Tripolitanam. Sanè idem & *l. prox.* 3. profitetur, se per diœcesin Africanam equos Canonicos militares secundum diuersitatem singularum prouinciarum adærasse.

¶ Addit, ex his viginti solidis, septem militibus, ad comparandos equos videl. ministrari oportere: Quod & ipsum *d. l.* 3. *prox.* statuit hoc ipso Anno.

¶ Vnicum *h. l.* superest videamus, quinam sint Equi illi, qui *Curatoricio nomine flagitari* dicuntur: vel vt vocantur *dict. leg.* 29. *sup. de Annona & tributis* (quæ sex fermè septimanis post *hanc* data est) *Curatoricij equi vicenis*, inquit, *solidis, qui in præteritum pro Equis Curatoriciis petebantur*, &c. Quæ inquisitio ardua est: neque enim vltrà docemur *hâc leg.* & *d. l.* 29. quàm hos equos per Africæ diœcesim nominatim, in vsum militarem à prouincialibus exactos. Primùm igitur inquirendum nobis an solemnis hæc collatio fuerit, an verò extraordinaria? Sanè si *huius tituli* seriem & coniunctionem cum *superiore* attendamus, item si totam *d. l.* 29. *sup. de annona & tribut.* spectes, extraordinaria magis videri possit: ac proinde Curatoricij equi, alij, à Canonicis: de quibus *l.* 3. *prox. inf.* verùm neque id turò hoc argumento asseri potest, cùm & sub *titulo de annona & tributis*, dicta *lex* 29 posita sit, qui vtique *titulus* propriè est de canonicis illationibus: & sub *hoc titulo* de canonicis quoque equis agi doceat *d. l.* 3. *prox. inf.* Et tamen hoc argumento misso, mens mihi ea, Curatoricios à Canonicis alios videri: Nam quò alioquin Honorius per eandem Africam, tam breui temporis spatio, tribus *legibus*, intra sextum mensem latis, modò Curatoricios, modò Canonicos dixisset, nisi circa diuersos, prouidentiam suam ostendere voluisset. Adde, quòd cùm *l.* 3. *prox. inf.* Comitibus stabuli pro sportulis binos solidos iuxta consuetudinem pro singulis equis Canonicis militaribus diœceseos Africanæ tribui permittat, *XII. Kal. April.* idem *Prid. Kalend. April.* sportularum nomine quæ Comiti S. stabuli præstabantur, per eandem diœcesin Africæ, pro Equis curatoriciis quicquam omninò inferri veret, *dict. leg.* 29. *sup. de annona & tribut.* Neque enim verosimile mihi, intra decimum diem, *legem illam* 3. abrogatam *d. l.* 29. De Nomine; atque adeò per id res ipsa, non minor obscuritas. Reperio equidem Constantini M. constitutionem ad Proculum Proconsulem Africæ, putà *l. 2. sup. de priuileg. eorum qui in sacro Pal.* in hæc verba: *si ex Memorialibus, vel ex Palatinis nostris aliquis ad agendas* CVRAS *Reipublicæ, vel alterius officij fuerit destinatus, minimè ab eo præsentatio postuletur* EQVORVM: *qui autem in Palatio obsequia non præbuerunt, sed ex alio hominum genere sunt*, EQVOS *solemnes* PRO *huiusmodi* ACTV *repræsentent.* Inde quis ita existimare possit, Collationis huius extraordinariæ exemplo à *Curatoribus* illis, de quibus *ead. leg.* ad alios postea Honoratos derivato, pristinum tamen nomen mansisse Curatoriciorum equorum, atque inde nomen istud enatum: verùm cùm ex *hâc* potissimum *leg.* videam, hanc Curatoriciorum equorum collationem à PROVINCIALIBVS exactam, non à Curatoribus aut Honoratis, neque ea sententia mihi placere potest. Imò neque iam placere potest, quod aliquando succurrebat *Cursatoricios*, reponendos, quasi cursui publico destinatos & Cursuales: cùm videam ex *hac leg.* eos contubernalibus seu militibus ministratos, & sic in vsum castrorum & militiæ. Illud ergo coniicio, dùm certius quid adfertur, Curatoricios eos fuisse, qui darentur militibus limitaneis & Gentilibus ad curam limitis Africani: vnde *Curatoricio nomine* flagitari *hâc leg.* dicantur, quasi pro *curâ limitis*: nam & aliàs hoc fermè sensu *Cura*, & *Curas agere*, seu gerere dicitur *leg.* 2. 4. 5. *vlt. sup. de Curiosis*: *lex vn. ne Præfectianus exactoris vel curiosi.* Sed hoc omninò sensu. CVRAS *munitio, tuitio fossati limitis*, per hanc ipsam Africam, sub hoc ipso Honorio An. 409. *l.* 1. *sup. de terris limitaneis.* Denique hùc traho duo loca *Notitiæ Imperij*: vbi, *in provincia Flaminia, Præfectus classis Ravennatium cum* CVRIS *eius*

de ciuitate Rauennæ : Item in prouincia Liguria Præfectus Classis Comensis cum Cvris eiusdem Ciuitatis Comi memorantur : Ergo Curatoricij, qui pro Curis agendis accipiendi videntur. De iisdem Equis accipio quod Synesius Episcopus Cyrenes *ep.* 132. scribit, de Equis ἐπὶ τῷ φόρῳ τρεφομένοις. aduersus Barbarorum incursus, quibus curæ agebantur, προδρομὴ κατάσκεψις καὶ ἀπαγγελία, καὶ τὸ ζεῦγος τῶν ἵππων τῶν ἀδηφάγων τῶν ἐπὶ τῷ φόρῳ τρεφομένων, ἄγειδς κέλευε πρὸς σὲ παντὸς μᾶλλον ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς, ἵππος οὐκ ἀχρεῖον τὸ κτῆμα : καὶ γὰρ προδραμεῖν τε καὶ κατασκέψασθαι, καὶ ἀπαγγεῖλαι δι' ἐλαχίστου, πάντα ταῦτα ἵππος δυνάται ῥαδίως ποιεῖν.

III. * Idem AA. P.P." & Com. S.L.

Eqvos canonicos militaris" Diœceseos" Africanæ, secundum subiectam" Notitiam singularum prouinciarum, ex præsenti duodecimâ" Indictione", iussimus adærari" : In tribuendis Viris Clarissimis Comitibus Stabuli" sportulis in binis solidis pro singulis equis seruari consuetudinem decernentes. Quam formam quotannis obseruari præcipimus, vt secundum postulationem GaudentI" Viri Clarissimi Comitis Africæ deuotissimo" militi septeni solidi pro equis sidgulis tribuantur. Dat. XII. Kalend. April. Med. Vincentio & Frauitta Coss. [401.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abest à *Cod. Iust.*
" Procùl dubio, *Hadriano PP.* (Italiæ) hæc *lex* inscripta fuit : v. *Consularia Theod.*
" *Troinum* Comitem S.L. accipio, cui etiam inscribitur *lex* 11. *sup. de Senator.*
" Pro *militares.*
" De *Diœcesi Africana* vide *Notitiam Imperij*, & *Romani Orbis descriptionem* ex *Cod. Theodos.* cuius quatuor prouinciæ recenseri videntur, *l.* 29. *sup. de annona & trib.* vel saltem tres.
" Notitia hæc intercidit.
" Quæ Orientalis fuit. Quartadecima : v. Marcellini *Chronicon*, & *Alexandrinum* : v. quæ dico ad *l.* 6. *inf. de Indulgent. debit.*
" De *Indictionibus* peculiari capite semel dixi in *Consularibus Theod.* ac nominatim, quomodo *Africanæ* indictiones ab Italicis & Orientalibus differant, nempe Italicas initium ducere, ab anno 312. Orientales, ab Anno 313. Africanas, ab Anno 314.
" *Adærari*, id est æstimari in pretio : de quo vide *Glossarium Theodos.*
" De *Comitibus Stabuli* vide pariter *d. l.* 29. *sup. de annona & trib.*
" De hoc *Gaudentio* Aëtij Patre : iam dixi plenè *ad leg.* 1. *sup. de terris limitaneis*, quæ eidem Gaudentio Vicario Africæ inscribitur.

COMMENTARIVS.

Pretivm, & *hâc l.* Honorius per *diœcesim Africanam* (id est Byzacium, Numidiam, Tripolitanam, Mauritaniam Sitifensem, Mauritaniam Cæsariensem.) pro equis Canonicis militaribus inferri iubet An. D. 401. & quidem tribus hâc parte constitutis.

¶ Primùm enim *pretium* pro diuersitate prouinciarum varium statuit, subiectâ in id particulari Notitia, seu designatione, verùm quæ *hîc* intercidit. Quod idem & circa Curatoricios Equos mox, post decem dies *l.* 29. *sup. de annona & tributis*, præstitit. Nempe vt procliue est conijcere, provt prouincia locuples esset, vel sanè provt præstantes erant Equi : Sanè maius ideò pretium in Numidia constituit *eâ leg.* 29. minus in Byzacena & Tripolitana. Quod & idem *hâc leg.* factum oportet.

¶ Secundò, Comitibus stabuli sportularum loco duos solidos pro singulis equis iuxta veterem consuetudinem, tribui statuit *hâc leg.* cùm idem pro Equis Curatoriciis Comitib. stabuli quidquam tribui vetet *dict. leg.* 29. *sup. de annona & tribut.* Vnde iam efficiebam ad *leg.* 2. *sup.* Canonicos equos militares à Curatoriciis diuersos esse.

¶ Postremò, septem solidos pro singulis equis militibus tribui iubet *hâc leg.* (quod & idem statuit circa curatoricios equos, *d. leg.* 29.) Et hoc quidem, vt ipsemet ait, *secundum postulationem Gaudentij Comitis Africæ.* Hic verò Gaudentius non alius est, quàm Aëtij pater : cui vt inscribitur *lex* 1. *sup. de terris limitaneis*, An. 409. ita de eo ad *eam leg.* pleniùs dixi : de eo vid. Zosimum *lib.* 5. *pag.* 812. Renatum Profuturum Frigenidum apud Gregorium Turonensem *lib.* 2. *c.* 8. & Prosperum *Chronico.*

¶ Non omittendum est, duodecimam indictionem Anno 401. per diœcesim Africæ tribui, cùm in Oriente Indictio decima quarta computetur, vt ex Marcellini *Chronico* & *Alexandrino* liquet, de quo dicam pleniùs ad *leg.* 6. *inf. de indulgent. debitor.* vbi ostendam per Africam Proconsularem fuisse decimamtertiam.

IV. * Imppp. Honor." & Theod. AA. Herculio PF. P."

Constrvctioni" murorum, & conparationi", transuectionísque specierum, vniuersi sine vllo priuilegio coartentur ad necessitates Illyricianas : Nam in his dumtaxat titulis nullum sub quodam cessare priuilegij velamento censemus : sed sub hac condicione, cùm tempus exegerit, huiusmodi conlationi subcumbant, vt non tantum requiratur idoneus, verùm vniuersi proportioni" suæ possessionis iugationísque ad hæc munia" coartentur, & à summis sarcina ad infimos" vsque decurrat. Dat. III." Id. April. Constp. Basso & Philippo Coss. [408.]

NOTÆ.

* *L.* 1. *Cod. Iust. de quib. munerib. vel præstationib. nemini liceat se excus.* Repetita hæc *lex*, sed aliter, *l.* 49. *inf. de operib. publ.* nonnullis auctior, aliis verò imminutior. Fugitiua autem hæc *lex* est ab *hoc tit.*
" Si rectè *huius leg.* subscriptio habet ; tùm Arcadij nomen hîc addendum fuerit : Kalendis enim Maij primùm mortuus Arcadius, imò si aliis credimus XI. Kal. Sept. Quod non puto. Quare satius, *hanc leg.* referre ad Ann. 412. vt præfert *lex* 49. *inf. de operib. publ.*
" *Illyrici*, vt *d. l.* 49. & *l.* 172. *inf. de Decurionib.* *l.* 5. *inf. ne conlat. translat.* quæ duæ datæ sunt Anno 410. & verò additum *d. l.* 1. *Cod. Iust.* Ad eundem extat Ioannis Chrysostomi epistola : vid. *Prosopogr.*
" Hæc, *constructioni murorum*, absunt à *Cod. Iust.*
" De hac *Comparatione* fuit iam *suprà*, *Titulus* peculiaris, *de publica comparatione* 15. quæ Græcis συνωνὴ vel συνωνὴ εἰδῶν, vt hîc quoque Græci verterunt.
" *Transuectio* specierum *hîc*, quæ alibi translatio, *l.* 15. 40. *inf. de Episcopis* (vbi dixi plenè) & *l.* 10. *sup. de extraord. mun.* Græci rectè παραπομπὴ εἰδῶν.
" *Pro portione*, vt *Cod. Iust.* & *d. l.* 49. *portione*, omissa voce, *pro.*
" *Mœnia* : *d. l.* 49.
" *Iugatio*, dixi ad *l.* .... *sup. de annona.*
" *Infirmos*, *d. l.* 49. malè.
" *V. Id. April. Honorio IX. & Theodosio V. AA. COSS.* id est A.D. 412. ita *d. l.* 49. *inf. de operibus pudlicis.*

COMMENTARIVS.

Illyricianas ob necessitates, à tribus extraordinariis muneribus *hâc l.* designatis, quenquam immunem esse, quolibet priuilegio nitatur, quàmlibet infimæ sortis sit, vetat Theodosius Iun. A. 408. hâc constitutione : quæ & ipsa fermè repetita extat, *l.* 49. *inf. de operib. publ.* ab eodem Theodosio Iun. quadriennio post, si modò Consules ibi positi rectè habent : non alioquin videri possit eadem esse cum *hac l.* cum eidem Herculio inscripta sit : neque mensis abludat, & verba eadem sint.

¶ Duo tantum *hâc l.* attendenda. Primum est, quænam illæ sint *Illyricianæ necessitates* quas hîc memorat, quarúmque causâ hanc constitutionem edidit Theodosius Iun. Non aliæ scil. illæ sunt, quàm quas *Stilico* hâc tempestate, *huius l.* tempore etiamnum superstes, concitauerat, atque intentabat hoc agens modis omnibus, vt vindicato sibi filióque suo Eucherio Occidentis Imperio, Alarici ope auxilióque, Illyricum Orientale, Occidentis Imperio adiceret : Quod fusè decribit Zosimus *lib.* 5. *p.* 803. 804. 805. 807. etsi crimine eum quantum potest, liberet. v. & Socratem *lib.* 7. *c.* 10. Sozomenum *lib.* 9. *c.* 4. Perniciosâ in id inter alia litorum & itinerum custodiâ in Occidentalis Imperij limite constitutâ, ne cuiquam ex Oriente ad Occidentem pateret accessus, & commercium inter vtrumque imperium abrumperetur, quod postremum docet disertè *lex* 1. *sup. de litorum & itin. custod.* Igitur Theodosius Iun. (vel saltem eius octennis nomine Anthemius PP. Orientis, qui summam rerum pro eo administrabat, teste Socrate, *lib.* 7. *c.* 1. de quo ad *leg.* 167. *inf. de decur.*) impendentium metu hanc constitutionem edidit : Quanquam, si verum est, quod Socrates duobus locis disertè scribit (putà *d. l.* 7. *c.* 1. & *lib.* 6. *c. vlt.*) Arcadium nonnisi Kal. Maij mortuum, ac multò magis, si verum est quod Theophanes scribit, eum abiisse XI. Kal. Septemb. tùm hæc *lex* Arcadio potiùs tribuenda fuerit : vt quæ mense Aprili data dicitur, *III. Id. April.* pariter, vt *lex vlt. sup. de Quæstionib.* Quicquid huius sit, causam *huius leg.* tenemus.

¶ Nunc remedia tria excutiamus : Amoliendæ scil. huic necessitati, triplici ratione occurrere Imp. instituit. I. *Murorum constructione*, hostibus repellendis, de quo dico ad *d. l.* 49. *sup. de operib. publ.* atque ideò omnium operis ex æquo requisitis. Secundò *Coëmptione* seu comparatione specierum indictâ (de qua fuit *suprà*, *titulus* peculiaris 15.) & vt Græci vocabant *Synoneto*, id est species necessarias priuatis fisco in vsum publicum seu militarem vendere coactis, quod vrgente necessitate in Imperio Romano sæpè factum, quod prolixius docui ad *leg.* 1. *eius tit. de publica comparat.* Adeò quidem, vt cùm aliàs potioribus tantùm Theodosius M. hanc indictionem imminere voluerit, *l.* 2. *sup. d. tit. de publ. comparatione*, Imperator *hâc l.* omnibus ex æquo, etiam infimis, pro portione possessionis suæ seu iugationis eam indicat; *à summis ad infimos sarcina decurrente*, & in commune omnibus profuturum communi labore curantibus (quod additum *dict. leg.* 49. *inf. de operib. publ.*) Postremò, *Transuectione specierum* certatim parangariis præbitis, limitem Illyricianum instrui iubet ocyus. Quod Parangariarum & translationis seu transuectionis specierum, & vt Græci loquuntur παραπομπῆς εἰδῶν, ad limitem instruendum onus sæpe simili necessitate imperatum : vid. *leg.* 15. 40. *inf. de Episcopis* : *l.* 10. 15. 18. *sup. de extraordin.*

QVI A PRÆBITIONE TIRONVM ET EQVORVM EXCVSENTVR.

TITVLVS XVIII.

Adde *l.* 14. 15. *sup. de proxim. Comitib. dispost. l.* 13. *sup. de Princip. agentium: l.* 21. *sup. de palat. S. L. l.* 2. 15. 18. 20. *vlt. sup. de tiron. l.* 2. 3. 10. *inf. de Medicis & Professoribus: l.* 2. *& vlt. sup. de decur. & silent. l.* 2. *sup. de priuileg. eor. qui in S. Pal. l.* 138. *infr. de decur. l.* 15. *inf. de nauicul. l.* 14. 15. *sup. de extraordin.*

---

1. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Melitio PF. P.''

IRONES'', quorum pretia exhausti ærarij' necessitas flagitauit, præbere nolumus Inlustris' viros Præfectos, cùm gerunt infulas dignitatis, vel cùm sublimem egerint Præfecturam'': non Magistros militum, vel Comites'' Domesticorum, simile munus adstringat, neque enim Tirones de facultatibus eorum poscendi sunt, quorum virtus Triumphis nostris subiugat de hoste captiuos: non Præpositum'', vel Primicerium' sacri cubiculi: non Castrensem'': non Comitem'' sacræ vestis: non ceteros Cubicularios'': non Magistrum Officiorum, Quæstorem, vel Comites sacri ac priuati ærarij Inlustres: non virum Spectabilem Primicerium'' Notariorum: non Consistorianos'' Comites, ac scriniorum Magistros'', vel Tribunos'' & Notarios eadem damni multa percellet: non Viros Spectabiles Comites Archiatrorum'', non Comites'' stabuli, Cura'' Palatij, Scholares'', proximos'' scriniorum, eademque Scrinia; Comites'' dispositionum, Decuriones'', Magistrum' admissionum, & ceteras similes Comitum'' laboribus nostris socias dignitates, eiusdem præstationis sors teneat: non Tribunos'', vel Præpositos militares; post testimonium inueteratæ'' militiæ. Habeant in commune omnes, siue dùm administrant, seu postquàm administrauerint, debitum Regiæ liberalitatis officium'': Nemo Tirones, equos'', vel præstationem auriariam'' vereatur, quem'' sub legis nostræ sanctione prosequimur. ¶ Illos tantum Tironum atque'' Auri munus adstringat, quos *Honorarios*' vocauit antiquitas, vel qui fasces ciuilium'' partium consecuti, nulla prius laboribus rudimenta posuerunt. De ipsis etiam Militaris nominis viris eos Præpositos, vel Tribunos à priuilegiis esse conuenit alienos, qui castrorum expertes habentur, nec in hostem Martio'' ære caluerunt. Dat. xv. Kalend. Mart. Rau. Honor. VII. & Theod. III. AA. Coss. [412.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda ei *lex vlt. sup. de extraordin. siue sord.*

'' *Melitius* PP. Italiæ sub Honorio. Eidem ante biennium de eadem re inscribitur *lex* 15. *sup. de prox. Comit. dispos.* De eo v. *Prosopogr.*

'' De *Tironibus* fuit *sup.* peculiaris *titulus* 13. *lib. VII.* vbi v. *Paratitlon.*

'' Vide *l.* 1. *sup. de Tironibus.* & eius tituli *Paratitlon.*

'' Pro *Inlustres*, vt etiam habet *Tiliana editio.* Cæterùm de his pariter & eorum immunitate est *d. lex vlt. sup. de extraordin.* quæ *huic* coniungenda est.

'' De *Præfectis* Prætorio, Vibis, Magistris militum est, *sup. titulus VII. lib. VI.*

' De hoc *Comite domesticorum* dicam mox plenissimè, de quo alioquin non est *libro VI.* peculiaris *titulus* aliquis: etsi sit *Titulus de domesticis & Protectorib.*

'' De *Præpositis Sacri Cubiculi*, fuit peculiaris *titulus VIII. lib. VI. sup.* v. & *Notitiam Imperij.*

'' *Primicerius S. Cubicul.* de quo mox.

'' Neque de hoc *Castrensi* peculiaris est Titulus *lib.* 6. etsi *Titulus* sit *de Castrensianis* 32. qui sub eius dispositione fuerunt, de quo vide *Notitiam Imperij*, & *Theodosianam* nostram.

'' De

'' De *Comite Sacræ vestis* vnica hæc mentio *hoc Codice* occurrit, de quo mox.

'' De *Cubiculariis* Principis vid. & *legem* 8. *supr. de agentib. in reb. leg.* 3. *supr. de priuileg. eorum qui in sacro Pal. leg.* 15. & 18. *supr. de extraordin. siue sord.*

'' De sequentibus quatuor Inlustribus est *tit.* 9. *lib.* 6. *supr.*

'' De *Primicerio* Notariorum est *titulus* 10. *lib.* 6.

'' De *Consistorianis* his Comitibus est *titulus* 12. *lib.* 6.

'' De *Magistris* scriniorum est *titulus* 11. *lib.* 6.

'' De *Tribunis* his dixi plenissimè ad *leg. vn. supr. de mandatis Principum.* Eodem pertinet *Titulus de Primicerio & Notariis, lib.* 6.

'' De *Comitibus* Archiatrorum est *tit.* 16. *lib.* 6. Porrò concordat disertè huic hac parte *lex* 2. *infr. de Medicis & Professorib.*

'' De *Comitibus* Stabuli non est peculiaris *titulus hoc Codice*; Eorum sit quoque mentio *l.* 29. *supr. de annona & tributis*: & *leg.* 3. *supr. de Equorum collat.*

'' De *Cura Palatij* dixi ad *leg. vn. supr. de Comitib. & Tribunis Scholar.*

'' De *Scholaribus*: Vid. *titulum* 13. *lib.* 6. *de Comitib. & Trib. schol.*

'' De *Proximis* scriniorum est *titulus* 26. *lib.* 6.

'' De *Comitibus* dispositionum agitur *d. tit.* 26. *lib.* 6: & hac parte concordat *lex* 14. *eius tit.*

'' De *Decurionibus* his est *tit* 23. *lib.* 6.

'' De *Magistro Admissionum* hoc vide *leg.* 12. *supr. de Senatoribus*: vbi dixi.

'' De his *Comitibus* vide *titulum* 14. 15. 17. 18. 19. 20. 21. *supr. lib.* 6.

'' Huic concordat hac parte *lex* 18. *supr. de tironibus.*

'' *Officium*, idest, beneficium & priuilegium.

'' De *Equorum* collatione fuit *Superior titulus prox.* & *lib.* 7. *titulus de oblatione equorum.*

'' De *Auraria* præstatione vide complures *leges*, *supr. tit. de annona & tribut.* & *leg.* 40. *in de Episcop.* quæ eidem Melitio hoc ipso Anno inscribitur.

'' Locus hic sanus est & nec quicquam sollicitandus, *Nemo quem*, &c. *prosequitur*: Prosequimur autem, idest, hac immunitate donamus, honoramus: vide *Glossarium.*

'' Hîc Tertium omissum est, putà *Equorum.*

'' De *Honorariis* his v. *titulum, de Honorariis Codicillis* 22. *lib.* 6. *Honorariorum* interim definitionem nota. v. Paratitlon *eius tit.* & quæ dixi *ad l. vlt sup. de primicerio & Notar.* & *leg. vn. supr. de Comitib. vacantib.*

'' *Ciuilium partium fasces*, id est, ciuiles, non militares dignitates: Nempe *ciuiles partes* militari nomini opponuntur: Ita Vegetius *lib.* 1. *cap.* 5. *Tunc*, inquit, *plures militiam sequebantur armaturam, necdum enim ciuilis pars florentiorem abduxerat iuuentutem.* Vide *Glossarium Theod.* Symmach. *lib.* 9. *Ep.* 102. *Summatem*, inquit, *ciuilium partium virtus* Sidonius, *Panegyrico* 5. *Qui cum ciuilis dispenset partis habenas, sustinet armati curas.*

'' Imitatio poëtica, quale illud inter cætera *Georg.* 4.

——— Namque morantes
Martius ille æris rauci canor increpat: & vox
Auditur, fractos sonitus imitata tubarum.

COMMENTARIVS.

IMMVNITATEM à tironum collatione, de qua *supr. tit. de tironib. lib.* 7. equorum item aurique designatis *hac l.* dignitatibus, Illustribus, Spectabilibus, Clarissimis, tribuit hac constitutione Honorius; imò omnium sordidorum & extraordinariorum munerum vacationem Illustribus, *l. vlt. supr. de extraordinar. munerib.* quæ *huic* coniungenda est: à quo iure vt sæpè recessum; ita summa necessitate vrgente recessum à Valentiniano III. *l.* 3. *tit. de tironibus*, 44. *inter Nouellas Theodosianas.* pariter vt tironum immunitas Subrbicariis partibus tributa *l.* 12. *supr. de extraordin.* ab eodem reuocatur, *l.* 2. *eiusdem tit.* 44. *de tironib.*

¶ Adeò autem designatis *hac l.* Dignitatibus hanc immunitatem tribuit Honorius, vt etiam ea deposità eandem competere velit, quod in simili constitutum vidimus, *l.* 14. 15. 18. 19. *supr. de extraordin. siue sord. muner.* Vice versa iis tantùm eam immunitatem competere iubet, qui actu eas dignitates aut gerant, aut gesserint, quos Græci ἐμβεβιωκότας dixerunt; at non etiam Honorariis, qui aut castrorum expertes aut nullis prius labori rudimentis positis, ciuiles vel militares dignitates consecuti sunt, de quibus videndus peculiaris *Titulus, de honorariis Codicillis.* Notitia tantum *Dignitatum* hîc notanda venit, earúmque ordo: quem committi velim cum *Notitia Imperij*, & cum *Titulis libri sexti huius Codicis*, qui in id totus est.

Illustres Viri,
1. Præfecti [Prætorio scil.]
2. Magistri militum.
3. Comites Domesticorum.
4. Præpositus S. Cubiculi: sub eo Primicerius S. Cubiculi.
5. Castrensis.
6. Comes S. Vestis.
7. Cubiculari cœteri.
5. Magister Officiorum.
6. Quæstor.
7. Comes S. L.
8. Comes R. P.

Spectabiles.
1. Primicerius Notariorum.
2. Consistoriani Comites.
3. Magistri scriniorum.
4. Tribuni & Notarij.
5. Comites Archiatrorum.
6. Comites stabuli.
7. Cura Palatij.
8. Scholares.
9. Proximi scriniorum & scrinia.
10. Comites dispositionum.
11. Decuriones.
12. Magister admissionum.
13. Cœteri similes Comitum laboribus Principis sociæ dignitates.
14. Tribuni & Præpositi militares.

Hactenus Notitia Dignitatum, quæ *hac l.* continetur, quæ Honorium Imp. auctorem habet Ann. D. 412. Atenim *Notitia Dignitatum* vltra Honorij tempora conscripta, alium in nonnullis ordinem præfert. Imò & *hoc Codice*, qui scriptus pariter sub Theodosio Iun. An. D. 438. alius circa nonnullas dignitates ordo obseruatur, vt ex serie *Titulorum Libri sexti* apparet. Nos hîc in hac Dignitatum Notitia illustranda non alio fine nunc immorabimur, quàm vt singularia quæ in ea occurrunt notemus: cætera enim ex suis *Titulis* quos iam in *Notis* designauimus, peti possunt, &

ex *Notitia noſtra Theodoſiana Dignitatum.*

Primo igitur notandum, *Comites domeſticorum* hic iungi poſt Præfectos Prætorio Magiſtris militum, præmittique Magiſtro officiorum, Quæſtori, Comiti S.L. & R.P. cùm contrà, in *Notitia Imperij* poſtponatur: Quomodo & Magiſtro officiorum nominatim poſtponitur ante quadriennium in eiuſdem Honorij *l.42.in fin.de hæreticis* Malchus *de rel.Byzantinis,in excerptis Legationum,p.63.* hanc ἀρχὴν, vocat μεγάλην ὄντων τῇ περὶ βασιλέα.

Sed rationem huius rei hîc addit, (quod Secundò notandum) *Quorum*, inquit, *virtus Triumphis noſtris ſubiugat de hoſte captiuos.* Comites ſcil. Domeſticorum hâc tempeſtate vice Magiſtrorum militum, id eſt, eodem loco & dignitate exercitibus præferant: ſic ſanè diſertè biennio poſt *hanc leg.* A. D. 414. Maurianus *Comes Domeſticorum & vices agens Magiſtri militum* dicitur *l. vn. infr. de venatione ferarum*, quæ ad eum data eſt: ſic etiam hoc ipſo tempore Caſtinus Domeſticorum Comes expeditione in FRANCOS ſuſceptâ ad Gallias miſſus dicitur à Renato Profuturo Frigerido, apud Gregorium Turonenſem, *lib.2.hiſtor. Franc.cap.9.* In Francos, inquam, qui iam indeab A. D.409. in Galliis conſiſtentes, Imperij ſui limites feliciter in dies augeſcebant. Quam quidem etiam Caſtini in eos expeditionem in hunc ipſum annum Domini 412. quo hæc *lex* data eſt, triennio videl. vel quadriennio poſt primum eorum in Gallias progreſſum docent *Francica* noſtra. Hic idem verò Caſtinus Magiſter militum poſtea A.D.422. cum magnâ manu & auxiliis Gothorum in Bæticâ cum vandalis infeliciter bellum geſſit, teſte Idacio, in *Chronico.* Exempla quoque eius rei, Comitum inquam Domeſticorum exercitui præpoſitorum, (vice ſcil. Magiſtrorum militum) plura occurrunt apud Am. Marcellinum, in *Seuero, lib.27.p.371.* in *Richomere, lib. 31.p. 479.490.* in *Mallobaude, lib.30.& 31.p.485.* Hac verò dignitate ornati ſummi Viri fortiſſimique, & in his Barbari fermè vt Mallobaudes Rex Francorum, Dagalnipbus, Richomer, &c. de quibus vide *Proſopogr.* Cœterùm *Comites* domeſticorum hîc dicuntur, quia fuêre duo, vnus Equitum, alter peditum: v. *Notitiam Imperij.*

Tertiò notandum hîc *Primicerium S. Cubiculi* hîc diſtingui à Præpoſito S. Cubiculi: rectè nam hic *Illuſtris* erat: ille verò ſub huius diſpoſitione, *Spectabilis*: Sic pariter diſtinguitur in *Notitia Imperij* quatuor locis: Primùm in generali dignitatum *Indice* tum Imperij Orientalis, tùm Occitalis: ita *Præpoſitus S. Cubiculi Magiſter officiorum* &c. *Primicerius ſacri cubiculi, Primicerius Notariorum* &c. Mox in ipſa *Notitiâ*, nulla Præpoſiti S. Cubiculi mentione amplius factâ, niſi quod hæc ibi habentur: *ſub diſpoſitione viri Illuſtris Præpoſiti S. Cubiculi domus diuinæ per Cappadociam*, de Primicerio ſacri cubiculi ſolo hæc habentur: *ſub diſpoſitione Primicerij viri Spectabilis ſacri cubiculi.* Quare mutilam eâ parte Notitiam *Imperij* eſſe oportet.

Quartò notandum, hîc ordine memorari quatuor, qui ſub diſpoſitione *Illuſtris Præpoſiti S. Cubiculi* erant: Præter Primicerium, inquam, S. Cubiculi, de quo modò, hi tres erant: *Caſtrenſis, Comes S.veſtis,& Cubicularij* cœteri: De Caſtrenſi Sacri Palatij dixi *ſuo titulo, ſupr.de Caſtrenſianis.* Comitis ſacræ veſtis vnica hæc *hoc Codice* mentio occurrit. In *Notitia Imperij* qui *Comes Veſtiarij* vocatur, alius ab hoc eſt: qui ſcil. ſub Comite S. L. erat in Occidente, pro quo in Oriente *Magiſtri lineæ veſtis*, & *Magiſtri Priuatæ* ponuntur: Vnde & *Scrinium* peculiare *veſtiarij ſacri*: cuius mentio in *Notitia Orientis & Occidentis.* De veſtiario v. & Zonaram *tomo 3.p.219.* Moſchopulum, Heſychium, Conſtantinum Porphyrogenetam *them. Orat. 1.* Hic certè præerat veſti Principis ipſius: At illi, de quibus in *Notitia*, ſuſceptioni earum veſtium præerant, quæ largitionibus Principis inferebantur.

Quintò obſeruandum, *Magiſtrum officiorum* hîc præponi Quæſtori pariter vt in *Notitia Imperij*; cùm contrà illi ſubiiciatur & *Rubricâ & vtraque lege ſupr. de Quæſtoribus*, *Magiſtris officiorum*: & *l.17. ſupr.de Proximis*: & apud Caſſiodorum *6. var.5.& 6.* de quo ad *d. tit. de Quæſtorib.* Quanquam pari hi inter ſe gradu fuêre, ſic vt nil prope intereſſet, quo ordine recenſerentur, cùm inter ſe temporis prærogatiua certarent. Quod & in aliis Illuſtrium gradibus obtinuit.

Sextò obſeruandum, *Conſiſtorianos Comites* hîc præponi Magiſtris ſcriniorum, cùm tamen poſtponantur ſerie *Titulorum libro ſexto.*

Septimò fit mentio hîc *Comitis ſtabuli*: cuius mentio fit prætereà duobus locis: *l.19.ſupr.de annonâ & tributis*: *l. 3.ſupr.de Equorum collatione*: Tribunus ſtabuli vocatur *l.vn.ſup.de Comitib.& Tribun.ſcholar.* Ammianus Marcellinus *lib.26.p.338.* memorat, Valentem à Valentiniano fratre *ſtabulo ſuo cum Tribunatus dignitate præfectum.* Idem *lib. 31.p.495.* memorat *Valentianum atque Equitium, quorum alter Stabulum, alter curabat Palatium.* Plura & plenè dixi ad *d.l.vn.*

Quod Octauo loco *Curam Palatij* attinet, de eo dixi ad *d.l.vn.ſup.de Comitibus & Tribunis ſcholarum*: vt & Nono loco de *Scholaribus*, ibidem.

Decimò obſeruo hîc *Decuriones* (de quibus ſuo *titulo 23. lib. 6.*) poſtponi Proximis ſcriniorum & Comitibus diſpoſitionum; cùm tamen *Titulus* de his anteuerat *lib.6.*

Vndecimo notandi ſunt illi qui hîc deſignantur, his verbis: *Cæteras ſimiles Comitum laboribus noſtris ſocias dignitates.* Poſtremo loco ponuntur *hac l. Tribuni & Præpoſiti militares* inter Immunes à Tyronum collatione: pariter vt *l. 18.ſup.de Tyronib. l. vlt. ſupr.de Veteran. lib. 7.* vbi plenè dixi.

DE

DE CONLATIONE FVNDORVM PATRIMONIALIVM. VEL EMPHITEVTICORVM ET REI PRIVATÆ. TITVLVS XIX. XI. COD. IVST. LXV.

De Collatione Fundorum Patrimonialium & Emphyteuticorum. Omiſſum itaque, *& rei priuatæ.* Cæterùm cum *hoc Titulo* committendus eſt *titulus 3. lib.10. ſup. de locatione fundorum iuris Emphyteutici & Reipublicæ & Templorum.* Cuius tituli PARATITLON conſulendum.

¶ CONSORTIS *mora ſeu commiſſi vitium conſorti non nocere.*

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Dometium Dracontium."

QVOTIENS plures fundum *Patrimonialem* poſſident, pro portionibus fieri à ſingulis non vetetur inlatio: Quorumdam enim probatâ induſtriâ, in ceterorum culpa poterit coherceri. Dat. XV. Kal. Maij. Sirmio. Accep. XV. Kal. Iun. Karthag." Criſpo II. & Conſtantino II. Coss. [321.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda ei proculdubio *lex 2. Cod. Iuſt. de fundis patrimonialibus.*

" *Magiſtrum rei priuatæ Africæ*, vt ex *huius l.* argumento, ſimùl & ſubſcriptione colligi poteſt: ſed expreſsè teſtatur Inſcriptio *legis 4.ſupr.de iure fiſci*: quæ ſuperiore A.D. 320 data eſt. De Magiſtris rei priuatæ vid. & *l.2. d. tit. de iure fiſci*: & *l.1.4.26. infr.de decurionib.* Quæ omnes *leges* Conſtantini vel eius filij *Conſtantis* iung. Iungunturque Rationalibus *d.l 2.de iure fiſci fiſci*: & *d.l.14.26.* ſed tanquam diuerſi [Proculdubio non alij quàm qui poſtea Procuratores rei priuatæ dicti: nam & hi pariter ſeparantur in Notitiâ Imperij à *Rationalibus rei priuatæ.*]

" *Karthagine* Magiſter rei priuatæ Africæ.

COMMENTARIVS.

DIVIDVAM inter plures poſſeſſores, ſeu conſortes fundi patrimonialis Canonis præſtationem eſſe definit *hâc l.* Conſtantinus M. cui proculdubio iungenda eſt *lex 2. C. de fundis patrimonialib.& ſaltu, & emphyteuticis*: Atque adeò diuiduum quoque commiſſi vitium eſſe.

¶ Finge; Plures fundum patrimonialem poſſident: Pro ſuâ ſinguli portione canonem ſeu penſionem inferre poſſunt: & ſolius moratoris portio fiſco committetur: Id ſcil. eſt quod ſibi vult Imperator, cùm ait: *Quorundam enim probatâ induſtriâ ceterorum culpa poterit coherceri*: Nempe *culpæ coërcitio* hâc *leg.* non alia eſt quàm pœna Commiſſi: vt docet *d.lex 2. Cod. de fundis patrimon.* (quam *huic* coniungendam eſſe dixi) pariter vt *lex 3. ſupr. de adminiſtr. & periculo tutorum*: cuius vtriuſque eadem ſententia eſt; Nempe, Canone poſſeſſionum iuris patrimonialis & Emphyteutici ad minores pertinentium, non ſoluto, Commiſſi damnum ad Tutorem & Curatorem pertinere. Hoc tantum inter vtramque *legem* diſcrimine; quod Conſtantinus *d.l. 2.* ob negligentiam tutorum & curatorum, minorum dominio nocere, ſeu ex eorum fortunis auelli fundos noluit; Dicta *lex 3.* voluit, ſeruata actione minoribus aduerſus Tutorem & Curatorem: quæ *lex* tempore poſterior eſt, at non ideò æquior. Iam itaque ex his duabus *legibus* definiamus; Neque conſortis culpam conſorti: neque Tutoris vel Curatoris negligentiam, & officium deſertum, in canone ſoluendo, minoris dominio

minio seu substantiæ paruulorum nocere seu præiudicare, & ad fraudem iuris eorum accedere, sed suæ quemque culpæ, negligentiæ, desertique officij pœnam *sufferre, damnáque deplorare compelli*, vt loquitur *dicta lex* 2. seu, vt *eadem lex* loquitur, *negligentiæ suæ & officij deserti pœnas exigi.*

Ex *eadem* interim *l.* 2. discere licet, patrimonialis fundi nomine auriam pensitationem & frumentariam simul illatam: Quod etiam docet *lex* 3. *infr. hoc tit. lex* 1. 13. 17. *supr. de exactionibus.*

¶ Quando verò in Constantini M. *lege* versamur de fundis patrimonialibus, déque functionibus quas tenebantur; age memoremur & alteram super his Constantini Magni constitutionem, quæ memoratur à Theodosio Iun. *Novellâ* 12. *l.* 1. *de patrimonialibus fundis*: Ea scil. constitutum fuerat, vt qui huiusmodi fundos per Asianam & Ponticam diœcesim possiderent donationis fortè titulo, ad incolendam vel ædificiis augendam Constantinopolim tenerentur. Quod à Theodosio *eâ Novella* sublatum, cùm iam satis vrbs ea exercuisset.

¶ Tandem obseruandum *hic* Consortium priuilegium, seu fauor: cuiusmodi plura in Consortium fauorem ab eodem Imp. Constantino sancita, quæ congero ad *l. dudum*, *supr. de contrah. empt.*

II. * Imp. Iulianus A.

Mnes qui *Patrimoniales* fundos retinent", pro his conueniendi sunt ad vniuersorum munerum" functiones, sicut vnumquemque priuatorum necessitas publicæ pensitationis adstringit: *&c.* Dat. v. Kalend. April. Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTÆ.

* *L.* 3. *Cod. eod. tit. de collat. fund. patrim.*
" *Siue communiter, siue ex asse retinent.* ita C. Iust.
" *Ad eosdem fundos pertinentium pro rata portione, vel in solidum functiones*: ita C. Iust.

COMMENTARIVS.

Niversorvm munerum functiones, seu omnem necessitatem publicæ pensitationis agnoscere iubet patrimonialium fundorum possores hâc constitutione Iulianus, haud aliter atque priuatos.

Quâ sententia non dubito, quin Iulianus etiam Extraordinariis muneribus, possessores patrimonialium fundorum obnoxios facere voluerit, à quo tamen immunes fuêre postea, *l.* 12. *supp. de extraord. mun.* Illud equidem Iulianus Actoribus rei priuatæ tribuit, vt vetaret iis necessitatibus eos adteri, seu iniuriis adfligi, quas sæpenumerò *Rectores prouinciarum*, vel inlicitâ Principalium adrogatione, vel propriis decretis ordines (ita enim rescribo) fieri censebant: vt docet Valentinianus *l.* 2. *supp. de actoribus, procur. & conductor. rei priu.* Verùm vt hoc postremum à Iuliano competentissimè decretum, Valentinianus quoque *eâ l.* 2. confirmauit; Ita illud quod *h.l.* continetur ab eodem & secutis Principibus abrogatum: ab eodem, inquam, Valentiniano, eâ proculdubiò famosâ deinceps constitutione, cuius alia nonnulla capita continentur *l.* 1. 2. *supr. de pascuis*: *l. vlt. infr. h. t. l.* 3. *supp. de locat. fund. iur. emphyt. l. vn. supr. qui conductor. rei priuatæ.*

III. * Impp. Valentinianvs & Valens AA. Prouincialibus Byzacenis.

Ab *Emphyteuticariis* possessoribus, Annonariam quidem solutionem per quattuor menses ita statuimus procurari, vt circa vltimos anni terminos paria concludantur: Aurum verò, non ex die x. Kal. Decembr. in prid. Kalendarum Ianuariarum, sed per annum solidum, prout quisque pendere potuerit, inferetur. Dat. Id." Septembr. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendæ autem ei sunt *lex* 9. *supr. de petitionibus*: *lex* 60. *infr. de Decurionib.* Fortè etiam *lex* 59. *infr. de Decur. & lex* 17. *infr. de Episcopis*: quod postremum non temerè adsero.
" Prid. Id. *d. l.* 9. & *d. l.* 60. IV. Id. Sept. *d. l.* 59. & *d. l.* 17.

COMMENTARIVS.

Empvs canonis, seu collationis ab Emphyteuticariis possessoribus inferendæ, soluendæ hâc constitutione definit Valentinianus Sen. & quidem variè, pro varietate collationis. Nempe duplex collatio his incumbebat, seu duplicem canonem soluebant; annonariam scil. ideſt, frumenti, & auri: quod præter *hanc l.* docent quatuor præterea *leges*: putà *lex* 1. & 13. *supr. de extraordinariis*: idque ipsum indicat etiam *lex* 17. *eiusdem tituli in pr.* & *lex* 2. *Cod. de fundis patrimonialibus.*

¶ Igitur *Annonam*, seu frumentum inferri Valentinianus iubet, trinâ per annum solutione, ideſt, per quaternos menses: de quâ tripertitâ seu quadrimenstruâ collatione tributorum sunt tres præterea Valentiniani *hoc Codice* constitutiones, putà *lex* 11. *supr. de exactionib. lex* 15. *supr. de annonâ* vbi plenè semel de hac dixi, *l.* 15. *infr. de susceptoribus*, & quarta adhuc putà *lex* 4. *Cod. eod. tit. de coll. fund. patrim.* est & Valentis *lex* 16. *d. tit. de annonâ & trib.* & *Novella Maioriani* 4. v. & *titulum* 25. *de quadrimenstruis breuibus.* De Valentinianeis id obseruandum (quib. sanè hæc collationis forma primùm introducta est) hanc omnium primam esse: atque hunc in his processum obseruare licere: Nempe, de Emphyteuticariis primùm id constituisse videri Valentinianum *h.l.* De Colonis deinde rei priuatæ; *l.* 11. *supr. de exactionib.* Postremùm de omnib. prouincialib. *d. l.* 15. *supr. de Annona*: & *l.* 15. *infr. de susceptorib.*

¶ *Modum* etiam huic quadrimenstruæ collationi hunc addit Valentinianus, *Vt circa vltimos anni terminos paria concludantur*: ideſt, vt ante annum elapsum totus canon anniuersarius soluatur, neque quidquam in reliquis hæreat. Et hæc quidem de annonario seu frumentario Canone.

¶ Arenim *Auro* soluendo nullum certum tempus Valentinianus *hâc l.* præstituit: quinimò per totum annum, prout quisque possit; ita & aurum inferre permittit, studio spontaneæ deuotionis. Quod & ipsum de auri solutione Constantinus M. constituerat *l.* 2. *infr. de susceptor.* Valentianus Tertius *l.* 35. *supr. de annonâ & trib.* Et sic Autopragiam auri largitur: de quo dixi plenè *l.* 34. & *d. l.* 35. *supr. de annonâ & tribut.* Cùm anteà (vt *hâc l.* nominatim docemur) circa vltimos anni terminos, ex die x. Kal. Decembr. in prid. Kal. Ianuar. atque ita intra quadragesimum diem seu quadraginta dies postremos anni currentis hæc illatio fieret. Adeò quidem, vt cum integer canon auri intra eos dies, atque vnâ iam solutione inferri deberet, hac *l. prout quisque pendere potuerit*, inferri permittatur, quo tempore voluerit, *d. l.* 2. *infr. de susceptor.* ideſt, vt accipio, diuisis solutionibus: Cui non adeò absimilis humanitas eiusdem Valentiniani Sen. altera constitutione inducta: putà *l.* 4. *Cod. Iust. eod. tit. Placuit*, inquit, *vt Emphyteuticarum fundorum patrimonialiumque possessores, quo voluerint tempore, & quantum habuerint pensionis paratum (dummodo non amplius quàm in tribus per singulos annos vicibus,) officio Rationalis edsignent.* Quanquam id magis concordat *legi* 15. 35. *supp. de annonâ & trib.* Et hæc quidem omnia, singularem Valentiniani humanitatem & moderationem arguunt, quam & idem hâc eadem parte ostentat *d. l.* 11. *supp. de exactionib.* Est verò istud nominatim singulare, priuati enim creditores *pœnulâ* solutionem admittere non coguntur.

¶ Cur autem peculiaris, neque tam adstricta certis & definitis temporibus auri solutio fuerit, vel etiam olim extremis anni diebus eam fieri mos esset, aliter atque in annonæ solutione, causam hanc puto; quia scil. annonam in parato semper haberet possessores: at non & aurum, quod ex frugibus demùm venditis colligere eis necesse erat: quod vtique nonnisi extremo fermè anni tempore facere poterant, post excussas fruges & vindemias conditas.

IV. * Impp. Arcad. & Honor. AA. Firmino Com.". s.l. Post alia.

Qvi prædia Patrimonialia, & Emphyteutica, priuatæ quoque rei, perpetuo" iure retinent, & Dominici Actores", augmenti", &" Superindicticij", & onerum Rheticorum" dicuntur mediam nolle soluere pensionem: Igitur iubemus, vt moniti Rationales, sciant, ea quæ à Diuæ memoriæ Valentiniano † constituta sunt, quàm primitùs esse seruanda. Dat. IX. Kal. Iun. Med. Honor. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendæ ei sunt *lex* 11. *supp. de iurisdict. & lex* 6. *Cod. Iust. de exactor. trib.* quæ tamen *Theodoro PP.* inscribuntur.
" *Firminus* Comes S. L. sub Honorio Imp. quomodo etiam præfert inscriptio *legis* 2. *supr. de domib. ad rem priuat. pertinentib. & Cod. Iust. l.* 1. *de locat. fund. fiscal.* Atenim hoc ipso Anno & seqq. in *l.* 22. *supr. de petitionib. & l.* 25. *infr. de susceptoribus*; habetur *Com. R. P.*
" Dixi de his *Perpetuariis* fundis ad *l.* 12. *supp. de extraordin.*
" *Dominici Actoris* sit quoque mentio *d. l.* 11. *supr. de iurisdict.* quæ *huic* iungenda est.
" *Augmentum* quid sit hîc, mox dicam.
" Pro *sese.*
" De *superindicto* fuit *supr. tit.* 6.
†, De *Rheticis* his oneribus agitur *& l.* 15. 18. *supr. de extraordin.* vbi dixi. *Valentiniani* constitutio.

COMMENTARIVS.

SICVT IMMVNITATE ab extraordinariis oneribus omnibus,& quidem plenissimâ regulariter potiebantur patrimonialium & Emphyteuticorum, perpetuariorum fundorum possessores, Actorésque rei priuatæ: *l.*1.2. §. 9. 12. 13. 17. 20. *supr. de extraordin. mun. l.*2. *supr. de Indictionib.* Ita quandoque nonnullis extraordinariis pro certâ tamen tantum parte obnoxij facti fuerunt, puta pro *media pensione* seu portione, id est, vt ipsi dimidium eius quod alij extra ordinem agnoscerent, præstarent. Quod præter *hanc l.* ostendit quoque Constantini M. *lex* 1. *supr. de extraordin. muner. Patrimoniales*, inquit, *fundos extraordinariis oneribus*, *vel* MEDIÆ *aut tertiæ portionis obsequiis fatigari non conuenit.* Mediæ igitur portionis pensitationem, quam Constantinus M. iam dudùm sustulerat, Honorij nunc æuo reductam ex *hac l.* liquet.

¶ De cuius sententiâ priusquam ago, notanda sunt onera extraordinaria quæ *h. l.* distinctè memorantur. Primùm est *Augmenti*: Quâ quidem appellatione accipiendum videatur *Augmentum pensionis*, quod ex nouâ licitatione noui conductoris accedentis priori pensitationi accedit: Huiusmodi scil. Augmentum priuatæ rei &c. possessores, conducto subire non tenebantur, idest, semel conductæ possessiones prætextu augmenti alicuius ab alio oblati, possessoribus eripi non debebant, neque id augmentum agnoscere ij tenebantur, ex constitutione Valentinianiani Sen. *l.*1. 2. *supr. de pascuis.* Cuius mentio quoque fit *l.*3. *supr. de locat. fund. iuris emphyt.*

Verùm id hùc non pertinet: *Augmentum* enim hîc παραλλήλως pro *superindicto* positum, quod etiam subiecta onerum Rheticorum mentio ostendit. Eadem voce vtitur in hâc re Cassiodorus 9. *variar.* 10. Augmentum *indictionale* Ammianus Marcellinus, *lib.*17. *p.*98. qui idem & incrementa *ibidem* vocat. Quibus similes appellationes plures habes in *Paratitlo, sup. de superind.* Ergo Honorius mediam augmenti istius portionem seu pensionem patrimonialia & emphyteutica priuatæque rei prædia perpetuo iure retinentes possidentes soluere aliquando voluit: Augmenti inquam seu superindictitij: *superindictitium* propriè est extraordinaria specierum equorum collatio; cui, priuatæ rei possessores, modò in solidum, *l.*12. *supr. de extraordin. mun.* modò, pro dimidiâ subiecti fuêre. Postrema onera sunt, *onera Rhetica*: de quibus agitur *l.*15. 18. *supr. de extraordin. mun.* ad quam *l.*15. plenius dixi. Onera verò hæc, non alia fuerunt, quàm paraueredorum & parangariarum ad mstruendum limitem Rheticum annonâ militari.

¶ Nunc de *huius l.* sententia: quæ an ad subleuandos possessores & actores rei priuatæ: an verò ad eosdem pregrauandos pertineat, quæri potest. Ad postremum igitur hoc spectare videri possit, cùm dicat *lex*, eos *nolle* soluere mediam pensionem, quibus verbis contumacia eorum perstringi videatur, & perfringi iubeatur; alioquin enim dicendum fuisset, *eos non posse*. Contra: Prior sententia & interpretatio magis placere videatur, puta *hanc leg.* spectare ad subleuandos rei priuatæ possessores, & Actores: Nempe cùm his mediæ saltem pensionis præstatio prædictorum onerum & augmentorum, indicta fuisset, neque mediam hanc soluere voluêre, velut, iam satis grauati (de quâ ratione v. *l.*1. 13. 17. *supr. de extraordinar.*) Quare & hanc eis remitti nunc à Rationalibus Honorius iubet: seruatâ super hoc Valentiniani constitutione. Et verò hæc ipsa Valentiniani constitutio argumento est, *hanc l.* ita vt feci interpretandam. Hæc enim procul dubio illa Valentiniani Senioris (non Iunioris, atque adeò non *lex* 18. *supr. de extraordin.* vt nonnulli censebant) constitutio est, & quidem famosa, cuius vt duo capita *hoc Codice* extant, puta *lex* 1. 2. *supr. de pascuis*: Ita & alibi quoque eius mentio fit, putà *l.*3. *supr. de locat. fund. iur. emphyt. l. vn. supr. qui conductor. rei priuatæ.* Ex quibus omnibus apparet, Valentinianum Sen. eâ constitutione conductores & possessores actorésque rei priuatæ modis omnibus subleuatum iuisse: & nominatim Augmentis pensionum. Eadem igitur nunc *h. l.* Honorio mens fuerit, prælato Valentinianeæ constitutionis exemplo: ac proinde Rationalibus fibulam imponit: pariter vt & in aliis duabus speciebus, quæ continentur *l.*11. *supr. de iurisdict. & l.*6. *C. de exactor. tributor.* quæ *huic legi* coniungendæ sunt, vt ostendit earum subscriptio, etsi alij, putà Theodoro PP. inscribatur: pro more scil. de quo in *Prolegomenis* prolixiùs.

DE

DE CONLATIONE DONATARVM" VEL RELEVATARVM" POSSESSIONVM'.

TITVLVS XX.

X. COD. IVST. XXVIII.

Pleniùs & specialiùs *De collatione donatorum, vel releuatorum, aut translatorum, seu adæratorum.*

" De his est *lex* 1. 2. 4. 5. *hoc tit.* & *l.*15. *infr. de indulg. debitorum.*

" De his est *lex* 5. 6. *hoc tit.* & *l.*2. 13. & *d. l.*15. *d. tit. de ind. deb.* & *Nouella Theodosij de releuatis* 33. & *Nouella Martiani* 2.

' Adde & de Translatis possessionibus *legem* 6. *hoc tit.* & *dictas Nouellas.* Vt & de Adæratis; *d. Nouellam Martiani* 2. & *d. l.*6. *hoc tit.* Quanquam & hæc duo *releuatorum* appellatione hîc comprehenduntur: nam & releuationis species est translatio, & adæratio.

PARATITLON.

1. DONATÆ quoque possessiones, *Rubr.* donati fundi *l.*1. 2. sacra liberalitate, *l.*1. 2. principali munificentia, *d. l.*1. & 5. *hoc tit.* largitate Principali, *l.*4. dono data, *d. l.*4. donata, absolutè; *l.*15. *infr. de indulg. debitor.* & *Nouella de indulgentiis reliquorum*; *Martiani* 2. in benè meritos de Reipublicâ, collata, *d. l.*5. *h. tit.* (at non etiam recuperatæ, in specie *legis* 1. & 2. *h. t.*)

2. Item RELEVATÆ possessiones, *Rubr. hoc t.* releuata iuga seu capita, *l.*6. *h. t.* releuata, absolutè *d. l.*15. & *d. Nouella* 2. & *Nouella* Theodosij *de Releuatis* 33. seu subleuata prædia, *d. Nouella Theodosij* 33. in quibus canon demptus ex parte, vel integer: *d. l.*5. *hoc tit.* quæ aliquatenùs tributorum munere subleuata, *d. Nouella* 33. v. & *Nouellam Martiani* 2.

3. Item TRANSLATÆ: *dicta Nouella* 2. & 33. idest, quæ in aliam præstationem translatâ, *l.*6. *hoc tit.*

4. Denique ADÆRATA, *dicta Nouella* 2. & 33. Adærata leuiùs, *d. l.*6. *hoc tit.* Hæc, inquam, possessionum genera, extra ordinem si adsisteret tanta necessitas, vt aliquid in adiumentum ærarij publica requireret expensa, *d. l.*4. *hoc tit.* cùm id necessitas flagitabat, *d. Nouella* 33. conlationi, *Rubr.* auri atque argenti collationi obnoxiæ reddebantur, *l.*1. *h. t.* conlatio his adscribebatur, *d. l.*1. conlatio auri atque argenti adscribebatur, *l.* 2. *h. t.* descriptio eis imponebatur, *d. l.*15. *infr. de indulg. debit.* certa quantitas eis indicebatur, *dicta Nou.* 33. reditus conferebant, *l.*5. *h. t.* certorum annorum, pro ratione diuitinæ possessionis, *l.*4. 5. 6. *h. t.* De quâ Auri argenti collatione num accipienda sit *lex* 2. *infr. de Medic. & Profess.* ad *eam* dicetur.

I. * Imp. IVLIANVS" A. Aginatio" Conſ. Byzacenæ.

ADMODVM nobis videtur abſurdum, & à Noſtrorum temporum" tranquillitate ſubmotum", vt hij qui proſcribtionis ſortem pertulerunt, ad exemplum eorum qui fundos donatos ſacrâ liberalitate tenuerunt, auri atque argenti conlationibus" redderentur obnoxij, quæ ſub Diuæ memoriæ Conſtantio † adſcribta eſt: cùm multum interſit, inter eum qui Principali munificentiâ perfruitur, & eos qui propria recuperare meruerunt. Dat. prid. Id. Nouembr. Mampſyſtæ", Iuliano A. IV. & Salluſtio Coss. [363.]

NOTÆ.

* Abſunt huius tituli *leges* omnes à *Cod. Iuſt.* Earum loco vnica *lex* poſita *eo Codice* ex *Nouella Theodoſij* 33. de quâ *ad l. vlt. hoc tit.*

" IOVIANO tribuenda hæc *lex*, mox vt oſtendam.

" *Aginatius* Proculdubio hic idem eſt qui poſtea ſub Valentiniano Vicarius Vrbis Romæ fuit: de quo Ammianus Marcellinus *lib.* 28. non vno loco. Vid. *Proſopogr.*

" Temporum ſuorum tranquillitati conſulere affectabant Principes.

" Et propria recuperare meruerunt: vt dicitur *fine l. & l. ſequ.*

" *Semotum.*

" *ꝶ. Conlationi*: vt oſtendunt ſequentia.

" *Mompſyſtæ* vel *Mompſueſtiæ*: de quo mox.

II. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PF. P."

EOs qui rem paternam, vel ſuam, à fiſco recuperare meruerunt, à conlatione auri atque argenti, quæ adſcribta eſt, &" his qui aliquid à Sacra liberalitate meruerunt, tutos" defenſóſque ſeruari præcipimus. Dat. VI. Kal. Maij, diuo Ioviano, & Varroniano coss. [364.]

NOTÆ.

* Iungenda fortè *lex* 2. *ſupr. de Cæſarianis.*

" *Mamertinus* PP. Italiæ, Illyrici, Africæ, ſub Valentiniano Sen. Vid. Ammianum Marcellinum *lib.* 26. & *Proſopogr.*

" Inducenda hæc mox quæ occaſione ſuperioris vocis, *eſt*, irrepſit: & continuo filo ita hîc legendum, *quæ adſcriptâ eſt his &c.*

" *Tutos defenſóſque*, id eſt, immunes.

COMMENTARIVS.

REDDITÆ ab Imperatore poſſeſſiones proſcriptis, eorúmve liberis, à Donatis, his duabus *Iouiani & Valentiniani Sen.* conſtitutionibus quoad onus extraordinarium collationis ſeparantur.

¶ Quæ *lex* & Differentia vt intelligatur, duo præſupponenda ſunt. Primùm, Bona proſcriptorum ſæpè Principum indulgentia, proſcriptis ipſis eorúmve liberis reddi integrari ſolita: *vt ingenitum* ſcil. *eſt* (quomodo elegantiſſimè fermè loquitur Arcadius *l.* 17. *ſupr. de bonis proſcript.*) bonis Principibus, *duriores caſus & triſtiorem fortunam Imperatoriâ humanitate mollire.* Quomodò ſanè Libanius teſtis eſt *Orat. in Iuliani necem*, *pag.* 298. à tribus initio Imperij Iulianei ſupplicio affectis, Iulianum, Tertij ex iis filiæ non exiguam patrimonij portionem conceſſiſſe.

Secundò obſeruandum (quod *huius tituli* argumentum eſt) *Beneficiis* Principum, id eſt, Donatis quondam poſſeſſionibus è fiſco à Principe extra ordinem quandoque vrgente neceſſitate & ærarij inopia, collationem aliquam auri atque argenti indictam. Quod vtique non adeò iniuſtum aut inhumanum extraordinariæ indictionis & collationis genus fuit. Quæ enim iniuria eſt, eum qui de publico quid beneficio Principis meruit, extra ordinem deuotionem ſuam erga publicum efferre, potius quàm miſeros & inopes prouinciales extraordinariis oneribus ſubiacere. Cùm & aliàs magnum diſcrimen eſſe ſoleat inter ea quæ lucratius titulo & oneroſo quæſita ſunt: Cui rei exemplum præbere poteſt, & in hoc ipſo vectigalium ſeu tributorum argumento *Viceſimæ hæreditarium vectigal.*

¶ His ita præſuppoſitis, cùm donatis poſſeſſionibus à Principibus ſubinde extra ordinem collatio auri atque argenti indiceretur, quæri iam cœpit, an *donatarum* appellatione venirent quoque *redditæ*, & ſic an ij quibus redditæ fuerant ſuæ vel parentum poſſeſſiones, olim proſcriptæ fiſcóque quæſitæ ad hanc collationem tenerentur? Id quod his duabus conſtitutionibus negatur: atque adeò differentia inter donatas & redditas ſtatuitur.

Ratio indicatur *leg.* 1. *Admodùm abſurdum videri & à Temporum tranquillitate ſubmotum*, ſi ij quibus redditæ ſunt poſſeſſiones *ad exemplum* eorum quibus donatæ reuocarentur: *cùm multum interſit inter eum qui Principali munificentia perfruitur, & eos qui propria recuperare meruerint.*

Nempe quibus reſtituta ſunt bona, nec adempta quidem videntur: nam etſi caſus ea ademerit, ſuæ tamen naturæ redduntur: atquin *propria* fuerunt, non beneficio Principis quæſita. Bonorum reſtitutio nouam poſſidendi cauſam non introducit, ſed veterem reſtituit: vid. *leg. vn. ſup. de ſent. paſſis & reſtitutis.* Quæ harum *legum* deciſio cumprimis notabilis eſt, & in vſum ſeu praxin optimè traduci poteſt. Nam & ita Feudorum interpretes definiunt, ſi patronus vaſallo ſeu clienti noxam commiſſi remittat, antiqui feudi ſeu beneficij conceſſionem hanc non noui donationem videri: ſimiliter à Pragmaticis ſtatuitur, fundum commiſſum, & reſtitutum, dominicum ſeu domanialem retrò nunquam fuiſſe videri: de cuius rei vſu vide Choppinum pluribus *lib.* 1. *de Domanio, cap.* 9. Ac maximè, ſi breui intra biennium à confiſcatione bona reſtituta fuerint, quia intra id tempus nondum rectè fiſcales fuiſſe videntur: alioquin poſt biennium iam fiſcales omninò fiunt, in ſp. *d. l.* 17. *ſup. de bonis proſcriptorum.* Ambroſius quoque hanc ad rem aduerſus Symmachum *initio lib.* 1. de ſumptibus cærimoniarum agens à Gratiano detractis; quos Gentiles à Valentiniano Iun. repetebant: *Quod enim*, inquit, IAMDVDVM *vel fiſco, vel arcæ eſt vendicatum, de* TVO *magis conferre videbere, quàm de ſuo reddere.* Quanquam *lege* 2. *h.t.* nullum diſcrimen temporis ponitur. *Eos*, inquit, *qui rem* PATERNAM *vel ſuam à fiſco recuperare meruerunt.* Et vero ſimile mihi, id quod à Iouiano ῥητῶς conſtitutum fuerat *leg.* 1. de propriis bonis à Valentiniano produci ad paterna quoque bona, poſt multum temporis licet, reddita: Nam & hæc non minùs propria ſunt, vt quæ iure ſanguinis deferuntur, *leg.* 11. *π. de liberis & poſtumis.* Eodémque exemplo, & viceſimarium vectigal ex huiuſmodi hæreditatibus ſeu bonis olim non exactum: vid. *Plinij Panegyricum.*

¶ Tria interim adhuc ad *leg.* 1. obſeruanda. Primum, Collationis huius extraordinariæ donatis poſſeſſionibus indictæ, Conſtantium primum auctorem indicari; *Auri*, inquit, *atque argenti conlationi redderentur obnoxij, quæ ſub Diuæ memoriæ Conſtantio adſcribta eſt.* Etſi in Mænardi *Codice* ad me tranſmiſſo à P. Puteano; ſuſpicetur qui ad eum *Notas* quaſdam adſcripſit, hîc legendum *Conſtantino.* Quod non probo: mihi quippe mens ea, *Conſtantium* omninò huius collationis auctorem videri. Nempe Conſtantinus res reditúſque & poſſeſſiones Templorum priuatis quàmplurimas paſſim donauerat, fruſtrà ringentibus Gentilibus. Ipſéque etiam Conſtantius; quo nomine Libanius eum paſſim ſectatur, *Orat. pro templis*, *p.* 23. in *Iuliani necem*, *p.* 233. 266. vid. & Socratem *lib.* 2. *c.* 2. & Sozomenum *lib.* 5. *c.* 5. Igitur Conſtantius videns opes quamplurimas in priuatos ita tùm patris ſui, tùm ſuo beneficio congeſtas, rerum neceſſitate depoſcente, & vt puto ſuggeſtione Iudicum & Palatinorum Gentilium, donatis ita poſſeſſionibus hanc collationem indicendam credidit, neque abſurdè neque inhumanè: Sanè & *l. vlt. inf. hoc tit.* nominatim agitur de donatione poſſeſſionum iuris *Templorum.*

Secundò obſeruandum, *d. legem* 1. non Iuliano, verùm IOVIANO adſcribendam: non vno argumento. Primo quidem, quia *Conſtantius diuæ memoriæ* hîc vocatur: quod quidem Iuliano non conuenit, vtpote qui paſſim Conſtantino & Conſtantio, pariter vt Chriſto χι & κάππα bellum indixerat, eóſque adeò citra honoris alicuius præfationem memorare & nominare ſolet: Sic Conſtantinum patruum ſuum vocat ſimpliciter, *l.* 1. *ſup. de dominio rei quæ poſcitur: & l.* 3. *ſup. de contrah. empt.* Imò Conſtantini M. Conſtantiíque conſtitutiones abrogans, ne nominare quidem eos ſuſtinet. Alterum argumentum deſumo ex loci & temporis ſubſcriptione: Iuliano quippe iam VI. Kal. Iulij mortuo, Iouianus ſuffectus Antiochiâ *Ciliciam* profectus eſt (in qua MOPSVESTIA) teſtis Ammianus Marcellinus *lib.* 25. *p.* 329. *Moratum*, inquit, *pauliſper Antiochiæ Principem* [Iouianum] *exeundi mira cupiditas agitabat: proinde flagranti hyeme inde profectus, Tarſum vrbem Ciliciæ nobilem introiit.* Profectus itaque Antiochiâ Iouianus Tarſum Ciliciæ, tranſitu prius per Mopſueſtiam facto, quæ interiacebat. Itinerarium Peutingerianum: ANTIOCHIA, & poſt, *Anazarbo*, *Mompſeſtia*, *Adana* TARSO *Ciliciæ.*

Cœterum (quod Tertium) locus hic non vno modo deſignatur: communiter, non à Græcis tantum, ſed & à Latinis *Mopſueſtia*, à Mopſo Vate: v. Strabonem *lib.* 9. Ammianus Marcellinus *lib.* 14. *p.* 21. *Ciliciam*, inquit, *Tarſus nobilitat*, *& Anazarbus*, & *Mopſueſtra*, *Vatis illius domicilium Mopſi.* Procopius περὶ κτισμάτων *lib.* 5. πόλις δέ τις ἐστιν ἐν Κίλιξιν ἡ Μοψυεστία. Stephanus; Μοψυεστία, ἀπὸ τοῦ Μόψου τοῦ μάντεως. Aliquando tamen vna litera *m* auctius *Mompſueſtia*, vel *Mompſeſtia*: vt in *Itinerario Peutingeriano*, & apud Conſtantinum περὶ θεμάτων. Ταρσὸς καὶ ἡ Μόμψυ ἐστία. Et verò & in *hâc leg.* id ita expreſſum fuerat *Mompſeſtiæ*: non vt editum *Mampſyſtæ.* Vnde Ortelius *Mampſyſtam* in Theſauro locum peculiarem ſibi incognitum ex hoc *Codicis Theodoſiani* loco efficiebat. *Mopſon* vocat Plinius *lib.* 5. *c.* 27.

¶ Illud tandem notandum ea quæ de Conſtantio *hâc leg.* dicuntur, de ipſis donationibus à Conſtantio factis à nonnullis accipio.

III. * Impp. Arcad. & HONOR. AA. Hadriano PF. P."

EXIGVA quodammodo" Ædificiorum penſitatio, nullum erga poſſeſſiones ſuas ſuperindicti" oneris pondus agnoſcat. ¶ Per omnes autem ciuitates", municipia, vicos, caſtellos", ex Horreis, Balneis, Ergaſteriis", Tabernis, Domibus, Cœnaculis Salinis etiam omnibus (præter Mancipium", quæ" Populi Romani lauacris" inſeruiunt, vel his, quæ in memoratis locis ſub penſionis locatione retinentur) nullius exceptâ perſonâ, vnius anni, hoc eſt tertiæ Indictionis, deuotione" congrua, à locorum dominis penſio conferatur (exceptâ ſcilicet Æternabili" Vrbe, quam ab huiuſmodi mu-

nere reuerentia propriæ Maieſtatis excuſat.) Eâ videlicet ratione ſeruata, vt ſi qui dominorum defuerit, vel à Procuratoribus, vel ab his qui hæc loca ſub conductione detentant, id quod præceptum eſt inferatur, dominorum rationibus inputandum : eâ condicione ſeruatâ, vt ſciant tantum quantum ipſi percipere conſuerunt, omni maturitate oportere conferre. Dat. III. Non. Octob. Rau. Stilicone & Aureliano Coss. [400.]

NOTÆ.

* Fugitiua hæc *lex* eſt: mox vt oſtendam. Fortè iungenda ei *lex 3. C. de locat. prædor. ciuilium.*

" *Hadrianus* PP. Italiæ ſub Honorio : v. *Proſopog.*

" *Quodammodo*, id eſt fermè : vel, vt Saluianus loqueretur, *admodùm*. Niſi fortè quis hîc legat, *Exigua quidem admodùm.*

" De *ſuperindicto* fuit ſuprà *titulus* peculiaris.

" Ita *l. 16. inf. de Epiſcopis* : *In qualibet Ciuitate, in quolibet oppido, vico, caſtello, municipio* &c. Ita *l. 13. ſup. de deſertorib.* ad eundem Hadrianum PP. *Primatium vrbium, vicorum, caſtellorum.* Auguſtinus *ep. 50.* conuerſo ordine, *Quot liberantur per iſtas leges ab illa peſtiferâ æternáque pernicie fundi, pagi, vici, Caſtella, municipia, ciuitates.* Vide alia in *Orbis Romani deſcript. ex Cod. Theod.* de vicis inſuper v. *l. 33. inf. de Epiſcopis.*

" *ꝝ. Caſtella*, error ortus ex ſuperioris vocis ὁμοιοτέλευτον.

" *Ergaſteria*: de his v. & *l. 9. 42. inf. de operib. publ. l. 5. ſup. de metatis* : *l. 14. inf. de Epiſcopis.*

" *ꝝ. Mancipum* : niſi *Mancipium* hîc pro *mancipum* : qualia multa *hoc Codice*. Porrò, de mancipibus his thermarum eſt infrà peculiaris *titulus lib. 14. tit. 5.*

" Non audio virum doctum reponentem *qui* : *Quæ* ſalinæ ſcil. mancipum : vt mox *vel his quæ*. Nempe, vt mancipes Salinarum populi Romani lauacris inſeruiebant, ita non minus *Mancipum ſalinæ inſeruire* dici poterant : verùm de eo mox plura.

" Vid. quæ dixi ad *l. pen. inf. de oper. publicis.*

" De hac *Deuotionis* voce, vid. *Gloſſarium.*

" *Æternabilis* vrbs Roma : vt Æternabilis domus, Principis ſcil. *l. 5. ſup. de locat. fund. iur. emphyt.* Alioquin Æterna Romæ : vid. *Orbis Rom. deſcript.*

COMMENTARIVS.

VRBANA PRÆDIA, vt regulariter ad collationem aliquam non vocabantur, ita hâc tempeſtate extra ordinem vocari cœpêre. Et verò ab *Honorio* hâc conſtitutione vocantur, *A. D.* 400. diſtinctione tamen factâ, inter vrbana prædia, exiguæ penſitationis, & magnæ : vt horum nomine videl. vnius anni è tribus penſio conferatur, id eſt reditus integer iſtorum prædiorum vrbanorum : illorum nomine, nihil. Quod vtique ſuperindicti, ſeu extraordinariæ collationis genus haud adeò iniquum, vrgente Reipubl. neceſſitate: cùm hæc prædia, non minore reditu ſeu quæſtu, minore etiam ſumptu & operâ, quàm ruſtica cenſeantur.

¶ Quo in cenſu *hâc l.* memorantur I. *Horrea* : in quibus ſcil. & pretioſiſſimam fortunarum ſuarum partem merces, frumenta, vina, penum, Romani condebant cuſtodiæ cauſa; de quo fidem faciunt innumeri Iuris textus, quos collegit Briſſonius 4. *Select.* 18. & *lib. 8. de verbor. ſignific.* quibus locatis non minimam mercedem & penſionem corrogabant : ſic vt in quæſtu & reditu omnino eſſent : *l. 20. §. 1. π. de annuis legatis* : *l. vlt. §. 19. π. qui potiores* : *l. 3. π. in quibus cauſis pign. l. 55. 56. 60. §. locator & §. vlt. π. locati* : *l. 1. 4. Cod. de locato.* Secundò, *Balnea* : Priuatæ balneæ ſcilicet fuerunt, ex quibus locatis quæſtus quoque fiebat. De his illud Iuuenalis.

——cùm iam celebres notique Poëtæ,
Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos
Tentarent :

Item :

Dum petit aut thermas, aut Phœbi Balnea :

Vbi vetus Scholiaſtes *Priuatæ*, inquit, *balneæ, quæ Dafnes appellantur.* De his fuit *titulus* ſup. peculiaris *lib. 7. Ne Comitibus & Tribunis lauacra præſtentur.* Signanter *Priuatum* dictæ videntur *l. 12. ſup. de metatis* : vbi dixi. Tertiò, *Ergaſteria, Tabernæ* : de quibus Ergaſteriis priuatis, id eſt, tabernis quæ mercimoniis deputatæ, agitur quoque *l. 5. ſup. de metatis* : *l. 14. inf. de Epiſcopis* : pariter vt de Ergaſteriis publicis *l. 9. 42. inf. de operibus public.* vbi dixi. Quartò *Domus* : Domus ſcil. ab ædificiis vt hîc diſtinguuntur, ita ædificia ſunt exiguæ habitationes, quæ domini tantùm vſibus & habitationi deſeruiunt, manſiones ſpatio anguſtiore *l. 3. inf. de aquæductu.* *Domus* verò latiores & lautiores; ſummæque, & maioris meriti, *d. l. 3. inf. de Aquæductu* : quæ proinde locatæ in quæſtu erant. Quintò, *Cœnacula*. Cœnacula hîc non videntur διαῖται domus partes & membra habitationi deſtinata, quo ſenſu alioquin cœnacula dicta, verùm ſeparata ædificia & ſecreta : de quibus ita Gloſſarium : *Cœnaculum*, ὑπερῷον ἐστι, τὸ ἄνωθεν καταγώγιον τὸ μισθωθὲν ἔδαφος οἴκημα. Scæuola *l. 20. §. 1. π. de annuis legatis* : *vti det ex reditu Cœnaculi mei & Horrei.* Neque aliud puto quàm quod *in Gloſſis* Philoxeni, δειπνητήριον ὑπερῷον : nempe conuiuiis & epulis peragendis. *Salles à feſtin & à faire nopces.* Sextò, *Salinæ* quoque priuatæ hoc numero memorantur : quarum mentio alioquin etiam fit *l. 4. §. 7. π. de cenſib. l. 5. §. 1. π. de reb. eor. qui ſub tutela* : *l. 32. §. 2. 3. π. de vſufr. legato.* Nempe & hæ in quæſtu : quare & his nunc ab Honorio extraordinaria collatio imponitur : vnde apparet, immunes eas fuiſſe ab extraordinaria collatione haud aliter, atque vrbana ædificia alia.

¶ Et Duo tamen adhuc Salinarum & hominum genera ab hac extraordinaria collatione *excipit* Honorius. Priuùm ſcil. Mancipes thermarum Vrbis Romæ : de quibus erit peculiaris *titulus 5. infrà lib. 14. de mancipib. thermarum vrbis & ſubuectione lignorum* : Nempe mancipibus thermarum, id eſt qui lauacrorum Romæ publicorum calefaciendorum curam præſtabant, lignáque præbebant, cuiuſdam permutationis loco ſalinæ publicæ datæ exercendæ : itaque promiſcuè *mancipes thermarum*, & *mancipes ſalinarum* dicti. Symmachi loci tres de his, *lib. 9. ep. 96. Iuuandi ſunt mancipes ſalinarum, qui ſplendori atque vſui Patriæ Communis inſeruiunt.* Lib. 10. ep. 58. *Mancipes ſalinarum lignorum obnoxios functioni.* Et Auctarij ep. 19. *Adiuuandi ſunt, communis Patriæ corporati* : *præcipuè mancipes ſalinarum, qui exercent lauacra lignorum præbitione.* Itaque & hâc leg. *Salinæ hæ* dicuntur

dicuntur *Populi Romani lauacris inſeruire* : vt ipſi Mancipes *l. vn. d. t. de mancip. therm.* & ſuperioribus *Symmachi* locis : vt proinde non debuerit vir doctus hic vocem *quæ* in *qui*, mutare. Hos igitur mancipes ſalinarum ab extraordinaria collatione immunes haberi vult Honorius *h. l.* nempe, quia lignorum præbitione & penſitatione harum ſalinarum nomine iam obnoxij erant. Non par ſcil. habenda eſt ratio eorum qui ſalinas habent proprias & ſic quæſtuarias, & eorum qui ſalinas habent titulo oneroſo. Quare ſecundò & conductores ſalinarum immunes eſſe vult Honorius, vt qui iam ſalinarum nomine canonem & penſionem de more præſtant : vt hæ duæ exceptiones propriè reſpiciunt, ita Tertiam addit, ſed aliâ ratione innixam, non propter contemplationem inquam ordinariæ penſitationis, ſed propter ſingularem quandam prærogatiuam, & generalem. Quæ illa ? Nempe ab hac collatione extraordinaria omnia horrea, balnea, ergaſteria, tabernas, domos, cœnacula, in vrbe Roma conſtituta, immunia eſſe iubet : *excepta ſcilicet Æternabili vrbe quam ab huiuſmodi munere reuerentia propriæ Maieſtatis excuſat.* Προνόμιον hoc inter alia Vrbis Romæ obſeruandum eſt, *ob reuerentiam propriæ Maieſtatis.* Maieſtatis vrbis Romæ eſt, ne æquo cum cœteris ciuitatibus, municipiis, vicis, caſtellis, iure hâc parte cenſeatur : quinimò è Maieſtate eius eſt, eam horreis, balneis, ergaſteriis, tabernis, domibus, cœnaculis frequentari : quod vtique minùs procederet, ſi his aliqua collatio immineret. *Huius leg.* argumento hâc parte vtitur rectè Brettius *Orat. 20. p. 116. l.* .... Simile verò priuilegium datum vrbi Conſtantinopolitanæ *l. 6. ſup. de extraord. mun.*

¶ *Modus* autem iſtius collationis extraordinariæ hic imponitur; vt *vnius anni ſit, hoc eſt Tertiæ indictionis* : id eſt vt è triennali penſione & quæſtu, vnius anni penſio, quanta percipi conſueuit, conferatur. Cui non adeò abſimilis eſt modus *lege 5. inf. definitus.*

Ex hoc interim loco colligi poſſe videtur, Triennales fuiſſe conductiones & penſiones : quid enim alioquin ſibi vellent illa, *vnius anni*, HOC EST, *tertiæ Indictionis.* Sanè & publicorum locationes triennales hâc tempeſtate fuêre, id definiente Conſtantino M. *l. vn. ſup. de vectigalib.* ſeu *l. 4. C. eod. tit.* de Indictionibus dictum proprio loco : hîc interim obſeruandum *Indictionem* & *annum* pro eodem ſumi.

¶ Ex his omnibus iam apparet, *hanc leg.* ab *hoc titulo* fugitiuam eſſe.

IV. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Trygetio" Com. R. P.

LARGITATES, tam Noſtræ Clementiæ, quàm retrò Principum, ex eo tempore quo in benè meritos de Republica conferuntur, tenere perpetem firmitatem præcipimus : vt quod vnuſquiſque meruit, & rectè tranſmiſit, nec" ad heredem, nec ad originem filiorum, nepotúmve ſollicitudinem reuocetur. Nec quicquam" pro his poſſeſſionibus, quæ largitate Principali iamdudùm in ſingulos quoſque conlatæ ſunt, damnoſæ conuentionis" moleſtiam pertimeſcat. ¶ Sanè (quod non optamus) ſi vnquam obſtiterit" tanta neceſſitas, vt aliquid in adiumentum" ærarij noſtri publica requirat expenſa, adiuuari nos biennali penſione præcipimus, quæ non grauat poſſeſſorem, vt & temporum rationem & poſſeſſionis (de cuius non poteſt ſoliditate" dubitari) ante oculos conlocemus. Ideóque, ſi quando in dono datis *intra quinquennium* poſſidentem neceſſitas dandi forte reppererit, hunc à conlatione eſſe iubemus alienum : Si verò *poſt quinquennium*, intra decem annorum ſpatia, fuerit poſſeſſor inuentus, mediam biennalis penſionis inferat portionem : Hij verò qui *ſupra decennium* dono data inuenti fuerint prædia poſſidere, ſi emerſerit vlla neceſſitas, integrâ biennali nos adiuuent penſione. ¶ Quòd ſi, contra hanc formam, ſcientia Iudicis, vel Exſecutoris conuentio, pulſandum" intra hæc tempora iudicauerit poſſeſſorem, ad multam ſexaginta librarum auri perſoluendam ſe nouerint adſtringendos. Nec Officium Palatinum hâc excuſatione vtatur, vt *paucos eſſe* adſerat, ad quorum partes & Scrinium" hæc cura pertineat, Sed omnes omnium Scriniorum totius militiæ, quod ſub priuato" meret ærario, ad præſcriptam pœnam ſe nouerint adtinendos; ita vt Primates", præter damnum", etiam cinguli amiſſione multentur, ſi cuiquam, prouidentiam" ſimulanti, conſenſum in hac ſuggeſtione, aut inſtructionem præbuerint : Ipſum enim" codicem, cauſa" concuſſionis & fraudis, & vniuerſa ſcributurarum genera tali connexa negotio, ne veſtigia timoris poſthac vlla remaneant, in conuentu Prouincialium flammis iubemus exuri; Eademque pœnâ, ſi poſthac vlla" extiterit, quod" in ipſa" aliáve prouincia huiuſmodi adſerat ſe proferre documentum, pro publica quiete, deperire." PP." in Foro Traiani, XIV. Kal. Iun. Aſclepiodoto & Mariniano Cosss. [423.]

NOTÆ.

* Papianus *lib. Reſponſorum t. 2. de munificentia dominorum, §. vlt.* huius *leg.* meminit : relata priore eius ſententia. *De donationibus*, inquit, *Dominorum* [id eſt Principum] *proprietas accipientium etiam circa hæredes & prohæredes lege firmatur* : *id eſt, ex corpore Theodoſiani lib. XI. tit. XX. Strategio Com. R. P.*

" Papianus habet, *Strategio Com. R. P. M*alè. Sanè Symmachus *lib. 1. ep. 38.* Trigetij cuiuſdam meminit : & Auguſtinus ſæpè *Trigetij* meminit, quem ciuem ſuum & diſcipulum vocat, *lib. de vita beata* : & Paulus Diaconus *in vita Theodoſij Iunioris*, meminit Trigetij, qui Vandalis Africæ portionem dedit ad habitandum, pace magis neceſſaria quàm vtili. Omitto poſteriora. Meminit & Proſper *Chronico.*

" Senten tia

" Sententia hæc vel corrupta est, vel barbari omninò Styli.
" ℞. *quisquam.*
" Id est, Extraordinariæ collationis seu superindicti.
" *Soliditas* possessionis.
" Ita habet Parisiensis Editio postrema : nam aliæ omnes habent, *extiterit* : fortè & hic legendum *adstiterit*. Quanquam & istud seruari potest.
" *Les* AYDES.
" *Pulsare*, est conuenire, vexare, v. *Gloss.*
" Scrinium *beneficiorum* intelligit, de quo mox.
" ℞. *Quæ* &c. *merent.*
" Ideò etiam hæc *lex* inscripta Comiti R.P.
" *Primates* scriniorum.
" *Damnum*, hîc pro multa, pœnâ : vt *l.vn.sup.de infirm.pœn.cœlib.*
" Id est publicam necessitatem & vtilitatem obtendenti.
" Malim, *etiam.*
" ℞. *Causam.*
" ℞. *Vllus.*
" ℞. *Qui.*
" Fortè, *ista.*
" *Deperire*, pro perire.
" *Proposita* hæc *lex* in *foro Traiani* : pariter vt decem aliæ *hoc Codice* constitutiones : putà *lex 4. sup. ad SC. Claudianum: l.6.sup.ad L.Iul.de adulter. l.3. sup.de sepulchro viol.l.2. sup.de iure fisci : l.2.3. sup.de petitionib. l.1. inf. de priuil. Corpor. V.R.l.2.inf.de habitu, quo vti op.intra vrbem : l.vn. inf.de Campo Martio.* Ac in foro Aproniani proposita. *lex 29.inf.de nauicularijs.* vide *Prolegomena.*

COMMENTARIVS.

DE DONATIS à Principe possessionibus duo capita hâc Honorij constitutione ad Comitem R.P. emissa continentur : quorum prius ab *hoc titulo* fugitiuum est. Nempe in vniuersum Honorius Donatariorum huiusmodi securitati geminâ ratione consultum it. Primùm, *Irreuocabilem* huiusmodi donationem esse iubet : sic vt à donatarij hærede, quocunque gradu, nunquam reuocari possit : (hæc enim sententia est verborum illorum, *nec ad hæredem* &c.) Cuius tamen reuocationis faciendæ Auctores nonnulli hâc tempestate Honorio fuisse videntur : tùm ipsâ rerum & temporum necessitate suadente : tùm & quia cœteroquin anteriorum Principum largitates non ante firmæ censebantur, quàm eas Princeps nouus ratas esse iussisset ; de quo more tralatitio iam *suprà, titulo de petitionib.* Verùm hâc constitutione Honorius donationes Principum EX EO TEMPORE quo factæ fuerant perpetem firmitatem tenere iubet. Quomodo fermè Constantinus *l.2. sup. de iure fisci* : & *l.vn. sup.de quinquen.præscript. l.1. sup. de longi temp.præscript.* Hoc primum.

Alterum caput *huius tituli* proprium, est de modo tantùm *collationis* extraordinariæ, rerum necessitate vrgente ab huiusmodi donatariis faciendæ : Nempe, quinquennalem possessorem ab ea immunem esse prorsùs iubet : vltra quinquennium, intra decennium possidentem, anni vnius pensionem conferre vult : Decennalem & vltrà possessorem, biennij. Hæc Honorij *hâc constitut.* moderatio est, cùm hactenùs maior modus libris beneficiorum adscriptus exigeretur, vt *fine leg.* docet : neque tanta posteà Theodosij Iunioris *lex prox.* 5.

¶ Ad eandem verò Honorij hâc parte humanitatem pertinet bene longa Sanctio *extremo legis* : cuius hic sensus est, Primò, *Iudicem*, & Executorem vltrà exigentem, 60. librarum auri multâ feriendum. Secundò, *Palatinos* omnes, qui sub dispositione Comitis R. P. sunt, hâc pœna teneri : cuiuscunque tandem scrinij sint, non modò scrinij *Beneficiorum*, ad cuius alioquin partes hæc cura propriè pertinebat : Nempe quatuor scrinia sub priuatis ærario merebant, seu sub Comite R.P. erant, quod testatur *lex vlt. sup. de Palatinis S. L.* Id ipsum & *Notitia Imperij* docet : vide sub Comite R.P. *quatuor scrinia fuisse Beneficiorum, Rationum, Securitatum, Largitionum priuatarum.* Igitur ad scrinium Beneficiorum, rerum à Principibus donatarum ratio & cura pertinuit ; non vno fine, inter alia, vt modus beneficij perspectus esset : Sanè iam inde à Prisco, Principes libros beneficiorum habuêre. Lampridius *Alexandro Seuero : Cogitabat secum &* DESCRIPTVM *habebat, cui quid præstitisset : Dabat autem hæc in* BENEFICIIS *quæ famam eius non læderent.* Hygenus *de limitibus constit. Si qua beneficio concessa aut assignata coloniæ fuerint, in* LIBRO BENEFICIORVM *adscribemus.* Dolabella *p.309. Quæris, si in* LIBRO BENEFICIORVM *regionis illius beneficium Augustus dederit.* Vetus Inscriptio & hæc laudatur :

M. VLPIO AVG. LIB.
PHÆDINO DIVI TRAIANI AVG.
A COMMENT. BENEFICIOR.

Sanè & Codices scripturæque, quorum mox *hâc leg.* mentio fit, in hoc censu fuêre. De Beneficiis Aquæductuum, vid. *l.6.inf. de Aquæductu.* Denique *Beneficij* vox hac in re propria : quæ hoc sensu quater vsurpatur *l. prox.* quinquies *l.vlt.* Ad rem. Non scriniarios tantum Beneficiorum, sed & cœteros multari vult Honorius superexigentes in sp. *huius leg.* Quod vtique singulare est, ob vnius videl. scrinij noxam, & cœteros puniri, quàmlibet diuisis & distinctis muniis.

Tertiò, *Primates* cuiusque scrinij etiam cingulo seu militiâ suâ multari iubet Honorius *hâc l.* Nempe Primates scriniorum, seu Primiscriniarij, rerum agendarum instructiones præbebant, consensum accommodabant : de quo *alibi.* Hîc interim nota Primates scriniorum sub Comite R. P. qui Primicerij *l.vlt. sup.de Palatinis* : quales & sub Comite S.L. fuerunt *l. 3. 14. 15. 19. 21. d. tit. de Palatinis.* Quartò, Tandem & *Libros* seu codices scripturásque quibus maior collationis modus adscriptus fuerat, comburi iubet, ad Prouincialium securitatem : de quo comburendorum codicum, ac nominatim *fiscalium*, more dixi ad *l.3. sup.de iure fisci.* Ratio verò hîc eleganter additur, *ne* vestigia timoris vlla posthâc remaneant : Argumenta flagitandi dixit Plinius *Panegyrico*, ni fallor. Imò & deinceps huiusmodi libros, vel documenta proferentes eâdem pœnâ perire, id est flammis exuri iubet.

V. *

V. * Imp. THEOD. A. Asclepiodoto PF. P.

AB vniuersis, qui, post obitum Diui Aui" Clementiæ Meæ, ex " munificentiâ tam Diuæ recordationis Patris", ac Patrui" mei, quàm etiam Serenitatis" Meæ, fundos cuiuslibet iuris petiuerunt*, sub hâc dispositione" reditus conferantur, vt quicumque à præsenti die triennio possident, vnius anni habentes immunitatem, pro reliquo biennio medij anni conferant reditus. Ex triennio verò vsque quinquennium, vnius anni ; à quinquennio vsque ad decennium, biennij : à decennio & vltrà, triennij. ¶ In * quâ dispositione etiam hij habebuntur, qui *dempto canone* possessiones cuiuslibet iuris donationis obtinent titulo : aut cùm essent domini possessionum, canonem (ex parte vel integrum) adimi exorauerunt. Ita tamen, vt qui fundum dempto canone accepit, reditus vniuersos quos ipse percepit, iuxta datam dispositionem temporis soluat. Qui verò dominus constitutus possessionis tantùm canonis promeruit releuationem, canonem tantùm prodat" à "forma, hoc est, aut dimidij anni, aut vnius, aut biennij, aut triennij soluat : ¶ Eâdem * ratione etiam illis tenendis, qui releuationem iugationis ex simplici *Beneficio*" meruerunt. ¶ Sanè qui Inspectorem" specialem, ac "si de ieiunis", ac desertis possessionibus, accepisse dicuntur, electionem à sede Culminis Tui" propositam amplectantur, & aut soluant, vt dictum est, quod nunc consequuntur lucri, pro rata temporum ratione, aut, si hoc molestè tulerint, patiantur denuò alios Inspectores" dirigi. ¶ Quòd * si qui ex possessionibus Principali sibi quondam liberalitate donatis, postmodùm quasdam aliis, aut venundedit, aut & ipse donauit, pro his quidem quæ venditæ probabuntur, ille se statutis præsentibus obnoxium esse cognoscat, qui videtur" pretium consecutus. ¶ Cui verò non vendita, sed legitimè donata, vel iure successionis adquisita possessio est, is profectò debebit iustiùs attineri", ad illa præstanda iuxta tempora præfinita, qui adipisci in præsenti ex donata sibimet possessione monstratur. ¶ Qui verò alterius nomine ex munificentia Principali donatos obtinet fundos, quíque releuationis, vel peræquationis *Beneficium* simili modo consecutus ostenditur, ipse ad huiusmodi solutionem debebit adstringi, qui non vt petitor, sed vt dominus, & possessor rei poterit adprobari. ¶ Vel certè, si hoc, casu quodam, patêre forsitan non valebit, ab ipsa possessione, quæ vel donata, vel peræquata, aut releuata est, supradictis" fructus *Beneficij* conferantur. ¶ Sciturìs † cunctis, quòd quisquis prædictam præstationem intra quattuor menses, ex quo fuerit admonitus, inferre distulerit, ipsas possessiones, quæ donatæ" eidem videntur, amittet : Hij verò qui certum quid" onlation is seu functionis indictæ, pro temporali possessione, præstiterint, pleno in posterum *Beneficio* Principali, quod aliquando meruerunt, munere perfruentur. Dat. III. Id. Maij, Constantinop. Victore v.c. CONS. [424.]

NOTÆ

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Asclepiodotus* PP. Orientis sub Theodosio Iun. vid. *Prosopogr.*
" Theodosij M. " *à* " Arcadij.
" Honorij. " Theodosij Iun.
* *Prima* sententia de PETITIS possessionibus.
" Ita postea, *iuxta datam dispositionem* : item, *in qua dispositione.* de hac *Dispositionis* voce v. *Gloss. Theodos.*
* *Secunda* sententia, de RELEVATIS canone possessionibus.
" *Prodat*, id est producat, exsoluat.
" An *pro* DATA *forma*, id est, prodat data forma ; id est ; secundum formam superiùs expressam soluat : quanquàm & ità possis *prodat eâ formâ.* veldenique quod mihi maximè probatur, *pro data formâ* &c. *soluat* : vt sup. *iuxtà datam dispositionem.*
* *Tertia* sententia, de PERÆQVATIS Iugationibus, missis Inspectoribus.
" *Beneficij* vox hæc quater *hâc l.* repetita, & quinquies *l. prox.* hâc in re propria. Hinc scrinium beneficiorum sub Com. R.P. de quo dixi ad *l.4. sup.*
" De *Inspectoribus* his iam dictum *ad l.31.33. sup. de annona & trib.* & plenius *inf. suo tit. de Censitoribus &c.*
" veluti.
" *Ieiunæ possessiones* : ita *l.3. inf. de Censitorib. squalidiora atque ieiuna, culta adque opima compensent.*
" Præfecti Prætorio.
" Quod ipsis longè durius futurum.
* ¶ SECVNDVM caput, de TRANSLATIS posteà in alium, quàm cui donatæ, possessionibus ; id est de Nouis dominis vel Possessoribus. Ac primùm de translatis venditione *hîc 2.* donatione, successione ; *vers. cui verò.* 3. possessione : *vers. qui verò.* 4. tandem de INCERTIS possessoribus : *vers. vel certè.*
" Id est qui pretium consecutus est.
" Teneri. vid. *Glossar.*
" ℞. *Super dicti.*
* ¶ POSTREMVM caput : quo continetur SANCTIO legis.
" Vel releuatæ, aut peræquatæ.
" Quod suprà constitutum.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. duæ *Constitutiones* sequuntur, quibus extraordinaria quædam vrgente horum temporum necessitate, donatis, reseuatis, peræquatis Principum beneficio possessionibus, collatio & contributio indicitur: Principum inquam; ac nominatim Theodosij M. aui sui, Arcadij Patris, Honorij Patrui, suo denique intra hoc triginta fermè annorum spatium. Addatur & tertia eiusdem constitutio A. 424. putà *l.15. de indulg.debit.* vbi Indulgentia Reliquorum ex hac collatione extraordinaria tribuit. Addatur & quarta eiusdem constitutio, putà *Nouella 33. de releuatis adæratis vel donatis possess.* vnde desumpta est *lex vn.Cod.de collat. donator.*

¶ Vt hæc *lex* intelligatur, obseruanda sunt tria inter alia *Beneficiorum* Imperialium genera, circa possessiones ad Priuatos pertinentes. Primum genus est earum possessionum, quæ à Principibus *Petitæ* donatæque fuerunt: id est quæ de caducis & vacantibus fisco delatis quæsitis per priuatos à Principibus extortæ fuerunt: (de quo petitionum genere fuit *sup. tit.* peculiaris *lib. X. tit. X. de petitionibus & vltrò datis & delatoribus.*) quæ sanè possessiones ex diuerso iure manabant; quo numero non postremo loco fuerunt fundi ciuiles seu Rerumpublicarum: item *fundi inris Templorum*, vt docebit quoque *lex proxima*, de quibus semel docebit Paratitlon *de paganis sacrificiis & templis*: quæ hac tempestate sacris Gentilium detracta passim, vel rei priuatæ Principis incorporabantur, vel expensis militaribus adsignabantur, vel in priuatos, aut Ecclesias transferebantur. De his scil. id genus aliis, fundis sensit Theodosius *hâc l.* his verbis, cuiusliber iuris.

Secunda species est possessionum *Canone* releuatarum: eaque duum generum: Aliæ scilicet donatæ à Principibus, canone etiam dempto; Aliæ à priuatis quidem iam possessæ, at vel in totum, vel ex parte canone à Principe liberatæ fuerunt.

Tertium genus possessionum est, earum, quæ ceu *Ieiunæ ac desertæ* Inspectoribus missis, & peræquatione factâ, canone liberatæ fuerunt: de quo erit *inf. tit. de Censitoribus, Peræquatoribus, & Inspect.* vide *& l.5.14.15.inf.de indulg.deb.*

¶ His tribus possessionum & circa eas Principalium beneficiorum generibus ita distinctis notandum est, his omnibus fundis necessitate vrgente quædam indicta. Formam verò collationis extraordinariæ his possessionibus hanc præstituit Theodosius Iun. An.D.424. Sub hac distinctione: vel ipsimet scil. beneficiarij eas possessiones possident: vel alij: Alij rursum, vel vt domini, vel vt possessores: vel tandem res in incerto est. Si ipsimet beneficiarij eas possident, ex Primo possessionum genere, id est ex Peritis reditum conferre eos iubet dimidij anni, si triennium possessor quis fuerit: vnius anni, si triennio amplius vsque ad quinquennium: biennalem reditum inde vsque ad decennium, triennij, exinde. In secundi generis possessionibus, id est in *Canone* releuatis hæc distinctio adhibetur; si possessiones simul & donatæ & canone simùl releuatæ fuerint, idem obseruetur quod superiore casu: Si verò canone tantùm fuerint releuatæ, cùm iam ipsi domini possessionum essent, non iam reditum, sed veterem canonem, id est pensitationis modum sub eâdem temporis dimensione præstare iubet. Multam scil. interest, ipsam simul possessionem cum canonis indulgentiâ à Principe quis donatione acceperit, an verò possessionem ipse iam habens, canonis tantùm immunitatem consecutus sit: Priore casu pars reditus, quod magis est; posteriore canon, quod minus est, extra ordinem nunc indicitur. Idémque de ieiunis ac desertis possessionibus peræquatis *releuatis* statuitur, vt & harum nomine canon pro ratâ temporum præstetur. Nempe quia quamplurimi Inspectoribus missis & corruptis, tanquam ieiunas ac desertas possessiones possiderent, canonis immunitatem facilè impetrauerant, qui tamen aut fœcundos habebant, aut ὑπερβολῇ fertilium & infertilium factâ canoni pares erant: Ideo propolita electio ab Asclepiodoto Præfecto Prætorio, cui *hæc lex* inscribitur, vt vel extraordinariam collationem vltrò agnoscerent, vel scirent, nouos Inspectores dirigendos, qui in rei veritatem seriò inquirerent: Quod factum Asclepiodoti probat *hâc l.* Theodosius Iun. Et similis constitutio *legis proximæ, vers. misi si quis.*

Hactenus primum Caput *huius l.* quod spectat Beneficiarios ipsos, id est, eos qui beneficia, quæ dixi, Principum consecuti fuerant, simul & ipsi possidebant.

Secundo igitur Capite agitur de his, qui iam non ipsi possidebant ita donatas sibi vel releuatas possessiones; verùm de aliis, in quorum postea Dominium & Ius illæ translatæ sunt. Quâ parte distinguit Theodosius Iun. inter titulum onerosum & lucratiuum; nempe si titulo oneroso, putà emptionis, ad nouum possessorem possessio antea à Principe donata vel releuata translata sit, non nouum possessorem ad hanc collationem extraordinariam teneri vult, verùm veterem Principis beneficiarium, quique venditâ possessione pretium consecutus est. Quo exemplo illustriari quoque iam potest decantatum illud, *Pretium loco rei succedere*, quia qui pretio fruitur, non minus habere intelligitur, quam qui principali re vtitur, fruitur; *l.35.§.1.l.38.39.π.de vsufructu: l.22.in f.π.de heredit.petit.l.33.π.de peculio.* Si verò titulo lucratiuo nouus possessor donatam olim vel releuatam possessionem nactus fuerit, putà donatione, successione, eum ipsum iam hac extraordinariâ collatione teneri *iustius* esse definit, vtpote qui in præsenti monstratur adipisci illa, quorum præstatio exigitur, id est fructus; hoc sensu, eum qui possessionis *donatæ vel releuatæ, alterius licet* respectu, compendio hodie fruitur, iustius æquius esse extraordinario oneri illigari quàm pristinum beneficiarium, cui nihil ex beneficio illo supereſt. Denique non origo beneficij, sed fructus beneficij hic spectandus venit.

Et hæc rursum de translatis in dominium alterius, alterius causâ donatis antea, vel releuatis possessionibus. Sed idem quoque statuit Theodosius Iun. & de his, qui non vt Domini, sed vt *Possessores* eas obtinent: nempe possessoris detentatoris par hâc parte ratio est, quæ noui domini; nam & ad eum fructus rei pertinet. Et similis hâc parte, vt & superiore, constitutio *legis proximæ, vers. exactionem.* Tandem si in incerto sit, quis dominus aut possessor fundi sit, ex ipsa possessione supra dictum fructuum modũ colligi oportere statuit.

Postremo *huius leg.* Capite continetur *Sanctio*; Nempe possessionis ipsius confiscationem minatur, nisi intra quatuor menses ab admonitione Dominus vel Possessor hanc collationem extraordinariam intulerit: Viceuersâ inferentibus, perpetuam imposterùm securitatem & immunitatem pollicetur. Quod præmium vt alioquin efficax ad prouocandam possessorum deuotionem; ita Theodosium fidem suam hâc parte non liberasse ostendet *lex proxima*; vbi tamen post fidem fractam rursum idem præmium proponit, ad extorquendam similem collationem; ostendet & vndecim annis pòst tertia eius constitutio: putà *Nouella 33. de releuatis, adæratis, vel donatis poss.* denique speciosa hæc præmia tantum verbis, re autem inania; Quanquam necessitate Theodosius fortè excusabitur apud eum, qui labantem Imperij molem hac tempestate respexerit, & verè se excusat & *l.prox. & d. Nouella 33.* Quid quod id genus possessionibus & possessoribus longè iustius, extraordinarium quid imponi, quàm nouis descriptionibus miseros collatores subtici omnimodis, fatendum est: Et hæc quidem vt prolixæ, ita & elegantissimæ, non verbis quidem, verùm rerum momentis, constitutionis huius sententia est, vnde multa ad rem censualem, iurisque disciplinam, deriuari possunt, quæ nos breuiter tantùm signauimus.

VI. * Impp. THEOD. & Valentinianus AA. Antiocho" PF. P.

1 EORVM iugorum, siue capitum", siue quo alio" nomine nuncupantur, priuati iuris, vel patrimonialis, siue Ciuilis", siue Templorum", quæ à principio Imperij" diuæ recordationis Arcadij Genitoris mei, ex petitionibus" diuersorum, vel vltrodatis" adnotationibúsque, in præsentem" diem qualitercumque releuati" sunt, vel adærata" leuiùs, vel de patrimoniali iure ad priuatam", vel in auraria, ærariam, atque ferrariam præstationem translata", quinta pars commodi, quod ex eo *beneficio*" ad dominos fundorum peruenit, ex eodem tempore exacta, pro æstimatis" per singulos annos habitis, Arcæ" & Sacrarum largitionum viribus ex æquo societur. 2. ¶ Exceptis" his, quæ in *Capitatione humanâ" atque animalium*" diuersis qualicunque" concessa sunt; ita vt omnium, quæ prædicto tempore, atque etiam sub inclytæ recordationis Auo" Nostro, in terrena" siue animarum" descriptione releuata sunt; vsque ad quadringentorum iugorum, siue capitum quantitatem, pars dimidia publicis censibus adiungatur: vt si quidem vsque ad quadringenta iuga vel capita releuatio facta est, dimidia tantum pars fisco reddatur. ¶ Si verò amplius aliquid releuatum est, vtque" ad ducentorum iugorum vel capitum, aput *Beneficium* consecutos, seu" releuatio firma, permaneat, reliqua omnia publicis censibus refundantur. Aut enim intra ducentorum numerum pro rata partis dimidiæ portione vnumquenque releuari conueniet, aut vltra eundem minimè ad dispendium publicum præstitâ releuatione abuti: Siue in vnâ, siue in diuersis prouinciis, vel suo, vel interposito nomine, huiusmodi *Beneficium* impetrabit. 3. (¶ Nisi" si quis se pro fundis *Sterilibus*, ac desertis, maioris etiam adscriptionis releuationem iustè meruisse firmauerit, & Inspectore", seu Peræquatore misso probauerit: non iam secundum nostrum *Beneficium*, quod vsque ad ducenta iuga vel capita pro dimidia parte indulsimus, sed pro Inspectionis futuræ veritate ac fide, tributa publica soluturus.) 4. ¶ *Adæratis*" etiam, & qualitercunque *Translatis*, ex Quartâ decima feliciter futurâ Indictione", translatione vel adæratione seruata, modum conlationis imponi", qui consequutus partem quandam *Beneficiis*" reseruabit: pro regionum diuersitate, factæ adærationis modum, atque omnium, quæ in huiusmodi rebus consideranda sunt, qualitate", Præfectura Amplissima" disponente. 5. ¶ Illis" solis ab hâc descriptione, à Sublimitate Tua (sicut visum fuerit, disponente) penitus eximendis, & in præsentis conlationis modo mansuris, quæ Ciuitatibus, vel Curiis, vel Officiis *in commune* remissa sunt, vel aliquando Personarum magis" indulta: sed ex dispositione Amplissimæ Sedis Tuæ, si qua sit de releuatione suspicio, Inspectioni verissimæ subiiciendis. 6. ¶ Exactionem" verò quintæ partis conlationum ab exordio imperij Diuæ memoriæ Patris mei, vt dictum est, iam" nunc fieri ab his qui emerunt, vel eorum heredibus, si soluendo sint, vel detentatoribus, pro quo quisque possedit tempore quo obiit, posterioribus vel nouis dominis ad quos releuata prædia deuenerunt; contra fuos auctores" actionibus legitimis reseruandis, neque penitus vllo sub quocunque priuilegio dispositione hac eximendo. 7. ¶ Firmiter" in futurum, & sine vllâ descriptionis molestiâ, aput eos qui meruerunt, diuina indulgentia permansura, ita vt ne retractari quidem, nec proferri in medium has rursus liceat rationes, completis his quæ in præsenti de causis singulis, aut personis, pro rerum necessitate statuta sunt. Dat. Prid. Kalendas Ian. Constantinop. DD.NN. Theod. XIII. & Valentiniano III. AA. Coss. [430.]

NOTÆ.

Al eſt hæc *lex à Cod.Iuſt.* Meminit eius,vt & Antiochi ad quem ea ſcripta eſt,quindecim fermè poſt annis ipſe Theodoſius Iunior *Nou.*33. *de releuatis adæratis vel donatis poſſeſſionibus*, cuius pars relata in *l. vn. C.de Collatione donatorum vel releuatorum.*
" *Antiochus* PP.Orientis,ſub Theodoſio Iun. V.*Proſopogr.*
" *Capita*, ſeu iuga. v.*Paratitlon de cenſu.*
" V.quæ in Commentario.
" *Ciuilis*,id eſt ad ius publicum ſeu Reipub.pertinens,de quo vide *Gloſſarium*, v.& *tit.ſup.de locatione fundorum iuris Emphyteutici.*
" De Fundis Iuris *Templorum* priuatis hâc tempeſtate paſſim donatis. v. quæ dixi ad *l. prox. ſup.* & pleniſſimè *Paratitlo inf.de Paganis,ſacrificiis,& Templis.* & ad *l.8.ſup.de iure fiſci.*
" Id eſt ab A. D.395.
" De *Petitionibus* fuit *ſupra lib.*10. Tit.peculiaris.
" De *Vltrodatis* his,vide prædictum *titulum de petitionibus, & vltrodatis.*
" Intra hos 36. annos.
" Canone.
" *Adærata*, id eſt,æſtimata. v.*Gloſſar.Theodoſ.*
" Hinc apparet, priuatæ rei fundorum meliorem fuiſſe conditionem quàm patrimonialium : de quo vide *tit.prox.*19.*ſup. de collatione fundorum patrimonialium vel emphyteuticorum & rei priuatæ.*
" *Tranſlata* dicuntur hîc & *d.Nou.Theodoſij* 33. (vnde & tranſlatio *hâc ipsâ l.*& *d.Nou.*) quæ in aliam functionem mutata.
" *Beneficij* vox hac in re propria, vt iam oſtenſum ad *duas leges ſuperiores.*
" Si hæc vox bene habet,& ſequens,*habitis* ;tunc vox *æſtimatum*, pro *æſtimatione* accipienda. Et ſanè in veteribus Gloſſis: *opinio* σύνοψις *æſtimatum* τὴν σύνοψιν ; ἤτοι ἐξαργυρισμὸν, ἤτοι Διαλίμηνον. Alibi *taxatio*, σύνοψις. Quare non mutandum hoc in *æſtimatione habita.*
" De *Arca*, & iis quæ in in eam inferebantur, iam *alibi* dixi.
* ¶ *Secunda* ſententia de HVMANA & ANIMALIVM CAPITATIONE releuatis.
" De *Capitationis* voce v. quæ latè ſemel dixi ad *l.2. inf.de cenſu.*
" Heraclius hîc reponit *animali*,de quo mox.
" ꝝ.*Qualitercunque*, vt non vno loco *huius leg.* Heraldus,mallet hîc *qualiacunquè.*
" Theodoſio M.v.& *l.5.prox.ſup.*
" In hoc mox inquiram.
" Suprà *humana atque animalium* : vtrumque enim hîc *animarum* appellatione comprehenditur.
" ꝝ. *vſque.*
" Poteſt hæc vox ſuſtineri, niſi malis,*ea releuatio.*
" ꝝ. *Impetrauit.*
* ¶ *Tertia* ſententia , de *ſterilibus* & deſertis.
" De his iam ad *leg. ſuperiorem.*
* ¶ *Quarta* ſententia , de *Adæratis* & Tranſlatis.
" *Indictio* hæc decima quarta rectè reſpondet Anno proximo *Antiocho & Baſſo COSS.* A.D.431. Quomodo etiam rectè notatum in Marcellini Comitis *Chronico*,& Chronico *Alexandrino* ſeu *Faſtis Siculis*, Nobilis autem hic annus eſt Epheſino Concilio. De *Indictionib.*dicam peculiari capite in *Chronico* Indictionum,& *ad tit.inf.de indulg.debitor.*
" Repetendum ἀπὸ τοῦ κοινοῦ *conueniet* : etſi longiùs petitum.
" ꝝ. *Beneficij*, partem ſcil. Beneficij.
" *Qualitate*,id eſt Circumſtantiis.
" id eſt,Te *Præfecto* Prætorio diſponente , vt mox; *à Sublimitate Tua* : item *ex diſpoſitione ampliſſimæ Sedis Tuæ*, nempe Antiochi,de quo mox plenius.
* ¶ *Quinta* ſententia,de conceſſis *in Commune* alicui corpori.
" Tentabat Cuiacius vel Pithœus, *meritis* : Poſſit videri agi hîc de eo beneficiorum genere, quod certo perſonarum generi indultum,verùm de huius loci reſtitutione mox.
* *Sexta* ſententia, de *Nouis* dominis & poſſeſſoribus.
" De hac voce conſule *Gloſſarium.*
" *Auctores*, à quibus bona vel iura aliqua promanant, v.*Gloſſarium.*
* *Poſtrema* ſententia, quâ *ſanctio legis* continetur.

COMMENTARIVS.

ALTERA hæc Theodoſij Iun.*hoc tit.* Conſtitutio eſt ; & ſi omnes eius Conſtitutiones,de collatione donatarum vel releuatarum poſſeſſionum numeres,è quatuor,vna. Duabus enim *huiuſce tit.*legibus addenda eſt *lex* 15.*de indulg.debitorum*,& *Nou.eius* 33.*de releuatis adæratis vel donatis poſſeſſionibus.* Quarum priore,indulgentia tribuitur quadriennio fermè poſt *hanc l.* reliquorum ex eâ collatione proculdubio quæ *hâc l.* indicta fuerat : Poſteriore , putà *Nou.* 33. mentio fit *Antiochi Præfecti Prætorio*, cui hæc *lex* inſcribitur, & diſpoſitionis ſeu modi ab eodem conſtituti collationis ſeu indictionis nomine releuatarum adæratarum, donatarum,vel tranſlatarum poſſeſſionum; quæ ipſa illa diſpoſitio videri poſſit , quam Antiochi arbitrio Theodoſius *hâc l.* committit.

¶ De *Beneficiorum* Principalium circa poſſeſſiones priuatorum diſtinctionibus ſeu generibus iam ad *ſuperiorem legem* actum fuit. Quare per ſingulas *huius l.* ſententias decurriſſe ſat erit , ſingularibus tantùm ſubnotatis.

Ante omnia notanda illa , *Eorum iugorum ſiue capitum , ſiue quo alio nomine nuncupantur.* Nempe variis nominibus modi poſſeſſionum , quibus collatio imminebat,nuncupabantur. De Iugis ſeu capitibus plenè dixi *in Paratitlo: & ad l.2.de cenſu.* Sed & alia nomina hac in re alicubi vſurpata : ſic quoque Iuſtinianus *Nouella* 17. *c.* 7. τουτέστι τό τε ποσὸν τῶν ζυγοκεφάλων ἢ ἰύγων ἢ ἰυγαλίων , ἢ ὅπως δήποτε αὖ αὐτὰ κατὰ χώραν καλοῖεν. id eſt , *quantitatem Zygocephalorum , aut Iugorum, aut Iugalium, aut quolibet modo per regiones nuncupantur.* Idem *Nouella* 128. ὑπὲρ ἑκάστου ἰύγου ἢ ἰϊλίων , ἢ κεντουρίων. Ergo præter Iugorum & Capitum appellationes , variæ aliæ vſurpatæ. In his & *Ararum* vox in Ægypto , *l. vlt. de patrociniis vicorum* , vbi de iis plenè dixi. Nunc de ipſamet *legis* ſententia.

Prima ſententia eſt , de PRINCIPIS PVBLICISQVE fundis , qui Principum beneficio , ac nominatim Arcadij patris ſui , in priuatorum dominium tranſlati fuerunt : ſiue *canone* penitus *dempto* , ſiue *leuiùs adærato*, æſtimato, taxato : ſiue denique *tranſlato*,id eſt,commutato cum alio præſtationis genere. Hoc igitur caſu Theodoſius Iun. *hâc leg.* Quintam partem commodi,quod ex tempore huiuſcemodi Beneficij ad Beneficiarios peruenit, inferri iubet, extraordinaria collatione. In quâ ſententia hæc obſeruanda ſunt.

¶ Primò notanda , quatuor publicarum *poſſeſſionum Genera*, quæ in priuatos transferri beneficio Principis contigerat ; putà *Priuati Iuris* , id eſt, ad rem priuatam Principis olim pertinentes; item *Patrimoniales* ; (quæ quomodo ab illis differant oſtendit Paratitlon *ſupr. tit. prox. de conlat. fundor. patrimon. vel emphyteut. & rei priuatæ.*) Item *Ciuiles*, ideſt, ad Ciuitates & Reſpubl. olim pertinentes, de quibus ad *l.1. ſupr. de locat. fundor.* tandem fundi *Templorum*, id eſt , fundi , poſſeſſiones ſacris Gentilium & reditibus Templorum olim deſtinatæ,mox à Chriſtianis Principibus Fiſco,vel rei priuatæ vindicatæ,de quibus actum ad *l.8.ſupr.de iure fiſci, & Paratitlo de paganis ſacrif.& templis,infrà.*

¶ Secundò *Tempus* obſeruandum, à quo Donatis huiuſmodi fundis collationem extraordinariam Theodoſius Iun.impoſitam vult:nempe vt *hac l.*ita & *ſuperiore*, à principio Imperij Arcadij, ideſt, ab Ann. D. 395. 36. annorum ſpatio aliter quàm ſequente mox, ſententia cauetur de releuatis capitatione : vbi à tempore Theodoſij M. initium ducitur. Abunde ſcilicet id hâc parte viſum,vetuſtioribus beneficiariis intactis : forte etiam, quia effuſiore liberalitate & improbiore multò petitione quàm antea in publica damna itum. Quinimò poſt retracta loca ciuilia & templorum à Iuliano : vt docet quoque *lex* 8.*ſupr. de iure fiſci* : & *lex* 1. *ſup. de locat.fundor.* primus Arcadius per Orientem annonas & poſſeſſiones Templorum ſacris Gentilium ſub Valente & Theodoſio M.detractas,reique priuatæ Principis ſociatas in priuatorum dominium quamplurimas tranſtuliſſe videtur : Antea quippe ſub Theodoſio M. fundi ex templorum iure deſcendentes , conductionis fermè titulo in priuatos tranſlati,vt docet Theod.M.conſtitutio A. 383.putà *lex* 4. *ſupr.de locat.fundor.*Quanquam & ipſe Arcadius aliquando,putà A. 405. poſſeſſiones Templorum à ſe peti amplius vetuit, *l.* 24. *ſupr. de petitionibus.* Quid per Occidentem ab Honorio cura templorum loca conſtitutum docebit *lex* 5. *ſupr.de locat.fundor.l.*41. *infr.de operib.publ. l.* 195. 20. *infr.de paganis.*

¶ Tertiò obſeruandi *Modi* quibus huiuſmodi poſſeſſiones in priuatorum iura transferebantur, nempe duplici : vel petitionibus,ideſt , ad poſtulationem priuatorum : vel vltrò datis, ideſt , vltronea & ſpontaneâ Principis donatione , de quo vtroque actum *ſuo tit.de petitionib.& vltro datis* ; quæ vltrò data & *adnotationes* hîc dicuntur : nempe quoties Principes ſpeciali ſcriptura poſſeſſionem bene merito largirentur.

¶ Quartò *Tranſlationis*, ideſt , commutatæ functionis & præſtationis duæ ſpecies obſeruandæ. Prima tranſlationis ſpecies eſt de iure Patrimoniali in priuatum : vnde apparet, priuatæ rei functionem leuiorem fuiſſe functione Patrimoniali , de quo dictum *ſupr.tit. prox.* Secunda ſpecies tranſlationis eſt *in aliam præſtationem*, quæ poſſidenti facilior futura ; veluti ſi pro æris aut ferri præſtatione , quæ ſibi grauior : in auro præſtationem deinceps Principis beneficio emereatur:& viceuerſâ. De cætero, de æris collatione erit *tit. prox.*21. & fuit *lex* 23.*ſupr.de annona* : de auraria præſtatione actum fuit *aliquot legibus tit.* 9. *de annona & trib. ſupr.* de Ferri collatione v.quoque *l.2. ſupr. de fabricenſi* : & Baſilij *ep.* 277. ad Modeſtum PP. & Claudianum , *de bello Getico.v.*538. vbi Alaricum inducit loquentem :

——— tot tela, tot enſes
Tot galeas multo Thracum ſudore paraui
Inque meos vſus vectigal vertere ferri
Oppida legitimo iuſſu Romana coëgi.

Tandem de tranſlatione ſeu commutaione functionis fuit quoque *tit. ſupr. tributa in ipſi ſpeciebus inferri.*

¶ Poſtremò notandum, tributa vel *Arcæ*,vel ſacris largitionibus illata : Arcæ, inquam, Præfecturæ Prætorianæ,de quo dictum iam alibi, & dicetur *infr.tit.de indulg.debit.*

¶ *Secundâ* Sententiâ continetur Exceptio ſuperioris, *de Releuatis à Capitatione humanâ & animalium,animarum* denique;nempe ita releuatas poſſeſſiones,ſi intra CCCC. iuga ſiue Capita ſint, dimidiam eius releuationis partem valere oportere,alteram ſolitis rurſum functionibus aſtringendã,ſi vltra CCCC. iuga,quicquid vltra CC. eſt , functionem ſolidam præſtare oportere : Ante omnia inquirendum, quid per *Capitationem humanam & animalium* intelligendum ſit, quid per Animarum deſcriptionem terrenæ oppoſitam : Nempe videatur intelligendum quidquid annonæ in ſpeciebus , in hominum (veluti militum) & animalium vſum præbebatur. Sanè vt *Capitum animalis* dicebatur pabulum,putà fœnum & palea, *l.*7. 13. 17. *ſupr. de erogat. milit.ann.l.*1.*ſupr. de domeſticis & protect. l.*10. *ſupr.de numerar.* (de quo dixi plenè ad *d.legem* 7.) ita & Capitatio eodem ſenſu & *l.*8.11. *d.tit.de erogat. milit. ann. & tit. Cod.de annonis & capitatione.* Verùm hæc interpretatio non placet. Igitur,de quo iam etiam ad *l.2.ſupr. de cenſu*, humana , & animalium , animarum denique capitatio eſt , quæ pro ſeruis, colonis , adſcriptis, cenſitis, itémque pro animalibus, quæ omnia alioquin cum poſſeſſione ſeu prædio ambulare ſolent, præſtabatur ; vt contrà terrarum, pro poſſeſſionibus : ſic & Iuſtinianus in eadem re , *leg. cum ſatis* 23. *Cod. de agricol. & Cenſitis* : *Publicas functiones*,inquit, *ſiue terrenas, ſiue animales.* Eodémque ſenſu in Græcâ conſtitutione Anaſtaſij ψυχικὴ συντέλεια *l.vlt. C. de annona & trib.* & ipſa eſt de releuatis poſſeſſionibus , ἐὰν μηδὲ αἰτήσῃ ἐπαρχία ἢ πόλις κεφισμὸν λαβεῖν ψυχικῆς συντελείας, ἢ ἐπόπτην , ἢ ἐξισώτην πεμφθῆναι. Eodem ſenſu, *humanæ capitationis cenſus* in Theodoſij M. conſtitutione, *l.vn.Cod.de colonis Thracenſibus*,quæ hanc in rem expreſſiſſima eſt , & oſtendit pariter ingationem terrenam ab ea diuerſam fuiſſe : quâ per vniuerſam diœceſim Thraciarum ſublato in perpetuum humanæ capitationis cenſu , iugatio tantum terrena ſoluatur : quod ita mox explicat, *colonos tributariæ ſortis nexibus abſolutos.* Idémque indicatur & ſtatuitur *l. vn. Cod. de colonis Illyric. Inſeruiant*, inquit, [coloni inquilinique per Illyricum vicináſque regiones,] *terris non tributario nexu, ſed nomine & titulo colonorum*:Et certè de illâ Theodoſij M. aui ſui *lege* ſenſiſſe hîc videtur Theodoſius M. Iun. Ab hac verò capitationis ſpecie apage *l.*9. *Cod.de act.empti* : & *l. vlt.ſup.ſine cenſu.* Alio verò ſenſu ψυχικὰ δημόσια Græci dixerunt,quæ pecuniæ pro capitibus vocantur : *l,vlt.*§ 8. π.*de munerib. & honorib.* Ergo *humana* , & *animalium capitatio* eſt pars ea tributariæ functionis,quæ & pro ſeruis,colonis & pro animalibus (*pour le beſtail*) quæ in prædio erant, præſtabatur : diuerſa enim hîc ſunt *humana & animalium* capitatio,è contra quàm ſenſit Heraldus, qui & ideò hunc locum emendabat. Vtrumque verò per *animarum deſcriptionem* mox indicatur, terrenæ oppoſitum,quæ pro ipſo prædio ψυχικὴ συντέλεια & homines & animalia cepit. De quo iam etiam vide qui dixi ad *leg., infrà* , *de cenſu.*

censu. Et hæc de secunda *huius legis* sententia.

¶ *Tertia* Sententia est, de *sterilibus ac desertis fundis releuatis*: Nempe iubet Theodosius Inspectores seu Peræquatores mitti, de quo iam quoque *lege superiore*, vt ita pro inspectionis veritate & fide vel tributa soluant, vel non soluant. Et astutus est Theodosius hâc parte, quasi sterilibus fundis plenam immunitatem tributurus esset; at reuerà reuocandis huiusce modi immunitatibus, quod sciret per superiorum Inspectorum gratiam quamplurimos releuatos.

¶ *Quarta* sententia est, de *Priuatorum possessionibus*, quæ non emanarunt ex re priuatâ Principis, vel Patrimonio, aut Ciuitatum iure vel Templorum, *adæratis vel translatis* & sic *releuatis*. Nempe Antiochi Præfecti Prætor. dispositioni committit Theodosius, vt à proximâ Indictione seu anno quem iudicauerit collationis modum iis imponat; sub tribus conditionibus; Prima, vt partem quandam beneficij consecutis reseruet; dein vt regionum diuersitatis rationem habeat: Nempe quia limitaneæ regiones specierum adærationem minus ferunt, vbi species ipsas limiti ruendo ad milites limitaneos conuehi publicè interest; in mediterraneis non æqua necessitas. Tandem reliquarum circumstantiarum rationem haberi iubet, Id inquam, vt & quod proxima sententia continetur. Antiochi P P. dispositioni committit Theodosius Iun. *hac leg.* Qui sanè Antiochus iussionem Theodosij secutus, dispositionem suam edidit, quam postea Theodosius Iun. firmauit *leg. vnic. Cod. eod tit.*

¶ *Quinta* sententia est, de *Releuatis in commune*, non iam singulis personis: verùm ciuitatibus integris, vel Curiis ciuitatum vel Officiis, imò & quandoque *prouinciis integris* (ita enim hîc legendum existimo, *vel aliquando prouinciarum malis indulta*; de quo mox) Nempe illis vel plus æquo oneratis, vel hostili excursui patentibus, & publicâ clade vexatis ægrisque, huiusmodi indulgentias generales sæpè Principes dedêre: quam in rem est Valentiniani III. elegans *Nouella, de tributis fiscalibus inter Theodosianas* 33. Similis est illa quoque indulgentia Constantini Magni data Flauiensibus, quâ *septem millia capitum* eis remisit, quæ quartam amplius partem census conficiebat, quo nomine ei gratias agit Eumenius Flauiensium nomine, ea oratione quæ inter Panegyricos veteres hodie extat. De cuiusmodi & similibus aliis erit *infr.* peculiaris *titulus de Indulg. debit.* Et tamen dispositioni Antiochi Præfect. Prætor. negotium istud ipsum committit, vt exploret per Inspectores, num iustâ de causa releuari meruerint. Est ergo *hoc Caput* de Releuatis quoque integris prouinciis: nam locum emendo aliter atque Cuiacius & Pithœus ita: *prouinciarum malis indulta*: Quod vt horum temporum infelicitati congruit, ita suadent superiora, *mansuris*, inquit, *quæ Ciuitatibus, vel Officiis in commune remissa sunt*: quibus sanè rectè omninò hæc subiiciantur, *vel aliquando*, id est, imò nonnunquam *prouinciarum* integrarum scilicet *malis*. Sanè & *Nouella* 33. Theodosij, quæ ad *hanc legem* quoque respexit, pars est exceptio seu coniunctio, *nisi*, inquit, *ex communi Ciuitatis aut prouinciæ desiderio postuletur*. Tandem proprio significatu *Mala* dicuntur de ciuitatum & prouinciarum damnis: de quo alioquin videndus *tit. infr. de Legatis & decretis Legationum*. Eodem sensu dixit Symmachus *lib. 2. ep. 7.* de fame Vrbis Romæ, *Communia mala*. Idem *lib. 10. epistol. 53. damna sua deplorans*: vbi de Capuana Legatione agit.

¶ *Sexta* sententia est, de *Nouis Possessoribus* possessionum, de quibus primâ sententia releuatarum: Nempe ipsos possessores ad quintam illam partem soluendam adigi iubet, saluis actionibus aduersus Auctores suos, pro ratâ temporis, quâ priores illi Beneficiarij possederunt. Quod posterius, vt æquitatis plenum, ita illud iuri consentaneum; nempe quia in tributis prædia ipsa conueniuntur, de quo plenè agit *tit. 3. supr. sine censu vel reliquis fundum comparari non posse*.

¶ Postremâ sententiâ continetur *Sanctio legis*, quâ indulgentiam deinceps pollicetur, si *huic leg.* paritum fuerit, quam rerum necessitas extorserit: Quod & ipsum *superiore leg.* idem pollicitus fuerat, vbi iam ostendi, quam parum promissorum memor Theodosius Iun. hâc parte fuerit.

DE

DE CONLATIONE ÆRIS.

TITVLVS XXI.

X. COD. IVST. XXIX.

De Collatione Æris.

PARATITLON.

AEs quoque, seu æris species, per Orientem, *l. 1. 3. hoc t. & l. 9. infr. de indulg. deb.* & Occidentem *l. 2.* à prouincialibus *l. 2. hoc tit.* possessoribus, *d. l. 2. & 3.* debebatur *d. l. 9.* Largitionibus inferebatur, *l. 1.* exoluebatur, *l. 3. seu vlt.* Atque adeò inter tributa erat. *d. l. vlt.* Vnde titulus hic, *De Conlatione æris*: indeque æraria præstatio, *l. 2 3. supr. de annonâ & tribut. & l. vlt. supr. tit. prox. de Collat. donat. arum*: prohibito tamen ære, quod dichoneutum, *l. . . hoc tit.* Quandoque tamen pro beneficio singulari petentibus hæc præstatio in aliam functionem transferebatur, *d. l. vlt. supr. de conlat. donat. l. 3. hoc tit.* vbi id prohibetur. Quandoque etiam publica necessitate id postulante, fiebat, vt pro ære, pretium æris in solidis postularetur, seu exigeretur: *l. 2. & 3. hoc tit.* Æstimatio porrò eius certa erat, *d. l. 3.* hæc scil. vt pro 25. libris æris, vnus solidus redderetur (idest, inuicem præstaretur) *d. l. 2.* & sic pro centenario æris *d. l. 3. seu vlt.* proculdubio. quatuor solidi.

¶ *De* DICHONEVTO *ære prohibito, déque* ÆREÆ *pecuniæ conflatoribus, &* MONETÆ *adulteratoribus.*

1. *Impp. Valentinianus & VALENS AA. Modesto PF. P.[a]

AEs, quod *Dichoneutum*[b] vocatur, non modò deinceps Largitionibus[c] inferatur[d], verùm de vsu penitùs, & conuersatione[e] tollatur, ac nemini publicè hoc habere liceat. ¶ Et* conflatores figurati æris, adulteratores etiam monetæ, capitalis animaduersio persequatur. Dat. VII. Id. April. Constantinop. Gratiano A. II. & Probo Coss. [371.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
[a] *Modestus* PP. Orientis sub Valente: v. *Prosopogr.*
[b] διχόνευτον.
[c] *sc. Non modò non.*
[d] Principis.
[e] *Conuersatione*, idest, vsu publico & negotiatione, v. *Gloss. Theod. in v. Conuersatio.*
* Fugitiua hæc *huius leg.* portio est, & melius in *titulum de Falsa moneta* iniecta fuisset: vel in *titulum, si quis pecuniam conflauerit.*

COMMENTARIVS.

AEris cuiusdam, quod in Oriente *Dichoneutum* vocabatur, διχόνευτον collationem, imò & vsum, penitùs omnem in commercio tollit hâc constitutione Valens Imp. An. D. 371. Sed & (quod ab hoc *titulo* alienum est) *Conflatoribus* figurati æris & adulteratoribus Monetæ capitalem pœnam imponit.

¶ *Dichoneutum æs* non hîc intelligendum est æreorum nummorum genus aliquod, quod Maynardus *in Excerptis Notarum* ad me transmissis à Puteano coniiciebat, voce deducta à νεύειν quod Suidas interpretatur ἐπὶ μέτρου, quasi eius dimidiati ponderis modo ænei nummi cuderentur, vnde Dichoneuti: quæ coniectura inanis est: Nam, vt omittam alia, eam refellit vel *titulus*, sub quo hæc *lex* posita est; Nempe enim eo agitur, non de æreæ pecuniæ verùm de æris metallici & speciei ipsius collatione, quæ largitionibus Principis infe-

inferebatur ad vsus fortè armorum & fabricarum, de qua ipsa æraria præstatione, præter omnes *huius tit.* leges, agitur pariter *l. 23. sup. de annonâ & trib. & l.vlt. supr. tit. prox. de collatione donatarum*: In quem pariter vsum & ferrum præstabatur, de qua v. *l.2. supr. de fabricensib. & l. vlt. supr. tit. prox. de conlat. donatar.* conficiendis videlicet armis ex ferro vel ære, veluti cassidibus & bucculis, vt docet *lex 1. supr. de fabricensibus.* Necesse igitur est, æs *dichoneutum* fuerit quædam æris species differentia & mixtura adulterina non venæ nobilis quæque facilè deduceretur ignibus seu liquesceret vt loquitur *d. lex 20. supr. de fabricensibus*: sed quæ inutilis ad fabricam armorum esset, quæ passim tamen in vsu esset. Sanè, quodnam illud fuerit, vel ex ipso nomine coniicere satis licet: Nempe δίχώνευον idem est, quod bis recoctum & conflatum; Notum quid Græcis χωνεῦειν, χωνεῖον, χωνευτικὸ: vt contra, *Baluca* ἀχώνευτος γῆ ἡ χρυσώδης, in *Glossis* Cyrilli, id est, *massa terræ latentis auri nondum flammis decocta*, de quo vid. *l.3.4. de metallis.* Quare hinc iam apparet, *æs dichoneutum* esse bis recoctum, adulteratum, & aduentitia etiam fortè aliqua materia commistum: De cuiusmodi æris misturis agit Plinius, *lib.* 34. vbi & *cap.* 13. neque minus Dioscorides *lib.5. cap.* 120. æris speciem quandam memorat, quam Græci vocabant *diphrygen*, ab eo quod bis torreatur, quæque veluti fex subsidens erat: cuius etiam triplicem speciem tradunt. Et sic æs dichoneutum, impurum, cui purum oppositum; quod purum vocamus nòs, *Cuivre rouge, cuivre de rosette, cuivre fin, cuivre depoüillé de sa matte.* Et proculdubio æs istud dichoneutum non *regulare*, sed *caldarium*, vt vocat Plinius, *lib.34.c.8.* & Isidorus ex eo: quod scilicet fundi quidem & liquescere poterat, non verò malleo diduci. *Caldarium*, inquit, *funditur tantum, malleis fragile.*

Neque putandum æs dichoneutum idem esse cum eo ære, quod mox *figuratum æs* hac *leg.* dicitur: nam imò contraria hæc sunt, æs rude scilicet & graue, cuius species dichoneutum, & æs figuratum. *Figuratum* enim est, quod in monetam cusum est, Principum vultibus & figura insignitum; nam & ita figuratus solidus dicitur, *l. vn. supr. si quis solidi circul.* item Principum vultibus figurari soliti, *l.1. infr. de ponderatorib.* figuratus nummus, *l.4. supr. de falsa moneta:* Auctor quoque subditus Notitiæ Imperij eadem voce vtitur: figuratio monetæ, *l.8. d. tit de falsa mon. l.2. supr. si quis pecunias conflau. leg. 7. supr. de indulgent. crim.* Denique figurari aurum dicitur, *l. 7. d. tit. de falsâ mon.* Lampridius in Alexandro Seuero: *Nummos*, inquit, *electrinos & aureos vultu Alexandri M. figurabit:* Denique *figura* est, quæ aliàs forma nummi seu character, vultus, facies, εἰκόνιον: ænigma.

¶ Nunc de altera *huius l.* sententia, quæ alioquin ab *hoc tit.* fugitiua est. Capitalem scilicet pœnam imponit Valens vt adulteratoribus monetæ, ita & conflatoribus æris figurati: & sic hæc duo crimina pœnâ exequantur, ac proinde similitudine rei coniungur. *Adulteratio monetæ* est, vbi videl. circa Principis monetam cusam aliquid falsi quis molitur: de quo falsi genere videndi tituli *lib.9. tit.22. de falsa moneta 22. si quis solidi circulum exteriorem inciderit.* At conflatores figurati æris sunt priuati, qui iam ex suo ære pecuniam cudebant. Hac scilicet tempestate æreæ saltem monetæ cudendæ priuatis nonnullis, etiam Rescriptis & adnotationibus Principum ius fuit, quod vt ex *l.5.7.8. supr. de falsa mon.* (quæ duæ postremæ *leges* eiusdem Valentis sunt, cuius & hæc nostra) colligere licet; ita disertis verbis id docet *lex vlt. cod. tit.* vbi Theodosius M. pariter pœna proposita conflatores huiusmodi æris persequitur, & Rescripta illa, quæ dixi, reuocat: *Si quis*, inquit, *super cudendo ære vel Rescripto aliquo, vel etiam Adnotatione Nostra sibi arripuerit facultatem, non solùm fructum propriæ petitionis amittat, verùm etiam pœnam, quam meretur, excipiat.* Vt hæc interpretatio mihi placeat, facit, quod *de ære* nominatim hic agitur: alioquin side dissolutione pecuniæ Principis ageretur, non *æris conflatores* dixisset, sed *pecuniæ conflatores*: quo sensu nempe *conflari pecuniæ* dicuntur, *Rubr. & l.1. supr. si quis pecunias conflauerit*: & apud Paulum *5. sent. tit. 25. §. 11.* & apud Lampridium *in Alexandro Seuero*; quibus sanè locis omnibus *conflare pecuniam* est in materiam & massam redigere.

¶ Illud tandem obseruandum, vt ad priorem *huius legis* sententiam redeamus, *Modesto Præf.* P. Orientis *hanc leg.* inscribi. Nempe solennis in eo tractu, qui eius Præfecturam constituebat, æris collatio fuit: Nam & sub eius administratione fuit Cyprus, quæ πολύχαλκος ære abundabat, *ærosa* ideò ab antiquis, Festo referente, dicta. Vetus quoque Orbis descriptio sub Constantio & Constante, quam nos edidimus *c.58. §. 1.* de Cypro *Necessaria ipsa insula habet omnia inferius declarata, ligna,* ÆRAMENTVM, *ferrum, picem* &c. Cyprij quoque æris meminère passim Veteres: in his Plinius, *lib.34. non vno capite*, & Seruius *in* 3. *Æneid.* Hoc vero Cypri exemplo quoque vtuntur. Græci Interpretes ad *legem vnic. Cod. eodem tit.* quæ eadem est cum *l.2. prox. inf.* sed perperam ad *eam legem*, quia *lex* illa ad Occidentis imperium spectat. Alioquin ad hunc eundem *Modestum* Præf. Præt. extat Basilij *Epistola* 277. de *ferri* collatione à Taurum incolentibus: cuius verba protuli ad *l.2. supr. de Fabricensibus.*

¶ *De* PRETIO *& Proportione æris, ad aurum. Honorij constitutio.*

11.* Impp. Arcad. & HONOR. AA. Hilario".

ÆRIS pretia quæ à Prouincialibus postulantur, ita exigi volumus, vt pro viginti quinque" libris æris solidus à possessore reddatur". Dat. v." Kalend. Ianuar. Med. Arcad. IV. & Honor. III. A. & Coss. [396.]

NOTÆ

NOTÆ.

* *L.1. Cod. de collat. æris.* Iungendam puto huic l. *legem 22. supr. de erogat. militaris annonæ*, quæ alioquin in eodem argumento versatur: Et fortè etiam *lex 23. eodem titulo.* Argumento huic concordat quoque *lex proxima.*

" *Hilarius* PP. vt habetur *Cod. Iust.* & *d.l.22.* & *l.23. cod. tit.* Hic idem *Hilarius* videtur cuius meminit Symmachus, *lib.2. ep.80.* ad Flauianum.

" In Cod. Iust. *vigenti*: ex sententia Iustiniani.

" *Reddatur*, idest, imitem præstetur: vt *l 24. supr. de annona & trib.* &c. vid. *Glossarium.*

" In *d.l.22.* ita habetur *III. Kal. Iun.* In *Cod. Iustin.* hic *V. Kal. Iun.* Quare alteruterubi error. Ego hanc veram puto.

COMMENTARIVS.

PRETIVM materiæ æris, quod à possessoribus seu Prouincialibus conferendum regulariter erat, in vsus videlicet armorum seu fabricarum (vt *ad l. superiorem* ostensum est, & signatè quoque testatur *lex 2. suprà, de fabricensibus*:) hac Honorij constitutione quæ data est Anno Domini 396. (vt & à Theodosio Iun. *leg. proxim. 3.*) in pecunia soluendum taxatur seu adæratur, id est, æstimatur: Nempe, cùm regulariter & in commune tributa in ipsis speciebus inferri oporteret (de quo fuit *titulus* in id peculiaris *supr. tributa in ipsis speciebus,*) Et nominatim vero species æris, ferrique ad fabricam vt dixi armorum, *dicta leg. 2. & hac l. & leg. proxim.* attamen vel speciali quandoque priuilegio seu adnotatione Principis, vt docuit *lex vltima suprà, de conlatione donatar.* idemque docebit & *lex proxima 3.* vel necessitate publica postulante, vt aliæ species, ita & hæ quoque adærabantur, vt præter *hanc legem* ostendet rursùm *dict. lex prox.* publica, inquam, necessitate vel perpetuâ vel temporaria: & quidem per Occidentem in specie *huius l.* Neque minus eæ etiam species, quæ ad militatem armorum vsum conferri solebant, de quo est hæc *lex*: quàm militares species annonariæ, de quo est *lex 22. suprà, de erogat. mil. ann.* de qua mox.

¶ Pretium igitur æri seu proportionem æris ad aurum, denique æstimationem æris hanc ponit Honorius *hâc leg.* putà pro XXV. libris materiæ æris solidus vnus præstetur, ac proinde pro centenario æris quatuor solidi: de quo postremo erit *lex proxim.* Theodosij Iunioris *infr.* Et in *Codice* tamen *Iustinianeo*, putà *leg. vnic. de collat. æris*, quæ hinc alioquin desumpta est, pro 20. tantum æris libris solidus præstari iubetur ex sententia Iustiniani. Nam quæ hac diuersitatis huius occasione scripsit Sauotus, *diatribâ de re nummaria: parte 3. c.13. sub finem*, haud satis firma sunt. Neque hæc *lex* emendanda sic vt XXIV. loco XXV. in eâ reponatur, quod idem tentabat: vt nec sollicitanda lectio *Codicis Iustinianei.* Nam, vt idem rectè tandem agnoscit, proportiones huiusmodi non semper statæ sunt, verùm pro temporum & locorum diuersitate variè fiunt. Huius verò proportionis ipsius ratio non aliunde petenda est, quàm è forensi ferme æris pretio, quod tum erat, quodque æstimationem certam construebat, vt loquitur quadamtenus *lex 3. infr.*

¶ Tandem obseruandum, *huic l.* coniungendam *dict. leg. 22. supr. de erogat. milit. ann.* quæ & ipsa est de pretiis specierum militaris annonæ; vnde liquet, specierum quarumcunque pretiis & adærationi modum imponere voluisse Honorium hoc Anno Domini 396. constitutione suâ ad Hilarium PP. & quidem exemplo Constitutionis Valentiniani Senioris, vt *dict. leg. 22.* nominatim profitetur, imò & *leg. 23. eodem titulo*, quæ & ipsa eodem Anno data est ad eundem Hilarium Præfect. Prætor. vt omnino existimem, & illam *huic* coniungendam.

¶ Summa ex *tribus illis legibus* hæc conficiatur: Primo, *Capitum* seu fœnum in ipsa specie militibus præberi Honorium voluisse, quæ sententia est *dictæ legis 23.* Secundò, *annonam* verò militarem in pretio solui, & vtrumque iuxta Valentiniani vt dixi constitutionem, quæ sententia est *dictæ legis 22.* Tertiò, *Æris* tandem pretio modus is impositus, qui *hac leg.* continetur.

¶ Ex his iam apparet, *hanc legem* accipi à plerisque, etiam ab Amaya, de pecunia ærea; vnde in eum sese tractatum hîc diffusè effundunt; Quando vna seu diuersa pecunia vsualis pro alia solui possit, etiam Gabellariis? Quod ab *hac lege*, alienum prorsus est: Ac nominatim quod addunt, in *huius legis* specie id ita definiri, quia Principem non deceat recusare pecuniam quam ipse cuderit. Deinde id ita in fisco procedere, non in priuato, quod cùm in tributis plerumque grauentur subiecti, æquum sit aliquatenus releuari in solutione commodiùs facienda vnius pecuniæ pro alia. Quæ omnia cassa nuce inania magis sunt, omnémque proinde illum tractatum ab *hac leg.* abesse oportet: quem nisi proposuissent Interpretes illi sibi, nihil iam haberent quod ad *hanc legem* notare possent.

III. *Impp. THEOD." A. Maximino Com. S.L.

PERPETVO sancimus, generalique decreto, Ne cui" deinceps ex præcepto Comitiuæ" sedis, vel per Oraculum sacrum, vel per diuinas Adnotationes" Numinis Nostri, in nummo, vel" in specie, nisi ita publica necessitas postularit, propria liceat tributa persoluere: sed, vt magis, aut ipsam speciem, si hoc vsus exegerit, aut Aurum, quod æstimatio certa constituit pro centenario" æris huiusmodi possessor exsoluæt. Dat. v. Id. Decembr. Constantinop. Victore v. c. Coss. [424.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Restituenda hîc nomina THEODOSII *Augusti & Valentiniani Cæs.* vid. *Consulare Chronicon Theodos.*
" *Maximinus* Comes S. L. sub Theodosio Iun. cui inscribuntur & aliæ plures Anno 424. & 425. v. *Prosopr.*
" Priuato, specialiter.
" *Comitiuæ*, idest, Comitis S.L. cui e iam hæc *lex* inscribitur.
" De *Adnotationibus* his semel in *Paratitlo de diuers. rescriptis.*
" Electione tributâ.
" *Centenarium* æris sunt centum libræ æris: de quo mox.

COMMENTARIVS.

ELECTIONIS ius seu facultatem, pro arbitrio ipsarum specierum veluti æris, vel nummorum persoluendi, singulari priuilegio cuiquam concedi vetat *hac constitut.* Theodosius Iun. A. D. 424. Singulari inquam, priuilegio, non modò Comitis S. L. verùm etiam Rescripto vel Adnotatione Principis ipsius singulari. Nempe circa omnes par atque æqualis inlationis forma tenere debet: vt in simili loquitur *lex* 7. *supr. de diuers. rescriptis*: neque à cuiusquam arbitrio pendere debet, quidnam præstare ipse velit. Quid igitur? Formam publicam & generalem singuli seruare debent. Quare si vsus publicus hoc exigat, omnes ex æquo species ipsas inferre oportet, de quo *supr. titulus, tributa in ipsis spec.* contrà, vsu cessante, omnes aurum præstare oportet. Priuilegia hâc parte irrogari non oportet.

¶ Pertinet autem hæc *lex* propriè ad Collationem æris: de qua duo iudicantur. Primò, quædam Æris in auro seu ad aurum æstimatio hoc tempore facta indicari videtur: quomodo & in Occidente Honorij *leg. superiore* factum vidimus: viginti quinque scil. libris æris solido seu aureo æstimatis. Sed dubium, num ea æstimatio perpetua, vel etiam in Oriente obtinuerit? Certè Iustiniano alia æstimatio placuit, viginti scilicet libris æris solido æstimatis, *l. vn. eod. tit.* quæ alioquin ex *leg. superiore* desumpta est. Quinimò non adeò improbabiliter quis tentet hîc rescribendum, *constituet*, quasi Theodosius Iun. Comiti S.L. eius æstimationem faciendam relinquat. Emendationem sanè Fornerij P. probare non possum, qui *hac l.* pro *aurum* reponebat *aureum*: quasi vnus aureus seu solidus *hic* pro centum libris æris dari iubeatur. Quod certè à proportione & æstimatione *superioris legis* nimiùm recedit. Secundò fit *hâc l.* mentio *Centenarij æris*: Centenarius est ϖοσότης seu quantitas & pondus centum librarum æris: Malè enim Maynardus aliique qui centenarium æris *hic* pro nummo, vel quantitate nummorum exaudiunt, centum videlicet assium, Suidæ etiam loco malè adducto: κεντυνάριον νομισμάτων ϖοσότης: de quo pecuniæ Centenario dixi ad *l. 2. supr. si quis pecun. consl.* Eos quippe vel hic titulus, sub quo hæc *lex* posita est, refutat: vbi non agitur de collatione æreæ pecuniæ, verùm de specie seu materia *æris*: vt ad *l. super.* quoque ostendi.

NE

NE CONLATIONIS TRANSLATIO" POSTVLETVR." TITVLVS XXII.

* Abest hic *Titulus* à COD. IVST. Imò absunt omnes *huius tit.* leges.
" Item, ne Autopractorum ius postuletur, de quo est *lex* 4.

PARATITLON.

TRANSLATIO Conlationis, *Rubr.* seu Iugationis, *l. 2. & 3.* est, cum census fundorum seu iugorum, *l. 1.* professionis publicæ functionis; *l. 3.* præstationis possessionum, *l. vlt.* ex alio loco, *l. 3.* ex alio territorio, *l. vlt.* quàm vbi iugatio est antiquitus adscripta, *l. 2.* ad aliam ciuitatem seu vrbem, *l. 1. & 3.* ad aliud territorium, *l. vlt.* ibi deinceps agnoscenda & præstanda, impetrabatur: Quod *hoc titulo* regulariter prohibetur, à Constantio, *l. 1.* à Valentiniano Iun. *l. 2. & 3.* à Theodosio Iun. *l. vlt.*

1. * Impp. CONSTANTIVS & Constans AA. Philippo PF.P."

PLERIQVE censum fundorum suorum, iugorum", ad alias ciuitates transferre curarunt. Vniuscuiusque itaque Ciuitatis censum in omnibus prouinciis ad proprias ciuitates redire" censuimus. Dat. v. Kal. Aug. Constantino IV. & Constante III. AA. Coss. [346.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* videtur *lex 4. Cod. Iust. de dignitatib.*
" Orientis: De hoc *Philippo* PP. dixi *in prosopog.* Eidem inter alias inscribitur quoque *lex 4. Cod. de dignitatibus*: dignitate eius & Consulibus omissis, quæ *huic* fortè iungenda est.
" ἀνωδότως, pro, *seu iugorum.*
" Eadem voce vtitur *lex prox. infr.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imperat. hæc *lex* est, cuius SENTENTIA, vt & *l. 2. & vlt. hoc tit.* apertissima est, vel ex ipsamet Rubrica, quæ pleno sensu concepta est, dummodo semel constet, quid sit *conlationis translatio*; quod iam alioquin Paratitlon ostendit. Nempe singulari priuilegio nonnulli id impetrabant, vt etsi in alio territorio alterius ciuitatis possiderent, atque ibi modum possessionis eorum ab antiquo censitus esset, & in censuales eius ciuitatis libros relatus; attamen non ibi, seu in propriis ciuitatibus, verùm in alio loco seu in alia Vrbe Tributa inferrent. Atque hæc est *Conlationis Translatio*: vox alioquin *Translationis*, alio significatu pro transuectionis solicitudine seu Angariis & Parangariis effertur *leg. 18. infr. de Nauicular. leg. 15. & 40. infrà, de Episcop.* Alio sed proximo tamen significatu *Translatio* pro functionis seu canonis in aliud genus mutatione, quo sensu accipitur *leg. vltim. suprà, de collatione donatarum*, & *Nouell. Theodosij 33.*

¶ Videndum nunc de duobus. Primùm, quis huius translationis vsus, quæ vtilitas fuerit, seu quo fine id nonnulli tantoperè experierint? An quia leuiores alibi functiones publicæ erant, sic vt releuationis cuiusdam species hæc fortè esset? Minimè: Verùm propter illationis seu transuectionis maiorem facilitatem: siue quia in diuersis vrbibus aliquis possidens vni Exactori respondere mallet & sic vnica solutione defungi, quàm per multos Exactores distrahi: quàm rationem ingerit *lex 3. hoc titulo* siue etiam propter itinera confragosa, ob quæ difficilior erat ferè exactio seu translatio tributorum, quàm modus ipse tributi; quam in rem

eſt elegans quoque Eumenij locus in *gratiarum actione* Flauienſium nomine ad Conſtantinum Magnum, *cap.*7. Atque his de cauſis etiam Valentinianus Iunior poſtea Anno 387. conlationis tranſlationem indulſit in annonariis ſaltem commeatibus, *d.l.*3. *infr.* videnda & *lex* 19. *ſupr.de erog. mil. ann.*

¶ Alterum eſt, quâ de cauſa id poſtea Principibus prohibere viſum, ne, inquam, huiuſmodi conlationis tranſlatio poſtularetur, & ſi quæ poſtulata fuiſſet reuocaretur: Principibus, inquam; putà Conſtantio *hac l.* Valentiniano Iuniori, *l.prox.* 2.& 3. Theodoſio Iuniori, *l. vlt.* Generaliter ſanè in *fraudem munerum* id factum indicat *lex* 2. atque ideo etiam grauiſſima pœna propoſita & impetrantibus, & officialibus Præfecti Prætor. id tandem prohibuit Theodoſius Iunior, *dicta leg. vltim.* Geminam fraudem hanc coniicio; primam ex parte impetrantium, quia hoc obtentu facilè elabebantur, & immunitatem ſibi quærebant: Ignaris plerumque vnius loci Exactoribus quid & quantum in alio territorio quis poſſideret. Altera fraus contra ciuitatem ipſam, vnde tranſlatio facta fuerat: quia ſcilicet non ideo minorem tributi modum ciuitates illæ agnoſcere tenebantur: vnde vnius tranſlatio plebis ſeu cæterorum ſarcinâ fiebat: quam rationem ingerere videtur *lex* 2. *prox.* Denique fiſcales ſtationes & rationes hac arte confundebantur: quâ de re dicam ad *l.* 30. *infr. de ſuſceptoribus.*

Tandem monendum, huic legi coniungendam videri *legem* 4. *Cod. de dignitatibus*, quæ data eſt ad eundem *Philippum P P.* & in eodem argumento collationis verſatur: Eà ſcilicet Senatores, eorúmque homines in DIVERSIS LOCIS & prouinciis poſſidentes à ſordidis & extraordinariis muneribus immunes eſſe iubentur. Vbi & illa ſpectari cupio, *In diuerſis locis poſſidentes*, quomodo & in ſpecie *huius legis* in diuerſis locis & ciuitatibus collator poſſeſſiones habebat. Quod ſi ita eſt, tùm dicendum fuerit, Conſtantinum eâ conſtitutione, vnde hæc *lex* & *dicta lex* 4. deſumptæ ſunt, de priuilegiis circa collationem egiſſe: diffiniuiſſéque, quænam ex his ſtare deberent; illa videlicet quæ certo Ordini & Dignitati tributa ſunt: non verò quæ viritim ſingulis in fraudem rei tributariæ; veluti conlationis tranſlationis *hâc leg.*

11. * Imppp. Gratianus", VALENTINIANVS, & Theod. AAA. ad Neotherium PF. P."

HABEAT vnaquæque Ciuitas conſortem munerum, quem habuit in profeſſione collegam. Iugatio" omnis, vbi eſt antiquitus adſcribta, permaneat: redeat" ad ſe", aliò, in fraudem munerum, tranſlata iugatio. Diſcant Ordines", diſcant reliqui" Poſſeſſores, mutato eo quod non rectè eſt impetratum, quem participem poſſidendi cognouerint, eſſe etiam in omnibus ſocium functionibus. PP. IV. Non. Maij, Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* Non adeò improbabiliter *huic l.* iungatur *lex* 6. *ſupr. de Iuriſdict.*
" Expungendum hic *Gratiani* nomen eſt: ante biennium quippe iam fuerat interfectus Gratianus, vid. *Conſularia Theodoſ.* Idem error reſidet in *l.* 6. *ſupr. de iuriſdict.* Reponendi itaque hi Imppp. VALENTINIANVS, *Theodoſius & Arcadius.*
" NEOTHERIUS PP. Italiæ ſub Valentiniano Iun. de quo v. *Indicem perſonarum.*
" De *Iugationis hic & l.* 3. *prox.* voce, vid. *Gloſſarum Theodoſ.* ſic & *l.* 1. *ſup. Iugerum*, &c.
" Eadem *Redeundi* voce vtebatur *lex* 1. *ſupr. hoc tit.*
" *Ad ſe*, ideſt, ad proprias ciuitates.
" *Ordines*, ideſt, Curiæ, & ſic Decuriones ſeu Curiales.
" Nempe Ciuitates in hæc duo hominum genera diſtinctæ fuerunt, in Ordines ſeu Decuriones, & reliquos poſſeſſores: Vid. Orbis Rom. deſcriptionem ex *Cod. Theod.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. eſt hæc *lex*, vt & *proxima* 3. Huius verò, quæ ſtyli elegantia quoque commendatur, non alia eſt ſententia quàm *ſuperioris*, & *legis vlt. infr.* à qua tamen quadamtenus poſteà receſſit *d. l.* 3. Illud tantùm obſeruo, Valentinianum Iuniorem hoc anno vnâ ratione turbatis ciuitatum Iuriſdictionis & territoriorum terminis enixè occurriſſe: datis ad hunc ipſum Neotherium PP. pluribus conſtitutionibus: vt oſtendit *lex* 6. *ſupr. de Iuriſdict. lex* 110. *infr. de decur. l.* 2. ſeu *vlt. ſupr. quod probare debeant ad milit. venient.* addatur & *lex, quinque pedum*, 4. *ſupr. finium regundor.* Quin & fraudibus aduerſus rem tributariam obuiam, iuiſſe, quod oſtendunt hoc ipſo Anno *lex* 16. *ſupr. de extraord.* ad hunc ipſum Neotherium data vt, & complures aliæ *leges*, mox ad Principium, Neotherij in Præfecturâ ſucceſſorem: videatur ſaltem *lex* 20. *ſupr. de annona & trib.* ſeu *lex* 7. *ſupr. de diuerſ. reſcript.* quorum pleraque veroſimile mihi ſub Gratiano factitata. Hæc *lex* id peculiare habet, (quod iam *ſupr.* notauimus) quod rationem ingerere videtur, cur conlationis tranſlatio ex vno territorio in aliud prohibita ſit.

111. * Imppp. VALENTINIANVS, Theod. & Arcad. AAA. ad Euſignium PF. P"

TRANSFERAT quî orando" meruerit, ex iudicio Tuæ Magnitudinis, in annonariis dumtaxat commeatibus", ex alio loco ad vrbem aliam, profeſſionem" publicæ functionis: Qui" diuerſis in vrbibus non ſufficiet reſpondere Exactorum numero crebriori, ad vnum, vbi magis" poſſidet iugationis", reliquum modum, ſine publico detrimento, Exactorum" tranſmittat. Dat. XVIII. Kal. Maij. Valentiniano A. tertiùm, & Eutropio Coss. [387.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Euſignius* PP. Italiæ, ſub Valentiniano Iun. vid. *Indicem Perſonarum, & Notitiam dignitatum.*
" Id eſt, precibus impetrauerit.
" De hac *Commeatuum* voce v. *Gloſſarium Theodoſ.* & mox in *Comment.*
" Id eſt, *Profeſſionem* cenſualem ſeu tributorum.
" *Magis iugationis.*
" *Et ſic qui*, vel: *proinde qui.*
" De hac *Iugationis* voce *hic*, & *l.* 1. *ſup.* conſule *Paratitlon* & dicta ad *leg.* 2. *inf. de cenſu*: & *Gloſſ. Theod.*
" Suſtineri debet hæc vox: *vnum* &c. *Exactorum*, id eſt vnum ex Exactoribus.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. altera hæc conſtitutio eſt *hoc titulo* de Tranſlatione collationis: quam omnem *ſuperiore lege* ante biennium vetuerat: at nunc quadamtenus permittit: *In annonariis* ſcil. *commeatibus*, id eſt in iis quæ in ſpeciebus annonariis, veluti pabulo, fœno, annonis, id eſt capito annoníſque cellarienſibus. Id enim ſunt *annonarij commeatus*: vt *hâc l.* ita & *l.* 18. *ſup. de annona & tributis*: & *l.* 32. *inf. de Nauicular.* & alibi. Sed & apud alios huius æui Scriptores, Ambroſium, Marcellinum, Symmachum: de quo vid. *Gloſſ. Theodoſ.* Aliud proinde obſeruari voluerit Valentinianus Iun. in auri, argenti, ſimiliúmque collatione. Differentiæ ratio ex *huius leg.* ratione ſatis patet. Nempe id ita indulgere ſeſe indicat circa annonarios commeatus Valentinianus Iun. *hâc leg.* ob minutarum ſolutionum, plúribúſque Exactoribus reſpondendi difficultatem: quia ſcil. cùm in diuerſis vrbibus ſeu locis, diuerſarúmque vrbium territorio quis poſſideret, ſanè perquàm incommodum videbatur, carptim ſeu particulatim ob læuicula fortè neſcio quæ tot Exactoribus reſpondere, totidémque tranſmiſſiones ſeu tranſuectiones vehiculares, & quidem eodem tempore facere, cùm non in omnibus locis vehiculorum copiam haberet: haberet verò in eo tantum loco, vbi maiorem poſſeſſionis modum habebat: Quo fiebat, vt cùm non ſufficeret omnibus, ſola tranſlatio ſeu euectio plus diſpendij illaberet, quàm ipſum collationis ſeu tributi onus, vt iam quoque aliâ in re oſtenſum eſt ad *l.* 1. *ſupr.* & oſtendit *lex* 9. & 22. *ſup. de annonis & tributis*: & *l.* 19. *ſup. de erogatione milit. annon.* Quare ſatius viſum, in aggere coaceruatam inferri collationem, quàm per tot loca diſtrahi: Quomodo & in aliis iuris ſpeciebus id agitur, vt ne quis in plures diſtrahatur.

¶ Et id tamen ipſum ſub tribus adhuc conditionibus ſeu limitationibus indulgetur. Primò quidem, vt *ex iudicio Præfecti Prætorio* id fiat, penes quem ſcil. tributariæ rei cura vbique erat, quod pluribus iam locis oſtenſum eſt: quare & ab eo quoque tranſlationis iſtius beneficium procedebat, vt hæc *lex* docet, ſimul & *lex vlt. in f.* Secunda limitatio hîc additur: ſolutionem ibi faciendam, vbi collator maiorem poſſeſſionis quantitatem ſeu modum poſſidet. Tertia eſt, id fieri oportere ſine publico detrimento, omni ſcil. fraude ſubmotâ.

1v. * Impp. Honor. & THEOD. AA. ad Anthemium PF. P."

NONNVLLOS poſſeſſores, exactionis conſuetæ more diſſimulato", eò temeritatis procedere cognouimus, vt quidam auctoritate Reſcribtionis elicita inſtantiam" Conpulſorum eludant, ſub eo obtentu quod [illegible] pronius inferanè expetenda. Quâ vſurpatione patefactâ, promulgamus, vt huiuſmodi impetrationis nouitate ſuppoſâ" (quæ vulgò *Auctoractorum*" vocatur) vniuerſa penitùs profligandæ, quæ fuit, reuiuiſcat" ſollemnitas: & Curiales, vel Apparitio prouincialis, huius muneris vota" procurent"; Exceptis his quos Eminentiſſimæ Tuæ Sedis ſpecialiter conſideratio digeſſit. Dat. XIV. Kal. Iu. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Conss. [409.]

NOTÆ.

* Fugitiua hæc *lex* est. Iungenda ei videri possit *lex* 168. *inf. de decurion.*
" *Anthemius* PP. sub Theodosio Iun. Orientis scil. v. *Prosopogr.*
" Id est neglecto, insuperhabito.
" *Instantiæ* vox hîc propriè. Ita *l. si bene collocata. 13. ff. de vsuris.* Dummodo, inquit, non acerbum se exactorem, nec contumeliosum præbeat, sed moderatum, & cum efficaciâ benignum, & *cum* INSTANTIA *humanum* &c.
" De his *Compulsoribus* dixi iam ad *l. 34. sup. de annona & trib.* quæ & ipsa est de autopragia seu spontanea deuotione.
" Pro, *explosâ.*
" *Ge. Autopractorum* : de quo mox dicam.
" *Vota*, pro Officiis deuotionis alicuius publicæ ; v. *Glossarium Theodos.*
" Quid si, *præcurrent* ? Non.

COMMENTARIVS.

AVTOPRACTORVM seu αὐτοπραγίας beneficia seu Rescripta singularia reuocat & explodit hâc constitutione Theodosius Iun. pariter vt Honorius *l. 15. sup. de exaction.* sub quo *tit.* hæc *lex* referri debuit, ab *hoc tit.* planè fugitiua, nisi *translationis* vocem in *Rubrica* generalius accipiamus, quam de Translatione à persona in personam.

¶ *Autopractorum* beneficium vel rescriptum est, quo nonnullis conceditur, vt ipsi sponte suâ seu spontaneæ deuotionis studio (vt loquitur Valentinianus III. Theodosij Collega *l. 34. sup. de annona & trib.*) tributa inferant, neque à solitis Compulsoribus exigantur admoneantur, vt docet quoque *d. lex 15.* Quod *pro* magno beneficio nonnulli expetebant, *sub eo obtentu*, inquit *lex* quod *sponte pronius illaturi essent expetenda*, id est quæ alioquin tributi nomine à Compulsoribus exiguntur. Proculdubio enim dignitate præcellentes Viri, vel vitæ honestate eminentes possessores ægrè ferebant, hoc genus hominum sibi imminere : rapax alioquin, vt docet *d. lex 34. sup. de annona & trib.* & molestum ; Quâ causâ etiam frequentes de eorum deprædationibus querelæ obortæ, adeò vt tandem penitùs etiam sublati fuerunt, de quo plenè dixi ad *d. l. 34.* Vt non adeò mirum sit, Autopractorum beneficia inualuisse. Verùm cùm rebus ipsis compertum fuisset, inanem hunc sæpè obtentum quæri differendæ vel euitandæ solutioni, & vt loquitur *lex 35. sup. de annon. & trib.* nimia securitas à deuotione reuocaret, & necessitate subinotâ voluntas soluendi cessaret : vnde *callidæ preces* vocantur, *d. l. 15. sup. de exaction.* item *prætentum beneficium* ibidem vocatur, & *hac leg. obtentus*, item, *vsurpatio.* Autopractorum beneficia Principibus abolere visum & Honorio, *d. l. 15.* & Theodosio Iun. *hâc leg.* vt ita profligandæ seu exigendæ pensitationis solemnitas reuiuiscceret, id est solemnis mos exigendorum per Compulsores tributorum instauretur : *Compulsores*, inquam, de quibus plenissimè semel dixi ad *leg. 34. de annona & trib.* vt & de Curialibus vel Apparitoribus, quibus Exactorum & Compulsorum officium *hâc* quoque *lege* iniungitur : de quo alioquin etiam, *Paratitlo, sup. de Exactionibus.*

¶ Colligi interim possit ex his *huius leg.* verbis, *huiusmodi impetrationis* NOVITATE *supplosâ*, non adeò dudum Autopractorum ius hoc innaluisse. Nempe tributario fasce laborantibus indies magis ac magis, accedente insuper Exactorum acerbitate, quæ causa etiam postea non vltima inclinantis & præcipitis Imperij & hâc cautelâ, si quâ possent miseri possessores sibi consultum voluêre.

Et *Exceptio* tamen fine *huius leg.* additur : nempe, Autopractorum iure seu beneficio eos frui oportere, quos Anthemius PP. specialiter consideratione suâ digesserat, id est quos relatione suâ ad Imperat. censuerat iustâ ratione excipiendos. *Consideratio* est æqua æstimatio & ratio : vid. & Symmachum, *lib. 3. ep. 7. lib. 10. ep. 10. in fin. Digerere* verò est exprimere, ingerere, referre, enumerare, *h. l.* & *l. 2. sup de Senatoribus, & Glebali collat.* Symmachus *lib. 10. ep. 50.* Expensionum quoque titulos competentes Officij cura digessit. Vnde & digesta ratio, & *similia* : de quibus in *Gloss.* Quinam verò illi sint, quos Anthemius PP. specialiter excipiendos credidit, diuinare nolumus.

v. * Idem A." Herculio PF. P." Illyrici.

QVOD olim meminimus constitutum †, hâc generali denuò legis præceptione sancimus, Ne cuiquam liceat præstationes possessionum ad aliud territorium ex alio transferre, sed omnibus modis in eo loci tributaria agnoscatur inlatio, quem" fides" censuum retinet, & necessitas publicæ adscriptionis adstringit. Quòd si vlterius ab Officio Præfecturæ præsentia, vel priora statuta fuerint temerata, centum librarum auri multa feriet. Sed & singuli qui nequaquam prohibitis temperabunt, viginti librarum auri dispendia sustinebunt. Dat. VIII." Kal. Iul. Constantinop. Varane Coss. [410.]

NOTÆ.

* Fortè iungenda huic fuerit *lex 172. inf. de decurionib.*
" *Ge. Iidem AA.*
" *Heraclius* PP. Illyrici, sub Theodosio Iun. Eidem inscribitur præter *hanc*, & *d. l. 172. lex 49. inf. de operib. publ. lex vlt. sup. de equorum collat.* Ad eundem extat Ioan. Chrysostomi epistola.
† A Constantio *l. 1. sup.* Valentiniano Iun. *l. 2.* & *3. sup.*
" *Fides* censuum *h. l.* & *l. 1. inf. de Censitorib.* " IX. Kal. Iun. *d. l. 172.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

THEODOSIVS Iun. *hâc l.* per Illyricum Orientale A. D. 410. collationis translationem prohibet : Vetustiorum constitutionum exemplo, vt ipsemet profitetur. Et quidem generali *lege*, de cuiuscunque collationis translatione ; aliter quam Valentinianus Iun. *l. 3. sup. eod.* Item omnium personarum respectu. Et hæc omnia tursum propositâ grauissimâ multâ C. librarum auri Officialibus Præfecti Præt. qui hoc permisissent, quos alioquin tributariæ rei cura manebat ; vt ostendit quoque *lex 3. sup.* Imò & XX. librarum auri multâ impositâ his qui translationem impetrassent.

DE PROTOSTASIA.

TITVLVS XXIII.

* Abest hic *Titulus* à COD. IVST.
" Adde & de PROTOTYPIA : de quo est *lex 2.*

PARATITLON.

PROTOSTASIA, *Rubr.* de quâ sunt præter tres *huius tituli* leges, *lex 3. sup. de desertoribus* : *lex 8. C. de munerib. patrim.* & *l. 3. C. de filiisfam.* & sic sex in vniuersum *leges.* protostasiæ functio, *l. 3.* protostasiæ munus, *l. 1. hoc tit.* & *d. l. 8. Cod. de munerib. patrim. & d. l. 3. C. de filiisfam. & quæmadm. pro iis patres ten.* protostasiæ necessitas, *l. vlt.* protostasiæ onus, *l. 3. sup. de desertorib.* Erat officium publicum, *l. 3. h. tit.* non munus corporale, sed patrimonij tantum, etsi de eo dubitaretur, *l. 1. h. tit. d. l. 8. Cod. Iust. de munerib. patrimon.* Vnde sequitur munus hoc impensas quasdam exegisse, vel saltem periculo gerentis id fuisse. Iungitur Sacerdotij & Decaprotiæ muneribus, *d. l. 8.* Obnoxij verò erant huic functioni omnes, *l. 3.* etiam Senatores, *d. l. 1.* etiam qui ex Primipilaribus sunt, *l. vlt. h. tit.* Quare & pro magno nonnullæ dignitates seu personarum nonnullarum merita, à Protostasia immunia erant, *d. l. 3. hoc titulo.* Quinimò & Temonarius (id est exactor auri tyronici) si desertorem prodidisset, Protostasiæ onere biennio releuabatur, *d. l. 3. sup. de desertoribus* : Maturitate ad id opus fuisse docet *lex 3. h. t.*

Cæterùm obseruare licet in Orientali Imperio, ac nominatim in Orientis & Asianâ diœcesi, hoc nomen fuisse : vt docet *lex 3. 4. h. t. lex 3. de desertoribus.* Et hæc de Protostasia.

PROTOTYPIÆ quoque *hoc titulo* fit mentio : putà *l. 2.* ac prætereà *l. 7. sup. de tironibus* : *l. 3. sup. de priuil. eorum qui in sacro palatio* : obsequium Prototypiæ, *d. l. 3.* Exactionibus iunguntur Prototypiæ, *d. l. 2. h. t.* Exactoribus, turmariis seu capitulariis & temonariis, *d. l. 3.* Immunes nonnulli erant à Prototypia : de quibus, *d. l. 3.* Atque hactenùs quidem de Protostasia & Prototypia quantum *leges* suppeditant. Nos enim in *Commentario* mox vlteriùs assurgere conabimur quidnam ea fuerint.

1. * Imp. CONSTANTIVS A. ad Senatum."

PROTOSTASIÆ munus hactenùs Senatores inpositâ necessitate sustentent", vt" hisdem Senatorum census", implendæ necessitatis contemplatione, ascientur" : Nec cuiusquam alterius iuga" aut capita", Senatorum censibus adgregentur : cùm Protostasiæ munus ita debeant sustinere, vt ad eum numerum, quem ipsi censuali sorte sustentant, Senatorum tantùm censibus nexis, eandem necessitatem debeant explicare." Dat. v. Non. Maij, Tauro & Florentio Coss. [361.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Iungenda *huic* eſt *lex* 12. 13. *ſup. de Prætoribus* : *lex* 1. *ſup. de Metatis* : *lex* 7. *ſup. de annona & trib. lex* 1. *ſup. de publ. compar. lex* 50. *inf. de decurionib. lex* 3. *inf. de luſtrali coll. lex* 7. *inf. de operib. publ.*
'' Vrbis Conſtantinopol.
'' Tantùm ſcil. vt mox *fine legis.*
'' Ita mox *ad eum numerum, quem ipſi cenſuali ſorte ſuſtentant.*
'' *Vt*, id eſt, provt.
'' *Sociantur.*
'' De *Iugis* his & *Capitibus*, vid. *Gloſſ.* dixi ſemel ad *leg.* 2. *de cenſu.*
'' *Exequi.*

COMMENTARIVS.

De Protostasia & Prototypia eſt hic *Titulus*. Sed ſi quid *hoc Codice Theodoſiano* obſcurum eſt, id verò iſtud eſt: & num hæc duo inter ſe differant, & quidnam ſint: quandoquidem nil opis ab vllo τῶν ἔξω ſcriptorum occurrit, vtpote quorum nullus, horum quod ſciam meminerit. De vtroque ſeparatim videndum eſt: de Protoſtaſia ad *hanc leg.* de Prototypia ad *prox.*

Protostasiæ *ſex* in vniuerſum *legibus* fit mentio: duabus Diocletianis, putà *l.* 8. *Cod. de munerib. patrimon. l.* 3. *Cod. de filiisfam. & quemad. pater pro his teneatur*: Tertia Conſtantij, putà *l.* 1. *h.t.* Quarta Theodoſij M. *l.* 3. *ſup. de deſertorib.* Quinta & Sexta Arcadij, putà *l.* 3. & 4. *h. tit.* Græcum per ſe nomen oſtendit, munus hoc in Orientali Imperio ita vocatum; & quidem per Orientis & Aſiæ diœceſes nominatim id nominis & muneris vſurpatum oſtendit Theodoſiana illa conſtitutio, oſtendunt Arcadianæ: ac ſpeciatim in Syria, vt docet ſubſcriptio *d. conſtitutionis* Theodoſ. *PP. Antiochiæ*: & vnius ex *duabus Arcadianis* Inſcriptio, *Præſidi primæ Palæſtinæ*, vel *Hygiæ*. Hoc primum.

¶ Secundo ex omnibus ſex illis *legibus* clarum eſt, fuiſſe Protoſtaſian *Munus*, functionem, neceſſitatem, & Officium publicum: publicum, id eſt municipale.

¶ Tertiò, clarum, ex *l.* 1. *h. tit.* & ex *l.* 8. *C. munerib. patrimon.* & ex *l.* 3. *C. de filiisfam.* fuiſſe Protoſtaſiam munus *Patrimoniale*: Verba *legis* 8. ita habent; *Nec Protoſtaſiæ, vel Sacerdotij, vel Decaprotiæ, munera corporalia ſunt, ſed patrimonij eſſe, non ambigitur. Nec Protoſtaſiæ*, id eſt ne quidem Protoſtaſiæ, vt maximè corporale miniſterium aliquod contineret.

¶ Et verò quod Quartum ideò, Sacerdotij muneri & Decaprotiæ *d. l.* 8. Protoſtaſia iungitur; nam & hæc munera etſi perſonæ miniſterium requirerent, Patrimonij tamen onera erant. Sacerdotij, inquam, munus, quod idoneis & in facultatibus poſitis deferebatur, *l.* 148. & 166. *inf. de decurion.* ex Curialium vel Aduocatorum corpore; magnis quippe expenſis fatigabantur, vt docet *lex vlt. ſup. de tironib.* ac inter cætera ludis ſuo ſumptu edendis, quod oſtendet pleniſſimè *Paratitlon inf. tit. de Paganis Sacrific. & Templis.* Decaproti quoque tributa exigentes, etſi corporale miniſterium gererent; attamen pro oneribus defectorum fiſcalia detrimenta reſarciebant, *l.* 1. §. 1. *l.* 3. §. 10. *l. vlt.* §. 26. π. *de munerib. & honor.* denique periculo ipſorum exactiones ſolemnium celebrabantur. Vnde clarum iam, protoſtaſiæ munus, provt modus eſſet patrimonij impoſitum quoque fuiſſe: Hæc enim eſt munerum patrimonialium definitio: Quod *huius leg.* ſententia adhuc magis comprobabit. Et verò hâc quoque de cauſâ filiusfamilias ad protoſtaſiæ munus vocari non poterat, cùm ex eadem familia ac domo duos ad iſta obſequia deſtinari periniquum videatur, inquit Diocletianus, *d. l.* 3. *C. de filiisfam. & quemadm. pro his pater teneatur lib.* 10. cùm aliàs ad munera perſonalia filijfam. quoque vocari poſſent.

¶ Quintò clarum eſt vel ex *huius tit.* ſitu, Protoſtaſiæ munus *rem tributariam* reſpexiſſe, quandoquidem titulus hic poſitus eſt in cenſu titulorum, qui eò pertinent.

¶ Et, quod Sextum, immediatè poſt *Titulum, Ne conlationis tranſlatio poſtuletur*: & ante *Titulum, de Patrociniis vicorum*: ſeu medio loco inter duos illos quos dixi *Titulos*, hic de *Protoſtaſia* poſitus eſt, vt proinde affine vel vicinum quid cum *conlationis tranſlatione*, & *Patrocinio vicorum* Protoſtaſiam habuiſſe videatur, & ſic ad Exactionem Tributorum liquidò munus id pertinet, ſicut & Prototypia, de qua *l.* 2. *hoc tit.* & patrocinia vicorum, de quib. *tit. prox.* eodem pertinent, quæ προστασία Græcis vt hæc πρωτοστασία.

Septimò, neceſſarium hoc munus & onus fuiſſe clarum ex eo, quòd & *neceſſitas* vocatur *h. l.* pauciſſimæque admodum dignitates ab eo immunes eſſent, vt docebit *lex* 3. *inf. h. t.* & *lex* 4. imò & hæc ipſa *lex* 1.

¶ Senatoribus certè quod Octauum id impactum, ſeu, vt *hâc l.* dicitur, Senatores *impoſitâ neceſſitate ſuſtentabant*, id eſt ſuſtinebant, *hanc neceſſitatem explicabant.*

¶ Vt &, quod Nonum, iis qui ex Primipilaribus erant.

¶ Contra, quod Decimo notandum, ſingulari priuilegio ad eruendos deſertores, id temonario defertur, vt ſi deſertorem prodiderit, protoſtaſiæ onere releuetur, & quidem biennio tantùm, *l.* 3. *ſup. de deſertoribus.*

¶ Vndecimò ſummâ maturitate & celeritate munus hoc exerceri oportuiſſe, oſtendit *lex* 3. *hoc tit.*

¶ Duodecimò, pro modo patrimonij hoc munus ſuſtinere quemque oportuiſſe docet *hæc lex* 1. *Vt ad eum*, inquit, *numerum quem ipſi cenſuali ſorte ſuſtentant, Senatorum tantum cenſibus nexis, eandem neceſſitatem debeant explicare.*

Tandem igitur ita cenſeo, Protoſtaſiæ munus occupatum fuiſſe circa collationem & exactionem tributorum, ſic vt Protoſtaſia fuerit principalis & ſumma tributorum cura in ſingulis municipiis & territoriis per Orientem periculo *Protoſtatæ*. Nam & alioquin in genere πρωτοστασία nihil aliud eſt quàm *Principatus*; vt etiam Gloſſæ Cyrilli explicant. Quomodo & in re militari (vnde id nomen proculdubio tranſlatum) πρωτοστάτης ὁ πρῶτος παρὰ τὸ κέρας τῆς παρατάξεως τεταγμένος. vt Heſychius: vt Pollux ὁ ἐκ δεξιᾶς τῆς πρώτης ζυγῆς, πρωτοστάτης, καὶ πᾶν τὸ μέτωπον πρωτοστάτης, ὁ δὲ ὑπ' αὐτὸν ἐξόπισθεν, ἐπιστάτης. Denique πρωτοστάτης anteſignanus primúſque in quacumque re. Neque tamen placent aliorum nonnullorum Interpretationes. Primò, perperam cum his *Protoſtatis* commiſcet Cuiacius *Principales*, à quibus ordinariorum munerum adſcriptio fiebat, vt docet *lex* 5. *ſup. de his quæ adminiſtrantib. lex* 117. *inf. de decurion. lex* 4. *ſup. de extraordin. muner.* & Symmachi locus *lib.* 9. *epiſt.* 10. In duobus enim differunt; Principales quippe erant *Decurionum* primi: Deinde, non exactionis cura his imminebat vel ſumma rei tributariæ, ſed tantùm adſcriptionis & diſtributionum forma, nempe quid, quantum, quiſque ſoluere deberet. Quare ſecundo loco neque huc faciunt Pentaproti vel Decaproti vel Icoſaproti; quandoquidem etiam *l.* 8. *Cod. de munerib. patrimon.* diſertis verbis munera *Protoſtaſiæ* & *Decaprotiæ* diſtinguuntur, ſic vt *Protoſtaſia* maioris meriti locíque fuerit, quàm Decaprotia: quæ nudæ exactionis erat. Tertiò Amaya nuper ineptè *Protoſtaſiam* interpretabatur obligationem, vt ſi qua detrimenta contingerent in exigendis tributis id reſarcirent; idque Decurionibus impoſitam fuiſſe, idémque vocant decaprotiam. Quarta Heraldi ſententia 1. *Quotid. c.* 9. æquè erronea eſt, qui protoſtaſiam interpretatur, munus, ob mancipiorum capita κεφάλαια ex pluribus mancipiis confecta: quod Senatorib. imponi vetatur, niſi de Senatorum capitibus ſeu mancipiis adgregatis agatur: plures ſcil. addit is, Senatores poterant vnam velut συμμορίαν conſtituere, in quo ὁ προστάτης totam capitationem ſiue iugationem colligebat & inferebat, velut in fundo aliquo communi aut in fundis iunctis & cohærentibus; & illi προστάτης erat velut συμμορίας ἡγεμών.

¶ Nunc de ſententia huius Conſtantinianeæ conſtitutionis videamus: vbi obſeruandum ante omnia, eam prolixæ Conſtantij Orationis ad Senatum .... partem eſſe, vna cum octo aliis legibus, quæ proinde huic coniungendæ ſunt omnes. Fuit verò ea Conſtantij Oratio, de Prætorum deſignatione & de editionibus, quò pertinet *lex* 12. 13. *ſup. de Prætorib.* item, de Senatorum priuilegiis & immunitatibus à quibuſnam muneribus Senatores immunes eſſent vel non, quò pertinent reliquæ leges ſeptem; nempe eâ definit, Senatores immunes eſſe ab his quinque 1. à metati onere, *l.* 1. *ſup. de metatis*; 2. ab annonis & tributis, pro colonis profugis *l.* 7. *ſup. de annona & tribut.* 3. à publica comparatione ſeu Synoneto, *l.* 1. *ſup. de publica comparatione.* 4. ab operibus publicis à Iudicibus extructio, *l.* 7. *inf. de operib. publ.* 5. Denique à luſtrali collatione, *l.* 3. *inf. de luſtrali conlat.* Contrà eâdem Oratione Conſtantius Senatores immunes eſſe noluit ab his, 1. nexu Curiali, *l.* 48. *inf. de decurionib.* 2. Sed nec à Protoſtaſia *hâc leg.* Quâ parte tamen modum aliquem huic rei adhibet, putà vt in tantum hanc neceſſitatem impleant ſeu explicent, in quantum ipſi reuerà Senatorij cenſus habent: non verò ex ἐπιβολῆς ſpecie quadam; de qua, varióque adeò ἐπιβολῆς genere iam pluribus actum eſt *tit. de annona & tribut.* Nempe vetat *hâc l.* Conſtantius, Alterivs iuga ſeu capita Senatoris cenſibus & poſſeſſionibus *adgregari*, ſociari: vt ita Senator Protoſtaſiæ munus ſuſtinere cogatur aggregatis iugis ſeu capitibus, Senatorio cenſui. Quid igitur? Senatorem *Ad eum tantum numerum*, id eſt pro modo poſſeſſionum, quas ipſe reuerà poſſidet cenſibus nexas, protoſtaſiæ onus agnoſcere vult, non etiam pro modo ἐπιβολῆς illius: Quæ tamen vt in aliis quibuſdam ſpeciebus de quo vid. *l.* 4. 10. 17. 31. *ſup. de annona & tribut.* ita & hac quoque parte aliquando haud adeò iniqua viſa; quandoquidem Senatores agrarij fermè mergi eſſent, & captatis aliorum momentaneis poſſeſſionibus optimos & opimos Aliorvm fundos iuga capitáve ad ſe traherent, ſterilibus fœneis & defectis ſolis penes veteres poſſeſſores relictis. Vnde aggregatis cæteris quos penes Alios priuatos ſcil. dominos fœneos fermè ſeu ſteriles reliquiſſent, *ad eum numerum*, modúmque Protoſtaſiæ munus Senatores implere debere videbantur. Verùm id non admittit, imò vetat Imp. Conſtantius, cui vt iam dixi propoſitum fuit eâ *Oratione*, cuius hæc *lex* partem facit, gratiam Senatus & Senatorum aucupari. Et hactenus quidem *huius leg.* obſcuriſſimæ ſententiam puto. Cætera dies aperiet.

II. * Imp. Ivlianvs A. Salluſtio'' PF. P.''

Rototypias, & exactiones, in '' capitatione plebeiâ, Curialium munera, & quidem inferiora eſſe, minimè dubitatur: Atque ideò à Senatoriis eaſdem domibus ſubmoueri oportet: &c. Dat. III. Id. Mart. Conſtantinop. Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* eſt *lex* 10. *ſup. de extraord. muner. lex* 4. *inf. de luſtrali collat. lex* 50. *inf. de decurion. lex* 1. *ſup. de locatione fundor.* & proculdubio etiam *lex* 1. *inf. de auro coronario.*
'' Ita *h. l.* & *l.* 1. *de auro coronario.* In cœteris *legibus* illis, *Secundo.* Qui tamen idem eſt. Ammianus *initio lib.* 12. Breui deinde *Secundo Salluſtio promoto Præfecto Prætorio.* v. plura in *Proſopogr.*
'' Capitationis plebeiæ.

COMMENTARIVS.

Rototypiæ, & plebeiæ capitationis exactionis immunitate donat Senatores Iulianus hâc conſtitutione. Quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis, de muneribus publicis & municipalibus, vt videre eſt ex iis *legibus* quas *huic* coniungendas dixi. Porrò inter cætera munera & munia municipalia fuit *Prototypia*, & Exactio capitationis plebeiæ, & quidem ex inferioribus: Vnde Iulianus Curialium hoc munus eſſe minimè dubitari ait, atque ideo à domibus

Senatoriis submoueri oportere. Quod cum attendo, videri cui possit, Prototypiam & Protostasiam eadem fuisse; Primùm argumento *tituli*, sub quo hæc *lex* posita est: Secundò collatione *legis superioris* cum hac *leg.* nempe *illâ leg.* nominatim Protostasiæ munus Senatoribus iniungitur, *hac* Prototypia à Senatoribus submouetur, vt proinde Constantij æmulus Iulianus & hac parte fuisse videri possit. Et sanè, id colligi posse videtur ex plerisque illarum *legum*, quas *huic* coniungendas dixi; nam & idem Iulianus *lex* 4. *inf. de lustrali conlat. lex* 50. *inf. de decurion. l.* 1. *sup. de locatione fundorum patrimon.* apertè Constantij quædam abrogat, veluti immunitatem munerum Curialium datam vel factam Decurionibus Christianis: Item ciuilium possessionum, id est ad ciuitates olim pertinentium & festiuitatibus publicis dicatarum, donationes seu occupationes. Et nihilominus tamen tùm ex *hac ipsa lege*; tum ex *duabus* præterea *huiusce Cod. legibus*, putà *leg.* 3. *sup. de priuileg. eorum qui in S. Pal. & l.* 7. *sup. de tironib.* in aliam sententiam concedo, nempe Prototypiam à Protostasia differre: Primum argumentum est, quod Prototypia hîc dicatur *inferius munus* esse, cùm tamen superius liquidò ostensum fuerit, protostasiam munus fuisse honorificum, imò quod Sacerdotij honori præponitur, *l.* 8. *Cod. de munerib. patrimon.* Alterum argumentum est, quòd non Exactoribus quibuscunque tantùm, verùm etiam turmariis, *id* est exactoribus tironum; item temonariis, id est exactoribus auri tironici Prototypia iungatur, *dict. leg.* 3. *sup. de priuileg. eorum qui in S. Pal. Quibus omnibus*, inquit, *condonamus, ne Exactorum, vel Turmariorum (quos Capitularios vocant) curam subeant, vel obsequium Temonariorum, vel Prototypiæ.* Quare necesse est, Prototypiæ onus proximum fuerit Turmariis & Temonariis, & circa idem occupatum. Tertiò, Prototypiæ onus, *dict. leg.* 3. nominatim personalibus & corporalibus muneribus connumeratur: Atqui suprà ostensum fuit luci claro ex *leg.* 1. *sup. & d. l.* 8. *Cod. de munerib. patrimon.* Protostasiam fuisse patrimoniale munus. Quartò aperta est *lex* 7. *sup. de tironib.* vt ea à nobis *ibidem* restituta est; nempe Prototypiæ munus fuisse occupatum circa tironum præstationem: ita quidem, vt qui Prototypiæ munere fungeretur, æstimaret seu pretium formale staueret, quod loco tironum inferendum erat, atque ita formam daret: quæ etiam proculdubio nominis ratio est, προτοτυπία & προτοτυπίας: *Verba legis* 7. ita habent; *Tirones* PRÆBITIO *in patrimoniorum viribus potius, quàm in personarum muneribus conlocetur, vt Prototypiæ munus, quod prouinciarum interna depascitur, ab imis (vt dicitur) radicibus eruatur: Nam inter reliqua vitia hæc duo vel maximè intolerabilia iudicamus, quod aurum sæpe pro corporibus INmane deposcitur, ADque aduenarum coëmtio Iuniorum insolentius quàm conuenit, æstimatur.* Ex hac *leg.* liquidò apparet, Prototypiæ munus occupatum fuisse in æstimatione tironum, seu in adærandis tironibus seu æstimandis, atque adeò in *forma* pretij statuenda, quam postea æstimationem Temonarij exactores exigebant, vt ex *eâdem leg.* 7. liquet; vnde *Prototypiæ & exactiones* hîc iunguntur, pariter vt *leg.* 3. *de priuileg. eorum qui in S. Pal.* Prototypiæ obsequium iungitur exactorum Turmariorum & Temonariorum curæ seu obsequio. Hinc adeò cum Prototypi isti prouinciarum interna depascerent, duobus his inter reliqua vitiis, putà vel immane pretium pro tironibus deposcendo, vel insolentius quàm conuenit æstimando extrancorum tironum coëmptionem, Valenti per Orientem visum fuit *Prototypiæ munus* ab imis radicibus eruere, definito per se formali pretio seu solidorum numero, qui Temonario esset inferendus. Nullum igitur iam dubium, Prototypiæ munus esse munus formalis pretij statuendi pro tironibus; vt *Prototypon* est forma specimen & exemplar cuiusque rei. Ita eodem sensu formale pretium dicitur *in leg.* 62. *in f. π. ad Leg. Falcid.* Formale, inquam, pretium, id est vniforme. In re monetaria alioquin quid τύπος, quid ἀρχέτυπον, quid *forma*, notum satis, adeò quidem vt & *formæ* pro nummis ipsis accipiantur.

III. * Impp. ARCAD. & Honor. AA. ..... Præsidi Frygiæ" Palæstinæ.

CESSANTIBVS his, quæ quibusdam cuniculis" & subreptionibus impetrata noscuntur, & saluis priuilegiis Dignitatum, Grauitas Tua vniuersos faciat Protostasiæ subcumbere functioni, vt & officia publica maturiùs" peragantur, & priuatorum merita ex hâc distributione prouidentissimè conseruentur. Dat. Prid. Kal. Iul. Iul. Constantinop. Arcad. A. IV. & Honor. A. III. Coss. [396.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *vel* Syriæ vel potius *Primæ*? Non; rescribendum omninò *Hygiæ*, id est Salutaris.
" Vid. *Glossarium*, de quo mox *Theod.*
" Hanc vocem iam expendi ad *l.* 1. *sup. hoc tit.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

IMMVNITATEM à Protostasia dignitatibus in commune concessam vt confirmat *hâc l.* Arcadius; ita singulis personis per cuniculos & obreptionem concessam reuocat; proinde vniuersos huic obnoxios functioni facit, & rationem addit; nempe vt officia publica maturius peragantur, quod iam expendi ad *l.* 1. *sup.*

¶ In subscriptione *legis* mendum residet: Equis enim vnquam fando audiuit *Frygiam Palæstinam*? Num igitur reponendum *Syriæ Palæstinæ*? Palæstinam enim iam olim πρῶτόπολιν & Συείας fuisse testatur Iosephus *lib.* 18. *cap.* 6. Sed & Ammianus decennio fermè ante hanc leg. *lib.* 14. *pag.* 22. *Vltima*, inquit, *Syriarum est Palæstina*, sic quidem vt olim cum reliqua Syria eidem Præsidi pareret: de quo dixi ad *l.* 30. *sup. de erogat. mil. ann.* Atenim diuulsa postea à Syriâ tota Palæstina suum Rectorem habuit, modò Consularem, & quidem sub Iuliano Imp. vt docet eius *lex* 55. *inf. de decurionib.* modò Proconsulem, vt Theodosij M. constitutiones testantur aliquot: putà *lex* 28. *inf. quorum appell. lex vlt. sup. de fisci debitorib. lex* 42. *inf. de appellation.* item Hieronymus *in epist. ad Eustochium*, 27. & *Iustinianus Nou.* 103. Quare & Zosimus *lib.* 4. *pag.* 766. scribit, Hilarium à Theodosio M. Palæstinæ totius Rectorem creatum; Ἱλάριον, inquit, ὕπαρχον πεμφθέντα βασιλέως ἐπὶ τὴν πᾶσαν Παλαιστίνης ἐπάρχειν. Postea diuisa Palæstina in tres, vt clarè ostendit *lex* Theodosij Iun. 30. *sup. de erogat. milit. ann.* & *Notitia Imperij* sub eodem Theodosio Iun. confecta, sed & *d. Nouella Iustin.* 103. Quanquam duarum tantum mentio fiat, *l. vlt. inf. de Iudæis.* Diuisa autem proculdubio vel sub extremis Theodosij M. vel ab Arcadio inter Imperij statim primordia. Quod cùm attendo, ominò mihi in inscriptione *huius l.* rescribendum videtur, *Præsidi Hygiæ Palæstinæ*: vt ita vna ex tribus Palæstinis intelligatur, non tota Palæstina: quod *Præsidis* etiam nomen satis euincit: tota enim Palæstina à Christianis Impp. subuecta Proconsulem vt dixi habuerat, non Præsidem (quod longè inferiùs) *Hygia* porrò *Palæstina*, id est, Salutaris: Sic enim diuisa Palæstina fuit in Palæstinam ita specialiter dictam, seu primam, in Palæstinam secundam, in Palæstinam *Salutarem*; vt docet *Notitia Imperij* sub Theodosio Iun. Arcadij huius filio, confecta, XXX. fermè post *hanc l.* annis, non vno loco, & *in notitia Præfecti Prat. Orientis, & in notitia Comitis Orientis.* Et *Salutaris* quidem dicta, haud aliter, atque vna ex Syriæ Prouinciis pariter *Syria salutaris* dicta: Et vtraque ita dicta, ab aquis Salutaribus; de quibus Palæstinæ aquis Salutaribus v. Iosephum *lib.* 17. *antiquit. cap.* 8. & *lib.* 4. *belli Iudaici*, *cap.* 1. Sozomenum *lib.* 5. *cap.* 21. Hieronymum *de locis Hebraicis*; Ammianum Marcellinum *lib.* 24. Epiphanium *contra Ebionitas*, *hæresi* 30. Et hæc de ipso nomine: Atenim vlterius *eadem Notitia Imperij* ostendit, Palæstinam (Primam scil.) à Consulari rectam fuisse, cuius etiam peculiarem Notitiam proponit; Cæteræ verò Palæstinæ à Præsidibus rectæ fuerunt, putà Palæstina Secunda, & Palæstina Salutaris seu *Hygia*. Hinc igitur hæc *lex* inscribitur *Præsidi Hygiæ Palæstinæ*. Et ita quidem sentio. Quanquam erit fortè, cui hîc videatur potius rescribendum *Frygiæ Pacatianæ*: de qua v. *Notitiam Imperij*, & vulgatam subscriptionem prioris Epistolæ D. Pauli *ad Timotheum*. Nulla certè eius mentio fit sub Theodosio M. in *Indice Schonhouiano*.

IV. * Impp." Arcad. & Honor. AA. Euthymio", Vic. Asiæ."

QVI ex Primipilaribus sunt, Protostasiæ necessitatibus obedire cogantur: nec aliqua se obreptione subtrahere. Dat. XII. Kalend. Ian. Arcad. IV. & Honor. III. AA. Coss [396.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abest à *Cod. Iust.*
" Scribendum hîc fuerat, *Idem AA.*
" *Euthymius* Vicarius Asiæ sub Arcadio A. 396. Eidem inscribitur hoc ipso Anno *lex* 19 *sup. de cohortalibus.*
" De *Vicario Asiæ*, vid. *Notitiam Theodos.*

COMMENTARIVS.

EX-PRIMIPILARIBVS, id est, Primipilatu functi, post emeritam militiam à Protostasia immunes non sunt ex hac Arcadij constitutione; cum alioquin Primipilares hi post emeritam militiam *dignitate* aliquâ eucherentur, veluti Perfectissimatus vel Ducenæ vel Centenæ vel Egregiatis, vt docet *lex* 3. *sup. de cohortalib. & Primipil.* vbi plenè dictum. Itémque à bastagâ, nauicula-riáque functione & Curiâ immunes essent, *l.* 11. *d. t. de cohortalib.* Et verò ea dubitandi ratio in *hac leg.* fuit: Quandoquidem etiam *superiore prox.* eiusdem Arcadij *constitutione*, priuatorum quorundam merita & priuilegia dignitatum à Protostasiæ onere excusarent: Verùm non tanti visa Primipilarium dignitas, vt ab hoc munere tam necessario exciperentur.

DE PATROCINIIS VICORVM.

TITVLVS XXIV.

XI. COD. IVST. LIII.

* Vbi integrâ sententiâ & enunciatione *Titulus* ita conceptus est: *Vt nemo ad suum patrocinium suscipiat vicos, vel rusticanos eorum.* περὶ προστασιῶν, aduersus quas est peculiaris Libanij oratio quam nos edidimus; & sic à προστασία ad προστασίαν hîc transitus fit. Cæterùm *Legis vltimæ* Theodosij Iunioris A. 415. pars ad Historiam Ecclesiasticam pertinet.

PARATITLON.

VICORVM, integrorum scil. *Rubr. & l.* 3. vel vicanorum, *l.* 1. 5. colonorum, *l.* 1. agricolarum, *l.* 2. 5. rusticorum, *l.* 4. possessorum, *l.* 3. 6. patrocinia, *Rubr. l.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. clientelæ susceptio, *l.* 4. defensio, *l.* 1. *hoc titulo* prohibentur à Constantio, *l.* 1. Valente, *l.* 2. Arcadio, *l.* 3. 4. 5. Theodosio Iun. *l. vlt.* spatio 56. annorum: ac nominatim per Ægyptum, vt diserte testantur, *l.* 1. 3. 4. 6. *h. tit.* Eodémque fortè etiam pertinet *l.* 2. *&* 5. & sic omnes *huius tituli leges*: Quæ tamen vulgò vsurpabantur; fraudandorum scil. tributorum causa, *l.* 4. ne muneribus publicis satisfacerent, *leg.* 3. ad aditum implendæ deuotionis obcludendum, *l.* 1. ad obuiandum muneribus publicis, *d. l.* 3. (quæ causa est, cur hoc loco positus sit *hic Titulus* in censu *eorum* qui ad rem Tributariam pertinent) & quidem ad exactionem commentis audacibus, *d. l.* 1. fraude; *leg.* 4. vici, agricolæ, vicani seu rustici soliti confugere, *l.* 4. 5. ad patrocinia se conferre, *d. l.* 1. eorum qui variis honoribus fulciuntur, *d. l.* 1. veluti Magistrorum vtriusque Militiæ, Comitum, Proconsulum, Vicariorum, Præfectorum Augustalium, *l.* 4. Ducum, *d. l.* 1. Tribunorum, *d. l.* 4. Imò & ad Curialium quandoque, *d. l.* 4. Denique Officialium Comitis rei militaris, *leg.* 3. Et hi inuicem soliti propria patrocinia his largiri, *l.* 2. latebram præbere & defensionem promittere, *l.* 1. patrocinia præbere, *l.* 4. patrocinium ministrare, *l.* 5. suscipere in suum patrocinium, *l.* 3. clientelam eorum suscipere *l.* 4. [Vnde & ipsi SVSCEPTI dicuntur apud Saluianum *lib.* 5.] Aduersus quos omnes pœnæ his *legibus* proponuntur.

¶ CONSTANTII *constitutio aduersus patrocinia Colonorum; idque per Ægyptum.*

1. * Imp. CONSTANTIVS A. & Iulianus Cæs. Helpidio."

COLONORVM" multitudinem indicasti, per Ægyptum" constitutorum, ad eorum sese, qui variis honoribus" fulciuntur, Ducum" etiam, patrocinia contulisse. Vniuersos itaque, quos tantùm sibi claruerit temeritatis adsumere, vt præbeant latebram, & defensione repromissâ aditum implendæ deuotionis" obclaudant", iubemus vrgueri, vt debita", quæcumque Vicani", quorum" consortio receesserunt, è propriis facultatibus fisci docebuntur commodis intulisse, idem" cogantur expendere. Eos quoque, quos in defensionem suam videntur suscepisse", ab eorum patrocinio facias separari. Dat. Prid. Non. Feb. Constantinop. Constantio A. x. & Iuliano Cæs. III. Coss. [360.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex*, vt cæteræ omnes *huius tituli*, à *Cod. Iust.* prælata Zenonis, Leonis & Anthemij constitutione.
" *Helpidius* PP: Orientis sub Constantio; vt non tantum docet *lex* 5. *supr. de erog. mil. ann.* quæ data A. 359. verùm hoc ipso Anno *lex* 6. *de erog. mil. ann. l.* 11. *supr. de cursu*: Et in gestis Anni sequentis Ammianus Marcellinus *lib.* 21. *p.* 206. v. plura *in Prosopogr.*
" *Coloni* hîc sunt rusticani, qui proprias terras habebant, qui propria possidebant, vt *l.* 5. *h.t.* vbi dico pariter vt *leg.* 11. *de iure fisci* non quo alioquin sensu coloni qui alienis terris adstricti erant. Quare *Vicani* mox vocantur.
" Vt *l.* 3. 4. 6. *infr.*
" De quibus vid. *l.* 4. *infr.*
" *Duces*, Ægypti: de quibus vid. *Notitiam Imperij.*
" *Deuotionis*, idest, tributi. vid. *Gloss.*
" Pro *obcludant.*
" *Debita*, tributa: vid. *Gloss.*
" Cæteri.
" *E quorum.*
" Hi de quibus agitur.
" *Iidem*, qui patrocinium præbent.
" *Suscipiendi* vox hac in re propria, *h. l. & l.* 3. 4. *infr.* Hinc & *Susceptí* propriè; quâ voce hac in re vtitur Saluianus, loco quem mox laudabo.

COMMENTARIVS.

CONSTANTIVS Imp. hac constitutione ad Helpidium PP. data A.D. 360. & ad eiusdem relationem, patrocinia colonorum seu vicanorum per Ægyptum nominatim in fraudem rei tributariæ prohibet.

¶ Antequam specialia *huius leg.* sectemur; Primò clarum iam est ex *Paratitlo*, quodnam fuerit hoc *Patrocinij* genus, quo item fine coloni in potentiorum patrocinium & clientelam confugerint, fraudandorum scil. tributorum gratia. Quod etiam ostendit Libanius expressa oratione περὶ τῶν προστασιῶν: quam nos edidimus. Etsi fatendum, nimia tributorum acerbitate ad id miseriarum fermè redactos hac tempestate rusticos, vicanos, vt in Potentiorum patrocinium confugerent; quæ tamen ipsa patrocinia in eorum necem vertebant: Hoc enim obtentu miseri rusticani à Potentioribus spoliabantur: quod postremum etiam *l. prox.* 2. ostenditur & *l.* 1. *Cod. eod. tit.* Singularis hanc in rem est Saluiani Presbyteri Massiliensis de eo locus, *lib.* 5. *de gubernatione* DEI, octoginta fermè post *hanc l.* annis scribentis, & quidem de hoc patrocinij, imò latrocinij, more per Gallias; *Vt vim*, inquit, *exactionis euadant faciunt quod vnum valent. Tradunt se ad tuendum protegendumque maioribus, & dedititios se diuitum faciunt, & quasi in ius eorum ditionemque transcendunt. Nec tamen graue hoc esse aut indignum arbitrarer, imò potius gratularer hanc Potentum magnitudinem, quibus se pauperes dedunt; si* PATROCINIA *ista non venderent, si, quod se dicunt humiles defensare, humanitati tribuerent, non cupiditati. Illud graue ac peracerbum est, quòd hac lege tueri pauperes videntur, vt spolient: hac lege defendunt miseros, vt miseriores faciant defendendo. Omnes enim hi qui defendi videntur, defensoribus suis omnem ferè substantiam prius quàm defendantur addicunt: ac sic, vt patres habeant defensionem, perdunt filij hereditatem. Tuitio parentum, mendicitate pignorum comparatur. Ecce quæ sunt auxilia ac* PATROCINIA *maiorum. Nihil* SVSCEPTIS *tribuunt, sed sibi.* Itaque idem Saluianus, *Infelicissimi pauperes, quasi inter concertantes procellas in medio mari positi erant, & nunc istorum, nunc illorum fluctibus obruebantur.*

¶ Igitur damnata hæc rusticorum (quibus alioquin alia legitima præsidia competebant: cuiusmodi quatuor memorat Libanius *d. orat. p.* 14.) pattocinia, variis Imperatorum constitutionibus: nouem inquam Imperatorum, quorum constitutiones reperire licet: Constantij, *hac leg.* Valentis *leg. prox.* 2. Theodosij M. *ea leg.* quam memorat Liban. *sub fin. orat.* περὶ τῶν προστασιῶν: *pag.* 24. 25. Arcadij *l.* 3. 4. 5. Theodosij Iun. *l. vlt. hoc tit.* Martiani, quam memorat *lex* 1. *Cod. eod. tit.* Leonis, *diff. l.* 1, Iustiniani, *l.* 2. *Cod. eod. tit. & Nou.* 17. Tiberij *de diuinis domibus.* Eadem damnat *dicta orat. in id expressa* Libanius περὶ τῶν προστασιῶν. quam extulit sub Theodosio Magno, quæ omnino consulenda est.

¶ *Secundò* obseruandum, per Ægyptum nominatim sicubi alibi hoc malum increbuisse, vt hæc *lex* diserte ostendit: & *lex* 3. 4. *vlt. hoc tit.* item *d. lex* 1. *Cod. eod. tit.* de Syria quoque testis Libanius *d. orat.* Neque ambigo, id factum, propter annonam vrbis Constantinopolitanæ seu canonem stoli Alexandrini, qui ex Ægypto Constantinopolim subuehebatur vrbi indies magis magis excrescenti, ex Constantini M. instituto de quo dicam plenius ad *titulum infr. de nauicularijs.* Itaque cùm tributi modus à colonis Ægyptiacis inuehendi quotidie augeretur tantæ Vrbi pascendæ, inde orta crebra illa colonorum perfugia in potentiorum patrocinium. Sanè & Themistius *orat.* 13. ad Constantium *huius leg.* auctorem, quæ habita ante sexennio huius annonæ ex Ægypto Constantinopolim destinatæ meminit, *pag.* 291. 292. Vnde & Athanasio crimen conflatum, quâsi Ægyptiacum omne frumentum supprimere statuisset. Eunapius quoque *in vita Ædesij pag.* 31. eiusce meminit: de quo plenius dicam ad *l.* 7. *infr. de nauicul.* Neque Claudiani locus omittendus *de bello Gildonico*:

——— Ægyptia rura
In partem cessere nouam.

idest, nouæ Romæ, seu Constantinopoli.

¶ *Tertiò* obseruandum, In quorum patrocinium coloni hi confugerent, nempe honoribus præditorum, quod specialius exsequitur *lex* 3. 4. *infr.* Eo numero fuerunt & *Duces*, quod hæc *lex* demonstrat: itémque Libanius *d. orat.* περὶ τῶν προστασιῶν. Duces, inquam, *in specie huius legis*, Lybiæ, Thebaïdos, tei videl. militaris per Ægyptum, penes quos pars militaris erat, de quo in *Notitiâ*: Quare & officiales Comitum militarium eodem numero censentur *l.* 3. *infr.*

¶ *Quartò* ex *huius leg. fine* notandum, Conuicanos cæteros nihilominùs pro huiusmodi Conuicano, qui recesserat tributum inferre coactos; Quod & ipsum durum satis; quò etiam respexisse potuit

Zeno *l. vn. C. vt nullus ex vicanis pro aliorum vicanorum debitis teneatur*. Neque enim adſentiendum Cuiacio, qui *debitorum* vocem ibi pro debito ex contractu vel delicto accepit, quem & *tituli* illius ſitus refutat, ſed & ipſa *debitorum* vox, quæ vt *hac l. noſtrâ* ita & *aliis locis infinitis* ſignatè pro debito ex causâ tributariâ exaudienda eſt; vt ex innumeris *huius Codicis* legibus apparet, quas ſub vnum conſpectum proponit *Gloſſarium Theodoſ.* Proinde inanis eſt obſeruatio ad *eam legem vnicam* de Repreſſaliis ſeu de iure *Marquæ*; etſi ad eam ſpeciem rectè pertineat *Nouella Iuſt. 52. cap. 1. in princ.*

¶ Atenim *huius l.* hac parte ſenſus hic eſt; Nempe adſcriptum ſemel tributi modum integrum à Conuicanis ſolui oportere.

¶ Poſtea tamen hoc ipſum ab eo qui patrocinium præbuiſſet, (quod *Quinto* loco hîc obſeruandum) reſtitui oportebat: Et verò *hac l.* id reſtitui iubetur, ſimul & patrocinium huiuſcemodi diuelli, ſuſceptíque ipſi ab iſtis patronis auelli iubentur.

¶ Et hactenùs quidem Conſtantius, neque enim vltra is, aſſurrexit aduerſus huiuſmodi patronos, fiſci & Conuicanorum indemnitati cauere contentus. Atenim inſecuti poſtea Principes vlterius cenſuram exeruêre: tùm in ipſos Suſceptos, tùm & in Patronos, de quo ad *leges ſeqq.*

¶ Valentis *conſtitutio aduerſus patrocinia agricolarum.*

II. * Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Auxonium PF. P."

Abstineant patrociniis" Agricolæ, ſubiugandi ſupplicio", ſi talia ſibimet adiumenta commentis audacibus conquiſierint. Hij verò qui propria patrocinia largiuntur, per ſingulos fundos, quotiens reperti fuerint, viginti & quinque auri libras dare debeant: Et non quantum Patroni ſuſcipere conſuerant, ſed dimidium eius fiſcus adſumat. Dat. prid. Id. Nouembr. Marcianop. Valentiniano & Valente III." AA. Coss.

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Auxonius* PP. Orientis ſub Valente: v. *Proſopogr.*
" Quærendis, ſubeundis ſcil.
" *Supplicio*, id eſt ſupplicio capitali.
" Malim reponere *II.* & ſic *hanc l.* referre ad A.D. 368. duplici ratione: I. Quia iam menſe Nouembri *Valentiniano & Valente III. COSS.* A. 370. Modeſtus Auxonio in Præfectura ſucceſſerat, vt docet *lex 6. ſupr. de tironib.* & *lex 19. infr. de Epiſcop. 2.* Deinde quia Valens A.D. 370. Hierapoli, non Marcianopoli, verſatus eſt, vt eius anni *leges* aliquot oſtendunt, præter Zoſimum; de quo vid. *Conſularia Theodoſ.* Marcianopoli verò A. D. 368. vt docet expreſsè *lex 2. ſupr. de fide & iure haſtæ*: *l. 2. ſup. de milit. veſte*: *l. 4. ſup. de murilegulis.*

COMMENTARIVS.

Valens Imp. hac conſtitutione in Agricolarum patrocinia grauiſſimam cenſuram & triplicem quidem exerit, audaciâ iam increſcente. Nempe ſuppliciũ, ſeu capitalem pœnam minatur ipſemet agricolæ ſuſcepto, qui ad alterius patrocinium confugerit: Patrono verò ſeu ſuſceptori multam xxv. auri librarum, per ſingulos fundos in patrocinium ſuum ſuſceptos: Tandem & dimidiã fundi partem ſuſcepti confiſcari iubet; *& non quantum*, inquit, *Patroni ſuſcipere conſuêrant, ſed dimidium eius fiſcus adſumat.* Quibus verbis indicat illud ipſum Valens Imp. quod Saluianus iis verbis, quæ ad *legem 1.* protulimus: vbi inter cætera, ad locum, *Omnes enim hi qui defendi videntur, defenſoribus ſuis* Omnem Fere *ſubſtantiam ſuam priuſquam defendantur, addicunt.* Scilicet & id quoque Valens *hâc l.* indicat, ſuſceptos, integros fundos ſuos Patronis addixiſſe, cuius dimidiâ iam pro pœna ipſe contentus ſit: videatur & Leonis *lex 1. Cod. eod. tit.*

¶ Et hæc quidem ita Valens aduerſus Agricolarum ſeu Colonorum fraudes & patrocinia: qui idem aliàs Colonorum & Ruſticorum vtilitatibus perſpicuè conſuluit, vt ipſemet profitetur *l. 11. ſup. de iure fiſci*: quod etiam oſtendit eiuſdem *lex 1. ſupr. de equorum conlat.* quæ *leges* datæ ſunt A. D. 367. Teſtatur idem & duobus locis Themiſtius, *orat. 10. ad* ipſum Valentem, quam habuit A.D. 369. *pag. 224. & 243.* Sed & *lex 3. Cod. de defenſoribus ciuitatum.* Memorat & Libanius oratione peculiari aduerſus hæc patrocinia vicorum, περὶ τῶν προστασιῶν, *Legem* Imperatoris aduerſus ea: quæ fortè hæc ipſa *lex* Valentis videri poſſit: quando duo potiſſimùm de eo Imperatore prædicat. Primò, præcipuam ei ſubditorum curam fuiſſe, eorúmque commodis gauiſum, noluiſſéque quenquam ab vllo iniuria affici. Secundò ait, ab hoc Imp. Tyrannidem extinctam & Scythicam flammam ſopitam. Atquin hæc conueniunt Valenti Imp. Valens enim prouinciarum æquiſſimus tutor fuit, quarum ſingulas vt propriam domum cuſtodiuit immunes, vt ſcribit Am. Marcellinus *lib. 31. p. 496.* Fidémque huic rei faciunt tres illæ quas modò dixi Valentis *leges*, putà *lex 11. ſupr. de iure fiſci*: *l. 1. ſupr. de Equor. conlat. lex 3. Cod. de defenſor. ciuit.* & Themiſtius *locis* modò *indicatis.* Rurſum Valens hic eſt, qui Procopij Tyrannidem extinxit An. D. 366. item, qui Scythicum ſeu Gothicum bellum triennale, pace cum Athanarico factâ confecit A. D. 369. quo quidem anno is ſexennium iam imperabat. Et tamen nonnulla ſunt apud Libanium imò illa ipſa quæ modò diximus, quæ Theodoſio M. non minùs conueniant: quale illud quod & ipſe Scythicum bellum confecit, Gruthungis victis A. D. 386. & Maximum Tyrannum deuicit. De quo ad eam orationem iam diximus: & *repetita Editione* paulò prolixius.

¶ Illud adhuc *hac leg.* notandum, tacitè Agricolas ad alia adiumenta βοηθείας, ἐπικείας, προστάτης, quam potentiorum patrocinia remitti.: ſi Talia inquit, ſibi Adivmenta [patrocinij videl.] commentis audacibus conquiſierint. Ergo alia adiumenta ſibi conquirere his licitum. Quæ & ipſa Libanius *ea oratione*, ruſticanis indicat & enumerat.

¶ Arcadii *prima conſtitutio aduerſus patrocinia Vicorum per Ægyptum.*

III. *Impp. Arcadivs & Honorius AA. Heracliano Com." Ægypti.

Qvicvnqve ex Officio Tuo", vel ex quocumque hominum Ordine, vicos in ſuum detecti fuerint patrocinium ſuſcepiſſe, conſtitutas † luent pœnas: Poſſeſſores autem conpetenter coherciti etiam inuiti ſtatutis Imperialibus obedire, & muneribus publicis ſatisfacere, cogantur. ¶ Quoſcunque autem Vicos aut defenſionis potentiâ, aut multitudine ſuâ fretos, publicis muneribus conſtiterit obuiari", vltioni, quam ratio ipſa dictabit, conueniet ſubiugari. Dat. prid. Kalend. Octob. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Heraclianus* Comes Ægypti ſub Arcadio: de quo dixi plenè in *Proſopogr.* ex Syneſij *epiſtolis.*
" De *Comite* Ægypti, v. *Notitiam Imperij*: & *Noſtram ex hoc Cod.*
" *Officium* ſeu officiales Comitis Ægypti obſerua: v. *Notitiam.*
† Antea, & in his à Valente: *l. 2. ſupr.*
" *al.* Obuiare.

COMMENTARIVS.

Arcadii Imp. tres ordine conſtitutiones ſequuntur, aduerſus patrocinia vicorum & vicanorum: quibus veteres partim pœnas in eos ſancitas repetitum it: partim verò exaſperat: Vbi quatuor ſingularia occurrunt: Primò notandum hanc *legem* eſſe de patrociniis *Vici alicuius integri*: Nempe, non ſingulos tantum exiguorum vicorum poſſeſſores potentiores nonnulli in patrocinium ſuum ad munera publica euitanda ſuſcipiebant; verùm etiam vicos maiores, integros. Quod præter *hanc l.* docet egregiè Libanius peculiari *Oratione* aduerſus hæc vicorum patrocinia, περὶ τῶν προστασιῶν, quam nos edidimus, & quidem *pag. 5.* εἰσὶ, inquit, κῶμαι μεγάλαι, πολλῶν ἑκάστη δεσποτῶν, αὗται καταφεύγουσιν ἐπὶ τοὺς ἱδρυμένους στρατιώτας. id eſt, *Sunt magni vici, ſinguli multorum dominorum, hi confugiunt ad milites ibi conſtitutos.* Poſtea *pag. 20.* τὸ δὲ ζητεῖν προστάτην οὐ μόνον ἐκείνων ἐστὶ τῶν ἀγρῶν οἳ πολλῶν εἰσι τῶν ἐχόντων ἑκάστου μέρος τοῦ πολὺ κεκτημένους, ἀλλὰ καὶ οἷς ὁ δεσπότης, καὶ οὗτοι τὸν μισθωτὸν προσίθενται, τῇ τοῦ δεσπότου ζημίᾳ τὸν μισθὸν πορίζοντες καὶ διδόντες ἐξ ὧν ἀποστεροῦσι καὶ τῶν ἐπιφανῶν εἰσιν αἱ κῶμαι, καὶ τῶν οἴωνῖε ὄντων χεῖρα ὀρέξαι λυπουμένους. Ideſt, *Patronum porro quærere, non eorum tantùm agrorum eſt, qui multorum dominorum ſunt, ſuas ſingulis partes in communiter poſſeſſo habentibus, ſed & eorum quibus vnus eſt dominus, hique Colonos habentes: qui in necem Domini mercedem ſuppeditant, dántque ex iis quibus eos priuant: nam & illuſtrium Virorum ſunt vici quidam, eorumque qui ipſi manum afflictis porrigere poſſent*: &c. Secundò notandum *hâc l.* nominatim perſtringi *Officialium* Comitis Ægypti patrocinia. Nempe vt cæteroquin potentiorum hæc patrocinia erant, eorum videl qui honoribus vel officiis fulciebantur: de quo *l. 1. & 4. in fin.* ita & militares magiſtratus, eorúmque Officiales: quod expreſsè quoque Libanius teſtatur paſſim in eâ *Oratione* περὶ τῶν προστασιῶν: *p.* 8. 12. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. &c. (ita quidem vt ciuilium partium viri & inermes hâc parte iam contemnentur *p. 17.*) Id verò ipſum quoque teſtatur eiuſdem Arcadij *lex 4. prox.* Certe & aliàs obſeruare licet, ſub Arcadio, militares Viros officiaque eorum militari potentia fretos complurima ſibi, & quidem per eandem Ægyptum vindicaſſe: veluti cauſarum ciuilium cognitionem, vt docet *lex 9. ſupr. de Iuriſdictione.* Inde igitur etiam hæc *lex* data ad Comitem Ægypti Heraclianum, de quo *in Proſopogr.* & in *Notitia*: quique mihi idem videtur cum Herculiano, ad quem extant decem Syneſij *epiſtolæ*, in quibus δορυφόρους eius memorat & ἀπὸ διαγημάτων, *& ſubadiuuas.*

Tertiò notandum *hanc l.* pertinere ad *Ægyptum*: nempe patrocinia hæc in Ægypto frequentia fuêre: quò pertinent *tres* præterea *huius tituli leges*: putà *lex 1. ſupr.* & *lex 4. 6. infr.* Ibi ſcil. contumaces ſeſe Vici Vicani, Coloni, Ruſtici præbuiſſe maximè, atque ad patrocinia confugiſſe videntur, canonis frumentarij occaſione.

Poſtremò notandum ex *hac l.* quouſque hæc patrocinia iam procederent hoc æuo, & quâ, quamquè enixa ratione ea compeſcere ſtuduerit Arcadius: Nempe ad tumultum fermè hanc rem proceſſiſſe ex vltimis *huius leg.* verbis colligimus, vicanis *defenſionis potentiâ & multitudine ſua fretis.*

¶ Cohibendis igitur his vicorum patrociniis hæc ſtatuit Arcadius. Primò officia Comitis, alióſque quolibet ordine, vicos & Vicanos in patrocinium ſuum ſuſcipientes, iubet conſtitutas pœnas luere. Quod de 25. libris auri, ſtatutis *l. 2. ſupr. prox.* commodè accipi poſſe videtur. ...eque enim

ſuppli

ſupplicium aliquod impoſitum putem (quomodo certè ipſis agricolis imponitur, *d. l.* 2.) Certè & *leg.* 4. *proxim.* quæ eiuſdem Arcadij eſt, quadraginta librarum auri multa imponitur: tandem & tertia eiuſdem Arcadij *l.* 5. *infr.* bonorum proſcriptionis. Et hæc de ſuſceptoribus ſeu patronis. Secundò Arcadius *hâc leg.* ipſos *poſſeſſores* ſuſceptos publica tributa inferre cogi iubet, competenter ad id coërcitos: nempe, Comitis ipſius Ægypti vigore: nam & hæc *lex* ad Ægyptum vt dixi pertinet. Tandem, ſi vici tributa inferre nolint, partim defenſionis potentia freti, vel etiam multitudine ſua nixi, ſic vt tumultui iam propiùs res accedat, vltioni ſeu ſupplicio ſubiugari Vicanos à Comite, provt ratio diſtrahit, iubet.

¶ Arcadii *ſecunda conſtitutio aduerſus patrocinia Ruſticorum, per Ægyptum quoque.*

IV. * Idem AA. Eutychiano PF. P.''

CENSEMVS'', vt qui Ruſticis patrocinia præbere temptauerit cuiuſlibet ille fuerit dignitatis, ſiue Magiſtri'' vtriuſque militiæ, ſiue Comitis'', ſiue ex Proconſulibus, vel Vicariis'', vel Auguſtalibus'', vel Tribunis'', ſiue ex ordine Curiali, vel cuiuſlibet alterius dignitatis, quadraginta librarum auri ſe ſciat diſpendium, pro ſingulorum fundorum præbito patrocinio, ſubiturum'', niſi ab hâc poſtea temeritate diſceſſerit. Omnes ergo ſciant, non modò eos memorata multa feriendos, qui clientelam ſuſceperint Ruſticorum; ſed eos quoque qui fraudandorum tributorum cauſa ad patrocinia ſolita fraude confugerint, duplum definitæ multæ diſpendium ſubituros. Dat. VI I. ''Id. Mart. Conſtantinop. Theod. v. c. Coss. [399.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic l.* eſt *lex* 1. *infr. de nauib. non excuſ.* emendatâ in alterutrâ, dici ſubſcriptione.
'' *Eutychianus* ſub Arcadio PP. Orientis ſcil. vt vel ex Auguſtalium mentione liquet *h. l.* & Ægypti *d. l.* 1. Eidem inſcribitur de eadem re hoc ipſo anno *lex* 5. *proæ.* De eo plura in *Proſopogr.*
'' *Cenſemus*, id eſt, iubemus.
'' Veluti Magiſtri militum Præſentalis, & Magiſtri militum per Orientem: de quibus vide *Notitiam Imperij.*
'' Veluti Comitis, Ægypti (cui inſcribebatur *lex proæ. ſupr.*) Comitis Iſauriæ.
'' *Proconſules* intelligit Aſiæ: nam Achaia ad PP. Illyrici pertinebat.
'' *Vicarios* intelligit diœceſeos Aſianæ, Ponticæ, Thraciarum.
'' Præfectos Ægypti intelligit: v. *Notitiam Imperij.*
'' *Tribunos* rei militaris intelligit.
'' *Prid. Id. Mart. d. l.* 1. *de nauib. non excuſ.* quæ *huic* coniungenda eſt.

COMMENTARIVS.

ARCADII aduerſus patrocinia ruſticorum ſecunda hæc *hoc titulo lex* eſt, data An. D. 399. Quæ quidem pars eſt prolixioris conſtitutionis, de Patrociniis quibuſcunque prohibendis in fraudem tributariæ illationis: non modò vicanorum ſeu ruſticanorum, ſed etiam aliorum ad euitandas publicas neceſſitates, & functiones, putà in fraudem tranſuectionis ſeu nauiculariæ functionis, vt docet *lex* 1. *infr. de nauibus non excuſ.* quæ ex eadem conſtitutione deſumpta *huic legi* coaſſanda venit. Eâ ſcil. *lege* alterum patrocinij genus inhibetur, & quidem per eandem Ægyptum in fraudem tranſuectionis, ſeu ſtoli annonæ Alexandrinæ Conſtantinopolim faciendæ: vbi ea ſcilicet annona tranſuehenda erat, priuatorum naues eam in rem extra ordinem operam præſtare oportebat: Verùm cùm Potiores ſeu Potentiores ſubinde patrocinia ſua nonnullis præberent, vt ita à tranſuectionis onere excuſarentur; & hæc quoque nauium iſtarum patrocinia ab Arcadio eâ conſtitutionis parte prohibita, in gratiam canonis ſeu annonæ Conſtantinopolitanæ, pariter vt ab Honorio *leg.* 2. *eodem titulo de nauibus non excuſ.* in gratiam canonis Africani ſeu annonæ Vrbis Romæ. Nos de *hac leg. noſtra* videamus, aduerſus ruſticorum patrocinia. Igitur Arcadius eâ grauiorem iam pœnam imponit huiuſmodi patrociniis: Præbenti ſcilicet patrocinium 40. librarum auri multam per ſingulos fundos imponit: cùm antea 25. librarum auri multa conſtituta eſſet: *leg.* 2. *ſupr.* de qua etiam idem Arcadius ſenſiſſe videtur *l.* 3. *ſupr.* Ipſis verò ſuſceptis, qui patrocinium ſibi quæſierunt, duplam multam imponit, 80. videlicet librarum auri. Quæ ſanè multa cùm exiguorum fundorum æſtimationem excedat, qui pro parte ante confiſcabantur, exinde quoque colligi poſſe videtur, de ampliſſimarum poſſeſſionum patrociniis fermè hîc agi. Non tantam verò pœnam nauium patrociniis imponit Arcadius, *dict. l.* 1. *de nauibus non excuſandis.* Grauius ſcilicet eſt, tributorum illationem fruſtrari, quàm tranſlationem morari, de quo *ad eam leg.*

¶ Eo interim notabilis eſt hæc *lex*, quòd Dignitatum notitiam continet per præfecturam Prætorianam Orientis; de qua in *Notitia dignitatum*: ad quarum patrocinia ruſtici frandandorum tributorum gratiâ confugiebant: putà Primò, Magiſtri militum ſiue Equitum ſiue peditum: Secundò, Comites, cuiuſmodi erant ibi tres, Comes Orientis, Comes Ægypti (de quo *leg.* 3. *ſupr.*) Comes Iſauriæ, de quibus Notitia Imperij: Tertiò, Proconſules (Aſiæ ſcilic.) Quartò, Vicarios (Aſiæ (Aſiæ ſcil. Ponticæ, Thraciarum) Quintò, Auguſtalis, ſeu Præfectus Ægypti. Quibus omnibus adduntur & Sextò Tribuni, militares ſcilicet. Septimò tandem & Curiales: Illi ſcilicet ipſo armorum vſu terribiles: hi verò, velut præcipui per Vrbes: de quibus *ſuo titulo.*

¶ Arcadii *tertia conſtitutio aduerſus patrocinia Agricolarum, ſeu vicanorum.*

V. * Idem AA. Eutychiano PF. P.''

EXCELLENTIA Tua his legibus, quæ *De prohibendis patrociniis* aliorum Principum † nomine promulgatæ ſunt, ſeueriorem pœnam nos addidiſſe cognoſcat: ſcilicet, vt ſi quis Agricolis vel'' Vicanis propria poſſidentibus patrocinium reppertus fuerit miniſtrare, propriis facultatibus exuatur. His quoque Agricolis terrarum ſuarum diſpendio feriendis, qui ad patrocinia quæſiti'' confugerint. Dat. VIII. Kal. Iun. Conſtantinop. Theodoro v. c. Coss. [399.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* vt cæteræ *huius tituli.*
'' *Eutychiano* huic ipſi PP. antè trimeſtre fermè inſcripta eodem fine *lex* 4. *proæ. ſupr.* de eo v. *Proſopogr.*
† Veluti Conſtantij *l.* 1. *ſupr.* Valentis, *l.* 2. *eod.*
'' *Agricolæ* & *Vicani* iidem.
'' ℘. *Quæſita*; *Quæſita* patrocinij, id eſt, conquiſita: quærere eſt ſibi conquirere: ἑαυτῷ πορίζειν ἀτέλειαν, vt Libanius in hac re.

COMMENTARIVS.

ARCADII hæc è tribus poſtrema conſtitutio eſt, & quidem altera intra trimeſtre tempus ad eundem Eutychianum PP. emiſſa. Adeò ſcilicet malum iſtud percrebruerat; Quare & ſeueriores iam pœnas imponit, quàm ſuperiorum Principum conſtitutionibus (imò & ſuis) poſitas. Nempe *hac leg.* Patronis omnium bonorum proſcriptionem minatur; & Agricolis ſolidam poſſeſſionum ſuarum proſcriptionem.

¶ Porrò non temerè eſt, quòd de Agricolis vel *Vicanis propria poſſidentibus*, qui & ipſi coloni diuntur. *l.* 1. *hoc tit.* eorúmque patrociniis, nominatim *hâc leg.* agitur. Fuit enim & alterum patrocinij genus colonorum videl. qui non propria poſſidebant, verùm qui priuatorum dominorum erant, vt docet quoque exertè Libanius *Orat. de patrociniis, p.* 10. 11. 12. 13. 15. 16. 17. In quos non tam ſeuera pœna conſtituta: v. *ſupr. tit. de fugitiuis colonis: l. vn. de inquil. & colonis: l.* 2. *de his qui cond. propr. Nou. Valent.* 9. *leg. vn. Cod. de col. Thrac. l. vn. Cod. de col. Illyr.*

¶ Functionibvs *Vicanis, octo modis debilitatis, hac conſtitutione conſulit Theodoſius Iun. idque per Ægyptum.*

VI. * Impp. Honor. & Theod. AA. Aureliano PF. P''.

VALERII, Theodori, & Tharſacij'' examinatio'' conticeſcat. Illis'' duntaxat ſub Auguſtaliano'' iudicio pulſandis'', qui ex Cæſarij & Attici Conſulatu'' poſſeſſiones'' ſub patrocinio poſſidere cœperunt: Quos tamen omnes functionibus'' publicis obſecundare cenſemus, vt *Patronorum* nomen extinctum penitùs iudicetur. Poſſeſſiones autem athuc in ſuo ſtatu conſtitutæ, penes priores poſſeſſores reſidebunt, ſi pro antiquitate cenſus functiones publicas, *& Liturgos*'', quos *homologi*'' *coloni* præſtare noſcuntur, pro rata ſunt abſque dubio cogituri''. ¶ *Metrocomiæ*'' verò in publico iure & integro perdurabunt; ne'' quiſquam'' eas, vel aliquid in his poſſidere temptauerit, niſi qui ante Conſulatum præfinitum cœperit proculdubio poſſidere: Exceptis conuicanis, à quibus penſitanda pro fortunæ condicione negare'' non poſſunt. ¶ Et quicumque in ipſis Vicis terrulas'' contra morem'' fertiles poſſederunt, pro rata poſſeſſionis ſuæ glebam inutilem & conlationem eius & munera recuſent''. ¶ Hij ſanè, qui, Vicis quibus adſcribi ſunt derelictis, & qui *homologi* more Gentilitio'' nuncupantur, ad alios ſeu Vicos, ſeu dominos tranſierunt, ad ſedem deſolati ruris conſtrictis detentatoribus redire cogantur: Qui ſi exſequenda protraxerint, ad functiones eorum teneantur obnoxij, & dominis reſtituant, quæ pro his exſoluta conſtiterit. Et in earum *Metrocomiarum* locum, quas temporis labſus, vel de-

ſtituit'', vel viribus vacuauit,ex florentibus'', aliæ ſubrogentur, à rure quoque & poſſeſſiones, quas Curiales'' quolibet pacto, publicatis apud acta prouincialia deſideriis ſuis,vel reliquerunt, vel poſſidere alios permiſerunt, penes eos, qui eas excoluerunt, & functiones publicas recognoſcunt, firmiter perdurabunt, nullam habentibus Curialibus copiam repetendi. ¶ Quidquid autem in tempus vſque diſpoſitionis habitæ auro''Inluſtri deceſſore'' Sublimitatis Tuæ *Eccleſiæ venerabiles*, (id eſt, Conſtantinopolitana atque Alexandrina) poſſediſſe deteguntur, id, pro intuitu Religionis, ab his præcipimus firmiter retineri: ſub eâ videlicet ſorte, vt in futurum functiones omnes, quas *Metrocomiæ* debent, & publici'' vici pro antiquæ capitationis profeſſione debent, ſciant proculdubio ſubeundas. ¶ Nequaquam Cephalæotis'', Hirenarchis, Logographis Chomatum, & ceteris *Liturgis*, ſub quolibet patrocinij nomine, publicis functionibus denegatis: niſi'' quid ex his quæ exigenda ſunt, vel neglegentia, vel contemptus'' diſtulerit. *Metrocomias*'' poſſidere noſtro beneficio meruerunt, & publicos vicos committere'' compellantur. Dat. III. Non. Decembr. Honor. x. & Theod. VI. AA. Coss. [415.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* fermè integra à *Cod.Iuſt.* vnà cum cœteris *huius tituli* velut temporaria. Omiſit quoque eam Baronius: cuius pars tamen ad *Hiſtoriam Eccleſiaſticam* liquido pertinet.
'' *Aurelianus* PP. ſub Theodoſio Iun. Orientis,& quidem, II. v. *Notitiam noſtram* & *Indicem Perſonarum*, ſucceſſor is Anthemij in Præfectura Prætoriana,qui etiam *hac l.verſ. quicquid* indicatur.
'' An potius & *Arſacij*. Cæterum pars Prima *huius legis* hæc eſt *huic tit.* peculiaris, cum cæteræ ſint ab *hoc tit.* fugitiuæ,quæ tamen ipſa in quatuor ſententias diuiditur.
'' Procul dubio Inſpectores hi fuerunt,de quibus vid. *infr. titulum* peculiarem *lib.13.tit.11.*
'' *Examinationis* vox hac in re propria: vt & *tractandi*: *l.1.ſupr.ſine cenſu.*
'' Patronis videl.
'' Ideſt, Præfecti Auguſtalis; vide & *l.4.ſupr.* & *l.3.ſupr.de indiction.*
'' *Paſcendis*, ideſt, conueniendis,reliquorum nomine.
'' Ideſt, ab A. D. 397. & ſic à XIX. annis.
'' Alienis vicanorum.
'' *Liturgos*, ita *fine legis* rurſum, cæteris *liturgis*: de quo mox.
'' *Homologi* coloni ita rurſum vocantur, *verſ.Hij ſanè.*
'' *Cognituri*, id eſt, agnituri,ſoluturi.
'' *Metrocomiæ* quater *hac l.* memorantur: de quibus mox.
'' *al. Nec.*
'' Extraneus ſcil.
'' *al. Negari.*
'' *Terrulæ* quoque ita vocantur, *l.51.infr. de operib publicis.*
'' Quia ſcil.olim fertiles inutilibus commiſſi & commixti erant.
'' Fertiles tantùm ſcil.
'' Negatiua hîc excidit: Quare reponendum, *ne recuſent.*
'' Mox id explicabo.
'' Vid. *Gloſſarium Theodoſ.* de hac voce: v. interim *l 10.ſupr. de indulgent. crim.*
'' De hac *deſtituendi* voce vid. *Gloſſarium Theodoſ.* vid. interim, *l.31. ſupr. de annona*, & *legem 14. infr. de Cenſitorib.*
'' Vid. *l.33.infr. de Epiſcopis Eccleſ. & Cler.*
* Lex *Rura 14. Cod.de omni agro deſerto* hinc deſumpta eſt. Cœterum hîc *al. Arura*; quam vocem in *rura* mutauit Tribonianus in *d.l. rura*: de quo mox.
'' Vicorum; de quibus mox.
'' *al. A Viro*, vt rectè Cuiacius vel Pithœus reſtituerunt.
'' *Anthemium* intelligit,vt jam dixi.
'' Ita quoque rurſum vocantur *fine legis.*
'' De his *Cephalæotis* & ſequentibus omnibus mox dicam.
'' *al. Nec ſi.*
'' Legum.
'' *al. Qui Metrocomias.*
'' *Committendi* vox hac in re propria, de ἐπιβολῇ.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæc conſtitutio eſt,data A.D. 415. non modò aduerſus *Patrocinia vicorum*, quod alioquin *huius tituli* Rubrica pollicetur, quò reuera pertinet initium *huius leg.* verùm generalior multò. Ea quippe Imperator, *Vicanis* in vniuerſum *functionibus* proſpicit non tantùm per patrocinia debilitatis, verùm multiplici præterea ratione attriti. Quæ quidem conſtitutio, propriè ad *Ægyptum* pertinet; pariter vt *lex 1.3.4.ſupr.* vt liquidò apparet ex tribus: puta ex mentione iudicij *Auguſtaliani* (ideſt, Præfecti Auguſtalis ſeu Ægypti) *Alexandrinæ Eccleſiæ*, & *Chomatum* (Nili ſcil.) Quin & in eo ſingularis eſt admodùm,quod multa continet de *Vicorum* per Ægyptum ratione, multa *de publicarum functionum* & munerum generibus, nominibúſque quæ Græcis appellationibus (vt cœteroquin per Ægyptum, & Alexandriam) omnia deſignantur. De quibus ideò ſigillatim ante omnia videndum eſt.

Et initio quidem de VICIS & VICANIS ipſis: vbi *primò* obſeruandum: Inter vicos fuiſſe alios florentiores, *verſ.& in earum*; quod oſtendit etiam *l.33. in fin.de Epiſcopis Eccl.& Cler.* Quod etiam diſertè teſtatur Libanius in hoc eodem argumento, *orat.de patrociniis, p.4.* vbi alioquin iam dixi: εἰσὶ κῶμαι μεγάλαι πολλῶν ἑκάσται δεσποτῶν. videndus idem, *Orat.* κατὰ τῶν εἰσιόντων *pagin.* 85. Principe verò loco fuerunt *Metrocomiæ*, quarum quater *hâc leg.* mentio fit: & *l. 8. C. de exactor. trib.leg.vnic. C.non licere habitatoribus*: quæ duæ *leges*, velut vnius conſtitutionis partes,inter ſe iungendæ ſunt. *Metrocomia*

Metrocomia ſcilicet erat *mater pagorum* ſeu caput inter omnes vicos, qui vni ciuitati ſubiecti erant: haud aliter quàm Metropolis, mater ciuitatum eiuſdem Prouinciæ.

Secundò obſeruandum ex *verſ. Aruræ*, Vicis quoque aut ſaltem Metrocomiis ſuam fuiſſe *Curiam*, ſuos *Curiales*; quod etiam oſtendit diſertè Saluianus *libr. 5. de gubernat.* DEI: *Quæ ſunt*, inquit, *non modò vrbes, ſed etiam municipia atque vici, vbi non quot Curiales fuerint, tot Tyranni ſunt.* Neque abſurdè cenſet Berterius, *Primates vicorum*, quorum fit mentio *l. 13.ſupr. de deſertoribus*, eoſdem cum his Curialibus videri; Neque etiam abludunt *Præpoſiti pagorum*; iidem enim fermè Pagicum Vicis, vt rectè idem cenſet. Sanè & Paulus *lib.4. Sent. titul.6.* Vicos priuatum forum habuiſſe docet. In his certè Magiſtri quoque literarum fuere *l. 2. de vacatione muner.* In his Eccleſiæ & Clerici, *l. 16. & 33. infr.de Epiſcopis, Eccleſ.* Quare & in his *Choreſpiſcopi*, de quibus dicendi locus alius. Igitur lapſus eſt Interpretum, qui de Curialibus *Ciuitatum* hanc *leg.* accipiunt.

Tertiò obſeruandum, *Publicos vicos* bis *hac l.* vocari; eos ſcil. qui publicas functiones præſtabant, & vt tertio loco dicitur *verſ. Metrocomiæ*, in publico iure erant, ad diſcrimen videl. vicorum ad priuatos pertinentium, qui vnum dominum agnoſcebant. De quibus etiam Libanius diſertè *Orat.* περὶ τῶν προστασιῶν *p.* 10. quos ita deſcribit, οἷς εἷς ὁ δεσπότης.

Quartò notandum, Metrocomias non minus quàm alios vicos in publico iure fuiſſe, id eſt, publicas functiones præſtitiſſe.

Quintò animaduertendum, *Homologos* quoſdam colonos fuiſſe in vicis, quorum *hâc leg.* duobus locis fit mentio. Quinam verò hi fuerint, diſpiciendum eſt. De his tria *hac l.* indicantur: Primò, fuiſſe eos *Colonorum* genus: Secundò, ita nuncupatos, *more Gentilitio*: Tertiò, fuiſſe *adſcriptos* Vicis ſeu dominis. Ex quibus omnibus patet, fuiſſe Colonos adſcriptitios vicis & fundis adſtrictos: Denique Colonos conditionales de quibus ago prolixè ad *leg.2.infr.de cenſu*: & paratitlo *de fugitiuis colonis*: ὁμολογία ſcil. Græcis eſt quoque Conditio, Pactio, ὁμόλογοι Conditionales,dedititij,qui videl. ſeſe dedentes ex pactione quadam hanc in conditionem venerant & recepti fuerant. Nam & ὁμολογῶ & ὁμολογία, vel Thucydide teſte, pro ξυμβαίνειν & ξυμβάσει ſeu pro deditione certis conditionibus & pactionibus,ſeſéque dedere,inquè fidem dare: Et quidem *Gentilitio*, vt *hac leg.* dicitur, *more*: vbi Morem Gentilitium vocat *lex*,quo Gentilibus (de quibus pleniſſimè dictum ad *leg.vn.ſupr. de nupt. Gentil.*) Barbaris in Romanum ſolum tranſlatis & deditis vel publicè terræ excolendæ dabantur,poſſeſſioníque adeo viróque certo adſcribebantur,vel priuatorum poſſeſſorum iidem coloni fiebant. Quare Homologi Coloni in Ægypto publicè vicis adſcripti dicebantur,qui alibi *Gentiles*, imò & in Gallia nominatim *Læti*, quorum mentio fit *l.10. & 12.ſupr. de veteranis*: *l. 9. infr. de Cenſitorib.* vnde & *terræ Læticæ* dictæ; de quibus omnibus agit *Caput vltimum de Lætis, lib.3. Francic. Orig.* Quare inanis eſt doctiſſimi Viri Cuiacij coniectura 4. *Feudor.*93. imò iocularis eius lapſus, cum tentabat, *hominum Ligiorum* nomen ex hac *homologorum* appellatione ab Imperitis fabrefactum videri. Cæterùm de his & illud obſeruandum, eos varias functiones publicas, & *liturgos*, de quibus mox, præſtare oportuiſſe. Neque inanis erit etiam hîc obſeruatio ex *Notitia Imperij* ſub Comite limitis Ægyptiaci, ſub Duce Thebaïdos; vbi videre eſt variorum Gentilium per Ægyptum nomina, veluti *Vandalorum*, *Sarmatarum*, *Iutungorum*, *Germanorum*, FRANCORVM, *Chamauorum*, *Gentilium*, (vt in vetuſto Codice habetur,) *Alamannorum.* Et hæc de Vicis & Vicanis.

Secundo loco videndum eſt de LITVRGIS & eorum ſpeciebus, qui *hac leg.* deſignantur: quidnam, inquam, Liturgi ſint, quid Cephaleotæ Hirenarchæ, Logographi Chomatum. *Liturgi* igitur quorum duobus locis *hac leg.* mentio fit, λειτουργοὶ, non ſunt actus ipſi publicarum functionum, vt cenſet Petitus in *leges Africas pag.* 171. non functiones quæ præſtabantur propter miniſtros publicos ſiue apparitores cuſtodiæ Vrbium appoſitos,qui λειτουργοὶ Græcis dicebantur: vt idem *pag.*172. verùm perſonæ ipſæ munifices, id eſt, miniſterium aliquod publicè præbentes, agentes (ſiue *Leiturgos* ſiue *Liturgos* dicas: Neque enim hanc litem nunc meam facio.) In hoc vero cenſu Liturgorum ſeu miniſteriorum publicorum per Ægyptum varij fuerunt, vt docent illa, & *ceteris Liturgis.*

In his Primò quidem *Cephalæotæ* Κεφαλαιῶται proculdubio capitationis, (cuius ſuperiore proximè lineâ mentio fit) exactores. Neque enim audiendus eſt Petitus inter alios, *in leg. Attic. dict. pag.*171. qui per Cephalæotas *capitum*, quod in pabula iumentorum conferebatur, accipit: Eſt enim Cephalæotarum nomen λειτουργῶν ſeu munificum ipſorum, non rei ſeu muneris: neque κεφάλαιον vnquam captum animalis ſignificauit; *capitum* enim καπιτῶν iſtud non *à capite* verùm ἀπὸ τοῦ κάπτειν dictum: de quo ad *tit. de erog. mil. ann.*

Secundò *Irenarchæ* εἰρηνάρχαι, de quibus eſt *titulus infrà*, peculiaris *de Hirenarchis lib.* 12. erant pacis cuſtodes cuiuſmodi antea milites Irenarchæ erant: Atenim Theodoſius Iun. *huius leg.* auctor, Hirenarchis militibus abolitis,conſtitutione ad Anthemium PP. data, qui etiam *hac ipſa lege* indicatur, deceſſor Aureliani, cui *hæc lex* inſcribitur, locupletioribus prouincialibus pacis præſidium iſtud committi iuſſerat *l. infr. dicto tit. de Hirenarchis*: Inde igitur Hirenarchias munus inter cœtera miniſteria ſeu munia publica fuit. Neque enim hîc rurſum audiendus eſt Petitus qui ab eodem erroris fonte per Irenarchos hic accipit *annonas*, quas Irenarchæ conſequebantur.

Poſtremùm, *Logographi Chomatum*, λογογράφοι χωμάτων erant, qui muniendæ Nili ripæ, aggeribúſque eius tuendis præerant, de quibus plenè egimus ad *leg. vnic. ſuprà, de aggeribus Nili non rumpendis*, quæ eundem Theodoſium Iuniorem Imperatorem auctorem habet, eidémque Anthemio PP. inſcribitur. Sic quidem etiam, vt vtroſque & Irenarchas iſtos & Logographos Chomatum à Theodoſio Iuniore inſtitutos putem: vt ita ipſi prouinciales munus hoc, ſubmotis militibus obirent. Alioquin fuêre alij Logographi (ſed non Chomatum) de quibus *ſuo titulo ſuprà, ne conlatio per Logographos*: & altero *titulo de Tabulariis, Logographis & Cenſualibus.* Hinc interim apparet, quàm ſuauis ſit eiuſdem viri error, cùm per Logographos Chomatum intellexit *annonas* datas his quorum cura erat refer

referre diacopos seu fluenta quæ in chomatis, id est, in aggeribus Nili erant. Et hactenus quidem de tribus functionum publicarum & *Liturgorum* speciebus, & quidem per Ægyptum, quas priuati possessores obibant.

Tertium genus obseruationum, antequam ad *huius legis* sententiam accedamus, est de variis Rationibus & modis, quibus *Vicani* seu possessores præstationes seu functiones publicas quæ ab his præstandæ erant, debilitauerant: quæque etiam causa fuerat mittendorum *Inspectorum* per Ægyptum; & *trium* quidem (solemni, vt censeo more) puta Valerij, Theodori, & Tharsacij, vel & *Arsacij*: cuiusmodi Inspectores hoc fine sæpè missi: de quibus *infrà*, *libro* 13. *titulo de censitoribus*: Huiusmodi verò nouem rationes, seu modi *hac lege* memorantur.

Prima ratio fuit, per *Patrocinia*, possessionúmque in Potentiores translationes: quod proprium *huius tituli* argumentum est & de quo est initium *huius leg.*

Secunda ratio, per *Emptiones extraneorum*; nempe quod extranei quidam vico non respondentes, possessiones vicaneas emerant: *vers. Menocomiæ* 2.

Tertia ratio, per *Fertilium* tantum agrorum translationem & emptionem à Conuicanis factam, inutilibus, & fœneis penes antiquos possessores relictis: *vers. & quicumque* 3. quæ ratio ἐπιβολῇ subinde locum fecit, de quo plenè ad *titulum de annonâ & tributis*; & aliquid etiam ad *l.* 1. *suprà*, *tit. prox. de protostasia.*

Quarta ratio per *Fugam colonorum homologorum*, qui videlicet ad alios vicos seu dominos, desolato seu relicto proprio rure vicóque transierant: *vers. hi sanè* 4. De quo & Libanius *Oration.* περὶ τῶν προστασιῶν *pag.* 14. de quo plenè *titulo de fugitiuis colonis.*

Quinta ratio, per ipsum *temporis lapsum* putà Metrocomiis lapsu temporis vel destitutis, vel viribus vacuatis, *vers. & in earum* 5.

Sexta ratio per desertionem Arurarum & possessionum (*par le desguerpissement*, vt rectè hunc locum, verùm ex *Cod.* tantùm *Iustin.* ex *leg.* inquam *rura*, *Cod. de omni agro deserto*, eò retulit Loysellus *du desguerpissement*, *lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 11. & *lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 5. 13.) Nempe Vicani Curiales (nam & suos habuêre vici Curiales: de quo ad *leg.* 13. *supr. de desertoribus*,) ad euitandas functiones publicas apud acta quandoque prouincialia publicatis desideriis suis testabantur, se de possessionibus suis vltrò decedere, relinquere, vel etiam alios possidere permittebant, *vers. Aruræ* 6. ita enim *ibi* legendum est *Aruræ*, loco à *rure*: quam vocem Tribonianus in *rura* postea mutatam minus rectè voluit. *Aruræ* scilicet Græcâ voce ἄρουραι, per Ægyptum (quò hæc lex pertinet) ita dictæ. Herodotus, *in Euterpe seu libro* 2. ἄρουραι ἐξαίρετοι δυώδεκα ἑκάστῳ ἀτελέες: ἡ δὲ ἄρουρα ἑκατὸν πηχέων ἐστὶ Αἰγυπτίων πάντη: ὁ δὲ Αἰγύπτιος πῆχυς τυγχάνει ἴσος ἐὼν τῷ Σαμίῳ. Strabo *libro* 17. de Ægypti diuisione *pag.* 541. ἡ δὲ χώρα τὴν μὲν πρώτην διαίρεσιν εἰς νομοὺς ἔσχε: &c. πάλιν δ' οἱ νομοὶ τομὰς ἄλλας ἔσχον: εἰς γὰρ τοπαρχίας οἱ πλεῖστοι διῄρηντο, καὶ αὗται δ' εἰς ἄλλας: ἐλάχισται δ' αἱ ἄρουραι μερίδες. Vbi minùs rectè vertit Interpres *arua*. Iosephus *libro* 1. *Antiquit. Iudaicorum*: καταπλευθῆναι δ' εἰς τόπον ἀρουρῶν, ἔχοντα μυρίων τὴν περίμετρον. Paulo post apud eundem Hecatæus. τετρακοσίας γὰρ μυριάδας ἀρουρῶν νέμονται. Horapollo, *libro* 2. *capite* 5. ἔτος τὸ ἐνιστάμενον γράφοντες, τέταρτον ἀρούρας γράφουσιν: ἔστι δὲ μέτρον γῆς ἡ ἄρουρα πηχῶν ἑκατὸν, centum cubitorum. Suidas in στάδιον. τὸ μὲν πλέθρον πόδας ρ': ἡ ἄρουρα πόδας ν'. Et in voce ἀρουραία μάντις. ὅτι ἡ ἄρουρα πόδας ἔχει ν'. ita enim ibi reponendum, loco ἔχειν: quomodo etiam legerunt Budæus, Georgius Agricola, & Leopardus habet, vt audio, MS. Antuerpiensis. Eodem pertinet prouerbium βῶλος ἀρούρα vel ἄρουραν. In vita Beati Antonij Abbatis auctore Athanasio, interprete Euagrio presbytero *capite* 2. *Possessiones quas habebat vendidit*, ARVRÆ *autem erant ei trecentæ vberes, & valde opimæ quas vicinis largitus est*: &c. *Cætera vero quæ in mobilibus possidebat vniuersa reddidit.* In textu Græco. ἄρουραι δὲ ἦσαν τριακόσιαι εὔφοροι καὶ πάνυ καλαί. Vulgo erat: *Erant autem ei* 300. *palmæ vberes*: Prudenter retinuit Euagrius Græcam vocem *Aruræ*, quia commodius verti non poterat. Eadem vox occurrit *in eadem vitâ cap.* 15. *Et statim intellexit paruis aruris & parietibus & modica auri portione contempta nec gloriari se debere, quasi magna dimiserit.* Pro quo Coloniensis editio habet, *paruis thesauris.* De Arura ἀρούρῃ in commune, quam interpretantur γῆν σπόριμον χώραν, πλέθραν, γῆν σπορίαν, Hesychius, aruum obsitum, segetem Glossæ, Seges ἄρουρα καὶ λήϊον. Mitto quæ hinc dicta ἀρουραῖα. Velius Longus quoque in *Orthograph. Filix quam ita credo dictam, quod sit minus felix aruræ.* Ergo Græca *Aruræ* vox in Ægypto speciatim, de minima diuisione modoque terræ & possessionum, de cuiusmodi modis possessionum dixi iam ad *legem vltimam suprà, de collatione donatarum.* Siue centum cubitorum, vt Herodotus, & post eum Eustathicus *pagina* 411. ἄρουρα ἑκατὸν πήχεων Αἰγυπτίων πάντη: siue quinquaginta pedum, vt Horapollo & Suidas: Cuiusmodi sex aliæ voces similes hîc per Ægyptum Græcæ occurrunt. Quibus addantur & alia vocabula per Ægyptum & Alexandriam, publicis muniis significandis, Hypomnematographi, *leg. vltim. infrà*, *de decurionibus*, Crithologia, Zygostasion, *leg.* 1. *infrà*, *de frument. Alexandr.* Peristochoregia, *leg.* 2. *eodem titulo*, Archigerontes, Diœcetæ, Ergasiotarij, *leg.* 1. *in fine*, *de Alexandr. pl. primat.* Dinummium vectigal, *dicta leg.* 2. Tandem diacathoci, *leg.* 1. *suprà*, *de fisci debitoribus.* Quæ quidem omnes *leges* hac vnica postrema excepta sunt eiusdem Theodosij Iunioris, cuius est & hæc *lex*. Verùm ad rem. *Apud acta* igitur Vicani publicatis desideriis suis testabantur se de possessionibus suis & aruris vltrò decedere. Quod & ipsum hodie obtinet in *deguerpienda* possessione: De quo vide Loyseau *du déguerpissement*, *libr.* 5. *de la forme du desguerpissement cap.* 1. vbi hanc *huius legis* sententiam in id allegat ex *Codice Iustinian.* putà ex *leg. rura*, *Cod. de omni agro deserto*, non verò ex hâc integra *Codicis Theodosiani leg.* quod præstabat. Hâc verò occasione Interpretes ad *hanc leg.* multa de Actis Iudicialibus extra oleam cumulant. Illud certè

hacte

hactenus ad vsum colligimus, derelictam factâ declaratione apud acta possessionem à nouo possessore repeti non posse, tributorum scil. fauore.

Septima ratio, per quam præstationes seu functiones publicæ vicanorum & quidem per Ægyptum imminutæ seu debilitatæ fuerant, isthæc est: quod in *Ecclesias* quasdam Patriarchales, Constantinopolitanam, putà & Alexandrinam, huiuscemodi possessiones vicaneæ translatæ fuerant, quæ antiquam capitationem iam non præstabant, *vers. Quidquid autem* 7. Octaua ratio erat, *Negligentia* & *Contemptus* horum munerum exigendorum, *versu nequaquam.* Postrema ratio erat, quod nonnulli Principis beneficio metrocomias quasdam possiderent: *vers. Metrocomias* 8. seu *vltim.*

Nunc igitur tandem succedant totidem *Remedia* à Theodosio Iun. *hâc leg.* adhibita, atque adeò huius constitutionis totidem SENTENTIÆ pro reparatione functionum & pensitationum publicarum, totidem incommodis opposita. *Primùm* igitur, *Patrociniorum* vsum & Patronorum nomen omninò deinceps extincta cupit; Et tamen quoad translatas iam patrocinij nomine possessiones attinet, eas penes patronos manere indistinctè iubet, attamen quoad *Reliqua* temporis præteriti, terminum huic rei præscripsit, ne alioquin in immensum eo obtentu possessores sollicitarentur: Nempe à Cæsarij & Attici Consulatu, id est ab A. D. 397. à xx. fermè annis neque vltra, Patronos huiusmodi patrocinij obtentu possidentes *pulsari*, id est reliquorum nomine conueniri iubet: cessante vlteriore inquisitione & examinatione, quæ per Valerium, Theodorum, & Tharsacium, Inspectores in eum finem missos facta fuerat. Quare satis visum, si ab eo tempore possessores patrocinij nomine susceptarum possessionum reliqua præstarent, *Pulsandi* scil. voce *hâc leg.* proculdubio reliquorum exactio exaudienda est. Et hæc quidem quoad reliqua præteriti temporis. At de cætero functionibus publicis omnibus eos parere iubet suo iam proprióque nomine, & extincto omni Patronorum nomine reliquis possessionibus penes pristinos dominos remanentibus, si modò pro rata possessionum publicas functiones & liturgos præstarent. Et hæc quidem de primo remedio, atque adeo de patrociniis vicanearum possessionum. *Secundum* remedium spectat *Metrocomiticas* possessiones patrocinij obtentu vel aliter in alios translatas: Nempe eas in pristino publico iure permanere pristinóque iuri restitui iubet, exceptis duobus casibus; Primus est, si ante dictum An. D. 397. priuati eas nacti fuerint: Secundus, nisi Conuicani ea loca adquisiuerint; cui consentit *lex vn. Cod. non licere habitatoribus metrocomiæ loca sua ad extran. transfer.* Et rationem adiicit hîc Theodosius, quia iam à Conuicanis non possunt denegari publicæ functiones, propter fortunæ eorum videl. conditionem, quod extranei denegare facilè possunt, ac maximè Potentiores. *Tertium* est, vt qui *Fertiles* terras eo modo, vt diximus, adquisiuerunt, ἐπιβολῇ sterilium subiaceant; de quo ἐπιβολῆς genere, cóque vario, dictum est plenè *tit. de annona & tributis*, *sup.* Quartum est, vt *Homologi* suos vicos & pristinos dominos à *fugâ* retrahantur, detentatoribus alioquin ad functiones eorum obnoxiis. *Quintum* est, vt *Metrocomiarum* in locum, quæ temporis lapsu vel destitutæ vel viribus vacuatæ fuerant, aliæ subrogentur ex florentibus vicis sub eadem ciuitate constitutis; de qua vicorum magnitudine & celebritate videnda etiam *dict. lex* 33. *inf. de Episcop. Eccles. & Cler.* Sextum est, vt à *Curialibus* vicanis pro derelicto habitæ possessiones, eo, quo *suprà* diximus, modo, penes nouos possessores firmiter permaneant, citra spem vllam repetitionis veteris domini. *Septimum* remedium spectat ECCLESIAS, quæ & ipsæ aliquammultas Vicanorum seu Rusticorum possessiones in se transtulerant, religionis siue patrocinio siue & obtentu, confugientibus videl. miseris colonis in sinum & asylum Ecclesiæ; non alio scil. magis præsidio securitatem sibi pollicentes; ac nominatim Patriarchalium Ecclesiarum, & maximarum secundum Romam in Imperio Orientali, putà Constantinopolitanæ & Alexandrinæ; de quarum *Pronomiis* alibi dictum; cùm illius Episcopus hoc tempore esset post Chrysostomum Atticus; huius, post Theophilum, Cyrillus. Neque mirum, Antiochenæ aut alterius nullam hic fieri mentionem: Quandoquidem hæc *lex* non aliò pertinet, quàm ad annonam *Alexandrinam* quæ *Constantinopolim* subuehenda erat. Quare summo alterutrius loci Ecclesiæ præsidio; vnde videl. vel quò annona transferenda esset, sese vicani colonique certatim muniebant. Vnde procul dubio non minimus possessionum & diuitiarum eas in Ecclesias cumulus deriuauit. Igitur & *hâc l.* Theodosius Iun. huic rei modum aliquem nunc adhibet: A. D. 415. duplici fibulâ impositâ: Prima est, ratione *Temporis*; nempe huiusmodi possessiones, eo quo dixi modo, ab illis Ecclesiis (quas & *Venerabiles* vocat) quæsitas *pro intuitu*, (id est fauore) Religionis firmiter penes eas remanere iubet, si modo eas possederint ante dispositionem Anthemij Præfecti Prætorio; vbi illud obscurum, Quænam illa Anthemij dispositio fuerit, & in quem Præfecturæ illius annum id incidat? Decennium quippe integrum Præfectus Præt. Orientis fuit, ab Anno D. 405. ad hunc Annum 415. quo hæc *lex* data est: de quo videndus etiam Synesius *epist.* 47. 49. 73. 75. 79. Socrates *lib.* 7. *cap.* 1. Sidonius *carm.* 2. *vers.* 94. Fortè putet quis, indicari eam dispositionem quæ occasionem præbuerit *legi* 9. *inf. de indulg. debitor.* ac proinde quod ex eâ colligatur, terminum huic rei figendum Anni 408. Indictione VI. vt ita ab eo tempore intra octennium insecutum ab Ecclesiis illis quæsita Theodosius reuocari voluerit: Nisi potius eam Anthemij dispositionem intelligamus, cuius ex parte meminerit idem Theodosius ad eundem Anthemium scribens ante triennium An. D. 412. *l.* 1. *inf. de frum. Alexand.* Vtra sententia stemus, breuiorem hac parte terminum figi notandum est, Ecclesiarum fauore, quàm in priuatis & laicis primo & secundo, & hoc potissimùm, remedio. Altera fibula hæc est, ratione Oneris: Nempe ea conditione Metrocomiarum vel publicorum vicorum possessiones Ecclesiam Constantinop. & Alexandrinam retinere posse, dummodò in futurum omnes functiones pro iis solitas fisco præstent: de quo præstandarum publicarum functionum onere, etiam ab Ecclesiis, *suo tit.* dictum est pleniùs: Ac nominatim à Patriarchalibus quoque earum possessionum nomine, quas in patrocinium suum suscepissent: quod vtique his alioquin interdictum: quam in rem est singularis de Thessalonicensi Ecclesia eiusdem Theodosij Iun. constitutio Anno ab hinc decimo,

 putà

putà *lex 33. sup. de ann. & tribut. Sacrosanctæ*, inquit, *Thessalonicensis Ecclesiæ ciuitatis excepta; ita tamen, vt apertè sciat, propriæ tantummodo capitationis modum beneficio Mei Numinis sublenandum, nec externorum grauamine tributorum Rempublicam Ecclesiastici nominis abusione lædendam.* Quare tandem & hac deinceps constitutione, variisque circa Ecclesias obseruationibus, Annalium Ecclesiasticorum, (quod à Baronio omissum) census augeri poterit: & quidem Anni D. 415. *Octauum* remedium est, quod Immunitates Liturgorum seu ministrorum & functionum publicarum, quocunque parrocinio, quacunque negligentia vel contemptu legum quæsitas reuocari iubet *hâc leg.* Theodos.Iun. *Postremum* remedium est, quo Metrocomias possidentibus etiam ex beneficio Principis, ἐμβολῆς cuiusdam genus alterum iam *hâc leg.* indicit; Nempe vt qui Metrocomias meruerunt possidere, cogantur publicos vicos *committere*, id est, cæterorum Vicorum, quorum Metrocomia mater est, onera agnoscere; id enim *committendi* verbo *hâc l.* indicatur. De qua commissione seu ἐμβολῆ *supr. tit. de annon. & tribut.*

¶ Hâc ita *lege* distinctè enarratâ, liquebit deinceps, quàm rectè multa ex *hac eadem leg.* ad vsum decerpi possint aduersus vicanorum rusticorum publicas functiones declinantium fraudes artésque.

DE QVADRIMENSTRVIS BREVIBVS.

TITVLVS XXV.

* Abest hic *Titulus* à Cod. Ivst. etsi *lex vlt. Cod. de annona & trib.* & *lex* 1. *Cod. de Apochis publicis* (quæ eadem est cum *l.* 173. *inf. de decur.*) eò pertineant.

1. * Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Rufino pf. p.[1]

Quotiescvnqve Quadrimenstrui breues ab Apparitoribus Ducianis[2] ad Sedem Vestræ Celsitudinis destinantur[3], parilis[4] Notitia[5] Prouinciali[6] quoque tradatur Officio, vt priusquàm ad Iudicium Vestrum examinanda[7] mittantur, ibidem[8] sub vtrorumque[9] præsentiâ conferantur: vt qui[10] perperàm, vel petita vel erogata notauerit[11], confutetur[12]; Ne, discordanti breuium modo, in eorum damnum expensa reuocetur, qui Susceptionibus, vel Nominationibus[13] obligati quæ Militum nomine petuntur exsoluant[14], nec[15] inputari sibi quod exsoluerint congemescant[16]. Dat. xii. Kalend. Iun. Constantinop. Theod. a. iii. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

[1] *Rufino* PP. sub Theodosio M. v. *Prosopogr. Orientis* scil. vid. *Notitiam*, seu *Indicem personarum*: & *Notitiam Præfectorum Po.*

[2] Id est Ducum rei militaris:

[3] Eadem vox in *l.* 2. *inf. de fide Cathol.*

[4] Id est Rectoris prouinciæ: Porrò non scribendum hic, *notitia à prouinciali*, mox vt ostendam.

[5] *Examinanda*: nempe priores illi breues & parilis notitia.

[6] Nempe Apparitorum Ducis, & Officialium Rectoris prouinciæ.

[7] *Qui*, breuis scil. quadrimenstruus: Neque enim quidquam hîc mutandum.

[8] Designauerit.

[9] *Confutetur*, id est refutetur. Propria hâc in re vox v. *Gloss.*

[10] *Nominatores* susceptorum, pro his obligabantur, & soluere tenebantur, v. *inf. tit. de susceptor.*

[11] Exsoluant.

[12] Sensus est: Susceptores non ægrè ferre oportere, si quod breuibus Apparitorum Ducis non contineatur, & ipsi tamen exoluisse se dicunt, rursùm soluere cogantur.

[13] *Congemiscant.* Sic & *l.* 16. *sup. de desertoribus, viginti sibi antepositos congemiscat.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

Theodosii M. hæc vnica *hoc titulo* constitutio occurrit de *Quadrimenstruis breuibus*, id est de Breuibus, qui singulorum quadrimenstruorum tributorum rationem & notitiam continebant: tripertità quippe per annum solutione, seu per quadrimenstrua singula tributa soluebantur: de quo sunt *hoc Codice* octo *leges*, de Quadrimenstruis inquam his breuibus, [& quadrimenstrua triburorum solutione: Valentiniani Sen. quatuor: putà *lex* 15. *sup. de annona & trib.* (vbi iam dixi satis multa, ostendíque hunc Principem eius rei auctorem fuisse.) *l.* 3. *sup. de collat. fundor. patr. l.* 11. *sup. de Exactionib. l.* 15. *inf. de Susceptorib.* Valentis, vnica, putà *lex* 16. *sup. de annona & trib.* Hæc Theodosij M. Honorij *lex* 27. *inf. de susceptoribus*: Theodosij Iun. *lex* 163. *inf. de Decurionibus.* Quibus omnibus addatur & Maioriani *Nouella* 4. *de indulg. reliqu. vers. & quia totum.* Addatur & ἀπὸ τοῦ ἑξῆς elegans Libanij locus *Orat. in Tisamenum*, ad hunc ipsum Theodosium M. Imp. quem protuli ad *d. l.* 15. *sup. de annona & trib.* & Cassiodorus variis locis: vt *lib.* ..... *ep.* ..... *Vt trina*, inquit, *illatione deuotus possessor suam compleat functionem*: & *lib.* 2. *ep.* 24. *vt quid vnaquæque domus Senatoris profitetur, destinatis procuratoribus per prouincias trinâ illatione persoluat.* Idem *lib.* 12. Notitiæ (quomodo etiam *hâc l.* vocatur) Quadrimenstruæ meminit: *Expensarum*, inquit, *fidelem Notitiam Quaternis mensibus comprehensam ad Scrinia Nostra dirigere maturabis, vt totius erroris caligine detersâ rationibus publicis veritas illucescat.* Tandem hæc illa Τετραπλῆ videatur quam memorat Basilius *ep.* 375. vbi ioculatur cum quodam, ἀπατᾶται δὲ καὶ αὐτὸς καὶ ἐγκαλεῖται σφοδρῶς, πλὴν ὅσον ἐκ εἰσφορῶν ἐλλείμματα, ἀλλ' ὀπισολῶν. Et mox, πλὴν ὑ ἐνομίσαλο, εἰ μή τί πᾳ καὶ σοὶ ἀπολυθήνηλο ὧνπ τετραπλῆ πεπετίμηλαι: ἀδὲ δ οἱ Πυθαγόραι, οἱ τοσοῦτον πεφετίμησαν πλὴ τελρακλὺν ὅσον οἱ νῦν ἐκλέγονλες τὰ δημόσια πλὴ τετραπλῆ. Quanquam nescio an non potius *Quadrupli* pœnam indicet ob non soluta tributa, vel potius ob superexactionem; de quo v. *l.* 10. *sup. de exactionib. l.* 7. 8. 11. *sup. de extraordin. l.* 18. *de susceptoribus* &c.

¶ Quadrimenstrui igitur breues erant, Breues notitiæ seu ratiocinia annonæ per quaternos menses ter in anno, iudici exigi, solui, erogari solitæ. Solutio enim vt dixi tributorum tribus vicibus in anno tripertità satisfactione, & sic per quaternos menses fiebat. Et quidem, vt iam dixi, ex Valentiniani Senioris primùm instituto; de quo pleniùs ad *dict. leg.* 15. *sup. de annona & tribut.*

Quinque porrò genera quadrimenstruos breues hâc parte obseruo: Primum genus est *Adscriptionis* seu *Delegationis*, quibus continebatur modus collationis seu indictionis: de his verò accipienda est *dicta lex* 173. *inf. de decurionib.* & *d. l.* 27. *de Susceptorib.* Hi breues ab officio Præfecti Prætorio in prouincias dirigebantur: Ad quod idem officium posteà *descriptionis* celebratæ dispunctio mittebatur: Idcò scil. ne ad voluntatem locupletum, & inopum perniciem aliquid tentaretur, *d. l.* 173. Sed & iidem Tabulariis ciuitatum publicabantur: quibus iisdem Tabulariis postea *Exactionis* factæ securitates, id est apochæ tradebantur, quod Tertium quadrimenstruorum breuium genus fuit: vt & ita ex Apocharum & Breuium collatione appareret, num à prouincialibus aliquid superexactum fuisset, nevè bis idem exigeretur, *d. l.* 27. *inf. de Susceptorib.* Quartum genus Quadrimenstruorum Breuium erat *Erogationis faciendæ*: quibus inquam modus erogationis faciendæ in milites fortè continebatur, de quibus *l.* 24. *sup. de erogat. mil. ann.* Alij denique quadrimenstrui Breues erant *Erogationis factæ*: de quibus etiam *d. l.* 24. De his verò nominatim est hæc *lex*, vt non tantum ex *ea* apertissimè liquet, verùm etiam ex *huius tituli* dispositione: qui post *Titulos*, ad *Exactionem* pertinentes, ante *Titulos, de discussoribus*, & *de Indulgentiis debitorum*, collocatus est.

Huius verò *legis* hæc sententia est: Antequam Quadrimenstrui Breues isti erogationis factæ ad Præfectum Prætorio mittantur ab Officialibus Ducum militarium, priùs pares Breues tradendos esse Officio Rectoris prouinciæ: vt ita inter se priùs conferantur, sub vtrorumque præsentia, id est & apparitorum Ducis, & Officialium Rectoris prouinciæ: atque ita collatione συγκείσθω eorum factâ constare possit, quid perperàm petitum erogatúmve in Milites fuerit, & sic is Breuis confutetur, reiiciatur, quo perperàm vel petitum vel erogatum quid constiterit. Alioquin si Breues discordent, erogationis perperam factæ periculum Susceptores, eorúmque Nominatores respicere debèt.

Vbi varia admodùm notanda veniunt. Primò quidem Breues erogationis in milites factæ ad Præfectum Prætorio missos, vt iudicio eius examinarentur: Ad huius enim curam totius annonariæ rei cura pertinebat: de quo pluribus iam locis dixi. Secundò, missos & ad Rectorem prouinciæ, quem ipsum quoque tributariæ rei cura contingebat, de quo ipso, *suo loco*. Tertiò notetur, Apparitores Ducum rei militaris Breues erogationis factæ in milites confecisse, vt ita appareret, quid in milites, qui sub Duce erant, erogatum fuisset. Quartò de Susceptoribus, eorúmque Nominatoribus notetur, erogationis perperàm factæ periculum in eos recidisse: de quo *suo tit. inf. de Susceptoribus*: & nominatim de periculo Nominatorum: *l.* 1. 4. *inf. l.* 8. 9. 20. 29. *eo tit.* Tandem notetur parilis notitiæ genus seu parium ἰσοῦ ad συγκεῖσθαι faciendam: cuiusmodi haud similis ἀναγεγραφῆ ad συγκεῖσθαι faciendam, apud Basilium *ep. ad Chorepiscopos* 181.

DE

DE DISCVSSORIBVS.

TITVLVS XXVI.

X. COD. IVST. XXX.

Des Contrerolleurs & Recepveurs des Restes.

PARATITLON.

DISCVSSORES: de his præter *duas huius tituli leges*, agitur prætereà *tredecim huius Codicis legibus*: putà *l.omnis 5.sup. de his quæ administr. l.1.sup. de Primicerio & Notariis. l.vlt.sup.ad leg.Iul. de ambitu*: *l.5.sup. de locat.fund.emphyteuticor.l.vlt.sup.de exactionib. l.3.inf.de indulgent. debitor. l.36.45.inf. de appellationib. l.21.29.inf. quorum appellat. l.185. de decurion. l.26.inf. de Susceptorib. l.7.& 10.& 11.inf. de censitorib.* Addantur & extrinsecùs *Nouella* Valentiniani Tertij elegantissima *de Indulg. Reliquorum* 7. Ab his dicuntur Discussiones, *l.1. h.tit. & d.l.vlt. sup.ad leg.Iul. de ambitu*: *l.26. de Susceptor. l.1. de Primicerio.* discussionis examen, *l.5.sup.de locat.fund.emphyt.* Discussionis officium, *Nouella Valentin.7.* discussionis indago, *l.5. de his quæ admin.* (vt discussionis ratiocinia, *Nouell.Theod.11. in l.1.*) Inquisitio, *l.27.inf.quorum appellat.* discussiones rationales, Firmico *mathes.lib.3.c.13.* Vt autem Discussores non vnius erant generis, de quo ad *l.1. h.t.* (provt *discutiendi* vox ad diuersa subiecta porrigitur) ita *hoc titulo* sunt, quod etiam *huius tituli* situs ostendit, qui ad prouincias mittebantur *d.Nouella Valentin.7.* vt rationes ob prædam discuterent: *l.vlt.sup. de exactionib.* vt indagarent, examinarent: vnde & discussionis, vt dixi, indago & examen, vt manifestos debitores [tributorum] prouinciales ad solutionem cogerent: *l.21.inf. quorum appellat.* In quem etiam finem chartæ seu Breues tributorum his tradebantur, *l.3.inf. de indulg. debitorum*: quò scil. reliqua discuterent, quæ alioquin sæpe indulgentiis remittebantur: quâ causâ *hic Titulus de Discussoribus* opportunè positus est in medio *Titulorum de Quadrimenstruis Breuib.* & *de indulgentiis debitorum.* Munus verò hoc discussionis Reliquorum vel certè operum Comitiuâ quoque decoratum: hinc Comitiua discussionum *l.vlt. ad leg.Iul.de ambitu*: vid.& *l.3.C.h.t.* Onus porrò istud discussionis inuitis impingebatur: exceptis nonnullis, vt ostendit *lex 1.sup. de Primicerio & Notariis*: & *l.3. Cod.de discuss. & l.6. Cod.de aduoc.diu.Iud.* De iniquis verò horum discussionibus, & deprædationibus querelæ subinde exortæ, quibus ideò sæpe obuiam itum Principum constitutionibus: *l.1. h.t.* & *l.5.sup.de his quæ administr. l.2.h.t.& l.7.10. inf.de Censitoribus.* Valentiniani III. *d. Nouella 7.* Ideóque & ab eorum sententiis & statutis appellare licuit: *l.36.45. inf. de appellat. l.29. inf. quorum appellat.* nisi si manifesti essent debitores qui appellarent, *l.21.inf.quorum appellat.* quæ iungenda est cum *d.l.36.*

---

1. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens, & Gratianus, AAA. ad Arthemium" Vic. Hispaniarum.

VOTIENS in Discceptatione" constiterit, iniquè Discussionem fuisse confectam, & fidem" facti non poterit adprobare Discussor, ipse in eodem titulo", & in eodem modo, ad soluendum protinùs vrgueatur, in quo alterum perperàm fecerit debitorem. Dat.Prid.Id.Maij, Valentiniano NB.P.& Victore Coss. [369.]

NOTÆ.

* *Lex 1.Cod.Iust. eod.tit.*
" *Arthemius* Vicarius Hispaniarum sub Valentiniano Sen. cui prætereà inscribitur Anno prox. 370. *lex 2.sup. de Tabulariis.*
" Tuâ scil. Vicarij Hispaniarum.
" *Fidem*, id est, veritatem, sinceritatem.
" *Titulus* est genus collationis, vid. *Gloss.Theod.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. hæc *lex* est de Discussoribus: pariter vt altera eiusdem *lex 5.sup. de his quæ administr.* Discussores hîc quid sint, satis vt opinor docuit *Paratitlon.* Erant scil. qui in prouincias extra ordinem mittebantur, examinaturi, indagaturi, inspecturi, inquisituri (vnde *Discussionis examen, indago, inquisitio*) quid tributorum nomine exactum esset, quid in Reliquis resideret, quíque adeò prouinciales ad Reliquorum solutionem cogerent, *l.21. inf. quorum appellat.* Vnde & discussor quoque vocatur Inspector *Nouella Valentiniani 7.* Item Arbiter & Quæsitor, *ibid.* Quod vt inter alia quæque *huius tituli* situs ostendit, & cœtera quæ in *Paratitlon* congessi, ita omnium elegantissimè *dict. Nouella 7.* eiusque adeò *Titulus* ipse, *de indulgentiis debitorum.* Vnde & in *Glossario veteri*, quod aliis quoque discussorum speciebus conuenit *Discussor λογοθέτης λογοθεσία discussio.* Idque ipsum vel *hæc ipsa lex*, & *proxima* satis docent. Vt proinde manifestarius iam & grauis error sit, eorum, qui discussores confundunt cum Exactoribus ordinariis; quem errorem admittit quoque Interpres ad *l.2. inf.* vel etiam cum Censitoribus, Peræquatoribus, imò etiam Rationalibus, à quibus toto cœlo distant. Fædus proinde eorum lapsus qui scribunt, ad eorum curam spectasse, inquirere & animaduertere qui essent in vnoquoque populo debitores fisci, & eos in matriculam scribere, & inde æstimare, taxare facultates & patrimonia prouincialium, vt iusta fieri posset census collatio seu contributio: vel etiam quibus commissa esset cognitio & disceptatio rationum fiscalium vel aliarum quæ ab aliis dispunctæ sunt aut tractatæ. Horum igitur munere funguntur in Gallia, *les Controolleurs & Recepveurs des Restes.* Sic sanè & operum publicorum Discussores dicti, qui discuterent an quomodo, quam bene pecuniæ in opera publica destinatæ, impensæ essent, quídque adeò in Reliquis resideret: de quibus Symmachus, *lib.5. ep.76. lib.10. ep.38.39.47.l.vn. Cod.de ratiociniis operum publ.* Theodosius *Nouella de his qui sponte*: in *l.1.* Cassiodorus *1.var 21.2.var.34.* de quibus dixi ad *l. vlt. sup. ad leg. Iul. de ambitu.* Sic & discussio Arcæ vinariæ memoratur, *l.26. inf.de Susceptorib.* Diuersum etiam ab his discussoribus genus fuit eorum qui de pretiis rerum venalium cognoscebant, de quibus *l.10. inf. de Iudæis.* Et sic interim quatuor hæc Discussorum genera distinguenda veniunt, quæ passim commiscentur. Quomodo etiam discussor, cuius meminit Corippus *lib. 1. de laudib. Iustin.* ab hoc diuersus est: vt & capitum discussio, cuius meminit Iuuentus *lib.1.victor. Euangel.* Itémque discussores census noui apud Cassiodorum *9.var.11.* & discussores, *lib. 4. ep. 38.* omnes enim hi pertinent ad discussionem facultatum, ad imponendum videl. & affligendum census vel superindicti seu augmenti modum. Et hæc de Discussoribus in genere. Nunc de explicatione *huius leg.* De Discussorum scil. iniquitate prædisque querelæ subinde exortæ, & ad Principes perlatæ, qui ideò his occurrêre variis constitutionibus: Valentiniani Sen. *h. t.* & *l.5. sup. de his quæ administr.* Honorius *l.2. h.t. & l.7. 10. inf. de Censitoribus*: Valentinianus III. *elegantissimâ & expressissimâ Nouellâ 7. de indulgent. reliquorum*: quæ rem graphicè omnem describit: vnde etiam nonnulla ad *leg. 2.* notabo: verum tota hîc in consilium adhibenda.

VALENTINIANVS igitur *hâc leg.* Iniquum discussorem, de quo perperam discussus querelam iustè intulit, & ab eius sententia & statuto appellauit, (vt appellare licet; quod ostendit *lex 36. 45. inf.de appellat. l.29. inf.quorum appellat.*) tanti damnari iubet, quanti alium cùm non deberet, debitorem effecit. Cuiacij enim ἀβλεψία est; qui scripsit aduersus expressa *huius leg.* verba, tanti eum damnandum quantum prouincialem debere constiterit. Hæc quidem ita nunc Valentinianus Sen. atenim Honorius postea pœnam intendit; Quadrupli quippe pœna iniquum discussorem multari voluit, *l.7.& 10. inf. de Censitorib.* pariter vt Exactorem, quod & ipsum in Exactore Constantio placuit, *l.7.8. de superexactorib.* Valenti, *l.11. sup. de extraordin.* imò & Valentiniano huic ipsi, *l.1. de superexactionib.* vid. & *l.20. sup.de exactionib.* (quanquanquam & capit, pœna quandoque superexactoribus imposita, *d.l.1. sup.de superexact.* vbi de eo plenè dixi, *& l.vn. sup. de vectigalib.l.1.20.sup.de exactorib.*

¶ Porrò, quod secundo *hâc leg.* notandum, ita iniquum discussorem tanti condemnari vult Valentinianus, vt tantundem inferre velit in *eodem titulo*, id est, eodem collationis genere; veluti si debitorem auri fecerit, vel annonariæ speciei, in eadem re pœnam præstare cogatur: imò & *eodem modo*, id est eadem quantitate, vt Cuiacius: Malè enim, qui id additum putant, quod scil. si causa erat summaria, discussor conueniatur & vrgeatur ad cognitionem summariam.

Obiter autem *hâc leg.* Tria obseruanda veniunt. Primò quidem ex *hac* quoque *leg.* discimus, Discussorem discussionis ipsius Iudicem fuisse: quâ causâ & *Arbiter* & *Quæsitor* vocatur: *d.Nouell.7.* & appellatum ab iis aliunde discimus: vt proinde inanis sit super hoc Interpretum quæstio seu altercatio.

Secundò obseruandum ex *hâc leg.* à statuto seu sententiâ Discussoris in *sp. huius leg.* ad *Vicarium* appellatum: vt iuncta *huius leg.* inscriptione prima statim *legis* verba ostendunt: ibi *Quotiens in disceptatione constiterit*, &c. Sanè & in Romana diœcesi ad Vicarium Vrbis appellatum ex eiusdem Valentiniani, *d.l.36. de appellat.* liquet. Atenim posteà à Discussoribus ad Comites rerum priuatarum appellatum, docet *lex 45. inf. de appellat. & l.19.inf.quorum appell.*

Tertiò obseruandum, spectare nominatim *hanc leg.* ad *Hispanias* (quod Hispani Interpretes transeunt) quarum vtique rei tributariæ, atque adeò Hispanorum securitati ab eorum fraudibus qui rei Tributariæ incumbebant hoc tempore Valentinianus enixè consultum voluit: vt præter *hanc leg.* docet *lex 2.sup. de Tabulariis.*

Inanis verò ad *hanc leg.* Interpretum quæstio est, occasione horum verborum, & *fidem facti non poterit probare*, cuinam probatio in *sp. huius leg.* incumbat, an Discussori, discussionem à se probè factam; an verò prouinciali qui se læsum protendit; & sic quomodo probetur hæc iniquitas? Discussor enim, si ab eo appellaretur, proculdubio in disceptatione, initio & tributi modum alicui impositum, & solutionis rationes factæ vel non factæ exhibebat, ex quibus fidem faciebat de discussione rectè à se factâ. Aduersus quod si quid excipere prouincialis, si rationes eius confutaret,

vel apochis vel aliter, proculdubio idem Discussor discussionem à se factam defendebat : & sic in *disceptatione* vel *fidem facti* probabat, vel de iniquitate constabat. Sic sanè quoque *leg.1. inf. de censibus*, qui se grauatum intendit, probare tenetur, seu conuincere, *leg.5. Cod.de censibus.*

---

11. * Impp. Arcad. & Honor. AA. Messalæ PF. P."

MAximas prædas" hoc pacto agi de Prouincialibus certum est, vt" acceptæ semel Securitates', & regestæ" Polypticis", à Discussoribus vel Apparitoribus" denuò postulentur : non quòd vtilitas publica flagitat", sed vt si casu est amissa securitas, maior" præda nascatur. Decernimus itaque, vt quando insertæ securitates Ratiociniis" publicis continentur, rursùs per iniuriam non petantur. Dat. v. Kalend. Decemb. Stilicone & Aureliano Coss. [400.]

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc iubet, in hoc maximam prædam Exactores" de Prouincialibus exercere, vt post emissas securitates iterum Polypticos" & securitates incipiant postulare, quod ab his non pro publica vtilitate fieri, sed vt si securitates inuentæ non fuerint, maior eis præda nascatur. Ideóque statuit, vt si securitates ratiociniis publicis, vel in Polypticis Exactorum continentur iterum pro cupiditatis nequitiâ non petantur.*

NOTÆ.

* Lex, *ne casu 2. Cod. Iust.* ex *hâc leg.* interpolata est, recisâ historicâ narratione vsque ad illa, *si casu &c.* Iungenda autem illi *lex 60. sup. de cursu publ. l. vn. sup. de his qui Potent. nomina in lite prætendunt* : Fortè etiam *lex 59. de cursu publ. & l. 5. sup. de locat. fundor.*

" *Messala* PP. Italiæ scil. sub Honorio. v. *Prosopogr.*

" Vid. *l. vlt. sup. de exactionib.* " Quòd.

" *Securitates*, id est, Apochæ, vid. *Glossar.*

" *Regestæ*, id est relatæ in gesta publica: hinc Regesta diuersorum officiorum, *Nou. 1. de Theodos. Cod. author.* Huc pertinet subscriptio *leg. 14. inf. de indulg. debit.* Regesta &c. vbi dicam plura.

" *Polyptica* mox vocantur *Ratiocinia publica* : de quo mox plura.

" Quibus stipati discussores, *Nouel. Valentin. 7. vers. vbi trepidam. & vers. Innumera.*

" Flagitet.

" Occasio deprædandi, *d. Nouell. Valent. 7. vers. reuerà enim.* In *Cod. Iustin.* ita locus hic transformatus, *quædam præda nascatur collatoribus*, vbi non fero Heraldum *in animadu. in Salmas. obseru. ad ius Attic. lib. 2. cap. 25. n. 11.* reponentem *Coactoribus* : qui ideò nescio quos nouos Coactores instituit, nouos inquam nescio quos Publicanorum Coactores qui tributa colligebant, aut tributorum reliqua, *Præda* scil. Collatoribus dicitur significatu.

" Vocantur *sup. polyptica.*

* Id est, Continet.

" Errat Interpres *d. l. 1. sup.*

" Error hîc est Interpretis, quem mox sine Interpretationis aliquatenùs emendat.

COMMENTARIVS.

HONORII hæc constitutio est aduersus iniquos Discussores eorúmque prædas : & quidem *Apocharum* occasione. Apocharum scil. occasione summam quandam Discussorum iniquitatem prædámque vexandis deprædandis Prouincialibus profligat *hâc leg.* Honorius An. D. 400. Quæ pars est constitutionis Honorianæ prolixioris, vt ex illis *legibus* liquet, quas *huic* initio coniungendas esse dixi ; Quâ constitutione Honorius in vniuersum prouincialium securitatem à variis Vexationibus vindicare instituit, vt patet primùm ex *leg. 60. sup. de cursu publ.* vbi iniquitati Pretij pabulorum pro animalibus publicis, quo vexabantur seu prægrauabantur prouinciales, vltra quam iustitiæ ratio finit, quódque à mancipibus cursus publici & Apparitoribus exigebatur, modum imponit : Item patet ex *l. vn. sup. de his qui Potentiorum nom. in lite prætend.* vbi Potentiorum nominibus & titulis prætensis alios vexari sedulò prohibet. Triplici igitur iniquitati & vexationi prouincialium eâ constitutione occurrit Honorius ; Potentiorum, inquam Mancipum cursus publici, Discussorum denique.

¶ *Vexatio* prædâque Discussorum inter alias, hæc erat ; quod *Securitates*, (id est Apochas) functionum publicarum seu tributorum à prouincialibus exigerent fortè deperditas, quæ tamen ipsæ ratiociniis publicis continebantur, id est de fide solutorum tributorum ex publicis rationum libris constabat : Nempe *vtilitatis publicæ* obtentu, vt hic indicatur quasi imaginariæ solutiones εἰκονικαὶ ἀποχαί, vt vocantur in *veteri* Lucillij *epigrammate* in ratiocinia publica à Tabulariis relatæ essent, Discussores ipsas Apochas à Prouincialibus exigebant, vt ita de fide tributorum solutorum certiùs constaret : Reuerà tamen, vt amissis Apochis maximas prædas hoc pacto agerent, & si quo casu amissæ fuissent, iteratò à Prouincialibus tributa exigerent : De qua ipsa Discussorum vexatione, prædáque elegans est admodum Valentiniani III. *Nouella de indulgentiis Reliquorum 7. Securitates*, inquit, *expetunt* [Discussores] *annorum serie & vetustate consumptas, quas seruare nescit simplicitas, & fiducia nihil debentis ; reuera enim, aut quoquo modo perierunt* (nam ita hunc locum restituo) *quasi iusta contingit occasio deprædandi, aut si extant, redimendum est vt ferantur accepto ; ita fit, vt, apud improbum rei arbitrum, meritò noceat chartula cùm perit, nihil proficiat non periisse*, &c. Et quæ ibi sequuntur de eorum sæuitia & crudelitate. Quem locum imitatus est quoque Sulpitius Seuerus, *in vita Martini.*

¶ Igitur aduersus hanc Discussorum vexationem prædámque *hâc l.* constituit Honorius, nihil nocere Apocharum amissionem : neque à Prouincialibus exigendas eas : apertissimâ ratione, quia de

de fide tributi soluti satis adhuc constare possit ex publicis Ratiociniis. Et quomodo ? Scilicet quia (quod *hâc ipsâ leg.* bis perstringitur) Prouincialis, qui tributi à se soluti Apocham acceperat à Susceptore, eam ad Tabularium publicum deferre solebat, qui mox visis his Apochis subnotabat in libris publicarum rationum, fidem sibi factam ab hoc vel illo, Apochâ exhibitâ, tributum ab eo solutum ; vt præter *hanc l.* docet expressissimè *lex 2. sup. de annona & trib. lex 27. inf. de Susceptoribus.* Quinimò & Tabularius ipse cautionem sibi exhibitam subnotabat, vt docet *lex 2. Cod. de conueniendis fisci debitor.* non etiam *lex 1. Cod. de canone largitionalium titulorum* : ne alioquin sæpè Apochæ falsæ fortè vel Imaginariæ, quas Susceptores per colludium possessoribus dabant, obtruderentur. Vtrumque igitur ad plenam liberationem requisitum, Apocha Susceptoris, & eius exhibitio Tabulario publico : Atenim vtroque semel præstito plenissima liberatio contingit, neque Apochæ casu aliquo amissio quicquam præiudicat, quia tributi illati fides plenè semel facta, & ex ratiociniis publicis seu *polypticis* haberi potest, in quæ Apocha *Regesta* est, id est in acta relata ; pariter vt ex arca Præfecti Præt. seu arcæ ratiociniis tributi soluti fides peti potest, ex Iustiniani *Nouel. 49.* Denique Apochæ amissio nequicquam hic præiudicat, si aliunde probatio soluti fieri potest. Quod & in priuatis non minus quàm publicis debitis obtinet, *l. 5. 6. C. de edendo.*

Et hæc quidem est *huius l.* sententia : vbi inaniter quærunt Interpretes an & quomodo Collator amissionem apochæ probare possit, vel debeat ? Amissionem enim in sp. *huius l.* collator bonâ fide allegabat, & sic de solutione non aliter fidem facere poterat quàm ex Polypticis seu Ratiociniis publicis, ad quæ ideò miser prouocabat, exhibitionem Apochæ discussore exigente. Inanis proinde cum primis *huius l.* interpretatio vel ad eam quæstio, de renouatione & sic geminatione Apochæ amissæ.

¶ De duobus nunc videndum est : in *hac leg.* singularibus.

Primò notandum Discussoribus *hâc leg.* iungi *Apparitores* : Nempe, quia Discussores in prouincias missi his stipati erant, ad discussiones faciendas : de quo est ingens Valentiniani III. querelâ dictâ *Nouellâ de Indulg. reliquorum 7* : quæ hanc ipsam vt dixi, circa securitates Discussorum fraudem proscindit. *Vbi*, inquit, *trepidam prouinciam talis discussor adierit, stipatus Calumniarum Ministris, superbia elatus inter obsequia sumptuosa, expetit* ADMINICVLA PROVINCIALIS OFFICII, *scholares etiam sæpè coniungit, multiplicato & hominum numero, & Officiorum, vt quantum auaritiæ libuerit terror extorqueat.* Et post : *Innumera deinde clades, saua custodia, suspendiorum crudelitas, & vniuersa tormenta, quæ interea lætus & crudelitatis pertinax egregius Quæstor expectat, Collega furtorum* PALATINVS *hortatur, instat* APPARITIO *turbulenta, vrget immitis* EXECVTIO MILITARIS. *Indignum facinus, hæc de ciuibus velut inter hostes pecuniæ placitis, non allegationum iustitiâ, non miseratione finiri. Tanta vexatio cùm nihil vnquam fisci vtilitatibus profit, tamen non desinit iterari.*

¶ Secundo illud ad *ha nc leg.* notandum, Apocharum occasione non vnam hanc à Discussoribus vexationem tributarias tulisse. Nam & Iudices quoque seu Rectores prouinciarum sæpe Apochas sub decessoribus suis datas emissas ad disquisitionem & discussionem reuocabant, & refricabant : *l. 185. inf. de decurionibus* : vbi etiam *Discussionis* vox, huic titulo conueniens occurrit. Idem faciebant & Susceptores quandoque *l. securitates 26. & l. 27. inf. de Susceptoribus.* Vt ad hanc *legem* speciatim redeamus : Ex ea igitur conficitur, *Apocham* seu quietanciam non semper necessariam esse, si alio modo solutio probari possit : veluti ex libris publicis actisque : quod ipsum definitur, *l. 2. §. vlt. Cod. de quadriennij præscript.* Vt contrà, ex *illis legibus* conficitur, publicam Apocham solemniter confectam ita securum reddere fisci debitorem, vt excludat omnem aliam rescisionem, discussionem, retractationem. Vnde & non numeratæ pecuniæ exceptio his opponi non potest : *l. vlt. C. de Apochis publ.*

¶ Nunc tandem quid sint POLYPTICA, quorum *hâc leg.* mentio fit, videndum est : Quanquam & Cuiacius id iam aduersus Alciatum rectè ostendit 4. *obs.* 27. & alioquin liquidum id satis, vel ex *fine legis* ; vbi *Ratiocinia publica* vocantur ; quæ initio *Polyptica* ; idque etiam rectè Interpres assecutus est *fine Interpretationis*, non item *initio.* Eorundem verò *polypticorum* fit quoque mentio *leg. breues 13. inf. de indulgentiis debitor.* Fuerunt igitur *polyptica*, publica Ratiocinia, seu libri publici, in quos tùm tributi exigendi modus (quod docet *d. lex 13.*) tùm tributi soluti ratio quod *hac lex* ostendit, continebatur. Meminit eorum & Vegetius, *lib. 2. de re militari, cap. 19.* eáque simul apertè describit : *Totius*, inquit, *legionis ratio siue obsequiorum, siue militarium numerorum, siue pecuniæ quotidie adscribitur aliis* [militaribus scil.] *Maiore propè diligentia, quàm res annonaria vel ciuilis polypticis annotatur.* Cassiodorus quoque *5. variar. 14.* vbi de Iudice agit ad tributorum exæquationem delegato ; *His*, inquit, *sub omni ratione discussis*, ea &c. *omnibus à Te sollicita atque æquabili indagatione compertis, polypticis inbeantur adscribi, quatenus & testimonia fidei vestræ clareant, & nulla posthac, quæ abrogari volumus, semina fraudis iterentur.* Et *5. variar. 39. Debinc*, inquit, *non polypticis publicis, vt moris est, sed arbitrio Compulsorum suggeruntur prouincialium subiacere fortunæ. Quod genus euidentis est præda pro illius voluntate dare, qui ad suum commodum amplius festinat exigere.* Vide & Gregorium *lib. 7. epist. 40.* & *lib. 12. Epist. 30.* Vetus collectio Chronicorum ex Thoromacho, *Adrianus*, inquit, *beniguiter tributa Vrbium plurimarum relaxauit, polypticis publicis incensis plurimos à tributis liberos fecit.* Marculphus *1. formularum 19.* vbi pro *pabero publico* rectè *polyptico* legit. De nominis ratione dixit idem Cuiacius *4. obsern. 27.* Dicam Lipso ad *legem 1. inf. de expensis ludorum.* vbi de dyptichis. Hanc verò polypticorum mentionem sustulit Tribonianus in *l. 2. C. eod. tit.* quam hinc miris modis interpolauit. Denique *polyptici*, vel *polyptica* sunt libri seu chartæ censuales ratiociniorum publicorum : quæ & *vasaria* dicuntur *l. 12. inf. de Censitoribus.*

DE ALIMENTIS, QVÆ INOPES PARENTES DE PVBLICO PETERE DEBENT.

TITVLVS XXVII.

* Abest hic *Titulus* à Cod. Ivst. Quo verò nexu hic *Titulus* hoc loco positus est ? Nempe casus hîc singularis proponitur, quo ex Tributorum collatione,& ex horreis in quibus *annona* condita erat, deripere, depromere, vsurpare quid licebat : cùm id alioquin non liceret : eóque proinde etiam Indulgentiæ cuiusdam species erat.

PARATITLON.

INopes Parentes, *Rubr.* (egestate victus atque alimoniæ inopiâ laborantes,*l.*2. nullâ rei familiaris substantiâ fulti,*d.l.*2. in egestate miserabili constituti, *d.l.*2.) qui Sobolem pro paupertate educare non possunt, *l.*1. qui liberos suos ægrè ac difficilè sustentant, *d. l.* 2. ne vel ad indignum facinus prorumpant,*d.l.*2. liberos suos fortè vendere vel obpignorare coacti, *d.l.*2. vel etiam parricidio manus polluere, *d. l.* 1. vel liberi fame conficiantur, *d.l.*2.alimenta,*Rubr.l.*1. vestem,*d.l.*1. stipem necessariam,*d.l.*2. substantiam,*d.l.*2.de publico,*Rubr.* ex fisco, *l.*1.2. ex re priuatâ, *d. l.*1. ex horreis sibi tribuendam *d. l.*2. petere poterant:*Rubr.* Officio Vicarij Præfecti Præt.*l.*1. à Proconsulibus, Præsidibus,Rationalibus,*l.*2. alimentorum impertiendorum curâ eis demandatâ. Idque protinus, *d.l.*2. sic vt in alimentis præbendis non tardetur, *d.l.*1.*h.t.*

---

1. * Imp. Constantinvs A. ad Ablauium." .....

AEreis tabulis, vel Cerussatis, aut Linteis mappis, scripta per omnes Ciuitates *Italiæ*" proponatur Lex, quæ parentum manus à parricidio arceat,votúmque" vertat in melius : Officiúmque" Tuum hæc cura perstringat", Vt si quis parens adferat" subolem, quam pro paupertate educare" non possit nec in alimentis, nec in veste inpertiendâ" tardetur, cùm *Educatio nascentis infantiæ moras ferre non possit* : Ad quam rem, & fiscum nostrum, & rem Priuatam indiscreta iussimus præbere obsequia. Dat. III. Id. Maij, Naisso", Constantino A. IV. & Licinio IV. AA. Coss.[315.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.*vtpote localis. Inseruit eam quoque rectè Baronius *Annalibus suis An.D.*315. *n.*5.
" *Vicarium Præfecti Prætorio* qui postea ipse Præfectus Pr.fuit,de quo dixi ad *leg.*2. *inf.de Iudæis*) An.316,330,333 333.
" Officium Vicarij Italiæ nota.
" Huius *Italiæ* Vicarius fuit Ablauius, vltra centesimum videl. Vrbis positæ : de quo dixi ad *leg.*2. *sup. de integri restit.* quæ & ipsa Constantini M. est.
" *Votum*,An destinatum parricidium ? an potius Votum quod parentes habuerunt de liberis suscipiendis ?
" *Perstringat*, id est teneat adstrictum, adstringat.
" An *adferat* ? nil muto.
" *Educatio*, alimenta & vestem complectitur.
" Ex fisco videl.vel re priuata,vt mox dicitur.
" Hanc loci circumstantiam mox expendam.

COMMEN

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI Magni, vtraque *huius tituli* lex est in eodem argumento, & prior hæc quidem ad Italiam pertinet ; posterior verò ad Africam : in eandem verò vtraque sententiam, de Alimentis, videl. vestéque inopibus parentibus qui liberis suis exhibendis ipsi non sufficerent, de publico præbendis. Rationibus vt humanissimis ita & eleganter additis : & quidem *hac l.*1. Quod *educatio nascentis infantiæ moras ferre non possit* : Quod axioma in Tractatu de *Alimentis*, iam pervulgatum est,siue ea à lege ordinentur, vt in specie *huius leg.* siue ex dispositione hominis debeantur. Item *Vt parentum manus à parricidio arceantur.* & rursùm *leg.*2. *Quod abhorreat nostris moribus,vt quenquam fame confici, vel ad indignum facinus prorumpere concedatur.* Ad indignum facinus, ait *lex* 2. siue quod parentes liberorum parricidium ob inopiam admitterent, fortè etiam liberis expositis ; de quo exponendorum liberorum more, *suo tit.* iam actum est ; & quidem nominatim *leg.*1.*supr. de Expositis* : quæ & ipsa Constantini M. est, ad eundem Ablauium iam P. P. siue quod liberos saltem venderent,aut oppignorarent, quod ostendit *lex prox & lex vn. supr. de his qui sanguinol. empt. vel nutr. acceper.* quæ & *ipsa* Constantini M. est, & ad Italos pariter emissa, vt *hæc nostra.* Certè, eò quoque rebus ipsis hoc tempore ventum,vt inopum & obæratorum liberi pro ære paterno venderentur : de quo quæritur Basilius *in Psalm.* 14. *p.*164. Omnium tamen Constantini Constitutionum in hoc argumento hæc antiquissima est : eodem semper & perpetuo fine, etsi non vnâ ratione, parentum inopiæ & exinde impierati intercedentis inter alias rationes,*Alimentis vestéque* de publico parentibus inopibus præberi iussis.

¶ Qua parte varia obseruanda veniunt, partim circa impium illum liberorum necandorum, exponendorum vendendorum, pignorandorum ob inopiam morem ; deinde circa Constantini Magni ipsius hac parte institutum. *Mos* igitur cùm hic cæteroquin & iam antea percrebuerit, atque etiam Constantini seculo steterit ; in *Italia* tamen id frequentatum maximè tùm hæc *lex* ostendit, tum & *d.lex vn.supr. de his qui sanguinolentos.* Scilicet hac tempestate attrita vel ea maximè Orbis Romani pars fuit : inuecto partim ingenti tributorum malo (vnde *Annonariæ Italiæ* nomen) & Italia tota variis Principum mutationibus, tandem & Maxentij Tyrannide deuastata, quem ante triennium Constantinus noster deuicit, vt proinde ad summam inopiam Italia redacta fuerit.

¶ De Constantini hac parte instituto id obseruandum, eum Christiani Principis negotium his Constitutionibus iam implere inter hæc susceptæ fidei Christianæ primordia : enixo etiam hanc in partem studio suo non vnâ ratione ostenso. Primum est, quod *Æreis tabulis, vel cerussatis, aut linteis mappis* scriptam in id *legem* proponi iubet per omnes ciuitates Italiæ : Nempe hoc triplici genere in perpetuum mansuræ, *publicæque*, quas populo proponi oportebat constitutiones proponebantur ; vel *tabulis*, inquam, iisque vel æneis, vel cerussatis, vel denique linteis mappis. De *æreis* legum & Constitutionum tabulis, passiua iam obseruatio est : deque eo inter in numera testimonia, est Plinij quoque locus, *lib.*34.*c.*90. *Vsus æris ad perpetuitatem monumentorum iam pridem transiatus est, Tabulis æreis, in quibus publicæ constitutiones incidantur.*

D. cerussatis tabulis, & mappis linteis nunc videndum est. Sanè idem Constantinus Magnus, quadriennio post *hanc l.* priuil.gia v. teranis, quibus enixè factum cupiebat, à se concessa tabulis pariter scribi, vel encausto & cerussa conscribi permisit. *Veteranis*, inquit, *certa per Edictum indulsimus, quæ scribendi tabulis, vel encausto & cerussa conscriberere detur eis licentia.*

¶ *Cerussatæ* scripturæ æneis proximæ erant,quæ plumbo videl. in acuto aceto fiebant : id enim est *cerussa*, vt notum est : Quarum tamen nulla quod sciam alia mentio fit, præter has duas *leges* nisi quod iam olim plumbeæ laminæ fuêre, in quibus scriptum : de quibus Vossius 1. *Art. Grammat.* 35. Cerussatæ porro tabulæ Encausto conscriptis, *l.* 1. *supr.de veteranis*, coniunguntur: *Encaustum* erat expressio literarum quæ fit per adustionem & cestrum, *ἐγκαυμάδων* (de quo dixi plenius ad *leg.*1. *supr.de veteran.*) Vt proinde cerussatæ tabulæ videantur literæ prius in quacunque materia incisæ, mox cerussâ infusâ repletæ, cuiusmodi videre est in multis antiquis monumentis. Pariter vt encausto conscriptæ tabulæ erant adustæ.

¶ *Lintearum*, mapparum & librorum meminerunt plures alij Scriptores ; His iam olim descripta priuata mon menta seu conceptus signati Auctor Plinius *lib.* 13. *cap.*11. Principum item quotidiana : Vopiscus, *in vita Aureliani* ; *Inueni nuper*, inquit, *in Vlpia Bibliotheca inter linteos libros Epistolam Diui Valeriani de Aureliano Principe scriptam, Valerianus Augustus Antonio Gallo S. S. Culpas me familiaribus literis*, &c. vbi malè Turnebus *luteos* reposuit. Item publica Monumenta, veluti Romanorum gesta, de quo vide Liuium *lib.*31. Edicta, *hac l.* Typi perticarum seu diuisionum & assignationum, v. Hyginum *lib. de limitib. constituendis pag.*201. Oracula seu Carmina fatidica, Symmachus *lib.*4.*Epist.* 34. *Monitus Cumanos*, inquit, *linteæ texta sumpserunt.* Claudianus *de bello Getico*, vocat *Carbasum.*

——— *quid carmine poscat*
Fatidico custos Romani Carbasvs *ævi.*

Carbasinos libros vocat Marcianus Capella *in proœmio Gramm.* Philostratus in v. Apollonij *sindones* vocabat, in quibus Indis mos fuit scribere : vid. & Suidam *in σίνδων.* Linteas autem istas scripturas *Mappas* vocabant,vt hæc *lex* ostendit, quarum *Mapparum* frequens mentio apud Auctores *de limitibus.* Ad æternam igitur memoriam necessariam hoc Edictum triplici hoc tabularum & scripturæ genere proponi voluit Constantinus M. nullâ factâ *hâc leg.* Encæni mentione, quod & ipsum quartum tamen publicæ scripturæ species fuit : Et verò ab ipsomet Constantino permissa veteranis ad priuilegia sibi concessa proponenda *d. l.* 1. *supr. de veteranis.* Diuersum ab hoc fuit Encaustum quasi diceres, *inarescens*, quæ scriptura in Principis vsu fuit ; vnde & *sacrum Encaustum* dicitur *l.*6. *Cod.de diuers. rescript.* purpureum videl,cùm videl. cocti muricis & triti conchylij ardore paginæ signabantur.

Ex *hac* interim *leg.* & *d.l.*1. *supr. de Veteranis*, colligitur ; hac tempestate quatuor hæc quæ dixi publicæ scripturæ genera fuisse,quæque non aliter vsurpare liceret, nisi in publicis monumentis

conſcribendis, non in priuatis & priuilegiis, niſi Principe iubente vel permittente; *Proponatur*, ait *hæc lex* &c. *detur eis licentia, d.l.*1. Et hæc de primo argumento enixi hac in parte ſtudij Conſtantinianei vbi illud rurſum monendum nullam *Marmorearum tabularum* mentionem à Conſtantino M. fieri, quæ tamen etiam in vſu fuère: quomodo Athalaricus Rex apud Caſſiodorum, & Senatuſconſultum *tabulis marmoreis incidi decenter præcepit, & ante atrium B. Petri Apoſtoli in teſtimonium publicum collocari lib.*9. *var. ep.* 16.

¶ Secundum enixi Conſtantinianei hâc parte ſtudij argumentum iſtud eſt, quòd non tantum ex fiſco publico, verum etiam *ex re priuata Principis*, ſuo proinde ærario alimenta hæc inopibus parentibus decerni iubet; *indiſcretis*, vt ipſemet loquitur, *obſequiis*, ne quis alioquin putaret Principem de alieno, reque Populi liberalem, rei verò privatæ deparcum.

¶ Vt verbo nunc rem hanc expediam: Mihi mens ea omninò, *hanc leg.* à Conſtantino M. non eâ tantum cogitatione, quâ impium occidendorum vel exponendorum liberorum morem deteſtati Scriptores Chriſtiani quique, in quibus Tertullianus *lib. priore ad Nationes*, & *Apologetico*, promulgaſſe verùm ſignatè ad *Lactantij*, qui Præceptorem Criſpi filij Conſtantini hoc ipſo tempore agebat, inſtantiam, conſignatam quoque *libris diuinarum Inſtitutionum, lib.*6.*cap.*20. *Ergò*, inquit, *ne illud quidem concedi aliquis exiſtimet, vt recentes natos liceat* OBLIDERE, *quæ vel maxima eſt impietas. Ad vitam enim Deus inſpirat animas, non ad mortem; Verùm homines, ne quod ſit facinus, quo* MANVS *ſuas non polluant, rudibus adhuc & ſimplicibus animis abnegant lucem non à ſe datam. Expectet verò aliquis, vt alieno ſanguini parcant, qui non parcunt ſuo: ſed hi ſine vlla controuerſia ſcelerati & iniuſti. Quid illi, quos falſa pietas cogit exponere? Non poſſunt innocentes exiſtimari, qui viſcera ſua in prædam canibus obiiciunt, & quantum in ipſis eſt, crudelius necant, quàm ſi ſtrangulaſſent. Quis dubitet, quin impius ſit, qui alienæ miſericordiæ locum non tribuit? qui etiamſi contingat ei, quod voluit, vt alatur, addixit certè ſanguinem ſuis vel ad ſeruitutem, vel ad lupanar. Tam igitur nefarium eſt exponere quàm necare. Atenim* PARRICIDÆ *facultatum anguſtias conqueruntur, nec ſe* PLVRIBVS LIBERIS EDVCANDIS SVFFICERE POSSE *prætendunt, quaſi verò aut facultates in poteſtate ſint poſſidentium, aut non quotidie Deus ex diuitibus pauperes, & ex pauperibus diuites faciat. Quare ſi quis liberos ob* PAVPERIEM *non poterit educare, ſatius eſt, vt ſe ab vxoris congreſſione contineat, quam ſceleratis* MANIBVS DEI *opera corrumpat.* Qui hunc Lactantij locum cum *hac l.* contendet, in multis omninò pariare deprehendet; ac maximè, cum & tempora parient. Hoc enim illud ipſum tempus eſt, quo Lactantius *libros* ſuos Conſtantino Magno inſcribebat; illigato tùm Conſtantino bello aduerſus Licinium, vt apertè ipſemet prodit *principio diuinarum Inſtit.* plenioris etiam victoriæ aliquando ſpem ei faciens. Et verò hoc illud tempus eſt, quo memorant Hiſtorici Sozomenus, Zoſimus, & Conſularia, Conſtantinum Magnum *Cibalenſe* prælium in Pannonia aduerſus Licinium confeciſſe, indéque ceſſiſſe tractum illum omnem Victori Conſtantino, qui Thraciam vſque procurrit; in quo tractu ſanè eſt *Naiſſus* Daciæ, vnde hæc *lex* à Conſtantino Magno data eſt; de qua Vrbe præter aliquammultas *huius Codicis* conſtitutiones, vide & Ammianum Marcellinum & Hirenarium Peutingerianum, Imò hæc ipſa patria natalis fuit Conſtantini: de quo alibi. Neque etiam dubium pleráque veteris ſiue moris ſiue erroris à Conſtantino Magno emendata ſublata, monitu & ad ſuggeſtionem ſiue Lactantij, ſiue Lactantio ſimilium virorum piorum, quo in cenſu fuit quoque *Oſius* Epiſcopus Cordubenſis; de quo in *Hiſtoria Eccleſiaſtica Conſtantini temporum.* Imò, eodem Lactantio ſua fore, & Crucis ſupplicium, & fronti, quæ cruce ſignari ſolebat, inſcriptionis pœnam hoc ipſo anno 315. ſublata probo ad *l.*2.*ſup. de pœnis*: vbi dicta hùc quoque transferantur. Hæc cum ita ſe habeant, laudanda omninò Baronij diligentia, qui hanc quoque *legem* in *Annales ſuos* retulit. Neque enim iis tantum legibus *Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ* corpus inſtrui oportet, quæ circa rem Chriſtianam apertè occupatæ ſunt, verùm etiam quæ Gentilium moribus emendandis, quibúſque ad diſciplinam Chriſtianam via proximè munitur, ſancitæ fuerunt.

¶ Ex hac verò Conſtantini M. in pauperes munificentiâ, atque adeò ex Conſtantini M. ſuper eo *legibus* apparet, quàm ſterilis præ iis relatio ſit Auctoris *vitæ Conſtantini lib.*4. *c.*28. Et certè non aliunde melius certius & vitam & characterem Conſtantini colligas, vel aliorum Imperatorum, quàm ex eorum conſtitionibus: quod ſingulari ἐπιστάσεις facio.

II. * Idem A. Menandro."

PROVINCIALES, egeſtate" victus atque alimoniæ inopiâ laborantes, liberos ſuos vendere, vel obpignorare cognouimus: Quiſquis igitur huiuſmodi repperietur qui nulla rei familiaris ſubſtantia" fultus eſt, quíque liberos ſuos ægrè ac difficile ſuſtentet, per fiſcum noſtrum antequàm fiat calamitati" obnoxius, adiuuetur: ita vt Proconſules, Præſidéſque, & Rationales per vniuerſam *Africam* habeant poteſtatem, &" vniuerſis quos aduerterint, in egeſtate miſerabili conſtitutos, ſtipem neceſſariam largiantur: atque ex Horreis" ſubſtantiam" protinus tribuant conpetentem: *Abhorret* enim *noſtris" moribus, vt quemquam fame confici, vel* ad *indignum facinus prorumpere, concedamus.* Dat. prid. Non. Iul. Romæ", Probiano & Iuliano Coss. [322.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* paritet vt *ſuperior* abeſt à *Cod. Iuſt.* quia localis ea eſt.

" *Menander* hic proculdubio fuit PP. vt ex *hac ipſa l.* colligere licet, & quidem Italiæ, ibi, *vt Proconſules, Præſidéſque, & Rationales per vniuerſam Africam habeant poteſtatem,* &c.

" *Egeſtas* & *inopia*: vid. Iuretum in *lib.*10.*Symmach.ep.*10.

" *Subſtantia*, vt mox, *ex horreis ſubſtantiam*; Nempe *ſubſtantia* eſt, quâ ſubſiſtimus & ſubſtamus. *Victualis* hinc *ſubſtantia*, *l. vlt. ſup. de cuſtodia reor.* de quo plura vid. *in Gloſſis.* Eo ſenſu ἄρτος ἐπιούσιος, quod perperam verſum in *quotidianum.*

" Vendendi, vel obpignorandi neceſſitati.

" ꝶ. *Vt.*

" *Horrea*, in quibus condita erat annona publica: de quibus alibi.

" De hac *ſubſtantia* voce iam *ſuprà* dixi.

" *Noſtris*, An fidei & Religionis noſtræ? an ſtylo Imperatoribus proprio hæc addita, ad ciuilitatis famam tuendam?

" Non ita id accipiendum, quaſi Conſtantinus M. hoc Anno 322. Romæ conſtiterit (qui ſanè in Pannonia Sirmij aut Sabariæ conſtitit.) Sed quomodo hoc ipſo Anno accepta Romæ dicitur *lex* 1. *ſup. de indulgentiis crim.* quod hæc *lex* Romæ *data*, id eſt reddita & accepta à Menandro PP. fuerit; quam ipſe poſtmodum in Africam tranſmitteret.

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc è quatuor Conſtantini M. eâdem de re conſtitutionibus eſt; & quidem idem remedium continens, quod *ſuperiore* continetur. Aliquot tamen ſingularibus diſcriminibus: Primò ad *Africam* hæc *lex* pertinet; ſuperior ad *Italiam.* Nempe & Africa non tantùm à Tyranno Maxentio haud ita pridem crudeliter vexata & exhauſta fuerat, quod peruulgatum; verùm etiam ob annonam exinde Vrbicariam miſerè exhauſtam, vnde hæc procul dubio prouincialium egeſtas enata. Secundò, Parricidio *lex* ſuperior occurrebat per Italiam iam ob inopiam Parentum frequentato: Atenim hæc *lex*, venditioni & oppignerationi, quod non adeò crudele; vt mireris, Africam monſtrorum feracem mitiùs hâc parte conſuluiſſe quàm Italos. Quanquam & Itali ipſi poſtea vendendi morem tenuerunt ſub eodem Conſtantino M. vt docet *lex vn. ſup. de his qui ſanguinolentos emptos vel nutriendos acceperint*: Sed & ſtetit nihilo ſecius exponendi mos ſub eodem Conſtantino M. vt docet *lex* 1. *ſup. de expoſitis.*

¶ Reliquis quæ ad hanc *leg.* deſiderari poſſunt illuſtrandis, ſufficiunt tùm *Notæ* ad hanc ipſam *leg.* tum ea quæ ad *ſuperiorem* iam *legem* dicta ſunt. Hiſtorica tantum *huius l.* ſectari nunc iuuat, déque iis quibus hæc alimentorum tribuendorum poteſtas imò neceſſitas iniungitur; de Proconſulibus, inquam Præſidibus & Rationalibus per Africam. Proconſules ſcil per Africam numero plurali hîc deſignantur.

Alij ſcil. poſt alios ordine ſucceſſiuo; Nam alioquin per Africam non fuit niſi vnicus Proconſul. Quâ causâ Proconſularis Prouincia & Proconſulares de Africæ nominatim prouincia; de quo alibi, & Conſulares duo, Byzatij & Numidiæ, quos fortè Conſtantinus etiam *Proconſulum* appellatione hîc inuoluerit. Sequuntur *Præſides*: Præſidem ſcil. Mauritaniæ Sitifenſis & Tripolitanæ & Cæſarienſis intelligit; de quibus vid. Sext. Rufum Feſtum, & Notitiam Imperij: Illius hæc verba; *Ac per omnem Africam ſex prouinciæ factæ, ipſa vbi Chartago eſt*, PROCONSVLARIS, *Numidia* CONSVLARIS; *Byzatium* CONSVLARIS; *Tripolis & duæ Mauritaniæ hoc eſt, Sitifenſis & Cæſarienſis* PRÆSIDALES. Notitiæ hæc ſunt verba, PROCONSVL *Africæ*; CONSVLARES *Byzatij, Numidiæ*; PRÆSIDES *Tripolitanæ, Mauritaniæ, Sitifenſis, Mauritaniæ Cæſarienſis.* Sequuntur *Rationales*: Rationalem ſcil. ſummarum Africæ, & Rationalem Summarum Numidiæ intelligit; de quibus in *Notitia Imperij*; Item Rationalem rei priuatæ per Africam.

DE INDVLGENTIIS DEBITORVM.

TITVLVS XXVIII.

* Abeſt *hic Titulus* iure *vltimus* in argumento tributorum à COD. IVST. *De la remiſe des reſtes des Tailles.* Iunge Valentiniani Tertij Nouellam 7. *de Indulgentiis Reliquorum*: Et Marciani *Nouellam* 2. *de Indulgentiis Reliquorum*: & Maioriani *Nouellam* 4. etiam *de Indulgentiis Reliquorum.*

PARATITLON.

INDVLGENTIA, *Rubr. l.*5.7.10.11.16. *h.tit. l.*4.*inf. de auro coronario*: (vnde & indulgere), *l.*1.8.) debitorum, *Rubr.* (id eſt tributorum, *l.*12. ſeu publicarum functionum, *d. l.*12. (DEBITA enim hoc ſignificatu *paſſim* & *l.*3.4.5.9.17. ſeu *vlt. h.t. & l.*6.*ſup. de diuerſis reſcriptis*, quæ aliâs expreſſiùs debita publica, *l.*6.10.*h.t.* vnde & debitores, *l.*3.9.11.14. qui aliâs pleniùs debitores fiſci, *v. tit. ſup.*) Gratia, *l.*1.26.*ſup. de annona & tribut.* ab Imperatoribus nonnunquam concedebatur, *l.*2.3. contribuebatur, *l.*7. id eſt debitores à debitis abſoluebantur,

*l.*14. liberabantur,*l.*15.debita eis condonabantur, *l.vlt.* relaxabantur, *l.*6. concedebantur, *l.*2.3. 14.

I. Ea verò, indulgentia data, vel RELIQVORVM, vt *l.*1.3.5.6.8.9.10.11.14.15.16. *h.t.* (vid.& *leg.*1.*ſup.ſine cenſu vel reliquis* : & *Nouellas* Valentiniani, Marciani & Maioriani de *indulgentiis reliquorum.*) præteriti ſcil. temporis : Eáque quandoque omnium & cuiuſcunque tituli,*l.*1.3.5.6.9. etiam auri & argenti,*l.*9.16. etiam primipili,*l.*11. Quandoque, excepto auro, argento, *l.*1. Quandoque exceptis debitoribus quorundam metallorum, *l.*9. 11. Quandoque exceptâ Suarij canonis ratione, vt Nouellâ *Maioriani* 4. Quandoque pro parte dimidiâ tantum,*l.vlt.*Aliquando,annonariarum functionum tantùm,non etiam largitionalium titulorum aut emphyteuticorum,*l.*14.

Et data,vel Omnibus,*l.*3. tàm Curiis, quam Conlaroribus ſeu poſſeſſoribus, *l.*9.16. vel certis Corporibus, vt Nauiculariis, *l.*8.ſuſceptoribus, *l.vlt.* item poſſeſſoribus donatarum vel releuatarum poſſeſſionum, *l.*15.

Item data vel per omnes Prouincias , *l.* 9.10. vel certis diœceſibus , veluti Africæ, *l.*1. certis prouinciis,Africæ,*l.*5.6. ſuburbicariis,*l.*12.14.

Denique data, vel omnium reliquorum cuiuſcunque temporis,*l.*1.5. vel certi temporis; putà aliquot tantum Indictionum,ſeu annorum vt,*l.*3.6.8.9.10.11.16. putà Quinque annorum, (v.Eumenium *in Gratiarum actione Flauienſium nomine*) Viginti , *l.*8.16. Quadraginta,*l.*9. Hæc de Indulgentiis Reliquorum.

II. Indulgentiæ aliæ publicarum functionum ſeu debitorum dabantur in FVTVRVM, *l.*2.4.12.13. Falluntur enim qui putant, *Indulgentias* tantùm de Reliquis dici :) id eſt, immunitates, κȣφισμοὶ Græcis : quæ vel datæ certis Diœceſibus, vel certis prouinciis,veluti Africæ Diœceſi,& Africæ Proconſulari,*l.*1.8.13. Byzacenæ,*d.l.*13.Italiæ,*l.*4. Italiæ prouinciis aliquammultis,*leg.*7. Campaniæ,*l.*2.5.6.12. Suburbicariis regionibus Tuſciæ & Piceno,*d.leg.*12. ſeu Vrbicariis,*l.*14. Et hæc ſcil. ſi fortè querelam ſuper deſertorum agrorum nomine mouerent,*l.*2.12.13.vel hoſtium vaſtatæ incurſibus illæ fuiſſent, *d.l.*12. vel vetuſtatis grauior eas adſcriptio oneraret, *l.*12. Ideóque data his Indulgentia variè : Quandoque præſtationis modus coarctatus, diminutus,*l.*12. Quandoque iugerum aliquot deſertorum & ſqualidorum numerus, qui immunis impoſterum eſſet, definitus, *l.* 2.13. quandoque penitus functio quædam remota ; *l.* 4.

III. Tandem , tertium Indulgentiarum genus fuit mixtum : partim in Præteritum, partim in futurum : cuiuſmodi extat *l.*7. *h.t.*

Porrò,cùm indulgentiæ debitorum hæ vel ſimiles darentur , ſolitæ iuſſæque ab Imperatoribus chartæ,*l.*2.3.6.14.quibus videl. publica debita,*l.*6. debitorum nomina & debita continebantur, *l.*3. & ſuperfluæ deſcriptiones,*l.*2. in medium congregatæ palàm flammis aboleri,*l.*3. cremari,*l.*2.aboleri,*l.*6.14.

Illud denique notandum,ob indulgentiarum lætitiam ſolitos Curiales aurum coronarium Principi offerre, *l.*4.*inf.de auro coronario.*

Cœterùm Indulgentiæ , quæ *hoc tit.* continentur , habent ſequentes Principes Auctores. Iuliani ſcil.eſt *l.* 1. Honorij decem indulgentiæ, *l.*2.3.4.5.6.7.8.12.13. 14. Theodoſij Iunioris ſex indulgentiæ *l.* 9.10.11.15.16.17. Tandem ſi de locis quæritur , ad Africam pertinet *lex* 1.5.6.8.13. ad Italiam , *lex* 2.3.4.7.12.14. & inter alias Italiæ prouincias, ad Campaniam *d.lex* 2.7.12.ad Orientem,*lex* 9.10.11.15.16.17.

¶ IVLIANI *indulgentia reliquorum per Africæ diœceſim.*

1. * Imp. IVLIANVS A. ad Auitianum'' Vic. *Afric.*

EXCEPTO auro & argento, cuncta reliqua indulgemus. Dat. VII. Kal. Nouemb. Antiochiæ. Acc. XV. Kalend. April. Karthag.'' Iuliano A. IV. & Salluſtio Coss. [363.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* velut temporaria à *Cod. Iuſt.* Quænam *illi* porrò aliæ *leges* iungendæ ſint ? mox dicam.

'' *Auitiani* huius Vicarij [Africæ] meminit quoque Ammianus Marcellinus , *lib.*27. *pag.*369. *Mamertinum* , inquit, *PP.* [Italiæ Illyrici Africæ] *ab Vrbe regreſſum quò quadam perrexerat correcturus Auitianus ex Vicario peculatus detulerat reum,cui* [Mamertino ſcil.] *ideo ſucceſſit Vulcatius Rufinus.*

'' *Karthagine* Vicarius Africæ morabatur; de quo in *Orbis Romani deſcriptione*.vbi ideò hæc *lex* accepta dicitur.

COMMEN

COMMENTARIVS.

IVLIANI Imperatoris hæc Reliquorum Indulgentia eſt data fine A. D. 362. Quæ quidem & pars eſt maioris conſtitutionis Iulianeæ , vt ex illis tribus *legibus* patet , quæ *huic* coniungendæ ſunt putà *l.* 15. *ſup. de curſu publ. l.* 1. *de itin. mun.* item *l.* 7. *Cod. de ædificiis priuatis.* quâ in vniuerſum Iulianus *Africanæ* diœceſi variis rationibus afflictæ attritæ ſuccurſum iuit: tùm ratione itinerum publicorum ſeu viatum, quò pertinet *lex* 1.*inf.de itinere mun*:tùm curſus publici,quò ſpectat *lex* 15. *ſup.de curſu pub.* tum ratione ædificiorum , quæ ſuis paſſim ornamentis defraudabantur , quò reſpicit *lex* 7. *C. de ædif. priuatis* : denique ratione tributorum , & quidem reliquorum id eſt quæ ex præterito debebantur : quò ſpectat *hæc lex.* Scilicet vt cæteroquin ingens hæc calumniarum ſeges ; ſæpè erat : reliquorum , inquam , præteriti temporis exactio , ita reliquorum indulgentias Principes ſæpè emisêre ; tùm vt futuri temporis deuotionem prouocarent , tùm ad colligendam gratiam , denique vt ſuccurrerent attritis calamitate publica prouinciis de *Traiano* , teſtis Auſonius [*Gratiar. act.* & vetus lapis. De *Hadriano* teſtis Spartianus , Vetus lapis , & Dio, qui nominatim *ſedecim annorum reliqua* ab eo indulta ſcribit : De indulgentiâ Hadriani; vide & Euſebij *Chronicon* , & alteram *Inſcriptionem.* Exemplum quoque in *Antonino* Pio , de cuius indulgentia v.*Chronicon Alexandrinum* ; In *Marco Antonino* , de quo rurſum *Dio* : In *Conſtantino* : cuius quinquennalis indulgentia argumentum eſt Gratiarum actionis ab Eumenio dictæ ipſimet Conſtantino , nomine Flauienſium ſeu Heduorum , vbi hæc inter cætera occurrunt : *Quinque annorum reliqua nobis remiſiſti. O luſtrum omnibus luſtris felicius* , &c. v. & Euſebium 4. *de vitâ Conſtantini* 2. De *Gratiani* indulgentiâ agit Auſonius *in gratiarum actione.* Mitto *Honorianas* & *Theodoſianas* quæ *hoc tit.* deinceps ſequentur.

Ad has verò reliquorum Indulgentias alluſit quoque non vno loco Chryſoſtomus , vt *homilia* 2. *in Oſiam* : vbi Regiæ dignitatis & Sacerdotij comparationem inſtituens, ait : καὶ ὁ μὲν ; inquit ; λοιπάδας χρημάτων ἀφίησιν, ὁ δὲ λοιπάδας ἁμαρτημάτων. Et *homilia* 2. *in Acta Apoſtolorum* , *p.*616. κἂν μὲν βασιλεὺς πέμψῃ γράμματα τοὺς ἐν δεσμωτηρίῳ λύων ; εὐφροσύνη καὶ χαρά · ὁ δὲ θεὸς κατέπεμψε τὸ πνεῦμα ἐξ οὐρανῶν ; οὐχὶ ἐλλείμματα χρημάτων ; ἀλλ' ὁλόκληρα ἁμαρτήματα.

¶ Nos de Iuliani indulgentiis videamus. Sanè Ammianus quoque Marcellinus *lib.* 25. *pag.*215. Iulianearum Indulgentiarum meminit : *Remiſſa* , inquit, *debita multa diuturnitate congeſta.* Indulgentiæ nominatim Antiochenis ab eodem Iuliano tributæ fidem facit ipſemet Iulianus , *in Miſopogone pag.* 124. Οὐδ' ἐπεζητησάμην χρύσιον , οὐδ' ᾐτησάμην ἀργύριον ; οὐδὲ ηὐξησάμην φόρους , ἀλλὰ πρὸς τοῖς ΕΛΛΕΙΜΜΑΣΙΝ ἀνεῖται [præter RELIQVA remiſſa [à me] &c.] πᾶσι τῶν ἐθισμένων εἰσφορῶν τὸ πέμπτον. Sed & alterius ; Thracenſibus factæ cuius formula integra exſtat 47. inter eius Epiſtolas. Τοῦτο καὶ ὑμῖν ἀπολύσω τὰ ὀφλήματα : ἀπολύσω δὲ οὐχ' ἁπλῶς ἅπαντα, ἀλλὰ μερισθήσεται τὸ πρᾶγμα , τὸ μὲν εἰς ὑμᾶς , τὸ δὲ εἰς τὴν τῶν στρατιωτῶν χρείαν. Τοῦ γὰρ νῦν μέχρι μὲν τῆς τρίτης ἐπινεμήσεως [*vſque ad tertiam Indictionem.* ita verſum olim oportuit, id eſt, vſque ad A.D.360.] ἀφίεμεν ὑμῖν πάντα, ὅσα ἐκ τοῦ φθάνοντος ἐλλείπεται χρόνου : μετὰ ταῦτα δὲ εἰσοίσεται κατὰ τὸ ἔθος. Quàm parcè alioquin indulgentias debitorum , ſeu reliquorum Iulianus dederit, ipſemet teſtis eſt, *initio d. epiſtolæ* 47. βασιλεῖ μὲν πρὸς κέρδος ὁρῶν τι χαλεπὸν ἂν ὑμῶν ἐφάνη τὸ αἴτημα ; καὶ οὐκ ἂν ᾤηθη δεῖν τὴν δημοσίαν εὐπορίαν βλάπτειν τῇ πρός τινας ἰδίᾳ χάριτι. Et Ammianus Marcellinus diſertè *lib.* 16. *p.* 69. *Denique id eum vſque ad imperij finem & vitæ ſcimus vtiliter obſeruaſſe, ne per Indulgentias , quas appellant , tributariæ rei concederet reliqua. Norat enim hoc facto ſe aliquid locupletibus additurum , cùm conſtet vbique pauperes inter ipſa dictorum exordia ſoluere ſine laxamento compelli.*

Hinc etiam illud eſt , quòd ſi quas Iulianus indulgentias dedit ; neque omnibus promiſcuè prouinciis generali aliquo Edicto dedit ; neque ἁπλῶς vt ipſemet ait ; ſeu omnium Reliquorum indulgentiam. Hinc vt μερικαὶ aliæ , quarum *ſuprà* memini , ſunt ita & hæc eſt : nam vt dixi & ad *Africæ* diœceſim ea ſpectat : ab hac Reliquorum indulgentia excipit nonnulla : *Excepto tamen* ; inquit , *auro & argento.* Nempe argenti & auri præſtationis peculiaris quædam ratio & ſingularis Principibus viſa fuit : etiam alibi : quod oſtendunt variæ conſtitutiones , putà *lex* 19. 32. 34. *ſup. de annona & trib.* & *lex* 14. *ſup. de iure fiſci* : Sic & de Traiano Auſonius memorat , in *Gratiarum actione* , *c.* 32. eum indulgentiam partibus retentis dediſſe. *Fecerat & Traianus olim ; ſed partibus retentis : non habebat tantam oblectationem conceſſi debiti portio , quanta ſuberat amaritudo ſeruati.* Partibus retentis , id eſt , parte quadam tributorum ſeu reliquorum non indultâ : nam quo modo Scaliger id interpretatus eſt erroneum prorſus eſt.

Et idem Iulianus tamen , *l.* 2. *ſup. de immunitate conceſſa* , Capitationis Indulgentia, immunitatéque ſingularibus perſonis à ſe tributa , immunitatem non ſolum annonatij tituli , verùm etiam ſpecierum cœterarum , & largitionalium immunitatem comprehendi definit : *Neque enim* , inquit , *præſtanda dimidimus* &c. *Melius quippe eſt munificentiæ compendium integrum competere ; quàm ſæpius poſtulari.* Et ſanè , niſi *hâc leg.* nominatim auri atque argenti exceptionem Iulianus addidiſſet , generali Indulgentiâ aurum quoque & argentum comprehenſum fuiſſet : quomodo etiam comprehenduntur Theodoſianâ indulgentiâ *l.*9. *inf. hoc tit.* Et hæc quidem ſemel dicta ſint de Iuliani Imp. indulgentiis Reliquorum è tribus Iuliani ipſiuſmet monumentis & hâc eiuſdem conſtitutione , & duobus Ammiani Marcellini teſtimoniis , quæ alioquin inter ſe pugnare videantur : quæ quidem ego ità concilier : nempe Iulianum ante ſuum equidem Imperium debita multâ diuturnitate congeſta ; vt ipſemet loquitur , indulſiſſe ; quomodo ſanè diſertè Iulianus indulgentiam Thracibus vſque ad Indictionem Tertiam diſertè tribuit. Et hæc noſtra ita quoque intelligenda eſt ; non verò ſuo tempore contracta. Neque audiendus eſt Vir doctiſſ. qui ita conciliabat , quaſi chryſargyrum remiſerit ; non tributa , id eſt luſtralem collationem arg. *leg.* 50. *inf. de decurionibus.*

curionibus. Marcellinus enim ait DEBITA Iulianum remisisse multa diuturnitate congesta. *Debita* ἁπλῶ, id est tributa : sic enim ea vox accipitur passim, quod iam sæpè notaui, etiam *ad l. sup. de diu. rescript.* Interim, quando de Iulianeis Indulgentiis sermo est : age, duæ adhuc eiusdem Imperatoris etsi alterius generis & μερικαὶ occurrunt : Indulgentia, inquam, anni coronarij, *l. 1. infr. de auro coronario* : de quo Am. Marcellinus quoque *lib. 25. p. 215.* Item Indulgentia Iudæis tributa, tributi alicuius quod his sub Constantio indici solebat vt docet eius *epistola 25.* quæ scripta est Ἰουδαίων τῷ κοινῷ Contrà, de Immunitate ab extraordinariis muneribus quæ Ecclesiis & clericis ab anterioribus Principibus Christianis, tributa fuerat, à Iuliano reuocatâ, dixi ad eius *l. 10. sup. de extraord. mun.*

Hîc interim exemplum habemus Indulgentiæ non generalis : verùm certæ prouinciæ concessæ : vt quamplurimæ aliæ *huius tituli* leges sunt, quas in *Paratitlon* iam conieci. Apud Cassiodorum quoque occurrunt quamplurimæ Indulgentiæ huiusmodi μερικαὶ, vel singulis prouinciis indultæ, vel etiam vni vrbi, aut hominum generi : veluti Arelatensibus, ob obsidionis toleratæ penuriam *lib. 3. var. 32.* Tridentinis, *2. var. 17.* Negotiatoribus hostium depopulatione vastatis : veluti Sipontinis, *2. var. 38.* aliis, *4. var. 19.* vniuersis verò Prouincialibus Galliæ, quod hostili ferocitate vastati essent, *3. var. 40.* Prouincialibus Alpium Cottiarum, ob transitum exercitus, *4. var. 36.* Campanis, Vesuuij montis hostilitate vastatis, *4. var. 50.* Venetis, Sueuorum incursione vastatis, *12. var. 7.*

¶ HONORII *indulgentia* Campaniæ *tributa, aliquot iugerum velut desertorum & squallidorum.*

II. * Impp. Arcad. & HONOR AA. Dextro PF. P.″

QVINGENA vigintiocto millia quadragintaduo iugera″, quæ *Campania* prouincia, iuxta Inspectorum″ relationem, & veterum monumenta chartarum, in desertis & squalidis locis habere dignoscitur, hisdem prouincialibus concessimus″, & chartas superfluæ describtionis cremari censemus.″ Dat. IX. Kal. April. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut temporaria.
″ *Dexter* PP. sub Honorio Imp. scil. Italiæ : quod hæc *lex* ipsa ostendit, cùm ad Campaniam propriè pertineat. v. *Prosopogr.*
″ De *Inspectoribus* suo *titulo inf. lib. 13. de censorib. peræquator. & inspectorib.*
″ *Concessimus*, vel *concedimus*: id est immunia à tributis facimus: Eadem vox eodem sensu occurrit *l. 3. 14. inf.*
″ *Censemus*, id est iubemus similiter & *l. 3. de immun. conc. l. 17. de Prætoribus.*

COMMENTARIVS.

HONORII Imperatoris decem Indulgentiæ sequuntur *hoc titulo* ab A. D. *395.* ad *423.* quarum hæc omnium prima est : cœteræ sunt *lex 3.* 4. 5. 6. 7. 8. 12. 13. 14. Ex his, quatuor continent indulgentiam Reliquorum, quinque immunitatem & indulgentiam non Reliquorum, quod alioquin proprium *huius tituli* argumentum est, verùm in futurum totam, vel certæ quantitatis. Rursum ex his nonnullæ singulares prouincias respiciunt ; & Campaniam prouinciam nominatim tres, putà hæc *lex* & *lex 7. & 12. inf.* Picenum & Tusciam suburbicarias regiones eadem *lex 12.* seu vrbicarias regiones *l. 14.* Ex quibus interim tam multiplicibus Honorianarum Indulgentiarum generibus iudicium facere licet, de adflicto horum *Honorij* temporum per Imperium Occidentale statu : sunt enim hæ indulgentiæ remedia quibus fessæ prouinciæ subleuantur. De *hâc l.* non videamus.

Igitur *hâc l.* Honorius Imp. CAMPANIÆ, Italiæ prouinciæ, ex modo integro iugorum seu iugerum censitorum, inque censuales libro (quos *polypticos* vocabant) recenter relatorum, quorum scil. nomine census soluendus esset, Quingenta viginti octo millia quadraginta duo iugera 528042 : concedit, id est immunitatem à tributis de cœtero indulget : Nempe quod tam *Inspectoribus* missis, vereribusque chartis seu libris censualibus inspectis apparuisset tot iugera deserta & squallida per Campaniam esse. Eumque in finem Honorius nouos libros censuales, superfluam descriptionem continentes, cremari iubet.

¶ Vbi multa singularia notanda veniunt.

Primò ex *hâc l.* discimus & ex *l. 12. inf. Campanos* hâc tempestate apud Honorium questos desertis possessoribus moleque noui census, de cuiusmodi querelis agetur *inf. tit. de Censitoribus*: Nempe cùm vrbis Romæ vsibus necessaria quamplurima forent, & Campania in id plurima ministraret, de quo *l. 3. inf. de suaui*, & *l. 3. inf. de calcis coctoribus*, iam olim tamen desertorum & squallidorum Campaniæ locorum iugerumque numerus subductus fuerat, qui immunis esset; verùm recenter, obtentu vrbicæ necessitatis, deserta illa quoque loca ad collationem deuocata fuerant. Hinc itaque querelæ illæ Campanorum. Alia verò causa est indulgentiæ illius quæ eidem Campaniæ postea concessa : *l. 7.* Vtrámque causam habet seu præfert *leg. 12.*

Quare

Quare ad hanc querelam, (quod secundo loco obseruandum hîc) *Inspectores* in id missi ab Imp. Honorio, qui inspectis locis, veterúmque librorum censualium monumentis exploratis desertorum iugerum vel iugorum numerum ad Imp. retulerunt: Quo more & per Africam missi, *l. 13. infr. h. t.* De cuiusmodi Inspectoribus *infra, suo titulo lib. 13. de Censitoribus, &c.*

Vbi Tertiò notandum, quod de veterum chartarum monumentis hâc in re inspectis additur, quorumque adeò fidem hîc sequitur Honorius. A quo non abludit prorsus, quod de probatione per census & monumenta publica refertur à Marcello IC. in *l. census π. de probationibus.*

Quartò obseruanda ex *hâc l.* vt & ex *l. 13. infr. hoc tit.* singularis ratio indulgentiæ, nempe iugerum aliquot ceu desertorum & squalidorum deinceps à censibus eximendorum. Cuiusmodi est indulgentia Augustodunensibus tributa à Constantino M. cuius nomine Eugenius gratias ei agit peculiari *Panegyrico* ; *Releuaturus censuum, definisti numerum, septem millia capitum remisisti, quartam amplius partem nostrorum censuum Remissione istâ septem millium capitum, viginti quinque millibus dedisti vires &c.* Similis etiam Indulgentia seu κουφισμὸς *l. 13. inf.* similis, quam memorat Theodoretus *ep. 42.* κουφισμὸς, Cyri ciuitatis & regionis: vbi ait ciuitati illi fuisse quinquaginta millia iugorum immunium ἐλευθερικῶν alia decem millia ταμιακά.

Huic accedat similis quædam Indulgentia à Iuliano Antiochenis facta trium millium iugerum : de quâ ipse agit *fine Misopogonis* : quæ potentiores & locupletiores inter se iniustè diuiserãt rectè enim ibi Interpres γῆς κλήρους τρισχιλίους ἀφόρους vertit *agri iugerum tria millia infructuosa*: perperam Petauius, qui id accepit de sortibus vacantibus caducisque mortuis hæredibus: ἄφοροι κλῆροι, sunt quæ hic dicuntur, deserta & squalida loca.

Quintò notandus numerus desertorum & squalidorum locorum iugerumque atque adeo immunium ἐλευθερικῶν per Campaniam, quæ *Felix* alioquin erat, & dicebatur.

Postremò obseruandus mox *charum* ταμειακῶν seu censualium librorum cremandorum, vbi Indulgentia & releuatio quædam prouinciis à Principibus concederetur : cui rei fidem faciunt præter *hanc leg.* tres, insuper hoc *ipso titulo* leges, putà *lex 3. 6. 14.* quibus adde & *l. 3. sup. de iure fisci.* De Hadriani Imp. iam olim indulgentiâ Spartianus *in eius vitâ* : *Debitoribus*, inquit, *in prouinciis ex reliquis ingentes summas remisit, syngraphis in foro Diui Titiani, quo magis securitas omnibus roboraretur, incensis* : Quâ de re ipsâ, vidi & Hieronymum, & Cassiodorum *in Chronicis.* Ait verò Spartianus *syngraphis*, id est instrumentis, scripturis ex quibus debitores conueniri potuissent Hieronymus *chartis*, quo modo *hæc l.* & sic polypticis seu libris censualibus : Quomodo exertè vetus collectio chronicorum ex Thoromacho. *Adrianus benigniter tributa vrbium plurimarum relaxauit, polepticis publicis inuasis plurimos à tributis liberos fecit.* Vbi *poleptica*, pro polypticis : de quibus dixi ad *l. 2. sup. de discussorib.* Idem factum ab Antonino Pio, testis Auctor *Chronici Alexandrini* ; καὶ ταμειακοὶ χάρται δωρεὰν ἐκαύθησαν. A. M. Antonino, καὶ πάντα τὰ περὶ αὐτῶν γράμματα ἐν τῇ ἀγορᾷ καυθῆναι ἐκέλευσε. & Orosius *lib. ... c. ... Omniáque simul fiscalium negotiorum calumniosa monimenta congesta in foro iussit incendi.* Idem factum ab Aureliano Vopisco testè *p....* De Iuliani Indulgentia Iudæis facta testis ipse *ep. 25.* καὶ πυρὶ παρέδωκα τὰ βρέβια τὰ καθ' ὑμῶν ἐν τοῖς ἐμοῖς σκρινίοις ἀποκείμενα, ὡς μηκέτι δύνασθαι καθ' ὑμῶν τινὰ τοιαύτην ἀκοντίζειν ἀσεβείας φήμην. De *Gratiani* tandem multis Ausonius *in Gratiarum actione* : *Tu* inquit, *argumenta omnia flagitandi publicitus ardere iussisti.* atque hæc quidem hactenùs ad hanc *legem* dicta sufficiant. Quanquam neque omitti oportet, quod Ambrosius *Oratione funebri de obitu Theodosij M.* quam hoc ipso Anno 395. XXV. mensis Februarij, id est ante mensem habuit, scribit de Indulgentiâ debitorum, quam Theodosius M. dari testamento iusserat, quamque executioni tradiderint filij eius, & sic Honorius quoque *huius l.* Auctor. *Nihil speciosius*, inquit, *ei* [intelligit Theodosium] *in morte seruatum est, quàm quod immane quantis promissa* ANNONARVM *exigendarum relaxatio, dum moratur, facta est successio eius indulgentiarum hæreditas, vt ille qui voluit impedire, sibi odium fecerit : Theodosio tamen tantæ cumulus gratiæ non ademptus sit.* Et mox : *Præcepit dare legem Indulgentiæ quàm scriptam reliquit. Quid dignius vt testamentum Imperatoris lex sit ?* Vt fortè hæc ipsa *lex* destinatæ à Theodosio Indulgentiæ pars sit ; quam proximo post mortem Patris mense Honorius in suum nomen transcriptum ediderit. Similem sanè secutus Honorius paternam dispositionem (vt ipsemet profitetur, *l. 11. & 12. infr. de infirmandis his quæ sub tyrannis*) hoc ipso anno, post duos tantum menses, indulgentiam pariter seu veniam iis qui Eugenij Tyranni partes secuti fuerant, tribuit ; quo spectat alter in *eadem Oratione* Ambrosij locus, quem ad *eam l.* consignabo. Quod verò Annonariam Indulgentiam pertinet, de qua est quoque *lex 4. & 14. inf.* ad eandem spectare videtur, quod Symmachus scribit *lib. 3. ep. ad Ambrosium* 33. vbi tam controuersa lectio habetur : ibi, *non patitur vt annorum* [alij *annonarum*, alij *equorum*] *pretia possit exsoluere, quæ iam multis eiusdem temporis Iudicibus Imperialis clementia relaxauit.*

III. * Idem

III. * Idem AA. Andromacho P.V.''

OMNIVM Titulorum'', siue qui ad Inlustres Viros Præfectos'' Prætorio, siue qui ad Largitiones Nostras pertinent, vsque in Consulatum primum'' Clementiæ nostræ, ideſt, vsque *Indictionem Quintamdecimam*'', quæ proxima fuerit'', reliqua vniuersa concedimus. Atque vt ipsa memoria reliquorum intercidat, chartas omnes, siue quas Tabularij'' ciuitatum, siue Officia Iudicum, siue Officium Palatinum'', siue Discussores'' habent (quibus tamen eius temporis & debitorum nomina, & debita continentur) vndique in medium congregatas palàm flammis'' iubemus aboleri. ¶ Post Consulatum'' verò mansuetudinis nostræ, id est, à *Prima Indictione*, in consulatum Olybrij'' & Probini, omnium reliquorum exactionem suspendi oportere censemus, donec admoniti Ordinarij Iudices nominatorios'' breues, absque vllâ conscribtos fraude, transmittant, quibus apertè liqueat, quæ penes Minuscularios'', quæ penes Curiales'' debita, quæ tam'' in defectis domibus'' habeantur: his enim præcipuè consulendum est, qui iusto remedio indigent. Nouerint igitur Officia ad se omne dispendium rediturum, si occultatis idoneis, in eorum locum fœneos'' defectósve subiecerint. ¶ Ex Consulatu'' sanè Olybrij & Probini, id est, ex *Nona Indictione*, in præsentem diem adcelerari solutionem omnium conueniet debitorum. ¶ Eos etiam, qui personalibus debitis sacro Ærario tenentur adstricti, id est, Conductores diuersorum portuum ac vectigalium, volumus esse securos: Publicani etiam & Telonarij'', Præpositi Thesaurorum'', atque Baſyorum'', Procuratores Gynæcearіorum'' ac Monetariorum'', ceteríque'', quos omnes in chartis suis Officium Palatinum'', sine vllo ætatis fine, custodit, decernimus, vt quæcunque per eos debita contracta sunt, submoueantur: ab heredibus etiam memoratorum exactionibus atrocitas conquiescat. Dat. VII. Kal. Iul. Med. Vincentio & Frauitta Coss. [401.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* velut temporaria à *Cod. Iust.*

'' *Andromachus* sub Honorio A.D.401. P.V. quomodo & Anno 395. v. *Prosopogr.* Et tamen putat quin hîc reponendum PP. & Præfectum Prætorio Galliarum accipiat. Sanè *Præfecti Vrbis* nomen stare hic non posse, argumentum eius mox ostendit. Eundem paulò antea sub Theodosio M. (Honorij P.) Comitem R. P. fuisse ostendit *lex* 4. *C. de incestis nupt.*

'' *Titulorum*, ideſt, Collationum, functionum, tributorum. v. *Gloss. Theod.*

'' Hinc *Area* Præfecti Præt. *l.* 6. 9. vbi dicam 16. *& vlt. infr. hoc tit.*

'' Ideſt, Honorio N. P. & Eudoxio Coss. & sic A.D. 386.

'' *Indictionum* sit mentio nouemdecim legibus *huius Codicis*: nouem *huius tituli*: puta *hac l. & l.* 6. 7. 8. 9. 10. 14. 16. *& vlt.* & aliis præterea nouem: putà, *l.* 11. *supr. de cursu publ. l.* 11. *supr. de iure fisci, l. un. in fr. de classicis. l.* 18. *de susceptorib. de equorum conlat. l.* 33. *supr. de annona & trib. l. vlt. supr. de conlat. donator. l.* 173. *infr. de decurion. l.* 2. *de prad. Curial.* De his peculiare caput confecimus in *Chronico Consulari Theodos.*

'' Sustineri, potest: Hoc tamen sensu semper, pro, *fuit.*

'' De his *Tabularijs* dictum iam *suo titulo*, & ad *leg.* 1. *infr. de censu.*

'' Id est, Comitis S.L.

'' De *Discussoribus* fuit supra *titulus* 26.

'' De hoc iam dixi ad *legem superiorem.*

'' Et sic Valentiniano III. & Eutropio Coss. A.D.387.

'' Ideſt A.D. 395.

'' *Nominatorij* Breues, imò. *Notorij.*

'' De *Minusculariis* in ipso *Commentario.*

'' *Curiales*, tributorum exactores.

'' *Al. Quæ etiam.*

'' De hac voce *fœnei* vide *Glossarium Theodosianum!*

'' Id est, Ab A.D. 395.

'' De *Telonariis* vid. *Glossarium.*

'' De *Præpositis* his *thesaurorum* mox.

'' De *Præpositis baphiorum*, mox.

'' De *Procuratoribus Gynæcearіorum*, mox.

'' De *Procuratorib. Monetariorum*, mox.

'' Putà *Præpositi Barbaricariorum* siue *Argentariorum*, de quibus mox.

'' Comitis S.L.

COMMENTARIVS.

HONORII hæc *secunda* iam *hoc titulo* sed Reliquorum Indulgentia est: data A. D. 401. non vni prouinciæ adstricta, sed plenaria, per totam Præfecturam, cui Andromachus, ad quem hæc *lex* data est, præerat: Neque tamen plenissima & absoluta, verùm sub trium διαστημάτων, & sic vt dicam, Epocharum distinctione; Nempe plenam omnium Reliquorum cuiuscunque generis Indulgentiam ad primum suum vsque Consulatum, id est, ad A. D. 389. vsque, concedit *hac l.* Honorius: hæc prima Epocha est. Atenim secunda epocha est nouennij, ab A. D. 386. ad annum vsque 395. seu Olybrij & Probini Consulatum, quo is parte mortuo impetare cœpit. Huius verò temporis

poris & epochæ Exactionem suspendi iubet, breuésque *nominatorios*, vel potius *notorios*, reliquorum referri, vt iis visis non iam in commune Indulgentia tribuatur, verum iis sigillatim consulatur, qui iusto remedio egent, indefectis & inopibus, contra idonei Reliqua soluere cogantur. Postrema Epocha est sexennij, & quod excurrit ab An. D. 395. seu initio Imperij sui ad præsentem annum 401. Huius verò temporis Reliqua solui eorúmque solutionem *accelerari* iubet.

¶ Hæc summa est *huius leg.* sententia, quæ variis Ampliationibus constat: singularibúsque obseruationibus scatet.

Primò quidem quod Temporum & Epocharum characterismum attinet, notandi sunt hîc Consulatus, & INDICTIONES his respondentes: & tres quidem: Nempe *Indictio XV.* componitur cum primo Honorij Consulatu, id est A. D. 386. cùm tamen in *Chronico* Marcellini, & *Alexandrino* Indictio XIV. cum eo consulatu componatur: Item *Indictio prima* hîc componitur cum Anno 387. cùm tamen in *prædictis Chronicis.* Indictio XV. componatur cum eo Anno: Tandem hîc Consulatus Olybrij & Probini, id est A. D. 390. componitur cum Nona Indictione; cùm tamen componatur in *prædictis Chronicis* cum Octaua Indictione. Et sic vbique hîc vnà Indictione anteuertit: De quo *sio* iam *loco* semel dixi.

Secundò notanda *Titulorum* diuersitas, ex quibus fisco quid debebatur, & sic debitorum publicorum species. Eæque duûm generum: alij scil. canonici & *generales* tituli sunt, vt vocantur *l.* 9. *inf.* quæ scil. communiter & canonico titulo passim ab omnibus inferebantur: iísque vel ad Præfectos Prætorio pertinebant, seu arcæ Præfecti Prætorio inferebantur, vt *l.* 6. 9. 16. *vlt. hoc tit.* vel ad Largitiones Principis. Denique erant vel annonariæ functiones, vel largitionales tituli, *l.* 14. *infrà.*

Tertiò notandum, *chartas* debitorum seu Breues Reliquorum apud quatuor hominum genera fuisse: Primùm apud *Tabularios* ciuitatum, de quibus plenè dixi ad *l.* 1. *sup. de Tabularijs*, *lib.* 8. Hi scil. circa rem tributariam occupati, teste etiam Sidonio *lib.* 4. *ep.* 10. chartas seu chartulas publicas seu ratiocinia publica tractabant, nominàque debitorum prodebant: *l.* 2. *& l. vlt. sup. de Tabular. l.* 8. *sup. de fil. mil. apparit. l.* 16. *sup. de exactionibus.* His quippe primùm quadrimenstrui Breues tributorum publicabantur: *l.* 27. *inf. de Susceptoribus*, exactionis libri tradebantur, Interpres ad *leg.* 1. *inf. de censu.* Deinde ipsi exactoribus dabant Breues neque exactores ante conuenire poterant debitores: *l.* 1 *inf. de exactionib.* Secundò chartæ debitorum erant apud *officia Iudicum* seu Rectorum prouinciarum. Tertiò erant apud *officium Palatinum*, id est Comitis S. L. à quo procedebant seu promanabant Quadrimenstrui Breues: Tandem erant apud *Discussores*, qui scil. in id mittebantur, vt manifestos debitores seu Reliquatores ad solutionem cogerent, *l.* 21. *inf. quorum appellat.* de quibus suo *tit. suprà, de Discussoribus.*

Quartò obseruandum iuberi chartas omnes debitorum seu Reliquorum vndique in medium congregatas palàm flammis aboleri: de quo more dixi plenè ad *l.* 2. *sup.*

Quintò notandum, quod de *Nominatoriis* Breuibus dicitur: qui quidem ita describuntur, Breues qui ab Officiis ordinariorum Iudicum, id est Rectorum prouinciarum conscribebantur, mox transmittebantur: quibus apertè designabatur, quæ penes Minuscularios, quæ penes Curiales debita seu reliqua essent, quæque in defectis domibus habebantur. Sunt qui *Notarios Breues* hîc substituunt, quæ aliàs Notariæ, vel Notoriæ, de quibus alibi. Tentet quis etiam Commonitorios Breues. Commonitorium ita quoque est ὑπομνηματικὴ ἐπιστολὴ εἰς χώρας: denique omnis charta ex qua fides alicuius rei peritur: de quo dixi plenè ad *l.* 1. *sup. si certum per. de suffrag. & l.* 27. *sup. de erog. mil. ann.* Nisi denique malit quis, Nominatorios Breues, quibus nomina continebantur seu exprimebantur eorum penes quos reliqua residebant.

Sextò notanda duo *Exactorum*, vel *Susceptorum* genera: nempe Minuscularij & Curiales. *Minuscularij* sunt speciales & minimi tributorum Exactores, *Collecteurs particuliers*: à minusculo, quod ἐπέλαττον: vnde & minuscula præmia, Imperatores & Tyranni minusculi apud Historiæ Augustæ Scriptores, & similia passim. Augustinus *lib.* 7. *de ciuitate Dei, c.* 4. *Ridemus*, inquit, *cùm Deos videmus partitis inter se operibus distributos tanquam* MINVSCVLARIOS *vectigalium conductores.* Alio tamen hic sensu Minuscularij, etsi proximo, accipiendi quam apud Augustinum: nam postea demùm *vers. eos*, de Conductoribus vectigalium agitur, in veteri Gloss. *Vectigal minusculum*: De Curialibus susceptoribus tributorúmque Exactoribus *suis titulis.*

Postremo loco & capite agitur de PERSONALIBVS, vt vocantur, debitis, quæ generalibus, de quibus *sup.* opponuntur; ad quos etiam *huius leg.* Indulgentia reliquorum porrigitur. Personalia sunt ea quæ non ab omnibus prouincialibus communiter & canonico titulo largitionibus seu fisco debentur, verùm à personis quibusdam tantùm seu à certo personarum genere, quæ sacri Ærarij res tractabant. Alij sunt apud Spartianum *in vita Adriani*, priuati debitores, id est priuatæ rei Principis debitores, conlatores priuati & patrimoniales, *l.* 9. *inf.* nam pro eo Dio, & post eum Zonaras ὀφειλοντας τῷ βασιλικῷ dixit, & oppositit, τῷ δήμῳ ὀφειλοντας: In quo tamen Scaliger parum sibi cauit. In hoc vero censu personalium debitorum septem numerantur. Primò *Conductores portuum & vectigalium*, id est, portuensium vectigalium & portoriorum, quæ scil. in portubus pro mercibus professis & transuectis exiguntur: de quibus peculiaris *titulus sup. lib.* 4. *t.* 12. *de vectigalibus & commissis*: vid. & *l.* 3. *sup de immunitate concessa*: denique Exagogicum & Isagogicum intelligit. Secundò inter personales debitores memorantur *Publicani & Telonarij*, qui scil. vt ait *lex* 2. *sup. de Veteranis*, agentibus, id est, negotiatoribus in nundinis & emporiis imminebant, & ab his ob proponendas merces quid exigebant Publicani & Telonarij iidem. Sequentes personales debitores per Occidentem hîc subiiciuntur: *Præpositi Thesaurorum*, de quibus in *Notitia Imperij* sub Comite S. L. vbi 12. huiusmodi Præpositi memorantur, & inter alios quatuor per Gallias; putà per Gallias Lugdunenses, thesaurorum Arelatensium, Nemausensium, Triberorum: Alioquin Præpositi Thesaurorum Philippoli meminit Basilius *ep.* 264. Comitis Thesaurorum per Thracias Amm. Marcellinus *lib.* 29. *p.* 414. Item, *Præpositi Baphiorum*, vel potius *Procuratores*; de quibus *Notitia Imperij*, vbi per Occidentem sub Comite S.L. nouem huiusmodi memorantur, & duo nominatim intra Gallias: putà Baphij Telonensis, & Baphij Narbonensis. Quid autem Baphia sint, ostensum,

lib. 10. nempe officinæ fucandæ seu tingendæ purpuræ. Item *Procuratores Gynæcearíorum*, seu *Gynæciorum* : de quibus eadem *Notitia Imperij*, vbi per Occidentem memorantur 16. & in his sex per Gallias, putà Arelatensis Gynæcij, Lugdunensis, Remensis, Tornacensis, Triberorum, Augustoduni. Quid autem Gynæcium sit ? dictum *libro Decimo*, *suo titulo*. Item *Procuratores Monetariorum*, vel *Monetarum*, de quibus eadem *Notitia*, vbi sex huiusmodi per Occidentem memorantur, & in his tres per Galliam, Procurator monetæ Lugdunensis, Arelatensis, Triberorum. Tandem generaliter indicantur *cæteri*, *quos in chartis suis officium Patrimum custodiebat* : quibus verbis comprehenduntur quoque Præpositi Barbaricariorum siue Argentariorum, cuiusmodi memorantur in *Notitia* Arelatenses, Remenses, Triberorum : Quæ quidem exempla tanto lubentius commemoro, quòd Andromachum, cui hæc *lex* inscribitur, Præfectum Prætorio Galliarum fuisse fermè conjicio.

¶ Et adeò quidem his omnibus indulgentiam præbet Honorius, vt etsi huius indulgentiæ tempore non ipsi amplius superstites sint ; verùm hæredes eorum, etiam his hanc Indulgentiam proficere velit, Non est scil. ab hæredibus exigendum, quod ab ipsis qui contraxerunt peti non potest.

IV. * Idem" AA. Theodoro PF. P."

AB omni intra *Italiam* iugatione", quam munere Annonariæ functionis absoluimus, etiam Glebalem pensionem iubet Serenitas Nostra remoueri. Dat. Id.Septemb. Med." Basso & Philippo Coss.[408.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* velut temporaria à *Cod.Iust.*
" Reponendi hi Impp.HONORIVS *&* *Theodosius*; vid. *Consularia Theodos.*
" *Theodorus* sub Honorio Imp.PP. *Italiæ* scil.vt vel ex hac ipsa *leg.*liquet.
" *Iugatio*,id est possessio seu iugorum modus de quo dixi iam ad *l. ... sup.* ...
" Mediolanum scil. post Stilichonem Rauennæ interfectum X. Kal.Septembris.,id est fine superioris mensis Ticino digressus Honorius sese contulit ; vide *Consularia Theodos.*

COMMENTARIVS.

TALIÆ Indulgentiam quandam tribuit *hâc leg.* Honorius : Anno D.408.& plenissimam quidem. Eam quippe absoluit & ab Annonariæ functionis munere, & à Glebali pensione seu præstatione. A munere, inquam, annonariæ functiones, id est ab Annonis & speciebus annonariis, quas scil. Itali præstabant possessionum seu Iugationum suarum nomine, in speciebus videl. annonariis seu Cellariensibus : de quibus *l.* 16. *inf.* Id enim est *h.l.& l.*14.*inf.* annonaria functio : Opponitur scil. ea disertè in *d. l.* 14. titulis largitionalibus : id est, iis, quæ in Largitiones Principis referebantur, nempe in auro, argento, ære, & cæteris huiusmodi speciebus ; de quibus *l.* 9. *infr. h. t.* Rursum opponitur annonaria functio *hâc l.* glebali pensioni : *Glebalis pensio* est,quàm Senatores in auro glebæ seu possessionum suarum nomine præstabant ; de qua fuit *sup.* peculiaris *titulus lib.VI.tit.II.de Senatorib.& glebali conlatione* ; Proinde hæc Honorij mens est, remittere se per Italiam, non tantùm aliis possessoribus annonariam specierum cellariensium functionem, verùm etiam remittere se Senatoribus quoque glebalem auri pensionem. Quare iam non audio, qui aliter hîc interpretati *Glebalem pensionem* præstarent; Neque quicquam eos iuuat Aurelij Victoris locus : Nam & eo ipso loco Victor nonnisi vnicam parti Italiæ tributorum seu functionis & pensionis speciem impositam solito tamen grauiorem memorat. Nempe ita res est, parti Italiæ sub illa Tetrarchia quam memorat peculiaris annonariæ functionis modus impositus fuit, quò scil. exercitus & Imperator, qui semper aut maxima parte in eâ Italiæ parte aderant, ali possent ; vnde & *Annonariæ Regiones* illæ proculdubio dictæ, à peculiari videl. illâ annonariâ seu specierum Cellariensium functione.Et verò de hac ipsa Italiæ parte *hanc ipsam leg.* accipio, quæ hac tempestate quandoque speciali *Italiæ* appellatione designabatur, de quo dixi semel plenè ad *l.6.sup.de annona & trib.*

¶ Vt id de *hac l.*sentiam, præter iam dicta, facit & ipsa horum temporum ratio, & huius Italiæ partis status. Nempe quod Zosimus luculenter ostendit,& biennio superiore,& his ipsis Consulibus *Basso & Philippo*, Radagaiso & Alarico ab Italiæ ingressu propulsando, ingentes per eam Italiæ partem exercitus positi fuerunt, eâsque Italiæ partes perreptanêre, ipso etiam Honorio & ducibus Stilicone & Saro, in eâ Italiæ parte cum exercitu consistentibus, in quo sanè tractu erat Ticinum, Rauenna, Bononia, Mediolanum quarum fermè ideò frequens hac in re mentio apud Zosimum. Quare, cùm Stilicone ipso superstite, eâ quam dixi ratione, pars illa Italiæ cùm maximè afflicta attritáque fuisset paucos ante dies Stilicone Rauennæ interfecto, Honorius *hâc leg.* (quæ sanè prima *hoc Codice* post Stiliconis cædem eius constitutio occurrit,) Italiæ parti illi hanc Indulgentiam dederit.

¶ Illud obscurum,num Honorij hæc Indulgentia sit præteriti temporis seu Reliquorum : an verò in futurum, quasi Italiam quam dixi in futurum liberet ab annonaria functione & glebali conlatione. Quod mihi vero similius fit : quasi non sufficiente ea iam istis functionibus, vtpote non hostium quidem incursione vastata, verum hostium metu ab ingenti exercitu adesa : Deinde apertis *huius l.* verbis, ABSOLVIMVS, inquit, *munere Annonariæ functionis* ; item, *glebalem pensionem* REMOVERI. Quæ formulæ sanè indulgentiam in futurum indicant.

V. * Imp.

V. * Imp." HONOR. & Theod.AA. Honoratis,& Possessoribus" per *Africam.*

RELIQVORVM ex fiscalibus titulis cuncta debita Nostræ Mansuetudinis indulgentia subsequatur" : &c. Dat.VII.Kalend. Decemb.Post" Conf. Honor.VIII. & Theod.III.AA. [410.]

NOTÆ

* Abest & hæc *lex* velut temporaria à *Cod.Iust.* παρέργως verò hîc admissum ab *huius Codicis* Conditoribus : hæc enim *lex* sextâ tempore posterior est.
" Scribendum hic *Idem AA.*
" Id est prosequatur ; & sic,Reliqua omnia indulgemus.
" Id est Anno Dom. 410.

VI. * Idem AA. Macrobio" Proconf. Afric.

CONSIDERANTES *Africæ* deuotionem", vsque in initium *Fusionis*" *Quintæ*", vniuersa reliqua, quæ tam ad Arcam" Sublimium Potestatum", quàm ad Largitiones" pertinent, relaxari præcipimus. Priuatæ quoque rei" debita similiter relaxamus : chartis" abolitis, quibus debita publica continentur. Dat.VII.Kal. Iul.Rau.Varane CONS.[410.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* velut temporaria à *Cod.Iust.* Anteuertere porrò vt dixi ; debuit hæc *lex* superiorem.
" *Macrobio* huic Procos. Africæ vnica hæc *lex* inscripta *hoc Codice* occurrit : videri possit hic idem cum Macrobio, qui Vicarius Hispaniarum fuit A.399.400.vt docet *lex* 15 *inf.de paganis* : *lex* 61.*sup.de cursu publ.* Forte etiam idem ille qui & Præpositus S.Cubiculi fuit,duodecimo post *hanc l.*anno,id est A.312.vt docet *lex* 1.*sup.de Præpos. S.Cubiculi* : quique Saturnalium & nonnullorum aliorum Scriptor est.
" De hac *Deuotionis* voce v.*Gloss Theodos.* & quæ mox dicam.
" *Fusio*, pro Indictione : quod Cuiacius primus animaduertitide quo mox.
" Id est vsque in initium A.D. 408. de quo mox.
" De hac *Arcâ*,& titulis,qui ad Arcam Pi.Po. pertinent sunt præterea *hoc titulo* quatuor *leges* : putà *lex* 3.*sup.l.*9.16.*vlt. inf.h.t.*
" *Sublimium* Potestatum, id est Præfectorum Prætorio.
" *Largitiones*,sacras scil.quæ sub Comite S.L.erant v.& *l.*3.*sup.*
" Quæ sub Comite R.P.erant.
" De hoc *Chartarum* abolendarum more & iussione, in Indulgentiæ concessione fidem faciunt *tres* insuper huius tituli *leges* : putà *lex* 2.3.*sup.* & *lex* 16.*inf.* de quo dixi semel ad *l.*2.*sup.h.t.*

COMMENTARIVS.

AFRICÆ prouinciæ Proconsulari duæ hæ Indulgentiæ tribuuntur ab Honorio eodem Anno 410. In quibus collocandis πρόθεσιν admissum est ab *huius Codicis* Conditoribus. Et causam huius Indulgentiæ Africæ Proconsulari à se datæ prodit Honorius his verbis : *Considerantes*, inquit, *Africæ deuotionem.* Quo *Deuotionis* verbo quid Honorius intelligat,videndum est. Putet igitur quis indicari canonis Vrbicarij, ad vsum videl. & annonam vrbis Romæ, collationem : quandoquidem notum est, Africam nutriculam fuisse vrbis Romæ : notum & *Deuotionis* verbo subinde *huius Codicis* constitutionibus deuotionem circà tributorum illationem exhaudiendam : quod Glossæ Theodosianæ ostendunt. Et tamen Deuotionem Africæ aliam huius temporis peculiarem ab Honorio indicari censeo : quâ videl. Africa in obsequio Imperatoris Honorij stetit, aduersus Attali Tyrannidem : de qua accipienda quoque est *lex pen.& vlt.sup.de Indulg criminum* : quò etiam respicere puto *l.*1.*sup.de terris limitaneis* : *& l.* 51. *inf. de hæreticis.* vt & *l.* 2. *sup. de littorum & itin. custod.* Historia sic habet : Cùm Alaricus Gothorum R.ad vrbem Romam cum exercitu ageret, Attalus Præfectus Vrbis Romæ, volente Alarico, à Romanis Imp. factus fuerat. Inde pars magna Italiæ eum pro Imperatore agnoscere coacta. In Africa spes vtrimque : & provt ea in alteruttrius fide & deuotione maneret, ita summa rerum eò inclinatura videbatur : & si ea Attalo cederet,Honorius imperio cessurus & ad Theodosium Iun. in Orientem fugiturus erat. Quare eò conatus vtrimque verti : & quidem Alaricus suadere Attalo, vt idoneas copias in Africam & Karthaginem mitteret, quarum scil. opera Heracliano Comiti Africæ (cui inscribitur hoc ipso Anno *lex* 51. *inf. de hæreticis.*) qui partes Honorij sectabatur, imperium abrogaret ; Verùm Attalus facilè se Carthagine & Africâ potiturum ratus, posthabito Alarici consilio cum paucis copiis militare in Africa imperium Constantino tradidit ; verùm Constantinus ille in Africa ab Heracliano interfectus : Post hos irritos missi ab Attalo Ducis in Africa conatus, Iovius Attali Præfectus Prætorio, aliquandiu quidem, Barbaros ad gerendum aduersus Heraclianum bellum mitti oportere censebat ; Interea tamen Honorij causæ fauere cœpit, & Attalum apud Alaricum inconciliare non desiit ;

desiit ; irritis etiam spebus Attali in Africâ, qui cum pecuniâ tantum quosdam in Africam miserat, vt ibi rebus succurrerent. Interea Heraclianus ex Africa ad Honorium pecuniam misit ingentem, vnde militum beneuolentiam Honorius sibi conciliauit: sed & idē Heraclianus portus & littora Africæ præsidio multiplici vallauit, quò pertinet quoq; *lex 1. sup. de terris limitaneis*: denique idem annonam ex Africâ ad Vrbem Romam ne subucheretur sedulò cauit ; vnde ingens fames Romæ exorta. Itaque Senatus iam fermè omnis censere, vt Barbari cum Romanis militibus in Africam mitterentur, eorum præfectura Drumæ tradita, quod soli fermè Attalo displicuit. Mox itaque imperium ab Alarico Attalo abrogatum. Quæ omnia memorant Zosimus *lib. 6. pag.* 827. 828. 829. 830. Sozomenus *lib. 9. cap.* 8. Socrates *lib. 7. cap.* 10. Hæc igitur illa est *Africæ deuotio*, quam Honorius hîc intelligit : quo ipso elogio eam hoc ipso Anno 410. prosequitur in mādatis Marcellino Karthaginem misso ad collationem datis *pag. 5. & 259.* quâ motum se hanc debitorum indulgentiam tribuere profitetur : Ea verò talis est; Vt, *l. 6.* omnium Reliquorum Indulgentiam ei concedat, vsque ad initium A. D. 408. quam *quintæ fusionis initium* vocat, de quo mox plura. Omnium, inquam, Reliquorum, quæ triplicis generis erant, putà pertinentium vel ad arcam Præfectorum Prætorio (de quâ fuit quoque *lex 3. sup.* erit que *lex 9. 16. & vlt. inf. h. tit.* vel ad sacras Largitiones, vel denique ad res Principis priuatas. Nempe triplex hæc collationis species fuit; pars, in vsus Præfecti Prætorio (quæ ἀπόφορα & βασίλικα fuit) pars in publicos vsus, pars in principis, de quo pleniùs ad *leg. 9. inf.* Cæterum cum ad Africam *hæc lex* pertineat, hûc respiciunt sub Comite S. L. *Comes Titulorum Largitionalium per Africam, Rationalis summarum Africæ, Procurator Gynæcij Carthaginensis Africæ, Procurator Basilicorum per Africam, item sub Comite R. P. Rationalis rei priuatæ per Africam & Rationalis rei priuatæ fundorum domus diuinæ per Africam.* Et hæc quidem *lege 6.* primùm concessit Honorius : Atenim *l. 5.* postea pleniorem Africæ Indulgentiam concessit ; nempe Reliquorum ex Fiscalibus titulis omnium in præsens vsque tempus.

¶ Duo supersunt in *l. 6.* obseruanda. Primum est de *Chartarum abolendarum* more, vbi Indulgentia concederetur, de quo iam plenè dictum ad *leg. 2. sup.* Secundò notandum quod Cuiacius primus animaduertit *fusionem* pro Indictione vsurpari à consequenti antecedens : nam & ita *fusio* de ipsa Illatione publica vsurpatur *in l. 27. §. si quid cloacarum. ff. de vsufructu.* & in *Glossis* Philoxeni, Fusio εἰσφορὰ δημοσίων ; & mox, Fusiones, Συλλέκται εἰσφορᾶς: Fundere scil. est erogare; Sammonius,

——*frustraque immensa numismata fundes*

vnde & *effundere*, *profundere* Et *Refusio* possessionum, Ambrosio, *in Apologia Dauidis, cap.* 8. Ex hâc interim *Fusionis* voce apparet, vnde *Indictionis* nomen, quoue item sensu inditum fuerit : nempe *Indictio*, ab antecedente : *Fusio* verò, à consequente : vnde simul liquet, quam ioculares sint Cedreni rationes nominis *Indictionis* : quasi *Inastio*, à pugna actinea : vel quasi, *Indicatio.* Clare enim hinc constat, à collatione tributaria hanc appellationem desumptam. Hinc & Græcis ἐπιβόλιμαιος Indictio, *Distributio* apud Palladium *in dialogo rerum gestarum Ioannis Chrysostomi* : quomodo & apud Codinum *de originib. Constantinopol.* interpres Δευτέραν ἐπιβόλιμαιον *secundam distributionem* vertit ἐπιβόλιμαιος est *indictio*, & quidem tributorum, quæ fit per distributionem, peræquationem: Nam Baronij error est, qui id ad distributionem militaris annonæ referebat: vt & Scaligeri, qui ad distributionem seu largitatem Principis. Denique videre est, Indictionum harum mentionem fieri, cùm de re tributariâ agitur: quod ostendunt non tantum bouem *huius tituli* constitutiones, verùm etiam reliquæ : puta *lex 1. sup. de iure fisc. lex 11. de cursu publ. l. vn. de classicis. l. 14. de naucul. l. 18. de susceptor. l. 3. de equorum conlat. l. 33. de annonâ & trib. l. vlt. de conl. don. l. 173. inf. de decurion.*

¶ Ex *eâdem* interim *l. 6.* collatâ cum *l. 9. & 16. inf.* apparet, veram esse obseruationem, Africæ proconsularis dictiones Orientalibus vnâ deductiores esse; quod etiam ostender *lex 8. inf. h. t.* Vt proinde Africa Proconsularis Indictionum initium consurgat ab A. D. 314. cùm Orientales consurgant ab A. D. 313. quod posterum ex *Chronico Alexandrino* discrè liquet. Causam quis non aliam putet, quàm quia Anno demum 313. Proconsularis Africa in Constantini M. potestatem venit, post missum videl. eò Maxentij Tyranni caput; vt proinde à sequente demum Anno Africæ Proconsularis Indictionum initium consurgat. Sanè cùm de Maxentij in Africam impotenti dominatu liqueat ex incerto Rhetore Gallicano Panegyrico sexto, *cap. 16. & 25.* & Zosimo *lib. 2.* item liqueat ex eodem Zosimo, Karthaginenses 40. millia militum Maxentio aduersus Constantinum M. præbuisse. Sanè Nazarius *altero panegyrico cap. 32.* non illicò aut placidè Africam sub imperium Constantini venisse ostendere videtur, imò turbidè aliquid egisse. Imò serius adhuc *Africæ diœcesis* in obsequium Constantini venisse videtur : Quandoquidem duodecimam Indictionem Honorius Anno D. 401. de diœcesi Africanâ agens, *l. 3. sup. de equorum conlat.* tribuat, quæ aliàs in Oriente decima quarta, vt ex *Chronico* Marcellini, & *Alexandrino* liquet. Verùm Africam citiùs ad obsequium Constantini M. venisse cùm aliis argumentis liquet, tùm ex frequentibus statim A. 313. ad Anulin PC. Africæ, deque eo & ad Cæcilianū Constantini M. epistolis & constitutionibus : quarum mentio apud Eusebium *lib. 10. c. 1. 5. 6. 7.* Augustinum *ep. 68.* de quo dicam ad *l. 1. inf. de Episcopis.* Quare istam Indictionum differentiam per Italiam & Africam inde processisse puto, quod Constantinus in potestatem suam iis redactis, setiùs nonnullis tributa *indicere* & ad tributorum collationem eas vocare instituit; prout videl. afflictæ magis vexatæque à Maxentio fuerant. Hinc igitur statim vt Italiâ potitus Constantinus A. D. 312. ad collationem iam vocauit: contrà Africam Proconsularem, nonnisi ab A. D. 314. Diœcesim Africæ, nonisi ab A. D. 315. Indulgentiâ videlicet atque eò concessâ. Quò pertinere videantur illa veteris Constantinianeæ Inscriptionis, quæ Emeritæ in Hispaniâ, REMISSO VBIQVE TRIBVTO. &c.

VII. * Idem

VII. * Idem AA. Ioanni. PF. P.''

CAMPANIÆ, *Tusciæ, Piceno, Samnio, Apuliæ, Calabriæ, sed & Brutiis, & Lucaniæ*, ex omni præstationis modo, quem antiqua sollemnitas'' detinebat'', quattuor'' partes iubemus auferri : ita, vt ex *Indictione Decimâ*'', quinque annorum Indulgentiâ contributâ'', partem'' soluant publicæ functionis. ¶ Ad reparationem sanè cursus, intra indulgentiæ tempus quidquid fuerit postulatum, id solum conferri censuimus. Dat. VIII. Id. Maij, Rauen. Lucio v. c. CONS. [413.]

NOTÆ

* Abest & hæc *lex* velut temporaria à *Cod. Inst.* Hanc *leg.* non indicari *l. 14. inf.* ad eam probabo.
'' *Ioannes* Præfectus Prætorio, Italiæ scil. sub Honorio Imp. vt vel ex prouinciis Italiæ hîc expressis apparet : v. de eo plura in *Prosopogr.*
'' *Antiqua sollemnitas*, est antiquus præstationis modus.
'' *Detinebat*, id est, continebat.
'' De quinque.
'' Id est Consulatu Varanæ, A. D. 410.
'' *Contributa*, id est in vnius anni præstationem reductâ : quinque annis pro vno computatis.
'' Quintam è quinque, seu vnam.

COMMENTARIVS.

ITALIÆ prouinciis, quæ hîc enumerantur, octo, putà *Campaniæ, Tusciæ, Piceno, Samnio, Apuliæ, Calabriæ, Brutiis, Lucaniæ*, Indulgentiam quandam tributorum tribuit *hâc leg.* Honorius Imp. quæ Sexta iam est ex Honorianis Indulgentiis *hoc titulo.* Indulgentia verò isthæc est, quòd quintam tantum partem veteris & solemnis præstationis, eas prouincias inferre velit : & sic integri quinquennij, quod currere cœpit ab Anno Dom. 410. ad Annum vsque 414. vnius Anni tantùm solutionem præstare : cuius quinquennij dimidia & vltra pars iam huius Indulgentiæ tempore effluxerat : Data enim est hæc *lex* mense Maio Anni Domini 413. Quæ quidem singularis Indulgentiæ species est, partim in præteritum, partim in futurum : sic vt, quomodo hæc ipsa *lex* loquitur, *quinque annorum Indulgentiâ contributâ*, seu quinque annis in vnum collatis, vnius tantùm anni canon seu tributum soluatur. Cum quâ quinquennali Indulgentiâ misceri nolo Quinquennales Indulgentias quinque annorum continuorum, quæ ab Imperatoribus nonnullis tributæ : qualis est Constantinianea, de qua Eumenius *Gratiarum actione Flauiensium nomine.* Et id quidem primo loco *hâc leg.* obseruandum.

¶ Secundò notandum, hanc Indulgentiam esse generalem omnium titulorum ; *Ex omni*, inquit, *præstationis modo quem antiqua solemnitas destinabat* : Et mox, *publicæ functionis.* Quo etiam argumento inter alia liquet, *legem 14. inf.* non *hanc leg.* intellexisse. Et sanè exceptio quoque vnius cursus publici *fine leg.* id euidentissimè demonstrat.

¶ Tertio igitur loco notandum, ab hac Indulgentia *Exceptionem* quandam proponi ab Honorio : quæ fortè etiam indicatur *initio, l. 12. inf.* Nempe enim cursus publici reparationem excipit ; de quâ cursus publici reparatione *leg. 34. 42. sup. de cursu public.* vid. & *l. 4. sup. de murileg.* ad quam quidquid postulatum fuerit, integrè conferri vult : Vnde apparet hinc quantus cursus publici fauor fuerit : vt à generali indulgentia excipieretur : de quo plenè suo titulo : inde, quantoperè cursus publicus per illas Italiæ prouincias hoc tempore concidisset.

¶ Nunc de duobus videndum est circa has prouincias. Et primò quidem, quod Quartum hîc est, quænam ratio fuerit Honorio huius Indulgentiæ illis prouinciis tribuendæ, harum prouinciarum scilicet deuastatiò per Gothos scilicet, & ante, & post captam ab Alarico seu Gothis Romam : ac maximè post alteram Vrbis Romæ irruptionem, quæ contigit extremo Anno Domini 409. attritæ illæ prouinciæ maximè fuerunt. In genere de Italiæ & Vrbis solo *l. 20. sup. de tironibus.* De Piceno Zosimus *lib. 5. p. 813. lib. 6. p. 831.* de Tuscia, Rutilius Numantianus. De Campania, testis idem Honorius, *l. 12. inf. hoc tit.* & de Nolanâ nominatim vrbe Augustinus *lib. 1. de Ciuitate Dei : c. 10.* de Campaniâ iterum Lucaniâ, Brutiis ; & metropoli eius Rhegio, Zosimus *lib. 6. pag. 1. 830.* vbi perperàm Βρεττλίαν, pro Βρεττίαν legitur. Olympiodorus, *apud Photium*, Philostorgius, *lib. 12. c. 3.* Paulus Diaconus seu historia miscella *lib. 13.* Palladius dialogo 13. Iornandes *Geticis c. 30.* vbi tandem etiam Alaricius, in *Siciliam* trāiicere cogitans mortuus est. Post quam Vrbis Romæ Italiæque prouinciarum illarum vastationem, Alaricique mortem, vt Romæ instaurandæ, ita & prouinciis illis subleuandis Honorius incubuit : de quo dixi ad *Philostorgium lib. 12. c. 5.* Id quod omninò huic tempori congruit, Anno Domini 413. & 414. vt *ibidem* ostendi. Hæ inquam octo prouinciæ à Gothis tùm vastatæ ; interea dùm Honorius in Flaminia (quæ Piceno proxima) Rauennæ hæreret : eâque prouincia cum Venetia Æmilia & Liguria iam antea primo Gothorum impetu Anno Domini 408. & secundo Romam procinctu 409. deuastatæ fuissent ; de quo vid. Zosimum *lib. 5. p. 813. 812. lib. 6. p. 829. in f.* 830. 831.

Hinc igitur iam patet (quod Quintum) quo nexu seu vinculo inter se hæ octo prouinciæ hîc cohærent : non quasi ex his peculiaris tùm *diœcesis* constaret : verùm quia in Italiæ vrbisque solo constitutæ per Gothos, post alteram vrbis Romæ irruptionem, deuastatæ fuissent. Ergo communione *mali* inter se sociatæ, non peculiaris

diœceseos vinculo, seu compage deuinctæ. Vnde iam conficitur has prouincias non ideò nunc hîc coniungi, quod peculiarem illæ *Vicarij* vrbis diœcesim constituerent; quando neque *Valeria* hîc numeratur, quæ certè sub Vicario Vrbis Romæ pariter fuit, vt discimus ex *leg. 5. sup. quibus equorum vsus*, & ex *Notitia*, neque tres præterea prouinciæ seu insulæ *Sicilia, Sardinia, & Corsica*, quæ & ipsæ sub Vicario V. R. erant eâdem *Notitiâ* teste: Ac multò minus has prouincias cum *Vrbicariis* regionibus easdem fuisse: atque adeò non *hanc leg.* indicari *l. 14. inf. hoc tit.* de quo ad *eam leg.* plura. Et alioquin diuersam harum prouinciarum enumerationem fieri, detractis vel additis aliis videmus: veluti apud Trebellium Pollionem in *v. Tetrici*: *Correctorem*, inquit, *totius Italiæ fecit, id est, Campaniæ, Samnij, Lucaniæ, Bruttiorum, Apuliæ, Calabriæ, Etruriæ, atque Vmbriæ, Piceni & Flaminiæ, omnisque annonariæ regionis.* Absimilis etiam Notitia Italiæ prouinciarum, quâ continetur, *l. 27. inf. de appellat.* Absimilis expressio prouinciarum Italiæ in Synodo Sardicensi apud Athanasium *Apol. 2.* & ipsum Athanas. *ad solit. vit. ag.*

VIII. * Idem" AA. Seleucho PF. P."

NAVICVLARIIS intra *Africam*", ex *Quartadecimâ*" *Indictione* Consulatus Valentiniani Aug. III." & Eutropi. v.c. vsque ad *Indictionem Quartam*" Consulatus nostri septies", & Theodosi iterum, omnia reliqua indulgemus. Dat. III. Non. April. Rau. Constantio & Constante Coss. [414.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut temporaria.
" *Seleuchus* sub Honorio Imp. Præfectus Prætorio Italiæ scilicet: in qua Præfectura, & Africa fuit. v. *Prosopogr.*
" Proconsularem.
" Imò *prima* ea vocatur *l. 3. sup.*
" Id est A.D. 387.
" Imò *quinta* ea vocatur *l. 9. 10. inf.*
" Id est A.D. 407.

COMMENTARIVS.

AFRICÆ *Nauicularijs* Vicennalem omnium Reliquorum Indulgentiam Honorius ab Anno D. 387. ad Annum 407. tribuit, hâc Constitutione quæ SEPTIMA est Honorij Indulgentiarum *hoc titulo*: Anno D. 414. Nempe vt cæteroquin Honorius hoc Anno Africam subleuatum iuit (quod superiore mense emissa ab eodem constitutio ad Hadrianum PP. ostendit: cuius tres partes *hoc Codice* continentur: putà *lex 11. sup. de curiosis*: *leg. 33. sup. de erogat. mil. annon. leg. 12. sup. de metatis*) ita & hâc eidem succursum voluit, post Heraclianum videl. in Africa superiore Anno debellatum: & prouocandæ eius in posterum deuotioni præcisâ inter alia præcipuâ calumniandi materiâ ex annosis & veteribus Reliquis. Septennij igitur postremi tantùm Reliqua ab Anno Dom. 407. in hunc Annum 414. à Nauicularijs inferri vult Honorius, vicennij præcedentis Reliquis remissis: Cuiusmodi vicennalis indulgentiæ alterum exemplum suppeditat *lex 16. inf. Nauicularijs*, inquam, qui annonam ex Africa ad vrbem Romam subuehebant: de quibus *suo titulo suprà*, *lib. 13. t. 5.* cuius tituli *lex 38.* seu *vlt.* hoc ipso Anno ad eosdem Africæ Nauicularios pertinet.

¶ Interea singularis hæc admodùm *lex* est in Indictionum argumento: quæ tamen ipsa cum aliis pugnare videatur. Nam quæ in Valentiniani III. & Eutropij Consulatum incidens Indictio hîc *Quartadecima* dicitur, ea in *l. 3. sup.* ab eodem Honorio *prima* dicitur: ab aliis *Quintadecima* notatur: Rursum quæ in Honorij 7. & Theodosij iterùm Consulatum incidens *Quarta* hîc dicitur: eam Theodosius Iunior *l. 9. 10. inf. hoc t. Quintam* vocat, adscripto nominatim Consulatu *dict. leg. 9.* ab aliis *Sexta* dicitur. Quare Ill. Scaliger *lib. 5.* Emendat pro *quartadecima*, reponebat *decimamtertiam*: at *lib. 3. Canon. Isagog. p. 305. Quintamdecimam*, pro Quarta *lib. 5. Emendat.* Sextam. Petauius quoque *Quintamdecimam* probabat: sed pro *Quartà*, Quintam ex *leg. 9. 10.* reponebat. Verùm & *hanc leg.* & *alias* ab Emendatione, vnicâ obseruatione vindico: Nempe, quod Indictionum initium non vbique idem fuerit: Nempe enim *Italicam* Indictionem ab Anno Dom. 312. duci video: quò pertinent *lex 3.* & *l. 7. sup. h.t.* Orientalem ab Anno D. 313. quò spectat *lex 11. sup. de cursu publ. l. 11. sup. de iure fisci*: *l. 9. 10. 16. h.t. l. vn. sup. de Classicis*: *l. 14. sup. de Nauicular. l. 173. sup. de decurion. l. 33. sup. de annona & tribut. l. vlt. sup. de conlat. donatar.* Karthaginiensem Africæ Proconsularis ab Anno Dom. 314. quò pertinet hæc *lex 8. & lex 6. sup.* Africæ diœceseos ab Anno D. 315. quò spectat *lex 3. sup. de Equorum collat.* His ita distinctis, apparet omnia rectè habere.

IX. * Idem

IX. * Idem AA. Anthemio PF. P."

PER omnes prouincias *Orientis* ex *Indictione Vndecima Valentiacâ*", in *Quintam* vsque nuper" transactam *Indictionem*, annorum scilicet quadraginta, id est: ex Consulatu Diuorum Valentiniani & Valentis iterum" Augustorum, vsque" ad Consulatum inuictissimi Honorij Patrui" mei septies", & meum iterum, omnium generalium" titulorum sub æquâ lance", tam Curiis, quàm conlatori" priuato, & Patrimoniali: Diuinæ quinetiam domui, omnique iuri munifico", necnon & cellariis", præter" trium metallorum debitoribus (Docimeni, Proconensis, & Troadensis) concessimus reliqua: siue species, siue æs", pecunia, aurum, argentumque debetur: ita vt nec horreis, & " Præfectoriæ Arcæ, nec nostro aliquid ex his Ærario debeatur. Sequentis temporis debitis ex *Indictione sexta* vsque ad præsentem *Duodecimam* emergentibus necessitatibus reseruatis. Dat. v. Id. April. Constantinop. Constantio & Constante Coss. [414.]

DE eadem re scribtum Edictum ad Populum, ad Marcianum Com. s. L. Musellio Præposito sacri cubiculi, *de titulis ad domum sacram pertinentibus*. Ad Rectores prouinciarum, & *de metallariis* edictum ad Populum per prouincias Illyrici", & ad Rectores prouinciarum.

NOTÆ.

* Et hæc *lex* Abest à *Cod. Iust.* velut temporaria. Hanc *leg.* suam memorat Theodosius Iun. *l. prox. 10.* & *l. 11.* Et imitatur *l. 16. inf.*
" *Anthemius* PP. sub Theodosio Iun. *Orientis*, vt apparet statim ex *initio legis*: v. *Prosopogr.*
" Ita rursum vocat *l. 10. prox.* id est A.D. 368.
" Id est A.D. 407.
" *Nuper*, ante septem.
" Id est, A.D. 368.
" Inclusiuè seu transactum: alioquin *ἀποσιώπησις* esset aut *κακόζηλος*, cùm nonnisi 39. foret.
" Hinc quoque apparet *hanc l.* Theodosio Iun. tribuendam esse.
" Id est A.D. 407.
" *Generales* tituli, quibus *personalia debita* opponuntur *l. 3.*
" Dimensione, *l. 16. inf.*
" *Munificum ius*, *h.l.* & *l. 16. inf.*
" *Cellarias* species Cellarienses, *l. 16. inf.* de quo dixi ad *l. vlt. de offic. Iudicum*, & ad *l. 6. sup. de annona & tribut.*
" Repetitur hoc, *l. 11. inf.*
" Vid. *sup. tit. de conlat. aris.*
" Nec. " Vtrique, *d.l. 6.*
" Metallorum seu lapidicinarum per Illyrici tractum mentio quoque *l. 8. sup. de metallis.*
" De hac *subscriptione* mox.
" *Præpositus S. Cubiculi* hîc adhuc Comiti S.L. postponitur: qui octennio post, A.D. 412. prælatus est: dixi *tit. de Præpos. S. Cubiculi.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris, qui Orientis Imperio præerat, Indulgentiæ Tributorum sex *hoc titulo* sequuntur; quatum vt hæc prima, ita & omnium plenissima est: Ita quidem etiam, vt duæ proximæ, putà *lex 10. & 11.* ad huius interpretationem pertineant: & *lex 16.* ad huius instar & exemplum efformata sit. Plenissima, inquam, hæc Indulgentia est triplici ratione; tùm ratione temporis, tùm ratione locorum, tam ratione subiectæ materiæ, id est, debitorum publicorum.

Rationes *Temporis*, inquam; quod hîc primo loco notandum est. Nempe enim quadraginta annorum solidorum hæc Indulgentia est ab Anno videl. 368. ad A. D. 407. inclusiuè: id enim tùm quadraginta annorum numerus requirit, tùm expressè ostendunt extrema *legis*: vbi ab Indictione sexta, id est ab A. D. 408. huius Indulgentiæ finis computatur.

Secundò hæc Theodosij Iun. Indulgentia plenissima est ratione *locorum*: Eam scil. omnibus Orientis prouinciis tribuit: quod accipi potest de Orientis diœceseos prouinciis, quæ sub Comitis Orientis dispositione erant, vt quinquennio post *hanc legem* testatur *Notitia Imperij*: nempe Palæstina, Phœnice, Syriâ, Cypro, Cilicia, Palæstina secunda, Palæstina salutari, Phœnice Libani, Eufratensis, Syriâ salutari, Osrhoena, Mesopotamia, Cilicia secunda, Isauria, Arabia. Possit tamen quoque accipi de vniuerso Orientis Imperio, vel saltem Præfecturâ Prætorianâ Orientis: illud, argumentò eorum quæ de metallis & prouinciis Illyrici adiiciuntur: istud, propter Anthemium PP. Orientis, ad quem hæc *lex* data est.

Tertiò plenissima est hæc Theodosij Iun. Indulgentia ratione *Titulorum*, ex quibus publico quid debetur: cui egregiè respondet Marciani Imp. Indulgentia Reliquorum *Nouella 2.* Omnium scil. generalium titulorum (de qua voce dixi ad *l. ... sup.*) hæc Indulgentia est; à quibuscunque, cuicunque, & in quocunque genere debitorum. A quibuscunque, & cuicunque: siue, inquam,

à Curiis, ſeu Curialibus, (qui ſcil. Suſceptores & Exactores erant, de quo iam ad *leg.* ... *ſup.* ... ſiue à conlatoribus ipſis, ſiue priuatis, ſiue patrimonialibus: id eſt à poſſeſſoribus, vt loquitur *dicta lex* 16. *inf.* priuatæ rei & patrimoniali collationi obnoxiis, ſiue diuinæ Domui, ſiue alij cuicunque iuri munifico: Quinimò & Cellariis, id eſt inſtructioni annonariæ Palatiorum, Prætoriorum, Manſionum; de quo dixi ad *leg.*6. *ſup. de annona & tribut. & l. vlt. ſup. de off. Iudicum omn.* quod & ipſum Marciani Indulgentiâ exprimitur *d. Nouellâ* 2. cùm alioquin ſingularis horum ratio videretur.

Quartò, pleniſſima eſt ratione *Materiæ*: ſiue, inquam, ſpecies, ſiue æs, ſiue pecunia debeatur: ſiue denique aurum, argentum: quæ duo tamen poſtrema in Indulgentiis excipi ſolita quandoque: In Iulianea ſanè excipiuntur *l.* 1. *ſup.* vbi plenè dixi.

Quintò pleniſſima adhuc eſt hæc Indulgentia, & huic ſimilis *d. lex* 16. cuicunque Reliqua debeantur, ſiue horreis, ſiue Arcæ Præfectoriæ, ſiue vtrique Ærario: Nempe his tributa inferebantur, quod ipſum docuit quoque *lex* 3. *ſup. l.*13. & 16. *inf.* de Arcâ Præfecti Prætorio, docet quoque *lex* 3.6. *ſup. lex* 16. & *l. vlt. inf.* & *lex* 19. *ſup. de erogat. mil. ann.* à qua Præfecti Prætorio Arca, *Arcarij* Præfectorum dicti; quorum meminit Caſſiodorus, 1. *variarum* 1.

Et hæc quidem de huius Indulgentiæ amplitudine: quâ causâ etiam (quod Sexto loco hîc notandum) hæc *lex* non tantum ad Anthemium PP. emiſſa eſt, verùm quod oſtendit ſubſcriptio *legis*, de eadem re ſcriptum hoc Edictum, ſeu hæc Indulgentia ad *Populum* indiſtinctè velut debitorem, ad *Comitem S. L.* quia hæc Indulgentia quoque pertinet ad ea quæ ſacro Ærario, ſeu Principis Largitionibus debebantur: Item ad *Præpoſitum S. Cubiculi*, quia & ad diuinæ Domus debita hæc Indulgentia pertinet, qua cauſa ad eum ſcriptum nominatim dicitur Edictum de *titulis*, ſeu ſuper titulis *ad Domum ſacram pertinentibus*: Diuina ſcilicet Domus ſub Præpoſito S. Cubiculi fuit: de quo plenè ad *leg.* 2. *ſup. de Palatinis S. L.* & ad *leg. vn. ſup. qui à præb. Tironum.* Item ſcriptum hoc Edictum ad *Rectores Prouinciarum*, vt quos tributariæ rei omnis cura ſpectabat. Poſtremùm ad populum & Rectores prouinciarum Illyrici *de metallariis*, id eſt ſuper metallorum debitoribus: nam & his Indulgentia data, exceptis de quibus mox. Mirum interim hîc, non & de ea re ſcriptum ad Comitem R. P. cùm tamen de vtroque Ærario hæc *lex* ſit. Certe ſimilis planè indulgentiæ Marciani Imp. *Nouella* 2. ſubſcriptio eſt: Sic quidem vt ad Comitem quoque R. P. Eodem exemplo ea ſcripta dicatur: *Scripta Palladio viro Inluſtri PF. P. Orientis: Hermogeni viro Illuſtri Comiti S. L. Gennadio viro Illuſtri Comiti R. P. Maximino viro Illuſtri Comiti & Præpoſito S. Cubiculi.*

Septimò interim notandum, quod de metallariis prouinciarum Illyrici dicitur: frequentia ſcil. per Illyricum metalla fuêre, de quibus *l.* 3. 7. 8. *ſup. de metallis*: de iiſdem accipienda *lex vn. inf. de menſis oleariis.*

¶ Duas tamen *limitationes & exceptiones* ad hanc Indulgentiam addit Theodoſius Iun. Prima eſt, quod Octauo loco hîc notandum, trium tantum metallorum debitores ab hac Indulgentia excipiantur; vt & *dict. lex* 11. *inf.* quos tamen ipſos Marcianus ſuâ Indulgentiâ complexus eſt) nempe Docimeni, Proconenſis & Troadenſis metallorum. E tanto ſcil. metallorum numero, quæ per orbem Romanum fuêre vt docet quoque *lex* 8. *ſup. eſt pœna*: *π. de pœnis*: & quidem per Orientis Imperium, ac nominatim etiam in Illyrico, quæ Imperatori conferebantur, tria hæc omnium inſigniora fuêre, marmora ſcil. clariora Docimena, Proconenſia, Troadenſia; De ſingulis videndum eſt. *Docimenum* in Phrygiâ fuit, vbi locus Docymæum, vel Docimæa: de quo Strabo, Ptolomæus *lib.* 5. *c.* 2. Itinerarium *Peutingerianum*, Sthephanus & quidem prope Synada in *dict. Itiner.* De hoc Docimeno Phrygiæ metallo, ſeu marmore, plenè Strabo *lib.* 12. *pag.* 397. ἐπέκεινα δὲ ἐςὶ Δοκιμέα κώμη, κ) τὸ λατόμιον τῦ Συνναδικῦ λίθυ, ὕτω μὲν Ῥωμαῖοι καλῦσιν, οἱ δ' ἐπιχώριοι Δοκιμίτην, κ) Δοκιμαῖον. κατ' ἀρχὰς μὲν μικρὰς βώλυς ἐκδιδόντ© τῦ μετάλλυ: διὰ δὲ τὴν νυῦ πολυτέλειαν τῶν Ῥωμαίων κίονες ἐξαιρῦνται μονόλιθοι μεγάλοι πλησιάζοντες τῇ ἀλαβαςίτῃ λίθῳ κτ' τὴν ποικιλίαν: ὥςε κ) τῶν πολλῆς ὕσης τῆς ἐπὶ θάλατταν ἀγωγῆς τῶν τηλικύτων φορτίων, ὅμως κ) κίονες κ) πλάκες εἰς Ῥώμην κομίζονται θαυμαςαὶ κτ' τὸ μέγεθ© κ) κάλλ©. Epiphanius de lapidibus 12. ἄλλοι δέ πυ κ) τὸ λίθον τὸ μαρμάρινον τὸ ἀπὸ τῦ Δοκιμίυ ψευδωνύμως ὀνυχίτην καλῦσιν διὰ τὸ καθαρὸν τῆς λευκότητ©. Stephanus Δοκίμειον πόλις φρυγίας ὡς Ευδαίμων, τὸ ἐθνικὸν Δοκιμεὺς κτ' τέχνην: κτ' δὲ τὸ συνήθειαν Δοκιμηνὸς, ἀφ' ὗ μάρμαρα ὕτω φασί. Idem ergo marmor Docimenum & Synadenſe: cuius Synnadis marmoris mentio non vna apud Statium: ſic vt candidum fuiſſe oſtendat purpureis maculis interſtinctum. Hinc & Synnades columnæ apud Capitolinum, *in Gordianis.* Proconenſia dicta à Proconeſo inſula, quæ vna eſt è Sporadibus. Horum quoque mentio fit apud Plinium *lib.* 36. *cap.* 6. & in Diocletiani, & Maximiani conſtitutione *Codice Gregoriano*, & exinde Auctor *collat. Legum Moſaic. tit.* 15. vbi Manichæorum nonnulli, Forenſibus vel Proconenſibus metallis dari iubentur. Plinius iterum, *lib.* 5. *c. vlt. Inſulæ in Propontide ante Cyzicum Elafoneſus, vnde Gycizenum marmor: eadem Neuris & Proconneſus dicta.* Strabo *lib.* 13. *pag.* 405. Προκόννησυς πόλιν ἔχυσα κ) μέταλλον μέγα λευκῦ λίθυ σφόδρα ἐπαινύμενον, τὰ γῦν κάλλιςα τῶν ταύτῃ πόλεων ἔργα, ἐν δὲ τύτοις πρῶτον τὰ ἐν Κυζικῷ ταύτης ἐςὶ τὸ λίθυ. Auctor vetus *de marmoribus.* Τῶν λίθων ὁ Προκοννήσι© λευκὸς μὲν, φλέβας δὲ ςιέλλει μέλαινας, τῆ μὲν εἰς εὐθὺ, τῆ δὲ καμπύλας κ) συνεγραμμένας. Idipſum indicat κατ' ἀντίθεσιν. Plinius *lib.* 37. *c.* 10. *inf. Zmilaces in Euphrate naſcitur, Proconneſio marmori ſimilis, medio colore glaucus.* Et Simia eius Solinus, *Gemma ad imaginem marmoris Proconneſij, niſi quod in medio vmbilico lapidis iſtius glaucum, vt oculi pupula internitet.* Theodoretus *lib.* .... *c.* τοῖς φεννησίοις κ) Προικοννησίοις παρεδίδοντο μετάλλοις. Meminit & Iuſtinianus, *Nouella* 12. *c.*8. *Troadenſe* tandem metallum proculdubio à Troade, vbi Ida mons in Aſia Proconſulari, quâ parte & *Paros* fuit: vnde *Parium marmor.* Cur autem ab hac Indulgentia hæc tria metalla excipiuntur? Nempe propter luxum huius æui marmorúmque cupiditatem in opera publica & quidem Conſtantinopolitana.

Sequitur *fine legis* limitatio altera huius Indulgentiæ: ei locum iam non eſſe vltra quadraginta annos: ſequentis enim temporis ab A. D. vſque in Annum præſentem 414. debita ad emergentes neceſſitates deberi. Ad extremum, notabilis eſt quoque

quoque eo *hæc lex*, quod cùm Indictiones quatuor memorat, fuiſque numeris accurate deſignet, de quo ad *l. ſuper.* 8. illud inſuper docet pariter vt *lex* 10. *prox.* ab Imperatorum nominibus Indictiones deſignatas, in quorum videl. tempora inciderent, licet non incohatæ eorum temporibus, quod tamen Baronius & Scaliger tradiderunt: ſic Valentiaca vndecima Indictio *h. l.* & *d. l.* 10. quæ in Annum Valentis Imp. quintum inciderat, ſanè Conſtantinianæ Indictiones in *chronico Alexandr.* dicuntur, quæ Conſtantini tempore cœperunt.

X. * Idem AA Aureliano PF. P.''

INDVLGENTIAM'', quam ex *Vndecima'' Indictione Valentiaca*, in *Quintam''* vſque nuper tranſactam, generaliter per omnes prouincias & populos ſparſimus, nonnulli'' viſi ſunt in ſuum conpendium rapinámque conuertere, vt fierent priuata debita, quæ fuerant publica: Ideóque, vt largitatem noſtram non nomine, ſed re ipsâ Prouinciales experiantur, à nullo Ordine obtentu anticipatæ per ſe'' inlationis, vlterius aliquid exigantur'', cum eis'' ſufficere ad modellam quidquid & ipſi ex eadem indulgentia meruerunt, quam ſacrilego animo temerare conati ſunt. Dat. v. Id. Iul. Conſtantinop. Honor. x. & Theod. VI. AA. Coss. [415.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt* velut temporaria.
'' *Aurelianus* ſub Theodoſio Iun. PP. Orientis & Iterùm quidem: v. hoc ipſo Anno *l. vlt. ſup. de crim. peculatus*: *l.* 8. *ſup. de donat. l.* 4. *ſup. de inceſt. nupt. l.* 22. *inf. de Iudæis*: *l.* 57. & 58. *inf. de hæreticis*, v. *Proſopogr.*
'' *legis* 9. *ſup.*
'' A. D. 368.
'' *Ordines* ciuitatum: *inf. à nullo ordine*:
'' Ab Ordine.
'' Prouinciales.
'' Ordinibus ciuitatum.

COMMENTARIVS.

SVPERIORIS Indulgentiæ, ſeu *legis* 9. hæc explicatio quædam eſt: pariter, vt *lex* 11. *inf.* altera quædam explicatio eſt. Hæc in *Ordines*, (id eſt Curias ciuitatum) dirigitur: Nempè cùm ſuperior Theodoſij Iun. indulgentia quadraginta annorum proceſſiſſet, quidam Ordines ciuitatum nihilominus poſſeſſores adhuc exigere perſiſtebant, nempe eo obtentu quod ipſi Ordines intra illud tempus aliquando pro poſſeſſoribus per ſe aliquid anteceſſum anticipatò ſoluerant (vti ſæpè Ordines ſeu Curiæ ciuitatum id facere ſolebant mox quicquid ſoluiſſent recuperaturi à poſſeſſoribus) Igitur, hanc anticipatam per ſe olim ſolutionem, hâc indulgentiâ emiſſâ, Curiæ exigere volebant: ſic fiebat, vt hæc Indulgentia in eorum compendium rapinámque conuerteretur: & vt fierent priuata debita, quæ fuerant publica. Quare Theodoſius *h. l.* ei rei intercedit, vt ita Indulgentiam ſuam prouinciales non nomine, ſed re ipsâ ſortirentur: hâc additâ ratione: quod Ordinibus ſeu Curiis ciuitatum ſufficere debeat quod & ipſi plurimum ex hac Indulgentia conſequantur, nempe multorum Reliquorum annorúmque relaxationem: quare, neque hanc in aliis Indulgentiam ad medelam, ſacrilego animo temerare debere. Quod ſingulare ius ſeu ſingularis caſus obſeruandus eſt: nempe, *etiam ſolutum pro alio Indulgentiâ generali comprehendi.*

¶ Porrò *Aureliano PP.* hæc *lex* inſcribitur & ad eius proculdubiò relationem: quò forte referri poſſit Syneſij *epiſtola* 31. *ad Aurelianum* ei gratias agens ob ea bona quæ in ſummo Magiſtratu conſtitutus vniuerſis Ciuitatibus & Gentibus contulit. τῶν ἀγαθῶν ὧν ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀρχῆς ἁπάσιν ἔθνεσι αἴτιος γέγονας.

XI. * Idem AA. Monaxio PF. P.''

PRIMIPILI'' reliqua tanquam ad nuper'' emiſſam generalem'' indulgentiam minimè pertineant, flagitari cognouimus. Ideóque ſancimus, primipili quoque reliqua eiuſdem temporis'' relaxari, nec quemquam debere pro eo tempore, quod indulgentia definiuit: vel cuiuſlibet alterius tituli, gratiâ conueniri: præter Docimeni, Proconenſis, & Troadenſis metallorum debitores, quos & dudum latæ indulgentiæ ſeries conprehendit. Dat. v. Id. Sept. Heracleæ'', Theod. A. VII. & Palladio Coss. [416.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut temporaria.
" *Monaxius* sub Theodosio Iun. PP. Orientis: vid. *Prosopogr.*
" *Primipili*, id est Annonæ militaris exactor: v. *Glossar.*
" *Nuper*, ante biennium & quinque mensesimox tamen, *dudum*.
" Intelligit *legem 9. sup.*
" Quadraginta annorum ab A. D. 368. ad A. D. 407.
" *Dudum*, ante biennium & quinque menses: suprà *nuper*.
" *Heraclea* hoc tempore Theodosius Iun. quod etiam testatur Auctor Chronici Alexandrini, *his* COSS.

COMMENTARIVS.

PRIMIPILI quoque reliqua, generali Indulgentia à se emissâ contineri, pariter vt quoscunque alios titulos solis trium metallorum debitoribus quæ hîc designantur quoque exceptis definir *hâc l.* Theodosius Iun. *Primipili* id est annonæ militaris debitorum, id enim est Primipilum, *hâc l. & l. 11. inf. de decurionib.* à quo & Primipili necessitas: *l. 7. sup. de Cohortalib.* pastus Primipili: *l. 8. 10. 11. 15. sup. d. tit. de cohortalibus.* Et *Primipilares*, qui exigendæ annonæ ilti imminebant, & ad pascendos milites solemniter ad limitem destinebantur, *l. 6. dicto titulo de cohortalib.* Ergo & hos quoque Primipilares, annonæ militaris debitores, Reliquatores, generali indulgentiâ comprehendi voluit *hâc l.* Theodosius Iun. De quo tamen *dubitatum* hoc tempore, sic vt non obstante generali illâ indulgentiâ primipili Reliqua flagitarentur Annonæ scil. militaris fauor & Primilegium id deposcere videbantur, vt alia complurima sunt militaris annonæ priuilegia vt pote ad militis securitatem destinatæ: de quâ annonâ militari, vtriusque eius priuilegij *sup. tit. de erog. mil. annonæ.* Verùm contra nunc rescribit Theodosius Iun. *hâc l.* quæ proinde nil aliud est quam superioris alicuius *legis* explicatio; pariter vt *lex 10. suprà*, altera explicatio est *legis 9.*

¶ Possit tamen quis ita existimare, *hâc l.* non illam *l. 9.* explicari, verùm recentiorem aliquam, fortè Indulgentiam, quam *initio leg.* NVPER *emissam*, ait: & à quâ separari videatur *dicta lex 9.* quæ *fine leg.* DVDVM *lata* dicitur. Etsi scio *eandem leg.* eodem sensu dici posse *nuper*, & *dudum* latam: *dudùm* videl. ratione temporis, vtpote ante biennium lata: *nuper*, ratione, ordinis, quia vltimùm etsi non ita pridem lata, concessa: de qua vocis *dudùm* appellatione iam aliqua notauis ad *leg. celebrandis, Cod. de nuptiis, p. 16.*

XII. * Idem AA. Palladio PF. P. "

PRÆTER" censuales" functiones, *Campania*" (quam & vetustatis grauior onerat adscribtio, & pòst hostium" vastauit incursio) peræquatis" territoriis, nonam partem tantummodo præteriti assis" publicarum tolleret functionum. *Picenum* verò & *Tusciam*, Suburbicarias regiones septimam Tributorum, ad supputationem professionis" antiquæ, per vniuersos" titulos iubemus agnoscere; Vt reciso antiqui census onere, is tantùm modus quem superius comprehendimus, chartis publicis inseratur: hac condicione, vt omnis, super desertorum" nomine querela in posterum conquiescat. Dat. XVII. Kal. Dec. Rau. Honor. XII. & Theod. VIII. AA. Coss. [418.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut temporaria. Hanc *legem* suam num memoret & ampliet Honorius Imp. quinquennio pòst, *l. 14. inf.* mox inquiram.
" *Palladius* sub Honorio Imp. PP. & quidem Italiæ, vt docet vel hæc *lex*, vbi de Campaniâ, Piceno & Tusciâ agitur: v. plura *in Prosopogr.*
" De huius vocis loci que sensu, mox.
" Cuius pars Campania Latina, vbi proxima de qua dixi ad *l.... sup. de pœnis.*
" Id est Gothorum & Alatici.
" De *Peræquatione* suo *tit. inf. lib. 11.*
" *Assis*, est integra, solida quantitas, modus cuiusque rei.
" *Professio.* De hâc voce iam sæpè; & nominatim *l. 10. sup. de annon. & tribut.* vid. & *inf. Paratitl. de Censu.*
" *Chartæ publicæ* sunt polypticæ: de quibus iam *suprà. hoc titulo, & l. 13. prox.*
" Agrorum: de his querelis super desertis dixi ad *l. 10. sup. de annonâ & tribut.* v. & *inf. suo tit. de Conditoribus.*

COMMENTARIVS.

ITALIÆ prouinciis tribus, putà Campaniæ, & duabus suburbicariis regionibus, Piceno inquam, & Tusciæ, singularem indulgentiam tribuit *hâc l.* Honorius Imp. A. D. 418. quæ quidem octaua est *hoc titulo* ex Honorianis Indulgentiis.

¶ Quæ & ipsa celebris euasit in argumento *regionum suburbicariarum.* Duo quippe inde iam liquidò conficiuntur: Primò Picenum & Tusciam de suburbicariarum regionum numero fuisse, quod etiam discimus ex *Notitia Imperij*, quæ nouem fermè annis pòst, *hanc l* scripta est, & ex Maiòriani *Nouella de adulteriis 9.* Imò & de Tuscia vrbicaria testes quoque Gaius & Theodosius inter *finium regundorum*

regundorum Auctores, *p. 260.* Secundò discimus, *Campaniam* de suburbicariarum regionum numero non fuisse: cùm ab iis *hâc l.* apertissimè separetur: verùm de hoc plura dicere supersedeo, quando iusti câ de re extant Commentarij.

¶ Nunc de hâc ipsamet Indulgentiâ videamus: quam tamen alicubi obscuram reddere videtur *initium legis*: ibi, *Præter censuales factiones.* Quid enim est illud *Præter*: cùm de censualibus functionibus *hâc l.* vnicè agatur: quod etiam ostendunt illa circa *finem leg. Vt reciso antiqui* CENSVS *onere, is tantum modus, quem superius comprehendimus, chartis publicis inseratur.* Fuit tempus cùm crederem, *hâc l.* discrimen statui inter Campaniam & suburbicarias illas regiones non tantum in modo præstationis tributorum seu in quantitate, quod clarum; verum etiam in ipso præstationis genere: quasi Campaniæ plenius consulatur hâc quoque parte quâ suburbicariis illis: quæ tamè exæquatæ fuerint; *l. 14. inf.* verùm vt *illam leg. 14.* cum hâc nil cõmune habere ibi ostendam, ita in *hâc l.* de vnico genere præstationis agitur: sed vniuersali, quod omnes præstationes in se continet: *Censualium* scil. *functionum* nomine omne quicquid publico penditur ex possessionibus continetur. Vnde mox eædem sex appellationibus designantur, quæ idem significant. Dicitur *Adscriptio*: Item *Assis*, id est soliditas, vniuersitas: eò enim *assis* appellatio à re nummaria translata: Item *publicæ functiones*: Item *Tributa*, Item, *professio*, & quidem *per vniuersos titulos*: Tandem *census onus.* Cùm igitur de vno tantum, sed vniuersali, præstationis genere hîc agatur, non possit vox *Præter*, initio *leg.* posita, hîc stare: pro quâ proinde reponam *Propter*: *propter censuales functiones*, id est functionum censualium nomine. Alioquin de harum duarum vocum inter se commutatione, dico ad *l. 7. inf. de scænecis.* Nisi fortè hic legendum putet quis, argumento, *l. 7. sup. Præter cursuales functiones*: id est exceptis functionibus ad reparationem cursus. Nam & sic equi Cursuales, & reda Cursualis dicuntur.

¶ Huius igitur *leg.* hæc sententia est: Campaniam deinceps nonam tantùm partem eius quod censualium vel publicarũ functionũ nemine, quod professionis, quod tributorum, quod census, ratione, tolerabat, agnoscebat, soluere Præstare debere: Picenum verò & Tusciam paulò maiorem; septimam videl. Et rationem addit Honorius, cur cenixius, cur amplius Campaniæ consultum velit; quam duabus illis Regionibus: eamque duplicem; nempe, quod Campaniam & vetustatis grauior oneraret adscriptio, & post hostium vastasset incursio. Quod priorem rationem attinet, hinc est quod Campania sæpe de grauiore adscriptione seu tributorum modo conquesta reperitur, censura releuationum periisse: & in id, de desertis & squalidis locis querelas detulisse, quod præter hæc *huius l.* verba, *peræquatis territoriis*, quæ indicant item extrema legis, ibi, *omnis super desertorum nomine querela*, testatur expressè *lex 2. sup.* eiusdem Honorij, ante 24. circiter annos lata. Quare & Inspectoribus missis, *peræquata territoria* Campaniæ; quod & hic & *d. l. 9.* indicatur: de quibus alioquin Inspectoribus & Peræquatione, *sup. tit, inf. de Censitoribus, Peæquatoribus & Inspectoribus.* Posterior ratio est, quod Campaniam vastasset hostium incursio, id est Gothorum: de quo iam plenè dixi ad *d. l. 7. sup.* vbi Campani pariter quintam tantùm partem veteris modi & præstationis soluere iussi: vt hîc pleniore iam Indulgentiâ, nonam.

¶ Et hæc de *Campaniâ.* Similem verò, etsi non tantam, sed adstrictiorem paulò, Indulgentiam tribuit *hâc l.* Honorius Piceno & Tusciæ suburbicariis regionibus. Et hanc ipsam tamen proculdubio non dissimili ratione, quomodo & Tuscia Picenúmque simili Indulgentiâ quoque comprehensæ Anno 413. ante quinquennium *l. 7. sup.* Nam & has prouincias super desertis querelas detulisse, ex *fine l.* colligitur & hæ ipsæ pariter à Gothis vastatæ fuêre. Sanè per *Picenum* Alarichum Romam contendisse, prodit quoque Zosimus *lib. 5. p. 813.* & exinde concessisse *lib. 6. extremo.* De *Tuscia* à Gothis, Alaricho, & Ataulpho vastatâ testis Zosimus quoque *lib. 5. p. 818. 820.* Est quoque hic Rutilij Claudij Numatiani locus, qui circa hæc ipsa tempora scribebat.

Postquam TVSCVS *ager, postquam Aurelius agger*
Perpessus Geticas ense vel igne manus.

vbi etiam *Aurelius agger* est via Aurelia in Tuscia suburbicariâ.

XIII. * Idem AA. Venantio Com. R. P.

BREVES", quos Spectabiles" ac probatissimi nobis Viri ac Palatinorum sacrarum", vel ad Prætoriana, scrinia" detulerunt, & professionis" modum eum qui breuibus sedit", scribi volumus: Eum verò qui recisus est de chartis publicis, iubemus auferri. Vnde secundum fidem polypticorum", per *prouinciam Proconsularem*", nouem milia duas centurias", iugera centum quadraginta vnum; *in soluendo*: & quinque milia septingentas centurias, iugera centum quadraginta quatuor semis *in remouendis*". Per prouinciam verò *Byzacenam*", in *præstanda* functione septem milia quadringentas sexaginta centurias, iugera centum octoginta: septem milia sexcentas quindecim verò centurias, iugera tria semis in *auferenda*" constat adscribta: vt circa eos, quibus conlocata ac releuata sunt prædia, ad securitatem perpetuæ proprietatis interminа" possint ætate seruari. ¶ De his verò quæ Edictis pendentibus nondum sunt certis adsignata personis, Rectores prouinciarum decernimus prouidere, vt, manentibus remediis quæ fides supradicta adtribuit, idoneis conlocentur. Dat. x. Kal. Mar. Rau. Honor. XIII. & Theod. X. AA. Coss. [422.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iustin.* velut temporaria.
" *Venantius*, sub Honorio Imp. A. D. 412. Comes R. P. qui idem Anno proximo PP. fuit, vt docet *lex 2. sup. de decur. & scil.*
" De *Breuibus* v. Gloss. *Theod.*
" *Inspectores* vel *Peraquatores* missos ad inspicienda & peræquanda loca intelligit, de quib. *suo titulo.*
" *28. Ad.* de quo mox.
" *Sacrarum* absolutè, de quo mox malè hic nonnemo tentabat *sacrarium.*
" *Scrinia* Præfecti Prætorio, & Comitis S. L. vel R. P.
" *Professionis* vox. de hâc voce ad *l. 10. sup. de annonâ & trib.*
" *Sedisse breuibus* dicitur modus professionis, id est qui recisis, desertis, remansit & comprehensus est breuibus: vt sequentia mox ostendunt: vbi modus recisus de chartis publicis opponitur modo qui breuibus sedit. Sommis enim ægri sunt, quæ Gutherius 3. *de off. domus Aug. p.* 489. de Magistro census & de Censitoribus, qui in Censu agendo sedebant, scribit.
" *Polyptica, h. l. & l. 2. sup. de discussorib.* vbi plene dixi: paulò ante *chartæ publicæ* vocantur.
" *Proconsularis* prouincia, Africa.
" De *Centuriis* his dixi iam aliquid ad *l. 10. sup. de annona & trib.* dicam mox adhuc pleniùs.
" *Remouendis*: vt inf. *auferenda.*
" *Byzacena* prouincia.
" Id est inter auferenda, in numerum auferendorum: sic proponenda, *l. 2. sup. de veteranis*, vbi similia affero.
" De *Relevatis* prædiis *tit. sup. de conlat. donat. vel relev. poss.*
" *Interminæ* ætas, continua, æterna sic Apulio *de mundo*; interminus lapsus: Ausonio, ad *librum vt eat ad Probum*, felicitas intermina, fœcla intermina Prudentio *contra Symmachum*: Intercessio intermina Sidonio *lib. 7. ep. 4.*

COMMENTARIVS.

AFRICÆ prouinciæ Proconsulari, BYZACENÆ, concessam ab Honorio Imp. indulgentiam A. D. 422. continet hæc *lex*: Ad querelam videl. quod primò hic notandum earum prouinciarum super agris desertis, pariter vt *l. 2. & l. 12. sup.* Et post Inspectores in id missos, (quod secundum,) peræquandis territoriis, & sterilium fundorum numero subducendo pariter vt *dictis legibus*: de quo alioquin Inspectorum mittendorum more *infra, suo tit. de Censitorib. Peræqu. & Inspectorib.* Huiusmodi verò Inspectores in id missi ad eas prouincias hoc tempore quos Honorius *initio* legis, *Spectabiles ac Probatissimos sibi Viros* dixit & intellexit, de quo *dicto tit. de Censitorib.* Hi verò (quòd Tertium) inspectione factâ Breues retulerant, quibus continebatur modus professionis, id est fundorum qui reuerà censibus subiacere deberent, contrà numerus fundorum, iugerum, centuriarum, quæ à censu remouenda, auferenda essent. Eosque Breues, pro more scil. (quod Quarto loco notandum) partim ad scrinia Palatinorum sacrarum, partim ad Prætoriana scrinia detulerant: Nempe enim tributa quædam ad scrinia Præfecti Prætorio seu eius Arcæ inferebantur, de quo dictum ad *l. 9. sup.* partim ad scrinia Comitis S. L. vel R. P. (vnde & hæc *lex* inscripta Comiti R. P.) sic enim *hîc* legendum, Ad Palatinorum *sacrarum*, scrinia videl. ἀπὸ τ῀ κοινοῦ: non vt Iuretus in Symmachum *p.* 208. *Palatini numerationum sacrarum.* Primùm enim hîc omnino pro *ac*, reponendum *ad*, quod sequentia mox ostendunt: Duûm scil. generum Breues *hîc* memorantur. Alij, qui ad scrinia Palatinorum *sacrarum* delati: Alij qui ad scrinia Præfecti prætorio: Contrà, retinendum, *Palatinorum sacrarum*, nullo præterea addito: *Sacrarum* absolutè, vt *sacrarum* priuatarum, *l. 18. sup. de Palatinis S. L. l. 17. 18. sup. de exactionib.* Sacrarum Iudex, apud Ennodium, *in tertiâ dictione.* Ita quoque Comes, & Comitiua Priuatarum, *l. 49. inf. de appellationib. l. 120. inf. de decur.* Magistri Priuatæ, *l. 14. de decurionib.* De quo plura ad *d. l. 18.* Quibus ita constitutis, apparet malè hunc locum ita à Gutherio emendari, infartâ voce, ad *Principem*: *Ac Palatini Sacrarum ad Principem, vel ad Prætoriana scrinia.* Verùm ad rem. Ergo relationem Breuesque horum Inspectorum *hâc l.* confirmat Honorius, suâque adeò Indulgentiâ prosequitur: Nempe per *Africam* proconsularem, opimorum fundorum, quorum nomine tributa seu functiones *præstandæ* essent, *soluendæque*, qui fundi ταμιακοὶ Theodoreto numerum hunc colligit.

Centurias IX. M. & II.
Iugera CXLI.

Desertorum contrà, seu qui remouendi essent; & auferendi quos Theodoretus ἀπελευθέρους vocat.

Centurias V. M. & DCC.
Iugera CXLIV. & Semis.

Per prouinciam *Byzacenam* opimorum fundorum.

Centurias VII. M. CCCCLX.
Iugera CLXIX.

Desertorum & sterilium contra.

Centurias VII. M. DCCXV.
Iugera III. & Semis.

Vbi duo notanda veniunt. Primò; maiorem per Byzacenam centuriarum & Iugerum numerum fuisse quàm per Africam proconsularem: & sic Byzacenam maiorem Africa proconsulari fuisse: quod aliunde clarum. Secundò, vt aliunde, ita ex *h. l.* discimus quæ Iugerum ad centurias proportio fuerit: Nempe enim Iugera hîc numerantur, quæ nondum centuriam efficerent, seu supra centurias superessent, ad 141. 144. imò & ad centum octoginta quoque. Et sanè, Centuria ducenta fermè iugera continebat: de quo plenè iam ad *l. 10. sup. de annonâ & trib.* vbi & de Professionis voce, modóque in polypticis seu tabulis censualibus & plenissimè *titulo de censu.* Et hæc quidem de centuriis & iugeribus quæ certis personis iam adsignata erant. Sed enim erant per Africam proconsularem & Byzacenam centuriæ quædam iugeraque, quæ nondum erant certis personis adsignata, & sub Edictis pendebant. Quod de signatis ait certis personis lucem accipit ex his quod Siculus habet *de condit. agrorum, cap. de Quæstoriis agris*: & *cap. de diuisis assignatis*: vbi *assignari* ait *agros viritim nominibus*: & mox, *datum assignatum singulis personis certum modum aliquando assignatum vnum modum compluribus.* Sic

& ager militibus assignatus, Vlp. *l. item si verberatum 15. §. 2. ff. de rei vindicat.* Quod verò additur de *Edictis pendentibus*, id eò pertinet, Quod incerti agri publici proscribebantur Edictis, vel adsignanda vel locanda certis personis. De his verò id addit *hâc leg.* Honorius huiusmodi agros penes idoneos collocent Rectores prouinciarum.

XIV. * Idem AA. Rufino" Com. S.L.

QVOD de Annonariis" functionibus per *Vrbicarias*" *regiones* Clementia Nostra concessit", etiam in Largitionalibus titulis, & Emphyteuticis Reipublicæ prædiis custodiri mandamus. Amotis igitur reliquis, etiam circa Lagitionales" titulos, debita ex præsenti *Indictione* constituet", chartis abolitis debitorum". Capitali sanè supplicio percelletur, quisquis prouincialem" supra constitutum hâc auctoritate" modum debitæ functionis adstrinxerit. Regesta" VI. Id. Febr. Rau. Asclepiodoto & Mariniano Coss. [423.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut temporaria.
" *Rufinus*, Comes S.L. sub Honorio Imp. A. D. 423 cuius nulla præterea extat mentio.
" *Annonariæ* functiones, *h. l. & l. 4. sup.* dicam mox.
" *Vrbicariæ* regiones. De his *alibi* dictum.
" *Concedendi* voce hâc vtitur quoque *lex 2. 3. sup.*
" *Largitionales* tituli, dicam mox.
" *Constitutes.*
" *Debitorum*, id est reliquorum. vt *sup.*
" *Prouinciales*, etiam possessores vrbicariarum regionum dicti, quomodo & ipsæ vrbicariæ regiones, *prouincia.*
" *Auctoritas*, pro sanctione & constitutione Principis passim: *h. l. & l. vn. inf. de Centurionib. l. x. inf. de his qui condit. propr.* Apud Symmachum itidem, aliósque: vid. Iuretum in Symmachum *lib. 7. ep. 22.*
" *Regesta.* De hac subscriptione mox, & in *Prolegomenis.*

COMMENTARIVS.

RBICARIIS Regionibus datam à se Indulgentiam amplificat & extendit *hâc leg.* Anno D. 423. Honorius Imp. Nempe quam Indulgentiam iis regionibus dederat Annonariarum functionum, eam nunc extendit ad Titulos Largitionales, & ad Emphyteutica Reipubl. prædia: vbi *Annonariæ functiones* pariter vt *l. 4. sup. & l. 14. sup. de annona & tribut.* sunt eâ quæ horreis, vel ad Illustres viros Præfectos Prætorio seu Arcæ Præfecti Prætorio inferebantur, *l. 3. 6. 9. vers. ita vt, supra: & leg. 16. inf. in f.* quæ globali pensioni opponuntur *dict. leg. 4.* Item largitionalibus titulis, seu his quæ ærario vtrique Principis inferuntur: & ad Largitiones eius pertinent, priuatæ quoque rei, *dict. leg. 3. 6. 9. 16. inf.* Hinc adeò hæc *lex* inscripta *Comiti S. L.* quia scil. de *Largitionalibus titulis* in eâ agitur.

At verò aliud Annonarum genus fuit: à quo *Annonariæ* regiones, vrbicariis oppositæ, nempe quæ in Principis & cellarij eius vsus dabantur. Quæ duo annonarum genera distinguere nescierunt Scriptores quidam de *Suburbicariis.* Ad Emphyteutica quoque prædia hanc Indulgentiam extendit nunc Honorius Imp. de quibus semel dixi *libro 10. tit. de locatione fundor. &c.*

¶ Hæc quidem ita in *hâc l.* perspicua sunt. Atenim euasit hæc *lex* iam controuersa & celebris in argumento *Regionum* Vrbicariarum, siue *suburbicariarum*: vbi anxiè quæritur hanc ad diem, ad quam *legem* hæc *lex* respiciat; num ad *leg. 7. sup.* quæ data est ante decennium Annò Dom. 413. vbi octo Italiæ prouinciæ nominantur, *Campania, Tuscia, Picenum, Samnium, Apulia, Calabria, Brutij, & Lucania*: Quod quidam contendunt, vt ita omnes illas prouincias Vrbicarias faciant: an verò ad *legem 12. sup.* quæ data est ante quadriennium, & quod paulò exeunt, fine Anni 418. vbi *Piceni & Tusciæ subvrbicariarum Regionum* fit mentio, quod alij quoque contendunt? Vt verè dicam, neutrum mihi nunc probatur. Hos primum deficit ratio: non vno argumento: Omitto quod alibi prolixè probatum est, prouincias *eâ leg. 7.* memoratas neutiquam fuisse de Vrbicariis regionibus: Verùm Sex ex *ea ipsa leg.* argumentis. Primùm est, quod *lex* illa 7. *Generalem* Indulgentiam continet omnium functionum, non modò annonariæ functionis: Ecce enim apertissima eius verba: *Ex omni præstationis modo, quem antiqua solemnitas deriuebat*: mox, *partem soluant publicæ functionis*: Atquin eam Indulgentiam quæ hâc nostrâ memoratur & ampliatur, fuisse oportet de annonariis tantùm functionibus. Secundum est, quòd Indulgentia *dict. legis 7.* nonnisi ab Anno 410. ad Annum vsque Domini 415. processerit, ac proinde ab eo Anno 415. cessauerit. Atquin ea quâ de agitur *hâc leg.* vim suam adhuc tenebat. Tertiò, Indulgentia *dict. legis 7.* quæ data est Anno 413. continet singularem Indulgentiæ speciem, partim in futurum ad Annum vsque 415. partim in præteritum ab Anno 410. hæc verò *lex* nostra, vt & ea Indulgentia quam commemorat & amplificat, Reliqua præteriti temporis vnicè respicit, *Amotis igitur Reliquis*, inquit; mox, *debita ex præsenti Indictione constitues, chartis abolitis debitorum: debitorum*, id est, Reliquorum, vt priora illa ostendunt, & secretior vocis *debitorum* significatio: de qua iam sæpè. Quartò, chartæ penitus *hâc leg.* aboleri iubentur: ibi verò, *quinque annorum Indulgentia contributâ partem* (quintam) *solui publicæ functionis.* Quintò, temporis interuallum

inter *illam leg.* 7. & *hanc*, integri decennij, nimis prolixum est, vt ea Indulgentia decennio pòst, ampliatione ad aliam speciem functionis producatur. Quomodo aliàs *lex* 9. anno statim proximo *l.* 10. producitur. Quod minimè patitur etiam huius tempestatis ratio, & infelix horum temporum status, & quidem per Italiam, vt tam serum remedium in alia specie tantò pòst adhiberetur. Postremùm: aliæ deinceps nouæque Indulgentiæ, *illâ l.* 7. posteriores, per Italiæ prouincias, ab illius *leg.* 7. Indulgentia penitus recedentes processêre nouámque formam induxêre, ab illa diuersam, sic vt illa velut obliterata iam nullâ interpretatione seu ampliatione amplius indigeret. Et hæc quidem de *l.* 7.

Sed neque *legem* 12. *sup.* hâc *leg.* memorari & ampliari censeo: nam & ea continet Indulgentiam generalem: *publicarum*, inquit, *toleret functionum*: & mox *per vniuersos titulos iubemus agnoscere*: Atquin ea quæ hîc commemoratur, de Annonariis tantùm functionibus fuit. Quare ita existimo, post annum 418. quo ea *lex* 12. data est, emissam aliam & posteriorem ante hanc *leg.* nostram, & quidem recenter, siue constitutionem, siue Indulgentiam, quâ annonariarum functionum ὑπὸ῀ς Reliqua per vrbicarias regiones indulta fuerit: quod nunc haud multo post ad *Largitionales* quoque *Titulos* extendit Honorius. Et verò, quod argumentum ad superiora addi velim; nullum verbum hîc occurrit, quo vetus aliqua constitutio vel Indulgentia indicetur; imò omnia nouitatem redolent, seu nouam & musteam Indulgentiam: *Quod Clementia nostra* CONCESSIT: item, *etiam* CVSTODIRI *mandamus*. Atenim si de veteri aliqua Indulgentia ageretur, occurrerent illa, in hac re vsitata, DVDVM, PRIDEM, OLIM, IAM OLIM.

¶ Hâc ita controuersiâ discussâ, superest notanda, simul & illustranda, *huius leg.* subscriptio, quæ *hoc Codice* vnica est, & singularis: Dicitur scilicet ea, REGESTA *VI. Id. Febr. Rauennæ*, id est in acta seu gesta relata Comitis S. L. cui hæc *lex* inscribitur. Etsi similem subscriptionem præferat quoque constitutio 19. Appendicis Codicis Theodosiani: *Regestum Rauennæ die XV. Kal. Februarias* [Anno D. 417.] *Regesta* scil. constitutio dicebatur, quæ ad speciale alicuius Iudicis officium pertinebat, inque eius Iudicis gesta seu acta referebatur, *regerebatur*: Quomodo & ipsa Iudicum acta seu monumenta *Regesta* quoque dicebantur. Ita Theodosius Iun. cùm *Nouella sua de huius Codicis confirmatione*, nullas alias constitutiones, quàm *hoc Codice* comprehensas in iudiciis referri vellet: *Exceptis*, inquit, *his quæ habentur apud militum sancta Principia, vel de titulis publicis expensarum, aliarúmque rerum gratiâ, quæ in* REGESTIS *diuersorum officiorum relata sunt*. Et Iustinianus quoque Theodosij Iun. prorsus exemplo in *leg. vn. §. .... de Codice Iust. confirmando* ad Mennum PP. *Sed & si qua* REGESTA *in Tui Culminis iudicio vel in aliis ciuilibus, vel militaribus, vel apud Principia numerorum, pro publicis expensis vel quibuscunque titulis ad publicum pertinentibus posita sunt, ea etiam prout communis rei commoditas exigit, firma esse sancimus*. Hinc & *Regesta* quoque *Scribarum* apud Vopiscum *in Probo*, *pag.* 234. vbi ait is, quod in conscribenda Probi vita, præter libros ex Bibliotheca Vlpia, & domo Tiberiana, *vsus etiam esset* REGESTIS SCRIBARVM *porticus Porphyreticæ, Actis etiam Senatus ac populi*. Ex hisce tribus locis, omnium hâc de re antiquissimis apparet, *Regesta* fuisse Monumenta, Actáque publica diuersorum Officiorum & Iudicum veluti Præfectorum Prætorio, aliorúmque Iudicum, quà ciuilium, quà militarium: imò & in vrbe Româ, Scribarum, de quibus scribis *l.* 1. *sup. de lucris officiorum*: in quæ inter alia referebantur Constitutiones Principum ad cuiusque officium pertinentes. Ideò *Regesta*, quod in ea regererentur seu referrentur, quæ opus erat. *Regerendi* scil. vox hâc in re propria, Quintilianus, *lib.* 2. *c.* 11. *in f. Similisque commentariis puerorum sit, in quos ea quæ aliis declamantibus laudata sunt*, REGERVNT. Et *lib.* 3. *c.* 8. *Sunt enim velut res* REGESTÆ *in hos commentarios, quos puer dederat schola*. Indéque & *Regerendarij* dicti: Sic quoque Honorius Imp. *leg.* 2. *sup. & Cod. Iust. de discussoribus*, ait, *securitates*, (id est Apochas solutorum tributorum) REGESTAS (id est relatas insertas) *polypheyois*, (id est libris censualibus,) Ergo vt actio ipsa, ita & libri actáque, in quæ illa regerebantur, seu referebantur, REGESTA dicta: Inde & *Glossis Nomicis*: κλῖσον ἢ ἐγγέσιν τὸ ἀπογεγραμμὸ ἀρχεῖον, αὐτὸ τὸ ὑπομνηματισθέν.

Et deinceps quoque apud Anastasium *in v. Nicolai*, Regestum Episcopi: Quæ vox paulatim in REGISTRVM migrauit. Ergo & hæc lex *Regesta*, seu relata, in Acta & Regesta Comitis S. L. de earum constitutionum numero est, quas Theodosius Iunior *Nouellâ suâ* excepit, quásque in Regesta diuersorum relatas testatur; vel vt Iustinianus, *in regesta ciuilium officiorum*: & quidem quod vterque testatur, *de publicis expensis & titulis*: cui rei ipsa *lex* hæc fidem facit, quæ est *de Largitionalibus titulis*, & *ad Comitem S. L.* data est. Eò itaque iam pertinet hæc subscriptio: Vbi dies quoque, quo hæc *lex* Regesta, adnotatus est, quomodo alibi diem in constitutionibus notatum videmus, quo eæ *Propositæ, Datæ, Acceptæ, Lectæ* fuerunt.

XV. * Impp. THEOD. Valentinianus AA. Tauro PF. P." & Patricio."

VICVMQVE ex inposita" descriptione donatis releuatísque per sacram liberalitatem obnoxium" se esse ex parte vel ex integro cognoscit, nostri Numinis beneficio liberetur; *&c.* Dat. XII. Kalend. Iul. Constantinop. Hariobindo & Aspare Coss. [434.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Taurus* PP. sub Theodosio Iun. Orientis scil. simùl & Patricius A. D. 434. cui hoc ipso Anno, prælatâ eadem dignitate inscribitur *lex vn. de bonis Clericorum*: Inscribitur eidem Anno superiore 433. *lex* 16. *inf. h. t.* & *l.* 17. seu *vlt. sup. de Numerariis*: & *lex* 9. *Cod. de adsessoribus*; vbi tamen dignitatis titulus omissus est. Ad eundem Taurum Patricium exstat Theodoreti *ep.* 88. vbi dignitatem eius summam tribus locis indicat. Extant ad eundem tres Isidori Peluseotæ epistolæ: v. *Prosopogr.*
" De hac Patriciatus dignitate alterius Comitis dixi ad *l.* 1. *sup. de Consul. & Patric.*
" Extra ordinem.
" Principis.
" *Obnoxius* ὑπόδικος.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris tres iam *suprà* Indulgentiæ fuerunt, *l.* 9. 10. 11. sequuntur tres aliæ: quarum hæc proximâ tempore posterior est: est enim in *his legibus* ὑστεροπρότερον admissum ab *huius Codicis* Conditoribus. Et hæc quidem Indulgentia, non canonicarum functionum & solemnium indulgentia est; sed indulgentia extraordinariæ cuiusdam collationis, (quæ & ipsa tamen Canonica facta fuerat, vt docet *Nouella eiusdem Theodosij* 33.) quæ donatis & releuatis imposita fuerat: de qua fuit *suprà* peculiaris *titulus de conlat. donatarum vel releuatarum possessionum*. Nempe, vt cæteroquin huiusmodi possessionibus extra ordinem cùm id necessitas flagitaret, conlatio seu descriptio imponebatur, ita & sub Theodosio Iuniore, & vel maximè impositam reperio: vt docent quatuor eius hâc de re constitutiones: putà præter hanc leg. *lex* 5. 6. *illo tit. de conlat. donatar. vel releu. poss.* & *d. Nouella Theodosij* 33. *de releuatis adæratis vel donatis possessionibus*. (vnde etiam desumpta est *lex vn. Cod. de Collat. donatar.*) ac nominatim ante triennium, & quod excurrit, Antiochi PP. dispositione, ad quem scripta est *d. lex* 6. cuiusque mentio fit *dict. Nou.* 33. Verùm *hâc leg.* Theodosius Iunior *Reliquorum* istius Antiochenæ collationis Indulgentiam tribuit: *Reliquorum*, inquam, ad hoc vsque tempus, id enim vult his verbis *Quicunque obnoxium se esse ex parte vel ex integro cognoscit, liberetur*. Huius enim collationis in posterum indulgentiam non facit, quod etiam ostendit *dict. Nouella* 33. vbi decennio post *hanc leg.* Antiochi PP. dispositionem confirmat. Quomodo & Marcianus Indulgentiâ hanc eandem conlationem excepit, *vers. si quid autem.*

XVI. * Idem AA. Tauro PF. P."

Sexta" *Indictione*, ad quam superior" indulgentia vsque processit, ad *Vndecimam*" nuper transactam, sub æqua dimensione", tam Curiis, quàm possessori priuato ac patrimoniali, diuinæ quinetiam domus", ex" omni iure munifico, necnon & in speciebus cellariensibus", reliqua indulgemus: ita vt quæ in istis viginti" annis à *Sexta*, quâ dictum est, *Indictione*, *Vndecimam* vsque, per omnes titulos, siue in speciebus, siue pecunia, auro, argentóque debentur, nomine reliquorum omnibus conceduntur, nihil de his viginti annis speret publicorum cumulus Horreorum, nihil Arca amplissimæ Præfecturæ, nihil vtrunque nostrum Ærarium. Dat. x. Kalend. Maij, Theod. A. XIV. & Maximo v. c. Coss. [433.]

NOTÆ.

* Προδόσιμον hîc admissum ab *huius Codicis* Conditoribus, *hæc* enim *superiorem* antecedere debuit. Hæc verò efformata est ad instar *legis* 9. *sup.*
" Eidem *Tauro* PP. inscribitur *d. lex* 9. vbi dixi;
" Id est ab Anno Dom. 408.
" *Leges* 9. *sup.*
" A D. 428.
" Lance, *d. l.* 9.
" Conlatori *d. l.* 9.
" *Pr. Domui.*
" *Pe & omni iuri munifico*, vt *d. l.* 9.
" Cellatiis, *d. l.* 9.
" Ergo Indictio vndecima ipsa seu Annus 428. hâc Indulgentiâ non continetur.

COMMENTARIVS.

THEODOSIVS Iunior Anno D. 433. quam Reliquorum Indulgentiam generalem quadragenta annorum *l.* 9. *sup.* tribuerat, ab Anno D. 368. ad Annum D. 407. inclusiuè: Eandem nunc tribuit viginti annorum proximorum, ab Anno D. 408. ad Annum 428. efformatâ hâc *leg.* prorsus ad instar & exemplum *eius l.* 9. sic vt ad *eam l.* dicta, & *huic* sufficiant.

XVII. * Idem AA. Isidoro PF. P.''

DEBITA'' Susceptoribus'', ante *Decimam'' Indictionem* congregata, quæ Sedes Excelsa'' pretiis humanioribus adærauit'', ex parte dimidiâ condonamus; Arcæ'' cetera inferri præcipimus. Dat. prid. Id. Iul. Constp. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iustin.* Iungendæ videntur *huic l.* emendato mense & die, *lex 3. sup. de Indictionib. lex 2. de fium. Alexandr. l. 2. de Alexandr. plebe primatib. l. x 189. 190. 191. 192. inf. de Decurionibus.*

'' *Isidorus* PP. Orientis sub Theodosio Iun. A.D. 435. 336. v. *Prosopogr.* & Theodoretum *ep.* 47. *ad Proclum: Ep. Constant.* Isidorum Peluſiotam *ep.* 299. *lib.* 1.

'' *Debita*, id est tributa, annonas, reliqua. v. *Gloss.*

'' *Susceptoribus.* De susceptoribus est *infrà, titulus 6. lib.* 12.

'' Id est A.D. 427.

'' Præfecti Prætorio.

'' *Adæravit*, id est pretio æstimauit, taxauit: v. *Glossar.* & *tit. de Collat. donat. l.* 6.

'' *Arcæ* Præfecti Prætorio: de qua iam sæpè *hoc titulo* ac nominatim *l.* 9. & *l. prox.* 16. *inf.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris postrema hæc *hoc titulo* Indulgentia est, Anno D. 436. non iam collatores seu possessores respiciens, sed *Susceptoribus* data; id est iis qui debita seu tributa & annonas congregabant (vt vel ex *hac ipsa leg.* liquet, & *toto tit. de susceptoribus, inf. lib.* 12.) & quidem eius susceptionis nomine quæ facta fuerint ante Decimam Indictionem, id est ante An. D. 427. Nempe cùm susceptores species annonarias, tributa à se congregata susceptа ante eum annum, Arcæ Præfecti Prætorio, non intulissent quod facere eos oportebat, (tributa enim Præfecti Prætorio dispositionem & curam respiciebant) & sic reliquati fuissent, Præfectus quidam Prætorio & quidem *Isidorus*, vt existimo, cui *hæc lex* inscribitur, de quo mox; pretium eis posuerat seu pretio adærauerat, sic vt specierum loco eos pecuniam inferre iussisset: & quidem humanioribus pretiis adæratione factâ. Et tamen cùm preces suas de ea adæratione susceptores apud Theodosium Iun. allegassent, Theodosius ad has preces hanc Indulgentiam emisit: quâ iam dimidiam partem adærationis seu taxati pretij eis condonat, & alteram partem Arcæ Prætorianæ inferri iubet. Singularis hæc igitur & personalis Indulgentiæ species est, quâ non iam Collatoribus seu possessoribus indulgentia debitorum tribuitur; sed susceptoribus: & quidem Indulgentia leuioris adærationis.

¶ *Isidori* interim PP. nominis occasione, cui hæc *lex* inscribitur, omittere non possum, quod Theodoretus Ep. Cyri narrat, *Ep.* 47. *ad Proclum Ep. Constantinopolitanum*, de Inspectoribus per hæc tempora, per duodecim annos, missis; releuatisque possessionibus, *Inspectorémque* notitiâ, γνῶσεν, quæ primus probauit *Isidorus* PP. confirmauit & successor eius *Florentius*.

DE

DE RELATIONIBVS.

TITVLVS XXIX.

VII. COD. IVST. LXI.

Harum Relationum pleni sunt libri decimi epistolarum Plinij & Symmachi. De iisdem & Aristides *orat. in vrbem Romam*, p. 361. Earundem mentio apud Am. Marcellinum non vno loco; *lib.* 15. & 29. Μήνυσις Græcis. Aliud Relationis genus est ab hoc, id de quo *l.* 2. *sup. ad leg. Com. de falsis.* sublatæ hæ *Nouellâ Iustin.* 125. non verò à Theodosio Iun. *l.* 32. *Cod. de appellat.* quod perperàm credidit Scriptor *de off. Domus Augustæ*, *lib.* 1. *c.* 26. 27. multo minus ab Arcadio, quò tamen is trahebat locum Zosimi *lib.* 5. De Relationibus & Consultationibus in Ecclesiasticis: vid. *leg. omni innou. inf. de Episcopis.*

PARATITLON.

RELATIO, *Rubr. & l.* 2. 3. 4. 5. *h. t. l.* 8. 9. 13. 31. 34. 77. 54. 65. *tit. prox. de appellationib.* Valentiniani *Nouella vlt. C. si quis à suspecto* 10. est Consultatio Principis à Iudice super aliquo dubio; vnde & *Consultatio* pro Relatione: *l.* 3. 4. *h. t. & Rubr. l.* 1. 8. 34. 35. 47. 66. *tit. prox. de appell. & consultat. & l.* 9. *de diu. rescript.* item Consultum, *l. d. t. de appellat.* Opinio, *l.* 5. *h. t. l.* 6. 8. 9. 11. *inf. de appellat.* suggestio, *l. vlt. h. t.* Iudex scil. Etiam Præfectus prætorio, *l.* 4. *de spectaculis:* Præfectus vrbis, *l.* 55. *de cursu publ.* Rectores prouinciarum *l.* 12. *de cursu:* siue in ciuili siue in criminali causa: *l.* 3. 5. *h. t. l.* 24. *inf. de appellat.* cognitis vtriusque actionibus: *l.* 1. *inf de appellat.* non ad vnius litigatoris querimoniam, *l. vlt. h. t.* si essent quæ iuridicâ sententiâ (ab eo) decedi non possent, *l.* 1. *h. t.* si superaliquo hæsitandum putaret, *l.* 2. *hoc tit.* dubitaret; *l.* 5. *h. t.* si ex iustis causis aliquid quo minus iudicare statim posset, reperiret inceptum: *l.* 36. *inf. d. t. prox.* si ratio aut necessitas in negotiis esset requirendi iudicia Principis: *l.* 4. *h. t.* ante sententiam latam, non post: *l.* 2. *h. t. & l.* 13. *inf. t. prox.* relationem promittebat. *l.* 5. *inf. de tit. prox.* vnde, promissa relatio: *l.* 2. *h. t. & l.* 31 34. 65. *inf. d. tit. prox.*

¶ Cæterum relatio ità facienda erat, vt omnem omninò causam relationis series comprehenderet, vt recitatâ ea propemodum actorum recitatione opus non esset: *l.* 4. nihilque adeò mitti oportet, quod plena instructione indigeret, *l.* 1. *de Iudicant.* Deinde vt non passim, nonnisi de paucis (Et iustissimis causis) fierent: *l.* 1. *h. t. v. & l.* 2. *inf. de operib. publ.*

¶ Huius consultationis seu relationis *Exemplum*, (antequam ad Principem mitteretur) litigatoribus à Iudice prius edebatur, *l.* 35. *h. t. l.* 1. *inf. t. prox.* ex hibebatur, *l.* 8. *inf. d. t. prox.* apud acta intra 10. dies ab eâ promissa; *d. l.* 1. *inf.* quæ confirmatur *l.* 8. *d. t.*

¶ Si cui litigatorum minus plena, vel contraria & videretur, *l.* 1. *inf. tit prox. Refutatorias* is preces, *l.* 1 *inf. d. t. prox* refutationem, *l.* 11 *d. t. prox.* refutatorias, *d. l.* 11. *& l.* 4. *h. t.* refutatorios libellos, *l.* 8. 24. *d. t. prox.* Iudici offerebat, *l.* 18 *d. t. prox.* dabat, *l.* 5. *h. t.* allegationibus refellebat, *l.* 3. *h. t.* quod Acta, intra dies quinque, *l.* 1. 8. 24. *inf. d. t. prox. v. & l.* 5. *h. t.* quos quidem libellos Iudicem exigere voluit Constantius, *l.* 24. *inf. tit. prox.*

¶ Post hæc ita facta, ordo seruandorum, vt loquitur *lex* 5. *h. t.* hic erat: Consultatio seu Relatio vnà cum refutatoriis ad Principem mittebatur, *l.* 5. *h. t.*, transmittebatur,

tebatur, *l.* 31. *inf. tit. prox.* dirigebatur, *l.* 1. *inf. tit. prox. l.* 4. 5. *h. t.* ad scrinia Principis, *l.* 34. *inf. d. tit. prox.* vid. & *l.* 54. ad sacra scrinia, *l.* 65. *inf. d. t. prox.* (Epistolarum scilicet: hos enim consultatione magistrum epistolarum inter cætera tractasse docet *Imperij Notitia*:) ad Comitatum, *l.* 1. *& l.* 8. *inf. l. tit. prox.* Item vna cum Actis, quæ necessariò fociandæ: *l.* 9. vt gesta erant, *l.* 24. *inf. tit. prox.* ita vt simul omnia ad eam, de qua refert, causam pertinentia. Acta transmitti oporteret: *l.* 5. *& l.* 1. 8. *inf. tit. prox.* omnia quæ apud Iudicem qui refert vel apud alios gesta in eo negotio: *l.* 1. *inf. d. t. prox.* breuiter, plena instructio; *l.* 1. *inf. sup. de Iudiciis.* Idque intra 20. dies ab eâ promissâ: *l.* 8. *inf. tit. prox.* intra 50. *l.* 31. 34. 65. *cod. tit.* (quod idem in appellationibus: *l.* 29. 32. *inf. tit. prox.*

¶ His ad Principem missis, litigatores ad Comitatum Principis venire non poterant, *l.* 34. intra annum scil. *l.* 47. 54. *inf. d. tit. prox.* (quod idem in appellationibus, *l.* 66. *inf. tit. prox.*

¶ Hæ consultationes recitabantur in Consistorio Principis, *l.* 4. *h. tit.* Mox ad eas emittebantur, *l.* 9. *sup. de diuersis rescriptis.* Rescripta, *l.* 9. *inf. d. tit. prox. & d. l.* 9. *sup. de diuersis rescript.* responsa, *l.* 4. *h. t. l.* 47. 54. 66. *inf. d. tit. prox* Oracula, *l.* 54. *inf. h. tit. prox.* decreta, *d. l.* 8. Certè, si intra annum responsa data non fuissent tùm litigatori ad Comitatum venire, *l.* 47. 53. *inf. d. tit. prox.*

¶ Rescripta huiusmodi retractari non poterant, *l.* 6. 8. 9. 11. *inf. l. tit. prox. & l.* 3. *sup. de diu. rescr.* aduersus ea omnis conquerendi copia adempta erat, *d. l.* 9. *inf. h. t. prox.* Et tamen, iis tantum negotiis opitulabantur, quibus effusa erant, *d. l.* 9. *sup. de diuers. rescriptis.* Et hæc quidem de Relationibus ante Iudicium. Fuit enim & alterum Relationum genus, post iudicatum: de quo etiam agitur *l.* 5. *hoc tit.* Fuit & tertium, super publicis videl. causis: veluti de operibus publicis, *l.* 2. *inf. de operib. publ.* de rebus ad annonam publicam pertinentibus, *l.* 2. *ad l. Corn. de falf.* de cursu publico, *l.* 55. *de Cursu.*

---

1. * Imp. Constantinvs A. ad Claudium Plotianum" Correctorem Lucaniæ & Brittiorum." Post alia."

SVPER paucis, quæ iuridicâ sententiâ decidi non" possunt, Nostram debes consulere Maiestatem, ne occupationes nostras interrumpas: cùm litigatoribus legitimum remaneat arbitrium à sententiâ prouocandi. Dat. VI. Kal. Ian. Treu. Acc. VIII. Id. Febr. Regio", Constantino A. III. & Licinio III. Coss. [313.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* iungenda autem illi, *lex* 1. *inf. tit prox.*
" Claudius *Plotianus* Corrector Lucaniæ & Brittiorum sub Constantino M.
" Ita omnes editiones, vnâ Parisiensi postremâ exceptâ, *h. l & d. l.* 1.
" Quæ continentur *d. l.* 1. *inf. de appellat.*
" Vsus similiter Theodosij Iunioris *legem* 3 1. *C. de appellat.*
" Hæc relationum ad Principem causa est: quam ad rem vide *Paratitlon.*
" *Regij* sedem suam habebat corrector Lucaniæ & Brittiorum, quod ex similis subscriptio (collata cum inscriptione) pariter ostendit *legis* 1. *sup. de filiis milit. Apparet.* Et sanè Olympiodorus quoque, apud *Photium* Regium Metropolim, Brittiorum fuisse testatur: ἐπὶ τῦ Ῥήγιον μητροπόλις ἐστ ἀ βρεττανίας: vbi pro βρεττανίας, vt rectè iam indicatum, reponendum βρεττίας.

COMMENTARIVS.

INTEMPESTIVIS & promiscuis ad se Iudicum relationibus in causis priuatorum hâc constitutione, quæ pars est maioris Constantini M. constitutionis, quâ is Relationum formam & ordinem constituit: vnde superest quoque *lex* 1. *inf. de appell.* quæ *huic* iungenda est; occurrit Constantinus M *ne* videlicet *occupationes suæ iis interrumperentur*: Quas & de cæteto intertumpi ægrè tulisse Constantinum M. aliis argumentis compertum habeo. Hanc inquam rationem hîc reddit Constantinus M. At enim in eadem re aliam iam reddit Honorius *l.* 55. *de appellationibus*: ductam videl. ab ipsâ litigantium vtilitate, elegantissimâ sententia: *Neque enim fas est, quod apud infirmum Disceptatorem definiendi constantiam prouocantis trepidatio retardauit, litigatorem sub Consultationis ambiguo ingi expectatione pendere.* Sanè quod in priuatorum causis *hac l.* id etiam in publicis eidem Constantino M. placuit *l.* 2. *inf. de operib. publ. De rebus*, inquit, *præcipuis maximisque, nõ de quibuscunque vilissimis nostrũ debent* [Iudices] *interpellare consilium.* Proinde super paucis admodum quæ omninò Iuridicâ sententiâ definiri non possent, ad se referri, seque consuli voluit Constantinus. Et rationem subiicit, superesse scil. litigantibus sæpe appellationis remediũ, atque ideò promiscuis seu frequentibus supersedẽdũ relationibus. Eodẽ pertinere formulas illas rescriptorũ, notant nonnulli, me consuli de ea re non oportet; *l.* 6. *π. de leg. Fabia de Plagiariis.* item illa Traiani ad Plinium; *Potuisti non hærere*: Quibus ego non accedo: Illis enim locis & formulis carpuntur Iudices qui in re certâ hæserint & ad officium suum pertinente. Denique de rebus nonnisi dubiis, & modo vindice digno referendũ: Ita *l.* 11. *§. ex facto, π. de minor.* Æ trius Seuerus, quia dubitabat, ad Imp. retulit. Ipse Plinius ad Trajanum *Solemne mihi est, omnia de quibus dubito, ad te referre* &c.

¶ Illud interim monendum semel Relationes ad solum Principem fieri oportere: quas etiam sibi aliquando Præfectos Prætorio voluisse vindicare à Vicariis suis, ostendit *lex* 2. *Cod. de off. Vicarij*: item Præfectos vrbi: de quo ad intellectum *legis* 1. *Cod. de legibus*: dixi *ad l.* 1. *sup. de iudiciis.* De his denique Relationibus est & Libanij locus *Orat. περὶ τῶν ἀγχιστείων, p.* 34.

---

11. * Idem A. Profuturo PF. Annonæ. "

SI quis Iudicum duxerit" esse referendum, nihil pronuntiet", sed magis, super quod" hæsitandum putauerit, Nostram consulat Scientiam: aut si tulerit sententiam, minimè postea, ne à se prouocetur, Relatione promissâ" terreat litigantes. Dat. IV. Id. Feb. Sirmio, Constantino A. V. & Licinio C. Coss. [319.

NOTÆ.

* *Legis* 1. *C. de Relationib.* initium hinc desumptum est.
" *Profuturus* Præf. Annonæ sub Constantino M. Ei inscribitur hoc ipso Anno *lex* 1. *sup. de contrah. emptione*, & *lex* 1. *inf. de pistoribus* quæ duæ inter se coniungendæ sunt.
" Dixerit ve.
" *Inter partes pronuncies*, ita *Cod. Iust.*
" Quæ Cod. Iust.
" *Promissa*, Cod. Iust. sed malè; & rectè Haloander, *promissa*: promissa relatio; promittere, spondere relationem; rectum est vt docet præterea *lex* 5. 8. 31. 14. 65. *inf. tit. prox. de appellat.* de quo consule Paratitlon: Ita & apud Symmachum *lib.* 10. *Ep.* 51. *Ergò vt in rebus dubiis fieri solet, ad Clementiæ vestræ salubre iudicium connolamus: licet defensio Puteolana, post* PROMISSAM RELATIONEM *incassum crediderit prouocandum*, & *lib.* 10. *ep.* 36. PROMISSA RELATIONE *discedo.*

COMMENTARIVS.

ANTE SENTENTIAM latam Iudices si velint & hæsitent, referre debent: at non etiam POST sententiam latam.

¶ Nempe Iudices inferioris gradus quod ægre ferrent, à sententiis suis appellari, atque à se Iudicata ab aliis Magistratibus appellationum remedio retractari, quasi ea re iniuria sibi & contumelia fieret (quod docebunt cõplures *leges proximo tit. de appellat. l.* 2. 4. 11. 13. 15. 20. 22. *eius tit.*) atque vt id euitarent, Relaturos sese ad Principem dicere, & verò referre soliti. Id quod à Constantino M. *hac l.* prohibetur, & rursum *d. l.* 13. *inf. de appellat.* Denique Relationi ante sententiam: Appellationi post sententiam locus est. Vt illi litigatores intercedere non possint, *l.* 1. *§.* 2. *π. de appellat.* ita hanc Iudex impedire non potest.

¶ Cæterùm, cùm inscribatur hæc lex *Præfecto Annonæ*, exinde colligitur, ipsummet Præfectum Annonæ, à quo ad *Præfectum Vrbis* appellabatur, id egisse, quod *hac l.* improbatur. Eaque causa huius *lex* ad eũ dirigenda fuerit. Et verò par quoque ratio *legis* 4. *inf. de appellat.* quæ & ipsa *Præfecto Annonæ* inscripta est: qua pariter constituitur, vt officium eius omnes appellationes curet accipere, nec in recipiendis libellis aliquod genus iniuriæ inferendum cuipiam existimet. Et verò aliunde quoque comperio nescio quam inter hos, Præfectum inquam vrbis, & Præfectum annonæ, fuisse æmulationem, vt inter coniunctas potestates: Id inquam colligo ex *l.* 1. *sup. de condit. in publ. horreis* & *l.* 1. *Cod. de off. Præfecti vrbi*, quæ *illi* iungenda est, & *l.* 1. *Cod. de apparitor. Præf. annonæ.* Alioquin ex *Notitia* quoque *Imperij* liquet, vt & ex Sidonio *lib.* 1. *ep.* 10. sub dispositione Præfecti vrbis fuisse Præfectum Annonæ: vide *d. l.* 1. *inf. de conditis in publicis horreis*: vbi plura adhuc. Quanquam antea à Præfecto annonæ ad P. V. appellatum fuisse ostendit *lex* 8. *π. quod cum eo qui in al. pot.* & Mecænatis suasoria apud Dionem.

¶ Tandem quomodo hæc *lex* cum *l.* 3. *inf.* conciliãda sit, ad *eam leg.* dicemus.

---

111. * Imp. Valentinianvs & Valens AA. ad Viuentium PF. P."

SVPER delictis prouincialium, numquam Rectores prouinciarum ad Scientiam Principum putent esse referendum, nisi ediderint priùs Consultationis exemplum. Quippe tunc demum Relationibus plena maturitas" est, cùm vel allegationibus" refelluntur, vel probantur adsensu. Dat. 111. Kal. Ian. Treu. Valentiniano & Valente AA." Coss.

NOTÆ.

NOTÆ.

* *Lex super delictis, 2. Cod eod. tit.* Concordat *lex 5. h.t. & l. 5. 8. inf. de appellationib.*
" *Vincentius* PP. sub Valentiniano Imp. nempe Galliarum vid. *l. 5 sup. de censu sine adscript. & l. 5 sup. de tironib.* hoc ipso Anno 368. plura in *Prosopogr.*
" *Veritas*, C. Iust. At hoc rectius.
" Partium scil. id est Refutatoriis.
" *Repelluntur*, C. Iust. malè.
" *pp. AA. II. COSS.* id est A. D. 368. nam Valentinianus sine Anni 365. id est Valentiniani, Valentis AA. Coss. non Treueris, verùm Parisiis versatus: Quare non minùs *huic l.* quam *prox. sequ. Gratiani* nomen in *Inscript.* diungendum.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. tres constitutiones sequuntur, de *forma Relationum* ad Principem mittendarum. Et hâc quidem iubet EXEMPLVM Relationis partibus litigatoribus à Iudice, priùs quàm ad Principem mittatur, edi; vt eam videlicet vel refutent, vel probent: *h. l. & l. 5. inf. h. t. & l. 1. 8. inf. de appellat.* Aliter ad Principem mitti Relatio non debet: neque missa fidem facit.

¶ Nempe hoc ita constitutum, vt relationi plena *maturitas* esse possit: non vt *Codex Iustinianeus* habet, *veritas*: scil. dum expenso à Iudice consilio conscribitur: & à partibus diligenter expenditur, num quid in eâ omissum aut commissum fuerit; ne aliâs minus plena, vel contraria sit, vt ait *d. lex 1. inf. de appellat.* Hinc refutatoriæ: de quibus *l. 5. infr. h. t. l. 1. 8. 11. 29. infr. de appellat.*

¶ Intra quod autem tempus edi exemplum relationis, & refutatoriæ debeant, vid. *d. l. 1. 8. 24.*

¶ Cæterùm *huius l.* species nominatim versatur circa *Delicta* prouincialium: Nempe & in criminalibus causis relationes fiebant, vt præter *hanc leg.* docet *lex 5. inf. h. t. & lex 24. inf. de appellationib.* Et verò de atrocibus criminibus quæ in prouinciâ contigerant, mox ad Principem referre solebant Iudices, vt statueret, quid fieri vellet. Optatus Milcuitanus *lib. 2. Cruentas operati sunt cædes, & tam atroces, vt de talibus factis ab illius temporis Iudicibus relatio mitteretur.*

¶ Tandem, cum de refutatoriis speciatim agam ad *l. 5. inf. h. t.* hic *allegationes* eas vocari norandum est: Sic etiam Symmachus *lib. 10. ep. 32. Coniunctæ paginæ, Allegationibus partium & supplementa sumpserunt, lib. 10. ep. 40. Diuino arbitrio numinis vestri subditis* ALLEGATIONIBVS *partium summum negotij reseruari.* Supplementa etiam partium idem vocat *lib. 10.* locis quinque *ep. 32. 41. in f. 43. in f. 46. 63. sen vlt.* & *lib. 2. ep. 30. Si relatio ad fortunam negotij pertineret, & supplementa vel Refutatorios iurgantes dedissent.*

IV. * Idem AA. & Gratianus A. ad Apodemium."

SI quando ratio, aut necessitas est; in negotiis Nostra Iudicia requirendi, exspectandique Responsa, omnem" omninò causam Relationis series comprehendat: vt recitatâ Consultatione, quæ ita est dirigenda, propemodùm auctorum" recensione non opus sit: Actis etiam" necessariò sociandis. Dat. VI. Id. Maij, Treu. Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

NOTÆ.

* *L. si quando 3 seu vlt C. eod. tit.*
" *Apodemius* sub Valentiniano Sen. Dignitatis titulus omissus. Alius ab hoc Apodemius, qui sub Iuliano exustus: de quo Am. Marcellinus.
" *Omnes omninò causas.* C. Iust. inepte.
" *Actorum*: habet *C. Iust.* de quo mox.

COMMENTARIVS.

PLENAM Relationem esse debere: simul & ACTA omnia vna cum Relatione mitti oportere, definit *hâc l.* Valentinianus Sen. vt definitur quoque *l. 5. prox. & l. 1. 8. 11. 24. 35. inf. de appellationib.*

¶ Plena, inquam, Relatio esse debet, seu vt *h. l.* dicitur: *omnem omnino causam seriem Relationis comprehendere*: non vt *Codex Iustinianeus* habet, *omnes omninò causas*: ineptè: *omnem omninò causam.* quomodo & *infrà, l. 5.* id est, totius negotij seriem, totam causæ coniectionem, continentiam, textum, quæ plenissimè Principem instruant: sic vt & vix *Actorum recensione opus sit. Actorum*, inquam, non *Auctorum*: Ita certè Constantinus quoque *l. 1. inf. sup. de iudiciis*: *sine definienda sit causa per Iudicem*: *Siue ad nostram scientiam referenda. Nec ad nos mittatur aliquid quod plenâ instructione indigeat.*

¶ ACTA tamen seu GESTA necessariò simul mittenda sunt: vt & Relationis fidem adstruant, & Principem instruant: quod præter *d. l. 5. prox. & l. 1. 8. 24. 31. inf. 35. 47. inf. de appellat.* docet & Symmachus inter alia *lib. 10. ep. 29. Quæ ideò Gestorum paginis applicari placuit, vt Æternitas vestra cunctis per ordinem patienter auditis*: &c. ep. 41. *Gesta & supplementa partis vtriusque subiecti; quibus*

quibus instructa Perennitas vestra est. ep. 42. *Hæc est causa querimoniæ quam diuinis sensibus vestris fides Gestorum plenius intimabit.* ep. 43. *Præsto sunt, monumenta Gestorum: partium quoque supplementa non desint.* ep. 44. *Fides Gestis verum cohærentibus explicatur.* ep. 45. *Suspensa sententia cuius meritum Peremitas vestra lectis Gestis ac refutatoriis cohærentibus æstimabit.* ep. 46. *Omnium Gestorum fida documenta; supplementis partium Relationi ex* MORE SOCIATA *sunt.* ep. 47. *Quæso igitur, vt Gesta, quæ fidem Relationis asserunt audire dignemini.* ep. 52. *Gestis omnibus* EX MORE SVBIECTIS, *vt eorum lectio Insinuationis meæ astruat veritatem.* ep. 53. *Præsto est Gestorum fides, quæ Peremitatem vestram possit instruere:* ep. 55. *Relatione summatim* CVNCTA *complexus, Gestorum quoque documenta subrexui.* ep. 58. *Relationi Gesta subrexui,* ep. 58. *Relationi Gesta coniunxi.* ep. vlt. *Relationi Gesta subrexui, partium quoque supplementa* SOCIAVI. Et lib. 2. ep. 30. *Si Relatio ad fortunam negotij pertineret, & supplementa, vel Refutatorios iurgantes dedissent.*

V. * Impp." Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Euphraxium" P. V.

QVICVNQVE Iudicum, vel appellatione interpositâ, rel ipse dubitans, relationem in causâ, vel ciuili, vel criminali", spoponderit *Sese missurum*, exemplum" Opinionis" edendæ" Refutatoriúmque" dandorum, sed & transmittendæ Relationis intra eum diem seruet, qui Constantiniana † lege decretus est: Ita vt simùl omnia ad eam, de qua refertur, causam pertinentia Acta transmittat. Quòd si qui Iudicum posthac non ita obseruauerint cuncta, in Relationibus dirigendis, quæ iamdudum statuta sunt, eo crimine tenebuntur, vnà cum Officio quod ordinem seruandorum suggerere" neglexerit, quo tenentur, qui sacrilegium" admiserint, &c. PP. XVI. Kal. Mart. Gratiano A. III. & Equitio Coss. [374.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iustin.* Iungenda *huic l.* est *lex 36. inf. de appellationib.* lex 21. *inf. quorum appell. non recip.*
" *pp. Idem AAA.* qui *l. 4. sup.*
" *Euprasius* hic proculdubio est, antea A. D. 367. Magister memoriæ, mox Quæstor: de quo Ammianus Marcellinus *lib. 27. p. 368. 370 lib. 28. p. 386.* Eius Elogium hic prætermittere non possum. *Multa & prudentibus amulanda bonæ fiduciæ reliquit exempla, nusquam à statu naturæ discedens intrepida, sed constans semper, legúmque similis, quas omnibus vnâ, eademque voce, loqui in multiplicibus aduertimus causis: qui tunc magis in suscepta parte iustitiæ permanebat, cùm eum rectè monentem exagitaret minax Imperator* [Valentinianus] *& nimius.*
" Romæ.
" In *Criminali* causa relatio: dixi ad *l. 3. sup.*
" *Promissio* relationis, dixi ad *l. 2. sup.*
" *Exemplum* hîc non est, exemplar, quo sensu affertur *l. 1. inf. de appellat.* verum præscriptum *legis*, quodque sequendum propositum est.
" *Opinio*, pro relatione & consultatione *h. l. & l. 6. 8. 9. 11. inf. de appellationib.*
" *Editio* relationis, dixi ad *l. 3 sup.*
" *pp. Refutatoriúmque.*
" *pp. Constantiniana*: de quâ mox.
" Hoc *Officij* seu Officialium Iudicum muneris erat, suggerere Iudicibus iuris ordinem: & ni facerent, plectebantur.
" *Sacrilegium* est, id est Maiestatis crimen & quidem *violatâ lege.*

COMMENTARIVS.

FORMAM Relationis ad Principem mittendæ *hâc tertiâ leg.* sed omnium plenissimâ & accuratissimâ præscribit Valentinianus Sen. quæ prolixioris Valentinianeæ constitutionis pars est, vnde desumptæ quoque sunt *lex 36. inf. de appellationibus*, & *l. 21. inf. quorum appellationes non recip.* quæque proinde huic coaptandæ veniunt: Quâ quidem constitutione Valentinianus id egit, ne negotia iurgiáque in quibus maturato est opus protelentur per inanes fortè & immaturas Relationes, vel per moratorias Appellationes. In eum igitur finem *hâc* quoque *lege* accuratam Relationibus formam præstituit: prælato Constantinianæ *legis* exemplo: putà *l. 1. inf. de Appellationibus*: quæ alioquin iungenda est cum *l. 1. sup. h. t.* quam ipsemet Constantinus memorat & confirmat, *l. 8. inf. de Appellationib.* & filius eius Constantius, *l. 24. eod. tit. de appellat.* quam in *h. c.* quoque *titulum* coniectam oportuit: Item pœna Sacrilegij propositâ Iudici eiúsque officio, si non hanc formam in Relationibus dirigendis seruauerint: sacrilegij, id est læsæ Maiestatis vio-

latæque legis: hæc enim *sacrilegij* significatio passim est, de quo dixi *alibi*: Officio, inquam, *si ordinem seruandorum* Iudici *suggerere neglexerint*: nempe Officialium muneris & officij fuit, ordinem seruandorum Iudicibus suggerere & ni id facerent, pariter cum Iudicibus plectebantur: cuius rei obuia passim exempla *hoc Codice.*

¶ Nos formam illam quam Valentinianus hîc Relationibus accuratam præstituit, dispiciamus: vbi quinquè omninò desiderat. Primò quidem *Exemplum* Relationis edi iubet litigatoribus, de quo iam *l. 3. sup.* Secundò, Refutatorios post hæc à partibus dari iubet; de quibus *l. 1. 8. 11. 14. 16. 24. inf. de appellat.* quibus scil. Relatio, si ea minùs plena, vel contraria litigatoribus videretur, allegationibus eorum & supplementis refellebatur, *d. l. 3. sup. & d. l. 1. inf. de appellat.* (vnde & allegationes & supplementa eodem sensu apud Symmachum, vt ostendi ad *d. l. 1.*) Horum etiam Refutatoriorum nominatim duobus locis meminit Symmachus *lib. 2. ep. 30. Si*

relatio ad fortunam negotij pertineret, & supplementa vel Refutatorios iurgantes dediſſent, rogo &c. lib. 10. ep. 45. ſuſpenſa ſententia: cuius meritum perennitas veſtra lectis geſtis, ac Refutatoriis cohærentibus æſtimabit &c. De iiſdem &c. *lib. 10. ep. 46. Omnium geſtorum fida documenta ſupplementis partium Relationi ex more ſociata ſunt.* lib. 10. ep. 32. *Coniunctæ paginæ Allegationes partium & ſuplementa ſumpſerunt* lib. 10. ep. 63. *Relationi geſta ſubtexui, partium quoque ſupplementa ſociaui.* Tertiò, *Tranſmitti* iubet Valentinianus (ad ſcrinia ſcil. ſeu comitatum Principis) relationem: de quo vid. & *l. ſuper. & l. 1. 8. 31. 34. 54. 65. inf. de appellat.* Symmachus *lib. 10. ep. 46. ſtatui vt fides geſtorum ſuperiorum ad Auguſta ſcrinia mitteretur.* Ita paſſim Symmachus appellatione interpoſita à ſe, vel aliter relationi ſuæ geſta connexa ſeu ſimul mittere ſe ait *lib. 18. ep. 29. 32. 41. 52. 53. in f. 55. in f.* Quartò, Et hæc omnia intra certum quoque diem vt fierent Conſtantinus M. definiuerat, putà *l. 1. inf. de appellat.* quod *h. l.* obſeruari iubetur: de quo iam dixi. Tandem *Acta* ſimùl omnia ad cauſam pertinentia tranſmitti vult: de quo iam ad *l. 4. ſup.*

¶ Vnicus *h. l.* ſcrupulus ſupereſt, quod dicitur, etiam *Appellatione interpoſitâ* Relationem fieri. Quod repugnat *legi 2. ſup.* Itaque *Cuiacius* putabat, appellatum quidem in ſp. *huius leg.* fuiſſe verùm appellationem à Iudice non receptam, atque adeò ad Principem relatum, num ſequenda eſſet Iudicis ſententia, aut recipienda appellatio. Verùm obſeruandum eſt, duo Relationum genera *hic* apertè conſtitui; ibi, *vel appellatione interpoſita, vel dubitans:* nempe vnam Relationem Conſultoriam quoties ipſe Iudex dubitat, animíque pendet; quâ Princeps conſulitur, vt ita poſteà ſecundum id quod reſcriptum fuerit Iudex iudicet: Alteram verò *Relationem opinionis*, id eſt iudicati: cùm ſcil. Iudex appellatione interpoſitâ, opinionis ſuæ rationem Principi reddit, non amplius deinceps iudicaturus; verùm Principi fidem facturus de re bene à ſe iudicata: de quo eſt quoque *lex 5. 9. inf. 14. inf.* & paſſim, *l. 62. de appellationib.* Hoc genus igitur Relationis poſt ſententiam admittitur, deque eâ *hanc leg.* exaudiendam certum eſt.

¶ Quod ad hiſtoricam *huius leg.* cauſam attinet, pertinet fortè ea ad Iudicia, quæ ſub Maximino agitata tum, de quibus prolixè Amm. Marcellinus *lib. 28.* vbi ſanè etiam Relationum non vna mentio fit. Id verò ſuadet & temporum ratio, & *Euphratij* Præfecti Vrbis *Romæ* nomen ad quem *hæc lex* data eſt; vtrumque collatum cum Maximini Vicarij vrbis Romæ actibus.

VI. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Palladio PF. P.''

NVNQVAM, ad vnius litigatoris querimoniam, Noſtris Altaribus'' Suggeſtio'' offeratur; ita vt, ſi cuiuſquam ambitione, plectenda inportunitas id fortè meruerit, ei, cuius intentione, contra generale factum'', fuerit conſtitutum'', damnum litis Iudex infligat; nec vmquam in rediuiuum'' ſtatum negotium redigatur, quod hâc fuerit condicione præſumptum.'' Dat. v. Id. Septemb. Rau. DN. Theod. A. VII. & Palladio Coss. [416.]

NOTÆ.

* Iungenda huic l. *lex* 147. *inf. de Decurionib.* quæ tamen argumento nullo modo reſpondet.
'' *Palladius* PP. Italiæ ſub Honorio: v. *Proſopogr.*
'' *Altaria* Principis: vid. *Gloſſ. Theodoſ.*
'' *Suggeſtio* pro relatione, μηνύσει. vid. quoque Symmachum.
'' *Factum generale*, pro Edicto & ſanctione ſeu ſententiâ generali: de quo mox.
'' Id ſcilicet διὰ τῆς κρίσεως, *fuerit conſtitutum*: id eſt à Iudice conſtitutum decretum de referendo ad Principem.
'' Rediuiuum. v. Gloſſ. Theod.
'' *Præſumptum*, propriè: de quo mox.

COMMENTARIVS.

ΟΜΟΙΟΜΕΡΕΣ, id eſt ad vnius litigatoris querimoniam, intentionem, ambitionem, importunitatem nunquam Relationem faciendam conſtituit *hâc leg.* Honorius Imp. Quod & ipſum Conſtantino placuit *l. 1. de appellat. Vtrinque*, inquit, *cognitis actionibus*, relationem fieri oportet. Alioquin ex *hac leg.* qui id ambitione ſua & importunitate meruit, damno litis multatur: lite ſcil. iure cadit, qui non ordine iudiciorum, non comminùs conſtituto aduerſario, ſed contempto generali iure negotium Relatione facta ad Principem diſcingi poſtulat: atque ita præſumit: *Præſumere*, eſt ordinem iudiciorum negligere, peruertere, præuertere.

¶ Ergo non ad vnius petitionem vel querimoniam Relatio fieri debet, ſed vtrimque cognitis actionibus: Quem in finem etiam vtriſque litigatoribus Relationis exemplum, prius quàm ad Principem mitteretur dabatur: qui poſteà Refutatorios ſuos ſeu ſupplementa addebant: de quo ſuperioribus *Legibus*. Idque generale ius fuit: & vt hîc vocatur, *Generale* FACTVM, id eſt generale decretum, ius, iuſſio, ſententia. Hoc ſenſu, *Factum Imperatorium*, Capitolino in *Gordianis*, *p. 152.* hoc ſenſu, *Factum Fl. Conſtantini* ad Agricolam PP. Galliarum: Hoc ſenſu *Facta*, apud Capitolinum in *v. Macrini*, *p. 96.* Et *Pauli ſententiarum ſeu Factorum libri ſex*, in veteri *Indice Florentino*: Denique *Factum* eſt omne ὑπομνηματισθὲν in Gloſſis & *Facta cauſarum*: de quo iam quoque dixi ad *l. 9. ſup. de diuerſis reſcript.*

DE

DE APPELLATIONIBVS, ET POENIS EARVM, ET CONSVLTATIONIBVS.

TITVLVS XXX.

VII. COD. IVST. LXII.

De Appellationibus, & Conſultationibus.

PARATITLON.

APPELLATIO (à qua & Appellator, *l. 2. 14. 15. 28. 56. 67. l. 3. l. vlt. inf. de repar. appellat.*) eſt prouocatio (vnde *Prouocatio* pro appellatione, *l. 2. 10. 14. 17. 22. 25. 30. 37. 39. 40. 42. 46. 51. 57. 58. 59. 62. 64. & l. 21. inf. quor. appellat.* Prouocator, *l. vlt. inf. de repar. appellat.* & Prouocare pro appellare, *l. 2. 15. 16. 18. 23. 26. 28. 41. 43. 45. 49. 60. 61.*) à Iudicis inferioris ſententia, ſolemniter latâ (nam ſi nulla ſit ſententia, appellatione nil opus eſt, *l. 40. & l. 1. ſup. de ſent. ex periculo:*) *l. 13. 18.* & quidem definitiua, *l. 37.* iurgium terminante, *l. 25.* vid. *& l. 40.* quaſi errore vel gratia cognitoris oppreſſa fuerit iuſtitia, *l. 57. & l. 16. ſup. de pœnis:* ſuſpecti breuiter, *l. 58.* Item à nominatione ad Magiſtratum, vel munus aliquod; de quo ſunt *quatuor huius tituli leges*; putà, *l. 10. 12. 19. 53.* Ad maiorem Iudicem, ad quem hâc viâ negotium transfertur, *l. 45.* Prior Iudex eſſe deſinit, *l. 13.* iudicatum quod diſplicet excluditur, *l. 6. ſup. de iuriſd.* ſententia ſuſpenditur, *l. 41. 61. 66. & l. 3. & 9. inf. de repar. appellat. l. 1. ad leg. Iul. de vi. l. 1. ſup. de re iudic.* inhibetur, Symmachus, *lib. 10. ep. 62.* Iudex nihil ampliùs audire poteſt, *l. 5. h. t.* Id quod litigantium vtilitati & ad iurgantis priuilegium adinuentum eſt, *l. 11. in f.* vnde & Appellatio dicitur Prouocationis auxilium, *l. 10. 13. 14. 37. & l. 1. inf. de repar. appell.* ſuffugium, *l. 39.* ſuffragium, *l. 22. h. t. l. 21. inf. quorum appellat.* perfugium, *l. 30.* appellationum adminicula, *l. 11.* ſuffragium neceſſariæ defenſionis, *d. l. 22.* Iuris remedium, *l. 15.* Has Appellationes ſeu Prouocationes litigatores obiicere dicuntur, *l. 44. 58. 59.* afferre, *l. 67.* opponere, *l. 21.* interponere, *l. 4. 5. 10. 13. 14. 25. 27. 30. 57. 58. 59. 62. 64. 66.*

I. Appellandi porrò ius eſt in omnibus omninò cauſis, *l. 4.* ciuilibus, *l. 20. 55. 58.* criminalibus, *l. 2. 20. 57. 58.* (non tamen in caſu *l. 1. & c. inf. quorum appellat. l. 1. ad leg. Iul. de vi. l. 1. de raptu virg.*) in fiſcalibus, *l. 8. 14. 18. 21. 28. 41. 45. 46. 64.* (quod aliquando immutatum, *l. 12. inf. quorum appell.* & *l. 6. de iure fiſci:*) in cauſa bonorum vacantium, caducorum, ereptorum, *l. 26. h. t.* Non à præiudicio, *l. 2. 25. 40.* (quod abrogatum, *l. 44.*) non ab interlocutione, *l. 65.* non ante cauſam examinatam & determinatam, ſeu ante ſententiam; *l. 2. 50.* non ab executione, *l. 28. de appell.* de quibus aliiſque cauſis, Vid. *inf. titul. 36.* (peculiarem) *quorum appellat. & tit. 37. ſi. à momento fuerit appellat.* Excipe peremptoriam præſcriptionem improbatam, *l. 37. h. t. & l. 23. 24. inf. quorum appellat.* item condemnationem (ſeu multam) *l. 38. h. t.* Alioquin multa quædam appellanti impoſita, quæ præiudicialis dicta, *l. 50. 65.*

II. Appellari poterat AB omnibus Magiſtratibus, Clariſſimis, Spectabilibus, etiam vice ſacra iudicantibus, *l. 11. 16. 23. h. t. l. 1. 2. inf. de his qui per met. iudic.* etiam à Præfecto vrbis, *d. l. 11. 23. & d. l. 1.* à ſolo PP. appellare non licuit, *d. l. 16.* Item Clariſſimi etiam à ſententia P. V. ius appellandi aliquando non habuêre, *l. 23.* quod abolitum, reducto veteri iure, *dict. l. 23.* Certè à cæteris (exceptis PS. P^v. qui vice ſacra iudicabant:) id eſt à P. V. & à Proconſulibus appellari poſſe docet *lex .... h. t.* Et tamen intra centum ſolidos à Præfecto Vrbis appellari poſteà vetuit Valentinianus Tertius, *Nou. vlt. cap. ſi quis à ſuſpecto 10.*

III. Appellabatur verò aut AD Principem, *l. 44.* à Proconſulibus putà, Comitibus &

Vicariis (Pⁱ. Pᵒ. scilicet) *l.* 16, quod Pᵒ. Pᵒ. postea delatum, *l.* 57. & Vicario Vrbis, *l.* 29. 61. aut ad Maiores Magistratus, ab inferioribus etiam ad Cognitorem sacri Auditorij, *l.* 44. veluti in Africa, ad Proconsulem Africæ, *l.* 3. 62. interposita prouocatione à Comitibus vel à Præfectis eorum, *d. l.* 62. & in priuatæ rei causis, exceptis quibusdam *l. vlt.* quibus Princeps vicem sui examinis mandauit, *l.* 3. qui cognitionibus Principis vicem repræsentant, *l.* 11. quibus suam vicem Princeps commisit, *l.* 13. qui vice sacra agnoscunt, *l.* 16. quibus ad vicem Principis delata iudicatio, *l.* 18. qui vice Principis cognitionibus præsident, *l.* 28. ad Præfectum Vrbis, à quibusdam & certis in causis, *l.* 11. 13. 18. 49. 61. ad Pᵘᵐ. Pᵒ. *l.* 57. *h. t. l. vn. de off. Præf. Prætorio.* Appellari ex Sardinia, Sicilia, Campania, Calabria, Brutiis & Piceno, Æmilia & Venetia & cæteris Italiæ prouinciis iubet Constantius, *l.* 27. non autem ad P. V. *d. l.* 27. In causis fiscalibus, à Rationali aliquando ad Principem appellabatur, *l.* 18. verùm communiter magis à Rationali vel Comite, vel alio qui fiscalis commodi curam gerit, ad eos qui vice Principis huiusmodi cognitionibus præsident, *l.* 28. *h. t.* aliquando ad Comites S.L. & Com.R.P. *l.* 39. 46. 49. ad quos priuatorum hominum causæ deferri ex prouocatione consueuerunt; *l.* 41. id est Rectores Prouinciarum.

IV. Solemnia appellationum, *l.* 5. solemnitates; *l.* 14. (vnde solemniter interpositæ appellationes, *l.* 4.) hæ erant: Is cuius negotium sententiâ vulneratum erat, *l.* 15. vel Ilicò voce appellabat, *l.* 7. (vnde prouocantis & prouocationis vox, *l.* 26. 40. 58. *& l.* 8. *inf. quorum appellat.*) vel conscriptis posteà libellis, *l.* 7. qui *Libelli* simpliciter dicuntur, *d. l.* 7. *& l.* 4. 22. *h. t. & l.* 6. *inf. quorum appellat.* Libelli appellatorij, *l.* 2. 56.

V. Iudex à cuius sententia appellabatur, Appellationem accipere, *l.* 4. recipere; *l.* 16. 42. 60. admittere, *l.* 20. suscipere, *l.* 22. 25. 67. libellos recipere, *l.* 4. audire, *l.* 58. cogebatur. Non etiam à sententiis suis interponi prouocationes ad maiorem Magistratum ægrè ferendo, *l.* 13. iniuriam sibi fieri existimando, *l.* 15. aut Relatione ad Principem promissa appellationem impedire, *l.* 13. *& l.* 2. *sup. tit. prox. de relat.* aut in recipiendis libellis aliquod genus iniuriæ inferre, *l.* 4. putà, metum iniicere appellaturo: de quo, *tit.* 34. *de his qui per metum Iudicis non appellant.* appellatum in carcerem redigendo, vel à militibus custodiri faciendo; *d. l.* 15. carceris cruciatum aut cuiuslibet iniuriæ genus, seu tormentum, vel etiam contumelias inferendo; *l.* 2. appellantes iniuriarum adflictatione deterritos ab appellatione expellendo, *l.* 22. aut vocem penitus his tum denegare, *l.* 20. prouocationes eorum respuere, *l.* 25. 51. negligere, *l.* 33. recusare, *l.* 59. In tantum, vt & superfluam prouocationem recipi probent Impp. *l.* 42. Is cuius appellatio spreta fuerit, P.P. adire poterat, *l.* 16. contestatione publica intra tempus legitimum appellationis de vi proposita, *l.* 30. vid. *& l.* 67. *seu penult.* Iudex verò ipse, qui appellationem non admisit multatur 10. libris auri, ex *l.* 22. viginti, ex *l.* 33. *&* 58. triginta, ex *l.* 25. 51. 59. Officium pariter eius multatur quindecim libris auri, ex *l.* 22. viginti quinque, ex *l.* 28. triginta, ex *l.* 25. 33. 59. quinquaginta, ex *l.* 51. Quinimò si vicerit is qui appellauit, de Iudicis nomine qui appellationem non recipit, ad Principem referetur, vt digno supplicio puniatur, *l.* 16. *in f.* Sunt tamen causæ nonnullæ, quibus impunè prouocationem respuit Iudex, *l.* 2. 51. *& inf. tit. quor. appellat.*

VI. Post appellationem factam, susceptam, Opinionis exemplum petere seu postulare à Iudice debebat, *l.* 6. 8. 11. 14. 16. Si ad Principem causa transferretur, si ad alios Iudices, Apostolos, *l.* 18. 61. 67. deinde *Refutatorias* preces offerre, *dict. leg.* 14.

VII. Et vtrumque hoc intra certum & legitimum Tempvs, seu intra certos dies præstitutos, *l.* 8. 10. 14. 30. pro diuersitate causarum & locorum, vid. *leg.* 10. alioquin Deserta ab eo prouocatio æstimatur, *l.* 14. & debitum ab eo exigitur, *d. l.* 14. & redintegrandæ audientiæ facultas denegatur.

VIII. Post hæc à Iudice gesta omnia, *l.* 5. actis inseri, *l.* 9. indi, subiici, *d. l.* 9. non tantum Opinionem, *l.* 8. *&* 9. & Refutatorios, *l.* 29. verùm etiam vniuersam instructionem, *l.* 6. instructiones necessarias, *d. l.* 9. atque ad Comitatum dirigi, *l.* 5. omnia Gesta in eo negotio, *l.* 1. *&* 5. *h. t.* cuncta quæ litigatores instructionis probationisque causa recitauerant, *d. l.* 9. quæque ad instructionem causæ pertinent, *l.* 8. vniuersa, quæ in eiusmodi negotio gesta, *l.* 29. oportebat, intra certum tempus à lata sententia, putà intra dies viginti ex *l.* 8. triginta, ex *leg.* 29. 31. 32. 34. 65. *h. t.* ¶ Post quæ ita missa, ad Comitatum litigatores venire non poterant, nisi post annum, postquè Consultationem & Relationem, *l.* 34. 47. 54. 66.

IX. Tempora pariter appellationum quædam seruabantur, *l.* 12. intra quæ negotia appellationum

appellationum oportebat explicari, *l.* 3. *h. t.* perorari *l.* 19. terminari, *l.* 13. *inf. sup. de iure fisci.* appellationum substantia persequenda erat, *l.* 21. Fiscales quippe causas terminari, peragi oportebat intra viginti dies, *l.* 21. 28. 46. 64. *h. t.* Intra quadraginta dies, ex *l.* 64. *h. t.* Intra duos menses in eâdem prouinciâ, *l.* 41. Imò intra viginti dies in eâdē prouinciâ: in contiguâ, intra 40. dies, *l.* 13. *inf. sup. de iure fisci: & l.* 46. *&* 64. Intra quinquaginta dies ex *l.* 64. Intra quatuor mēses *ex l.* 41. in transmarina prouincia intra sex mēses, *d. l.* 41. & *d. l.* 13. *inf. sup. de iure fisci:* Intra annum, *ex l.* 45. si nominatus quis esset ad Magistratum, intra duos menses, *l.* 10. 19. *h. t. l.* 2. *inf. de Decurion.* v. & *l.* 8. *de repar. appellat.* Huius spatij dies vltimus dicebatur temporalis, *l.* 63. *h. t. & l. vlt. inf. de repar. appellat.* Lapsis post hoc tempus; id est hoc tempore elapso reparatio appellationis impetrari non poterat: v. *l.* 63. 64. *h. t.* de quo tamē, & eius exceptionibus videndus *titulus* 31. *inf. de reparationibus appellationum: tit.* 32. *de secundo lapsu: tit.* 33. *de dilationibus ex consensu: tit.* 35. *si pendente appellatione mors interuenerit.*

¶ Poenæ tamen seu multæ ne temerè appellaretur, quædam temerè appellantium fuerunt, *l.* 16. *inf. l.* 21. 39. 40. 43. 44. seu iniustæ appellationis, *d. l.* 40. & superfluæ, *d. l.* 39. quæ *præiudicialis multa* dicebatur, *l.* 50. 65. Constitutum item, ne appellatio semel facta reuocari posset, nisi intra triduum post oblationem libellorum appellatoriorum, *l.* 56. Contrà, qui non appellasset, supplicatione retractare iudicatum non potuit, *l.* 17. vide tamen *leg. vn. sup. de offic. Præf. Prat.*

¶ De Consvltationibvs seu Relationibus fuit iam *superior titulus*, & eodem tamen pertinet tertia pars *huius Rubricæ*, & complures tituli leges, putà viginti, *lex* 1. 5. 6. 8. 9. 11. 13. 14. 16. 18. 24. 31. 34. 35. 47. 54. 61. 65. 66. 67.

De Relationvm *ad Principem mittendarum forma à Constantino M. instituta.*

1. *Imp. Constantinvs A. ad Claudium Plotianum Correctorem Lucaniæ & Brittiorum.*"

Si in negotio ciuili, cognitis vtriusque" actionibus; pronuntiatueris, *Te ad Nostram Scientiam relaturum*; Consultationis" exemplum" litigatoribus intra" decem dies edi aput *Acta* iubeas: vt si cui fortè Relatio tua minùs plena, vel contraria videatur, is Refutatorias" preces similiter aput *Acta* offerat intra dies quinque, quàm illi exemplum Consultationis tuæ obtuleris. ¶ Iam Dicationis" Tuæ est, omnia quæ aput te, vel aput alios, Gesta" fuerint in eo negotio, Consultationi tuæ cum Refutatoriis litigantis adnectere; Ita vt scias, & decem dies, intra quos edi Consultationem oportet, & quinque, intra quos Refutatoriæ offerendæ sunt, continuos debere seruari: Nam quinque diebus transactis, nec offerentem preces Refutatorias litigatorem debebis audire, sed sine his; quoniam intra statutum tempus oblatæ non sunt, Gesta omnia ad Nostram referre Scientiam; & cetera." Dat. III." Kal. Ian. Treu." Constantino A. III. & Licinio III. Coss. [313.]

NOTÆ.

* Coniungenda hæc *lex* cum *l.* 1. *sup. de Relationib.* Meminit *huius l.* suæ ipsemet Constantinus, *l.* 5. 8. *inf. h. t.* Meminit filius eius Constantius, *l.* 24. *h. t.* Meminit Valentinianus Sen. *l.* 5. *sup. tit. prox. de Rationib.*

" Vid. quæ scripsi ad *d. l.* 1.

* Legis 1. *C. de relationibus*, Versiculus *Quoties autem*, hinc interpolatus est.

" *Vtrinque*: non verò ad vnius litigatoris querimoniam, *l. vlt. sup. de relationib.* vbi vid. quæ dixi: non *μονομερῶς.*

" *Consultatio* hîc & ter præterea *h. l.* mox *Relatio* dicitur.

" *Exemplum*, id est exemplar.

" *Ilico* ita *C. Iust.* vt mox pro *intra dies quinque*, in eodem *Cod.* repositum, *sine aliqua frustratoria dilatione.*

" De *Refutatoriis* his precibus dixi, iam ad *l.* 5. *sup. de relationib.*

" *Dicationis Tuæ est*: Ita pariter *lege* 21. *inf. h. t* & *l.* 1 *sup. de Veteranis*: de hac voce *Gloss.*

" De hac *Gestorum* transmissione dixi iam plenè ad *l.* 4. *sup. de relation.*

" Quæ continentur *d. l.* 1. *sup. de relation.*

" VI. *d. l.* 1.

" Ex *d. l.* 1. supplendum hic *Ante VIII. Id. Febr. Regio.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. septemdecim ordine constitutiones *de Appellationibus* hoc *titulo* exhibentur : Quibus addendæ sunt sex eiusdem præterea aliæ, putà *lex 1. inf. de his qui per metum Iud. non appell. l. vn. inf. si pendente appellat. l. 1. 2. 3. inf. quorum appell. non recip. l. vn. sup. de off. Præfecti prætorio* : Ex quibus omnibus apparet, ab vnâ parte quatenus Iudiciorum retractationi per appellationes deferri voluerit Constantinus in fauorem litigantium: ab alterâ quomodo iniustis appellationibus occursum voluerit. Quanquam, verum vt fatear, de hoc *legum* Constantini numero sunt, quæ non ad Appellationes propriè pertinent, verum ad *Relationes*: de quibus etsi *superiore titulo* actum fuerit, attamen & de his *huius tituli* Rubrica concepta est; veluti hæc omniũ prima : Item sunt ex his nonnullæ, quæ non ad Appellationes à rebus iudicatis pertinent, verùm ad appellationes à nominationibus ad munera: veluti *lex* 10. & 12. *hoc tit.* Ac vt Constantini characterem hic semel exprimam seu studium eius omne circa Relationes & Appellationes huiusmodi exhibeam : Nempe translatâ siue per Relationem siue per Appellationem causâ ad Principem, id egit: Primò, vt *Religio seu Scientia Principis* ad plenum instrueretur : Eum in finem constituit, vt Relationis vel Opinionis exemplum litigatoribus ederetur, *l.* 1. 6. 8. 14. 16. *hoc tit.* & *l.* 3. 5. *sup. de relationibus* : vt litigatoribus Refutatorios libellos offerre liceret, *l.* 1. 8. 11. 16. *h.t. l.* 5. *sup. de relationibus* : sic tamen vt vera tantum quæque apud Iudicem agitata, prolata, his insererentur : *l.* 11. vt post hæc omnia gesta, omnes Instructiones ad Principem à Iudice mitterentur, *l.* 1. 5. 6. 8. 9. 11. 16. *hoc tit. l.* 1 *sup. de Iudiciis.* pœna alioquin Iudicibus impositâ, ni id fecissent *d. l.* 6. 9. Secundo id egit, ne causa ita ad Principem translata protelaretur: Eum in finem certa tempora, certumque dierum numerum præscripsit, ad superiora omnia facienda, *l.* 1. 7. 8. 9. 14. & quidem continua tempora, *l.* 1. pœna alioquin Iudicibus eorumque Officiis grauissimâ impositâ : *d. l.* 8. 9. vt & litigatori si Opinionis exemplum vel Refutatorios intra tempus statutum non petiisset, non obtulisset, puta desertæ appellationis, *l.* 14. Tertiò id egit, vt ne quid interea noui Iudex faceret in gratiam vel fauorem vnius litigantium, *l.* 5. Quarto id egit, vt suo marte causa decurreret: supplicandi sibi eo tempore potestate denegatâ, *l.* 6. 8. *in f.* Postremò, ne terminata, Rescripto ad huiusmodi Relationem vel Appellationem quæstio refricaretur, *l.* 6. *in f. l.* 8. *in f. l.* 9. 11.

¶ Nos de hâc *leg.* nostrâ videamus. Ea igitur Constantinus M. nouam & exquisitam instituit SOLEMNITATEM, vt vocatur *l.* 5. *hoc tit.* seu FORMAM Relationum ad Principem mittendarum à Iudicibus, in negotiis ciuilibus, id est siue priuatis, siue fiscalibus, vt idem Imp. interpretatur *l.* 8. *in f.* ad eas videl. benè fundandas. Id, inquam, *hâc l.* agitur : cui iungenda est, velut eiusdem constitutionis pars, *lex* 1 *sup. de relationibus*: sub quo *titulo* hæc *lex* nihilo deterius staret, nõ diuulsa ab *eâ l.* 1. quomodo etiam Tribonianus rursum eas coassauit, compaginauit. Et verò eo *titulo* iam explicata sunt tria illa requisita *huius l.* in Relationibus ad Principem mittendis : Primò, de Relationis seu consultationis exemplo litigatoribus edendo, *l.* 3. & 5. *eo. tit.* (cui etiam concinit *lex* 6. 8. 14. 16. *inf. h. sit.*) Secundò de Refutatoriis litigatorum pariter offerendis, de quo *l.* 5. *eius tit.* & *l.* 8. 11. 16. *hoc tit.* Tertiò de vtrisque ad Principẽ mittẽdis vnà cum *Gestis* totius negotij, de quo *l.* 4. *eius tit.* Sane *huius l.* meminit, velut *cuiusdam l.* matricis fundamentalis, quæque huius materiæ sedes est, non ipse modo Constantinus *l.* 5. 8. *inf. h. t.* verùm & Constantinus filius eius, *l.* 24. *hoc eod. tit.* quinimò & Valentinianus Senior *l.* 5. *sup. de relation.* vbi perperam hactenus editum, *Constantiana lege*, pro *Constantiniana*. Et verò Primus

¶ Constantinus M. omnis iltius ordinis auctor extitit : Consultationis inquam scil. Relationis litigatoribus à Iudice præbendæ, vicissim Refutatoriorum ab ipsis litigatoribus præbendorum, atque horum omnium vnà cum gestis ad scrinia Principis transmittendorum : vt ita Relationibus his iam benè fundatis, de consulentis Iudicis mendacio post Principis ad eam Consultationem rescriptum, conquerendi atque *appellandi*, & sic lites protrahendi ansa (quod olim fiebat, *l.* 1. 3. 1. *ff. de appellat.*) præcideretur. Et verò ideo id expressè ab eodem Constantino M. constitutum, *l.* 6. 8. 9. 11. *inf. h.t.* vbi vide quæ dicam plenè : ne quis videl. terminatam Rescripto ad huiusmodi iam iam consultationem, quæstionem, exquisito suffragio reficare audeat : ad litis enixæ suæ voluntatis aliquammultis argumentis. Quod vtique inter commendatione dignissima Constantini instituta deputare soleo.

¶ Sanè & eodem spectat hâc in re ipsa (ad breuitate constringendas videl. huiusmodi Relationes) *Temporis* ratio, quam in hisce Relationibus expediendis Constantinus M. obseruari voluit, Nempe, Relationis exemplum intra decendium edi iubet : Refutatorias verò intra quinque dies sequentes, & eos quidem continuos, à die videlicet, quo Iudex pronunciauerit se se relaturum seu Relationem promiserit. Quod ipsum rursum quà inculcatur, quà confirmatur, *l.* 8. 24. *inf. h. t.* & *l.* 5. *sup. de relation.* Quod quidem breuissimum spatium finiendarum litium causâ à Constantino præstitutum, pariter vt præstitutum transmittendis iis, quæ dixi omnibus ad scrinia Principis seu eius Comitatum, putà, vicendium, *d. l.* 8. vel tricendium, *l.* 31. ‖ 24. 65. *h. t.* Vt cæteroquin litium fugitans Constantinus M. maximè fuit, quod & aliis argumentis compertum habeo, quæ *alibi* colligo.

¶ Hæc interim *lex*, & aliæ *huius tit.* quamplurimæ, argumento sunt, quàm malè hactenus vox *Consultationum*, etiam à Cujacio accipiatur in *Rubrica Codicis Iustin.* quæ huic respondet, *de appellationibus & Consultationibus* : quasi hoc tit. *Consultatio* sit, non iam Relatio (vt *superiore titulo*) verùm deliberatio, conuentus, consilium, siue sententia, quam Princeps ex appellatione cum Consilio collocutus dixit: quo sanè sensu accipienda videtur *Consultationis* vox *initio legis* 2. *C. de legib.* Quam interpretationem, vti *lex* hæc refutat, ita *leges* illæ omnes. Etsi illud verum sit, *Consultationis* nomen de illo tantùm relationum genere, quod ante sententiam ad Principem fiebat, accipi: verùm de eo quod post sententiam opinioni consilioque suo, denique sententiæ suæ tuendæ, appellatione facta, Iudices ad Principes dirigebant: quod vt ostendi ad *l.* 5. *sup. de relation.* ita docet nominatim *lex* 5. 9. *inf.* 14. *h.t.*

¶ Quare, his omnibus expensis, videre licet, fugitiuam *hanc l.* ab hoc *titulo* esse.

¶ *De*

¶ *De* RECIPIENDIS *appellationibus à iudicio & retrò aduersus immoderatam* LICENTIAM *earum, Constantini M. constitutio.*

11. * Idem A. ad Catullinum" Post alia.

MINIME fas est, vt in ciuili" negotio libellis" appellatoriis oblatis, aut carceris cruciatus, aut cuiuslibet iniuriæ genus, seu tormenta, vel etiam contumelias perferat appellator : Absque" his criminalibus causis, in quibus, etiamsi possunt" prouocare, eum tamen statum debent obtinere, vt" post prouocationem in custodiâ" perseuerent. ¶ Ea * custoditâ moderatione, vt eorum prouocationes recipiantur, qui easdem non à Præiudicio interposuisse noscuntur, aut etiam ante causam examinatam, & determinatam, sed vniuerso negotio peremptoriâ perscribtione" finito, vel per cuncta membra decurso", contra Iudicem interpositæ esse noscantur, &c. Dat. III." Non. Nou. Treu. Acc. xv. Kal. Maij, Hadrumeto", Volusiano & Aniano Coss. [314.]

INTERPRETATIO. *Ista lex hoc præcipit, non debere appellantem" aut carceris custodia, aut cuiuslibet iniuriæ afflictione constringi, exceptis tamen criminalibus causis, in quibus similis" accusantem, & accusatum conditio pœnæ custodiæque constringet : Et eorum appellationes dicit debere recipi, sed ita, vt qui appellauerit, in custodia teneatur, quousque ad alium Iudicem crimina obiecta perueniant, vt discussis ad integrum omnibus, aut de absolutione, aut de damnatione accipiat sententiam finitiuam."*

NOTÆ.

* *Lex* 12. *C. h. tit.* ex priore *huius l.* parte desumpta est. Iungenda autem ei *lex* 1. *sup. de pœnis.* & *l.* 1. *inf. quorum appell. non recip.* Concordat denique huic legi, *lex* 13. 15. 20 22. 25. 33. 51-59. *h.t.*

" *Catullinus* hic an Africæ, quod nominatim præfert *Cod. Iust.* in *l.* 6. *Cod. de pœnis*? quæ eadem alioquin est cum *d.l.* 1. *inf. de pœn.* (vbi vide quæ dixi.) Quod hîc non admitto. Subscriptio enim *huius leg. Acc. Hadrumeto*, docet Catullinum hunc Consultorem Byzacenæ fuisse hoc Anno, postea & demum Ann. 415. 416. Proconsul Africæ fuit.

" Ita quoque *leg.* 1. *sup.*

" De *Libellis* appellatoriis vid. & *l.* 4. 7. (vbi dicam) *l.* 22. 56. *inf.*

" *Aliter atque in criminalibus* &c.

" *Possit*, Cod. Iust. & proximè, *debet*, item infrà, *perseueret.*

" *Vt & post* &c.

" *Si fideiussoris idonei copiam non habeat*, add. *C. Iust.*

* Alterum &c.

* *Alterum* caput *huius l.* quod recidit Tribonianus: & cuius interpres nullam habuit rationem.

" Vide quæ dixi ad *l.* 3. *sup. de diuers. rescript.*

" *Persecutione* id est sententia.

" *Decursum* negotium, v. *Gl. To.*

" Ita quoque *d. lex* 1. *sup. de pœn.* Atenim in *d.l.* 1. *inf. quorum appellat. IV.*

" *Byzacena* : vide quæ notaui ad inscriptionem *d. legis* 1. *sup. de pœnis.*

" Hinc deprompta sententia quædam ab Auctore *Epistolæ* 3. Fabiani, *p.* 304. Allusum & Damasi *ep. ad Afros*, *p.* 523. & exinde sub *Paleæ* nomine 2. *q.* 6. *c.* 2.

" Hoc extrinsecus additum ab Interprete.

" *Definitiuam.*

COMMENTARIVS.

MODVM, FROENVMQVE Iudicibus partim à quibus appellaretur, partim verò Litigatoribus ne promiscuè aut temerè appellarent, ponit *hâc l.* Constantinus M. Quæ pars est prolixioris Constantinianæ constitutionis, vnde duæ adhuc *Leges* desumptæ sunt, putà *lex* 1. *sup. de pœnis* : & *l.* 1. *inf. quorum appellat non recip.* quæ proinde vtraque *huic* coaptanda venit. Ea constitutione Constantinus M. ad Catullinum emissâ, in negotio appellationis duplici malo occursum iuit. Primò quidem, Iudicibus à quibus appellaretur, ideò sæuientibus in miseros appellatores, temperamentum quoddam seu fœni adtemperiem adhibitum iuit : quò pertinet *huius l. principium*, & dicta *lex* 1. *sup. de pœnis.* Deinde & appellantium temeritati seu leuitati occursum voluit, quò spectat posterior pars *huius l.* & *d. lex* 1. *inf. quorum appell. non recip.* De vtroque nunc.

Ac de Primo, priùs etiam. Scilicet Iudices nonnulli grauiter ferentes, sententias suas subinde remedio appellationis retractari, hanc ceu iniuriæ speciem grauiter subinde ad animum suum reuocare soliti. Quod præter *hanc leg.* docent *lex* 11. 13. 15. 20. 22. 25. 33. 51. 58. 59. & *lex* 2. *sup. de relat.* Quare variis rationibus appellationibus intercessêre, modo Relatione ad Principem facta, impediendæ cognitioni super appellatione, quod docet *l.* 2. *sup. de relation.* & *d. l.* 13. *inf. h. t.* modo metu Iudiciatiæ suæ potestatis obiecto, de quo *titulus* est 34. *inf. de his qui per metum Iudicis non appell.* modò etiam ad vim apertam processêre; carcere,

cere, contumeliis, & aliis, iniuriæ generibus intentatis, quod præter *hanc legem* docet pariter *lex* 4. 15. 22. 58. *inf. h. t.* & Paulus 5. *sentent. tit.* 26. *ad L. Iuli. de vi*: & Alexander Imp. *l.* ἀνθρώπῳ 25. *π. de appellat.* Appellantem igitur Constantinus in ciuili negotio vetat carceris cruciatus, aut cuiuslibet iniuriæ genus seu tormenta, vel etiam contumeliam perferre. Aliter atque in (ita enim fortè hic legendum) criminalibus causis: ibi enim qui appellauit, eundem quem priùs statum obtinere debet, atque adeò post appellationem in custodiâ permanere. Crimina porrò illa, vtraque *lex*, quam *huic* coniungendam dixi, suis nominibus designat, nempe atrociſſima homicidij, adulterij, maleficij, vel veneficij. Quare hæc differentia iam inter ciuilia & criminalia iudicia notetur. Post appellationem in ciuili causa reus non ideò carceris custodiam perferre debet; in criminali, non idcò minus in eâ perseuerare.

¶ Secundo *huius l.* capite viceuersa iniustarum appellationum exempla quædam à Constantino consignantur, pariter vt *d. l.* 1. *inf. quorum appellation.* quæ *huic* coniungenda est: quas ea *lex* elegantèr non tam Appellationes, quàm *Ludificationes* vocat, moratorias dilationes, frustratorias, inanes. Primum igitur à *præiudicio* appellationem admitti vetat: quod variis admodum subinde constitutionibus vetitum: de quo, *suo tit. quorum appellat. non recip.* Secundò non ante causam examinatam & determinatam, de quibus *suo tit.* potius agetur, *quorum appellat. non recip.* Sanè *d. lege* 1. *eius tit. vers. nec temerè*, hoc ipsum inculcatur de appellatione ab articulis & præiudiciis non admittenda. Additurque ibidem alia species, nempe, Si Reus atrociorum criminum propria confessione, aut dilucidis & probatissimis probationibus peractus fuit.

¶ *De* ACCELERANDO *iudicio appellationis.*

III. * Idem A. ad Probianum" Proc. Afric.

APPELLATIONVM causas, quæ per vos in Auditorio vestro, quibus vicem nostri mandamus examinis, diiudicantur, ita audire debes, vt Edicto, † quod super appellationum negotiis finiendis iam generaliter constitutum est, pareas: Atque eadem negotia quàm maturissimè explices. Dat. VIII, Kal. Sept. Rom. Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" Ad hunc *Probianum* Æliani in Proconsulatu Africæ successorem, sunt Anno seq. *hoc eod. tit. lex* 5. & 6. Sed & Augustinus memorat *lib.* 3. *contra Cresconium cap.* 7. & *Epist.* 68. ex rursum *in breuiculo collationis diei tertij sub fin.* Rescriptum eiusdem Constantini ad eundem Probianum in causa Donatistarum. In hunc est quoque Symmachi Patris Epigramma v. plura in *Prosop.*

' *Romanſianam* hic accipio haud procul à Naisso cuius mentio in *Itinerariis tribus.* v. *chronol.*

COMMENTARIVS.

DE FINIENDIS, & ACCELERANDIS MATVREQVE explicandis Appellationum Iudiciis, est hæc Constantini M. constitutio: quâ nihil aliud exprimitur, nisi quod superius iam Edictum generale super hoc ab eo ipso latum, Proconsuli Afr. inculcauerat

¶ De *Proconsule Africæ* id ex *hâc l.* obseruandum est, eum & de appellationibus à Iudicibus ordinariis cognouisse, & vice sacra iam iudicasse. Quod vtique ante Constantinum non ita fuit: Tantum enim abest, sacrâ vice iudicauerit, vt quemadmodum ab eo, ita & à Iudicibus ordinariis *ad Præfectum vrbis* appellaretur, vt ex Vopisco alibi fusiùs ostensum est. Atenim vbi ad Constantinum ventum est: veteris is administrationis formam immutauit, & Proconsulibus nominatim sacrum iudicium commisit, & ad hos à Iudicibus ordinariis appellari voluit. Neque putandum est, quod nonnemo prodidit, de appellationibus tantùm delegatis id intelligendum, scilicet Constantinum id ita constituisse, iure quodam momentaneo: Denique ex delegato & prærogatiua rescripti Proconsulem sub Constantino ex *hac l.* vice sacra iudicasse, non ex officio, aut ordine, vice sacra cognouisse. Qui fœdus lapsus est: quem etiam admisêre *ad l.* 13. *inf.* Quid enim? Non & post Constantinum *l.* 62. *inf. h. tit. Sacrum Proconsularis cognitionis examen* de Proconsule Africæ dicitur, atque ad eum appellatum? Non à Rationali rei priuatæ per Africam ad eum, post Constantinum appellatum? quod docet *lex vlt. inf. h. t.* Non de appellationibus quoque Gentilium & eorum Præfectorum cognouit? quod eadem *lex* 62. ostendit. Imò & eò processêre aliquando Proconsules, vt à se appellari non paterentur, quod ostendet *lex* 16. *inf. h. t.* Et verò hic est ille *decretus antiquitus Cognitor*, ad quem à Iudicibus Africæ prouocatum ait Valentinianus III *Nouellâ de tributis fiscalibus, & sacro audit.* 23. inter *Theodosianas.*

¶ *De*

¶ *De* RECIPIENDIS *Appellationibus à Iudicibus.*

IV. * Idem A. Amabiliano" PF. Annon. Afric.

OFFICII" cura est, vt omnes omninò appellationes, quæcunque fuerint interpositæ", sollemniter, curet accipere: nec in recipiendis libellis" aliquod genus iniuriæ inferendum cuipiam existimet. PP. III. Kal. Ianuar. Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTÆ.

*

" Eidem inscribitur hoc ipso Anno *lex* 2. *inf. de nauicul.* & A. 319. *lex* 3. *eod. tit.*

" Tui scil. Nota interim hic officium seu Officiales Præfecti annonæ.

" A Te videlicet.

" Appellatoriis: de his vid. *l.* 7. (vbi dicam) *l.* 22. 56. *inf.* & *l.* 2. *sup.*

COMMENTARIVS.

DE RECIPIENDIS rursum appellationibus, & appellatoribus ab iniuria Iudicum, & Officialium, vindicandis est hæc SECVNDA iam Constantini M. constitutio. Cui omninò concordat, sed posterius lata *lex* 2. *sup. de relation.* nam & ea pariter inscribitur *Præfecto annonæ*, à quo ad Præfectum Vrbis appellabatur, de quo dixi ad *eam leg.* pleniùs. Vt his perspectis colligatur, Præfectos annonæ subinde cerniices aduersus Præfectum Vrbis erexisse: siue dùm à se ad Præfectum Vrbi appellari ægrè patiuntur, quò pertinet hæc *lex, & dict. lex* 2. siue dùm actus suos à Præfectis Vrbis retractari nolunt: quò pertinet *d. lex* 2. *inf. de nauicular.* quæ eidem Amabiliano PF. annonæ hoc ipso anno inscribitur, sine quibus alioquin Præfectus Vrbi de annona nil disponere poterat, *leg.* 1. *sup. de conditis in publ. horr.* vbi plura.

¶ *Ne quid* NOVI *fiat à Iudice, Relatione promissa, vel Appellatione interposita.*

V. * Idem A. Petronio Probiano" suo Sal.

EX illo tempore, quo" in ciuilibus" causis, quæ inter priuatos mouentur, *Consulturum", vel Relaturum te esse* promiseris", vel Appellationis à te interpositæ solemnia completa fuerint, nihil posthac tibi quodlibet speciale, ac requisitum, vel quibuscumque modis fauoris gratiam præferens, audiendum est: Sed obseruandum, vt, iuxta priora" statuta, solemnitatis" more expleto, Gesta ad Comitatum omnia dirigantur, &c. Dat. Id. Aug. Arelato." PP. Id. Octobr. Thebeste", Sabino & Rufino Coss. [316.]

NOTÆ.

* *Lex* 13. *C. eod. tit.* & iungenda *huic* est *lex prox. seq.* 6.

" Num idem hic cum Probiano cui *lex* 1. *sup.* inscribitur? Dicam mox.

' *Ex quo*, Cod. Iust. Vide similiter *leg.* 1. & 2. *sup.*

" *Consultaturum*, ita *Cod. Iust.*

" Vid. quæ dixi de hac voce ad *l.* 2. *sup. de relation.*

" Id est *l.* 1. *sup.*

" Id est Relatione litigatoribus editâ: & vicissim Refutatoris accepta: vid. *d. l. t.*

" Ita *lege* 4. *sup.* solemniter interpositæ appellationes, & *l.* 14 *inf.* solemnitatibus.

" Eadem subscriptio *legis* 6. *prox. seq.*

" *Arelate* constitit Anno 316. Constantinus M. mense Augusto cum vxore Fausta: vbi tùm etiam natus ei filius Constantinus Iun. Zosimus *lib.* 2. *p.* 679. vid. *Chronologiam.*

" *Thebeste*, in *Numidia*: cuius mentio apud Ptolemæum, *lib.* 4. *c.* 3. Antoninum Augustum *in Itiner. p.* 85. & in *Itinerario Peutingerinno* & in *Concilijs Africanis* frequens: & apud Augustinum.

COMMENTARIVS.

PENDENTE, per appellationem à litigatore semel interpositam, vel Relationem seu Consultationem à Iudice semel promissam causâ siue lite, Iudicem à quo ad Principem appellatum est, vel qui Relationem promisit, nihil noui facere, nihil audere, nihil audire, verùm gesta tantum ad Comitatum Principis mitti ab eo oportere definit *hâc leg.* Constantinus M. Nihil, inquam *audire*, quodlibet illud speciale sit requisitum, & quibuscunque modis fauoris gratiam præferens, id est in alterutrius partis gratiam & fauorem. De *Appellatione* decantata est regula, Nihil noui fieri, nihil innouari oportere appellatione interpositâ, de quo est præterea *lex* 14. *inf. h. t.* & *tit.* peculiaris *Digestorum* : cui ideò nunc non insistimus. Id ipsum verò & de *Relatione* à Iudice promissâ *hâc leg.* constituitur ; & *leg. prox.* quæ ceu eiusdem constitutionis pars *hæc l.* coassanda venit : vbi inquam semel animi dubius Iudex ad Principem relaturum sese promisit, in neutram partem quidquam facere Iudex potest : Imò nec ipsimet Principi alterutra pars supplicare potest causâ pendente apud Principem per relationem, quæ *dict. leg. prox.* sententia est : vbi plura de Constantini mente hac parte.

¶ Tria tantum *hâc leg.* illustranda, partim & monenda supersunt. Primò *Petronium Probianum*, cui hæc *lex* & *prox.* inscribitur, Consularem Numidiæ videri posse : dicuntur enim eæ *Propositæ Thebestæ*, quæ vrbs Numidiæ erat : de quo iam in *Notis* : ac proinde alium à Probiano Proconsule Africæ, cui inscribitur *lex* 3. *sup.* fingendum nobis. Verùm contra, eundem omninò putet quis, sic vt *Thebeste* in *Africa Proconsulari* hoc tempore fuerit. Quomodo & alia vicina Thebeste loca, veluti Ammedeta & Vastua in Numidia quoque locata, quæ tamen ad Proconsularem spectabant. Verùm secundò notandum, à Proconsule Africæ, si hæc *lex* ad eum data est, ad Principem appellatum ex *hac leg.* quoque doceri nos, vtpote qui vice sacra iudicaret : de quo ad *leg.* 3. *sup.* Illud tandem omittere non possum è tot & tam crebris Constantini M. constitutionibus hoc tempore *per Africam* super appellationibus & Relationibus, aliquas proculdubio ad Donatistas pertinere videri : quorum sanè hoc tempore rabida furoris audacia à Constantino circa appellationes etiam perstringitur apud Optatum *lib.* 1. Sed & vsurpatæ in cognitionibus de his Relationes Iudicum : cuiusmodi illa Æliani Proconsulis ante biennium A.D. 314. de Ingentio falsi accusato, ad Constantini Comitatum mitti iusso sub idonea prosecutione, vt testatur Augustinus post collat. *c.* 32. Imò Constantini ipsius super eo rescriptum ad PROBIANVM Proconsulem Africæ, Æliani successorem, apud Augustinum *ep.* 68. cuius rescripti Consules in schedula inuentos Augustinus affirmat *in breuiculo collat. die* 3. *c.* 23. Sanè Donatistæ, huius Anni 316. exremo, posteaquam post Synodum Romanam & Arelatensem à Constantino auditi fuissent, in exilium missi fuêre.

¶ SVPPLICARI, *neque causa pendente, quæ delata est per Appellationem vel Relationem ad Principem, posse (nisi vno casu) neque aduersus Rescriptum ad consultationem emissum.*

VI. * Idem A. Petronio Probiano" suo Sal.

SVPPLICARE causâ pendente" non licet : nisi fortè ei, cui Opinionis" exemplum negatum est, vel Instructionis vniuersæ subpressa transmissio : Quo facto", crimen Iudici sacrilegij" imminebit, qui hoc commisso litigatori supplicandi necessitatem inponit : Cui aliter supplicanti, dimidiæ partis rei, de qua agitur, inponenda est multa, vt pro Iudicis æstimatione fisco pretium inferat. ¶ Eo etiam qui * terminatam Rescribto, vel Consultatione quæstionem, exquisito suffragio, refricare conabitur, quoniam maius crimen admittit, in omnem litis æstimationem protinùs" condemnando, & " sub sacramenti obseruatione, omni veniâ deneganda, si quis contra hæc supplicare temptauerit. Dat. Id. Aug. Arelato". PP. Id. Octob. Thebeste, Sabino & Rufino Coss. [316.]

NOTÆ.

* *Lex* 2. *C. vt lite pendente nulli liceat Imperatori supplicare* : hinc interpolata est : Iungenda autem *huic* est *lex prox. sup.* 5.
" An Consulari Numid æ? dixi ad *leg. sup.*
" An per appellationem pendente? an vel per relationem promissam?
" *Nisi vel actorum communium, vel pronunciationis editio denegetur*, ita *Cod. Iust.* recisis reliquis omnibus vsque ad ea, *Qui terminatam.*
" *Opinionis*, id est sententiæ, *h. l. & l.* 8. 9. 14. *inf. h. t.* nempe vbi causa ad Principem deuoluta erat per appellationem, & sic appellatione suspensa non iam *sententia* dicebatur, sed *Opinio.*
* Hinc rursum pergit *lex* 2. *C. vt lite pendente*, Qui autem terminatam rescripto &c.
" Id est supplicatione, vt *initio*, & *fine legis.*
" Aduersario suo protinus condemnetur, ita *Cod. Iust.*
" Et sub Sacramenti obseruatione : hæc omissa à Triboniano, de quibus mox.
" De hac subscriptione dixi ad *leg.* super.

COMMEN

COMMENTARIVS.

VPPLICARI PENDENTE CAVSA seu LITE Constantinus M. *h. l.* vetat : pariter vt *superiore constitutione*, (quæ *huic* coniungenda est) quid quam à Iudice noui fieri prohibet, & ipsum rursum confirmat *l.* 8. *inf.* sed & TERMINATAS, lites Rescripto Principis (ad Consultationem, id est relationem factam emisso) supplicatione rursum refricari *hâc eadem l.* 9. vetat : quod & ipsum tribus aliis *legibus* repetit, *d. l.* 8. *& l.* 9. 11. *inf.* Denique Constantinus M. Iuris religiosissimus Princeps litiúmque fugitans, & Appellationum, & Relationum ad Principem Rescriptorumque religionem modis omnibus fundatam munitamque *his quoque ll.* iuit.

¶ Appellationum inquam & Relationum ; duplici ratione : nempe 1. vetito apud, vel per Iudicem quid fieri pendente appellatione, quæ superioris *legis* sententia est : 2. Principi supplicare vetitis litigatoribus causa pendente : quæ *huius l. in pr.* sententia est : causa, inquam, pendente (quod *superior lex* ostendit, neque Accursiani satis intellexerunt in *l.* 2. *C. vt lite pendente* : quæ hinc desumpta est, itemque *d. lex* 8. *infr.*) siue per appellationem factam à litigatoribus, siue per promissam à Iudice Relationem : Nempe duabus his rationibus *causa pendet*, atque in suspenso est : Appellatione nimirùm litigatorum, & Relatione à Iudice promissione. Igitur vbi semel aut litigatores appellarunt, aut Iudex relaturum sese ad Principem promisit, vt apud Iudicem nihil attentari potest (de quo *l. super.*) ita nec apud Principem, supplicatione forte oblata, verùm suo Marte has lites decurrere oportet. Proinde lite ità pendente, hinc transfusum est : idemque proditum, *l.* 4. *π. de appellat. recip.* Supplicanti alioquin pœnam hanc imponit Constantinus, vt æstimationem dimidiæ partis eius quo de agitur fisco inferre cogatur.

¶ Et tamen Idem, vt iniustæ supplicationi occurrit, ita exceptione additâ iustissimæ locum adhuc relinquit : putà si appellatione factâ vel Relatione promissâ, Iudex Relationis (quæ *hîc & l.* 8. 9. 14. *inf. Opinio* vocatur) exemplum litigatori denegauerit, vel si non Instructionem vniuersam seu plenam transmiserit, quod vtrumque eum facere pariter oportet, ex eodem Constantini M. iure : *d. l.* 1. *&* 5. 8. 9. *h. t.* Quod quidem Tertium notandum est Constantini institutum, & caput ad fundandas bene iuréque Relationes, atque adeò bene fundanda, quæ ad eas procedunt, rescripta. Primum scil. fuit, editio Relationis & Refutatoriorum : Secundum, eorum cum Gestis omnibus ad scrinia transmissio : Tertium, hoc nunc est, supplicationis videl. remedium, alterutro non præstito, vel si quid aliud post receptam appellationem impedimento factum fuerit, *l.* 4. *π. de appell. recip.*

¶ Et hæc quidem de bene fundato, à Constantino M. vt appellationum, ita & nouo Relationum iure. Nunc (quod secundum *huiusce l.* caput est, & quò præstruebatur, exacta omnis illa Relationum forma) de ipsorum Rescriptorum, quæ ad huiusmodi Relationes seu consultationes procedunt, vi, auctoritate & religione ; Nempe terminatam ad huiusmodi Relationes Rescripto quæstionem amplius refricari quocunque suffragio, veluti per supplicationem : vetat *h. l.* Constantinus M. & *l.* 8. *inf.* 9. quinimò & *l.* 3. *sup. de diu. rescript.* & quidem sub pœna æstimationis totius litis. Maius scil. crimen admittit, qui terminatam iam, & quidem legitima Principis cognitione seu Rescripto quæstionem refricare nititur : quam qui in pendentis tantum litis præiudicium aliquid facere nititur : Quare hunc æstimatione tantùm dimidiæ partis litis multari voluit, illum totius litis. Et hùc pertinet egregius Symmachi locus quem Interpres intactum reliquit *lib.* 10. *ep.* 62. *Adiecta est alia* [contradictio seu exceptio] *plena iuris atque rationis quod post crebras cognitiones &* RESCRIPTA AD RELATIONEM *numerosa*, POENAM *Legis incident qui dennò* CONTRA *vetitum* SVPPLICARVNT. *Extant quippe sententiæ quas cùm pronocatio tentasset inhibere*, CONSVLTVS RELATIONE *Diuus Genitor clementiæ vestræ* [Valentinianus Sen.] *finem posuit* QVÆSTIONI. Qui locus & re & verbis *huic legi* prorsus respondet.

¶ Rescriptum igitur ad Consultationem Iudicum emissum *retractari* non potest : emissum inquam ad eam & exactam consultationum formam, quæ sanè nullum querelæ locum relinquere potest ; quod etiam indicat *lex* 9. 11. *inf. h. t.* cuius eadem est sententia. Addenda & *lex* 34. *inf. C. h. t.* vbi transpositis verbis legendum, *pronocationem contrà eam sententiam.* Atenim ante eum & diligentem à Constantino M. introductum Relationum ordinem formamque, cùm nudæ videl. Iudicum Relationes ad Principes perferrentur, non litigatoribus ante communicatæ, non refutatoriis instructæ, non gestis omnibus sociatæ, querelæ locus adhuc iure superfuit. Quam in rem textus est singularis *l.* 1. *§.* 1. *π. de appellationib. & l.* 2. *C. de appellat.* Nempe quia Magistratus facile hâc ratione tùm rescripta per mendacium elicere potuêre ; Quod Constantinianâ formâ obseruatâ, euenire haud æquè potuit. Atque ità hæc *lex*, seu *d. l.* 2. *Cod. vt lite pend.* cum *d. l.* 1. *§.* 1. *de appellat.* concilianda venit, non vt faciunt alij. Quinimò & iam olim ante *Constantinum*, si iudex exemplum litterarum, id est Relationis & consultationis litigatori *vltrò* (non ex iuris ordine aut necessitate) edidisset, neque is ab ea appellasset, id est eam Relationem non refutasset, verùm ei adquieuisset, tanquam vera forent quæ scripta essent, si posteà contra eum rescriptum fuisset, appellare amplius non poterat, *l. vlt. π. quando appellandum sit.* Nam quod Noui IC. consultationem à Relatione hîc distinguunt, inanes sunt, cum vtrumque idem sit ; verùm inter Relationum formam veterem, & Constantinianeam vel posteriorem distinguendum omnino illis fuit. Et inanius est adhuc, quod argumento adiiciunt, non potuisse olim appellari à consultatione, & ita accipiendam. *d. l. vlt. π. quando appell.* Inanius inquam adhuc : distinguendum enim inter ipsam relationis seu consultationis promissionem, & inter tenorem relationis seu consultationis ; Ab ea promissione appellari non potuit neque

litigator impedire ante sententiam potuit, quominus Iudex ad Principem referret: & hæc est sententia *d. l.* 1. §. 2. Atenim à tenore relationis appellari potuit, *d. l. vlt.* Denique inanissimum est argumentum *l.* 1. *Cod. de Relationib.* (quæ *hoc Codice* est *lex* 2. *sup. de relat.*) cuius sententia longè alia.

¶ Et verò tantâ deinceps auctoritate ea Rescripta ad huiusce modi consultationes emissa censita fuêre: vt legum, & quidem generalium & Edictorum instar iam haberentur, atque aliis aptarentur negotiis. Quod periculosum postea satis visum; ideóque Arcadio prohibere placuit: Anno D. 398. *l.* 9. *sup. de diuers. rescript. Rescripta*, inquit, *ad Consultationem emissa vel emittenda in futurum iis tantum negotiis opitulentur, quibus effusa docebu tur.* Sed & Valentiniano III. *l.* 2. *Cod. de legib.* cùm singulari Oratione (cuius ea *lex* pars est) ad Senatum Iuris ἀνάκτωσιν instituerat.

¶ Cœterùm quod *hâc leg.* dicitur, *terminatam Rescripto vel Consultatione quæstionem*: id ita accipiendum est, nempe rescripto terminatam ad Consultationem (vid. *l.* 9. & 11. *inf.* cuius eadem sententia) retractari rescripta, quæ ad opiniones vel etiam Relationes Iudicum data, non oportere. Nempe Consultationi (tanta illa præsertim Consultationis solemnitate à Constantino M. introducta) rectè tribuitur quæstionis decisio, quæ Rescripto alias quoque tribuenda est: nempe quia ex consultatione seu ad consultationem rescriptum processit. Nam & ita *appellatione terminata quæstio* dicitur, quæ ex appellatione seu ad appellationem terminata. Quare Cuiacij sententiæ non accedo, qui *Consultationis* verbum hîc accipit, pro consultatione quæ fiebat, ad Relationem apud consilium Principis, verùm consultatio hîc & relatio idem sunt: vt passim *hoc titulo*, ex superiore, ex *leg.* 9. *sup. de diuers. rescriptis.* Neque alio sensu vox *Consultationis* accipienda est *l.* 51. 57. *Cod. de appellationib.*

¶ Vnum *hâc leg.* inuestigandum supereſt, quidnam sibi velit Constantinus M. his verbis: *sub sacramenti obseruatione*, quæ aliquamdiu me torserunt. Verùm hisce proculdubio verbis Constantinus M. sacramenti sese religione obstringere pro more suo videtur. Nempe veniam se se nulli daturum deierat, qui ausus fuerit retricare litem terminatam Rescripto ad Consultationem emisso. Ita quoque idem Constantinus M. pulcherrimo sanctissimóque iureiurando se se obstringit aureo Edicto *l.* 4. *sup. de accusat. Ita mihi summa diuinitas semper propitia sit, & me incolumem præstet, vt cupio, felicissima & florente Republ.*

¶ *Citra* LIBELLVM, *voce ilicò appellari posse.*

VII. * Idem A. ad Bassum P. V.''

LITIGATORIBVS copia est, etiam non conscriptis libellis, ilicò appellare voce, cum res poposcerit iudicata. Dat. VIII. Id. Iun. Sirmio, Gallicano & Basso Coss. [317.]

NOTÆ.

* *Lex, litigatoribus* 14. *C. eod. tit.*
'' Meminit *Bassi* huius Præfecti V. hoc anno Auctor peruetustus *de Præfectis Vrbi ex die XIII. Cal. Mar. Gallicano & Basso Id. Maij Septimius Bassus Prefectus V. fuit.* Quare & emendanda subscriptio *legis* 2. *sup. ad leg. Iul. de vi publica & priuata.* v. plura in *Prosopog.*

COMMENTARIVS.

NON LIBELLIS tantùm oblatis, verùm & voce ILICO appellare licere definit *hâc leg.* Constantinus M. Hinc adeò *vocem Prouocationis* & *libellum* sub alternatione coniungit *lex* 40. *inf.* De libellis alioquin appellatoriis vide quoque *legem* 2. *sup.* & *l.* 22. 56. *inf.* Appellationis ilicò & vsum & formulam retinet hodie Francia, sed & rescripta de ilicò à Principe impetrari solent ab his qui iusta aliqua de causa ilicò appellare non potuerunt: vide & *l.* 2. 4. §. *vlt. ff. h. t. de appellat.*

¶ *De*

¶ *De* OPINIONE, *seu* RELATIONE, *translata ad Principem causa, exhibenda, &* REFVTATORIIS *offerendis, transmittendis vnà cum gestis ad Principem: & ne quid* ATTENTETVR *pendente appellatione vel aduersus* RESCRIPTA.

VIII. * Idem A. ad Bassum P. V.''

MANENTE lege'', quâ præscribtum est, intra quot dies Opinionis'' siue Relationis exemplum priuatis Iudex debeat exhibere, & Refutatorij libelli intra quot dies rursùm'' Iudicibus offerendi sunt, tam in priuatis, quàm etiam in fiscalibus'' causis, ex eo die quo fuerit Quæstio terminata'', vel ex quo Relationem Iudex per sententiam promiserit, intra vicesimum diem quæcumque ad instructionem'' pertinent causæ, ad Comitatum nostrum properantissimè volumus adferri. Quod nisi factum fuerit, ab vniuerso Officio'' viginti transactis diebus, quos post latam sententiam'' placuit supputari, intra viginti alios dies qui sequuntur, tantum fisco nostro præcipimus inferri, quanti per æstimationem Rationalis'' emolumentum litis, (cuius suppressa fuerat instructio,) fidelissimè potuerit æstimari. Cui capitale supplicium imminebit, si rigorem legis quocumque modo mollire'' temptauerit. ¶ Eadem * pœnâ Officio imminente, si quando Appellatione, vel Consultatione pendente, vel post decisas nostris Responsionibus'' causas, ei quod vllo modo fuerit impetratum'', damnabilem voluerit conhibentiam commodare: Nam decreta nostra debet ingerere'' Iudicanti aut ipso etiam dissimulante Iudice, reluctari, & tanquam manibus iniectis eos'' de iudicio producere, ac Rationum'' Officio traditos, statuti prioris † nexibus obligare, quorum desideriis violari nostras prospexerit sanctiones. PP. IV. Kal. April. Rom. Constantino A. V. & Licinio Cæs. Coss. [319.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* quæ & *superiorum* nonnisi fermè est repetitio.
'' Fuit hic *Bassus* biennium integrum Præfectus V. & quod excurrit. Vid. *Notitiam* apud Cuspinianum: & *Prosopogr.*
† Intelligit *legem* 1. *sup. h. t.* quæ huius materiæ fundamentalis est.
'' *Opinionis*, id est sententiæ. Vide & *leg.* 6 *sup. l.* 9. 14. *inf.*
'' Viceuersâ.
'' Vide quæ dixi ad *l.* 1. *sup.*
'' Per sententiam, & ab ea sententia appellatum.
'' Vide pariter *legem* 6. *sup.* & *l.* 9. *inf.* & mox hac ipsa lege.
'' Id est Officialibus Iudicis.
'' *Rationalis*, officij scil. vt mox.
'' De hoc vide & *leg. vlt. sup. de vi*: & *leg. penult. in f. inf. de haret.* vbi plura.
* Secundum *huius legis* caput, cuius eadem sententia, quæ *legis* 5. 6. *sup.*
'' *Responsionibus*, id est Rescriptis, *l* 6. *sup.* & *l.* 9. *sup. de diuers. rescript.*
'' A Iudice.
'' De hoc iam sæpè *alibi* dictum.
'' Enallage numeri.
'' Id est Officialibus Rationalis. † Putà *legis* 6. *sup.*

COMMENTARIVS.

DE RELATIONIS vel OPINIONIS edendæ, REFVTATORIORVM offerendorum, tempore, *legem* suam, putà *l.* 1. *sup.* Constantinus M. confirmat. Mox & TRANSMITTENDIS iis vnà cum gestis ad Principis Comitatum tempus præstituit, putà vicesimum diem à sententia vel relatione promissa, id est intra dies quinque à refutatoriis oblatis; ita quidem vt si intra eos, XX. dies Officiales Iudicis ea non transmiserint, Rationalis Officiales intra XX. alios dies, æstimatione litis eos multare debeant. Et sic XX. dies transmissioni præstituti, totidem pœnæ exigendæ per Rationales, vt ita par temporis ratio sit officio exsequendo, quæ pœnæ exigendæ; ita quidem, vt quemadmodum Officiales Iudicis, nisi intra XX. dies gesta transmiserint, multantur; ita pariter si pœnam intra alios XX. dies Officiales Rationalis non exegerint, capitali supplicio eis Constantinus M. *hâc leg.* minitatur. Adeò, *litium* finiendarum studio exarsit, adeò breuitate lites constrinxit: quod & voce, *properantissimè*, indicatum voluit. Verùm postea 30. dies præstituti *l.* 29. 31. 32. 34. 65. *inf. h. t.*

¶ Altero capite *huiusce leg.* pariter confirmatur *lex* 5. & 6. *sup.* nempe PENDENTE appellatine vel relatione, item aduersus RESCRIPTA ad consultationes emissa quid attentari vetat. De quo ad eas *leges* plenissimè dixi.

¶ Singularia porrò *hâc leg.* quamplurima occurrunt alias præter iam notata. Primò de *Rationalibus*, eorúmque Officialibus quod Iurisdictionem in Officiales Iudicum tribuit Constantinus ad exigendam & æstimandam multam his impositam in *sp. huius leg.* quod abrogatum *l.* 33. *inf.*

Secundò, quod vetantur propositâ pœnâ capitali *rigorem legis quocunque modo mollire.* quod interdictum & aliàs Iudicibus de quo ad *l.*... Postremò, cùm varia loca occurrant *de Officio Officialium Iudicum*: quo debebant *Leges* Iudicibus ingerere, Iudicibusque quid contra *Leges* admittentibus reluctari, hæc *lex* in id omnium maximè egregia & enixa est: cui pariat & *l.* 34. *inf.* in hâc ipsa re v. & *l.* 29. *l.* 58. 59. 64. *infr.* & *l.* 13. 16. *inf. quorum appel.*

¶ *De* GESTIS *seu instructionibus omnibus ad Principem mittendis, causa ad eum translata ex appellatione vel aliter.*

IX. * Idem A. ad Seuerum" Vicarium.

NE causas, quæ in Nostram venerint Scientiam, rursùs transferri ad iudicia necesse sit, instructiones" necessarias plenè Actis inseri præcipimus: Nam cogimur à proferendâ sententiâ temperare, qui" sanximus † *retractari Rescripta nostra ad Opiniones, vel" etiam Relationes Iudicum, data non oportere*: quoniam verendum est, ne lis incognito negotio dirimatur, adempta copia conquerendi. Quare perennibus inuretur Iudex notis, si cuncta quæ litigatores instructionis probationisque causa recitauerint, indita Actis, vel subiecta, non potuerint inueniri. Dat. x. Kal. Iul. Aquil. Constantino v. & Licinio Cæs. Coss. [319.]

NOTÆ.

* *Lex* 15. *Cod. eod. tit.*
" Eidem *Seuero* inscribitur, dignitate non additâ. *lex* 2. *sup. de maternis bonis*: quæ eosdem COSS. præfert. Eum verò Vicarium Illyrici fuisse suspicatur Blondellus *de Primatu in Eccles. p.* 513. cujus causas non addit.
" Ita pariter *fine huius leg.* & *leg.* 6. & 8 *sup. h. tit.*
" Hæc sententia, vsque ad *vers. Quoniam*, à Triboniano recisa est.
† *Leg.* 6. & 9. *sup. h. tit.*

COMMENTARIVS.

GESTA omnia, seu INSTRVCTIONES omnes causæ Actis inseri, & inserta ad Principem, Opinione vel Relatione facta, (id est translata cognitione causæ ad Principem vel Relationem vel Appellationem) transmitti plenè iubet *hæc l.* Constantinus M. Quod & ipsum ab eodem constitutum iam *l.* 1. 5. 6. 8. 9. *sup.* de quo plenius ad *leg.* 35. *inf.*

¶ Cuius rei *rationem* seu causam duplicem assignat, ab Absurdo petitam: quia vel necesse habebit Princeps ob defectum Instructionum necessariarum causam ad iudicia transferre, seu rursum ad Iudicé remittere: vel si incognito forte negotio lis ab eo dirimatur, cum euidentissimo litigatorum damno id fiat & irreparabili: Quandoquidem Rescripta Principis retractari iam ipse prohibuerat: *l.* 6. 8. *sup.* Adempta scil. conquerendi copia, vt hæc *lex* loquitur, seu alicuius rei retractatione prohibita, eò maior cautio circa eam, instructióque adhibenda est. Quod Accursiani ex *hac l.* rectè notant.

¶ Et hæc quidem est *huius leg.* sententia, quam non omnino cepit Rupanus *de Parlamentis lib.* 13. *c.* 59. *art.* 63. Et pœna, quod notandum, infamiæ perpetuæ, huic rei proposita à Constantino M. patitur vt *leg.* 24. 34. *inf.* putà si iudex non omnia Gesta transmiserit.

¶ Quæ omnia rursum argumento sunt, quantopere, seu quam enixè Constantinus in hanc rem, cautum voluerit.

Et *hac* tandem *leg.* obiter specialiùs apparet aliquid interesse inter *Opiniones* & *Relationes* Iudicum: nempè *Opiniones* propriè post sententiam appellatione facta: & verò ita quoque distinguuntur *l.* 8. *sup.* Eodemque sensu vox *Opinionis*, sumitur *l.* 11. *in fin. inf.* Aliquando autem *Opinionis* voce vtrumque significatur, tam *Opinio* specialiter dicta, quàm Relatio: vt *l.* 6. *in pr. sup.* & 1. 5. *sup. de relation.* quando & *Consultationis* vox modo specialiùs pro Relatione accipitur, vt *l.* 3. 4. *sup. de relation.* modò generaliùs non tantùm pro Relatione, verùm etiam pro ea quæ fit post appellationem. Atque hoc sensu *hoc tit.* accipienda est.

¶ *De* TEMPORE *appellationis à* NOMINATIONE.

X. * Idem A. ad Crispinum...."

SI quis per absentiam nominatus", ad prouocationis auxilium cucurrerit, ex eo die interponendæ appellationis duum mensum" tempora ei computanda sunt, ex quo contra se celebratam nominationem didicisse monstrauerit: Nam præsenti, qui factam nominationem cognouit", & appellare voluerit statim

statim debet' duorum mensum spatium computari. Dat. VIII. Id. Iulias, Constantino A. VI. & Constantio C. Coss. [320.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *C. de temporibus & reparat. appell.* Concordat, huic *l. lex* 19. *inf. h. t.*
" *Vel ad Dummeiratus aliorumque honorum insulas, vel munus aliquod euocatus*: hæc Tribonianus *huic l.* inseruit, *l.* 19. *in h. t.* Rectè.
" Pro *mensum.*
" Vt & infrà mox.
" *Cognouerit*, Cod. Iust.
" *Debent spatia*, Ita Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

DE Appellatione à NOMINATIONE est hæc Constantini M. *lex*: NOMINATIS seu *Euocatis* scilicet ad Curiam, seu ad Duumviratum, aliorumque honorum insulas, vel munus aliquod, (quod à Triboniano rectè additum) appellare quoque licet: de qua Appellatione, præter *hanc leg.* sunt & *lex* 12. 19. 53. *infr. h. tit.* & *lex* 2. 8. *inf. de decurionib.* & *lex* 8. *inf. de reparat. appell.* & *lex* 4. 7. 11. *Cod de appellat.* E quarum constitutionum numero obseruandum est, *leg.* 2. *inf. de decurionib.* eidem *Crispino* inscribi cui *hæc* inscribitur. Si videlicet nominatus iniustam nominationem esse putet: quanquam non tam appellatio hæc est, quam querimonia; *d. l.* 12.

¶ Porrò interponendæ etsi appellationi *duorum mensum* spatium tributum iam olim, præter *hanc leg.* docet *d. lex* 2. *inf. de decurion.* Et verò à Constantino quoque tributum *d. l.* 2. & hac constitutione, item à Constantio, *d. l.* 19. *inf.* Etsi *trium mensum* spatium eidem Constantio, *d. l.* 19. *inf.* Etsi *trium mensum* spatium eidem Constantino M. placuit, ad nominationes faciendas, ita & ad appellandum a Nominatione, *l.* 8. *inf. de decurionib.* quæ prima est *Cod. Iustin. de magistr. municip.*

¶ Cæterum quæri video num *hac l.* accipienda sit de interponenda tantum appellatione, quod vtique *hæc lex* sonare videtur: an verò de exsequenda etiam, capienda sit? Quod postremum Accursio placet, arg. *Authent. hodie, de appellat.* ex qua sanè intra X. dies interponenda appellatio est, quem sequitur Cujacius *Paratitlo de temporib. & repar. appell.* felicioribus argumentis, putà *arg. d. l.* 19. *inf. h. t.* vbi, *intra duos menses negotia perorentur.* deinde *arg. l.* 1. *inf. ff. quando appellandum & intra quæ tempora*, vbi biduum aut triduum tantùm conceditur appellationi interponendæ: denique quia *hac lex* in *Cod. Iust.* posita est sub *tit. de temporib. appellat.* qui sanè est de exsequendarum appellationum temporibus. Vera hæc omnia: Quibus accedat insuper argumentum *legis* 3. *inf. de reparat. appellat.* ibi, *cui duo ad* PERAGENDVM *menses causarum vrgentium conclusione tribuuntur*: vbi & rationem vides, nempe causas has vrgentes esse, quas vtique concludi maturè publicè interest.

¶ Cæterum vnde hi duo menses, quod *huius leg.* proprium est, computandi sint, *hac l.* definitur; nempe absentibus, à die notitiæ, ex quo nominatos se se didicerunt, currere; præsentibus, statim à nominatione facta: quod & alias tralatitium est in temporibus computandis.

¶ Denique quot dierum menses hi sint? vid. *l.* 2. *inf. de Decurionib.* vbi dicam plenius, indicata quoque *lege, vbi lex* 101. *ff. de R. I.*

¶ 1. *De* RELATIONIBVS *ad principem, & Refutatoriis ad eum simùl mittendis.* 2. *de* RECIPIENDIS *appellationibus.*

XI. * Idem A. ad Maximum'. Post alia.

NEMO in Refutatione aliquid congerat, quod adserere intentione" neglexererit. Quod quidem sæpè fit industriâ, si quod quis probari posse desperet, in præsenti disceptatione dissimulet, certus se esse reuincendum, si commenticia & ficta suggesserit. Proprer quod cogi" etiam singulos oportebit, ad proferenda in iudicio vniuersa, quæ ad substantiam litigij proficere arbitrantur, adque ea ratione vrgueri; vt sciant sibi ex auctoritate legis istius non licere Refutatoriis tale aliquid ingerere", quod aput Iudicem non ausi fuerint publicare. ¶ Nam * si plena, vt iubemus, adsertio per litigatorem in iudiciis exeratur, & integra instructio in Consulti" ordinem conferatur, stabit ratum"; ac fidele, quod iudicia nostra Rescribserint: Neque vllus querimoniæ locus dabitur, nec occasio supplicandi, vt conuelli labefactarique iubeamus, quæ ad Relationem eius" sanximus, qui neque vera, neque vniuersa suggessit. Omnes" igitur partium allegationes, acta vniuersa, scribturarúmque exempla omnium dirigantur. Quod cùm vniuersos Iudices, tunc" præcipuè Sublimitatem Tuam, qui cognitionibus nostram vicem repræsentas,

ſentas, ſeruare conueniet. ¶ Sanè etiam ex eo querimoniæ litigantium oriuntur, quòd à vobis, * qui imaginem principalis diſceptationis accipitis, appellationum adminicula reſpuuntur. Quod inhiberi neceſſe eſt. Quid enim aceruius" indigniuſque eſt, quàm indultâ quempiam poteſtate ita per iactantiam inſoleſcere, vt deſpiciatur vtilitas prouocationis, Opinionis" editio denegetur, Refutandi copia reſpuatur? Quaſi verò appellatio ad contumeliam Iudicis, non ad priuilegium iurgantis, inuenta ſit: vel in hoc non æquitas Iudicantis, ſed litigantis debeat conſiderari vtilitas." Dat. Prid. Id. Ian. Sirmio, Criſpo II. & Conſtantino II. CC. Coss. [321.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda illi eſt *lex* 1. *ſup. de Iudiciis*.
" *P.V.* vt docet vetus auctor *Conſularium ac Præfectorum vrbis* apud *Cuſpinianum*. Vide quæ dixi plura ad *d. l.* 1. *ſup. de Iudiciis* & in *Proſop.*
" Id eſt *in diſceptatione*, vt mox dicitur, ſeu *in iudicio*.
" Vide hanc rem *d. leg.* 1. *ſup. de iudiciis*.
" Et inſerere.
* *Secunda* ſententia *huius legis*.
" *Conſulti* id eſt conſultationis, quomodo alias vocatur.
" De hoc iam dictum *l.* 6. 8. 9. *ſup. h. t.*
" Vide nominatim de hoc *legem* 6. *ſup.*
" V. *l.* 35. *inf.* vbi dico plenè.
" *æ. Tum*, vt etiam habet Editio quartana.
* *Tertia* huius *leg.* ſententia.
* Lex, *eos* 16. *Cod. eod. tit.* hinc deſumpta eſt.
" Id eſt acerbius.
" *Opinionis* id eſt ſententiæ & Conſultationis, de quo pleniſſimè ad *l.* 9. *ſup.*
" Siue *Vilitas*.

COMMENTARIVS.

VT IVDICIVM ſeu COGNITIO Principis, ad Iudicum *Relationes*, vel litigatorum Appellationes, tota integritate atque libertate procedere poſſit, diligentiſſimè *hac l.* & *l.* 1. *ſup. de iudiciis* (quæ *huic* coniungenda eſt) cauit Conſtantinus M. & quidem *hac l.* triplici ſententia & ratione.

¶ Primùm enim, REFVTATORIIS (de quibus *l.* 1. 8. 11. *ſup.* & *l.* 16. *inf.* & *l.* 5. *ſup. de relationib.*) à litigatoribus inſeri quid vetat, quod in intentione adſerere neglexiſſent, id eſt quod in diſceptatione iudiciaria coram Iudice primæ Inſtantiæ non adſeruiſſent, non publicaſſent, & allegare diſſimulaſſent. Quod tamen litigatores fraudulenter ſæpè feciſſe *h. l.* indicat; ſecurius videlicet iam refutatoriis inſerentes à iudiciorum oculis ſubmoti, quæ ſi in iudicio protuliſſent, nullo labore reuicti ipſi fuiſſent, & prolata velut commentitia & ficta reprobata fuiſſent. Quod ad vſum hodie vtiliter & ad *Grauamina* quæ vocant traduci poteſt. Proinde, vt querelæ locus non ſit, néue litigatores ſeſe minus plenè auditos obtendere poſſint, Iudici, vt *hâc l.* ita vel maximè *d. l.* 1. *ſup. de iudiciis*, id Conſtantinus M. inculcat: Vt crebrò iudex litigatores interroget, vrgeat, *numquid noui reſideat, quod allegationibus annecti in iudiciaria cõtentione conueniat*; quod *cogendi* vocabulo etiam hîc exprimitur: nempe *cogitur* quodammodo, qui & iuris ſui frequenter admonetur & frequenti iudicis commonitione vrgetur. Huic verò ſimile eſt, quod cauetur *l.* 52. *inf.* nihil ſub ſacri iudicij examine (id eſt in iudicio appellationis) de eâ parte negotij definiri debere, de qua nihil in exordio, id eſt in prima inſtantiâ, apud Præſidem aut inſtitutum fuerit aut probatum.

¶ Secundo, eodem quo dixi fine, *Geſta* omnia ad Principem vnà cum Relatione mitti iubet, vt ita reſcriptum, quod exinde manauerit retractari amplius non poſſit; de quo iam aliquoties ab eodem Conſtantino M. cautum fuit: *l.* 5. 6. 8. 9. *ſup.* & *l.* 16. *inf.*

¶ Poſtremo capite RECIPI appellationes ab omnibus Iudicibus iubet. Quò pariter pertinent eiuſdem Conſtantini M. *lex* 2. 4. *ſup. lex* 13. 15. 16. *inf.* Etiam ab iis qui vice ſacra iudicant: ac nominatim in ſpecie *huius l.* à Præfecto vrbis. Nempe Præfectus vrbis, aliique qui vice ſacra iudicabant, (quod oſtendet etiam *d. lex* 16.) in tantum hac tempeſtate proceſſerant, *ſeu* vt hîc dicitur, *indultâ poteſtate ita per iactantiam inſoleſcebant*: vt, quia vice ſacra cognoſcebant, à ſe ad Principem appellari haud facilè paterentur: cui rei Conſtantinus M. mederi ſubinde neceſſe habuit, vt *hac l.* ita & *d. l.* 16.

¶ Quare tria iam hinc notanda ſunt. Primò, Præfectum vrbi *vice ſacra indicaſſe*, quod duobus etiam locis *hâc l.* oſtenditur; *ſublimitatem tuam*, inquit, *qui cognitionibus noſtram vicem repræſentas*: Et rurſum, *à vobis qui imaginem principalis diſceptationis accipitis*: Quomodo & quinque præterea *Legibus hoc tit.* Puta, *l.* 13. *inf. ſi à ſententia prouocatum fuerit Grauitatis tuæ, commiſimus ſacrum auditorium expectari*, & *l.* 18. *inf.* (quæ & ipſa Præfecto vrbis inſcribitur) *ad auditorium Grauitatis tuæ, cui ad vicem noſtram delata indicatio eſt*: & *l.* 44. *inf. h. t.* (Præfecto vrbis pariter inſcripta) *ad cognitorem ſacri auditorij*: & mox, *poſt iudicium ſacri examinis*. & l. 49. inf. ad Præf. vrbis, *ſublimi Eminentiæ tuæ ſacrum noſtri Numinis iudicium delegamus*. & *l.* 61. *inf. hoc tit.* ad Præfectum vrbis, & *iam illuſtrem ſedem tuam, editis, ex more Apoſtolis ſacra vice audientiam præbere ſancimus*. Item *l.* 3. *infr. de reparat. appellat. ſuper qua diſceptatio non auditorij ſacri, ſed ordinariorum iudicum cognitione tractanda eſt*. Item *l.* 2. *ſup. de pactis*, ad Præfectum Vrbis pariter, *poſt ſententiam ſacri auditorij*: Symmachus etiam *lib.* 2. *ep.* 30. Præfectum Vrbis *ſacri Auditorij cognitorem vocat*. Vide & eundem *lib.* 10. *ep.* 58. Eodem Inſcriptiones quoque veteres pertinent quatuor, in quibus Præfecti vrbis *vice ſacra iudicantes*, ſeu *iudices ſacrarum cognitionum* vocantur. Et quid mirum, ſi Præfecti

vrbis vice ſacra iudicauêre, cùm & Proconſules, Comites, Vicarij pariter vice ſacrâ iudicauerint, vt docuit iam *lex* 3. *ſup.* docebit & *lex* 16. *inf.* & *l.* 1. 2. *inf. de his qui per met. iud.* vt proinde grauis error ſit eorum qui tradunt, & in his quoque Cuiacius, *Imaginem principalis diſceptationis accipere*, hac *leg.* aliud eſſe, quam *vice ſacrâ cognoſcere*: Quos tot illa, quæ cumulaui, teſtimonia refutant: imò vel hæc ſola *lex*, quæ paulò ante hoc ipſum ſic apertè expreſſit, *Cognitionibus noſtram vicem repræſentas*. Et ſuaues ſunt, cùm *imaginem* hîc interpretantur, fictionem. Illud equidem fatendum, inter eos qui vice ſacra cognoſcebant, maioris meriti alios fuiſſe, minoris alios: maioris, inquam, Præfectos Prætorio, reſpectu Proconſulum, Comitum & Vicariorum, quorum vtique contemplatu idem Conſtantinus *l.* 16. *inf. h. t.* ait, *Præfectos Prætorio* SOLOS *vice ſacra* VERE *dicendos eſſe*: Proconſulum inquam Comitum & Vicariorum reſpectu: & non etiam Præfecti Vrbis. Grauis item illorum error eſt; qui, non vi Iuriſdictionis ſeu Præfecturæ ipſius, hoc appellationum ius Præfecto vrbi, in ſp. *huius legis* & *l.* 13. & 18. *in f.* competiiſſe volunt. Verùm extra ordinem id delatum: & ſic tanquam delegatos & commiſſarios extra ordinem ab Imperatore de his appellationibus iudicaſſe: verbis enim illis, quibus Præfecto Vrbis dicitur *commiſſum auditorium Principis*: vel *vice ſacra iudicaſſe*, non id indicatur, vicem Principis extra ordinem commiſſam, verùm Præfectos vice Principis iudicaſſe, quod rem alioqui ad Principem pertinentem dignitates illæ exercerent: Quomodo & alij paſſim *vice ſacrâ indicaſſe* dicuntur.

¶ Secundò notandum ex *hac leg.* etſi ad Præfectum Vrbis appellaretur, tamen appellari adhuc à Præfectis Prætorio ad Principem licuiſſe: quod præter *hanc leg.* oſtendit præterea *lex* 23. 30. *inf. hoc tit.* & *l.* 2. *ſeu vlt. inf. de his qui per met. Iudicis*: & fortè *l.* 2. *inf. quorum appellat.* etiam quo tempore à PP. appellare iam non licebat. Atque hæc iuris veteris auctoritas dicitur, *dict. leg.* 23. Quod ſanè confirmat decantata *lex*, *Æmilius Larianus* 38. *ff. de minorib.* Et ſanè hoc ius conſtitit ſeu durauit ſub Conſtantino M. quod hæc lex docet & fortè *d. l.* 2. *inf. quorum appellat.* ſub Conſtantio, quod oſtendit *dict. l.* 23. *inf.* & *dict. leg.* 2. *inf. de his qui per met. iudic.* Item ſub Iuliano Apoſtata, quod teſtatur *lex* 30. *inf. hoc tit.* Cùm tamen à Præfecto Prætorio prouocare tum iam non liceret, vt docet *lex* 16. *inf. h. tit.* Verum poſteà tandem non magis à Præfecto V. quam à Præfecto Prætorio appellari potuiſſe, docet *lex* 20. *inf. quorum appellat. non recip.* & *lex* 2. *ſup. de pactis*: & Symmachus *lib.* 10. *Epiſt.* 55. vbi *inuſitatam prouocationem* vocat à ſententia Præfecti vrbis. Idémque teſtatur Theod. Balſamo, ad *can.* 12. *Antiochenum*, Τὴν μὲν ἀπόφασιν τῆς τῶν Πραιτωρίων ἐπάρχου καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως οἱ νόμοι ῥητῶς διωρίζονται, μὴ ὑποκεῖσθαι ἐκκλήτῳ. Vt ex his appareat, quàm temerè nonnulli aſſerant, *nuſpiam* id reperiri, à P. V. appellari non potuiſſe. Et tamen ſub Zenone poſteà ab eo appellatum fidem facit *lex* 12. §. 7. *verſ. quod autem, C. de ædific. priuat.*

¶ Tandem ex *hac leg.* obſeruandum, quod de appellationum inducendarum cauſa eleganter *fine legis* notatur; nempe, *Vtilitatem prouocationis*, ſeu *appellationem ad priuilegium iurgantis inuentam eſſe*, neque ideo contumeliam Iudicis reſpicere; ſeu litigatorem non ideo contumeliam Iudici inferre, quod ab eo appellet: cùm in hac re, ſpectanda ſit æquitas Iudicantis, benè an malè iudicauerit, non verò contemptim habenda ſeu ſpernenda ad Iudicis poteſtatem & maieſtatem comparata litigatoris *vilitas*. Ita enim hunc locum & obſcurum accipio, & corruptum reſtituo: *vel, in hoc non æquitas Iudicantis, ſed litigantis debet conſiderari vtilitas*. Subſtitutâ ſcil. voce *vilitas* loco *vtilitas*. Quæ vocum immutatio & alibi notata.

¶ *A* NOMINATIONE *non appellationem, ſed querimoniam dici oportere: & ideo* TEMPORA *appellationum hîc non ſeruanda.*

XII. * Idem A. ad Florentinum."

SI nominatus Magiſtratus" aliquis refragetur, non *Appellatio*, ſed *Querimonia*" hoc dicetur: *Appellationis* enim verbum, in maioribus rebus dici oportet. Similiter & ſi ad Exactionem annonariam" nominatus, de iniuſtitiâ" queratur, non *Appellatio*, ſed *Querela* hoc eſſe videbitur. Ideóque, nec tempora appellationum ſeruanda ſunt, ſed mox ſuper huiuſmodi querimoniis diſceptandum. Dat. Id. April. Conſtantinop." Seuero & Rufino Coss. [323.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem illi *lex* 8. *inf. de decurionibus*: quæ etiam argumento huic reſpondet.
" Florentium, *d. l.* 8. An autem hic eſt Florentius Rationalis, cui inſcribitur *A.* 320. *lex* 1. *ſup. de cuſtodia reor.*? Id ſuadet, quod de *exactione annonaria*, hîc & *d. l.* 8. dicitur.
" Ita pariter *dict. leg.* 8. *decuriones ad Magiſtratum nominari* &c. *Magiſtratus* autem pro Duumviratu, vt *lege* 19. *inf.*
" *Querimonia*. Hic ipſa voce etiam vtitur *d. l.* 8.
" Ita pariter *d. lege* 8. *ad exactionem annonarum nominari.*
" Ita contrà *d. l.* 8. querimonia iuſta.

" Ita quidem etiam *d. l.* 8. Atenim vox hæc expungenda est : Nondum enim *Constantinopolis* hoc tempore fuit : seu Byzantium nondum *Constantinopolis* dicta fuit. Et error est cuiusdam nuperi Scriptoris, qui hîc loco *Byzantij* ab huius *Codicis* Conditoribus nomen *Constantinop.* substitutum ait.

COMMENTARIVS.

DE NOMINATIONE ad munera publica, & nominatim ad Duumviratum, & Exactionem annonarum, déque Appellatione ab ea, est hæc Constantini M. constitutio : de quo fuit quoque *lex* 10. *sup.* erit insuper *lex* 19. & 53. *inf.* sunt & aliæ *leges* quas ad *d. l.* 10. cumulaui. Huic igitur Appellationi, proprium prius nomen tribuit, deinde, quò illud præstruebatur, persequendæ illi certum breuéque tempus præstituit. Nempe ait, hanc appellationem à Nominatione, non *appellationem*, sed *querimoniam* dicendam : *Appellationis* enim verbum in maioribus rebus dici oportere : cuiusmodi est res iudicata : vbi res pecuniaria, existimatio vel capitis causa vertitur : non vbi de nuda nominatione ad Magistratum vel exactionem annonarum, in quibus nonnisi de munere personali agitur. Sanè & cæteroquin inter *Querelam*, & *Appellationem* interest : Omnis quidem Appellatio, Querela est, *lege* 17. *ff. de minoribus* : at non omnis Querela, Appellatio. Nam & ciuitatum quoque in commune querelæ esse possunt, de cuiusmodi querelis est insignis Statij locus, quem in *Apolytico* expendo. Item, à qua sententia sæpe appellare nil opus est, querela tamen opus est : *l.* 3. *C. quomodo & quando Iudex.* Ita igitur & *hâc leg.* querela appellationi opponitur.

¶ Neque tamen nuda nominis ratio, de qua alioquin haud adeò laborandum foret, Constantino in *hâc leg.* proposita fuit, verum eo fine vt exinde eliceret, *Tempora appellationum* hac parte non esse seruanda ; sed illicò super huiusmodi querimoniis disceptandum : Nempe vt ita, si iusta sit querimonia, iniustáque nominatio, sine impedimento aut dilatione alius subrogetur ; quod expressè *huic leg.* subiectum erat, vt docet *lex* 8. *inf. de decurionib.* quæ *huic* coniungenda est.

¶ Scilicet qui Nominati erant, tempora appellationum obseruabant, & sic querimonias suas protrahebant : Et verò iure protrahere hactenus potuerunt, spatio videl. duorum mensium vt docuit *lex* 10. *sup. h. t.* docebit & *lex* 19. *inf.* Verum id nunc displicet Constantino M. propter publicam videlicet vtilitatem ; Atque vt omnem scrupulum eximeret, quod aliàs appellationum persequendarum stata quædam tempora sunt, & esse debent, illud præmonere & præmunire voluit, *Querelam* hanc, non Appellationem esse : quare, non vt appellationi ita huic querelæ quoque moratoria tempora præstituenda ; ac maximè, cùm ex facili huiusmodi Querelæ diiudicari possint ; aliter atque alia causarum genera, quæ maiorem requirunt indaginem, & ideo *maiores res* eas hîc vocat : Quicquid sit, redirum tamen postea ad ius antiquum Constantij *l.* 19. *inf. h. tit.* quâ anterior *lex* 10. *sup.* reducitur.

¶ FACTA *appellatione à Iudicibus, sub Præfecto vrbi constitutis, ad Principem non* REFERENDVM.

XIII. * Idem A. ad Iulianum P. V."

NONNVLLI Iudicum inferioris gradus à sententiis suis interponi prouocationis auxilium ægrè ferentes, id efficiunt, vt nobis eorum Relationes non necessariæ, & insolentes, ingerantur. Igitur volumus, cùm ab eorum sententiis fuerit prouocatum, super eâ quæstione, cuius appellatione interpositâ Iudices esse desierunt", minimè eos ad Nostram referre Clementiam, sed Grauitatis Tuæ, cui nostram vicem commisimus, sacrum" auditorium expectari. Dat. III. Non. Aug. Heracleæ, Constantino A. VII. & Constantio C. III. Coss.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem illi est *lex si apud* 17. *Cod eod. tit.* Neque enim assentior existimantibus, *legem* illam ex *hac* interpolatam, vt ex huius *legis* sententia mox liquebit. Concordat etiam *huic l.* maximè *lex* 2. *sup. de relationib.* præter quamplurimas *huius tit.* leges : putà *lex* 2. 4. 11. *sup. lex* 15. 16. *inf.*

" *Anitij Iuliani.* P. V. huius meminit quoque A. 326. Auctor ignotus *de Præfectis vrbi*, sed & duobus Consularibus sequentibus. V. quæ notaui ad *l.* 2. *sup. de Pratorib.* Eidem inscribitur *lex* 18. *inf.*

" Vid. quæ notaui ad *l.* 5. *sup.*

" V. quæ fusè notaui ad *l.* 11. *sup.*

" Semel.

" Atqui auctor Ignotus de Præfectis Vrbi Anitium Iulianum ab Idibus Nouembris A. D. 326. tantum Præfectum vrbis facit? Itaque hîc repono *Constantium A. VIII. & Constantinum IV. COSS.* in cuius Consulatu 7. Id Septembr. hic Anitius Iulianus P. V. fuit : auctore eodem *Notitia* Scriptore : & sic referenda hæc *lex* ad An. 329. vel certè ad 327.

COMMENTARIVS.

RECIPERE Iudices inferioris gradus, appellationes ad Præfectum vrbis ac non etiam ad Principem referre, atque huiusce modi Relationib. appellationes interturbare, hâc rursum Constantini M. constitutione iubentur : pariter vt *l.* 2. *sup. de relationib. l.* 2. & 4. *sup.* (& *aliis, infrà*:) vbi & de ratione & occasione, quæ hîc nominatim exprimitur, sed & de Præfecto Vrbis, qui vice sacra iudicauit, *l.* 11. *sup.*

¶ Quod huic *legi* speciale est, id tantum nunc sectemur. Ex *hac* nempe *lege* liquet, à Iudicibus inferioris gradus ad Præfectum vrbis appellatum fuisse hâc Constantini M. tempestate. Quinam autem hi *Iudices inferioris gradus* accipiendi sint ? disquirendum. Id verò *lex* 17. *Cod. de appellationib.* (quæ *huic* coniungenda est, non verò vt nonnulli censent, ex *hac leg.* interpolata :) de Prætoribus accipiendum docet : *Si apud vtrumque* inquit, *Prætorem dum quæstio ventilatur, ab aliqua parte auxilium prouocationis fuerit obiectum, Præfecturæ vrbis iudicium Sacrum appellator obseruet.* Vbi *vterque Prætor* est, Vrbanus & Peregrinus. Denique & ita apud Dionem suadet Mecænas Augusto, *vt à Minoribus Magistratibus omnibus*, putà Prætoribus, Ædilibus, Tribunis plebis, *ad Præfectum vrbis appellationes deferrentur*, etsi id posterius factum. Quare his opponit eodem loco Dio τὰς μείζονας ἀρχούσας, putà Procuratores, Præsides Prouinciarum, Præfectum annonæ, Præfectum Vigilum, à quibus ad ipsum Principem appellari idem suadet. Verùm mihi mens ea, Iudices quoque Ordinarios seu *Rectores Prouinciarum Italiæ*, hîc intelligendos ; qui sanè ipsi Iudices ordinarij inferioris gradus fuerunt. Sanè ante Constantinum, à Proconsulibus etiam & ab Ordinariis Iudicibus omnium prouinciarum ad Præfectum Vrbis factas appellationes loci docent contestatissimi apud Vopiscum quatuor, quos in Coniectura & Vindiciis & in *Apolytico* propius expendi. Quare vero proximum, immutatâ quamlibet à Constantino M. Magistratuum, atque adeò & appellationum formâ, atque in his sacra cognitione Proconsulibus, Comitibus, Vicariis tributa, atque ad hos appellationibus nonnullis decretis, quod iam docuit *lex* 3. *sup. h. tit.* parte alterâ Præfectorum Prætorio dignitate auctâ (de quo ad *leg.* 16. 27. *inf.* & *l. vn. sup. de Præf. Pº.* nonnullas adhuc prouincias Præfecto V. relictas, nonnullos Rectores Prouinciarum, atque adeò Iudices inferioris gradus, à quibus ad Præfectum V. appellaretur. Et sanè id confirmat *lex* 27. *inf. h. t.* vbi Constantius, Constantini filius, appellationes *ex Sardinia, Sicilia, Campania, Calabria, Brutiis, Piceno, Æmilia, Venetia, & cæteris*, quæ antea ad Præfectum V. fiebant, Præfecto Prætorio Italiæ adsignat : Quinimò & Cassiodorus *designatas lege Prouincias* quasdam fuisse suo quoque æuo testatur, de quibus ad Præfectum V. appellaretur.

¶ Illud præterire non possum, *hanc l* à nouis Censoribus pessimè nuper acceptam, triplici errore admisso. Primùm aiunt, *hâc l.* agi de appellationibus, quæ ad Principem fiebant ; cum tamen in ea clarè agatur de Relationibus ad Principem, & quidem perperam factis. Secundò, cùm scribunt, *hâc l.* agi de appellationibus ab iis qui à Principe aliis rebus occupato delegati, non ab ordinariis. Nam imò de ordinariis hîc agitur, quæ ideò ad P. V. fieri debebant : quia huic vicem suam Principes commiserunt, cui *nostram*, inquit, *vicem* COMMISIMVS ; quibus eludendis non necessariæ & insolentes Relationes ad Principem fiebant, *insolentes*, id est contra solitum, & sic ordinarium ius appellationum. Postremò cùm adserunt *hâc l.* Præfecto V. appellationes deferri propter Principis occupationes : nam imò quia referri de his ad Principem non oportebat. Ergo ad Præfectum vrbis ordinario iure, appellabatur, non tanquam ad delegatum extra ordinem in peculiari quodam negotio, pariter vt *l.* 18. *inf.* quia scil. Præfectus vrbi vi dignitatis suæ vicem Principis sustinebat, sactáque vice cognoscebat, *h. l.* & *d. l.* 18. de quo plenè *ad l.* 11. *sup.*

¶ FISCALIBVS *in causis appellanti quid facto opus sit : & quomodo eo non facto, appellatio pro deserta habeatur.*

XIV. * Idem A. Victori Rationali" Vrb. Rom.

QVONIAM nonulli fisci debitores, cùm iussi fuerint debitam summam exsoluere, interposito prouocationis auxilio vim exsecutionis eludunt, nec iam Opinionis" exemplum, nec Refutatorias preces curant petere" vel offerre, placuit, vt si intra dies" complendis" sollemnitatibus" præstitutos ad facienda hæc appellatoris cura defuerit, deserta ab eo prouocatio æstimetur", móxque debitum exigatur. Dat. prid Kal. Aug. Constantio & Maximo Coss. [327.]

NOTÆ.

* *Lex Quoniam* 18. *C. h tit.*

" *Victor* Rationalis Vrbis Romæ sub Constantino M.

" De appellatione à Rationali Vrbis Romæ agitur rursum *lege* 18. & 49. *inf.* de *Rationali* vrbis Romæ : v. *Notitiam Imperij*, & *nostram*.

" Hic locus apertissimè ostendit, *Opinionis* vsum, simul & *Refutatoriorum* appellatione factæ.

" *Petere*, ad opinionem pertinet, de quo mox : *offerre*, ad refutatorias.

" De hac *dierum* præscriptione, v. *l.* 17. 8. 9. *supr.*

" Abest hæc vox, *complendis*, à *Cod. Iust.*

" *Solemnitatibus*, id est petendæ opinioni, & refutatoriis offerendis.

" *Existimetur*. Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

ISEI DEBITORVM condemnatorum à *Rationali* (ad Principem) lusoriis, perfusoriis, moratoriis appellationibus *hâc* Constantini M. *constitut.* occurritur: Lusoriis, inquam: Sæpè scil. condemnati *vt vim executionis eluderent*: eludendæ tantum sententiæ appellabant, mox verò prosequendæ appellationi necquicquam operam dabant: non pecito sententiæ seu opinionis exemplo; non oblatis refutatoriis, quæ duo introducendæ aliàs appellationi requiruntur: Igitur id *hâc leg.* constituitur, vt huiusce modi appellantes nisi hæc intra dies complendis solemnitatibus præstitutos fecerint, id est quod superiores *leges* ostendunt, intra decendium opinionis exemplum petierint, & intra quindecendium refutatorios obtulerint, ab his deserta prouocatio habeatur, & vigore sententiæ exigantur. Quæ Constantini sanctio seu pœna etsi in *fisci nominatim debitoribus* concepta est, vt videlicet pro deserta penitus appellatio habeatur (quare hæc *lex* etiam *Rationali* inscribitur) attamen singulare id, & nouum fisci priuilegium hoc non est. Sanè enim iam & olim Paulus auctor est, *5. sent. tit. 34. Qui intra tempora præstituta dimissorias non postulasset, vel accepisset, vel reddidisset præscriptione ab agente submotum.*

¶ De appellationibus alioquin in causis fiscalibus, fuit quoque iam *d. lex 8. sup.* erit *lex 21. 26. 28. 41. 45. 46. 64. inf. h. tit.* & *lex 12. inf. quorum appellat.*

¶ Postulandæ igitur seu petendæ Opinionis, pariter vt Apostolorum appellatori cura incumbebat: Quod, præter *hanc leg* & locum Pauli & *l. vn. π. de libellis dimiss.* docent insuper *lex 6 sup.* ibi *cui opinionis exemplum negatum* est, *Lex 11.* ibi *vt opinionis editio denegetur*: Lex hæc 14. ibi *nec iam opinionis exemplum petere curant*: Lex 18. inf. ibi, *Apostolis datis, quod iuxta obseruatam rationem postulari sufficiet.* Lex 67. inf. ibi, *Apostolorum copiam denegauerit.*

¶ *Pœna* autem *hâc l.* additur nempe, vt si appellator id facere neglexerit, intra dies statutos, deserta ab eo appellatio æstimetur. Quæ & ipsa pœna iam olim Apostolos non petentis erat; putà vt præscriptione submoueretur: quod Paulus superiore loco ait: Atque ea quoque causa est, cur Modestinus *libro singulari de præscriptionibus*, in *l. dimissoriæ 106. de verbor. significat.* de his Apostolis egerit.

¶ Quid fiet igitur *legi, eos qui, 6. §. vlt. C. de appell.* vbi definitur, Iudicem dare oportere Apostolos post interpositam prouocationem, *etiam non petente appellatore*, sine aliquâ dilatione? Distinguunt vulgò, Officium Iudicis instrui, *dict. leg. 6. §. vlt.* aliis legibus Appellantes: Quæ inanis conciliatio est. Dicam, vel argum. *huius leg.* prout Iudicum, aut Appellatorum contumaciâ & frustrationibus sæculum laborauit, ita vel Iudici vltroneæ oblationis necessitatem impositam: vel appellatoribus postulandi.

¶ Cœteræ *leges*, veluti *lex 29. 31. 54. inf.* quæ etiam à Cuiacio obiici solent, necquicquam obstant: Agunt enim illæ de *Transmissione* Opinionis, appellatione factâ ad Principem: vbi sanè Iudicis officium semper fuit, acta cum Relatione & cum refutatoriis vltrò ad Principis scrinia mittere: *dictis legibus, & l. 1. 5. 6. 9. 11. sup.* non expectatâ litigatorum postulatione: de quo vid. quæ dico ad *d. l. 32. inf.* Eodémque spectat *dicta leg. 6 §. 3. Cod. de appellat.* qui §^us. à *Teiβ.* manu fortè non vndequaque immunis, & ex hoc Iure interpolatus videatur.

¶ Hic tandem obseruandum in hoc argumento de Appellationibus à *Rationali* versari octo prætereà *leges hoc tit.* putà *l. 1. 8. 28. 39. 41. 45. 46 49. vlt. h. t.*

¶ De RECIPIENDIS *appellationibus à Iudicibus.*

XV. * Idem A. ad Concilium" prouinciæ Afric.

NON rectè Iudices iniuriam" sibi fieri existimant, si litigator, cuius negotium sententiâ vulneratum" est, à principali" causa prouocauerit: Quod neque nouum", neque alienum à iudiciis est. Ideoque post negotium principale discussum, litigatori liceat litem iuris remedio' subleuare: & Iudices obseruare debebunt, ne appellatores, vel in carcerem redigant; vel à militibus" faciant custodiri, PP. IV. Kalend. Aug. Karthag." Constantino A. VIII. & Constantio C. IV. Coss. [329.]

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc iubet, non debere Iudices prouinciarum adsertiones" appellantium ad suam iniuriam reuocare, quia hoc nec nouum, nec alienum à Iudicibus" esse cognoscitur: & ideo hoc iubet, vt liceat" litigatori vitiatam" causam appellationis remedio subleuare. Hoc etiam specialiter præcepit, vt appellator nec in carcerem, nec in quancunque custodiam redigatur, sed agendum negotium suum liber obseruet.*

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iustin.*
" Obseruetur hæc Inscriptio, de qua mox plura: dixi nonnulla ad *leg. 1. & 12. inf. de legatis*: & ad *l. 2. inf. quemadmodum munera ciuil.*
" Vide *l. 2. 4. 11 13. sup. & l. 16. infr.*
" *Vulneratum negotium.* Ita Symmachus *lib. 2. Epist. 30. Quo animo acceperim Sicilienſe negotium vulneratum facilè coniectas, qui me noueritis in alienis quoque Iudicatorum iniquitate mordeari.* Causam pariter *vulneratam* dixit *lex vlt. C. quibus ex causis*

causis in integ. restitu. Simili formula interfectum negotium, *l. 2. sup. vnde vi.* Res euersa sententiâ, *l. 1. §. 1. π. de appell. rei.* Vide *Glossarium.* Anianus hîc *vitiatam* causam vocat.
" Ita mox *post negotium principale discussum.* De quo mox.
" Idem est ac si diceret, *& ordinarij Iuris iuo hoc esse aquissimum.*
" *Iuris remedium* est appellatio, cui similia vide *in Parateitlo.*
" Nempe duplex *custodia* fuit, alia carceris, alia militum: de quo vide *titulum, de custodia reorum sup.*
" Subscriptio hæc Inscriptioni rectè respondet, de quo mox.
" *Adsertiones*, id est prouocationes.
" Imò à *Iudiciis*, vt in *ipsâ l.*
" Hinc desumpta sententiæ cuiusdam pars ab Auctore *epistolæ* 3. Fabiani, *p.* 304. & exinde id Decretum relata *2. 4. 6. c. 1.*

COMMENTARIVS.

RECIPERE Iudices appellationes, neque ideo iniuriam sibi fieri putare, aut appellatores iniuriâ afficere, ac nominatim carcere aut custodiâ militum continere (de quo fuit quoque nominatim *lex 2. sup.* & Pauli locus *lib. 5. sent. 4. 26.* & Alexandri rescriptum, *l. Imperator 25. π. de appellat.*) à Constantino M. rursum iubentur, quod aliquammultis aliis *legibus* iam iussit; *l. 2. 4. 11. & 13. sup.* Et quod notandum est, per eandem Africam nominatim *d. l. 2. 4.* quò hæc *lex* pertinet: de quo mox. Notandum, scil. id primò, latam *hanc leg.* à Constantino M. ad querelam seu querimoniam Africanorum, qui pro more in concilium coacti, decretis conditis, Legatisque ad Constantinum missis & hoc querelarum caput suarum esse voluerunt. Ideo hæc *lex* inscribitur *ad Concilium Prouinciæ Africæ*: Ideo rursum in subscriptione dicitur hæc lex *Proposita Carthagine*, quæ metropolis Africæ fuit. De huiusmodi autem Conciliis prouincialibus secularibus, erit infrà *titulus de legatis & decretis legationum*: Atque inter cæteras obseruanda maximè *lex 1. & 6.* quæ & ipsæ ad Africanas prouincias & Concilia earum pertinent.

Sequuntur duo adhuc *hâc l.* singularia. Prius, quod duobus locis agitur de appellatione à *principali causa vel negotio.* Id verò additum, quia à momento, seu ab interdicto possessorio appellari non potest, vt nec ab interlocutione κατ' ἀντιφρασιν: horum igitur, à principali negotio appellatum supponitur. De quo *suo tit. inf. 37. si à momento fuerit appellatum.*

Posterius singulare est, quod de *Custodia militari*, quæ carceri etiâ opponitur, hîc agitur: Duplex scil. custodia fuit: alia carceris, altera verò militaris: de quo dixi *tit. de custod. reorum.*

¶ A QVIBVS *Iudicibus appellari possit vel non: deque querela* NON RECEPTÆ *appellationis.*

XVI. * Idem A. ad Vniuersos Prouinciales.

A Proconsulibus, & Comitibus", & his qui Vice Præfectorum" cognoscunt, siue" ex appellatione, siue ex delegato", siue ex ordine iudicauerint, prouocari permittimus: ita vt appellanti Iudex præbeat Opinionis exemplum, & Acta cum Refutatoriis partium, susque litteris, ad nos dirigat. ¶ A Præfectis autem Prætorio, qui" soli vice sacra cognoscere verè dicendi sunt, prouocari" non sinimus: ne iam nostra contingi veneratio videatur. ¶ Quòd si victus, oblatam, nec receptam à Iudice, appellationem adfirmet, Præfectos" adeat, vt aput eos de integro litiget, tanquam appellatione susceptâ: Superatus enim, si iniustè appellasse" videbitur, litè perditâ notatus abscedet: aut" si vicerit, contra eum Iudicem, qui appellationem non receperat", ad nos referri necesse est, vt digno supplicio puniatur. Dat. Kal. Aug. PP. Kal. Sept. Constantinop. Basso & Ablauio Coss. [331.]

NOTÆ.

* *Lex à Proconsulibus 19. C. eod. tit.* Quænam huic aliæ iungendæ sint? mox dicam.
" De his *Comitibus* mox.
" *vicarij* Præfectorum, qui vice Præfectorum cognoscunt.
" De Triplici hâc *Iurisdictionis* specie mox.
" *Delegatione* Cod. Iust.
" Hæc sententia recisa à Tribon. pariter vt altera mox, *Ne iam* &c.
" *Prouocare*, C. Iust.
" *Appellare*, C. Iust.
" vid quæ dixi ad *leg 14. sup.*
" *Et*, C. Iud. *ex. ar.*
" *Receperit*, C. Iust.
" Ergo *hac l. & l. 14. sup.* Refutatoriæ duplices fuerunt, pariter vt Relationes: nempe appellatione ad Principem facta, litigator edito sibi sententiæ & opinionis exemplo, Refutatorias dabat, siue grauamina, quæ postea ad scrinia transmittebantur. Idque etiam ostendit *lex. 6. §. 3. C. de appellat.* quæ tamen à Τριβων facinore immunis non videtur.

COMMENTARIVS.

AQVIBVSNAM Iudicibus appellari possit, vel non, deque NON RECEPTA appellationis querelâ, est hæc Constantini M. constitutio: quæ pars est prolixi admodùm Constantinianei Edicti ad vniuersos prouinciales emissi A. D. 331. pariter vt octo prætereà aliæ: putà *lex 17. infr. l. 1. infr. de his qui per metum Iudicis: l. vn. de litigiosis: l. 3. finium regundorum, lex 2. Cod. vbi in rem actio.* Quinimò vt ipse censeo, & *lex 1. sup. de off. Rest. prou. lex 4. Cod. de Iurisdict. omnium Iudicum: Lex Iustissimos 3. Cod. de off. Rectoris prouinciæ*: quæ mense tantum, perperàm ibi adscripto, differunt: Quæ proinde omnes *huic* coassandæ seu coniungendæ sunt, velut vnius & eiusdem Edicti partes. Quo quidem Edicto verè aureo Constantinus Iudicum & Iudiciorum quà primæ quà secundæ instantiæ sanctitati, integritati, reuerentiæ, ordinique, summo & enixo studio consultum iuit: multiplici ratione: vt omittam cætera, inter alia, fundato *Appellationum* iure aduersus fastuosum hinc quotundam Iudicum supercilium, quò pertinet hæc *lex*, & *d. l. 1. inf. de his qui per metum Iudicis*: inde verò aduersus litigatorum licentiam, quò spectat finis *huius l. & lex prox. 17. & lex 4. Cod. de Iurisdict. omn. iudicum.*

¶ Et hæc quidem de Edicti illius, vnde hæc *lex* desumpta est, argumento, déque legibus, quæ exinde quoque desumptæ, *huic* coassandæ sunt: Et verò coassatæ multa habent, quæ cum *hâc l.* nostrâ pariant: veluti de *Comitibus* prouinciarum, de *Præfectis* Prætorio, de *vice sacra* iudicantibus, sacróque Auditorio, & appellatione ad eos: de *vicariis* Præfectorum. Nos verò de his in antecessum videamus.

¶ Ac primò quidem de *Comitibus*: de iisdem verò agitur *d. l. 1. inf. de his qui per metum Iudicis: d. l. 1. sup. de off. Rectoris prouinc. & d. l. 3. Cod. de off. Rector. prou. & d. l. 4. Cod. de Iurisdictione.* Dicuntur autem ij Comites per prouincias constituti, *d. l. 3.* Comites prouinciarum, *d. l. 1. sup. de off. Rectoris prouinc.* & inter hos quidem speciatim Comes Orientis designatur *d. l. 4. Cod. de Iurisdictione.* Spectabiles eos fuisse ostendit *d. l. 4.* vice sacrâ cognouisse hæc *lex* testatur, & *d. l. 4. Cod. de Iurisdict. & l. 1. inf. de his qui per metum Iudicis.* Medio hic loco ponuntur inter Proconsules & Vicarios Præfectorum. Ad hos à Iudicibus ordinariis appellatum, præter *hanc leg.* ostendit *d. lex 4.* querelas denique prouincialium aduersus Iudices ad eos delatas testatur *d. lex 1. sup. de off. Rector. prou. & d. l. 3. Cod. eod. tit.* haud secus atque apud Præfectos Prætorio: pariter vt ab vtrisque laudes Iudicum iustorum ad Principem perlatæ *d. l. 1. & d. l. 3.* Fuerunt igitur hi Comites plurium prouinciarum: cuiusmodi sanè fuit Comes Orientis, seu diœceseos totius, Comes diœceseos Africanæ *l. 1. sup. finium regundorum.* Et hæc de Comitibus.

De *Præfectis* pariter *prætorio* complurima *legibus* illis continentur, quæ cum *hâc l.* pariant, quæque ad *huius l.* illustrationem faciunt, de partibus & prærogatiua Præfectorum prætorio. Nempe querelas ad hos perlatas de Iudicibus & eorum Officialibus docet *d. l. 1. inf. de his qui per metum & d. l. 1. sup. de off. Rector. prouinc.* & quidem de appellatione non receptâ *d. l. de his qui per metum.* Referre item eos oportuisse ad Principem de Officialium Iudicúmque iniquitate. *d. l. 1.* vt & verat eorum laudes, *d. l. instissimos 3. Cod. de off. rectoris prouinciæ.* Tandem ab his appellatio denegata, *hâc l.* de quo posteà.

Tertiò, non vno huius Edicti Constantinianei loco agitur de *vice sacrâ* iudicantibus, sacróque Auditorio, & de appellationibus eò, vt *h. l.* ita & *d. l. 4. Cod. de Iurisdictione: & d. l. 1. inf. de his qui per metum Iudicis.* Quare hoc Edictum inter præcipua Constantini notare soleo: quibus Magistratuum iurisdictioni Iudiciisque ab eo forma data: sic quidem vt multa habeat nouiter constituta: ac nominatim circa Præfectos Prætorio, aliosque vice sacra iudicantes, quorum dignitatem auctum iuit.

¶ Nunc tandem de *hâc l.* nostrâ videamus. Huiusce legis tres sunt sententiæ I. à *Proconsulibus, Comitibus, & Vicariis Præfectorum* appellari posse. Quod tamen controuersum fuisse, vel hæc ipsa *lex* ostendit, atque id pati noluisse Iudices illos ex *hac l.* quoque colligitur; pariter vt ex *l. 2. sup.* Ratio dubitandi & renitendi hæc erat, (quæ & ipsa, *verisculo, à Præfectis* &c. indicatur: quod de his notandum) quod si vice sacra iudicarent, seu vice Principis, (quod etiam ostendit *lex 1 inf. de his qui per met. Iudic. & l. 4. Cod. de iurisd. omnium Iudic.* quæ inter alias huic sunt coniungendæ, idque ipsum docuit etiam *lex 3. sup. h. t.*) Atenim eâ ratione non obstante, contrarium responderetur: Scilicet vice sacra cognitionis hæc quidem in his vis fuit, vt ab inferioris gradus iudicibus ad eos appellaretur (quod docuit *d. l. 3. sup. & l. 11. sup.*) At non etiam, vt ne ab his rursum appellaretur: quod illustriore adhuc exemplo Præfecti V. comprobat *d. lex 11.* In tantum verò ab iis qui vice sacra iudicant, appellari potest, vt etiam si ex appellatione iam cognouerint, ab his iteratò appellari posset: imò etsi ex speciali Principis delegatione extra ordinem de aliqua causa cognouerint, nihilominus ab his appellari possit. Qui singularis locus est de triplici scil. cognitione, & quidem eorum qui vice sacra iudicant: nempe iudicant illi vel *ex ordine*, id est officij necessitate poscente, vt loquitur *lex 18. inf.* ordinaria sua iurisdictione, quoties videl. causa rectà & vi potestatis suæ ad eorum cognitionem pertineat: vel ex *delegato*, & ex prærogatiua rescripti, vt loquitur *d. lex 18. inf.* vel denique ex *appellatione*, quoties vi sacræ cognitionis sibi tributæ de appellatione iudicant.

¶ Secundâ sententiâ, soli *Præfecti Prætorio* excipiuntur, inter vice sacra iudicantes, à quibus appellari non potest: de quo Præfectorum Pr. priuilegio fidem quoque facit *lex vn. π. de off. Præf. Præt. lex 17. π. de minorib. & lex 30. Cod. de appell.* Quod ipsum indicatur & *l. 32. §. sanè si 5. Cod. eod.* Testatur expresè Theodos. Iunior, *Nouell. contra sententias Præfectorum Præt. &c. & lex vn. Cod. de sent. PP.* quæ ex *ea Nouella* desumpta est: Cassiodor. quoque *lib. 6. var. 3. in formula Præfecturæ Prætorianæ*: Inter cætera quæ huic Dignitati cum Principe communia erant, & istud numerat: *Pene est*, inquit, *vt possit leges condere, quando eius reuerentia potest negotia sine appellatione finire.* Mox & subiicit: *vice sacra vbique indicat.* Quæ & ipsa Ratio *hac leg.* redditur quod scil. inter eos, qui vice sacra cognoscunt, Pi. Po. soli *vere* dicendi sint vice sacra cognoscere. Quomodo & Cassiodorus *in*

in Psalmum 104. cum ait Iosephum fuisse à Pharaone. *Quæ potestas*, inquit, *hodie retinetur à PP. qui & vice sacra.* VERÈ *indicat.* & rationem rationis in sequentibus mox indicat, nempe Magnitudo officij (vt in hâc ipsâ re loquitur Charisius) ὄγκος, ὑψος τῆς ἀρχῆς, inquiunt Græci quod hæc dignitas PP. proximè venerationem Principis contingat, & contigua sit hæc potestas Imperatoriæ; & vt Eunapius *in Proæresio, pag.* 150. dicebat, βασίλεια ἀπόρφυρος, id est *imperium sine purpurâ*: de quo prolixè alibi dictum. Non igitur negat Constantinus Proconsules, Comites & Vicarios vice sacrâ iudicasse, imò contrarium innuit; illud tantum indicat, inter eos qui vice sacra cognoscebant, eximio principéque loco habendos Pos. Po. Tantum proinde abest id de Præfecto vrbis neget, cui etiam contrarium disertis verbis profitetur, *l. 11. sup.*

¶ Illud quærendum superest, quando primum id factum fuerit vt à Pis. Po. appellari non liceret? Hæc sanè *lex* suadet inter alia, Constantinei sæculi & priuilegij hoc esse, qui sanè P. orum Po. dignitatem cæteroquin in vniuersum auxit. *A Præfectis autem Prætorio*, inquit Constantinus, *qui soli vice sacra cognoscere verè dicendi sunt, prouocari* NON SINIMVS, *neiam nostra contingi veneratio videatur.*

¶ Neque obloquitur *lex vn. ff. de. offic. P. P.* Aurelius enim Arcadius Charisius, Magister libellorum, auctor illius *legis*, Constantino antiquior non est: nam præterquam quod Modestinum ipse allegat, *l. vlt. §. 26. ff. de munerib.* (qui vtique ad tempora Gordianorum, vt minimum peruenit, seu A. D. 241. quod ostendit *lex 5. C. ad exhibendum*) sanè res stylusque IC. tum arbuit Constantinopolitanum, seculi iam inclinantis: vt cum *participales*, pro *participibus* vocat, & *admilitiam*, pro *commilitio*, & similia complurima, quæ finceram Latinitatem non redolent: item cùm pleraque *ind. l. vlt.* ad Imperium Orientale pertinentia memorat, & Græcis appellationibus exprimit: Imo vel nomen ipsius hoc ipsum ostendit, *Aurelij Arcadij Charisij*, quod mediam ætatem omninò arguit: His adde & dignitatem *magistri libellorum*, quæ Constantinianei fermè seculi est.

¶ Rursum non obloquitur *d. lex 17. π. de moribus.* nam & Hermogenianus IC.us, *legis* illius Auctor, è posteriores IC. is fuit: quod fragmenta eius & ἀποσπασμάτια intuenti omnia, satis apparet: Quicquid apud Lampridium *in Alex. Seuero*, *Hermogenes* aliis eius ævi IC. is connumeretur: Iam enim constare debet ex omnibus veteribus membranis Regiis, Palatinis, Puteaneis, eius nomen vt & multorum aliorum IC. torum apud Lampridium irrepritium esse. Quare deinceps tutò dicamus *principalem sententiam* quam publicè super hoc lectam ait Arcadius non aliam videri quàm hanc ipsam Constantinianeam.

¶ Ergo iam inde Constantini M. temporibus à solo PP. appellare inter omnes vice sacra iudicantes prohibitum fuit: cùm ab aliis omnibus appellaretur. Quanquam posteà Præfectos Vrbi Pis. Po. hâc quoque parte exæquatos ostendi ad *l. 11. sup.* Quâ re inter alia liquet, in immensum auctam hoc tempore à Constantino M. Porum. Po. dignitatem; cui rei argumentum præbet quoque posterior *huius l.* pars, & *d. l. 1. inf. de his qui per met. Iudic. & d. l. 1. sup. de offic. Rect. prouinc. & d. l. 3. C. eod. tit.* Nempe his legibus omnibus quæ *huic* coassandæ sunt, vt iam antea dixi; multa pariter continentur quæ ad partes Præfectorum prætorio, eorumque dignitatem pertinent: Quale est quod querelarum prouincialium cognitores dat Pos. Po. & quidem *hac l.* in negotio Appellationum; putà, vt si Iudices appellationem non receperint, appellantes adeant Præfectos, atque apud eos tanquam appellatione susceptâ, litigent; vt ira, quod Tertium caput est *huius l.* si iniustè à vice sacrâ iudicantibus appellatum fuerit, lite & infamia multetur iniustus appellator: cui proximè accedit eiusdem Constantini constitutio hoc ipso Anno, *l. vn sup. de offic. Pi. Po.* de pœna iniustè appellantium à sententia Iudicum ordinariorum. Si verò iusta fuerit appellatio ad se, de Iudice qui appellationem recipere noluit, referri à PP. iubet, vt ita digno supplicio puniatur. Nempe vt improbitatem & impudentiam litigatorum sententias iudicum temerè oppugnantium variis capitibus huius Edicti sanè Constantinus insectatus est, & inter alia etiam *l. 17. prox. infr.* Et *d. l. 1. infr. de his qui per metum Iudicis*, ita Iudicum quoque iniquitatem appellationes non recipientium.

¶ APPELLATIONE, *non* SVPPLICATIONE *iudicium retractari posse.*

XVII. * Idem A. ad Vniuersos Prouinciales.

QVI licitam" prouocationem omiserit, perpetuò silere debebit, nec à nobis INpudens petere per Supplicationem auxilium. Quod si fecerit, deportationis" pœna plectendus est. Dat. Kal. Aug. PP. Kal. Sept. Basso, & Ablauio Coss. [331.]

NOTÆ.

* *Lex vlt. C. vt lite pendente vel post prouocationem aut definitiuam sententiam nulli liceat Imperatori supplicare.* Cæterum quænam *leges* huic coniungendæ sint, ad *superiorem* iam dictum fuit: quæ & *ipsa* de earum numero est, vnà cum *lege 1. inf. de his qui per metum Iudicis non appell.* quæ & argumento huic omnino conuenit.

" Id est quæ omnibus patet.

" *Desiderio suo carebit, & ignominiæ pœnâ notabitur.* Ita hunc locum restituit Tribonianus, deportationis pœnâ hâc parte sublatâ. Quare similiter omissa à Tribon. *d. lex 1. inf. de his qui per. met. Iudic.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

MT LIBERTATEM appellationibus, non aliis tantum *legibus*: verùm & aureo, cuius hæc *lex* pars est, Edicto constare voluit Constantinus M. quod docuit quoque *lex proxima sup.* (quæ eiusdem Edicti pars est): ita & TEMERITATI litigantium pariter occurrendum putauit: siue interpositâ iniustâ appellatione, de quo *d. l. prox. sup.* siue spretâ appellatione, Principi supplicando, quò pertinet hæc lex & *d. l. 1. inf. de his qui per metum Iudicis*, quæ & ipsa inter alias huic coassanda venit.

¶ Scilicet victis in sacro iudicio Appellationis remedium & libertatem superesse voluit Constantinus M. quod qui negligeret, ei supplicandi postea auxilium patere noluit: idque sub pœnâ deportationis grauissima, *hâc l.* & *d. l. 1. inf. de his qui per met. Iud.* Quicquid tandem omissæ appellationi obtenderent, veluti metum Iudicis. Verum de hoc diligentius agetur *eo titulo*: hæc enim istius quæstionis sedes est. Interim *huic legi* concordare notandum est eiusdem Constantini M. *legem 1. sup. de re iudicata.* Quibus non obstat *lex un. in f. sup. de off. Præf. Præt.* quæ *ipsa* fortè *huic* coassanda est; vbi, retractari seu iterari post sententiam iudicium *Annotatione*, seu Rescripto posse iudicatur: Quia ea *lex* est de iudicio Ordinariorum Iudicum, quod Rescripto retractari potest: hoc verò, vt ex collatione *legis 16. sup.* apparet, & expressè ex *d. l. 1. inf. de his qui per metum iudicis*: de Iudicio Vice sacra iudicantium: quod retractari non nisi per appellationem potest.

¶ A RATIONALI *vrbis Romæ ad quem appelletur.*

XVIII. * Imp. CONSTANTIVS A. Anicio Iuliano P. V.''

VOTIENS Rationalis, vel officij'' necessitate poscente, vel ex prærogatiuâ'' Rescribti, inter priuatos iudicauerit, si à sententiâ fuerit prouocatum, non ad Nostram Scientiam referendum est, sed Apostolis'' datis, quod iuxta obseruatam rationem postulari sufficiet, & ad auditorium Grauitatis Tuæ, cui ad vicem'' nostram delata iudicatio est, partes peruenire oportet. ¶ In fiscalibus causis, seruato priscæ consuetudinis more, vt'', Opinione editâ, vniuersa ad Nostram Scientiam referantur. Dat. XIII. Kal. Iul. Serdicæ PP. VI. Kal. Aug. Rom. Constantio A. II.'' & Constante Coss.

NOTÆ.

'' CONSTANTII mox & CONSTANTIS fratris *Vndecim* ordine *leges* sequuntur de *Appellationibus*: quanquam, mox vt ostendam, hæc ipsa *Constantini M.* est, non Constantij, quod alioquin ea præfert.
'' De hoc *Anicio Iuliano* P. V. mox.
'' Ex *ordine*, hoc dicitur *l. 6. sup.*
'' Ex *delegato*, *d. l. 16.*
'' De *Apostolis*, seu dimissoriis literis res est notatide his vid. & *l. 61. 67. inf.*
'' De hoc dictum plenè *sup. ad l. 11.*
'' *2e &.*
'' *26. VI.* id est A. D. 326. de quo mox: vel potius VIII. id est A. D. 329.

COMMENTARIVS.

A RATIONALI, ad quem appellari oporteat, *hâc* Constantini M. *constitut.* definitur: pariter vt *lege* 28. 39. 41. 45. 46. 49. 68. seu *vlt. inf. h. t.* Et quidem in sp. *huius leg.* à *Rationali Vrbi Romæ*, de quo fuit quoque *lex* 14. *sup.* & ad eundem propriè pertinet *d. lex* 49.

¶ Nempe, ita hîc distinguitur, si Rationalis inter priuatos iudicauerit, ad P.^um V. Romæ appellari oportere: Neque iniuria. Nam vt *Vrbicaria* diœcesis ad P.^um V. Romæ spectabat, atque adeò priuatis omnibus intra eam præerat, ita æquum visum, si quando Rationalis Vrbis Romæ (qui & idem Rationalis erat per suburbicarias regiones, quod docet Notitia Imperij) inter priuatos iudicaret, ab eo ad P.^um. V. prouocaretur, vt qui vice sacra intra eam diœcesim cognosceret. Porrò cum regulariter (quod notum) Rationalis inter priuatos non iudicaret, attamen duobus casibus eum inter priuatos quandoque iudicasse hæc *lex* testatur, putà vel officij necessitate poscente, vel ex prærogatiua rescripti: *Officij necessitate poscente*, id est, si bene capio, si idem Iudicis seu Præsidis aut Consularis partes gereret: quod nonnunquam factum, etiam vetusto Pilati exemplo, contestatissimum est. *Ex prærogatiua rescripti*, id est ex delegato, putà certæ alicuius causæ cognitione ei à Principe extra ordinem demandata.

¶ Atenim in fiscalibus causis, ad Principem appellari referrique iubet. Quod posterius postea immutatum. Nam vt cœteroquin in fiscalibus causis à Rationali ad Comites S. L. vel Comites R. P. appellatum, quod docet *lex* 28. 39. 41. (vbi id immutatum) 45. 46. *inf. h. t.* ita nominatim à Rationali Vrbis Romæ & suburbicariarum regionum ad Comites pariter appellatum fuit, quod ostendit *d. lex* 49. *inf. h. t.* Quanquam & eâ *lege* in fiscalibus causis si negotium ducentarum librarum argenti summam non excederet à Rationali ad P. V. appellari iubetur. Symmachus certe ipse P. V. *lib.* 10. *ep.* 55. in quæstione ex precibus cuiusdam Protectoris, & principis largitate descendente, à Rationali ortam prouocationem sibi vindicauit, aduersus Comitem R. P. vbi & *recentem sanctionem* allegat, quæ indiscretim huiusmodi appellationes, sedi quæ vicem Principum tuetur 1. Præfecto vrbi prisco iure commisit: de quo plura ad *d. l. 4. inf.*

¶ Atque adeo duæ hæ iam Præfecti V. prærogatiuæ obseruentur. Prima, appellationes inter priuatos seu priuatis in causis intra diœcesim Romanam ad Præfectum, Vrb. fieri debuisse omnes; etiamsi non à Iudicibus ordinariis appellatio fieret; verùm ab extraordinariis: Extraordinarij scil. Iudicis ratio, ordinarium Præfecti V. ius non interuertit. Cui non absimile est quod dici solet: *Temporariam permutationem ius prouinciæ non immutare*, neque extraordinaria primæ causæ & instantiæ cognitio, secundæ instantiæ iudicium innouat. De secunda prærogatiuâ plenius ad eam *leg.* 49. De aliis Præfecti Vrbis prærogatiuis in negotio appellationis alibi plenâ manu: de nonnullis vid. *l. 61. inf.* *Nouellam Valentin.* inter *Theodosianas* 23. & *Nouellam Valent.* inter *Valentinianeas* 12. Item vid. quæ dicam *ad l. 27. infr.*

¶ Cæterùm, quod à *Rationalibus* in fiscalibus *causis ad Principem* appellari *hâc lege* iubetur, cùm tamen deinceps Rationales sub dispositione Comitum S. L. vel R. P. fuerint atque adeo ad hos appellaretur (quod superius ostendimus & ostendit *lex* 41. *infr.*) inde clarum huius constitutionis tempore, id est A. D. 326. vel 329. hos, sic vt dicam, Catholicos Comites S. L. & R. P. nondum à Constantino M. institutos fuisse, verùm posterius. An verò mox à Constantino M. instituti fuerint, disquiro ad *leg.* 21. & 28. *infr. h. t.*

¶ Dixi *Constantinum M.* huius *legis* authorem esse; contra quàm præfert hæc *lex*: Id enim apertè ostendit Anicij Iuliani P. V. nomen, cui hæc *lex* inscribitur. Hunc scilicet Anicium Iulianum non nisi sub Constantino M. & quidem A. D. 326. 327. 328. 329. Præfectum Vrb. fuisse, præter aliquot *huius Cod.* constitutiones, putà *leg.* 13. *supr. de Prætor. & Quæst. l. 2. sup. de dilation.* disertis verbis testatur peruetustus Author *Consularium & Præfector. Vrb.* Contrà, Constantio II. & Constante Coss. (qui Consules *huic legi* malè subnotati sunt) Apronianus & Titianus Præfecti Vrb. fuerunt: quod idem Author expressè scribit. Sed & *Serdicæ* nomen ostendit vitiosum esse *huius leg.* Consulatum: Constantius quippe eo Anno 339. Serdicæ non fuit: vid. *Consularia Theodosiana.* At Constantinus M. ibi fuit An. D. 326. & 329.

¶ TEMPORA *appellationum à* NOMINATIONIBVS.

XVIX. * Idem A.'' ad Anatolium Vic. Asiæ.'' Post alia.''

SI ad Curiam nominati, vel * ad Duumuiratus, aliorumque honorum insulas''; vel munus aliquod euocati, putauerint appellandum, intra duos menses negotia perorentur. Dat. VI. Kalend. Decemb. Constantio A. 11. & Constante Coss. [339.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda *huic* est *lex* 28. *inf. de decurion.* Concordat porrò huic legi *lex* 10. *sup. h. t.* & *l. 2. inf. de decurion.*
'' *Constantio & Constanti* tribuitur *d. lege* 28.
'' *Anatolius Vicarius* Asiæ: Atenim *Africæ* in *d. l.* 28. verùm ibi reponendum, Asiæ, de quo *ad eam l.* vt hîc habetur.
'' Quæ continentur *d. l.* 28. hæc enim *illi* subiicienda est.
* *Leg. 1. C. de tempor. & reparat. appell.* hæc à Triboniano intexta sunt.
'' De hac *Insularum* voce vid. *Glossarium Theod.*

COMMENTARIVS.

DE appellatione à NOMINATIONE est hæc Constantij *lex*, vt Constantini *lex* 10. 12. *sup.* & Honorij *lex* 53. *inf.* NOMINATIS ad Curiam vel Magistratum municipalem, aliosque honores; vel munera, duorum mensium spatium ad appellationem perorandam, peragendam dari Constantius hâc constitutione rursum definit; pariter vt definitur à Constantino M. *lege* 10. *sup. & l. 2. infr. de Decurion.* contra quam *l. 12. sup.* vbi dixi plura; eodemque pertinet & *l. 8. infr. de reparat. appellat.*

¶ Cæterùm vt *hâc l.* appellationum à nominatione tempus definitur, ita ipsatum Nominationum tempus *l. 28. infr. de decurion.* (quæ *huic* vt dixi, coniungenda est.) putà Kalendæ Martiæ præstituuntur. Denique hæc constitutio, prolixioris Constantij Imp. constitutionis pars est, quâ per Asiam Nominationibus ad munera publica formam dedit.

¶ *De* RECIPIENDIS *appellationibus à Iudicibus: etiam in criminalibus.*

XX. * Imp. CONSTANTIVS & Constans A" A. Philippo PF. P."

IVDICES, cùm in ciuilibus causis, tum etiam criminalibus, in quibus vitæ hominum salutisque quodammodo fata retractantur", appellationes admittant, nec denegent vocem" in supplicium sententiâ destinatis. PP. v. Id Iun. Post Conss. Constantij II." & Constantis AA.

INTERPRETATIO." *Lex ista hoc præcipit, vt" etiam in criminalibus causis, vbi vita vtriusque" partis in dubium deuocatur, liceat appellari, nec appellandi vox denegetur ei, quem in supplicium sententia destinarit.*

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* quia plures aliæ eandem in sententiam eò iam relatæ sunt.
" De hoc *Philippo* PP. plenè dico in *Prosopogr.* ex historiâ potissimùm Ecclesiasti.â.
" *Retractantur*, pro simplici *tractantur*.
" *Vox* de Appellatione, vt *hac leg.* ita & l. 26. 40. 58. *inf. h. t.* l. 8. *inf. quor. appellat. non recip.* apud Symmachum *lib.* 10. *ep.* 29. & 55.
" Hinc desumpta sententia quædam *ep.* 5. *Fabiani*, p. 304. relatâ in *Decret.* 2. *qu.* 6. *c.* 20.

COMMENTARIVS.

CRIMINALIBVS in causis, non minùs quàm in ciuilibus, appellationi locum esse oportere, eamque à Iudicibus admittendam, *hâc* Constantij *lege* definitur, pariter vt *leg.* 2. *sup.* & *l.* 58. *inf. h. tit.* Exceptis casibus *legis* 11. *inf. quor. appell. non recip.* de quibus ad *eum tit.* plenius. Sic quoque in Criminalibus causis locus est Relationi, *l.* 5. *sup. de Relation. l.* 24. *inf. h. tit.*

¶ Ex hâc certè *leg.* liquet, Iudices has appellationes fermè detrectare voluisse, eo, vt puto, obtentu, quod Reos statim subduci, pœnæque subiici publicè interesset: cui rationi, vt in abrupto periculo locus est, *l.* 16. *π. h. t. l.* 6. *§.* 9. *π. de iniusto, rupto*, ita contrà in cæteris criminibus, vbi videl. retractantur fata vitæ hominum & salutis, vt hæc *lex* eleganter ait, æquum est appellationes admitti: cùm nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa sit.

¶ Notanda porro *huius leg.* tum Inscriptio, tum & subscriptio. Nempe inscribitur hæc lex *Philippo PP.* & in subscriptione dicitur ea *PP. post Consulatum Constantij II. & Constantis AA.* Quomodo & Consulatus ille notatur, *l.* 5. & 6. *sup. de Præt.* nullibi præterea, neque in vllis *Fastis* aut *Consularibus*. Quare *hanc leg.* pariter vt *d. l.* 5. & 6. referam libens ad A.D. 347. post consulatum Constantij IV. & Constantis III. AA. & sic certè ante A. D. 350. quo Constans *Augustus* cæsus est. Philippi certè Præfectura incidit in A. D. 346. 347. 348. 349. de quo dico plenè in Prosopogr. Eum verò criminalibus negotiis non vnius generis districtum fuisse docent quæ Libanius *de vita sua* scribit: quæ item Athanasius, aliique Scriptores Ecclesiastici.

¶ *De* FISCALIBVS *appellationibus persequendis.*

XXI. * Idem AA. ad Proculium" Proconf. Afric.

SI qui fiscale debitum per sententiam" luere" iussi, appellationem, frustationis" commento, crediderint obponendam, ne moris tergiuersantibus abutantur, ilicò ad eum missi, cuius Vice nostra cognitio est, intra viginti dies appellationis substantiam" persequantur": vt vel probatâ appellatione, ad Dicationis "Tuæ Officium reuertantur: vel improbatâ, vt legis istius contemptores, ad Præfectorum Prætorio commentarios" destinentur. ¶ Eâdem formâ seruandâ etiam, si pessimâ conscientiâ fortè grauati, appellandi causa" intra diem supersederint perorare." Dat. IV. Kal. Decemb. Acyndino & Proculo Coss. [340.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Fuit & alius Proculus sub Constantino Proconf. Africæ, ad quem extat *lex* 1. *inf. de itinere muniendo*: lex 2. *sup. de priuil. eorum qui in S.P.*
" Rationalis vel Comitis vel Rectoris prouinciæ: imò potiùs ipsius Proconsulis Africæ: vid. *leg.* 2. 8. *inf. hoc tit.*
" *Luere* id est soluere & inferre.
" *Frustratoria* appellationes & Iudificationes: *l.* 1. *inf. quorum appell.*
" Ita *substantia* linguij. *l.* 5. *inf. quorum appell.* & *l.* 11. *sup. h. t.*
" *Persequantur.*
" Ita quoque *l.* 1. *sup. h. t.*
" *Causam.*
" Eadem *Perorandi* vox *suprà*, *l.* 19.

COMMENTARIVS.

ISCALIBVS in causis appellationibus (de quibus iam *lege* 8. 14. 18 *sup. l.* 26. 28. 41. 45. 46. 64. *inf.* frustratoriis, notatoriis, hac *Constantis* constitutione, & quidem per Africam Proconsularem, A.D. 340. occurritur.

¶. Primum igitur statuitur, appellantem Ilicò mitti ad iudicem appellationis debere. Secundò, mitti ad eum cuius vice Principis cognitio est: quod & ipsum inculcatur *l.* 28. *inf. h. t.* seu vt ea *lex* 28. ait, ad eos, qui vice Principis huiusmodi cognitionibus præsident, id est, ad *Comites S. L. & R. P.* de quibus, & quando illi primùm instituti, disquirò ad *d. l.* 28. *inf.* 12. Tertiò statuitur mitti seu perduci hos oportere per Officiales Proconsulis in sp. *huius l.* quod illa verba ostendunt ad *Dicationis tuæ officium reuertantur.* Quartò, intra viginti dies appellatorem persequi seu perorare iubentur, ex quo ad Comitem S. L. vel R. P. perducti fuerint, de cuius temporis hac parte varietate agetur specialius *d. l.* 28. Quintò, probatâ eorum appellatione ad Proconsulis Africæ, in sp. *huius leg.* officium eos reuerti iubet Imp.

¶ Contrà quod postremum, improbatâ eorum appellatione, vel intra prædictum diem appellationis causam non persequentes, ad Præfectorum P. commentarios destinari seu mitti iubentur. *Commentarij* Præfectorum Prætorio hic nùm sunt Commentarienses, de quibus dixi ad *l.* 1. *sup. de custod. reorum*? Malim, pro ipsâ custodia accipere: Ita Athanasius, *Apologia ad Constantium p.* 540. ὅτι γέγραπται τοῖς ἐν Αὐξώμῃ τυφλοῖς, ὥστε θρεμμάτιον ἢ ἐλάττονον ἢ Ἀξώμεως ἐκεῖθεν ἀχθῆναι, ἢ ἐμὲ μᾶλλον μέχρι τ βαρβάρων ζητεῖσθαι ἢ εἰς τὸ λεγόμενα ΚΟΜΕΝΤΑΡΙΑ ὑπὲρ ὑπαρχῶν παραπέμπεσθαι. Κόμενλα vocant Prochorus *de rebus gestis S. Ioannis Euangelistæ.* ἐγὼ ὑπάρχω βοηθὸς ΚΟΜΕΝΤΩΝ, ἢ σὺν ἀνδρες παρεδόθησάν μοι ἢ λαβὼν αὐτὸς ἐγὼ ἔβαλον ἐν τῇ φυλακῇ: vbi βοηθὸς ὑπὲρ Κομένλων est *Adiutor Commentariensis*, non ipse *Commentariensis.* De vtrisque v. quæ dixi ad *l.* 5. *sup. de custod. reor.*

¶ Ex *hâc* interim *leg.* apparet, etsi Comites S. L. & R. P. de appellationibus fiscalibus vice sacrâ cognouerint, attamen & Proconsulum & Præfectorum Prætorio Officiales fiscalibus his appellationibus quadamtenus interuenisse: illos deducendis appellatoribus & reducendis: hos puniendis temerariis appellatoribus.

¶ *De* RECIPIENDIS *appellationibus: deque* POENA *Iudicis eas non recipientis.*

XXII. * Idem AA. ad Scyllacium."

OMNES Præsides" moneantur", vt si quis" prouocatione sibi opus esse cognoscit, iuxta" morem ordinémque legum, accipiant libellos, & ad eos qui consuerunt" audire, transmittant: nec appellantes iniuriarum adflictatione" deterritos à suffragio" necessariæ defensionis expellant. INponimus enim præsentis multæ fascem", vt Iudex qui susciperе neglexerit, auri libras x. & Officium eius quindecim pendat. PP. Cyzico", VI. Kal. Mart. Placido & Romulo Coss. [343.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Honorij Orationem in Scyllacium Ἀδριανῆ ἐπιδεῖξιν memorat Photius duobus locis *num.* 165. & *n.* 243. Verùm alia dignitate Scyllacium, cui hæc *lex* inscribitur, fuisse oportet: vel saltem Vicarium, & quidem Asiæ, & quidem argumento subscriptionis *huius leg.* PP. *Cyzico.*
" A te, scil. sub cuius dispositione Præsides fuerunt.
" Ex litigatoribus.
" Vice sacra audire.
" *Adflictatio.*
" *Suffragium* appellationis: ita quoque vocatur *l.* 21. *inf. quorum appellat.*
" *Fascis*, mulctæ grauis scil.
" De *Cyzico* mox: v. de eâ Stephanum, Vitruuium *lib.* 6. *c.* 6. Plinium *lib.* 5. *c. vlt.* Am. Marcellinum duobus locis, *lib.* 22. *p.* 228. & *lib.* 26. *p.* 349.

COMMENTARIVS.

DE RECIPIENDIS Appellationibus à Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum, neque ideò iniuriâ afficiendis appellatoribus, quod facere soliti, vt plures iam suprà fuerunt constitutiones Constantini M. putà *lex* 2.4.11.13.16. *sup. h. t. & l.* 2. *sup. de relationib.* ita & hæc Constantij *lex* est, & rursùm *lex* 25. *in f. & l.* 20. *Cod. de appell.* erunt & aliorum deinceps Principum *lex* 33. 51. 58. 59. 60. *inf. hoc tit.* Quare cùm tot hâc de re sint constitutiones, nihil attinet huic vltrà immorari. De multa tantum huic rei imposita sunt Constantij hæc *lex* & *l.* 25. *inf.* Valentiniani *l.* 33 Theodosij M. *l.* 51. Honorij *l.* 58. 59. 60.

¶ *Subscriptio* igitur tantum in *hac leg.* notanda, & ex ea Inscriptio illustranda. Dicitur nempe hæc *lex PP. Cyzico*: quomodo & ibidem data dicitur, vt ipse repono, *lex* 7. *sup. de murilegulis*: & *l.* 17. *inf. quorum appellationes.* Fuit verò ea vrbs Hellesponti sub Proconsule Asiæ, vt disertè Am. Marcellinus in Procopij Tyranni rebus *lib.* 26. *p.* 349. 350. Fuit verò ea vrbs inexuperabili mœnium ambitu, monumentis quoque veteribus cognita, teste eodem Marcellino: *d. p.* 349. Ibidem erant Thesauri eodem Marcellino teste *ibidem*, & Moneta publica erat & Linyphium, vt testatur Sozomenus *lib.* 5. *c.* 14. de Gynæciis ibi videatur & accipienda *lex* 7. *inf. de murilegulis.* Denique fuit hæc metropolis Hellesponti: vnde & Diogenes Cyzici Metropoleos Episcopus dicitur *act.* 10. *Concilij Chalcedonensis.* Quare ibi, tanquam in metropoli *Proposita* hæc *lex.* Quæ cùm ita sint hinc simul discimus, *Scyllacium*, cui hæc *lex* inscribitur, Hellesponto præfuisse: de quo iam dixi in *Notis.*

¶ *A* PRÆFECTO VRBIS *Senatoribus appellare licere.*

XXIII. * Idem AA. ad Rusticum P. V.''

DVVM'' meminimus sancientibus'' nobis esse decretum, vt, iuris veteris'' auctoritate submotâ, nullus Clarissimus'' à Præfecti Vrbis sententiâ prouocandi vsurparet licentiùs facultatem: sed, cunctas nobis partes publicæ vtilitatis atque communis iuris volentibus præstare, visum est, vt vetustatis auctoritas, & appellandi facultas & origo repetatur: scilicet, consenescente priore lege, quâ istiusmodi potestas videatur'' excluſa. PP. Rom. VI. Non. Iul. Amantio & Albino Coss. [345.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod Iust.*
'' *Rusticus* sub Constantio P.V. Romæ scil. quod subscriptio *legis* ostendit. Sed & Auctor *Consularium* & *Notitiæ Præfectorum V.* eius meminit his ipsis Consulibus; *Amantio & Albino*, inquit, *COSS. & Rusticus P. V. Tertio Nonas Iul. Probinus Præfectus Vrbis*, Sed & superioribus Coss. *Leontio & Salustio COSS.*
''' Fortè A. 339.
'' Hæc *lex* nusquam extat. Attamen eam cohæsisse puto *legi* 3. & 4 *sup. de Prætoribus*, A.D. 339.
'' Id satè comprobat *lex*, *Æmilius Lucianus. ff. de minorib.*
'' *Clarissimus*, id est Senator, Senatorius.
Videbatur, vel *videtur.* De hac voce v. *Gloss.*

COMMENTARIVS.

PRÆFECTO VRBIS vt iam olim appellari potuit, quod præter *hanc leg.* docuit iam *lex* 11. *sup.* & *lex Æmilius Lucianus, ff. de minorib.* & porrò potuit *l.* 30. *inf. & l. vlt. inf. de his qui per met. Iud. non appell.* & quidem indistinctè, cuiuscunque conditionis litigator foret: ita & *hâc leg.* idipsum, quà confirmatur, quà reducitur à Constante Imp. antiquatâ seu abrogatâ quadam *lege* suâ, quâ, contra iuris veteris seu vetustatis auctoritatem ante aliquot annos in Senatoribus aliter constituerat: nempe vt hi à Præfecto V. appellare non possent. Scilicet notum, Præfectum vrbi, vt Senatus Præsulem, ita & Senatorum proprium cognitorem fuisse: de quo v. *l.* 1. *sup. de accusat. l. vlt. sup. de iurisdictione.* Symmachum *lib.* 10. *ep.* 62. Rutilium Numatianum *lib.* 1. *Itinerarij.* Sidonium *lib.* 1. *ep.* 9. Cassiodorum 6. *Var.* 4. de quo in *Apolytico nostro* plenius: Id vt notum, ita res quoque eò deuenit, vt Constans *huiusce leg.* auctor, ita Præfectum Vrbis Senatorum Iudicem esse voluerit, vt non alius de iis cognoscere, eorúmque Iudex esse posset: id est à Præfecto Vrbis Senator appellare posteà non posset. Verùm id ipse *hâc leg.* nunc abrogat, reducto iure veteri. Nempe proprium quidem Senatorum Iudicem esse vult P. V. atenim ab eo adhuc ad se Principem appellationem iisdem Senatoribus tribuit: proculdubio ad Senatus Romani petitionem. Iniquum scil. ei visum nunc, vt quæ fauore Senatorum introducta fuerant, vt scil. Præfectum Vrbi Iudicem sortirentur, in eorum odium retorqueri, appellationis videl. iure eis denegato. Itaque *communis iuris* (vt *h. l.* vocat) hac parte Senatores exsortes esse, nunc non patitur. Fori præscriptio denique commune appellationis ius ad Principem non ideò adimere debet. Et absurdum est, Priuilegium priuilegiato ius commune, ac maximè prouocationis auxilium adimere. Cæterùm coniecturâ ducor, ita nunc id à Constante Imp. constitutum, quod Rusticus P.V. cui hæc *lex* inscribitur, indultâ potestate abuteretur aduersus Senatores: vnde etiam illud repetio, triduo

triduo post *hanc l.* suffectum illi in Præfecturâ vrbanâ Probinum, apud Auctorem *Notitiæ Præfectorum vrbis.*

¶ Ex his interim liquet, errare eos, & in his Iuretum in *Symmachi lib.* 10. *ep.* 55. qui ex *hâc l.* colligunt hoc tempore simpliciter à sententiâ Præfecti vrbis appellare non licuisse: cùm de *Senatoribus* id tantùm dicatur.

¶ *De* RELATIONIBVS *ad Principem: deque* GESTIS *& refutatoriis vnà mittendis.*

XXIV. * Idem AA. Procopio Præsidi Ciliciæ.''

CVM in controuersia criminali'', siue ciuili Iudex ad nos existimauerit'' referendum, Acta'' vt gesta sunt, Refutatorios'' libellos vt oblati sunt; referri'' oportet: Quos quidem exigi, & intra præscriptum Patria † Constitutione tempus à iurgantibus flagitari, iubemus: Ac pronunciamus'', grauissimam notam'' esse subiturum, quisquis hæc à nobis constituta neglexerit. PP. VI. Id. Nouemb. Philippo & Sallia Coss. [348.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' *Procopius* Præses Ciliciæ sub Constantio. Alius ab hoc Procopius sub eodem Constantio Notarius A.D. 358. qui postea Tyrannus sub Valente fuit. Vid. Marcellinum *extremo lib* 17.
'' *Vid. l.* 1. & 5 *sup. de relationib.*
'' Et verò id per sententiam promiserit, pronunciauerit, spoponderit: vid. *Paratitlon. sup. de Relationibus.*
'' De hac Actorum transmissione dixi plenè ad *l.* 4. *sup. de Relation.*
'' De *Refutatoriis* his vid. *l.* 1. 8. 11. 16. *sup.* & *l.* 5. *sup. de relationib.*
'' Vt deferri.
† Constantini M. intelligit *legem* 1. *sup. hoc titulo.*
Denuntiamus.
'' Notabili sententia reprehensus, *l.* 34. *inf.* perennibus notis inuretur, *l.* 9. *sup.*
'' *Iudex*, vt *initio legis.*

COMMENTARIVS.

DE RELATIONIBVS, deque Actorum & Refutatoriorum simul transmissione & Temporis hâc parte nominatim, Constantiniana *lex* 1. *sup. h. t.* hac Constantij constitutione confirmatur.

¶ Illud tantum singulare *h. l.* quod Iudicibus à litigatoribus Refutatoriorum exigendorum, flagitandorum cura imponitur.

¶ *De* POENA *iudicis legitimam appellationem non recipientis.*

XXV. * Idem'' AA. ad Lollianum PF. P.''

QVONIAM Iudices Ordinarij'' prouocationes æstimant'' respuendas, placet, vt si quis appellationem suscipere recusauerit, quæ, non ab * exsecutione, vel à præiudicio, sed à sententiâ iurgium terminante, fuerit interposita, triginta pondo auri cogatur fisco'' inferre: xxx. alias libras auri Officio eius itidem soluturo. Dat. VIII.'' Kal. Aug. Messadensi.'' PP. Capuæ'', Arbitione, & Lolliano Coss. [355.]

NOTÆ.

* *Lex* 2. *Cod. eod. tit.* Iungenda autem huic *lex* 11 *quorum appell non recip.* quæ & argumento conuenit, & ex *hac*, vt puto, à Theodosiani Codicis conditoribus deformata est.
'' *pe.* Imp. CONSTANTIVS A. & Constans C. vel saltem tantum Imp. *Constantius*, vid. *Consularia Theodosiana.*
'' Hic *Mauortius Lollianus* est, ad quem Iulius Firmicus libros suos octo *Astronom.* scribit. Eidem inscribitur hoc ipso Anno *lex* 1. *de Curiosis.* vid. & Ammianum Marcellinum *lib.* 16. *p.* 72. in gestis anni 356. Huic eidem inscribi puto *l.* 21. *C. mandati.*
'' Italiæ.
'' *Ordinarij* Iudices, id est Rectores prouinciarum.
'' *Existimant*, C. Iust.
'' *Quæ non contra executionem, sed aduersus sententiam, intentionem iurgiumque terminantem* &c. ita *Cod. Iust.*
* *Lex* 1. *inf. quorum appell. non recip.* hinc deformata mihi videtur.

" VIII. ita d. lege 11. & d. l. 21. & omnes Editiones, excepta Parisiensi postrema, ex errore, vt videtur.
" *Largitionibus nostris*, Cod. Iust.
" *Triginta alia Officio eius itidem soluturo, nisi ei pertinaciter restiterit, atque actis contradixerit, & quod iure constitutum sit ostenderit*: ita *Cod. Iust.*
" In subscriptione itidem hic notanda illa, *PP. Capua*: cui occurrit similis in *l. 1. sup. de Salgamo hospitib. non præb.* quæ lex ad prouinciales data est: item in *leg. 14. sup. de extraord siue ord. muner. Lecta Capuæ*, quæ & ipsa inscribitur Siagrio PP. Ex quibus omnibus colligitur, vt Capua Prouinciæ Campaniæ metropolis fuit, ita & ad Prouinciales Italiæ, & ad Præfectos Pr. Italiæ emissas constitutiones, *Capuæ* quoque propositas.

COMMENTARIVS.

DE RECIPIENDIS à Iudicibus ordinariis, Rectoribus Prouinciarum, (& quidem Italiæ in specie *huius leg.*) appellationibus: deque *Pœna* seu *Multa* Iudicum & Officialium appellationes suscipere recusantium seu respuentium, vt frequentes iam Constantini M. constitutiones fuerunt, imò & eiusdem Constantij iam *lex 22. sup.* seu *l. 20. C. de appellat.* ita & *hæc lex*: cui iungenda est *lex 11. infr. quorum appell.* quæ ex *hac*, ab *huius Cod.* Conditoribus efformata est. Quare de duabus illis Exceptionibus, quæ *hac l* continentur, ad *eam* dicetur, & pleniùs ad *leg. 28. illius tit.*

¶ Quod *pœnam* seu multam *hac leg.* propositam attinet, Iudicibus eorumque Officiis appellationes respuentibus, præter duas Constantij leges, putà *hanc*, & *leg. 22. sup.* sunt præterea Valentiniani *lex 33. infr.* Theodosij M. *lex 51.* Honorij *lex 58. 59. 60.*

¶ In subscriptione *huius leg.* duo notanda veniunt: Primò ista, *Dat. Messadensi*: vel *Mesiatensi*: vbi *Messacenses* seu *Misauci* intelligendi sunt in Lepontiis, quorum meminit & Ptolemæus: *Mesiaces* vocãtur in *Itinerario Peutingeri*. In literis vetustioribus Curiæ Rhætorum locus *Mesaucum* vocatur; & Vallis ipsa, *Vallis Mesauca*: quam Mesa amnis mediam secat; hodie *Vallis Mesolcina*, *Masoxer tal.* Italis, *Val Mesaucina*, vrbs *Musocco*: qui omnino sunt Musaccenses isti in campis scil. Caninis (vbi & *Bilitio*, teste Gregorio Turonensi *lib. 10. c. 3. Musocco* vicina:) Auctor enim est Amm. Marcellinus hoc Anno 355. Constantium indicto Lentiensibus Alemannis bello Mediolano digressum in Rheitas Campósque Caninos: de his Campis caninis vid. & Sidonium Apollinar. *carm. 5.* & *Gregor. Turon. lib. 10. c. 3.* vnde mox exercitum ad lacum Brigantium misit. Et verò recto itinere pergentibus Mediolano per campos Caninos ad lacum Brigantium interiacet *Bilitio*, *Musocco*: atque exinde *Dinumna* (fortè *Bilumma*) vbi data paulo pòst ab eodem Constantio *lex 8. sup. de Exactionib.*

¶ *In quibus* FISCALIBVS *causis appellare liceat.*

XXVI. * Idem AA." ad Volusianum PF. P. Post alia."

NATA sententia, quæ pertinent" ad bona vacantia, &" caduca, & ad ea quæ indignis", Legibus † cogentibus, auferuntur, si quis putauerit prouocandum, vox" eius debebit admitti. Dat. III." Kal. Aug. Arbitione & Lolliano Coss. [355.]

NOTÆ.

* *Lex 12. Cod. eod. tit.* Iungenda huic, *lex 12. inf. quorum appellation. non recip.*
" ✕. *Idem A. & C.* vel sanè tantum *Imp. Constantius A.*
" *Volusianus* PP. sub Constantio: v. *Prosopogr.*
" Quæ continentur in *d l. 12.*
" ✕. *Pertinet*, vel *pertineat.*
" Hæc omissa *Cod. Iust.* de quo mox.
" *vt Indignis.* Cod. Iust.
† Iulium & Papiam intelligit.
" Vide quædixi ad *l. 20. sup.*
" VI. *d. l. 12.*

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS in causis, cum hactenus sub Constantino M. primisque Constantij annis indistinctè appellationi locus esset (de quo vide *suprà*, *l. 8. 14. 18. 21.*) Constantio distinctio iam placet, vt *hac l.* ita & aliis *legibus* pluribus sub *titulo infr. quorum appellat.* ac nominatim *lege 12. infr. quor. appellat.* quæ *huic* coniungenda & præmittenda est: Distinctio hæc inquam inducitur, si de causis pensitationum debitorumque Fiscalium agatur, id est de annonis & tributis, inhibitam esse appellationem: Quod idem Constantius cauit, *l. 6. 8. 9. 10. 12. inf. quorum appell.* & *l. 6. sup. de iure fisci*: de quo pleniùs dicam ad *d. l. 6. infr. quorum appellat. Publicâ*, vt ea *lex 12.* ait, *vtilitate suadente*, quia scilicet in tributis & annonis nerui Reip. consistunt; atque iis vt reliqua onera, ita res potissimum militaris innititur, de quo plenius ad *eam legem*: Et sic sententia executioni traditur non obstante appellatione. Atenim si de bonis *aduentitiis*, quæ Fisco aliter obueniunt, agatur, tum appellationem admitti. Quæ insignis est differentia causarum fiscalium, in quibus agitur vel de Canonicis & necessariis obuentionibus, vel de aduentitiis.

¶ Cæterùm aduentitiorum tres hic species designãtur, quæ nos vocamus, *Parties casuelles*: ex *lege Iulia & Papia*; putà, *vacantia*, *caduca*, & *ereptitia*: hæ enim species, siue causæ, siue casus aduentitiorũ fisco

co quærendorum *lege Iulia & Papia* fuerunt, quod exsequitur collectio nostra *legis Iuliæ & Papiæ*; quæ & inde etiam *Caducaria* dicta fuit.

¶ Illud non prætereundum; Tribonianum hæc *huius l.* verba *& caduca* in *Cod. suo repetitæ prælectionis* sustulisse propter *l. vlt. Cod. de caducis tollendis.* De bonis alioquin *vacantibus*, fuit *suprà*, *titulus*, *hoc ipso libro.*

¶ Ex ITALIÆ *prouinciis quamplurimis* h. l. *designatis, ad Præfectum Prætorio, non ad Præfectum vrbis appellandum.*

XXVII. * Idem AA." & Iulianus Cæs. ad Taurum PF. P."

DE Sardinia, Sicilia, Campania, Calabria, Brutiis & Piceno", Æmilia & Venetia, & ceteris", interpositas appellationes Laudabilis Sublimitas Tua more" sollemni debebit audire, competenti appellatione" terminandas. Nec verò vlla poterit esse confusio: Præfectus enim Vrbis, nostra responsione conuentus, prædictis" cognitionibus temperandum sibi esse cognouit. Dat. Sirmio", Constantio A. IX. & Iuliano II. Cæs. CONSS. [357.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut historica & localis.
" ✕. *Idem A.*
" *Taurus* PP. sub Constantio idque Italiæ: v. *Prosopogr.*
" Annonario, de quo mox plura.
" Italiæ prouinciis: quanquam malim, *vt cæteris*: sunt autem cæteræ hæ, Lucania Apulia, Flaminia, Tuscia.
" An hoc vult, prout hactenus solitus est? Minimè. *More solenni*, hic est solennibus appellationum completis, & cognitione solenni.
" Appellationum videlicet, seu de appellationibus.
" Mensi Decembri *hac l.* tribuenda est. Vide *Consularia Theodosiana.*

COMMENTARIVS.

EX ITALIÆ prouinciis, partim *h. l.* expressis, tùm ex cæteris appellationes P°. P. Italiæ tribuuntur hâc Constitutione à Constantio A. D. 357.

¶ Hæc etsi manifesta *huius leg.* sententia sit; de eo tamen ambigitur, serramque inter se hodie reciprocant Viri Docti: num *hâc* primùm *lege* Præfecto Prætorio ius istud appellationum ex his Italiæ prouinciis delatum fuerit, quod antea Præfecto vrbis competebat, & sic transferatur ius istud nunc à Præfecto vrbis, ad Præfectum Prætorio. An verò Præfecti Prætorio tantum iurisdictio *hâc leg.* stabiliatur: aduersus Præfecti vrbis vsurpationem. Ego verò illud potius puto: Certum enim est, vetustiore iure appellationes has ad Præfectum vrbis factas: de quo monui iam testimoniáque congessi olim in *Coniecturâ* nostrâ. At nunc aucta in maius Præfecti Prætorio dignitas & Iurisdictio: Et hoc quidem tempore à Constantio Imp. qui hoc ipso Anno Romæ fuit: quo tempore etiam ipso fermè *Vrbicariarum* Regionum nomen primò auditum: cuius antiquissima mihi mentio occurrit biennio post, An. 359. *Eusebio & Hypatio COSS. l. 9. supr. de extraordinariis.* Quam appellationem hoc tempore hinc enatam iure quis existimet: vt ita *Vrbicariæ* Regiones sint, quæ vrbi, Præfecturæque vrbis adnexæ erant, & ex quibus ad P. V. appellabatur: Quas etiam Quatuor regiones fuisse indicatur eodem Anno 359. *l. 1. infr. de calcis coctoribus.*

¶ Quanquam autem de appellationibus cognoscendi ex illis Prouinciis P°. P. Italiæ *hac l.* tribuatur, & P°. V. adimatur, attamen non omne Ius P°. V. in iis prouinciis adimitur, quin imò contrarium *hac ipsa leg.* innuitur: nempe vtrique in eas prouincias ius aliquod competiisse distinctum. *Nec verò*, inquit, *vlla poterit esse* CONFVSIO: *Præfectus enim Vrbis nostra responsione conuentus*, PRÆDICTIS COGNITIONIBVS *temperandum sibi esse cognouit.* Ait *lex*, *prædictis cognitionib.* appellationum scilicet: Ergò non omne ius ademptum in eas prouincias præfecto Vrbis: sed appellationis tantùm ex iis. Sanè per Campaniam nominatim ius aliquod P°. V. stetisse deinceps, docet *lex 3. infr. de Suariis*: *l. 2. infr. de equis curulib. l. 68. infr. de decurion.* & Symmachus ipse Præfectus V. *lib. 10. epist. 53.* adeo quidem vt Symmachus eodem loco ostendat, à *Campaniæ* Consulari ad Præfectum V. tum appellatum. Quanquam: quodnam & quatenus Præfecto V. ius in Campaniam fuerit, ostendi ad *l. 12. supr. de pœnis.* putà intra Latium suburbicarium, quod Campaniæ administrationi alioquin iunctum erat. Denique quicquid *hâc l.* tandem constituatur, certè posteà ex nonnullis (& quidem Italiæ) Prouinciis adhuc ad P. V. appellatum testatur expressis verbis Cassiodorus 6. *variar. in formula Præfecturæ Vrbanæ. 4. Ditioni tuæ*, inquit, *non solùm Roma commissa est: verum etiam intra centesimum milliarium potestatem te protendere antiqua Iura voluerunt: tu* ETIAM *ex designatis* LEGE *prouinciis appellatione cognoscis.* Sed & Symmachus ex *Sicilia* (quæ & *ipsa hac l.* P. V. adimitur) ad P^m. V. suo tempore appellatum, *lib. 2. epist. 30.* ostendit. *Nam referendi* inquit [ad Principem] *hæc sola P°. V. ratio fuit, non vt receptarum appellationum pœnam Siciliæ Rector exsolueret, sed vt iniuriam suam Sacri Auditorij cognitor vindicaret* &c. Quinimò & idem *lib. 10. epist. 51.* de *Apulia* idipsum testatur. Imò & de Brutiis *lib. 2. epist. 44.* Quare his omnibus expensis *hanc l.* non diu neque indistinctè stetisse censeo, verùm hoc appellationum ex nonnullis saltem Italiæ prouinciis ac nominatim è Campania ad P^um. V. mox rediisse, & quidem *lege* aliquâ (quam Cassiodorus intellexerit) & cui indicium facere videri possit *lex 3. infr. de Suariis*, Iuliani. Sanè po-

stea

ſteà quoque cùm prouinciæ complures Africanæ in Vandalorum iura ceſſiſſent, & decreti antiquitus cognitoris ceſſaret officium ab omnibus Iudicibus Africanarum prouinciarum ad Imperium Romanum pertinentium, ad P.V. Romæ appellari voluit Valentinianus 3. *Nouellâ de tributis fiſcalib. & de ſacro auditorio*, inter *Theodoſianas* 23.

¶ Quicquid huius ſit, grauis eorum error eſt, qui nonnullas ex illis Italiæ prouinciis, quæ hic deſignantur, de ſuburbicariarum numero fuiſſe cenſent, cùm intra centeſimum eas concluſas fuiſſe & ab his expreſſis paſſim vel *hoc Codice* ſeparari, *l.2. ſupr. de extraord. munerib. l.20. ſupr. de tyronibus, l. 12. ſupr. de indulgent. debit.* imò ab Italiâ ipſa ſpecialiter accepta, *d. l.2. & 9. ſupr. de annona & tribut. l.vn. ſupr. ſi per obreption. Nouell. Maioriani de adulteriis* 9. alibi prolixè oſtenſum. Denique, quis putet ex ſuburbicariis appellationum ius P. V. ademptum: cum hæc eius peculiaris Diœceſis extiterit? v. *l.13. ſupr. de accuſationib.*

¶ *In* FISCALIBVS *cauſis intra quæ* TEMPORA *appellationes terminari debeant.*

XXVIII. * Idem AA. ad Taurum PF. P.''

PATRIS Noſtri'' ſalutaribus imperatis † comperimus, dudùm eſſe præceptum, vt ſi à Rationali, vel Comite, vel alio qui curam fiſcalis commodi gerit, fiſcale debitum poſtulante, fuerit prouocatum, ad eos qui Vice'' Noſtra huiuſmodi cognitionibus præſident, appellatores intra diem triceſimum perducantur, aduerſus ſententias, quas iniquas eſſe contendunt, exſecuturi proprias actiones: Quapropter'' viginti ſufficit dies intra eandem prouinciam cuſtodiri, intra quam fuerit prouocatum: ſicut ex aliis, quadraginta ſeruentur: adque intra eorum'' terminos, quod'' Patris Noſtri Conſtitutio ſtatuit, explicetur. Dat. XIV. Kal. Iul. Singiduno''. PP. X. Kal. Aug. Rom. Euſebio, & Hypatio Coss. [359.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
'' *29. Idem A. & Iulianus Caſ.*
'' *Taurus* PP. ſub Conſtantio, Italiæ, quod & ſubſcriptio *legis* oſtendit: vid. *Proſopogr.*
'' Conſtantini M.
† Hæc *Conſtantini M.* conſtitutio non extat.
'' Largitionum; ſeu largitionalium titulorum, vel Comite Theſaurorum: de his Comitibus ſemel dixi plenè *adl. vn. d Conſularib. & Præſidibus* Comes æratij vocatur *l. 39. infr.*
'' Comites S.L. & R.P. intelligit.
'' Hæc vox *Quapropter*, emendationi & correctioni iuris ſubſeruit.
'' Dierum.
'' Id quod deſt, appellationum merita expendant.
'' *Singiduno* In Mœſia, vbi hoc tempore verſatus Conſtantius aduerſus Sarmatas Limigantes: Vide Ammianum Marcellinum & *Chronologiam.*

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS in cauſis à RATIONALI vel COMITE appellationes intra quod tempus terminari debeant, hac Conſtantij Conſtitutione definitur; vt exemplo paterno, Conſtantini M. ſcil. ita nouo temperamento addito: Nempe Conſtantinus M. indiſtincte trigeſimum diem præſtituerat: Atenim *hâc l.* prouinciarum diſtinctio fit; qua tandem illud efficitur, triginta dies à Conſtantino præſtitutos, vel nimis laxos, vel nimis anguſtos viſos: nimis laxos, ſi intra eandem prouinciam res eſſet, atque ita viginti dies ſufficere, quod & ipſum iam conſtitutum *l.21. ſupa.* nimis anguſtos, ſi ex aliis prouinciis atque ideo quadraginta ſeruandos eſſe. Quæ omnia quà confirmantur, quà memorantur, *l. 46. & l.64. infr.* Quanquam & nouum poſtea diſcrimen inter contiguas prouincias, & longè poſitas inductum; *l.45.46. 64. infr. h.t.*

¶ Illud tantùm ex *hâc* ſingulari *lege* obſeruandum, Conſtantini M. iam temporibus conſtitutione aliqua à Rationalibus & Comitibus & ſimilibus, ad Comites S.L. & R.P. appellatum, viceque Principis huiuſmodi cognitionibus præſediſſe. Quod & ipſum confirmat *lex* 39. 40. 45. 46. *infr.* cùm tamen An. 326. vel 329. adhuc, ad Principem à Rationalibus appellaretur, vt docuit *lex* 18. *ſupr.* Quod argumento eſt: non niſi ſub extremis Conſtantini M. temporibus Comites iſtos S. L. & R.P. inſtitutos fuiſſe: Quorum etiam non antiquiorem mentionem reperio, quàm circa A. D. 340. de quo in *Notitia noſtra.*

¶ Tandem obſeruandum de appellatione à Rationali *nouem* hoc titulo *leges* occurrere: puta hanc *l. & l.* 39. 41. 45. 46. 49. 68. ſeu *vlt. l.* 14. *& 18. ſupr.*

¶ *De*

¶ *De* RECIPIENDIS *appellationibus deque* GESTIS *ad Principem ſuſcepta appellatione mittendis.*

XXIX. * Imp. IVLIANVS A. ad Hymetium'' Vic. Vrb.

OMNES legitimæ appellationes, quæcumque fuerint contra Audientiam Tuæ Grauitatis'' interpoſitæ, indubitanter ſuſcipiantur: & poſt latam ſententiam, intra triginta dies, vniuerſa, quæ in eiuſmodi negotio geruntur'', cum Refutatoriis'' precibus, ſeu libellis ad Noſtrum Comitatum'' mittantur: ſtrenuo videlicet Officiali, ex his qui tibi'' parent, ad hanc ſollicitudinem electo: ita vt publicis monumentis confectis, dies quo gerulis'' geſta tradantur'', fideliter deſignetur. Nam X. librarum auri multæ conſtituetur Officium obnoxium, ſi ſtatuta noſtra aliqua fuerint diſſimulatione'' violata. Dat. X. Kalen. Octobr. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
'' *Hymetius* hic Vicarius vrbis Romæ, idem videtur, qui paulò poſt Proconſul Africæ fuit, de quo eiuſque iudicio Amm. Marcellinus *lib.28. p.385.386.* De eo plura in *Proſopogr.* Hymetius Υμήτιος apud Baſilium *ep.* 330. v. & Hieronymum, *ad Latam.*
'' *Grauitatis* titulus Vicarijs tributus.
'' Agitantur, geſta ſunt, vel geri ſolent.
'' De *Refutatoriis* his iam ad *leges ſuperiores* ſæpè.
'' *Comitatus* Principis *h.l. & l.31. infr.* vid. *Gloſſ. Theod.*
'' *Officium* ſeu Officiales Vicarij vrbis nota.
'' De his *Gerulis* quoque *l.31. infr.*
'' Pro traduntur.
'' Officiales enim *Leges* Iudicibus ſuggerere tenebantur: de quo vid. vel *l.8. ſupr.*

COMMENTARIVS.

VLIANI Imp. tres ordine conſtitutiones ſequuntur: partim de appellationibus incunctanter recipiendis à Iudicibus, partim de Geſtis omnibus poſt admiſſam Appellationem ad Comitatum Principis tranſmittendis, denique & de iudicio appellationis acceleranda. Quod omne vt ad Iuſtitiæ Iuliani laudem pertinet, quo nomine olim commendatur, de quo vid. vel teſtimonium Ammiani Marcellini *lib.25. p.314.316.* ita poſtremum iſtud eo quoque pertinet, quod incertus Auctor apud Suidam de Iuliano ſcribit, eum dilationes moraſque in iudiciis reſpuiſſe τὰς ἀναβολάς. Quò etiam ſpectat *lex* 1. *ſupr. de dominio rei quæ poſcitur.* Eo igitur, quem dixi, fine, Iulianus hâc conſtitutione & alterâ inſuper *l.prox.30. infr.* iubet, SVSCIPI, ſeu RECIPI à Iudicibus Appellationes legitimas *indubitanter*, & quidem in ſpecie *huius legis* à Vicario Vrbis Romæ ad ſe Imperatorem factas: de quo, de recipiendis inquam legitimis appellationibus incunctanter, variæ ſunt aliorum Principum hoc titulo leges: Deinde iubet TRANSMITTI ad Comitatum ſuum, ſeu ad ſe ſcriniaque ſua geſta omnia cum Refutatoriis: de quo fuerunt quoque iam *ſuprà* complurimæ *leges*: Idque (quod præcipuum *huius leg.* caput eſt) intra triginta dies poſt latam ſententiam. Quod & ipſum in Relationibus eidem placuit, *l.31. infr.* Idémque tempus ſeu ſpatium placuit quoque poſt Iulianum, Valentiniano *l.32.34. infr.* & Honorio, *l.65. infr.* cùm Conſtantinus M. dies viginti tantum in id ſtatuiſſet, *l.8. ſupr.* Ad eum porrò finem, vt *properanter* hæc tranſmitterentur, ex Officialium Iudicis à quo appellaretur numero, ſtrenuum aliquem eligi iubet *hac leg.* & iterum *dict. l.31.* diémque in actis publicis conſignari, notari, quo geſta hæc gerulo tradita fuerunt: de quo ad *d.l.31.* Et ſic Iulianus appellationes & *incunctanter* ſuſcipi, & properanter ceu *celeriter*, vel, vt *huius l.* verbo vtar, *ſtrenuè* acceleratas voluit: citra *tarditatis obſtaculum*, vt eiuſdem Iuliani *l.31.*

Cæterum pertinet hæc *lex* propriè ad Vicarium Vrbis Romæ, à quo ad Principem appellatum hæc *lex* oſtendit: quod quomodo ſub diſtinctione immutatum fuerit in cauſis criminalibus, vid. Honorij Imp. *legem* 61. *infr. h.t.* Et ad quem appellatione facta ad Principem ex vrbe Roma Antiochiam tam longè geſta mitti oportuit.

¶ Tandem apertiſſima ſunt *huius l.* verba, hæc facienda *poſt latam ſententiam intra triginta dies*: non minus quam *l.14. Cod. eod. tit.* (quæ alioquin interpolata eſt ex *l.32. inf.*) Vt proinde veriſſima ſit ſententia Gloſſæ in *l. ab eo, in v. triginta de appellat.* & in *Gloſſ.3. in Clem. quamuis tit. de appell.* & *Gloſſ.2. in l.1. π. de lib. dimiſſ.* Ioannis Andreæ, Cyni, Saliceti, & crebrius quoque recepta, hos dies currere à die latæ ſententiæ: de quo v. quoque Guidonem Papam, *quæſt.436. n.24.* & Mynſingerum 4. *obſ.36.*

¶ *De his qui per* METVM, *vel* VIM *non appellarunt.*

XXX. * Idem A. ad Germanianum" PF.P.

IIS, qui tempore competenti non appellant, redintegrandæ audientiæ facultas denegetur. Omnes igitur, qui contra Præfectos" Vrbi, seu Proconsules', seu Comites" Orientis, seu Vicarios", sub specie *Formidinis* prouocationem non arbitrantur interponendam, à renouanda" lite pellantur: Nobis" enim moderantibus Rempublicam, nullum" audebit Iudex prouocationis perfugium iurgantibus denegare. ¶ Qui verò *Vim* sustinuerint; contestatione publicè propositâ, intra dies videlicet legitimos quibus appellare licet, causas appellationis euidenti adfirmatione" distinguant, vt hoc facto tanquam interposita appellatione hisdem æquitatis adminicula tribuantur. Emissa" XV. Kalend. Ian." Mamertino, & Neuitta Coss. [362.]

NOTÆ.

* *Lex 2. C. de his qui per metum iudicis non appellauerunt.*
" Ita quoque scripti Codices Iustinianei. Malè vulgò, *Geminiano.* Cæterum *Germanianum* hunc Præfectum Pr. Orientis fuisse, ipsa *lex* ostendit, & *Comitis Orientis* in eâ mentio. Amm. Marcellinus quoque *lib.* 21. in Gestis Annî superioris 361. *pag.* 202. scribit, à Iuliano iussum Germanianum vicem rueri Nebridij P.P. Idem scribit *lib.* 26. in Gestis Anni 365. *p.* 339. Germanianum potestate Præfecti rexisse Gallias prouincias.
" Præfectos vrbis Constantinop. intelligit: de quo mox.
" Proconsules Asiæ, Achaiæ.
" *Seu Præfectos*, hoc additum *Cod. Iust.* quod alienum est.
" *Augustales*, additum *Cod. Iust.* & mox; *vel alium Iudicem*: de quo tamen loco & metathesi ibi admissâ, vid. Cuiac. 8 *obseru.* 21.
" *Reuocanda*, Cod. Iust. malè.
" Hæc sententia & ratio elegantissima à Tribon. recisa.
' Fortè, *nullus*: etsi scil. vice sacra iudicet.
' *Sustinuerunt*, Cod. Iust.
' *Adfirmatio*, pro probatione. Eodem sensu, affirmare scripturam, *l. vn. si cert. petat. de chirogr.*
" *Emissa*, similis subscriptio *l.* 50. *infr. h. tit. l.* 3. *supr. de Numerar. l.* 9. *supr. de Agentib. l.* 11. *supr. de diuers. offic. l.* 112. *infr. de decurion. & Nouell. Theod.* 23. Verùm de hoc in *Prolegomenis.*
' *Iul.* Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

MISSAM sub specie *formidinis*, id-est, vano metu, à Iudicis decreto appellationem, vt redintegrari hac constitutione Iulianus non permittit; ita per *Vim* apertam Iudicis omissæ remedium proponit, contestationis inquam publicæ: de quo plura *infrà suo tit. de his qui per met. Iud.* Quod etiam iam probauerat Seuerus Imp. *l.* 7. *π. de appellat.* Et ita quidem Iulianus *hac leg.* in priuatorum ἰδιωτῶν causis: & idem tamen Imperator in causa ciuitatis Argiuorum ad Legatorum postulationem, citra appellationem omissam vel neglectam reintegrati audientiam, renouari litem, & iudicium retractari ex æquitate voluit, *ep.* 35. ad Proconsulem proculdubio Achaiæ, εἰ μόνον ἀκάφ. ἐθέλοις κ) λέγειν αὐτοῖς ἐπιτρεπτέον, τὸν δίκαιον ἐπ' ἀρχῆς ποθεῖν κ) τὸ παρεσταὶ ἐν ἧ λεγομένων ἐφεδῶς κειθήσεται. Et mox in subsequentibus adiicit, cur in huiusmodi ciuitatum causis iudicia retractari æquum sit, τὸν δίκαιον αὖθις ἀνάδικον ποιεῖν: non etiam in causis ἰδιωτῶν priuatorum, quomodo ibi versum oportuit ab Interprete nupero, qui ibi multa alia peccat: veluti quod ab Imperatore iam Iuliano hanc epistolam scriptam negat: nam quæ de Legatis ibi dicuntur perperam accepit.

¶ Sequentia tantùm *hac lege*, singularia obseruentur: *Primò*, vanum esse metum, & quidem sub bono Principe, siquis dicat, sibi formiditem iniectam ne appellaret; ipsâ fortè Iudicis, qui sententiam dixerit, authoritate, & magnitudine, vt quia fortè vice sacra iudicabat. Quod quidem ipsum ad inuidiam Principis pertinet, idque Iulianus hîc apertè indicat, ibi; *Nobis enim moderantibus Rempublicam, nullum audebit Iudex prouocationis perfugium iurgantibus denegare.* De qua ratione plenius dicam ad *legem* 2. *infrà*, *de his qui per metum Iudic.* Quò pertinet etiam Alexandri Seueri Imperatoris illud *leg.* 25. *π. de appellatione*, rationi *huius legis* quam simillimum ἀμελεῖσθαι μὲν πᾶσι αὐτὸ κωλύοιτο ἂν τὸ μὴ δικαζόντων ἐφ' ὁμῷ; ὁπότε ἔξεστιν ἑτέρῳ ὁδὸν τρεπόμενον αὐτὸ ποιεῖν, κ) ἧττον πρὸς μὲ ἀφικνεῖσθαι. Nempe metus iniecti præsumptio iusta non est, & quidem à Iudicibus, vbi leges, iuráque publica, vbi Principis auxilium inuocari potest. Cui proximè accedit quòd eleganter Iurisconsult. ait, *leg. vltim. in princ. π. quod met. caus. Non esse verisimile compulsum in vrbe iniquè &c. cùm potuerit ius publicum inuocare &c.*

¶ *Secundò*, obseruetur hîc Notitia dignitatum post Præfectum Prætorio præcipuarum in Oriente, qui vice scilicet sacra iudicabant: Præfectus Vrbis (Constantinopolit. scilicet) Proconsul (Asiæ scilicet & Achaiæ) Comes Orientis & Vicarij (Præfectorum Prætorio) à quibus ad Principem appellabatur.

¶ *Tertiò* obseruetur (de quo & ad *leg.* 11. *supr.* plenissimè) vt à Proconsulibus, Comitibus, Vicariis: ita & à Præfectis Vrbis quoque appellari potuisse: Et quidem in specie *huius legis* à Præfecto Vrbis Constantinopol. ad quem alioquin paulo ante Constantius appellari voluerat, vt docet *lex* 23. *Cod. de appell.* ex Bithynia, Paphlagonia, Lydia, Hellesponto, Insulis, Phrygia salutari, Europa, Rhodope, Hæmimontio.

¶ *Postremò* obseruetur, alteram hanc *hoc Cod.* Præfecti Vrbis Constantinopol. mentionem occurrere: de quo ad *leg.* 1. *infr. de annonis ciuicis*: Antiquissima enim occurrit Anno 361. *lex* 13. *de Præt.* Et antè triennium fermè is primùm institutus, fine Anni 359. vid. *Chronolog.*

¶ *De* GESTIS *ad Principem mittendis*, RELATIONE *promissa.*

XXXI. * Idem A. ad Mamertinum" PF. P.

VONIAM plerique Rectores, Relationes, quas ad Nostræ Tranquillitatis Comitatum destinare promittunt", supprimere, vel diferre conantur, praua id conscientia faciente, conueniri eos ab Inlustri Auctoritate Tua præcipimus, vt intellegant, sibi quidem denarum librarum auri, Officiis verò suis vicenarum imminere condemnationem", si promissa Relatio intra triginta dies non fuerit sine aliqua ambiguitate transmissa" his Officialibus", per quos conuenit Gesta transmitti. ¶ Et quia plerumque contingit, vt gerulis" litterarum, aliquo casu existente, tarditatis obstaculum videatur adferri, ne id quod necessitate contingit, ad culpam Rectorum redundare videatur, actis aput se confectis diem designare debebunt, in quo transmissio Gestorum committitur his, qui huic necessitati deputantur. Dat. X. Kal. April. Iuliano A. IV. & Sallustio Coss. [363.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Concordant illi *lex* 29. 34. & 65.
" *Mamertinus* PP. Italiæ, Illyrici & Africæ sub Iuliano, v. *Prosopogr.*
" De hac Promissione seu sponsione Relationum dixi ad *l.* 2. *supr. de Relation.*
" *Condemnatio*, idest, multa; v. *Gloss. Theod.*
" *Commissa*, vt infr. committitur, seu tradita; vt *d. l.* 29.

COMMENTARIVS.

TRANSMITTENDIS Relationibus promissis, vnà cum gestis ad Principem iidem triginta dies, eademque cautela à Iuliano præscribitur *hac lege*, pariter vt *leg.* 34. 65. *infr. hoc tit.* eademque etiam multa proposita tum Iudici, tum Officialibus eius: quæ Appellatione interpositâ, gestis & refutatoriis transmittendis ab eodem Iuliano *l.* 29 *sup.* à Valentiniano *leg.* 32. *proxim. infr.* Hæc *lex* in eo singularis est, quod apertius quàm aliæ rationes contineat. Ac primò quidem cur Transmissionis curam hanc in se receperit Iulianus: nempe, quod quamplurimi, imò plerique Rectores in speciem quidem; quasi dubij, ad Principem sese relaturos sponderent, & interea tamen miseris litigatoribus illuderent, *praua-que conscientia*, fortè alterutri parti fauentes, vel non referrent, seu relationem supprimerent, vel differrent. Secundò, retrò rationem reddit, cur diem commissæ gerulo Relationis vnà cum gestis, apponi velit, nempe ne tarditas quæ gerulo fortè aliquo casu necessitatis obiecta fuit, in culpam Rectoris referatur: Quæ *Cautela* & alias vtilis, ne fortè geruli tarditas in mittentis culpam redundare possit.

¶ *De* Recipienda *appellatione, deque* Gestis *transmittendis ad Principem.*

xxxii. *Impp. Valentinianvs, & Valens aa. Salutem dicunt Ordini ciuitatis Karthaginis."

Iudicibvs, non solùm appellationis susciendæ necessitas videtur" inposita, verùm etiam triginta dierum spatia' definita sunt, intra quæ negotij" merita ad Mansuetudinis Nostræ Scrinia conueniat destinari: Iudice & Officio" si statuta fuerint aliquâ parte mutilata multæ subiacente. Dat prid. Non." Febr. Med. Diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* *Lex Iudicibus* 24. *Cod. eod. tit.* Iungenda illi verò *lex* 15. *infr. quorum appellat. non recip.*
" Ita quoque *Ordini Carthaginensium* inscribitur *lex* 41. *infr. de decurion.*
" *Videtur* inposita, ideest, inposita est v. *Gloss.* Inposita autem *l.* 29 *supr.* quam hîc indicare videtur.
" *Ex die sententiæ*: hoc additum *Cod. Iust.* de quo ad *l.* 29. *supr.*
" *Gesta, vnà cum Relatione litigatoribus conuenit præstari.* ita *C. Iust.* de quo mox.
" *Eius* add *C. Iust.*
" 29. *Non. Nouembr.* & hic & *d. l.* 15. itemque *l.* 8. *supr. de iure fisci*: vbi causas dixi.

COMMENTARIVS.

De Recipienda à Iudicibus Appellatione, deque Transmittendis ad Principem, Appellatione factâ, intra 30. dies totius *negotij meritis*, id est, Gestis, est hæc Valentiniani Sen. constitutio: in eandem planè sententiam, cum Iuliani *l.* 29. *supr.* quam hic indicare videtur: ad quam proinde dicta hîc sufficiunt. Est verò *huic* coniungenda *lex* 18. *inf. quorum appell. non recip.* vbi exceptiones duæ proponuntur, quibus prouocatio admittenda non est.

¶ Spectanda etiam *huius legis* Inscriptio: quæ *Ordini ciuitatis Karthaginis* inscribitur: cuiusmodi similis inscriptio occurrit *l.* 41. *infr. de decurionib.* Quod mirum videri possit quandoquidem *huius l.* sententia non pertinet ad Ordines, seu ad Curias; verùm ad Iudices, eorúmque Officium, quibus & Imp. pœnam minitatur. Quid igitur? An ideò hæc *lex* Ordini ciuitatis inscribitur, quod executio sententiarum Iudicum ad Curias pertinebat; quod nonnulli opinati, de quo dixi ad *leg.* 39. *infr. de decurionibus*? Malim, ideò *hanc l.* Curiæ inscriptam, quod de Iudicum fastidio circa appellationes ea conquesta fuisset apud Valentinianum: & sic ad decretum & legationem Ordinis Carthaginiensis: cuiusmodi Legationes hoc tempore crebræ vndique missæ ad Valentinianum cum coronis & decretis, propter nouam Principis inaugurationem: de quibus Eunapius quoque *in excerptis Legationum.*

¶ Deinceps de *Triboniani* in *hâc l.* interpolanda facinoribus videndum est: imò & de Interpretum hallucinationibus. Hanc scil. *legem* Tribonianus ad omnis generis appellationes traduxit, cùm ea sit propriè de appellationibus ad Principem. Deinde, loco eius quod *hîc* cauetur, *negotij merita*, ideest, gesta ad Principem *intra dies* 30. transmittenda, ipse substituit, *Gesta vnâ cum Relatione litigatoribus esse præstanda.* Atque ita & subiectum & prædicatum immutauit: Quo fit, vt ea *lex* iam fundus sit, Communicationis faciendæ partibus Actorum, appellatione interposita. Sed & Interpretum nonnullorum hic error est, & fortè ipsiusmet Triboniani, qui hæc verba, *statuta fuerint aliqua parte mutilata*, accipiunt de communicatione Actorum semiplenâ & imperfectâ: nam imò non hîc agitur de gestorum mutilatione, verùm de *statutorum*: putà si temporis præscriptioni & Actorum transmissioni non pareatur: Quomodo pariter *d. l.* 29. quæ huic omninò similis est, & quam fortè hæc *lex* indicat *si statuta* Nostra *aliqua fuerint dissimulatione* Violata: Et *d. l.* 15. *infr. quorum appellat.* quæ huic coniungenda est, Contra Definita *facientes.* Tantum scil. interest, *leges* in ipsis fontibus suis spectare.

¶ Ivdicis *& Officij eius appellationem* Respventis *pœna.*

xxxiii. *Idem aa. ad Dracontium" Vic. Afric."

Vicvnqve Iudicum aduersus auctoritatem legis, † appellationes neglexerit, protinus Officio tuo, non Rationalis, imminente, ad viginti librarum auri exsoluendam multam cogetur: ita vt & Officium eius triginta simili celeritate dissoluat Dat P. id. Id. Septembr. Aquil. Acc. xviii. Kal. Decembr. Tacapis." Diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Dracontius* Vicarius Africæ sub Valentiniano. Eidem inscribitur hoc ipso Anno *lex* 9. *supr. de exactior.* & Anno seq. 365. & 367. aliquammultæ. v. *Prosopogr.*
" Sub quo & *Tripolitana*: ad quam hæc *lex* pertinet, pariter vt *lex* 59. *infr.*
" *Tacapis* data hæc *lex*, de quo mox.

COMMENTARIVS.

De Respventis Appellationem Iudicis seu non recipientis eam, pœnâ, est hæc Valentiniani Sen. constitutio; vt multæ aliæ *hoc titulo*, Constantij *lex* 22. & 25. Theodosij M. *lex* 51. Honorij *lex* 58. 59. 60. In qua notanda multa singularia. Primò *Modus* multæ: quem graniorem, & duplo quam antea fermè maiorem imponit Iudici & Officio eius appellationem non recipienti. Quâ parte varium admodum modum inpositum *prædictæ leges* ostendunt. Secundo *h. l.* notandum quod Valentinianus pœnam exigi iubeat, non ab officio Rationalis, vt antea sub Constantino M. *leg.* 8. *supr.* verùm ab Officio Vicarij sub cuius dispositione erant Indices: & sic ab illius Iudicis Officio ad quem Iudex factam appellationem respuit: sanè enim à Rectoribus ad Vicarios appellatum, qui & ideò vice sacra iudicabant vt ostendit iam *lex* 16. *supr.* Tertiò notanda *huius legis* subscriptio cumque Inscriptione committenda: Dicitur scil. hæc *lex* Acc. Tacapis. *Tacapis* scil. colonia, cuius mentio apud Plinium, Ptolemæum *in vtroque Itinerario & in historia Africana*, Tripolitanæ prouinciæ Metropolis fuit: à qua ideo & in quam ideò quoque Itinera ducuntur in *Itinerariis illis.* Et iocularis error est Ortelij qui ex hoc *Codicis Theodosiani* loco *Tacapis Diuum* fingebat, cùm non attenderet vocem Diuo hîc pertinere ad Consulatum designandum: ita *Acc. Tacapis, Diuo Iouiano & Varroniano COSS.* Ad Tripolitanam igitur prouinciam pertinet hæc *lex*: pariter vt duæ aliæ *leges* in eodem Appellationis argumento, putà *lex* 69. *infr. hoc titulo, & l. vlt. inf. quorum appellat.* Ac proinde hinc discimus Tripolitanam prouinciam Præsidémque eius sub dispositione Vicarij Africæ fuisse, quod etiam ex *Notitia Imperij* discimus.

¶ *De* Consvltatione *seu* Relatione *ad Principem: 1. Ne litigatores eâ facta ad Comitatum proficiscantur. 2. & vt Relatio intra 30. dies ad Principem mittatur.*

xxxiv. *Idem aa. ad Symmachum p. v.

Si quisquam" ausus Consultationem sequi circa limina Palatij Nostri, Comitatúmve, fuerit deprehensus, æstimatæ litis quæ in controuersiam venit, medietatem, in auro adque argento, fisci viribus inferre cogetur. ¶ Iudex* sanè, qui Relationem promiserit, nisi intra triginta dies dictæ sententiæ promissam Relationem ad nostra scrinia destinarit, ipse quidem notabili' sententia, reprehensus, x. librarum auri condemnatione" quatietur: Officium verò eius quod non suggesserit, nec commonuerit de Relationis necessitate, viginti libris auri fiat obnoxium. Dat. v. Id. Nou. Med. Diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iustin.* Quænam verò *leges* aliæ *illi* concordent, mox dicam.
" *Symmachus* P. V. Romæ: hic verò pater est Epistolographi. v. *Prosopogr.*
" Ex litigatoribus.
" *Consultationem*, infr. mox *Relationem.* v. *Paratitlon.*
' De *Comitatus* appellatione. v. *Gloss. Theod.*
' Hinc apparere videatur hic agi de Relatione in causa appellationis.
" De Promissa relatione, dixi ad *l.* 2. *supr. de Relationibus.*
" *Notabilis* sententia: qua nota grauissima Iudici imponitur *l.* 24. *supr.* quâ Iudex perennibus notis inuritur *l.* 9. *supr.*
" *Condemnatio*, pro multa, v. *Gloss. Theod.*

COMMENTARIVS.

Integritati & Celeritati definiendarum à Principe litium, ad se delatarum per Consultationem seu Relationem Iudicum, consulit hâc egregiâ constitutione Valentinianus Imp. cuius proinde duo sunt capita, vt duo quoque sunt fines: vnum videl. aduersus litigatores, alterum pro litigatoribus seu in eorum fauorem: *Integritati*, inquam, priore capite consulitur: Nempe enim delatâ per Consultationem seu Relationem lite ad Principem, vetantur litigatores Sequi consultationem, & circa limina Palatij Comitatúmve Principis versari, eóque venire. Quæ Valentiniani constitutio hâc in re fundamentalis est, nouo scil. scemmate & heurematico politico, quam secuti Principes alij deinceps: Theodosius M. *l.* 47. *infr.* Honorius *l.* 54. Theodosius Iun. *l.* 66. *infrà*,

hoc tit. Sic tamen vt (quod secundum in argumento hoc notandum) eam certo casu temperarent, anno in id definito: de quo temperamento ad *eas Leges*. Id verò, quod Tertium, ita constitutum à Valentiniano, hac *ratione*; integritatis videl. studio, vt initio dixi: nempe, vt Principum responsa seu Rescripta ad Relationes & Consultationes Iudicum suo marte decurrerent, non causæ commonitione, vt loquitur *d. lex* 54. vel potiùs commendatione per emendicata Potiorum & Potentiorum in Comitatu seu Aula Principis suffragia, non per vagos discursus, dùm *limina Palatij*, Palatinorúmque terunt; alitérue sese his commendare student. Quod quidem bono exemplo institutum, si modò Relationes & Consultationes Iudicum ex fide fiant: eæque cum Refutatoriis seu supplementis partium, omnibusque Gestis ad Comitatū transmittantur: Quod innumeris constitutionibus Imperatores cauêre. Pœna tandem, quod in hoc argumento Quartò notandum est, huic rei hæc præstituitur, quod litis seu rei quæ in controuersiam venit medietatem in auro atque argento, fisci viribus inferre cogatur is qui ad Comitatum venit. Atenim postea statutum vt rei (totius scil.) quâ de agitur amissione constringatur seu multetur, vt docet *lex* 54. *infr.* vbi & *conditio præstituta vel pœna* dicitur. Et hæc de primo *huius leg.* fine capitéque.

¶ Secundo iam, viceuersa, *Celeritati* consultum iuit Valentinianus: iteratâ iussione, de TRANSMITTENDA intra dies 30. à dictâ sententiâ præmissâ Relatione: pœna pariter propositâ Iudici, Officióque eius ni id factum fuerit, de quo iam *l.* 65. *infr.* ac nominatim etiam de munere Officialium in commonendis Iudicibus, Legibusque suggerendis, ad *l.* 8. *sup.* de quo sunt *hoc titulo* præterea *lex* 29. *sup. lex* 58. 59. *infr.*

¶ *De* INSTRVMENTIS, GESTIS, ACTIS, DOCVMENTIS, &c. PROCESSV *omni mittendis vnà cum Consultatione.*

XXXV. * Idem AA. ad Modestum PF. P.''

VNCTA instrumenta, quæ Iudiciis offeruntur, subiecta Consultationi Gestat continere debebunt. Sed & Acta, quæ sint antè habita, & Monumenta transmitenda sunt; Hisque adnectenda sunt testimonia, vel confessiones partium, & omnia huiusmodi in quibus causa consistit, & habere exitum videatur. Dat. Kalend. Aug. Marcianop. Valentiniano & Valente AA.'' Coss.

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*

'' *Modestus* sub Valente Imp. PP. Orientis: de quo vid. *Prosopogr.* Et putem tamen hîc reponendum PF. P. relatâ etiam *hac l.* ad Valentinianum & Valentem Coss, id est A. D. 368. quam tum Valens Mercianopoli fuit: & Modestus P. P. fuit tùm, non PP. vid. Fastos Idacianos *A D* 369. quo tempore Auxonius erat PP. vel referenda fuerit hæc *lex* ad A. D. 370: vel 375. verùm illud malo.

'' De hoc Consulatu iam dixi ad *Inscriptionem.*

COMMENTARIVS.

GESTA omnia, & INSTRVCTIONES vniuersas, ACTA omnia vnà cum Consultatione seu Relatione, ad Principem, seu ad scrinia eius mittenda iam variis *legibus* definitum, putà *l.* 1. 4. 5. 6. 8. 11. 16. 24. 29. 31. 32. *sup. hoc tit.* quibus adde *l.* 4. *& 5. sup. de Relationib.* Idque etiam *hâc l.* iterafur: sigillatimque adeò & accuratè hîc exprimuntur seu ennunciantur, quænam illa sint Gesta, & instrumenta: omnia scil. in summam, quæ ad instruendam causam pertinent, *in quibus causa consistit & habere exitum videtur*, vt dicitur *fine leg.* 1. *Instrumenta*, inquam, omnia, quæ Iudiciis offeruntur: 2. *Acta* item ante habita apud Iudicem, seu Monumenta; scilicet tam apud se quàm apud alios *l.* 1 *sup.* monumenta chartarum scil. de quibus in materia censuum & tributorum vid. *l.* 2. *de indulg. deb. cersus, π. de probat.* 3. *Testimonia* etiam: 4. vt & *Confessiones* partium: *Denique* hæc & similia omnia, in quibus causa consistit, & in quibus exitum habere videtur: Quæ omnia alioquin *Instrumentorum* appellatione veniunt, quibus scilicet causa instrui potest, inquit Paulus *l.* 1. *π. de fide instrumentorum.* Colligamus hîc formulas omnes quæ *huius tituli legibus* continentur: *Omnia quæ apud te vel apud alios gesta fuerint in eo negotio*, ait *lex*, Gesta omnia *d. l.* 1. 5. 29. 31. Instructio vniuersa, *d. l.* 6. Quæcunque ad instructionem pertinent causæ, *d. l.* 8. cuncta quæ litigatores instructionis probationisque causa recitauerint, indita actis, *l.* 9 *supr.* Integra instructio, *d. l.* 11. omnes partium allegationes, acta vniuersa, scripturarum omnium exempla, *d. l.* 11. Acta *d. l.* 16. & *l.* 4. *sup. de relationib.* Acta omnia ad eam causam pertinentia, *l.* 5. *de relat.* Acta vt gesta sunt, *d. l.* 24. vniuersa quæ in huiusmodi negotio geruntur, *d. l.* 29. Negotij merita, *d. l.* 32.

¶ *De*

¶ *De appellatione à* DISCVSSORE.

XXXVI. * Imppp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. ad Eupraxium P. V.'' Post alia.

VM ex causis iustis aliquid, quò minus iudicari'' statim possit, repperietur incertum, ac'' debitor aduersus Discussoris statum'' cœperit reluctari, dilatione postposita, super eo quod exoritur ambiguum, vel Sublimitas Tua, vel Vicarius'', prout quisque vestrum proximus erit, adhibeat examen. PP. XVI. Kal. Mart. Gratiano A. II. & Equitio Coss. [374.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem illi *lex* 5. *supr. de Relationib.* & *l.* 21. *infr. quorum appellat. non recip.*

'' *Eupraxius* P. V. Romæ de eo dixi ad *d. l.* 5. & in *Prosopogr.*

'' A Iudice scil. ad quem itum super Discussoris facto, seu statuto.

'' *De statutum.* In *l.* 45. *inf.* dicitur *sententia.*

'' *Vicarius*, vrbis Romæ scil.

COMMENTARIVS.

DE appellatione à DISCVSSORIS (de quo fuit *suprà*, *titulus* 26. *hac libro*;) statuto, (ita enim hîc reponendum,) seu sententiâ, vt loquitur *lex* 45. *infr.* & *l.* 29. *inf. quorum appell.* est hæc Valentiniani *lex*: quæ pars est prolixioris Valentinianeæ constitutionis, vnde desumptæ sunt quoque *lex* 5. *sup. de Relationibus.* & *l.* 21. *inf. quorum appell. non recip.* quæ proindè *huic* coassandæ veniunt. Ea verò constitutione Valentinianus, inanibus & frustratoriis tantum appellationibus occurrit: simul & Relationum formam præstituit: ne videlicet lusoriis appellationibus statuta, in præiudicium nominatim fisci, eludantur, retardentur: vel relationibus seris aut semiplenis iudicio mora iniiciatur. Igitur & eo fine *hâc l.* & *d. l.* 21. *infr. quorum appellat.* de discussorum sententiis agitur, definiturque adeò, quando ab his appellari possit, quidque facto opus sit; cùm appellatione ab eorum sententiis interposita Iudex animi pendet, dubitátque. De priore est *lex* illa 21. quâ definitur, manifestos Debitores à Discussorum statuto prouocare non posse. Ergo si non manifesti sint, & ex iustis causis aliquid quo minùs iudicari statim possit, incertum sit, definit *hoc capite* Valentinianus: nempe, super eo quod erit ambiguum fine dilatione examen adhibere debere vel Præfectum vrbis Romæ, vel Vicarium eiusdem vrbis Romæ, scilicet prout quisque eorum proximus erit. Vbi tria notanda sunt: Primo quod dicitur fine dilatione: nempe quia de re tributaria agitur seu de iure fisci: Discussores enim erant, qui debitores publicos ad solutionem cogebant, de quo plenè *in paratitlo de discussoribus.*

¶ Secundò, quod *hâc l.* examen huius rei tribuitur Præfecto vrbis, & Vicario eiusdem vrbis: pariter vt in sp. *l.* 1. *supr. de discussoribus*: Vicarius examen suum adhibuit: cùm alioquin & Relationes in commune super dubiis ad Principem fierent, quod etiam constat ex *d. l.* 5. *supr. de relationib.* quæ *huic* coniungenda est: vel certè post sententiam Discussoris prouocatione factâ, ad Comitem S. L. vel R. P. negotium transferendum videretur: quomodo etiam istud postea cautum, *d. l.* 42. *infr. h. t.* & colligitur quoque ex *d. l.* 29. *infr. quorum appellat.* Interim hinc apparet, in sp. *huius l.* quæsitum de Discussione, quæ intrà diœcesim fermè Vrbis Romæ agebatur.

¶ Postremò obseruandus hic concursus Iurisdictionis inter Præfectum, & Vicarium Vr. R. non quasi præuentioni Inter hos locus detur; verùm quod Electionis ius debitori tribuatur; appellatione factâ à Discussoris sententiâ; prout quisque eorum proximus esset: propter celeritatis videlicet studium, neuè hæc causa protelétur; quod hæc *lex* diserté innuit illis quæ iam expendimus, *dilatione postpositâ.* Similis electionis exempla vid. *l.* 1. *Cod. de off. Rector. prouinc. & in l. si Barsacoram; Cod. de fideiussoribus.*

¶ *A*

¶ *à sententiâ quâ* PEREMPTORIA *præscriptio à Iudice improbata est, an & quando appellari possit.*

XXXVII. * Imppp. Valens, GRATIANVS & Valentinianus AAA. ad Thalassium" Proc. Afric. Post alia.

CVM de præscribtionibus peremptoriis agitatur examen, si eas præscribtiones Iudex, vt leues, putauerit improbandas, & ab eius interlocutione fuerit appellatum, prouocatio huiusmodi recipiatur: Cùm peremptoria præscribtio, & definitiua sententia, eâdem" vi, vel consumptæ causæ, vel non admittendæ, videantur operari. ¶ Sed, quoniam euenire potest, vt multæ præscribtiones peremptoriæ litigatoribus competant, ne in vno eodémque negotio per singulas" necesse sit sæpiùs prouocari, totiens" ad nos Referri, omnes peremptorias præscribtiones, quas sibi quisque putauerit competere, cogatur expromere: & ita demùm, si à Cognitore fuerint repudiatæ, vtatur, si placet, prouocationis auxilio: &c. Dat. III. Kalend. Septemb." Treu. Valente VI, & Valentiniano II. AA. Coss. [378.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem *illi* tres *leges*, putà *lex* 23. 24. 25. *infr. quorum appellat. non recip.*
" *Thalassius* Proconsul Africæ Ausonij generis de quo in *Prosopograph.*
" De *Peremptoriis* præscriptionibus dixi ad *l. 3. de diu. rescriptis.*
" Sustineri possit, *eâdem vi*: quanquam malit quis, *eandem vim.*
" Præscriptiones.
" *ge. & totiens.*
" *Auxilium* prouocationis.
" *ge. III. Kalend. Feb.* vt *d. l.* 23. 24. 25. Sed & illa ex *d. l.* 23 adde *Acc. VI. Kal. Mai.*

COMMENTARIVS.

PEREMPTORIA PRÆSCRIPTIONE *improbatâ, repudiata interlocutione* Iudicis, an & quomodo appellari possit, *hâc* Gratiani *constitutione* definitur: cui iungenda est *lex* 23. 24. 25. 28. *inf. quorum appellat.* quarum duæ priores de hac peremptoria præscriptione pariter agunt: omnesque cum hac nostra partem constituunt prolixæ constitutionis Gratianeæ ad Thalassium PC. Africæ de appellationibus, à quibus scilicet rebus appellari possit: regulariter scil. non ab articulo, *d. l.* 23. exceptis præscriptionibus peremptoriis *h. l. & d. l.* 23. 24. Item non ab executione, *d. l.* 25.

¶ *Peremptoria* præscriptio quid sit, & quænam eius vis, prolixè iam ostensum est, ad *l. 3. sup. de diu. rescript.* Et tamen hoc ipsum, vel hæc *lex* eleganter ostendit: *Peremptoria*, inquit, *præscriptio, & definitiua sententia eâdem vi, vel consumptæ causæ vel non admittendæ, videtur operari.* Interpres ad *d. l.* 3. eam definit, *quæ causam principem tollit*: Imo *d. l.* 3. peremptoria dicitur, quâ totius negotij cognitio, & vires principalis negotij conuelluntur: & §. *Inst. de except.* quæ rem de quâ agitur perimit.

¶ Ideo primùm huiusmodi præscriptionibus relaxatio à Principe peti vel impetrari nouo rescripto non potest, *d. l.* 3. Ideò secundò, cum aliàs ab articulo appellans non audiatur, seu appellatio non admittatur, *d. l.* 23. *quorum appell.* (quæ *huic* vt dixi iungenda est) *& l. 2. sup.* 50. 65. *inf. l.* 3. 18. 29. *inf. quorum appellat.* super præscriptione tamen peremptoria, si eam Iudex interlocutione sua improbauerit, appellatio admittitur, *h. l. & d. l.* 23. 24. Ideò tandem (quæ altera *huius l.* sententia est) si plures præscriptiones peremptoriæ alicui competant, & vna tantum, quam solam protulit, à Iudice improbata fuerit, appellari nondum potest, verùm omnibus demùm improbatis. Ratio hæc redditur *hâc l. ne in vno eodémque negotio per singulas necesse sit sæpiùs prouocari, vel toties ad principem referri.* Ratio rationis hæc est: quia vnâ è pluribus peremptoriis præscriptione exclusâ, non ideò consumpta causa est: cùm & adhuc alij locus supersit. Quare frustra appellationi tanquam vulneratâ causâ locus daretur, cùm alterâ vulnus sanari possit. Et tùm demùm appellationi locus esse debet, vbi vulneratum est ita negotium, vt non aliud ordinarium remedium supersit. Denique, qui peremptoria præscriptione deiectus alterius adhuc præsidio munitur, nec quiquam ad appellationem confugit: quæ nonnisi post naufragium sacra anchora est. Quare litigator omnes peremptorias expromere cogitur, antequam appellet: *h. l.* alioquin si vnâ deiectus appellauerit, & responsum à Principe ad eam fuerit (nam à Proconsule Africæ ad Principem appellabatur, quod præter hanc *legem*, ostendit insuper *dicta lex* 24. *inf. quorum appell.* quæ *huic* iungenda est) non potest vltra peremptoriam opponere: vel ab eâ exclusâ appellare, *d. l.* 24. *infr. quorum appellat.* quæ *huic*, vt dixi quoque iungenda est, atque ita aptanda: vbi vide adhuc plura.

¶ *De*

¶ *A* MVLTA *appellari posse.*

XXXVIII. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Syagrium PF. P." Post alia.

IN condemnationibus" appellationes iubemus admitti. Dat. XIV. Kal. Iul. Gratiano V. Theodosio I. AA. Coss. [380.]

NOTÆ.

* *Lex* 25. *C. eod. tit.*
" *Syagrius* PP. sub Gratiano & Valentiniano Iun. Italiæ scil. de quo V. quæ dixi ad *l. 4. supr. de desertoribus* & *Prosopogr.*
" *Et in multis à Iudicibus inferendis*: ita *Cod. Iust.* de quo mox.

COMMENTARIVS.

MVLTA, à Iudice impositâ, appellari potest. Hæc *huiusce l.* est sententia: quam & ideo Tribonianus ita rectè immutauit: *Et in multis à Iudicibus inferendis appellationes iubemus admitti.* Nempe *condemnationis* appellatione, signatè, absolutè, Multa exaudienda est, Quod præter *hanc l.* collatam cùm *d. l. 25. C. eod.* & complures alij loci ostendunt: putà *l. 2. sup. de milit. veste*: *l. 1. supr. ne quis in Palat. man. l. 48. infr. h. t. l. vlt. infr. de ponderatorib.* Eodem sensu apud Lampridium, *Alex. Seuero*, illo loco: *Pro qualitate loci aut fustibus subiiciebatur in conspectu eius, aut virgis, aut condemnationi* &c. Item *illo*, in eadem vitâ: *Dies denique nunquam transiit, quin aliquid mansuetum, ciuile, pium faceret; sed ita vt Ærarium non euerteret: condemnationes & raras esse iussit, & quæ factæ fuerant non indulsit: vectigalia ciuitatibus ad propria fabricas deputauit.* Atenim apud eundem paulo ante Condemnatio, pro Elogio: *Senatorem nunquam sine omnium Senatorum, qui aderant, consilio fecit; ita vt per sententias omnium crearetur, testimonia dicerent summi viri: ac si fefellissent, vel testes vel ij qui sententias dicebant; postea in vltimum locum reiicerentur ciuium: condemnatione addita*, QVASI FALSI REI PROBATI: Quem locum componi cupio, & composui ipse iam cum *l. 1. sup. ad leg. Iul. repetund.* Verùm de hoc iam antea quoque aliquid dixi ad *l. 12. sup. de re militari.*

¶ A Multâ igitur appellari potest; quod & ipsum à Paulo traditum; *l. si qua* 244. *ff. de V. S.* Imò & à Venuleio in *l. 2. ff. quis, & à quo appell.* quicquid contra sentiat Goueanus, I. *Var.* 46. Nam & eam *leg.* ad appellationes pertinere, vel ipse *titulus*, sub quo ea *lex* posita est indicat: & proinde non de multâ, verum de principali delicti pœna accipienda est; cùm ab illa appellari non possit, mox vt dicam. Imo & id ipsum colligi potest ex *lege 5. Cod. quando prouoc. non est necesse*: argumento videlicet à contrario. Nempe mulctæ delictalis prouocatio est, cùm de pœna prouocatio non sit, de cuius rei ratione dixerunt Interpretes *ad eam legem* 244.

¶ Excipienda tantùm est multa contumacialis, imposita videlicet propter contumaciam *neglectorum præceptorum*, vt loquitur *lex* 28. *infr. quorum appellat.* id est ea mulcta, quæ pœnali iudicio à Magistratibus imponitur, secundum ius potestatis suæ, ad Iurisdictionem suam defendendam; de qua est *titulus*, *si quis ius dicenti non obtemperauerit*, & *l. vlt. ff. de off. eius cui mand.* Ab ea quippe appellari non potest. Verùm de eo specialius ad *d. leg.* 28. *supr. quorum appellat.*

¶ *A* COMITE *Ærarij, ad Comitem S. L. appellari oportere, déque pœna iniustè appellantis hoc casu.*

XXXIX. * Idem AAA. ad Macedonium Com. S. L."

VOTIENS fiscalibus causis, controuersiæ alicuius dubitatione" pendentibus summam" sententiæ Comes" ærarij nostri IN posuisse deregitur, &, cogendis" obuium" debitis", prouocationis suffugium, fuerit obiectum, proprium super eo esse tribuendum Præstantia" Tua discat examen: Modò, vt frequentibus statuta" præceptis, eos præter debiti modum pœna comitetur quos executionem veteris iudicati superfluæ" appellationis obiectu suspendisse clarueriit. PP. Karthag. XV. Kal. April. Syagrio & Eucherio Coss. [381.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Macedonius Comes S. L. sub *Gratiano* & Valentiniano Iun. per Occidentem quod docet subscriptio legis *PP. Karthag.* Sanè huius Macedonij sub Gratiano meminit in causa Priscillianistarum post Synodum Cæsaraugustanam, sed Magistri officiorum Sulpitius Seuerus *lib. 2. sacræ Historiæ, pag.* 116. & Paulinus *in V. Ambrosij.* De eodem Macedonio proculdubio est Symmachi *Epist. 58. lib.* 10. sed & *lib. 2. ep. 42.* Ad eundem epistolæ extant plures *lib. 7.* Verùm de hoc pluta in *Prosopogr.*
" *Summa sententia*, pro definitiua sententia.
" Comitem Largitionum specialem intelligit, de quibus dixi plenissime *l. vn. sup. de Consularib. & Præsidib.* Et quidem hîc intelligit Comitem Tributorum Largitionalium per Africam, vt ostendit subscriptio *legis*, cuius mentio fit in Notitia Imperij Occidentalis *in Comite S. L.*
" *Cogendis debitis*, id est colligendis: quomodo & *leg. 17. sup. de extraord. cogendarum intuitu pensionum.*
" *Obuium* hîc est quod obstat, & rei alicui impedimento est: vnde & *obuiandi* verbum. vid. *Gloss. ar.* sic *sine legis*, *obiectu superfluæ appellationis*: sic *obuia manus*, id est obuiantes, Symmacho *lib. 5. ep. 5.*
" *Debitorum* vox, hîc & mox rursum in causis fiscalibus & tributorum propria: vid. *Gloss ar.*
" *Præstantis*, titulus tributus Comiti S. L.
" An *statutum*: forte non: *statuta* scil. pœna.
" *Superflua* appellatio hîc, & *l. 42. inf.* pro *iniusta*: vid. quæ ad eam *leg.* dico.

COMMENTARIVS.

A COMITE Ærarij, id est Titulorum largitionalium, de quo dixi ad *leg. vnic. sup. de Consularib. & Præsidib.* ac nominatim per Africam in specie *huius legis*, vt ex eius subscriptione iam ostendi, in causis fiscalibus ad Comitem S. L. appellari hac constitutione iubetur, pariter vt *lege* 28. *sup.* quæ & ipsa agit de huiusmodi Comitibus: & *l.* 40. *prox.* Nempe sub dispositione Comitis S. L. peculiares Comites Largitionum seu Largitionalium Titulorum fuêre, quorum mentio fit non tantùm in *Imperij Notitia*, verùm & apud Ammianum Marcellinum: Sanè per Occidentem vt per Illyricum Comes largitionum fuit, quod eadem *Notitia* testatur, ita & per Italiam, cuius meminit eadem *Notitia*, & *d. l. vn.* & Augustinus *lib. Confess. 6. cap.* 10. per Gallias, de quibus prædicta *Notitia*, & *d. lex vnica*, *sup. de Consul. & Præsid.* tandem & per Africam, cuius vt mentio fit in eâdem *Notitiâ*, ita & ad eandem hæc *lex* propiè pertinet, quod ex subscriptione colligitur.

¶ De multâ, quod subiicitur, superfluæ appellationis, id explicabit *lex* 50. & 65. *infr.* Ac nominatim de appellatione abexecutione non admittenda, dicetur *titulo*, *Quorum appellat.* & quidem speciatim *l.* 25. *eius tit.* quæ eiusdem est Imperatoris, & ad eandem *Africam* pertinet.

¶ Tandem obseruandum, de appellatione à Comite Ærarij, & Rationali nouem *hoc titulo* constitutiones occurrere, putà *legem* 14. 18. 28. *sup.* hanc *l.* 39. & *l.* 41. 45. 46. 49. 68. *seu vltim.*

¶ *A qua* SENTENTIA *appellari possit.*

XL. * Idem" AAA. ad Basilium" Com. S. L.

OMNEM, quæ de libello" scribta recitatur, dici volumus, atque esse *sententiam*: atque ab eâ prouocationis auxilia quisquis efflagitat, ad Auditorij" Sacri venire iudicium; neque illic ex præiudicio" pœnam vereri, sed appellationis iniustæ iustæve discrimen competenti subire luctamine." ¶ Præter ea, quidquid in cunctis cognitionibus, atque conflictibus, libelli" absque documento & recitatione decernitur, *Præiudicij* loco iustè ac probabiliter putatur; atque ab eo, si vel vocem" quisquam prouocationis obiecerit, vel libellum, disputatione non indiget, qui in" certa atque manifestâ præiudicij" condicione" teneatur, eúmque confestim ab eodem Cognitore exigi conueniet, ac teneri. Dat. prid. Kal. Septemb. Merob. 11. & Saturnino Conss. [383.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" 2. Imppp. VALENTINIANVS, *Theodosius & Arcadius*: iam enim Gratianus obierat. Vide *Chronicon Theodos.*
" *Basilio* huic Comiti S. L. inscribitur hoc ipso Anno *lex* 101. *supr. de Decurion.* imò & A. 371. *lex* 1. *sup. qui bonis c edere*: Ex quatum subscriptionibus *PP. Romæ*: Item, *Dat. Rom.* apparet, fuisse eum Com. S. L. per Occidentem. Et sanè hîc ipse *Basilius* est, de quo Symmachus *lib.* 10. *ep.* 47.
" Hac de re vide peculiarem *sup. Titulum, lib. 4. de sententiis ex periculo recitatis*, & speciatim ad hanc ipsam rem & mentem *leg.* 1. & 4. *eius tit.*

" Comitis

" Comitis S. L. *Auditorium sacrum* his peculiariter indicatur.
" Id est pœnam præiudicialem & multam, de quâ *l.* 50. 65. *inf.*
" *Luctamen* vid. Gloss.
* Altera *huius l.* sententia *de appellatione à præiudicio.* Interim *hîc* ita lego: *Præter ea.*
" *Absque libelli documento.*
" Vide super hoc *l. 7. sup. h. t.*
" *vox* prouocationis, seu appellationis *h. l. & l.* 58 *inf.* & *l. 9. quorum appellat. l. 5. inf. de censu*: v. Symmachum, 10. *ep.* 29. 15.
" *Quæ certa.*
" Id est multæ præiudicialis.
" Et condemnatione, seu multa.

COMMENTARIVS.

SENTENTIA tantùm DEFINITIVA appellatio vt interponi potest, non autem à præiudicio, (de quo posteriore *suo tit. infrà*, *Quorum appellationes non recipiuntur*:) alioquin à præiudicio appellanti pœna imposita est, de quâ pœnâ *ibidem* plenius: ita quonam charactere, quâ notâ, definitiua Sententia à Præiudicio internosci queat, *hâc l.* à Valentiniano Iun. definitur; Nempe, ea demum *definitiua* est, quæ de libello scripta recitatur. Neque enim vltima definitio seu sententia nisi de scripto recitata dici potest, de quo fuit Titulus peculiaris *sup. lib.* 4. adeò vt neque *sententiæ* nomen mereatur, nec ab ea appellari necesse sit. *Præiudicium* verò id iustè & probabiliter putatur, quod in cunctis cognitionibus & conflictibus absque libelli documento & recitatione decernitur. Denique solo libello seu sola scriptura sententia à præiudicio hîc secernitur, atque adeò liquet, præiudicium ex scripto non recitatum. Quod tamen eidem Valentiniano Iun. displicuisse videtur: vt coniicio ad *l.* 44. *inf.* ex eius legis collatione cum *l.* 4. *sup. de sentent. ex lib. recit.* collatâ vtraque cum epistola Symmachi, *lib.* 10. *ep.* 29.

¶ Quod hypothesin *huius l.* attinet, pertinet ea propriè ad *causas fiscales*, vt ex eius Inscriptione discimus; est enim ea data ad *Basilium Com. S. L.* cui inscribitur alias *lex* 1. *sup. qui bonis cedere*: *lex* 101. *inf. de decurion.* cuiusque meminit Symmachi *lib.* 10. *ep.* 47. vbi ait: *eum non peperciisse personis Iudicum*; vti discimus secundò ex *ipsa leg.* collata cum inscriptione Comitis S. L. *sacrum auditorium* fuisse id est vice sacra iudicasse deque appellationibus cognouisse: quod docuit quoque *lex* 28. & 29. *supr.* & *lex* 45. 46. *inf.*

¶ *In* FISCALIBVS *causis ad quos appellari & intra quæ* TEMPORA *hæc appellatio terminari debeat.*

XLI. * Idem" AAA. ad Ammianum" Com. R. P.

RATIONALES, priuatæ rei causis, vel sacri" ærarij, præsidentes, examen præsente fisci Aduocatione" suscipiant; ac si eorum sententia fortè fuerit appellatione suspensa", ad eos Iudices disceptationis fata trâseant, ad" quos priuatorum hominum causæ inferri" ex prouocatione consueruntita vt si ab illis quoque fuerit prouocatum: Mansuetudinis Nostræ expectetur arbitrium, vel Sincerita Tuâ, vel Sacrarum remunerationum" Comite, prout ad quem" negotium pertinebit, quid super his de quibus referatur gestum sit, scribtis currentibus, instruente, vt siue athuc supereste" nostra cognitio, Mansuetudinem Nostram factâ suggestione commoneat", siue adquiescentibus partibus terminum negotio datum esse constiterit, plenam rei inquisitionem notitiámque eius accipiat. ¶ Sanè Tempora tantùm volumus priuatis fiscalibúsque causis non esse communia, vt antiquo iure fiscalia negotia intra duos menses in eadem prouincia, intra quatuor in contigua, intra sex in transmarina", dicantur." PP. XVII. Kal. Ian. Merob. 11. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* *L. Rationales* 4. *Cod. de Aduoc. fisci.* Continetur vnica eaque prima *huius leg.* sententia, cæteris omnibus præfectis.
" Putà *Valentinianus, Theodosius Arcadius*: quos & *superiori l.* inscribendos ostenditquate malè, etiam *Cod. Iustin.* inscribuntur Gratianus, Valentinianus & Theodosius.
" An hic Ammianus Marcellinus. Historiarum scriptor; minimè, etsi tempora conueniunt. An verò is de quo Symmachus *lib.* 10. *ep.* 49. vid. quæ scripsi ad *l.* 5. *sup. ad leg. Iul. Repet.*
" Id est Sacrarum remunerationum, vt mox vocantur, seu sacrarum largitionum.
" Id est Aduocate.
Appellationis huic effectus, hæc vis sententiam suspendere, *h. l. & l.* 61. 66. *inf. de appellat. l.* 3. 9. *inf. de repar. appell. l.* 1. *sup. de reiud. l.* 6. *sup. de Iurisdict.* Symmachus *lib.* 10. *ep.* 55. *inf.* Tunc *sententiam meam Defensor venerabilis domus inuisitatá prouocatione suspendit.*
" Siue *Apud duos.*
" Transferri.
" Largitionum.

" Ideſt. quemque.
" Diffideatur iterata appellatione.
" Sinceritas tua vel S.L. Comes.
" *Transferimus* prouincia, *hîc*, & *l.45. infr.* ideſt, Africa : de quo alibi plenè.
" Dirimamus.

COMMENTARIVS.

DE FISCALIBVS cauſis & Appellationibus à RATIONALIBVS eſt hæc Valentiniani Iunioris conſtitutio : & ſingularis quidem admodùm : Eâ ſcil. Valentinianus Iun. commune quiddam cauſis *fiſcalibus* cum priuatorum cauſis induxit : quò ſpectat potiſſima huius *legis* pars, idque contra ius antiquum ; Seruato iure antiquo & diſcrimine inter priuata & fiſcalia negotia, circa aliud.

¶ Et initio quidem, quæ pars & ſententia prima eſt *huius l.* id præmittit, cauſas fiſcales priuatæ rei vel ſacri Ærarij, examinandas eſſe à *Rationalibus*, præſente fiſci Aduocato. Quam vnicam ſententiam, reſecatis aliis, Tribonianus coniecit in *l.vlt. Cod. de Aduocat. fiſci* : de quâ *ſuo titulo* iam prolixiùs, *de Aduocato fiſci lib.* 10. *titulo* 15.

¶ Nunc de præcipuo *huius leg.* capite : de Appellationibus inquam in cauſis fiſcalibus à ſententiâ *Rationalis* : de quibus appellationibus à Rationalibus ſunt octo præterea *leges hoc titulo* : *lex* 14.18.28.39. *ſup.* 45.46.49. & *l.vlt. h.t.* quidque eâ parte fiſcalibus & priuatis cauſis commune eſſe velit Valentinianus : quid proprium & diſtinctum : Nempe id commune eſſe vult vt in fiſcalibus cauſis non minus quàm in priuatis, appelletur ad eos Iudices ad quos priuatorum cauſæ ex appellatione transferri ſolent, quod & ipſum vult Valentinianus III. *l.vlt. infr. hoc tit.* ideſt, ad Proconſules, Comites diœceſeon, & Vicarios, qui ſcil. vice ſacra cognoſcebant, de quo ad *leges ſuperiores* : & non rectà ad Principes vel ad Comites ſacrarum Remunerationum, Comitem inquam S.L. & R.P. quod hactenùs obtinebat : vt docet *lex* 18. 28.39. imò & *lex* 40. *ſupr.* & poſtea quoque *l.* 45. 46.49. *infr.* Et hæc de prima Appellatione. Ac enim ſi & ab illis appellatum fuerit, tum ad Principem iri vult, Comite S.L. vel R.P. Principem tantùm de cauſæ merito inſtruente, & ad eum pleniſſimè referente. Ergo omnem huiuſmodi cognitionem de appellationibus hic adimit Valentinianus Iun. Comitibus S. L. & R.P. Et certè, niſi me fallit animus, Valentinianus Iun. non adeò prono in hos ſtudio fuiſſe hoc tempore videtur : Quos & ſpectabilitatis titulo adhùc decorat *l. vlt. ſupr. ad leg. Iul. Repetundar.* Ac neſcio, an non Macedonius Comes S. L. cui inſcribitur *lex* 39 *ſupr.* An. 381. & Ammianus Comes R.P. cui hæc *lex* inſcribitur, hi illi ſint quos ſequiùs de Republ. meritos, deque his iudicium ſibi delegatum Symmachus ſcribit *lib.* 10. *epiſt.* 49. anno ab hinc proximo 384. Et hactenùs quidem communia fiſcalibus cauſis & priuatis.

Sequitur illis proprium, quod ſecundum ius antiquum his ſeruari vult Valentinianus Iun. Tempora ſcil. definiendis fiſcalibus cauſis, alia quàm priuatis, obſeruanda ſtatuit : Nempe non alio fiſcales cauſæ & appellationes iure cenſendæ ſunt, niſi hactenus, vt his terminandis breuiorem terminum præſcribi publica depoſcat vtilitas : de quibus ſuit pariter *lex* 21.31. *ſupr.* eram *lex* 45.46.64. *infr.* Idque ipſum Prouinciarum diſcrimine ſeruato ; putà *eiuſdem* prouinciæ, contiguæ, tranſmarinæ : Quod in hoc temporum, & dilationum & appellationum negotio, ſolemne eſt : de quo conſulendum *Paratitlon*, & *lex* 13. *in fin. ſupr. de iure fiſci.*

¶ SVPERFLVAM *quoque quandoque appellationem rectè a Iudice admitti.*

XLII.* Idem" AAA. ad Agreſtium Proconſ." Palæſtinæ.'

PROBAMVS verecundiam Iudicantis, ſi ſuperfluam quoque recipiat prouocationem, ne interim reliquum negotium audiret. Dat. prid. Kalend. April. Conſtantinop. Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Putà, qui duobus ſuperioribus *legibus* reſtituendi ſunt.
" *Conſularis* antea Palæſtinæ præfuit. *l.55. infr. de decurionib.*
" Palæſtina tota ſub vno Proconſule hoc tempore fuit. Sanè & Zoſimus *lib.4. pag.* 766. in geſtis Anni 388. Hi'arium pariter à Theodoſio M. toti Palæſtinæ præpoſitum fuiſſe teſtatur. Vide & *l.28. infr. quorum appell.* & *l.4. ſupr. de ſi. fei debit.* Verum ex vnâ demum Palæſtina tres Paleſtinæ prodiêre, de quo vid. *leg.30. ſupr. de erogat. milit. annonæ* : & *l. vlt. infr. de Iudæis* : dixi ad *l 3. ſupr. de Protoſtaſia.*

COMMENTARIVS.

SVPERFLVAM appellationem recipientis ſeu admittentis Iudicis verecundiam probat hac Conſtitutione Theodoſius M.

¶ *Superflua* appellatio Cuiacio eſt, non neceſſaria, ſuperuacua, ſuperſtitioſa ; putà à ſententiis, quæ cùm ipſo iure nullæ eſſent, appellare ab his nil neceſſe erat. Verùm huic interpretationi quamplurima refragantur. Primum quòd ita dubitationi nullus eſſet locus, imò nullus *huiuſce legis* vſus ; admittat enim Iudex appellationem huiuſmodi non neceſſariam, an non admittat, ſuſque deque eſt. Secundò, refragantur illa, *probamus verecundiam iudicantis* : Ecquæ enim verecundia eſt Iudicis non neceſſariam appellationem admittentis ? Contra ea ſanè magna eſt Iudicis verecundia, ſi appellationem verecundè magis, quàm iure, conſultò ſuſcipiat : ideſt fruſtra non iure factam. Tertiò refragantur illa. *Ne interim reliquum negotium audiret* ; quibus ſanè verbis apertiſſimè indicatur appellatio moratoria, fruſtratoria, importuna, aduerſus leges, ne videlicet reliquum negotium audiretur : & ſic ab articulo, à præiudicio, ſeu interlocutione, cui alioquin multa præiudicialis poſita eſt.

Et ſanè hoc ipſum ſecundo comprobatur ex gemino Symmachi loco *lib.* 10. *ep.*29. Et quidem hoc ipſo Anno 384. vbi eadem VOX VERECVNDE occurrit. *Profiteor*, inquit, *vltrò, quod ſcio Clementiam veſtram poſſe reſcribere* : VERECVNDE *potius, quam iure ſuſcepi prouocationem, non extanto ſententia, ne exiſtimarer offerſus liberæ quidem, ſed* IMMATVRÆ *vocis obiectu, D. Imperator* : & mox ; *Priſcianus & Polemianus, ad denunciationem* DILATO NEGOTIO *prouocarunt. Et cum ab his ratio quæreretur, alios vocis ſuæ incentores fuiſſe teſtati ſunt, vt geſta literis connexa monſtrabunt. Nec Officium partibus defuit, ad mulctam præiudicij ſuggerendam. Sed* IVDICEM *veſtri ſeculi* DECVIT *vim Conſtitutionis ſacro oraculo reſeruare, cum allegauerint petitores, quod ſe ad* INCAVTAM *prouocationem alienus hortatus intulerit.* Ignaua equidem plerumque Iudicis eſt conniuentia, qui importunam appellationem admittit *l.26. infr. quorum appell.* Attamen ſæpè caſus emergunt quibus eam Iudex rectè & *verecundè* admittit : putà CONSVLTÒ ex aliqua iuſtiſſima cauſa, vt in ſpecie Symmachianâ, & proculdio in ſpecie *huiuſce leg.*

Addatur & Tertio loco alt era Symmachi epiſtola *lib.* 10. *ep.*41. *Quid poſſint iuſti Principes culpare præſentio. In cauſis etiam, quibus momenti reformatio poſtulatur, appellationes recipi non oportet. Sed* CONSVLTO *nunc obiectum prouocationis admiſi, vt in examen Clementiæ veſtræ & inuaſionis indignitas, & modus indicij perueniret, D. Imperator.*

Addatur & Quarto loco eiuſdem Symmachi *ep. 46. lib.* 10. In *cauſis appellationum, malo ius poteſtatis infringere, quàm interpretationum dubia ſuſtinere : præſertim conſcius haud iniquæ indicationis* &c. *Tuli igitur Conſtantium Suarium* TEMERE *prouocantem, cùm ex Reſcripto Numinis veſtri ſtatum, quem Theodoſius abſenti ademerat, reformaſſem* &c.

Addatur & Quinto loco quartà eiuſdem Symmachi *lib.* 10. *ep.* 55. *in fin. Nunc ſententiam meam Defenſor venerabilis domus* INVSITATA *prouocatione ſuſpendit. Sed cùm huius rei nullum exemplum Cognitionalis extare ſuggereret, nihilominus ſubiectam* [obiectam] *vocem libenter admiſi, & Relatione ſummatim cuncta complexus, geſtorum quoque documenta ſubtexui.*

Imò addatur Sexto *lex* 44. *infr. hoc tit.* hocipſo Anno data, ad ipſummet Symmachum Præfect. V. cuius eadem ſententia eſt : quinimò & ratio ibi additur, quam huc arceſſi oportet. Quæ cùm ita ſint, apparet, *h.l. ſuperfluæ appellationis* nomine intelligendam importunam, præmaturam, iniuſtam aduerſus leges. Et ſanè tandem eodem planè ſenſu *l.* 89. *ſupr.* dicitur *Eos pœnæ comitetur, quos Executionem veteris indicati* SVPERFLVÆ *appellationis obiectu ſuſpendiſſe clamarint.* Denique *ſuperflua* appellatio hîc eſt *eſt fruſtranea*, imò in ſp. *huius l. fruſtratoria* quoque : *Inuſitata* Symmacho *d. lib.* 10. *ep.* 55. *in fine* : immatura, *lib.* 10. *ep.* 29. incauta *ibid.* temerè facta, *lib.* 10. *ep.* 46.

¶ MVLTÆ *iniuſtè prouocantibus quæ imponend.*

XLIII.* Idem AAA. Merobaudi" Duci Ægypti.

PROVOCANTIBVS multas, niſi ex noſtris decretis, non patimur imponi. Dat. XIII. Kalend. Nou. Conſtantinop. Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abeſt à *Cod Iuſt.*
" *Merobaudes* hic FRANCVS erat, de quo *Franciæ* noſtra : de aliis Merobaudis v. *Proſopogr.*

COMMENTARIVS.

MVLTAS iniuſtæ appellationis, eas tantum quas Conſtitutiones præſcribunt, imponi vult *hac l.* Theodoſius M. Non vero ex litigatorum ſponſionibus vel etiam ex Iudicum motu. Nempe olim qui prouocabat, ſponſionem faciebat *Ni iuſtè prouocaſſet*, ſeu cautiones interponebantur, ita quidem vt vel in præſenti multa deponeretur, vel cautionibus promitteretur : de quo peculiaris eſt *titulus*, & quidem octo ſententiis conſtans ; apud Paulum, *lib. 5. ſent. titulus*, inquam, 33. *de cautionibus & pœnis appellationum* : v. & *l.6. §. vlt. Cod. de appellat.* Verùm hac ſponſione ſublatâ multa decretis Principum, quam *Præiudicialem* dixêre, conſtituta fuit ; cuius multa mentio *hoc tit.* putà *l.40. ſupr. l.50. & 65. infr. & tit. quorum appellat. non recip. lex* 15. 16. 30. Et verò erat ea multa 50. librarum argenti. Eiuſdem meminit & Symmachus *lib.* 10. *ep.* 29. & 51. Quare vltra eam inultam, decretis Principum conſtitutam, iniuſtè prouocantem multari vetat hâc conſtitutione Theodoſius M. Pœnis videlicet, quod hinc quoque colligimus, legum contenti eſſe debemus, quod tralatitium alioquin eſt in iure.

¶ More vero ſuo ſommiat Ræuardus. 5. *variar.* 10. cùm id quod de *decretis* hâc *leg.* dicitur, non de decretis Principum, ſed de decretis Iudicum maiorum, de appellationibus videl. cognoſcentium accipit. Apertè enim Theodoſius ait, *ex noſtris decretis*, pro quo *d.l.* 65. *infr.* dicitur *quæ priſcis ſanctionib. continetur* : Et *decreta* hoc æuo paſſim

de Imperatoriis: vid. vel Symmachum. Rursum illis, quas modo laudaui, legibus contestatissimum est, multam præiudicialem constitutionibus Principum definitam fuisse. Tandem non Iudices ad quos appellatum hanc multam imposuêre, quod credidit Ræuardus, verùm ipse Iudex à quo: quod docebunt, *lex proxima*, *lex* 10. *supr. lex* 50. *& 60. infr. hoc tit. & l.* 15. 16. *&* 30. *infr. quorum appellat.* Sed & Symmachus, *locis prædictis.*

¶ Est verò, quod notandum, hæc *lex* de Appellatione à Iudice militari, putà à *Duce*, vt ex Inscriptione discimus.

¶ *A* Præivdicio *quoque appellationes admittendæ.*

XLIV. * Idem AAA. ad Symachum[1] P.V. Post alia.

OBiecta[2] appellatione, etiamsi à præiudicio interposita dicatur, vel ad Nos[3], vel ad Cognitorem sacri auditorij solemniter causa mittatur: Cùm, si ea prouocatio aduersum[4] leges fuerit emissa, facilè post iudicium Sacri Examinis, ab huiusmodi litigatoribus multa possit exculpi. Dat. III. Kal. Decembr. Med. Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abest à *Cod. Iust.* Iungenda autem *huic* omnino videtur *lex* 4. *supr. de sentent. ex peric. recit.* de quo mox plura.
[1] *Symmachus Præfectus Vrbi*, hic ille est, cuius extant hodie Epistolarum *libri decem* & ad cuius Præfecturam pertinent pleræque *Epistolæ lib.* 10. Imò Componenda hæc *lex* omnino videtur cum eius *Epistola* 29. *lib.* 10. de quo mox.
[2] *Subiectam*, ita vocem prouocationis vocat Symmachus *lib.* 10. *ep.* 55. *in fin.*
[3] Si à Cognitore sacri auditorij fuerit iudicatum.
[4] Ideſt superstua: de quo ad *leg.* 39. *&* 42. *supr.*

COMMENTARIVS.

A Præivdicio quoque appellatio hoc Valentiniani Iun. ad Symmachum P.V. rescripto, non modò vt *lege* 42. *supr.* admittitur, verùm iam admitti ex necessitate Iuris iubetur. Neque dubito hoc Valent. Iunioris rescriptum, emissum ad ipsiusmet Symmachi *Epistolam* 29. *lib.* 10. Cuius partem etsi ad *l.* 42. *sup.* cuius quoad cætera idem sensus est, laudauerim, hic tota tamen est exscribenda, emendata prius eius inscriptione: Nam *Valentiniano* ea inscribi debet, quo alioquin mendæ genere laborant complures eius Epistolæ: *Profiteor vltrò, quod scio Clementiam vestram posse rescribere: Verecundè potius quàm iure suscepi prouocationem* [ad me factam] Non Extante Sententia: *Ne existimarer offensus liberæ quidem, sed immaturæ vocis, obiectu, D. Imperator: Nam cum inter proximos Emphasij C.V. itemque hæredes scriptos, qui olim* Beneficio Prætoris *corporibus defruuntur, super testamenti iure actio verteretur, & sententiam de possessione impatienter exigerent, quibus ab intestato bonorum possessio minimè competebat, quod hæredibus scriptis secundum tabulas docebatur indulta, Prisc ianus & Polemianus ad* Denvnciationem, *dilato negotio prouocarunt. Et cùm ab his ratio quæreretur, alios vocis suæ incentores fuisse testati sunt, vt Gesta litteris connexa monstrabunt. Nec Officium partibus defuit ad* Mvlctam Præivdicii *suggerendam. Sed Iudicem vestri seculi decuit, vim Constitutionis sacro Oraculo reseruare, quum allegauerint petitores, quòd se ad* Incavtam *prouocationem alienus hortatus impulerit.* Igitur timidè scribenti Symmacho, id quod *hac l.* continetur, rescribit Valentinianus. Ratione etiam subditâ, quod multa nihilo secius post iudicium appellationis exigi possit ab eo qui à præiudicio immaturè & superfluè contra ius appellauit.

¶ Et hæc de appellatione à præiudicio admittenda: Nam viceuersa statuit Valentinianus Iun. vt si sententia ex libello data non fuerit, ab ea appellare nil necesse sit: quod altero capite quod *huic legi* coniungendum est putà *lege* 4. *supr. de sentent. ex peric. recit.* ad eundum Symmachum rescripsit.

¶ Proinde in vniuersum his duabus *legibus* hæc Valentiniani Iun. mens est: Quascunque tandem sententias, etiam interlocutorias & præiudiciales appellationis remedio suspendi posse, si modò scriptæ sint; nam alioquin, si de libello recitatæ non fuerint, nil necesse esse appellare.

¶ Quâ parte duo aduersus ius quod hactenùs obtinuit & ipsemet probauerat, constituuntur: non modò scil. vt à præiudicio appellari possit, quod hactenus ius non fuit; verùm etiam, si benè iudi co, vt præiudicialis sententia ex libello daretur, quod antea ius non erat, vt docuit quidem *lex* 40. *sup. hoc t.* Et sanè, alterum alterius consequens est (quod & *d. lex* 40. ostendit), vt à quo appellari potest, id libelli documento & recitatione decernatur.

¶ *De*

¶ *De* Fiscalibvs *causis & appellationibus in his: ad quem faciendæ sint & intra quæ tempora peragendæ.*

XLV. * Idem AAA.[1] & Arcadius A. ad Pelagium[2] Com. R.P. Post alia.

VM post sententiam Discussoris[3], vel Rationalis fuerit prouocatum, ad Sinceritatem Tuam negotium transferatur, vt si mediocritas negotij, aut longinquitas Regionis ad iudicium tuum litigatores venire non patitur, Iudici prouinciæ, quem ipse probaueris, negotium deleges. ¶ Appellationes * verò Transmarinæ[4] in iudicio tuo intra anni agantur spatium: de contiguis & non longè positis prouinciis appellationes intra constituta iure † tempora peragantur. Dat. XV. Kalend. Mar. Med. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* *Lex cum post* 20. *Cod. eod. tit.* Iungenda autem *huic* est *lex* 29. *infr. quorum appell.* seu *lex* 7. *Cod. eod. tit.*
[1] Inducendum tertium *A.* ac proinde tribuenda hæc lex *Valentiniano, Theodosio & Arcadio*: pariter vt *lex* 40. 41. 42. 43. 44. *supr.* vid. Chronolog.
[2] *Pelagius* Comes R.P. sub Valentiniano Iun. *h. l. & d. l.* 29.
[3] De *Discussore* agitur *d. l.* 29. Fuit & *lex* 36. *supr. h. t.* & peculiaris *Titulus de discussorib. hoc eod. lib tit.* 26.
[4] *Iudicio Rectoris prouinciæ*, ita *Cod. Iust.*
* Sequentia recidit Tribonianus.
[4] *Transmarinæ* prouinciæ hîc & *l.* 41. *in fin. supr.* sunt Africæ, de quibus alibi plenè.

COMMENTARIVS.

A Discvssoris (de quo *l.* 36. *supr.* quoque & suo tit. supra) vel Rationalis (rei priuatæ scil.) sententia definitiua scil. (neque enim ante eam appellare licet, *l.* 29. *infr. quor. appell.* quæ velut eiusdem Constitutionis pars, *huic* iungenda est) ad Comitem R.P. appellari iubet hac Constitutione Valentinianus Iun. De quibus alioquin Appellationibus à Rationalibus, quàm variè se se habuerint, sunt *hoc titulo* octo præterea *leges*, putâ *lex* 14. 18. 28. 39. 41 *sup. hæc lex & l.* 46. 49. *vlt.* Itemque à Discussoribus *lex* 36. *supr. & l.* 21. *infr. quorum appellat.*

¶ Cæterùm, appellatione ad *Com. R.P.* fictâ, duo ei *hac lege* iniunguntur. Primùm, vt negotium seu appellationis cognitionem Iudici prouinciæ duobus casibus deleget, si videl. mediocris sit causa, vel litigatores in longinqua regione versentur. Quod singulare admodum est: putà vt cognitio de appellatione delegari possit, cùm aliàs quæ specialiter *lege* aut *Constitutione* tribuuntur (cuiusmodi est sacrum iudicium seu de appellationibus cognitio) delegari non possint. Verùm hanc exceptionem extorsit publicæ vtilitatis ratio; vbi tamen & constitutione adhuc opus fuit. Nempe & in mediocribus causis, facilius aliquid de iure solemni remittendum & subditis hactenùs consulendum est, ne longinquis peregrinationibus atterantur.

Secundò & tempora appellationum peragendum pro diuersitate prouinciarum *hac lege* definiuntur, pariter vt *l.* 41. *sup. & l.* 46. *&* 64. *infr.* ita quidem vt transmarinæ appellationes, ex Africa videl. non vltra annum protrahantur. Et hanc *huius legis* partem recidit Tribonianus; eò quòd alia iam tempora appellationibus peragendis statuta à Iustiniano: de quo vid. *tit. Cod. de temporib. appellat.*

¶ *De* Fiscalibvs *causis & appellationibus, intra quæ* Tempora *ex nosci debeant.*

XLVI. * Idem AAA. ad Florentium[1] Com. S.L. Post alia.

QVm super fiscali debito emerserit prouocatio, in eâdem prouinciâ vicensimo die negotij merita noscenda sunt: ita vt secundum generalis arbitrium sanctionis † XL. dierum ex contiguâ prouincia spatia sufficiant. Dat. VII. Kal. Decembr. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust* Iungenda autem illi *lex* 30. *infr. quor. appellat.*
[1] *Florentius* Comes S L. sub Valentiniano Iun. vocatur *Florentinus d. l.* 30. *& l.* 4. *Cod. de agricol. & mancip. dom.*
† De quâ *leg.* hoc accipiendum sit, mox videmus.

NOTÆ

COMMENTARIVS.

ISCALIBVS appellationibus modum constitutione sua ponit Valentinianus Iun. *hâc l. & l. 30. infr. quorum appell. non recip.* quæ *huic* coassanda est: Quænam, inquam, fiscales appellationes admittendæ non sint: Nempe *euidentissimorum* debitorum, *d.l.30.* Item, intra quæ tempora finiendæ sint: nempe in eadem prouincia intra dies 30. in contiguâ intra 40. Firmata hâc in re anteriore super hoc sanctione generali. Quibus verbis indicare mihi videtur suammet ipsius, ante trimestre constitutionem latam: putà *legem 13. supr. de iure fisci.* vbi ad hanc rem plura. Etsi & aliæ quoque concordent Constantij Imp. putà lex 21. & 28. *supr.* Alioquin de appellationibus in fiscalibus causis, & à Rationali, octo præterea *leges* hoc *titulo* occurrere observandum est: puta *leg.* 14. 18. 28. 39. 41. 45. *supr. hanc leg.* & *l.* 49. & *l. vlt. infr.*

¶ RELATIONE *ad Principem facta, quando litigatoribus ad Comitatum proficisci liceat.*

XLVII. * Impp.[a] Valentinianus, THEODOS. Arcadius AAA. Cynegio PF.P.

CVM antea sit constitutum, † vt Consultationem Iudicis, ad Comitatum sacrum missam, litigatorum nemo sequeretur, hoc integrâ deliberatione sancimus, vt si ad Consultationem anno decurso non fuerit aliquâ ratione responsum, litigatores, quorum interest, collectis omnibus Gestis, & ipsius Relationis exemplis, veniendi ad Comitatum Nostræ Serenitatis habeant liberam facultatem. Dat. VII. Kal. Feb. Constantinop. Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abest à *Cod. Iust.* Fit eius mentio *leg. 54. infr.* Concordant huic legi, *lex 34. supr. leg. 54.* & *66. infr.*
[a] *36. Idem AAA.*
† Putà *lege 34. supr.*

COMMENTARIVS.

RELATIONE seu Consutatione ad Principem à Iudice missa, litigatores, ad Comitatum Principis venire à Valentiniano Seniore prohibiti fuerant indistinctè, *l. 34. supr.* quam hæc indicat, vbi & rationem eius rei, veram ni fallor reddidimus: Verùm *integrâ* seu noua, iusta deliberatione, perpensa, & maturâ, *modus* quidam huic rei à Theodosio M. nunc adhibetur, quem & ipsum probauit posteà Honorius filius ipsius *l. 54. infr.* Sed & nepos Theodosius Iunior *l. 66. infr.* putà, vt si responsum Principis intra annum non fuerit elicitum, litigatores, tum demum ad Comitatum venire possint, vnà cum Gestis omnibus & exemplo Relationis. Nempe vt suo marte huiusmodi causas ad Principem delatas Principes ipsi decurrere voluerunt, non autem commonitione litigatorum (vt loquitur *d.l. 54.*) non per emendicata suffragia Potentiorum & Palatinorum; ita viceuersa in litigatorum necem id cedere noluerunt, ne alioquin moras nectentibus scriniariis, alterutro litigatorum agente, vel etiam Iudice ipso qui retulit, litis decisio protrahatur, speque adeò litigatorum eluderetur: & vt in non absimili re loquitur *lex 55. infr. ne litigator sub consultationis ambiguo iugi expectatione pendeat.* Et sic hâc ratione & Integritati & Celeritati iudicij Principalis consultum fuit.

¶ REVOCARE *appellationem non licere.*

XLVIII. * Idem AAA. ad Eusignium PF. P.[a]

REVOCARE appellationem suam vnicuique minimè permittatur, sed Sacro[a] Auditorio totius negotij examinatio referuetur. Quòd si hâc lege neglecta gratiam fiuerit[b] appellationis, & ipse quinquaginta libras argenti, & eius Officium parem summam condemnationis[c] inferre cogetur, Dat. XIV. Kal. Iun. Med. Valentiniano A. III. & Eutropio Coss. [387.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Hanc *leg.* indicat *lex 56. infr.* ex qua deformata est *lex 28. C. eod. tit.*
[a] *Eusignius* PP. Italiæ sub Valentiniano Iun. v. *Prosopogr.* & ibi Symmachum.
[b] *Sacrum Auditorium*, ideſt, Iudex appellationis. v. *Gloss. Theod.*
[c] *Siuerit*, ideſt, gratiam fecerit.
[d] *Condemnationis*, ideſt, Multæ: de quo supr. plenius ad *l. 38.*

COMMENTARIVS.

RENVNTIARE appellationi, seu reuocare appellationem suam, indistinctè nulli licet, ex hac Valentiniani Iun. constitutione. Verum temperamentum ei posteà quoddam adhibitum *l. 56. infr.* vbi dicam plenius. Imò indistinctè appellationem reuocancandi potestatem posteà fecit Iustin. *l. 28. C. de appell.* quæ ex *d. l. 56.* alioquin à Triboniano deformata est. Sanè illud, quod *hac leg.* cauetur vitilitigatoribus compescendis constitutum fuisse videtur vt ita à temerariis appellationibus reuocarentur. Deliberandum scil. diu & seriò, vbi sera pœnitentia est. Sanè & Paponius *lib. 19. Arr.* t. 1. *n. 18.* testatur, in prouinciis consuetudinariis appellantes multâ temerariæ appellationis teneri, quamuis intra octiduum (quod alioquin in prouinciâ iuris scripti licet) appellationi renunciauerint, idque ad cohibendam appellantium contumaciam. Sed & Guido Papæ *q. 436. n. 56.* notat, in Delphinatu renunciantem appellationi suæ condemnandum in expensas venire: vid. & Innocent. *c. ex parte, de rescriptis.* Igitur in eo, *hanc leg.* seruat Patria consuetudinaria: *Legem* verò 56. patria iuris scripti. Et habet ita vtraque ex *hoc Codice Theodosiano* præiudicium, quo sese tueatur.

¶ *A* RATIONALI *Vrbis Romæ, ad quem appelletur.*

XLIX. * Idem AAA. Albino P.V.[a] Romæ.

IN negotiis, quæ in Vrbe venerabili, nostri patrimonij nomine, ventilantur, id iuris tulimus, vt si ducentarum librarum argenti negotium quod agitur, summam æstimationémque transcendit, à Rationalis[b] sententiâ prouocantes, Comitiuæ priuatarum[c] sequantur examen. Si verò intra præstitutum modum, litigij summa se cohibet, Sublimi Eminentiæ Tuæ Sacrum nostri numinis iudicium delegamus. Dat. VIII. Kal. Aug. Rom. Timasio & Promoto Coss. [389.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem illi *lex vlt C. de seruis fugitiuis*, si modò subscriptio vitio careat. Nam si argumenti ratio spectatur ea potius iungenda videatur *legi vnic. infr. de mancipibus.* & *leg. 5. 6. infr. de Suariis.*
[a] *Albinus* P. V. Romæ sub Theodosio & Valentiniano Iun. A.D. 389. 390. vid. *Prosopogr.*
[b] Ideſt, rei priuatæ.
[c] Vrbis Romæ, & Regionum suburbicariarum.
[d] *Priuatarum* absolutè, pro rerum priuatarum, de quo suprà.

COMMENTARIVS.

RATIONALIS Vrbis Romæ (de quo fuit quoque *lex 14. & 18. sup.*) sententiâ de re priuata Principis, ad quem appellari debeat, *hac Constitutione Theodosio-Valentinianeâ* definitur: à Rationalis inquam Vrbis Romæ sententiâ: Nam de aliis Rationalibus, appellationibúsque ab iis, fuêre *lex 28. 39. 45. 46. sup.* etunt, & *lex 49. & l. vlt. infr. h. tit.* Et sic Nouem in vniuersum de appellatione à Rationalibus *hoc Cod.* leges occurrunt. Igitur à Rationali Vrbis Romæ appellatio partim ad Præfectum Vrbis hîc constituitur: ad illum videlicet, si 200. libras argenti negotium excedat: vt ita maioris meriti negotium suo & naturali Iudici seruetur: Est enim Comes R. P. naturalis superior Iudex Rationalis: vtpote sub cuius dispositione Rationales essent: vid. vel *Notitiam Imp.* Ad hunc verò, Præfectum inquam Vrbis: si eam summam non excedat. Quod inter cæteras Præfecti Vrb. *prærogatiuas*, quibus Vrbici Magistratus dignitas aucta, censeri quoque oportet. Quinimò Symmachus *lib. 10. ep. 55.* ante hanc constitutionem, recentem Valentiniani Iun. puto sanctionem allegat, quâ appellationes à Rationali vrbis Romæ, Præfecto Vrbis commissæ fuerant. *Vnus*, inquit, *& solus post humanam memoriam Rationalis* [Bassianus] *emersit, qui exemplum nouæ indicationis induceret. Hinc* [*à indicatione Rationalis*] *orta est prouocatio. Quæ* [prouocatio] *vbi Auditorium sacrum* [Præfecti vrbis] *(decreto etiam vestræ legis) intrauit, rursus etudendi iudicij causa propositum est inane commentum: vt ab Illustri Viro priuatarei Comite* DELEGATA *cognitio diceretur Rationalis examini, atque ideò rursus ad eiusdem iudicium debere transferri; Cum omnis quæstio ex precibus Martiani dudum Protectoris, & vestræ Clementiæ largitate descendens, Sacro potius Auditorio ex prouocatione competeret: accedente etiam proximâ Sanctione, quæ indiscretas huiusmodi appellationes, sedi, quæ vicem Principum tuetur* [ideſt, Præfecturæ vrbanæ] *prisco iure commisit. Examinatis igitur omnibus*

nibus, pronunciari bona obnoxia non esse. Rescripto. &c. Quanquam in specie Symmachi non de tributis & rebus fisci principaliter agitur, verum de iudicio causáque ciuili, de hæreditate, inquit, vtrùm ea ad scriptum hæredem aliquem pertineat. Illud non prætereundum, illam Symmachi *epistolam* malè referri à CL. Iureto ad appellationes à Præfecto Vrbis. De aliis Præfecti Vrbis prærogatiuis in negotio appellationis, dixi ad *leg.* 18. *supr.*

¶ Hîcinterim exemplum habemus Appellationis ad Iudicem, ad diuersos Magistratus pro diuersitate summarum. Item exemplum habemus appellationis ad Iudicem non adeò suum, propter summæ mediocritatem: & quidem ex singulari Principis delegatione.

¶ Hæc verò inter alias Theodosij Magni *lex* est: quibus Romæ positus, post *Maximum* deiectum, Vrbis Romæ dignitati, negotiis, causisque consultum iuit: & quidem constitutionibus ad hunc Albinum Præfectum Vrbis datis, quas repetere licet ex *Chronic.*

¶ ANTE SENTENTIAM *appellantis pœna.*

L. * Idem[1] AAA. Victorio[2] Proconsl. Asiæ.

EVM, qui Procuratorem suum cum appellatione, ante sententiam aduersùm se latam, ad iudicium dirigit, Iudiciariâ auctoritate iubemus præiudicialis multæ excipere ac sustinere iacturam. Emissa[3] prid. Non. April. Constp. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abest à *Cod. Iust.*
[1] *Idem.* Imppp. THEODOSIVS, *Arcadius & Honorius.*
[2] *Victorio* Proconsul Asiæ sub Theodosio M. cui *duæ* prætereà *Leges* inscribuntur, *lex 4. supr. de Cognitorib. & procurator. & lex 5. supr. de reuoc. donat.* quas putet quis cum *hac l.* coniungendas.
[3] *Emissa.* Similis subscriptio *l. 30. supr. de Numerar. l. 9. supr. de Agentibus, l. 11. de diu. off. l. 12. infr. de decur. Nouella Theodos. 23.* De qua in *Prolegomenis.*

COMMENTARIVS.

PRÆMATVRE & ANTE SENTENTIAM aduersum se latam, seu à futuro grauamine, vt nemo appellare potest, quinimò ita appellanti multa proposita est (quod & in Francia obtinet, vt docet Appendix 1. *ad* 19. *Arrest. Papon.* 1. 1.) ita quoque eandem multam sustinere cogitur, qui Procuratorem cum appellatione ante sententiam aduersum se latam ad iudicium mittit: Neque enim quicquam interest, ipse ante sententiam appellet, an verò procuratorem ad id faciendum mittat: putà vt à *præiudicio* seu *interlocutoriâ* appellet, atque ideò multa multatur: Quæ *multa præiudicialis*, hac *lege* & iterùm *l. 65. infr.* dicitur: quomddo etiam eam vocat Symmachus, *ep. 51. lib. 10. cùm causa violentiâ diceretur, Prouocatio à reis inconsulta processit,* &c. *Tunc Auditorij sacri Iudex,* inquit, *Rectoris affatu super appellatione est consultus, & præiudicialem multam statuit prouocationibus inferendam.* Atque eodem sensu ibidem, *appellationem præiudicialem*, dicit: *Cùm multam*, ait, *didicisset exactam, quam decreto sacri Auditorij appellatio præiudicialis agnouerat.* Idem eam vocat *multam præiudicij*, epist. 29. *Nec Officium*, inquit, *partibus defuit ad multam præiudicij suggerendam.* De huius autem multæ modo, vide *l. 15. 16. & 30. infr. quorum appell. non recip.*

¶ Et Iure Pontificio tamen à grauamine quod veremur necdum sustinemus, appellare licet: *c. 9. extr. de restitut. c. 26. de dolo & contum. cap. 10. 11. extra. de appell. cap. 8. de appell. in 6. prima collectione.*

¶ RESPVENTIS *appellationem Iudicis & Officij pœna.*

LI. * Idem AAA. Apodemio PF. P.[1] II. Illyrici & Ita[2].

QVIBVS causis non est prouocatio respuenda, iubemus respuentem Iudicem[3] triginta librarum auri, obsecundantem Officij gratiam, quinquaginta esse feriendam. Dat. v. Id. Iun. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
[1] Anno superiore 392. dicitur *lege 21. infr. de Nauicul.* PP. *Illyrici & Africæ: l. 12. 13. infr. de legatis.* P. P. per Illyricum.
[2] De hoc dixi plenè *ad l. 2. supr. de constitut. princip.*
[3] *Multa* scil.

COMMEN

COMMENTARIVS.

RESPVENTI Appellantem Iudici eiusque Officio multa grauissima hac Theodosij M. constitutione imponitur, de quâ ipsa sunt prætereà sex *hoc tit.* constitutiones: Constantij *lex 22. 25. sup.* Valentiniani *lex 53.* Honorij *leg. 58. 59. 60. infr.*

¶ QVA DE RE *in iudicio appellationis agi possit.*

LII.* Idem AAA. Haue Rufine[1] K. NB.

NIHIL, sub Sacri iudicij[2] examine, de eâ parte negotij debet definiri, de quâ nihil in exordio[3] aput Præsidem, aut institutum fuerit, ac[4] probatum. Dat. IV. Kal. Octobr. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendæ *huic l.* sunt *lex 5. supr. de cognitor. & procurat. lex vn. infr. de Carbon. edicto l. 5. infr. de liberali causa.*
[1] *Rufinus* hic fuit P.P. vt docet *d. l. vn. & d. l. 5. seu vlt. v. Prosopogr.*
[2] *Sacrum iudicium* eius qui de appellatione cognoscit.
[3] Idest, in prima instantia.
[4] *Aut.*

COMMENTARIVS.

DE EA parte negotij cognoscere, sententiamve dicere debet Iudex qui de appellatione cognoscit, de quâ *in exordio* (idest, in prima instantia) apud Præsidem aut institutum fuit, aut probatum fuit; non autem de ea, de qua nihil in exordio institutum aut probatum fuit. Denique super eodem capitulo, non super *nouo capitulo*, vt loquitur *lex 4. C. de tempor. & repar. appellat.* vbi alioquin bono Accursio aqua hæsit, inquirenti, quidnam ibi esset *nouum capitulum.* Atque id est, quod etiam vulgo dicitur *Iudicem appellationis excedere Iurisdictionem suam, si cognoscat super non deductis in prima instantia*: de quo v. Surdum *decis. 147. n. 1. 2. cons. 54. 266. n. 13. 14.* Menoch. *de retin. post. rem. 5. n. 94.* Neque adeò absimile etiam est, quod cauetur *l. 11. sup. h. tit.* litigatorem *in refutatoriis congerere non oportere, quod asserere in intensione neglexit.*

Alioquin, quod huic iam contrarium non est, si quid in agendo negotio *minus* se allegasse litigator crediderit, quod in iudicio acto (id est primæ instantiæ) fuerit *omissum*, apud eum qui de appellatione cognoscit, persequi potest, neque *necessaria* forte *res transmissa* excludenda videtur: vt definitur *l. eos qui 6. §. 1. Cod. de appellationib.* Et, vt pariter definitur *l. per hanc 4. Cod. de temporib. appellationum*: licentia patet in exercendis consultationibus (seu apellationibus) tam appellatori quàm aduersæ parti, *nouis* etiam *adsertionibus* vtendi, vel exceptionibus quæ non ad nouum Capitulum pertineant, sed ex illis oriuntur & illis coniunctæ sunt quæ apud anteriorem Iudicem noscuntur propositæ. Sed & si qua dicta quidem allegatio monstrabitur, vel instrumentum aliquod prolatum, *probationes* tamen illo quidem defuerint tempore, verùm apud sacros Cognitores sine procrastinatione, præberi poterunt, id quoque eos admittere oportet. Et rationes adduntur illis duabus legibus: *Quò* inquit, *d. l. 4. exercitatis iam negotiis* [id est, agitatis] *pleniore subueniatur veritatis lumine.* Imp. verò in *d. l. 6. §. 1. Votum*, inquit, *gerentibus nobis, aliud nihil in iudiciis quàm Iustitiam locum habere*: Hoc sensu, Principis desiderium hoc esse, vt in Iudiciis omnia ea admittantur, per quæ Iustitia locum habere; vel veritatis lumen haberi potest. Non sunt igitur *leges* hæ huic contrariæ: quam tamen Tribonianus ideò omisit, quod *ἀσυνδέτως* hæc *ac probatum* accipi posse putaret.

¶ De cætero obseruandum, hanc *legem ἐπιεικεστέραν* esse prolixioris constitutionis Theodosianæ de *processu* iudiciario, tum secundæ, tum primæ instantiæ, deque personis iudicium constituentibus, procuratoribus, actoribus; vt docet *d. lex 5. supr. de cognitor. d. l. vn. de Carbon. d. l. vlt. de liberali caus.* quæ *huic* iungendæ omnes.

¶ *A* NOMINATIONE *non solemni, appellari nil necesse esse.*

LIII.* Imppp. Theod.[1] Arcad. & HONOR. AAA. Ennoio[2] Proc. Afric. Post alia.

IBELLIS[3], vel Edictis, factæ, citra[4] consilium[5] publicum, non valeant[6] Nominationes: de quibus nec appellari[7] necesse est, si sollemnitas[8] deest. Dat. XVII. Kalend. Iun. Med. Olyb. & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* *L. Nominationes* 27. *Cod. eod. tit.* Fungendæ autem *huic* sunt quinque *leges*, putà *lex* 141. 142. 143. 144. 145. *infr. de Decurionibus.*
" *Theodosij* nomen inducendum: vid. *Consul Theod.*
" Ab *Eunodio*, vt *Cod. Iust.*
" Inuersa *huius l.* verba *Cod. Iust.*
" Ita rectè Tiliana *Citra*: vt etiam habetur *Cod. Iust.* Malè in aliis *circa*. Et frequens alioquin harum vocum commutatio, v. g. in *l. ex consensu* 23. *in pr. ff. de appellat.*
" *Concilium* Cod. Iust. vtcumque rectè sustineri potest: vid. *l.* 84. *infr. de decur.*
" *Valens*, Cod. Iust. definitiua Elocutione, non imperatiuâ.
" Superius scil. id est, si non solemni consilio factæ fuerint.

COMMENTARIVS.

DE NOMINATIONIBVS ad Curiam vel Curialia munera est hæc Quarta iam *hoc titulo* constitutio, & quidem hæc Honorij: reliquæ enim tres sunt, Constantini M. *l.* 10. 12. *supr.* & Constantij *l.* 19 *supr.* Et hæc quidem pars est constitutionis Honorianæ prolixioris de muneribus Curialibus, vnde supersunt quinque præterea membra, seu *Leges*, putà *lex* 141. 142. 143. 144. 145. *infr. de decurionibus*: quæ proinde *huic* coassandæ seu coniungendæ veniunt: quæque omnes in eodem argumento versantur: ac nominatim *lex* 142. quæ Nominationum formam ex parte continet: pariter vt hæc eodem spectat. Et scil. hæc de forma Nominationum ad Curialia munera: nempe definit Honorius eas fieri solemniter *in Consilio publico*, vel *concilio* (quomodo habet *Cod. Iust.*) Nempe tractatu publico, cœtuque Ordinis seu Curiæ ciuitatis, quod & ipsum habetur *d. l.* 142. *de decurionibus*: vbi de eo plenè: At non etiam *Libellis vel Edictis*. Libellis vel Edictis factæ nominationes sunt, quæ fiunt, Edictis Rectorum prouinciarum siue libelli hîc idem sint quod Edicta: siue Edicta hîc intelligantur ad libellos: suam videl. de rebus suis cuique Ordini sententiarum hâc parte libertatem constare oportet, non verò auctoritate Iudicum interturbari: præsertim cùm Curialium interfit, idoneos ad munera curialia nominari, quorum vtique ipsi notitiam maiorem habent. Denique neque vim Iudicum, neque Rescripti subreptionem hâc parte valere vel spectari oportet: vt in non absimili re cautum à Theosio Magno Honorij patre in specie *l.* 8. *infr. de Iudæis.*

Quare (quæ iam ratio est cur hæc *lex* sub *hoc titulo* posita sit,) si libellis vel Edictis citra consilium publicum, solemnitate quam dixi omissa nominatio facta fuerit, nominatio hæc in tantùm nulla est, vt neque ab eâ appellari necesse sit, (cùm tamen alias à nominationibus, si quis eas iniustas putaret appellare necesse esset, vt docuerunt *d. lex* 10. 12. 19. *sup.*) Scilicet sententia, ac proinde & nominatio, quæ ipso iure nulla est, *cui solemnitas deest*, appellationis remedio non eget, & citra appellationem inanis est: *l.* 1. 4. *sup. de sentent. ex per. recit. l.* 40. *sup. h. t. & l. C. quando prouocare non est necesse.*

¶ RELATIONE *ad Principem missa, quando litigatoribus ad Comitatum proficisci liceat.*

LIV. * Idem AAA." Andromacho P.V."

SI ante" annum Relationi missæ, responsum Sacra Scrinia non dedissent, causæ litigatoris commonitio" non nocebit." Post quod, etiamsi aliqua" Constitutio manasse monstratur, quæ, venientes", rei de quæ agitur (vt dudùm) amissione constringit, in" quo ei quæ tempus designat, nihil intelligitur detraxisse: quia nullam indulti anni nec attigit, nec sustulit mentionem: Atque ideò positum" vigorem legum" scitáque seruabunt, si intra annum missæ" Relationis, impatientia litigatoris eruperit, vel condicio" præstituta, vel pœna. Transacto autem anni curriculo, nemo venire prohibebitur, quominus à Clementia Nostra repetat Oraculum", quod lex præscribta anni definitione distulit, non ademit. Dat. VIII. Kal. Iun. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Concordant huic l. *lex* 34. 37. *supr.* (quæ & *h. l.* indicantur) & *l.* 66.
" Tolle vnum è tribus *A.* vt iam ostensum quoque ad *leg. super.*
" *Andromachus* sub Honorio P.V. malo, P.P. vid. *Prosopogr.*
" *Intra*, sed hoc non muto,
" Putabam aliquando, *commeatio*: commeare enim seu *venire*, vt hic *hæc l.* dicitur, accedere litigatores vetiti ad Comitatum post relationem missam: verùm *commonitio* hîc rectum est: *commonitio* scil. litigatoris est, negotij sui sic vt dicam cominùs sollicitatio in Comitatu, & suffragiorum emendicatio.
" *28. Nocebat*: antea scil. sunt enim hæc verba Honorij, constitutiones ordine nonnullas recensentis, mox & eas conciliantis: Et restitutionem apertissimè ingerunt mox illa: *Post quod.* Denique *legem* 49. *supr.* indicat.
" Ad Comitatum.
" Hæc constitutio non extat: sed latam eam, post *l.* 47. *supr.* hæc *lex* aperte ostendit.
" Ergo in totum atqui dudum seu olim nonnisi mediocratem litis æstimatam inferre cogebatur, *d. l.* 34. *supr.*

" *28. In*

" *28. In eo, ei.* Nempe conciliat *hâc l.* Honorius *legem* 47. *sup.* cum posteriore aliquâ *lege.*
" Pristinum.
" *28. Leges.*
" An *missa Relatione* nil muto.
" *28. Conditione.*
" Id est responsum, Rescriptum; eiusque incoram solicitatio:

COMMENTARIVS.

RELATIONE ad Principem missâ, quemadmodum litigatores ad Comitatum venire ab Honorio hâc constitutione prohibentur, pariter vt tribus aliis *legibus*: putà *l.* 34. 47 *sup.* 66. *inf.* ita & post annum, (quæ *huius l.* ferendæ occasio fuit) permittuntur, pariter *d. l.* 47. & 66.

¶ *Conciliatorem* portò agit hâc constitutione Honorius. Nam cùm post *d. l.* 47. *supr.* quâ litigatoribus post annum ad Comitatum venire permissum fuerat, alia quædam *lex* (quæ hodie non extat) processisset, quâ temporis hæc distinctio facta non fuerat, & indefinitè, litigatores ad Comitatum venire post relationem vetiti fuerant: atque exinde dubium ortum fuisset, nùm pristina illa temporis definitio adhuc obtinere deberet, an verò velut ea abrogata censenda esset, Honorius *h. l.* definit, temporis eam distinctionem *annique definitionem* siue temperamentum id adhuc obtinere debere: *Quia*, inquit, *constitutio illa nullam indulti anni nec attigit nec sustulit mentionem.* Scilicet posteriores leges ad priores trahi oportet, & vt ait Iurisconsultus in *l. sed & 28. ff. de legib.* ad priores pertinent, nisi contrariæ sint. Quare nisi *prioris legis* temperamentum *posteriore lege* nominatim abrogetur, posterior *lex* nihil aliud continere videtur, quàm veteris prohibitionis recentationem, non iuris alicuius emendationem. Quod aliò quoque vtiliter traduci potest. Neque vlteriori explicatione eget hæc *lex*: ad quam arcessi possunt quæ notata sunt iam *d. l.* 34. vbi & de *pœna* huius rei dixi & *l.* 47. & quæ adhuc notabuntur ad *d. l.* 66. summus tantum labor in eâ emendenda & restituenda fuit: quæ quatuor locis corrupta erat.

¶ RELATIONIBVS *quando locus esse non debeat.*

LV. * Idem" AAA. Messalæ. P F. P."

IN negotiis ciuilibus, cùm nihil fit, quod ante appellationem iudicio Principali" indigeat, agnitis partium Allegationibus", atque pensatis, terminari oportet controuersias, non duntaxat Consultatione differri. Neque enim fas est, quòd aput infirmum Disceptatorem", definiendi constantiam, prouocantis trepidatio" retardauit, litigatorem sub Consultationis ambiguo iugi expectatione pendere. Dat. XIV. Kalend. Iun. Arcad. IV. & Honor. III. AA. Coss. [396.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Inducendum & hic multo magis vnius A. nomen, putà Theodosij, pariter vt *sex seqq. legibus.*
" Messala PP. sub Honorio, & quidem Italiæ. v. *Prosop.*
" V. similiter *leg.* 12. 5 *sup. h. tit. & l.* 6. *quorum appell.*
" Id est Principis & Imperatoris.
" Vide *Glossarium* & *Symmachum* passim.
" Id est Iudicem cognitorem.
" *Trepidatio* tumultus, strepitus, motus incussus.

COMMENTARIVS.

CONSVLTATIONIBVS seu RELATIONIBVS intempestiuis Iudicum hâc elegantissimâ & grauissimâ Constitut. quam Tribonianus omittere non debuit, velut eximium mandatorum caput de officio Iudicum, occurrit Honorius Imp. pariter vt occurritur *lege* 1. *sup. de relation.* & quidem intempestiuis ex nimia Iuris diffidentia, vt in specie *d. legis* 1. vel prouocationis metu & prouocantis trepidatione vt in *huius l. specie*: Igitur Iudices auditis partium allegationibus, si nihil sit, quod Principis cognitione & responso indigeat (quæ sanè alioquin Relationum causa est) controuersias terminare, non consultatione differre iubentur. Duplici ratione: Primò, *Infirmus* disceptator esse dicitur quem à *constantiæ definiendi*, id est iudicandi, trepidatio prouocantis seu prouocaturi retardat, vt *hæc l.* eleganter loquitur. Non est scilicet constantis Iudicis, sed infirmi, à sententiâ dicendâ metu tantùm seu trepidatione appellatoris, vel appellationis futuræ dimoueri vel terrore detorqueri, vt ait *lex 6. infr. quorum appell.* non est hoc metus iustus, qui in constantem Iudicem cadere debeat vbi *Trepidatio* est strepitus, & metus incussus à litigatore Iudici. Quod adiiciendum est iis, quæ dicuntur de constantis iudicis officio *lege* 19. *in f. ff. de off. præsid.* Secundò, sed neque fas est, litigatorem post nudata Iura sua sub ambiguo consultationis iugi expectatione pendere, vt rursum eleganter *hæc l.* loquitur. Proinde & Iudicis officium *hâc l.* instruitur, & litigatoribus simul consulitur.

¶ RENVNCIARE *appellationi an & quando liceat.*

LVI. * Idem" AAA. Nebridio" Procons. Asiæ.

REPVGNANTES" priscorum sententias Nostra Serenitas temperauit. Si quis itaque libellos appellatorios ingesserit, sciat, intra" triduum, post oblationem legitimam, non ex quo est sententia deprompta, appellatorem "habere licentiam arbitrium" commutandi", ne iustæ pœnitudinis" humanitas amputetur. Dat. XI. Kalend. Aug. Constantinop. Arcad. IV. & Honor. III. AA. Coss. [396.]

NOTÆ.

* *L. Si quis libellos, 28. C eod. tit.* Hinc interpolata est.
" Inducendum vnius A. nomen.
" *Nebridius* Proconsul Asiæ sub Arcadio: Eidem inscribitur *lex 2. Cod. in quibus causis coloni &c.* vbi Nebridius *Comes Asiæ* dicitur, malè. v. *Prosopogr.* vbi ex Hieronymo.
" Prior hæc sententia à Triboniano recisa est.
" Et hæc vsque ad *habere licentiam* pariter *Cod. Iust.* recisa sunt.
" Se scil. vt etiam Cod. Iust habet.
" Id est appellationem retractandi.
" *Pœnitudo*, pro pœnitentia, *hic, & l. vlt. C. de fer.* Pacuuius Teuero apud Nonium, *Qui desiderio alienorum pœnitudine squalet squalidus inculta vastitudine.*
" *Et suos libellos recuperandi*, hoc additum *Cod. Iust.*

COMMENTARIVS.

RENVNCIARE appellationi suæ, seu appellationem reuocare, etsi Valentiniani Iun. constitutione penitùs prohibitum fuerit, *l.* 48. *supr.* vbi v. & quæ dixi: attamen, intra triduum renunciare & ex hic Honorij constitutione licet, & vt *hæc l.* loquitur, *arbitrium commutare*, id est pœnitere, quod sequentia ostendunt, ne alioquin in his verbis interpretandis cum Accursio hæreamus.

¶ Cæterum vnde triduum istud computandum sit, idem Imperator quoque definit: nempe triduum istud computandum non à sententia dictâ, verùm ab oblatione libellorum appellatoriorum, quod vtique maius spatium est.

¶ Et quidem profitetur Arcadius sese hac parte *repugnantes priscorum sententias temperasse*: nempe vt existimo, quod è priscis nonnulli præfractè nullum pœnitentiæ locum darent: sed *amputarent*, vt *fine legis* quod vtique fecit Valentinianus Iun. *d. l.* 48. Alij verò effusè locum relinquerent. Quare *temperamentum*, mediæ cuiusdam sententiæ, Arcadio placuit, vt appellantium temeritati vela non laxantis, ita neque *iustæ pœnitudinis* humanitatem amputantis. Atenim Iustiniano contraria sententia sedit, putà *quandocunque* appellationi renunciari posse: quæ causa illi interpolandæ huiusce *legis* fuit, tridui mentione sublatâ. Ex constitutionibus, sanè Franciæ quoque intra octiduum appellationi renunciari potest, de quo V. peculiarem *Tit. in Arrestis Paponij libr. 19. tit. 5.* Iure Pontificio appellatio post oblationem libelli non reuocatur, *cap. 10. de Electionib. in 6.* Quanquam videri quoque possit, *hanc leg.* non alio fine latam ab Arcadio, quàm vt tempus tantum definiret, à quo triduum istud iam antea inductum computandum esset.

¶ DAMNATOS *ad supplicium per vim à Clericis & monachis eripi non oportere:* APPELLARE *tamen his licere & ad quos.*

LVII. * Idem AAA." ad Eutychianum" P F. P." Post alia.

ADDICTOS supplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli Clericorum", vel Monachorum (eorum etiam quos *Synoditas*" vocant:) per vim atque vsurpationem vindicare liceat, ac tenere: Quibus, in causâ criminali, humanitatis consideratione, si tempora suffragantur, interponendæ prouocationis copiam non negamus, vt ibi diligentiùs examinetur", vbi contra hominis salutem vel errore" vel gratiâ Cognitoris obpressa putatur esse iustitia, eâ conditione, vt siue" Proconsul, Comes Orientis, Augustalis", Vicarij fuerint Cognitores, non tam ad Clementiam nostram, quàm ad Amplissimas" Potestates sciant esse referendum: eorum enim de his plenum volumus esse iudicium: Qui, si ita res est, & crimen exegerit, rectiùs possint punire damnatos, &c." Dat. VI. Kalend. Aug. Mnizo, Honor. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTÆ.

* *L. 29. C. eod. tit. & L. 6. C. de Episcop. audient.* Sanè repetitur & plenius vt *d. l.* 6. ita *l. 16. sup. de pœnis*, Iungendæ *huic* sunt præterea *lex 3. sup. de his qui ad Eccles. confug. & 32. & 33. inf. de Episcopis.*
" Inducendum & *hac l.* vnius *A.* nomen, quod etiam ostendunt *leges*, quas *huic* coniungendas dixi.
" Malè *d. lex 20. & d. lex. 32.* Præferunt *Cæsareo PF. P.* de hoc *Eutychiano* PP. vid. *Prosopogr.*
" Hæc *vsque* ad, *per vim*, absunt à *d. l. 29.*
" Ita quoque *lege 6. C. de Episcop. audient. At l. 16. sup. de pœnis*: Cœnobitas, de quo ad *d. l. 16.* plenissimè dixi.
" Causa scil. criminalis, ἀντὶ τοῦ κοινοῦ.
" Ita quoque *d. lege 16. At d. l. 29. Cod.* per errorem vel gratiam.
" Si, *d. l. 29.*
" *Præfectus Augustalis* ita plenius *d. l. 16. & d. l. 29.*
" Id est Præfectum Prætorio v. & *l. 16. sup.*
" Quæ continentur *d. l. 16. sup. de pœn.* &c.

COMMENTARIVS.

ACLERICIS ET MONACHIS, quibuscumque tandem, reos criminum damnatos, supplicio eripi, per vim vindicari, teneri hac Arcadij constitutione (quæ & plenior extat *l. 16. supr. de pœn.*) prohibetur: pariter vt Theodosij M. constitutionib. *l. 15. supr. de pœnis & l. 31. infr. quorum appell. non recip.* Ita tamen, vt appellandi referendique copia relaxetur, & quidem si Spectabiles fuerint Iudices (cuiusmodi *hac l.* quatuor ordine recensentur) relatione facta ad Præfectos Prætorio & quidem rursum, in specie *huius l.* ad Præfectum Prætorio Orientis.

¶ Est hæc scilicet constitutio maioris constitutionis Arcadianæ portio, quâ vt Ecclesiasticorum tuitio Reis præberi ab Arcadio prohibita fuit, ita & ipsarum Ecclesiarum asylum seu perfugium, vt ex illis omnibus *legibus* colligere licet, quæ *huic*, coniungendæ sunt. Denique hæc illa *lex* est Arcadiana famosissima Eutropij suasu promulgata, cuius meminerunt Scriptores Ecclesiastici: Socrates, *lib. 6. cap. 5.* Sozomenus, *lib. 8. cap. 7.* Chrysostom. *homilia in Eutrop.* vt pluribus ostendi ad *l. 3. supr. de his qui ad Eccles. confug.* quæ inter alias *huic* coniungenda est.

¶ De duobus saltem hîc videndum est: Primum est, Clericorum & Monachorum siue zelum, siue audaciam per hæc tempora eò processisse, vt supplicio addictos, Iudicibus secularibus Optionumque manibus cum ad supplicium ducerentur, ereptum irent, per vim atque vsurpationem, eo prætextu siue obtentu velut oppressa iustitia per errorem vel gratiam Iudicis, quod *hac l.* indicat, vel etiam vt debitoribus tuitionem præberent quasi replendo ex his Clericorum numero, quod ostendit *d. lex 16. in f. supr. de pen.* vbi hæc plenior extat, *& lex 32. infr. de Episcopis.* quæ *huic* pariter iungenda est. Quousque autem audaciæ ea res processerit, etiam ad bellum vsque edocet eadem *lex 16.* quæque ad *eam l.* dixi ex Theodoreto & Chrysostomo.

¶ Secundò notetur, (quam *huius l.* sententiam esse putant) appellandi pro damnato Clericis & Monachis ipsis potestatem *hâc l.* fieri videri, *humanitatis consideratione*, ait lex, quam ipsam vrget Augustinus, *epist. 54. ad Macedonium*, quâ ipsa humanitatis ratione etiam Iurisconsultus admittit, *l. 6. ff. de appellat.* omnem prouocantem pro ad supplicium destinato. Ac multò magis intercessionis & deprecationis Ecclesiasticis facultas patuit, quod docet *lex vlt. supr. de his qui ad Eccles.* Sed & Socrates *libr. 1. c. 13.* Sozomenus *lib. 2. c. 23.* idque multis probat August. *d. ep. 54. ad Macedon.* Nullomodo tamen, vt ad cognitionem suam & iurisdictionem à seculari eos transducerent, aut supplicia reorum damnarent. Denique hæc, atque his similia, signa sunt Christianæ humanitatis omnem rapientis clementiæ occasionem, non iudicia capitalia damnantis. Et tamen illud potius quis existimet *hac l.* ipsis reis appellandi facultatem relaxari: sub Arcadio enim & Honorio reis criminum damnatis appellandi ius fuisse docent *lex 58. 60. infr. h. tit. & lex vlt. infr. quorum appellat.* Ergo *intercessioni* illi violentæ in criminalibus Clericorum & Monachorum intercedit hæc *lex.* Nam quod causas pecuniarias attinet, in his interuenire omnino Sacerdoti, seu intercessorem se præbere vetitum: de quo vid. Ambros. *3. offic. 9.*

¶ Denique tentauit aliquando Cujacius, neque vno loco, Clericos & Monachos liberandorum reorum morem, Gentilium Pontificum exemplo, vsurpasse; quorum occursus sæpè ad supplicium ductos seruabat, veluti Vestalium, & Flaminis Dialis. Verùm id in medio nunc relinquo.

¶ *De* LIBERTATE *appellandi: deque* IVDICIS *&* OFFICII *pœna appellationem respuentis.*

LVIII. * Idem" AAA. Theodoro PF. P."

MVLTORVM" querelis excitati", hâc lege sancimus, Vt si quis, prouocatione interpositâ, suspecti Iudicis velit" vitare sententiam, in hâc voce" liberam habeat potestatem, nec timeat contumeliam Iudiciorum": cùm & ab ipsâ iniuriâ possit facilè prouocare, permissum" sit." Sciant igitur cuncti, sibi ab iniuriis, & suspectis

ctis Iudicibus, & à" capitali supplicio", ac fortunarum dispendio", prouocationem esse con cessam. Quòd" si quis posthac Iudicum, appellatione emissâ, libellos quoque ablatos" audire noluerit, viginti librarum auri dispendio multabitur: Officium verò eius, nisi huic pertinaciter restiterit, atque Actis ita contradixerit, &, quid iure sit constitutum, ostenderit, vigintiquinque" libras auri largitionibus nostris inferre cogetur. Dat. VII. Id. Iun. Med. Theodoro V. C. Cons. [399.]

NOTÆ.

* *L. si quis prouocatione 19 Cod. eod. tit.*
" Inducendum & huic vnius *A.* nomen.
" *Theodorus* sub Honorio PP. Italiæ v. *Prosop.*
" Vel *exciti.*
" Primus hic versiculus, velut Historicus, recisus à *Cod. Iust.*
" In vulgatis *Cod. Iust.* additur vox *prolatam*, quam & meliores scripti respuunt.
" De hâc voce iam *suprà.*
" Id est Iudicum.
" Existimet quis abundare hîc illa, *permissum sit*, quæ etiam à *Cod. Iust.* absunt: Sed existimem potius in veteri mendâ cubare hunc locum, à qua etiam Tribonianus parum sibi cauit. Quare legam hîc, *cum & ab ipsâ iniuriâ passis*, vel *passim facilè prouocare permissum sit*: hoc sensu, posse de iniuriâ sibi factâ publicè contestari.
" Subiiciuntur hîc quædam in *Cod. Iust.* de Præfecto Prætorio à quo solo appellare non licet.
" *In*, Cod. Iust. satis ineptè.
" Sententiâ irrogato.
" Sequentia omnia à *Cod. Iust.* recisa sunt.
" 25. *Oblatos.*
" Est, qui reponendum hîc putet xxx. vt mox. pro viginti quinque: de quo mox.
" 26. *Ian.* Neque enim hoc tempore Honorius Mediolani erat, vt docet subscriptio *l. 3. inf. de habitu*, neque Theodorus PP. sed Messala iam ei suffectus fuerat.

COMMENTARIVS.

IN RESPVENTES appellationem Iudices eorumque Officiales vel etiam iniuriam appellatoribus inferentes, est & hæc Honorij A. D. 399. elegantissima omnium constitutio, pariter vt *lex prox.* 59. 60. & complures iam suprà, putà *lex* 2. 4. 11. 13. 16. 22. 25. 33. 51. *supr.* Nempe vt frequentes aliàs de hâc Iudicum iniuria querelæ subinde exortæ: ita & multorum querelis excitum ad *hanc l.* descendisse se ipsemet Honorius, *huius leg. initio*, profitetur. De multâ Iudicum & Officialium hâc parte sunt Constantij *lex* 22. & 25. Valentiniani *l.* 33. 51. Theodosij M. *l.* 51. *supr.* & Honorij hæc *lex* & 59. 60. *infr.* Quibus variæ multæ imponuntur vt ad vnius exemplar seu modum aliæ reuocandæ non sint. Quare frustrà hîc nonnulli *viginti* & *vigintiquinque* librarum loco, reponunt xxx. argum. *l.* 59. *infr.* & *l.* 51. *supr.* de Officialium munere in suggerendis *legibus* Iudicibus, eisque resistendi facultate data: v. quoque *l.* 8. 29. 34. *supr.* & *l.* 59. *prox.*

¶ *De* RESPVENTIS *appellationem Iudicis, & Officij eius, pœna.*

LIX. * Idem A" AA. Simplicio" Præsidi Trip."

NVLLVM" ita credimus contumacem", vt appellationem, interpositam legibus, audeat recusare. Quamobrem teneat Apparitio veterem disciplinam: nec à suggestionibus necessariis, metu eius" cui ad tempus paret, retrahatur. xxx. autem libras auri ærario nostro cogetur inferre, qui, obiectam prouocationem iure, neglexerit: & eâdem, Officium, si conhibentiam" præstet Iudici, pœna retinebitur. Dat. prid. Id. Iun". Verona, & Theodoro V. C. Coss. [399.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abest à *Cod. Iust.*
" Inducendum & hîc vnius *A.* nomen.
" *Simplicius* Præses Tripolitanæ sub Arcadio. An hic idem, qui & Magister militum A. 396. 378. An hic idem qui sub Theodosio Iun. Proconsul Asiæ, cui inscribitur *l. vn. C. de off. com. sacri patrim.*
" Cujus Metropolis mihi fuisse videtur, *Tacapis*: de qua v. *l.* 33. *sup. h. t.* vel Cyrene.
" Iudicem, Officialem.
" *Contumacia* de Iudice appellationem recusante hîc: vt contrà, de iniustè appellante apud Symmachum *lib.* 10. *ep.* 46. *infr.*
" Iudicis.
" *Conniuentiam.*
" Malim *Iul.* vid. *Consulat Theodos.*
" Erasi è Fastis *Eutropij* vestigium quis hoc putet: verum librarij imperitiæ hanc voculam potius adscribo, qui *Veronam & Theodorum* COSS. sibi finxit. Quare expungenda hæc vox.

COMMEN

COMMENTARIVS.

IN RESPVENTES appellationem Iudices, eorumque Officiales est hæc secunda iam hoc eodem Anno 399. Honorij constitutio: erit eiusdem & tertia anno prox. *l.* 60. *prox.* Et hæc quidem propriè ad prouinciam Tripolitanam pertinet, pariter vt *lex* 33. *supr.* vt ita videantur huius prouinciæ Præsides subinde hâc parte contumaces sese præbuisse: sed & *initio l.* Honorius satis ostendit, quàm grauiter hanc rem tulerit, cui similis est Alex. Seueri præfatio *l.* 25. *π. de appellat.* Ad eandem Tripolitanam pertinet & in hoc ipso appellationum argumento tertia adhuc Constitutio, putà *lex vlt infr. quorum appellat. non recip.*

¶ De *Officiis* Iudicum duo ex *h. l.* obseruanda. Prius, Officij eorũ fuisse, Iudicibus suggerere *legum* disciplinam, seu ius suggerere: quod vt, innumeræ *leges* hoc *Codice* ostendunt, ita vel *hoc titulo* complures: *puta lex* 8. 29. 34. & *lex superior* 58. Posterius, Officiales Iudicum in prouinciis perpetuos fuisse, cùm ipsi Iudices temporarij essent: *Apparitio*, inquit, *metu eius cui ad tempus paret.* Quod & Paulus testatur, *libr.* 2. *sententt. in l.* 34. *π. de rebus creditis. Præsidis*, inquit, *prouinciæ Officiales, quia perpetui sunt, mutuam pecuniam dare, & fœnebrem exercere possunt.* Atque hac ratione Officiales in officio continebantur, sic vt disciplinam veterem ipsi tenerent, neque metu eius, cui ad tempus parebant, à suggestionibus necessariis retraherentur: vt hæc *lex* eleganter loquitur: quinimò Iudicibus reluctarentur, quasque manum iniicerent exorbitantibus: de quo v. & *d. l.* 8. *sup.* Quod politicum scemma seu arcanum notandum est.

¶ *De* RECIPIENDIS *appellationibus, deque* IVDICVM *pœna appellationes iustas non recipientium.*

LX. * Idem A" AA. Pompeiano" P F." P.

CVM" de appellationibus recipiendis necne promulgatarum legum sufficiat auctoritas: atque his", qui ritè ab iniustâ sententiâ prouocantes audire noluissent, sit pœna proposita, pœna etiam Officio constituta (siue in criminalibus, siue in ciuilibus causis fuerit iudicatum) adramen nostro etiam motu decernimus, vt veterum statuta seruentur, quæ nullum patimur vnquam impunè violare. Dat. Kalend. Iun. Med. Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* abest à *Cod. Iust.*
" Inducendum & hic vnius *A.* nomen.
" *Pompeianus* Proconsul Africæ sub Honorio, v. *Prosop.*
" 25. *Pro*: vt ostendunt prætereà hoc ipso Anno quæ ei inscribuntur *leges* plures, putà *lex* 7. *sup. de metatis*: *l.* 30. *inf. de naui-cul. l.* 18. *inf. de lustrali*: *l.* 66. *inf. de decurionib. l.* 3. *de concuss. Aduoc. l.* 28. *sup. de annonâ*: *l.* 2. *sup. ad L. Iul. de amb.* sed & complures Anno proximo 401.
" Pro *Quanquam*, quamuis, etsi: nam mox respondet quæ sequitur *Verùm*, *tamen* &c. eodem sensu accipit Cuiacius in *l.* 3. *Cod. quo quisque ordine conu.* vocem *cùm*: verùm ibi malim, *cùm*, accipere, pro *cùm aliàs*, de quo in *libris obseruationum.*
" Iudicibus scil.

COMMENTARIVS.

DE RECIPIENDIS, vel non, appellationibus; quænam inquam appellationes recipiendæ sint, quæ non item, de RESPVENTIVM iustam appellationem Iudicum pœnis, anteriores *leges* hâc Honorij constitutione per Africam Proconsularem confirmantur. De quibus pœnis vid. *l.* 22. 25. 33. 51. 58. 59. *sup.*

¶ *A* VICARIO *vrbis Romæ in criminalibus ad quem appellari debeat.*

LXI. * Idem A" AA. Flauiano P. V."

DVOTIENS Vir Spectabilis Vicarius" venerandæ" Vrbis negotium aliquod præmissâ inscriptione cognoscit, atque ab eius sententiâ fuerit prouocatum, ad Nostram Clementiam Referri decernimus. Sin verò huiusmodi examen arripuerit, in quo, sine vllo legis" vinculo, non tam crimen obiicitur, quàm cuiusdam criminis conflatur inuidia, latâque sententia appellatione suspenditur, Inlustrem Sedem Tuam, editis ex more Apostolis", sacrâ vice audientiam præbere sancimus. Dat. XIV. Kal. Septemb. Brixiæ, Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

NOTÆ.

* Abest hæc quoque *lex* à *Cod. Iust.*
" Inducendum & hic vnius Anomen.
" *Flauianus* P. V. Romæ sub Honorio A. 399 & 400. v. *Prosopogr.* vbi multa de eo ex *Symmacho* & veteri *Inscriptione.*
" Erat hoc tempore Vicarius vrbis Romæ Benignus: vt docet superiore Anno *lex* 162. *infr. de Decurionib. lex* 5. *supr. quib. Equorum vsus:* hoc ipso Anno 400. *lex* 26. *infr. de susceptoribus.*
" *Venerandæ* vrbis Romæ v. *Topogr.*
" Id est Inscriptione in crimen v. Patricium *de accusat. & inscript.*
" V. de Apostolis *hus titulum* peculiarem, *a*. vid & *l. per. inf. l.* 18. *sup.*

COMMENTARIVS.

AVICARIO vrbis Romæ, & quidem in criminalibus, ad quem appellari debeat, hâc Honorij constitutione A. D. 400. definitur. De quo fuit etiam Iuliani constitutio puta *lex* 29. *sup. h. t.* Sanè ea Iuliani cóstitutio indefinitè docet à Vicario V. R. ad Principē appellatum fuisse sicut Constātini constitutio indefinitè à Vicariis omnibus, putà *lex* 16. *sup. h. t.*

¶ Atenim causarum criminalium distinctionem facit Honorius *h. l.* putà criminalium negotiorum, quæ præmissa inscriptione cognoscuntur & in quibus crimen obiicitur: & eorum in quibus sine vllo *legis* vinculo, cuiusdam criminis, tantum conflatur inuidia. Quæ distinctio singularis est & notanda. Quæ & ipsa proponitur in altera eiusdem Honorij constitutione, putà *l.* 8. *supr. de iurisdictione*: vbi posteriorum hæc exempla proponuntur: causæ de fugaci seruo (recepto scilicet) de furto manifesto, non manifesto, vi bonorum raptorum paruulæque terræ, finium, paruulæ casæ, momentariæ possessionis interdictum, abacti animalis. Nempe *speciem criminis* vt loquitur *d. lex* 8. hæc habent: atenim quod hæc *lex* disertè ait, *in his non tam crimen obiicitur, quam cuiusdam criminis conflatur inuidia.* Denique sine inscriptione, sed sine vllo legis vinculo; quod vtraque *lex* ait, agitantur.

¶ Igitur, si de his negotiis criminalibus minoribus agatur, & à Vicario V. R. appellatum fuerit, iubet Honorius P. V. sacrâ vice audientiam præbere, & sic ex appellatione cognoscere: si verò de maioribus, quæ, (vt etiam ait *d. lex* 8.) dignus & meritus honor inscriptionis impleuerit, ad Principem referri. Nempe vt contigua *Vicarij* Potestas fuit, Præfecti Vrbis Potestati: Illustris hæc, illa Spectabilis: adeò quidem vt non præuentioni inter eos locus esset, vt quidam censent, verùm ad alterutrum prout quis proximus esset referretur: ita appellari à Vicario quandoque ad P. V. visum: at non semper: ne alioquin præ Præfecturâ Vrbis, nimio plus vilesceret Vicaria Potestas. Quare in maioribus ad Principem; in minorib. tantum ad P. V. appellari ab eo visum. Maior est scilicet quisque, quo maiora retractat. Ab *hâc l.* non videtur adeò abludere *epistola* 51. *libri* 10. Symmachi: neque etiam epistola 33. *libri* 2. Cœterùm de aliis Præfecti Vrbis prærogatiuis in negotio appellationis dixi iam ad *l.* 18. *sup.*

¶ A PRÆFECTIS *quoque* GENTILIVM *ad Proconsulem appellandum.*

LXII. * Idem" AAA. ad Diotimum" Proconsul. Afric.

IN negotiis, quæ ex appellatione descendunt, veterem consuetudinem volumus custodiri: Illud addentes, vt si" quando à Gentilibus, vel à Præfectis eorum, fuisset interposita prouocatio Sacrum sollemniter, hoc" est Proconsularis cognitionis, præstoletur examen. Dat. XI. Kal. Aug. Rau. Stilichone II. & Anthemio Coss. [405.]

NOTÆ.

* Abest & *hæc l.* à *Cod. Iust.*
" 39. *Imppp. Arcadius*, HONORIVS & *Theodosius.* Vide *Consularia Theod.*
" *Diotimus* Proconsul Africæ: Eidem hoc ipso Anno inscribitur *l.* 2. *inf. de Religione*, & *l.* 39. *inf. de hæretic.* exigua tamen in nomine varietas: v. *Prosopogr.*
" Fortè, *vt & si.*
" *Vid. leg.* 3. *sup. h. tit.* quæ & ipsa Proconsuli Africæ inscripta est.

COMMENTARIVS.

ADPROCONSVLEM AFRICÆ, qui sacra vice iudicabat, (quod præter *hanc l.* docet quoque *lex* 3. *sup hoc tit.* vbi plenius dixi & *l. vlt. h. t.*) ab inferioribus per Africam Iudicibus seu Rectoribus Prouinciarum Africæ, vt veteri consuetudine appellari solitum, (quod & prolixius ostendi ad *d. l.* 3. *sup.*) ita id hac Honorij constitutione confirmatur.

¶ Quinimò & illud præterea adiicitur ad eundem Proconsul. Africæ prouocationes à *Gentilibus* quoque vel à Præfectis eorum, interpositas, spectare oportere. Quæ & ipsa singulatis est Proconsulis Africæ prærogatiua: cum alias Gentilium peculiaris ratio, hac parte habenda videretur, & quidem circa appellationes: vt qui ex Barbaris gentibus Romanis militarēt limitemque tuerētur de quibus *Gētilibus* plenissimè dixi *ad l. vn. sup. de nupt. Gentil. & l.* 1. *sup. de terris limitan.* quæ & ipsa ad Africam spectat. Et quidem per hæc potissimum tempora, quibus Imperium Romanum iam nutabat, mox ruiturum atque è medio futurum.

¶ *De*

¶ *De* TEMPORIBVS *appellationum interponendarum & reparandarum, à Iudicibus datis à Præfecto Prætorio.*

LXIII. * Idem" AAA. Anthemio PF. P.'

IN his causis, quæ præsentes *Arbitras*, ex sententiâ Vestræ Magnitudinis, sortiuntur, vel in eâ ciuitate, seu prouinciâ quâ degetis, siue in proximis atque continguis' prouinciis, Lex antiqua propriam obtineat firmitatem: vt duobus exactis mensibus, dies sit vltimus temporalis: & intra triginta dies reparatio postuletur. Vbi verò in longioribus ac remotis prouinciis eadem litis ac dilationis ratio pensabitur, ad eorum instar, quos à Rectoribus prouinciarum eorúmque sententiis conuenit appellare, sex mensium temporalis diei, trium reparationis nomine, dilatio præbeatur. Dat. XIV. Kal. Ian. Constantinop. Stilicone II. & Anthemio Coss. [405.]

NOTÆ.

* Et *hæc l.* abest à *Cod. Iust.*
" Quos scil. superiori *legi* reddendos ostendi.
" *Anthemius* PP. Orientis sub Arcadio: v. *Prosopogr.*
" Contiguis.

COMMENTARIVS.

TEMPORA appellationum ad Præfectum Prætorio ab *Arbitris* seu à Iudicibus, quós Præfecti Prætorio dedēte, interponendarum, earumque reparandarum, definiuntur hâc Arcadij constitutione sequentem in modum: *Si* Iudices illi præsentes sint in ciuitate, prouinciáve in quâ Præfectus Prætorio degit, vel certè in contiguâ, proximáve duorum mensium spatium ad exsequendam appellationem competere, ad reparandam 30. dies: Si in remotis prouinciis, sex menses ad exsequendam: tres ad reparandam dari exemplo appellationum à Rectoribus prouinciarum; de quo vide & *l.* 3. §. 2. *infr. de reparat. appellat.* vbi plenius dicitur. Et est eo nomine hæc *lex* singularis quod ea ostendit hâc tempestate quoque extra Rectores prouinciarum *Arbitros* seu Iudices datos à Præfectis prætorio: Sed & illo, quod à Rectoribus prouinciarum ad Arbitros datos argumentum ducatur.

¶ Temporalis dies qui *hac l.* dicitur & *l. vlt. infr. de reparat. appellat. & l.* 32. §. 5. *inf. Cod. de appellat. & l.* 2. *Cod. de tempor. & repar. appellat.* est qui alioquin *fatalis dies* dicitur; qui vltimus est spatij & temporis illius, quod ad appellationem exsequendam vel reparandam legibus tributitur: quo exspirante, causa quoque exspirat.

¶ *De* FISCALIVM *appellationum terminandarum* TEMPORIBVS.

LXIV. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Iuliano" Proconsul. Afric.

NON ignoramus, post interpositam prouocationem, in causis fiscalibus, antiquitùs constitutum †, vt viginti dies constituti intra prouinciam videantur, & vt Sacri Auditorij Cognitores diuinæ" domus negotia terminarent: ex contiguâ verò prouinciâ, intra quadraginta dies negotia vniuersa discingerent. Verùm Serenitas Nostra certum moderamen inuenit. ¶ præcipimus *" itaque, vt præter hos viginti dies, quos lex Augusta constituit, viginti alios iungeremus. Quorum quidem omnium hæc erit forma seruanda, vt quocumque die, ex adiectis viginti diebus, fuerit negotium peroratum, Sacri Auditorij habere reuerentiam iudicetur": sitque vltimus, etiam si non quadragensimus" comprobatur. Quæ ideircò ita custodiēda sancimus, ne si vnius" tantum obseruabitur dies, aut ægritudo iudicantis, aut litigantis fuerit occupatio rectè præfinitum tempus interdum distulisse videatur. Ideóque" hanc reuerentiam cunctis his qui superadditi sunt, diebus, statuendam esse censuimus, vt nihil postea excusationis occurrat: Labsos enim post hoc tempus, reparationem præcipimus non habere: Ac ne medio tempore Officij conludium differat litigantem, viginti librarum auri multam præcipimus imminere, vt si eorum culpa atque conludio, quos suggerendi" cura constringit, negotium claruerit fuisse dilatum, præscriptæ multæ teneantur obnoxij. Si in tot diebus vtilitatibus suis non adfuerit litigator, cui aduersus fiscum nostrum iurgium manet, emenso iam tempore, nullus reparationis

beneficium speret", solam fisco exsecutionem superesse iam nouerit. ¶ In * Contiguis quoque prouinciis, in quibus quadraginta dies dedit antiquitas, sub simili conditione alios triginta dies iungi præcipimus, vt adiecti temporis spatium sub eâ definitione custodiant, & omni adiecto tempore, sit dies vltimus, quocumque potuerit definiri: Emenso tamen" tempore, litiganti reparationem penitùs iussimus inhiberi. Officium sanè ad eandem multam præcipimus retineri, si eius dissimulatione actum esse constiterit, quominùs negotium peroretur. Dat. Id. Octobr. Rau. Honor. IX. & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Iulianus* Proconsul Africæ sub Honorio v. *Prosopogr.*
" Intelligit *leg.* 21. 28. 46. *sup. h.t.* & *legem* 13. *in f. sup. de iure fisci* & quidem vt videtur has duas posttremas maximè.
" Id est sint.
" Id est Fisci, reique priuatæ.
* *Prima* pars de eadem prouincia.
" In hoc restituendo varia sub manum nascuntur. Quid si *præiudimus*, legamus? Ego nil muto.
" id est causa in sacro Auditorio definiatur.
" *ge. Vnaque* ilque vltimus omnium.
" Idcoque &. Nam hoc alterum, quod *hîc* statuitur.
" De hoc dixi plenè ad *leg.* 8. *sup.*
" *Speret* &c.
* *Secunda* pars de *Contiguis* prouinciis.
" *Emenso etiam.*

COMMENTARIVS.

Fiscalibvs appellationibus exequendis, terminandis, discingendis iam olim intra eandem prouinciam viginti dies constituti erant, ex contigua quadraginta, *l.* 2. 28. 46 *sup. h.t.* & *l.* 13. *supr. de iure fisci.* quæ *hâc l.* indicantur. Atenim hac Honorij constitutione id tempus duplicatur fermè. Nam viginti diebus in eadem prouincia, alij viginti iunguntur, sic vt in vniuersum 40. sint. At quadraginta diebus in contigu â prouinciâ, triginta alij.

¶ Duabus tamen conditionibus additis, vnâ litigatoribus vtili: alterâ graui. Vtraque in *reuerentiam* huius additicij temporis, & causæ fiscalis. Primùm igitur; Quocunque *additiorum* ἐμβολιμαίων die litigatores sese stiterint, Iudex ad quem appellatum causam discingere, eumque diem vltimum sibi putare iubetur: ne alioquin posteà aut ægritudine iudicantis, aut litigantis occupatione tempus illud differatur. Denique laxamentum hoc totum intermedij temporis in litigatoris fauorem inductum est, neque ideo causa à Iudice protrahenda. Quod singulare est & quidem in causis fiscalibus, vt videlicet tempus aliquod fatale sit Iudicis respectu, quod non sit litigatoris contemplatu. Secundò viceuersa, post hoc tempus emensum reparatio litigatori denegari iubetur. Non est æquum scilicet ei tempora reparari vltra, qui superaddititio tempore iuuabatur: ac præsertim in causis *Fiscalibus.*

¶ TRIA *huius l. capita quæ commentarius edisserit.*

LXV. * Idem AA. Symmacho" Proc. Afric.

Præscriptiones fori in principio" à litigatoribus obponendas esse Legum decreuit auctoritas. Nec * ab interlocutionibus appellandum esse duxerunt: Quòd si quis fecerit, præiudicialem" multam subire cogetur, quæ priscis sanctionibus continetur. Hâc igitur" lege sancimus, vt appellatio litigantium, intra tempus iure præscribtum susceptа, nectatur Annalibus", & promissa" Relatio, intra triginta dies legibus definitos, ad Sacra Scrinia destinetur: Quam legem, nisi, in omnibus causis, vniuersorum Iudicum & Officiorum exsecutio deuota seruauerit, statutum priscis sanctionibus multæ modum ab his mox iubemus exculpi. Dat. v. Kal. Septemb. Rau. Honor. x. & Theod. VI. AA. Coss. [415.]

NOTÆ.

* 13. *Cod. de exceptionib* prima *huius leg.* sententia continetur: cætera absunt à *Cod. Iust.*
" Hic filius est Symmachi Epistolarum scriptoris: qui & ipse anno 370. eundem Proconsulatum gesserat, vt docet *l.* 79. *inf. de decurion.* vbi vid. quæ dixi ex Symmacho ipso.
' *Litis*: quod etiam additum *Cod. Iust. d. l.* 13.
* Sequentia vt dixi omnia absunt à *Cod. Iust.*
" De *præiudiciali* hâc multâ dixi ad *l.* 50. *sup.*
" *Annales*, vel *Annalia*, hîc nil aliud sunt quàm Acta seu Gesta Iudicialia, quæ per annos digerebantur. Mitto quæ de Annalibus Pontificum Historicis alij dixere.
" *Promissa.* Relatio *h.l.* & *l.* 5. 31. 34. *sup. h.t.* & *l.* 2. *sup. de relationib.* vbi dixi ex Symmacho quoque.

COMMEN

COMMENTARIVS.

Res sententiæ *hâc* Honorij *constitut.* continentur: quarum Prima (quam vnam retinet *Codex Iustin.*) ab *hoc tit.* aberrat, de Præscriptionibus inquam fori, initio litis opponendis: de quo notum quicquid dici potest. Secunda, ab *interlocutionibus* non appellari, de quo iam *superioribus* aliquot *constitutionibus*, & peculiatiùs *infr. tit. quorum appellat.* vt & de præiudicialimulta ad *l.* 50. *supr.* Posttrema, de appellatione intra tempus suscipienda, in gesta referenda: deque Relatione intra dies 30. ad scrinia mittendâ: quod cautum itidem *l.* 29. 31. 32. 34. *supr. h.tit.*

¶ *De* PERSEQVENDA *appellatione ad Principem facta: & ne ad* COMITATVM *accedant litigantes intra annum.*

LXVI. * Idem AA. Monaxio PF. P."

Omnes, quorum in causis sententiæ Iudicum vel appellationes" suspensæ sunt: vel medio tempore transegisse" demonstrent; vel si non transegerunt, Consultationes eorum" quantociùs nostris auribus intimare cogantur, vt Responsa legibus competentia mereantur. ¶ Illâ videlicet lege seruandâ, quâ cauetur, neminem litigantium post interpositam appellationem intra annum ad sacrum Comitatum nostræ Maiestatis accedere. Dat. VIII. Id. Mart. Const. Monaxio, & Plinta Coss. [419.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Monaxius* PP. sub Theodosio Iun. Orientis: v. *Prosopogr.*
" Retineri possit: Sed malim, *appellatione*: inducta voce, *vel*: Nempe sententia appellatione suspenditur: *l.* 41. 61 *sup l.* 3. 9. *infr. de repar. appell. l.* 1. *supr. de re iudic.*
" *Intimari* auribus Principis consultatio, seu Apostoli dicuntur, & sic appellatio quoque intimari: quod Iustinianus dixit, *l. in offerendis, vers. pen. C. de appell.* quod nonnulli perperam vellicant. *Intimare* autem non est, vt ioculariter nonnemo accipit, metum Iudici facere (fortè legebat is *intimidare*) *Intimare* est ἐμφανίζειν, φανερῶσαι: v. Gossas vtrasque. Capitolinus *in Vero*: *Vt priorem Verum intimandum legentibus darent.* In hâc ipsâ re Symmachus *lib.* 10. *ep.* 42. *Hæc est causa querimonia, quam diuinis sensibus vestris fides Gestorum plenius intimabit.*
" Iudicum scil.

COMMENTARIVS

De Persequenda Appellatione interpositâ ad Principem est hæc Theodosij Iun. constitutio: De necessitate, inquam, eius persequendæ, quidque facto tum opus sit, quo contra abstinendum sit: aduersus temerarios videl. hinc appellatores, inde flagitatores.

Igitur interpositam appellationem apud Principem persequi litigatores iubet Imperat. nisi medio tempore transegisse se demonstrent. Sola igitur transactio inter partes, legitima causa est non persequendæ apud Principem appellationis. Quid enim post causam transactione sopitam, extinctam vltra vel pars vel Princeps laboret?

Extra hunc igitur casum, quæ secunda *huius l.* sententia est, iubentur appellatores *Consultationes Iudicum*, idest, Relationes eorum, vnà cum Refutatoriis seu supplementis partium, gestisque omnibus (de quo fuerunt complures *leges* superiùs) quantociùs auribus Principis intimare, ideest, ad eius scrinia, cognitionémque perferre: Quantocius, inquam, temporis tamen præscriptione non additâ, quam repete ex *leg.* 8. 29. 31. 32. 34. 65. *suprà*: Vt ita Responsa seu Rescriptum Principis impetrare possint legibus consentaneum; ad plenam videlicet Consultationem & Instructionem.

Posttremo capite, vetantur litigatores ad *Comitatum* venire intra annum, flagitandi videl. seu sollicitandi Rescripti ergo: confirmatâ in hoc Valentiniani *lege* 34. *sup.* vel potiùs Theodosij M. quâ hæc anni præscriptio inducta est *l.* 47. *supr.* quam probauit quoque Honorius *l.* 54. *supr.* Notandæ igitur quatuor hæ *leges* hanc in rem, de cuius instituti ratione dixi ad *d.l.* 34.

¶ *De Non* RECEPTA *appellatione; vel Apoſtolis denegatis, querimonia intra quod tempus facienda ſit.*

LXVII. *Idem AA. Aſclepiodoto" PF.P. Poſt alia.

SI appellationem oblatam, in quâ, vel Tuæ Amplitudinis, vel Vrbanæ Præfecturæ Sacrum Auditorium poſtulatur", Iudex non ſuſceperit, vel ſuſceptâ appellatione Apoſtolorum" copiam denegauerit, ad deponendam ſuper hâc iniquitate querimoniam, necnon etiam conueniendum aduerſarium", ex prolatâ" ſententiâ, iuxta antiquum ius, anni metas habeat litigator. ¶ Vel ſi huiuſmodi appellatio ſuſcepta non fuerit, in quâ Inferiorum" Iudicum Sacra deſideratur Auditio, ad hæc eadem facienda ſex menſes habeat litigator. ¶ Si verò Arbiter appellationem ſuſcipere, aut Relationem" dare contempſerit, quatuor menſum" tempora obſeruentur: Vt his quæ ſtatuimus actitatis, pareat appellator temporibus, quæ de appellationibus definita noſcuntur, &c. Dat. III. Kal. April. Conſtantinop. Aſclepiodoto & Mariano Coss. [423.]

NOTÆ.

* L. *ſi appellationem* 31. *C.eod. tit.* Iungenda autem huic, *lex vlt.infr. de reparat. appellat. & l. vlt. ſupr. de fructib. & litium expenſis.*
" *Aſclepiodotus* PP. Orientis ſub Theodoſio Iun. vid. *Proſopogr.*
" Ideſt, ad te, vel ad P.V. appellatur.
" De his *Apoſtolis* Vid. & *l.* 18. 61. *ſupr.* Mox *relatio* vocantur *verſ. ſi verò aliter.*
" Malè Accurſius (quod iam Cuiacius notauit 14. *obſeru.* 29. & *Recit. in Cod.*) aduerſarium hic intelligit ipſum Iudicem contra quem appellauit. Quem refutat & hic locus. Querimonia enim Iudicem ſpectat: conuentio, aduerſam partem. refutat *lex vlt. infr. de repar. appell.* quæ *huic* iungenda: ibi, *ad conueniendos eos quos pulſat intentio.*
" Et hîc (quod etiam rectè Cuiacius notauit) nugatur Accurſius: *ex prolata ſententia*, eſt, ex die probatæ ſententiæ.
" *Inferiores* hi Iudices qui ſint? mox dicam.
" Suprà *Apoſtoli* vocantur.
" Ita ſemper hoc Codice: *menſium*, C. Iuſt.

COMMENTARIVS.

VERIMONIA ſeu conteſtatio de NON RECEPTA per iniuriam à Iudice, appellatione, vel Apoſtolis denegatis intra quæ tempora facienda ſeu conteſtanda ſit, variè definitur *hac* Theodoſij Iunioris *lege*; quæ maioris conſtitutionis *de Iudiciis* pars eſt: pro varietate ſcil. Iudicum à quibus, & ad quos appellatum. Quam & ipſam varietatem in reparationibus appellationum ſequitur *l. vlt. infr. de repar. appell.* quæ huic vnà cum *l.vlt.ſupr. de fructib.& litis exp.* coniungenda eſt. Scil. non vnum genus Appellationis fuit: modò enim ad Illuſtres appellabatur, putà Præfectum Prætorio & Præfectum Vrbi (de quo dixi ad *l.* 1. *ſupr.* vid. & *l.* 23. *Cod. de appell.*) Modò ad Spectabiles, qui *h.l. Inferiores* (Illuſtribus ſcil.) quod Accurſius etiam rectè vidit, Iudices vocantur: atque horum quoque ſacrum Auditorium fuit: veluti Proconſul, Vicarius. Modò ad Clariſſimos ſeu Iudices ordinarios, non ſacra vice, verùm iure ordinario, putà à Iudicibus delegatis, ſeu Arbitris datis: Igitur primo caſu, annus (ex iure antiquo) competit: Secundò, ſex menſes: Tertiò, quatuor. Quò maior ſcil. eſt Iudex, & quò terrorem vimque intentare magis appellanti poteſt, eò maius quoque ſpatium illi ad querelam interponendam ſeu iniuriam conteſtandam dari debet: viceuerſa, eò minus breuiuſque quò minor Iudex eſt & inferior, minorque Potentatus ratio. Effectus autem iſtius conteſtationis *ſine l.* ſubiicitur: nempe, vt poſt eam demùm factam appellatio introducatur, ſeu tempora appellationum computentur: & vt *ſine leg. vn. π. de libellis dimiſſor.* dicitur, id appellanti non noceat. Quare labitur Gloſſa in *d.l. vn.* cùm ait, effectum conteſtationis huius hunc eſſe, vt maius tempus indulgeatur: quem errorem tamen ipſa ad *d.l.* 31. emendat. Sanè enim hîc laxum tempus ad conteſtationem faciendã tribuitur aduerſus Iudicem à quo appellatur: atenim poſt conteſtationem factam appellator temporibus appellationum diſertè parere *huius l. fine* iubetur.

¶ *De appellatione in cauſis* PRIVATÆ *rei à* RATIONALI *per Afrciam: ad quem ea fieri debeat.*

LXVIII. *Impp. Theod. & Valentinianus AA. Celeri ſuo Sal."

IN Priuatæ rei cauſis, præter Penſionum & COMPETITIONUM negotia, de ceteris titulis ex appellatione à Rationalis iudicio Proconſulem oportet cognoſcere: *Salua** enim *noſtræ reuerentiâ Maieſtatis, ius nobis cum priuatis non dedignamur eſſe commune.* Dat. V.Kal. Mart." Rau. Poſt Conſ. Felicis & Tauri VV.CC. [429.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* velut abrogata, deque abrogatis competitionibus agens: Iungenda ei, *lex* 34. *ſupr. de annona & tribut. & lex* 185. 186. *infr. de decurionib.*
" *Celeri ſuo*: Ita quoque *d.l.* 34. at expreſsè *d.l.* 185. 186. *Proconſuli Africæ*: idque etiam ex parte oſtendit hæc ipſa *lex*: de eodem vid. Auguſtini *ep.* 210. 237. & *Proſopogr.*
" Ita quoque *d.l.* 34. at *d.l.* 185. 186. V.Kal. Maij.

COMMENTARIVS.

RATIONALI REI PRIVATÆ, per Africam (nam de eo propriè hæc *lex* eſt, de quo vid. & *Notitiam Imperij*) ad quem appellari debeat, *hâc conſtitutione* definit Valentinianus III. Placidiæ F. Quæ maioris conſtitutionis *de Re tributariâ, deque Penſionibus priuatæ rei* portio eſt: vt docet *lex* 34. *ſupr. de annonâ & trib. & l.* 185. 186. *infr. de decur.* quæ *huic* coniungendæ ſunt.

Quo in argumento occupatæ ſunt octo præteïca *leges* putà ad quem à Rationali appellari debeat, *lex* 14. 18. 28. 39. 41. 45. 46. 49. *ſupr.*

¶ Igitur titulos *hac leg.* diſtinguit Valentinianus; ideſt, diuerſitatem cauſarum, in quibus de re Priuatâ Principis agitur, ſcilicet de omnibus titulis (exceptis tantum duobus negotiis penſionum & competitionum) à Rationali ad Proconſulem Africæ appellari vult: additâ, vt elegantiſſimâ, ita ciuilitatis pleniſſimâ ratione, *ſaluâ enim noſtræ reuerentia Maieſtatis, ius nobis cum priuatis non dedignamur eſſe commune.* Nempe vt ceteroquin Clementiſſimi Principes iura eadem ſibi dici quæ priuatis patiantur (de quo multa in *Oratione Regia*: & *ad leg.* 2. *ſupr. de teſtam.* vid. & *leg.* 4. *vlt. infr. de itinere muniendo*) ita in eodem cum priuatis foro appellationes quæ ſe contingunt, agitari patitur Valentinianus III. in eodem inquam foro, in quò & priuatæ cauſæ & aplationes agitantur. Cui ſimilis quoque eſt Valentiniani Iun. *l.* 41. *ſup.* Sanè (quod notari cupio) hoc ipſo anno 429. idem iterum Valentinianus celeberrimam & ciuiliſſimam *leg. Digna vox* 4. *C. de legib.* in eandem ſententiam emiſit, de *ἰσονομίᾳ* inter Principem & Priuatos: Digna vox eſt maieſtate regnantis, legibus alligatum ſe Principem profiteri: adeo de authoritate Iuris noſtra pendet authoritas & reuerà MAIVS Imperio eſt ſubmittere legibus principatum: Et oraculo præſentis Edicti, quod nobis licere non patimur, aliis indicamus. Vbi *Maius Imperio* dixit Valentinianus: quomodo & Symmachus *lib.* 10. *ep.* 54. *Amari, coli, diligi,* MAIVS IMPERIO EST. De fiſci alioquin cum priuatis exæquatione plura alibi notata: vide ſaltem *leg.* 3. *ſupr. de iure fiſci.* De Iuliano Marcellinus *libro* 24. *pag.* 315. *Æquata fiſci iurgia cum priuatis.* de Traiani quoque hanc in parte modeſtia, Plinius *Panegyric.* De Seueri & Antonini, *§. vltim. Inſt. quibus mod. teſtim. infirm.* Theodoſij M. Symmachus *lib.* 2. *epiſt.* 13. Anthemij *Nouella de bonis vacantibus.*

¶ Excipiuntur tantùm hîc duo tituli, ſeu duo negotiorum & cauſarum genera: putà Penſionum, & Competitionum, in quibus appellationes non ad Proconſulem fieri vult Valentinianus. *Penſiones* ſunt quæ ex emphyteuticis & patrimonialibus prædiis priuatæ rei inferuntur: de quibus *libro decimo ſuprà. Competitiones* ſunt petitiones bonorum vacantium, caducorum, quæ à Principe petebantur: de quibus fuit *ſuprà* peculiaris *titulus lib.* 10. *de petitionibus & vltrò datis*: & *ſeqq. aliquot.* In his igitur duobus negotiis appellationes ad Comitem R. P. proculdubio intentari voluit Valentinianus Tertius: de ceteris, ad Proconſ. Africæ. Ratio differentiæ eruenda nunc eſt. Quæ mihi iſthæc videtur: Nempe, quòd penſionum negotia nonniſi apud Com. R. P. rectè inſtrui poſſint, non etiam apud Proconſulem: vt pote cùm peculiaris harum rerum cura & notitia penes eum eſſe, bonorumque vacantium & caducorum fiſci delatorum perueſtigatio & incorporatio ad eum pertineret: de quo vid. *Paratitlon, de petit.* & *de Incorporat.*

DE

DE REPARATIONIBVS APPELLATIONVM.

TITVLVS XXXI.

VII. COD. IVST. LXIII.

De Temporibus & reparationibus appellationum seu consultationum. Respondet huic *titulus lib. 2. de Temporum cursu & reparationibus denunciationum:* quem consule: *Des Reliefs d' Appel.*

PARATITLON.

REPARATIO, *l.* 1. 2. 3. 4. 5. 8. *& vlt. h. tit.* reparatio appellationis, *Rubr.* est beneficium (vnde, beneficium reparationis, *l.* 64. *supr. de appellat.* beneficium iuris, *l.* 7. *hoc tit.*) instaurandæ appellationis, iustis ex causis (vnde *instauratio* pro reparatione appellationis, *l.* 7. *h. tit.* & præsidium instaurationis, *d. l.* 7.) quæ præfinito tempore (de quo *superiore titulo,*) non perorata desertáque fuit. Nam si quis in iudicio superatus, & prouocationis auxilio se defendens, *l.* 1. sententiam prouocatione seu appellatione suspendens, *l.* 3. dicendi negotij temporibus excussus fuerit *l.* 7. temporibus fuerit euolutus, *l.* 1. exhaustum spatium, *l.* 1. euoluta curricula fuerint, *l.* 4. præfinito tempore iudicium non obseruauerit, *l. vlt.* lapsus seu temporum lapsus incideri, *l.* 2. 3. 8. negotium non persecutus fuerit *l.* 2. post lapsum nihilominus *l. vlt.* redintegrari, *l.* 1. 4. reparari causam, *l.* 4. seu tempora, *l.* 5. postulare, *l.* 1. 3. 7. 8. poscere, *l. vlt.* potest.

Si videlicet, sine eius studio *l.* 3. id euenerit; si causas idoneas comprobauerit, *l. vlt.* ex iustis causis, *l.* 4. veluti si ob necessitatem publicam, vel Iudicis ægritudinem, *l.* 3. vel occupationem, *l.* 4. si copiam ad iudicia veniendi hostis seu perduellio obsepsit, *l.* 7. si ægritudo vel occupatio actuum publicorum aliæque necessitates, quas Iudex aut litigator differre non potest, fuerint: *l. vlt.* vel si negotij patronus (ideſt, Aduocatus) cognitis adsertionibus temporali seu fatali die adesse non poterit: *d. l. vlt.*

Id verò postulare appellator intra certa TEMPORA, *l. vlt.* intra certas temporum metas, *l.* 1. debebat. Putà, intra tres menses, *l.* 1. 3. 4. 5. 6. 7. si videlicet in sacro Auditorio, vid. *l.* 11. *de appellat.* (vbi dixi) causa appellationis ageretur *l.* 3. 4. 5. (veluti in Iudicio Præfecti Prætorio, *l.* 1. 6. 7. Præfecti V. *l.* 3. 4. 5.) purà appellatione à Iudice seu Rectore Prouinciæ facta *l.* 1. Intra triginta verò dies, *l.* 1. 3. 8 si coram ordinariis Iudicibus à Iudicio magistratuum *d. l.* 1. *hoc tit.* ideſt, Duumvirorum, & nominatim, si à nominatione ad Curiam quis appellauerit. *d. l.* 8.

Intra quod quidem ipsum tempus mox peritæ reparationis tenorem, *l.* 8. impetratum, *l.* 3. in aduersæ partis, *l.* 8. aduersarij, *l.* 3. 6. notitiam perferre debebat. *l.* 6. 8. per denunciationem ex more celebrandam, *l.* 6. breuiter, redintegrata denunciare, *l.* 4. conuentionem tradere, *l.* 5. alioquin si (eâ tamen formâ obseruatâ quæ præscribitur *l.* 5. vid. & *l.* 9. *in fin.*) aduersarius iudicium obire neglexerit, eo absente negotium examinabitur, *d. l.* 5.

Reparatio autem quatuor mensium dabatur *l. vn. infr. si pendente appellat.* vbi dicam; pariter vt in reparatione denunciationum, *l.* 1 *supr. de temporum cursu.*

Cæterùm post iteratum (ideſt, reparatum) ita temporis lapsum, *l.* 2. seu primam hanc reparationem, *l. vlt.* nulli reparatio, *l.* 2. seu reparatio secunda, *d. l. vlt.* indulgebatur: nisi ex eâdem causâ: putà, si non studium, aut culpa, sed ægritudo Iudicis, vel Reipub. interueniens negotium. ne persequeretur obstiterit: *d. l.* 2. intra tempora, de quibus vid. *d. l. vlt.* Certè post secundam reparationem nulla alia vlteriùs reparatio deposci poterat *d. l. vlt.*

1. * Impp.

1. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum. PF.P.''

SI possessor, in Iudicio'' superatus, prouocationis auxilio se defenderit, & temporibus fuerit euolutus, intra mensem tertium redintegrari sibi exhaustum postulet spatium: Id ni'' fecerit, dictam in eum volumus manere sententiam. Similis etiam ratio ex iudicio Magistratuum'' esse debebit: tamen vt in eo artiores metæ temporum seruentur: intra triginta enim illic dies reparationem poterit adipisci, ne sententiam IN positam rerum effectus CON petens subsequatur. Dat. Id. Octobr. Veronæ, diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Absunt à *Cod. Iust.* omnes *huius tit.* leges, præter *Nouellam* Theodosij Iun. quæ est *lex* 2. *eod. tit.*
'' *Mamertinus* sub Valentiniano Sen. PP. Italiæ, Illyrici, Africæ, v. *Prosopogr.*
'' Iudicis videlicet Ordinarij, de quo mox plura.
'' Ita quoque *l.* 3. *infr.* restituendum, *Ac ni* &c.
'' Duumvirorum, de quo mox.

COMMENTARIVS

VALENTINIANI Sen. *quinque leges* de Reparatione Appellationum ordine sequuntur. Et *hâc* quidem, TEMPORA reparandæ appellationi varia pro varietate Iudicum, à quibus appellatum fuerat, definiuntur: pariter vt *l.* 3. 4. 5. 6. 7. *hoc tit.* Et quidem minora, prout Iudices maiores aut minores sunt, à quibus & ad quos appellatum: Scilicet Appellatio à sententia Iudicis ordinarij seu Rectoris prouinciæ ad sacrum Cognitorem, intra tres menses reparari debet; *hac l.* & *dictis legib.* & *l.* 63. 64. *supr. de appell.* si sententia Magistratus seu Duumviri vel etiam Pedanei Iudicis apud Iudicem ordinarium intra triginta dies *hac l. & dd. ll.*

¶ Nempe *Iudicij* appellatione *hac l.* Iudex seu Rector Prouinciæ ordinarius designatur, vt innumeris aliis *huius Cod.* legibus. Item *Magistratuum* appellatione, *hac l. & infr. l.* 3. Duumviri intelligendi sunt; quo sensu & *lege* 12. *supr. de appellat.* & passim *infr. tit. de decurion.* à quibus videlicet ad ordinarios Iudices appellatum docet *d. l.* 3. *infr.* ac proinde eos inuicem *ibidem* separat, & Pedaneis Iudicibus istos coniungit, de quibus ad *eam legem.*

11. * Idem AA. ad Symmachum P.V.''

ET si post iteratum'' temporis labsum nulli reparatione'' præscribtio Legis indulgeat, tamen his iuris beneficia'' subueniunt, quorum non studio aut culpâ, sed ægritudo Iudicis'' vel Reipublicæ interueniens negotium, ne persequerentur, obstiterit. Dat. XIV. Kal. Mart. Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* vnà cum cæteris *huius tit.* à *Cod. Iust.*
'' *Symmachus* hic est Symmachi Epistolarum Scriptoris Pater: vid. *Prosopogr.*
'' Ideſt, reparatum, v. *l. vlt. infr.*
'' Secundam.
'' Ita quoque *l.* 7. *infr.*
'' *Cognitoris* apud Symmachum.

COMMENTARIVS.

SECVNDA reparatio nulli iure ordinario datur, quod *hæc lex* docet: Secunda, inquam, reparatio, non appellationis tantum, verùm & denunciationis, ideſt, non tantum ad secundam instantiam persequendam, verùm & ad primam: *l.* 1. *supr. de tempor. cursu & repar. denunc.* quæ *lex* Constantini M. est, quam & hæc *lex* indicare videtur, illis verbis, *præscriptio legis.* Sanè eius apertissimè meminit Symmachus *lib.* 10. *ep.* 52. vt ad *d. l.* 1. plenius ostendi. Et *hac* tamen Valentiniani Senioris *constitutione* iusta causa excipitur, putà si ægritudine Iudicis, vel ob negotium Reipublicæ appellatio semel reparata iterum lapsa fuerit pariter vt Theodosij Iun. *constitutione.* Huc sanè pertinet integra Symmachi *Epistola* 52. *lib.* 10. sic quidem, vt & huius *legis* meminisse videri possit, his verbis; ad Valentinianum Iun. *Ad hoc parentum Numinis vestri Diuorum Principum protulit sanctionem, quæ inter reliquas exceptiones reparationem iurgantibus tribuunt, si per Cognitorem causa labatur*; & mox; *Cum igitur recentiora scita Diuorum Principum cunctis negotiis reparatione subuenerint, si fortè à Iudice deserantur,* &c.

Et hæc quidem ita si ægritudine Iudicis, quod *hac l.* expressè ait, vel etiam cognitore potestate

Iudiciaria excidente, & successore ei dato; vt in specie, quam Symmachus tractat. Aliud verò fuerit, si culpa Iudicis causa fuerit lapsa: tum enim Iudex æstimatione litis multatur ex Constantini constitutione, *l.2. supr. de tempor. cursu.* quam memorat & confirmat idem Valentinianus *l. vnic. infr. de secundo lapsu.*

III. * Idem AA. ad Olybrium P.V."

SI in Sacræ Cognitionis examine audientiam necessitas publica vel ægritudò Iudicis abnegauerit, intra tres menses reparatio postuletur: atque in aduersariorum notitiam impetrata reparatio perferatur. Ac ne" vtrumque" intra hos tres menses fuerit effectum, sententia quam appellator prouocatione suspenderat, conualescat: ¶ Quotiens verò à Magistratibus" ,Pedaneisque Iudicibus dicta sententia appellatione suspenditur, super quâ disceptatio, non Auditorij Sacri, sed Ordinariorum Iudicum cognitione tractanda est, cuique duo" ad peragendum menses causarum vrguentium conclusione tribuuntur, si fortè sine appellatoris studio prædictus labsus inciderit, intra triginta dies reparatio postuletur. Dat. XIV. Kal. April. Treu. Valentiniano & Valente AA." Coss.

NOTÆ.

* Abest, vt dixi iam, hæc *lex*, vt cæteræ *huius tit.* à *Cod. Iust.*
" *Olybrius P.V.* Romæ sub Valentiniano Sen. v. *Prosopogr.*
" *Si*, vt *l.1. sup. si ni fecerit.*
" Putà, postulatio reparationis & impetratæ aduersario intimationis.
" Idest, Duumvitis, vt *l.1. supr.*
" V. part. titlon *supr. de appellat.* ac nominatim *legem* 41. *eius tit.* sed & *l.* 10. 19. Item *l.2. infr. de decurion.*
" *Secundum*, Vid. *Consularia Theod.* A. 368. & Ammian. Marcellin. *lib.* 28. *pag.* 383.

COMMENTARIVS.

SENTENTIA huius *legis* eadem est, quæ *legis* 1. *supr.* Tria tantum singularia in eâ notentur.

¶ Primò, non tantùm intra trimestre reparationem appellationis postulandam (quod vtique iam *l.1.* cautum fuerat,) verùm etiam intra idem tempus eam aduersario denunciandam: quod & ipsum rursum cauetur eiusdem Valentiniani constitutione ad eundem Olybrium P. V. Anno proximo 269. *l.4. infr.* (de cuius denunciationis forma est pariter *lex* 5. 6. *infr.*) Idémque cauetur *l. vlt. supr. de temporum cursu & repar. denunc.*

¶ Secundò obseruandum, de *Pedaneis* Iudicibus *hac l.* idem caueri, quod de Magistratibus, idest, Duumviris, vt *hac l.* ita *d.l.1 supr.* de Pedaneis, inquam, Iudicibus, quorum mentio quoque fit *l.2. supr. de off. Rector. prou. l. vlt. infr. de excus. artif.* id est, Arbitris datis ab ordinariis Iudicibus, de quibus Arbitris *l.* 63. 67. *supr. de appellat. & l. vlt. inf. hoc tit.* cui *d. lex* 67. iungenda est; à quibus Arbitris seu delegatis Iudicibus ideo ad delegantem iure ordinario appellatur.

¶ Postremò obseruandum, appellationi causarum peragendæ duos menses præstitutos fuisse causarum vrgentium: quarum numero & fiscales ac nominationum causæ sunt; quam in rem expressa est *lex* 10. 19. 41. *& 63. supr. de appellat. l.2. infr. de decurion.*

IV. * Idem AA. & Gratianus A. ad Olybrium P.V."

SI qui ex iustis causis" quæ Diuorum Parentum" nostrorum Constitutionibus comprehensæ sunt, per occupationem eius Iudicis, qui est in Sacro Auditorio cogniturus, ad reparationis possunt beneficium pertinere, trium mensum" tempus in vtraque" custodiant: scilicet, vt priùs quàm id possit elabi, & redintegrent euoluta curricula, & redintegrata denuntient: aut certè, cauillatione submota, his quæ statuta sunt, obsecundent. Dat. XIII. Kal. Iul. Altaripa", Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

NOTÆ.

* Abest, vt iam dixi, hæc *lex*, vnà cum cæteris à *Cod. Iust.*
" *Olybrius* P.V. Romæ Valentiniano Sen. v. *Prosopogr.* vt *leg. superior.*
" Quæ repete ex *Paratitlo*, & *l.2. sup.*, *7. vlt. infr.*
" Intelligit Constantinum M. & Constantium.
" Ita semper fermè *Cod. Theodos.*
" Ita pariter *l.3. supr.* vbi dixi. *In vtroque*: idest, & in impetranda reparatione, & in redintegrata denuncianda: vt etiam ex *fin. legis* liquet.

COMMEN

COMMENTARIVS.

SENTENTIA *huius legis* eadem est quæ partis primæ *legis* 3. *supr.* Neque quidquam habet peculiare: nam & hæc *lex* est de causâ lapsa per occupationem Iudicius facta cognoscentis. Subscriptionem tantùm *huius leg.* notari cupio, quæ singularis est: Data quippe dicitur *Altæ-ripæ*: qui vicus etiamnùm in ripa Rheni pristinum nomen retinet *Altrip*: haud longè suprà confluentem Nicri ad confluentem Luteri amnis; inter Nemetes, & Vangiones, de quo Munsterus *Cosmographiæ libr. 3. capit.* 178. Hunc locum & ipse aliquando vidi eò digressus: locus est editus & tumenti loco, hodiéque *Sandbery* dictus. Scilicet author est Amm. Marcellinus in gestis huius Anni *lib.* 28. *ep.* 392. Valentinianum *Rhenum* omnem ab exordio Rhætiarum ad vsque Oceanum molibus communiisse, castráque extulisse altius & *Castella* turrésque assiduas per habiles locos & opportunos, quà Galliarum extenditur longitudo, nonnunquam etiam vltra flumen ædificiis positis, & subrasis Barbarorum finibus, idest, Alemannorum & Francorum. Hinc itaque est, quod Valentinianus etiam *Altæ-ripæ*, vt & *Brisiaci* (quod docet *lex* 8. *supr. de priuileg. eorum qui in sacro Palat.*) constitisse, ex *hoc Cod.* deprehenditur. Sanè huius *Altæ-ripæ* (Rhenanæ) meminit quoque *Notitia Imperij*, atque inibi Præfecti militum Martensium inter Nemetes & Vangiones sub Duce Mogontiacensi, circa Annum D. 427. Ergo & ibi Romanorum *Castellum* ad speculandum opportunum: cuius meminit & Rupertus Senior Elector Palatinus in diplomate dato M. CCC. LXXX. Nulla verò eius mentio in *Itinerario Peutingeriano*, quòd ante hanc *leg.* scriptū est, Alia ab hac est *Altæ-ripæ* in Valeriâ, cuius mentio in *Itinerario Antonini*, quam cum hac confudit Munsterus. Hæc denique *lex* diligentiam Cluuerij fugit, cùm de *Altæ ripâ* ageret: imò & Freheri *origin. Palatin. c.* 14. non & Ortelij in in *Thesauro*, quem tamen falli tradidit; minùs consulto hoc *Cod.* idem Freherus.

V. * Idem AAA. ad Olybrium P.V.

SIN speculis agat is" aduersus quem in sacro Auditorio causa reparandâ est, & an intra tres menses reparationem aduersarius mereatur", exploret, ac statutum scitis Triumphalibus" diem sedulus in iudiciis litigator obseruet. ¶ Incumbat quo que Appellatori cura, vt si aduersarius ex loco, quem habitare consueuit, to. sè subterfugiat, pergat cum officio" publico, hominique" eius; quem in loco reppererit, conuentionem tradat, ad aduersarium perferendam: Idque ita gestum esse Curator" aut Magistratus", rescribti" publici, vel actorum testificatione confirmet. Quibus impletis, si is, cuius conuentio curata est, iudicium obire" neglexerit, ferat hanc desidiæ contumaciæque multam, vt vrguens negotium ipso quoque absente dicatur, diligentique iudicantis examini" sententia proferatur ea, quam æquitatis ratio & iuris præscripta dictauerint. Dat. XVIII. Kalend. Septembr. Altino Valentiniano & Valente IV." A. Coss.

NOTÆ.

* Abest, vt iam dixi, hæc *lex*, vnà cum cæteris *huius tituli*, à *Cod. Iust.*
" *Olybrio*, P.V. Romæ iam tertia hæc Valentiniani *lex hoc tit.* inscribitur: de eo vid. *Prosopogr.*
" Litigator aduersarius.
" Petat, impetrare mereatur.
" Intelligit sugs *leges* 1. 3. 4. *supr.*
" *Officium* publicum.
" Homini, idest, actori colono &c. vt *sup. de conductor. & hominib. Dom. Aug.*
" *Curator* Reipublicæ: de eo mox.
" *Magistratus*, idest, Duumvir, vt *l.1. 3. supr.*
" *Rescriptum* publicum.
" *Obire* iudicium, est iudicio se sistere.
" *Ex animi.*
" Fortè *Alteio*: vbi & data *lex* 3. *de actorib. & procurator.*
" *Malim* II. id est, A.D. 368. quo, vt & A. 369. Olybrius P.V. fuit, non A. 373.

COMMENTARIVS.

DVÆ Cautelæ in negotio reparationis appellationis *hac l.* continentur: prior in fauorem eius pro quo sententia lata est: altera in fauorem appellantis. Nempe priori ingeritur, vt exploret, inque speculis agat, num intra præscriptum TEMPVS, trium videl. mensium, appellator postulet Appellationis reparationem, in sacro Auditorio agitandæ: de quo tempore prætet hanc legem est pariter *lex* 1. 3. 4. *supr. l.* 5. 6. 7. *infrà*; veluti apud Præfectum vrbis; de quo est quoque *l.3. & 4. sup.* quæ eidem Olybrio P.V. inscribuntur. Hoc inquam primum *huius leg.* caput est: Alterum in fauorem appellatoris, quomodo NVNCIATIO reparatæ appellationis faciéda sit absenti aduersario: de quâ denunciatione fuit quoque iam *l.3. supr.* erit & *l.6. inf.* itémque *l.8. & 9.* Nempe qui reparationem appellationis obtinuerat, eam aduersario significare tenebatur. Verùm, quia aduersarius aliquando subterfugiebat ab eo loco, vbi habitare consueuerat, ne sibi videl. reparatio denunciaretur, præscribit *hâc*

leg. Valentinianus formam Denunciationis faciendæ absente aduersario & quid posthac facere Iudex debeat: Nempe 1. si aduersarius absit, appellator ad *domũ* denunciare debet. Quomodò? Scil. cum Officiali publico, homini idest, actori, colono &c. eius conuentionem tradere oportet ad aduersarium perferendam: Idque ita factum, apud Curatorem vel Duumvirum seu Magistratum municipalem profiteri oportet: vt cæteroquin professiones aut testationes apud hos factæ: vt docet quoque *lex* 2. *infr. de Canone frum. V. R.* Vt ita horum scripto actorúmque testificatione res probari possit. Quæ quidem forma denunciationis faciendæ absenti obseruanda. 2. Effectus verò eius hic est, vt videl. aduersar'o sese iudicio non sistente causa appellationis μονομερῶς iudicari possit. Quæ ordinaria alioquin est absentis legitimè citati vel denunciati pœna. De eadem sensisse videtur *lex vlt. inf.* 3. At quæ sententia? Non vtique semper contra absentem, sed quam æquitatis ratio & iuris præscripta dictauerint. Aliter atque definitur à Valente *l. prox.* nempe latam sententiam roborari, atque in executionem semel iudicata transire.

VI. * Idem AAA. ad Modestum PF.P."

REPARATIS intra mensem tertium, ex" priore lege, temporibus, in notitiam hoc ipsum aduersarij per denunciationem, ex more celebrandam, iubemus sine dilatione perferri: scilicet, vt interiectorum spatiorum dinumeratione seruatâ, ad debitum" partibus" iudicium reuertantur. Quod si is cui reparata sunt tempora, vltra dinumerationem crediderit differendum, lata aduersus eum sententia roboretur, atque in exsecutionem semel iudicata ducantur. Dat. VI. Id. Dec. Constp." Valentiniano & Valente IV. AA. Cons. [373.]

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc præcipit, vt si quis videtur iniuste in causa sua victus reparatis ante tertium mensem temporibus, quæ appellationi videntur fuisse concessa, statim hoc ipsum in aduersarij sui notitiam deducere procuret, & intra tempora quæ appellationi constituta sunt, de hoc ipso negotio is qui appellauit, vt sibi credidit competere, agere non moretur. Quod si facere neglexerit, sententia quæ aduersus eum lata fuerat perseueret, & data executione omnibus compleatur.*

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex*, nâ cum cæteris *huius tit.* à *Cod. Iust.*
" *Modestus* PP. Orientis sub Valente Imp. vid. *Prosopogr.*
" Idest, secundum, iuxta priorem Constitutionem; cui scilicet nulla Valentis anterior occurrit, verùm Valentiniani *legis* superioris Collegæ & fratris.
" Legitimum, constitutum.
" sustineri possit; sed malim, *partes.*

COMMENTARIVS.

VALENTIS Imp. hæc constitutio de Reparatione Appellationum; quâ continentur tria capita. Primum, de *Denunciatione* reparatæ appellationis intra tertium mensem: de quo ad ad superiores *leges.* Secundum, vt denunciatione factâ, partes ad iudicium appellationis veniant, seruatâ interiectorum spatiorum dinumeratione. Nempe post denunciationem factam, ad sistendum se iudicio partibus certa tempora dabantur, pro ratione interiectorum spatiorum: de quo ad *tit. de denunciat. supr. lib. 2.* & *tit. de Temporum cursu & reparat. denunciat.* Tandem nisi is qui reparationem impetrauit, intra tempora illa se se stiterit, sententiam confirmari & executioni tradi iubet.

VII. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus, & Theod. AAA. ad Siburium PF. P."

SI possessor", primis dicendi" negotij temporibus excussus, intra tres menses instaurationem non potuerit postulare, ob id quòd copiam ad iudicia veniendi hostis obrepserat", iuris beneficium" eiusmodi occasionem" non perdat; sitque, depulsis perduellionibus", hæc prima litium rerúmque reparatio, vt cùm primum adiri potuerit Sacræ Cognitionis Auditor, cognitis causis, præsidium" amissæ instaurationis indulgeat. Dat. III. Non. Decemb. Treu. Auxonio & Olybrio Coss. [379.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex*, pariter vt cæteræ *huius tituli*, à *Cod. Iust.*
" *Siburius* PP. sub Gratiano *Galliarum* scil. vt alibi ostendo, imò & ostendit argumentum *legis*, de quo mox.
" Ita quoque *l. 1. in pr. sup.*
" Id est causæ appellationis peragendæ.
" *pe. Obsepserat.*
" Ita quoque *l. 2. sup.*
" *pe. Occasione*, vel *per occasionem.*
" *pe. Perduellionibus.*
" *Suprà, hâc ipsâ l.* & *l. 2.* beneficium.

COMMENTARIVS.

GRATIANI Imp. hæc constitutio est, de Reparatione appellationis ad sacrum Auditorium intra tres menses; superioribus *constitutionibus* Valentiniani & Valentis plenè conformis; ad quas dixi. Atque vt reparationis petendæ iustas causas proponunt *lex 3.* & *4. suprà*, ita & *hâc leg.* proponit Gratianus iustam exceptionem non petitæ reparationis: si videlicet intra tres menses reparationem non potuit postulare ob id quod copiam ad iudicia veniendi hostis *obsepsit* (ita enim legendum) Depulsis enim *perduellionibus*, seu hostibus, Iudex qui vice sacrâ cognoscit, seu Iudex appellationis, cognitâ hac causâ præsidium amissæ vel omissæ reparationi indulgere debet, & sic appellationem reparare. Et hæc quidem vt æquissima exceptio est, ita conformis veteribus XII. Tab. exceptionibus causisque vadimonij deserendi. Cæterum ex horum temporum historiâ illustranda est hæc *lex.* Nempe quos Gratianus hostes & perduelliones hîc vocat, *depulsosque* indicat, sunt ij proculdubio Alemanni & Sueuis quos Gratianus hoc ipso Anno & tempore compositi: teste Ausonio *in gratiarum act.* Socrate *lib. 5. c. 6.* Sozomenus, *lib. 7. c. 4.* Hinc est, quodi so Anno & tempore Ausonius huius anni Consul scribit, à Gratiano, *vno pacatum anno & Danubij limitem & Rheni.*

¶ Atque istud inter cætera notetur quæ facta constituta post debellatos iam repressosque hostes, de quibus in *Paratitlo de re militari.*

VIII. * Imppp. THEOD. Arcad. & Honor. AAA. Victorio" Proconsi. Asiæ.

QVOTIENSCVNQE in his negotiis, quibus aliqui ad Curiam deuocantur, primus temporum labsus inciderit, intra triginta dies, sub eâ definitione, quâ cautum est, reparatio postuletur, &" petitæ reparationis tenor in aduersæ partis notitiam perferatur. Dat. VIII. Kalend. Mai, Constantinop. Arcad. A. 11. & Rufino Coss. [392.]

NOTÆ.

* Et *hæc l.* abest à *Cod. Iust.* iungenda *huic* est *lex 125. inf. de decurionibus.*
" *Victorius* Proconsi. Asiæ sub Theodosio M. v. *Prosop.*
" Vt.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc constitutio est de reparatione Appellationis, in negotio NOMINATIONIS ad Curiam: de quo appellationis genere à nominationa *superiore tit. l.* 10. 12. 19. 53. & *l. 2. 8. inf. de decurion. l. 4. 7. 11. Cod. de appellat.* haud aliter atque in aliis negotiis; Quare & hac parte eadem reparationis petendæ intra XXX. dies, & impetratæ denunciandæ, lex & conditio esse debet, quæ in cæteris negotiis, vbi ex Iudicio Magistratuum appellatur, *l. 1. in f.* & *l. 3. in f. sup.* Idque nominatim hac Theodosij M. constitutione cauetur: quæ maioris constitutionis, pro Curiarum commodis latæ pars est, vt docet *lex 125. inf. de decurion.* quæ *huic* est coniungenda.

IX. * Impp. HONOR. & THEOD. AA. Asclepiodoto" PF. P. Post alia.

APPELLATORIBVS, qui præfinito tempore iudicia non obseruauerint, hæc tempora custodienda sunt, vt si contra *Arbitri* definitionem fuerit appellatum, labsúmque prouocator incurrerit, tempora" priscis" statuta legibus obseruentur: Secundâ reparatione, quam prouocanti ab Arbitro Serenitas nostra concedit, in eâ quidem prouincia, in qua iurgium ventilatur, & in contiguâ

tres menses, in vlteriore autem, quatuor menses habiturâ. ¶ Si verò sententiam *Iudicis* prouocatio obiecta suspenderit, cùm Sacri Cognitoris tribunal appellatur, post lapsum ad primam reparationem petendam tribus mensibus statuendis, si in eâdem vel proximâ prouincia eius aduersarius commoretur, quatuor verò si in vlteriore consistet. In secunda verò reparatione, quam à Iudice appellantibus Serenitas nostra præstare consueuit, illi quidem qui post labsum intra tres quatuórve menses, sicut statuimus, non poposcerit reparationem ab eo cui Sacri auditorij cognitio debetur, transacto dierum spatio designato, tres alios menses indulsimus ad impetrandum, allegandúmque" Rescribtum, & ad conueniendos eos, quos pulsat intentio. ¶ Ita* tamen, vt tam in prima, quàm in secunda reparatione, sicut iam diximus, causæ idoneæ comprobentur, hoc est, ægritudo, vel occupatio actuum publicorum, aliáque necessitas, quam Iudex aut litigator differre non potuit, vel si negotij patronus cognitis adsertionibus temporali' die adesse non potuit. ¶ Clarum* autem fieri volumus, post secundam reparationem, aliam vlterius nullo modo posse deposci. ¶ Et* in omnibus reparationum generibus formam custodiri, quam super his dedimus, qui se, ne conueniantur, ex reparatione subtraxerint. Dat. III. Kal. April. Constantinop. Asclepiodoto & Mariniano Coss. [423.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda *huic* est *lex pen. sup. de appellat.* & *l. vlt. sup. de fructibus & litis expensis.*
" *Asclepiodotus* PP. Orientis sub Theodosio Iun. v. *Prosop.*
'' An XXX. die, an vero 3. menses.
' Valentinianeis, *l. 1. & 3. sup. h. t.* & hâc potissimum.
* *Secunda* sententia, de appellatione à *Iudice* ordinario seu Rectore Prouinciæ.
* *Tertia* sententia, de *causis* idoneis primæ & secundæ reparationis.
" Id est Fatali die & vltimo.
* *Quarta* sententia de *Tertiâ* reparatione denegandâ.
* *Postrema* sententia, de pœna sese subducentis, in hoc reparationis negotio.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæc *lex* est, de Reparationibus Appellationum: quæ pars est prolixioris Theodosianæ constitutionis: vnde duæ adhuc *leges* desumptæ supersunt, putà *lex penult. supr. de appellationib.* & *l. vlt. supr. de fructibus & litis expensis*, quæ proinde huic coassandæ veniunt. velut vnius & eiusdem constitutionis partes: Quâ quidem constitutione Theodosius *Iudiciorum retractationi* iustum modum præfinitum iuit: partim aduersus Iudicum iniquitatem, appellationes non recipientium; quò spectat *d. l. penult. de appellat.* partim aduersus litigatorum contumaciam finito negotio, super expensis seu sumptuum nomine actionem ex Rescripto forte intentantium: quò pertinet *d. l. vlt. de fructib. & litis expens.* Denique reparationi appellationum iusto modo impositio: *Temporibus* videlicet præfinitis ad reparationem petendam, eamque quandoque iteratam: *Causis* idoneis ad id impetrandum expressis: *Tertiâ* item reparatione denegatâ: Postremùm, reparationis iudicio, seu cognitioni sese *subducentibus* occurrendo: Quæ quidem quatuor sunt *huius l.* capita quinque sententiis comprehensa.

Quod primum caput attinet de temporibus ad reparationem petendam, ita distinguit Imperator: vel contra sententiam appellatum est, de quâ appellatione ab Arbitris seu pedaneis Iudicibus, fuit quoque *lex 63. 67. sup. de appellationibus*: & *lex 3. sup. hoc titulo*, & prima reparatio postulatur: & tùm tempora priscis legibus statuta obseruari vult: id est intra dies 30. post lapsum, reparationem postulari: quod & ipsum Valentiniani lege scilicet *d. l. 3. sup. hoc tit.* Arcadij *d. l. 62.* Si verò secunda reparatio appellationis postulatur, tùm in eadem prouinciâ & in contiguâ tres menses dantur: in vlteriore, quatuor menses. Et hæc de appellatione Rectoris. Si verò à *Iudice*, id est à Rectore prouinciæ appelletur ad Sacrũ Cognitoris tribunal; tùm ad primam reparationem postulandam tres menses statuuntur, si videlicet in eadem prouincia, vel in proxima aduersarius commoretur: si verò in vlteriore, quatuor. Ad secundam verò reparationem, tres alij menses. Vbi differentiæ variæ notandæ sunt, inter Arbitrum & Iudicem: inter primam & secundam reparationem; inter contiguas seu proximas prouincias & vlteriores. Et hæc de primo capite.

¶ Secundum caput est de *Causis* ad impetrandam siue primam siue secundam reparationem. Idoneas igitur causas comprobari vult: quas quatuor hîc enumerat: de quibus iam *l. 3. 4. 7. sup.* vel à parte litigatorum, vel à parte Iudicis, vel extrinsecùs accidentes: imò & à parte Aduocati; si videlicet Patronus negotij, id est Aduocatus cognitis adsertionibus, id est cognito causæ statu temporali, id est fatali die & vltimo, summũ dixit Symmachus *lib. 10. ep. 52.* præstituti temporis adesse non potuit. Quæ omnia & circa vadimonia, & denunciationes reparationésque earum obtinent: de quo *lex XII. Tab. tit. si quis cautionibus*: & *tit. de eo per quem factum erit: sup. tit.* & *de temporum cursu & reparat. denunciat.*

Tertio capite post secundam reparationem alia iam & tertia omnino denegatur.

Postremo capite occurritur his qui ex reparatione se subtrahunt: id est qui cognitioni de reparatione cùm reparatio postulatur, vel postulata est, adesse nolunt, eamque defugiunt: Quâ parte Imp. eam formam custodiri vult, quam super his iam dedit, non aliam proculdubio vel similem illi quæ præstituitur *l. 5. sup.* vbi vid. quæ dixi: & indicatur *l. vlt. sup. de temporum cursu, & repar. denunciat.*

DE

DE SECVNDO LAPSV.

TITVLVS XXXII.

1. * Impp. VALENTINIANVS, & Valens AA. ad Volusianum P. V."

SI culpâ Iudicis gemino labsu causa fuerit euoluta, iuxta Diui Constantini præceptum,† ipse ad redhibitionem eius æstimationis, quanto" res valet de qua iurgium est, debet adtineri. Dat. III. Non. Sept. Med. Valentiniano & Valente AA. Coss.

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Volusianus* P. V. Romæ, sub Valentiniano Sen. vid. *Prosopogr.*
† Constantini M. *lex 2. sup. de temporum cursu & repar. denunciat.*

COMMENTARIVS.

VEMADMODVM SECVNDO LAPSV, id est reparata semel causa si euoluta fuisset, ex Constantini M. constitutione nulli reparatio secunda dabatur: putà si facto litigatoris euoluta fuisset; vt docet *lex 1. supr. de temporum cursu.* Symmachus *libr. 10. ep. 52.* Sed & indicat *lex 2. supr. de reparat. appellat.* ita ex eiusdem Constantini constitutione si id culpâ Iudicis euenisset, Iudex litis æstimatione multabatur, quod hæc *lex* docet. Et verò de eo est Constantini constitutio *l. 2. de tempor. cursu & reparation. denunciat.* At Valentinianus Senior, vt prius illud abrogandum credidit, *d. l. 2. supr. de reparat. appellationum*, ita posterius *hâc l.* confirmat. Scilicet, vt æquum non est, nullâ litigatoris culpâ, verùm vi aliquâ maiore lapsâ secundo lapsu causâ, secundam denegari reparationem; quod etiam Theodosius Iun. agnouit, *l. vlt. supr. de repar. appell.*: ita reparationem tribui superfluum est: vbi Iudicis culpa intercedit; quinimò iniquum foret, aduersus *Tertium* litem resuscitari, vbi aliâ viâ litigatori consultum esse potest & Iudex ipse multandus venit.

¶ Cæterùm potest hæc *lex* pertinere, pariter vt *lex 2. supr.* & *lex vn. infr. tit. prox.* non minus ad temporum cursum primæ instantiæ quàm appellationis, & sic ad reparationes denunciationum; non minus quam reparationes appellationum.

¶ In *h. l.* interim obseruetur descriptio, seu definitione eius, quod vulgo alioquin dicitur, Iudicem litem vel causam suam facere, *l. 2. 3. infr. quorum appellat. non recip.* vbi vide quæ dicam.

DE DILATIONIBVS EX CONSENSV.

TITVLVS XXXIII.

1. * Impp. ARCAD. & Honor. AA. Africano P. V."

COGNITIONES omnes, quotiens consensu partium differuntur, vltra duos menses differendi non habeant" potestatem: ne paulatim libera dilatione concessa, ærates plerumque iurgantium veternosis" litibus consenescant. Dat. III. Kalend. Maij, Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. Coss.

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Africanus* sub Arcadio Imp. Præf. Vrbis Constantinopolitanæ, cui inscribuntur hoc ipso Anno *lex* 11. *infr. de annonis civicis* : *l.* 152. *infr. de decurion. l.* 3. *supr. de præiudicis Senator.* Vt omittam alias A. 395. & 397. v. *Prosopogr.*
" Patres scil.
" Ita Symmachus *lib.* 10. *ep.* 32. *Curiosam litem* dixit, & *ep.* 52. curiosum *luctamen.*

COMMENTARIVS.

VAMDIV cognitio omnis, siue denunciationis scilicet seu primæ instantiæ, siue appellationis (nam de vtroque iuxtà *hæc lex* accipi potest, non minus quàm *lex* 2. *supr. de reparat. appellat. & l. vn. supr. tit. prox.*) consensu partium differri possit, definit hâc constitutione Arcadius Imp. Nempe cognitionem iudiciumque, labente fatali tempore, seu temporum à lege præstitutorum cursu, ex consensu partium differri seu prorogari posse dubium non est, idque litigatoribus licuit: quomodo & cæteroquin iuri pro se introducto renunciare licet. Et *hac* tamen Arcadij *constitut.* isti partium siue consensui, siue dilationi, fibula adhuc seu modus quidam imponitur, putà, vt ne vltra duos menses differendi cognitionem & fatalia habeant litigatores potestatem. Nempe, vt ius aduersarij sententia quæsitum, reparatâ lite vltra quatuor menses trahi minus æquum visum est, ita ipsa litium semel terminandarum contemplatio facit, vt ne quidem consensus partium reparatam denunciationem siue litem vltra duos menses differre seu prorogare possit. Illud priuata ipsius victoris contemplatio suasit: hoc litium protrahendarum odium, & publicæ vtilitatis ratio extorsit; *Nec* (vt hæc *lex* eleganter loquitur) *paulatim liberâ dilatione concessâ, ætates plerumque iurgantium veternosis litibus consenescant.* Quod quidem etiam ad eam quæstionem facere potest, quâ vulgo quæritur ad *l. vlt. §. vlt. C. de tempor. appell. c. quandiu* 4. *Nouell.* 93. *c.* 1. *clem. de appell. Auth. si tamen Cod. de tempor. appell.* vtrum fatale seu decendium interponendæ appellationis, consensu partium prorogari possit: quam alioquin tractant Glossa in *c. cùm sit Romana, in verbo, recisiis, de appellat.* & in *Auth. offeratur, verbo, viginti.* Mynsingerus *lib.* 1. *obsern.* 68. Gayllius *libr.* 1. *obseru.* 139. *num.* 6. 140. *num.* 8. Mazanta *de appellat. num.* 230. 241. Guido Papæ *decis.* 115. & 240. Papon. *Arrest. lib.* 19. *t.* 6. *num.* 3. Iason *decis.* 475. Quare tuto dixeris, ex *h. l.* quam nemo adhuc obseruauit, modicam dilationem seu prorogationem ex consensu ferri: in longiorem verò diem & vagam pro libidine partium, quæ ætates litigantium atterat, non item. Et sanè eo quoque inclinant Glossæ & Doctores, & in his *Cod. de litis contest.* Laudensis vbi interest Reipub. dilationes hoc ex consensu, infra. Et verò hoc tempus bono publico finiendarum litium causa salubriter præstitutum hæc lex apertè indicat.

DE HIS, QVI PER METVM IVDICIS NON APPELLARVNT.

TITVLVS XXXIV.

VII. COD. IVST. LXVII.

1. * Imp. Constantinus A. ad Vniuersos Prouinciales.

IN insulam deportandi sunt, cum amissione omnium facultatum, quæ fisco addicendæ sunt, hij qui prouocatione omissâ litem reparare temptauerint, contra Comitum" ceterorúmque sententias qui vice nostrâ iudicauerint; firmantes", *se per metum appellationis omissæ" auxilium*: in quâ re vel nostrum", vel Præfectorum Prætorio ex nostrâ erit iussione iudicium. Dat. Kalend. Aug." PP. Kalend. Septemb. Basso & Ablauio Coss. [331.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* pariter vt *lex prox.* Iungendæ *huic* sunt *lex* 16. 17. *supr. de appell. lex vn. supr. de litigiosis*: *lex* 3. *supr. finium regundorum*: Imò & *l.* 4. *C. de Iurisd. omnium Iudicum*: *lex* 3. *C. de offic. Rectoris prouinc.* Tandem & *lex* 1. *supr. de offic. Rect. prouinc.* & *lex* 3. *C. vbi in rem actio exerceri.*
" De iisdem *Comitibus* agitur *d. l.* 16. & *d. l.* 1. *supr. de offic. Rect. prou.* & *d. l.* 3. *C. de offic. Rect. prou.* & *d. l.* 9. *C. de Iurisd.* de quæ iis plenius egi ad *eam l.* 16.
" Ita quoque *l.* 2. *infr.* pro, *affirmantes.*
" 2e. *Omisisse.*
" Ita *l.* 2. *infr. aut per me cognoscam.*
" De his *Præfectis Prætorio*, mox.
" Constantinopoli, vt habet, *d. l.* 16. *supr. de appellat.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. hæc constitutio est, de his qui per metum Iudicis se non appellasse dicunt. Quæ quidem constitutio insignioris vereque aurei prolixioris Edicti Constantinianei pars est: pariter vt *leges* illæ omnes quas huic coniungendas esse dixi. Edicti inquam Constantinianei, quò Constantinus Iudicum & Iudiciorum integritati, sanctitati, reuerentiæ, ordinique enixo studio consultum iuit: fundato inter cætera appellationum iure; parte altera repressa litigantium temeritate, inani obtentu lites retractantium: verùm de edicti istius continentiâ dixi iam plenè ad *d. l.* 16. *supr. de appellationib.*

Igitur, vt licitam litigatoribus prouocationem constare vndiquaque voluit Constantinus M. (quod docet *d. lex* 16. & 17. *supr. de appellat.* quæ inter cæteras *huic* sunt coniungendæ) ita versâ vice prouocationis auxilium spernentibus, posteaque inuidiam Iudici Vice sacra videlic. cognoscenti conflantibus, apud Principem, seuerissimam pœnam impositam voluit, vt *hac l.* ita *d. l.* 17. vbi eadem deportationis pœna imponitur. Quæ & ipsa Iuliani mens est, *l.* 30. *supr. de appellationibus.* Vbi & ratio hæc nominatim redditur (quæ & ipsa alioquin ex hoc Edicto Constantinianeo colligi potest) *quod Principibus Remp. moderantibus Iudex nulli audeat prouocationis perfugium denegare, & si litigatores vim sustinuerint, publicè de eo contestari possint.* Quæ cùm ita sint, atque hac potissimùm ratione inductus putet quis, omnem omninò Constantinum M. metus exceptionem litigatoribus ademisse: non modò, si solius potestatis metu non appellauerint, verum & si Iudex vice sacra cognoscens terrorem suum appellatuto obiecisse dicatur atque appellationem recipere noluisse. Nempe cui protestationis vel contestationis publicæ, vel apud summum Iudicem, vel apud Principem ipsum facultas est & relaxatur (quod vtique Constantinus relaxat *d. l.* 16. *supr. de appellation.*) is *perpetuò silere debet*, vt loquitur *d. lex* 17. si id auxilium contestationis spreuerit. Atque vt Iudices metum litigatoribus iniicere non oportet, ita litigatoribus inuidiæ conflandæ Iudicibus vice sacrâ cognoscentibus occasio patere non debet; si metu sibi obiecto siluerint, & proposito sibi Iuris auxilio vti supersederint. Cui apprime conuenit Alexandri Seueri Imp. illud in eadem prorsus re, in *l.* 25. *ff. de appellat.* ἐκκαλεῖσθαι μὲν πῶς ἂν τις κωλυθείη ὑπὸ τοῦ δικαζόντων, οὐχ' ὅταν ὁπότε ἐξεσιν ἢ ἑτέρων ὁδὸν τρέπουσιν, τοῦτο ποιεῖν, ἢ τάχιον πρὸς μεταφέρεσθαι: id est, *Appellare quidem qualiter quis prohibeatur à Iudicantibus non video; quando licet aliam viam tenentem idem facere, & celeriùs ad me peruenire.* Denique probabile non est aut verisimile, quem metu Iudicis appellare prohibitum, cui maiotis Principis aut Iudicis adeundi copia est. Neque abludit etiam ea ratio, quam Diocletianus reddit in *l.* 11. *Cod. eod. tit. In sacro enim Comitatu nostro timere nihil potuisti*: scil. *Ibi iusti timoris cessat præsumptio, vbi Principis est copia.* Denique huic simillima est ratio Iurisconsulti in *l. vlt. ff.* quod metus caus. Cum inquit, *potuerit Ius publicum inuocare, & adire aliquem potestate præditum, qui vtique vim eam pati prohibuisset.* Quanquam eiusdem *legis* temperamentum æquissimum videtur, *huiusmodi præsumptiones debere apertissimas probationes violentiæ opponi.* Et verò videri quoque possit, contra quàm antea dicebamus, Constantinus *sine legis* contrariam probationem metus iniecti admittere; cùm in ea re vel suum (Principis scil.) vel Præfectorum Prætorio ex sua iussione iudicium esse iubet. Cui etiam congruit Constantij *lex prox.* vbi quod de *Præfectis Prætorio* addit, notandum est, eiusmodi multa alia ad Præfecti Prætorio partes & dignitatem pertinentia eo Edicto, vnde hæc lex desumpta est, comprehensa fuisse; vt apparet ex *d. l.* 1. *supr. de offic. Rect. prou. l.* 3 *Cod. eod. tit.* & *l.* 16. *supr. de appellation.* quæ omnes *huic legi* coassandæ sunt. Quidquid huius sit, huic *legi* derogasse videtur Constantius *leg.* 2. *proxim.* reduxisse eam Iulianus *l.* 30. *supr. de appell.* De nonnullis verò capitibus, quæ huic *legi* cohæsisse videntur, dicd ad *leg. prox.* 2.

II. * Imp. Constantius A. ad Volusianum PF. P."

SI à *Præfecto Vrbis*, vel à *Proconsule*" fuerit dicta sententia, eandémque prouocatio minimè fuerit subsecuta, præsidium" postulare fas erit, *imminente Iudicum metu territos se esse* firmantibus". Nam quicumque necessitatis huiusmodi laqueis beneficio meo eximi postulauerint, aut per me" cognoscam, aut Excellentiæ Tuæ" impertiam notionem: hâc videlicet condicione, quâ *Vicariorum* sententiæ, quas appellatio non suspenderit, ex Diui Patris mei sanctione retractantur. ¶ Cùm verò *Consularium* ac *Præsidum*, aliorúmve sententiæ in querimoniam deducentur, prioris legis

 statu

statuta sectanda sunt,quæ similiter certo terrore proposita,auxilium poscentibus detulit. Dat. Kalend.Ian. Med. Arbitione & Lolliano Cons. [355.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* præ latâ *lege* Iuliani 30. *supr. de appellat.* de quo mox plura.
" *Volusianus* sub Constantio PP. v. *Prosopogr.*
" Nempe à Præfecto Vrbis quoque appellare licuit, quod præterea docet *lex* 11. 23. 30. *supr. de appellat.* & *lex Æmilius Larianus, ff. de minoribus.*
" Nempe à *Proconsule* quoque appellari potuit, de quo Tit. *de appellat. supr.*
" Ideſt, beneficium Principis, vt mox vocatur *seq. vers.*
" Ita quoque *l.* 1 *supr.*
" Similiter *d.l.* 1. *supr. in fin. v. & l.* 4. *supr. de accusation.*
" Præfecti Prætorio, quod inscriptio *legis* docet : quoque *d.l.* 1. *supr. in fine.*
" Constantini M. & procul dubio intelligit partem, quæ *legi* 1. *supr.* cohærebat, cuius & rursum fit mentio *fine legis.*
" Puta, Correctorum.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII hæc *lex* est, *de his qui per metum Iudicis non appellauerunt* : quâ PERMITTITVR litigatori non tantum à Consularium vel Præsidum, vel etiam Vicariorum sententiâ ; verùm & à Præfecti V. vel à Proconsulis appellatione interposita, Principi supplicare, litémque adeo retractare, affirmanti se appellationem non interposuisse imminente Iudicum metu territum. Abrogata partim hac parte, partim verò confirmatâ Constantini M. patris sui constitutione, cuius vtique pars fuit *lex* 1. *supr.* Nempe hæc metus exceptio aduersus sententias eorum qui vice sacra cognoscerent, putà Præfecti Vrbis & Proconsulis ex Constantini M. constitutione appellabatur, quæ vtique *d. legis* 1. sententia est. Atenim, quod hæc *lex* expresè testatur, aduersus *Vicariorum* sententias hæc exceptio iusta fuit, sub quadam conditione, seu certo terrore proposito. Denique aduersus *Consularium & Præsidum* vel Correctorum pariter certo terrore proposito. Quæ duo postrema, etsi ex Constantini M. constitutione interciderint, attamen eo ipso quod *lex* 1. *supr.* de *Vice sacra iudicantibus* nominatim concepta est, satis indicat, diuersum aliquod ius in aliis à Constantino M. constitutum fuisse.

Singularis hic interum locus est, quo ostenditur, tres Magistratuum gradus sub Constantino M. fuisse, à quibus videlicet appellari poterat; & quidem post Præfectos Prætorio primus gradus fuit, in quo Præfectus V. Proconsules, aliíque vice sacra iudicantes erant. Secundus, in quo Vicarij. Tertius, in quo Consulares, Præsides, Correctores : & ita quidem, vt circa hos diuersa iura obtinerent. Atenim Constantius idem ", ius circa Vicarios, atque circa Præfectum Vrbis & Proconsulem obtinere iubet. Nam & hi Vicarij quoque vice sacra iudicabant, quod alioquin docuit etiam *lex* 16. *supr. de appellat.* quæ *legi* 1. *huius tit.* coniungenda est. Quænam verò hæc conditio, quis terror hâc parte propositus fuerit aliunde non discimus. Quod verò Constantius se ipsum, vel Præfectum Prætorio Cognitorem fore pollicetur, id iam illustratum est ad *l.* 1. *supr.* vbi paria continentur.

SI PENDENTE APPELLATIONE MORS INTERVENERIT.

TITVLVS XXXV.

VII. COD. IVST. LXVI.

Et sic *Cod. Iustinianeo* hic *Titulus* superiorem anteuertit.

---

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Bassum P.V." Post alia.

CONSVLENTIBVS Iudicibus, si" debeant, cùm de appellatione cognoscunt, litigatoris heredibus, qui ante labsum negotium in lite defecerit", noua tempora prorogare, an eos cogere intra dies reliquos etiam incognitum negocium perorare, placuit, cùm de appellationibus iudicatur, altero" ex litigatoribus in lite defuncto, menses

menses quatuor innouare, & noua tempora prorogari : ne ignorantes negotia, vel etiam super adeundâ hereditate dubitantes, priùs quàm aliquod commodum sentiant, damnis" adhici compellantur. PP." XIII. Kal. Iun. Sirmio Crispo. II. & Constantino II. CC. Conss. [321.]

INTERPRETATIO. *Si pendente adhuc appellatione mors interuenerit litigatoris appellantis, heredibus eius qui appellauit quatuor menses, ei cuius auctor mortuus est ad tractandum negotium debent præstari, nec eum debere ad dicendum causam præcipitari, ne per ignorantiam litis quæm non ad integrum tractauit, damnum videatur incurrere.*

NOTÆ.

* Lex *vlt. C. eod. tit.* hinc interpolata est : Iungendâque *huic* est *lex* 3. *supr. de tempor. cursu & reparationib. denunciationum.*
" Bassus sub Constantino Magno Anno Domini 321 P.V. Malim PP. nam neque Bassi P. V. hoc Anno meminit Auctor *Notitiæ Præf. vrbis.*
" *Si*, pro *vtrum.*
" Ideſt, defunctus fuerit ; vt mox in *lite defuncto.*
" Id est, alterutro : pariter vt *d.l.* 3. Hinc apparet malè hanc *legem* restringi ad appellatorem, idque ipsum confirmat *d. lex* 3.
" Hæreditatis scilicet.
" Subeundæ scilicet litis.
" Dat. in *d.l.* 3. & melius : vide *Consularia Theodosiana.*

COMMENTARIVS.

MORTE appellatoris vel appellati pendente appellatione interueniente, quæ noua tempora hæredibus eorum prorogari debeant, atque adeò ipsi negotium perorare debeant, *hac* Constantini Magni *constitutione* definitur : Pariter vt alterutro litigatore in prima instantia defuncto, *l.* 3. *supr. de temporum cursu & reparat. denunciation.* quæ huic velut eiusdem constitutionis pars iungenda est. Quanquam de hoc posteriore minus dubitatum videtur, eo quod super eo nominatim iam dudum *leges* latæ fuerant, quibus apertè continebatur, altero ex litigatoribus in lite defuncto, cursum temporis hæredibus esse reparandum, vt diſertis verbis dicitur in *d.l.* 3. Atenim num idem obtinere deberet in secundâ instantia de eo sub Constantino adhuc dubitatum fuit : déque eo consultus ipse à Iudicibus fuit, quod *initio legis* profitetur. Verum idem quoque obtinere iubet, nempe vt noua tempora hæredibus prorogentur, ac non etiam cogantur intra dies resíduos negotium perorare. Ratio dubitandi hæc fuisse videtur, quod iustior causa videatur primæ instantiæ hæredibus nouorum temporum prorogandorum quàm secundæ instantiæ post litem diù tractam. Verum decidendi ratio hæc reponitur : quod iniquum sit hæredes ignorantes negotium incognitum perorare, quorum cæteroquin iusta semper est ignorantia. Secundò, quod iniquum sit dubitantes fortè adhuc de adeunda hæreditate damnis adfici, & sic litem subire & persequi, priusquam aliquod commodum senserint : Nempè, vt cæteroquin hæreditas cum commodis & damna secum trahit, ita commodum aditæ saltem hæreditatis prius anteuertat necesse est, & damnum commodo postumat, vt Tertullianus loqueretur. Quod postremum ostendit, à die mortis, tempora cursum obseruatum, id est, tempora reparatæ vel propagatæ litis à morte currere cœpisse, quod sanè & Constantio aliquando visum fuerat, verùm eidem displicuit, *l.* 4. *seu vlt. supr. de temporum cursu & reparat. denunciat.* displicuit & Iustiniano, *d.l. vlt. C. eod. tit.* atque ea causa etiam fuit *eius* interpolandæ : cùm alioquin ex *hâc* desumpta sit.

¶ Cæterum quatuor mensium spatium prorogari hæredibus, vt hæc *lex* docet, ita & *lex* 1. *supr. de temporum cursu & repar. denunc.* quod & ipsum testatur Symmachus *lib.* 10. *epist.* 46. Vide & Augustinum *contra Donatistas post collationem cap.* 25. *tom.* 7. *pag.* 618. quæ loca iam protuli ad *d.l.* 1. & ad *hanc legem* arcessi possunt.

QVORVM APPELLATIONES NON RECIPIANTVR.

TITVLVS XXXVI.

VII. COD. IVST. LXV.

PARATITLON.

QVORVNDAM appellationes non recipiuntur, de quo iam nonnulla notauimus *Paratitlo de Appellationib.* putà appellantium ante definitiuam sententiam, *l.* 18. 29. *hoc tit. & l.* 2. 50. *supr. de appellat.* Ab articulo seu interlocutoria, *l.* 1. 3. 23. *hoc tit. & l.* 65. *supr. de appellat.* exceptis præscriptionibus peremptoriis, *l.* 2 3. 24. *h.t.* & *l.* 37. *supr. de appellat.* Item exceptis casibus *legis* 18. *hoc tit.* A præiudicio, *l.* 1. 2. 3. 5. 11. 15. 16. 18. 30. *h.tit. & l.* 2. 25. 40. 44. *supr. de appellat.* ab apertura tabularum, & hæredis missione in possessionem, *l.* 26. *hoc tit.* in interdicto, & quidem quorum bonorum, *l.* 2 2. *hoc tit.* ab executione, *leg.* 2. 3. 11. 15. 16. 18. 25. 30. *hoc tit. & l.* 25. 39. *supr. de appellat.* Reorum item confessorum conuictorumve in atrocissimis facinoribus appellationes non admittuntur, *l.* 1. 4. 7. 14. 31. *vlt. h.tit.* vide tamen *leg.* 2. 20. 57. § 8. *supr. de appell.* In fiscalibus quoque causis & rei priuatæ debitorum manifestorum, *l.* 6. 8. 9. 10. 12. 13. 18. 19. 21. 27. 30. 32. *hoc tit. & l.* 6. *supr. de iure fisci.* Vide tamen & *leg.* 8. 14. 18. 21. 26. 28. 41. 45. 46. 64. *supr. de appellat.* Officialium etiam appellationes prohibitæ à *proprij* Iudicis sententia, nisi super ciuili & pecuniario negotio, *l.* 17. *hoc tit.* Tandem nec in Ecclesiasticis causis, in specie *legis* 20. *h.t.*

---

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Catullinum.

MOratorias" dilationes, frustratoriásque" non tam *appellationes* quàm *ludificationes*, admitti non conuenit: Nam sicut benè appellantibus negari auxilium non oportet, ita his, contra quos meritò iudicatum est, inaniter prouocantibus, differri benè gesta non decet. Vnde, cùm *Homicidam* vel *Maleficum*, vel *Venificum* (quæ atrocissima CRIMINA" sunt) confessio propria, vel dilucida ex" probatissima veritatis quæstio probationibus adque argumentis detexerit, prouocationes susci pi non oportet, quas constat, non refutandi spem habere quæ gesta sunt, sed ea potius differre remptare; *quæ de variis litibus causisque dissentiunt.* ¶ Nec temerè, nec ab articulis", præiudiciisque" nec ab his quæ iustè iudicata sunt prouocare debebunt. ¶ Quòd si reus in Homicidij, vel Maleficij, vel Adulterij, vel Veneficij crimine, partem, pro defensione sui, ex testibus quæstionéque propositâ possit arripere, parte verò obrui accusarique videatur, tunc super inposita" appellatione, ab eodem, qui sibi magis quæ pro se faciant testimonia prodesse debere adfirmat, quàm ea quæ aduersus ipsum egerint nocere, deliberationi nostræ plenum arbitrium relinquatur. Dat. IV" Non. Nouembr." Accept. XV. Kal. Mai, Hadrumeti, Volusiano & Aniano Coss. [314.]

INTERPRETAT. *In ciuilibus causis, vel leuioribus criminibus, quæ legibus non tenentur inserta, appellationi constituta legibus dilatio præstanda est, & suspendenda est per appellationem sententia iudicantis: At vero homicidis, adulteris & reliquis, quos lex ista comprehendit, si conuicti confessique fuerint, & appellare voluerint, dilatio denegetur, sed statim in manifestis criminibus conuicti Iudicis est sententia proferenda: aut" certe de magnis criminibus & maioribus personis ad Principis est notitiam deferendum.*

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendáque *huic* est *lex* 2. *supr. de appellat.* & *lex* 1. *supr. de pœnis*: quæ & argumento vtraque respondet. Concordat. & *lex* 7. *infr.*

" An Proconsulem Africæ, an verò Consulatem Byzacenæ? Vide quæ scribo ad *d. leg.* 1. *sup. de pœnis.*
" Ita parrer moratoriæ frustrationes, *l.* 3. *inf.* moratoriæ prouocationes, *l.* 4. *inf.*
" Ita quoque frustratoriæ prouocationes. *l.* 9. 10. *inf.* & moratoriæ frustratæ omnes *d. l.* 3. *inf.* diuturna frustratio, *l.* 8 *inf.* Eodem etiam referri potest vox frustrationum *l. vn. inf. quorum bonor.*
" Ita habent omnes *Edd.* vnicâ *Parisiensi* postremâ exceptâ, quæ subsitituit *facinora.*
" Ita omnes *Edd.* vnica *Parisiensi* postrema excepta, quæ habet *& probatissima.* Malim tamen ego, *& exploratissima.*
* Sequens sententia corrupta est, & forè etiam irreptitia: nisi putemus hæc verba ita reformanda, *&c.* (id est *& cætera*) *quæ de variis litibus, causisque differantur:* vt ita sint hæc verba Conditorum *Codicis Theod.* resecantium ex integra constitutione quæ ad hunc *titulum* minus facerent, de quo *Prolegomena* plenius docebunt.
" Vide & leg. 23. 25. *inf.* & *leg.* 65. *sup. de appellat.* Porrò idem est ab Articulo; quod docet & *lex* 3. *inf.* & à præiudicio. Quare Græci ad *l.* 5. *Cod. quor. appellat.* quæ eadem est cum *l.* 23. *infr.* verba hæc *ab articulo*, interpretantur κατὰ διάλειψιν.
" Vide de hoc complures alias *leges*, quas *Paratitlon* exhibet.
" Rescribo *super interposita.* Tentabam aliquando *insuper posita.*
" *pg. III.* vt habetur *d. l.* 2. *sup. de appellat.* & *d. l.* 1. *sup. de pœnis.*
" Adde *Treueris*, ex *d. l.* 2. & *d. l.* 1.
" Falsa est hæc interpretatio *Aniani*, mox vt ostendet *Nostra.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. tres hoc titulo constitutiones ordine proponuntur; quibus temerariis & frustratoriis appellationibus occurrit: quibus addendæ sunt & aliæ nonnullæ eiusdem Principis, quæ positæ sunt sub *titulo de appellationibus, supr.* Et hæc quidem est de atrocissimorum CRIMINVM reis, quando videlicet his appellandi ius sit vel non: nonnullis etiam aliis inspersis, quæ continentur *versiculo, nec temerè.* Antequam verò de *huius l.* sententiâ agimus, notandum est, *hanc l.* partem esse prolixioris Constantinianæ, vnde duæ præterea *Leges* desumptæ sunt, putà *lex* 2. *supr. de appellationibus*, & *lex* 1. *supr. de pœnis*: quæ proinde *huic* coaptandæ sunt: Quæ quidem in argumento Iudiciorum ciuilium & criminalium versata est: ita quidem vt *initio d. l.* 2. iustè appellantibus consultum eat; *fine* verò *eiusdem l.* vt & *hâc nostrâ* moratoriis & frustratoriis appellationibus occurrat. Quem vtrumque scopum etiam indicat *hâc ipsâ lege; vers. nam sicut.* Et rursum ita versata est illa constitutio in argumento Iudiciorum criminalium: vt tria de his caueat. Primò, quando ad capitalem sententiam Iudex procedere debeat, *d. l.* 1. *de pœnis*: & *hâc l.* Secundò, an post prouocationem à capitali sententiâ reus in custodia perseuerare debeat, *d. l.* 2. *supr. de appellationibus.* Postremùm, quando à capitali sententiâ appellari non possit: quod *huius l.* argumentum est. Igitur de hoc duæ è tribus *huius l.* sententiæ sunt.

Prima; Homicidij, Adulterij, Maleficij, & Veneficij crimina: hunc, inquam, atrocissimorum criminum quaternionem constituit, in quibus legitimè conuictis, aut confessis appellandi ius denegat; pariter vt eadem ab indulgentia generali excepit; *l.* 1. *supr. de indulgent. crimin.* Nam & ea sola fermè capitalia crimina fuerunt hoc Constantini æuo; & in his quoque *Adulterij* crimen, quod ostendi ad *l.* 1. *supr. de pœnis.* Atque hoc ius etiam confirmatum à liberis Constantini, addito & Raptus crimine, *l.* 4. *& 7. infr.* itemque Violentiæ; *l.* 14. *infr.* Placuit & Theodosio M. *l.* 31. *infr.* Displicuit aliquando eisdem Constantini liberis, *l.* 20. *supr. de appellat.* itemque Arcadio, *l.* 57. *supr. de appellat.* & Honorio, *l.* 58. 60. *eod. tit. l. vlt. infr. h. tit.* Porrò in his criminibus vt appellationi locus non sit, alterum è duobus requiritur: putà vt reus *confessus* sit, vel *conuictus*: conuictus inquam, id est quem dilucida & probatissima vel exploratissima veritatis quæstio probationibus atque argumentis detexerit, vt hæc *lex* loquitur. Quod & ipsum inculcatur *l.* 4. 7. 14. 18. 31. 33. *sen vlt. h. tit.* Ita quidem vt alterutrum pariter desideretur, *d. l.* 4. 7. 31. 33. cùm de sola conuictione agatur, *d. l.* 14. vid. & *leg. vlt.* sola confessione, *d. l.* 18. de quo ad *leg.* 7. De *Confessione* id notandum; eam primo loco nominari *hac l. & l.* 4. *h. tit.* Conuictos verò primo loco poni *l.* 7. 31. 33. Omittere non possum Libanij locum *Orat. in Ellebichum*, *p.* 232. vbi confessorum potiorem causam esse ait quàm Conuictorum: ὃ γὰρ ἴσον εἰς ἔλεγχον φανῇ μάρτυρος καὶ ἡ τῆς φύσεως αὐτῆς: ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐκείνης ἰσχυρὸς αὕτη εὑρεθείη καὶ λέγω, πῶς δ' οὐκ ἂν τις αὐτιάσαιτο; τὸ τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν ὁμολογεῖν ἀδίκειν τοὺς αἰτιαθέντας.

Postrema sententia est de iisdem atrocissimis facinoribus, vt si reus parte probationum inuetur; parte obruatur, arbitrium Principi relinquatur; *super impositæ appellatione*; vel vt malim *insuper posita*, id est cessante appellatione, quam vtique cessare necesse est, vbi sententia nulla esse potest; cùm disertis verbis Constantinus *d. l.* 1 *sup. de pœnis*; sanciat, vt capitalem Iudex non proferat sententiam, nisi probationes in vnum rei finem conspirent & concordent. Interim ex his liquet, postremam *huius leg.* partem ab *Aniano* perperam acceptam.

¶ Et hæc de Criminalibus causis, à quibus appellari non posse *hac l.* definitur. Alterum verò etiam Causarum genus hîc perstringitur, & plenius *d. l.* 2. *sup. de appellat.* quæ huic coniungenda est: Nempe à *Præiudicio* appellari non posse: Quod variis subinde constitutionibus interdictum:

A Constantino M. *hac leg. & l.* 2. 3. *inf. h.t. l.* 25. *sup. de appellat.*
A Constantio, *l.* 5. *& 11. hoc tit. l.* 25. *supr. de appellat.*
A Valentiniano sen. *l.* 15. 16. 18. *hoc tit.*
A Valentiniano Iun. *l.* 40. 44. *sup. de appellat. l.* 30. *hoc tit.*

II. * Idem A. ad Volusianum P. V.[a]

QVI à *Præiudicio* appellauerit, vel ab *Exsecutoribus* rerum antea statuarum, adque alterius[b] auditorij præpoperè[c] iudicia poposcerit, triginta follium[d] pœna multetur, ita vt omnem[e] causam ipse sine dilatione discinguas[f]: Quippe cùm & causam[g] tuam videaris esse facturus, si per conhibentiam[h] huiusmodi appellationem admiseris. ¶ Si quas sanè de omni[i] causâ interpositas esse prouocationes perspexeris, in earum disceptatione obseruare debebis, quod iam pridem à nobis est euidentissimè constitutum PP. V. Kalend. Mart. Rom. Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*

[a] *Volusianus* sub Constantino M. A. D 315. P. V. Huius mentio apud Auctorem incertum de Præfectis V. *sub duobus superioribus consulatibus, Constantino*, inquit, *III. & Licinio III. Consulib. VI. Idus Decembris Rufinus Volusianus Præfectus Vrbis. Volusiano & Aniano* C O S S. *R. fuit Volusianus Præfectus Vrbis fuit.* Eumque Præfectum Vrbi perstitisse, vsque ad XIII. Kal. Sept. Constantino IV. & Licinio IV. idem docet, dum eo die primum *Vetium Rufinum Præfectum V.* factum scribit. Sanè & *hoc Cod.* Volusiano & Aniano Coss. ei inscribitur *Lex 1. inf. de nauicul. & lex vn. sup. de Ingenuis qui tempore Tyranni seruierunt*, omissa tamen dignitatis vtrobique mentione, quæ tamen etiam tùm ex argumento seu subiecto, tùm ex subscriptione facilè suppleri poterit. Vide quæ scripsi ad *d. leg. vn. de Ingenuis.*

[b] An potius, *altioris*? quod non puto.

[c] Id est impudenter, valde propere: vt *l. sup. de re militari: deproperus*; vel sanè intempestiuè, vt ita ad appellationem à præiudicio referatur, quomodo *lege proxima impatienter ab articulo appellari* dicitur, seriò autem ab executionibus.

[d] De quibus *Follibus* hoc & *lege 3 prox.* acci, iendum? Num de 30. æreis, argenteis nummisue? vel de nummorum *ἀθροίσματι*? Alibi fusè differit: vid. *l. 5. inf.*

[e] *Omnis causâ*, hîc, & mox *inf.* est causa principalis vt *l. 1. prox.* causa vniuersa.

[f] Id est ditimas, decidas: vide *Glossarium* de hac voce: & Iuretum in *Symmachi* 10. *ep.* 32. & Sauaronem in *Sidonij* 2. *ep.* 7.

[g] Pro, *Commentiam.*

[h] Quæcunque hæc *lex* sit, sanè hodie non extat; & antiquior *lege 1. sup.* fuerit necesse est, vel quàm *lex 2. sup. de appellat.*

III. * Idem A. ad Ælianum Procons. Afric.

CVM antehac Lege † de appellationibus datâ statutum sit, ne quis à *Præiudicio*, vel ab *Exsecutione* interponeret prouocationem, néve huiusmodi appellatio ab his qui vice[a] nostra iudicant admittatur, ne in principem plurimorum interpositis à præiudicio appellationibus, vel moratoriis[b] quibusdam frustrationibus interiectis, litigia protrahantur, tamen nunc[c] pœnam addi placuit, vt intelligant vniuersi, principalis negotij disceptationes[d], causas suas munire debere, & non ab ipsis quodammodo primæ interlocutionis exordiis, vel ab exsecutionibus prouocare: cùm & illis qui impatienter[e] ab Articulo[f] appellandum putauerint, post cognitionem totius causæ liceat appellare, & his qui serò ab exsecutionibus prouocant, facultas appellandi minimè fuerit denegata[g]. Si quis igitur tali vsus appellatione fuerit in Tuo Iudicio deprehensus, ipsum quidem triginta follium[h] pœnâ multes: Causam[i] autem vniuersam eius dumtaxat[k], qui à Præiudicio, vel ab Exsecutione temerè appellauerit, sine vlla dilatione discingas, cùm in nostro[l] auditorio dari minimè dilationem oporteat; interpositæ[m] appellationis tempore sufficiente litigatoribus ad perferendam instructionem plenissimam. PP. VI. Kalend. Maij, Karthag. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. Coss.

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Forè *huic* iungenda *lex 1. sup. de famosis libell.*

† An intelligit *legem 1. sup. & l. 2. sup. de appellat.* nam & eæ pertinent ad Africam.

[a] Cuiusmodi est Proconsul Africæ, vt in specie *huius l.* & Præfectus V. in specie *legis* superioris.

[b] Vide *leg. 1 sup.* & quæ *ibi* dixi.

[c] Iam antea *l. 2. sup* quoque eam addiderat, & quidem eandem pœnam.

[d] *De disceptatione*: verùm constitutione ad alium emissâ.

[e] Præpoperè, *l. 2. sup.*

[f] *Articulus* Vide *leg. 1 sup.* vbi dixi.

[g] Olim, scio tempore, antequam ad executionem deueniretur.

[h] Eadem pœna *sup. l.* 2. constituitur.

[i] Similis sententia *sup. l. 2.*

[k] *Qui duntaxat.*

[l] De huius loci sensu mox.

[m] Vitium in hoc numero inesse puto, & malim reposito *consulatu VI.* hanc legem referre ad annum 326. neque adeo malè *hanc l.* coniunxeris cum *l. 2. sup. de famosis libellis.*

COMMENTARIVS.

A PRÆIVDICIO, & ab EXECVTIONE appellationem admitti vetat Constantinus M. his duabus constitutionibus, ad diuersos Magistratus & diuerso tempore datis: in eadem tamen prorsus sententiam, nempe ab illis duobus appellari non posse, quod complurimis aliis legibus definitum, tùm *hoc titulo*, tùm *titulo*, *de appellationib.* de quo ad *l. 1. supr.* ac nominatim ab ipsomet Constantino M. *l. 1. supr. vers. nec temerè*: & *l. 2. sup. de appellationib.* quæ inter se coniungendæ sunt, & ad quas sese referre videtur Constantinus *initio l. 3.* quando quidem & illæ ad Africâ pertinent: Ac vt eadem duarum harum *Legum* sententia seu prohibitio est: ità & eadem vtrobique pœna temerè à præiudicio vel executione appellanti imponitur, puta triginta follium multa (De quorum follium æstimatione *alibi* fusè dico.) Vtraque tamen singularia & peculiaria quædam hanc in rem habet. A *lege* 2. initium faciamus.

In eâ igitur primò notandum, pertinere eam ad Præfecturam vrbis Romæ: idque indicari, à Præfecto vrbis regulariter appellari potuisse: quod docet quoque *lex* 11. 23. 30. *supr. de appellat. l. vlt. supr. de his qui per metum Iudicis*: Nisi potius putemus quod ipse præfero argumento posteriorum verborum hîc agi non de appellationibus à Præfecto vrbi, verùm ab inferioribus Iudicibus Romæ & intra Præfecturam vrbis Romæ ad Præfectum.

Secundò id singulare habet *lex* 2. quod Iudex (Præfectus vrbi vt dixi in eius sp.) qui appellationem à præiudicio vel ab executione admisit, litem suam facere dicatur: quod & ipsum posteà Valentinianus definiuit *l. 16. infr. hoc tit.* Quare addendus est hic casus cæteris, quibus Iudex litem suam facit. Adde & casum *legis vn. supr. de secundo lapsu*: vbi quid sit *litem suam facere*, rectè ita effertur, cùm Iudex ad redhibitionem, id est solutionem eius æstimationis quanto res valet de quâ iurgium est, adtinetur.

Tertium singulare in *d. l. 2.* est. quod præfecto Vrbis inculcat quid facto ipsi opus sit, interpositâ ad eum appellatione à sententiâ definitiuâ: quâ parte refert se Constantinus ad anteriorem aliquam constitutionem: quæ nuspiam comparet.

Nunc de *lege 3.* Singularia hæc habet. Primò, quod pœnam attinet, discimus ex ea, pœnas in vnâ Orbis seu Imperij parte ad facti speciem aliquam, propositas, non ilicò in aliis partibus obtinuisse: Nam etsi per Præfecturam vrbanam multam 30. follium iam antea statuisset, *l. 2.* attamen diu post ad alteram facti speciem eandem statuit per Africam: ita quidem, quasi nunc primùm àse inuentam: *tamen* NVNC, inquit, *pœnam addi placuit.* Nempe quia, etsi antea iam illas appelationes interdixisset, & quidem *l. 1. supr.* & *l. 2. supr. de appellat.* (quo se hæc *lex* referre videtur.) attamen nondum eam pœnam ibi proposuisset.

Alterum singulare est, quod *rationes* exprimit, ob quas à præiudicio vel ab executione appellare fas non sit: Et quidem vna communis vtriq; ne scil. in perniciem plurimorum moratoriis his, frustrationibus & appellationibus interiectis litigia protrahantur.

Peculiares singulis rationes sequuntur. Nempe ideò à *Præiudicio*, seu ab articulo, & interlocutione (nam hæc tria pro eodem *hac l. 3.* sumuntur, de quo iam aliquid ad *l. 1. supr.*) appellatio prohibetur, quia post cognitionem totius causæ licet appellare: vt proinde frustra sit, litis fursum interpellari appellatione ab articulo & interlocutione, & sic litigia protahi, cum simul & semel post causæ exitum appellare liceat, (exceptis tantum casibus qui continentur *lege* 18. 23. 24. *h. t.* & *l.* 37. *supr. de appellat.* de quo ad *dictam l.* 18.) Peculiaris autem ratio, cur ab *Executione* appellare fas non sit, hæc redditur, quod *fera* sit hæc appellatio, cum à sententia facultas appellandi pateret. Qui sententiæ semel acquieuit, non appellando, vbi ad eius exsecutionem ventum est, iam serò appellat; & sibi imputet, qui facultate appellandi in tempore vsus non est. Tandem ab exsecutione serò prouocatur, ab articulo impatienter, vt *hæc lex* 3. loquitur, vel vt *lex* 2. præpoperè.

IV. * Impp. Constantius & Constans AA. ad Catullinum.[a]

PORTVERATE, publici instituti respectu, *confessione detectos*, legum seueritate punire, nec frustra vitam differentium[b] moratorias[c] prouocationes admittere, sed delatum *Adulterij* crimen, & quæstionibus adhibitis ad probatum, pari sceleris[d] immanitate damnare; Quod deinceps in huiusmodi criminalibus conuenit obseruari, vt manifestis probationibus Adulterio probato frustratoria[e] prouocatio minimè admittatur: cùm pari similique ratione sacrilegos* nuptiarum, tanquam manifestos parricidas, insuere culleo viuos, vel exurere, Iudicantem[f] oporteat. Dat. IV. Kal. Septemb. Constantio A. II. & Constante Cæs. Coss. [339.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*

[a] *Catullinus* hic Vicarius Africæ, fuit quod docent superiore Anno *lex* 14. & 26. *sup. de Decurion.* & *lex* 2. *de honor. conjugat.*

[b] Tentabat.

″ Tentabat Maynardus *litem differentum*, malè: de quo mox.
″ Vide & *leg. 1. ſup. in med.*
″ Vide & *l. 1 ſup.* vbi dixi, vt & *leg. 3. ſup.*
″ *ꝫ. Sceleri*: Immuni ſcil. ſceleri, immanis damnatio ſeu ſupplicium. Quanquam & illud ſuſtineri poſſe ſcio.
″ Vide *leg. 1. & 3. ſup.*
* *Legis, quamuis 30. Cod. de adulteriis*, quæ alioquin deſumpta eſt ex *l. 2. ſup. de adulteriis*, extrema, ex hoc loco de ingenio ſuo à Triboniano interpolata, deformata: quod iam indicauit Cuiacius, & poſt eum P. Faber. de quo mox.
″ Iudicem.

COMMENTARIVS.

ADVLTERII confeſſis conuictiſve appellandi ius denegat *hâc l.* Conſtans Imp. quomodo & alias criminum atrociſſimorum reis, manifeſtis probationibus conuictis confeſſiſve in commune appellare non licet: de quo iam ad *l. 1. ſupr.* In quibus & Adulterium, *h. l. & d. l. 1. ſupr. l. 1. ſupr. de pœnis*, quæ duæ *leges* inter ſe coaſſandæ ſunt, & *d. l. 1. ſupr. de indulg. criminum*: & *l. 7. infr.* Atque vt huiuſce criminis odium Conſtantinus M. non vnâ re & ſanctione profeſſus eſt, *d. l. 1. ſupr. de pœnis*: *l. 2. de indulg. crim. l. 1. 2. ſupr. ad leg. Iul. de adulteriis*: ita & nunc filius eius Conſtans: Conſtans, inquam, Catulinus enim, cui hæc *lex* inſcribitur, Vicarius Africæ fuit: quod diſcimus ex *l. 14. infr. de Decurionibus*: *l. 2. ſupr. de honor. codicillis*: quæ Africa Conſtanti in Imperij partitione ceſſerat: quâ cauſâ etiam ad eundem Catulinum *Sirmij* conſtitutus, Anno ſuperiore 338. dedit *legem 5. infr. de operib. publicis.*

Duo porrò argumenta odij ſui quo Adulterium proſecutus eſt, edit *hâc l.* Conſtans Imp. præter appellationis his interdictum. Primum eſt formulæ atrocitas, quâ hoc crimen confodit: Nempe adulteros *ſacrilegos* (de quâ voce v. & Baronium *A. 339. num.* 20.) *nuptiarum* vocat, quaſi ſacro ſanctiſſimóque fœdere nuptiarum ſcilicet violato, quomodo *coniugalia ſacra* dicit quoque Valer. Maximus. Quod quidem de quibuſcunque adulteris hîc effertur: ita quoque *canone 99. ſextæ Synodi*, vbi Balſamon, & *Capitular. libr. 1. c. vlt. cuiuſdam ſacrilegij inſtar eſſe* dicitur apud fideles, ſi benedictio deſponſatæ violetur, altero in matrimonium accipiente alij deſponſatam. Et in commune Hieronymus, *ad Heliodorum de laudib. vitæ ſolit.* Sacrilegium in libidine eſſe ait, cùm quis membra Chriſti & hoſtiam viuam placentem Deo cùm publicarum libidinum victimis nefaria colluuione violat.

Secundum argumentum eſt *Pœnæ* atrocitas, quam Adulterio imponit *hâc l.* Conſtans Imp. putà cullei & ignis: Cullei inquam, *tanquam manifeſtis parricidis*, quod idem addit. De cullei, igniſque pœnâ, quæ vtique omnium grauiſſimæ pœnæ ſunt, & vtraque quidem parricidio olim poſita, quod præter *hanc leg.* docet Paulus, *libr. 5. ſent. t. 24.* vulgata iam ſunt omnia.

Illud tantùm nunc videndum eſt, quâ ratione Conſtans parricidarum pœnas Adulteris communes faciat & imponat. Ipſe equidem eam indicat verbis illis, *tanquam manifeſtis parricidis*: verùm interpretatione res eget. Nempe ideo, quod ſpes & ſecuritas omnis parentelæ & cognitionis hoc crimine enecetur: matrimoniumque, per quod omnis cognatio, paternitas, & parentela exiſtit, hoc crimine violetur; vt non debeat non eadem pœna lui originis & cognationis in ipſa ſpe enectæ, violatæ, crimen, quâ partus inde promanantis cœdes.

Porrò generalia *huius l.* verba non patiuntur ſeſe reſtringi ad eos propriè qui plures ſimùl vxores, vel etiam vnam alteri deſponſam temeratâ Sacramenti religione vxorem ducunt, quod fermè cenſebat P. Faber, *libr. 3. ſemeſtr. c. 21.* Etſi idem mox, ea non malè, aut contra germanam verbi vim iuſtâ interpretatione ad quoſcunque adulteros produci ab interpretibus & Pragmaticis fateatur. Imò enim germana huius vocis, *ſacrilegorum*, ſignificatio omnes adulteros perſtringit; quomodo & alioquin hoc æuo *ſacrilegij*, & *ſacrilegorum* voce *huius Codicis conſtitutionibus* omnes illi iudicantur, qui rem quancunque ſacram violant, veluti Leges, iuſſáque Principum: de quo *in Gloſſario* plenè.

Ad rem. Conſtans igitur Conſtantini M. filius adulterio pœnam mortis, & quidem atrociſſimam, hîc imponit: ita tamen vt mortis pœnam iam anteà impoſitam fuiſſe *initio l.* indicet. Quid Conſtantinus pater in hanc partem ſanxit? Mortis pœnam adulterio ab ipſo primùm poſitam, duo prætereà ingerere videntur; Primùm, quod Iuſtinianus *Nouella* 134. *c.* 10. Conſtantini conſtitutionem laudat de pœna ſanguinis adulterij: vbi tamen ſunt qui Iuſtinianum Conſtantino M. tribuere putant per erroré quod à filiis eius *hâc l.* introductum fuerat: in quibus eſt & Cuiacius: Deinde quod ſub Conſtantini nomine *l. 30. §. 1. Cod. de adulteriis*, quæ alioquin deſumpta eſt ex *l. 2. ſupr. ad l. Iul. adulter.* hæc ſententia extet; *ſacrilegos autem nuptiarum gladio puniri oportet.* Verùm neque hoc argumentum bonū eſt: Eſt enim ea ſententia Triboniani emblema ex *hâc l.* pro parte ſumptum: neque enim in *l. 2. ſupr. de adulteriis*, vnde ea *lex* 30. deſumpta eſt, verba illa de pœna capitis exſtant. Sub Conſtantino certè, & à Conſtantino Adulterij crimen inter atrociſſima habitum, Homicidióque & Veneficio æquatum, inter Imperij eius ſtatim initia A.D. 314. &c. clarè oſtendit eius *lex 1. hoc tit. lex 1. ſupr. de pœnis*: *l. 1. ſupr. de indulg. criminum*: Nulla tamen, ſpecialis eam in rem Conſtantini conſtitutio exſtat, vnde efficiatur, eum primum pœnam ſanguinis adulterio inflixiſſe. Imò etſi Auguſtinus diſertè ſcribat, *3. de ciuit. Dei, c. 5.* quòd Romani antiqui adulteras fœminas, quamuis aliqua damnatione, nullâ tamen morte plectebant, attamen ante Conſtantinum quandoque capitalem pœnam Adulterio poſitam fuiſſe, multis exemplis firmatur: veluti ſub Diuis Fratribus Apulei teſtimonio *libr. 9. Ac ne iuris quidem ſeueritate* (inquit) *Lege de adulteriis ad diſcrimen vocabo capitis.* Alexandri Imp. *l. caſtitati, Cod. de adulter.* Sed vetuſtiora illa tempora omittamus, & inter alia Auguſtum quoque, qui ſuas *leges* egrediens adulteros aliquos morte puniuit, vt ex Tacito diſcimus *3. Annal.* vt Opiliū Maximum, de quo v. *Capitolinum.* Ad Conſtantino propiora accedamus. Sub Diocletiano certè, Maximiano, Conſtantio, Maximino ſolemnis *lex* eſt, *tranſigere* 18. *Cod. de tranſact. Tranſigere vel paciſci de crimine capitali, excepto adulterio, prohibitum non eſt: in aliis autem publicis criminibus, quæ ſanguinis pœnam non ingerunt, tranſigere non licet, citra falſi accuſationem.* Et Arnobius *lib. 4. Homines*, inquit, *adulteria legibus vindicant, & capitalibus afficiunt eos pœnis, quos in aliena comprehenderint fœdera genialis ſe lectuli expugnatione ieciſſe.* Nam quod dicitur *§. item lex Iulia, Inſt. de publ. iudic.* Legem Iuliam. *de adulteriis*, temeratores alienarum nuptiarum gladio punire: id apertum Triboniani facinus eſt: conteſtatiſſimum enim eſt, ex *lege Iulia arg. l. 18. π. de teſtib. l. 20. c. 6. π. de teſtam. l. 29. §. de adulter. l. 17. Cod. eod. l. 37. §. 1. π. de minorib.* & Iuriſprudentia *Digeſtorum*, adulterij pœnam capitis non fuiſſe, ſed relegationis, vel ad ſummum deportationis: cui rei argumentum præſtant præter alia Auctorum loca; quæ aliorum diligentia ſublegit, *l. 5. π. de quæſtion. lex 86. π. de diuortiis*: *l. 11. in pr. π. de adulter. l. 4. §. adulterij, π. de re militari.* Paulus 2. *ſent. 26. §. adulterij 13. lex 13. de his quæ vt indignis*: *l. 14. π. de teſtib. l. 2. §. 3. π. de his qui not. infr.* Quinimò ex *l. 17. 20. 26. Cod. de adulter.* diſcere licet, neque ſub Valeriano & Gallieno, neque ſub Diocletiano ſemper adulterium capitale fuiſſe. Et ſanè apud Cujacium, Græci ad *l. tranſigere* definiunt exertè, κατὰ τοὺς παλαιοὺς νόμους, καὶ τὰς ἐν τῷ Ἑρμογενιανῷ, καὶ Γρηγοριανῷ, διατάξεις adulterium capitale non fuiſſe. Quid igitur fiet Apulei & Arnobij *locis*, & *legi, tranſigere*, & *l. caſtitati*? Quid? Nempe Apuleius & Arnobius & Alex. Seu *d. l. caſtitati*, capitis diſcrimen, & capitales pœnas, non pro *ſanguinis pœnâ* accepere; verùm pro amiſſione ciuitatis, deportatione, metalli coërcitione; imò & Apuleius pro exiſtimationis damno. Nam & eo ſenſu *capitalis* pœna accipitur: Modeſtinus Iuriſconſultus, qui inter Apuleij & Arnobij ſæculum medius vixit, in *l. licet* 103. *de V. S. licet*, inquit, *capitalis Latinè loquentibus omnis cauſa exiſtimationis videatur, tamen appellatio capitalis mortis vel amiſſionis ciuitatis intelligenda eſt*: & certum eſt capitalium pœnarum numero fuiſſe metalli coërcitionem, in Inſulam deportationem, *l. capitalium 28. π. de pœnis.* Quare dicendum, ante Conſtantium *capitalem* quidem fuiſſe pœnam: ſed ad deportationis pœnam fermè proceſſum: & quidem ſub Alex. Seuero, & Diocletiano: quibus & caſtitas temporum ſuorum & coniugiorum pudor cordi fuit, multaſque iuris veteris præſcriptiones & præſtigias, quibus hæc accuſatio eludebatur, ſuſtulerunt, vt ipſimet teſtantur *d. l. caſtitati*: *l. ita nobis cordi pudor eſt* 28. *Cod. de adulter.* Supereſt *lex, Tranſigere*, quæ ſanguinis pœnam ſub Diocletiano adulterio poſitam ſignificare videtur. Verùm dicendum, verba illa *quæ ſanguinis pœnam non ingerunt*, à Triboniano addita: Nam Diocletianus & Maximianus hactenus diſtinxerant inter capitalia crimina, quæ ſcilicet caput ſiue naturale ſiue ciuile adimerent, & inter alia publica crimina non capitalia. At Tribonianus capitalia illa tantùm *eâ l.* dici voluit, quæ ſanguinis pœnam inferrent; inde igitur factum iam, vt priora illa, *excepto adulterio*, ad Diocletiani ætatem expenſa, non rectè opponantur illis *quæ ſanguinis pœnam non ingerunt.* Ergo initio cùm adulterij nullo ſenſu *capitalis* pœna foret, poſtea ſuo quodam ſenſu capitalis facta, hactenus nempe, vt deportationis pœna ei imponeretur, & ſic capitalis pœna ciuili intellectu: At Conſtantinus tandem naturali intellectu capitalem fecit, *ſanguinis* pœnâ ei impoſitâ: cuius odium in adulteros iam antea oſtendimus. Et certè Chriſtianæ Religioni, quâ is Imperatorum primus imbutus eſt, id omninò congruit: Et perſuadent *leges* illæ Conſtantini, quas dixi, biennio poſt Chriſtianam Religionem ſuſceptam ab eo latæ: quas fortè alia ſpecialis præceſſerit: Quare his omnibus expenſis, Iuſtiniano fidem habemus, qui Conſtantinum eius rei auctorem primum facit.

¶ Quod pœnæ ipſius atrocitatem attinet, magna profectò ea, cū cullei & ignis pœna *h. l.* imponatur. Certè & antea Opilius Macilius Adulterij reos viuos ſimùl incendit iunctis corporibus, teſte *Capitolino.* Et Conſtantinus ipſe viuicomburij pœnâ ſeruo, qui rem cum domina habuiſſet, impoſuit *ſup. de mulierib. quæ ſe prop. ſerū.* Atenim neq; hæc pœna poſtea manſit: nam & ſub Valentiniano Cethegus Senator adulterij reus delatus ceruice periit abſciſſa, vt teſtatur Am. Marcellinus *libr.* 28. qui idem ſcribit eâdem pœnâ fœminas aliquot itidem ob idem crimen affectas tùm temporis. Et ſub Maioriano relegationis tantùm, vel ad ſummum deportationis pœna cum bonorum confiſcatione, iuréque cædendi eius ſi rediret, pœna ſtatuta: vid. *Nouellam eius* 9. Poſteriora nos *hîc* non memorabimus.

V. * Idem AA. ad Albinum Vic. Hiſpaniarum.″

CVM maior ſubſtantia″ litigij ſit, à *Præiudicio* prouocans triginta librarum argenti pondere plectatur: in minoribus etiam negotiis, quindecim pondo argenti exſoluat. Dat. VII. Id. April. Marcellino & Probino Coss. [341.]

NOTÆ.

* Iungendi *huic* eſt *lex 10. Cod. de appellat.* vel certè prior eius *verſiculus* ex *hac lege* à Triboniano pro ingenio ſuo deformatus eſt.
″ Albinus Vicarius Hiſpaniarum ſub Conſtante Imp. A.D. 341.
″ *Subſtantiam* litigij vocat æſtimationum ſeu meritum, vt ſubſtantia litigij dicitur pariter *l. 11. ſup. de appellat.* ſubſtantia iuris, *l. 30. in f. ſup. de petition.* appellationis ſubſtantia, *l. 21. ſup. de appellat.* de quo plura vide in *Gloſſario.*

COMMENTARIVS.

PRÆIVDICIO appellantis pœna pro modo litis *hâc lege* præstituitur a Constante Imp. Pro modo inquam litis seu vt *ipsâ l.* dicitur, pro *substantiâ litigij* : vbi prout scilicet maius est vel minus negotium (nam & in maioribus & minoribus negotiis appellandi facultas est, quod ex hâc lege Tribonianus rectè colligit, & *in legem 20. Cod. de appellation.* tranſtulit) Nempe triginta librarum argenti multa in maiore negotio à Præiudicio appellanti imponitur: in minore, quindecim: Cùm antea distinctè XXX. follium pœna seu multa imposita fuisset Constantini M. constitutionibus: Quò etiam argumento XXX. folles ibi accipiat quis pro XXX. libris: Et sic *follem*, pro librâ argenti: Quomodo etiam ex *hac lege* liquet *libram*, & *pondo*, idem esse. De vetera porro appellatione à præiudicio sunt præterea *lex* 1. 2. 3. *supr. l.* 11. 15. 16. 18. 30. *infr.* & *l.* 2. 25. 40. 54. *supr de appellationib.* v. quæ notaui ad *dict. l.* 1. *supr.*

VI. * Idem AA. ad Leontium.

IN ciuilibus" causis appellationis beneficium sæpè sanximus", non oportere differri." In *Fiscalibus* verò, vel *Rei priuatæ causis*, hoc est, ob debitum renuendum, vel munera respuenda, si quis appellare voluerit contra vtilitatem fisci vel rei priuatæ, appellationem oblatam cessare oportet: nec libellos" huiusmodi suscipi, qui, in damna fiscalia, commodum sententiæ latæ aut dilatione suspendant, aut terrore" detorqueant. Dat. v. Id. Maij, Antiochiæ", Constantio III. & Constante III." AA. Coss. [342.]

NOTÆ.

* Hanc *legem* ipse Constantius indicare videtur *lege 6. sup. de iure fisci.*
" PP. Vide Anno prox. seq. *legem 5. sup. de falsa moneta: & l. 35. inf. de Decurion.* & anno abhinc altero, quo & Consul suis, *leg. 3. sup. de excusat. artificum: & l. 1. sup. de Salgamo hospitibus non præbendo.*
" De his libellis appellationis vide *lege 2. 4. 7. 22. 56. sup. de appellat.*
" Iniecto iudicibus & quidem terrore appellationis, de qua vide *leg. 55 sup. de appellat.*
" Putà *lege 20. sup. de appellationib.* inter alias.
" De his libelli appellatoriis vide *leg. 55. sup. de appellat.*
" Vide Socratem *lib. 2. cap. 10 & 13.* Ibidem data hoc ipso Anno *lex 33. & 34. inf. de decurionib.*
" *sc.* II. Vide *Consularia.*

COMMENTARIVS.

FISCALIBVS in causis, itemque *Rei priuatæ* appellationes suscipi vetat *hâc l.* Constantius, pariter vt idem vetat *l.* 8. 9. 10. 12. 13 *inf. hoc tit.* & *l. 6. sup. de iure fisci*: quam hæc indicare videtur: vt & Valentinianus Sen. *l.* 18. 19. 21. *hoc tit.* Theodosius M. *l.* 27. *infr. h. t.* Valentinianus Iun. *l.* 30. *infr.* Honorius *l.* 32. *h. t.* Aliter, atque aliquando Constantinus M. *l.* 8. 14. 18. *supr. de appellationib.* Constantius & Constans *l.* 21. 28. *supr. de appellat.* Theodosius M. ipse & Valentinianus Iun. *l.* 39. 41. 45. 46. 49. *sup. de appellat.* Honorius, *l.* 64. *supr. de appellationib.* Valentinianus Tertius. *l. vlt.* Quinimò & Constantius ipse post *hanc l.* A. D. 356. in quibusdam rei priuatæ fisciue causis appellationes admisit, putà si de bonis vacantibus, caducis, vel ereptitiis ageretur, *l.* 26. *supr. de appellationib.* quæ *lex* coniungenda est cum *d. l.* 12. *h. t.* De vtriusque ratione dico ad *l.* 8. 12. *h. t. & d. l.* 26. Hæc porro *lex*, vnà cum aliis concordantibus, sunt propriè de *Debitore fisci*, deque vocato ad *Munera publica*. Quid verò interfit inter *causas fiscales*, & *rei priuatæ*, docuit *lib.* 10. & 11.

VII. * Idem AA. ad Hieroclem" Cons. Syriæ Cœles."

OBSERVARE curabis, ne quis *Homicidarum, Veneficorum, Maleficorum, Adulterorum*, itemque *Raptorum*", argumento" conuictus, teste superatus, voce etiam propriâ vitium scelúsque confessus, audiatur appellans: Vt* enim æquum est, non conuictos, neque confessos (quia plerumque accidit, vt fortuna" Iudicij argumenta conglutinet", quorum similitudine" opprimatur reus, qui non possit verâ ratione conuinci: vel" aduersarij calliditas testes subtrahat, qui" veritatem audaciâ vel acrimoniâ superet) vel confessos, neque conuictos", (quod" sæpè vel repentinæ formidinis, vel in positorum tormentorum cogit immanitas) vt" in appellando ceteris etiam reis iure communi, ita & alienâ & propriâ voce depressum", non oportet, quòd contempserint" æquitatem, ac" moram tantum vsurpandæ lucis" indebitæ, rursus importunitates" arripere. Dat. v. Id. Decemb. Leontio & Sallustio Coss. [344.]

NOTÆ

NOTÆ.

* *Lex obseruare 2. Cod. quorum appellat. non recipiuntur.* hinc interpolata valde est. Et concordat huic, *lex 1. supr.*
" *Hieroclis* Consularis Syriæ cœles sub Constantio. Eidem inscribitur quadriennio pòst, *lex 6. sup. de iure fisci*, quæ & ipsa est de appellationibus non recipiendis, & quidem in causis fiscalibus quoque *lex superior 6.* indicari videtur.
" *Syria-Cœle*, prima Syria est, cuius metropolis Antiochia. Eunapius *in Libanio* Ἀντιόχειαν ἡ τῆς Κοίλης πρωτεύουσαν Συρίας πόλεων. in Dionysium Eustathius, ἄστυ [Ἀντιόχεια] ἡ τῆς Κοίλης Συρίας πρωτεύουσα. Et peperam in *Indice* Schonhouij *Syria-Cilicia in quâ est Antiochia*, vbi Berterius rectè substituit *Syria-Cœle*. Cœterum & *lex* proximè *seq.* triennio post data *Theodoro Consulari Syriæ-Cœles* inscribitur.
" Pro his, *itemque Raptorum*, suppositi Tribonianus ista, quæ etiam generalius sonant, & quidem ex *l. 14. inf. hoc tit. Itemque eorum qui manifestam violentiam commiserunt.*
" *Argumentis*, ita *Cod. Iust.* vt mox *testibus.*
* Reliqua quæ sequuntur, prorsus à Triboniano immutata sunt.
" *Fortuna Iudicis*, id est conditio iudicij. *Fortuna* vox hac in re propria: vid. *Glossarium.*
" *Conglutinari argumenta* dicuntur, cùm ex pluribus indiciis, coniecturis, præsumptionibus inter se coniunctis argumentum aliquod deducitur seu probatio conficitur.
" *Similitudinem* hic vocat, vel *verisimilitudinem*, cui mox *veram rationem* opponitur, vel *similitudinem* vocat conuenientiam, correspondentiam & harmoniam argumentorum inter se conglutinatorum.
" In huius *versiculi* sensum mox inquiram.
" *Qui*, vel *quò.*
" Simùl.
" Et de hoc mox dicam plura.
" *sc. Vti in appellando.* Nam cohærent hæc illis, *Vt enim æquum est.*
" *contempserit.*
" *sc. Ad.*
" Ita *lege 4. sup. nec frustra vitam differentium moratorias prouocationes admittere.*
" *Importunitates* vocat importunam, inanem & frustratoriam non tam appellationem, quàm ludificationem vt vocatur *l. 2. sup.* quæ huic concordat.

COMMENTARIVS.

RIMINVM reis legitimè *conuictis & confessis*, vt appellandi facultas à Constantio *hac l.* negatur: ita non conuictis neque confessis: rursum non conuictis conceditur.

¶ Hæc *huiusce legis* est sententia; (cui alioquin concordat *supr. lex 1. h. tit.*) & iuris, & processus criminalis, & elegantiarum, quæ Tribonianus omnia fermè sustulit, plenissimæ: in quæ singula nunc inquirendum est.

¶ Primò quadrigæ criminum, quæ iam *lege 1. supr.* facta fuerat, quintum insuper crimen *hac l.* iungi obseruandum est; puta *Raptorum.* Qua voce propriè Raptus crimen Adulterio finitimum (de quo fuerunt *duo Tituli libr. IX.*) intelligendum mihi videtur: etsi sint qui de omni Rapinâ quoque accipiant, atque adeò omni violentiâ, quod suadeat *lex 1. supr. ad l. Iul. de vi*: *& lex 14. infr. hoc tit.* (Vnde etiam Tribonianus translatam sententiam *huius legis* verbis prætulit.)

¶ Secundò, obseruandi sunt *tres* hi gradus reorum; conuictorum & confessorum; conuictorum neque confessorum; tandem confessorum; non conuictorum: de quibus sigillatim.

¶ Primùm igitur *conuictis & confessis* appellatio denegatur; conuictis inquam, argumentis & testibus, vel (vt loquitur *d. lex 1. supr.*) dilucida & exploratissima veritatis quæstione, probationibus atque argumentis. Vbi quæri potest, vtrùm cumulatiue & copulatiue hæc accipienda sint, vt videlicet non tantùm conuictus reus fuerit; verùm etiam voce propria confessus, vt appellari non possit. Sanè duo suadent copulatiue hæc accipienda esse, vt videlicet non conuictum esse nisi simul confessus sit: Primùm, quia vice versa non sufficit confessum esse reum, nisi simul conuincatur, *vers. vel confessos, neque conuictos*: Secundò, quia coniunctiuis particulis hæc duo, & quidem duobus locis *hâc lege* coniunguntur; Ibi, *vocem etiam propriam*: item ibi, *& alienæ & propriæ voce depressum.* Quanquam Constantini *lege 1. sup.* particula disiunctiua à se diuelli videntur; Ibi; *confessio propria*, VEL *dilucida & probatissima veritatis quæstio*: sic quoque Amm. Marcellinus *libr. 14. p. 24.* de Eusebio. *Et tandem neque confessus neque conflictatus cum abiecto consorte pœnali est morte multatus* sic etiam Honorius *l. 31. infr. de Episcopis, capitali in conuictos siue confessos reos sententiâ nouerit vindicandum.* Vt proinde videri possit Constantius *dictam leg. 1.* retractare: cuius etiam mentem plenius secutus est Iustinianus *eâ lege*, quam hinc alioquin interpolauit; posthabita *d. l. 1. supr. h. tit.* Maneat igitur, vt reo criminis, appellandi ius denegetur, & conuictum & confessum eum simul oportere. Quod indubitatum adhuc magis erit si (quod Petro Pithœo in mentem venit) in sequente sententia abundare credamus vocem *non*; atque ita legamus, *Vt enim æquum est, conuictos, neque confessos* &c. quod tamen non admitto. Atenim si de reo damnando quæritur, manifestissimis eum probationibus conuictum sufficit: quod disertè docet *lex 1. supr. de pœnis*: seu *lex 16. Cod. eod. tit.* Ibi, *aut suâ confessione, aut certè omnium, qui tormentis vel interrogationibus fuerint dediti, in vnum conspirantium concordantiumque rei finem conuictus sit.* Denique facilius quis damnari potest, si appellationis auxilium ei adhuc superesse possit: at vt id auxilium ei eripiatur, maiore opus est cautione: Quanquam & si de damnatione quæritur, Tertulliani dictum est *ad Nationes lib. 1. cap. 3. Confessionem indicantibus semper esse laborandam*, id est, Iudicem id agere, quantum potest, debere, vt quamlibet reus manifestis probationibus vrgeatur & conuictus sit; suum tamen ipse crimen ore proprio fateatur: de quo vide Guilielmum de Benedictis *in cap. Raynutius, in verbo, mortuo 1. num. 349. de testamentis*: & Masuerium *in praxi, tit. de probationibus*, §. *idem vt delatis.*

¶ Secundus casus est, de reis neque confessis, quibus appellatio patet; quod apertum habet sensum. In illa tantùm inquirendum, quibus Constantius exponit, quomodo euenire soleat, vt quis non legitimè conuincatur, seu non manifestissimis probationibus: Primò id accidere plerumque ait, quia (vt elegantissimè loquitur) *fortuna iudicij argumenta conglutinet;*

conglutinet, quorum similitudine opprimatur vetus, qui non possit verâ ratione conuinci : Quibus verbis indicat probationes ἐντέχνους, id est, probationes artificiales, cuiusmodi sunt signa, argumenta, exempla, quæ etsi sola & per se non sufficiunt, tamen adiuncta cæteris plurimùm valent, vt loquitur etiam Quintilianus, (qui de his probationibus artificialibus *quinque capitibus lib. V.* prolixè agit.) Atque hoc est quod eleganter hic *conglutinandi*, & *similitudinis* verbo significatur ; quibus & *vera ratio* opponitur, quæ per probationes, ἀντέχνους atque in oculos se ingerentes perficitur, putà tabulis, testibus, tormentis, id genus aliis, de quibus itidem Quintilianus *cod. lib.* Altera causa, ex qua quis non legitimè convictus dici possit, his verbis designatur, *quia aduersarij calliditas testes subtrahat, qui veritatem audaciâ vel acrimoniâ superet*, vbi reponat quis *superent:* vt hæc sententia videatur, calliditate & dolo aduersarij, vel etiam potentatu testes iudicio subtrahi, ne videlicet testimonio suo alienam causam & innocentiam iuuent, qui vtique si in iudicio starent, veritatem omni gratiæ prælaturi essent ingenitâ acrimoniâ & audaciâ atque generositate : Nempe *acrimonia* fuerit vt testis, ita & viri boni, qui veritatis studio incensus ab eius orbita nunquam recedat : nam & veritati ipsi, vt acritas, ita acrimonia tribui solet τὸ ἀκριβὲς σημαῖνον. Denique Stoïcorum scitum fuit Sapientem, atque adeo virum bonum, acrimoniâ atque austeritate censeri. Verùm hæc interpretatio, non placet stantibus *huius l.* verbis. Quid igitur? verba illa, *qui veritatem audacia vel acrimonia superet*, ad ipsummet aduersarium referenda sunt : Et quidem ad accusatorem referri posse videantur, hoc sensu, accusatorem id omnibus artibus sæpè agere, ne testes causam possint iuuare, vt ita destitutum testibus ad innocentiam suam probandam reum, & sic veritatem ipsam, superare queat & opprimere, sola audaciâ & acrimonia fretus, omni opere aduersarium perditum cupiens. Verùm malim ipse accipere de ipsomet reo, qui testes callide subtrahat iudicio, vt ita audacia suâ & acrimonia superet veritatem, atque ita non plenè conuinci possit. *Acrimonia* est animi viuacitas δεινότης, vehementia & subtilitas, quæ sæpe etiam in vitio, Apud Nonium, Næuius, *feri ingenij atque animi acrem acrimoniam*, & Accius Neoptolemo *vim, ferociam, animum, atrocitatem, iram, acrimoniam.* Et sic confidentiæ vicinas quomòdo C. Claudij primo Annal. apud Gell. *l.* 17.

¶ Postremus casus est *de confessis quidem sed non conuictis* : nempe & his condemnatis appellationis auxilium superesse : & rationem geminam reddit.

Primùm, quod ad confessionem temerariam sæpè cogit repentina formido : Nempe ita plerique timidi, vt vel *vltrò* fateantur quidvis, nescio quâ Iudicum & iudiciorum formidine metuque *hâc l.* & *l.* 1. §. 27. *ff. de quæstion.* Et hæc est repentina formido. Secundò, quia immanitate tormentorum impositorum multi sæpè ad quidvis fatendum coguntur, quo pertinet *lex* 1. §. 23. *de quæstionibus* : & *caput* Quintiliani 4. *lib.* 4. *Instit.* præter Ciceronis loca, & exempla apud Valerium : impatientiâ videlicet tormentorum & doloris. Atque his causis etiam confessis haud illico fides habenda, neque confessiones reorum pro exploratis facinoribus haberi oportet, si nulla probatio religionem cognoscentis instruat, *d. l.* 1. §. 17. *& 27. ff. de quæstionibus.* Denique confessio veritatem & constantiam requirit : quam in rem præterea videnda *lex* 1. §. 24. *ff. ad Syllanianum*, & inter Pragmaticos Clarus *lib.* 1. *sententt.* §. *fin. quæst.* 55. *ac nominatim num.* 10. 11. sed & in hanc sententiam aliquammulta Tertullianus *lib.* 1. *ad Nationes*, *cap.* 2. *& cap. vltim.*

¶ Ex *huius* interim *leg.* præiudicio, iam liquebit deinceps, rectè Dd. communi consensu teste Bartolo appellationi locum facere, etsi reus sponte seu vltrò extra torturam confessus fuerit ; quam in rem hic *textus* est expressissimus & nullo dum observatus. Neque quicquam contra mouet *caput, cum speciali*, 61. §. *porrò ext. de appellat.* quia falsum ibi supponitur, confessum non nisi maliciosè suam confessionem retractare ; nam (quod & nonnulli è dissentientibus etiam admittunt,) & erronea confessio esse potest, &, quod *hac l.* nominatim traditur, formidine repentinâ, vel impositorum tormentorum immanitate extorta. Proinde falsa eorundem distinctio est, vt satisfaciant *legi* 2. *C. quorum appellat.* (quæ ex *hac* alioquin interpolata est) si probatio incipiat à confessione, appellari non posse : si à conuictione, posse. Quare modis omnibus vera est sententia Marantæ *tract. de appellat.*

VIII. * Idem AA. Theodoro Conf. Syriæ" Cœles.

IN *Fiscalibus debitis*" nullius prouocationem Tua Grauitas censeat admittendam : nec enim commodum" publicum fas est diuturnâ frustratione" suspendi, nec eludendi licentiam callidis fraudatoribus relaxari. Dat. VIII. Id. Mart. Ancyræ, Eusebio & Rufino Coss. [347.]

INTERPRETAT. *In manifestis fiscalibus debitis nulli penitus appellationem debere præstari : quia non oportet publicæ rei commodum qualibet dilatione suspendi.*

NOTÆ.

* Hanc *legem* indicare videtur *lex* 6. *supr. de iure fisci.*
" *Theodorus* consularis Syriæ Cœles sub Constantio, A. 347. v. *Prosopogr.*
" Dixi ad *legem superiorem.*
" *Manifestis*, quod ab Aniano non malè additum : Ita mox *l. seq. perspicuè debitores*, & *l.* 18. *l.* 19. *infr. publici*, *vel etiam privati, dummodo euidentis atque conuicti, debiti* : & *l.* 21. 27. 30. *infr.*
" Idest, opinetur esse admittendam.
" Ita *l.* 12. *infr.* publica vtilitate suadente.
" Vid. *l.* 1. 3. *supr. l.* 9. 10. *infr.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

IS CALIBVS in causis appellationem suscipi vetat Constantius ; de quo iam *l.* 6. *supr.* vbi & concordantes *ll.* vide. Ratio tantum hîc quæ additur, notanda venit.

IX. * Idem" AA. ad Cerealem P.V."

ALLIDITATIS" auxilio, perspicui" debitores *Rei priuatæ nostræ*, solutionem cupiunt euitare, frustratoriis" prouocationibus interpositis, ideóque decreuimus minimè conuenire huiuscemodi vocem" appellationis admitti. Dat. X." Kal. Aug. Constantio A. VI. & Constante Cæs." Coss. [353.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Non iidem ; sed *Constantius A. & Constans C.* idest Gallus : v. *Chronol.*
" De hoc *Cereali*, Præfecto Vrbis Romæ, dicam plenè ad *leg.* 5. *infr. de paganis* : quæ eidem inscripta est, pariter vt *lex* 2. *supr. de indulgentiis criminum.* & sic tres in vniuersum constitutiones *hoc Codice* ei inscribuntur. De eodem v. *Notitiam, Præfectorum Vrb.* & Symmachum *lib.* 10. *ep.* 53.
" In eadem re pariter *lege* 8. *supr.* callidis fraudatoribus : *l.* 32. *infr.* callidis debitorum artibus.
" Similes locutiones vide in *lege* 1. *&* 3. *&* 8. *supr. & l.* 10. *infr.*
" Vide quæ notaui ad *l.* 8. *supr. v. & l.* 16. *infr.* 21. 27. 30.
" *Vox appellationis* : de quo dixi *tit. de appellat.* 50. *&* 58.
" Eodem die data *lex* 41. *infr. de decurion.* sed quæ ad huius argumentum nihil facit, & *Ordini Carthaginensium* inscribitur " II. scilicet.

COMMENTARIVS

EI PRIVATÆ in causis debitores perspicuos appellare non posse definit Constantius *h.l. & l.* 6. *sup. & l.* 32. *infr.* de quo ad *d. l.* 6. semel plenè.

X. * Idem" AA. ad Proclianum Proconf. Afric.

PLACVIT, quinquaginta pondo argenti fisco inferre Prudentiam Tuam, si frustratoriam" prouocationem contra commodum *Fisci* susceperis, solutionémque vitanti præbueris culpabilem cohibentiam". Dat. XV. Kal. Aug. Karthag. Constantio A. VII. & Constante" Cæs. Coss. [354.]

NOTÆ.

* Fortè hanc *leg.* suam indicat Constantinus *l.* 13. *infr.*
" Quos *legi* superiori restituendos dixi.
" Similes locutiones v. *l.* 1. 3. 8. 9. *supr.*
" *Connitentiam.*
" Irreptitia vox : erat enim hoc tempore Constantius in Galliâ. v. Ammianum Marcell. *lib.* 14. *p.* 25. 26. Themistium *orat.* 13. *p.* 300.
" III. Scil.

COMMENTARIVS.

IS CALIBVS in causis appellari rursum vetat Constantius : de quo iam ad *l.* 6. 8. 9. *supr.* Iudici, & quidem in sp. *huius l.* appellationem admittenti, Proconsuli Africæ, mulctâ 50. librarum argenti impositâ.

XI. * Idem AA. ad Lollianum" PF. P.

AB *Executione* vel à *Præiudicio* appellationem oblatam suscipi non oportet. Dat. VIII. Kal. Aug." Arbitione & Lolliano Coss. [355.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic l.* est *lex* 25. *supr. de appellationib.* Imò *hæc* ex *illa* ab *huius Codicis* Conditoribus deformata mihi videtur.
" *Lollianus* PP. sub Constantio : v. dicta ad *d. l.* 25. & *Prosopogr.*
" *Messadensi PP. Capuæ* : ita amplius *d. l.* 25. *infr.* vbi v. quæ dixi.

COMMENTARIVS.

AB Executione vel à Præiudicio appellari verat *hâc constitut.* Constantius quæ plenior extat, *l.26. supr. de appellat.* ex quâ *hæc* à Theodosiani Codicis Conditoribus formata est, vbi notata hùc arcessi possunt. De ipsa *huius l.* sententia iam dictum ad *l.1.2. & 3. supr. hoc tit.* & ad *d.l.25.*

XII. *Idem" AA. ad Volusianum PF. P."

PVblica vtilitate" suadente, in causis pensitationum, debitorúmque *Fiscalium"* inhibitum est prouocationis auxilium, &c. Dat. IV. Kal. Aug. Arbitione & Lolliano Coss. [355.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic l.* est *lex 26. supr. de appellationib.*
" *Volusianus PP.* sub Constantio v. *Prosopogr.*
" Vid. & *l.8. supr.* ibi commodum publicum.
" Id est, tributorum.

COMMENTARIVS.

FIscalibvs & Tribvtorvm in causis rursùm appellatio interdicitur à Constantio: de quo iam quoque *l.6.8.10. supr.* Et de discrimine fiscalium & tributorum v. quæ dicam *l.19.* Alia verò ratio est bonorum vacantium, caducorum & ereptitiorum: in his quippe appellationi locum esse voluit Constantius *l.26. supr. de appell.* quæ *huic* iungenda est: & ad quam dicta hùc arcessi possunt.

XIII. *Idem AA. ad Probum" Proconf. Afric.

CVm constet, iamdudum esse nostra sanctione † præceptum, ne aliquis cum *Fiscale* debitum postulatur, audeat prouocare Proconsulare Officium, si patientiam commodauerit, triginta pondo auri fisco cogatur inferre. Dat. IX. Kal. Iul. Sirmio, Datiano & Cereale Coss. [358.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* quoque à *Cod. Iust.*
" *Probus* Proconsul Africæ sub Constantio v. *Prosopogr.* & ver. Inscript.
† Intelligere videtur *legem 10. supr.* quæ & ipsa Proconsuli Africæ inscribitur.

COMMENTARIVS.

FIscalibvs in causis appellatio rursùm interdicitur à Constantio, imposita pœna 30. librarum auri Officio, Proconsulari, Africæ in tp. *huius leg.* De ipsa *huius l.* sententia iam dictum ad *l.6.8.10.12. sup.* Quod de Officio patientiam accommodante adiicitur, id ipsum dicitur & *l.16. infr.* de eo plenè ad *l.8. supr. de appellationib.*

XIV. *Idem" AA. ad Flauianum" Proconf. Afric.

GRavis ista commotio" est, ac non ferenda iracundia, Iudicis, quæ effusione humani sanguinis expiatur: Sed ad fucum iniquitatis augendum" Lex * nostri Genitoris" adscita est, scilicet, vt diceretur Genitor" noster conuictis in quæstione *Violentiæ* appellationis perfugia decerpisse"; *Plectatur"*, inquit, *qui manifestam detegitur commisisse violentiam:* Quæ Legis suæ verba aliis quoque scitis Clemens Conditor explanauit: Etenim vigorem vindictæ differri post totius negotij exitum noluit", scilicet vt si procacem væsaniam principalis negotij discussio publicasset, conuictum reum aut medietatis" amissio, aut fors" deportationis adfligeret. Dat. III. Non. Aug. Tauro & Florentio Coss. [361.]

NOTÆ

NOTÆ.

* *Fugitiuam* hanc l. ab hoc titulo esse, mox ostendam.
" Imò *Imp. Constantius A.*
" *Flauianus* Proconsul Africæ eidem inscribitur *lex 10. supr. de cursu publico.* an. 358. vide *Prosopogr.*
" *Commotio* Iudicis. v. Gloss.
" Tegendáque.
† Legem 1. *supr. ad L. Iul. de vi* intelligit.
Constantini M.
" Constantinus M.
" Pro decerpsisse.
" Sunt hæc verba *d.l.1.* sed vt mox ostendam, valdè decurtata.
* Relatum hoc in legem 2. *Cod. quæ appellat. non recip.*
† Legem 3. *d.t. ad L. Iul. de vi* intelligit.
" *pg. Voluit*: vt ostendit appertissimè *d.l.3.*
" Si res ad violentum pertinere iudicata fuerit.
" Si res ad violentum non pertinere iudicata fuerit.

COMMENTARIVS.

VIolentiæ in Crimine, seu *Lege Iulia* de vi damnatos non ilicò statimve pœna affici, multò minus capitali pœna plecti vult *hac l.* Constantius.

¶ Est hæc inquam *huiusce leg.* sententia ab *hoc titulo* fugitiuæ: Neque enim in ea principaliter quæritur, vtrùm in violentiæ crimine appellare liceat necnè, (quod vtique ad alterius tantum quæstionis decisionem hic supponebatur) verùm quando & quanam pœnâ violentiæ damnatus plecti deberet. Reprehendit igitur & obiurgat Constantius *h.t.* acriter Iudicem, qui sanguine seu capitali pœnâ hoc crimen persecutus fuerat & quidem statim, non expectatâ sententiâ super principali. Eiusdem Iudicis, qui hoc factum suum tuebatur argumenta perstringit, seu refutat: Nempe Iudex ille nitisse profitebatur Constantini Mag. constitutione: quâ & appellandi ius huiusmodi reis denegatum fuerat: eosque plecti iusserat: plecti, inquam, capitali pœna. Et verò ita est: Lex enim illa, est *l.1. sup. ad l. Iul. de vi:* quâ vtrumque hoc continetur: & postremum hoc quidem apertissimis verbis, non ambiguis, aut truncatis, vt hic fortè nec optima fide memorantur. *Qui in iudicio,* inquit, *manifestam detegitur commisisse violentiam, non iam relegatione aut deportatione insulæ plectatur, sed supplicium capitale excipiat. Nec interposità prouocatione sententiam, quæ in eum fuerit dicta, suspendat.* Pro se igitur expressam illam Constantini M. constitutionem proferebat Iudex. Verum reponit Constantius, Constantinum hæc huiusce *legis* suæ verba *alia lege* explanasse: explanasse inquam; imò si verum dixisse voluit Constantius, abrogasse: & verò id ita factum est à Constantino M. *l.3. eod. tit. ad l. Iul. de vi*: *Amissæ*, inquit, *possessionis iura reparentur: eadémque protinus restituta, violentus pœnæ non immeritò destinatus, in totius litis terminum differatur: vt agitato negotio principali, si contra eum fuerit iudicatum, in insulam deportetur, bonis omnibus abrogatis: Quod si pro eo, quem claruerit esse violentum, sententia proferetur: omnium rerum, de quibus litigatum est, media pars penes eum resideat, cætera fisci viribus vindicentur.* Quæ verba ostendunt clarè, quod etiam Cuiacius & Maynardus viderunt, hîc reponendum, *vigorem vindictæ differri post totius negotij exitum* Volvit; non quod omnes *Edd.* habent, *noluit*: etsi de eorum verborum sententia prolixè disputaui ad *d.l.3.* Ex iisdem etiam apperet, quando dimidiâ bonorum violentus plectatur, quando deportatione.

Neque illud omittendum, amissionem medietatis, seu dimidiæ partis bonorum, & deportationem, hîc opponi; quia scil. deportationis ipsum per se nomen rerum omnium spoliatio est; *l.1. supr. de sententiam pass. & restit.* seu *l. vlt. C. eod. tit.*

¶ Tandem hîc exemplum habemus agregium constitutionum Imperatoriarum in iudiciis hinc inde prolatarum; & quomodo posteriores *Leges* ad priores trahendæ sint, imò his illæ potiores sint.

XV. * Impp. Valentinianus & Valens AA. Salutem dicunt Ordini" ciuitatis Karthaginiensium. Post alia.

AB *Executione*, vel à *Præiudicio* prouocantes decreuimus non admitti; intantum, vt contra definita facientes, quinquaginta libras" argenti condemnatione" feriantur. Dat. Prid. Non. Feb." Med. diuo Iouiano, & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* est *lex 3*. supr. de appellat.*
" De hac Inscriptione dixi ad *d.l.2.*
" *pg. Librarium.*
" Idest, multa, de quo significatu alibi dixi plenè.
" *pg. Non. Nouembr.* hîc & *d. lege 32.* itemque *lege 8. supr. de iure fisci*, vbi causas reddidi.

COMMEN

COMMENTARIVS.

AB EXECVTIONE vel PRÆIVDICIO appellari à Valentiniano Sen. prohibetur *hac l.* pariter vt duabus præterea constitutionibus. *l.16. prox. & l.18. infr.* Quod factum ab aliis subinde Principibus: de quo ad *leg.1. supr.* Hac inquam *lege*, quæ pars est *maioris constitutionis* Valentinianæ super appellationibus à Iudicibus recipiendis ad Curiam Karthagin. datæ, quod docet *lex* 32. *supr. de appellat.* quæ *huic* est coniungenda. Ad quam dicta hùc arcessenda sunt: etiam quæ de Inscriptione harum *legum* ibi diximus.

XVI.* Idem AA. ad Symmachum P.V."

INTERPOSITAS appellationes à *Præiudicio*, vel ab *Exsecutione* damnantes, & eum qui ab istiusmodi titulis" prouocauerit, & Officium quod non renuntiarit", quinquagenas" argenti libras fisco nostro iubemus inferre: litem" suam faciente Iudice, qui recepit. Dat. VIII. Id. Octobr. Altino, Acc. XVI. Kal. Nouembr. Diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* est *lex vn. de nautis Tyberinis*; sed & *lex 7. infr. de fistoribus*, & *lex 7. supr. de pœnis.*
" Symmachus P.V. sub Valentiniano Sen. A. D. 364. v. *Prosopogr.* Eidem inscribitur Anno prox. *lex 18 infr.*
" *Titulis*, sententiis, seu sententiarum generibus.
" Scilicet Iudici, à præiudicio vel ab executione perperam appellati. Symmachus *lib. 10. ep. 29. Nec Officium partibus defuit ad multam præiudicij suggerendam.* Vide pariter *legem 13. sup.* Alioquin putaret quis hìc reponendum, *renuerit*, renuntarit, vel pro abnunciarit, reluctatus fuerit.
" Eadem pœna *l.10. & 15. sup. hoc tit.* Iudici ipsi vel prouocanti imponitur.
" Eadem pœna *l.2. supr.*

COMMENTARIVS.

A PRÆIVDICIO & ab EXECVTIONE appellatio rursum prohibetur, pariter vt *l.* 1. 2. 3. 5. 11. 15. *supr.* de quo ad *d.l.*1. Hâc, inquam, *lege* Valentiniani Senioris, quæ maioris ad Symmachum P.V. Romæ constitutionis pars est, vt ex iis legibus liquet, quas *huic* coniungendas esse docui: Quarum quidem etiam *legum* argumento videatur hæc *lex* pertinere propriè ad præiudicia, vel executiones circa rem *Annonariam*: cuius alioquin summus fauor est. Quod de *Officio* quod non renunciauit *hac l.* additur, partim in *Notis* iam illustraui: partim verò ad *l.8. supr. de appellat.* Quod item de *Iudice* litem suam faciente additur, id ipsum cauetur & *l.2. supr.* vbi dixi.

XVII. * Idem AA. ad Modestum PF. P."

NVLLI *Officialium* à sententiâ proprij Iudicis prouocatio tribuatur: nisi in eo tantùm negotio, quod ratione ciuili, super patrimonio forsitan", aput proprium Iudicem inchoarit": scilicet, vt in eo tantùm negotio à sententia eius cui paret" Iudici", quisquis velit, Officialis appellet: Quod per procuratorem" persequi" iure tribuitur. Dat. IV. Id. Iun. Cyzico", Valentiniano & Valente" AA. Coss.

NOTÆ.

* *L. 3. Nulli Cod. eod. tit.*
" *Modestus* sub Valente, PP. Orientis scilicet post Auxonium. Vide *Prosopogr.* & quæ scripsi ad *leg. 35. supr. de appellat.*
" *Fortè*, Cod. Iust.
" *Inchoauerit*, Cod. Iust.
" Ad tempus scilicet: Perpetui alioquin Officiales fuêre, quod alibi ostensum.
" Ita omnes *Edd.* Sed reponendum, vt in Cod. Iustinianeo, *Iudicis.*
" *Etiam*, hoc amplius in *Cod. Iust.* Quo nil opus erat, nisi maioris euidentiæ causa.
" *III.* scil. vt sic referatur hæc *lex* ad annum 370. Vide *Consularia Theod.*

COMMENTARIVS.

OFFICIALES, idest, Apparitores Iudicum, seu Rectorum Prouinciarum (putà Principes, Corniculatij, Commentarienses, Adiutores, Numerarij, ab Actis, à Libellis, Exceptores, cæterique Officiales Cohortalini, de quibus omnibus suis titulis dictum est *lib.*8.) Num à sententia Iudicum suorum contra se latâ appellare possint: Item quibus casibus id facere possint: num per procuratorem id possint, hâc Valentis constitutione definitur.

¶ Quod

¶ Quod priorem igitur quæstionem attinet, distinguit Valens inter causas ciuiles, seu *super patrimonio*; & alias id est causas delictorum; vt videlicet in illis causis Officiales appellare possint, in his nó item. Ratio inuestiganda nobis est cur istud ita statutum: *Rationem dubitandi* hanc puto; Vix scilicet appellandi ius in delictis, Officialibus à Iudicis sui sententiâ denegandum videbatur, eò quod cum perpetui essent Officiales, temporarij Iudices offensionem facilè incurrere poterant, contumaces fortè sese præbendo aduersus eorum iussa, quod Officij tamen eorum erat, atque adeò eius sententia & vindicta facilè opprimi. Nempe quò vindictæ priuatæ exercendæ iustior metus est, eò quoque appellandi facultas relaxanda magis videtur: Contrà dicebatur, vt in atrocissimis criminibus conuictos, vel confessos appellantes non admitti ius commune suadet, de quod *lege* 1. 4. 7. 14. *supr.* ita æquissimum videri, Officiales circa Officium suum delinquentes, damnatos non appellare, ne alioquin temporarij Iudicis contemptu, & reposita prouocationis spe, nihil non facere aut pati auderent. His rationibus probè perspectis, inter sacrum & saxum res constituta videri poterat. Appellationi enim si locum non facias, vindictæ priuatæ locum facias: si locum appellationi facias, impunitati fermè locum des. Verum tandem potior visa ratio, quæ appellanti facultatem denegaret: nempe quod huiusmodi Officiales circa Officium suum delinquentes, Reip. interfit statim puniri, neuè lusoria sit alioquin Iudicum in eos auctoritas & coërcitio. Facessant nunc proinde Glossarum rationes ab ea præsumptione petitæ, quòd non verisimile sit, Iudicem iniustè contra Officialem aliquid facturum: Secunda, quod Iudicem offenderint. Quæ rationes falsæ sunt. Neque illam etiam admitto, quod neque per alium causam exercere possint: Non per se, quod abesse Officialem ab officio suo non oporteat: non per procuratorem, quia per procuratorem causam criminalem exercere non possit. Nam ideone cuiquam salubre appellandi ius denegetur, quod per procuratorem id agitare non possit? aut tantinè, vnius Officialis absentia est vt non commeatum impetrare debeat, ad appellationem persequendam? Neque mouet, quod *fine legis* statuitur: neque enim necessitas procuratores dandi in causa ciuili Officiali imponitur, sed si velit dandi facultas relaxatur.

¶ Quod alteram quæstionem attinet; In *ciuili* negotio seu pecuniario Officialis à Iudicis sui sententia appellare potest: Atque hac parte, altero rursum discrimine, inter causam ciuilem & criminalem. In criminali scil. Officialis à Iudicis sui sententia appellare non potest, neque per se, ac multo minus per procuratorem: Nam causam criminalem agi non posse per procuratorem constat, *l. 1. π. an per alium causa appellat. & l penult. π. de publ. iudiciis.* At in ciuili negotio, & per se & per procuratorem potest. Idque est quod etiam apertiùs Tribonianus, addita particulâ *etiam*, dixit: *Quod per procuratorem* ETIAM *persequi iure tribuitur.*

XVIII. * Idem AA. ad Symmachum P. V." Post alia."

NVLLVM audiri prouocantem *Ante" definitiuam sententiam* volumus, si tamen in iudicio competenti negotium fuerit inchoatum: saluâ scilicet *Iuris Antiqui"* moderatione, atque sententiâ, cùm vel exceptio" obponitur, vel ad agendum locus poscitur, vel dilatio instrumentorum causâ aut testium postulatur, atque hæc, in patientiâ vel iniquitate Iudicum, denegantur. ¶ Similiter, ne ab *Exsecutione* quidem prouocantem admitti conuenit: si tamen exsecutoris vitio minimè modus sententiæ transeatur ¶ In *Fiscalibus* quoque, vel manifestis debitis, & *Criminalibus confessis"* negotiis, nec non etiam *Præiudiciis*, omnis prava repugnantium amputetur intentio ¶ Postremò, vniuersas appellationes, quas Iura in probant, non oportet audiri. Dat. XIII. Kal. Ian." Med. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Symmachus sub Valentiniano Sen. P.V. Romæ pater Epistolographi. cui inscribitur & *lex* 16. *sup.* de eo plenè *in prosopogr.*
" Quæ exciderunt omnia.
" Et sic à præiudicio. Vt mox *fine l.*
" *Ius antiquum* quid vocent Imperatores quorum constitutiones *hoc Codice* continentur, dixi prolixè in *Prolegomenis*: *Ius* absolutè vocatur & à Constitutionibus separatur, *l.* 28. *inf.*
" Id est præscriptio peremptoria, *l.* 2 3. 24. *inf.*
" *Confessio*: adde vel *conuictus*: de quo ad *l.* 1. & 7. *sup.*
" 25. *Iun.* Nam mense Decembri huius anni Valentinianus non Mediolani constitutus erat, verùm PARISIIS: quinimò & initio anni sequentis. Vide *Consularia Theodos.* & *Ammianum Marcellinum.*

COMMENTARIVS.

GENERALIS hæc est Valentiniani Seniotis constitutio, & quæ ad tractatum integrum proximè accedit, *de his quorum appellationes non recipiuntur*: de quibus passim *hoc titulo*, quas etiam ac præterea omnes alias generali clausula *fine legis* includit: Nominatim verò Quinque appellationes quæ recipi non debeant, exprimit: ante definitiuam scilicet sententiam, ab Executione, in fiscalibus causis, manifestis criminalibus confessos, à præiudiciis appellari non posse definit. Quorum pleraque apertam cum habeant sententiam aliisque *legibus* inculcentur pluribus.

¶ In eas tantùm quinque *Exceptiones* & singulares, inquirendum, quibus ante definitiuam sententiam, & ab executione appellari posse addit: Quas & ipsas non nunc primum à se adinuentas ait, verùm ex Iuris antiqui moderatione atque sententia descendere profitetur: Iuris inquam antiqui, quod veteris Iurisprudentiæ libris continetur ante Principum Christianorum tempora.

¶ Quatuor igitur casus excipit, quibus ante sententiam definitiuam appellari potest. *Prima* exceptio hæc proponitur, si in Iudicio non competenti negotium fuerit inchoatum.

Nempe etsi regulariter inchoato semel negotio, id est lite semel contestatâ ante definitiuam sententiam appellare non liceat, & regulariter Iudex amplius recusari non possit (Iudicum enim eierationes initio litis fieri oportuit) attamen benigno adhuc iure tanquam ab incompetente Iudice appellare licet, etiam post negotium inchoatum.

¶ *Secunda* exceptio est, si receptio opposita, repulsa fuerit: *exceptio* inquam, id est præscriptio peremptoria, vt docet *lex* 23. & 24. *infr. hoc tit.* de quâ præscriptione peremptoria, dixi plenissimè ad *leg.* 3. *sup. de diuersis rescript.* Cuius sanè exceptionis ratio iustissima est, quia huiusmodi exceptio eandem vim cum definitiua sententia obtinet, putà vim vel consumptæ causæ, vel non admittendæ: *l.* 37. *sup. de appellat.* cuius vt eadem est sententia; ita & iungenda ea est *d. leg.* 23. & 24 *inf.*

¶ *Tertia* exceptio est, si locus ad agendum postulatus fuerit, & iniquitate Iudicis hoc fuerit denegatum; *Ad agendum locum poscere* scil. nihil aliud est, quàm spatium, dilationem postulare solemni proculdubio iudiciorum formula, *locum ad agendum dari mihi postulo.*

¶ *Quarta* exceptio est, si dilatio instrumentorum vel testium causâ postuletur, eaque à Iudice denegetur. Quæ omnia Iudices sæpe impatientiâ vel iniquitate denegabant. Magna scil. est & culpabilis Iudicis impatientia vel iniquitas, spatium & dilationem iustam recusantis, vel exceptionem peremptoriam respuentis. Atque ideò his casibus appellationi locus esse debet.

Et hæ quidem exceptiones *hac lege* proponuntur; quibus ante definitiuam appellare licet: Addatur & in id *lex* 2. *ff. de appellation. recip.* Addatur generalis exceptio, si Iudex irreparabile quid interlocutus fuerit, seu quod pertineat ad merita causæ: (nam hæc exceptio generalis est, sub quam omnes aliæ referri possunt:) Et tamen abscise Iustinianus ne ex his quidem causis ab articulo appellari voluit, *l.* 36. *C. de appellat.* ne lis alioquin paulatim in infinitum protrahatur, cuius ipse meminit *l. vlt. Cod. de Iudiciis*, quamque Cujacius extulit *lib.* 12. *obser. cap.* 3.

¶ Sequitur postremo loco Exceptio, Quando ab *executione* quoque appellari possit: putà si executor modum sententiæ transeat, quod pariter cauetur. *l.* 25. *infr. hoc tit. sen l.* 5. *C. eod.* Denique ab Excessu appellari potest, quia quatenus exceditur, non potest dici executio sententiæ.

[¶ Illud quoque, *sine legis* obseruandum, *Præiudicij* appellatione non accipiendam esse sententiam interlocutoriam, quo aliàs sensu tot etiam superioribus *huius tit.* legibus à præiudicio appellatio denegatur: (Nam de his actum iam *initio legis*:) verum præiudicij appellatione intelligo Iudicium super possessorio, & similibus præiudiciis interdictis possessoriis; à quibus vtique appellari non potest; propter beneficium momenti: quò pertinet *titulus* 37. *inf. si de momento fuerit appellatum*: & par *titulus*, *Cod. Iustin.* itémque *lex* 22. *infr. hoc titulo.*

XIX. * Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Olybrium P. V.''

ABstinendum prorsus appellatione sancimus, vt quotiens *fiscalis* calculi satisfactio postulatur, aut *Tributariæ* functionis sollemne munus exposcitur, aut Publici, vel etiam Priuati (dummodo *euidentis*'' atque conuicti) redhibitio'' *Debiti* flagitatur: vt necessariò in contumacem vigor'' iudiciarius excitetur. PP. Rom. XV. Kalend. Septemb. Valentiniano & Valente II. AA. Coss. [368.]

NOTÆ.

* *Lex abstinendum* 4. *C. eod. tit.* Fortè iungenda huic l. *lex* 2. *sup. de postulando.*
'' *Olybrius* sub Valentiniano Sen. P. V. *Romæ* scil. quod etiam subscriptio *legis* ostendit: v. *Prosop. agr.*
'' Vide *leg.* 8. 9. & 18. *sup.* & 21. 27. 30. *inf.*
'' *Redhibitio*, id est restitutio vel etiam simpliciter, præstatio, solutio.
'' *Vigor* iudiciarius: vide *Glossarium. Theod.*

COMMENTARIVS.

FIscalibvs in causis, item Tributariis aliisque publicis vel priuatis debitis euidentibus & conuictis appellandi ius denegat hâc constitutione Valentinianus Sen. A. D. 368. de quo iam sæpe. Illud *h. l.* primò obseruandum, quatuor titulos & causas hîc distingui, & à fiscali seiungi: tributariam, publicam, priuatam. Sanè *Fiscales* & *Tributariæ* causæ etiam integris libris *hoc Codice* distinguuntur, *lib X.* & *hoc lib. XI.* Ita quoque *l.* 11. *sup. causæ pensitationum & debitorum fiscalium* separantur. Publicum debitum accipio de muneribus publicis ordinariis: nam & ita *lege* 6. *supr.* ad munera respuenda appellatio non admittitur. Tandem priuati debiti appellatione intelligo causas rei priuatæ Principis, de quo *d. lege* 6. 9. *sup.* & *l.* 32. *inf.*

¶ Cæterùm notandum quoque illud, *hanc l.* inscribi Præfecto V. *Olybrio*: Scilicet, cùm Olybrius, quod de eo prædicat Ammianus *lib.* 28. *p.* 396. fisci lucra vnde poterat circumcideret, atque adeò appellationes in causis fiscalibus admitteret; Valentinianus ei *hâc l.* ingerit, vt ne eas appellationes admittat, sed vigorem suum in eos excitet. Pari ratione & eundem Anno proximo fiscales ac publicas causas etiam feriatis geminis mensibus sine aliqua intermissione discingere iussit *l.* 5. *C. Iust. de feriis.*

XX. * Idem AAA. ad Claudianum P. V.''

VONIAM'' Chronopius, ex Antistite'', idem fuit in tuo'', qui fuerat in Septuaginta Episcoporum ante iudicio, & eam'' sententiam prouocatione suspendit, à quâ non oportuit prouocare, argentariam multam, quam huiusmodi facto sanctio †'' generalis imponit, cogatur expendere. Hoc autem, non fisco nostro volumus accedere, sed his qui indigent fideliter erogari: Quod in hâc causa, & ceteris Ecclesiasticis, fiat. Dat. VII. Id. Iul. Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

INTERPRETATIO.'' *Chronopium Episcopum à multis Episcopis fuisse damnatum, & studiose*'' *eum ante*'' *iudicium sententiam quæ proferebatur appellatione suspendere, à quæ sententia quia iustè prolata fuerat, appellare minimè debuisset, in quâ*'' *eum graui multæ, (id est quinquaginta librarum argenti) addictum fuisse dicit: quæ tamen summa ipsius multæ, non fisco prodesse iussa est, sed pauperibus erogari.*

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. de Episcop. audient.* hinc mitis modis interpolata est à Triboniano: quam & reperitam sub *titulo Cod. quorum appell.* & nonam fuisse docent *Paratitla Græca*, *tit.* 3. *p.* 50. Eam quoque *Annalibus suis* intexuit Baronius *A.* 369. *n.* 30.
'' In *Cod. Iust.* editum P. P. vt etiam habetur in nonnullis *Animeis.* Sed & his Coss. id est A. D. 369. non *Claudius* verum *Olybrius* P. V. fuit: imò his ipsis Coss. & superioribus, Claudium Proc. Afr. reperio: quod docet *lex* 18. *inf. de episcopis: l.* 12. *inf. de pistorib. l.* 6. *inf. de Legatis.* Imò & Anno 370. prox. quod docet *lex* 8. *inf. de lustrali collatione.* Quare, vel *Olybrio P. V.* hæc *lex* inscribi debuerit: (quam sententiam præfero) vel vitium in consulatu fuerit, sic vt referatur ad A. 377. quo sanè Anno *lex* 22. *infr.* Claudio P. V. inscribitur. Vel tandem restribendum fuerit, *Claudio Proc. Afr.* Sanè Caecinam P. V. fuisse, vt non adsignato tempore testatur quoque Ammianus Marcellinus duobus locis *lib.* 27. & 29. ita eum P. V. fuisse A. 374. docet *d. lex* 22. *inf. h. t.*
'' Hæc *lex* ita interpolata *Cod. Iust. Si Clericus ante definitiuam sententiam, frustratoria dilationis causa, ad appellationis auxilium confugerit, multa quinquaginta librarum argenti, quam contra huiusmodi appellatores sanctio generalis imponit, cogatur expendere. Hanc autem non fisco nostro volumus accedere, sed pauperibus fideliter erogari.*
'' Ἀπὸ ὑπατικοῦ, Ex-Antistite: quomodo Ex-Consule, Ex-Quæstore, Ex-Archiatris, & similia.
'' Posteriore, seu secundo.
'' An septuaginta Episcoporum an verò Claudij P. V. Hoc verissimum.
† Lex 15. 15. *sup.* de quo mox plenius.
'' Falsa hæc Interpretatio est.
'' *pe. Studuisse.*
'' Id est in iudicio sæculari.
' In quorid est quo facto.

COMMENTARIVS.

DE INIVSTA Chronopij cuiusdam Episcopi, Episcopatu depositi, appellatione est hæc Valentiniani Senioris constitutio data A. D. 369. Quæ vt nonnullas Obseruationes Ecclesiasticas, easque singulares continet; ita non parum obscuritatis habet.

¶ Primùm obscurum est, quisnam iste *Chronopius* ex-Antistite fuerit? Eius certe nulla alibi quod sciam mentio extat. Et tamen, qui horum temporum rationem spectauerit, simùl & inscriptionem *huiusce legis*, si modo ea rectè habet, *Præfecto Vrbis* [Romæ: ita censeat, Vrsicini schismati istũ Chronopium adhæsisse; de quo, & in quod & aliæ memorantur eiusdem Valentiniani constitutiones tùm ad Præfectum, tùm ad Vicarium Vrbis Romæ. Aliquin inter Galliæ Episcopos Chronopij nomẽ quoque reperio: veluti (quod huic æræ non congruit) inter Petracoricẽses circa A. D. 600. de quo Venantius Fortunatus *lib. 4. in Chronopij epitaphio*, 8. qui Aurelianensi I. Cõcilio sub Clodouæo: II. sub Childeberto interfuit: Eidemque inscripta videtur Ruricij epistola *lib. 2. ep.* 6. De antiqua eius generis nobilitate videndus Fortunatus *d. ep.* 8. vbi inter cætera ait, Ordinem Sacerdotum ei fluxisse, vtroque parente, & ad eum hæredem venisse apicem Pontificalem; denique nobilem venisse de antiquo Patrum germine.

¶ Secundò obscurum videri potest, quânam ratione post Ecclesiasticum iudicium ad sæculare Præfecti V. *Chronopius* iste Episcopatu deiectus adhuc prouocauerit, in causâ Ecclesiasticâ. An quia ita ius moſque tùm fuerit, nonnullas Ecclesiasticorum causas apud Episcopos prius quidem agitari, eò quod indecens videretur, foris ab Ecclesiasticis identidem calefieri, atque ita Ecclesiasticum potius forum tentare decens videretur, neque eo minus tamen si iudicato acquiescere nollent, ad iudicia secularia prouocare possent: cui rei argumentum præbeat *can. 9. Concilij Chalcedonensis*: & *Nouell. Iust* 83. & disertè *Nouella* 123. *cap.* 21. & Cassiodorus 8. *var.* 24. Hic ne igitur tùm mos fuerit, in nonnullis causis Ecclesiasticorum: non tamen in omnibus: nã sanè crimiuales causæ directè ad Iudices seculares spectabant, quod docet Constitutio Gratiani, putà *lex* 23. *inf. de Episcopis.* Theodosij M. *lex* 3. *infr. de Episcop. iudicio.* Honorij *lex* 1. *inf. de religione.* Quanquam si res inter Episcopos tantum ageretur, nemine apud Iudices seculares accusante, dubium nullũ, quin & eædem apud Episcopos agerentur. Verùm ita censeo de tali crimine actum quod ad sæcularium forum quoque pertineret, veluti seditionis ex schismate fortè.

¶ Tandem obscurũ est, à quânã sententiâ *h. l.* dicatur Chronopius prouocare nõ debuisse; cuius etiã nomine multa ei *hac l.* imponitur. Tres igitur sententiæ mihi occurrunt. Prima (Interpretis etiam præiudicio) de Episcoporũ sententia id dici, nẽpe cùm cæteroquin iis qui sese iniusto iudicio Episcoporũ damnatos crederẽt, & Episcopatu depositos, exauctoratos, ad Iudices seculares recurrere liceret. Et verò in schismate potissimũ recurrendi sæpè necessitas esset, eique rei Romæ P. V. sese miscerent (quod

etiam ex Ammiano Marcellino & Valentiniani rescripto *ad Olybrium* liquet :) hic Chronopius altero iudicio iustissimâ Episcoporum sententiâ damnatus compertus fuerit,& de iisdem conuictus, in iudicio Præfecti V. (quod suadere videtur *initium legis*) Secundò forte & hæc Sententia fuerit, non licuisse Chronopio secundo victo, in iudicio seculari, rursum appellare, quod suadere videatur *d. Nouell.* 123. *cap.* 21. Verùm hæc vt dixi obscurâ caligine demersa iacent.

¶ Tertiò, quod mihi verosimillimum,indicari videtur à Præfectis vrbis iudicio appellari non potuisse : de quo dixi plene ad *l.* 21. *supr. de appellat.* Quidquid sit, Baronij sententiæ non accedo : Primò, cùm scribit, ideo multam imponi *hac l.* Chronopio,quasi ob indignũ facinus quod ad seculare tribunal appellauerit:& proinde sanctionẽ generalem,quæ *hac l.* memoratur, eam esse quâ veritum erat, ne clerici coram Iudicibus secularibus causam dicerent. Nam vt huic seculo inaudita doctrina ea est,quæ Ecclesiasticos secularibus potestatibus subducit, ita in hoc nominatim negotio eam ejerant tot & numerosæ in contrarium constitutiones *libr.* 16. Quare sanctio generalis, qua huiusmodi facto, id est iniustæ appellationi argentaria multa imposita dicitur, non alia est quam ea, quâ L. librarum argenti multa imposita est, quomodo id Tribonianus & Interpres *huius l.* disertè explicant,de qua fuerunt paulò *supra hoc tit* eiusdem Valentiniani duæ constitutiones, *lex* 15. & 16. *supr.* è quibus hæc postrema, Præfecto V. Romæ pariter inscripta est. Tandem perperam ab eodem Baronio hùc trahitur eiusdem Valentiniani constitutio, cuius meminit Ambrosius *Ep.* 32. quæque etiam sola Baronij sententiæ euertendæ sufficit. Ex ea quippe constitutione, non nisi *Ecclesiasticæ causæ*, id est causæ fidei, vel Ecclesiastici Ordinis, & morum causæ, id est de leuibus Episcoporum delictis Episcopale iudicium est;de cœteris proinde seculare. Vt hâc etiam constitutione inspectâ videri possit,ideo iniusta Chronopij prouocatio visa, quod de morum causa ageretur, quæ etiam sententia est Gratianeæ constitutionis, *l.* 23. *infr. de Episcop.* vbi de hâc quæstione plenissimè.

¶ Et hæc de ipsâ *legis* sententia, cuius etiam obscuritas fecisse videtur, vt Tribonianus eam in alienum planè sensum detorserit, *l.* 2. *C. de Episcop. audient.* & *l.* 9. *C. quorum appellat.* si modo fides *Græcis Paratitlis, libr.* 1. *pag.* 50. quæ proculdubio, si ad manum essent Græca, nos ab eo, quem dixi, labore expedirent:Prodit enim Leunclauius aliqui l ibi expressum,quod ipse legere commodè non potuerit.

¶ Obseruationes Ecclesiasticæ duæ porrò sequuntur *hac l.* singulares. Prior est de *septuaginta Episcoporum* iudicio, in quo Chronopium damnatum, & Episcopatu detrusum ex *hac l.* colligere licet. Et sanè morem hunc tralatitium in Ecclesiâ comperio, vt cum de Episcopo iudicando vel abdicando ageretur, septuaginta duo Episcopi conuenirent, qui rotundo numero *Septuaginta* dicebantur. Exemplum in *historiâ Ecclesiasticâ* non vnum. Ita factum Cirtæ in Africâ ob Cœciliani depositionem, teste Augustino *in breuiculo collationis die* 3. *cap.* 14. Ita in Actis *Marcellini Papæ* legimus Marcellinum depositum â *Librâ Occiduâ*, id est à LXXII. Episcopis; Libra quippe occidua tot solidos efficiebat;de quo ad *l. vlt. supr. de oblat. votorum* : & *l.* 1. *infr. de ponderator.* & *l.* 13. *de susceptorib.* Pariter Macedonius Ep. Constantinopol. exauctoratus ab Episcopis 72. vt testatur Auctor *Chronici Alexand. A. D.* 360. Quin & Synodo Romanâ & Nicolai Epistolâ cautum, ne Episcopus nisi sub conspectu 72. testium damnaretur. Et ab eadem causa, vel haud absimili LXX. vel LXXII. Episcoporum numerum, qui in Synodos Romanas sub Gelasio & Symmacho conuenerunt, repeto. Peccant enim, qui id ad argumentum Diœceseos Romanæ trahunt. In numero imitamentum quis fortè putet, LXX. seniorum in populo Iudaico, vel LXX. Discipulorum in Ecclesia iam Christianâ.

¶ Altera obseruatio est, multam de Ecclesiasticis non iam fisco, verùm pauperibus hac Valentiniani destinari & quidem generali sanctione, *Quod*, inquit, *in hâc causâ & cæteris Ecclesiasticis fiat*, quod vtique pium Valentiniani institutum fuit. Quod secutus & Athalaricus in eadem fermè specie, apud Cassiodorum 8. *variar.* 24. Sequitur hodie Gallia seruantque Celsissima eius Parlamenta. Id verò quod *hâc l.* statuitur, in Ecclesiasticis tantum causis statuitur : nempe vt multæ Ecclesiasticis exsculptæ, in pauperes erogentur. Quod Tribonianus quoque in *d. l.* 2. *Cod de Episcopali iudicio* : quam hinc interpolauit, vnica voce *clericus* indicare satis habuit, recisâ historicâ *huius l.* parte : ac proinde & illis; *Quod in hac causa & cæteris Ecclesiasticis fiat.* Idem verò Tribonianus *hanc l.* extulit, & accepit de appellatione ante definitiuam sententiam, cùm tamen eius alius sensus sit, vt *initio* ostendi.

XXI. * Idem AAA. ad Eupraxium P.V." Post alia.

A Discussoribus" obseruari iubemus, vt *manifesti" Debitores"* prouocationis suffragio" minimè subleuentur;& cetera. PP. XVI. Kalend. Mar. Gratiano A. III. & Equitio Coss. [374.]

INTERPRETATIO. *Omnes qui huiusmodi negotia discutiunt, hoc specialiter obseruare debere, vt manifesti debitores appellationis suffragio non vtantur, nec euidens debitum vlla poßint appellationis dilatione suspendere.*

NOTÆ.

* Iungendæ *huic* sunt *lex* 5. *sup. de relationibus* & *lex* 36. *sup. de appellation.*
" *Eupraxius* P.V. Romæ sub Valentiniano sen. v. Prosopogr.
" De his *tit.* 26. *inf. hoc tit.*

" Vide

" Vide pariter *leg.* 8 9 18. 19 *supr. h. t.* & *leg.* 27. 30. *infr. eod.*
" *Debitores* significè de fiscalibus. v. *Glossar.*
" *Suffragium* prouocationis seu appellationis *hac l.* & *l.* 22. *sup. de appellat.*
" Perperam Anianus Discussores accepit.

COMMENTARIVS.

A DISCVSSORIBVS manifestorum debitorũ appellationes admitti vetat Valentinianus Sen. à Discussoribus inquam, id est, qui debitores fiscales excutiunt, quod Interpres non intellexit, de quibus vt *suo titulo*, ita pariter agitur *l.* 36. *supr. de appellat.* quæ *huic* iungenda est vnà cum *l.* 5. *si pr. de relation.* Rursum, ait lex, *manifestorum debitorum*, quod ipsum ingerunt & aliæ complures *huius tit.* leges, quas antea subnotaui. Aliud enim fuerit, si ex iustis causis aliquid incerti subsit: nam tum à Discussoris statuto appellari potest, quod disertè proditum *d. l.* 36.

¶ Cæterùm est hæc *lex* pars maioris constitutionis Valentinianeæ, quâ prolixè cautum de relationibus : quaque inanibus & frustratoriis appellationibus occurrit, simùl & relationum formam præstituit : eodem semper fine quò scil. negotia, in quibus maturato opus est, celeriter expediantur, non verò eludantur, aut protelentur siue moratoriis appellationibus, siue Relationibus inanibus. Ad *huius leg.* intellectum qui plura volet, videat dicta ad *d. leg.* 36.

XXII. * Idem AAA. ad Claudium P.V."

IN *Interdicto, Quorum bonorum*, cessat licentia prouocandi : ne, quod beneficio celeritatis inuentum est, subdatur iniuriis tarditatis. Dat. XII. Kalend. Iun. Treu. Gratiano III. & Equitio Coss. [374.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* prælata, velut generaliore *l. vn. infr. tit. prox.* De hoc ipso Edicto, *Quorum bonorum*, fuit *supr. lib.* 4. *tit.* 21. *lex vn. quor. bonorum.* Et concordat. huic *lex vn. tit. prox. si de momento fuerit appell.*
" Eidem Claudio P.V. inscribitur *lex* 20. *supr.* vbi tamen vitium hærere videtur. Eiusdem meminit Amm. Marcellinus non tantum *lib.* 27. *pag.* 360. verùm & circa hoc ipsum tempus *lib.* 29. *extremo*, vbi de eo vide aliquammulta. Missis aliis, elogium istud : *Hic ipse* [Claudius] *Præfectus egit, admodùm quietè ; nullam seditionem super iustâ querelâ perpessus.*

COMMENTARIVS.

IN INTERDICTO *Quorum bonorum* appellationi locus non est. Hæc *huius leg.* Valentinianeæ sententia est : Non quasi non idem & in cæteris interdictis ius sit,(generaliter enim in causis momenti, seu reformatione momenti, appellationi vel frustrationi cuicunque alij locus non est, vt docebit *lex vn. tit. prox. si de momento* : quam ideo Tribonianus hâc spreta retinuit : & Symmachus, *lib.* 10. *epist.* 41. & *Tituli* ad Interdicta spectantes *lib.* 4. *supr.*) Verùm quia in proposita facti specie de hoc quærebatur, & fortè non sine aliqua dubitandi ratione, Verùm pat ratio huius Interdicti vt aliorum visa : quia omnia Interdicta beneficio celeritatis inuenta sunt; neque minus Interdictum *Quorum bonorum*, quàm cætera. Quare neque id *tarditatis alicuius iniuriis subdi* oportet, (vt *hæc l.* eleganter loquitur,) non appellationis (de quo *hæc l.* est) non alterius frustrationis, veluti dominij in continenti probandi, quò pertinet *lex vn. supr. Quorum bonorum*: vbi ostendi quodnam hoc esset Interdictum. Quomodo & in Interdictis & nominatim in Interdicto *Vtrubi*, denunciationum ambages & moræ non requiruntur : *l. vn. infr. Vtrubi.*

¶ Cœtera quæ de *momenti* & *celeritatis* beneficio & appellatione desiderari hîc possunt, repete ex dictis *leg. pen.* & *vlt. supr. vnde vi.*

XXIII. * Imppp. Valens, GRATIANVS & Valent. AAA. ad Thalassium Proconsf. Afric.

EXCEPTIS præscribtionibus peremptoriis, si quis ab *Articulo"* appellare temptauerit, non audiatur : sed neglectâ appellatione, Iudex, discussis omnibus tendat ad finem, reseruatâ post, vltimùm, facultate partibus appellandi, si displicuerit definitiua sententia. ¶ Neque tamen sit Iudici potestas inrogandæ multæ: Satis enim pœnæ videtur, non audiri ab Articulo prouocantem, &c. Dat. III. Kal. Febr. Treu. Acc. VI. Kal. Maij; Valente XI. & Valentiniano II. AA. Coss. [378.]

NOTÆ.

* Iungendæ *huic l.* sunt *duæ leges* proximè *seqq.* nempe 24 & 25. item *lex* 37. *supr. de appellat.*
" Dixi de hac *Articuli* voce ad *l.* 3. *supr. h. t.* Vid. & *d. leg.* 25. quæ clausulam constitutionis prolixioris continet.

XXIV. * Idem AAA. ad Thalassium Procons. Afric. Post alia."

SI quis, post susceptam super *Præscribtionibus Peremptoriis* appellationem, & Responsum à nobis" redditum, aliam peremptoriam præscribtionem obposuerit, non admittatur: Et, si propter eam non admissam prouocare voluerit, refuterur. Sanè volumus ei, iuxta ordinem iuris, defensionis loco, præscribtiones peremptorias, quibus ante vti debuerat, reseruari. Quam formam, ab his Cognitoribus" volumus obseruari, quibus necesse est, interpositâ prouocatione, Nostræ insinuare" Clementiæ: In ceteris verò iudiciis", eadem", quæ dudum statuta fuerat, forma seruetur, &c. Dat. III. Kalend. Febr." Valente VI. & Valentiniano II. AA. Coss. [378.]

NOTÆ.

* Iungenda huic *lex* 23. *supr. lex* 25. *infr.* & *l.* 37. *de appell.*
" Subiicienda hæc portio *legis* est immediatè *d. legi* 37. *supr. de appellat.*
" Scilicet à Proconsule Africæ ad Principem appellabatur, quod præter *hanc l.* ostendit insuper *d. lex* 37. *supr. de appell.* ibi, *totiens ad nos referri.*
" Cuiusmodi tu Proconsul Africæ es.
" Idest, ad nos referre.
" Idest, apud alios Iudices.
" Quænam illa sit? mox inquiram.
" Supple *Treu.* ex *d. l.* 23. *supr. l.* 25. *infr.*

XXV. * Idem AAA. ad Thalassium Proconsul. Africæ. Post alia.

AB *Executione* appellari non posse, satis & Iure" & Constitutionibus cautum est, ita" vt appellantem, etiam nostris sanctionibus statuta multa compescat: nisi fortè Executor sententiæ, modum iudicationis excedat: à quo si fuerit appellatum, executione suspensâ, decernendum putamus, vt si res mobilis est, ad quam restituendam Executoris opera fuerit indulta, appellatione suscepta, possessori res eadem detrahatur, & idoneo" collocetur, reddenda ei parti, pro qua Sacer Cognitor" iudicauerit. ¶ Quòd si de possessione, vel fundis, executio concessa" erit, & eam suspenderit prouocatio, fructus omnes, qui tempore interpositæ prouocationis capti, vel postea nati erunt, in depositò conlocentur, iure fundi, vel" penes eum qui appellauerit constituto. ¶ Sciant autem se, prouocatores, vel ab Executione appellantes, vel ab Articulo (ex" his dumtaxat causis, ex quibus recipi iussimus prouocationem) si eos perperàm intentionem Cognitoris suspendisse clarueri t, quinquaginta" librarum argenti animaduersione multandos. Dat. III. Kal. Febr. Treu. Valente VI. & Valentiniano II. AA. Coss. [378.]

NOTÆ.

* *Lex ab executione* 5. *C. eod. tit.* Quænam autem iungendæ *huic* sint *leges*, ad *superiores duas ll.* iam dictum, quæ & ipsæ de earum numero sunt.
" *Iuris* & *Constitutionum* discrimen hîc obserua: Nempe, per *ius* intelligenda vetus *Iurisprudentia* Veterum Iurisconsultorum & veteres *leges*: quæ distinctio sæpè vsui esse potest in conciliandis legibus. V. Cuiacium 1. *Responsa Papiniani ad l.* 81. *ff. de furtis*: ius antiquum vocatur *t.* 18. *supr.*
" Hæc sententia detracta *Cod. Iust.*
" Et *si questro idoneo*, ita *Cod. Iust.*
" Cuiusmodi Tu es.
" Perperam in Cod. Iust. *cessauerit*, pro *concessa erit.*
" Hæc vox abest à *Cod. Iust.* de quo mox dicam.
" Detracta hæc sententia *Cod. Iust.* summa incognitantia: alioquin enim, si ius nouum Iustinianus respexisse voluit, penitus sustulisse eum oportuit illa, *vel ab articulo*.
" Quæ pœna iam statuta *l.* 15. 16. *supr. h. t.* & de quâ ipsa est *lex* 20. *supr.*

COMMENTARIVS.

AB ARTICVLO, seu PRÆIVDICIO (idem enim hæc duo esse ostendi ad *l.* 2. *sup. h. t.*) & ab EXECVTIONE, cùm regulariter appellari non possit, & (vt loquitur *lex.* 25.) satis id & Iure & Constitutionibus cautum sit; attamen prolixâ adhuc constitutione Gratianus Imper. (cuius *hæ tres ll.* particulæ sunt, & *quarta* insuper, putà *lex.* 37. *supr. de appellat.*) non tantum id confirmat, verùm etiam nonnulla insuper hanc ad rem præstat.

¶ Primò, nùm pœna aliqua infligenda sit, ab ab articulo, vel executione perperàm seu importunè appellanti? Et verò cùm & à præiudicio & ab executione importunè appellanti anteriorum Principum constitutionibus, multa imposita foret, (putà *lege* 2. 3. 5. 15. 16. *supr. h. t.*) Gratianus *l.* 23. & 25. distinctionem inducit, inter appellantem à præiudicio seu articulo, & appellantem ab executione: vt hic videlicet, multetur *d. l.* 25. ille non item *d. l.* 23. Addita ad hoc posterius ratione, *Quòd satis pœnæ videatur, non audiri prouocantem articulo*: Ac si diceret, nihil eum adeò aut graue admittere, vt propterea multandus veniat: neque eò minùs enim Iudicem *ad finem tendere* posse (vt ipse loquitur:) ideò, ad sententiam properare, neglectâ appellatione. Atenim grauius peccat grauiorque eius contumacia videtur, qui ab executione demum, & sic à præiudicio suo, ideò, comprobata semel à se silentio sententia appellare fas putat, cui à sententia appellare integrum fuerat: & grauior est contumacia sero appellantis, quàm præmaturè, qui veniâ vtique magis dignus est. Hoc primum.

¶ Subiicit secundo loco Gratianus *Exceptiones*, quibus tum ab articulo, tum ab executione quandoque appellare liceat. Ab articulo igitur appellari posse definit, si *exceptio*, siue *præscriptio peremptoria* à Iudice interlocutoriâ sententia repulsa seu improbata fuerit, de quo sanè *tribus legibus* agitur; putà *l.* 23. & 24. hîc & *dict. l.* 37. *supr. de appellat.* Quinimo & id ipsum indicatur *fine quartæ legis*; putà *l.* 25. *infr.* Sed & de eo accipienda *lex* 18. *sup.* deque eo planissimè egi ad *d. leg.* 37. Rursum ab executione appellari posse definit, si executor modum sententiæ excedat: de quo speciatim est *lex* 25. idemque iam cautum *d. leg.* 18. *sup. h. t.* vbi dixi.

¶ Tertio circa vtrumque etiam nonnulla præterea ab eodem Gratiano constituuntur. Ac primùm circa præscriptiones peremptorias, *l.* 24. (iunctâ *lege* 37. *supr. de appellat.*) vt si plures præscriptiones *peremptoriæ* alicui competant, vnâ tantum improbatâ appellari non possit, alioquin si appellatum & super ea appellatione à Principe cognitum fuerit, moxque aliam peremptoriam litigator apponat, eam quidem in processu iudiciario defensionis loco opponere posse, sed propter eam non admissam appellare non posse. Scilicet vt maximè successiuis pluribus appellationibus ad Principem locus in eodem negotio, & ob idem factum, esse non debet, ne alioquin Principis fortè occupationes (ad quem appellatur à Sacro Cognitore) nimio plus interrumpantur (quam rationem suppeditat *lex* 24. *h. t.* & *lex* 37. *supr. de appellat.* de quo etiam v. quæ dixi ad *l.* 3. *supr. de diuers. rescr.*) ita defensionem ipsam præscriptionis peremptoriæ alicui adimi hoc obtentu iniquum foret. Denique facilius appellationis auxilium ante definitiuam sententiam adimitur, quam defensionis: & parcius extraordinarium iuris remedium tribuitur, quàm defensio *iuxta ordinem iuris*: vt *hæc l.* 24. loquitur. Et hæc quidem ita obtinent, vbi à sacro Cognitore ad Principem appellatur: aliud enim fuerit, si ad alium appelletur: toties enim tùm appellari poterit quoties præscriptio peremptoria improbata fuit: Atque ita accipio *legem* 24. *in fine.* Et rationem differentiæ hanc subsumo, quòd, non vt Principis, ita & aliorum Iudicum occupationes diffindi adeò interest, in hoc positorum, vt de appellationibus iustis cognoscant, cuiusmodi est appellatio ab improbata præscriptione peremptoriâ. Et hæc de præscriptionibus peremptoriis, (quibus addi possunt & quæ notaui *sup. ad l.* 3. *de diuers. rescriptis.*) Et sic de *lege* 24.

¶ Sequitur quarto loco ordo quem obseruari vult Gratianus appellatione facta ab executore modum iudicationis excedente. Nempe si de re mobili agatur, eam ideo collocandam, ideſt, (quod Tribonianus rectè addidit) *Sequestro ponendam*, de quo sequestrandi more iuréque dictum ad *leg. vnic. supr. de pecuniæ sequestratione prohibita*, eâ videlicet *lege* (quæ omni sequestrationi communis est,) vt videlicet ei parti reddatur pro qua iudicatum fuerit. Si verò res immobilis fuerit, fructus vel iam perceptos seu extantes appellationis tempore, vel postea natos sequestro pariter collocandos; quod & ipsum in omni prouocationis genere tradit Paulus 5. *sentent.* 36. §. 1. & Symmachus *lib.* 10. *Ep.* 46. Interea iure fundi penes appellantem constituto, id est; penes possessorem, aduersus quem iudicatum est: neque enim proprietati, suspensa per appellationem sententiâ, præiudicium fieri potest.

¶ Postremò loco pœnam 50. librarum argenti imponit iniustè appellanti, quibus alioquin casibus rectè appellatur ab articulo & executione. Atque ita hac parte exæquatur vtraque appellatio, quæ *primo capite* distinguebatur. *Iniustæ* scil. appellationis pœna semper esse debet: non etiam *importunæ* semper.

XXVI. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus & Theod. AAA. ad Hypatium P. V."

VRSQVIS, ne voluntas diem" functi *Testamento* scribta *reseretur*, vèlne hij, quos scribtos patuerit, *Heredes*, Edicti" per Diuum Hadrianum conditi beneficium consequantur, ausus fuerit prouocare, interpositámque appellationem cuius" de ea re notio erit recipiendam esse crediderit, viginti librarum auri" multa & litigatorem qui tam importunè" appellauerit, & Iudicem qui tam ignauè" conhibentiam" adhibuerit, inuoluat. Dat. Non. April. Treu." Auxonio & Olybrio Coss. [379.]

INTERPRETATIO. *Lex ista specialiter iubet, vt si quis à quocunque conditum testamentum per appellationem differre voluerit, vt non debeat reseruari, & scriptum heredem ab adeunda hereditate suspendere, & in hac parte Iudex appellatori voluerit præbere consensum, vt quo minus scriptam voluntatem non subsequatur effectus, tam ipse Iudex, quàm is qui appellauerit, viginti libras auri fisco cogantur exsolucre.*

NOTÆ.

NOTÆ.

* *Lex 6. C.eod.tit.*
" *Hypatius* sub Gratiano P.V. Romæ scil. postea Præfectus Prætorio A. D. 382. 383. v. *Consul. Theod.* & *Indicem Pers.* Geminæ Hypatij huius Præfecturæ meminit Ammianus Marcellinus *lib.29.p.421.* v.quæ notaui ad *l.13. supr. de extraordin.* & *Prosopogr.*
" *Defuncti, Cod. Iust.*
" Pro his, *Edicti per D. Hadrianum conditi beneficium consequantur*, in *Cod. Iust.* legitur, *in possessionem mittantur*, de cuius immutationis ratione mox dicam.
" *Is enim*, C.Iust.
" Ita quoque in *MSS. Cod.Iust.* editi vulgò malè *argenti.*
" *Importuna* appellatio, intempestiua: vt in sp. *huius l.* & in causa Interdicti vel à præiudicio.
" *Ignauam* C.Iust.
" In *conniuentiam.*

COMMENTARIVS.

DVERSVS sententiam quâ TESTAMENTI apertura mandatur; item aduersus HÆREDVM scriptorum missionem in bonorum defuncti possessionem, appellare non licet; Quod præter *hanc l.* docet *lex vlt. π. de appellation. recip. vel non*: nempe quia res hæc dilationem non recipit, vt *d.l.vlt.* expressum est; neque huic rei moram fieri quocunque obtentu oportet, de quo videndi sunt, *Tituli, quemadmodum testamenta aperiantur*, & *tit. Cod.de Edicto D. Adriani tollendo, & quemadmodum scriptus hæres in possessionem ducatur*: & Paulus *lib.3.sentent. tit.5.§.14. 15. 16. 17. 18.* Vide & de hâc re Scacciam *de appell. quæst.17.limit.5.*

¶ Vt hæc notissima sunt, ita Tria *hâc l.* notanda sunt. *Primum* de Edicto D. Adriani (cuius etiam mentio fit *l.vlt.supr. de testam.& Nouell. Valentin. de testamentis* 4.) nempe Edicto D.Adriani scriptus hæres intra annum post aperturam testamenti, submotâ omni frustratione, in possessionem rerum hæreditariarum mittebatur, id quod occasione Vicesimæ hæreditatum inductum fuerat, ne qua videlicet tam necessario vectigali mora fieret; vt docet Iustin. *lege vlt.C.de Edicto D. Adriani toll.* neque hæres instituturus necesse habebat petere bonorum possessionem secundum tabulas, vt vice versa si hanc mallet, beneficium Edicti non habebat, vt docet *d.lex vlt. supr.de testam.& d.Nouell. Valentin.4.* verum sublata postea à Iustiniano ex illo Edicto D. Adriani missio in possessionem *d. l. vlt. Cod. de Edicto D. Adriani toll.* ita vt etiam post annum ex eius constitutione hæres missionem impetret, neque ei obstet præscriptio longi temporis. Et hæc causa est cur Tribonianus ex *hac l.* & *d. l. vlt. supr, de testam.* Edicti D. Adriani mentionem sustulerit.

¶ *Secundum* est de Iudice etiam supradictam appellationem admittente & importuno appellatore xx. libris auri multando, de quo iam sæpè dictum est, ac nominatim de pœna Iudici eo nomine imminente: vid. *leg.10.15.16. supr. h.tit.* Symmach. quoque *lib.2. ep. 30. Vt receptarum*, inquit, *appellationum pœnam Siciliæ Rector exolueret.* Et ita quidem Gratianus *hac leg.* At Theodosius *l.42. supr.de appell.* & Valentinianus Iun. *l.44. eod.tit.* Iudicem non damnauit verecundè sæpè superfluam appellationem admittentem.

¶ *Tertium* est, perstringi videri *hac l.* ipsummet Hypatium PP. cui hæc *lex* inscribitur, quod talem appellationem nimia lenitate admisisset: Ammiani quippe Marcellini etiam de eo iudicium illud est, *fuisse eum virum quieti placidique consilij & lenium morum, lib.29.p.420.* cuius vtique lenitatis vel maximum iudicium est in Iudice, si superuacuam etiam appellationem admittat.

XXVII. * Idem AAA. Hypatio" PF. Augustali.

VNIVERSI, quos in *Publicis*" contractibus manifestissimos" *Debitores* Cognitio Inquisitióque" conuicerit, statim, vt sententia fuerit promulgata, obnoxij redhibitione" teneantur: Nec illis aliquid, ad" excogitandas fraudes & versutias exerendas, moræ ac temporis relaxetur. Dat. VIII. Id. Maij, Constantinop. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Hypatius* Præfectus Augustalis sub Theodosio M. Eidem inscribitur nouennio post, *lex 31.infr. h.t.* & *l.10. infr. de nauicul.* Eiusdem meminit & Farrago Alexandrina apud Scaligerum in *Eusebianis p. 70.* sub Anno 380. vide *Prosopogr.*
" Idest, fiscalibus. Vide & *l.19. supr.*
" Vide pariter *leg.8.9.18.19. 21. supr.& leg.30.infr.h.t.*
" *Discussoris*, de quo v.*leg.21. supr. h.t.*
" Idest, solutione.
" Id est, ad appellandum.

COMMENTARIVS.

PVBLICIS ex contractibus seu FISCALIBVS manifestos debitores, appellandi ius non habere vt aliis *legibus* ita & *hâc l.* à Theodosio M. definitur: de quo iam *sæpè*: quæ quidem ita, suadente Rubricâ *huius tituli*, accipienda est. Quanquam illud ipsum etiam indicare videri possit, quod continetur

tinetur *l.31.inf.* quæ eidem Hypatio PF. Augustali inscribitur. Cæterùm eadem ratione Theodosius M. debitoribus publicis asyli seu ad Ecclesiam perfugij ius denegauit *l.1. sup.de his qui ad Eccles.*

XXVIII. * Idem" AAA: Eucharioo" Proconsi. Palæstinæ.

PROPTER neglectorum contumaciam præceptorum" obnoxios, beneficio prouocationis exclusо, pœnam" inferre, sine aliquâ procrastinatione, præcipimus. Dat. x. Kal. Decemb. Constp. Merob. II. & Saturnino Coss.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Reponendi *Imppp. Valentinianus, Theodosius, & Arcadius* & ita quoque *duabus legib. seqq.*
" *Eucharius* Proconsul Palæstinæ sub Theodosio M. *v. Prosopogr.*
" Id est sententiæ, quod mox plenius probabo.
" Id est multam.

COMMENTARIVS.

AMVLTA CONTVMACIALI appellari non posse definit Theodosius M. à multâ inquam, contumaciali, putà si quis præcepto alicui Iudicis non pareat, atque eâ re ob contumaciam, pœnæ seu multæ obnoxius factus fuerit. *Præceptorum* scil. appellatione *hac lege* exaudiendum est præceptum Iudicis: vel etiam sententia: pariter vt *l.vlt. sup.de sententiis ex periculo recitand. Conditio*, inquit, *præceptorum partibus præsentibus habita non potest immutari*, id est vt rectè interpretatus est Anianus, quicquid præsentibus partibus in causis fuerit ordinatum. Eodem quoque sensu *l.vlt.ff.quæ sententiæ sine appellat.* Paulus dixit; *Impossibile præceptum Iudicis*; quam mox *sententiam* vocat, *cui pareri rerum natura non potuit.* Neque enim Cujacio assentiri possum, qui hæc à se inuicè distinguit: Nempe de impossibili sententiâ duo responsa Pauli ibi referuntur: primò, eam nullius esse momenti; secundo, (quod prioris responsi consequens erat, verùm alterius responsi est) sine causâ ab eâ appellari, id est ita nullam esse, vt ab ea appellare necesse nil sit. Neque alio sensu apud Modestinum *præceptum* dicitur *l.qui agnitis 11.π.de excep.* Nam & *ibidem* sententia iudicis vocatur. Neque quicquam obstat, quod ibi *præceptum sine interlocutio Iudicis* dicitur. Interlocutio enim ibi non definitiuæ sententiæ opponitur, verùm pro ipsâ sumitur sententia definitiuâ, quo sensu etiam accipitur *interloquendi* vox *l.1.π.de constitut.princip.*

¶ Vt ad *legis* sententiam redeamus: à contumaciali multâ eo quod sententiæ seu præcepto Iudicis paritum non sit, appellare non licet. Secundum ius potestatis scil. suæ Iurisdictionem suam pœnali Iudicio magistratibus defendere licet, sine quo vana & illusoria alioquin omnis esset Iurisdictio, *l.vlt.de offic.eius cui mandata Iurisd.& tit.ff. quis ius dicenti non obtemperauerit.* Aliàs seu in aliis multis, quæ delictis irrogantur, appellare licet, *l.38. sup.de appellat. l. si qua 244 π.de V.S. l.2.π.quis à quo appelletur.& l.5. C.quando prouoc.non est necesse.*

XXIX. * Idem AAA. ad Pelagium Com." R.P.

ANTE certum", *sententiæ* tempus, & ordinem euentus, à Discussore, vel à Rationali appellare non liceat, &c. Dat. XV. Kalend. Mar. Med. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* *Lex 7.Cod.eod.tit.* Iungenda autem *huic* est *lex 45. sup.de appellat.*
" *Pelagius* Comes R.P. sub Valentiniano Iun. v. *Prosopogr.*
" Abest hæc vox à *Cod. Iust.*
" *Nec à Discussore, nec à Rationali appellari licet*; ita *Cod. Iust.*

COMMENTARIVS.

ANTE DEFINITIVAM sententiam vt cæteroquin appellare non licet, (de quo innumeris iam *legibus*) ita neque à *Discussore* vel à *Rationali* ex hac Valentiniani Iunioris constitutione, qui in vniuersum de appellationibus à Discussore vel Rationali diligentius cauit, ad quem videlicet eas fieri oporteat & intra quod tempus peragi debeant, *l. 45. sup.de appellat.* quæ *huic* est iungenda. De Discussoribus alioquin actum iam *l.21. sup.* & suum habent *titulum lib.X.*

XXX. * Idem AAA. ad Florentinum" Com. S. L.

SÆPE" cautum est, *Euidentißimos" Debitores"* appellantes audiri nullatenus oportere. Deinde, ab *Exsecutione* adeò posse neminem prouocare, vt si hoc fortè temptauerit, vt postea" à præiudicio appellans, ad quinquaginta librarum argenti multam iure retinendus sit, &c. Dat. VII. Kalend. Decemb. Aquil. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda *huic* est *lex* 46. *sup. de appellat.*
" *Florentinus* Comes S. L. sub Valentiniano Iun vocatur Florentius *d. l.* 46. v. *Prosopog.*
" Putà *l.* 6. 8. 9. 10. 12. 13. 18. 19. 21. 27. *sup. h. t. & aliis sup. tit. de appell.*
" Ita pariter *l.* 8. 9. 18. 19. 21. 27. *sup. h. t.*
" *Debitorum* appellatione speciatim intelligendi debitores fiscales, vt etiam *huius l.* inscriptio docet, & *d. lex* 26. *sup. de appellat.* de quo plenissimè dixi ad *l.* 6. *sup. de appellat.*
" Interea dum quid certius alij afferunt, hunc locum ita restituam: *vtpote à præiudicio suo appellans*, hoc sensu, eum qui appellat ab executione, *à suo & proprio præiudicio* appellare: nempe qui sententiæ semel acquieuerit non appellando. Peraram verò hæc habere exinde liquet, quod superioribus nequicquam aperi possint, ac insuper à præiudicio seu articulo prouocans nullam multam incurrat, ex *l.* 23. *supr. h. tit.* Nisi putemus antiquum Ius hîc reduci *legis* 15. & 16. *sup.* Tandem fortè hîc legendum, syllabâ *pra*, suo loco restituta, ita *vt præpostere à iudicio appellans.*

COMMENTARIVS.

IScalibvs in causis debitores manifesti appellare non possunt ex *hâc* quoque *lege* Valentiniani Iun. pariter vt frequentibus aliorum Principum constitutionibus: quarum recensum instituit ad *l.* 6. *sup.* non manifesti possunt: quomodo etiam accipienda est *lex* 46. *sup. de appellat.* quæ *huic* est iungenda. Item ab EXECVTIONE appellanti vetus 50. librarum multa imponitur, de quâ *l.* 15. 16. 20. 25. *sup.* 2. *tit.* Est autem hæc *lex* pars Valentinianeæ constitutionis, quâ modum fiscalibus appellationibus posuit: vnde desumpta est *d. lex* 46. ad quam dicta hùc arcessi possunt.

XXXI. * Impp. THEOD. Arcad. & Honor. AAA. Hypatio" P. F. Augustali.

OFFICIVM, quod rettulit" prouocare *Conuictos*, vel appellare *Confessos*, triginta auri libras inferat fisco: Nec vlla Episcoporum, vel Clericorum, vel Populi suggeratur" interuenire, aut interuenisse persona: *Nec* enim *eos fas est adimi debitæ seueritati, qui pacem publicam, actuum perturbatione confusam, rebelli contumaciâ miscuerunt.* Non ignaro ipso etiam Iudicante", nisi post sententiam dictam impleuerit" suas partes, eâdem se multâ, qua Officium, esse plectendum. Dat. V. Id. Apri. Constp. Arcad. A. II. & Rufino Coss. [392.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Omisit eam quoque Baronius in *Annal. suis.*
" *Hypatius* Præf. Augustalis sub Theodosio M. cui inscribitur hoc ipso tempore Prid. Id. April. *lex* 20. *inf. de nauicular.* & ante nouennium *lex* 27. *sup. hoc tit.*
" Fortè *pertulit*, id est permisit: quanquam & hoc ferri posse scio.
" Dicatur ad speciem & obtentum.
" Ex collatione *d. l.* 15. *sup. de pœnis*: ipsum Præfectum Augustalem intelligo.
" Id est nisi sententiam executioni tradiderit, & si eripi reos pœnæ siuerit.

COMMENTARIVS.

DE CRIMINVM reis, conuictis, vel confessis, est hæc Theodosij M. constitutio: quâ duo definiuntur. Primò, his appellare non licere, quod cauetur *l.* 1. 4. 7. 14. *sup.* & *l. vlt. inf. h. t. & l.* 15. *sup. de pœnis*: (quæ vno tantum mense hanc præcedit) quin potiùs debitæ seueritati eos subiici debere: Officialibus triginta anni librarum multa imponitur, si appellationi detulerint, & sententiam executioni non tradiderint: vbi notandum conuictos vel confessos reos requiri, de quo ad *l.* 1. & 7. *sup.*

¶ Secundò (quod alterum *huiusce l.* & potissimum caput est,) eripi criminum reos pœnæ debitæ vetat, Theodosius M. quoruncunque tandem interuentu: putà Episcoporum, Clericorum, aut Populi, pariter vt ante mensem *d. l.* 15. *sup. de pœnis*: & posteà quoque Arcadius filius eius, *l.* 16. *sup. de pœnis, seu l.* 57. *sup. de appellationibus*: quibus locis dicta huc arcessi oportet.

¶ Illud *hâc l.* notari cupio, pertinere eam ad Ægyptum (cuius Præfecto hæc *lex* inscribitur) vt seditionum & turbarū cæteroquin nutriculam, & vt hæc *lex* loquitur elegãter, vbi multa sæpè, *pacẽ publicã actuũ perturbatione confusã, rebelli cõtumacia miscebãt, de quo dixi plenè* ad *l. vn. sup. de his qui plebẽ aud. contrà*

contrà publ. discipl. & ad l. 3. *inf. de his qui super religione.* Et sanè eo quoque respicit hæc *lex*: illis verbis: *Nec enim eos fas est adimi debitæ seueritati, qui pacem publicam actuum perturbatione confusam rebelli contumaciâ miscuerunt.* Quia & etipiendorum nominatim reorum debitæ pœnæ vsurparionem per Episcopos, Clericos, Monachos vel in Ægypto potissimùm inoleuisse, iuxta *hanc l.* ostendunt *d. lex* pariter *d. lex* 15. & 16. *sup. de pœnis.* quibus inter alios de Præfecto *Augustali* pariter agitur. Cœterùm hoc tempore Alexandrinus Ep. etat Theophilus: de quo etiam fortè senserit *h. l.* Theodosius M. Notum enim ex Socrate *lib.* 7. *c.* 13. 14. 15. Cyrilli exemplo, quantum hanc in partem sibi Alexandrini Episcopi licere putauerint. Ne de monachis nunc agam qui hoc ipsum vsurpare soliti.

¶ Quod de *confessis* initio *leg.* additur, de eo in pari negotio tum ultus videlicet Antiocheni, Libanius, *orat.* 21. *in Ellebichum, p.* 532. quem locum retuli ad *l.* 1. *sup.*

XXXII. * Impp. Arcad. & HONOR AA. Apollodoro" Com. R P.

ET *Publicarum* necessitatum, & *Priuati* ærarij poscit" vtilitas, ne commoda, quæ Domui Nostræ debentur, callidis debitorum artibus differantur. Quamobrem, eorum appellatione reiectâ qui apertè" manifestéque conuicti sunt, hoc obseruari præcepti huius auctoritate censemus, vt ei quem constiterit esse publicum debitorem, appellationis beneficium denegetur. Dat. IV. " Id. Aug. Med. Arcad. IV. & Honor. III. Conss. [396.]

NOTÆ.

* *Lex vlt. C. eod. tit.*
" *Apollodorus* Comes R. P. sub Honorio A. D. 396.
" *Deposcit*, Cod. Iust.
" Ita quoque *l.* 7. *in Interpretatione. & l.* 9. 18. 19. 21. 27. 30. *sup. h. tit.*
" III. Aug. ita, *Cod. Iust.*

COMMENTARIVS.

RIVATÆ rei debitores manifesti, id est publici debitores appellandi ius non habere definit Honorius Imp. quod & ipsum cauetur *l.* 6. 9. 12. 18. 19. & 21. *sup. hoc tit.*

XXXIII. * Imppp. Arcad. HONOR. Theod. AAA. Nestorio Com. & Duci."

ALIQVANTOS in Tripolitanâ prouinciâ *Reos* temerè ad appellationis conperimus auxilium conuolare, vt pœnam prouocatione diffugiant. Ideóque decernimus, vt, manentibus his qui" de audientiæ discretione superioribus sunt decreta præceptis, in *Conuictos* tanquam" *Confessos* sententia proferatur: ea nihilo minus" condicione seruatâ, vt nullus, *prius quàm Iudicij formam* examen susceptæ cognitionis inueniat, appellandi habeat facultatem. Dat. VII. Id Decemb. Rauen. Arcad. A. VI. & Probo V. V. C. Coss. [406.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Nestorius* Comes & Dux Tripolitanæ sub Honorio: v. *Prosopogr.*
" Prouinciæ Tripolitanæ, quod ipsa *lex* ostendit, de quo Duce Prouinciæ Tripolitanæ vide *Notitiam Imperij.* Ante hunc Nestorium memoratur *l.* 133. *inf. de decurion.* Syluanus *Dux & Corrector limitis Tripolitani.*
" *Se. quæ.* De huius verò loci sensu mox.
" De hoc loco mox.
" *Nihilominus*, pro pariter, similiter.

COMMENTARIVS.

IN CRIMINALIBVS, & CIVILIBVS causis, an & quando appellari possit: definit *hâc l.* Honorius Imp. In criminalibus scil. causis; quod primum *huius l.* caput est; appellationem admitti vetat: de quo complures sunt *huius tituli* leges, deque eo dixi semel ad *l.* 1. 47. *sup.* ratione hîc expressâ, quod scil. Rei criminum ad appellationis auxilium conuolare soleant, vt pœnam prouocatione diffugiãt, adde vel differant. Quare Iudicis officium instruit in causis criminalibus *hâc eadem lege*: Primò, vt quæ *de Audientiæ discretione* superioribus *legibus* sunt decreta obseruet, id est si bene capto, ne in medio iudicij, animi sui sensa prodat: ne alioquin rei appellandi materiam inde arripiant, verùm vt discretionem seruet in audientiâ præbenda. Quam in rem vide *legem* 2. *supr. ad leg. corn. de falsis*: & Gellium *lib.* 14. *cap.* 2. secundò, vt Iudex sententiam proferat in *Conuictos tanquam confessos*, id est non

minus in conuictos, quàm in confessos: In vtrosque igitur: & sic in conuictos, etsi non confessos: de quo dixi iam ad *l.* 1.7. *sup.* Nam vt in sponte confessum non aliæ sunt Iudicis partes quàm vt reum condemnet, quod vulgatum alioquin est iuris axioma, ita pariter in legitimè conuictum, tanquam confessum. Et hæc de primo *huius l.* capite seu de causis Criminalibus.

Secundo capite in Ciuilibus causis ante definitiuam sententiam appellari vetat, de quo pariter ad *leges* superiores.

¶ Illud obseruandum *hanc l.* pertinere propriè ad prouinciam Tripolitanam, pariter vt in eodem appellationis negotio *lex* 33. 59. *supr. de appellationib.*

SI DE MOMENTO FVERIT APPELLATVM.

TITVLVS XXXVII.

VII. COD. IVST. LXIX.

Si de momentanea possessione fuerit appellatum:

1. *Imppp. Valentinianus, Theodos. & Arcadius AAA. ad Eusebium PF. P.*"

VM de possessione &" momento causa dicitur, etsi appellatio interposita fuerit, tamen lata sententia sortiatur" effectum: atque" ita demùm ad Nostram Scientiam referatur. Ita tamen possessionis reformationem" fieri oportet, vt integra omnis proprietatis causa seruetur. Dat. XIV. Kal. Dec. Med. Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

INTERPRETATIO. *Si de momento fuerit appellatum, momentariæ causæ audientiam proprietati obesse penitus non debere, quamlibet de momento videatur aliquid iudicatum, quod in effectum sit sine dubio deducendum, nec possit appellatione suspendi. Iubet tamen restituto momento causam proprietatis ex integro debere cognosci.*

NOTÆ.

* *Lex vn. C. eod. tit.* Et concordat huic legi *lex* 22. *supr. tit. prox quorum appellat.*
" *Eusignius* PP. Italiæ sub Valentiniano Iun. v. *Prosopogr.*
" *Et eius momento,* Ita *Cod. Iust.*
" *Sortitur,* Cod. Iust. vulgato. Nam & veteres habent. *sortiatur.*
" Hæc sententia detracta *Cod. Iust.* de quo mox plenius.
" De hac voce consule *Glossarium.*

COMMENTARIVS.

A MOMENTO appellari non potest, idest, à possessionis reformatione & interdicto recuperandæ possessionis, de quo fuit quoque *lex* 22. *supr. tit. prox. quorum appellat.* & de eodem accipienda extrema *legis* 18. *eod. tit.* Symmachus *lib.* 10. *ep.* 41. biennio ante *hanc l. In causis,* inquit, *quibus momenti reformatio postulatur, appellationes recipi non oportet;* & rursum fine epistolæ, *Tunc Scirtius obtulit sanctiones quibus doceret, in reformatione momenti nullum esse appellationibus locum.* Vide & Edictum Theodorici Regis Gothorum *cap.* 55. Cæterùm de *momenti* appellatione dictum fuit ad *leg.* 4. *& vlt. vnde vi.* Consule & Symmachum & Cassiodorum, & *leg.* 2. *supr. ad legem Corn. de falsi.* Pariter reformationis hoc in significatu exempla *Glossarium* exhibet: Sed & passim Symmachus. Rationem huius constitutionis repete ex *d. l.* 22. *supr. quor. appellat.* cui subscribunt *lex* 2. 4. *supr. vnde vi. & lex* 3. *supr. ad L. Iul. de vi.*

DE

DE POSSESSIONE AB EO, QVI BIS PROVOCAVERIT, TRANSFERENDA.

TITVLVS XXXVIII.

VII. COD. IVST. LXX.

Ne liceat in vna eademque causa tertiò prouocare, vel post duas sententias Iudicum, quas definitio Præfectorum roborauerit, eas retractare.

1. * *Imppp.* Valentinianus, THEODOS. & Arcad. AAA. Proculo P. V."

VI gemino iudicio fuerit superatus, nec tamen obstinatam illam" peruicaciam" putauerit relinquendam, sed iterùm prouocandum esse crediderit, ab eo ad petitorem mox possessio transferatur. Dat. XVI." Kalend. Iul. Aquil. Tatiano & Symmacho CONSS. [391.]

INTERPRETATIO. *Si quicunque in vna causa duobus iudiciis fuerit superatus, & adhuc eandem agendi pertinaciam voluerit retinere, & iterùm appellandum esse putauerit, in aduersarium eius continuò possessio transferatur.*

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Proculus sub Theodosio M. P. Vrbis Constantinopolitanæ scil. Vide *Consularia,* & inter cæteras leges, *legem* 10. *& 12. infr. de annonis ciuicis:* de eodem vide Zosimum *lib.* 4. & Claudianum *lib.* 1. *in Rufinum,* & *Prosopogr.*
" Appellandi scil.
" De *pertinacia* appellatione vide *Nonium.*
" Eadem die ex eadem Vrbe ab eodem Theodosio data his ipsis Coss. *lex* 11. *infr. de paganis.* Verum ea neque inscriptione, neque argumento conuenit.

COMMENTARIVS.

REIS in eadem causa qui appellat, si possessor sit rei, quâ de agitur, possessio ab eo in petitorem hac Theodosij M. constitutione transferri iubetur. Vt maximè scil. bis iam olim prouocare licuerit, pro gradu videlicet & subordinatione, sic vt dicam, magistratuum: Denique provt à magistratu aliquo appellare licuit cuius rei exempla suppeditat *lex, Æmylius Larianus.* 28. *π. de minoribus:* & *lex qui Romæ* 122. §. *Seia. π. de V. O.* in quarum specie primum à Prætore ad Præfectum Vrbis, dein à Præfecto V. ad Principem prouocatum fuerat; attamen *obstinata* hæc *pertinacia,* vincere tandem aliquo iudicio volentis, atque aleam iudicij tam sæpè tentantis, eatenus saltem plectenda visa fuit, vt rei petitæ possessio interim in aduersarium transferretur; ne commodo possessionis hac iudiciorum perambulatione graduatîm & frequenti, petitor defraudaretur, qui duo iudicia iam pro se pertulisset; atque adeo vel possessionis commodo iuuandus, videbatur. Et alioquin contumaciæ & dolo in aliis quoque casibus pœna hæc posita, possessionis, inquam, translationis: vt in specie *l. vlt. π. de rei vindicat. & l.* 8. *Cod. quomodo & quando Iudex sentent. proferr. deb.* Interim dissimulandus non est Cuiacij error solemnis, qui ex *h. l.* colligebat, olim bis appellare non licuisse: Quem & duæ illæ leges *Digestorum* apertè refutant, & hęc ipsa Theodosij M. quæ non bis appellare vetat: propter *obstinatam pertinaciam,* vt ait lex, verùm bis appellanti possessionis commodum tantum aufert: Tandem vt iterùm appellare iam olim licuit, ita tertiò appellandi facultatem ademit Iustinianus *l. vn. C. eod. tit.* qui ideò *hanc l.* abdicauit. *& Nouella* 82. *c.* 39. *& 65. de appell.* Atenim Athalaricus apud Cassiodorum 9. *var.* 18. in vnâ causa secundò appellari passus non est: *Ne quod,* inquit, *ad remedium repertum est innocentis, asylum quodammodo videatur esse criminosis: pœna addita: si quis verò vetita iterare tentauerit, negotio priuatus abscedat.*

DE FIDE TESTIVM" ET INSTRVMENTORVM."

TITVLVS XXXIX.

*Concordant *huic titulo* duo *Tituli Codicis Iustinianei lib.* 4. nempe *Titulus, de testibus:* & alter, *de fide instrument.* Nexus huius *tituli* cum *superioribus* manifestus est.

PARATITLON.

1. PROBATIO, *l.1.& l.12. hoc tit.* probationum necessitas, *d.l.* 1. *&* 12. incumbit petitori, *d.l.1.& 12.& l.vn. supr. de pecun. sequestr.* quandoque & reo, de quo mox in *tertio cap. huius Paratitli.* In causa *Inofficiosi*, cui probatio incumbat, vid. *l.* 2. *supr. de inoff. test.* Debiti à defuncto probatio quomodo fiat, v. *l.vn. supr. si certum pet. de chirogr.* Absens quoque accusatus nonnisi probationibus conuictus damnandus est, *l.*9. *hoc tit.* Breuis inter chartulas deportati, debitorem aliquem non probat: *l..... supr. de iure fisci.* vide & de probationibus *l.* 1. *supr. quorum appell. l.*41. *infr. de Episcopis.* suppositititiam, *l.*1. *infr. de Episcop. iud.* Fit porrò probatio vel Tabulis vel Testibus, *l.vn. de his qui ven. æt at.* Hinc fides Testium & Instrumentorum, *Rubr. h. tit. l.* 3. *supr. de fisci debitor. l.*2. *ad leg. Corn. de falso:* vel testibus documentis, signis, *l.*3. *supr. de abolitionib.*

2. TESTES. De his præter *leges huius tituli*, sunt præterea *lex vn. sup. ne in sua causa: lex* 1. *sup. de raptu virgin. l.*4. *inf. de Apostatis: l. vlt. supr. de accusat. l. vlt. supr. de abolition. l.*3. *ne præter crim. maiest. l. vn. de his qui ven. æt at. l.*1. *de dilat. l.*1. *de testam.* Dicuntur necessariæ personæ, *l. vlt. h.t.* à quibus fides notitiæ postulatur, *d.l. vlt.* quique ideò in iudiciis exhibebantur: vnde exhibitio testium, de qua *d.l.* 3. *ne præter crim. maiest.* vsus quoque horum in probandis morum suorum institutis & probitate animi eorum qui veniam ætatis impetrare volunt, *d.l. vn. eo tit.* Esse non possunt testes, vlli in re suâ, *l. vn. supr. ne in sua causa*: Qui sanctam fidem prodiderunt & sacrum Baptisma profanarunt: *l.*11. *hoc tit. & d. l.*4. *de Apostatis*: Liberti aduersus patronos, *d.l. vlt. supr. de accusat.* Fœminæ quoque à testimoniis prohibitæ, *d.l.*1. *de raptu virginum.* Episcopum ad testimonium dicendum flagitari, vel admitti non decebat: *l.*8. *hoc tit.* Venturis his ad iudicium seu excitis sumptus competentes dandi sunt per accusatorem, aut ab his per quos fuerint postulati, *l. vlt. h.t.* Priusquam perhibeant testimonium, Iurisiurandi religione arctandi sunt: *leg.*10. *hoc tit.* Testes in custodiam quandoque coniiciebantur ad testimonium dicendum, *l. vlt. supr. de abolitionib.* Quæstioni etiam subiiciebantur, *d. l.*10. *hoc tit.* nonnullis exceptis, veluti presbyteris, *d.l.*10. Vnius testimonium Iudex nunquam admittere debet, *l.* 3. *hoc tit.* Honestioribus denique fides potius habenda: *d.l.* 3. De Testamentariis tandem testibus, numeroque in testamento requisito, vid. *l.*1. 3. *supr. de testamentis.*

3. INSTRVMENTA, *Rubr. h. tit. & l.*1. *supr. de dilationib.* dicuntur & scripturæ, *l.*2. *&* 4. *hoc tit. & l.*9. *de infirm. his q. sub Tyrann.* γεγράμμενα, *l.*5. *hoc tit.* Varias species instrumentorum vel scripturarum cumulatas habes in *Indice, in v. scripturæ.* Habent ea vim magnam, *d.l.*5. vnde fides instrumentorum, *Rubr. h.t. & l.*7. *supr. de pactis.* Scripturis fides rerum aut ratio probatur aut debita: *l.*9. *de infirmand. his quæ sub Tyr.* Sub Tyrannis quoque factæ valent: *d.l.*9. Ad instrumenta vel testes proferendos dilationes datæ, *l.*1. *de dilationib.* Prolator scripturæ, eam affirmare debet, ideſt, fidem eius probare, *l. vn si certum pet. de chirogr.* Priuata testatio fidem non facit, *l.*2. *de denunciat.* diuersæ & fidem sibi inuicem derogantes, ab altera parte prolatæ, nihil firmitatis habent, *l.*2. *hoc tit.* si suspectæ, falsæ, aut nefariæ scripturæ produci dicantur, cui probatio incumbat, *quatuor huius tit. legibus* definitur: putâ *l.*4. 5. 6. 7. *& l.*2. *supr. de testam. l.*2. *supr. de falso.*

4. De PRÆSVMPTONIBVS, v. *l.*8. *supr. de adulter.* De ARGVMENTIS, v. *l.*1. *supr. quorum appell.* de SIGNIS, v. *d.l.* 3. *supr. de abolitionib.*

¶ POSSES

¶ POSSESSORI *quandoque iuris sui probationem incumbere.*

1. * Imp. CONSTANTINVS A. Aurelio Helladio."

ETSI *Veteris Iuris definitio"* & *retrò Principum Rescripta*, in iudicio petitori eius rei quam petit, necessitatem probationis dederunt", tamen nos, æquitate" & iustitiâ moti, iubemus, Vt si quando talis" emerserit causa, in primordio, iuxta *Regulam Iuris*, petitor debeat probare, *Vnde res ad ipsum pertineat*: sed si deficiat pars" eius in probationibus, tunc demùm possessori necessitas imponitur probandi", *Vnde possideat*, vel *Quo iure teneat*: vt sic veritas examinetur. Dat. Naisso xv. Kalendas Octobr. Paulino & Iuliano Coss. [325.]

NOTÆ.

* Abest, hæc *lex* à *Cod. Iustin.* De ratione mox viderimus.
" *Helladio* huic hoc ipso Anno inscribitur *lex* 5. *Cod. de postulando*: quæ est de pacto de Quota litis, deque Aduocato ob id aduocatione interdicendo. Vnde, Rectorem prouinciæ fuisse colligo: v. *Prosopogr.*
" *Veteris iuris definitio* est, Regula iuris, vt mox vocatur: v. Cuiac. 7. *obs.* 26. Morem iudiciorum vocat *lex* 2. *Cod. de probat.* Dicetemus hodie, *stylum.*
" Id est, imposuerunt, iniunxerunt.
" *Æquitatis & Iustitiæ* vocabula eodem sensu & vt synonyma coniunguntur hîc, & sæpè aliàs: veluti *l.*5. *supr. de metatis*: *l.*15. *sup. de accusat.* in *l. placuit, Cod. de iudiciis*: & in veteri *Gloss.* vbi *δικαιοσύνη, Æquitas & Iustitia* explicatur: & apud Tullium in *Topicis sub fin.* Idemque eodem sensu vsurpat *lib.* 1. *de Legibus*, & *Philipp.* 9.
" Qualis hæc causa? mox dicam.
" μέρος ἀυτῆς, ideſt, à parte eius probationes deficiant.
" Prodendi, edicendi.

COMMENTARIVS

VINAM probatio incumbat in Realibus actionibus Reique vindicatione, petitori an *possessori*: ad hunc inquam locum, & quæstionem pertinet hæc Constantini M. constitutio, data A.D. 325. eaque admodum singularis. Nam cùm (quod ipse profitetur) *Veteris* hæc *iuris definitio* sit, ideſt, *Regula iuris*, (quomodo & mox vocat) retroque Principum rescriptis firmata, conteſtatiſſima, conclamatiſſima: cuius infinita sunt testimonia, in quibus est & *lex cogi* 12. *infr. hoc tit.* (quæ est *Cod. Iustin. lex* 11. *Cod. de petit. hæred.*) *lex, qui accusare, Cod. de edendo: l. si in rem* 6. *π. de rei vind. l. sine possideris, l. actor, qui adseuerat, Cod. de probat. l.* 2. *l. ab ea parte, l. quinquaginta,* 12. *π. de probat. l. in exceptionib. π. de probat. §.* 1. *Instit. de actionib. §. retinendæ, Inſt. de Interdictis*: petitorem scil. seu actorem probare debere, vnde res ad ipsum pertineat, ideſt, edicere & edocere de iure suo, titulumque iuris, & dominij quod vindicat, probare oportere; sic vt actore non probante reum & possessorem absolui oporteat, etsi nihil ipse præstet: Contra possessorem cum quo agitur, edicere non teneri, *Vnde possideat*, vel *quo iure teneat*: denique munus non possessoris sed petitoris esse implere dominij probationem: Attamen Constantinus M. *hac l.* ab antiqua illâ iuris regula in partem recedit: Nempe enim in casu quodam id definit, in primordio quidem causæ petitori probationem incumbere: Sed eo deficiente in probatione, possessorem, originem & titulum possessionis suæ probare oportere: Quod quidem etiam ab *æquitate & iustitia* commendat. Pariter vt Alexander Imp. in casu quodam speciali in *l. ciuile* 5. *Cod. de furtis*: ait, CIVILE *esse possessorem rei exhibere venditorem, volentem euitare alienam bono viro suspicionem.* Cùm contrà pro Regula iuris dicatur in *d. l. quingenta* 12. *π. de probationibus*: ÆQVIVS *videri vt petitor probet quòd intendit.* Et Tribonianus in *d.l. cogi* 11. *Cod. de petit. hæredit.* (quæ alioquin desumpta est ex *l. cogi* 12. *infr. hoc tit.* INCIVILE *esse cogi possessorem ab eo qui expetit titulum suæ possessionis dicere.*) Verùm, casus quidam singulares sunt, quibus hæc Regula quæ prima fronte (vt dicitur *d. l.*12.) obtinere debere videretur, vitium patitur. Neque enim vnquam placuit eorum sententia, qui hanc *legem* generalem esse putant, atque adeo velut iniquam & absurdam, *dicta lege cogi* 12. abrogatam produnt, ceù veteri Iuri contrariam quod magis placuerit Iustiniano: Non est inquam hæc *lex* generalis, neque veteris iuris abrogatoria, quod hæc eius verba ostendunt: *Si quando* TALIS *emerserit causa*: Verùm casum quidam singularem tantum aliquem indicat in quo vitiatur hæc Regula, intacto veteri iure, seu Regula Iuris: qui quidem casus continebatur in integra Constantini M. constitutione, vnde hæc *huius l.* structura seu sententia desumpta est: vt ostendit vox TALIS, ad integram constitutionem relatiua. Quod inter cæteros *huius Codicis* Conditorum ponendum est. Eáque etiam vera causa fuit Triboniano *huius l.* abdicandæ. Videndum igitur quænam Talis causa, quis Talis casus dari possit, vbi *deficiente* in probatione intentionis suæ Actore, probatio à Reo seu possessore desideratur. Hùc verò non pertinent casus illi, quibus probatio à Reo seu possessore desideratur. Hùc verò non pertinent casus illi, quibus ad probationis actoris exclusionem, ideſt, cum actor intentionem suam concludenter probauit, nempe dominium quod petit ad se pertinere, vel rem à se creditam, possessor ius suum, seu iustam possessionem, vel debitum solutum, denique exceptionem suam probare cogitur: quò sanè pertinent *d. lex, Quinquaginta* 12. *π. de probat. lex* 1. *& lex, sine possidetis* 16. *Cod. de probat. lex, emptor* 9. *C. de præscript. longi temp. lex si quidem* 9. *Cod. de exceptionib.* Quos alioquin casus Doctores notant, ac nominatim qui de *Possessione* scripserunt, & de *Probationibus*: sunt enim hi casus omnes ab *huius legis* specie alieni; imò

imò contrarij : Talis enim hic caſus quærendus eſt, vbi pars aduerſa ſeu Actor in intentionis ſuæ probatione defecit : *Si deficiat*, inquit, *pars eius in probationibus, tunc demum poſſeſſori neceſſitas imponatur probandi* : Pars eius, μέρ@ αὐτȣ̃, ideſt, ipſe petitor : ſic & *infr. leg. cogi* 12. Interpres, *à petitoris partibus requiratur*. Et certè Talis caſus continetur in *d.l. ciuile* 5. *Cod. de furt.* Finge : Rem aliquam poſſides, quam ego meam eſſe iudicio rei vindicationis contendo, quaſi furto, alióve quo iniuſto titulo mihi ereptam, veluti per potentatum vel impreſſionem, vel ſcelerata depoſitione : In *primordio litis* probationes præſtare enitor, verùm in his deficio : & ſic cauſa cadere me neceſſe eſt, ſecundum veterem iuris definitionem ſeu Regulam. Et hoc tamen caſu, non ideò Iudicis officium ceſſare debet : imò, quidni iuſtum, æquum ſit, Iudicem â poſſeſſore titulum ſuæ poſſeſſionis exigere : *vt ſic* inquit Conſtantinus, *veritas examinetur.* Quare Talelæi diſtinctio *lib.* 60. *Baſil. tit.* 6. ad ea verba, *furem edicere*, non improba eſt : *ſi ſit*, inquit, quæſtio de *nudo dominio*, *non cogitur poſſeſſor dicere, vnde poſſideat* : *ſed ſi ſit quæſtio de furto*, *conuentum actione furti dicere oportere, vnde poſſideat.* Alioquin Doctores ita diſtingunt : ad fundandam, informandam actionem ſeu intentionem Actoris, à Reo probationes titulumque poſſeſſionis non requiri, ipſum enim Actorem in primordio probare debere : atenim deficiente Actore in probatione, & ſic victo eo, Reum non in vtilitatem Actoris, verùm in ſui ipſius vtilitatem, & ad euitandam ſuſpicionem alienam à bono viro, inſtruendámque Iudicis religionem, probare titulum poſſeſſionis ſuæ debere : Non igitur *in primordio litis*, vt *hæc lex* ait, id reus facere cogitur : ſeu non *edicere*, vt loquitur *d. lex*, *cogi* 12. ad fundandam ſcil. intentionem Actoris ; verùm, poſt exitum litis, ſeu poſt, dicere cogi. Verùm Talelæi diſtinctio & conciliatio magis placet. Fingi poſſit nominatim argumento aliquo *Legis* 5. *Cod. de poſtulando*, (quæ eidem Helladio hoc ipſo Anno inſcripta eſt,) caſus hic : Rem aliquam poſſides tu Aduocatus : ego meam eſſe contendo, quia eam à me acceperis iniuſto titulo, ex pacto videlicet de quota litis. In primordio equidem litis dominij probationem implere cogor ; ſed quid fiet ſi in probatione deficiam ? ſane, ad eluendam adhuc ſuſpicionem Viro bono alienam, & ſic vt *veritas examinetur*, quidni æquum, iuſtum ſit, te titulum poſſeſſionis tuæ edicere ? Quare & *hæc lex* argumentum fuerit Conſtantinianei animi, ex æquitate quadam à Regulis Iuris recedentis, ad tuendam viri boni exiſtimationem, eluendámque malæ fidei ſuſpicionem. Denique ita omnibus expenſis rem concilio : ſi *nudè & ſimpliciter* ψιλῶς περὶ δεσποτείας, vt Talelæus loquitur, Actor dominium rei vindicet, rei vindicatione agat, eo in probatione deficiente poſſeſſor nihil præſtare cogitur, verùm ſi *cauſam* & *cauſationem* aliquam addat, quæquè iam Reum perſtringit, veluti rem ſuam eſſe, quia poſſeſſor eam iniuſto titulo poſſideat, ſibi ereptam, ſanè hoc caſu poſſeſſor eâ quam ſæpè dixi ratione probare debet, *Vnde poſſideat, quo iure teneat, vt ſic veritas examinetur* : Vt proinde iam in praxi *huic legi*, etſi à Triboniano abdicatæ, locus hodie adhuc omnino eſſe poſſit, non equidem promiſcuè, verùm in iis quos dixi, certiſque aliis ſimilibus ſeu TALIBVS caſibus ſingularibus.

¶ *De* DIVERSIS *inter ſe ſcripturis ab eadem parte prolatis.*

II. * Idem" A. & Cæſ." ad Seuerum Com. Hiſpaniarum."

SCRIBTVRÆ diuerſæ, &" fidem ſibi inuicem derogantes, ab alterâ" parte prolatæ, nihil firmitatis habere potuerunt." Dat. IV." Non. Maij, Conſtp. Dalmatio & Zenofilo Coss. [333.]

INTEPRETATIO. *Si quis multiplici ſcriptura contractum ſuum munire cupiens, de vna re venditionem, & donationem proferat, vel quæcunque alia documenta, omnia reſcindantur : quia impugnantes ſe chartulas lex hæc vetat admitti.*

NOTÆ.

* *L. Scripturæ diuerſæ* 14. *C. de fide inſtrumentorum.* Iungenda autem *huic* eſt *lex* 5. *ſupr. de donationib.*

" In Cod. Iuſt. *Iidem AA. & CC.* ideſt, Diocletianus & Maximianus &c. malè : hinc igitur reſtituenda ibi Inſcriptio.

" *Seuerus* Comes Hiſpaniarum ſub Conſtantino M. v. *Proſopogr.*

" An *&*, pro *ſeu* ? quâ cauſa vocula, *&*, omiſſa fuerit in *Cod. Iuſtin.* & continuè iſta legantur, *Scripturæ diuerſæ Fidem ſibi inuicem derogantes* : ſic diuerſæ profeſſiones, *l.* 13. *π. de probat.*

" *Ab vna eadémque parte* : ita *Cod. Iuſt.* de quo mox. *Alterâ*, pro alterutrâ.

" *Poterunt*, Cod. Iuſt. vt ita ab hypotheſi ad theſim iſtud reduceretur.

" 4. *Kal. Maij Viminacij CC. Conſ.* ita *Cod. Iuſt.* malè : hinc igitur reſtituenda eius ſubſcriptio.

COMMENTARIVS.

DE CONTRARIORVM inter ſe INSTRVMENTORVM fide, eſt hæc *lex* Conſtantini M. CONTRARIÆ ſcripturæ, ἀσύμφωνα γράμματα, ἃ πρὸς ἑαυτὰ μάχεται, ſeu contraria inſtrumenta fronte aduerſa inter ſe pugnantia, à litigatoribus in eodem iudiciò prolata, hoc faciunt, vt neutra fidem yllam faciant, & neutri ſcripturæ credatur : denique vt neutra ſe litigatores tueri poſſint.

¶ Hæc huiuſce Conſtantinianeæ conſtitutionis (quæ eſt *Cod. Iuſt.* lex, *ſcripturæ* 14. *de fide inſtrum.*) ad Seuerum Com. Hiſpaniarum emiſſæ breuis ſententia eſt : cui iungenda eſt *lex* 5. *ſupr. de donat.* (quæ eſt *lex* 27. *C. eod. tit.*) Cuius etiam ope hæc ad ſuam ſpeciem nunc porro referenda eſt : Huic verò *legi* omnino conuenit, quod Iulius Ep. Rom. paulò poſt *hanc leg.* in *epiſt. quadam ad Euſebianos* ſcribit apud Athanaſium, *apol.* 2. *p.* 580. de literis aduerſus Athanaſium contrariis, & fidem ſibi inuicem derogantibus, ab iiſdem & à diuerſis ſcriptis,

ab Arianis productis ἀσυμφώνων δὲ ὄντων τῶν γραμμάτων οὐδεμία πίστις περὶ τῶν λεγομένων ἐστίν.

¶ Ait lex, *ſcripturæ* diuerſæ, id eſt, inſtrumenta quæcunque æqualis fidei : vt proinde ceſſare debeat Doctorum ad *hanc leg.* tractatus, non tantùm de duobus inſtrumentis publicis agentium, ſed & de vnâ priuata ſcripturâ, & altero publico inſtrumenta contrariis productis, nam horum vix æqualis fides eſſe poteſt : quin alterius aliqua ratione potior ſit.

¶ Ait lex, *diuerſæ*, ideſt, ſcripturæ plures diſtinctæ, ſeparatæ ; quarum fortè hæc modò à parte proferatur, modò illa : iuri videl. ſuo, & intentioni ſuæ fundandæ : de quo mox. Quare & hîc ceſſet Doctorum hactenus de diuerſis partibus & capitibus eiuſdem ſcripturæ ſeu iuſtrumenti ſibi contrariis : vt & de diuerſis Exemplaribus eiuſdem inſtrumenti.

¶ Ait lex, *& fidem ſibi inuicem derogantes.* id eſt, in ſubſtantia ſiue tenore contrariantes, fronte aduerſa pugnantes, ἃ μάχεται πρὸς ἑαυτά, ἀσύμφωνα. impugnantes ſe, vt Interpres ; v. g. Si venditum quid vna ſcriptura dicat, altera donatum ; quam ſpeciê hîc ponit Interpres, & de quâ mox pleniùs ; quæ directa repugnantia eſt : non minùs quàm ſi vno inſtrumento publico in eodem negotio idem abſolutus dicatur : in altero verò condemnatus : Fidem ſcil. ſibi hæc inuicem derogant.

¶ Ait lex, *ab alterâ parte* prolatæ ideſt, quomodo etiam extulit Tribon. *ab vna eademque parte* : Quare ceſſet Doctorum tractatus, de diuerſis ſcripturis prolatis, altera ab Actore, altera à Reo, de quo *fine huius legis.* Rurſum ab *altera parte*, ideſt, ab *alterutra* parte, ideſt, ſiue ab Actore, ſiue à Reo. Quomodo & ſpecies in *h. l.* in donationis argumento, tam in Actore quàm in Reo poni poteſt : provt hic, aut ille, rei controuerſæ poſſeſſor eſt. Quare ex eâ ſollicitudine liberi ſint deinceps Doctores quærentes, vtrum hæc *lex* quoque in Reo diuerſas ſcripturas fidem ſibi inuicem derogantes proferente, locum habeat. Imò communis ſententia id negans iam deinceps concidat : Quam *hæc lex* apertè diruit. Tum & ratio : quia hîc non de varietate allegationum ſeu exceptionum quæritur : verùm de fide ipſa inſtrumentorum, vbi par ratio eſt vtriuſque partis. Rurſum & eâdem ratione quærere deſinant Doctores, vtrum & Ruſtico producente duas ſcripturas ſibi contrarias, neutri inſtrumento fides habeatur. Quod rectè Salicetus affirmauit.

¶ Ait, lex, *prolatæ* : nempe vel ſimùl, vel ſubſidiariè & ſucceſſiuè : vt cùm vnâ via litigator ſuccedere non videt, aliâ tentat : & quidem vt ex ſpecie *huius legis* apparebit, non ſine ſuſpicione fraudandæ *legis.* Quare ceſſet Doctorum tractatus, de eo qui per errorem hoc fecit.

¶ Denique ait lex *nihil firmitatis habere*, ideſt, quod & *titulus hic* indicat, ſub quo hæc *lex* poſita eſt, nullam fidem facere, nullam habere vim in probando, ex neutra litigatorem ius deriuare poſſe, οὐδεμίαν πίστιν περὶ τῶν λεγομένων εἶ), vt Iulius Epiſc. Romanus inquit. Quare faceſſat hinc Interpretum tractatus de vi diſpoſitiuâ, cum hæc *lex* de vi probatiuâ perſpicuè ſit.

¶ Nunc itaque tandem genuinam *huius leg.* ſpeciem proponamus, quam Interpres hic & Accurſius adumbrarunt, verùm quam *huius legis*, verba ſic expenſa ſatis ingerunt, & præterea (quod hactenus neſcitur) *d. l.* 5. *ſupr. de donationib.* quæ cum hâc coniungenda venit, ſuggerit. Prius tamen ἐν προθεωρίᾳ monenda ſunt nonnulla ; Donationes ſcilicet quæ actis inſinuatæ non fuiſſent, irritas ex Conſtantini Magni conſtitutione fuiſſe : Item Mancipationis & Traditionis neceſſitatem in donationibus requiſitam (exceptis liberis ac parentibus & coniunctis perſonis, de quo *ſuo tit. de donationib.*) Num finge caſum in Actore. Fundum à te peto, quaſi à patre tuo mihi donatum : atque in id ſcripturam donationis profero : Tu defectum Inſinuationis, vel Traditionis opponis : Hæc via deiectus, aliam ſcripturam profero, quâ non iam donatum mihi fundum, venditum probare intendo, vbi neque Inſinuatio, neque Traditio requiritur. Et Conſtantinus definit, neque hanc ſcripturam quidquam firmitatis habere, nullam fidem facere, nihil me iuuare : Non poteſt ſcilicet ea ſcriptura fidem facere, quæ cum alterâ iam antea à me prolatâ colliditur. In Reo caſus quoque rectè ita ponitur. Fundum quendam à me petis : Ego quaſi donatum & mancipatum mihi adſero, atque in id ſcriptura prolatâ me tueor. Vt velut non inſinuatâ donatione vindicare pergis : Ego aliâ ſcripturâ prolatâ venditum mihi vel auctori meo probare intendo ? Nec quicquam & hoc me iuuabit. Hæc enim variatio non caret fraudis ſuſpicione. Alioquin cùm diuerſæ profeſſiones adferuntur, cui potiſſimùm ſtari oporteat : vid. *leg. cùm de ætate* 13. *π. de probat.*

¶ Et hæc quidem ita rectè habent in vna eademque Parte plures ſcripturas ſibi contrarias producente. Quid ſi ab vtraque Parte ? putet quis verba illa, *ab altera parte*, accipienda pro *ab vtraque Parte* : quomodo vox, *Altera*, ſæpè accipitur ; de quo diximus *Animaduerſionum libro*, *cap.* 16. *pag.* 79. vbi dictis addenda *lex* 6. *π. ad municipal.* & Eugraphij locus *in Andriam.* Verùm hîc non ita eſt ; certè enim contrariis inter ſe ſcripturis productis ab vtraque Parte, iam videndum cuius potior fides eſſe poſſit ? digniori certè fides habenda : de quo DD. ad *hanc legem*, vide & Fabrum *defin.* 3.

¶ IVRATOS *teſtes eſſe oportere.* 2. HONESTIORES *præferendos.* 3. Vnicum *teſtem nunquam admittendum.*

III. * Idem A. ad Iulianum Præſidem."

IVRISIVRANDI *religione teſtes, priùs quàm perhibeant teſtimonium*, iamdudùm *artari* præcipimus : *Et, vt honeſtioribus potiùs fides teſtibus habeatur.* Simili more" ſanximus, *Vt vnius teſtimonium nemo Iudicum in quacumque cauſa facilè" patiatur admitti.*

admitti. Et" nunc manifestè ſancimus, Vt vnius omninò teſtis reſponſio non audiatur, etiamſi" præclaræ Curiæ" honore præfulgeat. Dat. VIII. Kal. Sept. Naiſſo, Optato & Paulino Coss. [334.]

INTERPRETATIO. *Teſtes priuſquam de causâ interrogentur, ſacramento debent conſtringi vt iurent*, Se nihil falſi eſſe dicturos. *Hoc etiam dicit, vt honeſtioribus magis quàm vilioribus teſtibus fides potius admittatur. Vnius autem teſtimonium, quamlibet ſplendida & idonea videatur eſſe perſona, nullatenus audiendum.*

NOTÆ.

* *L. iuriſiurandi 9. Cod. de teſtib. can. iuriſiurandi. 4. q. 3.*

" An idem cum eo cui inſcribitur Anno 358. *lex 23. infr. de decurionib.* Fortè hic *Ceionius Iulianus* cuius meminit Vopiſcus *in V. Firmi.* Nonnemo hîc putabat hunc Præſidem *Tarraconenſem* fuiſſe.

† *℞. Præcepimus*; & ita eſt in *Cod. Iuſt.* vt *infr.* mox, *ſimili more ſanximus.* At vbi hæc Conſtantini Magni conſtitutio?

" *Modo*, Cod. Iuſt.

" *Fiſcali*, ita *Tilij*, & *Cuiacij* Editio, & *Quartaria*; de quo mox. Atenim *Cod. Iuſt.* & poſtrema *Pariſienſis* Editio *huius Codicis*, habent *facilè*.

" Melius, *At nunc*: quanquam illud etiam defendi poteſt.

" *Etiamſi Præſidiali refulgeat dignitate*: ita reſinxit *cap. 47. extr. de teſtib.*

" Id eſt, etſi ſit Senator.

COMMENTARIVS

DE FIDE TESTIVM, & ad eam ſtabiliendam, tria, quæ anterioribus conſtitutionibus iam ſanxerat Conſtantinus Magnus *hâc leg.* iterum cauet: ita quidem, vt duo priora tantum repetat: Tertium vero, quod *h. l.* potiſſimum, abſciſiùs & diligentiùs quàm antea recaueat. Primum caput eſt de IVREIVRANDO teſtium, Iuratos nempe teſtes prius eſſe oportere, quam teſtimonium perhibeant. Ita quidem vt ex Conſtantini verbis hæc Tria clarè colligantur.

Primò, Conſtantinum, iuſiurandum iſtud teſtium præciſæ neceſſitatis feciſſe, ac proinde id à Iudice remitti noluiſſe.

Secundò, generaliter id & indefinitè ſemper à Conſtantino M. ita conſtitutum, etſi quoad poſtremum *huius legis* caput, ibi aliquando diſtinctionem adhibuerit.

Tertiò, ex Conſtantini verbis apparet, veram eſſe Cyni & Saliceti ſententiam qui dixerunt, teſtificationem non valere, ſi teſtis poſtea iurauit, id eſt, ſi recepto iam teſtimonio, teſti Iudex iuſiurandum iniungat: Ait enim diſertè Conſtantinus, PRIVSQVAM *perhibeant teſtimonium*; quibus ſanè verbis forma præſcribitur, quæ negligenda vel poſt habenda non eſt: non eâ tantum ratione quam in genere Accurſius reddit; quia aliter eſſet ordo præpoſterus, verùm quia ſi poſt teſtimonium dictum iuſiurandum à teſtibus exigeretur, facile iurarent vera eſſe quæ priùs dixerunt: ne mentiri videantur. Quare terrore Numinis Diuini prius quàm teſtimonium dicunt, deuinctos teſtium animos oportet: & vt *hac lege*, dicitur, ARTARI. Quod Iuriſiurandi huius formulam attinet, Interpretatio *huic legi* ſubdita hanc continet, *ſe nihil falſi eſſe dicturos*: Quæ ſuſtineri poteſt, & reduci ad illam, *ſe omnem, ſeu meram & plenam veritatem dicturos*: nam vt veritatis eſt nil falſi comminiſci, ita falſum eſt, vera tacere: Aſconius *3. Verr. Iurati Teſtes produci ſolent: non ſolum ne falſa dicant, verùm etiam ne quæ vera ſunt taceant.* Quæ Aſconij auctoritas magna eſt: Et ſanè *lex 10. infr. hoc titulo*, apertiſſimè docet, nihil intereſſe, dicantur teſtes falſa ſimulare ſeu fingere, an vera ſupprimere: vbi vide quæ dicam. Porrò cùm *hâc lege*, Conſtantinus Magnus, dicat, ſe præcepiſſe iuriſiurandi religione teſtes artari, quæri poteſt, nùm à Conſtantino Magno primùm id introductum fuerit, an verò id ita quoque antea obtinuerit, putà vt teſtes ſub iuriſiurandi religione teſtimonium deponerent? Certè iuratos olim teſtes produci ſolitos docet Cicero *non vno loco* (qui etiam illud docet teſtes in re quamlibet compertiſſimâ ſuſpensè tamen *arbitrari ſe* dicere ſolitos) & Aſconius *duobus locis.* Id mirum, nullam in *Digeſtis*, imò nullam in *Codice* ante Conſtantinum Magnum huius rei memoriam extare. Tentari poſſit à Conſtantinum Magnum id primùm cauiſſe, vt Teſtes PRIVS quàm perhiberent teſtimonium, iuſiurandum præſtarent: de quo *paulò ante.* Et hæc quidem de primo *huius leg.* capite, de Iureiurando inquam Teſtium.

Secundum caput eſt, de PONDERE & PRÆLATIONE teſtium & teſtimoniorum: idque ipſum non nunc primùm inductum, verùm ab ipſomet Conſtantino antea conſtitutum ſeu ſancitum, quod ipſemet hic profitetur: Nempe, vt *Honeſtioribus teſtibus fides potiùs habeatur.* Vbi *honeſtiorum* appellatione intelligi poſſunt ſignatè, Senatorij: argumento poſtremorum *huius leg.* verborum, *etiamſi præclaræ Curiæ honore præfulgeat*: Nempe etſi iniurati etiam Senatoris teſtimonium non valeat, de quo iam dictum: item etſi vnius quoque Senatoris teſtimonium audiri non debeat, de quo poſtremo capite *huius legis.* Attamen, vbi teſtium fides expendenda venit, & teſtes teſtibus committuntur, Senatoriis proculdubio potior fides habenda eſt: Et ſic hoc vnum προνόμιον Senatorij viri hac parte habuerint circa teſtimonij dictionem, qui in cœteris alioquin æquo cùm aliis iure erant. Sed tamen *honeſtiorum* voce alij quoque hîc intelligi poſſunt, comparati videl. cum aliis teſtibus: Comparatè igitur ad alios vilioris conditionis. Non alio ſenſu, quàm quo anteriores ſiue Principes ſiue ICti, cùm in teſtium fide diligenter examinanda, Iudicum cognitioni ſuggerunt, vt dignitatem & conditionem perſonæ explorent, vtrum honeſta ſit perſona, cuius dignitatis, cuius æſtimationis; non alio quàm cum, Hadrianus ſcriberet, aliàs numerum teſtium, aliàs dignitatem & auctoritatem, aliàs veluti conſentientem famam confirmare rei qua de quæritur, fidem, *l. 3. π. de teſtibus.* Nempe omnium ex æquo mens hæc fuit, pauciore partim quandoque teſtium numero ad fidem rei explorandam (provt magna dignitas & honeſtas teſtium eſſet) Iudices contentos eſſe poſſe; partim, vbi teſtes non congruerent, honeſtioribus potius fidem habendam, *l. ob carmen 21. §. vlt. π. de teſtib.* nunquam tamen eo fine vt Vni honeſtiori fidem haberi vellent. Sicut nulla tanta religio teſti ineſſe poteſt; ita neque vllus tanta honeſtate aut dignitatis aut vitæ præfulgere, vt vni ei fides habeatur. Quare hoc quoque ſenſu accipiendum, quod Pollux *initio* ſeu *præfat. lib. 3.* ait, ὥσπερ ἐν ταῖς δίκαις εἷς ἀξιόχρεως πολλῶν μαρτύρων ἀρκεῖ: Nempe teſtem vnum ſpectatæ opinionis apud Iudicem plus momenti afferre quàm plures humiliores, vel dubiæ fidei.

Pro priore interpretatione faciat quoque quod & ita quoque honeſti & honeſtiores Senatores municipales Decuriones vocantur, *l. 3. §. penult. π. de ſicariis: l. 38. §. qui vini, π. de pœnis: §. item lex Iulia de adulter. Inſtit. de public. iudic.* Illud interim notandum, quod *huius legis*, ſeries & ſcopus oſtendit, Conſtantini ſanctionem quæ ſuper hoc proceſſerat, quoſdam eò traxiſſe, quaſi eâ indicaretur, vni honeſtiori teſti iurato fidem habendam: Quam conſequentiam profligat nunc Tertio capite Conſtantinus.

Tertium igitur & præcipuum *huius legis* caput, quoque ferme duo ſuperiora præſtruebantur, ſequitur, *vnius* videlicet teſtimonium omninò audiri non oportere: aduerſus quorundam opinionem, etſi duæ ſuperiores in teſte conditiones concurrerent, iuriſiurandi inquam, & honeſtatis. Quod quidam tamen opinati, occaſione anterioris cuiuſdam Conſtantini ſanctionis, quæ cauerat, vt *vnius teſtimonium nemo Iudicum in quacunque cauſa* FACILE *pateretur admitti.* Quod quidem non adeò abſciſè dictum putabant, vt non aliquando vnus teſtis admitti poſſet. Quare *nunc manifeſtè* ſancit Conſtantinus *vt vnius* OMNINÒ *teſtis reſponſio ſeu teſtimonium non audiatur*, ait, *Manifeſtè* id eſt, exertè, abſciſè, ἀποτόμως, perpetuâ definitione: ſic vt Iudicum interpretationi vel hæſitationi locus eſſe non poſſit. Ait Conſtantinus *omninò.* Nempe hîc opponuntur, *Non facilè & omninò non.* Illâ formula fermè indicatur etſi quid non promiſcuè: atenim aliquando Iudicis arbitrio admittendum, putà vnius teſtimonium ex magnâ cauſa & graui, ob dignitatem fortè alicuius, quod *fine legis*, indicatur: Atenim hæc formula, *Omninò non*, peremptoria eſt, omnéſque caſus & perſonas excludit: *Facilè* eſt temerè, promiſcuè: *l. 4. ſupr. de Agentibus in rebus*: non facilè eſt aliquando ſeu raro *hac lege, & leg. etſi non facilè, π. de Rei Iud. leg. penultim. π. de in integr. reſtitution.*

Vnde de errore patet eorum qui pugnantia fermè hoc loco Conſtantinum ſcribere exiſtimarunt. (Quæ tamen ſibi optimè conueniunt, cùm Conſtantinus apertè profiteatur, ſe ab eo iure NVNC recedere, quod antea ſanxerat.) Vnde Accurſius exiſtimauit, verba illa, *non facilè* vel addita fuiſſe propter Tabellionem, cui ſoli quandoque credatur, vel verba illa ita interpretanda, quaſi Conſtantinus dixiſſet, ſtultum forè Iudicem, ſi pateretur vnius teſtimonium admitti: *Nemo facilè* ſcilicet, pro, *non omninò.* Quæ omnia ſuauia ſunt: Conſtantinus enim *hâc lege*, anteriorem ſuam Conſtitutionem hîc memorat, ſimùl & abrogat, vel ſaltem explicat.

Secundò, hinc liquet, rectè hic ſtare vocem, FACILE, quomodo & ea habetur *Codic. Iuſtinian.* & *can. Iuriſiurandi, 4. quæſt. 3.* Error enim eſt *Tilianæ, Cuiacianæ, & Quartariæ Editionis*, vbi pro *facilè*, editum *fiſcali*, quaſi Conſtantinus dixerit, vnius teſtimonium in cauſa fiſcali non eſſe admittendum. Quam lectionem non *ſuperiora* tantùm, non *Codex Iuſtinianus* tantùm, & accurata *Pariſienſium* editio eierant, vbi habetur, *facilè*; verùm ſequentia inſuper reuincunt. Primùm inſcriptio *legis*, iunctis illis, *Nemo Iudicum*: Ecquid enim Præſidibus commune cum cauſa fiſcali? Secundò, verba illa, *In quacunque cauſa*, ideſt, etiam in maieſtatis crimine, & aliis atrociſſimis, de quo dixi ad *leg. vn. ſupr. ad L. Iul. Maieſtat.*

Tertiò, inanis eſt Interpretatio, quam illi lectioni ſufflaminandæ adferunt, quaſi videlicet Conſtantini mens ſit, in aliis productum vnum teſtem examinandum, in cauſa fiſcali nullo modo audiendum. Nam vt illud refutant generalia *huius legis* verba, *Vt vnius omnino teſtis reſponſio non audiatur, Item in quacunque cauſa*, ita quem illi fiſci fauorem vrgent, ego contra vrgeam; nempe eum exigere potius, vt vnus teſtis in cauſa fiſcali admittatur; niſi putemus aut ſupponamus, fiſcum ſemper Rei partes ſuſtinuiſſe, nunquam Actoris.

Poſtremò, ait Conſtantinus, *non audiatur.* Nempe Conſtantinus Magnus non tantum vni teſti fidem non adhiberi vult; ſed ne à principio quidem eius teſtimonium audiri. Quare hoc ipſo iugulatur eorum ſententia, qui vnum teſtem ſemiplenam probationem facere cenſent, & indicium ad torturam ſufficiens. Simile verò eſt quod de Libertis & Seruis in dominos & Patronos ne audiendis quidem ſimiliter cautum eſt.

Sequitur Ampliatio, vel potius huius peremptorij capitis & interdicti de vno teſte non audiendo, ſpecialior expreſſio: *Etiamſi*, inquit, *præclaræ Curiæ honore præfulgeat*, id eſt, etſi Senator ſit: quomodo etiam rectè Græci Baſilica Harmenopulus & Synopſis Baſil. interpretati. κἂν συγκλητικὸς ᾖ. Interpres *huius leg. quamlibet ſplendida & idonea videatur eſſe perſona*: vbi Senatus elogium obſerua: cui ſimilia vide *ſupr. paratitlo de Senatorib. & glebali collat.* & apud Symmachum: *qui partem meliorem humani generis* vocat *lib. 1. epiſt. 46.* Omitto alia. Suauis verò eſt Accurſius qui *Silentiarium* hic intellexit, *præclaram* ſcilicet *Curiam*, pro *Aula* vel *Comitatu* Principis proculdubio accipiens: cùm tamen *præclara Curia* hîc ſit *Senatus.* Ergo quod hîc definitur, illi ſimile eſt, quod olim dictum; *Vni teſti, neque Catoni, creditum*: ἑνὶ μαρτυροῦντι προσέχειν οὐδὲ Κάτωνι, καλῶς ἔχει, vt habetur apud Plutarchum. Et tamen ſub Conſtantini Magni, nomine proponitur *lex 1. infrà, de Epiſcopali iudicio*, quâ definitur, *Teſtimonium etiam ab vno licèt, Epiſcopo perhibitum, omnes Iudices indubitanter accipere oportere, nec alium audiri; cùm teſtimonium Epiſcopi à qualibet parte fuerit repromiſſum.* additis his: *Illud eſt enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod à ſacroſancto homine conſcientia mentis inlibatæ protulerit.* Idque ita relatum *Capitular. lib. 6. c. 281.* & à Gratiano, *c. omnes, 11. quæſt. 1.* Verum vt de tota *leg.*

leg. illa, *ad eam* dixi; ita & hoc suspectum est. Nam & id contrarium est peremptoriis *huius leg.* verbis, quæ sub extremis Constantini annis ab eo lata est, & Dei verbo: quod Constantinus M. vt aliàs, ita & hîc se secutus est; *Deuteronom.* 19. *v.* 15. Ergo hâc parte neque Episcopi προνόμιον aliquod habuêre, quib. aliàs circa testimonij dictionem priuilegia nonnulla competiêre; de quo ad *l.* 8. *infrà*, & ad *leg.* 1. *infr. de Religione.*

¶ Tandem, haud adeò inani coniectura putet quis, hanc Constantini M. *legem* pertinere ad Iudicium quod hoc tempore agitatum non semel super imputatis Athanasio criminibus; vbi testes varij producti. Verum id non assero: præsertim cùm videam hîc agi de *Senatoris* alicuius testimonio: Neque constare possit, cuiusnam prouinciæ Præses fuerit *Iulianus* cui hæc *lex* inscribitur.

IV. * Impp. CONSTANTIVS & Constans AA. Aurelio Mimenio.

QVOTIENS scribtura aliqua profertur, eáque ab eo aduersus quem facere videtur, suspecta dicitur, non solùm is qui de eâ dubitat, *Falsò conscribtam* cogatur ostendere, verùm etiam qui eâdem vtitur, *Veritate subnixam* probare cogatur. Dat. VI. Kal. Septembr. Constantinop. Constantio IV. & Constante III. AA. Coss. [346.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Codice Iust.* Vbi tamen extat in eandem sententiam *lex penult. C. de probat.* quæ eadem est cum *l.* 7. *infr. hoc tit.*

COMMENTARIVS.

FALSI SVSPECTAM scripturam seu instrumentum qui in iudicio profert, id est, Qui eam scripturam profert, quam aduersus se prolatam aduersarius suspectam falsi reddit, non minus probatione oneratur quam aduersarius ipse, vt *hac lege*, ita & *l.* 5. *proxima*, & *l.* 2. *supr. ad leg. Corneliam de falsis*: & *l.* 2. *supr. de Testamentis*, & *lege penult. Cod. de probat.* Denique non tota probationis necessitas hâc parte accusatori incumbit: sed & ipsi reo scripturam producenti. Imò & in *specie d. l.* 2. *supr. de testam.* voluit Theodosij M. primitus ei probationem incumbere qui scripturam obtulerit. Sanè & in aliis publicis quibusdam criminibus Iudex non minus accusatorem ad docenda, quæ detulit, quam reum ad purganda quæ negat, vrgere debet: *l.* 2. *infr. de abolitionib.* seu *lege vltim. Cod. Iust. eod. tit.* Hæc quidem ita tot *illis legibus.* Atenim contrarium omnino placuit Valentiniano, *l.* 6. *infr. hoc tit.* vbi de ratione viderimus. Quandoquidem elegans ibi ratiocinatio extat.

V. *

PARS Actorum habitorum apud Imperatorem IVLIANVM Augustum Mamertino & Neuitta Coss. X. Kal. April. Constantinop. in Consistorio; adstante" Iouio Viro clarissimo, Quæstore; Anatolio, Magistro Officiorum; Felice, Com. S. L. &c. Imperat. Iulianus A. dixit. Τηνικαῦτα γραμμάτια μεγάλην ἰσχὺν ἔχει, ὅταν περὶ αὐτῶν τῶν γραμματίων μὴ ἀμφισβήτησις ἐξ ἄλλων ὤφειλε βεβαιωθῆ.

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" De hac sententia mox plenè.

COMMENTARIVS.

DE FIDE INSTRVMENTORVM est hæc Iuliani Imp. constitutio: Quæ ob Græca eius verba inemendata obscura videri possit: Quare ante omnia emendatio eius præstanda nobis est. Igitur verba eius extrema ita constituo ὤφειλε βεβαιωθῆ. i. *contigit firmari.* Nam quod pro τηνικαῦτα ibi quidam substituit τὰ ἕκαστα, id admittendum non est: vt nec quod *fine legis* substituit, ὤφειλε λαβεῖν. Sensus enim huius loci hic est τηνικαῦτα, idest, *Tunc* Instrumenta magnam vim habere, si de his instrumentis non dubitationem aliquam aliunde contingat iuuari, firmari, idest nisi eorum fides aliunde ἐξ ἄλλων vacillet & suspecta sit. *Aliunde*, idest, ex aliis tabulis, instrumentis, & scripturis: ὤφειλε pro contingit: ἀμφισβήτησις βεβαιωθῆ, dubitatio oriri, firmari. Non est igitur (quod quidam opinantur) *huius legis*, hic sensus, dubiam seu suspectam scripturam in Iudicio prolatam aliis probationibus iuuari oportere & ἀμφισβήτησιν eius tollendam, aliarum scripturarum collatione de quo sanè est *lex* 2. *supr. ad leg. Corn. de falso*, vbi dixi. Denique est hæc *lex* de Diuersis scripturis fidem sibi inuicem derogantibus, de quibus fuit quoque *lex* 2. *supr.* Atque hactenus de ipsa *leg.* sententia.

¶ Est vero ea singularis admodum, non vno nomine.

nomine. Primò quidem, quòd ea dicitur esse *Pars Actorum habitorum apud Imperatorem Iulianum in Consistorio*: vbi scil. Iulianus hanc *huius l.* sententiam dixit de quodam negotio cognoscens. Et hæc scil. constitutio, de numero Cognitionaliũ, id est quam Iulianus expressit, pronũciauit, de quodam negotio suo in cõsistorio, in medio Consistorianorũ suorum cognoscens, & cum Cõsilio collocutus, vt dicitur *l.* 6. *C. de vsucap. pro empt.* Id enim sibi volunt illa. Cuiusmodi similes inscriptiones vel præfationes, denique Cognitionales huiusmodi constitutiones seu sẽtentiæ Imperatorũ occurrunt *hoc codice* quatuor aliæ: putà *l.* 8. *inf. hoc ipso titulo*: *l.* 3. *sup. de off. Iudicum omnium*: *l.* 2. (*seu l.* 6. *Cod. Iust.*) *sup. qui bonis ex l. Iulia cedere*: *l.* 1. *sup. de his quæ administrantib.* Et duæ aliæ prætereà *Cod. Iust.* putà *l.* 2. *Cod. de excusat. mun.* *l.* 12. *Cod. de pœnis*: Hæ scil. *leges* sunt partes Actorum seu rerum gestarum, dictarum, in Consistorio Principis, eo ipso cognoscente in medio Consistorianorum. Quomodo & cæteroquin *Acta* sunt commentaria ὑπομνήματα rerum gestarum, quæ rei gestæ fidem faciunt. *Consistorium* verò θεῖον συνέδριον, locus vbi cum Consilio suo colloquitur Princeps, de quo alibi plenè: vbicunque id sit, etiam in theatro, vt fortè in sp. *d. l.* 12. *Cod. de pœnis*: vbi cùm Imperator in Consistorio dixisset, *Decurionum filios bestiis non debere subiici*, à populo exclamatum dicitur, id est populus proclamasse, vt quidam de quo agebatur, bestiis subiiceretur: sed Principem iterum dixisse, *vanas populi voces non esse audiendas* &c. Haud aliter atque *Ius* dicitur locus, vbi Magistratus iuris dicendi gratiâ consistit, vel si domi, vel si in itinere hoc agat: *l.* 11. *π. de iustitia & iure*: *l.* 4. *in f. π. de interrog. in iure fac.* Itaque error est eorum, qui in *d. l.* 12. Imperatorem pro Tribunali id decreuisse aiunt. Haud absimilis quoque est *lex* 2. *sup. de veteranis*, quæ & ipsa Actorum in Principiis pars est, & vbi Constantinus quoque constitutionem cognitione habitâ addit.

Secundò notetur Consistorij Principis forma, quæ *hâc l.* indicatur: vbi notandæ sunt Dignitates, quæ in Consistorio Principis aderant, seu Consistorianæ Dignitates: & verò tres hîc designantur, *Quæstor, Magister officiorum, & Comes S. L.* proculdubio etiam aliæ proximæ his & similes dignitates, quod voce *&c.* intelligimus: cuiusmodi est *Comes R. P.* Nempe hæ dignitates Consistorianæ erant, & hi propriè *Comites Consistoriani* vocabantur, & participare Augusti pectoris curas, *l.* 3. *sup. de Metatis*, vbi dixi; vt & ad *l.* 1. *sup. de Quæstoribus, Magistris officiorum, Comit S. L. & R. P.* De quibus Consistorianis non vnus locus occurrit apud Marcellinum.

Tertiò notetur Ordo harum dignitatum: Quæstor, Magister officiorum, & Comes S. L. de quo dixi, ad *eam l.* 1.

Quartò obseruetur dici hos Consistorianos adstitisse Imperatori in Consistorio: ADSTANTE, inquit, *Iouio* &c. Nempe, Consistoriani sedente Imperatore astabant. Ac multò magis partes ipsæ & Aduocati. Quomodo *l.* 2. *Cod. de excusat. munerum.* Pars actorum Diocletiani & Maximiani AA. & c. *Firmino & Apollinario & cæteris Principalibus Antiochensium adstantibus Sabinus dixit* &c. Et sunt tamen exempla alia: vbi hæ fermè Dignitates, Consistorianique adeò Principi adsedêre. Sic apud Vopiscum in Aureliano, *Adsidentibus Memmio Fusio Consule ordinario, & Bæbio Macro Præfecto Prætorij.* Imò ipsimet Iuliano, cuius hæc *lex* est apud Amm. Marcellinum lib. 22. p. 238. *Mandauitque assidenti Præfecto, ne audiretur eorum negotium, antequam* &c. de Quæstore etiam id testatur Procopius *lib.* 1. *Persicor.* & *lib.* 1. *Gothicor.* vbi de Fideli Athalarici Quæstore. Vide hùc nonnulla apud Vales. *in Amm. Marcell. p.* 227.

Quintò obseruentur sub Iuliano Iouius Quæstor, Anatolius Magister Officiorum, Felix Comex S. L. de quibus plenè *in Prosopogr.* ex Am. Marcellino, Zosimo, Scriptoribus Ecclesiasticis, & in his, *Philostorgio*, ad quem iam *notauimus.*

Sextò obseruetur sententia à Iuliano Græcè dicta, seu constitutio Græca: Alioquin enim Imperatores cognitione susceptâ in Consistorio sententiam Græcè haud dixisse reperio: Adeò quidem, vt Partibus vel aduocatis quàmlibet Græcè interloquentibus, Imperator sententiam Latinè diceret: quod ostendit Constantini M. *lex* 1. *supr. de his quæ administr.* & (si vera est Cuiacij coniectura) Diocletiani *lex* 2. *Cod. de excusat. munerum.* Illud igitur Iuliani Imp. vanitati adscribendum fuerit, quem olim meritò *loquacem Talpam, & literionem Græculum* carpebant, teste Amm. Marcellino *lib.* 17. Ab eodem Iuliani genio & ingenio sunt Græcæ voces studio ab eo constitutionibus suis insertæ: veluti *l.* 2. *infr. de ponderatoribus. Ideoque placet, quem sermo Græcus appellat, per singulas ciuitates constitui Zygostatem.* Et *l.* 1. *sup. de domest. & protectorib. ad plerimos suos ac terminos redire*, vbi dixi. Et hæc de cognitionalibus sẽtentiis. Aliàs enim Rescripta Legesque nonnunquam vtrâque linguâ proponebantur, veluti à Theodosio Iun. factum, *lege* 4. *supr. de his qui ad Eccles. conf.* Reique causam reddit Iustinianus *Nouella* 66. Græcè scilicet διὰ τὸ τῶ πλήθει καθάλληλον: Latinè verò, διὰ τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας. In publicis sanè conuentibus Romanâ quoque linguâ perorauêre: quomodo Cõstantinus M. in Concilio Nicæno, licet Græcè nosset: sic tamen, vt esset qui eadem ibi interpretaretur, vt scribit Auctor *vitæ Constantini*, *lib.* 3. *c.* 13. Marcianus certè Imp. in Cratilio Chalcedonensi Græcè quoque orauit. Et sic paulatim in Oriente Romanæ linguæ maiestas euiluit.

Postremò notetur mos annotandi in *Actis* Consistorialibus Principum, eorumque legibus, & Interlocutionibus, nomina eorum qui præsentes fuerant & adstiterant. Quomodo & in *Actis* cognitionis Carthaginensis addita videmus.

VI. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Olybrium P. V."

CVM res agatur" ex scribto, aut infirmari scribturam conuenit, aut probari: Infirmari autem quæ potest, nisi falsa doceatur? falsa porrò à quibus aliis demonstranda est, quàm ab illis, qui negant ei esse credendum? Dat. Prid. Id. Mart. Treu. Valentiniano NB. P. & Victore Coss. [369.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Inst.*
" *Olybrius* P.V.Romæ sub Valentiniano Sen.de quo in *Prosopog.*plenè:etiam ex Am.Marcellino.
" In negotio videl.illo,de quo ad me scripsisti:alioquin rescribendum foret:*agitur.*

COMMENTARIVS.

DE FALSÆ scripturæ probatione est hæc Valentiniani Senioris constitutio. Quâ cauetur, vt si falsa scriptura dicatur quæ in Iudicio prolata fuit, quâque causa nititur, seu, vt *hâc l.* dicitur, *ex qua res agitur,* id est lis agitatur, is probatione oneretur, qui eam falsam esse dicit, alioquin credendum ei, quamdiu falsi non arguitur. Hæc inquam *huius l.* sententia est, contraria *legi* 4. *sup.* quâ cauetur, etiam eum qui scripturâ vtitur, veritate subnixam eam probare cogi:& *legi* 7. *prox.infr.* vt vulgò creditur.

¶ Suam porrò sententiam vt adstruat Valentinianus, & Enthymemate & Sorite quodam vtitur: Cuius hæc tandem vis est; pro scripturâ præsumi: quod & docet *lex cum precibus* 18. *Cod. de probat.* contra falsitatis allegationem: ideò allegantem probatione onerari, *dict. l.* 18. Denique tam diu veram scripturam credi, quamdiu falsa ab aduersario non demonstratur. Hæc Valentiniani ratiocinatio est.

VII. * Impp. Valens, GRATIANVS & Valentinianus AA A. ad Antoninum PF. P." post alia."

IVBEMVS omnes deinceps qui scribturas nefarias" comminiscuntur, cum quid in Iudicio promiserint", nisi ipsi adstruxerint veritatem, vt suspectæ" scribturæ & falsæ" reos esse detinendos." Dat. prid. Id. Ian. Treu." Valente VI." & Valentiniano II. AA. Coss. [378.]

INTERPRETATIO." *Quicumque scripturam in audientiam protulerit, veritatem eius probare iubeatur: quia hoc in omnibus causis statutum est, Vt scripturam prolator adfirmet. Nam si is qui scripturam protulit, eius non adstruxit veritatem, vt falsitatis reum esse retinendum.*

NOTÆ.

* *Lex penult.Cod.de probat.*& Iungenda *huic* est *lex vn.sup.victum ciuiliter agere & criminaliter posse.*
" *Antoninus* sub Gratiano PP.*Italiæ* scil.vt docet hoc Anno *lex* 12.*sup.de pœnis:*vid.*Prosopogr.*
" Quæ etiam continentur *d.l.vn.*
" *Suspectas:*ita *Tiliꝰ & d.l.pen.*viceuersa *sine leg.*pro *suspectæ,*reposuit.*nefaria.* De quo mox.
" *Prompserint.*in *C.Iust.*de quo mox.
" *Nefariæ,*Cod.Iust.
" *Et quasi falsarios esse* &c.ita *C.Iust.d.l.pen.*
" De hac voce *detinendi,* mox dicam.
" In *C.Iust.*malè *Tiberiade.*
" Falsa:mox vt ostendam.
" *V.& Valent.Iun.*ita *Cod.Iust.*malè.

COMMENTARIVS.

NEFARIAS scripturas qui in iudicio promittunt, ipsi earum veritatem adstruere & nisi id fecerint, vt suspectæ & falsæ scripturæ rei, puniri *hâc l.* à Gratiano iubentur A.D.378.

¶ Hæc quidem breuis *huiusce legis* est sententia: Cui alioquin iungenda est *lex vnica, supr. victum ciuiliter agere & criminaliter posse:* Et ea tamen hanc ad diem non intelligitur, ac præsertim ob Triboniani facinus, seu interpolationem, qua factum, vt eodem spectare videatur quò *l.*4.5.6. *supr.* Tota difficultas, imo totum arcanum versatur in tribus his vocibus, *Nefarias, Comminiscuntur & promiserint.*

¶ *Nefariæ* igitur *scripturæ* hac *lege*, non sunt, falsi suspectæ, (quas tamen voces Tribonianus commiscuit in interpolanda *h.l.*) Ecquis enim vnquam *nefarias,* scripturas pro falsis extulit? Verum *nefariæ* sunt, nefandæ, scelestæ; nefarias artes continentes, maleficij seu Magiæ crimine inuolutæ, & de Principis etiam forte salute consultoriæ. Cuiusmodi sunt secretiores chartæ & commonitoria, quæ memorat Ammianus Marcellinus *libr.* 28. *p.* 385. itemque *Codices* noxiarum Artium *p.* 386. Neque absimili sensu *nefaria licentia sacrificiorum nocturnorum* dicitur, *l.* 5. *infr. de paganis.* Nempe hoc illud tempus est, quo Maleficij & Magiæ crimen, & Romæ quidem, etiam de Senatoribus quam plurimis, intentatum legimus: auidè arreptum ab iis, qui inimicos suos omni perditos opere vellent: summaque acerbitate exercitum quamdiù Valentinianus Gratiani, (*huius legis* Auctoris) pater, ad annum vsque 376. vixit. De quo plenè dictum est ad *l.* 1. *supr. de quæstionibus.* Atenim vt Gratianus imperio post patrem potitus, procurrenti licentiæ huic, & acerbitati, modum illico adhibuit: quod testantur *l.* 13. *supr. de accusationibus & l.* 1. 2. *supr. ne præter crimen Maiestatis & l.* 3. *supr. de quæstionibus*: inter quas obseruanda

seruanda summopere, *dict. l.* 1. *ne præter crimen Maiestatis*: vbi in argumento *nefaria dilatio* dicitur & *nefariæ delationis iudicia.* Quin imò in eodem argumento in *dict. l.* 2. *ne præter crimen Maiest.* harum ipsarum *scripturarum nefandarum* mentio fit. *Cùm ipsis*, inquit, *delationum libellis, cum omni scripturarum & meditati criminis apparatu, nefandarum accusationum crementur Autores.* Neque etiam aliud sensisse videtur idem Gratianus *l. vlt. supr. de falso,* illis verbis, *vel si quid prolatum aliud insimulare conabitur.*

¶ Igitur cum inter cæteras artes conficiendis inimicis suis, temere delatores, accusatores in iudiciis comminiscerentur *nefarias* huiusmodi scripturas, id est dicerent, scire se huiusmodi scripturas, huiusmodi commonitoria secreta mandata (vt vocantur etiam *l. vlt. supr. de accusat.*) iactarent. Atque ea facile sibi fore, depromere denique ea *promitterent*, Gratianus *huiusce legis* Auctor, huiuscemodi promissionibus in iudicio factis, *hâc l.* occursum voluit: vti scirent, neque huiusmodi commenta, huiusmodi iactationes, promissiones, impunè sibi cessuras: Quin imò impositam sibi probandi necessitatem, & si in probatione deficerent, vt falsi reos detinendos.

¶ Ex his iam sequitur, non agi *h. l.* de scriptura falsi supecta: Non agi, de scriptura in iudicio prolata: quod tamen etiam Tribonianus credere nos vult: Non agi de probationibus hinc inde requisitis: quod alioquin, vbi falsi suspecta scriptura producitur, vsurpari *leges* superiores ostendunt, idque duplici iudicio ciuili vel criminali, quod eiusdem Gratiani constitutio ostendit, *l.* 4. *supr. de falsis*: Quinimo & *dict. l. vn. supr. Victum ciuiliter* &c. quæ *huic* nostræ coniungenda est: verum agi *hac lege*, de scriptura *nefaria*, id est commonitorio & mandatis secretis, quibus criminis alicuius, putà maleficij criminis probatio contineri dicitur. Rursum agi, de scriptura nefaria, non prolata; verùm quam in iudicio quis commentus est, & *promisit*; Promisit inquam, id est iactauit; de quo Tribonianus: in *prompserint* mutauit: Ita in fictâ *l.* 1. *infr. de Episcop. iudicio*: *repromittere testimonium*, est, testem aliquem in iudicio laudare, allegare, iactare: *nec alius*, inquit, *audiatur, cùm testimonium Episcopi à qualibet parte fuerit repromissum*: quem alioquin locum Viri docti non capiunt. Neque tamen abnuo, mutata specie, posse hîc legi *prompserint*, si modò fides Mss^rum^ adsit. Nam & eo casu idem dicendum, quod *h. l.* continetur

¶ Quæ cùm ita sint, facessant hinc porro, atque vna litura expungantur, quæ *Cod. Inst.* ad *hanc legem* ab Interpretationibus notari solent: ad vocem *comminiscuntur*, & de suspectis scripturis.

¶ Illud saltem (vt de postremis nunc *leg.* verbis agamus) retineatur, quod DD. notant (quod tamen qui subtiliores esse volunt damnant) in specie *huius legis* falsi eum damnari & quidem sine accusatore, sine aduersarij conuictione: id inquam est verissimum. Neque enim aliud sibi volunt hæc verba, *nisi ipsi adstruxerint veritatem, vt suspectæ scripturæ & falsæ reos esse detinendos:* Neque alius sensus eorum, vt in *Cod. Inst.* legitur, *& quasi falsarios.* Et ridiculi sunt, qui vocem *detinendos* aliter accipiunt, quasi non quicunque rei detinentur, etiam condemnentur, sed sæpè absoluantur. *Reum* enim *detineri* omninò est, reum haberi pro conuicto, atque exinde damnari: sic obnoxios detineri *l.* 3. *supr. de iurisdict.* alia vide in *Gloss.* eo denique sensu *retinendi* vox passim accipitur, vt *l.* 9. *supr. de famosis libellis*: & infinitis locis quæ vid. in *Gloss.* Neque etiam quicquam contra obstat *d. lex vn. supr. Victum ciuiliter* &c. quæ *huic legi* coniungenda est: Ea quippe *legis* pars & regulam continet, & falsa scriptura prolata agit: hic autem singularis casus est, & à Iure communi excipiendus.

¶. Quare cum hæc ita sint, singularia Tria hæc ex *hac lege* obseruentur. Primò nudam Nefariæ scripturæ in iudicio iactationem, promissionem, eum qui iactauit seu promisit, probationi adstringere. Secundo, ita adstringere vt ei soli probandi onus incumbat, neque quidquam aduersarius præstare cogatur: cùm alias in crimine falsi vterque probare debeat. Tertio, nisi veritatem adstruxerit, vt falsarium esse damnandum, citra vllam legitimam accusationem, mero Iudicis officio: Quod ita à Gratiano constitutum, iis, quas *initio* dixi, de causis: Cohibendæ, inquam, nonnullorum temeritati, acerbitatique.

¶ EPISCOPVM *neque necessarium neque voluntarium testem esse posse in causis criminalibus.*

VIII. * PARS" Actorum habitorum in Consistorio aput Imperatores Gratianum VALENTINIANVM, & THEODOSIVM: CONS." SyagrI & EucherI", die III. Kalen. Iul." Constantinop. In consistorio *Imp. Theod. A. dixit*: Episcopus nec honore, nec legibus ad testimonium" flagitatur. *Item dixit*: Episcopum ad testimonium dicendum admitti" non decet: Nam & persona" dehonoratur", & dignitas Sacerdotis" excepta confunditur." [381.]

NOTÆ.

* *L. nec honore* 7. *Cod. de Episcop. & Clericis*: Omisit *hanc leg.* Baronius in *Annalib. suis* Ecclesiasticis, quæ tamen eo pertinet.
" V. quæ de his *Actis Consistorialibus*, dixi iam ad *leg.* 5. *sup.*
" Id est Consulatu.
" *Ianuar.* d. *l.* 7. *Cod. Iust.* Malè.
" *dicendum*; hoc additum *d. l.* 7. etsi in *quibusdam MSS. Codicib. Iust.* quoque desit
" *addici*, legit Azo, & MSS. alij libri habent, *adducij*, vt notat Contius.
" Ita quoque in MSS. nonnullis *Cod. Iustin.* vulgò malè, oneratur.
" Idest, Episcopi. *Sacerdos* pro Episcopo (quod & Accursius & Contius notatunt) vt *hac l.* ita & l. 3. 4. *infrà de fide Cathol.*

Cathol. l. 35. 43. *Ideſt de Epiſcopis.* Poſſis & *hîc* legere *Sacerdotij.* de hâc voce mox.

COMMENTARIVS.

EPISCOPVM ad teſtimonium dicendum flagitari, admittive vetat Theodoſius M. hâc, in Conſiſtorio ſuo, cùm ſuper quodã negotio cognoſceret, interlocutione; eâque geminâ ſeu iteratâ A. D. 381. Nempe, cùm Epiſcopus procul dubio quidam, in cauſa quadam de quâ mox ad teſtimonium flagitaretur, Theodoſius primum interlocutus eſt, *Epiſcopum nec honore nec legibus ad teſtimonium FLAGITARI poſſe.* Cùm contra aliquid exceptum fuiſſet, iterum interlocutus eſt, *Non decere Epiſcopum ad teſtimonium ADMITTI.* Eſt ſcil. hæc lex, quod & inſcriptio ejus teſtatur, pars Actorum, habitorum in Conſiſtorio apud Theodoſium Imp. id eſt pars cognitionis cujuſdã Theodoſij, adſtantibus Conſiſtorialib. ſuper quodam negotio cognoſcentis, cujuſmodi *leges* aliæ plures *hoc Codice* occurrunt; Actorum, inquam, hujuſcemodi Conſiſtorialium partes: putà *lex* 5. *ſuprà hoc ipſo tit. lex* 3. *ſuprà de officio Iud. omnium*; *lex* 2. *ſuprà qui bonis cedere*: *lex* 1. *ſuprà de his quæ adminiſtr.* de quo ad *d. l.* 5. *ſup.*

Sententia *hujus l.* nunc accuratius expendenda venit, quæ non parùm obcuritatis habet, cujus ideo tres hactenus interpretationes mihi occurrant. *Prima* eſt, quâ vulgò creditur, Epiſcopum, vt toto Iure *Codicis*, ita & *hac l.* generaliter *In omnibus omninò cauſis* teſtimonium perhibere non potuiſſe: Et vero id ipſum *hac l.* indicare Theodoſium. Quod ego in animum inducere vix vnquam potui. Non vtar nunc argumento Conſtitutionis quæ ſub Conſtantini M. nomine extat *l.* 1. *I. de Epiſcopali judicio*, qua is ſanxiſſe dicitur teſtimonium ab vno licet Epiſcopo perhibitum, omnes Iudices indubitanter accipere oportere, neque alium audiri, cùm teſtimonium Epiſcopi à qualibet parte fuerit repromiſſum: hac rationis prærogativâ etiam additâ; *Illud eſt enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod à ſacroſancto homine conſcientia mentis inlibatæ protulerit.* Quid igitur? Huic interpretationi omninò refragatur *huius legis* ratio quæ *honori dignitatis Sacerdotalis* hoc priuilegium, de quo agitur tributum ait: Atquin inteſtabilem eſſe nemo puto honori ſibi duxerit. Scio equidem, quoſdam propter reuerentiam perſonarum ad teſtimonij fidem non admitti, *l.* 3. §. *lege Iulia*, *π. de teſtib.* Verum alio ſenſu, nôn, inquam, propter ſuæ perſonæ reuerentiam, verùm propter eam quam alijs debent, quibus videl. ſummo beneficio ſunt obſtricti, veluti liberti Patronis, quod exemplum *eâ ipſâ lege* apponitur.

Secunda interpretatio eſt, diſtinguentium, inter *Inuitum*, & *Volentem* Epiſcopum; Non cogi ſcil. inuitum teſtimonium dicere, etſi poſſit, ſi velit. Nam & ſic *lege Iulia Iudiciorum publicorum*, & in vniuerſum *legibus*, quædam perſonæ excipiuntur, quibus inuitis teſtimonium denunciari non poteſt, vt teſtimonium litis dicant, *l.* 4. 5. 8. 19. *π. de teſtib.* Verùm & hanc interpretationem apertè refellit poſterior Theodoſij M. *hâc l.* interlocutio, quæ vtique ne volentem quidem Epiſcopum admitti indicat. Recta enim eſt Hugolini ſententia prioris interlocutionis hanc eſſe ſententiam, Epiſcopum inuitum ad teſtimonium dicendum non cogendum; poſterioris verò nec ſponte ſeu volentem teſtificari admittendum. *Flagitare* ſcil. ad teſtimonium, eſt teſtimonium inuito *denunciare* & (vt erat in XII.) obuagulari, pipulo differre: Nam quod & in XII. erat obuagulatum ire, per *flagitandi* vocem expreſſere. *Flagito* eſt βιαίως ἀπαιτῶ, vt in *Gloſſis* & alibi *flagitauerit*, μετὰ βοῆς ἀπαιτήσῃ. Plautus *Pſeudolo*; *Clamore magno & multum flagitabere*; & Donatus in *Eunuchum*, quod paulo poſt ſic effert: *Poſtquam nihil ſit clamore hominum poſcis, ille in jus me vocat.* Hinc & *flagitatores*; Ciſtellaria, *A mané vſque ad veſperam quaſi flagitator aſtans vſque ad oſtium.* Denique flagitari eſt, poſtulari, *l. vlt. infrà* peti, *l.* 10 *infrà* vocari in judicium inuitum *l.* 4. *ſup. ne præter crimen Maieſt.* Græci propriè κλητεύεσθαι vocarunt, vt docet Pollux *l.* 8. *c.* 6. *p.* 385. qui liber octauus tutus eſt juridicus, περὶ δικαστικῶν ὀνομάτων. *Admitti* verò dicitur, qui vltrò neque inuitus auditur, Donatus in Eunucho, *Admittere, fieri ſinere eſt*, Ita *l.* 6. *C. de teſtibus. Parentes & liberi adverſus ſe nec volentes ad teſtimonium admittendi ſunt.*

Tertia interpretatio eſt, quaſi *hac lege* diſtinctio fiat *locorum*; Nempe non cogi Epiſcopum venire in judicium teſtimonij dicendi cauſa, ſed domum ad eum mitti oportere; Quod ſanè à Iuſtiniano poſtea nominatim cautum fuit *Nou.* 123. *Cap.* 7. *vnde* etiam Irnerius Authenticam ſuam *ſed Iudex mittat*, huic *legi Cod. Iuſt.* ſubjecit quaſi interpretatoriam ex ſuo ſenſu, quod malim; vel correctoriam, quod Accurſio placet. Verùm neque hæc placet interpretatio, ſi de originali *huius l.* ſenſu querimus: nam de Triboniani mente non ambigimus. Nam etſi vt veteri, ita & noua prudentia jurandi cauſa ad egregias perſonas domum mitti oportuerit, *l.* 15. *π. de jurejur. l.* 2. §. 1. *C. de iureiu. propt. column.* Item etſi apud Tacitum *lib.* 2. *Annal.* legamus *Ad Vrgulaniam, quam amicitia Auguſtæ mirum in modum extulerat, miſſum eſſe Prætorem, qui teſtem eam in cauſâ quâdam domi interrogaret*: Nihil tamen *hâc l.* tale occurrit, vnde hæc Interpretatio colligi poſſit: Sed & inſolens hoc ipſum circa Vrgulaniam factum, & à moribus juréque Romano alienum; & quia domum miſſum, & quia Prætor miſſus: In tantum, vt Sacerdotes quoque Veſtales (priuilegijs alioquin ſummis decoratæ) in foro & judicio ipſo teſtimonium dicerent. Verba Taciti hæc ſunt: *Cæterum Vrgulaniæ potentia adeò nimia ciuitati erat, vt teſtis in cauſâ quadam quæ apud Senatum tractabatur, venire dedignaretur miſſus eſt Prætor qui domi interrogaret: cùm Virgines Veſtales in foro & iudicio audiri, quoties teſtimonium dicerent, vetus mos fuerit.* Et ſanè magnum eſt hâc parte Iuriſiurandi, & teſtimonij diſcrimen: Ad jurandum equidem, ſi ad perſonas quaſdam mittatur, nullum exinde veritati vel fidei præjudicium fit. Atenim ſi de teſtimonio quæritur, notum illud Hadriani, *teſtibus ſe, non teſtimonijs crediturum.* Item, *teſtimonijs apud ſe locum non eſſe*: *nam ipſos*, inquit, *interrogare ſoleo.* Item illud ejuſdem; *Alia eſt authoritas præſentium teſtium, alia teſtimoniorum quæ recitari ſolent.* Et ſi Quintilianus *lib.* 5. *c.* 7. teſtimonia dici ſcripto ait per ſchedulas aut à præſentibus: Qui tamen idem ait, *de primis, ſimplicior, inquit, contra tabulas pugna: nam &* minus *obſtitiſſe videtur pudor inter paucos ſignatores & pro diffidentia premitur abſentia.* Et ratio ſatis aperta, cur teſtes αὐτοπροσώπως, incoràm in iudicio audiri oporteat non etiam domi: quamlibet fortè publica perſona eò mitteretur: Nam ipſum Prætorem ſeu Magiſtratum domum ire Maieſtas imperij non patitur, etſi id factum, ſed inſolenter, in Vrgulania. Vt fallatur omninò Ræuardus, qui 4. *var.* 15. ſolemni more Prætorem ipſam domum miſſum ad egregias perſonas ſcribit. Neque etiam, quod Cuiacio in mentem venit, Epiſcopos hac parte comparari velim cum iis Sacerdotibus, qui propter loci religionem inde ſe mouere ſeu diſcedere à Sacerdotio ſine religione non poterant: de quibus agitur tribus locis *Digeſtorum* putà *leg.* 2. *π. de in ius voc. leg. Prætor penultim. in princip. π. de vacation. muner. leg. neque* 36. *π. de fideicommiſſ. libertat.* ad quos non dubito, vbi caſus tuliſſet, reſque moram non pateretur, ad locum ſeu ad Templum mitti ſolitum teſtimonij ergo. Hoc enim Sacerdotij genus, ἐφημερίας & ſtationis ſuæ tempore, ita Sacerdotio ſeu loco, & ædi adſcripti, deuoti, dicati erant, vt inde omninò diſcedere ſeque mouere ſine piaculo non poſſent: de quibus & Seneca 1. *de tranquillitate*: *Quoſdam exilia, quoſdam Sacerdotia vno loco tenent.* Neque dubito haud abſimile id Sacerdotij genus fuiſſe ἐφημερίαις φυλακαῖς ſtationibus hebdomadicis 24. quæ in orbem recurrebant apud Iudæos. Et ex quibus peculiaris poſtea ſortitio fiebat, quis immolaret, quis libaret, quis cinere lauaret altare inter ſuffitum: quorum frequens mentio apud Lactantium & Ioſephum, *lib.* 7. & Theophylactum.

Eo quippe hebdomadis ſeu, ἱερατικῆς ἐφημερίας totius tempore in Templo deſeruiebant ſeu operabantur: de quibus Scaliger *lib.* 3. *canonic. Iſagogicor. pagin.* 207. & Collector *Exercitation. Euangelicarum*, *libro* 1. *cap.* 7. 8. Verùm ad rem.

Mihi itaque placet hoc Theodoſij priuilegium ad *Criminales* & *mutuas* quidem *in ſpecie huius legis* Epiſcoporum accuſationes, teſtificationes, omnino referendum eſſe. Nempe cùm & cæteroquin Epiſcoporum teſtimonio quenquam Reum peragi ſanctitas loci vix patitur, quibus (vt loquitur *lex* 31. *infrà*, *de Epiſcop.*) ſola ignoſcendi gloria relicta eſt. Et ſanè, quod primum mihi argumentum eſt, cùm *huius legis*, æram attendo, ea in id omnino tempus incidit, quo ſecunda Synodus Oecumenica Conſtantinopolitana habita fuit (menſe inquam Maio, Iunio, & ex parte Iulio huius Anni 381.) adeò vt hæc *lex* paulò ante finitam Synodum lata ſit; Quare omnino eam pertinere exiſtimem, ad eum tumultum qui in eâ Synodo exortus occaſione Flauiani, qui Epiſcopus Antiochenus electus fuit, cùm iam alius eſſet, putà Paulinus: item Gregorij Nazianzeni, qui & ideò Sedi Conſtantinopolitanæ concordiæ ergo renunciare coactus fuit, ſuffecto in eius locum Nectario, qui & Synodo ipſi ſubſcripſit *VII. Idus Iulias* cuius etiam eodem menſe Iulio (& ſic vno menſe poſt *hanc legem*) mentio fit à Theodoſio *leg.* 3. *infrà de fide Catholica.*

Et hanc quidem primam habeo huius coniecturæ cauſam, ex ipſa temporum ratione petitam. Et verò, quod ſecundum, ipſemet Gregorius Nazianzenus in hac Synodo flagitia Epiſcoporum, prius obſcura atque incognita ab inimicis in lucem prolata haud obſcurè indicat *in carmin. de vitæ diff. lib.* 1. Vt omnino credibile ſit, Theodoſium hæc crimina ad ſe perlata, & in Conſiſtorium ſuum inducta auerſatum, teſtimonio Epiſcoporum non admiſſo.

Tertiò, huic quoque rei fidem facit ipſius Synodi Conſtantinopolitanæ *Canon ſextus* prolixus de Epiſcoporum accuſationibus, de priuatis & Eccleſiaſticis criminibus; quinam videlicet admittendi ſint ad Epiſcoporum accuſationem, qua formâ, quo ordine; vbi & ſub finem aduerſus eos disertè agitur, *qui contempto eo ordine qui ibi præſcribitur, auſus fuerit vel* IMPERATORIS AVRES *obtundere, vel ſecularium Magiſtratuum tribunalia, vel Synodum Oecumenicam perturbare contemptis Epiſcopis diœceſeωs.* Et initio eiuſdem canonis cauſam indicat, *Quoniam*, inquit, *multi Eccleſiaſticum Ordinem* CONFVNDERE συγχέειν, *& euertere volentes, odioſè & calumnioſè aduerſus Epiſcopos Orthodoxos, qui Eccleſias adminiſtrant, accuſationes quaſdam confingunt, nihil aliud conantes, quàm vt Sacerdotum bonam exiſtimationem contaminent*, ἢ χραίνειν τὰς τῶν ἱερέων ὑπολήψεις, *& tumultus populorum in pace degentium excitent*; *hac de cauſa placuit*, &c. Ex *hoc Canone* iam apparet, mutuas illas Epiſcoporum in Synodo accuſationes ad Imperatoris Theodoſij aures perlatas, ſeu in Conſiſtorium eius inductas; cuius rei occaſione iam hæ Theodoſij interlocutiones proceſſêre. Neque omittere poſſum hanc in rem ipſam decretum Concilij Carthaginienſis, quod habitum Anno Domini 399. (vt alibi prolixè oſtendo) quod continetur *canone* 59. Codicis Africani: *Petendum etiam*, inquiunt Patres, *ab Imperator. vt ſtatuere dignentur, Vt ſi qui fortè in Eccleſiâ quamlibet cauſam (iure Apoſtolico Eccleſiis impoſito) agere voluerint, & fortaſſe deciſum Clericorum vni parti diſplicuerit, non liceat Clericum in iudicium ad* TESTIMONIVM *deuocari eum, quia cognitor vel præſens fuerit: vt nulla ad teſtimonium dicendum Eccleſiaſtici cuiuſlibet perſona pulſetur*: de quo Canone dixi ad *legem* 1. *infr. de religione.* Ex his duob. canon. iam liquet, id hac tempeſtate enixè actum, vt ne acta in præſentia Eccleſiaſticorum, vel dum arbitri ſedent, eorundem Clericorum teſtimonio poſtea reuelarentur. Mens igitur eadem nunc Theodoſio his interlocutionib.

¶ Et rationes addit, vtrique Interlocutioni proprias. Ad *Priorem*, ait, *Nec honore nec legibus Epiſcopum ad teſtimonium flagitari*: Nec honore, inquit bonus Accurſius, ideſt, iure Prætorio, quaſi diceret, aliquis honor eſt ei ſi veritatem aperiat; vel dic honore ſcil. iudicis vocantis, qui reputat ſibi honorem. Idemque vocem *legibus* interpretatur, ideſt, Iure ciuili, quaſi Ius ciuile cogat homines ad teſtimonium perhibendum: Quæ ſuauia ſunt omnia: & melius hîc illud vſurpaſſet, *vel dic, Neſcio.* Ea igitur ſic accipio: Neque honorem Epiſcopali Dignitati debitum, etſi *leges* nullæ eſſent, hoc ferre, vt inuitus Epiſcopus ad teſtimonium dicendum in huiuſcemodi cauſis cogatur: ſed & expreſſis inſuper *Legibus* hoc contineri, & vt mox loquitur, *exceptam* eſſe dignitatem ſacerdotalem: *Exceptam*, id eſt priuilegiatam. Quærendum tantùm fuerit, quænam *Leges* illæ eſſe potuerunt quas ego nondum *eruo.* Et hæ quidem rationes prioris interlocutionis ſunt de inuito Epiſcopo ad teſtificandum non cogendo.

Poſterioris, de volente quoque Epiſcopo

teſte non admittendo, duplicem rurſum rationem reddit: *Nam & perſona*, inquit, *dehonoratur, & dignitas Sacerdotis excepta confunditur.* In quibus interpretandis Accurſius ludos rurſum facit. Rationes ſunt ab honeſto; quod & verbis illis oſtendit, *Non decet.* Nempe & ipſius Epiſcopi teſtificari volentis *perſonam dehonorandam*, ſi videl. eius teſtimonio alius caderet; & inuidioſum ipſi cum maximè futurum, ſi rerum capitalium iudiciis adſtitiſſet, (quomodo Sulpitius loquitur in ſimili re, *extremo libro 2. ſacræ hiſt.*) Neque tantùm ipſius Epiſcopi teſtimonium perhibentis perſonam hoc admiſſo dehonorandam, verum toti inſuper ſacerdotali Ordini iniuriæ notam inurendam: *Et dignitas*, inquit, *Sacerdotis excepta confunditur*; Ac ſi diceret, non eſſe permittendum, vt vnus fortè Epiſcopus huic priuilegio quod toti Ordini datum eſt, renunciet: cui ſi renunciaret & næuum toti Ordini inuidiámque conciliaret. Cui non abſimilem rationem vrgent Canoniſtæ, vt negent renunciare poſſe fori præſcriptioni, *cap. ſi diligenti, ext. de foro competenti*: Aliter atque Ius Ciuile in *l.* 51. *C. de Epiſcopis*: *& leg.* 29. *C. de pactis*: *& l.* 13. §. *vlt.* π. *de vacat. excuſ. mun.* cuius ratio, quod renunciatio huiuſmodi nullo nævo, nullâ inuidia Ordinem Clericalem perfundat; quæ vtique perfundit in ſpecie quam tractamus, & (vt *h. lex* loquitur) *confundit. Confundere* hîc non eſt, quod Accurſius voluit, Epiſcopalem dignitatem in Ordinem ſeu ad inſtar cæterorum Clericorum, quibus hoc priuilegij datum non eſt cogere, ſed *Confundere* eſt fœdare, inuidiæ publicæ obiectare, & nævum impingere: pariter vt *l.* 3. *infr. ne Chriſtianum mancip. Iud.* [collata *l.* 22. *infr. de Iudæis*:] & *l.* 13. *ſupr. de re militari.* aliiſque locis, quæ in *Gloſſis noſtris* occurrunt. In *Gloſſis* etiam Philoxeni: *Confunditur* δυσωπεῖται: *confundebar* ᾐσχυνόμην. Canon *Sextus*, *Conſtantinop.* de quo *ſupr.* pariter συγχέειν verbo vtitur.

His interlocutionibus, earumque rationibus ita expenſis, exinde quoque clarè quarto iam argumento conficitur, hanc *legem* ad criminales omninò teſtificationes pertinere. Nam neque de inuito ad teſtimonium flagitando, *toto iure* vnquàm agitur, quàm in criminalibus cauſis, vt docet *lex* 4. 5. 8. 19. π. *de teſtibus.* Quintilianus *lib.* 5. *cap. de teſtib.* Plinius *lib.* 6. *ep. ad Vrſum.* Et teſtimonium in ciuilibus cauſis propriè hoc ſæculo *repromitti* dicitur: *d. l.* 1. *infr. de Epiſcopali iudicio.* Neque video (quod ſextum argumentum) quomodo per teſtimonium in ciuili cauſa, aut perſona Epiſcopi teſtificantis dehonoretur, aut dignitas Sacerdotij confundatur, id eſt inuidiæ aut famæ obiectetur.

¶ Tres tandem (quod & ſeptimo argumento eſſe poteſt) Clericorum gradus, & ſecundùm eos tria & diuerſa iura ex *hac leg.* & *leg.* 10. *infr.* in negotio teſtimonij in cauſis criminalibus obſeruentur: Nempe 1. *Epiſcopi* in his teſtimonij dicendi ius non habent, ſeu Dignitas *Sacerdotis* excepta eſt, id eſt, Epiſcopi, *h. l.* 2. Presbyteri qui Epiſcopis proximi teſtimonij ius habent, à quæſtione tamen immunes ſunt. 3. *Cæteri Clerici* etiam teſtimonij cauſa quæſtioni ſubiici poſſunt, *d. l.* 10.

Poſtremo igitur loco id obſeruandum, hanc conſtitutionem vnam eſſe è tribus quæ *hoc Codice* occurrunt ad hiſtoriam Concilij Conſtantinopolitani pertinentes: duæ reliquæ ſunt *lex* 8. *infr. de hæreticis*, & *l.* 3. *infr. de fide Catholicâ.* Atque ita non hiſtoria tantum Eccleſiaſtica in commune *hac l.* augeri poteſt, quam Baronius diligentiſſimus alioquin omiſit, verùm ſpeciatim hiſtoria Concilij Conſtantinopolitani.

Illud adhuc hoc loco addendum, quod Chryſoſtomus notat, Epiſcopis ſeu *Sacerdotio* illud tributum vt & teſtes producti iurarent *homilia* 9. *in* 3. *caput Actorum*: *Commel. edit. p.* 519. Sauil. *p.* 663. De Clericis iurare prohibitis v. *Nou. Iuſt.* 123. Photium *Nomocanone tit.* 9. *tit.* 27. v. & *ibi* Balſamonem.

¶ ABSENS, *non ilico damnandus.*

IX. * Imppp. Gratianus", Valentinianus & THEOD. AAA. ad Florentium PF." Auguſt.

NON oportet in abſentem, quaſi in præſentem atque conuictum, verum ſtatim putari, quidquid ab eo ſolo dicitur, qui accuſat. Dat. XIII. Kal. Ian." Richomere, & Clearcho Coss. [364.]

INTEPRETATIO. *Quotiens" quilibet accuſator aliquid de aduerſario ſuo eo abſente ſuggeſſerit, ante diſcuſſionem vtriuſque" partis penitus non creditur.*

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda illi *lex vnic. ſupr. de his qui plebem aud.* Ad eam alluſit Auctor *ep.* 2. *Calliſti*, *p.* 261. Eſt autem ab *hoc titulo* fugitiua.

" *Valentiniani* THEODOSII. *& Arcadij* nomina *hîc*, & *d. l. vn.* ſunt ſubſtituenda, expuncto *Gratiani* nomine, vtpote iam ſuperiore Anno extincti: de quo vid. *Chronolog.* Quod etiam Blondellus *de Primatu in Eccl. pag.* 234. rectè obſeruauit.

" *Florentius* Præf. Auguſtalis ſub Theodoſio M. v. *Proſopogr.*

" *Iun.* in *An. Reg.*

" Hinc deſumpta eſt ſententia quædam *epiſtolæ* Iulij PP. *c.* 9. *p.* 464. & Theleſphori *p.* 186. & exinde in *Decreto*, 3. *q.* 9. *cap.* 1.

" Alluſit Auctor *ep.* 2. *Calliſti p.* 257.

COMMENTARIVS.

ABSENS accuſatoris ſolius delatione, ſeu indicio prægrauatus, pro conuicto non ideo ſtatim habendus eſt. Quid igitur? *Conuinci* quoque eum oportet legitimis ſcil. probationibus, teſtibus vel ſcriptura. Hæc huiuſce legis Theodoſij M. ſententia eſt: quæ apertum aliàs ſenſum habet, quæque alioquin etiam inculcatur. *l.* 1. π. *de requir. reis, vel abſentibus damnandis* ex *l. Abſentem* §. π. *de pœnis*, de Abſente videl. non damnando, quæque eius occaſione Interpretes notant ad *l.* 9. de fide teſtium: ſimiliter planè Theodoretus *ep. ad Florentium Patricium* 85. ἄτοπον γὰρ οἶμαι τοῖς κατὰ τῶν ἀπόντων λεγομένοις ὡς ἀληθέσι πιστεύειν· ἔννομον δὲ καὶ δίκαιον, τοὺς βουλομένους διώκειν παρόντων κατηγορεῖν τῶν φευγόντων, καὶ τοὺς ἐλέγχους παρέχειν· οὕτω γὰρ οἱ δικάζοντες εὑρεῖν τὸ ἀληθὲς ῥᾷδιον δυνήσονται: Id tamen in *h. l.* peculiariter internoſcere mihi videor, de abſente nominatim *contumace* accuſato in eâ actum, atque adeò Florentium PF. Auguſtalem increpari videri, quòd tam citò in abſentem quamlibet contumacem, accuſatoris ſolius dicto fidem habuerit, vt putaret accuſati contumaciâ accedente, accuſatoris ſolius & vnius dicto credendum eſſe. At enim Theodoſius id ſufficere *h. l.* negat: verùm requiri præterea vt legitimè *conuictus* ſit. Contumax abſens non quaſi plenè conuictus habendus eſt, vt non prætereа legitimè rem probari, & reum peragi oporteat. Idque eſt etiam, quod non tantum Iuſtin. in *l. properandum*, §. 1. 3. *C. de iudiciis*: verum iam antea Iuriſconſultus *lib.* 4. *de omnibus Tribun. in l. & poſt Edictum* 73. π. *de iudiciis* voluit; poſt edictum peremptorium abſente citato, ſiue reſponderit, ſiue non reſponderit, agi cauſam & pronunciari: ſed non vtique, id eſt, non ſemper, non abſolutè, vel vt *l.* 1. *C. quomodo & quando Iudex*: non ſemper, non omninò ſecundùm præſentem: ſed interdum vel abſentem, ſi bonam cauſam habuit, vincere. Ait, *non vtique*: id eſt, vt *h. l. non ſtatim*: Contumaciæ ſcilicet ſeu abſentis pœna hactenus ea eſt, vt eo abſente cauſa agi, definiri μονομερῶς poſſit, *l. vlt.* π. *ad Trebellianum.* Item, vt præſumptio aduerſus eum faciat: vnde *Iura omnia clamare contra contumaces* dicuntur; quinimò condemnationem ſumptuum nullam obtineat; At enim vt ex eâ cauſâ illico litis iacturam faciat, non item. Antoninj Caracallæ elegans hanc in rem eſt, *lex* 1. *C. quomodo & quand. Iudex*: *Non* SEMPER *compelleris vt aduerſus abſentem pronunties, propter ſuſcriptionem Patris Mei quâ ſignificauit, etiam contra abſentes ſententiam dari ſolere. Id enim eò pertinet, vt etiam abſentem damnare, non vt* OMNIMODO *neceſſe habeas*: Hinc & *l. vlt.* π. *ad Trebell.* exemplum occurrit actoris præſentis damnati, abſentis verò rei abſoluti.

¶ Porrò cùm *huic l.* coniungenda ſit *lex vn. ſup. de his qui plebem aud. contra publ. coll. diſcipl.* ex hâc coniunctione colligere mihi videor, in ſp. *huius l. ſeditionis* accuſatum abſentem aliquem: quaſi is ſuſcipere plebem Alexandrinam & aduerſus publicam diſciplinam defendere ſolitus fuerit. Vnde iam notetur, *hanc l.* obtinere quoque in atrociſſimis criminibus etiam pacis publicæ turbatæ, & *ſeditionis.*

¶ *De* PRESBYTERIS & CLERICIS *teſtibus torquendis vel non: & falſis puniendis.*

X. Idem" AA. A. Paulino" PF. Auguſt.

PRESBYTERI citra iniuriam quæſtionis teſtimonium dicant: ita tamen, vt falſa non ſimulent": Ceteri verò Clerici, qui eorum" gradum, vel ordinem ſubſecuntur", ſi ad teſtimonium dicendum petiti" fuerint, prout Leges † præcipiunt, audiantur. Salua" tamen ſit litigatoribus falſi actio, ſi fortè Presbyteri, qui ſub" nomine ſuperioris" loci teſtimonium dicere citra aliquam corporalem iniuriam" ſunt recepti". hoc ipſo quòd nihil mentiant, vera ſuppreſſerint. *Multo magis"* etenim *pœnâ ſunt digni, quibus cùm plurimum" per noſtram iuſſionem delatum fuerit", occulto inueniuntur in crimine.* Dat. VIII. Kal. Auguſt. Arcadio I. & Bautone Coss. [385.]

INTERPRETATIO. *Presbyteri citra iniuriam quæſtionis, id eſt", ſine ſupplicio corporali, poſſunt teſtimonium dicere: alij vero clerici, qui eorum ordinem ſubſequuntur, ſi ad teſtimonium dicendum adhibiti fuerint, ſicut Leges præcipiunt, audiantur: ita vt ſalua ſit contra Presbyteros falſi actio, ſi in aliquo docebuntur fuiſſe mentiti; quia* magis pœna digni ſunt, quibus cùm lex reuerentiam præſtat, ſuæ profeſſionis immemores, in mendacij crimine deteguntur.

NOTÆ.

* L. 8. *C. de Epiſcopis.* Omiſit & *hanc l.* Baronius in *Annales ſuos* referre.

" Qui & *l. ſuperiori* præſcribendi *Valentinianus, Theodoſius, Arcadius.*

" De hoc *Paulino* Præf. Auguſtali ſub Theodoſio M. v. *Proſopog.*

" *Simulent*, id eſt dicant, mentiantur, fingant.

" *Qui eum deinde gradum* ita *Cod. Iuſt. Eorum* id eſt presbyterorum.

" *Sequuntur* C. Iuſt.

" Flagitati, *l.* 8. *ſup.*

† Id eſt ſic vt quæſtioni ſubiici poſſint.

" Vt ſalua tamen. Ita *Cod. Iuſtin.*

" In *Cod. Iust.* malè *suo nomine.*
" V. quæ mox dicam.
" citra iniuriam quæstionis, vt *initio l.*
" *Præcepti.* Cod. Iust.
" *Honoris* hæc vox addita *Cod. Iustin.*
" *Est Cod. Iust.*
" Concordat huic sententiæ suppositia *lex 2. inf. de Episcopali iudicio* : Nouell. *Valentinian. 5. de sepulchris.* Chrysostomus ὡς ἐγκώμιον. Saluianus *duob. locis l. 1. C. vbi Senatores* : dixi plenius in *Notis ad d. l. 2.*

COMMENTARIVS.

QVÆSTIONI, quoque testes olim subiiciebantur, legibus seu iure Romano: quod præter *hanc l.* docet *lex vlt. sup. de abolition.* quæ *legi vlr. huius tit.* cõiungenda est: Imò & Clerici quoque ipsi testes, ex constitutionibus Imperatorum Christianorum: soli inter Clericos PRESBYTERI hâc Theodosij M. cognitione excipiuntur. De quo accipienda foret quæ sub eiusdem nomine proponitur constitutio, si *γνήσιος* & ea foret, ad Præfectum Augustalem pariter data, *lex vlt. inf. de Episcop. iudic.* in illis *vexatos etiam nonnullos Orthodoxorum Clericos, quorum ætas huic iniuriæ ac* SACERDOTIVM (ita enim ibi reponendum) *repugnabat, flagitatos itineribus, Quæstionariis deditos.*

¶ Nempe singulare hoc Priuilegium inter Clericos Presbyteris Theodosij M. iussione delatum fuit, quod & *fin. leg.* expressè dicitur, quod & voce *recepti* indicatur, quæ in *Cod. Iust.* mutatur in *præcepti.* Idque *sub nomine superioris loci*, ait hæc *lex*: *superiorem* scil. *locum* inter Clericos Presbyteri tenent, primi Clericorum, post Episcopos, Primates sic vt dicam, & Principales: ipsique Episcopi in ordine secundo. Hinc & Presbyteri fastigium *l. 121. infr. de decurionib.* Presbyterorum nomen proximum nomen Episcoporum, *l. 5. infr. de hæreticis*: vbi vid. quæ dicam plura. Antistites in secundo ordine vocantur apud Sidonium *lib. 4. ep. 1.* & apud Odonem Dorobernicum, vbi de *S. Vvilfrido.*

¶ Parte altera sicut priuilegium hoc, quod dixi, Presbyteris. *h. l.* tribuitur, ita ne hoc obtentu *sub nomine superioris loci* (non vt *Codex Iust.* habet *suo,*) *quod nihil* scil. *metuant*, id est à quæstione sint immunes, *vera supprimant*: hâc eadem *leg.* falsi actio in eos litigatoribus datur, si vera, inquam, suppresserint, seu falsa simulaverint.

¶ Tria iam igitur hinc observentur ad seculam in Ecclesiasticos iurisdictionem in commune pertinentia. Primò, Clericos ad testimonium in iudicio flagitatos, etiam Presbyteros (solis quandóque Episcopis exceptis *l. 8. sup.*) Secundò, Clericos testes quæstioni subiectos, solis Presbyteris exceptis *h. l.* haud aliter atque laicos: *pro vt leges*, inquit, *præcipiunt, audiantur.* Tertiò, falsi actionem in Presbyteros quoque datam, si falsa in iudicio testes exciti protulerint, veráque dissimulaverint.

¶ Illud à Doctoribus iam rectè ex *h. l.* colligitur, Testem, falsum admittere, seu *simulare*, deque falso teneri, qui vera supprimit: quod hæc lex apertissimè ostendit: cùm promiscuè ponat *initio l. falsa simulare*; mox, *vera supprimere.* Et verò id in testibus verissimum est; de quo v. & quæ dixi *ad l. 3. sup.* Denique verum supprimitur, vel positivè falsa simulando: vel privativè, verum reticendo. Secundò ex *h. l.* colligunt Doctores, in vno relevatum, in alio prægravari.

¶ Ratio tandem elegans *fine l.* notetur, quæ aliò vtiliter traduci potest, multo magis pœna dignos esse, qui cùm plurimùm his per *leges* deferatur, vel vt Interpres, *quibus lex reverentiam præstat, professionis suæ immemores*, quod ab interprete non malè adiicitur, occulto inveniuntur in crimine, id est, vt Interpres noster, in mendacij crimine deteguntur. A quo non abludit illud, *Tanto conspectius in se Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.* Vnde peperam nonnulli colligunt, graviùs puniendos qui in occulto, vt impunitate potiantur, crimen committunt: *Occultum* enim crimen hîc non est quod in occulto admittitur, sed *mendacij* crimen, quo veritas occultatur: nempe *Occulti* vox hoc sensu, vt & *occulendi*, mendacio propria; vt apud Græcos κεύθω apud *Homerum*, *Menandrum*, *Phocylidem.*

¶ APOSTATAS, *testes esse non posse.*

XI. * Imppp. VALENTINIANVS, Theod. & Arcad. AAA. Flauiano PF. P"

QVI qui sanctam fidem prodiderint, & sacrum" baptisma profanarint", à consortio omnium segregati, sint à testimoniis alieni, &c. Dat. v. Id. Maij Concordiæ", Tatiano & Symmacho Coss. [391.]

NOTÆ.

* Desumpta hæc *lex* est ex ampliore *l. 4. inf. de Apostatis*: quæ est *lex 3. Cod. eod. tit.* Iungenda & *lex 5. d. t. inf. de Apostatis*
" *Flauianus* PP. Illyrici & Italiæ v. hoc ipso Anno *l. 2. sup. de constitut. Princip.* & *l. 6. sup. de contrah. empt.* & *l. si vindicari sup. de pœnis.*
' Sanctum, *d. l. 4* & *d. l. 3.*
" Profanauerint. *d. l. 4.*
" Ibidem scil. datæ *d. l. 4.* & *5. inf. de Apostatis.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

APOSTATÆ intestabiles *h. l.* esse iubentur à Valentiniano Iun. quæ cùm ex ampliore. *l. 4. de Apostatis* desumpta sit, inde quoque lux petatur.

¶ Illud saltem obseruetur, eos qui à consortio hominum pœnæ loco segregantur, per consequens à testimoniis alienos esse: Nempe vt commercij humani pars, neque infima, testimonij dictio est, ita neque infima pœna, intestabilem fieri: Quæ vtique iure in Apostatas decernitur: ne rerum videl. gestarum fides seu veritas per hos probetur, qui Fidem ipsi prodidêre.

¶ PETITORI, *non* POSSESSORI *probationis onus incumbere.*

XII. * Impp. ARCAD. & Honor. AA. Æternali Proc. Asiæ.

COGI possessorem ab eo qui expetit", titulum suæ possessionis edicere", quæ tanta erit amentia, vt", ratione præposterâ, petitor ab eo quem pulsat", informari suas postulet actiones: cùm omnem probationem exigi oporteat ab eo qui vindicare nititur, non ab eo qui *Se iustè tenere* contendit? Intentanti namque non suscipienti", probationum necessitas inponenda est; Præter eum, qui edicere" cogitur, vtrùm *Pro possessore*, an *Pro herede* possideat: Dat. XII. Kal. April. Arcadio VII. & Honorio III. AA. Coss. [396.]

INTERPRETATIO." *Lex ista hoc præcipit, vt probatio non à possessore, sed à petitoris partibus requiratur: quia omnem probationem ab eo queri debere dicit qui petitam rem desiderat obtinere, non ab illo qui se iuste tenere contendit: præter illum tantum casum, vbi interrogari necesse est possidentem, vtrum ex sua persona, an ex successione cœperit possidere.*

NOTÆ.

* *L. cogi 11. C. Iust. de petit. hæredit.* Iungenda autem huic, *lex 3. sup. de testamentis.* Concordat *lex 1. sup. h. t.*
" *Æternalis* Proconsul. Asiæ sub Arcadio v. *Prosopogr.*
" Et experitur: intentat, *Expetit petitor*, qui vindicare nititur.
" Dilutius & *hic*, & *fine l.* in C. Iust. *dicere*: mox *initiale est*: suppressis omnibus vsque ad ea, *præter eum.*
" Sic vt.
" *Pulsandi* verbum hîc proprium, v. Gloss.
" *Suscipiens*, oppositè ad intentantem: id est reus excipiens, alienam actionem
" V. quæ iam *supr. initio leg.* notaui.
" *9. IV.* vt *d. l. 3.*

COMMENTARIVS.

VI probationis necessitas in rei vindicatione incumbat: Ad hanc iniquam quæstionem pertinet hæc Arcadij constitutio (pariter vt *lex 1. sup. h. t.*) longè plenior, quàm vt habetur *Codice Iustinianeo*, famosâ *l. cogi 11. Cod. de petit. hæreditat.* cui iungenda quoque est, *lex 3. sup. de testamentis.* Scilicet petitori, non possessori: Actori, non Reo, omnis probationum necessitas incumbit. Quare *cogi non potest* possessor, vt titulum possessionis suæ *edicat*; & *præposterа ratio* est, imò *magna amentia*, si petitor ab eo *quem pulsat*, i. à reo, informari suas postulet actiones. Nempe suis quemque probationibus actionem suam informare addecet, non exactâ à reo probatione tituli sui. Eaque ipsa ratio est, quâ Alex. constituit *l. vlt. C. de edendo*: *Non oportere originem petitionis ex instrumentis eius qui conuenitur fundari.* Eodémque pertinet *h. l. Edicendi* vox duobus locis: quæ *Cod. Iust.* mutata haud adeò bene in, *dicendi. Edicere* est *initio rei prædicere* (quâ voce vtitur quoque *d. lex 3. Cod. de testamentis*, quæ huic vt dixi conjungenda est & de alio sic vt dicam *prædicendi* genere agit) ad informandam actionem. Denique eodem pertinet, quod ait *lex 1. sup. h. t.* in primordio petitorem debere probare, non possessorem. *In primordio probare, Edicere, Actionem informare*, idem sunt; vel quod quartum, in *d. l. vlt. originem petitionis fundare.* Quare ex his iam patet, malè *hac l.* emendatam putari *legem 1. sup.* cuius eadem est omninò sententia. Neque finis *eius leg.* quidquam obstat, qua non agitur de probatione præstanda, in primordio, seu ad informandam actionem petitoris.

¶ Quæ *fine huius leg.* Exceptio additur, eam perperàm intellexit Interpres, cùm ita eam expressit, vtrùm ex sua persona, an ex successione cœperit possidere. Apertum enim ea habet sensum: & verò firmatur *leg. 12. ff. de petit. hæredit. l. 36. ff. de rei vindic. l. 4. 20. ff. de interrog. action.* Neque tam ad Probationes pertinet, quàm ad Interrogationes.

¶ De hac tandem Regula, vid. plenius adhuc Socinum *Reg. Titulum, &c.*

¶ *De* SVMPTIBVS *dandis, testibus.*

XIII. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Cæciliano PF. P." Post alia.

QVONIAM Ingenui" testes ad causas postulantur alienas, si socij & participes criminis nõ dicãtur, sed fides ab his notitiæ postuletur, in exhibitione" necessariarũ" personarum, hoc est, testium, talis debet esse cautio Iudicantis, vt his vocatis ad iudicium, per accusatorem aut ab his per quos fuerint postulati, sumptus competen-

tes dari accipiat,&c." Dat. XII. Kal. Feb. Rauennæ, Honorio VIII. & Theodosio IV. AA Coss. [409.]

INTERPRETATIO. *Quicunque testes necessarios habet, dummodo idoneos" qui non sint causæ aut culpæ participes, studeat qualiter eos suo sumptu, vbi causa dicenda est, debeat exhibere.*

NOTÆ.

* *L. quoniam* 11. *Cod. eod. titulo de testibus*, Gratianus etiam *hanc leg.* è *Cod. Iust.* retulit in *Decretum 4. q. 3. can. liberi* Quæ autem huic *Leges* iungendæ sint, mox dicam.

" *Cæcilianus* sub Honorio PP. I: aliæ: vid. Zosimum *lib. 5. p. 818.* vid. v. *Prosopogr.*

" *Liberiita C. Iust.* de cuius mutationis causa mox.

" Exhibitio id est, adductio: quo ipso quoque sensu *exhibitio* reorum dicitur *d. l. 5. vlt. sup. de exhib. reis*, quæ inter alias *huic* iungenda est.

" *Necessaria* personæ hic pro testibus, qui ad causas & fidem notitiæ necessarij.

" *Vel*, C. Iust.

" *Fuerunt*, C. Iust.

" *Idem iuris est; & si in pecuniaria causâ testes ab alterutrâ parte producendi sunt.* Hoc additum à Tæp. *d. l.* 11. præter Honorij mentem: cujus integra constitutio, vnde hæc desumpta, est de processu criminali.

" Alluſit ad locum Auctor ep. Telesph. *p.* 186. Iulij *ep.* 2. *p.* 464.

COMMENTARIVS.

VMPTVS competentes testibus ad iudicium postulatis per accusatorem vel à quocumque fuerint postulati, *cautione* seu præcepto Iudicis dari oportere definit Honorius Imp.

¶ Hæc huiusce constitutionis sententia est: quæ amplioris Honorianæ Constitutionis portio est: pariter vt aliæ præterea septem *hoc Codice* Constitutiones, puta *lex 5. vlt. sup. de exhib. reis. lex 8 supr. vt intra annũ. l. vn. sup. ne pastorib. l. 3. sup. de superexact.* Neq; improbabiliter *lex vlt. sup. de maleficiis. lex vlt. sup. de abolitionib.* quæ & *huic l.* argumento cõtenit: & *l. 8. C. ae defen. ciuit. lex vlt. sup. ae custod. rer.* & in his nominatim *d. lex vlt. sup. de abolitionib.* quæ huic argumento quoque ex parte respondet. Quæ quidẽ cõstitutio Honoriana tota occupata fuit circa processum criminalem, & quidem accuratissima. Neque alia sententia est *legis 1. §. 4. ff. de testibus. legis 6. §. 2. Cod. de appellat.*

¶ Singularia tantùm hic sectemur: è quibus duo priora statum & conditionem testium spectant, seu duas limitationes continent, quibus videlicet testibus sumptus præbendi sunt, vel non. Primùm igitur *ingenui* testes vt sint requiritur. Quibus vtiq; verbis non serui tantum, quod promptissimum, excluduntur; (quibus testimonij dictio non est, etiam Terẽtio teste *Phorm. Actu 2. scen. 1.* præret *l. 20. §. seruus. ff. qui testam. Nouellam 90. c. 6.*) verũ & libertini. Quod tamen Tribonianus immutauit, cũ pro *ingenui*, hîc suppoſuit *liberi*, propter *l. 1 6. §. 1. C. de testibus.* Libertinis scil. quoque horum temporum Iurisprudentiâ testimonij dictio in criminalibus saltem non fuit. Quò pertinent pariter illa *d. legis vlt. sup. de abolitionib.* (quam inter cæteras *huic* coniungendam docui) *si vero* INGENVOS *aliquos, velut testes criminis petitos, ab accusatore deductos esse constiterit, solam custodiæ iniuriam tolerasse, qui testes dicantur esse non conscij, eorum ab accusatore sumptibus consulendum est. Quod si* INGENVORVM, *licet plebeiorum, corpora fuerint lassa verberibus tormentisque vexata, abolitionem etiam etiam duarum partium consensu petitam, iubemus vigore Iudicum denegari* &c. Atque ex his apparet, quænam sit istius ratiocinationis vis. *Quoniã Ingenui testes ad causas postulantur alienas*, &c. *his sumptus competentes dari.* Nempe collectio hæc est, (quod etiam Accursius ex parte vidit) si serui & liberti testes admitterentur, vtique aliqua dubitandi ratio esset, num sumptus eis præbendi essent; & verò his iure negarentur: seruis inquã, quia hi pro nullis habẽtur: mortuis, de quorum exhibitione *leges* sollicitæ non sunt, nisi hactenus, vt iusta eis impendia à dominis præbeantur: rursum libertis ideo, quia neque de horum facultatibus & censu *leges* solicitæ sunt; Ingenuorum tantum censum ad curam suam reuocant *leges* Romanæ.

¶ Secunda sequitur limitatio, seu casus quo Ingenuis quoque testibus sumptus non dantur: puta si ipsi socij & participes criminis sint; Quod & ipsum repetitur *d. l. vlt. sup. de abolition.* quàm *huic* coniungendam docui, ibi *qui testes dicuntur esse non conscij, eorum ab accusatore sumptibus consulendum est.* Cuius rei ratio hæc est; quia hi non iam testes sunt, non interrogantur de eo quod norunt in causa aliena: quod vtique testem facit: *testes* inquit lex, *ad causas alienas postulantur*: verùm de proptio crimine magis interrogantur: denique testes impropriè sunt: & tales sunt (quod Accursius rectè dixit) vt alendi non sint, cum magis ad excusationem sui veniant. Ex hæc de personis testium. Nunc de forma solutionis à quo sumptus testibus dari debeant.

Tertium igitur singulare *h. l.* est, *Prorogari* sumptus testibus: ait enim *lex, venturis his ad iudicium.*

Quartum, sumptus ab eo qui testes postulauit laudauit, flagitauit præstari: ait enim lex, *per accusatorem, aut ab his per quos fuerint postulati.* Quibus verbis intelligunt Interpretes reum ipsum, si ad innocentiam suam testes laudauerit, vt & Iudicem si ex officio nemine accusante in delictum inquirat. De Iudice in *huius l.* specie falluntur: ait enim lex, *cautio Iudicantis, ab his per quos fuerint postulati, sumptus dari præcipiat.* Ergo alij à Iudice postularunt in *huius l.* specie: Quid igitur? Rectè Accursius hæc verba accepit de non solemni accusatore, verùm de *Stationariis Irenarchis* & similibus, qui videlicet reos ex officio nunciantes notoriis suis adsistere coguntur. De quo genere accusatorum, est *lex ea quidem quæ 7. & l. 14. Cod. de accusationibus: l. 6. §. 3. ff. ad SC. Turpil.* vt contrà, *accusatoris* appellatione hîc intelligendus venit solemnis accusator.

CODICIS THEODOSIANI LIBER DVODECIMVS.

QVI TOTVS EST

de MVNERIBVS & HONORIBVS Municipalibus.

HVIVS LIBRI TITVLI.

I. *E decurionibus.*
II. *De præbendo salario.*
III. *De prædiis, & mancipiis curialium sine decreto non alienandis.*
IV. *De imponenda lucrativis descriptione.* 397
V. *Quemadmodum munera ciuilia indicantur. ibid.*
VI. *De susceptoribus, præpositis & arcariis.* 398.
VII. *De ponderatoribus & auri inlatione.*
VIII. *De auri publici prosecutoribus.*
IX. *De his quæ ex publica conlatione inlata sunt non vsurpandis.*
X. *Ne Præfectianus exactoris vel curiosi, vel horreorum custodis fungatur officio.*
XI. *De curatoribus Kalendarij & fideiussoribus eorum.*
XII. *De legatis & decretis legationum.*
XIII. *De auro coronario.*
XIV. *De hirenarchis.*
XV. *De centurionibus.*
XVI. *De mancipibus.*
XVII. *De his qui numero liberorum vel paupertate excusationem meruerint.*
XVIII. *Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit.*
XIX. *De his qui conditionem propriam reliquerunt.*

DE DECVRIONIBVS.

TITVLVS PRIMVS.

Ad ECCLESIASTICAM Hiſtoriam pertinent *hoc titulo* duodecim Conſtitutiones: putà Conſtantij *lex* 49. Iuliani *lex* 50. Valentiniani Sen. *lex* 59. Valentis *lex* 63. Valentiniani Iun. *lex* 99. Theodoſij M. *lex* 104. 112. 115. 121. 123. Arcadij *lex* 163. 172.

Ex *hoc Titulo* Tribonianus in *titulum* Codicis Iuſtinianei de *Decurionibus*, quadraginta ſex tantùm retulit, & ſic ne quartam quidem partem. Nonnullas tamen ex *his* alios in *titulos* reiecit, puta quatuordecim, neque adhuc integras.

PARATITLON.

CIVITATES, *l.* 6. 10. 12. 19. 143. 144. 149. 158. 174. ſeu vrbes *l.* 162. 170. *h. t. l.* 13. *ſup. de deſertor.* Oppida, *l.* 53. 119. Municipia *l.*..... quin & Vici, *d. l.* 13. *l. vlt. ſup. de patrocin. vicer.* (vbi Primates Vicorum memorantur) Salvianus *lib.* 5. Manſiones etiam quædam, *l.* 119. Item Caſtella, *d. l.* 13. *ſupr. de deſertor.* non tantum plebem habuêre (cui Decuriones opponuntur, *l.* 2. *de defenſorib. ciuit. & l.... h. t.*) verùm etiam ſuum quendam Senatum habuere, qui CVRIA dicebatur, *l.* 1. 5. 10. 11. 13. 17. 18. 19. 21. 22. 23. 24. 29. 31. 32. 33. 35. 38. 43. 45. 46. 49. 50. 52. 53. 34. 55. 56. 59. 66. 71. 72. 73. 74. 78. 79. 82. 83. 85. 91. 101. 102. 105. 107. 108. 114. 115. 118. 122. 123. 124. 127. 128. 129. 130. 136. 139. 142. 143. 144. 149. 154. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 168. 171. 172. 176. 177. 178. 179. 181. 182. 187. 188. 189. 190. *h. t.* Adde *l.* 3. *de teſtimon. l.* 5. *de re milit. l. vlt. de exhib. reis. l.* 1. *quid prob. del. l.* 2. *de comitib. rei mil. l. vn. de bon. decur. l.* 1. *ne comitib. & Trib.* (Vnde Curiæ Civitatum, *l.* 124.) Item dicebatur Ordo, *l.* 6. 14. 37. 41. 42. 47. 66. 68. 75. 84. 95. 110. 120. 142. 173. 175. 177. 190. *h. t.* Adde *l.* 2. *de actorib. procurat. l.* 2. *ſupr. de quæſtionib. l.* 2. *ſup. quid probare deb. l.* 9. *infr. de ſuſceptorib.* Apud Amm. Marcellinum *l.* 14. *p.* 17. *lib.* 22. *p.* 244. (vnde Ordines Civitatum, *l.* 29. 50. 65. 110. 133. 158. 168. 175. *h. t. & l.* 4. *infr. de luſtrali: l.* 16. *de Agentibus: l.* 5. *de fil. mil. appar.* & *l.* 33. 37. *infr. de operib. publ. l.* 15. *ſupr. quorum appellat. l.* 32. *de appellat.* Apud Amm. Marcellinum *lib.* 18. *p.* 132. Ordines Curiarum, *l.* 66. 149. Curiales, *l.* 80. 121. *h. t. & l.* 4. *de patroc. vicor.* Municipales Ordines, *l.* 180. *h. t. & l.* 2. *ſupr. de quæſtionib.* Oppidanei, *l.* 47. *h. t.* Patriæ *l.* 79. Vrbium, *l.* 2. *ſupr. quid probare deb. l.* 34. *de operib. pub.* Dicebantur & Cœtus *l.* 42. 66. *h. t.* (vnde Cœtus Curiarum, *l.* 23. *h. t.*) Item Collegia (vnde Collegia Ordinum, *l.* 94.) Conſortia Curiæ, *l.* 19. 177. Curialia, *l.* 33. 175. Ordinum, *l.* 41. 42. Corpora, *l.* 70. Curialium, *l.* 21. Conſilia etiam, ni fallor, in *l.* 1. *infr. de Legatis*: (vt Galli nos, *Conſeil de Ville.*) Sanè in conſilium cogi dicuntur, *l.* 4. *h. t.* Horúmque, ordinis, ſeu Decurionum decreta memorantur *l.* 2. *de actor. proc. l.* 18. *ſupr. de accuſat.*

Huius Curiæ Senatores (nam ita quoque vocantur *l.* 85. *h. tit.* & Senatores Ciuitates Alexandrinæ, *l.* 19. *ſup. de petition.*) erant, qui DECVRIONES dicuntur, *Rubr. & l.* 3. 5. 6. 7. 8. 9. 14. 18. 37. 43. 48. 50. 52. 53. 54. 55. 62. 64. 85. 93. 97. 113. 116. 117. 118. 124. 147. 153. 181. 187. 188. *h. t.* Adde *l.* 1. *de tironib. l.* 12. *de veteranis: l.* 6. *de re militari: l.* 2. *de filiis mil. app.* (vnde & Decurio natus, *l.* 1. *ſupr. ad Leg. Cornel. de falſo*) ſingularum ciuitatum Decutiones, *l.* 2. *de fil. milit. appar.* Item Curiales *l.* 1. 21. 27. 30. 33. 39. 40. 47. 49. 51. 52. 59. 60. 65. 74. 79. 80. 88. 91. 92. 96. 104. 105. 106. 107. 109. 110. 111. 114. 119. 122. 123. 128. 129. 132. 134. 135. 138. 146. 149. 150. 159. 167. 170. 173. 174. 177. 179. 181. 184. 186. *h. t.* Adde *l.* 2. *ſupr. de quæſtion. l.* 16. *de Palatinis l.* 16. *de Agentib. l.* 14. *de priuil. eorum qui in ſ. pal. l.* 7. *de Cohortalib. li.* 2. *de poſtlim. l.* 11. *de Curioſis: l.* 2. *de exp. Iudor.* (vnde Curiales Ciuitatum, *l.* 19. 30. *h. t. & l.* 2. *de poſtliminio:*) Municipes etiam, *l.* 4. 89. 101. 105. 110. 130. 137. 143. 144. 147. 154. *h. t. &* *l.* 41.

l. 41. *infr. de operib. publ. l.* 2. *ſupr. quid probare deb. l.* 17. *infr. de luſtrali. l. omnis* 5. *ſupr. de his quæ adminiſtrantibus: l. vlt. de exactionib. l.* 16. *de Palatinis. l.* 3. *de teſtimon. l.* 8. *de cohortalib.* ſeu Municipales, *leg.* 62. Munifici item, *leg. vltim. hoc tit.* tandem Curiæ debiti, *l.* 136. 139.

Hi *Senatores* quidam, vt dixi, Curiæ ſuæ erant: Ideóque In vrbibus Eminentes dicuntur, *l.* 9. *in fin. ne quid publ. læt.* & Honoratis iunguntur & gradus honore, & in conlationibus honeſtate functionis finitimi his erant, *d. l.* 3. *& l.* 1. *eodem tit.* Horum alij ORIGINALES erant, *leg.* 13. 96. *hoc tit.* ſeu origine Curiales, *l.* 38. 58. 84. Originale Curiali, *l.* 56. 74. 76. qui origine, *l.* 5. 12. 77. 88. 113. 149. *hoc tit.* originali Conditione, *l.* 184. Originalibus vinculis, *l.* 82. Originis gratia *l.* 5. *in fin.* Sorte, *l.* 58. nexu, *l.* 44. *&* 181. per originem obnoxij Curiis, *l.* 13. ciuico nomine obligati, *l.* 46. vtpote ex origine Curialium deſcendentes, *leg.* 14. *&* 100. originem trahentes Decurionum, *leg.* 62. de Curialium numero, *leg.* 42. (vnde & Originaria ciuitas, *leg.* 147. Originales ac debiti Curiæ, *leg.* 159.) ſeu qui de genere Decurionum erant, *l.* 10. ex genere Curialium, *leg.* 14. genere Curiali *l.* 90. (vnde generis nexus, *l.* 45. & cauſa, *leg.* 56.) qui fortunam eam naſcendo meruêre, *leg.* 115. qui ſtatim vt nati ſunt, Curiales eſſe cœperunt, *leg.* 122. qui Ciuitati, Ordini, Patriæ, Curiæ alicui nati ſunt, *l.* 95. 116. 129. 161. 167. (vnde natiuæ Curiæ, *leg.* 122. genitalis Curia, *l.* 161. genitale ſolum, *leg.* 1. *infr. de falſ. mon.* parens Curia, *l.* 149. ingenita officia, *l.* 108. naturale nomen, *l.* 123.) Qui neceſſitudinis fœdere Curiæ tenentur, *l.* 122. qui Proſapiæ Curialis *l.* 74. 177. qui familiâ Curiali orti, *l.* 58. qui ſorte naſcendi municipalibus muneribus obligati, *l.* 172. qui ex Curiali ſtirpe deſcendunt, *l.* 98. qui ſanguinis nexu Curiæ tenentur, *l.* 122. qui ſanguine Curiali obſtricti, *l.* 134. Breuiter, quos paterna obſequia municipes fecerunt, *leg.* 89. qui patre maioribuſve Decuriones ſunt, *l.* 147. Nati ſcilicet genitive patre Curiali, *l.* 123. 164. Patris originem ſequebantur, *leg.* 101. Non etiam pro materno genere, *l.* 51. ſeu matris origine, *d. l.* 101. ſoliſque materni ſanguinis vinculis Curiæ quis inligabatur, *l.* 137. excepta Curiâ Antiochenæ vrbis quæ ſpeciali Principum indulto ſibi vindicabat matre decurionis filiâ patre non decurione natum: *l.* 51. *hoc tit.* Excepto etiam caſu *l.* 178. 179. Cæterùm *Filij* Decurionum octodecim annorum licet non patriâ poteſtate ſoluti muneribus ſtatim Ciuicis adſtringebantur, *l.* 7.

Alij Decuriones NOMINATI ad Curiam vocabantur, *l.* 10. 13. Lato videlicet inter Patres iudicio, *leg.* 120. nominatione *leg.* 10. 13. 72. 84. Adde *leg.* 8. *ſupr. de cohortalibus.* Ordinatione *leg.* 118. Conſilio publico, *leg.* 53. *de appellat.* publico tractatu *leg.* 148. *hoc titul.* deſignabantur ab ipſo Ordine, nominabantur, eligebantur, *leg.* 66. Plebeij ciues, *l.* 83. Qui decimum octauum annum ætatis fuiſſent ingreſſi, *l.* 19. Quo tempore verò hæ nominationes factæ fuerint, v. *l.* 53. *hoc tit.* De Appellatione item ab his nominationibus, v. *l.* 2. *h. l.* 13. *ſupr. de appellat.* Ab hac nominatione immunes erant nonnulli, putà Clerici *l.* 1. 7. *infr. de Epiſcop.* at non & Iudæi, *l.* 3. *infr. de Iudæis.* exceptis qui Synagogis deſeruiebant; V. *l.* 2. 4. 13. *infr. eod. tit. de Iudæis.*

Nominatio autem hæc fiebat non vna ratione.

1. INCOLATVS ſeu incolonatus vinculo ſeu ratione, iureque, *l.* 5. *in fin. l.* 12. 46. 52. 137. 141. laris conlocatione,, *d. l.* 52. domicilij iure *l.* 77. patriæ ratione 140.

2. PLEBEIJ item, cuiuſque oppidi ciues, quos ſplendidior fortuna ſubuexerat, *l.* 53. digniſſimi meritis & facultatibus, *l.* 140. Glebæ ratione, *l.* 72. qui muneribus ſubſtantiam aptam poſſidebant, *l.* 13. qui è plebe idonei facultate locupletes, *l.* 96. qui aliquorum poſſeſſores prædiorum, *d. l.* 72. qui ex numero plebeiorum agro vel pecunia idonei erant, *l.* 133. qui vltra viginti quinque iugera priuato dominio poſſidebant, *l.* 33. *h. t.* ad Curiam vocari poterant. Et hi ſunt qui *Poſſeſſores* paſſim vocantur.

3. Solâ POSSIDENDI quoque Curialium bona Conditione nonnulli ad Curiam vocabantur *l.* 5. *in f.* qui ſcil. Decurionum fundos, patrimonia ſibi præſumpſerant, *l.* 143. Non etiam qui Curialis heredes vel legitimi, vel teſtamentarij, legatarij, fideicommiſſarij, donatarij extiterant, *l.* 107. 123. (ad denariſmi enim hi deſcriptionem tantùm pro qua parte ſucceſſerant, tenebantur: *dd. ll.* & quidem ad quaternas ſiliquas annuas pro ſingulis iugis & capitibus, *l. vn. infr. de imponenda lucrat. deſcript.*) Exceptis maritis qui coniugibus Curiali ſtirpe deſcendentibus ex teſtamento ſucceſſerunt, *l.* 124.

4. Ex VACANTIBVS quandoque, nullaque corporis ſocietate coniunctis, *l.* 179. idonei, *l.* 137. Curiis vrbium adſtringebantur, ſubiugabantur: *dd. ll.*

5. ex CORPORIBVS etiam certis & lege deſignatis idonei quandoque (neceſſitate maximâ exigente, ob penuriam Decurionum, *l.* 105.) Curiis adſtringebantur, *l.* 53. 119. vt putà Conditionales ciuitatum, Subſcribendarij, Tabularij, Diurnarij, Logographi, Cenſuales poſt emenſum munus, *l.* 2. *ſupr. de Tabular. l.* 8. *de Cohortalib.* Militarium & veterano-

rum filij armis non idonei, vel militiam patris detrectantes militiæ & armis non habiles, vel torpore mentis otioſe donantes. Breviter militaris proſapiæ viri bellico operi inconuenientes, *l.* 15. 18. 19. 32. 58. *inf.* 78. 83. *&* 89. *& l.* 1. 2. 4. 5. 7. *ij. ſup. de fil. mil. apparit. & l.* 5. *ſup. de re militari.* Item Tabelliones idonei ad Decurionatum vocari poterant, *l.* 3. Primipilares etiam ſeu Officij Præſidis Oſdroenæ Principes quotcúmque liberos haberent, vnum Ædeſenæ Curiæ propter municipum penuriam tradere aliquando iuſſi ſunt, *l.* 79. *&* 105. Denique vt ex his qui in officio Præfecti Prætorio Orientis militiam peregiſſent in locum fugacium Curialium per Bithyniam ſubrogari iuſſi à Theodoſio Magno, *l.* 119. Cohortales ſanè Syriæ inuiti Curialibus cœtibus adſcribi non potuêre: *l.* 1. *de cohortalib.*

6. Alij POENÆ ſpecie atque æſtimatione, *l.* 108. ob culpam, *l.* 66. loco ſupplicij, *l.* 108. Curiæ debebantur. Verùm id pœnæ genus Valentiniano diſplicuit ſimpliciter & indiſtinctè, *dict. l.* 66. vt & Theodoſio Magno, in Officialibus nominatim, *dict. l.* 108.

7. Alij SVCCESSIONIS iure. *v. l.* 124.

Alij SPONTANEI munifici erant, *l. vlt. h. t.* ſeu Decuriones; de quibus ſunt quatuor leges, *lex* 54. 172. 177. *& d. l. vlt.* id eſt qui vltrò ſeſe Curiarum cœtibus inſerebant, *l.* 172. *&* 177. nomina ſua Curiis addebant, *l.* 54. *h. t.* ſoli genitalis amore, *l.* 177. Quibus recedendi poſteà licentia non erat, *d. l.* 172. niſi cautione eâ obſeruatâ, quam Theodoſius Iun. induxit, *d. l.* 177. De hoc Decurionum genere eſt quoque Theodoſij. *lex* 1. *in Nouellâ de his qui ſponte munus*, &c. & *titul. Codicis Iuſtinian.* 43. *lib.* 10. *de iis qui ſponte munera ſuſceperunt.* Quidam tamen Decuriones fieri non poterant, veluti Tabularij in ſp. *l.* 2. *de Tabular.*

Erant iſtiuſmodi Decuriones per vniuerſum Imperium Romanum tam in partibus Orientis quàm Occidentis, *l.* 158. ORIENTIS, putà per vtrámque Præfecturam Orientis & Illyrici, *l.* 188. nempè ſex per ÆGYPTVM & Ægyptiacam Diœceſin, *l.* 80. 112. 126. (Alexandriæ nominatim, *l.* 189. 190. 191. 192.) Octo per ASIANAM Diœceſin, *l.* 69. per Aſiam, *l.* 125. Quatuor per Syriam. *l.* 103. 169. (Antiochiæ nominatim, *l.* 51. 53. 131. 169. de quorum cenſu Vid. *d. l.* 169.) Decem per Bithyniam, *l.* 5. 119. Tres per Fœnicen, *l.* 52. 54. 63. 125. Quinque per ORIENTIS Diœceſin, *l.* 12. 23. 51. 54. 90. 103. 175. Septem per Auguſtamnicam, *l.* 34. Quinque per Oſdroënam, *l.* 79. 105. *h. t. & l.* 2. *infr. de prædiis & mancip. Curial.* (Ædeſenæ Ciuitatis nominatim, *dd. ll.* 79. *&* 105.) Duo per Palæſtinam, *l.* 55. Nouem per PONTICAM diœceſin, *l.* 94. Vndecim per Illyrici Præfecturam, *l.* 172. 177. 188. *h. t.* & *l.* 4. *infr. de ſpectaculis:* (& Delphorum curiæ nominatim *d. l.* 4.) Decem per THRACIAS, *l.* 114.

In OCCIDENTIS Imperio pariter fuêre, veluti per Præfecturam Italiæ; in Africa tàm diœceſi, quàm prouinciâ; *l.* 7. 9. 21. 24. 26. 27. 28. 44. 45. 46. 73. 84. 95. 141. 142. 143. 144. 145. 149. 166. 174. 176. 185. 186. *h. t. & l.* 25. *infr. de nauicul.* (Karthagine nominatim, *l.* 27. 41. 176. Hinc ordo Ciuitatis Karthaginis ſeu Karthaginienſium, cui inſcribitur, *d. l.* 41. *& l.* 32. *de appellat. l.* 15. *quorum appellat.*) In Byzacenâ, *l.* 59. 60. In Mauritaniâ Sitifenſi, *l.* 64. in Tripolitana *l.* 133. in Numida: & Conſtantinâ Cirtenſium nominatim, *l.* 29. *h. t.* In Apulia, Calabria, *l.* 158. in Campania, *l.* 71. [in Flaminia] apud Ceſænates, *l.* 42. *h. t. & l.* 6. *ſupr. de annona & tribut.* in Lucania & Brittiis, *l.* 3. in Piceno, *l.* 71. per Vrbis Romæ Præfecturam, & Vicariam, *l.* 67. 68. 77. (Auellinatium vrbe nominatim, *d. l.* 68.) in Tuſcia, *l.* 61. 65. 72. (Vulſinienſium Ciuitate nominatim, *d. l.* 61.) In Myſia *l.* 96. Per Præfecturam pariter Galliarum, *l.* 2. *ſupr. de quæſtionib. & l.* 140. 148. *h. t.* in Galliis, *l.* 171. *h. t.* (Agrippinæ nominatim, *l.* 3. *infr. de Iudæis.*) in Hiſpaniis, *l.* 4. *&* 151.

MVNERA & Officia Decurionum varia & grauia admodùm erant: quæ quidem etiam variis appellationibus deſignantur; vocantur ſcilicet ea Commoda Curiarum oppidanea, *l.* 43. Patriæ debita, *l.* 99. Functiones, *l.* 29. 87. 129. 134. 137. *in fin.* 139. *in fin.* 180. 182. *& l. vlt. h. t.* (Functiones Curiæ, *l.* 72. 74. 83. *h. t. l.* 7. *de fil. mil. app.* Curiales *l.* 96. Curialium munerum, *l.* 155. Officiorum *l.* 77. debitæ, *l.* 134. 148. 154. Municipales, *l.* 172. patriæ, *l.* 74. patriæ debitæ, *l.* 91. 116. publicæ, *l.* 63. 119. 140. 183. *l. vlt.* publicorum munerum, *l.* 76.) Honores, *l.* 41. 49. *in fin.* honores vel munera, *l.* 71. (ſplendidi honores & munera, *l.* 28. honores ciuici, *l.* 4. 29. Ciuiles, *l.* 5. patriæ, *l.* 69.) Labor Curialis officij, *l.* 86. Miniſterium patriæ neceſſarium, *l.* 94. Munera, *l.* 17. 28. 57. *in fin. l.* 82. 94. 98. 123. 129. 137. 143. 144. 158. 179. (Ciuica, *l.* 7. 27. Ciuilia, *l.* 15. 17. 25. 36. 37. 46. 78. 175. 191. Ciuitatum, *l.* 30. 63. 81. 143. 147. *h. t.* & *l.* 8. *ſupr. de contrah. empt.* Curiarum, *l.* 49. 74. 139. *l.* 1. *de cohortalib.* Curialia, *l.* 34. 99. 177. 187. *l.* 1. 2. *de fil. mil. appar. l.* 5.

l. 5. *de re mil.* Curialium, *l.* 2. *de protoſtaſia*: Debita, *l.* 67. 172. 181. debita patriæ, *l.* 163. Decurionum, *l.* 53. Decurionatus, *l.* 2. *de fil. mil. appar.* Municipalia, *l.* 57. 172. *h. tit.* Oppidanea, *l.* 46. patriæ *l.* 5. 20. 58. 111. 139. 140. 148. 161. 167. publica, *l.* 115. publicarum functionum, *l.* 63.) Munia, *l.* 44. 48. 50. 65. 130. 134. 157. (Munia ciuilia, *l.* 147. Ciuitatum *l.* 158. 161. 181. Curialia, *l.* 15. 133. 155. Decurionatus *l.* 96. Decurionum, *l.* 187. Oppidanea, *l.* 45. patriæ, *l.* 63.) Neceſſitates, *l.* 65. 171. (neceſſitates ciuitatis, *l. vlt. de exactionib.* Ciuiles, *l.* 17. Curiales, *l.* 46. Curiarum, *l.* 89. 177. *h. t. l.* 1. *de cohortalib.* Municipales, *l.* 57. *l.* 1. *ſupr. ad Leg. Cornel. de falſo.* Oppidaneæ, *l.* 46.) Nexus curiæ, *l.* 89. 161. 168. 178. (Curialis, *l.* 121. *h. t. l.* 6. *de re milit.* Ordinis municipalis, *l.* 150.) Obſequia, *l.* 21. 33. 49. (obſequia ciuitatum, *l.* 29. 94. Curiarum *l.* 24. 79. Curialia, *l.* 49. 87. functionum, *l.* 19. munerum publicorum, *l.* 16. municipalia, *l.* 19. oppidanea, *l.* 38. 168.) Obſequela, *l.* 49. Officia, *l.* 108. (officia ciuilia, *l.* 37. Curialia, *l.* 42. *h. t. & l.* 1. 2. *& fil. mil. app. l.* 8. *de cohortalib.* debita *l.* 155. *in fin.* municipalia, *l.* 31. publica, Interpres ad *l.* 1. *h. t.* publicè neceſſaria, *l.* 15.) Onera, *l.* 41. 143. 144. 151. (onera ciuilia, *l.* 36. ciuica, *l.* 26. Curialia. *l.* 98. 155. Decurionatus, *l.* 12. quæ ratio municipalis expoſcit, *l.* 41. oppidanea, *l.* 40.) Præſtatio debita, *l.* 146. Sollicitudo, *l.* 49. *in fin. l.* 5. *de re milit.* (officiorum, *l.* 37.) Vincula Curialia, *l.* 19. 155. (Ordinis, *l.* 95.) Vtilitates publicæ, *l.* 34.

Et grauia hæc omnino erant Curialium munera: vnde factum paſſim vt Curiales Curias fugerent, non vna ratione, neque vno fugæ genere aliò ſe ſe conferentes: vt ex ſequentibus patebit. Fidem faciunt & plures *Libanij* epiſtolæ, & *Syneſij.*

Inter alia munera, hæc erant, (1.) *Curæ* publicæ iis committebantur, *l.* 189. (2.) Ad profecutiones deſtinabantur, *l.* 161. *h. t. & l.* 2. *infr. de Iudæis.* (3.) Pecuniarum ciuitatis publicarum adminiſtratio eis committebatur, *l.* 14. *in fin.* 48. 117. *h. t. l.* 33. *de operib. publ.* (4. Exactio item Annonarum, *l.* 8. (vbi ſemel dico) *l.* 14. *& d. l.* 117. 185. 186. *h. t. l.* 11. 20. *de extraord. l.* 3. *ſupr. de honor. codicill. l.* 12. *de appellat. l.* 12. 16. *ſupr. de exaction. l. vn. de priuil. dom. Aug.* Curiales exigebant, *l.* 12. *de exact.* at non Senatoriarum functionum, *l.* 2. 3. *de præd. Senator.* (5) Adſcriptio, *d. l.* 117. (6) Suſceptores in aliis prouinciis creabantur, *l.* 49. 54. *h. t. & l.* 24. 31. *de ſuſceptorib. l.* 14. *de exact.* Compulſores, *l.* 4. *ne conlat. transf. l.* 2. *de quæſtionib.* (7) Suſceptores ſuo periculo nominabant, *l.* 54. *& l.* 9. 20. *infr. de ſuſcept.* (8) Iudicum præcepta exequebantur, *l.* 39. (9) Geſta municipalia coram his fiebant, *l.* 151. *& l. pen. & l. vlt. ſupr. de exhib. reis.* (10) Manſiones, horrea, pagi his committebantur (11.) Præpoſiti manſionum, horreorum pagis creabantur, *l.* 21. 49. (12) Procuratores metallorum ex his fiebant, *l.* 4. *C. de metallariis.* (13.) Deſcriptionibus, contributionibus facultates eorum ſubjectæ erant, *l.* 123. *&* 173. *h. t.* (14) Calefaciendis thermis apud Antiochiam aliquid præſtabant, *l.* 131. *h. t.* (15.) Adde & alia munera, de quibus, *poſtremis huius libri titulis:* veluti Legationis, &c. (16.) Vt poſtliminio reuerſi ſuis ſedibus redderentur, auxilium ſuum deferre debebant, *l.* 2. *de poſtliminio.* (17) Palatiorum à tranſeuntium iniuriis & à ſenio vindicandorum cura ad eos quoque pertinebat, *l.* 1. *ne quis in Palatiis*; operum publicorum curam geſſêre, & Reipubl. pecuniæ, *l.* 33. *de operib. publ.* (18) Periculo Ordinis complurima erant, *l.* 41. *de oper. publ.* Aurum coronarium ab his præſtabatur: vid. *tit. de auro coron.* (19) Curſus publici mancipatus ad hos aliquando pertinuit, *l.* 26. 51. *de curſ. publ.* aliquando non; *l.* 34. 46. *de curſu*: (20) Non ſufficientibus his qui ad Curſus clabularis procurationem eligendi erant, Curiales ad hoc munus vocati, *l.* 26. *d. tit. de curſu*: (21) Prouidebant quo pacto paſtui militarium animalium ſine læſione prouincialium conſuleretur, *l.* 3. *de paſcuis*: (22) Curialium munera inferiora fuêre Prototypiæ, & exactiones, *l.* 2. *de Protoſtaſia*: Scribæ & Logographi Curiarum munera, *l.* 3. *de Tabular.*

Vt varia Decurionum munera erant, quibus omnibus eos fungi oportebat, *l.* 41. 57. 61. 65. 135. 155. *hoc tit.* Iiſque functorum habita ratio qui emenſi eſſent Curialia onera, *l.* 55. omnibus officiis perfuncti, *l.* 130. qui munia vniuerſa percurriſſent, *l.* 65. vniuerſis tranſactis, patriæ ſtipendia emenſi, *l.* 57. ita & varij inter eos GRADVS, *l.* 4. Alij quippe altiores honores erant, *l.* 182. ſummi gradus, *l.* 189. honores primi, *l.* 77. maioris meriti & gradus, *l.* 21. Summus Gradus erat DVVMVIRATVS, *l.* 16. 77. *h. t. l.* 1. *ſupr. de honor. codicill. l.* 19. *ſupr. de appellat.* ſeu Duum-virorum, *l.* 1. *infr. quemadmodum munera ciuil.* qui & *Magiſtratus* ſimpliciter dicuntur, *l.* 8. 16. 21. 29. 39. 77. 151. 169. *h. t. l.* 12. *ſup. de appell.* (quæ coniungenda cum *d. l.* 8. *h. t. l.* 2. *inf. de Can. frument. V. R. l. vn. de frum. Carthag. l.* 1. 3. 5. *de repar. appell l.* 1. *de ſpectaculis: l.* 2. *de Salgamo: l. vlt. de ſuperexact. l.* 31. *de Epiſcop. l.* 3. 5. *ſup. de exhib. reis: l.* 1. *infr. de Medic. & Profeſſ. l.* 1. *in f. de donat.* Magiſtratus municipales, *l.* 1. *ſup. de curſu publico: l.* 15. *de exhib. reis.*

Hi poteſtatem intra metas propriæ ciuitatis exercebant *l.* 174. Inſignia, *l.* 21. faſcéſque habebant, *d. l.* 174. Annalis porrò Magiſtratus hic erat, vt docet *d. l.* 16. *hoc tit.* & *l.* 1. *inf. quem-*

adm.mun.ciuil. Eligebanturq; seu nominabãtur:Kal.Mart.*l.*28.à Magistratib.suo periculo,quãlibet populi suffragio nominati,*d.l.*1.*inf.quemadm.mun.ciuil.*duob.vel trib.mensib.antequã munus gerendum esset,intra quos nominato appellare licebat,*d.l.*1.*inf.quemadm.mun.ciuil.l.*10.11.19.*supr.de appell.l.*8.*supr.de repar.appellat.& l.*2.*h.t.*Nominati si aufugerent, eorum bona in eorum locũ suffectis cedebant; & reperti postea biennio integro onera duumviratus agnoscere cogebantur; *l.*16.*h.t.*si deererent,expensas pro se factas restituere cogebantur,*l.*29.Expensis etiam quibusdã faciendis obnoxij erant Duumviri,*l.*29.*h.t.* putà ludis exhibendis,*l.*29.169.*l.*1.4.*inf.de spectacul.*verùm in patria sua tantum,*d.l.*1.4.*de spectacul.*Karthagine nominatim & ipsi Magistratus ad annui frumẽti pensationẽ tenebantur,*l.vn.inf de frument.Carth.*Duumviratus Curis *qui* prouinciæ nomine ad Principem Legationẽ susceperant,immunes erant,*l.*1.*de hon. codic.*Denique Duumviratu functi priuilegiis nonnullis fruebantur:à Præpositurâ quippe mãsionum,annonarum,inferioribusque muneribus immunes erant,*l.*21.*h.t.& l.*2.*infr. quemadm. mun.ciuil.* Hique sunt qui *Duumvirales* dicuntur *d.l.*2. In quibusdam ciuitatibus etiam Quinquennales erant, de quibus *l.*1.*de Medicis & Professor.* ¶ Inter primos Curiæ honores(v.*l.*77.) erant,& SACERDOTES FLAMINESQVE de quibus *titulo de Paganis infr.* ¶ Præter hos, summus quidam erat inter Curiales gradus,*l.*189. seu in Curiis erat qui *primum* obtinebat locum, sequentibus cæteris omnibus,*l.*127.qui summum obtinebat gradum,*l.*189.primus Curiam regere & gubernacula vrbis administrare, *l.* 171. cui Comitiuæ dignitas tribuebatur,*l.*127.189. Hunc sequebatur secundus locus, *l.*171. Aliíque primum locum in Curiâ obtinentes: qui à Municipibus aliis appellatione separabantur,& PRIMATES vocabantur,pariterque à Curialibus hoc nomine distinguuntur,*l.*4.*h.t.& l.*13.*supr.de desertorib.*De his v.& *l.*13.*de paganis:l.vlt. de admin.& per. tutor.*Primates Ordinis sui quoque vocat Ammianus Marcellinus *lib.*28.*p.*405. & Ordinis vertices *lib.*11.*p.*17. Item Primarij Curiarum, *l.*39.*h.t.*Primates Viri,*l.*3.*inf.de scenicis:*PRINCIPALES,qui etiam à Curialibus seu Decurionibus hâc appellatione distinguuntur, *l.*5.61.75.77.79.85.117.124.126.128.151.171.189.*hoc t.& l.*52.*infr.de hæreticis:l.*1.*supr.de milit. veste,l.*7.*de tironib.l.*39.*de cursu:l.*4.*& l.vlt.inf.de suscept.l.*9.*infr.de censit.l.*4.*inf.de extraord.l.*5.*sup. de his quæ admin. l.*4.*sup. de extr.siue sordid.mun.l.vn.sup.de priu.dom.Aug. l.*2.*sup.de Act.Proc.l.*4.*ne sanctum Baptisma:l.*2.*de expens.lud.*Principales ciuitatum, *l.*59.*de curs.*Firmic.5.*Math.*12.*p.*123. Principales Vrbiũ singulariũ,*l.*40.*inf.de hær.*(vnde Principalitatis honor,*l.*6.*de qu.*) Principalis honor,*l.*12.*de hær.&d.l.*75.*h.t.*Summos Municipum Proceres vocauit Auson.*in Mosell.*Eunap. *in Max.p.*96.τὰ κρεῖττον τῶν βαλευτηρίων φερόντες.Basil.*ep.*321.Theod.*ep.*15.*&* 33.Optimates Symm.*lib.*10. *ep.*41.*circ.med.* Inter hos verò Principales præcipuo iure alicubi fuêre Primates aliquot,vt Alexandriæ,*l.*190.pro quib.Summates Tribon.dixit in *l.*57.*de Decur.* quæ alioquin desũpta est ex *d.l.*190.Quomodo Symm.*lib...ep...*Sũmates Aricinæ vrbis:Sũmates Ciuitatis Cæsariẽsis,Idẽ *l.*1.*ep.*58. Imo & Primus Curiæ qui principalẽ locũ obtinebat eximio iure habitus *d.l.*127.171.*l.*89.*h.t.*de quo supra qui gubernacula vrbis administrare curiamq; regere dicitur *d.l.*171.Hi autẽ principales seu primarij,Primates,eximio iure præ cæteris Curialib. vario numero fuêre.In quibusdã ciuitatib.10.inde Decemprimi Ordinis Curialis,*l.*2.*5.de quæst.*iidẽ qui Principales:vnde qui Principales in *d.l.*52.*de hæret.* vocãtur ij Decẽprimi Curiales,*in l.*54.*eod. t.&l.*39.*de Episc.*dicuntur:dẽ Decẽprimis v.*Inscript.p.*89.4.348.7.& Firmic.*Mathes.l.*3.*c.*2.*p.*53.*c.*12.duobus locis.Ad hunc porrò *Principalis* honorem,gradatim & per ordinem munerib.omnib.expeditis perueniebant,*l.*5.75.77.*h.t.& l.*6.*in f.sup.de quæst.*Eligebanturq; Principales sine Ordinis præiudicio,consensu Curiæ probatissimi,*l.*171.adde *l.*140.148.post multorum munerum testimonia,*l.*6.*quæst.*His curæ publicę cõmissæ,*l.*189.*h.t.*Hi pro patria aduocatione functi, *l.*190.Ab his adscriptiones fiebãt *l.*117.*h.t.*ab his distributionũ omnium forma procedebat,*d.l.*5. *sup.de his quæ admin.*(exceptâ distributione munerũ extraordinariorũ *l.*4.*supr.de extr.siue sordid. mun.*)Ideò iugorũ numerus corã iis & Cẽsualibus exponi solebat,quod eos imminutionis onera premebãt:*l.vn.sup.de priu.dom.Aug.*Adscriptiones faciebant & exactiones,*l.*117.*h.t.*Disciplinæ publicæ præerãt,*l.*59.*sup.de cursu publ.*Ne quis cursum publicũ non ostensa euectione vsurparet,obseruare debebãt,*d.l.*59.Hæreticor.cœtus,vímq; impedire,*l.*4.*inf. ne s.bapt.l.*40.*de hær.* v.& *l.*45.*eod.*& viceuersa,ne Iudæis & Paganis in quiete degentib.vis fieret. Ex Principalium numero quandoq; Susceptor vestiũ creabatur,*l.*1.*de militari veste:*Ab his vt à Decuriouib.Tyrones vel aurũ Tyronicũ exactũ,*l.*7.*de Tyron.*Horũ domus à Iudicib.sæpè ad inconsultam plausorum insaniã in ludis exhauriebantur,*l.*2.*de expens.lud.*Quindecenniũ in Ordinis sui administratione cõplere(per Gallias nominatim)Honorij constitutione iubentur,*d.l.*17.Ex his Principalibus quidam *Patronorum* dignitatem adipiscebantur,*l.*61.*hoc tit.*de his qui per suffragium ad Curiarum honorarium patronatum adspirabant,vid.*l.*46.*sup.de curs.publ.*

¶ Priuilegia etiam his non pouca competebant,1.Plumbatarum enim ictibus sub quâlibet culpæ aut erroris effensâ subdi non poterant corporaliúmque molestiarum & iniuriarũ nihil patiebantur,*l.*39.seu corpus eorum ab iniuriis liberum erat,sicut Honoratorum;*l.*61.85.126. 190.*h.t.& l.*6.*sup.de quæstionib.*deuoti scilicet nihilque debentes:quam exceptionem Theodosius

sius M.addidit *l.*117.126.*hoc tit.*(2.)Principalitatis honore defuncti immunes ab omnibus muneribus habebantur,*l.*75.His splendoris & honoris ornamenta succedebant, *l.*171.(3.)Honorem *ex-Comitibus* consequebantur,*dict.l.*75.Hi ludos propria authoritate edere poterant,non inuiti:*l.*3.*infr.de Scenic.*

¶ Sequentis post hos meriti & Gradus qui erant,*l.*21.specialiter DECVRIONES,seu Curiales appellantur & à Principalibus distinguuntur:*l.*5.85.117.124.128.*h.t.& in l.*32.*infr.de hæreticis.* Itaque *Album Curiæ* erat,quo nomina Decurionum ordine continebantur,*l.*48.141.Memorantur & Procuratores Curiarum,*l.*1.*de honor.codicill.l.*1.*de honor.codicill.l.*31.32.*de erogat.mil. ann.l.*20.*h. t.* Cautum ne his ciuitates spoliarentur *l.*16.*de agent. Adstricti* porrò ita Curiæ erant, vt conditionem suam regulariter euitare non possent, alio vitæ genere,factóque;*l.*28.*de Cohortalib.*de quo mox plura; Ad Comitatum Principis proficisci,nisi Commeatu à Iudice impetrato; peregrinari,euagari,*l.*143.144.Relicta ciuitate,rus habitare,*inf.tit.*18.fugere,*l.*8.*sup.de contrab. empt.*Quod tamen passim eueniebat,vt Curiales inquam Curiam velut grauem fugerent,aliáque conditione & professione mutarent:Quod frequentibus *legib.*vetitum.Nõ poterant Procurationem alienarum facultatum suscipere,*l.*92.ad vectigalium quorumcunq;susceptionem conductores accedere,*l.*97.ad Reipubl.prædiorum ac saltuum conductionem,*l.*2.*sup. de locat. fundor.iur.Reip.*Tabelliones fieri,*l.*3.*h.t.*vid.& *l.*1.*sup.ad leg.Cornel.de falsf.*¶ *Gradatim* etiam atque per ordinem omnia Curiæ munia decurrere debebant,neq; antè ad aliam militiam vel dignitatem transire poterant,*l.*4.71.75.77.etsi Aduocati,*d.l.*77.non à Iudicibus extra Ciuitates suas pertrahi,*l.*60.verùm qui Curiali nexu tenebantur,sublato omni priuilegio ad suam Ciuitatẽ & Curiam reuocabantur:Qua in re formam processus aliquã vid.*l.*175.*h.t.*reuocabantur inquã,etsi inter Actuarios reperirentur, *l.*125.etsi inter Aduocatos,*l.*46.77.87.98.116.152.188. 189.vid.& *Nouell.*Valentiniani 10.*c.in diuersis:*etsi in Centenariorũ corpore, *l.*162.si ad aliam Ciuitatem esse contulissent decuriones,*l.*15.52.Si dignitatem, administrationẽ,imaginariã, honorariam,vmbratilem suffragio adeptam,vel pretio emptam præferrẽt,*l.*4.5.24.25.26.27. 34.36.41.42.44.65.86.87.94.106.109.110.122.123.*vers.eos verò,*134.135.159.160.187.Si Domesticorum seu Protectorum consortio esse copulassent,*l.*38.88.*inf.*153.Si domus seu rei priuatæ Principis(colonatus iure putà)se defenderent,*l.* 33.114.Si ad Potentium domos confugissent.*l.*50.146.Si ad Ecclesias esse seu Clericatum contulissent; in quo versantur sexdecim *leges;*putà Constantini M.*lex* 3.*6.inf.de Episcop.*Constantij *lex* 49.*h.lex* 7.*sup. de Cohortalib.* quæ *illi* iũgenda est;Iuliani *lex* 50.*h.t.*Valẽtiniani sen.*lex*59.*h.t.& lex* 21.*inf.de Episc.& l.de his qui ad Eccles.*Valentis *lex* 19.*infrà,de Episcop.*Valentiniani Iun.*lex* 99.*h.t.*Theodosij M.*lex*104.115. 121.123.Arcadij *lex*163. Theodosij Iun.*lex*172.Qua parte tamẽ variè hoc ius ab Imperatoribus habitũ,perquè tẽpora mutatum atque innouatũ.*Constantinus* quippe Curiæ obnoxios ad Clericatũ se conferentes omninò retrahi voluit;*l.*3.*6.infrà,de Episc.Constantius* verò Episcopos saluo etiam eis indistinctè patrimonio,ad Curiam retrahi noluit:Cæteros cedere facultatibus suis liberis:his deficientibus,propinquis vel Curiæ duas portiones voluit,nisi vitâ insignes essent,& totius populi vocibus expeterẽtur,*l.*49.*h.t.& l.*7.*sup.de Cohort.*(quæ *dict.l.*49.coniungẽda est:)*Iulianus* omnes Clericos ad Curiã reuocauit,*l.* 50.*h.t.* & ipsius Iuliani epistola *ad Byzãtios* 11.*Valentinian.*Clericum ad Curiam reuocari nisi substitutũ daret,eidemq; facultates suas, vel nisi facultatibus suis Curię cederet,iussit:*l.*59.nisi ante ortũ Imperij sui:*l.*21.*inf.de Episcopis. Valens* si intra decennium à Curiâ reuocaretur cum substantiâ suâ Curiæ reddi voluit, non etiam si post:*l.*19.*inf.de Episc.Valentinian.Iun.*nõ antè Clericos fieri,quã omnibus muneribus expletis;*l.*99.vel substituto idoneo dato,cui facultatibus cesserint,*d.l.*99.Theodos.M.vel facultatibus suis Curiæ cessis,*l.*104.121.123.*h.t.*(& Ambr.*lib.*2.*contra relat.Symm.p.*325.v.& Ambrosiũ rursum *ep.*29.)vel substituto dato,*l.*115.*Arcadius,*Episcopos,Presbyteros,Diaconos,vel substitutũ pro se vel facultates Curiæ offerre:residuos Clericos omnes ad Curiam retrahi cõstituit, *l.*163.*Theodosius Iun.*pro temporis consideratione & gradu,quem in Ecclesia obtinerent,vel ad Curiam reuocari,vel etiam patrimonia Curiis consignari voluit,*l.*172. Quæ Valentiniani III. mens fuerit:docet eius *Nouella* inter *Theodosianas* 41.*de successione Curialium.*vbi veteres *leges* laudat.Quæ Maioriani?*Nouella* eius 1.*c.& quoniam:l.*1.*&* 2.*sup.quid probare deb.*vbi retro fugiẽs quis è militiâ ad Curiam reuocatur,*l.*1.*de Tyron.*è Fabricensium quoque corpore Curiales ad Curiã retrahebantur,*l.*37.81.*h.t.& l.vlt.sup.de Fabricensib.*è Fabrorũ collegio,*l.*62.è Calcarien sibus & Argentariis,*l.*37.è quacunque Militiâ,*l.*88. Armatâ,*l.*10.11.13.37.38.40.43.45.56.68.64.87. 94.95.113.125.129.137.139.143.144.147.154.158.129.181.*h.t.l.*12.*de veteranis:*sic vt nullo quandoque tẽpore,nullo gradu defenderentur,*l.*10.11.37.40.58.113.*d.l.*1.*sup.quid probare deb.* etiam veterani iam *l.*45.Verũ exceptiones hæ à nõnullis additæ.1.nisi Primipilo,id est Annonæ militari administrandæ obnoxij iam essent, *l.*11. Item post certum stipendiorũ numerum retrahi Curiales è militia quandoque vetiti,*l.*110.veluti post 110.stipendia,*l.*13. post quindecim *l.*95. post decem, *l.*56. *hoc. tit. & l.*28.*supr.de cohortalib.* Imò post quinque *l.*58.64.

88. *& ll. 6. supr. de re militari.* Principales qui cursum exhibebant, 10. annorum militia liberantur, *l. 6. de diuers. offic.* Chartularij item Magistrorum Equitum & Peditum 25. annorum militiâ, *l. 5. de diuers. offic.* Item ad Curiam reuocari non poterant Comites rei militaris primi ordinis, si videlicet reipsa è militari corpore essent, *l. 1. de Comitib. rei milit.* E Monazonton quoque [id est Monachorum] cœtu Valens eos ad Curiam reuocari, vel rebus familiaribus Curiæ cedere voluit, *l. 63.* E Nauicul ariorum quoque corpore retrahebantur, *l. 149.* Ex Officiis Iudicum, in quibus militare prohibebantur, *l. 31. 42. in fin. l. 82. 96. 113. 134. 137. 147. 175. 181.* adde *l. 1. de Tabular.* Ex militia seu officio quocunque ciuili, *l. 13. 22.* Ex officio Illustrium Magistratuum militarium, *l. 5. 6. de diuers. offic.* nisi 25. annorum militia, *l. 6. de re milit. l. 1. de cohort al.* sic & Officiales Com. S. L. Rationalis R.P. Vicariorum P.V. 25. annorum militia Curiâ liberabantur, *l. 6. de diuers. offic.* E Palatina Militia: quod tamen ius variè habitum, *l. 22. in fin. l. 31. 38. 67. 88. 100. 147. 154. h. tit. & l. 12. supr. de priuileg. eor. qui in sacr. palat. l. 5. de diuers. offic.* E sacris Scriniis, nisi in his similiter quindecim annis militassent, *l. 1. 7. de prox. Com. disp. l. 14. de priuileg. eor. qui in sacr. pal.* antea, 20. *l. 1. de Agentib.* Ministeriales, Pædagogiani, Silentiarij, 5. annorum militiâ Curiâ liberabantur: Principatus Agentium in rebus Curiâ liberabat *l. 16. de Agentib.* Agentes in rebus & *l. 14. de priuileg. eor. qui in sacr. Pal.* aliquando 20. annis, aliquando triennio liberabantur, *l. 1. 2. de agentib.* A procurationibus vel curis Ciuitatum, *l. 20.* E Scholari militia, *l. 38. 120.* E Senatu: Curiales enim, eorumque filij, Senatores, nisi expletis muneribus omnibus, fieri prohibebantur: Qua parte tamen ius sæpè variauit: de eo verò sunt 27. *leges*: Constantini M. *lex 14. &* 18. Constantis *lex 19.* Constantij 42. 48. Valentiniani *lex* 57. 58. 65. 73. Valentis *lex 69. &* 74. Theodosij M. *lex* 82. 90. 93. 111. 118. 122. 123. 129. 130. Valentiani Iun. *lex* 110. Arcadij *lex* 159. 160. Theodosij Iun. *lex* 180. 182. 183. 187. Imo Curiales adeo Curiâ, nisi expletis muneribus solui non poterant. vt nec Curia conniuente, declinare possent, *l. 17. 65. inf.* 71. 77. 110. *inf.* 113. neque Principis beneficio *l.* 10. 13. 102. 137. 139. 156. 167. nisi ad certum temporis spatium. *l. 1. &* 135. neque Iudicis sententiâ, seu Iudice vacationem præstante, *l.* 1. 68. 71. 77. 89. 172. neque substituto alio, *l.* 111. 118. 167. (excepto Clerico in sp. *l.* 59. 99. 115. 162. & ad dignitates subuecto, in sp. *l.* 115. 160. 187.) & nisi omnibus muneribus defunctis *l.* 91. 98.

Certè apud Cognitorem repeti ij debebant, *l.* 110. 161. Pœnæque latentibus ipsis Curialibus, *l.* 16. 23. 119. 161. eorumque occultatoribus imminebant, *l.* 76. 146. 162. ob senectutem tamen à muneribus excusabantur *l.* 138. *infrà.*

Filij quoque eorum Curiali nexui obstricti erant: *l.* 7. 22. 26. 31. 37. 43. 49. 53. 57. 58. 69. 74. 86. 93. 98. 122. 123. 132. 155. 174. 184. *h. tit. l. 19. de diuers. offic. l. 28. de cohortalib. l. 1. de fals. monet. l. 6. de re milit. l. 1. 2. quid probare deb.* etiam Magistrorum, *d. l.* 98. (non spontaneorum, *l.* 172.) ab octodecim annis, *l.* 7. etiam duo ex tribus maribus, *l.* 132. & retrahebantur, *l.* 22. 26. 31. 37. 43. 49. patre licet Senatore postea facto, *l.* 57. 58. 69. 74. 93. 122. 123. *vers. super filiis.* 155. 184. Verùm de hoc *sup.* plenius, vbi: de *Originalibus:* de Filiabus quoque vid. *leg.* 124.

Aliis etiam modis pluribus id actum, ne Curiæ desolarentur. Hinc adeo milites militiæ se offerentes, vel in aliam scholam recipiendi, non antè admittebantur quam fide generis factâ se Curialem non esse, *l. 1. 2. quid probare deb. l. 4. de agentib. in reb. l. 15. inf. l. 16. de Palat. S. L.* Hinc in scholam aliquam receptorum nomina in matricula, patria, & prouincia adscripta, *d. l. 16.*

Res item seu facultates & possessiones bonáque eorum Curiæ tenebantur, *l. 5. 49. 59. 63. 145. 144. h. t.* his adde & *titulum 3. inf. de prædiis & mancipiis Curialium.* Imò qui possessiones eorum ex lucrativâ causâ detinebant, ad certam descriptionem tenebantur, *l.* 107. 123. 173. *h. t. l. 16. inf. supr. de Agentib. in reb. & tit. 4. inf. de imponenda lucratiuis descriptione.* Sed & bona Decurionum ab intestato sine hæredibus decedentium ad Curiam pertinebant, de quo *supr. tit. & l. vn. de bonis decurionum:* de Decurionis proscripti bonis, vid. *l. vlt. de bon. proscript.* Prædia eorum sine decreto alienari non poterant.

Priuilegia vicissim quædam omnibus in commune Curialibus à summo vsque ad infimum ordinem, *l. 2. suprà, de quæstionibus* concessa erant: *l. hoc titulo* (1.) Ab iniuriis scilicet corporalib. immunes erant; de quo priuilegio agitur, *l.* 39. 47. 61. 75. 80. 85. 117. 126. 127. 153. 190. *hoc tit.* id est à tormentis & fidiculis, *l.* 80. *h. t. & l. 2. sup. de quæstion. l. 1. sup. ad leg. Cornel. de fals.* qui Decurionatus honor dicitur, *d. l. 1. ad leg. Corn. de fals.* dignitas Ordinis, *l. 4. sup. de Tabular. & l. 47. h. tit.* & Plumbatarum ictibus, *d. l.* 80. 85. antèa non: *dict. l. 2. de quæstion.* Cui tamen priuilegio derogatum quodammodo, *l.* 117. 126. 153. *infr.* 190. *Nouella Maioriani 1. vers. inter quæ:* vid. & *l. 15. de accusat.* Sanè Decuriones Censuales sponte facti, quæstioni subiici poterant, *l. 4. de Tabular.* (2.) Certus etiam in eos condemnationis

nationis modus Iudicibus præscriptus erat, *l.* 47. (3.) Ab oneribus item extraordinariis seu muneribus pro re priuata immunes erant: *l. 30. h. tit. & l. 31. infr. de susceptorib.* non etiam à lustrali collatione, negotiantes; *l. 50. h. t.* quæ repetitur *l. 4. infr. de lustrali.* (4.) Item vltra terminos propriæ ciuitatis præsentiam sui exhibere non cogebantur *l. 61.* His vt & plebi ab omni improborum insolentia vindicandis constituti defensores: *l. 2. de defensor. ciuit.* Alius item pro alio decurione conueniri non poterat, *l. 2. de exactionib.* Equorum vsus ad itineris necessitatem his concessus fuit: *l. 1. quib. equ. vsus conceß.* Ædificia publica, & iuris templorum quædam his, vt & collegiatis Rescripto cõcessa, vt & areæ vacantes *l. 41. de oper. publ.* Curiis etiam aliquando commune remissus, releuatus capitationis modus, *l. vlt. vers. illis solis de cond. donat.* Pœnis inuicem grauibus subiacebant, *l.* 117. *h. t.* Iudices eorum erant Rectores prouinciarum, *l.* 39. 47. 80. 87. 110. 117. 118. 150. 164. 175. 181. non etiam Iudices militares, *l.* 128. *Liberabantur* curiâ certis modis: Regulariter cunctis honoribus & muneribus expletis, *l. 4. 5. 74. 77. h. t.* Quandoque etiam excusabantur certis priuilegiis. Ætate *l.* 20. 118. Meritis, *d. l.* 20. ob liberos, *l. 55. v. & tit.* 17. ob militiam Palatinam quandoque, *l. 22. inf. l.* 67. 31. 73. ob militiam armatam, casibus quos *suprà* recensui: vide & *titulum supr. de re militari:* ob Administrationem vel dignitatem, si merito non suffragio eam adepti fuissent, *l. 5. 25. 36. 73.* Item Legatione, *l. 25. 36.* Officialis quoque xxv. annorum militiâ: *l. 31. 96. h. t. & l. 6. sup. de re milit. l. 5. 6. sup. de diuers. offic. l. 14. sup. de priuil. eorum, qui in S. Palat.*

Perfunctorum omnibus Patriæ muneribus & stipendiis Priuilegia hæc erant: Præsidatus honor seu prærogatiua his conferebatur: ideoque in consilio ciuitatis stantibus aliis sedebant, *l. 4.* Ad honestas promotiones peruenientibus *l. 14.* Immunes habebantur, otioque fruebantur, *l. 75.* Honor ex Comitibus seu Comitiua eis addebatur *d. l. 75. & 109. &* 150. seu Comitiua primi Ordinis per quinquennium, *l. 189.* ab iniuriis corporalibus immunes erant, *d. l. 75.* Osculum his in Prouincia Iudicantum & confessus indultus erat *l. 109.* Ab equorum præstatione immunes erant & à Glebâ Senatoriâ, *l. 138.* aliisque Senatoriis functionibus *l. 189.* Eos etiam qui 30. Annos Alexandriæ ciuilibus muneribus inhæserunt corporalibus muniis, Theodosius Iun. excusari voluit, *l. penult. h. t.*

¶ VACATIONEM *curialium munerum solus Princeps tribuere potest, non Rector prouincia.*

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Euagrium....''

NEMO Iudex'' ciuilium'' munerum vacationem cuiquam præstare Curiali conetur, vel aliquem suo arbitrio de Curiâ liberet: Nam si quis fuerit eiusmodi infortunio deprauatus'', vt debeat subleuari, de eius nomine ad Nostram Scientiam referri oportet, vt certo temporis spatio ciuilium munerum ei vacatio porrigatur''. PP. Id. Mart. Constantino A. III. & Licinio III. Coss. [312.]

INTERPRETATIO.'' *Nullus Iudex vacationem indebitam tribuat Curiali, nec eum de suo officio studeat liberare: Nam si ita tenuis cuiuscunque Curialis & exhausta facultas est, vt ei publici oneris necessitas non'' credatur, ad Principis iussit referri notitiam.*

NOTÆ.

* *Lex nemo 14. Cod. Iust. cod. tit.* Concordat in summam *lex* 68. 89. 135. 172. *inf.*

'' *Euagrius* sub Constantino M. Eidem inscribitur. hoc ipso Anno, *lex 1. inf. de Iudaic.* vt & Anno 315. *lex 1. inf. centenar. & dondroph. vbi Præfectus Prætorio* dicitur.

'' *Iudex*, id est Rector prouinciæ: v. *Gl. Theod.*

'' Absunt hæc, vsque ad *aliquem* à *Cod. Iust.* Rationem mox indicabo.

'' *Deprauatus infortunio*, Interpres, id est inhabilis redditus, inutilis factus quâcumque de causa sontica, non malè interpretatur, *cui tenuis & exhausta facultas est*: Et certè *Infortunij* ἀτυχίας vox id propriè significat.

'' *Porrigatur*, id est præbeatur.

'' *Lex ista, hoc dicit: si ius sit*: Quanquam istud sustineri potest, *iussit*, hæc *lex* scil.

'' Id est remitti debeat, vel committi non debeat.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. viginti duæ constitutiones hîc occurrunt ordine *de Decurionibus*: ex quibus apparet quis tum Curiatum status fuerit: quo item quantoque studio Princeps hic tum Curiarum, tum Curialium seu Decurionum, atque adeò singularum Rerum publicarum seu municipiorum, vtilitati consultum voluerit. Quarum omnium sententiam exhibere oportuit eos qui Constantini M. genium ex eius potissimùm constitutionibus efferre voluerunt, ac non etiam vnius tantum aut alterius, quod Baldinus fecit; cuius vt semel dicam Commentarij *de Constantino M.* συναγωγαίαν potiùs iusti alicuius operis continent, quàm ἀποτέλεσμα aliquod: quod iam olim quoque notarunt Viri Clari.

¶ Ergo ad quinque potissimum fines seu capita, vt

vt aliorum Imperatorum, ita Constantini M. constitutiones omnes refero. Nempe id egit illis: *Primo*, vt ne Curiæ vacuarentur, desolarentur, honoris alicuius aut officij vel militiæ obtentu, veluti Præsidatus, *l.* 4. 14. Perfectissimatus &c. *l.* 5. Militiæ armatæ, *l.* 10. 11. 13. Incolatus alienæ ciuitatis, *l.* 12. Officij & militiæ cuiuscunque ciuilis, *l.* 13. 22. Senatoriæ dignitatis, *l.* 17. (excepto solo Primipilatu, *l.* 11. & Palatinâ militiâ, *l.* 22.) Item neque vacatione munerum impetratâ à Iudice, *l.* 1. imò ne Rescripto quidem Principis aut ciuium consensu, *l.* 17. Addamus & ex aliis Constantini M. *legibus*, ne quidem Clericatus obtentu, *l.* 3. 6. *infr. de Episcop. Eccles. & Cleric.* quas *leges* hunc in *titulum* quoque referri oportuit. *Secundò*, vt munere suo Decuriones rectè defungerentur: Prohibito in id decurione Tabellionis officio fungi, *l.* 3. ad Procurationes & Curas Ciuitatum accedere, *l.* 20. ad Comitatum proficisci, sine commeatu Rectoris Prouinciæ, *l.* 9. latentibus etiam nominatis ad Duumviratum pœna indictâ, *l.* 16. *Tertiò*, vt novi Decuriones substituerentur. Hinc filios Decurionum 18. annorum Curiæ mancipari iubet, *l.* 7. & 14. vt & Veteranorum & militarium filios, *l.* 15. 18. 19. Et hæc quidem ad ipsarum Curiarum vtilitatem.

¶ Ipsis vicissim Curialibus idem Princeps consultum iuit. Primùm, tributo spatio appellandi nominatis ad munus aliquod, *l.* 2. 8. *h. t.* Item Munerum distinctione facta ad quæ maiores decuriones vocari non possent, *l.* 21. Item vacatione temporariâ datâ infortunio deprauatis, *h. l.* tandem & honestati Decurionum, & Curiarum consultum iuit Constantinus M. prohibito Decurione ancillam vxorem dicere, *l.* 6.

¶ Hâc igitur *lege* Constantinus M. VACATIONEM munerum Curialium cuiquam Decurioni â Iudice (id est Rectore prouinciæ) præberi, vel curiâ eum liberari, proprio arbitrio, id est per modum gratiæ, vetat: Quod & ipsum statuitur *l.* 68. 89. 185. vt & de Præfecto Prætorio, *l.* 172. quamlibet is *infortunio deprauatus*, id est quamlibet tenues & exhaustæ eius facultates sint, vt *Interpretatio* rectè habet: quālibet denique iusta vacationis dandæ causa subesse videatur. Quid igitur? de huiusmodi Decurione ad se *Principem* referri iubet Constantinus M. vt suo videlicet arbitrio certi temporis vacationē præbeat. Ergo Princeps solus veris & probatis de causis vacationem Decurioni & quidem temporariam hactenùs, tribuere potest ex hâc Constantini M. constitutione, & alterâ Theodosij M. *d. l.* 135. *infr. hoc tit.* Nam curiâ in totum liberari Decurio, ne Principis quidem beneficio potest, *l.* 10. 13. 17. 102. 137. 139. 156. 167. *infr. h. t.* Contrà, duo *hâc l.* Iudicibus æque interdicuntur: nam ne temporariam quidem immunitatem seu *Vacationem*, vt *h. l.* vocatur propriè, quò etiam pertinet titulus *in π. & Cod. de vacat. muner.* à curialibus muneribus concedere possunt: multo minus, in totum curiâ liberare, ob infortunium seu fortunarum lacunam & dispendium. Quorum prius tamen à Triboniano omissum fuit: proculdubio quod Iudicibus licentiam non denegaret certi temporis spatio ciuilium munerum immunitatis concedendæ: Quod vtique congruit *legi* proximè præcedenti, *à muneribus* 13. *C. eod. tit.*

¶ *De* APPELLATIONVM *temporibus quæ nominatis ad munus curiale, competunt.*

11. * Idem A. ad Crispinnm....''

QVONIAM dubitasti, vtrum ex numero dierum, an ex nominatione Kalendarum, conputari duûm'' mensum'' spatia debeant, forma publici † iuris obseruanda est, quæ manifestè declarat, quid pro dierum'' diuersitate præceperit conprehendi.'' Dat. Kal. Octob. Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss. [315.]

NOTÆ.

Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* vt quæ nihil definiat.
'' *Crispino* ariter inscribitur quinquennio post, Anno 320. *lex* 101. *supr. de appellat.* quæ in eodem argumento versatur.
'' 30. scil. de quo mox.
'' Intra quos nominatus ad munus publicum (Duumviratum putà) appellare potest.
'' *Mensum*: sic quoque *l.* 101. *π. de R. I.* apud Censorinum, alibi.
† *Publicum* ius hîc quodnam? Nempe veteris iuris definitio.
'' Fortè *rerum*.
'' *Comprehendi*, id est, intelligi, exaudiri, accipi.

COMMENTARIVS.

DE APPELLATIONE, seu de TEMPORE & spatio, quod *Nominatis* ad Duumviratum vel munus aliquod publicum ad appellationem exequendam dabatur, est hæc Constantini M. Constitutio. Quod quidem etsi ex legis verbis disertè colligere non licet, attamen situs *huius legis*, vtpote quæ posita est sub *tit. de decurion.* manifeste id ostendit; nempe de appellationib. hic agi à nominationibus ad Curiale munus; pariter vt secunda eiusdem *lex* 10. *sup. de appellationibus*, quæque eidē Crispino inscribitur. Et tertia, putà *lex* 8. *h. t.* quæque legem 1. *Cod. Iust. de magistr. municip.* constituit. Et quarta, puta, lex 10. *supr. de appellatione* quæ cum *dictâ l.* 8. coniungenda est. Quinta Constantij, puta *lex* 19. *d. t. de appellat.* Sexta, Theodosij M. *lex* 8. *supr. de repar. appellat.* Septima,

Theodosij *lex* 53. *supr. de appell.*

¶ Scilicet, *Nominatis* ad Curiam vel Duumviratum, duorum mensium spatium dabatur, ad appellandum: vt præter *hanc leg.* docet *d. lex* 10. & 19. *supr. de appellat.* In eumque finem nominationes ante tres menses, quam munera subiri oportebat, fiebant, vt docet *lex* 8. *infr. hoc t.* Atque hæc illa sunt *duum mensium spatia* de quibus *hâc l.* agitur.

¶ De his vero duobus mensibus dubitatum sub Constantino Magno & quidem à Crispino, vt hæc *lex* aperte testatur *Quoniam dubitasti*, inquit, (cui ipsi vt dixi inscribitur *dict. l.* 10. *suprà, de appellat.* quæ in hoc eodem argumento versatur) qui procul dubio alicuius prouinciæ Rector erat, (nam ad eum cura muneris iniungendi spectabat) vtrùm hæc spatia duorum mensium computari deberent ex numero dierum, an verò ex nominatione Kalendarum. Quæ quidem quæstio, seu dubitatio, obscurum sensum habet: sed multo obscurior adhuc rescripti Constantinianei sententia est: Ad hanc quippe Crispini dubitationem rescribit hactenus Constantinus: *Formam publici iuris obseruandam esse, quæ manifestè declarat, quid pro dierum diuersitate præceperit comprehendi.* Qua enim illa *forma publici iuris* est? Quæ illa *dierum diuersitas*? Et quidem eò obscurior, quod postrema verba nullum satis commodum sensum præbere videntur, & vix ad ἔπος respondere: quandoquidem cùm de mensibus quæreretur; de diebus tamen respondeatur? Denique quid sibi volunt illa verba, *præceperit comprehendi*? Nos videamus quid in hanc partem statui possit, *dubiumque* adeo quod hîc non resoluitur, definiri: Putet igitur quis, cùm in aliis *Rebus* & negotiis menses aliter atque aliter computentur, formáque publici iuris, hac parte diuersa esset, in hoc appellationum & Nominationum argumento menses XXX. diebus constare seu censeri, non verò ex Kalendarum nominatione æstimari: Finge nominatum quem Kalendis Martiis ad Duumviratum, qui dies huic rei solemnis, *leg.* 28. *hoc titulo* vbi vide quæ dixi: aliudve munus. Sanè à Kalendis Martiis LX. dies computabuntur nominato ad se excusandum seu appellandum: & sic intra 29. Maij excusare se se necesse habebit. Hæc scilicet *forma publici iuris* videtur: quâ vulgariter menses tricenis diebus singuli æstimantur apud Romanos: quod docet etiam *lex* 28. 31. §. 12. *π. de ædilit. Edicto*: *leg.* 3. §. *vltim. π. de suis*: *leg. vltim. Cod. de iure deliber.* more Mathematicorum, Græcorum, & Ægyptiorum: nempe quia, & antiqua hæc fuit. Numæ mensium computatio exemplo Ægyptiorum, teste Liuio & Plutarcho. Et ita certè in publicis quoque muneribus duorum mensium spatia computari debent: Vt nihilominus (vt & hoc adiiciam,) audiatur adhuc qui 61. die venerit; scilicet, Vbi lex duorum mensium mentionem facit, etiam qui sexagesimo, & primo die venerit, audiendus est: *lex vbi lex* 101. *π. de Rei Iudic.* Quam *legem* obseruandum est desumptam esse ex Pauli *libro singulari de cognitionibus*: quo Paulus Iurisconsultus prolixè egerat de cognitione Magistratuum, de honoribus, & muneribus publicis gerendis, & de excusationibus ab iis, vt ostendunt omnes *Leges*, quæ ex eo *libro* supersunt: putà *lex* 9. *π. de confirmat. tutor. lex* 42. & *vltim. π. de excusationibus*: *lex* 29. *π. de tutoribus, & curatorib. dat. lex* 5. *de Veteranis*: & *lex municipes* 228. *π. de V. S.* quâ *lege* definitio *Municipum* proponitur, ideò scilicet vt sciatur, quibus munera, & honores conferantur. Quæ quidem addere libuit, ad intellectum *dictæ legis, vbi lex*: & ad eam vindicandam à prauis partim interpretationibus: partim & emendationibus. Nunc ad *hanc l.* redeamus.

¶ Ergo in argumento appellationum à nominationibus, triceni dies pro singulis mensibus comparandi videntur, non habita ratione ad principium vel finem ipsius mensis, vt loquuntur Interpretes, vel vt hic dicitur, *nominationibus Kalendarum*: Cùm aliàs *pro* RERVM (nam ita reponendum existimo) *diuersitate*, aliter atque aliter obseruaretur: *formaque publici iuris* aliter atque aliter *declararet*, quid pro rerum diuersitate per menses *comprehendi*, idest, exaudiri, accipi vellet. De quo dicam pleniùs ad *eam legem, vbi lex* 101. In hoc certè argumento versatur peculiaris Menochij tractatus *libro* 2. *de Arbitratib. capite* 50. vbi hæc *lex* tamen præteritur. Putet tamen quis, imò in hoc argumento appellationum à nominationibus, duorum mensium spatium numerari oportere à nominatione Kalendarum, secundum communem cursum mensium: sic vt nominatus Kalendis Martiis intra totum mensem Maij se se excusare possit: ideò quia principium nominationis à Kalendis fit. Atque hæc est doctrina Interpretum, cum mensis fit mentio, habita relatione ad principium mensis in quo actus aliquis solemni more fit, totidem dies computari quot dierum menses sunt. Vide Menochium *dicto capit.* 50. *numer.* 21. Et certè hæc mihi probabilior videtur in *huius legis* specie definitio: Alioquin, vbi non ex Kalendis ipsis aliquis solemni more procedit, verùm provt se se res dant, tum proculdubio vbi lex duorum mensium facit mentionem, 30. dies in singulos menses computandi sunt. Finge, 23. Augusti actum aliquem processisse, & intra mensem dilationem dari vel facultatem aliquam; sanè intra 21. diem Septembris facultas illa includitur, idest, 30. diebus.

¶ Tabellio *qui decurio eſt fieri non poteſt : at ex Tabellione decurio quis fieri poteſt.*

III. * Idem A. Mechilio" Hilariano Correctori Lucaniæ, & Brittiorum."

VNiversos Decuriones volumus à Tabellionum officiis temperare". Nemo autem ad Decurionatum vocatus excuſare ſe poterit, eò quòd fuerit Tabellio, cum & huiuſmodi homines, ſi ſint idonei, vocari ad Decurionatum oporteat : Lex † enim, quæ decuriones à Tabellionum officiis voluit ſubmouere, ad Decurionatum Tabelliones vocari non prohibet. Dat. III. Kalend. Febr." Sabino & Ruffino Coss. [316.]

NOTÆ.

* *Lex Vniuerſos* 15. *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc deſumpta eſt, vbi tamen prima tantùm *huius leg.* ſententia continetur, cæteris inde à *Nemo*, reſecatis. Iungenda autem illi *lex* 1. *ſupr. ad leg. Cornel. de falſo* : ſeu *lex* 21. *C. eod. tit.*
" *Melichio.* de hoc vero Hilariano vid. *Proſopogr.*
" *Bruttiorum.*
" *Temperare*, ideſt, abſtinere in totum.
† Quænam & cuius ea lex?
" *Acc. Kal. Aug.* hoc additum *d. l.* 1.

COMMENTARIVS.

TAbellionis officio Decuriones, iuxta anteriorem quandam de eo *legem*, hâc rurſum Conſtantini M. *lege*, fungi prohibentur. Nos diceremus, *que ces deux Offices ſont incompatibles* : quomodo & aliis multis actibus Decuriones interdicti : de quo ad *leg.* 92. *in fine* Et retrò tamen, Tabellionem ad Decurionatum nominatum excuſare ſe non ideò poſſe, *hâc leg.* definitur : Non ideò ſcilicet quia qui Decurio eſt, Tabellio eſſe per *leges* non poteſt, ideò & ex Tabellione ad Decurionatum vocari non poteſt : Quæ *huius legis*, ferendæ occaſio fuit, vt videlicet oſtenderetur argumentum ab vno ad aliud non procedere, non valere. Quod à Triboniano hîc omiſſum eſt. Et hæc quidem eſt *huius legis* ſententia : quam notandum eſt partem eſſe prolixioris Conſtantinianeæ conſtitutionis, vnde deſumpta eſt quoque *lex* 1. *ſupr. ad leg. Corn. de falſo.* quæque proinde *huic* coaſſanda venit : quod Cuiacius iam, & poſt eum Couarruvias, aliíque deinceps rectè notarunt. Neque tamen omnes, quid ex hâc coniunctione effici poſſet ad plenum viderunt : Imò collidi eas inter ſe nonnulli exiſtimarunt. Eâ *Lege* id definitur : Decurionem, Tabellionis munere fungentem ; ſi poſteà de veritate inſtrumenti ab eo conſcripti agatur, quæſtioni ſubiici poſſe : vt & ſi ex Tabellione eo Decurione facto, eadem de inſtrumento dubitatio oriatur : Nullam enim vtroque caſu Decurionatus ſiue coniuncti, ſiue ſuperuenientis & ſic priuilegij Decurionum, immunitatis à quæſtione rationem haberi, vbi recte ex parte Gloſſa vidit, ita de facto eueniſſe : vt ita ad facti ſpeciem reſcripſerit *eâ lege* ſeu eo capite Conſtantinus Magnus : Verùm in poſterum iam hoc *huius legis*, capite idem cauet, Decurionem Tabellionatu fungi non poſſe. Neque adeò etiam diſplicet illorum ſententia, qui ita cenſent, hoc caſu inſtrumentum nihilominùs valere : de quo Bartolus *hic* & poſt eum multi alij : de quo v. hic Amayam *n.* 24. 25.

¶ Nunc, vt de ratione *huius legis* liquere poſſit deque tota *huius legis* mente, videndum nobis eſt, quinam *Tabelliones* iſti fuerint. *Tabellionum* iſtorum mentio fit præter *hanc l. & dict. l.* 1. *ſupr. ad l. Cornel. de falſo*, in *l.* 1. *Cod. vt nemo ad ſuum patrocinium, leg.* 2. *Cod. de Eunuchis* : *l. contractus, Cod. de fide inſtrum. l. ambiguitates* 24. *C. de teſtamentis, leg. mori* 9. *leg. nonnunquam* 4. *π. de pœnis* : *leg.* 14. §. 3. *Cod. de ſacroſanct. Eccleſ.* meminit & Firmicus *Matheſ. lib.* 6. *cap.* 2. *p.* 123. *lib.* 8. *cap.* 28. *pag.* 238. Fuêre autem Tabelliones qui contractuum & teſtamentorum inſtrumenta conſcribebant, vt diſertè teſtatur *dicta lex* 1. *ſuprà, de crimin. falſ. dicta lex* 14. §. 3. *dict. lex* 1. *Cod. vt nemo ad ſuum patrim. dicta lex* 2. *Cod. de Eunuchis* : *dict. lex contractus, dict. lex* 24. Vnde & inter eos qui forenſibus negotiis ſe accommodabant, numerantur in *dict. leg.* 9. §. 4. quomodo & inſtrumenta forenſia dicta : *leg. comparationes* 20. *Cod. de fide inſtrument.* ἀγοραῖα paſſim in *Iuſtiniani Nouellis.* De his eſt & expreſſa *Nouella Iuſtiniani* 44. Interpres ad *dicta leg.* 1. *de falſo*, æuo ſuo Tabelliones, Admanuenſes, vel Cancellarios dictos ſcribit. Ij rectè deſcribuntur apud Suidam (vnde habent & Gloſſæ Nomicæ) *in voce* Ταβελλίων, & *in voce* Πειρικὸς Ἐμπειρικός. ὁ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς καθήμενος δόξαν τε πολλὴν ἐπὶ τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἀρετῇ ἔχων, ἅπαντα ἀπετέλει τὰ τῶν πολιτῶν γραμματεῖα, ἕκαστον αὐτῶν ἀποσφραγίζων αὐτὸς οἰκείοις γράμμασιν, ὅνπερ Ταβελλίωνα καλοῦσιν Ῥωμαῖοι. Item. Ταβελλίων, ὁ τὰ τῆς πόλεως γράφων συμβόλαια, ὁ παρὰ τοῖς πολλοῖς νομικὸς λεγόμενος. Deſcribit & Libanius his verbis *epiſtola ad Priſcianum, inter, Regias* 147. τέχνη δὲ αὐτοῖν, ἡ αὐτὴ προσθήσω δὲ ὅτι καὶ γνώμη, τὰ περὶ τῶν συνθηκῶν γράμματα τοῖς ἀνθρώποις γράφειν σὺν τῷ κέρδει καὶ τῆς ἀληθείας. In his verò præter fidem & veritatem vt ex ſuperioribus iam teſtimoniis liquet ; aliqua ſaltem Legum peritia deſiderabatur, *Nouella Iuſtiniani* 66. *capite* 1. *in princip.* Vnde, & Iuris ſtudioſis, Aduocatis, & Pragmaticis iunguntur, *d. l.* 9. §. 4. *π. de pœnis* : Indeque & vt ex Suida diximus νομικοὶ ; ſed tamen à Iuris ſtudioſis diuerſi, etſi vicini, de quibus *d. l.* 9. §. 4. Suetonius, *Claudio, c.* 32. nam hi & dictabant & ſcribebant ea in quibus accurata iuris peritia deſideratur. Malè igitur Tabularij cum his à multis confunduntur, deque illis conſtituta hùc perperam ſeu ad Tabelliones trahunt : Erant enim Tabularij, qui ciuitatum & prouinciarum rationes tractabant : de quibus ſuo peculiari *titulo ſupr. lib.* 8. Alij item ſunt à *Scribis* publicis, qui acta publica ſcribebant, quorumque fidei tabulæ publicæ periculaque Magiſtratuum committebantur, teſte vel Cicerone, *lib.* 3. *in Verrem* : & Caſſiodoro 12. *var.* 21. qui eorum officium graphicè deſcribit : in cuius tamen lemmate malè de Scribarum ſeu Tabellionum officio : nam verus titulus habet, *Scribæ Rauennati.* Verùm de his Scribis plenè ad *l.* 1. *ſupr. de lucris officiorum.* Denique perperàm commiſcentur Tabelliones hi cum Notariis, qui priuatorum ſerui erant, ſcribendi operam dominis ſuis nauantes, vt videre eſt vel ex *l. Lucius Titius* 40. *π. de teſtam. mil.* Hodie iidem Tabelliones & Notarij dicuntur.

His ita iam diſtinctis, ratio *huius legis* & *Interdictionis* indaganda venit ; cur, inquam, Decuriones Tabellionis officio fungi vetentur? & vt *hâc leg.* dicitur, iubeantur ab hoc officio Temperare ; ſeu vt eadem loquitur, cur *Lex* Decuriones à Tabellionum officiis voluerit Svbmovere.

¶ *Ratio* hæc vulgò redditur, ne Tabellionis ſtatione & vt ipſi loquuntur geſtibus implicitus, conſecutiuè à publicis Curiæ negotiis abſtrahatur, atque adeò ne vtroque munere non bene fungatur, ſeu vt ille ait, bonâ fide ; quâ ratione & aliàs duobus quis officiis ſimùl fungi non vnâ *lege* prohibetur : & ſpeciatim etiam Sacerdotes hoc ipſum Tabellionis officium exercere 20. *quæſt.* 3. *c. eos* : *cap. ſicut.* 8. *ext. ne Clerici vel monachi* : quia, qui Deo militat, non debet ſæcularibus negotiis implicari. Verùm hæc mihi generalis hic nimium ratio videtur. Alij hanc reddunt rationem, quod Tabellionis officium vile ſit, imò & infame actuſque ſeruilis : atque adeò quæ de ſeruis publicis dicuntur, hùc aptant : Vnde iam peſſimè Bartolus dicitur aliíque tenuiſſe, quod infamis poſſit eſſe Tabellio : Itanè verò vile & ſeruile aut infame Tabellionum officium, è quo ad Decurionatum adſpirare licet? in quibus velut publicis teſtibus publica fides conſiſtit? in quo tantum ἀληθείας καὶ ἀρετῆς ſtudium, imò & aliqua ſaltem iuris peritia requiritur? à quibus inſtrumenta confecta publicam merentur fidem? qui denique Iuris ſtudioſis & Aduocatis ſociantur, & Pragmaticis iunguntur? Hæc inquam, rationem illam deſtruunt, non quæ Amaya congerit *hîc, numero* 6. 7. 8. 9. 10. *vſque ad* 17. ea enim ad Scribas pertinent, vel ad Tabularios. Ratio & hæc redditur, ne Decurio idemque Tabellio his duobus officiis fieret potentior, & ob id grauius onerarentur Municipales : laudato eam in rem Symmacho, *lib.* 9. *epiſtol.* 10. qui locus tamen eſt de Tabulariis, quibus videlicet in re tributaria liberum erat alios à diſpendio vindicare, aliis indebitum munus imponere.

Addit Amaya, ne occaſione dignitatis Decurionatus inſtrumenta à ſe conſcripta derelinquant, quod innuere videatur *lex* 2. *ſupr. de Tabular.* Verùm & ratio hæc obſcura eſt, & *dicta lex* 2. eſt de Tabulariis : & perperam ex *eâ lege* colligitur, Tabelliones tùm non fuiſſe excluſos à Decurionatu. An propior igitur vero ratio, qua licet aſcendere non deſcendere in honoribus capeſſendis : quodque inferior ſit Decurionatus honore & dignitate Tabellionis officium?

Veriſſima ratio iſthæc mihi videtur, tùm argument. *dict. leg.* 1. *ſupr. de falſo*, quæ *huic* coaſſanda eſt, tùm eorum præiudicio, quæ ſupra dicta ſunt de veritate deque fide, quæ in Tabellionibus requiſita, id ita conſtitutum vt præcideretur falſi materia : quæ vtique facile præberetur, ſi Decurionibus Tabellionis officio fungi liceret : cùm & aliàs Tabelliones falſi haud rarò arguerentur, vel ſuſpecti eſſent ; v. exemplum apud Suidam, in voce πειρικός : Quâ causâ his tam enixè, vt dixi, fides & ἀλήθεια inculcatur : Eo denique etiam pertinent voces *Temperandi*, & *ſubmouendi hac l.*

¶ Præsidatvs *honos Decurioni delatus* Emeritis *tantùm prodeſt.*

IV. * Idem A. ad Octabianum" Com. Hiſpaniarum.

HIi qui honoris" indebiti arripere" inſignia voluerunt, cùm in conſilium" Primates" Municipéſque" coguntur, adſiſtunt", ſedentibus his, quibus emeritis, omnis honor iure meritóque debetur. Ideóque Sublimitas Tua nullum omnino faciet Præſidatus prærogatiuâ lætari, niſi qui cunctos in patriâ gradus" egreſſus" ordinem" venerit : ita vt illi etiam qui Præſidatum ante tempus reportarunt, poſt expletos honores ciuicos honeſtamentis" præſtitis potiantur, PP." XIV. Kal. Feb. Gallicano & Baſſo Coss. [317.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Octauianus* Comes Hiſpaniarum ſub *Conſtantino M.* cui eidem inſcribitur hoc ipſo Anno *lex* 1. *ſupr. de accuſationib.* v. *Proſopogr.*
" Præſidatus *infr.*
" Ante tempus ſcil. & antequam cunctos in patriâ gradus emenſi fuiſſent, per ſuffragia.
" De *Primatibus* his dixi ad *l.* 15. *ſupr. de deſertorib.*
" *Municipes*, ideſt, Decuriones *h. l.* & *multis aliis*, quas *Paratitlon* exhibet.
" Et *Concilium.* v. *infr. tit. de Legatis.* " *Adſiſtant*, ideſt, ſtent.

" honores ciuicos *infr.*
" Et emensus.
" *pg. Ordine*, addita etiam forte voce, *eb.*
" Honestamenta, *h.l. & l.*74. *infr. hoc tit.* sunt honorum prærogatiua, περσήμια περογεῖα τῆς τιμῆς. vide *Glossar.*
" Cordubæ vt *d.l.*1. *sup. de accusat.* Corduba quippe sedes Comitis Hispaniarum fuit.

COMMENTARIVS.

DE Honore seu Prærogatiua & quidem Præsidatvs, qui Decurionibus hac tempestate conferebatur (vti deinceps post Comitum gradus à Constantino Magno adinuentos, Comitiua, *leg.* 26. 36. 41. 44. 75. 109. 189. *infr. hoc tit.*) est hæc Constantini Magni constitutio: Quâ *definitur*, quinam eo honore potiri possint inter cæteros Decuriones: vbi & obiter ostenditur, in quo honoris istius prærogatiua steterit. De quo priùs agendum nobis est.

¶ *Prærogatiua* igitur isthæc Præsidatus Decurioni collati erat, hoc honestamentum, vt cùm in Consilium cogerentur (quod vtique factum à Duumviris: Duumviri, inquam, Decuriones solemniter, ideſt, Curiam conuocabant, *l.* 2. *Cod. Iustin. eod. tit.* & quidem Primates Curiæ, de quibus vide & *leg.*14. *supr. de desertoribus*, aliique Municipes: vid. plenè *infr. titul. de Legatis*:) Decuriones hoc honore decorati sederent, assistentibus seu stantibus aliis Decurionibus. Qui honos obseruandus est. Vti viceversâ hinc notandum, Decuriones de more in consilio stetisse, proculdubio solis Duumviris sedentibus. Sic sanè & in prouinciis, & Iudicialis dignitatis prærogatiua isthæc erat, vt & paucorum quibus hoc pro priuilegio datum erat, vt in secretario residere cum Iudicibus possent, de quo vide *l. vnic. supr. de Offic. Iudicum ciuil. l.* 2. *supr. de Præfectis Prætorio: & i. vlt. C. de Offic. diuers. Iud. l.* 5. 7. 16. *supr. de proximis*: etiam ipsi decuriones, posteaquam patriæ cuncta præstitissent, Comitiua ornati, *d.l.* 109. *infr. h. t.* Et hæc quidem de hoc *Sedendi* honore. Nunc *de Legis* sententia.

¶ Hoc igitur honore potiri eos tantum vult Constantinus Magnus *hâc leg.* quibus *emeritis* Præsidatus honor collatus esset, ideſt, qui ad hanc dignitatem, seu ad hunc honorem ordine seu gradatim venirent, post expletos honores ciuicos, seu posteaquam cunctos in patria gradus egressi essent: Emeritis scilicet tantum hanc prærogatiuam prodesse voluit: Quod & ipsum postea statutum de Comitiua in specie *dict. l.* 109. vbi plenius. Non verò, qui aliter Præsidatus honorem nacti fuissent. Nempe minus decorum visum, eum præ cæteris sedendi prærogatiua lætari qui pari cum cæteris conditione nexuque Curiæ adhuc teneretur. Vbi obiter notandum omnibus honoribus in Curia functis varios olim honores tributos, Præsidatum, Comitiuam Equestris olim quoque dignitas collata, vt ex *veterib. Inscript.* discere est: & ex Censorino, *de die Natali, c.* 15.

¶ Ad rem. Sed finge, quò pertinet vltimus *huius legis* versiculus; ante tempus aliquem hunc honorem indebitum reportasse, seu à Principe impetrasse per suffragia fortè, (vt *leg.* 5. *prox.*) sanè, qui in præsens ei honor inutilis est, post honores demùm ciuicos expletos, ei proderit, quod *sine legis* statuitur. Et sic hoc casu ab initio inutilis & infructuosus honor, temporis tractu iam conualescet. Cui simile est constitutio Valentiniani Sen. *leg.* 57. 58. 65. *infr.* nam & ibi pariter Senatoria dignitas in suspenso est. Alia verò aliquando Constantio mens fuit, *leg.* 41. 42. *infrà*: nempe & dignitatum titulis eos frui vult & nihilominus teneri ad explenda patriæ munera.

¶ Et hæc quidem ita Constantinus Magnus ne alioquin quæsitis vmbraculis dignitatum, & honorariis ante tempus codicillis, patriæ munera deserentur: Quam in rem complurimas *Leges* alias exhibet *Paratitlon.*

¶ Duo igitur iam πορίσματα ex *hâc lege* in vsum educamus: Primum, vbi de Dignitatum prærogatiua agitur, ac proinde de iure sedendi & præcedendi, spectandum aliquando quâ ratione quis eam Dignitatem emeruerit. Secundum Axioma, Indeptas dignitates non ilicò semper, verùm post aliquod tantum tempus aliquando prodesse.

¶ Et hæc quidem ita in specie *huius legis* nempe (quæ taxatiua *huius legis*) vbi ad Curiæ consilium proceditur. Alioquin extra id impetrata quomodocunque à Principe dignitas, in aliis locis prodesse solet, & statim quidem. Vnde Tertium Axioma conficitur. Pro diuersitate locorum prærogatiuas honorum & dignitatum quandoque variare: de quo v. *diatribam de Iure præcedentiæ.*

¶ *Quibus* Officiis *seu militiis, quibus* Dignitatibvs, *& quando Curialis vel Curiæ debitus, Curiâ liberetur.*

v. * Idem A. ad Bithynos."

EOs qui in Palatio militarunt, & eos quibus Prouinciæ commissæ sunt, quique merito Amplissimarum administrationum honore Perfectissimatus," vel Egregiatus adepti sunt: Necnon & illos, qui Decuriones, vel Principales" constituti cuncta suæ patriæ munera impleuerunt, frui oportet dignitate indultâ. Si verò Decurio suffragio comparato, Perfectissimatus, vel Ducenæ, vel Centenæ vel Egregiatus meruerit dignitatem, declinare suam Curiam cupiens, codicillis amissis, suæ condicioni reddatur: vt" omnium honorum & munerum ciuilium discussione" perfunctus iuxta Legem municipalem aliquam prærogatiuâ obtineat. ¶ Eum quoque qui originis

originis gratia", vel incolatus", vel ex possidendi" condicione vocatur ad Curiam, Perfectissimatus suffragio impetrati dignitas non defendit: Quâ remota tradi eum Curiæ oportebit. Dat XII. Kal. Aug. Gallicano & Basso Coss. [317.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 3. *supr. de cohortal. lex* 1. *supr. de Cæsariano*: *lex* 1. *sup. de murilegulis.*
" Nota *legem* hanc inter alias ad integram prouinciam omissam, seu ad Concilium totius alicuius prouinciæ.
" Ita scribendum, non *meritò*, vt habent *Editiones* superiores.
" De *Principalibus* his vide *Paratitlon*, qui distincti à Decurionibus (etsi & ipsi Curiales) vel ab ordine; vt in *veteri Inscriptione, p.* 361. v. de his & Iuretum *in Symmach. p.* 227. 228. 229. Tertullianum de *Corona militis*. Firmicum *lib.* 5. *c.* 2. Symmachum *lib.* 9. *ep.* 10. *l.* 2. *Cod. de exeus. mun.* Saluianum *lib.* 5. Veterem Inscriptionem *pag.* 363. 2. Iidem & Principes ciuitatum, Pollioni *in v. Odenati*, & Vopisco *in Aureliano, p.* 220.
" *Ait.*
" V. Gloss.
" Obserua tres causas, ex quibus quis ad Curiam tenetur originis gratia, incolatus, ex possidendi conditione: de quo v. late *Paratitlon.*
" V. & *l.* 12. *inf.*
" V. & *l.* 13. *in f. infr.*

COMMENTARIVS.

DIgnitatibvs quatuor, quæ *hâc l.* exprimuntur (putà Perfectissimatus, Ducenæ, Centenæ, Egregiatus) Decurio; Decuriæve debitus, à Curia vel Curiali nexu quando liberetur vel non, definit Constantinus M. *hâc l.* Quæ pars est prolixioris Constantiniani Edicti ad Bithynos emissi: cuius tres præterea partes *hoc Codice* continentur, *huic* proinde *legi* coassandæ veniunt: putà *lex* 1. *supr. de Cæsarianis*: *lex* 1. *supr. de murilegulis & monetar. lex* 3. *supr. de cohortalibus*: quo Edicto Constantinus M. ad Bithynos emisso, id egit, vt definiret, quando quis quatuor illis Dignitatibus à conditione aliquâ, cui nexus est, liberari possit.

Enimuerò definit Primò, *Monetarios* nunquam per eas dignitates à conditione sua liberari posse, *d. l.* 1. *supr. de Murilegul. & monetar.* Secundò, *Cæsarianos*, post officium demùm inculpatè completum, *d. l.* 1. *de Cæsarianis.* Tertiò, *Primipilares*, post emeritam pariter militiam, *d. l.* 3. *de cohortalib.* Quartò tandem & *Decuriones hâc l.* nonnisi tribus: putà 1. si Decuriones in *Palatio* militarint: de quo ad alias *Leges*: Concordat inter cætera eiusdem Constantini *lex* 1. *supr. de honor. codic.* 2. si *Prouinciæ* his commissæ sint, iique merito amplissimarum administrationum honorem Perfectissimatus vel Egregiatus adepti sunt. Nempe, prouinciæ administratione Curialem Curialibus muneribus liberari vult *hâc l.* Constantinus M. pariter vt idem Constantinus *d. l.* 1. *de honor. Codic.* Constantius *l.* 36. 41. *infr.* contrà, Theodosius M. *l.* 106. (vbi de hoc dicam adhuc) & *l.* 122. 134. *infr.* Arcadius, *l.* 159. 160. Theodosius Iun. *l.* 187. *infr.* Id quod de Perfectissimatus nominatim dignitate, tutiùs constituitur ab eodem Constantino M. *l.* 15. *infr.* & tribus aliis Constantij, nempe *l.* 26. 42. 44. *infr.* de quo dicam ad *d. l.* 26. De aliis etiam dignitatibus idem statuitur complurimis aliis *legibus.* Tertius casus, quo Decuriones Curiâ liberari possunt, atque dignitates his impetratæ prodesse valent, est si Decuriones vel Principales cuncta suæ patriæ munera impleuerint: Emeritis scilicet hæ dignitates prodesse possunt. Aliud si suffragio has dignitates Decurio meruerit: aduersus quas dignitates suffragio quæsitas plures aliæ *hoc titulo* occurrunt constitutiones: & *tit. de honor. codicill.*

¶ In tantum verò hæ dignitates, ac nominatim Perfectissimatus, suffragio impetratæ Decurionem à nexu Curiali non defendunt, vt non tantum circa eos qui Curiæ iam addicti sunt, id obtineat; verùm etiam circa nondum Curiales, sed tamen qui ad Curiam vocati possunt: siue Originis gratia, siue incolatus (de quo v. & *l.* 12. 46. 52. 137. 141.) aut ex possidendi conditione: His enim tribus de causis, (quod primo loco in *hâc l.* obiter obseruandum) quis ad Curiam vocari potest: de quo v. *Paratitlon.*

Secundò notandæ sunt quatuor illæ dignitates sub Constantino M. vsurpatæ, quarum *h. l.* vt & tribus illis, quas illi coassandas ostendi, mentio fit. Perfectissimatus (de quâ *suo titulo, infr.* putà *vlt. huius libri.*) Ducenæ, Centenæ (de quibus ad *l.*.... Egregiatus, de qua ad *l.*....

Tertiò obseruandum, hanc constitutionem datam ad Bithynos, seu ad Bithyniam pertinere, quòd etiam pertinet *lex* 119. *inf.* sic etiam vt fine *l.* indicetur Bithyniæ, eiusque ciuitatib. & Curiis *suas quasdam fuisse leges municipales*, & quidē in decernendis prærogatiuis iis Decurionibus, qui omnibus patriæ muneribus perfuncti essent: sic sanè etiam Plinius, iam olim, sub Traiano Imp. Bithyniæ huius Proconsul, non vnâ epistola *libr.* 10. apertissimè testatur, suas *leges* quasdam iis fuisse, & quidem ex lege *Pompeiâ*: & quidem Quatuor has. *Primò*, vt adscribere sibi quos vellent ciues, id est in Curiam allegere Decuriones βουλευτὰς his liceret, dummodò non alienæ ciuitatis: quod sanè etiam optimè respondet extremis verbis: vbi definitur tribus illis ex causis, quas dixi, vocari quem ad Curiam posse. *Secundò*, retro vt certis ex causis Decuriones Curia à Censoribus eiicerentur. *Tertiò*, nè quis Magistratum caperet, néue in Senatu esset seu in Curiâ minor annis 30. *Quartò*, vt in exigendis pecuniis quæ Bithynis debentur protopraxiam haberent. Quare iam & hæc *lex* notetur, velut *titulo ad municipalem* socianda, de lege municipali, quæ alibi alia atque alia fuit: de quibus: v. etiam quæ Cuiacius, 9. *Obs.* 37. Fornerius *l. select.* 12.

Quarto obseruanda *h. l.* prærogatiua, quæ Curiali omnib. in notitia muneribus functo, decernebatur, nempe Præsidatus seu prouinciæ administrationis: de quo etiam dictum *ad l.* 4. *supr.* dicetur & ad *l.* 60. *infr.*

Postremò obseruetur Perfectissimatus dignitas, quâ Præsides hoc Constantini æuo decorabantur; quod etiam præter *hanc leg.* docuit quoque *lex* 4. *infr. de pœnis.* plura v. in *Paratitlo de Perfectiss. dignit.* Iuuat. & ac hanc leg. illustrandam, simùl

& plures alias, Caſſiodori locum hîc ſemel apponere 2. *var.* 18. *Priſcarum* LEGVM *reuerenda dicitat antiquitas, vt naſcendo Curialis, nullo modo poſſit ab originis ſuæ muniis diſcrepare, nec in alind Reipubl. officium trahi, qui tali præuentus fuerit ſorte naſcendi. Quod ſi eos vel ad honores tranſire* IVRA *vetuerunt, quàm videtur eſſe contrarium, Curialem Reipubl. amiſſâ turpiter libertate ſeruire?*

¶ Illud etiam *hâc l.* notandum, in tantum dignitates Curialibus non prodeſſe ad Curiã euitandam vt etiam *Codicillis* priuati iubeantur; ſeu auferri illi iubeantur, & dignitates nequicquam prodeſſe, pariter vt *leg.* 24. 25. 26. 27. 44. *infr. h. tit.* cùm tamen ſaluis codicillis ſeu dignitate Curiæ mancipati eos aliæ leges voluerint: *l.* 41. 42. 69. *infr.*

¶ *De* CONNVBIO *Decurionum cum fœminis ſeruilibus prohibito.*

VI. * Idem A. Patroclo....''

NVLLA'' præditos dignitate ad ſordida deſcendere connubia ſeruularum etſi videtur indignum, minimè tamen Legibus † prohibetur: Sed'' neque connubium cum perſonis poteſt eſſe ſeruilibus, & ex huiuſmodi contubernio ſerui naſcuntur. Præcipimus'' itaque, ne Decuriones in gremia potentiſſimarum domorum libidine'' ducente confugiant. Si enim Decurio clam Actoribus atque Procuratoribus neſcientibus alienæ fuerit ſeruæ coniunctus, & mulierem in metallum trudi ſententia Iudicis iubemus, & ipſum Decurionem in inſulam deportari, bonis'' eius mobilibus & vrbanis mancipiis confiſcandis. Prædiis verò & ruſticis mancipiis ciuitati, cuius Curialis fuerat, mancipandis, ſi patria poteſtate fuerit liberatus, nullóſque habeat liberos, vel parentes, vel etiam propinquos, qui ſecundum Legum ordinem ad eius ſucceſſionem vocantur. ¶ Quòd ſi Actores, vel Procuratores loci in quo flagitium admiſſum eſt, fuerunt conſcij, vel compertum facinus prodere'' noluerunt, metallo eos conuenit inplicari. ¶ Si verò Dominus'' hoc fieri permiſit, vel poſtea cognitum celauit, ſi quidem in agro id factum eſt, fundus cum mancipiis & pecoribus ceteriſque rebus, quæ cultui ruſtico ſuſtinentur'', fiſci viribus'' vindicetur: Si verò in ciuitate id factum eſt, dimidiam bonorum omnium partem præcipimus confiſcari: pœnam augentes, *quoniam intra domeſticos parietes ſcelus admiſſum eſt*, quod noluit mox cognitum publicare. ¶ Igitur'' ſi Legis latæ die repperietur quiſquam patrimonium ſuum alienaſſe, atque in dominum ſeruulæ contuliſſe, Ordini liceat diligenter inquirere, vt ita Reipublicæ ciuitatis quod de facultatibus ſupradicti fuerit deminutum, in penunia ſarciatur. Dat. Kal. Iul. Aquil.'' Conſtantino A. v. & Licinio Cæſ. Coss. [319.]

NOTÆ.

* *L. 3. Cod. Iuſt. de inceſtis nuptiis.*
'' *Patroclus* ſub Conſtantino M. de cuius dignitate mox videſimus.
'' Reciſum hoc *legis* iſtius principium à *Cod. Iuſt.* vſque ad *ſed neque*: quod & ipſum immutatum.
'' Conuerſo more melius, *etſi minime legibus prohibetur, tamen videtur indignum.* Quanquam & hoc defendi poteſt.
† Iuliâ & Papiâ.
'' *Cum ancillis non poteſt eſſe connubium, nam ex &c.* ita *Cod. Iuſt.*
'' *Ideoque præcipimus*, Cod. Iuſt.
'' *Seruarum*, additum *Cod. Iuſt.*
'' *Omnibus bonis eius ciuitati &c.* ita *Cod. Iuſt.* de quo mox.
'' *Promere*. Cod. Iuſt.
'' *Loci* addum. *Cod. Iuſt.*
'' Et quibus cultus ruſticus ſuſtinetur, *Suſtinentur*, hîc fortè pro deſtinantur.
'' *Iurib.* malè. *C. Iuſt.*
'' Reliqua reſecta à *C. Iuſt.*
'' Ibidem data, ſuperiore menſe *lex 9. ſup. de appellat.* & hoc ipſo *lex 1. ſup. de maternis bonis.*

COMMENTARIVS.

CONNVBIO cum ancillis alienis tanquam flagitio & facinore (quæ cauſa eſt cur hæc *lex* poſita ſit *C. Iuſt.* ſub *tit. de inceſtis nupt.*) decurionibus interdicit *hâc l.* Conſtantinus M. pariter vt Maiorianus *Nouella 1. de Curialib.* Duplici ratione: Etſi nimirum Decuriones nullâ præditi ſint dignitate (non eſt ſcilicet propriè dignitas Decurionatus, id quod tamen aliis *legibus* nonnullis ſtatuitur:) item etſi hoc connubium minimè legibus (Italia Papiâ) prohibeatur, nullæq; *leges* ſint quibus huiuſmodi connubio nuncupatis & diſertis verbis interdictum ſit, atque adeò licere videatur: attamen ſordida ſunt hæc connubia, & indignum eſt ad huiuſmodi connubia Curiales deſcendere: ac ſi diceret (quod vulgato dicto circumfertur) *non omne quod licet, honeſtum eſt*: ſemperque in coniunctionibus, non tam quid liceat, quam quid honeſtum ſit obſeruandum eſt: Et hæc quidem honeſtatis ratio hîc à Conſtantino M. vrgetur, quæ tamen à Triboniano omiſſa fuit, proculdubio quia inuerſa

inuerſa hîc oratio eſt. Secunda ratio (quam ſolam retinuit *Teiſbos*) eſt ciuilis ratio: nempe quod cum perſonis ſeruilibus connubium eſſe non poſſit, & ex huiuſmodi *contubernio* (proprio vocabulo, vt vel iuris elementa docent) ſerui naſcantur. Pari ratione, quâ & Senatoribus quarundam mulierum connubio *Lege Iuliâ & Papiâ* interdictum fuit. Quæ quidem ſumma ratio (quæ eſt ipſa initio *huius l.* indicatur) prohibitionis huius eſt: nempe quia huiuſmodi connubium fit in fraudem Reipub. nam cum Decurionum filij Curiæ quoque teneantur, ſanè ex huiuſmodi contubernio nati, pares Curiæ ſeu munerib. publicis eſſe non poſſunt, vtpote qui ſerui naſcuntur.

¶ Igitur connubio huiuſmodi decurionibus interdicit Conſtantinus magnus cæteroquium honeſtatis cuſtos: Eò quod paſſim *libidine ducente Decuriones in gremia potentiſſimarum Domorum confugerent*, id eſt ancillas potentium connubio ſibi iungerent: quaſi eâ re ſatis iam tuti futuri, potentium inquam patrocinio, quod paſſim iam hoc ſeculo aliis illicitis artibus obtendebatur. Quod & ipſum indicat Maiorianus *d. Nouella 1. Illud quoque ſibi dedecoris addentes, vt dum vti volunt patrociniis potentum, Colonarum ſe ancillarumque coniunctione polluerint.* Quanquam fatendum eſt, quod & ipſum *d. Nou.* indicat, adeò Curiales hâc tempeſtate attritos fuiſſe iniquitate Iudicum & Exactorum, vt eò confugere neceſſe haberent.

¶ Pœnas porrò grauiſſimas huiuſmodi connubio contracto imponit Conſtantinus: ſub hâc triplici diſtinctione.

1. Vel Actoribus & procuratoribus prædiorum neſcientibus, hæc connubia contracta ſunt: & hoc caſu ancillæ pœnam imponit metalli; decurioni, verò deportationis: vt bonorum proſcriptionis, & hac quidem ratione vt (quæ diuiſio notanda eſt) bona mobilia & vrbana ſerui huius Decurionis, fiſco adquirantur: prædia verò & ruſtica mancipia (quæ etiam aliàs cum fundis ambulant) ciuitati cius Decurio fuit, mancipentur; ſi modo Decurio neque patriæ poteſtati ſuppoſitus ſit, neque liberos aut parentes aut propinquos ſeu legitimos ſucceſſores habeat; Nempe horum potior ratio eſt quàm fiſci aut ciuitatis: vſque adeò bona Decurionis quamlibet deportati relinquuntur.

2. Vel Actoribus aut procuratoribus prædiorum conſciis id factum eſt, & tum metalli pœnam illis indicit. 3. Et Poſtremò, ſi Dominus loci ſeu fundi, hoc fieri permiſit vel etiam poſtea cognitum, celauit & ſic ſilentio ſuo ratum habuit, pœna quoque imponitur: ſcilicet hac diſtinctione: vel in agro id factum eſt, & tum hæc ei pœna imponitur, qua fundus cùm mancipiis & pecoribus & cæteris rebus quæ cultui ruſtico ſuſtinentur, id eſt omni inſtructo & inſtrumento ruſtico, confiſcetur: vel in ciuitate id domino loci conſcio factum eſt, & tùm dimidiæ partis bonorum confiſcationem imponit. Quæ altera differentia ſingularis notanda eſt: cuius etiam rationem reddit Conſtantinus; nempe ideò grauiorem pœnam à ſe imponi facinore hoc admiſſo in vrbe, quam in agro, *Quoniam intra domeſticos parientes ſcelus admiſſum eſt*, quod facilius à Domino prohiberi, ſciriue potuit. Nempe, quod alio vtiliter traduci poteſt, eo maiore quiſque perfundetur inuidia, ſeu crimine, quo ſcelus intra parietes domeſticos in ciuitate admiſſum eſt: vbi diſciplina maior habenda, & prohibendi ſceleris occaſio opportunior eſt.

¶ Fraudi tandem cuidam occultæ poſtremâ *huius l.* parte occurrit Conſtantinus (quod & ipſum Tribonianus recidit.) Nempe, Decuriones, huiuſmodi potentum ancillas connubio ſibi iungentes in dominum ancillæ patrimonia ſua alienabant. Igitur iubet Conſtantinus tantundem in pecunia Ciuitati cuius decurio eſt ſarciri.

¶ FILII *Decurionum à quâ ætate Curiis ſociari poſſunt.*

VII. * Idem A. ad Edictum.''

FILIOS Decurionum, qui decem & octo annorum ætate vegetantur'', per prouinciam'' Karthaginem muneribus ciuicis adgregari præcipimus: Neque enim'' opperiendum'' eſt, vt ſoluantur familiâ, & ſacris'' explicentur'': cùm *Voluntates † patrum præiudicare non debeant vtilitatibus Ciuitatum.* P. P. x. Kal' Mart. Conſtantino A. VI. & Conſtantio Cæſ. Coss. [320.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
'' *Ad Edictum* pariter emiſſa alia duo Conſtantini reſcripta: putà *lex 3. ſup. de extraordin.* vbi plenè dix i & *l. 1. inſ. de ſuſceptoribus.*
'' *Vegetandi* vox propria adoleſcentiæ.
'' *Prouinciæ Karthago*: quæ aliàs *Karthaginenſis*, ſeu *Proconſularis*, nempe de Metropolitanâ vrbe, quæ in orbe Africano quaſi Roma erat, ipſa prouincia Karthago dicta. Ita quoque ſextus Rufus in *Breuiario*: *Per omnem Africam ſex prouinciæ facta ſunt: ipſa vrbs Karthago eſt proconſularis.*
'' ſiue etiam, De quo mox.
'' Expectandum.
'' *Explicentur*, ſoluantur.
'' *Sacra* patriæ poteſtatis: quænam illa fuerint.

COMMEN

COMMENTARIVS.

DE FILIIS Decurionum in Curiam allegendis, est hoc Constantini M. rescriptum, seu constitutio: de quo sunt complures *leges, hoc titulo* quas in *Paratit. l.* repetere licet. Scilicet Decurionum filij & ipsi Curiali nexu tenebantur originis iure seu gratia, v. & *l. 9. supr.* suoque tempore in Curiam allegebantur, & quidem ex *hâc* Constantini M. *lege* (quæ duo *hâc l.* capita continentur) iam inde ab octauo-decimo ætatis anno & quamlibet in patris potestate positi. Primò *Ætas* scilicet certa quædam vt in Senatore legendo olim, ita & in Decurionibus (qui minores Senatores erant) spectabatur: Est quidem alibi, alioque tempore subinde alia: scilicet Pompeiâ *lege*, quæ Bithynis data erat (post bellum Mithridaticum) cautum fuerat, ne quis in Senatu seu *Curiâ* esset minor annorum 30. Et seruata *hæc lex*, & ætas adhuc sub Traiano, (teste Plinio *lib.* 10. *ep.* 83.) Mox tamen Iurisconsultorum nostrorum ætate, ætas 25. annorum statuta, *l. spurij: 6. §. 1. l. non tantum, l. pen. §. 1. π. de Decurion. l. ad rempubl.* 8. *π. de munerib. & honor. l. 1. Cod. qui, & aduersus quos in integr. rest. l. 2. Cod. qui ætate se exc.* Quas *leges* Iustinianus prætulit; *hâc* protritâ & omissâ. Certè hoc ipsum & in Veteranorum filiis, si non militarent, in Curiam allegendis Constantinus M. primum statuit, *l. 2. sup. de fil. mil. app.* sic tamen etiam vt extra ordinem & ex causâ minores 25. annis quandoque allegerentur, *d. l. 6. §. 1. d. l. 11. & d. l. pen. §. 1.* Constantinus tandem *hâc l.* plenam pubertatem ἀκροτάτην ἥβην, octauum decimum, inquam, annum sufficere putauit (quod deinceps etiã probauit Valentinianus Sen. *l.* 58.) Et rationem tacite indicat, *qui decem*, inquit, *& octo annorum ætate* VEGETANTVR. Nempe vegetam hanc iam satis & firmatam ætatem esse: Quâ causâ tot illa quæ passim iam obseruantur, huic ætati olim tributa: Quanquam & veteranorum filios, idem Constantinus postea inchoato 18. anno allegi in Curiam voluit, *l. 19. h. t. infr.* Tandem & post sedecim annos *l. 4. supr. de fil. milit. appar.* quod etiam Constantius secutus est. Sanè (quod *ad l. 19. infr.* facit magis) Seruius quoque Tullius teste Tuberone apud Gellium *libr.* 10. *c.* 28. cùm quinque classes iuniorum census faciendi gratia institueret; ab anno 17. vt quos idoneos iam Reipubl. arbitrabatur, milites scripsit.

¶ Illud diligenter obseruandum per Prouinciam Karthaginem nominatim *hâc l.* ætatem hanc à Constantino statutam: nempe fortè etiam quod Afri à naturâ callidiores, solertes & sagaces ingeniosique forent & maturiùs *vegetarentur*, etiam in prauum: de quo vide præter alia testimonia, huius æui Scriptorem Orbisque descriptorem sub Constantio & Constante, quem ipse edidi *cap.* 53. & Firmicum *Astronomic. lib. 1. c. vlt.* sic vt ab eâ ætate eos ad Rempubl. admitti periculo vacuum esset. Sanè sub Valente Imp. insignis extat hâc de re ipsa locus apud Basilium Cæsareæ in Cappadocia Episcopum *ep.* 389. ἡγεμόνι, non vt perperam versum, *Duci*, verùm ad Rectorem prouinciæ quidem, vbi excusato à Curia patre, propter senectutem (de quo *ad l. 118. infr.*) filium eius vix quadriennem ὄντα τέταρτον ἔτος ἀπὸ γενέσεως ἄγοντα, in Curiam adscribi ab eo Rectore iussum, κελεύσας τῆς βουλῆς μετέχειν aduersus leges, liberari postulat; δὸς οὖν χάριν νόμοις ἀκόλουθον: eique parci postulat, donec in virum euaserit: τοῦ μὴ προστάξαι μέχρι τῆς τῶν ἀνδρῶν ἡλικίας συγχωρηθῆναι. Et rationem addit, quòd inutiliter Curiæ adscriberetur, qui neque reuerà Curialium numero haberi, neque munus Curialium obire posset, putà tributa exigere, & annonas militibus præbere (quæ duo sanè inter alia Curialium munera fuerunt, de quo ad *l. 8. prox. inf. & l. 11. sup. de erogat. mil. ann.*) οὐ γὰρ δήπου τὸ παιδίον εἰς βουλὴν ἄγεις, συντελέσει ἢ ἐκλέξει τὰς εἰσφοράς, ἢ στρατιώταις χορηγήσει τὸ σιτηρέσιον. Sic sanè & olim iam infantes decurionibus adscripti sic tamen vt intereà onera municipalia eis mandari non possent, *l. 21. §. 6. π. ad municipal. l. 1. Cod. de munerib. & honor.* Et hæc de ætate.

¶ Secundò, Constantinus Filios Decurionum, quamlibet in patria potestate constitutos & patre inuito allegi vult. Quod etiam iam olim obtinuit (sic tamen vt hoc casu pater ex filij actu non teneretur, *l. 2. 21. §. 2. π. ad municip. l. 5. Cod. de Decurion.*) Et rationem elegantem Constantinus addit, quæ alio rectè traduci potest, *voluntates patrum præiudicare non debere vtilitatibus ciuitatum.* Cui concinit germana illa Hermogeniani ratio, *l. 14. π. ad Trebell. Nam quod ad ius publicum attinet, non sequimur ius potestatis*: addatur *& lex 8. de his qui sui.*

¶ Et hæc quidem est *huius l.* sententia: vbi tamen nexus seu vinculum duarum *huius l.* sententiarum spectandum venit: *neque* ENIM *opperiendum est* &c. vbi si vox enim rectè habet, tum colligi ex *hâc l.* posse videatur filios familias in prouincia Karthagine fermè à patribus solutos & patria potestate liberatos, vbi ad maiorem ætatem peruenissent.

¶ *De* NOMINATIONVM *tempore ad munus publicum, & de* APPELLATIONE *quæ nominatis competit.*

VIII. * Idem A. ad Florentium....."

DECVRIONES ad Magistratum, vel Exactionem annonarum" ante tres menses, vel amplius, nominari debent: vt si Querimonia" eorum iusta videatur, sine impedimento in absoluendi locum alius subrogetur. Dat. Id. April. Constantinop." Seuero & Rufino Coss. [323.]

NOTÆ

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. Iust. de Magistr. munic.* Iungenda huic *lex 12. sup. de appellat.*
" An Rationalem: vt anno 320. *l. 1. sup. de custod. reor.* quod suadet exactionis annonarum mentio *hac l.* & *d. l.* 12. Florentinus porrò vocatur is: *d. l.* 12.
" Annonariam, *d. l.* 12.
" *Querimonia* propriè, non appellatio: *d. l.* 12. vbi de eo expressè.
" Reiicula vox hæc & *hic* & *d. l.* 12. vt & *l. 3. sup. de veteranis:* aliisque *locis*. Neque dùm enim Constantinopolis erat. Nam quod hanc leg. nonnulli Licinio tribuunt, & substitutum hîc Constantinopoleos nomen loco Byzantij ab *huius Codicis* Conditoribus aiunt, erroneum est.

COMMENTARIVS.

DE NOMINATIONE Decurionis ad Duumuiratum, intra quod TEMPVS seu spatium facienda sit, est hæc Constantin. M. constitutio, sed tamen in effectu, de APPELLATIONE, quæ nominatis ad munus aliquod competebat; sic vt in hoc Appellationis argumento hæc vna è quatuor Constantinianeis constitutionibus sit: Prima enim fuit *l. 2. supr.* Secunda est *lex 10. supr. de appellat.* (quæ cum *hâc* coniungenda est:) Tertia, *lex 12. d. t. appellat.* Et hæc nominatim est de Decurione nominato ad *Magistratum* (pariter vt *lex 16. inf.* eiusdem Constantini): id est Duumuiratum & Exactionem Annonarum, pariter vt *dict. l. 10. suprà, de appellat.*

¶ Igitur iubet Constantinus, vt Decurio ad duo illa munia (ad Duumuiratum inquam, & exactionem annonarum) nominetur tribus antè mensibus vel ampliùs, antequam scilicet munera illa obeunda sint; vt ita si nominatus iure appellauerit in eius locum sine impedimento alius subrogetur. Quod iusti spatij seu temporis præscriptionis genus notandum est: vt ita muneribus publicis suo tempore consultum esse possit, suasque retrò Nominati excusationes proponere queant. De spatio sanè quod ad appellandum in hâc re datur, dictum est ad *d. l. 2. suprà.*

¶ Ex *hâc* interim quoque *lege*, & *d. l.* 10. (huic coniungenda) apparet, ex Decurionibus, tributorum seu annonarum Exactores sumptos: quod etiam ostendunt *lex 14. infr. & l. 117. & 185. infr. & lex 3. supr. de honor. codicillis: dict. lex 12. 16. supr. de exactionib. lex vn. de priuil. dom. Augustæ.* Nouella Maioriani *de curialib. 1. vers. compulsor.* Quin & Libanius *Orat.* περὶ προστασιῶν, *p.* 8. ad quem locum iam scripsi: Tandem & Basilius *epist.* 389. cuius verba retuli iam ad *leg. 7. prox. suprà*, & *ep.* 421. *ad* πρωτεύοντα, id est ad *Principalem.*

¶ PROFICISCI *ad Principem Curialis quocumque nomine sine Rectoris commeatu non potest.*

IX. * Idem A. ad Hilarianum" Proc. Afric.

SI quis decurio, vel propriæ rei causa, vel Reipublicæ, cogatur nostrum adire Comitatum", is non antè discedat, quàm, insinuato Iudici" desiderio, proficiscendi licentiam consequatur. Quòd si, pro suâ audaciâ, parui aliquis hanc fecerit iussionem, deportationis" exitum" sortiatur. PP. VII. Id. Iul. Kartha. Crispo III. & Constantino III. Coss. [324.]

NOTÆ.

* *Lex si quis decurio 16. Cod. Iust. eod. tit.*
" *Hilarianus* Proconsul Africæ sub Constantino M. Proculdubio hic idem ille est, qui ante octennium A. 316. Corrector Lucaniæ & Brittiorum fuit: cuique inscribitur *lex 3. sup.* vid. *Prosopogr.*
" *Comitatus* est, vbi rerum domini sunt, vt Interpres rectè *ad l. 20. h. t.* notat: de quo plura in *Glossar. Theod.*
" *Iudici*, id est rectori prouinciæ, v. *Gloss.* Glossa, *Iudicem terræ suæ*, dixit & diuinauit.
" *Indignationem Competentem*: ita *Cod. Iust.* Arbitrariam scil. pœnam Tribonianus impositam voluit.
" Et exitium, vel exilium. Sanè & exilium deportationis dicitur: *l. 1. ad l. Iul. de ambitu.*

COMMENTARIVS.

PROFICISCI Decurio ad *Comitatum*, seu ad Aulam Principis, absque commeatu, seu licentiâ Iudicis, id est Rectoris Prouinciæ prohibetur *hâc l.* à Constantino M. idque sub deportationis pœnâ. Ac nominatim in sp. *huius l.* Decurio Karthaginensis, sine licentiâ Proconsulis Africæ. Cuius rei *Ratio* non ea magis est, ne promiscuis peregrinationibus Curiæ desolarentur, quàm ne hoc obtentu Principi Decuriones passim obstreperent. Id quod ad curam suam Constantinus summoperè reuocauit, non tantum facimus hoc *Audaciæ* nomine perstringendo, verùm etiam seuerâ deportationis pœnâ impositâ, persequendo. Alia verò iam in genere ratio est *legis, nullus, 9. Cod. de offic. Rect. prouinc.* nam & ibi Principis iussus requiritur, & prouinciæ totius ratio vertitur. Vt & alia ratio & generalior

Generaliorem Episcoporum & Beneficiariorum omniumque qui absentare se non possunt sine licentia. Alia item ratio litigatorum, quibus post appellationem non nisi post certum tempus ad Comitatum proficisci licet: Et interim tamen hæ tres diuersæ species notandæ sunt, & inter se accuratè distinguendæ: hîc enim ad Comitatum Principis proficisci signatè verantur decuriones.

¶ Dissimile etiam est quod olim Senatoribus interdictum Imperatorum scitis, vt ne inexquisita Principis iussione peregrinarentur: de quo Suetonij locus est *Iulio*, c. 42. *Caligula*, c. 29. *Claudio*, c. 23. Taciti *lib.* 12. *Annal.* Dionis *lib.* 52. Suidæ in V. Κλαύδιος: & *l.* 22. §. 6. *π. ad Municipal.* Id enim ceu arcanum Imperij primum adinuentum, firmando Imperio, ne quis videlicet Senatorum hac occasione conciliare sibi milites aut prouinciales posset. Non eadem igitur de causa, qua Decurionibus id *hâc l.* interdictum, *ne Roma terrarum opimatissima subtractis incolis raresceret*, vt ait Cassiodor. 3. *var.* 21.

¶ Et hæc quidem prohibitio, quæ *Ampliatio* notanda est, non tantùm pertinet ad Decuriones profecturos ad Comitatum suæ rei causâ, verùm etiam ad *Legatos* Reipubl. causâ; veluti si quis Decurio Ciuitatis Carthaginensis decreto in Ambasciatam, vt loquuntur, ad Principem mittatur: de quo peregrinationis onere & Legationis genere quod Decurionibus incumbebat, *suo tit. infr. de Legatis: & l.* 189. *inf. h. tit.*

¶ Neque tamen hæc *lex* est de omni Decurionum peregrinatione, verùm (quæ *Limitatio* notanda videtur) de ea quæ fit ad Comitatum seu ad Principem. Voluit scilicet Constantinus à *Proconsule Africæ* peti hanc licentiam: ne eo inscio quisquam Decurionum ad Principem proficisceretur, qui superfluâ peregrinatione ei obstreperet. De quò plenè *tit. de legatis, inf.*

¶ Notandus igitur, honos hic qui Proconsuli Africæ delatus, vt ab eo videlicet licentiâ postularetur, etiam si Reipubl. causâ quis ad Principem mitteretur: Qui idem honos est, qui Præfectis Prætorio alibi tributus ab eodem Constantino M. vt docet *lex* 4. *infr. de legatis.* An verò ipsa desideria seu decreta, ad eius cognitionem & examen perferenda sint, dicetur de eo *d. l.* 12.

¶ Ex *hâc* interim quoque *lege* discimus Legatos à ciuitatibus ad Principem, è Decurionibus sumptos. ἄκρως τῶν πόλεως πολιτευομένων, vt Libanius testatur etiam, *ep.* 786. *ad Photium.* v. & Amm. Marcellinum. Idemque colligere licet ex *l.* 189. *infr. hoc tit.* Sic vt onus id curialium esset, idque obire cogerentur vt hæc *lex* docet: & *dict. lex* 189. Itaque *peregrinationis onus* id incumbere dicitur *eadem leg.* & pro singulari beneficio quidam excepti *eadem l.*

Ex hâc iam l. colligunt interpretes, cogi quem posse suscipere Legationem seu Ambasciatam: Quod *hâc* sanè *l.* rectè de Legationibus prouincialium ad Principem, deque Curialibus definitur, quia Curialium Corpus huic oneri obnoxium erat.

¶ Militia *Curialem Curiâ non liberat.*

x. * Idem A. ad Maximum....."

QVONIAM diuersis præstitimus, vt Legionibus, vel Cohortibus deputentur, vel Militiæ restituantur", quisquis huiusmodi beneficium" proferat, requiratur, vtrùm ex genere Decurionum sit, vel antè nominatus" ad Curiam, vt si quid tale probetur, Curiæ suæ & ciuitati reddatur. Quam formam circa omnes qui iam dudùm probati" in Militaribus officiis agunt, vel restituti, militiæ sacramento muniantur", vel posteà per suffragia" probabuntur", obseruari conueniet. pp. v. Id. Iul. Antiochiæ" Paulino & Iuliano Coss. [325.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iustinian.* ceu horum temporum propria: Iungendáque *huic* videtur *lex* 4. *sup. de Veteranis.*

" *Maximus* hic erat Vicarius Orientis; vt docet *lex* 12. *inf.* & *lex* 1. *Cod. Iust. in quibus ca usis coloni cap. cens.* & subscriptio *huius l.* & *d. l.* 4. PP. *Antiochiæ.*

" Ita fine legis, *restituti militiæ.*

" Rescriptum Principis seu indulgentiam.

" V. & *l.* 13. *inf.*

" Sustineri possit, sed tamen melius, *muniantur.*

" Vt suprà, *probatis in militaribus officiis agunt* De hâc voce v. de *leg.* 1. *supr. de Tyron. leg.* 2. & 5. *supr. de fil. mil. appar.*

" *Antiochia* vertex Orientis.

¶ Mili

¶ Militia, *Curialis Curiâ non liberatur, nisi* Primipilo *iam obnoxius sit.*

xi. * Idem A. ad Constantium pf. p."

QVONIAM relictis Curiis nonnulli ad Militiæ præsidia confugiunt, omnes, qui nondum primipilo" inueniuntur obnoxij, solutos militiâ ad eandem Curiam reuerti præcipimus: his solis in militia permansuris, qui pro loco", adque ordine iam pars tui" adtinentur. Dat. Non. Octob. Paulino & Iuliano Coss. [325.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" *Constantius* PP. sub Constantino M. Eidem inscribitur Anno superiore 324. *lex* 1. *infr. de infirmand. his quæ sub Tyr.* vbi remouentur *Licinij* constitutiones & leges, & anno 327. *lex* 2. *sup. de famil. herciscæ.* Imò & Anno 315. *lex* 1. *sup. de cohort.* & *lex* 1. *sup. de curs. publ.* vbi dicitur *Accepta Caralio.* Inscribitur eidem & *lex* 1. *Cod. Iust. de agricolis* & *mancipiis*: quæ & ipsa est de Curiis, & fortè *huic* iungenda: Neque dubito, quin hic Constantius Constantini M. ex patre frater, Galli & Iuliani pater sit: quique posteà à Constantio Imp. (cuius patruus erat) occisus fuit.

" *Primipilo.* id est pastui (vt mox vocatur) militari: de quo Primipilo, *sup. sit. de erogat. milit. annon.* Theodori Hermopolitæ locus inter alios notetur *lib.* 9. *tit.* 9. πεμπίλον ἐστὶ τὸ τοῖς πρώτοις ἀκροτηριάσι τραπέσθαι διδόμενον σιτηρέσιον, ἵνα διατρέφωσι τοῦτο καὶ τοὺς.

" *Loci* vox propria, v. *Gloss. Theod.*

" *pe. Pastui.* Nimis enim remotum, quod Ranconnetus tentauerat, & ad superiorem *Cod. Theod.* editionum oras adnotatum, *Primipilatui: Pastus* vox hâc in re propria, *h. l.* & *l.* 18. *sup. de extraordinariis.* Hinc & coniunctim, pastus primipili, *l.* 8. 10. 11 15. 18. *sup. de cohortalib.* pastio primipili, *l.* 6. *sup. de diuers. offic.* ipsique Primipilares ad pascendos milites solemniter ad limitem destinari dicuntur, *l.* 6. *sup. de Cohortalib.* De quo *lib.* 7. *tit. de erogat. mil. ann.*

COMMENTARIVS.

MILITIÆ armatæ, vel etiam Officialis obtentu, ne Curiæ desolarentur seu vacuarentur, tribus constitutionibus *hoc titulo* Constantinus M. cauendum sibi putauit: putà *his duabus legibus*, & *tertia*, insuper *l.* 13. *inf. h. t.* & quidem intra vnius anni metas, qui incidit in annum Domini 325. & 326. Rursum intra Orientem ferme: nam & Maximus, cui prior hæc *lex* inscribitur, Vicarius Orientis fuit; quod docet *lex* 12. *infr.* Imò & huius *legis decimæ* subscriptio, *PP. Antiochiæ*: pariter vt *legis* 4. *supr. de Veteranis*, quæ etiam *huic decimæ l.* 13. *infr.* coniungenda videri possit: quæque insuper argumento non disconuenit: nam & eâ pariter Constantinus M. cauet, ne rei tributariæ, militiæ obtentu nimia fraus fieret. Superioribus scilicet annis, *Licinio* adhuc in Oriente rerum potiente, vel vtrò Curialium nonnulli ad Militiam confugerant, siue pro Constantini, siue pro Licinij partibus: vel etiam ipse Constantinus (quod profitetur ipse *l.* 10. 13 *infr.*) diuersis supplicantibus pro *beneficio* præstiterat, vt legionibus seu in militiæ Legionariæ, vel Cohortibus, id est militiæ cohortali: nisi malimus hoc accipere de cohortibus militaribus, arg. *l.* 13. *infr.* deputarentur, militiæ restituerentur: Ac nunc Constantinus, Licinio haud ita pridem, & recenter deuicto, totiusq; Orbis iam Dominus, atque ad pacis studia cõuersus, militumque haud adeò egens, Ciuitatum commodis consulturus, omnes ad Curiam reuocari iubet: Neque eos tantum qui Curiali genere essent, verum etiam eos, qui iam ad Curiam nominati ad militiam confugerant: & sic, quod pariter ait *l.* 13. vel originem defugerant, vel spretâ nominatione militiæ sese inseruerant (hæc scilicet duo decurionum genera fuerunt) alij inquam originales erant seu origine Curiales, alij nominatione, qui ad Curiam nominati lato inter Patres iudicio, quia scilicet, vt eadem *lex* ait, substantiam muneribus aptam possidebant, de quo & *l.* 5. *supr.* & plenè *Paratitlon.* Et hæc quidem ita absolutè Constantinus *l.* 10. & *d. l.* 13. *inf.* Atenim posteà duæ ab eo exceptiones additæ, quarum prior continetur *l.* 9. putà eos ad Curiam non reuocandos qui primipilo inueniuntur obnoxij, seu qui pro loco & ordine iam pastui (militari scilicet) attinentur, de quo *tit. de erogat. mil. annon.* Altera, quæ continetur *l.* 13. & in præteritum, nempe eos ad militiam non reuocandos, qui viginti iam stipendia meruissent: & sic ante Imperij sui exortum (qui incidit in extrema Anni Domini 306.) ad militiam confugerant. Sanè aliorum posteà Imperatorum Constitutionibus est vbi nullius omnino temporis militia, vt Constantij *l.* 35. *infr. h. t.* est vbi breuior militia à Curiali conditione liberare cæpit, veluti quindecim annorum, scilicet trium lustrorum, ex Valentiniani Iun. constitutione *l.* 95. *h. t.* decem ann. ex Iuliani *l.* 56. *inf. h. t.* & Theodos. Iun. *l.* 28. *sup. de Cohortalib.* quinque ex Constantis *l.* 1. *sup. de Tabulariis*: Constantij *l.* 38. *inf. h. t.* Valentiniani Sen. *l.* 64. *inf. h. t.* & *l.* 6. *sup. de re militari*, cuius mentio fit, *l.* 16. *supr. de agentib. in reb.* & *de* 28. *sup. de cohortalib.* & Valentiniani Iun. *l.* 88. *inf. h. t.* Tandem, viginti annis, Constantini nostri *l.* 13. *inf.*

Notentur itaque quatuor hæc διαστήματα & interualla, per singula scilicet quinquennia: Quinquennalis, Decennalis Quindecennalis seu trium lustrorum, & sic Indictionis integræ, Vicennalis tandem militiæ. Quæ omnia proculdubio ita variè statuta, prout militis tùm vsus esset.

¶ INCOLATVS *in alia ciuitate obtentu, originali curiâ nemo liberatur.*

XII. * Idem A. ad Maximum" Vic. Orient.

SI qui vel" ex maiore, vel ex minore Ciuitate originem ducit, si, eandem cuitare studens, ad alienam se ciuitatem incolatus occasione contulerit, & super hoc vel preces dare temptauerit, vel quâlibet fraudi nici, vt originem propriæ ciuitatis eludat, duarum ciuitatum Decurionatus onera sustineat, in vna voluntatis, in alterâ originis gratiâ. PP. VIII. Kal. Ian. Paulino & Iuliano Coss. [325.]

INTERPRETATIO. *Si quicunque Curialis de ea in qua natus est ciuitate ad aliam transire voluerit, condicionem curiæ debitam nullatenus possit euadere, nec si hoc ipsum meriti interposita supplicatione tentauerit, nec vllo argumento necessitatis aut seruitia ciuitatis suæ, pro eo quod habitationem mutare voluit, possit euadere. Nam quicunque hoc fecerit, & se in aliam ciuitatem transtulerit, hoc iubet, vt in vtraque seruiat ciuitate, hoc est, in vna pro condicione nascendi, & in alia pro habitandi voluntate deseruiat.*

NOTÆ.

* *Lex 5. seu vltim. Cod. Iustin. de municipibus & originariis.*
" *Eidem Maximo Vicario Orientis* inscribitur Cod. Iustin. *lex 1. in quibus causis coloni censiti dominos accusare possint lib. 11. tit. 50.* Sed & dignitate omissa, *lex 10. suprà, hoc tit. & lex 4. supr. de Veteranis.* Quanquam & subscriptio *dictæ legis* 10. etiam argumentum aliquod dignitatis in Orientę gestæ, præbet, hæc videlicet *PP. Antiochiæ.* Antiochia enim apex Orientis erat: de quo *suo loco.* Inscribitur ei & hoc ipso Anno, dignitate addita *lex 1. infr. de gladiatoribus*, ita *Maximo PP.* id est, Propræfecto: vbi etiam in subscriptione dicitur lex PP. *Beryto.* Errauit verò nuper Geographiæ sacræ Auctor, cùm Vicarium & Comitem eundem fecit *p. 286.*
" Hinc & ex *d. lex 1.* notandum Orienti *Vicarium* hac tempestate præfuisse, cui tamen postea *Comes* præfuit.
" *Si quis eum*, &c. *eandem* &c. omisso altero *si.*

COMMENTARIVS.

INCOLATV alienæ ciuitatis, ius originis & Decurionatus onus cuitari non posse definit *hac lege*, Constantinus Magnus, quin contrà, duarum ciuitatum onera ab eodem sustineri iubet: quod & ipsum iam olim cautum *leg. 1. Cod. de municip. & origin.* quæ & ipsa ad Syriam Phœnicen *Orientis* prouinciam pertinet: quò spectat *hæc lex.*

Peculiare verò illud habet *hæc lex*, Primò, quod etiam *Rescripto* à Principe impetrato hac in re locum esse nolit: vt cæteroquin Rescripta aduersus vtilitatem publicam non valent: de quo vide *Paratitl. de diuers. rescript.* aliásque plures *leges* in idipsum *hoc tit.* Huiusmodi verò Rescripta à Licinio impetrata antea fuisse videntur.

Secundò, peculiare id habet *h. l.* quod id obtinere nolit, siue ex maiore ciuitate quis ad minorem confugerit, quod sanè cuitandi maioris sumptus & oneris gratiâ quidem faciebant: cuius facti quoque exemplum extat *in l. 101. infr. hoc tit.* siue ex minore ad maiorem; quod maioris honoris caprandi causâ alij moliebantur: Non sunt scil. suis defraudandi Curialibus minores Ciuitates, maiorum obtentu, vt nec suis voluptatibus aut ornamentis: de quo vid. *infr. de operib. publ. & tit. de scenicis.*

¶ *Vtrobique* igitur Constantibus *hac leg.* Decurionatus onera sustinere eos iubet, & in loco originis, originis gratiâ; in altero, voluntatis seu incolatus ratione: quomodo & *leg. 5. supr.* seu pro habitandi voluntate, vt Interpres ad *hanc leg.* Quod & ipsum disertè cauetur *d. l. 1. Cod. de municip. & origin.* & postea Iulianus probauit *leg. 52. infr.* & quidem per eandem Phœnicen, Orientis prouinciam. De Decurione per Incolatus ius, vid. fusiùs in *Paratitlo.* De eo sunt & hæ Inscriptiones: vna in Hispania, *pag. 432. 7.*

L. LVCRETIO SEVERO PATRICIENSI ET
IN MVNICIPIO
FLAVIO AXATITANO EX INCOLATV DECVRIONI
QVAM TESTAMENTO S. PONI SIBI IVSSIT
DATIS SPORTVLIS DECVRIONIB.....

Altera Diæ Vocontiorum, *p. 484. 2.*

SEX VINCIO
IVVENTIANO &c.
ADLECTO IN CVRIAM LVGVDVNENSIVM NOMINE
INCOLATVS A SPLENDIDISSIMO ORDINE
EORVM
ORDO VOCONTIOR &c.

¶ MILI

¶ MILITIA *Curialis vt & substantiam muneribus aptam possidens, Curia non liberatur.*

XIII. * Idem A. ad Euagrium PF.P."

QVONIAM Curias desolari cognouimus, his qui per originem obnoxij sunt Militiam sibi per supplicationem poscentibus, & ad Legiones, vel diuersa Officia currentibus, iubemus, omnes Curias admoneri, vt quos intra viginti stipendia in Officiis deprehenderit", vel originem defugisse, vel spretâ nominatione," militiæ se inseruisse, hos ad Curiam retrahant; & deceterò sciant esse seruandum: &" qui* derelicta Curiâ militauerit", reuocetur ad Curiam: non solùm si originalis sit, sed & si substantiam" muneribus aptam possidens ad militiam confugerit, vel beneficio nostro fuerit liberatus. Dat. XVI. Kal. Iun. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. Coss. [326.]

NOTÆ.

* Potissima *huius l.* pars à *Cod. Iust.* recisa est.
" *Euagrio PP.* huic inscribitur hoc ipso Anno *lex 2. supr. de Custod. reorum* [omissa dignitate] *lex 2. supr. ad l. leg. Iul. de Adulter. lex Cod. de his quæ vi metusve causâ*: De eo vide *Indicem Personarum.*
" *39. deprehenderint*, Curiæ scilicet.
" Vid. & *l. 10. supr.*
" *98. Vt.*
" In *Legione* seu militiâ Armata, vel in *Officialium* militia.
* *Lege qui derelictâ 17. C. Iust. eod tit.* hæc vnica sententia continetur cæteris resecatis.
" De hoc vide quæ noto ad *l. 53. infr.*
" Hæc *lex* iam satis explicata est ad *d. l. 10. 11. supr.*

¶ *De* FILIIS COMITVM, *Præsidum, Rationalium, Magistrorum rei priuatæ, Curiali origine descendentibus: deque* SENATORIBVS *ad Curiam reuocandis, vel non.*

XIV. * Idem A. ad *PF. P."

DVDVM" Lege † promulgatâ sanxit Nostra Clementia, *Vt filij Comitum" & Præsidum, & Rationalium, Magistrorúmque priuatæ", qui tamen ex origine Curialium descendunt, Ordinibus necterentur*, nunc præcipimus, Vt qui perfuncti muneribus idonei reperti sint", iudicio Clementiæ Nostræ accedere ad honores præcepti, ad honestas promotiones perueniant: Eos verò quos nescit Principalis auctoritas, iudicio Præfecturæ commisimus, vti eos qui ex genere videntur" esse Curialium, & minùs apti iudicio Principali, Ordinibus propriis restituent": Illos verò quos iudicio nostro proueximus, intactos esse perficiant: Ita tamen vt hæredes eorum Curiis mancipentur. ¶ Si quis sanè Decurio euertens fiscalia" commoda, fugiens Curiam, ambitu ad Senatum Orbis inclytum" peruenerit: minimè admittatur. Dat. VIII. Kalend. Decembr. Constantino A. VII. & Constantio Cæs. Coss. [326.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Intercidit hîc nomen Præfecti Prætorio: vel sanè ad omnes Præfectos Prætorio hæc *lex* data fuit, pariter vt *lex 18. infrà.*
" Quando?
† *Lex* hæc Constantini M. non extat.
" Hæc vox suspecta videatur: & malit quis, *quiqui*, idest, quicunque: vel *singuli*: vel denique *illi.*
" Rei militaris.
" Scilicet rei. De his *Magistris rei priuatæ* dixi plenè ad *leg. 2. supr. de iure fisci*: & *leg. 1. supr. de collat. fund. patrimon.*
" Melius, *sunt*: locusque ita interpungendus, *præcipimus, vt qui, qui perfuncti muneribus, idonei reperti sint iudicio Clementiæ nostræ accedere ad honores*: (præcepti iussi vel excepti) *ad honestas promotiones perueniant.*
" Id est, *sunt.*
" *Restituunt.*
" *Fiscalia commoda.*
" *Senatus orbis inclytus*, Senatus Vrbis Romæ.

COMMENTARIVS

DE FILIIS Decurionum, si modò *lex* hæc vitio caret, est hæc altera *hoc tit.* Constantini M. constitutio (prima quippe fuit *lex* 7. *sup.*) supplendis Curiis maximè intenti. Atque vt illâ id voluit Constantinus, vt filij Decurionum ab octauodecimo anno, quamlibet in patriâ potestate positi, ad Curialia seu ciuica munera vocarentur: ita *eâ lege*, quam hîc à se antea promulgatam memorat, quæque *huic* occasionem præbuit, id voluerat, Vt filij Decurionum, quamlibet parentibus ad Dignitates subuectis, Ordinibus seu Curiis necterentur: veluti ad *Comitis, Præsidis, Rationalis, Magistri rei priuatæ* dignitatem: Quæ quatuor dignitates hoc Constantini æuo ordinariæ fuêre, ciuiles scilic. militares, fiscales: E quibus etiam vltima, *Magistri* scil. *rei priuatæ*, vltra Constantini, ciusque liberorum imperium non stetit, quod ostendi ad *l.*2. *supr. de iure fisci.* Ad quas dignitates è Curialibus nonnulli promouebantur: de *Præsidatu*, vide quoque *legem* 4.5. *supr.*

¶ Hæc quidem ita Constantinus Magnus anteriore illâ *lege* suâ: Atenim eam nunc temperare ei ita visum. Nempe, Comitum, Præsidum &c. filios ex origine Curiali descendentes, ad Curiam reuocari vult: Nisi & ipsi suo (Principis) iudicio iam ad honores aliquos & honestas promotiones euecti sint (sic tamen vt eorum hæredes Curiis mancipentur) & hæc de primo *huius l.* capite. Vbi obiter notandum, Decuriones ad honores, dignitates & administrationes euectos sub Constantino M. & iure quidem. Non item honorarios codicillos ab his iure impetrari potuisse: de quo etiam *l.*1. 2.3. *supr. de hon. Cod.*

¶ Secundo capite *huius legis* Constantinus M. vetat quemquam Decurionem SENATOREM fieri, vel factum admitti, qui fiscalia commoda euerterit, atque ideò Curiam fugerit; vbi tria obseruanda sunt. 1. *Ad Senatum* & Senatoriam dignitatem Decurionem aspirare potuisse hoc tempore, dummodò non fiscales rationes lacerasset. Atenim postea id abscisè fermè prohibitum vel saltem nisi post functiones omnes & & omnia patriæ munera expleta, permissum. Quò pertinent viginti sex prætereà *huius tituli leges*, quas repete ex *Paratitlo*, & *Nouella* Theodosij in id expressa, *Ne Decurio ad Senatoriam dignitatem aspiret.* S. 2. Decuriones fiscalia commoda tractasse, quod de exactionibus annonarum accipio: de quo dixi ad *l.*8. *supr.* 3. Ad Senatoriam dignitatem adspirasse è Decurionibus nonnullos ideò vt ratiociniis fiscalibus se se subducerent, cui fraudi *hâc l.* occurritur.

¶ *De* VETERANORVM *filiis ad Curiam vocandis,*

XV. * Idem A. ad Annium Tiberianum" Com."

VNIVERSIS prouinciarum" Rectoribus intimato, Nostram Clementiam statuisse, Veteranorum filios Curialibus muniis innectendos: ita vt, & hij qui Perfectissimatus" sibi honore blandiuntur, trusi in Curiam, necessariis officiis inseruiant. PP.. XI. Kal. Mai, Karthag. Constantio & Maximo Coss. [327.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Eidem *Annio Tiberiano* Comiti inscribitur anno superiore 326. *lex* 1. *infr. quemadm. mun. ciuil. PP. Karthag.*
" De hâc dignitate *suo tit. supr. lib.*6. & in hoc argumento, *l.*5. *supr.* & *l.*26. 42. 44. *infr.*
" Hinc apparet, totam Africam omnesque Africæ prouincias, earumque Rectores Comitis Africæ dispositioni suppositas fuisse.

COMMENTARIVS.

VETERANORVM (seu militarium) filios ad Curias vocari iubet Constantinus M. *hâc l.* pariter vt sex aliis: putà *l.*18. 19. *infr. hoc tit.* & *l.*1. 2. 4. 5. *supr. de fil. mil. appar.* vt & Constantius *leg.*32. *&* 35. *hoc tit.* Valentinianus *l.* 58. *hoc tit. l.*6. 8. *supr. de re milit.* nec non & in specie *l.*78. *infr.* Valent. *l.*57. *supr. de fil. mil. app.* Gratianus vel Valentinianus Iunior *leg.* 89. *infr. hoc tit.* Theodosius M. *l.* 83. *hoc tit. l.* 11. *supr. de fil. mil. apparit.* Et sic septendecim in vniuersum hac de re constitutiones *hoc Codice* occurrunt. Ex quibus omnibus id efficitur Veteranorum seu militarium filios partim indistinctè re militari non vrgente, ad Curiam vocatos, vel electionem his datam militandi, vel ad Curiam sese applicandi, vel tandem frequentissimè inutiles tantum ad militiam, membris debiles, inualidos, vel torpore mentis se se donantes, ad Curiam vocatos.

¶ In tantum verò veteranorum filij ad Curiam vocari iubentur hac Constantini M. lege vt etsi Perfectissimatus honorem (de quo *suotit. sup.*) adepti sint, in Curiam trudi velit. Quod & ipsum de aliis honorariis Perfectissimis statuitur *l.*5. *supr. & l.*5. *supr. & l.*26. 42. 44. *infr.* A quâ verò ætate, id docebit *lex* 18. 19. 35. 58. *infr. hoc tit.* docuit etiam *lex* 2. 4. 11. *supr. de fil. mil. apparit.*

¶ *De*

¶ *De* DVVMVIRATVS *refugarum pœna.*

XVI. * Idem A....."

SI ad Magistratum" nominati aufugerint, requirantur: & si pertinaci animo" latere patuerint", his ipsorum bona permittantur qui præsenti tempore in locum eorum ad Duumviratus munera vocabuntur: ita vt si posteà repperti fuerint, biennio integro onera Duumviratus cogantur agnoscere: Omnes enim, qui obsequia publicorum munerum declinare temptauerint, simili condicione teneri oportet. Dat. III. Kalend. Octobr. Serdicæ, Constantino A. IX. & Constantio IV. Coss. [329.]

NOTÆ.

* *Lex si ad Magistratum* 18. *Cod. Iust. eod. tit.*
" *Magistratum*, id est, Duumviratum: vt mox *infr.* v. plenè *Paratitlo.*
" In *Cod. Iust. patuerit*: Et istud tamen hîc retinendum.
" Vox *eos* hîc addita, *Cod. Iust.*
" *pg. VIII.* vt duabus proximis legib.

COMMENTARIVS.

EFVGAS decuriones qui ad Magistratum, municipalem scilicet id est, ad DVVMVIRATVM nominati sunt, & latent, primò requiri; dein non repertorum bona iis qui in eorum locum sufficiuntur permitti: Tandem repertos posteà biennio integro Duumviratum sustinere iubet *hâc leg.* Constantinus M. vbi quatuor notanda veniunt.

¶ Primò, ad Duumviratum nominatos sæpè non modò à Nominatione appellasse; quod docuit *lex* 29. *supr.* verùm etiam aufugisse: Idque ipsum fecêre & alij Curiales subinde: Nempe propter immensa onera, quæ Duumviris & Curialibus incumbebant: Quod ipsum ostendet rursum *lex* 29. *infr. hoc tit.* Et inter alia, ob sumptuosum maximè editionum seu ludorum edendorum onus, quod præter *d. l.*29. (vbi prolixius) ostendit quoque *lex* 169. *infr.* & *lex* 1. *&* 4. *infr. de spectaculis*: & Libanius *de vita sua p.*2. ἡ χορηγίαις, inquit, ἢ ἀγῶσι ἢ λόγοις ὅσοι φοροῖς vel πορφύρᾳ εἰς ἀρχόντων ἀπαντῶσιν.

¶ Secundò, notanda pœna bonorum addictionis ei qui in locum refugæ Duumvir suffectus est: vt scilicet eâ parte plectatur qua admisit; nempe in bonis, quæ eum ex parte erogare in patriæ siue vtilitates siue voluptates oportuit. Quæ causa sanè fuit, cur Decuriones opibus præditos eligi atque haberi oportuerit, qui scil. huiusmodi legitimos sumptus νενομισμένα ἁπανάλωτα sustinerent, vt loquitur Dion *orat.* 38. Cæterùm quod hîc definitur, suffectis bona refugarum *permitti*: id non accipiendum est quasi in perpetuum his ea bona addicantur, verùm interim & ad vsum: vt rectè Glossa: Et sanè *permittendi* vox id propriè significat: Neque ad id quidquam facit, quod Glossa putauit *ad leg. murileguli* 14. *supr. de murilegulis*: vbi v. quæ dixi.

¶ Tertiò, obseruanda pœna, duplicandi tempo-ris & Magistratus, quem quis euitare voluit: vt scilicet duplo tempore munus sustinere cogatur, qui id suo tempore defugit: Quomodo & pœnæ refugis duplicari solent tempora: *leg. aut damnum* 8. §. *quisquis*, ff. *de pœnis.* De qua *duplicationis pœna* hic interpretes, & Baldus nominatim.

¶ Quartò, ex *hac l.* apertè discimus, Duumviratuum annuum Magistratum fuisse: quod etiam docet *lex* 1. *infr. quemadm. mun. ciuil. lex, quod ergo* 17. ff. *ad municip.* & *Canon.*56. *Concilij Eliberini; Magistratum*, inquit, *vno anno, quo agit Duumviratum prohibendum placuit, vt se ab Ecclesia cohibeat.* Vetus quoque *lapis* Patrono cuiusdam coloniæ positus: EO ANNO QVO ET OPTIMVS IMP. HADRIANVS ETIAM DVVMVIRATVS HONOREM SVSCEPIT. Quod autem Dio Chrysostomus *Corinthiacâ orat.* 37. scribit περὶ ἀρχόντων ἧβ εἰς ἐνιαύσιον ἀφεμένων id ad Rectores Prouinciarum pertinet, non ad Duumvitos. Est tamen vbi Duumviri Quinquennales dicti fuerunt; de quibus ad *l.*1. *infr. de Med. & Profess.* qui *Duoviri Quinquennales in veterib. Inscriptionib.* Meminit & Apuleius *lib.*10. *gradatim permensis honoribus, quinquennali Magistratui fuerat destinatus.* Quos ita dictos vulgò creditur, quod quinquennio id munus sustinerent. Et tamen vetus Inscriptio *p.*322. *n.*8. quæ Pisauri in Flaminiâ, annuum quoque hunc Magistratum fuisse docet.

HVIC ANNO QVINQVENNAL. PETINII
PRISCI MARITI EIVS. PLEBS VRBANA,
OB MERITA EORVM &c.

Ecce *annum Quinquennalium*: quo Quinquennalis munus gerebat: Vt proinde *Quinquennales* dicti fuerint quinque, qui quinto quoque anno recurrente id munus sustinebant.

¶ VACA

¶ VACATIO *vel* IMMVNITAS *munerum ciuilium neque Rescripto Principis, neque Curiæ consensu data valet.*

XVII. * Idem A. ad Lucretium Paternum.....''

VACATIS Rescribtis,† per quæ munerum ciuilium nonnullis est Vacatio præstituta'', omnes ciuilibus necessitatibus adgregentur: ita vt nec consensu Ciuium vel Curiæ, præstita cuiquam Immunitas valeat, sed omnes ad munerum societatem conueniantur. Dat. VIII. Kal. Nouembr. Heracleæ, Constantino A. VIII. & Constantio IV. Coss. [329.]

NOTÆ.

* *Lex vacuatis* 19. *Cod. eod. tit.*
'' An hic *Paternus*, Præfect. Ægypti, qui Paterius in *oratione* Constantini *ad S. Cœtum*; apud Auctorem *vita Constantini lib. 2. c. 27.*
† Veluti Licinij.
'' *Præstita* Cod. Iust.

COMMENTARIVS.

IMMVNITATEM seu VACATIONEM à muneribus ciuilibus seu Curialibus, Ne Rescripto quidem Principis, imò nequidem Ciuium seu Curiæ consensu cuiquam dari posse, vel datam valere, definit *hâc l.* Constantinus M. Neque Rescripto, inquam Principis: quod plures aliæ *leges* quoque docent: de quo iam ad *leg. sup.* Neque Ciuium seu Curiæ decreto seu consensu: quod coruprobat etiam *lex 65. in fin.* 71. 77. 110. *in fin.* 113. *hoc tit.* & *lex 2. supr. quid probare deb.* Ambitiosa scilicet hæc, ideſt, gratiosa decreta in in perniciem Reipublicæ Ordinis seu Decurionum *leges* improbant; *l. 4. 2. Cod. de decretis Decur. supr. immun. quibus d. conced.* & arg. *l. 4. π. de decretis ab Ord. fac.* Scilicet, neque Curiæ aduersus propria commoda laboranti locus esse debet, neque Principis potestas eò trahenda, vti ius suum Curiæ detrahatur: Vt cæteroquin boni Principes Rescriptis suis deferri noluerunt, quæ in commoda publica peccarent: de quo plenè *Paratitlo de diuers. rescript.* Et Libanius tamen *ep.* 140. apud apud Eutherium hâc defensione quoque vtitur pro Carterio, qui ab Arcæ Curialibus ad Curiam vocatus fuerat: ἢ τὸ μέλιττον, ὡσ' αὐτῆς ἡ βουλῆς τῳ οἰκίαν ἀφαιρεῖσθαι.

¶ Excipienda tantum vacatio temporaria eaque à Principe solo impetrata, ex fontica aliqua causa, vt *l. 1. supr. h. tit. l. 135. infr. h. t. seu l. vn. Cod. de his qui à Principe vacationem accep.*

¶ *De* SENATORIBVS *Curialibus: & de Filiis* MILITARIVM *ad Curiam reuocandis.*

XVIII. * Idem A. ad VV.'' CC. PF.P. Post alia.

AD *Senatum* Decurio non adspiret, manentibus athuc'' his qui eandem dignitatem consecuti sunt. ¶ Filios sanè *Militarium''* iuxta prius præceptum† aut patris militiam adsequi'' volumus, aut si detrectauerint militare, & triginta'' quinque annos impleuerint, Curiis mancipari. Dat. VII. Kalend. Decembr. Constantino A. VIII. & Constantio IV. Coss. [329.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' Id est ad *Viros Clarissimos Præfectos Prætorio*: non vt alij opinati *ad Viros Clarissimos Præsides prouinciarum.*
'' Tamen.
' *Militares* sunt veterani.
† Tres ante hanc Constantini M. *leges* super hâc re occurrunt: Omnium Prima data An. 319. *lex 1. supr. de fil. mil. Apparit. 2. eod. tit.* Tertia, A. 327. *lex 15. supr. hoc tit.*
'' *Adsequi*, pro simplici *sequi.*
'' *Viginti quinque?*

COMMEN

COMMENTARIVS.

VRIARVM statui, duplici cautione seu remedio consulit *hac leg.* Constantinus M. idque per vniuersum orbem Romanum: quam ideò ad Præfectos Prætorio emisit: cuius proculdubio & alia plura capita fuisse verba illa Inscriptionis ostendunt, *Post alia*: scilicet, cùm Curiæ hac tempestate variis rationibus desolarentur; siue quia qui Decuriones iam erant, dignitatibus quæsticis Curias euitabant: siue quia deficientibus aliis Decurionum numerus non constaret, vtique malo Constantinus occurrendum putauit: Nempe, vetito in futurum Decurione ad SENATORIAM dignitatem adspirare, quo in argumento versantur viginti sex prætereà *huius tituli* Leges; quas repetere licet ex *Paratitlo*. Item FILIIS MILITARIVM, ideſt veteranorum, militiam pactis detrectantibus Curiis mancipari iussis, iuxta priorem *Legem* suam: Quo in argumento quoque versantur quindecim prætereà *hoc Codice* leges: & quidem ipsius Constantini M. septem in vniuersum: & ex his tres *hac leg.* anteiiores: putà *lex 1. 2. supr. de fil. militar. apparit.* & *l. 15. supr. h. t.*

¶ *Militares* hâc *leg.* dicuntur (pariter vt *l. 32. infr. hoc tit.* in eodem argumento) qui aliis *legibus* vt *d. l. 15. supr.* Veterani. Ammianus Marcellinus, *lib. 14. p. 10.* si *quis enim militarium vel honoratorum* &c. de quo dixi ad *l. 1. supr. de off. Iud. ciuilium.* Ita & in *Glossis* Isidori: *Militaris opinatus, id est, vetus miles*, vbi tamen nescio nùm non reponendum sit, *militaris opinatus, non verus miles*: vel *militaris, id est, opinator & vetus miles. Militares* scilicet, non Veterani modò dicuntur qui in militia non verè militant neque aduersùs hostem pugnant; verùm qui aliàs *rei militari* inseruiunt, vt erant 1. *Opinatores*, ideſt, annonæ militaris exactores: & 2. *Primipilares* annonæ distributores; de quibus *l. 11. supr. de fil. mil. app. 3.* vt & Actuarij: nam & hoc sensu *Militarem* vocat, atque à milite separat Pollio *in Victorino*, quem Victor exertè *Actuarium vocat.*

¶ *Cæterum* Constantinus M. Ætatem 35. annorum impletam hîc præstituit filiis militarium Curiæ mancipandis, Quâ parte variatum sæpè, & quidem à Constantino Magno ipsomet. Primò enim cum Decurionum filiis in curiam allegendis decimum octauum annum Constantinus M. iam inde ab A. 320. præstituerit *l. 2. sup. de fil. mil. apparitor.* Nam & hæc ætas 25. annorum veteri Iure statuta Curialibus in Curiam allegendis: de quo ad *l. 7. supr.* Deinde ingressus Anni decimi & octaui Anno Dom. 331. *l. 19. prox. hoc tit.* Tandem post sexdecim annos, A. D. 332. *l. 4. d. t. de fil. mil. apparitorum*: (Quæ omnes *leges* Constantinum Magnum auctorem habent:) Hancque vltimam dispositionem secutus etiam Constantius filius eius, *l. 35. infr. hoc tit.* Quid igitur est, quod *hac leg.* quæ data est Ann. 329. triginta quinque annos impletos desiderat Constantinus Magnus. Mihi mens ea, vitium hîc subesse, & rescribendum *viginti quinque*, quod omninò congruit *d. legi 2. sup. de fil. milit. apparit.* Ergò ætas hâc parte à Constantino primum definita, annus 25. expletus, *hac lege*, & *dictâ leg.* 2. mox ingressus anni 18. *leg. 19. infr.* Tandem annus decimus sextus expletus, *d. l. 4.* quod & postea stetit *dict. leg. 35. infr. hoc tit.* (Excepto casu *legis 58. infr. hoc tit.* vbi dicam) Et sic seriùs primum, mox maturiùs ad Curiam vocati Veteranorum filij: Curiarum commodo id deposcente, & Curiis id agentibus, qui etiam septennes & octennes ad Curiam allegi volebant. Cui rei fibulam imponit Constantinus M. *lege prox. 19.*

¶ *Quâ* ÆTATE *quis ad Curiam vocari possit.*

XIX. * Idem A. ad Euagrium.....''

QVONIAM nonnulli diuersarum Ciuitatum Curiales intemperanter'' minores'', quibus publica tutela debetur, ad Curiæ consortium deuocarunt, vt septem, vel octo annorum constitutos nonnullos nominasse firmentur'', decernimus, Vt omninò nullus in Curiam nominationibus deuocetur, nec functionum obsequia subire cogatur, nisi qui decimum & octauum annum ætatis fuerit ingressus. Quod & in futurum arceri volumus & eos eximi qui infra eius ætatis terminos constituti iam nominati sunt, Curialibus vt vinculis absoluantur: Cùm enim decimum & octauum annum ætatis intrauerint, si Militiæ'' nomen inferere iuxta Legem † datam non potuerint, vel supersederint, Municipali poterunt dari obsequio. Dat. prid. Non. '' Aug. Basso & Ablauio Coss. [331.]

INTERPRETATIO. *Minores decem'' & octo annorum ætate, Curiales nec nominari à quibuscunque, nec ad seruitia applicari debere: quia hoc lex sufficere credit, vt ab decem & octo annis necessitati publicæ, si necesse fuerit, applicentur, ita vt si qui infra hanc ætatem ante nominati iam fuerint, absoluantur.*

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.* & iungenda ei *lex 3.supr. de filiis militarium apparitorum, & veteranorum*: & fortè etiam *lex 20. in fr. prox.*
" PP. vt *d. l. 20. prox.*
" *Intemperanter*, citra modum aut distinctionem ætatis &c.
" Veteranorum filios.
" Ideò, affirmentur.
" Hinc apparet, hanc *leg.* esse de *Veteranorum filiis* ad Curam allegendis: quod etiam colligi possit quatenus ex coniunctione *d.l.1.*
† An aliquam *legem* ἐντῶ indicat? an verò formam quibuscunque *legibus* antè datam, veluti *l.1.2.supr. de fil.mil.appar. & l.11. 18. supr. hoc tit.*
" Prid. Id ita *d.l.20.infr.prox.*
" Dicam mox.

COMMENTARIVS.

DE VETERANORVM filiis in Curiam allegendis, deque ÆTATE hâc in re requisita, est hæc quoque Constantini M. Constitutio: de Veteranorum inquam, filiis; vt colligitur ex vltimâ *huius leg.* sententia: & ex parte etiam ex *lege 3.supr. de fil. mil. apparit.* quæ *huic* coniungenda venit, ceù vnius eiusdemque Constantinianeæ Constitutionis pars. Nempe ea Constitutione integra Constantinus Magnus replendis tum Curiis, tùm Officiis Iudicum, (quæ duo corpora in prouinciis erant opinatissima, publicæque vtilitati seruientia) consultum iuit, vt videlicet ea integro sufficienteque numero haberentur. Quare & filios officialium in parentum locum procedere, seu eorum militiam subire iussit *d.l.3.* Et filios Veteranorum vel paternam militiam subire, vel *si militiæ nomen inferere non possent*: vt *hac leg.* dicitur, Curiæ addici. Quò pertinet hæc *lex.* Sic tamen inter alia, ne hoc etiam obtentu priuatorum vtilitas penitùs negligeretur. Quod tamen hactenus fiebat: Curialibus videlicet Veteranorum filios etiam septennes vel octennes in Curiam allegentibus. Quod & aliàs factum ostendimus ad *leg.7. suprà.* Quare vt aliis compluribus *legibus*, ita & *hâc* quoque Ætatem designatum iuit: à quâ Veteranorum filij ad Curiam vocari possent: nempe ingressum anni octauodecimi: de quo ad *d.l.7.* & 18. *prox. supr.* paulò pleniùs. Hùc etiam quadamtenus aptari possit *lex, quidam 57. π. de re iudic.* Certè *hâc l.* ingressum anni 18. requirit disertè Constantinus. *Nisi qui decimum & octauum annum ætatis fuerit* INGRESSVS. Et mox rursùm *Cùm enim decimum & octauum annum ætatis* INTRAVERINT. Et Interpres tamen minus pensè de octodecim annis completis id accepisse videtur. Illud etiam notandum, non tantum minores octodecim annis *h.l.* deinceps in Curiam allegi vetari, verùm etiam nominatos iam eximi. Et sic in præteritum quoque vim *huius leg.* porrigi, Cùm alias futuris fermè *leges* ponantur: & difficilius quis Curia liberetur in eam iam allectus: de quo ad *l.51.infr.*

¶ Et rationem addit Constantinus, *quod minoribus publica tutela debeatur.*

¶ PROCVRATOR *vel* CVRATOR *ciuitatis decurio fieri non potest, nisi omnibus patriæ muneribus expletis.*

XX. *Idem A. ad Euagrium PF. P."

NVLLVS Decurionum ad Procurationes, vel Curas ciuitatum accedat, nisi omnibus omninò muneribus satisfecerit patriæ, vel ætate vel meritis. Qui verò per suffragium ad hoc peruenerit, Administrare' desiderans, non modò ab expetito officio" repellatur, sed Epistula" quoque, vel codicilli", ab eo protinùs auferantur, & ad Comitatum" destinetur. Dat. prid. Id. Aug. Basso & Ablauio Coss. [331.]

INTERPRETATIO. *Ista lex hoc iubet, nullum Curialem, nisi omnibus Curiæ officiis per ordinem actis, aut Curatoris, aut Defensoris officium debere suscipere, nisi omnibus, vt dictum est, ante muneribus satisfecerit, qua patriæ ordine debentur: nam si præfatus contra hanc præceptionem, quolibet suffragio, aut sub quocunque obtentu honoris se munire voluerit, & obtentis careat, & vbi rerum" domini fuerint dirigatur".*

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod.Iust.* Iungenda ei fortè *lex* superior 19. & *lex 3. supr. de fil. mil.appar.*
" *Euagrius*, PP. sub Constantino M. v. *Prosopogr.*
" Procurationes vel Curas Ciuitatum.
" Procuratoris vel Curatoris.
" Principis, per quem factus est Procurator &c.
" *Codicilli* ad mia strationum. v. *Gloss Theod.*
" *Comitatus* ideò vbi rerum Domini fuerint: ita *Comitatum*, hîc rectè describit Interpres: de quo plura in *Gloss.* vid. & Iur. *in Symmach. p.108.109.*

" *Rerum*

" *Rerum domini* pro *Impp.* Huius locutionis infinita testimonia, vide apud eundem Iurum, in *Symmach.lib.10.p.280.*
" *Dirigatur.*

COMMENTARIVS

AD PROCVRATIONEM vel CVRAM ciuitatis, Decurio, nisi omnibus muneribus patriæ functus, adspirare vetatur *hâc l.* à Constantino M. nequidem per suffragium, Epistola vel Codicillis à Principe impetratis. *Procurationes* scil. vel *Curæ ciuitatum* talia officia seu administrationes sunt, vt ea nemo expetere seu administrare possit, nisi qui omnibus prius muneribus patriæ satis fecerit, vel ætate, inquam, vel meritis: Nempe hâc duplici ratione quis patriæ muneribus liberabatur, vel ætate seu senectute *l.118. infr.* vbi dicam ex Basilij quoque *ep.389.* (de quo vid. & *l. vlt. Cod. qui ætate:*) & aliis: vel meritis: *Meritis*, inquam, siue quia reuerâ quis omnibus honoribus in Republ. sua per gradus functus est; quod variæ etiam Inscriptiones veteres Decurionibus positæ præferunt; quia propter insignia merita in patriam, omnibus honoribus donatus est.

¶ *Procurationis* vel *procuratoris ciuitatis* fit quoque mentio, *l.1. supr. de honor. Codicillis: l. 1. & 32. supr. de erogat. milit. ann.* Cæterum προχρήματος hæc posita hoc loco, Procurationes vel Curas ciuitatum: Iidem scil. Procuratores & Curatores ciuitatum vel Reipublicæ. Curatorum sit disertè mentio *octo legibus* hoc Codice, *l.3.8. supr. de donat. l.5. supr. de exhib. reis: l.3. seu vlt. supr. de superexactionib. l. omnis, supr. de iis quæ administr. l. 31. infr. de Episcopis l.2. de canon. frum. V.R. l. 1. infr. de scænicis*: in *Glossis* Curator φροντιστὴς ἢ λογιστής. Curatoris quoque ciuitatis Antiochenæ meminit Ammianus Marcellinus *lib.14.p.19. Luscus*, inquit, *quidam Curator Vrbis subitò visus.* De hoc eodem Curatore accipio & quod Capitolinus scribit *Marcum Curatores multis ciuitatibus è Senatu dedisse quo latius Senatorias tenderet dignitates.* Vnde pariter vt ex *hâc l. in fin.* ibi, *epistula vel codicillis*: à Principe hos Curatores creatos: quod & vetus Inscriptio docet: *Curator Reip. Bergomensium datus ab Imp. Traiano: Curator Reip. Comensium datus ab Imper. Hadriano.* Procopius *lib. 2. Gothic. p.266.* ὅπτερον βασιλεὺς αὐτὸν ἡ Νεαπόλεως καθίστη. In actis Collationis Carthaginensis *Curator Celsæ Carthaginis Vir Clarissimus* dicitur. In Edicto quoque Marcellini in *Collat. Karthag. cognit. 1.cap. 5.* fit mentio horum *Curatorum*; *Vniuersos etiam cunctarum prouinciarum Curatores, Magistratus, & Ordinis viros nec non & Actores, Procuratores, vel Seniores singulorum locorum.* Dignitas verò eorum media in municipiis fuisse videri possit, inter Defensores Ciuitatum, & Magistratus seu Duumviros: & sic secundæ, argumento ordinis literæ *d.l.5. supr. de exhibend. reis*: Quod tamen nòn ita est: Nam imò viliores eos fuisse apertè docet *l. 8. supr. de donat. Administrationis* porrò genus id fuit, vt hæc *lex* docet. Ad officium eorum scilicet pertinuit pax & securitas prouincialium in vrbibus, tàm secularium quàm Ecclesiasticorum. Ideò querelæ Prouincialium ad eos perferebantur (si quid eis denegaretur quod iustum videretur, vel iniustum quid aduersùs eos admitteretur, & ideò iniurias suas cupientibus contestari apud eos Acta conficiebantur:) vt docet *lex 1. infr. de scænicis: l. vlt. supr. de superexact.* Nautici apud eorum acta quoque profitebantur incorruptas se species accepisse: *l.2. infr. de Canon. frum. V. R.* Donationes quoque apud hoc insinuabantur, *l.3. supr. de donat.* quod eis posteà ademptum *l.8. eod. tit.* Horum literis iniuriæ Ecclesiis factæ & Ecclesiasticis in notitiam Iudicum perferebantur, *l.31. infr. de Episcop.* Rei his offerebantur, quos mox ad Iudices dirigebant, *leg. 5. supr. de exhib. reis.* Talis fuit & Antiochiæ Theotechnus apud Eusebium *lib.9. c.2.* ἀδόκει ὁ λογιστὴς τὰ κατὰ πόλιν, qui emendis & persequendis Christianis incubuit. Prohibiti iidem quiequam comparare dum Curatores essent, *leg. 5. de iis quæ administr.* De his tandem multa Pancirolus *de magistr. municip. cap.11.* & Doctissimus Valesius, *in Marcellinum, p.37.* & hæc de Curis seu Curatoribus ciuitatum.

¶ *Procuratorum Ciuitatum* frequens quoque mentio in *veterib. Inscript.* Interpretis certè ad *hanc leg.* error est, qui Defensorem *Procuratorem* interpretatur. De *Curatorib. Reipubl.* singularem librum *Vlpianus* olim scripserat, de quo quinque tantum per Pandectas *fragmenta* supersunt: ex quibus vel illud colligitur, collocatam ab his fœnori pecuniam publicam, vsuras Reipub. debitas ab his exactas, *l.33. π. de Vsuris.* operum publicorum curam iis incubuisse: *l.5. π. de operib. publ. l.1. π. de pollicit.* proinde discussores pecuniæ publicæ & operum publicorum fuisse: breuiter ne quod detrimentum Respubl. caperet, attendisse: *l.4. π. de decr. ab ordine fac.* quæ *leges* omnes ex eo libro desumptæ sunt. Hi sunt qui & *Patres ciuitatum* vocantur: hinc adeò Græci ad *l. ad Curatores π. de damno infr.* & *l. 1. Cod. de solut. & liber.* Curatorem Reip. patrem Ciuitatis interpretatur: ὁ πατὴρ τῆς πόλεως αὐθαδιάζῃ τὴν δεσπότας τῆς καθαπεσούσων οἰκιῶν ἀφανεῖν αὐτῆς. Hoc igitur inter alia Curatores & Patres fuêre, quod Romæ Ædiles, & apud Græcos ἀστυνόμοι. Vlpianus in *Demosthenem* ἀστυνόμος ὁ ὅσιν τὰ τῆς καθαρὰν τὴν πόλιν ἀκολούθως ὁ παρ' ἡμῶν πάλης. Meminit & Patris Arrianus *in Epictet. lib.2. c.10.* & Leo *l.3. Cod. de iis qui sponte mun.* Ex dicto Marcellini & Aniani loco, & *l.3. sup. de donation.* & *l.vlt. de superexactionib.* liquet, præcipuum hunc honorem fuisse, & è Decurionibus creatum. Quod & ipsum hæc *lex* testatur.

¶ *Ad* PRÆPOSITVRAM *mansionum compelli non possunt Curiales, post Flaminij & Sacerdotij, vel Duumviratus honorem.*

XXI. * Idem A. ad Felicem PF. P.[a]

QVONIAM Afri Curiales conquesti["] sunt, quosdam in["] suo corpore, post Flaminij [']honorem & Sacerdotij["], vel Magistratus["] decursa insignia["], Præpositos compelli fieri mansionum["], quod in singulis Curiis sequentis meriti & gradus homines implere consuerunt, iubemus, nullum prædictis honoribus splendentem, ad memoratum cogi obsequium: ne nostro fieri iudicio iniuria videatur. Dat. prid. Non. Aug. Viminacio["], Constantio & Albino Coss. [335.]

NOTÆ.

[a] Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
["] *Felici* huic ipsi variæ aliæ Constitutiones inscribuntur: ac nominatim *l. 1. infr. de excus. artif. lex 6. infr. de nautic. l. 5. infr. de Iudeis: l. 1. infr. ne Christianum mancipium*: quæ omnes dicuntur *PP. Karthagine*; vnde apparet, Africam sub Felicis PP. dispositione fuisse. Quod hæc *lex* apertè testatur, quæ agit de *Afris Curialibus*.
["] Legatione proculdubio missâ, de quibus Legationibus *suo titulo infr.*
["] è.
["] *Flaminium* seu Flamonium municipij vnius fuit.
["] *Sacerdotium*, totius prouinciæ fuit, v. *Paratitl. de Paganis.*
["] *Magistratus* Duumviratus: v. *Paratitlon* & *l. 16. supr.*
["] De his *Insignibus* Duumviratus, dicam *infr. ad l. 174.*
["] Seu annonarum vt vocantur *l. 2. infr. quemadm. mun. ciuil.*
["] Constantinus hoc anno 335. egit in Mysia Viminacij, vnde mox Constantinopolim regressus est: vide *Chronologicum.*

COMMENTARIVS.

DE PRÆPOSITIS MANSIONVM est hæc Constantini Magni Constitutio, qui ex Decurionibus ciuitatum sub quibus mansiones erant, præponebantur: quod præter *hanc leg.* etiam ex Hieronymo in *Vita Hilarionis* colligimus: vbi Constantij candidatus in profectione suâ Decurionibus commendatur. Hâc verò *leg.* definitur, Quinam è Corpore Decurionum Præpositi mansionum fieri non debeant, propter honorum videlicet splendorem: Nempe vt cæteroquin non omnia munera omnibus Curialibus indici poterant, verùm inferioris meriti & gradus Curiales ea implere cogebantur: ita & de hoc numero fuit *Præpositura mansionum*: non quidem vt infimi gradus, & meriti Curialibus ea imponi posset; verùm vt ne summis in Curia honoribus functis: Cuiusmodi sanè tres erant, & verò *hâc l.* memorantur: & duo quidem, sicut dicam, sacri, tertius profanus: nempe functis *Flaminij* honore, vel *Sacerdotij*, vel *Magistratu*: de Magistratu seu Duumviratu iam dictum sæpè, etiam ad *l. 16. sup.* De *Flaminio* & *Sacerdotio*, quæcunque *hoc Codice* occurrunt exhibet plenè *Paratitlon tit. de paganis.* Et de his tamen hîc aliquid dicendum, vbi de Præpositura mansionum priùs dixero.

¶ *Præpositura* igitur *mansionum* infra horum trium dignitatem fuit: vel etiam Præpositura annonarum: De qua est gemina germana fermè eiusdem Constantini M. ad eandem Africam pertinens Constitutio biennio posterior, *leg. 2. infr. quemadm. mun. ciuil.*

Idem A. ad Concilium prouinciæ Afric.

Sacerdotales, & Flamines perpetuos, atque etiam Duumvirales ab Annonarum præposituris, inferioribusque muneribus immunes esse præcipimus. Quod vt perpetuâ observatione firmetur, legem hanc inciſam æneis tabulis inſſimus publicari PP. XII. Kalend. Iun. Karthagini Feliciano & Tatiano COSS. [id est, Ann. 357.]

Hoc tamen discrimen inter *hanc legem*, & *nostram* intercedit, quod Flaminibus perpetuis tantùm hæc à Præpositurâ annonarum immunitas datur: cùm tamen Flaminio in vniuersum (temporario proinde quoque functis seu *post Flaminij honorem*) hæc à præpositura mansionum immunitas *hâc leg.* tribuatur. Denique immunes erant Sacerdotes & Flamines, etiam post Sacerdotium & Flaminium, à muneribus ciuilibus omnibus, etiam Præpositurâ annonarum & mansionum *hac lege*, & *dicta leg. 2.* & *leg. 75. hoc titulo.* Imò & filij eorum immunes erant à Curia & ciuilibus muneribus, si credimus Libanio *epistola* 140. *ad Eutherium*: τί οὖν, inquit, αὐτέμβω καὶ σκόπει γε ὡς ἂν ἔξω τῆς νόμων, οἱ δὲ Ἀρκάδι βεκδίλαι Καβλέειον εἰς αὐτὸν ἐγλεάφουσιν, ᾧ τὸ μὲν λειτουργεῖν, ἀδαμόθεν ἀφεστήκει. πρὸ ἡμῶν δὲ ὅπη λόγοις διαλελεξό. ὅτε γὲ πάλιν ἱερᾶς αὐτῷ, τότε πάππον εἰ ζήλοις, ἄρχοντα δρήστης καὶ τὸ μέγιστον ὑπ' αὐτῆς τῆ βικλῆς τὴν οἰκίαν ἀφειμένον ὡς ἥκιστ' ἂν τοιοῦτο τὰ γράμματα, κέλδε δ' ἀναγινώσκειν. καὶ μὴ τοσοῦτον πωρίσης δίκαιον, μὴ δὲ ὅπη τοῖς Ἀρκάσιν ὀικῆσιν. ἔσω ἦν αὐτῶν ἀφίσασθαί τε, καὶ πάλιν λαμβάνεσθαι, ἀλλ' ἴσασιν ὡς ὁμοίως ἄδικον τάττε αὐτῶν ἃ κομίζεσθαι τάτε ἐκ αὐτῶν, αὐτῶν ποιεῖν. ἀλλ' ὀκνεῖν αι μὲν μηδὲν ὀκνοῦντων, ἡμῖν δ' γε δικὰ σῆ γινέσθω τὰ παρὰ τῆ νόμων ἰσχυρά. τῆ μὲν δὴ ἐκ ἀναμφιλόγων ὄζειν ἐθέλειν πλεονεκτεῖν. δικαιῶ δ' μηδένα ἦ ἰδιωτικώτερον νόμε καὶ ἐι μὲν ἔγεμεν ὕπνε Καβλέεος, ἐι μὴ ἔμελεν ἐν ῥητόρων φανεῖσθ χορῶ, βεβχὺς ἂν μοι λόγ@ ἰὼ ἦν νεῶ ἐπ' αὐτὸν ἀφεστλομένων, ἐλάσιω δ' ἔτω γενναίαν διαφθεῖραι. καὶ τὰ

ἡδη συμελεσμένον ἐκβαλεῖν ἢ διανοίας ὃ πέρυσι ποιεῖν ἃ ἦ πρεσβύτων δόρυβ@ ἐδ' ὅσιον, ἀτ' ἀσεβές. καὶ σὺ τοι τὸ φῶχεν ἔχεις ἀπὸ τῆ διώκδ λέγω. εἰκὸς δέ σε βωδεῖν τοῖς θεὶ τὸν ἑρμῆν, καὶ φαίνεσθ τιμῶντα τας ἀρχαιὰς ἀφ' ὧν ἐνταῦθα ἥκεις.

¶ Quid porrò *Mansiones* fuerint, iam notum est ex dictis ad *l. 4. sup. de off. Rectoris prouinciæ*: Nempe loca & quodammodo stabula seu statiua, quæ commeantibus publico nomine vel indulto hospitia & necessaria præbebant, in quibus proinde pabula & annonæ erant: Ergo præpositi Mansionum, qui curabant, vt parata omnia in mansionibus essent. Cum quibus miscetri non oportet Præpositos horreorum: de quibus *l. 49. infr. h. t.* & *l. 8. 14. infr. de suscept. præp.* hi enim erant qui præerant horreis publicis annonam publicam continentibus: & quidem alicubi in Africâ, horreis, vbi annona populi Romani vsibus destinata adseruabatur; de quibus *infr. tit. de Suscept. Præpos. & Arcariis.* Item miscerì nolo Præpositos annonarum, de quibus *d. l. 2.*

¶ Nunc de *Flaminio* & *Sacerdotio* pauca: In id tantum, vt liqueat quid fuerint, & in quo differrent. In commune certe *hâc l.* indicatur, *splendidos hos honores* fuisse: quod & sequentia loca quoque Censorini, Firmici, Marcellini, Pacati docent. Quomodo verò hi in eo re differebant? Nempe Flamines singulorum municipiorum erant, Sacerdotes verò solidarum prouinciarum. Hinc adeò prouinciæ Sacerdotes *lege 38. infr. de Episcopis, lege 46. 148. infr. h. t.* prouinciæ, seu prouinciarum sacerdotium *l. 75. 174. inf.* & *Nouella Martiani de matrimon. senator.* 4 Firmictis hâc ipsâ tempestate, *lib. 4. 5. 15. Faciet quoque Nobili potestate Sacerdotes Prouinciarum Charos semper ac Nobiles.* Horum meminit iam antea Censorinus *de die Natali. Tu tamen officiis municipalibus functus honore sacerdotij in Principalibus tuæ ciuitatis conspicuus.* Am. Marcellinus *libr. 28. p. 405. Occisis Decurionibus multis: inter quos Rusticianus sacerdotalis & Nicasius enitebat Ædilis.* De horum priuilegiis & immunitate dicam *inf. l. 75.* Hinc adeò Flamen municipalis, *Nouella Martiani* 4. Hinc illud Sidonij *lib. 5. ep. 7. Hi sunt qui inuident prædia prouincialibus. Flaminia municipibus.* Latinus Pacatus in *Panegyrico, Reuerendos municipali purpurâ Flamines, insignes apicibus Sacerdotes.* Hinc igitur passim iuguntur Flamen & Sacerdos; *d. Nouellâ Mart.* 4. Sacerdotales & Flamines, *d. l. 2. inf. quèad. mun. ciuil.* Flaminij honor & Sacerdotij *hâc l.* Ipsum porrò munus *Flaminiũ* hâc *leg.* vocatur, & à Tertulliano *de spectaculis, c. 12.* quomodo & Flaminio abire dixit Valerius Maximus *lib. 1. c. 1.* decedere Gellius *lib. 10. c. 15.* Quanquam *Flamonium* apud Sidonium *d. loco*: Isidorus Gloss. *Flamonium honor qui datur Flaminibus* & in *duabus veterib. Inscriptionib. p. 95. 5.*

L. FL. VALENS
OB HONOREM
FLAMONII
B. P. D.

Et *pag. 254. 6.* Q. AVRELIVS Q. F. A. P. 4. P. TERTIVS OCC. COR. SARM. OB HONOR. FLAMONI. Denique Sacerdotium fuit ἀρχιερωσύνη, Flaminium ἱερωσύνη, vt recte Valesius. Id quoque primum de Flaminibus & de Sacerdotibus notandum est.

De iisdem secundò observandum & quidem ex *d. l. 2. inf. quemadm. mun. ciuil.* Flamines alios perpetuos fuisse, alios temporarios, de illis ad *eam l.* Sic ini *veterib. Inscript.* FLAMEN QVINQVEN. P. 261. *n.* 4. & 397. 2. Et ideò quoque BIS FLAMEN numeratur.

Notandum tertiò, eos ex Curialium corpore fuisse, & ex his electos: quod præterea *l. 46. 75. 77. 102. 112. 145. 148. 166. 174. 176. inf. h. t.* Ammianus quoque Marcellinus *d. lib. 28. p. 405. Occisis*, inquit, *Decurionibus multis, inter quos Rusticianus Sacerdotalis, & Nicasius enitebat Ædilis.*

Quattò notandum ex *fine l. ne nostro fieri iudicio iniuria videatur*, colligi, Sacerdotes Flamines, Duumuiros, etsi publico prouinciæ & ciuitatum tractatu habito crearentur, Principis tamen iudicio firmatos. Quod rationem ipsam attinet ei vicinum est quod Symmachus scribit, *lib. 10. ep. 34. Qui summo loco Indices decolorant, Sacri testimonij facilitatem videntur incessere: & lex sacrilegij. Cod. de crimine sacrilegij.*

Tandem ex *hâc* quoque *lege* discimus, Constantinum sub exitemis etiam Imperij sui temporibus (triennio enim eius mortem *hæc lex* anteuerit) gentilium sacerdotibus sua priuilegia seruasse, & quidem per Africam nominatim.

¶ *Ex* OFFICIIS *quibuscunque Curiales Curiæ reddendos, exceptis Palatinis*

XXII. * Idem A. ad Euagrium PF. P.[']

QVM Decuriones Decurionúmque filij, déque his geniti, ad diuersas Militias['] confugiant, iubemus, eos in quibuscunque Officiis militantes, exemptos militiâ restitui Curiæ: exceptis his qui in Palatij nostri iam habentur Officiis. Dat. x. Kal. Septemb. Constantinop. Nepotiano & Facundo. Coss. [336.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
["] *Euagrius* PP. sub Constantino M. Eidem inscribitur *lex 13. 19. 20. sup.*
["] *Officia inf.* etiam Palatij, *in fine leg.*

COMMENTARIVS.

MILITIA, seu OFFICIO quocunque ciuili, Decurionem filiosque Decurionum, & ex his genitos, ad Curiam reuocari iubet *hâc l.* Constantinus M. exceptâ solâ PALATINA militiâ; quâ Curialem tutum & securum esse iubet, & quidem simpliciter & absolutè: pariter vt idem *l.* 1. 3. *sup. de priuil. eorum qui in S. Palatio*: Cùm tamen *Constantius* tùm demùm Curialem ad Curiam è Palatio retrahi voluerit, si quinquennium in eo implesset, *l.* 31. & 38. *inf. h. t.* Contrà, *Valentiniano. Sen.* eadem cum Constantino mens stetit, *l.* 67. *inf. h. t.* & *l.* 6. *sup. de priuil. eorum qui in S. palatio* &c. Valentinianus Iun. quoq; certum stipendiorum numerum præfixit *l.* 100. triginta scilicet annorum, *l.* 88. *inf. h. t.* Itemque Theodosius M. decennij, *l.* 12. *sup. de priuil. eorum qui in S. palat.* Honorius ad Curiam retrahi simpliciter voluit, *l.* 147. 154. *inf. h. t.* Tandem *Theodosius Iun.* quindecim annorum numerum præfixit, *l.* 14. *sup. de priuil. eorum qui in S. palat.* ad hoc sane quoque argumentum pertinet Symmachi locus, *lib.* 10. *ep.* 51. *Cum Venantij Stratoris illicitam vsurpatamque militiam Marcellus argueret, quod decurionum adscriptus albo, vt Gesta docuerunt, aduersum leges ad Palatina castra transisset, non debiti obiectaret vt in eâ re quæ modum mei egrediebatur examinis, Æternitas vestra ipsis legibus quas tuetur, augustior indicaret.*

¶ ABSENTIBVS, *ad Curiam nominatis, post tertium Edictum* 30. *adhuc dierum laxamentum ad sui defensionem tribuit.*

XXIII. * Imp. CONSTANTIVS" A. ad Iulianum...."

QVAMVIS *eos qui tertio Edicto vocati minimè respondere voluerunt*, Legum seueritas *obnoxios faciat cæteris Curiarum*, tamen humaniorem placuit sequi viam, & eos admonere Edicto, *Vt intra triginta dies sui præsentiam faciant*: Quòd si intra hoc tempus neglexerit" vel sui præsentiam facere, vel defensorem" ad iudicia mittere, qui absentiæ eorum iustas allegationes deponat, sententia super his lata sine aliquo cunctamine" conualescat." Dat. v. Id. Octob. Antiochiæ, Vrso & Polemio Coss. [338.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut temporaria.

" Est quidem hæc lex *Constantio* tribuenda; sed tamen pro more tùm recepto addi oportuit *Constantini & Constantis* (fratrum) nomina; verùm obserno, toto hoc *Codice* nullam *legem* occurrere, quæ trium horum fratrum nomina inscripta habeat, sed vel *Constantij* solius vel *Constantini & Constantis*: (vt *l.* 3. *de delat.*) vel *Constantij & Constantis*. At in *Codice Iustinianeo* duæ *leges* occurrunt, quæ trium fratrum nomina inscripta habent, putà *l.* 21. *de Legatis* quæ data est ad populum: & *lex* 6. *de delat.* quæ eadem est cum *d. l.* 3.

" Non dubito, quin *Iulianus* hic Rector alicuius prouinciæ fuerit, sanè ante quadriennium Iuliano Præsidi inscribitur *l.* 3. *sup. de fide testium.*

" *Leges* hæ sunt non modo generales, quæ in absentem, qui tertio Edicto vocatus non comparauit, sententiam pronunciari volunt: sed & speciales de Decurionibus absententibus.

" *pe. Neglexerint.*

" De *Defensore*, hic locus est; absentiæ causas pro alio allegante, de quo multa in iure nostro.

" *Cunctamen.* vid. *Gloss. Theod.* id est, mora.

" De hac voce mox.

" Constantius ex Pannoniâ, Imperio cum fratribus diuiso aduersus Persas repentè in Syriâ Profectus est, Iulianus *orat.* 1. *p.* 46. Hinc Igitur *Antiochiæ* data hæc *lex*: & mox hoc eodem mense, *Emesæ* (quò Antiochia digressus Constantinus) *lex* 25. *inf. h. t.* vid. *Chronologiam.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. viginti septem constitutiones sequuntur, de Decurionibus: Ex quibus apparet, quis tum Curiarum & Curialium status fuerit: & retrò quibus ipse Constantius rationibus Curiarum Decurionumque vtilitati consultum iuerit: easque exigere sategerit. Cæterùm ad quinque pariter fines hæ Constantij constitutiones referendæ veniunt. Primus respicit Nominationum formam & ordinem, quò pertinet *lex* 23. 28. & 46. Secundus eò, ne Curiæ vacuentur seu desolentur, Dignitatis alicuius aut honoris empti præsertim & honorarij, obtentu: *l.* 24. 25. 26. 27. quâquam 24. 26. 27. potius Constantino fratri tribuendæ videntur, 34. 36. 42. 44. (Excepto casu *l.* 25. *inf. l.* 36. *inf. l.* 36. *in fin.*) ne Senatoriæ dignitatis *l.* 29 *infr. l.* 42. 48. ne officio, vel militiâ quâcunque etiam Palatinâ, *l.* 31. 37. 38. 42. (nisi quinquennio impleto, *d. l.* 31. 38.) etiam armata, *l.* 40. 43. eaque quantumlibet expletâ, *l.* 45. ne Aduocatione, *l.* 46. ne colonatu rei priuatæ, *l.* 33. solo Clericatu excepto, in sp. *l.* 49. Tertius finis Constantij *legum, hoc titulo*, vt Decuriones & Magistratus muneribus sibi iniunctis sedulò fungantur: hinc adeò desertoribus pœna imposita *l.* 29. Quartus, vt nouis subinde supplemẽtis & substitutis aliis in deficientium locum Curiæ replerentur. Hinc adeò Veteranorum filios in Curiam allegi vult *l.* 32. 35. Postremò & Curialibus sua quædam priuilegia firmat Constantius. Immunitatis videlicet ab extraordinariis muneribus rei priuatæ nomine *l.* 30. ab iniutia corporis, *l.* 39. 47. Item vt condemnationibus tantum certis subiacerent, *dict. l.* 47.

¶ Hæc

¶ Hæc prima omnium Constantij *hoc titulo* lex, ad NOMINATIONVM formam & ordinem pertinet, est de ABSENTE & REFVGA ad Curiam per Edictum citato: scilicet hâc tempestate, cùm Curiarum refugæ multi essent, eos citari Edicto contigit & tertio quidem; quæ citationum forma est. Quo casu sanè eo, qui tertio Edicto vocatus fuerat, minimè respondente, sententia super eo lata valere debeat & Curiæ addici, ex Generali Notissimáque iuris *legumque seueritate* (vt *hâc l.* expressè dicitur) de quo trinæ per edictum citationis more & effectu videndæ sunt *leges Decemuirales*, & *l.* 68. 69. *&c. π. de iudiciis.* aliaque iam ab Interpretibus occupata. Et in specie tamen *huius l.* Constantius tertio Edicto vocatis Triginta adhuc dierum, seu mensis vnius laxamentum tribuit, *humaniorem* (vt ipsemet ait) *viâ insequens.* Nempe etsi summo iure post tertium Edictum vocatus, sui præsentiam facere, vel defensorem iustas absentiæ suæ causas allegaturum ad iudicium mittere negligens, sententiam in se latam sufferre teneatur, & sic in proposito casu, Curialia munera subire: attamen cùm de statu personæ, nexúque & vinculo personali ageretur, vtique humanius visum Constantio iustos adhuc 30. dies ei tribuere quibus demùm elapsis sententiam latam valere iubet, seu vt propriè loquitur *Conualescere*: Conualescere hîc sententia dicitur vel pro simplici valere, vel quæ antea lata, verùm legitimo aliquo tempore suspêsa, hodie demum vires & effectum sortitur. Non continet igitur *lex* ista ordinarium seu perpetuum aliquod ius, quasi tertio Edicto citatis XXX. adhuc de more dies tribuendi sint: Verùm laxamentum tantùm quoddam, quod hoc tempore *legum seueritate* exclusis Constantius ex humanitate tribuendum credidit: eosque in id *Edicto* adhuc commoneri voluit, vt intra dies 30. sui præsentiam facerent ad sese defendendos: alioquin fore, vt sententia super his lata effectum sortiatur. Vbi Edicti monitorij genus istud post trinum Edictum seu trinam sententiam notandum est. Itemque exemplo triginta dierum præscriptionis *χρονικῶν διαστημάτων* & laxamenti tituli, quod & aliis casibus tributum: vid. saltem *sup. tit. de exhibereis: & l. si vindicari, sup. de pœnis.*

¶ DIGNITATES *affectantium ad Curiam euitandam pœna.*

XXIV. * Idem" A. Aconio Catullino" Vic. Afric.

QVICVMQVE fugientes obsequia Curiarum affectauerint adumbratæ nomina Dignitatis, etsi eos spes falsi honoris insuserit, triginta argenti libras inferre cogantur. Acc. Karthag." prid. Id. Decemb. Vrso & Polemio Coss. [338.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Ei omnino concordat, & planè similis est, hoc Anno altera eiusdem Constantis *lex* 2. *sup. de honor. Codicillis.*

" *Constantino*, vel *Constanti* hæc *lex* tribuenda est: neque enim Africa Constantio in Imperij cum fratribus diuisione obtigerat.

" *Aconius Catullinus* Vic. Africæ. Eidem inscribuntur Anno prox. 339. *lex* 4. *sup. quorum appellat.* & hoc Anno tres aliæ putà *lex* 26. *inf. h. t. lex* 2. *sup. de honorar. Codicill. lex* 5. *infr. de operib. publ.* Verùm hoc vnico loco integro nomine & dignitate *Aconius Catullinus Vicarius Africæ* dicitur. Atenim in *l.* 26. *inf.* Catullinus Vic. Afric. *in l.* 2. *supr. de honor. Codicill.* Aconius Vic. Afric. In *l.* 5. *de operib. publ. & l.* 4. *quorum appellat.* Catullinus simpliciter.

" *Karthago* sedes Vicarij Africæ erat: quare ibi Accepta lex.

¶ DIGNITATES *quæsitæ ad Curiam euitandam quibus prosint vel non.*

XXV. * Idem A....."

QVONIAM emptæ dignitatis obtentu Curias vacuefactas esse non dubium est, placuit, vt cuncti qui suffragiis Dignitatum insignia consecuti sunt, in meriti honoris splendore priuati, ciuilium munerum solemnitate fungantur. ¶ Eorum sanè interemptas inconcussásque Dignitates volumus permanere, qui vel iudicio Prouinciarum in officium Legationis electi sunt, vel honestis testimoniis" adminiculis enitentes talium Dignitatum priuilegia insigniáque meruerunt. Dat. v. Kal. Nouemb. Emesa", Vrso & Polemio Coss. [338.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Eam fortè intelligit ipse Constantius *l.* 34. *inf.*

" *Constantio* hæc *lex* tribuenda est.

" Non liquet, ad quem hæc *lex* emissa, seu data sit.

" *pe. Testimonij.*

" Constantius.

" Conſtantius in Syria conſiſtens,vt teſtatur Iulianus *orat.* 1 *p.* 66.& ſubſcriptio *legis* 23.*ſup.*inter alia quæ in Perſas molitus eſt,latrones Arabum in Syriâ graſſantes per Legatos in Perſas commouit *d.p.*66.nempe ipſe Emeſæ in Syria:mox Laodicæ & Heliopoli conſtitutus vrbe Syriæ Phœnices,Arabiæ vicina.Hinc igitur *Emeſa* hæc *lex* ab eo data:cuius etiam Epiſcopum Euſebium Emeſenum ſecum poſteà idem in Perſas duxit,teſte Sozomeno,*lib.*3.*c.*5.Ad hanc Emeſæ moram pertinere videtur,quod memorat Libanius,*Orat.ad Theodoſium* 13.*p.*413.Verùm malo ibi legere *Edeſſæ*:de quo ad *l.*8.*inf. de Paganis.*

¶ DIGNITATES *emptæ & honorariæ ad Curiam euitandam nil proſunt.*

XXVI.* Impp.Conſtantius" & CONSTANS AA.ad Catullinum" Vic.Afric.

CVNCTOS ex Comite cuiuſlibet" ordinis, & ex Præſidibus, & Rationalibus, & Magiſtris ſtudiorum",denique ex Perfectiſſimis" honorariis, vel" affectus eorum ad ciuica onera conſtringes:ſiquidem rectiùs patriæ, vel honoribus, vel Magiſtratibus expendere debuiſſent,quæcunque ab his,fœdantibus" honores, conſumpta ſunt.Dat.Kal.Nouemb.Vrſo & Polemio Coss.[338.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Inſcribendi erant *Imppp.Conſtantinus,Conſtantius, & Conſtans.*
" De hoc *Catullino* dixi ad *l.*24.*ſup.*
" Siue primi, ſiue ſecundi,ſiue tertij ordinis:de qua triplici comitiua *ſup.lib.*6.
" Videri queat non poſſe hanc vocem ſtare:reponendúmque *Magiſtris Sacrarum*:atque *l.* 14.*ſup.*verùm de eo mox pleniùs
" De his *ſuo tit.ſup.*& in hoc ipſo argumento *l.*5.15.*ſup.l.*42.& 44.*inf.*
" *Vel* pro *&*: vid. *Gloſſ.Theod.*
" *Affectus*,liberis:vide *Gloſſar.*& Iul.Capitolinum:affectiones,*l.*3.*inf.de naufragiis.*
" Data pecuniâ:ſic *inf.l.prox.*fœdâ familiaris rei vexatione:

¶ DIGNITATES *emptæ ad Curiam euitandam nil proſunt:idque nominatim Karthagine perque vniuerſam Africam.*

XXVII. * Idem AA. Haue Celſine" K. NB.

RARVM" Karthaginis ſplendidiſſimæ" Senàtum, & exiguos admodum Curiales reſidere conqueſtus es,dum vniuerſi indebitæ Dignitatis infulas fœda familiaris rei vexatione",mercantur:Igitur iſtiuſmodi viri,demptis honoribus imaginariis, huiuſcemodi" illi" erunt quos fuerant conſecuti,ciuicis muneribus ſubiugentur. Quod quidem per omnem" Africam ſollertiſſimè ſeruari oportet.Dat.VI. Id. Ian. Treu." Conſtantio II.& Conſtante AA.Coss.[339.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*velut Hiſtorica:localis & temporaria.
" Et huic legi inſcribendi erant *Conſtantinus, Conſtantius & Conſtans.*
" *Celſino* PP.inſcribitur Anno ſuperiore 338.*l* 4.*ſup.de petit.bonorum*:& A.341.ſine vlla pariter dignitate *lex* 6. *ſup.de donat.* quo ſanè tempore P.V.fuit,vt diſcimus ex *veteri Notitia Præfectorum vrbis.*Ex *hâc l.*conſtat,ſub eius diſpoſitione fuiſſe *Karthaginem,*& omnem *Africam.*Quare Præfectus Prætorio Italiæ hîc accipiendus.
" *Rarum* id eſt Infrequentem.
" *Karthago* ſplendidiſſima.Vetus orbis Deſcriptor ſub hoc eodem Imp.Conſtante decennio fermè poſt *hanc legem* de Africa agens *Quæ multas & differentes ciuitates poſſidens,vnam præcipuam & admirabilem nimium habet , quæ ſic vocatur Karthago.*Alia elogia ex Himerio,Auſonio,Auguſtino,Saluiano.iam notata aliis,*alibi.*
" *Vexatio* fœda familiaris rei,erogatio, profuſio : Ita *l.*7.*inf.de operib.publ.ne Senatoriæ facultates harum rerum contemplatione vexentur.*
" *Cuiuſmodi illi erunt*:id eſt quicunque ſint honores:Ita enim hic locus reſtituendus eſt;& vt feci interpungendus:non verò parentheſi hæc includenda(*huiuſmodi illi erunt quos fuerunt conſecuti*:)vt quidam volunt;ſic *l.*134.*inf.h.t.*& *l.*9.*de ſcænicis*:huiuſmodi,pro *cuiuſmodi*,vel *cuiuſcunque.*
" Honores,
" *Africa* omnis,quæ ſub diſpoſitione Præfecti Prætorio erat.
" *Treuiris* Conſtantinus Imp.hoc tempore.

COMMENTARIVS.

DIGNITATIBVS honorariis,imaginariis,adumbratis ſeu honoribus per ſuffragia ,fœdâque familiaris rei vexatione(vt loquitur *lex* 27.)vnde & fœdare honores,*h.l.*dicuntur,coëmptis,Curias euitari, quod paſſim Curiales hâc tempeſtate affectabant, vetant his quatuor legibus Conſtantinus Iunior *l.*24.26.27.Conſtantius *l.*25.pariter *vt l.*34.36.41.42.44.quæ omnes intra bimeſtre fermè latæ, oſtendunt,quam latè malum hoc tùm graſſaretur, tùm in Oriente,quò ſpectat *lex* 25.tùm in Occidente: ac præſertim in Africa,ac nominatim Karthagine, quò ſpectant tres Conſtantini & Conſtantis *leges* 24.

24.26.27.ſic vt exinde contigerit Curias vacuefieri,quod diſertè teſtatur *d.l.*25.& 27.deque eo querelæ ad Principes perlatæ fuerint,vti docet *d. l.*27. Scilicet vt cæteroquin fœda honorum & dignitatum nundinatione hoc ſeculum infame fuit : de quo dixi prolixè ad *leg*... *ſupr*... ita etiam per eam Curiæ nominatim vacuefactæ fuerant , Curialibus paſſim dignitatis adumbratæ nomina affectantibus ſeu dignitates emẽtibus & emercantibus.Quod factum Conſtantinus & Conſtantius atrocibus verbis inſequuntur, cùm non tantùm *falſum honorem* eum vocant , *l.* 24. immeritum honorem , *l.* 25. imaginarios honores , *l.* 27. verùm etiam aiunt *fœdari honores* hâc ratione , *l.* 26. fœdâmque hanc familiaris rei vexationem id eſt profuſionem , erogationem , conſumptionem vocant , *l.*27.

¶ Porrò quænam hæ dignitates fuerit , oſtendit *lex* 26. Nempe eæ fermè , ipſæ quæ Conſtantini M.*lege* 14. *ſupr.* Comitiuâ exceptâ recenſentur,& ex his duæ,*lege* Conſtantij 36. 41. 42. 44. *inf.* Hæc prima omniũ eſt de *Comitiua* de qua agitur *l.* 36. 41.44 *ſup & l.*75.109.127. 150.189. eæque varij ordinis,*l.*26. id eſt,ſiue primi,ſiue ſecundi,ſiue tertij(de qua triplici Comitiuâ à Conſtantino M.inſtitutâ,dixi plenè *lib.*6 *ſup.*)v.& *dict.l.*127. 189.*inf.*(2.)Præſides,item Rationales,Magiſtri ſtudiorum : vbi proculdubio reſcribendum , *Magiſtri Sacrarum* : (quod ad ſcripturam propius , quàm quod Doct. Valeſius in *Amm. Marcell. p.*78. *Priuatæ.*)nam & ita *d.l.*14.quarto loco *Magiſtrorum priuatæ* (rei ſcil.) dignitas memoratur : tribuſque aliis ſociatur , & verò pariter proximè Rationalibus:quibus vtique & re ipſa vicini erant,de quo dixi ad *d.l.*14.& ad *l.*2.*ſup.de iure fiſci* : Nam quid quæſo hîc faciant *Magiſtri ſtudiorum*?imò nulla talis dignitas fuit *Magiſtri ſtudiorum*,quam alij ambire potuerint.Neque huc proinde facit,quod de Magiſtrorum filiis ſtatuitur,*l.*98.*inf.*

¶ Exprimitur & *dictâ lege* 26.honoraria *Perfectiſſimatus* dignitas:de qua agitur in hâc ipsâ re *l.* 5.15.*ſupr.*& *l.*42.44.*inf.*De quâ etſi *ſuo titulo* iam fusè ; attamen & hîc quædam notanda veniunt, quæ ad Conſtantij *huius leg.* auctoris ſæculum faciunt:& quidem non aliundè fermè petita,quàm ex his ipſis *huiuſce tituli* legibus , quæ de Perfectiſſimatu agunt:quarum duæ Conſtantini M.ſunt,putà *lex* 5.& 15.*ſup.*tres Conſtantij putà *hæc* , & *lex* 42.44.*inf.*Igitur notandum ex illis : Primò, Perfectiſſimatus dignitatem ſeu titulum pro magno tributum , & verò *adminiſtrationibus ampliſſimis* : quod docet *dict. l.*5. *ſuprà. Eos* , inquit , *qui in Palatio militarunt* , *& eos quibus prouinciæ commiſſæ ſunt* , *quique* , *merito Ampliſſimarum adminiſtrationum* , *honorem Perfectiſſimatus vel Egregiatus adepti ſunt.*Item *lex* 15. *Ita vt* ET *hij qui Perfectiſſimatus ſibi honore blandiuntur truſi in Curiam neceſſariis officiis publicis inſeruiant.*Et hæc ſub Conſtãtino M. Conſtantij quoque *legibus* , putà *hâc l.* & *l.* 42. *inf.* etſi Perfectiſſimatus & Perfectiſſimi , à Præſidibus ſecernuntur, attamen tanquam genus & ſpecies ſeparantur , quia & alij Perfectiſſimi, quam Præſides fuêre, veluti Rationales , qui & ipſi *hâc l.* memorantur , vt docet *lex* Conſtantini M. 1.*ſupr. de bon. vac.* vbi plura. Item Duces ſub hoc ipſo Conſtantio : teſte Ammiano Marcellino *libr.* 21.*p.* 216. *Nec ſub eo*, inquit, *Dux quiſquam cum Clariſſimatu prouectus eſt* : *Erant enim* , *vt nos quoque meminimus*, *Perfectiſſimi.* Secundo obſeruandum à Perfectiſſimis & Perfectiſſimatu ſecerni Comites ſeu Comitiuam , & *hâc l.* & *l.* 44. *infrà*, Tertiò item ſecerni tanquam inferiores dignitate à Clariſſimatu , , ſeu Clariſſimis:*l.* 42.*infrà h.t.* & ſuperiore Ammiani Marcellini *loco.* Nunc ad rem.

¶ Quid igitur ad hæc Conſtantinus & Conſtantius ? nempe detrahi Curialibus hos honores iubent , *l.* 25. & 27. eoſque ciuicis oneribus ſeu muneribus è Curialibus adſtringi , *l.* 25. 26. 27. Sed & multam prætereà his imponit Conſtantinus Iun. Imp. *l.* 24. vt & *l.* 2. *ſuprà* , *de honor. Codicill.* (quæ eundem Auctorem eodem tempore habet & in eandem ſententiam,& & pariter ad Africam pertinet) triginta videlicet argenti librarum : Idque (vt docet *dict.l.* 2.) præter multam aurariam , quæ in commune omnibus aliis dignitatum mercatoribus præſtituta fuerat. Atque adeò duplici multæ Curiales ſubiicit honores ementes , emendicantes ; quod ea in Curiali longè turpior & exitioſior in perniciem ciuitatum & Curiarum cederet , In quibus Ciuitatum decus conſiſtebat : de quo elegans locus eſt inter alios libanij *Orat.* περὶ προστατιῶν *p.* 9.10. ſic vt Curiæ,ciuitatum anima eſſent ; ἡ τῆς βουλῆς ἰσχὺς , ψυχὴ πόλεώς ἐστιν, ait idem Libanius *Orat. in Iuliani necem* , *p.* 297. Quâ causâ & Curiales nerui Reipubl. & viſcera vocantur ciuitatum , *Nouella Maioriani* 1. & exinde apud Caſſiodorum non *vno loco.*

¶ Et hæc quidem de dignitatibus emptis , vel per ſuffragia & ambitum quæſitis. Aliam rationem eſſe iubet Conſtantius dignitatum honorariarum quas ſequentes Decuriones aſſecuti ſunt. 1. *Legati* prouinciales : qui ſcilicet iudicio prouinciarum in officium Legationis electi ad Comitatum Principis,quæ vtique magna dignitas fuit.Hi ſcilicet honorariis Codicillis aucti,munerum immunitate gaudebant;vt docet *hæc lex*,& *l.*36.*inf.*& *l.*1.*ſup.de honor.Codicill.*& *l.*23.*ſup. de curſu publ.*de quibus *Legatis* erit *inf.titulus peculiaris hoc ipſo libro.*Ad hanc verò immunitatis ſpeciem referenda videri poſſit Syneſij *ep.* 100.in quâ publici muneris immunitate frui ſe poſtulat,quâ ab Imperatore donatus fuerat τῆς λειτουργίας ἀνειμένῳ τῆς κατὰ τὴν πρεσβείαν, ἧς τὸ μὲν ἐπὶ βασιλεῖ γέγονα τέλος.Moxque de Legatione à ſe habitâ aliquid adiicit.2.Si qui honorarios Codicillos meruerunt à Principe honeſtis teſtimonij adminiculis enitentes.

¶ Ex *legis* 27.interim,quæ de Africâ & Karthagine agit,ſubſcriptione hâc *Dat.Treu.*apparet liquidò,*Karthaginem vt & Africam Proconſularem* Conſtantino Iun. Arelatenſi eius *leg.* auctori ceſſiſſe, non autem Conſtanti,vt Victor vulgaris *cap.*61.& Zonaras *annal.tom.*3.prodiderunt.Sanè poſteà de ea inter Conſtantinum & Conſtantem diſſenſum, quæ diſſenſio tandem fatalis Conſtantino extitit;vt diſertè docet Victor *d.loco*,& Zoſimus *lib.* 2.Numidiam verò Conſtanti ceſſiſſe docebit *lex* 29.*inf.*

¶ NOMINATIONES *ad honores & munera Kalendis Martiis fieri debere.*

XXVIII. * Idem AA." ad Anatolium Vicarium Afric.'

CONSTITVTIONIBVS † perſpicuè definitum eſt, Kalendis Martiis Nominationes fieri, vt ſplendidorum honorum munerumque principia primo tempore procurentur: &c. Dat. VI. Kalendas. Decemb. Conſtantio II. & Conſtante AA. Coſs. [339.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à *Cod. Iuſt.*& iungenda ei *lex* 19. *ſup. de appellat.*
" Conſtantio ſoli tribuitur d. l. 19. Imò trium Imppp. *Conſtantini, Conſtantij, & Conſtantis* nomina inſcribenda erant.
' Aſiæ *d. l.* 19. verum verius? Mox dicam.
† *Conſtitutiones* hæ nuſpiam extant.

COMMENTARIVS.

DE NOMINATIONIBVS ad *Honores ſplendidos*, id eſt Duumuiratum & ſimiles, & Munera, eſt hæc Conſtantij Imp. Conſtitutio: non de nominatione ſimplici ad Curiam; vt quidam malè: quæ pars eſt prolixioris Conſtitutionis Conſtantianæ: quâ partim tempora Nominationibus faciendis præſtitutum iuit, quò pertinet *hæc lex*: partim verò Tempora Appellationum à Nominationibus, quò ſpectat *lex* 19. *ſup. de appell.* quæ, ceu eiuſdem Conſtitutionis pars, huic coaſſanda venit. Scilicet & *hâc* quoque *lege* id conſtituitur, quod ſuperioribus perſpicuè definitum iam fuiſſe ait (è quarum tamen numero nulla ſupereſt) Kalendis Martiis Nominationes fieri debere. Quâ causâ fortè *lex* 2. *ſup. de veteranis* quâ Immunitas à muneribus tribuitur, *data* dicitur *Kalendis Martiis*. Sed & appetente Nominationum tempore *lex* 84. *inf. h. t.* quæ formam Nominationibus præſtituit, dicitur *PP. XV. Kal. Martij*.

¶ Et rationem addit Imp. *Vt ſplendidorum honorũ munerumque principia primo tempore procurentur. Primum tempus* ſcil. vocat Ver: ſicut primum Ver in veteri commeatus militaris formulâ: *ſi quis veſtrum ſuos inuiſere vult, commeatum do: Primo Vere edico, adſitis: vt Diis benè iuuantibus bellum ingentis gloriæ prædæque futurum incipiamus* apud Liuium *libr.* 21. Nos ſanè vocem retinuimus, *Primtemps*, pro *Vere* & alicubi inde, *Primeuere.* Notiſſima porrò ſunt iam ea quæ de menſe Martio, qui olim apud Romanos mẽſis primus erat, notata: Nota & *Matronalia*, quæ eo agitata, vt & munuſcula, quæ Kalendis Martiis miſſitata.

¶ Illud notandum ſupereſt, hanc conſtitutionem eſſe Conſtantij Imp. *Anatolius* quippe cui hæc *lex* inſcribitur, erat *Vicarius Aſiæ*, vt rectè præfert *d. l.* 19. *ſupr. de appellat.* quæ *huic*, vt dixi, coaſſanda venit, non verò Africæ, vt hæc *lex* præfert. Anatolius ſcilicet hic Syrus Beryto oriundus, præſtantiſſimuſque Iuriſconſultus, Beryto in Ponticam trãſlatus, primùm Conſularis Galatiæ factus eſt teſte Libanio, *ep.* 572. deinde in proximam Aſiam tranſlatus, Vicariúſque Aſiæ factus eſt: Exinde Illyricũ, tranſlatus, *PP. Illyrico* factus: de eo plura in *Proſopogr.*

¶ DVVMVIRORVM *deſertorum pœna: vetitique Curiales* SENATORES *fieri, niſi cunctis honorib. expletis.*

XXIX. * Idem AA." Ordini ciuitatis Conſtantinæ" Circenſium."

MAGISTRATVS" deſertores ad eam Grauitas Tua faciat neceſſitatem conditionis vrgueri, vt quaſcunque pro his expenſas ciuitas prærogauit", refundere protinus, ac repræſentare cogantur. Et * deinceps tenaciter obſeruabit, ne qui derelicta Curia in ordinem veniant Senatorium, priuſquàm cunctas functiones ciuicis honoribus penſitauerint. Dat XIV. Kalend. Feb. Naiſſo", Acindyno & Proculo Coſs. [340.]

NOTÆ.

* *Lex Circenſium* 20. *Cod. eod. tit.*
" Inſcribenda quoque huic legi *Conſtantini, Conſtantij, Conſtantis*, nomina.
" Ita quoque *Cod. Iuſt.* Cuiacius in *Ædeſſenæ* mutauit, ex vetuſtiſſimo libro, vt ipſe quidem ait, de quo mox. Veteres quidam etiam legerunt *Sironenſium.*
" Hæc vox *Cod. Iuſt.* retracta ad initium *legis*; ita, *Circenſium deſertores.* Quod erroneum eſt: vindicanda enim hæc vox Inſcriptioni: & reponendum *Cirtenſium.*
" *Magiſtratus*, id eſt Duumuiratûs v. *Paratitlon.*
' *Prærogauerit*, vel *prorogauerit*, Cod. Iuſt.
* Sequentia reſecata à *Cod. Iuſt.*
" *Naiſſo* pariter data menſe proximo *lex* 5. *ſup. de petition.* ad Callepium Rationalem trium prouinciarum (id eſt Siciliæ, Sardiniæ, Corſicæ) Ex quo apparet hanc legem *Conſtanti* tribuendam: ac proinde etiam ad *Oſdroënam* non pertinere, quæ Conſtantio parebat.

COMMEN

COMMENTARIVS.

DE DVVMVIRIS DESERTORIBVS eſt hæc Conſtantis Imp. conſtitutio: qui ſcilicet Duumuiratum gerentes, Magiſtratum & ſolemnia, ſeu *χορηγίας*, quæ Magiſtratibus incumbebant, defugiebant, deſerebant. Id ſcilicet intereſt, inter *legem* 16. *ſup.* & *hanc noſtram*: Illa eſt, de Nominatis refugis & latentibus, ne Duumuiratum capeſſant: Hæc verò de iis, qui Duumuiratum gerentes, vbi ſolemnium expenſarum tempus aduenit, ſeſe è medio ſubducunt, & Magiſtratum *iam ſuſceptum* deſerunt, expenſarum lucrifaciendarum gratiâ. Notum ſcilicet, Duumuiris ſeu Magiſtratibus magna onera incubuiſſe, ac nominatim, ne de ſportulis dicam, quas Magiſtratum ineuntes erogare ſolebant, (quod Plinius teſtatur *libr.* 10. *ep. antepen.*) aliiſque *χορηγίαις*, ſpectaculorum, *ἀγώνων* edendorum onus: quod teſtatur diſertè *lex* 1. 4. *infr. de ſpectaculis & lex* 169. *infr. h. t.* ſed & Tertullianus *de ſpectaculis, cap.* 12. vbi de Muneribus: *Licet*, inquit, *tranſierit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viuentium. Quæſturas dico & Magiſtratus & Flaminia & Sacerdotia; cum tamen nominis dignitas idololatriæ crimine teneatur, neceſſe eſt quidquid dignitatis nomine adminiſtratur, communicet etiam maculas eius à quâ habet cauſas.* Et Libanius, *pro Ariſtophane ad Iulianum p.* 212. καὶ προσῆλθε δαπανῶν εἰς τὴν κελευσθεῖσαν τεθρίππου λειτουργίαν. Quem locum non cœpit Interpres. Item *de vita ſua p.* 2. καὶ χορηγίαις καὶ ἀγῶσι καὶ λόγοις ὅσοι φορεῖς [πορφύρας] ἀρχόντων ἀπαιτῶσιν, quem locum itidem non cœpit Interpres. Idque etiam diſcimus ex *variis* eiuſdem *Epiſtolis.* Porrò hæc ſpectacula erant varij generis, & expenſæ magnæ. Igitur Duumuiri ſæpè vt has expenſas euitarent, Magiſtratum deſerere nitebantur, *Senatoriâ* fortè dignitate impetratâ: vt docet extrema pars *huius legis* (de quâ dignitate Senatoriâ ambitâ à decurionibus ad euitandam videlicet Curiam Curiæque munera, cum ſint 26. prætereà *leges hoc titulo* quas repetere licet ex *Paratitlo.* inter alias duæ Conſtantini M. putà *lex* 14. & 28. Conſtantij totidem, putà *lex* 42. 48. *infr.* vbi dixi) vnica hæc eſt diſertè de de *Duumuiris* ad Senatoriam dignitatem confugientibus, euitandorum onerum Duumuiratus causâ. Huic igitur fraudi occurrit *hâc l.* Conſtans Imp. ne quid ciuitatum voluptati detrahatur. Quare iubet, expenſas quas Duumuirum facere oportuit, Ciuitatem prorogare, quas Duumuir poſtea refundere cogetur; bonis eius fortè captis, ſi is abſit. Cui ſimilis eſt prorſus altera Conſtantij Imp. conſtitutio in Prætores pariter editionis ſuæ tempore abſentes, putà *lex* 6. *ſupr. de Prætoribus*: putà vt pro eo quem abſentem tempus editionis inuenerit, erogationem debitam fiſcus expendat: poſt aduentum, cuncta quæ prærogata fuerint, ſoluturo: videatur & Symmachus *libr.* 4. *ep.* 8. Etſi poſteà pœna inſuper abſentibus indicta: *l.* 13 & 20. *eod. tit.*

Nunc de *Legis* Inſcriptione veráque lectione. Inſcribitur ea ſcilicet *Ordini Ciuitatis Cõſtantinæ Cirtenſium* (ita enim reſcribendum eſt) *Conſtantinæ*, inquam: Quomodo etiam habet *Codex Iuſtinianeus*: vbi tamen ex vetuſtiſſimo *libro* Cuiacius reponebat *Ædeſenæ*, quæ vrbs Oſdroënæ eſt: qui idem ſcribit videri *hanc l.* ſcriptam fuiſſe ad *Præſidem Oſdroënæ* Quod non admitto, nam vt omittam *huius Codicis* lectionem, & aliorum omnium Codicum *Cod. Iuſtiniani*, ſanè hîc *Ædeſenæ* ſtare non poſſe, vel eo quoque conuincitur: quod hæc *lex* non Conſtantium Auctorem habet, cui Oriens, & ſic Oſdroëna, parebat, verùm Conſtantem, vt oſtendit ſubſcriptio legis *Dat.* NAISSO, cui ſimilis eſt altera in *l.* 5 *ſup. de petit.* menſe proximo data ad Rationalẽ trium prouinciarũ, id eſt Siciliæ, Sardiniæ, Corſicæ: Nam & hæ tres prouinciæ Conſtanti in Imperij diuiſione ceſſerant: & ipſa *Naiſſus*, quæ Mœſiæ vrbs fuit; itemque Numidia, vt exinde diſcere licet, cùm Africa Conſtantino ceſſiſſet: de quò ad *l.* 27. *ſupr.* Ergo maneat, retinendam hîc vocem *Conſtantinæ* Neque tamen Conſtantina Phœniciæ hîc accipienda, quod Cuiacius putauit, addito, ad *hanc leg.* videri verũ: apertiſſimè *Conſtantina Cirtenſium*, quæ ciuitas *Numidiæ* erat, cuique *Conſtantinæ* nomen haud ita pridem inditum fuerat, de Conſtantini Imp. nomine. Sex. Aurelius Victor Schotti *c.* 40. *Maxentij nece vix credibile quantum lætitia gaudióque Senatus ac plebes exultauerint.* Et mox: *Tum per Africam ſacerdotium decretum Flauiæ genti: Cirtæque oppido, quod obſidione Alexandri* [Vicarij Africæ] *ceciderat, repoſito exornatoque, nomen* CONSTANTINA *inditum: adeò acceptius præſtantiuſque Tyrannorum depulſoribus nil eſt.* Cirtæ igitur (cuius multa mentio apud veteres, Liuium, *lib.* 30. Salluſtium, *in Iugurtha*, Strabonem, Hirtium *de bell. Africano*, Melam, Ptolomæum, Æthicum, Auguſtinum &c. quæque poſteà Concilio A. D. 411. habito, quod *Cirtenſe* ideo dictum, famoſâ extitit: de quo Auguſtinus *ep.* 152. 158. vbi & Principalis cirtenſis mentio fit) Conſtantinæ nomen inditum, & *Conſtantina Cirtenſium* dicta, ad diſcrimen aliarum vrbium, quæ *Conſtantinæ* pariter dicebantur. Quanquam & abſolutè quandoque *Conſtantina* vocatur: veluti in ſubſcriptione *legis* 9. *inf. de ſuſceptorib. legis* 11. *de nauicular.* & in *Nouella Valentiniani*, inter *Theodoſianas*, 23. & apud Æthicum, *in Coſmogr. p.* 30. Auguſtinus *lib.* 2. *contra Petilian. c.* 99. *Inter Conſtantinam*, inquit, *vbi tu es, & Hipponem vbi ego ſum, Calama, vbi ille eſt, vicinior quidem nobis; ſed tamen interpoſita eſt.* Erat ſcilicet Petilianus Conſtantinienſis in Numidia Epiſcopus, quod diſertè Auguſtinus teſtatur *titulo libri tertij contra lit. Petil.* idemque Cirtenſis. Inde Auguſtino alibi in Inſcriptione *Commentariorum* in eius literas editorum, & exordio *libri primi* contra Creſconium, *Petilianus Cirtenſis* nominatur. Hæc cum Baronius minus attenderet, A. 398. n. 31. emendandum Auguſtinum putauit, ne duos Petilianos opus eſſet aſſerere.

¶ Hæc cùm ita ſint, iam & illud apparet, vocem *Circenſium* non eſſe hîc retinendam; quod etiam bonus Accurſius rectè vidit; qui ciuitatis nomen hîc contineri rectè diuinauit. multominus retrahendam eam vocem ad *initium legis*, quomodo *Codex Iuſtinianeus* habet ita: *Circenſium Magiſtratus deſertores*: quaſi hic deſignentur qui ludis Circenſibus præerant: & deſignatores: quod inter alia tentabat Alciatus hîc (etſi *Circitorum* vocem quoque hîc tenet) & tuetur quoque Iuretus *in Symmachum libr.* 4. *epiſtol.* 8. Quaſi verò Duumuiri nonniſi Circenſes ediderint, ac non etiam alia ludorum genera: putà Munerum ſiue ferarum de quibus frequens quoque mentio in epiſtolis Libanij; ſiue Gladiatoriorum & quidem in Africa (quò *hæc lex* pertinet)

tinet) vbi Gladiatorum ludi hâc tempeſtate ſtetere: quod pluribus oſtendo ad *l. 1. inſ. de gladiator.* & verò diſertè docet vetus Orbis Deſcriptor ſub Conſtantio & Conſtante octennio fermè poſt hanc *legem cap.* 54. Item Gymnicos ludos: quod docet Libanius *in Antiochico, p.* 358.

His ita conſtitutis, apparet ſimùl quàm nihil, imo quàm malè *huius leg.* interpretatione defungantur *Codicis Iuſtin.* Interpretes; etiam nuperus Commentator Hiſpanus ad *hanc leg libr* 10. *Codicis* qui ibi omnia alia tractat quam oportuit.

¶ Tandem quod *h. l.* dicitur *Gratias Tua*, ex eo colligat quis, hanc *legem* non tantum Ordini ciuitatis inſcriptam, verum inſuper *Prouinciæ Rectori*; (Conſulari, inquam, Numidiæ.) quod & ipſum rectè vidit *Gloſſa.*

¶ *Ab* EXTRAORDINARIIS *muneribus, veluti pro re priuatâ, Curiales immunes eſſe.*

XXX. * Idem" AA. Nemeſiano Com."

CVRIALES omnium ciuitatum nullam pro re priuatâ noſtrâ debent inquietudinem ſuſtinere, nec huiuſmodi oneribus, veluti extraordinariis, occupari: quoniam ſatis eſt, ſi ciuitatum munera per eos congrua" compellantur, &c. Dat. prid. Id. Aug. Beſſæ", Acindyno & Proculo Coss. [340.]

NOTÆ.

* *Lex Curiales 21. Cod. eod tit.*
" Rectè tribuenda hæc lex, *Conſtantio & Conſtanti*, iam enim Conſtantinus Iun. obierat.
" *Largitionum* vt docet *lex 5. ſup. de exact.* (vnde id Cuiacius *huic legi* in *Cod. Iuſt.* addidit) ſed & argumentum *huius ipſius legis* id ingerit, ibi, *pro re priuatâ noſtrâ.* Quæ ipſa verba oſtendunt eum largitionum priuatarum Comitem fuiſſe.
" *Congruè*, C. Iuſt. quod magis congruere videtur: quanquam & iſtud ſuſtineri poteſt: Obſequia congrua: *l. 49 in f. fin.*
" *ge.* Inuerſis literis *Compleantur*, vt etiam habet *Cod. Iuſt.*
" *Beſſa* in Thracia prope Philippopolim, cuius meminit quoque Itinerarium Antonini *p.* 155. vnde *Beſſi*, metallarii. Aliâ *Beſſam* quoque memorat in Locris, Strabo, *lib. 9. p.* 293. & Stephanus.

COMMENTARIVS.

IMMVNES ab extraordinariis muneribus, id eſt à muneribus, quæ aliena ſunt à ciuitatum muneribus, pronunciantur Decuriones, hâc Conſtantij conſtitutione: pariter vt ab Honorio, *l. 31. inſ. de ſuſceptorib.* Ac nominatim à muneribus, quæ pro re priuatâ Principis ſuſtinétur: veluti ſi rei priuatæ Principis adminiſtratio vel exactio his iniungitur. Quod quidem Ciuitatum quoque vtilitati datum: *Quoniam*, inquit Conſtantius, *ſatis eſt, ſi ciuitatum munera per eos congruè compleantur. Nec publica*, inquit, Honorius *d. l. 31. vacillet vtilitas.* Quomodo etiam id quod cauetur *l. 97. inſ. ne Curiales ad conductionem vectigalium accedant*, ciuitatum vtilitatem, reſpicit, pariter vt è conuerſo, ne conductores vectigalium munera municipalia ſubeant, *l. 5. §. 10. π. de iure immunit.* Alioquin (quod *huic l.* opponi poſſet) ſuſceptio ſeu exactio annonarum & tributorum Curialibus imminebat: de quo *l. 8. & 14. ſup.*

¶ *Ex omnibus* OFFICIIS, *etiam Palatinis, intra quinquennium Curiales retrahendos.*

XXXI. * Idem AA. ad Catullinum. PF. P."

NVLLVS omninò ex Tabulariis, vel Scribis, vel" Decurionibus, eorúmque filiis, in quocumque Officio militet; ſed ex omnibus Officiis, necnon etſi" intra noſtrum Palatium militent, nec dum impleto quinquennio, repperti & retracti, protinùs Curiis" Officiiſque municipalibus reddantur. Dat. VIII. Kal. Iul. Lauriaco", Marcellino & Probino Coss. [341.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. de Tabulariis, Scribis, Logographis* &c. Repetita ea totidem verbis *l. 1. ſup. de Tabulariis, Logographis* &c.

COMMENTARIVS.

Hæc Conſtantis *lex* explicata eſt *l. 1. ſup. de Tabulariis.* vbi ea totidem verbis repetita extat.

¶ *De*

¶ *De* VETERANORVM *filiis in Curiam allegendis.*

XXXII. * Idem AA. ad Hilarianum...."

MILITARIVM" filios, qui geſtandis armis idonei non eſſe dicuntur, Curiis iamiámque tradi oportet: Nam Reipublicæ incommodum" eſt, Curias hominum paucitate langueſcere. Dat. XVI. Kalend. Septemb. Marcellino & Probino Coss. [341.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Eam firmat rurſum Conſtantius *l. 35. infr.*
" Hic proculdubio idem eſt cum *Mecilio Hilariano*, cui Anno 339. inſcribitur *lex 3. & 4. ſupr. de Prætorib.* De eo v. plura in *Proſop.*
" *Militarium*, ideſt, Veteranorum; pariter vt *l. 18. ſupr.* vbi dixi.
" *Incommodum*, pro damnoſum, noxium.

COMMENTARIVS.

VETERANORVM filios in Curiam, & ſtatim quidem, allegi, ſi armis idonei non ſint, iubet *hâc leg.* Conſtans Imp. pariter vt Conſtantinus M. *leg. 15. 18. 19. ſupr.* Conſtantius *leg. 35. infr. hoc tit.* Et duodecim præterea aliis *hoc Codice* Conſtitutionibus: de quibus ſemel & ſub vnum obtutum & in *Paratitlo*, & ad *l. 15. ſupr.* quæ & ipſa vt dixi, de earum numero eſt. Eſt inquam hæc *lex* Conſtantis, non Conſtantij.

¶ Ratio tantùm hîc expendenda venit. Ait, Conſtans, *Reipublicæ incommodum eſſe*, ideſt, damnoſum, noxium, *Curias hominum paucitate langueſcere*: Quo pertinent quæ iam notaui ad *l. 27. ſupr.* de Curiarum vtilitate & præſtantia: ex Libanio, Maioriani *Nouell. 1.* & Caſſiodoro. Geminus certè germanus eſt Vlpiani locus in *leg. 3. §. Spurios, π. de Decur. cùm*, inquit, *ex eius vtilitate ſit, ſemper Ordinem plenum habere.*

¶ *De* POSSESSORIBVS *idoneis ad Curiam vocandis: quiſque hâc in re poſſeſſionis modus: tandem variis hâc in ipsâ re eluſionibus occurritur.*

XXXIII. * Idem AA. Rufino" Com. Orient.

QVONIAM Sublimitas" Tua ſuggeſſit, multos declinantes obſequia machinari, vt priuilegia rei Priuatæ noſtræ Colonatus iure ſectantes, Curialium Nominationes declinent, ſancimus, vt quicumque vltra vigintiquinque iugera priuato dominio poſſidens, ampliorem" ex re Priuatâ noſtrâ iugerationis" modum cultura & ſollicitudine propria gebernauerit, omni priuilegiorum, vel originis, vel cuiuſlibet excuſationis alterius fruſtratione ſubmotâ, Curiali conſortio vindicetur. ¶ Illo etiam Curiæ ſimiliter deputando, qui minùs quidem quàm vigintiquinque iugerorum proprietatem habeat, ex rebus verò noſtris, vel paruum", vel minorem iugerationis modum ſtudio cultionis" exercet. ¶ Ita vt omni fraude ſubmota, ſi qui venditione ſimulatâ præſcriptas Legi minuat facultates, omne quod ſimulatâ venditione ad alium traſtulit, fiſci noſtri viribus vindicetur. ¶ Quam pœnam illi etiam ſuſtinebunt, qui captioſa ſupplicatione delata, ſpeciale Reſcribtum in fraudem ſanctionis extorſerint. Dat. Non. April. Antiochiæ, Conſtantio III. & Conſtante II. AA. Coss. [342.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* quæ tamen ſingularis eſt, & vtilis.
" *Ruſinus* Comes Orientis ſub Conſtantio: Meminit quoque Libanius *ep. ad nepotem eius Ruſinum* 711.
" *Sublimitatis* titulus tributus Comiti Orientis.
" Aliquem non ampliorem quam 25. iugerum, ſed ampliorem, ideſt, præter & vltra 25. iugera quæ iam habet.
" *Iugeratio* hîc, & paulo poſt, quæ alibi *iugatio*, v. *Gloſſ.*
" Fortè, *parem.*
" *Cultio*, ſupr. *cultura.*

COMMENTARIVS.

DE PLEBEIIS POSSESSORIBVS fundorum ad Curiam nominandis per diœceſim Orientis (cuius caput Antiochia erat, vbi hæc *lex* data) eſt hæc *ſingularis* admodùm Conſtantij Imp. conſtitutio: Scilicet, quod & aliæ *leges* docent, putà *l.5.13. ſupr. l.53.72.96.143. infr. hoc tit.* vbi opus erat, plebeij cuiuſque oppidi ciues, quos ſplendidior fortuna ſubuexerat, glebæ ratione, qui muneribus ſubſtantiam aptam poſſidebant, qui aliquorum prædiorum poſſeſſores erant, qui ex numero plebeiorum agro idonei erant, denique poſſidendi conditione (quæ omnia habes in *Paratitlo*) ad Curiam vocari potuêre.

¶ Quis autem Cenſus & poſſidendi hâc parte Modus præſtitutus fuerit? nulla *lex hoc Cod.* præter *hanc* edocet; quæ ſanè huic rei modum ponit: neque enim aut æquum aut vtile erat, (& vt in eadem re loquuntur apud Vlpianum *l.6. π.de muneribus*, Diui Fratres, *minus vtile, & nequaquam honeſtum,*) vocari paſſim omnes etiam tenuium fundorum poſſeſſores. Quomodo & *d.l.6.π.de muneribus.* ad Magiſtratum compelli Decuriones non voluerunt Principes, etſi ordo eos tangeret, ſi tenues & exhauſti eſſent. Igitur præſcriptus *hac lege*, facultatum modus, vt quis ad Curiam vocari poſſet: Nempe, ſi quis vltra 25. iugera poſſideret: non verò ſi hunc modum non poſſideret: ſi inquam 25. tantum iugera, vel minorem adhuc modum: Vnde apparet, eum qui non vltra 25. iugera poſſideret, hac parte pro inidoneo *paupere* habitum: cùm alioquin *paupertatis* modus aliter atque aliter æſtimetur: de quo Menochius 2.*de arbitr.c.*65. ad cuius diligentiam accedere deinceps poterit hæc ſingularis lex, quam ipſe non vidit. Pariter vt *Nouella Valentiniani* inter Theodoſianas *de ſucceſſione Curialium* 41. quâ 300. ſolidorum quantitas hac parte præſtituitur. Ergo hic cenſus legi hanc ad rem ſufficere viſus, partim ipſorum qui ad Curiam vocarentur contemplatu, ne alioquin à neceſſariis ſibi operis tenuiores abducerentur: partim ne Curiæ ſatis conſultum non eſſet, ſi tenuioris fortunæ poſſeſſores adſciſcerentur. Hic proinde *hâc leg.* præſcriptus modus: nam de veteri Decurionum cenſu, vide Plinium *lib.1.ep.*28. & dicam ad *l.169. infr.*

¶ Circa hunc verò modum variæ adhuc quæſtiones enatæ, quia ſcil. & legi varias machinationes, fraudes, captiones (quibus vocibus *hæc lex* vtitur) nonnulli facere tentarent.

Primùm igitur quæſitum, Vtrum ſi poſſeſſor fundorum ſuorum vltra 25. iugera: Colonus ſimùl fundorum *rei priuatæ ſeu domus Principis* eſſet, à Curia ideò liberaretur? Quod ſanè quidam obtendebant, & ideò etiam ne ad Curiam nominarentur, Coloni rei priuatæ fiebant: quandoquidem Colonis rei priuatæ, quemcunque tandem agri modum colerent, hoc priuilegij datum erat, vt eis immunitas à Curiâ competeret: quomodo & immunitas competebat, ab extraordinariis & ſordidis muneribus, *l.5.ſup.de extraord.* de quo vt & de Colonis in genere, & quidem rei priuatæ conſule *Paratitlon de fugitiuis colonis.* Verum huic primæ *machinationi* ſeu fraudi occurrit *hac leg.* Conſtantius, & definit, ſatis eſſe, ſi ſuo ipſe & priuato dominio præſcriptas *lege* facultates poſſideat, neque adſcito alienæ, priuatæ putà rei, colonatu, legis vim eludi poſſe. Priuilegium ſcilicet rei priuatæ his demùm prodeſt, qui rem tantum priuatam gubernant, ſeu ſtudio cultionis exercent. Et ſic hoc caſu nominationibus Curialibus ille quoque plebeius obnoxius erat, qui in domo Principis erat *ex hâc leg.* Quomodo etiam qui Curialis iam erat domus Principis obtentu Curiâ non liberabatur, *l.114.infr.* vbi v. quæ dicam.

¶ Imò, quod *ſecundo iam capite huius leg.* continetur *verſ. Illo etiam*, etſi non integrum legeque præſcriptum modum ſuo proprio dominio quis poſſideat vltra 25. iugera inquam; ſi tamen rei priuatæ fundos excolat, ad Curiam vocari eum poſſe definit *h.d.* Conſtantius. Tantum ſcil. abeſt, vt colonatu rei priuatæ idoneus poſſeſſor à Curiâ liberetur, vt contra colonatu rei priuatæ id efficiatur, vt qui ex perſona ſua, modoque poſſeſſionis ſuæ non omnino ad Curiam ipſe vocari poſſet, vt pote non integrum cenſum Curialem poſſidens, iam poſſit, contributione (quæ ἐπιζυγὶς quædam ſpecies notanda eſt) fundorum in vnum factâ. Quod & ipſum ſingulare eſt.

Tertio *capite, verſ. Ita vt*, fraudi eorum occurritur, qui ſimulata *venditione* rem ſuam infringere, legeque præſcriptas facultates, ne ad Curiam vocarentur, imminuere ſolebant: propoſita pœnâ confiſcationis bonorum alienatorum in fraudem Curialis nominationis. Quæ tralatitia alioquin pœna eſt, rem ſuam imminuentis, frangentis in fraudem publicam.

¶ Poſtremo *capite verſ. Quam pœnam*, eadem pœna proponitur aduerſus eos qui *Reſcriptum* obreptitiè, ſeu, vt hæc *lex* loquitur, *captioſa ſupplicatione* impetrauerint, vt à Curia excuſarentur, quamlibet præſcriptum lege modum poſſidentes: vt cæteroquin Reſcripta in fraudem vtilitatis publicæ impetranti non tantum non prodeſſe, verum etiam fraudi eſſe ſolent, de quo *ſupr. tit. de diuerſ. reſcriptis.*

¶ Et hæc quidem ſingularis admodum huiuſce legis, quæque in praxim vtiliter deduci poteſt, quotieſcunque agitur, de onere certo poſſeſſionis modo impoſito, ſententia eſt: quæ ad Orientis diœceſim pertinet (vt docet inſcriptio *legis*) & nominatim ad Curiam *Antiochenam*, vt ex eadem colligere eſt, collata cum ſubſcriptione. *Dat. Antiochiæ.* Vnde apparet, exhauſtam hoc tempore fuiſſe Curiam Antiochenam, eamque euitaſſe plures modis omnibus qui ad eam vocari poſſent. Cui etiam ſupplendæ deinceps Iulianus poſt Conſtantinum tam enixè incubuit: de quo ad *l.51. infr.* vbi & de Antiochenæ Curiæ dignitate plura. Cùm tamen, ſi Libanio credimus, *in Antiochico, p.*358.359. poſteà ſub Theodoſio M. certatim quique eam appeterent.

¶ DIGNI

¶ DIGNITATIBVS *honorariis Curiam non euitari.*

XXXIV. *Idem AA. ad Auxentium Præſid. Auguſtamnicæ".

EOS qui Curialibus muneribus obnoxij honorariis dignitatibus gaudent, iuxta Legem† noſtram, remoto hoc patrocinio, publicis vtilitatibus obedire, ac ſatisfacere Prudentia" Tua decernat. Dat. VI. Id. April. Antiochiæ, Conſtantio III. & Conſtante II. AA. Coss. [342.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" De hoc mox in *Commentario*: vbi inter cæteras vrbes, & præcipua, *Peluſium.*
† Quam legem intelligit?
" *Prudentia Tua*, ad Præſidem.

COMMENTARIVS.

DIGNITATIBVS honorariis Curias euitari non poſſe rurſum definit Conſtantius *hac leg.* pariter vt anteriore aliqua *lege* id à ſe conſtitutum indicat. Quod ſanè ab eo factum *l.25. ſupr.* ante quadriennium, vbi plura. Et deinceps variis conſtitutionibus *l.* 36. 41. 42. 44. *infr.*

¶ In Inſcriptione tantum *huius legis* notandum datam illam eſſe *ad Auxentium Præſidem Aug. Tamnicæ*, ideſt, *Auguſtamnicæ*, quæ Ægyptiacæ diœceſeos prouincia erat; de quâ accipienda quoque *lex 9. Cod. de vectigal. & comm.* quæque ſub diſpoſitione Præfecti Auguſtalis ſeu Ægypti fuit, vt docet *Notitia Imperij.* Athanaſius *Apol.2.p.*601. memorat eiuſdem Conſtantij Epiſtolam de immunitate Clericorum Athanaſij, ad Neſtorium, eodemque exemplo ad Rectorem Auguſtamnicæ, Thebaidis, & Libyæ: A.D.348. Meminit eius & Ammianus Marcellinus *lib.* 22.*p.*250. 251. *Tres*, inquit, *prouincias Ægyptus fertur habuiſſe temporibus priſcis, Ægyptum ipſam, & Thebaidem, & Libyam: quibus duas adiecit poſteritas: ab Ægypto, Auguſtamnicam & Pentapolim, à Lybia ſicciore diſparatam. In Auguſtamnica oppidum Peluſium eſt nobile,* &c. *& Carſium, vbi Pompeij ſepulchrum eſt Magni, & Oſtracine, & Rhinocolura.* Meminit & vetus *Notitia* prouinciarum Sconhouiana ſub Theodoſio M. conſcripta. Ex *hâc* interim *lege* collatâ cum *canone 6. Concilij Nicæni*, quo inter Ægypti prouincias *Auguſtamnica* non connumeratur, apparet Auguſtamnicam prouinciam factam poſt Concilium Nicænum: hoc medio ſpatio ab A.D. 325. ad A.342. quo hæc *lex* (qua antiquiſſima eius mentio continetur) lata eſt.

¶ Illud adhuc obſeruandum *Præſidem Auguſtamnicæ* præfuiſſe ſub Conſtantio vt hæc *lex* docet: verùm *Correctorem* ei poſtea præfuiſſe docet *Notitia Imperij.* Eaque etiam poſtea in duas ſubdiuiſa, quarum prima Conſularem habuit, altera Correctorem, vt docet *Nouella Iuſtinian.* 8. & *Notitia.*

¶ Tandem notandum cum variè hoc nomen efferatur, *Auguſtamnicam* hîc vocari pariter vt & apud Athanaſium, & Ammianum Marcellinum: *Auguſtanicas*, modo Auguſtamnica, in *Notitia Imp.* & *d.Nouell.*8. Auguſtanea *d. l.*9. Auguſtaris vel Auguſtamnis, in *Indice Sconhouiano.*

¶ *De* VETERANORVM *filiis ad Curiam vocandis.*

XXXV. * Idem AA. Leontio PF. P."

VETERATA† lege ſancimus, vt Veteranorum filij, ſi poſt ſedecim annos militiæ munus ſubire non poſſint, vel armis geſtandis habiles non exiſtant, Curiis mancipentur. Dat. V. Kal. Iul. Hierapoli", Placido & Romylo" Coss. [343.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Eam Conſtantius exſcripſit verbotenus ex *l.*4. *ſupr. de fil. mil. apparit.*, quem & initio indicat.
" *Leontius* PP. Orientis ſub Conſtantio. v. *Proſopogr.*
† Poſt Parris Conſtantini legem, puta *d.l.*4.
" Ita quoque *l.prox.* aliàs *Romulo.* Sæpè *v.* & *y.* commiſcentur in veteribus libris, & lapidibus: vt monuit iam Iuretus in *Symmachum, lib.1.ep.*57.
" Hanc ſubſcriptionem loci mox expendo.

COMMEN

COMMENTARIVS.

VETERANORVM filios in Curiam allegi post decimum-sextum ætatis annum, si militiam subire vel nolint vel non possint, iubet *hac l.* Constantius: *Iteratâ lege*, idest, exemplo patris sui, non tantum *l. 2. in fin. supr. de Veteranis*, vt ipse restituo: verùm etiam eiusdem *l. 4. supr. de fil. milit. appar.* totidémque penè verbis transcripta: Id enim sibi vult cùm ait, *Iteratâ lege sancimus*. Neque enim anteriorem aliquam suam Constitutionem indicat, verùm paternam illam, quæ & ipsa ad *Leontium PP.* data est. Nam quod ad *l. 32. supr.* attinet, est ea non Constantij, verùm Constantis. Quod rem ipsam attinet, de eo iam semel dixi ad *l. 15. supr.*

¶ Obseruandum autem *hanc legem* datam à Constantio *Hierapoli*, pariter vt hoc ipso anno ibidem data *lex 1. infr. de lenonibus.* vbi tùm scilicet versabatur Constantius *bello Persico* illigatus: qui ideò Veteranorum filios ad militiam exciendos putauit, *h.l.* & quidem proposito metu nexus Curialis, nisi nomina sua militiæ darent: pariter vt Constantinum legem illam simili occasione & fine tulisse, suspicor, in apparatu *belli Gothici.*

¶ DIGNITATIBVS *honorariis non euitari curialia munera neque capitationem plebeiam.*

XXXVI. * Idem AA. ad Titianum....."

VNIVERSI omninò ex Comitibus, vel ex Præsidibus, qui suffragio percepерint dignitates, ciuilibus oneribus muneribúsque teneantur adstricti: plebeiam" quoque sustineant capitationem, *ne commoda publica sub" vmbratili suffragiorum pactione lacerentur.* Eos tamen à prædictis oneribus excipi oportebit, qui " vel in Administratione, vel in Legationibus publicis versati sunt: Ita vt si quis contra interdictum Legis nostræ precationem obtulerit, eius patrimonium fisci nostri viribus protinus vindicetur. Dat. prid. Kalend. Iul. Trueris, Placido & Romylo" Coss. [343.]

NOTÆ.

* *Lex 4. Cod. Iust. de legationibus.*
" Eidem *Tatiano* PP. inscribitur *lex 3. supr. de re milit.* A. 349. Hic est, de quo Hieronymus *in Chronico*, Anno Constantis octauo, idest, biennio post hanc *legem*, Anno 345. *Titianus vir eloquens Præfecturam Prætoriam apud Gallias administrat.* Verùm de eo plura *ad d. l. 3. Tiberius Fabius Titianus* dictus integro nomine vt ex Fastis Consularibus discere est.
" Verba hæc, *plebeiam quoque sustineant capitationem*, absunt à *Codice Iust.*
" *Cum*: Cod. Iust. malè.
" *Qui in Legationibus publicis versati sunt*: ita *Cod. Iust.* resecatis cæteris omnibus; accommodatè ad *titulum de Legationib.* in quem *hanc leg.* coniecit.
" Pro *Romulo*, pariter vt *l. sup.*

COMMENTARIVS.

DIGNITATIBVS honorariis ciuilia onera muneraque curialia, imò & plebeiam capitationem euitari non posse definit *hac l.* Constantius, pariter vt de Curialibus muneribus definit Constantinus Iun. *l. 24. 26. 27. sup.* Constantius *l. 25. 34. supr. l. 41. 42. 44. inf. hoc t.* Dignitatibus, inquam, honorariis: veluti ex Comitibus, & ex-Præsidibus: quæ & ipsæ Dignitates in hoc argumento memorantur aliis compluribus legibus Constantini M. *l. 14. supr.* Constantini Iun. *l. 26. sup.* Constantij, *h.l. & l. 41. 42. 44. infr.* aliorum Imperatorum *l. 75. 109. 128. 150. 189.*

¶ Est autem hæc *lex* propriè de honorariis dignitatibus quæ hac ætate *per suffragia sub vmbratili suffragiorum pactione* impetratæ sunt; Quæ huius æui labes fuit, & sæpè repressa: de quo alibi.

¶ Exceptio tamen additur *hac eadem leg.* duobus casibus, quæ & Constantij *d. l. 25. & l. 1. sup. de hon. codicill.* nempe dignitatibus honorariis quem Ciuicis muneribus liberari, si administrationem aliquam prouinciæ gesserit. Quod & ipsum placuit Constantino M. *l. 5. supr.* Constantio in sua *leg. 41. inf.* Theodosio M. *l. 105. infr.* de quo ad *d. l. 5. supr. & l. 106. infr.* vel si Legatus ad Principem ciuitatis nomine missus fuerit: de quo posteriore agitur quoque *l. 25. supr. h.t. l. 23. supr. de curs & l. 1. supr. de honor. codicill.*

¶ Peculiaria tamen multa habet hæc *lex*: nam vt omittam *hanc l.* pertinere ad *Gallias* (cuius PP. Titiano hæc *lex* inscribitur) Primum *hæc lex* non est tantum de Decurionibus, deque Curiâ non euitandâ, verùm etiam de plebeia capitatione, quæ ab aliis quàm Curialibus seu à plebe præstabatur: id est, de censu; de quo *suo titul.* de qua Capitationis voce dixi plenè ad *l. vlt. sup. sine censu.* Notanda elegans ratio, *ne commoda publica sub vmbratili suffragiorum pactione lacerentur*: id est, ne destruatur publica vtilitas obtentu honorum vmbraticorum, honorariorum, per suffragia & pecunias redemptorum. Tandem, neque rescripto Principis immunitatem hanc honorariis Dignitatibus tribui, vindicari patitur Constantius; imò supplicantis bona confiscari iubet: simili ratione quâ in sp. *l. 33 supr.*

¶ MILI

¶ MILITIA [*armata*] *cuiuscunque temporis: itemque Calcarienſi, Fabricenſi Argentaria militia, Curiam euitari non posse.*

XXXVII. * Idem AA. ad Placidum PF. P.

CAVTVM † est, Vt quicumque orti ex Decurionibus sese ad Militiam contulissent, in quibuscumque stipendiis deprehensi nullâ absolu. prærogatiuâ temporis possint, sed Ordinibus quos reliquerant, traderentur. Hoc & in Calcarienſibus & Fabricensibus & Argentariis obseruetur", vt quicumque obnoxij officiis, vel muneribus ciuilibus ex" supradictis fabricis fuerint, Curiæ restituti nec impetrato Rescripto liberentur. Dat. v. Kal. Iul. Leontio, & Sallustio Coss. [344.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Placidus* PP. qui superiore Anno 343. cum Romulo Consul fuerat. Fuit idem An. D. 346. & 347. Præfectus Vrbi: vt testatur *vetus Notitia Præfectorum Vrbis.*
† Quænam illa *lex*? Sane tale aliquid à Constantino M. constitutum, *l. 10. sup. & 13. in f.* In.

COMMENTARIVS.

MILITIA armatâ scil. cuiuscunque temporis seu quotcunque tandem stipendiorum, eum qui Curiali origine esset, Curiâ non liberari antea cautum fuerat (de quo iam satis ad *l. 10. 11. sup. h.t.*) Id verò nunc ad tres FABRICAS portigitur, extenditur: vt videlicet neque harum Fabricarũ militia, quemquam Curiâ liberet: Quæ & ipsa mens posteà fuit Theodosio M. *l. 81. inf. h.t.* & Theodosio Iun. *l. vlt. sup. de fabricensibus* ac nominatim circa fabricas armorum: vt maximè scilicet Fabricensium militia, ac maximè eorum qui arma Reipubl. fabricarent cũ maximè viilis sit, imò necessaria, de quo vidēda Nouella Theodosij *de Fabricensibus 13.* non ideò tamẽ Rerum publicarum commodis quidquam detrahi Principes voluerunt: quo tamen Curiales ipsi vel præcipuo velamento tutos sese fore putabant.

¶ Cœterùm tres huiusmodi fabricæ hîc memorantur Calcariensium, Fabricensium, Argentariorũ: *Fabricenses* sunt, qui arma fabricabant, de quibus *lib. 10. suo titulo de fabricensibus*: *Argentarij*, qui argento potissimùm, sed & auro arma tegebant & ornabant, qui ideo fabricensibus hîc iunguntur, iidemq; *Barbaricarij* dicebantur: de quibus *l. 1. sup. de fabricensibus*, vbi dixi & *Notitia Imperij.* Supersunt *Calcarienses*, qui scilicet obsequio seu sollicitudini excoquẽdę calcis seu excoctioni calcis in opera publica obstricti erant. De quâ alioquin calcis excoctione in genere agitur *l. 3. 4. sup. de decur. & silent. l. 15. 18. sup. de extraord.* de ipsis Calcis coctoribus. vrbis Romæ est peculiaris *inf. tit. lib. 14.* De calce reparãdis mœnibus vrbis Romæ destinata ex quatuor regionibus suburbicariis est *lex 1. eo tit. de calcis coctoribus.* de Terracinensibus nominatim (qui in Campaniâ) calcẽ reparandis mœnibus subministrantibus, testis est *l. 3. eo tit.* & Symmachus *lib. 10. ep. 53.* Itemq; de Tuscis suburbicaria testis eadem *lex 3.* Ergo & *Regiones* quædam calci subministrandæ, & *personæ* ei coquendæ destinatæ erant. Imò & certa quædam *prædia* destinata. Hinc adeò Cespes calcarius in *Nouella Valentiniani*, inter *Theodosianas de Pantapolis. 43.*

¶ MILITIA *armata Palatina, veluti Domesticorum, Protectorum, Scholarium &c. Curiam regulariter euitari non posse.*

XXXVIII. * Idem AA. ad Anatolium PF. P."

QVONIAM nonnulli, Curiis derelictis, Domesticorum" seu Protectorum se consortio copulárunt, Scholarij" etiam quidam nomen dederunt militiæ, aut Palatinis" sunt officiis adgregati, cunctos iubemus, omni fraustratione" submotâ, ad Curias reuocari. ¶ Ne tamen diuturnitatis ratio videatur esse neglecta, quicumque sub armis militiæ munus Comitatense subierunt, si necdũ quinque stipendia c õpleuerunt, nec pro publicâ defensione prœliis adfuerunt, reddantur." Qui verò Palatini nominis præferunt dignitatem, si Curialem trahunt originem, infra" tot annos militiæ nudati præsidiis, oppidaneis restituantur obsequiis. De qua re Magistros" Equitum, ac Peditum, & v.c. Comitem" Domesticorum, necnon etiam Sacrarum Largitionum Comitem", & Magistrum Officiorum, & Castrensem" (sub quibus cuncti" esse noscuntur) credidimus commonendos, vt Tua insistente Prudentiâ, & scribente de nominibus singulorum, vnus-

quiſque propriæ conditioni reddatur. Dat. x. Kalend. Iun. Cæſenæ'' Conſtantio IV. & Conſtante III. AA. Coss. [346.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
'' *Anatolio* huic PP. inſcribitur A.D. 349: *lex prox.* 39. *inf. h. t.* Cæterum Amm. Marcellinus, qui eius meminit A.D. 359. *Illyrici Præfectū Prætorio* fuiſſe apertè docet *lib.* 19. *p.* 160. & *lib.* 21. *p.* 200. in Geſtis anni 360. Vt & Sext. Aurel. Victor Schotti *in Traiano*, Conſtantij temporum æqualis. Imò & Eunapius *in Proæreſio*, *p.* 149. 150. qui docet eum Berytienſem fuiſſe & magnū Iuriſconſultum & ad Præfecturam Prætorianam Illyrici perueniſſe. Vide & de eo Himeriū *apud Photium* qui in eū orationem habuit. Extant & Libanij ad Anatolium hunc epiſtolæ plures *lib.* 2. *ep.* 1. 2. *lib.* 3. *ep.* 157. 158. 160. & in *Codice Regio* 57. plures, *ep.* 72. 73. 201. 285. 293. 301. 304. 320. 329. 338. 353. 354. & aliæ plures: Ex quarum nonnullis etiam diſcimus, eum PP. Illyrici fuiſſe.
'' De *Domeſticis, & Protectoribus* ſuo titulo *lib.* 6. *ſup. tit.* 24. hi ſub Comite domeſticorum erant.
'' *Scholari*: vel *ſcholarum*: & intelligit ſcholas quæ ſub Magiſtro Officiorum fuerunt, vel ſub Caſtrenſi S. P.
'' Comiti S. L. & R. P. qui ſub Comite S. L. vel R. P. fuerunt de quibus *ſuo titulo lib.* 6.
'' Ita pariter *l.* 33. *ſup.*
'' Curiis.
'' An *Suprà*? an *intra totidem*, mox dicam.
'' Sub quibus Milites erant.
'' Sub quo Domeſtici & Protectores fuerunt.
'' Sub quo Palatini erant.
'' Sub quo Scholæ Scutariorum, armaturarum &c. Agentium in rebus, Fabricenſium, & ſimiles.
'' Sub quo Caſtrenſiani.
'' Palatini.
'' *Cæſenæ* hæc *lex* data: pariter vt *lex* 42 *Ordini Cæſenatium* inſcribitur, quæque ei coniungenda eſt *lex* 6. *ſup. de annona & trib.* Mentio eius in *vtroque Itinerario*. & vtrobique *Curia Cæſena* vocatur. De eā vid. Cluuerij *Italiam*.

COMMENTARIVS.

MILITIA tùm Armata, tùm Palatina (Domeſticorum ſcil. Protectorum, Scholariū, Palatinorum) Curialem Curiâ liberari vetat *hâc l.* Cōſtantius Imp. pariter vt Theodoſius M. *l.* 120. *inf.* Conſtantius inquam: Ei ſcilicet *hanc leg.* tribuendam eſſe oſtēdit inſcriptio *ad Anatolium PP*, qui cùm PP. Illyrici fuerit, teſte Ammiano Marcellino, *lib.* 19. *p.* 160. & *lib.* 21. *p.* 200. & Sexto Aurelio Victore Schotti *in v. Traiani*, & Libanio, *non vna epiſt.* neceſſe eſt hanc *legem* Cōſtantio acceptoferri, vtpote cui Illyricum ceſſit. Et ſanè *lex* 39. *prox. inf.* id ipſum oſtendit: quæ cùm eidem Anatolio PP. inſcribatur, data dicitur *Antiochiæ*, quæ vtique ſedes Conſtantij fuit.

Neque obſtat *huius leg.* ſubſcriptio, quâ dicitur hæc *lex* data *Cæſenæ*: referenda enim proculdubio hæc *lex* ad A.D. 353. quo Conſtantius Rauennæ aliquando conſtitit, vt docet *lex* 40. *inf. h. t.* à quo haud adeò remota eſt Cæſena.

Ergo Conſtantius illis Militiæ generibus Curiâ quem liberari vetat: Excepto ſi quis quinque ſtipēdia compleuerit, de quo iam dictū plenè ad *l.* 10. 11. *ſup.* & ad *l.* 5. *ſup. de diu. officiis*. Pariter vt Conſtans *l.* 31. *ſup.* ſeu *l.* 1. *ſup. de Tabulariis*: vel etiam ſi de milite armato Comitatenſi agitur, ſi pro publica defenſione præliis adfuit. Quid ſint *Comitatenſes milites*? iā dictum ad *l.* ... *ſup. de filiis. Veteranor.* Ergo militia hac quinquennali armatâ Curiâ liberari voluit Cōſtantius *h. l.* qui aliis poſſent legibus abſciſè militiâ armatâ, quam liberari noluit: *l.* 40. 43. 45 *inf.*

¶ Eſt porrò hæc *lex* hoc nomine ſingularis, quod vt militum, ita & Palatinorum genera diſtinctè proponit & ſub quorum Magiſtratuum (ad quos ideò hac ipsâ de re Conſtantius ſcripſiſſe ſe ait) diſpoſitione, quique fuerint docet: nempe fuēre *Milites* (quod clarum) ſub Magiſtris Equitum & Peditum: Domeſtici & Protectores, ſub Comite Domeſticorum: Palatini, ſub Comite S. L. Scholares partim ſub Magiſtro officiorum, partim: ſub Caſtrenſi: ſub Officiorum ſcil. ſcholæ Scutariorum, Armaturarum, Agentium in rēbus, Fabricenſium: ſub Caſtrēſi S. P. Caſtrenſiani, Pædagogiani, Miniſteriales &c. (de quibus vide quoque *d. l.* 5. *ſup. de diu. offic.* in eodem argumento:) de quibus omnibus ſuis *titulis lib.* 6. Proinde & illud ex *hâc leg.* apparet *ſcholaris* militiæ appellatione comprehendi omnes qui ſub Magiſtro Officiorum vel ſub Caſtrenſi S. P. fuerunt: Nēpe in *ſcholas* diuiſi fuēre qui ſub his egēre. Quod vt ex *Notitia Imperij*, ita ex variis *huius Codicis* locis apparet, & ex Ammiano quoque Marcellino non vno loco: vbi & ſcholæ Agentium, Scutariorum, Gentilium Scholæ Palatinæ paſſim memorantur. Imò & ſcholæ Domeſticorum, Protectorum: qui tamen à *ſcholaribus* hîc ſeparantur.

¶ In *huius* interim *leg. fine*, exemplum illuſtre habemus, eiuſdem conſtitutionis ad varios Magiſtratus ſcriptæ, prout ad eorū diſpoſitionem illi de quibus agebatur pertinerent; de quo *alibi* ſemel. Habemus & id notandum, Præfectum Prætorio inſtitiſſe apud ſingulos Magiſtratus executioni legum; & in hâc re nomina refugarum requirendorum ad eos ſcripſiſſe.

¶ *De immunitate Curialium à* CORPORALIBVS *iniuriis & pœnis ſeu quæſtionibus* : & EXHORTATIO *ad eos , vt Iudicum præcepta exequantur.*

XXXIX. * Idem AA. ad Anatolium PF. P.''

IN perpetuum obſeruandum eſſe ſancimus, Vt citra iniuriam'' corporis (quod in ſeruis'' etiam probroſum atque poſtremum eſt) cuncti Primarij'' & Curiales, præcepta à Iudicibus exſequantur. Frequenti ergo monitione atque hortatu tam

tam Primarios Curiam, quàm hos qui Magiſtratus gerunt atque geſſerunt, ſinceritas Tua incitare debebit, vt promptiùs præcepta ſuſcipiant'', omni corporalis contumeliæ timore ſublato. Dat. Kalend. April. Antiochiæ, Limenio & Catullino Coss. [349.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Eam indicat ipſe Conſtantius *l.* 47. *inf.* & vt exiſtimo Libanius *Orat.* περὶ ἀγγαρειῶν *p.* 36.
'' De hoc *Anatolio* PP. Illyrici dixi ad *leg. ſuper. prox.* 38.
'' Contumelia corporalis, *inf. fine leg.*
'' Similiter Gratianus *l.* 1. *ſup. de quæſtionib.* in hoc ipſo argumento, *Plumbatarum verò ictus, quos in ingenuis corporibus non probamus.*
'' *Curiarum*; vt paulo poſt. Et fortè hîc inductâ voce, &, legendum quis putet *primi Curiales*, Quanquam & poſteà quoque duo hominum genera deſignantur *tam primarios Curiarum, quàm hos qui Magiſtratus gerunt, atque geſſerunt.*
'' id eſt exequantur, vt *ſup.*

COMMENTARIVS.

DE Immunitate Curialium à POENIS CORPORALIBVS, id eſt TORMENTIS ſeu QVÆSTIONE, & ICTIBVS Plumbatarum eſt hæc Conſtantij Imp. conſtitutio ad Anatolium PP. Illyrici, *hoc titulo* Prima, in hoc argumento. Scil. *iniuria corporis* & *corporalis contumelia* eſt tormentorum & quæſtionis cruciatus: quo eodē ſenſu accipitur *l.* 47. (quâ *huius l.* mentio fit) 61. 75. 80. 127. 190. *inf. h. t.* & *l.* 10. *ſup. de fide teſt. l.* 6. *ſup. de quæſtion. l.* 4. *inf. de Decuriis V. R.* & *l.* 2. *ſup. de abolitionib.* de hac ipſa verò re & priuilegio Decurionum, ne ad altiora adſurgam, (vbi occurrit Diocletiani *lex* 11. *Cod. de quæſt.*) eſt Conſtantini M. *lex* 1. *ſup. de leg. Corn. de falſo*: Conſtantij altera conſtitutio putà *lex* 47. *inf. h. t.* Valentiniani Senioris *lex* 61. & 75. *inf.* Gratiani *lex* 2. *ſup. de quæſtionib.* Theodoſij M. *lex* 80. 85. 117. 126. 127. *inf. h. t.* & *lex* 15. *ſup. de accuſationibus*: *lex* 4. *ſup. de Tabulariis*. Honorij *lex* 153. *inf.* & *l.* 6. *ſup. de quæſtionibus*, Theodoſij Iunioris *lex* 190. *inf. h. t.* Quarum omnium non vna eademque ſententia eſt, etſi ſuper eâdem immunitate: quæ modo aucta, modo coërcita: Scilicet Conſtantini M. *l.* 1. *ſup. de leg. Corn. de falſo*: honor hic Decurionatus, in commune dicitur, ne quæſtioni ſubderentur Decuriones, excepto ſi Scriba, Tabularius, Decurio falſæ ſcripturæ argueretur. Conſtantij pariter *l.* 47. *inf.* cuncti decuriales ab iniuriis corporalibus tuti pronunciantur: At Valentiniani *l.* 61. & 75. Principales tantum: & *hâc* quidem *poſteriore*, tantùm qui patronorum dignitatem adepti in vrbe Vulſinienſium Tuſciæ ab iniuriis his vindicantur. Gratiani *l.* 2. *ſup. de quæſtionibus*, Decuriones à ſummo ad infimum exortes à pœnis fidicularum & tormentorum pronunciantur, excepto Maieſtatis & altero adhuc crimine: Decemprimi etiam à Plumbatis Theodoſij M. *l.* 80. 85. omnes Curiales à tormentis reorum & plumbatis immunes definiuntur (Excepto *l.* 117. decoctore, qui plumbatarum ictibus ſubiicitur) Item *l.* 15. *ſup. de accuſat.* innoxij Decuriones cœdi vetantur. Tandem *l.* 126. deuotos Principales nihil debentes, nihil corporalium pati oportere deciditur. Honorij *l.* 153. Decuriones à verberibus non excuſantur, niſi quibuſdam exceptis: & Principalibus tantùm non inferendas iniurias corporales ſtatuitur *l.* 6. *de quæſtionibus*. Theodoſij Iun. *l.* 190. *infra*, Quinque primates Alexandrini à corporalibus iniuriis immunes redduntur. Et ſic variè admodum hos ius habitum, ſub quadrūplici diſcrimine: Modò enim eadem ratio habita quæſtionis, & plumbatarum, modò peculiaris horum ratio habita, de quo ad *l.* 85. *inf.* Modò Decurionibus immunitas hæc data, modò primipilaribus tantum: Modò vno in loco, idque ſub quâdam limitatione datâ, modò in alio non: Modò in omnibus cauſis, modò tributorum ratio excepta: & crimina nonnulla. Hâc ſanè noſtrâ Conſtantij *lege* cuncti, non Primarij Curiarum tantum quique Magiſtratus gerunt, vel geſſerunt, verum etiam Curiales cœteri citra iniuriam corporis præcepta Iudicum exequi iubentur: Et ſic omnes Curiales immunes *h. l.* pronūciātur: quod etiā probat *l.* 47. *inf.* qua *huius* ſententia repetitur. Nam quod de Primariis & Magiſtratibus hîc nominatim agitur, id eo fit quia in hos potiſſimum Iudices ſæuiebant, vt quos præceptorum ſuorum executores ſibi deligebant: Sanè & apud alios huius ſeculi ſcriptores varia de hâc immunitate teſtimonia occurrunt. Solemnis iam Prudentij locus eſt *Periſtephanon, de Romano, hymno*, qui ad Galerij tempora pertinet.

Incenſus hic Aſclepiades, iuſſerat
Euiſcerandum corpus eculeo eminùs
Pendere, & vncis vnguliſque creſcere.
Apparitores ſed furenti ſuggerunt,
Illum vetuſtâ genitum proſapia
Meritiſque multis eſſe PRIMVM CIVEM.
Iubet amoueri noxialem ſtipitem
Plebeia CLARVM *pœna ne dampnet Virum.*
Tundatur , inquit , tergum crebris ICTIBVS
PLVMBOQVE *ceruix verberata extuberet :*
Perſona quæque competenter plectitur
Magnique refert, vilis an ſit nobilis:
GRADV *reorum forma tormentis datur;*
Pulſatus ergo Martyr illâ GRANDINE:
Poſtquam inter ictus dixit Ymnum plumbeos.
Erectus inſit, Abſit vt me Nobilem
Sanguis parentum præſtet, aut LEX CVRIÆ
Generoſa Chriſti ſecta nobilitat Viros.

Et quidem, quæ ad Conſtantini M. ſæculum pertinent: ea quæ de Ingentio Decurione ſcriba memorantur apud Optatum Mileuitanū *lib.* 1. & in Conſtantini M. Epiſtolâ apud Auguſtinum *ep.* 68. & *lib.* 3. *contra Creſconiū cap.* 70. & in Actis Felicis Aptungitani. Quorum omnium verba iam protuli ad *l.* 1. *ſup. de leg. Cornel. de falſo.* Apud Libanium quoque quatuor loca occurrunt: vnus ſub Iuliano Imperat. *orat. pro Ariſtophane p.* 214. & 215. vbi agit de Ariſtophane Curiali Pauli illius Catenæ (de quo tam multa Ammianus Marcellinus) iuſſu plagis ſubiecto, denudatóque ad quæſtionem: multaque addit de ignominia & iniuria iſtius rei (quomodo *hâc l. probroſum id atque poſtremum* dicitur) & quod qui hæc perpeſſi eſſent, non poſſent, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ περὶ κοινῶν φθέγγεσθαι πραγμάτων, in

in Curia locum obtinere sententiamque dicere. Secundus locus est erat *aduersus Icarium p.*464. κ' πλη-γαῖς, inquit, τὴν βυλὴν ἐκ' ὕβεισε. Quo loco etiam nominatim *legis* meminit recenter supereo latæ, & vt quidem cêleo intelligit *legem* Theodosij M.85. Tertius est sub Theodosio M. *orat.* περὶ τ ἀγυρτῶν *p.*36. vbi memorat constitutionẽ anterioris alicuius Imp. qui verbera Decurionum, quæ in vsum venerât, fustulerit; εἰ κ' τῆς βελευτῶν πληγαὶ διὰ κακίαν ἀρχόντων εἰς ἔθος ἦλθον τοῦ αὐτὸς ἀνήρηκε νόμῳ. Quod quidem de Constantio Imp. *huius l.* auctore, imò de hâc ipsa *lege* accipio. Addatur & quartus *orat. adhuc inedita* κ' Ικαείῳ. Est de eadem re eiusdem *ep.*716. *ad Maximum*: & *ep.*902. *ad Cyrum.*

¶ Ex *hâc* interim quoque *lege* apparet, immunitatem hanc Decurionum ab impotenti Iudicum animo sæpè labefactatam, quod etiam ostendit *l.* 47.80.85. *inf.* & *l.*2. *sup. de Quæstionib.* imò & tertius ille Libanij locus, διὰ κακίαν, inquit, ἀρχόντων: Quare necesse subinde fuit, huic rei modum imponi, impotenti vide]. Iudicum animo in Ordinum & Curiarum ignominiam tendentium: Quod etiam apud Ammianum Marcellinum & Libanium non vno loco videre est.

¶ De *Primariis* Curiarum affatim monuit *Paratitlon*, qui iidem & Primates & Principales: summos Municipum Proceres vocat Ausonius *Mosellâ.*

——*Quos Curia summos*
Municipum vidit Proceres propriumque Senatum.

Eunapius *Maximo, p.*96. τὸ κρεῖττον τῶν βελευτηρίων. Summates Symmachus *lib.* .*ep.*....& Tribon. *l.*57. *C. de Decurion.* Vertices Ordinis Ammianus Marcellinus *lib.*14. τὰ πρωτεῖα ἔχοντες Procop. *in anecdotis sub fin.*

¶ Ex *hâc* interim quoque *leg.* apparet (pariter vt *ex l.*... Curialibus id inter cætera incubuisse, vt Iudicum seu Rectorum prouinciarum iussa executioni mendarent Et Ammianus Marcellinus *lib.*27. *p.*370. *Ob executionem à Iudice rectè maturari præceptam, trium oppidorum Ordines mactari iussisset.* Et hæc quidem de priore *huius l.* sententia.

At enim, quæ secunda sententia *huius l.* est, ne huius Immunitatis obtentu Curiales officio suo deessent, imò, vt eo promptiùs fungerentur, præceptisque Iudicum parêrent, Primarios Curiarum &c. frequenti nominatione & hortatu eò incitare Præfectus Prætorio iubetur: Quæ sanè sententiosa sunt. Nam & promissâ sæpè pœnæ immunitate plerique insolescere solent: Contrà, probrosi supplicij vel *corporalis contumeliæ metu sublato*, tanto magis parendi voluntatem acui par est, *promptiusque* adeo præceptis legum Iudicúmque obsequendum. Quarum sententiarum vsus alibi esse potest.

¶ Militia *armatâ, neminem Curia liberari.*

XL. * Idem" AA. ad Taurum PF. P."

Vriales plerique ad inane vocabulum militiæ cucurrerunt, actantâ arte rem gerunt, vt nec muniis militaribus obsequantur, nec oneribus oppidaneis prosint. Igitur vniuersi nullâ prærogatiuâ de vocabulo dignitatis in militiâ conquisitæ, nullóque stipendiorum numero suffragante, restituantur Ciuitatibus. Dat. XII. Kal. Aug. Rauenna Constantio VI. & Constante II. AA. Coss. 353.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Hanc *leg.* suam intelligit Constantius *l.*43. *inf.* quæ & ipsa ad *Taurum PP.* data est.
" Imò Imp. *Constantius A. & Constans C.* (id est Gallus) huic *legi* & *l. proxime* 41. inscribendi sunt: iam enim Constans Imp. mortuus erat, & Gallus mutato nom ne Constans Cæsar adscitus. Et deinceps emendanda Inscriptio sequentium omnium *legum* vsque ad 50. quarum 42.43. vni Constantio A. tribuendæ sunt, cæteræ *Constantio A. & Iuliano C.*
" Italiæ: Nouennio integro PP. Italiæ fuit: vid. *Indicem Personarum* & Ammianum *lib.*21. *p.*200. Meminit & Sulpitius Seuerus *lib.*2. *sacræ hist.* v. plura in *Prosop.*

COMMENTARIVS.

Militiæ armatæ titulo inani Curialem liberari Curiâ vetat Constantius *hâc leg.* imò è militiâ retrahi ad Curiam iubet, pariter vt *duabus aliis legib.* 43. & 45. *infr.* quarum 45. huic quam simillima est: Vtrobique scil. fraus ea perstringitur qu â plerique Curiales vt commodis Curiarum inluderent inspeciem tantùm, non verò ad effectu, militare nomẽ obibant, cũ tamen muniis militaribus reuera non obsequerentur, vel sanè post exiguum tempus missionem suffragio impetrarent. Quare cum hoc frequentissimè fieret & quidem *magna arte res gereretur*, in commune Curialibus militiâ armatâ arcere Cõstantio visum; *hâc l.* paulò obscurius; clarius iam & explicatius *d.l.*43. vt cæteroquin Curiales militia in commune prohibiti aliis cõstitutionibus; vt docent innumeræ *leges hoc tit.* & *l.i.*2. *sup. Quid prob. deb.* & *lex* 1. *de Tyronibus*, quæ hoc ipso Anno data est. Quod tamen hâc Constantij tempestate toleratum aliquandiu & aliquatenus fuerat, propter varia videlicet bella, ad quæ Cõstantio Imp. multo milite opus erat: ac nominatim hoc ipso Anno, quo vltimùm Magnentius Tyrannus ex Italiâ fugatus, in Gallia oppressus est. Quare cùm nec quidquam tolerantiam illam rei militari proficere videret Constantius, atque interea Curiæ deseréretur, ius antiquum & tralatitiũ ab eo repetitum, quo Curiales militare etiam vero affectu, vt loquitur *d.l.*43. vetiti: Et quidem nullo stipendiorum numero suffragante. Quod postremum & ipsum aliis Imperatoribus placuit Constantino M. *l.*10.11 *sup.* Valentiniano Sen. *l.*58. *inf.* Theodosio M. *l.* 113. *inf.* Imò Constantio ipsi, in tantum, vt etiam Veteranos retrahi voluerint, *l.*45. *inf.* Breuiter ergo, *militia siue ficta, constante, siue finita*, Curialem Curiâ liberari noluit Constantius. Et tamen Libanius *ep. ad Aristænetum* 979. & 978. *ad Brasidem* in *Regio, Codice* de Palagij cuidam filio agens ait, eum vltrò Curiam non fugisse, cùm alij fugerent; imo Curialẽ nexũ fugere potuisse, eo quod arma pro patria gereret. Τὸν μόνον ἐ φυγόντα ἡ βυλὴ, ὥσ' ἄλλον τοῦτο πεποιηκόσιον, ἀλλ' ἔτι τιθέμενον ὑπὲρ ἡ πατρίδ τὰ ὅπλα. *Ep.*982. Ἔχων γὰ ἔπερ ἐβούλετο μὴ βυλεύειν, βυλεύει τε, ὡ δαπανᾶι ὡ τέρπεται δαπανώμεν, ἀπὸ ταύτης ἡ γνώμης, ὡ πειθόμενος τῶι ποιεῖται.

¶ Digni

¶ Dignitatibvs *honorariis, neminem Curiâ liberari.*

XLI. * Idem" AA. Ordini Carthaginensium.

Ex-Comitibus & ex-Præsidibus vniuersi, ceteríque qui sine Administratione adumbratarum dignitatum codicillos honorarios meruerint, si ex vestro eosdem numero fuisse claruerit, in vestro consortio perseuerent: Fungantur oneribus & honoribus vniuersis, quos ratio municipalis exposcit; permanentibus Dignitatum titulis quas eisdem constat indultas. Dat. x. Kal. Aug. Constantino" A. VI. & Constantio II. Coss. [353.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Tribuenda & hæc *lex* vt superior *Constantio A.* & Constanti C.
" Eidem *Ordini Karthaginiensium* inscribitur & *lex* 32. *supr. de appellat.* & *lex* 15. *quor. appell.*
" *Ꝛ. Constantio*, ut etiam *l. prox. infr.*

COMMENTARIVS.

Dignitatibvs honorariis sine administratione, veluti ex-Comitibus ex-Præsidibus, Perfectissimatus (*l. prox.*) Curiales Curiam euitare vetat *hac lege*, Constantius (in fauorem Curiæ Carthaginiensis) pariter vt *l.*25.31.36. *sup.* & *l.*42. 44. *infr.* (vt omittam aliorum Imperatorum *leges*) Igitur qui huiusmodi dignitates impetrauerint, fungi omnibus oneribus & honoribus municipalibus iubet: sic tamen vt titulos dignitatum gerere possint: hactenus sc. dignitates eis prodesse concedit seu indulget *h. l.* & *d. l. prox.* 42. quomodo & Valens Senatoriam dignitatem hactenus quoque prodesse & constare vult, *l.*69. *infr.* cum aliis constitutionibus Imperatores codicillos dignitatum Curialibus auferri voluerint, *l.* 5.24.26.27. *supr.* (& ipse Constantius *l.*25. *supr.* & *l.*44.) &c. Ait autem *sine administratione*; quia scil. Curiales administratione prouinciæ functos ad Curiam reuocari noluit, vt *hâc leg.* ita & *leg.*36. *supr.* aliique Principes, de quibus ad *legem* 5. *suprà*, §. 106. *infr.*

¶ Cæterum inscribitur *hæc lex* 41. Ordini seu Curiæ Carthaginensium, pariter vt *lex* 32. *supr. de appellat.* & *lex* 15. *supr. quorum appell.* (quæ inter se coniungendæ sunt) Cuius sanè vt & Ciuitatis ipsius, de quo alibi, magna dignitas fuit: vt apparet etiam ex *epistolâ* Senatus Romani ad Curiam Carthaginensem apud Vopiscum *in vita Floriani.* De eadem est *lex* 27. *supr.* & *leg.* 176. *infr.*

¶ Neque illud omittendum, hoc ferme tempore Constantium, deuicto in Pannoniâ Magnentio, (qui eis paucos dies post *hanc leg.* plenè deuictus fuit) vt ei omnia perfugia clauderet, etiam in Siciliam & Africam Carthaginem classem misisse: quo nomine Iulianus Constantium commendat, *orat.*1. *p.*138. & *orat.*3. *p.*360.

¶ Dignitatibvs *honorariis, vt & Senatoria, nisi certo casu,* Officiali *denique militia neminem Curia liberari.*

XLII. * Idem AA." Ordini Cæsenatium" Salutem dicit.

Si qui ex-Præsidibus, vel Perfectissimatus" accessione cumulari esse noscuntur, manentibus dignitatibus quas suffragio meruerunt, nihilominùs in sui ordinis consortio perseuerent: fungantur officiis Curialibus, ac municipalium munerum curâ, partita" Vobiscum obsequio, capiantur". ¶ Si quis autem Clarissimæ" meruerit insulas dignitatis, nec indulti muneris gratiam Codicillorum allegatione percepit, impetratæ fructum dignitatis amittat. ¶ Et cuncti qui, per Officia diuersa, nomina dederunt militiæ, si de Curialium numero originem trahunt, soluti sacramentis, Vestris Cœtibus adgregentur. Dat. XI. Kal. Iun." Med. Constantino" A. VII. & Constantio III. Cæs. Coss. [354.]

NOTÆ.

* Abest, hæc *lex* à *Cod. Iust.* & iungenda ei est *lex* 6. *supr. de annon.* & *tribut.*
" Tribuenda *hæc lex* vni *Constantio A.* quidquid *dd.*6. præferat discrtè *Constantium A A.* vide quæ *ibi* notata.
" Cæsina

" Cæsinatium *d.l.6.* (Alij sunt Casinates in *dumb. veteribus Inscript.p.431. n.7.p.462. 3.* à Cæsino) Cæsenates à Cæsena (Vrbe Flaminiæ in qua & Ravenna) vbi etiam data à Constantio ante octennium *lex 46. supr.* & de qua ad *d.l.6* plenius.
" De hac ipsa dignitate in hac ipsa re *l.5. 15. 36.* (vbi prolixè) *supr. & l 44. infr.* Ex *hâc* sanè *lege* liquet Perfectissimarum à Clarissimatu seu Senatoria dignitate fecerni, & hanc illa maiorem fuisse : de quo mox.
" *ge. Partito.*
" *Capi Curâ* eleganter dictum.
" Senatoriæ.
" *ge. Ian.* siquidem ad hyberna demùm his Coss. Mediolanum (vbi nata hæc *lex*) Constantius icto fœdere cum Alamannis discessit, quod scribit Ammianus Marcellinus *lib.14. p.28.29.*
" *ge. Constantio* pariter vt *l.superior.* & vt *d.l.6.* disertè habetur.

COMMENTARIVS.

Æsenativm ordini seu Curiæ hoc tempore Curialibus exhaustæ consulit enixè hac epistolâ Constantius Imp. Tribus videlicet hominum generibus ad eam revocari iussis. Primò, iis qui Dignitates honorarias sine administratione ex-Præsidibus vel Perfectissimatus consecuti fuerant, vt dignitatis titulum eis conseruet pariter vt *l.superior.41.* vbi plura iam diximus.

Secundò revocari iubet Constantius eos, qui Senatoriam dignitatem adepti fuerât nisi Codicillis eam impetrassent: Senatoriâ scil. dignitate Codicillis impetrata hoc tempore quis Curiâ liberabatur (vt exinde constat) quod aliàs & frequentius non ita obtinuit. Certè hac parte, quantopere Ius variauerit, ostendunt *viginti sex* præterea *leges hoc tit.* quas repetere licet ex *Paratitlo*: de eo Iure quod sub Constantio *huius legis* authore obtinuit, plura ad *leg.5* 8. *infr.* Haccertè *leg.* Constantius Curialem, Senatorem factum, liberari vult, si modò Codicillis quis commonstrare posset eam dignitatem sibi collatam : nempe vel superiorâ codicillorum impressione, vel scriptura interiore, vt docet *lex* 1. *supr. de honor. Codicill.* vbi plenè dixi. Non si verbo tantum id à Principe impetrasse diceret. Vnde apparet, duplicem fuisse conferendæ dignitatis à Principe rationem, vel per Codicillos δέκτως, vel verbotenus. Quæ distinctio interea notanda, etiam ad vsum fori.

¶ Ex hoc interim loco duo discimus. Primò, Senatoriam seu Clarissimatus Dignitatem maiorem fuisse Perfectissimatus dignitate. Quod & ipsum clarè testatur de his ipsis Constantij temporibus Ammianus Marcellinus, *lib. 2. p.216.* Ostensurus, quippe Constantium nunquam exeriisse cornua militaria : *Nec sub eo,* inquit, *Dux quisquam cum Clarissimatu prouectus est* : *Erant enim, vt nos quoque meminimus, Perfectissimi.*

Secundò, hinc discimus, Præsides seu Rectores prouinciarum, hoc æuo nondum Clarissimos fuisse, seu Senatorios, verum & ipsos Perfectissimos tantum. Et certè ita passim hoc æuo vocabantur Rectores prouinciarum, *viri perfectissimi* : de quo plenè *suo titulo, lib.6. de perfectiss. dignitate.*

Tertiò, Constantius, *hac lege* eos qui ad Orficia diuersa confugerant seu ad officialium militiam, Ordini Cæsenatium, reddi, militiaque solui iubet, si Curiali origine sint.

Tandem obseruandum, hanc *legem,* partem esse prolixioris Constantij Imp. Constitutionis, ad Ordinem Cæsenatium emissæ. Vnde alterum adhuc fragmentum supereſt in *l.6. supr. de annona & & tribut.* quæ proinde *huiç legi* coniungenda venit. Nempe Constantius in Italiâ consistens, & Mediolani quidem, peculiarem Italiæ Ciuitatum & Ordinum rationem habuit, vnde ipsi etiam subsidia annonaria & cellarien sia proueniebant, vt docet *d.lex 6.*

¶ Militia *armata quacumque Curialem Curia non liberari.*

XLIII.* Idem" AA. ad Taurum PF.P."

Nlvdere commodis Curiarum, Decurionibus, ac Decurionum filiis, cautum † est non licere, etsi vero adfectu militiæ se obsequiis traderent : Tum" verò idcircò tantummodo ad militiæ sacramenta confugiunt, vt commodis oppidaneis obsequium denegetur. Fraudis" huius commenta facilè comprimentur : comperimus nanque plurimos prædictorum nomen militiæ tradidisse, vel ad suffragia cucurrisse, ita vt post tempus exiguum honestâ missione donentur, & muneribus patriæ perferendis curam sedulæ mentis intendant. Dat. XVI. Kalend. Aug. Med. Arbitione & Lolliano Coss. [355.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Ei concordat omnino eiusdem Constantij *lex* 40. *sup.* quam & hîc indicat.
" Tribuenda & *hac lex* vni *Constantio.*
" Italiæ.
† *Lege* 4. *supr.*
" Fortè, *Enim verò.* Vel hæc verba. *Tùm verò,* sunt *huius Codicis* Conditorum ; ac si dicerent, *Et post alia,* vel *Et mox.*

COMMENTARIVS.

Militia Armatâ siue verâ, siue fictâ, quia plerumque ficta ea, Curialem Curia liberari rursum vetat Constantius, confirmata & explicata anteriore *lege* sua 40. *supr.* quæ ad eundem *Taurum PP.* data, paulo obscurior nonnullis cauillatoribus visa fuerat : Quandoquidem cùm *eâ lege,* dicatur in narratiua *Curiales plerosque ad inane vocabulum militiæ cucurrisse* : dispositiua videbatur illos quoque tantum complecti, qui vel omninò non militassent, vel pauca tantum stipendia fecissent. Quorum tamen subtilitatem ipsa *legis* illius verba apertè refpuebant : nam etsi narratiua de illis tantum sit, dispositiua tamen vniuersas complectitur: & quidem Nvllo stipendiorum Nvmero suffragante. Ergo apertius iam mentem suam explicat Constantius. Et tamen confusa omnia *hâc l.* sic vt periodis suus tenor non constet. Errore fortè Conditorum *huius Codicis*, qui prolixiorem Constitutionem in pauciora contractam voluerunt : Nisi ita omnia constituamus : *Inludere Commodis Curiarum Decurionibus ac Decurionum filiis cautum est non licere, etsi vero adfectu militiæ se obsequiis traderent : Enimverò idcirco tantummodo ad militiæ sacramenta confugiunt, vt commodis oppidaneis obsequium denegetur ; comperimus namque plurimos prædictorum nomen militiæ tradidisse, vel ad suffragia cucurrisse, ita vt post tempus exiguum honesta missione donentur. Fraudis igitur huius commenta facilè comprimentur, si muneribus patriæ perferendis curam sedulæ mentis intendant.*

¶ Dignitatibvs *honorariis Palatinis neminem Curiâ liberari.*

XLIV. *Idem AA." ad Martinianum" Vicarium Africæ.

Vicvmqve intra Palatium Perfectissimus", aut Comes" prouectus suffragio est, spolietur honoris indebiti dignitate : & si intra prouinciam reppertus fuerit otiosus, cuius" munia vitare studebat, obsequiis comperentibus subiugetur. Dat. XI. Kal. Iun." Sirmio, Datiano & Cereale Coss. [358.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Inscriptos oportuit *huic legi & sequentib.* vsque ad 50. *Constantium A. & Iulianum C.*
" Eidem *Martiniano* Vicario Africæ inscribuntur duæ *leges* proximæ 45. & 46.
" De hac ipsa *Perfectissimatus* dignitate in hac ipsa re v. *leg.5. 15. 26. 42. supr.*
" De hac ipsa *Comitis* dignitate in hac ipsa re, v. *l.14. 26. 41 supr.*
" *Cuius,* Curiæ scil. vel etiam, officij, vel corporis.
" *X. Kal. Iul. l. prox. 45.*

COMMENTARIVS.

Dignitate honoraria Perfectissimatus, vel Comitis, Curialem necessitatem vitari non posse definit rursùm Constantius *hâc l.* vt *l.41. 42. sup.* vt omittam aliorum Impp. similes constitutiones. Et hæc quidem ad Africæ Curiales pertinet, pariter vt duæ proximæ 45. 46. quæ ad eundem *Martinianum Vic. Africæ* datæ sunt, & quidem intra paucos dies. Vnde apparet, enixam reparandarum per Africam Curiarum curam hoc tempore Constantium gessisse : cùm Quadorum interea & Sarmatarum motibus compescendis ipse *Sirmij* (vbi *hæc lex & sequ.45.* data est) vel Mursæ : (vbi data *lex* 46.) constitutus, intentus esset : de quo vid. *Chronol. Theodosianam.*

¶ Milites & Veteranos *Curiales, ad Curias reuocandos.*

XLV. * Idem AA." ad Martinianum Vic. Afric."

Parvi habito generis & originis nexu plerique, muniis oppidaneis improbè destitutis, ad Militiam confugisse dicuntur : Ideóque, non eos tantum qui etiamnunc in militia perseuerent", sed Veteranos etiam statuimus euocari, executuros proprias allegationes in iudiciis competentibus, Æquum est namque nullum se nomine honestæ missionis tueri ; Vt etiamnunc in militia permanentes, vel iam otium consecutos, recipiant Curiæ, si sibi obnoxios esse monstrauerint. Elicitas quoque Epistulas" adimi volumus Veteranis, Curiæ decernentes esse reddendos, quos obnoxios esse claruerit. Dat. x. Kalend. Iul. Sirmio, Datiano & Cereale Coss. [358.]

NOTÆ.

* Abest *hæc lex* à *Cod. Iust.*
" Inscriptos huic quoque legi oportuit *Constantium A. & Iulianum C.*
" Eidem inscribitur *lex superior. 44. & infr. prox. 46.*
" Perseuerant. " Veluti Protectoriæ dignitatis.

COMMEN

COMMENTARIVS.

MILITIAM Armatam, etiam veram, Curiâ non liberare definit Constantius patiter vt iam definiuit *l.* 40. & 43. *supr.* (vt aliorum Impp. concordantes *leges* omittam) in tantum vt non modò adhuc militantes, verùm etiam VETERANOS iam, honestéque missos ad Curiam reuocari iubeat: de quo iam ad *d.l.*40.*sup.* In quo Iulianus diuersus fuit; nam is honestè à se missos Curiâ liberari voluit, *leg.*2.*supr.de Agentib.* In tantùm verò Constantius id de Veteranis statuit, vt etiam *Epistolas* missionis, quibus fermè Veteranis dignitas ex Tribunis, vel *Protectoribus* pro præmio addita, necquicquam prodesse velit. Breuiter, militia non tantum constans, sed etiam finita quamlibet, impetratis etiam ex-Tribunis & Protectoribus, necquicquam prodest ad Curiam euitandam, *h.l.& l.*153.156. *infr.h.t.* De quibus *Epistolis* suo *titulo*, *supr. de testimonial. ex-Trib. & Protector.lib.7.tit.21. Epistolæ* scilicet hoc sensu accipiendæ, *hâc l. & l.*1. *sup.de testim.* quæ emeritæ missionis epistola, *l.*4. *supr. de Veteranis.* Alioquin & *Epistolæ* dimissionis generales fuêre, de quibus *l.*2.*supr.de Veteranis.*

¶ *De* ADVOCATIS *Curialibus: deque* SACERDOTIBVS *ex his creandis.*

XLVI. * Idem AA." ad Martinianum Vic. Afric."

A" Solis præcipimus Aduocatis eorúmque consortio dari prouinciæ Sacerdotem. Nec aliquis arbitretur, ita esse Aduocationis" necessitatem impositam Sacerdotio, vt & ab eo munerum oppidaneorum functio secernatur: cùm nulla vnquam iura Patronis forensium quæstionum vacationem ciuilium munerum præstituerint. Nullum igitur Aduocatum à Curia, cui tenetur obnoxius, patimur excusari: videlicet, si ciuico" nomine, aut vinculo incolatus, oppidanea necessitas eum detinet obligatum. Itaque aput alios" etiam Iudices operam dantes negotiis perorandis, obnoxios esse decernimus Sacerdotio: sic videlicet, &" vt intra eam prouinciam huiusmodi" honoribus mancipentur, vbi eos necessitas Curialis detinet obligatos. Dat.v.Kalend.Iul.Mursæ", Datiano & Cereale Coss. [358.]

NOTÆ.

* Abest *hæc lex* à *Cod.Iust.*
" Et *huic l.* inscribendus *Imp. Constantius A. & Iulianus C.*
" Eidem inscribitur hoc ipso Anno *lex* 45.46.*supr.*
" E ita Veranius Maurus *de iure lib.*v. 37.*p.*267. Quo nil opus.
" Malim, inuerso modo; *Aduocationi necessitatem impositam Sacerdotij.*
" De his duabus causis ex quibus quis Curialibus & Ciuilibus & muneribus tenetur: Vide *Paratitl.*
" Quam suæ ciuitatis & prouinciæ.
" ꝛc. Inuersè, *vt &.*
" *Cuiusmodi.*
" *Mursa*, quæ vrbs Pannoniæ, data *hac lex*: vbi tùm Constantius Sirmio digressus, consistebat, quo tempore ei cum Sarmatis & Quadis res erat. Frequens eius mentio in *Itin. Anton.* In *Peutingeriano* duplex *Mursis*, maior & minor. Ante hoc septennium A. 351. ad Mursam prælium conseruit Constantius cum Magnentio, consumptis ingentibus Romani Imperij viribus, victorque tandem euasit: de quo Mursensi prælio Iulianus *orat.* 1.*p.*121. & 128. *orat.*3.*p.* 298. 308.442. Ammianus *lib.*15.*p.*48. Victor, Eutropius, Zosimus, Hieronymus *Chronico*, Socrates *lib.*2. *cap.*27. &c. Idacius, *Chronico*; Seuerus *lib.*2. *sacr.histor.*

COMMENTARIVS.

DE ADVOCATIS (qui & *Patroni forensium quæstionum*, seu *operam dantes negotiis perorandis apud Iudices*, dicuntur de quibus *supr. lib.* 2. vbi v. Paratitlon) est hæc Constantij *lex*, ad Africam pertinens: ac proinde est hæc *lex* de *Aduocatis Africæ*: pariter vt *lex* 2. *supr. de concuss. Aduoc.* quæ iam olim, vt Poëta ait, *nutricula Causidicorum* erat: de quo ad *l.*1. *infr. de studiis lib. V. R.* Vnde etiam certatim præclarissimi Christianæ pietatis Oratores & Defensores superiore & hoc sæculo prodiêre.

De his igitur duo *hâc l.* statuuntur. Primùm, SACERDOTEM prouinciæ ex Aduocatorum consortio, & ab ipsis dari oportere; denique Aduocationi impositam esse necessitatem Sacerdotij. De Sacerdotibus prouinciarum, de quibus alioquin agitur complurimis aliis *huius tituli* legibus: putà *l.* 21. 75. 77. 103. 112. 145. 148. 166. 174. 176. *infr. hoc tit.* & aliis *huius Codicis legibus*, dicetur plenè *Paratitlo de Paganis*, *infr.* ad quorum sanè curam Templa Templorumque solemnia pertinebant. Hi igitur Sacerdotes cùm ex Curialium Corpore creantur, quod docent *dictæ leges*: sanè per Africam à solis *Aduocatis*, seu ex Aduocatorum corpore Sacerdotem dari voluit *hâc l.* Constantius: nam & ipsi fermè Aduocati de Curialium numero fuêre: vt docent aliæ complures *leges*, quas mox dicam. Non alia, vt puto ratione, quàm quia cùm Causidicinam Gentiles fermè profiterentur, Afrique sua sibi solemnia seruari cuperent, non alij melius Templorum solemnia tueri posse viderentur, quàm Aduocati; & verò Aduocatis & defen

defensoribus hâc tempestate Gentilibus opus esset. Et verò hanc coniecturam firmat apertissimè *Canon* 97. *Concilij Africani*, qui scriptus est Anno D. 407. *Placuit etiam, vt petant ex nomine prouinciarum Legati perrecturi à Glorioſissimis Impp. vt dent facultatem defensores constituendi scholasticos, qui in actu sint vel in munere defensionis causarum*, MORE SACERDOTVM PROVINCIÆ, *iidem ipsi qui defensionem Ecclesiarum susceperint, habeant facultatem pro negotiis Ecclesiarum, quoties necessitas flagitauerit, vel ad obsistendum obrepentibus, vel ad necessaria suggerenda, ingredi Iudicum secretaria.* Ad quam sanè Patrum Africanorum petitionem promulgata est ab Honorio *ex* 38. *infr. de Episcopis*: quâ id indulgetur.

Secundo capite Constantius definit, ADVOCATOS, Curiales non ideò, quia his Sacerdotij necessitas imposita esset, ciuilium seu Curialium munerum vacationem habere, si Curiales sint: Nempe enim nulla iura hanc Aduocatis vacationem dedêre: Quod postremum ipsum cauetur quoque *leg.*77.87.98.116.252.188.189. *inf. hoc titulo.* Igitur tandem definit, posse Aduocatum in alio etiam loco quàm in patria sua causis orandis operam nauantem, ibi Sacerdotem prouinciæ fieri, & nihilominus tamen in patria sua Curialibus muneribus obligari. Quod vtique singulare, & Aduocatis satis graue: alibi Sacerdotio fungi, & alibi nihilominus Curialia munera obire.

¶ *De* IMMVNITATE *Curialium à* CORPORALIBVS *iniuriis deque modo* MVLTARVM *quæ his imponi possunt.*

XLVII. * Idem AA."

OPPIDANEIS Ordinibus consulentes, dudùm iussimus †, ab iniuriis corporalibus tutam esse debere Ordinis dignitatem": Condemnationibus" etiam modum inposuimus, qui Legibus † designatur. Ideóque sancimus, vt si Iudex", vel in condemnationibus exprimendis", vel in corporalibus iniuriis vltra licitum contra Curialem exarserit, ipse quidem auri pondo quinque, Officium verò eius decem fisco inferat. Dat. XVIII. Kalend.Iul.Eusebio & Hypatio Coss.[359.]

INTERPRETATIO. *In correptione Curialium certam patientiam Iudices debent retinere, vt in" corpore vel in sanguine Curialium non facile audeant desæuire: nam si qui contra hoc fecerit, ipse quidem Iudex quinque libras auri, & officium eius decem auri libras fisco cogantur inferre.*

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.*
" Et *huic l.* præscribendus *Imp.Constantius A. & Iulianus C.*
" Sola *Parisiensis vlt. Editio*, & *Chronologia* ei addita, & exinde aliis *Editionibus* subtexta, supplent *Caciliano* PP. Vnde id supplerum, nescio: nam superiores omnes Editiones *Tiliana, Cuiaciana*, nil tale habent: Neque etiam Sichardi *Codex Antiquus*, neque eius *Manuscripti*, quos viderim. Et sanè *Cacilianus* PP. diù post fuit, A. 409. vt docent complures *Leges*, hoc *Codice*: & Zosimus, *lib* 5.*p.*818.
" *Dignitatis* voce in eadem re vtitur *lex* 4. *supr. de Tabular.* Honorij, *l.*1. *supr. ad leg.Corn. de falso.*
† *Lege* 39. ante decennium.
" *Condemnationibus*, ideſt, multis pecuniariis: de quo mox.
† Non extant hæ *Leges.*
" *Iudex*, ideſt, Rector prouinciæ: v. *Gloss.Theod.*

COMMENTARIVS.

QVÆSTIONE seu TORMENTIS, & Ictibus, denique ab Iniuriâ corporali, *hâc* rursùm *leg.* Curiales omnes immunes pronunciantur, à Constantio Imp. confirmatâ anteriore quadam *leg.* suâ putà *l.* 39. *supr.* quam hîc indicat; & ad quam dicta etiam ex *Libanio* hùc arcessi possunt. Itemque secundo capite, quod hîc omisit Interpres, CONDEMNATIONIBVS, ideſt, MVLTIS Curialium modum impositum antetioribus suis *Legibus* (quæ nusquam comparent) confirmat. Nempe duplici hoc priuilegio *oppidaneis Ordinibus*, vt ipse præfatur, ideſt, Curiis ciuitatum seu oppidorum, consultum it *hac leg.* Constantius: tùm ratione personarum seu corporum, tùm ratione bonorum: *personarum*, ab iniuriis, videl. corporalibus Curiales vindicando (quæ sanè ad totius Ordinis infamiam non possunt non pertinere, eiusque dignitatem imminuere.) Ratione item bonorum; condemnationibus scil. eorum, id est, multis (*condemnatio* enim est multa, *h.l.l.*8.9. *de Iurisd.l.*13. *de Prætorib.* & *l.*38.48. *supr. de appell. l.* 2. *sup. de milit. veste. leg.*1. *supr. ne quis in palæ l.*16. *supr. de re mil. l.*12. *infr. de ponderator. l.*5. *de Episcop. & l. vlt. Cod. de modo mult.* de quo plura ad *l.*12. *supr. de re milit.*) seu pœnis pecuniariis modum imponendo: ne alioquin immodicis multis Curialium bona in damnum Curiarum imminuantur: quæ Curialibus seruari Curiarum interest. Hâc igitur duplici fibula Iudicibus, id est Rectoribus prouinciarum immodice sæuientibus, *exardescentibus*, quâ voce hæc lex vtitur in Curiales in damna Curiarum *h.l.* occurrit Constantius: nempe & dignitati eorum consulendo & vtilitati. Quomodo pariter Honorius eadẽ constitutione Iudicum nimietati occurrit circa quæstiones Curialiũ & modum multarum, vt docet *l.*6. *supr. de Quæstion. & l. vlt. C. de modo multarum*: quæ ex *eâd. l.* desumptæ, & inter se coniungendæ coalsandæ veniunt *Legi* 161. *infr. hoc tit.* & *legi* 8. *supr. de contrab. empt.* Scilicet hæc duo fuerant in quibus fermè Iudices erga miseros potissimum Decuriones, nimio plus

indulgebant, & vt loquitur hæc *lex*, *vltra licitum exardeſcebant*. Et ſic notetur quoque iam *huius leg.* exemplum, de *Modo multarum*: qui deſumitur non ex Iudicis tantum dignitate, vt cæteroquin modi multarum, de quibus *tot. Cod.* verum ex obiecto ſeu ſubiectæ perſonæ ratione: de quo vid. Paratitlon *de Pœnis*.

¶ SENATORIA *dignitate nuda Curialem Curiâ non liberari, ſed* PRÆTORVM *tantum honore perfunctos.*

XLVIII.* Idem AA." ad Senatum."

SI qui fortè Decuriones munia detrectantes, ad Senatus Noſtri ſeſe conſortium contulerunt, exempti albo" Curiæ" propriis vrbibus mancipandi ſunt. Qui verò Prætorum honore perfuncti ſunt, reſidentes in Senatu, redhibere debebunt quæ ex rationibus fiſci, aut vrbium viſceribus abſtulerunt, ita vt omnibus deinceps adipiſcendi honoris huiuſce aditus obſtruatur. Dat. v. Non. Mai. Tauro & Florentio Coss. [361.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungendæ autem *huic* ſunt octo *leges*, quas mox receaſebo.

" Vel ſolus *Conſtantij* nomen præſcribendum, vt aliis *legibus* fermè fit: quæ *huic* coniungendæ ſunt; vel *Conſtantij A. & Iuliani C.*

" Id eſt, Senatus Conſtantinopol.

" *Album* Curiæ ſeu Senatus Conſtantinopolitani. De Albo Decurionum in genere v. & *l.* 1. 2. *infr. tit.* π. *de albo ſcribendo.* τῶν πόλεων λευκώματα. *Laterculum* vocat Cedrenus, ἐφ᾽ ᾧ βουλευτῶν ὀνόματα ἀπεγέγραπτο: βουλευτῶν καταλόγον dixit Iulianus in *Miſopog.* Extat huiuſmodi album in priſco marmore, quod Lipſius retulit.

" *Curiæ*, id eſt, Senatus.

COMMENTARIVS.

DE SENATORIA & PRÆTORIA dignitate à Curiali quæſita eſt hæc Conſtantij *lex*; quæ pars eſt prolixæ admodùm Orationis Conſtantij Imp. ad Senatum vrbis Conſtantinopol. emiſſæ, *ſuper Senatorum priuilegiis* & *Prætorum deſignatione*, vt patet ex illis omnibus legibus quæ exinde deſumptæ *huic* coaſſandæ veniunt, quaſque mox in vnam lineam coniiciam, ex argumenti paritate. Igitur, vt de Senatoria dignitate primùm agamus: Cùm eâ oratione Conſtantius Senatoribus immunitatem tribuat à luſtrali collatione *l. 3. infr. de luſtrali collat.* à collatione ad opera publica, *l. 7. infr. de operib. publ.* à tributis ſoluendis pro colonis ſuis profugis, *l. 7. ſupr. de annonâ & tributis*: à Metati onere, *l. 1. ſupr. de metatis*: à Synoneto per prouincias, *l. 1. ſupr. de publ. compar.* non tamen Senatoribus tribuit immunitatem à munere protoſtaſiæ: *l. 1. ſupr. de protoſtaſiâ* (quæ ſex *leges* omnes ex eadem ratione deſumptæ *huic* coniungendæ ſunt:) ſed neque à Curiali nexu ſeu obſequio, quæ *huius legis* ſententia eſt: cùm tamen ſub ipſomet Conſtantio aliquando Curiales Senatoriam dignitatem conſequi potuerint, & Senatoriâ dignitate indeptâ Curiâ liberari, quod docuit *lex* 42. *ſupr.* Verùm nunc mutat Conſtantius: cui plures aliorum Impp. leges *hoc tit.* concordant: Et in vniuerſum, viginti ſeptem *hoc tit.* in hoc argumento occupatæ ſunt, quas repetere licet ex *Paratitlo*. Igitur Curialem, Senatorem antea factum Albo Curiæ ſeu Senatorum numero expungi, Curiæque ſuæ reſtitui iubet: Prætoribus tantùm in præteritum exceptis (de quorum deſignationis forma agitur *l. 12. 13. ſupr. de Prætoribus* quæ & ipſæ ex eadem oratione petitæ *huic* coaſſandæ ſunt:) ſcilicet ſi Curialis Senator factus, mox Prætor deſignatus: Præturam, id eſt ludos Prætorios ediderit, eum non ampliùs in Curiam retrahi vult: verùm in Senatu remanere: ſic tamen, vt ſi quid cùm Curiâ migraret ex rationibus fiſci, vel vrbium viſceribus abſtulit, (ex Decurionibus enim Exactores, Suſceptores, Curatores Rerum publicarum creabantur, de quo alibi ſæpè, & iam *ſuprà*,) id redhibere, id eſt, reſtituere debeat. Quod Præturæ priuilegium notandum eſt: de qua alioquin in vniuerſum *ſuo titulo* prolixè *lib. 6. de Prætorib.* & *Nouella Theodoſij 8. ne decurio ad Senatoriam dignitatem aſpiret.*

¶ Quicquid tamen Conſtantius hanc in partem *hâc l.* cauerit, nihilominus poſt eius obitum conqueri pergit Libanius, *Orat. in Iuliani Imp. necem pag.* 296. 297. Curias ſub Conſtantio exhauſtas fuiſſe, aliis ad Militiam confugientibus, aliis ad *Senatum*, aliis corpori ſe dantibus, aliis Eccleſiaſtici nominis obtentu munia declinantibus: nam id omninò vult: ſcil. Iuliani laudes perſequens; ἐπεδείξατο δὲ, inquit, τὴν αὐτὴν πρόνοιαν [Ιουλιανὸς] καὶ περὶ τὰ ἐν ταῖς πόλεσι βουλάς: αἳ πάλαι μὲν πλήθεσί τε καὶ πλούτοις ἔθαλλον, ἔπειτα ἦσαν οὐδὲν, μετερρυηκότων πάλιν ὀλίγων κομιδῇ τινῶν, τῶν μὲν εἰς τὰ στρατιωτῶν, τῶν δὲ εἰς τὸ ΜΕΓΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ, τοὺς δὲ τοῦ ἑτέρου τι τὸ δεξόμενον; καὶ οἱ μὲν ἐκάθευδόν τε καὶ ἐχαρίζοντο τῷ σώματι, καὶ τῶν οὐ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἐλθόντων κατεγέλων. τὸ δὲ ὑπολελειμμένον ὀλίγον ὂν, ἐβαπτίζετο, καὶ τὸ λειτουργεῖν τοῖς πλείοσιν εἰς τὸ προσαιτεῖν ἐτελεύτα. καί τοι τίς οὐκ οἶδεν, ὡς ἡ τῆς βουλῆς ἰσχὺς ψυχὴ πόλεως ἐστίν; ἀλλὰ Κωνστάντιος μὲν λόγῳ ταῖς ψυχαῖς βοηθῶν, ἔργοις ἦν ἐχθρὸς, μεταστήσας ἑτέρωσε τοὺς ἐκείνας φεύγοντας, καὶ διδοὺς ἀτελείας παρανόμους [vel παρανόμοις:] ἐῴκεσαν δὲ ὅσοι γραϊδίοις ἠπημένοις ῥάκια, καὶ ὠδύροντο μὲν οἱ σεσυλημένοι βουλευταί, δεινὰ δὲ αὐτοῖς ὡμολόγουν πεπονθέναι τε καὶ πάσχειν οἱ δικάζοντες, βοηθεῖν δὲ οὔτε ἑτοίμοι, βοηθεῖν οὐκ εἶχον. ἀλλ᾽ ἔδει ποτὲ καὶ ταῦτα τὴν αὐτῶν ῥώμην ἀπολαβεῖν. τὸ γὰρ δὴ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιον ἐκεῖνο γράμμα, τὸ δεῖν πάντα ἄνδρα πρὸς βουλὴν καλεῖ, καὶ μηδὲν ἔχοντα ἰσχυρὸν εἰς ἄφεσιν. ἐγγράφειν. id eſt,

Oſtendit verò [Iulianus] *hanc eandem prouidentiam circa Curias ciuitatum: quæ olim certè cùm & multitudine & opibus floruiſſent, in nihilum poſteà redactæ ſunt, tranſlatis rurſum paucis in militiam, aliis in* SENATVM; *alios verò quid aliud cepit: & hi quidem ſopori dediti corpori indulgebant, eoſque qui iiſdem deliciis non vtebantur, deridebant: Cæteri paruo numero relicti fluctuabant anxij: & muneris publici functio pleriſque in mendicandi neceſſitatem vertit. Et quis tamen neſcit, Curiæ vim* [ſeu numerum] *ciuitatis animam eſſe? Verùm Conſtantius verbo quidem his animabus ſuccurrens, rebus ipſis inimicus erat, aliò transferens, qui eas fugiebant, & Immunitates tribuens iniuſtas* [vel ſceleratis] *Igitur ſimiles factæ ſunt vetulis, quæ pannis obſitæ: & mœrebant quidem ſpoliati Decuriones: neque diffitebantur Iudices grauia eos perpeſſos patique, verùm cùm ad auxiliandum parati eſſent, iuuare non potuerunt: ſed oportuit tandem, & hæc robur ſuum recipere: Hoc enim Edictum* [Iuliani] *profectò magna laude dignum eſt. Quod omnem virum ad Curiam vocari oporteat, eumque qui nullam iuſtam vacationis cauſam habeat, ei adſcribi.* Eſt hic locus Libanij ſingularis, cuius vſus deinceps haud ſemel nobis erit ad Iuliani conſtitutiones, imò etiam ad *l. prox.* Hùc etiam etiam pertinet eiuſdem Libanij *epiſtola*, *ad Andronicum* 145. in *M.S. Regio* vbi tamen ſibi contrarius ob Senatoriam dignitatem, Phœnicem quendam à Curialibus patriæ muneribus liberari poſtulat. Μέτρον ἄριστον ἔφη τις, καὶ ὁ λόγος, ἀνάθημα γίνεται τοῦ πυθίου. σὺ δ᾽ ὅτι μὲν τῆτε ἄλλῃ καὶ τῷ πλήθει τῶν βουλευτῶν μείζονας τὰς πόλεις ποιεῖς, καλῶς ποιεῖς: ὅστις δὲ εἰς μείζω βουλὴν καλεῖται, καὶ γέγονεν αὐτῇ φοίνιξ ἄλλό τι σεμνότερον, μή μοι τοῦτον ἀποστέρει τῆς τύχης: μηδ᾽ οὕτω φίλει τοὺς ἀρχομένους, ὥστε τὴν σαυτοῦ μισεῖν. ἔστω δὴ καὶ φρατέρνῳ τῶν ἐν φοινίκῃ λειτουργιῶν ἄφεσις, ὃν αὐτίκα δεήσει δαπανᾶν ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει.

¶ Quod nominatim Libanius ſcribit, & hæc *lex* cum *leg.* 42. *ſupr.* fidem faciunt, multos Curiales ad Senatoriam dignitatem ſub Conſtantio ſeſe contuliſſe: Ei rei fidem quoque egregiè facit *lex* 74. & 90. & 96. *infr.* quibus *legibus* Valens & Theodoſius Magnus Imperatores reuocari è Senatu vel ex officialibus ad Curiam Curiales iubent, qui Senatoriam dignitatem impetraſſent à Conſulatu Conſtantij 10. & & Iuliani 3. id eſt, ab Anno proximè *huius legis* noſtram præcedente, putà Anno Dom. 360. ſeu à Iuliani tempore, anteriùs à Conſtantio factis, intactis.

¶ *De* CLERICATV, *an & quando per eum Curialis Curiâ liberari poſſit.*

XLIX. * Idem AA." ad Taurum PF. P."

SOLVM Epiſcopum facultates ſuas Curiæ, ſicut antè fuerat conſtitutum, † nullus adigat mancipare, ſed Antiſtes" maneat, nec faciat ſubſtantiæ ceſſionem: Sanè, ſi qui ad Presbyterorum gradus, Diaconum" etiam, ſeu Subdiaconum, ceterorúmque peruenerint, adſiſtente Curiâ, ac ſub obtutibus Iudicis promente" conſenſum (cùm eorum vitam inſignem, atque innocentem eſſe omni probitate conſtiterit) habere debet patrimonium probabilis" inſtituti, vt retineat proprias facultates: maximè ſi totius populi votibus expetatur. ¶ Quòd * ſi qui fortè, non Curialibus aput Iudicem profitentibus, non denique expetente populo, ad eos (quos diximus) gradus adſpirent, aut ſtudio fraudulentæ" artis inrepſerint, patrimonium ſuum liberis tradant ad Curialia obſequia ſubrogatis. Quòd ſi ſuboles defuerit, propinquis ſuis (quos tamen" gradus poterant legitimæ ſucceſſionis adtingere) duas tradat propriæ ſubſtantiæ portiones, ſibi tertiam reſeruaturus: ſcilicet, vt per propinquos (ſi tamen Curiales ſunt, aut etiam, ſi Curiæ nunquàm antea obſequium præbuerunt) præbeatur, ſuſceptis facultatibus, obſequela". Quòd ſi filios aut propinquos non habuerint hij qui derelicta Curia ad cultum" diuinæ reuerentiæ exiſtimauerint tranſeundum, duas portiones Curia debebit accipere, relicta penes eum tertia, quem antè diximus ad Eccleſiaſticorum conſortium inſidioſis artibus adſpiraſſe. Ea verò quæ ad Curiam ex eorum iure tranſierint, Curiæ eſſe oportet, nec ex eius iure transferri. ¶ Sed quoniam verendum fuerit, ne alienatis facultatibus, aut in aliorum iura antè tranſcribtis, nullâ ex parte poſſit Curiæ vtilitatibus conſuli, obſeruari oportet, vt ſi patefacta fuerint fraudulenta conſilia, qui qualibet neceſſitudine copulatus eſt, cùm id poterit demonſtrare, eaſdem percipiat facultates, Curiæ muneribus præbiturus obſequia: Vel ſi propinquorum ceſſet indago, cuncta ad Curiam transferantur, quæ quolibet titulo alienata probabuntur, ex eo tempore, ex quo Curiæ munia cœperit detrectare, qui viam" diuinæ cultionis affectat. ¶ Si Præpoſiti horreorum", hiique qui ſuſcepturi ſunt Magiſtratum", Præpoſiti etiam pacis", ſeu Suſceptores diuerſarum ſpecierum, ad Eccleſiam crediderint adſpirandum poſtquam officia inpoſitæ ſollicitudinis aut honoris adgreſſi ſunt, ipſos primùm Antiſtites ſupernæ legis conueniet reluctari, ipſiſque primùm adnitentibus, eoſdem ad obſequia congrua reuocari; aut ſi hoc neglexerint à Curialibus, Iudiciali Officio ſuffragante, retrahendi ſunt, &c. Dat IV. Kal. Septemb. Tauro, & Florentio Coss. [361.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Codice Iust.* Omisit eam quoque Baronius, quæ tamen elegans est & ad historiam Ecclesiasticam pertinet, Iungenda autem ei *lex 7. supr. de cohortalibus.*

" Et huic legi, *Constantij* tantùm nomen præscribendum est, vel certè *Constantij A. & Iuliani C.*

" *Taurus* PP. Italiæ sub Constantio: v. *Prosopogr.*

† Constitutio hæc non extat: Sed & quid ea constitutum fuerit, non satis clarum est. Duplicem enim hęc verba, *sicut antè fuerat constitutum*, sensum admittunt. Verùm de eo mox.

" *Antistes*, idest, Episcopus: sic in *fin. legis, Antistites supernæ legis.* Hac ipsa voce vtitur Ammianus Marcellinus in Constantij ipsius rebus *lib. 21. p. 218. & lib. 22. p. 225.* & sub Valentiniano *lib. 27. p. 362.*

" *Diaconorum, Subdiaconorum*, Quanquam etiam huius æui Latinitas, *Diacon, Diaconis*: & in plurali *Diacones* dixit: Quomodo etiam reponendum *l. 63. infr.* ac proinde in Genitiuo *diaconum*. Sic etiam Cyprianus *ep. 5. Cyprianus Presbyteris & Diaconibus fratribus.* Synodus Sardicensis (quę ante hos 20. & amplius annos habita) Epistola ad Eccles. *in fragm. à Pithœo editis, p. 9. Qui tunc ipsius Theogniti Diacones fuerunt.* Pontius *in passione Cypriani: Dalmaticam verò tradidit Diaconibus.* Subdiacones apud S. Augustinum. Omitto sequioris æui exempla.

" Promere consensum.

" Ita *d. l. 7. si id probabilis vitæ studium postularit.* Hinc & *probabilis sæculo disciplina*, pro Clericatu, *leg. 44. infr. de Episcopis.*

* SECVNDVM caput *huius legis.*

" Clandestinis artibus *d. l. 7. & infr. h. l.* insidiosis artibus.

" Taxatio hęc quò pertinet?

" *Obsequela*, pro obsequio.

" *Cultum diuinæ reuerentiæ*; mox vocat infr. *viam diuinæ cultionis*: id est, Clericatum. Eodem sensu in *Valentiniani leg.* in eodem argumento, *Cultus legis nostræ*: *leg. 21. infr. de Episcop.* in epistola Constantini ad Ædesium, *quod minus dignus idem Cæcilianus cultu sanctissimæ Religionis habeatur.*

" Idest, Clericatum: sic *sup. Cultus diuinæ reuerentiæ.*

* TERTIVM caput *huius leg.*

" De Pręposìtis horreorum dictum ad *l. 21.*

" *Magistratum*, idest, Duumviratum.

" Ita quoque *l. 1 supr. de pignoribus*: *Præfectus pacis, vel Decurio.* Sed tamen rescribendum *pagis*, quorum mentio fit prætereà *d. l. 1. supr. de pignoribus*: *l. 1. de his quæ administr. l. 1. de erog. mil. ann. l. 8. infr. de susceptoribus.* de quo ad *dict. l. 1. supr. de erog. milit. annon.*

COMMENTARIVS.

CLERICATV, an & quomodo Curialis conditio euitari possit, definitur à Constantio *h. l.* (quæ hoc in argumento prima omnium hoc titulo occurrit, cùm duæ tamen tamen anteriores super eo Constantini M. *leges* occurrant, *l. 3. & 6. infr. de Episcopis*:) quæ etiam vltima est omnium quæ reperiuntur *hoc Codice* Constantij Constitutionum, si modò mensis in eâ subscriptus rectè habet. Quâ de re alioquin sunt in vniuersum *hoc Codice* quindecim constitutiones: purà duæ Constantini M. *d. lex 3. & 6. infr. de Episcop. Eccles. & Cler.* Constantij hæc *lex*, cui socianda & *lex 7. supr. de cohortal.* de quo mox: Iuliani *lex* proxima 50. *infr.* Valentiniani Sen. *lex 59. inf. hoc t.* & *lex 21. infr. de Episcopis.* Valentis *lex* 19. *infr. de Episcopis.* Valentiniani Iun. *l. 99. infr.* Theodosij M. *lex* 104. 115. 121. 123. *infr. hoc tit.* Arcadij *lex* 163. Theodosij Iun. *lex* 172. *infr. hoc tit.* & *l. 21. infr. de Episcopis.* Constantini M. mens fuerat abscise, ne Decuriones ad Clericatum sese conferre possent, verùm vt inde exempti Ciuitati Curiæque redderentur, *d. l. 3. & 6.* (quarum vltima data est A. D. 326. post Concilium Nicænum, triginta quinque ante hanc Constantij *legem* fermè annis.) Exinde constitutum fuerat (ita enim initium *huius legis* accipio) & quidem, vt Decurio Clericus fieri posset, dummodo facultates suas Curiæ mancipareт, seu substantiæ suæ cessionem faceret: Quâ sanè ratione Curiarum indemnitati consultum videbatur. Verùm Clericatus fauore in dies magisque inualescente, magis adhuc Clericis fautum, euitandæ Curiali conditioni: sic vt per Clericatum plena sub Constantio immunitas à Curiali conditione quæsita fuerit. Quò pertinet etiam Libanij locus ille, quem ad *l. 1. supr.* protuli: vbi etiam si ταφηνόμοις legendum est, eâ voce proculdubio Christiani nominis osor, Clericos indicare voluerit, καὶ δίδως, inquit, ἀτελείας ταφηνόμοις. Vt & alter eiusdem Libanij locus *in Iuliani necem*, quem protuli ad *l. superiorem*: Eodemque pertinet & ad id quod à Constantio hac parte factum fuerat, reuocandum, famosa Iuliani constitutio, *l. 50. prox.* cuius alij meminere & ad quem plura.

¶ Sententia certe Constantij *hac l.* est, Episcopum ex Curiali etiam retentis bonis Episcopum manere, neque bonis suis Curiæ cedere oportere, (quod & ipsum præsupponitur Theodosij M. *l. 121. infr.*) Cæteros quoque Clericos, putà Presbyteros, Diaconos, & reliquos, si in eorum Clericatum Curia in præsentia Iudicis consenserit, maximè si totius populi vocibus expetiti fuerint, pariter bona sua retinere. Quod quidem ipsum idem Constantius statuit circa Beneficiarios vel Officiales Rationalis, vt si sub notione Iudicum Officiis consentientibus Clerici facti fuissent, bonis retentis Clerici manerent, *l. 7 supr. de Cohortalib.* quæ *huic* coniungenda est, ceù vnius & eiusdem constitutionis pars. Et hæc de his, quos retentis quoque bonis in Clericatu manere voluit Constantius. Quâ parte plura notanda veniunt.

Primò, quod Episcopi eam rationem habeat Constantius, vt ad Curialem nexum euitandum, bonaque retinenda, nihil præterea spectari velit, sed solius Episcopatus gradum sufficere vult: Quæ sanè reuerentia tributa Episcopatus apici.

Secundò notandum ex *hâc l.* & *d. l. 7.* Curiæ consensum accedentem ad Clericatum Decurionis, Beneficiarij, & Officialis Rationalis id effecisse, vt ne posteà is bona sua Curiæ cedere cogeretur: quasi Curia ipsa hoc facto iuri suo renunciasset.

Tertiò obseruanda ex *hac l. & dict. leg. 7.* triplex solemnitas Clericorum eligendorum hâc ætate: 1. Consentiente videlicet Corpore, ex quo quis erat. 2. Iudice notionem adhibente. 3. Tandem sæpè totius populi vocibus aliquo expetito: scilicet etsi Synodi Laodicenæ *Canone* 13. Electiones populo permissæ non fuerint, μὴ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὰς ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίστασθαι εἰς ἱερατεῖον; attamen populi Votorum ratio semper habita vt docet quoque singularis apud Lampridium *in Alexandro Seuero locus*, & alter apud Cyprianum: sed & in *ep. Synodica Concilij Nicæni* apud Theodoretum *lib. 1. c. 9.* μόνοις εἰ ἄξιοι φαίνοιντο, καὶ ὁ λαὸς αἱροῖτο, &c. Chrysostomi homilia, ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη ad quam v. Habertum *obs. 2.* & *homilia 14. in Acta*, S. Gregor. Nazianzenus, *orat. XI. de S. Athanasio.* Augustini *ep. ad Alypium & ep. ad Seuerum 27.* Synesius *quoque ep. 76.* cùm Antonium quendam ab Olbiatis Episcopum electum à Theophilo Alexandrino Ep. confirmari petit, ait, ἐπὶ τοῦτο ἡ πάνδημος ψῆφος ἠνέχθη: id est *in cum vniuersa populi suffragia delata sunt.* vide Hieronymum, 1. *aduersus Iouin.* & *canon.* 78. *Cod. African.* Leonis Primi *ep. 87. seu 89. ad Episcopos Viennensis prouinciæ & epistolam 2. Cælestini 1. ad Episcopos Galliæ.* Et stetit diù posteà mos hic in Gallia, vt constat ex pluribus Gregorij Turon. locis *libr. 4. c. 26. lib. 8. c. 22.* & *initio lib. 10.* & ex Synodo *Aurelian. 5. cap. 11.* eiusque consensionis ciuium, & ad legem relationis formula extat apud Marculphum 1. *formul. 7.* Cæterùm, sicut Clerici ex Decurionibus seu Curialibus ex postulatione populi, facti; ita & retrò Curatores & Duumuiri decreto Curiæ designati *postulante populo, seu ex postulatione populi*: de quo sunt duæ Inscriptiones *p. 431. & 483.*

¶ Sequuntur Clerici ex-Curialibus, quos vel in totum, vel pro parte bonis suis cedere voluit Constantius: nempe ij qui non à populo expetiti, non à Curiâ probati, verùm insidiosis artibus, seu studio fraudulentæ artis ad Clericatum sese contulerunt. Igitur, hosce si liberos habeant, patrimonium suum totum liberis suis ad Curialia obsequia subrogatis tradere iubet: si propinquos tantùm, seu legitimos successores habeant, duas partes, tertia ipsis Clericis seruata, sub eadem conditione tradere vult: si neutros habeant, duabus pariter facultatum suarum partibus Curiæ cedere vult, tertiâ sibimetipsis retentâ. Quæ quidem omnia & circa Beneficiarios seu Officiales Rationales similiter constituit Constantius *d. l. 7.* quæ huic coniungenda est. Intereà euitandæ Curialis conditionis per clericatum modi duo notentur, per facultatum suarum cessionem vel omnium vel pro parte: vel in curiam, vel in subrogatum. De quibus multæ occurrunt *leges hoc titulo.* De subrogatis alioquin seu rogatis prætereа *lex* 59. 98. 99. 111. 115. 118. 155. 260. 163. 167. 187.

¶ Cæterùm quia in fraudem Curiæ iidem clerici poterant bona sua quocumque titulo, statim vt clerici facti fuerant, alienasse, ideò Constantius vult, propinquū eius, si id detexerit, bona ea ad se trahere posse, Curiæ obsequia redditurum; propinquis verò cessantibus, Curiam ea reuocare posse. Quæ species notetur, reuocandæ alienationis in fraudem suam factæ à Clericis.

¶ Tertio capite iam Constantius eos Clericos designat, qui ad Curiam reuocari ipsi possunt: nempe eos, qui vel Magistratum deseruerunt, vel ratiocinia Ciuitatum, qui, inquam, cùm ratiocinia quædam in Curia positi administrarent, administratione non expletâ ad Ecclesiam & Clericatum confugerunt, nempe ad rationes detrectandas, vel Duumuiratum iam ingressi eum destituerint. Id quod ipsum Constantius statuit circa Beneficiarios & Officiales Rationalis, si ad Clericatum confugerint, neglectâ cursus exhibitione vel primipili necessitate, vel interuersâ ratione fiscali, *d. l. 7. de cohortalib.* quæ huic, vt dixi, coniungenda est. Illorum tria genera seu exempla *hâc l.* proponuntur, putà si Præpositi horreorum, si Præpositi Pagis (nàm ita scribendum, de quo plenè *ad l. 1. sup. de erogat. milit. ann.*) vel susceptores diuersarum specierum iam creati & imposita sibi officia adgressi sunt: Scilicet ex Curialibus Præpositi horreorum, Præpositi Pagis, & Susceptores creati, quod vt ex *hâc l.* ita ex plurimis *aliis* discere est.

¶ Cœtera de Curialibus Clericis factis, & bonorum cessione ab eis Curiæ facienda, *aliis* deinceps *legibus*: ac nominatim ad *l. 59. & 104. infrà*, vbi & Ambrosij loca sternentur: Cassiodori inter hæc locus non omittendus *2. var. 18.*

¶ Tandem hæc illa Constantij *lex* videatur, quam memorat Socrates, *libr. 2. cap. 32. p. 503.* de quâ dixi ad *d. l. 7. de cohortalib.* Nisi potius hæc nostra cum *d. l. 7.* moderandæ & temperandæ illi lata fuerit.

¶ 1 *De* CLERICIS *Decurionibus ad Curiam reuocandis.* 2 *de* LVSTRALI *collatione à Curiis aliena.* 3 *de Curialibus qui ad* POTENTIVM *domos confugerant, retrahendis, Iuliani Imp. lex.*

L. * Imp. IVLIANVS A. Secundo" PF. P. Post alia.

DECVRIONES, qui vt Christiani" declinant munia", reuocentur. ¶ Et ab auri atque argenti præstatione", quod negotiatoribus indicitur, Curiæ immunes sint: nisi fortè Decurionem aliquid mercari constiterit, ita vt Ordines ciuitatum ex huiusmodi reliquis" sarcinarum (vt iam diximus) amoueantur. ¶ Et quoniam ad Potentium domus confugisse quosdam relatum est Curiales, vt tam fœda perfugia prohibeantur, multam statuimus, vt per" singula capita singulos solidos dependat, qui ad Potentis domum confugerit, & tantundem qui receperit multæ nomine inferat: Nam si seruus inscio domino susceperit, capite punietur, & ingenuus qui inuito patrono" hoc fecerit, deportabitur. PP." III. Id. Mar. Constantinop. Mamertino, & Neuitta Coss. [362.]

NOTÆ.

* Abest *hæc lex* à *Cod.Iust.* Repetitæ extant huiusce *legis* duæ priores sententiæ *l.4.inf.de lustrali collat.* Meminit *huius l.* Baronius *A.362.n.280.* Et iungendæ *huic* sunt tres *leges*: putà *lex* 10.*sup. de extraordinariis*: *lex* 2.*sup.de protostasia*: *lex* 1.*sup.de locat.fundor.* proculdubio, & *lex* 1.*sup.de auro coronario.*

" Ita quoque *dictis legibus*: vnâ *lex* 2.*sup.de protostasia*, exceptâ, vbi scriptum *Sallustio PP.* verùm idem semper est Ammianus Marcellinus, *initio lib.22. Breui deinde Secundo Sallustio promoto Præfecto prætorio.* v. plura *in Prosop.* An verò idem cum Saturnino secundo?

" *Christiani*, id est clerici: de quo mox.

" Curialia scil.

" Id est à lustrali collatione: de quâ, *lib.*13.*c.*1.

" *Reliqua* λοιπάδες: vide *Glossar.Theodos.*

" Verba hæc *per singula capita,* meliùs starent infrà, ita *& tantundem per singula capita qui receperit multæ nomine inferat.*

" *Patronus*, respectu colonorum ingenuorum, *h.l.& l.*1.*sup.de salgamo.l.*1.*ne colonus &c.*

COMMENTARIVS.

IVLIANI Apostatæ Imperatoris sex déque Decurionibus, constitutiones ordine sequuntur, quibus addenda eiusdem septima, putà *lex* 1. *sup. de proximis Comitib. dispos.* (vbi quædam dixi :) & octaua insuper *lex* 2. *supr. de Agentib in rebus*: Ex quibus omnibus apparet inde quàm enixè Iulianus Curiarum commodis consultum iuerit. Imò, eum nimio plus Curiis fauisse additis iniustè Curiarum consortio quamplurimis, disertè scribit quatuor locis Ammianus Marcellinus. Primò quidem *lib.* 21.*p.* 210. vbi de eius Næssi mora. *Nec priuatorum vtilitates in tempore afflagranti despiciens, litesque audiens controuersas maximè municipalium ordinum, ad quorum fauorem propensior, iniuste plures muneribus publicis adnectebat.* Secundus Ammiani Marcellini locus est *lib.* 22.*p.* 237. *Ancyram redit: eumque exinde progredientem vlterius multitudo inquietabat, pars violenter erepta sibi reddi poscentium, alij querentes consortiis se Curiarum addictos iniustè.* Et mox *: Illud amarum & notabile fuit, quod ægrè sub eo à Curialibus quisquam appetitus, licet priuilegiis & stipendiorum numero & originis penitùs alienæ firmitudine communitus, obtinebat æquissimum: adeò vt plerique territi emercarentur molestias pretiis clandestinis.* Et iterum, *lib.* 25.*p.* 316. *Illud quoque itidem parum ferendum, quod Municipalium ordinum cœtibus patiebatur, iniustè quosdam adnecti vel peregrinos, vel ab his, consortiis, priuilegiis, aut origine longè discretos.* Hæc ita liberè Ammianus Marcellinus. At Libanius, *Orat. in Iuliani necem*, *p.* 296. 297. Iulianum vel eo maximè nomine commendat, quod Curias sub Constantio exhaustas, repleuerit: cuius verba iam protuli ad *l.* 48.*sup.*

¶ Hæc sunt Veterum in genere testimonia. Ex ipsius quoque Iuliani scriptis & Epistolis id ipsum videre est; studium inquam eius erga Curias, & ad Decurionum numerum augendum; putà, ex *ep.* 11. *ad Byzantios*: & ex *Misopogone p.*106.107. 111. Nos quid eius *leges* præferunt, videamus.

Primùm igitur Curiales ad Curiam quamplurimos reuocauit: putà Christianos *hâc l.* 50. (quæ repetita extat hâc parte, *l.* 4. *inf.de lustrali collat.*) item eos qui ad Potentium domos confugerant, *hâc ipsâ l.* 50. rursum eos qui ex materno genere Curiales Antiochiæ essent, 51. *h. t.* incolas, item, etsi alibi Decuriones essent, *l.* 52. *h. t.* Designata item ab ipso Corpora plura, ex quibus Curiales nominari possent, *l.* 53.*h.t.* Item Curias à lustrali collatione immunes reddidit *hâc ipsâ l.* Et contra tamen videre est ex nonnullis *legibus*, multa quoque in Curialium gratiam ab eo sancita, quæ primâ fronte fermè in Curiarum damna cessura viderentur. Nam & nouos Decuriones præteritis Susceptorum debitis onerari noluit, *l.*54. *h. tit.* Et Curialis conditionis euitandæ modos nonnullos admisit: veluti numerum 13. liberorum *l.* 55.*h.t.* Militiam in scriniis quindecennalem, *l.* 1. *sup.de prox. Comitib. dispos.* cùm antea Constantij *leg.* vicennalis militia requireretur, *l.* 1.*sup. de agentib. in rebus*: agentium item in rebus triennalem, *l.* 2. *supr. de agentib. in rebus*: Et hæc quidem interim summa est omnium Iuliani constitutionum, quæ *hoc Codice* occurrunt super Curiis & Decurionibus. Quæ quidem etiam omnes fermè ad Curias Orientis pertinent: vt docent: ac nominatim ad Curias Orientalis diœceseos. & Syriæ, tum Cœles (vbi Antiochia) tùm *Phœnices*: vt ostendunt *lex* 51.52. 53.54.55. 56. Nam & ibi maximè hoc tempore hæsit Iulianus. Hæc verò nostra ad Byzantinam seu Constantinopol. vt puto, pertinet: quod spectat ipsius Iuliani *epistola* 11. quam mox subiiciam: cui vel maxime fauit. Quæ causa cur Zosimus crederet *lib.* 3.*p.* 713. Iulianum dedisse Vrbi Byzantinæ ius Senatus vt in vrbe Româ.

¶ De *hâc l.* nunc videamus, quæ tribus capitibus constat, quibus tria sub Constantio siue vsurpata, siue sancita circa Curias & Curiales abrogatum it. Quorum primum quidem omnium celebratissimum est: CHRISTIANOS scilicet qui Curialia munera declinauerant, reuocari iubet: Decuriones, inquit, *qui vt Christiani declinant munia, reuocentur.* An ait: sub Constantio, eo ipso quòd quis Christianam fidem sequeretur, Curialem conditionem euitare poterat? Id verò hæc verba sonare videntur. Quin & ratio ipsa suadere; quandoquidem Curialia munera quam plurima cum Christianæ Religionis iniuriâ coniuncta erant, cum à Curialibus & in Curiâ, multa Gentiliæ superstitionis exercerentur: quâ causâ certè postea Theodosius M. Christianis Curialibus *Archierosynam* id est Templorum curam & Templorum solemnia, imponi vetuit *l.* 112. *inf.* ac præsertim cum potissimâ Curialium pars Gentiles essent: sic vt Christiano tot inter Gentiles non posset esse consultum. Sed & ipse Iulianus, *ep.* 11. *ad Byzantios*, id suadet. Ἰουλιανὸς Βυζαντίοις. Τοὺς βουλευτὰς πάντας ὑμῖν ἀποδεδώκαμεν, καὶ τοὺς πατροβόλους, εἴτε τῇ Γαλιλαίων ἑαυτοὺς ἔδοσαν θρησκείᾳ, εἴτε ὅπως ἄλλως πραγματεύσασθαι διαδρᾶναι τὸ βουλευτήριον· ἔξω τῶν ἐν τῇ μητροπόλει λελειτουργηκότων. Vbi βουλευταὶ Decuriones ipsi: πατρόβολοι verò sunt qui à patre seu paternâ origine Descendunt: βολεῖν enim est ἐλθεῖν teste Hesychio. Vt proinde huiusce vocis loco τοὺς πατροβόλους substituere non debuerit Petauius, *in notis ad hanc Epistolam*: qui in eo in vniuersum errat, quod hanc epistolam Iuliani ad Senatoriam glebam, seu glebalem collationem retulerit: cùm ea sit de Decurionibus, & Decurionum filiis, ad Curiam reuocandis.

Quod exceptionem verò attinet, quam Iulianus *eâ ep.* addit, eius sensus hic est eos Decuriones non esse reuocandos ad Curiam qui in vrbe Româ muneribus functi essent, quod etiam Petauius alibi perperam traduxit. εἴτε τῇ Γαλιλαίων, inquit, ἑαυτοὺς ἔδοσαν θρησκείᾳ, *etsi*, inquit, *ad Galilæorum* id est Christianorum) *religionem se dedissent.* Et putet quis etiam, hoc præmij & illicij loco datum à Constantio Decurionibus Gentilibus, ad amplexandam Religionem Christianam, vt Curialem nexum euitare possent: atque hunc esse huius loci sensum: Vt vice versâ olim persecutionis tempore pœnæ loco Christiani Curiis addici soliti, βουλευτηρίοις ἐναριθμεῖσθαι, καὶ βουλευταὶ ὄντες πρότερον: quod Constantinus M. postea revocavit: teste Sozomeno *lib.*1.*c.*8. de quo pœnæ genere *infr. l.* 66. *& l.* 108. *infr.* Et tamen non de omnibus Christianis hæc accipienda puto, verum de iis tantum qui ad *Clericatum* sese contulerant, quique vt Clerici, curialia munia declinabant. Id enim potissimum Iulianus egit, idque ei vitio versum à Christianis Scriptoribus. Testis Philostorgius, *Eccles.histor.lib.* 2. *cap.* καὶ ἄλλα δὲ τῆς αὐτῆς κακοτεχνίας συνεπῆγε· τούς τε γὰρ ἐν κλήρῳ κατειλεγμένους εἰς τὴν τῶν βουλευτῶν ἀνέστρεφε λειτουργίαν, &c. Sozomenus *lib.*5.*c.*5. κληρικοὺς, μέντοι πᾶσαν ἀτέλειαν καὶ τιμὴν καὶ τῇ σιτηρεσίᾳ ἀφείλετο· καὶ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν κειμένους νόμους ἀνεῖλε, καὶ τοῖς βουλευτηρίοις ἀπέδωκε. Quare Christianorum appellatione Iulianus Apostata Clericos hîc designauit: Nempe vt Christianos Generali *Galilæorum* appellatione notauit, ita & *Christianorum* appellatione Clericos indicare voluit Iulianus: simili ratione quâ ipsemet Theodosius M. in hoc ipso argumento, *l.* 123.*inf.* sed & Valentinianus Sen. in simili argumento, *l.* 11. *infr. de pistoribus*: pistorum consortium declinari vetat ad Ecclesias se conferendo, seu *Christianitatis priuilegio*. Tandem ita etiam *Christiani proximorum locorum*, pro Ecclesiasticis accipiendi sunt in Honorij *l.* 2. *sup. de postliminio.* Et hæc quidem de primo *huius l.* capite. Vbi si quis scire aueat, & quando decurionatus per clericatum euitari potuerit, consulat is *quatuordecim* prætereà *leges* quas cumulaui in *Paratitlo*, vbi & singularum sententiam expressi.

Secundo capite pariter Iulianus aliquid quod circa *Curias* sub Constantio vsurpatum fuerat circa Lustralem collationem allegatum it: quod iam discussum ad hanc *huius l.* partem, quæ pariter vt superior repetita extat *l.*4.*inf.de lustrali collat.* erit enim proprius illa dicendi locus & iterum *l.* 72. *inf.h.t.*

Tertio capite, Iulianus Curiales qui ad *Potentium* domos confugerunt, reuocari iubet, multâ propositâ tum ipsis fugitiuis, tum receptatoribus, siue dominis ipsis, & Patronis siue seruis & colonis eorum.

Atque hæc est *huius l.* sententia, quæ quidem pars est prolixioris Iulianeæ constitutionis, quâ in vniuersum Iulianus indicto Christiano nomine & Constantinianis, ac Constantio potissimùm odio, vetera iura, abolitis Constantineis, restitutum iuit, ac nominatim circa Curias & Ciuitates, & circa Senatores: Hinc adeò voluit is possessiones publicas Ciuitatum iis restitui, *l.* 1. *sup. de locat. fundorum.* à Senatoriis domibus prototypias & exactiones plebeiæ capitationis submoueri, *l.* 2. *sup. de Protostasiâ.* Extraordinariorum munerum à Principe indictorum immunitatibus reuocatis, cunctos possessores eâ implere pariter compelli *l.* 10. *sup. de extraordinar.* Quomodo & aurum coronarium Senatoribus vel aliis indici vetat; *l.*1. *inf. de auro Coronario*: Quæ *leges* omnes velut ex eâdem constitutione desumptæ, *huic nostræ* coassandæ veniunt, atque hoc vinculo optimè inter se omnes cohærent.

¶ *De Curia* ANTIOCHENA *& de Curialibus, ex* MATERNO *genere illi adscribendis; Iuliani Imp. lex.*

LI. * Idem A. Iuliano" Com. OR.

EOS", indulserunt † Veteres Principes, qui" materno genere, Curialibus Antiochenis adscribi, quos" patris dignitas" nullius vindicaret iure" ciuitatis. Dat. V. Kal. Septemb. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTÆ.

* *Lex eos indulserunt*: 22. *Cod. Iust. eod. tit.* iuris quod *hâc l.* continetur meminit quoque Zosimus *lib.*3.*p.* 713. Et Leo Imp. *l.*61.*Cod.de Decur.*

" *Iuliano* huic ipsi Com. Orientis inscribitur hoc ipso Anno *lex* 3.*sup.de contrah.empt.* & *lex* 54. *inf.h.t.* Eiusdem meminit Iulianus Imp. (quem Auunculum suum fuisse ait) *in Misopogone editionis in* 8.*p.*40. *&* 713. *& in* 4.*p.*103. &c. & Ammianus Marcellinus *lib.*23.*p.*256. qui etiam eum Auunculum Iuliani Imp. fuisse testatur: & Chrysostomus *contra Gentes*; Et Theodoretus *lib.*3.*c.*10.11.12. qui & ipse Auunculum Iuliani fuisse scribit. Itemque Sozomenus *lib.*5. *cap.*7. & Philostorgius *lib.*7.*c.*10. *&* 12. Hic antea Præfectus Ægypti fuerat, teste Iuliano *ep.*10. *ad Alexandrinum.* vid. plura in *Prosopogr.* & ad *Philostorgium.*

† *Eos* [etiam scil. seu] *quoque indulserunt.* Constitutiones porrò hæ veterum Principum non extant.

" *Ex*, Cod. Iust. Fortè hîc legendum *pro.* Nisi ita hunc locum emendandum putemus: *Eos indulserunt veteres Principes, qui materno genere Curiales sunt, Antiochenis adscribi* vel ita. *qui materno genere Curiales, Curialibus Antiochenis adscribi*: orto errore ex repetitione eiusdem vocis.

" Quorum pater nullius alterius ciuitatis muniis debetur, *l.*62. *Cod. de Decurionib.* propter dignitatem.

" *Conditio*, Cod. Iust. *Dignitas*, de Curiali: v. quæ dico ad *l.*92.*inf.*

" *Iuri.* Cod. Iust.

COMMEN

COMMENTARIVS.

MATRE Curiali Antiochenâ natum Curiæ Antiochenæ adſcribi voluiſſe veteres Principes refert Iulianus Imp. hac conſtitutione: Idémque priuilegium iſtud determinat: Quæ quidem conſtitutio etiam ab ipſo Iuliano Antiochiæ data eſt. Huius verò *iuris*, quod alij iam notarunt, meminit quoque Zoſimus *lib. 3. p. 713.* de mora quippe Iuliani Antiochiæ agens: ὁ δὲ βασιλεὺς, inquit, βοηθήσας τὰ εἰκότα τῇ πόλει [Αντιοχείᾳ] καὶ πλῆθος πολὺ παρεὰς βουλευτῶν ἐκ πατρὸς εἰς τοῦτο καταγομένων· καὶ ἔτι ὅσοι ἔτυχον τεκοῦσαι βουλευτῶν θυγατέρες. (ὅπερ ὀλίγαις δεδομένον ἔγνωμεν πόλεσιν) Meminit diſertè quoque Leo Imp. in *l. 61. neque, Cod. Iuſt. de Decurion.* quâ eius gratiam certis perſonis *eâ l.* comprehenſis facit: *Legis*, inquit *Diuæ memoriæ Iuliani, quæ de materno Curialium Antiochenæ ciuitatis genere promulgata eſt nihil in perſona* &c. *iuris habiturâ*: Et mox: *circa alias ſanè vniuerſas perſonas de materno genere ad memoratæ Antiochenæ ciuitatis tantummodo curiam pertinentes, eandem legem præcipimus obtinere propriam firmitatem.* Huius ipſius denique priuilegij, Iuliano tamen authore non laudato, meminit idem Leo *l. 62. Cod. eod. tit.*

¶ Neque tamen huius inſtituti ſeu priuilegij, ſeſe primum Auctorem facit *hâc l.* Iulianus ſed veteres Principes: Cùm tamen Zoſimus *dicto loco*, & Leo Imp. *d. l. 62.* vltra Iulianum non aſſurgant hocque ius Iuliano acceptum ferant: ſanè neque ipſe Iulianus, *in Miſopogone ſuo*, id ſibi vindicat, cùm tamen aliàs Antiochenis exprobret, auctum à ſe Decurionum numerum, deſignatis etiam vnde eum auxerit, ἐπεὶ τὰ τοῦ βουλευτηρίου τὸν κατάλογον διακοσίοις βουλευταῖς ἀνεπλήρωσα φεισάμενος οὐδενός: ἐσκόπουν γὰρ ὅπως ἡ πόλις ὑμῶν ἔσται μείζων καὶ δυνατώτερα: δέδωκα οὖν ὑμῖν ἀπὸ τῶν ἐπιτροπευσάντων τοὺς θησαυροὺς τοὺς ἐμοὺς καὶ ἀπὸ τῶν ἐργασαμένων τὸ νόμισμα τοὺς πλουσιωτάτους ἑλομένους ἔχειν. Neque Libanius, cum *oratione in Iuliani necem*, *p. 296. 297.* Iuliani merita in Curias commemorat, huius rei vllam mentionem facit. Ergo huius priuilegij Iulianus auctor non fuit, verùm anterius & vetuſtius id priuilegium extitit: *Indulſerunt*, inquit ipſe Iulianus, *veteres Principes*: Putet autem quis de eiſdem Principibus id accipiendum, qui Ilienſibus, Delphicis, Ponticis ſimile quoddam priuilegium tribuerunt vel conſeruarunt, de quo Vlpianus, *in l. 1. §. 2. π ad municipal.* de quo poſtea. Quid igitur? Iulianus *hac l.* vetus priuilegium iſtud Antiochenæ vrbi datum, memorat ſimul & explicat: nempè veteres Principes hoc priuilegium indulſiſſe, putà vt matre Curiali Antiochenâ natus Curiæ Antiochenæ obnoxius eſſet, ſi patrem liberum, vel alij Curiæ obnoxium non haberet. Non igitur id priuilegium datum Vrbi Antiochenæ, ſi quis vtroque parente Curiali natus eſſet: Finge enim, patrem Laodicenæ Curiæ obnoxium, matrem Curiali ſtirpe Antiochena editam: Hoc caſu priuilegium ceſſabit: quia *patris dignitas, alterius iam eum vindicaret iuri ciuitatis.* In concurſu ſcilicet duarum Curiarum, ea vincere debet, quæ patris Curia eſt: atenim vbi vel vnius parens Antiochenæ Curiæ obnoxius eſt, alter verò liber eſt à nexu Curiali, ſatis id eſt ad vidicandū eum Curiæ Antiochenæ. Hic inquā *huius leg.* ſenſus eſt, quē expreſſa verba legis ingerunt. Imò & *lex 60. Cod. de Decurionib. Si ille*, inquit, *qui ex filiâ Decurionis Antiochenæ ſplendidiſſimæ ciuitatis & patre, qui* NVLLIVS *alterius ciuitatis muniis debebatur procreatus eſt*: &c.

Quare diuerſum ab hoc priuilegiū eſt quod datum olim fuit Ilienſibus, Delphicis, & Ponticis: tum eo, quod illud ſit de filiis natis ex diuerſarum ciuitatúm parentibus, tum iſto, quod priuilegium id non reſpicit Curias & Curiali nexu ſeu origine obligatos: verùm eſt de nudo municipij iure, ſeu de municipibus (etſi latâ ſignificatione & ipſi Curiales *municipes* vocantur,) id eſt *Ciuibus* πολίταις cuiuſque municipij *d. l. 1. §. 1.* Inter quæ duo magnum adhuc diſcrimen eſt. Nempe, cùm de cuiuſque ciuitatis *ciuibus*, eorumque domicilio agitur, deque iure quo municipem *Natiuitas* facere quæritur; regulariter patern[æ] *origo* inſpicitur: Et tamen ſingulari priuilegio tribus illis id olim datum, vt matris origo, quoad municipij ius, ſpectaretur. Et certè, vt diſtincti ſunt tituli *Ad municipalem*, & *de Decurionibus, & filiis eorum*: ita notandum, *dictam legem primam* deſumptam ex Vlpiani *lib. 2. ad Edictum*, quo is *de Modo Iuriſdictionis*; & ſic de iure domicilij & municipij, egerat, vt docent præterea ex eo libro *lex 2. π. de off. P. V. l. 16. π. de off. Proconſulis: l. 1. de Iudiciis: l. 10. de Tutelis: lex 27. eod. tit. ad municipalem.* Quare idem neceſſariò tractauit, vbi quis municeps cenſeretur: Quod & ipſum tractauit Caius, *lib. 1. ad Edictum*, vt teſtatur *lex incola 29. π. eod. tit. ad municipalem.* Breuiter igitur, priuilegium hoc noſtrum eſt de *Curiali* parente; illud de Municipe tantùm: hoc noſtrum de vno tantum parente Curiali, matre inquam; illud verò de vtroque parente municipe vtrobique tamen, quod vtrique priuilegio commune eſt, matris *origo* præualet.

¶ Vtriuſque priuilegij cauſas eruere nunc iuuat. Ego non dubito Ilienſibus id datum propter Venerem à qua Iulij oriundi ſunt, *Iulio lib. c. 6.* vel & propter Mineruam, maximè Ilienſem, cuius præcipua ibi ratio fuit, quod & ex Liuio diſcimus *lib. 35. 37.* Strabone *lib. 13.* Philoſtrato *lib. 17. de Apollonio*, nam ea hæres inſtitui potuit iure Romano, teſte Vlpiano *in fragm.* & quia Ilienſes Romanos ab ſe oriendos præferebant, Liuius *lib. 37.* ſeu Ilium parens, (id eſt mater) vrbis Romæ habita: vt Ilienſes apud Tacitum memorant *lib. 4. Ann. c. 56.* indicat idem *lib. 12. c. 58.* Ilienſes denique Romanæ gentis auctores, Sueton. *Claudio, c. 25.* & conſanguinei Romanorum, *c. 25.* indeque Iulij Cæſaris origo, cumque his συγγένεια de quo Strabo quoque *lib. 13.* Propter antiquam igitur coniunctionem originis Romanæ vt Iuris Conſultus *dict. l. 17. §. 1. π. de excuſat.* ob quam Ilienſibus quoque pleniſſima Senatuſconſultis & conſtitutionibus Principum data immunitas, & excuſatio à tutelis eorum pupillorum, qui Ilienſes non eſſent, *l. 17. §. 1. π. de excuſationibus*: quod etiam ex Liuio diſcimus *lib. 30.* & Plinio *lib. 5. c. 30.* imò, omni publico munere ſoluti, Tacitus *d. lib. 12. c. 58.* his tributa in perpetuum remiſſa. Sueton. *Claudio, c. 25.* ἐλευθερία καὶ ἀλειτουργησία Strabo *lib. 13. p. 409.*

Quod *Delphicos* attinet, veriſimile eſt ob tendiſſe eos fœminam apud ſe non virum ſacerdotem: quod & Tacitus teſtatur, *lib. 2. Annal. c. 54.* cuius etiam προμαντίδος Delphicæ meminit Pauſanias, *in Laconicis; p. 84. 85.* Et Diodorus Siculus pleniſſimè, *lib. 16. p. 524.* ait, cùm olim ibi à virginibus ſortes ederentur, quæ ſeruandis oraculorum ſecretis magis idoneæ viderētur, lege poſteà ſancitum, ne virguncula amplius ſed *fœmina quinquagenaria maior, virgineo tamen ornatu Dei reſponſis præſideret* μηκέτι παρθένον χρησμῳδεῖν, ἀλλὰ γυναῖκα πρεσβυτέραν πεντήκοντα ἐτῶν χρησμολογεῖν, κοσμεῖσθαι δ' αὐτὴν παρθενικῇ σκευῇ. Denique in Pythiâ ibi res nota eſt.

Igitur priuilegium hoc datum & conſeruatum tribus illis ciuitatis & prouinciis, eo quo dixi obtentu. Diuerſum igitur id, vt iam ſupra dixi, à noſtro erat etiam fine: nempe illa ad replendas, municipum numero in genere ciuitates: hoc noſtrū, ad replendas nominatim Curias. Et ita partim aduerſus Cuiacium, partim aduerſus Amayam ſentio. Vnde verò ſeu cur *Antiochenæ* ciuitati id olim veteres Principes indulſerunt? Nēpe non noua aliqua origine vel ratione ducti: verū vt etiā hoc modo inter alia Curia Antiochena repleretur, frequētaretur Curialiū & fœminarū liberis, & ſic curiales haberet. Curiæ ſcil. Antiochenæ hoc tēpore, & quidē à Iuliano peculiaris ratio habita, tanquam vrbis, quæ totius Orientis curia & vertex erat; de quo iam alibi ſæpe. De qua alioquin Curiâ Antiochenâ ſunt & aliæ leges; puta *lex 131.* & *169. inf. h. t.* De eadem eſt & Ammiani Marcellini locus *lib. 14. p. 17.* Multus eſt & Libanius *in Antiochico p. 357. 258. 359. 360. 361.* in aſſerenda Curia Antiochena: vbi etiam eam vocat μόνην μεγίστην τῆν ἁπανταχοῦ καὶ ἀείστην: Et alibi μέγιστον, μέγα συνέδριον, μεγάλην βουλὴν, *Orat. 13. ad Theodoſium, p. 476. orat.* περὶ δεσμωτῶν *p. 53. in Lucianum p. 433.* Idem *ep. 724.* Alexandrum Syriæ Rectorem commendat, quod Curiam Antiochenam in maius auxerit. Idemque Libanius *d. orat.* περὶ δεσμωτῶν *p. 18.* vbi iam quoque dixi. De eadem agit & Zoſimus *lib. 3. p. 713.* Leo in *l. 61. 62. Cod. de Decurionib.* Ipſe tandem Iulianus *huius l.* auctor in *Miſopogone*, memorat ſimùl & Antiochenis exprobant quæ in eorum & Curiæ Antiochenæ gratiam fecerat. v. *p. 132. 135.* Quo ſanè in numero eſt quoque illud quod *h. l.* firmat: ita tamen vt priuilegium id ad ſuum caſum reſtringat, vbi videl. *patris dignitas liberos nullius ciuitatis iuri vindicaret*, ideſt, vbi pater ipſe non alterius ciuitatis Curialis eſſet. Quare hęc Iuliani *lex* eſt reſtringentis vetus Antiochenorum priuilegium ad ſuum caſum, quo id olim indultum fuerat. Ergo notandi iam hi caſus ſingulares; quibus matris origo, non & patris attenditur: ſiue ad frequentandas municipibus ciuitates augendāque magiſtratuum municipaliū Iuriſdictionē, quò tria illa exēpla pertinent; ſiue ad frequētandas Curias, vt nominatim Antiochenam, de quo eſt hæc *l.* Antiochenæ alioquin huic Cœlæ Syriæ Ciuitati alia priuilegia *Lege ſua* ab antiquo cōpetiēre. Quale illud eſt quod memorat Papinianus *l. Antiochenſium 37. π. de reb. auctor. iud. poſſid.* nempe, ius taciti pignoris ſeu hypothecæ in bonis defuncti debitoris. Vbi quod dicitur, *l. ſua priuilegium* ACCEPISSE: accipi poteſt, Imò debet ex *veteri* Principum conceſſione; ſimile enim priuilegium nulla ciuitas habet, niſi nominatim id ei à Principe datum eſſet: *l. ſimile 10. π. ad municipalem.* ſeu niſi beneficio conceſſum id ei fuiſſet *l. 2. C. de iure Reip.* Etſi non negem, *l.* ſuâ & conſuetudine antiqua ius iſtud quoq; vt alia multa, competere potuiſſe. Ad quas leges ſæpe in iure prouocatur, & apud Plinium *lib. 10.*

¶ Proximus verò huic tractatus eſt de *Nobilitate*, vt ſtatuto vel conſuetudine effici poſſit, vt filius quoad matris nobilitatem, matris conditionem ſequatur. De quo poſt alios hic Amaya: apud quē exēpla Hiſpanica reperies: & Gallica notata ab aliis, v. c. Campanus matre nobili nobilis eſt. Quæ de *Lyciis* olim prodita notiſſima ſunt ex Plutarcho, *de claris mulier. c. 9.* Herodoto, *lib. 1. c. 31.* De Locrenſibus Polybius *lib. 12. p. 656. 657.* vbi & illud ſingulare, quod addit de centum virginibus mittendis quotannis ad Ilium: quod addi velim ad ea qua ſupra de Ilienſibus notabamus.

¶ Quod *Ponticos* attinet, putem id ego tributum, Amazonum quibus ſeſe illi efferebant, commendatione, vt fermè fabulas præferebant ciuitatū Curiæ ad quid impetrandum v. vel Tacitum *lib. 3. c. 60. & ſeq. & d. lib. 4. cap. 55.* vbi ciuitates Aſiæ certantes proponuntur pro aſyli iure ſibi vindicando & pro Templo apud ſe ſtatuēdo. Quis etiā neſcit ibi Sauromatas Amazonum γυναικοκρατουμένους memorari. Notāda & Strabonis narratio, *lib. 11. p. 347.* de Gargarenſium cum Amazonibus coitu, è quo ſi *fœminā* parerent, ipſæ enutriebant; ſi marem illis educandū mittebant. Denique qui res geſtas à Pompeio ſcripſēre, omnes auctores ſunt de eius cum Amazonib. pugna: Plutarchus, Appianus, Alij: Inde igitur priuilegium iſtud Ponticis ex beneficio eiuſdem Pompeij Magni, vt Celſus refert apud Vlpianū *d. l. 1. §. 2. ad municip.* Quomodo fuerunt & aliæ peculiares Ponticis ex *lege* pariter *Pompeiâ*, leges, ſuper Curiis & Decurionibus, de quibus Plinius, *lib. 10. ep. 113. 114. 115. 116.*

¶ *De* INCOLIS *quoque, etſi alibi decurionbus, ad Curiam vocandis Iuliani lex.*

LII. * Idem A. ad Iulianum' Conſ.'' Fœnicis.

NON obſtat Curialium petitioni, quòd hij quos *incolas*'' dixerunt, alibi Decuriones eſſe dicuntur: Poterunt enim & apud eos detineri, ſi'' eorum patitur ſubſtantia, & ante conuentionem incolatui renuntiare noluerunt. ¶ Solâ verò poſſeſſione ſine laris conlocatione prædictos onerari iuris ratio non patitur: quamuis res Decurionū comparaſſe dicantur. Sanè Incolonatus'' iure tunc detinendi, ſi non aut arma geſſerunt, aut expeditioni militari præfuerūt, aut ſub præcone'' adminiſtrationis facti ſunt Senatores. Dat. III. Non. Septemb. Antiochiæ, Acc. Id. Octob. Tyro'', Mamertino & Neuitta Coſs. [362.]

NOTÆ.

* Abeſt *hæc lex* à *Cod. Iuſt.* Eique iungenda *lex 1. ſup. de dominio rei quæ poſcitur.* etſi Inſcriptio variet.

'' Ad *Iulianum* hunc Libanius ſcripſit *in MS. Regio, ep. 214.* vt ibi notatur; ſed quæ reuera eſt, 218. & 638. quibus eum Phœniciæ præfuiſſe apertè teſtatur. v. *Proſop.*

'' Quid ſi legas, *Comiti Orientis*, vt *l. 54. inf.*

'' Apud ſe, ob laris conlocationem: vt mox *inf.*

'' *Incolonatus* hic *incolatus*, *l. 5. 12. 46. ſup. & l. 141. inf.*

'' *al. Præconio*: de quo mox.

'' *Tyrus* ſedes conſularis Phœnices: nempe quia metropolis erat prouinciæ Phœnices. Hinc & diſertè data Tyro metropoli, propoſita verò Byrito dicitur *lex 11. ſup. de Tyronibus.* Hinc & PP. Tyro dicitur *lex 4. ſup. de famoſis lib.* quæ data ad Dionyſium Comitem qui in Tyriâ Synodo Conſtantini iuſſu præſedit apud Athanaſ. *Apol. 2. p. 618. 619.* Auctore vitæ Conſtantini, *lib. 4. c. 42.* Theodoretum *lib. 1. c. 29.* Idem ex Libanij *epiſtolâ non vnâ* colligo.

COMMENTARIVS.

INcolatus ratione, id est si quis alicubi larem conlocauerit, vt *h.l.* mox dicitur, seu domicilium suum contulerit, *l.* 239.*π.de V.S.* πάροικος, μέτοικος Graecis, ad Curiam vocari posse (quod etiã ostendit *lex* 5.12.46.*sup.& l.*137.141.*inf.*) definit *hâc l.* Iulianus Imp. sub quadruplici, quà ampliatione, qua limitatione, seu exceptione.

Prima *Ampliatio* hæc est: Nempe in tantùm Incolatus ratione quem ad Curiam eius loci quem incolit, vocari posse definit, vt etsi alibi iã Decurio sit, fortè originis ratione, attamen adhuc in altero loco Incolatus ratione ad Curiã peti possit. Et sic hoc casu duobus locis ad Curiam vocari queat; in vno originis nexu; in altero, Incolatus sorte seu laris conlocatione: vel, vt dicitur *d.l.*12.*sup.* in vnâ ciuitate voluntatis, in alterâ originis gratiâ. Et istud quoque inter alia, argumento est, quantoperè Iulianus Curiis fauerit. Quò etiam respexit fortè Ammianus, *lib.*22.*p.*237. cùm scribit, ægrè sub eo *à Curialibus* quenquam *appetitum* (quæ verba etiam respõdẽt initio huius l.) *licet Originis penitùs alienæ firmitudine communitum, æquum obtinuisse*: seu vt loquitur *lib.*25.*p.*316. *municipalium ordinum cœtibus passũ Iulianum iniustè adnecti quosdam ab his cõsortiis origine lõge discretos*. 2. *Et Limitationes* tamẽ & exceptiones plures hâc partes addit Iulianus quæ singulares omninò sunt & aliò vtiliter traduci possunt. Prima est quæ simùl ostendit, quid propriè per Incolatum intelligendum sit. Nempe ait, solam *possidendi* ratione, etsi Decurionum quoque res comparauerit, hîc non sufficere, sed laris collocationem spectandam: quæ incolonatum constituat. Ergo vt maximè quis possideat fundos in ciuitate aliquâ, si tamen inde oriundus non sit, neque ibi larem conlocauerit, ad eius ciuitatis Curiam vocari non potest ex Iuliani mente: Imò & ex veteri iurisprudentia Papinianiâ *l.*7.*§. sola ratio* 5.*§. sola domus* 13.*π.ad municipalem.* Quia scil. hic incola non est *l.*3.4.6.*Cod.de incolis: l. pupillus* 239.*v.incola π.de V.S.l.*35.*ad municip.* Et tamen Constantino M. aliquando aliter visum videtur *l.*5.*inf.sup.h.t.* sed & priuilegium hoc specialiter quibusdam datum ciuitatibus, vt possessores nudi fundorũ ciuilib. muneribus adstringerentur *d.l.*17. *§.*5.*& l.*6.*C.de incolis & l.vlt.§.petere π.de munerib.* sed & decurionum nominatim bona possidentes Curialib. functionibus obnoxij aliquando fuere ex Theodosij M. *l.*134.*inf.*

Secunda exceptio est, incolatus ratione, quẽ ad Curiam non vocari, si ante conuentionem, id est ante nominationem ad Curiam, incolatui renũciauerit. Tempestiuæ scil. renũciationi hâc parte locus est, id est si renunciatio nominationem præcesserit. Sera alioquin renũciatio foret post nominationem.

Tertia *Exceptio hac l.* additur à Iuliano: nempe incolas Incolonatus iure ad Curiam vocari nõ posse, si arma gesserint vel expeditioni militari præfuerint, (quod Militiæ priuilegium hâc parte notandũ est) vel si sub præconio Administrationis facti sint Senatores: *sub præconio,* ita enim legendum est, id est testimonio, vt vocatur *l.* 1.*sup.de honor.codicillis*: & *l.* 25.*sup.* denique si sub honore administrationis Senatores fũcti sint, *l.*73.74.*inf.* scilicet nõ nudã Senatoriã dignitatem immunitatem à Curiali tribuere vult, in hâc specie Iulianus, verùm si ea quæsita sit, sub honore & præconiis administrationis, id est prouinciam aliquam reuera ἐμπράκτως administrando. Nam quod de *præconum* iure, seu de præconib. Magistratuum ex hâc l. notatur ineptũ est: quos & ipsi Rectores prouinciarum non habuêre, verùm Maiores tantum Magistratus, veluti PP. vide Chrysostomum & Hieronymum, *ep.ad Rusticum.*

¶ Et hæc quidem sententia est singularis admodum constitutionis Iulianeæ, in argumento *de Incolis.*

¶ *De* NOMINATIONIBVS *quibusdam Curialium reuocandis: deque* DECVRIONVM FILIIS *&* PLEBEIIS *locupletibus ad Curiam nominandis; Iuliani lex.*

LIII. * Idem A. ad Sallustium PP. F."

QVONIAM ex paucis" plurima commissa" non absurdè suspicamur, ex die Kal. Septembrium omnes omninò, præter solemnes, Nominationes, factas à Curiis" in irritum deuocamus. De præcedentibus porrò iustum agitabis examen. ¶ Placuit etiam designare, quæ Corpora sunt", in quibus Nominationis iustè sollemnitas exercetur: Decurionum enim" filios necdum Curiæ mancipatos, & Plebeios eiusdem oppidi ciues, quos ad Decurionum subeunda munera splendidior fortuna subuexit, licet nominare sollemniter. Dat. XIV. Kalend. Octob. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.* velut temporaria.
" *Sallustius* PP. sub Iuliano Orientis: v. *Prosop.* Idem qui Secundus, cui inscribitur *lex* 50.*sup.*
" V. locum Iuliani *in Misopog.* de quo mox.
" A Curia Antiochena potissimum.
" *Sint.*
" Enimuerò.

COMMEN

COMMENTARIVS.

NOMINATIONES Decurionum perperam factas ex Kal. Septembribus, id est sedecim ab hinc diebus, omnes, solemnibus exceptis, irritas esse iubet Iulianus Antiochiæ positus, *hac leg.* quæ data est medio, paulò plùs, mense Septembri, XIV. Kal. Octobris: commisso examine de anterioribus Sallustio PP. Orientis. Hoc primum. Contrà, *secundo capite* Iulianus, quia in Nominationibus peccatum fuerat, designatum it, vnde Curiales & adfatim & idoneè adsciri nominarique possint. Primò quidem Corpora quædam designare se ait, ex quibus Decuriones iustè nominarentur. Secundò, Decurionum filios (quos ipse πατροκόλλους vocat *ep.ad Byzãtios* 11.) Tandem & Plebeios splendidioris fortunæ ad Curiam vocari posse definit. Ad cuius *legis* historiam & sententiam pertinet omnino, quod ipsemet Iulianus *in Misopogone p.* 107. Antiochenis exprobat, nominatos ab iis ad Curiam quosdam nõ ritè, tenuisque fortunæ & abiectos homines: Cõtrà *ibidẽ* designat, vnde is Decuriones Antiochenis dederat: δέδωκα οὖν ὑμῖν καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιτροπευσάντων τοὺς θησαυροὺς τοὺς ἐμοὺς, καὶ ἀπὸ τῶν ἐργασαμένων τὸ νόμισμα τοὺς πλουσιωτάτους ἑλομένους ἔχειν. ὑμεῖς δὲ ἐκείνων μὲν οὐ τοὺς δυναμένους εἵλεσθε, λαβόμενοι δὲ τῆς ἀφορμῆς, εἰργάσασθε παραπλήσια, πόλει μὲν εὐδαιμόνως διοικουμένῃ πρέποντα, ἀφ' ὑμῶν ἄλλως [ἄλλῳ] τῷ τρόπῳ. Βούλεσθε ἑνὸς ὑμᾶς ὑπομνήσω: βουλευτὴν ὀνομάσαντες, πρὶν προσγραφῆναι τῷ καταλόγῳ, μετεώρου τῆς δίκης οὔσης, ὑπελάβετε καὶ [ὑπεβάλλετε, ita Petauius] λειτουργίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἄλλων [τὸν ἄνθρωπον; ἄλλον ita Petauius] ἐπ' [ἴσως ἀπ'] ἀγορᾶς εἱλκύσατε πένητα: καὶ ἐκ τῶν ἁπανταχοῦ μὲν ἀπολελειμμένων, παρ' ὑμῖν δὲ διὰ περιττὴν φρόνησιν ἀμειβομένων πρὸς χρυσίον συρφετὸν ἀπορεῦντα, μετρίας οὐσίας εἵλεσθε κοινωνόν. Πολλὰ τοιαῦτα περὶ τὰς ὀνομασίας κακουργούντων ὑμῶν, ἐπειδὴ μὴ πρὸς ἅπαντας συνεχωρήσαμεν, ὧν δὲ εἰργασάμεθα τὴν χάριν ἀπεστερήθημεν. Quem locum ita interpretor: *Itaque dedi vobis etiam ex iis qui thesauros meos procurarant, & monetæ artificum locupletissimos, vt eos adscisceretis: vos vero non ex iis idoneos accepistis, sed occasione sũptâ ea fecistis quæ neque à male institutâ ciuitate, neque à vestris moribus aliena erant: vultis vnum ex iis vobis commemorem? cum decurionem quendam* NOMINASSETIS, *antequam albo adscriberetur, causa adhuc pendente, hominẽ sumpsistis, & ministerio aliorum hominum à foro traxistis inopem: & ex eorum numero qui vndique destituti, apud vos ob superuacaneam quandam solertiam auro commutant verborum colluuiem, nullos reditus habentẽ, tenuisque fortunæ, vobis sociastis. Atque eiusmodi alia multa circa Nominationes cùm pecaretis, neque omnia ipsi probaremus, benefactorum gratiam perdidimus.* Ita inquam hunc locum interpretor alicubi corruptũ & intricatum: Quod de iis ait qui thesauros Principis procurauerant: id accipiam de Largitionibus ciuitatum, de quibus dixi ad *l.*........non verò, quod Petauius credidit, de Præfectis Thesaurorum & Comitibus. Quis enim putet Iulianum, ex his Decuriones adsciscì voluisse, qui maioris dignitatis erãt? Quod reliqua Iuliani verba attinet, vnũ tantum, nõ duo licentiæ, non popularium, sed Curialium exempla ibi memorat Iulianus: nempe quendam nominatum ad Curiam appellantemque à nominatione, pẽdente iudicio, vi abstractũ aliorũque ministerio à foro pertractum inopem. Berterij enim error est 1. *Pithanon.* 10. *p.*124. verba illa, καὶ λειτουργίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἄλλων ita accipientis *cùm vice eius alij se muneribus ciuilibus obligassent*, aut fideiussores accessissent, de patre dicitur in *l.*1.*Cod.de Decurionib.* Cuius Berterij & alter hic error est *p.*124. quod *Filios* Decurionum licet paternam conditionem retinerent, *eligi* solitos *h.l.* argumento scribit: Nominati enim, id est ad Curiã vocati, non electi, nisi quod inidonei non nominati. Mox pergit Iulianus, in describẽdo homine illo, qui è foro pertractus fuerat inops nempe ait, eum fuisse ex eorũ numero qui vndique destituti sunt, ἐκ τῶν ἁπανταχοῦ ἀπολελειμμένων: verum qui ob superuacaneam solertiam, auro commutaret verborum colluuiem seu fœcem. Quibus verbis *circumforaneum, circulatorẽ, agyrtã* in foro, deque vico, vt ille ait *Auspicem*, indicat, qui verbis aures alienas diuitabat, quod ille ait, suam vt vero domum repleret, saltem vt aurum colligeret. Tum addit, eũ nullos reditus alios habuisse, tenuissimæq; fortunæ fuisse, ἀπορεῦντα, μετρίας οὐσίας: Quibus omnibus duo perstringit, quod & facultatibus inidoneum, & vilissimæ conditionis hominem nominassent ad Curiam: Contrà igitur, Iulianus Antiochenis iam *hac l.* proponit, nominandos 1. ex Corporibus quæ ipse designauit. 2. & filios Decurionum, 3. & è plebeiis idoneos splẽdidiorisque fortunæ & meriti, qui Decurionũ munera subire seu sustinere possint. Quod & ipsum cauetur *l.*13.33.52.*sup.l.*72.96. 133.140. *inf.h.t.* Hùc verò pertinent variæ Libanij *epistolæ*, quibus id apud magistratus agit vt facultatibus inidonei ad Curiam nominati liberentur: inter alias *ep.* 331. ad Gaianum Phœnicæ Rectorem (quomodo & eodem spectat *lex prox.* 52.*sup.* data ad Iulianum Consularem Phœnices) Δόμνος πένης ὤν, ἀπειρίᾳ δὲ πραγμάτων καὶ συνηγόρων ἐρημίᾳ γίγνεται βουλευτὴς, δεῦρο δὲ ἐλθὼν ὡς ἀναμαχέσαιτο δίκαιος ὢν ἀπαλλαγῆς τυχεῖν, ἀναβολὴν εὕρετο. καὶ μέλλων ἐπανιέναι, δεῖταί μου γράψαι πρὸς σὲ βοηθεῖν αὐτῷ & mox. ἀλλά σε παρακαλῶ καὶ νῦν καὶ εἰσαῦθις, τῷ Δόμνῳ λιμένα, καὶ πείθειν τοὺς ἀγαθοὺς Τυρίους, ὅτι τῶν ἀπόρων ἔχεσθαι τῆς πόλεώς ἐστι πολίτας ἐξελαύνειν, οὐ χορηγοὺς παρέχειν τῇ πόλει. vbi ratio notanda est. Vide & *epistolam* 370. ad Aristænetum Bithyniæ Rectorem, & *ep.* 371. 372.

¶ NOVOS *Decuriones, qui susceptores non nominarunt, periculo nominationis præcedentis, illorum nomine non subiacere.*

LIV. * Idem" A. ad Iulianum" Com. OR."

PROVIDENDVM" est eorum nouitati" Decurionum, qui nuper" nomen Curiis addiderunt", ne præteritis" debitis" Susceptorum" onerentur; sed (conuentis propter hæc debita qui" ea præcedentibus" delegationibus" cõtraxerunt") nullam" molestiam pro sarcinâ" nominationis alienæ sustinere patiaris. PP." Byritho", Kalend. Nouemb. Mamertino, & Neuitta Coss. [362.]

 NOTÆ.

NOTÆ.

* *Lex prouidendum est* 23. *Cod. Iust. eod. tit.*

" IVLIANVS Imp. de cuius enixo & nimio circa Curias studio dixi iam semel ad *l.* 50. *supr.* & dicam tamen adhuc mox.

" *Iuliano* C. Iust. Eidem porro Comiti Orientis, Iuliani Imperatoris auunculo, inscribuntur duæ præterea eiusdem Iuliani constitutiones: putà *lex* 3. *supr. de contrah. empt. & lex* 51. *supr. hoc tit.* De eodem verò vide & Iulianum rursum *ep.* 10. *ad Alexandrinos*, & *Misopogone edit. in* 8. *p.* 40. *&* 127. & *edit. in* 4. *p.* 103. &c. Ammianum Marcellinum *lib.* 25. *p.* 256. Philostorgium *lib.* 8 *c.* 10. *&* 12. Theodoretum *lib.* 3. *hist. Eccles. c.* 10. 11 12. Sozomenum *lib.* 5. *cap.* 7. Chrysostomum *adu. Gentes.* An verò is idem Iulianus, cui inscribitur *lex* 52. *supra d* vt sic idem Comes Orientis & Consul Phœnices fuerit?

" Comes Orientis, de hoc vide *Notitiam Theodosianam.*

" Hac voce *Prouidendum*, quid indicetur, mox dicam.

" *Nouitati Decurionum*, id est nouis Decurionibus, metonymicè.

" *Nuper*, idest, recenter, nouiter.

" *Addiderunt*: hanc vocem mox vrgebo: sunt qui legunt in *Cod. Iust. indiderunt.*

" *Præteritis*, idest, quæ tempore præterito, & antequam noui isti Decuriones adsciscerentur, contracta fuerunt.

" *Debitis*, idest, reliquis tributorum, vide Gloss. super hac voce *Debitorum.*

" De *Susceptoribus* his est *infr. titulus* 6. *huius libri.*

" *His qui*, Cod. Iust. inserta voce, *hic*: quæ tamen ipsa abest à nonnullis MSS.

" Idest, ex præcedentibus, seu propter præcedentes.

" *Delegationibus*, idest, iussionibus, commissionibus, & sic nominationibus, vt mox vocantur, ibi, pro *sarcina nominationis*, ad suscipiendas videlicet species seu tributa: de quo mox pleniùs. Malè Glossa interpretatur, *id est, officiis sibi delegatis*: *Delegationibus* porrò, supple, *à se factis.*

" *Contrahere* debita, v. *Gloss. Theod.*

" *Nullum eos*, Cod Iust. inserta voce *eos*: eos autem, nouos scil. Decuriones.

" *Sarcina*, vide in *Gloss.* similia, & quidem vt hîc, in re Tributaria.

" Data proculdubio hæc *lex* Antiochiæ, vbi Iulianus erat hoc tempore, vide *Chronolog. Theodos.* vide vel *legem* 52. *sup.* & *l.* 8. 9. *de operib. d. l.* 3. *supr. de contrah. empt.*

" PP. idest, proposita: non vt aliæ editiones habent *P.P.* puncto inserto.

" *Berythi* proposita hæc Constitutio, pariter vt duodecim aliæ *huius Codicis*: putà *lex* 2. *supr. de Agentib. in reb. l.* 11. *de Tironibus* 7. *de filiis mil. appar. l.* 41. *de cursu publico*: *l.* 3. *de his qui cum Dispensatore*: *l.* 19. *de ann. & trib. l.* 4. *trib. in ipsis spec. l.* 2. *de publ. comparat. l.* 63 *infr. h. t. lex* 9. *de lustrali collat. l.* 1. *de naufragiis*: *l.* 1. *de Gladiatoribus*: quæ omnes datæ sunt vel ad Præfectos Prætorio Orientis, vel ad Comites Orientis, vel ad Consularem Phœnices, vel ad Magistrum officiorum, v. *Geogr. Theodos.*

COMMENTARIVS.

NOVOS Decuriones, id est, nouiter in Curiam allectos adgregatos, & vt Iulianus hîc loquitur, *qui nuper nomina sua Curiis addiderunt* vel, vt loquitur Symmachus in simili re *lib.* 10. *ep.* 59. *quos Senatui recens ortus adiecit*: pro Susceptorum, anteriùs, seu antequam ipsi Decuriones fierent, nominatorum, creatorum debitis, seu reliquis, non teneri oportere definit *hac l.* Iulianus Imperator.

¶ Quod vt intelligatur, tria prænoscenda sunt: de Susceptoribus.

Primò tenendum, *Susceptores* de quibus *hâc leg.* agitur, esse, non vt Bartolus voluit, qui alios in ordinem Decurionum susceperunt, verùm annonarum, seu specierum & tributorum publicorum Susceptores (de quibus est hoc ipso libro *titulus peculiaris infr.* 6.) Quod cùm non intelligerent è Veteribus quamplurimi, pars ludos hîc egregios fecerunt, pars vocem *superiorem* substituerunt: vid. Pyrrhum ad *hanc leg.*

Secundò sciendum, *Susceptores* istos è Decurionum seu Curialium numero, seu ordine, in quibusdam prouinciis creari seu nominari solitos; vt, præter *hanc l.* docet insuper *l.* 49. *sup. h. t.* & *l.* 24. 31. *infr. t. de Susceptorib.* & *l.* 2. *sup. de Quæstionib.* Quomodo & Exactores è Curiâ sumpti, de quo, *suo tit.*

Tertiò notandum, Susceptores istos creari seu nominari solitos periculo aliorum Decurionũ seu Ordinis qui eos creasset; vt præter *hanc leg.* docet quoque *infr. tit. de susceptoribus*: at non etiam *lex*, *super creandis*, *Cod. de iure fisci*: quod credidit Accursius. Et sic si Susceptores aliquid vel negligentiâ vel fraude decoxissent, seu reliquati fuissent, ad *redintegrationem* (id est solutionem) specierum, creatores seu nominatores ipsos de more conueniri potuisse: seu vt hæc *lex* quadrifariam loquitur 1. *Susceptorum debitis oneratos.* 2. *propter eorum debita conuentos.* 3. *Sarcinam nominationis eorum sustinere oportuisse.* 4. *vt qui eorum debita delegationib. contraxissent.* Quod quidem interim *quasi contractus genus* obseruandum est, *ex delegationibus*, idest, propter delegationes à se factas, seu propter nominationem & negligentiam in eâ adhibitam: pariter vt in tutelæ iudicio non exactæ penitùs cautionis, vel non idoneæ, periculum pertinet ad Magistratus nominatores subsidiariâ actione: *toto tit. π. & C. de Magistratib. conueniendis.* His ita præsuppositis iam ad historiam *huius l.* accedamus.

Quartò igitur obseruandum, hâc tempestate, Iulianum Imp. Curias, in quibus ciuitatum decus consistebat (vt docet Libanius, non vno loco, *Oratione περὶ πρεσβειῶν p.* 9. 10. & *orat. in Iuliani necem, p.* 197. & in *Antiochico, p.* 357. Maiorianus Imp. *Nouell.* 1. & Cassiodorus 7. *variar. vlt.* aliisque locis.) Sub Constantio Imp. exhaustas variis rationibus Curias expletum iuisse, atque in id enixè, ad reprehensionem vsque nimio studio incubuisse; vt testatur idem Libanius *dicta orat. in Iuliani necem, p.* 296. 297. Ammianus Marcellinus *quatuor locis lib.* 22. *p.* 257. & *lib.* 25. *p.* 316. Cui rei fidem plenissimam faciunt ipsiusmet Iuliani constitutiones: & sex quidem *hoc ipso titulo*, putà, præter hanc *legem* nostram, *lex* 50. 51. 52. 54. 55. & duæ insuper aliæ, putà *lex* 1. *supr. de prox. comitib. dispos lex* 2. *sup. de Agentib. in reb.* quarum omnium constitutionum *summam*, seu breuiarium semel exhibui ad *d. l.* 50. *supr.* Inter alia verò hanc in rem à Iuliano actitata. (1.) Reuocati ad Curias Christiani, *d. l.* 50. *sup.* (quæ quantum ad hoc repetita extat *l.* 4. *infr. de lustrali collat.*) Christiani id est Clerici (de quo & Iulianus ipsemet *ep.* 11. *ad Byzantinos*, & Sozomenus *lib.* 5. *c.* 5. (2.) Reuocati item, qui ad potentiorum domos confugerant *d. l.* 50. (3.) Addicti ab eodem Curiis qui ex materno genere Antiochiæ Curiales essent *d. l.* 51. *sup.* cuius *leg.* meminit quoque Zosimus *lib.* 3. *p.* 713. & Leo Imp. *l.* 61. *Cod. Iust. de Decurionib.* (4.) vt & incolæ, etsi alibi iam Decuriones essent, *d. l.* 52. (5.) Designata tandem plura Corpora, è quibus Curiales nominari possent, *d. l.* 53. (6.) His adde quod quinto loco hîc iam obseruandum est, & Volones, seu *Voluntanos*, Vltroneos, spontaneos quosdam Decuriones sub Iuliano fuisse, idest nonnullos qui vltrò nomina sua Curiis *addiderunt* (vt hîc dicitur) vti & aliàs, seu sub aliis Imperatoribus, spontanei quidam munifici erant, seu vltrò sese Curiarum cœtibus soli genitalis amore inserebant, vel munera quædam Curialia obibant: vt docent tres præterea *leges*, putà *lex* 172. 177. & *lex vlt. infr. hoc tit.* Et de his quidem propriè hanc *legem* accipiendam docent hæc verba, *nomen Curiis addiderunt.* Et sanè si de πατροκόλοις, idest, filiis Decurionum, originis ratione ad Curiam vocatis quæratur, proculdubio & hos periculo præcedentis nominationis obnoxios fuisse certum est. Error enim est scribentis, id indicari, nominatos ad Curiam solitos subscribere nominationi suæ, & ita in album relatos. Tandem sexto loco obseruandum, pertinere hanc *legem* propriè ad Curias Syriæ Phœnices quæ sub Comite Orientis erat: & in quâ præcipua vrbs fuit Berythus: vbi hæc *lex* proposita dicitur: pariter vt propositæ ibi duodecim præterea *leges*, quas in *Notis* memoraui: in quibus aliquammultæ sunt, quæ ad Comitem Orientis datæ sunt.

¶ Nunc ad rem & ad Quæstionem Decisionemque *huius leg.* Igitur cùm tot noui homines nuper nomina sua Curiis addidissent, hinc iam agitari seu quæri cœpit, vtrum *noui* quoque isti Decuriones seu Curiales & ipsi periculũ præcedentis creationis seu nominationis & delegationis Susceptoris alicuius agnoscere tenerentur, eorum videlicet Susceptorum nomine, qui antequam ipsi Curiæ nomina sua adderent, nominati, electi, creati, delegati ad id munus fuerant, decoxerant? Id quod *hâc l.* negat Iulianus; quin contrà definit, solos eos eo nomine conueniendos, solos indemnitati fisci consulere oportere, qui Susceptores nominassent: seu, vt *lex*, ait, *qui hæc debita delegationibus suis contraxissent.* Quæ verba nonnulli perperam ita accipiunt, quasi id indicetur, priùs, seu primo Susceptores, tanquam principaliter obligatos conueniendos quàm nominatores. Quod & ab *huius legis* scopo alienum est, quorum de subsidiariis actionibus quæritur, & à verbis, quæ nominatores respiciunt; denique non pertinent hæc verba, ad nominatores seu susceptores: Igitur Iulianus Comiti Orientis Iuliano Auunculo suo, mandat, vti nullam noui isti Decuriones molestiam pro sarcina nominationis alienæ patiantur. Æquitate quoque eius rei indicatâ his verbis: *Prouidendum est eorum nouitati Decuriorum qui nuper nomen Curiis addiderunt.* PROVIDENDVM ait: quâ voce æquitas rei indicatur, aduersus iniquitatem vel indignitatem rei alicuius; vt *hac l.* ita & *l. si vltra* 10. *C. de Decurion. & l.* 7. *C. de postul. l.* 2. 3. §. 1. *C. de agric. & censit. l.* 5. *Cod. vt in poss. l. vn. Cod. sumptus iniuncti mun. l.* 2. *C de veter.* Nempe vt generali æquitate nemo molestiam pro sarcina aliena sustinere debet (quam in rem occurrunt infinitæ *Leges* & sententiæ: vide vel *l. vn. C. vt nullus ex Vicanis*, sed & Symmachi locus non abludit *lib.* 10. *ep.* 14. (*Parem*) *Ad præsentem Indicem veteris Curiæ culpâ non peruenit*, [idest, non pertinet.] ita speciatim Decuriones quoque, ac maximè qui nomina sua Curiis (vltrò) addidissent: vt ita hoc quoque iure noui Decuriones ad Curiam prolectarentur. Sui igitur quisque temporis, suæ nominationis *sarcinam* (vt loquitur *lex*) seu periculum sustinere debet, non molestiam pro sarcina alienæ nominationis sustinere: satis scilic. est, sui quemque temporis periculum præstare, *l.* 3. §. 1. *de admin. rer. ad ciuitat.* Quare conueniendi sunt pro Susceptoris debitis, seu reliquis, ij tantùm Decuriones, qui Susceptorum debita præcedentibus delegationibus seu nominationibus in se deriuarunt, specie quadam, vt antea dixi, quasi contractus. *Delegationibus*, ait *lex*, idest nominationibus, Delegatio *hac l. & l.* 8. *supr. de extraord. l. vn. supr. ne conlat. per logogr. l.* 2. 3. 4. *de indictionib. l.* 5. *Cod. de off. Rector. prouinc. l. vn. Cod. de can. larg. tit.* est, non ipsa descriptio, verùm ἐκταγή, iussio, mandatum seu (vt nos hodiè loquimur) *Commissio* alicuius rei exequendæ, seu muneris obeundi: ac nominatim *Delegatio* est iussio vt ad inferendas, ita & ad exigendas species annonarias & tributa. Suidas. Δηλεγάτιων κατὰ Ῥωμαίους ἡ ἐκταγὴ τοῦ σιτοπομπείου, καὶ ἡ ἀννόνων μετακομιδή. Sic *delegari annonæ* dicuntur *l.* 35. *supr. de erogat. milit. annon.* seu species, *l.* 1. *supr. de excoctione vel transl. annon.* (pariter vt mandari, *l.* 1. *sup. de domest. & protectorib.*) sic eadem delegari militi seu Opinatoribus (qui annonæ militaris Exactores erant) *l.* 16. *supr. de exactionib. dict. l.* 1. *de excoctione*: *l.* 34. *supr. de annon. & trib.* sic nauicularij delegatas species transferre dicuntur, *l.* 9. *infr. de nauicular.* Hinc & Delegatoriæ *l.* 22. *supr. de erogat. mil. ann.* & *l.* 15. *supr. de exactionib.* Principis epistolæ iussiones, quibus prouinciæ species inferri, iubentur: Leo Imp. in *l. vlt. Cod. Iust. de canone largition. tit. Delegatio ab amplissima Præfectura in diuersas prouincias ex more quotannis emittitur*: διατυπώσεις *Nouella* 128. *c.* 1. Haloander *delegationem* rectè vertit.

¶ Et hæc quidem genuina est *huiusce legis* interpretatio, quæ iam solemnis euasit, non in scholis tantum, sed & in foro: Et tamen vt multæ aliæ haud rectè vbique hactenus intellecta fuit. 1. Pars quippe (vt Interpretũ errores hic admissos perstringam) id inde colligunt, Eos qui de nouo in Collegium veniunt, pro debito quod antea à collegio contractum est, non teneri: vt & Ciues nouiter receptos seu nouos incolas ad collectas quę pro debitis veteribus aduentum suum præcedentibus imponuntur, non obligari: Quod vt à ratione iuris alienum est; ita ex *hâc l.* malè educitur. Est enim hæc *lex*, non de pecunia *mutuatitiâ*, seu de debito contracto ex necessitate vel vtilitate aliqua totiùs Collegij, Corporis, Vniuersitatis; verùm de periculo ob negligentiam adhibitam in nominatione seu delegatione officij vni ex Corpore suo impositi. Debita scilicet contracta ex mutuatitiâ pecuniâ ab necessitatem aliquam vel vtilitatem totius alicuius Collegij, Corporis, Communitatis, Vniuersitatis ad omnes ex æquo *Sanates forctos* (vt in veteri est) veteres, nouos, collegas, incolas, allectos pertinent: arg. *l.* 7 *in fin. π. quod cuiusque Vniuersit.* & receptâ vbique praxi: quomodo etiam iudicatum placito Parisiensi A. 1596. referente V.C. Brettio *oratione* 43. vbi rectè *hanc leg.* pro contraria sententiâ malè referri notat *p.* 248. etsi verum ipse *huius legis* sensum assecutus non sit & Curiæ Montispeliensis Anno 1590. referente Philippi *Arr.* 146. Atenim periculi ob malam nominationem seu delegationem de Corpore suo factam alia ratio est, quia ibi culpæ suæ nomine nominatores soli tenentur: cuius vtiq; periculo nouos Decuriones qui nihil admiserunt, teneri æquũ non est: *pœna* denique seu sarcina suos Actores tenere debet & caput noxa sequitur: Onus verò æsque alienum Corporis & Collegij omnes ex æquo subire

ſubire oportet: Quique Vniuerſitatem, vt alicubi loquuntur, deſpondet, & debita deſpondet, ſeu creditoribus eo ipſo momento obligatur. Sed & hîc tamen, vt in concordiam diſſentientes reuocem, diſtinguendum puto, inter cauſas mutui contrahendi: ſi enim mutuum contractum fuerit eb defectum tributorum ſoluendorum, certè nouos incolas obligari, æquum non eſt: ſi pro vtilitate perpetuâ loci, obligari eos æquum eſt. Et hæc de primo errore, qui ad hanc *leg.* admittitur.

Secundus error eſt, quod alij hanc *legem* quoque trahunt ad *Succeſſores* in Officio ſeu dignitate, ſeu Officiales nouos; vbi quæri ſolet, an & quatenus ij pro deceſſoribus ſuis quoque mutuo ab iis contracto obligentur; (de qua alioquin quæſtione præter alios fusè Lucas de Penna, ad *l. 2. C. de fundis rei priuat.*) Quod & ipſum erroneum eſt. Neque enim hæc *lex* eſt de debito ab Anteceſſoribus in Dignitate aliqua conſtitutis contracto, neque de Succeſſoribus eorum, ſeu in eorum locum ſuffectis; verùm de nouiter in Corpus ſeu Collegium aliquod adgregatis, quique *ad priores* nouiter nomina ſua Curiis addiderunt, vt hæc *lex* diſertè loquitur, ideſt, qui aliis & prioribus ſiue mortuis ſiue deficientibus, vel fortè etiam ſuperſtitibus inſuper deque nouo additi & adgregati.

Tertius: alia item quæſtio eſt, & aliena ab *hac l.* de onere ſeu reliquis poſſeſſionum nomine fiſco debitis, vtrùm videlicet Noui poſſeſſores qui per ἐπιβολὴν fortè (de qua agitur *ſuprà l. 40. de annon. & trib.*) eas nacti ſunt, eo nomine teneantur. Et ſi idem quoque eo caſu caueatur, nempe vt ne ad decoctoris relicta ſeu debita qui nouus accedit per ἐπιβολὴν poſſeſſor teneatur: *l. 2. in fin. C. de omni agro deſerto.*

Quartus: imò & Quartum quoque illud ab *hâc l.* alienum eſt, quod ſtatuitur *l. 2. ſupr. ſine cenſu:* non poſſe ſc. fundum à priuato emi ſine reliquis tributorum; Nouum enim fundi emptorem obnoxium teneri pro reliquis eius poſſeſſionis: cuius & hæc ratio eſt, quod tributa fundi nomine fiſco debita, ſint fundi onera, & ſic cum fundo ambulent neceſſariò, nouumque dominum & poſſeſſorem ſequantur. Quâ parte notanda interim differentia inter nouum poſſeſſorem ſeu ſucceſſoré in dominio fundi ex cauſa ἐπιβολῆς, & ex titulo emptionis voluntariæ: Ille ad reliqua fiſco non tenetur, hic tenetur.

Quintus: ab hoc tractatu alienus adhuc magis eſt tractatus de non conueniendo vno Decurione pro altero Decurione, etiam tributorum nomine: de quo eſt *lex 31. ſupr. de annon. & tribut. l. 2. ſupr. de exactionib. lex vlt. ſupr. de executorib. l. 186. infr. h. tit.* vt & de vno ex Vicaneis, pro aliorum Vicaneorum debitis non conueniendis, de quo peculiaris *titulus* eſt *Cod. Iuſt. Vt nullus ex Vicaneis &c.* quem Titulum ad *hanc l. Codicis Iuſt.* Interpretes tanquam hîc fundamentalem allegant: perperam; Quandoquidem illis caſibus non quæritur de nouiter adgregato in Corpus aliquod, vtrùm is ex præcedenti causâ obligetur; verum de concorporali, vtrùm ſcil. manente eodem ſtatu Corporis alicuius, vel Vniuerſitatis, vnus ex eo Corpore pro alicuius concorporati ſui debito conueniri poſſit, & quidem ex tributorum causâ: quod illis legibus negatur: addita in *ea d. l. vn.* ratione, ex generali regula, *Graue ſcilicet eſſe, non ſolùm legibus, verùm naturali æquitati contrarium pro alienis debitis alios moleſtari.*

Sextus: denique ab *hâc l.* alienus eſt tractatus de *Repræſaliis*; vt & de *Italiæ ſtatutis*, quibus cauetur vt ſi quid damni datum ſit viatori, proximi pagani id ſarcire teneantur.

¶ Ergo maneat, huiuſce *legis* hunc ſenſum eſſe: *pro culpa malæ nominationis* teneri tantum eos qui ex Collegio illo putà Curiæ perperam aliquem ad munus publicum *Suſceptionis* fortè nominarunt: nō verò qui non nominarunt & ſic nouos Decuriones, vel etiam abſentes: Quomodo & ſubſidiariâ actione illâ, de quâ *ſupr.* quámque cum *hâc* compono; in Magiſtratus Municipales, propter culpam eorum, actio datur, non in Ordinem Municipalem: Imò & ſi Ordo in ſe periculū receperit, ij tantùm qui præſentes fuerunt, tenentur: *l. 1. in pr. π. de Magiſtratib. conuen.* quia ſc. æquum non eſt, ex vnius facto alios prægrauari & nocere factum alicuius ei qui nihil admiſit. Quæ cùm ita ſint, & Pragmaticis & Iuris ſtudioſis iam compertum erit, quomodo hæc *lex* in vſum tuto deriuanda ſit, expunctis fermè omnibus Interpretum ad *hanc leg.* commentariis: quamque vnus fermè Cuiacius intellexit.

¶ LIBERORVM XIII. *numero à Curiali conditione, Curiâque quem liberari.*

LV. * Idem A. Leontio'' Conſul.'' Palæſtinæ.''

QVI'' pater ſit XIII. liberorum, non modò ad Curiam non vocetur, verumetiam ſi ſit'' Decurio, honoratiſſimâ quiete donetur. Dat. Kal. Mart. Antiochiæ, Iuliano A. IV. & Salluſtio Coss. [363.]

INTERPRETATIO. *Lex iſta hoc dicit, eum qui pater eſſe probatur tredecim filiorum, non ſolum ad Curiæ ſeruitia non detinendum'', verumetiam ſi Curialis ſit, honoratiſſima quiete donandum.*

NOTÆ.

* *L. ſi quis Decurio 24. Cod eod. tit.*

'' *Leontius* hic idem ille Palæſtinæ Rector videtur, cui hoc ipſo tempore, vna cum Alypio Templi Hieroſolymitani inſtaurandi negotium Iulianus irrito mox ſucceſſu dediſſe dicitur ab Ammiano Marcellino (vt omittam alios) *initio lib. 23.* Ad eundem extant plures Libanij *epiſtolæ.*

'' Proconſul poſteà ſub Theodoſio M. Palæſtinam rexit: v. *l. 42. ſupr. de appellat. l. 28. quorum appell. l. vlt. de fiſci debit.*

'' *Palæſtina* adhuc indiuiſa erat hac tempeſtate: imò & ſub Theodoſio M. vni adhuc Rectori parebat, teſte Zoſimo *lib. 4.* (vbi de Hilario) & veteri Indice *Schonhouiano*, qui ſub Theodoſio M. conſcriptus. Dixi pluta ad *l. 30. ſupr. de erogat. mil. ann. l. 3. ſupr. de protoſt.*

'' *Si quis Decurio pater ſit duodecim liberorum, honeſtiſſima Munerum quiete donetur:* Ita tum mutata, tum contracta hæc *lex Cod. Iuſt.*

'' Iam.

'' Ideſt, vocandum: vt in *ipſa leg.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

TREDECIM LIBERORVM numero, ſeu priuilegio, patrem à Curiâ ſeu Curiali conditione functioneque, non ſubeunda tantum excuſari; verùm etiam impacta ſeu iniuncta iam, liberari definit *hac conſtitutione* Iulianus Imp. Quæ quidem conſtitutio toto iure ſingularis in *Codicem* quoque *Iuſt.* tranſlata eſt; putà in *l. ſi quis Decurio 24. eod. t. de Decur.* verùm interpolata, contractiorque multò hunc in modum: *Si quis Decurio pater ſit 12. liberorum, honoratiſſima munerum quiete donetur.* Et eſt ea quoque de vexatiſſimis: de quâ multa Interpretes, & in his Vertranius Maurus, *lib. ſingulari de iure liberorum*, expreſſo *c. 41.* Ac maximè ideò vexata, quia cum Pertinacis reſcripto ſeu Calliſtrati *l. ſemper 5. §. demonſtratur 2. π. de iure immunit.* pugnare vulgo creditur. Quarè neque tralatitia eius interpretatione nobis defungendū erit. Mitto quæ ad Auctorem eius pertinent, putà *Iulianum* Apoſtat. Imp. (quanquam & mox quædam de eo ad rem neceſſaria notabuntur) Mitto quæ de *Palæſtina, eiuſque Conſulari*, & quidem *Leontio*, iam in *Scholiis* monuimus. Mitto diem *Kalendarum Martiarum* huic *legi*, (vt & *legi 2. ſupr. de Agentib.* de qua mox:) ſubnotatum, de quo ad *leg. 28. ſupr.* Mitto *legem* hanc *Antiochiæ* datam; de quo tamen mox aliquid. Sex igitur viſionibus *huius leg.* explicatione defungemur. Primum erit de hoc Tredecim liberorum *priuilegio.* 2. ſequentur tres *Ampliationes.* 3. vt & *Limitatio* vnica quæ *h. l.* vel apertè, vel vi ipsâ continetur. 4. Quantoperè ſpecies *huius leg.* aliena ſit à ſpecie *d. l. 5. §. 2.* oſtendemus. 5. ſparſimque videbibus, in quibus *hac lex* in *Cod. Iuſt.* vulgato poſita, ab *hâc* abeat, & ſic collationem earum inſtituemus. Poſtremum alienas Interpretum quæſtiones ab *hâc leg.* ſemouebimus.

Prima igitur princepſque quæſtio ſeu controuerſa eſt de numero iſto *Tredecim* liberorū: Quandoquidem vulgati receptique hactenus *Codices Iuſt.* habent, *duodecim*: & Pertinacis reſcripto, quod continetur *d. l. 5. §. 2.* agitur de *ſexdecim* liberorum priuilegio: Quâ cauſa emendandum hîc numerum XIII. multi iā ſibi perſuadent, Verùm tuenda omninò eſt *huius l. h. C.* lectio. Quod etiam probat Gothica interpretatio, *huic l.* ſubiecta: vbi expanſis etiam literis ſcriptum exſtat, *Eum qui pater eſſe probatur* TREDECIM *filiorum &c.* Quinimò & tertio loco eum ipſum numerum ſeruant libri quidam *Iuſtinianei*, quod Cuiacius quoque monuit, etſi vulgati habeant *duodecim.* Quare admittenda nō eſt eiuſdem Cuiacij emendatio, quaſi & *hîc*, & *ibi* reponendum ſit XVI. arg. *d. l. 5. §. 2.* ceu errore nato, ex notarum illarum VI. diductione: ſic vt pro ea hîc XIII. ſuſtitutum fuerit: ibi XII. Namque id omne mere diuinatorium eſt. Imò, ſi Cuiacij exemplo *hanc l.* emendare libêret, probabilius reponeret quis, XV. arg. eius quoc Apuleius *in Apologia*, ait, *Quindecim homines liberos populum eſſe: totidem ſeruos familiam: totidem vinctos ergaſtulum.* Verùm nil mutandum, ſeruandaque adeò eſt *huius C.* lectio: & auctoritas ſequenda: illis inſuper quæ dixi argumentis. Et Apage mihi ſis præceps iudicium Amayæ, qui tranſmiſſa propria, ſuóque ordine *huius l.* expoſitione in *l. 2. n. 67. C. de Decur.* pronunciat auctoritatem *vulgatorum Codicum* apud ſe maiorem eſſe quàm *Cod. Theod.* è latebris & tineas poſt multa ſæcula in lucem extracti. Quod ſummæ imperitiæ eſt: Et quis etiam non eâdem ratione *C. Iuſt.* omnem auctoritatem detrahat? nam & ipſe ni fallor è latebris & tineis poſt multa ſæcula in lucem extractus aliquando fuit. Et proculdubio Authentici *huius Codic.* fides maior eſſe debet, quàm *Iuſtinianei*:

Os, humeróſque adeò laceri, naſóque minoris.

Secundo loco videndum eſt, Quomodo hæc *lex* cum aliis conciliāda ſit, ſimul & eruenda *Ratio* huius numeri Tertiodecimani; XIII. inquam liberorū? Hactenus enim nos de iure ſeu priuilegio vnius; quandoque etiam duorum, trium, quatuor, quinque liberorum, leges, Scriptoreſque alios loquentes audiuimus, & quidem non in *lege Papia* tantum Decimaria, verùm etiā in argumēto vacationis à muneribus publicis. Qua parte ſanè ita ius fuit, vt à perſonalibus munerib. quinque liberorum numerus excuſaret: de quo *inf. peculiari t. 17. de his qui numero liber.* ab oneribus verò patrimonialib. nullus liberorum numerus excuſaret: *l. 2. § numerus: l. ſunt munera 12. π. de vacat. mun. l. reſcripto 6. §. 4. π. de muner. l. 5. C. de muner. patrim. l. 1. C. de his qui numero liber. l. 1. C. de ſumptib. recuperandis.* Imò ne ab omnib. quidē munerib. perſonalib. numerus liberorum excuſabat vt in *d. l. 5. §. 2.* Calliſtratus diſertè ait colligere ſe ex Pertinacis reſcripto, variè nec *abſciſè* numerum liberorum ad excuſationem munerum municipalium prodeſſe: ſolumq; iam cùm ita ex facto contigiſſet, ſedecim liberorum numerum, & ſic fœcunditas hæc ſeu πολυπαιδία Pertinaci æqua viſa, ad immunitatē omnium λειτουργιῶν tribuendam in *d. l. ſemper 5. §. 2. de iure immunit.* Additâ hac ratione: οὐκ ἔστιν ἄλογον, ὥστε συγχωρῆσαι σχολάζειν τῇ παιδοτροφίᾳ καὶ ἀνεῖσθαί σε τῶν λειτουργιῶν. Quomodo etiam Chryſoſtomus *homil. 3. in acta Apoſtol.* Epiſcopatus difficultatem pro omnibus excubantis repræſentans, ſimilis ſollicitudinis exemplum apponit in patre decem filios habente, δέκα, inquit, παῖδας ἔχων ὑποχειρίους συνοικοῦντας αὐτῷ διαπαντός, qui cogitur ſine intermiſſione illorum curam gerere, ἀδιαλείπτως αὐτῶν ἀναγκάζεται φροντίζειν. Quomodo & Apuleius 7. *de Aſino*: Plotinæ meminit, quæ *decimo partu ſtipendio viri familiam fundauerat.* Et ſic quidem Pertinacis reſcriptum accipiendum eſt de *Perſonalibus tantum muneribus*, non de patrimonialibus & realibus: quod hactenus fermè creditur, λειτουργιῶν ſcil. appellatione ibi munera & miniſteria perſonalia indicantur. Ad rem: Prædictæ igitur *leges* omnes vt & Pertinacis reſcriptum, cum *h. l.* nil commune habent. Ibi quippe agitur de muneribus quæ municipibus quibuſcunque iniungebantur ſeu imponebantur, etiam non Decurionibus. Hæc *lex* noſtra eſt de priuilegio ſeu immunitate à Curiali fortuna nexuque: putà vt tredecim liberorum numerus patrem à Curiâ liberet: cùm hactenus nulla *lex* occurrat, quâ definitum ſit numero liberorum, patrem à nexu Curiali liberari: niſi quod pater trium incolumium liberorum legationibus publicis liberabatur: *l. 1. C. de Legation.* Etſi modi alij quamplures extēt, inductique fuerint *Legib.* ad euitandum eum, de quo fidem faciūt tot *leges* vel *huius t.* quas cumulauimus in *Parat.* Et ita quidem *h. l.* ab illa *l. 5. §. 2.* ſeparanda cumque ea concilianda venit: non vt Accurſius & ſequaces, qui volunt hanc *l.* vti poſita eſt *C. Iuſt.* pertinere ad intributiones municipum & ciuitatis: neque enim *h. l.* eſt de intributionibus: ſed de functionibus Curialibus; & illæ cum onere ſumptuque fermè coniunctæ erant.

Eoque pertinent illa *honoratiſſima* QVIETE *donetur*: Vox enim hæc, *Quietis*, pertinet non ad intributiones, verùm ad perſonales & Curiales functiones & immunitates. Quo ipſo quoque ſenſu OTII vox effertur *l. 75. infr.* ibi *habeantur immunes, otio fruituri.* Et Græci verbo ἡσυχάζειν id exprimunt: ἀφέσεως, ἀτελείας. Rectaque omninò ſententia

tia est Couarruuiæ *in epitome de sponsalibus parte* 2.*c*.8. & Rebuffi ad *hanc leg.* & post eos Ferrerij ad *decis.* 401. *Guidonis Papæ*, numerum liberorum quemcunque à muneribus patrimonialibus ex hoc iure, & ex *hâc l.* non excusari : quod quinque *legib.* suprà comprobatum est. Quanquam in praxi alicubi aliter obseruari notant, veluti Romæ, Mediolani. Inanis etiam Baldi distinctio est : aut pater, inquit, Decurio est, & nati duodecim ei prosunt : aut Decurio non est, & ei ad omnium munerum excusationem, sedecim opus est. Nam si ei *Codicis* huius videndi copia fuisset, vidisset idem statui de patre iam Decurione, & nondum Decurione : de quo mox plura. Tandem mera diuinatio est Vertranij Mauri, qui ita distinguit & conciliat : Pertinacem scil. in *d.l.*5.§.2. de muneribus tantum personalibus cauisse : deinceps sub ipso fortè Pertinace, aliisque Principibus hanc immunitatem ob sedecim liberos ad omnia munera tractam : Tandem Iulianum *hâc l.* voluisse tredecim liberos sufficere fœcundis patribus non solùm à muneribus, sed etiam ab honoribus : & sic Iulianum è veteri obseruantia aliquid remisisse. Quæ omnia gratis dicuntur.

His ita compositis, *Ratio* nunc quærenda nobis est huius numeri tertiodecimani, seu tredecim liberorum. An igitur dicendum, non aliam eius reddi posse rationem, quam aliorum multorum in iure, quorum sanè non alia ratio reddi potest, quàm quod ita ius constitutum fuerit θέσει seu iure positio : ac nominatim in his quæ circa arithmeticam versantur numerosque *legibus* præscriptos? 2. An verò dicendum ex facti contingentia, istud ita constitutum, pariter vt in specie illa *Pertinacis*? Verùm, neque istud placet : quandoquidem video, hanc constitutionem non ad singularem alicuius facti contingentiam aptari seu coarctari, verùm ius certum & perpetuum eâ contineri. 3. Putet igitur tertiò quis, arcanam aliquam rationem repetendam ex prouincia *Palæstina*, quæ vna ex Syriis prouinciis erat & ad cuius Consularem hæc *lex* emissa est : sic sanè etiam eiusdem Iuliani *lege* 2. *supr. de Agentibus in rebus*, quæ dicitur *PP. Berytho*, Syriæ-Phœnices scil. eodem etiam die quo hæc data, iisdemque Coss. alius quidam modus euitandæ Curiæ proponitur. Et vtrumque istud Iulianus ipse in Tertiâ Syria, putà Syria-Cœle, *Antiochiæ* constitutus : (nam & ibi hæc *lex* data est) cui alioquin Syriæ in commune Iulianus in plurimis commodauit. Sane ita quoque olim cùm pro prouinciarum diuersitate immunitas à tributo capitis diuersimodè competeret, in Syriis nominatim ea competebat masculis ad 14. annos, fœminis ad 12, vt testatur Vlpianus in *l. ætatem* 3. *π. de censibus.* Denique Leges cuiusque loci in immunitatibus semper respici oportuit, *d.l.*5. §.1. *π. de iure immun.* pariter vt consuetudines loci cuiusque, *l.*11. *π. de Decurionib.* Nam & circa Decuriones, muneraque Curialia consuetudines variæ fuêre, suaque cuique Curiæ *lex* fuit & consuetudo ; præter *d. l.* 11. *l.*6 *supr. l.*60.68.101. *infr. hoc tit. l.*22. *inf. de susceptorib.* pariter, vt sua nonnullis Curiis priuilegia fuêre quale est illud Curiæ Antiochenæ priuilegium, quod memorat & firmat idem Iulianus Imp. in *l.* 51. *sup.* Verùm nihil horum hîc placet : Vt neque Quarta Amayæ sententia, qui id ex *lege Iulia & Papia* profectum vult : nullo teste vel authore : & quasi sola illa *lex* de iure seu priuilegio liberorum egerit.

Quare cùm omnia vndique circumspicio, arcanam seu occultam & Pythagoricam Tertiodecimani imparis numeri rationem, Iulianus, totus de Philosophia, Philosophisque circumfusus istud captasse mihi videtur. Notum vulgò quàm studiosè Pythagoras & Pythagoræi τὴν περὶ τῶν ἀριθμῶν πραγματείαν excoluerint; vnde Cicero 4. *Academ. Pythagorei ex numeris & mathematicis initiis proficisci volunt omnia.* Apuleius *Florid.* 2. *Pythagoram sponte petiisse Ægyptias disciplinas, atque ibi à Sacerdotibus cerimoniarum incredundas potentias, numerorum admirandas vices, Geometriæ solertissimas formulas didicisse.* Tertullianus *de Anima, cap.* 32. Numeros Pythagoræ sic tribuit, vt Epicuro Atomos, Ideas Platoni, Entelechias Aristoteli. Inter alios verò Numeros, summa Ternarij, Septenarij, Denariique seu Decumani apud eos Numeri ratio præcipuè fuit : sic vt illos τελείους vocarent : Septenarium etiam Pythagoras Religionibus aptissimum prodiderit (teste Apuleio *initio libri vlt.*) hanc verò δεκάδα scilicet quasi δεχάδα perfectissimum omnium, μᾶλλον τελειότατον ἁπάντων, vtpote qui omnem numerorum differentiam, omnem rationem, omnes species atque proportiones in se contineret : eoque etiam *Primam quadraturam* eum appellabant : propterea quod ex prioribus quatuor Numeris constaret, vno, duobus, tribus, & quatuor : de quo videndus vel Porphyrius *in V. Pythagoræ* ; Chalcidius *in Timæum Platonis* ; Tertullianus quoque *de Anima, c.*37 *Qui Numeros ratiocinantur, &* DECVRIALEM *numerum, vt exinde reliquorum parentem colunt, denique perfectiorem natiuitatis humanæ.* Sanè & circa partus humani dimensionem, peculiarem quoque numerorum rationem Pythagoræis placuisse testis est Paulus *in sententiis lib.* 4. *tit.* 9. §. 5. Laertius *in Pythag.* Censorinus, *de die Natali c.*11. Ergo Tertiodecimano fœtui partuique velut perfectissimo, ex duobus inquam Numeris perfectis composito, priuilegium istud quod *hac l.* continetur, Iulianus tribuisse videtur, totus quantus, vt dixi Philosophus, Philosophisque circumfusus : quod etiam nonnullæ aliæ eiusdem constitutiones spirant. Ipse certè *ep. ad Serapionem* 14. de Numero pari, impari, Ternario, & Centenario aliquammulta habet ; sed tamen pleraque ὑπὸ θέσει σιωπῶν. Decumanus porrò numerus, aliàs pro maximo habitus & vsurpatus, vt videre est in *fluctibus Decumanis, Accipensere Decumano, Ouis Decumanis,* & aliis similibus. *Tertium* præterea supra *Decimum* numerum ideo Iulianus elegit potiùs quàm binarium, & sic Duodecimum : Primo quidem velut perfectum & imparem, quem Pythagoras velut perfectum laudabat, teste quoque Censorino *de die Natali, c.*10. *in fin.* & Seruio *in Ecloga* 8. qui & veteri ex superstitione magis FAVSTVS habebatur, eodem Censorino præter alios teste, *cap.* 20. vbi ait *credere se ex eadem superstitione vnum diem abundesse in dierum Anni computatione à Numa vel Tarquinio inductum.* Eundémque Pythagoræi dignati *Iustitiæ* titulo.

Secundò quia & aliàs Ternarius hic numerus olim ad *confirmationem* accedere solebat, ad incipientem maturitatem, ad menses & annos, eodem Censorino teste, *cap.* 7. Ergo & hac ratione Iulianus Ternarium numerum *accedere* voluit ad perfectam rei & priuilegij maturitatem.

In Summam alioquin, Iulianus numerosa hac tantum sobole Curiam euitari posse voluit, non deductiore aliquo seu minore : peculiari scil. genio suo atque effusissimo in Curias affectu : de quo late *suprà, ad l.*50. ex ipsiusmet Iuliani scriptis, eiusdemque constitutionibus : ex Libanio, item & Am. Marcellino : cuius inter alia duo loca, hic repe-
tenda

tenda sunt. Primus locus extat, *lib.*22. *Ægrè inquit, sub eo à Curialibus quisquam appetitus, licet* PRIVILEGIIS *& stipendiorum numero & originis penitus alienæ firmitudine communitus, obtinebat æquissimum.* Alter *lib.* 25. *Municipalium Ordinum cœtibus patiebatur iniustè quosdam adnecti, vel peregrinos vel ab his consortiis,* PRIVILEGIIS *aut origine longè discretos.* Iulianus igitur pauca admodùm priuilegia ad Curam euitandam admisit : eaque ipsa prolixi nonnisi numeri stipendiique, & imparis equidem semper numeri : sic enim & Curialem liberari voluit Quindecennali in scriniis militia, *l.*1. *sup. de proximò, Comitib. dispos.* Sic est post Tertium annum militiæ in schola Agentium in rebus *l.*2. *de Agentib. in reb.* quæ, vt iam dixi, eodem die iisdemque Coss. *PP. Berytho* dicitur : atque adeò *huic* coniungenda videri possit, licet ad alium Magistratum data sit & alibi proposita.

Facessat proinde iam Vertranij Mauri sententia, æquius multo, benigniúsque Iustiniani ius esse, qui è tredecim liberis vnum dempsit, & in duodecim liberis fœcunditatem parentum probans, antiquam Iuliani scil. rigiditatem leniit, & seueriorem remisit. Nam præterquam quod de Iustiniani mente minus liquet propter *Codicum* Manuscriptorum varietatem, totum istud ex Iuliani Imperatoris genio profectum est. Quin & si de Iustiniani mente liqueret, non alio tamen id fine fecisset, quàm vt rotundum Numerum poneret, Assem scilic. liberorum ; non ex aliqua maioris æquitatis specie.

Sequuntur nunc tres *Ampliationes* huius priuilegij, quæ *hâc* eandem *lege* partim disertim exprimuntur, partim verò indicantur.

Prima Ampliatio, seu amplitudo *huius leg.* seu priuilegij, continetur voce *Liberorum* : *Qui pater* inquit, *XIII. liberorum* : Scilicet non masculos tantum, sed & fœminas, seu filias in hoc numero prodesse voluit Iulianus : de quâ *liberorum* significatione in aliis iuris articulis noti sunt textus Iuris : Interpretatio *huic l.* subdita, non ita perspicuè, *filiorum*, vocem subdidit. Et certe nulla hac parte filiorum prærogatiua præ filiab. esse debuit : quandoquidem vnica τῆς φροντίδος seu σχολῆς hac parte ratio habita est. Cùm aliàs aliquando potior masculorum ratio habita sæpè fuerit & habeatur.

Secunda Ampliatio est, ratione ipsorum *Patrum* : Nempe definit Iulianus patrem XIII. liberorum *non modò ad Curiam non vacandum, verum etiam si sit* iam *Decurio, quiete donandum* : vel vt Interpretatio habet, *non solum ad Curiæ seruitia non detinendum, verùm etiam si Curialis sit, quiete donandum.* Quod posteriùs tamen non tam facilè admittendum, superueniensque adeò causa seu excusatio minùs prodesse debere videbatur. Sic sanè enim superueniens excusatio non admittitur, in specie *d.l.*5. §. 7. *π. de iure Immunitatis.* Sic priuilegium fori quæsitum post vocationem in ius non prodest *l. si quis* 7. *π. de Iudiciis* : Sic à tutela suscipienda faciliùs quis quandoque excusatur, quàm à suscepta : de quo vid. vel §.2.3. *Inst. de excusat. tutor. l.*2. §.8. *π. eod. tit.* Quò pertinet etiam vulgata iuris *Regula*, Non est nouum vt quæ semel vtiliter constituta sunt, durent : licèt ille casus extiterit à quo initium capere non potuerunt, *l.*85. §.1. *π. de Regulis Iur.* Sed enim vt hîc, ita & in eodem excusationis à tutela argumento, excusatio sæpè datur ex causa superueniente post susceptam tutelam : vt in specie *l.*11. 12. §.1. *l. spadonem l.*15. §.3. *l.*40. *π. de excusat.* Ergo par hîc ratio est, deferendæ & delatæ functionis Curialis.

Et Tribonianus tamen istud in *d.l.*24. *Cod. eod. tit.* quæ hinc interpolata est, immutauit : & ad eum signatè qui iam Decurio esset, hanc *leg.* aptauit : insertâ voce *Decurionis* initio *leg.* ita ; *si quis Decurio pater sit* &c. cæteris, de eo qui nondum Decurio esset, resecatis. Quod quidem à Triboniano factum, quòd quædam aliæ *leges* illi occurrerent, quibus à muneribus iniungendis aliqui faciliùs liberarentur : etsi verum sit non de Curiali nexu & functione ibi agi. Neque adsentiendum Vertranio Mauro, qui ait concinnatores Codicis Iustinianei creari & in consortium adlegi non vetuisse patrem 12. liberorum, fortè vt ex animi sententia liberum esset patri in ordine scribi, & honoris causa inter Decuriones præsidere. Neque enim *hâc l.* quæritur, vtrum pater tot filiorum Decurio esse *possit* si velit? vt multi spontanei & voluntarij vltronei Decuriones esse possunt ; de quibus sunt aliquot *leges huius tituli*, neque priuilegia huiusmodi inuitis dantur ; verùm, vtrum vocatus ad Decurionatum excusare se possit. Quod autem de patre nondum Decurione ad Curiam vocato *h. l.* dicitur, id intelligendum est de omnibus, qui quacunque ratione ad Curiam vocari possunt, siue πατρόβουλοι illi, sint, vt Iulianus ipse eos vocabat ; id est Originales, & originis ratione, siue incolatus possidendiuè ratione : (nam & plebeij re familiari inter suos conspicui seu splendidioris fortunæ in Curiam allegi poterant :) siue denique ex certis Corporibus essent, huic rei destinatis : de quibus omnibus est eiusdem Iuliani *lex* 53. *supr.* deque eo plenè in *Paratitlo.* Similis verò Ampliatio continetur & *l.*19. *supr.*

Postrema Ampliatio continetur his verbis *honoratissima quiete donetur.* Nempe hoc casu equidem Iulianus patrem à munerib. Curialib. excusari otioque eum & immunitate frui, ἡσυχιάζειν : non verò Curialibus ideo priuilegiis exui ; verùm ei *honorifica* Curialium iura porrò constare, Curialesque *honores* prodesse : non igitur tanquam expunctum vel proiectum haberi voluit, sed vt missione donatum : de cuiusmodi missione donato agitur quoque in *dicta* eiusdem Iuliani *l.*2. *de Agentib. in reb.* Et verò hac quoque de causa videtur Tribonianus, *munerum* vocem hîc inseruisse : ita, *honoratissima munerum quiete donetur.* Quam *munerum* tamen vocem, sunt qui hinc expungant, & in his Vertranius Maurus ope Manuscriptorum. Hoc etiam argumento, quod ita alioquin munerum & honorum discrimen indicetur ; quod tamen Iuliani propositum non fuit. Quod MSS. attinet, id in medio relinquimus. Verùm quod posterius istud spectat, fallitur Vertranius, homonymia vocis *honorum.* Verùm est, Iulianum non minùs honorum *gerendorum*, quàm munerum subeundorum patri 13. liberorum, vacationem tribuere ; sed enim *honores*, idest, priuilegia Curialium ei seruauit : neque *munerum* vox ideò ibi minùs stare possit : quandoquidem eâ voce & munera propriè dicta, & honores municipales significantur. Et hæc de Ampliationibus.

Limitatio quoque hic quædam tacitè continetur, verbo, SIT. *Qui pater*, inquit, *sit* 13. *liberorum* : vel, vt Interpres habet, *qui pater esse probatur.* Nempe is demùm pater Curiali nexu & functione liberatur cui *sunt* 13. liberi, nati superstitesque : neque enim amissi proderant, in *lege Papiâ* : & in Excusatione à *Tutela* tribuenda.

Formant & hîc Interpretes quæstionem, an si pater 13. liberorum pingue habeat patrimonium, hoc priuilegio potiatur? Quod quidem ideò quærunt, quia *hanc l.* ad onera patrimonialia referunt. Verùm, ei hoc priuilegium constare semper dicen-

dum eſt, vt pote quod ob liberorum numerum & ſollicitudinem tributum eſt, nulla patrimonij ratione. Omitto & eam quæſtionem, vtrum mortuis poſtea filiis, vel ſaltem aliquib. ex his hæc immunitas duret: quam quæſtionem late tractat Ioannes Andreas in *regula decet.* Omitto & eam quæſtionem vtrum nepotes in locum liberorum hîc ſuccedant, ſic vt & ipſi proſint ad Curiam euitandam.

Hæc cùm ita perſpicuè expoſita ſint, faceſſant iam hinc Accurſianorum conciliationes *huius leg.* cum *d.l.5.§.2.* & in vniuerſum *huius leg.* Interpretationes. In ſpongiam incumbat quidquid fermè Vertranius Maurus ad *hanc l.* tentauit. Ceſſet & Cuiaciana quam dixi *huius leg.* emendatio. Imò tandem ceſſent complures hinc alienæ quæſtiones, quæ hîc ab Interpretibus cumulantur: Cuiuſmodi eſt illa, An poſt Honorij conſtitutionem, quâ iuris liberorum impetrandi neceſſitas remiſſa eſt patri 12. vel 13. liberorum ad hanc immunitatem quærendam, diplomate Principis opus ſit, vel fuerit? Quod quidem etſi idem Vertranius rectè neget, ſatis enim eſt in iure hanc excuſationem, vt alias omnes quæ legibus tribuuntur, proponi; attamen in eo peccat quod ius liberorum ab Honorio tributum, cum hoc commiſceat: illud enim ius tributum liberos non habentibus, legibus Decimatiis ſublatis: de quo *ſupr.tit.de iure liber.* Iſtud habentibus.

Secunda Quæſtio, quæ *huic legi* malè aptatur, vt iam notaui, eſt, An Pater 13. vel 12. liberorum, vt eſt in *vulgatis Codicib. Iuſt.* ab omnibus muneribus tam patrimonialibus quàm realibus & Gabellis & aliis contributionibus immunis ſit? ac nominatim etiam an à præteritis ſeu contractis à Ciuitate ante Immunitatem, ſeu ſuſceptos tot liberos debitis? De quibus vide inter alios Guidonem Papæ *deciſ.*401. & *ibi* Ferrerium, Rolandum à Valle *vol.2.conſil.69.* Nos de *huius leg.* ſententia tantùm laboramus: nam vt dixi in praxi, priuilegium hoc alicubi ad patrimonialia quoque extenſum fuit. Eſt enim hæc *lex* de Curiali tantùm nexu & functione; non de illis.

Poſtrema Quæſtio, hinc alieniſſima, eſt, Vtrùm idem dicendum ſit de Matre 13 vel 12. liberorum. Neque enim fœminæ in Curialibus habebantur immunes, *l.137. infr.* etſi ex illis proditi ſæpè nexu tenerentur, & ad Curiam vocari poſſent: & quidem inter alia Antiochiæ in Cœle-Syriâ, vt teſtatur eiuſdem Iuliani *lex* 51. *ſupr.* & in ſpecie *leg.*178.179.*infr.*

¶ Militia Armata *decennali, Curialem Curiâ liberari.*

LVI. *Idem A'.....''

QVi nati origine Curiali militare munus adamauerunt, vbi decem annorum ſtipendia confecta ſunt, iuſſionum noſtrarum auctoritate erunt Curiâ immunes. Si verò intra decennium recens'' athuc erit ratio militiæ limitaneæ'', cauſa generis præponderauerit'' & originis: Curiis enim adgregabuntur. Dat. XII. Kal. Ianuar. Antiochiæ, Iulianus A. IV. & Salluſtio Coss. [363.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
'' Iovi ano tribuenda hæc *lex.*
'' *Recens*, eſt in ſp. *huius leg.* quod intra decennium conſiſtit.
'' Præponderare debebit: *præponderabit.*

COMMENTARIVS.

Militia armatâ cùm regulariter nemo Curiali nexu liberetur: de quo fuſe in *Paratitlo*, decennali tamen eum militiâ liberari definit *hal leg.* non Iulianus, verùm Iovianvs Imp. Iam enim Iulianus his Coss. media æſtate bello Perſico illigatus 6. Kal. Iulij mortuus fuerat: teſte Ammiano Marcellino *lib.25.p.317.* Socrate *lib.3.c.*18. Conſularibus *Idacianis his COSS.* & Chronico *Alexandrino.* Contrà, Iouianus iam à 5. Kal. Iulij Imperator factus paulò pòſt pace cum Perſis factâ Antiochiam venit, teſte Amm. Marcellino *lib.25.p.329.* Zoſimo *lib.3.p.733.* vbi mox Ciliciam menſe Nouembri: tandem Antiochiam (vbi hæc *lex* data eſt) reuerſus menſe Decembri, quo hæc ipſa *lex* data eſt: de quo omni vide *Chronol.*

¶ Cæterùm *Limitaneâ* nominatim militiâ decennali Curiam euitari definit *hâc l.* Ionianus: cur? Nempe quia tùm miles oppoſitus erat Perſis, in limite Perſico, cum quibus hoc ſæculo Conſtantio, Iuliano, Iouiano res fuit: Non igitur aliâ militiâ? Imò per alias *leges*: nam & ita decennali militiâ Curialem Curiâ liberari definit *lex* 28. *ſupr. de cohortalib.* Imò quandoque quinque annorum ſtipendia hîc ſuffecêre, *l.38.* (vbi dixi plenè:) 64. 88. *hoc tit. & l.6.ſupr.de re militari.* Etſi vicennalis militia quandoque hîc exacta, *l.13.ſupr. hoc tit.* vel quindecennalis, *l.95.infr.h.tit.*

¶ Porrò id hîc monendum, ad hoc tempus pertinere quod Libanius queritur Iuliano ſublato Curias exhauſtas, prauis immunitatibus: vt Oratione in *Iuliani necem.p.327.* βελτιεῖ ὁ τῶν δικαιοτάτων διαγράφειαν ὑπὲρ ἧς πατρίδων ἀποδρήσεις, τῷ ἄδικον ἀλυσιτελίαν ἐδίωξαν. v. & eiuſdem Orationem εἰς τὰς βαρὺ αὐτὸν καλέσαντας. Sed & ex Ammiano Marcellino, *lib.27.p.370.* videre eſt, quantoperè exhauſtæ Curiæ ſub Valentiniano fuerint.

¶ Senato

¶ Senatoria *dignitate quando', quibuſque conditionibus Curialis Curia liberetur.*

LVII. * Impp. Valentinianvs & Valens AA. ad Mamertinum PF. P.''

Nemo ad ordinem Senatorium ante functionem omnium munerum municipalium Senator accedat. Cùm autem vniuerſis tranſactis, patriæ ſtipendia fuerit emenſus, tùm eum ita ordinis Senatorij complexus excipiet, vt reposcentium'' Ciuium flagitatio non fatiget. ¶ Hij autem qui Legem noſtram neglexerint, exempti Senatorio albo'', quoad municipalibus neceſſitatibus ſatisfaciant, non capiant caſſi'' honoris augmentum: nam qui cupiunt incrementum honoris adipiſci *perfunctos ſe eſſe muneribus*, Actis debent Ordinarij'' Iudicis adprobare, in locum ſuum ſcilicet filiis ſubrogatis, ſi eos'' ſucceſſio'' familiæ ad exſequendam vniuerſam Legis noſtræ mentem docebitur adiuuare. Dat. Non. Mai,'' diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Concordant duæ eiuſdem Valentiniani *leges*: purà *lex* 58.65.*infr.*
'' *Mamertinus* PP. Italiæ, Illyrici, Africæ, vt diſertè docet hoc ipſo anno Ammianus *lib.26.p.339.* Anteà ſub Conſtantio, Illyrici tantum. Idem Ammianus *lib.21.p.210.* v. *Proſopogr.*
'' Denuò, ad munera Curialia.
'' *Album* Senatorium: vt *ſupr. l.....* Album Decurionum.
'' *Caſſi* honoris, ideſt, inanis.
'' *Ordinarij Iudicis*, ideſt, Rectoris prouinciæ.
'' *Curiales* ſcil. qui ex Curialib. Senatores facti.
'' Ideſt, ſi filios ſucceſſores habeant.
'' *Hadrianopoli* vt *lex prox.*

COMMENTARIVS.

Valentiniani Senioris conſtitutiones octodecim de Decurionibus ſequuntur; putà *lex* 57.58.59.60.61.62.64.65.66.67.68.70.71.72.73.75.77.78. ex quibus apparet, quantum Imperatori iſti Curiæ Ciuitatum cordi fuerint: Quod & ipſe nuncupatis verbis profitetur *in d.l.66. infr. Ordinib.* inquit, *Curiarum, quorum nobis ſplendor vel maximè cordi eſt*: &c. Ita quidem, vt ne Curiæ ipſi conniuenti in damna ſua accedat, *l.71.* neque Iudicibus *l.68.71.* Primum igitur, quod ad Curialium Nominationem attinet, eos nonniſi ab ipſis Curiis electos adgregari vult, *l.66.* non etiam pœnæ cauſa quenquam in Curiam damnari, *d.l.66.* Non Tabularios qui rationem fideliter adminiſtrarâtum chartularum ſuo tempore non dederint *l.2.infr.de Tabulariis.* Item Negotiatores quoque ſi prædiorum aliquorum poſſeſſores ſint, ad Curiam nominari poſſe definit, *l.72.* Filios item militum (Curialium) Veteranorum, & militarium ad Curiam vocari iubet *hac leg.57.in fin.* & *l.58. in fin.*64. 78. *hoc tit.* & *l.5. ſupr.de re militari.* Et hæc de Nominatione. Munera item à Curialibus gradatim ſuſtineri, non autem à ſummo gradu incipi iubet, *l.77.* Item dignitate nullum excuſari, *leg.* 71. ac nominatim, non ante Senatorem quenquam Curialem fieri, vel impetratâ Senatoriâ dignitate frui; imò nec antè ad gubernacula prouinciæ admitti *l.77.hoc tit.* quàm omnibus muneribus decurſis, *dict. l.57. 58. 65. 69. hoc tit.* niſi ſimul cum Senatoriâ dignitate Adminiſtrationis honore vel Palatino labore quis ſulciatur, *leg.67. & leg.73.* Et id adhuc in locum ſuum filiis ſubſtitutis, *hac leg. 57. & ſequent.* 58. Non militiâ Curiam euitari: *dict. leg.* 58. niſi Quinquennali, *l.6.ſupr. de re militari*: cui iungenda eſt *lex* 64. *hoc tit.* (Quo caſu tamen filios in Curiam allegi vult: *d.l.64.*) Non Clericatu, niſi vel ceſſis facultatibus propinquo ſuccedaneo, vel Curiæ ipſi, *l.59.* Non conuolando ab collegium Fabrorum, *l.62.* Vt mirum pene videri poſſit, quod Libanius & Amm. Marcellinus de Curiarum poſt Iulianum deſolatione queruntur, teſtanturque: locis quæ ad *Iouiani l.ſuper.* protuli: ſic vt vnicus etiam vel tres tantùm Curiales ſupereſſent in quibuſdam Curiis.

Privilegia etiam Culialium, ac maximè Sacerdotum & Pricipalium confirmatum iuit: Ac nominatim in Sacerdotibus creandis, *l.6.* Item cœtera priuilegia Sacerdotum & Principalium *d.l.60. 75.* Inter alia ne grauibus iniuriis adficiantur, ſeu vt eorum corpus liberum ſit ab iniuriis, *l.61.75.* Ne denique Curiales, & Sacerdotes vltra terminos propriæ ciuitatis ſui præſentiam exhibere iubeantur, *l.60.* De ſingulis ordine.

Hæc lex eſt de Senatoria dignitate indepta à Curiali, an & quatenus eâ quis Curia liberetur: quo in argumento verſantur *viginti ſeptem leges, hoc titulo* quarum Synopſin habes *in Paratitlo.* Igitur Valentinianus *h.l.* 57. vetat Curialem quenquam, Senatorem fieri, niſi omnibus Curiæ muneribus decurſis. Quod & ipſum *duabus* præterea *legibus* Idem cauet *l.prox.58.65.*

Hoc tamen ſenſu, quod Curialem ante munera patriæ expleta Senatorem factum, interim quidem Senatoria dignitate frui vetet, Senatorioque Albo expungi iubeat: atenim muneribus expletis, Senatoria dignitate antè impetrata eum hodie frui permittat: ac proinde in ſuſpenſo interim Senatoriam dignitatem eſſe velit. Cui ſimilis eſt Conſtantini M. *lex* 14. *ſupr.*

¶ Igitur vt Curialis Senatoriâ dignitate impetrata frui possit, tria *hâc l.* requirit.

Primò, vt perfunctus sit muneribus.

Secundò, vt id probet apud acta Rectori prouinciæ.

Terium additur, quod scil. in locum suum filios subrogare teneatur, si filios habeat: nempe mens hæc fuit in vniuersum Valentiniano, vt Curias repleret. Et hæc quidem est extremorum *huius l.* verborum sententia: *si eos successio familiæ ad exequendam vniuersum legis nostræ mentem docebitur adiunare.* De quibus autem filiis id accipiendum sit, docebit *lex prox.* 58.

¶ Atenim Valenti alia stetit sententia: scil. Curialem impetratâ Senatoria dignitate statim frui vult, & tamen onera Curialia explere *leg. 69. infrà.*

¶ SENATORIA *dignitate, vel* MILITIA *quando & quomodo Curialis Curia liberetur.*

LVIII. * Idem AA. ad Mamertinum PF.P."

QVi Curiali ortus familiâ, ante completa munera patriæ, *Senator* factus est, fructu" careat, quòusque muneribus absoluatur: quibus expletis, si velit sumptuosum" ordinem Senatorium vitare, denuntiet" dignitati: si permanserit, liberos quos post" ediderit, habeat Senatores, Prætores iam" Quæstoréque, non muneri Decurionum obnoxios. ¶ *Militiæ* verò" nullus gradus, nulla diuturnitas defendet eum qui, vt Curialem contrahens originem, repetetur. Sed & qui nexum Curialem nascendi oportunitate" vitauerit, nisi, cùm duodeuiginti" annos expleuerit, militiam exerceat, per quam parentibus eius immunitas" quæsita est, securus esse non poterit, propter sortem originis". Dat. III. Id. Mai. Hadrianop. diuo Iouiano, & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 8. *supr. de cohortal lib.* & *l.* 18. *supr. de cursu*: Imò & *lex* 5. *supr. de re militari.*

" Italiæ, Illyrici, Africæ: cui inscribitur & *lex supr. prox.*

" Senatoriæ dignitatis.

" Cur *sumptuosus Ordo*, Senatorius hîc vocetur, mox dicam.

" *ge. Renuntiet.*

" Non antè, & quamdiu muneribus Curialibus fungebatur, susceptos.

" Qui Prætores, & Quæstores iam nominati possunt, de quibus *suo tit. sup.*

" Differentia hîc constituitur inter Militiam, & Senatoriam dignitatem.

" Qui patre olim Curiali hodie Militæ natus erit, quæ hic *nascendi opportunitas* vocatur.

" A Curia.

" Quia patre qui reuera Curialis originis erat, natus est: scilicet hîc opponitur *sors originis* & *nascendi opportunitas.*

COMMENTARIVS.

DE SENATORIA dignitate, & de MILITIA vtrum eâ Curialem nexum Decuriones, eorumque liberi euitent, est hæc Secunda Valentiniani Sen. ad Mamertinum PP. *hoc tit.* Constitutio: Quæ quidem pars est prolixioris Valentinianeæ Constitutionis, quâ is tùm Curiis tùm Officiis Iudicum, specierum fiscalium transuectioni, cursuique publico, reique militari, prolixè consultum iuit: vt apparet ex *h.l. & l.* 5. *supr. de re militari, l.* 8. *supr. de Cohortalib. l.* 18. *supr. de cursu publ.* quæ velut eiusdem Constitutionis partes, huic nostræ coassandæ veniunt: sic quidem vt pleræque de *Liberis* agant eorum, qui publico munere funguntur. Nam vt hæc *lex* est de Liberis Decurionum, ita *d.l.* 5. *supr. de re militari*, de Liberis Veteranorum: *Lex vero* 8. *supr. de cohortalib.* de Liberis Officialium. Igitur & Curiis tuendis, replendisque animum maximè intendit Valentinianus Sen. eâ constitutione: Idque duplici ratione. Primum Curialibus vel Originem Curialem trahentibus non permissis aliquo dignitatis aut militiæ prætextu elabi: Quò pertinet *hæc lex.*

Secundò, variis hominum generibus designatis qui ad Curiam nominari seu vocari atque adeò Curiæ repleri possint: Quò pertinet secunda pars *d. l.* 8. *sup. de Cohort.* qua quatuor hominum genera designat, quæ ad Curiam nominari eique necti vult: Nempe statuit, Officiales Rectorum Prouinciarum si nondum 25. stipendia absoluerint, ad Curiam nominari. 2. vt & Liberos eorum, si militiam detrectauerint. 3. Itemque Subscribendarios: Tabularios, Logographos, Censuales post emensum munus si & censu opulenti sint, & exercitatione quantulacunque eruditionis. 4. Tandem quoscunque alios nullis priuilegiis subnixos, qui in quibuslibet vrbibus, oppidis, municipiis otiosi, & vacantes reperiuntur. Et hæc de *d.l.* 8.

¶ Huius vero *leg.* duo summa sunt capita: Prius caput est de SENATORIA dignitate. Nempe Curialem, Senatorem factum, nondum expletis patriæ muneribus, fructu Senatoriæ dignitatis interim carere, & sic explere munera patriæ debita oportere: quibus demum expletis Senatoria dignitate fruetur (de quo fuit iam quoque eiusdem Valentiniani Sen. *lex* 57. *supr.* erit adhuc *infr. lex* 65. Et in vniuersum in hoc argumento occupatæ sunt *leges viginti huius tituli* quas repetere licet ex *Paratitlo.*) In quo tamen Valenti alia stetit sententia: is enim voluit

voluit Curialem statim frui dignitate Senatoriâ; & tamè munera Curialia explere, si velit scil. At Valetinianus interim Senatoriæ dignitatis fructū in suspenso esse vult, neque vbi dies fruendi venit inuito eam impingi vult: potest enim is die allapso, si velit Senatoriæ dignitati renuntiare, quem *sumptuosum Ordinem Senatorium* vocat, propter onera non tantum glebalis præstationis, verùm ac maximè propter editiones ludorum Prætorias & Quæstorias quibus Senatores obnoxij erant: de quo *suo tit. sup. libr.* 6. *de Prætorib. & Quæstoribus*: quò pertinent etiam quæ mox *hâc l.* subiiciuntur *de Prætorib. & Quæstoribus*: Cùm aliàs Senator semel factus, Senatoriæ dignitatis onera euitare non posset. Qui casus singularis obseruandus est, quo quis renunciare potest dignitati impetratæ; & quidem Senatoriæ: qua de re sunt quoque *lex* 4. *vlt. supr. Senatorib. l. vn. de off. Com. primi ord. artium diu.* Et hæc de ipso Curiali, Senatore facto.

¶ In *Liberis* eam hanc distinctionem inducit: nempe Liberos quoque ante diem Senatoriâ dignitate fruendi allapsum, seu ante expleta munera patriæ, Curia necti oportere: post munia demum expleta susceptos, vt *Senatorum* filios haberi: Quod & aliàs tralatitium est, liberos ante Senatorum dignitatē patris susceptos, Senatores non censeri, verū post tantum: de quo plenè ad *l.* 1. *sup. de Senator.* & *glebali collat.* Igitur paria sunt, susceptum fuisse quem, patre nondum Senatoriâ dignitatē adepto, & inutiliter interim adepto, vt paria sunt non fieri quid, & inutiliter fieri. Quod *secundū singulare* obiter ex *hâc l.* notandū venit: Et Valens tamen vt *superiore capite*, ita & *hâc parte* voluit liberos hoccasu statim post patris dignitatem susceptos, Senatorios censeri: *d.l.* 69. Contra quàm Theodosius M. *l.* 93. Et hæc de Senatoriâ dignitate.

¶ Secundum caput est de MILITIA armatâ: Igitur eâ, cuiusque gradus, cuiusque temporis sit, vitari Curiam vetat *hâc leg.* Valentinianus sen. In quo tamen ipse sententiam posteà mutauit: indulsit enim is *l.* 6. *sup. de militari* (quæ iungenda est cum *l.* 64. *inf. h. t.*) vt Curialis quinquennali militiâ liberaretur. Et hæc de ipso Curiali milite facto.

Quid de liberis eorum, qui patre Curiale, hodie milite susceptis sunt? Eos Valentinianus nisi expletis octodecim annis, militiam patris sequantur, ad Curiam teneri iubet. Scilicet hanc ætatem octodecim annorum expletorum liberis militum (reuerà Curialium) dedit, militiæ vel Curiæ eligendæ: De quâ ætate iam *suprà ad leg.* 7. *h. t.* Aliàs sextus decimus annus à Constantino M. huic rei præstitutus *l.* 2. *sup. de veteranis: & l.* 4. *de fil. mil. appar.* & à Constantio *l.* 35. *sup.*

¶ CLERICATV *quibus conditionibus Curialis Curiâ liberetur.*

LIX. * AA. Idem ad Byzacenos"

QVi partes eligit Ecclesiæ", aut in propinquum bona propria conferendo eum pro se faciat Curialem, aut facultatibus Curiæ cedat quam reliquit; ex necessitate reuocando eo qui neutrum fecit, cùm Clericus esse cœpisset, & cetera. Dat. IV. Id Septemb. Aquil." diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* & ab *Annalibus* Baronij. Iungenda autem ei *lex* 17. *inf. de Episcopis*: videri possit eidem iungenda *lex* 60. *prox.* & *lex* 9. *sup. de petit. & l.* 3. *sup. de collat. fundor. patr.* Quod temerè non asserо. In illo certè conueniunt omnes quod ad Byzacenos datæ sunt eodem anno & mense.

" Africæ quibus inscribitur & *d.l.* 60. *prox.* aliæque quas siue huic, siue illi iungendas dixi. Ergo hæc lex *Valentiniani* est: Quare errant qui putant *l.* 63. *inf.* hanc *leg.* indicari: est enim ea *lex* Valentis, qui *suam* ibi sanctionem allegat, non fratris sui Valentiniani.

" Qui ex Curiali Clericus fieri vult: Pari sensu, *d.l.* 17. *ab Ecclesiâ suscipi* est clericum fieri.

" Posteaquàm Valentinianus & Valens palatia sua habitassent, Valentinianus Mediolanum, mox Aquileiam concessit hoc Anno: vid. *Consularia Theodosiana.*

COMMENTARIVS.

CLERICATV an & quomodo Curialem conditionem euitare quis possit tertiâ *hâc* è Valetinianeis *hoc tit.* super Decurionib. Cōstitutione definitur: quæ pars est prolixioris Valetinianeæ cōstitutionis ad *Byzacenos* emissæ, cuius alterum ἀνάπαιστον extat quoque *l.* 17. *inf. de Episcopis, Eccl. & clericis.* quod proinde *huic* coassandum venit. Nempe *eâ lege* id egit Valentinianus, ne Immunitatis Ecclesiasticæ obtentu munia publica vel nerui Reipub. conciderent, ad Clericatum confugientibus iis à quibus munia publica per prouincias sustinebantur: putà *Plebeiis*, & *Decurionibus.* Quare in eum finem *eâ leg.* 17. Valentinianus *Plebeios* diuites ab Ecclesia susci pi, id est ad Clericatum admitti penitus vetuit. *Hâc* verò, etsi Decuriones ad Clericatum admittat, ita tamen admittit, vt Curiarum interim commodis consultum velit. Nam cùm Constantius M. absciso Decuriones ad Clericatum admitti veruisset, *l.* 3. *& 6. infr. de Episcop. Eccl. & Cler.* Constantius verò ad Episcopatum admitti absolutè voluisset; bonis retentis; vt & cæteros Clericos, si Curiæ consensu ad Clericatum adlecti fuissent: si verò non, liberis, quos haberent, facultatibus cessis; liberis verò deficientibus, propinquis: his deficientibus, Curiæ duabus Tertiis bonorum cessis, Tertia retenta; *l.* 49. *sup.* Iulianus verò Decuriones qui vt Christiani (id est Clerici) munia Curialia declinassent, reuocari iussisset, *l.* 59. *sup.* Valentinianus Senior *hâc leg.* non aliter Decurionem clericatu serueri posse definit, quàm si

si alterutrum ex his faceret si inquam in propinquum Curiæ prose substitutum bona sua transferret, vel bonis Curiæ cederet. Quænam super hoc insecutis Principibus sententia steterit, docebunt *leges* sequentes: Valenti inquam, *lex* 19. *inf. de Episcopis:* Valentiniano Iun. *lex* 99. *inf.* Theodosio M. *lex* 104. 115. 121. 125. *inf. h. t.* Arcadio *lex* 163. *inf.* & Theodosio Iun. *l.* 172. Qui ab *huius leg.* dispositione haud adeò abluserunt. Idem sanè Valentinianus A. 371. (id est septennio post *hanc leg.*) in Præfecturâ vrbis Romæ Clericos à Curiis haberi voluit immunes, si ante ortum Imperij sui Clerici facti fuissent: cœteros verò qui post, reuocari: *l.* 21. *infr. de Episcopis:* pariter vt Valens decennij præsciptioni locum esse voluit, *l.* 19. *infr. de Episcop.* quæ *lex* si ad Annum D. 373. referenda est (quod non puto) tùm etiam decennij tempus ab ortu Imperij sui in eum annum computandum fuerit.

¶ *De* Privilegiis Sacerdotvm & Cvrialivm *deque* Creationis *illorum more seruandis.*

lx. * Idem AA. Byzacenos.

Sacerdotes" vel Curiales vltra terminos propriæ ciuitatis non iubeantur" sui exhibere præsentiam": In' Sacerdotibus creandis, & in priuilegiis quæ hisdem deferebantur, veteri more seruando. Dat. Prid. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

Notæ.

* *L. Curiales* 25. *Cod. eod. tit.* Iungenda autem huic, *lex* 9. *sup. de petit.* Et fortè etiam *lex* 59 *sup. prox.* & *lex* 17. *infr. de Episcopis:* & *lex* 3. *sup. de conlat. fund. patrim* Quod postremum non temerè adsero.

" *Sacerdotes vel:* Hæc tecidit Τειβ., tanquam antiquata, veteresque moris Gentilitij: pariter vt vltimam *huius leg.* sententiam.

" *À Moderatoribus prouinciarum:* Quod ἐξωγήσεως loco additum *Cod. Iust.*

" *Nisi publica necessitas exegerit.* Exceptio hæc addita C. Iust.

" Sequentia recisa *Cod. Iust.* eâ, quam dixi, ratione.

Commentarivs.

De Privilegiis & Ivribvs Curialium: deq; Sacerdotvm creatione & priuilegiis, est hæc Valẽtiniani Sen. constitutio: quæ prolixioris Cõstitutionis Valentinianeæ *ad Byzacenos* emissæ pars est: cuius pars est quoque *lex* 9. *sup. de petitionib. & delatoribus*, quæ proinde *huic* coassãda venit: Imò fortè etiã *lex* 59. *sup. prox.* (quæq; ei iungẽda est,) *lex* 17. *inf. de Episcopis:* & *lex* 3. *sup. de cõlat. fund. patrim.* Quod si ita est, tũ eâ integrâ Constitutione videtur Valẽtinianus Byzacenis prouincialibus Sacerdotibus, Curialibus non vnâ ratione attritis, vexatis, opitulatum iuisse: siue mole tributorum, quò pertinet *d. lex* 3. *sup. de conlat. fund. patrim.* siue petitorũ inhiatione, quò spectat *d. l.* 9. *sup. de petition.* siue quâdam (ob ... ntu Christianæ Religionis) nimietate: quò spectat *d. l.* 59. *prox. sup:* & *lex* 17. *inf. de Episcopis:* Tandem & *hac lex nostra.* Scilicet & Plebeios diuites ab Ecclesiâ penitus suscipi, seu Clericos fieri vetat, *d. l.* 59. *prox. sup.* Denique & sua Sacerdotibus & Curialibus vetera iura, priuilegiaque stare iubet, *hâc l.* quæ multi Gentilitiæ superstitionis odio & Christianæ Religionis obtentu turbatum ibant; triplici ratione: Primò, vltrà terminos ciuitatis suæ vtrosque trahendo: Secundò Creationem Sacerdotum interturbando: Tandem priuilegia eorum infringendo. Id quod omne Valentinianus sen. emendatum iuit: vtpote Religionis Libertate seu ἐθελοθρησκεία Gentilibus factâ quod ipsemet profitetur, *l.* 9. *sup. de maleficis:* & Ammianus indicat *lib.* 30. & Symmachus *testatur relat. ad fil. eius, in fin.* de quo prolixè ad *l.* 7. *inf. de paganis sacrific.*

¶ Igitur tria *hâc lege* statuit Valentinianus: Primò ne Sacerdotes, de quibus vide *Paratitlon. de Paganis:* & Curiales iubeantur sui præsentiã facere vltra terminos propriæ Ciuitatis. Cuius Curialium priuilegij meminit & Iulianus *Nouellâ* 45. ἀπειδὴ πολὺ οἱ νόμοι πολλὰ δίδοασι τοῖς βουλευταῖς προνόμια, περί τε τὸ μὴ τύπτεσθαι, περί τε τὸ μὴ παραπέμπεσθαι, μήτε εἰς ἑτέραν ἀγέσθαι χώραν, καὶ ἕτερα πολλά. Scil. vt non minimæ molestiæ & vexationis est extra ciuitatem suam & prouinciam trahi, suique præsentiam exhibere cogi, tandem itineribus fatigari seu vexari; quod docent insuper supposititia *lex vlt. inf. de Episcopali iudicio:* & *Nouella Martiani* 1. *neminem exhiberi.* Ita contrà, multis id priuilegij loco datum, vt ne extra ciuitatem vel prouinciam suam traherentur; veluti pupillis, viduabus, & miserabilibus personis: à Constantino M. *l.* 2. *sup. de offic. Iudicum omnium:* itemque Nauiculariis Orientis, *l.* 7. *inf. de Nauiculariis:* Sacerdotibus itẽ & Curialib. Quod *hâc l.* à Valẽtiniano sancitur, seu firmatur: Nẽpe, vt *ne vltra terminos propriæ ciuitatis iubeãtur sui exhibere præsentiã.* Iubeantur, inquã, à *Moderatoribus prouinciarum*, vt Τειβ. *C. Iust.* addidit: siue priuati negotij ergo, siue etiam edendorum ludorum gratiâ, quæ sanè sententia est *Legis* 1. *inf. de spectaculis:* (quæ & ipsa Valentinianum authorem habet:) & *legis* 3. & 4. *eod. tit.* quæ Theodosium Iun. Auctorem habent: Quoque etiam pertinet Libanij querela sub Theodosio M. *Orat. contra Tisamenum, p.* 449. 450. Sed tamen malim ipse *hanc leg.* accipere de priore casu, nempe vt propter priuatum negotium, quod iis cum aduersario intercedit, vel criminis etiam causâ, Svi præsentiam exhibere vetentur *hâc l.* Sacerdotes & Curiales. Idque, quæ huius priuilegij ratio est, ob assiduam & constantem operam, quàm Curiæ, vel Sacerdotio debent.

debent. Et hæc de primo *huius l.* capite: Cuius ea quam dixi sententia est. Non verò, quod etiã Amaya putauit, accipiendum id de spontanea absentia Decurionum: Quo nil ineptius. Exceptio, quam *hîc* Tribonianus addidit, notanda & vera: nempe posse Decurionem ob publicam necessitatem vltra terminos propriæ ciuitatis iuberi, vt præsentiam sui exhibeat.

¶ Secundo capite Valentinianus in *Sacerdotibus creandis* veterem morem seruari indulget: quẽ proculdubio Christiani nostri interturbabant. Quisnã verò mos ille fuerit, quò propriè Valentinianus hîc respexit, non nostrum est diuinare: neque enim liquet, quidnam hâc parte Christiani nostri interturbauerint: Sanè de ordinatione sacerdotum publico de more, tractatum est quoque *leg.* 148. *inf.*

¶ Tertio capite iubet Valentinianus *Priuilegia* quæ his veteri more deferebantur, seruari quæ Arcadius posteà his per Orientem ademit, *l.* 14. *inf. de paganis, sacrific.* Quo numero fuit non tantum immunitas, quâ post sacerdotium fruebantur: de quo *l.* 75. *inf. h. t.* verùm etiam constante sacerdotio, putà immunitas ab omnibus muneribus ciuilibus ab Annonæ præpositurâ *l.* 2. *inf. quẽad. mun. ciuil.* à præpositurâ mansionum, *l.* 21. *sup. h. t.* & inferioribus muneribus, *d. l.* 2. Itẽ immunitas à quæstione, *l.* 76. *inf. h. t.*

¶ Et hæc quidem ita Valentinianus *hâc l.* quam Tribonianus non vnâ ratione interpolauit: detractis omnibus quæ *Sacerdotes* respiciunt; vtpote tùm his penitus abolitis, quos Valentinianus adhuc tulerat suâ ætate: Item expositione additâ, *à moderatoribus prouinciarum.* Tandem & exceptione additâ, *nisi publica necessitas exegerit.* Haud absurdè: propter ea quæ *suprà* iam diximus.

¶ *A* Corporalibvs *iniuriis solos Principalium Patronos immunes esse.*

lxi. * Idem AA. ad Terentium Corr. Tusc."

Vrbis Vulsiniensium" Principales, qui tamen Patronorum adepti fuerint dignitatem, hanc prærogatiuam laborum ferant, ne, interdum ad libidinem prauè consulentium, Iudicum grauibus" adficiantur iniuriis. Dat. v. Kal. Nouemb. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

Notæ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut temporaria & localis.

" De hoc Terentio Correctore Tusciæ dicam mox plenè. Eidem inscribitur Anno proximo *lex* 65. *inf.* & hoc ipso Anno *lex* 4. *sup. de iurisdict.* Eiusdem meminit Ammianus Marcell. *lib.* 27. *p.* 360. vid. *Prosopogr.*

" De quâ mox plenè.

" *Graues Iniuriæ* eodem sensu quo aliàs *corporis iniuria*, & *corporalis contumelia*, pro tormentorum & quæstionis cruciatu: de quo plenè *ad l.* 49. *sup.*

Commentarivs.

A Poenis Corporalibvs, tormentis, seu quæstione, plumbatisque Principales vrbis Vulsiniensium, si modò *Patronorum* adepti fuerint dignitatem, immunes esse iubet Valentinianus Sen. *hâc lege.* Id enim est quod *grauium Iniuriarum* appellatione indicatur; de quo, vt & hâc siue Curialiũ siue Principalium tantum immunitate, plenè dixi ad *l.* 39. *sup.* quomodò & de Principalibus affatim monet *Paratitlon*, quibus addenda & quæ notaui ad *l.* 5. *sup.* Sanè & ita quinque Primates Ordinis Alexandrini Theodosius Iunior immunes esse iubet à corporalibus iniuriis, *l.* 190. *inf.* Ex *hâc* interim *leg.* discimus hoc Valentiniani iure & æuo non omnes Decuriones à quæstionibus immunes fuisse, sed Principales tantum; quanquam & id Curialium dignitati datum à Valentiniano ne.....ad Curiam admitterentur *l.* 8. *sup. de cohortalib.*

¶ Quæ hâc lege singularia occurrunt, nunc discutiamus. Primò obseruandum *Principalium* varias species fuisse, & in his Honoratissimos, qui *Patronorum* adepti fuissent dignitatem: Quorum Patronorum (quod secundum) frequens mentio occurrit in *antiquis Inscriptionibus*: vbi videre est Patronos Ciuitatum, Coloniarum, Municipiorum, Patriæ, Reipubl. Vicorum dici: Fit quoque mentio *l.* 46. *sup. de cursu publico*, Patronatus Curiarum honorarij. Qui proculdubio idem Patronatus est: Nempe tùm Principales, tum alij, qui maximè grati Curiæ, meritis in Rempubl. veluti annonæ curatione accessissent pro *prærogatiua laborum atque officiorum* vt *hac lex* disertè ait, hac Patronorum dignitate honorari soliti: cuius magna prærogatiua fuit: sic quidem etiam, vt & ex alio Ordine, alij quoque ad honorarium hunc Curiarum patronatum adspirarent; quod docet *d. lex* 46. *sup de cursu publ.* Tertio obseruandum, hanc leg. propriè pertinere ad vrbis Vulsiniensium Principales: quæ vrbs in Tuscia fuit, vt vel Inscriptio *legis* ostendit; est enim ea data *ad Terentium Correct. Tusciæ.* Ita quidẽ vt opulẽtissima, validissima, nobilis, & caput inter tria Tusciæ Capita olim habita foret: teste Liuio *lib.* 10. Floro *lib.* 1. *c.* 11. & ex eo Iornãde, *de regn. sua.* Victore *de Viris Illustr. c.* 36. deque eâ videndi Strabo, *lib...* Plinius *lib.* 3. *c...* Tacitus *lib.* 4. Ptolemæus *lib......c....* Valerius Maximus *lib....c....§...* Mentio quoque eius in *vtroque Itinerario* Antonini, & Peutingeriano. Hodie. *Bolsena* vocatur. Olim Norsiæ Deæ cultu peculiari insignis, teste Tertulliano, cùm Deos Decuriones seu Municipales recenset, *lib.* 2. *adu. Nat. c.* 8. & Apolog. *cap...* Distabat autem ea 72. tantum millibus passuum ab vrbe: vt ex Itinerario *Antonini* liquet. Ac proinde in Suburbicaria Tusciâ erat, cuius mentio fit *l.* 12. *sup. de indulg debit. Nouellâ* Maioriani *de adulteriis*, 9. & apud Gaium & Theodosium *inter Auctores Limitũ:* Quæ intra cẽtesimum ab vrbe lapidẽ cõsistebat.

¶ Sed tragulam scrupulúmq; iniiciunt à latere nonulli;

nulli;& contendunt,Annonariæ Tusciæ vrbem fuisse Vulsiniam;vt ita conficiant Tusciæ Annonariæ partem intra centesimum fuisse:contrà,vt conficiant,Suburbicarias regiones nõ occupasse totum id quod intra centesimum ab vrbe miliarium decurrebat,& sic centesimum miliarium & suburbicarias regiones non iisdem finibus decurrere: (Quod tamen aliunde certissimum est.) Contendunt autem id auctoritate Ammiani Marcellini,*lib.27. p. 360. Hoc tempore*,inquit Ammianus,*vel paulò ante nona portenti species per* ANNONARIAM *apparuit* THVSCIAM:*idque,quorsum euaderet prodigialium rerũ peritiperitus ignorarunt. In oppido enim Pistoriensi,prope horam diei tertiam,spectantibus multis,Asinus Tribunali ascenso audiebatur delinatius rugiens,& stupefactis omnibus qui aderant,quique didicerant referentibus aliis,nullóque coniectante ventura, posteà quod portendebatur euenit.* TERENTIVS *enim humili genere in vrbe natus,& pistor, ad vicem Prætorij(quia peculatus rcum detulerat) officium ex præfecto* HANC EANDEM PROVINCIAM CORRECTORIS *administrauerat potestate.*&c. Agnosco equidem portentum illud per Ammianum Tusciano Pistoriensi oppido apparuisse:sed nego primùm dicere Ammianum Marcellinum Annonariæ Tusciæ tantùm Correctorem Terentiũfuisse:satisserat,pro subiectæ materiæ ratione dicere,Terentium Annonariæ Tusciæ Correctorem fuisse:quia de portento in *eâ*,Pistoriensi oppido sc.facto disertè agebatur:sed non exinde conficitur,eum Annonariæ tantum Tusciæ præfuisse.Quin & secundo loco verba illa,*hanc eandem provinciam* ad Tusciam in genere rectè referas,non ad annonariam restringas.Et verò tertiò, *Tusciæ* Corrector indistinctè & simpliciter hic Terentius vocatur *tribus huius Codicis legib.* puta *hâc l.& l.65. inf.hoc titulo:& l.4.sup.de iurisdictione* quæ generalis elocutio tori Tusciæ Terentium præfuisse ostendere videatur.Nam si annonariam tantum Tusciam rexisset,id vtique expressum fuisset, saltem aliquâ ex his *tribus legibus*:quomodo sanè cũ Tuscia Annonaria & Suburbicaria administratione diuisæ postea fuerunt,*Rogatianus Consularis Tusciæ suburbicariæ* disertè vocatur in simili Inscriptione *Nouellæ Maioriani de Adulteriis*, 9. Verùm quia hâc tempestate in vnam vtraque administrationem coaluerat(quomodo & Latium,quod & ipsum suburbicarium fuit cum Campania, vt docet *lex* 12. *sup.de pœnis*:)ideò indistinctè, *Corrector Tusciæ* Terentius vocatur:quomodo paulò antè sub Iuliano Imp.Auxonius:in *l.6.sup.de Numerariis*: post Terentium Maximinus,*l.8.sup.de accusat.* & apud ipsummet Ammianum Marcellinum *lib.*28. *p.* 383. (Is,inquit, *post administratas Corsicas,item Sardiniam,rexit deinde Tusciam*;& mox,*etiam prouinciæ moderamen retinebat*:vbi nemo puto dicet Ammianum Marcellinum de *Annonariâ* tantum sensisse.) Post Maximinum,Olybrius *in l.72.inf.hoc ipso titulo*.vbi tamen non Corrector,verùm *Consularis Tusciæ* dicitur:quomodo sanè sub Theodosio Iun.*Consularis Tusciæ & Vmbriæ* præfuit.Ergo iam tutò dicamus, Terentium vtrique Tusciæ præfuisse:& de Vrbicariâ id nominatim *hanc leg.*docere per vrbis Vulsinienses mentionem:de Annonariâ Ammianum,per Pistoriensis oppidi memoriam.

¶ Illud *h.l.*obseruandum vrbis Vulsinensium nominatim Principalibus,non omnibus, immunitatem à corporalibus iniuriis *hâc l.*tribui, verùm *iis* tantum qui *patronorum* adepti essent dignitatem: Quæ taxatio addita non fuisset, si Vrbs Vulsinensium metropolis, fuisset hac ætate: sanè enim vero simile, metropoleon per Italiam principalibus hanc immunitatem simpliciter datam: quomodo data per Orientem Alexandrinis, *l.* 190.*infr.*

¶ FABRORVM *officio & Consortio Curialem à Curia non liberari.*

LXII. * Idem AA. ad Symmachum P. V.''

MVNICIPALIS'',qui ad fabrorum collegium,alia'' officia inlusurus, inrepsit,statui pristino reformetur; nec in posterum Decurionum quis originem trahens ad hoc'' officium aspirare audeat.Dat.IV.Id.Decemb.Mediol.diuo Iouiano & Varroniano Coss.[364.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' *Symmachus* sub Valentiniano Sen.P.V.Romæ:de quo alibi sæpè.
'' Decurionum originem trahens,vt *inf.*explicatur.*Municipalis*,vt Curialis.Alioquin absolutè *Municipalis* aliquando, pro Magistratu municipali accipitur:vt *l.*3 *sup.de donat.*
'' Curialia, municipalia.
'' Fabrorum *scil.*

COMMENTARIVS.

FABRORVM collegio seu officio vt *h.l.* vocatur:(de quo v'& *l.*1.*inf.de Centonariis & Dendrophoris*:)Curialem originem trahens,Curiam euitare vetatur hâc Valentiniani Sen.constitutione:imò exindè ad Curiam retrahi iubetur.

¶ Scilicet cùm gauis esset Curialium conditio,ad varia alia Officiorum seu Collegiorum genera multi ad euitandum nexum Curialem sese conferebant:vt ex aliis multis *legibus* patet; veluti Fabricensium *l.37.sup.& l.81.inf.& l.vlt.sup.de Fabricensibus*.ad collegium Fabrorum *h.l.*& quidem illud quod Romæ erat,in specie *huius l.*quibus ideò *Municipales* hâc *leg.* opponuntur.*Fabrorum* scilicet collegia,

legia, & quidem in maximis vrbibus fuêre, compescendis incendiis: Quod *officium h. l.* notatur. Quo fine Plinius cùm Bithyniæ præesset, de collegio Fabrorum Nicomediæ 150. hominum instituendo ad Traianum retulit *libr.* 10. *epist.* 42.vbi etiam addit, sese attenturum *ne quis nisi faber in id collegium recipiatur*: proculdubio inter alia pariter vt *hâc l.* nequis municipalis, seu Decurionum originem trahens. Neque tamen id Traianus, hetæriis & Collegiis infestus tùm admisit: *epist.* 43. Quod posteà passim admissum.

¶ Cœterùm Curiali origine nati multi; idcò ad Collegium fabrorum idque Romæ sese conferebant, quasi iam tuti proculdubio futuri, obtentu vtilitatis vrbicæ: cuius vtique interet, (vtpote incendio obnoxiæ) hoc corpus frequentiâ hominum multiplicari. Quod certè disertè etiam de fabrorum Corpore ait Constantinus M.*l.* 1.*infr.de Centonariis & Dendrophoris* quâ *leg.* iubentur in quibuscunque oppidis Dendrophori fuerint, Centonariorum atque Fabrorum Corpori adnecti eâ, quàm dixi, ratione subditâ. Et tamen vtilitatem vrbis Romæ in dispendium municipium *hâc l.* cedere noluit Valentinianus.

¶ *De* MONACHISMO *Valentis lex: eo Curialem Curiâ non liberari, nisi cessis facultatibus.*

LXIII. * Idem AA. ad Modestum PF. P.''

QVIDAM'' ignauiæ'' sectatores, desertis ciuitatum muneribus, captant solitudines'' ac secreta, & specie religionis cum cœtibus Monazonton'' congregantur. Hos igitur, atque huiusmodi, intra Ægyptum'' deprehensos, per'' Comitem Orientis, erui è latebris consultâ præceptione mandauimus'', atque ad munia patriarum subeunda reuocari, aut pro tenore nostræ Sanctionis † familiarium rerum carere inlecebris: quas per eos censuimus vindicandas, qui publicarum essent subituri munera functionum. PP. Byritho'' Kalend. Ianuar.Valentiniano & Valente'' AA.Coss.

NOTÆ.

* *Lex, quidam ignauiæ, 26. Cod. Iust. eod. tit.* Refutat *hanc leg.* Baronius *An. D.* 375. *n.* 10. 11.
'' *Modestus* PP. Orientis sub Valente: ad quem extant plures Basilij *epistolæ*: putà [ex. 274. 275. 276. 277. 278. 279.Marcellinus *lib*, 29. & 30. *in Gestis An.* 370. & 374. Meminit eius & Gregorius Nazianzenus *in monod.in Basilium* Idacius:*An.*369.vbi *Domitium Modestum* vocat. De eo plenè in *Prosop.*
'' Curiales scil.
'' Officia Curialia declinantes.
'' *Solitudines*:vid.& *l.*1.*inf.de Monach.*
'' Μοναζόντων. Ita passim μοναζοντες, etiam apud Chrysostomum, & Basilium, vel *epist.* 383. Quod in *Monachorum* vocem malè mutatur. Risi, cùm vidi scribentem inuper Monazontων hîc esse locum in quo solitariè viuunt Monachi.
'' Omissa hæc,*intra Ægyptum*,velut historica,in *Cod.Iust.*
'' Et hæc eadem ratione ibidem omissa,*per Comitem Orientis.*
'' *Mandamus*, Cod.Iust.eadem ratione:sic *infrà*,Censuimus.
† An huius ipsius sanctionis, an verò alterius cuiusdam quæ hanc præcesserat? Istud puto: argumento vocis *mandauimus*, & *censuimus*: Certè non hîc intelligi potest *lex* 59. *supr.* quod quidam censent: cùm *ea* Valentinianum, non Valentem, vt *hæc*, actorem habeat: ac præterea est ea de clericis; non de Monachis.
'' *Berytι* hæc, vt plures aliæ, propositæ:de cuius rei ratione mox.
'' Ad quem Valentiniani & Valentis Consulatum hoc referendum sit: cum nullus additus sit; mox iàquiram.

COMMENTARIVS.

VALENTIS Imperatoris quinque *hoc titulo* constitutiones sequuntur,de Decurionibus; etsi non continua serie: his enim Valentinianeæ nonnullæ, seruata scilicet annorum serie immixtæ sunt.Ex iis verò apparet,quis tùm in Oriente Curialium status fuerit, quis contrà erga eas Valentis animus.

¶ Hæc prima omnium, Valentis, (non Valentiniani etiam vt quidam allegant) constitutio, (vt apparet ex *Ægypti* & *Orientis* in *ipsâ leg.* mentio, in Inscriptione *Modestis PP.* in Subscriptione *Berytι*:) omnium quoque celebratissima est, & controuersa maximè. Certè, ante *huius* potissimum *Codicis* editionem varias & ioculares Interpretationes nacta fuerat, quas ne memorare quidem libet. Est verò ea de MONACHISMO: & in summam eâ definit Valens Imp. non posse omninò Curialem conditionem Monachismo euitari:sed si qui è Curialibus ad monasticam vitam sese contulerint, erui eos oportere; & ad alterutrum adigendos, vel inquam ad Curiæ munia subeunda, vel bonis suis cedere oportere his,qui loco suo patriæ Curiæque munera subituri sunt.

¶ Hæc aperta est *huius l.* sententia, quæ Valentem Imp. vt dixi auctorem habet, quamque Theodosius Iun. 70. fermè pòst annis post eum, Iustinianus centum sexaginta fermè pòst, velut sibi quoque probatam, *Codicibus suis* inseri voluêre: & Iustinianus quidem, velut generalem & perpetui iuris, detractis vel mutatis ideò quæ historicam & localem tantum non facere videbantur, iis tribus inquam, quæ *in Notis* iam signauimus.

¶ Nos, vt iustam *huius leg.* interpretationem præstare possimus singularia quædam priùs, & quidem historica in eâ sectabimur, quæ apud Interpretes *Codicis Iustinianei* intacta sunt: mox, quæ aduersus eam dicuntur, & retrò quæ pro eius defensione dici possunt expensuri.

¶ *Primò* igitur notandum inscribi *hanc leg. Modesto PP.* de quo Modesto PP. cùm plenè semel egerim *in Prosopographia*, tria tantum ad rem hîc monenda sunt. Primò hunc esse illum Modestum PP. (Orientis scil.) cui cum Basilio, magno monasticæ vitæ Patre & Præcone, res aliquando fuit, mox tamen amicitia coaluit, literæque adeò inter eos inuicem commearunt, vti liquet ex Basilij ad eum *epistolis pluribus*.

¶ Secundò notandum, hunc esse Modestum PP. cui Valens nonnulla in hoc aduersus Ecclesias, Catholicas, & Ecclesiasticos, Monachosque bello, delegauit; & exequenda mandauit: vt videre est apud Theodoretum, *lib.*4.*p.*16. Socratem, *lib.* 4.*c.* 15.17.

¶ Tertiò de hoc ipso Modesto PP. obseruandum, ad eundem tres alias è quinque eiusdem Valentis Imp. constitutionib. *hoc ipso titulo*, in hoc ipso de *Decurionibus*, argumento, occurrere; putà A.D. 371. *l.* 74. & 76. & A. D. 375. *l.* 79. *h. t.* Vnde, ex his inquam quatuor *legibus* ad Modestum PP. datis, colligere est, quo quantoque studio Modestus hic Curiarum commodis cautum voluerit: sunt enim hæ *leges* ad eius suggestionem proculdubio datæ: Et hæc de Modesto PP.

¶ Quartò, notandum, hanc quoque inter alias fugiendæ euitandæque Curiæ rationes miseros Curiales hac ætate adinuenisse vt ad monachismum concederent, quâsi eâ re maximè tuti futuri, & latituri. Quâ de re non alius nunc mihi occurrit locus. Videatur & de his sensisse Libanius *ep. inter Regias* 604. ad *Celsum Rectorem Ciliciæ* vbi ob reductos ad Curias suas decuriones eum laudans ait: τοὺς μὲν ἐκ τῶν ὀρῶν κατήγαγες, τοὺς δ' ὑπὸ κλίνας κρυπτομένους ἔπεισας ὡς ἐπὶ κέρδος, τὸ λειτουργεῖν σπεύδειν. In montibus enim fermè Monachi degebant: v. quæ passim occurrunt de monachis in montibus ad Antiochiam.

¶ Quintò notandum, pertinere *hanc leg.* ad Monachos *Ægypti*: cuius rei memoriam Tribonianus in *Codice suo* obliterauit: ex *hoc* verò *Codice* Docti Viri suppleuere: Scilicet, vt in Ægypto primi, ita & frequentissimi hoc æuo Monachi fuêre: Quam in rem videndus insignis Gregorij Nazianzeni locus, *Orat.* 21. *in Athanasium, p.* 384. Basilius, *non vno loco*: Auctor vitæ Apollonij, *Quanti*, inquit, *populi habētur in vrbibus* (Ægypti) *tantæ penè habentur in desertis multitudines Monachorum.* Legantur & Vitæ *Patrum* hanc in rem, Palladij inter hos *Lausiaca*: Imò & pagani huius æui Scriptores, Eunapius etiam, *in V. Ædesij, p.* 78.81. Ac nominatim hac Valentis tempestate cumprimis celebres, maximaque copia, fuêre Monachi, de quibus adeò Lucianæ sub Valente hoc ipso tēpore in Monachos persecutionis occasione, expressis capitibus prolixè agunt Scriptores Ecclesiastici: Rufinus, *lib.* 2.*c.* 3. & 4. Socrates. *lib.*4.*c.* 22.23. Theodoretus, *lib.*4.*c.* 19.24.25.26.27. Sozomenus, *lib.*6.*c.* 27.28.29.30. Hi verò μονάζοντες in Ægypto per solitudines & secreta diuisi erāt, singulis suas domunculas, cellas σποράδην habentibus: vnde certo tempore congregabantur cœtus μοναζόντων, vt hæc *lex* apertè testatur, & historiæ Eccl. Scriptores hoc æuo sub Valente, in his Sozomen. *lib.*6.*c.* 30. Atque hi *Anachoretæ* dicti.

¶ Sextò notetur, quod & ipsū omissū in *C. Iust.* iuberi *h.l.* Monachos è Curialibus intra Ægyptū deprehensos, per *Comitem Orientis* (de quo vid. *Notitiā nostram Dignitatum*) manu se. militari erui: quomodo & aliàs Iudiciali officio suffragante, retrahi ab Ecclesia Curiales ad pristinam sortem & Curiam, *l.* 49. *in fin. sup.* vigore & solertia Iudicātum: *l.* 3. *sup. de his qui ad Eccles.* An igitur Comes Orientis in Ægypto quoque rem militarē accurauit? Minimè: Putet quis hanc extraordinariam, vt loquuntur, *commissionem*, seu delegationem datam Comiti Orientis à Valente, rem militarem in Oriente, & quidem in Syriâ Phœnice quoque (vbi Præposita hæc *lex*) administranti: velut in proximo cōstituto: cùm alioquin Dux Ægypti, στρατηγὸς (cuiusmodi Dux Ægypti sub eodem Valente memoratur, *l.*5. *de Legatis*:) & ipse in Ægypto cū manu militari esset, idemque non in Athanasij tantū, sed & in hoc ipso contra Monachos negotio operam nauarit: vt testatur Socrates *lib.*4.*c.* 23. & Theodoretus. *lib.* 6.*c.* 12.*p.* 377. vbi malè Interpres τὸν τῶν δὲ στρατευμάτων ἡγεμόνα, vertit, *Præfectum præsidiariorū militum.* Id quod factum fuerit, quia Curiales, in quos hæc *lex* lata est, in proximam Ægyptum, vt eò melius latêre possent, ad Monachorum sese cœtus cōtulerant, quos proinde Comes Oriētis, velut notiores sibi suisque facilius internoscere, eruere, reducere, *vigore & solertia sua* (vt hâc in re loquitur *d. lex* 3. *sup. de his qui ad Eccles. conf.*) posset: in tanta præsertim monachorum per Ægyptum multitudine, validáque manu, quam vt antea dixi, describunt Ecclesiasticæ historiæ Scriptores: per Ægyptum, inquam, ne quid nunc dicam de similibus Monachorum in Syria, & prope Antiochiā drūgis, de quibus præter Ecclesiasticos Scriptores, Libanius Antiochenus, aliique. Hæc inquā ita de Comite illo Orientis accipi hîc posse videantur: Et tamen re penitius adhuc perpensa, putē ego potius hîc indicari *Comitē Largitionum Comitatensium, Orientis simul & Ægypti*: qui malè in Notitia Imperij, *Comes Cōmerciorū per Orientem & Ægyptum* vocatur: nam pro Comitatēsium: quomodo à Comite, Officiales Comitis Oriētis, *Comitiani* dicti, *l.* 18. *sup. de cohortalib.* ita Comitatiani, à Comitatu: *Comitatianorū* porrò, id est largitionum Comitatensium, per Orientē & Ægyptū nam & ita Comites Italicanorum & Gallicanorū dicūtur, *l. vn. sup. de Consularib. & Præsidib.* & in *Notitia Imperij*: vt ita hîc omninò intelligendus videatur, *Magnus* ille ipse, Comitatensium Largitionum Comes, quo satellite precipuo vsus in hâc ipsâ cōtra Catholicos & Monachos persecutione Valēs Imp. qui idemantea sub Iuliano Imp. Ecclesiam BERYTHI (vbi hæc quoque *lex* proposita dicitur) incēderat, mox Iouiano imperante suis expēsis instaurare coactus fuerat, vti memorant *historiæ Ecclesiasticæ* Scriptores: Socrates, *lib.*4.*c.* 20. Theodoretus, *lib.*4. *c.* 18. & 20. Sozomenus, *lib.*6.*c.* 18. In quibus Theodoretus, vel potius Petrus Ep. Alexandrinus Catholicus, apud eum, *in epistolâ suâ*, eum Κομιτατησίων λαργιτιόνων κόμιτα vocat: Interpres malè vertit *Comitē prouincialium largitionum*: Socrates, τὸν ἐπὶ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν, Sozomenus, ταμίαν τῶν θησαυρῶν, Interpres apud vtrumque, *Quæstorem* malè vertit. Proinde *Comes Orientis* cui Valens Imp. *hâc l.* negotij huius in eruendis per Ægyptum Monachis executionem committit, non fuerit ille qui aliàs *Comes Orientis* dicitur, nempe Vir spectabilis qui cum Præfecto Augustali seu Ægypti pari passu ambulabat, imò qui ordine, potior isto erat: vt ex *Notitia Imperij* discere licet, & *l.* 3. *de Primicerio*: *l. vlt. de Princip. agent in reb.* Verùm Comes largitionum Comitatensium, Orientis simul & Ægypti, vtrique enim Diœcesi præfuisse eum testatur *Notitia Imperij*.

Huic proinde Comiti rectè Valens huius negotij executionem commiserit, vt pote cum non minùs Ægypti quàm Orientis largitionibus Comitatensibus præesset: & sic intra Diœcesim suam: Quomodo & *Modesto PP.* hoc idem negotium Valens commisit (sub cuius dispositione erat quoque Ægyptus & Oriens,) vt ex *hâc l.* ad eum ideò directa discere licet, & ex scriptoribus Ecclesiasticis, vt iam ante monui: imò & tertiò quoque, putà Præfecto Ægypti: vt fidem faciunt iidem Socrates *lib.*4.*c.* 19. 20. Theodoret. *lib.*4.*c.* 19. & 25. Sozomen. *lib.*6. *c.* 18. *in fin.* & 19. *in pr.* de quo & Gregor. Nazianz. *orat. in Heronem*: Et certè, quòd & ipsum apprimè congruit *huic l.* idem Petrus Alexandrinus *epistolâ suâ* de qua *sup.* memorat, potissimā partem eorum in quos à Magno isto Comite sæuitum fuit, fuisse *Monazontas*: οἱ πλείους γὰρ ἦσαν μονάζοντες ἔρημον οἰκοῦντες δι' ἄσκησιν. Sic omnia congruunt.

Septimò stabiliendus nobis venit characterismus temporis, seu Consulatus *huic legi* subscriptus, tum causis aliis, tùm vt ita hæc constitutio ad suum annum in Annales Ecclesiasticos referatur. Dicitur ergo hæc *lex* Proposita Beryti *Valentiniano & Valente COSS.* Non adscripto numero Consulatus, quem vnà quater gessêre Valentinianus & Valens: putà A.D. 365. 368. 370. 373. Et videatur cui ideò hæc *lex*, quod etiam hactenùs creditur, atque ita credidit *Chronologiæ Theodosianæ* Auctor, & Baronius, referenda ad Valentinianum & Valentem primùm Coss. id est ad A. D. 365. sic enim sæpe absolutè, numero Consulatus non addito, hic Annus designari solet. Verùm huic renititur non vna ratio. Primò quidem, *Modesti PP.* nomen in Inscriptione *huius leg.* & ad quem *lex* hæc data est: Hic enim, quod ex *huius Codicis* constitutionibus discimus, post Auxonium demùm, id est post A. D. 369. (eo quippe adhuc Anno Auxonius PP. Orientis erat:) vt & post pacē cum Gothis factam, teste Zosimo, *lib.*4. *p.* 742. Oriētis Præfectus Prætorio factus est: eāque Præfecturam diuturno imperio ad annum vsque 378. tenuit. Secundò renititur & istud, quod Valens Imp. nondum inter initia Imperij, Anno. D. 364. & 365. Monachis & Ægyptiis aduersum se ostendit: quamdiu scilicet Athanasius vixit, qui vtique deuixit A. D. 372. quod *historiæ Eccles.* Scriptores testantur. Quare referenda hæc *lex* ad *Valentinianum & Valentem IV. COSS.* id est ad A. D. 373. qui quidem temporis characterismus biennio tantum anteuertit Annum, ad quem adnotata in Prosperi Aquitanici *Chronico* Valentis illa, de quo mox, *vt Monachi militarent.* Simili sanè etiam argumento *legem* 39. *infrà de Episcopis*: quæ eidem Modesto inscribitur, ad verum consulatum suum retraxi. Ergo referenda hæc *lex* ad Annum 373. cùm ante octo menses fermè anno superiore 372. Athanasius Ep. Alexandrinus obiisset (etsi ex Socratis sententia A. 371.) cui à Catholicis *Petrus*, ab Arianis *Lucius* in sede Alexandrina substitutus fuit: qui quidem Lucius, & vnà cum ipso Valens Imp. tempestatem illam Alexandriæ & in Ægypto in Catholicos & Monachos, velut solutis iam repagulis excitauêre. Et certè diserrè Scriptores Ecclesiastici hanc in Monachos persecutionem post Athanasij mortem seu Annum 372. memorant.

¶ His ita firmatis & præcognitis, de istâ *Valentis* constitutione videamus: quam quidem velut Catholicæ pietati aduersam & Monasticam vitam subuertentem multi proscribunt, atque eâ re non Valentem modò, Catholicæ Religionis aliàs infestissimum hostem, insectantur, verùm etiam Iustiniano & Triboniano, absurdæ vt aiunt impietatis homini atheoque, dicam (quæ tamen his cum Theodosio Iun. *huius Codicis* Auctore communis esse debuit) scribunt: Alij Interpretationibus quibusdam non rectè emolliunt: Omnes diuersam faciunt ab *ea* Valentis *lege*, quam memorant Historici, quâ Monachi militare iussi coactique sunt: Iniquitatis inquam hanc *legem* arguunt plerique, quæ tamen rectè intellecta, suoque fini aptata in se nullam meretur reprehensionem: imò *consulta* omninò *præceptio* est, vt *hâc ipsâ leg.* Valens eam vocat: si modò meminerimus, in quos ea lata fuerit: Non in Monachos scilicet in vniuersum hæc *lex* scripta est, vt ad Curiam omnes retraherentur: quomodo apud Basilium *epist.* 264. Vicarius quidam (Ponticæ scilicet) dicitur omnes Sacerdotalis Ordinis vna voce Curiæ mancipasse. πάντας μιᾷ φωνῇ τοὺς ἱερατικοὺς τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐκκλησίας παρέδωκε τῇ βουλῇ, vt cæteroquin Monachis Valens pertinaciter his infensus odium indixerat, velut Catholicæ & Orthodoxæ fidei defensoribus potissimis & Pagani quoque Scriptores certatim, & in his Zosimus, *libr.* 5.*p.* 800. vbi ipse Monachos in vniuersum ait, οὔτε πρὸς πόλεμον, οὔτε πρὸς ἄλλην τινὰ χρείαν ἀναγκαίους: verùm in Decuriones tantum, qui *desertis* Curiæ patriæque suæ *muneribus*, atque in fraudem munerum ciuilium ad monasticam sese vitam in Ægypto contulerant: Quos & ideò, non propter monasticam vitam, quasi desides fucosque, vt quidam malè interpretantur, verùm propter fugam munerum ciuilium & curialium patriæque, *ignauiæ sectatores* hâc *leg.* vocat, ob deserta videlicet ciuitatum munera: quia vt loquitur Libanius *in epil. Orat. funeb. p.* 327. Τὴν δικαιοτάτην θεραπείαν ὑπὲρ τῶν πατρίδων ἀποδράντες, τὴν ἄδικον ἐλευθερίαν ἐδίωξαν, id est *quia iustissimum ministerium patriis* [suis] *dedignantes* LIBERTATEM *seu immunitatem iniustam captarunt. Ignauia* hæc est, ἀπραγμοσύνη, vt Gregorius Nazianzenus de fictis Monachis ait, *carmine in eos scripto*, εἰς ὑποπλάστως μονάζοντας, cùm quis publicæ rei ac maximè peculiari vinculo nexúque personæ nexus, cui gnauiter strenuéque operam datam oportuit: nam & gnauus seu nauus est ἔμπρακτος, necquicquam commodat, sed vt eam frustretur aliò sese confert, quocumque tandem obtentu, etsi probabilis cæteroquin eâ professio sit. Alio verò sensu desidiæ deditus dicitur in *l. cum de indebito*, ff. *de probation.* qui scilicet rei priuatæ suæ incuriosus in re sua negligens. Nam quod de Monachis pariter id Græci explicant, inane est. Non igitur *hac leg.* Monachismum *ignauiæ* nomine perstrin

perstringit, non Monazonton cœtus; verùm eos tantùm exinde erui, abduci, qui *specie Religionis*, vt disertè ait, seu obtentu Religiosæ professionis, ciuitatum munera deserebant, quibus peculiari personæ vinculo nexi erant, vt erant Curiales, quod ex *hoc titulo* plenissimè discere est. Quod etiam Accursius ex parte vidit. Neque dubito de his quoque sensisse Libanium Christiani Nominis & Monachorum osorem, cùm *Orat. in Iuliani Imp. necem*, *p.* 296. causas, ex quibus Curiæ sub Constantio vacuatæ fuerant, recensens, & vitæ genera, ad quæ multi transierant, veluti Militiam, Senatoriam dignitatem, hanc quoque addidit, καὶ οἱ μὲν ἐκάθευδόν τε καὶ ἐχαείζοντο τῷ σώματι. Falsa igitur est eorum opinio, qui de omnibus Monachis indiscretim hanc *leg.* accipiunt: simili errore, quo doctissimi Viri, & in his quoque Berterius, *Pithanon lib....c.* 2. *p.* 119. Clericos à Iuliano Imp. ad Curiam damnatos seu Curiis mancipatos pœnæ loco tradunt, cùm tamen is ex Curialibus tantum Clericos factos, ad Curiam suam reuocari iusserit: *leg.* 50 *supr. hoc titul.* simili rursùm errore, quo Ambrosij locum *epistol.* 29. eodem referunt; ad morem, inquam, alicuius pœnæ loco in Curiam dandi, seu damnandi; tamen cùm is pariter sit de Episcopis ex Curiali genere Curiæ reddendis Verùm de hoc pleniùs ad *l.* 66. *&* 105. *infr.*

Ad rem. Hæc cùm ita sint, non magis proinde reprehendi hæc *lex* potest, quàm tot aliæ Principum Catholicorum etiam de Decurionibus, qui ad clericatum sese contulerant, eorumque bonis similiter ad Curiam reuocandis, quas quindecim numerò in vnum collectas habes *in Paratitlo huius tituli*: vide præter alias eiusdem Valentis, ad eundem Modestum PP. *legem* 19. *de Episcopis*: quæ referenda est ad An. D. 370. Eadem ratione Principum constitutionibus reuocati Militares viri ad militiam Armatam, qui ad Clericatum confugerant: vbi inter alias notanda, quam etiam notarunt alij iam Honorij Imp. Orthodoxi *lex* 12. *sup. de Veteranis*: *Et quoniam plurimos*, inquit, *vel ante militiam vel post inchoatam vel peractam latere* OBIECTV PIÆ RELIGIONIS (*specie Religionis*, dixit Valens *hâc l.*) *agnouimus: dum se quidam vocabulo Clericorum & infaustis defunctorum obsequiis occupatos*, (*Copiatas* intelligit) *non tam obseruatione cultus, quàm* OTII ET SOCORDIÆ AMORE (*Ignauiæ sectatores* dixit hîc Valens) *defendunt, nulli omninò tali excusari obiectione permittimus, nisi qui aut fractus senio, aut membris debilis, aut paruitate deformis indignus consortio virorum fortium* (id est militarium) *reperitur.*

¶ Eadem ratio, vel certe haud absimilis, in Valentiniani *Lege*, sed in Pseudo-philosophis pariter ad Curiam reuocandis, *l. reddatur* 7. *infr. de Medicis & Professorib.* (quæ & ipsa indita Codici Iustin. *l.* 8. *Cod. tit.*) *Turpe enim est vt* PATRIÆ FVNCTIONES *ferre non possint, qui etiam fortunæ vim se ferre profitentur.* Ad eundem quoque finem collineare videbatur Imp. Mauricij *lex*, de quâ Gregorius M. *lib.* 2. *Registr. ep.* 100. *&* 103. *Vt nullus qui actum publicum egit, qui officio vel manu signatus vel inter milites fuit habitus, ei in monasterio conuerti liceret, nisi fortè si militia eius fuerit expleta.* Verùm, cur ea Gregorio tum displicuerit, docent eius *epistolæ*.

Atque ita quidem retundendi sunt variorum impetus aduersus *hanc leg.* eiusque Auctorem, simùl & eius approbatores Iustinianum & Tribonianum: Nam qui aliter eam vindicare nituntur, næ illi largiter falluntur.

Alciati primùm inane suffugium est, qui censebat hanc *legem* in *Codicem Iustinianeum* relatam aliam interpretationem accipere posse, quàm cùm Valens eam tulit: Non eò inquam hic confugiendum est, etsi verum sit aliàs sæpè ad hoc arcanum seu κρύφιον confugi oportere, alioque sæpè sensu positas constitutiones in *Codice Iustinianeo* quàm in *hoc Codice*; quandoquidem tam planus tam apertus & perspicuus est *huius leg.* sensus, neque ipsa probabilis, vt alio nouoque sensu eam donari nil opus sit.

Neque Amayæ fulmenta pleráque placere debent, ad submouendam ab *hâc l.* inuidiam & reprehensionem, etsi ipse intereà *legem* illam, quâ Valens dicitur statuisse, *vt Monachi militarent*, velut improbam iniquitatis arguat. Inter cœtera ait, hanc legem quoque Auctorem habere Valentinianum fratrem Valentis Catholicum Imp. (quomodo etiam deinceps *hanc leg.* de vtriusque nomine designat) quem credendum non est, in re tam nefaria & abominanda voluisse fratri hæretico consentire. Verum id erroneum est: Valentiniani quippe nomen *huic legi* inscribitur, non tanquam in eam consentientis, neque quod huic quoque ea accepto ferenda sit, verùm pro more tum accepto, quod Valentis in Imperio collega esset.

Est & eiusdem aliud argumentum desumptum ex temporum ratione, nempe quod hæc *lex* lata sit Valentiniano adhuc superstite, altera verò & nefaria *lex*, *vt Monachi militarent*, post eius mortem, vt ex Hieronymi, si Deo placet, *Chronico*, & Orosio, Paulóque Diacono & Iornande liquet. Verùm paulò post ostendetur, non aliam esse *legem* illam ab *hâc* nostrâ.

Inane est & tertium eiusdem post alios Interpretes suffugium cùm ait, hanc *legem* non esse de veris monachis, sed de pseudomonachis, hypocritis, habitu tantum monachis, non vitâ; imò qui vita sua monasticam dehonestabant, qui fictò quæsitoque Religionis colore, segnitiei tantùm causâ dolo & fraude, falsò & furtiuè Monachorum cœtui sese adiungebant. Nam imò, vt iam antea ostendi, verba *huius leg.* non pseudomonachos respiciunt aut perstringunt, in quos sanè est Gregorij Nazianzeni carmen illud, εἰς ὑποκρίτας μονάζοντας & huius generis Valentiniani constitutio in Pseudophilosophos, quam antea memorabamus, verùm in Curiales qui reuerà, non fictè Monachismo sese & Monazonton cœtibus addiderant, desertis patriæ muneribus, quamlibet integrâ probabilique professione, attamen reuerà in fraudem patriæ & Curiarum, quas integras haberi seruarique publicè, non verò deseri vt hoc æuo fermè fiebat, non vnâ occasione vel causâ, intererat. Neque quidquam iuuat eum vox *captandi*, ibi, *captant solitudines ac secreta*: Ea enim vox hic vsurpatur, de iis qui alienum quid à conditione & professione suâ appetunt, & affectant, sectantur, quomodo Libanius superiore *loco*, διώκοντας & ad aliud vitæ genus transeunt: vti neque iuuant illa, *sub specie religionis*: neque enim illis verbis color tantum, & inanis obtentus simulatæ fictæque Religionis indicatur; sed verus monasticæ Professionis obtentus, verus affectus: vt loquitur *lex* 43. *supr.* & vt in Honorij lege, de qua suprà, *obiectum piæ religionis*: quo obiecto, qua specie oppositâ retrahi sese ad Curias amplius non posse sibi persuadebant. Idem addit, eo quoque probari, non agi hîc de veris Monachis, verùm de falsis fictis, quandoquidem veri Monachi nulla bona haberent, vt ex iure Iustinianeo nouissimo patescit, quæ tamen Monachis illis *hâc l.* tribuuntur. Verùm rectè, etiam veris Monachis, & hoc quidem casu, bona tribuuntur, vtpote quæ Curiam deserentes sibi retinebant solitudinibus captatis, retentisque *familiarium rerum inlecebris*, vt *hâc l.* dicitur. Olimque, vt rectè Cuiacius hîc, Monachi capite minuti non censebantur, quin bona propria & testamenti factionem retinebant *l. generali C. de sacros. Eccl.* Et quid fiet alioquin hoc æuo *Legi vnicæ*, imò *titulo*, *supr. de bonis Clericorum, & Monachorum*: vbi palàm agitur, de verorùm ni fallor Monachorum bonis, eorum testamentis, & successoribus? Quid fiet Basilij *ep.* 304. quæ inscripta Κλωσίτοει περὶ μοναζόντων, ὥστε αὐτοὺς τὰ σωματικὰ διαφέρειν Si Monachi nulla bona haberent? Et addit tamen idem Amaya hanc rationem, quod *lex* hæc nihil de Militia statuat. Verùm & hæc *lex* est de militia Curiali, mox vt ostendam. Reiicienda quoque cum Amaya *n.* 15. opinio Ceualli, qui existimabat, Valentem voluisse *hac l.* Religionum multitudinem cohibere, eamque etiam videri Accursij sententiam. Neque enim Religionum multitudo hîc cohibetur, quæ tum nondum talis erat, vt hodie; quâ causâ Romanum Pontificem ad eam cohibendam multi deinceps subinde hortati sunt; videndum est quoque ea de re concilium Lateranense quod habitum sub Innocentio 3. quo fibula ei rei imposita. Verùm Religiosorum tantùm seu Monachorum factum in fraudem patriæ munerumque Curialium.

¶ Sed iam tempus est, vt de illa Valentis *lege*, quâ Monachi iussi coactique sunt militare, quæ hactenus alia ab *hac l.* creditur: & in quam vulgo transfertur inuidia omnis quæ Valenti impingitur. Memorant equidem eam *legem* atque ita exprimunt Orosius (& hic quidem primus omnium) *lib.* 7. *cap.* 33. Prosper Aquitanicus, *in Chronico* post Hieronymi *Chronicon*: nam Hieronymo id falsò tribuitur. Paulus Diaconus, *lib.* 11. Iornandes, *de regnorum successione paulo ante finem.* Verùm altum de *illâ l.* silentium apud *historiæ Ecclesiasticæ* Scriptores omnes, contra quam quidam scripsère, etsi memorent illi Tribunos militésque submissos in Monachos, & Monasteriis eos eductos, cruciatos, interemptos: Etsi Socrates quoque *lib.* 4. *cap.* 20. statim post mortem Athanasij Anno superiore 372. memorat Edictum seu mandatum Valentis ad Palladium Præfectum Alexandrinum, vt copiis militaribus Euzoij instituto inseruiretur in Lucio firmando in Episcopatu, contrà in Petro deturbando: Etsi multa iidem ex professò narrent, de persecutione in Monachos sub Valente, & quidem in Monachos Ægypti: Etsi idem quoque Socrates, *lib.* 4. *cap.* 21. *&* 23. Sozomenus *lib.* 6. *c.* 18. memoret Valentis πρόσταγμα, non diu post superius illud, vt omnes qui fidem *Consubstantialitatis* tenebant non Alexandriâ solùm, verùm ex vniuersa etiam Ægypto penitùs expellerentur, & sic persecutionem in eos qui Alexandriam & Ægyptum incolerent excitatam: Sic vt Præfecto Ægypti quoque imperatum fuerit: vt cum ingentibus copiis omnes vbique persequeretur, quos Lucius indicaret. Etsi idem quoque addat, eodem tempore Monasteria in solitudine (quomodo in *hâc leg. solitudines* memorantur,) diuexata & expugnata. Quare, vt quod sentio dicam, nulla alia mihi videtur in Monachos ab hâc diuersa de adigendis ad militiam Monachis constitutio à Valente promulgata: verùm id ipsum esse quod *hâc leg.* sancitur. Nempe, vt *militiæ*, & *militandi* στρατείας καὶ στρατεύεσθαι voce hoc æuo designabantur quæcunque tandem officia, muniáque publica: vnde Militia non tantùm Armata, sed etiam Togata Palatina, Officialium Aduocatorum militia, λειτουργία, tandem omne publicum ministerium atque adeo Municipalia quoque seu Curialia officia muniáque pro patria. Sic inter alia Libanius de quodam Curiali agens Legatione apud Imp. fungente pro Cyro Syriæ ciuitate, *epist. inter Regias* 979. τιθέμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος τὰ ὅπλα. Sed & *stipendia* patriæ emetiri dicti Curiales, *l.* 57. *supr. hoc tit.* Etsi aliàs Curiales Militaribus opponantur. Inde igitur iam error ex huius vocis homonymia, quasi Monachi à Valente militare iussi fuerint, & quidem in Militia Armata, eóque adacti, & quidem indiscretim; cùm tamen Valens nonnisi Monachos ex Curialibus ad *Militiam Curialem* retrahi iusserit, quæ *huius leg.* est sententia. Certè Orosij quoque verba, qui primus illius *legis* meminit hîc non prætermittenda sunt: *Valens*, inquit, *velut effrenatâ libertatis audaciâ, Legem dedit, vt Monachi, hoc est Christiani, qui ad vnum fidei opus*, DIMISSA SECVLARIVM RERVM MVLTIMODA ACTIONE *se redigunt, ad militiam cogerentur.* Et mox: *Huc Tribuni & milites missi, qui sanctos & veros milites Dei alio nomine persecutionis abstraherent, interfecerunt ibi agmina multa Sanctorum.* Indeque breuiùs hæc Prosper, Diaconus, & Iornandes. Inde igitur quia in *hac nostra* Valentis *lege* agitur, de *desertis ciuitatum muneribus* à Monachis, & sic vt Orosius ait, de dimissa ab his secularium rerum actione: agiturque de his ad militiam (Curialem scil.) adigendis, retrahendis, hinc enatus error, quasi Valentis *Lege, Monachi militare*, in armata scil. militia, *iussi* fuerint.

Quæ cùm ita proculdubio sint, ex his apparet neque Baronio adsentiendum, cùm ait, Valentem *legi* suæ quâ Monachos militare iussit, & ad militiam adegit, Anno scil. 375. vt ipse vult, *hâc l. nostra* prælusisse. Neque me contra etiam illud mouet, quod Valentiniano demùm mortuo, *legem* hanc quâ Monachi militare iussi dicuntur, à Valente latam, Scriptores, quos superiùs memoraui, dicant: Hic enim lapsus eorum est, metachronismo tantum biennij vel triennij. Maneat igitur, *hanc legem* nostram, eandem esse cum *altera illa*, neque aliam ab *hac* quærendam. Maneat, vt eò redeam, *hanc legem* Iniquitatis non rectè arcessi, quæ in se nihil iniquitatis continet: Etsi non negarim, Valentem hâc quoque inter alias ratione Lucij Ariani pseudoepiscopi Alexandrini suasu, hortatuque Orthodoxis & Monachis infestissimi (de quo vid. Socratem *lib.* 4. *cap.* 21. 23. Sozomenum *lib.* 6. *c.* 19.) ratione, Monachos vexare, turbareve voluisse vti sæpè euenit, vt per se alioquin æquæ, *consultæque præceptiones*, iniquitatis tamen speciem continere videantur prout tempora sunt, & prout iniquus animus est eius qui ea statuit, & sic ἐκ περιστάσεως: Indeque atrocius fortè ea *lex* confossa, expressaque in Valentis odium.

¶ Vt ad *Legis* nostræ sententiam redeamus; adeoque magis magisque ostendamus, quamminimè noua ea seu iniqua, de dispositione eius agamus: Nempe, Valens Imp. neque simpliciter adhuc Curiales è monastica vita retrahi iubet, quomodo sæpè aliàs Curiales è Clericatu abstrahi absolutè Imperatores voluêre: sed sub alternatiua, vel retrahi, vel bonis suis cedere oportere ei qui vice eorum munera functionum subituri essent. Id verò ipsum de Clericis frequentibus constitutionibus

FFf 3 statu-

ſtaturum, vt videl. bonorum iacturam facerent; ſic vt (exceptis quandoque ſolis Epiſcopis) modò vice ſua Curialia munera ſubituris extraneis, vel propinquis, modò etiam Curiæ ipſi, modò in totum, modò pro parte, cedere neceſſe haberent: de quo vid. *l.* 49. 59. 99. 104. 121. 123. 163. 172. *infr. hoc tit. l.* 7. *ſupr. de cohortalibus* : *leg.* 21. *infr. de Epiſcop.* vid. & Ambroſium *epiſt.* 2. *aduerſ. Symmachum, p.* 325. Et nota hac in re elegantem *leg.* 104. *infr.* vnde explicantur illa *huius leg.* verba, *mandauimus familiarium rerum carere inlecebris.*

De Clericis ſanè retractis poſt multos annos queſtus iure Ambroſius *ep.* 29. *in fin.* Et ſanè ſæpè ita quoque temporis & diuturnitatis hac in re rationem habuere Principes, vt fidem facit *d.l.* 19. *&* 21. *infr. de Epiſcop. l.* 172. *infr. hoc tit.* aliæque *Cod. Iuſtin.*

Aliàs, vt hunc Commentarium abſoluam, vt hæc *lex* probabilis eſt, ita politicum hoc ius & ſcemma ex ea quoque conficitur: *Ita religioſæ profeſſioni faueri, fauendúmque, vt ne eâ re Reipublicæ fraus fiat, damnúmque inferatur*; quæ pars non vltima eſt Imperatoriæ prudentiæ & poteſtatis, Iudicumque adeo ab Imperatoribus conſtitutorum. Ad quod Scemma innumeræ aliæ *huius Codicis*, vt & *Iuſtinianei* conſtitutiones ſpectant. Tandem, quidquid *hac leg.* caueatur, vt ne Curiales, Monachi fiant; exempla tamen deinceps extitêre complurima Curialium, qui ad Monaſticam vitã conceſsêre: cuiuſmodi exemplum eſt apud Syneſium *ep.* 66. Valẽtem *lege* lata in Monachos Ægyptios perſecutionem concitaſſe ſcribit, ſed non dicit quamnam? Verùm ſecundò, vt quod res eſt, dicam: Mihi mens ea eſt, non aliam Valentis *legem* quærendam, quàm hanc ipſam noſtram; quam acerbius illi inſectati ſunt, errore admiſſo, quod Valentem Imp. Monachos lege latâ ad *militiam* cogi, ſeu *militare* iuſſiſſe volunt: cum ex Curialibus inter Monachos verſantes tantum ad patriæ *militiam* non ad Armatam, & munera Curialia ſubeunda; idque non pœnæ loco, ſed pro ſtatus ſui originalis ratione, reuocari eos iuſſerit: quod & ipſum *ϛϱατείας* appellatione deſignatum, pariter vt *Militiæ* appellatione hoc æuo omne officium & obſequium publicum dictum eſt. Cui ſimilis eſt error eorum, etiam doctiſſimorum, & in his Philippi Berterij *p.* 119. qui Clericos à Iuliano ad Curiam damnatos, ſeu Curiis mancipatos pœnæ loco tradunt, cum is tantum ex Curialibus Clericos factos ad Curam ſuam reuocari iuſſerit, neque aliud quidquam: *l.* 50. *ſupr. hoc tit.* Geminus rurſum eſt error eorum, qui Ambroſij locum *ep.* 29. eodem referunt, ad morem inquam pœnæ loco Curiæ dandi alicuius, cùm tamen locus ille pariter ſit de Epiſcopis Curiali genere, retrahendis Curiæque redditis. Tantum veritati obſtrepit in ſcriptore affectus, accedente etiam haud plena vel perfectâ Hiſtoriæ vel etiam Iuris cognitione. Vnde haud ſatis bonâ fide conſtitutiones multas etiam à Veteribus memorari deprehendere licet de quo alibi: Exemplo quoque ſit vel Iouiani lex, *de raptu* vel matrimonio ſanctimonialium.

¶ Hæc cùm ita ſint; ceſſent aliæ *huius leg.* Interpretationes: ceſſent retro deinceps iniquæ de hac Valentis ceù Ariani conſtitutione velut Catholicæ pietati aduersâ querelæ, quæ & æquitate ipſa ſeu vtilitate publica commendatur, & Iuſtiniano poſtea probata fuit, & exemplis Chriſtianiſſimorum Principum ſimilibus firmatur; ceſſent inquam querelæ aduerſus ipſum Iuſtinianum vel etiam Tribonianum, quod *hanc leg.* Codici ſuo inſerunt: Errorem quoque deinceps ſuum agnoſcant Scriptores, qui Valentem Monachos lege latâ ad *militiam* adigi voluiſſe ſcribunt. Neque Baronio adſentior, qui ait, Valentem *legi* ſuæ, quâ Monachos ait ad militiam adigi iuſſos, Anno ſcil. 375. præluſiſſe *hac leg.* Eſt enim vnica tantùm *lex* Valentis ſuper eadem re, de militia inquam Curiali, & Monachis ad eam reuocandis. Errorem ſuum agnoſcant, qui *pœnæ loco* Clericos à Iuliano Monachos à Valente Curiis traditos volunt: Verùm de hoc pleniùs ad *leg.* 105. *infr.* & ad *leg.* 66. *infr.* Quanquam *Tripartitæ* Author prodit multos Epiſcopos ſub Valente Curiæ traditos.

Nunc poſtremo loco de characteriſmo temporis *huiuſce leg.* Huic ſanè conſtitutioni ſubſcribuntur *Valentinianus & Valens A.A. COSS.* neque tamen numerus Conſulatus eorum adnotatur: Quare videatur hæc *lex* data A. D. 365. quo primus iſtorum Impp. Conſulatus ita fermè deſignari ſolet, numero non addito: quod Amaya etiam credidit: Verum huic renituntur multa. Primò *Modeſti PP.* nomen in inſcriptione *legis*, qui ſanè vt ex conſtitutionibus *huius Codicis* apparet, poſt Auxonium demùm: ideſt, poſt A.D. 369. (eo quippe Anno adhuc Auxonius PP. Orientis erat:) P P. Orientis factus eſt eamque Præfecturam diuturno Imperio tenuit ad Annum vſque 378. Secundò renititur & iſtud, quod Valens nondum Ann. 365. Monachis odium & bellum indixerat. Ergo *hæc lex* ad Valentinianum & Valentem III. AA. Coſs. id eſt, ad Annum Domini 370. referenda eſt vel ad Valentem 4. AA. Coſs. id eſt, ad A.D. 373. Qui quidem temporis characteriſmus proximè accedit ad cum quem adnotatum reperio *commentitiæ illi* Valentis *legi* : *Vt Monachi Militarent* : Simili certè argumento *legem* 39. *infr. de Epiſcopis* : eidem Modeſto PP. inſcriptam ad verum Conſulatum ſuum reduxi.

¶ MILITIA ARMATA *Curiales, eorumque liberi Curia quando liberentur vel non.*

LXIV. * Idem AA. Mauris Sitifenſibus."

PRIVILEGIO militiæ paternæ" ſe non vindicet", quem auitus" Curiæ nexus adſtringit: &" patrem ſine dubio receptura Curia, ſi intra prædicti" temporis calcem ſuis partibus" adfuiſſet": Quòd ſi militari auo, & patre Decurione naſceur, paternæ erit ſuccedaneus functioni. Dat. IX. Kalend. MaI, Treu. Valentiniano & Va- ente" AA. Coſs.

NOTÆ.

NOTÆ.

* *L. Priuilegio* 27. *Cod. eod. tit.* Iungenda ei *lex* 6. *ſupr. de re militari* : quam indicat *lex* 16. *ſupr. de Agentib. in reb. & l.* 28. *ſupr. de cohortalibus.*
" De Sitifenſi Mauritaniâ dixi ad *l.* 6. *ſupr. hoc tit.*
" Qua pater Curialis quinquennali militia liberatur.
" Liberum à Curia.
" *Habitus*, ideſt, auitus: veteri ſcriptura ita in *Cod. Iuſt. MSS.* quod Concius & Cuiacius rectè tuiti ſunt.
" Curiæ muneribus.
" Verſiculus hic reciſus à *Cod. Iuſt.* quia ad horum temporum rationem pertinet.
" Quinquennij *d.l.* 6.
" *al.* *Abfuiſſet.*
" Adde II. ideſt A.D. 368. neque enim Valentinianus Anno 366. Treueris (vbi hæc *lex* data eſt) conſtitit, vt ex *Chronol. Theod.* liquet, Et firmabunt inſuper quæ mox dicam de hiſtoricâ *huius leg.* occaſione.

COMMENTARIVS.

DE MILITIA ARMATA, an Curiales, eorumque liberi à Curia per eam liberentur, definit *h.l.* Valentinianus Sen. MILITARES igitur ex Curialibus quinquennali equidem militia à Curiâ liberari vult: Quod diſertè ab eo ſtatuitur *l.* 6. *ſup. de re mil.* quæ huic iungenda eſt; quod *h.l.* verbis remiſſiuis & relatiuis ad *l.* 6. indicatur, ibi, *ſi ante prædicti temporis calcem* &c. *prædicti*, nempè *eâ l.* 6. quæ *lex* ſi non extaret, non conſtaret nobis, de quonam temporis ſpatio Valentinianus hîc ſenſiſſet: Vnde obiter iungendarum inter ſe *Legum* vtilitas apparet: & vice versâ hac parte *ἀβλεψίαι huius Codicis* Conditorum cui ſimilem errorem notauimus *l.* 70. *infr.* Hoc verò ſpatium ita præſtitutum à Valentiniano, quòd iam ſub Iouiano, & exordio Valentinianei Imperij, Barbaris Africam vexantibus & militari ſocordia accedente, multi Curialium ad prouinciam tutandam ad militiam ſe conferrent. Quæ cauſa quoque eſt *legis* 95. *infr.* Valentiniani Iunioris. Hæc inquam ſtatuta de militaribus à Valentiniano Sen. pariter vt antea à Conſtantio *l.* 38. *ſup.* & poſtea à filio eius Valentiniano Iun. *l.* 88. *infr.* cum tamen aliis Principibus aliud tempus placuerit, & quidem eidem Valentiniano Iun. *l.* 95. *inf.* quindecim annorum ſeu trium luſtrorum. Hæc ita de militaribus ipſis, idque ſiue Auum ſiue Patrem habeat.

¶ At enim *Liberorum* aliam rationem eſſe vult: nempe Liberi, etſi pater militaris ſit, Auus autem Decurio: & vice versâ, etſi Auus militaris ſit, pater Decurio; Auitam tamen & Paternam conditionem Curialem ſequi eos vult: Priuilegium ſcil. Aui, aut Patris, necquicquam liberis hac parte prodeſt, cùm alteruter ex illis Decurio eſt: Quod vtique ſatis eſt ab liberos Curiali nexui vindicandos. Quod ipſum Valentiniano Iun. placet; *l.* 89. vbi eleganter ait, Auorum atque Maiorum ſtemmata hîc nihil referre, aut prodeſſe. Quod quidem ad Brocardicum illud refertur: Si id quod obeſt fortius eſt eo quod prodeſt, tunc, id magis attenditur, vid. Luc. de Penna *hîc.* Nos dicamus, *Curiæ cauſam potiorem eſſe.* Quod Cuiacius rectè dixit. Vide & quæ nos addimus ad *d.l.* 90. *infr.*

¶ DIGNITATEM *Curialibus non prodeſſe: niſi expletis patriæ muneribus.*

LXV. * Idem AA. ad Terentium" Corr. Tuſc.

OMNES Curiales, qui, quâlibet gratiâ, priùs ad altiorem gradum properauerint, quàm munia vniuerſa percurrerint, ad ordinem neceſſitatum ſuarum reuocentur; nec ante ad vſurpatam Dignitatem admittantur, quàm quæ patriæ debentur, impleuerint. Non difficilè autem intelligitur, id quod Senatorio Ordini conceſſum non eſt, concedi non poſſe Ordinibus ciuitatum. Dat. V. Kalend. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. Coſs. [365.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" De hoc *Terentio* Corr. Tuſciæ, iam dictum *l.* 61. *ſupr.* quæ eidem inſcribitur.

COMMENTARIVS.

DIGNITATE, veluti SENATORIA (de eâ enim hîc agi colligo ex *fine l.*) Curialem Curiâ liberari quemquam vetat Valentinianus Sen. *hac l.* niſi priùs expletis omnibus Curiæ muneribus. Quod & ipſum *duabus* prætereà *legibus* ab eodem cautum eſt, *l.* 57. 58. *ſupr.* Et in vniuerſum in hoc argumento occupatæ ſunt *leges* 27. *huius titul.* quas repetere licet ex *Paratitlo.*

¶ Vltima tantùm *huius l.* ſententia obſcura eſt: cuius tamen hunc ſenſum puto, ſi Senatoria dignitas Curialem Curiâ non liberet, multò minus liberari quem poſſe conſenſu, vel per gratiam Ordinis ciuitatis: Quod ſanè apertè cauetur *l.* 17. *ſupr. l.* 71. 77. 110. *in fin.* 113. *infr. hoc tit.* & *l.* 2. *ſupr. probare deb.* de quo *ad d.l.* 17. *ſupr.*

¶ POENÆ

¶ Poenæ *loco Curiæ quem addici non debere.*

LXVI. * Idem AA. ad Rufinum PF. P.''

ORDINIBVS Curiarum, quorum nobis splendor vel maximè cordi est, non adgregentur, nisi nominati, nisi electi quos ipsi Ordines cœtibus suis duxerint adgregandos: nec quis ob culpam ob quam eximi deberet ex Ordine, mittatur in Curiam. Dat. XI. Kal. Iul. Rauen. Valentiniano, & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda fortè huic *lex* 3. *supr. quibus equorum vsus*: alterutrubi loci subscriptione emendata: illa enim cum in temporis notis omninò conueniat, *Data scil. XI. Kal. Iul. Valentiniano & Valente AA. COSS. Mediolani* tamen data dicitur, hæc vero *Rauenna.*

'' Integro nomine *Valeatius Rufinus*: quem Mamertino in Præfectura Prætoriana successisse testis est Ammianus Marcellinus, *lib.* 27 *p.* 369. At quo Anno, disquiro ad *l.* 3. *supr. quib. equorum vsus*: v. de eo *Prosopogr.*

COMMENTARIVS.

POENÆ specie atque æstimatione, seu *ob culpam* aliquam, denique supplicij loco, quemquam in Curiam adgregari, damnati, addici vetat *hac lege* Valentinianus Senior: pariter vt Theodosius *leg.* 108. *infrà*, (is enim cius *legis* Auctor est, non Gratianus, quod Berterius credidit, 1. *Pith.* 10. *pagin.* 119.) Cum tamen illud hactenùs fieret: quod ex *hâc lege* & *dict. leg.* 108. rectè probatur. Non verò ex Constantini Magni, *leg.* 1. *supr. de cursu public.* nam quod ibi statuitur, vt quis Magistratibus municipalibus tradatur, *eorumque obsequio transmittatur*, id non accipiendum est (vt nonnulli faciunt, & vi his Formerius 1. *Quæst.* 28. idemque Berterius 1. *Pith.* 10. *pag.* 119.) de hoc pœnæ genere, quo quis Curiæ addicitur. Neque etiam, quod quis putaret de alio haud absimili pœnæ genere, sed tamen deteriore, nempe vt non in dignitate aliqua constitutus obsequio Magistratûs dederetur, scilicet inter eius apparitores & in cohorte eius deinceps futurus. Nihil inquam huius placere debet: Quid igitur Magistratibus municipalibus *dedendum*: mox *eorum obsequio*, id est, eorum ministerio ad Iudicem, id est, Rectorem prouinciæ, transmittendum, & sic *obsequio*, auferendi casu, non dandi: item *eorum*, non Curialium, sed Magistratuum, ex vulgatâ Iuris scientiâ, quâ rei à Magistratibus municipalibus detecti, prehensi, ad Præsides, eorum opera & ministerio transmittebantur, vt docet *lex* 5. *supr. de exhibend. reis*: Quin & Acta seu Passiones, Martyrum passim.

¶ Igitur *duæ* tantum hoc Codice *leges* sunt quæ docent, pœnæ loco quosdam Curiis aliquando addictos seu mancipatos, nempe *hæc lex*, & *lex* 108. *infr. hoc tit.* Hoc more olim Christiani μὴ βουλόμενοι ὕστερον τοῦτο ποιεῖν soliti βουλευτηρίοις ἐναριθμεῖσθαι: teste Sozomeno, *lib.* 1. *cap.* 8. & ex eo Tripartita *lib.* 1. *cap.* 9. Hunc quoque morem seu hoc pœnæ genus probauit Iustinianus, in Presbytero & Diacono Ordinem Ecclesiasticum deserente, *Nouellâ* 6. *cap.* 7. Sed & Pontifices vsurpauêre in Clericis, qui in Episcopos suos conspirassent; quâ de re duo sunt textus in *Decreto*, *canone statuimus* 31. 11. *quæst.* 1. At non illud admitto: Primum quod inter exempla pœnæ loco Curiis dandi memorant Clericos à Iuliano; Monachos à Valente, in Curiam pœnæ loco detrusos: quod refutaui iam ad *legem* 67. *suprà*. Rursum non patior, eò quoque trahi *legem* 39. *infrà*, *de Episcopis*: vbi Ecclesiastico munere deiecti, vel Ecclesiam deserentes Curiæ tradi iubentur: Neque enim tàm pœnæ loco Curiæ ibi tradi iubentur, quàm ceu vacantes iam. Non patior eò trahi *locum* Ambrosij *epistolæ* 29. qui est de Episcopis, & ministris Ecclesiæ Curiali genere, ad Curiam retractis. Non patior eò trahi Iuonis *duas Epist.* 53. & 66. vbi Episcopis quibusdam obiicit quod Clericos tradi Curiæ fecerint. Id enim aliò pertinere rectè ibi ostendit Iuretus.

¶ Cæterum, pœnæ genus istud ideò olim visum, *Curiis*, inquam, *mancipari*; quod grauissima his variaque munera incumberent, quodque eæ deseri non possent. Verum Curiarum splendori, simul & vtilitati consulturo Valentiniano Sen. quod sibi vel maximè cordi fuisse *hâc leg.* disertè testatur, (de quo iam dixi in ingressu constitutionum Valentinianarum *hoc tit.* putà ad *l.* 57. & *ad leg.* 2. *supr. de Tabulariis*:) id vetare visum *hac leg.* vt & Theodosio *d. leg.* 108. Duplici ratione: Primum ideò, vt splendori Curiarum consulerent, & vt electi tantum ab ipsomet ordine adgregarentur: quorum hac de re iudicium esse oportuit, vtpote cum de communi eorum vtilitate agatur. Secundò quia indignum visum Curiæ quem addici pœnæ loco, & sic Dignitate decorari, quem potius si Curialis esset, pœnæ loco Curiâ expungi oporteret: *cùm vnumquemque* (vt ait eleganter Theodosius *d. l.* 109.) *criminosum non debeat dignitas, sed pœna comitari.* Eadem ratione Valentinianus Tabularios &c. post emensum munus Curiis adgregari vetuit, si cum in Officiis essent vilioribus aliqua eos suppliciorum macula turpauit: *l.* 8. π. *de cohort. alib.* Imò idem vel rationibus obnoxios ad Curias vocari vetuit, *l.* 2. *supr. de tabulariis*. Ex hac interim *lege* notetur, Curiales ab ipsomet Ordine nominatos & electos.

¶ Pala

¶ Palatina *militia seu dignitate sola Curialem Curiâ liberari.*

LXVII. * Idem AA. ad Volusianum P. V.''

NVLLVS, exceptis' Palatinis, qualibet prærogatiuâ fultus, à debitis muneribus habeatur immunis. Dat. IV. Kalend. Iul. Mediol. Valentiniano, & Valente AA. Coss.

NOTÆ.

* *L. nullus* 38. *Cod. eod. tit.* Iungenda huic *lex* 18. *supr. de Prætoribus.*

'' De hoc *Volusiano* P. V. dixi ad *leg.* 18. *supr. de Prætor.*

' *Exceptis Palatinis*: hæc recisa à Τριβωνιανῷ.

COMMENTARIVS.

DIGNITATE vel militia nulla Curialem Curiâ liberari seu excusari vult *hac l.* Valentinianus Sen. pariter vt multis aliis *legibus*, putà *leg.* 57. 58. 65. *supr.* 1. 69. 71. 73. 77. *infr. hoc titulo.*

¶ Excipiuntur tantùm *hac l.* (quod Tribonianus omisit) *Palatini*, idest, qui in sacro palatio militant, inter Principes Palatinos. Quod & ipsum ab eodem Valentiniano constitutum in sp. *l.* 73. *infr. leg.* 6. *supr. de priuil. eorum qui in S. palatio*: & *l. vn. supr. de priuil. apparit. magist. pot.* (quæ duæ *leges* inter se coniungendæ sunt:) Pariter vt alij Principes nonnulli, Palatinos hâc parte excepêre, vel simpliciter, vel post certum saltem annorum decursum vt docet *lex* 1. 3. 12. 14. *supr. d. t. de priuil. eorum*: & de quo iam sæpè *supr.*

¶ Et ita quidem hæc *lex*: provt sub *hoc tit.* posita est, intelligenda est. Et tamen ex coniunctione *l.* 18. *supr. de Prætoribus*: alius sensus *huius leg.* fuisse prima origine sua videatur: nempe, nullum Senatorem à muneribus, idest, ludis immunem esse, exceptis Palatinis, qui in Palatio Principis officio aliquo fungerentur.

¶ Rectoribvs *prouinciarum non licere quidquam contra veterem consuetudinem in Curiarum perniciem gerere.*

LXVIII. * Idem AA. ad Seuerum P. V.''

QVÆ cùm'' in perniciem Ordinis Auellinatium, siue auctoritate ac iudicio Principali'', Ordinarij Iudicis'' nimiâ arrogatione, gesta sunt, neque vetustæ † consuetudini præiudicare debebunt, neque in futurum quandam necessitatem Legis inponere. Dat. prid. Non. Octobr. Veronæ, Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* vt quæ nil definiat, & historica sit.

'' *Vic. Vrb.* Ita hoc ipso Anno in Inscriptione *legis* 2. *supr. de actoribus, procuratoribus. & conductorib. rei priu.* Quod verisimilius: hoc enim Anno *Symmachus* P. V. erat.

'' 2e. *Quacumque.*

'' Idest, Principis seu Imperatoris.

'' Idest, Consularis Campaniæ in sp. *huius leg.*

COMMENTARIVS.

CONTRA CONSVETVDINEM veterem in perniciem Curiæ Præses prouinciæ, absque Principis auctoritate, quidquam gerere vetatur *hac l.* à Valentiniano Sen. & cùm de facto id alicubi contigisset circa vid. *Auellinatium*, vetustæ consuetudini stari iubet: factumque à Iudice (Consulari videlicet *Campaniæ*) legis deiuceps vim habere vetat. Quod quidem duplicem sensum accipere posse videatur.

Primò, quidem de consuetis Curiarum & Curialium omnium priuilegiis iurisque, veluti vt ne Curialis aliquis fidiculis & tormentis subiiciatur, quod sanè in perniciem seu in contumeliam Ordinis exitiumque refertur: vt diserte ait *lex* 2. *supr. de quæstionib.* Verùm hæc Interpretatio non placet: tale enim quid præsupponendum est, non quod libidini Iudicum & iniuriæ deinceps si quando locum faceret; verùm tale factum, quod in NECESSITATIS legem transiret. Igitur accipi *hac lex* debet de peculiari cuiusque Curiæ consuetudine: sua quippe cuique Curiæ non minus quàm prouinciæ *l. municipalis*, suus *mos* fuit: *l.* 5. 60. *sup. l.* 101 *inf.* suæ consuetudines, *h. l.* sua priuilegia. Sanè ea consuetudo, de qua *h. l.* agitur, talis omnino accipienda est; quæ etsi non Rectoris arrogantia, Principis tamen auctoritate & iudicio mutari potuit. Quo cùm atten

attendo, accipienda viddetur *hæc lex* de operibus extraordinariis, quæ solius Principis auctoritate & iudicio indici potuêre: cùm tamen interea sæpè ipsi Rectores prouinciarum in perniciem Ordinum, sua auctoritate & iudicio, nimiâ arrogatione, hac parte aduersus vetustam consuetudinem sese gererent. Vt cæteroquin (quod ex infinitis *huius tituli legibus* constat, aliisque) variæ de Iudicum vsurpationibus in perniciem Curiarum querelæ exortæ; quibus variis quoſque constitutionibus occursum; veluti *leg.* 21. 39. 47. 60. 61. *suprà*, & *leg.* 85. *infra hoc tit.* imò & Mandatis hanc in partem prouisum, quæ Rectoribus in prouincias proficiscentibus de more dabantur, ne quid in Curiarum perniciem molirentur: de quo ad *l.* 80. *infr. h.t.*

Putet quis Curiam Auellinatium Tributariis ac nominatim frumenti functionibus à Rectore attritam fuisse: cùm tamen moderatiùs cum ea agendum esset: vel sanè detractum aliquem frumentarij compendij modum, quem alioquin pauperibus ciuitatibus, & quidem Campaniæ Principes destinarint: quod exemplo Puteolanorum & Terracinensium liquet ex Symmacho *libro* 10. *epistol.* 54. Verùm id admittendum non est: Nam & hanc *legem* ipsam intuentibus nobis, & *titulum* sub quo ea posita est, non ciuitatis ipsius, verùm *Ordinis* tantùm, & Curiæ res in hoc casu agebatur: Ergo (quod iam monui) accipienda est de aliquo, ad quod præstandum à Rectore in præsens ita adigebatur, vt in futurum *legem* poneret: Eò quippè respicit *arrogantia nimia Iudicis*, quæ *hac lege* carpitur; eò verba illa, *in perniciem Ordinis &c.* illa denique, *neque in futurum quandam necessitatem legis imponere.*

¶ Porrò pertinet hæc *lex* propriè ex facti contingentia ad Curiam ciuitatis Auellinatium. Alia fuit *Abella*, seu *Auella*; quæ hodie *Auella Vecchia*: à qua Oppidani Abellani. Mentio eius apud Strabonem *lib.* 5. *pagin.* 174. Ptolemæum, Iustinum *libro* 20. Frontinum *de coloniis*: & in *Itinerario Peutingeriano*: vbi ponitur inter *Benenentum* & *Salernum*: Virgil. *Æneid.* 7. & *ibi* Seruius: Silius Italicus *lib.* 8. eam pauperem Sulci Cerealis vocat:

—— & pauper sulci Cerealis Auella.

Aliud *Abellinum* vel Auellinum oppidum ad Sabatum fluuium: Vulgus nunc *Auellino*, quod memorant etiam Ptolemæus, Frontinus *de Coloniis*: Plinius *lib.* 3. *cap.* 11. Oppidani *Abellinates*, eidem Plinio. Olim in Hirpinis censebantur, teste eodem Plinio: Iique non vni eodem teste, Abellinates cognomine Protropi, Abellinates cognominati Marsi. Atque hi sunt *Auellinates*, de quibus *hoc tit.*

¶ De his illud quoque obiter obseruandum ex *hac leg.* Auellinates & Consularem Campaniæ sub dispositione fuisse Vicarij Vrbis, ita enim in suscriptione *huius leg.* reponendum est, *ad Seuerum Vicar. Vrb.* vt *leg.* 2. *suprà*, *de Actor. Procuratorib. & Conductor. rei priu.* Neque enim vltra suburbicarias regiones seu centesimum militarium, Præfecti Vrb. diœceſis ordinaria sese porrexit: cùm Vicarij Vrbis Diœceſis sese vltra porrexerit: vt clarum ex *Notitia Imperij*: Vicarij scilicet Vrbis dispositio seu Diœceſis, quod summoperè notandum, non ad instar Præfecturæ vrbanæ seu vibicariæ Diœceſeos constituta hoc tempore fuit, verùm aliter; quia scilicet Vicarius Præfecti Prætorio erat. Vt proinde Diœceſis Præfecti Vrbis & Vicarij vrbis nequicquam inter se componi possint. Ac proinde Vrbicariæ Diœceſeos modus minimè petendus sit ex Diœceſi Vicarij vrbis, verùm ex Diœceſi Præfecti Vrb. Vicarius enim Vrbis adeo tantum dictus, quod in Vrbe suam sedem haberet, maioris interim Diœceſeos quàm Vrbicariæ Præfecti Prætorio nomine & vice *Honoratus*. De quo alibi prolixè.

¶ Ex *hâc* tandem *lege* πόρισμα istud efficiatur, *suas vetustasque consuetudines quibuscunque locis*, veluti Curiis, *à Rectoribus prouinciarum seruandas.*

¶ SENATORIA *dignitate præmature indeptâ, Curialem eiusque liberos ante Senatorios, non ideò Curia liberari.*

LXIX. * Idem AA. ad Auxonium. Vic. Diœceſeos Asianæ.''

VNIVERSI, qui præmaturâ'' cupiditate Senatorios cœtus honoribus patriæ præstuliſſe noscuntur, habeant quidem incolumem statum Senatoriæ dignitatis, verùm fungantur his honoribus, quos patriæ nondum reddiderunt''. Quinetiam liberos suos indicent, quos ante Senatoriam dignitatem quisque suscepit. Dat. prid. Non. Octobr. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' *Auxonius* Vicarius diœceſeos Asianæ sub Valente. Malè verò hîc Iuretus *in Symmachi lib.* 3. *ep.* 53. Ausonij nomen reposuit.
'' Diœceſis Asiana: cuius mentio quoque *l.* 3. *infr. de fide Cathol.*
'' Ante expletos honores patriæ seu Curiæ.
'' Præstiterant: *Reddere* est præstare debitum quid.

COMMEN

COMMENTARIVS.

DES ENATORIA dignitate est hæc Valentis (è quinque eius *hoc titulo* constitutionibus, super Decurionibus,) constitutio: quâ statuit is, Curialem, qui *præmaturâ cupiditate*, id est, ante expleta munera Curialia, Senatoriam dignitatem adeptus est, explere ea omnia debere. Et tamen Senatoriæ dignitatis statum eum incolumem habere, id est, statim Senatoriâ dignitate frui: cùm superiores Principes vel Senatoriam dignitatem ante expleta munia Curialia omninò cassam esse voluerint, vt docent *leges quædam superiores*: Et Valentinianus Valentis frater, eam in suspenso interim esse voluerit, neque ante ea frui Curialem, nisi post expleta demum munia patriæ, *l.* 57. 58. *supr.* vt & Theodosius Iun. *l.* 180. *infr.* Ergo Valens vtramque simul dignitatem Curialem & Senatoriam illi constare voluit, vtraque illæsa: & sic duplicem personam in his admisit & probauit. Quod & ipsum singulare est, cum regulariter duorum personam gerere difficile sit: Et verò Theodosius Iun. in hac ipsa specie *leg.* 180. *infr. Nec enim credimus vtrumque per vnum provt conuenit, posse compleri.*

¶ Et hæc ita quidem (quod alterum *huius leg.* caput est) vt eos *Liberos*, qui ex huiusmodi Curiali suscepti fuerunt ante Senatoriam dignitatem, Curiæ necti velit, statim verò à dignitate Senatoria susceptos, Senatorios censeo. Qua parte rursum Valentinianus in contrarium iuit, priore videlic. differentia semel constituta: nempe enim Valentinianus eos demum liberos Senatorios censeri voluit, qui post expleta Curialia munia suscepti fuissent, quo tempore primùm reuera Curialis Senatoria dignitate ex eius sententia fruebatur, *d.l.* 58. *supr.* vbi dixi plura. Contraria item Theodosio Magno postea sententia fuit, *l.* 93. *infr.*

¶ Et hæc quidem huius Valentiacæ *legis* sententia est de Curiali, Senatore facto ante expleta Curiæ munia: At eiusdem *lex* 74. *infr.* est de Curiali Senatore facto postquàm is perfunctus est muneribus. Quare error est Vertranij Mauri *de iur. liber. c.* 25. *p.* 152. cùm has *leges* ex diametro repugnare scripsit. Verùm ad pleniorem *huius leg.* intellectum, videndæ sunt *viginti sex* præter hanc *leges hoc tit.* quas repetere licet ex *Paratitlo*, in eodem argumento occupatæ.

¶ SVSCEPTIONIS *officio honoris cuiuscunque obtentu nemo liberetur.*

LXX. * Idem'' AA. ad Mamertinum PF. P.''

QVISQVIS ex hoc'' corpore, quod Susceptioni deputatum'' est, honorem quemlibet suffragio meruit, etiamsi nostras purpuras adorauit, meritis careat dignitatis. Dat. III. Kalend. Febr.'' Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Fugitiua hæc *lex* est: & abest à *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 8. *supr. de diuers. offic.* Abrogatur *l.* 7. *infr. de susceptorib* quæ paulo post data, eidemque Mamertino inscripta est.
'' De hoc *Mamertino* PP. iam dixi ad *l.* 57. 58. *supr.*
'' Officialium, *d.l.* 8.
'' A nobis.
'' *Med.* additum *d.l.* 8.

COMMENTARIVS.

VIGITIVA hæc de Susceptoribus Valentiniani Sen. *lex* est, & aliena prorsus ab *hoc titulo*: & per errorem hunc in *titulum* ab *huius Codicis* Conditoribus coniecta. Cuius erroris causa hæc est, quod *Susceptores* fermè è Corpore Curialium sumerentur, vt de Constantij & Iuliani ætate fidem faciunt *lex* 55. 49. 54. *supr. hoc tit.* de Honorij ætate *lex* 24. *infr. de Susceptoribus*: & quidem per Gallias & Africam ex Valentiniani ipsius mente, vt docet *lex* 2. *supr. de quæstionib.* quæ ad Gallias pertinet: & *l.* 4. *de Susceptoribus* quæ ad Africam spectat, quod de Africa rursum docet *l.* 9. *infr. de Susceptorib.* Atenim Valentinianus ex aliis Corporibus per certas prouincias, veluti per Italiam & Illyricum, Susceptores eligit voluit, vt docet *l. vn. supr. de priuil. appar. magist. potestatis*: *l.* 6. *supr. de priuil. eor. qui in S. Palatio & l.* 6. 7. 9. *infr. de Susceptorib. & l.* 8. *supr. de diu. off.* quæ huic nostræ coniungenda venit: Nempe non ex Palatinis verum ex diuersis officiis seu Officialibus Magistratuum Susceptores eligi voluit. Atque hoc illud Corpus est, quod *hac l.* intellexit Valentinianus, vt ex superioribus tot *Legibus* constat, ac maximè ex *d.l.* 8. *supr. de diuers. offic.* quæ *huic* vti dixi coniungenda est: Absque quâ diuinandum hodie nobis esset, de quonam Corpore Valentinianus *hac l.* sensisset, cùm dixit, *ex hoc Corpore*: vnde coniungendarum *legum* vtilitas elucet simul & de duplici errore *huius Codicis* Conditorum patet, dum & imperfectam, & fugitiuam hanc *leg.* in hunc *titulum* contulerunt; Quod eò mirum magis, quod integram constitutionem ipsi præ manibus habuisse videntur (quanquam & de eo quis dubitare possit:) similem errorem admissum notabamus *supr.* in *l.* 64.

¶ Igitur Valentinianus in tantum Susceptores ex Corpore Officialium eligi vult, vt nullo honore seu dignitatis suffragio impetrato à Susceptionis officio excusari eos velit, etiamsi eum honorem, consecuti sint vt Purpuram Principis adorarent: & de facto adorauerint. Quod alioquin ius purpuræ adorandæ pro magno habitum magnaque priuilegia secum trahebat: de quo honore dixi semel plenè ad *leg. vnic. supr. de Præpositis*:

sitis : S. Cubic. & l.vn. supr. de Comitib. & Trib. schol. & quantum ad Officiales pertinet, quibus hic honos delatus ad *l.4. supr. de diuers. off.* Imò & dignitate omninò eum carere vult *hâc l.* Valentinianus. Quod postremum tamen Valentinianus abrogauit mox *alia leg.* ad eundem Mamertinum P P. datâ, putà *leg.7. infr. de susceptorib.*

¶ Qui idem *excipit* ab hâc Regula *d. l 9. supr. de diuers. offic.* quæ *huic* iungenda est, ex Officialium Corpore Cornicularios Præfecti Prætorio, qui post missionem, adorandæ purpuræ ius adepti sunt, cuius *leg.* verba cum *hac leg.* omninò componi oportet : sed & dicta ad *l.6.7. infr. de susceptorib.* huc arcessi.

¶ PROMOTIONES *saltuarias in Curiâ necquicquam valere ; retractandasque à Rectoribus prouinciarum, neque Curiæ notioni id relinquendum.*

LXXI. *Idem AA. & Gratianus A. ad Amphilocium Conſ. Campaniæ, ſiue" ad Sophronium" Conſ. Piceni."

QVI, præterito aliquo vel honore" vel munere, ad locum" indebitum tetenderunt, etiamsi conhibente" Curiâ, vel aliquibus in Iudicium" causis tanquam probabilibus allatis, valuit obreptio, ad ea quæ fugerant, retrahantur : Quiescat autem illa interlocutio", quæ", cùm huiusmodi quærimoniæ" deferantur, pronuntiet Iudex, *Curiam suum nosse discrimen.* Dat. III." Non. Maij, Treu. Valentiniano & Valente III. AA. Coss. [370.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendaque ei, eeu eodem die, loco, & Consule data, *lex prox.*
" Ad duos eodem exemplo eadem constitutio emissa, de quo v. *Parat. il. de Const. Princip.*
" *Sophronius* forte hic est, quem Ammianus *in Gestis An. 365. lib. 26.* tùm Notarium & postea Præfectum Constantinopoleos factum ait, Σοφρονίαν ἔξαρχὸν inscribuntur aliquot Gregorij Nazianzeni epistolæ.
" Cujus Piceni? An Annonatum tantum, an vtriusque? dixi ad *l.4. supr. quib. eq. vsus.*
" Curiali.
" Gradum, supremum munus.
" Conniuente.
" Apud Iudicem seu Rectorem prouinciæ.
" Munera inferiora.
" Iudicis.
" *Ea. Qua.*
" De aliquo præmaturè excusato à Curiâ.
" Deferuntur.
" Eodem die, vt dixi, loco, & Consule data *lex prox. 72.*

COMMENTARIVS.

IMMVNITATIBVS seu EXCVSATIONIBVS à munere aliquo per PROMOTIONES forte saltuarias, per Campaniam, & Picenum, intercedit, *hâc l.* Valentinianus Senior : per Promotiones inquam saltuarias ; *loco* putâ *indebito* impetrato, ideſt per saltum ad Duumuiratum vel Sacerdotium fortè aliquo promoto, vt in specie *legis 77. infr.* Nempe gradatim & per ordinem omnia Curiæ munia decurrere debebant Curiales: *l. 75. 77. 136. 170. 180. infr. hoc tit. l.6. supr. de quæstion.* Et id quidem ita à Valentiniano statuitur sub tribus Ampliationibus. Prima est, vt ne *Curiæ* quidem consensu huiusmodi promotionem saltuariam admittat *h. l.* Valentinianus : Ne quidem Curia conniuente, consentiente, Curiales aut Curia liberari possint, aut per saltum promoueri: quod etiam constituitur *l. 17.* (vbi iam dixi,) & *l. 65. in fin. supr. & leg. 77. leg. 110. in fin. 113. infr. hoc tit.* & *leg. 2. supr. quid prob. deb.* scilicet nequidem Curiæ aduersus commoda propria laboranti locum esse voluerunt Principes.

Secunda Ampliatio est, vt maximè probabiles causæ in iudicio apud Rectorem prouinciæ allatæ dicantur ; has promotiones saltuarias retractari oportere : quia plerumque Iudicum venalis esset gratia & ipsis facilè obrepi posset : quod & ipsum statuitur *leg. 1. 68. supr. & l. 77. 89. 172. hoc tit.*

Tertia seu postrema Ampliatio hæc est : Si quando scilicet de aliquo Curiali, à Curiâ præmaturè liberato, vel saltuatim promoto, querelæ Curialium nomine ad Rectorem prouinciæ perferantur, hanc rem ad Curiam suam & Cognitionem accuratam reuocare vult *hac leg.* Valentinianus Sen. non verò eam rem insuper habere, Quod nonnunquam fermè facere soliti Iudices, qui querelis huiusmodi ad se perlatis interlocutoriâ sententia sua, rem ad Curiam remittebant, hâc solemni fermè formlâ, *Curiam suum nosse discrimen* : ac si dicerent, *viderit ipsa Curia, quam ritè hic vel ille excusatus sit, quandoquidem Curialium penuria in reliquorum periculum recidat.* Nèpe non satis iusti periculi sui æstimatores visi Curiales Valentiniano ; vt cæteroquin euenire solet, vt non facilè quis iustus periculi sui & discriminis æstimator sit : Et satius visum, Rectorem prouinciæ hac parte inuigilare, Curiarúmque commodis consulere : eò quod etiam fortè Curialium inter se suffragia non semper congruerent vel concordatura essent, Ergo rem hanc determinari, dubiúmque

biúmque resolui à Iudice vult Valentinianus, non verò in arbitrium Curiæ referri. Et hæc quidem est *huius leg.* sententia, quæ singularis admodùm est, & in vsum deriuari vtiliter potest, si quando de retractandis immunitatibus & excusationibus in Corpore aliquo alicui tributis agatur.

¶ *Etiam* NEGOTIATORES PRÆDIORVM POSSESSORES, *ad Curiam vocari iure posse.*

LXXII. * Idem AA." ad Olybrium Conſ." Tusc."

SI quis Negotiator fundos comparauerit, & vt aliquorum possessor prædiorum vocetur ad Curiam, ei necessitatis" vmbra non adsit, quod" propterea pecunia quam habet in conuersatione", mercatoribus indictum aurum" argentúmque agnoscit, sed Nominatione" facta, eius" pareat functionibus, cui se sponte dedit pecuniæ vsum in glebæ" commodum conferendo. Dat. III. Non. Maij, Treu. Valentiniano & Valente III. AA. Coss. [370.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* propter lustralem collationem abolitam.
" Addenda *hîc*, & *l. prox.* nota Tertij Augusti *A A A.* putà Gratiani, vt *l. 71. prox.*
" Correctorem Tusciæ præponit *lex 61. sup. & lex 4. sup. de iurisdict. & lex 8. sup. de accusat.* quæ omnes sunt eiusdem Valentiniani Sen. pariter vt *hæc.* Et quædam *hâc* antiquiores: vnde coniectura, sub Valentiniano primùm *Correctorem*, mox *Consularem* Tusciæ præpositũ. Inanis enim eorum suspicio est, qui vni Tusciæ, quæ hoc tempore duplex erat, Correctorem præpositum suspicantur, alteri Consularem: vt & eorum sententia, qui nihil Correctorem à Consulari distuliſſe censent: quos aperte refutat *Notitia Imperij*, Consulares enim Correctoribus digniores erant: Ergo non promiscua hæc sunt; sed mutationis indicia: quod & in aliis prouinciis accidit, quibus modò Corrector modò Consularis præfuit, quorum exẽplum vide apud Berterium *1. Pithan. 5.*
" Dixi de hoc iam ad *d. leg. 61. sup.*
" Luitandæ vt à necessitate Curiali excusetur, turpísque sit.
" inuerso ordine scribendum, *propterea quod:*
" In communi vsu & commercio: v. *Gloss. Theod.*
" Id est lustralem collationem, quomodo pariter designatur *l. 6. inf. de lustr. collat.* quo *tit.* vid. alias appellationes.
" Ad Curiam, seu munus Curiale, hoc sensu *Nominationis* vox accipienda passim *hoc tit.* & *l. 1. inf. de Episcop.*
" An Curiæ an necessitatis?
" Gleba, id est fundus, prædium, vt *sup.*

COMMENTARIVS.

VSTRALIS collationis, quam quis iam vt Negotiatur soluit (de quâ erit *inf. tit.* peculiaris, *lib. 13. t. 1.*) obtentu, Curiam, seu Curialia munera vitare quem ad Curiam nominatum si idem prædia quædam possideat, vetat Valentinianus Sen. *hâc l.* & sic Immunitatem à Curiâ Lustralis collationis onus tribuere vetat *hâc l.* pariter vt saltuariam promotionem, *lege prox.* quæ *huic*, eeu eodem, die, loco & Consule data coaſſanda venit, etsi ad diuersos Magistratus datæ sint, pro argumenti videl. diuersitate.

¶ Finge (vt rem explicem) Negotiatorem quem esse: sanè lustrali collatione soluendæ obnoxius is est negotiationis nomine: sed finge, eundem pro insito mortalibus desiderio, negotiantem, liberisque fortè subnixum, pecuniæ partẽ in emptionem prædiorum collocasse, & sic prædiorum possessorem esse; Quæritur, vtrùm eo nomine ad Curiam vocari possit: (nam certum est, possessores prædiorũ glebæ ratione ad Curiam vocari potuisse: quod etiam docet *lex 13. 33. 52. sup. lex 96. 133. inf.* & 140.) Et verò definitur, vt maximè iam vt negotiator pecuniæ mercísque nomine, in quâ negotiationẽ quis exercet, lustralem collationem dependat, attamẽ adhùc prædiorum ratione quæ possidet, ad Curiâ nominari seu vocari posse. Ergo tanquam negotiator, lustrale munus persoluet; tanquam possessor prædiorum, munia Curialia subibit. Sic & viceuersa Curiales negotiantes, lustrali collationi obnoxij erant: *l. 50. sup. & l. 4. inf. de lustrali collat.* Vnde apparet exẽplũ, quo pro rerum diuersitate, diuersæ qualitates & munia in eandem personam rectè concurrunt: *Item non spectari hominis professionem, vbi possessionis nomine quid incumbit.*

¶ SENATORIAM *dignitatem non liberare Curiâ, nisi tribus casibus.*

LXXIII. * Idem AA." ad Symmachum Proconſ. Afric."

VI nullo Administrationis honore fultus, nullis vel Palatini laboris insignibus, vel meritis iustis Militiæ, in consortium Senatus nititur peruenire, missâ in hâc rem Legatione" reuocetur, eíque reddatur Curiæ, quam voluit declinare. Daprid. Kal. Decemb. Treu. Valentiniano & Valente IV." AA. Coss.

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" Addenda tertia Gratiani *A.*nota,vt *l.ſuperiori.*
" *Symmachus* ipſe *Proconſularem* virum ſe vocat *lib.* 10.*ep.*16. Africamque ſibi charam & amicam dixit *lib.*2.*ep.* 63.*& lib.* 10.*ep.*1.Sed & *lib.*8.*ep.*5.gratulatur ſibi ob merita & laudes ſuas celebratas apud Africam.Sed & quod de ſtatuis ſibi decretos idem refert *lib.*9.*ep.*105.ad Africam id refero.
" Eide *inf tit.de Legatis & decret.Legat.*
" Ordo legum huic vicinarum depoſcit hîc reſcribi *I I I.* id eſt An.D. 370. Quod etiam præfero. Nam anni 373. initio Iulianus adhuc PC. Africæ erat, vt docet *lex l.* 1. *infrà ne ſanctum bapt.* & initio Anni 374. Chilo, vt docet *lex* 4. *infrà de excuſ. artifi.*

COMMENTARIVS.

SENATORIA dignitate Curialis Curiam declinare vetatur à Valentiniano Sen.(pariter vt ab aliis Imp.) *hâc l.* ſimiliter vt eiuſdem *l.* 57. 58. 65. 67. 69. *ſupr.* Et ſi ad Senatoriam dignitatem conuolauerit, reuocari iubetur, mox Curiæ quam declinare voluit reddendus;idque miſsâ in hanc rẽ Legatione. Plurimi ſcil. per Africam Curiales ad conſortium Senatus conuolauerant, Romamque vel in Gallias perrexerãt:de quo perlatæ ad Valentinianum in Gallia cõſtitutum ex Africâ querelæ.Igitur eos reuocari nunc iubet *Legatione* hanc in rem miſsâ:de quo Legationum prouincialium & querelarum genere,eſt peculiaris *inf.titulus* hoc ipſo libro,*de legatis,& decret.legat.*

¶ Tres tamen exceptiones ſeu limitationes adduntur:Prima,niſi aliquo *Adminiſtrationis* honore fulti ſint,id eſt niſi Rectores prouinciarũ facti ſint. Quod tamen Valentiniano ipſi poſteà diſplicuit: nempe ad gubernacula prouinciæ Curiales aſcendere vetuit,niſi decurſis gradatim Curiæ muneribus,*l.*77 *inf.h.t.* Secundò,excipiuntur à Valentiniano *Palatini*,qui in Palatio S.militarint,& ad Senatoriam dignitatem peruenerint:nempe eorum qui in S.Palatio militabant,hoc priuilegium inter cætera fuit,vt Curiâ liberarentur,vel ipsâ militiâ Palatinâ,vt *l.*67.*ſup.* vel ſaltem tranſitu per eam facto, ad ſenatoriam dignitatem *hâc l.* Tertiò excipiuntur iuſta *Militiæ* merita, ſi per eam quis Senatorum adeptus ſit honorem. In vniuerſum ad *huius l.* intellectum, conſulendæ ſunt *viginti ſex* præterea *leges huius tit.* in eodem argumento occupatæ, quas repetere licet ex *Paratitlo.*

¶ *De Curiali aliiſque* SENATORIB. *factis in Senatus gratiam, accurata Valentis lex.*

LXXIV. *Idem AAA. ad Modeſtum PF. P." Poſt alia."

IN his, qui ex Curiis ad Senatus conſortia peruenerunt, hæc forma ſeruetur, vt ſi perfunctus" quiſpiam muneribus, & *filij ſubole* nixus fuerit, quem Senatorio necdum indepto honore ſuſcepit, filium ſuum Curiæ functionibus tradat, ipſe optatâ Clariſſimatus dignitate potiatur. ¶ Quòd ſi ei *gemina vel numeroſa, ſuboles* erit, tunc diſcrimen" promptè" dudum diualis Legis † adhibendum eſt, vt de duobus eius liberis ac" pluribus ſortiendi vnius filij ad collegium Senatus habeat optionem: ita" vt ei, qui cum patre, vel poſt patrem, ad conſortium Senatus legetur, diuiſio" cum fratribus, per ſortem, ſucceſſionis patrimonij, idonea ſolius Glebæ" ſubſtantia congregetur." ¶ Planè ſi quis Curialis factus Senator, & vnius filij poſteritate ſubnixus ipſum Senatui popoſcerit connecti, ſéque promittat ad Curiæ munera regreſſurum, eiuſmodi captio" minimè admittatur.¶ Ceterùm ſi de numero Curialium factus Senator *filium non habebit*, quem functionibus patriæ heredem generis ac munerum derelinquat, glebæ Senatoriæ breuibus eximatur"; Circa eos forma datâ", qui intra annos quadraginta" Conſulatus" Conſtantij" decimi, & Iuliani III. Ampliſſimi Ordinis participaſſe collegium monſtrabuntur:Ceterum anteriore tempore adſcitos ipsâ æquum eſt antiquitate defendi. ¶ Si quis igitur Curialis proſapiæ Senatorio adepto vel à nobis, vel à Diuis Principibus, honore ſubnixus ſit, quantum ad liberos quidem pertinet, eadem" quæ ſuperius conprehenſa eſt forma ſeruetur, excepto ſcilicet eo qui ſine filio ſit, & vt ſtatuimus, retrahendus eſt: niſi vel antiquitate participati Senatus, vel præſtituti temporis prærogatiuâ muniatur, vel ius Gladij habuit, vel Præconum (qui honores conceſſi ceteris") & antiquum inſtar" Senatorij nominis fuerint conſecuti: His veræ dignitatis titulis & Iudicibus, adiungendis, qui proprium decus Senatum indepti, Præturæ inſignibus fuerint & honoribus ampliati, vel quos, veteris Tribunorum Plebis" appellatione reſperſos, vmbra" nobis annuentibus conſtiterit populo præfuiſſe ¶ Inanes verò vmbras & caſſas imagines dignitatum codicillis ſectantes nihil adiuuari præcipimus:

præcipimus: exceptis Eminentium elatis" titulis Dignitatum, ſi &" honorario nomine à ſummo gradu vſque ad Conſularitatem, haut exiguis profectò meritis, ampliſſima ſibi honeſtamenta" pepererunt: ceteris inferioribus dumtaxat honorariis dignitatibus ad ea officia quæ reliquerant, deducendis. Hæc *ſuper obnoxiis Curiali origine.* ¶ Ceterùm ſuæ" poteſtatis, &" nullis per prouincias functionibus obligatis", vel longæ militiæ labore, vel Proximis" erga nos iuuantibus", codicillos Senatorios reportauerint (niſi vitiis, aut actæ vitæ obprobriis Ampliſſimo Ordine deprehendantur indigni) indepti ſemel Clariſſimatus dignitatem, perpetuò manebunt in ordine Senatorum. Dat. Kal. Mart. Conſtantinop. Gratiano A.A.II.& Probo Coss.[371.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*Eam Theodoſius M.intelligit *l.*90.*inf.*
" *Modeſtus* PP.Orientis ſub Valente:cui etiam inſcribitur *lex* 63.*ſup.*vbi dixi v.& *Proſop.*
" Quæ intercíderant.
" *Perfunctus*,omnibus omninò functus.
" Id eſt diuiſio ſobolis.
" *Promptæ.* id eſt latæ.
† *Lex* hæc non extat.
" *Aut*,vel etiam.
" De huius *verſiculi* ſententiâ mox dicam.
" *Diuiſo cum fratribus,per ſortem,ſucceſſionis patrimonio.*
" Ad ſubſtinendum glebalem collationem & Præturæ onera.
" Diuiſioni ſubiiciatur,& in diuiſione Senatori reſeruetur.
" *Captio.*id eſt fraus.
" Et retrahatur(ad Curiam ſcil.)vt mox explicat *verſ.ſi quis igitur.*
" Hac formâ datâ & obſeruanda.
" *XL.*non *XL.*ex quâ Notarum ſimilitudine fortè error natus.
" *A Conſulatu.*
" A.D.360.Hanc porrò *huius leg.*partem memorat & ſequitur Theodoſius M.*leg.*90.*inf.*
" *Participare collegium*:ſimilis locutio *l.*3.*ſup.de meratis*:de quâ plura Iuretus *in Symm.p.*207.
" *Ea.*
" *Certis.*
" *Inſtar*,id eſt ad exemplum.
" *Pro*.Senatus,vel *Senatorum,Prætura*,proprium decus Senatorum,de quo mox.
" *Tribuni plebis* in Oriente.
" *Vmbra hâc.*
" *Caſſæ* imagines,id eſt inanes.
" *Elati* tituli,eminentium dignitatum.
" *Et*,id eſt etiam,vel,
" *Honeſtamenta* h.l.& *l.*4.*ſup.*vbi dixi:& in *Gloſſ.*
" *Pro Cæterùm qui ſuæ* vel *cæterùm ſe ſuâ.*
" Id eſt qui Curiales non ſunt,ſeu qui Curiæ nexi non ſunt,ac proinde ſuæ ſpontis & poteſtatis, αὐτεξουσίοι liberis,ſuique iuris,& vt mox dicitur,*nullis,per prouincias functionibus obligati.*
" Pro *id eſt.*
" *Pro Obligati.*
" *Proximi* hi quinam *hac l.*ſint?mox dicam.
" *Iuuaminibus.*

COMMENTARIVS.

DE SENATORIA dignitate ſiue à Curiali, ſiue ab alio indeptâ eſt hæc altera *hoc titulo* conſtitutio:Prior enim fuit eiuſdem *lex* 69.*ſup.* Hoc diſcrimine, quod ea eſt de Curiali qui *nondum* expletis patriæ ſeu Curiæ muneribus, Senatoriam dignitatem adeptus eſt: Hæc verò eſt partim de Curiali ſeu obnoxio Curiali origine,qui muneribus iam perfunctus, Senator factus eſt: quod primum eſt & potiſſimum *huius l.* caput; partim verò, de eo qui non Curialis, ſed ſuæ poteſtatis liberque Senator factus eſt, Quatenus inquam hi in Senatorio Ordine manere poſſint, vel debeant, eorumque Liberi. Quæ quidem *lex*, vt multis locis corrupta eſt, ita antiquitatis plurimùm continet, certámque & generalem *formam*, quâ voce hîc vtitur ter, & formulam habet, de Ordine Senatorio, quique in eo ſtare poſſint vel debeant. Sanè & vt plenior eius intellectus habeatur, conſulendæ ſunt inſuper 26. præterea *leges huius tit.* quæ in hoc ipſo argumento occupatæ ſunt, quas repetere licet ex *Paratitlo.*Nos ea ſectemur quæ hîc continentur:quæ ſanè notabilia pleraque ſunt,& in vſum vtiliter deriuari poſſunt.

Primo capite definitur, Curialium muneribus *perfunctum* (id eſt omnibus defunctum) ſi filium vnicum habeat, ante Senatoriam dignitatem ſuſceptum, eum Curiæ ſuæ tradere oportere: quod vtique tralatitium eſt, vt Senatoris filius hic ante Senatorius non cenſeatur, de quo plenè ſemel ad *l.* 1. *ſupr. de Senator.* quæ & ipſa Valentis eſt; & ad *leg. ſupr....* ſi verò filios duos vel plures habeat, vnum ex *his* in Senatorem allegendum: quæ diuiſio prolis, (ſeu, vt *hac l.* vocatur, *diſcrimen*) ſingularis admodum eſt: eadémque inducta in ſpec. *l.*79. *&* 105. *infr.* Ita quidem (quod alterum ſingulare eſt) vt patri *Optionis* ſeu *eligendi* ius hac parte detur; id eſt vt quem velit eligere poſſit: Et ſic paterno affectui hactenus indulget Valens:quæ *Optionis* ſeu electionis prærogatiua notanda eſt.Et hæc quidem non ex hâc primum lege, verùm ex anteriore quâdam dudum *lege* quæ nuſpiam comparet.

Ita rurſum, quod Tertium ſingulare eſt, *vt eẽ qui ad conſortium Senatus legetur, diuiſo* (ita enim reſcribendum) *per ſortem ſucceſſionis patrimonio, idonea ſolius glebæ ſubſtantia congregetur*: id eſt vt pars ei in erciſcunda familia adiudicetur in ſolis prædiis

prædiis seu fundis: Nempe vt ita senatorias functiones, glebalem videlicet præstare possit, Præturamque edere, quæ Senatoriæ functiones fuêre: de quibus *suis titulis*, *libro 6*. Et hic quidem est *huius l.* sensus: non is quem affingebat Vertranius Maurus *de iure liberorum*, *c. 10.p. 55*. Ergo voluit Valens, & quem pater eligeret, proculdubio idoneum maximè, senatui offerri, & voluit instructum idoneè fundis dari. Vnde iam liquet, quantum Senatui Constantinopolitano hac parte fauerit Valens Imp. præ Curiis ciuitatum. Vbi notanda extraordinaria hæc inter patrem & filium Senatores *Diuisio* ipso superstite. Et quidem, prædiorum seu fundorum ad patrem pertinentium.

At non admittit Valens hâc parte Quartum istud, vt pater vnicum filium Senatui connectat, etsi promittat se ad Curiæ munera regressurum. Non admittit, inquam, hunc cœcum vel fraudulentum parentis affectum: admittit quidem in delectu vnius ex pluribus filiis optando, seu eligendo, putà vt vnum præ alio, more parentum prædiligat, vt cum eo bona sua, prædia inquam diuidat, sed non admittit vt succedaneum se vicarium & ἀντίψυχον filij loco substituat, filio scilicet ad dignitatem Senatoriam subuecto per regredationem. Quam *captionẽ* minimè admitti voluit, id est damnum in fraudem necémque Curiæ. Et hæc quidem, de Curialis munerib. expletis, Senatore facto, vnum vel plures filios habente. Quænam verò *captio?* quia ipse facilè Curialem euitaturus postea sit conditionem.

¶ Et hæc quidem de Curiali Senatore facto, qui filium vel filios habeat. Quid si *filium non habeat*, quem loco suo Curiæ substituere possit? Hoc casu iam vult Valens, hunc Senatorem ad Curiam retrahi, glebæque Senatoriæ breuibus, id est Setoriæ dignitati eximi: scilicet Valens ita fauendum credidit dummodo Seminarium Curiarum non deficeret: Et Exceptiones tamen hoc casu complures addidit ipse Valens Imp. quarum nonnullæ aliò vtiliter traduci possunt.

Prima exceptio est *Temporis*, nisi videlicet ante vndecim annos sub Cõstantio Senatores facti fuerint: hos scilicet qui tamdiu in Senatoriâ dignitate fuissent, æquum visum Valenti ipsâ antiquitate defendi. Quam *huius l.* partem memorat & sequitur Theodosius *l. 40. inf.* Ex hoc interim loco & characterismo colligitur quoque Senatores è Curialibus quam plurimos sub Constantio Imp. factos. Quod disertè testatur Libanius *orat. in Iuliani necem*: *p. 296.* Et fidem faciunt *lex* 42. 48. *supr.* vbi dixi.

Secunda exceptio est *Dignitatis*: quod Curialis ille, Senator factus, ad Curiam retrahi non possit, cui veræ dignitatis administratio seu regimen, & & Iudicis titulus obtigit, cui Administratio seu regimen prouinciæ alicuius concessum fuit, qui Iudex seu Rector alicuius prouinciæ fuit: cum iurisdictione & mero imperio alicubi fuit. Quod & ipsum constituit Valentinianus *l. 73. sup. prox.* vbi plura. Illud hîc obiter notandum dignitatem eam Iudicis vel Administrationis hîc describi per *ius Gladij*, & *Præconum*: ita quidem vt addatur *hoc antiquum instar*, id est exemplum Senatorij nominis esse: scilicet meri imperij verique Senatorij nominis, & veræ dignitatis hæc symbola fuerunt, Ius Gladij, & ius Præconum. De *Iure Gladij* obseruatio passiua est, de quo iam ad *l. vn. sup. ne sine iussu Principis*. Ius *Præconum* pariter inter symbola ἀκρατεξουσίας fuit. Mitto vetustiora, veluti Apuleij *Floridorum primo*, & quidem de Præconis vsu in ipso tribunali & cognitione iudicis in secretario, de quo *l. 1. sup. de off. Rector. prouinc. l. 5. & 6. sup. de proximis* & Libanij locus *orat.* κατὰ τῶν προσεδρευόντων *p. 114.* Huius sæculi testimonia sublegere iuuat de Præcone, cuius comitatu procedebant Administratores, Præfectique Prætorio. De eo Libanij locus in *Tisamenẽ* ad Theodosium Imp. p. 443. ὁ μὲν γὰρ θρόνος, καὶ οἱ κήρυκες, καὶ ὁ ῥαβδοῦχος, καὶ ὁ τῶν ὑπηρετῶν ἀριθμὸς τῆς ἀρχῆς &c. Non vnus etiam locus occurrit apud Chrysostomum, veluti *homil. 59. in c. 18. Matthæi*, *p. 524. Edit. Comel.* Hieronymi *ad Rusticum*: *Alij sublatis in altum humeris & intra se nescio quid cornicantes, procedunt in publicum, vt si Præconem addideris, putes incedere Præfecturam.* Ambrosius quoque *in Hexaem. lib. 3. c. 7. Clarus honoribus, præminens potestatibus, tribunalibus celsus, solio sublimis, beatus populi æstimatus, dum Præconum clamore deducitur.* Addatur & Basilij locus concione 4. *in Hexaëmeron* prout Latinè redditur ab Eustachio vetere scriptore qui floruit sub Constantino M. Seruius *ad 2. Æn. Quatuor erant apud Romanos quæ ad honorificentiam pertinebant, equo desilire, caput aperire, viâ decedere, adsurgere: hoc etiam Præcones præeuntes Magistratus clamare dicebantur.* Cassiodorus. 2. *Instit. diu.... si Præfectum vox Præconis enunciet, si carpentum ipsius stupentibus votis transire noscamus, nonne omnes voluptates cordis abijcimus vt dum conspectum ipsius reuerentiamque metuimus?*

Tertia quoque Exceptio est *Dignitatis*, nempe Senatores ex Curialibus factos ad Curiam retrahi non vult Valens, eos qui iam *Præturæ* insignibus fuerit decorati, ad ludos edendos; de quo iam dictum *suo titulo sup. lib. 6.* & *l. 58. sup.* Quod quidem *propriũ decus Senatus* hîc vocatur: quin & proprium hoc Senatus onus erat, vnde & *Prætorianum nomen* id vocatur *l. vlt. sup. de Decur. & silent.* Nempe Senatorij Ordinis decus in ludorum & sic Præturæ editione hâc tempestate consistebat, vt docuit ille *titulus*. Prætoresque editioni munerum fermè destinati erant. De quibus Prætoribus, & Prætorum editionibus, sunt & aliæ Valentis constitutiones, putà *lex* 19. 20. 24. *sup de Prætoribus.*

Quarta exceptio quoque est Dignitatis (nempe & hos ad Curiam retrahi non vult Valens Imp.) qui *Tribuni plebis* iam facti sunt, & in eo magistratu populo præfuerunt. Vt Prætorum, ita & Tribuni plebis veteres appellationes sub Impp. etiam nouissimis tùm Romæ, tùm Constantinopoli mansêre; neque inani tantum vmbra Tribuni vsi, sed reuerâ populo præfuerunt. Hinc & illæ Constitutionum Inscriptiones *hoc Codice*: *Consulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, Senatui suis salutem dicunt*: *l. 1. sup. de maternis bonis*: *l. 19. sup. de Iurisdict. l. 2. sup. de libertis.*

Non excipit Valens eos, qui honorarios tantum codicillos, & vt eleganter loquitur, *inanes vmbras & cassas imagines dignitatum* impetrarunt: de quibus honorariis codicillis *suo titulo.*

Et tamen (quæ Quinta iam exceptio est) excipit Valens honorarios Codicillos eminentium Dignitatum, à summo gradu vsque ad Consularitatem, veluti Præfectorum Prætorio, & similium: hac ratione, quod hæc amplissima honestamenta, *non exiguis profectò meritis*, in Rempubl. scil. vel Principem, tribui soleant. Vbi interim notandum *Eminentium dignitatum* gradum porrigi vsque ad *Consulares*. Et hæc de primo capite *huius leg.* id est de Senatoribus obnoxiis Curiali origine, quam conclusionem & transitum ipse Valens addit, qui ex Curialibus Senatores facti sunt.

Secundo capite Valens Imp. indistinctè alios quàm Curiales, siue eos qui Curiali origine obnoxij non erant, Senatores factos, ad Curiam trahi non vult, verùm in Senatorio eos ordine perpetuum manere, neque ab eo vel recedere vel abstrahi quocunque prætextu: Idque sub vna Ampliatione, & sub vna Exceptione.

¶ Ampliatio hæc est; quod id obtinere velit, siue longo militiæ labore, siue Proximis iuuantibus apud Principem codicillos Senatorios reportauerint: vt omittant quæ de duplici ratione ad Senatoriam dignitatem perueniendi in genere dicuntur tùm lõgo militiæ labore, tùm codicillis à Principe impetratis. Illud in specie notandum, quod ait, Proximis iuuantibus erga Nos: nempe *Proximorum* apud Principem suffragiis, dignitates, aliaque, veluti bona (de quo *sup. lib. 10. tit. de petition.*) à Principe impetrabantur. *Proximi* sunt, quos Græci συνόντας, παραδυναστεύοντας. Macedones ἑταίρους dixêre: qui circa Principem versabantur: *Proches, ou prés de la personne du Prince.* Quo ipso sensu Am. Marcellinus sæpè hanc vocem effert, vt *lib. 16. p. 74. Proximorum*, inquit, *fauces aperuit primus omnium Constantinus.* Idẽ in huius ipsius Valentis rebus, *lib. 30. p. 448. Intestina pernicies augebatur, per Valentis amicos & proximos, apud quos honestate vtilitas erat antiquior.* Et alibi sæpè. Sic & apud Sulpitium Seuerum *in sacra historia.* Et iã olim Tacitus, *Neruam continuum Principis & Proximũ amicorum* vocat & *lib. 13. Proximi*, inquit, *amicorum metuebant, orabántque.* Et alibi sæpè. Et hæc de Ampliatione.

Sequitur exceptio, *Nisi vitiis, aut actæ vitæ obprobriis Amplissimo Ordine deprehendãtur indigni.* Nẽpe hactenus his fauet Valens *hac leg.* & per eos Senatui, dum ne Senatum dedecorent, eóque indigni sint. Ergo morum censuram hac parte haberi voluit, ad Senatus decus seruandum: In cuius gratiam hæc *lex* ab eo Data est: de cuius studio erga Senatum Constantinopolitanum, alibi plenè dixi.

Ex quibus iam ombnibus apparet, Valentem hâc constitutione Senatui Constantinopolitano potissimùm consultum iuisse: cuius & aliæ plures in id constitutiones extant.

¶ SACERDOTIO & PRINCIPALITATE, GRADATIM & *per ordinem, probéque functorum, priuilegia,*

LXXV. * Idem AA" ad Viuentium PF. P."

QVI ad Sacerdotium" prouinciæ, & Principalis" honorem, gradatim & per ordinem, muneribus expeditis, (non gratiâ emendicatísque suffragiis,) &" labore peruenerint, probatis actibus, si consona est ciuium fama, & publicè ab vniuerso Ordine comprobantur, habeantur immunes, otio fruituri, quod continui laboris testimonio promerentur: Liberúmque sit corpus eorum ab his iniuriis quas Honoratos non decet sustinere: Honorem etiam eis ex Comitibus addi censemus, quem hij consequi solent qui fidem diligentiámque suam in Administrandis rebus publicis adprobarint. Dat. IV. Kal. Iul. Treu. Gratiano A. II. & Probo Coss. [371.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* partim propter *Sacerdotes*.
" Addenda Tertij Augusti nota, vt *l. super.*
" *Viuentius* sub Valentiniano Sen. PP. Galliarum: vt docet ex innumeris legib. *lex 4. sup. de censu*: *l. 3. sup. de relation. l. 1. sup. de fide & iure hastæ.* vid. *Prosop.*
" De *Sacerdotibus prouinciarum* fusè *Paratitlo de paganis inf.* De his sunt quatuor præterea *leges huius tituli*, putà *lex* 21. 46. *sup. l.* 148. 174. *inf.*
" De *Principalibus* his fusè in *Paratitlo*: de quibus compluribus *legib.* huius *tituli*: dixi ad *l. 5. & 61. sup.*
" *Sed labore.*

COMMENTARIVS.

SACERDOTIO prouinciæ (de quo etiam agitur *l. 21. 46. sup. & l. 148. 174. inf.* & PRINCIPALITATE Curiarum (de quibus quamplurimæ *leges* hoc *titulo* occurrunt) ac nominatim per *Gallias* (nam eo pertinet hæc *lex*) functis tria priuilegia à Valentiniano Sen. *hâc l.* conceduntur: vt cœteroquin priuilegiis gauisos eos aliunde notũ est: Ac nominatim Principales Galliarum, vt docet 171. *inf.* de quibus est *hæc* quoque *lex*.

¶ Sub hâc tamen duplici *Limitatione*: Prima est, si gradatim & per ordinem, non per Gratiam & emendicata suffragia eò peruenerint: Scilicet gradatim ad *Principalitatis* munus Curiales eniti oportebat, quod docet prætereà *lex 5. sup. l. 71. sup. l. 77. inf. & l. 136. 170. 180. inf. h. t. & lex 6. sup. de quæstionib.* vt & ad Sacerdotij munus, *hac l. & d. l. 77. inf.* GRADATIM (cuius vocis vsus *hac l.* primùm *hoc tit.* occurrit) inquam; quod vt in omnibus muneribus Curiæ requirebatur, ita in apiscendis summis: de quo vt sunt complurimæ leges *hoc tit.* ita apud alios Scriptores. Sic & Apuleius *lib. 10.* GRADATIM, inquit, *permensis honoribus quinquennali Magistratui fuerat destinatus.* Sic & in veteri Inscriptione, quæ Romæ *pag.* 354. I. HONORIBVS OMNIBVS PER GRADVS FVNCTO.

Secunda Limitatio est, si probatis actibus, & Censoriâ Ciuium famâ, & publicè ab vniuerso Ordine seu Curia comprobentur, id est si munere probè defuncti sint.

Secundo De

De priuilegiis alioquin *Sacerdotum* est quoque *lex* 12. *sup. de iure fisci: & lex* 14. *inf. de paganis* & duo Symmachi loci *lib.*10. *ep.*54. (quem posteà proferam) sed & alter *lib.*4. *ep.*62.

¶ Trianũc priuilegia illa, quibus *hæc* quo que *leg.* Sacerdotes & Principales officio functi donantur procedant. Primò, immunes ab omnibus muneribus ciuilib. esse iubẽtur: veluti à Præpositura mansionũ, *l.*21 *sup.* à Propositurâ Annonæ, *l.* 2. *inf. quemadm. mun. ciuil.* Deque eâ immunitate præter has tres *leges* hoc *Cod.* est insuper hæc vetus Inscriptio CVM PRIVILEGIO SACERDOTII CÆNINENSIS MVNITVS POTVISSET AB HONORIBVS ET MVNERIBVS FACILE EXCVSARI &c. Sed & Symmachus, *lib.*10. *ep.*54. *Insigne*, inquit, *ducitur Sacerdotij, vacare muneribus.* Idem *lib.*4. *ep.*62. ad Eufrasium Hispanum, *Sacerdotij priuilegium* memorat: quo intendebat Eucatius & ex eius quoque mente Symmachus, Sacerdotes Senatorij Ordinis possessores fundorum, à glebali collatione immunes esse: quod quidem per Hispaniam aliquamdiu obtinuit, verùm posteà mutatum ab Honorio, *l.*10. *sup. de Senator. & Glebali collat.* ad quem dicta vide.

¶ Secundum priuilegiũ est Immunitatis à Quæstionibus: id enim est, quod intelligitur his verbis, *liberum sit corpus eorum ab his Iniuriis quas Honoratos non decet sustinere.* Quod sanè & ipsum, de Principalibus nominatim constitutum, aliquando tamẽ arctiùs *l.*39. 61. *sup. l.*85. 126. 190. *inf. h. t. & l.*6. *sup. de Quæstion.* scil. appellationes, quas Corpus sustinere dicitur *hac l.* intelligẽda est *Quæstionis* iniuria: Nẽpe Iniuria, seu Corporis iniuria, & Corporalis contumelia & molestia & quæstionum cruciatus; vt *hac l.* ita & *l.*47. 61. *sup. l.*80. 116. 127. 190. *inf. h. t. d. l.*6. *sup. de quæstion. l.*10. *sup. de fide test. l.*4. *inf. de Decur. V. R. l.*2. *sup. de abolition.* Cæterùm ab hac Quæstionum iniuria immunes fuisse *Honoratos* docet *hac lex*, seu honoribus præditorũ Corpora: quomodo & Theodosij M. *l.*109. *inf.* Curiales honoribus & muneribus omnibus functi, *l.*6. *sup. de malefic.* de quo plenè *Paratitlo de Quæstionib.* Ac proinde & Sacerdotales seu Sacerdotio functi, itemque Principales.

Tertium priuilegiũ est, honor *ex-Comitibus*: quo Sacerdotio & Principalitate functos honorari vult Valentinianus, *l.*26. 36. 41. 44. *sup.* De qua Comitiuæ dignitate dictum *sup. lib.*6. Sanè hæc *lex* docet, *Comitiuam* hanc delatam fuisse, & deferri debuisse his qui fidem diligentiamque suam in administrandis rebus publicis approbassent: quique omnibus patriæ muneribus perfuncti essent: Quod etiam ostendit *lex* 109. *l.* 150. *& l.*189. *inf.* Sic etiam Theodoreti epistola extat Στρατίμῳ Κόμητι καὶ Ηγουμένοντι: id est *Comiti & Principali* seu *Primati.* Quomodo & antea sub Constantino M. Præfidatus prærogatiua tributa; *l.*4. *sup.*

¶ Ex *hac* interim quoque *leg.* apparet, quo statu loco ve Sacerdotes Gentiliũ sub Valentiniano Sen. fuerint, & quidẽ eximio; de quo Valentiniani facto alibi iam plenè & sæpè; & quidem per Gallias: quò pertinere *hãc l.* ostendi ad Inscriptionem *legis*: propter ἰδιοθρησκείαν videlicet ab eo indultam. Atenim *hanc l.* ideò quoque repudiauit Tribonianus.

¶ LATENTES *Curiales erui iubentur, occultatoribus eorum pœnis indictis.*

LXXVI. * Idem AA.' ad Modestum PF. P."

EX omnibus domibus" producti, qui origine sunt Curiali, ad subeundam publicorum munerum functionem protrahantur: quippe cùm Occultatoribus talium, præter iacturam existimationis, etiam rerum" discrimen incumbat, si vlteriùs progressi, vtilitatem publicam priuatis studiis" & Patrociniis" postponant. Dat. III. Id. Iul. Ancyræ', Gratiano A. II. & Probo Coss. [371.]

NOTÆ.

* *L. Ex omnibus* 31. *Cod. eod. tit.*
" Tertij *Augusti* nota hic addenda, vt *l.*74. *sup.*
" *Modestus* PP. Orientis sub Valente. vid. *Prosop.*
" Potentiorum seu Magnatum: idque indicat in *fin. leg.* vox, *patrocinij. Domus* fermè Potentiorum dictæ de quo mox plura
" Id est bonorum.
" Id est studiis, affectibus, eleganter: pro quo Cod. Iust. *Custodiis*: quod ineptum.
" De aliis Patrocinij *πραγματείας* generibus alibi. De Patrociniis rerum est *tit. pecul.* De Patrociniis rerum, v. *leg. de offic. Rect. prou.*
' *Ancyræ* Valens constitit anno 371. quod aliunde non disco: Illud eiusdem reperio eum hoc fermè tempore *Nicomediæ* (in Bithyniâ) mox (Cappadociæ) fuisse, indeque Antiochiam profectum, ex Sozomeno *lib.*6. *c.*15. De quâ Antiochiæ morâ fidem facit Anno prox *lex* 19 *sup. de Prætoribus.*

COMMENTARIVS.

LATENTES Curiales erui iubet ex omnibus domibus Valens *hac leg.* (quæ Quarta est è Valentis *h. t.* cõstitutionibus:) occultatoribus pœnâ infamiæ & bonorum proscriptionis propositâ, si eos occultare pergant. Scilicet Curiâ vitantes, ad aliorũ *Potentiũ* fortè patrocinia studiáq; sese cõferebãt. Ad potẽtiũ in quã; quod præter ipsã *patrocinij* rationem, quod certè nonnisi Potentium esse potest & solet, ostendũt illa insuper *ex omnibus Domibus protrahantur*: Domus quippe vt iam dixi in *Notis*, de Potentũ fermè domibus, ipsisq; Potentibus, eoque sẽsu passim vox ea in cõstitutionibus accipitur: Eodemq; tertio loco pertinet vox *protrahẽdi* quod magna vi manúq; opus esset ad eos protrahendos: Tandẽ id ostẽdit *infamiæ* pœnę, seu iactura æstimationis quæ honestissimis & Potẽtioribus pœnæ loco indicta, vid. *Paratitl. de pœnis.* Et certè id nominatim testatur *lex* 146. *inf.* Itaq; nõ omninò rectè Glossa quæ

è domibus ETIAM *Magnatum*, notauit: Imò abscisè die *Magnatum.* Quæ *Glossa* & in eo errat, quod notat hîc de non extrahendo quoquam è domo sua. Ad rem. Ergo hoc patrocinij genus *hac leg.* vetatur. Quod sæpè tamen tùm in Oriente, tùm in Occidente euenisse. Itaque subinde Curialium occultatoribus seu patrocinium his præbentibus pœnam interminati Principes: Valens *hãc l.* Honorius *l.* 146. *& l.*162. (quâ etiam vltimâ *lege*, Honoriusait, quam plurimas extare *leges*, quæ Occultatores certâ feriri pœnâ voluerunt:) At non itẽ est de Occultatoribus his *lex* 14. *inf.* (seu *lex* 39. *C. eod. tit.*) quod Cuiacius tamen credidit, vt ad eam ostẽdetur. *Patrociniorum* interim varius hac tempestate vsus, imò abusus, aduersus publicam vtilitatem notandus, de quo *sup. tit. de patrocin. vicor. & l.*2. *inf. de nauibus non excus.* & Libanij *orat.* περὶ τῶν προστατῶν: Ad euitandas scilicet Curias, & necessitates & tributa publica. De Patrociniis reorum *suis locis.*

¶ Illud adhuc notandum hîc superest, errare Accursium, cùm argumento vocis, *origine*, tradit aliud fortè statuendum in sp. *huius leg.* si non origine, sed ex accidenti Curialis esset. Quæ Glossa rectè reprobata est à Bartolo, arg. *l.* 37. *eod. tit.* quæ *hoc tit.* est *lex* 102. Nos addamus, historicam *huius leg.* rationem; nempe de Originalibus *hac l.* agitur: quod scilicet tùm multi origine Curiali ad huiusmodi patrocinia confugerent: quo facto Curiæ deserebantur. Itaque huic rei Valens Imp. nominatim mederi necesse habuit; & post eum Alij.

¶ GRADATIM, *& Seruato ordine* PROMOTIONES *Curialium fieri oportere.*

LXXVII. * Idem AA." ad Probum Vicarium Vrb.'

NEMO, originis suæ oblitus & patriæ cui domicilij iure deuinctus est, ad gubernacula" prouinciæ nitatur ascendere, prius quàm decursis gradatim curiæ muneribus, subuehatur. Nec verò à Duumuiratu, vel" à Sacerdotio incipiat, sed seruato ordine, omnium officiorum sollicitudinem sustineat: Quod nec his deferri, per gratiam aut conhibente Iudice, patimur, qui Aduocationis prærogatiuâ nituntur: Nec verò, Principalium vel Sacerdotalium, cùm nullam Curialium officiorum agnouerint functionem, in honores primos inrepant. Post munera verò & Magistratus gradatim patriæ persolutos, aditus singulis ad Administrationes publicas, nobis quoque adsistentibus, recludatur, &c. Dat. VII. Kalend. Mart. Treu. Modesto & Arintheo Coss. [372.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Tertij Augusti nota & hîc addenda.
" Error in hac Inscriptione admissus: vel enim reponendum *ad Probum V. C. PP.* id est *virum clarissimum* PP. iam enim Iulius Probus, PP. erat, & quidem hoc ipso Anno, vt docet inter alias, *lex prox.* 78. *inf.* & *lex* 8. *sup de fil. mil. app.* vel rescribendum, ad *Maximinum Vic. vrbis*: de quo Ammianus multa *lib.*28. vel ad *Aginatium Vic. vrbis*: de quo idem Ammianus. Verùm in priore sententia hæreo.
" Ad Rectoris prouinciæ munus, ad administrationes publicas, vt *fiue leg.*
' Qui honores primi sunt, vt mox vocantur.

COMMENTARIVS.

GRADATIM munera Curialia à Curialibus sustineri iubet *hãc l.* Valentinianus Sen. quod & ipsum aliis compluribus legibus statuitur, putà *l.* 5. 71. 73. *sup. l.*136. 170. 180. *inf. h. t. & l.*6. *sup. de quæstim.* ac proinde SALTVARIIS promotionibus occurrit, quibus nonnulli vel ad *Administrationes* publicas seu gubernacula prouinciarũ ascendebant: denique Rectores prouinciarum fiebant (quod *hac l.* vetat Valentinianus: quod tamen antea permiserat, *l.*73. *sup.*) vel non seruato ordine in priores Curiæ honores inrepebant: veluti Duũuiratus, sc. Principalium, Sacerdotij: Hi scil. primi honores Curiæ erant, seu summi, vt etiam vocantur *hac leg.* & *l.*16. *sup. & l.*189. *inf. l.*1. *sup. de honor. codicill.* de quo vid. *Paratitlon.* & quidẽ de Sacerdotibus plenissimè Paratitlon, inf. de Paganis. Eò pertinet quoque Censorini locus *de die Natali, c.*15. *Tu tamen officiis promoueri municipalibus fũctus honore Sacerdotij in Principibus Ciuitatis tuæ conspicuus, Ordinis etiam Equestris dignitate gradum prouincialium supergressus, non modo sine reprehensione & inuidia semper fuisti, verum etiam omnium omnino amorem cum maxima gloria consequutus es.* Quare ab his Curialem incipere vetat *hãc l.* Valentinianus, sed per minora prius officia quemque decurrere.

¶ Et quidem sub duabus his ampliationibus. Primò, quod nequidem per Curiæ (sc.) neque per Rectoris prouinciæ conniuentiam, summos illos honores statim Curiali deferri permittat. Quod ipsum ab eodem Valẽtiniano statutum, *l.*71. *sup.* vbi de eo plura. Secundò, quod nequidem ij qui *Aduocationis* prærogatiuâ nituntur, per huiusmodi gratiam, saltuatim ad summos honores peruenire possint, id est Duumuir vel Sacerdotes creari: & exinde statim rectores prouinciarũ fieri: sc. *Aduocatorũ* hâc ærate magna prærogatiua fuit, faciléq; opes aut HONORES quæsiuêre præclaros, quod hoc ipso tẽpore testatur Ammi. Marcell. *lib.*30. *p.*448. Quare passim eò multi cõuolauêre tùm suæ potestatis, tũ Curiales, ceu ad seminarium dignitatũ (quod vtique dixit Valentinianus *Nouella de postulando:*) hac ratione vel ciuilia munera euitaturi. Quod tamen noluêre

Principes, nullaque adeò iura Aduocatis munerum dedêre: quod firmat quoque *lex 46.ſup. lex* 87.98. 116.152.189.*inſ.h.t.*& *lex* 2.*Cod. Inſt.de aduoc.diu. iudicior.* Quin, neque ſalutarias in his promotiones tulêre: quò pertinet *hæc lex*, atque adeò per ſaltum eos Duumuiros vel Sacerdotes fieri vetat *hâc l.* Valentinianus, vt maximè ex Aduocatis Sacerdotes ſumerentur, quod docuit *lex 46.ſup.* vbi plura. Vti retrò Curialibus Aduocationis munere fungi licuit. *dict.l.*2.

¶ Ergo poſt mumera de mùm gradatim expleta Curiales etiam aduocatos, ad Adminiſtrationes publicas admitti permittit, idque Principe quoque adſiſtente: *Nobis*, inquit, *quoque Adſiſtentibus*. Quorum verborũ hic ſenſus eſt; Etſi è Præfectis Prætorio hâc tempeſtate Rectores prouinciis darentur quod docet *lex* 3.*Cod.de off.P.P.l.*2. *Cod.de off.diu. Iudicum* & oſtendit non vno loco Libanius *in epiſt.* attamen hoc caſu cùm de promouendo Curiali ad adminiſtrationem prouinciæ agitur etiam Principis authoritatem requiri.

¶ Et hic quidem eſt *huius l.* ſenſus. Quare error eſt Vertranij Mauri, *de iure liberorum, cap.*37.*p.* 269. qui ex *h.l.* colligebat, Sacerdotes *Gubernacula prouinciæ* habuiſſe dici *hâc l.* Quod ineptiſſimum eſt.

¶ VETERANORVM FILIOS *Curiæ iam addictos, ad militiam non retrahendos.*

LXXVIII. * Idem AAA. ad Probum PF. P.''

AD Inluſtres Comites & Magiſtros'' equitum ac peditum ſcribta porreximus, Vt ſcirent ab omnibus his Veteranorum filiis qui vel Curiæ addicti ſunt, vel ciuilibus muneribus, aliiſque neceſſitatibus obſecundant, penitus abſtinendum'': vel, ſi qui forte retracti'' eſſent, eos ita protinùs Officiis anterioribus redderent, nec pro his vicarios expeterent Iuniores.'' Dat. XVII.'' Kal. Iun. Patauione'', Modeſto & Arintheo Coss. [372.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* velut temporaria à *Cod.Inſt.* Iungenda autem ei *lex* 12.*ſup.de cohortalib.*

'' *Probus* ſub Valentiniano Sen. PP. *Illyrici*: vt docet *lex* 28.*ſup.de curſu publico.l.vn.ſup.ne damna prouinciæ* & Ammianus *lib.*30.*p.*447.& quidem vtriuſque tùm Orientalis tùm Occidentalis (quod vtrumque Valentiniano *huius l.* auctori in Imperij diuiſione ceſſerat) vt docet *lex* 7.*ſup.de Metallis.* Item *Italiæ*, vt docet *d.lex* 28.& in eâ quidem Sardiniæ, vt docet *lex* 6.*ſup.de metall.* Huius *Probi* PP. multa mentio apud Ammianum & Auſonium: & multæ *huius Codicis* conſtitutiones ei inſcribuntur: vid. *Proſop.*

'' Magiſtros equitum & peditum per Illyricum intelligit, item per Thracias: de quibus *Notitia Imperij.* Ac nominatim per Illyricum: cuiuſmodi erat hoc tempore *Equitius*, de quo vid. *leg.*8.*ſup.de re militari.*

'' Id eſt eos ad militiam non vocandos.

'' Ad militiam.

'' *Iuniores*, id eſt Tyrones: pari ſenſu quo *l.*1.6.7.10.12.15.18.*ſup.de Tyronib.l.*13.*ſup.de agentib.d.*8.9.10.14.*ſup.de Deſertoribus: l.vlt.ſup.de fil.mil.appar,*

'' *Rõtauione* alij, v. quæ ſcripſi *in Chronol.*

'' XVI. *d.l.*12.

COMMENTARIVS.

VETERANORVM filios, Curiis vel ciuilibus muneribus iam addictos, ad militiam retrahi, vel pro his ſeu eorum vice alios ſeu *vicarios* Tyrones exigi vetat *hâc l.* Valentinianus Sen. Diuerſo iure conſtituto, in veteranorum filiis, inter Officiales Rectoris prouinciarũ, adſcitiis hos enim cohortibus & Legionibus inſeri iubet, *l.*12.*ſup.de Cohortalib.* quæ *lex* eiuſdem conſtitutionis pars eſt, cuius & *hæc* noſtra ac proinde *huic* coaſſanda venit: Abſque quâ, noſtrâ inquam *hâc*, foret, illius *legis* ſententiam nunquam teneremus. Viceuersâ, *huic* noſtra coniuncta maximam lucem fœneratur; & ſingularem differentiam inter Curiales & Officiales ſuppeditat.

¶ Ergo veteranorum filios Curiis addictos, ad militiam hoc tempore retrahi vetat *hâc l.* Valentinianus: quamlibet ſcil. militiæ idoneos: Cùm alias veteranorum ſeu militarium filij armis ad militiam paternam vocari & euocari ſolerent: vt docet *lex* 15. 18.19.32.35.38.*inf.l.*83.89.*inf.h.t.l.*1.2.4.5.7.11. *ſup.de fil mil.appar.l.*5.8.*ſup.de re militari.* Et verò ab ipſomet Valentiniano euocati, *d.l.*5.8.*ſup.de re militari.*& *d.l.*58.*ſup.h.t.*

Et quidem hoc ipſo quoque tempore proculdubio ad expeditionem aduerſus Quados & Sarmatos: de qua vid. Amm. Marcellinum *libr.*29.*p.* 439.&c. Probo tùm, cui hæc *lex* inſcribitur *Sirmij* fermè conſiſtente, vt idem ait; à qua non procul erat *Patauio*, vbi hæc *lex* Data dicitur, id eſt Accepta: quò proinde Probus iam ſe contulerat.

¶ Ergo cùm hoc tempore Iuniores in arma conſcriberentur aduerſus Quados & Sarmatas, & exercitus ſupplementa agitarentur, & Veteranorũ quoque filij ad militiam de more excirentur, hâc *leg.* ad Probũ PP. Illyrici emiſsâ, itemque ſcriptis ad Magiſtros militum, Equitum, Peditũ, emiſſis; cuiuſmodi erat hoc ipſo tẽpore Equitius per Illyricum Magiſter Armorum, eodem Marcellino teſte, *lib.*29.*p.* 437. huic rei Valentinianus modum adhibuit & excipi voluit eos Veteranorum filios, qui Curiæ &c. iam addicti erant: ſic etiam vt ne Vicarios quidem eorum loco Tyrones ab his exigi velit, pariter vt Honorius in ſpec. *l.vlt.ſup.de fil.mil.appar.* Cũ aliàs tamen Vicarij Tyrones exigerentur à nonnullis qui ipſi militiæ nomina non darent, vel dare nollent: de quo vid. *Paratitlon.de re militari*: de quibus Vicariis Tyronibus iam olim quoque Traianus *ep.* ad Plinium *39.lib.*10.

¶ *De*

¶ *De* PRIMIPILARIVM *filiis Curiæ Ædeſenæ, certo modo & diuiſione adſcribendis: deque perperam* EXCVSATIS *Curialibus retrahendis.*

LXXIX. * Idem AAA. Modeſto PF. P.''

QVICVMQVE per Oſdroënam'' Primipilarium, *maiore* lætatur *numero* filiorum, vnum loco ſuo veluti hereditario iure ſubſtituat, alterum, pro amore patriæ, Ædeſiæ'' Curiæ tradat obſequiis, ceteris quam'' voluerit militiam prouiſurus. Sin autem *duos* tantùm procreauerit, Cohorti ſatisfacere cogatur & Curiæ: Quòd ſi *vnum* procreauerit, eundem Ordini patriæ reſtituat''; nullo contra hanc formam'' beneficio'' valituro. ¶ Damus ſanè licentiam tam patribus eorum, quàm ipſis qui huius legis auctoritate Ciuitatum'' obſequio adgregantur, vt ſi quos Curiales patrocinio Principalium inuenerint excuſari, in medium proferant, vt & ipſi ſimilibus Officiis deputati pareant impetratis''. Dat. III. Non. Decembr. Antiochiæ, Poſt conſ. Gratiani A. III. & Equitl. v.c. [375.]

NOTÆ.

* *L.*5. *Codice Inſt.de cohortalibus.* Meminit *huius l.* Theodoſius M. *l.*105.*infr.*

'' Reponendi hic *Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus*: Iam enim Valentinianus Senior obierat.

'' *Modeſtus* PP. Orientis ſub Valente vid. *Proſopogr.*

'' Ita rectè, *Oſdroëna* hîc & *l.*105.*infr. l.*8.*infr.de paganis*: *& l* 2.*infr.de prad. & mancip. Curial.* Aliàs quoque *Oſroëna* vt *hîc* ita & *Cod. Inſt. d.l.*5.

'' Id eſt, tradat.

'' *Qua*, Cod. Iuſt. Et hoc tamen quoque rectum: *prouidere alicui rem*, vel *re.*

'' Vide & ſubſcriptionem *legis* 9. *ſupr.de erogat.mil.ann.*

'' Generalem.

'' Priuilegio ſeu Reſcripto ſpeciali.

'' Ciuitatis. Ædeſenæ ſcil.

'' Ita quoque *Cod. Inſt.* ſi hoc legitimum eſt, tùm officia *impetrata*, fuerint ea, à quibus quis excuſatus eſt. Sed malim *imperatis*, ideſt, iis quæ ipſis imperantur, & à Curia imponuntur: vel pro *pareant*, legendum fuerit *careant*.

COMMENTARIVS.

DESENÆ, per Oſdroënam (Meſopotamiæ prouinciam,) Curiæ, ob penuriam municipum, ſeu Curialium, (vt diſertè teſtatur Theodoſius M. *l.*105. *infr.* quâ *hanc leg.* firmat) duplici ratione Valens Imp. *hac l.* conſultum it: De Oſdroëna prouincia primùm.

¶ *Oſdroënæ* iſtius prouinciæ mentio fit quoque *d.l.*105. & *l.*8. *infr. de paganis*: & *leg.* 2. *infr. de prad.& mancip. Curial.* apud *veterem Orbis deſcript.* ſub Conſtantio *c.*16. apud Eutropium in Indice Prouinciarum Sconhouiano, apud Ammianum, Zoſimum *lib.*3.*p.*714.*l.*10. *C.de ædif. priuatis*: in *Notitia Imperij, Nouella Iuſtiniani* & alios. Quæ tamen Oſdroëna, alibi *Oſroëna* dicitur, veluti apud *Dionem*, *Herodianum* in *Notitia Imperij*, apud *Procopium, Suidam, Zonaram*, in Iuſtino, *in Nou. Iuſtin.*8. Eaque prouincia Meſopotamiæ pars fuit. In eâ Oſdroëna, vrbs primaria fuit *Edeſa*, (ſic enim *hic*, & *d. l.*105.*infr.* vocatur Ædeſena Curia, vt apud Zoſimum *lib.*3.*p.*714. Ἔδεσσαὸς) *Edeſſa*, vel etiam *Ediſſa* vt ex *hac l.* patet, & *d.l.*105.*infr.* & veteri Orbis deſcriptore ſub Conſtantio Imper. *cap.*16. De qua accipienda quoque eſt *lex* 8. *infr. de paganis, ſacrif.& templis*: Eius quoque frequens mentio in Conſtantij rebus apud Ammianum: Eam deſignat quoque *Itinerarium vtrumque*, & quidem Antonini non ſemel. Eius meminit quoque Strabo, Plinius, Ptolomæus, Stephanus. Fit quoque eius mentio in Iuliani rebus apud Zoſimum, nam & ibi Iulianus fuit, *lib.*3.*p.*114. Quomodò & ibi data à Iouiano *lex* 9. *ſupr. de erogat.mil.ann.* Ea Perſis vicina & oppoſita erat: Ibique Imperatores Perſico bello illigati agebant, ſic Conſtantius ibi aliquando verſatus, A.D. 328. Athanaſius *ep.* apud Socratem *lib.*2.*c.*23. Iouianus A. D. 365. vt docet *lex* 9.*ſupr.de erog.mil.ann.* Ea denique ciuitas, (quod Ammianus Marcellinus diſertè ait, *lib.* 20.*p.* 202.) & munita erat & commeatibus abundabat, Quod & ipſum prodit *vetus orbis Deſcriptor* ſub Conſtantio *d.c.*16. Et vt maximæ vrbes adſolent, feſtiuitatibus & ſolemnibus luxuriabat: vt docet *d.lex* 8.*infr.de paganis*, *ſacrif.* & Libanij loca quæ ad *eam leg.* protuli. Quin & ſtatuarum pulchritudine, vt ex dictis locis videre eſt. Sanè Ammianus quoque *lib.*19.*p.*154. refert, apud Ædeſſam à Conſtantio Imp. Gallis quibuſdam campiductoribus vt fortium factorum anteſignanis, armatas ſtatuas in regione celebri locari iuſſas, quæ ſuo (Ammiani Marcellini) ſæculo adhuc intactæ ſeruarentur.

¶ Igitur Imperatores multa ad augendum eius vrbis decus conſtituêre. Ira ornatum ſuum ei vrbi & feſtiuitates conſtare poſteà voluit Imperat. Theodoſius Magnus quamlibet ſacrificiis prohibitis, *d.l.*8. Et nunc Valens *hac l.* & poſteà idem Theodoſius *d.l.*105. Curiæ eius conſultum voluêre, aduerſus penuriam Curialium, quandoquidem Ciuitatum decus in Curialibus ceu in anima & radice maximè conſiſtunt, quod ſub Theodoſio M. ſcribit Libanus, περὶ τῶν προστατῶν. *pag.* 9. 10. & in *Iuliani necem p.*297.& *Antiochico*, *p.*357. vt omittam alia hanc in rem teſtimonia. Etſi parte altera miram ibi perſecutionem idem Valens Arianus

aduersùs Catholicos excitaſſe dicitur per hunc ipſum Modeſtum PP. cui *hæc lex* inſcribitur; de quo videndus Socrates *lib.* 4. *cap.*14. *Lat.* Theodoret. *lib.*4. *cap.*15. 16. & Sozomenus *lib.*6. *cap.* 17. *Lat.* Barsâ eius Epiſcopo in exilium pulſo, eique alio ſubſtituto, quem λύκον Theodoretus vocat, ſed ex quo *Lupi* nomen ei fuiſſe Interpres & Baronius perperam credidêre. Neque abſurdè coniiciat quis, hac perſecutione Valentis Edeſſam non tantum vacuatam cultoribus, quod Scriptores illi indicant, & *aliis exemplis* apud Baſilium firmari poteſt, ſed & Curialibus: quod Baſilius de Cæſarea ipſa teſtatur diſertè *ep.*379. Atque adeo hanc *huius legis* ferendæ Valenti occaſionem fuiſſe.

¶ Verùm ad *leg.* noſtram. Primum eius caput eſt de *Primipilarium liberis* in Curiam Ædeſſenam allegendis: Primipilarium, ideſt, eorum qui ſunt, ſeu principatum tenent inter Officiales, ſeu in cohorte, (quod & ipſum docet *hæc lex*) Præſidis Oſdroënæ, quomodo id explicat Theodoſius Mag. *d.l.*105. quâ hanc confirmat: & aliundè liquet, quinam *Primipilares* fuerint, de quo ſuo *titul. ſupr. lib.*8. Ergo vt cæteroquin ex certis Corporibus nonnulli Curiæ necti poterant, ſi quando Curialium penuria eſſet; de quo monuit *Paratitl.* item & nunc Primipilarium liberos Ædeſenæ Curiæ necti iubet Valens: ita quidem vt ſi maiorem filiorum numerum habeat Primipilaris vel ſi binos tantum, vnum Curiæ, alterum cohorti loco ſuo tradat: cæteris priore caſu quam volent militiam electuris: Quæ prolis diuiſio in hac ipſa ſpecie ſtatuta *dict. leg.* 108. *infrà*, *leg.* 11. *ſuprà*, *de fil. mil. app.* ſi verò vnum tantum, eum Curiæ tradat. Ita quidem vt ab hoc nullo Principis reſcripto excuſari poſſint. Quod ad *iura Liberorum* perperam omnino refertur à Vertranio Mauro *cap.*41. *in fin.*

Altero capite Valens erui vult Curiales qui à Curia excuſati fuerant: Principalium patrocinio.

¶ Nempe vt cæteroquin iniquitate notiſſimi fuêre *Principales*, in prægrauandis aliis, aliis verò excuſandis, ac nominatim circa rem tributariam, de quo plenè ad *l.*.... ita & hac parte ſuam iniquitatem exercuêre, in Curiarum damna, nonnullis per gratiam à Curialibus muneribus excuſatis. Quod *huic l.* occaſionem dediſſe videtur.

¶ Hos igitur reuocari nunc patitur: Et verò *à Primipilaribus, eorumque liberis*, quos Curiæ hodie adgregari propter eam Curialium penuriam oportuit: vt ita ſolatij loco habeant, quod perperam excuſatos muneris participes habere poſſint. Nemo ſcil. accuratiùs eos perueſtigaturus videtur, quàm quos aliena ſarcina premere cœpit: ſtimulos addente vindictæ cupidine. Quod quidem inter arcana Politica notetur.

¶ Et hactenùs quidem Valentis & Valentiniani Sen. conſtitutiones de Decurionibus: Et quidem Valentis quoque: quibus addenda eiuſdem ſexta *l.*19. *infr. de Epiſcopis*: ad quam dicta hùc quoque arceſſi cupio: tandem & ſeptima, *l.*8. *Cod. de ædif. priuat.*

¶ *De* IMMVNITATE *Curialium* à CORPORALIBVS INIVRIIS: *ideſt à tormentis & ictibus plumbatarum.*

LXXX.* Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEOD. AAA. Iuliano'' PF. Ægypti.

OMNIS ordo Curialis à tormentis his quæ reis debita ſunt, & ab ictibus plumbatarum habeantur immunes: ſcituro Iudice'', quòd ſi vel ipſe, vel eius Officium, contra vetitum legis'' aliquid vſurpare temptauerit, grauiſſimo ſe ſupplicio eſſe ſubdendum. Grauitas igitur Tua, ſanctionis maieſtate perſpecta non ſolùm à corporalibus Curialium iniuriis temperabit, verum etiam tota'' obſeruatione prouidebit, vt ſi aliquid temerarium ab Officio aliquo fuerit perpetratum, ſeuerioris pœnæ diſcrimine vindicetur. Dat. XVI. Kalend. April. Gratiano V. & Theod. I. AA. Coss. [380.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei *lex* 20. *infr. de operib. publicis.*

'' *Iuliani* huius Præfecti Ægypti ἀπὸ ὑπάρχων epigrammata aliquot extant *quarto* Ἀνθολογ. *c.* 23. & 32. & alibi. An verò hic Iulianus idem ille eſt, ad quem Gregor. Nazianzenus *ep.*166. ſcribit?

'' *Iudex*, ideſt, Rector prouinciæ: v. Gloſſ.

'' Huius.

'' *Tota*, ideſt, omni: Locutio hæc ſolemnis Auctoribus huius æui: ſic quoque *l.*33. *infr. de hæreticis*: Sic Ambroſius *ſerm.* 62. 77. 83. Sic Amm. Marcell. *initio lib.*15. ad *ſententiam tota facilitate completam.* vid. *Gloſſ. Theod.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Magni, conſtitutiones numero Quinquaginta, de Decurionibus ſequuntur: ex quibus apparet, quo quantoque ſtudio Curiis ciuitatum Princeps hic conſultum iuerit. Earum Synopſin hîc proponere iuuat, quæ ad ſex ſequentia capita referendæ ſunt, vt ita characterem Theodoſij hac parte exhibeamus, & hic ſemel dicta omnibus & ſingulis illis conſtitutionibus facem præferant.

¶ Primum caput eſt, de *Nominationibus* ad Curiam: Vbi in genere Nominationibus iſtis modum & fibulam imponit, *l.*136. In ſpecie vero definit ad Curiam nominari poſſe è plebe quoſcunque idoneos *l.*96. 133. item Primipilarium filios ſub eâ filiorum diuiſione quæ proponitur *l.* 105. vt & Incolas vacantes, *l.*137. Non verò ſolis materni ſanguinis vinculis *l.* 137. non pœnæ loco, *l.*108. Non hæredes, fideicommiſſarios, legatarios,

donata

donatarios Curialium, ſed ad denariſmum tantum pro modo bonorum eos teneri: *l.*107. 123. (Niſi mariti vxorum hæredes ſint, *l.*124.) Imò & poſſeſſores quoſcunque bonorum, *l.* 134. Et hæc de Nominatione ad Curiam.

¶ Secundum caput eſt, de Curialibus vel Curiæ deſtinatis *Reuocandis* ſeu retrahendis, ſi quâ ratione Curiam euitare voluerint. Ac primùm vbi & à quibus reuocari poſſint, *l.* 110. itèm neceſſitate Curiis impoſita eos reuocandi, pœnâ alioquin his impoſita, *leg.*110. 113. Vndecunque autem ſeu ex quocunque ſtatu reuocari eos voluit, à fuga, *l.*119. etſi ad Clericatum ſe contulerint: quo pertinent quatuor Theodoſij M. *leges* 104. 115. 121. 123. *niſi* bonis ſuis Curiæ ceſſerint: *lege* 104. 121. 123. vel alios idoneos facultatibus ſuis inſtructos ſubſtituerint, *l.*115. etiam ex Militia ſeu officio quocunque *l.*94. 129. 137. 139. ex officiis ſeu officio cohortis ſeu officiali militia Magiſtratuum, *leg.*83. 96. *in fin.* 113 133. 134. etſi Magiſtratus facti fuerint, *l.* 122. 134. veluti prouinciarum *l.*106. etſi dignitates ambitione vel pretio conſecuti, *l.* 86. 87. 94. 117. 122. 123. 134. etſi Senatoriam dignitatem adepti, *l.* 82. 90. 93. 111. 118. 122. 123. 129. 130. etſi ſubſtituto alio, *l.*111. 118. Quâ parte tamen variæ Limitationes vel etiam Ampliationes notandæ ſunt: Ex militia quoque Armatâ, *l.*3. *ſupr. de Tabular.* & *l.*87. 113. 137. 139. *hoc tit.* & *l.*1 *ſupr. quid prob. deb.* quamlibet Actuarius quis ibi fuerit, *l.*125. Item ex militia Palatina, *l.* 120. ex Aduocatione, *l.* 87. 98. 116. ex Fabricenſium corpore, *l.* 81. Generaliter etiam qui diſcuſſerint non ſubrogatis aliis, *l.*91. 98. Veteranorum etiam filios etſi ſe Cohorti adgregauerint: *l.*83. Imò etſi Reſcripto Principis quis liberatus fuerit, *l.* 102. 137. 139. vel etiam temporiam ſaltem vacationem impetrauerit, niſi in ſp. *l.* 135. Et hæc de ipſiſmet Curialibus, vel Curiæ debitis nexiſque retrahendis ad Curiam. *Filios* quoque eorum Curialium qui ad dignitates euecti eſſent, ad Curiam vocari iuſſit, *l.*86. 98. 122. 123. 132. vt & eorum qui Senatores facti; ſiue ante patris dignitatem, ſiue poſt, natos, *l.*93. Item filios eorum Curialium, qui Clerici facti, *l.*123. itemque Magiſtrorum, *leg.*98. *infr.* Tandem & *Senes* quoque muneribus functos Ordinationibus intereſſe voluit, *l.*118.

¶ Tertio capite includuntur conſtitutiones Theodoſij M. quæ ad ſubleuandos Curiales pertinent, circa ſingularia *Munera* & *onera* quæ Curialibus imminebant: Scilicet Syriarchiæ munus propria voluntate ſuſcipi deinceps voluit, *l.* 103. & Agonotheſiæ in commune *l.*108. Archieroſynæ etiã munus Chriſtianis Curialibus imponi vetuit, *l.*112. veterem præſtationem ad calefactionem thermarum Antiochiæ ſeruari iubet: *l.*131. ab Equorum denique præſtatione immunes pronunciat, qui gradu meritorum vſque ad honorariam dignitatem peruenerint: *l.*138.

¶ Quartum caput eſt, de *Actibus* quos Curialibus indictos voluit: nempe procurationis alienarum facultatum, *l.*92. Suſceptionis cuiuſcunque vectigalis, *l.*79.

¶ Poſtremum caput eſt, de *Priuilegiis* & honoribus Curialium. Igitur omnibus in commune, & Curialibus adhuc muneribus fungentibus Immunitatem à tormentis & plumbatis tribuit. Quâ parte tamen Theodoſius Magnus, non idem ſemper ſtatuit, *hac leg.* & *leg.* 80. 85. 117. 126. 127. addatur eiuſdem *lex* 4. *ſupr. de Tabulariis*: *lex* 15. *ſupr. de accuſat.*

¶ Addatur & aliud caput Theodoſianarum conſtitutionum, nempe de prædiis & municipiis curialium ſiue decreto non alienandis, *leg.* 1. *infr. de prædiis, &c.*

Primus etiam Curialium, Comitiuam tertij Ordinis defert, *leg.*127. Tandem Curialibus muneribus functis dignitatem pariter *ex-Comitibus*, & oſculi, conſeſſuſque ius cum Rectoribus prouinciarum, *l.*127.

¶ Prima omnium è Theodoſij M. circa Decuriones *hoc tit.* conſtitutionibus iſthæc eſt, de IMMVNITATE Curialium à QVÆSTIONIBVS & plumbatarum ictibus: Quo in argumento verſantur (vt aliorum Principum conſtitutiones omittam, quas ſemel cumulaui ad *l.*39. *ſupr.*) ſex aliæ eiuſdem Theodoſij conſtitutiones: putà *lex* 85. 117. 126. 127. *infr. hoc tit.* & *lex* 4. *ſupr. de Tabulariis*: *l.*15. *ſupr. de accuſationib.* ſcilicet hac immunitate omnes Curiales ab initio donauit Theodoſius *hac l.* pariter vt *l.*85. *infr.* & *d.l.*4. (quæ data eſt An. 384.) atenim poſteà coarctata iſthæc immunitas ab eodem Anno 385. *l.*15. *ſupr. de accuſationib.* & deinceps *l.*117. 126. 127. *hoc tit.*

¶ Ad hanc ſanè legem, vel ad *l.* 85. *infr.* reſpexit Libanius *orat.* περὶ ἀγγαρειῶν, *p.*36. An. 383. ad ipſummet Theodoſium, αἱ κατὰ τῶν βουλευόντων πληγαὶ διὰ κακίαν ἀρχόντων εἰς ἔθος ἧκον, τοῦτ' αὐτὸς ἀνῄρηκε νόμῳ ideſt, *Verbera Decurionum per malitiam Magiſtratuum in conſuetudinem venerant; hoc idem ille lege ſuſtulit.* vbi plura dixi, vt & ad *dict. leg.* 85. Eiuſdem meminit & *Orat. adu. Icarium. p.*464. quã Ann. 381. habuit. ἐπαίετο τὸ μετάφρενον, κωλυόντων μὲν παλαιῶν νόμων, κωλύοντος δὲ τοῦ νῦν τεθέντος νόμου Et Orat. altera inedita κατὰ Ἰκαρίου ad Theodoſium: νόμον ἔθηκας, ὦ βασιλεῦ, μὴ ἐξεῖναι τύπτεσθαι παρὰ τῶν ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοὺς ἐν ταύτῃ τῇ τάξει καὶ προσηγορίᾳ: vbi etiam duo exempla ſubiicit Flauiani Proconſulis Aſiæ (cui An. 383. inſcribitur, *l.*18. *de Suſceptorib.*) magiſtratu deiecti, & *Præfecti* alterius *Ægypti*, ideò quoque in vincula coniecti, quod eam *leg.* violaſſent: Quod poſtremum ideò quoque notandum eſt quia *hæc lex*, pariter vt *lex* 126. *infr.* de hac Curialium immunitate ad Ægyptum quoque pertinent, & *Præfectis Ægypti* ſeu Auguſtalibus inſcribuntur. Tandem ſub finem *Orationis* Theodoſium hortatur, vt *legem* à ſe ſuper eo latam, violatorum pœna ſanciat: quo facto vltrò iam quis ſeſe Curiæ daturus ſit: cùm violata ea Curiam defugere iuberet, vt *initio Orationis* ſcribit.

¶ Cæterùm *huic l.* iungenda venit, ceu eiuſdem Theodoſianæ conſtitutionis pars, *lex* 20. *infr. de operibus publicis*: conſtitutionis imò mandatorum vt exiſtimo, quæ Iuliano cum imperio in Ægyptum à Theodoſio M. deſtinato, data fuerunt, vt indicant ſatis & *huius* & *illius legis* verba. *Iudex*, inquit illa, *qui ad Prouinciam fuerit deſtinatus, &c. Grauitas igitur*, ait hæc, *Tua ſanctionis maieſtate perſpectâ, non ſolum à corporalibus Curialium iniuriis temperabit, verum etiam totâ obſeruatione prouidebit.* Sanè & de operibus publicis aliquid Mandatis Principum comprehendi ſolitum apertè docet *lex vlt. inf. ff. de operib. publ.* Et de Decurionibus & principalibus ciuitatum, eorumque pœnis, quæ Iudicibus interdictæ apertiſſimè *lex* 25. 27. §. *de Decurionibus ff. de pœnis*: itemque de reis tormentis ſubiiciendis, vt docet Tertullianus ad *Scapulam*.

¶ E FABRI

¶ *E* FABRICENSIVM *corpore Curiales ad Curiam retrahendos, non alios.*

LXXXI. * Idem AAA. ad Neotherium PF. P.''

FABRICENSES'' Ordinibus restituantur, qui'' originem Curialem & propriæ munera declinauerint ciuitatis: reliqui'', ne leui quidem inquietudine pulsentur''. Dat. XVI. Kalend. April. Thessal. Gratiano V. & Theod. I. AA. Coss. [380.]

NOTÆ.

* *L. Fabricenses* 32. *Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda autem huic *lex prox.* 82.
'' *Neotherius* sub Theodosio M. PP. Orientis. Eidem præter alias multas inscribitur hoc ipso Anno in eodem fermè argumento *lex* 3. *supr. de Tabulariis: lex* 3. *de desertor. lex* 11. *de fil. mil. app.*
'' Curialem Originem trahentes &c.
'' *Qui* hæc vox limitatiua est.
'' Fabricenses.
'' De hac pulsandi voce v. *Gloss.*

¶ *Ex* OFFICIIS *quibuscunque, & ex* SENATORIA *dignitate, Curiales ad Curiam reuocandos.*

LXXXII. * Idem AAA. Neotherio PF. P.''

OMNES ad Curiam præcipimus reuocari, qui ad munera subeunda originalibus vinculis occupati Officia conantur exhibere maiora: siue se splendidissimo Senatui tradiderunt, siue per Officia'' militantes, obsequia patriæ denegarunt: si tamen Allegationum'' meritis deseruntur. Dat. XVI. Kal. April. Thessalonicæ, Gratiano V. & Theod. I. AA. Coss. [380.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem huic *lex prox.* 81. *supr.*
'' Orientis: dixi ad *d. l.* 81.
'' An Officiales Iudicum? an Officia Palatina intelligit?
'' Vid. *l.* 134. *infr.*

COMMENTARIVS.

DE REVOCANDIS Curialibus ad Curiam, sunt hæ duæ Theodosij Magn. *leges* inter se coaptandæ, ceù vnius & eiusdem constitutionis partes: quibus Curiis, quæ diuersis rationibus tum vacuatæ fuerant, consultum it, tribus scilic. Erant nimirum qui *Fabricenses*, (de quibus *suo tit. supr. lib.* 10.) Erant qui *Senatores* facti fuerant: Erant denique qui per Officia, vt existimo, Palatina militauerant: Quâ triplici ratione cùm maximè tutos sese fore Curiales putarent; obtentu inquam necessariorum prioris Reipublic. corporis Fabricensium: obtentu splendidissimæ dignitatis Senatoriæ: obtentu priuilegiorum militiæ Palatinæ: his necquicquam obstantibus, & præualente apud Theodosium M. Curiarum & sic Ciuitatum vtilitate, & *Fabricenses* ad Curialem originem retrahi iubet *l.* 81. quod & antea iussit Constantius *leg.* 38. *supr. hoc tit.* Iussit & posteà Theodosius Iun. *l. vlt. supr. de Fabricensibus*: Intactis *reliquis* Fabricensibus, qui origine Curiali non essent, seu Curiæ non obnoxij, quod Glosa non cepit. Et *Senatoriâ* dignitate: vel Palatina militia necquicquam obstante, eos Curialibus muneribus perfungi iubet, *l.* 82. pariter vt aliis quamplurimis *Legib.* quas *in Synopsi constit. Theodosij de decurionib.* in ingressu *l.* 80. *supr.* protuli. In vniuersum verò quid hanc in partem Principes & quam variè constituerint docent 26. præterea *leges huius tituli*, quas repetere licet ex *Paratitlo.*

¶ Viceršа pari æquitate, vt ciuitatum commodis nil detractum voluit, ita neque fabricis, Fabricenses scil. suæ potestatis, & à Curiali nexu alienos ad Curiam vocari vetat.

¶ Exceptionem, quæ additur *fine legis* 82. explicat satis *lex* 74. *supr.*

¶ *De* VETERANORVM *filiis, militiæ inutilibus, ex* COHORTALIVM *officio ad Curiam reuocandis.*

LXXXIII. * Idem AAA. ".....

SIquis militaris prosapiæ se officio Cohortis adgregarit, & '' infractis viribus grandæuam præferat senectutem, aut debilitatis obtentu bellico inconueniens operi iudicetur, de ignauiæ latebris, vel serâ indagatione, retractus, Curiarum functionibus mancipetur. Scribta'' Petro Consulari Fœnicis Damasco, prid. Id. Maij, Constp. Gratiano'' & Theod. I. AA: Coss. [380.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 9 *sup. de fil. mil. apparit.* Transcripta verò *hæc lex* pariter vt *d. l.* 9. ex Valentis *l.* 7. *sup. de fil. mil. appar.*
'' Aliud si bellico operi conueniens sit, *d. l.* 9.
'' Eadem subscriptio *d. l.* 9.
'' Addendum v. vt *tribus quoque legib. superioribus.*

COMMENTARIVS.

VETERANORVM filij vel militare, si robusti sint, vel Curiæ mancipari, si debiles, vt aliis compluribus (de quibus semel ad *l.* 15. *sup.*) ita & *hâc* Theodosij M. *lege* iubentur, iunctâ *l.* 9. *sup. de fil. mil. appar.* quæ vtraque ex eadem constitutione desumpta, imò & inscripta est ex Valentis *l.* 7. *sup. de fil. mil. app.* Necquicquam obstante OFFICIALI militiâ seu cohortali, quâ quis videl. in cohorte seu inter Officiales Rectoris prouinciæ militat. Neq; enim Officialis militia Veteranorũ filios Armatâ militiâ liberat, si valentes & armis idonei sint: vel Curiâ, si debiles: sed alterutrum eos subire necesse erat: vt ita vtilem operam Reipubl. nauarent, vel in hostes, vel in ciuitatum Curiis. Et quidem istud subsidiariè, illud verò potiùs & principe loco: vt ostendit *hæc lex* ac maximè coniunctio *huius l.* cum *d. l.* 9. Et verò id quoque nunc Theodosio M. magis curæ fuit, vtpote illigato Gothico bello, ad quod militari supplemento opus erat, de quo ad *l.* 9. *sup. de tyronib.* vt & de *huius l.* subscriptione. Ergo ab officiali militiâ veteranorum filij retrahendi, vel ad militiam vel ad Curias. Ad militiam inquam; quod & ipsum statuitur *l.* 12. *sup. de cohortalibus.*

¶ *In* NOMINATIONIBVS *Decuriorum faciendis, quis Curialium* NVMERVS *requiratur.*

LXXXIV. * Idem AAA. ad Camenium'' Vic. Afric.

IN Nominationibus, à singulis quibusque Ordinibus celebrandis, dudùm expressæ † quantitatis'' modum'' eatenùs'' volumus custodiri, Vt eorum'' in'' duabus, quæ Concilio'' adesse debent, partibus, numerus derogetur'', quos aut obiectus debilitatis alienat, aut senectus pigra'' remoratur, aut Clericatus obsequia vindicarunt, aut crimen desertionis absentat'', vt'' ex reliquo numero duobus'' tertiis supputandis. PP. Karthag.'' xv. Kal. Mart. Syagrio & Eucherio Coss. [381.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Concordat *lex* 142. quam Tribonianus prætulit.
'' Fortè *Carterium*, cuius mentio apud Symmachum, *lib.* 5. *ep.* 43. & ad quem Symmachus scribit *lib.* 8. *ep.* 18. & *lib.* 9. *ep* 6. & 28. Sanè apertè his duabus posterioribus indicat Carterium Iudicem fuisse, sed nil temerè adstruo.
† Vbi hæc *lex*?
'' *Quantitatis* id est numeri Decurionum.
'' Nempe vt duæ Tertiæ Ordinis adsint, *hic & fine leg.*
'' Curialium.
'' E.
'' *Concilium*, id est conuentus Curiæ. Vide *inf. tit. de Legatis.*
'' *Derogetur*, id est detrahatur, subducatur.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. decem constitutiones sequuntur, Theodosianis immixtæ, putà hæc *lex* & *lex* 84. 88. 89. 100. 114. Ex quibus ad Africam pertinent *lex* 84. & 88. Hæc nominatim est de NOMINATIONVM seu *Electionũ* ad Honores municipales & Duumuiratum formâ ad Africam pertinẽs: Et quidem de Numero Curialium, qui in Nominationibus requireretur. Igitur notandum, vetusti & tralatitij iuris fuisse, vt duæ partes è tribus Ordinis sicut in aliis actibus Curialibus, ita & in Nominationibus faciendis requirerentur: *lege* sc. municipali (*omnium municipiorum*) cauebatur vt Ordo non aliter haberetur, quàm duabus partibus adhibitis, ait Iuris Consultus in *l. 3. π. de decretis ab ord. fac.* Addatur & *lex nulli 3. cũ seqq. π. quod cuiusque Vniu.* Quod & ipsum rursum inculcatur *l. 142. inf.* vbi eleganter Honorius *duas partes Ordinis totius Curiæ instar exhibere*, ait, Atque hic est, qui *hâc l.* dicitur, *expressæ dudum quantitatis modus*, quod & ipsum mox explicatur. Hoc certum.

¶ Sed enim vt aliâ occasione sæpè quæsitum, quomodo duæ illæ partes computandæ essent, quod etiam ex *d. l. nulli, cum seqq.* videre est, ita hâc tempestate quæsitum. Vtrum omnes-omnes computandi essent, qui Albo Decurionum continerentur: cùm tamen ex iis qui Albo Decurionum continerentur, quatuor hominũ genera Concilio Curiæque adesse non possent: nonnulli sc. ob debilitatem, alij ob senectutem, alij ob Clericatus obsequium (quo fit vt Curialis Clericus ab eo loco cui inseruit recedere possit:) tandem ob desertionem & absentiam: Finge igitur iam, *trecentos* Curiales esse in Albo Decurionum: & finge *quinquaginta* ex iis quatuor causis abesse: quot requirentur ad Nominationem & concilium celebrandum? An ducenti (qui sanè duas Tertias Decurionum in Albo conscriptorum faciunt;) vt ita omnibus computatis etiam absentibus, semper duæ tertiæ partes totius numeri Albo comprehensi requirantur: an verò duæ Tertiæ numeri tantum residui; deductis videlicet seu vt *hæc lex* loquitur, *Derogatis* absentibus, & sic duæ tertiæ præsentalium seu in præsenti constitutorum, atque adeò 167. tantum. Et verò hoc vltimum *hâc l.* ab Imp. Valentiniano Iun. definitur: pariter vt ab Honorio *d. l. 142.* Nempe duæ partes Ordinis *in Vrbe positæ, quæque adesse possunt*, in nominationibus *solẽnibus* requiruntur, & totius Curiæ instar exhibent. Quod quidem vtiliter in praxim deduci potest: Neque tamen quod sciam attingitur inter alias quæstiones, quas congerit Nouarius ad *l. Nominationũ, Cod. eod. tit.* quæ est *d. lex 142. inf.* nam Amaya eam intactam reliquit. In praxim, inquam, deduci cùm de numero requisito agitur in aliquò Corpore ad aliquid faciendum.

¶ Ex eo interim, quod de *Clericatu* hac *leg.* additur colligere mihi videor sub Imp. Valentiniano Iun. *huius l.* auctore, Clericatu Curialem conditionem euitatam: de quo alioquin variè admodum, cautum est aliis legibus.

¶ IMMVNES à PLVMBATARVM *ictibus esse Curiales*.

LXXXV. * Idem AAA. Eutropio PF. P.''

OMNES Iudices, prouinciarúmque'' Rectores, à consuetudine temerariæ vsurpationis abstineant, sciántque, neminem omninò Principalium ac'' Decurionum, sub quâlibet culpæ aut erroris'' offensâ, plumbatarum'' cruciatibus esse subdendum. Quòd si quis fortè Iudicum in hanc pertinaciam inliciti furoris eruperit, quòd'' audeat Principalem ac'' Decurionem, & suæ (si sic dici oportet) Curiæ Senatorem'', plumbatarum'' ictibus subdere, viginti librarum auri inlatione multatus, & perpetuâ infamiâ inustus, vt'' nec speciali quidem Rescribto notam vel'' eruere'' meretur, & Officium quinquaginta librarum auri multam fisco nostro cogetur inferre: quoniam, vt pertinaciæ Iudicis'' resistat, liberam eidem contradicendi permittimus facultatem. Dat. XII. Kal. Aug. Heracleæ, Eucherio & Syagrio Coss. [381.]

NOTÆ.

* *L. omnes 33. Cod. Iust. hoc titulo.* Iungenda autem huic *lex proxime sequens 86. inf.* Hanc *leg.* fortè intelligit Libanius, *Orat. aduersus Icarium, p. 464.*

'' *Eutropius* PP. Orientis sub Theodosio M. v. *Prosop.*

'' *Aut*, Cod. Iust.

'' *Plumbatarum* Vocem hîc sustulit Τριβ@: vt & rursùm *infrà.*

'' *Vt.*

'' *Aut*, Cod. Iust.

'' De hoc mox.

'' *Tormentis*, subductis rursum *plumbatarum ictibus*, vt *suprà* propter *l. quilibet 40. eod. tit.* quæ *hoc titulo* est *lex 117 inf.*

'' *Ne speciali*, ita *C. Iust.*

'' *Vel*, abest à *C. Iust.*

'' Ita quoque *Cod. Iust.* sed γρ. *eluere: Notam eluere* propria significatione.

'' *Sui* additum C. Iust.

COMMENTARIVS.

A PLVMBATARVM ictibus immunes esse iubet Principales, & Decuriones *hâc l.* Theodosius M. cui iungenda quoque *lex prox.* ceu eiusdem Theodosianæ constitutionis pars: quâ viceuersâ, Curiales qui Curiam dignitatibus impetratis declinauerant, ad Curiam vocari iubentur. De Immunitate Curialium à corporalibus iniuriis fidiculis & tormentis iam sæpè *suprà* dictum est: ac nominatim *ad l. 39. sup.* Nunc de Immunitate nominatim à *Plumbatis* (de quibus alioquin *Plumbatis* dixi semel plenè ad *l. 2. sup. de Quæstionib.* adductis etiam pluribus è Libanio locis.) Igitur vt anteriora omittam, Constantinus M. Decuriones immunes regulariter & indistinctè à quæstionibus esse voluit, ac proinde & à plumbatis: *l. 1. Cod. de falso*: Constantius pariter ab iniuriâ corporis eos immunes indistinctè fecit, *l. 39. 47. sup.* Valentinianus scil. alicubi nonnisi Principales, patronorum dignitatem adeptos *l. 61. sup.* Sacerdotales etiam & principalis honore functos *l. 75. sup.* Gratianus verò Imp. cum omnes Curiales immunes præstitisset à fidiculis & tormentis à summo ad infimum, à *plumbatarum* tamen ictibus solos Decemprimos immunes præstitit, *l. 2. sup. de quæstionibus* Theodosius M. vt à tormentis, ita & à plumbatarum ictibus omnes Curiales immunes esse iussit, *l. 80. sup. h. t.* ac nominatim à Plumbatarum cruciatibus *h. l.* Postea verò *l. 117. inf.* iuxta priscam consuetudinem debitores saltem publicæ pecuniæ vel superexactores Plumbatarum ictibus subiecit, etiam principales *l. 126.* (non verò proximos Curiæ *l. 127.* hos enim immunes esse voluit.) Item noxios *l. 15. sup. de accusat.* Honorius regulariter verberibus eos subiici voluit, *l. 153. inf.* solis Principalibus exceptis, *l. 6. sup. de quæstion.* Quæ & ipsa Theodosij Iun. mens. fuit, *l. 190. inf. h. t.*

Ex quibus interim apparet, non tantam fuisse iniuriam plumbatarum, ac fidicularum.

¶ Nos ad *legem* nostram redeamus. A Plumbatis igitur immunes: præstantur *hac leg.* Decuriones à Theodosio M. idque peremptoriis & enixis admodùm verbis & sententiis sex. *Primùm* enim atrocibus verbis insequitur Iudices id vsurpantes: nam & *consuetudinem temerariæ vsurpationis* vocat, & *pertinaciam illiciti furoris*. Iudices scil. sæpè Curialibus infesti his intonabant, & vsque ad verbera tanquam in Contumaces procedebant: cui rei fibula sæpè imposita Principum constitutionibus: de quo ad *leg. 39. sup.* Secundò, Curialium dignitatem in id extollit, & Plumbatarum iniuriæ opponit, dum *Decuriones suæ, si sic dici oportet, Curiæ Senatores* vocat: nempe quod Senatus in Vrbe Romæ, & similibus erat, id in aliis Curiæ fuêrunt. Hinc adeo Maiorianus *Nouella de Curialib. 1. Quorum* [Curialium] *cœtum rectè appellauit Antiquitas, Minorem Senatum.* Et Maiorianum, vt aliàs, sequutus Cassiodorus id imitatus non vno loco, *2. var.* ad Gudilam Episcopum, *Antiquitatem vocasse Curiam Minorem Senatum* & in *formula Præf. Prætor. 6. var. 3. Curiales etiam verberat, qui appellati sunt legibus, Minor Senatus* & *9. var. 2. in Edicto Athalarici R. Non enim in cassum vobis Curiam concessit Antiquitas: non inaniter appellauit Minorem Senatũ, Neruos quoque vocans ac viscera Ciuitatum.* Hinc adeo Iulianus *Nouella 38.* Curias exemplo Senatus Romani institutas ait, κτ̀ τὴν τῆς βασιλευούσης πόλεως μίμησιν *in princ.* Et Ausonius in *Mosella*, proprium Senatum vocat:

——quos Curia summos
Municipum vidit Proceres, propriúmque Senatum.

Quare & dignitas Curialibus tribuitur, *l. 108.* de quo ad *leg. 92. inf.* Cuius similitudinis multas stricturas afferre liceret, vbi pari scil. passu vtrique ambulant, & à Senatorum exemplo argumentum ducitur, vt *hâc l.* & *leg. 101. inf.* de quibus v. Berterium 1. *Pithanon c. 10.* Et non propriè tamen Senatores, *si sic dici oportet*, quare malè Interpretes multi, qui vbi βουλευτὰς Græci Scriptores vocant, *Senatores* vertũt: in his, Iuliani & Zosimi Interpres, & Nicephori *lib. 10. c. 13.* Ambulare igitur Theodosius eos & hac parte pati passu voluit, quasi indignus cruciatus hic esset vt à Senatore, ita & Decurione. *Tertiò*, omnibus Iudicibus id interdicit, cũ tamen videatur hîc distinctio quædam aliquando facta, Iudicum maiorum scil. qui decuriones plumbatis afficere possẽt: quod etiã colligere est ex eiusdem Theodosij *l. 117. inf.* Quartò nullum culpæ aut erroris genus excipit: cum tamen ipsemet Theodosius postea culparum distinctionem fecerit, *l. 15. sup. de accusationib.* & *l. 117. l. 126. 157. inf.* Quâ causâ Tribonianus, cùm *hanc l.* in *Codicem suum* transferret, eam interpolauit, detractâ mentione *plumbatarum*, & prælatâ *l. 117.* quæ eo Codice *legem 40.* constituit. Quod verò Hic dicitur, *culpa aut erroris*, malè distinguit *Glossa*, quasi *error* sit, quod per ignorantiam delinquitur: *Error* enim & culpa hîc παραλλήλως posita & pro eodem. *Quintò*, Pœnas seuerissimas proponit Iudicibus Curiales plumbatarum ictibus subiiciẽtibus: nempe mulctæ 20. librarũ auri & infamiæ perpetuę, quæ ne quidem Rescripto Principis elui possit, cùm aliàs Principis proprium sit, notam infamiæ eluere: & Officialibus eorum 50. lib. auri: sc. quod *sexto* loco obseruandum, atrocitatem facti plurimùm arguit, quod Officiales, Iudici hâc parte resistere debuerunt. Nempè vt in aliis multis, quæ passim occurrunt *hoc Codice*, ita & hâc parte Theodosius M. liberam facultatem Officialibus tribuit, resistendi pertinaciæ Iudicum. Tertulliani *de Anima* locus alludit. *Grauior inuidia est in Præsidem, cum Officia pulsantur: plus creditur qui iubet, quando nec qui obsequitur excusatur.*

¶ Tandem de *hâc* omninò *lege* sensisse puto Libanium *Orat. aduers. Icarium p. 464.* quam hoc tempore habuit. vt ἐπαίετο τὸ μετάφρενον, κωλυόν των μὲν παλαιῶν νόμων, κωλύοντ@ δὲ τοῦ νῦν τεθέντ@. Vt & *Orat. inedita* κτ̀ Ἰκαρίου: & Orat. περὶ ἀγγαρειῶν, *p. 36.*

¶ DIGNITATIBVS, *per ambitionem impetratis, Curiales, multò minus filios eorum, Curiâ liberari.*

LXXXVI. * Idem AAA. Eutropio PF.P.''

VI laborem Curialis officij declinantes, per inlicitæ ambitionis compendia'' prouecti'', non merito, probantur eſſe, ſed pretio, nulla debent ratione defendi, ſed functionibus debitis redhiberi. ¶ Super eorum autem Filiis reuocandis, nullius dubietatis exſtet ambiguum. Dat. XII. Kal. Aug. Heracleæ Eucherio & Syagrio Coss. [381.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei *lex ſuperior prox.* 85. Eam intelligit inter alias Theodoſius, *l.* 98. *infr.*
'' *Eutropius* PP. Orientis ſub Theodoſio M. v. *Proſopogr.*
'' *Compendia*, ſunt, per quæ quis non ordine ſeu per gradus, ad quamcunque rem enititur.
'' Ad dignitates.
'' *Redhiberi*, reſtitui: v. *Gl. Theod.*

COMMENTARIVS.

DIGNITATE, per ambitionem, & per compendia, non merito, ideſt, vniuerſis munerib. non expletis impetrata, Curialem Curiâ liberari vetat *hac l.* quæ eleganti ſtylo conſcripta eſt, Theodoſius M. imò eâ nil obſtante, eum ad Curiam & Curialia munera retrahi iubet: pariter vt *l.* 87. *prox.* & *l.* 94. 98. 122. 123. 134. *infr. hoc tit.* Denique, quod eleganter dicitur *d. l.* 122. manere eos in ſinu patriæ voluit, & veluti dicatos infulis myſterium perenne cuſtodire; ideſt, munera Curialia explere: Quod & de FILIIS eorum reuocandis, & quidem multo magis, ſtatuitur *hac ipſa leg.* & *dict. leg.* 98. 122. 123.

¶ *Neque* ADVOCATIONE, *neque* MILITIA, *neque* DIGNITATE *vlla Curialem à Curiâ liberari.*

LXXXVII. * Idem AAA. ad Florum PF. P.''

VNIVERSOS, qui ſe tam cauſarum actionibus, quàm etiam ſacramentis militaribus ceſſantes'', ac ſtipendiis manciparunt, ad obſequium Sublimitas Tua iubeat redire Curiale. ¶ Eos verò quos emptæ defenſionem præferre conpererit dignitatis, cunctas quas crediderant ſubtrahendas, complere præcipiat functiones. Dat. III. Kal. Aug. Heracleæ, Eucherio & Syagrio Coss. [381.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *C. Iuſt.* Eam inter alias intelligit Theodoſius ipſe *l.* 98. *infr.*
'' *Florus* PP. Orientis ſub Theodoſio M. v. *Proſopogr.*
'' Locus h c de menda ſuſpectus videri poſſit, quod tamen ipſe non puto.

COMMENTARIVS.

TRIPLICI vitæ genere Curiales ad quod multi hâc tempeſtate confugerant, reuocari iubet Theodoſius Magnus, *hac l.* nempe *lex* ADVOCATIONE, Aduocatio ſcilicet Curiâ non liberet: quod ipſum cauetur duabus aliis eiuſdem Theodoſij Magni conſtitutionibus putà *leg.* 98. 116. *infr. hoc titul.* imò & quarta Valentiniani Senioris, *leg.* 77. *ſupr.* vbi dixi, pluresque alias *leges* ſimiles attuli.

2. E MILITIA Armata: nam neque per hanc Curialem Curia liberari voluit Theodoſius Magnus: *hac leg.* & *leg.* 3. *ſupr. de Tabulariis* & *l.* 113. 137. 139. *infr.* de quo & aliorum Impp. conſtitutiones occurrunt, quas in *Paratitlon* congeſſi. Inter alias verò exſtat & Valentiniani Iunioris *lex prox.* 88.

3. DIGNITATIBVS emptis, de quo prox. ad *leg. ſupr.* 86.

¶ MILI

¶ MILITIA *Armata, vel Palatina, Curiam euitari non poſſe, niſi poſt certum tempus.*

LXXXVIII.* Idem AAA. ad Syagrium PF.P.'' Poſt alia.

CVRIALES, niſi per quinquenium armatâ militia, vel per triginta annos dignitas Palatina defendat, certum eſt origini eſſe reddendos: ita vt ſeruata quinquennij de præterito condicione, & in poſterum iſtiuſmodi perſonis à conſortio militiæ celſioris'' excluſis, omnes, qui intra præſcribtum tempus inter Palatinos habentur, ſeu inter Protectores'', aut Domeſticos, reſtituantur ſuæ fortunæ. PP.'' v. Id. April. Karthag.'' Poſt conſ. Syagrl & Eucherl. VV. CC. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
'' Eidem *Syagrio* inſcribitur *lex prox.* 89. Ad hunc extant plures Symmachi epiſtolæ *lib.* 1. Meminit huius Syagrij PP. Ammianus *lib.... p.....* Auſonius ad hunc *Carmen* ſcripſit. v. Plura, in *Proſopogr.*
'' Africæ, Italiæ: de Africa liquet vel ex *huius l.* ſubſcriptione, Illyrici etiam, in quâ Moëſia prima, vt docet ſubſcriptio *legis* 89. *prox.*
'' Quæ interciderunt.
'' *Celſa, celſior* militia: militiæ epitheta. Ita & Sex. Aurel. Victor.
'' De his *ſuo titulo, ſupr. lib.* 6.
'' Data fortè ipſo Conſulatu Syagrij & Eucherij.
'' *Karthagini* PP. hæc *lex* ad Curias Africæ, & nominatim fortè ad Karthaginenſem.

COMMENTARIVS.

MILITIA Armata, vel PALATINA, veluti Protectoris Principis aut Domeſtici (de quibus ſuo titulo *lib.* 6. *ſupr.*) Curiam vitari vetat *hac l.* Valentinianus Iun. & quidem in poſterum abſcisè: in præteritum verò id indulget, immunitatem ſcil. à Curialibus muneribus, ἀπραγμοσυνὴν, vt loquitur Gregor. Nazianzenus *ep. ad Nectarium* 51. *vel* 3. ſi quinquennium quis in militiâ Armata exegerit, ſi triginta annos in dignitate Palatina: In quo argumento multæ aliæ *leges* occupatæ ſunt: quæ e *Paratitlo* peti poſſunt. Imò ipſiuſmet Valentiniani Iun. per eandem Africam: *lex* 95. *infr.* quâ quindecennali militia Armata Curialem Curiâ liberet: & alteram *l.* 100. *infr.* quâ Palatinam militiam regulariter à Curia non liberare ſtatuit: Quæ Theodoſio M. nominatim hac parte ſententia fuerit, dicam ad *legem* 100. *infr.* etiam ex Ambroſij *ep.* 29.

¶ Illud interea obſeruandum, quod *hac l.* de *Palatinis ſtipendiis* conſtituitur ad Syagrium, quem omnes qui Palatinis ſtipendiis enitescunt, ſuo præſidio iuuare ſolitum ſcribit Symmachus *libro* 1. *epiſt.* 98.

Illud etiam obſeruandum, *hanc leg.* pertinere ad Curiam Karthaginenſem: Nempe cum Curialium recenſus hac tempeſtate ibi ageretur, compertum eſt, multos dilapſos: Igitur hanc rem ad ſuam curam reuocans Valentinianus, Curiæ Karthaginienſi *h. l.* conſultum iuit. Ad quam ipſam Curiam Karthaginienſem pertinet eiuſdem Valentiniani *lex* 84. *ſupr.* & *lex* 95. *infr.*

¶ *De* FILIIS *Decurionum*, & VETERANORVM *ad Curiam vocandis.*

LXXXIX. * Idem AAA. ad Syagrium PF.P.''

OMNES omninò quos paterna obſequia *Municipes*'' fecerunt, reſultandi'' Curiæ nexibus, quælibet auorum atque maiorum ſtemmata referant'', licentiam penitus amittant: non minore Rectoribus, ſi hoc conceſſerint, periculi denunciatione conſtricti. ¶ *Veteranorum* quoque filios, armis inpares, ſéque otio, vel debilitate membrorum vel mentis torpore, donantes, vindicet Curiarum neceſſitas. Dat.'' III. Non. Iul. Viminacio'' Poſt conſ. Syagrl & Eucherl VV. CC. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Codice Iuſt.*
'' Eidem *Syagrio* PP. inſcribitur *lex* 88. vbi dixi de eo. v. & *Proſopogr.*
'' Italiæ, Africæ, Illyrici.
'' *Manceipes*, ideſt, Curiales, *h. l.* & *l.* 4. *ſupr.* & *l.* 105. 110. 130. 137. 143. 144. 147. 154. *infr. hoc tit.* & *l.* 41. *infr. de operib. publ. l.* 2. *ſupr. quid prob. deb. l.* 17. *infr. de luſtrali*: vid. *Paratitl.*
'' *Reſultare* Curiæ nexibus: ideſt, ab ea reſilire, eam declinare *h. l.* & *l.* 181. *infr.*
* Vel *præferant.* '' Fortè pro *reddita*, vel *accepta.* vid. *Chronol.*
'' *Viminacium.* in Moëſia prima.

COMMENTARIVS.

FILIOS Curialium, vt & Veteranorum ad Curiam adstringi iubet *hâc l.* Valentinianus Iun. quod & alij Principes multis constitutionibus sanxêre, quas ex *Paratitlo* petere licet: Hæc sanè cothurno Gallicano plurimùm assurgit.

1. Filius porro *Curialium* in tantum ad Curiam adstringi iubet, vt adstringi velit etsi Auorum atque Maiorum stemmata *referant*, vel *præferant*: idest, Auum & Maiores suæ potestatis, seu non, Curiales habeant: satis scil. est patrem Curialem esse, cuius conditionem filij sequuntur: necquicquam eos iuuante Auorum vel Maiorum conditione. Quod & ipsum placuit Valentiniano Sen. huius Valentiniani Iun. patri, *l.64. supr.* vbi. Vnde apparet potiorem hac parte haberi rationem conditionis Patris quàm Aui & Maiorum: & sic Maiorum libertatem ab vltimo parente sic infringi, vt inde liberi statum capiant nullâ ratione habitâ Maiorum. Quod singulari ratione & fauore Curiarum introductum est: & ad alia si quando in praxim deduci potest.

2. *Filios* quoque *Veteranorum* Valentinianus Iun. *h.l.* Curiæ vindicari iubet, nempe armis impares, vel otio se donantes, vel debilitate membrorum, vel mentis torpore seu ignauia. De quo iam pluribus *Legibus*.

¶ *De Curialibus* SENATORIBVS *factis.*

XC. * Idem AAA. Preculo" Com. OR."

VNIVERSOS, qui ex Consulatu" diui Pij" Constantî decimi" & Iuliani tertij (hoc enim tempus est quod Diuorum parentum" nostrorum Valentiniani", & Valentis decreta † signarunt) ex genere Curiali ad Senatoriam dignitatem adspirasse constiterit, vel, restituendis" omnibus functionibus quas debebunt, curabis addicere, vel si cunctis functionibus obsecuti sunt, in substituendis quàm maximè idoneis obnoxios facere non desistas. Dat. VIII. Id. Mart. Constantinop. Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.* Hanc inter alias legem suam ipse Theodosius intelligere videtur, *leg.* 98. *infr.* Fortè *huic* iungenda *lex prox.* 91.

" *Proculo huic Comiti* Orientis inscribitur præterea anno prox. *lex* 103. *infr. hoc tit.* & *lex* 14. *supr. de cohortal.* Ad eundem etiam scripta est *lex* 22. *infr. de Operib. publ.* omissa dignitatis appellatione. Meminit huius Libanius *de vita sua, p.66.68.* & Oratione *ad Icarium* (eius in Comitiua Orientis successorem) *p.* 455. 456. 458. quibus locis omnibus administrationem eius tyrannicam suggillat: suumque in eum odium testatur. Ad eundem extant eiusdem epistolæ. tandem & quomodo cum dedecore magistratu decesserit, narrat. Extant & plures ad eum Libanij *epistolæ*: in quibus tamen ei adulatur iam ad Præfecturam Vrbis promoto.

" Cuius sedes Antiochiæ.

" Qui congruit A.D. 360.

" *Pij* cognomen *h.l.* tribuuntur Constantio à Theodosio M. Quod alibi quod sciam, non occurrit.

" *Decimum.*

" *Tertium.*

" *Parentes* suos *hac l.* & *l.*105. Valentinianum & Valentem vocat Theodosius M. nempe quia decessores in Imperio. De qua appellatione vide quæ dico prolixè ad *leg. vn. de act. cert. temp. fin.*

" Exemplum *hâc* & *d.l.*105. habemus, laudatarum constitutionum sub duorum Collegatum Imperatorum nomine, cùm reuera tamen vnus tantum Auctor constitutionis esset, & quidem in sp. *huius l.* Valentis.

† *Legem* 74. *supr.* intelligit Theodosius M.

" Idest, ad præstandas omnes functiones.

COMMENTARIVS.

SENATORES ex Curialibus intra hos viginti duos annos (à Consulatu videlicet Constantij x. & Iuliani III. id est, ab Anno Dom. 360.) factos, Theodosius M. *hac l.* (quæ data est Anno D. 382.) ad alterutrum adigi iubet: vel inquam ad Curiali munia explenda; vel, si ea iam expleuerint, ad alios idoneos loco suo vicarios (vt vocantur *l.*111. *infr.* αὐτιλήχεις) Curiæ substituendos. Quæ Alternatiua duabus aliis præterea eiusdem Theodosij M. constitutionibus continetur, putà *l. prox.* 91. (quæ fortè *huic* coniungenda est) & *l.*98. *infr.* vbi & ratio redditur huius subrogationis: *ne quid*, inquit, *Patriæ periisse videatur*; quæ hanc inter alias indicare videtur. Sunt alioquin plures aliæ Theodosij M. constitutiones *hoc titulo* in hoc Senatorum ex-Curialibus factorum argumento occupatæ, putà *lex* 82. *supr. lex* 93. 111. 118. 122. 123. 129. *infr.* Ita quidem vt *d. l.*111. & *l.*118. hanc Vicarij alterius substitutionem non admittant. Et in vniuersum 27. constitutiones *hoc titulo* occurrunt in hoc argumento occupatæ, quas repetere licet ex *Paratitlo*.

¶ Illud obseruandum, *hâc l.* eum quem dixi *Consulatum* huic rei terminum figi, atque adeò eam, quam dixi, Alternatiuam proponi Curialibus Senatoribus factis: ac proinde Theodosium anterius, idest, ante eum Consulatum, seu ante 22. annos, Senatores factos inquietari noluisse: verùm ipsa antiquitate seu præscriptione 22. annorum & vlteriore defendi: Idque exemplo, firmataque nominatim super eo constitutione Valentis (quam sub vtriusque Imp. collegæ nomine allegat; Valentiniani inquam, & Valentis; pro more tùm recepto:) putà *l.*74. quâ hoc ipsum παράπηγμα ἀφ' ἑ à Valente hâc in hac in re statutum fuerat. Hoc tamen inter vtrumque discrimine; Quòd Valentiacæ constitutionis tempore, quæ data est An. 371. vndecim annorum præscriptio tùm sufficiebat, vt potè cùm non plures Anni ab eo Consulatu ad eam Valentis constitutionem effluxissent: Hoc verò, huius Theodosianæ constitutionis tempore, ad euitandam eam quam dixi Alternatiuam, & absolutam Senatoriæ dignitatis potestatem 22. anni requirerentur (tot enim ab eo Consulatu 360. ad hunc *huius leg.* annum 382. effluxerant:) Sed tamen (quod ex historicâ veritate petendum est,) eadem semper occasione. Nempe παράπηγμα illud positum: ideò quia Constantij sæculo è Curialibus ad Senatoriam dignitatem euecti fuerant: quod disertè docet Libanius, *orat. in Iuliani necem, p.*296. cuius verba iam *supr.* retuli ad *l.*48. *supr.* & fidem quoque facit *lex* 42. & ea ipsa *l.*48. *supr.* Quanquam fatendum, grauius istud visum, vt videl. qui fortè viginti annis in Senatoriâ dignitate iam moraretur, ad Alternatiuam illam quam dixi adigeretur. Sedenim vel Theodosij M. moribus istud conueniebat, Curiarum commodis ac nominatim Antiochenæ (nam eò *hæc lex* pertinet) enixè fauentis, vel certè Proculi Com. Orientis, cui *hæc lex* inscribitur, sæuis & tyrannicis moribus, quos perstringit Libanius, *de vita sua, p.66.68.* & *oratione ad Icarium, p.*455. 456. 458. De quo plura ad *l.*14. *supr. de cohortalibus*: quæ eidem *Proculo* inscribitur: quaque pariter & sæuiùs adhuc Principes officiorum à Senatoria dignitate ad officia retrahi plumbatis coërcitos iubet.

¶ *De* REVOCANDIS *Curialibus.*

XCI. * Idem" AAA. Dario Conf."

SI qui Curiales Curiâ derelicta, neque debitas patriæ reddiderint functiones, nec, cùm ipsi discederent, idoneos subrogarunt, ita eos constringi oportet, vt & agenda persoluant, & in locum suum idoneos pro publica vtilitate constituant. Dat. VIII. Id. Aug." Constantinop. Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Et fortè iungenda ei *lex* 99. *prox. supr.* cuius eadem sententia est. Et hanc constitutionem suam intelligit Theodosius *leg.* 98. *infr.*

" Fortè reponendum hîc *Com. S L.* pariter vt reponendum loco eiusdem vocis *Consulem*, in Inscriptione *l.* 1. *supr. qui bonis ex Leg. Iuliâ cedere*: vel loco vocis *Consularem*, in Inscriptione *legis* 3. *sup. de Murilegulis.* Nisi putemus hunc Datum *Consularem* alicuius prouinciæ fuisse & fortè *Syriæ-Cœles.*

" *VIII. Id. Mart.* d.l. 90. *prox.*

COMMENTARIVS.

DISCEDENTEM à Curia Curialem & ante expleta munera, neque substituto idoneo, ad vtrumque iam adigi iubet *hac l.* Thodosius M. & munera inquam explere, & expletis iis idoneum alium substituere. Hæc ita *hac l.* Theodosius in aliis Curialibus aliò se conferentibus relictâ Curia: Atenim ad Senatoriam digniratem sese conferentibus Alternatiuam iniungebat, *l. super.* vel inquam munerum explendorum; vel si munera iam antea expleuit, substituendi alterius: vbi vide quæ dixi.

¶ PROCVRATIONE *alienarum facultatum Curiales interdicuntur.*

XCII. * Idem" AAA. Floro PF.P."

SI quis Procurationem facultatum" suarum Curiali crediderit esse mandandam, totius" dignitatis exceptione depulsa, patrimonium eius, quod crediderat Curiali, proscribtio fiscalis inuadat. Ille verò, qui immemor libertatis, & generis, infamissimam" suscipiens vilitatem": existimationem suam seruili obsecundatione damnauerit" deportationis" incommodo subiugetur. Dat. x. Kalend. Nouembr. Constantinop. Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTÆ.

* *L. si quis procurationem* 34. *C. Iust. eod. tit.* Hanc *leg.* memorat Theodosius Iun. *Nouella* 4. *ne Curialis pradium alterius conducat*; simul & ampliat.

" Orientis: cui eidem inscribitur *lex* 96. *infr.*

" *Facultatum*, id est, possessionum; fundorum, prædiorum.

" Omnis, cuiuscunque.

" *Grauissimâ pœna plectatur.* Ita hæc mutauit Τρίβων.

" *Infamissima.*

" *Vilitatem*

" *Vilitatem* habet in nonnullis. *C. Iust.* malè, qui error alibi frequens.
" *l. 6. supr. de adulter. viril. corpus alieni sexus dammare patientia.*
*) *Tradatur exilio.* Ita Τεάβ&.

COMMENTARIVS.

PROCVRATIONE alienarum *facultatum* vt expressè hîc dicitur, seu rerum, ideſt, prædiorum seu fundorum alienorum Curialibus interdicit Theodosius M. *hac leg.* Quam multo post Theodosius Iun. A.D.438. *Nouella suâ* 4. *Ne Curialis prædium alterius conducat*, memorat simulque *Prouidentissimam sanctionem* vocat, & extendit interpretatione sua ad *Conductionem*, imò & ad fideiussionem conductionis: vnde desumpta est *lex Curialis* 30. *Cod. de locato.*

¶ Nonnulli scilic. actus Curialibus olim interdicti fuêre, veluti Tabellionum, *l. 3. supr.* Locatio item vectigalium, *l. 97. infr.* (vbi de eo dicam) adductis etiam *Legibus Digestorum*: Conductio prædiorum Reip. vel saltuum, *l. 2. supr. de locat. fund. inv. emphyt.* Procuratio tandem facultatum alienarum seu prædiorum *hac l.* Verùm hæc omnia alia atque alià ratione. Istud scil. propter honestatem dignitatemque Ordinis Curialis: *Ille verò* (inquit, Theodosius *hac l.*) *qui immemor libertatis & generis infamissimam suscipiens vilitatem, existimationem suam seruili obsecundatione damnauerit.*

¶ Ergo Procuratio alienarum facultatum seu rerum, fundorum, prædiorum alienorum actus seruilis seu *seruilis obsecundationis*, olim visum, *vilitatisque infamissimæ*: Contra, maior dignitas visa Curialis, quàm vt ad hanc vilitatem descenderet, cum existimationis suæ detrimento, simul & totius Ordinis indignitate immemor libertatis & generis.

¶ Quod quidem ad Procuratores negotiorum falsò hactenus trahitur ab Interpretibus *huius leg. Codice Iust. l. 34. Cod. de Decur.* quæ hinc eò translata est. Peruulgato exinde iam Pragmaticorum & Doctorum errore; quasi Procuratoris negotiorum vile munus olim fuerit. Quod falsum est: Pari errore, quo contra Aduocati munus seu officium nobile esse perperàm colligunt ex *l. 7. Cod. de postulando*: quæ *lex* huic sententiæ fundamentum non est: etsi id aliunde rectè colligatur. Nam hæc *lex* non est de Procuratoribus negotiorum, verùm de procuratoribus alienarum facultatum, vt disertè hîc dicitur, ideſt, possessionum, fundorum, qui scilicet fundos alienos procurandos, colendos accipiebant, mercede Actores, quod vtique vile & seruile munus fuit & ad id adhibiti serui: v. *§. 7. Iust. de iniur. l. 16. π. de publicanis*: *l. vlt. π. de off. præsidis*: & passim *hoc Codice* & apud *Symmachum*. Denique Procuratores hi fundorum seruis passim iunguntur & actoribus, eodemque iure habentur. v. vel *l. 2. supr. de pignoribus*: *l. vn. de peculio*: *l. vn. quod iussu*: quæ omnes inter se coniungendæ sunt: Et dominos ex æquo habere dicuntur. v. & quæ de his *Salvianus Massiliensis*. Sic sanè & militibus hoc ipsum interdictum, *l. vlt. Cod. de locato conducto*. Hinc & iis qui rem alienam administrassent, Perfectissimatus dignitas collata non proderat, non magis quàm seruili origine descendentibus, *l. vnic. Cod. de perfectiss. dign.*

Ergo huius prohibitionis ratio posita est in *Dignitate Decurionum*, contrà in vilitate Actorum horum & procuratorum: denique κόσμος seu Decurionum status comparatus cum Actorum vilitate huic interdicto locum fecit, vt hæc *lex* apertissimè docet. Nam etsi Curialis nexus onera secum afferret & traheret, & quoad Curialium munerum rationem, Decuriones variis, & abiectis etiam quibusdam nexibus, & vinculis tenerentur quod variæ *huius tituli* leges palàm faciunt, & Senatoriæ dignitati opponantur; de quo vid. vel *leg. prox. 93.* attamen cæteroquin hic honos quidam fuit in municipiis, à plebeiis distinctus; ac multo magis ab omni actu seruili diseretus: idque non hoc tantum Theodosiij Magni æuo, quod quidam opinati, verum vetusto iam iure: Hinc adeò *honos* his tribuitur *l. 3. 5. 29. 49. in fin. 71. 72. 77. 182. 189. hoc tit. l. 7. in pr. & §. 2. & l. 12. π. de Decurionib. l. 15. π. ad municip. l. 2. Cod. de Aduocatis.* Imò & *dignitas* disertè *l. 208. infr. 51. supr. & l. 6. 22. in fin. π. de Decurionib. l. 13. §. 1. π. ad leg. Corn. de falsi. l. 2. de Albo scrib. d. l. 15. & l. 17. §. 4. & 12. π. ad municipalem*: & passim alibi. Hinc adeò & aliàs solicitè cautum, ne sordibus quibusdam inquinaretur & dehonestaretur Ordo curialis *l. 2. §. 2. l. 12. π. de Decurionibus & l. 8. Cod. eod.*

¶ Hæc igitur huius interdictionis ratio fuit, quam & pœnæ atrocitas testatur: nempe enim Curiali procurationem hanc suscipienti deportationis pœnam imponit Theodosius M. cuiusmodi sanè pœna non statuitur in aliis actibus qui interdicti Curialibus; *l. 39. Cod. de locato*: *l. 3. supr.* seu *l. 15. Cod. de Decurionib.* At procurationem facultatum suarum Curiali mandanti, eius patrimonij quod Curiali credidit, proscriptio imponitur, omni exceptione submotâ: quam pœnam Tribonianus arbitrariam reddidit, cùm huius pœnæ loco, in *d. l. 34. grauissima pœnâ* plecti eum sanciat. Hanc verò nostram *legem* hâc parte si vidisset bonus Accursius, non ex eâ collegisset, eum, qui procurationem facultatum suarum Curiali mandauit, non repetere quod dedisset: non item laborasset in *hâc l.* concilianda, cum *l. si militem, Cod. de condict. ob caus.*

¶ *De* SENATORIBVS *Curialibus eorumque filiis ad Curiam reuocandis.*

XCIII. * Idem AAA. Clearcho PF.P.'

VNCTI, qui ex Decurionibus Senatorum se splendori & collegio miscuerunt, eorúmque omnis suboles, vel quæ priùs edita est, vel quæ postmodum docetur esse suscepta, remittatur ad Curiam. Dat. VII. Kalend. Decembr. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Codice Iust.* eam intelligit quoque Theodosius *l. 98. infr.*
" *Pe.* P.V. *hîc & l. 3. supr. de sent. ex per. recit.* quod testatur *l. 2. supr. de sent. ex peric. rec. & l. 3. infr. de Aquæductu*: & Socrates *lib. 4. historiæ Eccles. c. 8.* vbi disertè Iiuius Clearchi P.V. meminit, & Anno proximo, *l. 1. supr. vt dignit. ordo.*

COMMENTARIVS.

SENATORES ex-Curialibus factos, omnes, vnà cum omnibus filiis, ad Curiam remitti, retrahi iubet *hac leg.* Theodosius M. cuius in hoc argumento, de Senatoribus ex-Curialibus factis plures aliæ hoc titulo extant: putà *lex* 82. 90. (quæ hoc ipso Anno data est) *supr. lex* 111. 118. 122. 129. 133. Et in vniuersum 27. *hoc titulo leges* occurrunt in hoc argumento occupatæ, quas ex *Patatitlo* repetere licet. Et *hâc* quidem *lege*, Primum *Omnes* filij retrahi iubentur, pariter vt *dict. leg.* 82. *& dict. leg.* 111. 118. 129. nempe intra hos 22. annos, vt *d. l.* 90. id enim & *hac l.* præsupponendum. Secundò, Rursum cum filiis, pariter vt filios reuocari idem voluit Curialium ad dignitates euectorum, *l.* 86. 98. 122. 123. *hoc tit.* vel Clericorum factorum, *l.* 123. Magistrorum, *l.* 118. *infr.* Tertiò, cum *omnibus filiis*, siue ante Senatoriam dignitatem, siue post susceptis. Cum tamen aliàs filij post Senatoriam dignitatem suscepti Senatorij fermè censeantur: sanè in hoc ipso argumento Valentiniano Sen. eadem quæ Theodosio mens stetit, *l. 57. sup.* putà vt Curialium qui nondũ expletis muneribus Curiales facti sunt, liberi post eam quoque dignitatem susceptri rettrahantur. Contraria verò Valenti, *leg. 69. supr.* De quà quæstione plenè ad *l. 1. supr. de Senatorib. & gleb. collat.* Quartò, tandem *remitti* Curiales Senatores factos cum filiis iubet, nempe à Præfecto vrbis, cui hæc *lex* inscribitur pari causâ quâ & *lex* 155. 160. 180. hîc enim Senatus & Senatorum Princeps fuit: de quo ad *l. 4. & vlt. supr. de interdict. l. 13. supr. de accusat. leg.* 10. *supr. de maleficis*: & Symmachus *libr.* 10. *ep.* 62.

¶ *Ex* DIGNITATE *vel* MILITIA *quacunque retrahendis Curialibus.*

XCIV. * Idem" AAA. Constantiano" Vic. Diœcesi Pontic."

VNIVERSOS, quos, furtiuam" militiam" & fraudes varias dignitatum, obsequia ciuitatum Grauitas Tua conpererit refugisse, ac per ambitum honoris indebiti, necessarium patriæ ministerium denegasse, ad Collegium Ordinum, & consortium functionum, amotâ reuocare dilatione contendat: neque eos sub excusatione alicuius Officij, vel honoris permittat euagari: qui tunc demum libero poterunt honore gaudere, si vniuersis muneribus nominationibúsque completis, absolutam possidere cœperint dignitatem. Dat. prid. Kalend. Febr. Constantinop. Merob. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Eam quo que intelligit Theodosius ipse *l. 98. infr.*
" Eidem Constantiano Vicario Diœceseos Pontic æ inscribitur Anno superiore 382. *lex* 42. *supr. de cursu publ.* & hoc ipso Anno 383. *lex* 12. *supr. de exactionib. lex* 7. *supr. de desertorib. lex* 10 *infr. de hæreticis.*
" *Pontica* diœcesis: de hac, & Vicario eius vid. Notit. Imp. vbi vndecim eius prouinciæ numerantur; in *veteri Notitia Sconhouiana* nonnisi octo: vt pote nondum Cappadocia in duas diuisa: & Galatia (quæ & ipsa indiuisa) Asianæ adscripta itemque Hellesponto.
" *Per* furtiuam: vox, *per*, hîc restituenda: vt *infr.* mox habetur *ac per ambitum.*
" Ideſt, officium, vt *infr.*

COMMENTARIVS.

DIGNITATE seu honore, vel OFFICIO seu militia quâcunque Curialia munera vitari vetat *hâc elegantissimâ leg.* rursum Theodosius M. vt aliis quamplurimis Legibus, quas Paratitlon omnes exhibet: Quid igitur? Reuocari eos ad Curiam iubet: & tùm demùm dignitate seu honore frui, cum omnibus muneribus Curialibus functi fuerint. Ergo in suspenso dignitatem interèa esse vult, quam *absolutam* postea possidere incipient; seu *libero honore* gaudebunt. Quod ipsum aliis quoque *Legibus* constituitur.

¶ Singulare illud habet *hac lex*, quod pertineat ad Curias *Ponticæ* diœceseos, in qua numerat *Index Sconhouianus* octo prouincias; *Notitia Imperij* vndecim; & in his quidem *Bithyniam, Paphlagoniam, Pontum, Cappadociam, Armeniam* &c.

¶ *De Curialibus ex* MILITIA *Armata, reuocandis.*

XCV. * Idem AAA. ad Eusignium" Proc. Afric.

VIRI Ordinibus nati ad militiæ non debent sacramenta confugere. Post quindecim verò" stipendia, vinculo prioris Ordinis liberetur, qui se tribus *lustris* adsiduè militasse, & neque bellicis necessitatibus, neque muneribus militaribus ostenderit defuisse. Dat. IV. Kal. Mart. Med. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" *Eusignio* huic Proconsuli Africæ inscribitur hoc ipso Anno 383. *lex vn. supr. de mand. Principum*: hic paulò post PP fuit: vti docent plures constitutiones *hoc Cod.* Sed & plures extant ad eum Symmachi epistolæ, *lib. 4. ab ep. 67. ad finem libri*: Sanè Africæ: quoque mentio fit *vltimâ epistola*. Ex quo putabat Iortsus eam ad hunc eius Proconsulatum Africæ referendam. Quanquam & ad ingruentem Romæ famem ob Africæ penuriam, non tantum Proconsularis, verùm prouinciarum Africanarum, referri possit.

" Tamen.

COMMENTARIVS.

MILITIA armata quindecennali, Curialem Curiâ liberari iubet *hâc lege*, Valentinianus Iunior, idque per Africam Proconsularem. Quindecennali ergo militiæ (per integram Indictionem) liberari permittit, qui tamen superiore Anno *leg.* 88. *suprà*, per eandem Africam, nonnisi in præteritum quinquennali militia eum liberari permiserat, in posterum verò Curiales omninò à consortio militiæ excluserat: vt proinde videatur Valentinianus Iunior *hac lege* sua illi derogasse:

¶ Hac interim *leg.* obseruetur, *tria lustra*, seu *quindecim annos* hic pro eodem sumi: Vt dubitandum non sit, *lustrum* quinque annorum spatium fuisse.

¶ Cur autem hoc quindecim annorum spatium definit Valentinianus Iunior? Nempe quia ante quindecim retrò annos sub Valentiniano Seniore Patre eius iam inde ab exordio Valentiniani, Barbaris Africam vexantibus (quod Ammianus testatur *libro 26. pagina 338. & libro 27. pagina 372. & libro 28. pagina 404.* &c.) & militari socordia accedente (quod Ammianus testatur, *dicto libro 27. pagina 372*) Multi Curialium fas putarent ad prouinciam tutandam, ad militiam sese conferre: Quæ causa videtur cur Valentinianus Senior Anno 368. quinquennali militia per Mauritaniam Curiales Curia liberauerit, *leg. 64. supr.*

¶ 1. *De* PLEBEIIS *idoneis ad Curiam in Mysia vocandis:* 2. *Deque* ORIGINALIBVS *Curialibus ex officiis prouinciæ retrahendis.*

XCVI. * Idem AAA. Floro PF. P.'

CONCESSVM" Curialibus prouinciæ Mysiæ, vt quos è plebe" idoneos habent, ad Decurionatus munia deuocent: ne" personæ famulantium", facultate locupletes, onera, pro quibus patrimonia requiruntur, obscuritate nominis vilioris euadant. ¶ In quorum desiderio" etiam istud adiectum est, vt Originales", qui ad diuersa prouinciarum Officia confugerunt, ex diui Iuliani † tempore, ad Curiales functiones, sublatâ omni ambiguitate, retrahantur. Dat. III. Non. Mar. Constp. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendaque ei videtur, etsi ad alium data *lex 12. supr. de priuileg. eor. qui in Sacro Palat.*

" Florus sub Theodosio M. PP Orientis, in qua Præfectura Thraciæ Diœcesis erat cuius prouincia Mysia secunda. Eidem inscribitur & *lex 92. supr.* aliæque plures.

" Ad desiderium eorum. Et est abruptum hoc initium, quod desumptum ex prolixiore constitutione: quæ ita fermè habebat: *Noscerit sublimitas Tua à Nobis concessum &c.* vel quid simile.

" Secundæ, seu inferioris; quæ sub sub PP. Orientis fuit in Diœcesi Thraciarum; vt docet *Index Sconhouianus*, qui hoc ipso tempore scriptus sub Theodosio M. & *Notitia Imperij* sub Theodosio Iun.

" *Plebs & Plebeij* Curialibus oppositi; sic & in *vet. Inscript.* ORDO & PLEBS: Item *Ordo & possessores*: Apuleius *lib. 10. p. 241.*

p. 241. Tanta denique miseratione, tantaque indignatione Curiam, sed & plebem mœrens influxus mauerat. Ibidemque Decuriones & Populares opponit eodem sensu: *Decuriones partim populos compescere.*

" Vel, *nec*.

" *Famulantes* vocat è plebe Artifices, plebeios, populares.

" Hinc apparet, *hanc leg.* emissam ad desiderium (& Legationem fortè ad id missam) prouinciæ Mysiæ.

" Origine Curiales.

COMMENTARIVS.

MYSIÆ prouinciæ Curias exhaustas Curialibus duplici ratione repleri iubet *hac l.* Theodosius M. Idque, ad *desiderium* ipsiusmet prouinciæ Mysiæ, vt hæc ipsa *lex* apertè docet: ea scilicet querelas suas de Curialium suorum paucitate ad Imp. Theodosium M. hoc tempore pertulerat, desideria sua super eo explicans, *desideria* (inquam) quæ vox hac in re propria est, vt docent variæ *leges*, *infr. de Legatis*, *& decret. legat.* fortè etiam Legatione in id missa. Ad hæc igitur Mysiæ prouinciæ desideria respondens Theodosius Magnus *hac leg.* duo ad replendum Curialium numerum his concedit.

Primò, vti *Nouos* Decuriones allegere possint quos è *plebe* idoneos viderint, seu facultatib. & possessionibus locupletes, *Non obstante obscuritate nominis vilioris.* Quo obtentu quidam eos ad Curiam non vocandos contendebant. Verùm Theodosius M. reponit hoc casu satis esse quod facultates haberent, oneraque Curialia, patrimonia requirerent: Ac si diceret hac in re census tantum rationem habendam; quandoquidem Curiales functiones oneráque censum desiderarent. De quibus oneribus vid. plenè *Paratitlon.* Hoc verò ipsum de plebeiis idoneis ad Curiam vocandis statarum quoque à Constantino M. *l. 13.* à Constantio *l. 33.* à Valentiniano Sen. *l. 72. supr.* Idque ipsum Iulianus quoque concessit Antiochenis, *l. 53. supr. hoc tit.* Imò ipsemet Theodosius postea Tripolitanis, *l. 133. infr. hoc tit.* & Honorius *l. 140. infr.* quibus locis vide quæ noto.

Secundò Theodosius M. (quod & ipsum desiderauerant Mysi,) retrahi iubet *Originales*, qui *Officiales* Rectorum prouinciarum, relictâ Curia, facti fuerant. Quod & ipsum aliàs ab eodem Theodosio M. statutum, *l. 113. 134. infr.* Neque tamen omnes verum eos tantùm qui Officiales facti fuerant inde à *Iuliani Imp. tempore*: ab hinc viginti duobus scil. annis, 25. anni sunt à Constantis *l. 5. 6. supr. de diu. off.* (tot enim sunt ab initio Imperij Iulianei, idest, à fine Anni 361. ad *huius leg.* Datam, idest, Ann. Domini 383. initium.) Quod ipsum fermè παράπηγμα ἀφ' ἑ ab eodem Theodosio M. statarum in retrahendis Curialibus qui Senatores facti fuerant, *l. 90.* imò & à Valente anteà *l. 74. supr.* Scil. anteriore tempore, sub Constantio Curiales, vel Officiales vel Senatores factos, Theodosius M. annositate ipsa & præscriptione tanti temporis tutos esse voluit vt sanè multi tùm temporis sub Constantio scil. Curias euitauerant, quod docet disertè Libanius *orat. in Iuliani necem, pagin. 296.* fidemque faciunt Constantij *l. 42. 48. supr.*

¶ At Breuioris temporis præscriptione tutos esse voluit Theodosius M. eos, qui ad Palatinam militiam sese contulerant, nempe decennali militia, *l. 12. supr. de priuil. eor. qui in S. Pal.* quæ huic *lege* etsi ad alium data, iungenda videtur, cùm non tantum argumento conueniat, verùm etiam temporis characterismo congruat.

¶ *A* CONDVCTIONE VECTIGALIVM *Curiales regulariter arcendi.*

XCVII. * Idem AAA. Cynegio Com. S.L."

SCIAS, excepta diœcesi" Ægyptiaca, vbique seruandum esse, ne vsquam penitus in Susceptionem vel minimi vectigalis Decurio conductor accedat; Sed eorum professionibus & personis omnis hæc diuersarum locationum summa credatur, qui ad exhibendam publicis rationibus fidem, periculo & fortunæ coguntur, & vitæ. Dat. VIII. Id. Mar. Constantino. Merobod. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.*

' *Cynegio* huic Comiti S.L. inscribitur hoc ipso Anno & mense *lex 12. supr. de priuil. eorum qui in S. Pal.* quæ superiori *legi* iungenda videtur.

" *Diœcesi* Ægyptiaca.

" Rectè, non *possessionibus*, vt quidam reponunt.

COMMENTARIVS.

VECTIGALIVM SVSCEPTIONE, seu CONDVCTIONE, quorumcumque, vel minimorum, Decurionibus *hac l.* interdicit Theodosius M. quod & antiquo iure his interdictum fuit *l. 4. & & l. 6. §. Decurio 2. π. de Decurionib.* Pariter vt Decuriones prohibiti conducere prædia publica vel fiscalia, *l.2. §. 1. π. de administr. rerum ad ciu. pert.* prædia Reipul. vel saltus, *l. 2. supr. de locat. Fund. iuris emphyteut.* (Quæ omnia publicos actus Curialibus interdictos contingunt: nam de priuatis actibus Curialibus interdictis dictum *l.92. supr.*) Ratio autem huius interdicti *hâc ipsa lege* satis redditur: nempe quod *Ad exhibendam publicis rationibus fidem periculo fortunæ & vitæ cogi non possint.* Facilè scilicet Curiales vectigalium conductores rationes conturbaturi videntur: neque conturbatis, fisco facilè consultum esse potest: quandoquidem fortunæ eorum & vita in celso locatæ. Adde & quod miseros prouinciales facile ita concutere possent. Sic & viceuersâ conductores vectigalium ad munera municipalia vocandi, vel admittendi non sunt, *l. 5. §. Conductores, π. de iure immun.*

¶ Id verò ius ab Vrbe ad municipia traductum: nam & Senatoribus id olim interdictum, teste vel Asconio *contra Antonium*; Idque siue per se, siue per alium. Dio *Hadriano.* ἐνομοθέτησε ὁ ἄλλατε μὲν ἵνα μηδεὶς βουλευτὴς μήτ' αὐτὸς μήτε δι' ἑτέρου τέλους τι μισθῶται. Qui Dionis locus de Senatoribus accipiendus est, non verò de Decurionibus: quod tamen Cuiacius & Brissonius credidêre.

¶ Ergo Susceptores vectigalium Curiales esse, prohibiti, cuiuscunque tandem vectigalis etiam minimi, μηδ' ὁτιοῦν τελωνίζειν: cùm tamen (quæ ratio dubitandi erat) non magnum periculum videretur, si minimum aliquod vectigal conducere his liceret.

¶ Et hæc quidem ita de susceptione, id est, de conductione vectigalium Curialibus interdicta: aliàs enim susceptiones specierum annonariarum & auri Curialibus impositæ de quo *inf. t. de susceptorib. l.4.7.9. 24. 31. infrà eod. tit.* De exactionibus quoque dixi *l.8.14. supr.* Et fidem facit sub ipsomet Theodosio M. Libanius, ὑπὲρ πρεσβευτῶν, *pag.9.*

Excipitur tamen ab eodem Theodosio M. *h. l.* diœcesis *Ægyptiaca*: ibi scilicet susceptores seu conductores vectigalium Curiales esse posse indicat. Cuius exceptionis ratio in obscuro est. Similis alioquin prouinciarum exceptio in altero susceptionis genere: nempe per Illyrici prouincias susceptores specierum ex Officialibus sumpti, per Africam ex Curialibus, Valentiniani *l.9. infr. de susceptoribus.*

¶ *De* CVRIALIBVS *& Curialium filiis ad Curiam reuocandis, retinendis, quatuor capita.*

XCVIII. * Idem AAA. Postumiano PF.P.''

IN'' muneribus peragendis, si qua soluta antè non fuerant, vel in substituendis idoneis, ne quid patriæ perisse videatur, vel in filiis retinendis'', priorum præceptorum decreta † Sublimitas Tua custodiat. ¶ Eos quoque qui Aduocationis obtentu Curialia onera declinant, onera'' vniuersa compellat'', quæ, etsi necessitas non exigit, tamen patria non remittit''. ¶ Ipsos quinetiam filios Magistrorum'', qui ex Curiali stirpe descendunt, simili modo obnoxios'' esse decernat''. Dat. VIII. Id. April. Constantino p. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* *L. in filiis 15. Cod. Iust. eod. tit.* hinc interpolata, detractis primæ sententiæ verbis quæ ad horum temporum rationem pertinent, iungendaque huic, *lex 10. supr. de bonis proscriptorum.*

'' *Postumianus* sub Theodosio M. PP. Orientis: ad quem vt extant plures *hoc Codice* Constitutiones, ac nominatim quoque *lex 102. 104. infr. hoc tit.* & Gregorij Nazianzeni *ep. 71.* De eo plura in *Prosopogr.*

'' Recisa *Cod. Iust.* hæc priora vsque ad *In filiis.*

'' In conditione paterna: rectè Glossa.

† Intelligit *legem 86. 87. 90. 91. 94. supr.*

'' *25. Ad onera.* Pro quo Τελβ@ᵒ, *agere vniuersa.*

'' Sublimitas tua, κοινῶ.

'' Ita interpungendus hic locus: hactenus malè: *ipsos. Quinetiam &c.* Et sanè *Cod. Iust.* quoque locus hic ita euolutiùs: *Quin ipsos etiam &c.*

'' *Magistri*, id est, Professores *hac l.* & *l. 10. 11. 18. infr. de med. & profess. l. vlt. de stud. lib. V. R.* & magistri studiorum, *l. 5. d. tit. de Med.* vnde Magistrationes loca in quibus docebant *d. l. vlt. infr. de studiis*: Ita Ammiano lib. 27. *p. 35. magister Rhetoricus* & *lib. 22. p. 239. & 25. p. 31. Magistri Rhetorici Grammat.*

'' Curia.

'' Sublimitas tua, κοινῶ.

COMMEN

COMMENTARIVS.

VPERIORES fermè *leges* suas omnes hâc enixâ constitutione sua, Curiarum commodis consulens, super Curialib. eorumque filiis ad Curiam retrahendis quatuor capitibus confirmat & executioni tradi iubet Theodosius M. puta legè 86. 87. 90. 91. 93. 94. *sup.* 1. Nempe Curiales qui ad DIGNITATES prouecti fuerant ad Curiam retrahi iubet, si nondum munera omnia subierint: si subierint, alios substituere loco suo idoneos cogendos: quod differrè canetur *d. l. 90. 91.* Cuius subrogationis ratio *hâc l.* redditur, *ne*, inquit, *quid patriæ periisse videatur*, ac si diceret, substituto idoneo iam neque enim qui excusatur, excessisse videri. Secundo capite FILIOS eorum ad Curiam retineri iubet: quod sanè vt *l. 86. 93. suprà*, canetur: ita & *l. 122. 123. infrà.*

¶ Post hæc iam, quæ Tribonianus recidit, duo alia capita quæ Tribon. retinuit expressiora addit, quæ maiorem alioquin dubitandi rationem habere videbantur: quæque enixum Theodosij in Curias studiũ arguunt. Quanquam & primum ex his iam antea quoque ab ipso cautum fuerat *l 87. supr.* Nempe definit quidem ADVOCATIONE, (quanquam hæc fauore dignissima videretur) Curialia onera euitari posse: sed Curialem Aduocatum ad vniuersa onera compellandum: Quod & postea ab eodem Theodosio M. tertiâ constitutione repetitum *l. 116. inf.* sed & iam olim cautum à Valentiniano Sen. fuerat *l. 77. sup.* vbi dixi ad id plura: quæ dubitandi rationem illustrant. Notanda tantũ hîc illa, *quæ etsi necessitas non exigit, tamen patria non remittit*: Nempe, etsi satis magnus alioquin Decurionum numerus sit, neque necessitas semper vel in præsens vrgeat, attamen non ideò ea in perpetuum *remittit. Remittere* est penitus liberare omnibus: Et quæ hodie necessaria non sunt, olim necessaria fortè futura sunt. Quare minus hùc pertinet illa Regula, quam hi allegat Glossa: quædam habere possumus, etsi vtilia nobis non sunt *l. ei fundo, π. de fernit.*

¶ Alterum, quod ipsum magnam dubitandi rationem habere videbatur, quod *hâc l.* expressim à Theodosio M. cauetur, istud est, ipsos etiam MAGISTRORVM, id est Professorum filios, Curiali stirpe descendentes, Curiæ obnoxios reddendos: Quod etiam Constanti Imp. visum *l. 26. sup.* si modo ibi vox, *magistris studiorum* stare potest: quod non puto. Cùm tamen aliorum Principum Constitutionibus non ipsi tantum Magistri seu Professores à Curialibus muneribus immunes essent, de quo *l. vl. inf. de Medicis & professorib.* verùm etiam filij eorum: *l. 3. d. t.*

¶ Et hæc quidem ita Theodosius M. Curiarum commodis enixè hoc tempore consultum cupiens, qui & de fisci sui commodis eâdem constitutione, vnde *hæc lex* desumpta est, aliquid cauerat, *l. 10. sup. de bonis proscriptor.* quæ *huic* coniungenda est: vbi & de Filiis pariter deportatorum. Vide quæ ad *illam leg.* dixi.

¶ IVDÆOS *à Curialibus muneribus immunes non esse,*

LCIX. * Idem AAA. Ad Hypatium'' PF. P.'' Post alia.

IVSSIO †, quâ sibi Iudææ'' legis homines blandiuntur'', per quam eis Curialium munerum datur'' immunitas, rescindatur: cùm ne Clericis quidem liberum sit, priùs se diuinis ministeriis mancipare, quàm patriæ debita vniuersa persoluant. Quisquis igitur verè Deo dicatus est, alium instructus'' facultatibus suis, ad munera pro se complenda constituat. Dat. IX.'' Kal. Maij, Med. Merobaude. II. & Saturnino Coss. [373.]

NOTÆ.

* *L. 4. Cod. de Iudæis.* Iungenda *huic* proculdubio *lex prox.* 100.

'' *Hypatij* huius geminam Præfecturam memorat Ammianus Marcellinus, *lib. 29. p. 421.* id est Præfecturam vrbanam, quam gessit A. 379. vt docet *lex 26. sup. quorum appell.* & Prætorianam vid. *Prosop.*

'' Italiæ.

† An Vetus, Seueri & Antonini. *l. 3. §. vlt. π. de Decurion.* An Iuliani? *Iussio* porrò est Rescriptum: vt *l. 102. inf.* vid. *Paratitl. de Constit. Princip.*

'' *Iudæa*, C. Iust.

'' Sibi blandiri vid. *Gloss. Theod.*

'' *Dabatur* C. Iust.

* Sequentia omnia recidit Τελβ@ᵒ. De cuius rei ratione mox.

'' *28. Instructum.*

^ XIII. *dict. l. prox.* 100. XVIII. vel XVII. *dict. l. 4.*

COMMENTARIVS.

DE IVDÆIS est hæc Valentiniani Iun. constitutio: quâ negatur eis immunitas à Curialibus muneribus: pariter vt Constantini constitutione 2. *inf. de Iudæis*: Idque Iudæis omnibus: excepti tantum Hierei &c. ex Honorij *l. 24. inf. de Iudæis l. 157. 158. inf.* Arcadij *l. 165. inf.* simpliciter, & *l. 13. inf. de Iudæis*: excepti Archierei. Et sic octo in vniuersum hâc de re constitutiones exstant *hoc Codice*,

& hæc quidem Valentiniani Iun.His addatur omnibus Iuſtiniani *Nouella* 45.Id verò *hâc l.*ſtatuitur, reſciſſâ Conſtitutione quâdam,quâ immunitas ea his tributa fuerat, pariter vt ſimilem immunitatem circa milites Armatæ vel Palatinæ militiæ Curiales abrogat *l. prox.* 100. quæ *huic* coniungenda eſt ceu vnius & eiuſdem conſtitutionis pars.

¶ Dubium verò, quamnam, ſeu cuius Imp.conſtitutionem hîc intelligat Valentinianus Iun.Dubiũ etiam,nùm ea immunitas omnes Iudæos comprehenderit?quod ſuadere videantur generalia *huius l.* verba,*Iuſſio quâ ſibi Iudææ legis homines blandiuntur*: an verò Patriarchas;Preſbyteros, Hiereos, Patres Synagogarum tantum:quod ſuadere videtur, tùm comparatio clericorum,quæ mox ſequitur,tum illa *fine legis:Quiſquis igitur verè Deo dicatus eſt*.ſanè iam olim Seuerus& Antoninus eis, qui Iudaïcam ſuperſtitionem ſequuntur,honores adipiſci permiſerant:ſed & neceſſitates eis impoſuerant, quæ ſuperſtitionem eorum non læderent:teſte Vlpiano *l.* 3.*§.vlt.ff.de Decurion.* De Alexandro Seuero memorat quoque Lampridius,*eum Iudæis priuilegia reſeruaſſe*.Quænam verò ea fuerint? non explicat. Vt vt ſit, priſtinâ ſeù veteri obſeruatione, Iudæos ad Curiam vocari non potuiſſe teſtatur Conſtantinus M:*l.* 2. 3.*inf.de Iudæis*:qui hoc eis ademit: exceptis tantum binis vel ternis per ſingulas ciuitates Hiereis,Archiſynagogis,& Patribus Synagogarum *d.l.* 2.*&* 3.*eod.tit.*quas Conſtantini M.iuſſiones intelligit Arcadius *l.*23.*de Iudæis*:Qui hoc ipſum à Conſtantio,Valentiniano(Seniore ſc.)& Valente decretum *ibidem* ait:idque ipſe confirmat *eâ l.*13.Et verò de hac ſimili iuſſione *hanc leg.*accipio:quâ ſcil.*Hierei* tantùm &c.excepti fuerant à Curiali conditione(quod & ipſum Valentinianus Iun. eis adimit) Duplici argumento:Primo,quod hâc l. comparatio inſtituitur Clericorum.

¶ Quanquam forte dicere quis poſſet(quod verum non puto)Valentem Imp.Iudæos omnes in cõmune Curialibus muneribus aliquando immunes feciſſe,deque eâ Valentis iuſſione Valentinianum Iun. hîc ſentire: nam & Cedrenus ſcribit, Valentem *Iudæos in honore habuiſſe*, videri tandem cui poſſit Gratiani *legem* aliquam *hic*, & *l. prox.* 100. intelligi. Sed in priore ſententia hæreo: de quo etiam aliquid ad *l.* 13. *infrà de Iudæis*.

¶ Quidquid huius ſit,Valentinianum Iun.nunc ſequamur,& argumentum eius à CLERICIS ad Iudæos,à maiore ad minus ſcilicet; Iudæis videlicet non dandam immunitatem definit,cùm ne Clericis quidem Chriſtianæ Religioni ſeruientibus,ſeu diuino miniſterio mancipatis hæc immunitas competat:imò non ante Clerici fieri poſſint,quam perſolutis omnibus patriæ muneribus:vel ſanè ſubſtituto idoneo,cui facultatibus ceſſerint,vel(vt poſteà Theodoſio placuit) facultatibus ſuis ipſi Curiæ ceſſis:*l.* 104.115.121.123.*inf.h.t.* Circa quod tamen variè cenſuêre Imperatores Conſtantius M. Conſtantius,Iulianus,Valentinianus,Valens, Theodoſius,Arcadius,Theodoſius Iun.quorum conſtitutiones,earumque ſummam *in Paratitlo* ſemel exhibui. Sanè Valentiniano ſeniori,patri huius, eadem ſententia ſtetit;ſcilicet vt bonis ſuis cederet Clericus ex Curiali factus,*l.*59.*ſup.*& Theodoſio *l.* 104.115.121.123.*inf.h.t.*quæ Valentiniano Iuniori quoque *hac lege* ſententia placet.

Huius temporibus propriè conueniunt ea quæ Ambroſius ſcribit libello ſuo altero ad hũc ipſummet Valentinianum,aduerſus Symmachum:*Si priuilegium quærat Sacerdos*[Chriſtianus]*vt onus Curiale declinet,patriâ atque auitâ & omnium facultatum poſſeſſione cedendum eſt.Quomodo hanc Gentiles ſi haberent,ingrauarent querelam,quod Sacerdos ferias miniſterij ſui emat totius patrimonij ſui damno,& priuatus vniuerſæ commoditatis diſpendio vſum publici mercetur obſequij: prætendens communis ſalutis excubias domeſticæ inopiæ ſe mercede ſolatur;quia miniſterium non vendidit,ſed gratiam comparauit.Conferte cauſas:Vox excuſare vultis Decurionem, cùm Eccleſiæ excuſare non liceat Sacerdotem.*

¶ *De* REVOCANDIS *ad Curiam ex quacunque militiâ, Curialibus originalibus.*

C. * Idem AAA. ad Hypatium PF. P.''

OMNES,qui ex origine Curialium ſe diuerſis gradibus inſeruere militiæ,reddi propriis Ordinibus oportebit:Exceptis his,quibus Legis † vetuſtæ(quæ certum numerum ſtipendiorum,vel Palatinæ militiæ viris ſtatuit)opitulatur auctoritas.Dat. XIII.Kal.Maij,Med.Merobaude II.& Saturnino Coss.[383.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*Iungendaque ei *lex ſuper.*99.
'' Italiæ:dixi ad *l.ſuper.*
'' Quænam hæc *lex* vetuſta?

COMMENTARIVS.

MILITIA Palatinâ,origine Curialem regulàriter Curiâ excuſari vetat:contrà,Curiæ eum,militiâ non obſtãte,reddi iubet Valentinianus Iun.*hâc leg.*Proculdubio recenti aliquâ *leg.*(cui *lex vetuſta* hâc *leg.*tacitè opponitur.) contrariâ abolitâ pariter vt aliâ ſimili *lege* abolitâ circa Iudæos,*l.ſuperiore*,quæ *huic* coniungenda venit ceu vnius eiuſdemque Conſtitutionis pars. Ex quâ vtraque coniunctâ patet,Valentinianum Iun.eâ conſtitutione, vnde vtraque deſumpta eſt, recentem aliquam Iuſſionem,quæ in Curiarum damna proceſſerat, abolitum iuiſſe.

¶ Exceptionem tamen idem addit *hac leg.*quam ex *lege vetuſta* repetit,quę ſc.præceſſerat recentem *legem*,quam initio abrogatum it:nempe vt Curiales militiâ Palatinâ poſt certum ſtipendiorum ſeu annorum numerum repeti non poſſint. Excepti quoque fuerunt nonnulli Palatini,*l.* 5.*ſup.de diuerſ.offic.* Quænam autem illa *lex vetuſta*?Sane vetuſtioribus *legibus*, aliæ atque aliæ temporum metæ poſitæ: quinque annorum Conſtantij & Conſtantis 31. 38. *ſup.* Totidem in præteritum ab ipſomet Valentiniano Iun. in futurum triginta annorum,*l.*88.*ſup.h.tit.leg.*Theodoſius M. decem annorum ſpatium definit *l.*12.*ſup.de priuileg.eor.qui in S.Pal.*quæ hoc ipſo Anno 383. data eſt, vbi vide plura.Sanè Ambroſius quoque *ep.ſua ad Theodoſium Imp.*29.quam ſcripſit An.393.teſtis eſt,tum,*eos qui Imperatori militarent,certo militiæ tempore ſeruatos* [immunes ſcilicet à Curia.]

¶ Ad hanc *leg.*verò propriè facit, quod Anno proximo 384.ſcribebat Symmachus *lib.*10.*ep.*51.ad ad hunc ipſummet Valentinianum Iun.*Cùm Venantij ſtratoris illicitam vſurpatámque militiam Marcellus argueret,quod Decurionum adſcriptus Albo, vt Geſta docuerunt, aduerſum leges ad Palatina caſtra tranſiſſet;non debui obiecta reticere,vt in eâ re quæ modum mei egrediebatur examinis, Æternitas veſtra ipſis legibus, quas tuetur, auguſtior indicaret.*

¶ MATRIS *originem non ſpectandam ſed patris:abolitis hac in re contrariis Reſcriptis, moréque Prouinciæ.*

CI. * Idem AAA. ad Baſilium Com. S. L.''

EXEMPLO Senatorij Ordinis,patris originem Municeps'' vnuſquiſque ſequatur: Nec valeant ſpecialiter delata Reſcribta,ſi quis ſe matris origine defendet'', à maiore Curia ad minorem transferri fortaſſe promeruerit:Neque vlla pro more prouinciæ referri ſinatur exceptio.Dat.XVI. Kal. Iul. Rom.'' Merobaude II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* *L.Exemplo* 36.*Cod.eod.tit.*
'' *Baſilio* huic Com.S.L.Anno 379.inſcribitur *lex* 1.*ſup.qui bonis cedere*:& hoc ipſo Anno 383.*lex* 40.*ſup. de appellat.* Hic idem eſt,cuius meminit Symmachus,*lib.*10.*ep.*47.
'' *Municeps*,id eſt Decurio,*h.l.&* *l.*4.89.*ſup.l.*105.110.130.137,143.144.147 154.*inf.l.* 41.*inf.de operib. pub.*.*l.* 2 *ſup. quid prob.l.*17.*inf.de luſtrali.* Cœterùm hanc vocem omiſit Τεαβ@.
'' *Defensâ* C. Iuſt.barbarè.
'' *Veron.*Valentinianus Iun.quippe Verona hoc tempore fuit: vbi etiam ſequenti die ab eodem data *lex vn.ſup. de mand. Principum* cùm paulò ante *Patauì* fuiſſet:vbi datæ ab eo *l.*3 *de* Apoſtatis,*l.* 5.*de inoff.teſt.*inter ſe coaſſandæ.

COMMENTARIVS.

PATRE Curiali natum patris Curiam ſequi iubet *hâc l.* Valentinianus Iun. non matris: Quod quidem iuris tralatitij regula eſt: Verum ſingularia plura circa id continentur. Primum enim id exemplo Senatorij Ordinis firmat *hâc l.* Valentinianus Iun:ſcil.Senatorius filius is demum eſt,qui patre,non qui matre Senatoris filiâ natus eſt: & ſic ad vtrumque iſtud omninò pertinet illud Ambroſij in *cap.*3.*Lucæ,Viri*,inquit,*perſona quæritur qui etiam in* SENATV *&* RELIQVIS CVRIIS *generis aſſeruat dignitatem.* Quanquam ſingularis quædam exceptio indicari mihi videtur *l.* 9. *ſup. de Senatorib.*Nota interim argumentum ab exemplo Senatus ad Curias:de quo ad *l.*85.*ſup.*

Deinde duas iſtius R. Ampliationes *hâc l.* Valentinianus adiicit.Primò non prodeſſe in contrarium *Reſcriptum* Principis in id ſpecialiter impetratum:Quod quidem ambiuiſſe nõnullos hâc tempeſtate Valentinianus Iunior *hâc l.*indicat,ſic quidẽ vt maternæ originis obtentu minores Curias affectarent nonnulli,maioribus poſt habitis; ad fugam videl.maiorum onerum;quia minor Curia erat matris,maior verò patris,vt ita minoribus oneribus ſubiaceret:quę vtique onera maiora erãt pro dignitate ciuitatis. Ergo priuilegia ſeu beneficia vni ſpecialiter perſonæ data hoc caſu nõ valere iubet *hâc l.* Valẽtinianus Iun.Imò nec(quæ ſecũda iã ampliatio eſt)Priuilegio ſeu More Prouinciæ quenquam matris potius quam patris Curiam ſequi permittit.

¶ Dices olim maternâ origine priuilegio aliquo cenſitos nonnullos:ac nominatim Ilienſibus, Delphicis,Ponticis tale priuilegium conceſſum fuiſſe, vt docet Vlpianus *leg.* 1.§.2.*ff.ad municipalem:*Verũ: ſed id priuilegij genus hîc abrogatur:non quidem quod ad tres illos,quos dixi;eſt enim hæc *lex* Valentiniani Iun.qui prouinciis illis non imperabat, verum Theodoſius M. Igitur neceſſe eſt in Occidente quoque prouincias quaſdam fuiſſe, quibus id olim priuilegij datum fuerat, vt vtroque parente Curiali natus,matris Curiam ſequeretur,nõ patris.

¶ Proinde patet; Primò,nõ abrogatũ *hâc l.*quod nonnulli cenſent Ilienſium,Delphicorum,Ponticorum priuilegium,verùm ſimile aliarum prouinciarum in Occidente;niſi eam accipiamus ex Theodoſij Iun.mente qui eam in *Codicem ſuum* retulit. Secundò patet neque abrogatum *hac l.* priuilegium illud Antiochenum, de quo agitur in Iuliani *l.*51. *ſup.*eſt enim illud ab eo de quo *h.l.* agitur diuerſum & quidem maius:nẽpe quo libero patre natus,matre verò Curiali ſolis materni ſanguinis vinculis alicubi illigabatur.Abrogatum potius illud *l.*137.*inf.* Tertiò hinc apparet, lapſum non Accurſium tantum,

tum,ſed & Cuiacium,cùm differentiam *hâc l.* indicari putant inter beneficium perſonale & ciuitati aut prouinciæ datum hoc ſenſu:non poſſe equidem beneficio ſpecialiter vni perſonæ delato id alicui deferri,vt matris potiùs quàm patris Curiam ſequatur: ſed valere priuilegia prouinciæ alicui hac de re conceſſa. Nam imò vtramque *hâc l.* negatur: prius quidem, *verſ. nec valeant*: poſterius verò, *vltimo verſiculo*: *neque vlla* &c. vbi *referri exceptio* vetari dicitur, cum inhibetur quis ſeſe more veteri prouinciæ defendere,eumq;allegare & obtendere. Quare *verſiculum* hunc idem perperàm accepit de conſuetudine iuri contraria:cùm contra accipiendus ſit,de *vetuſto more prouinciarum*, quibus id ſcil.priuilegij loco datum olim fuerat: etiam in Occidente:Id enim hîc ſignificatur per *morem prouinciæ*:Nempe vetuſta conceſſio,antiquum priuilegium. Vt proinde haud adeò hùc faciat Interpretũ tractatus de *Conſuetudine*, & vtrum *Conſuetudo* excuſet,vel Conſuetudo legi contraria valeat.

¶ Rescripto *Principis neminem à Curia excuſari.*

CII. * Idem AAA. Poſtumiano" Iter. PF. P.

Qvotiescvnqve ſe ex Reſcriptis noſtris aliquid impetraſſe contendent" hij, quos obnoxios Curiæ, vel origo fecerit, vel latum inter partes" iudicium deſignarit, nullam prorſus ſpem Curias" declinandi ex colore ſacræ Iuſſionis accipiant. Dat. IX. Kal. Aug. Conſtp. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* *L. Quotieſcunque* 37. *Cod. Iuſt. eod. tit.* Iungenda autem huic *lex* 1. *ſup. quod. probare debeant ad quamcunque militiam venientes*: Quæ etiam huic argumento reſpondet.

" *Poſtumius*, PP. & quidem iterum Orientis:ad quem extat,quoque *lex* 98. *ſup. h.t.* & *l.* 104. *inf.* & Gregorij Nazianz. *ep.* 71 vid. *Proſopogr.*

" *Contendunt*. C. Iuſt.

" *al. Patres*: id eſt Curiales,de quo mox.

" *Curiam* C. Iuſt.

COMMENTARIVS.

Rescripto Principis quemquam Curia liberari vetat Theodoſius M *h.l.* pariter vt militiæ Armatæ obtentu: *l.* 1. *ſup. quid probare deb.* quæ *huic legi*, ceu eiuſdem Conſtitutionis pars iungenda eſt. Qui alioquin duo Curialis conditionis euitandæ modi quammaximè opportuni & efficaces videbantur:Nempe Principis auctoritas ſeu beneficium & Militia ſeu Reip. defendendæ ſtudium. Quod vtrumque tamen repellit conſtitutione ſua, vnde hæc deſumpta nominatim, Theodoſius M. Principalẽ auctoritatem in necem Curiarum non admittendam ratus, vt cœteroquin Reſcripta in fraudem publicam valere noluerunt Principes, de quo *tit. de diu. reſcript.* ac nominatim in hoc argumento in fraudem Curiarum h.l. & *l.* 10.13.101. *ſup. l.* 137.139.156.167. *inf. h.t.*

¶ Vnum tantum ſingulare *hâc l.* notandum,quod ait lex, *vel latum inter partes Iudicium deſignarit* vbi omninò reſcribendum *inter Patres*, id eſt inter Curiales. Nempe duplici ratione quis Curiæ tenetur, vel originis ratione, vel lato inter Patres iudicio, ſeu *deſignatione*, qua voce hæc *lex* vtitur: denique Nominatione: ſic *leg.* 10. *ſup.* vtrum ex genere Decurionum ſit, vel antè nominatus ad Curiam. Et *l.* 1. 3. *ſup.* vel originem defugiſſe, vel ſpreta nominatione ſe militiæ inſeruiſſe. *Lato* igitur *inter Patres iudicio*, idem eſt, quod publico tractatu, *l.* 148. *inf.* publico conſilio, *l.* 53. *ſup. de appell.* publica ordinatione *l.* 118. *inf.* ſic & Apuleius *lib.* 10. *pag.* 241. *Placuit ſalubre conſilium, & ilicò iuſſus præco pronunciat, Patres in Curiam conuenirent.* Non eſt igitur hic locus de authoritate rei iudicatæ inter Partes, quomodo id omnes accipiunt, quæ enim partes hîc eſſe poſſunt? Verùm de Designatione ſeu Nominatione inter Patres, publico tractatu & conſilio habito, ordinatione, nominatione.

¶ *De* Syriachiæ *munere.*

CIII. * Idem AAA. ac Proculum" Com. Or."

Olvntate propriâ vnuſquiſque" Syriarchiæ" munus ſuſcipere debet, non neceſſitate inpoſitâ. Dat." VI. Kal. Aug. Salamariæ", Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* velut huic tempori adſtricta deque re iam abolitâ. concordat illi altera eiuſdem Theodoſij *lex* 109. *inf.* Meminit Libanius *Orat. περὶ τῶν ἀγγαρειῶν p.* 36. & *Orat. in Tiſamenem, p.* 447.

" *Proculo* huic Comiti Orientis inſcribitur hoc ipſo Anno *lex* 21. *inf. de operib. publ.* & *lex* 14. *ſup. de cohortal.* & Anno ſuperiore 382. *lex* 90. *ſup. h.t.* Eiuſdem meminit Libanius *de vita ſuâ, p.* 66.68. & *Orat. ad Icarium*, non *vno loco*: *p.* 455.456.458. (qui ſanè Icarius ei in Comitiuâ ſucceſſit) Quibus locis adminiſtrationem eius tyrannicam ſuggillat, ſuumque in eum odium teſtatur: tandem & narrat cum quo dedecore Magiſtratu deceſſerit.

" In hac *Orientis* diœceſi erat *Syria*, vt vel ex *hac l.* apparet. & docet apertiſſimè *Notitia Imperij.*

" Curialis, Duumvir.

" De *Syriarchiâ* hâc dixi plenè ad *l.* 1. *ſup. de prædiis Senatorum.*

" Pro, *Reddita.*

" De hâc ſubſcriptione in *Commentario.*

COMMENTARIVS.

Syriarchiæ munus, arbitrio cuiuſque relinquit nemine ad id coacto; *hâc l.* Theodoſius M. denique Syriarchiæ munus, munus voluntarium, non neceſſariũ eſſe definit. *Syriarchiæ* huius fit quoque mentio *l.* 1. *ſup. de præd. ſenatorum*, vbi prolixè oſtenſum eſt, eam Sacerdotium prouinciæ Syriæ fuiſſe, ludis edendis & quidem *muneribus ferarum* obnoxiũ, ἐπιμεληταὶ ἀγώνων: quomodo ſimilem Aſiæ Sacerdotem ſeu Aſiarchem Rufinus *munerarium* vertit; *lib.* 4. *c.* 14. Et alibi ſimilia prouinciarum Sacerdotia memorantur, veluti Bithyniarchia, Cappadocarchia, Lyciarchia itemque ſpeciale Antiochiæ Alitarchiæ. Sanè Syriarchiæ nominatim præter *hanc l.* & *d. l.* 1. mentio quoque fit *l. vlt. inf. de expenſis ludorum l.* 1. *Cod. de naturalib. liberis: l. vn. Cod. de off. Com. Orientis & Nouella Iuſtiniani* 89. *c. vlt.* Ergo Syriarchia munus fuit ludorum ſeu munerum edendorum in Syria, ſic vt modo pro ipſa χορηγίᾳ ſeu δαπανήμασι *Syriarchia* accipiatur, modo pro ἐπιμελείᾳ ſeu ipſo præſidendi munere. Quare Syriarchi *Agnonothetæ* dicuntur, eorumque nomen votiua feſtiuitatis ſolemnitas dedicaſſe: *d. l. vlt. inf. de expenſis ludorum*: & *d. l. vn. Cod. de officio Com. Orientis.* Denique *Agnonotheſias* nomine de quâ Theodoſij pariter *l.* 109. *inf.* agitur, ea comprehenditur.

¶ Porrò *Curialibus* hæc munera ſeu Agonotheſiæ olim, & verò hâc tempeſtate incubuêre, quod vel hic *titulus* docet, ſub quo *hæc lex*, & *d. l.* 109. *inf.* poſitæ ſunt: vt & *d. l. vn. Cod. de off. Com. Orientis*: & Libanij locus *in Tiſamenem* quem mox proferam: & idem *variis epiſtolis*: munera, inquam, hæc ferarum; (nam & alij ludi duumuiris Curialibus incumbebant, veluti Gladiatorij, Circenſes, de quibus eſt & Libanij locus *ep.* 377. *ad Ariſtænetum*: Scenici, de quibus ad *leg.* 29. *ſup.*) Atenim cùm hoc Agonothetico munere etiam Curiales grauarentur in necem Curiarum, primò quidem arbitrio cuiuſque id relictum à Theodoſio M. *h.l.* & 106. *inf.* Mox ſub Theodoſio Imp. id ad Iudices fermè tranſiit, vt docet *lex vlt. inf. de app. ludorum.* Imò Curialibus omninò interdictum id à Leone, *d. l. vn. C. de off. Com. Oriẽtis*, qui idem Alytarchiam, (muneribus edendis Antiochiæ) ſollicitudine Comitis Orientis (cui etiam hęc *lex* noſtra inſcribitur) exerceri voluit: Syriarchiam verò, ſollicitudine Conſularis Syriæ. Ad quod quidem etiam munus collatio quædam facta ex poſſeſſionibus priuatorum, veluti Curialium, vt docet *d. l. vlt. inf. de exp. ludorum*: imò etiam Senatorum: quod decennio poſt *hanc leg.* abolitum ab eodem Theodoſio M. *d. l.* 1. *ſup. de præd. Senatorum.* Neque tãtum pecunia in id exacta, verùm & *feræ*, & *ferarũ* Curatores alendi dabantur: Quod docebit mox Libanij *locus*: & alter *eadem orat. p.* 449. Ergo Theodoſius M. Syriarchiæ Agonotheſiam, & Agonotheſiam omnem voluntate propriâ ſuſcipi iubet *hâc l.* & *l.* 109. *inf.* nemine ad id inuito coacto. Et hæc quidem illa eſt Theodoſij M. conſtitutio, quam memorat Libanius duobus locis: *Oratione περὶ τῶν ἀγγαρειῶν p.* 36. ad Theodoſium M. ipſum quam hoc hoc ipſo Anno 383. ſcripſit vel certè A. 385. κἂν τοῖς ἐπαίνοις τοῖς περὶ σοῦ, τῶν μεγάλων καὶ τοῦτό ἐστιν ἐπὶ τὰς διὰ τῶν θηρίων λειτουργίας, ἀναγκαῖς ἤγετό τις πρότερον, συγγνώμης τοῦτο ἐποίησας, οὔτε κωλύων βουλομένους, οὔτε ἕλκων ἄκοντας, &c. id eſt *ſed è maximarum laudum tuarum numero iſtud eſt, Ad publica ferarum munera neceſſitate quis antea adigebatur; id verò tu Indulgentiæ feciſti, neque prohibens volentes, neque trahens inuitos.* Alter Libanij locus eſt in *eius orat. in Tiſamenem*, ad eundem Theodoſium, *p.* 447. Damna quipppe à Tiſamene Curialibus illata memorans, nominatim memorat damna illata ferarum muneris occaſione: Quare vbi dixit τοῦ διὰ τῶν θηρίων λειτουργήσοντος, dixitque Tiſamenem inuitos ad id adegiſſe, τὴν λειτουργίαν δὲ τοῦ ἄθλου ὑπομεῖναι κελεύων, ſubiicit, σὺ δ' ἐν τῷ τοῦτο τολμᾶν, ὦ βασιλεῦ, περιυβρίζων νόμον. σὺ γὰρ ἡμῖν τοῦτον περιττάρυσιν ἔθηκας, τὴν μὲν ἀνάγκην τῆς τοιαύτης δαπάνης ἀναιρῶν, γνώμης δὲ τὸ πρᾶγμα ποιῶν. Λέγει οὖν ὁ νόμος, βούλει καὶ τοῦτο ποιεῖν; οὐδεὶς ὁ κωλύσων: ἀλλ' οὐκ ἐθέλεις; οὐδεὶς ὁ καταναγκάζων, ἀλλ' οὗτος ἀναγινωσκομένου τοῦ νόμου προσῆγε τὰς ἀνάγκας, &c. καί τοι καὶ εἰ μηδὲ πάντες ἦσαν ἐνδεεῖς, τὰ εἰς χρήματα καὶ πολὺς ὁ χρυσὸς παρ' ἑκάστῳ, θηρία δὲ οὐκ ἐβούλοντο τρέφειν, οὐδὲ τοὺς ταῦτα ὑπομένοντας ἀνθρώπους, καθ' ἐξουσίαν ἔφυγον αὖ τὸ ἀνάλωμα, &c. id eſt, *Tuam hoc audens, ô Imperator, contumelioſè abrogat legem: tu enim nobis pronuper ſanxiſti, neceſſitatem quidem tantæ impenſæ remittens, voluntatis verò hanc rem efficiens: Nempe ait lex, vin' & hoc facere, nullus eſt qui impediat; non vis, nullus eſt qui coacturus ſit. Sed hic etiamſi lex legeretur, neceſſitatem adegit &c. Et quanquam non omnes eſſent indigi, quantum ad pecunias attinet, imò magna vis auri penes vnumquemque foret, feras tamen alere noluerunt, & eos qui ferarum curam habent: quantum potuerunt, hunc ſumptum effugerunt.* Repetitâ porrò conſtitutione Theodoſius M. id ipſum poſteà rurſùm conſtituit, *l.* 109. *inf.* An. 385. ad Cynegium PP.

De hoc verò ferarum munere Antiochiæ in Syriâ eſt quoque Libanij *epiſtola* 865. ad hunc ipſum *Proculũ* cui hæc *lex* inſcribitur, vbi de Argyrio quodam agit: ἐπειδὴ τοῖς πατράσιν ἀξίων Ἀργύριος ὁ πολιτευόμενος ἐπὶ ταῖς καλαῖς λειτουργίαις, διά τε θηρίων καὶ τῶν πρὸς ταῦτα μαχομένων ἀνθρώπων εὐφραίνει τὴν πόλιν ἡμῖν, &c. De eiuſdem ferarum muneribus quæ à Curialibus Antiochiæ in Syria edebantur ſunt eiuſdem Libanij *epiſtolæ*, ad *Andronicum* 212. ad *Florentium*, 210. quæ ſingularis eſt: ad *Euſebium* 213. & 212. ex quarum priore diſcimus optimos venatores ferarum ex Phœniciâ petitos κυνηγέτας, πρὸς τὰ θηρία μαχομένους: v. & *ep.* 495.506.507.

¶ Superest *huius leg.* subscriptio. Dicitur verò ea, *Dat. Salamariæ*, vbi nonnulli reponebant, *Samariæ*; Reponat quis *Solaramiæ*: quę in Syriâ Apamænâ vel Palmyrena erat haud longe Emesâ & Laudiciâ scabiosa, & Palmyra & Damasco: cuius mẽtio quoque fit in *Itinerario Antonini*, *p.* 127. vbi malè *Salaminiada* habet editio: *Heliaramia* eadẽ, Græcâ voce in *itiner. Penting.* *solis* videl. *Aramia* vel *Aramæa*: Aramia vel Aramæa, Aramæi pro Syria & Syris: vid. Io. sephum & Strabonem, *Heliopolis* eodẽ *tractu. Aram* etiam olim Damascus: vid. Hieronym. Et fortè *Solaramiæ* vox cõflata è tribus *sol*, *Ar*, *Ramia*. *Aspus* & *Paspisius* vel *Paspisius* Reges: de quibus obeliſci Inscriptio apud Marcellinum, *lib.* 17. *p.* 101. 102. Quid si *Salamaram* hîc intelligamus quæ in Pamphyliâ, cuius meminit Hierocles in vetustissimâ prouinciarum *Notitiâ*. Verùm huic renititur *huius l.* Inscriptio quæ data est ad Com. Orientis in quâ diœcesi non fuit Pamphylia.

¶ *De* Clericis *Curialibus, & cedendis ab eis bonis.*

CIV. * Idem AAA. Postumiano PF. P.''

CVriales, qui Ecclesiis malunt seruire, quàm Curiis, si volunt esse quod simulant, contemnant illa quæ subtrahunt: Nec enim eos aliter, nisi contemptis patrimoniis liberamus: Quippe, *animos diuinâ obseruatione deuinctos non decet patrimoniorum desideriis occupari.* Dat. VII. Id. Nou. Constp. Merob. II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Codice Iust.* Quæ & ipsa ad Historiam Ecclesiasticam pertinet, & tamen omissa est à Baronio.
'' Reponendi *hic*, & deinceps *sequentib. legib.* vsque ad *legem* 125. inclusiue, *Imppp.* Valentinianvs, *Theodosius & Arcadius*, vtpote Gratiano iam mortuo: vid. *Chronolog.*
' *Postumianus* sub Theodosio M. PP. Orientis. Ad quem inter alias est quoque *lex* 98. 102. *sup.* & extat quoque Gregorij Nazianzeni *epistola* 71. vid. *Prosopogr.*

COMMENTARIVS.

Clericvm ex-Curiali factum, Curiâ Curialibusque oneribus & descriptionib. non aliter liberari vult *h. l.* Theodosius M. (pariter vt idem tribus aliis constitutionibus; putà *l.* 111. 121. 123. *inf. h. t.*) quàm cesso patrimonio suo, Curiæ scilicet, *h. l. & l.* 121. 123. *inf.* & sic cum patrimonij iactura & periculo: vel alio nominatim idoneo ex patrimonio suo subrogato *d. l.* 15. Quæ & ipsa sententia biennio pòst stetit Theodosio M. eidem in simili casu *l.* 46. *sup de cursu publ.* Imò in hâc ipsa re hoc ipso Anno stetit Valentiniano Iun. *l.* 99. *sup.* ad cuius sententiâm referendus est Ambrosij locus ad Valentinianũ Iun. scribentis, non verò ad *hanc leg.* quæ Theodosij M. est, is trahendus. Pariter vt ad *hanc l. malè* refertur eiusdem Ambrosij locus alter, *ep.* 36. *ad Theodosium*, de quo ad *l.* 36. *inf. de Episcopis.* Rectè autem referri potest Gregorij Nazianz. locus, quem profert ad *l.* 121. *inf.* Imo eadem mens stetit quoque Valentiniano Sen. *l.* 59. *sup.* Nam quid hanc in partem censuerint superiores Principes, docet satis *Paratitlon.*

¶ Ratio tantum *hâc l.* respectu Clericorum ipsorum notetur. *Quod animos diuinâ obseruatione deuinctos*, id est Ecclesiis seruientes, *non deceat patrimoniorum desideriis occupari*, Sic & *leg.* 63. *sup.* de Monachis retrahendis ad Curiam, *mandauimus familiarium rerum carere inlecebris.* Ad quam rationem vide quæ dixi ad *l. vlt. sup. ad leg. Iul. pecul.* Ipsarum verò Curiarum respectu ratio hæc altera redditur ab eodem Theodosio M. *l.* 123. *in fin. inf.* nempe quod *Curia habere debeat solatium facultatum, cui desit in functionibus numerus personarum.*

¶ Hæc porrò *lex*, saltem hoc ius postea Arcadio displicuit in specie *l.* 3. *sup. de his qui ad Eccles. conf.* vnde desumpta est *lex* 12. *Cod. de Episcop. Eccl. & cler.*

¶ *De* Principalivm *officij Præsidis Osdroënæ liberis, ad Curiam Ædesenam vocandis.*

CV. * Idem AAA.'' Cynegio PF. P.''

OB penuriam'' Ædesenorum'' Municipum'', Diui Parentes'' Nostri statuerunt, † *Vt officij Præsides'' Osdroënæ prouinciæ Principũ'' liberi, si singuli essent, memoratæ ciuitatis Curialibus iũgerentur: sin verò bini diuisâ fecunditate, singuli militiæ, singuli verò Curiæ necterẽtur*, Quod cũ ita sit, iubemus & præsenti lege, & superiore seruatâ, vt omnes omninò, qui ordine militiæ ad Principatũ vẽturi sunt, vel veniſſe mõstrantur (etiãsi aliquâ calliditatis arte se à Principatus munere putauerint subtrahendos) memoratæ Curiæ suos liberos tradant, diuidántque Ædesena ciuitate subolem Reipublicæ profuturam. Hij quoque, qui iam,

iam, contra legem, ante Principatum patrum quibuslibet sacramentis innexi sunt, retracti, memoratæ Curiæ congregentur. Dat. pridie Non. Maij, Constp. Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut historica & temporaria.
' Nempe, *Valentinianus* Theodosivs & *Arcadius*: vt *leg. super.*
'' *Cynegius* sub Theodosio M. PP. Orientis: cui decem constitutiones super Decurionibus *hoc tit.* inscribuntur, puta hæc *lex* & *lex* 106. 107. 108. 109. 111. 115. 116. 117. 118. Quibus addenda *vndecima lex, inf. de prad. & mancip. Curial.* Vnde apparet magnam huic Cynegio Curiarum curam fuisse. De quo Cynegio dixi *sup.* plenè *l.* 19. *de petitionib. & l.* 15. *sup. de accusat.* etiam ex Zosimo, Libanio, qui eius non *vno loco* meminit, & Idacio. vid. *Prosopogr.*
'' Vid. *l.* 79. *sup.*
'' Id est Curialium *h. l.* & multis aliis *legibus.*
'' Parentes suos *h. l. & l.* 90. *sup.* vocat Theodosius M. more solito decessores suos in Imperio Valentinianum & Valentem de quo more dixi ad *l.* 1. *sup. de æt. certo temp. fin.*
† Valentis *legem* 79. *sup.* intelligit.
'' 99. *Præsidis.*
'' Primipilarium, *d. l.* 79.

COMMENTARIVS.

Desenæ per Osdroënam Curiæ, Curialibus hoc tempore exhaustæ consultũ it *hâc l.* Theodosius M. confirmatâ super Principalium Officiis Curiæ nectendis vel inter eam & Officium diuidendis, *lege* Valentis Imp. puta *l.* 79. *sup.* ad quam dicta sufficiant. Quatuor tãtum *hac lege* singularia notentur. Primò eos etiam Principalium filios ad Curiam retrahendos, qui nati ante Principatum patris, iam aliis sacramentis nexi sunt. Principalium sc. Filij etiam ij sunt & censentur, qui ante principatum patris, nati sunt sicut Senatorum filij in honoribus, qui ante patris dignitatem nati. De quo ad *l.* 1. *sup. de Senator. & gl. coll.* Secundum singulare est id quod de *diuisione prolis* hîc adiicitur. De quo iam supra non semel, ac nominatim ad *d. l.* 79. Tertiò ad Osdroënam pertinentia notentur: quæ hîc indicantur, de Præside videl. Osdroenæ, de eius Officio, & Principibus in eò: deque Ædessa in Osdroëna de quibus ad *d. l.* 79. Postremò, ex collatione *huius l.* cum *d. l.* 79. discimus Principales officij qui *hâc l.* vocantur', eosdem cum Primipilaribus fuisse.

¶ Provinciæ *administratione Curialem non liberari.*

CVI * Idem AAA. Cynegio PF. P.''

CVriales, quicunque'' perfuncti prouincialibus dignitatibus fuerint, ad persoluenda ea que debent patriæ detinentur.'' Dat. VIII. Id. Iul. Heracleæ, Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' Orientis: cui decem constitutiones *hoc titulo* inscribuntur dixi ad *l. super.* 105.
'' *Quantuncunque.*
'' *Detineantur.*

COMMENTARIVS.

Dignitatibvs prouincialibus, Administratione, inquam prouinciæ quàmlibet perfunctos Curiales, ad Curiæ munera quæ nondum subierunt, teneri iubet *hâc l.* Theodosius M. Quæ & ipsa sententia est duarum aliarum Theodosij M. constitutionum, *l.* 122. 134. *inf.* (vt cæteroquin idem generatim dignitatibus quamlibet honoratos reuocari ad Curiam voluit: *l.* 86. 87. 94. *sup.* 122. 123. 134. *inf.*) Idemque Valentiniano Iun. visum, *l.* 110. *inf.* de Arcadio *l.* 159. *inf.* quod tamen mox emendauit quadamtenus *l.* 160. *inf.* Aliis certè Principibus aliter hâc parte visum: nempe prouinciæ administratione reuerà functos ad Curiam retrahi non posse: Constantino M. *l.* 5. *sup.* Constantio, *l.* 36. 41. *sup.* Quid Theodosio Iuniori visum? docebit *lex* 157. *inf.* Vnde apparet, & Curialium penuriam indies maiorem fuisse, cui retractis etiam post administrationem prouinciarum Curialibus succurri oportuerit, & prouinciarum administrationem magnis magisque euiluisse: Cum ab initio ea Curialibus muneribus liberaret.

¶ BONORVM *Curialis ex lucratiuâ quacunque causa possessores pro modo emolumenti ad denarisimi collationem teneri.*

CVII. * Idem AAA. Cynegio PF. P.''

QVICVNQVE heres Curiali vel legitimus,vel electus testamento'' gradúve'', successerit,quisque fideicommissarius aut legatarius eiusdem arbitrio'' morientisexistiterit;vel si quem liberalitas locupletauerit fortè viuentis,quos'' à Curiæ nexu condicio solet dirimere,sciant'',pecuniariis describtionibus'', pro eâ tantum parte patrimonij in quam quisque successit,ad denarisimum'', siue vncias, sese auctoris'' sui nomine retinendum Dat.prid.Kal.Sept.Veronæ'',Richomere & Clearcho Coss.[384].

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod.Iust.*
'' *Cynegius* PP. sub Theodosio M. Orientis scil.cui decem *hoc titulo* Constitutiones inscribuntur,de quo ad *l.*105,& in *Prosopogr.*
'' Primo gradu.
'' Secundo gradu,substitutus scil.
'' *Arbitrio*, id est testamento: vt *l.*4.*inf.de Episcopis*:vid.*Gloss.*
'' Nulla hic numeri mutatio est,sed Syllepsis quam Synthesin nominant de quâ monent Grammatici:monet & Gronouius *de sextertiis p.* 81.
'' Ita quoque *l.*123.*inf.*denarisimo vel vnciis habeatur obnoxium.
'' *Auctor* à quo bona descendunt.
'' *Berœæ*: inter Heracleam & Hadrianopolim Thraciæ:cuius mentio in *itin.Peuting.lit.E.med.dert.* sanè Theodosium hoc anno constitisse Heracleæ mense Iunio docet *l.*7.*sup.de Palat.S.L.lex* 106.*inf.hoc tit.l.*11.*sup.de murilegulis:lex* 1.*de expensis ludorum* mox mense septembri,Constantinopoli:Quare Heraclea digressus & Constantinopolim rediens, *Berœæ* quoque in transitu constiterit.

COMMENTARIVS.

VCRATIVA ex causâ Possessores bonorum aliquorũ Curialis,non Curiales, descriptioni seu collationi cuidam pecuniariæsubiici iubet Theodosius M.*hâc l.*pariter vt idem *l.* 123.*inf. h.t.* Scilicet ne transfaris Curialiũ in nõ Curiales bonis, Curiarum commoda omninò destituerentur, vsus hoc nouo remedio ad eas sustinendas & erigendas, possessiones eorum bonorum non Curiales ex causa lucratiua ad certam *descriptionem pecuniariam*,id est collationem seu præbitionem adstringere,Ordinibus seu Curiis annuatim faciendas:De quâ collatione,descriptione præter hanc *legem*,est insuper *alitera* illa eiusdem Theodosij M.*hoc ipso titulo*, *d.lex* 123.*inf.*& quatuor Theodosij Iun.putà *lex* 173.*in fin.*& *l.vn.inf tit.*expresso *de imponendâ lucratiuis descriptione*:& *l.*16.*inf.de Agentibus*:& *Nouellâ eius* 11. *l.*2. Cuius descriptionis seu collationis auctorem puto Theodosium M. & quidem *hâc ipsâ leg.* eius quippe verba omnino nouam sanctionem redolent.

¶ Sub tribus porro Limitationibus hæc descriptio seu collatio imposita.

¶ Primò impositaea *Possessionibus* seu iugationibus,non rebus mobilib.aut se mouẽtibus,vt expressè id definit Theodosius Iun.*d.Nouellâ* 11.*l.* 2.*& l. vn.*quæ inde desumpta *Cod.de impon.lucrat. descriptione.*

¶ Secundò imposita hæc descriptio seu Collatio nonnisi *Lucratiuis*,seu iis qui ex lucratiua causa possessiones detinerent,vt loquitur *d.l.vn.* vt habet ille *tit.de impon.lucratiuis descript.*quibus lucratiuæ facultates ex bonis Curialium prouenerant, vt ait *d l.*173.si quis ex lucratiuâ causâ & substantiâ Curialium aliquid percepisset *d. l.* 16.*inf.* iis ad quos ex substantiâ Curialium diuersa largiendi occasione peruenisset, vt *dict. l.* 16.*infr.* Quod hæc (eo quoque nomine singularis) *lex* specialiter edisserit : *Primò* si quis hæres Curiali extitisset, quocunque iure 1. siue ab intestato, 2. siue ex testamento, 3. idque siue primo siue secundo substitutionis gradu: *Secundò* item si quis fideicommissum aut Legatum testamento Curialis accepisset:*Tertio* denique si donatione inter viuos quid ab eo acceperit:Quod & ipsũ *d. Nouella* cõtinetur.Quæ quidem eorum quæ ex lucratiuo titulo ad aliquem peruenerunt,& onerosõ,differentia & in aliis iuris articulis cernitur, sic vt hæc difficiliùs ad collationem vocetur,illa procliuiùs,quod in *Vicesimâ quoque hereditatorum* videre est. Neque tamen omnes,verùm iis adhuc exceptis,de quibus *d.Nouellarum* Theodosium Iun.*tit.*11.*l.* 2. pariter vt excepti nonnulli *lege*, *Vicesimâ hereditatorum.*

¶ Tertiò,imposita hæc descriptio seu collatio, pro *ratâ possessionis* seu pro eâ tantum parte patrimonij,in quam quisque successisset: Quod vt *hâc l.* ita & *d.l.*123.*inf.& d.l.*16.*sup.de agentib.in reb.* diserte cauetur.

¶ Modvs autem qualis fuerit huius collationis sub Theodosio Iun.docebit *d.lex vn.inf.de impon.lucrat.*& *d.Nouella* 11.Sanè *hâc lege* & *dict.leg.*123.*inf.* ad denarisimum siue vncias possessores illos teneri dicitur.*Denarisimus* aliquando accipitur pro computatione per nummos æreos.Epiphanius, ᾧ φόλλις δύο λεπτοὶ κεῖται τὸν δηνάριον, ἀλλ' ἐ κεῖται ἀργύρεον. *Denarius* scil. exigua ærea moneta fuit. Aurelianus Imp.apud.....*Philippeos*,inquit,*minutulos quinquagenos,æris denarios centum.*Ideò *Denarij* in lusu puerorum apud Macrobium, vbi de nummo æreo loquitur.Et quæ apud Marcum *c.*12.λεπτὰ δύο dicuntur, *duo*

duo denarij dicuntur Hilario : quæ Lucæ *c.* 10. *δύο δηνάρια*, Ambrosio *duo æra*.Ergo Denarij vsus αὐτὰ τῶ χαλκισμῶ seu exigua stirpe æreâ. Huiusmodi denariorum sex millia solidũm constituebant, æuo Cassiodori *lib.* 1. *ep.* 10.Verùm de hoc Denarisimo hanc *leg.*& *d.l.*123. non accipio : sed vel de quacunque exigua præbitione in pecunia (fuit enim & denarius aureus & argenteus) vel de denario argenteo. Igitur singulas vncias auri, ideſt,duodecimam assis seu aurei partem huius Denarisimi seu præbitionis nomine pro singulis iugis seu capitibus præberi oportuisse puto. Vnde huiusmodi possessores ad *denarisimum* siue *vncias teneri dicuntur*, *hac l.& d. l.* 123. hæc enim promiscuè dicuntur: vnciæ scil. singulæ, pro singulis iugis seu capitibus. Atenim postea duplicata hæc præbitio : sic vt quaternas siliquas (ideſt,duas vncias,nam siliqua vigesima quarta pars solidi fuit, teste Isidoro) Theodosius Iun. solui voluit, *dict. l.vn. infr. de impon. lucrat. descript.* & *dict. Nouella* 21.*l.*2.

¶ Notandum tandem hanc descriptionem impositam possessoribus bonorum Curialium, non Curialibus: neque ad Curiam ideò vocatos, etsi hæredes legitimos vel donatarios. Quare queritur Libanius *orat.inedita* περὶ Θεσσαλίκου, quod filius ipsius naturalis, qui ex *lege* Valentiniani, à Valente confirmata (puta *l.supr.de naturalibus*:) accepis eius bonis, ad Curiam ideò vocatus fuerat eo superstite.

¶ POENÆ *nomine in Curiam damnari neminem posse.*

CVIII. * Idem AAA. ad Cynegium PF. P.''

NE quis Officialium, Curiæ,pœnæ specie atque æstimatione, edatur'', nisi si quis fortè Curiam diffugiens ob hoc cœperit militare'', ne ingenitis'' fungatur officiis''. Omnes itaque omnino Iudices tuæ'' censuræ subditos admonebis,ne quis'' æstimet, Curiæ, loco supplicij, quemquam deputandum : Cùm vtique *Vnumquemque criminosum non dignitas debeat,sed pœna comitari.* Dat. VIII. Id. Nou. Constp. Richomere & Clearcho CONSS.[384.]

NOTÆ.

* *L. Ne quis*,38.*C.Iust.eod.tit.*
'' *Cynegius* PP. Orientis sub Theodosio M. quem Cynegium decem Theodosij M. constitutiones *hoc titulo* occurrunt: v.de eo plenè *Prosopogr.* dixi & ad *l.*105.*supr.*
'' *29. Dedatur*, vt etiam habetur *Cod.Iust.*
'' Inter Officiales : Malè Gl.sub Magistro militum : *Militia* quoque Officialium dicta, v, *Gloss.*
'' Ideſt, Originalibus.
'' Curiæ, cui natus.
'' Iudices seu Rectores prouinciarũm censuræ Præfectorum Prætorio subditi : de quo passim.*leges huius Cod.*
'' *Ne quis eorum.* C.Iust. *eorum*,Iudicum scil.

COMMENTARIVS.

POENÆ specie atque æstimatione, locoque supplicij, Curiæ quemquam dedi vetat *hac l.* Theodosius M. pariter vt Valentinianus Senior *l.*66.*supr.* Vbi de hoc pœnæ genere plenè, & quam malè *leges* nonnullæ aliæ aliæ eò trahantur, vel aliorum scriptorum loca, etiam ab his qui ex professo de hoc pœnæ genere egerunt, & testimonia veterum collegerunt.

¶ Quatuor tantum singularia *hac l.* notentur. Primò hypothesis eius : Nempe *Officiales* nominatim à Rectoribus prouinciarum delinquentes, supplicij loco Curiæ dedi, tradi solitos testatur. Quod *h.l.*nominatim vetatur.Secundò notetur *Exceptio*:quod sc.ij Officiales Curiæ dedi possint, qui Curia desertâ ad Officialium militiam cõfugerunt. Quæ quidem,vt verùm dicamus exceptio non est: neque enim hoc casu Officialis pœnæ loco Curiæ tam datur, quam Curiæ refuga eidem redditur. Tam parùm accurati fuerunt Imperatorum hâc ætate Quæstores, legum alioquin condi promi. Quamquam dici possit, & hoc pœnæ genus esse, ad aliam militiam quem retrahi inuitum, quam fugerat.Tertiò notetur,Ratio generali *huius l.* cuius hic sensus est, meliorem non debere fieri conditionem eius qui punitur. Cum quâ non conuenit prorsùs *lex* 9. *supr. de pœnis* : in cuius specie mutatio tantum de corpore æquali in æquale pœnæ loco,vetatur hac iam aliâ ratione,scil.quod pœna deteriorem facere debeat eius qui punitur conditionem non æqualem. Summa sanè ex his duab. hæc rectè conficitur, pœna, non æqualem, *d.l.*9. multo multo minus meliorem eius qui punitur condicionem fieri oportere. E contrario igitur,deteriorem fieri pœnam oportere: quod cuique cernitur in sp.*l.vlt.inf.de pistorib.*seu *l.*2*C.de appar. P.V.* & *l.*8.*d.t.de pistoribus.* Inde Vrbaniciani vel annonarij Apparitores rectè in Corpus Pistorum damnantur, *d. l.vlt.* Patronus, in Caudicariorum & Mensorum corpus *d.l.*9. *de pistorib.* Et ita quidem hæ *leges* distinguendæ sunt, suisque enunciatis aptandæ. Quartò notetur, *Dignitatem* Curialibus tribui quod iam plenè expendi ad *l.*85. *&* 92. & ad hanc *postremam* maximè.

¶ EMERITORVM, *ideſt, omnibus muneribus perfunctorum, Curialium tria priuilegia.*

CIX. * Idem AAA. Cynegio PF. P.''

NEc cogi ad Agonotheſiam'' volumus inuitos: & ad eum ſtatum cuncta referenda ſunt, in quo inueniuntur: Atque ideò, Curiales, qui vniuerſa perſoluerint, nihilque iam vel ex honoribus reliquum habeant quod debere videantur', (dumtaxat'' huius'' ac ſimilium pro qualitate generis functionum) poſtquam patriæ cuncta reddiderint quæ publica poſcit vtilitas, etſi præſentare'' forſitan nolunt, tamen propter perſonarum condicionem præſtare'' cogendi ſunt, &'' conceſſa ſibi generaliter, atque in perpetuum ex-Comitibus dignitate lætentur. Oſculum quoque his, in prouincia, Iudicantum, & conſeſſus indultus ſit. Dat. VI. Kal. Maij, Arc. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à *Cod. Iuſt.*
Orientis: cui decem *hoc t.* Conſtitutiones inſcribuntur: de eo dixi ad *l.* 105.
'' *Agonotheſia* ἀγωνοθεσία. Pollux ἀγωνοθεσία, ἀθλοθεσία. Hinc Agonothetæ, *l.* 2. *infr. 2. de expenſis ludor.*
'' *Videantur debere*, pro, *debeant*. v. ſimilia plura in *Gloſſ. Theod.*
'' *Duntaxat μόνον μέχρι τούτου δηλαδή*. Gloſſæ. vid. & de hac quoque voce *l.* 13. *ſupr. de Prator.* Et ſic, *exceptis his.* Priſcianus *lib.* 18. *p.* 1200. ἀλλαχῆ πλὴν. *Hoc Attici conſtruunt omni cum caſu abſque vocativo: quomodo & noſtri, niſi & DUNTAXAT: vt niſi illius iuſſit, niſi illi congruæ, niſi illum doceam niſi illo præſente.*
'' *Agonotheſiæ* ſcil.
'' Siue *Præſentari*, vel *ſe præſentare*? Imò, *præſentare* Agonotheſiam.
'' Siue *Præſentari*? Imò, *præſtare*, ideſt, eminere.
'' Fortè, *vt.*

COMMENTARIVS.

DE EMERITIS Curialibus, qui ſcilicet, PERFVNCTI ſunt in Curia ſua & patria ſeu Reipublica, *omnibus* muneribus Curialibus (de quibus ſunt quoque variæ Inſcriptiones veteres, quodque ea laude cenſebantur) excepta Agonotheſia, deque eorum priuilegiis & honoribus eſt hæc Theodoſij M. conſtitutio, inemendatiſſima, vel certè obſcuriſſima: In quo alioquin etiam argumento verſatur *lex* 4. 14. 75. *ſupr. l.* 189. *infr.* ita quidem vt *dicta lex* 75. huic noſtræ quoque reſpondeat quoad Comitiuæ dignitatem. De priuilegiis inquam & honoribus eorum eſt *hæc lex*: quæ iis competebant, quæque nonnulli hoc æuo imminuta volebant: coactis partim iis quamlibet emeritis ad munus Agonotheſiæ, partim ſpoliatis iis, honoribus illis qui emeritos ſeu omnibus patriæ muneribus defunctos manebant. Aduerſus quod Theodoſius M. & ab Agonotheſia eos liberat., & ad eum ſtatum eos haberi, reduci, referri vult, in quo nunc inueniuntur emeriti ſcil. De ſingulis ordine: quæ & tribus priuilegiis abſoluuntur.

¶ *Primum* eſt, vt Emeriti muneribus omnibus in patria perfuncti, ad *Agonotheſiam* inuiti non compellantur. Quod & ipſum iam ab eodem Theodoſio Magno cautum, circa Syriarchiam, ideſt, circa Syriæ agonotheſiam ſeu Sacerdotium, *leg. 103. ſuprà, hoc titul.* vbi dicta huc arceſſi poſſunt.

¶ *Secundum* priuilegium eſt, quod omnibus in patriâ muneribus defunctos in eo ſtatu ſpectari, præſentari vult in quo inueniuntur, ideſt, eo loco haberi, quo haberi debent, & conſtituti ſunt Emeriti: Comitum proinde dignitate eos haberi vult, & Ex-Comitibus dignitate lætari: ſcilicet vt variis pro varietate temporum honoribus Curiales, omnibus honoribus functi à Principibus decorabantur: de quo ad *leg.* 4. *ſupr.* ita hoc æuo Comitiuæ dignitas his delata, & quandoque ante tempus quæſita, *hac leg.* & *leg.* 26, 36. 41. 44. 75. *ſupr.* vbi dixi; *l.* 150. *infr.* vid. & *l.* 129. & 189. *infr. eod.* Et quidem ſub hac duplici Ampliatione eam Comitum dignitatem Emeritis tribuit *hac leg.* Theodoſius M. *Primò*, vt ſi muneribus aliis omnibus defuncti ſint, excepta duntaxat Agonotheſia, & ſimilibus functionibus, quarum gratiam his *hæc lex* facit, hæc nihilominus Comitiua competat. *Secundò*, vt competat ipſo iure *generaliter*, vt ait *lex*, ſolo *ſtatu* Emeritorum *in quo inueniuntur* conſiderato; etſi *præſentari* fortè *nolint*: propter ſuam conditionem tamen præſtare cogendi ſint & eminere: *Præſentari*, ideſt, oculis publicis ſubiici, ſiſti, exhiberi cum ea dignitate: ſic & domus ſummæ dicuntur lauacris publicis præſentari, *l.* 3. *infr. de Aquæductu*: ſic præſentari Examini, *l.* 5. *de bonis vacantibus*: ſic dicuntur Rei præſentari, ideſt in publicum extrahi, adprehendi, ſiſti: *l.* 31. *circa fin. de Epiſcop. infra* ſic muneribus patriæ præſentari, *l.* 161. *infr. hoc tit.* quanquam poſſit & vox, *præſentare*, hîc ſtare: hoc ſenſu, etſi Agonotheſiam *præſentare*, vel *penſitare* (quæ vox etiam propria hac in re, vid. *leg.* 29. *ſupr.*) vel *præſidere* Agonotheſiæ nolint, tamen Comitiua decorari debeant: Nempe Emeritos Agonotheſiam inuitos ſubire non vult Imp. Et licet ipſi Emeriti Comitiuam non petierint, attamen inuitos eos ſequi iubet ſplendorem & dignitatem Comitiuæ: atque in eo ſtatu Decuriones, ipſorúmque res æſtimari, ad eum ſtatum cuncta eorum referri, in quo inueniuntur, ac proinde *præſtare* ſeu eminere propter perſonæ conditionem cogendos: Comitiua ſcil. capaces, quia

quia iam Emeriti, etſi eam non petierint, conceſſa tamen eis eſt, & debetur *generaliter*, id eſt omnibus, qui vniuerſis in patria muneribus functi ſunt, etſi eam non petierint, aut petere noluerint, ſéque eo nomine præſentari: vti ſunt qui contenti conſcientia rectè factorum, honores ſpernunt, ſeu honore non vtuntur: vt & aliàs quoque cunctis honoribus functi, honore ſibi publicè dato contenti, impenſam remittebant: de quo ſunt veteres *Inſcriptiones*. Idque rurſum *in perpetuum*, vt etiam gloriæ curſus ſempiternus &c. cùm alioquin aliquando Comitiua nonniſi ad certum tempus deferretur, vt *leg.* 189. *infr.* Quæ quidem omnia diligenter obſeruanda ſunt, velut ſingularia; putà vt inuitos dignitas comitetur, præſtaréque ſeu eminere alioqui cogantur: vt cæteroquin decus & *gloria Virtutis*, rectéque factorum *comes* eſt, & illuſtris perulgatáque multorum & magnorum in ſuos ciues & patriam nominatim fama meritorum, teſte Cicerone, *orat. pro M. Marcello*, etſi non ambitioſè affectata; etſi qui eam poſſidet, præſentare ſe nolit, ſeu offerre & obiicere gloriæ. Et ſic quæ cauſæ totius huiúſque loci coniectio eſt, Emeriti etſi ad Agonotheſiam cogi non poſſint, cogi poſſunt ad admittendam dignitatem, & præſtare ſemper debent *propter perſonæ conditionem*, nam & id contemnere, anguſti atque demiſſi animi à nonnullis dicitur: & eiuſdem *conditionis* homines eâ re ad benemerendum de patria allici oportet, (quod politicum ſcemma hinc duci poteſt:)

¶ Huic additur à Theodoſio M. *hac l.* & Tertium priuilegium Emeritorum, ſeu eorum qui omnibus patriæ muneribus functi ſunt: *Oſculi*, inquam, & *Conſeſſus* ius cum Iudicibus ſeu Rectoribus prouinciarum: Nempe hi illos Oſculi honore, & in Conſeſſum ſecum recipere debebant. De quo Oſculi, Conſeſſuſque honore dixi plenè ad *leg.* 4. *ſupr. de domeſt. & protect.* & ad *leg. vnic. de Præpoſ. S. Cubiculi.*

¶ *De* REVOCATIONE *Curialium, vbi & quorum facienda ſit: & de conludio Curiarum hâc in re, plectendo.*

CX. * Idem AAA. ad Neotherium PF. P.''

NIVERSOS Municipes'' ſibimet debitos Ordo'' aput proprium repetat Cognitorem''. Siquidem nullum magis vniuſcuiuſque forum competens poterit appellari, quàm patriæ. Si quis tamen prouinciam rexerit Curialis, aditum ſibi in''cluſum Senatoriæ'' dignitatis intelligat, niſi patriæ quidquid debet antè diſſoluerit. Et ne conludio fortè Municipum, quæ ſunt iuſſa fruſtrentur, ſciant ſingularum Ordines ciuitatum, triginta libris auri ſe eſſe multandos, niſi ad repoſcendos proprios, ſedulis inſtiterint querelis. Dat. V. Kal. Iun. Med. Arcad. A. I. & Bautone Coss. [385.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *C. Iuſt.*
'' Eidem *Neotherio* de Curialibus hoc ipſo Anno menſe Iulio eſt altera eiuſdem Valentiniani Iun. *lex* 2. *ſupr. quid prob. deb.*
'' *Municipes* hîc & *infr.* ſunt Curiales: vid. *Paratitlon.*
'' Id eſt, Curia. vid. *Paratitlon.*
'' Id eſt, Rectorem prouinciæ.
'' Et ſic à Curia excuſationem.

COMMENTARIVS.

DE REPETITIONE Curialium, ſeu de reuocatione ad Curiam eorum qui Curiæ vel Curialibus quibuſdam adhuc muneribus tenentur, eſt hæc Valentiniani Iun. conſtitutio: Vbi videl. ij repeti poſſint, & Quinam? Quóque & quanto ſtudio repeti deberent? Primò igitur, Apud *Rectorem* prouinciæ, ſeu ordinarium Cognitorem repeti Curiales à Curiâ debent; Forum ſcil. competens vniuſcuiuſque nullum magis eſt, quam patriæ ſeu prouinciæ. Non igitur aliò properandum eo fine, ad Principem fortè vel ad Præfectum Prætorio: verùm in ſuâ quiſque patriâ apud Iudicem prouinciæ à Curia repetendus eſt. Quod & ipſum cauetur ab Honorio *l.* 161. *in fin. hoc tit.* vbi de occaſione & ratione huius rei. Secundò, etiam eos Curiales qui *Prouinciam* rexerint, ſi nondum omnia Curiæ munia expleuerint, repeti iubet: Quod & Theodoſio quoque viſum, *l.* 106. *ſupr. l.* 122. 134. *infr.* & Arcadio, *l.* 159. 160. *infr.* Sed olim diſpliceret Conſtantino M. *l.* 5. *ſupr.* & Conſtantio, *l.* 36. 41. *ſupr.* Interim ex *hâc ipſa l.* notandum, Senatoriam dignitatem à Curia immunem præſtitiſſe ſub Valentiniano Iun. de quo iam ſæpènum & in eo argumento verſantur huius rituli *leges* 27. quas repetere licet ex *Paratitlo.* Tandem pœnam 30. librarum auri Curialibus minitatur, niſi ſedulo Curiales ſuos repetierint vtilitatem ſuam ſcilic. & commodum his ſpernere non licet. Quò pertinet etiam quod cauetur *l.* 71. *ſupr.* imò & *l.* 17. 65. *in fin.* 77. *ſupr. l.* 113. *infr. & l.* 2. *ſupr. quid probare deb.*

¶ SENATO

¶ SENATORI *facto Curiali, non satis esse filium vel Vicarium relinquere suo loco, sed Senatoriis & Curialibus oneribus teneri.*

CXI. * Idem AAA. Cynegio PF. P."

NEMO prorsus Curialium, substituto filio, vel quolibet alio, deferendorum munerum patriæ habeat facultatem: Sed vnusquisque, qui relicto in aliqua ciuitate, vel filio, vel vicario, Ordini se inplicat Senatorio, tam suis, quàm subrogati muneribus obligatos", sub specie munerum publicorum enormia vtrubique cogatur patrimonij subire dispendia. Dat. prid. Kal. Maij, Constp. Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 4. *supr. de proximis.* Hanc *legem* indicat & confirmat Theodosius *l.* 118. *infr.*
" Orientis: huic Cynegio *decem* hoc titulo *Leges* inscribuntur.
" χ. *Obligatus.*

COMMENTARIVS.

SENATORES ex Curialibus factos nequidem substituto alio Vicario muneribus Curialibus liberari patitur Theodosius M. *hâc l.* vt & *l.* 118. *infr.* quæ ad eundum Cynegium data hanc l. indicat simul & firmat, cum tamen antea hanc subrogationem idem Imp. admiserit *l.* 90. 91. 98. *supr.* Imò in tantum vt huiusmodi Senatorem ex-Curiali factum tam suo quam substituti nomine munera subire eum velit: & vt loquitur, enormia vtrubique cogatur patrimonij subire dispendia: *vtrubique*, id est, tàm in Senatu quàm in Curia municipali: vt sensus hic sit, eum tam Senatoria quàm Curialia onera sustinere oportere: quod sanè disertè cauetur, *l.* 187. *infr.* hucque pertinet *l.* 122. *infr.* Igitur διπλοῦς λειτουργὸς vt in re non absimili loquitur Synesius *ep.* 38. vbi in transcursu, διπλοῦς λειτουργὸς non est, quod Berterius putauit, 1. *cap.* 10. *p.* 133. Magistratus municipalis, verum Senator qui ad duplicis Senatoriæ glebæ onus in specie *illius epistolæ* vocabatur. Primò, quia Senator & Senatoria bona possidebat: Secundò, quia Ducatum administrauerat: quod Synesius damnat, scribens ad Aurelianum Præfectum Prætorio, idque ab eo amoueri postulat: ὅστις ἐκ προγόνων λαμπρότατος ὢν καὶ τὴν πατρῴαν βῶλον ὑποτελῆ τῇ συγκλήτῳ διαδεξάμενος, ἐπειδὴ γέγονεν ἡγεμών, ἀξιοῦται συντελεῖν, ὥσπερ οἱ νεόβουλοι καὶ γενέσθαι διπλοῦς λειτουργός· τὸ μέν τι διὰ τὴν οὐσίαν, τὸ δὲ δι' ἣν ἦρξεν ἀρχήν. Ex quo loco etiam illud apparet. Duces rei militaris Ducatu functos Senatoriæ glebæ obnoxios statim factos, vtpote iam Senatores. Quod & ipsum non intellexit Petauius, ad eum locum scribens, *p.* 49. 50.

¶ Ait autem *lex*, *enormia cogatur patrimonij subire dispendia*: Nempe quia talia fuerunt & Senatoria & Curialia: de quo iam sæpè. Inde sanè Senatorius Ordo sumptuosus, *l.* 58. *supr. hoc tit.* Tandem qui nosse volet quantopere hâc parte Principes variauerint, consulat is *leges* omnes, quæ 27. *hoc tit.* occurrunt in hoc argumento de Curialibus, Senatoribus factis, occupatæ: quas quidem ex *Paratitl.* repetere licet.

¶ *De* ARCHIEROSYNA *à potioribus, non tamen Christianis, subeunda Theodosij M. lex.*

CXII. * Idem AAA. Florentio" PF. Augustali".

IN consequenda *Archierosynâ* ille sit potior, qui patriæ plura præstiterit, nec tamen à Templorum cultu, obseruatione Christianitatis, abscesserit: Quippe indecorum est, imò (vt verius dicamus) inlicitum, ad eorum curam Templa & Templorum solemnia pertinere, quorum conscientiam veræ" ratio diuinæ religionis imbuerit, & quos ipsos decebat tale munus, etiamsi non prohiberentur, effugere. Emissa" XVI. Kal. Iul. Constp. Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* vtpote iam Paganis ritibus omnibus sublatis. Item ab Annalibus Ecclesiasticis Baronij qua tamen augeri potuerunt.
" *Florentio* huic Præfecto Augustali inscribitur quoque Anno 384. *lex* 1. *supr. de his qui plebem: Lex* 9. *supr. de fide testium:* Eius quoque meminit Farrago Alexandrina edita à *Scaligero*, sub Anno 365. *Arcadio Augusto filio Theodosij & Baudone Consulibus sub Florentio Augustalio. Eo Anno natus est Honorius Constantinopoli v. Idus septembris.*
" Id est Ægypti.
" Id est ex Pagano Christianus factus.
" χ. *Vera ratio*: vel *veneratio.*
" *Emissa*. h. l. Eadem subscriptio *l.* 9. *sup. de Agentibus in reb. lex* 11. *sup. de diu. officiis l.* 30 50. *sup. de appellat. l.* 3. *inf. de Numerariis*: & Nouella *Theodosij* 13. Dicam de hac formula & subscriptione *in Prolegomenis.*

COMMENTARIVS.

ARCHIEROSYNÆ munus *hâc l.* Theodosius M. vt illi deferri iubet, qui patriæ plura præstiterit; ita ab eâ excipit Christianos: eosque adeò Archierosynam amplecti vetat.

Quinam fuerint ἀρχιερεῖς, quid ἀρχιερωσύνη, vel ipso nomine satis patet: Frequens sanè eorum mentio in veteribus quoque Inscriptionibus. In Glossis etiam ἀρχιερωσύνη *Pontificatus*: Sacerdotales præsides dixisse videtur Tertullianus, *cap.* 11. *de spectaculis.* Sunt & qui apud Suetonium, *in Caligula c.* 22. & *Domitiano cap.* 1. & apud Capitolinum, *in M. Antonino*, Magisterium sacerdotij & Magisterio fungi in collegio Sacerdotum, pro Archierosyna dici putant, sed malè. Ἀρχιερεῖς certè huiusmodi fuêre olim Scopelianus Asiæ, de quo Philostratus *in eius vita*: sub Iuliano item Apostata, Arsacius Galatiæ, Theodoretus Asiæ: ad quos extant Iuliani epistolæ 49. & 63. Chrysanthius Lydiæ, apud Eunapium, *in vitâ Maximi p.* 101. & *in eius ipsius vitâ p.* 193.

¶ Ex Iuliani interim epistolis discimus, quidnam hoc æuo muneris eorum fuerit: nempe non ipsum sacra celebrare facere; verùm ἄρχειν ἱερῶν ἁπάντων, καὶ ἀπονέμειν τὸ πρέπον ἑκάστῳ: item ἐπιτροπεύειν τὸν αἰσθητὸν κόσμον: nempe, Templis præesse, & cuique quod conueniret tribuere, externúmque ornatum, qui sub sẽsus caderet, aduocare: Sacerdotes demum, ἱερεῖς, in officio continere, honestaríque eorum consulere. Id ipsum verò ostendit quoque disertè hæc *lex*: nam quæ initio eius *Archierosyna* dicitur, eadem mox definitur & describitur, *munus esse, ad cuius curam Templa, & Templorum solemnia pertinẽt*: vbi *Tẽplorum* appellatione, vt alibi passim, Templa Gentilium propriè intelliguntur. *Solemnia* verò *Templorũ* quid sint, paulo plenius disquirendum venit: vnde patebit, quantopere Christianus Princeps Theodosius M. communionem omnem, seu participatum, contesserationem, μετοχὴν cum Gentilitatis ritibus auersatus sit. Igitur *solemnia Templorum* (quomodo & solemnitates passim dicũtur apud Tertullianum, aliósque, & in *l.* 19. *C. Th. de pagan. sacr. & temp.* consuetudinis Gentilitiæ solemnia, *l.* 2. *Cod. Th. de maleficis & math.*) erant, quæ votorum, id est lætitiæ publicæ & religiosæ, celebritates dicuntur, in eiusdem Theodosij M. *l.* 8. *Cod. Th. de paganis*: vota publica, *l.* 17. 17. *eod. tit.* festi conuentus ciuium, communísque lætitia hominum, *d. l.* 17. Ludi seu priscarum voluptatum solemnitates, *l.* 3. *eod. tit.* quibus scil. superstitionis Templorum, seu Gentilitiæ aliquid adhærebat. Festa item conuiuia, indidem profecta, eodémve pertinentia, vt colligitur ex *l.* 19. *tit.* Kalendarum item Ianuariarum, per hæc adhuc tempora, solemnitas, quæ & conuiuiis peragebantur: vt horum tẽporum Scriptores, ne vetustiora afferam, testantur; Ambrosius *Sermone* 17. Libanius, *Oratione peculiari in id*, Asterius quoque *homilia* 4. *peculiari inter Rubenianas*, Prudentius, *lib.* 1. *contra Symmmochum*: Augustinus *epist.* 64. Vota itẽ propriè ita dicta, quę tertio die Kal. Ianuarias pro salute Principis in Tẽplis suscipiebãtur, festísque pariter cõuiuiis δ'αχίαις trãsigebãtur: quæ agitata adhuc sub Cõstãtino M. quod discimus ex Kalendario Heruagiano: imò sub hoc eodem Theodosio M. per Asiam, vt prodit eius æui scriptor Eunapius, *sub finem vitæ Maximi pag.* 113. quæ & ipsa in synodo Trullensi, *canone* 62. βοτὰ dicuntur, vbi Balsamo, & Matthæus Blastares, *in Nomocanone* κατὰ στοιχεῖον c. περὶ ἐθῶν ἑλληνικῶν, iocularitèr lapsi sunt, cùm βοτὰ ista ὑπὸ τῶν βοτῶν, id est ὑπὸ τῶν προβάτων deduxêre, idque festum in honorem Panis agitatum prodidêre. Hoc numero erant & Saturnalia, *Brumæque*, quæ Tertullianus memorat *cap.* 10. & 14. quæ & ipsa in dicto *canone* Trullano *Bromalia* dici videntur, quæ idem Balsamo, Zonaras, & Matthæus Blastares, in honorẽ Bacchi (qui *Bromius* dictus) agitata scribunt: quod etiam sequitur Tzetzes, *in lib.* 2. ἔργων *p.* 154. In hoc quoque solemnium numero fuêre, lustrorum sacrificia, de quibus suprà dictum. Ad hæc igitur, & similia, Templorum solẽnia, eorũque curam, Christianos hoc æuo Gentiles adigendos putabãt. Est & vbi ea à Christianis ipsis vltrò contagione quadam cum Gentilitibus concelebrata, inque ritus Christianos transiêre: de quo sunt huius æui Scriptorum querelæ quos alibi memoraui. Quare & Synodi & Principes, quantũ in se, huic rei obuiã iuêre: & hac quidẽ lege Theodosius M. vetitis Christianis ab horum solemnium curâ. Quod tamẽ Christianos quosdã Curiales adhuc fecisse seu amplexatos hæc *lex* indicat: sic quidem, vt magno ambitu eam adsequi affectarẽt quod ex *principio & fine l.* colligo. Quasi scil. illicitum non esset, neque Christianæ Religioni aduersum: cura scil. εὐταξίας & κόσμου templorum. Verùm id Theodosio M. *hâc l.* displicet. Quomodo iam olim quoque ab horum solemnium ritu Christianos dehortatus est Tertullianus, *de Idololatriâ, cap.* 17. vbi inter alia: *ô melior fides Nationum in sectam suam, quæ nullam* SOLEMNITATEM *Christianorum sibi vendicat, non Dominicum diem, non Pentecosten: Etiamsi nouissẽt,* NOBISCVM NON COMMVNICASSENT: *timerẽt enim ne Christiani viderentur: nos ne Ethnici pronunciemur, non veremur?* Et Augustinus *sermone* 6. *de verbis Domini. Si quæritis vnde vincantur Pagani, vnde illuminẽtur, vnde ad salutẽ adducantur? Deserite omnes* SOLEMNITATES *ipsorum, deserite nugas eorum, & si nõ consentiãt veritati nostræ, saltem pudeat prauitatis suæ.* Hæc igitur solemnia illa sũt Templorũ, quæ agitata, etiam cum magna dictorum factorúmque licentiâ; de quo sub eodem Theodosio M. Libanius ἐπὶ ταῖς διαλλαγαῖς *pag.* 413. 414. Quorúmque cura *Archierosyna* dicta: eáque Curialibus seu Senatoribus ciuitatũ, & potioribus quidem inter eos, quique patriæ plura præstitissent, pro magno delata: In tantum, vt Christiani quoque Curiales eã amplecterẽtur, imò quod ex *hâc l.* discimus, magnâ prensatione ambirẽt: ideò scil. quod Archierosyna hæc nõnisi εὐταξίας & κόσμου cura iam esset: & munus, vt ipsi putabant, superstitione vacuũ, etsi circa Templa Templorúmque solemnia occupatum. Idque nominatim factũ per Ægyptum seu Ægypti diœcesim, quæ quinque prouinciis hoc adhuc tempore constabat, Ægypto, Thebaïde, Libya, Pentapoli, Augustamnica. Quibus accessit mox sexta, vt ex *Notitia Imperij* discere est: *Arcadia* scilicet de nomine Arcadij (cuius nomen huic quoque

legi inſcribitur. Et quidem cenſeo ab ipſomet Theodoſio M *huius leg.* auctore, addita: meminit quippe eius iam *Notitia prouinciarum Sconhouiana*, quam ſub Theodoſio M.ſcriptam oſtendi ad *l. vlt. ſup.quibus equorum vſus*. Ad rem. Ad Ægyptũ igitur propriè hæc *lex* pertinet:ad cuius ideò Præfectum (qui *Auguſtalis* dicebatur) hęc *lex* data eſt,cuius metropolis Alexandria:Per Ægyptum,inquam, quæ ſuperſtitionum mater,& vbi, hoc adhuc tempore, ſacrificia ſtabant:quod docet anno ſuperiore proximè ſequente 387.miſſus Cynegius Prefectus Prætorio in Ægyptum,ſacrificiis ibi prohibẽdis,quod teſtatur Zoſimus,*lib.4.pag.762*.& Idacius *Chronico*: quod conſummatum A.D.391.per Euagrium Præfectum Auguſtalem,& Romanum Comitẽ Ægypti,Theophilo Ep.Alexandrino ſatagente,vt teſtatur Eunapius,*in vita Ædeſij p.73.& 77.*& adſtipulantur non tantùm Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Scriptores, & Zoſimus *lib.5.p.799.*verum etiam *lex* 11.*Cod.Th. de paganis*,vt ad eam iam olim adnotatum. Interea igitur,antequã id fieret,his Coss.HONORIO *Nobili Puero & Euodio* Coss.id eſt A.D.386.cũ per Ægyptum Templa Templorúmque ſolemnia adhuc ſtarent, Archieroſynæ quoque munus ſtetit,ſeu Templorum,ſolẽniúmque iſtorum,cura: Quæ Chriſtianis quoque impacta,imò etiam ab his vltrò ſuſcepta.Quod Theodoſius M.*hâc lege* interdicit:Neque dubito,ad ſuggeſtionem Theophili,Ep.Alexandrini,quo,vt dixi,inſtante, ſacrificia per Ægyptum prohibita,templáque occluſa & euerſa fuêre.

Et *Ratio* ſummopere hic notanda,quam ſubiicit Theodoſius M.quæque pro generali regula ſeu canone in hoc argumento ſubſternenda eſt:ceu ſcrupulo conſcientiis iniecto: *Quòd indecorũ ſit,imò, vt verius dicamus*, INLICITVM,*ad eorum curam Templa & templorũ ſolemnia pertinere,quorũ* CONSCIENTIAM *vera ratio*[veneratio]*diuinæ religionis imbuerit:& quos decebat,tale munus,etiamſi non prohiberẽtur,effugere.*Nẽpe,etſi Chriſtiani Archieroſynæ munus obeuntes,non ipſi quidem Templorũ cultu ſuperſtitionéque mentem ſuam & cõſcientiam obligarent,etſi etiam ſolemnia illa haud adeò ſuperſtitiosè tum implerentur,attamen vel ipſa Tẽpla,Tẽplorúmque ſolemnia *curare* Chriſtianos,non indecorum modò,verum etiam illicitũ viſum:íſque caſus,*conſcientiæ* caſibus annumeratus:ἀθέμιτον in ſimili re dixit Gratianus Imp.apud Zoſimum,de quo paulo poſt.Et hùc verò proximè iam pertinet Tertulliani locus *de Idololatr.c.16. neque conſilio, neque ſumptu,aliave* OPERA *in huiuſmodi fungar*:& *cap.*17. *Neque ſacrificet*,inquit,*neque ſacrificiis auctoritatem ſuam accõmodet,non hoſtias locet,nõ* CVRIAS TEMPLORVN(v.& *l.17.π.de alim.legat.*) *deleget,non vectigalia eorum* PROCVRET,*non ſpectacula edat de ſuo aut de publico aut edendis* PRÆSIT.ſunt enim hæc omnia,vt & iſtud de quo *hâc l.*etſi non ſacrificia, certè ADSACRIFICII ſaltem genera;quam vocem ex *Agobardi* C.quo & ipſe prius vſus ſum, Tertulliano rectè reſtituit vir doctiſſimus *d.c.16.* quomodo & *admilitiã* dixit Arcadius Chariſius,*l.vnic.π.de off. Præf.Prætorio.*vbi Magiſtros equitum Dictatoribus olim *adſociatos* dixit,PARTICIPALES *curæ* ADMILITIÆ *gratia. Admilitia* eſt commilitiũ,συστρατεία: vt *adſacrificium*,συνθυσία.Nempe eo ſolo quod Tẽplorum ſolemnia,inuectáque ea à Gentilibus ſuperſtitioſo fine aliquo eſſent,*atque ita publicè celebrarẽtur in honorem ſacrilegi ritus*, eorũ curã Chriſtianis non cõpetere,non cõuenire cenſuit Theodoſius M. ſuperſtitioſo inquã fine aliquo inuecta:exẽpli gratia,votorũ celebritates ludíque in honorẽ Deorum fermè inſtituti erãt,vt pluribus exequitur Tertullianus *lib.de ſpectaculis*:quin,vt idẽ ait,paratura omnis ſpectaculorũ ex Idolatria cõſtabat.Sic & Conſtans Imp.ludorũ originem ex tẽplis exortã teſtatur,*l.3. C.Th.de Paganis,ſacrif.& tẽplis.*Et ante eũ Lactãtius *lib.6.diuin.Inſtit.c.20.extremo.Ludorũ celebrationes Deorũ feſta sũt:ſiquidẽ ob natiuitates eorũ,vel tẽplorũ nouorũ dedicationes,ſunt conſtitutæ*:ibidémque, quod ad hãc rẽ noſtrã egregiè facit,cõcludit:*Si quis ſpectaculis intereſt,ad quæ Religionũ gratia cõuenitur, diſceſſit à Dei cultu,& ad Deos ſe cõtulit,quorũ Natales & feſta celebrauit.*Et Dio *lib.60.*ἐν γὰρ δὴ τῷ Αὐγούστου γενεθλίῳ, οὐχ ᾗ ἐγεγένητο, ἠγωνίζοντο μὲν ἵπποι, οὐ δι᾽ ἐκεῖνον, ἀλλ᾽ ὅτι ὁ τῷ Ἄρεως ναὸς ἐν ταύτῃ καθιέρωτο, καὶ τοῦτο ἐτησίαις ἀγῶσιν ἐτετίμητο.Notúmque, Natales, ſeu encænia & *Dedicationes Tẽplorum*,feſtos fuiſſe.Idẽque dicendũ eſt de *Conuiuiis* Epuliſque, συμποσίοις, in honorem Deorum inſtitutis:quorum gratia fuêre & φρατρίαις,*cõfraternitates*.Et verò hâc ipsâ de cauſâ Cõuiuia hæc,ſicut & Ludi,in Chriſtianis improbata:ad quæ eſt etiã vbi Gẽtiles præpotẽtes eos cogere ſolebant.Cui rei ſimiliter obuiã iuêre Patres Africani paulo poſt, A.D.399.(vt ipſe quoq; cẽſeo) in *Cõcilio Karthaginẽſi* ſub Honorio Imp.Theodoſij M.huius filio,cõditis in id duobus *canonibus*,qui in *C.Africano* exſtãt,60,& 61.*Illud etiã petẽdũ*[ab Imperatore]*vt quoniã cõtra præcepta diuina* CONVIVIA *multis in locis exercẽtur*,QVÆ AB ERRORE GENTILI ATTRACTA SVNT,*ita vt nũc à paganis Chriſtiani ad hæc celebranda cogantur,ex quâ re temporibus Chriſtianorum Imperatorum perſecutio altera fieri occultè videatur,vetari talia iubeant,& de ciuitatibus & de poſſeſſionibus impoſitâ pœnâ prohiberi.* Et canon 61,*Nec oportere etiam quemquam Chriſtianorum cogi ad hæc ſpectacula:maximè,quia in his exercendis quæ contra Dei præcepta ſunt,nulla perſecutionis neceſſitas à quoquam adhibenda eſt,ſed,vt oportet homo in liberâ voluntate ſubſiſtat ſibi diuinitus conceſſâ*: CORPORATORVM *enim maximè periculum conſiderandum eſt,qui contra præcepta Dei magno terrore coguntur ad ſpectacula conuenire.*Hactenus Patres Africani, qui diſertè Conuiuia iſta ab errore Gentili attracta fuiſſe aiunt,ἐκ τῆς ἐθνικῆς πλάνης προσενεχθέντα,vt habet Græca interpretatio:& vt Balſamo, ἀρχὴν ἐσχηκότα ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς πλάνης. Quare etiam tandem, cùm voluptates iſtæ feſtáque Conuiuia, quæ per vota publica fiebant,Imperatorum Chriſtianorum conſtitutionibus aliquãdiu per eamdẽ Africã Gentilibus agitare licuiſſet,etiã Honorij *l.17.C. Th.de paganis* A.D.399.quanquam additâ cautelâ & taxatione,*abſque vllo ſacrificio atque vllâ ſuperſtitione dãnabili*,(quam *legem* etiam retinuit longè pòſt Iuſtinianus)paucis annis labentibus,A. D.CDVIII. ab eodem Imperatore ſublata penitus vetitáque fuêre, vna cum cæteris paganæ ſupeſtititionis reliquiis,*l.19.C.Th.d t.de paganis*:*Non liceat*,inquit,*omninò in honorem ſacrilegi ritus funeſtioribus locis exercere conuiuia, vel quidquam* SOLEMNITATIS *agitare.* In tantum etiam,vt Honorius Epiſcopis locorum hęc ipſa prohibendi Eccleſiaſticæ manus facultatem tribuat *eâdem illâ lege*, quam Tribonianus tamen omiſit,*priore* prælatâ.

Iam igitur liquidò tenemus horum temporũ diſciplinam,mentemque adeò Imperatorum Chriſtianorum, omnem Conſtitutionibus ſuis μετοχὴν συμφώνησιν, cúmq; Gentilibus ἑτεροζυγίαν damnantium,ſi quid ſuperſtitionis & ad ſacrificij adhæreſceret.Vnde iam patet,& quidẽ ex *hâc l.*quàm grauis eorum hodie error ſit,qui Aſiarcharum,Syriarcharum,& ſimilia munera Chriſtianos hoc tempore citra Idololatriæ culpam vel ſuſpicionem geſſiſſe ſcribere audent:eò quod videant hæc nomina muneráque

muneráque hoc tempore adhuc perſeueraſſe: non inſpectâ *h.leg.*quæ id Chriſtianis interdicit. Denique notetur & hæc *lex*,vnà cum *tribus*, de quibus iam egi aliàs in argumento & quæſtione,vt loquuntur, Idololatriæ Gentiliorũ participatæ vel interdictæ.

¶ *De* REVOCANDIS *ad Curiam Curialibus, ex quibuſcunque* OFFICIIS, MILITIAQVE *Armata : & de* CVRIARVM *conludio hac in re plectendo.*

CXIII. * Idem AAA. Vniuerſis Com.& Magiſtris″ Equitum & Peditum.

ADMONITIS VV.CC.Ducibus″,Tribunis,Præpoſitis,cunctos″ transfugas ſtatuat Inluſtris Magnificentia Veſtra ad originem″ priſtinam reuocari, ſeu qui diuerſis Officiis″ dedicati,ſeu qui ſacramentis militaribus mancipati ſunt:nemo ſe annoſitate″ tueatur:nemo, ſi tamen eius pater, aut auus Decuriones fuerunt,factum ſuum incongruâ vſurpatione defendat.Ordine″ quoque meminerint ſe condemnationi″ obnoxios & periculo,quibuſcunque in locis reppertos,non″ etiam renitentes ac repugnantes,huius ſtatuti auctoritate reddiderint.″Dat.III.Non.Sept.Valentiæ″, Honor.NB.P.& Euodio Coss.[386.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*Iungenda autem huic *lex* 22.*ſup.de annonâ & tributis*:etſi Alij,putà Cynegio PP. inſcribatur.
″ De his v.*Notitiam Imperij.*
″ *Duces,Tribuni,Præpoſiti*:tria Magiſtratuum militarium nomina ſub Magiſtris militum.
″ Curiales ſcil.
″ Curialem.
″ Magiſtratuum militarium.
″ *Annoſitas.*
″ ꝛę.*Ordines.*
″ *Condemnatio*,pro *multâ*:vid.*Gl.Th.*& *Parat.de pœnis.*
″ Ita locus hic interpungendus:non verò ita refingendus,*etiam non renitentes.*
″ Curiæ ſuæ.
″ ꝛę.*Melantia*,& hîc & *d.l.22.*Qui locus in Thraciâ fuit,XVIII.lapide à Conſtantinopoli:vid.Itinetarium vtrumque.Thraciam ſcil,ab hoſtibus Grœthingis inuaſam Theodoſius Imp.victis hoſtibus,his Coss.hoc tempore vindicauit:victorque cum filio Arcadio Conſtantinopolim rediit 4.Id.Octobr.Marcellinus *Chronico*,Idacius Sirmondi *Anno Theodoſij* 7.Conſularia Idaciana *his COSS.*Cuius rei hiſtoriam Zoſimus *lib.4.p.762.*

COMMENTARIVS.

E MILITIA Armatâ,& OFFICIIS,Curiales transfugas,ad Curiam reuocari iubet *hâc l.*Theodoſius M.diligentiâ Ducum, Tribunorum,Præpoſitorum:Idque 1.non obſtante vllâ temporis præſcriptione:2.propoſitaque pœnâ Ordinibus Curiarum,niſi eos retraxerint, quàmlibet renitentes ac repugnantes. Quod de retrahendis è militiâ Armatâ Curialibus *hâc l.*definitur,id ipſum ab eodem Imp.conſtitutum,*l.3.ſup.de Tabulariis*:*l.*87.137.139.*inf.h.t.*vt & quod de retrahendis ex officiis,*l.*83.96.*inf.l.*134.*h.t.*denique & quod de multandis ordinibus Ciuitatum,qui Curiales ſuos non retraxerint iam dixi ad Valẽtiniani Iun.*leg.*110.*ſup.*

¶ Cæterum id nunc à Theodoſio M. conſtitutum,vtpote finito bello Scythico:vindicatâ Thraciâ ab hoſtibus,& victore cum Arcadio filio Conſtantinopolim curſùm tendente: de quo Marcellinus,*chronico*,*his COSS.*

¶ *E* DOMO *Principis quoque retrahendi Curiales.*

CXIV. * Idem AAA. ad Euſignium PF. P.″

CVRIALES, qui ſeſe priuilegio Domus Noſtræ defendi poſſe crediderint, ad Curiam retrahantur,& vt″ propriis functionibus mancipentur,& publica damna ſarciant:Tamen″ſi quis ex his Domui diuinæ detectus fuerit quippiam debere,exſoluat.Dat.VIII.Kal.Ian.″ Honor.NB.P.& Euodio Coss.[386.]

N O T Æ.

* *L.Curiales* 39.*Cod.Iuſt.eod.tit.*Iungendaque *huic*,vt videtur,*lex* 4.*Cod.Iuſt.de metallariis.*
″ *Euſignius* ſub Valentiniano Iun.PP.Italiæ:quanquam & Illyrico Orientali quoque præfuiſſe ſuadet *d.l.*4.in eâ enim agitur de Macedonia,Mœſiâ,Dardania.
″ Abeſt hæc vox,*Vt*,à *Cod.Iuſt.*& verò abeſſe debet:niſi inuerſo more legamus,*vt &*.
″ Sequentia reſecata in *C.Iuſt.*quod non oportuit.

" *Mediolani* ſcil. vbi data vel hoc ipſo Anno alia" *lex* ad Euſignium: inter alias, *lex* 4. *ſupr. de Exactor. lex vnic. ſupr. ſi de mem. fu. app.* & Anno prox. 387. *lex* 4. *ſupr. de domeſt. & protect. lex* 48. *ſupr. de appell.*

COMMENTARIVS.

PRIVATÆ rei Principis obtentu, vel priuilegio DOMVS Principis, putà ſi ad domum Principis ſeſe quis contulerit, fortè colonatus, conductionis, procurationiſvè iure, Curialem Curiâ liberari vetat; contrà ad Curiam retrahi eum iubet *hæc leg.* Valentinianus Iunior: cùm tamen eo, obtentu & *priuilegio* multi Curiales tutos ſeſe fore *defendique poſſe crederent*.. Vti idem Imp. Procuratores metallorum qui ex Curialibus ordinari ſoliti, refugas, ad procurationem reuocari voluit, *l.* 4. *Cod. Iuſt. de metallariis* quæ ad eundem Euſignium data huic omninò iungenda videtur.

¶ Ergo è domo quoque Principis qui Curiales erant retrahebantur, *hac leg.* pariter vt qui nondum Curiales erant, ſi præſcriptum lege modum poſſiderent, quamlibet rei priuatæ colonos, nominationibus obnoxios eſſe voluit Conſtantius *l.* 33. *ſupr.* vbi alia quædam dixi.

¶ Ita tamen hoc caſu Valentinianus Iun. Curiis fauendum credidit, vti ne in damno verſaretur Domus Principis, hunc enim Curialem ſi quid domui Principis deberet, exoluere iubet, quod Tribonianus tamen recidit. Ergo Curialem reuocari vult ſaluo domus Principis iure & ſic intactum vtrique ius ſuum ſeruari. Quod iuri & æquitati conueniens eſt.

¶ CLERICOS *Curiales, nonniſi ſubſtitutis pro ſe aliis idoneis, Curiâ liberari.*

CXV. * Idem AAA. Cynegio PF.P."

AD Curiam Clerici pertinentes ſciant, ex patrimonio ſuo, ſi ipſi immunes cupiunt permanere, alios idoneos eſſe faciendos, qui recedentum" præſentiam perſonámque reſtituant" in publicis muneribus ſubeundis. Dat. prid. Kal. Ian. Conſtp. Honorio NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Omiſit eam quoque Baronius.
" Orientis: cui Cynegio decem *hoc tit.* conſtitutiones inſcribuntur.
" Curialium, ad Clericatum.
" Repræſentent.

COMMENTARIVS.

CLERICATV Curialem non aliter liberari vult Theodoſius M. niſi idoneo vice ſua ſubſtituto, ex patrimonio ſuo *hac l.* A. D. 386. Quod & ipſum placuit Valentiniano Iun. *l.* 99. *ſupr.* vel niſi ceſſo Curiæ patrimonio ſuo, *l.* 104. *ſupr. l.* 121. 123. *infr. hoc tit.* Quid aliis Principibus hanc in partem viſum, docent aliæ *leges* quarum ſummam exhibui in *Paratitlo*. Huius ſanè *Vicarij* pro ſe ſubrogandi aliis caſibus, exempla ſimilia alia occurrunt, tum ad euitandam Curiam probata vel improbata, *l.* 49. 59. 98. 99. 111. *ſupr. l.* 118. 155. 160. 163. 167. 187. tum ad colonariam conditionem euitandam *l.* 16. *Cod. de Epiſcop.* Sanè refugarum etiam in locum ſubrogatis patrimonia Curialium cedere voluit idem Theodoſius, *l.* 119. *infr.* Tandem & bonorum ſuorum cedendorum à Clericis exemplum ſimile idem Theodoſius M. ad eundem Cynegium P. 9. ſuperiore Anno 385. inuexit, *l.* 45. *in fin. ſupr. de Curſu publ.*

¶ ADVOCATOS *Curiales non ideò Curiâ liberari.*

CXVI. * Imppp." Valentinianus, THEOD. & Arcad. AAA. Cynegio PF.P."

OMNES qui ex origine Decurionum, ad perorandas cauſas, laudum atque induſtriæ amore ducuntur, reddant patriæ cui nati ſunt debitas functiones, Nec ſeſe ſuperfluí" nominis prærogatiua defendant: Quandoquidem faciliùs parêre muniis poſſint, ſi neceſſitatem publicam, eo tempore quo ſtudent cauſis induſtriæ fauore tolerauerint. Dat. VI. Kal. April. Conſtantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio Coss. [387.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Eique iungenda videtur *lex prox.* 117.
" Non huic primùm legi hi Imperatores inſcribendi fuerunt: verùm inde à *l.* 104. *ſupr.*
" Orientis: cui Cynegio PP. decem *hoc tit.* conſtitutiones inſcribuntur.
" Aduocati.

COMMENTARIVS.

AVOCATIONE Curialem Curiâ liberari vetat; quinimò eâ non obſtante eum ad Curiam retrahi iubet Theodoſius M. *hac l.* pariter vt duabus aliis *legibus*, putà *l.* 87. 98. *ſupr.* vt & Valentinianus Senior *l.* 77. vbi plenius dixi: Sed & Conſtantius *leg.* 46. *ſupr.* & Valentinianus Iun. *leg.* 2. *Cod. de Aduocat. diuerſ. iudic.* Quid Theodoſius Iun. tandem hanc in partem ſenſerit oſtendet *lex* 188.

¶ *Ratio* tantum *huic l.* ſubdita, obſeruanda, quæ ipſa obſcura videri poſſit, quam tamen hanc puto: Aduocationis obtentu Curialem Curiâ non liberandum: quamlibet enim eo tempore cauſis ſtudeat, & ad perorandas cauſas laudum atque induſtriæ amore ducatur, faciliùs tamen muniis parere poſſe, & neceſſitates publicas tolerare, quo tempore cauſis ſtudet: ac ſi diceret, eò opportuniorem quoque eum ad munia publica ſubeunda eſſe. Nempe Aduocatorum maior *induſtria* eſt ad neceſſitates publicas tolerandas, muniaque publica ſubeunda: quia & in vniuerſum *laudum atque induſtriæ amore ducuntur*, vt *initio legis* dicitur.

¶ PLVMBATIS *cædi quinam Curiales & quorum Iudicum auctoritate poſſint.*

CXVII. * Idem AAA. Cynegio PF.P."

QVILIBET Principalium, vel Decurionum, vel decoctor pecuniæ publicæ, vel" fraudulentus in Adſcribtionibus" inlicitis, vel immoderatus in Exactione" fuerit inuentus, iuxta priſtinam conſuetudinem, non ſolùm à *vobis*" (quibus propter loci" dignitatem, rerum ſumma commiſſa eſt) verùm à Iudicibus Ordinariis", plumbatarum ictibus ſubiciatur. Dat. die Kal. April. Conſtantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio Coss. [387.]

NOTÆ.

* L. *Quilibet* 40. *Cod. Iuſt. eod. tit.*
" Orientis: cui Cynegio P.P. inſcribuntur decem *hoc tit.* conſtitutiones. v. de eo *Proſopogr.*
" *Si vel*: Cod. Iuſt. ſuperfluè.
" De Adſcriptionib. his, vid. *ſupr. Parat. de annonâ & tribut.*
" De *Exactione*, ſuo *tit.*
" Præfectis Prætorio.
" *Locus* pro *Magiſtratu.*
" *Ordinarij* Iudices ſeparantur à Præfectis Prætorio: & ſunt Rectores prouinciarum, & tamen apud Am. Marcellinum PP. ordinariis Iudicibus adnumeratur.

COMMENTARIVS.

PLVMBATARVM ictibus (de quibus in *Paratitlo*,) immunitatem, quam contra priſtinam conſuetudinem Principalium Curialibus dederat, (vt docet quoque eius *lex* 80. & 85. *ſupr.*) ſiue reuocat, ſiue coarctat Theodoſius M. *h. leg.* pariter vt *l.* 126. 127. *infr. hoc tit.* expreſſis *caſibus* quibus plumbatis ſubiici poſſunt, & *Magiſtratibus*, à quibus id fieri poteſt.

¶ Tribus igitur caſibus eos plumbatis ſubiici poſſe definit: nempe ſi Principales vel Decuriones, decoctores, euerſores pecuniæ publicæ ſint, vel ob Adſcribtionem tributorum improbam, vel ob immoderatam Exactionem. Tria hæc ſcil. ſunt, quæ Principalibus Curialibus (inter alia) olim demandabantur: Pecuniæ inquam publicæ ad Rempubl. pertinentis cura & adminiſtratio, *h. l.* & *l.* 14. 48. *ſupr.* de quo *infr. tit. de Curatorib. Kalend.* item Adſcriptiones ſeu diſtributiones tributorum faciendæ, *les Aſſiettes des Tailles*: quod docet etiam *leg.* 5. *ſuprà*, *de his quæ admin.* vbi plura etiam ex *Saluiano*: v. & Symmachum *lib.* 10. *epiſtol.* 41. *circa medium* fermè. Rurſùm Exactiones tributorum: quod docet etiam *hoc titulo*, *lex* 8, 14. *in fin. ſupr.* vbi plura etiam ex *Libanio*, & *Baſilio*. Circa hæc tria igitur Curiales & Principales decoctores, fraudulenti, immoderati ſæpè deprehendebantur. Hæcque fermè præcipua Curialium & Principalium crimina fuerunt, vt oſtendit quoque Symmachus, *lib.* 9. *ep.* 10. *Principalibus*, inquit, *& Tabulariis liberum eſt alios à diſpendio vindicare, aliis indebitum munus imponere*, & Saluianus *lib.* 5. Quare plumbatis eos his caſibus ſubiici voluit *hac l.* Theodoſius M. ad ſanciendam videl. publicam diſciplinam.

¶ Et quidem (quæ *Ampliatio* hâc additur) non tantum à Præfectis Prætorio, verùm etiam à Iudicibus ordinariis ſeu Rectoribus prouinciarum; A quibus alioquin miſeros Curiales ſæpè vindicare oportuit. De his igitur maior dubitatio erat, minor de Præfectis Prætorio; quia hæc loci iſtius

ſeu Imperij dignitas tanta erat vt his *rerum ſumma commiſſa* eſſet, vt *hîc* dicitur. Nempe Præfectis Prætorio ſumma rerum commiſſa erat : proximâ Imperatori dignatione. Quare ſimiliter & iudiciorum ſummam tenere dicuntur in ſuppoſititia *l.* 1. *infr. de Epiſcopali iudicio* : ſumma iudicij potiri, à Symmacho *lib.* 1. *ep.* 18 de quo plura ad *d. l.* 1. ſimiliter omninò Ammianus *lib.* 17. *p.* 98. de Florentio Præfecto Prætorio *cui Auguſtus ſummam rerum commiſerat*. Caſſiodorus in formula Præf. Prætorianæ 6. *var.* 3. *Et licet aliæ dignitates habeant titulos præfinitos, ab iſta Totum penè geritur, quidquid in Imperio noſtro æquabili moderatione tractatur.* Vbi & mox, *earum omnium pulcherrimam molem* vocat. Alio ſenſu Euagrius *lib.* 3. *cap.* 42. Præfecturam Prætorianam vocat κορυφαίαν τῶν ἀρχῶν, ideſt, ſummum inter magiſtratus : Ergo Præfecto Prætorio ſumma iudiciorum, ſummus Magiſtratus commiſſus.

¶ Interim nota *hac l.* Iudicibus ordinariis idem ius *hac l.* tribui hac in re quod Præfectis Prætorio: cùm aliàs de ſuo ævo Caſſiodorus, *d. formul.* pro priuilegio quædam Præfecturæ Prætorianæ inter alia numeret, *Curiales etiam verberat, qui appellati ſunt legibus minor Senatus.*

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus è Senatoris dignitate : ſubſtituendi filij poteſtate adempta : & de* SENIBVS, *vt ad Ordinationes conueniant.*

CXVIII. * Idem AAA. Cynegio PF. P.'

DECVRIO fortunam, quam naſcendo meruit, *ſuffragiis* atque *ambitione* non mutet : Et ſi vacare per *Senectutem* potuerit, propter Ordinationem", quæ per plurimos citò definiri ſolet, Curiam non relinquat. ¶ Illud * verò iteratâ lege † præcipimus, Ne in locum proprium homo Curialis filium ſuum ſubſtituat, & ipſe otioſus defendatur *Senatorij* nominis dignitate. ¶ Si quis verò ad indebitum honorem poſthac adſpirare auſus fuerit, auctoritate Ordinarij Iudicis remotus, patriæ reddatur & ciuibus. Dat. prid. Non. Iul. Conſtantinop. Valentiniano A. III. & Eutropio Coss. [387.]

NOTÆ.

* *L. Decurio* 41. *Cod. eod. tit.*
" Orientis : cui Cynegio PP. hæc victima è decem conſtitutionibus *hoc tit.* inſcribitur.
" *Ordinatio*, Paulus *l.* 7. *π. de muneribus.* Honores & munera non *ordinationi*, ſed potioribus quibuſque iniungenda ſunt: v. dicta ad *l.* 14. *infr.*
* Sequentia omninò reſecata *Cod. Inſt.*
† Indicat *legem* 111. *ſupr.*

COMMENTARIVS.

MODIS pluribus vitandæ Curiæ, quibus nonnulli Curias vel Curiales actus hâc ætate euitare ſatagebant, intercedit, vel in totum, vel in tantum ; hac enixâ *leg.* ſua Theodoſius M.

Primus modus eſt, DIGNITATIS honorariæ, ſcilicet, honoraria dignitate ſuffragiis atque ambitione impetrata Curialem Curia liberari omninò ſeu in totum vetat. Quod & ipſum idem ſtatuit compluribus aliis *legibus*, putà *l.* 86. 87. 94. *ſupr.* videnda & *l.* 122. 123. 134. *infr.* & ſtatuitur *initio huius leg.* ibi, *ſuffragiis atque ambitione non mutet* ſic & *d. l.* 86. *qui laborem declinantes, per inlicitæ* AMBITIONIS *compendia prouecti, non merito probantur eſſe, ſed pretio.* Sic, *d. l.* 94. *per* AMBITVM *honores indebiti.* Quare primus ad hanc *leg.* Cuiacij error hic eſt, qui hoc interpretatur de emendicatis Decurionum ſuffragiis.

Secundus modus eſt SENECTVTIS. Scilicet etſi per Senectutem quis regulariter vacatione munerum potiatur, quod docet *lex vlt. Cod. qui ætate*: *lex* 5. *π. de iure immunit.* idque etiam Theodoſius Magnus *hac l.* comprobat vt & Conſtantinus M. *l.* 20. *ſupr.* deque eo eſt inſignis Baſilij locus, *epiſt.* 389. ad quendam prouinciæ Rectorem δέξαι δὲ τῶν ὑπὲρ τὸ ἀξίωμα γέροντων ἱκεσίαν, ἣν ἀφῆκε μὲν ἡ δημοσίων χρέμμα βασιλικὸν, μᾶλλον δὲ ἢ ὠφὲ τὸ βασιλέως αὐτὸ τὸ γῆρας ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἀναγκαίαν ἀτέλειαν, ἐβεβαίωσας δὲ αὐτὸς τὴν ἄνωθεν χάριν, αὐτοῖ τὸ φύσεως, καὶ παρομοιθείᾳ τῆς δημοσίων· ἐμοὶ δοκεῖν, ὡς ἂν μὴ αὐθρώπῳ παρανομῶνται διὰ τὸ χρόνου κινδωνεύῃ τὸ τῆς κοινῶν : In quibus extremis verbis, vides duplicem iſtius immunitatis ob ſenectutem rationem αἰδῶι τὸ φύσεως, & παρομοιθείᾳ τῆς δημοσίων. &c. Cui planè accedit illud Caſſiodori 9. *var.* 4. *Curialis ſi nullâ valetudine corporis continetur, ad ſolas deceptiones apponitur : & eum adeſſe quid proderit, ſi eum contingat defectum viribus inueniri : ſimilis quippe eſt abſenti à quo non potuerint impetrata compleri.* Attamen ſenem non non ideò Curiam omninò relinquere vult ; nempe Curiam frequentare eum vult *propter ordinationem*, ideſt, propter ea quæ Curia ordinanda habet & decreta faciendaſ; ac nominatim propter Nominationes & electiones, quæ ordine fermè fiebant, vnde & *ordinatio* pro ipſâ nominatione dicebatur. Quo ipſo ſenſu *l.* 7. *π. de decur. Honores & munera non ordinationi, ſed potioribus quibuſque iniungenda ſunt : Ordinationi*, id eſt, ordini & electioni quæ fit ordine. Et rationem addit, *quia Ordinatio per plurimos citò definiri ſolet* : Nam cum maior Curialium numerus in Nominationibus, & ordinationibus, & generaliter

liter in omnibus Curiæ decretis requireretur quod docuit *lex* 84. *ſupr.* vbi dixi, ſanè plurimi ad ea compellendi fuerunt de quo ad *l. nominationem* 142. *infr.* etiam aliàs à Curialibus muneribus immunes: Quod vtiliter hodie alio traduci poteſt. Quare ſecundus hic error eſt Cuiacij, qui hunc *huius leg.* ſenſum putauit, ſenem qui poſt Decurionatum ad ſenectutem peruenit, Curia ſolui non poſſe, ne cæterorum quidem conſenſu & emendicato, quod fieri ſolet & facilè.

Tertius modus eſt per Senatoriam nonrantum dignitatem, ſed & SVBSTITVTIONIS remedio, ſubſtituto ſcil. filio forte, (vel alio) Curialem *Senatoria* dignitate impetrata, Curia liberari vetat firmata *leg.* ſuâ antetiore ſupereo, ad eundem Cynegium PP. puta *l.* 111. *ſupr.* vbi plura. Quâ parte circa Senatoriam dignitatem quantopere ius variauerit, docent 27. *leges huius tituli*, quas repetere licet ex *Paratitlo.*

¶ *De* FVGACIBVS *ſeu* DESERTORIBVS *Curialibus per Bithyniæ oppida, manſioneſque quaſdam Edicto euocandis & ſi non reuertantur, quid facto opus ſit.*

CXIX. * Idem AAA. Tatiano PF. P."

CLAVDIOPOLIS, Pruſiadis, ac Tottai, & Voridis oppidorum, ſiue manſionum per Bythyniam, Curiales publicis inludere functionibus per ſuam fugam cognouimus : iubemúſque", vt Edictis primitùs euocati, vtilitatibus ſe patriæ & ei cui nati ſunt reſtituant ciuitati : Quòd ſi, etiam poſt publicam admonitionem, fugæ & indeuotionis" vita" præfertur, tunc ex idoneis quibuſque Corporibus, ac potiſſimum ex his qui in Sublimitatis Tuæ Officio probatam militiam peregerunt, in locum fugacium" ſubrogentur, ita vt quorum ſubeunt neceſſitates, & patrimonia conſequantur : illis qui ſponte patriam reliquerunt, id neceſſitatis habituris", vt perpetuò" careant, cui nihil commodi contulerunt. Dat. XI. Kal. Scupis", Theod. A. II. & Cynegio Coss. [388.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Inſt.* vtpote temporaria & localis.
" *Tatiano* huic PP. inſcribuntur *hoc tit.* ſex Theodoſij M. conſtitutiones, puta hæc *lex* & *l.* 120. 121. 122. 123. 127. (& plures aliæ *hoc Cod.*) Hic Cynegij, ad quem fuerunt decem *hoc tit.* conſtitutiones, ſucceſſor in Præfectura Prætoriana fuit : vt docet Zoſimus *lib.* 4. 769. & Idacij *Conſularia, his* COSS. ſanè vel ex *h. l.* ſatis apparet, eum PP. Orientis fuiſſe, de eo plura in *Proſopogr.*
" Et ideò iubemus.
" *Indeuotionis* vox hac in re : v. *Gloſſ.*
" Reponebat hîc Iurerus in Symmachum *lib.* 10. *ep.* 57. *nota* : quomodo deuotionis nota, *l.* 10. *ſupr. de re militari.* Verùm, nil hic muto : ibi quippe pœnam minitatur Imp. ideò *notæ* vocabulo vſus : Hîc verò narratiuis verbis ait fugacem *indeuotionis vitam præferre* : ideſt, vitam indeuotam, vitæ genus indeuotum.
" *Fugaces.*
" Subituris.
" *Eâ* (patria ſcil.) *careant.*
" *Macedoniæ* vrbe : vbi & altera lex à Theodoſio data : An. 379. putà *lex* 2. *ſupr. de Palat. S. L.* In itinerario *Peutingeriano* malè editum *Scunis*, pro *Scupis.*

COMMENTARIVS.

FVGACES Curiales per Bithyniam Edictis euocari, ſi euocati non reuertantur, eorum in locum ſubſtitutis bona eorum addici, ipſiſque ad patriam reditum in perpetuum præcludi iubet *h. l.* Theodoſius M.

¶ Pertinet autem hæc *lex* nominatim ad Bithyniæ Curiales (ad quos pertinet quoque *l.* 5 *ſup.*) cuius aliquot oppida & manſiones nominantur. 1. *Claudianopolis*: cuius meminit & Ptolemæus *lib.* 5. *c.* 1. Dio *in V. Hadriani.* (Antinoum Hadriani αὐτίνοον inde fuiſſe ait :) & Antonini *Itinerarium* 2. *Pruſiadis* (quæ antea Cius) meminerunt multi : Strabo, *lib.* 12. *p.* 12. *p.* 388. Plinius, *lib.* 5. *c.* 1. Stephanus *de Vrbibus*, & Memnon in *excerptis apud Photium, a.....*: A quâ diſtinguenda Pruſa, de qua Strabo quoque, Plinius & Ptolemæus. Et hæc quidem duo Bithyniæ oppida ſunt, quorum *hac l.* mentio fit. Sequuntur *Manſiones* duæ : 1. *Tottaium* (nam hîc ſcribendum *Tottai*) Eius meminerunt quoque Itineraria tria.

Iteneratium *Burdigalenſe.*

Ciuitas Nicomedia. M. XIII.
Mutatio Hyribolum. M. X.
Manſio Libum. M. XI.
Mutatio Lindia. M. XII.
Ciuitas Nicia. M. VIII.
Mutatio Schinæ. M. VIII.
Manſio Mido. M. VII.
Mutatio Chogeæ. M VI.
Mutatio Thateſo. M. X.
Mutatio *Tutaio.* M. IX.
Mutatio Protunica. M. XI.
Mutatio Artemis. M. XII.
Manſio Dablæ. M. VI.

Peutingerianum.

Nicomedia. XVII.
Eribulo. XII.

Prone

Pronetias XXVIII.
Nicea. XI.
Tateabio. XXIII.
Dablis. XI.

Antonini.

Nicomedia. M. P. XXII.
Item Libo. M. P. XXI.
Nicia. M. P. XXIII.
Moëdo *Orientis* M. P. XVI. vel *Oriens medio.*
Totteio. M. P. XXVIII. malè al. *Cotyæium.*
Dablis. M. P. XXVIII.

Ergo *Totaium* Bithyniæ Conſtantini M. & Conſtantij ætate mutatio primùm fuit, deinceps Manſio facta : Quod ſanè maius erat : & quantum mutationib. oppida, & ciuitates præſtabant, tantum manſionibus mutationes : quæ & ideò rariores illis : de quibus mutationibus & Manſionibus plenè dixi ſemel ad *leg.* 9. *ſupr. de annonâ & tributis.*

¶ Ex *hac* ſanè *leg.* ſingulari admodùm apparet, Curias & Curiales quoque in manſionibus nonnullis fuiſſe, maioribus ſcil. cuiuſmodi *Tottaium* fuit. Quomodo & in maioribus nonnullis manſionibus Epiſcopi fuêre: ſic enim *Act.* 3. *Conc. Chalced.* Helpidius manſionis Termenſis Epiſcopus memoratur.

¶ *Voridos* mentionem nullibi reperio : niſi ea ſit Βόρυζα πόλις πονθική, vnde τὸ ἐθνικὸν Βορυζᾶιος referente *Stephano.*

¶ Tandem obſeruandum, hanc *leg.* emiſſam ad Tatianum PP. Orientis, pariter vt quinque alias *huius tituli* leges, putà *l.* 120. 121. 122. 123. 127. Ad quem eundem cùm extent plures Libanij epiſtolæ, ex *ep.* 274. diſcimus, eum Curiarum reparationi fauiſſe. Vide & quæ dicam ad *l. prox.*

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus, ex militia Magiſtri officiorum & Palatina Comitis S.L. & R.P.*

CXX. * Idem AAA. Tatiano PF. P"

VNIVERSOS, qui ad indebitam militiam" ſimiliter" adſpirarunt, datis litteris ad Inluſtrem virum Magiſtrum Officiorum, Comitem ſacrarum ac priuatarum, ſolutos militiâ, Ordinibus" propriis atque officiis iuſſimus ſubrogari". Dat. XVI. Kal. Ian. Med. Timaſio & Promoto Coss. [389.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Tatianus* PP. Orientis, (Cynegij ſucceſſor) cui ſex *hoc tit. de Decurionibus.* Conſtitutiones inſcribuntur: putà præter hanc *leg. lex* 119. *ſupr. lex* 121. *prox. lex* 122. 123. 127. *infr.* de eo vid. *Proſopogr.*
" Scholarium ſeu Magiſtrianorum qui ſub Magiſtro officiorum Palatinorum, qui ſub Comitibus S.L. & R.P.
" Vox hæc videri poſſit relatiua ad integram conſtitutionem, vnde hæc deſumpta eſt. Sed & hac voce fortè indicatur, æquo iure omnes Magiſterianos, & Palatinos hac parte habendos.
" De *Magiſtro Officiorum ſupr. lib.* 6.
" De *Comitibus* S.L. & R.P. *ſupr. lib.* 6.
" *Ordinibus*, ideſt, Curiis vid. *Paratitlon.*
" Ideſt, reddi, reſtitui : pari ſenſu vt *l.* 134. *infr. verſ. eos etiam.*
V Mediolani hoc tempore Tempore Theodoſius M. conſtitit, poſt Maximum ſcil. deiectum v. *Chronol.*

COMMENTARIVS.

MAGISTERIANA militia ſeu ſcholari ſub Magiſtro Officiorum, vt & PALATINA ſub Comite S.L. & Comite R.P. Curialem quemquam liberari vetat *hac l.* Theodoſius M. contra exinde eum Curiæ reddi iubet : Pariter vt Conſtantius *l.* 38. *ſupr.* vbi dixi.

¶ Et hæc quidem in procliui *huius l.* ſententia eſt ; Atenim Tatiano Præfecto Præt. inſcriptam eam notari cupio, pariter vt quinque aliæ *hoc tit.* in hoc argumento de Decurionibus inſcribuntur : puta *lex* 119. *ſupr. lex* 121. 122. 123. 127. *infr.* Quâ occaſione omittere non poſſum, ſub hoc ipſo *Tatiano PP.* Legationem ab Antiochenis miſſam, ad excitandam rurſum Curiam Antiochenam, quæ antea conciderat : vt diſcimus ex Libanij *ep.* 747. ad hunc ipſum Tatianum ſcripta, de quo rurſum ad *l.* 123. *infr.* Sanè & hæc quoque *lex* eodem pertinet, ad excitandas inquam inſtaurandaſque Curias : quæ vacuefactæ fuerant.

¶ *De* CLERICIS MAIORIBVS *ad Curiam retrahendis vel non.*

CXXI. * Idem AAA. Tatiano PF. P."

QVI ante ſecundum" Conſulatum Manſuetudinis Meæ ex Ordine Curialis", vel Presbyteri faſtigium, vel miniſterium" Diaconi, vel Exorciſtæ" ſuſcepit officium, omne eius patrimonium immune à Curialibus nexibus habeatur ac liberum. Is verò qui ſe ad religioſa diuini cultus obſequia, quocunque" ſub nomine, poſt memo

memorati Conſulatus tempora præſcripta contulerit, omni ſciat cedendum eſſe patrimonio. Dat. XV. Kal. Med. Valentiniano A. IV. & Neotherio Coss. [390.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Hanc *leg.* memorat ſimùl confirmat idē Theodoſius *l.* 123. Eam quoque indicat & abrogat Arcadius *l.* 3. *ſup. de his qui ad Eccleſ.* An 398. Reducit rurſum quadamtenus A. 399. *l.* 163. *inf.* Fortè *huic* iungenda *lex* 27. *inf. de Epiſcop.* Quod temere non adſero.
" Orientis : cui Tatiano PP. ſex *hoc titulo* conſtitutiones inſcribuntur.
" Id eſt A.D. 388.
" Suſtineri poſſit : ſed malim *Curiali.*
" *Miniſterium* Diaconi : v. *inf. paratitlon. de Epiſcopis.*
" Etiam Presbyteri, Diaconi, Exorciſtæ.
" Mediolani adhuc hoc tempore hærebat Theodoſius M. poſt Maximum deiectum. vid. *Chronolog.*

COMMENTARIVS.

CLERICATV Curialem præcisè non aliter liberali voluerat antea Theodoſius M. quàm alio vicario vice ſuâ ex patrimonio ſuo ſubſtituto, *l.* 115. *ſup.* vel niſi ceſſo Curiæ patrimonio ſuo, *l.* 104. quod & poſteà ab eodem ſtatutum *l.* 123. *inf.* Atenim *hâc l.* nunc A.D. 390. aliquam & temporis & gradus diſtinctionem facit. Nempe per Clericatum eos liberari vult circa patrimonij ceſſionem, & ſic retento patrimonio, qui Presbyteri, Diaconi, vel Exorciſtæ, non verò inferiores gradus Clerici, ante ſecundum conſulatū ſuum facti fuiſſent, id eſt ante A.D. 388. quo Theodoſius II. & Cynegius Coss. fuêre, quo etiam Conſulatu data eſt *lex* 119. *ſup.* Et ſic præſcriptione, quæ duos annos & ſemis excederet, Curialem per Clericatum Curiâ liberari voluit. Deinceps verò ab eo Conſulatu Clericos quoſcunque etiam Presbyteros, Diaconos, Exorciſtas factos patrimonio ſuo cedere ſecundum anteriores ſuas conſtitutiones iubet. Quam conſtitutionem ſuam idem memorat ſimul & confirmat, *l.* 123. *inf.* Et hæc quidem ita Theodoſius Imp. Mediolani conſtitutus hoc tempore : fortè etiam non ſine Ambroſij Mediolanenſis Epiſcopi conſilio. Qui ſanè poſteà Anno 393. *ep.* 29. occaſione eius quod ob incenſam Iudæorum ſynagogam Theodoſij M. iuſſu cōtigerat (quò pertinet *lex* 9. *inf. de Iudeis*:) Theodoſio M. hæc obiecit, quæ poſteà rurſum aptabo *l. egi* 137. *inf. Quomodo excuſabo apud Epiſcopos? Qui nunc, quia per triginta & innumeros annos Presbyteri quidam gradu functi, vel Miniſtri Eccleſiæ retrahuntur à munere ſacro, & curiæ deputantur, grauiter gemūt: Nā cùm ij qui vobis militant, certo militiæ tempore ſeruantur* [Fornerius pater 3. *Select.* 7. reponit ferientur] *quanto magis etiam eos conſiderare debetis qui Deo militant? Quomodo inquam hoc excuſabo apud Epiſcopos, qui queruntur Clericis* &c. Quem Ambroſij locum Forneeius pater, malè quaſi de Epiſcopis exhibet. Sanè & anteà quoque Valens ſimilem temporis diſtinctionem hâc parte adhibuerat *l.* 19. *inf. de Epiſcop.* & Valentinianus Sen. *l.* 21. *inf. de Epiſcop.* & poſteà Arcadius filius eius *l.* 163. *inf.* & Theodoſius Iun. ex filio nepos *l.* 172. *inf.* Et in vniuerſum quid Principes hanc in partem ſtatuerint v. *leges*, quas in *Paratitlon.* conieci.

¶ Ex *hâc* interim *lege* quoque colligere licet, cùm de Epiſcopis *hâc l.* nihil dicatur, hâc tempeſtate indiſtinctè Epiſcopos Curiali conditione liberatos. Quæ ſanè iā olim Cōſtantij ſētentia fuit, *l.* 49. *ſup.*

¶ Notanda quoque tria Clericatus nomina & κυειολογία circa vnum quodque eorum : *Presbyteri faſtigium* : proximum ſcilicet Presbyteri vocabulum nomini Epiſcoporum eſt, *l.* 5. *inf. de hæretic.* & ſuperior locus Presbyteris inter Clericos tribuitur *l.* 10. *ſup. de fide teſt.* Ideo & ſecundus Ordo, & ſecundum ſacerdotium Presbyterorū, Optato Mileritano *lib.* 1. Presbyter, *antiſtes in Ordine ſecundo*, Sidonio, *lib.* 4. *ep.* 11. Inde Diaconi *miniſterium* propriè : Tandem & Exorciſtæ tertio loco & gradu mentio fit : cuius pariter mentio fit quarto loco, Subdiaconorum tertio, *l.* 24. *inf. de Epiſc. Eccl. & Cler.*

Notandū & illud, *hâc l.* nominatim agi de Presbyteris, Diaconis, Exorciſtis à Curiâ liberandis, non de aliis Clericis inferioris Ordinis & Miniſtris : paritet 172. *inf. h. t.* Quæ diſtinctio & aliàs vſurpata : vide *l.* vt *l.* 163. 7. *inf. de Epiſcop.* & quæ ad eā dico. Eoq; refero Gregorij Nazianzeni *ep. ad Iulianū* 166. quâ Clericos ſibi miniſtrantes, τῆς ἀπογραφῆς Curiali deſcriptione liberari poſtulat : iuſtiore ratione adhuc quàm *Officiales* omnis generis Iudicibus miniſtrantes Curiâ liberantur & ciuitatibus donantur. ἐγὼ μὲν τοὺς τῶν ἐμὲ κληρικῶν, ὅσους περ ἡτησάμην τῆ γερουσίας (ἀπογραφῆς habet Codex Bodleianus) ἐλευθέρωσον ἐκεῖνο ἐνθυμηθεὶς ὅτι λίαν ἡ ἀπίσων [ἀτόπων Bodl.] ἐστὶ ἄλλως μὲν ἐγὼ ἑστίαν ὅλην καθιερῶν τῷ θεῷ, σὲ δὲ μηδὲ περὶ μίαν βάλεσθαι βῆ) χρησὸν ἐγὼ ἄλλως μὲν πάντοτε πάντες τοὺς τῶν τὸ βῆμα δουλῶσαι ἢ μηδὲ τοὺς σωθέντας ἐγ θεραπεύοντας, ἐγὼ ταῦτα παρ' ὑμῶν ἥδ' οἰκειοτάτων. Quo loco γερουσία vel potiùs ἀπογραφὴ eſt deſcriptio vt vocatur quoque *l.* 123. *inf.* ſeu functio quæ ratione patrimonij ſuſtinetur. Itē οἱ περὶ τὸ βῆμα ſunt *Officiales* qui Tribunalib. Iudicū præſto ſunt, quos hîc comparat Gregor. cū iis qui Epiſcopis miniſtrant, ὅσοι κόσμοις σωθέντες ἐγ θεραπεύοντες. Quare errat in pres Gregorij qui γερουσίαν vel ἀπογραφὴν ibi *tributum* vertit : item qui τοὺς περὶ τὸ βῆμα interpretatur, qui *Sacrarium* ambiunt. Gregorius quippe ibi argumentum ducit ab Officialibus qui miniſtrant Iudicibus ſeu his ad Tribunalia eorum apparent, ad Clericos qui miniſtrant Epiſcopis.

¶ Tandem obſeruandum, *hanc l.* Theodoſij M. (quam & ipſe poſteà rurſum confirmauit *l.* 165. *inf.*) ab Arcadio primùm abrogatam famoſa illà *leg.* quā Eutropio auctore tulit, quamque Scriptores Eccleſiaſtici & Chyſoſtomus memorant & proſcribunt *l.* 3. *ſup. de his qui ad Eccl.* Atenim poſteà rurſum ab eo quadantenus reducta *l.* 163. *inf.* vbi dicam.

¶ *De* DIGNITATIBVS, *non Curialibus origine, vel originariis delatis, an & quatenus iis prosint: & de* FILIIS *Curialium retrahendis.*

CXXII. * Idem AAA. Tatiano P. P.''

IIS quibus detulimus splendidos Magistratus'', quósque etiam ornauimus insignibus'' Dignitatum, si non habent Curiam, cui aut necessitudinis fœdere, aut'' nexu sanguinis teneantur, in splendissimum ordinem Senatorium, & illam nobilissimam'' Curiam, cooptentur. His'' verò ratio diuersa sit, qui statim vt nati sunt, Curiales esse cœperint: Hij namque prærogatiuâ quidem concessæ dignitatis vtantur, atque eos præstiti honoris splendor exornet, sed maneant in sinu patriæ, & veluti dicati infulis'' mysteriũ perenne custodiant: sit illis piaculum inde discedere. ¶ De Filiis verò eorum, vti'' natiuis Curiis debeant permanere, adfatim cautum est, cùm adempta sit patribus licentia discedendi Dat. IV. Non. Sept. Veronæ, Valentiniano A. IV. & Neotherio Coss. [390.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Fortè iungenda huic *lex* 1. *inf. de Monachis.*
'' Orientis: Huic Tatiano. PP. *lex hoc titulo leges* inscribuntur: de eo v. *Prosopogr.*
'' Prouinciæ alicuius regimen fortè.
'' Hæc duo vnum & idem sunt.
'' Honorariis.
'' *Nobilissima* Curia, id est Senatus hîc opponitur Curiis municipalibus.
'' *In his* verò, id est, *horum respectu.* Sed retinenda lectio: *his ratio aduersa esse* debere dicitur, in *eorum ratio aduersa.*
'' *Infulis* dicati.
Vt id est Natiuis, id est, *vt in natiuis.*

COMMENTARIVS.

MAGISTRATV (putà Administratione prouinciæ) itémque DIGNITATIBVS honorariis, quas *Senatoriæ* dignitas aut comitatur aut sequitur, eum qui genere Curialis non sit, etsi aliàs possidendi vel incolatus ratione ad Curiam nominari possit, Nominatione liberari: Contrà eum qui genere Curialis sit, Dignitate quidem *Senatoriâ* frui: at nihilominus vnà cum filiis patriæ munera explere iubet *hâc l.* Theodosius M.

¶ Quod de Magistratu seu administratione functis Curialibus dicitur, id iam anteà quoque Theodosio M. placuit *l.* 106. & placebit posteà *l.* 134. *infr.* etsi aliis Principibus contra visum, scilicet hâc ratione Curialibus muneribus Curialem liberari, de quo ad *d. l.* 106. De dignitatibus honorariis & Senatoria dignitate sæpè, in hoc enim argumenta occupatæ sunt *hoc titulo*, *leges* 27. quas repetere licet ex *Paratitlo.*

¶ Illud obseruandum, *hâc l.* discrimen statuì inter eum qui Curialis sit, & eum qui ad Curiam tantum Nominari potest: Ille difficiliùs liberatur, hic faciliùs. Eadem alioquin ratio fuerit, si iam Nominati reuerà fuerint, *l.* 10. 13. 94. sup.

¶ Quod de Filiis statuitur *fine l.* id ipsum & aliis Theodosij constitutionibus continetur: putà *l.* 86. 98. *sup.* 123. *infr.* Et quidem eodem argumento, à minori ad maius, *d. l.* 86. *sup. & l.* 123. *infrà hat.*

¶ Obiter notandæ allusiones, quibus Curiales Theodosius M. cum Sacerdotibus & Flaminibus comparet. Nempe 1. & illis *Infulas* tribuit, *infulisque veluti dicatos* ait 2 *Mysterium* perenne eos similiter custodire. 3. sine *piaculo* patriâ discedere non posse. Quæ tria fermè Flaminibus & quidem perpetuis conueniunt: *Infulæ* inquam, *Mysterij perennis* custodia: & non sine piaculo à *Flaminio* discessio.

¶ PLENISSIMA *Theodosij M. lex quâ superioribus à se legib. constituta potissimum firmat:* 1. *circa Curiales* SENATORES *vel* CLERICOS *factos:* 2. *circa Bonorum alienationes Curialib. factas:* 3. *circa* FILIOS *eorum:* 4. *Circa* DONA *eorum.*

CXXIII. * Idem AAA. ad Tatianum PF. P.''

DVDVM super his qui relictâ Curiâ, vel Senatoriam dignitatem adepti sunt, vel Christianitatis'' obtentu Curialium se consortio separarunt, cuidens sanctionum † nostrarum processit auctoritas, Vt si eorum personas, vel honor'', vel religio defenderet, quod ex Curiali substantia vel ipsi retinerent, vel in alios transtulissent,

stulissent, obnoxium publicis'' descriptionibus haberetur. ¶ Euidens etiam præcepto † nostro tempus expressum est, ex quo Consulatu'', si qui de Curialibus ad Ecclesiam'' confugissent, omni scirent patrimonio Curiæ esse cedendum. III ¶ Quidquid'' ex substantia Curialium ad vnumquenque diuersa largiendi occasione peruenerit, denarismo, vel vnciis habeatur obnoxium, in ea parte, in qua auctoris sui nomine fuerat retentatum. IV ¶ Eos verò qui honores aliquos consecuti, naturale nomen dignitate mutarunt, hos etiam post honorẽ muneribus obligamus, quibus debitores patriæ monstrabuntur. V ¶ Super filiis autem eorum euidens sanctionis † definitum'' est, quæ cum patres patria non concedat excedere, non potest filios Curiæ muneribus liberare. VI ¶ Si qui autem diuino cultu occupati, & sacrosanctis mysteriis seruientes, legitima filiorum successione nituntur, si nullum filij eorum adhuc in Ecclesia locum tenentes'', vel his, quæ per leges comprehensa non defendantur officiis, hos cum patrum facultatibus, Curiæ inseruire decernimus. Vacuas verò & inanes sine naturali'' successione fortunas, (vt euidenter expressimus †'',) sibi Curia vindicabit, habitura solatium facultatum, cui desit'' in functionibus numerus personarum. Dat. V. Kalend. Aug. Constantinop. Tatiano & Symmacho Coss. [391.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' Orientis, vt docet diserte *lex* 19. *lex* 19. *sup. de extraordin.* Cui quinque aliæ *hoc titulo* Constitutiones inscribuntur: de quo dixi ad *l.* 120.
'' *Christianitatis*, id est clericatus: de quo dixi ad *l.* 51. *sup.*
† Intelligítne *legem* 121. 122. *sup.* Minimèmox dicam.
'' Senatorius.
'' Curiæ.
† Intelligit *legem* 121. *sup.*
'' Nempe Theodosij 2. & Cynegij id est An. D. 388.
'' Seu Clericatum.
'' Sententia hæc est *legis* 107. *sup.*
† Intellig.e *legem* 86. vel sanè, *l.* 122. *sup.*
'' *Definitum*, pro definitione.
'' *pg. Tenent.*
'' Id est filiis.
† Quannam intelligat *legem* mox disquiram.
'' Vel *Desit.*

COMMENTARIVS.

SATVRA seu MISCELLA hæc Theodosij M constitutio est: quâ partim varias *leges* suas anteriores iterat & confirmat, puta *legem* 86. 121. 122. *sup.* partim & nouas superaddit. Ne Curiæ scil. Viris, aut viribus deficerent, Dignitatum aut Clericatus specie vel item bonorum alienatione: denique & filios Curialium retrahendos. Quam in rem septem capita cumulat. I. Primò Curialium, qui SENATORES vel CLERICI ante hæc facti fuerãt (ante consulatũ sc. Theodosij & Cynegij 2. id est A. D. 388. id enim ex sequenti capite præsupponendum) & sic Curia liberati, substantiam seu bona siue ea ipsi retinerent, siue in alios posteà transtulerint, constituit obnoxia esse oportere *publicis descriptionibus* ἀπογεγραφῆ, de quo ait dudum euidentem sanctionum suarum processisse authoritatem. Et nulla tamen hanc in sententiam extat. Nã si de *Senatoriâ* dignitate quæritur, voluit Theodosius Curiales Senatores factos, obsequiis seu munerib. patriæ perfungi. *l.* 82. *sup.* At *lege* 90. ad alterutrum eos adigi, vel ad Curialia munia explenda, vel si ea iam expleuerint, alios loco suo idoneos Curiæ substituendos. *Lege* 93. eos remitti ad Curiam. Lege 111. etsi alium substitueret sub specie tamen munerum publicorum enormia patrimonij subire dispendia. *Lege* 118. eum patriæ reddi non per substitutum excusari. Ergo in hanc sententiam nulla *præcedens* Theodosij M. constitutio extat: Et in vniuersum quantopere Principes hac parte variauerint, docent 27. *huius tituli leges* quas repetere licet ex *Paratitlo.* Si de *Clericatu* quæritur, nulla pariter in hanc sententiam extat: *lege* quippe 104. *sup.* Curialem Clericum factũ patrimonio suo Curiæ cedere voluit. *l.* 115. aliũ idoneũ facultatibus suis instructũ substituere: Tandẽ *l.* 121. (quod secũdo *huius l.* capite iteratur) à Consulatu suo secũdo Clericos factos patrimonio suo Curiæ cedere voluit. Nulla de descriptionibus his agit. Itaque aliæ super eo fuerunt cõstitutiones. Et verò id omninò cohæsisse videtur *d. l.* 121. Descriptiones porrò hîc sunt, extraordinariæ contributiones, quæ cogẽtibus diuersis negotiis agitabãtur: vti docet quoque *lex* 173. *inf.* quæ de his ipsis *descriptionibus* est: Cui quoque affinis est descriptio illa quæ imposita lucratiuis bonis à Curialibus descendentibus, de qua est peculiatis *titulus* 4. *inf.* Quare & *hac leg.* & *d. l.* 173. de vtrisque agitur. Ergo & hoc quoq; casu, quo quis ante hàc relictâ Curiâ Senatoriam adeptus dignitatem, vel Clericatum, in eo statu *Theodosij leg.* firmatus est, bona Curialia, siue ea retinuit, siue in alium transtulit, publicis descriptionibus, id est extraordinariis constitutionibus obnoxia ea haberi voluit. Et hæc de *primo Capite.*

Secundum iam *Caput* illud est, quod *d. leg.* 121. continetur: nempe vt à Consulatu suo secundo Clerici facti patrimonio suo cedant Curiæ.

Tertio *Capite*, iterat Theodosius *hac leg.* dispositionem *legis* 107. *sup.* nempe LVCRATIVO titulo possessores bonorum Curialium, pro modo possessionis ad denarismum seu vncias teneri, de quo plenè iam ad *leg.* 107. *sup. & l.* 173. *inf. & suo tit. inf.* 4.

Quarto *Capite*, Honoribus, magistratu forte, administratis, Curialem reliquis, si quæ debeat, Curiæ muneribus adstringi.

Quinto *Capite* sententiam *legis* 86. & 122. *sup.* ite-

rat, de *Filiis* Curialium, qui honoribus decorati multò magis ad Curiam retrahendi sunt.

Sexto *Capite* id ipsũ & de Clericorum filiis, nisi & ipsi Clerici facti iam fuerint, statuit: nempe vt facultatibus parentum instructi Curiæ inseruiant.

Postremo *Capite* cauet Theodosius M. Curialium vacuas & inanes sine naturali successione fortunas Curiæ cedere, id est bona Decurionum sine hærede decedentium, Curiæ adquiri: de quo est *sup.* titulus peculiaris, *de bonis Decurionum*: Id enim sunt *vacuæ & inanes sine successione naturali fortunæ*, nẽpe bona Decurionum sine hærede deficientiũ. Et ratio subdita *id* maxime firmat, *habitura* [Curia] *solatium facultatum cui deest in functionibus numerus personarũ.* Hac verò de re tres mihi constitutiones occurrunt; Constantini M. *d.l. vn. sup. de bonis Cleric.* Theodosij M. *hic*: Theodosij Iun. *lex 4. C. de hæredit. Decurion.* His adde quartam & antiquiorem *hâc nostrâ* eiusdẽ Theodosij M. quæ *hîc* memoratur. Verùm de hoc plenè iam ad *d. leg. vn.* vbi quædam habes ad huius loci illustrationem. Tandem verosimile mihi, datam hanc *legem*, ad Legationem alicuius vrbis: cuiusmo. di Antiochenam Legationem memorat hoc tempore Libanius ad Tatianum hunc ipsum scribens *ep.* 747.

¶ Maritvs *non Curialis, vxoris Curialis hæres Curiæ mancipandus.*

CXXIV. * Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Filoxeno" Vic." Thraciar."

SI quis filiam Decurionis vel Principalis", suo iunctam consortio, nullis exstantibus liberis, fatali forte perdiderit, atque eius vltimo hereditatem fuerit adeptus arbitrio", si ab omnibus alienus officiis est, & nullis, (quibus meritò excusari possit,) priuilegiis adiuuatur, eius mox ciuitatis Curiæ mancipetur, in quâ, antea, vxore viuente, sine rerum dominio & proprietate, liber", Curiæ obnoxias facultates heres cœperit vxoris possidere. Dat. III. Non. April. Constp. Arcad. A. II. & Rufino Coss. [392.]

Interpretatio. *Si quis filiam Curialis accipiat vxorem, & hæc ipsa in coniugio eius mortua fuerit, & omnia ad maritum, quæcumque supradicta videbatur possidere, testamenti voluntate peruenerint, omnibus curiæ necessitatibus maritus ille qui heres est teneatur obnoxius.*

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Philoxenus* vicarius Thraciarum sub Theodosio M.
" De Vicario Thraciarum vid. *Notitiam Imp.* Meminit quoque Vicarij Thraciarum Basilius, *ep.* 264.
" De Principalibus, in *Paratitlo.*
/ Id est testamento: Anianus, *testamenti voluntate.*
" Non Curialis.

COMMENTARIVS.

MARITVM non Curialem & ab omnib. officiis alienũ, ab vxore Curiali non extantib. liberis hæredẽ testamento institutũ, si vxori hæres existat, Curiæ ciuitatis mãcipari iubet *hâc leg.* Theodosius M. Quod quidẽ Nouũ admodũ ius est, quod pro Curiarũ cõmodis Theodos. M. adinuenit: Qui idẽ noui cæteroquin iuris repertor eodem fine neque vnâ ratione extitit. Hic scil. est, qui Possessorem bonorum Curialis ex lucratiuâ causâ pro eâ patre patrimonij in quam successit, ad denarisimum vel vncias, id est ad certam pensitationem Curiæ primus adstrixit, *l.* 107. 123. *sup. hoc titulo.* Imò ad Curiales functiones suscipiendas *l.* 134. *inf.* Hic est, qui Prædia & mancipia Curialium sine decreto alienari vetuit, *l.* 1. *infr. de præd. & mancip. Curial.* Hic denique est, qui eam quæ *hac l.* continetur Curialis conditionis subeundæ rationem inuenit.

¶ Quæ quidem tria præcipua instituta Theodosij M. sunt, quibus Curiarum commodis consulendum putauit: & quidem *Bonorum Curialium* ratione.

¶ Notabiles interim & singulares casus hos ex *hac l.* nota. Primus casus est, quo quis ratione bonorum conditionem mutat. Secundus quo maritus vxoris conditionem sequitur. Tertius notabilis casus est, quo nullis exstantib. liberis. & citra ius liberorum, & non obstante *leg. Papiâ decimariâ*, maritus solidum ex vxoris testamento capere poterat; sub hâc tamen lege, vt curiæ necteretur, Curiarum scil. fauore: Quomodo idem priuilegium datum Nauicullariis Orientis, annonæ fauore à Constantino M. *l. 7. inf. de naucular.* Donec simul & semel omnibus posteà coniugibus ius liberorum daretur à Theodosio Iun. de quo *suo tit. l. 2. 3. sup. de iure liberorum.*

¶ Duæ tamen limitationes hîc adduntur. Prior, si modo maritus ab omnibus alienus officiis sit. Hactenùs scil. Curiis hâc in re fauetur, vt ne aliis officiis iniuria fiat. Quid enim si Cohortalis sit, vel Officialis? Posterior, si nullis, quibus excusari possit, priuilegiis excusetur. Hactenùs scil. Curiis fauendum ne suis priuilegiis quis exnatur: veluti ætatis priuilegio ob liberos: de quibus Excusationum causis, v. *l.* 20. 55. *sup. &c.*

¶ Actvarii

¶ Actvarii *ex Curialibus facti, ad Curiam reuocandi.*

CXXV. * Idem AAA. Victorio Proc. Asiæ."

SVBMOTO priuilegio militari, quo sibi Actuarij blandiuntur, eum qui euidenter ostenditur Curiali patre genitus, mox necessariis atque origini suæ debitis functionibus mancipari præcipimus. Dat. VIII. Kal. Maij Maij, Constantinop. Arcad. A. II. & Rufino Coss. [392.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 8. *supr. de reparat. appellat.*
" *Victorio* huic PC. Asiæ inscribitur Anno proximo 393. *lex* 50. *supr. de appellat. lex* 4. *supr. de cognitor. & procur. lex* 5. *supr. de constit. Princip.* & Anno 394. *lex* 22. *infr. de hæreticis.* vid. *Prosopr.*
" Quænam diœcesis fuerit Proconsulis Asiæ ex Eunapio in *Maximo* & *Notitia Imperij* discere est.

COMMENTARIVS.

ACTVARII quoque officio seu militia Curialem Curiâ liberari vetat: contra, eâ non obstante, Curialem ad Curiam retrahi iubet Theodosius M. *hac l.* Quæ pars est prolixioris constitutionis Theodosianæ: quâ Curiarum commodis non vna ratione consultum iuit: Reuocatis videlicet Curialibus ad Curiam *hac l.* Item Nominatis ad Curiam, appellationum tempore coarctato: quò pertinet *lex* 8. *supr. de repar. appell.* quæ *huic* ceu eiusdem Constitutionis pars coassanda venit. Magnus equidem *Actuariorum* fauor in militia olim fuit, magna auctoritas, imò *priuilegium*, vt hic vocatur: vt potè qui in singulis numeris militaribus eius ratiocinia pertractarent, quantum scilicet cuique militi, quotque annonæ deberentur, vt posteà erogationis faciendæ tempore Susceptori pittacio id significarent, χαρτιμαλογάφοι, *l.* 16. *supr. de erogat. mil. ann.* de quibus Actuariis plenè dixi, ad *l.* 11. *supr. de erog. mil. annonæ.* Et tamen hoc militare priuilegium, quo sibi Actuarij blandiebantur, & quantacunque ipsorum in exercitu dignitas & auctoritas esset, Curiarum commodis, cedere voluit *hac l.* Theodosius M. neque hanc militiam non magis quàm aliam Curiis præiudicium generare.

¶ De Principalivm *immunitate à corporalibus molestiis.*

CXXVI. * Idem" AAA. ad Potamium". PP. Augustalem.

PRINCIPALES, deuoti" & nihil debentes, habeant priuilegium, vt nihil corporalium molestiarum patiantur: sciturâ Experientia Tua, nisi præceptionis nostræ forma seruetur, & Officium, & ipsam Sedis Tuæ iudiciariam potestatem, propositæ" multæ esse subdendam. Dat. X. Kal. Iul. Constantinop. Arcad. A. II. & Rufino Coss. [392.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Huic *legi* & tribus sequentibus inscribendi sunt duo tantum Augusti: nempe *Theodosius & Arcadius*: vt pote Valentiniano Iun. iam cæso.
" *Potamio* huic Præfecto Augustali inscribitur quoque hoc ipso Anno *lex* 2. *supr. de defensor. ciuit. lex* 3. *infr. de his qui supr. Relig. contend. l.* 51. *supr. de Cursu publ.*
" *Deuoti*, & *nihil debentes.* παραμονηλύσεις.
" Quinam? viginti librarum auri, *l.* 8 5. *supr.*

COMMENTARIVS.

DE Immunitate Principalium à CORPORALIBVS molestiis seu iniuriis est hæc Theodosij M. constitutio: de quâ Curialium immunitate sunt quinque aliæ eiusdem Theodosij M. constitutiones, vt omittam aliorum Principum super eo constitutiones: Quo numero est quoque Constantij *lex* 39. vbi ostensum, quid per *corporalem iniuriam* & *molestiam* intelligatur, nempe tormentorum & quæstionis cruciatus, & plumbatarum ictus. Initio scil. Theodosius M. hac immunitate omnes Curiales potiri voluerat, *l.* 80. 85. *supr.* Atenim posteà eadem ab eodem coarctata fuit: cui rei fidem facit *lex* 117. *supr.* hæc *lex*, & *l.* 127. *infr.* Inter alia Curialibus & Principalibus eam ademit *hac lex*, & *d.l.* 117. si indeuoti essent, idest, si quid deberent, si decoctores pecuniæ publicæ essent: *Principales* scil. adscriptiones tributorum, & exactiones faciebant, vt ex *hac leg.* & *d.l.* 117.

liquet: & ex Saluiano *lib.* 5. Symmacho, *lib.*9. *ep.*10. Postea tamen Honorius, Principales hos solos ab iniuriis his corporalibus immunes reddidit, *l.* 6, *supr. de Quæstionib.* non alios Curiales, *leg.*153. *infr. hoc tit.*

¶ Ergo *hac l.* Theodosius M. *Principales* (extra quam ꝙ quid publico deberent) ab iniuriis Iudicum seu Rectorum prouinc. vindicatum iuit, idque per *Ægyptum* hac *constit.* ad Potamium Præf. Augustalem data. Pariter vt idem hoc ipso Anno defensores iussit, plebem & Decuriones ab omni improborum insolentia & temeritate tueri, constitutione ad eundem Potamium P. Augustalem, paulò ante *hanc l.* data: putà *l.*2. *supr. de defensor. ciuit.* Rursum vt Idem hoc ipso Anno ad eundem paulo post *hanc l.* publici cursus exhibitionem Curialibus viritim pensata locorum, hominum, facultatum qualitate distribui *l.*51. *supr. de cursu publ.*

¶ Illud omitti non oportet, *hanc l.* Theodosij ad Ægyptum nominatim pertinere, & ad Præfectum Augustalem datam: Quò pariter pertinet quod Libanius, *orat.* χρ Ἰωαείν inedità scribit: de Theodosij Magni constitutione, quâ is Curiales à Iudicibus verberibus subiici vetuit: quamque transgressum Flauianum Proc. Asiæ (cui inscribitur *l.*18. *infr. de suscep toribus.* A.D.385.) magistratu deiecerit; imò & Præfectum Ægypti eo quoque nomine accusatum in vincula coniecerit. Ad eundem sanè quoque Ægyptum pertinet de hac ipsa re eiusdem Theodosij *lex* 80. *supr.*

¶ *De* Primo *in Curiâ, & Comitiuâ Tertij Ordinis ei tributa.*

CXXVII. * Idem A A A. Tatiano PF.P.''

QVICVNQVE decursis perfunctis'' officiis, primum obtinuerit in sua Curia, sequentibus ceteris'', locum, Comitiuæ tertij ordinis habeat dignitatem, vt ab omnibus eum iniuriis dignitas concessa defendat: Ita tamen, vt hoc honore donatus, à nexu propriæ originis non recedat. Dat. prid. Kal. Iul. Constp. Arcad. A. 11. & Rufino Coss. [392.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' Duo tantum AA. huic *legi* inscribendi, putà Theodosivs & *Arcadius* pariter vt *legi* 126. *supr.* & *leg.* 128. 129. *infr.*
'' Orientis: cui Tatiano PP. sex *hoc titulo* constitutiones inscribuntur, & hæc quidem vltima.
'' Sustineri possit: sed malim *perfunctus.*
'' Decembris, aliis.

COMMENTARIVS.

PRIMO Curiæ Comitiuam Tertij Ordinis (de quâ dignitate *lib.*6.) atque adeò immunitatem ab omnibus iniuriis, (corporalibus scilic. ideſt, quæstionibus, tormentis, plumbatarum ictibus,) sic tamen vt ne ideò à Curiæ nexu liberetur, tribuit *hac l.* Theodosius M. De *Primo Curiæ* sunt *duæ* prætereà *leges hoc tit.* putà *lex* 171. 189. *infr. hoc tit.* scil. vt in schola Domesticorum erat Primicerius scholæ. Caput, quem sequebantur Decemprimi, *l.*7. 10. *supr. de Domesticis*: Item vt in Senatu Princeps Senatus erat, qui sententiam primus rogabatur; ita & in Decurionum Albo Primus quidam erat, cuius peculiarem rationem habere cœpit Theodosius *hac l.* Comitiua Tertij Ordinis, (atque adeò immunitate ab Iniuriis omnibus ei tributâ, de quo ad *l. supr.*) Et tamen Theodosius Iun. postea, Primò Curiæ Alexandrinæ, Comitiuam primi ordinis tribuit, per quinquennium, cum immunitate à Senatoriis oneribus *l.*189. *infr.* sub eâdem tamen conditione vt in Curiâ permaneret. Illud ex *hâc l.* notandum, *Comitiuæ tertij Ordinis* hoc priuilegium tributum, vt immunitatem ab omnibus iniuriis tribueret. De quâ Comitiua Tertij Ordinis sunt prætereà *lex* 9. 10. *infr. de Suariis*: *lex* 17. *infr. de proximis.* Quanquam & *iniuriæ* appellatione possit quoque hic intelligi collatio omnis, & functio Senatoria: nam & ita *dict. leg.* 189. immunitas à Senatoriis oneribus huic tribuitur.

¶ Militares *Magistratus iniuriis &* Verberibvs *Curiales Principales afficere vetiti.*

CXXVIII. * Idem'' AAA. Abundantio'' Com. & Magistro vtriusque mil.

MILITARIBVS'' viris nihil sit commune cum Curiis: nihil'' sibi licitum sciant quod suæ non subiectum est potestati: Nullum iniuria, nullum verbera'', nullum graui pulsatione, Tribunus, Dux ille, an'' Comes sit, Curialem Principalem'', contingat. Si quis posthac temerario & inconsiderato ausu vllum ex Principalibus viris vsurpata adrectauerit'' iniuriâ, sciat se decem auri

auri libris esse mulctandum. Dat. prid. Kal. Aug. Constantinop. Arcad. A.I.'' & Rufino Coss. [392.]

NOTÆ.

* *Lex militaribus* 42. *Cod. Iust. hoc tit.*
'' Duo tantum AA. *huic l.* inscribendi: putà *Theodosius & Arcadius*: pariter vt *legi* 126. & 127. *supr.* & *l.*129. *infr.* vtpote Valentiniano mortuo. Et sic Valentiani nomen expungendum: Quod *Codice Iustin.* rectè abest. Vbi tamen contrario errore tertium Honorii A. nomen malè inseritur, quia Anno demum proximo 393. Honorius A. adscitus.
'' Alius ab hoc est *Abundantius ὁ τῆ τριωτικῆ τάγματος ἡγεμών*, de quo Socrates *lib.*7. *c.*7. Huic verò eidem inscribitur Anno prox. *l.*3. *supr. de Salgamo hosp. non prabendo*: *lex* 18. *supr. de erog. milit. ann.* de hoc eodem Abundantio agit Zosimus *lib.*5. in Arcadij reb. p.788. vbi nominatim ait eum ὑπὸ Θεοδοσίε τῆς τάγματος δεπὸ δεδειγμένον & Claudianus *lib.*1. *in Eutropium.* Item Hieronymus *lib.*..... qui Pytiate exulasse eum in summa rerum inopia ait; vid. Prosopogr.
'' Tribunis, Ducibus, Comicibus, qui omnes sub Magistro militum fuêre, vt *hac* quoque *lex* docet.
'' *pg. Verbere*, vt *Cod. Iust.*
'' *Nihilque*, Cod. Iust. addita copulâ.
'' *Duxvè ille*, C. Iust. Quinquam & MSS. Codices Iustin. ita quoque habent. Elegantius illud. Seruius ad 1. *Æneid.* ibi'' an *Phœbi soror*, adnotat antiquè dictum *an*, pro *siue.* Valentiniani *Nouella de Homicidio casu an voluntate facto*: Apud Symmachum non semel: veluti *lib.*9. *ep.* 42. *fando an lectione*: *Coruorum* an *Aprorum.* v. plura apud Iurecum; in *lib. Symm.*9. *ep.*42.
'' *Principalemve* copula rursum addita *Cod. Iust.*
pg. Il.

COMMENTARIVS.

MILITARIVM στρατηγῶν Virorum (veluti Tribunorum, Ducum, Comitvm) iniuriis Curiales vindicat *h. l.* Theodosius M. adempta eis in Curiales omni potestate. Non quidem ea ratione, vt Iudicum ciuilium Iuris dictionem *hac l.* fundet, quod hactenus creditur (id quod aliunde satis notum: Iudices enim Curialium, Rectores prouinciarum fuisse docet *lex* 39. 47. 80. 87. 110. 118. *supr.* & *lex* 150. 164. 181. *infr.*) verum vt audaciæ Iudicum militarium occurreret. Ea scil. fuit Ducum militarium στρατηγῶν hac Theodosij M. tempestate, audacia, vt miseros Curiales, ac maximè Principales, exactores tributorum, patrocinium rusticanis ipsis præbentes, *iniuriis* afficerent, *verberibus, grauique pulsatione contingerent, attrectarent*: Quod Libanius egregiè ostendit. *Orat.* περὶ στρατηγῶν, quam ipse edidi: vbi queritur prolixè, quomodo Duces isti στρατηγοὶ iniuriis affecerint miseros *Exactores*, quos Curiales fuisse ostendit. Vt omninò credam hanc *leg.* latam ad eam ipsam Libanij querelam: Omnia quippe egregiè congruunt: etiam tempus, quo eam Orationem habitam iam ex animi mei coniectura indicaui, putà hoc Anno ipso 392. Item argumentum; vtrobique scil. agitur de Iniuriis, quibus Duces militares Curiales adficiebant. Rursum vtrobique agitur de Principalibus seu Exactoribus: Principales scil. & Decuriones tributorum exactores fuêre: quod ostendit vel *lex* 8. 14. *in fin.* imò & *lex* 117. *supr. hoc tit.* quæ eiusdem Theodosij M. est. Ac nominatim Principales vt ostendit *d. l.* 117. *supr.* & Saluianus *lib.*5. qui inter Curiales primi, & à Curialibus cæteris appellatione distinguuntur: etsi aliàs & ipsi Curiales, generalique Curialium nomine veniant: De quo in *Paratitlo.* Ideò etiam hîc fortè ἀτιμωθέντως dicitur, *Curialem Principalem*: nam & mox *fine l.* nonnisi *Principales* nominantur: non quasi Curiales & Principales pro iisdem indistinctè accipiantur, verùm quia Principales à Curialium numero erant, non verò Curiales omnes & Principales.

Et ita quidem deinceps hæc constitutio interpretanda venit, cuius arcana nondum introspexerunt Interpretes Codicis Iustin. etiam Cuiacius, in quem *hac lex* relata est. Neque enim Duces militares in sp. *huius l.* Iurisdictionem in Curiales sibi vindicabant præ Ciuilibus magistratibus, verùm militaris sui cinguli terrorem Curialibus suis munere defungentibus obiiciebant. Etsi fateor generaliter *hac l.* omnem Ducibus militaribus in Curialibus in Curias & Curiales *potestatem* adimi, & illorum iniuriis verberibus, pulsatione, hos vindicari.

¶ Cæterùm quod hic adhuc notandum, ideò *hac lex* inscribitur Comiti & Magistro vtriusque militiæ: nempe quod Militares illi viri, Tribuni, Duces, & Comites sub eius dispositione essent: ac proinde *hac lex* ad eum data, vt per eum ea illis innotesceret, inque officio suo illi per eum continerentur.

¶ Notandum & illud, generalem hanc *huius l.* prohibitionem esse: scil. prohibitio *huius leg.* non tantum respicit Tribunos, verum etiam Duces & Comites, quorum maior dignitas erat.

¶ *De* Senatoria *dignitate,* Militia *&* Administratione. *His non obstantibus Curiales functionibus adstringendos.*

CXXIX. * Idem'' AAA. Rufino PF.P.'' Post alia.

QVICVNQVE est è Curia *Senator* effectus, quicunque militiam cùm esset Curialis adgressus est, restituatur, obstringendus ei quam declinauerat functioni ¶ Quinetiam iubemus eos ad munera relicta & ad cognoscenda'' constringi quos *Administrationum* honor diuersâ suffragiorum ambitione prouexit, vt eo quidem

quem

quem adepti sunt, honore non careant, sed ab ea quam reliquerant functione non absint. ¶ Prouidendo, ne" quispiam Curiæ natus ad consortium Senatoriæ dignitatis adspiret: Cùm ita sibi videat', & præterita & præsenti iussione præscriptum, vt ei, vel affectata vel emendicata huius Ordinis gratia prodesse non possit. Dat. x. Kal. Decembr. Constp. Arcad. A. 11, & Rufino Coss. [392.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Duo tantum AA. *huic l.* inscribendi pariter vt tribus superioribus putà *legi* 126. 127 128. nempe *Theodosij & Arcadij.*
" *Rufinus* sub Theodosio M. PP. Orientis; Tatiani (cui *sex hoc tit. leges* inscribuntur,) successor, de quo Zosimus *lib.* 4. *p.* 774. & Ambrosius *ep.* 51. Ei præter *hanc l.* quinque leges *hoc tit.* inscribuntur: putà *lex* 134. 135. 136. 137. 139. Ex quo coniectura duci potest, de Rufini PP. studio erga Curias: de quo ad *leg.* 137. *infr.* v. *Prosopog.*
" *Cognoscenda*, idest, functiones quæ cognosci seu agnosci & præstari debent. *Cognoscere* scil. in argumento functionum publicarum est agnoscere, subire, præstare, vid. *l.* 17. *supr. de Prætorib. l.* 14. *in fin. supr. de Annonâ: l.* 4. *infr. de Censitorib. l. vlt. infr. de patrocin. vicorum. Cognoscenda* porrò, pro functionibus publicis quæ cognosci debent. Sic *proponenda*, pro vectigalibus publicis quæ pro propositis mercibus dantur, *l.* 2 *supr. de veteranis*: vbi vide plura quæ dixi, sic *defendenda* prouinciarum, id. est, ea quæ per prouincias defensione egent, *l. vn. infr. de Hirenarchis.*
" Deinceps scilicet.
" Curialis Curiæ natus.

COMMENTARIVS.

SENATORIA dignitate, MILITIA & ADMINISTRATIONE prouinciæ scilicet Curialem Curialibus muneribus non liberandum, neque in præteritum, neque in futurum definit, *hac l.* Theodosius M. de quo iam sæpè: ac nominatim de eo sunt eiusdem Theodosij M. *lex* 82. 90. 93. 111. 118. 122. 123. *supr.* Et *lex* 130. *infr.* Et in vniuersum 27 *hoc tit. leges* occurrunt in hoc argumento occupatæ, quas repetere licet ex *Paratitlo.* Illud singulare *hac l.* quod vt Curialem nonobstante administrationis honore, Curialibus functionibus teneri vult, ita rerum Administrationis indeptæ honore nihilominus non priuandum, quod & aliis *legibus* cautum *suprà*, & *leg.* 134. *infr.*

¶ SENATOR *fieri quando seu quibus legibus, Curialis possit.*

CXXX. * Idem' AAA. Aureliano PF. V."

SI quis Municipum" ad Senatorium transire ordinem omnibus muniis perfunctus optauerit", bona sua, quibus substitui idoneus possit, sciet Curiæ semper esse obnoxia. Dat. III. Kal. Mart. Constantinop. Theod. A. III. & Abunadntio Coss. [393.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungendæ autem ei duæ proximè sequentes *leges*. putà *lex* 131. 132. *infr.* Item *lex* 3. *supr. de constit. Principum*: *l.* 29. 30. *infr. de operib. publ. lex* 1. *supr. de Fradiis Senatorum*: *lex* 26. *supr. de Prætoribus.* Et fortè etiam *lex* 11. *infr. de annonis ciuicis:*
" Reponendi hic *Imppp.* THEODOSIVS, *Arcadius & Honorius*, vt & sequentibus omnibus *legibus* Theodosianis *ad* 140. *vsque*: vt etiam rectè inscribuntur *d. l.* 29. 30. *infr. de operib. publ. d. l.* 1. *supr. de præd. senat. d. l.* 26. *de Prætorib.* quas *huic* coniungendas dixi.
" Ita Tilemana Editio prima rectè habebat, quod posteà mutatum *in PP.* operarum menda: Ita quoque *d. l.* 3. *supr. de constit. Princip.* Ita quoque *d. l.* 29. & 30. *infr. de operib. publ.* Ita *d. l.* 1. *supr. de Præd. Senatorum*: & *d. l.* 26. *supr. de Prætorib.* Ita quoque *l.* 4. *supr. de Senatoribus*: *l.* 11. 12. *infr. de annonis ciuicis.* At tribus aliis Legibus *PP.* puta *l.* 131. 132 138. *infr. hoc tit.*
" *Municipum*, idest, Curialium hîc & aliàs sæpè. v. *Paratitlon.*
" Deinceps: argumento etiam *d. l.* 3. *supr. de constit. Principum.*

COMMENTARIVS.

SENATOREM fieri Curialem deinceps Theodosius M. *hac l.* sub duabus conditionibus permittit.

Primò, si omnibus muniis perfunctus fuerit.

Secundò, sub *hac lege*, vt bona eius Curiæ obnoxia sint, quibus substitui idoneus possit: Duobus scil. his concurrentibus, quibus Curiis vndiquaque consultum esse possit. Quod & ipsum eidem Theodosio M. visum olim *l.* 90. *in fin.* cuius & aliæ plures in hoc argumento de Curialibus, Senatoribus factis, leges extant, puta *lex* 82. 90. 93 111. 118. 122. 123. 129. Quarum nonnullis in earum specie substitutioni alterius locum esse noluerat. vt *d. l.* 111. 118. Et in vniuersum si quis ad plenum scire volet, quam varium hac parte ius fuerit, consulat is 27. *huius tituli leges*, quas repetere licet ex *Paratitlo.*

¶ Est autem *hac lex*, prolixæ admodum constitutionis Theodosianæ pars, ex qua supersunt complures aliæ leges *hoc Codice*, quas in *Notis* iam indicaui quæque adeò *huic* coniungendæ veniunt. Eâ constitutione

constitutione Theodosius M. plenissime confirmatum iuit varia quæ perperam inuecta constitutaque fuerant à Tatiano PP. Orientis, (cui in Præfectura Prætoriana successerat Rufinus, cui *superior lex* 129. inscribitur) & à filio eius Proculo P. V. (Aureliani, cui *hæc lex* inscribitur decessore) qui paulò ante proscripti fuerãt: de quo Tatiano agitur *l. prox.* 131. *inf. l.* 12. 13. *inf. de bonis proscript. l.* 9. *sup. de indulg. crim. l.* 23. *sup. de annon. & tribut.* de Proculo, *l.* 12. *inf. de annon. ciuicis:* (cuius tituli *l.* 11. pars illius Constitutionis est, atque adeò *huic* coaptãda:) Et quidẽ perperam inuectas cõstitutásque in damna Curiarum; quò pertinet *hæc lex* cum *duabus sequentibus*, *l.* 131. 132. In dãna ornatus Ciuitatum ac nominatim vrbis Constantinopolitanæ, quò spectat *d. lex* 29. 30. *inf. de operib. publ.* & *d. l.* 11. *inf. de annonis ciuicis.* In damna Senatorum, quò respicit *d. lex* 1 *sup. de præd. Senatorum*: & *d. lex* 26. *sup. de Prætoribus.* Quæ quidem omnia ita infirmatum it Theodosius M. vt tamen retroacta non irrita faciat, sed futurum nouũ ius constituat: Quò pertinet clausula illa generalis: *d. l.* 3. *sup. de constit. Principum*, quæ exinde quoque desumpta vnà cum *superioribus* omnib. *huic* coniungenda venit: *omnia constituta non præteritis calumniam faciunt, sed futuris regulam imponunt.*

¶ Illud semel monendum *hanc l.* aliásque quibus Senatorius ordo erigitur vel subleuatur, ad Aurelianum PV. & PP. data: ad eius proculdubio suggestionem: de quo est vetus epigramma, de quo ad *l.* 4. *sup. de Senatorib. & gleb. collat. & l.* 1. *de præd. Senatorũ.*

¶ *De* THERMARVM *calefactione Antiochiæ.*

CXXXI. * Idem" AAA. Aureliano PF. P."

IN calefaciendis aput Antiochiam" Thermis, veterem præstationis" consuetudinem seruari placet: Constat enim meritò submouendum, quidquid à Tatiano" probatur adiectum. Dat. III. Kal. Mart. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut temporaria & localis.
" *Theodosius* scil. *Arcadius & Honorius.*
" Dicam mox de hâc Inscriptione.
" Syriæ Cœles.
" A Curialibus faciendæ: quod vel Rubrica *huius tituli*, sub quo *hac lex* posita est, ostendit: & auctoritas Libanij de quâ mox.
" PP. Orientis de quo mox.

COMMENTARIVS.

DE THERMARVM Antiochiæ Calefactione ad quam Curiales certum præstationis modum conferebant, est *hæc* Theodosij M. *lex*, quâ veterem præstationis modum seruari iubet: submoto eo, quod Tatianus PP. adiecerat & superexegerat. Cuius occasione multa *hîc* obseruanda veniunt.

¶ Primò tenendum, hanc *legem* esse partẽ prolixæ Theodosianæ constitutionis, quâ Theodosius M. à Tatiano PP. potissimùm constituta, & Prouincialium humeris superimposita, sublatum iuit: ex quâ constitutione plura alia fragmenta supersunt *hoc Codice*, huic proinde coassanda, quæ ad *superiorem l.* 130. (quæ & ipsa de earum numero est) in lineam conieci. Quomodo & aliud superindicti genus ab eodem adiectum Theodosius infirmatum iuit hocipso anno, *l* 23. *sup. de annonâ & tributis.*

¶ Secundò, obseruandum neminatim à Tatiano in damnum Curiarum & Curialium multa sancita, quò pertinet *hæc lex*, cum *superiore prox.* & *inferiore prox.* 132.

¶ Tertiò de *Tatiano* hoc, cuius *h. l.* mentio fit, & quatuor insuper legib. *hoc Codice*: putà *d. l.* 23. *sup. de annonâ & tributis*: *l.* 9. *sup. de indulg. criminum*: *lex* 12. 13 *sup. de bonis proscriptorũ*, tenendum eum, cùm PP. Orientis diu fuisset (cui sanè inscribuntur etiam *hoc titulo* sex constitutiones *suprà*, putà *lex* 119. 120. 121. 122. 123. 127. *sup.* & de quo Zosimus *lib.* 4. *p.* 769. & Idacij Consularia.) reum maiestatis factum, cum filio Proculo P. V. De quo Asterius *homilia in festum Kal. p.* 60. Zosimus *lib.* 4. *p.* 774. Chronicon Alexandrinum *his ipsis COSS. A.* 393. Itaque infirmata Tatiani acta à Theodosio M. *dict. l.* 12. 13. *sup. de bonis proscriptorum*: *dict. l.* 23. *sup. de annonâ & trib. & h. l.* vt & filij eius Proculi P. V. *l.* 12. *inf. de annon. ciuicis.*

¶ Quartò obseruandum, per Syriam nominatim, & Antiochiæ quidem perperam quædam à Tatiano inuecta: nempe conlationem quandam quę Syriarchiæ nomine à Senatoriis possessionibus exigebatur; quam ideò abolet Theodosius M. *d. l.* 1. *sup. de præd. Senatorum*: quæ & ipsa inter alias *huic* coniungenda est: Item collationis à Curialibus faciendæ incrementum ad adiectionem Thermarum Antiochiæ: quod *hâc l.* abolet.

¶ Quintò notandum, cùm portissimâ earum *legum* parte, quas *huic* coniungendas dixi, etiam *l. prox.* 130. *sup.* Inscriptio proferat *Aureliano PF. V.* idque etiam aliæ *leges* firment; attamen hanc *leg.* & *l.* 132. *prox. inf.* quæ & ipsa *huic* iungenda venit. *l.* 183. *inf.* præferre *Aureliano PF. P.* In eo sanè rectè, quod in genere dignitatem *PF. P.* præferat: Orientis scilicet sub quo *Syria* erat & Antiochia, quibus nihil commune cum *PF V.* Constantinopolitanæ scilicet fuit: sed in eo malè, quod *Aureliano PF. P.* præferat: neque enim Aurelianus PP. fuit, sed P. V. Contrà, Rufinus

hâc tempeſtate PP. erat. Quare mens ea mihi, Theodoſium M. prolixam illam conſtitutionē ſuam, quâ Tatiani PP. & Proculi P. V. acta, infirmatum iuit, & ad *Rufinum PP.* & ad *Aurelianum P. V.* eodem exemplo ſeu coniunctim emiſiſſe: ſic quidē vt quædam capita reſpicerent *vrbem*, atque adeò officium *Aureliani P. V.* alia verò *prouincias*, atque adeo officium Præfecti Prætorio: Quæ poſteà capita cum diſcernerent *huius Codicis* Conditores, ſingulaque ſingulorum officiis conuenientia reddere deberent, in eo lapſi videntur, quod huic capiti inter alia, vt & *d. legi 1. ſup. de prædiis Senatorum*, Aureliano P. V. nomen inſcripſerint, cum *Rufini PP.* debuerint.

¶ Nunc de ipſa *huius l.* ſententia. Sexto notandum, Thermis Antiochiam illuſtrem maximè fuiſſe: de quibus etiam Lampridius, *Alex. Seuero.* Amm. Marcell. *initio lib. 31.* ſed Libanius cum maximè Antiochenus ipſe, in *Antiochico p. 358. & 376.* & ad Icarium *p. 456.* & *de fortunâ ſuâ, p. 47.*

¶ Septimò ſciendum, calefactionem Thermarū inter munera & quidem perſonalia olim fuiſſe, vt docet *lex 1. §. 2. lex 18. §. 5. ff. de munerib. & honorib. inf.* Item pecuniam ex reditibus ciuitatū ad id ſubminiſtratam, vt docet *lex 32. inf. de operib. publicis:* & *d. §. 5.* de quo plura *inf. tit. de mancip. thermarum.* Antiochiæ ſanè Curiales certum quid ad id contulêre: quod præter hanc *leg.* quæ adeò poſita eſt ſub *h. t. de Decurion.* docet Libanij Antiocheni locus *in Antiochico p. 358.* vbi de Curiâ Antiochenâ & Curialib. Antiochenis, ſumptibuſque ab his in patriâ factis (de quibus agitur *inf. l. 169.*) ex profeſſo agens addit: νῦν μὲν τὸ πλῆθος διατρέφοντες ἐν ταῖς χρείαις, καὶ ἐπιδόσεσι τὰς τῆς γῆς ἐνδείας ἀφανίζοντες· ἀεὶ δὲ τὴν πόλιν ἅπασαν λουτρῶν τε ἀπολαύειν, καὶ θεαμάτων χάρισιν ὠφελοῦντές τε καὶ ψυχαγωγοῦντες. Idem *ep. ad Ariſtænetum 377.* ὁ δ' ἥττων τοῦ λειτουργεῖν, καὶ γὰρ ἐκεῖνος τηλικοῦτος ὢν τὰ τοιαῦτα, ἀνήλισκε φιλοτιμίᾳ φθάνων τὰς ἀπὸ τῶν νόμων ἀνάγκας, νῦν μὲν Ἀργύρειος ἡμῖν, θεραπεύει λουτροῖς τὰ σώματα, μέλλων δὲ ἵππων ἁμίλλας χαρίζεσθαι τῇ πόλει, δώρῳ βασιλικῷ τετίμηται δύο τέτταρα τὸ δῶρον. Et fortè etiam eodem pertinet illud quod Amm. Marcell. *initio lib. 31.* ſcribit *Antiochiæ voces præconum audiebantur aſſiduè, mandantium congeri ligna ad Valentini lauacri ſuccenſionem, ſtudio ipſius Principis conditi.*

¶ *E* TRIBVS *filiis Curialis vnum Senatui dare poteſt.*

CXXXII. * Idem AAA. Aureliano PF. P.''

SI quis Curialis tres mares filios ſuſceperit, vnum dare'' Senatui non vetetur. Dat. III. Id. Mart. Conſtp. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* quia eam abrogat *l. vlt. Cod. de Decurionib.* Quænam *huic* coniungendæ ſint iam dictum ad duas *leges* ſuperiores, quæ & ipſæ de earum numero ſunt.

'' ff. *P. V.* vel *Rufino PP.* de quo ad *leg. ſuper. 131.*

'' Dare Senatui, id eſt Senatorem efficere, ad Senatorum dignitatem euehere, *ſociare Senatui*, vt hoc explicat Iuſtin. *dict. l. vlt.*

COMMENTARIVS.

DE FILIIS MARIBVS Curialium eſt hæc Nobiliſſima, & ſingularis admodum Theodoſij M. conſtitutio; intra quem videl. modum, & quâ ratione illi voluntate patris, *Senatui* dari atque adeò à Curiâ liberari poſſint. Regulariter ſcilicet filij Curialium Curiali conditioni obnoxij erant, vt docet *lex* 7. 22. 26. 31. 37. 49. 53. 57. 58. 69. 74. 86. 93. 93. 93. 98. 122. 123. 155. 174. 184. & quidem etiam eorum Curialiū filij qui ad dignitates euecti, veluti ad Senatoriam, erant: de quo (vt omittā aliorum Principum conſtitutiones) ſunt aliæ plures Theodoſij M. *hoc tit.* putà *lex* 86. 93. 98. 122. 123. & promiſcuè quidem quandoque cùm ſc. nati, ex *d. l. 93.* Item eorum etiam qui Clerici facti eſſet *d. l. 123.* itēq; Magiſtrorum, *d. l. 98. inf.* Et multò magis eorum qui in Curiali conditione ſtatuque erant: Ac proinde non poterat pater Curialis filium ſuo facto aliquo iureque patrio Curiâ liberare.

¶ Et ſingulari tamen nūc priuilegio id à Theodoſio M. *hâc l.* indulgetur Curiali, vt *ſi pater ſit triū marium filiorum, vnum ex his Senatui dare poſſit:* ſeu ſociare Senatui: Vt ita prolem ſuam maſculam inter Curiam & Senatum diuidat, potiore tamē ſēper parte penes Curiā remanente, nempe duobus filiis Curiæ relictis: tertio verò Senatui dato & ad Senatoriam ſi fors dignitatem euecto, & ad Curiam minimè retrahendo. Quæ prolis ſeu triū mariū filiorum diuiſio inter Curiam & Senatum maximè notanda eſt: de quâ eſt quoq; *lex 74. ſup.* vbi iam dixi. Diuiſionis alioquin prolis inter Curiam & aliud Corpus quædam exempla quoque habuimus *l. 79. & l. 105. ſup. h. t.* & *l. 11. ſup. de filiis milit. Apparit.*

¶ Porrò non fauore iuris trium liberorū, quod vulgò ſecundo errore creditur: neque enim patri ipſi vllum priuilegiū hîc datur, ſeu ob fœcunditatis priuilegium id conſtitutū: verū quia ſatis viſum Theodoſio M. ſi Curialis duos filios Curiæ ſufficeret, vnde immortalitatis genere quodam Curialium numerus ſuffectâ geminâ prole maſculâ ſemper conſtaret: quare Tertium Curiæ ſaltem Nobiliori, Senatui inquā, dare, patri licere voluit Theodoſius M. & ante eum Valens, *l. 74. ſup.* Idque etiam Senatus Conſtātinopolitani fauore, quem *Maximum* Senatum vocat Iuſtinianus *l. vlt. h. t.* vbi *hanc* memorat; vt & ipſe hac ratione repleretur. Qui ſanè Princeps & aliis variis rationibus Senatui Conſtātinopolitano ſtuduit vt docent *lex 3. ſup. de Senatorib. l. 5. C. de dignitatib.* Ergo hunc euitandæ Curialis conditionis modum probauit Theodoſius M. nempe vt filius Curialis hominis Senator factus Curia liberaretur, ſi vnus è tribus maribus filiis eſſet. Hæc enim huiuſce *legis* ſententia eſt, quam tamen Iuſtinianus poſtea abrogauit, *l. vlt. Cod. de Decurionib.* repleto iam ſatis Senatu Conſtantinopolitano.

¶ Falluntur enim tertio errore, qui hunc ſenſum *huic l.* affingunt, quaſi pater ipſe vnum ex tribus maribus Curiæ offerendo, Curiâ liberaretur: neque etiam cum hoc quiddam commune habet quod à Theodoſio Iun. primùm conſtitutum ad replendas Curias vt naturalis filius Curiæ oblatus legitimus fieret; de quo vide *leg. 3. 9. Cod. de numer. liber. §. vlt. Inſtitut. de nuptiis, Nouellam. 89.*

¶ Haud

¶ Haud abſimile verò eſt quod ex Senatuſconſulto Sabiniano pater adoptiuus vni ex *tribus maribus* in adoptionē à patre naturali ſibi dato, Quartam teſtamento ſuo relinquere tenebatur (ſicut arrogato impuberi Quarta ex diui Pij ſanctione debebatur) vt docet Iuſtinianus *l. pen. Cod. de adoption. & §. ſed ea omnia, Inſtit. de hæred. quæ ab inteſt.* & *ibi* Theophilus: Quò etiā alluſit Marcus Seneca Rhetor *in controuerſia prima libri 2.* Quod quidem priuilegium S.C. Sabiniano datum, ſeu Quadrantem Sabinianum inductum Alij cenſent in genere fauore trium liberorum & ob fœcunditatis priuilegiū. Alij quia qui ex paruo iſto numero vnum in adoptionem daret, non tam exonerandæ familiæ ſuæ, quā adoptantis gratiâ id facere videretur. Sed enim vera ratio hæc eſt, fauor ſcil. non in commune triū liberorum, neque enim idem ſtatutum de filiâ ex tribus liberis in adoptionem datâ, verum fauore *maſculorum*, per quos familia nomenque propagatur: pariter vt in *ſp. huius leg.*

¶ Ad *legem* noſtram redeamus. Theodoſius M. igitur diuiſionem hanc trium filiorum inter Senatum & Curiam à Curiali patre factam probauit, ſi duos Curiæ relinqueret, Tertium Senatui Conſtātinopolitano daret: ſiue quia vel ante *hanc leg.* id obtineret, in necem Curiarum vt vel vno filio Curiæ relicto, cœteri Curiâ liberari poſſent, ſiue contrà, paulò ante *hanc leg.* vnius filij è tribus maribus Senatui dandi ius non eſſet. Cui rei argumentum præbent non tantum verba *huius leg.* indulgentiā *ρηϑῶς* vnius tantum filij Senatui dandi facientis *Vnum*, inquit, *dare Senatui* NON VETETVR. Verùm etiam tota illa & prolixa Theodoſij M. conſtitutio, vnde deſumpta eſt, vnà cum tot aliis quas *huic* coniungendas dixi ad *duas ll. ſuperiores*, quæ & ipſæ de earum numero ſunt: Ea ſcil. conſtitutione, inuecta à Tatiano PP. Orientis, & Proculo filio eius P. V. in necem nominatim Curiarum Theodoſius M. infirmatum iuit; quò pertinet *hæc lex* cum *duab. ſuperioribus*. Hinc ſc. præſtationis modum maiorem Curialibus à Tatiano indictum pro calefactione Thermarum Antiochiæ ſubmouet, *d. l. 131.* Inde Curialē ipſum Senatorem fieri nonniſi duobus concurrētibus permittit *d. l. 130.* cùm proculdubio ſiue Tatianus, ſiue Proculus eos faciliùs liberari paterentur. Similiter igitur Theodoſius voluiſſe videtur *hâc l.* vel ne Curialis filios tam facilè, tótue numero Curiâ liberare poſſet, quàm ſiue Tatianus, ſiue Proculus permiſerat. Vel contrà id à Tatiano & Proculo ademptum *hac l.* reſtituiſſe, ſic vt Curialis vnum è tribus maribus filiis Senatui Conſtantinopolitano dare poſſet. Vel denique nouum hoc nunc ius à Theodoſio adinuentum replendo Senatui Conſtantinopolitano.

¶ Cœterùm *dare* filium Senatui, vt & hoc addam, nihil aliud eſt quàm ſociare Senatui, quomodo id effert Iuſtinianus *l. vlt. C. de adopt.* Neque temerè *dare*: quia ſc. in patris poteſtate filius eſt, quem & ideò Curiæ dare poteſt. Quo modo quidam dixit, *vtilem Reipub. filium dare.*

¶ *De* PLEBEIIS *diuitib. in Curiam allegendis.*

CXXXIII. * Idem AAA. Siluano Duci & Corr.'' limitis Tripolitani.

QVICVNQVE ex numero Plebeiorum, præſentibus ſingulorum'' Ordinibus ciuitatum, agro, vel pecuniâ idonei conprobantur, muniis Curialibus adgregentur. Qui verò nullam rei familiaris ſubſtantiam habent, militare in Apparitorum numero non vetentur. Dat. VI. Kal. April. Conſtp. Theod. A. III. & Abund. Coss. [393.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

'' Siue Comes, vt Neſtorius Comes & Dux [Limitis Tripolitani] pariter dicitur *l. vlt. ſup. quorum appell.* De *Duce prouinciæ Tripolitanæ*, Notitia *Imperij.* Tripolitanæ prouinciæ mentio quoque *d. l. vlt.* & *d. l. 59. ſup. de appell.* eiuſdemque Ammian. *lib. 28. p. 404.* Limitis Tripolitani mentio quoque in *itin. Antonini, p. 98.*

'' ff. *Singularum.*

COMMENTARIVS.

PLEBEIOS, agris vel Pecuniis locupletes, ad Curiam nominari iubet per Tripolitanam *hâc l.* Theodoſius M. pariter vt idem per Myſiam, *l. 96. ſup.* Valentinianus per Tuſciam, *l. 72. ſup.* & Iulianus Imp. Antiochiæ, *l. 53. ſup.* vbi vide quæ notaui ex Iuliani *Miſopogone.* Conſtantius item per Oriētem & fortè etiam Antiochiæ, *l. 73. ſup.* Conſtantius per Bithyniā, *l. 5. ſup.* addatur eiuſdem *lex 13.* Et tādem tralatitij iuris fuit vt plebeij, ſubſtantiam muneribus aptam poſſidentes, ſi quando Curialium inopia eſſet ad Curiam nominari poſſent. (Quis modus autem *huic legi* ſuffecerit? videnda ſingularis Conſtantij *lex 33. ſup.*) Quare plebeij huiuſmodi idonei ſi ad aliud corpus ſeſe contuliſſent, inde reuocari poterāt ad Curiam: veluti ab Apparitorum ſeu Officialium Ducis vel Iudicis. Scilicet non Curiali tantum ſtirpe ſati ab Apparitorum officio ab Curiam retrahi poterant: de quo eſt (*vt omittam* aliarum Principum conſtitutiones) eiuſdem Theodoſij *l. 96. inf. 113. ſup. 134. inf.* verùm etiam ij qui Nominationibus obnoxij erant: veluti veteranorum filij, *l. 83. ſup.* & Plebeij idonei facultatibus, *h. l.* Idonei, inquam: nam minùs idonei *hâc l.* militare in Apparitorum munere non vetantur.

¶ 1. *Ex* Officiis *&* Dignitatibvs, *Curiales retrahendos.* 2. Bonorvm *Curialium possessores, ad Curiam vocandos.*

CXXXIV. * Idem AAA. Rufino PF. P."

OMNES qui Curiali obstricti sanguine, diuersis se Officiorum" priuilegiis, & actuum præiudiciis, adgregarunt, reddendos muniis esse non ambigas." ¶ Eos etiam qui adepti Honores esse dicuntur, debitis statuas functionibus subrogandos", manente priuilegio Dignitatis. ¶ Ac ne ab his sententia promenda se temperet, quos Præsidalis Officij defendit obscuritas, quósue" nullum munus adlegat" Nauiculariæ functionis. ¶ Vsque eò super hac re Iudicantis est sententia porrigenda, vt quoniam Curialium fundos, diuersis titulis, huiusce modi" homines tenere cœperunt, intelligant sese, quos nulla honorum suffragia, nulla honorum suffragia, non ætatis" defensabit" infirmitas, in eorum locum suscipiendis functionibus subrogandos, quorum, vel habendo, vel habitando" sibi patrimonio præsumpserunt. Dat. prid. Id. April. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* *L. Omnes 43. Cod. eod. tit.* Iungenda huic, *lex 14. sup. de exactionibus.*
" *Rectores* PP. Orientis scil. cui præter *hanc leg.* quinque *hoc titulo* constitutiones inscribuntur de eo plura in *Prosopog.*
" Publicorum.
" Cætera omnia resecata C. *Iust.* & subtextus *versiculus* ex *l. 137. inf.*
" Id est reddendos pari sensu quo *l. 120. sup.*
" Et generaliter omnes quos.
" *Alligat.* Quanquam istud tueretur quis arg. *l. 82. sup.*
" Pro *cuiuscemodi*, id est cuiuscunque modi seu generis homines. Ita & *l. 9. inf. de seruicis*: Quicunque ex huiusmodi fœce progenitis: sic Pacatus *Panegyrico Theodosij c. 9.* Et *ne corporis contraheres veterum cuius cemodi opere insidiantis otij terissse rubiginem l.* Quod *in cuiusquemodi*, non necessariò emendatur, vnum enim idémque est quemodo sanè Macrobius 1. *Saturnal. 7.*
" Senectutis, *l. 118. sup.*
" *Defensare*, v. Gloss.
" *Παροικοποιεῖν* hic affectata à Theodosij M. Quæstore, *habitando*, nempe possessiones, seu fundos.

COMMENTARIVS.

DEBILITATIS triplici potissimum ratione Curiis hâc tempestate, succurrit Theodosius M. *hâc l & l. 14. sup. de exactionibus*: quæ *huic*, ceu eiusdem constitutionis pars, coassanda venit. Triplici inquam ratione debilitatis: vel longinquisitineribus quò pertinet *d. l. 14.* vel Curialibus ad honores & officia varia confugientibus: vel denique trãslatis in alios Curialiũ Officiis: Ad quę duo posterior pertinet hæc Theodosianæ Constitutionis pars.

¶ Vt de priore dicamus: Pars scil. Curialiũ diuersis sese Officiorum priuilegiis, & Actuum præiudiciis adgregarant, id est diuersa officia veluti Magistratus seu actus varios in Repub. gesserãt, quibus sese à Curiali conditione tutos immunesque deinceps fore putabant. Pars Honores Dignitates seu honorarios Dignitatum codicillos indepti fuerant. Alij Præsidum officiales facti fuerant. Alij ad alia Corpora sese contulerant. Hos igitur omnes ad Curiam reuocari nunc iubet Theodosius M. Quod & aliis pluribus *legib.* iam anteà inusitatum: vt nominatim postremum istud *l. 96. inf. 113. sup.* Vt & eos qui ad alia quæcunque Corpora sese contulerant, solis Nauiculariis exceptis: scilicet qui ad Nauiculariam functionem sese conferebãt, à Curiâ & Curiali nominatione immunes reddebantur: imò ex Curialib. sæpe nauicularij adsumebantur: vt docent aliæ plures constitutiones: putà *lex 5. 14. 17. 19. 25. inf. de nauicul.* Quod tamen non probat *lex 149. inf. h. t.* Quod verò dignitates indeptas attinet, etsi Theodosius velit Curiales ad debitas functiones teneri, attamen priuilegia Dignitatum his cõstare seu manere vult. Quod notandum aliisque plurib. iam *suprà* cautum. Et hæc de priore *huius l.* capite.

¶ Posterius caput respicit fundos Curialium in alios translatos: quâ re Curiæ plurimùm debiliturę fuerant. Igitur eorum fundorum *Possessores* in Curialium locum suscipiẽdis Curialib. functionib. subrogari iubet *hâc l.* Theodosius M. Cũ tamen *l. 107. 123. sup.* ad denarisimum tantum seu vnciarũ præstationem fundorum Curialium ex causâ lucrariuâ possessores teneri voluerit. Verũ ista fuit Theodosij hâc parte nunc seueritas: *Vsque* eò, inquit, *super hac re Iudicantis est sententia porrigenda*: proculdubio quia ea prædia sine decreto alienata, occupata fuerant: cuius rei alioquin pœna alia ab eodem proposita iam ante *hanc leg.* vt comparatet pretio & loco multaretur, *l. 1. inf. de prædiis & mancip.* Et hoc tamen *capite*, tres exceptiones & excusationes admittit additque Theodosius M. nempe bonorum Curialium possessores ad Curiam vocandos, nisi 1. *militiæ* alicuius priuilegio defendantur. 2. vel *honorum*, suffragiis: 3. vel *Ætatis* infirmitate. Quæ sanè excusationum causæ in commune Curialibus tributæ: de quibus iam *sup.*

¶ Vacatio

¶ Vacatio *temporaria, à Curiæ muneribus quando data valeat.*

CXXXV. * Idem AAA. Rufino PF. P."

NVLLVS vacationem temporariam Curialis accipiat, nisi id fortè veris ac probatis causis Annotatio" nostra concesserit. Dat. prid. Non. Iun. Constp. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* *L. vn. Cod. Iust. de iis qui à Principe vacationem acceperunt.*
" Orientis: cui præter *hac leg.* quinque præterea *hoc tit.* inscribuntur.
" V. *l. 137. & 139. infr.*

COMMENTARIVS.

VACATIONEM Temporariam à Curialibus muneribus Curiali quandoque dari veris & probatis causis æquitas postulabat: sonticâ fortè aliquâ causâ intercedente. Hanc porrò Vacationis Temporariæ dandæ potestatem cùm Iudices seu Rectores prouinciarum sibi vindicarent, idque in Curiarum sæpe damnum fieret, hanc eis potestatem Principes sæpè ademptum iuêre: Constantinus M. *l. 1. supr. hoc tit.* Theodosius M. *hac l.* hac potestate sibi tantum suæque adnotationi seruata: vacationis, inquam nominatim temporariæ: Liberati enim à Curiâ in totum, ne Principis quidem beneficio vel Adnotatione Curialis potuit: *l. 10. 13. 17. 102. 137. 139. 156. 167. h.t.*

¶ Et modum tamen adhuc rei huic adhibet: nempe vacationem temporariam ita à se impertatam tùm demùm valere vult, si *veris ac probatis causis* eam tribuerit: Quò pertinet quoque *lex 1. infr. de his qui numero liber.* & *tit. Cod. de his qui à Princip. vacationem acceperint*, in quem *tit. 3.* hæc *lex* collata est: & *tit. Cod. si tutor vel curator falsis allegationibus excusatus sit.*

¶ *Neque* Debitos *Curiæ, excusandos: neque Non* Debitos, *allegendos.*

CXXXVI. * Idem AAA. Rufino PF. P."

NEC debitis" Curiæ licitum potest esse, negare aut vitare quod declinare non possunt; nec Curiis esse liberum debet, eos expetere quos iustis adsertos priuilegiis non poterunt obtinere. Dat. IX. Kal. Iul. Constantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Rufinus PP. sub Theodosio M. Orientis scil. cui quinque præterea Constitutiones *hoc tit.* inscribuntur: vid. de eo *Prosopogr.*
" Id est, iis qui Curiæ debentur, qui Curiæ tenentur. Ita quoque *leg. 139. infr. Curiæ debitis.* Ita quoque *leg. 162. infr.*

COMMENTARIVS

GENERALE & VAGVM hoc è Theodosij Magni constitutione caput est, neque ad quam propriè speciem referendum sit, scivi potest: Fibulam tantùm generalem imponit, vt Curialibus ita & Curiis: illis, ne *Immunitates* sibi indebitas vindicent: his, ne iustis *priuilegiis*, id est, *Immunitate munitos* ad Curiam deuocent. Et proculdubio fuit hoc tantummodo maioris & specialioris alicuius Constitutionis præambulum monitumque generale. Quare huc pertinentia aliæ ex *Paratitlo* arcessi possunt.

¶ 1. *De* RETRAHENDIS *vndecumque Curialibus.* 2. *De* INCOLIS *& VACANTIBVS allegendis.* 3. *At non* MATERNI *Generis ratione.*

CXXXVII. * Idem AAA. Rufino PF. P.''

OMNES, qui Municipibus'' genere aut actu'' tenentur obnoxij, à Militiâ vel à quibuslibet retrahi mandamus Officiis: nec * Reſcripta, aut Adnotationes'', ad munerum fugam prodeſſe permittimus. ¶ Incolas etiam, & Vacantes'', qui tamen idonei ſunt, iubemus adſtringi. ¶ Nullus * ſanè ſolis materni vinculis inligetur'': quia * *Mulierum'' infirmitas nunquam huiuſmodi functionibus reddit obnoxios, à quibus ipſa habeatur immunis.* Dat. v. Id. Aug. Conſtp. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à C. *Iuſt.* Niſi quod verſiculus, *Nec reſcripta*, ſubtextus eſt *legi* 43. *Cod. eod.* & *lex* 44. *Cod. eod.* deſumpta eſt ex vltimo verſiculo, *nullus.* Iungendaque ei famoſa *lex vn. ſupr. ſi quis Imperatori maledix.*

'' Orientis, cui ſex in vniuerſum *hoc tit.* conſtitutiones inſcribuntur.

'' *Municipibus*, ideſt. Curialibus: v. *Paratitlon.*

'' Ita *lex* 177. *actu muneris ipſius*: iam Curiales ἐμγεγκοτοι: *Ordinarij* vocantur, *l.* 16. *infr. de Nauicul.* id eſt, iam in Ordinib. Curiarum conſtituti.

* Verſiculus hic ſubtextus à Triboniano *legi, omnes.* 43. *Cod. Iuſt. de Decurion.* quæ alioquin deſumpta eſt ex *lege* 134. *infrà.*

'' V. *l.* 135. *ſupr.* & *l.* 139. *infr.*

'' Non eſt mutanda hæc vox, in *vagantes.*

* Lex *Nullus*, 44. *C. Iuſt. eod. tit.* hinc deſumpta eſt.

'' *Solitis* Cod. Iuſt.

'' Municipibus, ſeu Curiis.

'' *Mulieris.* Cod. Iuſtin. verùm hæc numeri mutatio frequens hoc ævo: imò etiam eius exemplum extat *leg.* 15. *infrà.*

COMMENTARIVS.

GENERA varia hominum, qui ad Curiam reuocari, vel etiam vocari nunc primùm ſeu Nominari poſſint & debeant, qui verò non; *hac l. lege* proponit Theodoſius M. Curiis replendis ſeriò incumbens, ſcripta *lege* ad Rufinum PP. Reuocari inquam: ſcilicet omnes Curiali genere ortos, vel etiam Curiæ iam obnoxios actui ipſo (qui *ordinarij* vocantur *l.* 16. *infr. de nauicul.* quia iam in ordine Curialium conſtituti) & vt loquitur *lex* 164. initis iam muneribus, & ſimillimè *l.* 117. *infr.* actu muneris ipſius, reuocari iubet: Non obſtante Militia, armata fortè, de quo (vt omittam aliorum Principum conſtitutiones) ſunt præterea eiuſdem Theodoſij M. *lex* 87. 113. *ſupr. de Tabulariis.* Non obſtante etiam quolibet officio. Nec quicquam tertio loco iuuante Reſcripto vel Adnotati ne Principis: quod Tribonianus ſubtexuit *legi omnes* 43. *C. de Decurion.* cuius prior pars deſumpta ex *l.* 134. *ſupr.* Quæ & ipſa mens aliis Imperatoribus vt Theodoſio ipſi ſteterit *l.* 10. 13. 17. 102. *ſup. l.* 139. 156. 157. *infr.* Et hæc de reuocandis Curialibus vel Curiæ debitis: Quæ & ipſa ſententia fuit (vt alias omittam) omnium reliquarum Theodoſij M. conſtitutionum quæ ad eundem Rufinum Præfectum Prætorio datæ ſunt *hoc titulo*: puta *legis* 129. 134. 135. 136. *ſupr.* & *l.* 139 *infr.* Quæ *leges* omnes intra ſeſqui annum datæ ſunt. Vnde colligere licet inde quàm deſolatæ fuerint hoc rempore Curiæ; inde quantopere res hæc non tantum Theodoſio Imp. verùm Rufino iſti PP. curæ fuerit. Mirum verò nihil his omnibus *legibus* nuncupatim de Curialibus Clericis factis ad Curiam retrahendis contineri, (niſi fortè ipſa generalitate, comprehenſi fuerint) cùm tamen Ambroſius hoc ipſo Anno, vel ſanè proximo 394. vt oſtendo ad *l.* 9. *infr. de Iudæis*: (quo data eſt *d. lex* 139. *infr.*) *ep.* 29. ad ipſummet Theodoſium conqueratur, Presbyteros & Miniſtros Eccleſiæ tùm nulla præſcriptione temporis obſtante, à munere ſacro retractos, Curiæque deputatos: *Quomodo hoc purgabo factum? Quomodo excuſabo apud Epiſcopos? Qui* NVNC: *quia per triginta & innumeros annos Presbyteri quidam gradu functi, vel Miniſtri Eccleſiæ retrahuntur à munere ſacro & Curiæ deputantur, graniter gemunt. Nam cùm ij qui vobis militant, certo militiæ tempore ſeruentur, quanto magis etiam eos conſiderare debetis qui Deo militant? Quomodo inquam hoc excuſabo apud Epiſcopos, qui querunetur de Clericis, & impreſſione graui vaſtari ſcribunt Eccleſias? Hoc tamen in notitiam Clementiæ Tuæ peruenire volui, de hoc vt placet, arbitrio tuo conſulere & temperare dignaberis.* Et hæc quidem de Curialibus reuocari iuſſis.

¶ Vocari etiam ſeu Nominari ad Curiam *Incolas & vacantes* idoneos iubet: *Incolas*; quod & ipſum antèà conſtitutum, & obtinuit *leg.* 5. *in fin.* 12. 46. 52. *ſupr.* & poſtea *l.* 141. *infr. Vacantes*, hæc enim lectio retinenda, neque in *Vagantes* mutanda (de qua voce, vt & de *Vacantinis*, dico ad *l. vn. infr. de mancipib.*) ideſt, nulli certo corpori adſtrictos, nulla Corpori ſocietate coniuncti; quod & ipſum cautum poſteà ab Honorio *l.* 179. *infr. hoc tit.* Sic quoque Valentinianus Iun. & Theodoſius Idoneos ex otioſis functioni Mancipibus addici voluêre, *l. vn. infr. de mancipib.* (cui addendus & geminus locus Symmachi *lib.* 10. *ep.* 58.) ad quam *l. infr.* plura: & quidem de voce *Vacantium.* Sic Gratianus omnes vacuos publico officio in complexum Ordinis

nis Nauicularij applicari voluit, *l.* 3. *infr. de naufr.* Cæterum exigit *hac leg.* Theodoſius M. vt incolæ *hi* & vacantes *idonei* ſint, facultatibus ſcil. ſic & Valentinianus III, *Nou. inter Theod.* 41. *in fin.* ciues vel incolas in nullo obnoxios, quorum ſubſtantia ſummam 300. ſolidorum egrediatur Curiæ ſociari voluit: qui non haberent, Clericos fieri permiſit. Et hoc de his, quos ad Curiam ſiue reuocari, ſiue nominari voluit *hac leg.* Theodoſius Magnus.

¶ Atenim extremo *huius leg.* capite, quod relatum in *l. nullus* 44. *Cod. eod. tit.* vt proinde non ſit ad *hanc l.* admittenda Accurſij Gloſſa, *hanc l.* ad eum caſum arctantis, quo videl. patris conditio filium aliò trahit. Simpliciter enim & abſolutè id *hac l.* negatur. Ad Curiam nominari non vult aliquem ideò ſolùm, quod MATRE Curiali ortus ſit: Sic & Valentinianus Iun. matris originem hâc in re ſpectari noluit *l.* 101. *ſupr.* Quare abrogatum *hac l.* Antiochenorum priuilegium videatur, de quo eſt Iuliani *lex* 51. *ſupr.* & Zoſimus *lib.* 3. *p.* 713. *& l.* 61. 62. *Cod. Iuſt. de Decurion.* Et poſtea tamen Honorius matre ingenuâ Curiali natum, Curia teneri voluit in ſp. *l.* 178. *& 179. infr.* vbi vide quæ dicam. Ratio interim quæ *hac l.* redditur, notanda: quæ eo tandem reducitur, neminem alium ab altero conditioni alicui illigari, qui ipſe ab eâ immunis ſit: nam quæ alia hùc Interpretes adferunt, hinc aliena ſint.

¶ Illud tandem obſeruandum, *huic l.* coaſſandam eſſe famoſam *l. vn. ſupr. ſi quis Imperatori maledixerit.* tanquam eiuſdem Conſtitutionis partem: etſi nulla Argumenti affinitate inter ſe cohæreant: Quanquam vide quæ *ibi* dixi.

¶ EMERITOS *Honoraria vel Senatoria dignitate decoratos, & ab Equorum præſtatione, & à Senatoria gleba immunes eſſe.*

CXXXVIII. * Idem AAA. Aureliano PF. P.''

VRIALES, qui gradu meritorum vſque ad Honoriam peruenerint dignitatem, nulla equorum præſtatio maneat, ne'' gleba Senatoria ab his poſcatur, quos non'' ita fecit obligatos. Dat. VI. Id. Decembr. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio Coss. [393.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

'' PP. rectè, vt *l.* 131. 132. *ſupr* & *l.* 3. *ſupr. de conſtit. Principum*, hoc ipſo Anno. Atenim *in l.* 130. *ſupr.* & aliis plurimis eiuſdem Anni, *P. V.*

'' An reponendum, *Nec*? An verò, *ſed*?

'' Reponebat V.C. Iuretus, *in Symm. lib.* 4. *ep.* 62. *Nouitas*: de quo mox.

COMMENTARIVS.

DE Curialibus, qui gradu meritorum, id eſt, muneribus perfuncti, poſt præſtita patriæ munera, DIGNITATE aliqua honoraria, & ſic SENATORIA honorati ſint, eſt hæc Theodoſij M. conſtitutio. Quæ vt intelligatur, tria prænoſcenda ſunt.

Primò, Curialibus, qui perfuncti omnibus patriæ muneribus erant, varia priuilegia conceſſa, varioſque honores collatos, ad honeſtas promotiones eos peruenisſe: Comitiuâ honoratos, vel *Præſidatus* honore ſeu prærogatiua: *l.* 4. 14. 109. *ſupr.* & *l.* 189. *infr.* Quæ *Honoraria* dignitas hîc vocatur: de quo plenè *ſuo titulo ſuprà, libr.* 6. *de honorar. codicillis.* Et ipſi hâc dignitate decorati, dicti *Honorati*, vel etiam Honorarij, *l. vn. infr. de oblat. equorum.*

Secundò, reperendum eſt, Senatores peculiari quidam deſcriptioni ſeu præſtationi Senatoriæ ſcil. glebæ obnoxios fuiſſe: de quo *ſuo tit. lib.* 6. *de Senatorib. & gleba collat.*

Tandem prænoſcendum ab Honoratis, extra Ordinem pro rerum neceſſitate, vt vſus armorum inſtrueretur, caſtrenſi vſu efflagitante, equos exactos: de quâ collatione, fuit *ſupr. tit. lib.* 11. *de Equorum collat.* vbi conſulendum *Paratitlon*: Eſt & Symmachi locus, *lib.* 10. *ep.* 27.

Quartò, præſtruendum ab vtraque præſtatione & glebali, Senatores quoſdam, & equorum collatione Honoratos quoſdam exceptos fuiſſe; quorum notitia ſumenda ex *Paratitlo illorum titulorum*, & *tit. qui à præbitione titonum & equorum.*

¶ His ita præmiſſis, Theodoſius M. hoc numero eſſe voluit Curiales, qui perfuncti patriæ muneribus, Honoratij ſeu Senatores facti fuiſſent, nempè vt & ij ab equorum collatione immunes eſſent, imò & à Senatoriâ ſeu glebali collatione: *Nec* (ita ſcil. repono) *Gleba Senatoria ab his poſcatur, quos non ita fecit obligatos.* Vbi V. CL. Iuretus in *Symmachi. lib.* 4. *ep.* 62. *p.* 143. reponebat, *nouitas*; loco, *non ita.* Fortè vtrumque rectè retineas hoc modo, *quos nouitas non ita fecit obligatos. Nouitas*, ideſt, noua allectio, quomodo & nouitas dicitur *l. nouitati, ſupr. hoc tit.* Alioquin eodem ſemper ſenſu omiſſâ voce *nouitas*, νεότητα & Syneſio ep. (de qua ad *l.* 4. *de Senator. & gleb. collat.*) verba illa, *non ita fecit*, relata ad ſuperiora, *honorariam dignitatem*, hunc ſenſum habeant, Honorariam ſeu Senatoriam dignitatem, quoad cætera quidem, honores inquam & πρωτόμια, Curialibus pro merito promotis prodeſſe: quoad onera verò non obligare: *Non ita feciſſe obligatos.* NON ITA, id eſt, non ſic vt onera Honoratiæ ſeu Senatoriæ dignitatis agnoſcerent. Ergò in præſenti caſu *nouus* hic Honoratus & Senator ex Curiali factus, neque vt Senator Senatoriam glebam agnoſcere debet, neque vt Honoratus, extraordinariam collationem: Si modo hic

pro

pro *ne*, *nec*, reponamus. Et tamen putet quis contra hîc legendum, pro *ne*, *sed*, vel *næ*, vel tale quid: & pro NON ITA, *nonitas*: vt id velit Imperator etsi hic de quo *h. leg.* agitur ad extraordinariam collationem adigi non possit, attamen ad Senatoriam glebam obligatum esse.

¶ Tandem extat quoque Synesij *epistola*, ad hunc eundem *Aurelianum*, 38. in eodem argumento, at non eadem specie versans, quam excutio ad *l. 4. supr. de Senator. & glebal. collat.* nisi vocem *Curiales* hîc inducamus, eamque ad Inscriptionem redactam mutamus in *Orientalis*, vel nisi dicamus eandem speciem esse quam Synesius ipse non intellexerat. Quod cogitandum relinquitur.

¶ 1. *De* RETRAHENDIS *Curialibus ex militia. 2. De bonis eorum qui ad* OFFICIA *externa transierunt, Curiæ vindicandis.*

CXXXIX. * Idem AAA. Rufino PF.P.''

OMNES ilico, qui Curiis debiti *Militarint*'', patriis'' muneribus restitui oportet. In qua re Sublimis Auctoritas Tua prouidebit, vt de singulorum nominibus ad Sedem Vestram singulæ quæque referant Ciuitates, ne quis dissimulatione suggerentium deliteſcat, vt cuncti sine frustratione aliqua restituti Curiarum munus'' cum omni posteritate deseruiant''. Quod ita fixum volumus intemeratúmque seruari, vt aduersum hoc Potestas, nulla'' denique Adnotatio'' audiatur. ¶ Quòd si quis ex illis in Officia externa transierit, omnis eius substantia iure Curiæ & possessione teneatur. Dat. III. Kal. Iun.'' Constp.'' Arcad. III. & Honor. II. AA. Coss. [394.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda fortè huic, *lex* 12. *infr. de scænic.* & *d. l.* 18. *supr. de cohortal.*
'' Orientis: cui sex *hoc tit.* constitutiones, è quibus hæc vltima, inscribuntur.
'' Vbi?
'' Paternis.
'' 2g. *Muniis.* Ita deseruire obsequiis religiosis, *l.* 26. *infr. de Episc.* oneri deseruire *l.* 4. *infr. de Nauicul.* Quanquam & istud sustineri possit. *Deseruire* scil, muniis, vel *munus.*
'' 2g. NVLLA, idest, *nulla*, *nulla.*
'' Vide *l.* 135. 137. *supr.*
'' Iul. *d. l.* 12.
'' Horacliæ additum *d. l.* 18. & *d. l.* 12.

COMMENTARIVS.

MILITIA, Curiæ debitos, retrahi iubet *hac postrema lege* Theodosius M. nec quicquam contra valitura aut Potestate vlla, aut Rescripto: Item eorum qui ad OFFICIA externa transierunt bona Curiæ vindicanda. De quo iam sæpè *supr.* Et hoc ipso tamen tempore Ambrosius *ep. suâ* 29. ad Theodosium M. Imp. queritur, Presbyteros quosdam diù gradu functos & ministros Ecclesiæ, retractos à munere sacro & Curiæ deputatos: cùm tamen ij, *qui Imperatori militarent, certo militiæ tempore seruarentur.*

¶ Illud peculiare habet hæc *lex*, quod ad executionem *huius l.* iubeat, singulas ciuitates de singulorum Curialium nominibus, qui Curiis sese subduxêre, ad Præfectum Prætorio *referre*, ne dissimulationi vel frustrationi locus esse possit.

¶ *Qui* NOMINANDI *ad munera.*

CXL. * Impp. Arcad. & HONOR. AA. Theodoro PF. P.''

AD subeunda patriæ munera, digniſſimi, & meritis & facultatibus'', eligantur: ne tales'' fortè nominentur, qui functiones publicas implere non possint. Dat. XIII. Kal.'' Feb. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* *L. ad subeunda* 46. *Cod. hoc tit.* Hanc *legem* suam indicare mihi videtur Honorius, *l.* 148. *infr.* vbi *lex* hæc totidem penè verbis repetita extat. Quanquam est vbi *ea*, ab *hac* recedit.
'' *Theodorus* sub Honorio PP. Galliarum: hoc Anno 395. vt apertè testatur Claudianus, *panegyrico in huius Theodori Consulatum*, A. 399. & Symmachus, *lib. 9. ep* 23. Eidem inscribitur & *l.* 148. *infr.* vbi hæc *lex* repetitur. Postea A. D. 397. 398. 399. PP. Italiæ fuit. vid. *l.* 157. *infr. h. tit.*
'' Ita quoque *d. l.* 45. *C. Iust.* At *d. l.* 148. *infr. nec huiusmodi nominentur.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

RCADII, HONORII, & THEODOSII Iunioris, VALENTINIANIQVE III. constitutiones sequuntur ad *finem tituli*. Et quia hæc prima omnium lex est Honorij, ideò Honorianarum constitutionum *hoc titulo* synopsin breuiter proponam, quæ sunt vigintiseptem: (putà *lex* 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 161. 162. 166. 170. 171. 174. 176. 178. 179. 181.) Ex quarum potissimâ parte discere est, quanta sub Honorio per Occidentis Imperium, Italiæ inquam, & Galliarum Præfecturam Curialium penuria fuerit, quanta Curiarum & Curialium munerum fuga, præcipitante iam Imperio. Ad sequentia igitur capita Honorianas illas constitutiones refero.

Primum caput esto, de *Nominationum* forma. Nèpe digniſſimos Curiales eligendos, *hâc l.* 140. A maiore Curiæ parte, *l.* 142. *inf.* Ad Curiam vocandos homines etiam Incolatus ratione, *l.* 141. ex fœminis Curialibus & seruis alienis susceptos, *l.* 178. 179. ex Vacantibus *l.* 179. Principales nominatim quindecennales esse oportere *l.* 171. eligêdosque sine ordinis præiudicio probatos, *dict. l.* 171. Sacerdotes quoque digniſſimos eligendos, *l.* 149. non tamen inuitos Sacerdotum filios ad id cogendos, *l.* 149.

Secundo capite *Duumuiris* fibula imponitur, ne potestatem fascium extra metas Ciuitatis extollânt: *l.* 147

Tertium caput est de *sacerdotibus* (de quorum electione iam actum primo capite:) Restituti scilicet ij ab Honorio cuique ciuitati suæ, ad ludorum editionem, *l.* 145. 174. 176.

Quartum caput est de retrahendis Curialibus eorumq; filiis ad Curiam: de quo generales sunt *leges*, putà 170. 181. Apud Iudicem prouinciæ repetendos, festinâ cognitione imò etiam manu iniecta, *d. l.* 170. 181. Retrahendos autem quocunque tandem sese contulerint: siue peregrinentur & absint, quo casu quid faciendum sit definit *lex* 143. 144. 161. *h. t.* siue Militiæ alicui se sociauerint, *dict. l.* 143. 144. 155. 179. 181. *inf.* siue militiæ Armatæ, Palatinæ, Officiali se vel Apparitioni Prætorianæ dederint, *l.* 147. 154. siue sub Potentium vmbrâ lateant: *l.* 146. siue ad Nauiculariam functionem se dederint, *l.* 149. siue Testimoniales ex-Tribunis & Protectoribus impetrauerint, *l.* 153 156. etsi Iudæi, *l.* 157. 158. Pœnæque propositæ in occultatores, *l.* 146. & 162.

Quinto capite forma *Actorum* Curialium seu municipalium faciendorum præscribitur *l.* 151.

Tandem de Priuilegiis Principalium agitur *l.* 171.

Huius igitur Honorij *legis*, cuius ipse meminisse videtur *l.* 148. *inf.* sententia apertissima hæc est: NOMINANDOS ad munera publica digniſſimos, qui munera publica implere possint: *digniſſimos* inquã, meritis & facultatibus (in his sc. *duobus* dignitas, vbi de muneribus publicis subeundis agitur, consistit:) Quod sanè discrtè ab eodem Honorio rursum sancitur circa Principales *l.* 171. Quod de Sacerdote prouinciæ nominatim *hâc l.* cautũ indicat *lex* 148. vbi eadem propè *huius l.* verba proponuntur, & hæc *lex* indicatur. Quò pertinet quod dicitur à Paulo, *in l. honores in pr. ff. eod. tit.* honores & munera non ordinationi, sed potioribus iniungenda. *Ordinationi* inquam, quæ vox non est sollicitanda; *ordinationi* id est *ordini*, quo quis ordinatur, seu ordinis rationi, secundum ordinem, vt quisque in ordinem allectus est: Sic & in tutelis potior quis esse debet, non gradu genetis, sed & substantia rei familiaris, Paulus 2, *sent.* 28. §. 2. Ordinationis vox propria quoque in Decurionib. *l.* 118. *sup.* χειροτονία. Ergo nominari vult digniſſimos Honorius, & idoneos facultatibus: parirer vt statuitur *l.* 13. 33. 53. 72. 96. 133. *sup.* Quod tamen non factum cum magno Curiarum damno hæc *lex* arguit. Sicuti in Antiochenæ Curiæ Nominationibus ad Curiam quoque olim arguebat Iulianus *in Misopogone suo*, & *l.* 53. *sup.* vnde dicta huc quoque arcessi possunt.

¶ *De* INCOLATVS *iure.*

CXLI. * Idem AA. Ennoio'' Proc. Afric.

NCONCVSSA volumus permanere, quæ de incolatus iure antiquitus † sunt constituta. Dat. XVII. Kal. Iun. Med. Olybrio Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.* & Iungendæ ei *leges* quatuor sequentes: vnà cum *l.* 53. *sup. de appellat.* Fortè etiam *lex* 149. *inf.* & *lex* 25. *inf. de Nauicular.*
'' Sic quoque quatuor *legib.* sequentibus: imò & *l.* 149. *infr.* & *dict. l.* 53. At *l.* 25. *infr. de nauicul.* & *l.* 16. *Cod. Iust. de iure delib.*
'' *Ennodio.* †.

¶ *In* NOMINATIONIBVS *faciendis duæ partes Curiæ sufficiunt.*

CXLII. * Idem AA. Ennoio Proc. Afric.

NOMINATIONVM forma vacillare non debet, si omnes qui albo" Curiæ continentur", adesse non possunt; ne paucorum absentia, siue necessaria, siue fortuita, debilitet quod à maiore parte Ordinis salubriter fuerit constitutum: Cum duæ partes Ordinis in vrbe positæ totius Curiæ instar exhibeant &c. Dat. XVII. Kal. Iun. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* *L. Nominationum 46 C. Iust. eod. tit.* Quibus hæc *lex* iungenda sit, iam dixi ad *legem superiorem.*
" De Albo Curiæ, in quo nomina Curialium descripta erant, vid. *leg. 4 8. sup.* & *tit. 2. de Albo scribendo*: Iulianum *Misopogonem*, *p. 132. 135. 143.* Synesium *epist. 92.*
" *Detinentur*, C. Iust.

¶ REFVGARVM EVAGANTIVM *Curialium intra quinquennium non recurrentium pœna.*

CXLIII. * Idem AA. Ennoio Proc. Afric.

ERAVDEM ciuium non ferendam in dispendium ire ciuitatum animaduertimus, cùm Municeps", aut peregrinando, munera ciuitatum, aut militiæ ambitione, declinant: Intra quinquennium igitur, nisi ad Curiam reuerterint", facultates eorum pro muneribus & oneribus Curiæ addici decernimus. Dat. XVII. Kal. Iun. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* De Coniunctione aliarum *legum* iam dixi.
" *Municeps* id est *Curialis h. l.* & *1 prox.* 144. v. Paratitlon. Cæterum hîc *leg. municipes.*
" *Reuerterint.*

¶ *De Eodem.*

CXLIV. * Idem AA. Ennoio Proc. Afric.

NE diu in fraudem ciuitatum Municipes" euagentur, vel ad militiam socientur, nisi intra quinquennium ad ciuitates proprias reuertantur, facultates eorum pro muneribus & oneribus Curiæ addicantur. Dat. XVII. Kal. Iun. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Quænam ei coniungendæ iam dixi.
" *Municipes* id est Curiales vt *l. prox. 143. sup.* vid. *Gloss.*

¶ SACERDOTALES *ludis edendis Karthagine restituti.*

CXLV. * Idem AA. Ennoio Proc. Afric.

AFRICANI" Sacerdotales" Karthagini restitui, ibique arbitratu suo agere cum fauorabili editione placuit: Quod facientes, Diui patris † Nostri beneficium renouamus. Dat. XVII. Kal. Iun. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.* Quibus ea coniungenda sit iam indicaui ad *ll. superiores* & mox dicam plenius.
" *ge. Africano Sacerdotales*, id est Africanos Sacerdotales.
" De *Sacerdotalibus*, *inf. paratitlo de paganis.*
† Theodosij M.

COMMENTARIVS.

AD AFRICÆ Curias & Curiales pertinent QVINQVE hæ *leges*, quæ etiam eiusdē Constitutionis Honorianæ ad *Ennoium Proconsulem Africæ* partes sunt: quæ proinde inter se coniungendæ veniunt, quibus insuper addenda sexta, indidem desumpta; putà *lex 53. sup. de appellat.* quæ etiam argumento conuenit *legi 142.*

¶ Eâ constitutione Honotius Curiarum per Africam commodis & splendori consultum iuit: Triplici ratione, 1. *Nominationum* videlicet ad Curiam & Curialia munera iure firmato: quo pertinent *tres leges*, putà *lex 141. 142. & d. l. 53. supr. de appellation.* Secundo *Retractis* ad Curiam, refugis: quò spectat *lex 143. 144.* Tertiò, *Sacerdotalibus* ludorum editionibus Carthagine restitutis, quod fit *l. 145.*

Quod NOMINATIONES attinet, tria capita hæc sunt. Primum est de INCOLIS ad Curiam vocandis, Antiquo iure ea in re firmato, *l. 141.* nempe *Incolatus* ratione ad Curiam incolæ nominari potuêre: quod docuit iam suprà, *lex 5. 12. 46. 52. 77. 137. suprà hoc titulo*; de quo vid. *Paratitlon.*

¶ Secundum est (quod vnum retinuit Tribonianus, & retulit in *l. nominationum 46. C. eod. tit.*) de FORMVLA Nominationis: nempe; primò satis esse, si duæ partes Ordinis in Vrbe positæ adsint, *l. 142.* quod & ipsum iuris tralatitij est, neque tantum constitutum *hâc l. 142. & l. 84. supr.* vbi iam dixi: verùm etiam antiqui, *l. 3. π. de decret. ab Ord. fac. l. nulli 3.* cum *tribus legib. seqq. π. quod cuiusque Vniuers. nom.* putà vt maioris partis iudicio stetur, & maior pars sit si duæ partes è tribus adsint, de quo ad *d. leg. 84. sup.* Notanda interim breuis & elegans sententia: Quod duæ partes Ordinis in Vrbe positæ, totius Curiæ instar exhibeant. Quod ad alias Vniuersitates & Corpora rectè traduci potest. Cæterùm ex *huius leg.* initio apparet, nonnullos nominatos, vt nominationes eluderent, frustrari solitos cauillando numerum Decurionum integrum non adfuisse & sic nullam esse nominationem: Igitur, definit Honorius Nominationum formam non ideò vacillare debere, si modo duæ Tertiæ adfuerint. Et quidem duæ Tertiæ, in *Vrbe positæ.* Quod explicaui iam ad *d. l. 84.*

Tertium est de DIGNORIBVS eligendis: & præterea Nominationes fieri debere in Consilio publico, (id est tractatu habito, vt dicitur *l. 148. inf.*) quò sc. digniſſimi eligantur, & quidem ab ipsis Curialibus quorum interest, quique plenioré idoneorū hominum in Vrbe notitiam habent. Ac non etiam per *Libellos* vel *Edicta*, quod statuitur *d. l. 53. sup. de appellat.* seu *l. 27. Cod. Iust. eod. tit.* quæ his *legibus* iungenda est, ac nominatim *legi 142.* per Libellos inquam vel edicta scil. Rectoris prouinciæ, qui videlicet iubeat, hunc vel illum ad Curiam, vel Curiale munus quoddam vocari. Et hæc de Nominationibus seu de primo Capite Honorianæ Constitutionis.

¶ Secundum caput seu secunda ratio Constitutionis Honorij est de RETRAHENDIS Curialibus fugacibus ad Curiam, siue à fuga, siue à Militia. Frequens enim hæc Curialium fuga, hoc etiam æuo vt in Occidente, ita & in Oriente: cuius exemplum hac ætate ipsa in Synesij fratre, vt ex *epist. eius 92. ad Hesychium*, discimus: vbi & meminit multæ *ζημίας* nomine exactæ. Est inquam locus ille de Curialibus, non de Senatoribus, vt interpres malè. Hac *leg.* Honorius quinquennij spatium his tribuit intra quod reuertantur, alioquin bonis eorum Curiæ vindicandis. Quod quidē bis cauetur *l. 143. & 144.* quæ ex eadem constitutione desumptæ totidem penè verbis. Vt mirum videatur, Codicis huius conditores (quod inter næuos eorum pono) eandem sententiam ex eadem constitutione consequenter bis posuisse. Quomodo etiam mirum, in quinque sententias vnam hîc constitutionem discerptam, cùm aliâs vno capite exhiberi fermè soleant omnes eodem pertinentes. Sed enim idem rursum factum vel *hoc ipso titulo*, in discerpenda vnâ Honorij constitutione ad Florentinum P. V. in *quatuor leges*: quæ continentur *l. 123. 154. 155. 156.* & aliâ Theodosij Iunioris, in *quatuor ll. 189. 190. 191. 192.*

Postremo capite Honorius SACERDOTALES Africanos Karthagini restitui iubet ibique eos arbitratu suo agere cum fauorabili editione; id est ludos, si velint, edere, priuilegio inuicem hac parte Theodosij M. patris sui renouato. Vbi tria obseruanda veniunt (nam de *Sacerdotalibus* quinam fuerint abundè monuit *Paratitlon huius tituli*, & *de paganis inf.*) Primò, quidnam illud sit quod *restitui* iubeat *Africanos Sacerdotales Karthagini*: Inde enim colligi videtur, eos Karthagine antea pulsos fuisse. De sacerdotibus sanè seu Sacerdotibus Africanis præter *hanc l.* est *lex vlt. sup. de Tironibus lex 21. 46. sup. lex 166. 174. 176. inf. h. t. lex 2. inf. quemadm. mun. ciuil. l. 52. 54. inf. de hæreticis.* Videtur itaque Theodosius M. eos summouisse medio Principatu suo: mox tamen Honorium à Karthaginensibus exoratum videri voluisse Theodosium patrem suum eos restituturum fuisse, nisi mors eum præuenisset: Idq; Honorius more Principum qui noui, vel renouati iuris inuidiam à se amoliri satagentes, simul etiam videri volebant, superiores ætate Principes ac maximè quorum in recenti gratissima memoria esset, de ea iam agitasse, *Quod facientes*, inquit Honorius, *Diui patris nostri beneficium renouamus.* Ergo cùm aliquando sacerdotales Africani Karthagine submoti fuissent, Populo Karthaginensi id postulante (vtpote *populo ludicris* maximè dedito) Honorius eos restitutum iuit *hâc l.* & quidem sic vt satis ostendat quantum Karthaginensium voluptatibus indulserit: Pariter vt Gratianus qui & ipse Gymnicum agonem ibidem sublatum restitutum iuit, *l. 3. inf. de scænicis*; quæ consulenda est: & quidem in eo quoque quod pariter Primatum arbitrio Gymnici agonis conditionem remittit; sicut Honorius *h. l.* sacerdotum arbitrio ludorum editionem.

De quibus Sacerdotalibus editionibus est præterea *l. 2. infr. de expens. ludorum*: *l. 1. inf. de Spectaculis*: *lex* 109. *supr. hoc tit.* vbi pariter Theodosius, neminem ad Agonothesiam cogi vult, & *lex* 176. *infr. h. tit.*

¶ De quibusnam autem *Sacerdotalibus* hæc *lex* accipienda est, an de ipsismet Karthaginensib. quasi ipsi antea Carthagine submoti, nunc ab Honorio restituantur? Minimè: de Africanis, idest, quibuscunque quaruncumque prouinciarum Africæ Sacerdotalibus accipiendum est: *Africanos* inquit, *Sacerdotales Karthagini restitui placuit*, Nempe vt in Oriente aliquando in Vrbe Constantinopolitana ludos edere coacti, etiam Illyricianæ Præfecturæ Magistratus, seu ex Macedonia & Dacia: vt docet *lex* 4. *infr. de spectaculis*, ita & (quod docebit adhuc *lex* 178. *infr.*) Sacerdotales omnium Africæ prouinciarum Karthaginem commeabant, ibi ludos edituri, & editionibus famam & nomen, tanquam in Principe vrbe, captaturi. Quod aliquando sublatum fuit: suam scil. cuique prouinciæ & Ciuitati voluptatem, suos ludos relictos oportuit: Quod & ipsum disertè statuitur à Valentiniano Sen. *l. 1. infr. de spectaculis*, vbi de eo ex Iuliano & Libanio quoque plura dixi. & posteà à Theodosio Iun. *l. 3. & 4. inf. de spectaculis*. Et tamen aliter statutum *h. l.* & *d. l. 176.* ab Honorio Imp. Karthaginensis vrbis voluptatibus fauente: permissis Sacerdotalibus Africanis Karthagini arbitratu suo agere cum fauoralibus, aditione *fauorabili*. propria voce, quâ scilicet fauorem & applausum populi Karthaginiensis eliciant.

¶ Interim ex *hâc l. & l. 166. 174. 176. infr.* apparet, Sacerdotia prouinciarum per Africam sub Honorio nutasse, eâ quam dicam ratione ad *l. 174.* verùm Honorium Africanorum voluptatibus & ludis consulentem, ea erectum fuisse.

¶ *Aduersus* PATROCINIA *Potentium.*

CXLVI. * Idem AA. Dextro PF. P.[a]

MVLTOS animaduertimus, vt debita præstatione[b] patriam defraudarent, sub vmbra Potentium latitare: Oportet igitur statui multam, vt quisquis in præscribti iuris formam inciderit[c], pro Curiali quinque auri libras fisco nostro cogatur inferre: pro Collegiato[d], vnam. Omnes igitur, quos tegunt expellant, ne Clementia Nostra ob contumaciam dissimulantium in maiorem indignationem exurgant[e]. Dat. XVII.[f] Kal. Iul. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
[a] *Dexter* sub Honorio PP. Italiæ. v. *Prosopog.*
[b] Vel Curiæ, vel Collegio: *Præstatio* est functio.
[c] Idest, Curialem vel Collegiatum occultarit.
[d] De *Collegiatis* erit infr. *tit. lib.* 14.
[e] *Ie. Exurgat.*
[f] Eodem ipso die data *lex* 20. *supr. de extraordin. lex* 6. *de exact.*

COMMENTARIVS.

PATRONIS & OCCVLTATORIBVS potentibus, Curialium, & Collegiatorum (de quibus *suo tit. lib.*...) certam multam imponit *hac l.* Honorius Imp. Et minorem tamen longe his quàm illis: vt pote quod etsi vtrique patriæ deseruirent, vt *hæc* quoque *lex* docet, tamen in Curialibus ciuitatum splendor staret: qua causa Libanius, *Orat.* περὶ τῆς προστασίας *p. 9. & 10.* Ciuitatum decus in his constitisse dicit: Idemque *in Iuliani necem*, *p. 297.* anima Ciuitatum Curiales vocauit, ἡ τῆς βουλῆς ἰσχὺς ψυχὴ πόλεως ἐστιν: idemque in *Antiochico pag. 357.* totam Ciuitatis formam in Curiâ tanquam in radice stetisse, ὥσπερ ἐκ τινὸς ῥίζης. Maiorianus *Nouella 1.* Curiales neruos Reip. & viscera ciuitatum vocat: quibus similia occurrunt apud Cassiodorum non *vno loco.*

¶ Ergo potentibus Curialium Patronis Occultatoribus quinque librarum auri multam *hac leg.* imponit Honorius Imp. Qui idem *l. 162.* Leges varias in occultatores Curialium latas Iudices exequi iubet. Maiorem verò longè pœnam, infamiæ videl. & bonorum proscriptionis, imposuit Valens: *l. 76. supr.*

¶ Illud notandum, Honorij cum primis æuo per Occidentem Curiales Curiam fugisse (vtpote tum vel maximè attritos) Quare tot tamque frequentes in hos Honorij constitutiones promulgatæ: putà præter hanc legem *leges* 143. 144. 155. 162. 179. 181. *infr.* De Potentibus sub quorum fermè vmbra Curiales Curias fugiebant, seu de Potentiorum patrociniis, dictum iam ad *d. l. 76. supr.*

¶ Hîc illud etiam singulare est, quod Honorius in posterum maiorem pœnam occultatoribus & potentibus minitatur, si vltra Curiales vel Collegiatos defenderint: *Ne*, inquit, *Clementia Nostra ob contumaciam dissimulantium in maiorem indignationem exurgat.* Quæres ostendit, quantopere res hæc ei curæ fuerit, imò eam esse oportuerit fugam plerisque instruentibus.

¶ *De*

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus.* 1. *Ex Militia.* 2. *Officiis Palatinis.* 3. *Apparitione Præfecti Prætorio.* 4. *Ministeriis reliquis.*

CXLVII. * Idem AAA. Palladio PF. P.[a]

QVICVMQVE Decuriones patre atque maioribus adprobantur, & armatam quâcumque occasione adepti docentur esse *Militiam*, absoluti sacramento militari, vt constitutum est, ad munia ciuilia reuocantur[b]. ¶ Si quos etiam huiusmodi homines *Palatinorum* officiorum consortia retinent, exempti matriculis, ad propriam vrbem sub prosecutione[c] dirigantur. ¶ Ac si in *Apparitione Prætoriana*[d] aliquis inuentus fuerit Decurio INMORARI, pari condicione ad ciuitatem originariam dirigatur. ¶ Reliqua quoque *Ministeria*, *adque officia*[e] *Palatina* pari forma legis adstringimus, vt quisquis Municeps[f] deprehensus fuerit, absolutus militari cingulo, reddatur muneribus ciuitatis: & cetera. Dat. v. Id. Septembr. Rau. D. N. Theod. A. VII. & Palladio Coss. [416.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* quæ ab ordine hîc suo aberrat à *C. Iust.* Iungenda autem huic, *l. 6. supr. de relat.*
[a] *Palladius* sub Honorio PP. Italiæ: Eidem inscribitur hoc ipso Anno super eadem re *lex* 181. *infr.* post quam, *hac* poni debuit.
[b] *Ie. Reuocentur.*
[c] De Prosecutione hac Curialium fugitiuorum rursùs *l. 175. & 181. Prosecutionibus* fugitiuorum, reorum, vide ad *l. 5. sup. de exhib. reis.*
[d] Id est Præfecti Prætorio.
[e] Iam supra de his.
[f] *Municeps*, idest, Curialis. v. *Paratitl. & El.*

COMMENTARIVS.

RETRAHI Curiales ad Curiam, & sub idoneâ prosecutione ad proprias vrbes dirigi, iubet Honorius Imp. *hac leg.* quæ Anno 416. data est. Quo tempore variis iamdudum ærumnis toto Occidente concusso, vrbes ministeriis suis desolatæ fuerunt. Quare Honorius seriò ad Curias replendas animum adiecit, Quæ hoc tempore desolatæ admodùm fuerant: Curialibus passim aliò sese conferentibus, veluti ad Armatam militiam, ad Palatina officia, ad Apparitionem Prætorio Præfecti ad alia denique ministeria. Igitur exinde retrahi Curiales & ad Curias suas remitti nunc iubet Honorius. Cuius in eandem sententiam plures deinceps Leges occurrunt. Ac nominatim *lex* 181. *infr. h. t.* quæ hoc ipso Anno data est, & ad eundem Palladium PPF ante *hanc leg.* Cui hanc *leg.* subiici oportuit, longo *demùm* post interuallo: Quam hîc magno errore *huius Codicis* Conditores collocarunt. Sub Theodosio M. tamen testis est Ambrosius *ep. 29. ad Theodosium Imp.* eos qui Principi militarent, certo militiæ tempore seruatos à Curia immunes: de quo ad *l. 100. supr.*

¶ *Qui* SACERDOTES *Prouinciæ ordinandi.*

CXLVIII. * Idem AAA. Theodoro PF. P.[a]

QVM[b] super ordinando Sacerdote prouinciæ[c] publicus esset[d] ex more tractatus, idem[e] nostra authoritate decretum † est, vt ad subeunda patriæ munera dignissimi, & meritis & facultatibus, eligantur: nec huiusmodi nominentur, qui functiones debitas[f] implere non possint. Dat. IV. Kal. Octobr. Med. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* Vide dicta ad *l. 140. supr.*
[a] *Theodorus* sub Honorio PP. Galliarum scil. hoc Anno 395. Cui eidem hoc ipso Anno inscribitur *lex* 140. *supr.* vbi plura dixi.
[b] Principio hoc decurtata hæc *lex* in *Cod. Iust.*
[c] Alicuius per Præfecturam Prætorianam Galliarum.
[d] An præteritum respicit, an verò futurum, *esset*, pro foret, futurus esset & celebrandus? Prius illud verius, vt ita indicetur *lex* 140. *supr.*
[e] Forsitan hæc vox sustineri possit ceu relativa ad anterius caput aliquod integræ constitutionis Honorianæ, vnde hæc

deſumpta eſt : ſin hoc non placet. hîc reponendum fuerit, *id demùm*, vel, *id dudùm*.
† Intelligit *leg.*140. *ſupr.h.tit.* vt quidem cenſeo : vbi eadem quæ ſequuntur verba occurrunt.
* Hinc deſumpta eſt *d.lex* 46. Totidemque penè verbis hæc ſententia extat ſuperiore Honorij conſtitutione putà *l.*140. *ſupr.*
" Id eſt, publicas vt *d.l* 140.

COMMENTARIVS

DE NOMINATIONVM ſeu ORDINATIONVM forma eſt hæc Honorij conſtitutio : quâ is definit, in genere, NOMINANDOS ad munera publica digniſſimos tum meritis, tùm & facultatibus, quò videl. ij functiones ſeu munera publica dignè ſuſtinere poſſint : Non igitur ſecundum præiudicium Ordinis : (eò enim reſpicit hæc *lex:*) Quò pertinet vulgatum ius illud *leg.7. π. de mun.& hon. honores & munera non ordinationi, ſed potioribus iniungenda.* Imò idem iſtud iam antea totidem penè verbis ab eodem Honorio decretum fuerat, *l.*140.*ſupr.* Ad quam ſeſe *hac leg.* referre videtur Honorius. Atque vt in vniuerſum id obtinet in præcipuis Curiæ muneribus : ſanè id ſpeciatim conſtitutum ab eodem Honorio in *Principalib.*eligendis : *l.* 171. (quæ & ipſa ad PP. Galliarum pertinet.) Et in ordinando *Sacerdote*, prouinciali *hac l.* de quibus prouinciæ Sacerdotibus iam *ſupr.* affatim *Paratitlo huius tit. & infr. tit. de paganis.* De eorum vero creatione eſt quoque *lex* 60.*ſupr.* Hicinterim locus obſeruandus eſt,de Sacerdotibus & quidem ſub Honorio.

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus ex* NAVICVLARIORVM *corpore: & bonis Nauicullariorum ab his quæſitis prodendis.*

CXLIX. * Idem AAA. Ennoio" ſuo Sal.

CVRIALES, in exitium Curiarum, ſe conantur exuere", quâcumque occaſione patrimonij qualitercumque" quæ ſit in", nauicullariorum onere" volentes ſuam originem" commutare : Quâ in re, qui totum inhibere non poſſumus, ratione diuidimus : Ciuitas ergo quem genuit non amittat : patrimonium, quod ex ordine Nauicullariorum aduenerit,prodat" pro moderatione quem" ditat : quia nec emere,nec donatum adſequi,nec damnoſam quiſque" hereditatem adire COMPELLITVR : cùm & in deliberationibus coniunctionum" futurarum commodis proſpiciatur heredum.Neminem igitur Sublimitas" Tua ad expediendas publicas neceſſitates,parenti" Curiæ ſe permittat auferre; dètque operam, vt & Ordines Curiarum noſtrarum reddantur indemnes,& patrimonia Nauicullariorum non pereant,ſed functionis vterque" ſtatus habeatur incolumis. Dat.VII. Kal.Ian.Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* Potiſſima *huius l.* pars abeſt à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei *lex* 25.*infr. de Nauicular.*
' Ita quoque habent quinque *leges ſupr. & l.*53.*ſupr.de appellat.* & *lex* 24.*ſupr.de ann.& tributis* : Atenim *dict. l.* 25. & *l.*16.*Cod.de iure delib.* (quæ ex *hâc l.* deſumpta eſt,) *Ennodio*,
" Statu Curiali.
" Emptione,donatione,ſucceſſione, *verſ. Ciuitas ergo.*
" *Quæſiti.nauicullariorum onere volentes &c.*
" *Nauicullariorum munere.*
" Curialem.
" An *prodat* ciuitas ſcil. ideſt, An verò reponendum *proficiat*, vel *proſit* ad nauiculariam videl. functionem ſuſtinendam : non pereat, vt infrà ? Neutrum : rectè *prodat.* Curialis ſcil.
" Siue *pro moderatione* (ideſt,modo & ratione) *quæ eum ditat.*
* *Lex nec emere* 16.*Cod de iure delib.* hinc deſumpta eſt.
" Pro *quiſquam*, vt etiam habetur. *Cod.Iuſt.* "
' *Sublimitatis* Titulus Proconſuli Africæ hîc tribuitur.
" Ideſt, *quâ genitus.*
" Vtriuſque.

COMMENTARIVS.

NAVICVLARIORVM patrimonij obtentu Curialem conditionem euitari vetat *hac l.* Honorius Imp. Quæ pars eſt prolixioris Honorianæ conſtitutionis de Curialibus & Nauicullariis : ex quâ ſupereſt altera portiuncula, putà *lex* 25. *infr de Nauicul.* quæ *huic legi* coaſſanda venit. Finge Curialem vel emiſſe, vel donato accepiſſe, vel ſucceſſione, *qualitercunque quæſiuiſſe* : vt *hac l.* dicitur, (qui tres fermè præcipui ſunt acquirendi rerum dominij modi) patrimonium alicuius Nauicularij : Hac occaſione conabantur nonnulli ſeſe exuere Curiali conditione, ceu Nauicularij patrimonij poſſeſſores & Nauicullariæ iam functioni obnoxij : cui Curiarum vtilitatem cedere par videbatur: Quomodo ſanè ſæpè è Curialibus Nauicularij adſumebantur & Curiales qui ad Nauicullariam functionem ſeſe contulerat,ad Curiam non reuocabantur, vt docet *lex* 134.*ſupr.* & *lex* 5. 14. 19. *infr. de Nauicullariis.* Verum Honorius Imper. *hac l.* id non admittit,ſed vtrique functioni Curiali

Curiali & Nauicullariæ conſultum cupiens, *Ratione rem diuidit*, vt ipſe eleganter loquitur : id eſt, rationem proponit & diſtinctionem, quâ (vt dicitur *ſine leg.*) *functionis vterque ſtatus habeatur incolumis*: Nempe & Curialem ipſum ad Curiam retrahi iubet, & patrimonium ex Nauicullariorum corpore deſcendens, pro modo ſeu rata eius, ad Nauicullariam functionem teneri vult : Quod & ipſum aliis multis *legibus* cauetur : nempe vt poſſeſſor patrimonij Nauicullario muneri obnoxij, ad Nauicullariam functionem pro modo patrimonij teneatur, *l.*3.19. 20. 27.35. *infr. de Nauicular.* de quo plenius *tit.de prædiis Nauicular.*

¶ Cæterùm rationem huius poſterioris quoque reddit Honorius (quæ obſcura & intricata videri poſſit:)Cur inquam Curialis pro rata patrimonij ex Nauicularia functione deſcendentis, Nauicullariæ functioni teneatur, (quam quidem etiam ſententiam ſolam Tribonianus *in leg.*16. *Cod. de iur. delib.* retulit,) Quia inquit, *nec emere, nec donatum aſſequi, nec damnoſam quiſquam hæreditatem adire compellitur.* Cuius hic ſenſus eſt, ſibi quemque debere imputare qui vltrò ex bonis alij conditioni obnoxiis quid emit,aut donato accepit,aut ex hæreditate nactus eſt ; quia ſcire debuit onera damnaque rem ſequi : & vt dicere ſolemus, rem cum ſuo onere ambulare & tranſire : & eo ipſo quod exinde bona adquiſiuit, vltrò in Corporis illius onera conſenſit. Quod quidem de hæreditate ab inuito non adquirenda, multis aliis legibus inculcatur *tit.de acq. hæred.* de donatione inuito non adquirenda,vide dicta ad *leg.*69. *de Reg. Iur.* Addit eundem in finem(quod Teiß& velut obſcurum omiſit, cùm tamen ad *eum tit.* maximè faceret) ideo & *in deliberationibus* [ſeu per deliberationes, deliberandi ius] *coniunctionum futurarum commodis proſpici hæredum.* Cuius hic ſenſus eſt : Etiam in ſucceſſionibus aliis deliberationi locum eſſe, ſeu deliberandi tempus dari hæredi, vtrúmne per additionem hæreditatis quis deinceps vltrò pro alio, pro defuncto ſcil. teneri velit *coniuncta* deinceps *perſona*, velut hæres pro *authore*, vt eius munus agnoſcat, vt loquitur *d. lex* 19. *infr. de Nauicul.* ac nominatim velut hæres, *d. l.*35. *infr. de Nauicul.* Id enim ſibi volunt illa *in deliberationibus coniunctionum futurarum,commodis proſpiciatur hæredum.* Niſi malit quis, *conuentionum futurarum*, hîc legere : vt ita, *conuentiones futuræ* ſunt onera, quæ hæredes ſubituri ſunt. Verùm nil temerè muto.

¶ Interim iam patet ex hac ſcil.integra *lege*, quam multa deinceps ad illuſtrationem *d.l.*16.*C.de iur.delib.*adferri poſſint.Et quidem quæ vis & effectus illius ſententiæ ſit, quis finis? quæ omnia ibi deſiderantur, velut à corpore ſuo diuulſa. Illud etiam, quod aiunt Interpretes, eam ſententiam ad extraneos hæredes referri oportere, non ad neceſſarios,idque conſtare ex *hac leg.* non vſquequaque verum eſt : nam & Curialis neceſſarius hæres Nauicularij eſſe poteſt.

¶ COMITIVAM *etiam honorariam adepus Curialis, Rectorum prouinciarum iuſſis obſequi debet.*

CL. * Idem AA. Cæſario PF. P."

VRIALES, qui Honorariam adepti ſunt Comitiuam", formidare debent eos, quorum ſunt Moderationi commiſſi, nec ſe exiſtimare ideo meruiſſe dignitatem, vt Iudicum præcepta deſpiciant. Quòd ſi in eadem culpa perſeuerent, quinque librarum auri multæ obnoxius" ſubiugetur, honore quoque quem prodit ſpoliandus. Dat. IV. Kalend. Ian. Conſtantinop. Olybrio & Probino Coss. [395.]

NOTÆ.

* *Lex Curiales* 47. *Cod.Iuſt.hoc tit.*
" *Cæſarius* PP. ſub Arcadio Orientis : vid. *Proſopogr.*
" *Dignitatem*,add. *Codice Iuſtin.*
" *Obnoxij ſubiugentur, honore quoque quem prodiderint, ſpoliandi.* C.Iuſt. verùm hæc numeri mutatio non infrequens: cuius exemplum extat quoque *l.*137.*ſupr.*

COMMENTARIVS.

ARCADII conſtitutiones Honorianis immixtæ,ſequuntur octo *hæc lex* 150.*lex* 152. 159. 160. 163. 164. 165. 167. Quarum hæc ſumma eſt. Retrahendos Curiales ad Curiam, licet adminiſtrationem nactos *leg.*159. (quod abrogatum poſtea ab eodem *l.* 160.) licet Clericos factos, ſub diſtinctione tamen temporis & gradus, *l.*163. 172. licet Iudæos, *l.*165. licet ſubſtitutum dare velint, *l.* 167. Repetendos apud Iudicem, citra fori præſcriptionem, *l.* 164. Poſtremùm Curiales *Iudicibus*, ideſt, Rectoribus prouinciarum ſubeſſe, licet Comitiua honoratos. Quæ *huius l.* ſententia eſt : Nempe Curiales Curialibus muneribus Principalibus functi, Comitiuæ honore decorabantur à Principe, veluti ob Legationem apud Principem gratioſè obitam,ob fidem & diligentiam ſuam approbatam, Comitiuæ inquam vel primi, vel ſecundi, vel tertij ordinis : quod etiam oſtendit *lex* 75.109.*ſupr. & l.* 189. *infr.* Ergo hi Curiales Comitiuæ dignitate tumidi, cuius inter alios hic quoque effectus erat, vt oſculo eos excipere Iudices tenerentur conſeſſumque his deberent *l.* 109. *in fin.* Moderatoribus prouinciarum ſeu Iudicibus ideò CONTVMACES ſæpè ſeſe præbebant, eorumque iuſſa detrectabant : quorum alioquin imperio ſuberant (quod oſtendit etiam *lex* 39.47.80.87.110.117.118. *ſupr.* 164.175.181. *infr.*) Quare cùm de eo perlatæ fuiſſent ad Arcadium

dium querelæ, contumacibus huiusmodi Curialibus pœnam duplicem propositum iuit; putà multæ quinque librarum auri & spoliationis honotis: quem hoc facto *prodere* dicuntur: *Prodere* dicitur *honorem*, qui eo abutens priuandum eo sese præbet. Hinciam patet, falsam esse Glossam, quæ *huic l.* aptat *legem vlt. Cod. de iurisd. omn. Iudicum*: & Iudices in *hac l.* interpretatur speciales scil. qui præsunt Curiæ: *Iudices* enim *hac l.* sunt Præsides, Rectores seu Moderatores prouinciarum, vt rectè quoque Lucas de Penna; *quorum moderationi sunt commissi*, inquit, *hæc lex*. Quibus verbis Moderatores prouinciarum indicantur. Hinc ergo conficitur, honorariam huiusmodi dignitatem Curiali collatam, non ideò eximere à Iurisdictione Ordinarij.

¶ *De* Gestis *municipalibus: & quis numerus Decurionum in his requiratur.*

CLI. * Idem AA. Petronio Vic. Hispaniar.''

MVNICIPALIA gesta non aliter fieri volumus, quam trium Principalium præsentiâ, excepto'' Magistratu, & Exceptore publico: Semperque hic numerus in eadem actorum testificatione seruetur; Sic enim & fraudi non patebit occasio, & veritati maior crescit'' auctoritas. Dat. Non. Maij, Med. Arcad. IV. & Honor. III. AA. Coss. [396.]

Hæc lex interpretatione non indiget.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

'' *Petronius* Vicarius Hispaniarum sub Honorio: Eidem inscribitur Anno super. 395. *lex* 1. *supr. quorum bonorum*: vbi de eo dixi plura etiam ex Symmacho & Anno prox. 397. *lex* 5. *vnde vi.*

'' Idest, præter Magistratum, & Exceptorem publicum.

'' Ita habebat Tiliana editio: postea editum *maior crescit*, quod sanè habent Anianei Codices multi. verùm quid si, *maiorescit*, compulsis literis hîc legamus?

COMMENTARIVS.

GESTORVM seu Actorum iu municipiis conficiendorum solemnitatem *hac l.* præscribit Honorius Imp. (ac nominatim in sp. *huius legis* per Hispanias) Quemadmodum & Valentinianus III. *Nouella inter Theodosianas 23. vers. illud etiam permoti.* Sub quot scil. & quarum personarum testificatione ea confici debeant: vt ita fraudi occasio non pateat, & veritatis maior auctoritas sit. Gesta scilic. seu Acta negotiorum præcipui momenti fieri solita notum est; etiam priuatotum, veluti testamentorum, *l. 4. supr. de testam.* donationum, *l. 1. 3. 8. supr. de donationibus*: querelarum, *l....* & similium, idest, publicè actis firmari, gestis alligari, apud acta publicari. Quæ solemnes hâc in re formulæ fuerunt. Cuiusmodi actorum formulas nobis exhibet Marculphus 2. *formul.* 37. & alius incertus *formularum* Auctor, *form. 3.* De his municipalibus actis est quoque *lex pen. & vlt. supr. de exhib. reis.* Augustinus inter alia, *epist. 171. Quidam gestis municipalibus Codices sanctos & instrumenta Ecclesiæ persecutoribus tradiderunt.* Et postea, *Gestis municipalibus oppugnatum.*

¶ Igitur Quinque personarum præsentiam in gestis municipalibus requirit *hac l.* Honorius; Primò *Magistratus*, quod ceù indubitatum præsupponit: idque etiam docet *d. lex 38. supr. de donation.* idest Duumviri, si videl. ea ciuitas vel oppidum in quo acta conficiuntur Magistratum habeant: aliàs apud Defensorem plebis in qualibet Ciuitate fuerit repertus, *d. l. 8.* Quomodo & Marculphus *d. loco*, & alter ille *formularum* Auctor formam gestorum iuxta consuetudinem Rom. describentes, Defensorum & Principalium inter alia solemnia meminêre: *Adstante venerabili Viro illo Defensore, vna cum honoratis Principalibus suis &c.*

Secundò, *Exceptorum publicum* in actis conficiendis requiri vt certum est, ita & *hac l.* præsupponit Honorius: is enim erat, qui gesta conficiebat, qui negotiorum acta excipiebat, perscribebat. Id quod etiam Valentinianus *d. Nouella* ait, *si*, inquit, *publico fuerint Exceptore præscripta* [perscripta.] Exceptores vt singulorum Magistratuum prouincialium fuêre, veluti P.P. Proconsulum, Vicariorum, Legatorum; quorum mentio *in Actis collat. Karthagin.* quæ habita sub eodem Honorio: & in *Notitia Imperij* sub Valentiniano III. & Theodosio Iun. de quibus *supr. lib. 8. t. 1. de Numerariis, Actuariis, Scriniariis & Exceptoribus.* Ita & in singulis Curiis fuêre. qui acta municipalia perscriberent, *Greffiers.*

¶ Præter Magistratum & Exceptorêm publicum, requirit in gestorum confectione speciatim ac spectat in sp. *huius l.* per Hispanias Honorius *Principalium* trium præsentiam, idest, summatum trium inter Curiales: de quibus *in Paratitlo affatim.* Sanè & Valentinianus III. de quo *supr. dict. Nou. 23.* pariter per Africam, *quia publico infortunio ad paucos redactus erat ordinum numerus, in municipalium gestorum confectione tres Curiales sufficere* definit: *In municipalium*, inquit, *gestorum confectione sit firmitas si apud tres Curiales publico fuerint Exceptore præscripta.*

¶ ADVO

¶ ADVOCATOS *vrbis Constantinopol. prouincialibus functionibus arceri.*

CLII. * Idem AA. Africano P. V.''

NE quis ex corpore Togatorum'' prouinciales suscipiat functiones: scilicet'', vt & ambientibus claudatur ingressus, & inuitis necessitas auferatur. PP. Constp. III. Non. Aug. Arcad. IV. & Honor. III. AA. Coss. [396.]

NOTÆ.

* *L. 3. Cod. Iust. de Aduoc. diu. iudiciorum.*

'' *Præfecto Prætorio*, Cod. Iust. malè. Eidem sanè Africano inscribitur Anno superiore 395. *lex 6. infr. de Aquæductu*: hoc Anno *lex 1. supr. de dilat. lex 13. infr. de annonis ciuicis*: *lex 3. supr. de præd. Senator. lex vn. supr. de dilat. ex consensu*: & Anno prox. 397. *lex 4. supr. de testam.* Cæterùm fuit hic P.V. Constantinopolitanæ: quod etiam ex subscriptione *legis* discimus.

'' Idest aduocatorij: quod notum.

'' *Minimè Curialibus nexibus illigatus.* add. *Cod. Iust.* Imò contrarium hic exaudiendum: de quo mox.

'' *Ita quidem vt.*

COMMENTARIVS.

ADVOCATOS vrbis Constantinopol. & volentes, & inuitos, prouinciales functiones *suscipere* vetat *hâc l.* quæ relata est in *l. 3. Cod. Iust. de Aduoc. diu. iudic.* Arcadius Imp. A. D. 396.

¶ Quod quidem quem sensum habeat, quæuè ratio huius interdicti sit, obscurum admodum est. De Triboniani equidem mente, cùm *hanc leg.* in *Codicem* suum referret, & emblemate etiam corrumperet, haud adeò obscurum est: Nempe Aduocatos, si Curialibus nexibus non sint illigati, si non sint Curiales: non posse prouinciales functiones suscipere, eas scil. quæ Curialibus, indici solent. Quæ quidem ipsa sententia videri possit *huius leg.* vti *hoc Cod.* posita est: argumento ipsius *tituli*, sub quo ea collocata est, alioquin *titulo* non responsura. Verùm longè alia eius sententia mihi videtur. Hæc nimirum *Togatos*, idest, Aduocatos, de qua *Togatorum* appellatione obuia sunt testimonia: inter alia passim *titulis*, *Cod. de Aduoc. diuers. iudicior.* & *Iudic.* in foro Præfecti Vrbis Constantinopolitanæ (nam de his *hanc legem* accipiendam indicat tum ipsa legis *legis* inscriptio, tum subscriptio: quibus etiam singularia priuilegia competierunt postea, vt docet *lex 5. 8. 9. Cod. de Aduoc. diuers. iudicior.*) etsi Curiales sint, non esse ad prouinciales functiones admittendos volentes, vel adigendos inuitos, (Nam administrationes prouinciæ etiam his postea committi potuêre sub Theodosio Imp. vt docet *lex 9. Cod. Iust. de Aduoc. diu. iudicior.*) *Prouinciales functiones*, veluti vt extra ordinem Compulsores in prouincias mittantur, vt ad Curias agendas, & similia. vid. *leg. 6. C. de Aduoc. diuers. iudicior.* Idque vetitum etiam Aduocatis volentibus. Nempe, vt existimo ne transfatis in prouincias Aduocatis, forum Præfecti Vrbis obmutesceret. Vrbsque ipsa necessariis cum primis Viris priuaretur *ætatesque plerumque iurgantium veternosis litibus consenescerent*, vt ipsemet Arcadius loquitur ad eundem Africanum P.V. scribens *l. vn. supr. de dilat. ex cons.* Quod quidem ab Arcadio statutum ad relationem Africani P.V. ad quem datæ aliquot *leges* aliæ ab Arcadio, vtriusque studium arguunt, tùm in efferenda tuendaque Vrbis Constantinopolitanæ magnificentia: velut *l. 13. infr. de annonis ciuicis* (quæ parum abest quin *huic legi* iungenda videatur) *lex 4. supr. de testamentis*: *lex 7. infr. de Aquæductu*: tum in litibus terminandis; vt ostendit exertè *d. lex vn. supr. de dilat. ex consensu.* Quod cùm ita sit, apparet, *hanc l.* non omninò ab *hoc tit.* fugitiuam esse.

¶ Cæterùm simile prorsùs priuilegium est, quo Theodosius Iun. *l. 189. infr.* postea Alexandrinis principalibus aduocatione fungentibus, onus peregrinationis remisit; nec curam publicam, nisi in sua ciuitate eis committi voluit.

¶ *De* Testimonialibus Honorariis *ex-Protectoribus, Domesticis, &c. Curialibus eas nil prodesse, imò eruendas.*

CLIII. * Idem AA. Florentino P.V.''

NONNVLLI Decurionum honorarias ex Protectoribus'', vel Domesticis, vel quaslibet alias'' obtinent missiones: vnde licet superiore † præcepto consultum sit, vt sic penes eosdem emendicata dignitas permaneret, nec quicquam ob hoc patriæ negaretur, nunc altiùs intuentes, honoris eius ab his penitus amouemus vmbracula: ita vt si quis id meruit, ac si nihil impetrauerit habeatur: neque ob hoc sordido quolibet minimóve tueatur'', vel à verberibus (si id modò personæ eius qualitas patitur) iudiciariæ emendationis excusetur. Dat. XII. Kalend. Ian. Med. Cæsario & Attico Coss. [397.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungendæ autem ei *tres leges* ſequentes: putà *lex* 154. 155. 156. itemque *lex* 2. *ſupr. de Comitibus. rei milit lex* 19. *ſupr. de diu. offic.* (vnde deſumpta eſt *lex* 48. *Cod. iuſt. de Decurionibus*:) *lex* 9. *ſupr. de Senatoribus.* Imò & *Lex* 1. *Cod. vbi quis de Curiali &c.*
" Romæ.
" De his *titulus* 21. *ſupr. lib.* 7. *de Teſtimoniali ex-Tribunis, & Protectoribus* & *d.l.* 156. *infr.*
" Velut ex Tribunis.
† *Legem* 3. *ſupr. d. tit. de Teſtimonial Ex-tribunis & Protect.* intelligit.
" Fortè paſſiuo ſignificatu, pro, *defendatur exeuſetur*, (vt mox *ſine leg.*) niſi malimus hîc ſcribere *minimove Exuatur*: vt *l. prox. nullis poſtremo temporibus exuatur*: & *l.* 55. *curialia vincula non exuunt.*

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus ex Palatina vel Armata* MILITIA.

CLIV. * Idem AA. Florentino P. V." Poſt alia.

SI qui Municipum", vel Palatinam, vel Armatam aliquando militiam debitis prætulerit functionibus, nullis priuilegiis, nullis poſtremò temporibus exuatur, nec ei annorum ſpatia ſtipendiorúmque merita ſupputentur": ſed teneat ſuum Curia, & perpetuâ ſibi obnoxium vindicatione defendat &c. Dat. XII. Kal. Ian. Med. Cæſario & Attico Coss. [397.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Quibus autem iungenda ſit? iam dixi ad *leg. ſuper.*
" *Florentinus* ſub Honorio P.V. Romæ ſcil. v. *Proſopogr.*
" Id eſt Curialium, vid. *Paratitl.*

¶ *De* DIGNITATIBVS SENATORIIS *vel* ILLVSTRIBVS *Curialibus collatis.*

CLV. * Idem AA. Florentino P.V." Poſt alia.

QVIA * ex * ſplendidiſſimum Ordinem" ſubmoueri" dignitatibus non oportet, quiſquis honorum" emenſus Curialia onera, vel honeſtis", vel Adminiſtrationis", vel quarumcunque aliarum dignitatum, infulas INpetrauerit, ipſe quidem decoretur inſignibus, ſed liberi", omniſque ſucceſſio * paternæ dignitatis obiectu Curialia vincula non exuant, niſi fortè quis iam Senatore ſuſceptus conſortio Curiæ Nobilioris" adnectitur. Inluſtrium quoque virorum liberos, ſi non otio & torpore degeneri paternam exuêre virtutem, fas erit excuſari. ¶ In his tamen, qui ante expletas Curialium munerum functiones, meruerint dignitates, ſpeciali humanitate tribuimus, vt quæ illis INponentur à patria, per ſubſtitutos præbere ſimulauerint", non" vetentur, nec agentis perſona quæratur, dummodò debiti * enim * negetur officij &c. Dat. XII. Kalend. Ian. Med. Cæſario & Attico Coss. [397.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Quibus autem ea iungenda ſit? dixi iam ad *l.* 153. *ſupr.*
" Romæ.
** Fortè, *&.*
" Ideſt, Curiam, & ſic Curiales.
" A repetendo ſeu vindicando ſcil. Curiali.
" A dignitatibus.
" Siue *horum*, Curialium: Neque tamen illud muto Fortè *Senatorum.*
" *ꝛc. Honeſtas*: ideſt, honorarias: de quibus honoratiis codicillis ſuo *tit. lib.* 6. Neque audio reponetem, *poteſtatis.*
" Pronunciæ fortè alicuius.
" Hunc locum indicat Honorius.
* *Lex in ſucceſſione* 48. *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc interpolata, *d.l.* 19. *ſupr. de diuerſ. offic.*
" *Nobilior* Curia, præ Curiis municipum, eſt Senatus.
" *ꝛc.* Si *maluerint.*
" Similiter *l.* 21. *C. de Epiſcopis, l. nullus*, 62. *C. eod.*
" Pariſienſis Editio habet *non*: ſed nondum pleno ſenſu.
** *ꝛc. Nihil.*

COMMEN

¶ *De* TESTIMONIALIBVS *iterùm.*

CLVI. * Idem AA. Florentino P. V." Poſt alia.

OMNES Ordines", Collegia" Centuriones", ac ſi qui cuiuſque" muneribus, vel Officiis" vbicumque ſunt Corporati", ita generaliter inligentur, vt Teſtimoniales" impetratas ſciant ſibi nihil honoris, priuilegij excuſationiſſve conferre: &c. Dat. XII. Kal. Ian. Med. Cæſareo & Attico Coss. [397.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Quibus autem ea iungenda ſit, dixi iam ad *l.* 153 *ſupr.*
" Romæ.
" Curiæ.
" De Collegiatis *ſuo tit. lib.* 14. de his quoque *l.* 162. & *l.* 179. *infr.*
" Centurionibus *ſuo titulo* 15 *infr. hoc ipſo lib.*
" *ꝛc. Quibuſque* pro *quibuſcumque*: vel *cuiuſcunque muneris vel officij*
" Vid. *l.* 2. 3. *ſupr de diu. offic.*
" De Corporis *infr. lib.* 14 *tit.* 2. & 4.
" De *Teſtimonialibus* his eſt quoque *lex* 154. *ſupr.* & titulus peculiaris *lib.* 6.

COMMENTARIVS.

DE RETRAHENDIS ad Curiam Curialibus ſunt hæ quatuor *Honorij* leges eiuſdem conſtitutionis partes, quibus coaſſandæ ſunt & tres aliæ, putà *lex* 19. *ſupr. de diuerſ. offic. & lex* 2. *ſupr. de Comitibus rei milit. l.* 9. *ſupr. de Senatorib.* velut ex eadem conſtitutione deſumptæ. Imò & *lex* 1. *Cod. vbi quis de Curiali*: emendata Inſcriptione, reponendum enim ibi loco *Flori P.P.* nomen *Florentini P.V.* & in Subſcriptione loco *XII. Kal. Aug.* reſcribendum *XII. Kal. Ian.* vt in his *legib.* noſtris: Cætera congruunt præter Coss. appoſitos ſcil. & inſcriptos Imperatores, argumentum legis: Eâ quippe *lege* cauetur, vt cuiuſcumque loci in quo reperti fuerint Curiæ, officiis, aut aliis quibuſcunque corporibus obnoxiis, Iudices eos ſubmota penitus emendicati honoris præſcriptione eorum ſocierari quos declinauerint, aggregent: quod etiam proximè accedit ad *l.* 156. Ad rem. Hac integra conſtitutione Honorius in vniuerſum hoc egit, vt certo corpori nexi, Curiæ, officiis, aut aliis quibuſcunque Corporibus, vt diſertè ait *d. lex* 1. & conſentit *d. l.* 156. ad id retrahantur; 1. *Curiales* inquam, quò pertinent quatuor hæ *leges*: itemque *d. lex* 2. *de Comit. rei milit. & d. lex* 1. Item 2. *Collegiati, Centuriones, Corporati*: quò ſpectat quoque *d. lex* 156. ſeu quarta, ſeu poſtrema ex his quatuor *legibus*: vt & *d. l.* 1. *Cod. vbi quis de Curiali.* Tandem 3. *Apparitores*: de quo eſt *d. lex* 19. *ſupr. de diuerſ. officiis*: & *d. lex* 1.

¶ De CVRIALIBVS primùm. Ergo Curiales ad Curiam retrahi iubet Honorius: Idque etſi Teſtimoniales ex Protectoribus vel Domeſticis vel ſimiles impetrauerint, de quo eſt *lex* 153. De quibus Teſtimonialibus fuit *ſupr.* peculiaris *titulus lib.* 7. eſt etiam *lex* 156. Et verò de Teſtimonialibus his à Curialibus impetratis, vtrum eæ his quidquam proſint, ſunt eo *titulo* tres *leges*: Prima Conſtantini M. Secunda, Conſtantij: Tertia Honorij ad eundem Florentinum P. V. data: ſic quidem vt eam Honorius *hac l.* memoret ſimùl ei deroget. ſcil. Honorius *hac l.* Teſtimoniales Curialibus in tantum prodeſſe non vult, vt nequidem dignitatem penes eos remanere velit: cùm tamen ſuperiore illo præcepto, (id eſt, *d. l.* 3. *ſupr. de teſtimon.*) cauiſſet, vt penes eos dignitas maneret ſaluis debitis Curiæ muneribus. Cui vti dixi *hac l.* derogat Honorius *altius* vt ipſe profitetur, *nunc intuens* ſic vt ab his penitus dignitatis vmbracula amoueri iubeat. Proinde cùm anteà & ex illa *l.* 3. dignitatis illius priuilegio, Curiales à ſordidis & minimis muneribus excuſarentur, itemque à verberibus, excuſari nunc vetat Honorius *hac l.* 163. (vnde notandum eſt primum priuilegium Teſtimonialium ex protectoribus & ſimilium) quò ſcil. immunitas à ſordidis & minimis muneribus adquirebatur: itemque à verberibus, ſeu Plumbatarum ictibus, aliaque priuilegia.

Secundò, exinde colligitur hac Honorij tempeſtate Curiales in commune à verberibus his immunes non fuiſſe: Quod ſanè altera quoque eiuſdem Honorij conſtitutio docet, putà *lex* 6. *ſupr. de quæſtionibus*, quâ oſtenditur, Principales tantum ab his immunes fuiſſe ſub Honorio. Quomodo & ſoli Principales fuêre, *l.* 2. *ſupr.* Gratiani, Decemprimi à plumbatis pariter immunes fuêre, *leg.* 2. *ſupr. de quæſtion.* & Theodoſij Iun. *l.* 190. *infr. hoc tit.* Et verò id ipſum hîc indicatur, *ſi modò id perſonæ eius qualitas patitur.* Porrò quod de Curialibus *hâc leg.* & rurſum *l.* 156. *infr.* ſtatuitur, Curialibus necquicquam prodeſſe Teſtimoniales: *id* ipſum ſtatuitur & de Collegiatis, Centurionibus, Corporatis, *d.l.* 156. de quibus *ſuis titulis lib.* 14. ac nominatim de Collegiatis quoque agitur *dicta leg.* 3. *ſupr. de teſtimoniali*: quâ tamen dignitatem penes eos manere Honorius iuſſerat, ſaluo obſequio debito vrbi. Et hæc quidem de *leg.* 153. & 156. *hoc tit.* & ſic de Curialibus quos retrahi voluit ad Curiam Honorius, non obſtantibus Teſtimonialibus quas dixi.

¶ Secundo loco, putà *l.* 154. retrahi quoque Curiales ab quacumque MILITIA Palatinâ, Armata, non obſtante quacumque temporis præſcriptione: de qua iam ſæpè *ſuprà* (Quod & ipſum ab eodem, ſtatutum de Apparitoribus, vt & ipſi ex Palatina Militia, vel Armata retrahantur, *leg.* 19. *ſuprà*, *de diuerſis officiis*: quæ & ipſa his quatuor legibus ac nominatim *huic legi* 154. coaſſanda venit.) Excepto tantum eo militaris

Corporis vitio, qui per merita laboris diù fudati Comitiuam primi Ordinis iam impetrauit, vel ambitu secundam Comitiuam, mox & primam, *l.2. supr. de Comitibus rei mil.* quæ & ipsa his quatuor legibus, & huic nominatim *l.154.* coaſſanda venit.

¶ Tertio loco Honorius *l.155.h.tit.* SENATORIÆ dignitatis aliam aliquatenus rationem hac parte haberi vult: Nempe enim Curiali Senatori facto Dignitatem seu insignia constare iubet: Et quidem si post emensa Curialia onera, simpliciter & absolutè: Liberis tantum ante Senatoriam patris Curialis dignitatem susceptis Curiæ nectendis. Quod tralatitij iuris est hac in re, vt videl. liberi ante Senatoris dignitatem susceptí Senatorij non censeantur. *de quo ad l.1. supr. de Senatoribus, & alibi.* Nisi Illustrium virorum liberi sint, id est, nisi patres eorum olim Curiales hodie in Illustri dignitate positi sint, veluti Præfecti Pr. Præfecti Vrb. Magistri officiorum, Quæstoris, Comitis S.L.R.P. & similium. Dandum hoc putauit Illustri dignitati Honorius, & ad eam euectorum virtuti vt etiam liberi Illustriorum Virorum etsi patre adhuc Curiali nati, Curia liberentur, *si modo non otio & torpore degeneri paternam virtutem exnerint.* Quod quidem eleganter dictum, & in praxi notandum: Parentum scil. dignitates & priuilegia his demum liberis competere, *qui non otio & torpore d generi paternam virtutem exnerunt.* Quod sibi dictum putent qui Nobilitate tumidi, nil minus quàm Nobiles habendi sunt.

Et hæc quidem de Curialibus Senatoribus factis emensis Curiæ muneribus. Iis quoque qui nondum expletis Curiæ muneribus Senatoriam dignitatem nacti sunt, id speciali humanitate tribuit Honorius, *d.l.155.* vt per substitutos patriæ seruire possint: Nempe enim dummodò debiti officij nihil Curiæ denegaretur, agentis personam quæri hoc casu noluit. Qui casus singularis est, quo per substitutum quis Curiæ munus defungi & Curia liberari potest. Qui addendus & pluribus aliis qui *h.tit.* continentur. Noteturque hæc hac parte sententia, quæ & aliis similibus aptari potest: non *agentis personam quæri*, seu attendi, *dummodo nihil debiti officij negetur.* Satis est scilicet debitum exolui, expungi, per quamcunque personam id fiat.

¶ IVDÆOS *quoque Curiales ad Curialia munera teneri.*

CLVII. * Idem AA. Theodoro PF.P.''

OMNES qui quolibet'' Curiæ iure debentur, cuiuscumque superstitionis'' sint, ad implenda'' munia'' teneantur. Dat. Id. Feb.'' Med. Hon. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTÆ.

* *L. Omnes 49. Cod. hoc tit.* Iungenda fortè huic *lex 158. prox.*
'' Theodorus sub Honorio PP. antea Gallarum A. 395. quò pertinet *l.140. supr.* At nunc hoc tempore. Italiæ, Africæ, Illyrici, Trium insularum: vt docet disertè Claudianus in *huius. Manlij. Theodori Consulatum.* Quæ dioeceses quatuor sub PP. Italiæ fuerunt. Sanè de Italiæ prouinciis, quod eæ sub dispositione huius Theodosij PP. fuerint, docet exertè *l. prox. 158. infr.* De hoc Augustinus non semel, qui eum maximè commendat & Christianum fuisse docet: *de ord. lib. 1. c. 21. retract. lib. 2. cap. 2. de Ciuit. Dei, 18. cap. vlt.* Cui & apud Mediolanum positus librum de beata vita inscripsit.
'' *Quolibet modo, d.l. 158. prox.*
'' *Iudaica*, etiam: *Superstitio*, de Iudaica propriè, *hac l. & l. prox. 158. & l. 10. supr. de Iurisdict. l. 24. 28. infr. de Iudæis: C. l. 3. 5. vlt. & de Decurionib.*
'' *Complenda. d.l. 158.*
'' *Suarum ciuitatum munia. d.l. 158.*
'' Siue *Septembr.* vt *l. prox. 158.*

CLVIII. * Idem AA. Theodoro PF. P.''

VACILLARE per Apuleiam Calabriámque plurimos Ordines ciuitatum comperimus, quia Iudaicæ superstitionis sunt, & quâdam se Lege, † quæ in Orientis'' partibus lata est, necessitate subeundorum munerum æstimant defendendos. Itaque hac auctoritate decernimus, vt eadem, si qua est, Lege cessante (quam constat meis'' partibus esse damnosam) omnes, * qui quolibet modo Curiæ iure debentur, cuiuscumque superstitionis sint, ad complenda suarum ciuitatum munia teneantur. Dat. Id. Septembr. Med. Honor. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
'' Eidem inscripta *lex* superior de eadem re.
† Arcadij *legem 13. infr. de Iudæis*: vt puto intelligit.
'' Cui Arcadius præerat.
'' Occidentis, cui Honorius præerat.
* Repetita hæc totidem penè verbis *l. 157. supr.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

IVDÆOS omnes, Curiali conditione, ad Curiam teneri iubet his duabus legibus *Honorius* Imp. datis ad eundem Theodorum PP. Italiæ (quarum postrema nominatim ad Apuliam & Calabriam pertinet:) Pariter vt tertia constitutione, putà *l.24. infr. de Iudæis.* Sic quidem vt *legem*, quæ in Oriente lata dicebatur, valere in Imperio suo Occidentis prohibeat: proculdubio Arcadij *legem 13. infr. de Iudæis* quæ superiore anno 397. mense Iulio ante quatuordecim mensis lata fuerat: quaque Arcadius Archisynagogos, Patriarchas, Presbyteros, cæterosque qui in eius Religionis sacramento versabantur, exemplo Clericorum, à Curialibus muneribus immunes reddiderat. Quam & ipse Arcadius postea sustulisse videtur, *l.165. infr. h. t.* Quænam verò super hoc *Constantini* sententia fuerit, docet eius *lex 2.3. infr. de Iudæis*: quænam *Valentiniani Iun. lex 99. supr.* quænam Iustiniani *Nouella 45.*

¶ Illud *hac l.* notandum, multos per Italiam, ac nominatim per Apuliam & Calabriam Iudæos, & quidem sub Honorio fuisse.

Secundò notandum hâc tempestate cùm duo Imperatores essent seu Impp. ξυωοὶς foret, vnius legem seu Constitutionem in alterius quoque Imperio laudari seu allegari à nonnullis consueuisse: sed tamen legis vim non obtinuisse, verùm si damnosa ea esset alterius Imperio, repudiatam. Quò pertinet quoque Theodosij Iunioris *Nouella 1. & 2.* itemque quod memorat Libanius, *de vita sua, p.48.* de Valentiani *lege* (putà *l.1. supr. de naturalibus filiis:*) à Valente primùm improbata, mox probata: Quanquam & hîc speciatim quoque dissidij alicuius inter Arcadium & Honorium notam hanc quis putet.

¶ Tandem neque illud prætermitti cupio, has *leges* inscriptas Theodoro PP. Italiæ, ad eius relationem: qui has *leges* ab Honorio expresserit, Christianæ Religionis studio & in Iudæos odio incensus. Ex Augustino quippe clarum, Theodorum hunc Christianum virum fuisse, cui & Librum *de beata vita* inscripsit, quod ipsemet testatur 18. *ciuit. Dei. cap. vlt.*

¶ *De* PROVINCIÆ *administratione: Exindè Curiales ad Curiam retrahendos; & qua lege.*

CLIX. * Idem A A. Eutychiano PF.P.''

OMNES omninò Curiales in originalibus, ac debitis perpetuò Curiis perseuerent, & qui ex his ad prouinciarum regimen adque Administrationum'', qualibet fraude, adque ambitione peruenerint, sciant se'' eo quem meruerant honore priuandos: & non solùm ad Curiam, velut manu'' mox iniecta, reuocandos, & cunctis rursus ab exordio muneribus seruituros, verumetiam mediâ patrimonij parte multandos. Dat. VIII. Kal. Nou. Constantinop. Honor. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTÆ.

* *L. Omnes 50. Cod. Iust. eod. tit.* Hanc *leg.* suam memorat, & ex parte abrogat Arcadius *l. prox. 160.*
'' Eutychiano huic tres aliæ constitutiones hoc ipso titulo inscribuntur Anno prox. 399. putà *lex 163. 164. 165. infrà.*
'' *Administrationem.* C. Iust.
'' *Sciant se non solùm in suâ Curia remansuros, sed etiam cunctis rursus ab exordio muneribus seruituros.* Ita hunc locum mutauit & contraxit Τρίβων.
'' Similiter *l.3. supr. de his qui ad Eccl.* hoc ipso Anno ad eundem Eutychianum in eodem Decurionum argumento. Datur sanè reuerà manus iniectio à Theodosio Iun. *l.181. infr.*

¶ DEROGATVR hâc leg. *superiori* legi 159.

CLX. * Idem AA. Optatio P.V.'' Post alia.

SI quis ex Curia vsque ad diem Iduum'' Nouembrium Cons. DN. Honorij Augusti, Fratris æternitatis meæ, quarti & Eutychiani v. c. Administratione donatus, Senatorio est ordini mancipatus, Senator quidem esse non desinat, neque ad nouellæ Legis † vincula pertineat, sed de substituto, & rebus (vt antea † caueramus) omnia incunctanter quæ sunt iussa custodiant''. Dat. VIII. Kal. Dec. Constp. Honor. A. IV. & Eutychiano Coss. [398.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à C. *Iust.*
" *Optatus* P. V. Constantinopol. sub Arcadio: vid. *Prosopogr.* & leg. 4. sup. de vsur. & Socratem *lib. 6. cap. 16.*
" Atqui data *lex* 159. *sup. VIII. Kal. Novemb.* non *die Iduum Novemb.* Quare forte *VIII. Kalendarum.*
† *Legem* suam 159. *sup.* intelligit.
† An Intelligit *legem* Honorij 155. *sup.* quam & ipse Arcadius in nomen suum hîc transferat? Non puto, anteriorem aliquam Arcadij *legem* hîc intelligi oportet.
" Siue *custodiantur*: Nisi & hîc numeri enallagen putemus.

COMMENTARIVS.

DE Curialibus, qui ad ADMINISTRATIONEM vel prouinciæ regimen atque adeo ad Senatoriam dignitatem peruenerunt, sunt hæ *duæ* Arcadij *leges*: Quarum *priore* Quatuor de his statuit. 1. eos ad Curiam manu mox iniecta ita retrahendos (pariter vt qui ad Ecclesiam confugerunt: quod idem paulo ante hoc ipso Anno ad eundem Eutychianum PP. statuit, *l. 3. supr. de his qui ad Eccles.*) 2. vt & honore eos priuari iubeat. 3. & omnia Curialia munera ex integro subire velit, etsi nonnulla iam obierint. 4. & dimidia præterea patrimonij parte multari. Quæ vtique magna fuit nunc *Arcadij* seueritas, & cauterium seuerum: verùm quod temporis ratio fors flagitabat, cùm Curiæ passim deserercntur: vt non debuerit adeò Vertranius Maurus *de inr. liber. c. 23. p. 153.* adeò inuehi in hanc *leg.* velut Tyrannicam: præsertim cùm non expletis muneribus plurimi ad dignitates procederent desertis Curiis. Verùm ad mitiorem mox sententiam rediit Arcadius *posteriore lege*, quâ saltem in præteritum, vetustiorem hac parte *legem* restitutum iuit: Nempe dignitate Senatoria eis relicta, pérque substitutum Curiæ munia explere iussis: déque rebus eorum seu patrimonio, alio & mitiore iure constituto. Hæc verò *lex* 159. eo singularis est, quod pœnæ loco *de integro*, seu ab exordio, & iteratò, omnia munia quis subire cogatur. In vniuersum verò qui scire auet quàm variè hanc in partem senserint Principes, consulat is *leges* 27. *huius tituli*, in eo argumento occupatas, quas repetere licet ex *Paratitlo.*

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus ex* OFFICIIS *in quibuscunque prouinciis: deque his* EVOCANDIS *per Edicta.*

CLXI.* Idem AA. Messalæ PF. P.' Post alia.

RELECTIBILI" seueritate eorum fraudibus obuiandum est, qui genitalem Curiam deserentes, ad indebita Officia fraudi callidæ molitionis inrepunt. Et quamuis prouisum † fuerat, congruæ emendationis occursu, quemadmodum isti, militiæ nomine & honore suspenso, Officiis redderentur, tamen quia hoc callido consilio repererunt, vt euitatis prouinciæ suæ finibus, tanquam his eorum tantùm interdictus fuisset accessus, peregrinos expeterent commeatus, ne diutius in perniciem Curiarum latitandi spes, & solatium eos impunitatis exacuat, horum cupiditatibus obuiamus, vt ex eorum bonis, qui se, vel Prosecutioni", vel muniis ciuitatum, interdictæ dudum ambitione Militiæ, vel qualibet fraude subtraxerint, Curiis quas deseruerant, consulatur. Itaque, si vocati edictis, intra anni metas (hij tamen qui manifestis Curiæ nexibus inligantur) latere potiùs quàm redire maluerint, nec" suffecerint" qui ad vicem eorum munera patriæ post emensum annum (vt ordinis ratio postularit) exsoluant, sciant interpellatis prouinciarum Moderatoribus, ex facultatibus suis Curiis quas destituerunt consulendum: Neque enim de immaturo præiudicio, temporis possunt breuitate" causari, &c. Dat. XVII." Kal. Septemb. Theodoro" v. c. CONS. [399.]

NOTÆ.

* *Lex Quamuis* 51. *Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta est, resecatâ inter alia priore eius sententia. Iungendæ autem huic *lex* 8. *sup. de contrab. empt.* (seu *lex penult. Cod. de rescind. vendit.*) & *lex* 6. *supr. de Quæstionibus*: & *lex vlt. Cod. Iust. de modo multarum.*
" Italiæ.
" Vid. Gloss. *v. Plectibile*, & de delicto quod plectendum: sic *Plectibilia* absolutè pro delictis, *l. 5. inf. de hæreticis*: Sidonio *lib. 4. ep. 13.* &c. Plectibilis vsurpatio *l. 16. inf. de pistoribus*: & de pœna: sic plectibilis seueritas *h. l.*
† Qua lege?
" De Prosecutionis onere, quod Curialibus incumbebat vide quoque *l. 2. infr. de Iudæis*: & fortè Libanij *ep. ad Euphemium* 205.
" Hanc sententiam quoque resecuit Τρίβων.
" Sufficere, hîc & *l. 1. quemadm. mun. ciuil.* pro *substituere.*

" *Breuitatem*, C. Iust. & melius.

" *ep. XII.* vt Omnes illæ *leges* habent quæ *huic* coniungendæ sunt.
" *L. vlt. C. Iust. de modo multarum*: *Theodosio II. & Cynegio* pessimè: orto errore ex *Theodori* nomine.

COMMENTARIVS.

DE RETRAHENDIS ad Curiam Curialibus, qui derelictâ Curiâ ad indebita officia seu militiam, siue intra eandem prouinciam, siue intra peregrinam sese contulerant, est hæc Honorij constitutio: Quæ pars est prolixioris Honorianæ constitutionis: quâ Honorius Imp. occursum iuit tum Iudicum nimietati, siue circa quæstiones: quò pertinet *lex 6. sup. de Quæstionibus*: siue circa condemnationes seu multas, quò spectat *lex vlt. C. Iust. de modo multarum*: de quo dixi ad *leg. 47. sup. hoc titulo*: & *dict. leg. 6.* Tùm Curialium fraudibus, callidis molitionibus, consiliis, cupiditatibus, ambitioni: quo pertinet (præter hanc legem,) *lex 8. sup. de contrab. empt.* Quæ tres *leges* ex eâdem constitutione desumptæ, *huic* nostræ coassandæ veniunt: Et quidem argumenti quoque paritate conuenit *d. l. 8. sup. de contrab. empt.* Nam vt *illa* Curialibus in perniciem Curiarum vel fugientibus, vel prædia sua vendentibus occurritur, ita & *hâc* Curiam, officio aliquo seu militiâ appetitâ, detrectantibus. Rursùm vt *illâ*, venditio in fraudem Curiæ facta rescinditur, ita & hâc Officium in Curiæ fraudem procedere non patitur. Igitur Edictis vocari eos iubet; &, si intra annum neque redierint, neque alium loco suo suffecerint, ex bonis ipsorum Curiis consuli iubet *hâc l.* Honorius. Edictis ergo euocari voluit Honorius: de qua Euocatione fuit quoque Theodosij M. patris *lex 19. sup.* Item anni spatium ad redeundum his largitur *ne* (inquit) *de immaturo præiudicio temporis possint breuitatem causari*: Anni scil. spatium sufficiens visum & necessarium euocatis ad redeundum; de quo ..... Quare iocularis lapsus hic Glossæ, quem notauit iam Lucas de Penna, quæ *immaturum*, interpretatur *valde maturum.* Est interim hâc parte *lex* hæc singularis & practicabilis: vnde recte conficitur, non esse nimium arctandum quemquam breuitate temporis: sed competens spatium assignãdum cuique ad aliquid faciendum, ne causationi seu querelæ locus sit. Tertiò notandum Honorium substitutos hoc casu admisisse loco Curialium pariter vt Arcadius in sp. *l. 160. sup.* & alij Principes, *l. ..... sup.*

¶ Duo *hâc l.* notanda adhuc supersunt. Primò fraus Curialium, qui vt eò melius Curiam euitarent, in peregrinâ prouinciâ officia ambiebant, quasi nunquam requirendi, vel reperiendi.

Secundò obseruandum, inter alia Curialia munera prosecutionis onus (de quo dicam ad *l. vn. inf. de auri publici prosecutoribus* & ex Synesij *ep.* 18.) vel maximè effugisse, quod & ipsum docet *lex 2. inf. de Iudæis*: prosecutionis inquam, rerum & specierum fiscalium, de quo *tit de auri publ. prosecutorib. l. 1. sup. ne opere à coll.* Error enim est Cuiacij hîc, qui procutioni putat eos subtraher sese dici, qui longissimè absunt.

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus & collegiatis ex corpore Centenariorum & de* OCCVLTATORIBVS *puniendis.*

CLXII.* Idem AA. Benigno" Vic. Vrb. Rom.

NE relictis vrbibus", plures sese ad corpus Centenariorum" transferant, spectabilitas Tua, quoscunque, & vbicunque latentes, Curiis adque Collegiis" debitis" adprobarit, maturâ exsecutione restituat. Siquidem, tot existentibus Legibus † quæ Occultatores certâ feriri pœna voluerunt, exsecutiones præstare Iudices conueniat, non referre. Dat. Kal. Dec. Med. Theod. v. c. CONS. [399.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem huic, *lex vlt. sup. quibus Equorum vsus &c.*
" Eidem inscribitur, non tantum *d. lex vlt.* sed & prox: 400. *lex 26. inf. de susceptorib.*
" Curiis & Collegiis vrbium.
" *39. Centonariorum*: de quibus *titulus 8. lib. 14. inf.*
" *39. Debitos.* Ita quoque *l. 136. 139 sup.*
† Veluti Valentis *l. 76. sup.* Honoriis ipsius *l. 146. sup.*

COMMENTARIVS.

ELATEBRIS erui Curiales & Collegiatos & in Occultatores eorum pœnas statutas exerceri iubet *hâc l.* Honorius Imp. sicut & Latronum latebris idem occurrit *l. vlt. sup. quibus equorum vsus*: quæ (quod summoperè notandum) ceu eiusdem constitutionis pars *huic l.* coassanda venit. Nempe Benignus Vicarius V. Romæ, ad Honorium hoc tempore retulerat, tùm de Latronibus & Pastoribus per Valeriam & Prouinciam & Picenum: ad quod caput rescribit Honorius *d. l. vlt.* Retulerat & de Curialibus & Collegiatis (de quibus postremis suo *tit. inf. lib. 14.*) Quid de his acto opus esset, & quidem qui ad Corpus Centonariorum (de quo suo *tit. lib. 14. inf.*) sese contulerant.

sulerant. Ad hoc *caput* Tria in effectu rescribit Honorius. *Primò*, ex Corpore Centonariorum eos retrahendos: Quomodo sanè & viceuersa Centonarium ex Corpore suo ad Curiam subtrahere vetiti, *l. 2. inf. de Centonariis*. Secundò occultatores Curialium & Collegiatorum multa iam statuta ferendos: Qua de re sanè sunt *h. t.* duæ præterea *leges*: Valentis *lex 76. sup.* eiusdem Honorij *lex 146. sup.* Postremò, Iudices, & purò, Benignum ipsum arguit, quod super hoc ad se retulerit; cùm executioni leges tradere debuerit, non referre. Quomodo & alij Principes similiter alios Iudices reprehendunt: *l.*..... Notetur igitur hic casus, quo Iudices, in violatores legum, executiones præstare conuenit, id est leges exequi, non ad Principem referre, Non est scil. Relationibus, sed executioni locus, vbi leges apertæ sunt, & res dilationem non admittit.

¶ *De* Clericis *ex Curialibus factis.*

clxiii.* Idem aa. Eutychiano pf. p."

SI quis ex secundo Diui patris" Nostri Consulatu" Curiam relinquentes, Clericorum se consortio manciparunt, si iam Episcopi, vel Presbyteri, Diaconos" esse meruerunt, in sacris quidem & secretioribus dei mysteriis perseuerent, sed aut substitutos pro se Curiæ offerre cogantur, aut iuxta Legem † dudum latam, tradant curiæ facultates: Residui omnes, Lectores", Subdiaconi, vel hij Clerici quibus Clericorum priuilegia non debentur, debitis mox patriæ muneribus præsententur. Dat. iii. Id. Decemb. Theodoro v.c. Coss. [399.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* & ab *Annalibus* Baronij confirmati videtur *l. 172. inf.*
" Eidem *Eutychiano* inscribuntur *h. t.* tres aliæ *leges*, putà *lex 159. sup.* & *duæ leges prox. 164. 165.*
" Theodosij M.
" Id est An. D. 388.
" *Pg. Diacones*, vt *l. 49. sup.* non vt iuretus *in lib. 2. Ambros. vel Diaconi.*
† Legem Theodosij M. *l. 121. sup.* latam Anno 390. quæ & confirmata *l. 123.*
" De Lectoribus: vid. & *l. 7. 24. inf. de Episc. Eccl. & Cler.*

COMMENTARIVS.

CLericatv an & quomodo Curiâ quis liberari possit *hâc l.* definit Arcadius Imp (nam quid definierint alij retrò Principes, *superiores leges* docuerunt:) cuius de eâdem re altera constitutio extat: putà *lex 3. sup. de his qui ad Eccles. confug.* Et non absimilis Theodosij Iun. filij eius, putà, *lex 172. infr.* & altera eiusdem *lex 21. Cod. de Episcopis*: si Triboniano credimus. Quarum illa *hanc* tempore præcessit, & ad eundem Eutychianum PP. data est. Imò hæc lata ad eam abrogandam, & reducendam aliquatenus Theodosij M. patris sui *legem 121. & 123. supr.* scilicet Theodosius M. iis *legib.* constituerat, Vt qui ex secundo Consulatu suo, id est ab Anno Domini 388. Clerici facti fuerant, quocumque sub nomine, omni patrimonio suo cederent: Quò pertinet quod Ambrosius scribit *epist. 29.* Atenim Arcadius noster, Anno superiore 398. *l. 3. sup. de his qui ad Eccl. conf.* ad eundem Eutychianum datâ, quamque Eutropio auctore tulerat: (hæc enim illa est Arcadij constitutio quam Scriptores Ecclesiastici & Chrysostomus proscribût:) Decuriones velut manu iniectâ mox reuocari voluit, sic vt vlteriùs *legẽ* patris sui prodesse eis non pateretur, quæ cessione patrimonij subsecuta, Decuriones esse clericos non vetabat. Verùm hoc Anno *h. l.* ad eundem Eutychyanum data, sublato iam Eutropio, *legem illam 3.* Arcadius antiquauit, Patrisque constitutionem *l. 121. & 123.* reduxit: sub hâc temporis & gradus consideratione (vt Theodosius Iun. filius eius loquitur *l. 172. inf.*) nempe vt qui ab An. D. 388. ad Clericatum sese contulissent (quod & ipsum *παράπηγμα* Theodosij M. posuerat *d. l. 121.*) si iam Episcopi vel Presbyteri, aut Diaconi essent, vel substituto per se alio vel secundum Patris *legem* cesso Curiæ patrimonio Curiâ liberarentur: alij verò Clerici, putà Lectores, Subdiaconi, & Clerici, quibus Clericorum priuilegia non debentur, ad Curiam retraherentur: Cùm tamen Theodosius M. *d. l. 121. & 123.* omnes Curiales ab eo Anno factos Clericos sub quocunque nomine Curiâ liberauerit, si patrimonio suo Curiæ cederent. Etsi idem quo ad eos qui ante eum Consulatum Clerici facti fuissent, pariter peculiarem Presbyterorum, Diaconorum & Exorcistarum rationem habuerit. Et sanè, & in aliis quoque partibus horum superioris loci Clericorum pecurialis ratio habita, vt ostendet *inf. tit. de Episcopis*: quo *tit.* dixi ad *leg. 7.* Et in hac ipse re, vt ostendit Theodosij M. patris *lex 121. sup.* & Theodosij Iun. filij *lex 172. inf.* Tandem quod ait, *vel hij Clerici quibus Clericorum priuilegia non debentur*, id accipio de *Copiatis*, de quibus ad *l. 1. inf. de lustrali collat.*

¶ *De*

¶ *De* Retrahendis *Curialibus ex* Militia, *non obstante fori* Præscriptione.

clxiv.* Idem aa. Eutychiano pf. p."

SI quis vmquam, natus patre Curiali, vel" initis muneribus Curiæ affectatâ Militia, à suis consortibus' in Iudicio Rectoris prouinciæ lite pulsabitur', nullo fori præscriptionis obice" quæ quidem habeat locum, [vti"] licebit: In aliis actionibus, aput eundem prouinciæ Moderatorem suis allegationibus vtatur. Dat. v. Kal. Ian. Theodoro v.c. Cons. [399.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Eidem Eutychiano PP. inscribuntur tres aliæ *leges* hoc titulo, *lex 159. 163. supr. & l. 165. prox.*
" Curialis quis duplici ratione est, vel quia natus patre Curiali: vel quia iam iure nominatus munera iniit: & sic actu, vt *l. supr.*
" Concurialibus.
" *Pulsari* lite: v. *Gloss.*
" *Obex* præscriptionis: v. *Gloss.*
" Hanc vocem Tilius his notis inclusit, proculdubio quam ex ingenio suo, & rectè, addidit.

COMMENTARIVS.

EForo eius, qui olim Curialis, Militia seu Officio vel Dignitate aliqua hodie munitus est, est hæc Arcadij constitutio: Quodnam videl. eius forum competens sit? Ibi ita distinguit: si, inquit, lite pulsetur à *Curia*, vt videl. Curialis declaretur, atque adeò vel substitutū loco suo dare cogatur, vel patrimonio suo cedere (quod vtique statutum fuit ab Arcadio *l. 160. supr.*) posse Curialem rectè in Iudicio Rectoris prouinciæ lite pulsari seu conueniri: neque posse eum præscriptionem fori veluti Senatorij, vel militatis, tanquam Senator vel miles hodie obiicere. In eo scil. pristinum statum & conditionem sequi cogitur, atque adeò coram Rectore Prouinciæ rectè conuenitur. In aliis verò actionibus, si non tanquam Curialis, vel ob Curialem personæ statum conueniatur, posse hunc Curialem allegationibus suis vti apud Rectorem prouinciæ, idest, præscriptionem fori allegare, seu subiicere. Quæ distinctio summoperè notanda est: Posse scil. quem modò eiusdem fori præscriptionem allegare, modo non posse: Item duplici statu quem censeo posse, & pristino & nouo: & pro eius diuersitate, forum sortiri. Quæ quidem corporis Iurisdictionis Forique præscriptionis materiis adiici vtiliter possunt.

¶ Ivdæos *non ideò Curiâ liberari.*

clxv. * Idem aa. Eutychiano pf. p.'

VIcvnqve ex Iudæis obnoxij Curiæ comprobantur, Curiæ mancipentur. Dat. iii. Kal. Ian. Theodoro v.c. Cons. [399.]

NOTÆ.

* *L. 10. Cod. Iust. de Iudæis.*
' *Eutychiano* huic PP. inscribuntur *hoc ipso titulo supr.* tres *leges*, putà *lex 159. 163. 164.* De eo plenè *in Prosopogr.*

COMMENTARIVS.

VDæos quoscunque Curiæ mancipari iubet *hac leg.* Arcadius Imp, A. D. 399. *Quoscunque* inquam, cùm antea tamen idem Imperator Archisynagogos, Patriarchas, Presbyteros Iudæorum &c. exemplo Clericorum à Curialibus muneribus immunes fecisset, *l. 13. inf. de Iudæis.* Quid hanc in partem senserit Constantinus M. docet eius *lex 2. 3. infr. de Iudæis*: quid Valentinianus Iun. *lex 99. supr.* quid Honorius, *lex 157. 158. supr.* quid Iustinianus, *Nouella eius 45.*

¶ *De* Filiis *Sacerdotum ad Sacerdotium non cogendis.*

CLXVI. * Idem AA. Pompeiano Proc. Afric.

IVXTA veterum morem Mecilianus Legatus" adstruxit", Vt Sacerdotum filij inuitiad Sacerdotium non cogantur: Antiquam igitur consuetudinem Laudabilitas Tua præcipiat custodiri, ita vt neque vllus indebitè teneatur, & tam" idonei Sacerdotes deesse non possint. Dat. prid. Kal. Iul." Med. Stilicone & Aureliano Coss. [400.]

NOTÆ.

" Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex* 18. *infr. de lustrali collat.* Imò & *lex* 2 *supr. ad leg. Iul. de annbitu*: quæ habet subscriptum diem *Prid. Kal. Iun.* Sed & *lex* 3. *supr. de concuss. admon.* l. 28. *supr. de annona*: *lex* 27. *infr. de suscept.* cui subscriptus dies *Pridie Kal. Ian.* Tandem & *lex* 60. *supr. de appell.* vbi subnotatus dies *Kal. Ian.* Vnus enim idemque dies & mensis omnibus his *legib.* subnotandus venit.

" Africæ proconsularis: de quibus legatis *suo tit. infr.* & quidem de vno tantum legato de quo fidem quoque facit *l.* 186 *iust.* & *l.* 14. *supr. de annonâ*: & *lex* 3. *infr. de legatis*, vbi dicam.

" Idest, petiit.

" pg. Tamen.

" Ian. alij

COMMENTARIVS.

SACERDOTVM filios ad Sacerdotium prouinciæ inuitos cogi non posse definit *hâc l.* Honorius Imp. idque ad Legationem Africæ Proconsularis, quam Mecilianus apud eum obierat, id rescribens: Qui hoc tempore de multis aliis Legatus ad Honorium Imp. ab Africa Proconsulari missus fuerat; vt præter *hanc l.* docent tot illæ *leges*, quæ *huic* coassandæ veniunt, & in his *lex* 18. *infr. de lustrali collat.* De Sacerdotio prouinciæ dictum iam sæpè suprà & monet plenissimè *Paratitlon de Paganis.* Sed & adhuc nonnulla dicentur *infr. ad l.* 174. quæ hùc omninò quoque faciunt. De legatis prouinciarum & vno quidem aliquando (*vt* hic) ad Principem erit *infr. titulus peculiaris hoc ipso libro.* Interim notetur priuilegium hoc & quidem antiquum *iuxta veterem morem*, secundum *antiquam consuetudinem* vt filij Sacerdotum à Sacerdotio (per Africam) immunes essent. Satis scil. visum tam graue onus Sacerdotij ex vna eademque familia ab vno, patre inquam, sustineri. Quod & aliò fors quoque vtiliter transferri potest. Aliunde igitur idoneos sacerdotes eligi voluit Honorius.

¶ *Per* Svbstitvtvm *Curialibus muneribus fungi quem non posse.*

CLXVII. * Idem AA. & Theod. A. Anthemio PF. P."

NE quis Curialium per substitututionem" muneribus se patriæ, quibus natus est abstrahat, intercludi" Curialibus iussimus licentiam supplicandi. Dat. III. Non. Octobr. Constantinop. Arcad. A. VI. & Probo Coss. [406.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" Orientis: totos vndecim annos, cui Tres aliæ *hoc tit.* inscribuntur putà *l.* 168, 169. 171. Ad eum extat *epistola* Chrysostomi *ep. tomo* 7 (vbi eius Consulatus & Præfecturæ meminit) V. & Synesium *ep.* 47. 49. 73 75. 79. Socratem *lib.* 7. *c.* 1. Sidonium *carm.* 2. *v.* 94. & Chron. *Alexand.* hoc ipso Anno 406. Hic est, qui post Arcadij mortem totam Imperij molem pro Theodosio Iun. adhuc impubere suis humeris sustinuit, teste Socrate *lib.* 7. *c.* 1. cuius ideò factum quoddam seu prouisionem incunctanter probat Arcadius *l.* 169. *infr.* μέγας Ἀνθέμιος Synesio: τὸν τότε ἀνθρώπων φρονιμώτατον Socrati: Multis & eximiis laudibus ornatur à Chrysostomo *ep* 147.

" Idest, per substitutum.

" Et *super eo intercludi.*

" Idest, substitutum alium.

COMMENTARIVS.

SVBSTITVTO pro se alio, etsi à Principe quis id impetrauerit, quemquam, à Curia liberari vetat *h. l.* Arcad. Imp. Quod ipsum à Theodosio M. patre Arcadij vetitum, *l.* 111. & 118. *supr.* circa Curialem nominatim Senatorem factum. Atenim *hæc l.* Arcadij accipienda de simplicibus Curialib. nam dignitatem sortitos, vel etiam Clericos factos pro se alios substituere permisit: *l.* 160. & 163. *sup.* sanè & hæc substitutio multis aliis *legibus* probata, de quibus *suprà.*

Hac verò *leg.* improbata in Curialibus seu Curiæ nexis. Atenim idem Arcadius hanc substitutionem admisit in censitis seu adscriptitiis, hi quippe Clericati, seu Clerici facti, & capitationis sarcinam per dominum agnoscere possunt, & in ruralibus obsequiis quo maluerint SVBROGATO vti, vt cauetur *leg. quisquis* 16. *Cod. de Episcop.* quæ ad eundem Anthemium PP. data Anno Dom. 409. &

& legi proximæ fortè iungenda. Atque ita ex his duabus *legibus* inter se coniunctis differentia noscitur inter Curiales, vt censibus adscriptos.

¶ *De* Retrahendis *Curialibus ex quacunque* Militia.

CLXVIII. * Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio PF. P."

VNIVERSARVM ciuitatum Ordinibus consulentes, retrò Principum statuta firmamus, vt nemo nexui Curiæ mancipatus ad cuiuslibet militiæ sacramentum audeat aspirare, vel hoc admisso, mox abstractus militia, obsequiis oppidaneis mancipetur. Dat. XV. Kalend. Iun. Constp. Honor. VIII. & Theod. IIII. AA. Coss. [409.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.* Fortè iungenda *huic* est *lex* 4. *supr. ne collationis translatio.*

" Cui tres aliæ *hoc tit.* inscribuntur; *lex* 167. *supr.* (vbi dixi) *lex* 169. *prox.* & *lex* 173. *infr.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris tredecim Constitutiones sequuntur putà præter hanc leg. *lex* 169. 172. 173. 175. 177. 180. 182. 183. 184. 187. 188. 189. 190. 191. 192. Quarum omnium Synopsis hæc esto.

MILITIA quacunque seu OFFICIO Curialem liberari vetat *hac l.* Theodosius Iun. vniuersarum Ciuitatum Curiis consulturus, quæ hâc tempestate plurimùm labefactatæ fuerant. Quod ostendunt & cæteræ Theodosij Iun. constituriones. Sanè prohibitio similis est *legis* 180, 183. 188. *infr.*

¶ *De* Dvvmvirorvm *censu Antiochiæ erecto per præbitionem* 600. *solidorum, ad Ludos eò faciliùs edendos.*

CLIX. * Idem AA. Anthemio PF. P."

EXCENTORVM solidorum præbitionem, quâ Magistratuum" census Antiochenorum per Syriam ciuitatis, cùm frequenter nutaret, erectus est", gratanter admisimus. Fruatur itaque decora" Ciuitas" tuæ prouisionis iugiter incrementis, & largitione Nostræ Clementiæ, vt sub hâc oblectatione" populus" sua tristitia" consoletur. Dat. V. Kalend. Octobr. Constp. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Coss. [409.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Iungenda huic *lex* 18. *supr. de exactionibus.* Neque adeò improbabiliter *lex vm. supr. de Nili agger.* & *lex* 2. *supr. quis in gradu.*

" Eidem inscribuntur tres aliæ *hoc tit.* putà *lex* 167. (vbi de eo dixi plenius) vt & *ad l.* 26. *supr. de cohort.* *l.* 168. *supr.* & *lex* 173. *infr.*

" Idest, Duumvirorum, qui ludos edebant: ideò *infr. vt sub hâc oblectatione populus suam tristitiam consoletur.*

" A te, Anthemio PP. vt *infr.* mox, *tuâ prouisionis incrementis.*

" Antiochia.

" De hâc *Prouisioninis* voce v. *Gl. Theod.*

" Vid. *leg.* 2. *infr. de expens. ludor.*

" Antiochenus.

" pg. Vel *sua tristitia*: vel *suam tristitiam.* Ita quoque Arcadius *l.* 2. *infr. de Maiuma*: *Ludicras artes concedimus agitari, ne ex insuetâ harum restrictione* TRISTITIA *generetur.*

COMMENTARIVS.

DE ANTIOCHENORVM in Syria Magistratuum, seu Duumvirorum, *Census* incremento seu supplemento, est hæc Theodosij Iun. lex quæ pars est Constitutionis prolixioris Theodosianæ, vnde desumpta pariter est *lex* 18. *supr. de exactionibus*: & aliæ fortè quas iam indicaui. De quo *censu* antequam ago in genere, sciendum: Quemadmodum census quidam Senatorius olim Romæ fuit, ne videlicet rei foret familiaris tenuitas Amplissimo Ordini dedecus aut sordidioris quæstus cupiditatem iniiceret, teste Dione, *lib.* 54. & Suetonio, *in Octauio*, Ita & suus quidam in municipiis Decurionum census requirebatur, quod apertè testatur Plinius, *lib.* 1. *ep.* 18. & Paulus in *l. Lucius* 21. §. 4. *ff. ad municip.* & Liban. περὶ τῆς προεστώτων, *p.* 9. Ad tuendum videl. Ordinis decus, & subeunda munera. Quare & Constantij *leg.* modus præscriptus vt ad Curiã quis nominari posset, si quis vltra 25. ingera possideret:

quod docet inſignis eius *l.*23.*ſup.h.t.* Verùm de hoc in commune Decurionum cenſu non eſt *hæc lex*: Neque etiam de eo cenſu qui in Decurionis legendis ſpectabatur, quem ſanè aliàs ſpectatum indubium eſt: cum maxima his onera incumberent, ac maximè Antiochiæ, (de quo plenè *mox*:) Verùm, eſt hæc *lex* de cenſus Duum virorum Antiochenorum ſupplemento. Nempe vt Senatorum cenſum collapſum Principes olim ſæpè expleuêre, ſeu non habentibus ſuppleuêre, veluti Auguſtus, teſte Suetonio in *Octauio cap.*21. Nero, *teſte* eodem Sueton. *c.*10. & Tacito *lib.*13. Veſpaſianus, quod ſcribit idem Suetonius *c.*17. Hadrianus, auctore Spartiano *in eius vita p.....* Quo facto non ipſis tantum Senatoribus conſultum iuêre, verùm etiam dignitati Ordinis Senatorij: præſertim ſi Senatores non ſuo vitio decoxiſſent, verùm liberalitate fortè in Rempublic. aliaque qua causâ probabili. Ita & hac tempeſtate Duumvirorum Antiochenorum cenſum Anthemius P P. & Theodoſius Iunior Imperator erectum iuêre, cùm frequenter is *nutaret*: nutaret inquam, ſic vt Magiſtratus Antiocheni oneribus; quæ ſibi incumberent, implendis non ſufficerent, ac nominatim ludis ad populi oblectationem edendis: Ea ſcilicet expenſarum & ſumptuum magnitudo pro vrbis magnitudine & decore Populique in ludos ſtudio requirebatur, vt iam vel locupletiſſimi iis non ſufficerent: accedente etiam Iudicum (vt hoc addam) nimio in ludos ſtudio, vnde Curialium vires attritæ: quod docet *lex* 2. *infr. de expenſ. ludorum*, & Libanius περὶ τῶν δεσμωτῶν, *p.*63. vbi iam dixi.

¶ De Antiochenæ ciuitatis dignitate decore pulchritudine *alibi* iam ſæpè dictum, & ad *veterem Orbis deſcriptorem*, ſub Conſtantio *p.*12. vbi plura congeſſi, quæ oſtendunt, quàm verè decoram Ciuitatem Theodoſius Iun. *hac leg.* vocet, cùm duplici fermè elogio ea Vrbs olim cenſeretur, μεγάλης καὶ καλῆς, vt videre eſt apud Philoſtratum *in vita Apollonij, cap.*12. *pag.*21. Libanium *in Baſilico p.*112. *& orat. pro Rhetorib. pag.*86. *de vita ſua, p* 1.2. *initio Monodiæ ſupr. Daphnæo incenſo*: & *ad Theodoſium* περὶ στάσεως: & prolixè *in Antiochico.* De populi quoque Antiocheni in ludos ſtudio dixi *alibi*; & eſt inter alios inſignis Herodiani locus *lib.*2. *in Pertinace, pag.*501. & Procopij *Perſicorum lib.* 1. Itemque de Antiochenæ Curiæ dignitate dixi ad *l.*51. *ſupr.* & ad *Libanium* περὶ τῶν δεσμωτῶν, *p.*18.19.

¶ Ergo & ipſe Ciuitatis decor, & populi ſtudium, magnas vt in commune expenſas requirebat, ita nominatim Curialibus indicebat: Vnde peculiaris etiam Curialium Antiochenorum Principibus ratio fuit: ad quos pertinet *lex* 51.53.131. *ſupr.* ſic vt iam ſatis grauatos immodico ſumptu prægrauari nollent, quò ſpectat *d. lex* 131. & fortunis locupletes nominari iuberent: quò ſpectat *d. l.* 53. denique facultatibus lapſos erigerent, quò pertinet hæc *lex* noſtra. Inſignis eſt admodum Libanij *Antiocheni* locus in *Antiochico p.* 357. 358. de ingentibus ſumptibus Curialium Antiochiæ, quos animosè faciebant, ſic quidem vt iam tum (quod ſanè eueniſſe poſtea hæc *lex* oſtendit) præuiderit fore vt ad inciras multi redigerentur, ὡς ἤδη φόβον, μὴ πρὸς ἔνδειαν ἀπενεχθῶσι παρεστάναι, ἐκ πολυτρόποις εἴδεσι τὰς ἀναλώσεις ποιούμενον νῦν μὲν τὸ πλῆθος διατρέφοντες ἐν τῇ χρείᾳ, καὶ ἐπιδόσεσι τὰς τῆς γῆς ἐνδείας ἀφανίζοντες· ἀεὶ δὲ τὴν πόλιν ἅπασαν λουτρῶν τε ἀπολαύειν, καὶ θεαμάτων χάρισιν ὠφελοῦντές τε καὶ ψυχαγωγοῦντες, &c. & mox. ὥσπερ γὰρ θεῶν τινα ἐγγύτητα ἔχοντες, ὅτι ὧν ἂν πράττωσι διπλάσια παρὰ τῆς τύχης ἀφίξεται, οὕτως ἐκκεχυμένως ἀναλίσκουσιν εἰς ἀγῶνας ἱππικούς τε καὶ γυμνικούς, οἱ μὲν ἀξίως τῶν ὄντων σφίσιν, οἱ δὲ μειζόνως ἢ κατὰ τὰ ὄντα σφίσιν: &c. vbi plura de certamine circa maiores ſumptus faciendos. Qui quidem locus integer ad *hanc l.* egregie facit. Ergo cùm & vrbis magnitudo decorque, & populi ſtudium tam magnos ſumptus præſertim in ludicra exigerent, & Curiales ipſi, Magiſtratuſque ſuopte ingenio ad ea ferrentur, ſic vt exigendi nullus iam prope modus eſſet, Magiſtratuum cenſus quantumvis magnus foret, ad id ſufficere non viſus; vnde paulatim voluptates ludique in populum frigeſcere. Igitur ne ſolitis ἐγκυκλίοις Oblectationibus populi Antiocheni quidquam detraherent, iiſque populus ſua triſtia conſolarentur (quem ipſum finem Arcadius ludis in populum proponit *l.*2. *infr. de Maiumâ*:) è re viſum, Magiſtratuum cenſû Antiochiæ, cùm frequenter nutaret, ideſt, in ludos non ſufficeret, erigere. Et verò viſum *Anthemio PP.* cui *h. lex* inſcribitur, quique molem Imperij Theodoſiani hac tempeſtate ſuſtinuit: de quo dixi plenè ad *leg.* 197. *ſupr.* & ad *l.*26. *ſup. de cohort.* eum erigere ſexcentorum ſolidorum præbitione & incremento è vectigalibus ſcilic. publicis. Id quod *h.l.* confirmat Theodoſius Iun. pro ſuo partim in vrbem Antiochenam ſtudio, quò pertinet elogia quibus eam proſequitur: partim Populi oblectandi cupiditate per ludorum celebritates, quas Duumviri edebant: de quibus Magiſtratuum editionibus fuit iam *ſup. l.*29. *& l.*1.4. *inf. de ſpectacul.* eſt & Tertulliani locus *lib. de ſpectaculi, c.*12. Libanij *pro Ariſtophane ad Iulianum p.*212. & *de vita ſua, p.*2. Eadem verò Oratione, docet peculiarem veſtem Romanam Decuriones, ideò geſtaſſe. καὶ διὰ τοῦτο ἐσθῆτα ὁ λειτουργῶν, ἥνπερ ὁ Ῥωμαῖος, φορεῖ, δούλων Ῥωμαίων, ὅπως μηδὲν ὑβριστικὸν περὶ τὸ σῶμα τὸ τοιοῦτο γίγνηται· ἀλλ' ὁ θαυμάσιος οὗτος καταγελᾷ μὲν τῶν λαβόντων, καταγελᾷ δὲ τῶν δεδωκότων, ἐᾷ δὲ τὴν ἐσθῆτα δυνάστης τοσοῦτον, ὁπόσον ἔχει παρὰ τοῦ νόμου.

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus.*

CLXX. * Idem AA. Liberio PF. P.″ Poſt alia.

Eos Curiales, qui non expletis muneribus, declinarunt eſſe quod nati ſunt, reddi vrbibus debitâ cenſurâ præcipimus, &c. Dat. VI. Kal. Dec. Rau. Honor. VIII.″ & Theod. III. AA. Coſs. [409.]

INTERPRETATIO. *Quicunque curialis non actis ſeruitiis quæ debebat à debito officio declinauit, ad ciuitatis vnde diſceſſit ſeruitia reuocetur.*

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Codice Iuſtin.* Iungendaque ei *lex* 2. *infr. de Collegiatis*: & *Lex* 25. *ſupr. de cohortalib.*
″ Italiæ.
″ *Id. Honorio IX. & Theod. V. AA. COSS.* vt habetur *d.l.*2. *& d.l.*25.

COMMENTARIVS

Retrahi ſeu reuocari Curiales, qui muneribus patriæ non expletis Curiam declinarunt, aliâ fortè militia iubet *hac l.* Honorius Imp. pariter vt Apparitores ſeu Officiales, *l.*25. *ſupr. de cohortalib.* & Collegiatos ac Corporatos, *l.*2. *infr. de Collegiatis*: quæ duæ *leges* ceù eiuſdem conſtitutionis partes *huic* coniungendæ ſunt: & ex quibus *huius l.* ſubſcriptio emendanda venit: Quod cùm ita ſit πρωθύστερον *hîc* admiſſum ab *huius Codicis* Conditoribus: huicque & proximæ tres anteferri debuerunt leges, putà *lex* 171.172.173.

¶ *De* PRINCIPALIBVS 1. *Quanto tempore id munus ſuſtinere debent:* 2. *Qui eligendi.* 3. *Secundo inter eos primi priuilegia quandoque tribuenda.*

CLXXI. * Idem AA. Dardano PF. P. Gall.″

Placvit Principales″ viros è Curia in Galliis non ante diſcedere, quàm quindennium in Ordinis ſui Adminiſtratione″ compleuerint, per quæ annorum moderata curricula impleant patriæ gratiam. ¶ Et quamuis cunctos deceat reuocari, qui breui tempore videntur″ elabſi, ſectandam tamen moderationem eſſe cenſuimus, vt eos tantùm ad declinatas neceſſitates nunc redire iuberemus, qui ante hoc receſſiſſe ſexcennium deteguntur. ¶ Nec quemquam conuenit conſtituta ſalubriter annorum ſpatia recuſare, quando, expletis omnibus, ſplendoris & honoris ornamenta ſuccedunt″. ¶ Sanè quoniam Principalem locum, & Gubernacula Vrbium probatos adminiſtrare″ ipſa magnitudo depoſcit, ſine Ordinis præiudicio, conſenſu Curiæ eligendos eſſe cenſemus, qui, contemplatione actuum, omnium poſſint reſpondere iudicio. ¶ Cùm″ verò qui, vſque ad ſecundum euectus locum, Adminiſtrationem″ aut ætate implere″, aut debilitate nequiuerit, ſuffragium meritorum, & tranſactæ teſtimonium vitæ, tamquam Primus conſtituto tempore Curiam″ rexerit, obtinere conueniet. Dat. VII. Id. Decemb. Rau. Honor. VIII.″ & Theod. III. AA. Coſs. [409.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
″ Hic eſt ille *Claudianus Poſtumus Dardanus* PP. Galliarum & quidem bis, cuius meminit & Olympiodorus *apud Photium in geſtis Anni* 413. Proſper *Chronico*: *in Anno* 413. Sidonius *lib.*5. *epiſt.*9. Ad quem & Hieronymus & Auguſtinus ſcribunt: Hieronymus quidem *ep.*129. *in fin.* duplicem eius Præfecturam commemorat. Tandem & vetus de eo Inſcriptio extat prope Siſtaricum in 2. Narbonenſi, quam etiam Sirmondus in Sidonium protulit CL. POSTVMVS DARDANVS V. INL. ET PATRICIÆ DIGNITATIS EXCONSVLARI PROVINCIÆ VIENNENSIS, EX MAGISTRO SCRINI LIB. EX QVAESТ. EX PRÆF. PRÆT. GALL. ET NEVIA GALLA CLAR. ET INL. FEM. MATERF. EIVS, LOCO, CVI NOMEN THEOPOLI EST, VIARVM VSVM, CÆSIS VTRIMQVE MONTIVM LATERIBVS, PRÆSTITERVNT, MVROS ET PORTAS DEDERVNT, QVOD IN AGRO PROPRIO CONSTITVTVM TVETIONI OMNIVM VOLVERVNT ESSE COMMVNE: ADNITENTE ETIAM V. INL. COM. AC FRATRE MEMORATI VIRI CL. LEPIDO EX CONSVLARI GERMANIÆ PRIMÆ, EX MAG. MEMORIÆ, EXCOM RERVM PRIVAT. VT ERGA OMNIVM SALVTEM EORVM STVDIVM ET DEVOTIONIS PVBL..... TITVLVS POSS..... OSTENDI.
Ita Sirmondus clariùs quàm vt ex Scaligero habebat *Corpus Inſcriptionum, p.*151. *n.*6. Quanquam neque omittendum quod ibi *in fine* extat T. VEV. SARO..... SS. Vbi latere puto *Varanis* Conſulatum ita, FLAV. VARONE.. .. COSS... nam & ita promiſcuè *Varane, Varana*: imò & *Varone*, quomodo ſcriptum eſt *l.*15. *ſupr. de proximis*, quod in *Bautone* perperam tranſiit *l.*3. *infr. de Religione.* Qui quidem an. Conſulatus Anno 410. congruit: atque adeò proximè *huius leg.* Coſs. ſequitur.
″ De Principalibus, vid. *Paratitlon.*
″ *Adminiſtratio* tribuitur Principalibus *hîc & fine legis* rurſùm: & mox *infr. circa medium Gubernacula vrbium adminiſtrare* dicuntur. Item *fine legis, Curiam regere. Magnitudo* (muneris vel officij) ei tribuitur *infr.*
″ Pro, *ſunt elapſi.*
″ *Succedant.*
″ Dixi iam ſuprà ad vocem, *adminiſtratione.*
″ *Id. Eum.*
″ Ideſt, Principalitatem ſeu principalem locum.
″ Iam dixi *ſupr.* ad vocem *Admiſtratione.*
″ Hunc Conſulatum hîc non immuto: In quem incidit prima Dardani Præfectura: vnde Anno (vt mihi videtur) proximo 410. *ex-Præf. Pretorio Galliarum* vocatur. Poſteà enim Anno 413. Præfecturam eandem rurſum geſſit: quo Anno de eo agunt Olympiodorus & Proſper in rebus Iouini Tyranni.

COMMENTARIVS.

DE PRINCIPALIBVS quidem GALLICANIS Curiarum (de quibus *Paratitlo* plenè, & de quorum munere in genere nonnulla *hâc lege* aſperguntur quæ *in Notis* diſcuſſi.) Tria *hâc l.* ab Honorio Imp. conſtituuntur: Quo tempore ſanè Gallia miſerè à Barbaris gentibus & Tyrannis lacerabantur, Dardano Galliarum (quatenus Imperio Romano reliquæ erant) Præfecturam pro Honorio gerente, de quo *in Notis ad hanc l.* plenè dixi. De quibus Curiis per Gallias ſunt quoque *lex* 75. 141. 148. *ſup. l.* 2. *ſup. de Quæſtionibus: l.* 3. *inf. de Indeis.* Et de Principalibus per Gallias eſt inſuper *d. lex* 75. *ſup.* & inſignis locus Saluiani *lib.* 5.

Primum caput eſt, de TEMPORE Principalitatis, quanto videl. tempore Principales eo munere fungi oporteat: nempe Quindecennium integrum Honorius Principaliũ adminiſtrationi *hâc l.* ponit, & ſic indictionem integram, ſeu σύνεμα πεντακαιδεκαετηρικὸν. An te hoc tempus ſcos Curiâ recedere vetat: contrà, gratiam hoc tempore patriæ implere, Ordinem ſuum ſeu gubernacula vrbium adminiſtrare iubet: denique Curiam regere. (Ita enim *hâc leg.* Principalium munus deſcribitur:) Quorum muneris potiſſima pars fuit, adſcriptio & exactio tributorum, vt docet *lex* 117. *ſup. l.* 5. *ſup. de his quæ admin lex vn. ſup. de privil. Dom. Auguſtæ*, & Saluianus *lib.* 5.

¶ Porrò non temerè ſpatium hoc quindecim annorum ſtatuiâ ſe addit Honorius, ac proinde id recuſare non poſſe Principales, quandoquidem, expleto eo munere, *ſplendoris & honoris ornamenta ſuccedant.* Quindecennij onus defugere non debet, qui eo exacto tot honoribus cumulatur: Nempe Principalitatis honore defuncti immunes abomnibus muneribus habebantur honorémque ex Comitibus conſequebantur, & ab iniuriis corporalibus immunes erant, *l.* 75. *ſup.* quam *legem* notandum eſt, & ipſam ad Galliarum Principales pertinere. Cæterùm iubet Honorius *hâc l.* eos Principales ad Curiam reuocari, qui tanto tempore Principalitatis munere non functi è Curiis per Gallias receſſerant: ſi modò inter hoc ſexennium receſſiſſent, id eſt ab A.D.404.

Secundum caput eſt de NOMINATIONE ſeu ORDINATIONE Principalium: Nempe ſine Ordinis præiudicio, eos eſſe eligendos, qui probatiſſimi ſint: quique, vt *hâc l.* dicitur, *contemplatione actuum, omnium poſſint reſpondere iudicio.* Quod & ipſum idem Honorius iam antea pariter per Gallias conſtituit duabus conſtitutionib. putà *l.* 140. *& l.* 148. *ſup.* vt ad ſubcunda patriæ munera digniſſimi & meritis & dignitatibus eligantur, neque tales fortè nominentur, qui functiones publicas implere non poſſint, ac nominatim Sacerdotes, *d. l.* 148. Principales *h. l.* ſcilicet ipſa Magnitudo huius muneris (quod anteà deſcripſimus) depoſcit, vt *probati* maximè eligantur. Quò pertinet in genere alioquin vulgatum illud *l.* 7. *ff. de muneribus. honores & munera non ordinationi, ſed potioribus iniungenda.*

Tertio capite Honorius *hâc l.* ſingulari indulgentia, etiam ad SECVNDVM euectis Curiæ locum, ſuffragio meritorum, ſi Primum inter Principales locum implere non poſſint, vel ætate, vel debilitate, *Primi* tamen priuilegia tribuit: de quo primo Curiæ agitur & *l.* 127. *& l.* 189. *inf.*

¶ 1. *De* SENTENTIIS *gratioſis in fraudem Curiarum reuocandis* 2. *de Curialibus* CLERICIS *factis.* 3. *de* SPONTANEIS *retinendis.* 4. *de* FILIIS *eorum.*

CLXXII. * Idem AA. Herculio'' PF. P. Illyrici.

SENTENTIÆ conquieſcant, quæ in præiudicium Curiarum tranſactis temporibus'' ſub examine Magnificæ Sedis Tuæ contra rationem veritatis prolatæ Curiæ debitos per gratiam abſoluerunt: Vniuerſique quos ſors naſcendi municipalibus obligauit, fortunam'' propriam ſubire cogantur. ¶ Eos autem, qui ſub patrocinio *Clericatus* muneribus debitis patriam fraudauerunt, reddi ſub eâ conditione præcipimus, vt pro temporis conſideratione, & gradu quem in Eccleſiis obtinent, vel ipſi ad ſtatum priſtinum redeant, & functionibus municipalibus obſecundent. vel eorum patrimonia Curiis conſignentur. ¶ His etiam, qui vltro ſe Curiarum cœtibus inſeruerunt, in eâ, quam elegerunt fortunam'' à reſidentibus: Circa eorum filios Legum † auctoritate ſeruata. Dat. IX. Kal. Iun. Conſtantinop. Varane v. c. CONS. [410.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda ei fortè *lex vlt. ſup ne conlat. tranſlatio poſtul.*

'' *Herculio* huic PP. Illyrici præter *hanc leg. & d. l. vlt.* inſcribitur Anno 408. *lex vlt. ſup. de Equor. collat.* & A. 412. *lex* 49. *inf. de operib. publ.* ad eundem extat Io. Chryſoſtomi *epiſtola.*

'' Ab A.D 408. à quo Herculius hic PP. Illyrici reperitur.

'' *Fortuna* hîc, & mox rurſum *inf.* aliiſque locis pluribus pro ſtatu, conditione: vide Gloſſ. Theod. *Fortuna propriæ, ἰδία τύχη* eodem ſenſu in eadem re apud Socratem 2. c. 52.

γε. *Fortunâ*

η γε. *Fortunâ reſidentibus* niſi malit quis, *in ea, quam elegerunt fortunam amare reſidentibus.* Sed prius illud malim.

† *Leges* de filiis vltroneorum Decurionum.

COMMENTARIVS.

ILLYRICI Orientalis (cuius duæ diœceſes fuerunt, Macedonia & Dacia, & illius quidem prouinciæ inter alias Achaia, Theſſalia, Epirus) Curiis quatuor rationibus ſeu capitibus conſulum it *hâc l.* Theodoſius Iun. Anno Domini 410. pariter vt *l.* 177. *infr.* eâ Hiſtoricâ ratione, quam expendam *dict. l.* 177. *infr.* Et hoc quidem.

Primò Reuocari ad Curiam iubet eos qui perperam contra rationem veritatis ab Herculio PP. Illyrici cui *hæc lex* inſcribitur, per gratiam Curiâ abſoluti fuerant. Quod & ipſum aliis *legibus* cauetur, ſententiâ per gratiam Curiâ liberatum ad Curiam retrahendum, *l.* 68. 77. 89. *ſup. & d. l.* 177. *inf.* veluti, ſi cùm anguſtia eſſet Ordinis, neceſſitate expreſsâ gratioſâ profeſſione Curiâ liberatus fuit, vt in ſp. *dict. l.* 177. vbi vide quæ dico.

¶ Secundò, Clericos ex Curialibus factos ad Curiam ſtatumque priſtinum redire, niſi longo iam tempore Clerici fuerint. (Quod & Valentis menti, *l.* 19. *inf. de Epiſcop.* & Theodoſij M. Aui congruit, *l.* 121. 123. *ſup.* de hoc vide & Ambroſium *epiſt.* 29. *inf.* & Arcadij Patris huius, *l.* 163. *ſup.* vbi dixi) vel niſi ſummatem aliquem gradum inter Clericos iam teneant, veluti Epiſcopi, Presbyteri &c. Quo caſu facultatibus eos cedere vult Theodoſius Iun. *hâc l.* Quod & ipſum Theodoſij M. Aui, Patriſque Arcadij menti conuenit *dictis legibus*: de quo dixi ad *d. l.* 163. Quâ *leg.* Arcadius vel ſubſtituti dandi, vel cedendarum facultatum neceſſitatem iniungit. Quod prius ſi Triboniano credimus, etiam Theodoſius Iun. poſteà probauit, *l.* 21. *Cod. de Epiſcop.* quæ coaſſanda venit *l.* 187. 188. *infr.* Memorat & ipſe Theodoſius Iun. ſuam ſuper hoc conſtitutionem, *l. vn. ſupr. de bonis Clericorum.* Anaſtaſius memorat Bonifacium Pontificem qui ſedit ab A. Domini 419. ad 423. conſtituiſſe, nec ſeruum Clericum fieri, nec obnoxium Curiæ, vel cuiuſlibet rei. Cæteros qui non diu Clerici fuerunt, vel inferiorem locum tenent, iubet Theodoſius Iun. *hâc l.* vel ad Curiam retrahi, vel patrimonio ſuo Curiæ cedere. Quod & ipſum ad mentem Theodoſij M. & Arcadij eſt: quod docent *leges* illæ. Tandem vt dixi memorat ſuper hoc Theodoſius Iun. conſtitutionem ſuam, *leg. vn. ſup. de bonis Clericor.* quæ ad *hanc l.* fortè reſpicit.

¶ Tertiò capite neceſſitatem impoſuit Theodoſius Iun. ſpontaneis, vltroneis, voluntariis Decurionibus, in Curia remanendi: Voluntarij ſcilicet, ſpontanei, vltronei Decuriones quidem erant, qui vltro ſeu ſponte ſe Curiarum cœtibus inſerebant vel Curialia quædam munia ſubibant, patriæ vtilitatibus ſubuenientes: de quibus agitur in Iuliani præterea *l.* 54. *ſup.* & duabus præterea *legibus* eiuſdem Theodoſij Iun. putà *dict. l.* 177. vbi vid. quæ dicam adhuc plura & *l. vlt.* & *Nouell.* eius 11. *c.* 1. *de his qui ſponte munus aliquod vel honorem largiuntur*; agitur & *toto titulo Cod. de iis qui ſponte munera ſuſceperunt*; vbi *ſpontanei Munifici* dicuntur: ſicut *Voluntarij Municipes*, *l.* 3. *Cod. de de iis qui ſponte mun. ſub.* De iiſdem accipio & *leg.* 54. *ſupr.* Hi igitur in eâ, quam elegerunt fortunâ ſeu Curiâ reſidere tenebantur, neque ab ea recedere poterant, vt docet *hæc lex*: niſi cautione eâ obſeruatâ quam idem Theodoſius Iun. induxit *dict. l.* 177. *infr.* vbi plura: Quam ipſam ſententiam recantauit *d. Nouell.* 11. in 1. Conſtit. addita *ibi* ratione, Diuerſo iure circa eorum filios obſeruando: neque enim voluntariorum Decurionum filij Curiali nexu tenebantur. Id quod & *legibus* iam antè latis comprehenſum fuiſſe *hæc lex* docet: & verò poſteà obtinuit vt docet *lex* 3. 4. *Cod. de iis qui ſponte mun.* in quâ poſteriore etiam Iuſtinianus rationem adſignat: *hoc enim*, inquit, *ſpeciali beneficio alacriores ad conferendam Ciuitatibus huiuſmodi opitulationem conſtituere properamus.*

¶ *De* DESCRIPTIONIBVS *Curialium iuſtè faciendis: ad id varia conſtituta.*

CLXXIII. * Idem AA. Anthemio PF. P.''

AD inferiorum'' Curialium releuandas fortunas, & INPRESSIONEM'' potentium'' cohibendam placuit, vt, ab inſtanti octauâ'' Indictione, Deſcriptiones'', quæ'' per ſingulos Ordines agitantur cogentibus diuerſis negotiis, non ſumant'' antè principium, quàm aput acta prouinciarum Rectoribus intimentur, & ex eorum fuerint auctoritate'' firmatæ. ¶ Sed aurum, quod ex huiuſmodi contributione redigitur, ita debet Suſceptori'' aurario conſignari, vt ſecuritatibus'' nomen inferentis, dies Conſul, menſis, cauſa, & ſumma comprehendatur: quò & Deſcriptionis æquitas'' inluſtretur, & deſcribtus'' documentis euidentibus fulciatur. ¶ Hoc etiam obſeruando, vt Quadrimenſtruis'' quoque breuibus, qui'' ab Excellentiæ Tuæ Officio ſollemniter diriguntur, celebratæ Deſcriptionis diſpunctio'' ſocietur: vt'' veſtræ poteſtatis ſcientiam formidantes, nihil ad releuationem locupletum, adque inopum perniciem, audeant pertemptare. ¶ Quod & circa hos optimum eſt cuſtodiri, quibus

quibus lucratiuæ facultates ex bonis Curialium obuenerunt, &" ipsi fructu prouisionis simillimæ potiantur. ¶ Quam dispositionem si quis Iudicum, Numerariorum", vel Curialium mutilandam crediderit, interminationi, quam Vestra Sedes statuerit, subiacebit. Dat. VII. Kalend. Sept. Constantinop. Varane v. c. Cons. [410.]

NOTÆ.

* L. 1. *Cod. Iust. de Apochis publicis & descriptionibus Curialibus.*
" *Anthemio* huic PP. tres aliæ constitutiones *hoc titulo* inscribuntur : putà *lex* 167. vbi dixi plenè : 168. 169. *suprà.*
" *Inopum inf.*
" De *Impressionis* voce vide *Gloss.*
" *Et itidem Curialium* : additum C Iust. Quâ ἐξηγήσει nil adeò opus erat vt & vox ibi, &, superflua est *Locupletum, infrà.*
" Congruit omninò Chronicum *Marcellini*, & *Alexandrinum* dum huic Anno 410. Indictionem VIII. tribuunt : de quo dixi semel plenè.
" *Descriptiones*, id est indictiones, contributiones vt vocantur *inf.*
" *Si qua*, C. Iust vt mox, *agitentur.*
" *Ordines*, id est Curias.
" Id est non ante executioni tradantur, seu exactio fiat.
" *Receptæ sententiis*: ita *C. Iust.* Quæ mutatio fieri non debuit: *Authoritas* propriè.
" De *susceptoribus* & quidem auri, *suo tit inf.*
" *Securitatibus*, id est apochis v. *Gloss* & quæ notabo ad *l.* 185. *inf.*
" Æquitas & æqualitas.
" *Descriptus*, id est descriptioni seu contributioni subiectus: malè *C. Iust* (vt iam Accursius & post eum Cuiacius rectè notauit,) *descriptio.*
" De his suo titulo *sup. lib.* 11 *c.* 1 *c.*
" *Ad excellentia tua officium. C. Iust.* Malè: de quo mox.
" Quod genus alterum quadrimenstruorum Breuium.
" *Vt omnes.* C. Iust.
" *Quod & tunc optimum custodiri cùm lucrativa* &c. C. Iust.
" *sg. Vt & ipsi.* C. Iust. & ita, *vt & inanes & locupletes* &c.
" De *Numerariis* suo titulo *sup. lib.* 8.

COMMENTARIVS.

Escriptionis à Curialibus faciendæ ἀπογραφῆς seu *Contributionis* & Auri quidè æquitati seu æqualitati consultum it *hâc l.* Theodosius Iun. Imp. aduersus impressionem Potentium Curialium, contra ad releuandas fortunas inferiorum seu tenuiorum Curialium. Scilicet potentium Curialium impressione sæpè eueniebat, vt sarcina tributorum in inferiores recideret, ipsique contributionum sarcinam euitarent, atque adeò inferiores prægrauarent: Vt cæteroquin de potentioribus & Curialibus hâc in re tributaria frequentes querelæ fuêre. Et quidem duum generum: partim quod ipsi adscriptionibus vacantes, id est modum tributorum exæquantes, *faisans le desparlement de la Taille* : (Curialium enim muneris fuit adscriptio tributorum, *l.* 117. *supr.*) *plebem* seu inferiores sarcinâ aliorum prægrauarent. Quam in rem est haud multò post *hanc legem* Saluiani Massilienſis querela *libr.* 5. Sed & videnda *lex* 26. *supr. de annonâ & tributis*: vbi dixi plura. Partim verò, quod descriptionum, quas *ipsimet* sustinere debebant, sarcinam, inter se non æqualiter distribuerent. Quò pertinet *hæc lex.* Est scilicet hæc *lex* de *Contributione*, quam ipsimet *Ordines*, id est Curiæ seu Curiales facere debebant, seu de illatione, quæ ab iis exigebatur. Nempe vt ab aliis hominum generibus per prouincias, putà à potentioribus, minoribusque possessoribus tributa exigebantur, ita à Curialibus quoque qui & fundorum fermè potiſmique possessores erant. Et quidem extra ordinem *cogentibus diuersis negotiis*, vt *hâc leg.* dicitur: (neque enim quod Caiacius putauit, hæc *lex* de voluntaria auri Coronarij oblatione accipienda est) apertè enim hæc *lex* loquitur de *tributorum* collatione, vt rectè quoque notauit Amaya *hîc*, *n.* 17. vt patebit adhuc magis ex *tit. infr. Auro Coronario*: Ita quidem, vt peculiare quoddam ratiocinium, peculiaris exactio & susceptio Curialis adscriptionis istius esset: Nempe Curialis, personas Curialium conueniebat seu exigebat, vt docebit *lex* 12. *inf. de exactionib.*

¶ Igitur, ne inferiorum Curialium fortunæ pessundarentur, arg. *l.* 1. 2. *infr. de prædiis & mancip. Curial.* Potentiorum impressione, Quinque *hac leg.* constituit Thodosius Iun tot scil. eius sunt capita ad hunc quem dixi Æquabilitatis inter Curiales finem. Primùm constituit, vt *Adscriptio* ipsa, *l'Assiette*, quò eius *æquitas* illustretur, Rectoribus prouinciarum insinuetur, vt ex eorum authoritate firmetur, antequam ea executioni tradatur, seu exactio secundùm eam fiat: Quò scilicet Rector prouinciæ discutiat seu expendat vtrùm Adscriptione nemo iniustè prægrauatus fuerit. Hoc primum remedium, cui haud omnino absimile est quod statuitur *leg. 5. infr. de censu, & l. 4. de censitorib.*

Secundò solutionis factæ *Apochis* modum accuratum præstituit Theodosius Iun. quo scilicet ex iis quoque descriptionis æquitas illustretur, & qui descriptus est seu contributioni subiectus *documentis* ita euidentibus *fulciatur*, id est per hæc securus sit probaréque adeò possit solutionem solutionisque modum. Igitur Apochis seu quittanciis solutionis à Curiali factæ, iubet quatuor inseri: 1. *Nomen* inferentis. 2. *Tempus*; Nempe diem, Consulem, & mensem. 3. *Causam* solutionis. 4. *Summam* seu quantitatem: Nempè ex his quatuor tùm descriptionis æquitas illustrari potest: tùm etiam si qua deinceps de solutione vtrum ea facta fuerit, controuersia oboriatur, is qui descriptus est; & tributum soluit, facillimè *documentis* euidentibus solutionem à se factam & solutionis modum comprobare fulciréque adeò potest. Cui similes sunt de Apocharum huiusmodi forma Constitutiones, Valentiniani Sen. *l.* 16. *infr. de susceptor.*

ceptor. Theodosij M. *l.* 18. *infr. de susceptor. & l.* 19. *sup. de annona & tribut.* & Valentiniani Tertij *leg.* 52. *inf. de susceptor.*

Tertio loco, seu capite, quod Interpretes etiam nuperi prætermittunt; Tertium medium & remedium, ad eum quem dixi æqualitatis scopum, adiicit Imperator *hac leg.* Nempe *Quadrimenstruis Breuibus*, qui scil. à Præfecto Prætorio solemniter mittuntur, missique fuerunt, celebratæ descriptionis dispunctionem sociari iubet: De Quadrimenstruis Breuibus fuit *suprà*, *titulus peculiaris, lib.* 11. *t.* 25. Summatim sciendum, quia tripertitâ in annum, per quaternos menses, solutione, Tributa soluebantur, (quod non tantum ex variis *legibus* quæ *hoc Codice* continentur, constat; verùm etiam ex Libanio, *Orat. in Tisamenem*, Maioriano, *Nouella* 4. Cassiodoro *variis locis* liquet:) ideò Breues qui conficiebantur rei tributariæ seu notitias huius rei *Quadrimenstruos Breues* dictos: Et quidem *Adscriptionis faciendæ* Breues Quadrimenstrui à Præfecti Prætorio conficiebantur, ad quos summia rei tributariæ pertinebat, (quod etiam Zosimus prodit *libr.* ....*p.*...) instante scilicet Indictione, quod etiam *hæc lex* testatur, vel exactione mittebat Præfectus Prætorio in prouincias ad Rectores prouinciarum, qui eius dispositioni supposîti erant, Breues Quadrimenstruos, quibus continebatur modus tributorum, quem Reip. necessitas tùm exigebat: (Vnde apparet rectè legi *hac l. Qui ab Excellentia Tua officio solemniter diriguntur.*) His in prouincian perlatis Adscriptio fiebat per singulos. Inde quod secundum genus Quadrimenstruorum Breuium fuit, Adscriptionis seu Descriptionis istius dispunctio seu Breuis & Notitia, λογαριασμὸν fiebat: quo continebatur modus adscriptionis, quantum cuique indictum fuisset. Igitur Theodosius Iun. *hâc l.* vt Adscriptio æquabiliter fieret neq; locupletes fortè releuarentur, inopes verò prægrauarentur, adscriptionis factæ dispunctionem seu breues cum primis quadrimenstruis breuibus à Præfecto Prætorio missis, ad eum remitti iubet: vt ita in officio continerentur ij qui Adscriptiones faciebant: cùm scirent, huius Adscriptionis Notitiam ad scientiam Præfecti Prætorio mittendam, qui sanè si quem prægrauatum iniustè videret, etiam iniustæ Adscriptionis authorem punire posset: vt inquit *vestræ potestatis* (alloquitur Præfectum Prætorio) *scientiam formidantes nihil ad releuationem locupletum atque inopum perniciem audeant pertemptare.* Et hæc quidem tria media seu remedia sunt, quibus Theodosius Iun. iniustæ Curialium Adscriptioni occurrendum putauit.

Quod & ipsum etiam obseruari vult (quod Quartum *huius leg.* caput est) non tantùm in Adscriptionibus seu Contributionibus *Auri*, quæ à Curialibus fiebant vel deposcebantur; verùm etiam in Adscriptionibus, seu descriptione eorum, qui ex Lucratiuâ causâ Curialium facultates possidebant: Vt cæteroquin his subinde collatio indicabatur, de quo agitur quoque *l.* 107. *&* 123. *sup.* & peculiari *titulo*, *inf. de imponenda lucratiuis descriptione*: Vnde hoc caput illustratur: Nempe vt triplex forma superior & *hic* obseruetur, eodem fine & scopo.

Fine tandem *legis sanctio* continetur: *pœnam* scilicet comminatur, & quidem à Præfecto Prætorio imponendam, si hanc dispositionem Iudices, id est Rectores prouinciarum, Numerarij item vel Curiales neglexerint: *Numerarij* inquam, seu Tabularij: hi quippe rationes publicas tractabant, conficiebant: de quo suo *tit. lib.* 8. *de Numerariis*: qui & cæteroquin fraudibus notissimi fuêre.

Ex his iam ita clarè distinctis apparet nullam in *hâc l.* battologiam, quod quidam volebant, occurrere. Sunt enim, vt dixi, distincta diuersaque *huius leg.* capita ad eundem finem tendentia. Item, quàm malè *lex* hæc à Cuiacio de Auri Coronarij oblatione accipiatur.

Agitur enim in *hâc l.* de *Descriptionibus* quæ per singulos Ordines agitantur, *indictione*, seu Anno instante & recurrente; agitur de descriptionibus *missis in prouincias, cogentibus diuersis negotiis.* Quæ ab ipso principio apud Acta prouinciarum Rectorum *intimari*, & ex eorum authoritate *firmari* oportebat. Agitur de *Auro* contribuendo & *susceptori Aurario* consignando. Agitur de *Descriptionis* æqualitate & apoche à Susceptore tradenda. Agitur de Quadrimenstruis Breuibus, qui à PP. *solemniter* dirigebantur. Agitur de descriptione *Lucratiuis* imposita: quæ omnia solemnem & publicam indictionem denotant, non voluntariam oblationem. Liquet, etiam, quam semiplenè *huius leg.* sensum sinemque adeò assecuti sint Alij, qui tertium *huius leg.* caput omnes prætermiserunt. Quod tamen ad rem peraximque facit.

Tandem hoc liquet, quàm parùm ad *hanc leg.* faciant tractatus alij qui ad eam adaptantur, veluti de insinuatione actus alicuius quam *lex* requirit, apud Iudicem facienda. Vtrum eam à Iudice approbari decreto suo oporteat; an verò sola Iudicis sciéntia sufficiat, & actorum testificatio? Istud enim, in sp. *huius l.* expressè requiritur pro formâ essentiali, nempe vt *Gestoris auctoritate firmetur* Adscriptio: pro quo Tribonianus *sententias* dixit pro *auctoritate*: ineleganter seu inconditè. *Auctoritatis* eorum vox hâc in re propria, non adeò *sententiarum.* Item ex *hâc leg.* perperam infertur, quod quoties ad probationem actus, seu dispositionis, requiritur, vt fiat per scripturam, non possit ea probatio fieri per testes. Neque enim tale quid *hic* dicitur aut quæritur: verùm forma tantum & triplex quidem præstituitur, quâ æquabilis adscriptio Curialibus seruetur: deque eâ æqualitate fides fieri seu constare possit: nempe *Adscriptionem* ad Rectorem prouinciæ mittendam & ab eo approbandam, accurata dein *Apocharum forma præscripta seruatáque*: Tandem *Quadrimenstruos Breues* specialis descriptionis factæ ad Præfectum Prætorio *mittendos*, à quo prius contributionis faciendæ in genere quadrimenstrui Breues missi fuerant. Non *hic* igitur quidquam de talibus quæsitum. Denique tota hæc *lex*, etiam ea parte quâ de *Apochis* agit, non tam ad probationem solutionis factæ pertinet, quàm ad seruandam *Æqualitatem contributionis & Adscriptionis.*

¶ I. DVVMVIRORVM *potestas limitata.* 2. RETRAHENDI *Curiales ad* SACERDOTIVM, *vt & Filii ad Curiam.*

CLXXIV. * Idem AA. Euchario" Proc. Afric.

DVVMVIRVM impunè" non liceat extollere potestatem fascium extra metas" propriæ ciuitatis. Curiales" etiam, Sacerdotio prouinciæ, & filios, reddi præcipimus propriæ ciuitati. Dat. VI. Id. Mart. Rau. Honor. IX. & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTÆ.

* *Lex Duumuirum* 53. *Cod. eod. tit.*

" *Euchario* huic Proconsuli Africæ sub Honorio octo insuper aliæ *leges* hoc ipso Anno inseruntur, quæ fortè omnes septem saltem, huic sociandæ videantur. Certè argumento haud dispariant, de quo dicendum multa *hic.*

" Sic & *l. vlt. ff. de Iurisdict.*

" *Extra metas territorij propriæ ciuitatis*, Ita *Cod. Iust.* addita scil.

" Sequentia sustulit Tribonianus: causa notissima.

COMMENTARIVS.

DVO CAPITA hâc Honorij constitutione continentur, quibus singulatum ciuitatum commodis consultum it, aduersus maiorum ciuitatum vsurpationes. Prius scilicet caput est, de DVVMVIRORVM, seu magistratuum municipalium potestate: non in quo ea consistat, seu quænam Iurisdictionis species, quis modus his comperierit, (de quo aliæ constitutiones sunt) Verùm *Quousque* ea procurrerit: Nempe intra metas propriæ ciuitatis, id est intra Territorium ciuitatis; quam *Territorij* vocem *hic* addidit Tribonianus, quo nihil opus fuit; *metæ Ciuitatis*, & *Territorium*, idem sunt: item termini ciuitatis, seu Vrbis, iidem. Ergo Duumuirorum potestas omnis territorio Ciuitatis circumscribebatur: *Impuneque* adeò non licere eis vult Honorius, potestatem fascium extra metas propriæ Ciuitatis extollere. Pariter vt IC. Paulus *lib. 1. ad Edict. l. vlt. in princ. ff. de Iurisdict. Extra territorium ius dicenti* IMPVNÈ *non pareri*, definit. Quæ & ipsa est de Magistratibus municipalibus & Duumuiris, vt docent aliæ *leges* ex eodem *libro* desumptæ, & vox TERRITORII: de quâ voce vide *l. pupillus* 239. §. *Territorium*, 8. *de V. S.* Alluxit etiam Tertullianus *lib. 2. ad Nationes, cap. 8. satis etiam video Deos Decuriones Curiasque municipij quibus honor intra muros suos determinatur*: Ita sanè omnium quoque Magistratuum vrbanorum, prouincialium potestas suis vrbis terminis circumscribebatur; de quo *l. vlt. ff. de off. P.V.* insque occasione in *Apolytico nostro* plenè: & prouinciarum, de quo ad *l. 10. 16. sup. de iurisdict.* Et tamen iurisdictionis suæ terminos sæpè his egredi contingebat. Quare etiam sæpè suos intra cancellos coërceri eos oportuit, & verò *hâc l.* Duumuiri coërcentur, proculdubio, quod maiorum Ciuitatum Duumuiri aliarum minorum ciuitatum Territoria propriæ ciuitati suæ consulentes peruaderent. Quod per Africam factum hæc *lex* ostendit, & à Proconsule Africæ coërceri vult.

¶ Interim ex *hac leg.* constat. Duumuiris, qui Græcis ῥαβδοῦχοι, fasces fuisse: Quod etiam discimus ex Apuleio *lib. 10 p. 247. Gradatim*, inquit, *permensis honoribus, quinquennali Magistratui fuerat destinatus. Et vt splendori capessendorum respondaret* FASCIVM *munus Gladiatorium triduanis spectaculis pollicitus, latius munificentiam suam porrigebat.* Quod rectè negabat de veteri iure Lipsius 1. *Elector.* 23. vt discere est ex Cicerone 2. *Agraria in Rullū.* Fuerūt his sc. olim Apparitores ῥαβδοῦχοι, vt discimus ex *Actis Apost. c. 16. v. 35.* cum bacillis: at non etiam Lictores cum fascibus: multò minus fuerunt his *secures*; quod alioquin probare conantur nonnulli ex Ausonij *Idyllio 9.* malè intellecto: verba quippè eius ad Rectores prouinciarum pertinent, non ad Duumuiros: nam de his iam antea egerat. Locus integer hîc ascribendus nobis est. Mosellæ scilicet laudibus defunctus Ausonius accinctum sese olim ait, ad deprædicandos ipsos Belgas famâ & magistratibus claros:

Quis mihi tum nō dictus erit? Memorabo quietos
Agricolas: 2. LEGVMQVE *catos fandique potentes,*
Præsidium sublime reis. 3. *Quos* CVRIA *summos*
MVNICIPVM *vidit* PROCERES, *propriumque*
Senatum.
4. *Quos prætextati celebris facundia ludi*
Contulit ad veteris præconia Quintiliani.
5. *Quique suas* REXERE *vrbes, purumque* TRIBVNAL
Sanguine & innocuas illustrauêre Secures.
6. *Aut Italum populos, Aquilonigenasque Britannos*
Præfecturarum titulo tenuêre secundo.
7. *Quique caput rerum Romam, populumque patresque*
Tantum non primo rexit sub nomine, quamuis
Par fuerit primis.

Hoc scil. loco Ausonius Belgarum sese laudes cantaturum olim promittit; septémque hominum genera, quibus Belgæ illustres erant, designat: Primò, Possessores quietos, id est dignitatibus & officiis vacuos, rura sua colentes: secundò, Iurisconsultos & Oratores qui in Belgio fuerunt: Tertiò, Duumuiros: Quartò, Oratores & Professores: Quintò *Rectores prouinciarum:* Sextò Vicarios: Septimò Præfectos Vrbi. Tertiò scil. loco his verbis apertissimè Duumuiros significat:

——*Quos Curia summos*
Municipum vidit Proceres, propriumque Senatum.

Quinto verò loco Rectores prouinciarum istis:

Quique suas rexêre vrbes, purumque Tribunal
Sanguine & innocuas illustrauêre secures.

Nempe

Nempe gradatim assurgit Ausonius in hac enumeratione, neque bis eandem Potestatem adsignificat. Nullum vnquam *Tribunal*, nullæ *secures* tributæ Duumuiris: *Tribunal* enim est Maiorum Magistratuum: veluti Rectorum prouinciarum, quos hîc commendat ob innocentes secures & tribunal. Denique *Regere* vrbes dicuntur Rectores prouinciarum: quia in vrbe metropolis totius prouinciæ agentes, quæ Vrbs caput erat, inde totam prouinciam regebant & ab vrbe Metropoli tota prouincia censebatur.

Ergo tandem purum tribunal sanguine & innocuas secures dixit Ausonius administrationem prouinciæ sine cæde & innocenter transactam.

Secundo capite *huius leg.* (quod Tribonianus recidit) singularum pariter ciuitatum & Curiarum splendori Honorius consultum it. Nempe Curiales sacerdotio prouinciæ, & filios eorum propriis ciuitatibus suis reddi seu restitui iubet, quod scilicet maiores ciuitates in præiudicium minorum sibi vindicabant. De filiis Curialium in genere ad Curiam reuocandis compluribus aliis legibus dictum est: de Curialibus sacerdotio prouinciæ restituendis, seu, quod idem est, de Sacerdotio prouinciæ (de quo agitur, & *l. 21. 46. 75. 166. sup.*) restituendo *hâc l.* pariter cauetur & quidem per Africam. Quod quidem prouinciæ Sacerdotium per Africam sub Honorio Imp. admodum nutasse comperio, inualescente magis magisque Religione Christianâ & Patribus Africanis (quod ex *Codice Africano* liquet) Gentilitiam superstitionem modis omnibus conuellere satagentibus, contra, Africanis (pro more suo) voluptates seu ludos suos sibi tuentibus. Quare de eâ variis occasionibus ad Honorium relatum, imò & legationes decretæ: Qui & *l. 145. & 166. supr.* & *hâc l.* & *l. 176. inf.* suum Africæ Proconsulari Sacerdotium, & quidem idoneis electis, atque adeò suas voluptates constare voluit.

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus ex officio Magistri militum &* PROCESSVS *ea in re.*

CLXXV. * Idem AA. Lupiano" Com. & Mag. mil. per Orient.

QVI quos Moderatores prouinciarum, maximique" Fœnices", Ordinibus ciuitatum prosequentibus" docti, ex consortio Curiali ad Officium Culminis Tui demigrasse suggesserint, mox sub fidâ *prosecutione* ad eiusdem Iudicis *transmittantur* examen qui super eorum nominibus rettulerint", vel sponte ciuilia munera subituri, vel si litigandum putauerint, post sententiam Cognitoris, si id ea suggesserit, Ordini mancipandi. Dat. XV. Kal. Iun. Constantinop. Honor. IX. & Theod. V. AA. Coss. [412.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" Sic: *Lupiciano?*

" *Maximèque.*

" *Fœnices* (in quâ Tyrus & Berithus) in diœcesi Orientis: vt ex *hâc l.* patet: & *Notitia Imperij*: & *Notitiâ prouinciarum* Sconhouianâ.

" Id est monentibus, insinuantibus.

" De hâc *Prosecutione* Curialium refugarum est quoque *lex* 147. 148. 161. *sup.* & *lex* 181. *infr.* & generatim de prosecutione reorum & fugitiuorum dixi ad *l. 6. sup. de exhib. reis*: v. & *l. 32. inf. de suscept.*

" *Retulerit.*

COMMENTARIVS.

EX OFFICIO seu Officiali militiâ *Magistri militum* Curiales ad Curiam retrahi iubet *hâc l.* Theodosius Iun. quò multi Curiales, ac maximè Phœnices hac tempestate sese contulerant, & de quo Ciuitates maximè Phœnices conquestæ fuerat apud Rectores prouinciarum ac nominatim Consularem Phœnices. Itaque iubet *hâc l.* eos à Magistro militum per Orientem, ad Rectorem prouinciæ mitti, sub fidâ prosecutione, *soubs bonne garde & conduite.*

¶ Cæterum est propriè hæc *lex* de Curialibus Phœnicés, in quâ Tyrus, Berithus, Damascus fuêre: quò pariter disertè pertinent Iuliani *lex* 54. & Theodosij M. *lex* 83. *sup.*

¶ *Processus* interim hâc in re totus qui obseruabatur, notetur. 1. *Ordines* Ciuitatum: seu Curiæ Rectores monebant de refugis Curialibus, seu his prosequentibus docebantur: de quâ relatione Curiarum, alibi. 2. *Rectores* nomina refugarum Curialium ad Magistrum militum, seu Magistratum ad cuius officium sese illi contulerant, referebant: de quâ relatione ad *l.* 3. sub fida prosecutione ad Rectoris prouinciæ examen à Magistro militum transmitti Curiales oportebat: de qua prosecutione, v. & *l. 147. 148. 161. sup. l. 181. infr.* 4. Tandem Rector sententiam proferebat, ordinique Curialem mancipabat: de quo sententiæ genere iam ad *l.... sup....*

¶ SACERDOTALIBVS *aliarum prouinciarum Africæ, qui spectandorum ludorum Sacerdotalium gratia Karthaginem venerant, certum spatium præscribitur, ad reuertendum domum.*

CLXXVI. * Idem AA. Iuliano II." Proc. Afric.

EXCEPTIS his qui Karthaginensi" Curiæ munus Sacerdotij transegerunt, omnes quicunque ex aliis prouinciis adque Ciuitatibus hoc honore" decorantur ad proprias Vrbes redire præcipimus. ¶ Quidquid sanè prouinciarum" nomine agi Sacerdotalium superfluâ" turbâ consueuit, id ab eo qui Sacerdotium" reddet, suo tempore iubemus impleri. ¶ Ac nequid festis" ac legitimis diebus subtraxisse videamur, etiam illud definiendum esse censemus, vt quicumque propter pompam illius" diei Karthaginem fortè conuenerit, intra quinque dies ad propria rediturus, ex eadem Vrbe discedat. ¶ Ne autem certa" statuta impune vllus audeat violare, triginta librarum auri multa statim à Proconsulari Officio exigi" se cognoscat, qui in Karthaginensi vrbe (excepto ipsius" Decuriæ" viro) habitandi gratia voluerit residere cùm dierum" numerum qui est statutus excesserit, ipsius quoque dignitatis" priuilegio" spoliandum esse" non dubitet. ¶ Inhiberi autem etiam illas" occasiones præsenti auctoritate censemus, ne comparatis Sacerdotalibus" aliquis subitò" ædibus, domicilium se habere confingat: cùm specialiter statuisse videamur", vt quisque illò redeat, vnde eum ducere originem constat. Dat. VI. Kalend. Feb. Rau. Post conf. Honor. IX. & Theod. V. AA. Coss. [413.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Iulianus* hic iam Anno 411 PC. Africæ fuit, vt docet *lex* 4. *sup. de appellationib.* Fuit & Anno proximo 414. quo ei inscribuntur *lex* 3. *supr. de in integr. restit. lex vlt. sup. vnde vi: lex* 54. 55. *inf. de hæreticis.*
" An *in Karthaginensi Curiâ*, vel *Karthaginensis Curiæ*? & vt mox *inf.* dicitur, *ipsius Karthaginensis Curiæ viro*?
" Sacerdotij.
" Omnium Africæ.
" In, & sub superfluâ turbâ. *superflua* autem hîc pro abundante.
" *Sacerdotium reddere* dicitur, qui sacerdotales ludos edit: *Reddere*, pro soluere, præstare. *hîc, & l.* 69. 95. 110. *sup.*
" *Festi dies ἐγκύκλιος*: sic Hesychio *ἐγκύκλια ἐορτῶν ἡμέραι*; & (ita enim continuo spiritu lego apud Hesychium) *ἐγκὺκλιος ἐορτὴ καὶ μόνη*. Ergo *ἐγκύκλια* quilibet festus dies, non tantùm Kalendarum. Et ita quoque apud Synesium *in Dione p.* 77. accipienda hæc vox, vt alibi passim.
" Cuius? quo Sacerdotales illi ludi edantur.
" *Certa* statuta, sunt expressa, fixa, v. *Gl. Theod.*
" Id est exactum iuri, seu exigendum se vt infra mox *spoliandum se se.* Mira autem locutio *multâ exigi*, nisi malis hîc, *multa.*
" Id est qui Karthaginensi Curiæ munus Sacerdotij transegit, vt *sup. initio legis.*
" *De Curia*, vt *sup. initio legis.* Quid enim *hic* Decuriæ? de quibus *inf. lib.* 14.
" Quinque.
" Sacerdotalis.
" De Priuilegiis sacerdotij dixi ad *l... sup....*
" *De Sese*: sæpe hic error *hoc Codice* admissus: quo mox *sese*, in *esse* migrauit.
" Barbaries styli.
" *De Sacerdotalium aliquis.*
" Σὺγχυσιν
" Pro *Statuerimus.*

COMMENTARIVS.

DE SACERDOTIBVS, & Sacerdotalibus editionibus seu ludis Karthagine est hæc singularis admodũ Honorij *lex*, cui alioquin concordat eiusdem altera *lex* biennio post, putà *lex* 20. *inf. de paganis.* Et hæc quidem signatè, si dicendi genus spectes mirâ barbarie, & styli colluuione scatens: verùm hæc non vltrà moror. Sententiam *legis* antequam expendo, circumstantias prius omnes premere & illustrare iuuat.

Primò *Curiæ* Karthaginensis *h. l.* mentio fit: de quâ quoque est *lex* 27. 41. *sup.* cui etiam inscribitur *d. lex* 41. & *lex* 32. *sup. de appellat.* & *lex* 15. *sup. quorum appell.* verùm de eâ plenè dixi ad *d. l.* 27. *sup.*

Secundò de sacerdotibus *hâc leg.* agitur, de quibus Paratitlon *inf. tit. de Paganis*: Et quidem de sacerdotibus Africanarum prouinciarum ad quos pertinent quoque *lex vlt. sup. de Tyronib. lex* 21. 46. 60. 166. 174. *sup. h. t. lex* 2. *suprà, quemadm. mun. ciuilia: lex* § 2. 54. *inf. de hæretici.*

Tertiò, obseruandum ab his sacerdotibus ludos, editos: de quibus sacerdotalibus ludis est præterea *lex* 2. *inf. de expensis ludorum*: *l.* 1. *infrà de spectaculis*: *lex* 2. *sup. de præd. Senatorum*: *lex* 103. 109. 145. *sup. h. t. lex* 20. *inf. de Paganis: lex vlt. supr.*

supr. de Tyronib. Itaque Sacerdos Iouis opt. Max. Karthagine sedisse dicitur in gestis purgationis Felicis: & Sacerdos Tripolis vt & Lepti apud Ammianum *lib.* 29.

Quartò, Sacerdotes hos in Metropolibus egisse.

Quintò notandum, ludos Sacerdotales solemnes cum magna pompa Karthagine principe totius Africæ ciuitate cùm maximè editos: de quibus est & *d. lex* 20.

Et ita quidem editos, quod sextò notandum, vt non tantùm Africæ Proconsularis Sacerdotes seu ipsius Curiæ Viri Karthagine eos ederent, non tantum Africani alij Sacerdotales eius rei causa Carthaginem proficiscerentur; verùm etiam cæteri Sacerdotes ipsi aliarum Africæ prouinciarum nomine ludos Karthagine ederent. Quod Honorio & *hac l.* & *l.* 146. *supr.* placuit: Quomodo aliquando etiam per hæc tempora in Oriente ad vrbis Constantinopolitanæ festiuitatem & decus, coacti Magistratus seu Duumviri etiam ex Præfectura Prætorianâ Illyrici, (idest ex Macedonia & Dacia) spectacula in vrbe Constantinopolitana edere & pecuniam ad id conferre: vt docet *lex* 4. 7. *de spectaculis.*

Septimò obseruandum, certo quodam statutoque die ludos illos Sacerdotales Karthagine editos, & vt ex collatione *legis* 20. *infr. de paganis*, cum *hac leg.* colligere mihi videor, *VII. Kal. Nouembris.* sic tamen, vt post eius diei pompam, festi adhuc ac legitimi dies quidam celébrarentur, nempe *quoque* dies proximi.

Octauò notandum, tãto studio spectaculorum in vrbe Karthaginensi visendorum peregrinos, ex aliis prouinciis Sacerdotes teneri solitos hac tempestate sub Honorio Imp. vt non modò diutino tempore spreta patria sua ibi morarentur: verùm etiam domos ibi eâ de causa compararent, & domicilium quodammodo construerent.

His ita præcognitis, de *huius legis* sententia videamus.

¶ Igitur Honorius ab vnâ parte Karthaginensium festiuitatibus nil detractum cupiens, (quibus indulsisse eum ostendit præter *hanc leg.* & *d. leg.* 20. *infr. de Paganis*, cùm maximè *lex* 145. 166. 174. *supr. hoc tit.* & *lex vlt. infr. de scænicis*:) parte altera aliarum ciuitatum, quarum Sacerdotes Karthaginem migrabant, patriáque sua plus nimio aberant, decori nil detractum cupiens, vt *hâc l.* ita & *d. l.* 30. *infr. de paganis*: peregrinis illis Sacerdotalibus certum tempus præstituit, quo ad proprias vrbes festinare cogantur, & Karthagine recedere: nempe intra quintum diem post ludos editos, vt *hâc l.* diserte dicitur, vel vt numero dierum non expresso dicitur *d. l.* 20. intra Kal. Nouembres; vnde (quod antea indicaui) efficere mihi videor, ludos illos Sacerdotales editos *VII. Kal. Novembr.* post quem diem ad Kal. vsque Nouembres, quinque dies intermedij interiacent. Et hæc quidem ita, vt maximè Sacerdotales, Karthagini ædes subitò comparauerint, & domicilium ibi habere se confingant.

¶ Et sic exemplo esse potest *hæc lex* ad multa. 1. Primum Exemplum habemus hac leg. (& *d. l.* 20. *infr. de Paganis*) intra quem finem & modum Metropolitanis ciuitatibus faueri oporteat, ne alioquin minoribus quid decedat. Quod & aliàs prospectum circa Curiales, *l.* 20. *supr.* pariter vt circa ornatum publicorum operum, *l.... infr. de operibus publ.* circa spectacula & scænicos, *l.* 4. *inf. de spectac.* ne videlicet illa è minoribus ad maiores ciuitates transferrentur. 2. Habemus exemplum, *Tempore* aliquibus præstituto, vltra quod alibi extra ciuitatem suam & prouinciam commorari non possunt de quo ad *leg.* 2. *infr. de Legatis.* 3. Exemplum habemus, vbi Domum comparasse alicubi, non ideo iustum domicilium importat.

¶ *De* SPONTANEIS *duûm generum*, 1. *de Non Curialibus, Curiale aliquod munus subeuntibus, non ideo ad Curiam vocandis.* 2. *De Curialibus, qui* ANTE TEMPVS *munus aliquod sponte subeunt, non ideo liberandis.*

CLXXVII. * Idem AA. Leontio" PF. P. Illyrici.

ETSI veterum Principum sanctiones, † eos qui nullis Curiæ nexibus obligati, soli genitalis amore liberalitatis cupiditate suadente, munus Curiale subierint, obligari necessitatibus Curiarum præcipiunt, tamen vastato Illyrico consulentes, aput omnes dumtaxat Illyrici ciuitates, præcipimus obseruari, vt quisquis posthac integræ opinionis", à consortio Curiæ penitùs alienus, vltrò munus Curiale putauerit" subeundum, vel oblatâ dumtaxat pecuniâ (per quam id ex integro poterit experiri") vel actu mnneris ipsius, vel" insignibus subeundis, (id est, siue cum plausu, siue siue etiam verecundæ & tacitæ conscientiæ remuneratione contentus) à debito" Ordine vel maiore" eius parte, illius videlicet ciuitatis in qua munus spontaneum crediderit" explicandum, in iudicio" Rectoris prouinciæ, vel absente eo, aput Duumviros, siue Defensorem" eiusdem ciuitatis, primò *se Curiæ non teneri*, incorrupta Ordinis adstipulatione, perdoceat: Dein, si certum munus se explicaturum promiserit, Curialium præsentium responsione munitus, *Quòd nec ipse, nec facultates eius aut successores, vt pote" Curialis, inquietudine" sustinebunt*, liberet" ab omni securus molestia Curiali, promissum munus adsoluat" (Nec enim quod cœperit, semiplenum deserere permittatur) ita vt pro hac liberalitate, peracto munere quod sponte promisit, eum honorem in ea ciuitate habeat, quem Curialis habet eodem munere" susceptо pariter & impleto. ¶ Sed si quis ex

Curiali prosapia, vel gratia vel angustiis Ordinis abusus, prætextu Legis" per munus aliquod se putauerit Curia liberandum, post expletum munus, & gratiosam vel necessitate expressam professionem" Ordinis, nihilominus pulsetur" à Curia, vt pote Curialis. Quam legem, ex quo lata est, videlicet valituram per omnem" duntaxat Illyricum præcipimus obseruari. Dat. XV I. Kalend. Maij, Constantinop. Lucio V. C. Cons. [413.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Leontius* sub Theodosio Iun. PP. Illyrici. Eidem inscribitur Anno super. 412. *lex* 32. *supr. de erog. mil. ann.*
† Vide *Legem* 1. *C. de his qui sponte. publ. mun. subeunt.*
" An suæ sponte, iurisque, & arbitrij? an potius integræ famæ, & existimationis?
" Ideſt in animum induxerit, posthac subire: vt *infr. crediderit.*
" munus scilicet.
" *Ex integro*, ideſt, in totum, plenè, ἁλοκλήρως: pari sensu, quo *leg.* 16. *de bonis proscriptorum*: & *leg.* 18. *infr. de suscep toribus.*
" 2ª. *expediri*, ideſt, impleri.
" *Vel*, pro, *seu.*
" 2ª. *Adhibito.*
" Vt cæteroquin maior pars totius Curiæ instar est. Vid. quæ dixi ad *l.* 142. *supr.*
" Eodem sensu, quo *supr. putauerit.*
" Ideſt, apud acta.
" Vid. *titulum supr. de defensorib. ciuitatum.*
" Sic *infr. fine Legis*: *vt pote Curiales*: *vt pote*, pro *quasi*: Quare nihil hîc mutandum.
" 2ª. *Inquietudinem.*
" 2ª. *Liber* &, diuisis literis.
" 2ª. *Absoluat*: nisi *adsoluat*, pro simplici *soluat*; sed proculdubio *absoluat* reponendum, quod sequentia mox ibi, *nec enim* docent; item illa mox *peracto munere*: & post, *eodem munere suscepto pariter & impleto.*
" Curiali.
" Huius.
" *Speciale* seu singulare munus aliquod.
" *Professio*, ideſt, testatio Ordinis aliquem Curia liberantis. Ita supr. *responsio.*
" *Pulsetur*, conueniatur, & retrahatur: vid. *Gloss.*
" *Omne.*

COMMENTARIVS.

DE Spontaneis Voluntariis, Vltroneis, Curiale munus aliquod subeuntibus iisque duplicis generis, est hæc Theodosij Iun. constitutio: qua speciatim Illyrici Orientalis, (cuius duæ diœceses fuerunt Macedonia & Dacia, & illius quidem, prouinciæ, inter alias, *Achaia, Thessalia, Epirus*) Curiis, consultum it: A. D. 413. paritet vt *l.* 172. *supr.* Curiis inquam Illyrici debilitatis, per hoc tempus Illyrico ipso *vastato*; quod *hac l.* disertè dicitur: Nempe ab Alarico, iam inde ab A.D. 406. de quo videndus Zosimus, *li. 6. p.* 802. 803. 804 805. Eodemque pertinet & *d.l.* 172. *supr.* & *lex* 15. 18. *supr. de extraord. lex* 4. *supr. de Equorum collat.* & *l.* 2. *sup. de petitionib. lex* 49. *infr. de operib. publ.* Vt & quod scribit Seuerus sanctus Endelechius *Carmine de mortibus boum.* Honorius igitur vt vastato Illyrico variis legibus illis & rationibus opitularum iuit; ita & Curiis eius nominatim, vt *d.l.* 172. *supr.* ita & *hac l.* duplici ratione.

Primò, Spontaneis seu Volvntariis non Curialibus ad Curialia munera subeunda illectis: de quibus voluntariis sunt præterea eiusdem Theodosij Iun. duæ Constitutiones, putà *d. lex* 172. *supr.* & *lex vlt. infr.* & elegantissima *Nouella* eiusdem 11. *de his qui sponte munus aliquod vel honorem largiuntur*, & *tit. Cod. Iust. de his qui sponte munera susceperunt.* Scilicet cum *d.l.* 172. in fauorem Curiarum Illyrici, & ad eas conseruandas Theodosius Iun. statuisset, vt qui vltrò sese Curiarum cœtibus inseruissent, in eâ quam elegerant fortunâ residerent. Imò quod disertè *huius l. initio* dicitur, cum veterum Principum *legibus*, ij qui Curiæ nexibus non obligati, munus Curiale subiissent, obligari necessitatibus Curiarum præcepti fuissent; Theodosius Iunior vastato Illyrico consulturus, & vt multos ad Curialia munera subeunda, saltem ex parte, alliceret; cautelam inducendam putauit, quâ & Curiis consultum esse posset, neque voluntarij à Curialibus muneribus subeundis deterrentur, & ciuium beneuolentia intercluderentur. Quod vtique futurum erat, & verò fiebat: si vnius fortè muneris alicuius obtentu quod quis vltrò patriæ amore, vel innatâ magnificentiâ, subiisset, deinceps semper Curiæ obnoxius maneret, & status sui præiudicium pateretur: vel etiam, si munere aliquo Curiali defunctus, non & priuilegio aliquo potiretur. Igitur, vt securus deinceps esse posset, neque status sui præiudicium pateretur, cautelam hanc induxit, putà vt, non Curialis munus aliquod subiturus vltrò, præsente Curia, vel maiore eius parte coram Rectore prouinciæ; vel absente eo, apud Duumviros seu Defensorem ciuitatis sese sistat, & munus aliquod sese explicaturum promittat, polliceatur, & vbi se Curiæ non teneri ostenderit, Curiales contra *respondeant*, ideſt, contra spondeant, *id citra præiudicium status eius, & bonorum, & heredum, futurum.* Et hæc quidem ita nunc Theodosius Iun. hoc tempore per Illyrici ciuitates. Atenim is posteà in genere constituit, vt ne munus ita sponte susceptum cuiquam præiudicaret, *dicta Nouella* 11. vt & Leo *l.* 3. *Cod. de his qui sponte*: & Iustinianus *l.* 4. *eod. tit.* imò & iamantea & Diocl. & Maximian. *l.* 2. *eod. tit.* Et sanè hac parte multum interest & interesse debet, sciens ne aliquis in Decurionum numerum referri sese passus sit, vel nomen suum addiderit, vt dicitur *l.* 54. *supr.* an verò speciale tantum munus aliquod Curiale subierit, vltroque in se susceperit: de quo vid. *d. tit. Cod. de his qui sponte &c.*

Nos ad *huius leg.* sententiam redeamus. Ergo igitur Theodosius Iun. hac protestationis cautela sponte munus aliquod susciepienti cautum iuit: Et (quod secundum) affectum eius insuper prouocauit, tributo ei qui sponte munus aliquod susciperet hoc

hoc præmio, vt eo munere defunctus iisdem priuilegiis potiretur quibus Curialis si id munus implesset. Quomodo & Leo Imp. in *d. l.* 9. *Cod. de his qui sponte*: Spontaneum qui omnia Decurionum munera, functiones vel honores suâ sponte peregisset, *Patrem* fieri *ciuitatis* constituit.

¶ Et hæc quidem sententia est primi Capitis: vbi multa singularia notanda veniunt.

Primò quidem, indicatur duplex muneris Curialis vltrò subeundi ratio, vt & duplex causa impulsiua: putà id factum vel oblata tantùm pecunia, vel actu ipso muneris ipsius & insignibus susceptis. Quod & ipsum videre est ex *tit. ff. de pollicitationib.* Item, quod alij id facerent cum populi plausu; alij verecundæ & tacitæ conscientiæ remuneratione contenti: quod eleganter hîc dicitur. Et in commune verum est. Ex iis scil. qui quid laudabile instituunt, alius alio popularis plausus auræque appetentior est: alius quippe gloriæ minus cupidus, solo verecundæ & tacitæ conscientiæ fructu contentus esse solet: & certè benefactorum satis magnus viro bono fructus est, bene fecisse: contrà, alius, non tantum patriæ suæ vtilitatibus cedit, & aliquid tribuit, verùm & gloriæ cupiditate paulisper ius publicum, seu competens sibi priuilegium relaxat, vt disertè dicitur *l.* 2. *Cod. de his qui sponte &c.*

Secundò, notetur quod hîc obiter indicatur, eum qui munus aliquod patriæ promisit, id absolnere teneri: quod & passim inculcatur *tit. ff. de pollicitat.*

Tertiò, notetur *h. leg.* hoc casu priuilegia Decurionum non Curiali quandoque tributa. Sanè & aliàs ob merita in Rempublicam, nonnulli Ornamentis Decvrionalibvs ornati, vt in *Inscrip.* 372. *n.* 7. Honor Decvrionatvs Gratvitvs decretus ab Ordine. *p.* 393. *n.* 5. 475. *n.* 3. & 4. vt Commodis Pvblicis Ac Si Decvrio Fvreretvr. *ibid. n.* 3.

Quartò, eo nomine singularis & practicabilis hæc *lex* esse potest, quod egregium Exemplum continet vsus *Protestationis* in iudicio, ad ius suum conseruandum, & vt ne actus vltrò susceptus cuiquam præiudicet, eiusque exemptionem lædat: Cuius sanè protestationis alterum exemplum eadem in re occurrit, *leg.* 1. *in fin.* & *l. vlt. Cod. de his qui sponte munera.* De cuiusmodi protestationum vsu multa Interpretes & Pragmatici: quibus hoc quoque Exemplum accedere poterit.

Quintò, notetur forma protestationis: nempe in iudicio ea fiebat, seu apud acta Rectoris prouinciæ, vel eo absente apud Duumvitos vel Defensorem ciuitatis, hi enim omnes actorum conficiendorum ius habuêre. De Defensoribus, vide *Paratit. supr. lib.* 1. *de Defensor. ciuit.* Deinde protestationem sequebatur in hac sp. *Responsio* Curialium, seu declaratio, se spontaneo huic Curiale munus obeunti non intendere in futurum præiudicare. Cuiusmodi certa lex & pactum seruandæ immunitatis memoratur & *l.* 1. *d.* 1. *Cod. de his qui sponte*: cuique adeò illustrandæ *hac lex* proderit. Eaque protestatio & bonorum & liberorum quoque immunitati tuendæ fiebat: cuius protestationis simile Exemplum respectu liberorum in eodem argumento vide in *l. vlt. d. tit. Cod. de his qui sponte.* Imò & citra protestationem eorum immunitas in tuto posita Leonis, *d. l.* 3. & Iustiniani, *d. l. vlt.* Et hæc de primo *huius leg.* capite, primoque Spontaneorum genere.

Secundum caput est de altero *Spontaneorum* genere: de Curialibus inquam, qui munus aliquod, ad quod non adstringebatur, subibant: sub gratia vel necessitate, expressa professione Ordinis, eum à Curia sic liberandum. De eo igitur *hac l.* id cauetur, Curialem hoc prætextu, vel obtentu, non ideò Curia liberari: Scilicet erant hac tempestate Curiales, qui seu per gratiam, seu angustiis Ordinis abusi, captata necessitate Curiarum, munus aliquod in se sponte recipiebant expressa seu extorta professione, seu promissione Ordinis, vt deinceps Curiali nexu omninò liberarentur. Igitur hanc Curialis conditionis euitandæ rationem legemque improbat *h. l.* Theodosius Iun. eoque non obstante Curialem ad Curiam retrahi per Illyricum iubet.

Et sic illustre iam Exemplum habemus in *hac l.* quænam vis sit muneris extra ordinem susceptj, partim ab eo qui ex personæ conditione ad id non tenetur, partim qui alioquin conditione sua Curiæ alligatus est: *Necessitatis* videl. alicuius ab illo vltrò susceptæ rationem necquicquam ei obesse: huic non prodesse ad euitandam conditionem suam. Denique insignis *hac lex* est in argumento de iis quæ per *Necessitates publicas* facta sunt, vt ea neque obsint ad vltra constringendum, neque prosint ad liberandum.

¶ *De natis ex* Matre *ingenua Curiali, ad Curiam vocandis.*

CLXXVIII. *Idem AA. Seleucho PF. P."

OMnes qui Curiali genere, origine, vel stirpe giguntur, Curiarum nexibus obligentur: Æquum est enim, vt ingenua matre nascentes, & quorum natales origo demonstrat, ex matre ingenua nati, maiorum suorum dignitatibus socientur. Nec quisquam priuatorum" suorum" iuri" Lege nostra putet aliquid derogatum, qua eorum morem" secuti, Reipublicæ nostræ ex feminis cupimus esse consultum, &c. Dat. XIII. Kal. Febr. Rau. Honor. x. & Theod. VI. AA. Coss. [415.]

NOTÆ.

* Iungenda huic, *lex prox.* 179 *infr.* Abest autem hæc à *C. Iust.*
" Eidem inscribitur Anno 412. *lex* 52. *infr. de hæreticis*: *lex* 31. *supr. de Annon & tribut. l.* 22. *supr. de cohortalibus*, *lex* 35. *infr. de nauic.* & Anno 414. *lex* 8. *supr. de indulg. debitor.* & hoc ipso Anno 415. *lex* 5. *C. de Adsessorib.* Cæterum apparet ex *d. l.* 52. & *d. l.* 31. ei Africam suppositam fuisse: ergo Præfectus Prætorio Italiæ fuit,
" Dominorum, quorum seruis iunctæ fuerunt ingenuæ mulieres.
" Fortè, *suo.*

"Ex

" Ex S. C. Claudiano scil.
" Quo scil. natos ex seruis suis & ingenuis fœminis suo priuato dominio vindicant.

¶ *De natis ex* MATRE *ingenua iterùm. 2. & de* VACANTIBVS *Curiæ & Collegiis nectendis. 3. De* REVOCANDIS *ex Militia 4. De* POENA *reluctantis. 5. De* SERVI *Actoris, Procuratoris pœna.*

CLXXIX. * Idem AA. Seleucho PF.P." Post alia.

SENATVSCONSVLTI" Claudiani auctoritatem firmantes", ingenua stirpe creatos, quorum maiores Curiæ seruierunt, ciuitatibus iussimus redhiberi, Quod non solum de futuris, sed etiam de præteritis obseruandum esse censemus. ¶ Vacantes" quoque, & nulla veterum dispositione vllius corporis societate coniunctos, Curiæ, atque Collegiis" singularum vrbium volumus subiugari. ¶ Eos etiam, qui ad Militiæ cuiuslibet sacramenta venerunt, conuentos propriis volumus niseruire muneribus. ¶ Ita vt si quis de reddendis, ac iungendis eligendisve Curialibus vocem reluctationis obiecerit, quinque librarum auri multa protinus feriatur, fisci nostri compendiis profutura. ¶ Seruus verò, Actor, siue Procurator flammis" detur vltricibus, obnoxiis Curialibus nihilominus restitutis. Dat. XIII. Kal. Febr. Rau. Honor. X. & Theod. VI. AA. Cons. [415]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.* Eique iungenda *lex* 178. *prox. supr.*
" Italiæ: dixi ad *leg. super.*
" Non debuit hæc prima sententia diuelli à *leg. superiore*: Cæterum de SC. Claudiano fuit *suprà, tit. 9. lib. 4.*
" In cæteris scil.
" Concordat *lex* 137. *supr.*
" De Collegiatis *titulus* 7. *lib.* 14. *infr.* v. & *l.* 156. *supr. & l.* 162.
" Vid. Fornerium 1. *Quotid.* 7.

COMMENTARIVS.

PLENDIS quæ exhaustæ fuerant Curiis, vt aliis pluribus legibus (quarum synopsin protuli ad *l.* 140. *supr.*) ita & *his duabus*, quæ vnius constitutionis partes sunt, & inter se coassandæ veniunt, animum attendens Honorius Imp. partim nouos quosdam ad Curiam vocari, partim verò Curiæ iam debitos reuocari satagit: patris penè exemplo: *l.* 137. *supr.* NOMINARI inquam, seu vocari ad Curias duo hominum genera iubet.

Et primùm quidem (quæ sententia est totius *legis* 178. & *l.* 179. *in pr.*) nouo instituto, natos ex MATRIBVS ingenuis Curiali stirpe ortis & seruis alienis actoribus procuratoribus; Nouo inquam instituto, tum aduersus generalem iuris constitutionem: quâ Matre Curiali orti non & Curiæ debentur, ex Valentiniani Iun. constitutione, *l.* 101. *supr.* & Theodosij M. *d. l.* 137. *supr.* (exceptis singulari priuilegio olim Antiochenis, etiam Iuliani *l.* 51. *supr.* de quâ Zosimus *lib.* 3. *p.* 713. *& lex* 61. 62. *C. Iust. de Decurion.*) Item aduersus S. C. Claudiani auctoritatem; quo tum ipsa mulier ingenua quæ se seruo alieno coniunxisset ancilla aliena, domini scil. ipsius priuati fiebat: ex eaque nati, serui nascebantur: de quo SC. Claudiano fuit supra *titulus* 9. *lib.* 4. est & initium *huius l.* 179. Et duplici tamen ratione Honorius hoc nouum ius commendat, SC. Claudiani de cætero auctoritate firmata, vt ipsemet ait. Primum ab *Æquitate*: quod scil. æquum sit, ingenuâ matre natos, & quorum natales origo demonstrat, maiorum suorum dignitatibus sociari: ac si diceret, non tàm factum matris hîc spectandum, quæ suæ honestatis immemor seruili contubernio sese subdidit, quam originem natalium, & maiorum dignitatem: atque ita natalem & naturalem rationem ciuili præualere. Item, quod hâc parte huic iuri etiam ipsorum dominorum mos (vi scil. SC. Claudiani) & exemplum præludat: nam quemadmodum cæteroquin domini priuati, natos ex seruis suis, sibique debitis & ingenua matre sibi vindicant, ita æquum esse, vt Respubl. sibi vindicet ex suis, sibique debitis Curialibus natos: Id enim est quod ait, *Nec quisquam priuatorum, suorum iuri Lege nostra putet aliquid derogatum, quâ, morem eorum secuti, Reipubl. nostræ: ex fœminis cupimus esse consultum.* Ac si diceret, constet SC. Claudiani auctoritas priuatis; si ingenuæ seruis ipsorum nupserint, sed eundem morem seruari æquum est, idem ius, in hoc casu; Reipublicæ respectu. Quod sanè in eam æquitatem incidit, quâ commendatur *tit. quod quisque iuris.*

Secundò, vocari quoque ad Curiam vult vel ad Collegia, (nam & vtriusque id commune est, vt multa alia *hoc tit.*) posteriore *capite* seu *leg.* Honorius, VACANTES, idest nullius Corpori societate coniunctos: quod & ipsum Theodosio M. placuit *d. l.* 137. *supr.* vbi dixi. Tandem Reuocari ex quacunque MILITIA refugas Curiales iubet: quod vt innumeris aliis *legibus* constitutum est, ita & ab Honorio ipso haud semel, veluti *l.* 143. 144. 147. 154. 155. *supr. & l.* 181. *infr.* Tandem pœnam ignis proponit seruis Actoribus, & Procuratoribus.

¶ *De*

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus ex Senatoria dignitate.*

CLXXX. * Idem AA. Vrso P. V."

LICET augeri Cœtum Ampliſſimum cupiamus, cuius consortio gratulamur, tamen si quis functionibus inuolutus, & nexibus Municipalis" Ordinis innodatus, codicillos Clarissimatus potuerit impetrare, nec suscipiendos eos Tua Sublimitas, nec penitus allegandos esse cognoscat: *Nec* enim *credimus vtrumque per vnum, prout conuenit, posse compleri.* Dat. XIV. Kal. Mart. Constp. Theod. A. VII. & Palladio Cons. [416.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Vrso* P.V. Constantinopol. huic inscribitur hoc ipso Anno *lex* 2. *infr. de frumento vrbis Constantinop.* & Anno superiore 415. *lex* 1. *supr. de Decurion. & silent.* Meminit hoc ipso Anno *Chronici Alexandrini* Auctor: vbi ait, *Spectacula edidit editore Vrso P.V. ob victoriam de Attalo Tyranno reportatam 4. Kal. Iulias*: ἐφ' ᾧ ἐπιλήθη Θέατρον, Θυμέλη καὶ Ὄργηστρα ἐπάχθη πάλαι. subiicitque ludos Equestres ob eandem victoriam actos Nonis Iuliis. Itemque eodem Anno pridie Kal. Octobr. Theodosium Iuniorem Heraclea Constantinopolim reuersum in foro Theodosiano aurea corona donatum ab Vrso Præfecto Vrbis & à Senatu. Quæ omnia paulò post *hanc leg.* euenêre.
" Municipalis Ordo *h. l.* & *l.* 2. *supr. de Quæstionib.* & Amm. Marcellinus *lib.* 21. *p.* 210. *liteſque audiens controuersas maximè municipalium Ordinum.*

COMMENTARIVS.

SENATORIOS codicillos, necquicquam Curiali prodesse ante Curiæ munera expleta, definit *hac l.* Theodosius Iun vt & *l.* 182. 183. *infr. & l.* 187. argument. à contrario & codicillos huiusmodi suscipi vel admitti vetat ab Vrso Præfecto Vrbis tùm *hac l.* tùm *d. l.* 183. nempe quia hic Senatus Princeps erat (de quo iam sæpè dixi) Quâ parte, quænam Principibus aliis sententia steterit, edocent *leges, suprà, numero* 23. quas repetere licet ex *Paratitlo.* Sanè Theodosius Iunior ipse *hâc leg.* sententiæ huius suæ tùm rationem reddit, tùm obiectioni tacitæ per occupationem occurrit: Rationem hanc reddit, *quòd non credat vtrumque per vnum, prout conuenit, posse compleri.* Vnde apparet, antea nonnullis ita visum Curialem Senatorem fieri posse, vt vtroque munere fungeretur. Quod Valenti certè placuit, *l.* 69. *supr.* sed & Arcadio patre huius Theodosij, cuius constitutione, Curialis, Senator factus, Senator manebat & per substitutum Curiæ seruiebat, *leg.* 160. *supr. hoc titul.* Et ipsemet Theodosius Iun. postea *l.* 187. *infr.* concursum hunc in Spectabilibus admisit. Quod ipsam rationem attinet, multæ in eadem sententiam similes sententiæ occurrunt, putà haud satis bonâ fide animum, & facultates vnius hominis in plurà intendi. De quo ad *d. l.* 69. *supr.*

¶ Obiectioni verò per occupationem *initio legis* occurrit, dùm ait, augeri quidem Cœtum Ampliſſimum, 1. Senatum cupere se, cuius etiam consortio gratuletur. Sic & Iulianus *l.* 1. *supr. de exhib. reis*: ait, se in Senatorio Ordine seipsum quoque numerare & Arcadius Theodosij nostri pater, *l. quisquis, supr. ad leg. Corn. de Sicar.* Senator partem Corporis sui esse ait. Ante hos omnes Alexander Imp. *ad Senatum*, teste Lampridio, *Et vos ipsi, Magnifici, vnum me de vobis esse censete potius quàm Magni nomen ingerite.* Omitto alia. Sed enim hactenùs sese Senatui satisfactum eumque augeri cupere, si modò per Curiæ muneribus obnoxium id fieri possit. Quod ipse non credit. Et cùm fieri non possit, originis rationem præualere.

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus ex* MILITIA *Armata, vel* OFFICIO: RECTORVMq; *eâ in re officio: &* PROCESSVS *termino.*

CLXXXI. * Idem AA. Palladio PF.P."

SALVIS his, quæ iam dudum tam à nobis, quàm à retrò Principibus Parentibus Nostris super Curialibus statuta noscuntur; hac etiam generali" lege sancimus, vt si quis" suum Decurionem vindicare" voluerit, si Iudicis" desit copia, in eundem manus iniectione concessa, sciet ad examen Cognitoris resultantem esse deducendum: ita vt Moderator prouinciæ, si quæstio fortasse fiduciâ defensionis vlla generatur, nisi intra tres menses causam originis competenti disceptatione cognouerit, atque conuictum cum pœna restituerit debitis muneribus, vel liberum ab inquietudine vindicauerit", decem librarum auri multam cogatur exsoluere: eius etiam Officium pari damni inrogatione teneatur. ¶ Si" quos sanè Curiæ obnoxios, in diuersis Officiis, atque

Militia, subterfugientes Decurionatum antè" esse clarueri, si per suffectam personam, & periculo suo idoneam, originis nexum procurare noluerint, exutos sacramento militiæ, ad ciuitates proprias dirigi conuenit, sub prosecutione" idoneâ: Ita vt de eorum nominibus qui armatum adpetierit" sacramentum, ad Viros Inlustres Magistros militum scripta mittantur, vt eorum auctoritate soluto" cingulo militari, reddantur muniis ciuitatum. Dat. v. Non. Maij, Rau. DN. Theod. A. VII. & Palladio Coss [416.]

NOTÆ.

* *Lex, generali leg. 54. Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta recisò principio *legis*, & altero *huius l.* capite.
" Eidem inscribitur super hac ipsa re eodem Anno *l. 147. supr.* quæ ibi perperam posita est.
" Deinceps valitura.
" Ordo scil. ideſt, Curia.
" *Curiæ vindicare maluerit*, ita *Cod. Iust.*
" *Præsidis*, C. Iust.
" *Pronunciauerit*: C Iust.
" Alterum hoc caput repudiauit Tribonianus, quia in præteritum respicit.
" Hanc generalem legem.
" De hac *Prosecutione* Curialium agitur quoque *l. 147. 175. supr.*
" *ge. Adpetierint.*
" Sustinere possit, sed malim *soluti.*

COMMENTARIVS.

DE RETRAHENDIS ad Curiam, è militia Armata vel Officio Curialibus, & quænam forma hâc in re seruanda sit, est hæc Honorij constitutio, cui similis est altera ad eundem Palladium hoc ipso Anno putâ *l. 147. supr.* quæ isti perperàm præposita est. Partim in futurum respiciens: partim in præteritum.

In futurum igitur, si quis Curialis dicatur ad militiam seu officium aliquod relicta Curia se contulisse. 1. *Manus iniectionem* in hunc ordinibus tribuit si Rectoris prouinciæ copia desit: Qui casus singularis notetur manus iniectionis. Sanè & Arcadius *l. 3. supr. de his qui ad Eccl. confug. & l. 159. supr. hoc tit.* Decuriones qui ad Ecclesiam confugerint, vel ad administrationem velut manu mox iniecta ad Curiam reuocari iussit: sed *vigore & sollertia Iudicantum*, vt *dict. leg. 3.* expresse dicitur.

Sed hîc apertè manus iniectio tribuitur ipsis Ordinibus, si Iudicis seu Præsidis copia desit: sic vt ad examen Iudicis deducatur. Singularis proinde hic casus est de manus iniectione, quo quis capitur etiam sine præcepto Iudicis: de quo hîc Interpretes. 2. Iubet Honorius *hanc Cognitionem*, super Curiali intra trimestre terminari à Rectore prouinciæ, propositâ multa Rectori, vt & Officio eius pœna decem librarum auri si vltra distulerint. Publicè scilic. interest citò huiusmodi causas & ἀναθέσεις terminari: de qua trium mensium præscriptione videndi Græci: videndus Eustathius. Et sic notetur casus, quo lis seu processus terminari debet intra tres menses. Et hic quidem in futurum.

In præteritum verò eos qui ad militiam aliquam vel officium derelicta Curia confugerant, idoneum sufficere substitutum loco suo iubet: quod & alias cautum sæpè, alioquin ad Curiam retrahendos: etiam à militia Armata. Vbiobiter Tria singularia notanda.

Primò, quod dicitur personam aliam vice suâ à Curiali sufficiendam *periculo suo idoneam*: ideſt, bonis suis instructam: Vnde expresè *infr. leg. 187.* suarum periculo facultatum. Hactenus enim periculum hîc vertitur, de quo sæpè *supr.*

Secundum est, quod de *Prosecutione* Curialium ad ciuitates suas, additur: de quo agitur quoque *l. 147. 175. supr.* Postremum est quod ad Curiales qui ad militiam Armatam confugerant repetendos de eorum nominibus ad Magistros militum scribi oporteat, vt ipsi solutos militia reddant: de quo ad *l.... quoque supr....* sic & ad Præfectum vrbi scriptam *l. 183. infr.* ad reddendos qui ad Senatum confugerunt.

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus è* SENATORIA *dignitate.*

CLXXXII. * Idem AA. Monaxio PF. P."

NEMO posthac munerum ordine transcurso", ad altioris" Curiæ honores audeat peruenire, sed priùs vniuersis functionibus per ordinem propriæ ciuitatis expletis, tùm demum ad competentem honorem singuli venire deproperent. Dat. VII. Kal. Sept. Eudoxiop." Theod. A. VII. & Palladio Coss. [416.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Monaxius* PP. Orientis sub Theodosio Iun. v. *Prosopogr.*
" *Transcurso*, ideſt, præterito, neglecto.
" An *altioris*, an *altioris Curiæ*; ideſt, Senatus? Istud puto.
" Ibidem data III. Kal. Sept. hoc Anno *lex 23. supr. de pœnis*, quæ videri possit huic socianda. De hac Eudoxiop. *l. 42. infr. de operib. publ.* vbi dixi.

COMMEN

COMMENTARIVS.

SENATOREM ex Curialibus quemquam fieri vetat *hac l.* Theodosius Iun. nisi vniuersis prius Curiæ muneribus expletis: quæ & ipsa eiusdem sententia fuit *l. 180. supr.* Quid verò hanc in partem senserint alij Principes, edocent viginti quinque aliæ *huius tituli* constitutiones, quas repetere licet *ex Paratitlo.* Hæc inquam *huius l.* sententia est: vbi ordine *transcurso* accipi oportet, non pro Ordine expleto; Verùm contrà, pro præterito, neglecto, insuper habito; Item *Altior Curia* hac *leg.* est, opposita Curiis ciuitatum, Senatus scil. & quidem in sp. *huius l.* vbis Constantinop. sic & Nobilis Curia, *supr. leg....* pro Senatu.

¶ *De* RETRAHENDIS *Curialibus ex Senatoria dignitate.*

CLXXXIII. * Idem AA. Monaxio PF. P."

NEMINEM obnoxium Curiæ, & publicis functionibus inuolutum, ad incongruam sibi fortunam" deinceps adspirare, elicitis codicillis Clarissimatus", Magnitudo Tua permittat: vt singulæ ciuitates retineant obnoxios suis muneribus: Super hoc enim etiam & Inlustris Præfectura Vrbana" nostra est commonita sanctione. Dat. XV. Kal. Maij, Constantinop. Hon. XII. & Theod. VIII. AA. Coss. [418.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Monaxio huic PP. Orientis inscribitur quoque *superior lex prox.* 182. & *l.* 172. *supr.*
" *Fortuna*, τύχη, pro statu, conditione. v. *Gloss. Theod.*
" *Clarissimatus*, ideſt, Senatoria dignitas: v. *Gloss. & Paratit. de Senatorib.*
" Sub quò Clarissimi seu Senatores fuêre.

COMMENTARIVS.

DE SENATORIIS codicillis ne quidquam prosint ad Curialem conditionem euitandam est hæc altera Theodosij Iun. constitutio planè similis *legi* 180. *supr.* Quam variè porrò hanc in partem ius constitutum edocent *leges huius tit.* 27. quas repetere licet omnes ex *Paratitlo.* Illud hic singulare notetur: hac super re, de Curialibus Senatorios codicillos adeptis retrahendis non tantum ad P. P. hanc *leg.* emissam, sed & ea de re ad Præfectum Vrbis scriptum: Ideò scilicet quia hic Senatus Præsul erat, de quo sæpè. Denique provt militia, aut dignitas esset, ad quam Curiales confugissent, ita ad Magistratus varios scriptum: vid. quæ scripsi ad *l. 181. supr.*

¶ *De* LIBERIS *Curialium & Cohortalinorum ex militia patris Palatinâ ad Curiam vocandis, non obstante patris vacatione.*

CLXXXIV. * Idem AA. Asclepiodoto PF. P."

LIBEROS Curialium, vel Cohortalinorum", quandoque" susceptos, siue antè prærogatiuam & tempora expressa" præsumptæ militiæ", siue post decursa stipendia, originalem sequi condicionem oportet: Quoniam satis est parentibus eorum, vacationem à Nostra Clementia pro remuneratione fuisse concessam. Dat. XVII. Kal. Maij, Constp. Asclepiodoto & Mariniano Coss. [423.]

NOTÆ.

" Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Repetitur *l. 14. supr. de priuil. eor. qui in S. Palatio*: cui hæc omninò iungenda videtur, vnà cum *l. 28. supr. de cohortalibus.*
" Cohortalium, *d. l. 14.*
" *Quandoque*, pro *quandocunque.*
" Decennij vel XXV. annorum. *d. l. 14.*
" Palatinæ, Armatæ.
" Error hîc admissus: *ge. XV. Kal. Iun.* vt *d. l. 14. & d. l. 28.*

COMMENTARIVS

DE FILIIS Curialium & Cohortalinorum est hæc Theodosij Iun. constitutio: nempe, vt quamlibet ipsi Curiales & Cohortalini decennali Palatina militia à Curia & cohorte liberẽtur, liberi tamen eorum non liberentur. Quæ quidem *lex* repetita extat totidem verbis *l.14.supr.de priuil.eor. qui in S. Palat.* Vnde hoc ἀπόμοιον desumptum est; vbi semel dicta sufficiant. Absque quâ etiam foret, ad genuinam *huius l.* sententiam coniecturis nobis enitendum esset. Adeo & hac parte huius Codicis conditores incurioſi fuerunt. Singularia interim duo *hac leg.* notentur.

Primò, Priuilegia & vacationes parentum filiis hoc casu non prodesse.

Secundò, liberos quandocunque susceptos hoc casu retrahendos ad Curiam, non tantùm scil. ante militiam Palatinam patris susceptos, sed etiam post eam decursam, cùm aliàs liberi post militiam suscepti, non retrahantur: de quo vid. *l.... sup.... & leg.*187.*infr.*

¶ *De* DISCVSSIONE *Apochæ super solutis tributis, ab alio Iudice seu successore non retractanda.*

CLXXXV. *Impp. THEODOSIVS & VALENTINIANVS AA. Celeri" Proconſ. Afric.

SEMEL securitatem" de refusione" munerum" emissam, ab alio Proconsule" non liceat refricari: Et ideò Spectabilitas Tua, saluberrimæ ac iustissimæ præceptionis formam secuta, prohibebit in posterum, eos ad Discussionem" transacti muneris constringi, quos claruit acceptæ securitatis prosperitate" lætari. Dat. v. Kal. Mai", Rau. Post conſ. Felicis & Tauri vv. cc. [429.]

NOTÆ.

* *L.2. Cod. Iust. de Apochis publicis & descriptionib. Curialibus.* Iungenda autem ei *lex prox.* 186. Imò iungenda quoque *lex* 34 *supr.de annonâ & tribut. & lex vlt. de appellat.*
" *Celer* PC. Africæ sub Valentiniano III. Ann.Dom. 429. v. *Prosopogr.* Eiusdem Mentio apud Augustinum, *epist.* 210. & 237.
" *Securitatem*, ideſt, apocham, *h.l.& l.*173. vid. *Gloss.*
" Id est, solutione.
" Ideſt, tributorum.
" *Iudice*, Cod. Iust. vt ita generalis *hac lex* esset.
" *Discussio*, est retractatio, vid. *supr.tit.de Discussoribus.*
" *Prosperitas* securitatis.
" Ita quoque *lex prox.*186. At *d.l.* 34. & *d.l.vlt. Mart.*

¶ *De Curiali, pro* ALIO *non conueniendo.*

CLXXXVI. * Idem AA. Celeri Proc. Afric."

LEGATIO" Proconsularis" prouinciæ, per Bubulcum" Spectabilem Virum Comitem, Curiales pro aliis qui in eodem territorio" possident defleuit adstringi, quod" ab obnoxiis sæpe debetur deuotissimi" quique cogantur exsoluere. Quæres pro arbitio CONpulsorum, vel Opinatorum", siue Iudicum, in eam famam, mali iugitate, peruenit, vt nullus pene Curialis idoneus in Ordine cuiusquam vrbis valeat inueniri. Cuius præsumptionis abolitâ consuetudine, Iubemus, *neminem Curialem pro alieni territorij" debitis adtineri, sed tantùm Municipem" pro gleba propria conueniri, Spectabilitas Tua salubrem sanctionem secuta, vnumquenque debitorem suo deinceps nomine faciet adtineri. Dat. v. Kal. Maij, Rau. Post conſ. Felicis & Tauri vv. cc. [429.]

NOTÆ.

* Potissima pars *huius l.* abest à *Codice Iustin.* Iungendæ autem ei *lex prox.*185. *supr.* & *lex* 34 *sup,de annona & trib. & lex vlt. supr.de appellat.*
" De Legationib. his, *suo tit. infr.* v.& *l.*8.*infr.de Censitorib.& leg.*42. *infr.de Episcopis.*
" Africæ: dixi ad *l.*26 *sup. de erog. mil. ann.*
" Huius Comitis & Legati *Bubulci* mentio & *dict. leg.*34. *de annon. & tributis*: vbi tamen perperàm editum *Bubuli.*
" Ciuitatis scil.

Et

" *Et quod.*
" *Deuotissimi*, qui tributa soluerunt: *deuotionis* hâc in re vox propria. v. *Gloss.Theod.*
" De his *Compulsoribus & Opinatorib.* agitur quoque *d.l.*34. vbi dixi.
* *Lex* 15.*Cod. de omni agro deserto* hinc desumpta est.
" *Territorium* hîc alio sensu quàm *suprà*, pro gleba, & possessione. Quo ipso sensu vsurpatur hæc vox & *leg.*34. *infr. de operib. publ.* & *l.2.supr. de ex.actionib.* (cuius eadem sententia est, quæ *huius leg.*) & *leg.*31. *supr. de annon.*
" *Municipem* ideſt, Curialem. v. *Gloss.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI III. Placidiæ filij duæ constitutiones sequuntur, eiusdem prolixioris constitutionis Valentinianeæ partes: vnde desumptæ quoque sunt *lex vlt. supr.de appellat. & lex* 34. *supr.de annonâ & tributis*, his duabus promde coassandæ. Quæ quidem constitutio seu sanctio salubris, *saluberrima*, vt *his ipsis legib.* vocatur; de *Re tributariâ* in vniuersum fuit, emissa ad Legationem prouinciæ Africæ: de Legationum genere erit *infr. tit. de Legatis*, vbi plene: quæ Bubulcum Comitem ad Valentinianum miserat, querelis ad eum perferendis, & malis deflendis quibus rei tributariæ occasione premebatur: Cuiusmodi sanè quatuor querelæ fuerunt, quibus totidem illius constitutionis suæ capitibus Valentinianus mederi instituit hac saluberrima constitutione: sic quidem vt quatuor *leg.* illæ totidem querelis respondeant. Scil. vt à duabus illis incipiam, quas hisce nostris coassandis dixi: Vna ex querelis fuit, quòd pro dissimulatione Iudicum, compulsore aut opinatore misso Africani possessores in prædam mitterentur, quò pertinet *d.l.*34.*supr.de annona & tributis.* Altera querela fuit, quod appellationum à Rationali in priuatæ rei causis occasione ad longinqua traherentur: quò spectat *d.lex vlt.supr. de appellat.* Duabus aliis querelis, respondent hæ duæ *leges* nostræ. Prior est, quòd etsi *Apochas* seu securitates tributorum à se solutorum sub alio Proconsule haberent, attamen ab alio Proconsule eæ refricarentur. Igitur definit *hac l.* 185. Valentinianus III. Apocham semel acceptam, in perpetuum eum qui accepit securum reddere: acceptæ securitatis prosperitate lætari vt eleganter loquitur, neque retractari aut refricari ampliùs oportere. Quam vt saluberrimam: ita iustissimam præceptionis formam vocat, ita vel ipsa *securitatis* vox quæ pro Apocha & *hîc & l.*173. *supr.* passim accipitur, satis ostendit: quomodo & Græci ἀμεριμνίαν, & ἀσφάλειαν dixêre. De quo alibi pleniùs. Cassiodori tantum locus nunc procedat, *Meritò testimonium solutionis, securitas dicitur, de quo non solùm animus, sed substantia communitur.*

Cæterùm pertinet hoc *caput*, seu *dicta lex* 185. vt ad omnem aliam tributorum solutionem, ita & ad descriptiones seu contributiones Curialium; argum. *huius tituli*; de quibus *supr. leg.*..... Ergo *Apocha* semel accepta, collator seu Tributarius securus est, ex hac Valentiniani III. pariter vt ex Honorij *lege* 26. & 27. *infr. de susceptoribus, & l.2. supr.de discussoribus.* Neque ea refricati à successore Iudice potest, vel sub eo. Quæ *huius legis* hypothesis est: scil. sæpè insecuti Iudices securitates seu apochas & quittantias, sub decessoribus suis emissas ad disquisitionem & discussionem reuocabant; eaque re Tributariis molestiæ imò prædæ sæpè intentabantur: Quomodò & Susceptores earumdem Apocharum occasione prouinciales vexabant, *l.*26. 27.*infr. de Susceptor.* & Discussores, *l.2. supr. de Discussorib.* videnda & *lex* 2.§. *vlt. Cod.de præscript. Quadrienn.* Denique publica Apocha semel solemniter facta excludit reuisionem, discussionem, retractationem *dictis legib. & l.vlt. Cod.de apochis publ.*

Altera querela, cui respondet *lex* 186. iam Curiales in specie spectans, erat, quod CVRIALES alij pro aliis in eodem ciuitatis Territorio, tributa soluere cogerentur; idque tam passim fieret, scilicet, vt *hæc lex* eleganter loquitur, *hæc res in eam famam mali iugitate peruenisset.* vt iam nullus penè Curialis idoneus reperiretur: Quam præsumptionis consuetudinem *ea leg.* vetat Valentinianus: pariter vt *aliis* quoque *legibus* vetitum in genere ne alius pro aliena possessione & gleba conueniatur, *l.*31. *supr. de annona: & l.vlt. supr. de Executorib.* Speciatim ne Vicarius pro aliis Vicariis, de quo *tit. Cod. vt nullus ex Vicariis*: denique ne Decuriones pro aliis vt *hac l.* ita & *l.2.supr.de exactionib.* Cætera quæ ad *huius leg.* illustrationem quis requirere posset, repeti possunt ex dictis ad *d.l.*34.*supr. de Annona & tributis.*

¶ *De Curialibus* SPECTABILI *vel* ILLVSTRI *dignitate decoratis.*

CLXXXVII. * Idem AA. Isidoro PF. P."

QVI ante hanc legem Spectabilium, vel Inlustrium quocumque modo sortiti sunt *Dignitatem*, parto semel honore & priuilegiis perfruantur. ¶ Si qui verò postea" ex Decurionibus, vel subiectis" Curiæ, ad Spectabilium gradum processerint, per se tam Curialia, quàm Senatoria subeant munera, eorúmque liberi post Senatoriam susceptí dignitatem patrum obstringantur exemplo. ¶ Quòd si qui inter Inlustres etiam viros locum occupauerint, non laborioso Administrationis actu: sed honorario* titulo dignitatis, Senatui quidem per se respondeant, Curiæ verò per substitutos, suarum periculo" facultatum, statim" † faciant; quorum liberos, &" post eorum Inlustrem dignitatem progenitos, non solum Senatorum, sed etiam Decurionum munia per se, non per subrogatos, subire conueniet: &c. Dat. III. Non. April. Constp. Isidoro & Senatore Coss. [436.] Eodem exemplo" Eubulo PF. P." Illyrici.

NOTÆ.

* Hinc interpolatæ, vt videtur, *lex, Nullus, 60. Cod. eod.* & *l. 21. C. de Episcopis, & Cleric.* Iungenda autem huic, *lex prox.* 188. & *lex vlt. sup. de cohortalib.*

" *Isidoro* huic PP. Orientis scil. inscribuntur reliquæ omnes *huius tit.* Constitutiones. Ad eundem Isidorum vid. Isidori Pelusiotæ *Epistolas.*

" Posthac.

" *Subiecti* Curiæ *hac leg.* & *leg. prox.* id est debiti Curiæ, vt alibi vocantur, qui ad Curiam nominari possunt, nominationibus obnoxij.

* *D. lex 21. C. Iust. de Episcop.* hinc interpolata videtur.

" Vid. dicta ad *leg. 181. sup.*

" *Satis faciant: vt dict. l. 21. Cod. Iust. de Episcopis.* & *dict. l. 60. Cod. eod. tit.* Quarum etiam eadem subscriptio variat, *Thomæ PP.* (quæ hinc interpolatæ, vel sanè ex eadem constitutione desumptæ) *satisfacere non vetentur.*

" Etiam.

" Ita quoque *d. l. vlt sup. de cohortalib.* τῷ αὐτῷ νόμῳ Socrates *lib. 2. c. 18. p. 575.*

" Eubuli huius PP. Illyrici nomen inscribitur quoque *d. leg. vlt. sup. de cohort.* isdem verbis. *Isidoro PP. Eodem exemplo Eubulo PP. Illyrico.*

¶ *De Curialibus qui ad* MILITIAM *aliquam confugerunt vel* ADVOCATIONEM *in foro Illustrium Magistratuum.*

CLXXXVIII. * Idem AA. Isidoro PF. P. " Post alia.

SI quis Decurio, aut subiectus Curiæ, vllam ante hanc legem gessit *Militiam*, aut cœptam dudum etiamnunc gerit, adhuc *Causidicinam*" in foro Amplissimæ præfecturæ Orientis, atque Illyrici, vel Vrbano profitetur iudicio, in eodem latarum pridem Constitutionum † sanctio obseruetur: Post hanc verò Legem, si quis ex his ausus fuerit vllam affectare militiam nullâ præscribtione temporis muniatur, sed ad conditionem propriam retrahatur: ne" ipse, vel eius liberi post talem ipsius statum procreati, quod patriæ debetur valeant declinare, &c. Dat. III. Non. April. Constp. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTÆ.

* *Lex si quis decurio 55. C. Iust. eod. tit.* hinc desumpta, quàm plurimis detractis. Iungenda autem ei *lex prox. sup.* 187. & *lex vlt. sup. de cohortalib.* & *lex 21. Cod. Iust. de Episcopis.*

" Orientis: dixi ad *leg. superiorem.*

* Totidem verbis hæc *lex* integra *d. l. vlt. sup. de Cohortalibus* excepto quod quæ de Decurione, aut subiecto Curiæ hîc dicuntur, ibi de Cohortali vel subiecto cohorti definiantur.

" *Causidicina* hîc, & *l. vltim. supr. de cohortalib.* & apud Symm. *libr. 5 epist. 16. 75.* & *libr. 9. epist 29.* Ammianum *lib. 30. Ad vltimum id habet Causidicina cum cæteris metuendum & grauem* simili forma Apuleio *lib. 7. Iudicina* & Veneficina Tertulliano *de Pallio.*

" Non minus benè, *nec ipse.* Quanquam illud etiam habet *d. lex vlt.*

COMMENTARIVS.

DE DIGNITATE Spectabili, vel Inlustri, deque MILITIA seu officio quocunque, itè de ADVOCATIONE (seu CAVSIDICINA,) an & quando eæ Curiâ liberent, *his duabus legibus* tractatur: Quæ prolixioris Theodosianæ, Theodosij inquam Iun. constitutionis partes sunt: vnà cum *l. vlt. sup. de cohortalibus*: & *l. 21. C. Iust. de Episcopis, Eccl. & clericis*: quæ proinde his duabus coassandæ veniunt: quâ quidem constitutione in vniuersum Theodosius Iun. tùm Curiarum tùm & cohortalis militiæ commodis consulturus, euitandæ alterius conditionis modos accidit. De Cohortali militia est *d. lex vlt.* De Curiali conditione sunt hæ duæ *leges*, & *d. l. 21. C. de Episcop.* an & quatenus eâ euitari possit, aut Dignitate, de quo est *lex* 187. aut Militia, vel Causidicina: de quo est *lex* 188. vel etiam Clericatu, de quo est *dict. l. 21.* si modò à Triboniani emblemate ea vacua est.

1. de DIGNITATE igitur si quæratur, Theodosius Iun. eâ constitutione puta, *l.* 187. distinxit, Primò quidem inter Dignitatem Clarissimatus, & alias maiores Dignitates, Spectabilium videl. & Illustrium (hæc enim tria Dignitatum genera hoc tempore fuêre: de quo consulenda plenè *Notitia Imperij* quæ decennio fermè ante *hanc leg.* conscripta, sub harum ipsarum legum Auctore Theodosio Iun.) Igitur *Clarissimatu* seu Senatoria dignitate indistinctè Curialem conditionem euitari non posse tacitè definit: quod & ipsum eidem iam placuerat *l.* 180. 183. *sup.* In Spectabilibus, verò vel Illustribus iam ante *hanc l.* factis, & sic in præteritum nullo inter eos discrimine, verùm indistinctè Curiales ad Spectabilium vel Illustrium dignitatem euectos, Curiâ liberandos definit. In futurum verò Spectabiles iam ab Illustribus separat. Nempe *Spectabiles* per se, non per substitutum, tùm Curialia quàm Senatoria munera subire oportere: & sic vtroque munere fungi vult (Qui tamen anteà, *d. leg.* 180. *sup.* testatus fuerat, non credere se vtrumque per vnum, prout conuenit posse compleri.) Idemque de filiis etiam post patris sententiam dignitatem suscepetos definit (rectè, nam antè susceptos ex patre Curiali, omninò Curiales manere etiam aliæ *leges* docent, putà *lex* 58. 74. contra *l.* 93.) In *Illustribus* subdistinguit inter Illustrem dignitatem ἐμπεφυκὸν, & honorariã, (vt cæteroquin distingui solet,) vel enim actu ipso & laborioso administrationis Illustres sunt & ἐμπραγμοι, (finge Curialem Magistrum officiorum, vel Quæstorem aut Comitem S. L. vel R. P. factũ), & tum proculdubio voluit Theodosius Iun. Illustrem huiusmodi virum Curiali nexu liberari: quod vtique datum tam celsæ Dignitati, eique ἐμφύτῳ. Vel honorariis tantum sunt Illustres: & hoc casu definit Theodosius Iun. ipsos quidem Senatui seu Senatoriis muneribus per se respõdere, Curiæ verò per substitutos periculo suarum facultatum: At liberos, etiam post honorariam hanc Illustrem dignitatem patris, vtraque munia explere oportere per se, non per subrogatos. Et hæc quidem sententia est Theodosij Iun. *leg.* 187. Quis verò in vniuersum hac in re circa Dignitates Principum sensus fuerit, edocent 27. *huius tit. leges*, quas repetere licet ex *Paratitlo.* Ergo notetur hic casus, quo Curialis cùm regulariter per substitutionem seu substitutum muneribus patriæ se abstrahere non possit, *l.* 167. nequidem Senatoriâ dignitate indeptâ, ex Theodosij M. *l.* 111. 118. *supr.* & Arcadij *l.* 167. attamen pro se alium substituere potest seu subrogare, & sic per Vicarium (vt vocatur, *d. l.* 111.) Curiâ liberari. Quod & ipsum pluribus aliis casibus obtinet, seu constitutum est, 1. ex speciali humanitate, vt loquitur *lex* 155. Idque in Curialibus ad munus aliquod Ecclesiasticum promotis, ex Constantij *l.* 49. 59. Valentiniani Iun. *l.* 99 Theodosij M. *l.* 115. Arcadij *l.* 163. Item ad dignitatem aliquam subuectis, ex Theodosij M. *l.* 90. 91. 99. Honorij *l.* 155. Arcadij *l.* 160. & hâc Theodosij Iun. *l.* 187. vnde deformatæ videntur *l. 21. C. de Episc. & Cler.* & *l. nullus* 60. *C. de Decur.* cum qua nihil commune habet prolixus Interpretum Tractatus, ad hanc nominatim *legem*, quando is cui commissio aliqua data est, seu officium demandatum, eiusque persona electa, alium substituere interim, seu quandoque pro se impeditus, vel absens, per substitutum deseruire possit. Leges enim illæ *sedecim*, quas modo vnam in lineam conieci, in alio longe argumento versantur: nempe in conditione, quâ quis alicui nexus est, nascendi fermè an, & quando eâ liberari in totum possit si in alium statum & hominem promotus sit, substituto alio? Idque ex *speciali humanitate.*

Conditio autem sub quâ huiusmodi substitutio quandoque admittebatur, ea erat, vt suarum facultatum periculo à substituente id fieret, vt *hâc l.* & *d. l. 21. C. de Episcop.* & *l. 60. C. de Decur.* cessis vel in totum vel pro parte facultatibus substituto: *l.* 49. 59. 90. 91. 98. 99. 115. *h. t.* Quare & hinc alienus est Tractatus in specie illâ ipsâ quam tractant Interpretes, quis & quando qualificatus esse debeat qui substituitur, & an substituens teneatur de excessibus & delictis substituti? Illud enim hactenùs hîc requiritur, vt debitum non negetur officium, *d. l.* 155. & vt ex patrimonio suo Curialis alium idoneum faciat, *l.* 115. idoneos substituat, *d. l.* 90. 91. 98. periculo suarum facultatum, vt dicitur *l.* 187. Et hæc quidem de *lege* 187.

2. De MILITIA quoque seu officio quocunque, & CAVSIDICINA in foro aliquo Illustrium Magistratuum (de quo posteà) ad quam Curialis derelicta Curiâ sese contulit, ita distinguit Imp. tùm *hâc l.* 188. tùm *d. l. vlt. sup. de Cohortalibus* (vbi *d. lex* 148. repetitur:) Nempe in præteritum, in his latas pridem constitutiones obseruandas. De Militiâ equidem seu officio (Palatino, putà vel Apparitionis Præfecturæ Prætorianæ,) aperta est Theodosij Iun. constitutio, quâ Curiales exinde ad Curiam retrahi vetat, si quindecennio toto à collegis seu à Curiâ reuocati non fuerint, & sic quindecennij præscriptione eos muniri vult, *l. 14. sup de priuileg. eorũ qui in sacro Palatio.* quæ iungenda est *legi* 184. *sup. h. t.* (vbi *tempora expressa persumptæ militiæ*, & *diuersa stipendia*, de quindecennali illâ militiâ accipienda sunt, ex *d. l.* 14. absque cuius alioquin *legis* ope, dicta *lex* 184. hodie à nobis non intelligeretur:) Filios verò eorum indistinctè ad Curiam reuocari vult; *d. l.* 14. & *d. l.* 184. De *Causidicinâ*, quid anteà statuerit Theodosius Iun. non reperio: nisi quod eiusdem constitutio extat *C. Iust.* ad Cyrum P. V. data ante decennium An. 426. putà *l. 5. C. de Aduocatis diu. Iudiciorum*: quâ Aduocatis Præfecti Vrbis quidquid antea præstitisset Priuilegiorum, Togatis per Præfecturã Orientis quoque tribuit. Et proculdubio simile aliquid quod de officiis Palatinis statuerat. Et cæteroquin Togatis seu Aduocatis in foro Præfecti Prætorio & V. singularia quædam priuilegia tributa: vide *l. vlt. sup. de postul. l. vlt. sup. de Senatorib.* Quod & ipsum testatur Valentinianus *Nouell.* 10. *vers. in diuersis* vt cæteris qui sub his agebant. Et hæc quidem in præteritum: de quo plura. In futurum verò Theodosius Iunior amotâ omni temporis præscriptione, Curialem eiusque liberos quandocunque susceptos ex quacunque militia ad Curiam retrahi iubet. Et hæc quidem est harum durarum *legum* sententia.

¶ Duo tantùm obseruari cupio. Primò quod *d. d. l. 21. C. de Episcop.* dicitur, id quod de Curialibus, Illustrem dignitatem honorariam adeptis hâc *leg.* nostrâ 187. definitur, vt per substitutum periculo suarum fortunarum Curiæ muneribus satisfacere possint, id inquam constitutum ad similitudinem Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum (nam & hi ex ipsius met Theodosij Iun. constit. *l. 172. sup.* cedêdo Curiæ facultatibus liberãtur:) Quę comparatio (si Triboniani facinore *lex* illa immunis est) Theodosiana notanda est: qua sc. cum Illustribus ciuilibus dignitatibus comparantur Illustria & præcipua officia Ecclesiastica.

¶ Secundò de *Causidicinæ* seu *Aduocatorum* priuilegiis videndum & accuratiùs. Sanè sæpè antehac anniſi Curiales Causidicinæ seu Aduocationis obtentu, curialia munera eniitare, vel per saltũm ad maiora euehi, quod incunctanter & absolutè respuerunt superiores ætate Principes, Constantius *l. 46. sup.* Valentinianus Sen. *l.* 77. *sup.* Theodosius M. *l.* 87. & 98. 116. *sup.* Arcadius sanè *l. 152. sup.* Togatis fori Præfecti vrbis, Cõstantinopol. prouincialium functionum immunitatem dedit. Mox primus *fermè* Theodosius Iunior Causidicinam in immensum euexit: tributis in commune omnibus omnium Iudicum Aduocatis priuilegiis nonnullis, veluti peculij quasi castrensis iure, *l. vlt. sup. de postulando*: seu *l. fori tui* 4. *C. de Aduocatis diu. iudiciorum.* At specialibus priuilegiis collatis nonnullis Aduocatorum: putà Aduocatis in foro Præfecti Prætorio Orientis, Illyrici & Præfecti vrbis Constantinopol. vt vel hæc *lex* nostra

c.88. & *d. vlt. sup. de cohortalib.* docet. Ac primùm quidem Togatis seu Aduocatis in foro Præfecti Prætorio Orientis; quæ mox idem ad Aduocatos in foro Præfectis vrbis traduxit: *l. 5. Cod. de Aduocatis diu. Iudiciorum*, quæ decennio ante hanc *leg.* 58. data est: & ad Aduocatos in foro Præfecti prætorio Illyrici: vt ostendit *hæc lex*, & eiusdem *lex* altera data triennio post hanc *leg.* nostram: putà *l. 7. Cod. de Aduocat. diu. iudiciorum.* Hinc igitur est, quod *hâc leg.* disertè agitur de Causidicina seu Aduocatis in foro Præfecto Prætorio Orientis Vrbis: quibus atque singularia præ cæteris priuilegia à Theodosio Iun. tributa fuerunt; vt cæteroquin sæpè sub Præfecto Prætorio operam nauantibus eximia iura tribui solita: de quo ad *l. 2. sup. de Adsessorib. & l. vlt. sup. de postulando*, & *l. 11. sup. de Numerariis.* Et verò cùm tributa essent, Curialibus occasionem ea dedêre, passim ad Aduocationis munus ambiendum in dictis foris, vt præter hanc *leg.* docet eiusdem Theodosij Iun. *Nouella de postulando 16.* (quæ triennio post *hanc leg.* data) *Eneruasse Curias, vel prouinciarum officia, effusam Amplissimæ Præfecturæ iudicio postulandi cupiditatẽ, iuleccbris immunitatis accensam comperimus.* Itaque eâ *Nouellâ* Theodosius statuit, Curiales, qui vltrà 60. priores in amplissimo foro postulandi sibi vsurpauerant licentiam, per substitutum, vel suffectum munia Ciuitatis suæ agnoscere: nulloque sacrarum constitutionum quæ de Aduocatis latæ sunt, beneficio frui, nisi ad fisci patronatum peruenerint. Vnde apparet, quod ad *huius l.* nostræ intellectum facit, Causidicos qui iam *huius l.* tempore essent in foro Præfecti Prætorio si modo in Ordine essent, nõ supernumerarij, substituto Curiæ dato à Curiâ liberatos: Et quamquam hoc grande priuilegium immunitatis à Curiali nexu, ad alios Aduocatos prouinciarum vel spectabilium Iudicum nõ porrigeret Theodosius Iun. attamen munerum quorundã immunitatem & his tribuit *d. Nouella de postulando 16.* vnde desumpta est *lex 6. C. de Aduoc. diu. iudiciorum.* Quo numero est quoq; ea, de quâ *l. prox.* 189. Et hæc de Theodosio Iun. Valentinianus quoque Tertius, eius in Imperio Colliga, *Nouellâ 10. cap. in diuersis*: Curiales Causidicos, qui *certatim ad priuilegia Causidicis Inlustris Prætorij*, Prætorianæ Præf. atque *vrbanæ, debita festinabant*, suffectum Curiæ præstare voluit.

De Curia Alexandrina *quatuor leges.*

1. *De* Principalibus *illius Curiæ, ad quæ munera teneantur: & de* Primi *dignitate.*

CLXXXIX. * Idem AA. Isidoro PF. P.''

ALexandrinis Principalibus, etsi Aduocatione fungantur, nihilominus'' onus Peregrinationis'' incumbat, nec Cura'' publica, nisi in suâ tantum ciuitate committatur. Et primus'' Curiæ, qui in'' muneribus vniuersis expletis ad summum'' peruenerit gradum, Comitiuæ primi ordinis frui'' per'' quinquennium dignitate præstitâ: nec Senatoriis minime'' functionibus obstringatur, Curiâ'' tamen permaneat. Dat. Prid. Non. Iun. Constantinop. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTÆ.

* *Lex Alexandrinis 56. Cod. eod. tit.* Iungendæ autem *huic* sunt *duæ leges proximæ* 190., 191. (Imò *tertia* seu *vlt. huius tit.*) Item *lex 3. suprà de Inditionib. lex 2. infrà de frum. Alex. lex 2. inf. de Alexand. pleb. primatibus.*

' Orientis: dixi ad *l. 187. sup.*

' Pro *nihilo magis, minimè*, *non*: de quo mox: sic & *infrà hâc ipsâ lege* duplici abnutiuo, *Nec minimè.*

* Id est Legationis: Eodem sensu peregrinationis vox accipitur, *lege 9. infrà de Legatis*, vbi dicam adhuc aliquid.

'' *Cura publica*, an est munus aliquod publicum personale, & administratio, quæ principalibus committebatur? videtur curatoris ciuitatis munus indicari vGl. Th.

'' De hoc *Primo Curiæ* agitur etiam *l. 127. 171. in f. sup.*

''' Παρέλκει: cùm, C. Iust. loco, *qui in.*

' Primi Curiæ.

' Locus planè vitiosus: pro quo, in *Cod. Iust. fruatur.*

' Sequentia ita immutata C. Iust. *in Curialibus tamen permanent.*

' *Post biennium*, C. Iust.

' *Nec minimè*: duplici abnutiuo.

'' Id est in Ordine Alexandrino: vid. *leg. 127. sup.*

'' *Nec Senatoriis minimè functionib. constringatur*: Hæc verba à Tribon. repudiata.

2. *De*

2. *De* Qvinqve Primatibvs *Curiæ Alexandriæ immunibus ab iniuriis corporalib.*

CXC. * Idem AA. Isidoro PF. P.''

QVinqve Primates'' Ordinis Alexandrini à Corporalibus'' iniuriis immunes esse censemus', vt voce liberâ commoditates patriæ defendant: cùm possint, si quid egerint criminosè, pecuniariis coherceri dispendiis: Æstimabuntur'' autem præsente Curia viri Spectabilis Augustalis'' iudicio. Dat. Prid. Nou. Iun. Constp. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTÆ.

* *L. Quinque 57. C. Iust. eod. tit.* Quibus autem ea iungenda sit, iam ad *superiorem* dictum.

'' Orientis: dixi ad *l. 187. sup.*

'' *Summates*, C. Iust. Quomodo etiam Symmachus *lib. ... ep. ...* Summates Aricinæ Vrbis dixit: Summos Municipum Procères dixit Ausonius *Mosella.* τὸ κεφάλαιον τῶν βελτιόνων Eunapio *in Maximo p. ...* C lassis quoque Summates *l. ... inf. de Nauicular.*

'' Id est, à Quæstionibus & tormentis: dixi plenè ad *l. 39. sup.*

'' Id est iubemus.

'' Pecuniaria dispendia, condemnationes, multæ.

'' Præfecti Augustalis seu Ægypti.

3. *De eo qui* Triginta *annis Alexandriæ ciuilia munera obiit.*

CXCI. * Idem AA. Isidoro. PF. P.''

VM qui triginta annos'' in Alexandrina ciuitate ciuilibus inhæserit muneribus, corporalibus muniis, non pecuniariis, excusari conueniet: habitâ consideratione videlicet meritorum, vt hoc bene cognitum'' priuilegium consequantur, nec eo passim fruantur indigni. Dat. Prid. Non. Iun. Constantinop. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTÆ.

* *L. Eum qui 58. C. eod. tit.* Quænam autem ei iungendæ sint, dictum ad *l. 189.*

'' Orientis: dixi ad *l. 187. sup.*

'' *Annis*: C. Iust.

'' *Conuenit*: C. Iust.

'' *pe. Cogniti*, vt C. Iust. *bene cogniti*, opponuntur hîc indignis, id est *benemeriti.*

4 *De* Spontaneis *munificibus Alexandriæ.*

CXCII. * Idem AA. Isidoro PF. P.''

SI quos spontaneos Hypomnématografi'' Munificos'' suis exhortationibus ad publicas nominauerint functiones; Augustalis'' iubemus'' non expectandum esse consensum, qui fit plerumque venalis, sed vtriusque partis sufficere voluntatem, vt incipiat functio quam nullus incusat: tum ad memoratum Iudicem'' tam nominati quàm etiam Creatores'' consonâ relatione currente'', quam'' si fuscipere, vel confirmare distulerit, sciat se vigintiquinque auri librarum condemnatione plectendum. Dat. Prid. Non. Aug.'' Constp. Isidoro & Senatore Coss. [436.]

NOTÆ.

* *Lex si quos 59. C. eod tit.* Quib. autem legibus hæc coniungenda sit, dixi iam ad *l. 189.*

'' *Isidorus* PP. Orientis scil. dixi ad *l. 187. sup.*

' σύγχυσις.

'' *Munifices*, id est munera præstantes, subeuntes: *Liturgi* propria voce in Ægypto; *l. vlt. sup. de patrociniis vicorum, iubemus non expectandum esse consensum.*

'' σύγχυσις iterum, quam hîc sustulit Tεὶβ@.

'' *Pro tempore viri Spectabilis Augustalis*, ita Tεὶβ@.

" Id est Præfectum Augustalem.
" *Creatoris* C.Iust.
" Ita quoque *Cod.Iust.*imperfectâ sententiâ: quare *ꝫ.current.*
" Relationem consonam.
" *ꝫ.Iun.*vt *tribus superiorib.legibus.*

COMMENTARIVS.

De Alexandrina Curiâ, eiusque Curialibus, sunt hæ *quatuor* Theodosij Iunioris *leges*: quæ omnes partes sunt vnius & eiusdem prolixæ constitutionis, non *Nouellæ* (vt Cuiacius prodidit) *Theodosianæ*, ex qua supersunt tres aliæ insuper leges *hoc Codice*(atque adeò *his quatuor* coassandæ) putà *lex 2.inf.de frum.Alexandrino:lex 2.inf. de Alexandrinæ plebis Primatibus*: *&* *lex 3.sup. de Indictionibus.* Eâ constitutione Theodosius Iun. tùm possessoribus in commune per totam Ægyptum circa rem tributariam consultum iuit, quò spectat *d. lex 3 sup.de Indictionibus*; tùm Alexandrinæ ciuitati spectatim & quidem per partes singulis eius partibus: Putà Corporatis, quò pertinet *d. lex 2. inf.de Alexandr.plebis Primatibus*: Item Plebi Alexandrinæ, quod argumentum est *d.legis 2.inf. de frum. Alexandrino.* Tandem & Curiæ seu Curialibus Alexandrinis: quò pertinent hæ *leges* nostræ. Ita quidem, vt Præfecto Augustali seu Ægypti fibulam his fermè *legibus* impositum eat, quod docent maximè *lex* 190. *&* *lex* 191. seu *vlt.*

¶ Singularum sententiam priùs quàm explico de Curiâ & Ciuitatibus Alexandrinis in genere videndum est: quò præter has *quatuor leges* pertinent quoque *lex* 80.121.126. *supr.h.t.*& apertissimè *lex lex.42.43.inf.de Episcopis*: *Lex 19.sup.de petitionibus*: *lex 15. inf.de legatis.* Sed & Libanij *ep.604.ad Celsum.* Synesij locus *ep.18.19.* *&* 21. Igitur initio Alexandrinis Curiæ seu Buleutarum ius ab Augusto denegatum, vtpote rerum nouarum studiosis, auctor est Dio *lib.51.* τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν, ait, νεῦ βουλευτῶν πολιτεύεσθαι ἐκέλευσε: τοσαύτην νεωτεροποιΐας αὐτῶν κατέγνω. Imo eiusdem quoque Augusti *lege*, in Senatum Rom. ciuis Alexandrinus legi non potuit, teste eodem Dione. Quomodo & Alexandriæ ciuitatis ius ex institutione Principum non temerè dabatur, teste Plinio *lib.10. ep.5.* At datum Alexandrinis Curialium ius posteà à Seuero Imp. testis Spartianus *in eius vita*: *Alexandrinis*, inquit, *ius Buleutarum dedit, qui sine publico consilio ita vt sub Regibus ante viuebant, vno Iudice* (puta Iuridico Alexandriæ) *contenti quem Cæsar dedisset.* Quemadmodum & mox mutatum alterum illud Augusti institutum ab Antonino Caracallâ Seueri filio, auctor Dio *prædicto loco*: qui aliàs in Alexandrinos mirè sæuiit, omnibus etiam θέαις καὶ συσσιτίοις ibi sublatis. Ergo & in Senatum Romanum Alexandrinus ciuis deinceps legi potuit, & Alexandria ipsa suum peculiarem Senatum seu Curiam habuit: Ita quidem, vt vrbis dignitate quæ post vrbem Romam δευτερεῖα habuit *Magnaque* dicta etiam à Synesio *ep.* 21. Curia Alexandrina summo loco censeretur: quò fit, vt Theodosius M.(Theodosij nostri Auus) *Senatorum* appellatione eos designet haud aliter atque vrbis Romæ *l. 19.sup. de petitionib.* cujus inscriptio ita habet, *ad Senatores Ciuitatis Alexandrinæ.* Exinde igitur variis Principes subinde constitutionibus Curiæ & Curialibus Alexandrinis consultum iuêre. Sanè Theodosius Iunior his enixè consultum it *quatuor hisce legibus*: quarum quinque sunt capita.

Primum caput est de Principalibus Alexandrinis. Notum iam in Curiis, seu inter Curiales certo numero fuisse *Principales*, quosdam, qui fermè numero decem fuêre, vnde Decemprimi: *l.2. sup.de Quæstion.l.39.inf.de Episcopis:l.54.inf.de hæreticis.*

Hi igitur vt cœteroquin eximio iure præ cœteris Curialibus seu Senatoribus erant, ita singulari hoc priuilegio donantur *hâc l.* 189. à Theodosio Iun. putà vt eis *Peregrinationis* onus non incumbat, nec Curia publica nisi in suâ tantum ciuitate committatur: *Peregrinationis* onus est, Legationis ad Principem: quo eodem sensu *peregrinationis* vox accipitur quoque *l. 9. inf. de Legatis*, & apud Symmachum *non semel*: de cuiusmodi Legationibus Alexandrinis, præter *hanc l.* est & *lex 19.sup. de petitionib. l.42. inf. de Episc.* Et de Legationibus in genere *inf. tit. de Legatis.* Scilicet, cùm cæteroquin qui Legati mittebantur ad Principem ex prouinciis & ciuitatibus è Decurionum numero mitterentur, quod docuit *lex 9. sup. h. t.* vbi vid. quæ dixi, *hâc l.* Principales Alexandrini excipiuntur. Idem à cura publica: Cura publica num eadem est cum iis quæ vocantur procurationes & Curiæ ciuitatum *l. 20. sup.* An sunt Administrationes & munera, quæ Curialibus non tantùm intra vrbem ipsam committebantur verùm etiam extra vrbem, veluti translatio auri (vt etiam docet Synesius *ep.* 18. 19. 21.) Cogendarum angariarum onus *l.1. C. quem. mun. ciuil.* sane iisdem Principalibus hoc quoque priuilegium datur *hâc l.* à Theodosio Iun. vt ne Cura publica, nisi in suâ tantum ciuitate his committatur. Et hæc quidem non tantum ipsorum Principalium fauore, verùm etiam Ciuitatis ipsius Alexandrinæ, eò quod in his Principalibus ciuitatis, decus consisteret, & Alexandrina ciuitas suopte ingenio leuis & ad tumultus præceps Principaliũ opera & præsentiâ egeret.

¶ In tantùm porrò Legationis immunitatem tribuit *hâc leg.* Principalibus Alexandrinis, vt eis tribuat, *etsi Aduocatione fungantur.* Videbantur scil. ij saltem excipiendi, eò quod desideria vrbis Alexandrinæ ad Principem meliùs perlaturi & Aduocatorum operam desiderare hoc maximè negotij genus videretur: Et tamen neque his legationis onus imponendum statuit: *Nihilominùs*, ait, *peregrinationis onus incumbat.* Vbi nihilominùs apertè positum pro *nihilo magis*, vel pro *minimè*, *non*, quod Glossa rectè vid. & Cuiacius quoque probauit ad *l. qui fundum, ꝶ. pro emptore*, qui Roberti censuram perperàm incurrit *2. Receptarum:c. 29.* sanè etiam Grammaticæ Artis Magistri id monent, *nihilominus* quandoque pro *non* accipi: Priscianus *lib.* 18. Et verò rectè idem Cuiacius monuit eodem sensu accipiendum in *d. l.qui fundum*: *&* *in l. properandum, l. vlt. Cod. de iudiciis.* Interim ex hoc loco intelligimus Aduocatis peregrinationis onus ferme incubuisse: de quo ad *l.2. sup.de concuss. Aduocat.*

Secundum caput quod continetur *eadem l.* 189. est de Primo Curiæ Alexandrinæ: Inter Principales sc.quidam *Primus* erat, qui principalem & summum in Curiâ locum obtinebat, qui gubernacula vrbis administrabat Curiasque regebat: de quo præter *hanc leg.* agitur & *l.127.171.sup.*

Qui

Qui quidem ideò eximio iure erat. Itaque Alexandrinæ Curiæ, Primo, *hâc l.189.* Theodosius Iun. Comitiuæ Primi Ordinis dignitatem tribuit, quæ secum trahebat Senatoriam dignitatem: cùm tamen Theodosius M. Comitiuam tantùm Tertij Ordinis huic Primò Curiæ tribuerit, *l. 127. sup.* (de quâ *lib. 6. sup.*) sub his tribus tamen conditionibus. Primò vt per quinquennium tantum ei hanc dignitatem tribuat. Quod quidem singulare admodum est, vt videlicet dignitas alicui, & quidem Senatoria, non in perpetuum, sed ad tempus detur, & prosit. Aliter quàm in *l. 109. sup.* vbi dignitas ex-Comitibus omnibus in patria muneribus perfunctis *in perpetuum* tribuitur. Secundò, vt licet Comitiuam Primi ordinis Primus Alexandrinæ Curiæ habeat, *Senatoriis* functionibus immunis sit: id est non tenetur ad Senatoriam glebam, & Senatorias editiones, aliaque Senatoria onera: Quod quidem & ipsum singulare est, vt Senatoria dignitate quis fruatur, & tamen onerũ Senatoriorum immunitate gaudeat: de quo alibi ad *l.... sup.*. Tertio, ita Comitiuam hanc Theodosius Iun. Primo tribuit vt tamen eum in Curiâ manere velit quod & ipsum Theodosius M. statuit *dict. l.* 127. cùm ei Comitiuam Tertij ordinis tribuat.

Tertium caput, quod continetur *l.* 190. est de priuilegiis Quinque Primatvm Curiæ Alexandrinæ: quos *Summates* Tribonianus maluit dicere: Quomodo *sũmates Aricinæ vrbis* Symmach. Nempe è numero Principalium, non tantum Primum suo & eximio iure quodam haberi voluit Theodosius Iun. verùm & suo quodam iure Quinque Primates: In commune Principalium quædam priuilegia fuere: at inter Principales peculiaria, Quinque Primatum: peculiaria adhuc Primi. Ergo quinque primates Curiæ Alexandrinæ Corporalibus iniuriis id est à quæstionibus & tormentis immunes esse iubet *hâc l.* 190. Theodosius Iun. Quod ostendit, hoc tempore Curiales, imò ne principales quidem in commune à quæstionib. & tormentis immunes fuisse: & quidem Alexandriæ: cùm tamẽ antea vel Curiales in totum hac immunitate fruerentur: de quo compluries dictum *sup.*& quidem intra Ægyptum, atque adeò Alexandriæ sub Theodosio M. vt docet *lex* 80. *sup.* vel saltem principales deuoti, & nihil debentes, etiam intra ipsam Ægyptum *l.* 186. *sup.* Quæ quidem immunitas Alexandriæ posteà infracta; quam Quinque Primatibus saltem *hâc l.* Theodosius Iun. restituit.

Et rationem addit, *Vt*, inquit, *voce liberâ commoditates patriæ defendant.* Nempe enim metu tormentorum & iniuriarum corporalium, quas Iudices miseris Curialib. intonantes infligebant, sæpè Curiales miserias suas deflere non poterant, & ad Iudices querelas perferre, fortè de nimiâ tributorum sarcinâ, vel de Officialium deprædationibus & id genus aliis: Iudicibus modum non habentibus, rapinis Officialium conniuentibus. Et verò si id alibi factum, factum in Ægypto, & Alexãdriæ à Iudicibus, & quidẽ à Præfecto Augustali, cuius consensus plerumque venalis erat: vt exertè docet *lex vlt. h. t.* Cui ideo hac parte fibulam imponi subinde oportuit & à Theodosio M. *d. l.* 86. *&* 126. *sup.* Et verò imponitur à Theodosio Iun. *hâc l.* sicut imponitur & aliâ parte huius Constitutionis Theodosianæ *d. l. vlt. h. t.* vt ita voce liberâ commoditates patriæ Primates defendant; Quas infringi hac ætate plurimùm contigit, aucto in immensum tributorum modo, & quia pecuniis magistratus & officia redimerẽtur: de quo sunt hoc ipso tempore querelæ Isidori Pelusiotæ: & quidem ad hunc ipsum Isidorum PP. (cui hæ *leges* inscribuntur) *lib. 1. ep.* 485. & ad *Archontium* 487. & *aliis epistolis.* Imò exertis verbis idem Isidorus *lib. 3. ep.* 50. Theodoro Præfecto Augustali insolentiam in omnes & superbiam exprobat.

¶ Igitur Quinque Primates Curiæ Alexandrinæ, eâ quam dixi de causâ, Corporalibus iniuriis subiici vetat Theodosius Iun. sed pecuniariis tantum dispendiis coërceri, si quid criminosè egerint. Et hac parte tamen etiam fibula imposita Præfecto Augustali: putà vt præsente Curiâ huiusmodi multa pecuniaria æstimetur à Præfecto Augustali, coram toto videl. Curiæ consessu: cuius præsentiâ exhibeatur πρὸς ὕβριν ἐπαίρεσθαι, & modum excedere.

Quartum caput, quod continetur *l.* 191. est de Cvrialibvs in commune, qui diutino tempore, puta per 30. annos benè cogniti id est rectè Curialibus muneribus inhæserunt, functique sunt: Nempe & hos Theodosius Iun. priuilegio quodam muniendos credidit: putà vt deinceps immunes essent à Corporalibus seu personalibus muneribus, non verò à pecuniariis seu patrimonialibus. Quæ quidem munerum distinctio & alibi cernitur, putà, vt patrimonialium munerum vacationem sæpè non habeat, qui personalem habet: de quo *tit. ꝶ. de munerib. & honor.* & *tit. de vacat. & excus. muner.*

Postremum caput, (quod continetur *postremâ, seu vltima lege*, putà 192.) est de Volvntariis Curialibus: de quibus sunt tres aliæ constitutiones eiusdem Theodosij Iun. putà *lex* 172.177. *sup.* & *Nouella* eius 110. & *tit. C. de his qui spontè muner.* aliæque *leges*, de quibus consule *Paratitlon.huius tituli.* Nempe cùm aliorum idoneorum inopiâ Voluntarij sæpè homines Curiales functiones subirent, vel soli genitalis amore vel certè excitati exhortationibus aliorum, & quidem Hypomnematographorum, atque ita Curiæ bono & leuamento id cessurum erat, sæpe fiebat, vt cum de eâ re ad Augustalem perferretur, eiusque consensus hâc in re exquireretur, vt inquam huiusmodi negotium Præfecti Augustales interturbarent, voluntariis his fortè factum non cupientes, & malè fauentes, plerumque etiam auro corrupti (de quo iam *sup.*) aliis fortè ad id munus anhelantibus; Theodosius Iun. *hâc l.* id iam constituendum putauit, vt ne de eâ re amplius ad Augustalem referretur, neue eius consensus hac in re requireretur: verùm vt vtriusque partis sufficeret voluntas, & Ordinis, qui id præbuisset; & voluntarij, qui sponte munus subire vellet: solo *confirmationis* iure, idque sub graui multâ, Præfecto Augustali imposito: Nempe sic suum hâc parte Curiæ iudicium relinqui voluit; quæ discrimen suum nosset: Cui alioquin iudicium suum non relinquendum cum contra de adscribendo seu eximendo aliquo à Curiâ per gratiam agitur, *l.78. sup.*

¶ De *Hypomnematographo* Alexandriæ cuius *hâc l.* mentio fit, alter præterea locus occurrit apud Strabonem *lib.* 17. quod etiam Alciatus *hîc* indicauit & ita quidem, vt secundum ordine inter alios Alexandrinæ vrbis Magistratus ponat, τῶν δ' ἐπιχωρίων, inquit ἀρχόντων κατὰ πόλιν μὲν ὅτε ἐξηγητής ἐστι πορφύραν ἀμπεχόμενος καὶ ἔχων πατρίους τιμὰς, καὶ ἐπιμέλειαν τῶν τῇ πόλει χρησίμων. Huic respondet *Primus Curiæ*: (de quo *l.*189.) καὶ ὁ ὑπομνηματογράφος, καὶ ἀρχιδικαστὴς, τέταρτος δ' ὁ νυκτερινὸς στρατηγός. Quo quidem loco Quatuor Alexandrini Primates designantur, quo tempore nondum Curiam habebat vrbs Alexandrina.

Ergò

Ergò *Hypomnematographus* secundus fuit inter Principales, & primores Curiæ Alexandrinæ. Quodnam munus eius fuerit, partim ex *hac l.* partim ex nominis indicio in partem cognoscere licet: nempe eum Nominationes ad liturgias seu munera publica Ciuilia & Curialia fecisse, munera distribuisse, & commentarios harum rerum fecisse, vnde nomen illi. ὑπομνήματα scil. Commentarij: quod etiam Cicero filius *epistolarum lib.* 16. & Columella docet *lib.* 7. *c.* 5. Alioquin & hypomnematographi meminis Ioannes Citri & Codinus *inter officia Eccles. Const.* ὑπομνηματογράφος, εἰς τὸ γράφειν τὰ ὑπομνήματα. Et in genere Glossæ veteres: ὑπομνηματογράφος, *Actuarius, Memoriarius*; Sed quid moramur? Lucianus in *Apologia* de se Hypomnematographi munus Alexandriæ amplexato, ὃν ἐγὼ δὴ μισθῷ σωσίνλων: *p.* 513. id munus graphicè describit: etsi *hypomnematographum* non nominet. ἔσωγ' ὡῶ, εἰ σκέψαιο, δέξαιμ' ἂν σοι αὐτὸ σμικρότατον ἢ αὐξυπλίας ταύτης ἀρχῆς ἱκνεῖσθαι τὰς δίκας εἰσάγων, καὶ τάξιν αὐτοῖς ἢ πρωτόκλισιαν ὀπλιθέναι, καὶ ἅμα πρωτολεῖν καὶ λεγομένων ἀπαξαπάντων ὑπομνήματα γράφειν, καὶ τὰς τε ῥήτορας ἅμα δικαιολογουμένων ῥυθμίζειν καὶ τὰς τῶν ἀρχόντων γνώσεις πρὸς τὸ σαφέστατον σωθῆναι τῇ μεγίστῃ διαφυλάττειν καὶ παραδιδόναι δημοσίᾳ πρὸς ἢ ἀεὶ χρόνου ἀποκτησομένας. Quem Luciani locum de Adsessoribus malè acceptum, hùc rectè transtulit Valesius in *Marcellinum*, *lib.* 28. *p.* 353. Locus ita vertendus *Equidem ego, si consideres, videbor tibi non minimam Ægyptiacæ administrationis partem obtinere, dum lites induco, & ordinem ipse conuenientem impono, & factorum dictorúmque omnium Commentarios scribo, & litigantium allegationes ordine, & Præfecti cognitiones dilucidissimè & accuratissimè cum summa fide custodio, & in omne æuum reponendas publicè trado.* Ergo fuit Hypomnematographus inter præcipua Alexandrinæ vrbis munia; & Commentarios Curiæ & Curialium faciebat; & exinde ad eum quoque nominationum ad munera Curialia Cura pertinebat: quod *hac l.* docemur.

DE PRÆBENDO SALARIO.

TITVLVS II.

X. COD. IVST. XXXI.

¶ *De* SALARIO *non præbendo ex viribus Reipubl. nisi Principis iussu.*

1. * Imp. Constantinus A. ad Marcellinum Corr.'' Post alia.

NVLLI salarium tribuatur ex viribus'' Reipublicæ, nisi ei qui iubentibus nobis specialiter fuerit consecutus''. Grauitas igitur Tua placitis obsequatur''; &c. Dat. v. Non. Octobr. Constantinop. Limenio & Catullino Coss.

NOTÆ.

* *L. vn. Cod. Iust. eod. tit.* Iungenda huic *lex 6. infr. de operib. publ.*

'' *Imp.* CONSTANTIVS *& Constans AA.* Quomodo habet *huius leg. inscriptio*, prout eam edidit Cuiacius à *Cod Iust.* nam in editis idem error qui hîc admissus est. & *d. legis 6.* quæ huic nostræ iungenda est. Et verò id temporum ratio ostendit. Sanè idem error & aliis multis legibus admissus: veluti *l. 5. de diu. rescript. l. 2. de Iurisd. l. 1. infr. de lenonib.*

'' *Com. Ori.* ideſt, Comitem Orientis, vt habetur *d. l. 6.* & in *editione Cod. Iust. Cuiaciana.*

'' *Viribus*, ideſt, reditibus, vectigalibus, canone Reipubl. pensione *hic & l. 26. infr. de operib. publicis*: & apud Eumenium, (imò & in Constantij Chlori rescripto) *apud eum in Panegerico* & apud Symmachum, *lib.* 10. *ep.* 10. Eodem sensu & *l. 13. in fin. supr. de Pratoribus.* Quare errant qui *in tribus* & hîc, & apud *Eumenium*, reponunt, repudiata *C. Theod.* lectione.

'' Salarium.

COMMENTARIVS.

SALARIVM ex *Viribus*, ideſt, (vt modò in *Notis* ostendi) vectigalibus seu reditibus ciuitatis cuiquam tribui vetat *hac l.* Constantius Imp. nisi ex speciali suo scilicet Principis iussu: cui *legi* iungenda est *lex 6. infr. de operibus publicis*, ceu eiusdem Constantianæ constitutionis pars, quâ in consilium adhibita seu admota, & *huius legis* inscriptio emendanda, & ipsa feliciùs intelligi potest.

¶ Vt ea intelligatur, præsuponendum est suos quosdam reditus, sua vectigalia singulis ciuitatibus seu Rebuspublicis sub Imperatoribus Romanis fuisse,

fuisse, (quæ *vires* hîc vocantur aliisque locis quos iam in *Notis* indicaui:) vt docet quoque præter *hanc l. lex* 18. 26. 32. 33. 48. *dict. tit. de operib. publicis*: *lex* 1. *sup. de locat. fundorum*: videndus & Symmachus *lib.* 10. *ep.* 10. vbi hæc verba occurrunt ad rem: *Habenda est ratio vectigalium publicorum & lauacri æstiui instauratio cum Reipubl. viribus conferenda: vt si quid redundat expensis cæteris in sumptum operis conferatur.* Qui locus multa habet ad illustrationem *huius leg. & d. l. 6 de operib. publ.* veluti ex fundis, quos Respublica habebat, locatis: & Ammianus *lib.* 25. *pag.* 315. Horum reditnum pars reparationi ciuitatis seu operum publicorum destinata erat, vt docet præter *d. l. 6. lex* 18. 26. *infr. de operib. publ.* & *d. l.* 1 *supr. de locat. fundor.* pars verò aliis necessitatibus seruiebat: Omnisque is reditus à Decurionibus administrabatur, quod docet *dict. lex* 33. *infr. de operib. publ.* è quorum numero Curator Reipubl. & Kalendarij eligebatur, qui eam pecuniam curabat: de quo Curatore *suo* mox *titulo*.

Ratiocinium porrò horum reditnum de more suo tempore ad Rectorem prouinciæ perlatum fuisse videtur ab eo dispungendum: vel certè extra ordinem discussio harum pecuniarum nonnullis, ab Imperatoribus committebatur, vti viderent, in quàm probabiles causas ea pecunia expensa fuisset vel quidnam in reliquis resideret, vt ita mox quod improbè expensum, reliqua à Decurionibus & Curatore Reipubl. & Kalendarij in vtilitatem Reipubl. exigeretur seu exsculperetur. Tale quoddam negotium Constantius Imp. Constitutione sua seu Mandatis (cuius pars hæc est, simul & *d. l. 6. infr. de oper. publ.*) Marcellino Comiti Orientis (cuius metropolis fuit Antiochia) commisisse videtur, atque inter cætera mandasse hæc duo inter alia. Scil. vt in dispungendis rationibus ciuitatum ea quidem quæ operibus publicis impensa constitisset accepto ferret seu probaret, quæ sententia est *d. legis 6. infr. de oper. publ.* Atenim non item probaret, si Decuriones salarium alicui ex viribus seu reditibus ciuitatis suæ iniussu Principis tribuissent.

Quod quidem alioquin tralatitij iuris fuit: putà vt regulariter Decuriones salatium alicui decernere vel constituere non possent: quod docuit etiam Vlpianus *lib. singulari de officio Curatoris Reipubl. l. ambitiosa 4. ff. de decretis ab Ordine faciendis.* Nonnunquam tamen id potuerunt, putà ob liberalem Artem & Medicinam, puta si cui Professori municipali, vel Medico salarium constituerent: *d. l. 4. §. vlt. & l. 16. §. ff. de alimentis Legatis.*

Item Legatis ad Principem à ciuitate missis, *l. vlt. §. 12. ff. de mun. & honor. l. 2. §. vlt. ff. de Legat.* Licuit etiam Decurionib. facultatibus lapsis non tam salarium quàm alimenta decernere teste Hermogeniano, huius æui, vt videtur, Iurisconsulto, *l. 8. ff. de Decurion.* Et tamen *hac l.* indistinctè & peremptoriis verbis Constantius *nulli* salarium tribui vult ex viribus Reipubl. nisi iubente Principe specialiter. Sanè ante eum quoque Constantius Chlorus auus ipsius, cùm Eumenio Rhetori scholam Augustodunensem committeret, salarium modumque eius ex viribus Reipubl. Augustodunensis ei ipse constituit: *Salarium te*, inquit, *in sexcenis millibus nummorum ex Reipublicæ viribus consequi voluimus; vt intelligas meritis tuis etiam nostram constituere Clementiam.* Et ipse Eumenius *Salarium me liberalissimi Principes, ex huius Reipub. viribus in sexcenis millibus nummorum accipere iusserunt.* Qui locus ad *hanc l.* singularis est.

Sed & Gratianus Imp. postea *l. 11. infr. de Medicis & Professorib.* cum Gallicanis ciuitatibus Professorum deligendorum arbitrium daret, liberum tamen esse noluit, vt suos Doctores & Magistros placito sibi compendio iuuarent.

Et Libanius tamen, oratione ad Antiochenos à *p.* 85. *ad* 99. à Decurionibus Antiochenis postulat, vt Quatuor Rhetorum seu Sophistarum salarium augeat datis agris. Quomodo igitur hæc inter se concilianda erunt? Et num putabimus *huius l.* vnicæ sententiam eam esse vt ne Professoribus quidem vel in alias probabiles causas salarium ex viribus Reipubl. citra iussionem Principis constitui potuerit? Sanè è tribus vnum censeo: vel ita omnino Constantium censuisse hoc tempore pariter vt Gratianus *d. l. 11.* peculiari aliqua & temporaria ratione: Quòd ciuitates in salariis decernendis modum non tenerent, hanc *l.* accipiendam, de salatio aliquo extraordinario, quod per ambitiosa Decurionum decreta decerneretur, ac proinde eandem eius sententiam esse, quæ Vlpiani *d. l. 4. ff. de Decretis ab ordine fac.* Vt proinde de solitis & necessariis salariis hæc *lex* accipienda non videatur, quæ vtique inscio Principe decerni possint.

Quomodo etiam in opera publica impensa, accepto ferri oportere voluit Constantius *d. l. 6. infr. de operib. publ.* quæ *huic* coniungenda est.

De praxi *huius legis* videndus inter alios Montanatus *de administr. vniuersitatum, pragm. 1. n. 1. 2.* Giurba *consil. crim. 65. n. 52.* Vel denique non tam Decurionibus *hac l.* fibulam imponi, & sic eò non propriè *hanc leg.* pertinere, quam Iudicibus seu Rectoribus prouinciarum, etiam ipsimet totius Diœceseos Iudici, veluti Comiti, eò quod Reipubl. vires huiusmodi salariis exhaurirent; Quam sententiam confirmate videntur illa *huius legis* verba; *Grauitas igitur Tua, placitis obsequatur.* vt ita *d. l. 6.* quoque is sensus videatur, ea quæ ex viribus Reipubl. operibus publicis impensa à Comite Orientis constiterit, accepto ferendum à Principe.

DE PRÆDIIS ET MANCIPIIS CVRIALIVM SINE DECRETO NON ALIENANDIS.

TITVLVS III.

X. COD. IVST. XXXIII.

De prædiis & Mancipiis Curialium sine decreto non alienandis omissa in *Rubrica*, & *l. infr.* mentione *Mancipiorum*: Nempe quia id ad rustica restringitur à Zenone *l. 3. eod. tit.* Concordat *huic* Valentiniani *Nouella* 10. *cap. si quis Curiali.*

PARATITLON.

PRÆDIA *Rubr. & l. 1. 2.* vrbana & rustica, *d. l. 1. & 2.* seu possessiones, *l. 2.* loca, *d. l. 1.* fundi, *d. l. 2.* Item Municipia quælibet, *d. l. 1.* Curialium seu Decurionum sine decreto alienari non potuerunt *Rubr.* ideſt, vendi, *d. l. 1. 2.* sic vt comparare ea nullus cuiuscunque conditionis esset, posset: *d. l. 2.* nisi probata necessitate apud Rectorem prouinciæ: alioquin comparator & pretio & loco comparato cum fructibus multabatur: *d. l. 1. & 2.*

---

1. * Imppp. Valentinianus, THEODOSIVS & Arcadius AAA. Cynegio PF. P.["]

SI quis Decurionum, vel rustica prædia, vel vrbana, vel["] quælibet mancipia, venditor necessitate coactus addicit, interpellet Iudicem["] competentem, omnésque causas singillatim, quibus strangulatur["], exponat: vt["] mereatur, valituram in perpetuum comparatori, probatâ adsertione, sententiam: Ita enim fiet, vt nec inmoderatus venditor, nec emptor["] inueniatur iniustus. Denique nihil erit postmodum, quo venditor, vel circumuentum se insidiis, vel obpressum potentiâ["] comparatoris queri debeat: quandoquidem sub fide actorum, & de necessitate distrahentis, & de voluntate patuerit comparantis. Quòd si quis contra vetitum occultis molitionibus, per subpositas fraude personas cuiuslibet loci, quem tamen["] Decurio distrahat, comparator extiterit, sciat se pretio quod dederit, & loco["] quem comparauerit, esse priuandum. Dat. VIII. Kalend. Decembr. Constantinop. Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTÆ.

* *L. 1. Cod. Iust. eod. tit.* ex *hac l. & l. 2. prox.* conflata est. Hanc intelligit & explicat Theodosius Iun. *l. 2. prox.* & Zeno *l. 1. Cod. eod. tit.* Fortè *huic* inuenda est *lex 21. infr. de susceptor.* seu *lex 9. C. eod tit.*

" Orientis: de quo ad *..105. supr. de Decurionib.*

" *Vel qualibet mancipia*: hæc omissa C. Iust. pariter in *Rubrica* expuncta *Mancipiorum* mentio, ea causa quam dixi ad *Rubric.*

" Id est, Rectorem prouinciæ, vt *l. 2. prox.*

" *Strangulari.*

" Pro his, vsque ad *Ita*, hæc Tribonianus ceu clariora ex *l. 2. h. t.* prætulit *& ita demum distrahendæ possessionis facultatem accipiat, si alienationis necessitatem probauerit: informa enim venditio erit, si hac forma neglecta fuerit.*

" *Cuiuscunque sit conditionis*: add. *Cod. Iust.*

" Veluti quia Principalis est *l. 2. infr.* Atque hæc postea dubitandi causa fuit.

" *Ei*, Cod. Iust. additum.

" *Et locum quem comparauit cum fructibus esse restituendum*: ita *Cod. Iust.* quæ fermè ex *l. 2. infr.* prætulit Tribon.

11. * Impp. Honor. & THEOD. AA. Asclepiodoto. PF. P.["]

SVONIAM de Constitutione["] inclytæ recordationis Aui["] nostri *de alienandis prædiis Curialium* promulgata dubitatum est, vtrùm soli Principales["] sine decreti interpositione collegarum possessiones emere vetentur, an omnibus comparandorum huiusce["] fundorum copia sine prædicta["] obseruatione negata sit, generali sanctione decernimus, Vt si curialis prædium vrbanum, aut rusticum vendat cuiuscumque["] conditionis emptori, apud Rectorem prouinciæ idoneas causas alienationis alleget, non perfunctoriè à Iudice, sed verissimè requirendas, vt ita["] demùm distrahendæ possessionis facultatem accipiat, si alienationis necessitatem probauerit: Infirma enim erit venditio, si hæc fuerit forma neglecta, ita vt pretium emptor amittat, & venditori cum["] fructibus inlæsam possessionem restituat. Quæ quidem de futuris contractibus obseruanda sunt, ¶ Præteritas verò emptiones, in Osdroëna["] specialiter prouincia, confectas, licet ex tempore legis sub Diuo Auo nostro promulgatæ sine gestorum testificatione à qualibet persona celebratas infirmari oporteat["], tamen ex prima["] transacta nuper indictione, ita volumus infirmari, vt alterius["] fortunæ vel honoris homines, qui sine decreto prædia Curialium in memorata prouincia compararunt, receptis pretiis possessiones quas emerant, dominis restituant; ita vt si vsuras vel sumptus rei meliorate poposcerint, à venditore percipiant, fructus inuicem reddituri. Dat. v. kl. Aug. Eudoxiop.[^] Asclepiodoto & Mariniano Coss. [423.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* nisi quòd duas exinde tantum sententias *legi* 1. Tribonianus inseruit. Eam quoque indicat & explicat Zeno Imp. *l. 3. eod. tit.* Iungendaque ei videtur *lex 61. infr. de hæreticis.*

" Orientis.

" *Lege 1. supr.* intelligit.

* Theodosij M.

" Principales Curialium: de quo *mox.*

" Pro huiusmodi.

" Ideſt, sine decreti interpositione.

" Etiam non Principali, non Curiali.

" Hanc sententiam cui clariorem, posthabitâ aliâ *ibi. 1.* inseruit Τρίβων.

" Et hoc alterum Tribonianus inseruit *d. leg. 1.*

" De Osdroëna est quoque Valentis *lex 79. supr. de Decurionib.* Theodosij M. *lex 8. infr. de Paganis*: *lex 105. d. tit. de Decurionib.*

" Fortè *oporteret.*

" Ideſt, A. D. 418. seu *Honorio XII. & Theodosio VIII. AA. COSS.*

" Quàm Curialis.

" Ibidem data *d. l. 61.*

COMMENTARIVS

DE PRÆDIIS, & mancipiis Curialium, sine decreto Iudicis seu Rectoris prouinciæ non alienandis, sunt hæ duæ constitutiones: Quarum prior Theodosium M. auctorem habet. Qui sanè huius Noui iuris inuentor fuit; Curiarum commodis ita consulens, ne alioquin translatis temerè in alios Curialium prædiis vel mancipiis, sustinendis, Curialibus muneribus minus idonei euaderent: & vt Cassidorus in formula ad P. P. *vt sub decreto Curialis prædia vendat. 7. var.* ait: *vt ad necessitates publicas Curiales, melius sufficerent, si substantia iuuamina plus haberent. A quibus enim*; vt idem subiicit, *munera poterunt sustineri, si ciuitatum nerui passim videantur abscindi?* Qui sanè Princeps & in aliis nouo iure adinuento Curiis enixè consultum iuit. Hic enim est, qui ante *hanc leg.* possessorem bonorum Curialis ex lucrativa causa pro parte patrimonij in quam successit, ad denarismum seu vncias, ideſt, ad certam pensitationem Curiæ primus adstrinxit, *l. 107. 123. d. t. supr. de decur.* imò & ad Curiales functiones suscipiendas, *l. 134. d. t.* Hic est, qui post *hanc leg.* maritum non Curialem ab vxore Curiali non extantibus liberis hæredem testamento institutum, si vxori hæres existeret Curiæ ciuitatis mancipari voluit, *leg. 124. supr. de Decurionib.*

¶ Ergò Theodosius M. prædia seu mancipia Curialium sine decreto alienari vetuit: prædia inquam, siue rustica & itidémque mancipia qualibet; quod tamen postremum ad mancipia rustica postea restrictum: vt docet *lex 3. Cod. eod. tit.* similiter vt *leg. 1. lex quæ tutores, C. de administr. tut.* similis mancipiorum differentia inducta. Quæ causa est, cur ex *huius tituli Rubricâ, & l. 1. hoc tit. mancipiorum* mentionem Tribonianus sustulerit, *Cod. Iust.* Sanè & Maiorianus, *Nouella sua l. de Curialib. & distractione prædiorum*, cùm decretum in alienatione prædiorum Curialium Præfecti Prætorio requireret, mancipia à prædio seiunxit, & in eorum distractione decreti solemnitatem quæri voluit, contentus in horum distractione, quinque primorum Curiæ subscriptione & consensione.

¶ Ergo Theodosius M. prædia seu mancipia Curialium sine decreto alienari vetuit, id est, nisi probabili causa damnorum (vt loquitur Cassiodorus) probata ineluctabili necessitate, vt Maiorianus loquitur, qua Curialis strangularetur apud Iudicem

cem competentem, ideſt, Rectorem prouinciæ & ſub fide actorum. Quâ parte tamen poſtea, vt iam indicaui, in prædiis alienandis ſolius Præfecti Prætorio decretum requiſiuit Maiorianus *d. Nouell.* 1. quod videlicet prouinciales Iudices facilè (perfunctoriè *l.* 2. *hoc tit.*) aut gratificantes id indulgerent, vt ipſemet ait: Quod Maioriani ius & aliàs probarunt etiam Gothorum Reges apud Caſſiodorum 7. *var. vlt.* vbi formula continetur ad Præfectum Prætorio, vt ſub decreto Curialis prædia vendat: vbi inter alia, Quamvis hoc veſtræ poteſtati fuerit, legum auctoritate conceſſum: quæ tota conſulenda, vt & 9. *var.* 2.

Et Pœnam addidit Theodoſius M. ſi alienatio, citra decretum facta fuiſſet: nempe vt infirmata & reſciſſa venditione, emptor pretio quod dediſſet, & loco ſeu prædio quod comparaſſet, multaretur: ita vi del. (quomodo id Theodoſius Iun. *l.* 2. *hoc tit.* explicat) vt pretium emptor amitteret, & venditori poſſeſſionem reſtitueret: neutrubi tamen exprimitur quid de pretio fieri oporteat? de quo tamen anxiè quærunt Interpretes: Accurſius id *Ærario* ſeu fiſco inferendum, non autem venditoris lucro cedere putat, multarum *legum* argumento: cui tum alij, tum Cuiacius adſentitur, hac ratione, quòd venditor ſit etiam ipſe in vendendo in mala fide; & vt alij explicant, Ne Decurio ex ſua malitia lucrum reportet. Quod ipſe minùs probo: Curialis quippe venditoris lucro id cedere puto.

Primò, quia de fiſco nihil *his duab. legib.* exprimitur.

Secundò, quia miſeris Curialibus hac quoque procul dubio ratione conſultum voluêre Theodoſius Magnus, & Theodoſius Iunior, qui immoderatè vel falſa neceſſitatis alicuius ſpecie, vel occultis molitionibus Potentiorum & Principalium fermè prædia his ſua vendere adigebantur: quod *leg.* 1. *hoc tit.* indicatur.

Tertiò, quia Curiarum commodo *leges* hæ à Theodoſiis latæ fuêre, quarum Curialibus pretium cedere ſatius, vel ſaltem conſumptum iam ab his repeti inutile viſum. Et certè (quod Quartum) cùm Theodoſius Iun. dicat, nullo addito *emptorem pretium amittere*, & venditori cum fructibus illæſam poſſeſſionem reſtitui oportere; eo ipſo oſtendit, pretium penes Curialem venditorem remanere. Sed quid diutiùs moramur? Zeno *l.* 3. *Cod. eod tit.* apertè ait, latas ſuper hoc *leges* à retrò Principibus in plurimis ſuis partibus locutas eſſe *de pretio non redhibendo*; quibus verbis clarè oſtenditur, pretium penes venditorem remanſiſſe.

¶ Pretio igitur hoc caſu multari emptorem, reſciſſa venditione, notandum eſt: pariter vt in *l.* 7. *Cod. de agricolis & cenſitis: & l. vlt. Cod. de fundis rei priuatæ*: ſeu *Nouella* Theodoſij *de reſcind. vend.* Aliter atque in ſp. *vn. C. non licere habitatorib. metrocomiæ.*

¶ Et hæc quidem eſt Nouæ iſtius Theodoſij M. conſtitutionis, quæ continetur *l.* 1. ſententia, quam deinceps memorat Theodoſius Iun. *leg.* 2. *prox.* & Zeno *l.* 3. *C. eod. tit.* & circa quam dubia deinceps quamplurima moueri cœpêre, quæ *legibus* aliis tolli oportuit. Primum dubium quod nobis occurrit illud eſt, quod à Theodoſio Iun. ſublatum *dict. l.* 2. *hoc titul.* Nempe dubitatum, vtrùm omnibus perſonis interdictum eſſet ſine decreto prædia Curialium emere, an verò ſolis *Principalibus* Curialibus id interdictum eſſet? Id quod nonnulli colligebant ex *ipſa* Theodoſij M. *lege* fortean etiam ex ipſius præfatione, ſed reuera ex ipſa etiam, quæ exindè ſupereſt, *lege* 1. *ſupr.* Ex illis verbis: *Denique nihil erit poſt modum, quo ſe oppreſſum* POTENTIA *comparatoris queri debeat*: item ex illis; *per ſubpoſitas fraude perſonas*: Quomodo & Caſſiodorus 9. *var.* 2. in Edicto Athalarici R. *Prædia Curialium, vnde maximè* MEDIOCRIBVS *parantur inſidiæ, nullus illicitâ emptione peruadat.* Nempe enim qui inter Curiales erant Potentiores (hi verò *Principales* erant) vel momentarias, neque adeò vrgentes, Collegarum ſuorum neceſſitates, captantes, vel etiam occultis molitionibus per ſuppoſitas fraude perſonas, quia inuidioſum erat apertè, huiuſmodi collegarum prædia ad ſe traxiſſe videntur: quibus ideò Theodoſius M. *ſuſos* occurriſſe videntur. Quomodo ſanè & in aliis inferiorum Curialium fortunas ab impreſſione potentium releuari oportuit. Et verò releuauit ipſe Theodoſius Iun. *l.* 173. *ſupr. de Decurionibus.* Neque ablùdit Caſſiodorus 9. *var.* 2. *Prædia*, inquit, *Curialium, vnde maximè* MEDIOCRIBVS *parantur inſidiæ, nullus illicitâ emptione peruadat.* Et fortè verum eſſe potuit, hanc primam fuiſſe Theodoſio M. huius noui iuris inuehendi occaſionem: ſed tamen non hactenùs poſteà res ſtetit. Igitur Theodoſius Iun. *l.* 2. omnem, non Principalem tantum, à Curialibus prædiis emendis generali ſanctione arcendam credidit. Ita etiam, vt expreſſiùs adhuc addat. 1. Non tantum pretio emptorem multandum, non tantum prædium ipſum venditori Curiali reſtituendum, verùm etiam *fructus* inſuper prædij: & Quartò quidem (vt ex *fine leg.* 2. colligitur) ſumptibus rei melioratæ amiſſis. Quæ omnia ſingularia admodùm ſunt, in hac venditionis reſciſſione: vt fermè in ſimili ſpecie *l.* 2. *C. de agricolis & cenſitis: & l. vlt. Cod. de fundis rei priuatæ.*

¶ Et hæc quidem ita in futurum Theodoſius Iun. intactis iis alienationibus, quæ ante *Annum D.* 418. factæ fuerant: Quomodo ſimiliter poſteà Valentinianus III. *Nou.* 10. de his alienationibus quæ ab ex tempore quo Italiam Alaricus intrauit, nullam moueri quæſtionem voluit.

¶ Eas verò quæ deinceps ab Anno Domini 418. intra hoc ſexennium ad *huius leg. ſuæ* tempus factæ fuerant à quibuſcunque, ita reſcindit; vt emptor pretium recipiat cum vſuris & emponematis ſeu meliorationibus, fructibus inuicem reſtitutis; vel his compenſatis: quod iuris tralatitij eſt. Et hæc quidem de primo dubio quod circa Theodoſij legem ortum fuerat: & ſic de *l.* 2. *huius tit.* De cæteris dubiis videnda *lex* 3. *Cod. eod. tit. & Nouella Iuſtiniani* 38. 101. Porrò illud obſeruandum, *hanc l.* 2. propriè pertinere ad Oſdroënam Meſopotamiæ prouinciam de qua ſunt *hoc Codice* præterea Valentis *lex* 79. *ſupr. de Decurionibus*: Theodoſij M. *l.* 105. *ſupr. de Decur.* & *lex* 8. *infr. de Paganis.*

¶ Tandem notetur loco Decreti Iudicis, Valentinianus III. *d. Nou.* 10. ſatius viſum, ſi *Primores* Curiæ qui vendendi neceſſitatem ignorare non poſſunt, in collegæ venditionem ſubſcriberent: Quod antea Maiorianus in *mancipio* diſtrahendo requiſierat: nempe quinque Primorum Curiæ ſubſcriptionem atque conſenſionem, *Nou.* 1.

DE

DE IMPONENDA LVCRATIVIS DESCRIPTIONE.

TITVLVS IV.

X. COD. IVST. XXXV.

Ad huius Tituli argumentum petinent tres Theodoſij M. leges; putà *lex* 107. 123. *ſupr. de Decurionibus* duæ aliæ Theodoſij Iunioris: putà *lex* 173. *dict. titul. de Decurionibus & lex* 16. *ſupr. de Agentibus in rebus.* Addatur & *Nouella* Theodoſij 11. *l.* 2. (vnde deſumpta eſt *lex vn. Cod. eod. tit. de impon. lucratiuis deſcript.*)

PARATITLON.

LVCRATIVA *hoc Titulo* ſunt ea, quæ non Curialis ex lucratiua cauſa de ſubſtantia Curialis percepit, *leg.* 16. *in fin. ſupr. de Agentibus.* Seu poſſeſſiones, quas quis ex lucratiua cauſa detinet, quæ aliquando Curialium fuerunt, *leg. vnica hoc tit.* ea quæ ex ſubſtantia Curialium ad aliquem diuerſa largiendi occaſione peruenerunt: *leg.* 123. *ſupr. de Decurionibus.* quæ lucratiuæ facultates ex bonis Curialium cui obuenerunt: *leg.* 173. *dict. tit.* putà ſi quis non Curialis, legitimus vel teſtamentarius hæres fideicommiſſarius aut legatarius Curialis fuerit, vel etiam viuentis locupletatus fuerit liberalitate, *leg.* 107. *ſupr. de Decurionibus.* Huiuſmodi lucratiuis certa deſcriptio imponebatur, *Rubr.* ſeu ad pecuniariam deſcriptionem tenebantur *dict. leg.* 107. deſcriptiones ſuſtinebant, *dict. leg.* 16. *in fin.* auctoris ſui nomine, *dict. leg.* 107. De qua deſcriptione quinque ſunt *hoc Codice* Conſtitutiones: putà Theodoſij Magni, (qui eius auctor videtur) duæ *leges* 107. 123. *ſupr. de Decurionibus:* Theodoſij Iunioris tres: putà *lex* 173. *dict. tit. lex* 16. *in fin. ſupr. de Agentibus in rebus: & lex vnica huius titul.* & Quarta inſuper eiuſdem nempe *Nouella conſtitutio leg.* 2. *titul.* 11.

Hæc igitur deſcriptio imponebatur Lucratiuis tantum, vt dictum eſt. Item poſſeſſionibus tantum, ſeu iugationibus, non rebus mobilibus aut ſe mouentibus *leg. vnic. hoc tit.* & id Nouella *Theodoſij* 11. *leg.* 2. ſeu *leg. vnic. Cod. eod. titulo.*

Tertiò, impoſita hæc deſcriptio ſeu collatio, pro ratâ poſſeſſionis, ſeu pro ea tantum parte patrimonij, in quam quiſque ſucceſſiſſet: *dict. leg.* 107. 123. *de Decurionib. & leg.* 16. *de Agentibus.*

Quartò, neque tamen omnibus, verùm excepti ij, quì deſignantur *dict. Nouella* 11. *leg.* 2.

Quintò, Modus huius deſcriptionis quis fuerit? oſtendunt *dict. leg.* 107. & 123. & *leg. vnic. huius titul.* vbi dicetur.

---

1. * Impp. THEODOSIVS & Valentinianus AA. Florentio PF. P.

HIj qui ex lucratiua cauſa poſſeſſiones detinent, quæ aliquando Curialium fuerint, pro ſingulis earum iugis & capitibus quaternas ſilliquas annuæ Ordinibus nomine deſcribtionis exſoluant; ita vt præbitionis iſtius forma non præiudicet illis Ciuitatibus, in quibus conſuetudo præcedens, vel pacta quædam, vel alia neceſſitas, ampliorem ſummam exigi perſuadet: &c. Dat. v. Id. Iun. Conſtp. Felice & Tauro Coss.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Hanc *leg.* suam memorat Theodosius Iun. *Nouellarum* 4. 11. *l.* 2. vnde desumpta est *lex vn. C. eod. tit.* Iungenda autem ei *lex* 2. *Cod. Iust. de præd. Curialium sine decreto non alienandis* : & *lex* 1. *Cod. quando & quib. quarta pars debetur ex bonis Decurionum, & de modo differentiis eorum.*

" Orientis.

"' Συγχωνεῦν constituendus ita locus hic, *annua descriptionis nomine Ordinibus exsoluant*: vel reponendum, *annuas*.

COMMENTARIVS

DE Modo descriptionis seu collationis, quæ Lucratiuis possessionibus (quæ nam verò illæ sint ostensum in *Paratitlo*) imponebatur, seu quæ à non Curialibus ad quos scilicet ex lucratiua causâ, possessiones Curialium deuenerant exigebatur, Ordinibusque seu Curiis annuatim inferebatur, est hæc Theodosij Iunioris constitutio : Quæ quidem *lex* pars est prolixioris constitutionis, qua is multiplici ratione Curiis consultum iuit : vt patet ex *leg.* 2. *Cod. Iustinian. de præd. Curial. sine decreto non alienandis : & ex leg.* 1. *eodem Codice Iustiniano, quando & quibus pars quarta debetur ex bonis Decurionum, & de modo distributionis eorum* : quæ ex eadem constitutione desumptæ, *huic* nostræ coassandæ veniunt. Et triplici quidem ratione ea constitutione Curiis consultum iuit.

¶ Primò quidem, ratione *Bonorum* quæ ipsimet Curiæ deferuntur. Scilicet res Mobiles hæreditario iure Curiæ quæsitas (quam scilicet Decurio intestatus & sine legitimo hærede decessit *lege vnica suprà, de bonis decurionis & leg.* 4. *Cod. de hæreditat. Decurionibus*, quæ eiusdem Theodosij Iunioris est :) vendi, & nomina expungi, id est, debitores Curiæ liberari vetat, nisi venditio aut expunctio nominis seu liberatio ex Ordinis decreto fiat : Redactamque exinde pecuniam in prædiorum comparationem impendi ; prædia denique idoneis locari iubet. Quæ sententia est *dictæ legis* 2. *de prædiis Curialium.*

Secundò, ratione Bonorum quæ ad *Curiales* pertinent : Scilicet ea bona per successiones Curiæ commodis penitus eripi citra aliquam commodi strictiuram noluit : Quare si non Curialis, Curiali siue ex asse siue pro parte hæres esset, Quarta eius hæreditatis, vel hæreditariæ partis, delibari, Curiæque dari voluit *dict. leg.* 1. *Cod. quando & quibus quarta pars* : (quam constitutionem suam Idem* memorat *Nouella* 11. *leg.* 2. vnde desumpta est *lex Codic. eodem titulo.*)

Tertiò, ratione bonorum seu possessionum, quæ ex Curialium bonis decessissent, & ad alios ex quacunque lucratiua causa peruenissent : Certum scilicet aliquem præstationis modum ab his annuatim Curiis exsolui hoc capite iubet. Quod non ab ipso primùm constitutum, verùm à Theodosio Magno cuius *leges* duæ super hac re sunt, putà *lex* 107. 123. *supr. de Decurionibus* : sunt & aliæ tres præterea eiusdem Theodosij Iunioris constitutiones : putà *lex* 173. *suprà, de Decurionibus* ; *lex* 16. *in fine supr. de Agentibus in rebus* : & eiusdem *Nouella constitutio* 11. *leg.* 2.

¶ Cœterùm *Modus* istius collationis annuæ nouus, maiorque *hac lege*, à Theodosio Iuniore hîc definitur : putà vt quatuor siliquæ pro singulis iugis seu capitibus annuatim Curiis exoluantur : cuius constitutionis suæ meminit ipse Theodosius Iunior *Nouellarum suarum titulo* 11. *lege* 2. vnde desumpta est, *lex vnica Cod. eodem titulo.* Antea scilicet denarismus, siue vnciæ singulæ pro singulis iugis præbebantur Theodosij Magni constitutione *dict. leg.* 107. & 123. *suprà, de Decurionibus* : id est, duodecima assis pars. Atenim duplicatur nunc hæc præbitio, scilicet sextam assis partem præstari vult : quatuor enim siliquæ sextam solidi partem faciunt : *siliqua* enim vt Isidorus scribit, *vigesima quarta pars solidi est* : & sic duæ siliquæ vnciam faciunt. Siliquæ Græcis κεράτια dicuntur.

¶ Et tamen alicubi seu in nonnullis Ciuitatibus maiorem summam exigi patitur idem Theodosius Iunior, pro Consuetudine videlicet vel Pacto vel si quæ alia Necessitas maiorem præstationem exigat. Tria hæc scilicet fermè modum collationibus, & tributis faciunt (præter expressas *leges*) *Consuetudo, Pacta, & Necessitas* quædam extraordinaria. Et consuetudo quidem in his seruanda, ac nominatim in collationibus tributorum & exactionibus *leg.* 15. 11. 18. 19. *de exactionibus* : *leg.* 23. 30. *de annona l.* 6. *de excoct. l.* 10. *de extraordin.* vt & in aliis multis : de quo vid. *Indicem.*

QVEMAD

QVEMADMODVM MVNERA CIVILIA INDICANTVR.

TITVLVS V.

X. COD. IVST. XLII.

PARATITLON.

MVNERA Ciuilia *Rubr.* onera seu functiones, *l.* 3. *hoc tit.* induci quomodo oporteat his tribus constitutionibus, quæ ad Africam omnes pertinent, definitur. Nempe 1. *Duumviros* etsi populi suffragiis in Africa nominatos, periculo tamen Magistratuum creari, scil. sufficiendis iis in futurum anni officium nominationes impertiunt, idest, quibus Duumvirorum sibi in annum proximum sufficiendorum onus incumbit, *l.* 1. *hoc tit.*

Secundò, *Maioribus* honoribus fungentes, vel functos, ab inferioribus muneribus immunes esse, esse veluti Sacerdotales, Flamines perpetuos, Duumvirales *leg.* 2.

Tertiò, *Iterare* eandem functionem neminem cogi, si alij sint qui eam nondum subiêre, *l.* 3.

---

1. * Imp. CONSTANTINVS A. Tiberiano" Com. per Afric.

Ij Magistratus", qui sufficiendis" Duumviris in futurum annī" officium nominationes impertiunt, periculi sui contemplatione prouideant, vt quamuis populi quoque suffragiis nominatio in Africa ex consuetudine celebretur, tamen ipsi nitantur pariter, ac laborent, quemadmodum possint hij qui nominati fuerint, idonei reperiri. Iam" æquitatis ratio persuadet, nisi idonei fuerint nominati, ipsos, quorum est periculum, adtineri. Dat. Nicomediæ" III. Kalend. Aug. Constantino A. VII. & Constante Cæs. Coss. [326.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" Eidem *Tiberiano Comiti* inscribitur Anno 327. *lex* 15. *supr. de Decur.* vbi tamen diœceseos nomen, cui is præerat, putà Africæ mentio non fit ; quanquam ea ex subscriptione satis colligi potest, dicitur enim ea lex *P P. Karthagine*. Cœterum integro nomine *Annius Tiberianus* vocatur *eadem leg.*

" Ideſt, Duumviri.

"' Subſtituendis ſibi.

"" Hinc apparet, Duumvirorum annuum fuisse officium. Quod etiam docet eiusdem Constantini M. *lex* 16. *supr. de Decur.* vbi plura dixi.

"" *ge. Nam.*

"" Desiderari aliquid in hac subscriptione videatur : Anno quippe 325. verum est Constantinum Magnum Nicomediæ fuisse : vnde etiam data *lex* 4. *suprà, de accusat.* nam ita eius subscriptionem accipio : ibidemque vicennalia eius edita, Hieronymo teste, *in Chronico.* Quomodo & de Constantini Magni eo tempore motâ fidem faciunt ea quæ narrat Epiphanius, *hæres* 64. 68. Quare ad superiorem Consulatum ea referenda videatur, vel sanè ad Annum 329. videtur enim Constantinus Magnus non semel in Bithynia egisse inde ab An. Domini 325.

COMMENTARIVS.

DE DVVMVIRORVM nominatione seu creatione, est hæc *lex* Constantini M. de qua nominatione est quoque *lex* 2. 8.16. *supr. de Decur. lex* 10. 12.19. *supr. de appellat. lex* 8. *supr. de temp. appell.* Et quidem hæc de nominatione Duumvirorum per Africam: quomodo ea scil. facienda sit, vt ita Idonei habeantur. Primùm (quòd præsupponit Constantinus, neque nunc primùm *constituit*) in Africâ *populi suffragiis* Nominatio ex consuetudine celebrabatur: Qui mos fortè per Africam inuectus ex *Ecclesiâ* vbi Sacerdotes qui Ecclesiæ præerant, populi suffragiis, χειροτονίᾳ, prædicatione eligebantur, quod iam notum est. Vel sanè eodem exemplo, quo iam olim etiam apud Athenienses Magistratus per χειροτονίαν populi eligebantur. Et nihilominùs tamen secundò Duumviros ipsos hanc nominationem celebrare, periculum huius nominationis eos respicere iubet per Africam, haud aliter atque per alias diœceses & prouincias, vbi Duumviri populi suffragiis non creabantur, verùm à Duumviris solis scil. periculo suo creabantur, vt docet *lex* 1.2. *C. de pericul. nominat. l.* 11.13.15. §. 1. π. *ad municipal. l.* 2. §. 7. π. *de administr. rer. ad ciuit. pertinent. l.* 3. *Cod. quo quisque ordine &c.* scilicet cùm nollet Constantinus M. consuetudinem suam Africæ adempram, & videret tamen populi suffragiis non vtique semper idoneos Duumviros creari (vt sæpè vanæ sunt populi voces & cœci impetus, vel affectus;) Duumviros nihilominùs qui magistratum gererent hoc Anno, operam & laborem suum impendere voluit, quò idonei successores nominarentur & haberentur, alioquin nominationis istius periculum in ipsos non minùs recasurum quàm in aliis diœcesibus & prouinciis: vbi soli Duumviri successores sibi & suo quidem periculo nominabant: Idque Constantinus ait *æquitatis rationem persuadere*: quomodo & maiorem esse rationem agendi cum nominatore dixit Papinianus, *l.* 11. π. *ad municipalem*, quia fidei nomine conuenitur: id est, quia fidem suam Reipubl. obstrinxisse videtur, promittendo idoneum quem sibi nominaret.

II. * Idem A. ad Concilium ' Prouinc. Afric.

SACERDOTALES" & Flamines" perpetuos, atque etiam Duumvirales" ab annonarum Præposituris inferioribúsque muneribus immunes esse præcipimus. Quod vt perpetuâ obseruatione firmetur, legem hanc incisam æneis" tabulis iussimus publicari. PP. XII. Kal. Iun. Kartagini". Feliciano & Tatiano Coss. [337.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à C. *Iust.* Huic *legi* gemina germana est altera ejusdem Constantini Magni *lex* 21. *suprà*, *de Decurionib.*
" Par Inscriptio & Subscriptio alterius Constantini M. Constitutionis, *l.* 15. *supr. de appellat.*
" De Sacerdotibus, 1. Sacerdotio prouinciæ functis dixi ad *d. l.* 21. vide & *Parat. infr. de Paganis.*
" De Flaminibus dixi quoque *d. l.* 21.
" Idest, Duumviratu functi, à quibus Magistratus decussa insignia, *d. l.* 21.
" De hoc more legum æneis tabulis incidendarum, dixi affatim ad *l.* 1. *supr. de alim. quæ inopes l.* 4. *supr. de priuil. eorum qui in sacr. Pal & l... supr. de Veteranis.*
" Similis subscriptio & inscriptio *d. l.* 15. Karthagini ceu in metropoli Concilium Africæ habitum, v. *tit. infr. de Legatis & decret. Legat.* ac nominatim *l.* 12. 13. *eo tit.*

COMMENTARIVS.

AB INFERIORIBVS muneribus, etiam à Præpositurâ annonarum, immunes, per Africam esse iubet *hac l.* Constantinus M. *Sacerdotales & Flamines & Duumuirales*: Sacerdotales inquam, Sacerdotio prouinciæ functos: sic Am. Marcellinus *lib.* 28. *p.* 405. *occisis Decurionibus multis, inter quos Rusticanus* SACERDOTALIS, *& Nicasius enitebat Ædilis*: *Flamines* (idest, ciuitatum Sacerdotes) perpetuos, & *Duumuirales*, (idest, Duumviratu functos:) Ad querelam *Concilij* Africæ, quod Karthagine hoc tempore, coactum fuit. Pariter vt ante biennium, ad eorundem Afrorum Curialium querelam, geminâ germanâ *leg.* 21. *supr. de Decur.* vbi dicta hîc repetere nil attinet: Hoc tantum discrimine, quod *ea l.* Flaminibus flaminij honore defunctis hanc immunitatem tribuit, hac verò *lege* disertè, *Flaminibus perpetuis*. Flaminum scilicet alij perpetui non erant, quod ea *lex* docet: alij verò erant: quorum mentio fit quoque in *veteribus Inscriptionib.* sæpè *p.* 383. 6. 402. 5. 439. 5. 446. 7. 478. 7. 488. 3. 498. 8. Inter alias in ea quæ Tarracone *pag.* 439. *num.* 5.

CN. MVNATIVS M. F. PAL.
AVRELIVS BASSVS &c.
FLAMEN PERPETVVS &c.

Ergo nunc *hac l.* Constantinus solis Flaminibus perpetuis hanc immunitatem tribuit, quam anteà omnibus Flaminibus etiam Sacerdotio functis.

¶ Interim ex *h. l.* & *d. l.* 21. liquet, quàm difficulter in Africa, Sacerdotales & Flamines & Duumvirales hac immunitate potiri potuerint: quibus gemina constitutione intra biennium Constantinus M. consulere necesse habuerit: Quam & ideò nunc æneis tabulis publicari iubet, vt perpetua obseruatione firmaretur: de quo more æneis tabulis publicandarum constitutionum, quas maximè cordi haberent, & priuilegiorum, Principes, ac nominatim Constantinus M. dixi jam non *vno loco* & inter alios *leg.* 4. *supr. de priuil. eorum qui in S. Palat.*

Pro

Proculdubio enim Christiana Religione per Africam magis magisque inualescente, ægrè ea immunitas constitit: præsertim à præpositura annonæ: de quâ dixi ad *l.*.... Ad *huius l.* sententiam accedit omninò illud *in l.* 2. *Cod. quemad. mun. ciuil. indic. maioribus honoribus functos ad minores denocari non oportere*; quia aliàs, vt Græci adnotarunt, δοκοῦσιν ὑβρίζεσθαι.

III. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Probino Proconsl. Afric."

QVIS tam inueniri iniquus arbiter rerum" potest, qui in Vrbibus magnifico statu præditis, ac votiua" Curialium numerositate" locupletibus, ad iterationem quempiam transacti oneris impellat", vt cùm alij necdum penè initiati Curiæ sacris fuerint, alios" continuatio & repetitæ sæpè functiones adficiant." Dat XVI. Kal. April. Med. Cæsario & Attico Coss. [497.]

NOTÆ.

* *L.* 52. *C. Iust. de Decurionib.*
" Mirum *hanc l.* quæ data est A. 397. Proconsuli Africæ inscribi, cùm tamen Gildo Africæ hoc tempore incubaret. Sed proculdubio Africam proconsularem nondum occupauerat Gildo.
" σύγχρονος in hac sententia: pro *Quis tam iniquus rerum arbiter inueniri potest.*
" *Votiua*, votis expetenda, desiderata, grata, desiderabilia: sic *l.* 1. *supr. de feriis*: *ita gratum at iucundum est eo die quæ sunt maximè votiua compleri.* Ita apud Tertullianum *lib.* 1. *ad Nationes, cap* 9. *Votiua*, pro frugibus, & prouentu expetito.
" *Numerositas*: v. Gloss.
" *Impellat*, Cod. Iust.
" *Et continuatio*, C. Iust. quasi ab hoc repetitæ functiones differant. Quod erroneum est.
" Et adfligant.

COMMENTARIVS.

TERARE seu repetere eandem functionem, seu transactum onus, aliis Curialibus existentibus, seu si aliorum Curialium copia sit, quemquam cogi vetat hac elegantissima *leg.* Honorius Imp. (pariter vt Diocletianus & Maximianus *l.* 3. *Cod. quemadm. mun. ciuil.*) Et quidem per Africam proconsularem. Denique æquabiles vices in muneribus subeundis seruari hâc parte voluêre Principes; quod etiam Iurisconsulti prodidêre, *l.* 3. §. *præses*, π. *de muneribus.*

DE SVSCEPTORIBVS, PRÆPOSITIS ET ARCARIIS.

TITVLVS VI.

" ὑποδέκται Græcis, vt Athanasius *ep. ad solitar.* Georgium ὑποδέκτην ταμειακὸν appellat. Glossæ, χρυσοπανδέκτης *Susceptor aurarius.*

PARATITLON.

1. SVSCEPTORES (de quibus *hoc tit.* ac præterea *l.* 2. *infr. tit. prox. de Panderatorib.* (quæ iungenda cum *l.* 2. *hoc tit.*) *l. vlt. de fisci debitoribus l. vlt. ad legem Iul. repetund. leg.* 54. 70. *de Decurionib. leg.* 47. *supr. de cursu publ. l. vn. de quadrim. breuib. l. vn. supr. ne collatio per logograph. l.* 19. *supr. de annon. l.* 1. 14. *de exactionib. l. vlt. sup. de superexact. l.* 49. 54. 70. 73. *supr. de Decurionib. l.* 1. 11. 13. 16. 23. 24. 28. *supr. de erog. milit. annon. l.* 6. *supr. de priuil. eor. qui in S. Palat. l.* 8. *supr. de diu. offic. l. vn. supr. de priuil. apparit. magist. pot. h. l.* 2. *supr. de Quæstionib. l. vlt. de indulg. deb.* meminit & Ammian. Marcellinus *lib.* 17. *p.* 110. non etiam *lib.* 19. *p.* 161.) varij fuere: Alij quippe specierum susceptores erant, *l.* 9. (vnde & susceptio specierum, *l.* 7. seu diuersarum specierum susceptores *l.* 49. *in fin. supr. de Decur.*) qui & susceptores canonis,

*l.*24.*h.t.* purâ annonariarum (vnde susceptor specierum annonariarum *d.l.*9.) & quidem diuersarum, *l.* 49. *supr. de Decur.* veluti vini, *l.* 26. *hoc titulo.* Qui Allecti dicebantur *l.* 12. 13. *hoc titulo dict. l.* 2. *supr. de quæstionib. l.* 15. 18. *de extraord.* Anianus *ad l.* 2. *infr. de Episcop.* vnde allegationis officium *l.* 11. *hoc titulo.* Idem vestium: vnde susceptor vestium, *l.* 4. 31. *hoc titulo & l.* 1. *sup. de milit. veste* susceptio vestium, *l.* 31. Tandem auri argenti susceptor vel susipiens: de quo *l.* 2. 12. 13. 17. 29. 30. *hoc titulo* vnde susceptor auri argenti, *l.* 17. susceptor aurarius, *l.* 173. *de Decurionib.* susceptor auratiæ Principis, *l.* 29. *hoc titulo,* qui scilicet aurum largitionale susciebant, *l.* 30. seu solidos ad largitionum subsidia perferendos: *l.* 13. *h.t.* Qui quidem omnes fuêre sub dispositione Rationalium: *l.* 2. & supra hos, Comites S.L. *l.* 11. 13. 30. 32. De his varia capita tum *h.t.* tùm *Paratitlariis legibus* continentur.

Primum caput est de eorum CREATIONE: ex quo videlicet hominum genere crearentur, & à quibus. Creabantur igitur *l.* 5. 9. constituebantur, *dict. l.* 5. 6. ordinabantur, *dict. l.* 5. eligebantur *dict. l.* 6. in quibusdam prouinciis veluti per Illyricum, *l.* 6. 7. 9. in Oriente, *l.* 5. & pro temporum diuersitate, Principumque placito, ex Officiis diuersis quæ extra Palatium militant: *l.* 6. ex Officialium diuersorum corpore, *l.* 7. 9. *hoc titulo* v. & *l. vlt. supr. de his qui cum dispens.* veluti ex officio Præsidali. *l.* 5. Proconsulari, *l.* 31. exceptis Officialibus Magistrorum Equitum, & Peditum: *l.* 6. item ex Largitionalibus ciuitatum, post militiam, *dict. l.* 6. ex Tabulariis, Numerariis, *l.* 7. Non verò ex Palatinis *l.* 6. *de priuileg. eorum qui in sacro palat.* (Excipe cohortales qui ad Palatinam militiam adspirarunt, *l.* 23. *de Cohortalib.*) Non ex Clericis: *l.* 1. *de Episcopis.* Item non ex-Curialibus, *l.* 7. *hoc titulo.* Quod postremum tamen aliter aliquando habuit, nempe vt susceptores ex Curialibus crearentur: putà aliquando si Officiales non sufficerent, *d. l.* 5. item Susceptor aurarius ex Curialibus creabatur, *l.* 14. *supr. de exactionibus:* item susceptores Canonis Vrbicarij, *l.* 23. *hoc titulo.* Sed & per certas prouincias ex Decurionibus Prouincialibus creabantur, veluti per Præfecturam Galliarum, *l.* 2. *supr. de quæstionib.* per Africam, *l.* 4. 9. 31. *hoc titulo:* denique per Ægyptum, ex Honoratorum quoque numero quandoque creati, *l.* 4. *hoc titulo* ex Negotiatorum denique corpore susceptor auratiæ per Africam eligebatur, *l.* 29. Item pœnæ loco nonnulli susceptorum officio deputabantur, vt ex Valentiniani *l. vn. infr. de Præfect.* Præfectiani si exactiones vel Horreorum custodiæ vel curarum munus vsurpauerint. Eligebantur autẽ ab Officio proconsulari, eius periculo in Africâ susceptores vestium, *l.* 4. alibi susceptores à Curiâ creati, *l.* 20. *hoc titulo* in celeberrimo cœtu Curiæ consensu & iudicio omnium sub actorum testificatione *dict. l.* 20. susceptores rei priuatæ, à Procuratoribus rei priuatæ, *l. vlt. supr. de iure fisci,* Creatoresque seu Nominatores eorum, pro his tenebantur, *l.* 1. 4. *in f.* 8. 9. 20. 29. *hoc titulo* & *l. vn. de quadrim. brevib.* & *l. vn. prouidendum* 54. *supr. de Decurionib.* Neque quicquam ex eorum substantiâ mercari poterant per suppositam personam, *dict. leg.* 8. Ipsorumque substantiæ & fideiussorum facultates diligenter describebantur, antequam gererent, *l.* 25. *hoc titulo.*

Quod *Numerum* eorum attinet, vnus tantùm in quæque diœcesi auri susceptor aliquando fuit, *l.* 17. mox duo *dict. l.* 17. & tandem duo per singulas prouincias *l.* 30. Annuumque Susceptorum munus fuit, *l.* 4. 7. 10. 11. 22. 24. *h.t.*

Officium porrò eorum erat collationem à prouincialibus seu possessoribus factam suscipere *l.* 10. (neque tantum noui anni seu præsentis; verùm etiam reliquorum, *dict. l.* 10.) In eumque finem modum iugationis & species singulas, earumque numerum, quantitatem præsentibus defensoribus perscribebant: *l.* 23. Itemque annonam susceptam erogare, *l.* 7.

Modus autem susceptioni & susceptionibus varius præstitutus partim pro indemnitate & vtilitate prouincialium, partim vt fraudandi potestas susceptoribus adimeretur. Primùm, *per tres vices* Annona seu annonariæ species inferebantur, *l.* 15. *hoc titulo & l.* 11. *supr. de annonâ & tribut. l.* 3. *supr. de conlat. fund. patrim.* (vnde quadrimenstrui breues: de quibus *l.* 27. *hoc titulo* & *suo tit. peculiari. suprà:*) Et licebat tamen possessori quandocumque intra quatuor priores menses solidum canonem conferre, *l.* 15. *supr. de annon. & tribut.* Aurumque intra annum quandocumque inferre licebat, *l.* 2. *hoc titulo & l.* 3. *supr. de conlat. fund. patrim.* Secundò, *Mensuræ & pondera* in singulis stationibus collata publicè erant: *l.* 19. de quibus & *l.* 32. seu modij æneis & lapidei cum sextariis atque ponderibus per mansiones singulas & quasque ciuitates: *l.* 21. Quo scilicet susceptoribus fraudandi potestas adimeretur: *dict. l.* 19. constitutis videlicet sub oculos tributarij omnium rerum modis: *dict. l.* 21. Tertiò, si *Aurum* susciperetur, pondus auri inferre, multis solidos suos in vnum conferentibus, oportebat seu massam obryzæ soliditate, *l.* 12. obryzæ materiem, *dict. l.* 12. auri obryzam, *l.* 13. in obryzæ massam soliditatemque redintegratum,

tum, *dict. l.* 12. ad compendium videlicet simplicis satisfactionis, & ne adulterinî alioquin solidi subrogentur, *dict. l.* 12. & 13. Item pro multis & in diuersis locis constitutis possessionibus, idem Tributarius *simul* pro omnibus vnâ solutione susceptori inferre potest: ne separatim ab vnoquoque auro exacto, multis & assiduis incrementis prouincialium vtilitas fatigetur, *l.* 2. *hoc titulo.* Quartò *Apocharum*, *l.* 16. 27. 32. *hoc titulo l.* 2. 22. *supr. de annonâ*, (quæ & *Cautiones* dicuntur, *dict. l.* 2. *supr. de annonâ:* apocharum Cautiones, *l.* 16. *hoc titulo* & Securitates, *dict. l.* 19. *supr. de annonâ: & l.* 2. 27. 32. *hoc titulo l.* 173. 185. *sup. de decurion. l.* 2. *supr. de discussoribus:*) formæ & stabilitati prouisum. Scilicet susceptores apochis collationis factæ titulum designare oportebat, nomen inferentis, diem, consulem, mensem, causam, summam, *l.* 16. 18. 23. 32. *hoc titulo dict. l.* 173. *supr. de Decurionib.* vid. & *l.* 19. *supr. de annonâ.* Iisque similes seu pari relatione publicæ securitates gestis tenebantur, *l.* 26. *hoc titulo.* Has semel rectè factas, posteà refricare fas non erat, *dict. l.* 185. *supr. de Decurion.* Quintò, Inferre collationem factam, susceptores statim oportebat (non autem penes eos diu manere,) *l.* 17. putà sacris thesauris, aurum & argentum, *l.* 17. frumentum horreis, *l.* 16.

Vice versâ leuandi dispendij causâ *Epimetra* quædam susceptoribus conferebantur, *l.* 2. 3. 14. (quæ repetita *l.* 11. *supr. de iure fisci:*) 15. 21. *hoc titulo & l.* 4. *infr. de auro coronario: & l.* 1. *infr. de suariis:* & quidem tam susceptoribus epimetra pro obryza eius auri; vnde incrementum obryzæ, *dict. l.* 2. & 4. quam susceptoribus specierum: puta centesimâ aridorum fructum, id est frumenti &c. *l.* 3. 14. 15. *hoc titulo* Vicesima verò laridi & vini, *dict. l.* 15. Posteà ita constitutum, vt Vicesima quidem laridi & viri; at Quinquagesima frumenti, hordei Quadragesima præberetur: *l.* 12. in Armenia tantum longinquitatis causâ ampliorâ epimetra constituta, *d. l.* 21. Priuilegia quoque nonnulla & præmia data susceptoribus legitimè obsequio functis *l.* 7.

II. PRÆPOSITI, *Rubr. & l.* 5. (vnde Præpositura, *l.* 25.) veluti Præpositi annonarum (vnde Præpositura annonarum, *l.* 2. *supr. quemadm. mun. ciuil.*) Item Præpositi horreorum, *l.* 5. 8. 24. *hoc titulo* eodemque pertinet *l.* 16. *& vltim. hoc titulo l.* 49. *supr. de Decurion. l.* 1. *supr. de erogat. mil. annon.* qui & custodes horreorum, *infr. tit. ne præfectiani:* Præpositi pagorum, de quibus *l.* 8. *hoc titulo & l.* 1. *supr. de erogat. milit. ann. l.* 1. *supr. de pignor. l.* 49. *supr. de Decurion. l.* 1. *supr. de iis quæ administr.* Mansionum, *l.* 21. *supr. de Decurion.* susceptorum custodumque genus erant: qui scilicet horreorum seu annonarum quæ in his conditæ custodiam curamque gerebant, *l. vltim.* Quos quidem illicò apocharum cautionibus illationis modum annotare oportebat, *dict. l.* 16. *hoc titulo* vetitique alia quàm fiscalia frumenta in horreis his fiscalibus condere, *dict. l.* 16. Ab hâc Præpositurâ nonnulli immunes fuêre: de quibus *dict. l.* 21. *sup. de Decurion. & dict. l.* 2. *supr. quemadm. mun. ciuil.*

III. ARCARII *Rubr. & l.* 14. (quæ repetita *l.* 11. *sup. de iure fisci:*) & *l.* 32. *hoc titulo* erant, quibus reditus domui Principis debiti tradebantur, *dict. l.* 14. & 11. qui ad Arcæ Ratiocinium, *l.* 30. *hoc titulo* ad suspiciendam Arcæ seu Aurariæ Principalis rationem *l.* 29. *hoc titulo* & *l.* 12. *supr. de munerar.* apponebantur: de quâ susceptione accipio quoque *l.* 25. Quique sub Comite R. P. erant: *dict. l.* 14. & 11. & *l.* 25. *hoc titulo.* Quibus Centesimæ quoque (Epimetri loco) dabantur *d. l.* 14. & 11.

¶ CREATOREM *susceptoris, si susceptor decoxerit, decoctionis periculo subiacere iubet Constantinus M.*

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Edictum.''

I quem Susceptorem euertisse constiterit'' rationem, & ad soluendum non esse idoneum, Creator eius hâc necessitate teneatur, vt quidquid ille dilapidauit, ipse de propriis rebus instauret'', compellatúrque damnum omne sarcire, quod esset inlatum, si in idoneis nominandis competens adhibitum esset'' examen. Dat. VII. Id. April. Crispo II. & Constantino II. AA. Cons. [321.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Inscriptio similis duarum prætereà legum: putà *legis 7. sup. de Decurion.* & *l. 3. sup. de extraordin.* vbi dixi. Quæ vtraque eiusdem Constantini M. est.
" *Euertere Rationem*, est, vt mox subiicitur, *dilapidare*, item *ad soluendum non esse idoneum*. Papiæ hâc in re voces: vide *Glossar.*
" Iustaurare est restituere, & vt mox dicitur, damnum sarcire: vide *Gless.*
" Videtur omninò desse, *non*: vel referendum *dilatum*: id est non factum, cuitatum: verùm, prius magis probo.
" Pro, *fuisset.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. duæ constitutiones, *hoc titulo*, de Susceptoribus proponuntur: Hac priore definitur CREATOREM seu NOMINATOREM Susceptoris (putà Magistratum seu Duumvirum) si hic rationem euerterit, id est soluendo non sit, denique si quid ex eo quod susceperit, dilapidauit, pro eo teneri, periculi denique eius vicarium esse. Quod ipsum quoque definitur à Iuliano, *famosâ l. prouidendum 35. supr. de Decurion.* à Valentiniano, *l. 4. infr. & l. 9. infr. hoc titulo* vbi inueteratis *legibus* id constitutum ait: à Valente, *l. 8. infr. hoc titulo* à Theodosio M. *l. 20. infr. hoc titulo & l. vn. supr. de quadrim. breuib.* & Honorio, *l. 29. infr. hoc titulo.* Et sic Octo in vniuersum de hoc Electorum seu Nominatorum periculo constitutiones *hoc titulo* occurrunt. In hanc ipsam rem vide Bruttij *Orationem 31. Si les Esleus qui ont receu vn mineur comme Certificateur d'vn Comptable; en doiuent estre tenus?* v. *l'Ordonnance de François I. de l'an 1543.*

¶ Simili sanè periculo & Nominatores Magistratuum seu Duumuirorum ipsorum subiiciebantur: de quo ad *l. 1. supr. quemadm. mun. ciuil.* videndus eam in rem, *titulus Cod. de periculo Nominatorum.* Idem subsidiariè, Nominatores Tutorum: de quo noti sunt textus *Iuris.*

II. * Idem A. ad Eufraxium Rationalem trium" prouinciarum. Post alia.

PRo" multis" etiàm, & in diuersis locis constitutis, liceat" auri pondus inferre, ita vt pro omnibus fundis securitas" emissis cautionibus detur: ne separatim ab vnoquoque" auro exacto, multis & assiduis incrementis" prouincialium vtilitas fatigetur. ¶ Hoc" quoque addimus, vt vnusquisque quod debet, intra anni metas, quo tempore voluerit, inferat & per Tabularium" apparitorem inlatio cognoscatur: absque omni morâ auro suspiciendo, ne" quis in alienâ ciuitate sumptus faciat, vel (quod est grauius) legem commissi fructratus incurrat: Nam si soluere volens à Suscipiente fuerit contemptus, testibus adhibitis contestationem debebit proponere, vt hoc probato, & ipse securitatem debitam, commissi nexu liberatus, cum emolumentis accipiat: & qui suscipere neglexerit, eius ponderis quod debebatur duplum fisci rationibus per vigorem Officij Tui" inferre cogatur. Dat." XIV. Kal. Aug. Paulino & Iuliano Coss. [325.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. eod. tit.* ex *hâc l.* desumpta est quamplurimis resecatis. Iungenda autem ei *lex 1. infr. de ponderator. & auri inlat.*
" Rationali *hac lex* inscribitur, notissima ratione.
" Siciliæ, Sardiniæ, Corsicæ, vt ex *Notitia Imp.* liquet & verò à Cuiacio hîc rectè notatum est & ex parte probat quoque *l. sup. communi diuidi.* quæ & ipsa Gerulo Rationali trium prouinciarum inscribitur.
" *Prima* hæc sententia à Triboniano resecata est.
" fundis scilicet.
" Eidem, qui diuersarum possessionum nomine tributum debet.
" Ἐν ἀθροίσματι: vnâ solutione.
" *Securitas*, id est apocha: quo sensu & aliàs sæpè securitas effertur vel *h. t.* vt *l. 27. 12.* vid. Gloss. & Symmach. *lib. 10. ep. 48.* Amm. Marcell. *lib. 17. p. 110.* Sidonium *lib. 5. ep. 13.* Cassiodorum *lib. 11.* vid. *Gloss. Theod.*
" Fundo: seu vniuscuiusque fundi seu possessionis nomine.
" Vox hæc *Incrementis* sollicitanda est, neque mutanda ea in, *intrimentis*: nam est *epimetra*, quæ Susceptoribus dantur, intelligenda sunt: pariter vt *l. 4. inf. de auro coronar.*
" *Secundis* huius capitis hæc sententia recisa quoque à Tribon. Cui omninò conuenit *lex 3. supr. de collat. fund. patrim.* & *lex 35. sup. de annon & tribut.*
" *Tabulariis apparitor.* ad differentiam Tabularij ciuitatis: de quo, *suo tit. lib. 8. sup.*
* Hinc iam, superioribus recisis, desumpta est d. lex 1. *C. eodem.*
" *Ne quis per hanc occasionem* sumptus facere compellatur, ita Tribonianus hunc locum refinxit, iis qui de commisso mox subiicianturresecatis, quæ tamen in sequentibus mox retinuit.
" *Præfectis*: Tribonian. Qui & alia mox absunt de pœnâ Iudicis negligentis hâc in re, minus penso *hâc* saltem *leg.* consilio, neque

neque satis expensa *huius l.* Suscriptione: Quandoquidem *lex* hæc Rationali inscribitur.
" PP. *d. l. 1. Data* autem, proculdubio vel *Niceæ*, vel *Nicomediæ.*

COMMENTARIVS.

ASTIDIO Susceptorum circa AVRI illationem & susceptionem occurrit, contra Tributariorum leuamento succurrit *hac l.* Constantinus M. quæ pars est prolixioris constitutionis ad Rationalem trium prouinciarum (id est, Siciliæ, Sardiniæ, & Corsicæ:) cuius altera quoque pars extat *leg. 1. infr. de Ponderator.* quæ proinde *huic l.* coniungenda venit. Eâ constitutione Constantinus varia constituit circa Auri illationem & susceptionem pro Tributariorum, qui aurum inferunt, vtilitate, ne in damno scil. versarentur: definito, Quantum, Quo tempore, Quâ in materia, Qua æstimatione, Quo pondere aurum inferri oporteat.

¶ Huius sanè *legis* duo sunt ad eum finem capita. Primo capite *simultaneæ* & massalis solutionis potestatem prouincialibus tributariis facit. Finge: fundos habeo in diuersis locis constitutos: & finge me pro singulis certam auri quantitatem, & variam quidem, annuam fisco debere; Quæritur, vtrùm partialem solutionem pro singulis fundis separatim & distinctim facere: cogar: an verò simul & ἐν ἀθροίσματι auri pondus pro omnibus fundis inferre passim, sic vt Susceptor id accipere cogatur? Et definit Constantinus Magnus id posse me: Addita ratione; *ne separatim ab vnoquoque*, seu vnius cuiusque fundi nomine, *auro exacto, multis & assiduis incrementis prouincialium vtilitas fatigetur.* Scilicet Susceptores simultaneam, & massalem solutionem accipere detrectabant, vt ita ex partialibus & separatis solutionibus maius compendium facerent: *Incrementi* scilicet seu epimetri nomine Susceptoribus quid dari solebat, non tantum cùm species annonariæ inferebantur, (de quo Epimetri genere est *lex 3. 14. 15. 21. infrà, hoc titulo,*) verùm etiam cùm auri materia: de quo præter *hanc legem* est *lex 4. infrà, de auro coronario:* id quod *hac lege Incrementum* vocatur: & incrementum obryzæ *dicta lege 4.* Nempe quia auri materia, quæ inferebatur, mox recoquenda erat (quod *obryzæ* vocabatur: de quo alibi dixi:) & sic recocta ad largitiones Principis mittebatur: Quare incrementi nomine aliquid à prouincialibus exigebatur.

Quod quidem maius erat cùm partialis solutio fieret, quàm cùm massaliter totam auri quantitatem à se debitam quis vnica solutione pro omnibus fundis suis soluebant: Nam vt cæteroquin partialis solutio multa incommoda habet respectu creditoris, de quo est elegans *Nouella ..... & lex 3. ff. famil. erciſc.* ita & hæc, respectu debitoris.

Ex his apparet, rectè hîc legi *multis, & assiduis incrementis*: quomodo sanè etiam *dict. leg. 4.* diserte *obryzæ incrementum* dicitur: Sed & Symmachus *libro 4. epistola 56.* inter sæculi sui bona memorans: *Flandæ*, inquit, *monetæ nequitiam decoquit larga purgatio: Nullo iam prouincialis auri* INCREMENTO *trutinam Spectator* (id est, Susceptor qui spectat & probat auri pondus) *inclinat.* Quo quidem Symmachi loco discimus à Gratiano hoc incrementi genus sublatum: Quod quidem sublatum discimus à Theodosio Magno Gratiani collegâ, in auro coronario, *leg. 4. infrà, de auro coronario.* Non igitur *intrimenti*, vel *intertrimenti* vox hîc subiicienda, quod aliquando suspicabar.

Et ita quidem primo *huius legis* capite Susceptorum fastidio & cupiditati occurrit Constantinus Magnus, viceuersâ prouinciales subleuari instituit.

¶ Quod & ipsum altero *huius leg.* capite facit. Nempe *Quocunque tempore*, intra anni metas, prouincialis aurum inferant, id suscipere Susceptorem absque omni mora iubet: Quomodo etiam iubet Valentinianus in *leg. 3. suprà, de collationibus fundorum patrimonial.* & Valentinianus Tertius *leg. 35. suprà, de annonâ & tributis: & leg. 32. in princ. infrà, de Susceptoribus*: sic quidem vt etsi annonariarum specierum pensitatio per quaternos menses trinâ solutione fieri deberet, attamen quocunque anni tempore aurum inferri posset: *d. l. 3.*

Et verò istùd ita nunc à Constantino Magno iubetur, Quòd. Susceptores nonnulli auri solutionem omni tempore accipere detrectarent, verùm statis temporibus id inferri vellent: proculdubio, vt ita suscepto citiùs auro, compendium ex eius nundinatione aliquod facerent: Cùm contra, vtilitas prouincialium exigeret, vt prouincialibus nullum statum tempus auro inferendo præscriberetur, dummodò citra annum soluerent, eò quod non tam faciè aurum prouinciales nanciscerentur: & statim vt nacti essent id suscipi vtile esset, ne alioquin diutiùs asseruare coactis id elaberetur.

¶ Ergo quandocunque oblatum suscipi iubet *hac lege*, Constantinus Magnus, ne alioquin duobus incommodis miseri Prouinciales afficiantur.

Primò, si coacti diu residere & sumptus facere in aliena ciuitate cogantur: Nempe quia, (quod exinde colligitur, & verò apertè testatur *lex 32. 34. suprà, de annonâ*:) aurum solui in vrbe Metropolitana oportebat: de quo etiam ad *legem 17. infrà*, atque adeò eò Tributarios tributi soluendi nomine conferre se oportebat.

Secundò, ne alioquin miseri prouinciales ob non solutum Canonem in legem & nexum commissi incidant. Vnde apparet, *hanc legem* propriè accipiendam esse de Patrimonialibus & Emphyteuticariis possessionibus, pariter vt *dicta lex 3. suprà, de conlationibus fundorum patrimonialium, vel Emphyteuticorum:* Cuiusmodi sanè in Sardinia fuisse docet *lex vnica suprà, de communi diuidend.* ad quam *hæc* quoque *lex* nostra pertinet, vt pote Rationali trium Prouinciarum, (id est, Siciliæ, Sardiniæ, Corsiæ) inscripta. Nempe notum est, Emphyteuticarias possessiones ob non solutum canonem in commissum cecidisse. Ergo ne in commissum caderent prouinciales, vel sumptibus in aliena Ciuitate à Susceptoribus delusi, & fructrati attererentur, illicò absque omni morâ aurum suscipi voluit Constantinus M.

Alioquin delusus prouincialis collator, tantum abest vt in commissum incidat, vt contra, contestatione super eo publicè facta hac oblatione (quod

in priuatis debitis non idem obtinet) liberetur, securitatémque, ideſt, apocham accipiat: vnà *cum emolumentis*: ideſt, ſic vt ſumptus à fruſtratore repetere poſſit: fruſtrator, vero Suſceptor duplum ſummæ collatæ fiſco ſoluere cogatur. Vbi varia ad praxim notanda ſunt de *Proteſtatione*, & *oblatione*, eiuſque vi quoad tributa publica, ad pœnam euitandam, ac nominatim pœnam Commiſſi.

III. * Impp. CONSTANTIVS, & Conſtans AA. Claudio PF. Annon. Alexandriæ."

VSCEPTORES, centeſimæ dimidium, Annotatores" verò ceterorúmque Officiorum diuerſos homines quos rationibus" conſtat obnoxios eſſe, alterum dimidium habere cenſuimus: Et nihil impetratoribus beneficij per Reſcriptum, aduerſus ordinem conſtitutionis" poſſint prodeſſe commenta. Dat. Kalend. Aug. Limenio & Catullino Coss. [349.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Codice Iuſtin.*
" Nota, in Oriente pro Annona Conſtantinopolitana peculiarem *Præfectum Annonæ Alexandriæ* fuiſſe: haud aliter ac in Occidente pro Annona Vrbis Romæ, non tantum Romæ Præfectus Annonæ fuit, verùm & Carthagine Africæ peculiaris, vt docet *lex 12. infr. de Nauicul.* & *lex 2. infr. de Naufragiis: lex 13. de annon.* & *tribut. lex 8. de* .....
" Annotatores.
" Annonariis ſeu Annonæ Alexandrinæ.
" Huius ſcil.

COMMENTARIVS.

DE EPIMETRO Suſceptorum ſpecierum annonariarum, eſt hæc Conſtantij Imp. conſtitutio, patiter vt *lex* 14. (quæ & repetita extat *l. 11. ſup. de iur. fiſci:*) *l.* 15. 21. *h.t.* & *l. 4. inf. de Suariis*; ſcil. diſpendiis Suſceptorum rerum annonariarum lenandis, & damno (quod *Diametron* vocatur *l. 5. de naufr. l. vlt. inf. de nauicul.*) quod inter ſuſceptionem & erogationem neceſſariò euenit, epimetron aliquod his dabatur: vt diſertè vocatur, *l. 15. infr. h.t.* ſeu auctarium & mantiſſa quædam ac ſuperpondium: Quomodo & Nauicularijs datum, pro tuenda eorum ſubſtantia, *leg. 1. infr. de frument. Alexandrino: l. 7. 36. 38. inf. de Nauic. l. 5. inf. de Naufr.* Modus autem huius epimetri pro varietate ſpecierum varius fuit; ſuus ſcil. modus epimetri vini & laridi fuit: de quo *d. l. 15. infr. h.t.* & *l. 4. infr. de Suariis.* ſuus verò aridorum fructuum ſeu annonæ frumentariæ: quo pertinet *h.l.* & *l.* 14. quæ repetita vt dixi *l.* 11. *ſup. de iur. fiſci:* & *l.* 15. *infr. h.t.* Nempe Centeſima, vt *h.l.* diſertè ſtatuitur, & *d. legib.* de quo iam dixi ad *d. l.* 11. *ſup. de iur. fiſci.* Ergo Centeſima Suſceptoribus data: ſic tamen vt eam Centeſimam diuidi velit *h.l.* Conſtantius inter Suſceptores, & Annotatores (Hi proculdubio ſunt qui apochas ſcribebant, de quibus apocharum ſcriptoribus *l. 27. infr.*) cæteroſque Officiales qui rationib. annonæ obnoxij ſunt. Annotatores *h. l.* ſunt proculdubio idem cum Tabulariis, (de quib. *l. 2. ſup.*) Præfecti annonæ, qui annonæ modum vel ſuſceptum vel ſubuectum adnotabant Alexandriæ ὑπομνηματεῖς λογοθεσίου qui πεῖθολογοι propriè dicti, *l. 1. inf. de frum. Alex.* Quibus ideò ſalarium quoque debebatur, vnde & Sidonius *lib. 5. ep. 7.* Tabulariis ſalarium tribuit. Cæteri rationibus annonæ obnoxij videntur eſſe Zygoſtaræ, quorum mentio fit *d. l. 1.* qui ſc. admetiendo frumento præerant. His ergo omnibus Centeſima inter eos diuidenda, deſtinata erat.

¶ Diuiſioni porrò inter eos rationem hanc eſſe vult, Conſtantius, vt Suſceptores dimidium Centeſimæ, cæteri omnes circa annonam ſuſcipiendam occupati, & annonæ rationibus obnoxij Logoſtataë, Hypographi ſeu Crithographi alterum dimidium.

¶ Pertinet autem *h.l.* propriè ad Annonam Alexandrinam: quæ Alexandriam ſubuehebatur partim in Alexandrinę vrbis vſus, partim verò recondebatur ſubuehenda Conſtantinopolim, de quo plenè dicam ad *l. 1. infr. de frum. Alex.* cui quidem annonæ Alexandriæ (vt *huius l.* Inſcriptio docet) peculiaris Præfectus præfuit, haud aliter atque Romæ & Karthagini Africæ, vt de hac quoque docet *l. 12. infr. de nauic.* & *l. 2. inf. de naufr.* Annonæ huius Alexandrinæ ſub Conſtantio *huius l.* auctore mentio in rebus Athanaſij, apud Athanaſ. *Apolog.* Socratem *lib. 2. c. 13.* & Sozomenum *lib. 3. c. 6.* Et quis ſcit, an non eò quoque *hæc lex* pertineat, quandoquidem Conſtantius annonam...

IV. * Impp. VALENTINIANVS, & Valens AA. ad Mamertinum PF. P."

AD virum Clariſſimum" Proc. Africæ dari" litteras iubemus, vt ſiue ex Principalium", ſiue ex Honoratorum" numero, pro merito fidei ſuæ induſtriæque, Suſceptor veſtium electus fuerit, huiuſmodi neceſſitatis ſarcinam vno duntaxat anno ſuſtinere præcipiatur. Exceptis tamen his, qui Palatinæ militiæ priuilegiis muniuntur, vel qui Officiis ac miniſteriis functi merito ſtipendiorum, meritò dignitatis ornatum ſe adprobant conſecutos. Ita tamen vt creationis periculum à Proconſulari Officio non recedat. Dat. XIV. Kal. Iul. Valentiniano & Valente AA. Cons. [365.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Repetitur hæc *lex*, inuerſo tamen ſententiarum ordine, & detractis nonnullis, *l. 1. ſupr. de militari veſte.* Abrogatur ex parte *l. 31. infr. hoc tit.*
" Italiæ, Illyrici, Africæ: vid. Ammianum *lib.* ..., de Illyrico & Africa teſtatur *lex hæc 4.* & *lex 9.* Eidem inſcribuntur *hoc tit.* quoque *lex 67. 10. infr.*
" *Spectabilis* vocatur *d. l. 1.*
" A te Præfecto Prætorio.
" De his *Principalibus*, ſupr. *tit. de Decurion.*
" De Honoratis his dixi ad *l. 1 ſupr. de offic. Iudicum ciuilium.*
" Hæc abſunt à *d. l. 1.*
" *Mai Mediolani*: *d. l. 1.*

COMMENTARIVS.

DICTA ad *l. 1. ſupr. de militari veſte*: vbi hæc *lex* repetita extat, paucis immutatis; itemque dicenda ad *legem 6.* & *7. infrà*, quæ eodem Anno ad eundem datæ ſuper eodem argumento, ſufficiant.

V. * Idem AA. ad Secundum PF. P."

PERPENSO" proſpeximus" ſtudio, vt Suſceptores & Præpoſiti" horreorum ex Præſidali Officio qui per diuerſa Officia militiæ ſacramenta geſtarunt, congruâ ratione crearentur. Sed quoniam Præſes" Ciliciæ adſeruit, deeſſe ex his corporibus, quibus poſſit hæc ſollicitudo committi, ne in præſens tempus fiſci noſtri ſeu publica emolumenta vacillent, Excellentia Tua, vbi eos deeſſe peruiderit quos Suſceptores ac Præpoſitos creari ſcitis prioribus iuſſeramus, vetuſtum morem conſuetudinémque ſectabitur: ſcilicet vt ex eo Ordine" conſtituantur, ex quo ante conſueuerant ordinari: modò, vt ipſe Ciliciæ Præſes & ceteri Magnitudinis Tuæ literis vrgueantur, vt idoneos ex diuerſis Officiis tota" ſagacitate veſtigent, eóſque gerere præſtitutam ſcitis Noſtræ Manſuetudinis ſollicitudinem faciant: Nam ſi qui per gratiam fuerint prætermiſſi, neceſſe habet exigere publica commoditas vltionem: Nec enim dubium eſt, eos, Officiales qui nunc diuerſis Officiis obſecundant, plurimos prætermittere quorum ſi qui in huiuſmodi fuerint arte deprehenſi, dabunt pœnas (facultatibus traditis Curiis") etiam capitis ac ſalutis. Dat. IV. Non. Iul. Cæſarea" Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Secundus* PP. ſub Valente, Orientis ſcil. vt ex *Ciliciæ* mentione apparet: Vid. de eo *Proſopogr.*
" De hac *Perpenſi* voce dixi ſemel ad *l. 2. ſupr. de conſtit. Princip.*
" Pro, *proſpexeramus*, vt infr. *iuſſeramus.*
" De *Præpoſitis horreorum.*
" De *Præſide Ciliciæ* vid. *Notitiam Imperij.*
" Quiſnam ille? Curialis proculdubiò vt ex *fine* etiam *legis* docemur.
" *Totâ*, ideſt, integrâ, omni, ſeria, v. *Gloſſ.*
" Ex quibus Suſceptores, in defectum Officialium creandi.
" Valens Imp. *Cæſaream Cappadociæ* conſtitit hoc tempore Anno 365, quod etiam teſtatur Ammianus *lib. 26. p. 345.* ſanè & Gregorius *in Monodiâ Baſilii*, Valentem aliquando Cæſareæ conſtituiſſe teſtatur. Nempe in Syriam Antiochiam profecturus. Cæſareæ aliquandiu conſtitit: verùm inde propter Tyrannidem Procopij mox retractus: vid. Amm. Marcellinum *d. loco* Quare & hæc ſubſcriptio facit ad ſtabiliendum characteriſmum Procopianæ Tyrannidis: de quo ad Philoſtorgium, *lib. 9. c. 5. p. 370.* Plura etiam in *Chronol.*

COMMENTARIVS.

EX quonam hominum genere Suſceptores creari ſeu ordinari oporteat, hac Valentis Imp. conſtitutione definitur. Ad quod caput pertinet quoque *lex 4. ſupr. lex 6. 7. 9. 29. 31. infr. hoc tit.* & quidem vnde nam ordinari debeant Suſceptores annonarum & Præpoſiti horreorum *h.l.* & *d. l. 6. 7. 9. inf. h.t.* Quod quidem ius variè habitum fuit. Modò enim ex Curialibus electi fuerunt ſeu ex ordine Curiali, vt *l. 2. ſup. de quæſt.* de quo *hanc l.* quoq; accipio circa *medium*: modò non ex Curialibus aut Palatinis, ex Officialibus Præſidum ſeu Rectorum prouinciarum, vt *h.l.* & *d. l. 6. 7. 9. infr. h.t.* & *l. vn. ſupr. de priuil. app. mag. pot. l. 6. de priuil. eorum qui in S. Palatio*: (non etiam ex Officialibus Magiſtrorum Equitum & Peditum *d. l. 6. prox.* & *d. l. vn. ſupr. de priuil. app. mag. pot.*) etiam ex Tabulariis & Numerariis *d. l. 7.* ex largitionibus ciuitatum, poſt militiam *d. l. 6.* ſimiliſque diuerſitas reperitur circa Suceptores veſtis, vt docet *l. 4. ſupr.* & *l. 31. infr. hoc tit.* & circa Suſceptores auri, *l. 29. hoc tit.* Valentis circa Suſceptores annonarum mens hæc eſt, & verò etiam ante *hanc leg.* id iuſſiſſe ſe indicat, ex

Præsidum Officialibus eos eligendos, quatenus fieri possit, sic vt prætermitti nemo idoneus ad id debeat: & in defectum tamen eorum, & in *subsidium* ex eo Ordine constituendos ex quo ante consueuerant ordinari, ideſt, ex *Curiis*: vt ex *fine legis* quoque discere licet: statuit enim *ibi* Valens facultates *tradi Curiis*, si qui Officiales idonei prætermissi fuerint, ideſt, Susceptores creati non fuerint: ideò scil. facultates Curiis tradi vult, quasi læsa Curiâ *in quam hoc* onus ob Officialium prætéritionem & excusationem recideret. Cæterùm *hanc leg.* extorsit Valenti allegatio seu relatio *Præsidis Ciliciæ*, qui deesse ex Corpore Officialium adseuerat, qui Susceptores creari possent. Ideò Valens in præsens id statuit, vt ex Ordine Curialium Susceptores & Præpositi horreorum creentur, discusso tamen priùs Officialium Corpore, & in subsidium tantùm. Quænam Valentiniano fratri & collegæ eius hoc ipso tempore mens fuerit? ostendit *lex 4. 6. 7. 9. hoc titul.* de qua ad *leg. 6. 7.*

VI. * Idem AA. ad Mamertinum PF.P.''

IAMETSI iam Lege †apertissimè cautum sit, de Officiis diuersis, quæ extra Palatium sunt, Susceptores debuisse constitui, tamen & hâc iussione similiter designamus, ab his, qui in Officio Magistrorum equitum & peditum militarunt, siquidem'' ordinis sint militaris, inquietudinem submouendam: Eligendos autem Susceptores è diuersis Officiis scilicet quæ extra Palatium deputantur: additis etiam Largitionibus'' ciuitatum; quos post militiam volumus inter cetera corpora susceptionis munus agnoscere. Dat. XV. Kalend. August. Valentiniano & Valente AA. Coss. [365.]

NOTÆ.

* Potissima *huius l.* pars abest à *C. Iust.* Hinc *leg.* intelligit *lex 9. infr. h. tit.*
'' Italiæ, Illyrici (quo propriè *hanc l.* pertinere ostendit *lex 9. infr.*) Africæ: cui inscribuntur *tres* præterea *hoc tit. leges*, putà *lex 4. supr. & lex 7 prox. & lex 10. infr.* & in eodem susceptionis argumento *lex 1. Cod. de Apparit. Præf. Prat.*
† Intelligit *legem 4. supr.* (seu *l. 1. supr. de milit. veste:*) quæ eidem Mamertino inscribitur: sed ad Africam pertinet: vel etiam *legem vn. supr. de priuil. apparit. Magist. pot.* Cui iungenda *lex 6. supr. de priuil. eorum qui in Sacr. Palat.* (quæ Artemio Correctori Lucaniæ inscribuntur) imò anteriorem etiam, cuius *d. l. 6.* mentio fit.
* *Lex 2. C. de apparitor. Magistr. milit.* hinc interpolata.
'' Non dubitatiuè, verùm pro *quia sunt &c.*
'' Idem *d. l. vn. supr. de priuil. app. Magistr. pot.* De his dixi ad *l. 16. supra de priuil. eorum qui in S. Palatio.*

VII. * Idem AA. ad Mamertinum PF.P.''

AD Susceptionem specierum veniant, qui ante omnia sciant se Decuriones non esse: Ex corpore igitur diuersorum Officiorum quisquis idoneus repperitur. tam moribus quàm facultatibus, veluti matriculæ per singulas prouincias nomen suum adscribat, vt hac ordinatione dispositi annuas'' susceptiones peragant: ita vt nihil præterea Muneris pertimescant, atque expleta susceptione, erogationibúsque'' perfectis, transacto illo officio, cùm aput Iudicem'' fidele obsequium comprobarint, iudicij nostri digna præmia consequantur. ¶ Adiungi autem ad hoc corpus debent, etiam illi qui ex Officiis singulis'' sint, hoc est, ex Tabulariis & Numerariis similibúsve'' officiis eorum Officiorum, de quorum Ordine hoc corpus constitui volumus. ¶ Quicunque verò ex his ad honores potiores per suffragium peruenerint, Susceptionis munus'' perfungantur, ita vt salua sit dignitas quam habent, nec ex hac ordinatione Curiale consortium pertimescant. Dat. prid. Non. Aug. Sirmio, Valentiniano & Valente AA. Coss. [365]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.*
'' Italiæ, Illyrici, & Africæ, cui *tres* præterea super eadem re *leges hoc titulo* inscribuntur, putà *lex 4. 6. supr. & l. 10. supr.*
'' Annuum *Susceptionis* munus fuit, *h. l. & 4. supr. l. 10. 11. 22. 24. infr. hoc t.*
'' *Susceptores* non tantum annonam suscipiebant, sed & erogabant.
'' Rectorem prouinciæ.
'' Dicam mox.
'' Veluti *Scriniarij, Actuarij*, &c.
'' Pro *munere.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

EX quonam hominum genere Susceptores creari seu ordinari oporteat à Valentiniano Sen. septem cõstitutionibus definitum reperio. Quarum quatuor *h. t.* continentur: putà *lex 4. 6. 7. 9. h. t.* è quibus tres priores eidem Mamertino PP. Italiæ, Illyrici, Africæ inscribuntur: postrema Dracõtio Vicario Africæ. Quibus addẽda in eandem sententiam eiusdem ad eundem Mamertinum eodem Anno *lex 8. sup. de diuers. offic.* (seu *lex 1. C. de Apparitorii. Præfector. Prætorio*) & *lex 70. sup. de Decurion.* quæ *legi 8.* iungenda est. Item eiusdem *lex vn. sup. de priuil. apparitor. Magist. pot. & lex 6. sup. de priuil. eorum qui in S. Palatio*, (& ex quibus *lex 6. huius tituli* conflata est) quæ Arsemio Correctori Lucaniæ inscriptæ inter se coniungendæ sunt. Nos hîc omnium instar *septem legum* sententiam sub vnum conspectum dabimus, è quibus hæ duæ postremæ superiore anno 364. datæ sunt: *Quinque* verò illæ priores hos Anno 365. Valentiniani igitur mens *his legibus* præcipua hæc est, vt susceptores, non ex Palatinis *l. 4. 6. h. t. l. 6. sup. de priuil. apparit. magist. pot.* item non ex Decurionibus, *l. 7. h. t.* eligantur: verùm ex duplici hominum genere: Primò, ex Officiis seu Officialibus Rectorum prouinciatum, *dictis legib. omnibus*: etiam Numerarij & Tabularij, *d. l. 7.* de quibus *suo tit.* cæterique qui in suo officio, seu inter Officiales, singuli in suo genere sunt: *d. l. 7.* veluti Numerarius, quem sanè vnicum habuerunt ordinarij Rectores, vt testatur *Notitia Imperij*, cùm alij Spectabiles & Illustres plures haberent: Etiamij, qui ad honores potiores per suffragium peruenerunt, *d. l. 7.* cùm tamen anteà dignitate.....fuissent, *d. l. 7o. sup. de decurionib.*

¶ Excepti tantùm Officiales Magistrorum Equitum & Peditum, *d. l. 6. h. t. & d. l. vn. supr. de priuil. appar. magistr. pot.* Additâ etiam *d. l. 16.* exceptionis istius ratione: videlicet quòd Apparitores Magistri Equitum & Peditum sint Ordinis Militatis (quod vnum ex *eâ leg.* retinuit Tribonianus, & in *l. 2. C. de Apparit. magist. militum*, coniecit:) Certe id quoque discimus ex *l. 4. de diuersis officiis.* Idemque egregiè confirmat *Notitia Imperij*, & tribus quidem locis: in *notitia* videl. *Magistri militum Præsentalis*: item *Magistri militum per Thracias*: denique *Magistri militum per Illyricum*: *Officium*, inquit, *Magisteriæ potestatis in Numeris militat* [vel *militum*] *& in officio deputatur.* Quò etiam refero quod ait Theodosius Iun. *in l. 4. Nouellæ 14. de amotâ militaribus fori præscriptione.* Cùm aliàs duobus locis in *eadem Notitia Imperij*, putà in *Notitia alterius Præsentalis Magistri militum*, & in *Notitia Magistri militum per Orientem*, *Officium Magisteriæ potestatis Cardinale haberi* dicatur: vbi *Cardinale* quid sit, non magis quàm quid *Cardinales Presbyteri*, *Diaconi*, ad hanc diem scitur. Sunt nonnulli (veluti Iuretus *in Iuonis epistolam 131. p. 671.* Panciro lus, & Salmas. *de Primatu Papæ, ep. 1. p. 11.*) qui Cardinale, principale & præcipuum, seu præcipuæ auctoritatis atque in Cardine cuiusque officij constitutos, illustriores interpretantur: Sunt, qui Cardinales *Presbyteros* qui olim Regionarij, inde dictos scribunt, quod cardini & custodiæ vnius Tituli addicti essent; ad differentiam eorum, qui in eisdem titulis seu parœciis seruiebant, sed non Curam principaliter gerebant, non præerant Cardini Ecclesiæ: inque id citant Gregor. *1. ep. 15. & ep. 73. lib. 7.* Dictos etiam Cardinales Presbyteros omnes Ecclesiarum Cathedralium & matricum, vt adhuc in Ecclesia Rauennatensi & Compostellana Canonici vocantur Cardinales. 2. *Diaconos* verò Cardinales dictos qui peculiariter Rom. Ecclesiæ adstricti erant, vocati sanctæ sedis Apostolicæ Diaconi. Ad horum exemplum aliis in Ecclesiis Diaconos Cardinales dictos apud eundem Gregorium *ep. 14. libr. 2. (3.) Episcopos* etiam sæpè dictos Cardinales Sacerdotes, Gregor. *ep. 13. lib. 2.* ad exemplum eorum qui potissimùm consilio Pontificis deuouebantur & qui eius promotioni & consecrationi præerant, apud quos olim electio erat. His omnibus Cardinalibus euagandi & parochiam deserendi licentia denegatur sub pœna depositionis, vt est in *c. 2. inquit nonnulli, c. conquerente, & cap. vlt. de Clericis non residentibus.*

Quid igitur? *Cardo* in omnibus dicitur κέντρον, quod fixum & immobile est: hoc sensu Cardo ianuæ, mundi cardo, cœli cardo, cuiuscunque rei. Igitur *Cardinale officium* hîc quod adfixum & immotum in cardine suo, Magistro militum, inquam, non verò per Numeros militares militans, quomodo tria illa Magistrorum militum officia, quæ modo dixi. Quod ex oppositis ita inter se Notitiæ locis clarè conficitur. Sic sanè olim *Cardinales* inter Donatistas dicti, non præcipui & principales, vt nonnulli volunt; verùm qui in radice suâ seu cardine & mattice manebant oppositi his qui inde in minutas particulas, seu minutissimas partes diuisi, præcisi fuerant & recesserant, putà Donatistæ, qui primiano adhæserant, & apud eum manserant, Maximinianistis scilicet qui secesserant, oppositi. Augustinus *lib. 1. de Baptismo, cap. 6. Quapropter inter eos & ipsos quodammodo* CARDINALES *Donatistas, quorum Episcopus apud Carthaginem Primianus est, iam de hâc re nulla est controuersia. Voluit enim Deus per Maximianistas eam finiri, vt quod charitate suadente nolebant, exemplo suo cogente faterentur. Sed adhuc propterea inde disputamus, ne illi sibi videantur aliquid dicere, qui nec istis communicant qui apud se potius quanto pauciores tanto sinceriores Donatistas* REMANSISSE *cõtendunt. Qui si Maximinianistæ soli essent, nec ipsorum salutẽ cõtemnere deberemus: Quamò magis ergo, quia eadem pars Donati in multa minutissima frusta conscissa est, quæ omnes minutæ particulæ hanc vnam multo grandiorem, in qua Primianus est, de recepto Maximinianistarum baptismo reprehendunt, & singulæ conantur asserere apud se tantummodo verum baptismum* REMANSISSE, *nec omninò esse alibi, neque in toto orbe terrarum quâ Ecclesia Catholica expanditur, nec in ipsâ* GRANDIORE *parte Donati, nec in cæteris præter se vnam ex minutissimis partibus. Quæ omnes particulæ, si aduertere voluerint vocem, non hominis, sed ipsius manifestissimæ veritatis, & animosum spiritum suæ peruersitatis domare, non vtique ad partem Donati maiorem de quâ præcisæ sunt, sed ad ipsam viriditatem* RADICIS *Catholicæ de ariditate propriâ reuertentur.* Ita quoque Petilianus partis Donatistarum in collatione Carthaginensi 1. c. 165. numerum suorum Catholicorum numero opponens: *Et quanquam*, inquit, *nobis multitudinem pax nutriat & conseruet illis multitudinem bella conquirant, dum absentibus nobis, aut in locis, aut in ciuitatibus nostris, aut in Diœcesibus passim multas imagines erigunt, vt numerosi esse videantur: Tamen, etsi par sit vtriusque aduersitatis numerus, maior meus debet videri, qui & me absente per-*

ſtitit, & cùm ipſe ſit CARDINALIS & *Authenticus*, *nec æmulatione multiplici ſuperatur*. Ergo Cardinales Donatiſtæ non ſimpliciter, vt quidam voluit, *fixi*; verùm qui in cardine & matrice fixi manſerant. [Sic & ſcapi Cardinales apud Vitruuiū *architect. lib* 4. *c.* 6. in foribus ſeu oſtiis: *Fores*, inquit, *ita compingantur*, *vti ſcapi Cardinales ſint ex altitudine luminis totius duodecima parte*: *Inter duos ſcapos tympana ex duodecim partibus habeant ternas partes* vbi *ſcapi*, id eſt recta illa ligna in valuis quibus fores ſuſtinentur & reguntur mouenturque, *cardinales* ſunt, cardinati, qui cardines in ſe habent, vel vt alij malunt quorum Cardinibus ſeu cuſpidibus valuæ ipſæ voluuntur ſeu fores inuertuntur aperiendæ, vel claudendæ. Minus enim accuratè La Cerda in Aduerſariis *c.*94.*n.* 2. *Cardinales* ibi abſolutè pro cuſpidibus & dolatis ligniculis compactis vel incorporatis accipit: & quid eſt pro incorporatis, compactis? vt ita cardinale ſit, quod annexum, inſertum, compactum: additum enim oportuit quod *cardini* annexum. Sic & idem *cardinatum lignum*, inter duos ſcapos cardinatum dicit *lib.*10.*c.*20. *Erigebantur & arrectaria duo compacta pedum* 35. *craſſitudine ſequi pedali*, *latitudine pedum* 11. *coniuncta capitibus tranſuerſario cardinato tigno & altero mediano inter duos ſcapos cardinato & laminis ferreis religet*: vide & *c.* 20. vbi & ſimiliter *inter cardinatas trabes* dicit.] Sic & Caſſiodorus, 7. *Variarum* 31. in formulâ Principatus vrbis Romæ: *Cùm in vrbe Româ quamplurima fieri cenſeamus*, *& neceſſe ſit ibi poteſtatem* [partem] *eſſe Comitiani officij*, *vt vtilitates publicæ videantur impleri noſtro more proſpeximus*, *vt quia Principem noſtrum* CARDINALEM *obſequiis noſtris deeſſe non patimur*, *tu eius locum Vicarij nomine in Vrbe Româ ſolemniter debeas continere*: *Quatenus & ille Primatus ſui labore perfruatur*, *& tu in alterius honore poſſis diſcere*, *quod in tuo debeas feliciter exhibere*. Vbi Caſſiodorus, *Principem Cardinalem* apertiſſimè vocat, non primum Principem Agentium in rebus, vt nonnulli tradunt, verùm eū qui obſequiis Principis adhærebat, eique opponit eum qui alibi eius locum impleret Vicarij nomine: Quomodo in *Notitia Imperij*, *Cardinale officium* fixum, immotum, adhærens & in obſequio Magiſtri militum: quod & ideò *haberi* Cardinale officium dicitur Magiſterio poteſtatis, non vt alia quæ militant in Numeris. Sic igitur iam quoque Cardinales Epiſcopi Presbyteri, & Diaconi in vrbe Româ, de quibus multa mentio apud Gregorium in epiſtolis, *lib.* 1.*ep.*78. 79. 81. *lib.* 2. *ep.* 9. *lib.*7.*ep.*71. *lib.* 10. *ep.* 34. Paſchal.2 *ep.* ad Didacū Compoſtellanū apud Baron. 12. *Annal.* quod immoti fixi Eccleſiæ ſuæ Pontificique adhærerent, matricique Eccleſiæ operam nauarent. Lex certè IX. *ep.* 1. *ad Michaëlem*, *c.*32. dicit, Clericos Romanæ Eccleſiæ *Cardinales* vocari, quod ſummo Pontifici proximè adhærerent: addito, quod hic ſit veluti Cardo totius Eccleſiæ. Inde tandem & *cardinandi incardinamdique* voces enatæ, de quibus prolixè Iuretus, *in Iuonem*, *p.*671. vid. & Concilia Gallicana & incardinari in Eccleſiâ aliquâ vel Metropoli ciuitate, Eccleſia apud alios, & Hincmarum, referente Flodoardo *lib.* 3. *hiſt. Rhem. c.* 21. 29. ſic Presbyteri Cardinales pro Presbyteris vrbis oppoſiti Presbyteris agrorum cōcilio Neoc. 13. vt in Zachariæ PP. *epiſt. ad Pipinum*, *c.*4. *tom.* 1. *Concil. Gall. p.*564. Neque quidquam moror, quod Marianus Scotus *in Chronico*, Præfectū Prætorio Orientis vocat virū ſuperilluſtrē & *Cardinalem*. Sic ſanè Paſchalis Papa II. ad Didacū Compoſtellanum Ep. apud Baronium *tomo* 12. *Cardinales Presbyteros & Diaconos* vocat. Hoc verò nomen omnibus Eccleſiis commune multis adhuc adhæſit, vt Rauennati, Aquileienſi, Piſanæ, Mediolanenſi, Compoſtellanæ, Beneuentanæ, D. Pauli Londonienſi; ſed potiſſimùm Romanæ. Errat La Cerda *Aduerſ.* 35. *n.* 13. qui Cardinales Diaconos in Concilio Romano ſub Syluestro ait dici, qui licet diuerſis in locis agerent, vnius tantum Eccleſiæ eiuſdemque primariæ cardine *continentur*. Inde & *Cardinalia opera Chriſti*, authori, qui ſub Cypriani nomine latet, illa in quibus ſalutis noſtræ negotium conſiſtit. Verùm hæc obiter neque ingrato diuerticulo.

Igitur excepti à ſuſceptionis officio fuêre Officiales Magiſtri Equitum & peditum, ea quam dixi ratione. Excepti pariter Cornicularij Præfecti Prætorio, qui annis ſingulis exeunt, *d. l.* 8. *ſup. de diuerſ. offic. d. l.* 1. *ſup. de apparitor. Præfect. prætor.* His exceptis ex Officialibus ſuſceptores ſumi voluit Valentinianus. Secundò ſumi voluit ex Largitionibus ciuitatum *d. l.*6. *h. t. & d. l. vn. ſup. de priuil. apparit. magiſt. pot.* Cùm tamen & veteri ante Valentinianus conſuetudine ex Curialibus Suſceptores crearentur, *d. l.* 9. *h. t.* Et verò ipſemet Valentinianus electionem Suſceptorum ex Officialibus ad Illyricum, reſtringit, *d. l.* 9. & ſic oſtendit *legem* 6. & 7. ad Illyricum tantùm pertinuiſſe: cuius ſane Præfecto Prætorio Mamertino eæ inſcribuntur (fuit enim is Præfectus Prætorio Illyrici teſte Amm. Marcellino) quomodo etiam *lex vn. ſup. de priuil. apparitor. magiſt. poteſt.* ad Italiæ prouinciam Lucaniam pertinet (cui ipſi Italiæ Mamertinus eodem Amm. Marcell. teſte præfuit) In Africâ verò veterem ex Curialibus eligendis Suſceptoris conſuetudinem diſertè probat *d. l.* 7. vtriuſque diuerſi facti ſui rationem *eâ l.* reddens.

¶ Et hæc quidem in ſummam & præcipua eſt harum conſtitutionum ſententia: nam quæ ſingularia in his obſeruanda ſunt, præter ea quæ iam notaui de militiâ Armata Officialium ſeu apparitorum Magiſtrorum militum ſuis *locis* & *titulis*, ſub quibus reliquæ illæ *leges* poſitæ ſunt, diſcutiuntur.

Tria tantum obſeruanda ſunt: Primò ex *l.* 7. ſuſceptionis munere fideliter functos ab omnibus immunes à Valentiniano pronunciari: & præmia iudicio ſuo digna promittit. Secundò ex *l.* 9. Nominatores ſeu Creatores pro nominatis teneri: quod etiam cauetur *l.* 1. 4. *ſup. l.* 8. *prox.* 20. 29. *inf. h. t.* Tertio obſeruandum per Illyricum id quod ſupradictum conſtitutum, Mamertino ſc. Præfecto Prætorio ſuggerente de quo Amm. Marcell. *lib.* 31. *p.* 205. vt editi Codices habent, malè ſenſiſſe videtur: Sed locū illum iam reſtituerunt, & in Neuitam rectè tranſtulerunt: argumento etiam certiſſimo eius quod idem rurſum de Neuita ait *eodem lib.* 21. *p.* 210.

VIII. * Idem AA. ad Secundum PF. P.″

IVXTA inueteratas leges, † Nominatores Suſceptorum & eorum qui ad Præpoſituram horreorum ″ & pagorum ″ creantur, teneantur obnoxij, ſi minùs idonei ſint, qui ab hiſdem fuerint nominati: Nec quicquam ex eorum ſubſtantia, celebratâ per interpoſitam perſonam emptione, mercentur. Dat. III. Kalend. Aug. Conſtantinop. Valentiniano & Valente AA. Coſs. [365.]

NOTÆ.

* *L.* 1. *C. Iuſt. eod. tit.*
″ *Secundus* PP. vid. *Proſopogr.*
† Etiam Conſtantini M. *l.* 1. *ſup.*
″ de *Præpoſitis horreorum* agitur & *l.* 5. *ſup.* 24. *inf. l.* 49. *ſup. de Decur. l.* 1. *ſup. de erogat. mil. ann.*
″ De *Præpoſitis pagorum* dixi plenè ad *l.* 1. *ſup. de erogat. mil. ann.*

COMMENTARIVS.

DE NOMINATORIBVS Suſceptorum, & Præpoſitorum ſiue horreis ſiue pagis (de quibus *ſuis locis* iam plenè:) Duo *hâc l.* conſtituuntur à Valente Imp. Primum, vt periculo Nominatorum Suſceptores creentur, id eſt pro his nominatores teneantur: Quod *inueteratis legibus* iam obtinuiſſe Valens profitetur: vti de eo Valentinianus *l.* 9. *inf.* morem obtendit. Sanè Conſtantini M. *lege* iam id definitum *l.* 11. *ſup.* & Valentiniani *l.* 4. *ſup.* & *l.* 9. *inf.* & poſteà Theodoſij M. *l.* 20. *inf.* Honorij *l.* 29. *inf.* Mitto antiquiora Conſtantino, quæ Accurſius colligit. Secundò conſtituit *hâc l.* Valens, vt ne Nominatores quicquam ex rebus, nominati, *per interpoſitam perſonam* eruant: *Per interpoſitam*, inquam, *perſonam*; vnde colligat quis potuiſſe ipſos emere palàm: Neque enim hoc facto quidquam deperit fiſco, cum nil interſit, ipſe nominatus, an verò nominatores bona illa habeant: at enim multum intereſt, ipſe nominatus habeat an extraneus, cum quo nulla eſt fiſco actio: Nōdum enim Gratiani lex lata fuerat, quâ Suſceptorum ſubſtantiam, & fideiuſſorum facultates diligenti deſcriptione collectas ad officij Palatini notitiam perferri oportuit, de quâ *l.* 25. *inf.* Quare hâc tempeſtate ſi quis extraneus ex Suſceptoris bonis quid emiſſet, ſecurus erat: niſi is fraudis conſilio id egiſſet, vt interpoſitâ perſonâ nominatus pauperior fieret. Et tamen alia eſt Accurſij, Lucæ de Penna, ipſiuſque Cuiacij interpretatio; nempe nominatores non potuiſſe quidquam ex nominati bonis emere: neque ipſos palàm, ſeu luce clarâ, neque per interpoſitā vt, dixi peſonam & ſic in fraudem fiſci. Quare quod hic dicitur ita accipiendum fuerit, quaſi dixiſſet, *etiam per interpoſitam perſonam*. Vnde iam illud aliàs quoque decantatum efficiatur; Quod qui directè peruenire non poteſt ad aliquid, nec per indirectum & interpoſitam perſonam poſſit.

IX. * Idem AA. ad *Dracontium*″ Vic. Afric.

SVSCEPTORES ſpecierum idcircò per Illyrici prouincias ex Officialium corpore creari præcipimus †, quòd cognitum eſt, illos & re & fide idoneos haberi, quàm ″ eos qui in ″ Curia ſuſcipere conſueuerint: Verùm in prouinciis Africæ Tua Sinceritas hoc ab his officium iubeat amoueri, atque eos ſuſceptores ſpecierum annonariarum manere, quos ad hanc neceſſitatem vetus conſuetudo conſtringit: maximè cùm, ſi Suſceptores de Curiâ dati aliquid vel neglegentia vel fraude decoxerint ad redintegrationem ſpecierum (ſicuti moris eſt) Ordo″ qui creauerit poſſit artari. Acc. prid. Kalend. Septembr. Conſtantinæ″, Valentiniano & Valente AA. Coſs. [364.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *C. Iuſt.*
″ Complures aliæ *leges* huic Dracontio inſcribuntur, quæ ex *Indice perſonarum* repetendæ.
† *γρ. Præcepimus.* Et intelligit *legem* 6. 7 *ſup.*
″ ἔλλειψις, τοῦ magis vid. Gloſſ.
″ Seu *ex Curiâ*
″ Curia.
″ Cirtenſium: quæ in Numidiâ: de quâ *l.* 29 *ſup. de Decurionibus*: ſimiliter *Acc. Conſtantinæ* dicitur *lex* 15. *inf. de Naucular.* quæ data *ad Heſperium PP.* ſic aliæ nonnullæ *leges*, quæ Dracontio iſti Vicario Africæ inſcribuntur, dicitur *Acc. Karthag.* vt *lex* 13. *ſup. de annonâ & tribut.* Dat. (id eſt Acc.) Hadrumeto, *l.* 40. *ſup. de iure fiſci* De *hâc l.* dictum eſt ad *l.* 6. 7. *ſup* quarum hæc limitatio quædam eſt.

x.* Idem AA. ad Mamertinum PF. P.''

SVSCEPTORES noui non modò præsentis anni'' debita, verum etiam species quæ'' ex reliquis inferuntur, quia nouæ sunt ac'' recentes, suscipiant, Dat. Prid. Kalend. Nou. Rom. Valentiniano & Valente AA. Cons. [365.]

NOTÆ.

* *L. 3. C. Iust. eod. tit.*
'' Eidem inscribuntur supra *tres leges*: putà *lex* 4. 6. 7. *sup.* De eo plenè in *Prosp.*
'' Annuum susceptionis officium fuit, vt hæc *lex* docet & *lex* 4. & 7. *sup.* & *l.* 11. 22. 24. *inf.*
'' *Quæ ex Reliquis inferunt*: C. Iust. malè.
'' Ita quoque *meliores Cod. Iust.* ahàs malè in *C. Iust.* in *Adscrescentes.*
'' Error refidet in hac subscriptione.

COMMENTARIVS.

QVIDNAM Susceptores, seu cuius temporis debitas species susципere debeant definitur *hâc* Valentiniani *leg.* Susceptores scil. munus & officium, etsi annuum sit, (quod præter *hanc l.* docet *lex* 4. *& 7. sup. & l.* 11. 22. 24. *infr.*) nihilominùs tamen præteriti etiam anni Reliqua susципere potest. Nouus susceptor omnia susципere potest, quæcunque inferuntur & fisco debentur, ex quocunque tempore ea debeantur. Tempus equidem susceptionis annuum est, at susceptionis materia non ideò anno susceptionis terminatur: seu coarctatur. Denique non spectandum vtrũ susceptionis suæ tempore quid deberi incipiat seu debitum contractum sit, sed illud tantum, vtrum debeatur: satis enim est deberi, etsi retrò deberi cœperit. Et rationem addit Valentinianus: *Quia*, inquit, *species quæ ex reliquis inferuntur, nouæ sunt ac recentes.* Ac si diceret, non originem debiti hâc parte spectandam, sed tempus solutionis: cæterum vt susceptor ipse nouus est & recens solutio. Et tamen dicitur *l. vn. inf. de patronis horr. Portuens.* veteris erogationis ratiocinium nouis commeatibus inferi non oportere. Vbi vide quæ dico. Hanc verò *legem* collectorib. taliarum seu collectarum aptant Interpretes, quod videl. residua exigere teneantur, etsi speciale mandatum non acceperint.

XI.* Idem AA. ad Florentium S. L.

NEMINEM'' biennio iugi Allegationis'' officiis inseruire permittat'': Neminem'' ab huiusmodi munere ad id'' munus adstringi, nisi priùs se vinculo sollicitudinis superioris absoluerit: Nam *neque eos qui placuerint grauare, iusti est; neque illos qui displicuerint tenere, prudentis.* Integro igitur singuli anniuersario anno'' transcurso, cogantur exponere, quibus titulis susципta disperserint, vt faciliùs, si quis in furto fuerit deprehensus recentem queat redintegrare iacturam.'' Dat. x. Kal. Octob. Mantebri'', Gratiano NB. P. & Dagalaifo Cons. [366.]

NOTÆ.

* *Lex* 4. *C. eod. tit.* ex *hâc l. & l.* 12. *inf.* conflata est. Quæ *lex* 22. huic concordat.
'' Eidem inscribitur A. 464. *lex* 6. *inf. de lustrali collat.* & An. 365. *lex* 3. *de immunit. conced.*
'' Abest hæc prima sententia à *C. Iust.*
'' Dicam de *Allegatione* hac & *Allectis*, ad leges *proximas* 12. & 13.
'' Excellentia Tua scil.
'' *Neminem susceptionis munere functum ad idem munus* &c. vbi παρέχρημα est Triboniani, qui omittendo primam *huius l.* sententiam, vinculum etiam rationis omisit, verbum inquam.
'' *Sc. Idem*, vt *Cod. Iust.*
'' Πλεονασμὸς.
'' Hic subiiciuntur *C. Iust.* priora *legis* 22. *inf.*
'' Necesse est omninò locum fuisse in *Galliâ Belgicâ*, vbi hoc Anno 366. & fermè *Remis*, Valentinianus constitit. Tentabat quidam *Montebrisiacum*, quod stare non potest. *Mantebrum* omninò videtur pagus hodie satis magnus, Mantoy dicitur dimidia fermè leucâ Remis; vbi hodienum supersunt vestigia stratæ publicæ seu viæ militaris,

COMMEN

COMMENTARIVS.

DE TEMPORE susceptionis, & eius muneris ITERATIONE seu Continuatione est hæc Valentiniani Sen. constitutio: cui similis est altera Theodosij M. *lex* 22. *inf.* ex quâ vtraque Τεῦξ *legem* 4. *C. eod. tit.* conflauit, retentis *huius leg.* inscriptione, & subscriptione. Quanquam Haloandrina editio inscriptionem *legis* 23. præferat, atque ideò, pro ratione temporis eo titulo *Octaua*, non Quarta sit. Quod non minus rectum esse potest quàm illud: eadem enim semper duarum legum confusio est.

¶ Igitur *hâc l.* & *d.l.* 22. ANNVVM tantum susceptionis munus esse iubetur, quod etiam aliæ *leges* plures indicant, putà *lex* 4. 7. 10. *sup. & lex* 22. *inf.* & Honorij *lex* 9. *sup. de execut. & exaction.* (quanquam in sp. *leg.* 24. *inf. h. t.* idem Honorius probatos semel quinquennio in huiusmodi officij statione permanere voluit:) non etiam biennale: hac ratione, *Quod neque eos qui placuerint*, id est qui próbè munere defuncti sunt *grauare*, *iusti*, seu iustum *sit.* Cui conuenit illud Libanij Βασιλικῶν. ὧν ἀξιῶσι διωκεῖν φοβεῖσθαι τοὺς αὐτοὺς ἐπιλείβεσθαι: *neque illos qui displicuerint*, id est malè functi sint, *tenere*, *prudentis sit.* Igitur anno transcurso, susceptionis rationem reddere iubeatur: vt ita in furto deprehensi, recentem queant iacturam redintegrare. Nempe, faciliùs solutio reliquorum sperari & accipi potest ab eo qui recenter & breuissimo tempore munus aliquod gessit, quàm ab eo qui continuum & diuturnum munus gerit. Et hæc quidem ratio *hâc l.* redditur. Sed & altera ratio hîc reddenda, putà priuata prouincialium vtilitas: quam Theodosius M. *d. l. suâ* 22. exprimit. *Ne alioquin*, inquit, *continuato munere vexandorum prouincialium potestatem susceptor habeat, & in concussionum dominatione teneatur*, vt eleganter *eâ l.* dicitur seu vt Honorius de Exactionibus *d. l.* 9. *sup. de executorib. & exaction. Ne exacto animo spatio eius regionis visceribus prædator insideat.* Quod vtiliter alio traduci potest. Breuitate scilicet temporis quod ille dixit, vt summa potestas, ita & munus ratiocinijs obnoxium, optimè constringitur.

XII.* Idem AA. ad Rufinum PF. P.''

NVLLA debet esse causatio'', quin solidi ex quocunque titulo'' congregati'', (sicut iampridem præcipimus'', †) in massam obryzæ soliditatemque redintegrentur: Et ita fiat omnis inlatio, vt Largitionum'' & prosecutorum'' Allectorúmque fraudibus aditus obstruatur. Facilè etenim eos'' prouinciæ Rector à dispendio vindicabit, qui binis solidis seu ternis necessitatem solutionis implebunt, si, postquam viritim nominatimque'' susceperint solidos plurimorum, eâ quam superius memorauimus qualitate poscenda, omnium debitum completur'' in massam. ¶ Sanè, si idem Suscipientium deprehenditur, (quod fuerat antè,) fastidium, cùm obryzæ materies adferatur quæ non potest displicere, sed'' congruâ animaduersione plectendus est qui id calumniatur'' & reprobat, quod ad compendium simplicis'' satisfactionis inuentum est. Prius tamen ad Comitatum Mansuetudinis Nostræ massa obryzæ'', quæ fuerit repudiata, mittatur, vt qua sit mente reiecta videamus. Dat. IV. Id. Nou. Gratiano NB. P. & Degalaifo Coss. [366.]

NOTÆ.

'* Abest hæc *lex* à *C. Iust.*
'' Italiæ, Illyrici, Africæ, post Mamertinum: testis Ammianus *lib.* 27. *p.* 269 & 377.
'' Frustratio Largitionalium, Prosequutorum, Allectorum seu Susceptorum.
'' Id est præstationis & collationis genere.
'' Id est collecti, susципti à susceptoribus.
† *Sc. Præcepimus*: intelligit ante *legem.*
'' *Sc.* Largitionalium, vt *leg. prox. inf.* de his dixi ad *l.* 3. *sup. de priuil. sor. qui in S. Pal.*
'' De his auri *Prosecutoribus* suo *tit. inf.* 8.
'' Collatores, prouinciales, tributarios, possessores.
'' Id est per singulos & viritim.
'' Pro *Compleatur.*
'' *Sc. Sub.*
'' *Calumniari* est frustrati, eludere, falsoque arguere.
'' De *Obryza* dixi plenè ad *l. vn. sup. de oblat. votor.*

XIII. * Idem" AA. ad Germanianum" Com. S. L.

QVOTIESCVMQVE solidi ad Largitionum subsidia perferendi sunt, non solidi, pro quibus adulteri sæpe subduntur, sed aut idem" in massam redacti, si" aliunde qui solui" potest habere Materiam, auri obryza dirigatur: pro ea scilicet parte, quam vnusquisque defendit": ne diutius, vel Allecti vel Prosecutores vel Largitionales adulterinos solidos subrogando in conpendium suum fiscalia emolumenta conuertant. ¶ Illud * etiam cautionis adicimus", vt quotiescumque certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, & auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos libra feratur accepto: & cetera. Dat. VI. Id. Ian. Rom." Lupicino & Iouino Coss. [367.]

NOTÆ.

* Prior *huius l.* pars abest à *Cod. Iust.* Iungenda autem huic *lex 4. sup. de metallis : & lex 1. Cod. Iust. de veteris numism. potest.*

" Alexandro Imp. *hanc leg.* perperàm adscripsit Balduinus, obseruante etiam Contio *libr. 1. subcess. cap. 2. & libr. 2. cap. 19*

" Eidem *Germaniano Com. S. L.* inscribuntur quoque *lex 1. sup. de pascuis: & lex 3. sup de murilegulis.*

" ꝶ. *Iisdem in massam redactis, aut si aliunde*, &c.

" ꝶ. *Soluit.*

" ꝶ. *Dependit.*

* *Secundum* caput *huius leg.* vnde desumpta est *lex* quotienscunque 5. *C. eod. tit.*

" *Adicimus*, id est adiicimus.

" ꝶ. & *hic*, & *d. l. 4. Rem* (id est Remis:) vbi tùm Valentinianus Sen. egit: vid. Ammianum & *Chron. Theod osianum.*

COMMENTARIVS.

DE AVRI illatione sunt hæ duæ Valentiniani Sen. qui Occidenti præerat, *leges* quarum posterior, putà *lex* 13. pars est prolixioris constitutionis Valentinianeæ, vnde duæ aliæ prætereà *leges* supersunt, putà *lex 4. sup. de metallis: & lex 1. C. de veteris numism. pot.* (quæ proinde *huic l. 13.* coassandæ veniunt:) Quâ constitutione Valentinianus totus occupatus fuit circa speciem Auri, quatenus sc. id tum in commercatione & cõuersatione publica erat; quo pertinet *d. lex* 1. tùm ad Largitiones perferendũ erat, quò pertinet *d. lex 4 sup. de metallis*: & hæc *lex nostra* 13. His igitur duabus *legibus* Valentinianus de MASSA auri ad Largitiones perferendâ cauet: tùm de eius Massæ æstimatione. Primò scil. Valentinianus Sen. Susceptorum, Prosecutorum, Largitionalium partim *fraudibus* occursurus, qui adulterinos solidos subrogando in compendium suum fiscalia emolumenta sæpè conuertebant, partim *fastidio* eorum qui sæpè materiam auri à Tributariis oblatam sibi perperam respuebant, & sic tum fisci, tùm prouincialium vtilitati consulturus, Ipsis quidem Tributariis electionem dedit vel solidorum susceptori dandorum, si materiam sibi oblatam respuerit, materiâque ad Principem missa perperam eam reiecisse deprehensus fuerit: congruâ animaduersione plecti velit: Atenim quomodocunque aurum collatum fuisset à Tributariis, susceptores auri massam, non solidos ad S. L. mittere vult: & ideò si solidos acciperent eos conflare & in materiam & massam auri redigere voluit. *Quod quidem*, vt inquam ab vnâ parte Tributarij materiam auri seu massam conferre possent, ab alterâ Susceptores quamlibet solidos accepissent massam auri ad Largitiones Principis mittere cogerentur, ipsemet Valentinianus *ad compendium simplicis satisfactionis inuentum fuisse* ait; id est tùm vt à fastidio Susceptorum prouinciales vindicaret, tùm vt fraudibus Susceptorum &c. occurret, qui adulterinos sæpè solidos subdebant: *Compendium simplicis satisfactionis*, est facilitas & integritas solutionis. Et hæc quidem de primo harum legum capite, deque ipsâ auri massâ ad Largitiones perferendâ, & sic de primâ, cautione, Valentinianus Senior.

¶ Secundo capite (quod continetur *fine legis* 13.) seu secundâ cautione Æstimationem auri massæ facit: nempe Libram massæ seu auri quæ ad Largitiones transmittitur, pro septuaginta duobus solidis totidẽ septuaginta accepto ferendã esse, id est susceptorem duos solidos intulisse videri, quot libras auri inferret. Quæ quidẽ libræ auri æstimatio noua iam est, cum anteà, & quidem sub Constantino M. octoginta quatuor solidi auri librã efficerẽt, vt docet *lex 1. inf. de ponderator.* (quæ iungenda est cum *l. 2. h. t.*) verùm aucto iam auri pretio sub Valentiniano Sen. solidi aurei quoque æstimatio ab eo aucta fuit, atque adeò imminuta iam libra auri, sic vt pauciores numero quàm antè, solidi librã efficerent. Cuius rei Valentinianus hic noster omninò primus auctor est: *hâc l.* initio Anni 363. cum constitutione suâ integrâ (vnde duæ posteà partes supersunt *huic* coniungendæ, putà *lex 4. sup. de metall. & lex 1. C. de veter. numism. pot.*) circa Auri speciem varia constitueret, atque inter alia proportionem eius iustam iniret: quomodo scilicet vendi emi solidos Principum oporteret: quò spectat *d. lex* 1. quot vnicæ ballucæ pro singulis libris fisco inferendæ essent: quò spectat *d. l.* 4. quot solidi obryziaci in libram auri requirerentur: quod argumentum est *huius l. 13. in f.* Quot denique modij tritici solido venderentur. Eò enim pertinet Valentiniani *lex*, de quâ Suidas *in v.* Μαναΐμ, de quo dixi ad *l. 7. de prætorib.* Sic igitur tenemus deinceps auctorem & tempus libræ auri ad 72. solidos redactæ, cum

cum ante octoginta quatuor solidis libra censeretur. Eoque etiam spectat omninò eiusdem Valentiniani *lex 2. C. de veteris numism. potest.* quæ Iuliano non *PP.* verùm PF. Annonæ sc. (vt docet *lex 2. inf. de canone frum. V. R.*) inscribitur, quæque ad hunc ipsum Annum 367. referenda est, & huic vel puto coniungenda, cuius verba hæc sunt: *Pro immunitione* [libræ,] *quæ in æstimatione solidi fortè, tractatur, omnium quoque pretia specierum decrescere oportet.* Scilicet Valentinianus, cùm libram auri imminueret, solidi æstimatione auctâ, simul tùm cauendum credidit, vt omnium specierum pretia decrescerent: & quidem *lege eâ* ad Præf. Annonæ, qui foro rebusque venalibus præerat, de quâ l. plura *suprà* iam ad *l. vn. de oblat. votor.* & peculiari *dissertatione.*

Porrò quando in pretio solidi versamur, cuius æstimatio seu taxatio hoc tempore aucta fuit obseruanda duo. Primò peculiare pretium statutum solidis, quos publico vsu exposcente collectarij seu numularij vendebant. Et subinde id auctum, prout auri enormitas crescebat & pro foro rerum venalium. Quomodo post hanc *legem* auctum à Gratiano Imperatore, quantum æquitas illius temporis postulabat. Augeri & deinceps iidem petiêre à Valentiniano Iun. eius fratre per Symmachum P. V. *lib. 10. ep. 42. Vendendis solidis, quos plerumque publicus vsus exposcit, collectariorum Corpus obnoxium est, quibus arca vinaria statutum pretium sumministrat. Huic hominum generi, taxationis exiguæ vtilitati* [vtilitate] *nutanti, Diuus frater* [Gratianus] *numinis vestri tantùm pro singulis solidis statuit conferendum, quantum æquitas illius temporis postulabat, D. Imperator: sed paulatim auri enormitate crescente, vis remedij Diualis infracta est. Et cum in foro venalium rerum maiore summa solidus censeatur, nummulariis pretia minora penduntur. Petunt igitur de Æternitate vestrâ, pro ratione præsenti, iustissimæ diffinitionis argumenta, qui iam tanto oneri sustinendo pares esse non possunt. Hæc est causa querimoniæ, quam diuinis sensibus vestris fides Gestorum plenius intimabit. Si petitionis genus probabile iudicatis, quæso, vt huic quoque parti præceptio mansuetudinis vestræ salubre remedium deferatur.* Eodemque pertinet *Nouella* Valentiniani Tertij *inter Theodosianas de pretio solidi*: vbi statuitur, ne vnquam intra septem millia nummorum solidus distrahatur emptus à collectario septem millibus ducentis: *Æquabilitas enim pretij & commodorum venditoris & omnium rerum venalium statuta custodiet.* Collectarij scilicet erant, quod Rufinus etiam rectè obseruauit, nummulari certo corpore in id destinato, qui cogebant, colligebant solidos aureos emebãtque, vt videlicet posteà eos publico vsu exposcente venderent: de hic Collectariis præter hanc *legem*, & Symmachum, & *Nouellam* Valentiniani, Acron *in Horatium, lib. 1. Satyr. 6.* S. Augustinus *lib. de Miraculis S. Stephani*, Suidas κολλεκτάριος, ἀργυραμοιβός, ἤτοι ὁ κέρμα ἀντὶ ἀργύρου ἀλλασσόμενος τραπεζίτης ὁ ἀργυροπράτης vide & in ἀργυραμοιβός. Glossæ Palæmonis *Collectarius, Mensarius.* sic quem τραπεζίτην vocat Eusebius *lib. 5. Hist. Eccles. cap. vlt.* Rufinus vocat *Collectarium.* Honorius *l. quisquis 16. Cod. si certum pet.* cuius *legis* sententiam rectè Merillius adsecutus est *1. obs.* 30. Nempe id *eâ leg* prohibetur, ne in prouinciâ iã positis Iudicibus fœnebris pecunia mutua detur; neuè ei qui honorem ambiat, honoris pretium det Collectarius ad emendam potestatem scilicet; Nam hoc facto fiebat, vt ipsi iam Nummularij reuerâ prouincias regerent, Marcellinus *lib. 30.* de Valentiniano nostro, *p. 463. Scrupulosus in deferendis potestatibus celsis, nec imperante eo Numularius prouinciam rexit, aut administratio rerum data.* Scilicet sui temporis abusum taxat, Theodosij inquam M. de quo Zosimi locum adde singularem, *libr. 5. p. 754.* καὶ ἦν ἰδεῖν ἀργυραμοιβοὺς καὶ ὀβολοστάτας καὶ ἄλλους ἐπ' ἀγορᾶς τὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων αἴσχιστα μετιόντας, ἐπιφερομένους τὰ τῶν ἀρχῶν σύμβολα, καὶ τοῖς πλείονα ἔχουσι χρήματα τὰς ἐπαρχίας παραδιδόντας. Ergo huic malo, *hac l.* Honorius mederi instituit. Quod 40. fermè annis post stabat in Oriente: de quo Synesius *epist. 72. & 73.* Ergo maneat, Valentinianum Seniorem *hâc l.* huius æstimationis, redactæque libræ ad 72. solidos auctorem esse. Quam æstimationem secutus est posteà Honorius *eâ l. vn.* Quò pertinet etiam locus *in Actis Marcellini Papæ* quem corruptissimum restitui ad *d. l. vn.* vbi & de obryza, & auro obryziaco.

¶ Hactenus de ipsa *legum* sententiâ. Nunc videndum est de *Allectis*, quorum mentio fit *his duabus legibus*, & *l. 2. supr. de quæstionib.* & *l. 15. & 18. supr. de extraordin.* Meminit & Anianus *l. 2. inf. de Episcop.* Sidonius *libr. 5. epist. 7* A quibus & *Allectionis officium*, *l. 11. supr.* de quo mox plura. Denique & in *Glossis* de his locus est. *Ex allectis* ἐκ τῶν λογογράφων. Atque ita in vniuersum nouem loca de his mihi occurrunt. Fuerunt autem nihil aliud *Allecti* hi quàm susceptores tributorum fiscalium: Ideò scilicet de his *hoc titulo*, qui est de susceptoribus, *tribus legibus*, agitur. Ideò etiam Prosecutoribus & Largitionalibus iunguntur, quasi circa idem occupati. Allecti scilicet circa susceptionem: Prosecutores ad prosecutionem: Largitionales ad custodiam. Ideo susceptores & Allecti παραλλήλως nominantur, *dict. l. 2. sup. de Quæstionib.* Quos *Allectos*, inquit, *aut Susceptores memorant*, & *Exactores* ab Interprete *ad l. 2. inf. de Episcop. non Exactores non Adlectos facere.* Inde & *Allegationis* (seu *Allectionis*) officium quod vocatur *l. 11. hoc titulo*; id Tribonianus *l. 4. Cod. de Susceptoribus*, in *susceptionis* tanquam notius mutauit. Quod cùm ita sit, non plenè vim & officium Adlectorum cepit *Glossarum* Auctor, qui eos λογογράφους interpretatus est. Erant porrò Allecti, Susceptores fiscalium tributorum, non tantum specierum annonariarum, quâ causâ his mensuræ tribuuntur à Sidonio *libr. 5. epist. 7.* sicut Arcariis pondera: verùm etiam auri, quod hæ *leges* apertissimè testantur. Breuiter igitur Allecti dicti Susceptores fiscalium tributorum ad vtrumque Principis ærarium pertinentium. Quibus iunguntur & Legati, qui ad Principem mitti consueuerant ex prouinciis, in *l. 15. & 18. supr. de extraordinariis*: & vtrisque sumptus à prouincialibus datos, eædem *leges* ostendunt: vbi Græci malè *Allectos* interpretantur τοὺς ὑπὸ βασιλέως καλουμένους id est à Principe publici negotij ergo euocatos.

Nominis ratio in obscuro: Ego putem *Adlectos* dici, quod videlicet Susceptores, qui non ex Curialibus eligebantur, Curialibus muneribus hâc ratione adlegerentur: quasi ad Curialia munera adlecti & Curialium proinde priuilegiis gaudentes. Haud aliter atque *Adlecti* quoque dicti, & *Adlectionis* honor, *l. 10. supr. de Prætoribus*: *l. 1. sup. de Decur. & silent. l. 7. 8. 9. 10. sup. de domesticis*: *l. vn. supr. de præpos. lab. leg. 19. supr. de Palatinis*: *l. 7. supr. de priuil. eorum qui in S. Palat.* pro immunibus & immunitate à Senatoriis functionibus à Præturæ onere, quasi iis iam functi reuerà essent. Tandem ex his omnibus apparet, *l. 11. supr.* non *Adlegationis*, verùm *Adlectionis* legendum esse.

Secundo loco obseruandum, quod de Massa auri ad Largitiones Principis perferenda toties inculcatur: Eò quippe etiam pertinet *scrinium* peculiare, cui & *Primicerius* præerat, *Aureæ massæ*, distinctum ab altero Aureæ, seu Auri ad responsum, quod sub Comite S.L. fuisse docet Theodosius M. *l.7.C.de Palat.S.L.*& Notitia Imperij *in Com.S.L. Orientis & Occidentis*. Ad quam massam perperam refert quidam *massam veternensem*, cuius meminit Ammianus Marcellinus *lib.*14. nam ibi *massa*, pro fundo vsurpatur.

XIV. * Idem" AA. Alexandrino ' Com.R.P.

SINGVLAS" tantùm dependant centesimas, qui reditus domui nostræ debitos Arcariis quotannis iuxta consuetudinem tradunt: ita tamen, vt earum quoque singularum centesimarum ratio semper euidens scientiæ tuæ digesta referatur, vt erogationibus cunctis aperta instructione patefactis reliquorum ratio ex eadem centesima possit agnosci. Dat. VII. Kalend. Octobr. Dorostoli", Lupicino & Iouino Coss. [367.]

NOTÆ.

* Repetita extat hæc *lex*, paucis tamen auctior, sine inquam *huius l.* præmisso, *l.11 supr.de iure fisci.*
" Idem AA. & *Gratianus A.* Ita *d.l.*11.& verò ita quoque *hic* reponendum: vid. *Chron.Theod.*
" Eidem inscribitur *l.*1 *supr.de Equorum collat.* & *l.*11 *supr.de petition.*
" Notulæ ad *d.l.*11. ad hanc quoque sufficiunt.
' *Dorostori* dixi ad *d.l.*11.

COMMENTARIVS.

DE sententia *huius l.* dixi ad *l.*11. *supr.de iure fisci*: vbi ea reperta extat, finis etiam seu scopi expressione auctior, *vt perspicuè*, inquit, *Colonorum vtilitatibus consulatur, decima Indictione singulas &c.* De *Arcariis* tantùm hîc semel videndum est, quorum mentio fit *h.l.*& *l.*32. *infr.hoc tit.* De quibus etiam accipienda *lex* 25.29.30. *infr. h.t.* Eorundemque mentio fit apud Sidonium *lib.* 5. *ep.*7. Hactenùs igitur (etiam Cuiacius) Arcarios interpretantur, Præfectos Arcæ Præfecti Prætorio: de quâ *l.*9.16.17. *supr.de indulg.debit.* & *l.*5 *supr.de executoribus*: *l.* 6. *Cod. de exactor. tribut.* & *Nouella* Maioriani *de indulg. reliquorum*: & *altera* eiusdem *Nouell. de Curialibus*: & *l.*6. *Cod.de exactorib. tributorum* seu arcalibus titulis: quorum mentio fit *Nouell.* Theodosij, *Neque domum diuinam* &c. Verùm errore summo. Verum quidem est, suam quandam fuisse Præf. Præt. Arcam, cuius mentio fit etiam apud Synesium *epist.* 127. & *l.*5. *supr. de executoribus*, imò & Arcarios Præfectorum Prætorio: quorum meminit Cassiodorus *lib.*1. *ep.*10. *& lib.*2. *epist.*9.23.27. Sed enim vt aliæ Arcæ fuêre, ita & Arcarij alij. Mitto Arcam & Arcarios Pontificum, de quibus Symmachus *lib.*1. *ep.*62. *& in veter. Inscript.* Mitto Arcam peculiarem vini, vinariam, de qua *l.*26. *infr.*& *l.*26. *infr. de calcis coctor.* Symmachus *lib.*9. *ep.*121. & *lib.*10. *ep.*42. & Arcam Quæstoriam, cuius idem meminit *lib.* 10. *epist.*33. Item Arcam Olearium de qua *l.vlt.infr.de Curat.Kalend.* & Arcam frumentariam, *d.l.vlt.*& *l.*1. *infr. de frument.Vrb.Constant.* Hâc sanè *lege*, seu *d.l.*11.& *l.*32. *infr.* Arcarij non Arcæ Præfecti Prætorio præpositi fuerunt; verùm Arcæ redituum domus Principis: vt hæc *lex* apertissimè testatur: *Vt perspicuè Colonorum vtilitatibus consulatur, decima Indictione singulas tantum dependant Centesimas, qui reditibus Domui nostræ debitos quotannis Arcariis iuxta consuetudinem tradunt.* Nempe rei priuatæ Principis *Arca* fuit, de qua accipienda quoque *lex* 29. 30. *infr.hoc tit.* quæ *fiscalis Arca* dicitur *l.* 12. *de Numerariis.* Eaque Largitionalibus titulis opponitur, & auro largitionali, *d.l.*30. *h.tit.* & *d.l.*12. *de Numerariis*: quomodò Arcarius & Susceptor opponuntur: *l.* 32. *infr. hoc tit.* Meminit & Ambrosius *lib.*1. *aduers. Symmach.* à qua hi Arcarij: quorum etiam mentio fit *l.*32. *infr.h.t.* Nempe vt duplex reditus fuit Principum sacræ inquam Largitiones, & Res Priuata: atque adeò duplex ærarium, duo diuersi Comires S.L.& R.P. ita & diuersa ratiocinia fuerunt, diuersi Susceptores vtriusque: Rei priuatæ reditus seu ratiocinium, Arca propriè dicta, & Susceptores eius *Arcarij* Largitionalium titulorum propriè *Susceptores*: *d.l.* 32. Hinc adeò Ambrosius priore *lib.adu. Symmachum, Quod enim iamdudum vel fisco vel Arcæ est vindicatum, de tuo magis conferre videbere, quàm de suo reddere.* Hinc *l.* 12. *sup.de Numerariis*, fiscalis Arca, & Largitionales tituli pariter opponuntur. Hinc *l*32. *infr.* Arcarius & Susceptor opponuntur quoque ceù diuersi Ærarij (quòd sub duobus diuersis Comitibus essent:) Hinc relata in conditis, & contenta in Arca opponuntur, *l.*2. *infr. de his quæ ex publ. conlat.* De his accipiendus & Sidonius *lib.*5. *ep.*70. vbi istis *Arcariis pondera* tribuit, vt *mensuras Allectis*: Quomodo etiam *pondera* vtrisque Susceptoribus & Arcariis tribuuntur *d.l.*32. *infr.* de quibus ponderibus agitur & *l.*19. (vbi dicam) & *l.*21. *infr.* Tandem & in *Glossis* rectè Arcarius ὁ ἐπὶ τῶ δημοσίου τραπέζης.

XV. * Imppp." Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. Probo P. P."

APossessoribus per tres vices petatur annona. In epimetris autem eam consuetudinem Sinceritas Tua faciat obseruari, vt in aridis quidem fructibus, centesimam leuandi dispendij causa à possessore Susceptor accipiat, laridi verò & vini vicensimam consequatur. PP. VII. Id. Ian. Sabariæ" Valentiniano & Victore Coss. [369.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C.Iust.*
" 9g. *Idem AAA.* qui *l.*14. *sup.*
" Italiæ, Illyrici, Africæ: qui Rufino in ea Præfectura iam Anno superiore suffectus fuit. vid. Ammianum.
" *Sabariæ* Pannoniæ primæ vrbs: vid. *Notitiam Imperij* & orbis Rom. descript, è *Cod. Theod.* Ibi sæpè Principes hæsêre; veluti Constantinus M. vt docet subscriptio *legis* 1. *supr.de constit.Princip.* Constans *l.*6. *supr.de petit.* Valentinianus Sen. *huius l.* Auctor, teste Ammiano *lib.* 30. *p.*455. in gestis anni 369. (qui vltimus fuit Valentiniani.) Ibi proposita hæc eiusdem *lex* quæ data ad Probum PP. Illyrici (in quo Pannonia fuit,) Italiæ, Africæ.

COMMENTARIVS.

DE TRINA solutione annonarum & EPIMETRO specierum annonariarum est hæc Valentiniani Sen. constitutio: De priore dictum ad *l.*15. (quæ eidem *Probo* PP. inscribitur) 16. *sup. de annona & tributis*: & *leg.*11. *supr. de exactionib.* & *l.* 3. *supr. de conlat. fund. patrimon.* quæ omnes, excepta *l.*16. sunt eiusdem Valentiniani Sen. quem sanè huius instituti auctorem fuisse ostendi ad *d.l.* 15. De posteriore iam dictum ad *l.*3.14. *supr.* Addatur & *lex* 21. *infr.*

¶ *Fructuum* tantùm distinctio notanda, quæ & ipsa fit *l.*1. *supr.de vsuris*: vbi dixi: & *d.l.*21. *infr.* *l.vlt.*& *de iure fisci*: & *Nouell. Iustin.* 32. Et Epimetri pro diuersitate eorum, diuersus modus: nempe largiora pro laridо; nam & id collatum à possessoribus ad militarem scil. annonam (de quo *supr.tit.de erog.mil.ann.*) & pro vino, quam pro aridis fructibus. Minor nempe in his diminutio, quàm in illis.

XVI. * Idem AAA. ad Chilonem."

FRVMENTA quæ horreis" inferuntur, pro inlationis modo, ilicò apocharum cautionibus annotentur. Non autem oportet in horreis fiscalibus nisi fiscalia frumenta constitui. Dat. V. Id. April. Treu. Post consilium Gratiani A. III. & Equiti V.C. [375.]

NOTÆ.

* *L. 6. Cod. Iust. eod. tit.*
" Dicitur hic Chilo *Vicarius Africæ* Anno superiore 374. in inscriptione *legis* 4. *infr. de excus. Artificum*: at hoc Anno 375. *Proconsul Africæ*: in Inscriptione *legis* 7. *infr.de prædiis nauicular.*
" Fiscalibus, vt mox *infr.*

COMMENTARIVS.

DE FRVMENTI susceptione, & in *Horrea* inlatione (quorum horreorum peculiares PRÆPOSITI fuêre, de quibus est *lex* 5.8. *supr.lex* 24. *infr. lex* 49. *supr. de Decurion.lex* 1. *supr.de erogat. mil. ann.*) duo iniungit *h. l.* Valentinianus Sen. & quidem per Africam.

Primò vt ilicò APOCHAS iis qui horreis frumenta fiscalia inferunt, quencumque tandem modum inferant, tradant Susceptores apochisque modum illationis adnotent. Quod à Valentiniano ideò constitutum, ne alioquin idem ab eodem bis exigeretur, quod vtique fieret facilè, si non illicò apochæ darentur, præsertim si fortè Præpositus horrei mutaretur inter moras, nondum illato toto canone horreis fiscalibus.

Et hoc quidem primum est, quod *hac l.* à Valentiniano Sen. constituitur, pro securitate collatorum: similiter vt à Theodosio M. *l.* 18. *infr.* & *l.*19. *supr. de Annon.& tribut.* à Theodosio Iuniore *l.*173. *supr.de Decurion.* à Valentiniano Tertio *l.*32. *infr. hoc tit.*

¶ Alterum verò, quod *hac l.* iniungit, est pro securitate & vtilitate fisci: putà, vt Horreis fiscalibus nonnisi fiscalia frumenta inferantur: ne alioquin obtentu scil. priuati frumenti, fraudes fierent fiscali ibidem recondito.

Haud absimili ratione superimponi aliquid à priuatis naui speciebus fiscalibus onustæ, vetitum *l.*111. *infr.ne quid oneri publico*: Itemque prohibitum vehiculis quibus aurum cæteræque species largitionales deferuntur aliquid imponere, *l.*47. *sup. de curs.publ.*

¶ De *Horreis* alioquin in quibus annona publica recondebatur, dixi ad *tit. de condit. in publ. horreis* : & *Paratitlo de operib. publ.* Hæc sanè *lex* est de *Horreis* Africæ. De quibus est & Ammiani Marcellini locus *lib.* 28. *p.* 385. *cùm Africam Proconsule regeret, Carthaginiensibus victus inopiâ iam laſſatis, ex* HORREIS *populo Romano deſtinatis frumentum dedit.* In Itinerario quoque *Peutingeriano* in Africa locus notatur *ad Horrea* picturâ horrei addita.

XVII. * Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS, & THEOD. AAA. Habe Hypati K. NB.

NVS" posthac in vna Diœceſi" auri vel argenti Suſceptor ne ſit: Nec diu penes ipſos Suſceptores maneat facta conlatio, ſed ſtatim quodcumque à prouincialibus fuerit exſolutum, ſacris theſauris inferatur. Dat. III. Kal. Mai, Conſtantinop." Poſt Conſ. Antonî & Syagrî. [383.]

NOTÆ.

* *L.* 7. *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc deſumpta, pro ſententia omiſſa.

" *Hypatios* duos hoc tempore, imò hoc ipſo Anno reperio: Vnum, qui Geminam Præfecturam geſſit, teſte Ammiano *lib.* 29. *p.* 421. puta ann. 379. Præfecturam vrbis, vt docet *lex* 26. *ſupr. quorum appellat.* & Præfecturam Prætorianam, vt aliæ complures oſtendunt An. 381. & hoc Anno 385. Et quidem Italiæ, vt docet ſubſcriptio *legis* 13. *ſup. de extraord. l.* 99. & 100. *ſupr. de Decurion* & aliæ plures. Alterum Hypatium Pf. Auguſtalem: cui inſcribitur hoc Anno *lex* 27. *ſupr. quorum appell.* De quo *hanc l.* accipiendam apparet ex ſubſcripto Conſtantinopoleos nomine in ſubſcriptione.

" Prima hæc ſententia reciſa à Triboniano.

" Diœceſis.

" Vocem hanc *ſupr.* tueor.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. ſeptem ordine conſtitutiones ſequuntur putà *lex* 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. quibus omnibus partim Suſceptorum fraudibus occurrit: partim verò illationis tributorum facilitati conſulit. Hæc ſanè *lex* eſt nominatim de auri & argenti Suſceptoribus: quâ duplex modus his adhibetur, tum pro prouincialium commodo, tùm pro fiſci vtilitate.

Priore ſcil. parte *huius l.* quam Tribonianus à *Codice ſuo* recîdit, PLVRES in vna Diœceſi Suſceptores auri vel argenti eſſe iubet, cùm antèà vnus tantùm eſſet in vrbe totius Diœceſeos metropolitanâ, quò aurum perlatum à collatoribus, vt colligitur ex *l.* 2. *ſupr.* & verò inferri deinceps per Africam Karthagine poſteà quoque voluit Honorius Imp. *l.* 32. *ſupr. de Annona & tributis* & Valentinianus Iun. *l.* 34. *eod. tit.* Verùm pro facilitate ſolutionis, & ne longinquis itineribus diſtraherentur miſeri poſſeſſores ſeu collatores, plures iam Suſceptores auri vel argenti Theodoſius M. eſſe voluit. Et ſanè ex *l.* 30. *infr.* duo Suſceptores auri per ſingulas prouincias poſteà fuêre: cuiuſmodi plures prouinciæ in vna diœceſi fuêre: eſt enim Diœceſis plurium prouinciarum *σύνημα, ἢ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχουσα ὑφ' ἑαυτῇ*, de quo alibi ſæpè.

Secundo capite *huius l.* Theodoſius M. Aurum ſtatim vt ſuſceptum à Suſceptorib. theſauris inferri iubet, non verò diu penes ipſos manere: Quod ipſum hoc ipſo anno rurſum cautum *l.* 1. *C. Iuſt. de canone Largit. tit.* Idemque cautum de auri publici proſecutoribus, *l. vn. inf. de auri publici proſecutorib.* & Nauicullariis, *l.* 33. *ſupr. de Nauicul.* quæ duæ poſtremæ *leges* inter ſe coniungendæ ſunt.

XVIII. * Idem AAA. Flauiano" Proc. Aſiæ.

QVISQVIS poſthàc, quem Exactionis vel Suſceptionis prouincia manet, non ſpecialiter & *Quid*, & *in qua ſpecie*, & *ex quibus titulis*" , & *pro qua Indictione* videatur" accepiſſe, reſcribſerit" , quadrupli eius rei quam debitor dediſſe ſe dicit", inlatione multetur: Officium quoque, niſi" ad fraudes, ſi fortè deinceps itteratæ fuerint, detegendas tale commiſſum & inquiſitione ſubiaceat. Dat. VI. Id. Maij, Conſtp. Merobaude II. & Saturnino Coss. [383.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Hanc *leg.* ſuam indicat Theodoſius *l.* 19. *ſupr. de annona & trib.*

" Ad hunc Flauianum P.C. Aſiæ pertinere videtur quod Symmachus ſcribit *lib.* 2. *ep.* 24. Propempticum quoque ad hunc Flauianum Proconſulem & Στεφάνου Himerij Sophiſtæ memorat Photius *in Biblioth. n.* 165. Tandem & Libanius eius meminit Oratione inedità ἐξ Ἰκαρίᾳ, vbi etiam ſcribit eum ideò magiſtratu à Theodoſio M. depoſitum, quòd contra *legem* ſuam Decurionem verberib. affeciſſet & cùm de pœna eius deliberaret Theodoſius, eam conſcenſo navigio ſufugiſſe. Item altera inedita ὑπὲρ τῶν ἱερῶν.

" Cauſa, *l.* 173. *ſupr. de Decur.*

" Ideſt, acceperit.

" In apochis.

" Et *docet* ſeu probat.

" Locus

" Locus hic corruptiſſimus eſt: ita reſtituo: *Et Officium quoque, ſi ad fraudes, ſi forte deinceps itteratæ fuerint detegendas ob tale commiſſum &* [ideſt, etiam] *inquiſitioni ſubiaceat.*

COMMENTARIVS.

DE APOCHIS ab exactoribus vel Suſceptoribus faciendis eſt hæc Theodoſij M. conſtitutio: de neceſſitate inquam, & forma earum faciendarum: pariter vt Valentiniani Sen. *lex* 16. *ſupr.* & altera Theodoſij M. (quâ *hanc* indicat) puta *lex* 19. *ſupr. de annonâ & tribut.* & Tertia & Quinta Theodoſij Iun. *lex* 173. *ſupr. de Decur.* Sexta Valentiniani Tertij *l.* 32. *infr. h. t.* Scilicet & Apochas ideò tributa inferentibus ab Exactoribus vel Suſceptoribus dari voluerunt Principes, & verò iubet *h. l.* Theodoſius M. & *d. l.* 19. & ſpeciatim Apochis illis inſeri, Quid, in quâ ſpecie, ex qua cauſâ, pro qua indictione ſolutum fuerit. Et quidem ea de cauſa ne debitor deuotus iterùm exigatur, contrà vt debitor de ſolutione à ſe facta docere poſſit: & vt dicitur *d. l.* 173. vt *deſcriptus* (ideſt, contributioni ſeu collationi ſubditus) *documentis euidentibus fulciatur.* Ergo id ita conſtitutum, pro ſecuritate collatorum, aduerſus ſuperexactorum fraudes, denuò ſoluta poſcentium. Ad quem finem collineat quoque id quod ab Honorio cauetur *l.* 27. *inf.* ne ij qui apochas ſcripſerunt fraude ſuſceptorum intra indictionem mutentur.

¶ *Pœnam* autem quadrupli minitatur *hac l.* Theodoſius exactori vel Suſceptori, Apochas huiuſmodi non conficienti: Quinimò & officialibus Rectoris prouinciæ, ſi fraudibus his detegendis inquiſitionem ſuam non adhibuerint.

XIX. * Idem AAA. Poſtumiano PF. P."

IN ſingulis ſtationibus" & menſuræ & pondera publicè conlocentur, vt fraudare cupientibus fraudendi adimant poteſtatem. Dat. V. Non. Octobr. Merobaude II. & Saturnino CONS. [383.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Concordat ei *lex* 21. *infr.*

" Orientis.

" Id eſt, locis vbi tributa ſolûuntur, *Bureaux de Recepte.* Siue in ciuitatibus, ſiue in manſionibus, *dict. leg.* 21. *infrà.*

COMMENTARIVS

IRCA MENSVRAS & PONDERA (quæ Suſceptorib. in vſu de quib. eſt quoque Sidonij locus *lib. ep.*...) Suſceptorum fraudibus occurrit *h. l.* Theodoſius M. vt & *l.* 21. *inf.* Itemque Honorius Imp. *l. vlt. ſupr. de ſuperex.* vnde interpolata eſt *l.* 9. *ſeu pen. Cod. de defenſ. ciu.* & Valentinianus Tertius *l.* 32. *infr.* (qui idem alio fine ponderum exagium acturum ſe profitetur *Nouella ſua, inter Theodoſianas*, 25. *in fin.*) & Maiorianus *Nouella* 1. *cap. Illis quoque fraudibus.* Ergo Theodoſius M. & *hac l. & d. l.* 21. vt faudare cupientibus, fraudandi adimat poteſtatem, iubet Menſuras & pondera publicè conlocari in ſingulis ſtationibus, *h. l.* ideſt, in ſingulis locis vbi tributa ſuſcipientur, in ciuitatibus & manſionibus, vt ait *d. l.* 21. Id enim ſunt *ſtationes* quod nos vocamus *Bureaux de Receptes*: quomodo & *ſtatio fiſcalis* dicitur *l.... Cod....* In vniuerſum ſanè & iam olim, vt fraudibus occurreretur negotiatorum non Ædilium modo muneris fuit menſuras exigere: quod docet Perſius *Satyra* 1. *lex* 3. §. 8. *π. locati: lex* 12. *de per. & com. rei vend.* vid. & Plautum *in Rudente, Actu* 2. & 3. ſed etiam Romæ publicæ menſuræ & pondera in Capitolio ſeruata, ad quorum modum priuatorum menſuræ ſi quando controuerſia eſſet exigerentur (quemadmodum & hodie mos eſt; Modum hunc vocamus *L'eſtallon* & menſuræ examen, *Eſtaloner*, *Eſtalage*) Hinc inſcriptio illa veteris menſuræ, ſeu congij ænei: IMP. CÆSARE VESPAS. VI. COS. T. CÆS. AVG. F. IIII. MENSVRÆ IN CAPITOLIO. Hinc adeò *amphora Capitolina* apud Capitolinum *Maximino.* Fannius quoque *in Carmine de pond. & menſuris.*

Amphora fit cubus, quam ne violare liceret
Sacrauêre Ioui Tarpeio in monte Quirites.

verùm poſteà ſub Valentiniano Sen. circa Ann. Dom. 367. Prætextatus P.V. per vniuerſas vrbis regiones pondera inſtituit: teſte Ammiano Marcel. *lib.* 27. *p.* 373. cùm auiditati multorum ex libidine trutinas componentium occurri nequiret: Quò etiam aliquatenus pertinet *lex* 4. *infr. de ſuariis.*

¶ Examinandorum ſeu Exigendorum ſanè ponderum & menſurarum curam Imperatores ad ſe ſæpè reuocauere: teſtis ſuperior illa *Inſcriptio*: & *Nouella* 25. Valentiniani, *inter Theodoſianas*, vbi *Exagiam ponderum* à ſe agendam prædicit: *Exagiam*, pro *Exagium*, ab exigendo, ſeu examinando, quomodò in veteri illa *Inſcriptione*, MENSVRÆ EXACTÆ dicuntur: Teſtis & *Nouella* Maioriani 1. *verſ. illis quoque fraudibus*: qua Maorianus iubet à Præfecto Prætorio ad ſingulas non tantùm prouincias, ſed etiam ciuitates *pondera examinata* mitti, quibus tùm Exactores, tùm Negotiatores vtantur: ac nominatim Exactores, qui tùm vetuſtis caliginibus aburentes, *Fauſtinæ* aliorumque nominum pondera varia ſubiiciebant, neſcientibus tributariis, ad eorum modum exigebant. Eodem pertinet, & Theodorici R. apud Caſſiodorum 5. *var.* 39. diſpoſitio qua aduerſus Exactorum aſſis publici ſeu tributorum fraudes ponderum trutinæque grauitate poſſeſſores cedentium, *vt totius*, inquit, *fraudis abrogetur occaſio, ad Librum cubiculi noſtri quæ vobis in præſenti data eſt, vniuerſas functiones publicas iubemus inferri.* Eſt & eiuſdem Caſſiodori PP. locus *ep.* 16. 11. *variar. ad Ligures. Hinc eſt, quod in ponderibus atque menſuris vos ſuggeritis ingranatos: & ideo noſtra cura prouidebit, vt nullius vos vlterius ex eâ parte vexare poſſit iniquitas. Quia*

grauc

graue scelus esse iudicamus aut mensuras modum excedere, aut libram aequissimi ponderis iustitiam non habere. Milites etiam sedis nostræ, nec non Exactores atque Susceptores à quibus grauia vobis inferri dispendia suspiratis, præceptis nostris fecimus conueniri. Asseruatæ deinceps mensuræ & Pondera, in Vrbe Roma à Papa, vel Senatu; testis Iustiniani *Pragmatica sanctio, cap.* 19. Imò & in Ecclesiis eodem fine asseruata, testis Iustiniani *Nouella* 128. *c.*15. Neque tantùm pondera & mensuræ publicè posita, ne Tributariis ab Exactoribus ex pondera rum iniquitate dispendium inferretur; verùm etiam Rectorum prouinciæ & officialium cu æ ea res delegata vti viderent ne id fieret, *d.l.*32.*infr.* itemque Defensorum, *d.l.vlt.supr. de superexact.* qui cæteroquin in id constituti erant, vt plebem & possessores ab omni iniuriarum genere vindicarent: de quo ad eam *leg.*32. *infr.*

XX. * Idem AAA. Cynegio PF. P.''

EXACTORES, vel Susceptores in celeberrimo cœtu Curiæ, consensu & iudicio omnium, sub actorum testificatione firmentur: Prouinciarúmque Rectores'' eorum nomina qui ad publici munus officij dediti'' adque obligati fuerint, innotescant: Et animaduertant quicumque nominauerint, ad discrimen suum vniuersa quæ illi gesserint redundare''. Dat. VI. Kalend. Nouembr. Constantino, Honorio NB. P. & Euodio Coss. [386.]

INTERPRETATIO. *Exactores & Susceptores publicæ functionis non secretim, sed publice præsentibus aliis Curialibus vel populo, necessitates agendas expediendásque suscipiant: & qui nominati vel electi fuerint, Iudicibus innotescant: scituris hiis qui de electione talium fuerint apud acta professi, quod si quid euerterint, ad eorum à quibus electi sunt, dispendium pertinebit.*

NOTÆ.

* *L.* 8. *Cod. Iust. eod. tit.*
'' Orientis. Eidem inscribuntur & duæ aliæ *leges* hoc ipso *titulo* putà *lex* 21. & 23. De eo v. *Prosopogr.*
'' *Rectoribus*, vt Cod. Iust. & Interpr. *Iudicibus.*
'' *Ediri*, Cod. Iust. malè.
'' Idest, redundatura.

COMMENTARIVS.

DE CREATIONE Exactorum vel Susceptorum est hæc Theodosij M. constitutio, qua modus ei triplex imponitur, quò vtilitatibus publicis consultum esse possit: vbi præsupponitur ante omnia, *Creari* eos à Curia oportuisse: quod etiam docet *lex* 9. *supr.* vbi dixi: (quod tamen ius variauit, vt ostendit *lex* 4. *supr. h. tit. & lex vlt. supr. de iur. fisci:*) Hoc præsuppositio creari eos iubet, non secretim, quod addit Interpres, sed publicè in cœtu celeberrimo seu frequentissimo Curiæ, consensu & iudicio omnium, actis super eo confectis.

Secundò, nomina eorum Rectori prouinciæ insinuari, vt ita actibus eorum inuigilare possit: Tandem, Nominatores, Curiam scil. pro iis teneri: quod tralatitij iuris est, vt docet *lex* 1.4.8. *sup.* & *l.*29. *infr.*

XXI. * Imppp. Valentinianus, THEODOS. & Arcad. AAA. Cynegio PF. P.''

MODIOS æneos, seu'' lapideos, cum sextariis adque ponderibus, per Mansiones'' singulas, quasque'' ciuitates, iussimus conlocari, vt vnusquisque tributariis'' sub oculis constitutis rerum omnium modi'' sciat quid debeat Susceptoribus dare: ita vt si quis Susceptorum, conditorum modiorum sextariórúmque vel ponderum normam putauerit excedendam, pœnam se sciat competentem esse subiturum. ¶ Et submotis, quæ contra vtilitatem populorum omnium hactenus gesta sunt, frumenti quinquagesimas, hordei quadragesimas, vini & laridi vicensimas Susceptoribus dari præcipimus. Humanitatis autem necessitate commoniti'' Susceptoribus in Armeniæ susceptionibus, longinquitatis causa, frumenti & hordei quadragesimas, vini & laridi quintasdecimas dari præcipimus. Dat. IV. Kal. Decembr. Constp. Honor. NB. P. & Euodio V.C. Coss. [386.]

NOTÆ.

* *L. Modius* 9. *Cod. Iust. eod. tit.* Fortè iungenda huic, *lex* 1. *supr. de prad. & mancip. Curial.*
'' *Orientis*, vt vel *hac lex* docet cùm *Armenia* meminit: Eidem *Cynegio* PP. inscribitur *lex* 20. *prox. supr. & l.*22. *infr.* De eo plenè in *Prosopogr.*
'' *Vel* Cod. Iust.

'' De

* De *Mansionib.* dixi ad *l.*.....
'' *Mansiones singulasque ciuitates*, ita C. Iust. ma'im hîc *per mansiones & singulas &c.*
'' *De Tributariis*, vt C. *Iust.*
'' *De Modis*, vt C. *Iusti*
'' *Conditorum* id est publicè conlatorum.
'' *Commoti* C. Iust.

COMMENTARIVS.

DE VARIS Susceptorum FRAVDIBVS & superexactionibus, circa MENSVRAS & pondera & circa EPIMETRI enormitatem occurrit *hâc l.* Theodosius M. A. D. 376. vbi initio notandæ quatuor tributorum species, quæ à populis seu tributariis fisco præstabantur, puta frumentum, hordeum, vinum, laridum de quo *suo tit. de annonâ & trib.* Aduersus priorem fraudis & superexactionis speciem, illud ipsum rursus constituit, quod & iam constituerat *l.* 19. *sup.* (ad quam *leg.* vide quæ dixi) ad Postumium Cynegium, cui hæc *lex* inscribitur, in Præfecturâ Prætorianâ Orientis decessorem ante triennium An. 383. puta, vt Mensuræ & pondera publico loco conlocétur per singulas ciuitates & mansiones; In his scil. duobus locis annona & tributa soluebantur: hæque duæ *stationes* erant, vt vocantur *d. l.* 19. (*Bureaux*) Nam & *Mansiones* annonis instrui oportuit, in iisque annonatiæ species asseruandæ condebantur, vt docet *lex* 9. *sup. de annonâ & tributis*: & *lex* 4. *sup. de off. Rectoris prouinciæ*, quibus loci iam dixi.

¶ *Rationem* porrò huius instituti sui vt Theodosius M. reddidit *d. l.* 19. ita & *hâc l.* adhuc apertiùs: Atque ita de primo capite, de quo iam plura ad *d. l.* 19. *sup.* De duobus tantum hâc parte videndum.

Primò, Mensuræ, quarum *hâc l.* mentio fit, obseruandæ: putà *Modij*, & *Sextarij*: & Modij quidem vel æneí, vel lapidei. De Modio & Sextario locus Volusij Mæciani *de ponderibus & mensuris*, hîc sufficiat nunc, *Mensurarum liquoris atque grani expeditior & forma & appellatio est. Nam Quadrantal, nunc plerique Amphoram vocant, habet* MODIOSTRES: SEXTARIOS *quadraginta octo*: Et mox: *Notæ mensurarum Quadrantal.* ♀ *Modius* ♄ *Sextarius ad vinum*): *ad granum* ʒ, De Modiorum & Sextariorum modo, quem inquam modum continuerint, non est hic dicendi locus.

Secundò, notanda *pœna*, quam Susceptoribus *hâc l.* minatur Imp. de quo ad *l. vlt. sup. de superexactionib.* vbi & de Defensorum inspectione hâc in re.

Secundo *huius l.* capite Theodosius M. EPIMETRI modum, quod à Susceptoribus nimium exigebatur, præstituit: de quo epimetro sunt præterea quatuor *hoc C.* constitutiones: Constantij *lex* 3. *sup.* Valentis *lex* 14. *sup.* quæ repetita *l.* 11. *sup. de inr. fisci*: Valentiniani Sen. *lex* 15. *sup. & l.* 4. *inf. de Suariis*: Ex Constantij scil *leg.* 3. *sup.* Centesimam susceptoribus annonæ seu frumenti, denique aridorum fructuum præstituram discimus: vt & ex Valentis Imp, *d. l.* 14. seu *l.* 11. & Valentiniani *d. l.* 15. *sup.* Quam consuetudinem vocat *d. l.* 15. At laridi, & vini Vicesimam, *d. l.* 15. Atenim hactenùs non stetit alicubi susceptorum cupiditas, cui etiam velificati in tantum, cùm in totum reprimere non possent Imperatores; & quidem pro longinquitate itineris. Itaque Theodosius M. firmata vini & laridi Vicesima, *hac leg. frumenti* quinquagesimam, hordei quadragesimam susceptoribus per Præfecturam Orientis, vnde annona Constantinopolim subuehebatur, dari vult. At eur maius Epimetrum hordei, quàm frumenti? Proculdubio, quia plus intertrimenti in hordeo est, quàm in frumento. Et hæc quidem regulariter: At in *Armeniâ* maius adhuc Epimetrum indulget, ex humanitate, propter longinquitatem videlicet itineris: quia hæc remotissima & vltima Imperij Romani Persisque vicina prouincia erat, vnde annona pariter Constantinopolim subuehenda erat longinquo admodùm itinere. Igitur Susceptoribus in Armenia vt hordei, ita & frumenti quadragesimas dari vult: & sic æquo iure iam habet frumentum & hordeum, (Cur tam variè?) vini verò, & laridi, quintasdecimas.

XXII. * Idem AAA. ad Paulinum'' PF. Aug.

NON perpetui Exactores'' in continuata vexandorum prouincialium potestatê, veluti concussionum dominatione, teneantur, sed per annos singulos Iudiciaria'' sedulitate mutentur: nisi aut consuetudo ciuitatis, aut raritas Ordinis'' eos per biennium esse compellat. Quod'' nisi factum fuerit, scias te, & Officium tuum, non minus multa', quàm graui pœna esse compellendum. Dat. prid. Kalend. Decemb. Constantinop. Honor. NB. P. & Euodio V.C. Coss. [386.]

INTERPRETATIO. *Lex ista hoc iubet, non debere Exactores, qui vno anno exegerint, secundi anni exactionem suscipere, & possessores superfluâ'' exactione vexare. Sed hoc obseruari debere, vt annis singulis iudiciaria electione mutentur, nisi forte aut consuetudo ciuitatis, aut raritas Curialium per biennium eos Exactores esse compellat: aliter enim si factum fuerit, & Iudicem, & Officium suum multa pariter & graui pœna constringat.*

NOTÆ.

* *Lex neminem* 4. *C. eod. tit.* ex *L.* 11. *sup.* & ex *hâc lege* conflata est.
'' Eidem *Paulino* Præf. Augustali inscribitur Anno superiore *lex* 10. *sup. de fide testium*: vi l. Prosopogr.
'' Id est Susceptores: nam aliàs nihil *hæc lex* faceret ad *hunc titulum.*

" Rectoris prouinciæ curâ.
" Hinc apparet, Exactores seu Susceptores ex Curialibus creatos.
" Sequentia resecata à Tæbo in *d.l.* 4.
" Inuersa hîc loquendi ratio, vt alias sæ pè: vid. Cuiacium, *3. obs. 5. inf.*
" *Superfluâ*, id est cum concussione.

COMMENTARIVS.

DE TEMPORE Susceptionis, quanto inquam tempore, Susceptionis munere quis fungi possit, vt à Valentiniano Sen. *leg. 11. sup.* ita & *hac leg.* (quæ quatuor partibus constat, putà Regula, Ratione, Exceptionibus, & Sanctione:) definitur à Theodosio M. ex qua vtraque *lege* conflata est *lex 4. C. eod. tit.* Nempe Anno tantùm, quod præter *hanc leg.* & *d. leg. 11.* docet quoque *lex 4. 7. 10. sup.* & *lex 24. inf.* & *l. 4. sup. de Executor. & exact.*

¶ Duplici *Ratione*: quarum vna redditur *d. leg. 11.* altera elegantissima & politica *hac leg.* quam ad *d. leg. 11.* iam expendi: quæque sicuti alibi, sanè in Ægypto (ad quam *hac lex* pertinet) efficere debuit, vt Exactorum munus breuitate temporis constringeretur: vbi & Concussionibus munus publicum gerentium maximè & prouincialium querelis locus fuit; de quo ad *leg. 2. sup. de defensor. ciuit.*

¶ Exceptionem tamen duplicem addit Theodosius *hâc l.* nisi aut Consuetudo Ciuitatis, aut raritas Ordinis Susceptores per biennium esse compellat. Ergo & consuetudini ciuitatis peculiari hâc parte cedit, & cedi vult Theodosius M. Quod hîc notandum; cùm aliàs, & in aliis, consuetudini ipse non cesserit. Item Necessitati cedi vult, raritati videlicet Ordinis, & paucitati Curialium: quomodo & aliàs vtriusque ratio habetur, & habenda est.

XXIII. * Idem AAA. Cynegio PF. P."

VSCEPTORES, præsentibus Defensoribus", & modum iugationis" possessorum, & species singulas, vel" earum numerum quantitatémque perscribant." Dat. IV. Kal. Decem. Constantinop. Timasio & Promoto Coss. [389.]

NOTÆ.

* *L. susceptores 10. C. eod. tit.*
" *Cynegius* PP. Orientis: cui eidem inscribuntur (ac de aliis dicam) hoc ipso *tit.* duæ aliæ *sup.* putà *lex 20. 11. De eo* plenè *in Prosopogr.*
" De his, *suo tit. sup. lib. 1.*
" Id est tributi & annonæ.
" *Vel*, pro: & vel *pe. vr&.*
" *Describant*, C. Iust. vel *præscribant.*

COMMENTARIVS.

DE APOCHARVM, & vt Interpretes loquuntur *Apodixarum*, quæ à Susceptoribus, tributa inferentibus dabantur, *formâ*, est hæc Theodosio M. constitutio: pariter vt *duæ* aliæ eiusdem, putà *lex 18. supr.* & *lex 19. sup. de annonâ & tributis*, aliorumque principum Valentiniani Sen. *lex 16. sup.* Theodosij Iunn. *lex 173. sup. de Decurion.* Valentiniani Terrij *lex 32 inf.* De *Apocharum*, inquam formâ est *hæc lex*: Non quod hactenùs Interpretes ferm putarunt, & Pragmatici sequuntur de Polyptychorũ confectione, quæ vtique à Susceptoribus non fiebant, quibus perscribebatur modus illationis faciendæ; verùm de Apocharum vt diximus forma, vt Glossa quoque rectè notauit. Ergo est *hæc lex* de Apochis illationis factæ. De cuius formâ duo statuuntur. Primò *Defensoribus præsentibus* eas conficiendas, tradendasque à Susceptoribus. Scilicet vt cæteroquin Defensores ciuitatum in id cõstituti erat, vt plebei & Decuriones ab omni improborum insolentiâ & temeritate tuerẽtur: de quo plenè *suo tit. sup. de defensor. ciuit.* ita ab eorum nominatim qui publicum munus agitarent & in his Exactorum & Susceptorum improbitate: Susceptorum inquam, quò spectat (præter hanc *leg.*) *lex iubemus C. de defensor. ciuit. l. vlt. sup. de exactionib. l. 19. sup. de annon. & tribut.* Rursum vt alij Principes Defensorum ciuitatum officium subinde excitauêre, eosque passim actibus hominum & quidem publicum munus gerentium, interuenire voluêre, ita Theodosius cum maximè voluit; de quo semel dixi ad *l. 2. sup. de defensor. ciuit.* Inde sanè factum, vt Theodosius M. An. 383. Defensores minores possessores exigere nolucrit *l. 12. sup. de exact.* Inde factum, vt idem Theodosius An. 384. Defensoribus præsentibus Aurum nominatim inferri voluerit & Apochas tradi à Susceptoribus *l. 19. sup. de annonâ & tribut.* Imò inde factum, vt idem Theodosius *hâc l.* An. 389. cuiuslibet tributariæ solutionis Apochas defensoribus præsentibus fieri tradique iubeat. Quomodo & inde factum, vt inuigilare iussi sint ab Honorio, ne maioribus mensuris & ponderibus subiectis à Susceptoribus graui damno possessores afficerentur, *l. vlt. sup. de superexact.* Secundò, quidnam Apochis à susceptore scribi oporteat definit *hâc l.* Theodosius M. nempe Medium iugationis possessorum, id est modum tributariæ functionis & illationis: id enim est *Iugatio*: de quo vid. *Glossarium Theodos.* item in quâ specie tributum solutum fuerit, item quantitatem seu munerum: V. G. quot frumenti modios, quot vini amphoras &c. Quam & ipsam formam iam antea præscripserat Theodosius *l. 18. sup.* & *19. sup. de annonâ & tributis*: præscripserunt & Alij, de quibus ad eas *leges*.

XXIV.* Impp

XXIV. * Impp. Arcad. & HONOR. AA. ad Senatum & Populum Post alia.

VSCEPTORES canonis" horreorúmque" Præpositi, singulis annis, audiente Viro Spectabili Vicario", & præfecto Annonæ", expensionem susceptarum specierum probare coganturita vt si qui eorum idonei probabũtur, quinquennio in huius officij statione permaneant: & electi deinceps de Curiis memorato muneri subrogentur; & cætera. Dat. XII." Kal. Maij. Med. Cæsario & Attico Coss. [397.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.* Iungendæ autem huic *lex 3. inf. de Canone frum. V. R. lex 27. inf. de nauicul lex 5. inf. de Naufragiis. Et lex 3. C quæ res venire.* Item *lex 6. 7. sup. de Senatorib. lex 31. sup. de Prætoribus.*
" Frumentarij vrbis Romæ, vt docet etiam *d. lex 3. inf. de canone frum. V. R.*
" De Præpositis horreorum.
" Vicarium vrbis Romæ intelligit, quod docet *d. lex 5. inf. de Naufrag.*
" Præfectum annonæ in vrbe Româ intelligit.
" *Sc. XVII.* vt dictis *legibus.*

COMMENTARIVS.

ROBATIS seu fidis susceptoribus Canonis vrbis Romæ & Præpositis horreorum habendis tria *hâc l.* constituit Honorius Imp. quæ pars est prolixæ Orationis Honorianæ ad Senatum & populum Vrbis Romæ: Quâ in vniuersum tùm voluptatibus populi Romani consultum iuit: quò respiciunt ex eâ oratione *lex 6. 7. sup. de Senatorib.* & *lex 31. sup. de Prætoribus*: tum Canoni frumentario V. R. quo pertinet *hæc lex*, & *lex 3. inf. de canone frum. vrb. R. lex 27. inf. de Nauicul. lex 5. inf. de naufragiis*: *lex 3. C. quæ res venire*: quæ *leges* omnes huic nostræ coassandæ veniunt. Et quidem Canoni frumentario V. R. triplici ratione consultum iuit eâ oratione Honorius.

Primò circa *solutionem* eius aduersus Immunitates quorundam, quo spectat *dict. lex 3. infr. de canone frum.*

Secundò circa *Translationem* seu dilationem eius ad vrbem Romã, reparata sc. classe Nauicul. rariorum, quò pertinet *d. l. 27. inf. de Nauicul.* & fraudibus eorum variis occurrendo: quò spectat *d. lex 6. inf. de Naufrag. & l. 3. C. quæ res venire.*

Tertiò Tandem circa *erogationem*, & *custodiam* eius canonis, quò pertinet hæc *lex* nostra: Tribus circa Susceptores & Præpositos horreorum (in quibus canon seruabatur) constitutis.

Primò, *Rationem* eos reddere erogationis singulis annis iubet etiam Vicario Vrbis, & Præfecto Annonæ: (quomodo & apud eosdem à Nauicularijs, iacturæ vel naufragij casum probari iubet, *d. l. 5. inf. de naufragiis*, quæ & ipsa inter alias coniungenda est.)

Secundò, *Quinquennio* in hoc officio eos permanere vult, vbi semel idonei probati fuerint rationibus redditis: Cùm aliàs susceptionis munus annuum fuerit: (quod docuit *lex 4. 7. 10. 11.* (vbi dixi plenè) *22. sup.* imò & de Exactore ipsiusmet Honorij *lex 9. sup. de executor. & exaction.*) Et verò idem Honorius hoc ipsum præsupponit *l. 27. inf.*

Posttemò ex *Curialibus*, electos subrogari Susceptores & Præpositos horreorum iubet: de quo iam multoties: Sanè Præpositos horreorum ex Curialibus quandoque sumptos docet quoque *lex vlt. infrà.*

XXV. * Idem AA. Firmino" Com. R. P.

PALATINVM" iubemus procurare Officium, vt nullus Præposituræ", vel cuiuscumque Susceptionis" subeat munus antè, quàm iuxta Legem † diuæ memoriæ Gratiani, & susceptorum substantiæ, & fideiussorum facultates diligenti descriptione collectæ" ad eiusdem officij notitiam perferantur: cessante Responso † quod per subreptionem in Ærarij nostri dispendium elicitum est. Dat. XV. Kalend. April. Med. Theodoro V. C. CONS. [399.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.*
" Eidem *Firmino Com. R. P.* inscribitur Anno superiore 398. *lex 22. sup. de petitionib.* Et tamen eodem Anno inscriptio *legis vlt. sup. de domib. ad rem priu. pertin. & l. vlt. sup. de conlat. fund. patrim. & lex 1. C. de loc. fund. fiscal.* præferunt *Firmino Com. S. L.*
" Palatinos Comitis R. P. de quibus *suo tit. lib. 6. sup.*
" Præposituræ horreorum.

" Auri, specierum.
† *Legem* hanc Gratiani non reperio.
" De hâc voce dico *inf. ad leg 1. de Paganis, sacrif. & templis.*
† Id est rescripto: quod & ipsum non extat.

COMMENTARIVS.

ONA seu facultates Susceptorum, & fideiussorum eorum, (*des Cautions des Receueurs,*) antequam illi munus subeant, describi à Palatinis iubet *hâc l.* Honorius Imp. Vt ita scilicet fisci indemnitati consultum esse possit. Quod quidem à Gratiano iam antea constitutum, mox labefactatum rescripto aliquo fuisse indicat *hâc l.* Cœterùm, non alio fine id constitutum, quàm ne Susceptoribus bona in fraudem fisci alienare liceret, quod antea licebat, rerum suarum commercio nullo modo eis interdicto, verùm extraneis ad emptionem bonorum admissis: nominatoribus tantùm veritis ea per interpositas personas comparandi ex Valentis *leg. 8. sup.*

XXVI. * Idem AA. Benigno" Vic. Vrb. Rom.

SECVRITATES" semel publicatas & gestis lectas binis" Susceptoribus inputari, & cœptam arcæ" discussionem" volumus in apertum quæsitâ ratione deduci, & omnes publicas securitates qua gestis tenentur, à susceptoribus ferri accepto, Dat. VI. Id. Iun. Med. Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

NOTÆ.

* *L. Securitates 11. C. eod. tit.*
" Eidem *Benigno* Vicario urbis Romæ inscribitur Anno superiore 399. *lex 162. sup. de Decur.* & *lex vlt. quib. æquorum vsus.* Qui quidem antea Præses Sardiniæ fuisse videtur, de quo Symmachus, *lib. 9. ep. 39.*
" *Securitates* hîc, & mox rursum, id est Apochas vid. *sup. Paratitl.*
" *De Vini*, vt etiam habetur *C. Iust. d. l. 11.*
" Vinariæ: de quâ *l. 3. inf. de calcis coctoribus.*

COMMENTARIVS.

DE APOCHARVM à Susceptoribus semel datarum firmitate, est hæc Honorij constitutio: Nempe, datas semel, atque inde semel publicatas Gestisque insinuatas, lectasque semper firmas permanere oportere: neque vllo obtentu posse collatorem qui semel apocham accepit, rursùm exigi. Quò pertinet eiusdem Honorij *lex prox.* & Tertia Valentiniani Tertij, putà *lex 185. sup. de Decurionib.* superiores enim *leges* quæ de Apochis agunt *h. t.* sunt vel de Apocharum dandarum necessitate, vel de conficiendarum formâ: hæc verò *lex* & *prox.* est de earundem *firmitate.* Tot sc. *legibus* Apocharum securitate muniri collatores oportuit, aduersus Susceptorum fraudes: modò Apochas non illicò dantium, modò non eâ formâ, quâ oporteret, modò fidem earum posteà in dubium reuocantium easque retractantium. Quod postremum & Rectores prouinciarum quandoque facere soliti, *l. 185. sup. de Decurionib.* vt & Discussores earum occasione prædas maximas agebant *l. 2. sup. de discussorib.*

¶ Hæc inquam huius Honorianæ constitutionis sententia seu Thesis est: At hypothesis seu species respicit nominatim *Vini* collationem, in vsus vrbis Romæ, cuius separata ratio, titulus, susceptio & Arca vinaria fuit: cuius *hâc l.* mentio fit & *l. 3. inf. de calcis coctoribus:* & *l. 4. inf. de suariis.* & apud Symmachum *lib. 7. ep. 79. lib. 9. ep. 121. lib. 10. ep. 42. & 47.* & in authoritate Aproniani. Cuius etiam peculiaris Rationalis fuit Romæ, *Rationalis vinorum* dictus, vt docet *Imperij Notitia.* De quo plenè ad *d. l. 3 inf. de calcis coctoribus.*

¶ Cœterùm, sæpè factum, vt Arcæ isti vinariæ, seu ex *h. t.* & collatione vini, multa in reliquis traherentur, id est multa ei deberentur, nondum soluta: vnde factum, vt Imperatores subinde, *discussionem* huius *tituli*, seu horum Reliquorum exactionem iniungerent vellentque, vt *hâc l.* dicitur, *arcæ discussionem in apertum quæsitâ ratione deduci.* Quod vt ab Honorio Imp. factum & ante *hanc leg.* & *hâc l.* ita & à superiorib. Principibus, Cõstantio, Valentiniano Sen. Gratiano, Valentiniano Iun. vt docet Symmachus *duab. epist.* in eodem argumento *lib. 9. ep. 121.* & *lib. 10. ep. 47.* quas cum *hâc l.* componi velim. Cùm igitur huiusmodi discussio fieret, & susceptores eo nomine conuenirentur, priuatos collatores quasi Reliquatores sæpè indicebant, vt maximè apochis hi muniti essent, & sic debita soluisse se monstrarent. Verùm *hâc l.* has apochas Susceptoribus imputari, seu ab iis accepto ferri oportere definit Honorius: vt & cœptam Arcæ vinariæ discussionem ad exitum perduci.

XXVII. * Idem AA. Pompeiano" suo Salutem.

NE fraude Susceptorum, dùm subducunt eos" qui Apochas scribserunt denuò soluta poscantur, manifestè sancimus, vt periculo totius Corporis" intra ipsam Indictionem mutare eos non liceat à quibus emissæ sunt securitates": nisi falsitatis arguantur, & plurima improbare non audeant. ¶ Item Tabulariis Quadrimenstruos" breues publicari iubemus, vt si hisdem relatæ securitates fideliter continent debitum", duplex, non teneat exactio. ¶ Si autem aliquid à Susceptore, vel Tabulario fraudis admissum, &" possessor deprehendat, nemo eorum semel in interuersione conuictus id rursus officium gerat, in quo antè decoxit, etsi Rescribtum nostrum elicitum clandestina supplicatione detulerit. Dat. prid. Kal. Ian." Med. Stilichone & Aureliano Coss. [400.]

NOTÆ.

* Prior & potior *huius l.* pars abest à *C. Iust.* Iungenda autem ei *lex 28. supr. de annonâ & tributis: lex 3. supr. de concuss. Aduoc.* Imò & *lex 2. supr. ad leg. Iul. de Ambitu: lex 166. supr. de Decurion. l. 18. infr. de lustrali collat. lex 6. supr. de appellat.*
" Proconsulari Africæ: vt habent *dicta leges:* imò & *lex prox. 28. infr.*
" Annotatores.
" Curiæ.
" Idest, Apochæ.
" De *Quadrimenstruis Breuib.* est *supr. titulus 25. lib. 11.*
" *Debitum,* idest, tributum propria voce, v. *Gloss.* solutum scil.
* *Lex si aliquid 12. Cod. eod. tit.* hinc desumpta est, resecata priore *huius l.* parte.
" *Esse* ita *C. Iust.*
" Ita quoque *d. l. 3. supr. de concuss. Aduoc. l. 28. supr. de annonâ & trib.* At *dict. leg. 2. de ambitu,* editum *Prid. Kal. Iun.* Tandem *Kal. Iun.* in *l. 60. de appell.* Prid. Kal. Iul. *d. l. 18. de lustrali collat.* & *d. l. 166. de Decur.*

COMMENTARIVS.

DE APOCHARVM firmitate est hæc Honorij. Imper. constitutio, pariter vt eiusdem *lex superior 26.* & Valentiniani III. *lex 185. supr. de Decurion.* in eandem sententiam fundatâ possessorum seu collatorum qui semel collationis factæ apochas acceperunt securitate, aduersùs Susceptorum & Tabulariorum fraudes. Quæ quidem *lex* pars est prolixæ Constitutionis Honorianæ ad Pompeianum P C. Africæ, emissæ ad Africanorum querelam & legationem Meciliano Legato in id ad Honorium missò, vt ostendit ex *l. 166. supr. de Decur.* quæ indidem desumpta huic inter alias plures coniungenda est. Inter cœteras autem querelas, aliquammultæ rem *Tributariam* respexêre, quâ miseri & tenuiores quidem Africani variis rationibus atterebantur, concutiebantur: partim Potentiorum immunitate, quò pertinet *lex 28. supr. de annona & tribut.* *lex 18. infr. de lustrali collat.* partim Compulsorum deprædationibus; quò spectat *lex 3. supr. de concuss. Aduoc. &c.* Tandem & Susceptorum Tabulariorumque fraudibus; quò pertinet etiam *lex 2. supr. ad leg. Iul. de ambitu*: de quo est *hæc lex*: cui *leges* illæ Superiores omnes cèu ex eâdem constitutione desumptæ, cum aliis quas *in Notis* indicaui pluribus, coniungendæ veniunt, & verò argumento vel fine saltem pariant. Ergo Susceptorum & Tabulariorum fraudibus, concussionibus, occurrit Honorius *hac l.* bis videl. tributum à miseris collatoribus exigentium, quascunque tandem Apochas præferrent solutionis iam factæ. Scilicet Susceptores, vt Apocharum vim eluderent, è medio subducebant eos qui Apochas scripserant, vt ita non existente qui manum suam agnosceret, denuò soluta poscerent. Ergo Honorius triplici ratione huic Susceptorum & Tabulariorum fraudi & concussioni *hac l.* occurrit.

Primò enim vetat *scriptorem Apochæ*, mutari intra Indictionem seu annum, vt ita eo comminùs constituto, de fide Apochæ constare possit.

Secundò, Quadrimenstruos Breues tributorum, insertásque eis apochas ad Tabularios deferri iubet: quod & ipsum cauetur *leg. 2. supr. de annona & tribut.* de quibus Quadrimenstruis Breuibus *suo tit. 25. supr. lib. 11. & ad leg. 173. sup. de Decurion.* vt & de Tabulariis in hanc rem, *l. 1. supr. de exact.*

Postremò, quod vnum caput Tribonianus retinuit in *l. 12. Cod. eod. tit.* Susceptorem vel Tabularium fraudis semel & concussionis à possessore conuictum, idem officium repetere vetat, etiam ex Rescripto Principis; Quod & ipsum statuitur de Officialibus, *l. 14. 18. 20. supr. de diu. offic.* Hic interim casus addendus cæteris, quibus Rescripta non valent, de quo *suo tit. de diuers. rescript. lib. 1.* Ergo non fraudulentum, idem officium repetere, posse præsupponit: de quo ad *leg. 24. supr.* In quo Officiorum aliam rationem esse voluit Honorius: nullo modo enim promotos ad Principatum officij, eóque functos eum repetere vult, *d. l. 2. supr. ad leg. Iul. de ambitu*: quæ inter alias *huic* coniungenda venit.

XXVIII. * Idem AA. Pompeiano" Proc. Afric.

SI apochæ" ad Susceptores nomine militum deferantur, nihil" ex eâ pecunia intra prouinciam" tibi creditam prorogetur, quam" sub testificatione gestorum ad instructionem" prouinciæ Numidiæ, vel" Mauritaniæ oportet integram peruenire: vt illic deuotissimus" miles emolumenta" sibi debita ex integrò" consequatur. Si quis autem post interdictum Mansuetudinis nostræ apochas putauerit esse deferendas, inaniter eas sciat esse delatas, nec in acceptum ei qui susceperit" referendum. Dat. IV. Kalend. Mart. Med. Post Consul. Stilichonis & Aurel. V V. C C. [401.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* Quæ ab *hoc tit.* fugitiua est, & meliùs posita fuisset sub *tit. de erog. mil. ann.*
" Eidem inscribitur *lex superior* 27. vt omittam alias plures.
" De alio *Apocharum* genere est *hæc lex*, quàm *superiores*: nempe de Apochis non quas Susceptores dabant collatoribus; verùm quas ipsi accipiebant, erogationem facientes.
" Ne pars quidem minima.
' Africam.
' Eam enim.
" *Instructio* prouinciæ, est prouisio annonæ rerumque necessariarum ad tuendum limitem, militemque alendum & instruendum; Ita Limitem instruere, *l.* 15. *supr. de extraordin.* mansiones instruere, *l.* 21 *supr. de annona & tributis*: armorum vsus instruere, *l. vn. supr. de oblat. equorum.*
" *Vel*, pro *&*.
" Vox propria, *deuotissimus miles*. vid. *Gloss.*
" *Emolumenta* sunt commoda & annonæ debitæ *hâc l. & l.* 16. *supr. de exactionibus*, vbi plura dixi.
" *Ex integro*, idest, integrè, plenè; debito loco & tempore: *h. leg. & leg.* 16. *supr. de bonis proscriptor. leg.* 177. *supr. de Decurion.*
" Idest, Susceptori.

COMMENTARIVS.

DE ANNONÆ MILITARIS Susceptoribus est hæc Honorij constitutio: Eâ scil. PROROGARI quidquam pecuniæ militi à Susceptore alibi ac nominatim in sp. *huius l.* extra locum, quo militaris annona eroganda est, vetat: Et quamlibet Susceptor apochas sibi à milite datas ostendat, nequicquam eas ei prodesse vult: Quæ meliùs in *titulum, de erogatione militaris annonæ* relata fuissent: Quo etiam titulo *lex* 11. inter alias *huic* concordat. Nempe cum viderent Imperatores, & verò viderent Honorius militem, prorogatâ sibi ante tempus annonâ, posteà egere, vel etiam militiam deserere; atque ita destinatam limiti & prouinciæ annonam desiderari, imò securitatem limiti deesse, non suppetente suo tempore & loco militi stipendio & annona; eam militi prorogari vetuêre: Et verò vetat *hac l.* Honorius Imp. per Africam. Cuius *legis* hypothesis historica spectanda est.

Primò notandum, eam pertinere ad prouinciam Numidiæ & Mauritaniæ, quæ limitaneæ prouinciæ hac tempestate non tantùm à Tyrannis sæpè perculsæ fuerant: cuiusmodi post Gildonem Marcharidum Tyrannum hoc ipso Anno proscriptum memorat Honorius *alia lege* putà *l.* 18. *supr. de bonis proscript.* verùm ac potissimum à Barbaris veluti Mauris lacessitæ. Quare & sub Comite Africæ (cuiusmodi hoc Anno memoratur Bartho-narius *d. l.* 18. imò hoc ipso tempore Gaudentij *l.* 3. *de equorum collat.* quæ ad hoc ipsum argumentum pertinet:) miles limitaneus erat Barbaris oppositus; & suc Duce Mauritaniæ, (de quo videnda viginti quinque circiter post *hanc leg.* annis scripta *Notitia Imperij*) itemque Numidiæ, quæ & deinceps sub Valentiniano III. à Vandalis magis magisque afflictæ, (quod vt alios omittam docet ipsius Valentiniani Constitutio *Nouella inter Theodosianas* 23. & *altera* 40.) & tandem cœso Valentiniano, occupatæ fuerunt circa A.D.457.

Ad instructionem igitur (quod secundo loco obseruandum est) harum prouinciarum seu limitis huius, & qui in eo erat, militis, ex omnibus Africæ prouinciis pecuniæ quid conferebatur: ac nominatim ex Africa proconsulari.

Quæ quidem, (quod Tertiò notandum) suo tempore integra in Numidiam & Mauritaniam transmittebatur ad limitem, & sub gestorum seu actorum testificatione consignabatur. Eamque ibi suo tempore miles ibidem constitutus consequebatur: vetita militi & Susceptori apochandi & prorogandi stipendij licentia: *apochandi* inquam, id-est, apochis in antecessum datis exsculpendi stipendij. (alio quippe sensu *l.* 1. 2. *supr. tributa in ipsis speciebus*, apochandi vox exaudienda, pro adæratione specierum.)

¶ Illud postremò notari velim, hoc Anno ipso 401. multas alias extare Honorij *leges*, quæ ad eandem rem & annonam militarem per Africam pertinent, partim eidem Pompeiano Proconsl. Africæ inscriptas vt *legem* 2. *supr. de equorum conlat. leg.* 1. *supr. de Indictionib.* partim prouincialibus prouinciæ Proconsularis: puta *legem* 26. *supr. de erogat. mil. ann. leg.* 29. *supr. de annona & tributis*: partim ad PP. & Com. S. L. putà *d. legem* 3. *supr. de Equorum collat.* ita quidem, vt si *hac lex* illis iungenda non sit, vt potè cùm non vnum eundemque diem præferant, sanè eodem pleræque pertinent, ad Instructionem inquam limitis & militis Africani: Et quidem ad indictionem & collationem extraordinariam factam ab Afris Africæ Proconsularis, imò & ab ipsis Numidiis, Byzacenis, Tripolitanis; vt fidem facit *d. l.* 29. *de annonâ & tributis.*

XXIX. * Idem AA. & Theod. A. Septimino" Proc. Afric.

DVDVM præcepimus, † vt ex corpore Negotiatorum ad susciendam tuendámque" auratiæ" nostræ rationem adponeretur idoneus, qui tamen fide omnium & periculo fuisset electus. Et nunc eadem renouantes", ex Negotiatorum, siue quolibet alio corpore ad susciendam Arcæ" rationem idoneum adponi præcipimus: eâ dumtaxat, condicione seruata, vt tam de suis, quàm Officij sui facultatibus Iudices nouerint eruendum, si quid ille ex commissa sibi ratione crediderit vsurpandum. Dat. X. Kalend. Mart. Rau. Theod. A. I. & Rumorido Coss. [403.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" Eidem *Septimino* Proconsuli Africæ inscribitur hoc ipso Anno *lex* 64. *supr. de Cursu*: & *lex* 19. *infr. de lustrali.* Eiusdem mentio fit in *Actis Collationis Karthag. die* 3 *c.* 173. vbi continentur preces Catholicorum Idib. Septembr. his ipsis Coss. *Theodosio A. & Rumorido* aduersus Donatistas Karthaginæ oblatæ: simul & eius responsum.
† Legem suam 17. *infr. de lustrali coll.* intelligit, datam Anno.....
" Custodiendam.
" Idest, lustralis collationis: quæ *Auraria* simpliciter hîc vocatur & apud Gallodorum 2. *var.* 26. Auraria pensio eidem 2. *var.* 30. functio auraria, *l.* 11. 13. 18. 19. (quæ *huic* etiam coniungenda est,) *de lustrali coll.* pensio auraria, *l.* 3. *supr. de testim. ex trib. l.* 39. *infr. de Episcopis.*
" Putaret quis reponendum, *reuocantes*: quod non probo.
" *Area* ratio, idest, auri collatio: de hac Area & Arcariis dixi ad *leg.* 14. *supr.*

COMMENTARIVS.

DE AVRI LVSTRALIS seu collationis (quæ à negotiatoribus præstatur, de qua *sine titulo infr. lib.* 13.) susceptione est *hæc* Honorij *lex*: quis ihquam, ex quo Corpore, quo periculo Susceptor lustralis collationis creandus sit, confirmata partim, partim verò abrogata *quadam l.* suâ anteriore, putà *l.* 17. *infr. de lustrali collat.* Etsi ea sit propriè de Distributionis onere: quod proculdubiò susceptionis muneri coniunctum fuit. Igitur, ex Negotiatorum Corpore eum creari posse definit, quomodo & definitum erat *d. l.* 17. vbi de eius rei ratione dixi. Atenim *h. l.* nunc duo immutat. Nam & *Ex alio Corpore cuiuslibet* creari posse definit: & (non vt antea periculo Negotiatorum, seu Corporis) verùm periculo Iudicum seu Rectorum prouinciarum, & officialium eorum. Et hæc quidem de *huius l.* sententia. Alioquin *Coactoris auri lustralis* mentio in *veteri Inscriptione* 347. 4.

P. ÆLIO. T. F. QVÆST. R.
AVRI LVSTRALIS COACTORI
AG. CIVITATVM VOLMERII ET
PETOVII CVRATORI Q. LA
LIVS ÆSOPIVS B. M. M. P.

XXX. * Idem AAA. Lucio" Com. S. L.

DVos Tabularios" & Susceptores totidem, per vniuersas prouincias oportere constitui Clementia Nostra præcepit. Super" hoc autem admonuimus & Prætorianam amplissimam Præfecturam, quò sciret, eos qui aurum largitione" susceperunt, nihil cum Arcæ" ratiociniis habere commune: Iudices autem prouinciarum quinque libris auri multandos, & Primates officiorum capitali pœnâ plectendos, si hoc vel" in præsenti non fuerit custoditum; vel postea commutatum. Dat. VI. Kal. Feb. Basso & Philippo Coss. [408.]

NOTÆ.

* L. *Duos* 13. *Cod. eod. tit.*
" *Seu Numerarios*, hoc add. *Cod. Iust.* de quo dixi ad *l.* 9 *supr. de Numerar.* vt & de *Tabularijs*; *l.* 11. *d. l.* quâ hoc ipsum statuitur, quod *h. l.*
" Hæc recisa *C. Iust.* & sequentia sic immutata, *Scire autem volumus prætorianam amplissimam Præfecturam eos qui &c.* Nempe quod ea ad horum temporum rationem adstricta essent.
" *De Largitionale* vt *C. Iust.*
" V. quæ dixi plenè ad *l.* 14. *supr.*
Si hoc non fuerit custoditum, ita constitutus C. Iust.

COMMENTARIVS.

DE NVMERO, distinctisque muniis Tabulariorum (qui & Numerarij, qui scil. ratiocinia tributorum tractabant & conficiebant) & Susceptorum est hæc constitutio, siue Arcadij siue Honorij. Nempe definit duos Susceptores per singulas prouincias constitui oportere: quorum vnus aurum, quod ad S. L. pertinet, suscipiat: alter, Arcæ præsit, de qua mox. Antea etiam Valentinianus Iun. non vnum tantum per integram diœcesim, verùm plures Susceptores creari voluerat *d. l. 17. supr. hoc t.* Imò & Theodosius M. pariter *in* prouinciis singulis duos *Tabularios* collocari voluerat; ad quorum vnum largitionales tituli pertinerent, ad alterum fiscalis arcæ ratiocinium: *l. 12. supr. de Numerariis.* Pari quoque ratione & comminatione, ne videl. alter alterius actibus sese immisceret. Noluit scil. Theodosius M. *illa lege.* Noluit *hac l.* filius eius, diuersorum titulorum stationes & ratiocinia confundi. Quò pertinet quoque *lex 1. Cod. de compensat. & l. 3. C. de canone largition. titulor.* vid. & quæ scripsi ad *leg. 1. supr. ne conlat. translatio.* De cæteris quæ ad *huius l.* illustrationem faciunt, alibi dixi: de Tabulariis *titul. de Numerariis &c. & ad l. 2. supr. de annonâ & tributis.* Item de *Areâ*, nempe hîc per eam non intelligi Arcam P. P. verùm rem priuatam Principis: ad *legem 14. supr.* quod (vt omittam nunc alia argumenta) euincit optimè *d. lex 12. supr. de Numerariis*: quæ huic omninò concordat, vbi disertè *fiscalis Arca* vocatur, & *Largitionalibus titulis* opponitur. Quanquam de *hac l.* dubitari posset: quandoquidem Imp. ait, *se super hoc admonuisse, Prætorianam amplissimam Præfecturam, quò sciret, eos qui aurum largitionale susceperunt, nihil cum Arcæ ratiociniis habere commune.*

¶ De duobus superest videamus; Primò cur Tribonianus voci *Tabularios* adiecerit *seu Numerarios hac leg.* vt & *l. 4. Cod. de Numerariis*: (quæ desumpta est ex *leg. 12. supr. de Numer.*) disquirit Cuiacius: nempe ideò putat ille, vt intelligeretur non de Tabulariis Rectorum prouinciarum agi, qui olim *Numerarij* dicebantur.

Quod minus probo: Ideò scilicet: Tribonianus adiecit, *seu Numerarios*, quia in plerisque Iudicum officiis, qui *Tabularij* alicubi dicebantur, alibi fermè *Numerarij* vocarentur: & verò Theodosij Iunioris tempore vbique per Orientem, vt docet *Notitia Imperij.*

XXXI. * Impp. HONOR. & Theod. AA. Eucharioˈ suo Sal.

VMILIBVS" officiis, aut extraordinariis oneribus, occupari Curiales non patimur, ne publica vacillet vtilitas. Susceptionem itaque vestium" æquius est ab Officio Proconsulari, vel ab his qui in eodem meruerunt, sollemniter" procurari. Horum namque interest, huiusmodi explorare rationem, & quærere qualitatem eorum"; quorum ad contuendum" cura commodior est. Neque enim æquum est, vt ad Officium lucella" Curialem susceptionis tantùm damna pertineant. Hanc igitur ab Ordinibus" iniuriam submouemus: Exceptis his, si qui Curialium Officio" memorato aut militasse aut militare fuerit deprehensus. Dat. pridie Kal. Mar. Rau. Honorio IX. & Theodosio V. AA. Coss. [412.]

NOTÆ.

* *L. Humilioribus 14. seu pen. Cod. eod. tit.* Iungendæ autem ei sunt *lex* aliæ *leges*: putà *lex 19. 20. 21. supr. de Exactionib. lex 32. sup de annona & trib. lex 9. supr. de curiosis: lex 23. supr. de cohortalib.* Imò, etsi Inscriptio alia sit *lex 22. 24. d. t. de cohortal.*

ˈ Proconsuli Africæ, vt habent aliæ *Leges.*

" *Humiliorib.* C. Iust.

" Militarium.

" Idest solemni actu & munere: Non verò, quod *solerent* officia Proconsularia hanc susceptionem procurare, quod *Cuiacius* credidit.

" *Earum*, vestium scil.

" Ita rectè: malè C. Iust. *constituendum*, & Malè Cuiacius, qui *2. obs. 8.* vtrobique *consuendum* reponebat: de quo mox.

" *Luera* C. Iust.

" Curiis, seu Curialibus.

" *In Officio* C. Iust.

COMMENTARIVS.

DE VESTIS, militaris scil. quam prouinciales conferebant (de qua fuit *titulus* peculiaris *supr. lib. 7. de militari veste*:) susceptione est *hæc* Honorij *lex*: pariter vt Valentiniani Sen. *lex 4. supr.* (quæ & ipsa repetita extat *l. 1. d. t. de militari veste.*)

¶ Et hæc quidem pars prolixioris constitutionis Honorianæ missæ ad Proconsulem Africæ, potissimum de *re tributaria*, eiusque illatione, exactione, susceptione: vt ostendunt tot illæ *leges* exinde desumptæ, quæ *huic* coassandæ veniunt: Ac nominatim etiam de Officiis, quæ Curialibus indigna sint; quò præter *hanc leg.* pertinet etiam ex illarum *legum* numero *lex 21. seu vlt. supr. de exaction.* Item de officiis, ad quæ *Officiales* adspirare vetantur: quò pertinet *dicta lex 22. 23. 24. supr. de cohortalib.*

¶ Igitur, vt Curiales prædiorum ad rem Principis priuatam pertinentium Actores seu administratores fieri vetat *eâ l. vlt.* ita & *hac l.* Susceptores vestium militarium. Quod tamen anteà sub Valentiniano Sen. factum docet *d. lex 4. supr. hoc t.*

Contrà,

Contrà, vt illam administrationem, ita & hanc susceptionem Officialibus Iudicum, & in his Proconsulis Africæ, siue adhuc in officio sint, siue iam eo functi, demandari iubet. Et quidem quatuor rationibus hoc munus à Curialibus in Officiales & quidem Proconsulis Africæ in specie *huius l.* transfertˈ *hac l.* Honorius: quarum *duæ priores*, Curiales respiciunt; *duæ posteriores*, Officiales: Prima scil. ratio hæc est, Quod id *humile* officium sit, respectu scil. Decurionum, de quorum dignitate dixi semel. Secundò, quod id *extraordinarium* onus sit, quo occupari non oporteat Curiales, *ne publica* alioquin *vacillet vtilitas*, idest, ne desertis Curiæ muneribus, & Ciuitatibus, Ciuitatum commoda destituantur, Vrbesque deserantur, quibus Curiales affixos esse oportet, vt potè in quibus & decus & nerui ciuitatum consistant. Contrà duplici ratione in Officiales Iudicum hoc munus transferri iubet Honorius.

Primò quod faciliùs & commodiùs hoc munus exequi possint Officiales, seu, vt *hac l.* dicitur, *quod eorum ad contuendum cura commodior sit.* Ad *contuendum*, idest, ad inspiciendas, & explorandas vestes quæ conferuntur, vtrum in vsum militarem eæ sint, & commodæ. Quomodo Ambrosius *sermone 14.* agens de iis qui Natalibus Principum accuratè fericis vestibus accincti sunt, *vel habitum*, inquit, *contuendo*: & Symmachus *lib. 6. ep. 81. Contuitum*, atque *conuictum* dixit. Et Augustinus *lib. 5. de Genesi, contuitum actumque* dixit. Ita enim hic locus & defendendus, & explicandus est: Non vt *Cod. Iustin.* legitur *constituendum*, nullo sensu: Non etiam vt Cuiacius reponebat *2. obs. 8. consuendum* hoc sensu, Cohortalium esse, quærere qualitatem *eorum qui consuendis vestibus operam commodius dari sunt.* Non vt Ræuardus *3. coniect. 8.* explicat, ad inspiciendum & obseruandum quinam milites vestibus indigeant, quasi hic sensus sit, Officialibus huiusmodi curam longè commodiorem esse, propter assiduam præsentiam eorum.

Ergo sensus est, Officialibus ideò hanc curam iniungendam, quod cùm & ipsi milites sint, & militari habitu, de veste militari vtrum ea cómoda sit cómodiùs iudicare possint; *contueri*, est explorare, & quærere qualitatem vestium, vt *hic* dicitur, spectare, probare: quomodo & *Spectatorem* auri pro Susceptore & Ponderatore auri dixit Symmachus *lib. 4. ep. 66.* Nempe vestes etiam militares (vt cætera quæ inferebantur, aurum, equi; de quo ad *leg. vn. supr. de stratorib. & l. vn. supr. de oblat. equor.*) spectabantur num commodæ essent: Quò pertinet quod statuitur *l. 33. supr. de cursu publ. Tales vestes à prouinciis dirigendas*, (seu à prouincialibus conferendas) *quæ prius quam moueantur*, (id est, limitem transmittantur) INSPECTIONE *Rectoris prouinciæ displicere non possint.* Et sic huic loco clarissimum lumen intulisse mihi videor, cui tenebras hactenus iniecêre Viri docti, praua emendatione, vel erronea interpretatione. Postrema ratio ab æquitate desumpta est: quia ad Officiales lucella perueniant, ideo & susceptionis damna seu onus pertinere ad eosdem oportere. Ex quo apparet, ex vestium militarium collatione lucelli aliquid ad Officiales peruenisse.

Vltima *huius leg.* parte exceptio proponitur, nempe eos Curiales ad hoc munus adstringi posse, qui inter Officiales vel militarunt, vel militant.

XXXII. * Impp. Theodos. & VALENTINIANVS AA. Volusiano PF. P. Post alia.

AVRVM siue argentum cúmque à possessore confertur, Arcarius" vel Susceptor accipiat: ita vt prouinciæ Moderator eiúsque Officium ad crimen" suum nouerit pertinere, si possessoribus vllum fuerit ex aliqua ponderum iniquitateˈ inlatum dispendium. Possessori" sanè securitatem" sub designatione titulorum" Arcarius vel Susceptor emittat: & quidquid ex prouinciis ad nostrum dirigetur ærarium, id" non solum ad Inlustres Viros ærarij nostri Comites", sed etiam ad Eminentiam Tuam pari relatione deferatur. Contra" hæc nostra si quisquam" veto ausu Palatinus audebit, licebit prouinciæ Moderatori eundem correptum ad Sublimitatis Tuæ iudicium sub prosecutione" dirigere: Licebit prouinciali, etsi probatur obnoxius, Palatini contra vetitum exactionem sibi vindicantis temeritatem legitimè repellere: Quam si prouincialis pulsareˈ" nequiuerit, & delata ad Inlustres Viros ærarij Comites querimonia, INPEDIENTE Palatino Officio, non meruerit vltionem, tunc demum licebit Magnificentiæ Tuæ possessorum querelas & probata aput se dispendia vindicare. Dat. III." Kalend. Mart. Rau. Post Conss. Felicis & Tauri VV. CC. [429.]

NOTÆ.

* *L. vlt. Cod. eod tit.* Iungenda autem *huiic* proculdubio *lex 35. supr. de annona & tributis.*

" Italiæ scil. cui eidem hoc ipso Anno inscribitur famosa *lex, digna vox 4. Cod. de legibus*: & Anno superiore *428. lex vlt. supr. de Tyronibus.*

" *Quodcunque*, Cod. Iust. Au *Quandocunque*, argum. *l. 2. supr. & dict. leg. 35. supr. de annona*; & *leg. 2. supr. de conlat. fundor.*

" De *Arcario* dixi ad *l. 14. supr.*

" Et discrimen.

" *Iniquitatis* vox hac in re propria: *Iniqua* ita mensuræ apud Persium *supr. 1. & l. 13. §. 8. ff. locati*, Iniqua pondera, *l. 32. ff. de action. empti.* v. *Gloss.*

" Hæc sententia recisa à C. *Iust.*

" Idest, apocham, v. *Gloss.*

" V. *l. 18. supr.*

NOTÆ.

" Id ad Illustres Viros Ærariij nostri Comites relatione deferatur. ita Cod. Iust.
" Comitem S.L. & Comitem R.P.
" Cætera absunt à Cod. Iust. in d.l.vlt. Relata verò in peculiarem legem 5. Cod. de executorib. in cuius Inscriptione malè Honorius & Theodosius inserpti.
" Quicquam.
" De Prosecutione hâc, dixi ad l....supr.
" I. est repellere, vt supr.
" XVI. d.l.35. de annonâ & tributis.

COMMENTARIVS.

In Astidio & Iniqvitati Susceptorum circa auri & argenti illationem occurrit hac l. Valentinianus III. Placidiæ F. quæ pars est prolixioris constitutionis, ex quâ desumpta quoque videtur lex 34. supr. de annona & tributis: atque adeò huic coniungenda: (pariter vt eorundem fastidio alij Principes aliis constitutionibus occurrerant, & in his Constantinus Magnus l. 2. supr. hoc titul. & (quæ ei coniungenda est, leg. 1. infr. de Ponderatoribus:) Septem in id constitutis.

Primò enim, aurum & argentum susci pi à Susceptore iubet, cumque id à possessore confertur: si cumque, pro quodcunque (vt habet C. Iust.) accipiendum, tùm sensus fuerit, aurum & argentum siue in massa, siue in solidis & pecunia oblatum suscipi oportere: si verò cumque, pro quandocunque accipiendum, tum sensus fuerit, quocunque tempore, aurum & argentum inferatur, id suscipi oportere: quam interpretationem præferendam puto argument. d. l. 35. supr. de annona: & l. 3 supr. de conl. fund. patrim. & l. 2. supr. hoc tit.

Secundò, si ex Ponderum iniquitate possessori fuerit aliquod dispendium illatum, id ad Rectoris prouinciæ, eiusque Officij discrimen & periculum pertinere vult. Nepe enim vt in singulis ciuitatibus & mansionibus mensuræ & pondera erant, (quod docent supr. lex 19. 21. supr.) ita vt essent, ad Rectorum prouinciarum curam pertinuit.

Tertiò, Apochas à Susceptoribus, possessoribus dari iubet, sub designatione titulorum, id est, ita vt iis exprimatur, ex qua causa quid illatum fuerit: de quo iam sæpè suprà, ac nominatim l. 18.

Quartò, relationem fieri iubet eius quod ex prouinciis ad Ærarium Principis transfertur, non tantùm ad Comites S. L. & Comitem R. P. verùm etiam ad Præfectum Prætorio. Nempe vt omnis tributorum ratio ad curam Præfecti Prætorio pertinuit, quod etiam Zosimus scribit: ita eum inuigilare oportuit, ne qua fraus circa ea admitteretur: Et verò inuigilare potuit quàm facillimè, vt potè cùm omnis tributorum forma ab ipso procederet: sic vt Translationis modum cum indictionis & adscriptionis modo compararet.

Quintò, Palatinum Comitis S.L. vel R. P. aduersus hæc quidquam ausum, & contrà vetitum, exactionem sibi vindicantem à Rectore prouinciæ corripi, & ad P.P. transmitti puniendum iubet: de qua transmissione dixi: ad l. 5. supr. de exhib. reis: Hinc sanè quoque apparet, quàm P. P. curæ incubuerit rei tributariæ ratio, & vt innocenter ea haberetur. Item hinc & ex duab proximis sententiis apparet Palatinos Comitis S.L. & Comitis R. P. exactionis, tributorum largitionalium munere hoc tempore fungi non potuisse, sed Arcarios & Susceptores peculiares fuisse largitionalium titulorum, qui ad Principis ærarium deferebantur.

Quòd & aliis constitutionibus aliter antè definitum fuit, veluti à Theodosio Iun. l. 17. supr. de exactionib. ab Honorio, l. 5. 9. supr. de executor. à Valentiniano Iun. l. 10. supr. de Palat. S.L. Cùm tamen aliter id aliquando habuerit, vt docet lex 18. supr. de exactionib. Ex his tertiò apparet, ex hac inquam & postrema sententia, Rectoribus prouinciarum corripiendi tantum Palatinos potestatem datam; at non etiam puniendi.

Sextò Repellendi Palatinorum exactionem sibi vindicantium temeritatem prouincialibus, etsi debitores sint, potestatem tribuit hac l. Valentinianus Iun. Qui casus addendus est aliis, quibus se vnicuique sine Iudice vindicare licet.

Postremò, si prouincialis Palatino repellendo impar fuerit, atque ita ab eo exactus fuerit, tum à Comitib. S. L. & R.P. puniri iubet: quod si factum non fuerit, tùm vindictam sumere iubetur P. P.

COMMENTARIVS.

Præpositi horreorum (de quibus agitur & leg. 5. 8. 16. 24. supr. hoc tit. & l. 49. supr. de Decur. & l. 1. supr. de erogat. mil. annonæ:) ex quonam hominum genere creari debeant hac Valentiniani Terrij leg. definitur. Nempe alibi ex Curialibus, alibi non item: sanè & anteriores constitutiones variatum hâc in re quoque docent: nam ex Curialibus creatos docet quoque d. lex 5. & 24. supr. Ex præsidali officio d. lex 2. Ergo & hæc quoque lex eandem varietatem ostendit: & quidem intra eandem Africæ diœcesim scilicet Byzacenæ prouinciæ id iam olim concessum singulari priuilegio relinquit Valentinianus Tertius, vt vrbium suarum Curiales seu Principales Præpositi horreorum essent: Arenim Proconsulari prouinciæ, idest, Africæ proconsulari, id denegat hac l.

¶ Et hæc quidem est huius leg. sententia, quâ oppositio fit Byzacenæ prouinciæ, & Proconsularis prouinciæ, idest, Africæ (sola enim Africa Proconsularis in Africæ diœcesi fuit; Byzacena verò Consularis tantùm, vt docet quoque Notitia Imperij hoc ipso tempore conscripta.) Atque ita apparet, perperàm hic Negatiuam à nonnullis infertam, ne vrbium suarum, nisi putemus loco Proconsularis prouinciæ, legendum hîc Consularis prouinciæ.

¶ Cur autem Curiales seu Principales (exceptâ Byzacena) præpositos horreorum fieri noluerit Valentinianus hac l.

Puto, propter Principalium potentiam, quibus deprædandi facultas suppetebat: de quo etiam Saluiani querela est: Eodemque pertinet lex 73. supr. de Decurionib.

DE PONDERATORIBVS ET AVRI INLATIONE.

TITVLVS VII.

X. COD. IVST. LXXII.

PARATITLON.

1. Onderatores duum generum hoc titulo memorantur. Prius eorum qui iidem sunt cum Susceptoribus, qui scil. aurum quod à collatoribus inferebatur, appendebant: quibus appendendi forma præscribitur l. 1: Alterum eorum qui Græcis ζυγοστάται, qui scil. per singulas ciuitates constituti, vt exortas de solidis contentiones dirimerent: l. 2. h. t.

2. De Avri Inlatione, quot solidi in libram computari debeant? est d. lex 1: & in quâ re fieri possit est eadem lex 1. & lex vlt. hoc tit.

1. * Imp. Constantinvs A. ad Eufraxium Rationalem" trium" Prouinciarum.

Si quis" solidos appendere" voluerit auri *" cocti, septem" solidos quaternorum scripulorum nostris vultibus figuratos" adpendat pro singulis vnciis, quatuordecim verò pro duabus, iuxta hanc formam omnem summam debiti" inlaturus. Eadem ratione seruanda, & si materiam" quis inferat, vt solidos dedisse videatur. ¶ Aurum verò quod infertur, æqua lance & libramentis paribus suscipiatur: scilicet", vt duobus" digitis summitas lini retineatur, tres reliqui liberi ad Susceptorem emineant, nec pondera deprimant", nullo examinis libramento seruato, nec" æquis ac paribus suspenso statere momentis; & cetera. pp." xiv. Kal. Aug. Paulino & Iuliano Coss. [325.]

XXXIII. * Idem AA. Theodosio pf. p."

A Byzachenâ" prouincia dudùm impetratum fuisse comperimus, vt vrbium suariorum" Curiales horreorum custodiam curámque susciperent: ideóque sancimus, Proconsularis" prouinciæ horreis non præfici Principalem. Dat. xv. Kalend. Mar. Rau. Theodosio xiii. & Valentiniano v." aa. Coss. [430.]

NOTÆ.

* Abest hæc lex à Cod Iust. velut Temporaria.
" Italiæ: in qua Præfectura Prætoriana fuit Byzacena.
" Byzacena: in qua Hadrumetum.
" pr. Suarum.
" Africa.
" pr. III.

NOTÆ.

* Abest prior *huius l.* pars à *Cod. Iust.* Iungenda autem ei *lex 2. supr. de Susceptoribus.*
" *Rationali* hæc lex inscribitur, quia agitur de illatione auri ad rem priuatam Principis pertinentis.
" Inest, Siciliæ, Sardiniæ, Corsicæ: de quo ad *d. l. 2.* pleniùs.
" Collator, tributarius.
" Id est, dependere, soluere, præstare.
' Asteriscus hic abundat, mox vt ostendam.
" *Sex.* Pancirolus *1. var. 66. p. 127.* malè, quem sequitur tamen Sauotus *p. 178.*
" V. quæ dixi ad *l. 1. supr. de collat. æris*, & Gloss.
" Idest, tributi, v. *Gloss.*
" Idest, massam auri: de quo *mox.*
* *Lex. 1. Cod. Iust. eod. tit.* hinc & ex *vers. eodem supr.* interpolata est.
" Sequentia absunt à *C. Iust.*
" Ita mos olim thus in acerram iniiciendi. Duobus digitulis. Hieronymus ad *Heliodor.* summis digitis. Lactantius, cimmulis digitis. Prudentius, in *Coron. Eulaliæ.*
" *Dat.* d. l. 2. Est qui *hanc l.* tanquam *Antiochiæ* latam laudat, malè. Constantinus M. hoc tempore in Bithynia fuit, vel Niceæ, vel Nicomediæ.
" *Deprimat.* Susceptor scil.
" Cironius *4. obseru. iur. Can. c. 5.* emendat *sed* aliàs, inquit, non constaret sensus: imò vox *nec* hîc retinenda: nempe relate ad vocem *nec*, sup. & vocem, *nullo.*

COMMENTARIVS.

De Avri illatione & susceptione eiusque forma, est hæc Constantini M. *lex*: Quæ pars est prolixioris Constantinianeæ constitutionis ad Rationalem trium prouinciarum (idest, Siciliæ, Sardiniæ Corsicæ: vnde desumpta quoque est *lex 2. supr. de Susceptoribus*, huic proinde coassanda:) quâ in vniuersum de *Auri illationis formâ*, eiusque susceptione egit, pro prouincialium seu collatorum vtilitate, aduersus Susceptorum tùm fastidium, tùm fraudes: Quò pertinent quinque capita quæ *his duabus legibus* continentur: nempe duo capita *dictâ lege 2. supr. de Susceptoribus*: tria verò *hac lege*. Duo illa sunt, de Massali solutione admittenda ab vno diuersorum fundorum nomine, item de solutione quocumque tempore admittenda, absque omni mora. Tria verò *huius l.* capita sunt, 1. de Æstimatione solidi, eiusque proportione ad libram: 2. de libertate solidorum vel materiæ auri soluendæ. 3. De iustâ tandem eius ponderatione. De singulis ordine.

Primo igitur *huius l.* capite quod à *Cod. Iust.* abest propter immutatam libræ solidorumque æstimationem, Constantinus M. *Solidos septem* auri cocti quatuor scripulorum, pro singulis vnciis, quatuordecim pro duabus inferri seu dependi vult, & sic, (duodecim enim vnciæ libram efficiunt) octogintaquatuor solidos in libram auri computari seu libram auri efficere. Quomodo sanè totidem argenteorum, (84. inquam) argenti libra vetus Romana erat teste Plinio, *lib. 33. c. 9.* & Celso, *in ep. ad Natalem*: & *lib. 5. c. 17.* vbi pariter ait, *in vncia pondus denariorum septem* esse.

Et ita quidem nunc Constantinus Magnus ea causa quam mox dicam: Vt proinde Pancirolus & post eum Sauotus *p. 3. c. 17. p. 178.* hunc locum emendare non debuerint, & pro septem, sex: pro quatuordecim, duodecim reponere. At posteà Valentinianus Senior aucto iam auri pretio 72. solidos in libram auri acceptoferri voluit *leg. 13. supr. de Susceptoribus*: quod etiam probauit Honorius *leg. vnic. supr. de oblation. votorum*: de quo ad *eam leg. vnic.* plenissimè, vbi & *legem 2. Cod. Iustinian. de veteris numismat. pot.* eodem pertinere ostendi, locumque ex Marcellini actis tùm produxi, tùm emendaui: & tempus eduxi, quo id ita à Valentiniano constitutum. Porrò tria in his solidis requirit, vel præsupponit Constantinus.

Primò, vt sint solidi *Auri cocti*, id est, solidi obryziaci, auri puri, ad obrussam; de quo ad *d. l. vn. supr. de oblat. votorum.*

Secundò requirit, vt solidi sint Quaternorum Scriptulorum. Ita sanè denarius vetus quatuor Scriptulorum fuit: teste Varrone, *3. Annal.* apud Charisium. *Nummus argenteus quatuor Scriptulis fuit maior quam nunc.* Ita enim legendus ille locus, Cleopatras τὸ δηνάριον ἔχε γράμματα δ.

Ergo ex *hac leg.* apparet, in vncia auri fuisse tùm Scriptulos 28. non vt postea, viginti quatuor: Quod Sauotus tamen negabat, (Et id tamen adhuc probatur ex *l. 3. & 12. supr. de metallis*:) atque ideò *hanc legem* cum Pancirolo vt dixi emendabat *part. 3. cap. 17.* vide eundem *cap. 23. pag. 232. 233.* De scriptulis interea exactis in solidis est quoque locus in Pseudoplauti Comœdia Querolo. *Quid tam simile quàm solidus solido? Etiam hic distantia quæritur in auro, vultus, ætas & color, nobilitas, literatura, patria, grauitas, atque ad scriptulos quæritur in auro plus quam in homine.*

Tertiò requirit Constanstinus Magnus, vt sint figurati suo vultu: In genere equidem iam egi de vultibus Principum & Iconio nummis impresso ad *leg. vnicam, si quis solidi circulum*: Sed an aliorum Principum vultibus figuratos solidos non admiserit Constantinus Magnus? An verò aliud pretium aliorum ante se Principum solidis dederit, aliud verò suis? Hoc existimem. Nempe antea maiores modo, modò minores numeri fuerunt, neque stato pondere, id est alio atque alio, sic vt certo solidorum numero libra nondum constaret: & minore tamen semper; quandoquidem maiores aurei tùm erant: At Constantinus Magnus *hac leg.* deinceps *statum* solidorum numerum esse voluit cusâ à se moneta aurea, *statâ*, seu solidis aureis certo numero & minore pondere, sic vt 84. librarum efficerent.

Secvndo *huius l.* capite Constantinus M. arbitrium dat collatoribus loco solidorum *Materiam* auri scilicet inferendi: id est rudem materiam, massam auri, aurum infectum, auro signato & solidis oppositum: id enim vt *h. l.* ita & *l. 3. infr. h. t.* Materia dicitur. Quo etiam sensu *obryzæ materies* dicitur *l. 12. supr. de Susceptoribus.* Imò & Lampridius in *Alexandro Seuero, p. 127.* cùm ait; *formas binarias, ternarias & quaternarias & denarias etiam atque amplius vsque ad viliores quoque & Centenarias*, id est *Nummos solidorum duorum, trium, quatuor, decem, centum, quos Heliogabalus inuenerat, Alexandrum resolui præcepisse, neque in vsu cuiusque versari, atque ex eo his Materiæ nomen inditum*: Quia scilicet materiam potius referrent: quàm nummum qui in conuersatione esset. Quem locum nondum ceperunt Interpretes alioquin clarissimi. Ergo arbitrium datum *h. l.* à Constantino M. vel solidorum dandorum, vel materiæ. Quod & ipsum à Valentiniano Sen. constitutum *dict. l. 13. sup. de susceptorib.* & à Valente *l. vlt. h. t.* vbi dicam.

Postremo *huius l.* capite Constantinus M. ad collatorum seu prouincialium indemnitatem, formam seu modum *Ponderandi* auri à Susceptore, ne collatori fraudem faceret eleganter præscribit. Nempe, quia Susceptores inter alias fraudes trutinam tenentes, vt minus id quod inferebatur, videretur, pondera sæpè deprimebant, trutinam inclinabant, vt ait Symmachus, *lib. 4. epist. 56.* vt propenderet in alterutram partem, digito fortè percutientes, seu commouentes quod παρασαλευομένην τὴν πλάστιγγα, ἐ κείνει δικαίως, τὰ παρασαλεύεσθαι Græci dicunt, vt Chrysostomus *in posteriore ad Timotheum* ὁ ζυγὸς ἐὰν ἔχη σταθμητὰ διαφερόμενος. Quare huic fraudi occurrit *hâc l.* Cõstantinus M. vbi multa ad stathmeticam & staterem pertinentia occurrunt. Nam & *Staterem* memorat, & *Lancem*, & *Examen*, & *Linum*, eiusque summitatem, & *Pondera*. Iam quod ipsum ponderandi actum attinet, *suspensum staterem* memorat, *æquam lancem, libramenta paria, æqua ac paria momenta*. Quæ nil attinet nunc pluribus aliunde illustrare. Illud enim hactenus hîc spectare iuuat, quæ Constantinus *hâc l.* præstituit, ne iniquo pondere collator grauetur. Prius tamen illud monendum; Agi hîc de statera duabus lancibus non de statera quæ vnam tantum lancem habebat, quod Cuiacius credidit; seu de Librâ ponderariâ, quæ etiamnum *libra Romana* audit, *la Romaine, ou Crochet*: quâ ponderantur ea in quibus plus minúsve paulò erretur, non multùm interest: resque mercales, quæ ad pondus non ad lancem explorantur. De nostra hâc est & hîc Cornuti locus ad *Persium*, quo ait *trutinam esse foramen, intra quod est lingua bilancis, ad quod est examinatio & æquilibrium*: cuius vna tantùm lanx est, stater μονοπλάστιγξ, quæ scapum seu hastam habet punctis distinctam, & quâ cùm aliquid appendimus æquipondium per scapum tamdiu ducimus & per puncta percurrimus, donec steterit examen ἀκλινὲς, & sub ansa lateat: Quod Latini dicunt *compescere examen certo puncto*. Persius *satyra 5.*

Diluis elleborum, certo compescere puncto
Nescius examen.

Castigare examen eodem *Satyra 1.*

Examenue improbum in illa
Castiges trutinâ.

Vbi vetus schol. *Examen est lingua*, vel *lignum quod mediam hastam ad pondera adæquanda tenet. Castigare* autem est digito libram percurrere vt temperetur & præ agitatione post æquum conquiescat. Trutina verò quod & stateri de qua *hâc l.* agitur commune est, est foramen, intra quod est ligula de quâ examinatio est. Cassianus *collat. 23. c. 5. Cùm è contario theoricæ bonum inde pensaret, ac velut in vnâ lance tantum laborum profectum, in altera delectationem diuinæ contemplationis appenderet, diu examine pectoris sui quodammodo castigato.* Claudianus *in Stiliconem* allusit

——per castra per vrbes
Per populos animi cunctantis libra cucurrit.

Vitruuius *libr. 10. c. 8. Id autem ex Trutinis quæ* Stateræ *dicuntur licet considerare: Cùm enim ansa propriùs caput vnde lancula pendet, (vbi vt centrum est collocata), & æquipondium in alteram partem scapi per puncta vagando, quò longius aut etiam ad extremum perducitur, paulo etiam pari pondere amplissimam pensionem parem perficit, per scapi librationem & examinationem longius à centro recedentem.* Videndus & Aristoteles 20. *Mechanicorum.* Cùm itaque steterit examen ἀκλινὲς, ἰσοῤῥοπία Græcis dicitur παράλληλον quod in Glossis *Interpondium*, σήκωμα: *Sacoma* vocem retinet Vitruuius, *æquatum examen* Virgilio, *vlt. Æneid. Æquato examine lances*: Æqua ac paria momenta; item, examinis libramentum, ita, æqua lanx & libramenta paria; *h. l.* æquilibrium, æquamentum Nonio & Festo: quam vocem restituo & *l. 52. §. 2. π. pro socio.* Nam & *exæquandi* vox in iudicio societatis propria: *l. 63. eod. tit.* Contrà *pessumdare* in stathmeticâ, erat quod dicitur hîc *pondera deprimere* cùm pondus lancem degrauat, σαλῆρες τῶ ἑτέρω τοίχω in Hipponacti *epigrammate*, id est ἑτεροῤῥεπεῖς, *Tresbuchans*: translatione à nauibus quæ εἰς ἑτέρον τοῖχον procumbunt, prout læua siue dextra, vt Catullus loquitur, *spirat aura.* Hoc Polluci dicitur τοιχίζν: Iuuenalis dixit, *alterum latus*, vbi Glossæ, *latus dabat nauis*, id est ἐτοίχιζε.

Nunc ad *huius leg.* sententiam redeamus. Ergo Constantinus Imp. *has leg.* inter cœtera quibus collatorum indemnitati & vtilitati consultum iuit integra constitutione sua, vnde *hæc lex* desumpta est, iustam quoque ponderandi, ne cui fraus fieret in statere, *au tresbuchet, ou balance,* rationem seu formam hanc primùm in genere præstituit, vt aurum æqua lance & libramentis paribus suscipiatur. Hoc in genere, quod vnum retinuit Tribonianus. Atenim specialiùs adhuc *hac l.* Constantinus formam præscribit quomodo id fieri debeat, seu ἰσοσταθμία tenenda.

Primo constituit vt summitas lini retineatur, *le cordon attaché au bout de la boucle*, non verò ansa, *le bout de la chasse.*

Secundò, vt duobus digitis tantum summitas lini retineatur.

Terriò, vt tres reliqui digiti liberi ad susceptorem emineant, ne alioquin ab eo pondera deprimantur arte aliqua, non seruato examinis libramento, nec æquis ac paribus suspenso stateræ momentis. Quæ sane accurata ponderandi ratio tum æqua tum necessaria visa, vt Constantinus, pro suo in tributarios & prouinciales studio, eorumque indemnitati consulturus, hanc super eo constitutionem edere voluerit, eamque quam dixi rationem præscribere.

II. * Imp. IVLIANVS A. ad Mamertinum PF. P."

EMPTIO venditióque solidorum, quos excidunt", aut deminuunt, aut (vt proprio verbo vtar cupiditatis"), *abrodunt*", tanquam, leues eos vel debiles nonnullis repudiantibus, INpeditur: Ideóque placet, quem sermo Græcus appellat, per singulas, ciuitates, constitui *Zygostaten*, qui pro suâ fide atque industriâ, neque fallat neque fallatur vt ad eius arbitrium atque ad eius fidem, si qua, inter vendentem emptorémque in solidis exorta fuerit contentio, dirimatur. Dat. "IX. Kal. MaI, Salonæ", Iuliano A. IV. & Sallustio Coss. [363.]

NOTÆ.

* *L. 1. C. eod. tit.* hinc interpolata est. sublatâ omni memoriâ emptionis solidorum.
" Illyrici: vt expresse testatur Amm. *Marcell. in gestis Anni superioris* 362. *lib.* 21. *p.* 210. vid. *& lib.* 26. *p.* 339. hinc & data hæc *lex*, id est Reddita *Salonæ*: de quo mox.
" Nonnulli monetæ arrosores.
" Auaritiæ.
" Vid. quæ scripsi ad *l. vn. sup. si quis solidi circulum.*
" Pro *Data*, vel *Reddita*: hoc enim tempore Iulianus bello Persico illigatus erat, vid. Chronicum Theodos.
" *Salona* vrbs Dalmatiæ in Illyrico, cui Illyrico præfuisse Mamertinum ostendi ad *inscript. legis.*

COMMENTARIVS.

ZYGOSTATEN, (pro quo miseri Interpretes *Nycostratem* ioculari interpretatione supponebant) qui inter priuatos contrahentes, ementes, vendentes, controuersias, dirimat, per singulas ciuitates constitui iubet Iulianus Imp. Zygostatæ scil. in id publicè constituti, vt nummos probarent, de quibus etiam Iustinianus *Edicto* 11. ex quo Edicto & illud discere licet, signa ponderum ab his nummis impressa fuisse. Aliud verò (quod proximum tamen huic) Zygostasiæ munus est, de quo *l* 1. *de frum. Alexandr.* occupatum est Alexandriæ in admetiendo frumento, pondere & quantitate eius exigendis, cum quibus comparandi veniunt μετρονόμοι qui Athenis erant 15. quorum decem in Pyræo, quinque in vrbe curabant vt mensuræ iustæ essent, teste *Harpocratione*. Ad hos Zygostatas etiam perperam à Cuiacio refertur Synesij locus, *ex ep. eius ad fratrem* 127. ὡς ἀπηριθμήσαν, ὡς ἐζυγοστάτησαν, ὡς κατεσημήναντο τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι τὸ χρυσίον: Est enim locus ille, de obsignatione pecuniæ publico debitæ, ponderatæ & in sacculo reconditæ. Denique de ζυγοστασίᾳ in genere in stathmeticâ varia loca occurrunt: ζυγοστατεῖν nempe erat rei pondus cum sacomate æquare, vel duas res pares inter se facere: quod venustè ad alia translatum; ad bellica & politica quoque consilia & libramenta. Ergo Zygostaten per singulas ciuitates qui priuatorũ super nummis controuersias tollat, constitui voluit Iulianus: cùm olim probandæ pecuniæ à priuatis ad Trapezitas ἀργυραμοιβοὺς seu nummularios iretur, vt probat *lex* 39. *ff. de solutionibus*: & Apuleius *lib.* 10. item Hieronymus *aduersus Rufinum* 1. de quo ἐξελασμῷ ἀργυραμοιβικῷ in genere est & Clementis Alexandrini locus *l.* 6. *stromat.* 2. & Luciani *de conscrib. histor.* Instituti autem hi Zygostatæ à Iuliano propter frequentes controuersias quæ tùm incidebant inter contrahentes super aureis seu solidis: eo quòd multi leues & debiles tum circumferrentur, nempe excisi, deminuti aut adrosi, quos & ideò nonnulli repudiabant. Ita sc. obseruo, à Constantini M. potissimùm temporibus excisam aut deminutam vel adrosam pecuniam auream (quò pertinet Constantini M. *lex vn. supr. si quis solidi circulum*,) vtpote crescente auri pretio & enormitate (vt testatur Symmach. *lib.* 10. *ep.* 42. sub Valentiniano Iun.) & cupiditate, quod etiam Auctor vetustus subditus *Notitiæ Imperij* disertè scribit & queritur, *c.* 2. Inde igitur & auri pretium auctum, atque adeò libra auri ad pauciores solidos redacta mox à Valentiniano Sen. quadriennio post *hanc leg.* de quo dixi plenè ad *l. vn. sup. de oblat. votorum*: & ad *l.* 2. *sup. h.t.* Hinc illa iam inter contrahentes, ementes & vendentes difficultas, (ob quam Zygostaten publicè per singulas ciuitates constitui voluit Iulianus, qui scil. eas dirimeret:) Cui similem difficultatem memorat Auctor *Notitiæ* subditus *c.* 3. *Inter damna Reipub. non ferenda, solidorum figura aliquantorum fraudibus deprauata, diuersâ populos ratione sollicitat, & Regiæ maiestatis imaginem dum per monetæ culpam refutatur, imminuit: Ementis enim eundem solidum fraudulenta calliditas, & vendentis damnosa necessitas difficultatem quandam ipsis contractibus intulerunt, ne rebus possit interesse simplicitas.*

De more porrò emendorum, vendendorum solidorum hâc ætate, præter *hanc l.* & superiorem illum Auctoris *Notitiæ* subditi *locum*, est & *d. lex vn. sup. si quis solidi circulum*: & *Nouella* Valentiniani *inter Theodosianas* 25. *de petit. solidi.* Et Symmachi locus, *d. lib.* 10. *ep.* 42. *vendendis solidis, quos plerumque publicus vsus exposcit collectariorum corpus obnoxium est, quibus arca vinaria statutum pretium sumministrat.* Et quo *loco* discimus quoque, certum Corpus Nummulariorum fuisse, qui *Collectarij* dicebantur, qui sc. auream pecuniam colligebant, eamque cupientibus vendebant: de quibus *Collectariis* est quoque *lex* Honorij 16. *C si certum pet.* & *d. Nouella Valentiniani* 25. & Acronis locus, *in Horat.* 1. Satyra 6. Rufini, *lib.* 5. *c. vlt.* & Augustini *lib.* 1. *de mirac. S. Stephani.* Suidæ, & Glossarum Palæmonis: de quo plenè ad *d. l. vn. sup. si quis solidi circulum.*

Imò ex eodem Symmacho & *d. Nouell. Valent.* 25. discimus, pretium publicè positum solido, quo maius exigere Collectarij non possent. Au-

ctumque subinde, prout in foro rerum venalium augebatur.

¶ Obseruandum interea *hanc l.* Iuliani ingenium redolere, literionis Græculi, vt olim vocabatur, teste Amm. Marcell. *lib.* 17. quò pertinent illa, *quos excidunt aut deminuunt, aut (vt proprio* VERBO *vtar cupiditatis) adrodunt*: item illa, *quem* SERMO GRÆCVS *appellat. Zygostaten.* Item illa *l.* 1. *sup. de domestic. ad plurimos suos & terminos* vbi dixi. In eodem censu quoque pono cognitionis eiusdem seu sententiæ seu formulam Græcam in *l.* 5. *sup. de fide testium.* Sanè vetus Imperatorum mos ille iam hoc tempore exoleuerat, quo Græcis verbis abstinendum sibi putabant in Orationibus & Decretis suis.

III. * Imp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Dracontium."

SI quid ex prosecutionibus vel condemnationibus" deposcitur, si quid ex ceteris titulis", qui annui atque solemnes "sunt vel veteres vel" recentes, aut" peculiaris in singulis aut certa per paucos, aut vniformis in cunctos, cogit" indictio", non in materiâ" conferatur, sed, sub condicionalium" oculis ac periculis, diu multúmque flammæ edacis" examine in eâ obryzâ" detinetur", quemadmodum" pura videatur." Dat. Prid. Non. Aug. Nemasia", Post conss. Gratiani N.P. & Dagalaifi Coss. [367.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C. Iust.*
" *Dracontius* hic fuit Vic. Afric. A 364. 365. imo & hoc Anno 367. mense aprili, vt docet *lex* 4. *inf. de præd. naucul.* Obstare tantùm videatur *lex* 16. *sup. de annonâ & tribut.* quæ cum ad eundem Dracontium data sit, data dicitur *Nicomediæ*, Bithyniæ sc. Verùm ad eam *legem* in id inquire.
" *Condemnationib.* id est multis v. *Gloss.*
" *Titulis*, id est causis tributorum: v. id. *Gloss.*
" *Solemnes*, id est ordinarij, canonici, v. *Gloss.*
" Nota titulos ordinarios canonicos, alios veteres, alios recentes. Nempe recentes quidam tituli seu collationes inductæ indictæque fuerant.
" Aut si quid.
" *Cogit*: sic *l.* 1. *inf. de auri publ. prosecutor.* vbi v. quæ dico.
" Cuius tres interim species hîc obseruandæ.
" Non purgatâ. Nisi malimus hîc ita reponere, *hoc in materiâ.*
" *Conditionales*: de his dixi ad *l.* 5. *sup. de iure fisci: & ad l.* 3. *sup. de Numerariis.*
" *Edax* flamma. Virgil. 2. *Æn.*

Ilicet ignis edax summa ad fastigia, vento
Voluitur, exuperant flammæ, furit æstus ad auras.

" De *obryzâ*, & de hoc proinde loco dixi ad *l. vn. sup. de oblat. votor.*
" *al. Detineatur.*
" Id est vt eâ ratione, modoque.
" Sit, & euadat.
" De *Nemasia* hac, mox.

COMMENTARIVS.

DE AVRI illatione est hæc Valentiniani Sen. Constitutio: cuiusmodi inquam, seu quale Aurum conferri debeat: Idque in omni collationum genere, siue ex bonorum proscriptione; siue multæ nomine aurum exigatur; siue canonici & ordinarij tributi nomine; siue ob extraordinariam indictionem. Hæ quatuor scil. auri fisco inferendi causæ sunt; eáque proinde prima illationum & debitorum fiscalium diuisio, à *causâ*, cuius nomine ea fit, desumpta notanda est; vel inquam ea debentur & inferuntur ex *Proscriptione* bonorum, vel *Multæ* nomine, de quo est quoque Synesij *ep.* 127. vbi agit de Euthalio Lydiæ Præside, à Rufino PP. quindecim libris auri multato: quique insigni imposturâ duobus marsupiis confectis, in quorum altero æreos nummos condiderat, in altero verò aureos, id quod æreis plenum erat loco aureorum subiecit: vel ob *Canonicos* titulos, id est solemni pensitatione tributorum; vel denique *Extraordinariæ* Indictionis nomine. Quæ prima, vt dixi, illationum diuisio hîc proponitur. Altera desumpta est à diuersitate personarum & modi: Nẽpe alia peculiaris est in singulos, alia certa per paucos, alia denique vniformis in cunctos. *Peculiaris in singulos*, nẽpe adscriptione facta pro modo possessionis cuiusque. *Certa per paucos*, putà Honoratos, Senatores, Decuriones, Negotiatores. *Vniformis in cunctos*, nulla possessionis, vel dignitatis ratione habitâ, aut professionis.

¶ Ergo his omnibus casibus Valentinianus Sen. aurum fisco inferri non vult in *Materia*, id est in materia impura, non obryza: *Materia* sc. cùm aliàs omnem auri massam significet, vt *leg.* 1. *sup. h.t.* vbi dixi; hîc significat impuram, cui opponitur *hac leg.* & *l.* 13. *inf. de auro coron.* obryza: de qua semel plenè dixi ad *leg. vn. sup. de oblat. votor.* vel ex *hac* sanè *lege* apparet, *obryzam* esse examen auri quod per ignem fit, diù multúmque donec id purum vndique appareat. Quid igitur? Prius materiam flammæ edacis examine in obryza detineri iubet Imp. vt pura sit: idque fieri sub Conditionalium oculis ac periculis vbi Conditionales sunt Ministeriales publici, qui varia ministeria præbebant publico; & inter alia, nummis, auróque flando, probando; de quibus Cõditionalibus dixi plenè ad *leg.* 5. *sup. de iur. fisci: & l.* 3. *sup. de Numerar.*

¶ Id verò ab Imp. *huius leg.* Authore constitutum puto, ne, quod solebant, *Spectatores*, qui auri materiam illatam spectabant, probabant; quâ *Spectatoris* voce Symmachus quoque vtitur *loco* quem mox apponam, incrementi nomine propter obryzam aliquid exigerent, eoque

eóque nomine prouinciales concuterent: de quo *incremento* obryzæ nomine, sunt *duæ leges*, *hoc C.* putà *lex 2. supr. de Susceptor.* & *lex 4. infr. de auro coronar.* quâ etiam id incrementum obryzæ duodecim annis post *hanc leg.* in auri coronarij oblatione sublatum. Eóque etiam pertinet quod Symmachus scribit *lib. 4. epist. 56.* (procul dubio ad Gratianum A.) *Flandæ monetæ nequitiam decoquit larga purgatio: Nullo iam prouincialis auri incremento trutinam Spectator inclinat*: neque dubito Symmachum de *hac ipsa lege* ibi cogitasse.

¶ Et hæc quidem ad *huius l.* sententiam sufficiant: quæ & eo quoque nomine singularis est ob subscriptum *Nemasiæ* nomen, cuius nulla alibi quod sciam mentio occurrit. Nos vbi ea fuerit, inquiramus. Igitur sub Valentiniani Sen. non sub Valentis, Imperio fuisse ostendit *Dracontius* ad quem *hæc lex* data est: quem vtique Vicarium Africæ fuisse iam *in Notis* ostendimus. Valentiniani tantùm itinera hîc nobis prosequenda sunt. Igitur in Galliis hoc Anno Valentinianum constitisse docet huius Anni *Chronologia*, & quidem *Remis*, vbi mense adhuc Iunio erat, vt docet *lex 5. infr. de censu*: tùm *Ambianis*; quod de Ambianis docet subscriptio *legis vn. supr. de ingratis liberis*: idque mense Augusto proximo, post *hanc leg.* Hæc *lex* data est mense Iulio, qui medius est inter Iunium & Augustum: quare & Nemasia hæc inter Remos & Ambianos medio loco posita fuerit necesse est: & verò locus ille hodie vocatur *Nemay* haud procul Remis, & intermedius Remis Ambianos pergenti: quo sanè perrexit hoc tempore Valentinianus, ea quam enarraui de causa, ad *leg. vn. supr. de ingratis liberis.*

DE AVRI PVBLICI PROSECVTORIBVS.

TITVLVS VIII.

X. COD. IVST. LXXIII.

De Reorum prosecutione, dixi ad *legem 6. suprà*, *de exhibend. reis.*

De Animalium prosecutoribus, vide *titul. ne operæ à conlat. exig. & leg. 2. supr. de Tractor. & statuis & leg. 2. infrà, de venat. ferar.*

De Frumenti prosecutoribus ideſt, Nauicularijs, dixi ad *leg. 4. infr. de Naufrag. & ad leg. 33. infr. de Nauicular.* quæ iungenda est *legi vn. hoc tit.*

De specierum argenti aurique prosecutotibus, *l. 18. 40. 47. 48. supr. de cursu publ.* deque iis plenè *Para titlo de Annona & tribut. & tit. de excoct. & translat. annon.*

Du Port, voicture des deniers à l'Espargne. vide *Cod. Henry*, 12. *tit.* 24. *des Clercs conducteurs des deniers. art.* 1.

---

1. * Impp. Honor. & Theod. AA. Anthemio PF. P.[a]

AVRI prosecutores, partim nullâ præmissa (vt adsolet) prosecutoria, aurum præsumunt, partim diutiùs retentant[b] quod statim fuerat adsignandum. Ideóque censemus[c], ne quis absque præcepto Viri Inlustris Comitis sacrarum lagitionum, vel coquendum[d] aurum sumat, vel capiat[e] deinceps retinendum. Data XIII.[f] Kalend. August.[g] Honorio VIII. & Theod. III. AA. Coss.

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. eod. tit.* Iungenda autem huic legi, *lex* 33. *infr. de Nauicular. & lex* 2. *Cod. de off. Ciuil. Iudicum.*
[a] Orientis: de quo etiam sæpè, ad ipsum Synesius v. *Prosopogr.*
[b] Ideſt, iubemus.

[a] Recentare est detinere, vid. *Gloss. Theod.*
[b] Ita quoque habet *C. Iust.* sed repono *cogendum*: de quo mox.
[c] Accipiat.
[d] Ita quoque *d. l.* 2. At *d. l.* 33. XIV.
[e] Constantinop. add. *d. l.* 33. & *d. l.* 2.

COMMENTARIVS.

DE PROSECVTORIBVS auri est hæc vnica *hoc titulo* Theodosij Iun. Constitutio: de quibus tamen sunt aliæ *hoc Cod.* leges plures putà Constantini M. *lex 2. infr. de Iudæis.* Valentiniani Sen. *lex 18. supr. de cursu publ. & l. 12. supr. de Susceptor.* Theodosij M. *lex 40. 47. 48. supr. de cursu publ. lex vlt. sup. de his qui cum dispens.* Honorij *lex 161. supr. de Decur.* & sic in vniuersum nouem *hoc Cod.* constitutiones. Est & Libanij locus *orat. pro Aripha*ne *p. 213.* ὁ δ' ὧν ἥδη τεταγότης &c. τὸν δ' ἀνοήτως διακονεῖν μυριάμαξον χρυσὸν ἀγυσῶν ἀπεπεμπτον. Scilicet, vt aliarum rerum & specierum ad largitiones Principis perferendarum certi deductores, prosecutores erant; de quo munere agit quoque Arcadius Charisius in recensu munerum personalium in municipiis: *l. vlt. §. 3. ff. de munerib.* ita & auri publici, qui scil. aurum sacris largitionibus inferendum, *cogendum* deferebant, & quidem cursu publico: vt docet *d. l. 18. & 47. 48. sup. de cursu publ.* Iique vel ex Curialium numero erant, vt docet *d. l. 161. & d. l. 2. infr. de Iudæis*; vel Palatinorum, *l. 48. sup. de cursu publ.* Id quod ex Synesij quoque *ep. 20. & 21.* discere est, vbi meminit Decurionis seu Curialis (ita enim versum oportuit) Vrbis Alexandrinæ (ad quem pertinent & duæ sequentes epistolæ...) qui à Curiâ (ita enim vertendum βουλευτήριον, non *Consilium*) Alexandrinâ missus fuerat ad prosecutionem seu perferendum aurum ad Comitem S.L. in militum stipendia, χρυσίον ὡς ὑμᾶς (alloquitur fratrem Com. S.L.) νομιῶ τεθλιῶτας κομίζοντα. Item, ὡς δεῖ χρυσίν διακομιδῇ πρὸς ὑμᾶς ἐσάλπι δημοσίαν ὁδόν. Et ita quidem Prosecutores hîc intelligendi sunt: non vt Alciatus olim, & post eum alij qui in iudicio contra eos persequuntur qui aurum debent. *Prosequi* enim hîc, est deducere, deuehere. *Prosequi*, inquam; nam ita hîc *Prosequutores* dicuntur, & *Prosequutoria*; non vt Amayas *Persecutores*: quanquam hac in re ipsa, hæc vox *persequendi* vsurpatur ab Arcadio Charisio *l. vlt. §. 5. ff. de munerib. & bonor.* nisi vitium ibi sit.

¶ Ad rem. Fraudibus igitur auri prosecutorum eorum, vt *aliis legibus illis*, ita & *hac leg.* Theodosius Iun. occursum it; quæ pars est prolixioris Theodosianæ constitutionis *de re Tributaria*: quâ is partim collatorum indemnitati aduersus Exactorum & Iudicum iniurias consultum iuit, quò pertinet *l. 2. C. de off. ciu. Iudic.* (quæ *huic* proinde iungenda est) partim fisci vtilitati pœnâ impositâ Auersi oneri reis, putà Nauicularijs, seu frumenti prosequutoribus, *d. l. 33. supr. de Nauicul.* (quæ inde desumpta *huic* iungenda est:) & Auersi oneris reis prosecutoribus auri *hac leg.*

¶ Cæterùm vt duûm generum fraudes Prosecutorum hac parte fuêre; vel enim citra præceptum (quod hîc *Prosecutoria* vocatur, nempe *prosequendi* iussio) Comitis S.L. sæpè aurum deferendum, *cogendum*, (vt hîc legendum, de quo mox) capiendum, vt mox infrà, præsumebant; vel diutiùs retinebant, quod statim fuerat assignandum: ita Duo *h. l.* interdicuntur auri Prosecutoribus. Primò, ne absque *Prosecutoria*, ideſt præcepto Comitis S.L. aurum præsumerent, seu *cogendum aurum sumerent*; Vbi *coquendum* aurum, pro *decoquendum*, absumendum, interuertendum accipit post Accursium, Lucam de Penna, Cuiacius quoque sed malè: Alij *coquendum* accipiunt pro *purificandum*: Scilicet solidi collati Susceptoribus in massam mox redigendi erant, massâque in obryzâ seu flammâ tenenda: quod indicatur *d. l. 12. sup. de Susceptor.* Vnde & cocti auri fit mentio *l. vn. sup. de oblat. vot. & tit. de auro coron. infr.* Verùm & id malè, Susceptoribus enim id incumbebat, non Prosecutoribus. Igitur Comitis S.L. præceptum priùs eos expectare vult: à cuius scil. nutu pendebant omnia quæ sacris Largitionibus debebantur: de quo in *Notitia dignitatum.* Secundo loco vetantur Prosecutores diù retinere aurum, sed statim *adsignare*, ideſt Largitionibus inferre. Igitur vt paulò antè indicaui, hîc omninò reponam *cogendum*, vbi scriptum erat *coquendum*, vel *vrguendum*: Debita cogere, *l. 39. de appellat.* Pensiones cogere, *l. 17. de exact.* Cunctantes cogere, *l. 1. de liberali causa.* Cogere est rem aliquam in suum & debitum locum compellere: sic apud Virgilium *Tityre coge pecus* (qui idem, *Compulerántque greges*) vbi Seruius, ideſt, *collige, in vnum redige.* & *Cogite oues pueri*: vbi Seruius, *in ouilia colligite.* Item *Æneid. 11.*

Ergo concilium magnum, primósque suorum
Imperio accitos alta intra limina cogit:
Olli conuenêre, fluuntque ad regia plenis
Tecta viis.——

Plautus pariter *Bacchidib. Actu 5. scen. 2.* de ouibus, *Cogantur quidem intrò.* Sed quid aliunde testimonia conquirimus? *Cogendi* vox propria in his erat quæ in Fiscum seu Ærariũ referenda essent, referrentur. Sid Varro dixit *lib. 4. de Lingua Latina*, coactum in publicum: Tacitus *lib. 1.* in fiscum cogi. Iurisconsulti nostri, *cogi ad*, vel *in fiscum* bona; *l. 31. 45. §. eius: ff. de iur. fisci: l. vlt. de bonis eorum: l. vlt. de requir.* à fisco cogi partem, *l. 24. ff. de falsis*: Cogendum verò aurum sumere, hîc, est aurum præsumere prosequendum. Sanè *capiendi* voce mox id ipsum indicatur, *vel capiat deinceps retinendum*: pariter vt à Theodosio M. *d. l. vlt. supr. de his qui cum disp.* Imò pariter vt idem Theodosius Iun. *d. l. 33. infr. de Nauicul.* (huic coniungenda) & Honorius *l. 3. Cod. quæ res venire non poss.* capitalem pœnam minitatur Nauicularijs qui fiscales species susceperint deportandas, si rectâ nauigatione contempta, litora deuia sectati, eas auertendo distraxerint. Imò pariter vt Susceptores specierum diu penes se eas retinere vetantur, *l. 17. supr. de Susceptoribus*: *l. Cod. de canone larg. tit.* Tandem & Honorij *lex 1. Cod. de off. Com. S.L.* ad eundem finem pertinet: quâ iubentur Iudices *aurum exactum ad sacras Largitiones sine vlla dilatione mittere.* Idque est quod *sine lege* dicitur, *ne* &c. *vel capiat deinceps retinendum*: ideſt, diutiùs retinendum.

DE HIS, QVÆ EX PVBLICA CONLATIONE INLATA SVNT, NON VSVRPANDIS.

TITVLVS IX.

X. COD. IVST. LXXIII.

Conferendus cum hoc *Titulus* 24. *libro* 10. *suprà de his qui cum dispens. contrahunt.*

PARATITLON.

INLATA ex publica collatione *Rub.* à Republica collatione suscepta, *l.1.h.t.* quæ in conditis referuntur, vel in arca continentur: *l.2.* quæ ex priuatæ rei canone sunt, vel eo quod ex iisdem titulis Iudices exegerint, *l.3. seuvlt.* denique ex Largitionibus sacris, vel ex priuato ærario, *l.2. supr. de his qui cum dispensatore*, veluti aurum *d.l.2. & 3. supr. de his qui cum dispens.* ex vrbicario canone, *l.vlt. infr. de canone frum. V.R.* horreaticas species, *l. vlt. supr. de conditis in publ. horreis* annonas horreis deputatas, *l.12. infr. de operib. publicis*: species annonarias, *l.3. supr. de erog. mil. ann.* vsurpare, *Rubr. h.t.* & *d.l.3. supr. de erogat.* veluti mutui interuentione opposita inuadere, *l.1.* commodare, *d.l.2. supr. de his qui cum disp.* præsumere *l.2.h.t.* ad quemlibet titulum vsurpare, *d.l.2. hoc tit.* ad alias necessitates transferre, *l.3*, prohibentur *hoc titulo*, & *dictis legib.* omnes Iudices *l.1.2.3. hoc tit.* sine sublimium potestatum iussione, *l.2. h.t.* Proposita pœna seu seueritate grauissima *d. l.3. hoc tit.* Quadrupli, *l. vlt. infr. de canone frum. V.R.* deportationis & proscriptionis omnium bonorum, & summa pœna *l.12. infr. de operib. publ. & l. vlt. supr. de cond. in publ. horreis, d.l.2. sup. de his qui cum disp. contrax.*

---

1. * Imp. CONSTANTINVS A.''

NVLLVS Iudicum'' id quod à Republica'' ex conlatione susceperit, mutui interuentione obpositâ, vel inuadat vel conetur inuadere. Dat. prid. Non. Mar. Treu.'' Paulino & Iuliano Coss. [325.]

NOTÆ.

* *L. 1. Cod. eod. tit.*
'' Præfecto Prætorio Galliarum inscripta fuisse videtur *hæc lex*: de quo ad *subscript.*
'' Ciuitate aliqua: nempe totius Reipublicæ canon & tributum simùl Iudicibus inferebatur vid. & *l. vn. supr. de prab. salario.*
'' *Treueris* non fuit hoc Anno Constantinus M. verùm in Macedonia primùm mox, in Bithynia: Quare *Data* hîc, pro *reddita*, scilicet P.P. Galliarum: quomodo & aliæ leges nonnullæ Datæ Treueris similiter accipiendæ sunt: veluti *l.3. vnde vi. l.5. de proximis. l.5. de Veteranis: l.2. de Numerar.*

11. * Imppp.

11. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEOD. AAA. Haue Lampadi'' K. N. B.

NVLLVS'' penitus ex eo quod refertur in conditis'', vel in arca'' continetur, ad quemlibet titulum'' vsurpet, nisi fortè præsumendi facultatem Sublimium Potestatum'' iussione perceperit. Dat. 111. Id. April. Constantinop. Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTÆ.

* *Lex Cod. eod. tit.*
'' Putabam aliquando reponendum hîc *Palladi*: cui inscribitur *lex 2. & 3. supr. de his qui cum dispens.* sanè Lampadius cui *hæc lex* inscribitur, alius est ab eo qui in Occidente sub Honorio posteà fuit, cuique inscribitur *lex 11. Cod. de vectigalib.* & de quo Zosimus *lib.5. p.806. & 827.* in Gestis Anni 408. & 409. ad quem extant & duæ Symmachi *epistola 62. & 64. lib.8.* & cuius meminit *lib.6. ep.64. & lib.9. ep.34.*
'' Iudex: vt *l.1 sup. & l.vlt. infr.*
'' Pro in condita: condita autem in horreis, v. *infr. tit. de conditis in publ. horr.* non sola condita militaria.
'' *Arca* priuatæ rei *conditæ* specierum seu largitionalium titulorum, de Arca, & Arcariis dixi *ad leg. 14. supr. de Susceptoribus.*
'' Id est, expensam & causam publicam.
'' An P.P. vt *l.6. de indulg. debitor.* An Comitis S.L. & Comitis R.P.

111. * Impp. Arcad. & HONOR. AAA. Messalæ PF.P.'' Post alia.

CIANT Iudices'', nihil sibi ex Priuatæ rei canone, vel eo quod ex hisdem titulis exegerint'', ad necessitates alias transferre licere: nisi malunt grauissima seueritate suam licentiam coherceri. Dat. XVI.'' Kal. Iun. Med. Theodoro v.c. Coss. [399.]

NOTÆ.

* *L.3. Cod. eod. tit.* & plenius *l.vlt. Cod. de collat. fund. patrim.*
'' Italiæ.
'' Ideſt, Rectores prouinciarum, vt *l.1 supr.*
'' Ita quoque *d.l.3.* at *d.l.vlt. contigerit.*
'' Eodem die Data hoc Anno ad Dominianum Vic. Afric. *lex 37. infr. de hæreticis.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. THEODOSII M. HONORII Imperatorum tres constitutiones *hoc titulo* continentur, in eodem argumento: Quibus videlicet *Iudices* seu Rectores prouinciarum ex collatione illatâ, vsurpare quidquam vetantur. Id enim interest inter *hunc titulum*, & *titulum 24. lib.10. supr. De his qui cum dispensatore contrahunt*; quod ille sit de priuatis, & de exactoribus, & Profecutoribus, aliquid vsurpantibus ex fiscalibus: hic verò de Iudicibus ipsis seu Rectoribus prouinciarum. Nam qui aliter distinguunt, non rectè distinguunt.

¶ Ergo 1. vetantur Iudices vsurpare seu contingere illata siue suscepta à Republica ex conlatione: siue ea ipsi susceperint, *l.1. hoc tit.* & exegerint, *leg. vlt. hoc tit.* siue in condita relata sint aut in Arca contineantur, *l.2. hoc tit.* quod *Canonis* appellatione indicatur, *l.vlt.* vbi *priuatæ rei canon.* opponitur ei quod ex iisdem titulis Iudex exegit, ideſt, ipse exegit ex iisdem rei priuatæ scilicet titulis; veluti ex patrimonialium fundorum canone & præstatione, quod docet *lex vltim. Cod. de collat. fundorum patrimonialium*, vbi *lex vltim. huius tit.* (quamlibet posita paritet vltimo loco *tit. huic* gemino) amplior extat relata hic verbis: *Per omnes prouincias patrimonialium fundorum ab ordinariis iudicibus canon exigatur, & quicquid exactum fuerit dirigatur, id est siue species annonariæ sint, siue largitionales, siue ad rem priuatam Principis pertineant*; de quo est, etiam disertè *dict. lex vltima hoc titulo.* Id enim *Arcæ* appellatione *d.l.2. hoc t.* intelligendum esse dixi plenè ad *l.15. supr. de Susceptor.* Non vt (qui secundus error notandus) Cuiacius etiam de Arca P.P. Qui & ideò malè tertio errore *legem vltim. huius titul.* ita distinguit à *l.2.* quasi *dict. leg. vltim.* agatur de priuato Ærario, non etiam *dict. leg.2.*

Et sic in condita relata & in Arca contenta, distinguenda sunt, quæ etiam sub diuersarum Potestatum dispositione fuêre, putâ illa sub Comitis S. L. hæc sub Comitis R. P. qui *sublimium Potestatum* appellatione intelligendi sunt: *leg.12. hoc tit.* Quod pœnam attinet, quæ proponitur *l.2.* bonorum proscriptionis & deportationis eadem proponitur iterum & *l.vlt. sup. de conditis in publ. horr. & l.12. infr. de operib. publ.*

2. *Vsurpare* autem vetantur suopte motu citra sublimium Potestatum iussiones, hi enim soli præsumendi facultatem tribuere potuêre: putà Com. S.L. & R.P. sub quorum dispositione fiscalia fuêre.

3. *Vsurpare* item quocunque obtentu: Neque *mutui interuentione* oppositâ, *l.1. hoc tit.* veluti ad alium quemlibet titulum, in quem destinata sunt, *l.2. hoc tit.* seu ad necessitates alias Reipubl. *l. vlt.*

hoc tit. veluti in operum publicorum expensas: *Mutui interuentione* oppositа inuadere *l. 1. hoc tit.* est generaliter, eam in alium vsum mutuare, & mutare, non tantum priuato alicui mutuam dando, vt vulgùs quarto errore interpretatur, qui & hac ratione quinto errore differre putant *dictam legem 1.* à *leg. 2.* Quò etiam pertinet Ammiani Marcellini locus, *lib. 28. p. 385. Hymettius cùm Africam Proconsule regeret, Carthaginiensibus victus inopia laborantibus ex horreis Romano populo destinatis, frumentum dedit, paulòque postea cùm prouenisset segetum copia, integrum sine vlla restituit morâ: verùm quoniam denis modiis singulis solidis indigentibus venundatis emerat ipse tricenos, interpretij compendium ad Principis ærarium misit: Ideoque Valentinianus per nundinationem suspicatus parum quam oportuerat missum, cum bonorum parte multauit.*

Denique omnis omnis vsurpatio, nundinatio, rerum ex publica conlatione illatarum Iudicibus *his legibus* interdicitur.

4. De pœna vsurpantis Iudicis satis monuit *Paratitlon.*

NE" PRÆFECTIANVS, EXACTORIS, VEL CVRIOSI, HORREORVM", CVSTODIS FVNGATVR OFFICIO.

TITVLVS X.

" Abest hic *Titulus* à *Codice Iustinian.*
" *Vel horreorum.*

1. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Zosimum" Præsidem Epyri nouæ.

COMPERIMVS, Imperatoriæ iussionis † auctoritate neglectâ, Præfectianos" ad perniciem prouincialium exitiúmque remeasse, & exactionibus in Prouinciâ" meritis tuis creditâ, vel potius lucris & quæstibus suis, contra vetitum laborare: Præterea, vel horreorum gerere custodiam, vel Curarum ius atque arbitrium sibi præsumere. Horum si quis existat, volumus, huius auctoritate præcepti, in futurum Susceptorum Officiis eum deputari, déque eius nomine vniuersa Clementiæ Nostræ auribus intimari. Dat. XIV. Kal. Dec. Med. Valentiniano & Valente IV. AA. Coss. [373.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. Iust. de apparitorib. Præfectorum Prætorio* hinc interpolata est: Eam vel similem indicat Maiorianus *Nouella 4. de Indulg. reliquorum.*

" Zosimo huic Præsidi Epiri nouæ inscribitur hoc ipso Anno altera adhuc *lex vn. supr. de stratoribus.* vbi & de Epiro nouâ dixi: Fuit autem hic in eo Magistratu successor Paulini, cui inscribitur Anno superiore 372. *lex 22. infr. de Episcopis* Fortean Zosimi Historici qui Aduocatus fisci fuit, pater hic.

† *Lex* hæc nusquam comparet: nisi intelligat *legem 2. supr. de Curiosis*: vel certe Iuliani *institutum*, de quo mox.

" Idest, Apparitores PP. & quidem Illyrici in *specie huius leg.* sub quo fuit *Epirus noua*: vt ex *Notitia Imperij* liquet. Cæterum hoc tempore fuit PP. Illyrici Probus. Porrò iniuriam facit Cuiacio vir doctus, quasi is ad *Nouellam 119. Præfectianis* Adsessores Præfecti Po. connumerauerit: nam imò Præfectianos ab Adsessoribus clare separat.

" Epiro noua.

COMMENTARIVS

DE PRÆFECTIANIS est Valentiniani Sen. *lex*: de quibus agitur & *l. 19. supr. de dign. off. Nouella* Valentiniani *inter Theodosianas 37. de Principib agent. in reb.* & *Nouella* Maioriani *4. de Indulgentiis reliquorum* (quæ etiam *huic l.* concordat) idest, de Præfecti Prætorio Apparitoribus seu Officialibus, de quibus est peculiaris *tit. C. Iust. de Apparitorib. Præfectorum Prætorio & priuilegiis eorum*: Multaque eorum mentio *hoc Codice*: ac nominatim *tit. de diuers. offic. l. 5. 6. 7. 9. supr. de executorib. & exactorib.* & *lege 14. supr. de exactionibus*: (quæ in eodem argumento versantur in quo *hæc lex*:) De iisdem est quoque Synesij locus *epist. 127.* vbi agitur de exactione multæ cuiusdam impositæ

positæ Euthalio Lydiæ præsidi à Rufino PP. Meminit & Chrysostomus non *vnâ epistolâ*, vbi ἐπαρχικὸν vocat: meminit & Amm. Marcell. *lib. 17. p. 98.*

¶ Cæterùm Præfectiani hi, vtpote Inlustris maximè potestatis putà Præfecti Prætorio Apparitores, maiorisque adeò meriti (quomodo & alij in foro Præfecti Prætorio: de quo dixi ad *l. 188. sup. de Decur. l. 2. sup. de assessorib. & l. vlt. de postulando*) singularibus priuilegiis supra alios Apparitores fruebantur, de quo *leg. 8. sup. de diuers. offic. & d. tit. C. de Apparit. Præf. Prat. & priuileg. eor.* vice versa etiam, quia timendi magis & terribiles prouincialibus erant, quibus militaris terror inferebat formidinem, vt dicitur *l. 6. sup. de executor.* superioris militiæ authoritate terribilibus, Maioriānus *de Nouell. 4.* de superioris cinguli fastigio [malè, fastidio] blandientes, *ibid.* armati protinus ministri, *ibid.* à nonnullis actibus submoti fuerunt Principum constitutionibus, *ne* alioquin *in perniciem prouincialium & exitium*, (vt *hac leg.* dicitur) procederent, *lucrisque & quæstibus suis* indulgerent. Igitur hac de causa vetiti iam anteriorib⁹ constitutionibus Præfectiani *Exactionib.* tributorum incũbere, vt *hac l.* docemur. De Iuliano certè C. Am. Marcell. *lib. 17. p. 98. Inusitato exemplo id petendo Cæsar impetrauerat à Præfecto* [Prætorio Florentio] *vt secundæ Belgicæ multiformibus malis oppressæ dispositio sibi committeretur: eâ videl. lege, ne Præfectianus nec Præsidalis Apparit. ad soluendum quemquam vrgeret.* Ergo & id quoque à Iuliano C. tùm obseruatum, & fortè *lege* generali emissâ, quam hîc Valentinianus intellexerit. Quod & *hac l.* à Valentiniano Sen. per Epirum nouam vetatur, qui & duobus aliis præterea muneribus seu muniis iis interdicit: putà vt ne Præfectianus *Exactoris* munere fungatur; ne *Custodis horreorum*, aut *Curiosi*. De *Exactoris* munere hoc idem postea statutum fuit ab Honorio, *d. l. 5. 6. sup. de Executor. & Exaction.* & à Maioriano, *d. Nouella 4.* Ratio huius interdictionis (iuxta *hanc legem, & d. leg. 5. 6. sup. de Executor.*) eâ Nouellâ pluribus redditur: putà quod sæuioribus exactionibus possessorem, Curialémque concuterent, & ita omnia pro arbitrio suæ deprædationis extorquerent, & cùm minimum aliquid publicis commodis inferret, duplum aut ampliùs in sportulis auidus & prępotens executor acciperet: denique quod superioris militiæ auctoritate terribiles forent, & in prouincialium viscera & damna sæuientes nec arguere quisquam apud prouincialem Iudicem posset, quod iis totum sibi de superioris cinguli fastigio blandientibus resupina potestas prouincialis, id est ignauus Rector prouinciæ famularetur, necde longinquis regionibus cum magno sumptuum expensarúmque detrimento ad Comitatum Principis venire auderet ille qui quereretur, cui sub dutum patientiæ gemitum tolerabilior videretur deprædatio sæuientis quàm sub magno obseruationis incommodo sustinendus impetrandæ vltionis euentus: & quæ *sequuntur*. Et quidem de Exactionis munere.

¶ Eâdem ratione secundo loco Præfectiani ab *Horreorum custodiâ* seu præpositurâ *hâc l.* arcentur; de quâ consulendum *Paratitl. tit. de Susceptorib. præpositis, sup.* de custodibus horreorum est quoque locus apud Valer. Maximum *lib. 9. c. 3. §. 7.* Nempe, quia & facilè interuertere aliquid ex annonâ poterant neque tam facilè erat ab his annonam consequi.

¶ Tertio loco, & *Curiarum iure atque arbitrio* Præfectianis interdicitur, id est vt *h.t.* Rubrica satis indicat, *Curiosi* munere: Quod & ipsum iam antea vetitum à Constantio *l. 2. sup. de Curios.* cùm sub Constantino è Præfectianis primipilaribus stationarij seu Curiosi sumerentur, *l. 2. sup. de cohortalib.* imò aliquandiu adhuc sub Constantio, vt docet *l. 2. sup. de Curiosis*: & *lex 6. sup. de diuers. offic.* Sanè & postea sub Honorio Apparitores Stationarios, id est Curiosos fuisse docet *lex 31. inf. de Episcop.* de quo munere suo illo *tit. 29. lib. 6.* quod erat, vt cursum publicum gubernarent, inspicerentque ne quis circa vel supra euectionis auctoritatem cursum moueret seu vsurparet, in quem finem Curiosi remotas stationes peragebant, vt callida machinamẽta & fraudes commeantium depellerent. Breuiter, cursus publici præpositi erant: Itemque reos Iudicibus nunciabant. Ratio autem huius Interdicti hâc quoque parte aperitur, ne videl. quenquam hâc occasione facilè conuerterent, terribiles ipsâ potestate armatâ. Sic & Theodos. M. *l. 8. C. de off. Rectorum prou.* vetuit ne quis Iudicum in prouincia sua Præfectianum, non magis quàm Palatinum, aut militem intercessorem, id est executorem cuiusquam litigatoris petitione in quolibet priuato seu publico negotio tribueret.

¶ Pœna autem Præfectiano Exactionis vel Horreorum custodiæ vel Curatum seu Curiosi munus vindicanti isthæc imponitur *hâc l.* quam Tribonianus omisit; vt Susceptorum officio deputetur. Quod notandum, non tantum in genere pœnæ genus, quo quis pœnæ loco ex alio Corpore, alteri sequiori additur, de quo ad *l. ... sup. de pœnis*: verùm in specie pœnæ genus, *susceptoris* officio deputari: (de quo alias susceptorum officio *suo tit. sup.*) sc. cùm Susceptores ex Valentiniani huius mente, fermè ex Officialibus Rectorum prouinciarum sumerentur non ex Apparitorib. Præfecti Prætorio, vt docet *lex 4. 6. 7. 9. sup. de suscept. l. 70. sup. de Decurion. lex vn. sup. de priuil. app. mag. pot. l. 6. sup. de priuil. eorum qui in S. Pal. & lex 8. sup. de diu. offic. & l. 1. Cod. de Appar. PP.* sanè nil mirum si Præfectiani peccantes, contra priuilegium sibi datum pœnæ loco in sequiorem militiam darentur.

Cæterùm pertinet *hæc lex* ad querelas, quæ hoc tempore perlatæ ab Epirotis ad Valentinianum: cuiusmodi ei paulò post perlatæ de ipso Probo P.P. teste Amm. Marcell. *lib. 30. pag. 453. 454.* Posteaquam scriptor ille Valentinianum eo nomine reprehendit, quod quærendæ vndique pecuniæ vias absque iustorum iniustorũque discretione scrutaretur, quem & Probus P.P. sequebatur, vnde subditorum domus & fortunæ tum succisæ, tributorum oneribus vectigaliumque augmentis, oppressis etiã quibusdã *flagitantium amaritudine*: addiditque, Valẽtinianum hæc tanquam auribus cerã illitis ignorasse: parsurum tamen fortasse Pannoniis, si hæc antè ingemiscenda compendia compertisset: quæ nimiũ serò tali didicit casu: subiicit; *Ad prouincialium residuorum exemplum etiam* EPIROTÆ *acturos sibi gratias à Præfecto mittere compulsi Legatos, Iphiclum quendam Philosophum spectatum robore pectoris hominem adegêre, non sponte propriâ pergere ad id munus implendum. Qui cùm Imperatorem vidisset, agnitus, aduentusque sui causam interrogatus, Græcè respondit: atque vt Philosophus veritatis professor quærente curatius Principe, si hi qui misêre ex animo bene sentiunt de* PRÆFECTO, *Gementes, inquit, & inuiti. Quo ille verbo tanquam telo perculsus, actus eius* [Probi PP.] *vt sagax bestia rimabatur, genuino percunctando sermone quo noscitabat: vbinam ille esset, verbi gratia honore inter suos antecellens & nomine, vel ille dies, aut alius*

Ordinis primus: cumque diceret periisse aliquem laqueo, abisse alium trans mare, consciuisse sibi alium mortem, aut plumbo vita erepta extinctum, in immensum excanduit, virente irarum nutrimenta tunc Officiorum Magistro Leone &c.

Locus hic Ammiani Marcellini *huic l.* in multis respondet, quæ data est ad Præsidem Epiri aduersus Præfectianos occasione eius quod recenter compererat: *Comperimus*, inquit: & fortè ex legatis Epiroticis: Certè tempora congruunt, narrat enim hæc Am. Marcell. hoc ipso tempore sequente altero consulatu A. 373. quanquam & id paulo ante comperisse potuit. Certè *Epitorarum* damna hæc hoc tempore vt ex *illo loco* clarè discimus, ita & ex *hâc lege*, imò & *altera* adhuc *lege*, hoc ipso Anno 373. data ad eundem Zosimum Præsidem Epiri nouæ: putà *l. vn. de stratoribus* quæ & data, id est reddita est Apolloniæ: vbi equorum collationi probationique modum ponit aduersus stratorum concussiones: vt *hâc l.* Præfectianorum concussionibus occurrit.

DE CVRATORIBVS KALENDARII ET FIDEIVSSORIBVS EORVM.

TITVLVS XI.

Non extat *hic Titulus Cod. Iustin.* pro quo *Titulus, de debitorib. ciuitatum* est: sub quo *lex vn. huius tit.* posita est: subductâ vbique mentione Kalendarij & Curatoris Kalendarij. Sanè meliùs quoque feciſſent *huius Codicis* Conditores, si *legi* quæ sub *hoc titulo* posita est, *Titulum de debitoribus ciuitatum* inscripsissent: quandoquidem potissima eius pars eo pertinet; etsi non negem indirectè quoque eadem omnia ad Curatores Kalendarij referri.

De Curatoribus porrò seu Curatoribus ciuitatum, qui alij ab his sunt. v. *l. vltim. de superexaction. l.* 31. *de Episcopis: l. omnis* 5. *de iis quæ admin. l.* 5. *de exhib. reis: l.* 2. *de Canone fr. V. R. l.* 1. *de scænicis: l.* 3. *&* 8. *de donat. l.* 20. *de Decurionib.*

---

1. * Imp. CONSTANTINVS A. Locrio Verino" suo Salutem.

APVT eos" superstites integris facultatibus esse peruideris, vel quorum" heredes incolumia retinere patrimonia, sortes" Kalendarij" persseuerare debebunt: ita tamen, vt annuas vsuras suis quibusque" temporibus exsoluant: cùm simul & Reipublicæ vtile sit, retinere idoneos debitores: & ipsis commodum", cumulum" debiti minimè nutriri." ¶ Et quia nefas est, obnoxiis" corporibus" alienatis circumscribi Ciuitates, placuit, si qui debitor Republicæ ciuitatis quippiam ex eo patrimonio quod habuit, cùm pecuniam Reipublicæ sumeret, donauerit, vel distraxerit, vel qualibet in alium ratione contulerit, qualitate rei alienatæ perspectâ, atque omnibus debitoris facultatibus consideratis, quas habuit cum ei pecunia crederetur, pro rata ab eo qui ex debitoris facultatibus aliquid detinet, ex sorte atque vsuris postulari. Itaque quotiens minus idoneum deprehenditur eius patrimonium, cuius nomen Kalendario" ciuitatis alicuius inuenitur obnoxium, Iudex omni diligentiæ" sollicitudine debebit iniquirere, ad quos ex qualibet condicione transierint debitoris facultates, vt singuli æquâ æstimatione habita pro rata rerum, quas possident conueniantur, personalem actionem contra eum habituri debitorem, qui ipsis soluentibus liberatur: ab eo autem, à quo constat fortunarum suarum partem maximam recessisse, etiam reliquam portionem, quæ aput eum resederit, transferri ad idoneum" oportebit. ¶ Quòd si quispiam debitor Reipublicæ

Reipublicæ ciuitatis fisco nostro locum fecerit, emptores quidem, qui ex" fisco nostro comparauerint, manifestum est, secundum ius vetus † & rescribta † Diuorum Constitutionésque nostras †, nullam debere molestiam sustinere: cùm" huiusmodi casibus Rempublicam placuerit fortuita dispendia sustinere. ¶ Qui verò aliquid ex eiusdem bonis Principali liberalitate fuerint consecuti, iuxta legem † latam obnoxij erunt Reipublicæ, habita solidarum facultatum consideratione, quæ fuerat debitoris, cùm pecuniam Reipublicæ sumeret, vt pro rata corporis", quod ex largitate nostra retinent, competentem sortis atque vsurarum partem exigantur. ¶ Quòd si quis debitores non comparauerit, vel certè ita omnia sua consumpserit, vt nemo aliquam rem ex eius bonis possideat, id quoquè" debitum conuenit ad dispendium Reipublicæ pertinere. Ideóque periculo" Curatoris Kalendarij, & Magistratuum" & Creatorum", aput idoneos, vel dominos rusticorum prædiorum, pecunia conlocanda est. PP. III. Kal. Feb. Volusiano & Aniano Coss. [314.]

NOTÆ.

* *Lex* 2. *C. Iust. de debitorib. ciuitatum.*

" Ad eundem *Lucrium Verinum* data Anno 319. *lex* 1. *sup. de inoffic. test.* & Anno 326. *lex* 2. *inf. de Suariis*: dignitate pariter omissa. Is Anno 318. 119. Vicarius Africæ fuit, vt docent aliquot *leges hoc C.* & Epistola Constantini seu Indulgentia Donatistarum ab exilio, ad hunc *Verinum*. Eum *Consularia* Cuspinianea *Præfectum Vrb.* faciunt A. D. 323. & 324. quò etiam pertinet *lex vn. sup. de his qui ven.* & *l.* 1. *sup. famil. ercisc.* Imò & *lex* 2. *inf. de stur.* Ergò *huius l.* tempore, putem Rectorem alicuius prouinciæ fuisse.

" Debitores Reipub.

" Debitorum,

" *Retinent* C. Iust. Neque tamen istud mutandum: repetendum enim hîc διὰ τὸ κοινῶ pertiderit.

' Id est pecuniæ mutuæ sumptæ ex Kalendario.

" *Reipublicæ*, C. Iust. subductâ hîc & vbique *hac l.* Kalendarij appellatione.

" *Quibuscunque* C. Iust.

" Scilicet sit, διὰ τὸ κοινῶ.

" *V. l.* 11. 24. *sup. de suscept.* Molem, *l.* 3. *inf. de Censitorib.*

" *Nutriri*, id est augeri: sic apud Persium Satyra 5. nummi quincunce nutriri dicuntur. id est quincunce vsura: apud Horatium est. *nummos pascere*. Ita censum nutriri hæredi Boërius *lib.* 2. Nutrire frontis audacium apud Hieronymum pro augere. Imitatio verò Græca vbi φέφειν pro αὐξάνειν, & quidem vbi de fœnore vt *hâc l.* agitur &c.

" Rectè *obryza*. non per μεταφορὰν, vt credidit Cuiacius.

" Id est rebus, facultatibus: hîc, vt *inf. vt pro rata corporis.*

" *Ciuitati alicui*. C. Iust. subducta hîc & quibus præterea locis & sic vbique, *hâc l. Kalendarij* mentione.

" *Indulgentiâ & sollicitudine* C. Iust.

" Ex nouis possessoribus.

" Pro à.

" Id est cuius bona confiscata seu publicata fuerint: patiter vt *l.* 3. *sup. de bon. proscript. & l.* 5. *C. de iure fisci.*

†

†

†

Hæc ratio, cum sequente sententia (quæ ad petitiones bonorum pertinere videtur, à Iuliano sub'atas) vsque ad, *Quod si quis*: omissa *C. Iust.* de quo mox.

" Abest *C. Iust.*

" *Curâ Patres ciuitatis*. Ita *C. Iust.* loco istorum, *periculo Curatoris, Kalend. & Magistratuum & Creatorum*. De quibus patribus dico ad *l.* 1. *sup. de locat. fundorum.*

" Id est Decurionum.

" Qui Curatorem Kalendarij crearunt.

COMMENTARIVS.

DE DEBITORIBVS Ciuitatum, qui mutuam sc. seu fœnebrem pecuniam ex Kalendario seu rationibus ciuitatum sumpserunt, est hæc Constantini M. constitutio: Quæ quidem pecunia à Curialibus Kalendarij administrabatur & collocabatur ipsorum periculo, de quo *fin. legis*: sc. vt sua quædam pecunia, suique reditus Ciuitatum fuêre (de quo iam sæpè dixi:) ita & his pecuniis administrandis Curator præficiebatur, qui *Curator Kalendarij hâc l.* vocatur, id est pecuniarum ciuitatis, & rationum, pecuniarumque fœnori locatarum, id enim *Kalendarium* est ratiocinium pecuniæ fœnebris (notissimâ ratione à Kalẽdis, quibus vertentibus fœnus exigebatur.)

Et quidem etiam cùm de ratiocinio pecuniæ ad ciuitates pertinentis agitur: Quo ipso sensu Eumenius Flauiensium nomine Constantium Æduis pecunias ad CALENDARIA largitum scribit: *Diuus Pater tuus ciuitatem Æduorum voluit iacentem erigere, non solùm pecuniis ad Calendaria largiẽdis, & Lanacris quæ corruerant extruendis, sed & metœcis vndique transferendis.* Indicat sc. Eumenius Constantium Æduis seu Flauiensium Reip. pecuniã donasse, quam mox fœnori occuparent, & ex quâ fœnori locata quæstum facerunt: per Curatorem suum seu Kalendarij sc. Nam qui ibi ad *Caldaria* reponunt, toto cœlo errant. Curatorum Reipubl. olim munus id erat, de quo videnda vel *lex si bene collocatæ* 33. *π. de vsuris.* Curatores enim Ciuitatum, de quibus ad *leg.* 20. *sup. de Decur.* alij ab his fuêre. Quorum quidem Curatorum Kalendarij frequens mentio in *veteribus Inscriptionib.* de quarum nonnullis postea.

Ergo de Debitoribus Ciuitatum ex pecuniâ fœnori sumpta est hæc Constantini M. constitutio: singularis admodùm: vtpote quâ Ciuitatum vtilitati seu securitati variis rationibus consultum it, cùm hactenùs iis haud ita in omnibus consultum esset.

Primùm igitur, benè semel collocatas pecunias penes eosdem debitores, imò & eorum hæredes, persseuerare, *neque mutari debitores* iubet: id est, si debitores, vel eorum hæredes integras facultates habeant, & incolumia patrimonia. Quod sanè ipsum

&

& iam anteà de ipsis debitoribus cautum fuerat *l. si benè collocata 33. ff. de vsuris.* Nondum de hæredibus debitorum. Atenim Constantinus nunc etiam penes debitoris hæredes locupletes seu idoneos pecuniam perseuerare vult. Quo genere hæreditatum & perpetuum quodammodo fœnus inducitur, quod antea morte finiebatur: Idque ipsarum ciuitatum commodo: quod sc. Reipublicæ vtile sit retinere idoneos debitores. Igitur hoc præceptum nunc datur Curatorib. Kalendarij. Atque hæc quodammodo species est *des rentes constituées*: vt notauit ex *hac l. in C. Iust.* posita Loysellus *du desguerpiss. l. 11. c. 6. n. 3. 4.* Ad quam speciem quoque pertinet *Nouella Iustin. 160.*

¶ Sic tamen, si annuas vsuras suis quibusque temporibus exoluant; si modò vsuras suo tempore soluant, intra annum. Vnde colligi posse videatur, vsuras Rebuspubl. debitas annuas fuisse: vel sanè id indicari, vt menstruæ vsuræ vnius anni intra annũ, ante finitum annum soluantur: Idque ipsummet debitorũ quoque commodo; quod sc. cumulũ debiti minimè nutriti, ipsismet debitoribus commodum sit. Nempe & istud quia ipsorummet debitorum interest, ne vsuræ cumulentur, quibus dilatis debitores minùs soluendo plerúmque fiant. Et hæc quidem de debitoribus Reipub. eorúmve hæredibus idoneis seu locupletibus.

Secundum caput *huius l.* est de debitoribus ciuitatum ex mutuatitiâ pecunia Inidoneis factis, & possessoribus bonorum debitoris. Quâ parte Constantinus M. tres casus distinguit: vel enim debitores *Alienatione* bonorum inidonei facti sunt: vel *Publicatione*, vel *Fuga*: & dilapidatione bonorum. Si Alienatione: vt quia ex facultatibus suis seu præ diis quid debitor alienauit, distraxit & sic minùs idoneus factus est: tùm hoc casu Constantinus M. possessores singulos pro ratâ eius quod possident in sortem & vsuras conueniri iubet.

Sanè & ante *hanc l.* debitorum ciui bona suo quodam modo ciuitatibus *obnoxia* fuerunt, id est tacito quodam iure obligata, sic vt ciuitas in res debitoris suo ordine manum mittere posset, iisque securitatem sibi conciliare: Quæ omnium creditorum conditio est, etsi nullam in bonis debitoris hypothecam habeant, siue expressam, seu tacitam & legalem, quo sensu quoque *obnoxia corpora* eorum dicuntur, *hâc leg.* Nondum tamen, distractis iis in possessores eorum vllam actionem habebant (quod proprium Pigneratitiæ seu Hypothecariæ actionis fuit.) verùm iure priuatorum censebantur, *l. 16. ff. de V. S.* sic vt nisi ex singulari beneficio seu priuilegio Principis id haberent nonnullæ ciuitates, vel nisi ex lege municipali id ita obtineret, nullum pignoris ius haberent: *l. 8. ff. qui potiores: l. 4. C. eod. l. vlt. C. de his qui in prior. cred. l. 3. inf. C. qui potiores: l. 2. C. de iure Reipubl. l. Antiochensium 37. ff. de bon. auct. iud. possid. l. 10. ff. ad municipalem: l. 33. §. 1. ff. de vsuris.* Atenim *hâc l.* Constantinus M. primus (nam quod *l. vlt. C. quo quisque ordine:* continetur, id rectè Cuiacius suspicatus est à Triboniani manu esse.) in commune omnibus Ciuitatibus, mutuam pecuniam dantibus, singulari priuilegio, ipsarum commodis consulens ius & priuilegium pignoris cuiusdã dedit in possessores bonorum debitoris sui, quæ possidebãt eo tempore, cùm pecuniam mutuum sumeret. Dixi *cuiusdam*: nã etsi hoc priuilegium ad ius pignoris accedat; attamẽ non omninò pignus est: Nam si pignus, esset v.gr. in solidam rem agi posset aduersus eum qui vnam etiã aliquam rem pignoratam possideret, cùm sit indiuidua pignoris causa. Atenim Constantinus *h. l.* tacitum quasi pignus & diuiduum dedit Ciuitatibus: Quomodo & Iustinianus posteà legatariis bona testatoris tacitè obligata voluit, *l. 1. C. communia de legatis*, & hanc actionem hypothecariam aduersus hæredes perinde vt personalem diuidi voluit. Ergo dicamus rutò, hypothecaria quadam teneri emptorem voluisse Constantinum (quod tamen negabat Cuiacius) verùm anomalâ. Nam etsi (quæ argumenta sunt Cuiacij) *lex* hæc non dicat *connatam fuisse hypothecam*: item etsi non dicatur; *possessionem ab eo auocari, aut venditionem rescindi*, attamen satis est, ad cuiusdam hypothecæ effectũ, si possessor bonorũ debitoris, debitoris & possessionis nomine teneatur: Nam quo alioquin colore possessor conueniretur, nisi ex vi cuiusdã hypothecæ rem afficientis: quod vtique satis est ad pignus constituendum? Et sanè ideò *obnoxia corpora* seu res obnoxiæ, seu nexæ *hâc l.* propriè vocantur, quia solutioni debiti obligatæ non (qui alter est Cuiacij næuus) per μετωνυμίαν pro patrimonio eius cuius nomen ciuitati obnoxium est, vt paulò, post loquitur. Nam vt nomen debitoris obnoxium Kalendario dicitur, quia inter debitores censetur: ita nil vetat quin & *corpora obnoxia* dicantur quæ iure quodam hypothecæ tenentur. Imò quis negare possit, Constantino M. mentem hanc quoque fuisse, vt possessores bonorum primò quidem personali actione conueniri posse definiret, posteà tamen idem vellet vt si solutionem pro ratâ suâ detrectaret, ad venditionem eorum bonorum pergeretur, qui vtique *hypothecaria* proprius effectus est. Ergo personalem ita dedit, & quasi hypothecariã, vt tamen si eâ motâ Ciuitas suum non consequeretur, ad bonorum venditionem, & sic ad veram hypothecariam procederetur. Et sanè ita quoque *hâc ipsâ l.* etsi personalem possessori qui debitoris nomine soluit, actionem aduersus debitorem præstet; attamen etiam realem tribuit ad auocanda sibique vindicanda bona aliqua quæ penes debitorem sint. Et hæc quidem de primo casu, quando videl. Debitor ciuitatis, inidoneus factus est, Alienando bona sua.

Secundus casus est de *Publicatione* bonorum: Hoc casu sanè, si ex delicto fortè debitor ciuitatis locum fisco fecerit, & à fisco possessionem horum bonorum: Hoc casu sanè, si ex delicto fortè debitor ciuitatis locum fisco fecerit, & à fisco possessionem horum bonorum priuatus quis acceperit, titulos possessionis distinguit Constantius M. vt si ex titulo oneroso accepit, emptionis putà; tùm possessio nullam molestiam sustineat, sed Respublica hoc dispendium sustineat: si ex titulo lucratiuo, vt tùm possessor teneatur pro ratâ, vt primo casu. Emptor sc. qui quid à fisco emit secũ est: Quã in rem & ius vetus, & superiorum Principum, & suas cõstitutiones allegat Constantinus M. Zenonis sanè constitutio *l. 2. C. de quadrien. præscript.* alia est: est enim ea de his qui rem alienam è fisco qui ius nullum in iis bonis habet, vel alio quo titulo acceperunt: At hæc de iis qui rem fisco iure quæsitam ab eo emerunt vel Principis liberalitate acceperunt. Vnde simùl apparet ciuitati creditrici, pœnas fiscales fuisse hoc tempore prælatas & bona ad fiscum transisse sine onere æris alieni, cùm aliàs pœnis fiscalibus creditores præferantur.

Tertius casus est, de *Debitore ciuitatis non comparente*, vel qui *omnia sua consumpsit*, sic vt nemo aliquid ex eius bonis possideat, quia scilicet nulla bona immobilia habebat, & tùm hoc casu, ad dispendium Reipubl. id pertinere in præteritum iubet. In futurum enim id periculo Curatoris Kalendarij & Magistratuum seu Duumuirorum, & Creatorum, qui Curatorem crearent, cedere iubet: qui apud idoneos, vel dominos rusticorum prædiorum pecuniam publicam collocare debuerunt, & verò vt deinceps collocent *hâc l.* monentur. Ex quo tria notentur. Quorum primum quoque tralatitium est, vt curator pro debitore cui inconsultò pecuniam publicam credidit, teneatur, vt Curatoris nomine, Magistratus creatores, id est Duumuiri & Curiales cœteri, qui scilicet Curatorem crearint, de quo periculo Nominatorum est *tit. Codicis:* & plures *hoc Codice* leges: Atque hi fideiussores *Rubr. huius tit.* vocantur. Secundum est, quod nominatim *rusticorum* prædiorum dominis pecunias publicas credi oportere definit Constantinus M. Nempe maior cautio in iis & maioris momenti. Quod & in aliis iuris articulis videre est, imò & ex aliis eiusdem Constantini constitutionibus. Postremum est, quod Curatores Kalendarij à Curiâ nominati, creati fuerint. Et tamen aliquando ab ipsismet Imperatoribus electos eos docet non vna inscriptio: vt *pag. 441. num. 3. pag. 446. num. 7. pag. 1091. num. 7.*

II. * Imppp. VALENTINIANVS, Theodosius & Arcadius AAA. ad Hellenium'' Vic. vrb.

KALENDARIORVM'' nomen'', tam Oleariæ arcæ, quam frumentariæ, non multo antè Oratio † ad Senatum missa nascitur'' antiquas sanè igitur ea, quæ aboleri antè censuimus, nouis calumniarum facibus'' inardescant''', tua prouidebit instantia: Nos enim, quò sanctiùs quæ cauta sunt obseruentur, viginti librarum auri multâ Iudicem censuimus esse plectendum, ac Primates officij capitali cohercendos esse sententiâ. Dat. Non. Aug. Honor. NB. P. & Eudoxio Coss. [386.]

NOTÆ.

* Abest *hoc lex* à *C. Iust.* velut huius temporis.
'' *Hellenij* huius vicarij vrbis nullam *alibi* mentionem reperio.
'' Et reliquorum ex hâc causâ, vt videntur.
'' Ac *nomina*: Nilopus: Kalendariorum nomen; id est debita... Kalendario comprehensa; & sic Reliqua: *nomen* enim pro debito: qua voce vtitur in hac ipsa re Symmachus *lib 10. ep. 47.*
† Oratio hæc Valentiniani Iun. de his porrò Principum Orationibus ad Senatum, iam sæpè dixi: vid. & Symmachum *lib. 1. ep. 89. lib. 6. ep. 62. lib. 10. ep. 2.*
'' *Ne Noscitur antiquasse: Ne igitur* &c.
''' *Faces* Calumniarum.
' *Inardescere*, pro exardescere.

COMMENTARIVS.

AReæ Olearię & Frumentariæ Kalendaria, vt Oratione suâ paulò antè, ad Senatum eiusque petitionem & querelas emissâ, ita & *hac* rursum *lege* quo sanctiùs ea obseruaretur, ad vicarium Vrbis data Valentinianus Iun. propositâ seuerissimâ pœnâ Iudicibus: id est Rectoribus prouinciarum viginti librarum auri, Primatibus verò capitali pœnâ, antiquatum & abolitum it.

¶ Olei scilicet & Frumenti præcipua cura fuit Romæ, vti ea abundarent: quæ quidem etiam ex parte gratuita in populum dabantur; de quo canone, tùm frumentario dicam ad *tit. inf. de canone frum. V. R.* tùm olei, ad *tit. de mensis olearius: & l. vlt. d. tit. de can. frum. V. R.* Atque vt specialis Arca seu ratiocinium & Kalendarium fuit frumenti, de quâ Arca *l. 1. inf. de frum. V. Constantinop.* Ita & Olearia, cuius *h. l.* mentio fit (quomodo & variæ Arcæ fuêre; de quibus semel dixi ad *l. 14. sup. de susceptoribus*:) Harum igitur arcarum Kalendaria per Vicarium vrbis Romæ seu Kalendariorum nomina Valentinianus Iun. & anteà, & *hâc l.* antiquatum iuit seu aboleuit.

¶ Quidnam autem ea fuerint, & cur antiquata ea? non docemur: Illud equidem scimus, quid Kalendarium fuerit; putà Ratiocinium eorum quæ Reipubl. seu Ciuitati debentur: de quo ad *l. superiorem.* At nondum ita res in bono lumine collocatur. Circunstantiæ equidem *hâc l.* comprehensæ suggesserunt Per Vicariam Vrbis hæc Kalendaria fuisse, id est per Vicarij Vrbis diœcesim constituebãt, & sic per Campaniam, Tusciam, Vmbriam, Picenum suburbicarium, Siciliam, Apuliam, Calabriam, Bruttios, Lucaniam, Samnium, Sardiniam, Corsicam, & deinceps etiam Valeriam, vt docet *Imperij Notitia*, & ex parte, *lex vlt. sup. quib. equorum vsus.* Item docemur, eas Arcas & Kalendaria olearia & frumentaria ad Vrbem Romam respexisse.

Tertiò ad Senatus Romani requisitionem antiquata. Et verò Quartò antiquata seu abolita præcidendis calumniis, id est calamniosis quæstionibus, inquisitionibus, quæ per prouincias Vicarianas Vrbis inde inardescebant, seu enascebantur. Igitur ita ipse existimé *hanc leg.* Indulgentiæ cuiusdam speciẽ esse: quâ pecunia, quæ in coëmptionem olei & frumenti destinata erat, & sic Kalendarij *nomen*, id est, reliqua condemnantur, *antiquantur*, (id est abolentur: vt *l. 17. de pœnis*:) Notum aliunde, canoni oleario, & frumentario destinatam Romæ & Constantinopoli certam pecuniam fuisse, quò si harum specierum Canon solemnis ex prouinciis ob sterilem aut grauem annum non proueniret, exinde coëmi extra

ordinem posset; vt de canone frumentario docuit: *l. 1. inf. de frum. v. Constant.* de canone oleario *l. 3. inf. de calcis coctorib.* Hæc igitur circa Olearia & frumentaria est & hoc vtriusque Kalendarium, quod hîc aboleatur nomen, id est reliqua indulgentur iis Arcis & Kalendario debita: vel simpliciter videantur Reliqua canonis seu illationis olei ipsius & frumenti Vrbi Romæ ex Vicarianis vrbis prouinciis debiti hâc indulgentiâ remitti, & sic discussionem eius prohiberi; quomodo iam ad postulationem Senatus Romani antiquata fuerant: eò quod veternosis litibus & calumniis, canonis vrbicarij obtentu multorum patrimonia lacesserentur. Quomodo & aliarum Arcarum reliquarum discussiones, (huiusmodique, Kalendarij nomina), inuidiosæ sæpè visæ: veluti Vini sub eodem Valentiniano Iun. ante biennium A. 384. Symmacho teste *lib. 9. ep. 121.* & *lib. 10. ep. 47.* de quo dixi ad *l. 26. sup. de suscept.* Denique eò pertinet & *calumniarum* vox, nempe ad discussiones rerum fisco vel publico debitarum; vid. *l. vlt. sup. de petitionib.* Neque temerè est, quod Imperator studium hâc in re tuum & enixum testatur; & *Calumniarum* istarum detestatione, & voce *sanctius*, & *pœnarum acerbitas*, quas comminatur Iudicibus, imò & Primatibus officij capitalis pœnæ. Adeò res hæc curæ cordique illi fuit ne nouis calumniarum facibus res hæc inardesceret, vt ipse loquitur eaque re multorum semita attentaretur. Illud modò mirum, Reliqua Arcæ Olearia & frumentaria *h. l.* aboleri; antiquari, at non & *Arcæ vinariæ*, quæ tamen tot apud eundem Principem turbas dedit ante biennium, vt ex *illis* Symmachi tùm P. V. *epistolis* discimus.

DE LEGATIS, ET DECRETIS LEGATIONVM.

TITVLVS XII.

X. COD. IVST. LXIV.

De Legationibus: vbi *duæ* tantùm huius Tituli *Leges* relatæ extant: puta *lex* 12. & 15.

PARATITLON.

LEGATI, *Rubr. & l. 1. 3. 5. 6. 7. 8. 10. & l. vlt.* (vnde Legatio 10. 12. 14. 15. Legatio publica, *l. 36. sup. de Decurion.* necessario legatio, *l. 19. h. t.* Legationis officium, *l. 25. sup. de Decur.* Et Symmachus *lib. 1. ep. 11. & lib. 5. epist. 94.* Dicitur & peregrinatio in sp. *l. 9. hoc titulo & l. 189. sup. de Decurion.* quinque generum *hoc C.* occurrunt.)

1. Vel enim erant Legati, qui ad Gentes veluti Axumitas & Homeritas ire præcipiebantur, *l. 2. h. t.*

2. Vel retrò erant Legati Gentilium Regulorum seu Regalium ad Imperatorem Romanum, *l. 5. h. t. & l. 9. sup. de re militari*, & *l. 57. sup. de Cursu publico*: veluti Armeniæ vicinarum Gentium, *d. l. 57.* (Sofanenæ, *l. vlt. sup. de Numerariis*;) Item Regis Arsacis Armeniorum *l. 1. sup. de Annona & tributis*: Item Ægypto Vicinarum: *d. l. 5.* vt & Galliæ Rhenoque vicinarum (id est Francorum & Allamannorum) *d. l. 9.* His verò cursus publici facultas dabatur & pabula annonæque his præbebantur, *d. l. 57. sup. de curs. publ. & d. l. 2. h. t. & d. l. 9. sup. de re milit.*

3. Tertiò erant Legati Senatus Populique Rom. ad Imp. Romanum, *l. 32. sup. de cursu publ.*

4. Quartò, erant & Legati missi à Numero vel Tribuno, *l. 17. in fin. supr. de re milit.*

5. Quintò denique (quod *h. t.* proprium est) erant Legati Prouincialium, *l. 3. 12. 14. h. t. l. 21. 23. & d. l. 32. sup. de curs. publ. l. 3. de censitorib. l. 13. 18. de extraord. l. 25. de Decurionib. l. 34. de annon. & tribut. l. 1. de honor. codicill. l. 18. de exaction.* Qui sc. à Prouincialibus ad Comitatum, *leg. 6. 7. 10 h. t. & l. 9. sup. de Decurion.* ad Sacrarium Principis, *l. 8. & 16. h. t.* mittebantur, *l. 1. & 12.*

12. delegabantur: *l. 7.* dirigebantur, *l. 9.* destinabantur, *l. 15.* Quod Peregrinatio, & Peregrinationis onus vocatur *l. 9. h. t. & l. 189. sup. de Decurion.* & apud Symmachum non semel; de quibus est propriè *hic tit.* in censu videl. *titulorum de Decurion.*

¶ Huiusmodi autem Prouincialium Legati varij quoque fuerunt; quatuor inquam generum: vel enim à certo tantum Corpore Legati erant, *l. 11.* veluti Senatorum Ciuitatis alicuius, vt putà Alexandrinæ, *l. 19. sup. de petition.* Item à Corpore Nauicularior um, quò pertinet *lex 1. inf. de prædiis Nauicul.* vel erant Legati *Ciuitatum* seu Vrbium singularum, *l. 4. 7, 8. 11. 15. 16. h. t. & l. 9. sup. de Decurion.* veluti Alexandrinæ Ciuitatis, *l. 1. de petition. & l. 189. sup. de Decurion. & l. 12. inf. de Episcop.* Hierapolitanæ, *l. 30. inf. de Censitorib.* Capuanæ, de qua vid. Symmach. *lib. 10. ep. 60.* Antiochenæ, & similium, de quibus frequens mentio in *epistolis* Libanij: vt & frequens horum Legatorum mentio apud Firminum *Mathes. libris*: Argiuorum Legationis apud Iulianum *epist. 36.* quod Interpretem fugit. Vel erant Legati *Prouinciarum* integrarum, *l. 9. 10. 11. 12. 13. h. t. & l. 25. sup. de Decurion.* (vnde Prouinciæ legatio, *l. 1. sup. de honor. Codicill.*) Veluti Africanarum Prouinciarum, *l. 11. h. t.* Tripolitanæ, cuiusmodi legationis neminit Ammianus Marcellinus *lib. 15. p. 148. & lib. 28. p. 405.* Africæ specialiter ita dictæ, *l. 6. h. t. & l. 166. sup. de Decurion.* Meminit & Legationis Africæ Symmachus *lib. 2. ep. 4.* Cum qua eadem est Proconsularis Prouinciæ Legatio, *l. 186. sup. de Decurion.* Eoque etiam pertinet *lex 15 sup. de appellationib. & lex 2. & quemadmodum munera ciuilia.* Item Prouinciæ Byzacenæ. Quo pertinet *lex 1. sup. de libertis: & lex 3. sup. de inoffic. testam.* Vt & Achaïæ, *l. 18. sup. de exactionib.* Siciliæ, vide Symmachum *lib. 1. epist. 11.* Alij denique Legati erant integræ *Diœceseos*, *l. 9. h. t.* De his verò Legatis prouincialibus est *hic titulus.*

¶ Enimuerò in id coibant Prouinciales in cœtum & concilium, vel solemne & ordinarium, vel extraordinarium: *Solemnis* concilij (quod sc. legitimo die annuum erat) extat mentio apud Ammianum Marcellinum *d. libro 28. p. 405.* Eoque pertinent omnes ferè *huius Tituli* leges. De extraordinario est tantum *lex 12. 13. hæc lex vn. sup. de Præfect. Præt.* (Quod quidem à Præfecto Prætorio postulabatur, *d. l. 12. & 13.*) Hinc adeò huiusmodi cœtus *l. 1. h. t.* vocantur Concilia *l. 15. sup. de appellationib. l. 2. sup. quemadm munic. l. l. 1. sup. de liberis l. 3. sup. de inoffic. testam. l. 12. 13. h. t.* Marcellinus *d. p. 405.* Consilia, *l. 1. hoc titulo.* In quibus agitabatur de implorando Principis auxilio; *l. 4. hoc titulo* indulgentiis impetrandis *l. 14. hoc titulo* atque adeò Legati ad Principem mittebantur: etiam ad censum releuandum nominatim quoque Legationes missæ à ciuitatibus, *l. 3. de Censitoribus.* Si necessitas aliqua eos vrgeret, *l. 12.* si oppressi essent & quædam perferrent, *l. 9.* si necessaria fortuitis remedia essent, *d. l. 12.* si remedia fessis quibusque necessaria, *d. l. 14.* Breuiter, damnis suis deplorandis, vt loquitur Symmachus, *lib. 10. ep. 53.* Quò pertinent voces sequentes, *Querelæ, Deflendi, Subclamationis, l. 9. h. t. l. 4. sup. de exactionib. l. 186. sup. de Decurionib.* Desideriorum *l. 3. 6. 7. h. t. l. 96. sup. de Decurionib.* &c. Et quidem ita, vt Iudices (& quidem si ordinarij essent etiam Præfecti Prætorio) conuentus huiusmodi prohibere non possent, *l. 1. 8. 9. 12. h. t.* de quorum sæpè iniquitate agebatur v. *l. 15. sup. de appellation.* Aliquando etiam ad aurum coronarium ad Principem perferendum, *arg. l. 15. h. t.* quæ causa est cur *Titulus de auro Coronario*, huic cohæreat.

Forma huiusmodi conuentus hæc erat. Si ab vna *vrbe* conuentus habendus esset, vniuersi Curiales in locum Curiæ conueniebant, *l. 15. h. t.* Si verò à *Prouincia* integra, tùm omnes qui Primatum insignibus honorabantur, *l. 12. 13. h. t.* in vna frequentiore seu opulentiore totius Prouinciæ vrbe conueniebant, *d. l. 12. & 13.* (veluti Carthagine vt docet *lex 15. sup. de appellat. & l. 2. sup. quemadm. munera ciuil. indic.*) Idque in æde publica, vel in aliqua fori parte, ad quam omnium posset esse concursus: *d. l. 13.*

Inibi de rebus in commune pertinentibus tractabatur: Itaque propria hac in re vox, *Tractatus*, *l. 4. 7. 9. 12.* Mox quod inter omnes communi consilio tractatúque conuenerat, *l. 12.* literis comprehendebatur, scribebatur *l. 42. sup. de Episcopis* propriâ omnium subscriptione firmabatur, *l. 15. h. t.* Et hæc quidem sunt quæ vocantur *Decreta l. 15. de accusationibus, l. 1. 3. 10. 11. 16. h. t. & l. 42. inf. de Episcopis*: Desideria, *l. 3. 6. 7. 8. 9. 11. 16. h. t. l. 9. & 96. sup. de Decurion.* Petitiones, *l. 3. 4. 7. h. t.* Postulata, *l. 3. & 16. h. t.* Edicta vt existimo: ad cuiusmodi Edicta varia Principum rescripta *hoc Cod.* continentur, veluti Constantini *l. 3. de extraord. l. 7. de Decur.* ὑφίσματα.

His peractis Legati ordinabantur, seu eligebantur *l. 8. 9. h. t. l. 25. sup. de Decurion.* qui videl. desideria hæc apud Principem explicarent seu prosequerentur, *l. 7. & 11.* qui has petitiones adueherent, *d. l. 7.* Et quidem spectabiles Viri, si à Prouinciali Concilio mitterentur, *l. 186. sup. de Decurion. l. 34. sup. de annona.*

Si ab Vrbibus, Decuriones, *l.* 3.9. *ſupr. de Decurion.* Idque vario numero, modò vnus, *l.* 3. *&* 9. *h. t. l.* 160. 186. *ſupr. de Decurion. & l.* 34. *ſupr. de annon.* modò plures, *l.* 18. *ſupr. de exactionib. l.* 8. *infr. de Cenſitoribus*: putà duo, *l.* 9. *h. t.* & Symmachus, *lib.* 6. *ep.* 22. & *lib.* 4. *ep.* 9. & Ammianus Marcellinus *lib.* 20. *p.* 210. *lib.* 28. *p.* 305. Modò tres *l.* 7. *hoc tit.* cuius exemplum quoque extat apud Libanium, *ep.* 748. *ad Proclum*; & Sidonium, *lib.* 1. *ep.* 7. A quo tamen munere quidam immunes erant, veluti Principales Alexandriæ *l.* 189. *ſupr. de Decur.*

Horum igitur Legatorum fidei à Communi committebantur, *l.* 16. *hoc t.* ea quæ apud Principem proſequenda haberent, quæ propriè *Mandata* dicuntur, *l.* 11. & apud Symmachum *plurib. locis* & in his *lib.* 1. *ep.* 11. & apud Sidonium *d. ep.* 7. Vel etiam Decreta, Ammiano Marcellino *lib.* 38. *ep.* 405. Vnde decreta Legationum, *Rubr. huius tit.* Geſta decretalia *d. ep.* 7. pagina decretalis, apud eundem, *lib.* 7. *ep.* 9. *in Concione.* Dicebantur & inſtructiones legationum, *l.* 14. *h. t.* Hinc Legationes quas inſtruxêre decreta, *l.* 10. Itemque Legatus & Legatio inſtructa Mandatis, apud Symmachum *lib.* 1. *epiſt.* 11. *& lib.* 4. *epiſt.* 52.

¶ Antequam verò ad Principem perferrentur à legatis decreta illa, actis Rectoris Prouinciæ inſinuari ea oportebat, ex *l.* 3. 4. 15. *h. tit.* non, ex *l.* 9. *&* 12. *hoc tit.* mox ad Præfectum Prætorio mitti, *d. l.* 3. 4. 7. 10. 12. 14. 15. *hoc tit.* Qui ſcilicet impudentiorem petitionem refutaret: & quæ eius auxilio protinus implenda eſſent diſpiceret, cæteris, quæ Principis nutu & indulgentia digna eſſent, reſeruatis; *dictis proximè legib. omnibus.* Probata igitur priùs à Præfecto Prætorio & elimata Prouincialium deſideria ad Principem perferri oportebat, *d. l.* 8. Neminique Legatio libera committi poterat, *l.* 15. *hoc tit.* Alioquin ſi intempeſtiua Legatorum admonitio eſſet, *l.* 18. *ſupr. de exactionib.* ſi non cum neceſſariis deſideriis & probabilibus rebus aduenirent, *l.* 6. *hoc tit.* ſi ſuperfluis rebus Principem occuparent, *l.* 9. *hoc tit.* ſi inutilia decreta eſſent, *l.* 42. *infr. de Epiſcopis*: Legati huiuſmodi curſu publico in reditu vti non poterant, *d. l.* 6. Item ſi mandata literarum authoritate demonſtrare non poſſent protinus remeare cogebantur ſine vllo effectu *leg.* 22. *hoc titulo.*

His Legatis ſumptus è publico dabantur, indictione poſſeſſionibus factâ, *l.* 15. *&* 18. *ſupr. de Extraordin.* vbi dictum. Iiſdem ad Principem proficiſcentibus curſus publici facultas patebat, *l.* 6. *&* 9. *h. t. l.* 32. *ſupr. de curſu publico*: (quod idem in Legatis Gentilium obſeruabatur *l.* 9. *ſupr. de re milit. & l.* 57. *ſupr. de curſu publ.*) Hos Legatione fungentes, vel functos, ſæpè Principes ornarunt honorariis codicillis; quorum inde peculiaris ratio habita, & potior quàm cæterorum qui honorarios codicillos impetrarant, quoad munerum immunitatem quâ poſt fruebantur, *l.* 1. *ſupr. de honor. codicill. & l.* 25. 36. *ſupr. de Decur. l.* 23. *ſupr. de curſu publ.*

Reſponſio ad huiuſmodi Legationes ad ſolùm Principem pertinuit, etſi Præfecti Prætorio id ſibi vindicare ſæpè moliti, vt docet *lex* 10. 12. 14. 16. *hoc tit.* Certè Legationes Ciuitatum tractabant Magiſter & Scrinium Epiſtolarum: vid. *tit. de Magiſtr. Scrin.* & *tit. de prox. comit. diſp.* Huiuſmodi verò reſcriptorum multa ſunt *hoc Codice* exempla; vt apparet vel ex Inſcriptione *l.* 2. *quemadm. mun. ciuil. l.* 3. *Vt inoff. teſtam. l.* 1. *de libertis.*

---

1. * Impp. Conſtantinus" & Conſtans" AA. ad Taurum PF. P."

IN Africanis prouinciis, vniuerſis Conſiliis" liberam tribuo poteſtatem, vt congruente arbitriô ſtudij" condant cuncta decreta", aut" commodum" quod credunt conſulant ſibi, quod ſentiunt eloquantur" decretis conditis, miſſiſque Legatis. Nullus igitur obſiſtat cœtibus Dictator", nemo Conſiliis obloquatur. Dat. Kal. Aug. Med. Arbitione & Lolliano Coss. [355.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *al.* *Conſtantius*: qui error & aliis *legib.* inſidet hoc ipſo Anno.

" Ideſt, Gallus Cæſ.

" *Tauro* huic PP. plures aliæ conſtitutiones inſcribuntur A. 353. 355. 357. 358. 359. 360. 361. ac nominatim hoc ipſo Anno nonnullæ, in quibus Africæ pariter mentio fit, putà *lex* 2. *de erogat. mil. ann. lex* 8. *ſupr. de exactionib.* v. *Proſopograph.*

" *Conſiliis* hic & mox iterum *fine l.* alibi *Concilia*, de quo in *Comm.* Sidonius vtrumque iungit *lib.* 1. *ep.* 1. in Concilio iubet, in Conſilio tacet.

" *Arbitrium ſtudij*, ideſt, arbitrium, ſeu ſtudium: *ſtudium* autem pro voluntate & arbitrio: An *ſtudiis*?

" *Decreta*: de his in *Paratitlo*, & in *Comment.*

" *Aut*, pro *&*.

" Ita *l.* 3. *infr. petita commoda conſequatur.*

" Hinc *Eloquium* Legati, *l.*... *ſupr.*...

" *Dictator*, figuratè, qui rei alicui obſiſtit, vel alicui rei obloquitur: vel certè etiam propriè, de quo mox.

COMMENTARIVS

CONSTANTII Imp. hæc *lex* eſt: qua cunctis Conſiliis vel Conciliis per prouincias Africanas liberam tribuit facultatem, coëundi in commune, conſulendi, decreta condendi, Legatoſque ad Principes mittendi, citra cuiuſquam impedimentum. Scilicet erant, qui cœtibus his & Legationibus obſiſterent, & obloquerentur: proculdubio Magiſtratus & publica officia in prouincia gerentes, qui auctoritati ſuæ tantum decedere putabant: vel etiam veriti, ne Legati ideò ad Principem mitterentur, vt aduersùm ſe querelas proponerent. Quare quantum in ſe huiuſmodi conſiliis, cœtibus & Legationibus ij ſubinde intercesſêre: Contrà Principes ſubinde prouincialium querelis, ſua damna deplorantibus, voces laxandas putauêre, vetitis Iudicibus huiuſmodi cœtibus & Legationibus intercedere: putà Conſtantius, *hâc l.* Valentinianus Iun, *l.* 8. 9 *infr.* Theodoſius M. *l.* 12. *infr.* Cui haud adeò abſimile eſt, quod Principes appellationes ad ſe impediri Iudicum terrore vetuêre: & quidem idem Conſtantius hoc ipſo Anno, *l.* 2. *ſupr. de his qui per metum Iudicis*: in quam eandem ſententiam addatur & *lex* 15. *ſupr. de appellat.*

Ergo Conſiliis publicis id licere voluerunt Principes, vti Legatos citra auctoritatem Magiſtratuum & Rectorum ad ſe mittere poſſent: Quod olim non ita licuit; Legatorum enim mittendorum poteſtatem à Magiſtratu olim petitam, ex Philone & Ioſepho oſtendam ad *l.* 15. *infr.* Quod & ipſum hodie definiunt Pragmatici, poſſe ſcil. Ambaſciatores ſine *Proregis* licentia à conſilio ciuitatis ad Principem mitti pro cauſis publicam vtilitatem concernentibus, ſi videl. de eo quæſtio ſit, quod à Prorege fieri non poſſit, vel quod cùm prouidere poſſet Prorex, non vult, aut contrarium etiam prouidet. De quo videndus Ponte, *de Poteſtate Proregis, tit.* 2. §. 7. Trentacinquius, *conſil.* 4. Minaldus, *in conſtit. In aliquib. Gloſſa, Comitum vel Baronum, num.* 55. Giurba *Conſilio Criminali* 69. Necquicquam ei obſtante *l. vlt. Cod. de Legationib.* ſeu *l.* 15. *infr.* & *Nouella Iuſtiniani de mand. Princip.* 17. *cap*.... vt oſtendam *ad l.* 2. *infr. & ad dict. l.* 15. Denique Baldi illud in *l. decernimus, num.* 6. *Cod. de ſacroſ. Eccleſ.* verum ſemper fuit: inquit, *quòd largè loquendo, omnis ciuitas eſt ſub Tyrannide, ſi ſubditi libera voce non poſſent bonum publicum ita defendere.* Sed & Syneſij locus elegans eſt *libro de Regno*, ſeu in formula bene imperandi, ad Arcadium Imp. pag. 27. quo huiuſmodi Legationibus εὐπρόσοδον ideſt, *facilem & acceſſibilem* eum eſſe oportere ſuadet, quo laborantibus populis ſuccurrat. Et certè veriſſima eſt illa, quam dixi, *Baldi* ſententia: & inter arcana vel flagitia dominationis illud quoque actitatum ſcimus, vbi metus motuum eſſe poteſt, hanc ſæpè rationem adhibitam, ne aliquibus in conſilium coëundi domi facultas pateret, & illud, extra prouinciam ſeu regnum aliquod alteri annexum Curia de rebus ad id pertinentibus habeatur.

¶ Cæterùm quod ait Conſtantius, *Nullus obſiſtat cœtibus Dictator*, vel figuratè accipi poſſit pro eo qui alicui rei pro imperio ſuo intercedit; vel propriè: *Dictatores* enim vocarunt ciuitates quædam Magiſtratus ſuos, vt de Lanuuio conſtat ex *or. pro Milone*, & Spartiano *in Hadriano.* Eiuſdem Dictatoris municipalis mentio in vnica veteri Inſcriptione Romæ, *p.* 214. ex Commentariis publicis deſumpta, ex qua fortè ratio dubitandi *huius l.* colligatur, ſcil. eò quod Dictatorum fuit *Conſilium* cogere.

L. PVBLILIO CELSO II. C. CLAVDIO CRISPINO COS. IDIBVS APRILIB. M. PONTIO CELSO *DICTATORE* C. SVETONIO CLAVDIANO ÆDILE IVRI DICVNDO PRÆF. ÆRARI COMMENTARIVM COTIDIANVM MVNICIP. CÆRITVM. INDE PAGINA XXVII. KAPITI VI. M. PONTIVS CELSVS *DICTATOR* &. C. SVETONIVS CLAVDIANVS DECVRIONES IN TEMPLO DIVOR. CORROGAVERVNT. Item. IN CVRIAM FVERVNT PONTIVS CELSVS *DICTAT.* &c. MOX. PAGINA ALTERA CAPITE PRIMO MAGISTRATVS ET DECVRION. CVRIATIO COSANO SAL. IDIB. AVG. DESIDERANTI A NOBIS VLPIO VESTRINO CONSILIVM DECVR. COEGIMVS &c.

Quod ſi ita eſt, tùm locus hic notetur, de Dictatoribus per Africanas prouincias.

¶ Superſunt *hac l.* duo adhuc illuſtranda. Primum eſt, quod *Conſilia* hac *leg.* dicuntur bis, quæ alibi *Concilia* vocantur: vt *l.* 12. 13. *h. t. l.* 2. *ſupr. quemadmod. mun. ciuilia*: *l.* 1. *ſupr. de libertis*: *leg.* 3. *ſupr. de inoff. teſtam.* Vnde & Inſcriptiones Conſtitutionum quarundam *ad Concilium* huius, vel illius prouinciæ, & quidem prouinciæ Africanæ, *leg.* 15. *ſupr. de appellationibus.* Byzacenæ, *d. l.* 1. *ſupr. de libertis*: *d. l.* 3. *ſupr. d. l.* 3. *ſupr. de inoff.* Ammianus Marcellinus *lib.* 28. *p.* 405. *Quâ ſpe Tripolitani fruſtrati, formidanteſque extrema, adlapſo legitimo die* CONCILII, *quod apud eos eſt annuum, Seuerum & Flaccianum creauêre Legatos.* Sed tamen iſtud *conſiliis* quoque rectè habet: quomodo & vox quæ ſequitur *conſulant ſibi*: & Curiales in *Conſilium* cogi dicuntur, *leg.* 4. *ſupr. de Decurionib.* Sanè & iam olim ita *Conſilium* hoc hoc ſenſu dictum, cuius conſilij habendi ius non omnes Ciuitates habuêre: Liuius de Capuâ *lib*.... *Placuit, corpus nullum ciuitatis, nec Senatus nec plebis Conſilium, nec Magiſtratus eſſe ſine Conſilio publico.* Spartianus *in Seuero.* *Alexandrinis ius Buleutarum dedit, qui ſine publico Conſilio, ita vt ſub Regibus ante viuebant, vno Iudice contenti, quem Cæſar dediſſet.* Dio *lib.* 51. de eadem re dixit, ἄνευ βουλευτῶν πολιτεύεσθαι. Nos vocamus, *Conſeil de ville.*

Alterum eſt de *Decretis* Legationum: de quibus, præter ea quæ continentur *Paratitlo*, tria apud alios Scriptores loca occurrunt Mamertinus *gratiarum actione pro Conſulatu*, *c.* 7. *Omnes Vrbes quæ Danubium incolunt aditæ, omnium audita* DECRETA; *leuati ſtatus, inſtaurataque fortunæ.* Ammianus Marcellinus *d. p.* 405. *Venerunt in comitatum Legati: aditoque Principe verbis quæ perpeſſi ſunt oſtenderunt: obtulerunt* DECRETA, *textum continentia rei totius: Quibus lectis &c.* Sidonius Apollinaris *lib.* 1. *ep.* 7. *Geſta decretalia* vocat: ibidemque *prouinciale mandatum* appellat: & in Concione Bituricenſi, *Paginam Decretalem.*

II. * Idem AA." & Iulianus C. Musoniano PF. P."

NVLLVS, ad gentem Axumitarum & Homerita" ire" præceptus, vltra annui temporis spatia debet Alexandriæ" de cetero demorari" : Nec post annum" percipere alimonias annonarias. Dat. XVIII. Kal. Feb. Med. Indictione XV." Constantio A. VIII. & Iuliano Cæs. Coss. [356.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* velut temporaria & historica.
" Alterum hoc etiam *A* tollendum : solus enim Constantius Augustus hoc tempore erat.
" *Musonianus*, PP. (Orientis scil.) sub Constantio Imp. De eo plenè dico in *Prosopogr.* ex Amm. Marcellino, Athanasio, & Libanio. Ex *hac* certè quoque *leg.* inquam discimus apertè, eum PP. *Orientis* fuisse : ex Axumitarum & Homeritarum vt & Alexandriæ mentione.
" *Et Eomerita* : Ita prima editio Tiliana : ex quo *Homeritarum* deinceps fecerunt : Minore mutatione reponam *Homeritas*.
" Idest, Legatione fungi.
" *Al. Alexandria* &c. *demorari*, vel *emorari*, de quo mox.
" *Demorari* : nostrum inde *demeurer* : f. *emorari*.
" Circumacto anni tempore, *l.27. de erogat. mil. ann.*
" Annonas vel emolumenta *d.l.27.*
" *Indictionem XV.* nota, quæ incidit in A.D. 356.

COMMENTARIVS.

DE LEGATIS ire præceptis seu missis ad GENTILES Æthiopiæ & Arabiæ Felicis, AXVMITAS scil. & HOMERITAS, est hæc Constantij Imp. constitutio : Quæ *hoc titulo* fugitiua videatur : est enim *hic titulus* propriè de Legationibus prouincialium missis ad Imperatores quod Curialium munus erat. Nisi forte putemus, *hanc l.* non esse de Legatis ad has Gentes missis ab Imperatore Constantio, verùm à Curia Alexandrina, quibus à Republica alimoniæ annonariæ præbebantur : de quo posteà.

¶ De *huius l.* sententia antequam agamus, de Gentibus seu Gentilibus istis priùs videndum est : de quibus alioquin ad *Philostorgium* quoque iam prolixiùs egi : Hic enim Scriptor nos plurima de his edocet : sic vt non plura aliunde vel certiora, quam ex *hac l.* & ex Philostorgio habere possimus. Itaque & Philostorgium hac in re nunc sequemur, cui & ea sociabimus, quæ tum *lex* nostra suppeditat, tùm alij scriptores de his habent. Et quidem de AXVMITIS primùm.

De his igitur (quorum nullam mentionem reperio apud Strabonem aut Plinium) insignis παρέκβασις est apud Philostorgium, *histor. Ecclesiasticæ lib.3.c.8.* vbi initio situm eorum describit: nempe 1. Æthiopes eos fuisse ait : 2. Ad primas maris Rubri oras & ad sinistram quidem exteriorem, eos habitasse : 3. Ante hos Auxumitas Orientem versus ad exteriorem Oceanum habitasse Syros (de quibus mox.) Quibus omnibus graphicè situs eorum describitur. 4. Auxumitas denique dictos à metropoli *Auxuma*. Quæ omnia verissima sunt : Auxumitæ scilicet, Æthiopica gens fuit, mari Rubro ab Homeritis disparari. Quod & Ptolemæi tabulæ docent ; gradu, vt ipsemet ait, 65.11. & Arianus, *periplo maris Erythræi*, & Procopius, 1. *Persicorum pag.* 32.33.34. & περὶ κλισμάτων *pag.* 51. Theodoretus *in Vetus Testamentum*, Nonnosus *apud Photium, num.* 3. In nummo quoque Imp. Heliogabali legimus Αξωμιτῶν. Et Axomitarum horum meminit quoque, iunctim cum Blemyibus (qui & ipsi Æthiopes fuêre) & Arabibus Felicibus Vopiscus, *in v. Aureliani* : *p. 226. Blemyes*, inquit, *Axomitæ, Arabes Eudæmones, Indi, Bactriani*, &c. Et Tacitus Imp. apud eundem Vopiscum, *p.* 223. *Illum Saraceni, Blemyes, Axomitæ, Bactriani, Seres, Hiberi &c. veluti præsentem pene venerati sunt Deum.* pariter vt Epiphanius ἐν συντόμῳ λόγῳ; τιὼ μικρὰν Αἰθιοπίαν Αυξέμιν, τε καὶ Βλεμμύαν, καὶ Εξωμῖτιν. Et Stephanus *in v.* Αξωμίτης, vbi & metropolim ipsam Αξωμίτην nominat, pariter vt Arianus, *in periplo*. Meminit horum & Epiphanius, *initio Anchorati*, & *hæresi Sethianorum* 39. *num.* 7. & in *hæresi Manichæorum* 66. *num.* 83. Αὔξουμιν metropolin vocat Philostorgius : pariter vt Ptolemæo Αὔξουμη vel Αξουμη dicitur, ἐν ᾗ βασίλειον. Nonnosus, apud Photium, *num.* 3. ait, maximam ciuitatem esse, & quasi totius Æthiopiæ metropolim, sitam verò eam μεσημβρινωτέραν τῆς καὶ ἀνατολικωτέραν Ρωμαίων ἀρχῆς. Ibi vero regnasse Reginam Sabam iuxta Theodoretũ, Æthiopum Annales memorant (quod Philostorgius Homeritis adserit) Imò & Candacen Reginam (cuius Eunuchus à B. Philippo baptizatus est, & à qua, vt & à Philippo Apostolo, antiquitatem Christianismi repetunt) Quorsum vide & Stabonẽ *lib.17. pag.* 564. Hodie retento veteri nomine *Chaxuma* vel *Chassuma* vocatur : de quo videnda *Æthiopica historia* Francisci Alvarez, *cap.* 38. 39. 40. 41. & Odoardus Barbosa. Ait verò inter alia Philostorgius, ante Auxumitas Orientem versus habitare *Syros* : pro quâ voce Nicephorus, *lib* 19. *cap.* 18. hunc locum exscribens, reposuit perperam *Assyrios*. De hisce verò Syris hæc tradit Philostorgius. Primo, vt iam dixi, eos supra Auxumitas Orientem versus ad exteriorem Oceanum habitare : πρότερον δὲ τούτων τῶν Αὐξουμιτῶν, ἐπὶ τὰ ἐξωτάτω πρὸς ἀνατολὰς καθήκοντες Ωκεανὸν παροικοῦσιν οἱ Σύροι. Secundò ait, eos hanc Syrorum appellationem apud illos ferre. Tertiò, nominis istius rationem reddit, nempe quod Alexander Macedo hos Syriâ pulsos eò colonos deduxerit verbis sanè corruptis : pro quibus hæc habet Nicephorus, Αλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἐκ Συρίας ἀναστήσας ἐκεῖ κατῴκισεν. Quartò, eos & nunc patriâ seu Syriacâ linguâ vsos. Quintò, hos nigros valde esse, vt pote cùm acutis solis radiis adurantur. Postremò, apud hos gigni xylocassiam, & Cassiam & Cassamum, cinnamomum, & Elephantorum multitudinem : de quo fermè & Strabo *libr.* 1. *pagin.* 532. Plinius 12. *cap.* 19.

Supe

Superioribus omnibus inspectis *Syri* hi videntur, Troglodytarum Adulitæ (hodie *Adel*) Megabardi, Aualitæ, Mosyli (qui aliis *Syli*) cum Azania forte : Nam & situs respondet, siti quippe illi supra Auxumitas ad exteriorem Oceanum, Orientem versus, & nigerrimi sunt, & Elephantorum ibi multitudo ingens est (vnde & ibidem *Elephas mons*) & regio hæc myrrhifera & cinnamomifera est, & aromatum ferax : Quibus alioquin Æthiopia olim accensita, vide Plinium, *lib.9.c.19.* Solinũ, *c.30.* &c. At *Syrorum* ibi nomen apud nullum præterea scriptorem occurrit : neque vlla alibi Syrorum eò deductorum ab Alexandro Macedone mentio, nisi quod inter Adulim & Cassumam (id est, Auxumam) *Siri* ibi apparent. Et certè Philostorgij hic inter alios error est. Arabes equidem *Syros* dictos reperio διὰ τὴν ἐπὶ τῷ ὁμορεῖν ἐπιμιξίαν αὐτῶν, teste Eustathio. Imò Syrorum nomine regio omnis ab ora Syriæ maritima vsque ad Babylonem, & à Babylonia vsque ad Issicum flumen continebatur. Item & illud compertum, Alexandum è *Syriâ* Africam petere statuisse, teste Q. Curtio *lib.* 10. *cap.* 1. Tandem & illud notum, & Afros & Æthiopes legatos ad Alexandrum Babylonem misisse memorari ab Arriano *lib.* 7. Verùm de Syris in Æthiopia nulla alibi mentio. Et hæc de Auxumitarum situ.

Quod *Religionem* seu *Fidem* Auxumitarum attinet, nihil de eâ ῥητῶς Philostorgius, nisi quòd & hos Arianam fidem sectatos indicare voluisse videtur : ait enim, Theophilum Indum eò profectum res ibi constituisse, indéque ad Romanos repedasse : καὶ τὰ ἐντεῦθεν καταστησάμενος ἐπὶ Ρωμαίους ἀνακομιδῆς εἴχετο. Athanasius certè, *Apol. ad Constantium pag.* 540. ait, ad se fama perlatum, Constantium ad Auxumitanos scripsisse, vti Frumentium Episcopum inde ad se mitterent, & Athanasium vbicunque etiam apud Barbaros requirerent, & ad Commentarienses Præfecti Augustalis mitterent, populósque & clericos ad communionem hæresis Arianæ cogerent, eósque qui ex his non obtemperarent, interfici curarent : Quod & opere ipso completum sit. Ipsa Constantij epistola, ad Tyrannos Auxumeos scripta (à Tyrannis quippè populi illi regebantur, quod Arrianus disertè quoque passim testatur) quam exhibet Athanasius, *pag.* 541. eos vnum cum Romanis dogma seruare iubet, τῶν ἴσων Ρωμαίοις μεταδιδόντες, ἕνα μετ᾽ αὐτῶν κρατεῖν δόγμα ἐν ταῖς Εκκλησίαις κελεύομεν : Frumentiumque Episc. in Ægyptum ad Georgium Episc. Alexandrinum Synodúmque Ægypti mitti, ne videlicet sermonibus suis Auxumitanos corrumperet, βλασφημῶν εἰς τὸ κρεῖττονα, & vt ab Athanasio Episcopus perperàm factus, fidémque Arianam amplexans, in Episcopatu rite constituatur. Vnde constat, Auxumitanos orthodoxam fidem per Frumentium Episc. ab Athanasio missum tenuisse hoc tempore, quo Theophilum Indum Arianum ibi fuisse narrat Philostorgius : verùm ad Arianam fidem Constantium & Georgium Episc. Alexandrinum eos traducere studuisse. Quod forte tentatum ab his per Theophilum Indum, quod tamen nullus prætereà scriptorum Ecclesiasticorum refert. Et hæc de Auxumitis.

De *Homeritis* & Legatione ad eos à Constantio Imp. missâ, ad fidem Christianam his insinuandam & exinde Theophili ad Axumitas profectione Philostorgij bene longa narratio est, *lib.3.c.4.* quam exscribit Nicephorus ex parte *lib.8. cap.35.* & pleniùs *lib.9. cap.18.* Cui nihil tale apud alios historiæ Ecclesiasticæ Scriptores occurrit : cuius etiam occasione Philostorgius in longam παρέκβασιν sese effundit, *cap.7.8.9.10.11.* Hanc verò Legationem, vt temporis rationem stabiliamus, memorat Philostorgius medio tempore inter ea quæ contigère A.D. 341. post quàm Athanasius Alexandria pulsus fuisset Georgiumque eius loco ordinari iussisset, & A.D. 346. priusquam Athanasius ad Constantium Imp. in Occidentem se contulisset. Quare medio hoc quinquennij spatio. Quod tamen Baronius decennio post referre maluit ad Annum Dom. 354.

Nunc de ipsis *Homeritis*, & quidem quid Philostorgius de his scribat de eorum scil. Nomine, Origine, Situ, Ritúque, quam partem exscripsit quoque Nicephorus, tacito, vt aliàs fermè, Philostorgij nomine, *lib.8. cap.35.* φασίν inquit. Homeritas igitur Philostorgius & *lib.2.cap.6.* & *lib.3.c.4.* iterum, cum Sabæis eosdem facit, pariter vt Procopius Gazensis, *in 1. Regum.* & vetus Auctor apud Surium, quem Baronius citat A. 522. de quo adde etiam quæ post hæc scripsit Geographiæ sacræ Auctor, *p.1. lib.2. c.15. p.* 111. 112. qui tamen apud Ptolemæum distinguuntur, & apud Arrianũ *in periplo*. Cæterùm à Saba metropoli *Sabæos dictos* ait : Additque Sabæos hos ex Chettura Abrahami vxore ortos, de quo & Iosephus *lib.1. c.16.* vnde proculdubio habet Philostorgius. Subiicit &, Reginam inde ad Salomonem accessisse ; cùm tamen Iosephus *lib. 8. cap. 6.* Reginam illam Ægypti & Æthiopiæ, τῆς Αἰγύπτου καὶ Αἰθιοπίας faciat. Verùm eandem cum Philostorgio sententiam sequitur & Theodoretus *in 3. Reg. q.* 33. sequuntur hodie viri docti : nam & Arabia Felix, auri & aromatum abundantissima est, & Iudææ respectu ad Austrum & ipsa spectat, cuius *Austri Regina* dicitur à Christo : denique à Iudæa remotissima, & in finibus terræ vnde ea venisse dicitur. Hoc primum. Qui de hac regione Saba, deque Sabæis plura scire volet, legat is doctissimi viri dissertationes *Geogr. sacr. p.1. lib.2. c.26.* vbi multa ex hoc Philostorgio nostro.

¶ Quod *Situm* Homeritarum attinet, Philostorgius ad extimum Oceanum eos collocat, & specialiùs adhuc in Arabia maiore seu Felice, cuius metropolis Saba. Rectè hæc fermè omnia Philostorgius : Homeritæ enim ad Oceanum siti Arabum gens fuit, Saracenis proxima, gentibus his inter se mari Rubro seu Arabico disparatis : quod ex Plinio discere est, *lib.6. c.28.* (quos & idem inter Arabas numerosissimos fuisse ait, ex relatione Ælij Galli) & Ptolemæo *lib.6. c.7.* Procopio. 1. *Persic.* & Procopio Gazensi *in 1. Regum* : Theodoreto *quæst. in vetus testam.* Nonnoso, apud Photium, *n.* 3. De quibus & Vranius primo Arabicorum, apud Stephanum, Καμηλοκόμοι Χατραμῶται, Σαββαῖοι (ἰσ. Σάββαι οἱ) quam coniecturam meam probauit postea vir doctissimus *Geograph. sacræ p.1. lib.2. cap.15. p.* 111. 112. καὶ Ομηρῖται. E regione Homeritarum Axumitæ fuêre, de quibus *suprà*. Denique Homeritæ inter Arabes seu in Arabia censiti, à Plinio quoque *dict. lib.6. cap.28.* Ariano *in periplo maris Erythræi*, & Ptolemæo *lib.6. cap.7.* Quare manifestus error est Stephani, qui Homeritas Æthiopum gentem facit, quod de Axumitis verum est : Et eorum maximè, qui Homeritas eosdem cum Axumitis faciunt, hoc tantùm discrimine, quod qui priùs Homeritæ dicebantur quamdiu in Arabia fuerunt, postea in Æthiopiam translati Axumitæ dicti fuerint. Quibus vel hæc lex & Philostorgius refutandis deinceps sufficient, qui tam clarè eos distinguunt. Procopius quoque Gazensis, *in 1.*

Regum

Regum de Sabæis. ἔθνος ὅτ̓ν Αἰθιοπικὸν: ἐντεῦθεν ἢ κεῖσζ φασὶν αὐτοὶς τ̃ θαλάσσης τ̃ Ινδικῆς, ὀνομάζουσι ἢ αὐτὲς Ομηρίτας, καί αὐτικρὺ δέ ἐστι τῶν Αὐξουμιτῶν: μέση ἢ τέτων κἀκείνων ἡ θάλασσα: Qui locus egregiè cum Philostorgio concinit, in describendo eorum situ.

¶ Nunc de Homeritarum *Vrbibus*. Philostorgius igitur Homeritarum metropolin, non Sabam tantùm (vnde Sabæi) verùm & *Tafaron* quoque fuisse ait. Τάφραρα hæc dicuntur apud Stephanum. Τάφραρα, inquit, ὡς δ' ἑτέρως, πόλις τ̃ εὐδαίμονος Αραβίας, ὁ πολίτης Ταφαρηνὸς (hoc ipsum reperitur & in voce Α'δανα) ὡς Ζάαρα Ζααρηνὸς, Αὔαρα Αὐαρηνὸς, ὡς Οὐράνιος ἐν Αραβικῶν τρίτῳ. Ammianus quoque Marcellinus, *lib*. 23. *pag*. 274. inter eximias Arabum beatorum ciuitates hanc *Tapharum* memorat, & *Taphron*, vel vt alij, *Taphra* vocat. *Ac licet abundet vrbibus mediterraneis atque maritimis, campisque copiosis & vallibus, has tamen habet ciuitates eximias, Geapolim & Nascum & Baraba, itidémque Nagara & Mephran, &* TAPHRON (al. TAPHRA) *& Dioscuriada*: Apud Ptolemæum quoque, *lib*. 6. *cap*. 7. Ταπφαρῖται (nam ita disertè codices quidam habent, etsi alij Σαπφαρῖται) iuxta Homeritas in Arabia Felice memorantur: & mox Σάπφαρα vel Σάπφαρ μητρόπολις; vt & *lib*. 8. *pag*. 241. Σάπφαρ: vbi & interuallum eius ab Alexandria designat. Et apud Arianum *in periplo maris Rubri pag. a*. 11. Τάπαρα ἐμπόρεια Βαρβαρικά: Item Αφαρ, quam disertè metropolin Homeritarum vocat. *pag. a*. 1111. Et hæc de Tapharo seu Saphare de quo vir doctiss. quoque *Geogr. sacr. p*. 1. *lib*. 2. *c*. 30. vbi hunc quoque locum allegat. Atenim præter Sabam & Tapharon, duo præterea Homeritarum emporia memorat Philostorgius: nempe, Emporium Romanum, & Emporium Persicum. De *Romano* Homeritarum *emporio* tria ait, 1. situm id extrorsum ad Oceanum: 2. Regionem vocari *Adanen*: & sic Emporium Romanum istud fuisse in regione, quæ vocatur *Adane*. De hâc Adane Vranius quoque *lib*. 3. *Arabicorum*, & Herodianus *lib*. 4. apud Stephanum in Α'δανα. Α'δανα ἐστι καὶ ἑτέρα πόλις ἐν μεσογείῳ τ̃ εὐδαίμονος Αραβίας, ὡς Οὐράνιος φησὶν ἐν Αραβικῶν τρίτῳ. Sic & apud Ptolemæum, ad marginem τ̃ Αραβίας ἐμπορεῖν, adscriptum, *Aden aliis vocari*. Ea verò hodienum *Aden* vrbs regnúmque dicitur. 3. Ait Philostorgius ad Romanum Homeritarum emporium appellere Romanos solitos (nempe commercij ergo.) Hoc verò proculdubio emporium illud est, quod Ptolemæus *lib*. 6. *c*. 7. in Homeritarum regione disertè vocat Αραβίας ἐμπόρειον, vbi ad marginem, vt dixi, adscriptum, *Aden aliis vocari*: cuius eiusdem meminit & *lib*. 8. *p*. 242. vbi & distantiam eius ab Alexandria designat: à quo eodem in eâdem Arabiâ Felice alia Emporia memorantur: puta in Adranitarum regione, Καὺη ἐμπόρειον καὶ ἄκρον: in Elisarorum, Μῦσα ἐμπόρειον, Ο'κηλις ἐμπόρειον: in Mediterraneâ Arabia, Ομανὸν ἐμπόρειον: quorum etiam omnium interualla ab Alexandria (quo scil. merces Arabicæ conuehebantur) describit *lib*. 8. *p*. 241. 242. Nempe felix illa diuesque Arabia, Romanorum commerciis patuit; in quem finem emporia quædam seu commerciorum loca destinata erant, pariter vt apud alias vicinas Romanis gentes commerciorum loca fuêre: vide vel *Ammianum Marcellinum*, & *Itiner. Pentingerianum*: vti viceuersâ certa commerciorum loca in Orbe Romano Barbaris patuêre: de quo vtroque vide vel *l*. 4. *C. de commerciis & mercatoribus*. Et hæc de Romano Emporio apud Homeritas. *Persicum* quoque apud eosdem *emporium* memorat Philostorgius; nempe quò Persæ commercij ergo commeabant, quibus Arabes felices à læua Persico mari collimitabant, vt ait Marcellinus *lib*. 23. *p*. 255. qui etiam ait, ibi fuisse *Emporia densa*. Verùm quænam siue Romana siue Persica emporia ibi fuerint, si quis scire aueat, & quid ad quemque locum comportatum, commercatumque fuerit, legat is Ariani *periplum maris Erythræi*: Et hæc de situ vrbibusque Homeritarum.

¶ Quod *Ritus moresque* Homeritarum attinet, ait Philostorgius (quod etiam exscripsit Nicephorus, *lib*. 8. *c*. 35.)

Primò, circumcisam eam gentem fuisse. Quod Epiphanius quoque scribit *in hæresi Ebionæorum* 30. *n*. 30. Certe de iis quoque populis passim Æthiopibus, Troglodytis (qui postea Axumitæ dicti,) & Herodotus, & Agatharchides, *lib*. 5. *c* 30. & Diodorus, *lib*. 3. & Strabo, *lib*. 16. *p*. 530. 531. notat, eos κολοβὲς τὰς βαλάνες, imò & γυναῖκας Ιουδαϊκῶς ἐκτετμημένας fuisse: & à Pytholai promontorio rursum ὁλοκλήρους fuisse. De Idumæis, in genere, (quorum pars Homaritæ) Ammonius & Iustinus *dialogo cum Triph*. Chetturâ ortis omnibus, & Ægyptiis Theodoretus in Catena Patrum *in Pentateuchum*. Denique Æthiopes qui circumcisi sunt, ex posteris Chetturæ sunt. De ortis ex Chettura in commune est egregius locus Alexandri Polyhistoris apud Iosephum *lib*. 1. *c*. 15. quem & Eusebius adducit *præpar. Eu. lib*. 9. *c*. 20. Nunc etiam qui eorum Christiani sunt, ex vetusti moris reuerentia circumcisionem retinent.

Secundò, quod tempus circumcisionis attinet, ait Homeritas circumcisos octauo die: Nempe more Iudaico. Et Iosephus tamen *lib*. 1. *Antiq*. 23. 12. *& t*. 3. & Origenes *in dissertat. contra fatum*, quæ apud Eusebium extat, *lib*. 6. *c*. 11. & in *collectione Græca, cui* φιλοκαλίας *nomen*. & Eustathius *in Hexaemeron pag*. 60. aiunt Arabas seu Ismaëlitas, quos Epiphanius Saracenos explicat, post decimum tertium annum id facere.

Tertiò ait Philostorgius, Homeritas sacrificasse Soli, Lunæ, dæmonibus indigenis: Quod etiam habent acta Metaphrastis apud Surium 24. *Octobr*. totidem penè verbis, vbi de Axumitarum & Homeritarum Rege: *Omnes qui erant in sua potestate habebat circumcisos, partim quidem Iudaicam sequentes superstitionem, partim autem plane Gentiles, Soli & Lunæ sacrificantes & dæmonibus*, &c. Certe Arabes Soli & Lucifero sacrificasse testatur quoque Nilus, *in narratione de cæde Monachorum montis Sinai, & Theoduli filij captiuitatem*. Et iam olim Arabes duo tantum numina coluisse Arrianus scribit, 4. *de exped. Alex. p*. 161. Cœlum, quod Solem astráque alia in se contineret, & Dionysium, ob famam ducti ad Indos exercitus. Sic & Blemyes Soli sacrificasse, & quidem humana hostia scribit Procopius 1. *Persic*. Postremò ait Philostorgius, Iudæos quoque multos apud Homeritas fuisse, idque duobus locis scribit. Prodit id quoque Procopius 1. *Persic. pap*. 34. ἐπειδὴ Ομηρειτῶν ἔγνω πολλὲς μὲν Ιουδαίους ὄντας, &c. & prædicta acta apud Surium sub Iustino Imp. Imò Strabo ex Eratosthen. *lib*. 16. *p*. 528. in Arabia hac Felice Syros incolere vt & Iudæos, & post hos primos incolere homines agricolas. Vt proinde mirum non sit, si circumcisa gens ea fuerit, quando & ex Chetturâ Abrahami ea orta: & Iudæi his plurimi immixti fuêre. Et hactenus quidem de Homeritis ipsis, eorúmque moribus.

¶ Nunc, de *Legatione* quod *huic leg*. propius iam, quam à Constantio ad Homeritas missam Philo-

Philostorgius scribit, quísve eius Legationis exitus fuerit. Quam quidem narrationem à Nicephoro, vti dixi, ex Philostorgio mutuatam Baronius pro suspectâ habuit A. D. 354. *num*. 14. 15. 16. quando nulli prætereà ex historicis idem memorant. Addo, Philostorgium sibi vix in omnibus constare videri, vt ex collatione *capitis* 6. *libro* 2. *c*. 4. *lib*. 3. colligitur. Tandem, non alio fine hæc scripta à Philostorgio, quàm in Ariomanitarum gratiam. Nos Philostorgium sequamur, qui non omninò saltem falsus, vel in omnibus.

Primò spectandum illud, agi hic de amicâ Constantij ad Homeritas legatione, pariter vt ad Axumitas. Nempe, vt ab antiquo Homeritæ & Axumitæ Romanorũ Fœderati fuêre, & Legati vtrinque missi (quod de Sabaitis nominatim testatur Arrianus, *in periplo maris Rubri p. a. IV*. qui & mentionem facit Legatorum à R. Homeritarum ad Imp. cum muneribus missorum) ita & sub Constantio Imp. nominatim, sub quo nunc versamur. Fidem facit de Axumitis Constantij Imp. epistola *ad Tyrannos Axumitarum Atzanam & Sazanum*, in quâ vti iam dixi de Frumentio Episc. Auxumitano & Athanasio Alexandrino agit, quam memorat Athanasius, *Apolog. ad Imp. Constantium pag*. 540. & ipsam consignat *pag*. 542. vbi & *fine epistolæ* Constantius eos vocat ἀδελφὲς τιμιωτάτους: Eáque refert, sese his paria cum Romanis iura tribuisse, τῆς αὐτῆς προνοίας ἀξιοῦντες ὑμᾶς καὶ τῶν ἴσων Ρωμαίοις μεταδιδόντες. De vtrisque, de Axumitis inquam & Homeritis, testis hæc ipsa eiusdem Constantij Imp. constitutio: quæ eo ipso Anno 356. data est, quo superior illa eiusdem Imperatoris *epistola* ad Tyrannos Axumitarum.

Fœderati igitur Romanis fuêre & Homeritæ & Axumitæ hoc Constantij æuo: vt & deinceps quoque mansêre, etiam sub Iustiniano, Procopio teste, *lib*. 1. *Persicor. p*. 32. & Nonnoso, *apud Photium*; aduersus Persas videlicet, quibus vicini erant; quibus Persis sanè Constantio Imp. hoc æuo res erat, qui tùm Armeniam & Mesopotamiam incursabant, cùm Musonianus PP. esset (cui *hæc lex* inscribitur) teste Ammiano Marcellino, *lib*. 15. *pag*. 61. 62. *lib*. 16. *pag*. 64. *lib*. 17. *p*. 102. Inde igitur Legationes istæ à Constantio ad Homeritas & Axumitas missæ, vt non tantum ex Philostorgij *loco* liquet, verùm etiam ex *hac l*. quæ proinde Philostorgium non omninò neque vbique falsum in hâc narratione ostendit.

Finis porrò, quod secundum, Legationis istius, quam memorat Philostorgius, à Constantio videlicet ad Homeritas missæ, à Philostorgio redditur, *lib*. 3. *c*. 4. puta vt ad pietatem seu fidem Christianam eos traduceret: de quo etiam *c*. 6. *lib*. 2. Et Metaphrastes apud Surium 24 *Octob*. cuius verba, siue ex Philostorgio siue è Nicephoro mutuata, hîc apponere iuuat, vt appareat quomodo ea inflexa ab eo Scriptore fuerint: *Ciuitas in Homeritide quæ vocatur Nigren, cum iam longo ab hinc tempore venisset ad agnitionem veritatis & pietatem suscepisset, nempe ex quo Constantius Magni Constantini filius ad Sabæos qui nunc vocantur Homeritæ, orti vero sunt ex Cætura Abrahæ, misit Legatos, & Rege gentis illius muneribus sibi conciliato ædificauit hac in ciuitate Ecclesias: & quendam virum pium, qui ad vitam declinarat monasticam, & moralibus & actiuis virtutibus erat magnus, atque adeò omnibus sui temporis superior, misit, vt præesset iis qui ad veram accesserant religionem. Quo quidem tempore Iudæis resistentibus & Barbaro suadentibus ne tam facile hospitem admitteret in ciuitatem, neque circa res diuinas aliquid innouaret, nisi prius vir religiosus aliquod signum ostenderet (quomodo solent isti petere, vt qui sint increduli) quod quidem si præstiterit, tunc ei concederet ingressum in ciuitatem. Ille diuinis fretus promissis, quod signa sequerentur eos qui crediderint, annuit citra vllam dubitationem, & eorum quæ petebantur miraculorum magnam ostendit operationẽ. Ab illo tempore ciuitas Dominum pure colens & orthodoxa diuinorum patrum sequens dogmata perseuerabat*, &c. Quæ præterea sub Iustino & Iustiniano Imp. apud hos populos facta circa fidẽ Christianã, vide apud *Cedrenum*, & *Historiæ Miscellæ Scriptorem*. Tertiò, *Theophilũ* Legationis istius à Cõstãtio ad Homeritas missæ principem fuisse, ait Philostorgius: De quo Theophilo multa habet, vt *toto opere* passim, ita *c*. 4. *lib*. 3. quæ etiam exscripsit Nicephorus *lib*. 9. *c*. 18. deque eo Thalassij locus apud Suidam.

¶ Ad Legationẽ ipsam Constantij ad Homeritas redeamus: Eam verò magnificam & munificã valde describit Philostorgius: Inter alia verò munera ad Homeritas à Cõstãtio missa, ait, & ex eo Nicephorus, & ducẽtos equos è Cappadocibus nobilissimis, missos. De Cappadocum equorũ nobilitate & præstantia nota iam res est: déque his & nosmetipsi iam ad *Veterem Orbis descriptionem* & pleniùs *inf. ad l*. 1. *de equis curulib*. Tanta vero eorum nobilitas fuit, vt Imperatorũ fermè vsibus seruarentur, vnde & *Diuina animalia* in *dictâ Veteri orbis descriptione*, id est Imperatoria, de quibus & Nemesianus *Cynegetico*, & Claudianus *in laudem Serenæ*. Ex his equis erãt Palmati illi, de quibus Nemesiani locus, Hesychij, *lib*. 1. *Chronicorum, in Glossis Nomicis: lex vn. de grege dominico*: & *d. lex* 1. *inf. de equis Curulibus*: tandẽ & *Itinerarium Hierosolymitanum*, prout eius verba iam olim restituimus. Huiuscemodi equis nonnullis nulli fas fuit vti, vel factionibus diuidere præter Imperatorem, ne Consulibus quidem: vide Capitolinum *in Gordianis pag*. 152. De quo accipio & quod ab eodem Philostorgio dicitur, *lib*. 11. *c*. 6. Et hæcquidẽ quæ modo notauimus vir doctiss. *Geogr. sacr. p*. 1. *lib*. 3. *c*. 11. *p*. 202. verbatim inseruit calculoque suo probauit. Ergo & inter dona, munera, & quidem nobilissima & ad Reges exteros missa fuêre equi Cappadoces, & ideò ad Homeritas quoque à Constãtino nostro *huius l*. auctore missa.

Quod *Exitum* huius *Legationis* attinet, ait Primùm Philostorgius Iudæos, obstinatos alioquin & pertinaces, (ἡ ἢ τῶν Ιουδαίων οἰκεία ἐπίνοια) miraculosis Theophili operib. inuitã licet & ἀντιπλέοντα manus præbuisse. Quò pertinet quoq; Metaphrastis locus *sup*. Secundò ait & ex eo Nicephorus, Homeritarũ Regem ad Christi fidem conuersum, trésque ab eo Ecclesias locis opportunissimis excitatas: Primam quidem in metropoli gentis, *Tapharone*: Secundã, in *Emporio Romano*, quò Romani commercaturi commeare solebant, extrorsum ad Occeanum: Tertiam, ad alteram regionis partem, ad fauces videl. Persici maris, in *Emporio Persico* Vnde discimus iã, Homeritarum regionem à mari Rubro & Oceano ad Persicum mare vsque tum procurrisse: cùm tamen Ptolemæus suo tẽpore Homeritarũ fines inter *Madocen* ciuitate & *Melan* montẽ coërceat. Atque hæc quidem hactenus, de Axumitis & Homeritis.

Nos ad Legationes, quæ hoc tempore ad eos missæ, atque adeò ad *huius l*. sententiam, vnde diu emorati sumus, redeamus. Ergo ad has quoque gentes hoc tempore Legationes missæ, pariter vt ad alias gentes quæ Romanis fœderatæ, & amicæ erãt Quo quidem numero fuêre quoque Armenij; de quo fidem facit *lex* 1. *sup. de annona & trib*. vt & de Satrapis gentibusque Armeniæ vicinis *lex* 57. *sup. de cursu publ. l. vlt. infr. de auro coronario*: Saraceni, item de quo dixi ad *l*. 16. *sup. de Tironib*. fidemque etiam facit sub Theodosio Iun. *Nouella*

eius 31. Missæ inquam Legationes ad has gentes: siue auxilij, siue amicitiæ fœderisve, siue fidei causa. Igitur Constantius *hâc l.* modum aliquem hisce Legatis sæpè desidiosis ad Axumitas & Homeritas missis ponit: vetito quemquam Legatum ad eos ire præceptum, seu missum vltra annui temporis spatia Alexandriæ demorari χρονολεισᾶνλα, atque adeò post annum ei annonas præstari. Quâ parte tamen constitutio hæc, vt vulgo ea habet, vix fidem mereatur: illud ipsum inquam, quod annui tẽporis spatium Legatis ire præceptis ad illas gentes, concedatur ad demorandum Alexandriæ: cùm & has Legationes properè obiri publicè tùm interesset, & quidem in abrupto sæpè periculo, belloque tum temporis cum Persis flagrante, quale sane bellum hoc ipso tempore flagrabat, Persis Armeniam & Mesopotamiam incursantibus, vt docet Ammianus Marcellinus *libr.* 15. 16. 17. cùm Musonianus, ille ipse qui *hæc lex* inscribitur, Præfectus Prætorio esset, quod idem Marcellinus testatur, *d.lib.* 15.*p.*61.*& lib.*17. *p.*104.

Quare hic aliud quid latêre necesse est. Multæ equidem aliæ constitutiones occurrunt, quibus temporis faciendi morandique aliquibus præfinita sunt spatia.

1. Vt ecce, Prosecutorum equores & animalium sacro vsui deputatorum seu necessariorum vltra quinque dies in vnâ ciuitate residere Vetiti à Theodosio M. *l.* 2. *supr. de tractoriis & statiuis.*

2. Iis qui transductioni ferarum deputati erant, tres vel quatuor menses in Hieropolitanâ vrbe residere solitis, quinque dierum tantum mora concessa à Theodosio Iun, *l.* 2. *infr. de venat. fer.*

3. Exactor etiam vltra anni spatium in visceribus regionis, ad quam missus erat, remorari vetitus: *l.*9.*sup.de exactionib.*

4. Protectori quoque vel Domestico, cui aut tuitio locorum, aut quidem longior necessitas commissa erat, aut Iudicum præceptis obtemperare iussus erat, circumacto anni tempore annonæ vel alimenta regulariter non debebantur: *l.*27. *sup.de erog.mil.ann.*

5. Datus etiam Nauiculariis ad ἀνοχλῶ ἢ καθολκῶ seu ad securitates, id est apochas reportandas annus, vel biennium.

6. Datum & spatium sacerdotalibus prouinciarum Africanarum vltra quod Karthagini morari non possent, *l.* 176. *supr. de Decurionib.* Verùm hæc ad *hanc l.* nil faciunt, & peculiares suas habent rationes, non magis quàm species *legis* 27. *supr. de petitionib.* Putet ergo quis Legatos ad Axumitas & Homeritas missos Alexandriæ tamdiu sæpè moratos, siue quod opportunam nauigandi Alexandriâ per Mare Rubrum occasionem captarent, siue vitandis latronum Arabum Saracenorum insidiis, siue nimio earum regionum æstui: siue denique etiam vrbis voluptate capti diuturnam nimis ibi moram facerent, visum fuerit Constantio Imp. his temporis istius annui spatium præfinire, intra quod nauigandi occasionem opportunam inuenire satis possent. Verùm neque id fidem mereatur. Putet quis igitur hic legendum *annui*, vel *verni temporis*, quomodo etiam Ammianus Marcellinus loquitur *libr.* 19. *infr.* loco *annui temporis.* Putet alius Legatos hoc tantum temporis insumpsisse ad magnificentiam & apparatum, vel ad munera colligenda: prout scilicet erant hæ Legationes magnificæ, vt ex Philostorgio *suprà* ostendimus. Horum inquam, nil placet: Quid igitur? Legatum hîc non *Alexandriæ demorari*, verùm, *Alexandria emorari* in genere est tardare, moram facere, χρονίζειν: vt & *Demorari* & apud Tacitum *libr.* 15. *cap.* 69. Lactantius etiam *libr.* 4. cùm *Moses Dux eorum ascendisset in montem, atque ibidem quadraginta diebus, demorarentur*, Iurisconsultus quoque in *l.* 28. *omnes*, π. *de iudiciis*, in hoc ipso Legationum argumento: *non compelluntur se defendere Romæ, quamdiu Legationis causâ ibi demorantur.* Alioquin est & moram iniicere alteri: ita Claudianus *de bello Getico.*

——*neu vos longo sermone petito*
Demorer.

V. & *l.* 8. *Cod. qui pet. tutor. Emorari* tandem est, ab aliquo loco diu abesse, moramque alibi facere. Et hoc iam sensu Constantius Imp. Legatis ad Axumitas & Homeritas, ex Alexandria missis, ad itum & reditum annum præstituit: vltra quem si emorarentur, scirent sibi vltra seu post annum alimonarias annonarias denegandas. Dixi ex Alexandriâ; nam ea scilicet veluti centrum huius Legationis erat, seu terminus à quo & ad quem, inde inquam Legati proficiscebantur, eoque redibant. Quæ quidem etiam æquali spatio dissita erat ab Axumitis & ab Homeritis, vt ex superius dictis constat. Sensus igitur *huius l.* apertus, Anno hanc vtramque Legationem absoluendam: quæ sanè commodè absolui intra annum potest; quandoquidem etiam opportuna intra annum nauigandi eò Ægypto indeque Alexandriam redeundi, tempestas esse potuit. Auctor enim est Arianus, *in periplo maris Erythræi*, *pag.* 3. opportunum nauigandi tempus ex Ægypto Auxumam fuisse à Ianuario ad Septembrem vsque: in vlteriora verò emporia, mense Iulio *pag.* 5. sicut & ad alia maris Erythæi loca, *pag.* 12. 16. 17. In Homeritarum verò regionem & Mazam & Sabbatham, mense fermè Septembri. Ergo vltra annum emansori, moratori Legato, post annum annonæ præberi veritæ. Quomodo & aliàs moratoribus, emansoribus hæc eadem pœna imposita. Sic enim & Protectoribus vel domesticis extra ordinem è Comitatu aliò missis, ad aliquid peragendum, post annum annonæ & emolumenta regulariter non debebantur, *dict. leg.* 27. *supr. de erog. mil. ann.* Idemque in Exactore, *dict. l.* 9. *sup. de exactionib.* Et sic tribus his & legibus annui temporis spatium præfinitur officiis quibusdam peragendis, vltra quod annonas exigere non possent, vt in genere cæteroquin otiosos è publico pasci non oportet: Quomodo Capitolinus de Antonino Pio. *Salaria*, inquit, *multis subtraxit, quos otiosos videbat accipere, dicens, Nihil esse sordidius, imò crudelius quam si Rempublicam ij arroderent, qui nihil in eam suo labore conferrent.* Proculdubio enim Legati ad Axumitas & Homeritas missi moras ibi nectebant, rerum forte nouarum mirabiliumque de quibus Arrianus, & Philostorgius, nimio plus curiosi; τῆς ἀνακομιδῆς incuriosi: cùm tamen annui temporis spatium his sufficere deberet.

Et quid si id quoque factum putemus in specie *huius l.* à Legatis è Curia Alexandrina eò missis (vt Legationis onus Decurionibus impingebatur, de quo consule *Paratitlon*) quibus ex viribus ciuitatis viatica & annonæ præbebantur, vt docet *lex* 16. *&* 18.*sup.de extraordin.* Ergo his annui temporis spatium datum ad Legationem perficiendam: hinc, ne Curias suas diutius desererent, inde ne eas sumptibus onerarent: fortè etiam Athanasij fideique causa ibi agentes aduersus Constantij & Arianorũ institutum & voluntatem: quæ & ipsa arcana fortè ratio Constantio *hâc l.* proposita fuit.

¶ Ex superioribus interim multo ante dictis apparet de nuperi Scriptoris errore, qui Æthiopiam, prouinciasque has barbaras etiam Epiphanij æuo, sub Valente sc. Romanis nondum cognitas, fidémque Christianam nondum amplexatas scribit. Cuius & hic alter error est, quod Episcopo Alexandrino cessisse scribit: in errorem hunc inductus ex *Libyæ* appellatione, quæ sanè Episcopo Alexandrino supposita erat: non verò Africana, seu Africa; verùm Libya Ægypti prouincia, cui etiam Dux peculiaris præfuit, vt ostendit vel *lex* 16.*sup.de Numerariis*: In quâ Libyæ appellatione peccatum quoque à Synesij Interpretibus.

Illud postremùm, *hâc l.* obseruandum, subscribi ei *Indictionem XV.* quæ sanè respondet *Constantio IX. & Iuliano Cæs.II. COSS.* id est An.D.357. Quare ad eum Consulatum referenda *hæc lex*: vel sanè reponenda hic *Indictio XIV.* vt ita referatur ad A.D. 356. nisi Constantij tempore, cuius *hæc lex* est, eadem Indictionum ratio fuerit in Oriente quæ in Occidente, vbi sanè congruit Indictio XV. Anno 356. Et est alioquin antiquissima hæc omnium *hoc Codice* Indictionum mentio: quam altera tamen antiquior adhuc sedecim annis anteuertit: Indictio inquam XIV. *Marcellino & Probino COSS.* id est A.D. 341. quæ adnotata reperitur in conciliabulo Antiocheno apud Athanasium, *libro de Synodis*: cuius ope, Indictionum memoriam iam ad annum 327. vel 328. retrò trahere possumus: sicut *huius l.* ope ad A.D. 343.

III. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PF. P."

PROVINCIALES, desideriorum" suorum decreta", initio aput acta Ordinariorum" Iudicum prosecuti, ad Sedis Tuæ Eminentiam mittant, vt IN pudentior petitio" refutetur, aut iustior petita commoda" consequatur. Si qua autem eiusmodi fuerint, quæ Magnificentiam Tuam probabili cunctatione destringant", super his satis erit consuli scientiam nostram, ita vt cunctas petitiones cum litteris tui Legatorum vnus" aduectet. Dat. III. Kal. Iun. Serdicæ, diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *C Iust.*
" *Mamertinus* sub Valentiniano Sen. PP. Italiæ, Illyrici, Africæ: cui inscribitur & *lex prox* 4. aliæque complures *hoc Cod.* vid *Prosopogr.* de eo quoque Marcell. non *vno loco.*
" *Desideria*: sunt petitiones, postulata, *h.l. &* *l.*6.7.8.9.12.16.*h.t* *l.*9. *&* 96.*sup.de Decurionib.*
" *Decreta.* Mamertinus quoque cui *hæc lex* inscribitur hanc vocem in hac re vsurpat. vid, quæ dixi ad *l.*1 *sup.*
" *Ordinarij Iudices* sunt Rectores prouinciarum.
" *Petitiones hic* & *l.*4.7.*inf.* propriè Symmachus quoque in hac ipsa re *lib.*1.*ep.*11.*in fin.*
" *Commoda* vid. & *l.*1.*sup.*
" *Destringant*, & distineant.
" De *Legatorum numero* dicam *ad l...*

IV. * Idem AA. ad Mamertinum PF. P."

IVXTA legem † Diui Constantini, nihil, post tractatum", habitum ciuitatum" voluntate, mutetur, siue mutiletur, sed integrè atque inlibatè ciuitatum petitiones ad Magnificentissimæ Sedis Tuæ notitiam perferantur: vt * sit examinis tui, quænam ex his auxilio tuo IN plenda protinùs, quæ Clementiæ Nostræ auribus intimanda videantur. Dat. VII. Id. Septemb. Aquil. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [346.]

NOTÆ.

* Abest & *hæc lex* à *C.Iust.*
" *Mamertino* huic inscribitur & *lex* 3.*prox.sup.* de eo v. plura in *Prosopogr.*
† *Constantini* lex hæc notanda: quæ nullibi extat: neque enim indicari puto Constantij *legem* 1.*sup.*
" *Tractatus* vox propria hîc, & *l.*59.12.*inf.* & *l.*15.*inf.de Episcop.* Ita tractatus publicus Amm. Marcell. *lib.* 14.*p*28.
" An restituendum *cibilium ptatum*: id est Iudicum ordinariorum vt vocantur *l.*2.*sup.* Quomodo *ordinaria potestates* dicuntur eodem sensu Amm. Marcell. *lib.*21.*p.*216. & *Potestates* absolutè non semel *hoc Cod.* pro Iudicibus v. *Gloss. Theod.* simili certe, errore in *l. in agris* 16.π.*de adquir.rer.dom.* scriptum *in ciuitatem*, pro in *ciuis ptatem*? Verùm sustineri potest hæc lectio interpunctione hâc; *nihil post tractatum habitum, ciuitatum voluntate, mutetur.*
* *Legi* 5.*C.eod.ti.* quæ alioquin desumpta est ex *l.*12.*inf.* inserta est hæc sententia.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris tres *hoc titulo* constitutiones super Legationibus prouincialium ad Principem & ad se quidem missis vel mittendis occurrunt: hæ duæ, inquam, ad eundem Mamertinum PP. *Italiæ*, *Illyrici* & *Africæ* datæ: & Tertia prætereà, putà *lex 6. infr.* Ad triplicem finem; Primò ne Iudicum potestate impedirentur vel intertubarentur: secundò ne inanes sumptus prouinciales in Legationes facerent: Postremùm ne sibi Principi superfluis & non necessariis Legationibus obstreperetur. Ad quem triplicem finem pertinent omnes *huius tituli* Leges de Legationibus prouincialium: Et verò pertinent *tres* Valentiniani *leges*: ita quidem vt *dict. l. 6.* ad Legationes ex Africâ disertè pertineat, quò fortè etiam pertinent hæ duæ. Quinque igitur *his duabus legibus*, & *dict. l. 6.* à Valentiniano Sen. eum in finem constituuntur.

Primò constituitur *l. 3.* Prouinciales decreta ad Principem per legatos mittenda, initio seu ante omnia apud acta ordinariorum Iudicum, id est Rectorum prouinciarum prosequi, seu insinuare debere. Id inquam statuitur *dict. l. 3.* quod indicari quoque videatur initio *l. 4.* vbi vetantur decreta *mutari vel mutilari*, à Iudicibus videl. Id ipsum certè à Theodosio Iun. constitutum *l. 15. infr.* vnde desumpta est *lex vltim. Cod. eod. tit.* per Ægyptum, de Præfecto Augustali; putà vt Alexandrini Legatos missuri decreta sua Præfecto Augustali insinuent. In quo æqua fuit Præfecti Augustalis conditio cum Rectoribus prouinciarum; vt *hæc lex 3.* cum *illa l. 15.* collata ostendit: non verò maior auctoritas, quod Cuiacius credidit: De quo dicam adhuc ad *eam l. 15.* Et hæc quidem ita Valentinianus Sen. & Theodosius Iun. cùm tamen alij nonnulli Principes decreta hæc requirere prouinciæ Rectorem, aut Vicarium, seu decreta in examen Cognitoris perferri noluerint; Valentinianus inquam Iunior, *l. 9. infr. hoc titulo* Theodosius M. *l. 12. inf. hoc tit.* Nempe, quia sæpe eueniebat, vt desideria prouincialium ad Imperatorem non perferrentur, vel saltem non integra; sed Iudicum voluntate mutarentur, siue mutilarentur: vel denique Legationes interturbarentur: quomodo sanè euenit Legationi Tripolitanæ ad hunc ipsum Valentinianum Sen. per Romanum Comitem Africæ, vt memorat Ammianus Marcellinus *lib. 28. p. 405.* &c. Et verò statim post *legem 3.* euenisse indicat, eiusdem *lex 4.* ad eundem Mamertinum emissa trimestri post. Quâ causâ (quod secundùm iam caput *harum duarum legum* est) malo isti *eâ l. 4.* mederi instituit Valentinianus, vetitis Iudicibus ordinariis mutare vel mutilare decreta Ciuitatum: idque secundum anteriorem aliquam Constantini constitutionem, quæ nusquam alibi occurrit. Illud equidem (quod Tertium *his duabus legibus* continetur) Valentinianus voluit, vt decreta ad notitiam *Præfecti prætorio* perferrentur: sic quidem (quod Quartum) vt is impudentem petitionem respueret: contrà, vt iustam & probabilem vel ipse auxilio suo protinus impleret, remediúmque implorantibus præberet: vel si cunctationi locus esset, tùm demùm legatus prouincialis vel ciuitatis cum decretis, cumque literis Præfecti Prætorio ad Principem proficisceretur. Denique probata atque elimata à Præfecto Prætorio desideria & decreta ad se Principem perferri voluit Valentinianus Sen. *his duabus legibus*: vt & Valentinianus Iun. *l. 9. & 10. infr.* (hic tamen vt decisio omnis Principi seruaretur,) & Theodosius M. *l. 12. infr.* Theodosius Iun. *l. 14. 15. 16. seu vltim.* Et sic regulariter id ita obtinuit. Quanquam Valentinianus Iun. aliquando ne ipsum quidem Præfectum prætorio decretum requirere Edicto suo voluit *l. 9. infr. hoc titulo* admonitis tantum prouincialibus, ne superfluis & improbabilibus petitionibus Imperatorem occuparent. Verùm mox, vt dixi, ad Regulam rediit idem *dict. l. 10.* Nempe Præfecti Prætorio dignitati, vt pote contiguæ potestati, & ἀπορφύρῳ tantum βασιλείᾳ, & sub quo diœceseon prouinciarumque Rectores erant, quibus denique Summa rerum demandata erat, hanc δοκιμασίαν tribuerunt Principes: partim vt improbabiles petitiones respuerent, partim vt quæ ipsi prouidere possent, dispicerent: atque adeò ne improbabilibus aut non necessariis legationibus & petitionibus Principum actus turbarentur. Tribuit nominatim Valentinianus *his duabus legibus*: qui & aliâ ratione prouincialibus occurrit *l. 6.* ne non necessariis desideriis & non probabilibus rebus distringeretur: ad quam *leg.* ex Ammiano Marcellino aliquam multa notabo. Nescio an non Cassiodori quoque locus *6. var. 3. in formula Præfecti Prætorio*, hùc pertineat: vbi inter cœtera munia Præfecturæ & hoc ponit, *legatos gentium veraces* [al. *voraces*] *explet ordinationibus suis.* Hùc certè facit omninò Mecœnatis inter cœtera bene administrandæ Reipubl. consilium, teste Dione *lib. 52. p. 555.* μήτε πρεσβείαν τινὰ πρὸς σὲ πλὴν ἐν πράγματι διαγνώσεως ἐχόμενον εἴη, πεμπέτωσαν, ἀλλὰ τῷ τε ἄρχοντι σφῶν δηλούτωσαν ὅσα βούλονται, καὶ δι' ἐκείνου σοὶ τὰς ἀξιώσεις ὅσας ἂν δοκιμάσῃ προσφερέτωσαν· οὕτω γὰρ οὔτ' ἀναλώσουσί τι οὔτ' αἰσχρῶς διαπράξονται, ἀλλ' ἀκεραίους τὰς ἀποκρίσεις ἄνευ δαπάνης ἢ καὶ πραγματείας τινὸς λήψονται.

Postremo capite *legis 3.* definitur *numerus* Legatorum ad Principem. Nempe Valentinianus Sen. vnum tantum Legatum cunctas petitiones seu desideria & decreta prouincialium, vnà cum literis Præfecti Prætorio aduectare iubet. Ea scilicet re partim sumptui, partim cursui publico consulens: ne, inquàm, maiore Legatorum numero Respublica annonis grauaretur: cursúsque publicus fatigaretur. Quod quidem vnius tantum Legati prouinciæ nomine mittendi præscriptum placuit quoque sub Honorio, vt docet *lex 166. supr. de Decurionib.* & sub Valentiniano III. *lex 186. dicto tit. de Decurionib. & l. 34. sup. de annonâ & tributis.* Cùm tamen aliquando duorum Legatorum numerus, à diœcesi vel à prouincia mittendus præfinitus fuerit, *l. 9. hoc titulo* cuius rei exempla occurrunt apud Symmachum *libr. 4. epist. 9. & lib. 6. epist. 22.* & apud Ammianum Marcellinum, *libr. 20. p. 210. & libr. 28 p. 405. 406.* Imò & tres quandoque missi in sp. *l. 7. hoc titulo* vbi v. quæ notabo adhuc & apud Sidonium Apollinarem *libr. 1. epist. 7.* sicut & à Senatu Romano totidem missi ad Honorium Zosimo teste, *libr. 8. p. 818.* Missi & ab Antiochiâ Constantinopolim ad Theodosium apud Libanium *epist. 748.* ad Proclum; ἤδη τῶν πρέσβεων ᾑρημένων, ἤρετό τις τινὰ ξένος πολίτην, ὁπόσοι τινὲς εἶεν· ὁ δ' ἔφησε, τρεῖς· ἐγὼ δὲ τοὺς τρεῖς ἀκούσας, καὶ γὰρ ἔτυχον παρών, οὐ τρεῖς ἔφην πρεσβεύειν, ἀλλὰ τέτταρας. πῶς ἤρετο τέτταρες, ὅτι πολὺ πρὸ τῶν τριῶν ἔφην ἡρέθη Πρόκλος &c.

v. * Idem

v. * Idem AA. Victori" Duci" Ægypti.

CVM Legati Gentilium" venerint", obsignari eorum tabulas" oportet, vt ad Mansuetudinem nostram fides eorum" quæ à Regulis" profectæ fuerint litterarum, & numerus perferatur: ne, per hanc" occasionem, etiam addendi in epistulis possit his" facultas aperiri. Dat. v. Kalend. Ianuar. diuo Iouiano & Varroniano Coss. [364.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*

" *Victor* alius est Magister militum, cui hoc Anno ipso inscribitur *lex 12. supr. de erogat. mil. ann.* vid. *Prosopogr.*

" *Dux* Ægypti vnus hac tempestate: postea enim fuit & peculiaris Dux Libyæ: vid. *Notitiam*: & *leg. 16. supr. de Numerariis.*

" De *Gentilibus* dixi ad *l. vn. supr. de Nuptiis Gentilium.*

" In Romanum solum & limitem, cuius Dux erat per Ægyptum Victor.

" *Tabula.*

" *al. Earum.*

" De *Regulis* his Gentilium mox dicam.

" Non obsignatis videl Tabulis.

" Legatis.

COMMENTARIVS

DE GENTILIVM Legatis est hæc Valentis Imp. constitutio: *Gentilium*, inquam, idest, Gentium exterarum Imperio Romano circumfusarum: Quo sensu Gentiles hoc tempore vocabantur, & verò vocantur, non *hac* tantum *leg.* verùm etiam *l. vn. supr. de nupt. Gentil. l. 1. supr. de terris limitaneis & l. 62. supr. de appellat.* Apud Ausonium *in Gratiarum act.* Amm. Marcellinum *non vno loco*: & *Notitiam Imperij*: de quo dixi plenè ad *d. l. vn.* Et quidem de Legatis Gentilium *hac l.* agitur qui in Orientis Imperio Ægypto vicini fuêre: cuiusmodi erant Axumitæ, Homeritæ, de quibus *l. 2. sup.* aliique similes: Saraceni &c. Inscribitur enim *hæc lex Victori, Duci Ægypti.* Qui quidem Gentiles sub *Regulis* egêre: Quod *hæc lex* testatur: & Ammianus *lib. 23.* qui in gestis Anni Superioris 363. memorat Saracenorum Regulos, *p. 259. Callinisma profectus in statione quadam sub pellibus mansit, vbi Saracenorum* REGVLI *Gentium genibus supplices nixi, oblata ex auro corona tanquam mundi nationumque suarum dominum* [Iulianum] *adòrarunt, suscepti gratanter, vt ad furta bellorum adpositi, &c. Adscitis Saracenorum auxiliis, quæ animis obtulêre promptissimis*, [aduersus Persas.] De Regulis, & Regalibus aliarum gentium, & quidem Francorum, & Alemannorum, dixi plenè ad *l. 9. supr. de re militari.*

¶ De his igitur Gentilium Legatis id *hac l.* cauetur à Valente, vt quamprimum venerint, idest, limitem Imperij Romani, & sic Ægyptum, ingressi fuerint, eorum tabulæ obsignentur, & sic ad se Principem fides literarum quæ à Regulis profectæ sunt, & numerus perferatur: Ratione hâc addita quæ tamen alteram adhuc implicat, ne per hanc occasionem, idest, non obsignatis eorum tabulis, ETIAM addendi in Epistulis possit Legatis facultas aperiri. Cuius rei & rationis hanc sententiam puto: Ideò scil. obsignandas esse tabulas literasque Legatorum Gentilium, ne immutetur textus literarum à Legatis: Quod facilè fieri poterat, & verò euenisse coniicere licet quod infidi quidam in Imperio Romano cum Legatis agitantes, non tantam Imperatoris & Imperij Romani eiusque tantoperè colendi eique se submittendi rationem habendam dicerent: vel etiam ipsimet Legati confusiones in Imperio Romano videntes, animos exinde sumerent, literasque adeò cultus & honoris plenas ipsi mutarent asperaréntque. Et hæc quidem ratio *hac l.* redditur, quæ tamen alteram adhuc implicat, verbo ETIAM. Et sanè hæc ratio respicit tantum prius illud, nempe *vt fides earum quæ à Regulis profectæ fuerint literarum perferatur.* Atenim alter adhuc finis Valenti *hac l.* propositus fuit: nempe vt *Numerus quoque earundem perferretur*: Vt ita sciret Imperator, an & ad priuatos forte aliquos literæ perlatæ fuissent, quique adeò iam suspecti Imperio essent, si clàm literas à Regibus exteris acciperent. Sic quoque Arcadius Imp. *l. 2. supr. de litor. & itin. cust.* ob Tyrannicum tunc furorem & Barbaricam feritatem voluit, literas quas quis habere se diceret ad alium, portitore detento cum omnibus chartis, signatas ad se transmitti. Alia ratione in Gallia Legati Apostolici *facultates* suas (vt vocant) idest, mandata ad Parlamentum deferre tenentur: de quo videndi sunt, qui de *Libertatib. Eccl. Gallicanæ* scripsêre.

Ait autem hæc lex, *Tabulas*, quas mox *Literas*, & *epistolas* vocat: cuiusmodi Literarum à Regibus Persarum missarum meminit Themistius, *Orat. 13. ad Constantium, p. 301.* καὶ εἶδον ἐγὼ ἔναγχος ἐν τῷ ἄστει τοῦ Ἀντιόχου ἄνδρας ἐκ Σούσων καὶ Ἐκβατάνων ἀφιγμένους σὺν κηρυκείοις, καὶ γράμματα ἀρχαῖα βύσσῳ λευκῇ ἐνειλιγμένα, τὰ δὲ γράμματα ἐξεκήρυττε τὸν ὕπαρχον σπονδὰς προτείνειν Ἀχαιμενίδαις καὶ δεξιὰν ἐκ βασιλέως.

¶ De his Legatis Gentilium, vt id addam, id quoque obseruandum, iis cursus publici vsum concessum: vt docet *lex 9. supr. de re militari*; *l. 57. sup. de cursu public.* & Menandri locus quem *ibi* attuli.

VI. * Idem AA. & Gratianus A. ad Claudium" Proc. Afric.

LEGATI qui ad Comitatum" nostrum non cum necessariis desideriis" & probabilibus" rebus aduenerint, cum iniuriâ sui ad prouinciam animalibus propriis reuertentur. Dat. IV. Non. Feb. Treu. Valentiniano NB. P. & Victore. CONSS. [369.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Claudius* Proconsul Africæ sub Valentiniano Sen. A.D. 368. 369. 370. vid. *Prosopogr.*
" *Comitatus* vox pro Aulâ Principis: vid. *Gloss. Theod.* Quæ etiam à Græcis huius æui Scriptoribus retenta: dixi ad *veterem orbis descript.* c. 2 5. p. 30. Hac ipsa voce passim vtuntur Scriptores, & in his Amm. Marcellinus in hoc ipso Legatorum argumento: imò & in ea ipsa historiâ quæ *huic l.* occasionem præbuisse videtur, *lib.* 28. *p.* 406. 407. 408.
" *Desiderium* vox hac in re propria: *hâc l. & l.* 3. *supr. & l.* 7. *infr.*
" *Probabiles* res, quæ probabiliter Principi adseri possunt, vt loquitur *lex* 9. *infr. in fin.*

COMMENTARIVS.

IMPROBABILIBVS & SVPERFLVIS prouincialium Legationibus occurrit, hâc constitutione Valentinianus Sen. Nempe, vt subditis laborantibus vel oppressis, miserias suas deflendi, auxiliaque à se deposcendi fiduciam fecêre, plenamque copiam dedêre Principes Legationibusq; ideò διαιρέσεσθαι fuêre, & verò qui bene administrandi Imperij præcepta tradidêre, hoc inter potissima inculcauêre, de quo dixi ex Synesio ad *l.* 1. *supr.* Ita viceuersa superfluis & improbabilibus querelis & Legationibus fatigari sese iidem Principes noluêre: & verò noluit Valentinianus Sen. *hac leg. & l.* 3. 4. *supr.* Quibus *duabus legibus*, vt aliæ fibulæ adhibentur, ita & *hâc nostra* pœna imponatur: pœna inquam, putà vt Legati cum proprijs animalibus remeare cogantur. Nempe, cùm alioquin Legatis prouincialibus ad Comitatum Principis missis cursus publici copia pateret, vt non tantùm *hæc lex* satis indicat, verùm expressè testatur *lex* 9. *infr. hoc tit.* (vbi de eo plura) & *lex* 32. *supr. de cursu publico*: pariter vt Legatis Gentilium, quod ostendit *lex* 9. *supr. de re militari*: & *lex* 57. *supr. de cursu publico*: constituit Valentinianus, vt Legati qui missi fuerint cum improbabilibus & superfluis rebus, & decretis, non iam cursu publico domum remeare possint, verùm propriis animalibus. Quæ quidem Valentiniani constitutio, & quidem per Africam; inscribitur enim *hac lex* Proconsuli *Africæ*, non abhorret ab iis quæ hoc ipso tempore, imò & Anno memorat Ammianus Marcellinus strictim primò in gestis Anni superioris 368. *libro* 27. *p.* 372. sed diligentius posteà *lib.* 28. *à p.* 404. de Legatis missis ad Valentinianum à Tripolitanis & & Leptitanis Afris, ad deflendas miserias suas: qui tamen, fatagente Romano Comite Africæ, & Remigio Magistro Officiorum dilati delusique, etiam per Palladium Notarium eò missum à Valentiniano, imò & posteà interfecti. Valentiniani scil. animum eo tempore potentes quidam in Comitatu obsidebant: à quibus prouincialium Legationes velut superfluæ & improbabiles frustraque querentium & mentientium sæpè traducebantur & eludebantur. Illud enim longè verius, quam quod *hac l.* obtenditur, quasi delicatæ nimiùm improbæque prouincialium querelæ forent. Quod si ita est, tùm ponenda fuerit *hæc lex* inter inani colore speciosas: re verò inanes.

VII. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEOD. AAA. Eutropio P.P."

VM desideria" sua singulæ" ciuitates cupiunt explicare, non viritim Legatos mittant ad nostri numinis Comitatum", sed tractatu" habitóque conuentu, tres è prouincia, qui petitiones aduehant, delegentur: multæ competentis denuntiatione præstrictis" his, qui prouincias moderantur. Dat. VI. Kal. Aug. Constp. Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Eutropius* PP. Orientis sub Theodosio M. v. *Prosopogr.*
" *Desiderij* vox propria *hic* & *l.* 3. 6. *supr.*
" Plures, omnes vnius prouinciæ.
" De hac *Comitatus* voce ad *l.* 6. *supr.* & in *Gloss.*
" De hac *Tractatus* voce ad *l.* 4. *supr.*
" Obligatis, obnoxiis.

COMMEN

COMMENTARIVS.

DE NVMERO Legatorum ad Principem mittendorum est hæc Theodosij M. constitutio, aduersus inconditam Legatorum turbam: quâ Reipublicæ sumptibus, annonis & cellarijs fatigabantur, cursusque publicus atterebatur. Quem eo ipso fine cohibuêre quoque alij Principes, Valentinianus Sen. *leg.* 3. *supr.* vbi iam dixi: & Valentinianus Iun. *l.* 9. *infr.* Et hæc quidem *lex* est de numero Legatorum, non quidem ab vna prouincia aut diœcesi, vel etiam ab vna ciuitate missorum, de quo sunt aliæ *leges*, verùm à singulis, seu pluribus, vel omnibus etiam ciuitatibus eiusdem prouinciæ, deflendis eorum sigillatim miseriis seu aduersis. Nempe ciuitates singulæ vnius eiusdemque prouinciæ malebant sæpè per Legatos suos *viritim* sua desideria ἰδίας χρείας explicare, quàm κοινὰς χρείας eas commiscere, quasi etiam diligentius singuli Legati singularum ciuitatum desideria viritim explicaturi, responsaque versuri: Et certè Theodosius quoque *hac l.* singulis ciuitatibus desideria sua sigillatim & viritim explicandi potestatem relinquit: quomodo & Valentinianus Iun. *l.* 9. *infr.*... Atenim illud *hac l.* constituit, vt hoc casu singulæ non viritim Legatos mitterent, verum quotquot tandem ciuitates essent, perferendis omnium desideriis Tres tantum Legati deligerentur, mitterentur. Quod sufficiens visum: Certe integræ etiam diœceseos vel prouinciæ nomine duos tantum Legatos mitti voluit Valentinianus Iun. *l.* 9. *infr.* Olim equidem vnius ciuitatis nomine Tres nonnisi Legati mitti potuêre, non plures ex edicto Vespasiani, *l.* 4. *in fine, ff. de Legationibus*: quæcunque tandem Ciuitas esset. Cætera de numero Legatorum, ex Ammiano Marcellino, Libanio, Zosimo, Sidonio Apollinari notata iam ad *l.* 3. *supr.* Et hæc quidem de numero Legatorum à prouincialibus seu subditis ad Imperatorem missorum. Neque enim hîc nunc agimus de numero Legatorum à Romanis ad exteros missorum: quanquam & ibi ternarius sæpè numerus placuit, veluti in mittendis Legatis ad Attalum & Nicomedem.

¶ Cæterùm ad historicam *huius l.* causam refero hunc Zosimi locum: *lib.* 4. *p.* 761. Θεοδοσίῳ, inquit, τῷ βασιλέως χῆ τῷ ὑὼ Θεοσαλονίκῃ διαιρίσοντο, πολλοὶ πανταχόθεν χῆ πολιτῶν ἡ ἰδίας συμβέβουλες χρείας, ἢ κοινὰς ἀπαλλάττοντο τυγχάνοντες ἀπήλλαττον.

VIII. * Idem AAA. ad Seuerum P.V."

QVÆCVNQVE ciuitas Legatos ad Sacrarium" nostrum voluerit ordinare, libera ei tribuatur facultas: ita tamen, vt à te" probata atque elimata ad nos desideria" perferantur. PP. Karthag." VIII. Kalend. April. post Conss. Syagrij & Eucherij VV. CC. [382.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Se.* Hîc & in aliis connullis *legibus* huius Anni P.P. quomodò rectè scriptum in *l.* 6. *supr. de desertoribus*: & *l.* 13. *supr. de cohortalib.* Idque etiam subscriptio *huius l.* suadet PP. *Karthag.* (vnde simùl discimus hunc Seuerum PP. præfuisse Africæ) Imò & argumentum: ad Præfectos enim Prætorio διοικήσεως decretorum pertinebat: vide plura in *Prosopograph.*
" *Sacrarium* Principis *hâc l.* & *l.* 16. *infr. hoc tit.* & *l.* 11. *supr. de pœnis.* pro Consistorio Principis: v. *Gloss. Theod.*
" Præfecto Prætorio.
" De hac *Desideriorum* voce iam *supr. ad l.* 3.
" Hinc quoque clarum, in Inscriptione ferri non posse *P.V.*

IX. * Idem AAA. ad Prouinciales.

SIVE integra Diœcesis" commune" consuluerit, siue singulæ inter se voluerint Prouinciæ conuenire, nullius Iudicis potestate tractatus" vtilitati earum congruus differatur: neque prouinciæ" Rector, aut Præsidens Vicariæ" potestati, aut ipsa etiam Præfectura" decretum æstimet requirendum. ¶ Illud etiam addimus, vt si integra Diœcesis vnum, vel duos elegerit, quibus desideria" cuncta committat, redæ cursualis vnius hisdem tribuatur euectio: Si verò singulæ prouinciæ separatim putauerint dirigendos, singularum angariarum copia præbeatur", dummodò (sicut licere volumus) oppressis deflere, quæ perferunt. Ita prouinciales nostri nec in cassum peregrinationem" suscipiendam, eáque ad sacras" aures deferenda cognoscant, quæ probabiliter" Principibus adserantur, nec superfluis Perennitatem nostram existiment actibus occupandam. Dat. VI. Id. Mai, Brixiæ, Antonio & Syagrio Coss. [382.]

NOTÆ.

NOTÆ.

* Abeſt & *hæc lex* à *Cod. Iuſt.*
″ *Diœceſis* hîc rectè opponitur ſingulis prouinciis : eſt enim διοίκησις ἡ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ : Quod ex aliis quoque *legibus* c arum ; de quo in *deſcript. Orbis Rom* & in *Coniect. de ſuburbicariis* iam.
″ *In commune* hac lege & aliis pluribus *huius Codicis*. v. *Gloſſ. Theod.* & quæ congerit doctiſſimus Sauaro *lib.* 7. *epiſt.* 7. Sidonij.
″ De hac *Tractatus* voce iam ad *l* 4. *ſupr.*
″ Hic prouinciæ vni reſpondet.
″ Hic integræ Diœceſi præerat.
″ Prætoriana : ideſt, Præfectus Prætorio.
″ De hac *Deſideriorum* voce iam ſuprà ad *l.* 3.
″ Fortè *tantummodo*, mox noua ſententia inchoanda *ſicut licere &c.*
″ *Peregrinatio* pro legatione *hac l. & l.* 189. *ſupr. de Decurionib.* & apud Symmachum *lib.* 7. *epiſt.* 54. 114. Publica legatio eſt ὑπερόριος, ſeu ἔκδημος πολιτεία, vt ſignificanter Græci apud Pollucem, *lib.* 4. *cap.* 3. *p.* 142. Vnde & Legatum dixêre ἐξουσίαν ἀπὸ τῆς περιουσίας τοῦ ἐξιέναι, ſi fides Etymologico *in v.* ἐξουσία.
″ *Sacræ* aures Princip s, v. *Gl.* & Iuretum, *in Symmach. lib.* 4. *ep.* 54. *p.* 134.
″ Ita *ſupr. l.* 3. *probabilis cunctatio* : & *l.* 6. *cum neceſſariis deſideriis & probabilibus rebus.*

X. * Imppp. VALENTINIANVS, Theod. & Arcad. AAA. Principio PF. P.″

QVOTIESCVNQVE ex diuerſis prouinciis ad ſacrum Manſuetudinis noſtræ Comitatum″ Legationes,″ quas inſtruxêre″ decreta″, neceſſe erit commeare, in auditorio″ quidem Celſitudinis Tuæ vniuerſa tractentur″, ſed ita, vt nullum finem capiat ordo geſtorum″, inlibatáque rerum deciſio ſingularum noſtro auditui ſententiæque ſeruetur : ita vt deinceps Excellentia Tua cùm in Conſiſtorio″ Manſuetudinis noſtræ ſecundum conſuetudinem ex decretis petitiones Legatorum de noſtris Scriniis″ recitantur, motum proprij arbitrij″ ratione decurſâ ſententiis quas pandimus″ referat. Dat. Non. Nouemb. Aquil. Arcadius A. I. & Bautone Coss [385.]

NOTÆ.

* Abeſt & *hæc lex* à *Cod. Iuſt:*
″ *Principius* PP. Italiæ ſub Valentiniano Iun. vid. *Proſoſopgr.*
″ Comitatus *h. l. & l.* 6. 7. *ſupr.* vbi v. dicta, & *Gloſſ. Theod.*
″ *Inſtruendi* vox propria : v. & *l.* 14. *infr.*
″ *Decreta*, hîc, & *fine l.* rurſùm : vid. *Paratitl.* & dicta ad *l.* 1.
″ *Auditorium* Præfecti Prætorio.
″ Videantur, diſcutiantur.
″ *Geſta* de Decretis prouincial b. hinc geſta decretalia Sidonio *lib.* 1. *ep.* 7.
″ *Conſiſtorium* Principis. v. *Gloſſ. Theod.*
″ De his Principis ſcriniis v. *ſupr. lib.* 6. & dicam quoque mox.
″ *Arbitrium*, & conſilium, ſententia : v. *Gloſſ. Theod.*
″ *Pandimus*, ideſt, proferimus, publicamus, v. *Gloſſ. Theod.*

XI. * Idem AAA.″ ad Euſignium PF. P.″

SI quis vel Ciuitatis, vel Prouinciæ, vel corporis″ alicuius ita proſequi deſideria″ voluerit, vt non omnia mandata litterarum decretorum″ auctoritate demonſtret, inauditus, ac ſine effecto, remeare protinùs iubeatur. Dat. xv. Kal. Mart. Ticeni, Honor. NB. P. & Euodio Coss. [386.]

NOTÆ.

* Abeſt & *hæc lex* à *Cod. Iuſt.*
″ *Euſignius* PP. Italiæ ſub Valentiniano Iun. Ann. 386. 387. vid. *Proſopogr* & Symmachi ad eum *epiſtolas* nouem poſteriores *lib.* 4. ab *ep.* 67.
″ Veluti Nauiculariorum, vt *l.* 1. *infr. de præd. Nauicular.* Mercatorum, Negotiatorum : de quibus vid. quæ ex Ambroſio ad *l. vlt. infr. de fide Cathol.*
″ De hac deſideriorum voce, ad *leg.* 3. *ſupr.*
″ Ἀσύνδετον, pro, *literarum & decretorum.*
″ *Effectum*, pro effectus.

COMMEN

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iunioris quatuor conſtitutiones hæ ſūt de Legatis prouincialium ſeu ſubditorū ad Imperatorē: quæ omnes abſunt à Codice Iuſtinianeo: quas vnâ fideliâ illuſtrare animus eſt, non modò quia eundem Imperatorem auctorē habent, verùm quia coniunctæ omnem fermè Legationum materiam continent ; & nonnullæ eadem continent , quæ iterare moleſtum foret. Igitur quatuor capita *his quatuor legibus* continentur.

Primum eſt de *Libertate* ſeu *facultate* Legatorum ad Principem mittendorum: de quo eſt: *lex* 8. & 9. *in pr. & verſ. ſicut.* Nempe Valentinianus Iun. plenam libertatem ſeu facultatem tribuit prouincialibus in commune conſulendi, inter ſe conueniendi, tractandi, Decreta condendi , Legatos ordinandi, & ad Principem mittendi , ſuaſque per eos miſerias deflendi; ſi quæ nonnulli pro poteſtate interturbare vel impedire volebāt: Quod & alij Principes ſæpè cauere: Conſtantius *l.* 1. *ſup.* Theodoſius M. *l.* 12. de quo iam dixi ſemel ad *leg.* 1. *ſupr.* Super eo verò vt plures extant Valentiniani Iun. Conſtitutiones, ita & plures Ampliationes quoque cædem continent.

Prima Ampliatio eſt ipſorum prouincialiū reſpectu: Nempe & *Corporibus* hanc licentiam Legatorum ad Principem mittendorū tribuit *l.* 11. cuius rei exemplum poni poteſt in Corpore Nauiculariorum, vt *l.* 11. *inf. de præd. Nauicularior.* quæ data dicitur *ad Decreta Nauiculariorum*, mercatorum & negotiatorū de quibus vid. quæ ex Ambroſio notaui ad *l. vlt. inf. de fide Catholicâ.* Adde & piſcatorum cuius exemplum apud Strabonem *lib.* 10. *p.* 467. Et *Ciuitatibus, l.* 8. 11. & Prouinciis ſingulis, *l.* 9. 10. 11. & Integris Diœceſibus *d. l.* 9. Quod quidem poſtremum fortè non facilè concedendum videretur, quoties ſcilicet plures prouinciæ inter ſe capita conferrent. *Diœceſis*, hîc, vt & *l.* 11. *inf. de Medicis & Profeſſorib.* aliiſque pluribus, eſt iuncta plurium inter ſe prouinciarum adminiſtratio: quod vel *hæc lex* apertè oſtendit: vbi disertè ſingulæ prouinciæ integræ diœceſi opponuntur. Balſamo *in Chalced. c.* 9. & 17. διοίκησις ἐστὶν ἡ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ. Eoque ſenſu paſſim iam inde à Conſtantini M. temporibus *Diœceſeos* vox elata: vt apparet ex ipſiuſmet Conſtantini epiſtolâ ad Eccleſias apud Socratem *lib.* 1. *c.* 9. *p.* 517. Eo ſenſu paſſim vſurpatur *hoc Codice* & *Iuſtinianeo*, apud Ammianum Marcellinum, Notitiam Imperij, Scriptores Eccleſiaſticos , & in Conciliis: vbi paſſim Prouinciæ & Diœceſes opponuntur, vt hîc: veluti *l.* 14. *Cod. de fundis patrimonial.* in Actis Concilij Conſtantinop. *I. c.* 2. Concilij Epheſini, & *canone* 8. *eiuſdem Concilij*: in Chalcedonenſi *cap.* 9. & 17. & in *ep.* Innocentij I. *ad Alexandrum Ep. Antiochenum.* Has verò Diœceſes vel *Præfecti* quidam eximij rexêre, veluti Præfectus Auguſtalis, qui Ægypti diœceſim rexit: Præfectus quoque Vrbi, qui Vrbis Romæ diœceſim , quæ pluribus regionibus ſeu prouinciis quæ Vrbicariæ ſeu ſuburbicariæ dicebantur; vel *Vicarij* Præfectorum Prætorio: vnde Vicarij paſſim, Diœceſeon Vicarij, vel pro Præfectis diœceſes regere, curare , adminiſtrare, temperare dicuntur *hoc Codice* , apud Ammianum Marcellinum, & in *Notitia Imperij.* Imò *l.* 9. id ipſum indicatur. *verſ. neque prouinciæ Rector.* collato cum *initio leg.* regebant & *Proconſules* nonnulli, diœceſeos; veluti Proconſul Aſiæ, quod etiam teſtatur *lex vn. Cod. Iuſt. de ratiociniis operum publ.*

Tandem & *Comites* nonnulli vt Comes Orientis. At Præfectus Prætorio pluribus diœceſibus præerat, quod indicatur quoque *l.* 9. *hoc tit.* verſ. *aut etiā Præfectura*, cum *præcedenti verſiculo* collato. Hoc exemplum ſecuta quoque Eccleſia in gradibus Epiſcoporum conſtituendis, imò & quod huic argumento propius eſt, in generibus Conciliorum: nam & ibi fuêre ſingularum prouinciarum & integrarum diœceſeon Concilia. De quo ſunt iam iuſti libri. Nos ad Ampliationes noſtras redeamus.

Secunda Ampliatio eſt, *l.* 9. ratione *Iudicum* ſeu *Magiſtratuum*: Nempe huiuſmodi conſiliis ſeu conciliis, tractatibus , decretis, Legationibus , neminem intercedere, neminem ea impedire poſſe definit: nullum inquam Iudicem , non prouinciæ Rectorem, non Vicarium, imò neque ipſummet Præfectum Prætorio: cuius alioquin ſumma & Imperatoriæ contigua penè maieſtas fuit, ἀπόρρους & βασιλεία. Cui congruit & Conſtantij *lex* 1. *ſup.* Quod tamen tentare nonnulli ſæpè conati; prouincialium de ſe quoque querelas impedituri.

Tertia Ampliatio eſt, quod *Decretum* prouincialium ad Principem mittendum , à quibuſcunque Iudicibus requiri vetet Valentinianus Iun. *eadem l.* 9. neque id eis oſtendere neceſſe ſit: neque Rectori inquit prouinciæ, neque Vicario, neq; ipſimet P. P. cùm tamen antea aliquando apud Acta Rectoris prouinciæ decreta intimari oportuerit ex Valentiniani Sen. *l.* 3. *ſup.* & Theodoſij Iun. *l.* 15. *inf.* verùm id nunc prohibitū à Valentiniano Iun. *d. l.* 9. pariter vt à Theodoſio M. *l* 12. *inf.* Imò & hæc ipſa prohibitio, vt dixi à Valentiniano Iun. porrecta ad Præfectum Prætorio: cùm tamen alij Principes decreta probari & elimari voluerint à Præfecto Prætorio, eique δοκιμασίαν hanc tribuerint : vt Valentinianus Sen. *l.* 3. & 4. *ſup.* Imò & ipſemet Valentinianus Iun. *leg.* 8. ante *hanc leg.* & Theodoſius M. *l.* 12. & Theodoſius Iun. *l.* 14. 15. 16. *ſeu vlt. inf.* Quare ſingularis eſt & vnica hęc *l.* 9. Valentiniani Iun. nunc interdictio: quam proculdubio elicuit aliqua temporalis neceſſitas ſiue vtilitas.

Imò (quæ poſtrema Ampliatio eſt ,) idem *l.* 10. etiam eum Præfectum Prætorio qui in Comitatu Principis agebat, in auditorio quidem ſuo decreta *tractare* poſſe definit; ſed ita, vt nullum ibi finem capiat ordo geſtorum , inlibatáque rerum deciſio Principis auditui & ſententiæ ſeruetur: ſuo igitur vnius arbitrio , ſuoque conſiſtorio deciſionem & ἀπόκρισιν ſeruatam voluit Valentinianus Iun. *d. l.* 10. Quâ parte, vt rem clarè proponam, quinque iura diuerſa reperio. Modò enim Principes ita Præfecti Prætorio examinis decreta Legationum ſubiici voluerunt, vt etiam elimandi ea, poteſtas eſſet , id eſt reiiciendi improbas petitiones, vel etiam remedia poſtulata largiendi quæ dilationem non ferrent, & digna nutu & indulgentia Principis ad eū referēdi: vt Valent. Sen. *l.* 3 & 4. *ſup.* Theodoſ. M. *l.* 12. Theodoſius Iun. *l.* 14. Modò, Præfectos Prætorio decreta requirere noluerint, vt Valētinianus Iun. nunc *l.* 9. modò ita & ad notitiam Præfecti Prætorio Præſētalis ſeu Comitatenſis referri, vt tamen integra omnia Principi ſeruarentur: *l.* 10. modò ita perferri, vt etiam penſarent ordinārentque, num Legati venire deberēt nécne, quæ Theodoſio Iun. mens eſt, *c. l.* 15. *inf.* modò ita, vt omninò Legati à Principe audirentur; quæ poſtrema Theodoſij Iun. mens eſt , *leg.* 16. *ſeu vlt. h. t.* Hæc ſc. tā variè pro Reipublicæ vſu & neceſſitate, prout prouincialium improbæ petitiones

tiones esse iam solerent, prout ipsi Præfecti Prætorio sese iã gererent: vt vt sit, quantumcunque examen aliquãdo seu δοκιμασία decretorum vel *tractatus* super his Præfectis Prætorio tributa fuerit, non ilicò tamen ἀπόκρισις, vt disertè Valentinianus Iun. *d. l.* 10. sic sanè & *canone* 9. *Concilij Sardicensis* cautum reperio: Qui Romã venerit [Legatus, Cõcilij nomine] Sanctissimo fratri & Coëpiscopo nostro Romanæ Ecclesiæ preces quas habet, tradat, vt & ipse prius EXAMINET, si honestæ & iustæ sint, & præstet diligentiam hac sollicitudinem, vt ad Comitatũ perferantur. Quod quidem eximium Episcopi Romani inter alia iura tũ πρεσβεῖον fuit. Cui simile statutũ est Synodi Carthaginensis *Canone* 106. Codicis Africani. Ergo auditui suo & decisioni seruari voluit omnia Valentinianus Iun. ita vt Præfectus Prætorio Italiæ præsentalis seu in Comitatu constitutus, ad decreta seu Legationem ex Africa fortè, vel Italiâ (datâ enim est *d. lex* 10. ad Principũ PP. Italiæ) sententiam suam expromeret, cùm recitarentur ea decreta prouincialiũ, seu petitiones Legatorum in Consistorio Principis: sc. in Consistorio Principis, quod ea *lex* 1. petitiones Legatorũ & decreta recitabantur de scriniis Principis, vbi ea asseruabantur. De *scriniis*, inquam: ac nominatim, quod testatur *Notitia Imperij* in Magistro scriniorum, ex scrinio *Epistolarum*: nam ibi ita scriniorũ. *Magister Epistolarum*, LEGATIONES *Ciuitatum, consultationes & preces tractat*. Tandẽ facere non possum, quin hîc Amm. Marcell. locum adscribam *lib.* 28. *p.* 405. quia multa habet cum *hâc l.* 10. congruentia. *Tripolitani adlapso legitimo die Concilij, quod apud eos est annuum, Seuerum & Flauianum creauêre* LEGATOS. Et mox. *Venerunt in* COMITATVM LEGATI: *aditòque Principe* &c. *obtulerunt* DECRETA, *textum continentia rei totius. Quibus lectis cum neque relationi Officiorum Magistri fauentis Romani flagitiis, nec contraria referentibus crederetur, promissa* DISCEPTATIO *plena dilata est: ex more, quo solent inter potiorum occupationes ludi Potestates excelsæ*. Vbi *Potestates excelsæ* sunt Imperatores; id enim vult Marcellinus potiorum in Aulâ occupationibus Imperatorum destinata eludi, differri. Et hactenùs quidem de primo capite harum Valentiniani Iun. constitutionum: de plenâ inquam Legationum mittendarum à Prouincialibus ad Imperatorem licentiâ.

Secundo capite vicissim Valentinianus Iun. duo circa hæc prouincialibus iniungit. Primò quidem, *l.* 9. quemadmodum licere vult oppressis deflere apud Principem quæ perferunt, ita contrà, Probabilia tantum ad se perferri vult, neque superfluis sese occupari. Quò pariter pertinent plures *huius tituli* leges; inter alias *lex* 6. *sup.* vbi dixi. Alterum monitum continetur *l.* 11. nempe, Mandata omnia seu decreta *scripta* exhiberi oportere: alioquin Legatum non audiendum, & sine effectu protinus remeare. Quod sanè moris iurisque tralatitij fuisse non tantum *ea lex* aliæque *plures* ostendunt, verùm & alij quoque Scriptores: veluti Ammianus Marcellinus *lib.* 28. *p.* 405. superiore iam loco: ibi inter cœtera: *obtulerunt* DECRETA, *textum continentia rei totius*. Petilianus in collat. Carthag. *d.* 3. *c.* 140. Sidonius quoq; Apollinaris *lib.* 1. *ep.* 7. agens de Aruandi PP. Galliarum apud Imp. accusatione. *Intereà Legati prouinciæ Galliæ Aruandum publico nomine accusatum cum Gestis Decretalibus insequuntur* &c. De quibus alioquin Decretis Legationum, & in *Paratitlo*, & ad *leges superiores* dixi. Ergo scripta decreta seu mandata omnia Legatos prouinciales exhibere voluit Valentinianus Iun. *dict. l.* 11. cum quo num idem sit illud, quod Theodosius Iun. definit *l.* 15. *hoc titulo* nulli penitus Legationem liberam committendam, ad *eam l.* ostendam. Similiter sanè idem Valentinianus Iun. triennio ante hanc *leg.* in *l. vn. suprà, de Mandatis Principum*, à se missis fidem haberi vetuit, asserentibus se cum mandatis Principis venire secretis; contrà, sacris literis tantùm esse credendum: Quò etiam pertinet Athanasij locus, quem *ibid.* protuli. Ergo neque suis, neque ad se missis Legatis adhiberi voluit, nisi mandata exhiberent. Huius ratio hæc est, quod sæpè nonnulli mandata quidem aliqua exhiberent, sed tamen præter hæc secretò quædam sibi commissa exponerent, quasi vitandi periculi gratia, & horum illorúmve offensionem metuentes, néve fortè auxilij à Principe impetrandi spe exciderent, si mandata omnia vulgarentur: cùm tamen intereà Legati sæpè de suo ingenio & peculio nonnulla, apud Principem vulgarent ad conciliandan aliquibus inuidiam. Quare OMNIA mandata literarum & decretorum auctoritate demonstrari voluit Valentinianus Iun. Appositissimum sane ad hoc exemplum, apud Ammianum Marcellinum *dict. libr.* 28. vbi Romani Comitis per Africam arte Municipes Tripolitani Iouinum Legatum à se ad Valentinianum Sen. destinatius asserebant, nihil eorum mandasse quæ docuerat Principem: eò vsque iniquitate grassante, vt ipse quoque Iouinus ad salutis suæ discrimen confiteretur, se Imperatori mentitum: vnde factum vt Valentinianus Iouinum supplicio capitali puniri præceperit: Ex quo exemplo quoque apparet, ipsorum etiam Legatorum interesse, vt omnia mandata literarum & decretorum auctoritate demonstrare possint, ne alioquin παραπρεσβείας, seu falsæ Legationis argui possint.

Postremo capite quod continetur *l.* 9. *vers. illud etiam*: Valentinianus Iun. id agit, vt ne GRAVES nimiùm sumptuosæque fisco, Cursuique publico, Legationes mittantur; tùm numero definito Legatorum, putà vt etiam integra Diœcesis vnum vel Duos tantum Legatos mitteret: de quo Legatorum in commune numero iam dictum ad *l.* 3. & 7. *sup.* tum definito Cursu publico quatenus eo vti Legati possent. Nempe *Rhedam Cursualem* tribui iubet Legato vel Legatis duobus ab integrâ diœcesi missis: singulas verò angarias singulorum Legatis. Rheda Cursualis, quæ simpliciter Rheda dicitur *l.* 8. 9. 24. 28. 30. 35. 40. 47. 48. *sup. de cursu publico*: & *l.* 2. 5. *sup. de Curiosis*, Fiscalis rheda Seuero Sulpitio *dialog.* 2. *cap.* 4. eademque est cum Vehiculo, Carpento & Quadriga: de quo consule *Paratitlon de cursu publico*. Ei mille librarum onus imponebatur; *dict. l.* 8. 17. 28. 30. 45. 47. 48. *supr. de cursu publ.* cùm carro sexcentarum librarum onus imponeretur, *dict. l.* 47. birotæ ducentarum, *dict. l.* 8. Rhedæ huic æstiuo tempore octo mulæ, hiemali decem iungebantur: *dict. l.* 8. *Angaria* verò, de quâ agitur, & *l.* 4. 11. 16. 21. 28. 30. 45. 48. & *l. vltim. supr. de cursu publico*: & *dict. l.* 5. *supr. de Curiosis*: vnde & Angarialis copia, *dict. l.* 4. angariarum cursus, *dict. l.* 16. protelo boum ducebatur: bina quippe boum paria ad singulas angarias subiugabantur, *dict. l.* 11. iisque mille quingenta pondo imponebantur, *dict. l.* 28. 30. de quo plenè ad *l.* 4. *de curs. publ.*

Ergo

Ergo rhedam mille librarum diœceseos Legato, vel Legatis duobus dari voluit Valentinianus Iun. angariam verò mille quingentorum pondo Legatis omnibus, quotquot essent missi à singulis prouinciis ex vnâ Diœcesi. Nempe licere voluit Valentinianus Iun. singulis prouinciis separatim ex vnâ Diœcesi vno tempore Legatos mittere, sic tamen vt omnes angariam tantum vsurpare possent. Et sic hâc ratione & prouinciis & cursui publico consuluit Valentinianus Iun.

XII. * Imppp. THEOD. Arcadius & Honor." AAA. Apodemio P"F. P. per Illyricum."

SI quod extraordinarium concilium" postulatur (cùm vel ad nos est mittenda Legatio, vel vestro sedili" aliquid intimandum) id quod inter omnes communi concilio" tractatuque" conuenerit, minimè in examen Cognitoris Ordinarij" perferatur": Prouincialium enim desideria", quibus necessaria sæpè fortuitis remedia deposcuntur, vobis solis" agnoscere atque explorare permittimus": nobis" probationem ac Iudicium reseruamus. ¶ Ad prouinciale Concilium in vnâ frequentiore" totius prouinciæ Vrbe cunctos volumus conuenire, qui Primatum" honorantur insignibus: exceptis Præfectoriis", quos dignitatibus ampliatos indignius" à consiliantibus" præteriri, indignius verò ad publicum honoris iniuriâ deuocari: Vnde honestum esse censemus, de singulis quæ tractanda erunt intra domos suas eos consuli. Et" ne plebi mixta dignitas inclinetur", nec eius cuius præsentiæ copia deerit probatum in Republica consilium neglegatur: scil. vt in loco publico de communi vtilitate sententia proferatur, adque id quod maioris partis probarit adsensus solemnis firmet auctoritas. Dat. v. Aug. Constantinóp. Arc. A. II. & Rufino Coss. [392.]

NOTÆ.

* *Lex* 5. *C. eod. tit.*
" *Honorij* nomen hîc expungendum: vtpote qui Anno proximo primùm *Augustus* creatus fuit: vid. *Chronolog.*
" *Apodemius* PP. per Illyricum sub Theodosio M. A. D. 392. cui inscribitur hoc ipso Anno *lex prox.* 13 dicitur hoc ipso Anno PP. Illyrici & Afric. *l.* 21. *de nauicular.* quæ & ipsa est Constantinopoli & Anno prox. dicitur PP. II. Illyrici: & ita ex *l.* 51. *de appellat.* quæ pariter data est Constantinopoli. Verùm de hoc dico ad *l.* 2. *sup. de constit. Princip.*
" *Consilium* C. Iust. *hîc*, malè: quæ tamen alibi inter se variant.
" ℞. *Vestræ Sedi Ill.* id est vestræ sedi Illustri. Sanè & ita quoque C. Iust. *vestræ sedi*. Quare iocularis est lapsus Viri alioquin doctissimi in *lib.* 1. *Sidon. p.* 23. qui hinc colligebat Prætorianam Sedem dictam, *Sedile*. Sedes sc. dicta de Illustribus Dignitatibus, de Præfecturâ Prætoriana & Vrbana. Vt *l. vlt. inf. de pistorib.* Eo sensu quoque *Inl. Patricia sedes*, in Inscriptione: vnde Scriptor *de officiis domus Augustæ*, ioculari lapsu, nouum nobis & inauditum Patricium, qui sedibus, id est Stationibus militum imperabat, effinxit.
" ℞. *Consilio*. vt etiam habetur *C. Iust.* & *l.* 13. *inf. cum adsensu omnium atque consilio*.
" De hac *Tractatus* voce, iam sup. *ad.*
" V. *l.* 3. *sup.*
" *Referatur* C. Iust. Et istud tamen retinendum.
" De hac *Desideriorum* voce iam ad *l.* 4. *sup.*
" Abest hæc vox *solis*, à *C. Iust.*
" In C. Iust. subiiciuntur ista, desumpta ex *l.* 4. *sup.* vt sit examinis tui, quæ ex his auxilio tuo protinus implenda sint, & quæ Clementiæ Nostræ auribus intimanda videntur. Quam apposité, mox videamus.
" Sequentia omnia recisa à *C. Iust.* vsque ad *In loco publico* &c.
" Opulentiore, *l.* 13. *prox. inf.*
" *Primates* hîc sunt Honorati, de quibus ad *l. vn. sup. de off. Iud. omn.* Alias Primates pro prouincipalibus Curiarum, *tit. d. Decur.*
" *Præfectorij*, qui? mox dicam.
" ℞. *Indignum.*
" *Consiliantes*, id est, in consilium euntes, consulentes, consultantes, vid *Gloss. Theod.*
" Ad publicum, seu in publicum cœtum.
" Cum honoris iniuria.
" Duæ rationes superioris constituti.
" Rectè: neque mutandum in *inquinetur*: sic *l.* 41. *inf. de Episcopis*: inclinari dicitur despectus humilitatis.

XIII. * Idem AAA." Apodemio PF. P. per Illyricum.

PROVINCIALE concilium" quo tempore iniri debeat, cum adsensu omnium, atque consilio propriâ auctoritate definiat": ita vt ipse conuentus in vnâ opulentiore" totius prouinciæ vrbe, absque vllius" iniuriâ celebretur. Inde, quod in consilium" communia vota deducunt, vel in æde" puclica, vel in aliqua fori

 parte

parte tractetur, ad quam omnium possit esse conuersus", ne quid dispositio" paucorum tegat, quod in communem vtilitatem expetat sollicitudo cunctorum. ¶ Si quis autem eorum virorum, quos emeritos" honor à plebe secernit, prouincialium extraordinario cupit interesse consilio", pro suo loco" atque ordine, seruata reuerentia dignitatis, vel ad eum locum in quo cunctorum desideria" possit agnoscere, ire debebit, vel procuratoribus destinatis sententiæ suæ promere voluntatem: modò, vt quod voluerit paucorum voluntas publica conuocetur" auctoritas. Dat. IV. Id. Sept. Constp. Arcad. A. II. Rufino Cos. [392]

NOTÆ.

* Abest *hæc lex* à *C. Iust.*
" Tollendum hic, vt & superiori lege, *Augusti* nomen.
" Eidem inscribitur *lex superior*, vbi dixi.
" Extraordinariam sc. vt *vers. si quis autem, inf. & l. super.*
" *ge. Desinias*, vel *desiniat*, Sedes tua sc. vel quid simile, quæ verba in integrâ constitutione fuerint.
" Frequentiore, *l.* 12. *prox. sup.*
" An alterius vrbis? Dicam mox.
" De quo deliberandum venit.
" V. *l.* 8. *inf. de paganis.*
" *ge. Concursus*, vel, *conuentus.*
" *Dispositionis* vox propria v. *Gloss. Theod.*
" Et hoc rectum: quanquam non minus rectè, *emeritus honos.*
" Tolerari possit, etsi malit quis *concilio.*
" *Locus* pro dignitate: vid. *Gloss. Th.*
" Desideriorum vox propria: dixi ad *l.*...
" *ge. Non vocetur.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ hæ constitutiones sunt, ad eundem Apodemium PP. Illyrici, intra sesquimensem datæ: quarum posteriore prior adhuc explicatur, partim verò & emendatur: de solemnitate putà seu forma CONCILII prouincialis EXTRAORDINARII. Duo sc. Consiliorum prouincialium secularium genera fuêre: vnum ordinarium, quod solemni more singulis annis constituto tempore celebrabatur: vt testis Amm. Marcell. *lib.* 28. *p.* 405. *Tripolitani adlapso legitimo die Consilij, quod apud eos annuum est, Severum & Flaccianum creauêre Legatos.* Sic & Honorius Imp. non Constantinus Tyrannus, quod hactenus creditum, Edicto suo A. D. 418. septem prouinciarum Concilio tempus definit ab Idibus Augusti ad Idus Septembris: Alia verò extraordinaria concilia erant, de quibus sunt hæ *duæ leges*, & *lex vn. sup. de Præf. Prætor.* nempe necessitate aliquâ extraordinariâ cogente, & fortuitis necessaria remedia deposcentibus: cuius causâ posteà vel ad Principem mittêda erat Legatio vel Præfecto prætorio aliquid significandũ veniebat. Hæ duæ sc. Aræ erant, hæc duo suffugia: vnde remedia fortuitis expectari poterant: putà Princeps: quæque ipsi proximo erat ceruix, Præfectus Prætorio De huiusmodi extraordinario concilio, eiusque solemnitate sunt, vt dixi, hæ *duæ* Theodosij M *leges.*

Primum igitur definitur, à quo *Potestas*, *Tempúsque* eius conuocandi pendere debeat? Nempe postulandum id ait *lex* 12. quoque tempore iniri debeat, cum adsensu omnium & consilio, Præfectum Prætorio definire debere ait *lex* 13. Ergo indicendi concilij potestas penes hunc erat, sed tamen adhuc cum adsensu prouincialium: neque vt cõcilium suâ auctoritate interturbaret vel regeret. Quomodo & in Ecclesiâ indicendi Concilij tempúsque definiendi ius, non ideò absolutam potestatem infert.

Secundo definitur. Quæ vrbs celebrando cõcilio huiusmodi prouinciali deligendo sit: Nempe Opulentiorem, vt ait *lex* 12. seu frequentiorem, vt ait *lex* 13. aliquam totius prouinciæ vrbem ad id deligi iubet Theodosius M. Idque ait *d. l.* 13. *absque vllius iniuriâ.* Nempe quia ad iniuriam suam pertinere ciuitates fermè credebant, si aliæ ad concilium celebrandũ sibi præferrẽtur: vt cæteroquin magna hęc æmulationis materia inter Vrbes, quibus etiam περὶ πρωτείων ingens certamen erat: de quo fidem faciũt vel Dio Chrysostomus, Aristides, & Ausonius: hic & ad iniuriam pertinere suam eædem putabant, si non ipsæ iudicum hyemationi sedem præberent: de quo est eiusdem Theodosij M. *lex* 6. *C. de off. Rectoris prouinciæ*, vbi etiã hæc ipsa *Iniuriæ* vox occurit: *Ciuitas*, inquit, *Rhodiorum iniuriam suam non tã decenter quàm serò conqueſta est.* Quare litẽ hanc nunc Theodosius, quoad concilij celebrationẽ attinet, hoc Erematico & quidem necessario dirimit: putà, vt in id opulentior seu frequentior Ciuitas eligeretur, vel vt eam vocat *lex* 11. *inf. de Medicis & Professoribus.* frequentissima: siue ea Metropolis sit siue alia: Metropoles sanè in id plerúnque delectæ, quia & ipsæ opulentiores, & frequentiores. Hinc adeò *lex* 15. *sup. de appellationib.* & *lex* 2. *sup. quemadmodum mun. ciuil.* quæ datæ sunt *ad Concilium prouinciæ Africæ*, dicuntur *PP. Karthagine.* Et ita quidem hæc verba *legis* 13. *absque vllius iniuriâ* accipienda videntur.

Tertio definitur à Theodosio M. *Locus* ciuitatis, qui & ipse maximè frequentari possit, & ad quem omnium possit esse concursus; non in genere tantũ *l.* 12. locus publicus, verũ signatè, *l.* 13. *in ædepublica, vel in aliquâ fori parte.* In æde publica, veluti in Basilicâ, Thermisue, non in Palatio tantũ, quod tamen solum hîc per ædem publicam nonnulli accipiunt. Adde & Templa olim Gentilium: quorum nõnulla vt diserte ait idẽ Theodosius M. decennio ante *lege* 8. *inf. de paganis, sacrif. & templis*, frequentiæ dedicatas cœtui etiam, populo quoque communia facta. Ergo huiusmodi locum publicũ concilio celebrando deligi voluit ad quem omnium possit esse concursus: *ne* alioquin ait *lex* 13. *paucorum* fortè *dispositio tegat, quod in communem vtilitatem expetit sollicitudo cunctorum*: id est ne dum locus paucorum capax est, paucis quoque coëuntibus pauci decernant, disponant, quod communem sententiam &

& calculum requirit *vt in loco publico*, inquit, *lex* 12. *in fin. de communi vtilitate sententia proferatur.*

Quartum caput est, de *Personis*, quas ad Concilium conuenire, non tantùm è *plebe*, (id est, vulgus Curialium, possessorumve) verùm etiam *eos qui Primatum honorantur insignibus*, ait *lex* 12. vel vt plenius explicat *lex* 13. *eos Viros quos emeritos*, vel *emeritus honos à plebe secernit.* De Primatibus alioquin vbium, vicorum, castellorum, vide *leg.* 13. *supr. de desertoribus.* Primates Ordinis Alexandrini *leg.* 4. *&* 190. *de Decurionib.* Primates viri *l.* 3. *infr. de Scænicis*: vid. plura in *Paratitlo de Decurionib.*

Ergo & honoratos omnes ad Concilium conuenire voluit Theodosius M. *Præfectoriis* tantum exceptis, *leg.* 12. id est, exceptis iis qui Præfectura (siue Prætoriana siue vrbis) functi: Sidonius *lib.* 1. *epist.* 7. *Interea Legati prouinciæ Galliæ Tonantius Ferreolus Præfecturius, Afranij Siagrij Consulis è filia nepos, Thaumastius quoque & Petronius inter principalia patriæ nostræ decora ponendi* &c. Meminit idem *& lib.* 1. *epist.* 9. Pauli Præfectorij: qui scilicet Præfecturam Prætorianam gesserat Eudoxio & Dioscoro Coss. Reliqua vide in *Gloss.* Ad hos igitur Præfectorios Viros domum mitti seu intra domos suas eos consuli iubet, *dict. leg.* 12. Quo exemplo quoque ad domum mitti solet in dignitate positorum vel ad testimonium dicendum, aliáve quâ de causa, *l.* 15. *ff. de iureiurando*: *leg.* 2. *§.* 1. *Cod. de iureiurand. propter. calumn. Nouella Iustiniani* 123. *cap.* 7. de quo est quoque Taciti locus *lib.* 12. *Annal.* deque eo dixi ad *legem* 8. *supr. de fide testium.*

Et rationem huius exemptionis seu priuilegij reddit Theodosius Magnus elegantibus verbis: nempe, *quod hos his Dignitatibus ampliatos, decoratos, indignum quidem sit à consiliantibus præteriri*, id est absque his in consilium à plebe iri, consilia in commune absque his capi, indignius verò ad publicum cum honoris iniuria denocari: contra, honestum esse, ne plebi mixta Dignitas inclinetur, & intereà tamen non negligatur probatum Primatis in Republic. consilium.

Ergo Præfectoriis id priuilegij datum *leg.* 12. vt & alia, quale illud etiam, quod ex Sidonio *lib.* 1. *epist.* 7. colligere est, de iure sedendi in Senatu Romano. Et tamen alia quædam mens mox Theodosio sedit *dict. leg.* 13. aliaque ratio placuit, non iam Præfectoriis propria, verùm cæteris quoque Primatibus communis: Permisit scilicet, vel electionem dedit Primatibus omnibus, vt vel Concilio ipsi adessent si vellent, vbi locus & ordo seu reuerentia Dignitati eorum debita seruaretur; vel si nollent, procuratores suos eò mitterent.

Quod quidem Eurematicon vel κεφάλαιον procuratoris loco suo mittendi præcipuis Dignitatibus, & aliàs datum: & quidem hoc ipso Anno 392. ab eodem Theodosio Magno, in causis ciuilibus: ita quidem etiam, vt ex necessitate id eos facere velit, *leg.* 25. *Cod. de procuratoribus.* Imò & à Zenone postà datum iis, vti causam iniuriarum possent in iudicio excipere, vel mouere, per procuratorem: *leg. vltim. Cod. de iniuriis*: quò rursum respexit *leg.* 3. *in medio princ. Cod. vbi Senatores*: quod vtrumque à Iustiniano quatenus probatum videnda eius *Nouella* 71. Sanè eodem exemplo Religionis iam & Sacerdotij veneratione, tributum à Valentiniano Tertio Episcopis & Presbyteris qui præcipui sunt Sacerdotes, vt si in eos actio peruasionis & iniuriarum atrocium dirigatur, per procuratorem litigare possint, *Nouella, de Episcopali iudicio* 12. Et hæc quidem est harum duarum Theodosij Magni constitutionum sententia, super solemnitate Concilij prouincialis extraordinarij, eo scilicet fine quem ipse passim effert *vtraque lege*, ne paucorum fortè prauis affectibus hæc agerentur, quæ pro communi calculo haberi par est: & vt ipsemet ait, ne paucorum voluntas publica vocetur auctoritas. Ad quem finem spectat quoque *lex* 15. *infr.* Qua parte & illud tralatitium ingerit *leg.* 12. vt id quod maioris partis probarit adsensus solemnis firmet auctoritas. Sic & Ambrosius *libello priore adu. Symmachum* egregiè paucorum è Senatu petitionem de reperendis & recuperandis expensis sacrorum eludit. Tandem sunt hæ *leges* insignes quarum vsus esse potest & hodie.

XIV. * Impp. Honorius & THEOD. AA. Anthemio PF.P. & Patricio."

OMNIVM legationum prouincialium instructiones" aput Sublimitatem Tuam actis legi pensarique præcipimus, vt quæ digna nutu" vel indulgentia Nostræ Clementiæ probabuntur, eligere ac referre ad nos Sublimitas" Tua non ambigat. Nam remedia fessis" quibusque necessaria nostro arbitrio decernentur. Dat. XIV. Kal. Octobr. Constantinop. Basso & Philippo Coss. [408.]

NOTÆ.

* Abest & hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Anthemius* PP. Orientis sub Theodosio Iun. de hoc plenè in *Prosopogr.*
" *Patriciatus* dignitas, aliarum Illustrium dignitatum περιοχὴ fermè erat: de quo dixi ad *l. vn. supr. de Consulibus.*
" *Institutiones*, sunt decreta Legationum. Quæ vox hodie seruatur. Sic *l.* 10. *supr.* legationes quas instruxêre decreta. Sic Legatus & Legatio instructa mandatis ad Symmachum, *lib.* 1. *ep.* 11. & *lib.* 4. *ep.* 52.
" *Nutus* Principis, pro auctoritate, & quidem maiore quam PP.
" *Sublimitatis* titulus tributus Præfectis Prætorio, v. *Notitiam.*
" Fessi sunt, vexati, oppressi. v. *Gloss. Theod.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris tres ordine conſtitutiones ſequuntur de Conuentibus & Legationibus prouincialibus: Ex quibus colligere licet, Theodoſium Iun. collapſum ſub Arcadio Imp. patre ipſius hunc Legationum morem erexiſſe, firmaſſeque quod præter *hanc leg.* vel maximè docet *lex vlt.* Eique rei etiam argumento alicui eſt, quod nulla hîc *Arcadij* de his Legationibus conſtitutio occurrat: quodque Syneſius ad ipſum ſcribens, malaque quæ tùm Imperium premebant denotans, inter cœtera Arcadium hortatur, vt ad Legationes has audiendas εὐπρόσοδον ſe præbeat, commodis eius rei notatis: & hoc quidem inter alia, quod *huius leg. fin.* quoque indicatur, vt hac ratione Imperator collapſa erigat, populiſque egentibus liberalitate ſua ſuccurrat & munerum ſeu debitorum indulgentiis, iis qui tributis attriti ſunt, ſubueniat: ἐγερεῖ τὸ πεπτωκὸς ἐκ ἰδῶν, καὶ ἐπιδώσει τοῖς ἀπορουμένοις τῶν δήμων, καὶ ἀφήσει λειτουργιῶν τοὺς πάλαι λειτουργίαις πονούσας, &c.

Id verò nunc Theodoſius Iun præſtat hac conſtitutione quâ remedia feſſis quibuſque neceſſaria ſe decreturum pollicetur: Quæ data eſt ad Anthemium PP. & Patricium: & quidem Anthemij iſtius proculdubio ſuaſu & conſilio: Is enim mortuo Arcadio his Coſs. & Theodoſio octenni Imperium nacto, ſummam rerum pro eo adminiſtrabat, teſte Socrate, *lib. 7. c. 1.* ὑπὸ δὲ τῷ υἱῷ τῷ νέῳ Θεοδοσίῳ ὀκταετεῖ τυγχάνοντι τὰ τῆς Ἑῴας ἐτάττετο: ΑΝΘΕΜΙΟΥ τοῦ ὑπάρχου τὴν διοίκησιν ποιουμένου τῶν ὅλων. Quo loco & prudentiam eius ſingularem commendat, & cum Troilo Sophiſta conſiliorum communicationem: de quo vtroque multa idem Syneſius de quo *ſuprà*.

Ergo & hæc lex ab Anthemij & Troili Sophiſtæ conſilio proculdubio profecta eſt: & illius quidem, qui ſummam rerum ſub Theodoſio Iun. nunc adminiſtrabat, & quidem non tantum Præfecti Prætorio dignitate, ſed & *Patricij*, qui parens Principis cenſebatur: de quo *ſuo tit. ſupr. lib. 6.* Atque ea quoque iam cauſa eſt (vt ad *huius l.* ſententiam nunc deſcendam) cùm Theodoſius Iun. *hac l.* iubeat, omnium Legationum prouinciarum inſtructiones, ſeu decreta, mandata, preces, apud Anthemij PP. acta legi penſarique vt quæ digna nutu vel indulgentia Principis ab eo probarentur, ab eodem eligerentur, & ad ſe Principem referrentur. Quibus haud adſimiles alioquin ſunt Valentiniani Sen. *lex 3. & 4. ſupr.* Theodoſij M. *lex 12* non ita ſimiles aliæ, de quo omni fusè ad *leg. 10. ſupr.*

XV.* Idem AA. Monaxio PF. P.″

QVOTIENS Legatio″ deſtinatur″, vniuerſos Curiales præcipimus, qui intra Vrbem″ conſiſtunt (ſi non ægritudine, vel alia inexcuſabili neceſſitate impediuntur) in locum Curiæ conuenire, & decreta ſua propria ſubſcriptione firmata Viro Spectabili Præfecto Auguſtali inſinuare: vt eius relatione Tuis″ Virtutibus intimata, & ſub examine tuo perpenſa, venire necne Legati debeant, ordinetur: Nulli penitus Legatione liberâ committenda: Et Auro Coronario, non (ſicut nuper factum eſt) ab his″ colligendo, qui venditis″ honoribus, vt ad gradus altiores venirent, contra licitum coëmerunt: Quos quidem, recepta ſummâ″ quam dederunt, vniuerſa munia patriæ implere præcipimus: ſed à Curia omni præſtandâ; vindictâ huius facinoris Tuæ Sublimitati permiſſa, &c. Dat. III.″ Non. Octob. Conſtp. DN. Theod. A. VII. & Palladio V. C. Coſs. [416.]

NOTÆ.

* *L. vlt. C. Iuſt. eod. tit.* Iungenda autem *huic* eſt *lex 42. infr. de Epiſcopis.*
″ *Monaxius* PP. Orientis Theodoſio Iun. v. *Proſopogr.* Quod vel ex hac ipſa quoque *leg.* liquet vt potè in qua agatur de Præfecto Auguſtali ſeu Alexandriæ.
″ *Ab Alexandrina ciuitate*: additum *Cod. Iuſt.* Quod etſi rectum, haud adeò tamen opus erat: Id enim ſatis claret ex eo quod de Præfecto Auguſtali dicitur: ac multò magis adhuc ex coniunctione *dictæ leg. 42. infrà, de Epiſcopis.*
″ *Deſtinatur*, ideſt, deſignatur, proponitur: vel, pro *deſtinanda eſt.*
″ *Vrbs*, ideſt, Alexandria: vid. quæ dico ad *l. 9. infr.*
″ *Vt eius relatione comitati, tuis virtutibus ſuas petitiones intiment, & ſub examine tuo perpenſa Legatione res ordinetur:* ita *Cod. Iuſt.* de quo mox: reliquis etiam reſecatis.
″ Curialibus ſcil. v. *infr. tit. de auro coronario.*
″ *Venditos honores*, à Curiâ ſcil.
″ Vnde aurum coronarium collectum.
″ Summa ad aurum coronarium.
″ *III. Kalend.* in *d. l. 42. de Epiſcopis.*

COMMENTARIVS.

ALEXANDRINÆ vrbis, quod etiam vidit Tribonianus, & ideò *legi*, quæ hinc petita eſt, addidit, ad ſe Legationibus: vt & Coronarij auri præſtationi à Curia Alexandrina, formam certam præſtituit *hâc l.* Theodoſius Iunior: Quæ quidem pars eſt prolixioris Theodoſianæ conſtitutionis, emiſſæ ad Legationem Alexandrinam: vnde deſumpta eſt quoque *lex 42. infr. de Epiſcopis*, quæ proinde *huic legi* coaſſanda coaſſataque venit, plurimùm *huic* lucis adfert. Ea verò conſtitutione in vniuerſum decreta quædam Legationis Alexandrinæ ceu inutilia vel improbabilia damnatum iuit, vt docet *d. lex 42.* Et quidem in tribus: circa parabolanos primùm; quod continetur *d. l. 42.* dein circa decretorum formam, tandem & circa auri coronarij per Legatos oblationem, quæ duo ſunt *huiuſce leg.* capita.

Primo ſcil. capite, ne inutilia deinceps, ne improba, ne non certa, Legati deinceps adferrent, hanc formam & ſolemnitatem Legationibus & decretis Alexandrinæ ciuitatis præſtituit. Initio *Curiales omnes*, qui intra vrbem conſiſtunt, ſi non ſonticâ cauſa impediantur, ægritudine videl. vel alia neceſſitate, in locum Curiæ conuenire iubet. Mox & (quod Secundum) Decreta Legationis propria *ſubſcriptione* firmare eos vult: Eaque (quod Tertium) ita firmata Præfecto Auguſtali ſe Alexandrino inſinuare. Hæc Tria, inquam initio requirit Theodoſius Iun. vt ita liquere poſſit, ordine omnia tranſacta, potioriſque partis conſenſu, non à paucis, vel per tumultum: Cuiuſmodi etiam tumultus Alexandriæ obortus. Anno ſuperiore 415. inter Cyrillum Ep. Alexandrinum, & Oreſtem Præfectum Auguſtalem ſimul & Iudæos: de quo dicam pleniùs & opportuniùs ad *d. l 42.* Ad quem finem ſpectat quoque forma & ſolemnitas quam præſcribit Theodoſius M. *l. 12. 13. ſupr.* vbi dicta conſuli velim. Tria hæc proinde vniuerſalis, beneque ordinati, & maturi concilij argumenta notæque ſunt: ſi vniuerſi coierint, quos res tangit: ſi decreta, propria ſubſcriptione firmata fuerint: mox & ea Præfecto tradita: qui iam relatione ſua (quod Quartum) omnia legitimè tranſacta teſtetur: & quidem in ſpecie *huius l.* Præfectum Prætorio Orientis; ſub cuius ipſe diſpoſitione erat. Inſinuari igitur decreta apud Rectorem voluit Theodoſius Iun. pariter vt Valentinianus Sen. *l. 3. ſupr. hoc tit.* apud alios Rectores prouinciarum: cùm alij Principes hanc inſinuationem apud Iudices ordinarios ſuâ ratione remiſerint: veluti Valentinianus Iun. *leg. 9. ſupr.* Theodoſius M. *l. 12 ſup.* Aliter quàm Theodoſius Iun. nunc, ſuâ & πεισταλικῇ de cauſa. Pariter vt ſubſcriptionem Curialium in decretis Legationum requirit, de quo non eſt prætereà conſtitutio. Quod quintum requiſitum, ad Legationum vrbis Alexandrinæ in ſp. *huius l.* ſolemnitatem, attinet, tale eſt, vt Theodoſius Iun. *h. l.* velit Relationem ſuper Legatione decreta à Præfecto Auguſtali ad PP. Orientis fieri qui in præſenti agebat ſeu in Comitatu Conſtantinopoli: qui poſtea (quod Sextum) relatione ſub examine ſuo perpenſa ordinet, venire necnè debeant Legati. Quod magnum & ſingulare Præfecti prætorio præſentalis προνόμιον eſt proculdubio πεισταλικὸν: propter turbas & tumultus Alexandrinos tum obortos, Cùm alias etiam quod decreta Legationum, ſeu deſideria prouincialium attinet Præfecto Prætorio id quandoque tributum, vt ea probare, elimare, refutare poſſet: *l 3. 8. 10. 12. 14. ſupr.* De quo vtroque etiam *l. vlt. prox.* Sanè & olim Legatorum mittendorum licentiam à Præfecto Auguſtali petitam, itemque à Præſide vel Pro præſide Syriæ, diſcimus ex Philone, *in Flaccum*, & *Legatione ad Caium*: & Ioſepho *lib. 20. Antiqu. Iudaic. cap. 1.*

¶ Subiicit Theodoſius Iun. poſtremo loco: *nulli penitus Legationem liberam committendam.* Quo quid intelligatur videndum eſt: Libera equidem olim legatio in re priuata dicebatur, cùm quis rei ſuæ ergo ſine mandatis, vt Cicero 3. *de legibus* & *Orat. in Rullum*, loquitur, legationis ſpecie & honore cohoneſtatus obibat: Aliàs libera Legatio dicta, quæ nullâ certâ formulâ, nullis certis mandatis adſtricta, ſine ſcriptis; quod ipſum vetitum in prouincialium Legatis, *l. 11. ſupr.* quales Græcis Legati αὐτοκράτορες dicti, cùm videl. mandatis continebatur, nihil aliud quàm, vt Legatus ita ageret, vti facto opus eſſet. Quæ nos vocamus *Lettres de creance.* Et hoc vt puto ſenſu *Libera legatio*, nulli committenda *h. l.* dicitur. Sic ſanè quoque à Principe miſſis credi vetuit Valentinianus Tertius, ſi ſecreta mandata obtenderent, *leg. vnic. ſupr. de mandatis Principum.* Ergo neque à Principe miſſis, neque ad Principem delegatis Libera legatio decerni potuit. *Liberam quoque legationem* vt à prouinciis ad concilium, & à Concilio ad Comitatum miſſi haberent, petiere ſub Honorio A. D. 407. Patres Africani: vt docet *canon. 94. p. 261. & 97. p. 269. Codicis Africani*, vbi Græcus Interpres hanc liberam Legationem vocat ἐλευθέραν τοποτηρησίαν, & αὐτεξούσιον τοποτηρησίαν. *Canonis 97.* hæc verba ſunt: *Placuit, vt Legationem liberam habeant ad Comitatum miſſi delecti Legati.* Vbi quid ſit *libera legatio?* non explicant Balſamon & Zonaras. Et hactenus quidem de primo *huius l.* capite.

¶ Alterum caput *huius l.* eſt de *Auro Coronario*, quod & ipſum à *Legationum* tractatu ſeu argumento alienum non eſt, mox vt oſtendam de quo alioquin erit mox peculiaris *titulus.* Ergo vetat *hâc l.* Theodoſius Iun. Aurum coronarium colligi ex honorum venditionibus in Curiâ Alexandrinâ: quibus videl. nonnulli auro contrà dato, ad altiores gradus promoti munerum quorundam Curialium immunitatem, emerebantur & emercabantur. Vnde varia interim de auro Coronario obſeruare licet. Primò Aurum Coronarium ad Principes per Legatos miſſum: ſic Amm. Marcellinus de Tripolitanis *lib. 28. p. 405.* eos *Seuerum & Flaccianum Legatos creaſſe, Victoriarum aurea ſimulacra Valentiniano ob Imperij primitias oblaturos, vtique lacrymoſas prouinciæ ruinas docerent intrepidè.* Libanius quoque teſtis *ep. 754. ad Euſebium*, loco quem afferam ad *l. 1. tit. prox. de auro coron.* Eunapius quoque *in Excerptis Legationum*, Legationes ad Iulianum miſſas memorat, cum coronis aureis, vt & ad Valentinianum: Zoſimus etiam *lib. 3 p. 714.* meminit coronæ à populo Edeſeno Iuliano oblatæ, Iulianóque in vrbem ſuam inuitato. Hoc ipſo etiam anno, paucis ante *hanc l.* diebus, puta pridie Kal. Octobris Theodoſius Iun. ab Heracleâ Conſtantinopolim reuerſus in foro Theodoſiano aureâ coronâ ornatus fuit ab Vrſo P. V. & à Senatu, vt ſcribit Auctor *Chronici Alexandriæ.* Secundo ex *hâc l.* colligimus aurum coronarium iſtud collatum & collectum à Curialibus: de quo prolixè ad *l. 2. 3. 4. infr. tit. prox. de auro coronario.* Tertiò diſcimus collatum quandoque perperàm ab iis qui vt à nonnullis Curiæ muneribus liberarentur, gradus altiores in Curia emebant: ſic vt Curiæ hæc mercimonij genera agitarent, neque quidquam ad aurum Coronarium ſinguli Curiales conferrent: Quod Theodoſius Iun. *hâc l.* vetat. Quomodo & parabolanorum locum Alexandriæ pariter perperàm redemptum damnat, *d. l. 42. infr. de Epiſcopis*, quæ *huic*, vt dixi *legi* coaſſanda eſt. Et ita quidem illud improbat Theodoſius, vt eos qui immunitatem munerum emercati fuerant, vniuerſa patriæ munera implere velit: recepta tamen ſumma quam dederunt. Quod vltimum humanitatis etiam plenum; nam alioquin fœdè erogata non repetuntur, ſeu turpiter data non condicuntur, v. *ſup ſi cert. pet. de ſuffrag.*

XVI.* Impp.

XVI. * Impp. THEOD. & Valentinianus AA. Hierio PF.P."

IVITATVM postulata, decreta vrbium, desideria populorum, liquido Tua Sublimitas recognoscit" ad Imperialis officium pertinuisse responsi, admissósque sacrariis" nostris semper sui Imperatoris aspectu" decoratos esse legatos, dixisse" liberè" quæ illorum fuerant, à Communi", fidei constantiæque" commissa. Dat. Kal. Iun. Nicomediæ", DD. NN. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. Coss. [426.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.*
" *Hierius* PP. Orientis sub Theodosio Iun.
" Recognoscat.
" *Admissos sacrariis*, pro, *admissos intra sacraria.*
" *Sacraria*, in *l. vlt. & l. 8. supr.* & *l. 11. supr. de pœnis*, pro consistorio v. *Gloss. Theod.*
" Ita quoque *l. 1. supr. de honor. eod. qui prouinciæ Legatione suscepta nostris sunt obtutibus illustrati.*
" Ita locus hic interpungendus.
" *Intrepidè*, In eadem re Amm. Marcellinus *lib. 28. p. 405. creandos Legatos, vt lachrymosas prouinciæ ruinas docerent* INTREPIDE.
" *A communi*, ἀπὸ τῆ κοινῆ, ideſt, à ciuitate, prouinciâ: vt Græcis κοινὸν Ἀσίας, Βιθυνίας &c. In medio sunt nummi & marmòra quæ id testantur. Apud Ciceronem non *vno loco*. Sic *à Communi Cretensium Legati* (quod huc maximè facit) in suasione legis Manliæ, vt restituit Guillelmus. *Commune* pro Republica & Corpore passim apud Symmachum, & quidem in eodem argumento *lib. 1. ep. 11.* Ad Dominos & Principes nostros Siciliæ Commune legauit, & *lib. 4. ep. 46.* vbi v. Iuretum plenissimè *p. 131.* At non eadem formula, verùm alia occurrit *leg. 10. supr. de Tyronibus.*
" Nota hæc duo: de quibus mox.
" *Nicomediæ* hoc tempore constitutus erat Theodosius Iun. vbi datæ nonnullæ aliæ *leges* putà *lex 21. 22. 23. supr. de dilat. offic.*

COMMENTARIVS.

LIBERVM Legatorum Prouincialium ad se accessum, aduersus Præfectorum Prætorio vsurpationem firmat hâc constitutione suâ Theodosius Iun. Scilicet Præfecti prætorio, non contenti eo quod *δοκιμασία*, seu constitutum fuerat, vt ad eorum notitiam decreta Legationum mitterentur, & vt probata atque elimata ab his desideria perferrentur: de quo *l. 3. 8. 10. 12. 14. 15. supr.* respondendi insuper arbitrium ἀπόκρισιν sibi vindicabant: vnde fiebat vt Legati in aspectum Principum non venirent, Imperatorque adeò minus nosset prouincialium querelas, Legatique sine effecto remearent: Quod ab Hierio PP. factum ei exprobrare videtur *hac leg.* Theodosius: Ideò notato eo, & τὸ χρῆμα πρὸς πρεσβέων ἄλλως τε ἱερὸν καὶ δεῦρο ἥκοντας ἄξιον ducens διαφόρως ἔχον se nunc καὶ πρεσβείας ὡς οἰκεῖον Legatis prouincialibus sese nunc præbet: præficiturque adeò Legatos intra Consistorium suum admittendos, suoque aspectu dignandos: libertatemque his omnem constitutam eloquendi quod ipsis commissum fuerit: denique à se Responsum reddendum. Quod certè apprimè conuenit consilio Synesij *de regno pag. 17.* quod patri eius Arcadio præbuerat. Cæterum quia de admittendis Legatis in Consistorium Principis hic agitur, de eorum in Consistorium introductione sunt loca apud Ambrosium, & apud Ammianum Marcellinum. Sed & illud notandum ex Philone *ad Caium*, fuisse olim in Aulâ Imperatoris ἀρχὴ πρεσβέων. Postremùm neque illud omittendum, duas præcipuas Legatorum dotes *hâc leg.* perstringi, *fidem*, & *Constantiam*: nempe vt sedulò & liberè seu intrepidè demandato fungantur munere. Quæ iis qui de Legatorum officio scripturis adornanda relinquo.

DE

DE AVRO CORONARIO.

TITVLVS XIII.

X. COD. IVST. LXXV.

Cohæret hic *titulus*, superiori: statque in materia de Decurionibus: quia è Curialibus *Legati* ad Imperatorem mittebantur, qui aurum coronarium deferrent, *l. 15. supr. de legatis.*

PARATITLON.

AVRVM CORONARIVM, *Rubr.* & *l. 1. 2. 3. 5. vlt. hoc tit.* & *l. 15. supr. de Legatis*: in triplici genere reperio: vel enim Principi conferebatur: quod quidem erat munus, *l. 1.* præstatio, *l. 2.* conlatio, *l. 2.* & 5. oblatio, *l. 3.* quæ Principi fiebat, vel in auro, vel in coronis aureis signisque diuersis, *l. 4. vid.* & *l. vlt.* Eaque, vel necessitate aliqua postulante indicebatur: quod abrogatum à Iuliano, *l. 1.* amore proprio, vel ob indulgentiarum lætitiam, vel rebus prosperè gestis (ideſt, parta victoria) *d. l. 4.* Ab ordinibus Curiarum, *d. l. 4.* id est, à Decurionibus, *l. 2.* seu Curialibus, *l. 2.* è possessoribus, *d. l. 2.* non etiam à Senatoribus, *l. 1.* & 2. Idque propria voluntate, non indictione factâ; voluntatis enim motus id erat, non necessitatis, *d. l. 1.* & 4. Omnes autem Decuriones possessores ad hanc collationem tenebantur, seu lege vel consuetudine cogebatur, *l. 2.* pro substantia sua, *l. 3.* Paucis exceptis, qui ab hac collatione immunes erant, *d. l. 2.* & 5. Quandoque etiam colligebatur aurum coronarium ab his qui venditis honoribus vt ad gradus altiores venirent, contra licitum [honores] coëmebant, *l. 15. supr. de Legatis*: Per Legatos porrò aurum coronarium Principi offerebatur, *d. l. 15.*

II. *Satrapæ* quoque, veluti Sofanenæ, aurum coronarium seu coronam Imperatoribus Romanis pro deuotione quam debebant Imperio Romano solemniter offerre tenebantur, *l. vlt. h. t.*

III. *Iudæorum* quoque Patriarchæ Coronarij auri nomine olim quid à Iudæis postulare soliti: *l. vlt. infr. de Iudæis*: vbi dicam.

Et ita tres hæ auri Coronarij species *hoc Codice* memorantur.

1. * Imp. IVLIANVS A. ad Sallustium PF. P."

AVRVM coronarium munus est voluntatis, quod non solùm Senatoribus, sed ne aliis quidem debet indici", licet quædam indictionum necessitas postulauerit: sed nostro arbitrio reseruari oportebit. Dat. III. Kal." Mai, Mamertino & Neuitta Coss. [362.]

NOTÆ.

* Abest *hæc lex* à *Cod. Iust.* Non improbabiliter verò ei iungatur *lex 2. supr. de immunitate concessa.*
" *Sallustius* PP. sub Iuliano, cui multæ aliæ *leges* inscribuntur. vid. *Prosopogr.* vbi multa de eo.
" A Curiis, vel à re Præfecto Prætorio.
" An *nostrorum* Minimè.
" Pridie Kal. *d. l. 2.*

COMMENTARIVS.

QVIA argumentum de *Auro Coronario* ingredimur, præter ea quæ iam *Paratitlon* exhibuit, ſuperiorum temporum hac parte memoriam recolere iuuat, quibus auri Coronarij mentio fit, atque eâ parte Tria obſeruare. 1. Vnde auri coronarij. vſus manarit? 2. Quânam occaſione id collatum? 3. Et retrò id indultum ſeu remiſſum fuerit?

Vt de poſtremo iſto priùs dicam, Auguſtus id remiſit: teſtis Lapis Ancyranus: QVÆ MIHI CONSTITERVNT CIRCITER MILLENIS AVRI CORONARI PONDO TRIGINTA QVINQVE MILLIVM MVNICIPIIS ET COLONIIS ITALIÆ CONFERENTIBVS AC TRIVMPHOS MEOS QVINTVM CONSVL, REMISI, ET POTEA QVOTIESCVNQ; IMPERATOR M...... AVRI CORONARIVM NON ACCEPI DECERNENTIBVS MVNICIPIIS...... QVÆ ANTE DECREVERAM. Teſtis & Dio, *lib.* 51. παρὰ τῶν πόλεων τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὸ χρυσίον τὸ τοῖς στεφάνοις προσῆκον οὐκ ἐδέξατο. De Adriano Imp. Spartianus, in eius *vitâ p.* 3. *Aurũ Coronariũ Italiæ remiſit, in prouinciis minuit, & quidẽ difficultatibus ærarij ambitioſè ac diligẽter expoſitis.* De Antonino Pio Capitolinus, *in eius V. p.* 18. *Aurum Coronarium, quod Adoptionis ſuæ cauſa oblatũ fuerat, Italicis totum, medium prouincialibus reddidit.* De Antonino Caracalla Dio, *in excerptis Valeſianis lib.* 76. *p.* 745. χωρὶς γὰρ τῶν στεφάνων τῶν χρυσῶν, οὓς ὡς καὶ πολεμίους τινὰς, ὡσεὶ νικῶν πολλάκις ᾔτει· λέγω δὲ οὐκ αὐτὸ τοῦτο τὸ τῶν στεφάνων ποίημα, πόσον γὰρ τοῦτό γέ ἐστιν, ἀλλὰ τὸ τῶν χρημάτων πλῆθος τῶν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ διδομένων, οἷς στεφανοῦν αἱ πόλεις τοὺς αὐτοκράτορας εἰώθασιν. De Alexandro Seuero Lampridius, *in eius Vita, p.* 124. *Aurum negotiatorium & Coronarium Romæ remiſit.*

¶ Prima verò Auri coronarij origo inde manauit, quotieſcunque Romanorum Duces rem feliciter geſſiſſent, prouinciæ, ſociæque ciuitates Regeſque etiam amici vel fœderati dono darent illis coronas aureas vel auri pondo tot: quod appellatum eſt *Aurum Coronarium*, ad triumphum decorandum. Quod duobus locis Cicero teſtatur, *in Piſonem:* & *in Rullum:* quorum priore etiam ait, legẽ Cæſaris vetuiſſe, *decerni & accipere Aurum Coronarium, niſi decreto Triumpho.* Eiuſque moris etiam veſtigia olim apud Græcos apparent, vbi Corona etiam aurea donum Victoriæ oblatum: Infinita alia præſertim in hiſtoricis Romanis, exempla v. vel *Macchabæorum librum* 1. Polybium *in fragmentis*, Iſidorum *lib.... p.* 357. 374. Hirtium *de bello Alexand.* Plutarchum in *v. Pauli Æmylij*: Curtium, *lib.* 4. Athenæum *lib.* 12. Liuium *lib.* 7. 34. 37. 38. 39. 40. Appianum, vbi de *Cæſaris triumpho* & *Syllæ funere*: Valer. Max. 3. *c.* 2. 5. 24. Quare & Claudius Imp. cùm de Britanniâ triumpharet, inter Coronas aureas vnam ſeptem pondo habuit, quam contulerat *Hiſpania* citerior, altera nouem, quam *Gallia Comata*, ſicut titulus indicauit, teſte Plinio, *lib.* 33. *c.* 3. cuius & alter locus videndus, *lib.* 34. *c.* 6. Ad Titum quoque ita pro victoria de Iudæis coronæ miſſæ à Vologeſo Rege Parthorum: v. Sueton. *Nerone, c.* 25. Ioſeph. 7. *de bell. Iud. c.* 24. De his quoque Coronis à prouinciis donatis ſenſit quoque Tertullianus, *de Corona: Sunt & prouinciales* [coronæ] *aureæ, imaginum iam non virorum capita maiora quærentes.* Probus Imp. ipſe Coronarum ab omnibus Galliæ ciuitatibus ſibi oblatarum meminit, *in ep. ad Senatum* apud Vopiſcum. *Coronas quas mihi obtulerunt omnes Galliæ ciuitates aureas, veſtræ P.C. Clementiæ dedicaui &c.* Quod verò Auctor *Panegyrici* 6. *ad Conſtantinum, c. per.* ſcribit *de ſigno Dei dato ei à Senatu: deque ſcuto & corona aureâ ab Italiâ dedicatis*, id aliò pertinet. Sub *Conſtantio* ſanè Imp. alludit Themiſtius, *Orat.* 13. *p.* 295. γιγνώσκων ὅτι καὶ πρώην οὐ χρυσοῦν δή τινα στέφανον χρυσοῦ ἀπέφθου πολλῶν ταλάντων, οἷοι πολλοὶ αὐτοῦ ἀφικνοῦνται καὶ πολλαχόθεν πεμπτῶν ὑμῶν ψηφισαμένων, &c. De auro coronario Iuliano oblato poſtea ſub Ioniano Imp. Am. Marcell. *lib.* 25. *p.* 326. vbi agit de *corona* ei à Niſilenis oblata, ſub Valentiniano idem teſtis, *lib.* 28 *p.* 405. vbi de victoriarum ſimulacris ei ob Imperij primitias oblatis à Tripolitanis per Legatos. ſub Theodoſio M. quoque Seruius in 8. *Æneid.* cuius verba proferam ad *l. vlt.* huius auri coronarij meminit: teſtis & Eunapius *in excerptis*, de quo ad *l.* 3. *inf.* De iiſdem accipio & quod Libanius *ep. ad Euſebium* 754. ὅτι πρέσβεις Ἔμεσα πέμπει καὶ στεφάνους βασιλεῦσιν, εἰδυῖα μὲν τὴν ἑαυτῆς πενίαν αἰσχυνομένη δὲ ὅμως τοῦ, τῶν πόλεων ἐκπεσεῖν ἀριθμοῦ, &c. ſub Arcadio Imp. meminit Syneſius, *de regno, p.* 2. vbi ait ſe à Cyrenenſibus Legatum miſſum ad Arcadium Imp. ἐμέ σοι πέμπει Κυρήνη, στεφανώσοντα χρυσῷ μὲν τὴν κεφαλὴν, φιλοσοφίᾳ δὲ τὴν ψυχήν. Sub Theodoſio Iun. Auctor *Chronici Alexandrini*, *An.* 416: vbi meminit oblatæ ei Coronæ aureæ à Senatu, reuerſo Heracleâ Conſtantinopolim: eodemque Anno ipſemet Theodoſius Iun. huius Auri Coronarij meminit, *l.* 15. *ſup. de Legatis.* Meminit & Cyrillus Alexandrinus, ſub Theodoſio Iun *præfat. librorum adu. Iulianum.* Ergo victoriarum & triumphorum occaſione primùm hæ Coronæ aureæ, vel etiam Coronarium Aurum oblatum à ſubditis: nam quod Seruius 8. *Æneid.* ſcribit *Aurum Coronarium dici quod à victis gentibus dabatur, impoſitum ab Imperatoribus propter conceſſam vitam.* Verum non eſt, niſi de iis gentib. accipias, quæ non penitus ſubiectæ, ſed in obſequio Imperij Romani continebantur, de quibus ad *leg. vlt.* Deinceps verò adulatio ſine affectus aliò eum morem propagauêre, ob quamcunque tandem lætitiam (veluti Imperij primordia, Adoptiones, id genus alia,) quas cauſas perſtringit *lex* 4. vbi dicam pleniùs.

¶ Nos etiam miſſis nuncaliis, & quidem Valentinianeis & Theodoſianis conſtitutionibus, quæ deinceps ſequentur, de hac conſtitutione videamus. Igitur *hæc lex* eſt IVLIANI Imp. de Auro Coronario: Quâ quidem definit, Aurum Coronarium munus eſſe voluntatis: pariter vt Theodoſius M. *l.* 3. & 4. *inf.* Fuit hæc ſc. φιλικὴ λειτουργία, vt Dio loquitur, καὶ ἐν χάριτος λόγῳ διδόμενον vt Suidas ait, qui & notat apud Galatas Ancyranos στεφανικὸν dictum πᾶν τὸ ἐν χάριτος λόγῳ διδόμενον. Fuit proinde hæc altera ſpecies quædam oblationis, quæ à ſubditis fiebat Imperatoribus: pariter vt auri oblatitij; quod cum glebali collatione & cum hoc Aureo Coronario multi perperàm confundunt, de quo ad *l.* 14. *ſup. de Senatorib. & gleb. collat. & l.* 12. *ſup. de proximis*: Fuit tertia ab hâc pariter ſeparata ſeu diuerſa oblationis ſc. votorum: de quo *lib.* 7. *tit. de oblatione votorum*.

¶ Nemini igitur Coronarium aurum indici poſſe definit *hâc l.* Iulianus, fortè à Præfecto Prætorio, cui *hæc lex* inſcribitur: non tantum Senatori, quod indubitatum erat, de quo ad *l.* 2. *prox.* plenè; verùm neque alij cuicumque, quâcumque neceſſitate poſtulante: verùm id arbitrio ſuo relinqui oportere: cùm tamen ad neceſſitatem quandam hæc res iam proceſſiſſet, Principum quoque anteriorum auiditate, vt ex *hâc l.* colligi poteſt, contra primum eius inſtitutum, quo φιλικὸν id, ſeu φιλικὴ λειτουργία erat, & αὐτοπραγίας genus quoddam. Eſt proinde hæc *indulgentia* quædam Auri Coronarij, à Iuliano omnibus facta. Quomodo & Amm. Marcell. *lib.* 25. *p.* 315. in παρεκβάσει de Iuliani moribus, Coronarij ab eo indulti meminit: *Liberalitatis eius*, inquit, *teſtimonia plurima ſunt & veriſſima: Inter quæ indicta ſunt tributa admodùm leuia*, CORONARIVM *indultum: remiſſa debita multa diuturnitate congeſta.*

Sic & capitationis indulgentiam immunitatémque nonnullis tributam pleniſſimè idem Iulianus interpretatus eſt, *l.* 2. *ſup. de immunitate conceſſa*: Quæ & ex eadem Iuliani conſtitutione deſumpta huic noſtræ coaſſanda videtur. De Iuliani alioquin indulgentiis collationum ſeu tributorum in commune, dixi plenè ad eius *l.* 1 *ſup. de indulg. debitor.* Cœteroquin Coronarium aurum ſeu Coronas Aureas idem Iulianus admiſit, quas vrbes & prouinciæ ſoléniter ad eum ob aduentũ, aliamque gratulationis cauſam miſêre. Teſtis Eunapius; *in excerptis Legat.* Μετὰ τὴν Ἰουλιανοῦ τῆς βασιλείας ἀναγόρευσιν πρεσβεῖαι πανταχόθεν συνέβαινον, καὶ στέφανοι πολλοὶ χρυσοῖ, οἳ αὐτῷ παρὰ τῶν ἐθνῶν ἀνεκομίζοντο: ἐνταῦθα καὶ οἱ τὴν Ἰωνίαν οἰκοῦντες. Λυδοὶ δὲ &c. Et idem tamen hâc parte rursùm moderatè admodum agit: ſtatuto, ne 70. ſolidis maiores Coronæ aureæ deinceps mitterentur: de quo eſt ſingularis Libanij locus *in Orat. funebri in Iuliani necem, p.* 305. vbi agens de Corona Imperatoris. ὁ χρυσοῦς δὲ οὗτος, inquit, ἀνέμνησέ με χρυσῶν στεφάνων, οὓς αἱ μὲν πόλεις ἔπεμπον διὰ πρέσβεων, ἀλλήλας ὑπερβάλλουσαι τῷ σταθμῷ, χιλίων οὗτος στατήρων, δισχιλίων δὲ ἐκεῖνος. τούτων ὁ παρ' ἑτέρων ἕλκων πλέον, ὁ δὲ ἐπιτιμήσας τῷ μεγέθει σαφῶς εἰδὼς, ὡς οὐκ ἄνευ πόνου τὰ τοιαῦτα συλλέγοιντο, νομοθετεῖ, τὸν στέφανον ἀπὸ στατήρων ἑβδομήκοντα φοιτᾶν, τὸν μὲν τιμὴν ἴσην νομίζων ἑκατέρου διδῶσθαι, φιλοχρημάτου δὲ εἶναι κέρδη ζητεῖν ἐν τιμῶν σχήματι. de quo loco etiam aliquid ad *l. vn. ſup. de obl. votor.* Duplici igitur hâc ratione Iulianus Auro Coronario modum poſuit: qui alioquin eas admiſit. Quod & Zoſimus teſtatur, *lib.* 3. *p.* 714. qui diſertè hoc ipſo ſcil. Anno poſt *hanc leg.* ab Edeſſenis eum accepiſſe ſcribit: ὑπαντήσαντες Ἐδεσηνοὶ πανδημεὶ στέφανόν τε προσέφερον, καὶ μετ' εὐφημίας εἰς τὴν σφῶν πόλιν ἐκάλουν. ὁ δὲ ἀποδεξάμενος καὶ ἐπιστὰς τῇ πόλει, καὶ ὅσα ἔδει χρηματίσας, ἐπὶ Κάρρας ἐβάδιζε. Idem & à Regulis Saracenorum accepit, teſte Am. Marcellino *lib.* 23. *p.* .... *Saracenorum*, inquit, *Reguli gentium genibus ſupplices nixi oblatâ aureâ coronâ, tanquam nationum ſuarum Dominum adorarunt.* Fortè de eodem accipias, vel de Valente, quod Libanius, *ep. ad Photium* 786. Πάλιν ὁρᾷς ὡς μάλιστα ἐθέλει τοὺς ἄκρους τῶν τῇδε πολιτευομένων, στεφανοῦντας ἄξιον βασιλέα, στεφάνων καὶ νενικηκότα καὶ μεγάλην δύναμιν καὶ ταχέως.

Poſtremo loco omittere non poſſum, formulam ſeu typum Orationis, quam habere debebat Legatus, Coronam Imperatori vrbis alicuius nomine offerens, apud Menandrum Rhetorem, *cap.* περὶ στεφανωτικοῦ. *p.* 632. vbi inter alia, μετὰ τὴν ἀνδρείαν, τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἐρεῖς, καὶ λοιπὸν περὶ τὴν κατ' εἰρήνην, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπάξεις: ὅτι, τοιγάρτοι διὰ τοῦτο στεφανοῖ σε ἡ πόλις ἅμα μετὰ χαρᾶς ἐκτείνουσα ὑπὲρ ὧν ὡς ἡμέραι δ' ἐργετούμεθα: ἅμα δὲ καὶ δεομένη καὶ ἱκετεύουσα καὶ θαρροῦσα τῇ σῇ περὶ πάντα φιλανθρωπίᾳ ὅτι οὐδενὸς ἀτυχήσει. Εἶτα ἀξιώσεις ἀναγνωσθῆναι τὸ ψήφισμα.

Supereſt videamus, quid ſibi velit Iulianus poſtremâ *huius leg.* parte, cùm ait: *arbitrio ſuo id reſeruari oportere*? Certè enim, cur arbitrio ſuo id indici non poſſe definiat? Videatur igitur tantum Iulianus hâc Coronarij auri indictione Præf. Prætorio, ad quem indictionũ cura pertinebat, interdixiſſe: verũ ſui iuris id feciſſe, quando neceſſitate poſtulante id exigeret. Quæ & ipſa indulgentiæ ſpecies eſt. Cui tamen ſtatim aduerſatur, quod *initio* dixit *aurum coronarium munus eſſe voluntatis, quod nemini debet indici.* Quare videatur his verbis Iulianus id tantum voluiſſe vt munus hoc voluntatis eſt, ita & ſui arbitrij eſſe, num id admittere velit: quod hic expreſſum fortè fuerat, ſed reciſum ab *huius Cod.* Conditoribus. Eoque pertinet quod Marcell. dicit ab eo *Coronarium indultum*.

II. * Impp. VALENTINIANVS & Valens A A. ad Mamertinum PF. P.''

VNIVERSI, quos Senatorij nominis dignitas non tuetur, ad auri coronarij præſtationem vocentur, exceptis his quos Lex † præterita ab hâc conlatione abſoluit. Omnes igitur poſſeſſores; aut inter Decuriones coronarium aurum, aut inter Senatores glebalem'' præſtationem deinceps recognoſcant.'' Dat. v. Kal. Septemb. Emonæ'', diuo Iouiano & Varroniano vv. cc. Coss.

NOTÆ.

* Abeſt *hæc lex* à *C. Iuſt.*

'' *Mamertinus* ſub Valentiniano Sen. PP. Italiæ, Illyrici, Africæ. V. vel *Amm. Marcell.* & *Proſopogr.*

† *Lex* hæc nullibi extat.

'' De Glebali collatione, *ſuo tit. ſup. lib.* 6.

'' *Recognoſcant*, pro agnoſcant, ſoluant, præſtent.

'' *Emona* oppidum inter Pannoniam ſuperiorem & Noricum: teſte Zoſimo *lib.* 5. *p.* 804. Deſignatur & eo tractu in *Itinerario Peutingeriano*: & *Itinerario Antonini*, vbi *Homeria* vocatur. Ibi Idacius refert imagines & ſtatuas Conſtantini à Licinio deiectas. De eadem in reb. Maximi Tyranni, Pacatus *Panegyr.* & Capitolinus *in Maximinis, duob. locis.* Ergo & hoc tempore Valentinianus per Emonam tranſiit: cùm ex Mœſis, Pannonia Aquileiam (vbi mox ab eo data *l.* 4. *ſup. de Legatis*:) inde Mediolanum tenderet. Quod & ipſum iter poſteà fuit Theodoſio M. aduerſus Maximum Tyrannum mouenti A. D. 388. vid. *Chronolog.*

III. * Idem

III. * Idem AA. ad Probum PF. P.″

NVLLVS, exceptis Curialibus, quos pro ſubſtantia ſui″ aurum coronarium offerre conuenit, ad oblationem hanc adtineatur.″ Dat. IX. Kal. Iul. Sabariæ″, Valentiniano & Valente A″A. Coss.

NOTÆ.

* Abeſt *hæc lex* à *C. Iuſt.*

″ *Probus* PF. ſub Valentiniano Sen. Italiæ, Illyrici, Africæ, ſuffectus A.D. 368. R. ſino v. Amm. Marcell. *lib.* 27. *p.* 377. & *lib.* 30. *p.* 453. & *Proſopogr.*

″ Siue.

′ *Adtineatur*, pro teneatur.

″ *Sabariæ* in Pannonia, Valentiniani *hæc lex* data dicitur: vbi *Dat.* pro *Acc.* interpretandum: erat enim hoc Anno 368. Valentinianus in Galliâ. Sic & Anno prox. 369. ibi PP. dicitur *lex* 15. *de Suſceptorib.* quæ eidem Probo PP. inſcribitur.

″ Adde *II.* vt ſic referatur *hæc lex* ad A.D. 368. vel III. vt referatur ad A. 370. neque enim Probus A.D. 365. PP. erat: Eum verò Sirmij vel Sabariæ conſtitiſſe comperio: de Sirmio teſtis quoque Auſonius *Carm. ſubtexto epiſtolæ* 16.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris hæ duæ conſtitutiones ſunt, de Auro Coronario: Quibus idem definitur. Nempe, ſolos CVRIALES, ſeu Decuriones, ad Auri Coronarij præſtationem ſeu oblationem teneri: Quod & ipſum diſcimus ex *l. vlt. ſup. tit. prox. de Legatis*: Non verò Senatores: Quod & ipſum Iuliani *leg.* 1. *ſup.* cauetur. Sua ſc. Senatoribus diſtincta collatio imminebat, glebalis inquam, de quâ *ſuo tit,* 1. *lib.* 6. vt & aurum oblatitium, de quo *l.* 14. *eod. tit.* vt & illud, de quo Symmachus *lib.* 10. *ep.* 26. Sua itidem Decurionibus ſeu Curialibus & peculiaris, nempe Auri Coronarij. Cur autem Senatores ad Auri Coronarij præſtationem non tenerentur: hæc proculdubio cauſa eſt: quod Auri Coronarij præſtatio, quocunque tandem nomine prætexeretur, ſubiectionis cuiuſdam indicium eſſet: & in Regibus & Satrapis exteris, deuotiſſimis, *l.* 6 *inf.* à quo Senatores alienos eſſe voluerunt Principes, velut qui pars corporis ipſius Imperatoris eſſent: de quo plenè ad *leg. quiſquis, ſup. ad leg. Cornel. de ſicariis.* Et quidem (quæ Ampliatio additur) vniuerſis Decurionibus, exceptis tamen nonnullis, quos Valentinianus ab hac Auri Coronarij oblatione abſolutos ſeu immunes factos indicat, quadam *lege* anteriore. Quænam verò *lex* illa ſit? & quinam illi Decuriones ſint, qui hâc immunitate ab Auro coronario donati fuerunt? nuſpiam reperio.

¶ Illud ex *vtraque lege* diſcimus, Aurum Coronarium admiſiſſe Valentinianum Sen. de quo extant quo præterea teſtimonia. Prius eſt, Eunapij *in Excerptis Legationum*, Οὐαλεντινιανῷ ἀναῤῥήσεις ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας γίνεται πρεσβεῖαί τε ὅσαι συνεπεφοιτήκασαν ἐπὶ τοῦτον, τοὺς χρυσοῦς ἔχουσαι στεφάνους πρὸς ἐκεῖνον ἀνεφέροντο. Poſterius Amm. Marcell. *lib.* 28. *Tripolitani allapſo legitimo die Concilij, Seuerum & Flauianum creauêre Legatos, victoriarum aurea ſimulachra Valentiniano ob Imperij primitias oblaturos.* Ex quo loco apparet, Coronæ loco, Victoriarum aurea ſimulacra *Coronarij* nomine quandoque oblata: de quo ad *l. prox.*

IV. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Pancratio P. V.″

QVÆ diuerſarum Ordines Curiarum, vel amore proprio, vel indulgentiarum″, lætitiâ, vel rebus proſperè geſtis admoniti, in coronis aureis ſignîſque diuerſis obtulerint, in quâcumque fuerint oblata materia, in ea ſuſcipiantur: ne id quod voluntate offertur, occaſione obryzæ″ incrementi″ neceſſitatis iniuria inſequatur. Dat. IV. Id. Aug. Vico Auguſti, Auxonio & Olybrio Coss. [379.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

″ Malim in inſcriptione *huius l.* quæ data eſt Anno Domini 379. reponere *Com. R. P.* fuit enim eo Anno Pancratius Comes R. P. vt docet *lex* 12. *ſupr. de iure fiſci*: Itemque anno 380. vt docent *quatuor leges*: Anno verò demùm 381. & 382. fuit P. V. vid. *Proſopogr.* Et ſanè etiam id argumentum *huius l.* ſuadet, quod ad P. V. non pertinet, verùm ad Com. R. P.

″ De *Indulgentiis* debitorum fuit *ſup. tit.* 28. *lib.* 11.

″ De *Obryza* dixi ſemel plenè *lib.* 7. *ad tit. de oblatione votorum.*

′ De *Incremento* (nihil enim hîc mutandum) *Obryzæ*, dixi ad *l.* 2. *ſup. de Suſceptoribus.*

″ *Vicus Auguſti* quidam notatur in Africa in *Itin. Peutinger. lit. C. dextrâ*: & in *Itinerario Antonini ter.* verùm locum

locum qui *Auguſtis* vocatur in *vtroque Itinerario*, haud procùl Ratiaris & Eſco, accipio: quique in Dacia Ripenſi locatur in *Notitia Imperij.* Prætoriam Auguſtam vocat Ptolemæus: Eo ſcil. tractatu fuit hoc tempore Theodoſius M. vid. *Chronol.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. tres conſtitutiones ſequuntur de Auro Coronario: Quarum duæ priores ſunt de eo quod à *Curialibus*, & ſic à Romanis conferebatur: Tertia verò de eo quod *Exteri Satrapæ*, pro deuotione erga Imperium Romanum offerebant: Ex quibus omnibus *legibus* apparet, quàm moderatum ſeſe hanc in partem Theodoſius M. geſſerit, non adroganti moderatione, quod ille dixit, verùm ſumma ciuilitate. Igitur *hac l.* VOLVNTARIAM hanc Auri coronarij oblationem eſſe vult, quam ſcil. à Curialibus factam oſtendit, pariter vt *lex* 2. 3. *ſupr.* Idque Triplici ſub Ampliatione, quæ tres etiam ſingulares obſeruationes ad Auri coronarij materiam pertinentes ſuppeditant.

Prima Ampliatio & obſeruatio eſt. de CAVSIS & OCCASIONIBVS Auri Coronarij Principibus offerendi: vbi tres cauſæ proponuntur. Prima cauſa *ob Amorem proprium*, ideſt, ſolo amore & affectu in Principem: Quem amorem teſtati prouinciales variis occaſionibus: veluti ob Imperij primitias, quomodo Iuliano oblatum μετὰ τὴν τῆς βασιλείας ἀναγόρευσιν, teſtis eſt Eunapius, *in exceptis Legationum* de quo plenè ad *l.* 1. *ſupr.* & Valentiniano, teſtis Eunapius *eodem loco*, & Ammianus Marcellinus, *lib.* 28. *p.* 405. Item Adoptionis cauſa: quomodo Antonino Pio oblatum, teſte Capitolino *in eius vitâ.* Item, ob aduentum Principis quomodo Edeſſeni Iuliano obtulêre, teſte Zoſimo, *l.* 3. *p.* 714. Theodoſio Iun. Conſtantinopolitanus Senatus Heracleâ Conſtantinopolim reuerſo, quod ſcribit Auctor *Chronici Alexandrini Ann.* 416. Iouiano etiam Niſibeni: qui Coronam aliquandiu recuſans coactus denique ſuſcepit, Siluano cauſarum defenſore confidentius exclamante. *Ita Imperator, à ciuitatibus reſiduis coroneris.* Item cùm Legati ad Principem mitterentur, alicuius rei impetrandæ cauſa: Quò alludit Themiſtius, *Orat. p.* 295. Ita Syneſius, *de Regno, p.* 2. miſſum ſeſe ad Arcadium Imp. ſcribit cum Corona, vt Cyrenæ patriæ ſuæ calamitatibus ſuccurreret, ἐμέ σοι πέμπει Κυρήνη στεφανώσοντα χρυσῷ μὲν τὴν κεφαλὴν, φιλοσοφίᾳ δὲ τὴν ψυχήν: vel etiam vtroque ſimul fine, & ob Imperij primitias, & impetrandi alicuius cauſa, vt in loco Amm. Marcellini,

Secunda cauſa & occaſio Auri coronarij Principibus offerendi dicitur, *ob Indulgentiarum lætitiam.* Nempe, cum Princeps tributorum reliqua indulgeret, viciſſim Aurum coronarium & ob hanc lætitiam oblatum. Cuius rei & moris non alia mihi nunc occurrit memoria quàm *hac leg.* De ipſis ſanè *Indulgentiis debitorum* fuit *ſuprà titulus peculiaris*, vbi nil talè occurrit. Illud etiam reperio, hoc ipſo tempore & anno, Gratiarum Indulgentiam debitorum ſeu tributorum dediſſe, chartis abolitis, quo nomine eum laudat Auſonius, *in Gratiarum actione.* Ad quam indulgentiam hæc *lex* referenda videretur, niſi hæc *lex* Theodoſium M. auctorem haberet.

Poſtrema hæc cauſa & occaſio Auri Coronarij Principibus offerendi dicitur, *Ob res proſperè geſtas*, ſeu ob victorias de hoſtibus; quæ vt antiquiſſima ſeu prima, ita quoque præcipua fuit Auri Coronarij offerendi cauſa, nempe cæſis hoſtibus, & Imperatore aliquo ideò nuncupato, vt ex dictis ad *leg.* 1. *ſuprà*, abundè conſtat. Gellius *lib.* 5. *capite* 6. *Triumphales coronæ ſunt aureæ quæ Imperatoribus ob honorem Triumphi mittuntur, id vulgo dicitur Aurum coronarium*: vide & Ciceronem′, *contra Rullum.* Datæ verò & imitatione moris illius in conuiuio, apud Tacitum, *libro* 2. *Annal.* & ob certaminis victoriam, teſte Dione, *libro* 42. & 45. veluti Neroni ob Muſicam, teſte Suetonio, *in Nerone capite* 28. & 32. Denique Seruius ſcribit 8. *Æneid. Aurum Coronarium fuiſſe, quod à victis gentibus dabatur propter conceſſionem vitæ.* Hinc & fraus illa olim, triumphum ob leuiculas cauſas impetrantium: nam ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτῃ χρυσίον πολὺ παρὰ τῶν δήμων ἐς τοὺς στεφάνους ἐσέπραττον, vt ſcribit Dio, *libro* 48. Quò pertinebat & illa *lex*, quæ vetabat decerni & accipi Aurum coronarium, *niſi decreto triumpho*: de quâ Cicero *in Piſonem.* Et hæc quidem de cauſis & occaſionibus auri Coronarij offerendi.

Nunc de *Materia* in qua Aurum Coronarium offerebatur: Nempe hæc *lex* teſtatur, non tantum in *Coronis Aureis* quæ prima & præcipua materies & origo fuit; verùm & in SIGNIS diuerſis aurum coronarium oblatum. Quod & ipſum aliunde diſcimus. Neque tamen hùc pertinet, quod de Clypeo aureo in curia Romana, Senatus Romani iudicio, collocato Scribit Pollio, *in Claudio*: Id enim non Imperatori oblatum, ſed dedicatum.

Rurſum neque hùc pertinet, quod Auctor *Panegyrici* 6. *ad Conſtantinum* ſcribit, de Signo, Scuto, Corona aureis Conſtantino M. dedicatis: *Meritò igitur tibi Conſtantine, & nuper Senatus* SIGNVM *Dei* [al. dedit] *& paulò ante Italia* SCVTVM *&* CORONAM *cuncta aurea dedicarunt, vt conſcientiæ debitum aliqua ex parte reuelarent: debetur enim, & ſæpè debebitur & Diuinitati ſimulacrum aureum, & virtuti ſcutum, & corona pietati.* Quo loco quod SIGNVM initio dicitur, mox *aureum ſimulacrum* vocatur: vbi etiam nonnulli legunt, *ſignum Dei* non *dedit.* Neque tamen Baronium audio, qui ſignum Chriſti interpretatur, nam vt maximè Conſtantinus iam nomini Chriſtiano nomini nomen addixiſſet, attamen Senatus, ſuo adhuc more, ideſt gentilitio, Conſtantinum Magnum colere inſtituit: haud aliter atque Oratores ipſi eum ſuo more & gentilitio laudibus proſecuti. Ergo Senatus Conſtantino M. dedicauit ſignum aureum, ſeu ſimulacrum, in ſpeciem Dei radiato fors etiam capite. Et ſanè Sextus Aurelius Victor, cùm ediſſerit gaudia Senatus & plebis Romanæ, ob victoriam de Maxentio, honoreſque Conſtantino M. delatos memorat, ait nominatim STATVAS *locis quamcelebérrimis, quarum plures ex* AVRO *aut argento eſſent, ſacratas.* Ergo vt dedicare ſæpè in honorem Imperatorem *ſigna diuerſa*, ita & Auri coronarij ſpecie ſigna ipſis oblata, quod *hæc lex* docet: Cuiuſmodi ſunt & *Victoriarum aurea ſimulacra*, quæ Tripolitanos per Legatos ſuos Valentiniano Seniore obtuliſſe, ob Imperij primitias, ſcribit Ammianus Marcellinus, *libr.* 23. *p.* 405.

Sequitur tertia Ampliatio & præcipua quidem,

cuius causâ hæc *lex* lata eſt : Nempe ſuſcipi iubet Valentinianus Aurum coronarium in quacunque MATERIA fuerit oblatum, *etiamſi non in obryζâ*, ideſt, in auro, etſi non flammæ edacis examine puro reddito : de quo plenè dixi ſemel, ad *legem vnicam ſupr. de oblatione votorum* : vbi tamen ſolidi obryziaci ab Honorio deſiderantur in oblatione illa votorum de quo ad *eam leg*. Ex *hac* certe *lege* id diſcimus, aurum ad obryzam redditum, decrementi aliquid cepiſſe : & ideò qui materiam acciperent, nondum videl. ad obryzam perpurgatum, obryzæ nomine incrementi, inquam, vel vt quis tentaret, *intertrimenti*, quo nil opus : *incrementum*, in re monetaria, quod hodie, *remede du fin* : ſic & *l.2. ſupr. de Suſceptoribus, ne ſeparatim ab vnoquoque auro exacto, multis & aſſiduis* INCREMENTIS *prouincialium vtilitas fatigetur*. vbi vid. quæ dixi : Quanquam ibi incrementa ſunt ἐπίμετρα. Denique omne quod alteri rei ſuperadiicitur, *incrementum* dicitur: quomodo & incrementum vſurarum, *l. vlt. ſupr. de administr. & periculo tutor.* ἐπίμετρον. Ergo incremento, ſeu ἐπιμέτρῳ, non eſt obnoxium aurum coronarium : *Ne*, quam rationem addit Imp. *id quod voluntate offertur, occaſione obryzæ incrementi neceſſitatis iniuria inſequatur*. Quod ſenſum perſpicuum habet ex his quæ diximus *initio*, & ad *leges ſuperiores*. quod hæc oblatio φιλικὴ ſit, meræ voluntatis & αὐτοπροαιρεσίας. Denique hùc pertinet vulgatum illud, *donato equo in os eius inſpiciendum non eſſe*.

v. * Idem" AAA. Cynegio PF.P.'

AD conlationem auri coronarij placuit, neminem, abſque conſuetudine", eſſe cogendum. Dat. xv. Kalend. Febr. Conſtantinop. Richomere & Clearcho Coss. [384.]

NOTÆ.

* *L. vn. Cod. eod. tit.* hinc petita, ſpretis reliquis *huius tituli*. Iungendaque huic *l. 23. infr. de operib. publicis*.
" Reponendi hi Imppp. *Valentinianus* THEODOSIVS & *Arcadius*. vid. Chronol. Theod.
' Orientis : de hoc Cynegio PP. multa iam alibi, etiam ex Libanio. vid. *Proſopogr.*
" Vid. *l. prox.* 6.

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc Theodoſij M. conſtitutio eſt de Auro Coronario Principibus à ſuis offerri ſolito ; & ipſa moderationis plena quam & ſolam Tribonianus, cæteris poſthabitis, in *Codicem ſuum* retulit : nam vt *ſuperiore lege* in voluntatem Curialium eius oblationem omninò coniecit, etiam quoad materiam, in qua Aurum coronarium offerretur : ita & *hâc* quoque *leg.* quoad PERSONAS : Neminem ſcilicet ad conlationem Auri Coronarij cogi vult, *abſque conſuetudine*. Quibus verbis id indicare videatur, eos qui veluti conſuetudine ab hac conlatione immunes ſunt, immunitate porrò potiri oportere. Sic enim & Valentinianus Sen. *l. 2. ſupr.* ab auri Coronarij collatione excepit eos, quos *lex* aliqua præterita ab hac collatione abſolueret. Quomodo in commune in collationibus & ſolutionibus functionum publicarum conſuetudini ſtandum docent aliæ leges, *ſup. tit. de annona & tributis*.

¶ Porrò *quinam* ab hâc collatione Immunes fuerint, diuinare non licet, niſi in genere, quoſdam ob dignitatis priuilegia immunes fuiſſe : Cui rei quoque argumentum præbet *lex 23. infr. de operib. publicis*, quæ ex eadem Theodoſij M. conſtitutione deſumpta huic coniungenda eſt : Eâ quippè leg. è contrario, ad *Portus & Aquæductus Theodoſiani* in vrbe Conſtantinopolitana *inſtaurationem omnes certatim factâ operarum conlatione inſtare iubet : ſic, vt nemo queat ab huiuſcemodi conſortio, dignitatis priuilegiis excuſari*. Eiuſdemque *legis* argumento exiſtimet quis *hanc l.* pertinere ad Aurum Coronarium Theodoſio M. oblatum à *Senatu Conſtantinopolitano* (quomodo ſanè à Senatu Conſtantinopolitano oblatas aureas Coronas Imperatorib. docet Auctor *Chronici Alexandrini*, A. 416.) Cùm alias Coronarij auri oblatio Senatoribus non incumberet : Quanquam fortè eadem *huius l.* ſententia videri poſſit quæ *legis proximæ* : vbi & illa pariter verba occurrunt *ſecundum conſuetudinem moris antiqui*.

¶ Cœterum alterutrâ occaſione oblatum aurum Coronarium nunc Theodoſio M. vel ob filium Arcadium Auguſtum appellatum : vel ob Victoriam aliquam de hoſtibus reportatam fortè de Sarmatis aut Perſis. Illi coniecturæ blanditur ipſe dies quo hæc *lex* data eſt : Nam Arcadius *xiv. Kal. Feb.* ideſt, pridie eius diei, quo hæc *lex* data eſt, à Patre ſuo Conſtantinopol. Imperator creatus fuit: Renititur tantùm Conſulatus : Superioribus enim Conſulibus, Ann. D. 384. Arcadium Auguſtum à Patre creatum referunt Socrates, *lib. 5. c. 10.* Sozomenus, *lib. 7. c. 12.* Marcellinus *Chronico*, Alexandrinum & Idaciana *Conſularia*, Paulus Diaconus *lib. 12.* Poſterius verò coniecturæ blanditur, quòd his Coss. Perſarum Legatus Conſtantinopolim ingreſſus eſt, teſtis Auctor *Chronici Alexandrini*.

Ex *hac* interim *lege* diſcimus, cùm Aurum Coronarium munus voluntatis fermè eſſet, *l. 1. & 4. ſupr.* attamen alicubi & aliquando neceſſarium fuiſſe, *neminem*, inquit, *abſque conſuetudine eſſe* COGENDVM. Ergo ſecundum & iuxta conſuetudinem aliqui cogi poterant. Certè à Satrapis id exactum docebit eiuſdem Theodoſij M. *lex prox. vlt. Secundum conſuetudinem moris antiqui*. Et à Curialibus ſub Valentiniano Sen. *l. 2. 3. ſupr.*

Falſiſſima igitur eſt Amayæ ſententia, collationem Auri coronarij *hac l.* prohiberi, & omnino *ſublatam*, niſi eſſet conſuetudine iam eſſet recepta: Mox & cauſas eius indagare tentat, quanquam nec eas ipſas mox probet (adeò titubare in *hiſce legib.* eum deprehendas) nempe quod oblatio hæc originem duxiſſet à Gentibus deuictis, quare collationem hanc indignam viſam, & odioſam, & quidem

quidem poſt *Antonini* conſtitutionem quâ omnes in orbe Romano Ciues effecti ſunt : item, quæ ratio ipſi plauſibilior videtur, quod Auri coronarij oblatio ad ſuperſtitionem occaſionem præberet : Nempe quia coronarum vſus frequens in ſacris Gentilium foret, eæque etiam Diis offerrentur. Item quod huiuſmodi Coronæ, ſi ob triumphum darentur, eas triumphaturi in templis Deorum dedicarent. Quæ omnia inania ſunt. Neque enim, ne alia addam, de Coronis hîc res eſt, verùm de Auro coronario, quo Principes ad neceſſitates ſuas, vel publicas vtebantur : arg. *l. 1. h. t.*

Denique quàm inepta interpretatio illorum *abſque conſuetudine*, quæ addit, ait propter Iudæos: illos enim ſolos ex conſuetudine ad id cogi potuiſſe, tranſlato ſcil. in fiſcum Imperialem iure illo Auri Coronarij quod Patriarchis ſuis olim præſtabant.

vi. * Idem" AAA. Gaddanæ" Satrapæ" Sofanenæ".

AVRVM coronarium his reddi reſtituique decernimus, quibus inlicitè videtur" ablatum, vt, ſecundum conſuetudinem" moris antiqui, omnes Satrapæ, pro deuotione quæ Romano debetur Imperio, coronam ex propriis" facultatibus faciant Serenitati Noſtræ ſollemniter offerendam. Dat. XVIII. Kalend. Iul. Conſtp. Valentiniano A. III. & Eutropio Coss. [387.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* quia temporaria & Hiſtorica.
" *Valentinianus* ſcil. THEODOSIVS & *Arcadius*.
" *Gaddanam* quoque Syriæ Palæſtinæ monachum memorat Palladius *in Lauſiacâ, p. 132. 133.*
" Dicam mox de his *Satrapis* : vt & de hac *Sophanenâ*.
" In adiectiuo *Sophanena*, prouincia ſcil. alioquin ſubſtantiuè *Sophane*, vel *Sophene*.
" Ideſt ablatum eſt.
" Vid. *l. 2. 5. ſupr.*
" Non aliis ablatum Aurum coronarium.

COMMENTARIVS

DE AVRO CORONARIO, quod à SATRAPIS earum prouinciarum, quæ deuotionem Imperio Romano debebant, offerri ſolebat, eſt hæc Theodoſij M. conſtitutio, Data Anno Domini 387. eaque ipſa data ad huiuſmodi Satrapam, Gaddanam, inquam, Satrapam Sofanenæ. Sanè iam olim Gentes Exteræ, vel propter conceptum de Romanis metum, vel quadamtenus victæ, comiter Romani Imperij maieſtatem coronis auroque coronario oblato colebant & ſic *deuotionem* ſuam teſtabantur, vel pro deuotione quæ debebatur Imperio Romano, vt *h. l.* dicitur. Mitto antiquiora de Coronis, triumphantibus Imperatoribus miſſis. Elegans apud Suidam locus *de Rhodiis*, ϛεφανικὸν τέλεσμα παρὰ Ῥοδίοις οὕτως ἐκαλεῖτο. ἐπειδὴ αὐτόνομοι ἦσαν οἱ Ῥόδιοις βραχὺ δέ τι μέρος Ῥωμαίοις ἐπὶ τιμῇ πέμποντες ἐτήσιον ὡς οὐ φόρον ἡγεμόσι μᾶλλον, ἢ ϛέφανον φίλοις διδόντες. Seruius etiam ad illud Virgilij, *Dona recognoſcit populorum*. *Aurum Coronarium*, inquit, *dicit*, *quod hodie à victis Gentibus datur* : *Imponebant autem hoc Imperatores propter conceſſam vitam*. Tale fuit Demaratantim aurum, à Carthaginienſibus Demaratæ Gelonis coniugi pendi ſolitum, cuius meminit Diodorus Siculus *lib. 11.* Ita & Iuliani temporibus Saracenorum Reguli ſiue Phylarchi *genibus ſupplices nixi oblata ex auro Coronâ, tanquam Mundi nationumque ſuarum dominum adorarent*: teſte Ammiano Marcellino *lib. 23. p. 259.* Ita Procopius de Theodato Gothorum Rege notat, *libro 1. Gothor. pagina* 172. pactum eum cum Pertro Imperatore Iuſtiniani Duce tota Sicilia ſecedere, & quod πέμψῃ οἱ αὐτῷ καὶ ϛέφανον χρυσοῦν ἀνὰ πᾶν ἔτος κατὰ τριακοσίας ἕλκοντα λίτρας. Neque ab hoc viceuerſa alienum eſt tributi genus illud, quod inclinante Imperio, Romani ipſi Barbaris Gentibus ſub inani muneris vel doni, vel fœderis, vel pacti, vt vocabatur, nomine ſoluebant : Veluti Scythis, de quo Themiſtius, *Oratione* 10. *pagin.* 236. FRANCIS : de quo Saluianus, *lib. 6.* Perſis, de quo Procopius *Perſicis*.

¶ Igitur hac tempeſtate ſub Theodoſio Magno Satrapæ quidam quarundam prouinciarum Coronas aureas Romano Imperio pendebant Quid Satrapæ fuerint Perſarum ? iam notum; nempe Rectores erant, Prætores, Præfecti prouinciarumt ſeu præfecturarum ἐπαρχιῶν, quæ inde *Satrapiæ* : de quo Briſſonius expreſsè *Perſicorum* 1. & inter alios veteres, Ammianus Marcellinus *lib. 23. pagin. 169.* De hoc verò Satraparum, vel Satrapiarum Perſicarum Orbi Romano vicinarum numero, nonnullæ hac tempeſtate iuris Romani fuère. Quinque huiuſmodi olim Perſis ereptæ à Maximiano, verùm à Iouiano Imperatore reſtitutæ : quas memorat Ammianus Marcellinus *libro 25. pag. 321. 322.* *Profecto veniſſet ad præſidia Corduenæ vberis regionis*, & NOSTRÆ, *ex eo loco in quo hæc agebantur centeſimo lapide diſparatæ. Petebat autem Rex obſtinatius, vt ipſe aiebat, ſua dudum à Maximiano erepta, vt docebat autem negotium, pro redemptione noſtra* QVINQVE REGIONES *Tranſtigritanas Arzanenam & Moxoënam, & Zabdicenam, itidemque Rehitrenam & Corduenam cum caſtellis quindecim, & Niſibim, & Singaram, & caſtra Maurorum munimentum perquàm opportunum*, vbi ſubiicit, tradita omnia à Iouiano Perſis quæ petebantur.

De quo videndus & Sextus Rufus Feſtus *in Breuiario* : Patricius *in excerptis Legationum* ita quinque illas regiones enumerat *Incilicem*, SOPHENEM, *Arſanicem*, *Cardouenam*, *Zabdicenam*. Satrapæ Corduenæ

duenæ meminit Ammianus Marcellinus in rebus Constantij, *lib.*18.*p.*136. 137. Itemque Satrapatum Armeniæ in rebus Valentis, *lib.* 27. *p.* 378. Certè Arsaphius Sophenensis subscriptus reperitur Concilio Nicæno. *Sofanenæ*, eiusque Satrapæ nulla expressa apud Ammianum mentio, qui tamen Historiam suam ad finem Valentis, id est, An. 378. (decennio ante *hanc leg.*) perduxit: sed Satrapæ huius Sophanenæ meminit quoque *Nouel.*31.& Eustathius in Dionysium Περιηγήσει. Sed omnium manifestissimè Sophanenæ huius, inter prouincias Romanas, meminit *vetus Index*, seu *Notitia prouinciarum* sub hoc eodem Theodosio M. circa hæc tempora *conscripta*, quàm *Sconhouius* primus edidit: vbi *Orientis prouinciæ x.* ita recensentur:

Syria Ciliciæ, in qua est Antiochia* *29.Cœle.
Syria Palæstina.
Phœnice.
Isauria.
Cicilia iuxta montem Taurum.
Cyprus.
Mesopotamia, inter Tigrim & Euphratem.
Euphratesia.
Osdroëne.
Sophane.

Ergo Sophanen *Notitiæ illius* Auctor sub Theodosio M. inter Orientis prouincias numerat, non etiam Syriæ prouinciam postremam facit, quod Berterius alioquin tradidit. Facit & Claudianus *lib.*1.*in Eutropium* A.D. 399. sub Arcadio,

Nè non Eutropio quæstus numerosior esset,
In mercem veniunt Cilices, Iudæa, SOPHENE,

Huius alioquin *Sophenæ* & Sophanenæ mentio apud Strabonem *lib.*11.*pag.*363. Plinium, *lib.*5.*c.*12. *lib.*6.*c.*15. Iosephum *lib.*7. *Ant. Iud. c.*5. vbi meminit Adrazari Arachi filij Regis Σωφηνῆς qui Rex Τζοβα, 2. Sam.8. Melam *cap.*... Stephanum, qui vel veteris Syriæ faciunt, vel Armeniæ finibus includunt: Quod etiam facit Iustinianus *l vlt. Cod. de off. Magistri milit.* quam & posteà in prouinciam redactam Armeniæ adscripsit: & ex eâ & Balbitenâ quartam Armeniam fecit: quod docet *Nouella eius* 31. vbi Τζοφανὴ vel Τζοφανὴ rectè ex illius ævi vsu scribitur, quomodo & Eustathius *in Dionysium* Τζοφηνῶν vocat; qui tamen Iustino id tribuit: vnde Σοφανηνῶν Armeniam vocat Procopius vbi Martyropolis ciuitas erat *lib.*3. Κτισμάτων *pag.*28.

Ex *hac* sanè quoque *leg.* vt ex *Notitia Sconhouiana*, & *Claudiano* discimus eam in prouinciæ Romanæ formam, & formulam redactam: Et quanquam suo peculiari quodam iure haberetur, attamen decernendi ius in ea habuisse Theodosium M. Ait enim is *hic* verbis imperatiuis, ad Satrapam eius scribens: *Aurum Coronarium his reddi restituique* DECERNIMVS. Item, *Romano Imperio debuisse.* Inde Satrapæ eius, vt & aliarum Satrapiarum, veluti Balbitenæ, & similium, ibi, *omnes Satrapæ*, Aurum coronarium seu coronam Imperio Rom. debebant: Quam ex propriis facultatibus suis mitti voluit, & verò vult *hac l.* Theodosius Imp. proculdubio, quod iis Satrapias illas reliquisset: non verò à Sophenæ prouincialibus exigi seu colligi. Denique Satrapas ipsos, tanquam in signum recognitionis coronam ex propriis facultatibus sibi offerre voluit, ac nominatim Satrapam *Sophanæ* seu *Sophanenæ*: Nam, vt eò redeamus, cùm cæteri fermè *Sophanen*, vel *Sophanem*, vocent, Arrianus vt obseruat Stephanus Τέλεσσα λέγος *Sophaninen* vocat: quomodo & *hac l. Sophanene* vocatur, & ab Eutropio, *lib.*6. eiusque Interprete Pæanio: vbi Tigrani à Pompeio ademptam Syriam, Phœnicen, Sophanenen ait: & à Procopio 3. περὶ κτισμάτ. Quanquam in *l. vlt. Cod. de off. Magistri milit.* Sofonena distingui videri posset. Ea verò paulò post Romano Imperio detracta fuit: quare sub Theosio Iun. conscripta fuit A.D.427.

¶ Ex *hâc l.* interim, vt dixi, rectè colligitur, Satrapas hos hoc ævo quosdam fuisse Romano Imperio subditos, deuotos: & hactenùs Satrapatum nomen hac tempestate ibi stetisse: Nondum enim Satrapæ à consiliis Imperatori Romano fuerunt, quod tamen vulgata Constantini Donatio præfert: Nondum Satrapæ in obsequio & ministerio eorum: quod tamen facit Auctor vitæ Athanasij. Tandem neque hùc faciunt Satrapæ, quorum non vna mentio sit apud Sidonium Apollinarem: illi enim Persarum Imperij fuêre.

¶ Vt ad *huius leg.* sententiam redeamus: Noluit Theodosius M. ex his Satrapiis, ac nominatim Sofanenæ, colligi aurum coronarium, verùm Satrapas ipsos Coronam ex propriis facultatibus dare: Et quia contrarium factum fuerat, & inlicitè exactum à Sophanenis, id his reddi restituique iubet.

DE

DE HIRENARCHIS.

TITVLVS XIV.

X. COD. IVST. LXXVI.

De his agitur quoque *lege vlt. supr. de patrocin. vicorum: l. vlt. supr. de iure fisci: leg.*21. *supr. de diu. officiis*, Dicuntur Hirenarchæ *hac leg. vn. & d. l. vlt. de iure fisci.* Irenarchæ *d. l.*21. *de diu. offic.*

1. *Impp. Honorius & THEOD. AA. Anthemio PP. P.''

HIRENARCHARVM vocabula'', quæ adsimulatâ'' prouincialium tutela, quietis ac pacis per singula territoria'' haud sinunt stari'' concordiam, radicitus amputanda'' sunt. Cesset igitur genus pernicioſum Reipublicæ: cesset Rescribtorum Hirenarchas circiter'' inconuulsa'' simplicitas: Et Celsitudinis Tuæ sedes'' prouinciarum defendenda'' suscipiat'', pacis huiusmodi locupletioribus commissura præsidia. Dat. VIII. Kal. Ian. Constantinop. Honor. VIII. & Theod. III. AA. Coss. [409.]

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. eod. tit.* hinc interpolata est, & in contrarium planè sensum detorta.
'' *Anthemius*, PP. Orientis sub Theodosio Iun. v. *Prosopogr.*
'' *Vocabula* Irenarcharum, pro ipsis Irenarchis, quomodo, *nomina* Principum, pro Principibus ipsis vid. vel *leg. vn. supr. si quis Imp. maledix.*
'' *Adsimulatâ*, pro simplici, *simulata*. vid. *Gloss. Theod.*
'' *Territoria* ciuitatum.
'' *pg. Stare.*
'' *Amputare*, pro *abolere.*
'' Inuersa locutio.
'' *pg. Inconsultæ*: Nam quomodo *inconsulsa*, si Irenarchæ amputari seu cessare iubentur, & sic conuelluntur?
'' *Sedes*, Præfecti Prætorio.
'' *Defendenda prouinciarum*, idest, ea quæ per prouincias defendi debent: sic *cognoscenda in l.* 129. *de Decurionibus*: sic proponenda, *l.*2. *de Veteranis*, quibus locis dixi.
'' Per singula territoria.

COMMENTARIVS

HIRENARCHIS (qui viri erant militares) abolitis, locupletioribus per prouincias & ciuitatum territoria, pacis præsidia seu tuitionem à Præfecto Prætorio committi iubet *hac l.* Theodosius Iun. non etiam Honorius, etsi nomen eius pro more *huic leg.* inscriptum sit. *Irenarcharum*, præter *hanc leg.* sit mentio quoque *tribus* insuper *aliis*: & quidem eiusdem Theodosij constitutionibus; putà *l. vlt. supr. de patrocin. vicor. l. vlt. supr. de iur. fisci: l.* 21. *supr. de iur. fisci: l.*21. *de diuers. offic.* Nam quod *Præpositos Pagis* attinet, qui alicubi perperam *Præpositi pacis* dicuntur: alij planè ab his sunt, vt alibi plenè dixi: quos tamen Amaya quoque nuper cum his confundebat. In *Digestis* verò, duobus tantùm locis, putà *leg.* 6. *π. de custod. reor.* & *leg.*18. seu *vlt* §. *Irenarchæ* 7. *π. de munerib.* non verò in *leg. non est dubium* 11. *π. de custod. reor.* quod scribit Amaya. Fuêre autem Irenarchæ qui in id constituti erant vt prouincialium tutelâ susceptâ, quietis & pacis per singula territoria concordiam stare facerent, quod *hac l.* diserè dicitur: seu qui disciplinæ publicæ & corrigendis *motibus* (non *moribus*) præficiebantur, vt ait *d. lex vlt.* §. *Irenarchæ.* Mentio fit & in veteri Inscriptione Græca, *p.*448.*n.*1. Εἰρηναρχῆς καὶ μισθοφόλεων Ἀσιήγης. Quare muneris eorum fuit, *latrones* adprehendere eosque de sociis & receptatoribus interrogare, & elogiis seu notoriis scriptis ad cognitionem Magistratus mittere. *d. l. 6. π. de custod. reorum.* Latrunculatores λῃσοδιωκλαι, βιοκωλύται, ἀφοπλισαὶ his haud absimiles, quorum multa mentio in *Nouellis Iustiniani.* Horum mentio quoque apud Eusebium *lib.*4.*c.*15. vbi *Præfectum pacis* vertit Rufinus. Libanius quoque *ep. ad Modestum* 95. & ad *Vrbanum* 96. & ad *Firminum* 440. meminit Zenobij cuiusdam qui Eluſæ erat τέλαγμός ἐφ' εἰρήνης φύλαξ, seu εἰρήνης ἐν Ελύσῃ φρουρός, quem ait μάλιστα φρενήσασθαι τῷ πόλιν, qui depositus fuerit ἀπὸ ἧς ἐπιθεμένων τῆς τάξεως. Graci eos ita describunt:

εἰρηνάρχας οἱ τῆς τῦ δήμυ εὐταξίας ἐπιστατῦντες. Gloſſæ Græco-Latinæ, εἰρηνάρχης *pacator*, *Irenarcha.*

De iiſdem ſenſit & Auguſtinus *ep.* 159. 160. *Illorum,* inquit, *notoriis, ad quos tuendæ publicæ pacis vigilantia pertinebat.* Quod verò Dionyſius, qui vulgò Areopagita, vel Michaël Syngelus in encomio Dionyſij Saluatorem noſtrũ *Irenarcham* vocat, non eodem prorſus ſenſu dicitur; verùm quia is pacis noſtræ cum Deo ſequeſter eſt. Irenarchæ hi, *pacis adſertores* vocantur *Legum Viſigoth. lib.* 2. 4. 16. *tit.* 1. *l.* 27. In foro Iudicum *Mandaderi de paz.* In ipsâ vrbe Româ ſimiles, *Paccrij*, quorum munus diſſenſiones ciuium ſedare *lib.* 2. *Statutorum V. R.* *t.* 83. 85. 87. 89. At Noſtri hi per territoria ciuitatum ſtatuti erant: ſunt igitur propriè qui apud Gallos *Preuoſts des Mareſchaux.* Eoſdem verò cum *Stationariis* facio Irenarchas quique ſub Irenarchis his erant: quorum fit mentio *l.* 31. *inf. de Epiſcopis:* & *l.* 2. *ſup. de Curioſis.* More ab Auguſto primùm inſtituto, teſte Suetonio, *in vitâ eius, c.* 32. *Graſſatores,* inquit, *appoſitis per opportuna loca ſtationibus inhibuit.* Et auxit Tiberius, eodem teſte, *c.* 32. *Imprimis tuendæ pacis à graſſaturis & latrociniis ſeditionúmque licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam ſolito frequentiores diſpoſuit.* De iiſdem eſt & Iuuenalis locus *Satyra* 3. *v.* 305. De iiſdem & Tertullianus ſub Seuero Imp. *Apolog. c.* 2. *Latronibus veſtigandis per prouincias militaris ſtatio ſortitur.* Ergo iidem Irenarchæ & Stationarij, ſaltem qui Stationariis præerant, Græco enim vocabulo in Oriente *Irenarchæ*, qui alibi *Stationarij*. Ab his diuerſi, qui in ipsâ vrbe Româ erant. Alij inquam milites ſtationarij poſiti etſi eodẽ fine in ipsâ vrbe Româ: quorum fit mentio *l.* 1. *§. quies, π. de off. P. V.* Diuerſi Curioſi, & Frumẽtarij, de quibus *tit. de curſu publico.* Diuerſi prorſus Limenarchæ de quibus *l.* 17. *C. de curſu* & portuum litorumque cuſtodes; de quibus *tit. de litor. & itin. cuſtod.* Denique toto cœlo diuerſi Defenſores ciuitatum. Quos tamen omnes Amaya cum his Irenarchis perperam commiſcuit. Qui & neſcio quid de Quæſtore à Iuſtiniano inſtituto *Nouella* 80. hîc malè adſpergit.

¶ Hi verò Irenarchæ noſtri in vſu fuêre etiam Chriſtianorum Imperatorum, quorum conſtitutiones *hoc Codice* continentur, temporibus: de quibus, vt dixi ſunt & Auguſtini loca. Erant autem hi *Militares* viri, quod etiam ex Amm. Marcell. diſcimus *lib.* 21. *Capto,* inquit, *à militibus ſtationariis Notario, quem miſerat ad Conſtantium, ſcrutatique ſi quid portaret, epiſtola eius reperta eſt.*

¶ Verùm, vt ad *huius l.* ſententiam nunc deſcendamus, cùm Irenarchæ iſti terribiles iam forent & pernicioſi, primique ipſi quietis ac pacis per ſingula ciuitatum ſc. territoria concordiam ſtare haud ſinerent, Theodoſio Iun. radicitus eos amputare, vt ipſa loquitur, eſt viſum: *Militares* ſc. *viros*, qui irenarcharum munere fungebantur, cùm nihil minus eſſent quàm pacis cuſtodes; At munere ipſo εἰρηναρχίας non ideò ſublato: ſed tantùm hominum genere, è quibus Irenarchæ deinceps ſumerentur, iiſque qui nominandi eos ius haberent, immutatis: vult ſc. Theodoſius Iun. vt deinceps Præfectus Prætorio ſuſceptâ prouinciarum defenſione pacis præſidium ſeu εἰρηναρχίαν per ciuitatum territoria locupletioribus committat, eoſque Irenarchas conſtituit: Proculdubio enim viles hactenùs homines, paupertate ipsâ ad rapacitatem proni cinguloque militari tumidi, hoc munus obibant: atque ita rapinis infames. Id inquam, vult Theodoſius Iun. *hâc l.*

Et ſanè ſtetiſſe quoque deinceps Irenarchas docent tres illæ quas dixi eiuſdem Imperatoris conſtitutiones, *hâc l.* poſteriores: putà *lex vlt. ſup. de patrocin. vicor. l. vlt. ſup. de iure fiſci: lex nemo* 21. *ſup. de diu. offic.* Et deinceps etiam poſt *hanc leg.* Irenarchias munus inter cœtera miniſteria publica, quæ à Vicanis ſuſtinebantur, fuit: quod docet *d. l. vlt. ſup. de patrociniis vicorum.* Sic quidem etiam, vt certo caſu Irenarchæ ipſius Principis manu ordinarentur, quod diſcimus ex *d. l. nemo* 21. *de diu. offic.* cùm alioquin *hâc l.* id Præfecto Prætorio iniungatur. Denique ad hanc omnem Irenarchas creandi formam & formulam reſpexiſſe puto eundem Theodoſium Iun. *d. l. vlt. ſup. de iure fiſci.* Et hæc quidem de *huius l.* ſententia. A quâ in totum abiit Tribonianus interpolatione ſuâ. Nam & contra quàm hîc dicitur, Irenarchas *adſimulatâ prouincialium tutelâ quietis ac pacis per ſingula territoria haud ſiuiſſe tùm ſtare concordiam*: nempe id ita memorans de facto: Tribonianus contrà legitimum eorum vſum hîc deſcribit, nempe Irenarchas *ad prouinciarum tutelam quietis ac pacis per ſingula territoria facere ſtare concordiam.* Deinde, quod ius eligendi attinet, vult Tribonianus *Irenarchas* à *Decurionibus* iudicio Præſidum prouinciarum idoneos nominari: cùm contrà, Theodoſius id Præfecto Prætorio iniungat. Vbi interim triplicem nominandorum ſeu ordinandorum Irenarcharum formam obſeruare licet putà: 1. à Præfectis Prætorio: 2. à Principe ipſo. 3. & à Decurionibus Præſidibuſque prouinciarum. Quod *Decuriones* attinet, ſanè Decuriones ipſi quoque latronibus quandoque inueſtigandis operam nauauêre: quod diſcimus ex famosâ *l. ſi Barſatoram* 13. *Cod. de fideiuſſoribus*, de cuius *leg.* ſententia, contra communem errorem, dixi: ad *l.* 1. *ſup. de his qui latrones.* Et certe ideò quoque *hic titulus* de *Irenarchis* hoc loco poſitus eſt in cenſu videl. *titulorum* ad Decuriones pertinentium, quod munus iſtud locupletioribus, atque adeò & Decurionibus, qui locupletiſſimi fermè erant in vrbibus, imponeretur.

D E

DE CENTVRIONIBVS.

TITVLVS XV.

Abeſt hic *Titulus* à *Cod. Iuſtin.*

1. * Impp. Arcad. & HONOR. AA. Vincentio PF. P.''

HAc auctoritate'' ſancimus, Vt quicumque Centurionum corpus deſerüit, nullis dignitatum priuilegium excuſatus, debitum munus ſubire cogatur. Dat. Id. Septembr. Med. Theodoro v. c. CONS. [399.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* vnà cum ipſo *Titulo.*

'' *Vincentius* PP. Galliarum ſcil. vt exertè docent vel *tres leges infr. tit. de his qui condit. propriam*: vbi dicam: vide *Proſopogr.*

'' *Auctoritate*, ideſt, legis auctoritate. *Auctoritas* hoc ſenſu pro Principis conſtitutione *h. t. & l.* 1. *infr. de his qui condit. propr. l.* 15. *l.* 14. *ſupr. de indulg. debit.* Quomodo & apud Symmachum & alias vſurpatur: de quo Iuretus *in Symm. lib.* 7. *ep.* 122. v. & *Gloſſ. Theod.*

COMMENTARIVS

DE CENTVRIONIBVS eſt *hæc lex* Honorij Imp. & quidem ad Gallias pertinens: deque iiſdem eſt & altera eiuſdem Honorij *lex* 156. *ſupr. de Decurionibus.* Quinam verò *Centuriones* fuerint? obſcurum admodùm eſt: Neque enim Centuriones hîc accipiendi ſunt, qui in militia armata: non etiam illi qui inter Officiales Iudicum fuêre, de quibus Conſtantinus M. *l.* 1. *ſupr. de offic. Rect. prou.* Verùm certum Corpus (quomodò hîc vocatur *Centurionum Corpus*) fuit in Municipiis debita *patriæ* munera & perſonalia & ciuilia implentium: quomodo in *fine leg.* dicitur eos *debitum munus ſubire*: pariter vt cæteri omnes, de quibus *hoc libro* agitur: veluti 1. *Decuriones*, de quibus, *titulis quinque priorib.* (2.) Suſceptores, *tit.* 6. *h. lib.* (3.) Ponderatores, *tit.* 7. *hoc lib.* (4.) Proſecutores, *tit.* 8. cuius appendix *titulus* 9. Exactores, Curioſi, horreorum Cuſtodes *tit.* 10. *huius lib.* (5.) Curatores Kalendarij, *tit.* 11. (6.) Legati *tit.* 12. cuius appendix eſt *titulus* 13. (7.) Hirenarchæ, *tit.* 14. Mancipes, *tit.* 16. Quarè diſertè iunguntur cum Ordinibus, Collegiis, aliiſque Corporatis, vbicumque, cuiuſcunque muneris vel officij, *d. l.* 156. Quod quidem *primum* eſt, quod de his Centurionibus notandum eſt.

¶ Secundò diſcimus ex *hac leg.* & *d. l.* 156. illigatos fuiſſe huic officio ſuo: Et ideo hoc corpus, ſeu hoc munus multos deſerüiſſe ſeu detrectaſſe, pariter vt alia Corpora alij detrectabant, & vt detrectarent ad *Dignitates* adſpiraſſe, Teſtimoniales honoris impetraſſe; vt ita, inquam, Dignitatum priuilegiis ab hoc Corpore & debito munere excuſarentur: Cui *hac leg.* occurrit Honorius; pariter vt Curialium & Collegiatorum fugæ per eaſdem Gallias Anno prox. 400. conſtitutione ad eundem Vincentium PP. Galliarum data: cuius tres partes extant *infra tit. vltim. de his qui condit. propr.* Item Colonorum fugæ; *lib.* 13. *C. de Agricol. & cenſit.* Militum *l.* 10. *ſupr. de deſertorib.* quæ & ipſæ datæ ſunt eodem Anno 400. ad eundem Vincentium PP. Galliarum: Nempe is hac tempeſtate & miſerrimus Imperij Rom. ac nominatim etiam Galliarum ſtatus fuit, vt plerique attriti nimiùm, conditione ſua relictâ, aliò ſeſe conferrent, ſeu ad alium ſtatum; Quod ruituri mox per Gallias Imperij præambulum fuit. Denique vt & Ciuitates miniſteriis deſtitutæ ſplendorem quo pridem nituerant, amitterent: quod diſertè dicit Honorius *d. l.* 1. *infr. de his qui condit. propr.* & cultoribus propriis ſeu colonis, fundi deſtituerentur: quò pertinet *d. lex* 13. & Gallicani limitis ſecuritas & cuſtodia deſtitueretur, *iis*, qui militiæ debebantur, militiam deſerentibus: quò ſpectat *d. lex* 10.

¶ Hæc, inquam, hactenus de his Centurionibus, ex *hac leg.* & *d. l.* 156. diſcimus. Neque aliundè ſcire liquido poſſumus, quidnam eorum muneris fuerit; etſi munus ciuile perſonale fuiſſe, totius quoque *huius libri* argumentum oſtendat. Cuius etiam muneris nulla mentio extat in recenſu munerum Ciuilium perſonalium apud Hermogenianum, & Arcadium Chariſium in *lege* 1. & *l. munerum* 18. *π. de munerib. & honorib.* cùm tamen ibi memorentur cætera fermè, de quibus *hoc libro*: putà Proſecutores, Curſus publici Curatores, id eſt, Curioſi, Exactores, Cuſtodes ædium, Curatores Kalendarij, Irenarchæ, Legati. Fortè hi ſunt qui ſub Nyctoſtrategis erant in *d. l.* 18. vbi proximè iunguntur cum Legatis: pariter vt hîc haud procul. In Municipiis ſcil. Centuriones omnes vrbani milites, qui nocturnis vigiliis & excubiis præerant: cùm aliàs Nyctoſtrategus & in Vrbe Roma, & Alexandriæ Νυκτοστρατηγὸς eorum Præfectus diceretur, vel Νυκτέπαρχος, vid. *tit. de offic. Præf. vrb.* & Strabonem, & *Nouell. Iuſtin.* At in municipiis *Centuriones* omnes huiuſmodi

militas municipales:quomodo & in Militia Armata,Palatina Centurionum munus id erat, vigilias obire:de quo Tacitus *in Annalib.*15.*& 2 hiſtoriar.*& Irenarchis hîc Centuriones iunguntur,quia vt illis pacis cura incumbebat, ita & his pacis nocturnæ ſolicitudo:ſic & *Centurionem rerum nitentium* apud Amm.Marcell.*lib.*16.Vir doctiſſimus Valeſius *pag.* 107.interpretatur, qui ſignorum ac ſtatuarum ex ære ac marmore in Vrbe curam gerebat,noctúque cum militibus obſeruabat,ne quis ea confringeret aut mutilaret.

DE MANCIPIBVS.

TITVLVS XVI.

Abeſt hic *Titulus* à *Cod. Iuſtin.*

---

1. *Imppp. VALENTINIANVS, THEOD. & Arcad. AAA. Albino P.″ v. Rom.

QVICVMQVE vel Reſcribti aduerſus veteres ſanctiones † ſubreptiuâ defenſione″ munitur,vel de minuſculis Corporibus,aut certè otioſis,idoneus ad probatur,functioni Mancipatus eſt addicendus.Dat.XVII.Kal.Septemb.Rom.Timaſio & Promoto Coſs.[389.]

NOTÆ.

* Abeſt *hæc lex* à *C.Iuſt.*Iungenda autem *huic legi* eſt *lex* 11.*ſup.de maleficis & mathem.*
″ *Albino* huic P.V.variæ hoc tempore conſtitutiones inſcribuntur:de quo mox.v.& *Proſopogr.*
† Exceptione,immunitate.

COMENTARIVS.

DE MANCIPIBVS eſt hæc Valentiniano-Theodoſiana conſtitutio ad Albinum P. V. Romæ:dixi *Valentiniano-Theodoſiana:*Romam enim hoc tempore Theodoſius Imp. cum Valentiniano Iun.& Honorio F.poſt Maximum Tyrannum deuictum profectus eſt,vt docet Latinus Pacatus *ſub fin. Panegyrici*(quem hoc ipſo Anno 389.dixit) & Socrates *lib.*5.*c.*14.Sozomenus *lib.*7.*c.*14 Prudentius *lib.*1.*adu.Symmachum*:Claudianus; *in* 6.*Conſul.Honorij.*Idacius Sirmondi *Anno Theodoſ.XI.*Et quidem iam inde à menſe Iunio:quod tradit Marcell.*Chronico:*& Chron.Alexandr.*his COSS.*Id verò docent quoque variæ conſtitutiones *huius Codicis*: ita quidem vt illud oſtendant trimeſtri fermè ibi eos egiſſe,menſe videlicet Iunio, Iulio,Auguſto. Quo quidem tempore Theodoſius & Valentinianus vrbi Romæ plurimùm conſuluerunt,quod etiam diſertè teſtatur Pacatus *Panegyrico d.c.vlt.*tùm in negotio Religionis,vt docet *lex* 18.*inf.de hæreticis*:*l.*2.*ſup.de feriis*:tùm in ciuilibus quamplurimis: partim iudiciorum ordinem ſpectantibus,*d.l.*2.*ſup.de feriis*: *l.* 49.*ſup.de appellat.*partim verò criminalibus: quò ſpectat *lex* 11.*ſup. de maleficis*:(quæ ex eadem conſtitutione deſumpta huic noſtræ iungenda eſt, & de quâ mox plura:)quod etiam teſtatur Socrates *lib.* 5. *c.* 18. Tandem, ad Annonam & ornatum voluptatemque Vrbis ſpectantibus: quò pertinet *lex* 5. 6. *inf. de Suariis*: *lex* 5. *inf. de aquæductu*: Tandem & *lex* hæc noſtra:Quæ pariter vt omnes illæ *leges*, Albino P. V. Romæ inſcribuntur.

¶ De quibuſnam autem *Mancipibus* hæc *lex* exaudienda ſit quæri poteſt.Fuerunt enim *Mancipes* varij generis:Fuerunt *Mancipes* iidem cum Piſtoribus:Quo ſenſu *Mancipes* dicuntur *l.* 18.*inf. de Piſtorib.l.*2.3.*inf.de frum V.Conſt.l.*4.*ſup.de executoribus.*vnde & miniſterium ipſum dicebatur *Mancipatus,d.l.*18.Socrates *lib.*5.*c.*18.loco(qui *huic l.*omninò aptandus videtur,)ἦσαν ἐξ ἀρχαίων τῇ μεγίστῃ Ῥώμῃ οἶκοι παμμεγέθεις, ἐν οἷς ὁ τῇ πόλει χορηγούμενος ἄρτος ἐγίνετο,οὓς προεστάμενοι τούτων οἱ Μάγκιπες τῇ Ῥωμαίων γλώσσῃ καλοῦνται: voxque ea non ſemel à Græcis vſurpata; quia & quos Iuſtinianus *Nouella* 80. προεστῶτες τῶν ἀρτοποιητικῶν ἐργαστηρίων nominat,Mancipes hos intelligit.Quin & Piſtrinum ipſum *mancipium* dictum. Suidas ἀρτοπωλεῖον τὸ μαγκιπεῖον ἐν ᾧ οἱ ἄρτοι γίνονται.

De his igitur Mancipibus accipienda videatur *hæc lex*:Quandoquidem Socrates,*d.lib.*5.*c.* 18. memorat hoc tempore Theodoſium inter cœtera quibus Romæ commodauit, poſitum: poſt Maximum deuictum duplici dedecore Romam liberaſſe quorũ alterum iſtud fuerit,quod cùm Romæ piſtrina ſeu officinæ Piſtorum λῃστήρια ſeu latronũ latibula facta atque inibi multi,peregrini maximè,clàm intercepti, ſeu *ſuppreſſi*,ſpoliati,piſtrino addicti fuiſſent, re intellectâ Mancipes ipſos graui ſupplicio affecerit,& officinas ſeu piſtrina penitùs diſturbauerit. γνοὺς ταῦτα ὁ βασιλεὺς,τοὺς Μάγκιπας μὲν ἐτιμωρήσατο, τοὺς δὲ λῃστοδόχους οἴκους ἐκείνους καταστραφῆναι ἐκέλευσε. Quare de his Mãcipibus eo argumẽto *hæc lex* ſumẽda videatur. Sed & altero,ex coniunctione *legis* 11. *ſup.de maleficis*,quæ ex eadem conſtitutione deſumpta eſt:quâ geminam planè ſeueritatem Theodoſius exerit in Agitatores, qui maleficæ artis conſcios clandeſtinis ſuppliciis pariter *ſupprimerent*.Quod ſi ita eſt,tùm dicendum foret,iis quæ dixi in *Mancipes*, id eſt Piſtores conſtitutis ſupplicioque de Mancipibus ſumpto,cùm mancipum iam inopia eſſet, Theodoſium ad *hanc leg.*deſcendiſſe,vt aliunde vacuatum Corpus redintegraret:reuocatis ad eam functionem mancipatus iis qui perperam etiam *Reſcriptis* ab hâc functione liberati fuerant: Quod ſanè ante triennium Valentinianus Iun.diſertè ſtatuit *d. l.*18.*ſup.de Piſtoribus*:vbi *mancipum* etiam & *mancipatus* vox vſurpatur.Et his quidem argumentis videri poſſit Mancipes hîc pro Piſtoribus accipiendos.

¶ Sed tamen cùm & alia Mancipum genera Romæ fuerint,videri poſſit *hæc lex* non minùs de iis accipienda.Nempe fuerunt & *Mancipes thermarum* ſeu *ſalinarum*, qui videl.Romæ exhibitionem Thermarum curabant:de quibus ſuo titulo *inf.lib.*14.*l.vn. de mancipibus thermarum:& l.*3.*ſup.de collat.donatar.* & Symmachus,*lib.*10.*ep.*58.*Auctarij ep.*19. De his inquam Mãcipibus hæc *lex* accipienda videatur:& quidem fortiſſimo argumento, ex Symmacho deſumpto *lib.*10.*ep.*58. quæ omninò cum *hâc l.*argumento pariat:ſic enim ille cùm P.V. exiſteret, (A. 384.vel 385.)ad Theodoſium Imp.(ſic enim habet inſcriptio)ſcribit.*Cùm Mancipes*,inquit, *ſalinarum magno ex numero ad paucos redacti, neceſſitatis publicæ molem ferre non poſſent,delata ſupplicatione meruerint,vt hi qui decreti atque* EXCVSATI *ante fuerant,redderentur,&* EX ALIIS CORPORIBVS, *ſeu* VACANTIBVS,*iuſta ſupplementa incunctanter acciperent,D.Imp.Allegata igitur præceptione diuinâ,cùm pleroſque conſortio ſuo ante decretos muniri Macedonij ſuffragio reperiſſent,Relationem ſuper eorum muniminibus impetrarunt:veſtræ enim tantum clementiæ liberum eſt,inique elicita* RESCRIPTA *reſcindere.*Et poſt alia quæ addit de Nauiculariis ad Mancipatus functionem à mancipibus vocatis ſubiicit:*Nunc perennitatis veſtræ ſtabilem cenſionem publica cauſa depoſcit, ne* OBREPTIVIS *ſupplicationibus ſubſidia integrati Corporis ſubruantur &c. Erit iam ſacro ſancti numinis veſtri illorum antiquare ſuffragia, quos oſtenditur ambitio liberaſſe.*Hactenùs Symmachi locus:Qui omninò cum *hâc l.*pariat:Nam vt *hac l.*ita & eo loco agitur de Mancipibus excuſatis à mancipatu obreptitiis ſupplicationibus & Reſcriptis: Rursùm vt *hâc l.*ita & eo loco agitur de reuocandis iis ad functionem Mancipatûs,reſciſſis Reſcriptis illis iniquè elicitis & iuſuper aliis ei functioni vel Corpori addicendis ex aliis Corporibus,vel vacantibus.Quod ipſum omninò eſt quod *hâc l.*conſtituitur.Quare eò pertinere videatur omninò *hæc lex*:Quod ſi ita eſt, tùm dicendum fuerit dilatum ad ſuperiorem Symmachi Relationem,reſponſum Imperatoris, nunc demùm proceſſiſſe, cùm idem rursùm *Albinus P.V.* poſt Symmachum vrſiſſet, & Imp.ipſe iam Romæ conſtitutus infrequentiam Mancipum vidiſſet.

Et in hâc ſanè ſententia hærendum puto:Quæ ſi vera eſt,tùm inter næuos huius Cod. Conditorum, *huius tit.*ſeu *legis* poſitio ponenda fuerit:quę ſanè *ſuo tit.inf.de mancipib.Thermarum*, reddenda erat,& in alium *librum* coniicienda,quàm in *hunc*,vbi agitur de muneribus municipalibus, inter quæ alioquin erat & calefactio Thermarum ſeu balnei publici, *l.*1.*&* 18.§.5.*ff.de munerib.*Verùm de omnibus Mancipibus, etiam Piſtorum, *hanc leg.* quoque accipiam.

¶ Interim ex *hac leg.*& *prædicto* Symmachi *loco* exemplum habemus redintegrati Corporis, non tantum reuocatis eis qui perperàm excuſati fuerant; verum etiam ſuppleti ex aliis Corporibus,& quidem minuſculis,vel certè otioſis:Et quidem redintegrati ſeu ſuppleti Corporis Romæ:quomodo etiam *lex vn.de Equeſtri dign.& l.*1.*de ſtud.lib.V.R.*oſtendunt, peregrinos Romæ agentes Corporibus ibi & Corporatis quandoque adnexos,ſic extra vrbem quoq; Gratianus ordinem Nauiculariorum ampliari hominum adiectione cupiens,quoſcunque vacuos publico officio in complexum ordinis Nauicularij applicari voluit:*l.*3.*inf.de naufragiis*:ſic Theodoſ. M. & Honorius Vacantes,& nullâ veterum diſpoſitione vllius Corporis ſocietate coniunctos,Curiæ atque Collegiis ſingularum vrbium ſubiugari voluerunt:*l.*137.178.*ſup.de Decurionib.*ſed & idem Theodoſius M.ſupplementa militiæ agitari voluit ex vagis vacantibus,*l.*3.*ſup.de Tabulariis.*

¶ Porrò qui *Otioſi* hâc *leg.*vocantur Vacantes, *d.l.*178.*& d.l.*3.*de Tabular.*Vacui publico officio,*d. l.*3.*de naufrag.*Apud Symmachum quoque vacantes:Suidas βακάντης ὁ σχολαστής. Βακαντίβοι apud Syneſium *ep.*67.*ad Theotimum:*quam vocem ſollicitari ibi nolo,quod faciunt nonnulli,mutatâ eâ in βακάνται. Nam & ipſe Syneſius Barbaram etſi vocem attamen in Republ.vſitatam ſcribit. συνηθεστέραν ἐν πολιτείᾳ φωνήν. Sed & Lampridius in *Alexandro Seuero*:*Iureiurando deinde conſtrinxit, ne quem adſcriptum id eſt Vacantiuũ haberet.*Quod ibi rectè tuentur Meurſius *in Gloſſ.*& Salmaſius:Pollio in eadem re *vacantem* dixit:Gloſſæ quoque iuris,βακαντίβον,ἀργόν:& in lit. γ.ʃαμαντίβων[pro βακαντίβων] ἀργῶν.Suidas, βακαντίβος ὁ σχολαστής, μὴ προσκειμένων τῷ πράγματι αὐτοῦ.Theodorus Prodromus in *Lexico* βακαντίβος, σχολαστικός. De Comitibus tandem vacantibus fuit *ſup.lex* 1.*ſup. de Comitib.vacantib.*

DE HIS QVI NVMERO LIBERORVM, VEL PAVPERTATE EXCVSATIONEM MERVERINT.

TITVLVS XVII.

X. COD. IVST. LI.

1.* Imp. CONSTANTINVS A. Dalmatio.[a]

QVONIAM cognouimus, nonnullos vacationem à nobis personalium munerum impetrasse, alienos pro suis *liberis*" nostris conspectibus offerentes, iubemus, eos, cùm hoc probatum sit" indulto beneficio priuari: Eos autem, qui cuiuscumque sexus liberos quinque habeant", impetrata semel vacatione potiri, ita vt si in hoc numero filius legitimæ" ætatis inueniatur, obeundis statim pro suo patre muneribus † immunitate seruanda. ¶ Quòd si quis propter *censum tenuem*" vacationem meruerit, atque hoc probauerit, beneficio potiatur, si" propter rerum angustias ad personalia vocabatur" obsequia. Dat. XIV. Kal. Feb. Sirmio, Crispo III. & Constantino II. Coss. [324.]

NOTÆ.

* *Lex vlt. Cod. Iust. eod. tit.* hinc desumpta est: priore *huius l.* sententia, seu Historica, omissa: quæ tamen ad Intellectum eius plurimùm facit.
" De *Dalmatio* hoc plenè in *Prosopograph.*
" Sustineri potest: malim tamen, *liberos.*
" Probatum fuerit.
" Reuerà.
" Ideſt maior 25. annis.
† Legem Iuliam & Papiam intelligit: de quo mox.
" *Tenuiorem*, Cod. Iust.
" *Si*, al. *nec propter rerum angustias ad personalia vocetur obsequia*: ita Τεχθ: de quo mox.
" *Vocabitur.*

COMMENTARIVS.

DE VACATIONE seu EXCVSATIONE à muneribus personalibus, duabus de causis, putà ob numerum *Liberorum* quinque videlicet, & ob *Paupertatem*, est hæc Constantini Magni constitutio: Eo partim fine, ne eius Vacationis obtentu, Reipublicæ, muneribusque publicis fraus fiat: viceuersa, vt vacationes istæ iure seu legitimè impetratæ firmentur.

Idque constitutione data ad *Dalmatium*, Censorem, scilicet, siue fratrem suum, siue fratris filium: quæ & ipsa *lex* nescio quid redolere videtur quod ad *Censoris* officium pertinet: de quo in *Prosopogr.* plenè.

De vtraque vacatione seu Excusatione quam dixi, seperatim, & quidem ordine *legis* seruato.

¶ Notum igitur primùm, Vacationem à muneribus personalibus tributam, seu prorum per prouincias legibus vacatio munerum personalium parentibus promissa olim fuerat: Nam quod de 13. liberis cauetur *l. 55. sup. de Decur.* id aliò pertinet: de quo ad *eam leg.* sic tamen, vt plena *fides fieret* Iudici, vel Principi (vt in specie *huius l.*) de numero Liberorum: Principi, in quam, si eius copia esset. Neque enim admittenda est obseruatio, etiam Cuiacij, Duareni, & Vertranij Mauri, vacationem promitti à *legibus*, impetrari verò à Principe, quam imperrationem velut non necessariam Theodosius Iun. remittit, *l. 2. sup. de iure liberorum.* Quid enim? An qui in prouinciis procul à Principe semoti essent, quamlibet liberis subnixi manifeste, haud aliter hac vacatione potiri potuerint, quàm si eam à Principe impetrassent? Imò, statim vt fidem Magistratui fecissent de numero legitimo liberorum, *l. 1. π. de vacat. mun.* Quò sanè pertinebat quoque olim professio in Acta seu παιδοτροφίας. Quid igitur? In specie *huius l.* quidam liberis subnixi, & ad munera vocati, ad Principem prouocauerant, etiam tùm præsentem & commeantem atque adeo fide facta de liberis vacationem à Principe ipso impetrauerant: liberis suis fortè conspectui Principis oblatis. Quomodo & aliàs conspectui Principis, ad mouendum eius affectum oblati liberi: vid. Suetonium, *Claudio, cap. 21.* Plinium, *Panegyr. c. 6.* numerusque liberorum cæteroquin Principes mouere solet: vid. *l. 21. π. de ritu nupt.* Igitur quod de oblatis Principis conspectui liberis, deque *impetratâ ab eo vacatione*, seu indulto beneficio, *hac leg.* dicitur, id ita ad appellationem euenerat: & quia *probationem* πολυπαιδίας, seu fidem de numero liberorum fieri oportuerat: quò pertinet & *probandi* vox *hac leg.* Quod quidem etiam luculenter ostendit *initium legis*, quod à Triboniano recisum est: vbi agitur de his qui falso obtentu liberorum, vacationem impetrauerant: Nempe enim quod à Iudice sperare non poterant, id per obreptionem à Principe impetrare conabantur, circumuentâ eius religione, & sic ambitione potius quam iuris ratione, vt loquitur *lex vlt. C. si tutor vel curator falsis alleg.* Denique nonnisi veris ac probatis causis impetratam vacationem à Principe valere iubet, pariter vt Theodosius M. *leg. 135. sup. de Decurionib.* seu *leg. vn. C. de his qui à Principe vacat. accep.* Quod autem *d. leg. 2. sup. de iur. liber.* cauetur, id alium planè sensum habet: Eâ quippe *leg.* ius liberorum omnibus *coniugibus* orbis, simul & semel communicatur: de quo ad *eam leg.* Nunc ad rem. Ergo ne huius vacationis obtentu fraus muneribus personalibus fieret, duplici cautela prouidet *hac leg.* Constantius M.

Primum sc. vacationem ob liberos falsò suppositos tributam reuocari iubet: Vt contrà, ritè impetratam manere ratam fixámque vult. Nempe enim nonnulli tum vacationem impetrauerant, oblatis Principi alienis liberis, pro suis: Quæ quidem fraus & obreptio notanda in quærendo ob πολυπαιδίαν legum priuilegio: quæ tamen non vltrà punitur quàm vt vacatio impetrata reuocetur, seu vacatione non potiatur qui eam impetrauit: Longè grauior verò pœna in altero obreptionis Principi genere in sp. *legis vn. sup. de his qui à non domino*: quæ eiusdem Constantini est: Gemina porro huic fraus illa est, quâ simulatis olim adoptionibus fraus hanc in partem facta: quod de Claudij Imp. temporibus testatur Tacitus *Annal. 15.* vnde factum geminum sub eo Senatusconsultum, *Ne simulata adoptio in vllâ parte muneris publici iuuaret.* Eodemque pertinet *lex 2. §. 2. π. de vacat. mun.* Imò & ante ipsas Leges *Iulias* & *Papias*: cùm & tùm præmia parentibus aliqua proposita fuissent, vt ostendit P. Scipionis Oratio *de moribus* apud Gellium *lib. 5. c. 19.* Cui fraudum generi obuiam itum quoque olim professionibus & παιδοτροφίαις quas dixi. In vniuersum verò de immunitate, & quidem speciatim à tutela falsis allegationibus impetrata: vid *tit. si tutor vel curator falsis allegat.*

Secundò, *substituti* filium legitimæ ætatis seu maiorem 25. annorum patri ob quinque liberos excusato iubet Constantinus, vt ita pro patre statim munia is subeat: quæ substitutio filij in patris excusati locum tenenda est: quâ Constantius M. muneribus Rerum publicarum consultum iuit, cùm id antea non esset. Sanè & aliàs sæpè per substituros patriæ muneribus consuli voluêre Principes in locum eorum qui à muneribus excusarentur, de quo *sup. tit. de Decurionib.* Et hæc de duplici cautela, ne obtentu πολυπαιδίας munera personalia destituantur.

Sequitur de Excusatione: ob *Paupertatem.* Igitur vt aliàs quoque census tenuitas seu paupertas onerum patrimonialium vacationem tribuit, vt docet *lex, paupertas, π. de excusat. l. 4. §. 2. π. de muneribus & honorib.* ita & *hâc l.* Constantinus eam vacationem confirmat: Sub hâc tamen cautelâ hæc immunitas olim tributa vt iidem muneribus personalib. subiicerentur. Quod disertè definitur *d. l. 4. §. 2.* Et verò id ipsum indicari extremis *huius l.* verbis, cuipiam videatur, quæ in *C. Iust.* diuersimode leguntur. Mihi tamen potiùs mens ea est, Constantinum hoc velle, vt is cui vacatio ob tenuem censum tribuitur, plenâ immunitate potiatur: sic, vt *si propter rerum angustias* & pensandis muneribus patrimonialibus *ad personalia hactenùs vocabatur obsequia*, id est, personalib. muneribus subiectus fuit, vacatione plenissimâ & *beneficio deinceps potiatur.* De pauperibus ad Curiam non vocandis plenius dixi ad *l. sup. de Decurionib.* etiam ex Libanio.

SI CVRIALIS RELICTA CIVITATE RVS HABITARE MALVERIT.

TITVLVS XVIII.

X. COD. IVST. XXXVII.

1. Imppp. Valentinianus & VALENS AA. ad Tatianum PP. Ægypt.

IVDICIARIO" omnes vigore constringes, ne vacuatis vrbibus ad agros magis", quod frequenti Lege † prohibetur, larem Curiales transferant familiarem. Data v I. Idib. Maij, Marcianopol. Lupicino, & Iouino Coss. [467.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* prælatâ *l. 2. infr.* quæ expressior est, & perfectior.
" *Tatiani* huius Pf. Ægypti seu Augustalis meminit Auctor vitæ Athanasij, Simeon Metaphrastes, *p.* 566. & alius incertus Auctor *p.* 542. Item Auctor Farraginis Alexandrinæ, quam edidit Scaliger *p.* 70. & quidem hic ipsis Consulibus & aliis qui respondent A. 368. 370. 371. 374. 375. 376. 378. Sic vt Augustalem secundùm fuisse ostendat. Illud cum primis notandum, quod de eo notat, *eum introiuisse in Alexandriam primum Augustalium VI. Kal. Februarij, & quidem his ipsis* COSS. Item quod posteà addit, eum *condidisse in Alexandriâ fluuium*, [idest, lauacrum vel Aquæductum] *qui vocatur Tatianus & portas fecisse auro perfusas, quæ Auctoris suo diceruntur Petrina.*
" Iudiciario vigore, *hac l. & l vlt. supr. de superexact.* vid. de hac formula Iuretum *in Symmachi* 10. *lib.* 10.
" παρέλκει hæc vox *magis*.

II. * Impp. ARCAD." & Honor. AA. Eutychiano PF. P." Post alia.

CVRIALES omnes iubemus interminatione" moneri, Ne ciuitates fugiant, aut deserant, rus habitandi causa: fundum quem ciuitati prætulerint scientes fisco esse sociandum, eóque rure esse" carituros, cuius causa impios, se vitando patriam, demonstrarint. Dat. XVIII. Kal. Ian. Constantinop. Arcad. IV. & Honor. III. AA. Coss. [396.]

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. eod. tit.*
" Hanc leg. *Constantino* perperàm tribuit Baldoinus in *Constantino suo, lib.* 2. *p.* 128.
" Orientis, cui multæ aliæ *leges* inscribuntur: Verùm de eo plenè in *Prosopogr.* Huius meminit quoque Socrates *lib.* 6. *c.* 2. *in fin.* Quod Concius iam 2. *subiecit*, indicauit.
" *Se*, C. Iust. & fortè hîc reponendum *sese*, vt sæpè aliàs.

COMMENTARIVS.

PRIS habitationem derelictâ vrbe Curialibus interdicunt *his duabus legibus* Valens Imperator & Arcadius: Quod & ante frequenter *Legibus* probibitum idem Valens testatur: sic quidem, vt Valens iudiciario vigore constringi omnes ad inhabitandam patriam velit, *leg.* 1. Arcadius verò nominatim fundum seu rus confiscari iubeat, quò se Curialis derelictâ patria contulerit.

Quod facinus etiam *impietati* deputat: *eoque rure esse carituros*, inquit, *cuius causa impios se, vitando patriam demonstrarint.* Impius scilicet est qui patriam vitat, seu fugit: Fugit inquam, vel lata fugâ, imposita munera ciuitatis, & prouinciarum deferendo, de quo est *lex* 8. *supr. de rescind. venditione*, seu *leg. penult. Cod. eod. t.* (cuius tamen species cum *hac* vulgò confunditur:) vel secessu in rus, larem familiarem eò

eò transferendo: Quæ species est *harum duarum legum*: Quæ & ipsa nihilominus fugæ species est, quâ tum ornatus ciuitatum qui in Curialibus consistebat, vt anteà ostendi, etiam ex *Libanio*, tum munera ciuitatum destituuntur.

¶ illud notandum, Valentis *legem* 1. pertinere nominatim, ad *Ægyptum*, cuius Præfecto Tatiano ea inscribitur, (de quo *in notis* iam dixi:) Quo argumento, alterutrum è duobus censeo, vel eodem *hanc legem* pertinere, quò famosa illa eiusdem Valentis *lex*, *quidam ignauiæ* 63. *supr. de Decurionibus*, quæ & ipsa ad *Ægyptum* pertinet, ad Curiales inquam, latebras & secreta captantes, atque ad cœtus Monazonton conuolantes; vel Catholicos Clericos plures, vt persecutioni Valentis Ariani sese subducerent, ius concessisse. Nam hoc illud tempus est, quo renouata fuit Valentis in Catholicos persecutio (vt testatur

DE HIS QVI CONDITIONEM" PROPRIAM RELIQVERVNT.

TITVLVS XIX.

Abest hic *Titulus* à *Cod. Iust.*

" Collegiati *l.* 1. & 2. 3. Curiales, *d. l.* 2. & 3. Colonatus aut Inquilinatus, *l.* 2.

I. * Impp. Arcad. & HONOR. AA. Vincentio PF. P." Gall.

DESTITVTÆ ministeriis" ciuitates splendorem quo pridem nituerant, amiserunt: Plurimi siquidem Collegati cultum vrbium deserentes agrestem vitam secuti in secreta sese & deuia contulerunt; Sed talia ingenia huiusmodi auctoritate" destruimus, vt vbicumque terrarum reperti fuerint, ad officia sua, sine vllius nisu exceptionis reuocentur. ¶ De eorum verò filiis qui tamen intra hos proximè quadraginta" annos docebuntur fuisse susceptì, hæc forma seruabitur, vt inter ciuitatem & eos quorum inquilinas vel Colonas vel ancillas duxerint, diuidantur: ita vt in vlteriorem gradum missa successio nullam calumniam perhorrescat, &c. Dat. III. Kal. Iul. Med. Stilicone & Aureliano vv. cc. Coss. [400.]

NOTÆ.

* Abest hæc *lex* à *Cod. Iust.* vt & *duæ sequentes*, quæ *huic* sunt coniungendæ, vna cum *l. vn. supr. vtrum vi*: & *l.* 13. *Cod. Iust. de agricolis.*
" *Vincentio* huic PP. Galliarum inscribitur quoque Anno 398. *lex* 58. *supr. de cursu*: *lex vn. supr. de Burgariis*: Anno 399. *lex* 26. *supr. de annonâ & tributis*: *l. vn supr. de Centurionibus*: hoc ipso Anno 400. *Lex* 6. *supr. de metatis*: *l.* 10. *supr. de desertoribus l.* 61. *supr. de cursu.* Ad hunc ipsum sunt tres Symmachi epistolæ *lib.* 9. *epist.* 7. 9. 23. ex qua postrema etiam apparet, eum PP. Galliarum fuisse. De hoc ipso Vincentio & Sulpitius Seuerus *dialogo* 1. *c.* 16. vid. *Prosopogr.*
" Collegiatum.
" *Auctoritas*, idest, functio, constitutio: *hîc*, & *l. vn. supr. de Centurionib.* (vbi dixi:) quæ eidem *Vincentio* PP. *Galliarum* inscribitur: & *l.* 14. *supr. de indulg. debitorum*, vid. *Prolegomena.*
" A Iuliani temporibus, seu ab A. D. 361.

II. * Idem

11.* Idem AA. Vincentio PF. P. Gall."

ACTIONES*"*publicas priuatasque non eâdem ratione concludimus: ſiquidem ſtatui publico iNpenſius prouidendum eſt.* Eum igitur qui Curiæ, vel Collegio, vel Burgis" ceteriſque Corporibus intra eandem prouinciam poſt" triginta annos, in alia quadraginta ſine interpellatione ſeruierit neque res Dominica", neque actio" priuata" contingeт", ſi Colonatus" quis aut Inquilinatus" quæſtionem mouere temptauerit, &c. Dat. 111. Kal. Iul. Med. Stilicone, & Aureliano Coss. [400.]

NOTÆ.

* *L. 6. Cod. Iuſt. de fund. rei priuat.* Iungendæque ei *lex 1. ſupr. & lex 3. prox. infr. & lex vn. ſupr. vtrùm vi*: & *lex 13. Cod. Iuſt. de Agricolis.*
" *Actiones* hîc, pro actibus accipiunt nonnulli, & pro muneribus: quo ſenſu vox *Actionum* ſumitur in *l. placet 17. Cod. de Epiſcop.* quæ ſubſtituta à Triboniano, loco vocis *Actum*, quæ eſt in *l. 42. infr. de Epiſcop.* Malim proprie pro *iure perſequendi* accipere.
" De *Burgariis* fuit *ſupr. titulus* peculiaris 14. *lib. 7.*
" *Per*, vt *Cod. Iuſt.*
" *Vel intentio priuata*, ita *Cod. Iuſt.* immutatum: de qua alioquin *intentionis* voce vid. *Gloſſ.* & Iuretum *in 5. Symmachi 75.*
" an rei priuatæ Principis nomine, & à rei Dominicæ actoribus: an verò à priuato, vt *leg. proxima*? Hoc verum.
" Priuatorum hominum.
" *Inquietabit*, Cod. Iuſt.
" De Colonis vid. *Paratitl. de fugitiu. colon.*
" De Inquilinis, vid. *tit. de Inquilin.* vbi dixi.

111.* Idem AA." Vincentio PF. P. Gall. Poſt alia."

MANENTE hoc præcepto Manſuetudinis Noſtræ, vt is qui triginta annis docebitur functus officiis, neque vlla vnquam interpellatione pulſatus intra eandem dumtaxat prouinciam, nihil calumniæ ſuper ſtatu ſuo à priuato, neque à rei Dominicæ actoribus pertimeſcat: Intra definiti temporis metas ſi quis docebitur fuiſſe conuentus, iure legitimo in Ordinariâ" ſede pulſabitur, vt illic de ſtatu eius ſententia proferatur. ¶ Primates" ſanè Ordinum", Defenſoréſque ciuitatum, pœnæ denunciatione conſtringimus, ne paſſim vagari Curiæ, vel Collegij defugas in publica damna patiantur: Quòd ſi per gratiam tacuiſſe detegentur, pœnam relegationis excipiant. Dat. 111. Kal. Iul. Med. Stilichone & Aureliano Coss.

NOTÆ.

* Abeſt & *hæc lex* à *Cod. Iuſtin.* Iungendæ autem ei ſunt *duæ ſuperiores leges*, & *lex vn. ſupr. vtrum vi*: & *lex 13. Cod. Iuſt. de Agricolis.*
" Quod continetur *l. 2. ſupr.*
" Apud Ordinarium Iudicem, id eſt, Rectorem prouinciæ.
" De Primatibus Ordinum dixi ad *leg. ſupr.*....
" Id eſt, Curiarum.
" De Defenſoribus ciuitatum *ſuo tit. ſupr.*

COMMENTARIVS.

COLLEGIIS, Curiis, Burgis cæteriſque Corporibus ne videl. Collegiatis ſuis, Curialibus, Burgariis & Corporatis, (de quo quadruplici hominum genere *ſuis titulis*) deſtituerentur ſeu fraudentur, cauet *his tribus legibus* Honorius Imp. cui iungendæ ſunt & *l. vn. ſupr. vtrum vi*: & *lex 13. Cod. de Agricolis* ceu vnius & eiuſdem Conſtitutionis partes: Quâ in vniuerſum Honorius id agit, ne à Conditione propria perſonæ temerè recedant ſeu diſtrahantur: à conditione inquam priuatâ, quò pertinet *d. l. vn. ſupr. vtrum vi*: & *d. l. 13. Cod. de Agricolis* vel publica ſeu ciuitatum quò ſpectant *hæ tres leges*: Et quidem per Gallias: Nempe hoc illud tempus eſt, quo tùm per Italiam quò pertinet eiuſdem Honorij *lex 1, infr. de Collegiatis*: (quæ *his tribus* concordat) tùm ac maximè per Gallias omnia tumultus plena iam erant, conditioniſque ſuæ pertæſi quamplurimi, ſiue quia à priuatis dominis atterebantur ſiue à ciuitatibus, conditionem ſuam variis rationibus deſerebant: ac maximè hi, ſic vt partim militiæ deſertores quàmplurimi eſſent, de quo eſt *lex 10. ſupr. de deſertoribus*, quæ eidem Vincentio PP. Galliarum inſcribitur: partim verò (quod diſertè dicitur *initio l. 1.*) deſtitutæ miniſteriis Ciuitates ſplendorem, quo pridem nituerant, amitterent, Curiæque, & Burgi, cæteraque Corpora deſtituerentur: vt dicitur *leg. 2.* veluti Conturionum: de quo eſt *quoque l. vn. ſupr. de Centurionibus*: quæ eidem *Vincentio P P. Galliarum* inſcribitur.

Idque vel agreſtem vitam ſequendo, & in ſecreta ſeſe, deuiaque conferendo, *id eſt*, aliorum coloni facti, vt docent extrema *legis 1.* vel ſtatus con

controuerſiam patiendo, de quo eſt *lex 2.* vel denique paſſim vagando, quò pertinet *lex vlt.*.

Igitur Honorius *Collegiatos* de quibus agitur *omnibus huic tituli legibus*, ad officia ſua reuocari iubet *l. 1. hoc t.* vbicumque terrarum reperti, ſeu quorumcunque coloni vel inquilini facti fuerint: ſcilicet hæc ætas eſt, qua multi functionibus publicis attriti dedititios inquilinos & colonos ſe potentium & diuitum faciebant eorumque inquilinas colonas, ancillas ducebant, & quaſi in ius eorum ditionemque tranſcendebant, & quidem per Gallias, quod etiam 40. fermè poſt *hanc l.* annis Saluianus teſtatur, & queritur prolixè *lib. 5. de gubern. Dei.* Denique iugo inquilinæ abiectionis addicebantur, & fiebant præiudicio habitationis indigenæ. Hos igitur ad Collegia ſua reuocati iubet Honorius, ſine vllius exceptionis niſu, ſeu nullâ temporis præſcriptione obſtante. In filiis verò eorum, temporis diſtinctionem aliquam facit: nempe ante 40. annos ſuſceptos ad Collegium non retrahendos neque calumniam perhorreſcere oportere intra 40. annos, id eſt, à Iuliani temporibus, & ab A.D. 361. ſuſceptos, inter dominos & ciuitatum diuidendos: inter dominos inquam, quorum vel inquilinas, vel colonas vel ancillas duxerant: Et ſic ex inæquali hoc coniugio Collegiatorum filios diuidi vult Honorius: qui tamen per Campaniam ante triennium indiſtinctè agnationem, ideſt, filios ex inæquali huiuſmodi matrimonio natos, matris conditionem ſequi voluit, & ſic dominis cedere, non etiam diuidi *l. 1. ſupr. de Collegiatis.* Cæteroquin diuiſionis huiuſmodi filiorum exempla, & alia *hoc Codice* plura occurrunt. Et hæc quidem de Collegiatis, qui inquilini vel coloni aliorum facti; & ſic de *l. 1.*

Secundò capite, puta *l. 2. & 3.* agit viceuerſa Honorius de *iis* qui ex Colonis vel Inquilinis, Curiales vel Collegiati vel Burgarij olim facti ſunt, quibuſque hodie ſtatus controuerſia mouetur. Igitur hanc actionem *Præſcribi* vult Honorius triginta annis, ſi intra eandem prouinciam qui colonus &c. dicitur, Curiæ, vel Collegio, vel Burgis ſeruierit ſine interpellatione: 40. annis, ſi in alia prouincia. Hac ſcil. præſcriptione hanc actionem & repetitionem excludit nunc Honorius: ratione eleganter additâ, quâ ſimùl dubitandi ratio profligatur. *Actiones*, inquit, *publicas priuatasque non eâdem ratione concludimus: ſi quidem ſtatui publico impenſius prouidendum eſt.* Nempe ſuperiore capite præſcriptionem omnem reſpuit Honorius, & Ciuitatibus opponi vetat, ſuos repetentib. hoc verò capite aliis à Ciuitate aliquem repetentibus aliquam præſcriptionem iure opponi definit: Non iiſdem ſcil. finibus actiones priuatas & publicas concludi oportere: eum præcipua ſit & eſſe debeat ratio ſtatus publici, cui impenſiùs & enixiùs prouidendum eſt, vt cæteroquin priuata vtilitas publicæ cedat. In tantum, vt Princeps quoque ipſe *huic l.* ſuccumbat: Nam & rei priuatæ Principis actoribus aliquem velut ſuum à Curia vel Collegio repetentibus prædictam præſcriptionem nocere vult Honorius: potiorem ciuitatum & publici ſtatus, quàm vtilitatis ſuæ, curam habens. Porrò idem Honorius nouemdecim pòſt annis per Italiam *leg. 1. ſupr. de Inquilinis & colonis*, hanc præſcriptionem adhuc coanguſtauit ad 30. annos indiſtinctè, ſi coloni vel inquilini repetantur: *ad 20. annos, ſi fœminæ.* De quâ diſtinctione ad *eam l. 1.*

Poſtremo capite Honorius pœnam relegationis comminatur Primatibus Ordinum, de quibus *titul. ſupr. de Decurionib.* & defenſoribus ciuitatum, de quibus *ſuo titulo lib. 1.* vbi vide *Paratitlon.* ſi vagari Curiæ vel Collegij alicuius defugas paſſi fuerint, & per gratiam tacuerint: Nempe Primatibus Curiarum hæc cura incumbebat, vt & Defenſoribus ciuitatum: de quo *ſuis titulis.*

FINIS.